અર્હમ્

द्रव्यानुयोग

अ. प्र. उपाध्याय मुनि श्री कन्हैयालालजी म. 'कमल'

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

અર્હમ્

પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રી ફતેહ - પ્રતાપ સ્મૃતિ પુષ્પ
આગમ અનુયોગ (ગુજ.) ગ્રંથમાળા - ૧૦

દ્રવ્યાનુયોગ

ભાગ - ૪

જૈનાગમોમાં વર્ણિત જીવ-અજીવ વિષયક સામગ્રીનું સંકલન (ગર્ભ, યુગ્મ, ગમ્મા, આત્મા, સમુદ્‌ઘાત, ચરમાચરમ, અજીવદ્રવ્ય અને પુદ્‌ગલ તેમજ પ્રકીર્ણક વગેરે ૯ અધ્યયનોનું વિશિષ્ટ સંકલન)

મૂળપાઠ સાથે ગુજરાતી ભાષાંતર

: નિર્દેશક અને પ્રધાન સંપાદક :
અનુયોગ પ્રવર્તક ઉપાધ્યાય પ્રવર પં.રત્ન
મુનિશ્રી કન્હૈયાલાલજી મ. "કમલ"

: સંયોજક અને સમ્પાદક :
આગમ રસિક સેવાભાવી
ઉપપ્રવર્તક શ્રી વિનયમુનિજી મ. 'વાગીશ'

: સંપાદિકા :
અરિહંત પ્રિયા ડૉ. દિવ્યપ્રભાજી

: પરામર્શદાતા :
પં. દલસુખભાઈ માલવણિયા

: ગુજરાતી ભાષાંતરકર્તા :
ઉપપ્રવર્તિની શ્રુતાચાર્યા
ડૉ. શ્રી મુક્તિપ્રભાજી
એમ.એ.પીએચ.ડી.
તેમજ તેમની સુશિષ્યા
ડૉ. શ્રી અનુપમાજી (એમ.એ.પીએચ.ડી.)
શ્રુત આરાધિકા શ્રી ભવ્યસાધનાજી
શ્રુત આરાધિકા શ્રી વિરતિસાધનાજી

: પ્રકાશન સહયોગી :
શેઠશ્રી હસમુખલાલ કસ્તુરચંદ શાહ (અમદાવાદ)

: પ્રકાશક :
આગમ અનુયોગ ટ્રસ્ટ, અમદાવાદ-૧૩

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

✸ **सर्वाधिकार प्रकाशकाधीन**

✸ प्रकाशक अने प्राप्तिस्थान :

आगम अनुयोग ट्रस्ट

C/o. श्री स्थानकवासी जैन संघ,
२८-२९, स्थानकवासी जैन सोसायटी,
नारणपुरा क्रोसींग, अमदावाद-१३.
फोन : ७५५१४२९, ७५५२७११

✸ संपर्क सूत्र :

श्री वर्धमान महावीर केन्द्र

सब्जीमंडी सामे,
माउन्ट आबु (राज.) पीन-३०७ ५०१
फोन : (०२९७४) २३५५९९

☛ **गुजराती संस्करण :**

वीरनिर्वाण संवत् - २५३०
विक्रम संवत् - २०६०
दिनांक : १८, फेब्रुआरी-२००४
विमोचन - अमदावाद

☛ **मूल्य :**

रु. ७००/- (सातसो रुपिया)

☛ मुद्रक :

स्केन-ओ-ग्राफिक्स

(कोम्प्युटर - ओफसेट जोब)
३/ए, रविकुंज सोसायटी,
नारणपुरा, अमदावाद-१३
फोन : ७९११७५१

✸ संप्रेरक :

१. उपप्रवर्तक, सलाहकार
मधुर व्याख्यानी श्री गौतममुनिजी म.
२. सेवाभावी तपस्वी
श्री संजयमुनिजी म. 'सरल'

✸ संपादन सहयोगी :

पं. देवकुमारजी जैन, बीकानेर
श्री श्रीचंदजी सुराणा, आगरा
डॉ. धर्मचंदजी जैन, जोधपुर

✸ ट्रस्टी मंडळ :

१. श्री नवनीतभाई चुनीलाल पटेल (अमदावाद)
२. श्री रमणलाल माणेकलाल शाह (अमदावाद)
३. श्री अरविंदभाई शांतिलाल शाह (अमदावाद)
४. श्री बचुभाई बळदेवभाई पटेल (अमदावाद)
५. श्री विजयराज बी. जैन (अमदावाद)
६. श्री अजयराज के. महेता (अमदावाद)
७. श्री कृष्णकांतभाई मफतलाल पटेल (मुंबई)
८. श्री जयंतिभाई चंदुलाल संघवी (मानद्मंत्री) (अमदावाद)

✸ को.ओप्ट सदस्य :

श्री मीठालाल नेमीचंद बोहरा, अमदावाद
श्री रमेशकुमार चंपालाल साकरिया, अमदावाद

✸ संकलन-सहायक :

मांगीलाल शिवजीरामजी शर्मा (कुरडाया)

✸ प्रूफरीडर :

महावीरप्रसाद शिवजीरामजी शर्मा (कुरडाया)

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

Published in Memory of Rev.
Gurudev Shri Fateh-Pratap Agam anuyog No. 10

Dravyanuyoga

GUJARATI TRANSLATION

[Part – IV (Chapter 39 to 45)]

: CHIEF – EDITOR :
Anuyog Pravartak, Upadhyaya Pravar, Pandit Ratna
Muni. Shri Kanhaiyalalji 'Kamal'

: COLLIGATOR :
Agam Rasik Vice Pravartaka
Shri Vinay Muniji 'Vageesh'

: EDITOR :
Arihant Priya **Dr. Shri Divyaprabhaji**

: ADVISOR :
Pt. Dalsukhbhai Malvaniya

: TRANSLATORS :
UpPravartini Shrutacharya
Dr. Shri MuktiPrabhaji M.A.Ph.D.
& HER CO-TRANSLATORS :
Dr. Shri Anupamaji M.A.Ph.D.
Shri Bhaviyasadhnaji
Shri Virtisadhnaji

: PUBLISHING CO-ORDINATOR :
Sheth Shri Hasmukhlal Kasturchand Shah (Ahmedabad)

: PUBLISHERS :
AGAM ANUYOG TRUST
Ahmedabad – 380 013.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

✸ ©

✸ PUBLISHER :

AGAM ANUYOG TRUST

C/o. Shri Sthanakvasi Jain Sang,
28-29, Sthanakvasi Jain Society,
Naranpura Crossing, Ahmedabad–13.
Ph. : 7551426, 7552711

✸ CONTECT PLACE :

SHRI VARDHMAN MAHAVIR KENDRA

Opp. Subjimandi, MOUNT ABU. (Raj.)
Pincode : 307501.
Ph. : (02974) 235566

✸ FIRST EDITION :

A. D. 2060
18, February – 2004
Vimochan at Ahmedabad

✸ PRICE :

Rs. : 700/- (Rupees Seven Hundred)

✸ PRINTED BY :

SCAN–O–GRAFIX

(Computer–Offset Printing)
3/A, Ravikunj Society, Naranpura,
Ahmedabad–380 013.
Ph. : 7911751

✸ PROMOTOR :

1. Madhur Vyakhyani Shri Gautam Muniji
2. Sevabhavi Shri Sanjay Muniji "Saral"

✸ CONTRIBUTING EDITORS :

1. Pandit Shri Devkumarji Jain – Bikaner
2. Shri Shrichandji Surana 'Saras'-Agra
3. Dr. Dharmachandji Jain – Jodhpur

✸ TRUSTIES :

1. Shri Navanitbhai Chunilal Patel (Ahmedabad)
2. Shri Ramanlal Maneklal Shah (Ahmedabad)
3. Shri Arvindbhai Shantilal Shah (Ahmedabad)
4. Shri Bachubhai Baldevbhai Patel (Ahmedabad)
5. Shri Vijayraj B. Jain (Ahmedabad)
6. Shri Ajayraj K. Mehta (Ahmedabad)
7. Shri Krishnakantbhai Mafatlal Patel (Mumbai)
8. Shri Jayantibhai Chandulal Sanghavi (Secretary) (Ahmedabad)

✸ CO.OPT. MEMBER :

Shri Mithalal Nemichand Bohra, Ahmedabad.

Shri Rameshkumar Champalal Sakariya, Ahmedabad.

✸ EDITOR – ASSISTANT :

Mangilal S. Sharma (Kurdayan)

✸ PROOF READER :

Mahavir S. Sharma (Kurdayan)

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

અર્હમ્

તમારું તમને સમર્પણ...

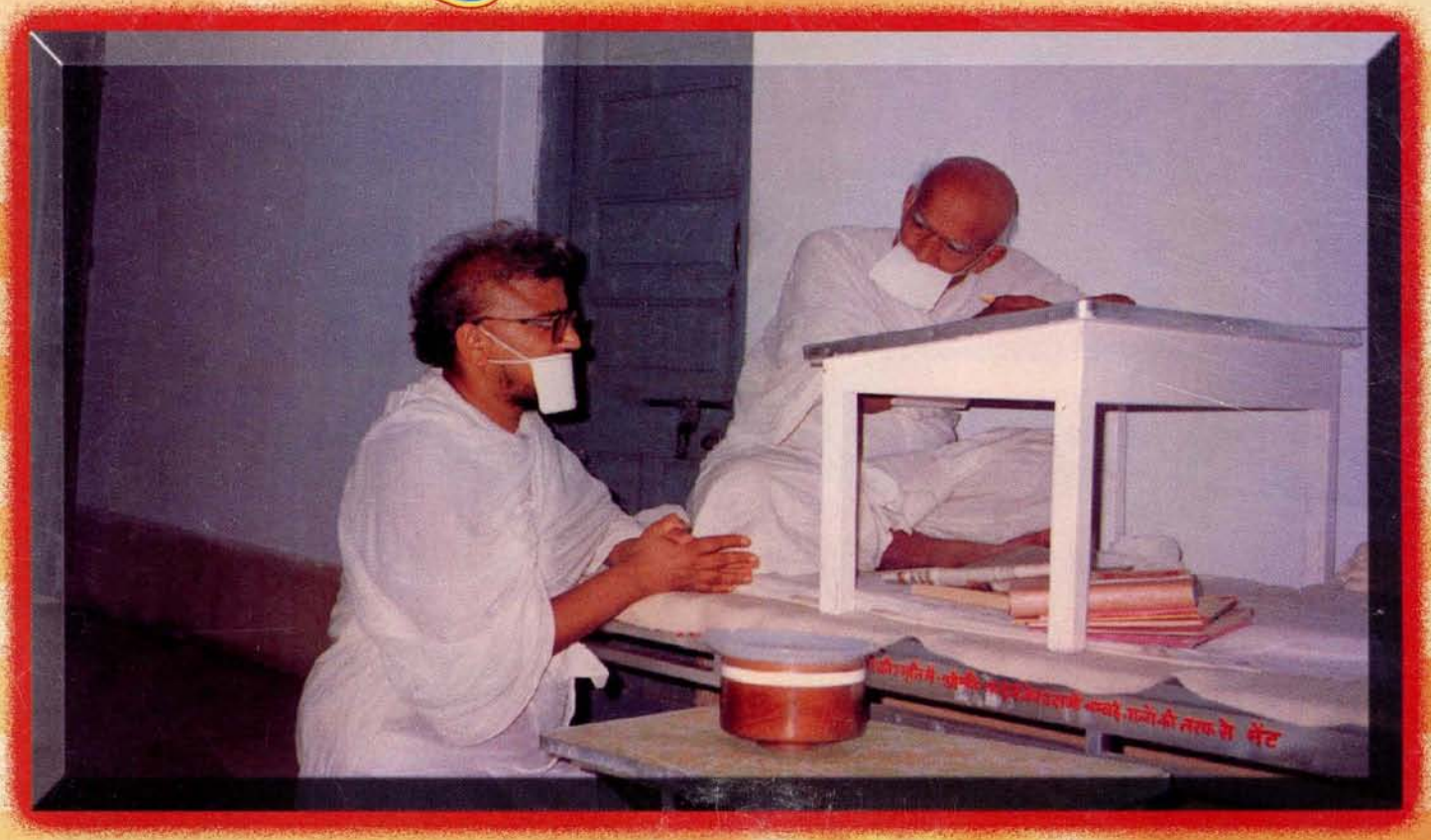

પૂજ્ય ગુરુદેવ ઉપાધ્યાય શ્રી કન્હૈયાલાલજી મ. 'કમલ' સાથે અનુયોગ સંબંધિત ચર્ચા કરી રહેલાં ઉપપ્રવર્તક શ્રી વિનયમુનિજી મ. 'વાગીશ'

કોમલતન, કોમલવચન, પુની કરણી કમનીય ।
'કમલ' મુને કલ્યાણકર, વિનય હૃદય રમણીય ॥

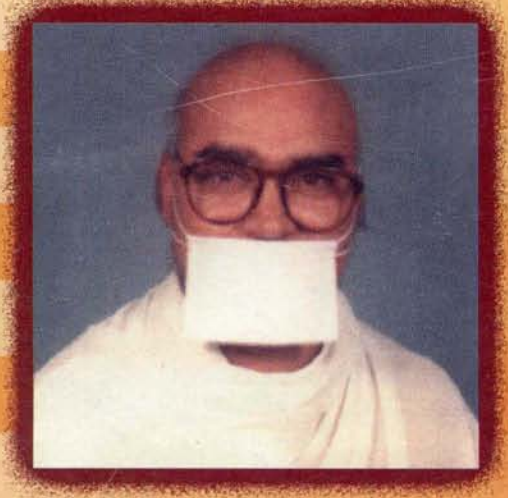

મધુર વ્યાખ્યાની શ્રી ગૌતમમુનિજી મ.

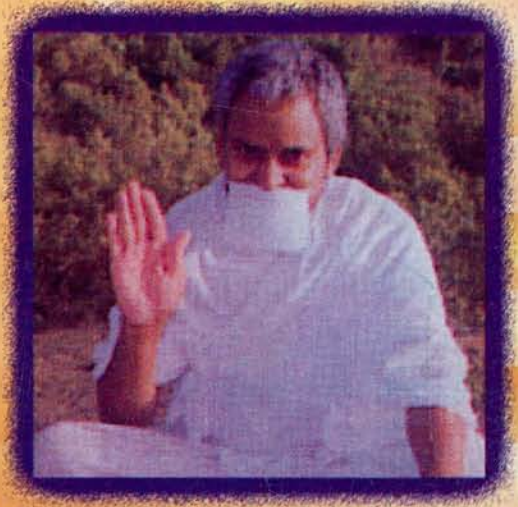

તપસ્વી સેવાભાવી શ્રી સંજય મુનિજી મ.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

આધસ્થાપક

સ્વ. બળદેવભાઈ ડોસાભાઈ પટેલ

।। णमो जिणाणं ।।

આધસ્થાપક

સ્વ. હિંમતલાલ શામળદાસ શાહ

આગમ અનુયોગ ટ્રસ્ટ - ટ્રસ્ટી મંડળ

શ્રી નવનીતભાઈ ચુનીલાલ પટેલ

શ્રી રમણિકભાઈ એમ. શાહ

શ્રી અરવિંદભાઈ શાંતિલાલ શાહ

શ્રી બચુભાઈ બળદેવભાઈ પટેલ

શ્રી વિજયરાજ બી. જૈન

શ્રી અજયરાજ કે. મહેતા

શ્રી કૃષ્ણકાંતભાઈ મફતલાલ પટેલ

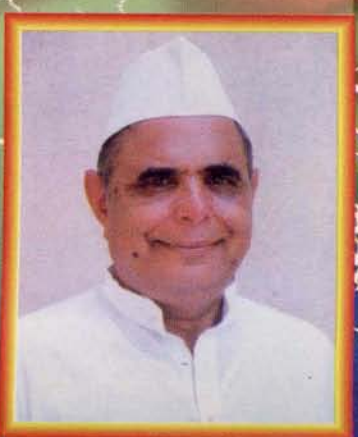

શ્રી જયંતિભાઈ સી. સંઘવી
(માનદ્‌મંત્રી)

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

॥ સમર્પણ ॥

આગમોના પ્રકાંડ વિદ્વાન

સંસ્કૃત-પ્રાકૃતના જેમને હજારો

શ્લોકોની રચના કરી

એવા ક્રિયાનિષ્ઠ આત્માર્થી સંત રત્ન

આચાર્ય પ્રવર

શ્રી ઉમેશમુનિજી મહારાજ 'અણુ'

ની પવિત્ર સેવામાં સમર્પિત

ઉપપ્રવર્તક

વિનયમુનિ 'વાગીશ'

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

અનુયોગ સમ્પાદન-સંશોધન કાર્યમાં સર્મપિતભાવે અથાક શ્રમસહયોગ પ્રદાન કરવાવાળી પરમવિદુષી શ્રમણિયાઁ

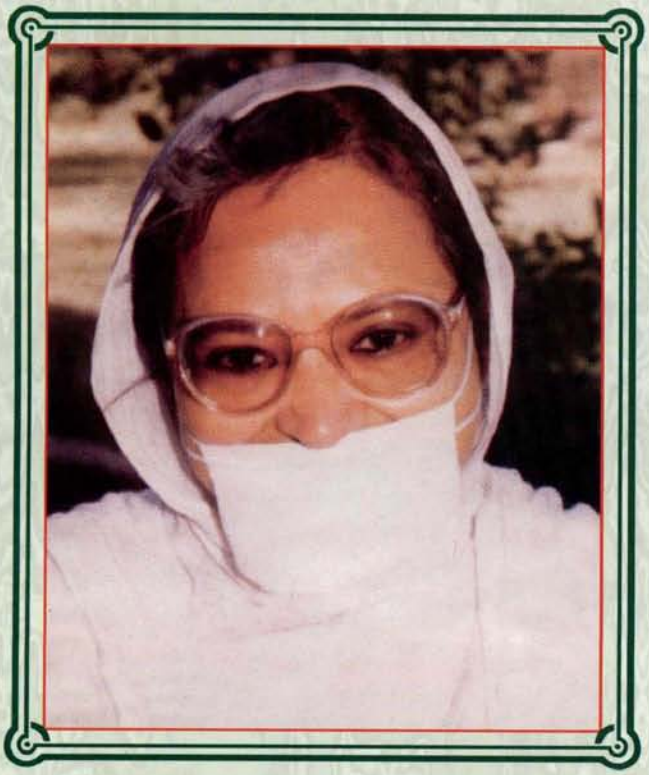

ઉપપ્રવર્તની શ્રુતાચાર્યા પરમવિદુષી ડો. મુક્તિપ્રભાજી મ.

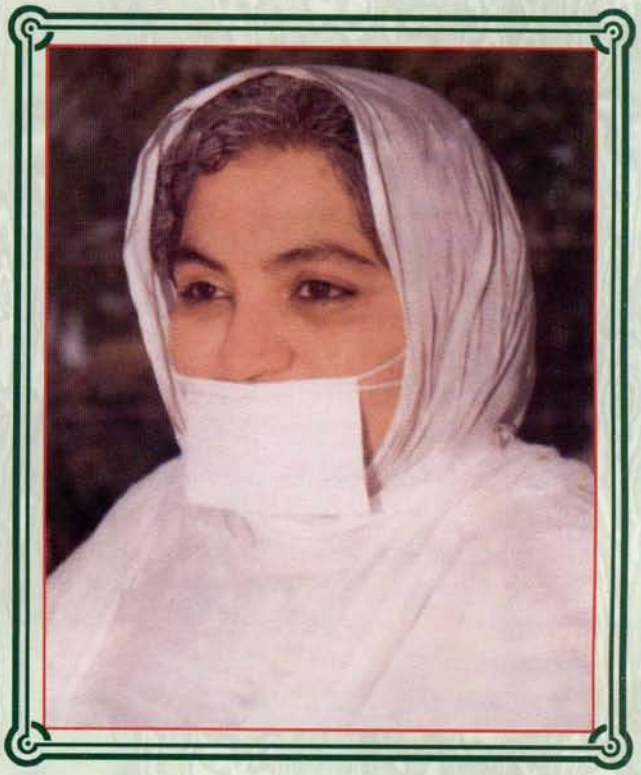

અરિહંત પ્રિયા વિદુષીરત્ન ડો. દિવ્યાપ્રભાજી મ.

સાધ્વી શ્રી વિરતિસાધનાજી મ., ડો. સાધ્વી શ્રી અનુપમાજી મ., સાધ્વી શ્રી ભવ્યસાધનાજી મ.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

પ્રકાશન સહયોગી

॥ નમો જિણાણં ॥

શેઠ શ્રી હસમુખભાઈ
કસ્તુરચંદ શાહ

અ.સૌ. શ્રીમતિ ઉષાબેન
હસમુખભાઈ શાહ

ડો. કસ્તુરચંદ બાલાભાઈ શાહના ખાનદાન ખોરડે માતાની કુક્ષી દિપાવનાર તેજસ્વી - ઓજસ્વી - ભાઈશ્રી હસમુખભાઈ કસ્તુરચંદ શાહ B.Sc. સુધી અભ્યાસ કરી માતા-પિતાના તેમજ પિતાતુલ્ય મોટાભાઈ રજનીકાંતભાઈના અંતરના આશીર્વાદ સાથે ધર્મપ્રેમી - ઉદારદીલા - શેઠશ્રી ચંદુલાલ છગનલાલ શાહ, મંગુબેન ચંદુલાલ શાહની સુપુત્રી - સંસ્કારી વિરાંગના - ઉષાબેન સાથે લગ્નગ્રંથીથી જોડાયા. મસ્કતી માર્કેટના કાપડના ધંધામાં જોડાયા - કાપડના ધંધામાં પણ નામના મેળવી. સ્વસ્તિક કોર્પોરેશનના નામથી બિલ્ડીંગ કન્સ્ટ્રકશન તથા ડેવલોપમેન્ટ અંગેનું કામકાજ તેમના લાડલા દિકરા મૌલિકભાઈને ટ્રેઈનીંગ આપી આગળ ધપાવ્યું. બન્ને દિકરીઓ પણ સાસરીએ પીયરીયું શોભાવી રહ્યા છે. હસમુખભાઈનો મળતાવડા સ્વભાવને કારણે જૈનસમાજમાં આગવું સ્થાન રહ્યું છે. ઉદારદીલા - રથના બન્ને પૈડા સરીખા સમા અ.સૌ. ઉષાબેન મહિલા ઉત્કર્ષના - માનવતાના કાર્યમાં ખૂબ જ ખંત - નિષ્ઠાથી આગવું સ્થાન ધરાવે છે. શ્રી હસમુખભાઈ નાની-મોટી અનેક સંસ્થાઓમાં પ્રમુખ-ટ્રસ્ટીના હોદ્દાને દિપાવી રહ્યા છે. - ભૂયંગદેવ આરાધના ભૂવનને પિતાના નામને જોડી ઋણ અદા કરેલ છે. દરિયાપુરી સંપ્રદાયમાં ખૂબ જ આગવું સ્થાન ધરાવે છે. પૂ. મહારાજસાહેબ - પૂ. મહાસતીજીના વૈયાવચ્ચમાં અગ્રગણ્ય ફાળો રહ્યો છે. સ્વાસ્થ્ય સારૂ રહે તે જ પ્રાર્થના ઘણા જ મોટા દાનોની સાથે આગમ અનુયોગ ટ્રસ્ટને યાદ કરી સારી રકમનું દાન આપવા બદલ આભારી છીએ.

॥ નમો જિણાણં ॥

સ્વ. શ્રી કાલિદાસ
ગગ્ગલભાઈ કોઠારી

સ્વ. શ્રીમતી પારુબેન
કાલીદાસભાઈ કોઠારી

આપ પાલનપુરના મૂળ નિવાસી હતા, આપના સુપુત્ર શ્રી શશીકાંતભાઈ હમણાં પૂનામાં અમર ડ્રેસીસના નામે વ્યવસાય કરે છે. તેઓ પણ ખૂબ જ ધર્મશ્રદ્ધાળુ છે. મધુર વ્યાખ્યાની શ્રી ગૌતમમુનિજી મ. તરફ તેઓની વિશેષ શ્રદ્ધાભક્તિ છે. શ્રી કાલીદાસભાઈની સુપુત્રી શ્રી ઉર્મિલાબહેન પણ ખૂબ જ ભાવનાશીલ છે. બન્ને ભાઈ-બહેનોએ લગ્ન પણ નથી કર્યા. ઉપપ્રવર્તક શ્રી વિનયમુનિજી મ. 'વાગીશ' આદિ ઠાણાના ૨૦૦૩ના પૂના ચાતુર્માસમાં સંવત્સરી મહાપર્વના દિવસે દ્રવ્યાનુયોગ (ગુજરાતી)નો ત્રીજા ભાગના વિમોચનનો પણ લાભ મળ્યો. આપના વિશેષ સહયોગ માટે ટ્રસ્ટ આભારી છે.

॥ નમો જિણાણં ॥

સ્વ. શ્રી ધર્મચંદજી ખાબ્યા

શ્રીમતિ ભંવરબાઈ
ધર્મચંદજી ખાબ્યા

આપ રાજસ્થાનમાં ભીલવાડા જિલ્લાના પોટલા ગામના નિવાસી હતા તથા આપ ખૂબ જ ધર્મશ્રદ્ધાળુ હતા. શ્રીમતી ભંવરબાઈએ પણ ચૌવિહાર વિગેરે અનેક પ્રત્યાખ્યાન કર્યા. આપના સુપુત્ર શ્રી હિરાલાલજી, ભેરુલાલજી, સમરથલાલજી, મૂલચંદજી, સમ્પતલાલજી, આનંદકુમારજી, દિનેશકુમારજી ખૂબ જ ધર્મશ્રદ્ધાળુ છે. પૂજ્ય પ્રવર્તક શ્રી અંબાલાલજી મ. ની વિશેષ આસ્થા રહી છે તથા પૂજ્ય પ્રવર્તકશ્રી રૂપચંદજી "રજત" મ. નો પણ આપના પરિવાર પર આશીર્વાદ છે. મહામંત્રી શ્રી સૌભાગ્યમુનિ 'કુમુદ' ઉપપ્રવર્તક શ્રી વિનયમુનિજી મ. 'વાગીશ', મધુરવ્યાખ્યાની શ્રી ગૌતમમુનિજી મ. વિગેરેના ચાતુર્માસ સફળ બનાવવામાં આપનું યોગદાન પ્રસંશનીય રહ્યું. અમદાવાદમાં આપનો જ્વેલર્સનો વ્યવસાય છે. આપના વિશેષ સહયોગ માટે ટ્રસ્ટ આભારી છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

॥ નમો જિણાણં ॥

શ્રી રોહિતભાઈ
રણછોડભાઈ ગાંધી

ધર્મપ્રેમી આદર્શ શ્રાવકરત્ન - કર્તવ્ય પરાયણ પરમ આદરણીય ભાઈશ્રી રોહિતભાઈ રણછોડભાઈ ગાંધી મુંન્દ્રા-કચ્છના વતની છે. પરંતુ અમદાવાદમાં આવી એચ.કે.કોમર્સ કોલેજમાં અધ્યાપક (પ્રોફેસર)ના સ્થાનને દીપાવતા સૌની સાથે દુધ-સાકર જેમ એક બની જૈન શાસનને દિપાવી રહ્યા છે.

શ્રી સ્થા. જૈન સંઘ-આંબાવાડી જે અગ્રગણ્ય સંઘોમાંનો એક સંઘ છે તે સંઘમાં ટ્રસ્ટીનું સ્થાન દિપાવી રહ્યા છે. શ્રી કચ્છ જૈન સેવા સમાજ-પાલડીમાં સહમંત્રીના સ્થાનને ઉજ્જવળ બનાવી રહ્યા છે. બંધુ બેલડી ગુરુદેવ નિરંજનમુની મ. સા., પૂ. ચેતનમુની મ. સા. દ્વારા સંપાદિત "જ્ઞાનાજન"ના પ્રકાશકના સ્થાનમાં પ્રકાશ પુરી રહ્યા છે. પૂ. સંત-સતીજીની સેવા વૈયાવચ્ચ અને સૌની સાથે મિલનસાર સમભાવ એજ માનવભવની તેમની મુડી છે. આગમ અનુયોગના કાર્યમાં સહભાગી થવા બદલ આભારી છીએ...

॥ નમો જિણાણં ॥

શ્રી ચન્દજી જૈન
(જૈનબંધુ-દિલ્હી)

આપ ખૂબ જ ધર્મપ્રેમી, ઉદારહૃદયી તથા સ્વાધ્યાય પ્રત્યે ઉંડી નિષ્ઠાવાળા શ્રાવક છો. તેમના ઘરે ખૂબ મોટી લાઈબ્રેરી છે. સંત-સતિઓ માટે અધ્યયનમાં પુસ્તકો વિગેરે વ્યવસ્થા કરવામાં તેઓની વિશેષ રુચિ છે. પૂ. ગુરૂદેવ ઉપાધ્યાય શ્રીજી પ્રત્યે તેઓની વિશેષ શ્રદ્ધા રહી છે. તેઓના કાર્યથી પ્રભાવિત થઈને સ્વેચ્છાથી અનુયોગ માટે વિશેષ સહયોગ તેઓએ પ્રદાન કર્યો. આ ભગીરથ કાર્યને પૂર્ણ કરાવવામાં તમે પણ અગ્રણી રહ્યા છો. 'જૈનબંધુ'ના નામથી દિલ્હીમાં અને સ્નેહા રિસોર્ટના નામથી ઉદયપુરમાં આપ મોટા વેપારી છો.

॥ નમો જિણાણં ॥

શ્રી ઘેવરચંદજી કાનુંગા
જોધપુર

આપ મૂળ ગટસિવાના (રાજસ્થાન)ના નિવાસી છો. ઓસવાલ સિંહ સભા જેવી અનેક સંસ્થાઓના આપ અધ્યક્ષ છો. આપની જોધપુરમાં 'એલ્કોબોક્સ' નામની ખૂબ મોટી કંપની છે. આપે આગમ અનુયોગ ટ્રસ્ટને વિશેષ યોગદાન આપ્યું છે. આપની ઉદારભાવના પ્રસંશનીય છે. આપના સહયોગ માટે ટ્રસ્ટ આભારી છે.

॥ નમો જિણાણં ॥

સ્વ.શ્રી ધર્મીચંદજી લુણાવત
દિલ્હી

આપશ્રી અમરચંદજી મારુ હરમાડાવાળાના સુપુત્ર છો. અનુયોગનું કાર્ય પુરુ કરાવવામાં આપની વિશેષ રુચિ રહી. આપના ધર્મપત્નિ શાંતાદેવી પણ ખૂબ જ ધર્મશ્રદ્ધાળુ છે. આપના સુપુત્ર પ્રમોદજી તથા પ્રણવજી પણ ભાવનાશીલ છે. શ્રી ધર્મચન્દજી સા. ની સ્મૃતિમાં આપે આબુ પર્વત પર ચૈત્રી આયંબીલ ઓળી કરાવી. ગુરુદેવના પ્રત્યે આપની વિશેષ શ્રદ્ધાભક્તિ રહી. આપના સહયોગ માટે ટ્રસ્ટ આભારી છે.

॥ નમો જિણાણં ॥

સ્વ. શ્રી શિવજીરામજી તથા સુપુત્રો
શ્રી માંગીલાલજી તથા મહાવીરભાઈ શર્મા

ઉપાધ્યાયશ્રીજીની સેવામાં આજીવન પોતાની સેવા આપનાર સ્વ. શ્રી શિવજીરામજી શર્મા તથા આગમના ગ્રંથોના પ્રકાશનમાં સંકલન સહાયક, પ્રૂફરીડીંગ, પ્રિન્ટીંગ વિ.ની સંપૂર્ણ જવાબદારી તથા વ્યવસ્થા સંભાળનાર તેઓના પુત્રો શ્રી માંગીલાલજી તેમજ શ્રી મહાવીરભાઈ શર્મા (કુરડાયાં)-રાજસ્થાનના વતની છે.

પૂ. ગુરુદેવના તેમજ આગમ અનુયોગમાં અકથનીય સેવા બદલ પિતા-પુત્રોને આગમ અનુયોગ ટ્રસ્ટ અભિનંદન પાઠવે છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

એક જ્યોતિર્મય વ્યક્તિત્વ-શ્રધ્ધેય ઉપાધ્યાયશ્રી કન્હૈયાલાલજી મ. 'કમલ'

સંક્ષિપ્ત પરિચય

જ્ઞાન અને ક્રિયાની જીવંત પ્રતિમૂર્તિ **'નમો उवज्झायाणं'** ના ગૌરવપૂર્ણ પદથી સમલંકૃત અનુયોગ પ્રવર્તક શ્રદ્ધેય પૂજ્યગુરૂદેવ **મુનિશ્રી કન્હૈયાલાલજી મ. 'કમલ'**નું જીવદર્શન સ્વ-પરના કલ્યાણાર્થે સમર્પિત રહ્યું છે. વિચાર અને આચારની દ્રષ્ટિએ તેઓ અત્યંત ઉત્કૃષ્ટકોટિનું જીવન જીવનારા સત્પુરુષ અને પ્રતિભાશાળી પુરુષ હતાં. જેઓને અહંકાર ક્યારેય સ્પર્શી શક્યો ન હતો. વિદ્વતા, વિનમ્રતા, સૌજન્યતા, સૌમ્યતા, સહિષ્ણુતા, કરુણા, વાત્સલ્ય, ધૈર્ય, પ્રસન્નતા જેવા અનેક સદ્‌ગુણોની સુવાસથી તેઓ સદા મહેકતાં હતાં.

આપનો જન્મ વિક્રમ સંવત્ ૧૯૭૦ ચૈત્રસુદ (રામનવમી) ના દિવસે કેકીન્દ (જસનગર) રાજસ્થાનમાં **શ્રી ગોવિંદાસિંહજી** રાજપુરોહિતના ગૃહે થયો. માતુશ્રી યમુનાદેવીની કૂંખ આપે દીપાવી હતી. ચારવર્ષની બાલ્યાવસ્થામાં જ માતા-પિતાની અચાનક જ છત્રછાયા ગુમાવી. સાત વર્ષની ઉંમરે પરમશ્રધ્ધેય **આચાર્યશ્રી સ્વામીદાસજી મ. ની પરંપરાના** પ્રભાવશાળી શ્રમણ શિરોમણી શ્રધ્ધેય **શ્રી ફતેહચંદ્રજી મ.** અને પંડિત પ્રવર **શ્રી પ્રતાપમલજી મ.** વગેરેનો સંપર્ક થયો.

આપનું ભવ્ય તેજોમય લલાટ અને સામુદ્રિક લક્ષણો જોતાં જ **પૂ. પ્રતાપમલજી મ.** ને પ્રતીતિ થઇ કે - 'આ બાળક અત્યંત તેજસ્વી પ્રતિભાશાળી શ્રમણ પરંપરાનો તેજસ્વી સિતારો થશે જે શાસન પ્રભાવમાં અભિવૃધ્ધિ કરશે.' ગુરૂદેવના પ્રથમદર્શનથી જ આપે આપનું સર્વસ્વ તેમના ચરણોમાં સમર્પિત કરી દીધું. અગિયાર વર્ષ સુધીના વૈરાગ્યકાળ દરમ્યાન આપે પંડિતો, વિદ્વાનો પાસે અધ્યયન અધ્યાપન કર્યું. વૈશાખસુદ-૬, વિક્રમસંવત્ ૧૯૮૮ના દિવસે સાંડેરાવ (રાજ.)માં આપે દીક્ષા અંગીકાર કરી. એ સમય દરમ્યાન ઘોડી પરથી પડવા છતાં આપે સહિષ્ણુતા, ધૈર્ય અને અતૂટ મનોબળથી મુશ્કેલીનો સામનો કર્યો તે જ આપની પરમશક્તિ, ધર્મ પ્રત્યેની અતૂટ શ્રધ્ધાનું ઉત્તમ ઉદાહરણ છે. વડીદીક્ષા સોજતરોડમાં સંપન્ન થઇ.

દીક્ષા પછી આપે પં. બેચરદાસજી દોશી, શોભાચંદજી ભારિલ્લ વગેરે પાસે જૈનાગમ-વાડ્‌મયનું તલસ્પર્શી અધ્યયન કર્યું. જેના પરિણામસ્વરૂપે આપ ન્યાયતીર્થની પરીક્ષામાં પ્રથમશ્રેણીમાં સમુત્તીર્ણ થયા. પછી આપે આગમોના સંપાદનકાર્યમાં જ પોતાનું લક્ષ કેન્દ્રિત કર્યું. આગમોના મૂળ પાઠોને ક્રમાનુસાર- યોગ્યરીતે સંપાદિત કરી પ્રકાશિત કર્યા, છેદસૂત્રોના સાનુવાદ વિવેચન સહિતના પ્રકાશન માટે ભારે જહેમત ઉઠાવી અતિ જટિલ-ભગીરથ કાર્ય સંપન્ન કર્યું.

સ્થાનાંગ-સમાવાયાંગનું સાનુવાદ-સંપાદન કાર્ય કર્યું. 'જૈનાગમનિર્દેશિકા' જેવી અતિ મહત્વપૂર્ણ કૃતિ પણ આપના અથાગ શ્રમઅને પ્રબળ પુરુષાર્થનું જ પરિણામ છે.

આગમઅનુયોગનું વિશાળ વિસ્તૃત અને ભગીરથ કાર્ય આપે એક જર્મન વિદ્વાનની પ્રેરણાથી યુવાવસ્થામાં શરૂ કર્યું હતું, જે જીવનના અંતિમ શ્વાસ સુધી નિભાવ્યું. માર્ગમાં આવતી પ્રતિકૂળતાઓને આપે અપ્રમત્ત ભાવે

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

ધૈર્ય, સહિષ્ણુતા અને પુરુષાર્થ વડે પરાજિત કરી. આપની શારીરિક પ્રતિકૂળતાઓ દરમ્યાન આપના અંતેવાસી શિષ્ય શ્રી વિનયમુનિજી મ. 'વાગીશ' તથા સાધ્વીવૃંદ ડૉ. શ્રી દિવ્યપ્રભાજી, પં. દલસુખભાઈ માલવણિયા, પં. દેવકુમારજી વગેરેનો સાથ-સહકાર મળતો રહ્યો. આપે આગમ અનુયોગ ટ્રસ્ટ દ્વારા હિંદી અનુવાદ ૮ ભાગોમાં અને ગુજરાતી ૪ ભાગોમાં પ્રકાશિત કર્યાં શેષ ભાગોનું કાર્ય શ્રી વિનયમુનિજી મ. તથા ટ્રસ્ટીગણ અત્યધિક પરિશ્રમકરી સંપન્ન કરવા પ્રયત્નશીલ રહે છે.

આપના વિશાળ વિચરણ ક્ષેત્ર દ્વારા આપનો અનુયાયી વર્ગ પણ એટલો જ વિશાળ અને વ્યાપક છે જેનું મુખ્ય કારણ આપની બિનસાંપ્રદાયિકતાની ભાવના હતી. સ્વાસ્થ્યની પ્રતિકૂળતા દરમ્યાન પણ આપે અદ્‌ભૂત આત્મબળ દ્વારા જે સમત્વ ભાવ અપનાવ્યો તે બધા માટે પ્રેરણારૂપ છે અને ખૂબ-ખૂબ વંદનીય છે.

જ્ઞાનરાધના, મૌન, તપ અને જપ આપના જીવનના પર્યાય સમા બની ગયા હતાં. નિરર્થક ચર્ચા, જ્ઞાતિ-સંપ્રદાયોની વાતો કે ટીકા-ટિપ્પણીમાં આપે કદી ક્યારેય સમય બરબાદ કર્યો નથી. યુવાવસ્થાથી જ દ્વિદળનો ત્યાગ, **એક સમય ભોજન**માં પણ માત્ર એક જ રોટલીનું ઉણોદરી તપ આપની રસેન્દ્રિય પ્રત્યેની નિસ્પૃહતા દર્શાવે છે. **છેલ્લા ૧૮ વર્ષોથી આપે અન્ન-પાણીનો ત્યાગ કરી માત્ર ફળોનો રસ, ગાયના દૂધથી જ જીવન નિર્વાહ કર્યો. છેલ્લા ૨૭ વર્ષથી દરેક મંગળવારે મૌન, રાત્રિના બે વાગ્યે નિદ્રા ત્યાગ કરી સાધનામાં લીન થતાં અને આવાં જ ઉત્તમ આચારને કારણે આપે 'સંતરત્ન' ના બિરૂદને સાર્થક કર્યું.** એટલું જ નહિ પરંતુ રાષ્ટ્રીય સંતની હરોળમાં આપનું નામ જયવંતુ બન્યું. **૬ ડિસેમ્બર ૧૯૯૩, પોષ સુદ ૧૪ સવંત ૨૦૫૦** ના રોજ જયપુરમાં આચાર્ય સમ્રાટ શ્રી દેવેન્દ્રમુનિએ આપને **'ઉપાધ્યાય પદે'** જૈનશાસન પ્રભાવકપદ ગૌરવાન્વિત કર્યા.

આપ કરુણા, દયા, વાત્સલ્ય અને પ્રેમની સાક્ષાત્ મૂર્તિ હતા અને આથી જ આપે માનવ કલ્યાણ હિતાર્થે વિવિધ પ્રવૃત્તિઓનું આયોજન કર્યું. **શ્રીવર્ધમાન મહાવીર સેવા કેન્દ્ર** દેવલાલી, જિલ્લો નાસિક (મહારાષ્ટ્ર) જ્યાં વૃધ્ધ સાધુ-સાધ્વી સેવા કેન્દ્ર, જન હિતાર્થે હોસ્પિટલ, માનવ રાહત કેન્દ્ર જેવી વિવિધ પ્રવૃત્તિઓ વિદ્યમાન છે.

શ્રી વર્ધમાન મહાવીર કેન્દ્ર-આબુ પર્વત જ્યાં પ્રતિવર્ષ ચૈત્રી ઓળીનું આયોજન થાય છે અને ભોજન શાળા, ઉપાશ્રય, પુસ્તકાલય, ઔષધાલય, અતિથિગૃહ છે. તદ્‌ઉપરાંત **આગમ અનુયોગ ટ્રસ્ટ અમદાવાદ, શ્રી મહાવીર કલ્યાણ કેન્દ્ર મદનગંજ, અંબિકા જૈન ભવન- અંબાજી** વગેરે અનેક સંસ્થાઓ આપની પ્રેરણા અને આશીર્વાદ વડે અનેકવિધ પ્રવૃત્તિઓમાં કાર્યરત માનવકલ્યાણનાં ઉત્તમ કાર્યો કરે છે.

૧૭ ડિસેમ્બર ૨૦૦૦ બપોરના ૧-૩૦ વાગ્યે એકાએક આપનું સ્વાસ્થ્ય બગડયું આપે ૨-૪૫ વાગ્યે સંથારો ગ્રહણ કર્યો અને **રાત્રે સમય ૩-૪૫ પોષ વદ આઠમ(ગુજ. માગસર વદ ૮) સોમવાર ૧૮ ડિસેમ્બરના રોજ જીવનજ્યોત દિવ્યજ્યોતમાં વિલીન થઈ.** ૧૯ ડિસેમ્બર બપોરે ૩ વાગ્યે **'કમલ કન્હૈયા વિહાર'** માં હજારો ભક્તો-સાધકોની જનમેદની વચ્ચે આત્માના નિરંજન નિરાકાર સ્વરૂપના ઘોષ સાથે અગ્નિસંસ્કારવિધિ સંપન્ન થઈ.

આપના સ્વર્ગારોહણથી શ્રમણ સંઘમાં જ નહીં પરંતુ સમગ્ર જૈન જગતમાં જે ખોટ પડી છે તેની પૂર્તિ અસંભવ, અશક્ય છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

પ્રકાશકીય

આચાર્ય આર્યરક્ષિતે ૨૦૦૦ વર્ષ પૂર્વે શ્રુતજ્ઞાનને સરળતાથી સમજવા માટે ધર્મકથાનુયોગ, ચરણાનુયોગ, ગણિતાનુયોગ અને દ્રવ્યાનુયોગની વિચારણા મૂકી પણ આ ગ્રંથરૂપે ઉપલબ્ધ થયા નથી. વચલા ગાળામાં ઘણા આચાર્યોએ પ્રયત્ન પણ કર્યો પરંતુ પૂર્ણ નહીં થઈ શક્યો.

પૂજ્ય ગુરૂદેવ ઉપાધ્યાયશ્રી કનૈયાલાલજી મ.સા.નું પણ યુવાવસ્થાના પ્રારંભમાં જ એક જર્મની વિદ્વાને ધ્યાન દોર્યું અને એમને સ્ફુરણા જાગી અને ગુરૂદેવોના આશીર્વાદ લઈ સંકલ્પ કર્યો અને એ કાર્યમાં અપ્રમત્તરીતે જોડાઈ ગયા. નાની-નાની ચિટોથી પ્રારંભ કરીને આને મોટુંરૂપ આપ્યું. આગમ અનુયોગ પ્રકાશન પરિષદ્ સાંડેરાવના માધ્યમથી જેનું સંપાદન- પ્રકાશન પ્રારંભ થયું. પૂજ્ય ગુરૂદેવ આ કાર્યથી જ અમદાવાદ પધાર્યા. આગમ અનુયોગ ટ્રસ્ટની સ્થાપના થઈ. અમને વિશાળ કાર્ય સંપન્ન કરાવવાનો અવસર પ્રાપ્ત થયો. ટ્રસ્ટની રજતજયંતિ વર્ષમાં આ વિશાળ કાર્ય ગુરૂદેવોના આશીર્વાદથી હિન્દીના ૮ અને ગુજરાતીના ૧૧ ભાગોમાં સંપન્ન થઈ રહ્યું છે જેની અમને ઘણી જ ખુશી છે.

આવું વિશાળ કાર્ય કરાવવા માટે ઉપાધ્યાય શ્રીજીનો ઉપકાર ક્યારેય ભુલાય નહીં. આવી મહાન્ યાદગીરી આપીને અમર થઈ ગયા.

તેમના સુયોગ્ય શિષ્ય વિનયમુનિજીએ પણ સારો પરિશ્રમ આપીને આ કાર્ય પૂર્ણ કર્યું છે. તેઓ લાંબા-લાંબા વિહાર, પ્રવચન, ચાતુર્માસ વગેરે કરવાં છતાં અમૂલ્ય સમય કાઢીને રાત-દિવસ જોડાઈને આમાં જે શ્રમ કર્યો છે તેમના અમે ઘણા જ આભારી છીએ.

શ્રુતાચાર્યા ડૉ. મુક્તિપ્રભાજી તેમજ તેમની શિષ્યાઓએ કાળજીથી સારો શ્રમ કરીને ગુજરાતી ભાષાંતર કરી આપ્યું તેઓના પણ અમે આભારી છીએ.

આ ભાગના ભાષાંતર કાર્યમાં ડૉ. કનુભાઈ શેઠ અમદાવાદવાળાના ધર્મપત્નિ કલ્પનાબેન એમ.એ.પી.એચ.ડી. (પ્રાકૃત)નો પણ સારો સહકાર મળ્યો.

ટ્રસ્ટના મંત્રી શ્રી જયંતિભાઈ સંઘવી જેઓએ એમનો અમૂલ્ય સમય કાઢી સારી જહેમત ઉઠાવી છે. જેથી જ આ કાર્ય પૂર્ણ થઈ રહ્યું છે. તેમનો જેટલો આભાર માનીએ ઓછો છે.

નારણપુરા સ્થાનકવાસી જૈન સંઘના પણ આભારી છીએ કે જેઓએ ચોપડા મૂકવા માટે સ્થાન આપ્યું.

પ્રેસની બધી જવાબદારી સેવાભાવી શિવજીરામભાઈના સુપુત્ર શ્રી માંગીલાલજીએ તેમજ તેમના નાનાભાઈ મહાવીર શર્માએ ગુરૂદેવને જોડે રહીને પ્રૂફ તપાસવા તેમજ સંદર્ભ ગ્રંથોની વ્યવસ્થા કરવી વગેરે બધી જવાબદારીઓ કાળજીપૂર્વક નિભાવી છે.

સ્કેન-ઓ-ગ્રાફિક્સના માલિક દિવ્યાંગભાઈના પણ ઘણા આભારી છીએ કે જેમને ઝડપથી બહુ જ સારું કામ કરી આપ્યું.

આ વિશાળ કાર્ય સંપન્ન કરાવવામાં દાનદાતાઓનો પણ સારો સહયોગ પ્રાપ્ત થયો જેથી આટલા ગ્રંથો પ્રકાશિત થઈ શક્યા. નામી-અનામી બધા દાનદાતાઓના આભારી છીએ.

સ્વાધ્યાયી મુનિરાજ તેમજ મહાસતિયાજી તથા આગમના અભ્યાસુ શ્રાવક-શ્રાવિકાઓ આ ગ્રંથો મંગાવીને સ્વાધ્યાય કરે અને કરાવે એજ અભિલાષા સાથે.

નવનીતભાઈ ચુનીલાલ પટેલ
પ્રમુખ
આગમ અનુયોગ ટ્રસ્ટ, અમદાવાદ

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

અર્હમ્

શ્રી કમલ ગુરુભ્યો નમઃ

સંયોજકીય

પૂજ્ય ગુરૂદેવે જે વિશાળકાર્ય અનુયોગનું ઉપાડયું હતું તે હિન્દી, ગુજરાતી ભાષાના ૧૯ ભાગોમાં પૂર્ણ થઈ રહ્યું છે. ગુરૂદેવે સન્ ૮૨માં જે મને ભાવના પ્રકટ કરી હતી એ એમની ભાવના બધાના સહકારથી હું પૂર્ણ કરી શક્યો છું એની મને ઘણી જ ખુશી થાય છે.

'श्रेयांसि बहु विघ्नानि' અર્થાત્ સારા કાર્યોમાં વિઘ્નો આવે જ છે તે અનુસારે આ કાર્યમાં પણ ઘણા જ વિઘ્નો આવ્યા. ગુરૂદેવે પણ અટલ સંકલ્પ કરી લીધો અને છેલ્લા શ્વાસ સુધી આ કામની લાગણી રાખી. એમની હયાતીમાં હિન્દીનું કાર્ય પૂર્ણ થયું અને ગુજરાતીના પણ છ ભાગ છપાઈ ગયા હતા. પછી મારા ઉપર જવાબદારી આવી. હું પણ લાંબા-લાંબા વિહાર, ચાતુર્માસ, પ્રવચન, ગૌચરી વગેરે અનેક જવાબદારીઓને નિભાવતા જેટલો સમય પ્રાપ્ત થતો એમાં સમય કાઢી ત્રણ વર્ષના ટૂંકા ગાળામાં જહેમત ઉઠાવી આના ૫ ભાગ પૂર્ણ કરી આ કાર્યને પૂર્ણ કરવામાં ગુરૂદેવના આશીર્વાદથી સફળ થયો.

મારા સાથી મુનિરાજશ્રી ગૌતમમુનિજીએ પણ આ કાર્ય કરવામાં સારો સહકાર આપ્યો છે. તેઓએ પ્રવચનની બધી જવાબદારી સંભાળી તેમજ સેવાભાવી સંજયમુનિએ ગોચરી-પાણી અને સેવાની લાગણી રાખી જેથી હું આ કાર્ય કરી શક્યો તે બન્નેનો ઋણી છું.

શ્રુતાચાર્યા સાધ્વી ડૉ. મુક્તિપ્રભાજી, સાધ્વી ડૉ. દિવ્યપ્રભાજી, સાધ્વી ડૉ. અનુપમાજી, સાધ્વી ભવ્યસાધનાજી અને સાધ્વી વિરતિસાધનાજીએ મૂળ હિન્દીના કાર્યમાં તેમજ ગુજરાતી ભાષાન્તરના કાર્યમાં સારો સહકાર આપ્યો. તેમની નાની-નાની શિષ્યાઓ સાધ્વી વિરાગ સાધનાજી, સાધ્વી સ્વયંસાધનાજી, સાધ્વી લક્ષિતસાધનાજી અને નવદીક્ષિત સાધ્વી જિનેશ્વરાજીએ પણ પોતાના અધ્યયનથી સમય કાઢી લખાણના કાર્યમાં સારો સમય આપ્યો એટલે એ સતી મંડળની શ્રુત સેવા પ્રસંશનીય છે.

મૂળ પાઠ અને ભાષાંતર જોવા માટે ગ્રંથોની ઘણી આવશ્યકતા રહે છે એના માટે ઘણા આગમગ્રંથ, કોષ વગેરે વિહારમાં જોડે રાખવાની વ્યવસ્થા કરવી પડી ત્યારે જ ટૂંકા ગાળામાં આ કાર્ય થઈ શક્યું. દરેક ઉપાશ્રયોમાં આગમ ગ્રંથો વસાવવા જ જોઈએ. ચોપડા પ્રાપ્ત ન થવાથી મૂળપાઠ અને ભાષાંતર કદાચ શુદ્ધ નહીં થઈ શક્યું હોય. ગુજરાતી ભાષાનો મારો સારો અભ્યાસ નથી જેથી હિન્દી શબ્દોનો પણ પ્રયોગ થઈ ગયો હશે તો પાઠક તે અંશને સ્વબુદ્ધિથી સુધારીને વાંચે અને સૂચિત કરે જેથી બીજા સંસ્કરણમાં સંશોધન થઈ શકે.

નારણપુરા સંઘના અને અનુયોગ ટ્રસ્ટના માનદ્મંત્રી શ્રી જયંતિભાઈ સંઘવીએ સંઘનું ઘણું કામ હોવા છતાં આ અનુયોગનું કાર્ય પૂર્ણ કરાવવામાં ભારે જહેમત ઉઠાવી છે. તેમજ શ્રી નવનીતભાઈ, બચુભાઈ, વિજયરાજજી વગેરે ટ્રસ્ટીઓના આગ્રહપૂર્ણ સૂચન નિર્દેશથી આ કાર્ય સંતોષજનક રીતે પાર પડી શક્યું છે.

મહાવીર કેન્દ્ર આબૂના ટ્રસ્ટીઓએ કેન્દ્રના વ્યવસ્થાપકશ્રી માંગીલાલજીને આ કાર્યમાં સમય આપવા માટે મંજૂરી આપી જેથી પ્રુફ તપાસવા અને પ્રેસ સંબંધી ગોઠવણ કરવામાં સમય આપી શક્યા આમ ટ્રસ્ટીઓની ગુરૂદેવ તેમજ કાર્ય પ્રત્યે લાગણી પ્રસંશનીય છે.

સેવાભાવી શિવજીરામજી શર્માના સુપુત્ર મહાવીર શર્માએ લાંબા-લાંબા વિહારોમાં સાથે રહી પ્રુફ તપાસવા, ગ્રંથોની વ્યવસ્થા કરવી વગેરે જવાબદારીઓ સંભાળી તેથી જ કાર્ય થઈ શક્યું.

પ્રેસવાળા દિવ્યાંગભાઈએ મારા હિન્દીના અક્ષરોને ગુજરાતીમાં ફેરવીને જે સહકાર આપ્યો તેમજ શુદ્ધ અને સુન્દર છપાઈકામ ઝડપથી કરી આપ્યું તેથી જ આ કાર્ય પૂર્ણ થઈ શક્યું.

બોટાદ સંપ્રદાયના શ્રી અમીચંદજી મ., લિંબડી અજરામર સંપ્રદાયના કુશળકાર્ય દક્ષશ્રી ભાષ્કરમુનિજી તેમજ ગોંડલ સંપ્રદાયના યુવાપ્રણેતા શ્રી ધીરજમુનિજીએ અવાર-નવાર કાર્યને વેગ આપવાની અને લાયબ્રેરિઓમાં સેટ વસાવવાની પ્રેરણા આપી. આવી રીતે સૌ સહકાર આપે તો ગ્રંથો ગામ-ગામ પહોંચી જાય અને તેનો સારો સદુપયોગ થાય.

સ્વાધ્યાય પ્રેમિઓ આ અનુયોગનો વધારેમાં વધારે ઉપયોગ કરે અને પ્રચાર-પ્રસાર કરે એજ અભ્યર્થના...

- ઉપપ્રવર્તક વિનયમુનિ

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

પ્રસ્તાવના

ચાર અનુયોગ :

ઉપાધ્યાયપ્રવર પં.રત્ન મુનિશ્રી કન્હૈયાલાલજી મહારાજ "કમલ" એ ઈશવીય વીસમી સદીના અંતિમ ચરણમાં આગમ અનુયોગના સંપાદન અને પ્રકાશનની દિશામાં સ્થાયી મહત્ત્વનું ઐતિહાસિક કાર્ય કર્યું છે. એમનું આ કાર્ય અનુયોગ વિભાજનના પ્રથમ પ્રવર્તક આચાર્ય આર્યરક્ષિતની સ્મૃતિ પણ અપાવે છે.

આર્યરક્ષિતના પૂર્વવર્તી આચાર્ય આર્યવજ્રના સમય સુધી અનુયોગોનું પૃથક્કરણ થયું ન હતું. તે સમયે એક સૂત્રની વ્યાખ્યારૂપ એક અનુયોગ પ્રયુક્ત કરવાં છતાં પ્રત્યેક સૂત્રમાં ચરણાનુયોગ આદિ ચારે અનુયોગોનો અર્થ કહેવાતો હતો. એનો ઉલ્લેખ સ્વયં ભદ્રબાહુસ્વામીએ આવશ્યકસૂત્રની નિર્યુક્તિમાં સ્પષ્ટ કર્યો છે.[૧] જિનભદ્રગણિએ વિશેષાવશ્યક ભાષ્યમાં તથા મલધારી હેમચંદ્રએ તેની વૃત્તિમાં આ તથ્યનો ઉલ્લેખ કર્યો છે.[૨] આર્યરક્ષિતે આચાર્ય આર્યવજ્ર દ્વારા સૂત્રના અર્થનું અધ્યયન કરી અનુયોગોનું પૃથક્કરણ કર્યું હતું. આર્યરક્ષિતના શિષ્ય હતા દુર્બલિકાપુષ્યમિત્ર. દુર્બલિકાપુષ્યમિત્રને શ્રુત અને અર્થનું જ્ઞાન આપતી વખતે આર્યરક્ષિતને ઘણો જ પરિશ્રમનો અનુભવ થયો. તેમજ ભાવી પુરુષોને મતિ, મેધા અને ધારણાની દૃષ્ટિએ હીન સમજી તેમના માટે તેમણે અનુયોગો અને નયોનું પૃથક્કરણ કર્યું એમ જણાય છે.

આચાર્ય આર્યરક્ષિતે જે ચાર અનુયોગોમાં શ્રુતનું વિભાજન કર્યું તે ચાર અનુયોગોનું કથન આચાર્ય ભદ્રબાહુએ આ પ્રમાણે કર્યું -

"कालियसुयं च इसिभासियाइं, तइओ य सूरपन्नती ।
सव्वो य दिट्ठिवाओ, चउत्थओ होइ अणुओ ॥" [૩]

અર્થાત્ અનુયોગ ચાર પ્રકારના છે -

(૧) કાલિકશ્રુત, (૨) ઋષિભાષિત, (૩) સૂર્યપ્રજ્ઞપ્તિ અને (૪) સમસ્ત દૃષ્ટિવાદ.

આચારાંગ આદિ અગ્યાર અંગસૂત્રોનું અધ્યયન કાળ-ગ્રહણ આદિ વિધિથી કરવામાં આવે છે. માટે તે 'કાલિક' કહેવાય છે. કાલિકસૂત્રોને ચરણકરણાનુયોગ પણ કહેવામાં આવે છે. કારણ કે આમાં ધર્મકથા આદિ અન્ય અનુયોગનો સમાવેશ હોવા છતાં પણ પ્રાધાન્ય ચરણકરણાનુયોગનું છે. ઋષિભાષિત અને ઉત્તરાધ્યયનસૂત્રમાં નમિ-કપિલ આદિ મહર્ષિઓના ધર્માખ્યાનકોનું કથન હોવાથી તે ધર્મકથાનુયોગ કહેવાય છે. સૂર્યપ્રજ્ઞપ્તિમાં ચંદ્ર, સૂર્ય, ગ્રહ, નક્ષત્ર રુપથી આદિની વિચરણગતિનું પ્રતિપાદન મુખ્ય છે માટે તે ગણિતાનુયોગ છે. દૃષ્ટિવાદ નામક બારમાં અંગસૂત્રમાં ચાલના-પ્રત્યવસ્થાન આદિ દ્વારા જીવાદિ દ્રવ્યોનું જ પ્રતિપાદન કરવામાં આવે છે માટે તે દ્રવ્યાનુયોગ છે. આચાર્ય ભદ્રબાહુએ મહાકલ્પસૂત્ર અને છેદસૂત્રોનો સમાવેશ ચરણકરણાનુયોગમાં કર્યો છે. કારણ તે પણ કાલિકસૂત્ર છે.[૪] આ પ્રમાણે ભદ્રબાહુએ આર્યરક્ષિતના અનુસાર ચાર અનુયોગોનું નિમ્નલિખિત વિભાજન પ્રસ્તુત કર્યું છે -

---

૧. जावंति अज्जवइरा अपुहत्तं कालियाणुओगस्स ।
तेणारेण पुहुत्तं कालियसुय दिट्ठिवाए य ॥
अपुहत्तेऽणुओगो चत्तारि दुवारभासई एगो ।
पुहुत्ताणुओगकरणे ते अत्थ तओ उ वुच्छिन्ना ॥
- આવશ્યકનિર્યુક્તિ ૭૬૩ અને ૭૭૩ (હર્ષપુષ્પામૃત ગ્રન્થમાલા)

૨. દ્રષ્ટવ્ય - વિશેષાવશ્યકભાષ્ય ભાગ-૨, દિવ્યદર્શન ટ્રસ્ટ, મુંબઈ, ગાથા ૨૨૮૫ અને ૨૨૮૭ અને તેની વૃત્તિ.

૩. વિશેષાવશ્યકભાષ્ય ભાગ-૨માં ગાથા ૨૨૮૪ના રૂપમાં પ્રાપ્ત.

૪. जं च महाकप्प सुयं जाणि अ सेसाणि छेअसुत्ताणि ।
चरणकरणाणुओगो त्ति कालियत्थे उवगयाणि ॥
- વિશેષાવશ્યકભાષ્ય ભાગ-૨માં ગાથા ૨૨૮૫ના રૂપમાં પ્રાપ્ત.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

(૧) ચરણકરણાનુયોગ - કાલિકશ્રુત (અગ્યાર અંગસૂત્ર, મહાકલ્પસૂત્ર અને શેષ છેદ સૂત્રો)
(૨) ધર્મકથાનુયોગ[૧] - ઋષિભાષિત (ઉત્તરાધ્યયન સૂત્ર પણ)
(૩) ગણિતાનુયોગ - સૂર્યપ્રજ્ઞપ્તિ
(૪) દ્રવ્યાનુયોગ - દૃષ્ટિવાદ

ચાર અનુયોગોના આ જ નામોનું વિશેષાવશ્યકભાષ્યના રચયિતા જિનભદ્રગણિએ સ્પષ્ટરૂપમાં નિમ્નગાથામાં ઉલ્લેખ કર્યો છે -

"भण्णंतऽणुओगा चरण-धम्म-संखाण-दव्वाणं ।"[૨]

અર્થાત્ ચરણાનુયોગ, ધર્મકથાનુયોગ, સંખ્યાનુયોગ (ગણિતાનુયોગ) અને દ્રવ્યાનુયોગ એ ચાર અનુયોગ કહ્યા છે. શ્વેતામ્બર જૈન પરંપરામાં અનુયોગોનો આ ક્રમ માન્ય છે. દિગમ્બર પરંપરામાં અનુયોગોના નામ જુદા મળે છે અને દ્રવ્યસંગ્રહટીકા અને પંચાસ્તિકાવ્યની તાત્પર્યવૃત્તિના અનુસાર તેના નામ આ પ્રમાણે છે -

(૧) પ્રથમાનુયોગ, (૨) ચરણાનુયોગ, (૩) કરણાનુયોગ અને (૪) દ્રવ્યાનુયોગ. પ્રથમાનુયોગમાં ત્રેસઠ સલાકા પુરુષોના ચરિત્રનું વર્ણન હોય છે તેને એક રીતે શ્વેતામ્બર પરંપરાનું માન્ય ધર્મકથાનુયોગની શ્રેણીમાં ગણી શકાય. ચરણાનુયોગમાં ઉપાસકાધ્યયન આદિના શ્રાવકધર્મ તથા આચારારાધન આદિના યતિધર્મનો મુખ્યરૂપે સમાવેશ કરવામાં આવ્યો છે. કરણાનુયોગમાં ત્રિલોકસાર આદિના ગણિતીય વિષયનો સમાવેશ થાય છે. શ્વેતામ્બર પરંપરામાં આને ગણિતાનુયોગ કહેવામાં આવે છે. દ્રવ્યાનુયોગમાં જીવાદિ ષડ્દ્રવ્યોના વર્ણનની પ્રધાનતા હોય છે તથા જીવાદિના શુદ્ધાશુદ્ધ રૂપનો વિચાર કરવામાં આવે છે. આ પ્રમાણે વિષય-વસ્તુ અને નામોની દૃષ્ટિથી દિગમ્બર અને શ્વેતામ્બર પરંપરામાં કોઈ વિશેષ અંતર નથી. ક્રમમાં અંતર અવશ્ય છે. દિગમ્બર પરંપરામાં પ્રથમાનુયોગ કિં વા ધર્મકથાનુયોગને ચરણકરણાનુયોગથી પૂર્વ રાખેલ છે. તથા શ્વેતામ્બર પરંપરામાં ધર્મકથાનુયોગના પૂર્વે ચરણકરણાનુયોગને સ્થાન આપવામાં આવ્યું છે.

અનુયોગોના ઉપર્યુક્ત વિભાજનમાં એક વિશેષ ઉલ્લેખનીય કથન એ છે કે ભદ્રબાહુ સ્વામી (ચોથી શતાબ્દી ઈ.પૂ.) એ જે અંગસૂત્રાદિ આગમોને ચાર અનુયોગોમાં વિભક્ત કરવાનો નિર્દેશ કર્યો છે તો બૃહદ્દ્રવ્યસંગ્રહના ટીકાકાર બ્રહ્મદેવે (૧૬મી શતાબ્દી)ના સૂત્રોના વિષય-વસ્તુને અનુયોગ-વિભાજનમાં જુદુ જ મહત્વ આપ્યું છે. જેમકે - શ્રાવકધર્મ અને યતિધર્મનું વર્ણન કરતા સૂત્રોનું તેમણે ચરણાનુયોગમાં સમાવેશ કર્યો છે. તે જ પ્રમાણે ભદ્રબાહુસ્વામીએ કાલિકસૂત્રોજે ચરણકરણાનુયોગમાં રાખ્યું છે. પ્રથમાનુયોગ અથવા ધર્મકથાનુયોગમાં દિગમ્બર પરંપરામાં ત્રેસઠ શલાકા પુરુષોનું વર્ણન કરવાવાળા પુરાણોને સ્થાન દેવામાં આવ્યું છે ત્યારે શ્વેતામ્બર પરંપરામાં ઋષિભાષિત ઉત્તરાધ્યયનસૂત્ર જેવા આગમોને ધર્મકથાનુયોગ કહ્યા છે. શ્વેતામ્બર પરંપરામાં ચરણાનુયોગને ચરણકરણાનુયોગ કહ્યો છે અને ગણિતાનુયોગની અલગથી ગણના કરવામાં આવી છે. જ્યારે દિગમ્બર પરંપરામાં કરણાનુયોગના અંતર્ગત ગણિતાનુયોગનો સમાવેશ થાય છે.

ઉપાધ્યાયપ્રવર પં.રત્નમુનિ શ્રી કન્હૈયાલાલજી મહારાજ "કમલે" યુગની માંગને ધ્યાનમાં રાખતા લગભગ ૫૦ વર્ષોના અથક પરિશ્રમથી શ્વેતામ્બર સ્થાનકવાસી પરંપરાને માન્ય ૩૨ આગમોના આધારે ચાર અનુયોગોનું વિભાજન કર્યું છે. ચાર અનુયોગોમાંથી ચરણાનુયોગ, ધર્મકથાનુયોગ અને ગણિતાનુયોગનું પ્રકાશન પહેલા જ થઈ ગયું છે. દ્રવ્યાનુયોગનું પ્રકાશન પણ આ ચતુર્થભાગની સાથે પૂર્ણતાને પ્રાપ્ત કરી રહ્યો છે.

આચાર્ય આર્યરક્ષિતના અનુયોગ વિભાજનના કાર્યને ઉપાધ્યાય શ્રી કન્હૈયાલાલજી મહારાજ 'કમલ'એ આગળ વધાર્યું. આર્યરક્ષિતે જે અનુયોગોનું સ્થૂળ વિભાજન કરી વિભિન્ન આગમોના વિષય-વસ્તુને પ્રાધાન્યથી અલગ-અલગ અનુયોગોમાં

---

૧. ધર્મકથાનુયોગ આદિ નામોના ઉલ્લેખ મલધારી હેમચંદ્રે વિશેષાવશ્યકભાષ્ય પર પોતાની વૃત્તિમાં કર્યો છે દ્રષ્ટવ્ય વિશેષાવશ્યકભાષ્ય ભાગ-૨, ગાથા - ૨૨૯૪-૨૨૯૫ની વૃત્તિ.
૨. વિશેષાવશ્યકભાષ્ય ગાથા-૨૨૮૧.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

વર્ગીકૃત કર્યું હતું ત્યારે ઉપાધ્યાય શ્રી કન્હૈયાલાલજી મહારાજે આગમોની આંતરિક વિષય વસ્તુને વિભિન્ન અનુયોગોમાં વર્ગીકૃત કરી તત્સમ્બદ્ધ અનુયોગોમાં વ્યવસ્થિત કરી દીધું. આ કાર્યમાં ઉપાધ્યાયપ્રવરને કઠોર શ્રમ કરવો પડ્યો છે. કંઈ વિષયવસ્તુ કયા અનુયોગમાં જશે તેનો નિર્ણય કરવો સરળ કામ નથી. ધર્મકથાનુયોગના વિષય-વસ્તુનું ચરણાનુયોગ અને દ્રવ્યાનુયોગ સાથે પણ સંબંધ થઈ શકે છે. છતાં પણ સ્વવિવેકના આધારે ઉપાધ્યાયપ્રવરે આગમોની આંતરિક વિષય-વસ્તુનું જે ચાર અનુયોગોમાં વિભાજન કર્યું છે તે જિજ્ઞાસુ પાઠકોના માટે અત્યંત ઉપયોગી છે. અનેક શોધાર્થિયોને આનાથી વિશેષ સુવિધાનો અનુભવ થશે. આ વિભાજનથી પાઠકોને એક તત્ત્વ કે વિષય પર સંપૂર્ણ આગમમાં વર્ણિત વિષયોને જાણવાની સુવિધા થશે.

આર્યરક્ષિત અને ઉપાધ્યાયપ્રવરના અનુયોગ વિભાજનમાં એક સ્થૂળ ભેદ એ છે કે આર્યરક્ષિતે જ્યાં શ્વેતામ્બરોને માન્ય સમસ્ત આગમો (વિશેષતઃ અંગસૂત્ર, ઉપાંગસૂત્ર, છેદસૂત્ર અને મૂળસૂત્ર)નું ચાર અનુયોગોમાં વિભાજન કર્યું છે. ત્યાં ઉપાધ્યાયશ્રી કન્હૈયાલાલજી મહારાજે શ્વેતામ્બર સ્થાનકવાસી જૈન પરંપરાને માન્ય ૩૨ આગમોની વિષય-વસ્તુનું જ ચાર અનુયોગોમાં વિભાજન અને વ્યવસ્થાપન કર્યું છે. જે ૩૨ આગમોને ઉપાધ્યાયશ્રીએ આધાર બનાવ્યા છે, તે આ પ્રમાણે છે -

અગ્યાર અંગ આગમ - (૧) આચારાંગ, (૨) સૂત્રકૃતાંગ, (૩) સ્થાનાંગ, (૪) સમવાયાંગ, (૫) ભગવતી (વ્યાખ્યા પ્રજ્ઞપ્તિ), (૬) જ્ઞાતાધર્મકથા, (૭) ઉપાસકદશા, (૮) અંતકૃતદશા, (૯) અનુત્તરોપપાતિક, (૧૦) પ્રશ્નવ્યાકરણ, (૧૧) વિપાકસૂત્ર.

બાર ઉપાંગ આગમ - (૧) ઔપપાતિક, (૨) રાજપ્રશ્નીય, (૩) જીવાજીવાભિગમ, (૪) પ્રજ્ઞાપના, (૫) જંબુદ્વીપ પ્રજ્ઞપ્તિ, (૬) ચંદ્રપ્રજ્ઞપ્તિ, (૭) સૂર્યપ્રજ્ઞપ્તિ, (૮) નિરયાવલિકા, (૯) કલ્પાવતંસિકા, (૧૦) પુષ્પિકા, (૧૧) પુષ્પચૂલિકા, (૧૨) વૃષ્ણિદશા.

ચાર મૂળસૂત્ર : (૧) ઉત્તરાધ્યયન, (૨) દશવૈકાલિક, (૩) નંદીસૂત્ર, (૪) અનુયોગદ્વારસૂત્ર.
ચાર છેદસૂત્ર : (૧) દશાશ્રુતસ્કંધ, (૨) બૃહત્કલ્પસૂત્ર, (૩) વ્યવહારસૂત્ર, (૪) નિશીથસૂત્ર.
બત્રીસમું - આવશ્યકસૂત્ર (૧૧ + ૧૨ + ૪ + ૪ + ૧ = ૩૨)

બત્રીસ આગમોના આધારે કરવામાં આવેલી આ અનુયોગ - વ્યવસ્થાપનની એક વિશેષતા એ છે કે આના અંતર્ગત પ્રત્યેક અનુયોગમાં વિભિન્ન અધ્યયન બનાવ્યા છે અને પછી તે અધ્યયનોના અંતર્ગત સંબંધિત સામગ્રીને યોજિત કરવામાં આવી છે. દરેક અધ્યયનના અંતર્ગત પણ અનેક ઉપશીર્ષક છે. જેનું પ્રાકૃત અને હિંદી તેમજ આ સંસ્કરણમાં પ્રાકૃત અને ગુજરાતી બંને ભાષાઓમાં નામકરણ કરવામાં આવ્યું છે. બીજી વિશેષતા એ છે કે - એમણે પાઠકોના માટે અનુયોગોના મૂળ પાઠના સમક્ષ જ તેનો હિંદી અથવા ગુજરાતી અર્થ આપવામાં આવ્યો છે. જે પાઠકો માટે અત્યંત સુવિધાજનક છે.

વિશેષાવશ્યકભાષ્યમાં એક પ્રશ્ન કરવામાં આવ્યો છે કે આર્યરક્ષિતસૂરિની પરંપરામાં ગોષ્ઠામાહિલને વાદવિજયી થવાથી મિથ્યાત્વના ઉદયના કારણે સાતમા નિહ્નવ માનવામાં આવ્યો. તો અનુયોગ અને નયનું નિરૂપણ કરવાવાળા આર્યરક્ષિતને નિહ્નવ કેમ ન કહેવામાં આવ્યો ? આ પ્રશ્નનો ઉત્તર આપતા જિનભદ્રગણિએ કહ્યું કે આર્યરક્ષિતે નય અને અનુયોગોનું નિરૂપણ પ્રવચનના હિતાર્થે જ કર્યું હતું. તેમણે આ કાર્ય મિથ્યાભાવનાથી કે મિથ્યાભિનિવેશથી કર્યું નથી. જો મિથ્યાભિનિવેશથી જિનોક્ત પદની કોઈ અવહેલના કરે તો તે બહુરત આદિ સાત નિહ્નવોના સમાન નિહ્નવ કહેવાય છે. ઉપાધ્યાય પ્રવરે પણ અનુયોગ વ્યવસ્થાપનનું કાર્ય પ્રવચન-હિતાર્થે જ કર્યું છે. મિથ્યાત્વભાવનાથી કે મિથ્યાભિનિવેશથી કર્યું નથી. માટે તે નિહ્નવ નથી. પરંતુ જિનવાણીના ઉપકારક છે.

"અનુયોગ" શબ્દના અન્ય પ્રયોગ

"અનુયોગ" શબ્દનો પ્રયોગ આગમમાં અનેક સ્થાનો પર ભિન્ન-ભિન્ન અભિપ્રાયથી થયો છે -

(૧) સમવાયાંગ અને નંદીસૂત્રમાં દૃષ્ટિવાદ અંગના પાંચ પ્રકારોમાં અનુયોગ શબ્દનો પ્રયોગ થયો છે. દૃષ્ટિવાદના પાંચ પ્રકાર છે - (૧) પરિકર્મ, (૨) સૂત્ર, (૩) પૂર્વગત, (૪) અનુયોગ અને (૫) ચૂલિકા. આમાંથી અનુયોગના બે પ્રકારનું નિરૂપણ કરવામાં આવ્યું છે - (૧) મૂળપ્રથમાનુયોગ અને (૨) ગંડિકાનુયોગ. તે બંને અનુયોગ માત્ર દૃષ્ટિવાદના અંગ છે. માટે આમાં અન્ય અંગ, ઉપાંગ, છેદ અને મૂળસૂત્રોનો સમાવેશ થતો નથી. આ બંને અનુયોગમાં માત્ર દૃષ્ટિવાદના વિષયનો

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

જ સમાવેશ થાય છે. મૂળપ્રથમાનુયોગમાં અરિહંતો અને સિદ્ધિપદને પ્રાપ્ત થયેલા મહાપુરુષોના વર્ણનનો સમાવેશ કરવામાં આવ્યો છે તથા ગંડિકાનુયોગમાં કુલકરગંડિકા, ગણધરગંડિકા આદિનો સમાવેશ થાય છે. સ્થૂળરૂપથી વિચાર કરીએ તો મૂળપ્રથમાનુયોગ અને ગંડિકાનુયોગનો સમાવેશ ધર્મકથાનુયોગમાં કરી શકાય છે.

(૨) "અનુયોગ" શબ્દનો બીજો પ્રયોગ "अणुओगद्दारा" પદમાં થયો છે. નંદીસૂત્ર અને સમવાયાંગસૂત્રમાં વિભિન્ન આગમોનો પરિચય બતાવતા વાચના, પ્રતિપત્તિ, વેઢ, શ્લોક, નિર્યુક્તિ, સંગ્રહણી આદિની સાથે અનુયોગદ્વારોનો પણ ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો છે. પ્રાયઃ સંખ્યાત અનુયોગદ્વારોના ઉલ્લેખ મળે છે. અનુયોગદ્વારસૂત્રમાં પણ શ્રુતજ્ઞાનના ઉદેશ, સમુદેશ, અનુજ્ઞા અને અનુયોગોની પ્રવૃત્તિનો નિર્દેશ છે. અહિં અનુયોગનો અર્થ સૂત્રની સાથેનું યોજન છે. સૂત્રની વાચના કર્યા બાદ આ અનુયોગની પ્રવૃત્તિ થાય છે. અનુયોગદ્વાર સૂત્ર તો પૂર્ણરૂપે અનુયોગની વિધિનું નિદર્શન કરે છે. અનુયોગદ્વાર સૂત્રમાં આવશ્યકસૂત્રના પ્રથમ સામાયિક અધ્યયનના ચાર અનુયોગદ્વાર આ પ્રમાણે કહ્યા છે - (૧) ઉપક્રમ, (૨) નિક્ષેપ, (૩) અનુગમ અને (૪) નય.[૧] નામ, ક્ષેત્ર આદિના આધારે શબ્દનું કથન 'ઉપક્રમ' છે. તેનું પુનઃ નામ, સ્થાપના આદિમાં અર્થ શોધવો 'નિક્ષેપ' છે. અનુકૂળ અર્થનું કથન 'અનુગમ' છે તથા અભિષ્ટ અભિપ્રાયને પકડવું 'નય'નું કાર્ય છે. આ પ્રમાણે અનુયોગની પૂર્ણતા ઉપક્રમ આદિથી સંપન્ન થાય છે.

(૩) આચાર્ય ભદ્રબાહુસ્વામીએ આવશ્યકનિર્યુક્તિમાં અનુયોગના સાત પ્રકારના નિક્ષેપ બતાવ્યા છે, જેમકે - (૧) નામાનુયોગ, (૨) સ્થાપનાનુયોગ, (૩) દ્રવ્યાનુયોગ, (૪) ક્ષેત્રાનુયોગ, (૫) કાલાનુયોગ, (૬) વચનાનુયોગ, (૭) ભાવાનુયોગ.[૨] જિનભદ્રગણિએ વિશેષાવશ્યકભાષ્યમાં આ બધાની વ્યાખ્યા કરી છે.[૩] સંક્ષેપમાં કહીએ તો ઈન્દ્ર આદિની સાથે ઈન્દ્ર આદિ નામોનો યોગ કે સંબંધ નામાનુયોગ છે. કાષ્ઠાદિમાં આચાર્ય આદિની સ્થાપનાનું અનુયોજન કે વ્યાખ્યાન સ્થાપનાનુયોગ છે. દ્રવ્યનું દ્રવ્યમાં અથવા દ્રવ્યથી જે પર્યાયાદિનો યોગ છે તે દ્રવ્યાનુયોગ છે. દ્રવ્યાનુયોગ વ્યાખ્યાન સ્વરૂપ પણ હોય છે. અનુરૂપ કે અનુકૂળયોગ અર્થાત્ સંબંધને પણ એક દ્રષ્ટિથી અનુયોગ કહેવાય છે. આ જ પ્રમાણે ક્ષેત્ર, કાળ, વચન અને ભાવમાં પણ અનુયોગનો પ્રયોગ થાય છે. જે પ્રમાણે અનુયોગને સાપ્તવિધ નિક્ષેપ કહેવામાં આવે છે તે જ પ્રમાણે અનનુયોગના પણ સાત પ્રકારના નિક્ષેપ છે, જેમકે - (૧) નામાનનુયોગ, (૨) સ્થાપનાનનુયોગ, (૩) દ્રવ્યાનનુયોગ, (૪) ક્ષેત્રાનનુયોગ, (૫) કાલાનનુયોગ, (૬) વચનાનનુયોગ અને (૭) ભાવાનનુયોગ.

અનુયોગના વિભિન્ન અર્થ :

અનુયોગ વ્યાખ્યા અર્થમાં વિશેષ પ્રસિદ્ધ છે. ભદ્રબાહુસ્વામીની નિર્યુક્તિમાં અનુયોગને નિયોગ, ભાષા, વિભાષા અને વાર્તિકનો એકાર્થક કહેવામાં આવ્યો છે.[૪] તે બધાં શબ્દ અનુયોગના વ્યાખ્યા અર્થને જ સ્પષ્ટ કરે છે. જિનભદ્રગણિએ "અનુયોગના" વિભિન્ન અર્થોનું પ્રણયન કરતા કહ્યું છે -

"अणुओयणमणुओगो सुयस्स नियएण जमभिधेएणं ।
वावारो वा जोगो जो अणुरूपोऽणुकूलो वा ॥
अहवा जमत्थओ थोव-पच्छभावेहिं सुयमणुं तस्स ।
अभिधेये वावारो जोगो तेणं व संबंधो ॥" [૫]

ઉપર્યુક્ત બે ગાથાઓમાં અનુયોગના જે અર્થ ગુંથાયેલા છે તેને ક્રમશઃ આ પ્રમાણે રાખી શકાય -

(૧) સૂત્રનો પોતાના અભિધેય અર્થની સાથે અનુયોજન કે સંબંધન અનુયોગ છે.

---

૧. तत्थ पढमज्झयणं सामाइयं, तस्स णं इमे चत्तारि अणुओगद्दारा भवंति, तं जहा - (१) उवक्कमे, (२) णिक्खेवे, (३) अणुगमे, (४) णए । - અનુયોગદ્વાર સૂત્ર-૭૫ (બ્યાવર પ્રકાશન)

૨. नामं ठवणा दविए खेते काले वयणभावे य । एसो अणुओगस्स उ निखेवो होइ सत्तविहो ॥ - આવશ્યકનિર્યુક્તિ ૧૩૨

૩. દ્રષ્ટવ્ય - વિશેષાવશ્યકભાષ્ય ભાગ-૧, ગાથા-૧૩૮૯-૧૪૦૯ ।

૪. अणुओगो य निओगो भास-विभासा य वत्तियं चेव । एए अणुओगस्स उनामा एगट्ठिया पंच ॥" - આવશ્યકનિર્યુક્તિ ૧૩૧

૫. વિશેષાવશ્યકભાષ્ય ગાથા-૧૩૮૬ - ૧૩૮૭.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

(૨) યોગનો એક અર્થ વ્યાપાર છે. માટે અનુકૂળ કે અનુરૂપ યોગ અર્થાત્ સૂત્રનું પોતાના અભિધેય અર્થમાં વ્યાપાર અનુયોગ છે. જેમકે - ઘટ શબ્દથી 'ઘટ' અર્થનું કથન અનુયોગ છે.

(૩) અનુયોગનો પ્રાકૃત શબ્દ "अणुओग" છે. અણુનો અર્થ છે- સૂત્ર. અર્થના આનન્ત્યની અપેક્ષાએ સૂત્ર 'અણુ' કહેવાય છે અથવા તીર્થંકરોના દ્વારા "उप्पन्नेई वा" ઈત્યાદિ ત્રિપદીનો અર્થ કહેવામાં આવે છે. ત્યારબાદ ગણધર સૂત્રની રચના કરે છે. માટે તે અણુ અર્થાત્ સૂત્રના અભિધેય અર્થમાં વ્યાપાર કે યોગ "अणुयोग" છે.

(૪) અનુયોગના ઉપર્યુક્ત અર્થોના સિવાય "વ્યાખ્યાન" અર્થનો પણ પ્રયોગ થયો છે. **વિશેષાવશ્યકભાષ્યના વૃત્તિકાર મલ્લધારી હેમચંદ્રએ "अनुयोगस्तु व्याख्यानम्"[૧]**

"अनुयोगो व्याख्यानं विधि-प्रतिषेधाभ्यामर्थप्ररूपणम्"[૨]

ઈત્યાદિ વાક્યોમાં અનુયોગનું "વ્યાખ્યાન" કે વ્યાખ્યા અર્થ પ્રતિપાદિત કર્યું છે. સૂત્રના અભિધેય અર્થની સાથે યોજન પણ એક પ્રકારે સૂત્રનું "વ્યાખ્યાન" જ છે.

"અનુયોગ" શબ્દ 'અનુ' ઉપસર્ગપૂર્વક "युज" ધાતુને "घञ्" પ્રત્યય લગાવી નિષ્પન્ન થયો છે. જેનો પૂર્વ નિર્દિષ્ટ અર્થોમાંથી એક અર્થ છે- 'અનુરૂપ યોગ.' વિખરાયેલી વિષયવસ્તુનું તદરૂપેણ એકત્ર સંયોજન પણ એક દૃષ્ટિએ "અનુયોગ" છે. ચાર પ્રસિદ્ધ અનુયોગોના નામોનો આશ્રય લઈ ઉપાધ્યાયપ્રવર શ્રી કન્હૈયાલાલજી મહારાજે ૩૨ આગમોનું ચાર અનુયોગોમાં અનુરૂપ સંયોજન કર્યું છે. જેથી સૂત્રની વ્યાખ્યા અને સંબંધ વિષયવસ્તુને એક સાથે સમજવામાં સુવિધા થાય.

દ્રવ્યાનુયોગનું મહત્વ અને સ્વરૂપ :

ચાર અનુયોગોમાં દ્રવ્યાનુયોગનું વિશેષ મહત્ત્વ છે. કારણ કે તે અન્ય ત્રણ અનુયોગોમાં પણ ન્યૂનાધિક રૂપમાં અનુગત છે. મોક્ષપ્રાપ્તિની દૃષ્ટિથી દ્રવ્યાનુયોગનું જ્ઞાન અપરિહાર્ય છે. ષડ્દ્રવ્ય અને નવતત્વ સંબંધિત સમસ્ત વિવેચનનો દ્રવ્યાનુયોગમાં સમાવેશ થાય છે. નવતત્વોના સ્વરૂપને સમજી તેના પર યથાર્થ શ્રધ્ધા કરવાથી દર્શન સમ્યક્ બને છે તથા દર્શનના સમ્યક્ થવાથી જ્ઞાન અને આચરણ સમ્યક્ થાય છે. માટે દ્રવ્યાનુયોગ મોક્ષમાર્ગને જાણવાની દૃષ્ટિથી સર્વાધિક મહત્વપૂર્ણ છે. ભોજસાગર (૧૬મી સદી) વિરચિત "દ્રવ્યાનુયોગતર્કણા"માં દ્રવ્યાનુયોગને ચરણાનુયોગ અને કરણાનુયોગનો સાર બતાવતા તેને પંડિતજનોને પ્રિય લાગે એવું પ્રતિપાદિત કર્યું છે.[૩] ભોજસાગરે ષડ્દ્રવ્યવિચાર સૂત્રકૃતાંગ આદિ સૂત્રો તથા સમ્મતિપ્રકરણ અને તત્વાર્થ સૂત્ર આદિને દ્રવ્યાનુયોગ કહ્યો છે. સમ્મતિગ્રન્થ (સિદ્ધસેન રચિત)થી ભોજસાગરે એક ગાથા ઉદ્ધૃત કરતા દ્રવ્યાનુયોગના મહત્ત્વને સ્થાપિત કર્યું છે. ગાથા છે -

"चरणकरणप्पहाणा ससमय-परसमयमुक्कवावारा ।
चरणकरणस्स सारं णिच्चयसुद्धं न जाणंति ॥[૪]

અર્થાત્ ચરણકરણાનુયોગના જ્ઞાનથી સંપન્નજન પણ સ્વસમય અને પરસમયના વ્યાપારથી મુક્ત રહે છે. કારણ કે તે ચરણકરણાનુયોગના સારભૂત નિશ્ચય શુદ્ધ દ્રવ્યાનુયોગને જાણતા નથી. પંડિત ટોડરમલે પણ ચાર અનુયોગોમાં દ્રવ્યાનુયોગની મુખ્યતા સ્વીકાર કરી છે.

દ્રવ્યાનુયોગમાં શું છે ? તેનું સ્વરૂપ બતાવતા જિનભદ્રગણિ કહે છે -

"दव्वस्स जोऽणुजोगो दव्वे दव्वेण दव्वहेऊ वा ।
दव्वस्स पज्जवेण व जोग्गो दव्वेण वा जोगो ॥[૫]

---

૧. વિશેષાવશ્યકભાષ્ય ભાગ-૧, ગાથા-૧, પૃ.-૧
૨. તેજ પૃ. ૨
૩. विना द्रव्यानुयोगोऽहं चरणकरणाख्ययोः सारं नेति कृतिप्रेष्ठं निर्दिष्टं सम्मतौ स्फूटम् ॥
૪. સન્મતિ પ્રકરણ - ૩/૬૭
૫. વિશેષાવશ્યકભાષ્ય - ૧૩૯૧

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

અર્થાત્ દ્રવ્યનો અનુયોગ જ મુખ્યરૂપે દ્રવ્યાનુયોગ છે. અનુયોગનો અર્થ અહીં "વ્યાખ્યાન" અથવા અનુરૂપથી યોગ કે સંબંધ છે. દ્રવ્યનું અધિકરણભૂત દ્રવ્યથી યોગ, કરણભૂત દ્રવ્યથી યોગ, હેતુભૂત દ્રવ્યથી યોગ પણ નિક્ષેપની સંભાવનાઓમાં દ્રવ્યાનુયોગ છે. દ્રવ્યનો પર્યાયની સાથે યોગ પણ આ જ પ્રમાણે દ્રવ્યાનુયોગ પરિધિમાં આવે છે. જેમકે - વસ્ત્રનો કુસુંભરંગ પર્યાયથી અનુયોગ છે. એ જ પ્રમાણે દ્રવ્યાનુયોગના વિભિન્નરૂપ થઈ શકે છે. પરંતુ શાસ્ત્રની દૃષ્ટિએ દ્રવ્યાનુયોગનો અર્થ દ્રવ્યોની વ્યાખ્યાના અનુરૂપ વ્યવસ્થાપનરૂપે કરવું જ ઉચિત થશે.

જિનભદ્રગણિએ દ્રવ્યાનુયોગના બે ભેદ કર્યા છે - (૧) જીવ દ્રવ્યનો અનુયોગ તથા (૨) અજીવ દ્રવ્યનો અનુયોગ. જીવ દ્રવ્ય અને અજીવ દ્રવ્યના અનુયોગને પણ તેમણે ચાર પ્રકારના પ્રતિપાદિત કર્યા છે - (૧) દ્રવ્યથી, (૨) ક્ષેત્રથી, (૩) કાળથી અને (૪) ભાવથી.

પ્રસ્તુત દ્રવ્યાનુયોગ :

ઉપાધ્યાયપ્રવર શ્રી કન્હૈયાલાલજી મહારાજ એ આચરણ કે ચારિત્રથી સંબંધિત આગમ વિષય-વસ્તુને ચરણાનુયોગમાં સંકલિત કર્યું છે. આગમની ધર્મકથાઓનું સંયોજન તેમણે ધર્મકથાનુયોગમાં કર્યું છે. જૈન ગણિત, ખગોળ અને જ્યોતિષ સંબંધિત સામગ્રીને ગણિતાનુયોગમાં રાખ્યું છે તથા શેષ સમસ્ત આગમ વસ્તુને દ્રવ્યાનુયોગના અંતર્ગત સંગૃહિત કર્યું છે. દ્રવ્યાનુયોગમાં ષડ્દ્રવ્યોના સંબંધમાં તો વિષયવસ્તુ સંગૃહિત કર્યું છે જ. પરંતુ આમાં કર્મસિદ્ધાંત, જ્ઞાન, દર્શન, લેશ્યા આદિના સંબંધમાં પણ વિભિન્ન અધ્યયન સંયોજિત છે. દ્રવ્યાનુયોગના ચાર ભાગ કર્યા છે. તેમાં ૪૬ અધ્યયન છે. ૪૭મું અધ્યયન પ્રકીર્ણક નામથી છે. જેમાં ૪૬ અધ્યયનોના બાદ જે અવશિષ્ટ સામગ્રી છે તેનો સમાવેશ કરવામાં આવે છે. ૪૬ અધ્યયન આ પ્રમાણે છે - (૧) દ્રવ્યાનુયોગ, (૨) દ્રવ્ય, (૩) અસ્તિકાય, (૪) પર્યાય, (૫) પરિણામ, (૬) જીવાજીવ, (૭) જીવ, (૮) પ્રથમાપ્રથમ, (૯) સંજ્ઞી, (૧૦) યોનિ, (૧૧) સંજ્ઞા, (૧૨) સ્થિતિ, (૧૩) આહાર, (૧૪) શરીર, (૧૫) વિકુર્વણા, (૧૬) ઈન્દ્રિય, (૧૭) ઉછ્વાસ, (૧૮) ભાષા, (૧૯) યોગ, (૨૦) પ્રયોગ, (૨૧) ઉપયોગ, (૨૨) પાસણયા, (૨૩) દૃષ્ટિ, (૨૪) જ્ઞાન, (૨૫) સંયત, (૨૬) લેશ્યા, (૨૭) ક્રિયા, (૨૮) આશ્રવ, (૨૯) વેદ, (૩૦) કષાય, (૩૧) કર્મ, (૩૨) વેદના, (૩૩) ગતિ, (૩૪) નરકગતિ, (૩૫) તિર્યંચગતિ, (૩૬) મનુષ્યગતિ, (૩૭) દેવગતિ, (૩૮) વુક્કંતિ, (૩૯) ગર્ભ, (૪૦) યુગ્મ, (૪૧) ગમ્મા (૪૨) આત્મા, (૪૩) સમુદ્ઘાત, (૪૪) ચરમાચરમ, (૪૫) અજીવદ્રવ્ય અને (૪૬) પુદ્ગલ.

ઉપર્યુક્ત અધ્યયનોમાંથી શરીર અધ્યયન સુધીના પ્રથમ ૧૪ અધ્યયનોનો વિષયવસ્તુ દ્રવ્યાનુયોગના પ્રથમ ભાગમાં પ્રકાશિત થયો છે. બીજા ભાગમાં ૧૫માં વિકુર્વણા અધ્યયનથી ૨૭માં ક્રિયા, ત્રીજા ભાગમાં ૨૮માં આશ્રવ અધ્યયનથી ૩૮માં વુક્કંતિ અધ્યયન સુધી પ્રકાશિત છે અને ૩૯માં અધ્યયનથી ૪૬માં અધ્યયન સુધી ગર્ભથી પુદ્ગલ સુધીના શેષ અધ્યયન અને પ્રકીર્ણકનું પ્રકાશન પ્રસ્તુત ચોથા ભાગમાં થયું છે.

૩૨ આગમોના વિષય-વસ્તુને ચાર અનુયોગોમાં વિભક્ત કરવાનું શ્રમસાધ્ય કાર્ય ઉપાધ્યાયપ્રવરે પૂર્ણ કર્યું છે. છતા આ કાર્ય અત્યંત દુસાધ્ય છે. કાર્યની કઠિનતાનું એક કારણ એ પણ છે કે એક અનુયોગની વિષય-વસ્તુ બીજા અનુયોગથી પણ સંબંધિત હોય છે. ચરણાનુયોગ અને ધર્મકથાનુયોગમાં દ્રવ્યાનુયોગનો વિષય વિશેષ પ્રાપ્ત થવો સહજ સંભવ છે. તે જ પ્રમાણે દ્રવ્યાનુયોગના એક અધ્યયનનો વિષય-વસ્તુ બીજા અધ્યયનથી સંબંધિત હોય શકે છે. માટે અનુયોગોનું વ્યવસ્થાપન અને અધ્યયનોનું નિયોજન અત્યંત દુષ્કર કાર્ય હતું. ઉપાધ્યાય પ્રવરે આ કાર્યને સ્વવિવેકથી સંપન્ન કર્યું છે. દ્રવ્યાનુયોગના આ ચાર ભાગોમાં તેમણે એક અત્યંત ઉપયોગી કાર્ય જો કર્યું હોય તો એકે પ્રત્યેક ભાગના અંતમાં વિષય સંબંધિત અધ્યયનોના પરિશિષ્ટ આપ્યા છે. તેથી અધ્યયન સંબંધિત જે જાણકારી અન્ય અનુયોગો અને અધ્યયનોમાં આવી છે તેની પૃષ્ઠ સંખ્યા અને સૂત્ર સંખ્યાનો નિર્દેશ જાણી શકાય છે. વાંચનારને એક અધ્યયન સંબંધિત સંપૂર્ણ વિષય-વસ્તુ ચારે અનુયોગોથી પ્રાપ્ત કરવામાં અત્યંત સુવિધાનો અનુભવ થશે.

દ્રવ્યાનુયોગની વિષય-વસ્તુ વ્યાપક છે તથાપણ ષડ્દ્રવ્યોનું વર્ણન દ્રવ્યાનુયોગનો એક પ્રમુખ વિષય છે. ષડ્દ્રવ્ય એ છે- (૧) ધર્મ; (૨) અધર્મ, (૩) આકાશ, (૪) કાળ, (૫) પુદ્ગલ અને (૬) જીવ. આ ષડ્દ્રવ્યોમાંથી જીવ અને પુદ્ગલના પ્રસ્તુત દ્રવ્યાનુયોગમાં સ્વતંત્ર અધ્યયન પણ છે તથા અનેક અધ્યયન જીવ અને પુદ્ગલના વર્ણનથી સંબંધિત છે. અહિં એક ઉલ્લેખનીય વાત એ છે કે ધર્મ, અધર્મ, આકાશ અને કાળ દ્રવ્યોના નિરૂપણ હેતુ દ્રવ્યાનુયોગના ચાર ખંડોમાં કોઈ પણ સ્વતંત્ર અધ્યયન

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

નથી આ ચાર દ્રવ્યોથી સંબંધિત જાણકારી અનેક અધ્યયનોમાં ઉપલબ્ધ છે. ષડ્દ્રવ્યોમાંથી કયા દ્રવ્યનું વર્ણન કયા અધ્યયનમાં પ્રાપ્ત થાય છે તેની સ્થૂળ - રૂપરેખા આ પ્રમાણે રાખી શકાય છે -

ધર્મદ્રવ્ય - દ્રવ્ય અધ્યયન, અસ્તિકાય અધ્યયન, પર્યાય અધ્યયન અને અજીવ અધ્યયન.

અધર્મ દ્રવ્ય - ઉપર્યુક્ત ચારે અધ્યયન.

આકાશ દ્રવ્ય - ઉપર્યુક્ત ચારે અધ્યયન.

કાળ દ્રવ્ય - દ્રવ્ય અધ્યયન, પર્યાય અધ્યયન, જીવાજીવ અધ્યયન અને અજીવ અધ્યયન.

જીવ દ્રવ્ય - અજીવ અને પુદ્ગલ અધ્યયનોને છોડી પ્રાયઃ શેષ બધા અધ્યયન જીવ દ્રવ્યથી સંબંધિત છે.

પુદ્ગલ દ્રવ્ય - દ્રવ્ય અધ્યયન, અસ્તિકાય અધ્યયન, પર્યાય અધ્યયન, પરિણામ અધ્યયન, જીવાજીવ અધ્યયન, અજીવ અધ્યયન અને પુદ્ગલ અધ્યયન.

દ્રવ્ય :

દ્રવ્યના સ્વરૂપ અને ભેદોના વર્ણનમાં જૈન દર્શનની પોતાની વિશિષ્ટતા છે. ધર્મ અને અધર્મ દ્રવ્યનું બીજા કોઈ ભારતીય દર્શનમાં વર્ણન નથી. આ એકમાત્ર જૈનદર્શન છે જેમાં ધર્મદ્રવ્ય અને અધર્મ દ્રવ્યને પણ દ્રવ્યોની ગણનામાં સ્થાન આપવામાં આવ્યું છે. ધર્મદ્રવ્ય પુદ્ગલ, જીવ આદિ દ્રવ્યોની ગતિમાં નિમિત્ત કારણ બને છે તથા અધર્મ દ્રવ્ય સ્થિતિમાં નિમિત્ત કારણ બને છે. સાંખ્યદર્શનમાં પ્રકૃતિને ત્રિગુણાત્મિકા કહેતા તેમાં સત્ત્વ, રજ અને તમ એ ત્રણ ગુણ માન્ય છે. સત્ત્વગુણ લઘુ, પ્રકાશક અને પ્રીત્યાત્મક હોય છે. રજોગુણ પ્રવર્તક ચલ અને અપ્રીત્યાત્મક હોય છે. તમોગુણની વિશિષ્ટતા છે કે તે ગુરુ પ્રવૃત્તિ - પ્રતિબંધક (વરણક) અને વિષાદાત્મક હોય છે. આ ત્રણે ગુણોમાં રજોગુણને પ્રવર્તક અને તમોગુણને પ્રવૃત્તિનું પ્રતિબંધક કહ્યું છે. જે ક્રમશઃ ધર્મ અને અધર્મ દ્રવ્યોથી સામ્ય પ્રદર્શિત કરે છે. પરંતુ ધર્મ અને અધર્મ દ્રવ્યનું જૈનદર્શનમાં જે સ્વતંત્ર વર્ણન છે તે સાંખ્યદર્શનમાં રજોગુણ અને તમોગુણનું નથી. પ્રકૃતિમાં ત્રણે ગુણ સહભાવી છે. તેના વિના પ્રકૃતિનું કોઈ સ્વરૂપ નથી. જ્યારે ધર્મ-અધર્મ દ્રવ્ય પૂર્ણતઃ સ્વતંત્ર છે. બીજીવાત એ છે કે ધર્મ-અધર્મ દ્રવ્ય લોકવ્યાપી છે. જ્યારે રજોગુણ અને તમોગુણ નથી. ત્રીજી વાત એ છે કે રજોગુણ અને તમોગુણને પ્રકૃતિની અપેક્ષા છે. ધર્મ અને અધર્મ દ્રવ્યોને રહેવા માટે લોકાકાશની આવશ્યકતા છે. અન્ય કોઈ દ્રવ્યની નથી.

"આકાશ"ને દ્રવ્ય રૂપમાં પ્રાયઃ બધા દર્શનોએ સ્વીકાર કર્યો છે. પરંતુ આકાશને લોકાકાશ અને અલોકાકાશના રૂપમાં બે ભેદ જૈનેત્તર દર્શનોમાં જોવા મળતા નથી. જૈનદર્શનમાં આકાશ બે ભાગોમાં વિભક્ત છે- લોકાકાશ અને અલોકાકાશ. આ વિભાજન કલ્પિત વિભાજન છે. આકાશના કોઈ વાસ્તવિક ટુકડા કરવામાં આવતા નથી. પરંતુ જે આકાશ ચૌદ રાજુલોક સુધી સીમિત છે તેને લોકાકાશ કહેવાય છે તથા આ પરિધિથી બહારનો આકાશ અલોકાકાશ કહેવાય છે. લોકાકાશમાં વસ્તુઓ જોઈ શકાય છે. અલોકમાં આકાશના સિવાય બીજા કોઈ દ્રવ્યનું હોવો પણ સ્વીકારવામાં આવ્યું નથી. ધર્મ, અધર્મ, કાળ, જીવ અને પુદ્ગલ દ્રવ્ય લોકાકાશ સુધી જ સીમિત છે. મુક્ત કે સિદ્ધ જીવ પણ લોકની પરિધિમાં જ હોય છે. તે લોકના ઊર્ધ્વભાગમાં સ્થિત રહે છે તથા ત્યાં રહીને જ સમસ્ત લોકાલોકને જાણે છે. ન્યાય, વૈશેષિક, સાંખ્ય, વેદાન્ત આદિ દર્શનોમાં "શબ્દ"ને આકાશ દ્રવ્યનો ગુણ માન્યો છે. જ્યારે જૈનદર્શનમાં આકાશનો ગુણ અવગાહન કરવાનો છે. શબ્દ તો એક પ્રકારનું પુદ્ગલ છે તેનો સમાવેશ પુદ્ગલ દ્રવ્યના અંતર્ગત થાય છે.

"કાળ" દ્રવ્યની ચર્ચા પણ ભારતીય દર્શનમાં થઈ છે. વૈશેષિક દર્શનમાં કાળનું વિસ્તૃત વર્ણન થયું છે. પ્રશસ્ત પાદભાષ્યમાં કાળનું સ્વરૂપ આ પ્રમાણે વર્ણિત છે -

"कालः परापरव्यतिकरयौगपद्ययौगपद्यचिरक्षिप्रप्रत्ययलिङ्ग":[1]

અર્થાત્ કાળ દ્રવ્યના કારણે જ પરત્વ અને અપરત્વ અથવા જ્યેષ્ઠ અને કનિષ્ઠનો વ્યવહાર થાય છે. કાળના કારણે જ યુગપદ્ અને અયુગપદ્ તથા ચિર અને ક્ષિપ્રનો વ્યવહાર થાય છે. કાળનું વર્ણન વ્યાકરણ દર્શનમાં પણ થયું છે. ક્રિયાની

---

૧. પ્રશસ્તપાદભાષ્ય કિરણાવલી સહિત, ગાયકવાડ ઓરિયન્ટલ સીરિજ, સન-૧૯૭૧, પૃ.૭૬.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

નિષ્પત્તિમાં ત્યાં કાળને એક કારણ માન્યું છે. જૈનદર્શનમાં કાળને વર્તનલક્ષણવાળો કહ્યો છે. જેનું તાત્પર્ય છે કે પ્રત્યેક દ્રવ્યના પર્યાય પરિવર્તનમાં કાળ નિમિત્ત કારણ બને છે. કાળને પૃથક્ દ્રવ્યના રૂપમાં સ્વીકાર કરવામાં જૈનોમાં મતભેદ રહ્યો છે. આગમોમાં જ્યાં કાળનો ઉલ્લેખ સ્પષ્ટરૂપે પ્રાપ્ત થાય છે ત્યાં તત્વાર્થસૂત્રમાં "कालश्चेत्येके" સૂત્રના દ્વારા માન્યતા ભેદનો ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો છે. કાળને વ્યવહારકાળ અને પરમાર્થકાળની દૃષ્ટિથી બે પ્રકારનો માન્યો છે.

વ્યવહારકાળને અઢીદ્વીપ સુધી માન્યો છે. કારણ કે મનુષ્ય આનો વ્યવહાર અઢીદ્વીપ સુધી જ કરે છે. સમય, આવલિકા, મુહૂર્ત, દિવસ, પક્ષ, માસ, વર્ષ, પલ્યોપમ, સાગરોપમ આદિના રૂપમાં કાળનો વ્યવહાર થાય છે. પરમાર્થકાળ અઢીદ્વીપની બહાર પણ વિદ્યમાન છે. અન્ય દ્રવ્યોથી કાળની વિશિષ્ટતા એ છે કે તેના કોઈ પ્રદેશ નથી, એ અપ્રદેશી છે અને અનસ્તિકાય છે.

"પુદ્ગલ" જૈનદર્શનનો વિશિષ્ટ પારિભાષિક શબ્દ છે. જૈનદર્શનમાં વર્ણ, ગંધ, રસ અને સ્પર્શયુક્ત દ્રવ્યને પુદ્ગલ કહ્યો છે. સંસારમાં જેટલી પણ દૃશ્યમાન અને દૃશ્યમાન થવાની યોગ્યતા રાખવાવાળી વસ્તુઓ છે તે બધી પુદ્ગલ દ્રવ્ય જ છે. આ દૃષ્ટિથી પુદ્ગલ રૂપી દ્રવ્ય કહેવાય છે. ષડ્દ્રવ્યોમાં શેષ પાંચ દ્રવ્ય અરૂપી છે. પુદ્ગલ દ્રવ્ય સ્કંધ, દેશ, પ્રદેશ અને પરમાણુના રૂપમાં ઉપલબ્ધ થાય છે.[૨]

"જીવ" દ્રવ્ય ચેતનાલક્ષણયુક્ત હોય છે. તત્વાર્થસૂત્રમાં જીવનું લક્ષણ "ઉપયોગ" કહ્યું છે. ઉપયોગ બે પ્રકારના છે- ૧. સાકાર અને ૨. નિરાકાર. સાકાર ઉપયોગને જ્ઞાન અને નિરાકર ઉપયોગને દર્શન કહેવામાં આવે છે. આ જ પ્રમાણે જે દ્રવ્ય જ્ઞાન અને દર્શન યુક્ત હોય છે તે જીવ છે. જીવ બે પ્રકારના હોય છે- સંસારસ્થ અને સિદ્ધ. સિદ્ધજીવ આઠ કર્મોથી મુક્ત થઈ અનંત જ્ઞાન, અનંત દર્શન, અનંત સુખ, ક્ષાયિક સમ્યક્ત્વ આદિ ગુણોથી યુક્ત હોય છે. તેઓનું સુખ અવ્યાબાધ હોય છે. તેઓ અમૂર્ત, અગુરુલઘુ અને અનંતવીર્યથી યુક્ત હોવા છતાં પણ પુનઃ સંસારમાં જન્મ ધારણ કરતા નથી. હિન્દુ પરંપરામાં જ્યારે અવતારોની પરિકલ્પનાના અંતર્ગત એક ભગવાન જ વિભિન્ન અવતાર ગ્રહણ કરે છે ત્યારે જૈનદર્શનમાં એકવાર મોક્ષને પ્રાપ્ત કરી જીવ સંસારમાં ફરીથી જન્મ સ્વીકાર કરતો નથી. સિદ્ધોનાં અનંતજ્ઞાન, અનંત દર્શન અને અનંત સુખને પ્રાપ્ત કરવું તે સંસારના પ્રાણીઓનો ઉત્કૃષ્ટતમ ઉદેશ્ય છે. સંસારસ્થ પ્રાણી જીવાજીવનું સમ્મિલિત રૂપ છે. તેઓનું સમ્મિલન સંયોગરૂપ છે. સંસારસ્થ પ્રાણીને દેહાદિનું પ્રાપ્ત થવું તેનો અજીવની સાથે સંયોગ સિદ્ધ કરે છે. વ્યવહારમાં દેહાદિયુક્ત પ્રાણીઓને જ જીવ કહેવાય છે. અજીવ નહિ. આવા જીવોનું અનેક પ્રકારથી વિભાજન કરવામાં આવે છે. ચાર ગતિના આધારે તેઓને (૧) નરકગતિ, (૨) તિર્યંચગતિ, (૩) મનુષ્યગતિ અને (૪) દેવગતિના જીવોમાં વિભક્ત કરવામાં આવે છે. પાંચ ઈન્દ્રિયોના આધારે તેઓને (૧) એકેન્દ્રિય, (૨) દ્વીન્દ્રિય, (૩) ત્રીન્દ્રિય, (૪) ચતુરિન્દ્રિય અને (૫) પંચેન્દ્રિયમાં વિભક્ત કરવામાં આવે છે. છ કાયના આધારે તેઓને **છ** પ્રકારે વર્ણવ્યા છે- (૧) પૃથ્વીકાય, (૨) અપ્કાય, (૩) તેઉકાય, (૪) વાયુકાય, (૫) વનસ્પતિકાય અને (૬) ત્રસકાય. પર્યાપ્ત અને અપર્યાપ્તના આધારે જીવોનું વિભાજન કરવામાં આવે છે. "પર્યાપ્ત"થી તાત્પર્ય છે પોતાના યોગ્ય આહાર, ઈન્દ્રિય આદિ પર્યાપ્તિઓને ગ્રહણ કરી કાર્ય પૂર્ણ કરી લેવું અને "અપર્યાપ્ત"થી તાત્પર્ય છે આ પર્યાપ્તિઓને પૂર્ણ ન કરવું. એક જીવમાં ઓછામાં ઓછી ચાર પર્યાપ્તિ હોય છે- (૧) આહાર, (૨) શરીર, (૩) ઈન્દ્રિય અને (૪) શ્વાસોશ્વાસ. આ ચાર પર્યાપ્તિઓ એકેન્દ્રિય જીવમાં જોવા મળે છે. બેઈન્દ્રિયથી અસંજ્ઞી પંચેન્દ્રિય સુધીના જીવોમાં ભાષા પર્યાપ્તિ અધિક હોય છે તથા સંજ્ઞી પંચેન્દ્રિય જીવમાં મનઃ પર્યાપ્તિ મળીને છહ પર્યાપ્તિઓ થાય છે. એકેન્દ્રિય જીવનું સૂક્ષ્મ અને બાદરના ભેદથી બે પ્રકારનું વર્ણન કરવામાં આવે છે. સૂક્ષ્મ એકેન્દ્રિય જીવોને કાપી, ભેદી કે છેદી ન શકાય. બાદર એકેન્દ્રિય જીવોને ઘાત આદિથી પ્રાણવિહીન કરી શકાય છે.

સંપૂર્ણ દ્રવ્યાનુયોગમાં જીવ સંબંધિત વર્ણનનું પ્રમુખ સ્થાન છે. અધિકાંશ ભાગમાં જીવ દ્રવ્યની જ વિભિન્ન સ્થિતિઓ અને તેના વિભિન્ન સ્વરૂપોનું વર્ણન નિહિત (સમાયેલું) છે. દ્રવ્યાનુયોગમાં અધિકાંશ વર્ણન જીવના ચોવીસ દંડકોના અંતર્ગત થયું છે. જીવોના વિભાજનમાં ચોવીશ દંડકોનું વિશેષ મહત્વ છે. આ વર્ગીકરણમાં ગતિ, ઈન્દ્રિય અને કાયનાં વર્ગીકરણનો પણ સમાવેશ થઈ જાય છે. "દંડક"નો અભિપ્રાય છે દંડ અર્થાત્ ફળ ભોગવવાનું સ્થાન. લોકમાં અધોલોકથી

૨. "પુદ્ગલ" નામથી દ્રવ્યાનુયોગમાં ભિન્ન અધ્યયન છે. આ પ્રસ્તાવનામાં તેની ચર્ચા આગળ પૃ. ૩૪ થી ૩૬ પર કરવામાં આવી છે માટે ત્યાં દૃષ્ટવ્ય છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

ઊર્ધ્વલોકની તરફ જીવોની પ્રાપ્તિનો પ્રાયઃ એક ક્રમ છે તેના જ આધારે ચોવીસ દંડકોનો ક્રમ નિર્ધારિત કરવામાં આવે છે. ચોવીસ દંડક આ પ્રમાણે છે -

સાત પ્રકારના નારકી જીવોનો	એક દંડક
દશ ભવનપતિ દેવોના	દશ દંડક
પૃથ્વીકાય આદિ પાંચ સ્થાવરો (એકેન્દ્રિય) ના	પાંચ દંડક
ત્રણ વિકલેન્દ્રિયો (બેઈન્દ્રિય, તેઈન્દ્રિય અને ચૌરેન્દ્રિય) ના	ત્રણ દંડક
તિર્યંચ પંચેન્દ્રિયનો	એક દંડક
મનુષ્યનો	એક દંડક
વાણવ્યંતર દેવોનો	એક દંડક
જ્યોતિષી દેવોનો	એક દંડક
વૈમાનિક દેવોનો	એક દંડક
	૨૪ દંડક

ઉપર્યુક્ત દંડકોમાં પાંચ સ્થાવરોને છોડી શેષ જીવોની ઉપલબ્ધિનો અધોલોકથી ઊર્ધ્વલોકની તરફ એક નિશ્ચિત ક્રમ છે. નારકી જીવ અધોલોકમાં રહે છે. ભવનપતિદેવ અધોલોકમાં અને તિર્યંચલોકમાં રહે છે. વિકલેન્દ્રિય, તિર્યંચ પંચેન્દ્રિય, મનુષ્ય, વાણવ્યંતર અને જ્યોતિષીદેવ તિર્યંચલોકમાં રહે છે. વૈમાનિક દેવ ઊર્ધ્વલોકમાં રહે છે.

દ્રવ્યાનુયોગના વિભિન્ન અધ્યયનોને સમજવા માટે આ ચોવીસ દંડકોનું આપણે અવલંબન લેવું પડે છે.

સંખ્યાની દૃષ્ટિથી સંસારમાં અનંત જીવ છે. એક જીવના અસંખ્યાત આત્મપ્રદેશ છે. જેટલા લોકાકાશના પ્રદેશ છે તેટલા જ એક જીવના પ્રદેશ કહ્યા છે.

ષડ્દ્રવ્યોમાં ધર્માસ્તિકાય, અધર્માસ્તિકાય અને આકાશાસ્તિકાય સંખ્યાની દૃષ્ટિથી તુલ્ય (સમાન) છે. તથા ષડ્દ્રવ્યોમાં સૌથી અલ્પ છે. તેનાથી જીવાસ્તિકાય દ્રવ્યની અપેક્ષા અનંતગુણા છે. તેનાથી પુદ્ગલાસ્તિકાય દ્રવ્યની અપેક્ષા અનંતગુણા છે. તેના અધ્ધાસમય દ્રવ્યની અપેક્ષા અનંતગુણા છે.

અસ્તિકાય :

છહ દ્રવ્યોમાંથી "કાળ"ને છોડીને પાંચ દ્રવ્ય અસ્તિકાય કહેવામાં આવ્યા છે. બહુપ્રદેશી હોવાના કારણે આ દ્રવ્યોને અસ્તિકાય કહેવામાં આવે છે. કાળ અનસ્તિકાય છે, કારણ કે તે અપ્રદેશી છે. પ્રદેશ સમૂહનું નામ અસ્તિકાય છે. અસ્તિકાય દ્રવ્ય એ છે- (૧) ધર્માસ્તિકાય, (૨) અધર્માસ્તિકાય, (૩) આકાશાસ્તિકાય, (૪) પુદ્ગલાસ્તિકાય અને (૫) જીવાસ્તિકાય, 'અસ્તિકાય' શબ્દ પ્રદેશ સમૂહના હોવાનું સૂચક છે. 'કાય'નો અર્થ સમૂહ થાય છે. જે દ્રવ્ય પ્રદેશ સમૂહયુક્ત થાય છે તે અસ્તિકાય છે. ધર્મ, અધર્મ આદિ પાંચ દ્રવ્ય પોતાના પ્રદેશ સમૂહયુક્ત હોય છે. માટે તે પાંચ અસ્તિકાય છે. કાળનો કોઈ પ્રદેશ નથી માટે તે સમૂહરૂપમાં રહેતો નથી.

ષડ્દ્રવ્યોના વિવેચનમાં અસ્તિકાયનું પણ વિવેચન સમાયેલું છે. પરંતુ અસ્તિકાય શબ્દમાં અનેક વિશેષતાઓનો સમાવેશ છે. ધર્માસ્તિકાયથી તાત્પર્ય છે સંપૂર્ણ ધર્માસ્તિકાય. એક પ્રદેશ ન્યૂન ધર્માસ્તિકાય પણ ધર્માસ્તિકાય ન કહેવાય. ધર્માસ્તિકાયના અસંખ્ય પ્રદેશોના સમગ્ર રૂપનું જ્યારે ગ્રહણ થાય છે ત્યારે તે 'ધર્માસ્તિકાય' કહેવાય છે. આ પ્રમાણે અધર્માસ્તિકાય આકાશાસ્તિકાય, જીવાસ્તિકાય અને પુદ્ગલાસ્તિકાયના પણ સમગ્ર પ્રદેશ ગ્રહણ થાય તો તેને તે-તે અસ્તિકાયોના રૂપમાં કહેવામાં આવે છે. ધર્માસ્તિકાય અને અધર્માસ્તિકાયના અસંખ્ય પ્રદેશ છે તથા આકાશાસ્તિકાય, જીવાસ્તિકાય અને પુદ્ગલાસ્તિકાયના અનંત પ્રદેશ કહ્યા છે.[૧] ષડ્દ્રવ્યોના નિરૂપણમાં ધર્મ, અધર્મ અને જીવદ્રવ્યમાં અસંખ્યાત પ્રદેશ માન્યા છે તથા આકાશમાં અનંત

૧. દ્રવ્યાનુયોગ ભાગ-૧, પૃ. ૪૫

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

પ્રદેશ કહ્યા છે. પુદ્ગલમાં સંખ્યાત, અસંખ્યાત અને અનંતપ્રદેશ માન્યા છે. પુદ્ગલ પરમાણુ એક પ્રદેશી થઈને પણ અનેક સ્કંધરૂપ ઘણા પ્રદેશોને ગ્રહણ કરવાની યોગ્યતાને કારણે બહુપ્રદેશી થાય છે, માટે ઉપચારથી તે "કાય" કે 'અસ્તિકાય' કહેવાય છે.[૧]

વ્યાખ્યાપ્રજ્ઞપ્તિસૂત્રમાં ધર્માસ્તિકાય આદિની જે પર્યાયાર્થક અભિવચન આપવામાં આવ્યા છે તેનાથી આ ધર્મ, અધર્મ, આદિના અર્થનો વ્યાપક પરિચય મળે છે. ધર્માસ્તિકાયના અભિવચનમાં પ્રાણાતિપાત વિરમણ **-યાવત્-** પરિગ્રહ વિરમણ ક્રોધ વિવેક **-યાવત્-** મિથ્યાદર્શનશલ્ય વિવેક આદિને પણ સ્થાન આપવામાં આવ્યું છે. તેનાથી વિપરીત અધર્માસ્તિકાયના અભિવચન છે.

પર્યાય :

દ્રવ્યની સાથે પર્યાયનો વિચાર આવશ્યક છે. કારણ કે દ્રવ્ય વિભિન્ન પર્યાયો અથવા અવસ્થાઓમાં જ પ્રાપ્ત થાય છે. દ્રવ્યની અવસ્થા વિશેષ 'પર્યાય' કહેવાય છે. દર્શન ગ્રંથોમાં દ્રવ્યના ક્રમભાવી પરિણામને પર્યાય કહેવામાં આવે છે[૨] તથા ગુણ અને પર્યાયથી યુક્ત પદાર્થને દ્રવ્ય કહેવામાં આવે છે.[૩]

દાર્શનિક જગતમાં એક જ વસ્તુની વિભિન્ન અવસ્થાઓને તેની પર્યાય કહેવામાં આવે છે. જેવી રીતે એક મનુષ્યનો બાળપણ, યુવા, પ્રૌઢ અને વૃદ્ધાવસ્થા તેની પર્યાયો છે. એક જ સ્વર્ણનું કડુ, કુંડલ અને હાર તે સ્વર્ણની પર્યાયો છે. આગમમાં પર્યાયનો આ ક્રમભાવી અર્થ સ્પષ્ટીકરણરૂપે પ્રયોગ થયો નથી. આગમમાં તો એક દ્રવ્ય જેટલી અવસ્થાઓમાં પ્રાપ્ત થઈ શકે છે તે અવસ્થાઓ તે દ્રવ્યની પર્યાય કહેવાય છે. જેવી રીતે જીવની પર્યાયો છે- નારકી, દેવ, મનુષ્ય, તિર્યંચ અને સિદ્ધ. પર્યાયને પ્રજ્ઞાપના સૂત્રમાં બે પ્રકારની કહી છે- જીવ પર્યાય અને અજીવ પર્યાય. પર્યાયનો ગહન વિચાર કરીએ તો જીવની અનંત પર્યાયો છે અને અજીવની પણ અનંત પર્યાયો છે. પર્યાયનું લક્ષણ બતાવતાં ઉત્તરાધ્યયનસૂત્રમાં કહ્યું છે કે એકત્વ, પૃથક્ત્વ, સંખ્યા, સંસ્થાન, સંયોગ અને વિયોગ આ પર્યાયોના લક્ષણ છે. પ્રત્યેક પર્યાય પોતાનામાં એક અને બીજી પર્યાયોથી પૃથક્ હોય છે. પર્યાયનું અંતર સંખ્યા (અથવા જ્ઞાન) અને આકૃતિના આધારે પણ થાય છે. સંયોગ અને વિયોગથી પણ પર્યાય પરિવર્તન થતું રહે છે માટે તેને (એકત્વાદિ) પર્યાયનું લક્ષણ કહ્યું છે. પ્રજ્ઞાપના સૂત્રમાં જીવોની સંખ્યાના આધારે જીવ પર્યાય અનંત કહી છે. દંડકોના આધારે પ્રત્યેક દંડકના જીવની અનંત પર્યાયનું કથન આગમમાં (૧) દ્રવ્ય, (૨) પ્રદેશ, (૩) અવગાહના, (૪) સ્થિતિ, (૫) વર્ણ, (૬) ગંધ, (૭) રસ, (૮) સ્પર્શ, (૯) જ્ઞાન, (૧૦) અજ્ઞાન અને (૧૧) દર્શન આ અગ્યાર દ્વારોના માધ્યમથી વર્ણિત કરવામાં આવ્યું છે.

અજીવ પર્યાયને રૂપી અને અરૂપીના રૂપમાં વિભક્ત કરવામાં આવે છે. આમાં અરૂપી અજીવ પર્યાયના દસ ભેદ છે- (૧) ધર્માસ્તિકાય, (૨) તેનો દેશ અને (૩) પ્રદેશ, (૪) અધર્માસ્તિકાય, (૫) તેનો દેશ અને (૬) પ્રદેશ, (૭) આકાશાસ્તિકાય, (૮) તેનો દેશ અને (૯) પ્રદેશ અને (૧૦) અધ્ધાસમય. રૂપી અજીવ પર્યાયના ચાર ભેદ છે- (૧) સ્કંધ, (૨) દેશ, (૩) પ્રદેશ અને (૪) પરમાણુ. રૂપી અજીવ પર્યાય અનંત છે, કારણ કે પરમાણુ પુદ્ગલ અનંત છે. દ્વિપ્રદેશિક સ્કંધ અનંત છે **-યાવત્-** અનંત પ્રદેશિક સ્કંધ અનંત છે. એક પરમાણુ પુદ્ગલ બીજા પરમાણુ પુદ્ગલથી દ્રવ્ય અને પ્રદેશની અપેક્ષાએ તુલ્ય (સમાન) હોય છે પરંતુ અવગાહના, સ્થિતિ, વર્ણ, ગંધ, રસ અને સ્પર્શ દ્વારોથી તેમાં ભિન્નતા રહે છે. જીવ અને પુદ્ગલની અનંત પર્યાયોનું તો આગમમાં સ્પષ્ટ રૂપથી કથન થયું છે. પરંતુ ધર્મ, અધર્મ, આકાશ અને કાળની અનંત પર્યાયો પર આગમોમાં કોઈ વર્ણન થયું નથી. જે પર્યાયના દાર્શનિક = ચિંતન પર પ્રશ્ન-ચિહ્ન ઊભો કરે છે.

---

૧. एयपदेशो वि अण णाणाखंधप्पदेसदो होदि ।
बहुदेसो उवयारा तेण य काओ भण्णंति सव्वण्णू ॥ - દ્રવ્યસંગ્રહ-૨૬

૨. पर्यायस्तु क्रमभावी, यथा तत्रैव सुखदुःखादि । - પ્રમાણનયતત્વાલોક - ૫/૮

૩. गुणपर्यायवद् द्रव्यम् - તત્વાર્થ - ૫/૩૮

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

પરિણામ :

પર્યાય અને પરિણામમાં વિશેષ ભેદ નથી. દ્રવ્યની વિભિન્ન અવસ્થાઓને જ્યાં પર્યાય કહેવાય છે ત્યાં પર્યાયના પરિણમનને પરિણામ કહી શકાય છે. "પરિણામ"નું નિરૂપણ પ્રજ્ઞાપના સૂત્રમાં થયું છે. તેમાં પરિણામના જીવ અને અજીવ પરિણામ ભેદ કરી તેના દસ-દસ પ્રકાર બતાવ્યા છે. જીવ પરિણામના દસ પ્રકાર છે- (૧) ગતિ, (૨) ઈન્દ્રિય, (૩) કષાય, (૪) લેશ્યા, (૫) યોગ, (૬) ઉપયોગ, (૭) જ્ઞાન, (૮) દર્શન, (૯) ચારિત્ર અને (૧૦) વેદ. આમાં પ્રત્યેકના પોત-પોતાના અવાન્તર ભેદ પણ છે જે કુલ ૪૩ છે. અજીવ પરિણામ પણ દસ પ્રકારના છે- (૧) બંધન, (૨) ગતિ, (૩) સંસ્થાન, (૪) ભેદ, (૫) વર્ણ, (૬) ગંધ, (૭) રસ, (૮) સ્પર્શ, (૯) અગુરુલઘુ અને (૧૦) શબ્દ પરિણામ. અજીવ પરિણામમાં બંધનના બે અવાન્તર ભેદ છે- (૧) સ્નિગ્ધ અને (૨) રુક્ષ. ગતિના પણ બે પ્રકાર છે- (૧) સ્પૃશદ્ગતિ અને (૨) અસ્પૃશદ્ગતિ. દીર્ઘગતિ અને હ્રસ્વગતિની દૃષ્ટિથી પણ ભેદ કરવામાં આવ્યા છે. સંસ્થાન પરિણામ પાંચ પ્રકારના છે- (૧) પરિમંડળ, (૨) વૃત્ત, (૩) ત્र્યંશ, (૪) ચતુરંસ અને (૫) આયત. ભેદ પરિણામ પણ પાંચ પ્રકારના છે- (૧) ખંડ, (૨) પ્રતર, (૩) ચૂર્ણિકા, (૪) અનુતટિકા અને (૫) ઉત્કટિકા. વર્ણ, ગંધ, રસ અને સ્પર્શના ક્રમશઃ પાંચ, બે, પાંચ અને આઠ ભેદ પ્રસિદ્ધ છે. અગુરુલઘુ એક પ્રકારનો જ હોય છે. તેના કોઈ ભેદ નથી. શબ્દ પરિણામને શુભ અને અશુભમાં વિભક્ત કરવામાં આવે છે. આ વિભિન્ન પરિણામોના ફળસ્વરૂપ પર્યાય બદલતી રહે છે.

જીવાજીવ :

ષડ્દ્રવ્યોમાં ધર્મ, અધર્મ, આકાશ, કાળ અને પુદ્ગલ આ પાંચ દ્રવ્ય "અજીવ" છે તથા એક જીવ દ્રવ્ય "જીવ" છે. પરમાર્થતઃ જીવ અને અજીવ દ્રવ્ય પૂર્ણતઃ પૃથક્ છે. જીવદ્રવ્ય ક્યારેય અજીવ બનતો નથી અને અજીવદ્રવ્ય ક્યારેય જીવ બનતો નથી. પરંતુ જીવનો અજીવ સાથે એટલો ગાઢ સંબંધ છે કે અજીવને પણ જીવના રૂપમાં એકરૂપ કરી દે છે. જીવ અને પુદ્ગલના ગાઢ સંબંધના કારણે શરીર, ઈન્દ્રિય આદિના આધારે પુદ્ગલ પર પણ જીવનો આરોપ અને વ્યવહાર થાય જ છે. જીવ અને અજીવ બંને શાશ્વત છે. એમાંથી કૌન પહેલા થયું અને કૌન પછી આ પ્રશ્નનો ઉત્તર મુર્ગી અને ઈંડાની સમસ્યાના ઉત્તરની જેમ છે અને તે એ જ કે તે બંને શાશ્વત છે. જીવ અને પુદ્ગલના પારસ્પરિક સંબંધના કારણે અજીવ પુદ્ગલ (દેહાદિ) પર જીવનો વ્યવહાર કરવો તો સાધારણ વાત છે. પરંતુ ગ્રામ, નગર, ક્ષેત્ર આદિને પણ ત્યાં જીવોના રહેવાના કારણે ઉપચારથી કથંચિત્ જીવ (અને અજીવ) કહેવામાં આવે છે. જીવના પરિભોગમાં આવવાથી તે જીવની જેમ વ્યવહૃત (દેખાય) છે. "ગામ બળી ગયું" કહેવાથી આપણે સમજીએ કે ગામમાં રહેવાવાળા જીવ પણ બળી ગયા. આ પ્રમાણે "ગામ" શબ્દ જીવને પણ પોતાનામાં સમ્મિલિત કરી લે છે. એ જ નહિ પણ જીવ દ્વારા વ્યવહૃત આનપ્રાણ, સ્તોક આદિને જીવ અને અજીવ બંને કહેવામાં આવ્યા છે.

જીવ :

દ્રવ્ય અધ્યયનમાં જીવના સંબંધમાં પૂર્વે ઘણું કહી દીધું છે. અહિં વિશેષ એ જ કહેવાનું છે કે જીવ દ્રવ્યની અપેક્ષાએ શાશ્વત અને અનાદિ અનંત છે. ઉત્થાન, કર્મ, બળ, વીર્ય અને પુરુષાકાર - પરાક્રમવાળો જીવ આત્મભાવથી જીવભાવ (ચૈતન્ય)ને પ્રગટ કરે છે જીવને જેવો દેહ મળ્યો છે તેના અનુસાર જ તે પોતાના આત્મપ્રદેશોનો સંકોચ અને વિસ્તાર કરી લે છે આને જૈનદર્શનમાં જીવનું દેહ પરિમાણત્વ કહેવામાં આવે છે. જૈનદર્શનની માન્યતા એ છે કે જીવ સ્વયં પોતાના કર્મોનો કર્તા અને ભોક્તા છે. કોઈ ઈશ્વરના દ્વારા કર્મોનું ફળ નથી અપાતું. જીવના સ્વરૂપનું વર્ણન કરતા બૃહદ્દ્રવ્ય સંગ્રહકાર શ્રી નેમીચંદ સિદ્ધાંત ચક્રવર્તીએ કહ્યું છે -

"जीवो उवओगमओ अमुत्ति कत्ता सदेहपरिमाणो ।
भोत्ता संसारत्थो सिद्धो सो विस्ससोड्ढगई ॥"[1]

અર્થાત્ જીવ ઉપયોગમય હોય છે. અમૂર્તિક (અરૂપી) હોય છે. કર્તા અને ભોક્તા હોય છે. તે સ્વદેહ પરિમાણ હોય છે. સ્વભાવથી તે ઊર્ધ્વગતિ કરે છે. સંસારસ્થ અને સિદ્ધની અપેક્ષાએ તે બે પ્રકારના હોય છે. ઉપયોગમય થવાનું તાત્પર્ય છે જ્ઞાન-દર્શનમય થવું, કારણ કે જ્ઞાનને સાકારોપયોગ અને દર્શનને નિરાકારોપયોગ કહેવામાં આવે છે. દ્રવ્યાનુયોગના પ્રથમ

૧. બૃહદ્દ્રવ્યસંગ્રહ - ૨

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

ભાગમાં જ તે વાત કહેવામાં આવી છે કે જ્ઞાન અને દર્શન નિયમથી આત્મા છે તથા આત્મા પણ નિયમથી જ્ઞાન-દર્શનરૂપ છે. જીવની બીજી વિશેષતા એ છે કે તે અમૂર્ત અર્થાત્ અરૂપી છે. શરીર અને કર્માદિની અપેક્ષાથી જીવ વ્યવહારમાં રૂપી છે. પરંતુ પરમાર્થતઃ તો તે અરૂપી જ છે.[1] જીવ સુખ-દુઃખનો સ્વયં કર્તા અને ભોક્તા હોય છે. આ તથ્યનો ઉત્તરાધ્યયનસૂત્રમાં પણ સ્પષ્ટરૂપથી ઉલ્લેખ જોવા મળે છે.[2] જીવ પોતાના આત્મપ્રદેશને શરીરના અનુસાર સંકોચ અને વિસ્તાર કરી લે છે. જીવના આત્મપ્રદેશ અમૂર્ત છે. તથાપિ તેમાં સંકોચ-વિસ્તાર સંભવ છે. જીવ કર્મમુક્ત થાય ત્યારે ઊર્ધ્વગમન કરી લોકના અગ્રભાગમાં સ્થિત થઈ જાય છે માટે તેને ઊર્ધ્વગમનશીલ કહેવામાં આવે છે.

અપેક્ષા વિશેષથી જીવોને સાદિ-સાન્ત, સાદિ અનંત, અનાદિ-સાન્ત અને અનાદિ-અનંત પણ કહેવામાં આવે છે. નારકી, તિર્યંચ, મનુષ્ય અને દેવગતિ - આગતિની અપેક્ષાએ સાદિ-સાન્ત છે. સિદ્ધ જીવ ગતિની અપેક્ષાએ સાદિ-અનંત છે. લબ્ધિની અપેક્ષાએ ભવસિદ્ધિકજીવ અનાદિ સાન્ત છે અને સંસારની અપેક્ષાએ અભવસિદ્ધિ જીવ અનાદિ અનંત છે. દ્રવ્યની દૃષ્ટિથી જીવ શાશ્વત છે તથા પર્યાયની દૃષ્ટિથી અશાશ્વત છે. અજીવ દ્રવ્ય જીવદ્રવ્યના પરિભોગમાં આવે છે પરંતુ જીવ દ્રવ્ય અજીવ દ્રવ્યના પરિભોગમાં આવતું નથી. જીવદ્રવ્ય અજીવ દ્રવ્ય પુદ્ગલને ગ્રહણ કરી તેને શરીર, ઈન્દ્રિય, યોગ અને શ્વાસોશ્વાસમાં પરિણત કરે છે.

પ્રથમાપ્રથમ :

જીવોમાં જે ભાવ કે અવસ્થા પહેલાથી ચાલ્યા આવે છે એ અપેક્ષાએ જીવોને 'અપ્રથમ' તથા જે ભાવ કે અવસ્થા પહેલીવાર પ્રાપ્ત થાય તે અપેક્ષાએ જીવોને 'પ્રથમ' કહેવામાં આવે છે. જેવી રીતે જીવને જીવભાવ પહેલાથી જ પ્રાપ્ત છે. એટલા માટે તે જીવભાવની અપેક્ષાએ અપ્રથમ છે. પરંતુ સિદ્ધભાવ પ્રાપ્ત કરવાની અપેક્ષાએ સિદ્ધજીવ પ્રથમ છે. કારણ કે તેમને સિદ્ધભાવ પહેલાથી પ્રાપ્ત હતો નહિ. આ પ્રથમાપ્રથમ અધ્યયનમાં જીવ, આહાર, ભવસિદ્ધિક, સંજ્ઞી, લેશ્યા આદિ ૧૪ દ્વારોમાં જીવના પ્રથમાપ્રથમત્વનું જે વર્ણન થયું છે તે સામાન્ય જીવની અપેક્ષાએ પણ છે અને નારકીથી લઈ વૈમાનિક સુધી ચોવીસ દંડકોની અપેક્ષાએ પણ છે તથા સિદ્ધોની અપેક્ષાએ પણ છે.

સંજ્ઞી, સંજ્ઞા અને યોનિ :

"સંજ્ઞા" અને "સંજ્ઞી" શબ્દ ભાષાગત રચનાની દૃષ્ટિથી સમાન પ્રતીત થાય છે. પરંતુ તાત્ત્વિક દૃષ્ટિથી તેમાં વિશેષ અંતર છે. "સંજ્ઞી" શબ્દનો પ્રયોગ આગમમાં સમનસ્ક અર્થાત્ મનવાળા જીવોના માટે થયો છે. સંજ્ઞી જીવોમાં હિતાહિતનો વિચાર કરવાનું સામર્થ્ય હોય છે. મનના સદ્ભાવમાં તે શિક્ષા, ક્રિયા, ઉપદેશ અને આલાપને ગ્રહણ કરી શકે છે. પ્રજ્ઞાપના સૂત્રના ભાષાપદમાં 'સણ્ણી" (સંજ્ઞી) શબ્દનો પ્રયોગ શબ્દ સંકેતના ગ્રહણ કરવાવાળા જીવ માટે થયો છે. આ દૃષ્ટિથી જે બાળક શબ્દ સંકેતથી અર્થ કે પદાર્થને નથી જાણતો તે પણ એક પ્રકારથી અસંજ્ઞી જ છે. મનનો વિષય શ્રુતજ્ઞાનથી માનવામાં આવે છે. શ્રુતજ્ઞાન શબ્દ સંકેત આદિના માધ્યમથી થાય છે. મનને અનિન્દ્રિય અને નોઈન્દ્રિય પણ કહેવામાં આવે છે. મનથી મતિજ્ઞાન પણ થાય છે. એટલા માટે મનથી થવાવાળા અવગ્રહ, ઈહા, અવાય અને ધારણા નામક મતિજ્ઞાનના ભેદ સ્વીકાર કરવામાં આવ્યા છે. આમ તો શબ્દના આશ્રયથી થવાવાળું જે પરિણામાત્મક જ્ઞાન છે તે મન દ્વારા જ થાય છે. માટે મનનો વિષય 'શ્રુત' માન્યો છે. મન મનન અને વિચારનું પ્રમુખ માધ્યમ છે. બે પ્રકારના મન છે- દ્રવ્યમન અને ભાવમન. દ્રવ્યમન પુદ્ગલો દ્વારા નિર્મિત છે તથા ભાવમન તો જીવરૂપ જ છે. તે જીવથી સર્વથા ભિન્ન નથી. અહિયાં જે સંજ્ઞી શબ્દનો પ્રયોગ થયો છે તે દ્રવ્ય મનવાળા જીવ માટે થયો છે. આ દૃષ્ટિથી ગર્ભથી અને ઉપપાતથી જન્મ લેવાવાળા જીવ જ સંજ્ઞી કહેવાય છે.

"સંજ્ઞા" શબ્દનો પ્રયોગ નામ માટે પણ થાય છે. તે મતિજ્ઞાનના પર્યાયવાચી શબ્દોમાં પણ પરિગણિત છે તથા અકલંકે આને પ્રત્યભિજ્ઞાન પ્રમાણના અર્થમાં ગ્રહણ કર્યું છે. આ પ્રમાણે સંજ્ઞા જ્ઞાનના અર્થમાં પણ પ્રયુક્ત છે. પરંતુ આગમમાં આહાર, ભય, મૈથુન, પરિગ્રહ આદિની અભિલાષાને વ્યક્ત કરવા માટે સંજ્ઞા શબ્દનો પ્રયોગ થયો છે. આહારાદિની

---

૧. "अरूविणो जीवघणा नाणदंसणसन्निया" - ઉત્તરાધ્યયન - ૩૬/૬૬

૨. अप्पा कत्ता विकत्ता य, दुहाण य सुहाण य - ઉત્તરાધ્યયન - ૨૦/૩૭

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

અભિલાષાથી સંસારી જીવોને જાણી શકાય છે માટે જ આહારાદિને 'સંજ્ઞા' કહેવામાં આવે છે. સામાન્યતઃ સંજ્ઞાના ચાર ભેદ છે- આહાર સંજ્ઞા, ભયસંજ્ઞા, મૈથુનસંજ્ઞા અને પરિગ્રહ સંજ્ઞા. ચાર ગતિના ચોવીસ દંડકોમાં આ ચારે સંજ્ઞાઓ પ્રાપ્ત થાય છે. સંજ્ઞાઓની ઉત્પત્તિના વિભિન્ન કારણ છે. તે વેદનીય અથવા મોહનીય કર્મના ઉદયથી પણ ઉત્પન્ન થાય છે તથા તેનું શ્રવણ કર્યા પછી ઉદ્‌ભવેલી બુદ્ધિથી પણ ઉત્પન્ન થાય છે. તેનું સતત ચિંતન કરતા રહેવાથી પણ ઉત્પન્ન થાય છે. આહાર સંજ્ઞામાં પેટનું ખાલી રહેવું, ભયસંજ્ઞામાં સત્વહીનતા, મૈથુન સંજ્ઞામાં માંસ-શોણિતની અત્યધિક ઈચ્છા (ઉપચય) અને પરિગ્રહ સંજ્ઞામાં પરિગ્રહનું પોતાની પાસે રહેવાથી ઉત્પત્તિમાં કારણ બને છે. સંજ્ઞાઓની ઉત્પત્તિમાં કર્મ ઉદય આંતરિક કારણ છે તથા પેટ ખાલી રહેવું આદિ બાહ્ય કારણ છે. સંજ્ઞા અગુરુલઘુ હોય છે. સંજ્ઞાની ક્રિયાનું કારણ સંજ્ઞાકરણ તથા સંજ્ઞાની રચનાને સંજ્ઞા નિવૃત્તિ કહેવામાં આવે છે.

સંજ્ઞાના દસ ભેદ પણ વર્ણિત છે. આહારાદિ ચાર સંજ્ઞાઓમાં ક્રોધ, માન, માયા, લોભ, ઓઘ અને લોક સંજ્ઞાઓને ભેગા કરવાથી દશ ભેદ બને છે. આચારાંગ નિર્યુક્તિમાં સંજ્ઞાના દશ ભેદ પ્રતિપાદિત છે. ત્યાં આ દશ સંજ્ઞાઓમાં મોહ, ધર્મ, સુખ, દુઃખ, જુગુપ્સા અને શોકને ગણવામાં આવ્યું છે. સકષાયી જીવોમાં આહારાદિ સંજ્ઞાઓ જોવા મળે છે તથા પૂર્ણ વીતરાગ અવસ્થા પ્રાપ્ત થાય ત્યારે આ સંજ્ઞા રહેતી નથી.

જીવના જન્મ ગ્રહણ કરવાના સ્થાનને 'યોનિ' કહેવામાં આવે છે. ભિન્ન-ભિન્ન અપેક્ષાઓથી યોનિના ભેદ કરવામાં આવે છે. સ્પર્શની અપેક્ષા યોનિ ત્રણ પ્રકારની છે- શીત, ઉષ્ણ અને શીતોષ્ણ, ચેતનાની અપેક્ષાએ તેના સચિત્ત, અચિત્ત અને મિશ્ર ભેદ છે. આવરણની અપેક્ષાએ તેના ત્રણ પ્રકાર છે- સંવૃત, વિવૃત અને સંવૃત-વિવૃત. બધા જીવ યોનિમાં જ જન્મ ગ્રહણ કરે છે. પછી તે જન્મ ઉપપાતથી હોય ગર્ભથી હોય, અથવા સમુર્ચ્છિમ હોય. જૈનાગમોમાં ૮૪ લાખ જીવાયોનિઓનો ઉલ્લેખ મળે છે. જેમકે - સાત લાખ પૃથ્વીકાયિક, સાત લાખ અપ્કાયિક, સાત લાખ તેઉકાયિક, સાત લાખ વાયુકાયિક, દશ લાખ પ્રત્યેક વનસ્પતિ, ચૌદ લાખ સાધારણ વનસ્પતિ, બે લાખ બેઈન્દ્રિય, બે લાખ તેઈન્દ્રિય, બે લાખ ચૌરેન્દ્રિય, ચાર લાખ દેવતા, ચાર લાખ નારક, ચાર લાખ તિર્યંચ પંચેન્દ્રિય અને ચૌદ લાખ મનુષ્ય.

સ્થિતિ :

"સ્થિતિ" શબ્દનો પ્રયોગ આગમમાં ત્રણ પ્રકારથી થયો છે- (૧) કર્મસ્થિતિ, (૨) ભવસ્થિતિ અને (૩) કાયસ્થિતિ. જ્ઞાનાવરણ આદિ આઠે કર્મોની ફળદાન અવધિ 'કર્મ સ્થિતિ' કહેવાય છે. પ્રાયઃ એક ભવમાં તે ગતિ અને આયુષ્યનું બની રહેવું 'ભવસ્થિતિ' માનવામાં આવે છે તથા અનેક ભવો સુધી એક જ પ્રકારની ગતિ આદિનું રહેવું 'કાયસ્થિતિ' કહેવામાં આવે છે. પરંતુ સ્થિતિ અધ્યયનમાં કાયસ્થિતિ અને ભવસ્થિતિ નો પ્રયોગ આયુષ્યકર્મની સ્થિતિના અર્થમાં થયો છે. દેવો અને નારકીઓની ભવસ્થિતિ કહી છે તથા મનુષ્યો અને પંચેન્દ્રિય તિર્યંચયોનિઓની કાયસ્થિતિ કહી છે.[1] પરંતુ એક ભવની દષ્ટિથી ચોવીસ જ દંડકોના જીવોની સ્થિતિનું નિરૂપણ કરવું સ્થિતિ અધ્યયનનું લક્ષ્ય છે.

આહાર :

જીવ જે પુદ્‌ગલોને શરીર, ઈન્દ્રિય આદિના નિર્માણ અને સંચાલન માટે ગ્રહણ કરે છે- તે 'આહાર' કહેવાય છે. ગ્રહણ કરવાની વિધિના આધારે આહાર ચાર પ્રકારના છે- (૧) લોમાહાર, (૨) પ્રક્ષેપાહાર (કવલાહાર), (૩) ઓજાહાર અને (૪) મનોભક્ષી આહાર. લોમો કે રોમોના દ્વારા આહાર યોગ્ય પુદ્‌ગલોને ગ્રહણ કરવું 'લોમાહાર' છે. કવલ કે ગ્રાસના રૂપમાં આહાર ગ્રહણ કરવું 'કવલાહાર' કહેવામાં આવે છે. સંપૂર્ણ શરીરના દ્વારા આહાર યોગ્ય પુદ્‌ગલોને ગ્રહણ કરવું 'ઓજાહાર' છે. આ ઓજાહાર જીવના દ્વારા જન્મ ગ્રહણ કરતી વખતે અપર્યાપ્તક અવસ્થામાં એકવાર જ કરવામાં આવે છે. મનના દ્વારા આહાર કરવું 'મનોભક્ષી આહાર' કહેવાય છે. મનોભક્ષી આહાર માત્ર દેવોમાં ઉપલબ્ધ થાય છે. લોમાહાર બધા ચોવીસ દંડકોના જીવ કરે છે. પ્રક્ષેપાહાર બેઈન્દ્રિયથી લઈ મનુષ્ય સુધીના ઔદારિક શરીરી જીવ કરે છે. નારક અને દેવગતિના જીવ વૈક્રિયશરીરી હોવાથી કવલાહાર કરતા નથી. એકેન્દ્રિય જીવોને મોઢું હોતું નથી માટે તે પણ કવલાહાર કરતા નથી.

---

૧. દ્રવ્યાનુયોગ ભાગ-૧, પૃ. ૩૮૭

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

ચાર સ્થિતિઓમાં જીવ આહાર ગ્રહણ કરતો નથી - (૧) વિગ્રહગતિમાં, (૨) કેવળી સમુદ્‌ઘાતના સમયે, (૩) શૈલેષી અવસ્થામાં અને (૪) સિદ્ધ થયા પછી. કેવળીના કવલાહારથી લઈ દિગમ્બર અને શ્વેતામ્બર માન્યતામાં ભેદ છે. દિગમ્બર માન્યતાના અનુસાર કેવળી કવલાહાર કરતા નથી. જ્યારે શ્વેતામ્બર માન્યતાના અનુસાર કવલાહાર અને કેવળજ્ઞાનમાં પરસ્પર કોઈ વિરોધ નથી, માટે કેવળી પણ કવલાહાર ગ્રહણ કરે છે. શ્વેતામ્બર દાર્શનિક વાદિદેવસૂરિએ લખ્યું છે કે કવલાહાર ગ્રહણ કરવાથી કેવળી અસર્વજ્ઞ નહિ થઈ જાય કારણ કે કવલાહાર અને સર્વજ્ઞતામાં પરસ્પર કોઈ વિરોધ નથી.[૧]

શરીર :

જ્યાં સુધી જીવ આઠ કર્મોથી મુક્ત થતો નથી ત્યાં સુધી તેનો શરીર સાથે સંબંધ રહે છે. આ જીવ અને શરીરનો અનાદિ સંબંધ છે. સંસારી જીવ સશરીરી હોય છે તથા સિદ્ધ જીવ અશરીરી હોય છે. શરીરની પ્રાપ્તિ નામકર્મના ઉદયથી થાય છે. જ્યાં સુધી નામકર્મ શેષ છે ત્યાં સુધી શરીરની પ્રાપ્તિ થતી રહે છે. શરીર પાંચ પ્રકારના છે- (૧) ઔદારિક, (૨) વૈક્રિય, (૩) આહારક, (૪) તૈજસ્ અને (૫) કાર્મણ. પ્રધાન કે ઉદાર પુદ્‌ગલોથી નિર્મિત શરીર 'ઔદારિક' કહેવાય છે. વિવિધ અને વિશેષ પ્રકારની ક્રિયાઓ કરવામાં સક્ષમ શરીર 'વૈક્રિય' કહેવાય છે. આહારક લબ્ધિથી નિર્મિત શરીર 'આહારક શરીર' હોય છે. આહારના પાચનમાં સહાયક તથા તેજોલેશ્યાની ઉત્પત્તિનો આધાર 'તૈજસ્ શરીર' કહેવાય છે. આ તૈજસ્ પુદ્‌ગલોથી બનેલું હોય છે. કાર્મણ પુદ્‌ગલોથી નિર્મિત શરીર 'કાર્મણ' કહેવાય છે. આ પાંચ શરીરોમાંથી તૈજસ્ અને કાર્મણ શરીર બધા સંસારી જીવોમાં જોવા મળે છે. આ બંને શરીર જીવમાં ત્યારે પણ વિદ્યમાન હોય છે જ્યારે તે એક (દેહ) કાયાને છોડી બીજી કાયાને ધારણ કરવાની વચ્ચે વિગ્રહગતિમાં હોય છે. ઔદારિક શરીર તિર્યંચગતિના એકેન્દ્રિયથી લઈ પંચેન્દ્રિય સુધીના બધા જીવોમાં અને મનુષ્યોમાં જોવા મળે છે. વૈક્રિય શરીર નારકી અને દેવોમાં જન્મથી હોય છે તથા મનુષ્ય અને સંજ્ઞી તિર્યંચ પંચેન્દ્રિયને વિશેષ લબ્ધિથી પ્રાપ્ત થાય છે નારકી અને દેવોને જન્મથી પ્રાપ્ત થવાવાળા વૈક્રિય શરીરને 'ઔપપાતિક' કહ્યું છે. તિર્યંચપંચેન્દ્રિય અને મનુષ્યને પ્રાપ્ત થવાવાળા વૈક્રિય શરીરને 'લબ્ધિ પ્રત્યય' કહેવામાં આવે છે. વિભિન્ન વિક્રિયાઓ કરવાના કારણે બાદર વાયુકાયના જીવોમાં પણ વૈક્રિય શરીર માનવામાં આવે છે. આહારક શરીર માત્ર પ્રમત્તસંયત ગુણસ્થાનવર્તી ચૌદ પૂર્વધારી મનુષ્યોમાં જોવા મળે છે. પાંચ શરીરોમાં કાર્મણશરીર અગુરુલઘુ છે તથા શેષ ચાર શરીર ગુરુલઘુ છે. શરીરની ઉત્પત્તિ જીવના ઉત્થાન, કર્મ, બળ, વીર્ય અને પુરુષાકાર પરાક્રમના નિમિત્તથી થાય છે.

સંહનન અને સંસ્થાનની વિષય-વસ્તુ પણ શરીરથી સંબંધિત છે. માટે શરીર અધ્યયનમાં આના સંબંધમાં પણ સામગ્રી સન્નિહિત છે.

વિકુર્વણા :

વિકુર્વણા પ્રાયઃ વૈક્રિય શરીરના માધ્યમથી કરવામાં આવે છે. વિકુર્વણાનો અર્થ છે વિભિન્ન પ્રકારનારૂપ, આકાર આદિની રચના કરવી. ભાવિતાત્મા અનગાર, દેવ, નારકી, વાયુકાયિક જીવ અને બલાહક પ્રાયઃ આ પ્રકારની વિકુર્વણા કરે છે. વિકુર્વણા કે વિક્રિયા મુખ્યરૂપે ત્રણ પ્રકારની થાય છે- (૧) બાહ્ય પુદ્‌ગલોને ગ્રહણ કરી કરવામાં આવે તે, (૨) બાહ્ય પુદ્‌ગલોને ગ્રહણ કર્યા વગર કરવામાં આવે તે તથા (૩) બાહ્ય પુદ્‌ગલોને ગ્રહણ કરી અને ગ્રહણ ન કર્યા વગર કરવામાં આવતી વિકુર્વણા. વિકુર્વણાના ત્રણ ભેદ આંતરિક પુદ્‌ગલોને ગ્રહણ કરવા, ગ્રહણ ન કરવા અને મિશ્રિત સ્થિતિથી બને છે. જ્યારે બાહ્ય અને આંતરિક બંને પ્રકારના પુદ્‌ગલોને ગ્રહણ કરવા, ગ્રહણ ન કરવા અને મિશ્રિત થવાની સ્થિતિ બને છે ત્યારે પણ વિક્રિયાના ત્રણ ભેદ બને છે. વિકુર્વણા માટે વર્ણ, ગંધ, રસ અને સ્પર્શથી યુક્ત પુદ્‌ગલોની આવશ્યકતા હોય છે.

ભાવિતાત્મા અનગાર વિભિન્નરૂપની વિકુર્વણા કરી શકે છે. તે અશ્વ, હાથી, સિંહ, વાઘ આદિનું રૂપ બનાવી અનેક યોજન સુધી ગમન કરી શકે છે. એટલું જ નહિ પણ ગ્રામ, નગર આદિના રૂપોની પણ વિકુર્વણા કરી શકે છે. અહીં ઉલ્લેખનીય છે કે ભાવિતાત્મા અનગારમાં વિભિન્ન વિકુર્વણાઓ કરવાનું સામર્થ્ય હોવા છતાં પણ તે ક્યારે પણ આ વિકુર્વણા કરતા નથી. જે વિકુર્વણા કરવામાં આવે છે તે માયી અનગાર કરે છે. અમાયી અનગાર નહિ, અસંવૃત અનગાર એક વર્ણના બીજા વર્ણમાં, એક રસના બીજા રસ આદિમાં પરિણમન કરવામાં સમર્થ છે.

---

૧. "न च कवलाहारवत्त्वेन तस्या सर्वज्ञत्वं, कवलाहार सर्वज्ञत्वयोरविरोधात्" - प्रमाणनयतत्त्वालोक-२/२७

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

દેવ બે પ્રકારના છે - (૧) માયી મિથ્યાદૃષ્ટિ ઉપપન્નક અને (૨) અમાયી સમ્યગ્દૃષ્ટિ ઉપપન્નક. આમાં અમાયી સમ્યગ્દૃષ્ટિ ઉપપન્નક દેવ યથેચ્છ વિકુર્વણા કરી શકે છે. પરંતુ માયી મિથ્યાદૃષ્ટિ દેવ યથેચ્છ વિકુર્વણા કરી શકતા નથી. માયી મિથ્યાદૃષ્ટિ દેવ જો ઋજુરૂપની વિકુર્વણા કરવા ઈચ્છે તો વક્રરૂપની વિકુર્વણા થઈ જાય છે અને જ્યારે તે વક્રરૂપની વિકુર્વણા કરવા ઇચ્છે તો ઋજુરૂપની વિકુર્વણા થઈ જાય છે. અમાયી સમ્યગ્દૃષ્ટિ ઉપપન્નક દેવની સાથે આવુ થતું નથી. તે ત્યારે જે રૂપમાં વિકુર્વણા કરવા ઇચ્છે ત્યારે તે રૂપની વિકુર્વણા થઈ જાય છે. મહર્દ્ધિક દેવ એકરૂપ **-યાવત્-** અનેક રૂપોની વિકુર્વણા કરી શકે છે. તે હજારોરૂપોની વિકુર્વણા કરી પરસ્પર એક બીજાની સાથે સંગ્રામ કરવામાં સમર્થ છે. પરંતુ વૈક્રિયકૃત તે શરીર એક જ જીવની સાથે સંબંધિત હોય છે. નારકમાં પ્રથમ નરકથી લઈ પાંચમી નરક સુધીના નારકી એકરૂપની પણ વિકુર્વણા કરે છે અને અનેકરૂપોની પણ કરે છે. વિકુર્વણા કરવાથી તેમની વેદનાની ઉદીરણા થાય છે. છઠ્ઠી અને સાતમી નરકના નારકી ગોબરના કીડાના સમાન મોટા વજ્રમય મુખવાળા રક્તવર્ણી કુંથુઓના રૂપોની વિકુર્વણા કરે છે. વાયુકાયના જીવ અને બલાહક (મેઘ પંક્તિ) પણ પોતાના સામર્થ્યના અનુસાર વિકુર્વણા કરે છે.

વિકુર્વણા આત્મકર્મ અને આત્મ-પ્રયોગથી થાય છે. પર-કર્મ અને પર-પ્રયોગથી નહિ. સમ્યગ્દૃષ્ટિ દેવોમાં નવગ્રૈવયક અને પાંચ અનુત્તર વિમાનવાસી દેવ અનેકવિધ વિકુર્વણા કરવામાં સમર્થ હોવા છતાં પણ વિકુર્વણા કરતા નથી.

ઈન્દ્રિય :

ઈન્દ્રનો અર્થ આત્મા છે. જે આત્મા (ઈન્દ્ર)નું લિંગ છે તે ઈન્દ્રિય છે. ઈન્દ્રિયો વ્યવહારિક દૃષ્ટિથી આભિનિબોધિક જ્ઞાનમાં સહાયક થાય છે. શ્રુતજ્ઞાન આભિનિબોધિક (મતિ) જ્ઞાનપૂર્વક થાય છે. એટલે માટે શ્રુતજ્ઞાનમાં પણ ઈન્દ્રિયોને નિમિત્તમાની શકાય છે. જૈનદર્શનમાં 'ઈન્દ્રિય' શબ્દથી મનનું ગ્રહણ થતું નથી. માટે મન અનિન્દ્રિય કે નોઈન્દ્રિય કહેવાય છે. ઈન્દ્રિયો પાંચ પ્રકારની છે - (૧) શ્રોતેન્દ્રિય, (૨) ચક્ષુન્દ્રિય, (૩) ઘ્રાણેન્દ્રિય, (૪) રસેન્દ્રિય અને (૫) સ્પર્શેન્દ્રિય. આ પાંચે ઈન્દ્રિયો જ્ઞાનેન્દ્રિયોના નામથી ઓળખાય છે. જૈનેત્તરદર્શનોમાં પાંચ કર્મેન્દ્રિયો પણ સ્વીકાર કરવામાં આવી છે, જેમ (૧) પાણિ (હાથ), (૨) પાદ ભૈરી, (૩) પાયુ, (૪) ઉપસ્થ અને (૫) વાક્. જૈનદર્શનમાં કર્મેન્દ્રિયોનો કયાંય અલગ ઉલ્લેખ નથી થયો. પરંતુ તેનો સમાવેશ શરીરના અંગોપાંગોમાં જ થઈ જાય છે. પાંચ જ્ઞાનેન્દ્રિયોમાં શ્રોતથી શબ્દનો, ચક્ષુથી રૂપનું, ઘ્રાણથી ગંધનું, જીભથી રસનું તથા સ્પર્શેન્દ્રિયથી સ્પર્શનું જ્ઞાન થાય છે. વર્ણાદિના ભેદોના આધારે પાંચ ઈન્દ્રિયોના ૨૩ વિષય અને ૨૪૦ વિકાર માનવામાં આવે છે. શબ્દ અને રૂપ વિષયને આગમમાં 'કામ' કહેવાય છે તથા ગંધ, રસ અને સ્પર્શને 'ભોગ' કહેવાય છે. પાંચે મળી કામ-ભોગ કહેવામાં આવે છે. પાંચ ઈન્દ્રિયોમાં ચક્ષુને છોડી શેષ ચાર ઈન્દ્રિયો પ્રાપ્યકારી છે. અર્થાત્ તે વિષયોના સ્પૃષ્ટ થવાથી જ તેનું જ્ઞાન કરાવે છે, અન્યથા નહિ. જ્યારે ચક્ષુઈન્દ્રિય અને મનને અપ્રાપ્યકારી માનવામાં આવે છે, કારણ કે તે વિષયોથી અસ્પૃષ્ટ રહીને જ તેનું જ્ઞાન કરાવી દે છે. ન્યાય-વૈશેષિક દર્શનમાં ચક્ષુને પણ પ્રાપ્યકારી માનવામાં આવ્યો છે તથા બૌદ્ધ દર્શનમાં ચક્ષુ અને શ્રોત બંને ઈન્દ્રિયોને અપ્રાપ્યકારી કહેવામાં આવી છે.

પાંચે પ્રકારની ઈન્દ્રિયો દ્રવ્ય અને ભાવના ભેદથી બે-બે પ્રકારની હોય છે. આગમમાં દ્રવ્યેન્દ્રિયના આઠ ભેદ પ્રતિપાદિત કર્યા છે. બે શ્રોત, બે નેત્ર, બે ઘ્રાણ, એક જિહ્વા અને એક સ્પર્શન. ભાવેન્દ્રિય પાંચ પ્રકારની કહેવામાં આવી છે- શ્રોત, ચક્ષુ, ઘ્રાણ, જીભ અને સ્પર્શન. તત્વાર્થસૂત્રમાં ઈન્દ્રિયના દ્રવ્ય અને ભાવ ભેદ કરતી વખતે દ્રવ્યેન્દ્રિયના બે પ્રકાર કહ્યા છે- (૧) નિર્વૃત્તિ અને (૨) ઉપકરણ[૧] નિર્વૃત્તિનો અર્થ છે રચના. નિર્માણ નામકર્મ અને અંગોપાંગ નામકર્મના ફળસ્વરૂપ વિશિષ્ટ પુદ્ગલથી ઈન્દ્રિયની રચના થવી 'નિર્વૃત્તિ દ્રવ્યેન્દ્રિય' છે. આ ઈન્દ્રિયનો આકારમાત્ર હોય છે. ઉપકરણ દ્રવ્યેન્દ્રિય નિર્વૃત્તિનો ઉપઘાત નથી થવા દેતી તથા તેની સ્થિતિ આદિમાં સહાયતા કરે છે. ભાવેન્દ્રિય પણ બે પ્રકારની હોય છે- (૧) લબ્ધિ અને (૨) ઉપયોગ.[૨] લબ્ધિનો અર્થ છે જાણવાની શક્તિ. જાણવાની શક્તિ જ્ઞાનાવરણકર્મના ક્ષયોપશમથી પ્રાપ્ત થાય છે. ઉપયોગનો તાત્પર્ય છે- જાણવાની શક્તિનો વ્યાપાર.

---

૧. "निर्वृत्त्युपकरणे द्रव्यन्द्रियम्" - तत्वार्थसूत्र - २/१७

૨. "लब्ध्युपयोगो भावेन्द्रियम्" तेज २/१८

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

જે જીવમાં જેટલી ઈન્દ્રિયો જોવા મળે છે. તે જીવ તે જ નામથી ઓળખાય છે. જેમકે - જે જીવમાં એક સ્પર્શેન્દ્રિય જોવા મળે છે તેને એકેન્દ્રિય. જેમાં સ્પર્શ અને રસના આ બે ઈન્દ્રિયો જોવા મળે છે તે બેઈન્દ્રિય. જેમાં સ્પર્શન, રસના અને ઘ્રાણ આ ત્રણ ઈન્દ્રિયો જોવા મળે છે તેને તેઈન્દ્રિય. જેમાં ચક્ષુસહિત ચાર ઈન્દ્રિયો જોવા મળે છે તે ચૌરેન્દ્રિય અને જેમાં શ્રોત સહિત પાંચ ઈન્દ્રિયો જોવા મળે છે તે જીવને પંચેન્દ્રિય કહેવામાં આવે છે.

આપણને જે પાંચ ઈન્દ્રિયો પ્રાપ્ત થઈ છે તે વાસ્તવમાં જ્ઞાનેન્દ્રિયોના રૂપમાં પ્રાપ્ત થઈ છે. પરંતુ તેને આપણે ભોગેન્દ્રિયોના રૂપમાં વધારે પ્રયોગ કરી રહ્યા છીએ. ઈન્દ્રિયોથી ન માત્ર શબ્દાદિને જાણીએ છીએ પરંતુ તેનાથી ભોગમાં વધારે પ્રવૃત્ત થઈ રહ્યા છીએ.

ઉચ્છ્વાસ :

સંસારસ્થ પ્રાણીમાં ઓછામાં ઓછા ચાર પ્રાણ આવશ્યકરૂપથી જોવા મળે છે - (૧) સ્પર્શેન્દ્રિય બળપ્રાણ, (૨) કાયબળપ્રાણ, (૩) શ્વાસોશ્વાસ અને (૪) આયુષ્ય. આ ચાર પ્રાણોમાં શ્વાસોશ્વાસને પણ પ્રાણની શ્રેણીમાં લેવામાં આવ્યો છે. આધુનિક વિજ્ઞાનમાં પણ શ્વસન ક્રિયાને સજીવતાનો એક આધાર માનવામાં આવે છે. આગમમાં પણ ચારે ગતિઓના પર્યાપ્તક જીવોમાં શ્વાસોશ્વાસ પ્રાણને અનિવાર્ય માનવામાં આવ્યું છે. આગમમાં શ્વસનક્રિયાને પ્રતિપાદિત કરાવાવાળા આનપ્રાણ, ઉશ્વાસ અને નિઃશ્વાસ શબ્દોનો પ્રયોગ થયો છે. બધા જીવ આ ચાર ક્રિયા કરે છે. તેમાં સ્વાભાવિકરૂપથી શ્વાસ ગ્રહણ કરવાની ક્રિયાને 'આન' અને છોડવાની ક્રિયાને 'પ્રાણ' કહી શકીએ. તથા ઉંચા શ્વાસ લેવી અને શ્વાસ બહાર કાઢવાને 'ઉશ્વાસ' અને 'નિઃશ્વાસ' કહી શકાય, બધા મળી આ ચારે શબ્દ શ્વસન ક્રિયાને જ અભિવ્યક્ત કરે છે. આ શ્વસન ક્રિયા મનુષ્યો, પશુઓ, પક્ષિઓ, કીડા-મકોડા આદિ પ્રાણિઓમાં આપણને સ્પષ્ટ દેખાય છે. પરંતુ આગમના અનુસાર વૈક્રિય શરીરધારી નારકી અને દેવોમાં પણ નિરંતર શ્વસનક્રિયા ચાલુ રહે છે. ભગવાન મહાવીરને તેમના પ્રથમ શિષ્ય ઈન્દ્રભૂતિ ગૌતમે પ્રશ્ન કર્યો કે બેઇન્દ્રિય, તેઈન્દ્રિય, ચૌરેન્દ્રિય અને પંચેન્દ્રિય જીવોમાં થવાવાળા આન, પ્રાણ અને શ્વાસોશ્વાસને તો આપણે જાણીએ-દેખીએ પરંતુ પૃથ્વીકાયથી વનસ્પતિ સુધીના એકેન્દ્રિય જીવમાં આન, પ્રાણ અને શ્વાસોશ્વાસ હોય છે કે નહિ ? ભગવાને ઉત્તર આપ્યો છે- હે ગૌતમ ! આ પૃથ્વીકાયિકાદિ એકેન્દ્રિય જીવ પણ શ્વાસોશ્વાસ લે છે. એમાં પણ આન, પ્રાણ અને ઉશ્વાસ-નિશ્વાસની ક્રિયાઓ થાય છે. આધુનિક વિજ્ઞાનવેત્તા વનસ્પતિમાં શ્વસન ક્રિયા સિદ્ધ કરવામાં સફળ થઈ ગયા છે. પરંતુ પૃથ્વીકાયિકાદિ જીવોમાં શ્વસન ક્રિયા સિદ્ધ કરવાની હજી બાકી છે. મહાવીરની દૃષ્ટિમાં પૃથ્વીકાયિકાદિ બધા જીવ શ્વસનક્રિયા કરે છે. પૃથ્વીકાયિકાદિ જીવ એકેન્દ્રિયોને જ શ્વાસોશ્વાસના રૂપમાં ગ્રહણ કરે છે.[૧] નારકી જીવ શ્વાસોશ્વાસના રૂપમાં અનિષ્ટ, અકાન્ત, અપ્રિય અને અમનોજ્ઞ પુદ્ગલોને ગ્રહણ કરે છે તો દેવ ઈષ્ટ કાન્ત, પ્રિય અને મનોજ્ઞ પુદ્ગલોને ગ્રહણ કરે છે. તિર્યંચગતિના જીવો અને મનુષ્યોના દ્વારા શ્વાસોશ્વાસમાં શું ગ્રહણ કરવામાં આવે છે ? તેનો સ્પષ્ટ ઉલ્લેખ નથી પરંતુ તે પણ વર્ણ, ગંધ, રસ અને સ્પર્શથી યુક્ત પુદ્ગલોનો જ શ્વાસ પ્રશ્વાસના રૂપમાં ગ્રહણ કરતા હોય અને છોડતા હોય તેવો સંભવ છે. વિજ્ઞાનની માન્યતાના અનુસાર મનુષ્યાદિ જીવ ઓક્સીજન ગેસને શ્વાસરૂપમાં ગ્રહણ કરે છે તથા કાર્બન ડાયોકસાઈડ ગેસને કાઢે છે. વિજ્ઞાનની દૃષ્ટિથીએ બંને વાયુ છે, પરંતુ સજીવ છે કે નિર્જીવ તે એક પ્રશ્ન થાય છે. બીજો પ્રશ્ન તે પણ થાય છે કે મનુષ્યાદિ જીવ શ્વાસના રૂપમાં વાયુના માધ્યમથી પુદ્ગલોને ગ્રહણ કરે છે કે વાયુને અથવા બંનેને ? તે વિચારણીય છે. શ્વાસોશ્વાસ ક્રિયાનો કાળ ચોવીસ દંડકના જીવોમાં ભિન્ન-ભિન્ન છે.

ભાષા :

બેઈન્દ્રિયથી લઈ પંચેન્દ્રિય સુધીના પર્યાપ્તક જીવોમાં ભાષાનો પ્રયોગ થાય છે. ભાષા પર્યાપ્તિ પૂર્ણ કર્યા પછી આ જીવોમાં પોતાની વાત કરવાની ક્ષમતા પ્રાપ્ત થઈ જાય છે. ભાષાનો પ્રયોગ મનુષ્યમાં જે રીતે પ્રભાવશાળી જોવા મળે છે તેટલો અન્ય જીવોમાં નહિ. પશુપક્ષિઓમાં પણ યત્કિંચિત્ ભાષાનો પ્રયોગ જોવા મળે છે. પરંતુ લટ, કીડી, માખી જેવા વિકલેન્દ્રિયોમાં તો આના પ્રયોગનો આપણને કોઈ સાક્ષાત્ બોધ થતો નથી. પરંતુ આગમ એમાં પણ ભાષાનો વ્યવહાર સ્વીકાર કરે છે. કીડીઓમાં એવો વ્યવહાર અનુમિત પણ થાય છે. જે સહયોગ અને સહકર્મિતા તેમાં જોવા મળે છે તે ભાષા વ્યવહાર વિના સંભવ નથી.

૧. દ્રવ્યાનુયોગ ભાગ-૨, પૃ. ૬૯૭

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

ભાષામાં શબ્દોનો પ્રયોગ થાય છે. જેવી રીતે શબ્દ પૌદ્‌ગલિક છે તેવી રીતે ભાષા પણ પૌદ્‌ગલિક છે. જૈનાગમોના અનુસાર ભાષાનું મૂળ કારણ જીવ છે. જીવ જ્યારે ભાષા વર્ગણાના પુદ્‌ગલોને ગ્રહણ કરે છે ત્યારે તે તેને ભાષાનારૂપમાં અભિવ્યક્ત કરે છે. ભાષાની ઉત્પત્તિ શરીરથી માની છે તથા તેનો આકાર વજ્રની જેમ સ્વીકાર કરવામાં આવ્યો છે. ભાષાનો અંત લોકાન્તમાં થાય છે. અર્થાત્ પુદ્‌ગલ લોકના અંત સુધી પહોંચી શકે છે. આમ હોવા છતા પણ જૈનોએ ભાષાને નિત્ય નથી માન્યો. ભાષા લોકાન્ત સુધી પહોંચી અથવા સંખ્યાત યોજનો સુધી જઈ વિદ્વંસને પ્રાપ્ત થઈ જાય છે.

ભાષાના સંબંધમાં દાર્શનિકોએ ગહન વિચાર કર્યો છે. મીમાંસક અને વૈયાકરણ શબ્દને નિત્ય માને છે. બૌદ્ધ દાર્શનિક શબ્દને અનિત્ય અને કૃતક માને છે. વાક્યપ્રદીપમાં ભર્તૃહરિએ શબ્દને બ્રહ્મરૂપ પ્રતિપાદિત કર્યો છે, જેમ -

"अनादिनिधनं ब्रह्म शब्दतत्वं यदक्षरम् ।
विवर्ततेऽर्थभावेन प्रक्रिया जगतो यतः ॥"[1]

અર્થાત્ શબ્દ તત્વ અનાદિનિધન, અક્ષર અને બ્રહ્મરૂપ છે. તેનાથી જ જગતની અર્થરૂપમાં પરિણતિ થાય છે. કાવ્યાદર્શમાં દંડીએ શબ્દના મહત્ત્વ પર આ પ્રમાણે કહ્યું છે -

"इदमन्धतमः कृत्स्नं जायेत भुवनत्रयम् ।
यदि शब्दाह्वयं ज्योतिरासंसारान्न दीप्यते ॥"[2]

અર્થાત્ જો સંસારમાં શબ્દ નામક જ્યોતિ પ્રદિપ્ત ન થાત તો સમસ્ત સંસાર ગહન અંધકારમય થઈ જાય. શબ્દથી આપણો સમસ્ત વ્યવહાર થાય છે, માટે તેના અભાવમાં સંસાર અંધકારમય છે.

સર્વાર્થસિદ્ધિમાં શબ્દને બે પ્રકારનો બતાવ્યો છે - (૧) ભાષાત્મક અને (૨) અભાષાત્મક. અભાષાત્મક શબ્દ અચેતન જડથી ઉત્પન્ન થાય છે. તે બે પ્રકારના હોય છે - (૧) પ્રાયોગિક અને (૨) વૈસ્ત્રસિક. જે શબ્દ વાદળાની ગર્જનાની જેમ પ્રયત્ન વગર ઉત્પન્ન થાય છે તે 'વૈસ્ત્રસિક' શબ્દ છે. તથા જે શબ્દ પ્રયત્ન દ્વારા ઉત્પન્ન થાય છે તે 'પ્રાયોગિક' શબ્દ કહેવાય છે. વીણા, ઘંટ આદિના શબ્દ આ દૃષ્ટિથી પ્રાયોગિક છે. પ્રાયોગિક શબ્દના પાંચ પ્રકાર કહ્યા છે- (૧) તત, (૨) વિતત, (૩) ઘન, (૪) ઝુષિર અને (૫) સંઘર્ષ. ભાષાત્મક શબ્દ પણ બે પ્રકારના હોય છે - (૧) સાક્ષર અને (૨) અનક્ષર. અક્ષરયુક્ત શબ્દ 'સાક્ષર' છે તથા બેઈન્દ્રિયાદિ જીવોના દ્વારા કહેલા શબ્દ 'અનક્ષર' છે.

વ્યાકરણદર્શનમાં શબ્દના ચાર પ્રકાર કે અવસ્થાઓ બતાવી છે - (૧) પરા (૨) પશ્યન્તી (૩) મધ્યમા અને (૪) વૈખરી. ઉચ્ચારણના પહેલા શબ્દતત્વ પોતાની મૂળ અવસ્થામાં રહે છે. તે જ શબ્દતત્વને ભર્તૃહરિએ અનાદિ, અક્ષર બ્રહ્મ કહ્યો છે. આને વિદ્વાનોએ પરાવાણી કહી છે. પશ્યન્તી, મધ્યમા અને વૈખરી વાક્ આના જ વિવર્ત છે. વક્તાની વિવક્ષાના પ્રયત્નથી સૂક્ષ્મ સ્પંદન ઉત્પન્ન થાય છે. આ સ્થિતિમાં જ્ઞાત કે અનુભૂત અર્થ અને શબ્દનો યોગ થાય છે. વાણીની આ સ્થિતિ પશ્યન્તી છે. નાભિદેશસ્થ પશ્યન્તી વાણી જ્યારે પ્રાણવાયુથી ઉધ્વેજિત થઈ હૃદયાકાશમાં આવી જાય છે ત્યારે તે મધ્યમા વાણી કહેવાય છે. લોક-વ્યવહારમાં જે ધ્વન્યાત્મક શબ્દનો પ્રયોગ કરવામાં આવે છે તે વૈખરીવાણી છે. શ્રોત દ્વારા વૈખરી ભાષાને જ સાંભળી શકાય છે.

જૈનાગમોમાં જે ભાષાનું વર્ણન પ્રાપ્ત છે તે વ્યાકરણ દર્શનની વૈખરી વાક્ જ છે. ભાષાના માટે કહેવાય છે કે ભાષા જ્યારે બોલવામાં આવે છે ત્યારે જ તે ભાષા કહેવાય છે તેના પૂર્વે કે પશ્ચાત્ નહિં.

જૈનદર્શનના અનુસાર ભાષાના મુખ્યરૂપે ચાર પ્રકાર છે - (૧) સત્ય, (૨) મૃષા, (૩) સત્યામૃષા (મિશ્ર) અને (૪) અસત્યામૃષા (વ્યવહાર) ભાષા. સત્યભાષા જનપદ સત્ય, સમ્મત સત્ય આદિના ભેદથી દશ પ્રકારની કહેવામાં આવે છે. મૃષા ભાષાના પણ ક્રોધનિસૃતા, માનનિસૃતા આદિ દશ પ્રકાર છે. સત્યમૃષાના ઉત્પન્ન મિશ્રિતા આદિ દશ તથા

---

૧. વાક્યપ્રદીપ ૧/૧
૨. કાવ્યાદર્શ - ૧/૪

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

અસત્યામૃષાના આમંત્રણી આદિ બાર ભેદ નિરૂપિત છે. આમાંથી કેવળી બે જ પ્રકારની ભાષા બોલે છે- (૧) સત્ય અને (૨) અસત્યામૃષા.

જૈન આગમોમાં ભાષા વિષયક ચિંતન સમૃદ્ધ છે. જે આધુનિક ભાષાવિધોના માટે પણ અધ્યયનની ઉપયોગી સામગ્રી પ્રસ્તુત કરે છે. આગમોની માન્યતા છે કે જીવ ભાષાવર્ગણાના જે દ્રવ્યોને સત્ય ભાષાના રૂપમાં ગ્રહણ કરે છે તે તેને સત્યભાષાના રૂપમાં પ્રસરિત કરે છે. જે દ્રવ્યોને તે મૃષાભાષાના રૂપમાં ગ્રહણ કરે છે તે મૃષાભાષાના રૂપમાં પ્રસરિત કરે છે. એ જ પ્રમાણે સત્યામૃષા અને અસત્યામૃષા ભાષાના રૂપમાં દ્રવ્યોને ગ્રહણ કરવાથી ક્રમશઃ તે જ ભાષાના રૂપમાં તે દ્રવ્યોને પ્રસારિત કરે છે.

યોગ - પ્રયોગ :

યોગ અને પ્રયોગમાં બહુ સૂક્ષ્મ ભેદ છે. મન, વચન અને કાયાની પ્રવૃત્તિને જ્યાં 'યોગ' કહ્યો છે. ત્યાં યોગની સાથે જીવના વ્યાપારનું જોડાય જવું 'પ્રયોગ' છે.

મન, વચન અને કાયાના કારણે જીવના પ્રદેશોમાં જે સ્પન્દન કે હલચલ થાય છે તેને પણ યોગ કહેવામાં આવે છે. યોગદર્શનમાં "યોગ" શબ્દનો પ્રયોગ "ચિત્તની વૃત્તિયોના વિરોધ"ના અર્થમાં થયો છે.[૧] ભગવદ્ ગીતામાં કર્મના કૌશલને યોગ કહેવામાં આવ્યો છે.[૨] યોગ એક પ્રકારે સમાધિના અર્થમાં પણ પ્રયુક્ત થયો છે. જૈનાચાર્યોએ યોગનો અર્થ સમાધિ સ્વીકાર કરતા યોગ વિષયક ગ્રંથોની રચના કરી છે. પરંતુ આગમમાં યોગનો અર્થ સમાધિ નથી. આગમમાં તો મન વચન કાયાની પ્રવૃત્તિને યોગ કહ્યો છે. આ યોગ કર્મબંધનો નિમિત્ત બને છે, વિશેષરૂપે પ્રકૃતિબંધ અને પ્રદેશબંધમાં યોગને નિમિત્ત માનવામાં આવ્યો છે.

યોગ અને પ્રયોગમાં જે સ્પષ્ટ ભેદ છે તે એ છે કે પ્રયોગમાં જીવના વ્યાપારની પ્રધાનતા હોય છે. જ્યારે યોગમાં મન, વચન અને કાયાની પ્રધાનતા હોય છે.[૩]

યોગના જે રીતે ત્રણ અને પંદર ભેદ છે તે જ પ્રમાણે પ્રયોગના પણ તે જ ત્રણ અને પંદર ભેદ છે. ત્રણ ભેદ છે - (૧) મન, (૨) વચન અને (૩) કાયા. પંદરમાં આનો જ વિસ્તાર છે. તદનુસાર મનના ચાર, વચનના ચાર અને કાયાના ચાર ભેદોની ગણના થાય છે. મનના ચાર ભેદ છે- સત્ય, મૃષા, સત્યામૃષા અને અસત્યામૃષા. વચનના પણ આ જ પ્રમાણે સત્ય, મૃષા, સત્યામૃષા અને અસત્યામૃષા ભેદ થાય છે. કાયાના સાત ભેદ છે - (૧) ઔદારિક શરીરકાય, (૨) ઔદારિક મિશ્રકાય, (૩) વૈક્રિય શરીરકાય, (૪) વૈક્રિયામિશ્ર કાય, (૫) આહારક શરીરકાય, (૬) આહારક મિશ્ર શરીરકાય અને (૭) કાર્મણ શરીરકાય.

મનોવર્ગણાના પુદ્ગલોને ગ્રહણ કરી તેને મનરૂપમાં પરિણત કરવું તથા ચિંતન-મનન કરવું 'મનોયોગ' છે. ભાષાવર્ગણાના પુદ્ગલોને ગ્રહણ કરી વસ્તુ સ્વરૂપનું કથન કરવું, બોલવું 'વચનયોગ' છે. ઔદારિક આદિ શરીરોથી હલન-ચલન, સંક્રમણ આદિ ક્રિયાઓ કરવી 'કાયયોગ' છે. મન આત્માથી ભિન્ન, રૂપી અને અચિત્ત છે. તે અજીવ હોવા છતા પણ જીવોમાં હોય છે, અજીવોમાં નહિ, વ્યાખ્યાપ્રજ્ઞપ્તિસૂત્રમાં મનના સંબંધમાં એક ઉલ્લેખનીય તથ્ય એ છે કે મનન કરતી વખતે જ મન "મન" કહેવાય છે. તેના પૂર્વે કે પશ્ચાત્ત નહિ.[૪]

મન, વચન અને કાયાની પ્રવૃત્તિના આધારે દંડ પણ ત્રણ પ્રકારના કહ્યા છે - (૧) મનદંડ, (૨) વચનદંડ અને (૩) કાયદંડ. ગુપ્તિ પણ ત્રણ પ્રકારની કહેવામાં આવી છે - (૧) મનોગુપ્તિ, (૨) વચનગુપ્તિ અને (૩) કાયગુપ્તિ.

દ્રવ્યાનુયોગના પ્રયોગ અધ્યયનમાં ગતિપ્રપાતનો પણ સમાવેશ કરવામાં આવ્યો છે. આની અંદર પાંચ પ્રકારની ગતિઓનું વર્ણન થયું છે - (૧) પ્રયોગગતિ, (૨) તતગતિ, (૩) બંધછેદનગતિ, (૪) ઉપપાત ગતિ અને (૫) વિહાયોગતિ.

---

૧. યોગશ્ચિત્તવૃત્તિ નિરોધઃ - યોગસૂત્ર ૧/૨

૨. યોગઃ કર્મસુ, કૌશલમ્.

૩. સાધ્વી ડૉ. મુક્તિપ્રભાજી પોતાના શોધ પ્રબંધ "યોગ-પ્રયોગ-અયોગ"માં યોગ અને પ્રયોગના ભિન્ન અર્થોને ગ્રહણ કર્યું છે.

૪. દ્રવ્યાનુયોગ ભાગ-૨, પૃ. ૭૪૦

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

વિહાયોગતિના અંતર્ગત ૧૭ પ્રકારની ગતિનું વર્ણન થયું છે. જેમાં સ્પૃશદ્‌ગતિ, અસ્પૃશદ્‌ગતિ આદિની ગણના કરવામાં આવી છે. ગતિનું આ વર્ણન વૈજ્ઞાનિકોના માટે શોધનો વિષય છે. વિશેષરૂપે અસ્પૃશદ્‌ગતિનું વર્ણન આશ્ચર્યજનક છે. જેના અનુસાર પરમાણુ પુદ્‌ગલોથી લઈ અનંતપ્રદેશી સ્કંધોનો પરસ્પર સ્પર્શ કર્યા વગર થવાવાળી ગતિને 'અસ્પૃશદ્‌ગતિ' કહેવામાં આવી છે. સ્પૃશદ્‌ગતિના ઉદાહરણ તો આધુનિક વિજ્ઞાનમાં ઉપલબ્ધ છે. જેમકે - રેડિયો, ટી.વી. આદિની તરંગો સ્પૃશદ્‌ગતિવાળી છે. પરંતુ અસ્પૃશદ્‌ગતિનું તથ્ય શોધનો વિષય છે.

ઉપયોગ - પાસણયા :

આગમોમાં જ્ઞાન અને દર્શનને ઉપયોગ કહ્યો છે. જ્ઞાનને સાકાર ઉપયોગ અને દર્શનને નિરાકાર ઉપયોગ કહ્યો છે. બંને ઉપયોગ જીવના લક્ષણ છે. સાકારોપયોગના પાંચ જ્ઞાન અને ત્રણ અજ્ઞાનના આધારે આઠ ભેદ કરવામાં આવે છે, જેમકે - (૧) આભિનિબોધિકજ્ઞાન (મતિજ્ઞાન), (૨) શ્રુતજ્ઞાન, (૩) અવધિજ્ઞાન, (૪) મનઃપર્યવજ્ઞાન અને (૫) કેવળજ્ઞાન, (૬) મતિઅજ્ઞાન, (૭) શ્રુતઅજ્ઞાન અને (૮) વિભંગજ્ઞાન. અનાકારોપયોગ (નિરાકાર)ના ચાર ભેદ છે - (૧) ચક્ષુદર્શન, (૨) અચક્ષુદર્શન, (૩) અવધિદર્શન અને (૪) કેવળદર્શન.

જ્ઞાન-અજ્ઞાનના સંબંધમાં આગળ જ્ઞાન શીર્ષકના અંતર્ગત વિચાર કરવામાં આવાનો છે. માટે અહિ દર્શન પર વિચાર કરવો જરૂરી છે. દર્શન શબ્દનો પ્રયોગ વિભિન્ન અર્થોમાં થતો આવ્યો છે. દર્શન શબ્દ દૃષ્ટિ અને ફિલોસોફીના અર્થમાં તો પ્રયુક્ત થાય જ છે, પરંતુ જૈનદર્શનમાં તેનો પ્રયોગ જ્ઞાનના પહેલા થવાવાળુ સામાન્ય ગ્રહણ અથવા સ્વસંવેદનમાં અર્થમાં પણ પ્રયુક્ત થાય છે. દર્શનરૂપ અનાકારોપયોગ નિર્વિકલ્પક હોય છે. આના ચક્ષુદર્શન આદિ ચાર પ્રકાર વર્ણવ્યા છે. ચક્ષુથી થવાવાળુ દર્શન ચક્ષુદર્શન કહેવામાં આવે છે તથા ચક્ષુથી ભિન્ન ઈન્દ્રિયો અને મનના દ્વારા થવાવાળા સામાન્ય ગ્રહણને અચક્ષુદર્શન કહેવામાં આવે છે. સામાન્યરૂપે અવધિજ્ઞાન પહેલા અવધિદર્શન ગ્રહણ થાય છે. પરંતુ કેવળદર્શનમાં તે વાત નથી. પ્રારંભમાં કેવળજ્ઞાન પહેલા થાય છે. તેના પછી કેવળદર્શન અને કેવળજ્ઞાનનો ક્રમ પ્રારંભ થાય છે.

ઉપયોગના રૂપમાં આગમના અનુસાર જ્ઞાન અને દર્શન યુગપદ્‌ભાવી નથી. એક અંતર્મુહૂર્તના પછી જ આ ઉપયોગોમાં પરિવર્તન થતું રહે છે. કેવળજ્ઞાનિઓમાં પણ એક સમયમાં એક જ ઉપયોગ જોવા મળે છે. બંને ઉપયોગ એક સાથે થતા નથી. સિદ્ધસેનસૂરિનું માનવું છે કે કેવળજ્ઞાન અને કેવળદર્શનોપયોગ યુગપદ્‌ભાવી છે. કેવળજ્ઞાનાવરણ અને કેવળદર્શનાવરણ કર્મોના સંપૂર્ણ ક્ષય થઈ જવાના કારણે આ બંને ઉપયોગોનો યુગપદ્‌ભાવ માનવો જોઈએ. સિદ્ધસેનસૂરિનો આ તર્ક આગમ વિરુદ્ધ છે. જિનભદ્રગણિ, વીરસેન આદિ અનેક આચાર્યોએ કેવળજ્ઞાન અને કેવળ દર્શનનો યુગપદ્‌ભાવ અને ક્રમભાવને લઈ વિચાર કર્યો છે. આગમમાં કહેવામાં આવ્યું છે કે કેવળજ્ઞાની જે સમયે રત્નપ્રભાપૃથ્વી આદિના આકારો, હેતુઓ, ઉપમાઓ, દૃષ્ટાંતો, વર્ણો, સંસ્થાનો પ્રમાણો અને ઉપકરણોથી જાણે છે તે સમયે જોતા નથી તથા જે સમયે જુએ છે તે સમયે જાણતા નથી.

પાસણયા અને ઉપયોગમાં વિશેષ અંતર નથી. એક સ્થૂળ અંતર એ છે કે ઉપયોગમાં જ્ઞાન અને દર્શનના સમસ્ત ભેદ ગૃહિત થાય છે, જ્યારે પાસણયામાં મતિજ્ઞાન, મતિઅજ્ઞાન અને અચક્ષુદર્શનનું ગ્રહણ થતું નથી. પાસણયાના માટે સંસ્કૃતમાં પશ્યતા શબ્દનો પ્રયોગ થયો છે, જે બૌદ્ધ દર્શનમાં પ્રચલિત વિપશ્યનાથી ભિન્ન છે. પાસણયા પણ ઉપયોગની જેમ સાકાર અને અનાકારમાં વિભક્ત છે. સાકાર પાસણયામાં શ્રુતજ્ઞાન, અવધિજ્ઞાન, મનઃપર્યવજ્ઞાન, કેવળજ્ઞાન, શ્રુતઅજ્ઞાન અને વિભંગજ્ઞાનનો સમાવેશ થાય છે જ્યારે અનાકાર પશ્યતામાં ચક્ષુ, અવધિ અને કેવળદર્શનની ગણના થાય છે.

દૃષ્ટિ :

સ્થૂળરૂપથી "દૃષ્ટિ" શબ્દનો અર્થ આંખ કે આંખથી જોવું લેવામાં આવે છે. પરંતુ જૈનાગમોમાં "દૃષ્ટિ" શબ્દ જીવન અને જગતના પ્રત્યે જીવના દૃષ્ટિકોણને વ્યક્ત કરે છે. દૃષ્ટિનો સંબંધ આત્માથી છે. બાહ્ય શરીર, ઈન્દ્રિયાદિથી નથી. કોઈપણ જીવ દૃષ્ટિવિહીન હોતો નથી. પછી તે એકેન્દ્રિયનો પૃથ્વીકાય જીવ હોય કે સિદ્ધજીવ હોય. બધામાં દૃષ્ટિ વિદ્યમાન છે. દૃષ્ટિ ત્રણ

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

પ્રકારની કહી છે - (૧) સમ્યગ્દષ્ટિ, (૨) મિથ્યાદષ્ટિ અને (૩) સમ્યગ્મિથ્યાદષ્ટિ (મિશ્ર દષ્ટિ). જે જીવ સંસારમાં સુખ સમજી વિષય ભોગોમાં રમણ કરે છે તે મિથ્યાદષ્ટિ હોય છે. જે જીવ આનાથી થઈ મોક્ષસુખનો અભિલાષી બને છે તે સમ્યગ્દષ્ટિ હોય છે. તેની વિષય ભોગોમાં આસક્તિ ઘટી જાય છે. સૈદ્ધાન્તિક દષ્ટિથી સમ્યગ્દષ્ટિની પ્રાપ્તિ માટે સાત પ્રકૃતિઓનો ક્ષય ઉપશમ કે ક્ષયોપશમ થવો જરૂરી છે. તે સાત પ્રકૃતિઓ મોહકર્મની છે, જેમ- અનંતાનુબંધી કષાયનો ચતુષ્ક, સમ્યક્ત્વમોહનીય, મિથ્યાત્વમોહનીય અને મિશ્ર મોહનીય. જ્યારે મોહકર્મની આ સાત પ્રકૃતિઓ ક્ષીણ થાય છે ત્યારે દષ્ટિ સમ્યક્ બનતી જાય છે. જ્યારે સમ્યગ્દર્શન પણ ન હોય અને મિથ્યાદર્શન પણ ન હોય તો તેને સમ્યગ્મિથ્યાદષ્ટિ કહેવામાં આવે છે.

તત્ત્વાર્થસૂત્રમાં જીવાદિ તત્ત્વો પર યથાર્થ શ્રધ્ધા કરે તેને સમ્યગ્દર્શન કહેવામાં આવે છે.[૧] જીવાદિ સાત કે નવતત્ત્વો પર શ્રધ્ધા થવાનું તાત્પર્ય છે જીવન અને જગતના પ્રત્યે સમ્યગ્દષ્ટિકોણ. સમ્યગ્દર્શનનો એક અભિપ્રાય છે સુદેવ, સુગુરુ અને સુધર્મ પર શ્રધ્ધા કરવી. અરિહંત અને સિદ્ધને સુદેવ માનવા, સુસાધુને ગુરુમાનવા અને જિનેન્દ્ર દ્વારા પ્રરૂપિત ધર્મને ધર્મ માનવો એ સમ્યક્ત્વની એક ઓળખાણ છે. સમ્યક્ત્વના પાંચ લક્ષણ માન્યા છે - (૧) શમ, (૨) સંવેગ, (૩) નિર્વેદ, (૪) અનુકંપા અને (૫) આસ્થા. ક્રોધાદિ કષાયોનું 'શમન' શમ છે. ધર્મના પ્રતિ ઉત્સાહ, સાધર્મિકોના પ્રતિ અનુરાગ કે પંચ પરમેષ્ઠિઓના પ્રતિ પ્રીતિ થવું 'સંવેગ' છે. વિષયભોગોથી વૈરાગ્ય 'નિર્વેદ' છે. દુઃખી પ્રાણિઓના દુઃખથી અનુકંપિત થવું 'અનુકંપારુ છે. જિનદેવ, સુસાધુ અને જિનપ્રણીત ધર્મ પર શ્રધ્ધા કરવી અને તત્વાર્થો પર શ્રધ્ધા કરવી આસ્થા કે આસ્તિક્ય છે. જે જિનવચનો પર શ્રધ્ધા રાખી તેને જીવનમાં અપનાવે છે તે નિર્મળ અને સંકલેશરહિત થઈ સંસાર ભ્રમણને પરિત અર્થાત્ સીમિત કરી લે છે.[૨]

જ્ઞાન :

જ્ઞાન આત્માનો ગુણ છે અને તે આત્માથી અભિન્ન છે. તે આત્મ સ્વરૂપ જ છે. "जे आया से विण्णाया, जे विण्णाया मे आया" આ વાક્યથી પણ એ વાત સ્પષ્ટ થાય છે કે જે વિજ્ઞાતા છે તે આત્મા છે અને જે આત્મા છે તે વિજ્ઞાતા છે. ન્યાયદર્શનમાં આત્માને જ્ઞાનનું અધિકરણ માનવામાં આવે છે. આત્મા મૂળરૂપે ન્યાયદર્શનમાં જડ છે. તેમાં જ્ઞાનગુણ આગતગુણ છે. વેદાન્તમાં આત્માને નિત્ય, જ્ઞાનાત્મક અને આનંદયુક્ત સ્વીકાર કરવામાં આવે છે. બૌદ્ધદર્શનમાં વિજ્ઞાનવાદના અનુસાર વિજ્ઞાન અથવા જ્ઞાન જ સત્ છે. બૌદ્ધોએ આત્માનું પૃથક્ અસ્તિત્વ સ્વીકાર નથી કર્યું, વિજ્ઞાન કે જ્ઞાનની સંતતિથી જ પુનર્જન્મ સિદ્ધ કર્યો છે. સાંખ્યદર્શનમાં જ્ઞાનને જડ પ્રકૃતિનું કાર્ય સ્વીકાર કરવામાં આવ્યું છે.

જૈનદર્શનમાં આત્માના વિભિન્ન લક્ષણ છે, જેમાં જ્ઞાન અને દર્શન મુખ્ય છે. જ્ઞાનની દષ્ટિથી વિચાર કરવામાં આવે તો આત્મામાં જ્ઞાનની ન્યૂનાધિકતા થતી રહે છે, પરંતુ આત્મા ક્યારેય જ્ઞાન રહિત થતી નથી. જ્ઞાનનું આવરણ નષ્ટ થવાથી પૂર્ણજ્ઞાન અથવા કેવળજ્ઞાન પ્રગટ થઈ જાય છે. આત્મા સ્વભાવથી જ્ઞાનાત્મક છે. માટે આ જ્ઞાન બાહ્ય પદાર્થોથી આવેલું નથી, પરંતુ આનાથી બાહ્ય પદાર્થોને અવશ્ય જાણી શકાય છે. જ્ઞાનાવરણ કર્મ આત્માના જ્ઞાનને અવશ્ય ઢાંકે છે. પરંતુ તેનાથી આત્મા ક્યારેય જ્ઞાન શૂન્ય બનતી નથી. આત્મામાં ક્યારેક જ્ઞાન હોય છે અને ક્યારેક અજ્ઞાન હોય છે એવું અવશ્ય બને છે. જ્યારે જીવ મિથ્યાદષ્ટિયુક્ત હોય છે ત્યારે તેના જ્ઞાનને 'અજ્ઞાન' કહેવામાં આવે છે તથા જ્યારે તે સમ્યગ્દષ્ટિયુક્ત હોય છે ત્યારે તેનું જ્ઞાન 'સમ્યગ્જ્ઞાન' કહેવાય છે. જ્ઞાનાવરણીય કર્મના ક્ષયોપશમથી જાણવાની યોગ્યતાનો વિકાસ થાય છે. બાહ્ય પદાર્થોને જૈનદર્શન જ્ઞાનની ઉત્પત્તિનું કારણ નથી માનતુ. પરંતુ જ્ઞાનના દ્વારા તે જ બાહ્ય પદાર્થોને જાણી શકાય છે જે અસ્તિત્વવાન્ છે, હતા અને રહેશે.

---

૧. "तत्त्वार्थश्रद्धानं सम्यग्दर्शनम्" - तत्वार्थ सूत्र-१/२

૨. "जिणवयणे अणुरत्ता, जिणवयणं जे करेंति भावेणं ।
अमला असंकिलिट्ठा, ते होंति परित्त संसारी ॥" - उत्तराध्ययनसूत्र - ३६/२६४

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

જ્ઞાન જૈનદર્શનમાં સ્વ-પર પ્રકાશક છે. પરંતુ આ સંબંધમાં દ્રવ્યાનુયોગમાં સ્પષ્ટ વર્ણન મળતું નથી. દર્શનગ્રન્થોમાં અને કુંદકુંદાચાર્યએ આનું સ્પષ્ટ વર્ણન કર્યું છે.[૧] કુંદકુંદે ત્યાં જ્ઞાનની જેમ દર્શનને પણ સ્વ-પર પ્રકાશક માન્યું છે. ધવલા ટીકાકાર વીર સેનાચાર્યએ દર્શનને સ્વ-સંવેદન કે અંતરચિત્ પ્રકાશક માન્યું છે તથા જ્ઞાનને બાહ્ય પ્રકાશક સ્વીકાર કર્યો છે.[૨] તેથી દર્શન સ્વ-પ્રકાશક અને જ્ઞાન પર - પ્રકાશક સિદ્ધ થાય છે.

દર્શન અને જ્ઞાનમાં શું અંતર છે તેને સિદ્ધસેનસૂરિએ આ પ્રમાણે સ્પષ્ટ કર્યું છે -

"जं सामण्णगहणं दंसणमेयं विसेसियं नाणं ।
दोण्ह वि णयाण एसो पाडेक्कं अत्थपज्जाओ ॥"[૩]

અર્થાત્ જે સામાન્ય ગ્રહણ છે તે દર્શન છે તથા જે વિશેષ ગ્રહણ છે તે જ્ઞાન છે. દ્રવ્યાર્થિકનયથી દર્શન સામાન્યનું ગ્રહણ કરે છે તથા પર્યાયાર્થિક નયથી તે વિશેષનું ગ્રહણ કરે છે. વીરસેનાચાર્યએ આ માન્યતા પર આક્ષેપ કર્યો છે. તેમનું કથન છે કે વસ્તુ સામાન્ય વિશેષાત્મક હોય છે. તેમાંથી સામાન્ય અને વિશેષનું ગ્રહણ અલગ-અલગ થતું નથી, પરંતુ એક સાથે થાય છે. વસ્તુને સામાન્ય અને વિશેષમાં વહેંચી ન શકાય. વીરસેનાચાર્યે સામાન્ય ગ્રહણને પણ દર્શન સ્વીકાર કર્યું છે, પરંતુ ત્યારથી સામાન્યનો અર્થ આત્મા કરી તે આત્મગ્રહણને દર્શન કહ્યું છે.[૪] વીરસેનના આ વિચાર પર પણ પ્રશ્ન ઊભો થાય છે કે જો આત્મગ્રહણને જ દર્શન કહેવામાં આવશે તો દર્શનના ચક્ષુદર્શન, અચક્ષુદર્શન આદિ ભેદ કેવી રીતે ઘટિત થશે.

જિનભદ્રગણિએ મતિજ્ઞાનનો એક ભેદ અવગ્રહને પરિભાષિત કરતા સામાન્ય ગ્રહણને અવગ્રહ કહ્યું છે. અહિંયા સિદ્ધસેન નિરૂપિત દર્શન-લક્ષણ અને જિનભદ્રગણિના અવગ્રહ લક્ષણમાં કોઈ ભેદ રહેતો નથી. કારણ કે બંનેમાં સામાન્ય ગ્રહણ વિદ્યમાન છે. આગમ તો દર્શન અને જ્ઞાનને ભિન્ન માને છે. માટે બંનેનો અલગ-અલગ પ્રયોગ થયો છે. બીજી વાત એ છે કે દર્શનગુણ દર્શનાવરણ કર્મના ક્ષય કે ક્ષયોપશમથી પ્રગટ થાય છે તથા જ્ઞાનગુણ જ્ઞાનાવરણકર્મના ક્ષય કે ક્ષયોપશમથી અભિવ્યક્ત થાય છે.

દર્શન અને જ્ઞાનમાં કેટલાક મૌલિક ભેદ છે, જેમકે - (૧) જ્ઞાન સાકાર હોય છે અને દર્શન નિરાકાર હોય છે. (૨) જ્ઞાન સવિકલ્પક હોય છે અને દર્શન નિર્વિકલ્પક હોય છે. (૩) પહેલા દર્શન થાય છે અને પછી જ્ઞાન થાય છે. (૪) દર્શનાવરણકર્મના ક્ષય કે ક્ષયોપશમથી દર્શન પ્રગટ થાય છે તથા જ્ઞાનાવરણકર્મના ક્ષય કે ક્ષયોપશમથી જ્ઞાન પ્રગટ થાય છે. (૫) વસ્તુના પ્રથમ નિર્વિશેષ સંવેદનને દર્શન કહેવામાં આવે છે તથા જ્ઞાનને સવિશેષ (સાકાર) સંવેદન કહી શકાય છે.

સામાન્ય ગ્રહણનો અર્થ સામાન્યનું ગ્રહણ ન કરી સામાન્યરૂપે ગ્રહણ કરવામાં આવે તો સિદ્ધસેન દ્વારા પ્રદત્ત લક્ષણમાં આક્ષેપ ન રહે. દર્શનમાં વસ્તુનું ગ્રહણ સામાન્યરૂપથી અર્થાત્ નિર્વિશેષરૂપથી થાય છે. આમાં ભેદનું ગ્રહણ થતું નથી.

જ્ઞાનના પાંચ અને અજ્ઞાનના ત્રણ પ્રકાર છે. જ્ઞાનના પાંચ પ્રકાર છે - (૧) આભિનિબોધિકજ્ઞાન (મતિજ્ઞાન), (૨) શ્રુતજ્ઞાન, (૩) અવધિજ્ઞાન, (૪) મનઃપર્યવજ્ઞાન અને (૫) કેવળજ્ઞાન. અજ્ઞાનના ત્રણ પ્રકાર છે - (૧) મતિઅજ્ઞાન, (૨) શ્રુતઅજ્ઞાન અને (૩) વિભંગજ્ઞાન.

---

૧. (અ) "स्व-पर व्यवसायि ज्ञानं प्रमाणम्" - प्रमाण नयतत्वालोक - ૧/૧

(બ) "अप्पाणं विणु णाणं णाणं विणु अप्पगो ण संदेहो ।
म्हा सपरपयासं णाणं तह दंसणं होदि ॥" - નિયમસાર - ૧૭૧

૨. (અ) "अन्तर्बहिर्मुखयोश्चित्प्रकाशयोर्दर्शनज्ञानव्यपदेशभाजोरेकत्वविरोधात् ॥" - ધવલા, પુસ્તક - ૧, પૃ. ૧૪૯

(બ) વિરસેનાચાર્યએ દર્શનને અંતરંગ ઉપયોગ અને જ્ઞાનને બહિરંગ ઉપયોગ કહ્યો છે.
- દ્રષ્ટવ્ય, ધવલા પુસ્તક ૧૩, પૃ. ૨૦૮

૩. સન્મતિપ્રકરણ - ૨/૧

૪. ધવલા, પુસ્તક-૧, પૃ. ૧૪૯

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

અજ્ઞાનનો અર્થ વિપરીત જ્ઞાન છે જ્ઞાનનો અભાવ નહિ. જ્ઞાની પણ જાણે છે અને અજ્ઞાની પણ જાણે છે, પરંતુ બંનેની દૃષ્ટિ ભિન્ન હોય છે. અજ્ઞાની મિથ્યાદૃષ્ટિ હોય છે જ્યારે જ્ઞાની સમ્યગ્‌દૃષ્ટિ હોય છે. મિથ્યાદૃષ્ટિનું જ્ઞાન "અજ્ઞાન" કહેવાય છે તથા સમ્યગ્‌દૃષ્ટિનું જ્ઞાન "સમ્યગ્‌જ્ઞાન" કહેવાય છે.

મન અને ઈન્દ્રિયોની સહાયતાથી થવાવાળું જ્ઞાન મતિજ્ઞાન છે તે જ આગમોમાં આભિનિબોધિકજ્ઞાન કહેવાય છે. મતિજ્ઞાનમાં સ્મૃતિ, પ્રત્યભિજ્ઞાન (સંજ્ઞા), તર્ક (ચિંતા) અને આભિનિબોધ (અનુમાન)નો પણ સમાવેશ થઈ જાય છે. શ્રુતજ્ઞાન મતિજ્ઞાનપૂર્વક થાય છે. તે સંકેતગ્રહિત જ્ઞાન છે. મતિજ્ઞાનથી ફલિત થવાવાળું જ્ઞાન છે. મતિ અને શ્રુતજ્ઞાન ઈન્દ્રિય અને મનના સાપેક્ષ હોવાના કારણે પરોક્ષ કહ્યા છે. નંદીસૂત્રમાં એક અપેક્ષાથી ઈન્દ્રિયથી થવાવાળા જ્ઞાનને પ્રત્યક્ષ કહ્યું છે. એટલું જ નહિ પણ જૈન દર્શનમાં જે પ્રમાણમીમાંસાનો વિકાસ થયો તેમાં પણ ઈન્દ્રિય અને મનથી થવાવાળા જ્ઞાનને પ્રત્યક્ષની શ્રેણીમાં લઈ સાંવ્યાવહારિકપ્રત્યક્ષ નામ આપવામાં આવ્યું છે.

અવધિજ્ઞાન, મનઃપર્યવજ્ઞાન અને કેવળજ્ઞાનમાં ઈન્દ્રિય અને મનની અપેક્ષા હોતી નથી. આ ત્રણે જ્ઞાન સીધા આત્માથી થવાના કારણે પ્રત્યક્ષ કહ્યા છે. દાર્શનિકોએ આ ત્રણેને પારમાર્થિક પ્રત્યક્ષ કે મુખ્ય પ્રત્યક્ષ નામ આપ્યું છે. અવધિજ્ઞાનમાં આત્મા દ્વારા રૂપી દ્રવ્યોને એક નિશ્ચિત ક્ષેત્ર સુધી પ્રત્યક્ષરૂપે જાણી શકાય છે. અવધિજ્ઞાનના અનુગામી. અનનુગામી, હીયમાન, વર્ધમાન, પ્રતિપાતી અને અપ્રતિપાતી છહ પ્રકારના થાય છે. મનઃપર્યવજ્ઞાનમાં બીજાના મનની પર્યાયોને જાણી શકે છે. કેવળજ્ઞાન દ્વારા ત્રણે લોક અને ત્રણે કાળની સમસ્ત પર્યાયોને જાણી શકાય છે. કેવળજ્ઞાનનું બીજું નામ અનંતજ્ઞાન પણ છે. આ જ્ઞાનને પ્રાપ્ત કરનારને અનંતજ્ઞાની કે સર્વજ્ઞ પણ કહી શકાય છે. સર્વજ્ઞને કંઈ પણ જાણવાનું બાકી રહેતું નથી.

સંયત :

"સંયમ" શબ્દ ચરણાનુયોગનો વિષય છે, પરંતુ સંયમપાલક સંયત વ્યક્તિ દ્રવ્યાનુયોગનો વિષય બને છે. માટે સંયતની ચર્ચા દ્રવ્યાનુયોગમાં કરવામાં આવી છે. સાંસારિક જીવોને ત્રણ ભાગોમાં વિભક્ત કરવામાં આવે છે - (૧) સંયત, (૨) સંયતાસંયત અને (૩) અસંયત. મહાવ્રતધારી સાધુ-સાધ્વીને 'સંયત', પાંચમા ગુણસ્થાનવર્તી શ્રાવકોને 'સંયતાસંયત' અને શેષ (પ્રથમથી ચોથા ગુણસ્થાનવર્તી) જીવોને 'અસંયત' કહેવામાં આવે છે. કોઈ જીવ સમ્યગ્‌દૃષ્ટિ હોવા છતાં પણ ત્યાં સુધી અસંયત જ રહે છે, જ્યાં સુધી તે દેશવિરતી કે સર્વવિરતી ન થઈ જાય. સંયત સર્વવિરતી ચારિત્રથી યુક્ત હોય છે. ચારિત્રનાં પાંચ ભેદોના આધાર પર સંયત પણ પાંચ પ્રકારના કહ્યા છે - (૧) સામાયિક સંયત, (૨) છેદોપસ્થાપનીય સંયત, (૩) પરિહારવિશુદ્ધિ સંયત, (૪) સૂક્ષ્મસંપરાય સંયત અને (૫) યથાખ્યાત સંયત.[૧]

સંયતો અથવા સાધુઓને આગમમાં "નિર્ગ્રંથ" પણ કહેવામાં આવે છે. નિર્ગ્રંથ પાંચ પ્રકારના હોય છે - (૧) પુલાક, (૨) બકુશ, (૩) કુશીલ, (૪) નિર્ગ્રંથ અને (૫) સ્નાતક. સંયમવાન્ હોવા છતાં પણ જે સાધુ કોઈ નાના દોષના કારણે સંયમને કિંચિત્ માત્ર પણ અસાર કરી દે છે તે 'પુલાક' કહેવાય છે. જે આત્મ શુદ્ધિની અપેક્ષા શરીરના વિભૂષા અને ઉપકરણોની સજાવટમાં અધિક રૂચિ રાખે છે તે 'બકુશ' શ્રમણ છે. કુશીલ નિર્ગ્રંથ બે પ્રકારના હોય છે - (૧) પ્રતિસેવના કુશીલ અને (૨) કષાય કુશીલ. જે સાધક જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્ર, લિંગ અને શરીર આદિ હેતુઓમાં સંયમના મૂળગુણો કે ઉત્તરગુણોમાં દોષ લગાડે છે તે 'પ્રતિસેવના કુશીલ' કહેવાય છે. 'કષાય કુશીલ' સંયમના મૂળગુણો અને ઉત્તરગુણોમાં દોષ લગાડતા નથી. પરંતુ સંજ્વલન કષાયની પ્રકૃતિથી તે યુક્ત હોય છે. "નિર્ગ્રંથ" ભેદમાં કષાયપ્રકૃતિ અને દોષોના સેવનનો સર્વથા અભાવ હોય છે. તેમાં સર્વજ્ઞતા પ્રગટ થવાની બાકી હોય છે તથા રાગ-દ્વેષનો અભાવ થઈ જાય છે. "નિર્ગ્રંથ" શબ્દનો વાસ્તવિક અર્થ રાગ-દ્વેષની ગ્રંથિથી રહિત એ અર્થ અહિં પૂર્ણરૂપથી ઘટિત થાય છે. એ જ નિર્ગ્રંથ વીતરાગ હોય છે. સર્વજ્ઞતા યુક્ત નિર્ગ્રંથ "સ્નાતક" કહેવામાં આવે છે. પંચવિધ નિર્ગ્રંથોની આ સર્વોત્કૃષ્ટ સ્થિતિ છે.

સંયતને પ્રમત્ત સંયત અને અપ્રમત્ત સંયતની દૃષ્ટિથી પણ વિભક્ત (વિભાગ) કરવામાં આવે છે. પ્રમત્તસંયત સાધુ છઠ્ઠા ગુણસ્થાનમાં રહે છે તથા સાતમાંથી તે અપ્રમત્ત દશામાં રહે છે.

---

૧. વિસ્તૃત પરિચય માટે દ્રવ્યાનુયોગ ભાગ-૨. પૃ. ૧૦૮૧ પર આમુખ જુઓ.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

લેશ્યા :

સયોગી આત્માના શુભાશુભ પરિણામ 'લેશ્યા' કહેવાય છે. લેશ્યાનો સંબંધ યોગથી છે. જ્યાં સુધી યોગ છે ત્યાં સુધી લેશ્યા છે. મન, વચન અને કાયાની પ્રવૃત્તિરૂપ યોગનો અભાવ થવાથી લેશ્યાનો પણ અભાવ થાય છે. આવશ્યકસૂત્રની હરિભદ્રીયટીકામાં લેશ્યાને પરિભાષિત કરતા કહ્યું છે- **"श्लेषयन्त्यात्मानमष्टविधेन कर्मणा इति लेश्याः"** અર્થાત્ જે આત્માને અષ્ટવિધ કર્મોથી શ્લીષ્ટ કરે છે તે લેશ્યા છે. એક અન્ય પરિભાષા **"लिम्पतीति लेश्या"** ધવલાટીકાના અનુસાર જે કર્મો આત્માને લિપ્ત કરે છે તે લેશ્યા છે. કર્મબંધનમાં પ્રમુખ હેતુ કષાય અને યોગ છે. યોગથી કર્મપુદ્ગલરૂપી રજકણ આવે છે. કષાયરૂપી ગુંદથી તે આત્મા પર ચીપકે છે. પરંતુ કષાય ગુંદને ભીનું કરવાવાળુ પાણી "લેશ્યા" છે. સુકો ગુંદ રજકણને ચીપકાવી ન શકે. એ રીતે કષાય અને યોગથી લેશ્યા ભિન્ન છે. સર્વાર્થસિદ્ધિ, ધવલા ટીકા આદિ ગ્રંથોમાં કષાયના ઉદયથી અનુરંજિત યોગની પ્રવૃત્તિને લેશ્યા કહેવામાં આવે છે.

લેશ્યા મુખ્યરૂપે બે પ્રકારની હોય છે - (૧) દ્રવ્યલેશ્યા અને (૨) ભાવલેશ્યા. મન, વચન અને કાયાના માધ્યમથી જે આત્મભાવોની અભિવ્યક્તિ છે તે દ્રવ્યલેશ્યા છે. દ્રવ્યલેશ્યા પૌદ્ગલિક હોય છે અને ભાવ લેશ્યા અપૌદ્ગલિક. દ્રવ્યલેશ્યામાં વર્ણ, ગંધ, રસ અને સ્પર્શ હોય છે. ભાવલેશ્યા અગુરૂલઘુ હોય છે અને વર્ણ, ગંધ, રસ અને સ્પર્શથી રહિત હોય છે.

દ્રવ્ય અને ભાવ આ બંને પ્રકારની લેશ્યાઓના છ ભેદ છે - (૧) કૃષ્ણલેશ્યા, (૨) નીલલેશ્યા, (૩) કાપોતલેશ્યા, (૪) તેજોલેશ્યા, (૫) પદ્મલેશ્યા અને (૬) શુક્લલેશ્યા. આમાંથી પ્રથમ ત્રણ લેશ્યાઓ અધર્મ લેશ્યાઓ છે તથા તેજો, પદ્મ અને શુક્લ એ ત્રણ લેશ્યાઓ ધર્મલેશ્યાઓ છે. અધર્મલેશ્યાઓ દુર્ગતિગામિની, સંકલિષ્ટ, અમનોજ્ઞ, અવિશુદ્ધ, અપ્રશસ્ત અને શીત-રુક્ષ સ્પર્શવાળી છે તથા ધર્મ લેશ્યાઓ સુગતિગામિની અસંક્લિષ્ટ મનોજ્ઞ, વિશુદ્ધ, પ્રશસ્ત અને સ્નિગ્ધ-ઉષ્ણ સ્પર્શવાળી છે. એ છએ લેશ્યાઓ ઉત્તરોત્તર શુભ છે.

વર્ણની અપેક્ષાએ કૃષ્ણલેશ્યામાં કાળો વર્ણ, નીલ લેશ્યામાં નીલો વર્ણ, કાપોતલેશ્યામાં કબુતરી વર્ણ, તેજો લેશ્યામાં લાલ વર્ણ, પદ્મલેશ્યામાં પીળો વર્ણ અને શુક્લલેશ્યામાં શ્વેતવર્ણ હોય છે. રસની અપેક્ષાએ કૃષ્ણલેશ્યામાં કડવો, નીલલેશ્યામાં તીખો, કાપોત લેશ્યામાં તૂરો, તેજો લેશ્યામાં ખાટો-મીઠો, પદ્મલેશ્યામાં તૂરો-મીઠો અને શુક્લ લેશ્યામાં મીઠો રસ હોય છે. ગંધની અપેક્ષાએ કૃષ્ણ, નીલ અને કાપોત લેશ્યાઓ દુર્ગંધયુક્ત છે તથા તેજો, પદ્મ અને શુક્લલેશ્યાઓ સુગંધયુક્ત છે. સ્પર્શની અપેક્ષાએ કૃષ્ણ નીલ અને કાપોતલેશ્યાઓ કર્કશ (ખરબચડા) રસયુક્ત છે. તેજો, પદ્મ અને શુક્લલેશ્યાઓ કોમલ સ્પર્શયુક્ત છે.

પ્રદેશની અપેક્ષાએ કૃષ્ણથી શુક્લલેશ્યા સુધી બધી લેશ્યાઓમાં અનંત પ્રદેશ છે. વર્ગણાની અપેક્ષા પ્રત્યેક લેશ્યામાં અનંત વર્ગણાઓ છે. પ્રત્યેક લેશ્યા અસંખ્યાત આકાશ પ્રદેશોમાં છે. આ વર્ણન દ્રવ્યલેશ્યાના અનુસાર છે.

ભાવલેશ્યાની દષ્ટિથી કૃષ્ણલેશ્યાનું લક્ષણ આપતા કહ્યું છે કે જે જીવ પાંચ આશ્રવોમાં પ્રવૃત્ત છે. ત્રણ ગુપ્તિઓથી અગુપ્ત છે. ષટ્કાયિક જીવોના પ્રતિ અવિરત છે. મહારંભમાં પરિણત છે. ક્ષુદ્ર અને સાહસી છે. નિઃશંક પરિણામવાળા, નૃશંસ અને અજિતેન્દ્રિય છે તે કૃષ્ણલેશ્યામાં પરિણત હોય છે.

ઈર્ષાળુ, અસહિષ્ણુ, અતપસ્વી, અજ્ઞાની, માયાવી, નિર્લજ્જ, વિષયાસક્ત, દ્વેષી, શઠ, પ્રમાદી, રસલોલુપ, આરંભથી અવિરત, ક્ષુદ્ર અને દુઃસાહસી જીવ નીલ લેશ્યામાં પરિણત હોય છે.

જે વાણીથી વક્ર, આચારથી વક્ર, કપટી, સરળતાથી રહિત, પોતાના દોષોને છુપાવવાવાળો ઔપધિક મિથ્યાદષ્ટિ, અનાર્ય, દુષ્ટવાદી, ચોર મત્સરી આદિ હોય તે કાપોત લેશ્યામાં પરિણત હોય છે.

જે નમ્ર, અચપળ, માયારહિત, અકુતૂહલી, વિનયશીલ, દાન્ત, યોગ અને ઉપધાન (તપ) યુક્ત છે, પ્રિયધર્મી, દઢ ધર્મી, પાપભીરૂ અને હિતૈષી છે તે તેજોલેશ્યામાં પરિણત હોય છે.

જેનામાં ક્રોધ, માન, માયા અને લોભ અત્યંત પાતળા છે. જે પ્રશાંતચિત્ત છે. આત્માનું દમન કરે છે. યોગ અને ઉપધાનયુક્ત છે, અલ્પભાષી, ઉપશાન્ત અને જિતેન્દ્રિય છે તે પદ્મલેશ્યામાં પરિણત હોય છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

જે આર્ત અને રૌદ્રધ્યાનોનો ત્યાગ કરી ધર્મ અને શુક્લલેશ્યામાં લીન છે. પ્રશાન્તચિત્ત અને દાન્ત છે. પાંચ સમિતિઓથી સમિત અને ત્રણ ગુપ્તિઓથી ગુપ્ત અને જિતેન્દ્રિય છે તે શુક્લલેશ્યામાં પરિણત હોય છે.

લેશ્યાના સંબંધમાં જાણવા યોગ્ય બિંદુ નીચે પ્રમાણે છે -

(૧) જીવ જે લેશ્યાના દ્રવ્યોને ગ્રહણ કરી મરે છે તે તેજ લેશ્યાવાળા જીવોમાં ઉત્પન્ન થાય છે.

(૨) પૌદ્‌ગલિક હોવા છતાં પણ લેશ્યા આઠ કર્મોની ઉત્તરપ્રકૃત્તિમાં કયાંય સમાવિષ્ટ થતી નથી. એનું તાત્પર્ય એ છે કે તે કર્મરૂપ નથી, પરંતુ ૨૧ પ્રકારના ઔદયિક ભાવોમાં ગતિ અને કષાયની સાથે લેશ્યાની પણ ગણના કરી છે. ઔદયિકભાવરૂપ હોવાથી લેશ્યાનો કર્મ પરિણામની સાથે પણ સંબંધ જોડાય છે. કષાયોદયથી અનુરંજિત માનવાથી લેશ્યાને ચારિત્રમોહકર્મની સાથે તથા યોગથી પરિણત માનવાથી નામકર્મની સાથે સંબંધ કરી શકાય છે. પરંતુ અહિં જાણવા યોગ્ય એ છે કે કષાયની અભાવમાં પણ ૧૨માં અને ૧૩માં ગુણસ્થાનમાં શુક્લલેશ્યા જોવા મળે છે. તેથી સિદ્ધ થાય છે કે લેશ્યાનો સંબંધ કષાયથી નહિ પણ યોગથી જ છે.

(૩) પહેલાથી છઠ્ઠા ગુણસ્થાન સુધી છયે લેશ્યાઓ હોય છે. સાતમા ગુણસ્થાનમાં તેજો, પદ્મ અને શુક્લલેશ્યાઓ હોય છે, જ્યારે આઠમાંથી તેરમા ગુણસ્થાન સુધી માત્ર શુક્લલેશ્યા હોય છે.

(૪) એક લેશ્યા અન્ય લેશ્યાને પ્રાપ્ત થઈ તેના વર્ણાદિમાં પરિણમન કરી શકે છે. પરંતુ આકાર, ભાવમાત્રા, પ્રતિભાગ ભાવમાત્રાની અપેક્ષાએ પરિણમન થતું નથી.

(૫) નારકીના જીવોમાં સમુચ્ચયથી કૃષ્ણ, નીલ અને કાપોતલેશ્યા હોય છે. ભવનપતિ, વાણવ્યંતર, પૃથ્વીકાય, અપ્કાય અને વનસ્પતિકાયમાં તેજોલેશ્યા મળી ચાર લેશ્યાઓ છે. તૈજસ્‌કાય, વાયુકાય અને વિકલેન્દ્રિય જીવોમાં કૃષ્ણથી કાપોતસુધી ત્રણ લેશ્યાઓ છે. વૈમાનિક દેવોમાં તેજો, પદ્મ અને શુક્લ એ ત્રણ લેશ્યાઓ છે. તિર્યંચ પંચેન્દ્રિય અને મનુષ્યમાં છએ લેશ્યાઓ છે. જ્યોતિષી દેવોમાં એકમાત્ર તેજોલેશ્યા છે.

આધુનિક વ્યાખ્યાકાર લેશ્યાને આભામંડળનું પ્રમુખ કારણ માને છે. વ્યક્તિનું આભામંડળ (તેની લેશ્યાઓનું પરિચાયક હોય છે.

ક્રિયા :

સામાન્યરીતે આપણે જે કોઈ કાર્યને પૂર્ણ કરવા માટે જે પ્રવૃત્તિ કરીએ છીએ તેને 'ક્રિયા' કહેવાય છે. તે ક્રિયા જીવમાં પણ હોઈ શકે છે અને અજીવમાં પણ હોઈ શકે છે. પરંતુ જૈનદર્શનની પારિભાષિક ક્રિયાનો સંબંધ જીવથી છે. જ્યાં સુધી જીવમાં મન, વચન અને ક્રિયાનો યોગ છે ત્યાં સુધી જ તેમાં ક્રિયા માનવામાં આવે છે. જ્યારે જીવ અયોગી અવસ્થા અર્થાત્ શૈલેષી અવસ્થાને અથવા સિદ્ધ અવસ્થાને પ્રાપ્ત કરે છે ત્યારે તે અક્રિય થઈ જાય છે. એનું તાત્પર્ય એ છે કે યોગ વગરની ક્રિયા થતી નથી. ક્રિયાનું કારણ અથવા માધ્યમ યોગ છે.

દ્રવ્યાનુયોગમાં ક્રિયાના વિવિધ પ્રકારે વિભાજન ઉપલબ્ધ છે. જે નિમિત્ત, હેતુ, ફળ અથવા સાધનથી ક્રિયા કરવામાં આવે છે તે જ નિમિત્ત, હેતુ, ફળ અથવા સાધનના આધારે ક્રિયાનું નામકરણ કરવામાં આવે છે. એટલા માટે ક્રિયાના અનેક વિભાજન છે. સ્થાનાંગ સૂત્રમાં ક્રિયાના બે પ્રકાર કહેતા દશેક બીજા પણ વિભાજન કર્યા છે. જેમાં કેટલાક વિભાજન આ પ્રમાણેના છે કે જેનો સમાવેશ ક્રિયાના પાંચ પ્રકારો અને પચ્ચીસ પ્રકારોમાં થઈ જાય છે.

કષાયની ઉપસ્થિતિમાં જે ક્રિયા થાય છે તે 'સામ્પરાયિકી ક્રિયા' કહેવામાં આવે છે તથા જે કષાયરહિત અવસ્થામાં ક્રિયા થાય છે તે 'ઐર્યાપથિકી ક્રિયા' (ઈરિયાપથિકી ક્રિયા) કહેવાય છે. આનો આશય એ છે કે ક્રિયા કષાય નિરપેક્ષ છે. ક્રિયાની નિષ્પત્તિમાં યોગ આવશ્યક છે, કષાય નહિ.

ક્રિયાના વિવિધ વિભાજનમાં કાયિકી આદિ પાંચ ક્રિયાઓનું વિભાજન પ્રસિદ્ધ છે. તે પાંચ ક્રિયાઓ છે - (૧) કાયિકી, (૨) આધિકરણિકી, (૩) પ્રાદ્વેષિકી, (૪) પારિતાપનિકી અને (૫) પ્રાણાતિપાતિકી. જે ક્રિયામાં કાયાની પ્રમુખતા હોય તે

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

'કાયિકી' જે ક્રિયા શસ્ત્ર આદિ ઉપકરણોથી કરવામાં આવે છે તે 'આધિકરણિકી' જે ક્રિયા દ્વેષપૂર્વક કરવામાં આવે છે તે 'પ્રાદ્વેષિકી', જે ક્રિયા બીજા પ્રાણિઓને કષ્ટકારી હોય તે 'પારિતાપનિકી' તથા પ્રાણિઓના પ્રાણોના અતિપાત કરવાની ક્રિયા 'પ્રાણાતિપાતિકી' ક્રિયા કહેવાય છે. જીવના ચૌવીશ જ દંડકોમાં આ પાંચ પ્રકારની ક્રિયાઓ જોવા મળે છે.

ક્રિયાથી આશ્રવ થાય છે. આશ્રવ પછી કર્મબંધ થાય છે. જો ક્રિયા કષાયયુક્ત છે તો બંધ અવશ્ય થાય છે અને જો ક્રિયા કષાયરહિત છે તો માત્ર આશ્રવ થાય છે. બંધ નહિ. એટલા માટે બે પ્રકારના ક્રિયા સ્થાન કહ્યા છે - (૧) ધર્મસ્થાન અને (૨) અધર્મસ્થાન. ધર્મપૂર્વક કરેલી ક્રિયા ધર્મસ્થાનનું સૂચક છે તથા અધર્મપૂર્વક કરેલી ક્રિયા અધર્મસ્થાનનું સૂચક છે. ક્રિયા શબ્દનો પ્રયોગ ચારિત્રના અર્થમાં પણ થાય છે. એટલા માટે "ज्ञान क्रियाभ्यां मोक्षः" અથવા "नाणकिरियाहिं मोक्खो"[૧] કથન પ્રસિદ્ધ છે આમ જ્ઞાનના આચરણરૂપ જે ચારિત્ર છે તે 'ધર્મસ્થાન ક્રિયા' છે. શેષ બધી ક્રિયાઓ અધર્મસ્થાનની અંદર સમાવિષ્ટ થાય છે. ઉત્તરાધ્યયનસૂત્રમાં દર્શન, જ્ઞાન, ચારિત્ર, તપ, વિનય, સત્ય, સમિતિ, ગુપ્તિ આદિ ક્રિયાઓમાં રૂચિને 'ક્રિયારૂચિ' કહેવાય છે. આ એક પ્રકારથી ધર્મસ્થાન ક્રિયારૂચિ જ છે. સાધકને અધર્મપરક ક્રિયાનો ત્યાગ કરી ધર્મપરક ક્રિયા અપનાવવી જોઈએ. સદોષ ક્રિયાઓમાં ક્રિયાનો ત્યાગ કરવો જ સાધનાના હિતમાં છે.

આશ્રવ :

આત્માની સાથે કર્મ પુદ્ગલોનું ચીટકવું 'બંધ' કહેવાય છે. બંધના પૂર્વ કર્મપુદ્ગલોના આગમનને 'આશ્રવ' કહેવામાં આવે છે. જો આશ્રવ ન હોય તો બંધ પણ ન થાય. બંધના પૂર્વ આશ્રવનું થવું અનિવાર્ય છે. કર્મોનો આશ્રવ સાવદ્ય કે પાપકારી ક્રિયાઓના કારણે થાય છે. આશ્રવના મુખ્યરૂપે પાંચ દ્વાર છે - (૧) મિથ્યાત્વ, (૨) અવિરત, (૩) પ્રમાદ, (૪) કષાય અને (૫) યોગ. મિથ્યાત્વ જીવનો જીવન અને જગત પ્રત્યેનો અસમ્યક્ દૃષ્ટિકોણ છે. બીજા શબ્દોમાં સમ્યક્ત્વનો વિપરીતભાવ મિથ્યાત્વ છે. મિથ્યાત્વીની કુદેવ, કુગુરુ અને કુધર્મ પર શ્રધ્ધા હોય છે, સુદેવ, સુગુરુ અને સુધર્મ પર નહિ. જીવાદિ તત્ત્વો પર યથાર્થ શ્રદ્ધા ન થવી પણ 'મિથ્યાત્વ' છે. હિંસાદિ પાપોથી વિરત ન થવું 'અવિરતિ' છે. પ્રમાદનો અર્થ છે- આત્મસ્વરૂપનું વિસ્મરણ. ક્રોધાદિ ભાવ 'કષાય' કહેવાય છે. યોગ મન, વચન અને કાયાની પ્રવૃત્તિનું નામ છે. આ પાંચ કારણો સિવાય બીજા કારણ પણ આશ્રવના ભેદોમાં બતાવ્યા છે. પરંતુ તેનો સમાવેશ આ પાંચ દ્વારોમાં જ થઈ જાય છે. તત્વાર્થસૂત્રમાં આશ્રવના આ પાંચ દ્વારોની ગણના બંધ હેતુઓમાં કરવામાં આવી છે.[૨] કર્મગ્રંથમાં પણ આને બંધહેતુ કહ્યા છે તથા બંધ હેતુઓના ૫૭ ભેદોમાં મિથ્યાત્વના ૫, અવિરતિના ૧૨, કષાયના ૨૫ અને યોગના ૧૫ ભેદોની ગણના કરવામાં આવી છે. આશ્રવના દ્વાર જ એક પ્રકારથી બંધના હેતુ થાય છે કારણ કે તેના હોવાથી જ બંધ થાય.

પ્રશ્નવ્યાકરણ સૂત્રમાં આશ્રવના આ પાંચ ભેદ વર્ણિત છે - (૧) હિંસા, (૨) મૃષા, (૩) અદત્તાદાન, (૪) અબ્રહ્મ અને (૫) પરિગ્રહ. તેનું ત્યાં વિસ્તારથી વર્ણન છે. જેનો સમાવેશ દ્રવ્યાનુયોગના આશ્રવ અધ્યયનમાં કરવામાં આવ્યો છે.

અહિં એક વાત બીજી પણ ઉલ્લેખનીય છે કે યોગના બે રૂપ છે- શુભ અને અશુભ. તેમાં શુભયોગથી પુણ્યનો આશ્રવ થાય છે તથા અશુભયોગથી પાપકર્મનો આશ્રવ થાય છે. આશ્રવના પછી બંધ કષાયથી થાય છે. કોઈપણ કર્મની સ્થિતિનો બંધ કષાયથી જ થાય છે. અનુભાગ બંધ પણ કષાયથી થાય છે. પરંતુ પ્રકૃતિ અને પ્રદેશબંધ યોગથી થાય છે સ્થિતિબંધનો એ નિયમ છે કે જેટલી કષાયની તીવ્રતા થશે તેટલો જ સ્થિતિબંધ વધારે થશે. પણ તે બંધ ભલે પુણ્યકર્મનો હોય કે પાપ પ્રકૃતિનો. અનુભાગ બંધ આનાથી ભિન્ન છે. કષાયના વધવાથી પાપકર્મનો અનુભાગ બંધ વધારે થાય છે તથા કષાયના ઘટવાથી પુણ્યકર્મનો અનુભાગ વધે છે.

આશ્રવનો નિરોધ 'સંવર' કહેવાય છે. સાધક આશ્રવને રોકી સંવરની સાધના કરે છે. આશ્રવના ભેદોથી વિપરીત સંવરના ભેદો હોય છે. નવતત્ત્વોમાં ૧. જીવ, ૨. અજીવ, ૩. પુણ્ય, ૪. પાપ, ૫. આશ્રવ, ૬. સંવર, ૭. નિર્જરા,

---

૧. વિશેષાવશ્યકભાષ્ય - ગાથા-૩

૨. "मिथ्यात्वविरतिप्रमाद कषाययोगाः बंध हेतवः" तत्वार्थसूत्र ८/१

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

૮. બંધ અને ૯. મોક્ષની ગણના થાય છે. સાત તત્ત્વોમાં પુણ્ય અને પાપની ગણના થતી નથી ત્યારે પુણ્ય અને પાપનો સમાવેશ આશ્રવમાં કરવામાં આવે છે. નવતત્ત્વોની ચર્ચા પણ દ્રવ્યાનુયોગનો વિષય છે.[૧]

વેદ :

વૈદિક પરંપરામાં ચાર વેદ પ્રસિદ્ધ છે - (૧) ઋગ્વેદ, (૨) યજુર્વેદ, (૩) સામવેદ અને (૪) અથર્વવેદ. પરંતુ જૈનદર્શનમાં વેદ શબ્દનો પ્રયોગ સ્ત્રી, પુરુષ આદિના પરસ્પરના સહવાસની વાસનાના અર્થમાં થયો છે. બીજા શબ્દોમાં કામ-વાસનાનો અનુભવ "વેદ" છે. વેદ ત્રણ પ્રકારના છે - (૧) સ્ત્રીવેદ, (૨) પુરુષવેદ અને (૩) નપુંસકવેદ. વેદ શબ્દ બાહ્ય લિંગનું સૂચક નથી. સ્ત્રી-આદિને બાહ્યલિંગ હોવા છતાં પણ વેદનું હોવું આવશ્યક નથી. વીતરાગી પુરુષોને બાહ્યલિંગ તો રહે છે. પરંતુ કામ-વાસનારૂપ વેદનો ક્ષય થઈ જાય છે. નવમાં ગુણસ્થાન પછી ત્રણ વેદોમાંથી કોઈનો પણ ઉદય હોતો નથી.

સ્ત્રીવેદનું તાત્પર્ય છે સ્ત્રીના દ્વારા પુરુષથી સહવાસની ઈચ્છા. પુરુષવેદનો અર્થ છે પુરુષ દ્વારા સ્ત્રીના સહવાસની અભિલાષા. નપુંસકવેદથી બંનેની સાથે જ સહવાસની અભિલાષા થાય છે.

એકેન્દ્રિય, વિકલેન્દ્રિય, સમ્મુર્ચ્છિમ તિર્યંચપંચેન્દ્રિય, સમ્મુર્ચ્છિમ મનુષ્ય અને સમસ્ત નારકી જીવોમાં નપુંસકવેદ હોય છે. દેવોમાં બે વેદ હોય છે - (૧) સ્ત્રીવેદ અને (૨) પુરુષવેદ. ગર્ભજ તિર્યંચ પંચેન્દ્રિય અને ગર્ભજ મનુષ્યોમાં ત્રણ વેદ જોવા મળે છે. ચાર ગતિઓના ચોવીસ દંડકોમાં મનુષ્યનો જ એક દંડક એવો છે જે અવેદી પણ થઈ શકે છે.

મૈથુન પ્રવૃત્તિ પાંચ પ્રકારની કહી છે - (૧) કાયપરિચારણા, (૨) સ્પર્શપરિચારણા, (૩) રૂપપરિચારણા, (૪) શબ્દ પરિચારણા અને (૫) મનઃપરિચારણા. કાયાથી સહવાસ 'કાય-પરિચારણા' છે. માત્ર સ્પર્શથી મૈથુન સેવન 'સ્પર્શ પરિચારણા' છે. આ પ્રમાણે રૂપ અને શબ્દથી પરિચારણા સંભવ છે. પરિચારણાનો અંતિમભેદ મનઃપરિચારણા છે. એમાં મનથી જ મૈથુન સેવન કરવામાં આવે છે.

કષાય :

જીવના સંસાર પરિભ્રમણનું મુખ્ય કારણ 'કષાય' છે. કષાય જ કર્મબંધનો મુખ્ય હેતુ છે. રાજવાર્તિકમાં "કષાય" શબ્દની વ્યુત્પત્તિ કરતા કહ્યું છે - "कषत्यात्मानं हिनस्ति इति कषायः"[૨] અર્થાત્ જે આત્માના સ્વભાવને કષે છે હિંસિત કરે છે તે 'કષાય' છે. સર્વાર્થસિદ્ધિમાં કષાયોને કષાય નામક ન્યગ્રોધાદિની ઉપમા દીધી છે. જે રીતે ન્યગ્રોધાદિ સંશ્લેષના કારણે થાય છે તે જ રીતે ક્રોધાદિ કષાય પણ કર્મબંધમાં સંશ્લેષનું કાર્ય કરે છે.[૩]

કષાય ચાર પ્રકારના પ્રતિપાદિત છે - (૧) ક્રોધ, (૨) માન, (૩) માયા અને (૪) લોભ. ક્રોધનો અર્થ છે સંરંભ યા રોષ.[૪] ક્રોધથી અશાંતિ ઉત્પન્ન થાય છે તથા ક્ષમાશીલતા ભંગ થાય છે. માન કષાય અહંકારનું પ્રતિક છે તથા વિનય નાશક છે. માયાકષાય સરળતા નાશક છે. સત્યથી દૂર લઈ જાય છે. આને છલ, કપટ આદિ શબ્દોથી પરિભાષિત કરવામાં આવે છે. માયાવી વ્યક્તિ અંદર અને બહારથી અલગ-અલગ હોય છે. લોભ કષાય જીવમાં તૃષ્ણા અને ઇચ્છાઓને પ્રોત્સાહન આપે છે અને ઉત્તરાધ્યયનસૂત્રમાં સર્વનાશક કહ્યું છે.

આ ચારે કષાય એકેન્દ્રિયથી લઈ પંચેન્દ્રિય સુધીના બધા ચોવીસ દંડકોમાં જોવા મળે છે. જૈનદર્શનમાં પૃથ્વીકાય, અપ્કાય, તેજસ્કાય, વાયુકાય અને વનસ્પતિકાયમાં પણ ક્રોધાદિ કષાયોને સ્વીકાર કરવો જૈનદર્શનની સૂક્ષ્મતાના દર્શન છે.

આધુનિક વિજ્ઞાનમાં પણ વનસ્પતિમાં ચેતના અને ભય, ક્રોધાદિ આવેગોની ઉત્પત્તિ સ્વીકાર કરી છે.

કષાયોનું વર્ણન રાગ-દ્વેષના રૂપમાં પણ કરવામાં આવે છે. ક્રોધ અને માનનો દ્વેષમાં તથા માયા અને લોભનો રાગમાં

---

૧. નવતત્ત્વો પર ડૉ. સાગરમલ જૈનના દ્રવ્યાનુયોગના પ્રથમ ભાગની પ્રસ્તાવનામાં વિસ્તારથી વિચાર કર્યો છે.
૨. તત્વાર્થવાર્તિક, ભારતીય જ્ઞાનપીઠ ૨/૬, પૃ. ૧૦૮
૩. સર્વાર્થસિદ્ધિ, ભારતીય જ્ઞાનપીઠ ૬/૪, પૃ. ૨૪૬
૪. क्रोधो रोषः संरंभः इत्यर्थान्तरम् - ધવલાટીકા ૬/૧, ૯ / ૧, ૨૩/૪૧/૪

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

સમાવેશ કરવામાં આવે છે. આ બંનેનું વિભાજન આગમોમાં સીધી રીતે પ્રાપ્ત થતું નથી. માત્ર વ્યવહારમાં આનું પ્રચલન જોવા મળે છે.

ચાર કષાયોમાં પ્રત્યેક કષાય ચાર-ચાર પ્રકારના વર્ણિત છે. તે ચાર પ્રકાર છે - (૧) અનંતાનુબંધી, (૨) અપ્રત્યાખ્યાનાવરણ, (૩) પ્રત્યાખ્યાનાવરણ અને (૪) સંજ્વલન. આગમોમાં એને સમજાવવા વિવિધ દૃષ્ટાંતો આપવામાં આવ્યા છે.[૧] જે આ ભેદોની તીવ્રતા અને મંદતાને અભિવ્યક્ત કરે છે.

અનંતાનુબંધી આદિ પદોનો શું અભિપ્રાય છે ? આને જે જીવન વ્યવહારમાં જોઈએ તો કહી શકાય છે કે જે કષાય અનંત અનુબંધયુક્ત હોય છે, જે નિરંતર સઘન બની રહે છે તે અનંતાનુબંધી છે. અનંતાનુબંધી કષાય ચતુષ્કનો બંધ બીજા ગુણસ્થાનક સુધી થાય છે તથા ઉદય ચોથા ગુણસ્થાન સુધી હોય છે. અપ્રત્યાખ્યાનાવરણ કષાયચતુષ્ક અનંતાનુબંધી કષાય ચતુષ્કથી સઘનતાની અપેક્ષાએ અલ્પ હોય છે.

કારણ કે અહિં બંધ અને ઉદય ચોથા ગુણસ્થાનક સુધી જ હોય છે. સમ્યગ્દૃષ્ટિ પ્રાપ્ત હોવા છતાં પણ અપ્રત્યાખ્યાનાવરણના કારણે વિરતિ પ્રાપ્ત થતી નથી. પ્રત્યાખ્યાનાવરણ ચતુષ્કનો બંધ અને ઉદય પાંચમા ગુણસ્થાનક સુધી થાય છે. અર્થાત્ આમાં ભોગોનો પૂર્ણ ત્યાગ થતો નથી. શ્રાવક હોય ત્યાં સુધી આનો બંધ અને ઉદય રહે છે. સંજ્વલન કષાય ચતુષ્ક અતિ અલ્પ હોય છે. કારણ કે અહિં કષાયની સ્ફુરણા માત્ર જ હોય છે. સંજ્વલન ક્રોધ, માન, માયા અને લોભનો બંધ નવમાં ગુણસ્થાનક પછી થતો નથી. પણ ઉદય દશામાં ગુણસ્થાન સુધી રહે છે.

આપણને ક્રોધ, માન, માયા અને લોભનો સ્થૂળ રૂપથી અનુભવ થતો રહે છે. પરંતુ તેની સૂક્ષ્મતા અને નિરન્તરતાનો અનુભવ થતો નથી. જ્યારે આપણે આ કષાયોથી હંમેશા ઘેરાયેલા છીએ. સાધક જ્યારે ઉત્તરોત્તર સાધનામાં આગળ વધતો જાય છે ત્યારે તેને કષાયો પર વિજય પ્રાપ્ત થાય છે અને તે તેની સૂક્ષ્મતાને જાણવામાં સમર્થ હોય છે.

કર્મ :

જૈનાગમોમાં કર્મનું સૂક્ષ્મ વિવેચન વિદ્યમાન છે. કમ્મપયડિ અને કર્મગ્રંથોનું નિર્માણ પણ આગમોના આધારે થયું છે. જેમાં કર્મસિદ્ધાંતનું વ્યવસ્થિત નિરૂપણ ઉપલબ્ધ થાય છે. દિગમ્બર ગ્રંથ ષટ્‌ખંડાગમ અને કષાયપાહુડમાં પણ કર્મનું વિશદ વિવેચન છે. શ્વેતામ્બર આગમોમાં મુખ્યરૂપે પ્રજ્ઞાપના સૂત્ર, વ્યાખ્યા પ્રજ્ઞપ્તિસૂત્ર અને સ્થાનાંગ સૂત્રમાં કર્મનું વિવેચન ઉપલબ્ધ થાય છે. દ્રવ્યાનુયોગના કર્મ અધ્યયનમાં કર્મનું સર્વાંગીણ વર્ણન સંક્ષેપમાં ઉપલબ્ધ છે. આગમોમાં કર્મના વિવિધ પક્ષોની ચર્ચા છે જે કર્મગ્રંથોમાં પ્રાયઃ મળતી નથી. એટલા માટે આગમોમાં વર્ણિત કર્મ-વિવેચનનું વિશેષ મહત્ત્વ છે. કર્મગ્રંથોમાં કર્મસિદ્ધાંતનું વ્યવસ્થિત પ્રતિપાદન મળે છે, જ્યારે આગમોમાં વિખરાયેલું છે એ પણ સત્ય છે. દ્રવ્યાનુયોગના કર્મ અધ્યયનમાં કર્મ સિદ્ધાંતનો સંગ્રહ કરવામાં આવ્યો છે.

કર્મસિદ્ધાંતના સંબંધમાં જૈનદર્શનની માન્યતા અદ્‌ભૂત છે. તે માન્યતાઓને સંક્ષેપમાં આ પ્રમાણે જાણી શકાય -

(૧) જીવ પોતાના દ્વારા કરેલા શુભાશુભ કર્મોનું ફળ સ્વયં ભોગવે છે.

(૨) કર્મોનું ફળ આપવા માટે કોઈ નિયતિ કે ઈશ્વરને માનવાની જરૂર નથી.

(૩) જીવ જે કર્મોથી બંધાય છે તે કર્મ પોતે જ સમય થતાં ફળ આપે છે.

(૪) કર્મ બે પ્રકારના છે - (૧) દ્રવ્યકર્મ અને (૨) ભાવકર્મ. મિથ્યાત્વ, અવિરતિ, પ્રમાદ, કષાય અને યોગરૂપ હેતુઓથી જે કરવામાં આવે છે તે 'ભાવકર્મ' છે. કોઈ અપેક્ષાથી રાગ-દ્વેષાદિને પણ ભાવકર્મ કહેવામાં આવે છે. ભાવકર્મના કારણે કાર્મણ વર્ગણાઓ જ્યારે જીવની સાથે બંધાય જાય છે તે 'દ્રવ્યકર્મ' કહેવામાં આવે છે.

(૫) દ્રવ્યકર્મ જ જીવને સમય થતાં ફળ આપે છે.

(૬) જીવ અને કર્મનો અનાદિ સંબંધ છે. પરંતુ આ સંબંધનો અંત કરી શકાય છે. કારણ કે આ સંબંધ બે ભિન્ન દ્રવ્યોનો છે.

---

૪. દૃષ્ટાંત દ્રવ્યાનુયોગ ભાગ-૩, પૃ. ૧૪૬૪ પર દૃષ્ટવ્ય છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

(૭) કર્મયુક્ત જીવને સંસારી જીવ કહેવાય છે. કારણ કે તે સંસારમાં એક ગતિથી બીજીગતિમાં પરિભ્રમણ કરે છે. જે જીવ પૂર્ણતઃ કર્મમુક્ત થઈ જાય છે તે 'સિદ્ધ જીવ' કહેવાય છે.

(૮) જીવના સ્વાભાવિક ગુણોનું પણ વિભિન્ન કર્મના કારણે તેના પર આવરણ થઈ જાય છે. જેમ જ્ઞાનાવરણ કર્મથી જ્ઞાનગુણ અને દર્શનાવરણકર્મથી દર્શનગુણ ઢંકાઈ જાય છે તેમજ મોહનીય કર્મથી સમ્યક્ત્વ અને અંતરાયથી દાનાદિ લબ્ધિઓ પ્રભાવિત થાય છે.

(૯) કર્મ આઠ પ્રકારના માન્યા છે - (૧) જ્ઞાનાવરણ, (૨) દર્શનાવરણ, (૩) વેદનીય, (૪) મોહનીય, (૫) આયુષ્ય, (૬) નામ, (૭) ગોત્ર અને (૮) અંતરાય.

(૧૦) આ આઠ કર્મોમાંથી જ્ઞાનાવરણ, દર્શનાવરણ, મોહનીય અને અંતરાયએ 'ઘાતિકર્મ' કહેવાય છે. કારણ કે એ ચારે કર્મ આત્મગુણોનો ઘાત કરે છે. શેષ ચાર કર્મ વેદનીય, આયુષ્ય, નામ અને ગોત્રએ 'અઘાતિકર્મ' કહેવાય છે કારણ કે તે આત્માના ગુણોનો ઘાત કરતા નથી.

(૧૧) કર્મોને પાપ અને પુણ્ય કર્મોના રૂપમાં પણ વિભક્ત કરી શકાય. આઠ કર્મોમાં ચાર ઘાતિકર્મ તો પાપરૂપ જ હોય છે પરંતુ અઘાતિકર્મ પાપ અને પુણ્ય બંને પ્રકારના હોય છે, જેમકે - વેદનીય કર્મના બે ભેદોમાં શાતાવેદનીયને પુણ્યરૂપ અને અશાતા વેદનીયને પાપરૂપ કહેવામાં આવે છે.

(૧૨) કર્મના ચારરૂપ માનવામાં આવ્યા છે - (૧) પ્રકૃતિકર્મ, (૨) સ્થિતિકર્મ, (૩) અનુભવ કર્મ અને (૪) પ્રદેશકર્મ. બાંધેલા કર્મોના સ્વભાવને 'પ્રકૃતિકર્મ', તેના રહેવાની કાળાવધિને 'સ્થિતિકર્મ', ફળદાન-શક્તિને 'અનુભાવકર્મ' તથા પરમાણુ-પુદ્‌ગલોના સંચયને 'પ્રદેશકર્મ' કહેવામાં આવે છે.

(૧૩) બધા પ્રકારના કર્મોનો આ ચારરૂપોથી જ બંધ થાય છે. ઉદયાદિ પણ આ ચાર રૂપોમાં થાય છે.

(૧૪) કર્મ-સિદ્ધાંતમાં બંધ, ઉદય, ઉદીરણા, સત્તા, ઉત્કર્ષણ, અપકર્ષણ, સંક્રમણ, નિધત્ત અને નિકાચિતકરણનું મોટું મહત્ત્વ છે. કર્મપ્રકૃતિઓનું બંધવું 'બંધ' કહેવાય છે. તેનું ફળ પ્રદાન કરતી વખતે પ્રગટ થવાને 'ઉદય' કહેવામાં આવે છે તથા ઉદયકાળના પૂર્વે જે પ્રક્રિયા થાય છે તે 'ઉદીરણા' કહેવાય છે. તપ આદિના માધ્યમથી કર્મોની ઉદીરણા ક્યારેક-ક્યારેક સમયના પહેલા પણ થઈ જાય છે. જ્યારે બંધાયેલા કર્મ ઉદીરણા, ઉદય આદિને પ્રાપ્ત ન થાય તો તે સત્તામાં 'સ્થિતિકર્મ' કહેવાય છે. જ્યારે બાંધેલા કર્મની ઉત્તરપ્રકૃતિઓની સ્થિતિ અને અનુભાવમાં વૃદ્ધિ થાય છે ત્યારે તે 'ઉત્કર્ષણ' કહેવાય છે તથા જ્યારે તેની સ્થિતિ અને અનુભાવ અલ્પ થાય છે ત્યારે તે 'અપકર્ષણ' કહેવાય છે. જ્યારે કર્મની ઉત્તરપ્રકૃતિ તે કર્મની અન્ય ઉત્તરપ્રકૃતિમાં પરિવર્તિત થાય છે તો તે 'સંક્રમણ' કહેવાય છે. જે કર્મનું ઉત્કર્ષણ અને અપકર્ષણ ન થાય તે 'નિધત્ત' કહેવાય છે તથા જ્યારે કર્મપ્રકૃતિઓનું સંક્રમણ પણ ન થાય તો તે નિકાચિત્‌કરણ કહેવાય છે.

(૧૫) કર્મ અગુરુલઘુ હોવા છતાં પણ કર્મથી જીવ વિવિધરૂપોમાં પરિણત થાય છે અને તેનું ફળ ભોગવે છે.

(૧૬) જ્ઞાનાવરણીય આદિ આઠ કર્મોની ૯૭ ઉત્તર પ્રકૃતિઓ છે. બીજી અપેક્ષાએ ૧૨૨, ૧૪૮ અને ૧૫૮ ઉત્તરપ્રકૃતિઓ પણ ગણવામાં આવે છે. તેમાં મુખ્યરૂપે નામકર્મની પ્રકૃતિઓની સંખ્યામાં અંતર આવે છે. બીજામાં નહિ.

(૧૭) જ્ઞાનાવરણથી અંતરાય સુધીના બધા કર્મ પાંચ વર્ણ, બે ગંધ, પાંચ રસ અને ચાર સ્પર્શવાળા હોય છે.

(૧૮) બાંધેલા કર્મ જીવની સાથે જેટલા સમય સુધી ટકે છે તેને તેનો 'સ્થિતિકાળ' કહેવામાં આવે છે.

(૧૯) બદ્ધકર્મનો ઉદયરૂપ કે ઉદીરણારૂપ પ્રવર્તન જે કાળમાં થતું નથી તે અબાધા કે 'અબાધકાળ' કહેવાય છે. કર્મોના ઉદયાભિમુખ થવાનો કાળ 'નિષેકકાળ' છે. અબાધાકાળ સામાન્યરૂપે કર્મના ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિકાળના અનુપાતમાં થાય છે.

(૨૦) આત્મા જ પોતાના કર્મનો કર્તા છે. તે જ તેનો વિકર્તા છે. અર્થાત્ બંધન પણ તે જ કરે છે અને મુક્ત પણ તે જ થાય છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

(૨૧) કર્મ ચૈતન્યકૃત હોય છે. અચૈતન્યકૃત નહિ.

(૨૨) કર્મોના સંબંધમાં એક માન્યતા એ છે કે બદ્ધકર્મોનું વેદન કર્યા વગર મોક્ષ થતો નથી. પરંતુ તે માન્યતા એકાન્તરૂપથી સત્ય નથી. આગમમાં બે પ્રકારના કર્મ પ્રતિપાદિત છે- પ્રદેશકર્મ અને અનુભાગકર્મ. આમાંથી પ્રદેશકર્મ અવશ્ય ભોગવવા પડે છે, પરંતુ અનુભાગ કર્મનું વેદન આવશ્યક નથી. જીવ કોઈ અનુભાગ કર્મનું વેદન કરે છે અને કોઈનું નહિ. કારણ કે તે સંક્રમણ, સ્થિતિઘાત, રસઘાત આદિ દ્વારા તેને પરિવર્તિત કરી શકે છે અને નિર્જરા પણ કરી શકે છે.

વેદના :

જીવને સુખ-દુઃખ આદિનો અનુભવ થવો વેદના છે. જેનું વેદન કરવામાં આવે છે તે પણ ઉપચારથી વેદના કહેવાય છે. વેદનીય કર્મથી વેદનાનો ગાઢ સંબંધ છે. વેદનીય કર્મના બે ભેદ છે- શાતા અને અશાતા. વેદનાનો અનુભવ પ્રાયઃ આ બે જ પ્રકારોમાં વિભક્ત થાય છે. છતાં પણ વેદનાના વિવિધ પ્રકારોના આધારે તેના અનેક ભેદ વર્ણિત છે. સ્પર્શના આધારે વેદના ત્રણ પ્રકારની છે - (૧) શીત, (૨) ઉષ્ણ અને (૩) શીતોષ્ણ. વેદના શારીરિક, માનસિક અને ઉભયવિધ હોવાથી ત્રણ પ્રકારની હોય છે. તે શાતા, અશાતા અને શાતા-અશાતાના રૂપમાં પણ વેદિત થાય છે. તેને દુઃખરૂપ, સુખરૂપ અને અદુઃખ અસુખરૂપ વેદિત હોવાથી ત્રણ પ્રકારની કહી છે. વેદનાનું વેદન (૧) દ્રવ્યથી, (૨) ક્ષેત્રથી, (૩) કાળથી અને (૪) ભાવથી થવાથી વેદનાના ચાર પ્રકાર પણ છે.

સમસ્ત વેદનાઓનું વિભાજન બે ભેદોમાં થઈ શકે છે. કેટલીક વેદના આભ્યુપગમિકી હોય છે. અર્થાત્ તેને સ્વેચ્છાપૂર્વક સ્વીકાર કરવામાં આવે છે, જેમકે- કેશલોચ આદિ. કેટલીક વેદના ઔપક્રમિકી હોય છે. જે વેદનીય કર્મથી ઉદિરિત થવાથી પ્રગટે છે. આ વેદનાઓનું વેદન જ્યારે સંજ્ઞીભૂત જીવ કરે છે ત્યારે તે વેદના "નિદા વેદના" કહેવાય છે તથા જ્યારે આનું વેદન અસંજ્ઞીભૂત જીવ કરે છે ત્યારે તે વેદના "અનિદા વેદના" કહેવાય છે.

વ્યાખ્યાપ્રજ્ઞપ્તિમાં એવંભૂત અને અવેનંભૂત વેદનાનું પણ વર્ણન છે. જ્યારે વેદનાનું વેદન કર્મબંધના અનુસાર થાય છે. ત્યારે તે 'એવંભૂત વેદના' કહેવાય છે તથા જ્યારે કર્મબંધથી પરિવર્તનના રૂપમાં વેદનાનું વેદન થાય છે ત્યારે તે 'અનેવંભૂત વેદના' કહેવાય છે. પૃથ્વીકાયિક આદિ જીવોને પણ વેદનાનો અનુભવ થાય છે. આક્રન્ત (ખોદકામ) કરવાથી તેને અનિષ્ટ વેદનાનો અનુભવ થાય છે.

એકેન્દ્રિય આદિ જીવોમાં વેદનાનું પ્રતિપાદન જીવરક્ષા અને પર્યાવરણની દૃષ્ટિથી ઘણું મહત્વનું છે. સંસારસ્થ પ્રાણી ક્યારેક સુખરૂપ વેદનાનું વેદન કરે છે તથા ક્યારેક દુઃખરૂપ વેદનાનું વેદન કરે છે, માટે કોઈપણ પ્રાણી હિંસ્ય નથી.

વેદના અને નિર્જરામાં ભેદ છે. વેદના કર્મથી થાય છે તથા નિર્જરા નોકર્મથી થાય છે. વેદનાનો સમય ભિન્ન હોય છે અને નિર્જરાનો સમય ભિન્ન હોય છે. વેદના કર્મના ઉદયમાં આવવાથી થાય છે તથા ફળ અપાય ગયા બાદ નોકર્મની નિર્જરા થાય છે.

ગતિ અને તેના પ્રકાર :

"ગતિ" શબ્દ ગમનનો વાચક છે. સવાર્થસિદ્ધિ, રાજવાર્તિક આદિ ગ્રન્થોમાં ગતિનું લક્ષણ આ પ્રમાણે આપ્યું છે - "देशाद् देशान्तरप्राप्तिहेतुर्गतिः" અર્થાત્ એક સ્થાનેથી બીજા સ્થાનમાં જવા માટે જે હેતુ કે કારણ છે તે 'ગતિ' કહેવાય છે. વાસ્તવમાં ગતિ તો ક્રિયાબોધક હોય છે. પરંતુ ઉપચારથી ગતિના કારણે જે અવસ્થા પ્રાપ્ત થાય છે તેને પણ ગતિ કહેવામાં આવે છે. નરકગતિ આદિને ગતિ આ જ દૃષ્ટિથી કહેવામાં આવે છે.

ગતિ-ક્રિયા જીવ અને પુદ્ગલ દ્રવ્યોમાં જોવા મળે છે. શેષ ચાર દ્રવ્યોમાં નહિ. આ બે દ્રવ્ય જ એક સ્થાનથી બીજા સ્થાન તરફ ગમન કરે છે. ષડ્દ્રવ્યોમાં ધર્મ, અધર્મ અને આકાશ લોકવ્યાપી છે, માટે તેમાં કોઈ ગતિ-ક્રિયા થતી નથી. કાળ અપ્રદેશી છે, માટે તેમાં પણ ગતિ સંભવ નથી. એટલા માટે જીવ અને પુદ્ગલમાં જ ગતિ-ક્રિયા સંભવ છે. સ્થાનાંગ સૂત્રમાં ગતિ આઠ પ્રકારની વર્ણિત છે, જેમકે - (૧) નરકગતિ, (૨) તિર્યંચગતિ, (૩) મનુષ્યગતિ, (૪) દેવગતિ, (૫) સિદ્ધગતિ,

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

(૬) ગુરુગતિ, (૭) પ્રણોદનગતિ અને (૮) પ્રાગ્ભાર ગતિ. તેમાં પ્રારંભની પાંચ ગતિ જીવથી સંબંધિત છે. તથા અંતિમ ત્રણ ગતિ પુદ્ગલમાં ઉપલબ્ધ હોય છે. તેમાં પરમાણુની સ્વાભાવિક ગતિને 'ગુરુગતિ' કહેવામાં આવે છે. પ્રેરિત કરવાથી જે ગતિ થાય છે તે 'પ્રણોદનગતિ' છે. તે જીવ અને પુદ્ગલ બંનેમાં સંભવ છે. પ્રાગ્ભારગતિ એક પ્રકારથી વજનમાં વધવાથી નીચે નમવાની ગતિ અથવા ગુરુત્વાકર્ષણની ગતિનો બાધક છે. આ પણ પુદ્ગલમાં જોવા મળે છે. પ્રારંભની પાંચ ગતિમાં ચાર સંસારી જીવોમાં હોય છે. પાંચમી ગતિ મુક્ત જીવમાં એક જ વાર થાય છે.

સંસારી જીવોની ચાર ગતિઓ પ્રસિદ્ધ છે - (૧) નરકગતિ, (૨) તિર્યંચગતિ, (૩) મનુષ્યગતિ અને (૪) દેવગતિ.[૧]

વ્યુત્ક્રાંતિ :

જીવ એક સ્થાનથી ઉદ્વર્તન (મરણ) કરી બીજા સ્થાનમાં જન્મ ગ્રહણ કરે છે તેને 'વ્યુત્ક્રાંતિ' કહી શકાય છે. વ્યુત્ક્રાંતિ શબ્દ એવી વિશિષ્ટ મૃત્યુ માટે પ્રયુક્ત છે જેના અનંતર જીવ જન્મ ગ્રહણ કરે છે. આ પ્રમાણે વ્યુત્ક્રાંતિના અંતર્ગત ઉપપાત, જન્મ, ઉદ્વર્તન, ચ્યવન, મરણ આદિનો સમાવેશ થાય જ છે. પરંતુ આનાથી સંબંધિત વિગ્રહગતિ, સાંતર-નિરંતર ઉપપાત, આન્તર-નિરંતર ઉદ્વર્તન, ઉપપાત વિરહ, ઉદ્વર્તન વિરહ આદિ અનેક તથ્યોનો પણ અંતર્ભાવ થઈ જાય છે. ગતિ-આગતિનું ચિંતન પણ આ પ્રમાણે વ્યુત્ક્રાંતિનો જ એક અંગ છે. સારાંશમાં કહીએ તો મરણથી લઈ જન્મગ્રહણ કરવા સુધીનું સમસ્ત ક્રિયાકલાપ વ્યુત્ક્રાંતિનું ક્ષેત્ર છે.

દ્રવ્યાનુયોગના વ્યુત્ક્રાંતિ અધ્યયનમાં ઉપર્યુક્ત વિષયવસ્તુનું વ્યાપકરૂપે વિવેચન થયું છે.

ગર્ભ :

ગર્ભ અધ્યયનમાં તે જીવોના જન્મનું વિવેચન છે જે ગર્ભથી જન્મ ગ્રહણ કરે છે. એના સાથે જ આ અધ્યયનમાં વિગ્રહગતિ અને મરણનું પણ વિશદ વર્ણન થયું છે. આ અધ્યયન વ્યુત્ક્રાંતિ અધ્યયનનું પૂરક કહી શકાય.

જન્મ ત્રણ પ્રકારના થાય છે - (૧) સમૂર્ચ્છિમ - જન્મ, (૨) ગર્ભ-જન્મ અને (૩) ઉપપાત જન્મ. એકેન્દ્રિય, બેઈન્દ્રિય, આદિજીવોના જન્મ 'સમૂર્ચ્છિમ જન્મ' કહેવાય છે. દેવો અને નારકીના જન્મ માતા-પિતાના સંયોગ વગર થવાથી 'ઉપપાત જન્મ' કહેવાય છે. મનુષ્ય, પશુ, પક્ષી આદિ કેટલાક જીવ એવા છે કે જેનો જન્મ ગર્ભથી જ થાય છે. ચોવીસ દંડકોમાં માત્ર બે દંડકોના જીવનો જન્મ ગર્ભથી થાય છે. તે દંડક છે - (૧) મનુષ્ય અને (૨) પંચેન્દ્રિય તિર્યંચ. નરક, દશભવનપતિ, વાણવ્યંતર, જ્યોતિષી અને વૈમાનિક દેવોનો અર્થાત્ ૧૪ દંડકોના જીવોનો જન્મ 'ઉપપાત જન્મ' થાય છે શેષ આઠ દંડકો (પાંચ સ્થાવર, ત્રણ વિકલેન્દ્રિય)નો જન્મ સમૂર્ચ્છિમ જન્મ થાય છે. મનુષ્ય અને તિર્યંચ પંચેન્દ્રિયોમાં પણ કેટલાક જીવ સમુર્ચ્છિમ જન્મથી ઉત્પન્ન થાય છે.

ગર્ભગત જીવના શરીરમાં માતાના ત્રણ અંગ હોય છે - (૧) માંસ, (૨) શોણિત અને (૩) મસ્તિષ્ક. પિતાના પણ ત્રણ અંગ હોય છે - (૧) હડ્ડી, (૨) મજ્જા અને (૩) કેશ, દાઢી, મૂંછ, રોમ અને નખ. ગર્ભધારણ કેવી રીતે થાય છે તથા કેવી રીતે નહિ તેનું વિવેચન સ્થાનાંગ સૂત્રમાં થયું છે જેનો ગર્ભ અધ્યયનમાં સમાવેશ કર્યો છે.

આધુનિક યુગમાં ગર્ભધારણ કરવાના સંબંધમાં ટેસ્ટટ્યૂટ બેબી (પરખનળી શિશુ)નો આવિષ્કાર થયો છે. પરંતુ તેનાથી આગમનો કોઈ વિરોધ નથી. ક્યારેક-ક્યારેક બાળક સ્ત્રી, પુરુષ અને નપુંસકના રૂપમાં જન્મ ન લઈ વિચિત્ર આકૃતિ ગ્રહણ કરી લે છે. તેનો ઉલ્લેખ સ્થાનાંગ સૂત્રમાં ઉપલબ્ધ છે.[૨]

જીવ જ્યારે એક શરીરને છોડી અન્યત્ર જન્મ ગ્રહણ કરવા માટે ગતિ કરે છે તે 'વિગ્રહગતિ' કહેવાય છે. વિગ્રહ ગતિમાં જીવને પ્રાયઃ એક, બે કે ત્રણ સમય લાગે છે. પરંતુ એકેન્દ્રિય જીવોને વિગ્રહગતિમાં ચાર સમય પણ લાગી જાય છે.

---

૧. ગતિયોના સંબંધમાં વિશેષ વિવેચન માટે ગતિ, નરકગતિ, તિર્યંચગતિ, મનુષ્યગતિ અને દેવગતિ અધ્યયન (દ્રવ્યાનુયોગ ભાગ-૩) અને તેના આમુખ દ્રષ્ટવ્ય છે.

૨. સ્થાનાંગ સૂત્ર - ૪/૪ સૂત્ર. ૩૦૭

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

મરણના પાંચ પ્રકાર પણ વર્ણિત છે તથા ૧૭ પ્રકાર પણ પ્રતિપાદિત છે. પાંચ મરણ છે - (૧) આવીચિમરણ, (૨) અવધિમરણ, (૩) આત્યન્તિકમરણ, (૪) બાલમરણ અને (૫) પંડિતમરણ. આમાં બાલમરણના વલયમરણ, વશાર્તમરણ આદિ ૧૨ પ્રકાર છે તથા પંડિત મરણના બે પ્રકાર છે - (૧) પાદપોપગમન અને (૨) ભક્તપ્રત્યાખ્યાન.[૧]

આગમમાં મૃત્યુ વખતે જીવને નીકળવાના પાંચ માર્ગ પ્રતિપાદિત છે - (૧) પગ, (૨) ઉરુ, (૩) હૃદય, (૪) મસ્તિષ્ક અને (૫) સર્વાંગ શરીર. પગમાંથી નીકળવાવાળો જીવ નરકમાં જાય છે. ઉરુથી નીકળવાવાળો જીવ તિર્યંચગતિમાં જાય છે. હૃદયથી નીકળવાવાળો જીવ મનુષ્યગતિમાં, મસ્તિષ્કથી નીકળવાવાળો જીવ દેવગતિમાં અને સર્વાંગથી નીકળવાવાળો જીવ સિદ્ધગતિને પ્રાપ્ત કરે છે.

યુગ્મ :

જૈનાગમોમાં "યુગ્મ" શબ્દ ચારની સંખ્યાનો સૂચન કરે છે. ચારની સંખ્યાના આધારે યુગ્મનો વિચાર કરવામાં આવે છે. પ્રાયઃ ગણિતશાસ્ત્રમાં સમસંખ્યાને યુગ્મ અને વિષમ સંખ્યાને ઓજ કહેવામાં આવે છે. આ યુગ્મ અને ઓજ સંખ્યાઓનો વિચાર જ્યારે ચારની સંખ્યાના આધારે કરવામાં આવે છે ત્યારે યુગ્મના ચાર ભેદ બને છે - (૧) કૃતયુગ્મ, (૨) ઓજ, (૩) દ્વાપરયુગ્મ અને (૪) કલ્યોજ. આમાંથી બે "યુગ્મ" અર્થાત્ સમરાશિઓ છે તથા બે "ઓજ" અર્થાત્ વિષમ રાશિઓ છે. આ બધાનો વિચાર ચારની સંખ્યાના આધારે કરવાથી આ 'યુગ્મ રાશિઓ' કહેવાય છે. જે રાશિમાંથી ચાર-ચારને બાદ કરવાથી અંતમાં ચાર શેષ રહે તે "કૃતયુગ્મ" છે, જેમકે - ૮, ૧૨, ૧૬, ૨૦, ૨૪ આદિ સંખ્યાઓ રાશિમાંથી ચાર-ચાર બાદ કરવાથી અંતમાં ત્રણ શેષ રહે તે "ત્યોજ" કહેવાય છે, જેમકે - ૭, ૧૧, ૧૫, ૧૯ આદિ સંખ્યાઓ. જે રાશિમાંથી ચાર-ચાર ઘટાડવાથી અંતમાં બે શેષ રહે તે 'દ્વાપરયુગ્મ' અને જેમાં એક શેષ રહે તે "કલ્યોજ" કહેવાય છે, જેમકે - ૬, ૧૦, ૧૪, ૧૮ આદિ સંખ્યાઓ દ્વાપરયુગ્મ અને ૫, ૯, ૧૩, ૧૭ આદિ સંખ્યાઓ કલ્યોજ છે.

ગમ્મા (ગમક) :

ચોવીશ દંડકોમાં પરસ્પર ગતિ-આગતિ અથવા વ્યુત્કાંતિના આધારે ઉપપાત આદિ ૨૦ દ્વારોથી ગમક અધ્યયનનો મુખ્યરૂપે વિચાર કરવામાં આવ્યો છે. ૨૦ દ્વાર છે - (૧) ઉપપાત, (૨) પરિમાણ (સંખ્યા), (૩) સંહનન, (૪) ઉચ્ચત્વ (અવગાહના), (૫) સંસ્થાન, (૬) લેશ્યા, (૭) દૃષ્ટિ, (૮) જ્ઞાન-અજ્ઞાન, (૯) યોગ, (૧૦) ઉપયોગ, (૧૧) સંજ્ઞા, (૧૨) કષાય, (૧૩) ઈન્દ્રિય, (૧૪) સમુદ્‌ઘાત, (૧૫) વેદના, (૧૬) વેદ, (૧૭) આયુષ્ય, (૧૮) અધ્યવસાય, (૧૯) અનુબંધ અને (૨૦) કાયસંવેધ.

ઉપપાત દ્વારમાં એવો વિચાર કરવામાં આવ્યો છે કે અમુક દંડકનો જીવ ક્યાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે. પરિમાણ દ્વારમાં તેની ઉત્પત્તિની સંખ્યાના સંદર્ભમાં વિચાર કરવામાં આવ્યો છે. સંહનન દ્વારના અંતર્ગત અમુક દંડકમાં ઉત્પન્ન થવાવાળા (પરંતુ અ ના **-યાવત્-** અનુત્પન્ન) જીવના સંહનનોની ચર્ચા છે. ઉચ્ચત્વ દ્વારમાં વર્તમાન ભવની અવગાહનાનું વર્ણન છે. સંસ્થાન, લશ્યા, દૃષ્ટિ, જ્ઞાન-અજ્ઞાન, યોગ, ઉપયોગ, સંજ્ઞા, કષાય, ઈન્દ્રિય અને સમુદ્‌ઘાત દ્વારોમાં ઉત્પદ્યમાન જીવમાં આનાજ સંબંધનો પ્રરૂપણ છે. વેદના દ્વારમાં શાતા અને અશાતા વેદનાનું તથા વેદ દ્વારમાં સ્ત્રીવેદ, પુરુષવેદ અને નપુંસક વેદનો વિચાર કરવામાં આવ્યો છે. આયુષ્યદ્વારમાં "સ્થિતિ"ની ચર્ચા છે. અધ્યવસાય બે પ્રકારના છે - (૧) પ્રશસ્ત અને (૨) અપ્રશસ્ત. જે જીવ જે દંડકમાં ઉત્પન્ન થવાનો હોય છે તેના અનુસાર જ તેના પ્રશસ્ત કે અપ્રશસ્ત અધ્યવસાય અર્થાત્ ભાવ જોવા મળે છે. અનુબંધ અને કાયસંવેધ એ બે દ્વાર આ અધ્યયનમાં સર્વોત્કૃષ્ટ વિશેષતા ધરાવે છે. અનુબંધનું તાત્પર્ય છે વિવક્ષિત પર્યાયનું અવિચ્છિન્ન કે નિરંતર બની રહેવું તથા કાય સંવેધનું તાત્પર્ય છે વર્ણ્યમાન કાયથી બીજી કાયમાં કે તુલ્યકાયમાં જઈ ફરીથી તે જ કાયમાં આવવું. આ વીસ દ્વારોના માધ્યમથી પ્રત્યેક દંડકના વિવિધ પ્રકારના જીવોની જે જાણકારી આ અધ્યયનમાં સમાયેલી છે તે અત્યંત સૂક્ષ્મ અને યુક્તિસંગત છે.

---

૧. પંડિતમરણ અથવા સમાધિમરણના સંબંધમાં વિશેષ જાણકારી માટે પ્રકીર્ણક સાહિત્યમાં સમાધિ મરણની અવધારણા (પ્રકીર્ણક સાહિત્યઃ મનન અને મીમાંસા - ઉદયપુર) લેખ દૃષ્ટવ્ય છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

૨૦ દ્વારોના વર્ણનમાં યત્ર-તત્ર નવ ગમકોના પણ પ્રયોગો થયા છે. આ નવ ગમક ઓઘ, જઘન્ય અને મધ્યમ સ્થિતિઓના કારણે બન્યા છે. ગમક અધ્યયનનો આધાર વ્યાખ્યા પ્રજ્ઞપ્તિસૂત્રનો ચોવીસમો શતક છે માટે વિશેષ જાણકારી પ્રાપ્ત કરવા આ શતકની ટીકા કે વૃત્તિનું અનુશીલન સહાયક થશે.

આત્મા :

"આત્મા" અને "જીવ" શબ્દ આગમમાં એકાર્થક છે. એટલા માટે જીવ અધ્યયનનું વિવેચન થયા પછી આત્માના પૃથક્ અધ્યયનની આવશ્યકતા રહેતી નથી તથા પણ આત્મા શબ્દથી આગમમાં જે વિશિષ્ટ વિવેચન ઉપલબ્ધ છે તેનો આ અધ્યયનમાં સમાવેશ કરવામાં આવ્યો છે.

"આત્મા" શબ્દ જીવનું સૂક્ષ્મ અને વિશિષ્ટ વિવેચન કરે છે. આ આત્માને જીવાત્મા પણ કહેવામાં આવે છે. વેદાન્ત દર્શનમાં "આત્મા" શબ્દ બ્રહ્મના માટે પ્રયુક્ત થયો છે તથા "જીવ" શબ્દ અજ્ઞાનાચ્છિન્ન સાંસારિક પ્રાણિઓ માટે પ્રયુક્ત થયો છે. જૈન દર્શનમાં જીવ અને આત્મામાં એવો ભેદ નથી. અહિં સંસારી પ્રાણિઓને પણ જીવ કહેવામાં આવે છે તથા મુક્ત (સિદ્ધ) જીવોને પણ જીવ કહેવામાં આવે છે. આ પ્રમાણે જીવોની સંખ્યા અનંત છે. છતાં પણ ચૈતન્યના સામ્યની દૃષ્ટિ એ ઠાણાંગસૂત્રમાં "एगे आया" અર્થાત્ આત્મા એક છે. એ કથનનો પ્રયોગ થયો છે.

સંખ્યાની દૃષ્ટિથી જૈનદર્શનમાં અનંત આત્માઓ માન્ય છે. વેદાન્તદર્શન બ્રહ્મ કે આત્માને સંખ્યાની દૃષ્ટિથી એક માને છે તથા સંસારી જીવોમાં તેનો જ ચૈતન્યાંશ સ્વીકાર કરે છે પરંતુ જૈનદર્શનમાં આત્મા એક નહિ અનંત છે.

આત્માનું સ્વરૂપ જ્ઞાનદર્શનમય છે. આત્મા એક અપેક્ષાએ જ્ઞાનરૂપ છે. તો બીજી અપેક્ષાએ અજ્ઞાનરૂપ પણ છે. પરંતુ જ્ઞાન નિયમથી આત્મા છે. અજ્ઞાનનો અર્થ જ્ઞાનનો અભાવ નહિ. પરંતુ મિથ્યાદર્શનની ઉપસ્થિતિમાં જે જ્ઞાન થાય છે તેને જ અજ્ઞાન કહેવામાં આવે છે. દર્શન નિયમથી આત્મા હોય છે તથા આત્મા નિયમથી દર્શન હોય છે.

બીજી અપેક્ષાએ આત્માના આઠ પ્રકાર કહ્યા છે - (૧) દ્રવ્ય આત્મા, (૨) કષાય આત્મા, (૩) યોગ આત્મા, (૪) ઉપયોગ આત્મા, (૫) જ્ઞાન આત્મા, (૬) દર્શન આત્મા, (૭) ચારિત્ર આત્મા અને (૮) વીર્ય આત્મા. આમાં દ્રવ્ય આત્માનું તાત્પર્ય છે આત્માનું દ્રવ્યથી હોવું અથવા પ્રદેશયુક્ત જીવનું દ્રવ્યના રૂપમાં હોવું. આ દ્રવ્ય આત્મા બધા જીવોમાં હંમેશા રહે છે. કષાય યુક્ત આત્માને કષાય આત્મા. મન, વચન અને કાયાના યોગથી યુક્ત આત્માને યોગ આત્મા. જ્ઞાન, દર્શનરૂપ ઉપયોગ સંપન્ન આત્માને ઉપયોગ આત્મા. જ્ઞાનગુણ લક્ષણની દૃષ્ટિથી તેને જ્ઞાન આત્મા અને દર્શનગુણ-લક્ષણની અપેક્ષાથી તેને દર્શન આત્મા કહેવામાં આવે છે. તે જ પ્રમાણે ચારિત્રયુક્ત હોવાની અપેક્ષાથી તેને 'ચારિત્ર આત્મા' અને વીર્ય-પરાક્રમથી સંપન્ન હોવાના કારણે તેને 'વીર્ય આત્મા' કહેવામા આવે છે. તેમાં દ્રવ્ય આત્મા, ઉપયોગ આત્મા, જ્ઞાન આત્મા, દર્શન આત્મા અને વીર્ય આત્મા બધા જીવોમાં એક સાથે હોઈ શકે છે. કષાય આત્મા તો સકષાયી સંસારી જીવોમાં હોય છે તથા યોગ આત્મા સયોગી કેવળી ગુણસ્થાન સુધી જોવા મળે છે. ચારિત્ર આત્મા ચારિત્રયુક્ત જીવોમાં હોય છે. "આત્માનું" આ વિશ્લેષણ એક જ જીવના વિભિન્ન આયામોને પ્રગટ કરે છે.

જાણવા યોગ્ય એ છે કે પ્રાણાતિપાત **-યાવત્-** મિથ્યાદર્શન શલ્ય, પ્રાણાતિપાત વિરમણ **-યાવત્-** મિથ્યાદર્શન શલ્ય વિવેક ઔત્પાતિકી **-યાવત્-** પારિણામિકી બુદ્ધિ, અવગ્રહ **-યાવત્-** ધારણા, ઉત્થાન **-યાવત્-** પુરુષાકાર પરાક્રમ, નૈરયિકત્વ **-યાવત્-** વૈમાનિકત્વ, જ્ઞાનાવરણ **-યાવત્-** અંતરાય કર્મ, કૃષ્ણલેશ્યા **-યાવત્-** શુક્લલેશ્યા, ત્રણે દૃષ્ટિઓ, ચારે દર્શન, પાંચો જ્ઞાન અને ત્રણ અજ્ઞાન, આહારાદિ ચાર સંજ્ઞાઓ, પાંચ શરીર, ત્રણ યોગ, સાકાર ઉપયોગ અને અનાકાર ઉપયોગ તથા આના જેવા બીજા પણ પદાર્થ આત્માના સિવાય અન્યત્ર પરિણમન કરતા નથી. આ બધાનો આત્મા સાથે સંબંધ છે તથા તેમાં જ પરિણમન કરે છે. શબ્દ, રૂપ, ગંધ, રસ અને સ્પર્શને ગ્રહણ કરવાનું કાર્ય આત્મા બે પ્રકારે કરે છે- શરીરના એકભાગથી અથવા સમસ્ત શરીરથી. અવભાસ, પ્રભાસ, વિક્રિયા, પરિચારણા, ભાષા, આહાર, પરિણમન, વેદન અને નિર્જરા આદિ ક્રિયાઓ પણ આત્મા ઉપર્યુક્ત બંને પ્રકારોથી કરે છે.

સમુદ્‌ઘાત :

વિભિન્ન કારણોથી જ્યારે જીવના આત્મ-પ્રદેશ શરીરથી બહાર નિકળે છે તે સમુદ્‌ઘાત કહેવાય છે. તે આત્મપ્રદેશ પુદ્‌ગલયુક્ત હોય છે. એટલા માટે સમુદ્‌ઘાતોનું વર્ણન કરતી વખતે આગમમાં પુદ્‌ગલોનું પણ શરીરથી બહાર નીકળવાનું વર્ણન મળે છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

જૈનદર્શન એક તરફ આત્માને સ્વદેહ પરિમાણ સ્વીકાર કરે છે તો બીજી તરફ સમુદ્‌ઘાતના સમયે આત્મપ્રદેશોનું શરીરથી બહાર નિકળી સંપૂર્ણ લોકમાં ફેલાઈ જવાની વાત પણ સ્વીકાર કરે છે. આ જૈનદર્શનની અનોખી માન્યતા છે. આગમના અનુસાર સમુદ્‌ઘાતના સમયે જે પુદ્‌ગલયુક્ત આત્મપ્રદેશ લોકમાં ફેલાય છે તે એટલા સૂક્ષ્મ હોય છે કે ઈન્દ્રિયોના માધ્યમથી તેનો અનુભવ ન કરી શકાય. વિશેષરૂપે કેવળી સમુદ્‌ઘાતના વખતે આત્મપ્રદેશ સંપૂર્ણ લોકમાં વ્યાપ્ત થઈ જાય છે. પરંતુ તેનો અનુભવ છદ્મસ્થ જીવોને થતો નથી. જૈનાગમમાં પ્રતિપાદિત સમુદ્‌ઘાતની અવધારણા વૈજ્ઞાનિકોના માટે આશ્ચર્ય અને શોધનો વિષય છે.

સમુદ્‌ઘાત સાત પ્રકારના હોય છે - (૧) વેદના, (૨) કષાય, (૩) મારણાન્તિક, (૪) વૈક્રિય, (૫) તૈજસ્, (૬) આહારક અને (૭) કેવળી.

વેદના અસહ્ય હોવાથી તેને સહન કરવા અથવા નિર્જરિત કરવા માટે જીવ 'વેદના સમુદ્‌ઘાત' કરે છે. કષાય સમુદ્‌ઘાત કષાયનો આવેગ વધવાથી થાય છે. મારણાન્તિક સમુદ્‌ઘાત દેહ-ત્યાગના સમયે થાય છે. વૈક્રિય સમુદ્‌ઘાત વૈક્રિયલબ્ધિના થવાથી અથવા ઉત્તર વૈક્રિય કરતી વખતે કરવામાં આવે છે. તૈજસ્ સમુદ્‌ઘાત તેજોલેશ્યાનો પ્રયોગ કરતી વખતે કે એવા જ અન્ય પ્રસંગમાં કરવામાં આવે છે. આહારક સમુદ્‌ઘાત ત્યારે કરવામાં આવે છે જ્યારે કોઈ ચૌદ પૂર્વધારી મુનિ આહારક શરીરનું પુતળુ જિનેન્દ્રદેવથી વિશિષ્ટ જાણકારી માટે બહાર મોકલે છે. કેવળી સમુદ્‌ઘાતનું પ્રયોજન ભિન્ન છે. જ્યારે કેવળીના આયુષ્યકર્મની સ્થિતિ ઓછી હોય તથા વેદનીય, ગોત્ર અને નામકર્મની સ્થિતિ વધારે હોય તો તેને સમ કરવા માટે કેવળી સમુદ્‌ઘાત કરવામાં આવે છે. કેવળી સમુદ્‌ઘાત સિવાય છહ સમુદ્‌ઘાત છદ્મસ્થોમાં જોવા મળે છે. છદ્મસ્થમાં થવાવાળા સમુદ્‌ઘાતોનો કાળ અસંખ્યાત સમય છે. જ્યારે કેવળી સમુદ્‌ઘાતનો કાળ માત્ર આઠ સમય છે.

આ સમુદ્‌ઘાતોમાંથી કેવળી સમુદ્‌ઘાત એકવાર થાય છે અને તે પણ કેવળી બન્યા પછી કોઈ-કોઈ કેવળીને થાય છે. આહારક સમુદ્‌ઘાત મનુષ્ય પર્યાયમાં એક જીવની અપેક્ષાએ અતીતમાં ઉત્કૃષ્ટ ત્રણ થયા છે તથા ભવિષ્યમાં ચારથી અધિક નહિ થાય. આ માત્ર ચૌદપૂર્વધારી મુનિને છઠ્ઠા ગુણસ્થાનમાં થાય છે. વેદના, કષાય, મારણાન્તિક, વૈક્રિય અને તૈજસ્ સમુદ્‌ઘાત કદાચ અસંખ્યાત તથા કદાચ અનંત સુધી થઇ શકે છે.

ચરમાચરમ :

આગમમાં જીવાદિ દ્રવ્યોનું અનેક પ્રકારે વર્ણન થયું છે. તેથી આ દ્રવ્યોની વિવિધ વિશેષતાઓ પ્રગટ થઈ છે. ચરમ અને અચરમની દૃષ્ટિ દ્વારા નિરૂપણ પણ એ જ પ્રયોજન સિદ્ધ કરે છે. ચરમનો અર્થ છે- અંતિમ અને અચરમનો અર્થ છે- જે અંતિમ ન હોય તે. જીવ અને અજીવ દ્રવ્ય જે અવસ્થા-વિશેષ અથવા ભાવ-વિશેષને ફરીથી પ્રાપ્ત કરશે નહિ. તે અવસ્થા અને ભાવ-વિશેષની અપેક્ષાએ તે ચરમ અને જેને ફરીથી પ્રાપ્ત કરશે તે અપેક્ષાથી અચરમ કહેવામાં આવે છે.

ચરમ અને અચરમની દૃષ્ટિથી ષડ્‌દ્રવ્યોમાંથી જીવ અને પુદ્‌ગલનો જ વિચાર કરવામાં આવે છે. શેષ ચાર દ્રવ્યો ધર્મ, અધર્મ, આકાશ અને કાળનો ચરમ-અચરમ સંભવ નથી. માટે આગમમાં આ ચારેના ચરમ અને અચરમનો વિચાર થયો નથી.

ચોવીસ દંડકો અને જીવ સામાન્યમાં ચરમાચરમત્વનું વર્ણન ૧૧ દ્વારોથી કરવામાં આવ્યું છે, તે ૧૧ દ્વાર એ છે - (૧) ગતિ, (૨) સ્થિતિ, (૩) ભવ, (૪) ભાષા, (૫) આનપાન, (૬) આહાર, (૭) ભાવ, (૮) વર્ણ, (૯) ગંધ, (૧૦) રસ અને (૧૧) સ્પર્શદ્વાર. જીવ કથંચિત્ ચરમ છે અને કથંચિત્ અચરમ છે. જીવભાવની અપેક્ષાએ તે અચરમ છે અને નૈરયિકભાવની અપેક્ષાએ ચરમ છે. બીજી અપેક્ષાએ ૧૪ દ્વારોમાં પણ ચરમાચરમત્વનું વર્ણન થયું છે, તે ૧૪ દ્વાર એ છે- (૧) જીવ, (૨) આહારક, (૩) ભવસિદ્ધિક, (૪) સંજ્ઞી, (૫) લેશ્યા, (૬) દૃષ્ટિ, (૭) સંયત, (૮) કષાય, (૯) જ્ઞાન, (૧૦) યોગ, (૧૧) ઉપયોગ, (૧૨) વેદ, (૧૩) શરીર અને (૧૪) પર્યાપ્તક દ્વાર.

અજીવ દ્રવ્યોમાંથી પુદ્‌ગલ દ્રવ્યનો ચરમાચરમત્વ પર વિચાર કરવામાં આવે છે. પુદ્‌ગલના પાંચ સંસ્થાન વર્ણિત છે- (૧) પરિમંડળ, (૨) વૃત્ત, (૩) ત્રિકોણ, (૪) ચતુષ્કોણ અને (૫) આયત. પંચકોણ, ષટ્‌કોણ આદિનો સમાવેશ ઉપલક્ષણથી ચતુષ્કોણમાં જ થઈ જશે. એ બધા સંસ્થાન નિયમથી એકની અપેક્ષાએ અચરમ અને બહુવચનની અપેક્ષાએ ચરમ હોય છે. પરમાણુ પુદ્‌ગલ દ્રવ્યાદેશથી અચરમ છે તથા ક્ષેત્રાદેશ, કાળાદેશ અને ભાવાદેશથી તે ક્યારેક ચરમ છે અને ક્યારેક અચરમ છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

અજીવ :

લોકમાં મુખ્યરૂપે બે જ દ્રવ્ય છે - (૧) જીવદ્રવ્ય અને (૨) અજીવદ્રવ્ય. ષડ્દ્રવ્યોમાંથી જીવને છોડી શેષ પાંચ દ્રવ્યો- (૧) ધર્મ, (૨) અધર્મ, (૩) આકાશ, (૪) કાળ અને (૫) પુદ્ગલની ગણના અજીવ દ્રવ્યમાં કરવામાં આવે છે. જીવ દ્રવ્ય ચેતનાયુક્ત છે. તેમાં જ્ઞાન અને દર્શનગુણ રહે છે. જ્યારે અજીવ દ્રવ્ય ચેતનાશૂન્ય હોય છે ત્યારે તે જ્ઞાન-દર્શન ગુણોથી રહિત હોય છે. જીવદ્રવ્ય ઉપયોગમય હોય છે પરંતુ અજીવ દ્રવ્યમાં ઉપયોગ હોતો નથી. જીવ અને અજીવની ભેદ રેખાઓ અનેક છે. પરંતુ મુખ્યરૂપે જ્ઞાન, દર્શન, ઉપયોગ કે ચૈતન્યના આધારે એને પ્રથક્ કરવામાં આવે છે.

અજીવ દ્રવ્ય પણ બે પ્રકારના હોય છે - (૧) રૂપી અજીવદ્રવ્ય અને (૨) અરૂપી અજીવદ્રવ્ય. જે દ્રવ્ય વર્ણ, ગંધ, રસ, સ્પર્શ અને સંસ્થાન (આકૃતિ)થી યુક્ત હોય છે તે 'રૂપી અજીવ દ્રવ્ય' કહેવાય છે તથા જે અજીવ દ્રવ્ય વર્ણાદિથી રહિત હોય છે તે 'અરૂપી અજીવ દ્રવ્ય' કહેવાય છે. અરૂપી અજીવ દ્રવ્યોમાં ધર્મ, અધર્મ, આકાશ અને કાળ દ્રવ્યની ગણના થાય છે તથા રૂપી અજીવ દ્રવ્યમાં માત્ર પુદ્ગલ દ્રવ્યનો જ સમાવેશ થાય છે. પુદ્ગલ દ્રવ્યમાં વર્ણ, ગંધ, રસ, સ્પર્શ અને સંસ્થાન જોવા મળે છે એટલા માટે તે 'રૂપી' કહેવાય છે તથા શેષ ધર્મ, અધર્મ, આકાશ અને કાળ દ્રવ્યોમાં વર્ણાદિ જોવા મળતા નથી માટે તે 'અરૂપી' કહેવાય છે.[૧]

પુદ્ગલ :

સમસ્ત જગત્માં જે કાંઈપણ દૃશ્યમાન છે અથવા ઈન્દ્રિયો દ્વારા ગ્રાહ્ય છે તે બધા 'પુદ્ગલ' છે. ષડ્દ્રવ્યોમાં આ જ એક એવો દ્રવ્ય છે જે મૂર્ત કે રૂપી છે. તત્ત્વાર્થ સૂત્રમાં પુદ્ગલનું લક્ષણ આ પ્રમાણે આપવામાં આવ્યું છે- "स्पर्श रस गंधवर्णवन्तः पुद्गलाः"[૨] અર્થાત્ જે સ્પર્શ, રસ, ગંધ અને વર્ણથી યુક્ત છે તે 'પુદ્ગલ' છે. પુદ્ગલ દ્રવ્યોની કેટલીક પર્યાયો બીજી પણ છે.[૩] જેનો પુદ્ગલની અંદર જ સમાવેશ કરવામાં આવે છે તે પર્યાયો ઉત્તરાધ્યયનસૂત્રમાં શબ્દ, અંધકાર, ઉદ્યોત, પ્રભા, છાયા અને આતપના રૂપમાં કહેવામાં આવી છે તથા તત્ત્વાર્થસૂત્રમાં બંધ, સૂક્ષ્મતા, સ્થૂળતા, સંસ્થાન અને ભેદથી યુક્તને પણ પુદ્ગલ કહેવામાં આવ્યું છે.[૪]

જે ઈન્દ્રિયગોચર થાય છે તે પુદ્ગલ જ થાય છે. પરંતુ પુદ્ગલના પરમાણુ, દ્વિપ્રદેશી સ્કંધ આદિ એવા સૂક્ષ્મ અંશ પણ છે જેને ઈન્દ્રિયોથી ન જાણી શકાય તથા પણ એમાં વર્ણ, ગંધ, રસ અને સ્પર્શની ઉપલબ્ધિના કારણે તે પુદ્ગલ જ કહેવાય છે તેમજ આને અવધિજ્ઞાન, મનઃપર્યવજ્ઞાન અથવા કેવળજ્ઞાનથી જાણી શકાય છે.

પુદ્ગલનો એક નિરુક્તિપરક અર્થ એ કરવામાં આવે છે કે જે પૂરણ અને ગલણ અવસ્થાને પ્રાપ્ત થાય છે તે પુદ્ગલ છે. સંઘાતથી આ પૂરણ અવસ્થાને તથા ભેદથી ગલન અવસ્થાને પ્રાપ્ત થાય છે. એક અન્ય પરિભાષાના અનુસાર જીવ જેને શરીર, આહાર, વિષય, ઈન્દ્રિય આદિના રૂપમાં ગ્રહણ કરે છે તે પુદ્ગલ છે.

પુદ્ગલના મુખ્યરૂપે બે ભેદ છે - (૧) પરમાણુ કે અણુ અને (૨) સ્કંધ. કોઈ અપેક્ષાથી પુદ્ગલના ચાર ભેદ પણ પ્રતિપાદિત છે - (૧) સ્કંધ, (૨) સ્કંધ દેશ, (૩) સ્કંધ પ્રદેશ અને (૪) પરમાણુ. અનેક પરમાણુઓનો સંઘાત 'સ્કંધ' કહેવાય છે. પુદ્ગલ દ્રવ્યનો તે પ્રત્યેક ખંડ જે સ્વતંત્ર સત્તાવાન્ છે તે સ્કંધ છે. જેમકે - ઈંટ, પથ્થર, ખુર્શી, ટેબલ વગેરે. એકથી અધિક સ્કંધ મળીને પણ એક નવો સ્કંધ બની શકે છે. જેમકે- અનેક પથ્થરોથી બનેલી દિવાલ સ્કંધનું જ્યારે વિભાજન થાય છે ત્યારે તે અનેક પરમાણુઓમાં વિભક્ત થઈ શકે છે. પરંતુ જ્યાં સુધી પરમાણુની અવસ્થા નથી આવતી ત્યાં સુધી તે સ્કંધોમાં જ વિભક્ત થાય છે. આ પ્રમાણે સ્વતંત્ર સત્તાની દૃષ્ટિથી સ્કંધ અને પરમાણુ ભેદ જ પ્રાપ્ત થાય છે. દેશ અને પ્રદેશ ભેદ બુદ્ધિ કલ્પિત છે વાસ્તવિક નહિ. જ્યારે સ્કંધનો કોઈ ખંડ બુદ્ધિથી કલ્પિત કરવામાં આવે છે તે 'દેશ' કહેવાય છે, જેમકે -

---

૧. અજીવ દ્રવ્યના સંબંધમાં આ પ્રસ્તાવનામાં દ્રવ્ય, અસ્તિકાય, પર્યાય, જીવાજીવ અને પુદ્ગલ શીર્ષક દૃષ્ટવ્ય છે.

૨. (અ) તત્વાર્થસૂત્ર - ૫/૨૩.
(બ) "रुपिणः पुद्गलाः" - ૫/૩ સૂત્ર પણ ઉપલબ્ધ છે.

૩. ઉત્તરાધ્યયનસૂત્ર - ૨૮/૧૨. દ્રવ્યાનુયોગ ભાગ ૪, પાના નં. ૨૫૩૧

૪. "शब्दबन्धसौक्ष्म्यस्थौल्य संस्थान भेदतमश्छायातपोद्योतवन्तश्च" - તત્વાર્થસૂત્ર - ૫/૨૪.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

પૃથ્વી સ્કંધનો બુદ્ધિકલ્પિત દેશ 'ભારત' છે. કોઈ ટેબલ એક સ્કંધ છે. તેનો એક હિસ્સો જે તેનાથી અલગ નથી થયો તે જ ટેબલ સ્કંધનો 'દેશ' કહેવાય છે. સ્કંધથી અવિભક્ત પરમાણુ 'પ્રદેશ' કહેવાય છે. જ્યારે તે સ્કંધથી પૃથક્ થઈ જાય છે ત્યારે 'પરમાણુ' કહેવામાં આવે છે. તે પુદ્ગલનો અવિભાજ્ય અંશ હોય છે. પુદ્ગલને સ્કંધની અપેક્ષાએ ભિદુર સ્વભાવવાળો તથા પરમાણુની અપેક્ષાએ અભિદુર સ્વભાવવાળો કહેવામાં આવે છે. ઈન્દ્રિય ગ્રાહ્ય પુદ્ગલ બાદર અને શેષ સૂક્ષ્મ છે.

વર્ણ, ગંધ, રસ, સ્પર્શ અને સંસ્થાનમાં પરિણમિત થવાની દૃષ્ટિથી પુદ્ગલ પાંચ પ્રકારના હોય છે - (૧) વર્ણપરિણત, (૨) ગંધપરિણત, (૩) રસ પરિણત, (૪) સ્પર્શ પરિણત અને (૫) સંસ્થાન પરિણત. પરંતુ પ્રત્યેક પુદ્ગલ દ્રવ્યમાં એ પાંચે ગુણ રહે છે. કોઈપણ પુદ્ગલ એવો નથી જે વર્ણ, ગંધ, રસ, સ્પર્શ અને સંસ્થાન (આકાર)થી રહિત હોય.

વર્ણના પાંચ પ્રકાર છે - (૧) કાળો, (૨) લીલો, (૩) લાલ, (૪) પીળો અને (૫) સફેદ. ગંધના બે પ્રકાર છે - (૧) સુરભિગંધ અને (૨) દુરભિગંધ. રસના પાંચ પ્રકાર છે - (૧) તિખો, (૨) કડવો, (૩) કષાયેલો, (૪) ખાટો અને (૫) મીઠો. સ્પર્શના આઠ પ્રકાર છે - (૧) કર્કશ, (૨) મૃદુ, (૩) ગુરુ, (૪) લઘુ, (૫) શીત, (૬) ઉષ્ણ, (૭) રુક્ષ અને (૮) સ્નિગ્ધ. સંસ્થાનના પાંચ કે છહ પ્રકાર પ્રતિપાદિત છે. પાંચ પ્રકાર છે - (૧) પરિમંડળ, (૨) વૃત્ત, (૩) ત્રિકોણ, (૪) ચતુષ્કોણ અને (૫) આયત. છહ પ્રકાર માનીએ તો (૬) અનિયતની પણ ગણના થાય છે.

પુદ્ગલ દ્રવ્ય પરમાણુના પછી દ્વિપ્રદેશી, ત્રિપ્રદેશી, ચતુઃપ્રદેશી, પંચપ્રદેશી **-યાવત્-** દશ પ્રદેશી થાય છે. દશના પછી સંખ્યાત પ્રદેશી, અસંખ્યાત પ્રદેશી અને અનંત પ્રદેશી પુદ્ગલોનું નિરૂપણ કરવામાં આવે છે. એક પરમાણુ પુદ્ગલ એક વર્ણ, એક ગંધ, એક રસ અને બે સ્પર્શવાળા હોય છે. દ્વિપ્રદેશી સ્કંધ કોઈ એકવર્ણવાળો, કોઈ બે વર્ણવાળો, કોઈ એક ગંધવાળો, કોઈ બે ગંધવાળો, કોઈ એક રસવાળો, કોઈ બે રસવાળો, કોઈ બે સ્પર્શવાળો, કોઈ ત્રણ સ્પર્શવાળો, કોઈ ચાર સ્પર્શવાળો હોય છે. આ પ્રમાણે ત્રિપ્રદેશી આદિ સ્કંધોમાં રસ, વર્ણ આદિની સંખ્યા કદાચ વધતી જ જાય છે. તેનાથી દ્વિકસંયોગી, ત્રિકસંયોગી, વર્ણાદિની અપેક્ષાએ અનેક ભંગ બને છે.

વર્ણાદિના પરિણમનને લઈ આગમમાં વર્ણ પરિણતના ૧૦૦ ભેદ, ગંધ પરિણતના ૪૬ ભેદ, રસ પરિણતના ૧૦૦ ભેદ, સ્પર્શ પરિણતના ૧૮૪ ભેદ અને સંસ્થાન પરિણતના ૧૦૦ ભેદ પ્રતિપાદિત છે. કુલ મળી તેના ૫૩૦ ભેદ કે ભંગ બને છે.[૧]

પુદ્ગલના ભેદ અને સંઘાતનું તત્વાર્થસૂત્રમાં તો વર્ણન મળે જ છે. પરંતુ વ્યાખ્યા પ્રજ્ઞપ્તિમાં તેનું વિસ્તારથી વર્ણન થયું છે. તત્વાર્થસૂત્રમાં સંઘાત, ભેદ અને સંઘાત-ભેદથી સ્કંધની ઉત્પત્તિનું વર્ણન છે.[૨] તથા ભેદથી અણુ કે પરમાણુની ઉત્પત્તિનું વર્ણન છે.[૩] સ્કંધ બે પ્રકારના માનવામાં આવે છે - (૧) ચાક્ષુષ - જેને આંખથી જોઈ શકાય અને (૨) અચાક્ષુષ - જેને આંખથી ન જોઈ શકાય. ચાક્ષુષ સ્કંધની ઉત્પત્તિ ભેદ અને સંઘાતથી થાય છે.[૪] વ્યાખ્યા પ્રજ્ઞપ્તિમાં કહ્યું છે કે પુદ્ગલોનો સંઘાત અને ભેદ ક્યારેક પોતાના સ્વભાવથી થાય છે અને ક્યારેક બીજાના નિમિત્તથી થાય છે. પરમાણુ પુદ્ગલોના મળવાથી સ્કંધનું નિર્માણ થાય છે તથા પુદ્ગલનું વધારે વિભાજન પરમાણુ પુદ્ગલના રૂપમાં થાય છે.

એક પરમાણુ ગતિ કરે ત્યારે એક સમયમાં લોકના અંત સુધી પહોંચી શકે છે. પરમાણુની આ પ્રકારની ગતિનું વર્ણન અન્ય કોઈ ભારતીય દર્શનમાં નથી તથા તે વૈજ્ઞાનિકો માટે પણ શોધની પ્રેરણાનો સ્ત્રોત બની શકે છે. વૈજ્ઞાનિકોના અનુસાર આ સમયે સર્વાધિક ગતિશીલ વસ્તુ 'પ્રકાશ' છે. જે એક સેકંડમાં લગભગ ૩ લાખ કિલોમીટરની દૂરી પાર કરે છે. જૈનદર્શનના અનુસાર પ્રકાશ પણ પુદ્ગલનો જ એક પ્રકાર છે. પુદ્ગલની ગતિ આનાથી પણ તીવ્ર થઈ શકે છે. એક પરમાણુ એક સમયમાં સંપૂર્ણ લોક સુધી પહોંચી શકે છે. ભગવતી સૂત્રમાં વર્ણિત અસ્પૃશદ્ગતિથી પણ આનું સમર્થન થાય છે.[૫]

---

૧. વિવરણ માટે દૃષ્ટવ્ય દ્રવ્યાનુયોગ ભાગ ૪, પૃ. ૨૩૮૦ - ૨૪૦૬

૨. "संघताभेदेभ्यः उत्पद्यन्ते" - तत्वार्थसूत्र - ५/२६

૩. "भेदादणुः" तेज. ५/२७

૪. "भेद संघाताभ्यां चाक्षुषाः" - तेज ५/२८

૫. પરમાણુ પુદ્ગલોથી લઈ અનંતપ્રદેશી સ્કંધોને પરસ્પર સ્પર્શ કર્યા સિવાય થવાવાળી ગતિ અસ્પૃશદ્ગતિ કહેવાય છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

સ્થાનાંગ સૂત્રમાં ત્રણ કારણોથી પુદ્‌ગલનું વર્ણન બતાવ્યું છે - (૧) એક પરમાણુ પુદ્‌ગલ બીજા પરમાણુ પુદ્‌ગલથી ટકરાઈને પ્રતિહત થાય છે. (૨) રુક્ષ સ્પર્શથી પ્રતિહત થાય છે અને (૩) લોકાન્તમાં જઈ પ્રતિહત થાય છે.

પરમાણુના જૈનાગમોમાં ચાર પ્રકાર વર્ણિત છે - (૧) દ્રવ્ય પરમાણુ, (૨) ક્ષેત્ર પરમાણુ, (૩) કાળ પરમાણુ અને (૪) ભાવ પરમાણુ. દ્રવ્ય પરમાણુના અછેદ્ય, અભેદ્ય, અદાહ્ય અને અગ્રાહ્ય આ ચાર ભેદ કરવામાં આવ્યા છે. ક્ષેત્ર પરમાણુના અનર્દ્ધ, અમધ્ય, અપ્રદેશ અને અવિભાજ્ય આ ચાર ભેદ થાય છે. કાળ પરમાણુના અવર્ણ, અગંધ, અરસ અને અસ્પર્શ આ ચાર ભેદ છે તથા ભાવ પરમાણુના વર્ણવાન્, ગંધવાન્, રસવાન્ અને સ્પર્શવાન્‌ના રૂપમાં ચાર પ્રકાર છે.

પુદ્‌ગલ સંખ્યાની દૃષ્ટિથી અનંત છે. એક પરમાણુ પુદ્‌ગલ અનંત છે તથા અનંત પ્રદેશી પુદ્‌ગલ પણ અનંત છે. મધ્યના સ્કંધ પણ અનંત છે.

પુદ્‌ગલ પરિણમન ત્રણ પ્રકારના વર્ણિત છે - (૧) પ્રયોગ પરિણત, (૨) વિસ્ત્રસા પરિણત અને (૩) મિશ્ર પરિણત. જીવ દ્વારા ગૃહિત પુદ્‌ગલોને 'પ્રયોગ પરિણત' પુદ્‌ગલ, સ્વભાવથી પરિણત પુદ્‌ગલોને 'વિસ્ત્રસા પરિણત' પુદ્‌ગલ તથા પ્રયોગ અને સ્વભાવ બંનેના દ્વારા પરિણત પુદ્‌ગલોને 'મિશ્ર પરિણત' પુદ્‌ગલ કહેવામાં આવે છે.

શુભ પુદ્‌ગલોનું અશુભ પુદ્‌ગલોના રૂપમાં તથા અશુભ પુદ્‌ગલોનું શુભ પુદ્‌ગલોના રૂપમાં પરિણમન થઈ શકે છે. એ જરૂરી નથી કે અશુભ પુદ્‌ગલોનું પરિણમન અશુભ રૂપમાં જ થાય અને શુભ પુદ્‌ગલોનું પરિણમન શુભરૂપમાં જ થાય.

પરિણમનના વિષયમાં મહત્ત્વપૂર્ણ વિષય એ છે કે વર્ણનું પરિણમન ક્યારેય પણ રસ, ગંધ કે સ્પર્શમાં થતું નથી. રસનું પરિણમન ક્યારેય પણ વર્ણ, ગંધ કે સ્પર્શમાં થતું નથી. એ જ પ્રમાણે ગંધનું વર્ણાદિમાં તથા સ્પર્શનું પણ વર્ણાદિમાં પરિણમન થતું નથી. પરંતુ એક વર્ણનું બીજા વર્ણમાં, એક રસનું બીજા રસમાં, એક ગંધનું બીજા ગંધમાં તથા એક સ્પર્શનું અન્ય સ્પર્શમાં પરિણમન સંભવ છે. લીલા પત્તાનું પરિણમન પીળા પત્તાના રૂપમાં થવું, એક વર્ણનું બીજા વર્ણમાં પરિણમન સિદ્ધ કરે છે. આ જ પ્રમાણે સુગંધિત વસ્તુ કાળાન્તરમાં દુર્ગંધમાં બદલાઈ જાય છે. મીઠો સ્વાદ ખાટામાં બદલાઈ જાય છે. આ જ પ્રમાણે સ્નિગ્ધનું રુક્ષમાં, ગુરુનું લઘુમાં, શીતનું ઉષ્ણમાં, મૃદુનું કઠોરમાં પરિણમન સંભવ છે.

સંસારી જીવ આઠ કર્મોથી બંધાયેલો હોવાથી પુદ્‌ગલથી પૂર્ણ રીતે સંબંધિત છે. શરીર, ઈન્દ્રિય, મન આદિ જે જીવને મળે છે તે પણ આ કારણે પૌદ્‌ગલિક છે. જીવને પરભાવમાં લઈ જનાર પ્રાણાતિપાત આદિ ૧૮ પાપ પણ આ દૃષ્ટિથી પૌદ્‌ગલિક છે તથા વર્ણ, ગંધ, રસ અને સ્પર્શથી યુક્ત છે. જીવને સ્વભાવ દશામાં લઈ જનાર ગુણોમાં વર્ણાદિની સત્તા સ્વીકાર કરી નથી. જ્ઞાન, દર્શન આદિ જીવના ગુણ વર્ણાદિથી રહિત છે. લેશ્યાઓમાં દ્રવ્યલેશ્યા વર્ણાદિથી યુક્ત છે. જ્યારે ભાવલેશ્યા આનાથી રહિત છે.

પુદ્‌ગલ અને પરમાણુનું જે વર્ણન દ્રવ્યાનુયોગના પુદ્‌ગલ અધ્યયનમાં સમાયેલું છે તે ભારતીય દર્શનમાં અનોખું છે તથા વૈજ્ઞાનિકો માટે અન્વેષણ બિંદુ આપે છે.

આગમ પ્રકાશન :

ઈસવીસન્ ઓગણીસમી સદીના ઉત્તરાર્દ્ધમાં પ્રારંભ થયેલું આગમ પ્રકાશનનું કાર્ય વીસમી સદીમાં દેશ-વિદેશના વિદ્વાનોનું ધ્યાન આકૃષ્ટ કરે છે. આ કાળ આગમ સાહિત્યના અનુશીલન અને પ્રકાશનની દૃષ્ટિથી અત્યંત મહત્ત્વનું રહ્યું છે. વર્તમાનમાં અમારી સમક્ષ આગમના અનેક સંસ્કરણ ઉપલબ્ધ છે. આગમ પ્રકાશનની દિશામાં સર્વપ્રથમ સ્ટિવન્સે સન્ ૧૮૪૮ ઈ.માં કલ્પસૂત્રનું અંગ્રેજી અનુવાદ કર્યું હતું. ત્યારબાદ જર્મન વિદ્વાન્ પ્રોફેસર વેબેર સન્ ૧૮૬૫-૬૬ ઈ.માં ભગવતી સૂત્રના કેટલાક અંશનું સંપાદન કરી ટિપ્પણી લખી. ભારતમાં સર્વપ્રથમ રાયધનપતસિંહ બહાદુરસિંહ, મુર્શિદાબાદે સન્ ૧૮૭૪ ઈ.માં આગમ પ્રકાશનનું કાર્ય પ્રારંભ કર્યું. તેમને ઉપલબ્ધ ટીકા, દીપિકા, બાલાવબોધ આદિની સાથે આગમોનું સંસ્કરણ પ્રકાશિત કર્યું. લગભગ ૧૧ વર્ષોની અલ્પ અવધિમાં જ બધા મહત્ત્વપૂર્ણ આગમ પ્રકાશિત થઈ ગયા. રાયધનપતસિંહ દ્વારા પ્રકાશિત આ આગમોનો પ્રારંભમાં ઘણો જ વિરોધ થયો, પરંતુ યુગની માંગના કારણે પ્રકાશન કાર્યને નિરંતર (બળ) વેગ મળ્યો.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

આ જ સમયે ૧૮૭૯ ઈ.માં જર્મનીના હર્મન જૈકોબી દ્વારા સંપાદિત કલ્પસૂત્ર પ્રકાશિત થયું. ૧૮૮૨ ઈ.માં તેમનું સંપાદિત આચારાંગસૂત્ર સમક્ષ આવ્યું. જૈકોબીએ "સેક્રિડ બુક્સ ઓફ ઈસ્ટર્ન સીરીજ"ના અંતર્ગત આચારાંગ, કલ્પસૂત્ર, સૂત્રકૃતાંગ અને ઉત્તરાધ્યયન સૂત્રના અંગ્રેજી અનુવાદ પ્રકાશિત કર્યા, લ્યુમને ઔપપાતિક અને આવશ્યકસૂત્રનું તથા સ્ટેન્થિલે જ્ઞાતાધર્મકથાનું સંપાદિત સંસ્કરણ પ્રકાશિત કર્યું. વાલ્ટર શુબ્રિંગે ૧૯૧૦ ઈ.સ.માં આચારાંગસૂત્રનું રોમનલિપીમાં તથા ૧૯૨૪ ઈ.સ.માં દેવનાગરી લિપીમાં પ્રકાશન કર્યું. શુબ્રિંગે સૂત્રકૃતાંગમાં કેટલાક અંશની સાથે આચારાંગનું જર્મનમાં અનુવાદ પણ કર્યું. તેના દ્વારા નિશીથસૂત્ર, બૃહત્કલ્પસૂત્ર, વ્યવહારસૂત્ર, દશવૈકાલિક સૂત્ર આદિનું પણ પ્રકાશન થયું. એ પ્રકારે વિદેશી વિદ્વાનોએ આગમોને કેટલો મહત્વ આપ્યો એથી જાણવા મળે છે કે વિદેશમાં આગમોના પ્રકાશનનો કાર્ય પ્રારંભ થયો પછી રોમન લિપીમાં પ્રકાશિત કેટલાક આગમોનું જૈન સાહિત્ય સંશોધક સમિતિ પૂનાએ દેવનાગરીમાં પરિવર્તન કર્યું.

આગમોના પ્રકાશનની દિશામાં સ્થાનકવાસી, મૂર્તિપૂજક તથા તેરાપંથી સંપ્રદાયોનું મહત્ત્વપૂર્ણ યોગદાન રહ્યું છે. આગમના મૂળપાઠવાળા સંસ્કરણો તો આજે અનેક પ્રકારના ઉપલબ્ધ છે, પરંતુ આ આગમોના હિન્દી અને ગુજરાતીમાં અનુવાદ પણ પ્રકાશિત થયા છે. આગમો પર સંસ્કૃત ટીકાનું નિર્માણ પણ થયું છે.

સ્થાનકવાસી પરંપરામાં આચાર્ય શ્રી અમોલકઋષિજી મહારાજ, આચાર્યશ્રી ઘાસીલાલજી મહારાજ, શ્રી ફુલચંદજી મહારાજ "પુપ્ફ ભિખુ", આચાર્ય શ્રી આત્મારામજી મહારાજ, આચાર્ય શ્રી હસ્તીમલજી મહારાજ વગેરે સંતોનું આ દિશામાં ઉલ્લેખનીય યોગદાન રહ્યું છે. આચાર્યશ્રી અમોલકઋષીજી મહારાજે સ્થાનકવાસી પરંપરાને માન્ય આગમોનું હિન્દીમાં અનુવાદ કર્યું. જેનું પ્રકાશન લાલા સુખદેવસહાય જ્વાલાપ્રસાદ હૈદ્રાબાદે કર્યું અને પુનરાવૃત્તિ અમોલ જ્ઞાનાલય ધુલિયાએ કર્યું. આચાર્યશ્રી ઘાસીલાલજી મહારાજે ૩૨ આગમો પર સંસ્કૃત ટીકાનું નિર્માણ કર્યું તથા તેનું હિન્દી અને ગુજરાતી અનુવાદ કર્યા. જેનું પ્રકાશન અ.ભા.શ્વેતામ્બર સ્થાનકવાસી જૈન શાસ્ત્રોદ્ધારક સમિતિ, અમદાવાદથી થયું. શ્રી પુપ્ફભિખુજીએ ૩૨ આગમોના મૂળ પાઠનું સંક્ષિપ્ત સંસ્કરણ તૈયાર કર્યું. જે બે ભાગોમાં સૂત્રાગમ પ્રકાશન સમિતિ, ગુડગાંવથી પ્રકાશિત થયું. આચાર્યશ્રી આત્મારામજી મહારાજે ૧૯ આગમોનું હિન્દી અનુવાદ વિવેચન સહિત કર્યું હતું. જે આચાર્ય આત્મારામ જૈન પ્રકાશન સમિતિ લુધિયાનાથી પ્રકાશિત થયું. આચાર્ય શ્રી હસ્તીમલજી મહારાજે નંદીસૂત્ર પર સંસ્કૃત ટીકાનું નિર્માણ કર્યું. પ્રશ્નવ્યાકરણ અને બૃહત્કલ્પસૂત્રનું હિન્દી અનુવાદ અને વિવેચન પ્રસ્તુત કર્યું. જે વિભિન્ન સ્થાનોથી પ્રકાશિત થયા. અંતગડદશાસૂત્રની સંસ્કૃત છાયા શબ્દાર્થ અને હિન્દી અનુવાદ તૈયાર કર્યું. જે સમ્યગ્જ્ઞાન પ્રચારક મંડળ, જયપુરથી પ્રકાશિત થયું. ઉત્તરાધ્યયનસૂત્ર અને દશવૈકાલિકસૂત્રનું હિન્દી પદ્યાનુવાદની સાથે પ્રસ્તુતિ કરીને પણ આચાર્ય હસ્તીમલજી મહારાજે આગમ સાહિત્યની સેવા કરી.

ઉપાધ્યાય શ્રી કન્હૈયાલાલજી મહારાજે પણ ૧૫ આગમોના મૂળપાઠ ગુટકા સંસ્કરણ પ્રકાશિત કરાવ્યા તેમજ સ્થાનાંગ, સમવાયાંગ, ૪ છેદ સૂત્રના સંપાદન પ્રકાશનમાં સારી જહેમત ઉઠાવી.

અ.ભા.સાધુમાર્ગી જૈનસંસ્કૃતી રક્ષક સંઘ, સૈલાનાએ મૂળ આગમોનું અંગપવિઠ્ઠ અને અનંગ પવિઠ્ઠના રૂપમાં ૩૨ આગમોનું પ્રકાશન કર્યું. ભગવતી સૂત્રનું હિન્દી અનુવાદની સાથે સાત ભાગોમાં પણ આ સંસ્થાએ પ્રકાશન કર્યું. બીજા પણ ઘણા આગમ પ્રકાશિત કર્યા. અત્યારે પુનરાવૃત્તિ બ્યાવરથી થઈ રહી છે.

યુવાચાર્ય શ્રી મધુકરજી મહારાજ દ્વારા પ્રવર્તિત આગમ પ્રકાશન સમિતિ બ્યાવરનું આ દિશામાં મહત્ત્વપૂર્ણ યોગદાન રહ્યું છે. વિભિન્ન જૈન સંતો અને વિદ્વાનોના સહયોગથી આ સંસ્થાએ વિસ્તૃત ભૂમિકાની સાથે ૩૨ આગમોનું હિન્દી વિવેચનની સાથે સુંદર પ્રકાશન કર્યું છે. એ જ પ્રકારે ગુરૂ પ્રાણ ફાઉન્ડેશન રાજકોટથી મૂળ અનુવાદ વિવેચન સાથે ગુજરાતી ભાષામાં આગમ બત્તીસી પ્રકાશિત થઇ રહી છે. ૧૫ આગમ પ્રકાશિત પણ થઈ ગયા છે. શ્રમણી વિદ્યાપીઠ ઘાટકોપર મુંબઈથી પણ ઘણા આગમ ગુજરાતી અનુવાદ સાથે પ્રકાશિત થયા છે.

તેરાપંથ સંસ્થા જૈન વિશ્વભારતી, લાડનું એ પણ આગમ પ્રકાશનની દિશામાં મહત્ત્વનું કાર્ય કર્યું છે. ગણાધિપતિ શ્રી તુલસીનું (પૂર્વમાં આચાર્ય) અને આચાર્ય મહાપ્રજ્ઞ (પહેલા મુનિ નથમલ અને યુવાચાર્ય મહાપ્રજ્ઞ)ના સંપાદનમાં અંગસુત્તાણીના ત્રણભાગ અને ઉવંગ સુત્તાણીના બે ભાગ અને નવ સુત્તાણીમાં મૂળ આગમોનું પ્રકાશન થયું છે. આચારાંગ, સૂત્રકૃતાંગ, સ્થાનાંગ, સમવાયાંગ, ઉત્તરાધ્યયન અને દશવૈકાલિક સૂત્ર પણ હિન્દી અનુવાદ અને ટિપ્પણીની સાથે પ્રકાશિત

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

થઈ ગયા છે. આચાર્ય મહાપ્રજ્ઞએ હમણા જ આચારાંગ સૂત્ર પર સંસ્કૃતમાં ભાષ્યની રચના કરી છે. જે હિન્દી અનુવાદ અને પરિશિષ્ટની સાથે સન્ ૧૯૯૪ ઈ.સ.માં પ્રકાશિત થયા છે. આના પહેલા ભગવતી સૂત્ર પર ભાષ્યનો એક ભાગ પ્રકાશિત થઈ ગયો છે.

શ્વેતામ્બર મૂર્તિપૂજક સંસ્થાઓમાં આગમોદય સમિતિ સૂરત, શ્રી મહાવીર જૈન વિદ્યાલય, મુંબઈ અને હર્ષ પુષ્પામૃત ગ્રંથમાળા લાખાબાવલ (સૌરાષ્ટ્ર)ના નામ પ્રમુખ છે. આગમોદય સમિતિ સૂરતથી શ્રી સાગરાનંદસૂરિ દ્વારા સંપાદિત અઢાર આગમોનું સંસ્કૃત ટીકા સાથે પ્રકાશન થયું છે. હર્ષપુષ્પામૃત ગ્રંથમાળામાં "આગમ સુધા-સિંધુ" નામથી ૪૫ આગમોના મૂળ પાઠનું સંકલન સંપાદન ૧૪ ભાગમાં થયું છે. આ જ પ્રમાણે શ્રી આનંદ સાગરજીના સંપાદનમાં "આગમ રત્નમંજૂષાની" અંદર બધા આગમ પ્રકાશિત થયા છે.

મહાવીર જૈન વિદ્યાલય, મુંબઈથી લગભગ ૨૦ આગમોનું પ્રકાશન થઈ ગયો છે. અહિથી પ્રકાશિત આગમોને પાઠ નિર્ધારણની દૃષ્ટિથી સર્વાધિક મહત્ત્વ આપવામાં આવે છે. મુનિ શ્રી પુણ્યવિજયજી, મુનિ શ્રી જંબુવિજયજી, પં.શ્રી બેચરદાસજી દોસી, પં.શ્રી દલસુખભાઈ માલવણિયા આદિ પ્રમુખ વિધ્વાનોની સૂક્ષ્મેક્ષિકાનો ઉપયોગ આ આગમોના સંપાદનમાં થયો છે. માટે આને વિદ્વત્જગતમાં અધિક પ્રામાણિક માનવામાં આવે છે.

જૈન આગમો પર શોધકાર્ય પણ થયા છે અને વર્તમાનમાં ઘણા સ્થળે થઈ રહ્યા છે. અનેક વિશ્વવિદ્યાલયોમાં વિદ્વાનોએ આગમોનો આધાર લઈ પોતાના શોધપ્રબંધ લખ્યા છે તથા પી.એચ.ડી.ની ઉપાધિ પ્રાપ્ત કરી છે. પરંતુ હાલ પણ આગમોના સંપાદન, સંશોધનની ઘણી જ આવશ્યકતા છે.

ઉપસંહાર :

તત્ત્વજ્ઞાનની દિશામાં દ્રવ્યાનુયોગનું મહત્ત્વ અસંદિગ્ધ છે. દ્રવ્યાનુયોગનું આ પ્રકાશન તત્વજિજ્ઞાસુઓનો તો પથપ્રદર્શન કરશે જ. પરંતુ એકવીસમી સદીમાં થવાવાળા આગમ અનુશીલનને પણ એક દિશા પ્રદાન કરશે. આગમોમાં ઉપલબ્ધ પાઠભેદ અને સંક્ષિપ્તીકરણથી થવાવાળી કઠિનાઈનું નિવારણ કરવાની દિશામાં સમુચિત પ્રયાસને બળ મળે એવી આશા છે..દિગમ્બર અને શ્વેતામ્બરોના ભેદને ભૂલી જો સમસ્ત આગમોના અધ્યયનની રૂચી જાગૃત થાય તો જ મહત્ત્વનું કાર્ય થઈ શકે છે.

આજે આવશ્યકતા છે આગમોના પ્રાણ સમજવાની તથા તેને હૃદયંગમ કરી જન-સમુદાય માટે ઉપયોગી એક પ્રેરણાદાયીરૂપમાં પ્રસ્તુત કરવાની. ભવિષ્યમાં અનુભવી સાધક વિદ્વાનો આની તરફ પોતાના ચરણ આગળ વધારશે. એવી પૂર્ણ આશા છે.

પ્રસ્તાવના લેખનમાં થયેલા વિલંબ માટે કૃપાશીલ ઉપાધ્યાય પ્રવર અનુયોગ પ્રવર્તક શ્રી કન્હૈયાલાલજી મહારાજથી ક્ષમાપ્રાર્થી છું તથા પાઠકોની જ્ઞાનવૃદ્ધિ માટે મંગલ કામના કરું છું. તેના સુજાવ અને સદ્ભાવના માટે સદૈવ સ્વાગત છે.

ડૉ. ધર્મચંદ્ર જૈન
સહાયક આચાર્ય, સંસ્કૃત વિભાગ
જયનારાયણ વ્યાસ વિશ્વવિદ્યાલય
જોધપુર - ૩૪૨૦૧૦

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

અનુયોગની અપૂર્વયાત્રા

શ્રુતજ્ઞાનનું ક્ષેત્ર અતિ વિસ્તૃત છે. તેને કેવળજ્ઞાનની સમકક્ષ ગણના કરવામાં આવી છે. તેના ચૌદ ભેદ-પ્રભેદમાં 'સમ્યક્શ્રુત' એક મુખ્ય ભેદ છે, જે દ્વાદશાંગ ગણિપિટકરૂપ છે. જેનો મુખ્ય હેતુ સમ્યક્ત્વ વિશુદ્ધિ, વૈરાગ્યની વૃદ્ધિ તથા ચારિત્રની શુદ્ધિ. આગમોના અભ્યાસ સિવાય આત્માની વિશુદ્ધિ કે સિદ્ધિ થતી નથી. આ પ્રકારના સતત ચિંતન, મનનના કારણે જ ગુરૂદેવના મનમાં ભાવના પ્રદિપ્ત થઈ કે **"આગમોના સ્વાધ્યાયની પરંપરા પરિપુષ્ટ થાય."** એના ફળસ્વરૂપ અનુયોગ સંકલન કાર્યનો પ્રારંભ થયો.

સર્વપ્રથમ પૂજ્ય ગુરૂદેવના વૈરાગ્યકાળનો સંક્ષિપ્ત પરિચય વાંચકોને આપવાની ઈચ્છા ધરાવું છું : -

પૂ. ગુરૂદેવને સાત વર્ષની નાની વયમાં વૈરાગ્યભાવ ઉત્પન્ન થયો. પીહ, શાહપુરા, સરવાડ વગેરે ક્ષેત્રોમાં પ્રારંભિક અધ્યયન કર્યા બાદ ન્યાય, સાહિત્ય, વ્યાકરણ, કોષ વગેરેનું અધ્યયન કર્યું.

૧૮ વર્ષની વયે સાંડેરાવમાં વૈશાખ સુદ-૬, સંવત્ ૧૯૮૮ના રોજ જૈનાચાર્ય શ્રીસ્વામીદાસજી મ.સા.ની પરંપરાના પૂજ્ય શ્રી ફતેહચંદજી મ.સા., શ્રી પ્રતાપચંદજી મ.સા.ની પાસે દીક્ષા લીધી. તે સમયે પૂજ્ય મરૂધરકેસરીજી મ.સા., સ્વામીજીશ્રી છગનલાલજી મ.સા., પૂ.શ્રી ચાંદમલજી મ.સા., પૂ. શ્રી મોતીલાલજી મ.સા., પૂ. શ્રી શાર્દુલસિંહજી મ.સા. વગેરે અનેક મુનિરાજ બિરાજમાન હતા.

પૂજ્ય યુવાચાર્યશ્રી મધુકરમુનિજી અને આપશ્રીએ અનેક આગમોનું સાથે-સાથે અધ્યયન કર્યું. એ બંનેમાં અગાઢ સંબંધ હતો. પંડિત શોભાચંદજી ભારિલ્લ પાસે ન્યાયગ્રંથોનું અધ્યયન કર્યું. પચ્ચીસ વર્ષની વયે પંડિત બેચરદાસજી પાસે પાલીમાં ભગવતી સૂત્ર તેમજ પન્નવણા સૂત્રની ટીકા વાંચી. કારણ કે આગમોનું જ્ઞાન હોવું આવશ્યક છે.

જ્ઞાનથી જ શ્રદ્ધા સ્થિર થાય છે. મનમાં વૈરાગ્યવૃત્તિ દઢ થાય છે. કર્મ શું છે ? આત્મા શું છે ? કર્મ અને આત્માનો સંબંધ કેવો હોય છે ? આશ્રવ શું છે ? સંવર શું છે ? શુભ-અશુભ શું છે ? આદિની સમજણ જ્ઞાન દ્વારા જ પ્રાપ્ત થાય છે. જ્ઞાનથી જ ક્રિયા સાર્થક થાય છે.

શાસ્ત્રમાં "पढमं नाणं तओ दया" કહ્યું છે. જ્ઞાનનો મૂળ આધાર આગમ છે. તેથી સર્વપ્રથમ આગમનું જ્ઞાન આવશ્યક છે. ત્યારબાદ અન્ય દર્શનોનાં અન્ય વિષયોનું જ્ઞાન હોય. પણ આગમજ્ઞાનની ઉપેક્ષા કરી અન્ય વિષયોનું જ્ઞાન ક્યારેક- ક્યારેક શ્રદ્ધા અને ચારિત્રથી પણ વિચલિત કરી આપે છે. એટલે જ્ઞાન અને અધ્યયન જે પણ હોય તેનો લક્ષ્ય આગમ જ્ઞાનને સુદઢ અને સુસ્થિર કરવાનો હોય ત્યારે જ આપણી જ્ઞાન સાધના સાર્થક થઈ શકે.

આગમ જ્ઞાનનો અર્થ માત્ર આગમના પાઠનો અર્થ કે બોધમાત્ર જ નથી પરંતુ તેનો ગૂઢાર્થ હોવો જરૂરી છે. જો આગમ જ્ઞાનની વિશેષ સમજણ હોય તો વક્તા પોતાના પ્રવચનને પ્રભાવશાળી અને રુચિકર બનાવી શકે છે. વિવેચનની ક્ષમતા, વિશ્લેષણની યોગ્યતા તે આગમના અધ્યયનથી જ આવે છે, સામાન્ય સાહિત્યથી નહીં. ગંભીર વિવેચન સ્થાયી અસર કરે છે અને આજના બુદ્ધિજીવી લોકો પર પ્રભાવ પાડી શકે છે. આગમ જ્ઞાનમાં પરિપક્વતા અને વ્યાપકતા હોય તો પ્રવચન સ્વતઃ પ્રશ્નોત્તર દ્વારા લોકભોગ્ય અને લોક રુચિકર થઈ લોકોને સંતોષ આપવામાં સમર્થ થઈ શકે છે. આ વિચારોના કારણે જ આપશ્રીની આગમજ્ઞાન પ્રતિ રૂચિ દિન-પ્રતિદિન વધતી ગઈ.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

૨૭-૨૮ વર્ષની ઉંમરે આપે "શ્રમણ" માસિકમાં એક જર્મન વિદ્વાનનો લેખ વાંચ્યો તેમાં લખ્યું હતું કે - **"જૈન આગમોમાં આત્મજ્ઞાનની સાથે અણુવિજ્ઞાન, વનસ્પતિ વિજ્ઞાન આદિ વિષયની ઘણી જ સામગ્રી સંગ્રહિત છે. પરંતુ આજ દિન સુધી તેનું એવું સંસ્કરણ થયું નથી કે જે વાંચીને તે વિષયનું જ્ઞાન પ્રાપ્ત કરી શકે."** આ લેખ વાંચી પૂજ્ય ગુરૂદેવને આગમોને આધુનિક રીતે સરળ શૈલીમાં સંપાદન કરવાનો સંકલ્પ જાગ્યો.

આગમોના શુદ્ધ સંસ્કરણ કરવાનો તેઓએ પ્રયત્ન શરૂ કર્યો. આપશ્રીની ઉત્કૃષ્ટ ભાવના હતી કે **"આત્મ જીજ્ઞાસુ સાધક આગમોનું અધિકાધિક સ્વાધ્યાય કરે તેમજ પ્રાકૃત ભાષામાં જ અર્થ સમજવા સક્ષમ બને."** તેથી જ પૂજ્ય ગુરૂદેવે આગમોના મૂળપાઠોનો હિન્દી શીર્ષકો સાથે જ સંસ્કરણ તૈયાર કર્યું. પાઠોને વ્યવસ્થિત કરવા, સહજરૂપથી સમજી શકાય તે રીતે સરળ બનાવવા, પદચ્છેદ કરવા, નાના-નાના પદચ્છેદ (ફકરા) બનાવી કાર્યનો પ્રારંભ કર્યો.

સર્વપ્રથમ **"મૂળસુત્તાણિ"**નું સંપાદન કર્યું. જે **વર્ધમાન વાણી પ્રચારક કાર્યાલય લાડપુરાથી** પ્રકાશિત થયું. તે ખૂબ જ ઉપયોગી સાબિત થયું. આ કાર્યને જોઈ પં.પૂ.શ્રી ફુલચંદજી મ.સા. "પુષ્પભિક્ખુ" પ્રભાવિત થઈ આ શૈલીને સમજીને મુંબઈ નિર્ણય સાગર પ્રેસમાં **"સુત્તાગમે"** બે ભાગમાં છપાવ્યું. પરંતુ તેમણે અનેક જગાએ પોતાની માન્યતાનુસાર પાઠોમાં પરિવર્તન કર્યું અને પદચ્છેદ વિગેરે આપ્યા નહિં જે પાઠકો માટે વિશેષ લાભદાયક સાબિત નહીં થયો.

૩૦ વર્ષની ઉંમરે આપના અંતઃકરણમાં આગમોને અનુયોગ શૈલીમાં વર્ગીકૃત કરી શોધાર્થીઓ તેમજ જીજ્ઞાસુઓ માટે સરળ બનાવવાની ઉત્કૃષ્ટ ભાવના જાગૃત થઈ. આ કાર્ય બહુ જ શ્રમ સાધ્ય, વ્યય સાધ્ય તેમજ સમૂહ સાધ્ય છે. તે જાણવા છતાં તેમાં સંલગ્ન થઈ ગયા. આપશ્રીમાં અધ્યવસાયની દૃઢતા, આગમો પ્રતિ અનન્ય શ્રદ્ધા અને લોક ઉપકારની ભાવના પ્રબળ હોવાના કારણે એકલા જ આ લક્ષ્ય પ્રતિ સમર્પિત થવા તૈયાર થયા.

અનુયોગ વર્ગીકરણનો વિશેષ લાભ એ છે કે **"આગમોનો કયો વિષય કયા વિષય સાથે સંબંધિત છે તે રૂપરેખા સ્પષ્ટરૂપથી સામે આવે છે. આ જૈન આગમોનું કોમ્પ્યુટર છે."** આજ દિન સુધી આચાર્ય તેમજ વિદ્વાનોનું આ તરફ અલ્પ પ્રમાણમાં ધ્યાન હતું. જો કે પરિશ્રમ સરળ ન હતો. છતાં પૂજ્ય ગુરૂદેવે દૃઢ સંકલ્પ કર્યો.

રાજસ્થાનની પવિત્ર ભૂમિ હરમાડા ક્ષેત્રના આંગણે પુષ્પ નક્ષત્રના પવિત્ર દિવસે વિ.સ. ૨૦૦૫માં આગમોના વિષયોને સર્વપ્રથમ રેલ્વેની ટિકીટો પર લખ્યા પછી કાગળની કાપલીઓમાં સ્થળ સહિત વિષયોનું સંકલન કર્યું. ત્યારબાદ ઊંડાણથી એક-એક વિષયને પરિશ્રમપૂર્વક શોધ કરી. ત્યારબાદ વિચાર કર્યો કે યોગ્ય શ્રુતધર પાસે તેનો પરામર્શ કરાવવો જોઈએ.

સંવત્ ૨૦૧૨ જયપુરનાં ચાતુર્માસ દરમ્યાન **ઉપાધ્યાય કવિ પૂ. શ્રી અમરચંદજી મ.સા.ને** મળી વાત રજૂ કરી. પરંતુ કવિશ્રીની તબિયત બરોબર ન હોવાથી યોગ્ય માર્ગદર્શન મળ્યું નહીં. ત્યાં જ ધાનેરા નિવાસી જયપુરના વેપારી રમણીકભાઈ મોહનલાલ શાહ એમના કાર્યથી પ્રભાવિત થઈ તેમણે યથાશક્તિ યોગદાન આપ્યું.

ચાતુર્માસ બાદ હરમાડામાં પૂ.શ્રી ચાંદમલજી મ.સા.ની દિક્ષા થઈ. પંડિત શ્રી મિશ્રીલાલજી મ.સા. "મુમુક્ષુ"ને સેવામાં રાખી પૂજ્ય ગુરૂદેવના આશીર્વાદ લઈ આપ ફરીથી કવિશ્રીની સેવામાં અનુયોગ સંપાદન માટે માર્ગદર્શન મેળવવા આગ્રા પધાર્યા.

'નિશીથ ભાષ્ય' જે મહત્વપૂર્ણ ગ્રંથ છે. તેની હસ્તલિખીત પ્રત બે જ મળતી હતી તે પણ ખૂબ જ જીર્ણ તેમજ અશુદ્ધ તેથી વાંચવામાં કષ્ટ પડતું હતું. તેના સંપાદનનું કવિશ્રીના મનમાં વિચાર આવ્યું. તેઓએ ગુરૂદેવને ચર્ચા કરી પૂજ્ય ગુરૂદેવે કવિશ્રીના નિર્દેશનમાં તેના સંપાદનનું કાર્ય તેમજ પ્રૂફરીડીંગ આદિ કાર્ય ૧૪ મહિનાના અલ્પ સમયમાં પૂર્ણ કર્યું. સંવત્ ૨૦૧૫નું ચાતુર્માસ આગ્રામાં જ કર્યું. ત્યાં પંડિત દલસુખભાઈ માલવણિયાનું આગમન થયું અને તેઓ આપશ્રીની નિષ્ઠા તેમજ કાર્યશૈલી જોઈ પ્રભાવિત થયા તેમણે કહ્યું. **"મારી પાસે હમણાં સમય નથી ક્યારેક આવીને અનુયોગ કાર્ય જોઈશ."**

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

હરમાડાથી વારંવાર પૂ. ગુરૂદેવનાં સમાચાર આવતા ત્યાંથી વિહાર કરી ગુરૂદેવની સેવામાં પહોંચ્યાં. પથરીના ઓપરેશનનાં કારણે ૯ મહિના અજમેર હોસ્પીટલમાં તેમની સેવામાં રહ્યા. ત્યાં ફરી પંડિત દલસુખભાઈ આવ્યા. તેઓ ૧ મહિનો રોકાયા તેમણે ઉદારતાપૂર્વક પોતાના સ્વયં ખર્ચે સમગ્ર કાર્ય જોયું અને કહ્યું- **"આ કાર્ય ખૂબ જ શ્રમસાધ્ય તેમજ લાંબા સમયનું છે. તેથી આપ અમદાવાદ પધારો ત્યારે આ કામ જોઈશું તેમના માટે સમય નિકાલીશ"**

ડોકટરોની સલાહથી પૂજ્ય શ્રી ફતેહચંદજી મ.ને હરમાડા ઠાણાપતિ રાખ્યા. ત્યાં શ્રી શાંતિલાલજી દેશરલા તેમજ કુમાર સત્યદર્શી વગેરે દ્વારા આગમોને ટાઈપ કરાવ્યા, સંશોધન કર્યું તથા ફાઈલો તૈયાર કરીને **પૂજ્યશ્રી ઘાસીલાલજી મ.સા.** પાસે અમદાવાદ સરસપુરમાં માર્ગદર્શન માટે પધાર્યા. ત્યાં ચાર મહિના રોકાઈને થોડી સમજણ તેમજ આશીર્વાદ લઈ પુનઃ હરમાડામાં ગુરૂદેવની સેવામાં પધાર્યા. સંવત્ ૨૦૧૮ કારતક વદ-૭ના રોજ પૂજ્ય ગુરૂદેવ શ્રી ફતેહચંદજી મહારાજનું અવસાન થયું.

ત્યારબાદ વિહારયાત્રા પ્રારંભ થઈ ગઈ. ચાતુર્માસ કરવા, વ્યાખ્યાન આપવું, લોકોની ભીડ વિગેરેની વચ્ચે કાર્ય કેવી રીતે થઈ શકે ? છતાં સમય કાઢીને કાર્ય ચાલુ રાખ્યું.

જોધપુર તેમજ સોજતમાં ચોમાસું કરી સંવત્ ૨૦૨૨માં દિલ્હી પધાર્યા.

આચાર્યશ્રી આત્મારામજી મ.સા.નાં શિષ્ય પૂજ્ય શ્રી પ્રેમચંદજી મ., પંડિત શ્રી ફુલચંદજી મ.સા."શ્રમણ", પૂ.શ્રી રતનમુનિ મ., પૂ. કાંતિમુનિ મ.ની સાથે ચાતુર્માસ સબ્જીમંડી દિલ્હીમાં કર્યું. ચાતુર્માસ પછી કાર્યને વેગવાન્ બનાવવા એકાંતમાં કિંગ્ઝવે કેમ્પમાં બિરાજ્યા. ત્યાં શ્રી શાંતિલાલ વનમાળી શેઠ પ્રબંધક હતા. ત્યાં કાગળ ઉપર જે કાર્ય કર્યું હતું, જે વિષયસુચી તૈયાર કરી હતી તે ઉદ્યોગશાળા પ્રેસમાં છાપવામાં આપી. ગ્રંથનું નામ **"જૈનાગમ નિર્દેશિકા"** રાખવામાં આવ્યું. આ સમયે **"સમવાયાંગ સાનુવાદ"** પણ પ્રકાશિત થયું. **"સ્થાનાંગ સાનુવાદ"**નું પ્રકાશન પણ શરૂ થયું. કેમ્પમાં ચોમાસું કરીને શોરાકોઠી સબજીમંડીમાં રહ્યા અને ચરણાનુયોગનું સંપાદન શરૂ કર્યું.

૨૫૦ પાના છપાઈ ગયા. એ સમયે કોઈ વિઘ્ન સંતોષીએ ફાઈલના કાગળ અસ્તવ્યસ્ત કરી દીધા અને ખોવાઈ પણ ગયા. તેથી ગુરૂદેવનું મન થોડું ઉદાસ થઈ ગયું. એ સમયે શ્રી લાલા બનારસીદાસજીએ ગુરૂદેવને ઉત્સાહિત કર્યા. પછી તિમારપુરમાં શ્રી લાલા ગુલશનરાયજીને ત્યાં રોકાઈને ફાઈલોને વ્યવસ્થિત કરવાનો ઘણો પ્રયત્ન કર્યો. પણ તે ન થવા પર ગ્રંથનાં કાર્યને સ્થગિત કરવું પડ્યું.

પૂજ્ય મરુધરકેસરીજી મ.સા.નો મારવાડની બાજુ પધારવા માટે ઘણો આગ્રહ થયો. તેથી ત્યાંથી વિહાર કરી તેમના દીક્ષા સ્વર્ણ જયંતિ સમારંભમાં સોજત શહેર પધાર્યા. ત્યારબાદ સાંડેરાવ ચાતુર્માસ થયું. ચાતુર્માસમાં પં. શોભાચંદજી ભારિલ્લ આવ્યા. તેમણે ગણિતાનુયોગની ફાઈલો આપી, તેઓએ તેનું સંપાદન કાર્ય કર્યું.

મહાસુદ પૂનમ સંવત્ ૨૦૨૫માં મારી (વિનયમુનિ "વાગીશ") દિક્ષા થઈ. તે સમયે પૂજ્ય મરુધરકેસરીજી મ.સા. પધાર્યા. પછી અજમેર પધારી ત્યાં ચારમાસ રહ્યા. **ગણિતાનુયોગ**નું વૈદિક યંત્રાલયમાં મુદ્રણ થયું. મુદ્રણ કરાવવામાં શ્રી રૂપરાજજી કોઠારીનો સારો પ્રયત્ન રહ્યો.

મદનગંજ અને રિડના ચાતુર્માસ પછી સાદડી મારવાડમાં સંવત્ ૨૦૨૮નું ચાતુર્માસ થયું. બે વર્ષમાં **છેદ સૂત્રો**નું સંપાદન થયું.

સાદડી વર્ષાવાસમાં શ્રીચંદજી સુરાના આગ્રાથી આવ્યા તેમને કાર્ય સોંપ્યું. તે બે લિપિક લાવ્યા, ચોમાસામાં તેમણે પ્રેસ કોપી કરી. સાંડેરાવમાં રાજસ્થાન પ્રાંતીય સાધુ સંમેલન થયું. પછી ફૂલીયાંકલાં, જોધપુર, કુચેરા, વિજયનગર વગેરે ક્ષેત્રોમાં ચોમાસા થયાં. ચોમાસા પછી આજુ-બાજુના ક્ષેત્રોમાં વિચરી કોશીથલ પૂજ્ય પ્રવર્તક શ્રી અંબાલાલજી મ.ના દિક્ષા સ્વર્ણ જયંતિ સમારોહમાં પધાર્યા.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

ત્યાંથી સાદડી મારવાડ મહાવીર ભવનના ઉદ્‌ઘાટન પર પધાર્યા. પૂજ્ય મરુધરકેસરીજી મ.સા.નાં આશીર્વાદ લઈ અમદાવાદ તરફ વિહાર કર્યો. એ સમયે **પૂજ્ય મરુધરકેસરીજી મ.સા.એ વિજયરાજજી બોહરાને પ્રેરણા કરી કે- "અનુયોગનું કાર્ય કરાવવાનું ધ્યાન રાખજો."**

પૂજ્ય ગુરુદેવ આબુ પર્વત પર પધાર્યા. ત્યાં **"મહાવીર કેન્દ્ર"** માટે સ્થાન નક્કી થયું. ત્યાંથી અમદાવાદ પધાર્યા.

પં. દલસુખભાઈ માલવણિયા તે સમયે એલ.ડી.ઈસ્ટીટ્યુટમાં નિર્દેશક હતા. તેની નજીક જ ચાતુર્માસ કરવું જરૂરી હતું. તે સમયે નવરંગપુરામાં ઉપાશ્રય ન બન્યો હતો. આ પરિસ્થિતિમાં માણસા (પંજાબ)ના લાલા દેશરાજજી પૂરણચન્દજી જૈન દર્શનાર્થે આવ્યા. પૂ. શ્રી રોશનલાલજી મ.સા.નો તેમને પરિચય હતો. તેમના આગ્રહથી એમના બંગલાનાં ગેસ્ટ હાઉસમાં ચાતુર્માસ થયું.

દરિયાપુરી સંપ્રદાયનાં શ્રી તારાબાઈ મહાસતીજી પણ વાડજમાં હિંમતભાઈ શામળદાસજીને ત્યાં બિરાજમાન હતા. તેમને દર્શન આપવા પૂજ્ય ગુરુદેવે પધાર્યા. મહાસતીજી ઘણા જ પ્રસન્ન થયા. તેમની સ્વાધ્યાયમાં ઘણી જ રૂચિ હતી. તેઓએ હિંમતભાઈને પ્રેરણા આપી કે **"મહારાજજીએ જે કાર્ય કરી રહ્યા છે તે ઘણું જ ઉપયોગી છે. તેમાં સહકાર આપવો જોઈએ."** હિંમતભાઈને ત્યાં ખૂબ જ વિશાળ પુસ્તકાલય હતું. તેમાંથી સંદર્ભ ગ્રંથો લાવતા અને આ કાર્યમાં વેગ આપવામાં તેઓએ ઘણી જ રૂચિ બતાવી. મારી દિક્ષાનું ક્ષેત્ર પીહ છે જેના મૂળવતની મેઘરાજજી બંબ જે વ્યાપારના કારણે હૈદ્રાબાદ રહેતા હતા તે અમદાવાદ આવ્યા. તેમની પ્રેરણાથી બળદેવભાઈ ડોસાભાઈ પટેલ આ કાર્યમાં જોડાયા. આ બંન્ને આ ભગીરથ કાર્યનાં પાયારૂપ બન્યા.

પં. દલસુખભાઈ રોજ બે કલાક આવતા હતા. જૂનું કાર્ય બરાબર ન લાગ્યું. તેમણે અને ગુરુદેવે વિચાર્યું કે આ અનુયોગનું કાર્ય જલ્દી કેવી રીતે થાય ? એના માટે સુત્તાગમેનાં પાઠ લેવાનું નક્કી કર્યું. તેના અલગ-અલગ કટિંગ કરીને વિષય કાઢ્યા. છતાં પણ મૂળપાઠોની વ્યવસ્થા માટે અંગસુત્તાણિના કટિંગ કરીને પાઠ લીધા. તેના પર શીર્ષક લગાવ્યા. ચાતુર્માસ પછી એલ.ડી. ઈન્સ્ટીટ્યુટમાં રહ્યા. ત્યાં સંશોધન કાર્ય કર્યું. ત્યારબાદ લક્ષ્મણભાઈ ભોજક, સાંડેરાવવાળા મોતીલાલજી પુખરાજજી સાકરિયા વિગેરેએ પ્રેસકોપી તૈયાર કરી. પછી પં. અમૃતભાઈ ભોજક જે પ્રાકૃતના સારા વિદ્વાન છે, તેમણે પ્રાકૃતનાં શીર્ષક લગાવ્યા. ગ્રંથ મૂળપાઠવાળો તૈયાર થઈ ગયો. એક ભાગમાં મૂળ અને એક ભાગમાં અનુવાદ આપવામાં આવે તેવું નક્કી થયું. અને સર્વપ્રથમ ધર્મકથાનુયોગ ગ્રંથ નવીદુનિયા પ્રેસ ઈન્દોરમાં છાપવા આપ્યું. શીઘ્ર કાર્ય ન હોવાના કારણે અમદાવાદમાં પણ પ્રેસમાં કાંઈક હિસ્સો છાપવા આપ્યો. નવરંગપુરા ઉપાશ્રયમાં ચાતુર્માસ થયું.

નવરંગપુરા ચાતુર્માસ પછી વિહાર કરી નારણપુરા બળદેવભાઈના બંગલે પધાર્યા. ત્યાં જ ચર્ચા વિચારણા પછી **"આગમ અનુયોગ ટ્રસ્ટ"**ની સ્થાપના થઈ.

અહીં એ ઉલ્લેખનીય છે કે આ અનુયોગના કાર્યની શુભ શરૂઆત હરમાડાથી થઈ. શ્રી ચંપાલાલજી ચોરડિયા, શાંતિલાલજી સંચેતી, શ્રી નૌરતમલજી સંચેતી મદનગંજ, શ્રી અમરચંદજી મારુ, શ્રી છોટમલજી મહેતા, શ્રી ગુલાબચંદજી ચોરડિયા હરમાડા, શ્રી ધર્મીચંદજી સુરાણા અજમેર વિગેરેએ આ કાર્ય વધારવામાં સારી જહેમત ઉઠાવી.

પૂજ્ય ગુરુદેવની દીક્ષા સાંડેરાવમાં થવાના કારણે તેમનું આ તરફ ધ્યાન ગયું. તેમણે **"આગમ અનુયોગ પ્રકાશન પરિષદ્‌"**ની સ્થાપના કરી. ઘણા બધા પ્રકાશન આના જ અંતર્ગત થયાં. ગણિતાનુયોગ પણ પહેલા ત્યાંથી જ છપાયું. શ્રી તારાચંદજી પ્રતાપજી, શ્રી હિંમતમલજી પ્રેમચંદજી, શ્રી વૃદ્ધિચંદજી મેઘરાજજી, શ્રી નથમલજી નિહાલચંદજી, શ્રી કેશરીમલજી સેંસમલજી, શ્રી ચંપાલાલજી હિંમતમલજી વિગેરે કાર્યકર્તાઓએ પોતાના સગા-મિત્રો, ઉદારજ્ઞાન પ્રેમીઓથી સહયોગ તથા વ્યવસ્થા સંભાળવા બહુપરિશ્રમ કર્યો. આમ કાર્ય થવાના ૩૨

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

વર્ષ પછી અમદાવાદમાં આ ટ્રસ્ટની સ્થાપના થઈ. પછી સર્વપ્રથમ ધર્મકથાનુયોગના હિન્દી ભાષાંતર માટે પં.દેવકુમારજીને આપવામાં આવ્યું.

ટ્રસ્ટની સ્થાપના પછી રાજસ્થાન તરફ વિહાર યાત્રા પ્રારંભ થઈ. ઉદેપુર, પાલી થઈને આબુ માઉન્ટ મહાવીર કેન્દ્રનાં ઉદ્‌ઘાટન પર પધાર્યા. ચૈત્ર મહિનાની આયંબિલની ઓળી ત્યાં કરાવી. ફરી અમદાવાદમાં રાજસ્થાની ઉપાશ્રયમાં ચોમાસુ થયું.

ચોમાસા પછી વિહારયાત્રા મુંબઈ તરફની પ્રારંભ થઈ. મુંબઈ સાયનમાં દરિયાપુર સંપ્રદાયનાં પૂજ્ય શ્રી શાંતિલાલજી મ.સા. અને આગમ અભ્યાસી આત્માર્થી શ્રી વિરેન્દ્રમુનિજી. ગોંડલ સંપ્રદાયનાં પૂજ્ય શ્રી જસરાજજી મ.સા., બોટાદ સંપ્રદાયનાં શ્રી નવિનચન્દ્રજી મ.સા. આદિ સંતોનું મિલન થયું અને બોટાદ સંપ્રદાયનાં શ્રી અમીચંદજી મ.સા.એ અનુયોગનાં માટે વિશેષ પ્રેરણા આપી.

પૂજ્ય ગુરૂદેવની વિચારધારા સંપ્રદાયવાદી ન હોઈ સમન્વય પ્રધાન રહી છે, તે દૃષ્ટિકોણથી શ્વેતામ્બર પરંપરાના ૪૫ આગમોના આધાર લઈ કાર્ય કરી રહ્યા હતા પરંતુ કેટલાક સંકુચિત વિચારવાળા શ્રાવકોએ વિશેષ દબાણ કર્યું અને ૩૨ આગમ પ્રમાણે જ અનુયોગનો કામ કરવાનો નિર્ણય થયો.

મહાસતીજી શ્રી મુક્તિપ્રભાજી, દિવ્યપ્રભાજીનો સર્વપ્રથમ પરિચય ઘાટકોપરમાં થયો અને અનુયોગના કાર્યથી પ્રભાવિત થઈ તેમણે આ કાર્યમાં સહયોગ આપવાનું શરૂ કર્યું.

ખાર ચાતુર્માસમાં અનુયોગ ટ્રસ્ટનાં કાર્યકર્તા પહોંચ્યા, શ્રી લાલા શાદીલાલજી જૈનનાં નેતૃત્વમાં મીટીંગ થઈ અને નિર્ણય થયો કે **"એક જ કાગળ પર બે કોલમ રહે જેમાં એક બાજુ મૂળ તથા એક બાજુ હિન્દી અનુવાદ અપાય તો જ આ ગ્રંથો ઉપયોગી થાય"**, તે પ્રમાણે એક પાનાના બે કોલમમાં મૂળ-અનુવાદ વ્યવસ્થિત કરવામાં આવ્યા.

અનુવાદ પણ સારી રીતે સમજાય તેવો હોવો, મૂળના અનુસારે જ શબ્દાનુલક્ષી થવો એટલા માટે પાઠોને વિસ્તૃતથી સંક્ષિપ્ત કરવો અને સંક્ષિપ્ત પાઠને વિસ્તૃત કરવો, સમાન પાઠ એક જ વાર આપવો. બીજીવારનો પાઠ ટિપ્પણમાં ઉલ્લેખ કરવો. એવી રૂપરેખાથી મૂળ-અનુવાદ તૈયાર કરવામાં જોડાયા. પ્રાકૃત પાઠના સામે જ અનુવાદ આવવાથી શબ્દના અર્થનો બોધ પણ વાંચવાવાળાને થઈ જાય છે.

આગ્રાથી શ્રીચંદજી સુરાણાને બોલાવ્યા અને તેમને ધર્મકથાનુયોગ ફરી છાપવા આપ્યો. જે મૂળ માત્ર પહેલાં છપાયું છે તે ગુજરાતી સંસ્કરણ સાથે આપવાનું નક્કી થયું.

ચાતુર્માસ પછી કાંદાવાડીમાં મુક્તિપ્રભાજી પાસે ઉત્તમસાધનાજીને દિક્ષા આપી. પછી ગુરૂદેવનાં પ્રોસ્ટેટનાં બે ઓપરેશન શિવાજી પાર્કમાં થયા. ત્યાંથી સ્વાસ્થ્ય લાભ અને અનુયોગના લખાણના કામ માટે લોનાવલા ગયા. ત્યાં બે મહિના રોકાઈ ફરી મુંબઈ આવ્યા. સ્વાસ્થ્યના કારણે વાલકેશ્વર મુંબઈ ચોમાસું થયું. મહાસતી શ્રી મુક્તિપ્રભાજીનું ચોમાસું પણ ત્યાં હતું ધર્મકથાનુયોગ ભા.-૧ સાનુવાદનું બાકી કાર્ય કરવામાં આવ્યું.

ચોમાસા પછી શ્રી મુક્તિપ્રભાજી મ.સા. પાસે અપૂર્વસાધનાજીને દિક્ષા આપી હૈદ્રાબાદ ચાતુર્માસ માટે વિહાર થયો. ત્યાં ગણિતાનુયોગનું ફરીથી સંપાદનનું કાર્ય શરૂ થયું. વાંચકોને જણાવવાનું કે તેનું પહેલા સંસ્કરણ નીકળ્યું હતું પણ તરત જ તેની પ્રતિઓ સમાપ્ત થઈ ગઈ. ટ્રસ્ટે ફરી છાપવાનો નિર્ણય લીધો. સંશોધન થવા લાગ્યું. ઘણો પરિશ્રમ થયો લગભગ ૩૦૦ પાના વધ્યા. છતાં કેટલાક પાઠ ધ્યાનમાં આવ્યા જે દ્રવ્યાનુયોગના હિન્દીનાં ત્રીજા ભાગના પરિશિષ્ટમાં આપ્યા. તે પાઠો ગણિતાનુયોગના ગુજરાતી સંસ્કરણમાં યથાસ્થળ આપવામાં આવ્યા છે.

હૈદ્રાબાદમાં પણ સ્વાસ્થ્ય બગડ્યું. બે ઓપરેશન થયા. સ્થિતિ ગંભીર હોવાથી મુંબઈ લાવ્યા. જૈન ક્લીનીકમાં

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

દાખલ કર્યા. ત્રણ નાના-નાના ઓપરેશન થયા પણ સફળતા ન મળી. ડૉ. કોલાબાવાળાએ બતાવ્યું કે સ્ટિકચર બનવાથી સ્થિતિ ગંભીર છે. ઓપરેશન બહુ મોટું છે. છતાં પ્રયત્ન કરીએ છીએ. પૂજ્ય ગુરુદેવે સાગારી સંથારો કરી લીધો. તે સમયે **પૂજ્ય ગુરૂદેવે પોતાના હૃદયની ત્રણ વાત વિશેષરૂપથી મને રજુ કરી -**

(૧) અનુયોગનું પ્રકાશન થવું. (૨) આગમોનું શુદ્ધ આધુનિક ઢંગથી ગુટકા સાઈઝમાં પ્રકાશન થવું. (૩) વૃદ્ધ સાધુ-સાધ્વીનું સેવા કેન્દ્ર થવું. આ ત્રણ ઈચ્છા બતાવી તે દિવસથી મારું (વિનયમુનિ) આ બાજુ લક્ષ્ય કેન્દ્રિત થયું. ૭ કલાક ઓપરેશનમાં લાગ્યા, ત્રણ દિવસમાં હોશમાં આવ્યા, ૪ મહિના હોસ્પિટલમાં રહ્યા, શ્રી મુક્તિપ્રભાજી મ.સા.ની વૈરાગિન 'ઉજુ'એ ખૂબ જ સેવાનો લાભ લીધો. તેમજ કાંતિભાઈ વેકરીવાળાની સેવા અનોખી રહી.

સ્વાસ્થ્ય થોડું સ્વસ્થ થયા પછી ડોકટરની સલાહથી વિશ્રામ માટે દેવલાલી પધાર્યા. ચોમાસું થયું. ત્યાંની હવા અનુકૂળ રહી ત્યાં જ **"વર્ધમાન મહાવીર સેવા કેન્દ્ર"**ની સ્થાપના થઈ. ત્યાં અનેક સાધુ-સાધ્વીની સેવા હાલ પણ થઈ રહી છે. તેમની પ્રેરણા અને આશીર્વાદથી તે કેન્દ્રએ ઘણું જ વિશાળરૂપ લીધું છે. ત્યાં એક મોટી હોસ્પિટલ પણ બનેલ છે. ટ્રસ્ટી અંબુભાઈ અને વ્યવસ્થાપક હંસમુખભાઈ વગેરેની સેવા પ્રશંસનીય છે. પૂજ્ય ગુરૂદેવનાં સ્વાસ્થ્યની અસ્વસ્થતામાં મહાસતીજી મુક્તિપ્રભાજીએ પોતાની શિષ્યાઓ સાથે ખૂબ સેવા કરી. સેવા કેન્દ્રના ઉદ્‌ઘાટન સમયે ધર્મકથાનુયોગ મૂળનું વિમોચન શ્રી તારાચંદજી પ્રતાપજી સાંડેરાવવાળાનાં વરદ્‌હસ્તે થયું.

ઉદ્‌ઘાટન પછી વિહાર કરી અમદાવાદ થઈ સોજતરોડ પૂજ્ય પ્રવર્તક શ્રી મરૂધરકેસરીજી મ.સા., સ્વામીજીશ્રી વ્રજલાલજી મ.સા. તથા યુવાચાર્ય મધુકરજી મ.સા.નાં અંતિમ દર્શન કરી આબુ પર્વત પધાર્યા. આયંબિલ ઓળી કરાવી. ત્યાં જ દીક્ષા અર્ધ-શતાબ્દી સમારોહ થયો. ધર્મકથાનુયોગ સાનુવાદ ભા.-૧નો શ્રી મેઘરાજજી મિશ્રીમલજી સાકરિયા સાંડેરાવવાળાએ વિમોચન કર્યું. ચોમાસું આબુમાં જ થયું. થોડું-થોડું લેખનકાર્ય ચાલતું હતું. **ખંભાત સંપ્રદાયનાં પં.શ્રી મહેન્દ્રઋષિજી મ.સા.** એ પણ કામમાં જોડાયા. મહારાષ્ટ્રથી વિહાર કરી મહાસતીશ્રી મુક્તિપ્રભાજી ઠાણા-૧૧ આબુ પર્વત પધાર્યા. તેવો દિલ્હી તરફ પધારી રહ્યા હતા. ત્યારે **પૂજ્ય ગુરૂદેવે ફરમાવ્યું કે "અનુયોગનું કામ વ્યવસ્થિત કરાવી આગળ વધો."** તેમણે ગુરૂદેવનાં વચનોને આત્મસાત્ કરી ચરણાનુયોગની ફાઈલો લઈને પાલી ચાતુર્માસ કર્યું અને પૂજ્યશ્રીનું સાંડેરાવ ચાતુર્માસ થયું. પછી સાદડી મારવાડમાં પૂજ્યશ્રી અને મહાસતીજી એક મહિનો રોકાયા. **ચરણાનુયોગનું** વર્ગીકરણનું કાર્ય પૂર્ણરૂપથી જોયું પણ સંતોષપ્રદ ન લાગ્યો. બધા ચરણાનુયોગના કામમાં સંલગ્ન થઈ ગયા. પછી સોજત સીટી થઈ બધા આબુ પર્વત આવ્યા. ધર્મકથાનુંયોગ સાનુવાદના બીજા ભાગનું લાલા હરીશજી જૈન ખાર મુંબઈવાળાએ વિમોચન કર્યું.

પૂજ્ય ગુરૂદેવ, મહાસતીશ્રી મુક્તિપ્રભાજી, શ્રી દિવ્યપ્રભાજી ચરણાનુયોગનાં મૂળપાઠનું સંશોધન કરતા હતા. શ્રી અનુપમાજી અને શ્રી ભવ્યસાધનાજી સુંદર અક્ષરોમાં લખતા, શ્રી રાજેશજી ભંડારી અને શ્રી રાજેન્દ્ર મહેતા ટાઈપ કરતા, શ્રી વિરતિ સાધનાજીએ પાઠ મેળવતા તેમજ સ્ફૂર્તિ હોવાના કારણે તીવ્ર ગતિથી લખતા, મને (શ્રી વિનયમુની)ને કામમાં લગાવવા માટે શ્રી દિવ્યપ્રભાજી, અનુપમાજીએ વિશેષ પ્રેરણા આપી. હું ટાઈપ કરેલાનું નિરીક્ષણ તથા પાઠ મેળવવો વિગેરે કાર્ય કરતો. વિષયોને કોપીમાં લખતો, કયો વિષય કયા અનુયોગનો છે તેનું વિવરણ તૈયાર કરતો. કાર્યમાં બધા સંકળાયેલા હોવાથી કાર્યે તીવ્ર ગતિ પકડી.

ધાનેરા બધાનું ચાતુર્માસ નક્કી થયું. ગામની બહાર વલાણી બાગમાં લખાણના કામમાં લાગ્યા. શ્રી દર્શનપ્રભાજી વિગેરે વ્યાખ્યાન આદિ કાર્ય સંભાળતા રહ્યા. આગ્રાથી ગણિતાનુયોગનું પુનઃમુદ્રણ થઈને આવ્યું. ત્યાંથી બધા અંબાજી પહોંચ્યાં. ફરી કામમાં લાગ્યા. ત્યાં **આદિનાથ ભવન** માટે જમીન લીધી અને ગુરૂદેવની પ્રેરણાથી મોટી ધર્મશાળા વગેરે પણ થયા. ત્યાં જ **શ્રી તિલોકમુનિનું પદાર્પણ** થયું. એમનો છેદ સૂત્રોનો અનુભવ સારો થવાથી ચરણાનુયોગમાં માર્ગદર્શન મળ્યું. પછી બિયાવર આગમ સમિતિ માટે છેદસૂત્રોનું સંપાદન કાર્ય

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

કરવામાં આવ્યું. શિયાળામાં અંબાજી રહી આબુ પર્વત પર પહોંચ્યા. ચરણાનુયોગનું સંપાદન કાર્ય પૂરું થયું અને આગ્રા છાપવા મોકલી દીધું.

દ્રવ્યાનુયોગનું કાર્ય પ્રારંભ થયું અને મહાસતીજીએ જોધપુર ચાતુર્માસ માટે વિહાર કર્યો. અમારો આબુમાં જ ચાતુર્માસ થયું. પછી શિયાળામાં અંબાજી થઈ સાંડેરાવ ગયા. ત્યાંથી આબુ પર્વત આવ્યા. મહાસતીજી શ્રી મુક્તિપ્રભાજી, શ્રી દિવ્યપ્રભાજી આદિઠાણા ૧૧ પણ જોધપુરથી આબુ પર્વત પધાર્યા. ફરી દ્રવ્યાનુયોગનું કાર્ય પ્રગતિ કરવા લાગ્યું. સાદડી ચાતુર્માસ સ્થગિત કરી આબુ જ ૧૪ ઠાણાનું ચાતુર્માસ થયું. પછી સાધ્વીજી શ્રી અનુપમાજી તથા શ્રી અપૂર્વસાધનાજીના વર્ષીતપના પારણા થવાથી જોધપુર તરફ વિહાર થયો. ત્યાં પારણા પર શ્રી પુખરાજજી લુકંડ મુંબઈવાળાએ ચરણાનુયોગ ભાગ-૧નું વિમોચન કર્યું. ત્યાંથી મહાસતીજી જયપુર તરફ વિહાર કર્યો અને કાર્યની ગતિ મંદ થઈ ગઈ.

અમારું ચાતુર્માસ આબુ થયું. ત્યારબાદ પીહ, મદનગંજ વગેરે સંઘોનો આગ્રહ થવાથી વિહાર તે તરફ થયો. **મદનગંજમાં "મહાવીર કલ્યાણ કેન્દ્ર"નું ઉદ્‌ઘાટન થયું. હરમાડામાં શ્રી સંજયમુનિની દીક્ષા થઈ.** તે સમયે મહાસતીજી શ્રી મુક્તિપ્રભાજી આદિ ઠાણાનું જયપુરથી આવવાનું થયું અને ત્યારપછી તેઓએ દિલ્હી તરફ વિહાર કર્યો. ત્યાં જ ચાતુર્માસ કર્યું. ચરણાનુયોગ ભાગ-૨નું શ્રી આર.ડી.જૈન દ્વારા વિમોચન થયું.

અમે હરમાડા દીક્ષા આપી પુષ્કર પહોંચ્યા. ત્યાં ચાર મહિના રહી દ્રવ્યાનુયોગનું કાર્ય કરતા રહ્યા. સાથે-સાથે **અનુયોગ નિર્દેશિકાનું** કાર્ય પણ કરતા રહ્યા. પીહ ચાતુર્માસ થયું. પછી વિહાર કરી આબુ ઓળી પર પહોંચ્યા. ફરી જોધપુર ચાતુર્માસ માટે પધાર્યા. ડૉ. સોહનલાલજી સંચેતીએ અનુયોગના પ્રચાર કાર્યમાં જોડાયા. ચાતુર્માસ પૂર્ણ થતા જ રાવટી પધાર્યા. ત્યાં વિશેષ વસ્તી ન હતી. સેવા મંદિર હતું. જેમાં ત્યાગી વિદ્વાન્ પુરુષ શ્રી જોહરીમલજી પારેખ રહેતા હતા. પં. દેવકુમારજી બીકાનેરવાળાને કામમાં લગાવ્યા. શ્રી સુનીલ મહેતા શાહપુરાવાળા અને શ્રી ગજેન્દ્ર રાજાવત બિયાવરવાળા ટાઈપીસ્ટ રહ્યા.

શ્રી પારેખજીએ કાર્ય જોયું. તેમણે કહ્યું - **"આમાં હજુ ખામી છે, મારી પદ્ધતિથી કામ કરો."** તેમની પદ્ધતિથી કામ શરૂ થયું. બે મહિના કાર્ય ચાલ્યું. પરંતુ કાર્ય અતિ લંબાવાથી લાગ્યું કે જો આ પ્રમાણે કામ થશે તો અનુયોગના ૧૬ ભાગ થઈ જશે. જે કેટલાય વર્ષોમાં પણ પૂરું થવું કઠિન છે. તેથી ફરી જે પહેલાની પદ્ધતિ હતી તેજ પ્રણાલીથી કામ શરૂ થયું.

ત્યાંથી સૂરસાગર આવ્યા ફરી કામ ચાલ્યું, સોજત શ્રી સંજયમુનિજીનાં વર્ષીતપના પારણા પર જઈ એક માસમાં ફરી જોધપુર આવ્યા, ચાતુર્માસ સૂરસાગર જ થયું. **'અનુયોગ સમાપન સમારંભ'** થયો. આ સમય સુધી ત્રણ અનુયોગ પ્રકાશિત થઈ ગયા હતા તથા ચોથા દ્રવ્યાનુયોગનું સંપાદન કાર્ય પૂર્ણ થઈ રહ્યું હતું. સૂરસાગર સંઘ અને શ્રી મોહનલાલજી સાંડનાં અતિ આગ્રહથી આ કાર્યક્રમ રાખવામાં આવ્યો. જોધપુરમાં બિરાજમાન બધા સંપ્રદાયનાં સાધુ-સાધ્વી અહીં આવ્યા, હજારોની જનમેદની આવી. પ્રવચન થયા, અનુયોગ માટે સહયોગ એકઠો થયો. કાર્ય પૂર્ણ થવા પર ચિંતન ચાલ્યું કે- **'તેમાં કોઈ પાઠ તો નથી રહી ગયો તેથી બિયાવરની આગમ બત્રીસી લેવામાં આવી. તેના પર નિશાન કર્યા કે આ પાઠ અનુયોગનાં કયાં પાના પર લેવામાં આવ્યો છે.'** આ પ્રકારે ધ્યાન રાખવાથી અનેક પાઠ સામે આવ્યા. તેને ફરી વ્યવસ્થિત કરવામાં લાગ્યા અને જે પાઠ રહી ગયા તેને દ્રવ્યાનુયોગના ત્રીજા ભાગમાં પરિશિષ્ટમાં આપ્યા છે. હવે એક પણ પાઠ નથી રહ્યો આ વિશ્વાસ થઈ ગયો.

શિયાળામાં ત્યાં જ રહ્યા, ૧૪ માસ સૂરસાગર રહી પાવટા આવ્યા. કેટલાક દિવસ ત્યાં રહી કામ કર્યું. પછી જૈતારણ પાવનધામ પહોંચ્યા. ત્યાં એક મહિનો રોકાયા. મદનગંજ ચાતુર્માસ માટે પધાર્યા. ત્યાં પણ આ કામમાં લાગ્યા રહ્યા. ચાતુર્માસ પછી હરમાડા પહોંચ્યા, ૨ માસ ત્યાં રોકાયા, વધુપડતો શ્રમ કર્યો. શ્રી તિલોકમુનિજીએ પણ આ કામમાં સહકાર આપ્યો.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

અનેક વર્ષોથી સેવારત કુરડાયા નિવાસી શ્રી શિવજીરામજીના સુપુત્ર શ્રી માંગીલાલજી શર્મા પણ આ કાર્યમાં જોડાયા. તેમણે ખૂબ શ્રમ કર્યો. આખરે અંતિમ મુકામ પર પહોંચી ગયા. જે પ્રિય ક્ષેત્રમાં પૂજ્ય ગુરૂદેવશ્રી ફતેહચંદજી મ.સા. ૭ વર્ષ ઠાણાપતિ વિરાજ્યા હતા અને ૫૦ વર્ષ પૂર્વે જ્યાં આ અનુયોગનું કાર્ય પ્રારંભ થયેલું ત્યાં જ એ પૂર્ણ થયું.

જોધપુર જે. કે. કોમ્પ્યુટરમાં દ્રવ્યાનુયોગ છાપવા આપ્યું. ૫૦૦ પાના તૈયાર થયા, પ્રુફ જોયું પરંતુ બરાબર સેટ ન થયું. આખરે કાર્ય રદ કરવું પડયું. ફરીથી શ્રી ચંદજી સુરાનાને આગ્રાથી બોલાવ્યા. તેમની દેખભાળમાં દ્રવ્યાનુયોગનું છાપવાનું કામ શરૂ થયું.

હરમાડાથી વિહાર કરી આબુ પર્વત પહોંચ્યા. હવે પ્રુફ રીડીંગનું કામ ચાલુ થયું. શ્રી સુરાનાજી ત્રણ વાર પ્રુફ જોતાં પછી શ્રી માંગીલાલજી જોતા, ફરી હું (વિનયમુનિ) તથા પૂજ્ય ગુરૂદેવ જોતા. આ પ્રકારે ગ્રંથનું છાપવાનું કામ આગળ વધતું ગયું. ભા.-૧ તૈયાર થયો. જેનો શ્રી નવનીતભાઈ ચુનીલાલ પટેલ અમદાવાદવાળાએ વિમોચન કર્યું. સાંડેરાવ ચોમાસું થયું. પછી સાદડી, નારલાઈ, સોજત વિગેરેમાં પ્રુફરીડીંગ પરિશિષ્ટ વિગેરે કાર્ય ચાલતું રહ્યું.

સોજતમાં પૂજ્યશ્રી મરૂધરકેસરીજી મ.ની પુણ્યતિથિ પર પ્રવર્તક શ્રી રૂપચંદજી મ.નાં સાનિધ્યમાં દ્રવ્યાનુયોગના દ્વિતીય ભાગનું શ્રી નેમીચંદજી સંઘવી કુશાળપુરાવાળાએ વિમોચન કર્યું.

બધા અધ્યયનનું આમુખ ડૉ. ધર્મચંદજીએ લખ્યું. સોજતથી વિહાર કરી આબુપર્વત ઓલીતપ કરાવવા પધાર્યા. પરિશિષ્ટ, વિષયસૂચિ વિગેરેનું કામ ચાલ્યું. ત્રીજા ભાગને સંપન્ન કરવામાં લાગ્યા. અંબાજીમાં ચાતુર્માસ થયું. ચાતુર્માસમાં ઓમપ્રકાશ શર્માએ **સ્થાનાંગ સૂત્ર**ના મૂળપાઠની પ્રેસકોપી કરી. **નિરયાવલિકાદિનું** પં.રૂપેન્દ્રકુમારજીએ સંપાદન કર્યું. શ્રી બલદેવભાઈ, શ્રી નવનીતભાઈનો અતિઆગ્રહ થવાથી અમદાવાદ તરફ વિહાર થયો.

૧ જાન્યુઆરી ૧૯૯૬ના દિવસે શેઠશ્રી શ્રેણિકભાઈ કસ્તુરભાઈની અધ્યક્ષતામાં **'અનુયોગ લોકાર્પણ સમારંભ'** થયો. જેમાં અમદાવાદમાં વિરાજીત ઘણા મુનિરાજ, મહાસતીજી પધાર્યા. શ્રી દીપચંદભાઈ ગાર્ડી વિગેરે અનેક વિશિષ્ટ વ્યક્તિ આવ્યા. ગુજરાતી પ્રકાશનનો નિર્ણય થયો. ટ્રસ્ટને લગભગ ૨૦ લાખનું યોગદાન મલ્યું.

આ પ્રકારે ૫૦ વર્ષોના પ્રબલ પુરુષાર્થથી અને બધાના મહત્વપૂર્ણ યોગદાનથી ગુરૂદેવની ઈચ્છા પૂર્ણ થઈ. અનુયોગના હિન્દી સંસ્કરણનું કાર્ય પૂર્ણ થયું.

આ અનુયોગના કાર્યને સંપૂર્ણ કરવા માટે પૂજ્ય ગુરૂદેવે દ્વિદલનો ત્યાગ કર્યો તેમજ તેની બનેલી વસ્તુઓ મિઠાઈ, નમકીનનો ૩૦ વર્ષની યુવાવસ્થામાં ત્યાગ કર્યો, એક જ ટાઈમ અન્ન લેવું, વચમાં ઘણા વખત એક રોટલી પર રહ્યા અને છેલ્લા ૧૮ વર્ષ અન્ન-પાણીનો પણ ત્યાગ કર્યો. એકમાત્ર ગાયનું દૂધ અને ફુટ પર રહ્યા, કેટલી ઊંચી સાધનાથી આ ગ્રંથ તૈયાર થયો તેમજ ડૉ. મહાસતી મુક્તિપ્રભાજી વગેરે સાધ્વીઓએ કાર્ય ચાલ્યો ત્યાં સુધી આયંબિલ એકાસણા કરાવ્યા. કાર્યના પ્રારંભમાં જ આચારાંગ મૂળ કંઠસ્થ કરાવ્યો તેઓએ પણ વિગત્યાગ વગેરે ઘણા પચ્છખાણો કરી આ કાર્યને પૂર્ણ કરવામાં મદદરૂપ થયા. હું પણ યથાશક્તિ પચ્છખાણ કરીને સારો શ્રમ કરીને પૂર્ણ કરવામાં સમર્થ થયો છું.

અનુયોગના ગુજરાતી ભાષાંતરનું કાર્ય પ્રારંભ થયું. ધર્મકથાનુયોગ મૂળમાત્ર જે પ્રારંભમાં છપાયો હતો એ જ રાખ્યો એની વિશદ પ્રસ્તાવના ડૉ. જગદીશચંદ્ર જૈન એ અંગ્રેજીમાં લખી. ધર્મકથાનુયોગના બન્ને ભાગનું ગુજરાતી ભાષાંતર ગુજરાત યુનિવર્સિટી પ્રાકૃત વિભાગના પ્રોફેસર આર.એમ.શાહ, અમદાવાદવાળા કર્યો. બન્ને ભાગ છપાણા. પહેલા ભાગનું વિમોચન પ્રાકૃતના ઉચ્ચસ્તરીય વિદ્વાન્ ડૉ. હરીવલ્લભ ભાયાણીએ દ્વારા અને બીજા ભાગનું કે. એમ. ગાંધી મુંબઈવાળા દ્વારા થયેલ. ચરણાનુયોગનું ગુજરાતી ભાષાંતર ડૉ. મુક્તિપ્રભાજી અને

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

તેમની સુશિષ્યાએ કર્યું. છાપકામ પ્રારંભ થયું. ઘણા વર્ષો સુધી અટકી ગયું. કારણ કે પ્રાકૃત ભાષાનો છાપકામ અને પ્રુફરીડર સારો ન મળ્યો. જેમને કામ આપ્યું તે પણ બહુજ ધીમી ગતિમાં. દિલીપભાઈ સ્કેન-ઓ-ગ્રાફિક્સ પ્રેસવાળાનો સંપર્ક થયો. માંગીલાલ શર્માના પ્રયત્નથી કાર્યને દ્રુતગતિ મળી.

અમદાવાદથી ગુરૂદેવે આબુપર્વત ઓલીપર પધાર્યા ત્યાંથી સાંડેરાવમાં બાંકલીવાસ પોરવાળ ભવનનું ઉદ્‌ઘાટન કરાવી સાદડી મારવાડ ચાતુર્માસ માટે પધાર્યા. ત્યાંજ સંજયમુનિ બિમાર પડવાથી ચાતુર્માસ પછી ઉદયપુર થઈને આબુપર્વત પધાર્યા. છેલ્લા સાડા ત્રણ વર્ષ આબુ-અંબાજીમાં રહ્યા.

ગુરૂદેવનું સ્વાસ્થ્ય અનુયોગ (હિન્દી)નો કાર્ય પૂર્ણ થયા પછી અનુકૂલ ન રહ્યો. તેઓએ પોતાનો સંકલ્પ પૂર્ણ કરી લીધો. સન્ ૮૨માં તેઓ બિમાર પડ્યા હતા. થોડા સ્વસ્થ થઈ કામમાં જોડાયા. યથાશક્તિ કાર્ય કર્યો. એમના નિર્દેશનમાં ૧૮ વર્ષમાં હિન્દી ભાષાનો સંસ્કરણ પૂરો કરી આપ્યો. એ કાર્ય માટે જ પુનર્જન્મ મળ્યો હતો. પૂરો થતા જ સ્વાસ્થ્ય બગડી ગયો પણ છેલ્લે સુધી મને નિર્દેશ આપતા રહ્યા. કાર્યને વેગ મળ્યો.

ચરણાનુયોગ ગુજરાતી ભાષાંતરના બન્ને ભાગ છપાયા. પહેલા ભાગનો વિમોચન ટ્રસ્ટના અધ્યક્ષ નવનીતભાઈએ કર્યો અને બીજો ભાગ અર્પણ કરવાનો લાભ ગુરૂદેવની દીક્ષા તિથિના દિવસે માંગીલાલને મળ્યો. ગણિતાનુયોગનો ભાષાંતર કરવા માટે ડૉ. કનુભાઈ શેઠને આપ્યો હતો. ફરી-ફરી સંશોધન થવાના કારણે એ પણ ઘણા વર્ષો સુધી અટકી ગયો. હિન્દીના બીજા સંસ્કરણમાં પણ પાઠો છૂટવાના કારણે સંપાદન માટે પં.દેવકુમારજીને આપ્યો. ફરી ગુજરાતી અનુવાદ થયો. સંશોધન થયા પછી પ્રેસમાં છાપવા આપ્યો. ૧૦ ડિસેમ્બર-૨૦૦૦ની સાલએ ગ્રન્થ તૈયાર થઈને આવ્યો. ગોંડલ સંપ્રદાયના વાણીભૂષણશ્રી ગિરીશમુનિજીએ આબુપર્વત પધાર્યા. એમની દીક્ષા જયંતિ અને વિમોચન સમારોહ યોજ્યો. મહાવીર કેન્દ્રના સુધર્મા હોલમાં ગણિતાનુયોગનું વિમોચન કરી નવનીતભાઈ, બચુભાઈ, જયંતિભાઈ સંઘવીએ ગુરૂદેવને અર્પણ કર્યો. ગુરૂદેવ ઘણા જ ખુશ થયા. તેઓ ત્યાં કાર્યક્રમમાં લગભગ બે કલાક બેસી રહ્યા. ગ્રન્થને જોતા રહ્યા. ડૉ. દિવ્યપ્રભાજીએ તેમના ભાષણમાં **'જ્યારે કાર્ય પૂર્ણ કરાવવાનો સંકલ્પ કર્યો ત્યારે ઘણા જ ખુશ થયાં.'** એ એમનો છેલ્લો કાર્યક્રમ હતો. ૧૭ ડિસેમ્બર બપોરે ૧૨-૩૦ કલાકે સાધુવંદના વગેરે સાંભળતા અને છેલ્લે **'સિદ્ધે શરણં બોલતાં'** 'ત્યારે તેમની વધારે તબીયત બગડી ગઈ. ડૉ. મુક્તિપ્રભાજી, ડૉ. દિવ્યપ્રભાજી વગેરેની હાજરીમાં જ્યારે તેમને સંથારાના પચ્ચખાણ આપવા લાગ્યો અને એમનો હાથ પકડી પૂછ્યો ત્યારે તેઓ **આશીર્વાદરૂપે જોરથી હાથ પકડ્યો અને હુંકારો આપ્યો.** પોણાત્રણ વાગ્યા સંથારો પછખાવ્યો. સાંજે તેમને દરરોજની જેમ ઠંડી હોવાના કારણે જ્ઞાન ભંડારના ઓરડામાં સુવડાવ્યા. રાત્રે ત્રણ વાગ્યા મારે સ્વાધ્યાય સંભળાવવાનો વારો આવ્યો. સાડા ત્રણે તેઓએ મારી તરફ જોયો ત્યાં ઓરડામાં બધી બાજુ આગમના ચોપડાના અલમારા જોતા-જોતા વિલીન થઈ ગયા. એમ છેલ્લે સુધી આગમના ઉંડાણમાં જ રહ્યા. ૧૯ ડિસેમ્બર બપોરે ત્રણ વાગે હજારોની જનમેદની વચ્ચે **પ્રતાપજી કપૂરજી સાંડેરાવના પરિવારના હસ્તે 'કમલ' કન્હૈયા વિહારમાં અગ્નિ સંસ્કાર થયો.**

મારા ઉપર વધારે જવાબદારી આવી. હિમ્મતથી અનુયોગના કાર્યમાં આગળ વધ્યો. વિહારનો ક્રમ ચાલુ થઈ ગયો. ઉત્તર ગુજરાતમાં વીજાપુર સુધી જઈને ફરી આબૂ આવ્યા. ડૉ. મુક્તિપ્રભાજી, ડૉ. દિવ્યપ્રભાજી પાસે લક્ષિત સાધનાની દીક્ષા થઈ. પછી ઉદયપુર-દિલ્હીનો ઉગ્રવિહાર કરી અલવર ચાતુર્માસ કર્યો. હરમાડામાં ગુરૂદેવની પ્રથમ પુણ્યતિથિ કરી. પછી સમદડીમાં મહાસતીજી દર્શનપ્રભાજી પાસે બે દીક્ષા આપી. ગણિતાનુયોગનો સારાંશ લખવાની ભાવના જાગી. તે તૈયાર કર્યો. ગણિતાનુયોગનો બીજો ભાગ છપાયો. અમદાવાદમાં મહામંત્રી શ્રી સૌભાગ્યમુનિજી 'કુમુદ' સાથે ચૌમાસાનો પ્રવેશ કર્યો. તે સમયે જ આનો બચુભાઈ બલદેવભાઈના હસ્તે વિમોચન થયું. વ્યાખ્યાન, ગૌચરી વગેરેથી લગભગ મુક્ત થઈ દ્રવ્યાનુયોગના કાર્યમાં લાગી ગયો. દિવાળી સુધી પહેલો ભાગ થઈ ગયો. તેનું વિમોચન કૃષ્ણકાંતભાઈ પટેલ મુંબઈવાળાએ કર્યું.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

ત્યાંથી વિહાર કરી મુંબઈ આવ્યા. કુ. જિનેશાબેન ગોસલિયાને દીક્ષાનો પાઠ ભણાયો. તેમની દીક્ષા મહાસતીજી શ્રી દર્શનપ્રભાજી, દિવ્યપ્રભાજી, અનુપમાજી પાસે થઈ. ખાર આવ્યા. ત્યાં કાર્ય સારું થયો. પૂજ્ય ગુરૂદેવની જન્મજયંતિના દિવસે મુંબઈ મહાસંઘના પ્રમુખ વજુભાઈ ગાંધીના હસ્તે દ્રવ્યાનુયોગના બીજા ભાગનું વિમોચન થયું. ત્યાંથી પૂના ચાતુર્માસ માટે આવ્યા. સંવત્સરીના દિવસે દ્રવ્યાનુયોગના ત્રીજા ભાગનું વિમોચન શશીકાંતભાઈ કાળીદાસ કોઠારી પાલનપુરવાળાને હસ્તે થયું.

ગ્રંથ મોટો હોવાના કારણે આનો ચોથો ભાગ તૈયાર થયો એમાં પણ ઘણો જ શ્રમ થયો. ચારે ભાગનો શબ્દકોષ તૈયાર કર્યો. બીજા અનુયોગોના છૂટેલા પાઠો તૈયાર કરવામાં સંલગ્ન થયા. કમલેશભાઈ દોશી બોરીવલી અને ધીરેનદોશી ઘાટકોપરવાળાના આગ્રહથી ચરણાનુયોગ, ગણિતાનુયોગનો પણ શબ્દકોષ ગુજરાતીમાં તૈયાર કર્યો. બધી સામગ્રી ચોથા ભાગમાં આપવામાં આવી છે.

પૂનાથી ગુરૂદેવની ત્રીજી પુણ્યતિથિ ઉપર દેવલાલી (નાસિક) આવ્યા. સેવા કેન્દ્રમાં જ કાર્યક્રમ થયો. ત્યાં પણ યુવા પ્રણેતા ધીરજમુનિજી મ. પાસે એકતાકુમારીની દીક્ષામાં હાજરી આપી. ત્યાંથી વણી, સુરગાણા, વાંસદા થઈ કરચેલિયા આવ્યા, સ્થાનકનું ઉદ્‌ઘાટન કરાવ્યા પછી સુરતમાં દરિયાપુરી સંપ્રદાયની દિક્ષામાં શામિલ થઈ અમદાવાદ આવ્યા. ૧૮ ફેબ્રુઆરી-૨૦૦૪ના દિવસે નારણપુરા સંઘમાં અનુયોગ ટ્રસ્ટની રજતજયંતિ અને દ્રવ્યાનુયોગના ચોથા ભાગનું ટ્રસ્ટ પ્રમુખ નવનીતભાઈ ચુનીલાલ પટેલના શુભહસ્તે વિમોચન વિધી થઈ. એમ હિન્દીના આઠ ભાગ અને ગુજરાતીના ૧૧ ભાગોમાં આ અનુયોગનો વિશાળ કાર્ય ૫૫ વર્ષમાં પૂર્ણ થયો.

ગુરૂદેવે સન્ ૮૧માં મુંબઈમાં ઓપરેશનના સમયે જે ભાવના મને સોંપી હતી તે ફેબ્રુઆરી ૨૦૦૪માં ૨૪ વર્ષના અથાગ પરિશ્રમ દ્વારા પૂર્ણ થઈ રહી છે એનો મને ઘણો જ આહ્‌લાદ છે.

પૂજ્ય ગુરૂદેવનો સ્વાસ્થ્ય પ્રતિકૂલ હોવાના કારણે તેમજ એમનો સંકલ્પ પૂરો કરાવાની ભાવનાથી મારી બુદ્ધિ પ્રમાણે મૂળમાં, હિન્દી કે ગુજરાતી ભાષાંતરમાં સંશોધન કર્યું. મને ગુજરાતી ભાષાના વ્યાકરણની દૃષ્ટિએ જ્ઞાન નથી છતાં પણ પ્રયત્ન કર્યો છે જેથી ઘણી ભૂલો રહી ગઈ હશે જે પાઠકો સમજી વાંચે. જે પણ ભૂલો છે તે અવશ્ય જણાવે જેથી બીજા સંસ્કરણમાં સંશોધન થઈ શકે.

શ્રુતાચાર્યા ડૉ. મુક્તિપ્રભાજી, ડૉ. દિવ્યપ્રભાજી, ડૉ. અનુપમાજી, ભવ્યસાધનાજી અને શ્રી વિરતિ સાધનાજી વગેરેનો આ કાર્યમાં ઘણો શ્રમ રહ્યો, લાંબા-લાંબા વિહારના કારણે ચાતુર્માસ પ્રવચન વગેરેના કારણોથી આ વર્ષોમાં તેમને ઓછો સમય મળ્યો જેથી તેમજ બન્ને મોટા મહાસતીજી ધ્યાન સાધના અને ગુરૂદેવ દ્વારા જે અનુભવ થયો છે તે સાધનાઓ અને ગ્રંથો લખવાના કારણે સમય નહીં આપી શક્યા તેમજ અનુપમાજીએ જનસંપર્કમાં, ભવ્યસાધનાજીએ મહાસતીજી ચારૂશિલાજીની સેવામાં અને વિરતિસાધનાજી, વિરાગ સાધનાજી વગેરે અધ્યયન, પ્રવચન વગેરેમાં જોડાવવાથી આ કાર્યમાં ગુરૂદેવના ગયા પછી વધારે સમય નહીં આપી શક્યા જેથી ભાષા સંબંધી ત્રુટિઓ રહીજ હશે.

આચાર્યશ્રી દેવેન્દ્રમુનિજીએ આ કાર્યને કરવા માટે ઘણી જ પ્રેરણા આપી તેમજ બે અનુયોગમાં વિશદ ભૂમિકા લખી આપી.

મધુર વ્યાખ્યાની શ્રી ગૌતમમુનિજીનો મહત્વપૂર્ણ યોગદાન મળ્યો તેઓનો સ્વાસ્થ્ય અનુકૂલ ન હોવા છતાં પ્રવચનની બધી જવાબદારી સંભાળી લીધી જેથી આ કાર્ય કરી શક્યો તેમજ તપસ્વી સંજયમુનિજી 'મહાત્માજી' એ પણ સેવાસુશ્રુષાનો લાભ લઈ સારો સહકાર આપ્યો.

રાજુભાઈ મહેતા આબુવાળા તેમજ સેવાભાવી શિવજીરામજી શર્મા કુરડાયાવાળાએ તથા ગુલાબસિંહ અચપુરાવાળાએ પણ ખૂબ જ ગુરૂદેવની સેવા કરી છે તે કેમ ભૂલાય ? શિવજીરામજીના સુપુત્રો માંગીલાલે આબુ પર્વત રહીને પણ પ્રુફરીડીંગ વગેરેમાં સહકાર આપે છે અને મહાવીર શર્માએ જોડે રહીને પ્રુફરીડીંગ, લેખન, સંદર્ભ ગ્રંથોની વ્યવસ્થા કરવી વગેરે બધા કાર્યમાં સહકાર આપ્યો.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

વાંચકોને ધ્યાન રહે કે એક-એક વિષય ૫-૭ વાર લખાયો તેમજ ટાઈપ થયો. ૧૦ વાર વંચાયો હશે. પરંતુ પૂર્ણ વ્યવસ્થિત ન હોવાથી વારે-વારે સંશોધન થતું રહ્યું. જો કે પાછળનાં ૨૪ વર્ષમાં જ અર્થાત્ મુંબઈ પછી જ ચારે અનુયોગનું કાર્ય થયું છે. પૂજ્ય ગુરૂદેવનું સ્વાસ્થ્ય સારું ન હોવા છતાં અને વૃદ્ધાવસ્થા હોવા છતાં પ્રતિદિન ૭-૮ કલાક શ્રમ કરવો તેમજ નિર્દેશ કરવો એ અનુમોદનીય છે. **આપે નિશીથભાષ્ય તથા અનુયોગના સિવાય નંદીસૂત્ર, અનુયોગદ્વાર સૂત્ર, દશવૈકાલિક સૂત્ર, ઉત્તરાધ્યયન સૂત્ર, દશાશ્રુતસ્કંધ, બૃહત્કલ્પ, વ્યવહાર સૂત્ર, નિશીથસૂત્ર, આચારાંગ સૂત્ર (બન્ને શ્રુત.) સૂત્રકૃતાંગ સૂત્ર (પ્રથમ શ્રુત.) સમવાયાંગ સૂત્ર, સ્થાનાંગ સૂત્ર, પ્રશ્નવ્યાકરણ સૂત્ર નિરયાવલિકા વગેરે પાંચ આગમ આદિના મૂળમાત્રનું સંપાદન કર્યું.**

સ્થાનાંગ સૂત્ર, સમવાયાંગ સૂત્ર, સૂર્યપ્રજ્ઞપ્તિ સૂત્ર, સંજયાનિયંઠા વગેરેનું સાનુવાદ સંપાદન કર્યું. આયારદશા, બૃહત્કલ્પ, વ્યવહાર સૂત્રનું અનુવાદ-વિવેચન સહિત સંપાદન કર્યું છે.

જૈનાગમ નિર્દેશિકા, સદુપદેશ સુમન (૫૦૦ ઉપમા) ભાષ્ય કહાનીઓ વગેરે અનેક ગ્રંથોનું સંપાદન કર્યું. આપની વ્યાખ્યાન શૈલી ખૂબ જ લાક્ષણિક હતી. શબ્દોની વ્યુત્પતિઓ સાંભળીને શ્રોતાઓ મંત્રમુગ્ધ થઈ જતા હતા. આપ દ્વારા લખેલા લેખ પ્રમાણિક, સચોટ તથા ક્રાંતિકારી છે. આપ ખૂબ જ સરળ હતા. યશ, નામ-કામનાથી દૂર રહ્યા.

મહાસતીજીશ્રી મુક્તિપ્રભાજી, શ્રી દિવ્યપ્રભાજી તથા તેમની શિષ્યાઓએ અનેક મુશ્કેલીઓ સહન કરી જે શ્રમ કર્યો છે, તે અવિસ્મરણીય છે.

અંતર્રાષ્ટ્રીય ખ્યાતિ પ્રાપ્ત પં.દલસુખભાઈ માલવણીયાજીએ પણ મહેનતાણું લીધા વગર નિસ્વાર્થ ભાવથી પોતાનો અમૂલ્ય સમય આપ્યો છે.

ડૉ. સાગરમલજી જૈન ડાયરેક્ટર પાર્શ્વનાથ ઈન્સ્ટીટ્યુટ બનારસ, જે ઉચ્ચ કક્ષાના વિદ્વાન્ છે. તેઓએ પોતાનો અમૂલ્ય સમય કાઢીને ચરણાનુયોગ ભાગ-૧ તથા દ્રવ્યાનુયોગ ભાગ-૧ની વિશાળ ભૂમિકા મહેનતાણું લીધા વગર મહેનતથી લખી છે જે પ્રશંસનીય છે.

પં. દેવકુમારજી જૈન પ્રાકૃત, સંસ્કૃતના વિદ્વાન્ છે. તેમનો પણ ખૂબ સહયોગ મળવાથી આ કાર્ય પૂર્ણ થઈ શક્યું. ચારે અનુયોગના હિન્દી સંસ્કરણનો મુદ્રણ, પ્રુફ સંશોધન વિગેરેમાં શ્રીચંદજી સુરાના આગરાનો પૂર્ણ સહકાર રહ્યો તેમજ ગુજરાતી સંસ્કરણના પ્રકાશનમાં દિલીપભાઈનો પૂર્ણ સહકાર મળ્યો.

ડૉ. ધર્મચંદજી જૈને પોતાનો કિંમતી સમય કાઢી પ્રત્યેક અધ્યયનના આમુખ તથા ભૂમિકા લખી છે.

આ યુગમાં પૈસા વગર કાંઈ થતું નથી આમાં સંપાદન, પ્રકાશનમાં અંદાજે ૫૦ લાખથી વધુ ખર્ચ થયો હશે. આ બધો યશ સાંડેરાવના કાર્યકર્તા, ટ્રસ્ટના કાર્યકર્તા તથા મંત્રીશ્રી જયંતીભાઈ સંઘવી, સહમંત્રી ડૉ. સોહનલાલજી સંચેતીને જાય છે.

નારણપુરા સ્થાનકવાસી જૈન સંઘે તેમના ઉપાશ્રયનો મોટો હોલ ચોપડા મૂકવા માટે આપ્યો. તેમજ તેના જ માનદમંત્રી જયંતિભાઈ સંઘવીએ સંઘનો વૈયાવચ્ચ, ચાતુર્માસ, ટિફિન યોજના વગેરે સંભાળવા છતાં કાળજીપૂર્વક ટ્રસ્ટનો વહીવટ સારી રીતે સંભાળ્યો અને સંઘના મહેતાજી શ્યામજીભાઈ અને અત્યારે વિજયભાઈ તેમજ સંઘના કર્મચારીઓએ પણ સારો સહકાર આપ્યો. તેમની જ્ઞાન પ્રત્યે અનુમોદના પ્રસંશનીય છે.

દિલ્લી નિવાસી શ્રી ગુલશનરાયજી જૈન, શ્રી ચંદજી જૈન "જૈન બંધુ", શ્રી પ્રભુદાસભાઈ વોરા મુંબઈ, શ્રી જયંતિભાઈ કે. પટેલ, શ્રી જયંતિભાઈ સી. પટેલ અમદાવાદ, શ્રી ઘેવરચંદજી કાનુંગા જોધપુર, શ્રી નેમીચંદજી સંઘવી કુશાળપુરા વગેરેના યોગદાનને ન ભૂલી શકાય.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

જ્યાં-જ્યાં પૂજ્ય ગુરૂદેવના પગલાં પડ્યા, ચાતુર્માસ થયા. તે સંઘોનો તેમજ શ્રદ્ધાવંત જ્ઞાનાનુરાગી શ્રાવકોનો પણ પંડિતોના મહેનતાણા વગેરે માટે યોગદાન મળ્યું છે.

આચાર્ય શ્રી દેવેન્દ્રમુનિજી તેમજ પ્રવર્તક શ્રી રૂપચંદજી મ. તથા ઉપપ્રવર્તક શ્રી સુકનમુનિજી મ.નો પણ સમયે-સમયે માર્ગદર્શન મળ્યો.

મારા સહયોગી પં.શ્રી મિશ્રીમલજી 'મુમુક્ષુ', સેવાભાવી શ્રી ચાંદમલજી મ., પં.શ્રી રોશનલાલજી મ. 'શાસ્ત્રી' ની પણ વૈયાવચ્ચ સેવા ભુલાઈ ન શકાય.

આ પ્રકારે બધાના સહકારથી જ આ કાર્ય પૂર્ણ થઈ શક્યું. જેનો પણ પ્રત્યક્ષ કે પરોક્ષ સહકાર મળ્યો છે તેમનો અંતઃકરણપૂર્વક આભાર માનીએ છીએ.

લિંબડી સંપ્રદાયના શ્રી ભાષ્કરમુનિજી મ.નું આબુર્પત પર ઓલી પર પધારવું થયું. તેમની અનુયોગ પ્રતિ વિશેષ રૂચિ રહી. તેમણે સૌરાષ્ટ્ર, કચ્છની અનેક લાઈબ્રેરીમાં સેટ મોકલ્યા. અનુયોગ સંપાદનની શરૂઆતથી જાણકારી મેળવી. તેમના પ્રેમપૂર્વક આગ્રહથી જ હું આ **'અનુયોગની અપૂર્વયાત્રા'** લખી છે.

મને પણ પૂજ્ય ગુરૂદેવની સેવા તથા આ ભાવનાને પૂર્ણ કરવાનો અવસર મળ્યો. આ મારું સૌભાગ્ય છે. આ કાર્યમાં એકાગ્રતા પ્રાપ્ત થતી, મને પોતાને ઘણી વાર અનુભવ થયો કે જ્યારે માથાનો દુખાવો કે થાકનો અનુભવ થતો ત્યારે આ કાર્યમાં બેસતો તો શાંતિનો અનુભવ થતો આ બધો ગુરૂદેવના આશીર્વાદનું જ પરિણામ છે. આ કાર્યથી મને ઘણો જ આનંદ થયો.

આ અનુયોગના કામમાં લાગ્યા રહેવાના કારણે વ્યાખ્યાન કળામાં આગળ નહીં વધી શક્યો. જે સામાજીક દૃષ્ટિથી ઘણો જ જરૂરી છે પણ હું એને પ્રાથમિકતા ન આપી કારણ કે **'આગમની સેવાથી તીર્થંકર નામ કર્મનું ઉપાર્જન થાય છે. તેથી જ મેં અનુયોગના કાર્યને પ્રાથમિકતા આપી.'** હવે પ્રવચનની પ્રગતિમાં સંલગ્ન થઈશ. ગુરૂદેવના આશીર્વાદથી અવશ્ય મને સફળતા મળશે.

ધર્મકથાનુયોગ વગેરેની પ્રતિઓ સમાપ્ત થઈ ગઈ તેમને પુનઃમુદ્રણ કરાવવા માટે ફરી તેનો સંશોધન કરવો આવશ્યક છે તે કાર્ય કરવાની ભાવના છે.

આધુનિક યુગમાં કમ્પ્યુટર દ્વારા સમગ્ર વિશ્વમાં એને ફેલાવવાની ભાવના છે. જેથી સંશોધકોને લાભ મળશે.

ગુરૂદેવના ૩૨ આગમોના ગુટકા નિકાળવાનો જે સંકલ્પ હતો એમાં ૧૫ આગમ થયા છે બીજા આગમ પણ પ્રકાશિત કરાવવાની ભાવના છે એ કાર્ય પણ બધાના સહકારથી સફળ થાય એ જ આશા છે.

ગુરૂદેવના આશીર્વાદથી બધા જ કાર્ય પૂર્ણ થશે. ગુરૂદેવશ્રી મહાન્ હતા. તેમણે અનુયોગના રૂપમાં જે સમાજને આપ્યું તે ખૂબ જ મહત્ત્વપૂર્ણ છે તેનો ખૂબ લાભ ઉઠાવીએ. પ્રચાર-પ્રસાર કરીએ. આપણે ગુરૂદેવના પગલે-પગલે નિરંતર આગળ વધતાં રહીએ, આ ભાવના સાથે પૂજ્ય ગુરૂદેવના ચરણોમાં કોટિ-કોટિ વંદન.

- વિનયમુનિ

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

આગમ અનુયોગ ટ્રસ્ટ, અમદાવાદ

સહયોગી સદસ્યોની નામાવલિ

: સર્વના આભારી છીએ :

વિશિષ્ટ સહયોગી :

૧.	શ્રીમતી સૂરજબેન ચુન્નીભાઈ ધોરીભાઈ પટેલ, પાર્શ્વનાથ કોર્પોરેશન હસ્તે, સુપુત્ર શ્રી નવનીતભાઈ, પ્રવીણભાઈ, જયંતિભાઈ	અમદાવાદ
૨.	શ્રી બળદેવભાઈ ડોસાભાઈ પટેલ પબ્લિક ચેરીટેબલ ટ્રસ્ટ, હસ્તે, શ્રી બળદેવભાઈ, બચુભાઈ, બકાભાઈ	અમદાવાદ
૩.	આઈડિયલ સીટ મેટલ સ્ટૈપિંગ એન્ડ પ્રેસિંગ પ્રા.લિ. હસ્તે, શ્રી આર.એમ.શાહ	અમદાવાદ
૪.	શ્રી આત્મારામ માણિકલાલ પબ્લિક ચેરીટેબલ ટ્રસ્ટ હસ્તે, શ્રી બળવન્તલાલ, મહેન્દ્રકુમાર, શાન્તિલાલ શાહ	અમદાવાદ
૫.	શ્રી હસમુખલાલ કસ્તુરચંદભાઈ શાહ	અમદાવાદ
૬.	શ્રી પ્રેમ ગ્રુપ પીપલિયા કલાં, શ્રી પ્રેમરાજ ગણપતરાજ બોહરા હસ્તે શ્રી પૂરણચંદજી બોહરા	અમદાવાદ
૭.	શ્રી રાજમલ રિખબચંદ મેહતા ચેરીટેબલ ટ્રસ્ટ હસ્તે, શ્રી સુશીલાબેન રમણિકલાલ મહેતા, પાલનપુર	મુંબઈ
૮.	શ્રી શ્રેણીકભાઈ કસ્તુરચંદ શેઠ	અમદાવાદ
૯.	શ્રી દિપચંદભાઈ ગાર્ડી સાહેબ	મુંબઈ
૧૦.	શ્રી યુ. એન. મહેતા સાહેબ	અમદાવાદ
૧૧.	શ્રી કોકીલાબેન જંયતિલાલ કાંતિલાલ પટેલ	સાણંદ
૧૨.	એક સદ્‌ગૃહસ્થ તરફથી...હસ્તે શ્રી ભરતભાઈ શેઠ	અમદાવાદ
૧૩.	શ્રી વાલકેશ્વર સ્થા. જૈન સંઘ	મુંબઈ
૧૪.	શેઠ શ્રી ચુનીલાલ લધુભાઈ ગુંદીયાળાવાળા હસ્તે અરવિંદભાઈ	અમદાવાદ
૧૫.	શ્રી કે. ડી. શેઠ ચેરીટેબલ ટ્રસ્ટ હસ્તે જગદીશભાઈ કાંતિલાલ શેઠ	અમદાવાદ
૧૬.	શ્રી રસીકલાલ શાંતિલાલ રાજેન્દ્રકુમાર	અમદાવાદ
૧૭.	શ્રી હસમુખલાલ સી. શેઠ	મુંબઈ
૧૮.	શ્રીમતી રૂપાબેન શૈલેશભાઈ મહેતા	પાલનપુર
૧૯.	શ્રી પાર્શ્વનાથ ચેરીટેબલ ટ્રસ્ટ હસ્તે શ્રી નવનીતભાઈ	અમદાવાદ

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

૨૦.	શ્રી કાલુપુર કોમર્શિયલ કો.ઓ.બેંક લિ.	અમદાવાદ
૨૧.	શેઠશ્રી ચુન્નીલાલ નરભેરામ મેમોરિયલ ટ્રસ્ટ	અમદાવાદ
	હસ્તે, શ્રી મન્નુભાઈ બેકરીવાલા, રૂબી મિલ	મુંબઈ
૨૨.	શ્રી પ્રભુદાસભાઈ એન. વોરા	મુંબઈ
૨૩.	શ્રી પી. એસ. લૂંકડ ચેરિટેબલ ટ્રસ્ટ	મુંબઈ
	હસ્તે શ્રી પુખરાજજી લૂંકડ	
૨૪.	શ્રી ગાંધી પરિવાર	
	હસ્તે, અમરચન્દ રિખવચન્દ ગાંધી	હૈદરાબાદ
૨૫.	શ્રી ગુલશનરાયજી જૈન	દિલ્હી
૨૬.	શ્રીચન્દજી જૈન, જૈન બન્ધુ	દિલ્હી
૨૭.	શ્રી ધેવરચંદજી કાનુંગા, એલ્કોબક્સ પ્રા.લિ.	જોધપુર
૨૮.	શ્રીમતી તારાદેવી લાલચંદજી સિંઘવી	કુશાલપુરા
૨૯.	શ્રી થાનચંદ મેહતા ફાઉન્ડેશન	
	હસ્તે, શ્રી નારાયણચંદજી મહેતા	જોધપુર
૩૦.	શ્રીમતી ઉદયકુંવર ધર્મપત્ની શ્રી ઉમ્મેદમલજી સાંડ	
	હસ્તે, શ્રી ગણેશમલજી મોહનલાલજી સાંડ	જોધપુર
૩૧.	શ્રીમતી સોહનકંવર ધર્મપત્ની ડો. સોહનલાલજી સંચેતી તથા	
	સુપુત્ર શ્રી શાન્તિપ્રકાશ, મહાવીરપ્રકાશ, જિનેન્દ્રપ્રકાશ અને નગેન્દ્રપ્રકાશ સંચેતી	જોધપુર
૩૨.	શ્રી જેઠમલજી ચોરડિયા, મહાવીર ડ્રગ હાઉસ	બેંગ્લોર
૩૩.	શ્રી શાન્તિલાલજી નાહર	અમદાવાદ
૩૪.	શ્રી ભીમરાજજી ઝવેરચંદજી	સાંડેરાવ
૩૫.	શ્રી કમળાબેન હીરાલાલજી જીરાવાલા	અમદાવાદ
૩૬.	શ્રી જયંતીભાઈ સુંદરજીભાઈ ગોસલિયા	અમદાવાદ
૩૭.	ડૉ. શ્રી યોગેન્દ્રભાઈ શાંતિલાલ ભાવસાર	ખંભાત
૩૮.	શ્રી હિમ્મતલાલ શામળદાસ શાહ	અમદાવાદ
૩૯.	શ્રી મોહનલાલજી મુકનચંદજી બાલિયા	અમદાવાદ
૪૦.	શ્રી વિજયરાજજી બાલાબક્સજી બોહરા - સાબરમતી	અમદાવાદ
૪૧.	શ્રી અજયરાજજી કે. મહેતા - એલિસબ્રીજ	અમદાવાદ
૪૨.	શ્રી ચીમનભાઈ ડોસાભાઈ પટેલ	
	હસ્તે, નવનીતભાઈ	અમદાવાદ
૪૩.	શ્રીમતી કાંતાબેન જંયતિલાલ મનસુખલાલ લોખંડવાળા	અમદાવાદ
૪૪.	શ્રી સૌરાષ્ટ્ર સ્થા. જૈન સંઘ (નગરશેઠનો વંડો) હસ્તે ભરતભાઈ શેઠ	અમદાવાદ
૪૫.	શ્રી સ્થા. જૈન સંઘ (નારણપુરા) અમદાવાદ	
	હસ્તે શાંતિભાઈ	અમદાવાદ
૪૬.	શ્રી સાણંદ સાર્વજનિક ટ્રસ્ટ	
	હસ્તે, શ્રી બલદેવભાઈ	અમદાવાદ

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

૪૭. શ્રી પંજાબ જૈન ભ્રાતૃ સભા - ખાર	મુંબઈ
૪૮. શ્રી રતનકુમારજી જૈન, નિત્યાનન્દ સ્ટીલ રોલર મિલ	મુંબઈ
૪૯. શ્રી માણેકલાલજી રતનશી બગડીયા	મુંબઈ
૫૦. શ્રી હરીલાલ જયચંદ દોશી, વિશ્વ વાત્સલ્ય ટ્રસ્ટ	મુંબઈ
૫૧. શ્રી તેજરાજજી રુપરાજજી બમ્બ, ભાદવાવાળા	ઈચલકરંજી (મહારાષ્ટ્ર)
૫૨. શ્રીમતી સુગનીબાઈ મોતીલાલજી બમ્બ	
હસ્તે, શ્રી ભીમરાજજી બમ્બ પીહવાળા	હૈદરાબાદ
૫૩. શ્રી સ્થા. જૈન સંઘ, નવરંગપુરા	અમદાવાદ
૫૪. શ્રી નંદુભાઈ મહાસુખભાઈ પટેલ	અમદાવાદ
૫૫. શ્રી ભાઈલાલભાઈ હરિલાલ ગોસલિયા	અમદાવાદ
૫૬. શ્રી ધીરજલાલ ધરમશી મોરબિયા	આબુરોડ
૫૭. શ્રી સ્થા. જૈન સંઘ (સોલા)	અમદાવાદ
૫૮. શ્રી ધીરેશભાઈ ટી. શાહ	અમદાવાદ
૫૯. શ્રી બંસીભાઈ શીવલાલ કાપડિયા	અમદાવાદ
૬૦. શ્રી ગુલાબચંદજી માંગીલાલજી સુરાણા	સિકન્દ્રાબાદ
૬૧. શ્રી નેમનાથજી જૈન	ઈન્દૌર (મધ્યપ્રદેશ)
૬૨. શ્રી બાબુલાલજી ધનરાજજી મહેતા	સાદડી (મારવાડ)
૬૩. શ્રી હુકમીચંદજી મહેતા (એડવોકેટ)	જોધપુર
૬૪. શ્રી કેશરીમલજી હીરાચંદજી તાતેડ સમદડીવાળે	હુબલી
૬૫. શ્રી આર.ડી. જૈન, જૈન તાર ઉદ્યોગ	દિલ્હી
૬૬. શ્રી દેશરાજજી પૂરણચંદજી જૈન	અમદાવાદ
૬૭. શ્રી રોયલ સિન્થેટિકસ પ્રા.લિ.	મુંબઈ
હસ્તે, રમેશભાઈ કોશેલાવવાળા	
૬૮. શ્રી વિરદીચંદજી કોઠારી	કિશનગઢ
૬૯. શ્રી મદનલાલજી કોઠારી મહામંદિર	જોધપુર
૭૦. શ્રી જંવતરાજજી સોહનલાલજી બાફના	બેંગ્લોર
૭૧. શ્રી ધનરાજજી વિમલકુમારજી રુણવાલ	બૈંગ્લોર
૭૨. શ્રી જગજીવનદાસ રતનશી બગડીયા	દામનગર (ગુજરાત)
૭૩. શ્રી સુગાલ એન્ડ દામાણી	નઈ દિલ્હી
૭૪. શ્રી ભીવરાજજી હજારીમલજી સાંડેરાવવાળા	કોસમ્બા
૭૫. મે. મરુધર ઈલેકિટ્રકલ્સ	મુંબઈ
હસ્તે, શ્રી અક્ષયકુમાર પુષ્પેન્દ્રકુમાર સામસુખા - જોધપુરવાળા	
૭૬. શ્રી વિજયરાજજી મહેતા	અમદાવાદ

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

વિષય-સૂચી

ભાગ-૪
અધ્યયન ૩૯ થી ૪૬

અ.ક્રમ.	અધ્યયનનું નામ	પૃષ્ઠાંક
૩૯.	ગર્ભ અધ્યયન	૨૧૧૩ - ૨૧૪૪
૪૦.	યુગ્મ અધ્યયન	૨૧૪૫ - ૨૧૯૮
૪૧.	ગમ્મા અધ્યયન	૨૧૯૯ - ૨૨૯૭
૪૨.	આત્મા અધ્યયન	૨૨૯૮ - ૨૩૦૫
૪૩.	સમુદ્‌ઘાત અધ્યયન	૨૩૦૬ - ૨૩૪૩
૪૪.	ચરમાચરમ અધ્યયન	૨૩૪૪ - ૨૩૬૭
૪૫.	અજીવ - દ્રવ્ય અધ્યયન	૨૩૬૮ - ૨૩૯૧
૪૬.	પુદ્‌ગલ અધ્યયન	૨૩૯૨ - ૨૫૮૨
	પ્રકીર્ણક	૨૫૮૩ - ૨૬૧૩

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

વિષયાનુક્રમણિકા

સૂત્રાંક	વિષય	પા. નં.
	૩૯. ગર્ભ અધ્યયન	
	આમુખ :	૨૧૧૩-૨૧૧૫
૧.	ગર્ભ વગેરે પદોનું સ્વામિત્વ.	૨૧૧૬
૨.	ભવનાં ચતુર્વિધત્વનું પ્રરૂપણ.	૨૧૧૬
૩.	ગર્ભધારણનાં વિધિ-નિષેધનાં કારણોનું પ્રરૂપણ.	૨૧૧૬-૧૮
૪.	માનુષી ગર્ભના ચાર પ્રકારોનું પ્રરૂપણ.	૨૧૧૮
૫.	ગર્ભગત જીવનું નરક અને દેવોમાં ઉત્પન્ન થવાના કારણોનું પ્રરૂપણ.	૨૧૧૮-૨૦
૬.	ગર્ભમાં ઉત્પન્ન થતાં જીવનું સઈન્દ્રિય-સશરીર ઉત્પત્તિનું પ્રરૂપણ.	૨૧૨૦-૨૧
૭.	ગર્ભમાં ઉત્પન્ન થતાં જીવનાં વર્ણાદિનું પ્રરૂપણ.	૨૧૨૧
૮.	ઉદક ગર્ભનાં પ્રકાર અને સમયનું પ્રરૂપણ.	૨૧૨૧
૯.	ઉદક-તિર્યંચયોનિક-મનુષ્ય સ્ત્રીઓના ગર્ભ વગેરેની કાયસ્થિતિનું પ્રરૂપણ.	૨૧૨૧-૨૨
૧૦.	ગર્ભમાં સ્થિત જીવના અવસ્થાનનું પ્રરૂપણ.	૨૧૨૨
૧૧.	એક ભવ ગ્રહણની અપેક્ષાએ એક જીવના જનકોનું પ્રમાણ.	૨૧૨૨
૧૨.	એક ભવગ્રહણની અપેક્ષા એક જીવના પુત્રોની સંખ્યા.	૨૧૨૩
૧૩.	જીવના શરીરમાં માતા-પિતાના અંગોનું પ્રરૂપણ.	૨૧૨૩
૧૪.	માતા-પિતાના અંગોની કાયસ્થિતિનું પ્રરૂપણ.	૨૧૨૪
૧૫.	જીવ-ચોવીસ દંડકોમાં એકત્વ બહુત્વની વિગ્રહ ગતિનું પ્રરૂપણ.	૨૧૨૪
૧૬.	વિવિધ દિશાઓની અપેક્ષા એકેન્દ્રિય જીવોની વિગ્રહગતિના સમયનું પ્રરૂપણ.	૨૧૨૪-૩૮
૧૭.	અનંતરોપપન્નક એકેન્દ્રિય જીવોની વિગ્રહગતિના સમયનું પ્રરૂપણ.	૨૧૩૮
૧૮.	પરંપરોપપન્નક એકેન્દ્રિય જીવોની વિગ્રહગતિના સમયનું પ્રરૂપણ.	૨૧૩૮
૧૯.	અનંતરાવગાઢાદિ એકેન્દ્રિય જીવોની વિગ્રહગતિના સમયનું પ્રરૂપણ.	૨૧૩૮-૩૯
૨૦.	કૃષ્ણ નીલ કાપોત લેશ્યી એકેન્દ્રિય જીવોની વિગ્રહગતિના સમયનું પ્રરૂપણ.	૨૧૩૯
૨૧.	દ્વીપ સમુદ્રોમાં પરસ્પર જીવોના જન્મ-મરણનું પ્રરૂપણ.	૨૧૩૯-૪૦
૨૨.	મરણના ભેદ-પ્રભેદોનું પ્રરૂપણ.	૨૧૪૦-૪૪
૨૩.	મરણ સમયે જીવના પાંચ નિર્યાણ સ્થાન અને તન્નિમિત્તક ગતિનું પ્રરૂપણ.	૨૧૪૪
૨૪.	અંતિમ શરીરવાળાના મરણનું પ્રમાણ.	૨૧૪૪

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

૪૦. યુગ્મ અધ્યયન

	આમુખ :	૨૧૪૫-૪૬
૧.	યુગ્મના ભેદ અને એના લક્ષણોનું પ્રરૂપણ.	૨૧૪૭
૨.	ચોવીસ દંડકો અને સિદ્ધોમાં યુગ્મ ભેદોનું પ્રરૂપણ.	૨૧૪૭-૪૮
૩.	જઘન્યાદિ પદની અપેક્ષા ચોવીસ દંડકોમાં અને સિદ્ધોમાં કૃતયુગ્માદિનું પ્રરૂપણ.	૨૧૪૮-૪૯
૪.	જઘન્યાદિ પદની અપેક્ષા સ્ત્રીઓમાં કૃતયુગ્માદિનું પ્રરૂપણ.	૨૧૪૯
૫.	દ્રવ્ય-પ્રદેશની અપેક્ષા જીવ-ચોવીસ દંડકો અને સિદ્ધોમાં કૃતયુગ્માદિ ભેદોનું પ્રરૂપણ.	૨૧૪૯-૫૧
૬.	પ્રદેશાવગાઢની અપેક્ષા જીવ-ચોવીસ દંડકો અને સિદ્ધોમાં કૃતયુગ્માદિનું પ્રરૂપણ.	૨૧૫૧-૫૨
૭.	સ્થિતિની અપેક્ષાએ જીવ-ચોવીસ દંડકો અને સિદ્ધોમાં કૃતયુગ્માદિનું પ્રરૂપણ.	૨૧૫૨-૫૩
૮.	વર્ણાદિના પર્યાયોની અપેક્ષાએ જીવ-ચોવીસ દંડકો અને સિદ્ધોમાં કૃતયુગ્માદિનું પ્રરૂપણ.	૨૧૫૩
૯.	જ્ઞાન પર્યાયોની અપેક્ષાએ જીવ-ચોવીસ દંડકો અને સિદ્ધોમાં કૃતયુગ્માદિનું પ્રરૂપણ.	૨૧૫૩-૫૪
૧૦.	અજ્ઞાન પર્યાયોની અપેક્ષાએ જીવ-ચોવીસ દંડકોમાં કૃતયુગ્માદિનું પ્રરૂપણ.	૨૧૫૫
૧૧.	દર્શન પર્યાયોની અપેક્ષાએ જીવ-ચોવીસ દંડકોમાં કૃતયુગ્માદિનું પ્રરૂપણ.	૨૧૫૫
૧૨.	ક્ષુદ્ર યુગ્મોના ભેદ અને એના લક્ષણોનું પ્રરૂપણ.	૨૧૫૫-૫૬
૧૩.	ક્ષુદ્ર કૃતયુગ્માદિ નૈરયિકોના ઉત્પાદ વગેરેનું પ્રરૂપણ.	૨૧૫૬-૫૮
૧૪.	ક્ષુદ્ર કૃતયુગ્માદિની અપેક્ષાએ કૃષ્ણલેશ્યી નૈરયિકોના ઉત્પાતાદિનું પ્રરૂપણ.	૨૧૫૮-૫૯
૧૫.	ક્ષુદ્ર કૃતયુગ્માદિની અપેક્ષાએ નીલલેશ્યી નૈરયિકોના ઉત્પાતાદિનું પ્રરૂપણ.	૨૧૫૯-૬૦
૧૬.	ક્ષુદ્ર કૃતયુગ્માદિની અપેક્ષાએ કાપોતલેશ્યી નૈરયિકોના ઉત્પાતાદિનું પ્રરૂપણ.	૨૧૬૦
૧૭.	ક્ષુદ્ર કૃતયુગ્માદિ ભવસિદ્ધિક-અભવસિદ્ધિક નૈરયિકોના ઉત્પાતાદિનું પ્રરૂપણ.	૨૧૬૧-૬૨
૧૮.	ક્ષુદ્ર કૃતયુગ્માદિ સમ્યગ્દૃષ્ટિ નૈરયિકોના ઉત્પાતાદિનું પ્રરૂપણ.	૨૧૬૨
૧૯.	ક્ષુદ્ર કૃતયુગ્માદિ કૃષ્ણપાક્ષિક શુક્લપાક્ષિક નૈરયિકોના ઉત્પાતાદિનું પ્રરૂપણ.	૨૧૬૨
૨૦.	ક્ષુદ્ર કૃતયુગ્માદિની અપેક્ષાએ નૈરયિકોના ઉદ્વર્તનાદિનું પ્રરૂપણ.	૨૧૬૨-૬૩
૨૧.	સોળ મહાયુગ્મ અને એના લક્ષણોનું પ્રરૂપણ.	૨૧૬૪-૬૬
૨૨.	સોળ એકેન્દ્રિય મહાયુગ્મોમાં ઉત્પાતાદિ બત્રીસ દ્વારોનું પ્રરૂપણ.	૨૧૬૬-૭૨
૨૩.	પ્રથમ સમયોત્પન્ન સોળ મહાયુગ્મવાળા એકેન્દ્રિયોમાં ઉત્પાતાદિ બત્રીસ દ્વારોનું પ્રરૂપણ.	૨૧૭૨-૭૩
૨૪.	અપ્રથમ સમયથી ચરમાચરમ પર્યંત મહાયુગ્મવાળા એકેન્દ્રિયોમાં ઉત્પાતાદિ બત્રીસ દ્વારોનું પ્રરૂપણ.	૨૧૭૩-૭૪
૨૫.	લેશ્યાઓની અપેક્ષા મહાયુગ્મવાળા એકેન્દ્રિયોમાં ઉત્પાતાદિ બત્રીસ દ્વારોનું પ્રરૂપણ.	૨૧૭૫-૭૬
૨૬.	ભવસિદ્ધિક-અભવસિદ્ધિક મહાયુગ્મવાળા એકેન્દ્રિયોમાં ઉત્પાતાદિ બત્રીસ દ્વારોનું પ્રરૂપણ.	૨૧૭૬-૭૭
૨૭.	સોળ બેઇન્દ્રિય મહાયુગ્મોમાં ઉત્પાતાદિ બત્રીસ દ્વારોનું પ્રરૂપણ.	૨૧૭૭-૭૮
૨૮.	પ્રથમ સમયાદિ મહાયુગ્મ બેઇન્દ્રિયોમાં ઉત્પાતાદિ બત્રીસ દ્વારોનું પ્રરૂપણ.	૨૧૭૮-૭૯
૨૯.	સલેશ્ય મહાયુગ્મ બેઇન્દ્રિયોમાં ઉત્પાતાદિ બત્રીસ દ્વારોનું પ્રરૂપણ.	૨૧૭૯
૩૦.	ભવસિદ્ધિક-અભવસિદ્ધિક મહાયુગ્મ બેઇન્દ્રિયોમાં ઉત્પાતાદિ બત્રીસ દ્વારોનું પ્રરૂપણ.	૨૧૭૯-૮૦
૩૧.	મહાયુગ્મ ત્રીન્દ્રિય જીવોના ઉત્પાતાદિ બત્રીસ દ્વારોનું પ્રરૂપણ.	૨૧૮૦

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

સૂત્રાંક	વિષય	પા.નં.
૩૨.	મહાયુગ્મ ચતુરિન્દ્રિય જીવોના ઉત્પાતાદિ બત્રીસ દ્વારોનું પ્રરૂપણ.	૨૧૮૦
૩૩.	મહાયુગ્મ અસંજ્ઞી પંચેન્દ્રિય જીવોના ઉત્પાતાદિ બત્રીસ દ્વારોનું પ્રરૂપણ.	૨૧૮૦-૮૧
૩૪.	મહાયુગ્મવાળા સંજ્ઞી પંચેન્દ્રિયોના ઉત્પાતાદિ બત્રીસ દ્વારોનું પ્રરૂપણ.	૨૧૮૧-૮૩
૩૫.	પ્રથમ સમયાદિ મહાયુગ્મ સંજ્ઞી પંચેન્દ્રિયોમાં ઉત્પાતાદિ બત્રીસ દ્વારોનું પ્રરૂપણ.	૨૧૮૩-૮૪
૩૬.	સલેશ્ય મહાયુગ્મવાળા સંજ્ઞી પંચેન્દ્રિયોમાં ઉત્પાતાદિ બત્રીસ દ્વારોનું પ્રરૂપણ.	૨૧૮૪-૮૬
૩૭.	ભવસિદ્ધિક સંજ્ઞી પંચેન્દ્રિય મહાયુગ્મશતકમાં ઉત્પાતાદિ બત્રીસ દ્વારોનું પ્રરૂપણ.	૨૧૮૬-૮૭
૩૮.	અભવસિદ્ધિક સંજ્ઞી પંચેન્દ્રિય મહાયુગ્મ શતકમાં ઉત્પાતાદિ બત્રીસ દ્વારોનું પ્રરૂપણ.	૨૧૮૭-૮૯
૩૯.	રાશિયુગ્મના ભેદ અને એમના લક્ષણોનું પ્રરૂપણ.	૨૧૮૯
૪૦.	રાશિયુગ્મ કૃતયુગ્મવાળા ચોવીસ દંડકોમાં ઉત્પાતાદિનું પ્રરૂપણ.	૨૧૮૯-૯૨
૪૧.	રાશિ-યુગ્મ ત્રોજરાશિવાળા ચોવીસ દંડકોમાં ઉત્પાતાદિનું પ્રરૂપણ.	૨૧૯૨-૯૩
૪૨.	રાશિ-યુગ્મ દ્વાપરયુગ્મવાળા ચોવીસ દંડકોમાં ઉત્પાતાદિનું પ્રરૂપણ.	૨૧૯૩-૯૪
૪૩.	રાશિ-યુગ્મ કલ્યોજ રાશિવાળા ચોવીસ દંડકોમાં ઉત્પાતાદિનું પ્રરૂપણ.	૨૧૯૪
૪૪.	સલેશ્ય રાશિયુગ્મ કૃતયુગ્માદિવાળા ચોવીસ દંડકોમાં ઉત્પાતાદિનું પ્રરૂપણ.	૨૧૯૪-૯૬
૪૫.	ભવસિદ્ધિક રાશિયુગ્મ કૃતયુગ્માદિવાળા ચોવીસ દંડકોમાં ઉત્પાતાદિનું પ્રરૂપણ.	૨૧૯૬
૪૬.	અભવસિદ્ધિક રાશિયુગ્મ કૃતયુગ્માદિવાળા ચોવીસ દંડકોમાં ઉત્પાતાદિનું પ્રરૂપણ.	૨૧૯૭
૪૭.	સમ્યગ્દૃષ્ટિ-મિથ્યાદૃષ્ટિ રાશિયુગ્મ કૃતયુગ્માદિવાળા ચોવીસ દંડકોમાં ઉત્પાતાદિનું પ્રરૂપણ.	૨૧૯૭-૯૮
૪૮.	કૃષ્ણપાક્ષિક-શુક્લપાક્ષિક રાશિયુગ્મ કૃતયુગ્માદિવાળા ચોવીસ દંડકોમાં ઉત્પાતાદિનું પ્રરૂપણ.	૨૧૯૮

૪૧. ગમ્મા અધ્યયન

	આમુખ :	૨૧૯૯-૨૨૦૦
૧.	ચોવીસ દંડકોના ચોવીસ ઉદ્દેશકોમાં ઉપપાતાદિ વીસ દ્વારોની દ્વારગાથાઓ.	૨૨૦૧
૨.	ગતિની અપેક્ષાએ નૈરયિકોના ઉપપાતનું પ્રરૂપણ.	૨૨૦૧-૦૩
૩.	નરકમાં ઉત્પન્ન થનાર પર્યાપ્ત અસંજ્ઞી પંચેન્દ્રિય તિર્યંચયોનિકોમાં ઉપપાતાદિ વીસ દ્વારોનું પ્રરૂપણ.	૨૨૦૩-૧૧
૪.	રત્નપ્રભા નરકમાં ઉત્પન્ન થનાર પર્યાપ્ત સંજ્ઞી સંખ્યાત વર્ષાયુષ્ક પંચેન્દ્રિય તિર્યંચયોનિકમાં ઉપપાતાદિ વીસ દ્વારોનું પ્રરૂપણ.	૨૨૧૨-૧૭
૫.	શર્કરાપ્રભાથી તમઃપ્રભાપૃથ્વી પર્યંત નરકમાં ઉત્પન્ન થનાર પર્યાપ્ત સંજ્ઞી સંખ્યાત વર્ષાયુષ્ક પંચેન્દ્રિય તિર્યંચયોનિકમાં ઉપપાતાદિ વીસ દ્વારોનું પ્રરૂપણ.	૨૨૧૭-૧૮
૬.	અધઃસપ્તમ નરકમાં ઉત્પન્ન થનાર પર્યાપ્ત સંખ્યાત વર્ષાયુષ્ક સંજ્ઞી પંચેન્દ્રિય તિર્યંચયોનિકમાં ઉપપાતાદિ વીસ દ્વારોનું પ્રરૂપણ.	૨૨૧૮-૨૧
૭.	મનુષ્ય ગતિની અપેક્ષાએ નરકમાં ઉપપાતનું પ્રરૂપણ.	૨૨૨૧-૨૨
૮.	રત્નપ્રભા નરકમાં ઉત્પન્ન થનાર પર્યાપ્ત સંજ્ઞી સંખ્યાત વર્ષાયુષ્ક મનુષ્યમાં ઉપપાતાદિ વીસ દ્વારોનું પ્રરૂપણ.	૨૨૨૨-૨૪
૯.	શર્કરાપ્રભાથી તમઃપ્રભા પૃથ્વી પર્યંત નરકમાં ઉત્પન્ન થનાર પર્યાપ્ત સંજ્ઞી સંખ્યાત વર્ષાયુષ્ક મનુષ્યમાં ઉપપાતાદિ વીસ દ્વારોનું પ્રરૂપણ.	૨૨૨૫-૨૬

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

સૂત્રાંક	વિષય	પા.નં.
૧૦.	અધઃ સપ્તમનરકમાં ઉત્પન્ન થનાર પર્યાપ્ત સંજ્ઞી સંખ્યાત વર્ષાયુષ્ક મનુષ્યના ઉપપાતાદિ વીસ દ્વારોનું પ્રરૂપણ.	૨૨૨૬-૨૭
૧૧.	ગતિની અપેક્ષાએ અસુરકુમારોના ઉપપાતનું પ્રરૂપણ.	૨૨૨૮
૧૨.	અસુરકુમારોમાં ઉત્પન્ન થનાર પર્યાપ્ત અસંજ્ઞી પંચેન્દ્રિય તિર્યંચયોનિકના ઉત્પાતાદિ વીસ દ્વારોનું પ્રરૂપણ.	૨૨૨૮
૧૩.	અસુરકુમારોમાં ઉત્પન્ન થનાર અસંખ્યાત વર્ષાયુષ્ક સંજ્ઞી પંચેન્દ્રિય તિર્યંચયોનિકોના ઉત્પાતાદિ વીસ દ્વારોનું પ્રરૂપણ.	૨૨૨૮-૩૨
૧૪.	અસુરકુમારોમાં ઉત્પન્ન થનાર સંખ્યાત વર્ષાયુષ્ક સંજ્ઞી પંચેન્દ્રિય તિર્યંચયોનિકોના ઉત્પાતાદિ વીસ દ્વારોનું પ્રરૂપણ.	૨૨૩૨-૩૩
૧૫.	અસુરકુમારોમાં ઉત્પન્ન થનાર અસંખ્યાત વર્ષાયુષ્ક સંજ્ઞી મનુષ્યોમાં ઉત્પાતાદિ વીસ દ્વારોનું પ્રરૂપણ.	૨૨૩૩-૩૪
૧૬.	અસુરકુમારોમાં ઉત્પન્ન થનાર પર્યાપ્ત સંખ્યાત વર્ષાયુષ્ક સંજ્ઞી મનુષ્યોમાં ઉત્પાતાદિ વીસ દ્વારોનું પ્રરૂપણ.	૨૨૩૪
૧૭.	ગતિની અપેક્ષાએ નાગકુમારોના ઉપપાતનું પ્રરૂપણ.	૨૨૩૫
૧૮.	નાગકુમારોમાં ઉત્પન્ન થનાર અસંખ્યાત વર્ષાયુષ્ક સંજ્ઞી પંચેન્દ્રિય તિર્યંચયોનિકોના ઉપપાતાદિ વીસ દ્વારોનું પ્રરૂપણ.	૨૨૩૫-૩૬
૧૯.	નાગકુમારોમાં ઉત્પન્ન થનાર પર્યાપ્ત સંખ્યાત વર્ષાયુષ્ક સંજ્ઞી પંચેન્દ્રિય તિર્યંચયોનિકોના ઉપપાતાદિ વીસ દ્વારોનું પ્રરૂપણ.	૨૨૩૬-૩૭
૨૦.	નાગકુમારોમાં ઉત્પન્ન થનાર અસંખ્યાત વર્ષાયુષ્ક સંજ્ઞી મનુષ્યોના ઉપપાતાદિ વીસ દ્વારોનું પ્રરૂપણ.	૨૨૩૭-૩૮
૨૧.	નાગકુમારોમાં ઉત્પન્ન થનાર પર્યાપ્ત સંખ્યાત વર્ષાયુષ્ક સંજ્ઞી મનુષ્યોના ઉપપાતાદિ વીસ દ્વારોનું પ્રરૂપણ.	૨૨૩૮
૨૨.	સુવર્ણકુમારથી સ્તનિતકુમારમાં ઉપપાતાદિ વીસ દ્વારોનું પ્રરૂપણ.	૨૨૩૯
૨૩.	ગતિની અપેક્ષાએ પૃથ્વીકાયિકોનાં ઉપપાતનું પ્રરૂપણ.	૨૨૩૯
૨૪.	પૃથ્વીકાયિકોમાં ઉત્પન્ન થનાર પૃથ્વીકાયિકના ઉપપાતાદિ વીસ દ્વારોનું પ્રરૂપણ.	૨૨૩૯-૪૨
૨૫.	પૃથ્વીકાયિકોમાં ઉત્પન્ન થનાર અપ્કાયિકોના ઉપપાતાદિ વીસ દ્વારોનું પ્રરૂપણ.	૨૨૪૩-૪૪
૨૬.	પૃથ્વીકાયિકોમાં ઉત્પન્ન થનાર તેજસ્કાયિકોના ઉપપાતાદિ વીસ દ્વારોનું પ્રરૂપણ.	૨૨૪૪
૨૭.	પૃથ્વીકાયિકોમાં ઉત્પન્ન થનાર વાયુકાયિકોના ઉપપાતાદિ વીસ દ્વારોનું પ્રરૂપણ.	૨૨૪૫
૨૮.	પૃથ્વીકાયિકોમાં ઉત્પન્ન થનાર વનસ્પતિકાયિકોના ઉપપાતાદિ વીસ દ્વારોનું પ્રરૂપણ.	૨૨૪૫
૨૯.	પૃથ્વીકાયિકોમાં ઉત્પન્ન થનાર બેઇન્દ્રિયોના ઉપપાતાદિ વીસ દ્વારોનું પ્રરૂપણ.	૨૨૪૫-૪૮
૩૦.	પૃથ્વીકાયિકોમાં ઉત્પન્ન થનાર ત્રીન્દ્રિય જીવોના ઉપપાતાદિ વીસ દ્વારોનું પ્રરૂપણ.	૨૨૪૮
૩૧.	પૃથ્વીકાયિકોમાં ઉત્પન્ન થનાર ચતુરિન્દ્રિય જીવોના ઉપપાતાદિ વીસ દ્વારોનું પ્રરૂપણ.	૨૨૪૯
૩૨.	પંચેન્દ્રિય તિર્યંચયોનિકોની અપેક્ષાએ પૃથ્વીકાયિકના ઉપપાતનું પ્રરૂપણ.	૨૨૪૯
૩૩.	પૃથ્વીકાયિકમાં ઉત્પન્ન થનાર અસંજ્ઞી પંચેન્દ્રિય તિર્યંચયોનિકોના ઉપપાતાદિ વીસ દ્વારોનું પ્રરૂપણ.	૨૨૪૯-૫૦

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

સૂત્રાંક	વિષય	પા.નં.
૩૪.	પૃથ્વીકાયિકોમાં ઉત્પન્ન થનાર સંજ્ઞી પંચેન્દ્રિય તિર્યંચયોનિકોના ઉપપાતાદિ વીસ દ્વારોનું પ્રરૂપણ.	૨૨૫૦-૫૨
૩૫.	મનુષ્યોની અપેક્ષાએ પૃથ્વીકાયિકોના ઉપપાતાદિનું પ્રરૂપણ.	૨૨૫૨
૩૬.	પૃથ્વીકાયિકમાં ઉત્પન્ન થનાર અસંજ્ઞી મનુષ્યોના ઉપપાતાદિ વીસ દ્વારોનું પ્રરૂપણ.	૨૨૫૨
૩૭.	પૃથ્વીકાયિકમાં ઉત્પન્ન થનાર સંજ્ઞી મનુષ્યોના ઉપપાતાદિ વીસ દ્વારોનું પ્રરૂપણ.	૨૨૫૨-૫૩
૩૮.	દેવોની અપેક્ષાએ પૃથ્વીકાયિકમાં ઉપપાતનું પ્રરૂપણ.	૨૨૫૩
૩૯.	પૃથ્વીકાયિકોમાં ઉત્પન્ન થનાર ભવનવાસી દેવોના ઉપપાતાદિ વીસ દ્વારોનું પ્રરૂપણ.	૨૨૫૪-૫૬
૪૦.	પૃથ્વીકાયિકોમાં ઉત્પન્ન થનાર વાણવ્યંતર દેવોના ઉપપાતાદિ વીસ દ્વારોનું પ્રરૂપણ.	૨૨૫૬
૪૧.	પૃથ્વીકાયિકોમાં ઉત્પન્ન થનાર જ્યોતિષ્ક દેવોના ઉપપાતાદિ વીસ દ્વારોનું પ્રરૂપણ.	૨૨૫૬-૫૭
૪૨.	પૃથ્વીકાયિકોમાં ઉત્પન્ન થનાર વૈમાનિક દેવોના ઉપપાતાદિ વીસ દ્વારોનું પ્રરૂપણ.	૨૨૫૭-૫૮
૪૩.	અપ્કાયિકોમાં ઉત્પન્ન થનાર તેવીસ દંડકોના ઉપપાતાદિ વીસ દ્વારોનું પ્રરૂપણ.	૨૨૫૮-૫૯
૪૪.	તેજસ્કાયિકોમાં ઉત્પન્ન થનાર દસ દંડકોમાં ઉપપાતાદિ વીસ દ્વારોનું પ્રરૂપણ.	૨૨૫૯
૪૫.	વાયુકાયિકોમાં ઉત્પન્ન થનાર દસ દંડકોના ઉપપાતાદિ વીસ દ્વારોનું પ્રરૂપણ.	૨૨૫૯
૪૬.	વનસ્પતિકાયિકોમાં ઉત્પન્ન થનાર ત્રેવીસ દંડકોમાં ઉપપાતાદિ વીસ દ્વારોનું પ્રરૂપણ.	૨૨૫૯-૬૦
૪૭.	બેઈન્દ્રિયોમાં ઉત્પન્ન થનાર દસ દંડકોના ઉપપાતાદિ વીસ દ્વારોનું પ્રરૂપણ.	૨૨૬૦
૪૮.	ત્રેન્દ્રિયોમાં ઉત્પન્ન થનાર દસ દંડકોના ઉપપાતાદિ વીસ દ્વારોનું પ્રરૂપણ.	૨૨૬૧
૪૯.	ચતુરિન્દ્રિયમાં ઉત્પન્ન થનાર દસ દંડકોના ઉપપાતાદિ વીસ દ્વારોનું પ્રરૂપણ.	૨૨૬૧
૫૦.	ગતિની અપેક્ષાએ પંચેન્દ્રિય તિર્યંચયોનિકોના ઉપપાતનું પ્રરૂપણ.	૨૨૬૧
૫૧.	પંચેન્દ્રિય તિર્યંચયોનિકોમાં ઉત્પન્ન થનાર નૈરયિકોના ઉપપાતાદિ વીસ દ્વારોનું પ્રરૂપણ.	૨૨૬૧-૬૫
૫૨.	પંચેન્દ્રિય તિર્યંચયોનિકોમાં ઉત્પન્ન થનાર એકેન્દ્રિય વિકેલેન્દ્રિયોના ઉપપાતાદિ વીસ દ્વારોનું પ્રરૂપણ.	૨૨૬૫-૬૬
૫૩.	પંચેન્દ્રિય તિર્યંચયોનિકોમાં ઉત્પન્ન થનાર અસંજ્ઞી પંચેન્દ્રિય તિર્યંચયોનિકોમાં ઉપપાતાદિ વીસ દ્વારોનું પ્રરૂપણ.	૨૨૬૬-૬૮
૫૪.	પંચેન્દ્રિય તિર્યંચયોનિકોમાં ઉત્પન્ન થનાર સંજ્ઞી પંચેન્દ્રિય તિર્યંચયોનિકોના ઉપપાતાદિ વીસ દ્વારોનું પ્રરૂપણ.	૨૨૬૮-૭૧
૫૫.	પંચેન્દ્રિય તિર્યંચયોનિકોમાં ઉત્પન્ન થનાર અસંજ્ઞી મનુષ્યોના ઉપપાતાદિ વીસ દ્વારોનું પ્રરૂપણ.	૨૨૭૧
૫૬.	પંચેન્દ્રિય તિર્યંચયોનિકોમાં ઉત્પન્ન થનાર સંજ્ઞી મનુષ્યોના ઉપપાતાદિ વીસ દ્વારોનું પ્રરૂપણ.	૨૨૭૧-૭૪
૫૭.	પંચેન્દ્રિય તિર્યંચયોનિકોમાં ઉત્પન્ન થનાર ભવનવાસી દેવોના ઉપપાતાદિ વીસ દ્વારોનું પ્રરૂપણ.	૨૨૭૪-૭૫
૫૮.	પંચેન્દ્રિય તિર્યંચયોનિકોમાં ઉત્પન્ન થનાર વાણવ્યંતર દેવોના ઉપપાતાદિ વીસ દ્વારોનું પ્રરૂપણ.	૨૨૭૫
૫૯.	પંચેન્દ્રિય તિર્યંચયોનિકોમાં ઉત્પન્ન થનાર જ્યોતિષ્ક દેવોના ઉપપાતાદિ વીસ દ્વારોનું પ્રરૂપણ.	૨૨૭૫-૭૬
૬૦.	વૈમાનિક દેવોની અપેક્ષાએ પંચેન્દ્રિય તિર્યંચયોનિકોના ઉપપાતનું પ્રરૂપણ.	૨૨૭૬
૬૧.	પંચેન્દ્રિય તિર્યંચયોનિકોમાં ઉત્પન્ન થનાર સહસ્ત્રાર પર્યંત કલ્પોપપન્નક વૈમાનિક દેવોના ઉપપાતાદિ વીસ દ્વારોનું પ્રરૂપણ.	૨૨૭૬-૭૭
૬૨.	નૈરયિકોની અપેક્ષાએ મનુષ્યોમાં ઉપપાતનું પ્રરૂપણ.	૨૨૭૭
૬૩.	મનુષ્યોમાં ઉત્પન્ન થનાર રત્નપ્રભાથી તમઃપ્રભા પૃથ્વીપર્યંત નૈરયિકોના ઉપપાતાદિ વીસ દ્વારોનું પ્રરૂપણ.	૨૨૭૮

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

સૂત્રાંક	વિષય	પા.નં.
૬૪.	મનુષ્યોમાં ઉત્પન્ન થનાર તિર્યંચયોનિકો અને મનુષ્યોના ઉપપાતાદિ વીસ દ્વારોનું પ્રરૂપણ.	૨૨૭૮-૭૯
૬૫.	મનુષ્યોમાં ઉત્પન્ન થનાર કલ્પોપપન્નક વૈમાનિક પર્યંત દેવોના ઉપપાતાદિ વીસ દ્વારોનું પ્રરૂપણ.	૨૨૮૦-૨૨૮૨
૬૬.	મનુષ્યોમાં ઉત્પન્ન થનાર કલ્પાતીત વૈમાનિક દેવોના ઉપપાતાદિ વીસ દ્વારોનું પ્રરૂપણ.	૨૨૮૨-૮૫
૬૭.	વાણવ્યંતરોમાં ઉત્પન્ન થનાર અસંજ્ઞી-સંજ્ઞી પંચેન્દ્રિય તિર્યંચયોનિકોના ઉપપાતાદિ વીસ દ્વારોનું પ્રરૂપણ.	૨૨૮૫-૮૬
૬૮.	વાણવ્યંતરોમાં ઉત્પન્ન થનાર મનુષ્યોના ઉપપાતાદિ વીસ દ્વારોનું પ્રરૂપણ.	૨૨૮૬
૬૯.	જ્યોતિષ્કોમાં ઉત્પન્ન થનાર સંજ્ઞી પંચેન્દ્રિય તિર્યંચયોનિકોના ઉપપાતાદિ વીસ દ્વારોનું પ્રરૂપણ.	૨૨૮૬-૮૯
૭૦.	જ્યોતિષ્કોમાં ઉત્પન્ન થનાર મનુષ્યોના ઉપપાતાદિ વીસ દ્વારોનું પ્રરૂપણ.	૨૨૮૯-૯૦
૭૧.	સૌધર્મ દેવોમાં ઉત્પન્ન થનાર સંજ્ઞી પંચેન્દ્રિય તિર્યંચયોનિકોના ઉપપાતાદિ વીસ દ્વારોનું પ્રરૂપણ.	૨૨૯૦-૯૨
૭૨.	સૌધર્મ દેવોમાં ઉત્પન્ન થનાર સંજ્ઞી મનુષ્યોના ઉપપાતાદિ વીસ દ્વારોનું પ્રરૂપણ.	૨૨૯૨-૯૩
૭૩.	ઈશાનાદિ સહસ્ત્રાર પર્યંત દેવોમાં ઉત્પન્ન થનાર તિર્યંચયોનિક અને મનુષ્યોના ઉપપાતાદિ વીસ દ્વારોનું પ્રરૂપણ.	૨૨૯૩-૯૪
૭૪.	આનત આદિથી અચ્યુત પર્યંત દેવોમાં ઉત્પન્ન થનાર મનુષ્યોના ઉપપાતાદિ વીસ દ્વારોનું પ્રરૂપણ.	૨૨૯૪-૯૫
૭૫.	કલ્પાતીત વૈમાનિક દેવોમાં ઉત્પન્ન થનાર મનુષ્યોના ઉપપાતાદિ વીસ દ્વારોનું પ્રરૂપણ.	૨૨૯૫-૨૨૯૭

૪૨. આત્મા અધ્યયન

	આમુખ :	૨૨૯૮-૯૯
૧.	દ્રવ્યની અપેક્ષાએ આત્મા.	૨૩૦૦
૨.	જીવ-ચોવીસ દંડકોમાં જ્ઞાન દર્શનની અપેક્ષાએ આત્મ સ્વરૂપનું પ્રરૂપણ.	૨૩૦૦
૩.	આત્માના આઠ પ્રકારોનું પ્રરૂપણ.	૨૩૦૧
૪.	આત્મા દ્વારા શબ્દોના અનુભૂતિ સ્થાનનું પ્રરૂપણ.	૨૩૦૧
૫.	પ્રાણાતિપાતાદિમાં પ્રવર્તમાન જીવો અને જીવાત્માઓમાં એકત્વનું પ્રરૂપણ.	૨૩૦૨-૦૩
૬.	પ્રાણાતિપાતાદિના આત્મ પરિણામિત્વનું પ્રરૂપણ.	૨૩૦૩
૭.	દ્રવ્યાત્માદિ આઠ આત્માઓના પરસ્પર સહભાવનું પ્રરૂપણ.	૨૩૦૩-૦૫
૮.	દ્રવ્યાદિ આત્માઓનું અલ્પબહુત્વ.	૨૩૦૫
૯.	શરીરને છોડીને (બહાર નીકળીને) આત્મનિર્ગમન (નિર્યાણ)ના દ્વિવિધત્વ (બે પ્રકાર)નું પ્રરૂપણ.	૨૩૦૫

૪૩. સમુદ્‌ઘાત-અધ્યયન

	આમુખ :	૨૩૦૬-૦૭
૧.	સમુદ્‌ઘાતોના ભેદોનું પ્રરૂપણ.	૨૩૦૮
૨.	સામાન્ય વડે સમુદ્‌ઘાતોનું સ્વામીત્વ.	૨૩૦૮
૩.	ઔધિક સમુદ્‌ઘાતોનું સામાન્યથી કાળ પ્રરૂપણ.	૨૩૦૮
૪.	ચોવીસ દંડકોમાં સમુદ્‌ઘાતોનું પ્રરૂપણ.	૨૩૦૮-૦૯

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

સૂત્રાંક	વિષય	પા.નં.
૫.	રત્નપ્રભાદિ સાત પૃથ્વીઓમાં નૈરયિકોના સમુદ્‌ઘાતોનું પ્રરૂપણ.	૨૩૧૦
૬.	સમ્મૂર્ચ્છિમ-ગર્ભજ-પંચેન્દ્રિય તિર્યંચયોનિકો અને મનુષ્યોની સમુદ્‌ઘાત સંખ્યાનું પ્રરૂપણ.	૨૩૧૦
૭.	ઔધિક અને અનન્તરોપપન્નકાદિ અગિયાર સ્થાનોમાં એકેન્દ્રિયોના સમુદ્‌ઘાતોનું પ્રરૂપણ.	૨૩૧૧
૮.	સૌધર્માદિ વૈમાનિક દેવોમાં સમુદ્‌ઘાતોનું પ્રરૂપણ.	૨૩૧૧
૯.	ચોવીસ દંડકોમાં એકત્વ-બહુત્વ દ્વારા અતીત-અનાગત સમુદ્‌ઘાતોનું પ્રરૂપણ.	૨૩૧૨-૧૪
૧૦.	ચોવીસ દંડકોના ચોવીસ દંડકોમાં એકત્વ-બહુત્વ દ્વારા અતીત અનાગત સમુદ્‌ઘાતોનું પ્રરૂપણ.	૨૩૧૪
	૧. વેદના-સમુદ્‌ઘાત.	૨૩૧૪-૧૫
	૨. કષાય-સમુદ્‌ઘાત.	૨૩૧૫-૧૭
	૩. મારણાંતિક-સમુદ્‌ઘાત.	૨૩૧૭
	૪. વૈક્રિય-સમુદ્‌ઘાત.	૨૩૧૭-૧૮
	૫. તૈજસ્-સમુદ્‌ઘાત.	૨૩૧૮
	૬. આહારક-સમુદ્‌ઘાત.	૨૩૧૮
	૭. કેવળી-સમુદ્‌ઘાત.	૨૩૧૯-૨૧
૧૧.	જીવ-ચોવીસ દંડકોમાં સમુદ્‌ઘાતના ક્ષેત્રકાળ અને ક્રિયાનું પ્રરૂપણ.	૨૩૨૧
	૧. વેદના-સમુદ્‌ઘાત.	૨૩૨૧-૨૨
	૨. કષાય-સમુદ્‌ઘાત.	૨૩૨૨
	૩. મારણાંતિક-સમુદ્‌ઘાત.	૨૩૨૨-૨૩
	૪. વૈક્રિય-સમુદ્‌ઘાત.	૨૩૨૩-૨૪
	૫. તૈજસ્-સમુદ્‌ઘાત.	૨૩૨૪-૨૫
	૬. આહારક-સમુદ્‌ઘાત.	૨૩૨૫
૧૨.	મારણાંતિક સમુદ્‌ઘાત વડે સમવહત જીવોમાં આહારાદિનું પ્રરૂપણ.	૨૩૨૬-૨૭
૧૩.	ચોવીસ દંડકોમાં મારણાંતિક સમુદ્‌ઘાતથી સમવહત-અસમવહત થઈને મરણનું પ્રરૂપણ.	૨૩૨૮
૧૪.	જલચર-સ્થળચર-ખેચરોનાં મારણાંતિક સમુદ્‌ઘાતથી સમવહત-અસમવહત થઈ મરણનું પ્રરૂપણ.	૨૩૨૮
૧૫.	સમુદ્‌ઘાત સમવહત-અસમવહત જીવ-ચોવીસ દંડકોનું અલ્પબહુત્વ.	૨૩૨૮-૩૨
૧૬.	છાદ્મસ્થિક સમુદ્‌ઘાતોનું વિસ્તારથી પ્રરૂપણ.	૨૩૩૨-૩૩
૧૭.	કષાય સમુદ્‌ઘાતનું વિસ્તારથી પ્રરૂપણ.	૨૩૩૩-૩૭
૧૮.	કેવલી સમુદ્‌ઘાતનું પ્રયોજન અને કાર્યનું પ્રરૂપણ.	૨૩૩૭
૧૯.	કેવલી સમુદ્‌ઘાત વડે નિર્જીર્ણ ચરમ પુદ્‌ગલોમાં સૂક્ષ્માદિનું પ્રરૂપણ.	૨૩૩૭-૩૯
૨૦.	કેવલી સમુદ્‌ઘાતના સમયનું પ્રરૂપણ.	૨૩૩૯
૨૧.	આવર્જીકરણના સમયનું પ્રરૂપણ.	૨૩૩૯
૨૨.	કેવલી સમુદ્‌ઘાતમાં યોગયોજનનું પ્રરૂપણ.	૨૩૪૦
૨૩.	કેવલી સમુદ્‌ઘાતાનંતર મનોયોગાદિના યોજનનું પ્રરૂપણ.	૨૩૪૧
૨૪.	કેવલી સમુદ્‌ઘાતાનંતર અને મોક્ષગમનનું પ્રરૂપણ.	૨૩૪૧-૪૩

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

સૂત્રાંક	વિષય	પા.નં.
	૪૪. ચરમાચરમ અધ્યયન	
	આમુખ :	૨૩૪૪-૪૫
૧.	ચરમાચરમનું લક્ષણ.	૨૩૪૬
૨.	એકત્વ બહુત્વના તાત્પર્યથી જીવ-ચોવીસ દંડકોમાં ગતિ વગેરેનું અગિયાર દ્વારો વડે ચરમાચરમત્વનું પ્રરૂપણ.	૨૩૪૬-૪૯
૩.	એકત્વ બહુત્વની વિવક્ષાથી જીવ-ચોવીસ દંડકો અને સિદ્ધોમાં જીવાદિ ચૌદ દ્વારો વડે ચરમાચરમત્વનું પ્રરૂપણ.	૨૩૪૯-૫૨
૪.	ચરમ અને અચરમોના અંતરનું પ્રરૂપણ.	૨૩૫૨
૫.	ચરમાચરમોનું અલ્પબહુત્વ.	૨૩૫૨
	અજીવોનું ચરમાચરમત્વ	
૬.	પરિમંડળાદિ સંસ્થાનોના ચરમાચરમત્વનું પ્રરૂપણ.	૨૩૫૩
૭.	પરિમંડળાદિ સંસ્થાનોના દ્રવ્યાદિની અપેક્ષાએ ચરમાચરમત્વ આદિનું અલ્પ બહુત્વ.	૨૩૫૪-૫૭
૮.	દ્રવ્યાદિની અપેક્ષાએ પરમાણુ પુદ્ગલના ચરમાચરમત્વનું પ્રરૂપણ.	૨૩૫૭-૫૮
૯.	પરમાણુ પુદ્ગલ અને સ્કંધોમાં ચરમાચરમત્વનું પ્રરૂપણ.	૨૩૫૮-૬૬
૧૦.	આઠ પૃથ્વીઓ અને લોકાલોકના ચરમાચરમત્વનું પ્રરૂપણ.	૨૩૬૭
૧૧.	ચરમાચરમની કાયસ્થિતિનું પ્રરૂપણ.	૨૩૬૭
	૪૫. અજીવ-દ્રવ્ય અધ્યયન	
	આમુખ :	૨૩૬૮-૭૦
૧.	બે પ્રકારના અજીવ દ્રવ્ય.	૨૩૭૧
૨.	દસ પ્રકારની અરૂપી અજીવની પ્રજ્ઞાપના.	૨૩૭૧
૩.	ચાર પ્રકારની રૂપી અજીવ પ્રજ્ઞાપના.	૨૩૭૨
૪.	રૂપી અજીવના ભેદ-પ્રભેદ.	૨૩૭૨-૭૪
૫.	વર્ણ પરિણતાદિના સો ભેદ.	૨૩૭૪-૭૭
૬.	ગંધ પરિણતાદિના છેતાલીસ ભેદ.	૨૩૭૭-૭૯
૭.	રસ પરિણતાદિના સો ભેદ.	૨૩૭૯-૮૨
૮.	સ્પર્શ પરિણતાદિના એકસો ચોરાસી ભેદ.	૨૩૮૨-૮૮
૯.	સંસ્થાન પરિણતાદિના સો ભેદ	૨૩૮૮-૯૧
૧૦.	રૂપી-અજીવ દ્રવ્યોના અનંતત્વનું પ્રરૂપણ.	૨૩૯૧
	૪૬. પુદ્ગલ અધ્યયન	
	આમુખ :	૨૩૯૨-૯૮
૧.	પુદ્ગલોની વિવિધ પ્રકારે દ્વિવિધતા.	૨૩૯૯
૨.	પુદ્ગલોની વર્ગણાઓનાં ભેદોનું પ્રરૂપણ.	૨૩૯૯-૨૪૦૦
૩.	પુદ્ગલકરણના ભેદ-પ્રભેદોનું પ્રરૂપણ.	૨૪૦૦-૦૧

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

સૂત્રાંક	વિષય	પા.નં.
૪.	પુદ્ગલોના પરિણામનું ચતુર્વિધત્વ.	૨૪૦૧
૫.	પુદ્ગલ પરિણામના પાંચ ભેદ-પ્રભેદ.	૨૪૦૧-૦૨
૬.	દ્રવ્યાદિની અપેક્ષાએ રૂપી અજીવ (પુદ્ગલ) દ્રવ્યનું પ્રરૂપણ.	૨૪૦૨
૭.	પુદ્ગલ પરિણામોના બાવીસ ભેદ.	૨૪૦૨
૮.	ત્રિકાળવર્તી પરમાણુ પુદ્ગલો અને સ્કંધોના વર્ણાદિ પરિણામનું પ્રરૂપણ.	૨૪૦૨-૦૩
૯.	પરમાણુ પુદ્ગલ અને સ્કંધોના વર્ણાદિનું પ્રરૂપણ.	૨૪૦૩-૦૪
૧૦.	પરમાણુ પુદ્ગલ અને સ્કંધોમાં વિસ્તારપૂર્વક વર્ણાદિના ભંગોનું પ્રરૂપણ.	૨૪૦૪-૨૯
૧૧.	પ્રાણાતિપાતાદિ અઢાર પાપસ્થાનોમાં વર્ણાદિનું પ્રરૂપણ.	૨૪૨૯-૩૦
૧૨.	પ્રાણાતિપાતાદિ અઢાર પાપસ્થાન વિરમણોમાં વર્ણાદિના અભાવનું પ્રરૂપણ.	૨૪૩૦
૧૩.	ઔત્પાતિકી વગેરે ચાર બુદ્ધિઓ, અવગ્રહાદિ અને ઉત્થાનાદિમાં વર્ણાદિના અભાવનું પ્રરૂપણ.	૨૪૩૦
૧૪.	અવકાશાંતરો તનુવાતાદિ અને પૃથ્વીઓમાં વર્ણાદિનું પ્રરૂપણ.	૨૪૩૦-૩૧
૧૫.	રત્નપ્રભા આદિ પૃથ્વીઓમાં પુદ્ગલ દ્રવ્યોના વર્ણાદિનું પ્રરૂપણ.	૨૪૩૧
૧૬.	જમ્બૂદ્વીપાદિ-સૌધર્મકલ્પાદિ અને નૈરયિકાવાસ વગેરેમાં વર્ણાદિનું પ્રરૂપણ.	૨૪૩૧-૩૨
૧૭.	ગર્ભમાં ઉત્પન્ન થતાં જીવના વર્ણાદિનું પ્રરૂપણ.	૨૪૩૨
૧૮.	ચોવીસ દંડકોમાં વર્ણાદિનું પ્રરૂપણ.	૨૪૩૨-૩૨
૧૯.	ધર્માસ્તિકાયાદિ ષડ્દ્રવ્યોમાં વર્ણાદિનું પ્રરૂપણ.	૨૪૩૩
૨૦.	કર્મ અને લેશ્યાઓમાં વર્ણાદિનું પ્રરૂપણ.	૨૪૩૩
૨૧.	દૃષ્ટિ-દર્શન-જ્ઞાન-અજ્ઞાન અને સંજ્ઞાઓમાં વર્ણાદિના અભાવનું પ્રરૂપણ.	૨૪૩૩
૨૨.	પાંચ શરીર અને ત્રણયોગોમાં વર્ણાદિનું પ્રરૂપણ.	૨૪૩૩
૨૩.	ઉપયોગોમાં વર્ણાદિના અભાવનું પ્રરૂપણ.	૨૪૩૩
૨૪.	સર્વદ્રવ્યો, પ્રદેશો અને પર્યાયોમાં વર્ણાદિના ભાવાભાવનું પ્રરૂપણ.	૨૪૩૪
૨૫.	અતીત-અનાગત અને સર્વકાળમાં વર્ણાદિના અભાવનું પ્રરૂપણ.	૨૪૩૪
૨૬.	જમ્બૂદ્વીપ આદિ દ્વીપ સમુદ્રોમાં સવર્ણ-અવર્ણ દ્રવ્યોના અન્યોન્ય બધ્ધત્વાદિનું પ્રરૂપણ.	૨૪૩૪-૩૫
૨૭.	પુદ્ગલોના સંસ્થાન ભેદોનું વિસ્તૃત પ્રરૂપણ.	૨૪૩૫
૨૮.	છ સંસ્થાનોનું દ્રવ્યાદિની અપેક્ષાએ અનન્તત્વનું પ્રરૂપણ.	૨૪૩૫
૨૯.	છ સંસ્થાનોનું દ્રવ્યાદિની અપેક્ષાએ અલ્પબહુત્વ.	૨૪૩૫-૩૬
૩૦.	પરિમંડળાદિ પાંચ સંસ્થાન ભેદોના સંખ્યાતાદિનું પ્રરૂપણ.	૨૪૩૭-૩૮
૩૧.	સાત નરક પૃથ્વીઓમાં સૌધર્માદિ કલ્પો અને ઈષત્પ્રાગ્ભારા પૃથ્વીમાં પરિમંડળાદિ સંસ્થાનોનું અનંતત્વ.	૨૪૩૮
૩૨.	યવાકાર પરિમંડળાદિ પાંચ સંસ્થાનોનું પરસ્પર અનંતત્વ.	૨૪૩૮-૩૯
૩૩.	સાત નરક પૃથ્વીઓ, સૌધર્માદિકલ્પો અને ઈષત્પ્રાગ્ભારા પૃથ્વીમાં પાંચ યવમધ્ય સંસ્થાનોનું અનંતત્વ.	૨૪૩૯-૪૦
૩૪.	પ્રકારાન્તરથી ઔપનિધિકી ક્ષેત્રાનુપૂર્વીના સ્વરૂપનું પ્રરૂપણ.	૨૪૪૦
૩૫.	પાંચ સંસ્થાનોના પ્રદેશોનું અને પ્રદેશાવગાઢત્વનું પ્રરૂપણ.	૨૪૪૦-૪૪

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

સૂત્રાંક	વિષય	પા.નં.
૩૬.	પાંચ સંસ્થાનોમાં એકત્વ, બહુત્વ, દ્રવ્ય અને પ્રદેશની અપેક્ષાએ કૃતયુગ્માદિનું પ્રરૂપણ.	૨૪૪૪-૪૫
૩૭.	એકત્વ બહુત્વની અપેક્ષાએ પાંચ સંસ્થાનોમાં યથાયોગ્ય કૃતયુગ્માદિ પ્રદેશાવગાઢત્વનું પ્રરૂપણ.	૨૪૪૫-૪૬
૩૮.	એકત્વ-બહુત્વની અપેક્ષાએ પાંચ સંસ્થાનોની કૃતયુગ્માદિ સમયસ્થિતિનું પ્રરૂપણ.	૨૪૪૬-૪૭
૩૯.	પાંચ સંસ્થાનોના વર્ણ, ગંધ, રસ અને સ્પર્શ પર્યાયોના કૃતયુગ્માદિનું પ્રરૂપણ.	૨૪૪૭
૪૦.	પુદ્ગલોના સંઘાત વગેરેના કારણોનું પ્રરૂપણ.	૨૪૪૭
૪૧.	પરમાણુ પુદ્ગલોના સંઘાત અને ભેદોના કાર્યોનું પ્રરૂપણ.	૨૪૪૭-૬૩
૪૨.	પુદ્ગલોનો અવરોધ.	૨૪૬૩
૪૩.	પુદ્ગલોના પ્રયોગ પરિણતાદિ (રૂપાંતરાદિ) ના ત્રણ ભેદનો સમૂહ.	૨૪૬૩
૪૪.	નવ દંડકો દ્વારા પ્રયોગ પરિણત પુદ્ગલોનું પ્રરૂપણ.	૨૪૬૪-૭૬
૪૫.	નવ દંડકો દ્વારા મિશ્ર પરિણત પુદ્ગલોનું પ્રરૂપણ.	૨૪૭૬-૭૭
૪૬.	વિશ્રસા પરિણત પુદ્ગલોનાં ભેદ-પ્રભેદ.	૨૪૭૭-૭૮
૪૭.	એક દ્રવ્યના પ્રયોગ પરિણતાદિનું પ્રરૂપણ.	૨૪૭૮-૮૫
૪૮.	બે દ્રવ્યોના પ્રયોગ પરિણતાદિનું પ્રરૂપણ.	૨૪૮૫-૮૭
૪૯.	ત્રણ દ્રવ્યોના પ્રયોગ પરિણતાદિનું પ્રરૂપણ.	૨૪૮૭-૮૮
૫૦.	ચાર આદિ અનંત દ્રવ્યોના પ્રયોગ પરિણતાદિનું પ્રરૂપણ.	૨૪૮૮-૮૯
૫૧.	પ્રયોગ પરિણતાદિ પુદ્ગલોનું અલ્પબહુત્વ.	૨૪૯૦
૫૨.	અચ્છિન્ન પુદ્ગલોના ચલિત થવાનાં કારણ.	૨૪૯૦
૫૩.	વિવિધ પ્રકારના પુદ્ગલો અને સ્કંધના અનંતત્વનું પ્રરૂપણ.	૨૪૯૦-૯૨
૫૪.	એક આકાશ પ્રદેશમાં અવસ્થિત પુદ્ગલોના ચયાદિનું પ્રરૂપણ.	૨૪૯૨-૯૩
૫૫.	દ્રવ્યાદિ આદેશો વડે સર્વપુદ્ગલોના સાર્દ્ધ સપ્રદેશાદિનું પ્રરૂપણ.	૨૪૯૩-૯૬
૫૬.	ચોવીસ દંડકોમાં સુખકારી-દુઃખકારી વગેરે પુદ્ગલોનું પ્રરૂપણ.	૨૪૯૬
૫૭.	ઇન્દ્રિય વિષયરૂપ પુદ્ગલોના પરસ્પર પરિણમનનું પ્રરૂપણ.	૨૪૯૬-૯૮
૫૮.	પ્રવાહી ગોળ વગેરે દૃષ્ટાંતો દ્વારા રૂપી દ્રવ્યોમાં વ્યવહાર નય અને નિશ્ચય નય વડે વર્ણાદિનું પ્રરૂપણ.	૨૪૯૮-૯૯
૫૯.	વર્ણ-ગંધ-રસ અને સ્પર્શ નિર્વૃત્તિના ભેદ તથા ચોવીસ દંડકોમાં પ્રરૂપણ.	૨૪૯૯-૨૫૦૦
૬૦.	ક્ષેત્ર દિશાનુસાર પુદ્ગલોનું અલ્પબહુત્વ.	૨૫૦૦
૬૧.	એક સમયાદિની સ્થિતિવાળા પુદ્ગલોનું દ્રવ્યાદિની અપેક્ષાએ અલ્પબહુત્વ.	૨૫૦૦-૦૧
૬૨.	પુદ્ગલના દ્રવ્યસ્થાન વગેરે આયુષ્યોનું અલ્પબહુત્વ.	૨૫૦૧
૬૩.	વર્ણાદિની અપેક્ષાએ પુદ્ગલોના દ્રવ્યાદિનું વિવક્ષા વડે અલ્પબહુત્વ.	૨૫૦૧-૦૨
૬૪.	પરમાણુઓના ભેદ-પ્રભેદ.	૨૫૦૨-૦૩
૬૫.	એક સમયમાં પરમાણુ પુદ્ગલની ગતિ સામર્થ્યનું પ્રરૂપણ.	૨૫૦૩
૬૬.	પરમાણુ પુદ્ગલોનું શાશ્વતત્વ - અશાશ્વતત્વ.	૨૫૦૩
૬૭.	વિવિધ પ્રકારના પરમાણુ પુદ્ગલો અને સ્કંધોના અનંતત્વનું પ્રરૂપણ.	૨૫૦૪

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

સૂત્રાંક	વિષય	પા.નં.
૬૮.	પરમાણુ પુદ્ગલોના સંઘાત (સંયોગ) ભેદના પરિણામનું પ્રરૂપણ.	૨૫૦૪
૬૯.	પુદ્ગલ પરાવર્તન ભેદ અને ચોવીસ દંડકોમાં પ્રરૂપણ.	૨૫૦૫
૭૦.	જીવ-ચોવીસ દંડકોમાં પુદ્ગલ પરાવર્તનનું પ્રરૂપણ.	૨૫૦૫-૦૬
૭૧.	ચોવીસ દંડકોના ચોવીસ દંડકોમાં પુદ્ગલનું પ્રરૂપણ.	૨૫૦૬-૦૯
૭૨.	ઔદારિકાદિ પુદ્ગલ પરાવર્તન નામકરણના કારણોનું પ્રરૂપણ.	૨૫૦૯-૧૦
૭૩.	ઔદારિકાદિ સાત પુદ્ગલ પરાવર્તનનું અલ્પબહુત્વ.	૨૫૧૦
૭૪.	ઔદારિકાદિ સાત પુદ્ગલ પરાવર્તન નિવર્ત્તના (નિષ્પત્તિ-રચના) કાળનું પ્રરૂપણ.	૨૫૧૦
૭૫.	ઔદારિકાદિ પુદ્ગલ પરાવર્તન સપ્તકના નિષ્પત્તિકાળનું અલ્પબહુત્વ.	૨૫૧૦-૧૧
૭૬.	પરમાણુ અને સ્કંધોના ત્રિકાળવર્ત્તીત્વનું પ્રરૂપણ.	૨૫૧૧
૭૭.	પરમાણુ પુદ્ગલોનું સ્કંધો અને ચોવીસ દંડકોમાં અનુશ્રેણી ગતિનું પ્રરૂપણ.	૨૫૧૨
૭૮.	પરમાણુ પુદ્ગલ સ્કંધોનું સાર્ધ-સમધ્ય અને સપ્રદેશ વગેરેનું પ્રરૂપણ.	૨૫૧૨-૧૩
૭૯.	પરમાણુ પુદ્ગલ સ્કંધોમાં સાર્દ્ધ-અનર્દ્ધત્વનું પ્રરૂપણ.	૨૫૧૩
૮૦.	પરમાણુ પુદ્ગલ અને સ્કંધોમાં કથંચિત્ આત્માદિરૂપોનું પ્રરૂપણ.	૨૫૧૩-૨૦
૮૧.	પરમાણુ પુદ્ગલ અને સ્કંધોની પરસ્પર સ્પર્શનાનું પ્રરૂપણ.	૨૫૨૦-૨૨
૮૨.	પરમાણુ પુદ્ગલ અને સ્કંધોનું વાયુકાય વડે સ્પર્શનાનું પ્રરૂપણ.	૨૫૨૨
૮૩.	પરમાણુ પુદ્ગલ સ્કંધોનું તલવાર વગેરેની ધાર પરની અવસ્થિતિનું પ્રરૂપણ.	૨૫૨૨-૨૪
૮૪.	પરમાણુ પુદ્ગલ સ્કંધોના કંપન વગેરેનું પ્રરૂપણ.	૨૫૨૪-૨૫
૮૫.	પરમાણુ પુદ્ગલ સ્કંધોમાં યથાયોગ્ય દેશ કંપક (આંશિક કંપિત) વગેરેનું પ્રરૂપણ.	૨૫૨૫-૨૬
૮૬.	વિવિધ પ્રકારો વડે પરમાણુ-પુદ્ગલ સ્કંધોની સ્થિતિનું પ્રરૂપણ.	૨૫૨૬-૨૭
૮૭.	વિવિધ પ્રકારોના પરમાણુ-પુદ્ગલ સ્કંધોના અંતરકાળનું પ્રરૂપણ.	૨૫૨૭-૨૮
૮૮.	પૂર્ણકંપક-આંશિક કંપક કંપહીન પરમાણુ-પુદ્ગલોની સ્થિતિનું પ્રરૂપણ.	૨૫૨૮-૨૯
૮૯.	પૂર્ણકંપયુક્ત આંશિક કંપયુક્ત કંપવિહીન પરમાણુ પુદ્ગલ સ્કંધોના અંતરકાળનું પ્રરૂપણ.	૨૫૨૯-૩૦
૯૦.	પૂર્ણકંપયુક્ત-આંશિક કંપયુક્ત કંપવિહીન પરમાણુ પુદ્ગલોનું અલ્પ-બહુત્વ.	૨૫૩૦-૩૧
૯૧.	પૂર્ણકંપયુક્ત-આંશિક કંપયુક્ત-કંપવિહીન પરમાણુ પુદ્ગલ સ્કંધોનું દ્રવ્યાર્થાદિની અપેક્ષાએ અલ્પ-બહુત્વ.	૨૫૩૧-૩૩
૯૨.	એકત્વ-બહુત્વની વિવક્ષાથી પરમાણુ - પુદ્ગલ સ્કંધોના સકંપ-નિષ્કંપનું પ્રરૂપણ.	૨૫૩૩
૯૩.	સકંપ-નિષ્કંપ પરમાણુ પુદ્ગલ સ્કંધોની સ્થિતિનું પ્રરૂપણ.	૨૫૩૩-૩૪
૯૪.	સંકંપ-નિષ્કંપ પરમાણુ-પુદ્ગલ સ્કંધોના અંતરકાળનું પ્રરૂપણ.	૨૫૩૪
૯૫.	સકંપ નિષ્કંપ પરમાણુ - પુદ્ગલ સ્કંધોનું અલ્પબહુત્વ.	૨૫૩૫
૯૬.	કંપયુક્ત - કંપવિહીન પરમાણુ-પુદ્ગલ સ્કંધોનું દ્રવ્યાદિની અપેક્ષાએ અલ્પબહુત્વ.	૨૫૩૫-૩૬
૯૭.	પરમાણુ-પુદ્ગલો અને સ્કંધોનું દ્રવ્ય અને પ્રદેશની અપેક્ષાએ બહુત્વનું પ્રરૂપણ.	૨૫૩૬-૩૮
૯૮.	પરમાણુ-પુદ્ગલો અને સ્કંધોની અવગાહના સ્થિતિ દ્વારા દ્રવ્ય અને પ્રદેશ વિવક્ષા વડે વિશેષાધિક વગેરેનું પ્રરૂપણ.	૨૫૩૮-૩૯
૯૯.	પરમાણુ-પુદ્ગલો અને સ્કંધોનું વર્ણાદિની અપેક્ષાએ દ્રવ્ય પ્રદેશ દ્વારા બહુત્વનું પ્રરૂપણ.	૨૫૩૯

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

સૂત્રાંક	વિષય	પા.નં.
૧૦૦.	પરમાણુ-પુદ્ગલ અને સ્કંધોનું દ્રવ્યાદિની અપેક્ષાએ અલ્પબહુત્વ.	૨૫૩૯-૪૦
૧૦૧.	એક પ્રદેશાદિ પુદ્ગલોની અવગાહના અને સ્થિતિની અપેક્ષાએ અલ્પબહુત્વ.	૨૫૪૦-૪૧
૧૦૨.	પરમાણુ-પુદ્ગલ અને સ્કંધોનું વર્ણાદિની અપેક્ષાએ દ્રવ્યાદિ વિવક્ષા દ્વારા અલ્પબહુત્વ.	૨૫૪૧-૪૨
૧૦૩.	પરમાણુ-પુદ્ગલ અને સ્કંધોનું દ્રવ્ય અને પ્રદેશની અપેક્ષાએ કૃતયુગ્માદિનું પ્રરૂપણ.	૨૫૪૩-૪૫
૧૦૪.	પરમાણુ- પુદ્ગલ અને સ્કંધોની અવગાહના સ્થિતિ વર્ણાદિયુક્ત કૃતયુગ્મ વગેરેનું પ્રરૂપણ.	૨૫૪૫-૪૭
૧૦૫.	અન્યતીર્થિકોના સ્કંધના સંયોગ અને વિયોગની ધારણા નિરાકરણનું પ્રરૂપણ.	૨૫૪૭-૪૯
૧૦૬.	નિક્ષેપ (ન્યાસ) વિવિધ વડે સ્કંધનું પ્રરૂપણ.	૨૫૪૯-૫૨
૧૦૭.	શબ્દોના ભેદ-પ્રભેદ.	૨૫૫૩
૧૦૮.	શબ્દોની ઉત્પત્તિના નિમિત્ત.	૨૫૫૪
૧૦૯.	શબ્દાદિના પુદ્ગલ રૂપત્વનું પ્રરૂપણ.	૨૫૫૪
૧૧૦.	શબ્દાદિનું એકત્વ.	૨૫૫૪
૧૧૧.	શબ્દાદિ પુદ્ગલોના વિવિધ પ્રકાર વડે ભેદોનું પ્રરૂપણ.	૨૫૫૪-૫૫
૧૧૨.	પ્રયોગબંધ વિશ્રસાબંધ નામના બે બંધ ભેદ.	૨૫૫૫
૧૧૩.	વિશ્રસાબંધનું વિસ્તારપૂર્વક નિરૂપણ.	૨૫૫૫-૫૬
૧૧૪.	પ્રયોગ બંધના ભેદ-પ્રભેદોનું પ્રરૂપણ.	૨૫૫૬-૫૯
૧૧૫.	શરીર પ્રયોગબંધના ભેદ.	૨૫૫૯
૧૧૬.	ઔદારિક શરીર પ્રયોગબંધનું વિસ્તારથી પ્રરૂપણ.	૨૫૬૦-૬૧
૧૧૭.	ઔદારિક શરીર પ્રયોગબંધની સ્થિતિનું પ્રરૂપણ.	૨૫૬૧-૬૨
૧૧૮.	ઔદારિક શરીર પ્રયોગબંધના અંતરકાળનું પ્રરૂપણ.	૨૫૬૨-૬૪
૧૧૯.	ઔદારિક શરીરનાં બંધક - અબંધકોનું અલ્પબહુત્વ.	૨૫૬૪
૧૨૦.	વૈક્રિય શરીર પ્રયોગ બંધનું વિસ્તારપૂર્વક પ્રરૂપણ.	૨૫૬૪-૬૬
૧૨૧.	વૈક્રિય શરીર પ્રયોગ બંધની સ્થિતિનું પ્રરૂપણ.	૨૫૬૬-૬૭
૧૨૨.	વૈક્રિય શરીર પ્રયોગ બંધના અંતરકાળનું પ્રરૂપણ.	૨૫૬૭-૬૮
૧૨૩.	પુનઃ વૈક્રિય શરીર પ્રાપ્ત કરનાર વૈક્રિય શરીર પ્રયોગ બંધનાં અંતરકાળનું પ્રરૂપણ.	૨૫૬૮-૭૦
૧૨૪.	વૈક્રિય શરીરના બંધક-અબંધકોનું અલ્પબહુત્વ.	૨૫૭૦
૧૨૫.	આહારક શરીર પ્રયોગ બંધનું વિસ્તારથી પ્રરૂપણ.	૨૫૭૦-૭૧
૧૨૬.	તૈજસ્ શરીર પ્રયોગ બંધનું વિસ્તારથી પ્રરૂપણ.	૨૫૭૧-૭૨
૧૨૭.	આઠ પ્રકારનાં કાર્મણ શરીર પ્રયોગ બંધનું વિસ્તારથી પ્રરૂપણ.	૨૫૭૨-૭૬
૧૨૮.	પાંચ શરીરોના પરસ્પર બંધક-અબંધકનું પ્રરૂપણ.	૨૫૭૬-૭૮
૧૨૯.	પાંચ શરીરોના બંધક-અબંધકોનું અલ્પ બહુત્વ.	૨૫૭૮-૭૯
૧૩૦.	ઘ્રાણેન્દ્રિય વડે સંલગ્ન પુદ્ગલોનો ઘ્રાણગ્રાહ્યત્વનું પ્રરૂપણ.	૨૫૭૯
૧૩૧.	ચોવીસ દંડકોમાં આહારિક પુદ્ગલોના પરિણમન વગેરેનું પ્રરૂપણ.	૨૫૭૯-૮૨
૧૩૨.	નરક પૃથ્વીઓમાં રહેલા સર્વ પુદ્ગલોમાં પૂર્વ પ્રવેશ વગેરેનું પ્રરૂપણ.	૨૫૮૨

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

સૂત્રાંક	વિષય	પા.નં.
	પ્રકીર્ણક	
	આમુખ :	૨૫૮૩-૮૪
૧.	દ્રવ્યાર્થિક નયદૃષ્ટિએ અસ્તિકાય વગેરેના એકત્વનું પ્રરૂપણ.	૨૫૮૫
૨.	ચિત્તવૃત્યાદિના એકત્વનું પ્રરૂપણ.	૨૫૮૫
૩.	દ્રવ્યાર્થિક નયદૃષ્ટિએ અઢાર પાપસ્થાનોના નામ.	૨૫૮૫-૮૬
૪.	દ્રવ્યાર્થિક નયદૃષ્ટિએ અઢાર પાપસ્થાન વિરમણના નામ.	૨૫૮૬
૫.	ગુણ પ્રમાણનાં બે પ્રકાર.	૨૫૮૬
૬.	ભાવ શંખનાં સ્વરૂપનું પ્રરૂપણ.	૨૫૮૭
૭.	ચોવીસ દંડકોમાં સામાન્યથી દંડ સંખ્યાનું પ્રરૂપણ.	૨૫૮૭
૮.	આશીવિષ ભેદોનું વિસ્તારથી પ્રરૂપણ.	૨૫૮૭-૯૦
૯.	ત્રણ પ્રકારની ઋદ્ધિના ભેદ-પ્રભેદોનું પ્રરૂપણ.	૨૫૯૦-૯૧
૧૦.	અર્થોપાર્જન હેતુના ત્રણ પ્રકાર.	૨૫૯૧
૧૧.	વિવક્ષાની દૃષ્ટિએ ઈન્દ્રના ત્રણ પ્રકાર.	૨૫૯૧
૧૨.	વિનિશ્ચયના ત્રણ પ્રકાર.	૨૫૯૧
૧૩.	શ્રમણ-માહનો (જૈનસાધુ-આચાર્ય)ના અભિસમાગમ (જાણકાર)નાં ત્રણ પ્રકાર.	૨૫૯૧-૯૨
૧૪.	શૂરો (શૂરવીરો)ના ચાર પ્રકાર.	૨૫૯૨
૧૫.	વિદ્યમાન ગુણોના વિનાશ-વિકાસના ચાર હેતુ.	૨૫૯૨
૧૬.	ચાર પ્રકારનાં સંસાર.	૨૫૯૨
૧૭.	ગતિની અપેક્ષાએ સંસારનાં ચાર પ્રકાર.	૨૫૯૨-૯૩
૧૮.	નિક્ષેપ-વિવક્ષા વડે સત્યના ચાર પ્રકાર.	૨૫૯૩
૧૯.	હાસ્યોત્પત્તિના ચાર કારણ.	૨૫૯૩
૨૦.	વ્યાધિ (દુઃખ)ના ચાર પ્રકાર.	૨૫૯૩
૨૧.	ચિકિત્સકના ચાર અંગ.	૨૫૯૩
૨૨.	ચિકિત્સકના ચાર પ્રકાર.	૨૫૯૩
૨૩.	વિકથાના ભેદ-પ્રભેદોનું પ્રરૂપણ.	૨૫૯૪
૨૪.	દંડના પાંચ પ્રકાર.	૨૫૯૫
૨૫.	નિધિનાં પાંચ પ્રકાર.	૨૫૯૫
૨૬.	ઈન્દ્રિય વિષયોમાં આસક્તિ વગેરેના પાંચ હેતુ.	૨૫૯૫
૨૭.	પ્રતિઘાતો ગૃદ્ધિભાવ, આકાંક્ષા ભાવ અને વિનાશના પાંચ પ્રકાર.	૨૫૯૫
૨૮.	આજીવકોનાં પાંચ પ્રકાર.	૨૫૯૫-૯૬
૨૯.	સૂતેલાને જાગૃત થવાનાં પાંચ હેતુ.	૨૫૯૬
૩૦.	શુદ્ધિ (શૌચ)ના પાંચ પ્રકાર.	૨૫૯૬
૩૧.	ઉત્કલ (તીવ્રતા-પ્રચંડતા)ના પાંચ પ્રકાર.	૨૫૯૬

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

સૂત્રાંક	વિષય	પા.નં.
૩૨.	છેદન (વિભાજન)ના પાંચ પ્રકાર.	૨૫૯૬
૩૩.	આનન્તર્યના પાંચ પ્રકાર.	૨૫૯૭
૩૪.	તુલ્યના છ ભેદ અને એના સ્વરૂપનું પ્રરૂપણ.	૨૫૯૭-૨૬૦૦
૩૫.	છ દિશાઓમાં જીવોની ગતિ-આગતિ વગેરે પ્રવૃત્તિઓનું પ્રરૂપણ.	૨૬૦૦-૦૧
૩૬.	વિષ પરિણામના છ પ્રકાર.	૨૬૦૧
૩૭.	વચન પ્રયોગનાં સાત પ્રકાર.	૨૬૦૧
૩૮.	વિકથાના સાત પ્રકાર.	૨૬૦૧-૦૨
૩૯.	સાત ભયસ્થાન.	૨૬૦૨
૪૦.	આયુર્વેદના આઠ અંગ.	૨૬૦૨
૪૧.	પુણ્યના નવપ્રકાર	૨૬૦૨
૪૨.	સદ્‌ભાવ પદાર્થોના નવ ભેદોના નામ.	૨૬૦૨-૦૩
૪૩.	રોગોત્પત્તિના નવ કારણો.	૨૬૦૩
૪૪.	શરીરના મળદ્વારના નવ નામ.	૨૬૦૩
૪૫.	વિવિધ તાત્પર્ય વડે અનન્તકના દસ પ્રકાર.	૨૬૦૩
૪૬.	દાનના દસ નિમિત્ત કારણોનું પ્રરૂપણ.	૨૬૦૩-૦૪
૪૭.	દુ:ષમ અને સુષમ કાળનાં લક્ષણ.	૨૬૦૪
૪૮.	દસ પ્રકારનાં બળોનું પ્રરૂપણ.	૨૬૦૫
૪૯.	દસ પ્રકારનાં શસ્ત્રોનું પ્રરૂપણ.	૨૬૦૫
૫૦.	આશંસા (અભિલાષા)ના દસ ભેદ.	૨૬૦૫
૫૧.	અસ્થિર-સ્થિર બાલાદિના પરિવર્તન-અપરિવર્તન અને શાશ્વતાદિનું પ્રરૂપણ.	૨૬૦૫-૦૬
૫૨.	શૈલેશી પ્રતિપન્નક અણગારના પર પ્રયોગ વિના એજનાદિના નિષેધનું પ્રરૂપણ.	૨૬૦૬
૫૩.	એજના (ગતિ)ના ભેદ અને ચાર ગતિઓમાં પ્રરૂપણ.	૨૬૦૬-૦૭
૫૪.	ચલન (કંપ-ગતિ)ના ભેદ-પ્રભેદ અને એના સ્વરૂપનું પ્રરૂપણ.	૨૬૦૭-૦૯
૫૫.	જીવોના ભયહેતુનું પ્રરૂપણ.	૨૬૦૯
૫૬.	યુદ્ધ કરતાં પુરુષોના જય-પરાજય હેતુનું પ્રરૂપણ.	૨૬૦૯-૧૦
૫૭.	અંગભૂત અને અંત:સ્થિત વસ્તુ સમૂહ દ્વારા રાજગૃહ નગરનું પ્રરૂપણ.	૨૬૧૦-૧૧
૫૮.	ક્ષીણ-ભોગી છદ્મસ્થાદિ મનુષ્યોમાં ભોગીત્વનું પ્રરૂપણ.	૨૬૧૧-૧૨
૫૯.	આદર્શ વગેરેના જોવા સંબંધિત વિજ્ઞાન.	૨૬૧૨-૧૩
૬૦.	દોડતાં ઘોડાના "ખુ-ખુ" અવાજ કરવાના હેતુનું પ્રરૂપણ.	૨૬૧૩
૬૧.	દ્રવ્યાનુયોગનો ઉપસંહાર.	૨૬૧૩

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

દ્રવ્યાનુયોગ

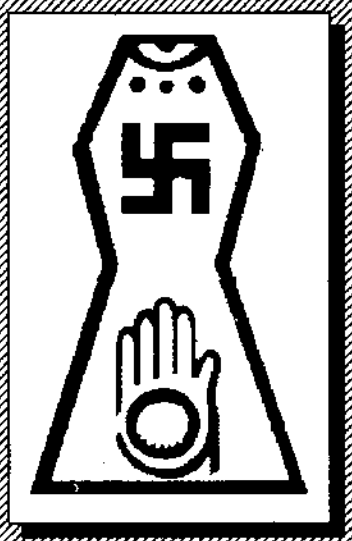

ભાગ – ૪

અધ્યયન ૩૯ થી ૪૬

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

૩૯. ગર્ભ અધ્યયન

આ ગર્ભ અધ્યયનમાં તે જીવોનું વર્ણન છે જે જીવ ગર્ભથી જન્મ ધારણ કરે છે તથા સાથે જ વિગ્રહગતિ અને મરણનું પણ વિશદ વર્ણન છે. આ અધ્યયન વુક્કંતિ અધ્યયનનું પૂરક અધ્યયન છે.

કેટલાક જીવોનો જન્મ સમ્મૂર્ચ્છિમ જન્મ કહેવાય છે. એકેન્દ્રિય, બેઈન્દ્રિય આદિ જીવોનો જન્મ આ જ શ્રેણીમાં આવે છે. દેવો અને નારકીનો જન્મ માતા-પિતાના સંયોગ વગર થવાથી 'ઉપપાત' જન્મ કહેવાય છે. મનુષ્ય, પશુ, પક્ષી આદિ કેટલાક જીવ એવા છે જેનો જન્મ ગર્ભથી થાય છે.

ચોવીસ દંડકોમાંથી માત્ર બે દંડકોના જીવોનો જન્મ ગર્ભથી થાય છે - (૧) મનુષ્ય અને (૨) પંચેન્દ્રિય તિર્યંચોનો. આ બંનેને ચર્મયુક્ત પર્વ હોય છે. એ બંને શુક્ર અને રક્તથી ઉત્પન્ન થાય છે. આ બંને ગર્ભમાં જ આહાર ગ્રહણ કરે છે તથા વૃદ્ધિ પામે છે. ગર્ભમાં રહેતા તેમની હાનિ, વિક્રિયા, ગતિપર્યાય, સમુદ્‌ઘાત, કાળ સંયોગ, ગર્ભથી નિર્ગમન અને મૃત્યુ થાય છે.

ગર્ભધારણ કરવા અને ન કરવાના સંબંધી સ્થાનાંગ સૂત્રમાં ઘણું વર્ણન આપવામાં આવ્યું છે.

આ પાંચ કારણોથી સ્ત્રી-પુરુષનો સહવાસ ન કરે તો પણ ગર્ભધારણ કરી શકે છે -

૧. કુઆસનમાં બેઠેલી સ્ત્રીની અનાવૃત્ત યોનિમાં શુક્રપુદ્‌ગલ જવાથી.
૨. શુક્રપુદ્‌ગલોથી યુક્ત વસ્ત્રને યોનિદેશમાં પ્રવેશ કરવાથી.
૩. સ્વયં પોતાના હાથથી શુક્રપુદ્‌ગલોને યોનિ દેશમાં પ્રવેશ કરાવવાથી.
૪. બીજા દ્વારા શુક્ર પુદ્‌ગલોને યોનિ દેશમાં પ્રવેશ કરાવવાથી.
૫. શીતોદકમાં સ્નાન કરતા સ્ત્રીના યોનિ સ્થાનમાં શુક્ર પુદ્‌ગલોનો પ્રવેશ થઈ જવાથી.

આ પાંચ કારણોથી સ્ત્રી-પુરુષનો સહવાસ કરે તો પણ ગર્ભ ધારણ કરતી નથી -

૧. સ્ત્રી પોતે પૂર્ણ યુવતી ન હોય તો.
૨. યૌવન વહ્યું જાય તો.
૩. જન્મથી જ વંધ્યા હોય તો.
૪. રોગ યુક્ત હોય તો.
૫. શોક ગ્રસ્ત હોય તો.

આવા પાંચ અન્ય બીજા કારણ પણ છે જેનાથી સ્ત્રી-પુરુષનો સહવાસ પ્રાપ્ત કરવા છતાં પણ ગર્ભધારણ કરતી નથી. જેમ -

૧. સ્ત્રીના સદા ઋજુમતી રહેવાથી.
૨. ક્યારે પણ ઋજુમતી ન હોવાથી.
૩. ગર્ભાશયના નષ્ટ થવાથી.
૪. ગર્ભાશયની શક્તિ ક્ષીણ થઈ જવાથી.
૫. અપ્રાકૃતિક કામ ક્રીડા કરવાથી.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

બીજા પણ પાંચ કારણ છે -

૧. ઋતુકાળમાં વીર્યપાત થવા સુધી પુરુષનું સેવન ન કરવાથી.

૨. સમાગત શુક્ર પુદ્‌ગલોના વિધ્વસ્ત થઈ જવાથી.

૩. પિત્ત પ્રધાન શોણિતના ઉદીર્ણ થવાથી.

૪. દેવ, કર્મ અને શ્રાપ આદિથી

૫. પુત્ર-ફળદાયી કર્મનાં અર્જિત ન થવાથી.

માનુષી સ્ત્રીઓના ગર્ભ ચાર પ્રકારના હોય છે -

(૧) સ્ત્રીના રૂપમાં, (૨) પુરુષના રૂપમાં, (૩) નપુંસકના રૂપમાં, (૪) બિમ્બ વિચિત્ર આકૃતિના રૂપમાં.

શુક્ર અલ્પ અને રજ અધિક થવાથી સ્ત્રી, શુક્ર અધિક અને રજ અલ્પ થવાથી પુરુષ, રજ અને શુક્ર સમાન થવાથી નપુંસક તથા વાયુવિકારના કારણે સ્ત્રી રજના સ્થિર થવાથી બિમ્બ ઉત્પન્ન થાય છે.

ગર્ભસ્થ જીવ શુભ ભાવોમાં કાળ કરે તો દેવલોકમાં ઉત્પન્ન થાય છે તથા અશુભ ભાવોમાં કાળ કરે તો નરકમાં જાય છે. ગર્ભમાં ઉત્પન્ન થવાવાળો જીવ ઈન્દ્રિય સહિત પણ ઉત્પન્ન થાય છે તથા ઈન્દ્રિય રહિત પણ ઉત્પન્ન થાય છે. ભાવેન્દ્રિયોની અપેક્ષાએ ઈન્દ્રિયો સહિત ઉત્પન્ન થાય છે તથા દ્રવ્યેન્દ્રિયોની અપેક્ષાએ ઈન્દ્રિય રહિત ઉત્પન્ન થાય છે. આ જ પ્રમાણે જીવ તૈજસ્ અને કાર્મણ શરીરોની અપેક્ષાએ સશરીર ઉત્પન્ન થાય છે તથા ઔદારિક, વૈક્રિય અને આહારક શરીરોની અપેક્ષાએ શરીર રહિત ઉત્પન્ન થાય છે. ગર્ભમાં ઉત્પન્ન થવાવાળો જીવ પાંચ વર્ણ, બે ગંધ, પાંચ રસ અને આઠ સ્પર્શ પરિણામથી પરિણમિત થાય છે.

વિભિન્ન ગર્ભોની કાળ સ્થિતિ ભિન્ન-ભિન્ન હોય છે. ઉદક ગર્ભ જઘન્ય એક સમય અને ઉત્કૃષ્ટ છહ મહિના સુધી ઉદક ગર્ભના રૂપમાં રહે છે. તિર્યંચયોનિ ગર્ભ જઘન્ય અંતર્મુહૂર્ત અને ઉત્કૃષ્ટ આઠ વર્ષ સુધી તિર્યંચયોનિ ગર્ભના રૂપમાં રહે છે. માનુષી ગર્ભ જઘન્ય અંતર્મુહૂર્ત અને ઉત્કૃષ્ટ બાર વર્ષ સુધી માનુષી ગર્ભના રૂપમાં રહે છે. કાયભવસ્થ જઘન્ય અંતર્મુહૂર્ત અને ઉત્કૃષ્ટ ચોવીસ વર્ષ કાય ભવસ્થના રૂપમાં રહે છે. મનુષ્ય અને તિર્યંચ પંચેન્દ્રિય સંબંધિ યોનિગત વીર્ય યોનિભૂત જનનશક્તિના રૂપમાં જઘન્ય અંતર્મુહૂર્ત અને ઉત્કૃષ્ટ બાર મુહૂર્ત સુધી રહે છે. ગર્ભગત જીવ પર માતાના સુખ-દુઃખનો, જાગૃત-નિદ્રા આદિનો પ્રભાવ રહે છે. પ્રસવકાળમાં ગર્ભગત જીવ મસ્તક કે પગથી બહાર આવે તો સરળતાથી આવી જાય છે. પરંતુ વાંકુ નીકળે તો મરી જાય છે.

ગર્ભગત જીવના શરીરમાં માતાના ત્રણ અંગ હોય છે - (૧) માંસ, (૨) શોણિત અને (૩) મસ્તિષ્ક. પિતાના પણ ત્રણ અંગ હોય છે - (૧) હડ્ડી, (૨) મજ્જા અને (૩) વાળ. દાઢી, મૂંછ, રોમ અને નખ, માતા-પિતાના તે અંગ જીવનો ભવધારણીય શરીર જ્યાં સુધી રહે ત્યાં સુધી રહે છે. તેના નષ્ટ થવાથી તે પણ નષ્ટ થઈ જાય છે. જીવે બધી ગતિઓમાં અનંતવાર જન્મ લીધેલો છે. બધા જીવ બધાના માતા-પિતા, ભાઈ-બહેન આદિ બનેલા છે.

વિગ્રહગતિ માટે પણ આ અધ્યયનમાં વિસ્તૃત ચર્ચા થઈ છે. જીવ ક્યારેક વિગ્રહગતિને પ્રાપ્ત થાય છે અને ક્યારેક વિગ્રહગતિને પ્રાપ્ત થતા નથી. વિગ્રહગતિમાં પ્રાયઃ એક સમય, બે સમય કે ત્રણ સમય લાગે છે. પરંતુ એકેન્દ્રિય જીવોની વિગ્રહગતિમાં ચાર સમય પણ લાગી જાય છે. સાત પ્રકારની શ્રેણીઓ છે. ઋજવાયતા (સીધી), એકતોવક્રા (એક વળાંકવાળી), ઉભયતોવક્રા (બે વળાંકવાળી) આદિ. આમાં જે જીવ ઋજવાયતા શ્રેણીથી ઉત્પન્ન થાય છે તે એક સમયની વિગ્રહગતિથી ઉત્પન્ન થાય છે જો જીવ એકતોવક્રા શ્રેણીથી ઉત્પન્ન થાય છે તે બે સમયની વિગ્રહગતિથી તથા ઉભયતોવક્રા શ્રેણીથી ઉત્પન્ન થવાવાળો જીવ ત્રણ સમયની વિગ્રહગતિથી ઉત્પન્ન થાય છે. વિશ્રેણીથી ઉત્પન્ન થવાવાળો જીવ ચાર સમયની વિગ્રહગતિથી ઉત્પન્ન થાય છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

મરણ સત્તર પ્રકારના પણ હોય છે અને પાંચ પ્રકારના પણ હોય છે. મરણના પાંચ પ્રકાર એ છે -

(૧) આવીચિમરણ, (૨) અવધિમરણ, (૩) આત્યંતિકમરણ, (૪) બાલમરણ અને (૫) પંડિતમરણ. આ પાંચ પ્રકારના મરણોના અનેક ભેદ-પ્રભેદ છે. મુખ્યરૂપથી પ્રથમ ત્રણ મરણોને દ્રવ્ય, ક્ષેત્ર, કાળ, ભાવ અને ભવ આ પાંચ ભેદોમાં વિભક્ત કરવામાં આવે છે. તે દ્રવ્યાદિ બધા મરણ ચારે ગતિઓમાં સંભવ છે. બાળમરણના બાર ભેદ છે - વલયમરણ, વશાર્તમરણ આદિ. આમાં વિષ ભક્ષણ કરીને મરવું, અગ્નિમાં બળીને મરવું, પાણીમાં ડૂબીને મરવું આદિ મરણ સમ્મિલિત છે. પંડિતમરણ બે પ્રકારના છે - (૧) પાદપોપગમન અને (૨) ભક્ત પ્રત્યાખ્યાન. પાદપોપગમન મરણ પણ બે પ્રકારના હોય છે - નિરાહાર અને આહાર સહિત. આ મરણ સેવા સુશ્રુષા રહિત છે. ભક્ત પ્રત્યાખ્યાનમાં આહાર ત્યાગ કરવામાં આવે છે. પરંતુ સેવા-સુશ્રુષા કરવામાં આવતી નથી.

મૃત્યુના સમયે શરીરમાંથી જીવના નિકળવાનાં પાંચ માર્ગ કહ્યા છે - (૧) પગ, ૨. ઉરુ, (૩) હૃદય, (૪) મસ્તિષ્ક અને (૫) સર્વાંગશરીર. પગમાંથી નિકળવાવાળો જીવ નરકગામી બને છે. ઉરુથી નિકળવાવાળો જીવ તિર્યંચગામી, હૃદયથી નિકળવાવાળો મનુષ્યગામી, મસ્તિષ્કથી નિકળવાવાળો દેવગામી અને સર્વાંગથી નિકળવાવાળો જીવ સિધ્ધગતિને પ્રાપ્ત કરે છે.

આ પ્રમાણે આ ગર્ભ અધ્યયનમાં જન્મથી લઈ મરણ સુધીની વિવિધ જાણકારીઓનું વિશદ વિવેચન થયું છે.

• • •

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

३९. गब्भऽज्झयणं

सुत्तं -

१. गब्भाइ पयाणं सामित्तं-

१. दोण्हं गब्भवक्कंति पण्णत्ता, तं जहा-

१. मणुस्साणं चेव, २. पंचेंदियतिरिक्खजोणियाणं चेव ।

२. दोण्हं छविपव्वा पण्णत्ता, तं जहा-

१. मणुस्साणं चेव, २. पंचेंदियतिरिक्खजोणियाणं चेव ।

३. दो सुक्क-सोणियसंभवा पण्णत्ता, तं जहा-

१. मणुस्साणं चेव, २. पंचेंदियतिरिक्खजोणियाणं चेव ।

४. दोण्हं गब्भत्थाणं आहारे पण्णत्ते, तं जहा-

१. मणुस्साणं चेव, २. पंचेंदियतिरिक्खजोणियाणं चेव ।

५. दोण्हं गब्भत्थाणं वुड्ढी पण्णत्ता, तं जहा-

१. मणुस्साणं चेव, २. पंचेंदियतिरिक्खजोणियाणं चेव ।

एवं निव्वुड्ढी, विगुव्वणा, गइपरियाए, समुग्घाए, कालसंजोगे, आयाती मरणं ।

- ठाणं. अ. २, उ. ३, सु. ७९

२. भवस्स चउव्विहत्त परूवणं-

चउव्विहे भवे पण्णत्ते, तं जहा-

१. णेरइयभवे, २. तिरिक्खजोणियभवे,

३. मणुस्सभवे, ४. देवभवे ।

- ठाणं. अ. ४, उ. २, सु. २९४

३. गब्भ धारणस्स विहि-णिसेह कारण परूवणं-

पंचहिं ठाणेहिं इत्थी पुरिसेण सद्धिं असंवसमाणी वि गब्भं धरेज्जा, तं जहा-

१. इत्थी दुव्वियडा दुन्निसण्णा सुक्कपोग्गले अहिट्ठिज्जा,

२. सुक्कपोग्गलसंसिट्ठे व से वत्थे अंतो जोणिए अणुपविसेज्जा,

३९. गर्भ-अध्ययन

सूत्र :

१. गर्भ वगेरे पदोनुं स्वामित्व :

१. बेनी गर्भव्युत्क्रांति थाय छे, जेमके -

(१) मनुष्योनी अने (२) पंचेन्द्रिय तिर्यंच-योनिओनी.

२. बेना चर्मयुक्त पर्व (संधि-बंधन) थाय छे, जेमके -

(१) मनुष्योना अने (२) पंचेन्द्रिय तिर्यंच-योनिओना.

३. बे शुक्र अने रक्तथी उत्पन्न थाय छे, जेमके -

(१) मनुष्य अने (२) पंचेन्द्रिय तिर्यंचयोनिक.

४. बे गर्भमां रहेवा छतां पण आहार ग्रहण करे छे, जेमके -

(१) मनुष्य अने (२) पंचेन्द्रिय तिर्यंचयोनिक.

५. बेनी गर्भमां रहेवा छतां पण वृद्धि थाय छे, जेमके-

(१) मनुष्योनी अने (२) पंचेन्द्रिय तिर्यंच-योनिओनी.

आ प्रकारे (बेनी गर्भमां रहेवा छतां) हानि, विकिया, गतिपर्याय, समुद्घात, कालसंयोग, गर्भथी निर्गमन अने मृत्यु थाय छे.

२. भवना चतुर्विधत्वनुं प्ररूपण :

भव (उत्पत्ति) चार प्रकारना कहेवामां आव्या छे, जेमके-

१. नैरयिक भव, २. तिर्यंचयोनिक भव,

३. मनुष्य भव, ४. देव भव.

३. गर्भ धारणना विधि-निषेधना कारणोनुं प्ररूपण :

आ पांच कारणोथी स्त्री पुरुषनो सहवास न करवा छतां पण गर्भने धारण करे छे, जेमके -

(१) अनावृत्त (वस्त्ररहित) तथा दुर्निषण्ण (कुआसन) पर बेठेली स्त्रीना योनि-देशमां शुक्र पुद्गलोनुं आकर्षण थवाथी,

(२) शुक्र - पुद्गलोथी संसृष्ट वस्त्रना योनि-देशमां प्रविष्ट थवाथी,

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

૩. सइं व से सुक्कपोग्गले अणुपवेसेज्जा,

(૩) સ્વયં પોતાના જ હાથો દ્વારા શુક્ર - પુદ્ગલોને યોનિ-દેશમાં અનુપ્રવિષ્ટ કરવાથી,

૪. परो व से सुक्कपोग्गले अणुपवेसेज्जा,

(૪) બીજાઓ દ્વારા શુક્ર-પુદ્ગલોને યોનિ-દેશમાં અનુપ્રવિષ્ટ કરવાથી,

૫. सीओदगवियडेण वा से आयममाणीए सुक्कपोग्गला अणुपविसेज्जा ।

(૫) શીતળ પાણીમાં સ્નાન કરતી સ્ત્રીના યોનિ-દેશમાં શુક્ર-પુદ્ગલોનું અનુપ્રવિષ્ટ થવાથી.

इच्चेएहिं पंचहिं ठाणेहिं इत्थी पुरिसेण सद्धिं असंवसमाणी वि गब्भं धरेज्जा ।

આ પાંચ કારણોથી સ્ત્રી પુરુષનો સહવાસ ન કરવા છતાં પણ ગર્ભધારણ કરી શકે છે.

૧. पंचहिं ठाणेहिं इत्थी पुरिसेण सद्धिं संवसमाणी वि गब्भं नो धरेज्जा, तं जहा-

(૧) આ પાંચ કારણોથી સ્ત્રી-પુરુષનો સહવાસ કરવા છતાં પણ ગર્ભને ધારણ કરતી નથી, જેમકે -

१. अप्पत्तजोव्वणा,

૧. પૂર્ણ યુવતી ન હોય તો,

२. अतिक्कंतजोव्वणा,

૨. વિગતયૌવના (વૃદ્ધ) હોય તો,

३. जातिवंझा,

૩. જન્મથી જ વંધ્યા હોય તો,

४. गेलन्नपुट्ठा,

૪. રોગથી ઘેરાયેલી (રોગગ્રસ્ત) હોય તો,

५. दोमणंसिया ।

૫. દૌર્મનસ્ક (શોકગ્રસ્ત) હોય તો.

इच्चेएहिं पंचहिं ठाणेहिं इत्थी पुरिसेण सद्धिं संवसमाणी वि गब्भं नो धरेज्जा ।

આ પાંચ કારણોથી સ્ત્રી પુરુષનો સહવાસ કરવા છતાં પણ ગર્ભ ધારણ કરી શકતી નથી.

૨. पंचहिं ठाणेहिं इत्थी पुरिसेण सद्धिं संवसमाणी वि गब्भं नो धरेज्जा, तं जहा-

(૨) આ પાંચ કારણોથી સ્ત્રી પુરુષનો સહવાસ કરવા છતાં પણ ગર્ભને ધારણ કરતી નથી, જેમકે -

१. निच्चोउया,

૧. સદા ઋતુમતી રહેવાથી,

२. अणोउया,

૨. ક્યારે પણ ઋતુમતી ન થવાથી,

३. वावन्नसोया,

૩. ગર્ભાશય નષ્ટ થવાથી,

४. वाविद्धसोया,

૪. ગર્ભાશયની શક્તિ ક્ષીણ થવાથી,

५. अणंगपडिसेविणी ।

૫. અપ્રાકૃતિક કામ-ક્રીડા કરવાથી.

इच्चेएहिं पंचहिं ठाणेहिं इत्थी पुरिसेण सद्धिं संवसमाणी वि गब्भं नो धरेज्जा ।

આ પાંચ કારણોથી સ્ત્રી પુરુષનો સહવાસ કરવા છતાં પણ ગર્ભ ધારણ કરી શકતી નથી.

૩. पंचहिं ठाणेहिं इत्थी पुरिसेण सद्धिं संवसमाणी वि गब्भं नो धरेज्जा, तं जहा-

(૩) આ પાંચ કારણોથી સ્ત્રી પુરુષનો સહવાસ કરવા છતાં પણ ગર્ભને ધારણ કરી શકતી નથી, જેમકે-

१. उउम्मिणो णिगामपडिसेविणी या वि भवइ,

૧. ઋતુકાળમાં વીર્યપાત થાય ત્યાં સુધી પુરુષનું પ્રતિસેવન ન કરવાથી,

२. समागया वा से सुक्कपोग्गला पडिविद्धंसंति,

૨. સમાગત (એકત્રિત) થયેલ શુક્ર-પુદ્ગલોનો નાશ થવાથી,

३. उदिन्ने वा से पित्तसोणिए,

૩. પિત્ત-પ્રધાન લોહી ઉત્તેજીત થવાથી,

४. पुरा वा देवकम्मुणा,

૪. દૈવપ્રયોગ (શ્રાપવગેરે) થી,

५. पुत्तफले वा नो निव्विट्ठे भवइ ।

૫. પુત્ર ફલદાયી કર્મની પ્રાપ્તિ ન હોવાથી.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

इच्चेएहिं पंचहिं ठाणेहिं इत्थी पुरिसेण सद्धिं संवसमाणी वि गब्भं नो धरेज्जा ।

- ठाणं. अ. ५, उ. २, सु. ४१६

આ પાંચ કારણોથી સ્ત્રી પુરુષનો સહેવાસ કરવા છતાં પણ ગર્ભને ધારણ કરી શકતી નથી.

४. माणुसी गब्भस्स चउव्विहत्तं-

चत्तारि मणुस्सीगब्भा पण्णत्ता, तं जहा-

१. इत्थित्ताए, २. पुरिसत्ताए,

३. णपुंसगत्ताए, ४. बिंबत्ताए

गाहाओ - अप्पं सुक्कं बहुं ओयं, इत्थी तत्थ पजायइ ।

अप्पं ओयं बहुं सुक्कं, पुरिसो तत्थ पजायइ ॥

दोण्हं पि रत्तसुक्काणं, तुल्लभावे णपुंसओ ।

इत्थीओयसमायोगे, बिंबं तत्थ पजायइ ॥

- ठाणं. अ. ४, उ. ४, सु. ३७७

૪. માનુષી ગર્ભના ચાર પ્રકારોનું પ્રરૂપણ :

મનુષ્ય સ્ત્રીઓના ગર્ભ ચાર પ્રકારના કહેવામાં આવે છે, જેમકે -

૧. સ્ત્રીરૂપ, ૨. પુરુષરૂપ,

૩. નપુંસકરૂપ, ૪. બિંબ વિચિત્ર (આકૃતિ) રૂપ.

ગાથાર્થ : શુક્ર (વીર્ય) અલ્પ અને ઓજ (રજ) અધિક હોવાથી સ્ત્રી ઉત્પન્ન થાય છે.

ઓજ અલ્પ અને શુક્ર અધિક હોવાથી પુરુષ ઉત્પન્ન થાય છે.

ઓજ અને શુક્ર બંને સપ્રમાણ-સમાન હોવાથી નપુંસક ઉત્પન્ન થાય છે.

(વાયુવિકારને કારણે) સ્ત્રીરજનું સ્થિર થવાથી બિંબ (માંસપિંડ) ઉત્પન્ન થાય છે.

५. गब्भगयजीवस्स नेरइय-देवेसु उववज्जण कारणाणि पण्णवणं-

प. जीवे णं भंते ! गब्भगए समाणे नेरइएसु उववज्जेज्जा ?

उ. गोयमा ! अत्थेगइए उववज्जेज्जा, अत्थेगइए नो उववज्जेज्जा ।

प. से केणट्ठेणं भंते ! एवं वुच्चइ-

'गब्भगए समाणे जीवे नेरइएसु अत्थेगइए उववज्जेज्जा, अत्थेगइए नो उववज्जेज्जा ?'

उ. गोयमा ! से णं सन्नी पंचेंदिए सव्वाहिं पज्जत्तीहिं पज्जत्तए वीरियलद्धीए वेउव्वियलद्धीए पराणीयं आगयं सोच्चा निसम्म पएसे निच्छुभंति,

निच्छुभित्ता वेउव्वियसमुग्घाएणं समोहण्णइ,

वेउव्वियसमुग्घाएणं समोहण्णित्ता चाउरंगिणिं सेणं विउव्वइ,

चाउरंगिणीं सेणं विउव्वेत्ता चाउरंगिणिए सेणाए पराणीएणं सद्धिं संगामं संगामेइ,

૫. ગર્ભગત જીવનું નરક અને દેવોમાં ઉત્પન્ન થવાના કારણોનું પ્રરૂપણ :

પ્ર. ભંતે ! ગર્ભમાં રહેલો જીવ કયા નારકોમાં ઉત્પન્ન થાય છે ?

ઉ. ગૌતમ ! કોઈક ઉત્પન્ન થાય છે અને કોઈક ઉત્પન્ન થતો નથી.

પ્ર. ભંતે ! કયા કારણથી એવું કહેવામાં આવે છે કે-

'ગર્ભમાં રહેલો કોઈ જીવ નૈરયિકમાં ઉત્પન્ન થાય છે અને કોઈ જીવ ઉત્પન્ન થતો નથી.'

ઉ. ગૌતમ ! ગર્ભમાં રહેલો સંજ્ઞી પંચેન્દ્રિય અને સમસ્ત પર્યાપ્તિઓથી પરિપૂર્ણ જીવ, વીર્યલબ્ધિ અને વૈક્રિયલબ્ધિ દ્વારા શત્રુસેનાનું આગમન સાંભળી, અવધારણ કરી પોતાના આત્મપ્રદેશોને ગર્ભથી બહાર કાઢે છે.

બહાર કાઢી વૈક્રિય સમુદ્ઘાત કરે છે,

વૈક્રિય સમુદ્ઘાત કરી ચતુરંગિણી સેનાની વિકુર્વણા કરે છે,

ચતુરંગિણી સેનાની વિકુર્વણા કરીને તે સેના વડે શત્રુસેના સાથે યુદ્ધ કરે છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

से णं जीवे-अत्थकामए, रज्जकामए, भोगकामए, कामकामए, अत्थकंखिए, रज्जकंखिए, भोगकंखिए, कामकंखिए,

अत्थपिवासिए, रज्जपिवासिए, भोगपिवासिए, कामपिवासिए,

तच्चित्ते तम्मणे तल्लेसे तदज्झवसिए तत्तिव्वज्झवसाणे तदट्ठोवउत्ते तदप्पियकरणे तब्भावणाभाविए,

एएसि णं अंतरंसि कालं करेज्जा नेरइएसु उववज्जइ,

से तेणट्ठेणं गोयमा ! एवं वुच्चइ-

"गब्भगए समाणे जीवे अत्थेगइए उववज्जेज्जा, अत्थेगइए नो उववज्जेज्जा ।"

ते અર્થ (ધન)નો ઈચ્છુક, રાજ્યનો ઈચ્છુક, ભોગનો ઈચ્છુક, કામનો ઈચ્છુક, અર્થાકાંક્ષી, રાજ્યાકાંક્ષી, ભોગાકાંક્ષી, કામાકાંક્ષી,

અર્થ-પિપાસુ, રાજ્ય-પિપાસુ, ભોગ-પિપાસુ અને કામ-પિપાસુ,

એમાં જ ચિત્ત રાખનાર, એમાં જ મન રાખનાર, એમાં જ આત્મ પરિણામવાળો, એમાં જ અધ્યવસિત, એમાં જ પ્રયત્નશીલ, એમાં જ ઉપયોગલક્ષી એને માટે જ ક્રિયા કરનાર અને એ જ ભાવનાઓથી ભાવિત હોય અને

એ જ સમયે મૃત્યુને પ્રાપ્ત કરે તો તે જીવ નરકમાં ઉત્પન્ન થાય છે.

એ કારણે ગૌતમ ! એમ કહેવામાં આવે છે કે-

"ગર્ભમાં રહેલો કોઈ જીવ નૈરયિકોમાં ઉત્પન્ન થાય છે અને કોઈ જીવ ઉત્પન્ન થતો નથી."

प. जीवे णं भंते ! गब्भगए समाणे देवलोगेसु उववज्जेज्जा ?

उ. गोयमा ! अत्थेगइए उववज्जेज्जा अत्थेगइए नो उववज्जेज्जा ।

प. से केणट्ठेणं भंते ! एवं वुच्चइ -

"गब्भगए समाणे जीवे अत्थेगइए उववज्जेज्जा, अत्थेगइए नो उववज्जेज्जा ?"

उ. गोयमा ! से णं सन्नी पंचिंदिए सव्वाहिं पज्जत्तीहिं पज्जत्तए तहारूवस्स समणस्स वा, माहणस्स वा अंतिए एगमवि आरियं धम्मियं सुवयणं सोच्चा निसम्म तओ भवइ संवेगजायसड्ढे तिव्वधम्माणुरागरत्ते,

से णं जीवे-धम्मकामए पुण्णकामए सग्गकामए मोक्खकामए, धम्मकंखिए पुण्णकंखिए सग्गकंखिए मोक्खकंखिए,

धम्मपिवासिए पुण्णपिवासिए सग्गपिवासिए मोक्खपिवासिए,

तच्चित्ते तम्मणे तल्लेसे तदज्झवसिए तत्तिव्वज्झवसाणे तदट्ठोवउत्ते, तदप्पियकरणे, तब्भावणाभाविए,

પ્ર. ભંતે ! ગર્ભસ્થજીવ શું દેવલોકમાં ઉત્પન્ન થાય છે ?

ઉ. ગૌતમ ! કોઈ જીવ ઉત્પન્ન થાય છે અને કોઈ જીવ ઉત્પન્ન થતો નથી.

પ્ર. ભંતે ! કયા કારણથી એમ કહેવાય છે કે -

"ગર્ભસ્થ જીવ કોઈ દેવલોકમાં ઉત્પન્ન થાય છે અને કોઈ જીવ ઉત્પન્ન થતો નથી ?"

ઉ. ગૌતમ ! તે ગર્ભસ્થ સંજ્ઞી પંચેન્દ્રિય અને બધી પર્યાપ્તિઓથી પર્યાપ્ત જીવ તથારૂપ શ્રમણ અથવા માહન પાસે એક પણ આર્ય અને ધાર્મિક સુવચન સાંભળી અવધારણ કરીને શીઘ્ર સંવેગથી ધર્મશ્રદ્ધાળુ બની અને ધર્મમાં તીવ્ર અનુરાગ રક્ત થઈ,

તે ધર્મનો કામી, પુણ્યનો કામી, સ્વર્ગનો કામી, મોક્ષનો કામી, ધર્માકાંક્ષી, પુણ્યાકાંક્ષી, સ્વર્ગનો આકાંક્ષી, મોક્ષાકાંક્ષી,

ધર્મપિપાસુ, પુણ્યપિપાસુ, સ્વર્ગપિપાસુ અને મોક્ષપિપાસુ,

એમાં જ ચિત્ત રાખનાર, એમાં જ મન રાખનાર, એમાં જ આત્મપરિણામવાળો, એમાં જ અધ્યવસિત, એમાં જ તીવ્રપ્રયત્નશીલ, એમાં જ ઉપયોગયુક્ત, એને માટે જ અર્પિત થઈ ક્રિયા કરનાર, એની જ ભાવનાઓથી ભાવિત થઈ અને

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

एएसि णं अंतरंसि कालं करेज्जा देवलोएसु उववज्जइ, से तेणट्ठेणं गोयमा ! एवं वुच्चइ-

"गब्भगए समाणे जीवे अत्थेगइए उववज्जेज्जा अत्थेगइए नो उववज्जेज्जा ।

- विया. १, उ. ७, सु. १९-२०

એ જ સમયે મૃત્યુને પ્રાપ્ત કરે તો દેવલોકમાં ઉત્પન્ન થાય છે. એ કારણે ગૌતમ ! એમ કહેવાય છે કે -

"કોઈ ગર્ભસ્થ જીવ દેવલોકમાં ઉત્પન્ન થાય છે અને કોઈ જીવ ઉત્પન્ન થતો નથી."

६. गब्भं वक्कमाणस्स जीवस्स सिय सइंदियं सरीरं उव्वत्ति परूवणं-

प. जीवे णं भंते ! गब्भं वक्कमाणे किं सइंदिए वक्कमइ, अणिंदिए वक्कमइ ?

उ. गोयमा ! सिय सइंदिए वक्कमइ, सिय अणिंदिए वक्कमइ ।

प. से केणट्ठेणं भंते ! एवं वुच्चइ-

"गब्भं वक्कमाणे जीवे सिय सइंदिए वक्कमइ, सिय अणिंदिए वक्कमइ ?"

उ. गोयमा ! दव्विंदियाइं पडुच्च अणिंदिए वक्कमइ, भाविंदियाइं पडुच्च सइंदिए वक्कमइ ।

से तेणट्ठेणं गोयमा ! एवं वुच्चइ-

"गब्भं वक्कमाणे जीवे सिय सइंदिए वक्कमइ, सिय अणिंदिए वक्कमइ ।"

प. जीवे णं भंते ! गब्भं वक्कमाणे किं ससरीरी वक्कमइ, असरीरी वक्कमइ ?

उ. गोयमा ! सिय ससरीरी वक्कमइ, सिय असरीरी वक्कमइ ।

प. से केणट्ठेणं भंते ! एवं वुच्चइ-

"गब्भं वक्कमाणे जीवे सिय ससरीरी वक्कमइ, सिय असरीरी वक्कमइ ?"

उ. गोयमा ! ओरालिय-वेउव्विय- आहारयाइं पडुच्च असरीरी वक्कमइ, तेयाकम्माइं पडुच्च ससरीरी वक्कमइ ।

से तेणट्ठेणं गोयमा ! एवं वुच्चइ-

૬. ગર્ભમાં ઉત્પન્ન થતાં જીવનું સઈન્દ્રિય-સશરીર ઉત્પત્તિનું પ્રરૂપણ :

પ્ર. ભંતે ! શું ગર્ભમાં ઉત્પન્ન થતાં જીવ ઈન્દ્રિય સહિત ઉત્પન્ન થાય છે અથવા ઈન્દ્રિય રહિત ઉત્પન્ન થાય છે ?

ઉ. ગૌતમ ! એક અપેક્ષાએ ઈન્દ્રિય સહિત ઉત્પન્ન થાય છે અને અન્ય અપેક્ષાએ ઈન્દ્રિય રહિત ઉત્પન્ન થાય છે.

પ્ર. ભંતે ! કયા કારણથી એમ કહેવાય છે કે -

"ગર્ભમાં ઉત્પન્ન થતાં જીવ એક અપેક્ષાએ ઈન્દ્રિય સહિત ઉત્પન્ન થાય છે અને અન્ય અપેક્ષાએ ઈન્દ્રિય રહિત ઉત્પન્ન થાય છે ?"

ઉ. ગૌતમ ! દ્રવ્યેન્દ્રિયોની અપેક્ષાએ તે જીવ ઈન્દ્રિયો વગર ઉત્પન્ન થાય છે અને ભાવેન્દ્રિયોની અપેક્ષાએ ઈન્દ્રિયો સહિત ઉત્પન્ન થાય છે.

એ જ કારણે ગૌતમ ! એમ કહેવાય છે કે -

"ગર્ભમાં ઉત્પન્ન થતો જીવ એક અપેક્ષાએ ઈન્દ્રિય સહિત ઉત્પન્ન થાય છે અને અન્ય અપેક્ષાએ ઈન્દ્રિય રહિત ઉત્પન્ન થાય છે."

પ્ર. ભંતે ! ગર્ભમાં ઉત્પન્ન થતો જીવ શું શરીર સહિત ઉત્પન્ન થાય છે કે શરીર રહિત ઉત્પન્ન થાય છે ?

ઉ. ગૌતમ ! તે એક અપેક્ષાએ શરીર સહિત ઉત્પન્ન થાય છે અને અન્ય અપેક્ષાએ શરીર રહિત પણ ઉત્પન્ન થાય છે.

પ્ર. ભંતે ! કયા કારણથી એમ કહેવાય છે કે -

"ગર્ભમાં ઉત્પન્ન થતો જીવ એક અપેક્ષાએ શરીર સહિત ઉત્પન્ન થાય છે અને અન્ય અપેક્ષાએ શરીર રહિત ઉત્પન્ન થાય છે ?"

ઉ. ગૌતમ ! ઔદારિક, વૈક્રિય અને આહારક શરીરોની અપેક્ષાએ શરીર રહિત ઉત્પન્ન થાય છે તથા તેજસ્ અને કાર્મણ શરીરોની અપેક્ષાએ શરીર સહિત ઉત્પન્ન થાય છે.

એ કારણે ગૌતમ ! એમ કહેવાય છે કે -

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

"गब्भं वक्कमाणे जीवे सिय ससरीरी वक्कमइ सिय असरीरी वक्कमइ।"

- विया. स. १, उ. ७, सु. १०-११

"ગર્ભમાં ઉત્પન્ન થતો જીવ એક અપેક્ષાએ શરીર સહિત ઉત્પન્ન થાય છે અને અન્ય અપેક્ષાએ શરીર રહિત ઉત્પન્ન થાય છે."

७. गब्भं वक्कमाणे जीवस्स वण्णाइ परूवणं-

प. जीवे णं भंते ! गब्भं वक्कमाणे कतिवण्णं कतिगंधं कतिरसं कतिफासं परिणामं परिणमइ ?

उ. गोयमा ! पंचवण्णं दुगंधं पंचरसं अट्ठफासं परिणामं परिणमइ।[1]

- विया. स. १२, उ. ५, सु. ३६

૭. ગર્ભમાં ઉત્પન્ન થતાં જીવના વર્ણાદિનું પ્રરૂપણ :

પ્ર. ભંતે ! ગર્ભમાં ઉત્પન્ન થતો જીવ કેટલા વર્ણ, ગંધ, રસ અને સ્પર્શના પરિણામથી પરિણમિત હોય છે ?

ઉ. ગૌતમ ! એ જીવ પાંચ વર્ણ, બે ગંધ, પાંચ રસ અને આઠ સ્પર્શના પરિણામથી પરિણમિત હોય છે.

८. दगगब्भस्स पगारा समयं च परूवणं-

चत्तारि दगगब्भा पण्णत्ता, तं जहा-

१. उस्सा, २. महिया, ३. सीता, ४. उसिणा।

चत्तारि दगगब्भा पण्णत्ता, तं जहा-

१. हेमगा,

२. अब्भसंथडा,

३. सीओसिणा, ४. पंचरूविया।

१. माहे उ हेमगा गब्भा,

२. फग्गुणे अब्भसंथडा,

३. सितोसिणा उ चित्ते,

४. वइसाहे पंचरूविया।

- ठाणं, अ. ४, उ. ४, सु. ३७६

૮. ઉદકગર્ભના પ્રકાર અને સમયનું પ્રરૂપણ :

ઉદકગર્ભ ચાર પ્રકારના કહેવાય છે, જેમકે -

૧. ઓસ, ૨. મિહિકા (ધુમ્મસ), ૩. અતિશીત, ૪. અતિઉષ્ણ.

ઉદકગર્ભ ચાર પ્રકારના કહેવાય છે, જેમકે -

૧. હિમપાત,

૨. અભ્રસંસ્તૃત-આકાશનું વાદળોથી છવાઈ રહેવું,

૩. અતિશીતોષ્ણ, ૪. પંચરુપિકા.

(૧. ગર્જન, ૨. વિદ્યુત, ૩. પાણી, ૪. પવન તથા ૫. વાદળોના સંયુક્ત યોગથી)

૧. મહામહિનામાં હિમપાતથી ઉદકગર્ભ રહે છે.

૨. ફાગણ મહિનામાં આકાશ વાદળોથી આચ્છાદિત હોવાને કારણે ઉદક ગર્ભ રહે છે.

૩. ચૈત્ર મહિનામાં અતિશીત તથા અતિઉષ્ણતાપ ઉદકગર્ભ રહે છે.

૪. વૈશાખ મહિનામાં પંચરૂપિકા હોવાથી ઉદકગર્ભ રહે છે.

९. उदग-तिरिक्ख जोणिय-मणुस्सी गब्भस्स कायट्ठिई परूवणं-

प. उदगगब्भे णं भंते ! उदगगब्भे त्ति कालओ केवच्चिरं होइ ?

उ. गोयमा ! जहन्नेणं एक्कं समयं,

उक्कोसेणं छम्मासा।

प. तिरिक्खजोणियगब्भे णं भंते ! तिरिक्खजोणियगब्भे त्ति कालओ केवच्चिरं होइ ?

૯. ઉદક - તિર્યંચયોનિક - મનુષ્ય સ્ત્રીઓના ગર્ભ વગેરેની કાયસ્થિતિનું પ્રરૂપણ :

પ્ર. ભંતે ! ઉદકગર્ભ (પાણીનો ગર્ભ) ઉદકગર્ભના રૂપે કેટલા સમય સુધી રહે છે ?

ઉ. ગૌતમ ! જઘન્ય એક સમય,

ઉત્કૃષ્ટ છ મહિના સુધી.

પ્ર. ભંતે ! તિર્યંચયોનિક ગર્ભ, તિર્યંચયોનિક ગર્ભના રૂપે કેટલા સમય સુધી રહે છે ?

---

१. विया. स. २०, उ. ३, सु. २

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

उ. गोयमा ! जहन्नेणं अंतोमुहुत्तं,
उक्कोसेणं अट्ठ संवच्छराइं ।

ઉ. ગૌતમ ! જઘન્ય અન્તર્મુહૂર્ત,
ઉત્કૃષ્ટ આઠ વરસ સુધી.

प. मणुस्सीगब्भे णं भंते ! मणुस्सीगब्भे त्ति कालओ केवच्चिरं होइ ?

પ્ર. ભંતે ! માનુષીગર્ભ, માનુષીગર્ભના રૂપે કેટલા સમય સુધી રહે છે ?

उ. गोयमा ! जहन्नेणं अंतोमुहुत्तं,
उक्कोसेणं बारस संवच्छराइं ।

ઉ. ગૌતમ ! જઘન્ય અન્તર્મુહૂર્ત,
ઉત્કૃષ્ટ બાર વરસ સુધી.

प. काय-भवत्थे णं भंते ! काय भवत्थे त्ति कालओ केवच्चिरं होइ ?

પ્ર. ભંતે ! કાયભવસ્થજીવ, કાયભવસ્થના રૂપે કેટલા સમય સુધી રહે છે ?

उ. गोयमा ! जहन्नेणं अंतोमुहुत्तं,
उक्कोसेणं चउव्वीसं संवच्छराइं ।

ઉ. ગૌતમ ! જઘન્ય અન્તર્મુહૂર્ત,
ઉત્કૃષ્ટ ચોવીસ વર્ષ સુધી.

प. मणुस्स-पंचेंदियतिरिक्खजोणियबीए णं भंते ! जोणिब्भूए केवइयं कालं संचिट्ठइ ?

પ્ર. ભંતે ! મનુષ્ય અને પંચેન્દ્રિય તિર્યંચયોનિક સંબંધી યોનિગત બીજ (વીર્ય) કેટલા સમય સુધી યોનિભૂત (પ્રજનનશક્તિ)રૂપે રહે છે ?

उ. गोयमा ! जहन्नेणं अंतोमुहुत्तं,
उक्कोसेणं बारस मुहुत्ता ।

ઉ. ગૌતમ ! તે જઘન્ય અન્તર્મુહૂર્ત,
ઉત્કૃષ્ટ બાર મુહૂર્ત સુધી રહે છે.

- विया. स.२, उ. ५, सु. २-६

१०. गब्भट्ठियस्स जीवस्स अवट्ठाण परूवणं-

૧૦. ગર્ભમાં સ્થિત જીવના અવસ્થાનનું પ્રરૂપણ :

प. जीवे णं भंते ! गब्भगए समाणे उत्ताणए वा, पासिल्लए वा, अंबखुज्जए वा, अच्छेज्ज वा, चिट्ठेज्ज वा, निसीएज्ज वा, तुयट्टेज्ज वा,
मातुए सुवमाणीए सुवइ, जागरमाणीए जागरइ,
सुहियाए सुहिए भवइ, दुहियाए दुहिए भवइ ?

પ્ર. ભંતે ! ગર્ભમાં રહેલો જીવ શું ઉત્તાનક ચિત્ત (સૂતેલો) કરવટ (પડખાભેર) લેતો, કેરી સમાન ખૂંધો (કુબડો), ઊભેલો, બેઠેલો અથવા સૂતેલો હોય છે તથા
માતા સૂતી હોય ત્યારે સૂતેલો, જાગે ત્યારે જાગતો,
સુખી હોય ત્યારે સુખી અને દુઃખી હોય ત્યારે દુઃખી હોય છે ?

उ. हंता, गोयमा ! जीवे णं गब्भगए समाणे उत्ताणए वा **-जाव-** दुहियाए दुहिए भवइ ।
अहे णं पसवणकालसमयंसि सीसेण वा, पाएहिं वा आगच्छइ, सम्मंआगच्छइ, तिरियंआगच्छइ विणिहायमावज्जइ ।

ઉ. હા, ગૌતમ ! ગર્ભમાં રહેલો જીવ ઉત્તાનક **-યાવત્-** માતાના દુઃખી થવાથી દુઃખી થાય છે.
પ્રસવકાળ દરમ્યાન જો તે ગર્ભગત જીવ મસ્તક દ્વારા અથવા પગ દ્વારા ગર્ભથી બહાર આવે તો તે હેમખેમ આવી જાય છે પરંતુ જો આડો (વાંકો) થઈને આવે તો તે મરી જાય છે.

- विया. स. १, उ. ७, सु. २१-२२ (क)

११. एग भवग्गहणं पडुच्च एग जीवस्स जणयप्पमाणं-

૧૧. એક ભવગ્રહણની અપેક્ષાએ એક જીવના જનકોનું પ્રમાણ :

प. एगजीवे णं भंते ! एगभवग्गहणेणं केवइयाणं पुत्तत्ताए हव्वमागच्छइ ?

પ્ર. ભંતે ! એક જીવ એક ભવગ્રહણની અપેક્ષાએ કેટલા જીવોનો પુત્ર થઈ શકે છે ?

उ. गोयमा ! जहन्नेणं इक्कस्स वा, दोण्हं वा, तिण्हं वा, उक्कोसेणं सयपुहत्तस्स जीवाणं पुत्तत्ताए हव्वमागच्छइ ।

ઉ. ગૌતમ ! એક જીવ એકભવમાં જઘન્ય એક, બે અથવા ત્રણ જીવોનો અને ઉત્કૃષ્ટ શત પૃથક્ત્વ (બસોથી નવસો સુધી) જીવોનો પુત્ર થઈ શકે છે.

- विया. स. २, उ. ५, सु. ७

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

૧૨. एगभवग्गहणं पडुच्च एग जीवस्स पुत्त संखा-

प. एगजीवस्स णं भंते ! एगभवग्गहणेणं केवइया जीवा पुत्तत्ताए हव्वमागच्छंति ?

उ. गोयमा ! जहन्नेणं एक्को वा, दो वा, तिण्णि वा, उक्कोसेणं सयसहस्सपुहत्तं जीवाणं पुत्तत्ताए हव्वमागच्छंति ।

प. से केणट्ठेणं भंते ! एवं वुच्चइ-

"जहण्णेणं एक्को वा, दो वा, तिण्णि वा, उक्कोसेणं सयसहस्सपुहत्तं जीवाणं पुत्तत्ताए हव्वमागच्छंति ?"

उ. गोयमा ! इत्थीए य पुरिसस्स य कम्मकडाए जोणीए मेहुणवत्तिए नामं संजोए समुप्पज्जइ ।

ते दुहओ सिणेहं संचिणंति संचिणित्ता तत्थ णं जहन्नेणं एक्को वा, दो वा, तिण्णि वा,

उक्कोसेणं सयसहस्सपुहत्तं जीवाणं पुत्तत्ताए हव्वमागच्छंति ।

से तेणट्ठेणं गोयमा ! एवं वुच्चइ-

"जहण्णेणं एक्को वा, दो वा, तिण्णि वा उक्कोसेणं सयसहस्स पुहत्तं जीवाणं पुत्तत्ताए हव्वमागच्छंति ।"

- विया. स. २, उ. ५, सु. ८

૧૨. એક ભવગ્રહણની અપેક્ષા એક જીવના પુત્રોની સંખ્યા :

પ્ર. ભંતે ! એક જીવને એક ભવમાં કેટલા જીવ પુત્ર રૂપે (ઉત્પન્ન) થઈ શકે છે ?

ઉ. ગૌતમ ! જઘન્ય એક, બે અથવા ત્રણ જીવ અને ઉત્કૃષ્ટ લાખ પૃથક્ત્વ (બે લાખથી નવ લાખ સુધી) જીવ પુત્ર રૂપે ઉત્પન્ન થઈ શકે છે.

પ્ર. ભંતે ! કયા કારણથી એમ કહેવાય છે કે -

જઘન્ય એક, બે અથવા ત્રણ અને ઉત્કૃષ્ટ લાખ પૃથક્ત્વ જીવ પુત્ર રૂપે ઉત્પન્ન થઈ શકે છે ?"

ઉ. ગૌતમ ! કર્મકૃત (નામકર્મથી નિષ્પન્ન અને વેદોદયથી) યોનિમાં સ્ત્રી અને પુરુષનો જ્યારે મૈથુનવૃત્તિક સંભોગ નિમિત્તક સંયોગ નિષ્પન્ન થાય છે.

ત્યારે એ બંન્નેના સ્નેહથી પુરુષના વીર્ય અને સ્ત્રીના રજનો સંયોગ સંબંધ થાય છે અને સંયોગ થવાથી એમાંથી જઘન્ય એક, બે અથવા ત્રણ અને ઉત્કૃષ્ટ લાખ પૃથક્ત્વ (બે લાખથી નવ લાખ સુધી) જીવ પુત્ર રૂપે ઉત્પન્ન થઈ શકે છે.

એ કારણથી ગૌતમ ! એમ કહેવાય છે કે -

"જઘન્ય એક, બે અથવા ત્રણ અને ઉત્કૃષ્ટ લાખ પૃથક્ત્વ જીવ પુત્રરૂપે ઉત્પન્ન થઈ શકે છે."

૧૩. जीव सरीरे माइ-पिइअंग परूवणं-

प. कइ णं भंते ! माइअंगा पण्णत्ता ?

उ. गोयमा ! तओ माइअंगा पण्णत्ता, तं जहा-

१. मंसे, २. सोणिए, ३. मत्थुलुंगे ।[1]

प. कइ णं भंते ! पिइअंगा पण्णत्ता ?

उ. गोयमा ! तओ पिइअंगा पण्णत्ता, तं जहा-

१. अट्ठि, २. अट्ठिमिंजा, ३. केस-मंसु-रोम-नहे ।

- विया. स. १, उ. ७, सु. १६-१७

૧૩. જીવના શરીરમાં માતા-પિતાના અંગોનું પ્રરૂપણ :

પ્ર. ભંતે ! (જીવના શરીરમાં) માતાના અંગ કેટલા કહેવામાં આવ્યા છે ?

ઉ. ગૌતમ ! માતાના ત્રણ અંગો કહેવામાં આવ્યા છે, જેમકે -

૧. માંસ, ૨. શોણિત (રક્ત), ૩. મસ્તકનું મગજ (દિમાગ).

પ્ર. ભંતે ! પિતાના અંગ કેટલા કહેવામાં આવ્યા છે ?

ઉ. ગૌતમ ! પિતાના ત્રણ અંગ કહેવામાં આવ્યા છે, જેમકે -

૧. હાડકાં, ૨. મજ્જા, ૩. વાળ, દાઢી - મૂંછ, રોમ (રૂંવાટી), નખ.

---

૧. ઠાણં. અ. ૩, ઉ. ૪, સુ. ૨૦૯

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

१४. माइ-पिइअंगाणं कायट्ठिई परूवणं-

प. अम्मापिइए अंगाणं भंते ! सरीरए केवइयं कालं संचिट्ठइ ?

उ. गोयमा ! जावइयं से कालं भवधारणिज्जे सरीरए अव्वावन्ने भवइ, एवइयं काले संचिट्ठंति, अहे णं समए-समए वोक्कसिज्जमाणे-वोक्कसिज्जमाणे चरमकालसमयंसि वोच्छिन्ने भवंति ।

- विया. स. १, उ. ७, सु. १८

१४. માતા-પિતાના અંગોની કાયસ્થિતિનું પ્રરૂપણ :

પ્ર. ભંતે ! માતા-પિતાના અંગ સંતાનના શરીરમાં કેટલા સમય સુધી રહે છે ?

ઉ. ગૌતમ ! ભવધારણીય શરીર જેટલો સમય સુધી રહે છે, તેટલા સમય સુધી તે અંગ રહે છે અને ભવધારણીય શરીર પ્રતિ સમયે ક્ષીણ થતાં-થતાં અંતિમ સમયે તે (અંગો પણ) નષ્ટ થઈ જાય છે, ત્યારે માતા-પિતાના પેલા અંગ પણ નષ્ટ થઈ જાય છે.

१५. जीव-चउवीसदंडएसु एगत्त-पुहत्तेणं विग्गहगइ समावन्नगाइ परूवणं-

प. जीवे णं भंते ! किं विग्गहगइसमावन्नए अविग्गहगइसमावन्नए ?

उ. गोयमा ! सिय विग्गहगइसमावन्नए, सिय अविग्गहगइसमावन्नए ।

दं. १-२४. ***एवं नेरइए -जाव- वेमाणिए ।***

प. जीवा णं भंते ! किं विग्गहगइसमावन्नगा, अविग्गहगइसमावन्नगा ?

उ. गोयमा ! विग्गहगइसमावन्नगा वि, अविग्गहगइसमावन्नगा वि ।

प. नेरइया णं भंते ! किं विग्गहगइसमावन्नगा, अविग्गहगइसमावन्नगा ?

उ. गोयमा ! १. सव्वे वि ताव होज्जा अविग्गहगइसमावन्नगा,

२. **अहवा** अविग्गहगइसमावन्नगा य विग्गहगइसमावन्नगे य,

३. **अहवा** अविग्गहगइसमावन्नगा य विग्गहगइसमावन्नगा य,

एवं जीव एगिंदियवज्जो तियभंगो ।[1]

- विया. स. १, उ. ७, सु. ७-८

१५. જીવ-ચોવીસ દંડકોમાં એકત્વ-બહુત્વની વિગ્રહગતિનું પ્રરૂપણ :

પ્ર. ભંતે ! શું જીવ વિગ્રહગતિ સમાપન્નક છે અથવા અવિગ્રહગતિ સમાપન્નક છે ?

ઉ. ગૌતમ ! ક્યારેક વિગ્રહગતિને પ્રાપ્ત થાય છે અને ક્યારેક વિગ્રહગતિને પ્રાપ્ત થતાં નથી.

દં. ૧-૨૪. ***આ પ્રમાણે નૈરયિકથી વૈમાનિક પર્યંત જાણવા જોઈએ ?***

પ્ર. ભંતે ! શું (ઘણા) જીવ વિગ્રહગતિને પ્રાપ્ત કરે છે કે અવિગ્રહગતિને પ્રાપ્ત કરે છે ?

ઉ. ગૌતમ ! (ઘણા) જીવ વિગ્રહગતિ પ્રાપ્ત પણ છે અને અવિગ્રહગતિ પ્રાપ્ત પણ છે.

પ્ર. ભંતે ! શું નૈરયિક વિગ્રહગતિ પ્રાપ્ત કરે છે અથવા અવિગ્રહગતિને પ્રાપ્ત કરે છે ?

ઉ. ગૌતમ ! ૧. તે બધા વિગ્રહગતિને પ્રાપ્ત કરતાં નથી.

૨. **અથવા** ઘણાં જીવ અવિગ્રહગતિને પ્રાપ્ત કરે છે અને કોઈ એક જીવ વિગ્રહગતિને પ્રાપ્ત કરે છે.

૩. **અથવા** ઘણાં (જીવ) અવિગ્રહગતિને પણ પ્રાપ્ત કરે છે અને વિગ્રહગતિને પણ પ્રાપ્ત કરે છે.

આ પ્રકારે જીવ સામાન્ય અને એકેન્દ્રિય સિવાય સર્વત્ર ત્રણ-ત્રણ ભંગ કહેવા જોઈએ.

१६. विविह दिसाओ पडुच्च एगिंदियाणं विग्गहगइस्स समय परूवणं-

प. कइविहा णं भंते ! एगिंदिया पण्णत्ता ?

૧૬. વિવિધ દિશાઓની અપેક્ષા એકેન્દ્રિય જીવોની વિગ્રહગતિના સમયનું પ્રરૂપણ :

પ્ર. ભંતે ! એકેન્દ્રિય જીવ કેટલા પ્રકારના કહેવામાં આવ્યા છે ?

---

१. ठाणं. अ. ३, उ. ४, सु. २२५

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

उ. गोयमा ! पंचविहा एगिंदिया पण्णत्ता, तं जहा-

१. पुढविकाइया **-जाव-** ५. वणस्सइकाइया ।

एवमेए वि चउक्कएणं भेएणं भाणियव्वा -जाव- वणस्सईकाइया ।

प. अपज्जत्तसुहुमपुढविकाइए णं भंते ! इमीसे रयणप्पभाए पुढवीए पुरत्थिमिल्ले चरिमंते समोहए, समोहणित्ता जे भविए इमीसे रयणप्पभाए पुढवीए पच्चत्थिमिल्ले चरिमंते अपज्जत्तसुहुमपुढविकाइयत्ताए उववज्जित्तए, से णं भंते ! कइ समइएणं विग्गहेणं उववज्जेज्जा ?

उ. गोयमा ! एगसमइएण वा, दुसमइएण वा, तिसमइएण वा विग्गहेणं उववज्जेज्जा ।

प. से केणट्ठेणं भंते ! एवं वुच्चइ-

"एगसमइएण वा, दुसमइएण वा, तिसमइएण वा विग्गहेणं उववज्जेज्जा ?

उ. एवं खलु गोयमा ! मए सत्त सेढीओ पन्नत्ताओ, तं जहा-

१. उज्जुआयता सेढी, २. एगओवंका, ३. दुहओवंका, ४. एगओखहा, ५. दुहओखहा, ६. चक्कवाला, ७. अद्धचक्कवाला ।

१. उज्जुआयताए सेढीए उववज्जमाणे एगसमइएणं विग्गहेणं उववज्जेज्जा,

२. एगओवंकाए सेढीए उववज्जमाणे दुसमइएणं विग्गहेणं उववज्जेज्जा,

३. दुहओवंकाए सेढीए उववज्जमाणे तिसमइएणं विग्गहेणं उववज्जेज्जा ।

से तेणट्ठेणं गोयमा ! एवं वुच्चइ-

"एगसमइएण वा, दुसमइएण वा, तिसमइएण वा विग्गहेणं उववज्जेज्जा ।"

प. अपज्जत्तसुहुमपुढविकाइए णं भंते ! इमीसे रयणप्पभाए पुढवीए पुरत्थिमिल्ले चरिमंते समोहए, समोहणित्ता जे भविए इमीसे रयणप्पभाए पुढवीए पच्चत्थिमिल्ले चरिमंते पज्जत्त सुहुम पुढवीकाइयत्ताए उववज्जित्तए से णं भंते ! कइ समइएणं विग्गहेणं उववज्जेज्जा ?

ઉ. ગૌતમ ! એકેન્દ્રિય જીવ પાંચ પ્રકારના કહેવામાં આવ્યા છે, જેમકે -

૧. પૃથ્વીકાય **-યાવત્-** ૫. વનસ્પતિકાય.

આ પ્રકારે એના પણ વનસ્પતિકાયિક પર્યંત પ્રત્યેકના ચાર-ચાર ભેદ કહેવા જોઈએ.

પ્ર. ભંતે ! અપર્યાપ્ત સૂક્ષ્મ પૃથ્વીકાયિક જીવ આ રત્નપ્રભા પૃથ્વીની પૂર્વદિશાના છેવટના અંતમાં મરણસમુદ્ઘાત કરીને આ રત્નપ્રભા પૃથ્વીની પશ્ચિમી છેવટના અંતમાં અપર્યાપ્ત સૂક્ષ્મ પૃથ્વીકાયિકરૂપે ઉત્પન્ન થવા યોગ્ય છે તો ભંતે ! તે કેટલા સમયની વિગ્રહગતિથી ઉત્પન્ન થાય છે ?

ઉ. ગૌતમ ! તે એક સમયની, બે સમયની અથવા ત્રણ સમયની વિગ્રહગતિથી ઉત્પન્ન થાય છે.

પ્ર. ભંતે ! કયા કારણથી એમ કહેવાય છે કે -

"તે એક સમય, બે સમય અથવા ત્રણ સમયની વિગ્રહગતિથી ઉત્પન્ન થાય છે ?"

ઉ. ગૌતમ ! મેં સાત શ્રેણીઓ કહી છે, જેમકે -

૧. ઋજવાયતા, ૨. એકતોવક્રા, ૩. ઉભયતોવક્રા, ૪. એકતઃખા, ૫. ઉભયતઃખા, ૬. ચક્રવાલ, ૭. અર્દ્ધચક્રવાલ.

૧. જે પૃથ્વીકાયિક જીવ ઋજવાયતા શ્રેણી દ્વારા ઉત્પન્ન થાય છે તે એક સમયની વિગ્રહગતિથી ઉત્પન્ન થાય છે.

૨. જે એકતોવક્રા શ્રેણીદ્વારા ઉત્પન્ન થાય છે તે બે સમયની વિગ્રહગતિથી ઉત્પન્ન થાય છે.

૩. જે ઉભયતોવક્રા શ્રેણી દ્વારા ઉત્પન્ન થાય છે તે ત્રણ સમયની વિગ્રહગતિથી ઉત્પન્ન થાય છે.

એ કારણેથી ગૌતમ ! એમ કહેવાય છે કે -

"તે એક-સમય, બે સમય અથવા ત્રણ સમયની વિગ્રહગતિથી ઉત્પન્ન થાય છે."

પ્ર. ભંતે ! અપર્યાપ્ત સૂક્ષ્મ પૃથ્વીકાયિક જીવ જે આ રત્નપ્રભાપૃથ્વીના પૂર્વદિશાના છેવટના અંતમાં મરણ સમુદ્ઘાત કરીને આ રત્નપ્રભા પૃથ્વીના પશ્ચિમ દિશાના છેવટના અંતમાં પર્યાપ્ત સૂક્ષ્મપૃથ્વીકાયિકના રૂપે ઉત્પન્ન થવા યોગ્ય છે તો ભંતે ! તે કેટલા સમયની વિગ્રહગતિથી ઉત્પન્ન થાય છે ?

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

उ. गोयमा ! ***एगसमइएण वा, दुसमइएण वा, सेसं तं चेव -जाव- से तेणट्ठेणं गोयमा ! तिसमइएण वा विग्गहेणं उववज्जेज्जा ।***

एवं अपज्जत्तसुहुमपुढविकाइओ पुरत्थिमिल्ले चरिमंते समोहणावेत्ता पच्चत्थिमिल्ले चरिमंते बायर पुढविकाइएसु अपज्जत्तएसु उववाएयव्वो, ताहे तेसु चेव पज्जत्तेसु ।

एवं आउकाइएसु वि चत्तारि आलावगा, तं जहा-

१. सुहुमेहिं अपज्जत्तएहिं,
२. ताहे पज्जत्तएहिं,
३. बादरेहिं अपज्जत्तएहिं,
४. ताहे पज्जत्तएहिं उववाएयव्वो ।

एवं चेव सुहुमतेउकाइएहिं वि अपज्जत्तएहिं ताहे पज्जत्तएहिं उववाएयव्वो ।

प. अपज्जत्तसुहुमपुढविकाइए णं भंते ! इमीसे रयणप्पभाए पुढवीए पुरत्थिमिल्ले चरिमंते समोहए, समोहणित्ता जे भविए मणुस्सखेत्ते अपज्जत्तबायरतेउकाइयत्ताए उववज्जित्तए से णं भंते ! कइ समइएणं विग्गहेणं उववज्जेज्जा ?

उ. गोयमा ! ***सेसं तं चेव ।***

एवं पज्जत्तबायर तेउकाइयत्ताए उववाएयव्वो ।

वाउकाइए सुहुम-बायरेसु जहा आउकाइएसु उववाइओ तहा उववाएयव्वो ।

एवं वणस्सइकाइएसु वि । (२०)

एवं पज्जत्तसुहुमपुढविकाइओ वि पुरत्थिमिल्ले चरिमंते समोहणावेत्ता-

एएणं चेव कमेणं एएसु चेव वीससु ठाणेसु उववाएयव्वो -जाव- बायरवणस्सइकाइएसु पज्जत्तएसु त्ति (४०)

एवं अपज्जत्तबायरपुढविकाइओ वि (६०)

ઉ. ગૌતમ ! ***તે એક સમય, બે સમય વગેરે શેષ બધું કથન (આ કારણથી ગૌતમ ! ત્રણ સમયની વિગ્રહગતિથી ઉત્પન્ન થાય છે) પૂર્વવત્ કહેવું જોઈએ.***

આ પ્રકારે અપર્યાપ્ત સૂક્ષ્મ પૃથ્વીકાયિક જીવ પૂર્વી ચરમાન્તના અંતમાં મરણ સમુદ્ઘાત કરીને પશ્ચિમી ચરમાન્તમાં બાદર અપર્યાપ્ત પૃથ્વીકાયિક રૂપે ઉત્પન્ન થાય છે એમ કહેવું જોઈએ. તેનું (પૂર્વવત્) પર્યાપ્ત રૂપથી ઉપપાત કહેવું જોઈએ.

આ પ્રકારે અપ્કાયિક જીવના પણ ચાર આલાપક કહેવા જોઈએ, જેમકે -

૧. સૂક્ષ્મ અપર્યાપ્તકોનું.
૨. તે (સૂક્ષ્મ)ના પર્યાપ્તકોનું.
૩. બાદર - અપર્યાપ્તકોનું.
૪. તે (બાદર)ના પર્યાપ્તકોનું ઉપપાત કહેવું જોઈએ.

આ પ્રકારે સૂક્ષ્મ તેજસ્કાયિક અપર્યાપ્તકોનું અને તેના પર્યાપ્તકોનું ઉપપાત કહેવું જોઈએ.

પ્ર. ભંતે ! અપર્યાપ્ત સૂક્ષ્મ પૃથ્વીકાયિક જીવ, જે આ રત્નપ્રભા પૃથ્વીના પૂર્વી છેવટના અંતમાં મરણસમુદ્ઘાત કરીને મનુષ્ય ક્ષેત્રમાં અપર્યાપ્ત બાદર તેજસ્કાયિકરૂપે ઉત્પન્ન થવા યોગ્ય છે તો ભંતે ! તે કેટલા સમયની વિગ્રહગતિથી ઉત્પન્ન થાય છે ?

ઉ. ગૌતમ ! ***તેનું પૂર્ણ કથન પૂર્વવત્ કરવું જોઈએ.***

આ પ્રકારે પર્યાપ્ત બાદર તેજસ્કાયિક રૂપથી ઉપપાતનું કથન કરવું જોઈએ.

જે પ્રકારે સૂક્ષ્મ અને બાદર અપ્કાયિકનું ઉપપાત કર્યું તે જ પ્રકારે સૂક્ષ્મ અને બાદર વાયુકાયિકનું ઉપપાત કહેવું જોઈએ.

એ જ પ્રકારે (સૂક્ષ્મ અને બાદર) વનસ્પતિકાયિક જીવોના ઉપપાતનું કથન કરવું જોઈએ. (૨૦)

આ પ્રકારે પર્યાપ્ત સૂક્ષ્મ પૃથ્વીકાયિક જીવનું પણ આ રત્નપ્રભા પૃથ્વીની પૂર્વદિશાના છેવટના અંતમાં મરણ સમુદ્ઘાતથી મરીને ક્રમશઃ આ વીસ સ્થાનોમાં બાદર પર્યાપ્ત વનસ્પતિકાયિક પર્યંત ઉપપાત કહેવું જોઈએ. (૪૦)

આ પ્રકારે અપર્યાપ્ત બાદર પૃથ્વીકાયિકનું ઉપપાત પણ કહેવું જોઈએ. (૬૦)

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

एवं पज्जत्तबायरपुढविकाइओ वि (८०)

આ પ્રકારે પર્યાપ્ત બાદર પૃથ્વીકાયિકના ઉપપાતનું કથન કહેવું જોઈએ. (૮૦)

एवं आउकाइओ वि चउसु वि गमएसु पुरत्थिमिल्ले चरिमंते समोहए एयाए चेव वत्तव्वयाए एएसु चेव वीसाए ठाणेसु उववाएयव्वो (१६०)

આજ પ્રકારે અપ્કાયિક જીવોનું પણ ચાર આલાપકો દ્વારા પૂર્વી છેવટના અંતમાં મરણ સમુદ્ઘાતથી મરીને એ જ પૂર્વોક્ત વીસ સ્થાનોમાં પૂર્વવત્ ઉપપાતનું કથન કરવું જોઈએ. (૧૬૦)

सुहुम तेउकाइओ वि अपज्जत्तओ पज्जत्तओ य एएसु चेव वीसाए ठाणेसु उववाएयव्वो (४०=२००)

સૂક્ષ્મ તેજસ્કાયિક જીવોનું પણ એ જ વીસ સ્થાનોમાં પૂર્વવત્ ઉપપાત કહેવું જોઈએ. (૪૦ = ૨૦૦)

પ. अपज्जत्तबायरतेउकाइए णं भंते ! मणुस्सखेत्ते समोहए, समोहणित्ता जे भविए इमीसे रयणप्पभाए पुढवीए पच्चत्थिमिल्ले चरिमंते अपज्जत्तसुहुम-पुढविकाइयत्ताए उववज्जित्तए से णं भंते ! कइ समइएणं विग्गहेणं उववज्जेज्जा ?

પ્ર. ભંતે ! અપર્યાપ્ત બાદર તેજસ્કાયિક જીવ, જે મનુષ્યક્ષેત્રમાં મરણ સમુદ્ઘાત કરીને રત્નપ્રભા પૃથ્વીના પશ્ચિમી છેવટના અંતમાં અપર્યાપ્ત સૂક્ષ્મ પૃથ્વીકાયિકના રૂપે ઉત્પન્ન થવા યોગ્ય છે તો ભંતે ! તે કેટલા સમયની વિગ્રહગતિથી ઉત્પન્ન થાય છે ?

उ. गोयमा ! *सेसं तहेव -जाव- से तेणट्ठेणं विग्गहेणं उववज्जेज्जा।* (१=२०१)

ઉ. ગૌતમ ! *આ કારણથી તે ત્રણ સમયની વિગ્રહગતિથી ઉત્પન્ન થાય છે સુધીનું સમગ્ર કથન પૂર્વવત્ કરવું જોઈએ.* (૧=૨૦૧)

एवं पुढविकाइएसु चउव्विहेसु वि उववाएयव्वो। (३ = २०४)

આ પ્રકારે ચારે પ્રકારનાં પૃથ્વીકાયિક જીવોમાં પણ પૂર્વવત્ કહેવો જોઈએ. (૩=૨૦૪)

एवं आउकाइएसु चउव्विहेसु वि। (४=२०८)

ચારે પ્રકારનાં અપ્કાયિકોમાં પણ આ પ્રકારે ઉપપાત કહેવો જોઈએ. (૪=૨૦૮)

तेउकाइएसु सुहुमेसु अपज्जत्तएसु पज्जत्तएसु य एवं चेव उववाएयव्वो। (२ = २१०)

સૂક્ષ્મ તેજસ્કાયિક જીવના પર્યાપ્ત અને અપર્યાપ્તમાં પણ આ પ્રકારે ઉપપાત કહેવો જોઈએ. (૨=૨૧૦)

પ. अपज्जत्तबायरतेउकाइए णं भंते ! मणुस्सखेत्ते समोहए, समोहणित्ता जे भविए मणुस्सखेत्ते अपज्जत्तबायर- तेउकाइयत्ताए उववज्जित्तए, से णं भंते ! कइ समइएणं विग्गहेणं उववज्जेज्जा ?

પ્ર. ભંતે ! અપર્યાપ્ત બાદર તેજસ્કાયિક જીવ, જે મનુષ્ય ક્ષેત્રમાં મરણ અમુદ્ઘાત કરીને મનુષ્ય ક્ષેત્રમાં અપર્યાપ્ત બાદર તેજસ્કાયિક રૂપમાં ઉત્પન્ન થવા યોગ્ય છે, તો ભંતે ! તે કેટલા સમયની વિગ્રહગતિથી ઉત્પન્ન થાય છે ?

उ. गोयमा ! *सेसं तं चेव।* (१ = २११)

ઉ. ગૌતમ ! *તેનું ઉપપાત પૂર્વવત્ કહેવું જોઈએ.* (૧=૨૧૧)

एवं पज्जत्तबायरतेउकाइयत्ताए वि उववाएयव्वो। (१=२१२)

આ પ્રકારે પર્યાપ્ત બાદર તેજસ્કાયિક રૂપમાં પણ ઉપપાતનું કથન કરવું જોઈએ. (૧=૨૧૨)

वाउकाइयत्ताए य, वणस्सइकाइयत्ताए य जहा पुढ-विकाइएसु तहेव चउक्कएणं भेएणं उववाएयव्वो। (८=२२०)

જે પ્રકારે પૃથ્વીકાયિક જીવોના ચાર ભેદોનું ઉપપાત કહ્યું તે જ પ્રકારે વાયુકાયિકો અને વનસ્પતિ-કાયિકોના રૂપથી પણ ઉપપાતનું કથન કરવું જોઈએ. (૮=૨૨૦)

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

एवं पज्जत्तबायरतेउकाइओ वि समयखेत्ते समोहणावेत्ता एएसु चेव वीसाए ठाणेसु उववाएयव्वो जहेव अपज्जत्तओ उववाइओ (२०)

एवं सव्वत्थ वि बायरतेउकाइया अपज्जत्तगा पज्जत्तगा य समयखेत्ते उववाएयव्वा, समोहणा वेयव्वा वि (२४०)

वाउकाइया, वणस्सइकाइया, य जहा पुढविकाइया तहेव चउक्कएणं भेएणं उववाएयव्वा -जाव-

આ જ પ્રકારે પર્યાપ્ત બાદર તેજસ્કાયિકનું પણ સમય (મનુષ્ય) ક્ષેત્રમાં સમુદ્‌ઘાત કરીને એ જ (પૂર્વોક્ત) વીસ સ્થાનોમાં ઉપપાતનું કથન કરવું જોઈએ. (૨૦)

આ જ પ્રકારે સર્વત્ર પર્યાપ્ત અને અપર્યાપ્ત બાદર તેજસ્કાયિકનું મનુષ્યક્ષેત્રમાં ઉપપાત અને સમુદ્‌ઘાતનું કથન કરવું જોઈએ. (૨૪૦)

પૃથ્વીકાયિકના ઉપપાતની સમાન વાયુકાયિક અને વનસ્પતિકાયિક જીવોના ચાર-ચાર ભેદોનું ઉપપાત કહેવું જોઈએ -યાવત્-

પ. पज्जत्तबायरवणस्सइकाइए णं भंते ! इमीसे रयणप्पभाए पुढवीए पुरत्थिमिल्ले चरिमंते समोहए, समोहणेत्ता जे भविए इमीसे रयणप्पभाए पुढवीए-पच्चत्थिमिल्ले चरिमंते पज्जत्तबायरवणस्स-इकाइयत्ताए उववज्जित्तए से णं भंते ! कइ समइएणं विग्गहेणं उववज्जेज्जा ?

પ્ર. ભંતે ! પર્યાપ્ત બાદર વનસ્પતિકાયિક જીવ આ રત્નપ્રભા પૃથ્વીના પૂર્વી છેવટના અંતમાં મરણ સમુદ્‌ઘાત કરીને આ રત્નપ્રભા પૃથ્વીના પશ્ચિમી છેવટના અંતમાં પર્યાપ્ત બાદર વનસ્પતિકાયિક રૂપમાં ઉત્પન્ન થવા યોગ્ય હોય તો - ભંતે ! તે કેટલા સમયની વિગ્રહગતિથી ઉત્પન્ન થાય છે ?

उ. गोयमा ! ***सेसं तहेव -जाव- से तेणट्ठेणं -जाव- विग्गहेणं उववज्जेज्जा।*** (२४० + ८० + ८० = ४००)

ઉ. ગૌતમ ! ***આ કારણે તે ત્રણ સમયની વિગ્રહ ગતિથી ઉત્પન્ન થાય છે પર્યંતનું સમગ્ર કથન કરવું જોઈએ.*** (૨૪૦ + ૮૦ + ૮૦ = ૪૦૦)

प. अपज्जत्तसुहुमपुढविकाइए णं भंते ! इमीसे रयणप्पभाए पुढवीए पच्चत्थिमिल्ले चरिमंते समोहए, समोहणित्ता जे भविए इमीसे रयणप्पभाए पुढवीए पुरत्थिमिल्ले चरिमंते अपज्जत्तसुहुमपुढ-विकायत्ताए उववज्जित्तए से णं भंते ! कइ समइएणं विग्गहेणं उववज्जेज्जा ?

પ્ર. ભંતે ! અપર્યાપ્ત સૂક્ષ્મ પૃથ્વીકાયિક જીવ આ રત્નપ્રભા પૃથ્વીના પશ્ચિમી-છેવટના અંતમાં મરણ સમુદ્‌ઘાત કરીને જે આ રત્નપ્રભા પૃથ્વીના પૂર્વી છેવટના અંતમાં અપર્યાપ્ત સૂક્ષ્મ પૃથ્વીકાયિક રૂપમાં ઉત્પન્ન થવા યોગ્ય હોય તો - ભંતે ! કેટલા સમયની વિગ્રહગતિથી ઉત્પન્ન થાય છે ?

उ. गोयमा ! ***सेसं तहेव निरवसेसं।***

ઉ. ગૌતમ ! ***સમસ્ત કથન પૂર્વવત્ કરવું જોઈએ.***

एवं जहेव पुरत्थिमिल्ले चरिमंते सव्वपदेसु वि समोहया पच्चत्थिमिल्ले चरिमंते समयखेत्ते य उववाइया, जे य समयखेत्ते समोहया पच्चत्थिमिल्ले चरिमंते समयखेत्ते य उववाइया,

જે પ્રકારે પૂર્વી-છેવટના અંતના દરેક પદોમાં સમુદ્‌ઘાત કરીને પશ્ચિમી છેવટના અંતમાં અને મનુષ્યક્ષેત્રમાં ઉપપાત કર્યું તે જ પ્રકારે મનુષ્યક્ષેત્રમાં સમુદ્‌ઘાત કરીને પશ્ચિમી છેવટના અંતમાં અને મનુષ્યક્ષેત્રમાં ઉપપાત કહેવું જોઈએ.

एवं एएणं चेव कमेणं पच्चत्थिमिल्ले चरिमंते समयखेत्ते यसमोहया पुरत्थिमिल्ले चरिमंते समयखेत्ते य उववाएयव्वा तेणेव गमएणं। (४०० = ८००)

એ જ પ્રકારે એ જ ક્રમથી પશ્ચિમી છેવટના અંતમાં અને મનુષ્યક્ષેત્રમાં સમુદ્‌ઘાત કરીને પૂર્વી છેવટના અંતમાં અને મનુષ્યક્ષેત્રમાં એ જ આલાપકથી ઉપપાત થાય છે કહેવું જોઈએ. (૪૦૦ = ૮૦૦)

एवं एएणं गमएणं दाहिणिल्ले चरिमंते समोहयाणं समयखेत्ते य उत्तरिल्ले चरिमंते समयखेत्ते य उववाओ। (४०० = १२००)

આ જ પ્રકારે આ જ આલાપકથી દક્ષિણના છેવટના અંતમાં સમુદ્‌ઘાત કરીને મનુષ્યક્ષેત્રમાં અને ઉત્તરના છેવટના અંતમાં સમુદ્‌ઘાત કરીને મનુષ્યક્ષેત્રમાં ઉપપાત કહેવું જોઈએ. (૪૦૦ = ૧૨૦૦)

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

एवं चेव उत्तरिल्ले चरिमंते समयखेत्ते य समोहया, दाहिणिल्ले चरिमंते समयखेत्ते य उववाएयव्वा तेणेव गमएणं । (४०० = १६००)

આ જ પ્રકારે ઉત્તરી છેવટના અંતમાં સમુદ્‌ઘાત કરીને મનુષ્યક્ષેત્રમાં અને દક્ષિણી છેવટના અંતમાં સમુદ્‌ઘાત કરીને મનુષ્યક્ષેત્રમાં ઉપપાત કહેવું જોઈએ. (४०० = १६००)

પ. अपज्जत्तसुहुमपुढविकाइए णं भंते ! सक्करप्पभाए पुढवीए पुरत्थिमिल्ले चरिमंते समोहए, समोहणित्ता जे भविए सक्करप्पभाए पुढवीए पच्चत्थिमिल्ले चरिमंते अपज्जत्तसुहुमपुढविकाइयत्ताए उववज्जित्तए से णं भंते ! कइ समइएणं विग्गहेणं उववज्जेज्जा ?

પ્ર. ભંતે ! અપર્યાપ્ત સૂક્ષ્મ પૃથ્વીકાયિક જીવ શર્કરા-પ્રભાપૃથ્વીના પૂર્વી છેવટના અંતમાં મરણ સમુદ્‌ઘાત કરીને જે શર્કરાપ્રભાપૃથ્વીનાપશ્ચિમી છેવટના અંતમાં અપર્યાપ્ત સૂક્ષ્મ પૃથ્વીકાયિકના રૂપથી ઉત્પન્ન થવા યોગ્ય હોય તો ભંતે ! તે કેટલા સમયની વિગ્રહગતિથી ઉત્પન્ન થાય છે ?

उ. गोयमा ! ***एवं जहेव रयणप्पभाए पुढवीए ।***

ઉ. ગૌતમ ! ***રત્નપ્રભા પૃથ્વીની સમાન અહિયાં પણ કથન કહેવું જોઈએ.***

एवं एएणं कमेणं -जाव- पज्जत्तएसु सुहुमतेउकाइएसु ।

આ જ પ્રકારે આજ કમથી પર્યાપ્ત સૂક્ષ્મ તેજસ્કાયિક પર્યંત કહેવું જોઈએ.

પ. अपज्जत्तसुहुमपुढविकाइए णं भंते ! सक्करप्पभाए पुढवीए पुरत्थिमिल्ले चरिमंते समोहए, समोहणित्ता जे भविए समयखेत्ते अपज्जत्तबायरतेउकाइयत्ताए उववज्जित्तए, से णं भंते ! कइ समइएणं विग्गहेणं उववज्जेज्जा ?

પ્ર. ભંતે ! અપર્યાપ્ત સૂક્ષ્મ પૃથ્વીકાયિક જીવ શર્કરાપ્રભા પૃથ્વીના પૂર્વીછેવટના અંતમાં મરણસમુદ્‌ઘાત કરીને મનુષ્યક્ષેત્રમાં અપર્યાપ્ત બાદર તેજસ્કાયિક રૂપમાં ઉત્પન્ન થવા યોગ્ય હોય તો ભંતે ! તે કેટલા સમયની વિગ્રહગતિથી ઉત્પન્ન થાય છે ?

उ. गोयमा ! दुसमइएण वा, तिसमइएण वा विग्गहेणं उववज्जिज्जा ।

ઉ. ગૌતમ ! તે બે અથવા ત્રણ સમયની વિગ્રહગતિથી ઉત્પન્ન થાય છે.

प. से केणट्ठेणं भंते ! एवं वुच्चइ -

"दुसमइएण वा, तिसमइएण वा विग्गहेणं उववज्जेज्जा ।"

પ્ર. ભંતે ! કયા કારણે એમ કહેવાય છે કે -

"તે બે અથવા ત્રણ સમયની વિગ્રહગતિથી ઉત્પન્ન થાય છે ?"

उ. एवं खलु गोयमा ! मए सत्त सेढीओ पन्नत्ताओ, तं जहा-

१. उज्जुआयता **-जाव-** ७. अद्धचक्कवाला ।

१. एगओवंकाए सेढीए उववज्जमाणे दुसमइएणं विग्गहेणं उववज्जेज्जा,

२. दुहओवंकाए सेढीए उववज्जमाणे तिसमइएणं विग्गहेणं उववज्जेज्जा ।

से तेणट्ठेणं गोयमा ! एवं वुच्चइ-

"दुसमइएण वा, तिसमइएण वा विग्गहेणं उववज्जेज्जा ।"

ઉ. ગૌતમ ! મેં સાત શ્રેણીઓ કહેલી છે, જેમકે -

૧. ઋજવાયતા **-યાવત્-** ૭. અર્ધચક્રવાળા.

૧. જે એકતોવક્રા શ્રેણીથી ઉત્પન્ન થાય છે તે બે સમયની વિગ્રહગતિથી ઉત્પન્ન થાય છે.

૨. જે ઉભયતોવક્રા શ્રેણીથી ઉત્પન્ન થાય છે તે ત્રણ સમયની વિગ્રહગતિથી ઉત્પન્ન થાય છે.

એ જ કારણે ગૌતમ ! એમ કહેવાય છે કે -

"તે બે અથવા ત્રણ સમયની વિગ્રહગતિથી ઉત્પન્ન થાય છે."

एवं पज्जत्तएसु वि बायरतेउकाइएसु ।

આ પ્રકારે પર્યાપ્ત બાદર તેજસ્કાયિક રૂપથી ઉત્પન્ન થનારનું કથન કરવું જોઈએ.

सेसं जहा रयणप्पभाए पुढवीए ।

બાકીનું સર્વ કથન રત્નપ્રભા પૃથ્વીની સમાન છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

जे वि बायरतेउकाइया अपज्जत्तगा य, पज्जत्तगा य समयखेत्ते समोहया समोहणित्ता,
दोच्चाए पुढवीए पच्चत्थिमिल्ले चरिमंते,
पुढविकाइएसु चउव्विहेसु,
आउकाइएसु चउव्विहेसु,
तेउकाइएसु दुविहेसु,
वाउकाइएसु चउव्विहेसु,
वणस्सइकाइएसु चउव्विहेसु उववज्जंति,

જે બાદર તેજસ્કાયિક અપર્યાપ્ત અને પર્યાપ્ત જીવ મનુષ્ય ક્ષેત્રમાં મરણસમુદ્ઘાત કરીને શર્કરાપ્રભા પૃથ્વીના પશ્ચિમી છેવટના અંતમાં,
ચારે પ્રકારના પૃથ્વીકાયિક જીવોમાં,
ચારે પ્રકારના અપ્કાયિક જીવોમાં,
બે પ્રકારના તેજસ્કાયિક જીવોમાં,
ચારે પ્રકારના વાયુકાયિક જીવોમાં,
ચારે પ્રકારના વનસ્પતિકાયિક જીવોમાં ઉત્પન્ન થાય છે.

तेवि एवं चेव दुसमइएण वा, तिसमइएण वा, विग्गहेणं उववाएयव्वा।

તેમનું પણ બે અથવા ત્રણ સમયની વિગ્રહગતિથી ઉપપાત કહેવું જોઈએ.

बायरतेउकाइया अपज्जत्तगा पज्जत्तगा य जाहे तेसु चेव उववज्जंति ताहे,

જ્યારે પર્યાપ્ત અને અપર્યાપ્ત બાદર તેજસ્કાયિક જીવ એમાં જ ઉત્પન્ન થાય છે ત્યારે એમના માટે-

जहेव रयणप्पभाए तहेव एगसमइय-दुसमइय-तिसमइय विग्गहा भाणियव्वा,

रत्नप्रभा पृथ्वीना कथनानुसार એક સમય, બે સમય અથવા ત્રણ સમયની વિગ્રહગતિ કહેવી જોઈએ.

सेसं जहेव रयणप्पभाए तहेव निरवसेसं।

બાકીનું પૂર્ણ કથન રત્નપ્રભા પૃથ્વીની સમાન જાણવું જોઈએ.

जहा सक्करप्पभाए वत्तव्वया भणिया एवं -जाव- अहेसत्तमाए भाणियव्वा।

જે પ્રકારે શર્કરાપ્રભા પૃથ્વીને માટે કહ્યું છે તે જ પ્રમાણે અધઃ સપ્તમ પૃથ્વી પર્યંત જાણવું જોઈએ.

પ. अपज्जत्तसुहुमपुढविकाइए णं भंते ! अहेलोयखेत्तनालीए बाहिरिल्ले खेत्ते समोहए समोहणित्ता जे भविए उड्ढलोयखेत्तनालीए बाहिरिल्ले खेत्ते अपज्जत्तसुहुमपुढविकाइयत्ताए उववज्जित्तए-से णं भंते ! कइ समइएणं विग्गहेणं उववज्जेज्जा ?

પ્ર. ભંતે ! અપર્યાપ્ત સૂક્ષ્મ પૃથ્વીકાયિક જીવ અધોલોક ક્ષેત્રની ત્રસનાડીની બાહરના ક્ષેત્રમાં મરણ સમુદ્ઘાત કરીને જે ઉર્ધ્વલોકની ત્રસનાડીની બહારના ક્ષેત્રમાં અપર્યાપ્ત સૂક્ષ્મ પૃથ્વીકાયિક રૂપમાં ઉત્પન્ન થવા યોગ્ય હોય છે તો ભંતે ! તે કેટલા સમયની વિગ્રહગતિથી ઉત્પન્ન થાય છે ?

उ. गोयमा ! तिसमइएण वा, चउसमइएण वा विग्गहेणं उववज्जेज्जा।

ઉ. ગૌતમ ! તે ત્રણ સમય અથવા ચાર સમયની વિગ્રહગતિથી ઉત્પન્ન થાય છે.

प. से केणट्ठेणं भंते ! एवं वुच्चइ-
"तिसमइएण वा, चउसमइएण वा विग्गहेणं उववज्जेज्जा ?"

પ્ર. ભંતે ! કયા કારણે એમ કહેવાય છે કે -
"તે જીવ ત્રણ અથવા ચાર સમયની વિગ્રહગતિથી ઉત્પન્ન થાય છે."

उ. गोयमा ! अपज्जत्तसुहुमपुढविकाइए णं अहेलोयखेत्तनालीए बाहिरिल्ले खेत्ते समोहए, समोहणित्ता जे भविए उड्ढलोयखेत्तनालीए बाहिरिल्ले खेत्ते अपज्जत्तसुहुमपुढविकाइयत्ताए एगपयरम्मि अणुसेढिं उववज्जित्तए से णं तिसमइणं विग्गहेणं उववज्जेज्जा,

ઉ. ગૌતમ ! જે અપર્યાપ્ત સૂક્ષ્મ પૃથ્વીકાયિક જીવ અધોલોકક્ષેત્રની ત્રસનાડીના બાહરના ક્ષેત્રમાં મરણસમુદ્ઘાત કરીને ઉર્ધ્વલોક ક્ષેત્રની ત્રસનાડીના બહારના ક્ષેત્રમાં અપર્યાપ્ત સૂક્ષ્મ પૃથ્વીકાયિકના રૂપમાં એક પ્રતર (પૃથગ્ભાવ)ની અનુશ્રેણી (સમશ્રેણી)માં જે ઉત્પન્ન થવા યોગ્ય છે તો તે ત્રણ સમયની વિગ્રહગતિથી ઉત્પન્ન થાય છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

जे भविए विसेढिं उववज्जित्तए से णं चउसमइएणं विग्गहेणं उववज्जेज्जा ।

से तेणट्ठेणं गोयमा ! एवं वुच्चइ-

"तिसमइएण वा, चउसमइएण वा विग्गहेणं उववज्जेज्जा ।"

एवं पज्जत्त सुहुम पुढविकाइयत्ताए वि ।

एवं -जाव- पज्जत्त सुहुम तेउकाइयत्ताए ।

જે વિશ્રેણીમાં ઉત્પન્ન થવા યોગ્ય છે તો તે ચાર સમયની વિગ્રહગતિથી ઉત્પન્ન થાય છે.

એ જ કારણે ગૌતમ ! એમ કહેવાય છે કે -

"તે ત્રણ સમય અથવા ચાર સમયની વિગ્રહગતિથી ઉત્પન્ન થાય છે."

આ જ પ્રકારે પર્યાપ્ત સૂક્ષ્મ પૃથ્વીકાયિક રૂપમાં ઉત્પન્ન થનારને માટે પણ કહેવું જોઈએ.

આ જ પ્રકારે -યાવત્- પર્યાપ્ત સૂક્ષ્મ તેજસ્કાયિકરૂપે ઉત્પન્ન થનાર માટે પણ જાણવું જોઈએ.

प. अपज्जत्तसुहुमपुढविकाइए णं भंते ! अहेलोय खेत्तनालीए बाहिरिल्ले खेत्ते समोहए समोहणित्ता जे भविए समयखेत्ते अपज्जत्त-बायर तेउकाइयत्ताए उववज्जित्तए से णं भंते ! कइ समइएणं विग्गहेणं उववज्जेज्जा ?

પ્ર. ભંતે ! અપર્યાપ્ત સૂક્ષ્મ પૃથ્વીકાયિક જીવ અધોલોક-ક્ષેત્રની ત્રસનાડીના બહારના ક્ષેત્રમાં મરણસમુદ્ઘાત કરીને મનુષ્યક્ષેત્રમાં અપર્યાપ્ત બાદર તેજસ્કાયિક રૂપે ઉત્પન્ન થવા યોગ્ય છે, તો ભંતે ! તે કેટલા સમયની વિગ્રહગતિથી ઉત્પન્ન થાય છે ?

उ. गोयमा ! दुसमइएण वा, तिसमइएण वा विग्गहेणं उववज्जेज्जा ।

ઉ. ગૌતમ ! તે બે સમય અથવા ત્રણ સમયની વિગ્રહગતિથી ઉત્પન્ન થાય છે.

प. से केणट्ठेणं भंते ! एवं वुच्चइ-

"दुसमइएण वा, तिसमइएण वा विग्गहेणं उववज्जेज्जा ?

પ્ર. ભંતે ! કયા કારણથી એમ કહેવાય છે કે -

"તે બે સમય અથવા ત્રણ સમયની વિગ્રહગતિથી ઉત્પન્ન થાય છે ?"

उ. एवं खलु गोयमा ! मए सत्त सेढीओ पन्नत्ताओ, तं जहा-

ઉ. ગૌતમ ! મેં સાત શ્રેણીઓ કહી છે, જેવી રીતે -

१. उज्जुआयता -**जाव-** ७. अद्धचक्कवाला ।

१. एगओवंकाए सेढीए उववज्जमाणे दुसमइएणं विग्गहेणं उववज्जेज्जा,

२. दुहओवंकाए सेढीए उववज्जमाणे तिसमइएणं विग्गहेणं उववज्जेज्जा,

१. ઋજવાયતા -**યાવત્-** ૭. અર્દ્ધ ચકવાળા.

૧. એકતોવક્રા શ્રેણીથી ઉત્પન્ન થતાં બે સમયની વિગ્રહગતિથી ઉત્પન્ન થાય છે,

૨. ઉભયતોવક્રા શ્રેણીથી ઉત્પન્ન થતાં ત્રણ સમયની વિગ્રહગતિથી ઉત્પન્ન થાય છે.

से तेणट्ठेणं गोयमा ! एवं वुच्चइ-

"दुसमइएण वा, तिसमइएण वा विग्गहेणं उववज्जेज्जा ।

એ કારણથી ગૌતમ ! એમ કહેવાય છે કે -

"તે બે સમય અથવા ત્રણ સમયની વિગ્રહગતિથી ઉત્પન્ન થાય છે."

एवं पज्जत्तएसु वि बायरतेउकाइएसु वि उववाएयव्वो ।

આ જ પ્રકારે પર્યાપ્ત બાદર તેજસ્કાયિક જીવોનો પણ ઉપપાત સમજવો જોઈએ.

वाउक्काइय-वणस्सइकाइयत्ताए चउक्कएणं भेएणं जहा आउकाइयत्ताए तहेव उववाएयव्वो ।

જે પ્રકારે અપ્કાયિક રૂપે ઉત્પન્ન થનારનું કથન કરવામાં આવ્યું છે તે જ પ્રકારે વાયુકાયિક અને વનસ્પતિકાયિકના ચાર-ચાર ભેદોના ઉપપાતનું કથન કરવું જોઈએ.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

एवं जहा अपज्जत्तसुहुमपुढविकाइयस्स गमओ भणिओ एवं पज्जत्तसुहुमपुढविकाइयस्स वि भाणियव्वो, तहेव वीसाए ठाणेसु उववाएयव्वो।

જે પ્રકારે અપર્યાપ્ત સૂક્ષ્મ પૃથ્વીકાયિકના આલાપક વિષે કહ્યું તે જ પ્રકારે પર્યાપ્ત સૂક્ષ્મ પૃથ્વીકાયિકના આલાપક અને પૂર્વોક્ત વીસ સ્થાનોમાં ઉપપાત વિષે કહેવું જોઈએ.

अहेलोयखेत्तनालीए बाहिरिल्ले खेत्ते समोहए समोहणित्ता -जाव- विग्गहेणं उववज्जेज्जा,

જે પ્રકારે અધોલોકક્ષેત્રની ત્રસનાડીના બહારના ક્ષેત્રનાં મરણ સમુદ્‌ઘાત -યાવત્- વિગ્રહગતિમાં ઉપપાત કહ્યા,

एवं बायरपुढविकाइयस्स वि अपज्जत्तगस्स पज्जत्तगस्स य भाणियव्वं। (८०)

તે જ પ્રકારે પર્યાપ્ત અને અપર્યાપ્ત બાદર પૃથ્વીકાયિકના ઉપપાતનું વર્ણન કરવું જોઈએ. (૮૦)

एवं आउकाइयस्स चउव्विहस्स वि भाणियव्वं। (१८०)

ચારે પ્રકારનાં અપ્કાયિક જીવોનું કથન પણ આ પ્રકારે કરવું જોઈએ. (૧૮૦)

सुहुमतेउकाइयस्स दुविहस्स वि एवं चेव। (२००)

બંને પ્રકારના (પર્યાપ્ત અને અપર્યાપ્ત) સૂક્ષ્મ તેજસ્કાયિક જીવના ઉપપાતનું કથન પણ આ જ પ્રમાણે છે. (૨૦૦)

પ. अपज्जत्तबायरतेउकाइए णं भंते ! समयखेत्ते समोहए, समोहणित्ता जे भविए उड्ढलोयखेत्त-नालीए बाहिरिल्ले खेत्ते अपज्जत्तसुहुमपुढ-विकाइयत्ताए उववज्जित्तए, से णं भंते ! कइ समइएणं विग्गहेणं उववज्जेज्जा ?

પ્ર. ભંતે ! જો અપર્યાપ્ત બાદર તેજસ્કાયિક જીવ મનુષ્યક્ષેત્રમાં મરણ સમુદ્‌ઘાત કરીને ઉર્ધ્વલોકક્ષેત્રની ત્રસનાડીથી બહારના ક્ષેત્રમાં અપર્યાપ્ત સૂક્ષ્મ પૃથ્વીકાયિક રૂપે ઉત્પન્ન થવા યોગ્ય હોય તો - ભંતે ! તે કેટલા સમયની વિગ્રહગતિથી ઉત્પન્ન થાય છે ?

उ. गोयमा ! दुसमइएण वा, तिसमइएण वा विग्गहेणं उववज्जेज्जा।

ઉ. ગૌતમ ! તે બે સમય અથવા ત્રણ સમયની વિગ્રહગતિથી ઉત્પન્ન થાય છે.

प. से केणट्ठेणं भंते ! एवं वुच्चइ-

"दुसमइएण वा, तिसमइएण वा विग्गहेणं उववज्जेज्जा ?"

પ્ર. ભંતે ! કયા કારણથી એમ કહેવાય છે કે -

"તે બે અથવા ત્રણ સમયની વિગ્રહગતિથી ઉત્પન્ન થાય છે ?"

उ. गोयमा ! *अट्ठो तहेव सत्त सेढीओ एवं जाव-*

ઉ. ગૌતમ ! *એનું કથન સપ્તશ્રેણી પર્યંત પૂર્વોક્ત પ્રકારે કરવું જોઈએ -યાવત્-*

प. अपज्जत्तबायर तेउकाइए णं भंते ! समयखेत्ते समोहए, समोहणित्ता जे भविए उड्ढलोगखेतनालीए बाहिरिल्ले खेते पज्जत्तसुहुमते उकाइत्ताए उववज्जित्तए - से णं भंते ! कइ समइएणं विग्गहेणं उववज्जेज्जा ?

પ્ર. ભંતે ! જો અપર્યાપ્ત બાદર તેજસ્કાયિક જીવ મનુષ્ય ક્ષેત્રમાં મરણ સમુદ્‌ઘાત કરીને ઉર્ધ્વલોકક્ષેત્રની ત્રસનાડીના બહારના ક્ષેત્રમાં પર્યાપ્ત સૂક્ષ્મ તેજસ્કાયિક રૂપે ઉત્પન્ન થવા યોગ્ય છે તો ભંતે ! તે કેટલા સમયની વિગ્રહગતિથી ઉત્પન્ન થાય છે ?

उ. गोयमा ! *सेसं त चेव !*

ઉ. ગૌતમ ! *બાકીનું કથન પૂર્વવત્ જાણી લેવું જોઈએ.*

प. अपज्जत्तबायरतेउकाइए णं भंते ! समयखेत्ते समोहए समोहणित्ता जे भविए समयखेत्ते अपज्जत्तबायर-तेउकाइयत्ताए उववज्जित्तए -

પ્ર. ભંતે ! અપર્યાપ્ત બાદર તેજસ્કાયિક જીવ મનુષ્ય ક્ષેત્રમાં મરણસમુદ્‌ઘાત કરીને મનુષ્યક્ષેત્રમાં અપર્યાપ્ત બાદર તેજસ્કાયિકરૂપે ઉત્પન્ન થવા યોગ્ય હોય તો-

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

से णं भंते ! कइ समइएणं विग्गहेणं उववज्जेज्जा ?

ભંતે ! તે કેટલા સમયની વિગ્રહગતિથી ઉત્પન્ન થાય છે ?

उ. गोयमा ! एगसमइएण वा, दुसमइएण वा, तिसमइएण वा विग्गहेणं उववज्जेज्जा ।

ઉ. ગૌતમ ! તે એક સમય, બે સમય અથવા ત્રણ સમયની વિગ્રહગતિથી ઉત્પન્ન થાય છે.

प. से केणट्ठेणं भंते ! एवं वुच्चइ-

"एगसमइएण वा, दुसमइएण वा, तिसमइएण वा विग्गहेणं उववज्जेज्जा,"

પ્ર. ભંતે ! કયા કારણથી એમ કહેવાય છે કે -

"તે એક સમય, બે સમય અથવા ત્રણ સમયની વિગ્રહગતિથી ઉત્પન્ન થાય છે ?"

उ. गोयमा ! ***अट्ठो जहेव रयणप्पभाए तहेव सत्त सेढीओ ।***

एवं पज्जत्तबायरतेउकाइयत्ताए वि ।

ઉ. ગૌતમ ! ***જેવી રીતે રત્નપ્રભા પૃથ્વીમાં સપ્તશ્રેણીનું કથન કર્યું તેવી જ રીતે અહીંયા સમજવું જોઈએ.***

એ જ પ્રકારે પર્યાપ્ત બાદર તેજસ્કાયિક રૂપના ઉપપાત માટે પણ જાણવું જોઈએ.

वाउकाइएसु वणस्सइकाइएसु य जहा पुढविकाइएसु उववाइओ तहेव चउक्कएणं भेएणं उववाएयव्वो ।

જે પ્રકારે પૃથ્વીકાયિકના ચારે ભેદો સહિત ઉપપાત કહ્યા, તે જ પ્રકારે વાયુકાયિક અને વનસ્પતિકાયિકના પણ ચાર-ચાર ભેદ સહિત ઉપપાત કહેવા જોઈએ.

एवं पज्जत्तबायरतेउकाइओ वि एएसु चेव ठाणेसु उववाएयव्वो ।

એ જ પ્રકારે પર્યાપ્ત બાદર તેજસ્કાયિક જીવના ઉપપાત પણ એ જ સ્થાને સમજવા જોઈએ.

वाउकाइय-वणस्सइकाइयाणं जहेव पुढविकाइयत्ते उववाइओ तहेव भाणियव्वो ।

જે પ્રકારે પૃથ્વીકાયિક જીવના રૂપે ઉપપાતનું કથન કર્યું તે જ પ્રકારે વાયુકાયિક અને વનસ્પતિકાયિક જીવોનાં ઉપપાતનું કથન કરવું જોઈએ.

प. अपज्जत्तसुहुमपुढविकाइए णं भंते ! उड्ढ लोगखेत्तणालीए बाहिरिल्ले खेत्ते समोहए समोहणित्ता जे भविए अहेलोगखेत्तनालीए बाहिरिल्ले खेत्ते अपज्जत्तसुहुमपुढविकाइयत्ताए उववज्जित्तए, से णं भंते ! कइ समइएणं विग्गहेणं उववज्जेज्जा ?

પ્ર. ભંતે ! અપર્યાપ્ત સૂક્ષ્મ પૃથ્વીકાયિક જીવ ઉર્ધ્વલોકની ત્રસનાડીના બહારના ક્ષેત્રમાં મરણ સમુદ્ઘાત કરીને અધોલોકક્ષેત્રની ત્રસનાડીના બહારનાં ક્ષેત્રમાં અપર્યાપ્ત સૂક્ષ્મ પૃથ્વીકાયિકરૂપે ઉત્પન્ન થવા યોગ્ય છે તો - ભંતે ! તે કેટલા સમયની વિગ્રહ-ગતિથી ઉત્પન્ન થાય છે ?

उ. गोयमा ! ***एवं चेव ।***

एवं उड्ढलोगखेत्तनालीए वि बाहिरिल्ले खेत्ते समोहयाणं अहेलोगखेत्तनालीए बाहिरिल्ले खेत्ते उववज्जयाणं सो चेव गमओ निरवसेसो भाणियव्वो -जाव- बायरवणस्सइकाइओ पज्जत्तओ बायरवण-स्सइकाइएसु पज्जत्तएसु उववाइओ ।

ઉ. ગૌતમ ! **પૂર્વવત્ સમજવું જોઈએ.**

આ જ પ્રકારે ઉર્ધ્વલોકક્ષેત્રની ત્રસનાડીના બહારના ક્ષેત્રમાં મરણસમુદ્ઘાત કરીને અધોલોકક્ષેત્રની ત્રસનાડીના બહારના ક્ષેત્રમાં ઉત્પન્ન થનારને માટે તે જ સંપૂર્ણ આલાપક પર્યાપ્ત બાદર વનસ્પતિકાયિક જીવના પર્યાપ્ત બાદર વનસ્પતિકાયિકના રૂપે ઉપપાત પર્યંત કથન કરવું જોઈએ.

प. अपज्जत्तसुहुमपुढविकाइए णं भंते ! लोगस्स पुरत्थिमिल्ले चरिमंते समोहए समोहणित्ता जे भविए लोगस्स पुरत्थिमिल्ले चरिमंते अपज्जत्तसुहुम पुढविकाइयत्ताए उववज्जित्तए,

પ્ર. ભંતે ! જો અપર્યાપ્ત સૂક્ષ્મ પૃથ્વીકાયિક જીવ લોકના પૂર્વી ચરમાન્તમાં મરણસમુદ્ઘાત કરીને લોકના પૂર્વીચરમાન્તમાં અપર્યાપ્ત સૂક્ષ્મ પૃથ્વીકાયિકરૂપે ઉત્પન્ન થવા યોગ્ય છે, તો -

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

से णं भंते ! कइ समइएणं विग्गहेणं उववज्जेज्जा ?

ભંતે ! તે કેટલા સમયની વિગ્રહગતિથી ઉત્પન્ન થાય છે ?

उ. गोयमा ! एगसमइएण वा, दुसमइएण वा, तिसमइएण वा, चउसमइएण वा विग्गहेणं उववज्जेज्जा ।

ઉ. ગૌતમ ! તે એક સમય, બે સમય, ત્રણ સમય અથવા ચાર સમયની વિગ્રહગતિથી ઉત્પન્ન થાય છે.

प. से केणट्ठेणं भंते ! एवं वुच्चइ-
"एगसमइएण वा, दुसमइएण वा, तिसमइएण वा, चउसमइएण वा विग्गहेणं उववज्जेज्जा ?"

પ્ર. ભંતે ! કયા કારણથી એમ કહેવાય છે કે -
"તે એક સમય, બે સમય, ત્રણ સમય અથવા ચાર સમયની વિગ્રહગતિથી ઉત્પન્ન થાય છે ?"

उ. एवं खलु गोयमा ! मए सत्त सेढीओ पण्णत्ताओ, तं जहा-

ઉ. ગૌતમ ! મેં સાત શ્રેણીઓ કહી છે, જેમકે -

१. उज्जुआयता **-जाव-** ७. अद्धचक्कवाला ।

१. ऋજવાયતા **-યાવત્-** ૭. અર્દ્ધચક્રવાળા.

१. उज्जुआयताए सेढीए उववज्जमाणे एगसमइएणं विग्गहेणं उववज्जेज्जा,

१. ઋજવાયતા શ્રેણી દ્વારા ઉત્પન્ન થનાર એક સમયની વિગ્રહગતિથી ઉત્પન્ન થાય છે.

२. एगओ वंकाए सेढीए उववज्जमाणे दुसमइएणं विग्गहेणं उववज्जेज्जा,

२. એકતોવક્રતા શ્રેણી દ્વારા ઉત્પન્ન થનાર બે સમયની વિગ્રહગતિથી ઉત્પન્ન થાય છે.

३. दुहओ वंकाए सेढीए उववज्जमाणे जे भविए एगपयरंसि अणुसेढिं उववज्जित्तए से णं तिसमइएणं विग्गहेणं उववज्जेज्जा,

३. ઉભયતોવક્રતા શ્રેણી દ્વારા ઉત્પન્ન થનાર જે એક પ્રતરમાં અનુશ્રેણી (સમશ્રેણી)થી ઉત્પન્ન થવા યોગ્ય છે તે ત્રણ સમયની વિગ્રહગતિથી ઉત્પન્ન થાય છે.

४. जे भविए विसेढिं उववज्जित्तए से णं चउसमइएणं विग्गहेणं उववज्जेज्जा ।

४. જે વિશ્રેણી દ્વારા ઉત્પન્ન થનાર છે તે ચાર સમયની વિગ્રહગતિથી ઉત્પન્ન થાય છે.

से तेणट्ठेणं गोयमा ! एवं वुच्चइ-
"एगसमइएण वा **-जाव-** चउसमइएण वा विग्गहेणं उववज्जेज्जा ।"

એ જ કારણે હે ગૌતમ ! એમ કહેવાય છે કે -
"તે એક સમયની **-યાવત્-** ચાર સમયની વિગ્રહગતિ દ્વારા ઉત્પન્ન થાય છે."

एवं अपज्जत्तओ सुहुमपुढविकाइओ लोगस्स पुरत्थिमिल्ले चरिमंते समोहओ समोहणित्ता लोगस्स पुरत्थिमिल्ले चेव चरिमंते,

આ પ્રકારે અપર્યાપ્ત સૂક્ષ્મ પૃથ્વીકાયિક જીવના લોકના પૂર્વી ચરમાન્તમાં (મરણ) સમુદ્ઘાત કરીને લોકના પૂર્વીચરમાન્તમાં,

१-२. अपज्जत्तएसु पज्जत्तएसु य सुहुम-पुढ विकाइएसु,

૧-૨. અપર્યાપ્ત અને પર્યાપ્ત સૂક્ષ્મ પૃથ્વીકાયિક જીવોમાં,

३-४. अपज्जत्तएसु पज्जत्तएसु य सुहुम-आउकाइएसु,

૩-૪. અપર્યાપ્ત અને પર્યાપ્ત સૂક્ષ્મ અપ્કાયિક જીવોમાં,

५-६. अपज्जत्तएसु पज्जत्तएसु य सुहुम-तेउक्काइएसु,

૫-૬. અપર્યાપ્ત અને પર્યાપ્ત સૂક્ષ્મ તેજસ્કાયિક જીવોમાં,

७-८. अपज्जत्तएसु पज्जत्तएसु य सुहुम-वाउकाइएसु,

૭-૮. અપર્યાપ્ત અને પર્યાપ્ત સૂક્ષ્મ વાયુકાયિક જીવોમાં,

९-१०. अपज्जत्तएसु पज्जत्तएसु य बायर-वाउकाइएसु,

૯-૧૦. અપર્યાપ્ત અને પર્યાપ્ત બાદર વાયુકાયિક જીવોમાં,

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

૧૧-૧૨. अपज्जत्तएसु पज्जत्तएसु य सुहुम-वणस्सइकाइएसु,

अपज्जत्तएसु पज्जत्तएसु य बारससु वि ठाणेसु एएणं चेव कमेणं भाणियव्वो।

सुहुमपुढविकाइओ पज्जत्तओ एवं चेव निरवसेसो बारससु वि ठाणेसु उववाएयव्वो।

एवं एएणं गमएणं -जाव- सुहुमवणस्सइकाइओ पज्जत्तओ सुहुमवणस्सइकाइएसु पज्जत्तएसु चेव भाणियव्वो।

प. अपज्जत्तसुहुमपुढविकाइए णं भंते ! लोगस्स पुरत्थिमिल्ले चरिमंते समोहए समोहणित्ता जे भविए लोगस्स दाहिणिल्ले चरिमंते अपज्जत्तसुहुमपुढविकाइएसु उववज्जित्तए-

से णं भंते ! कइ समइएणं विग्गहेणं उववज्जेज्जा ?

उ. गोयमा ! दुसमइएण वा, तिसमइएण वा, चउसमइएण वा विग्गहेणं उववज्जेज्जा।

प. से केणट्ठेणं भंते ! एवं वुच्चइ-

"दुसमइएण वा, तिसमइएण वा, चउसमइएण वा विग्गहेणं उववज्जेज्जा ?"

उ. एवं खलु गोयमा ! मए सत्त सेढीओ पन्नत्ताओ, तं जहा-

१. उज्जुआयता -**जाव-** ७. अद्धचक्कवाला।

१. एगओ वंकाए सेढीए उववज्जमाणे दुसमइएणं विग्गहेणं उववज्जेज्जा,

२. दुहओ वंकाए सेढीए उववज्जमाणे जे भविए एगपयरंसि अणुसेढिं उववज्जित्तए से णं तिसमइएणं विग्गहेणं उववज्जेज्जा।

३. जे भविए विसेढिं उववज्जित्तए से णं चउसमइएणं विग्गहेणं उववज्जेज्जा।

से तेणट्ठेणं गोयमा ! एवं वुच्चइ-

"दुसमइएण वा, तिसमइएण वा, चउसमइएण वा विग्गहेणं उववज्जेज्जा।"

૧૧-૧૨. અપર્યાપ્ત અને પર્યાપ્ત સૂક્ષ્મ વનસ્પતિકાયિક જીવોમાં,

એ જ પ્રકારે અપર્યાપ્ત અને પર્યાપ્તરૂપે બાર સ્થાનોમાં આ ક્રમે ઉપપાત કહેવો જોઈએ.

પર્યાપ્ત સૂક્ષ્મપૃથ્વીકાયિક જીવના ઉપપાતનું કથન પણ સમગ્રરૂપથી એ જ પ્રકારે પૂર્વોક્ત બાર સ્થાનોમાં કહેવું જોઈએ.

એ જ પ્રકારે આ આલાપકથી પર્યાપ્ત સૂક્ષ્મ વનસ્પતિકાયિક પર્યંત પર્યાપ્ત સૂક્ષ્મ વનસ્પતિકાયિક જીવોમાં ઉપપાતનું કથન કરવું જોઈએ.

પ્ર. ભંતે ! જો અપર્યાપ્ત સૂક્ષ્મ પૃથ્વીકાયિક જીવ લોકના પૂર્વી-ચરમાન્તમાં મરણ સમુદ્‌ઘાત કરીને લોકના દક્ષિણી ચરમાન્તમાં અપર્યાપ્ત સૂક્ષ્મ પૃથ્વીકાયિક જીવોમાં ઉત્પન્ન થવા યોગ્ય છે તો -

ભંતે ! તે કેટલા સમયની વિગ્રહગતિથી ઉત્પન્ન થાય છે ?

ઉ. ગૌતમ ! તે બે સમય, ત્રણ સમય અથવા ચાર સમયની વિગ્રહગતિથી ઉત્પન્ન થાય છે.

પ્ર. ભંતે ! કયા કારણથી એમ કહેવાય છે કે -

તે બે સમય, ત્રણ સમય અથવા ચાર સમયની વિગ્રહગતિથી ઉત્પન્ન થાય છે ?

ઉ. ગૌતમ ! મેં સાત શ્રેણીઓ કહી છે, જેમકે-

૧. ઋજ્વાયતા -**યાવત્-** ૭. અર્દ્ધચક્રવાળા.

૧. એકતોવક્રા શ્રેણી દ્વારા ઉત્પન્ન થનાર બે સમયની વિગ્રહગતિથી ઉત્પન્ન થાય છે.

૨. ઉભયતોવક્રા શ્રેણી દ્વારા ઉત્પન્ન થનાર જે એક પ્રતરમાં અનુશ્રેણી (સમશ્રેણી)થી ઉત્પન્ન થવા યોગ્ય છે તે ત્રણ સમયની વિગ્રહગતિથી ઉત્પન્ન થાય છે.

૩. જે વિશ્રેણી દ્વારા ઉત્પન્ન થનાર છે તે ચાર સમયની વિગ્રહગતિથી ઉત્પન્ન થાય છે.

આ કારણથી ગૌતમ ! એમ કહેવાય છે કે -

"તે બે સમય, ત્રણ સમય અથવા ચાર સમયની વિગ્રહગતિથી ઉત્પન્ન થાય છે."

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

एवं एएणं गमएणं पुरत्थिमिल्ले चरिमंते समोहए दाहिणिल्ले चरिमंते उववाएयव्वो **-जाव-** सुहुमवणस्सइकाइओ पज्जत्तओ सुहुमवणस्सइकाइएसु पज्जत्तएसु चेव, सव्वेसिं दुसमइओ, तिसमइओ, चउसमइओ विग्गहो भाणियव्वो ।

આ પ્રકારે આ આલાપકથી પૂર્વી-ચરમાન્તમાં સમુદ્‌ઘાત કરીને દક્ષિણી-ચરમાન્તમાં **-યાવત્-** પર્યાપ્ત સૂક્ષ્મ વનસ્પતિકાયિક પર્યાપ્ત સૂક્ષ્મ વનસ્પતિકાયિકોમાં યથાયોગ્ય બે સમય, ત્રણ સમય અથવા ચાર સમયની વિગ્રહગતિથી ઉપપાતનું કથન કરવું જોઈએ.

प. अपज्जत्तसुहुमपुढविकाइएणं भंते ! लोगस्स पुरत्थिमिल्ले चरिमंते समोहए, समोहणित्ता जे भविए लोगस्स पच्चत्थिमिल्ले चरिमंते अपज्जत्तसुहुमपुढविकाइयत्ताए उववज्जित्तए,

से णं भंते ! कइ समइएणं विग्गहेणं उववज्जेज्जा ?

પ્ર. ભંતે ! જો અપર્યાપ્ત સૂક્ષ્મ પૃથ્વીકાયિક જીવ લોકના પૂર્વી-ચરમાન્તમાં મરણ સમુદ્‌ઘાત કરીને જે લોકના પશ્ચિમી ચરમાન્તમાં અપર્યાપ્ત સૂક્ષ્મ પૃથ્વીકાયિકરૂપે ઉત્પન્ન થવા યોગ્ય છે તો -

ભંતે ! તે કેટલા સમયની વિગ્રહગતિથી ઉત્પન્ન થાય છે ?

उ. गोयमा ! एगसमइएण वा **-जाव-** चउसमइएण वा विग्गहेणं उववज्जेज्जा ।

ઉ. ગૌતમ ! તે એક સમયની **-યાવત્-** ચાર સમયની વિગ્રહગતિ દ્વારા ઉત્પન્ન થાય છે.

प. से केणट्ठेणं भंते ! एवं वुच्चइ-

"एगसमइएण वा, **-जाव-** चउसमइएण वा विग्गहेणं उववज्जेज्जा ?"

પ્ર. ભંતે ! કયા કારણથી એમ કહેવાય છે કે -

"એક સમયની **-યાવત્-** ચાર સમયની વિગ્રહગતિ દ્વારા ઉત્પન્ન થાય છે ?"

उ. गोयमा ! ***एवं जहेव पुरत्थिमिल्ले चरिमंते समोहया पुरत्थिमिल्ले चेव चरिमंते उववाइया तहेव पुरत्थिमिल्ले चरिमंते समोहया पच्चत्थिमिल्ले चरिमंते उववाएयव्वो सव्वे ।***

ઉ. ગૌતમ ! ***જેવી રીતે પૂર્વી-ચરમાન્તમાં સમુદ્‌ઘાત કરીને પૂર્વી-ચરમાન્તમાં જ ઉપપાતનું કથન કર્યું છે તેવી જ રીતે પૂર્વી ચરમાન્તમાં સમુદ્‌ઘાત કરીને પશ્ચિમી ચરમાન્તમાં સર્વના ઉપપાતનું કથન કરવું જોઈએ.***

प. अपज्जत्तसुहुमपुढविकाइए णं भंते ! लोगस्स पुरत्थिमिल्ले चरिमंते समोहए, समोहणित्ता जे भविए लोगस्स उत्तरिल्ले चरिमंते अपज्जत्तसुहुमपुढविकाइयत्ताए उववज्जित्तए, से णं भंते ! कइ समइएणं विग्गहेणं उववज्जेज्जा ?

પ્ર. ભંતે ! જો અપર્યાપ્ત સૂક્ષ્મ પૃથ્વીકાયિક જીવ લોકના પૂર્વી ચરમાન્તમાં મરણ સમુદ્‌ઘાત કરીને જે લોકના ઉત્તરી-ચરમાન્તમાં અપર્યાપ્ત સૂક્ષ્મ પૃથ્વીકાયિક જીવરૂપે ઉત્પન્ન થવા યોગ્ય હોય તો ભંતે ! તે કેટલા સમયની વિગ્રહગતિથી ઉત્પન્ન થાય છે ?

उ. गोयमा ! ***एवं जहा पुरत्थिमिल्ले चरिमंते समोहओ दाहिणिल्ले चरिमंते उववाइओ तहा पुरत्थिमिल्ले समोहओ उत्तरिल्ले चरिमंते उववाएयव्वो ।***

ઉ. ગૌતમ ! ***જે પ્રકારે પૂર્વી-ચરમાન્તમાં સમુદ્‌ઘાત કરીને દક્ષિણી-ચરમાન્તમાં ઉપપાતનું કથન કર્યું તે જ પ્રકારે પૂર્વી ચરમાન્તમાં સમુદ્‌ઘાત કરીને ઉત્તરી-ચરમાન્તમાં ઉપપાતનું કથન કરવું જોઈએ.***

प. अपज्जत्तसुहुमपुढविकाइए णं भंते ! लोगस्स दाहिणिल्ले चरिमंते समोहए, समोहणित्ता जे भविए लोगस्स दाहिणिल्ले चेव चरिमंते अपज्जत्तसुहुमपुढविकाइयत्ताए उववज्जित्तए-

से णं भंते ! कइ समइएणं विग्गहेणं उववज्जेज्जा ?

પ્ર. ભંતે ! જે અપર્યાપ્ત સૂક્ષ્મ પૃથ્વીકાયિક જીવ લોકના દક્ષિણી ચરમાન્તમાં મરણ સમુદ્‌ઘાત કરીને જે લોકના દક્ષિણી- ચરમાન્તમાં જ અપર્યાપ્ત સૂક્ષ્મ પૃથ્વીકાયિકરૂપે ઉત્પન્ન થવા યોગ્ય છે તો -

ભંતે ! તે કેટલા સમયની વિગ્રહગતિથી ઉત્પન્ન થાય છે ?

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

उ. गोयमा ! ***एवं जहा पुरत्थिमिल्ले समोहओ पुरत्थिमिल्ले चेव उववाइओ तहा दाहिणिल्ले समोहओ दाहिणिल्ले चेव उववाएयव्वो ।***

तहेव निरवसेसं -जाव- सुहुमवणस्सइकाइओ पज्जत्तओ सुहुमवणस्सइकाइएसु चेव पज्जत्तएसु दाहिणिल्ले चरिमंते उववाइओ ।

एवं दाहिणिल्ले समोहयओ पच्चत्थिमिल्ले चरिमंते उववाएयव्वो,

णवरं-दुसमइय तिसमइय-चउसमइय विग्गहो ***सेसं तहेव ।***

एवं दाहिणिल्ले समोहयओ उत्तरिल्ले उववाएयव्वो, जहेव सट्ठाणे तहेव एगसमइय-दुसमइय-तिसमइय-चउसमइय विग्गहो ।

पुरत्थिमिल्ले जहा पच्चत्थिमिल्ले तहेव दुसमइय-तिसमइय-चउसमइय विग्गहो ।

पच्चत्थिमिल्ले चरिमंते समोहयाणं पच्चत्थिमिल्ले चेव चरिमंते उववज्जमाणाणं जहा सट्ठाणे ।

उत्तरिल्ले उववज्जमाणाणं एगसमइओ विग्गहो नत्थि ।

सेसं तहेव ।

पुरत्थिमिल्ले जहा सट्ठाणे ।

दाहिणिल्ले एगसमइओ विग्गहो नत्थि,

सेसं तं चेव ।

उत्तरिल्ले समोहयाणं उत्तरिल्ले चेव उववज्जमाणाणं जहा सट्ठाणे ।

उत्तरिल्ले समोहयाणं पुरत्थिमिल्ले उववज्जमाणाणं एवं चेव,

ઉ. ગૌતમ ! **જે પ્રકારે પૂર્વી-ચરમાન્તમાં સમુદ્‌ઘાત કરીને પૂર્વી-ચરમાન્તમાં જ ઉપપાતનું કથન કર્યું, તે જ પ્રકારે દક્ષિણી-ચરમાન્તમાં સમુદ્‌ઘાત કરીને દક્ષિણી-ચરમાન્તમાં જ ઉત્પન્ન થવા યોગ્યનું ઉપપાત કહેવું જોઈએ.**

એ જ પ્રકારે પર્યાપ્ત સૂક્ષ્મ વનસ્પતિકાયિકના પર્યાપ્ત સૂક્ષ્મ વનસ્પતિકાયિકો પર્યંત દક્ષિણી ચરમાન્તમાં ઉપપાત કહેવું જોઈએ.

આ પ્રકારે દક્ષિણી-ચરમાન્તમાં સમુદ્‌ઘાત કરીને પશ્ચિમી ચરમાન્તમાં ઉપપાતનું કથન કરવું જોઈએ.

વિશેષ - એમાંથી બે સમય, ત્રણ સમય અથવા ચાર સમયની વિગ્રહગતિ હોય છે. **શેષ પૂર્વવત્ કહેવું જોઈએ.**

જે પ્રકારે સ્વસ્થાનમાં ઉપપાતનું કથન કર્યું, એ જ પ્રમાણે દક્ષિણી-ચરમાન્તમાં સમુદ્‌ઘાત કરીને ઉત્તરી ચરમાન્તમાં ઉપપાતનું અને એક સમય, બે સમય, ત્રણ સમય અથવા ચાર સમય વિગ્રહગતિનું કથન કરવું જોઈએ.

જે પ્રકારે પશ્ચિમી - ચરમાન્તમાં ઉપપાતનું કથન કર્યું, તે પ્રમાણે પૂર્વી-ચરમાન્તમાં બે સમય, ત્રણ સમય અથવા ચાર સમયની વિગ્રહગતિથી ઉપપાતનું કથન કરવું જોઈએ.

પશ્ચિમી-ચરમાન્તમાં સમુદ્‌ઘાત કરીને પશ્ચિમી ચરમાન્તમાં જ ઉત્પન્ન થનારનું કથન સ્વસ્થાન અનુસાર કરવું જોઈએ.

ઉત્તરી-ચરમાન્તમાં ઉત્પન્ન થનાર જીવની એક સમયની વિગ્રહગતિ હોતી નથી.

શેષ કથન પૂર્વવત્ છે.

પૂર્વી-ચરમાન્તમાં ઉપપાતનું કથન સ્વસ્થાનને અનુસાર સમજવું જોઈએ.

દક્ષિણી ચરમાન્તના ઉપપાતમાં એક સમયની વિગ્રહગતિ હોતી નથી.

શેષ કથન પૂર્વવત્ છે.

ઉત્તરી-ચરમાન્તમાં સમુદ્‌ઘાત કરીને ઉત્તરી-ચરમાન્તમાં ઉત્પન્ન થનાર જીવનું કથન સ્વસ્થાનમાં ઉપપાત સમાન સમજવું જોઈએ.

આ પ્રકારે ઉત્તરી-ચરમાન્તમાં સમુદ્‌ઘાત કરીને પૂર્વી-ચરમાન્તમાં ઉત્પન્ન થનાર જીવોનાં ઉપપાતનું કથન કરવું જોઈએ.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

णवरं-एगसमइओ विग्गहो नत्थि,

उत्तरिल्ले समोहयाणं दाहिणिल्ले उववज्जमाणाणं जहा सट्ठाणे।

उत्तरिल्ले समोहयाणं पच्चत्थिमिल्ले उववज्जमाणाणं एगसमइओ विग्गहो नत्थि,

सेसं तहेव -जाव- सुहुमवणस्सइकाइओ पज्जत्तओ सुहुमवणस्सइकाइएसु पज्जत्तएसु चेव।

- विया.स. ३४/ए.१, उ.१, सु. १-६८

વિશેષ - એમાં એક સમયની વિગ્રહગતિ હોતી નથી.

ઉત્તરી-ચરમાન્તમાં સમુદ્ઘાત કરીને દક્ષિણી-ચરમાન્તમાં ઉત્પન્ન થનાર જીવોનું કથન પણ સ્વસ્થાન સમાન છે.

ઉત્તરી-ચરમાન્તમાં સમુદ્ઘાત કરીને પશ્ચિમી-ચરમાન્તમાં ઉત્પન્ન થનાર જીવોનાં એક સમયની વિગ્રહગતિ હોતી નથી.

શેષ - કથન પર્યાપ્ત સૂક્ષ્મ વનસ્પતિકાયિકનું પર્યાપ્ત સૂક્ષ્મ વનસ્પતિકાયિક જીવો પર્યંત ઉપપાતનું કથન પૂર્વવત્ સમજવું જોઈએ.

૧૭. अनंतरोववन्नग एगिंदिय जीवाणं विग्गहगइस्स समय परूवणं-

प. अणंतरोववन्नगएगिंदिया णं भंते ! कओहिंतो उववज्जंति ?

उ. गोयमा ! *जहेव ओहिए उद्देसओ भणिओ।*

- विया.स.३४/ए.१, उ.२, सु.१

૧૭. અનંતરોપપન્નક એકેન્દ્રિય જીવોની વિગ્રહગતિના સમયનું પ્રરૂપણ :

પ્ર. ભંતે ! અનન્તરોપપન્નક એકેન્દ્રિય જીવ કયાંથી આવી ઉત્પન્ન થાય છે ?

ઉ. ગૌતમ ! *આ ઔધિક (પૂર્વ) ઉદ્દેશક અનુસાર કહેવું જોઈએ.*

१८. परंपरोववन्नग एगिंदिय जीवाणं विग्गहगइस्स समय परूवणं-

प. कइविहा णं भंते ! परंपरोववन्नगा एगिंदिया पण्णत्ता ?

उ. गोयमा ! पंचविहा परंपरोववन्नगा एगिंदिया पन्नत्ता, तं जहा-

पुढविकाइया भेओ चउक्कओ -जाव- वणस्सइकाइय त्ति।

प. परंपरोववन्नगअपज्जत्तसुहुमपुढविकाइए णं भंते ! इमीसे रयणप्पभाए पुढवीए पुरत्थिमिल्ले चरिमंते समोहए समोहणित्ता जे भविए इमीसे रयणप्पभाए पुढवीए **-जाव-** पच्चत्थिमिल्ले चरिमंते अपज्जत्तसुहुमपुढविकाइयत्ताए उववज्जित्तए,

से णं भंते ! कइ समइएणं विग्गहेणं उववज्जेज्जा ?

उ. गोयमा ! *एवं एएणं अभिलावेणं जहेव पढमो उद्देसओ -जाव- लोगचरिमंतो त्ति।*

- विया.स.३४/ए.१, उ.३, सु.१-२

૧૮. પરંપરોપપન્નક એકેન્દ્રિય જીવોની વિગ્રહગતિના સમયનું પ્રરૂપણ :

પ્ર. ભંતે ! પરંપરોપપન્નક એકેન્દ્રિય કેટલા પ્રકારનાં કહેવામાં આવ્યા છે ?

ઉ. ગૌતમ ! પરંપરોપપન્નક એકેન્દ્રિય જીવ પાંચ પ્રકારના કહેવામાં આવ્યા છે, જેમકે -

પૃથ્વીકાયિક ઈત્યાદિના ચાર-ચાર ભેદ વનસ્પતિકાયિક પર્યંત કહેવા જોઈએ.

પ્ર. ભંતે ! પરંપરોપપન્નક અપર્યાપ્ત સૂક્ષ્મ પૃથ્વીકાયિક જીવ રત્નપ્રભા પૃથ્વીના પૂર્વી ચરમાન્તમાં મરણ સમુદ્ઘાત કરીને રત્નપ્રભા પૃથ્વીથી લઈને પશ્ચિમી ચરમાન્ત સુધી અપર્યાપ્ત સૂક્ષ્મ પૃથ્વીકાયિકરૂપે ઉત્પન્ન થવા યોગ્ય છે તો -

ભંતે ! તે કેટલા સમયની વિગ્રહગતિથી ઉત્પન્ન થાય છે ?

ઉ. ગૌતમ ! *ઔધિક (પ્રથમ) ઉદ્દેશકના અભિલાપ અનુસાર લોકના ચરમાન્ત પર્યંત ઉત્પત્તિ કહેવી જોઈએ.*

१९. अणंतरावगाढाइ एगिंदिय जीवाणं विग्गहगइस्स समय परूवणं-

एवं सेसा वि अट्ठ उद्देसगा -जाव- अचरिमो त्ति।

૧૯. અનંતરાવગાઢાદિ એકેન્દ્રિય જીવોની વિગ્રહગતિના સમયનું પ્રરૂપણ :

આ પ્રકારે શેષ આઠ ઉદ્દેશક અચરિમ પર્યંત કહેવું જોઈએ.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

णवरं-अणंतरावगाढाइं अणंतरोववन्नग सरिसा,

परंपरावगाढाइं परंपरोववन्नग सरिसा,

चरिमा य अचरिमा य एवं चेव।

-विया.स.३४/ए.१, उ.४-११

વિશેષ - અનંતરાવગાઢાદિ અનંતરોપપન્નકના સમાન છે.

પરંપરાવગાઢાદિ પરંપરોપપન્નકના સમાન છે.

ચરમ-અચરમનું કથન પણ આ પ્રકારે છે.

૨૦. **कण्ह-नील-काउलेस्सी एगिंदिय जीवाणं विग्गहगइस्स समय परूवणं-**

૨૦. **કૃષ્ણ-નીલ-કાપોત લેશ્યી એકેન્દ્રિય જીવોની વિગ્રહગતિના સમયનું પ્રરૂપણ :**

પ. कइविहा णं भंते ! कण्हलेस्सा एगिंदिया पन्नत्ता ?

પ્ર. ભંતે ! કૃષ્ણલેશ્યી એકેન્દ્રિય જીવ કેટલા પ્રકારના કહેવામાં આવ્યા છે ?

उ. गोयमा ! पंचविहा कण्हलेस्सा एगिंदिया पन्नता। ***भेओ चउक्कओ जहा कण्हलेस्स एगिंदियसए -जाव- वणस्सइकाइय त्ति।***

ઉ. ગૌતમ ! કૃષ્ણલેશ્યી એકેન્દ્રિય જીવ પાંચ પ્રકારના કહેવામાં આવ્યા છે. ***એના ચાર-ચાર ભેદ કૃષ્ણલેશ્યા એકેન્દ્રિયશતક અનુસાર વનસ્પતિકાયિક પર્યંત સમજવા જોઈએ.***

प. कण्हलेस्स अपज्जत्तसुहुमपुढविकाइए णं भंते ! इमीसे रयणप्पभाए पुढवीए पुरत्थिमिल्ले चरिमंते समोहए समोहणित्ता जे भविए इमीसे रयणप्पभाए पुढवीए **-जाव-** पच्चत्थिमिल्ले चरिमंते अपज्जत्तसुहुमपुढविकाइयत्ताए उववज्जित्तए, से णं भंते ! कइ समइएणं विग्गहेणं उववज्जेज्जा ?

પ્ર. ભંતે ! કૃષ્ણલેશ્યી અપર્યાપ્ત સૂક્ષ્મ પૃથ્વીકાયિક જીવ આ રત્નપ્રભા પૃથ્વીના પૂર્વી ચરમાન્તમાં મરણ સમુદ્ઘાત કરીને રત્નપ્રભાપૃથ્વીથી માંડીને પશ્ચિમી ચરમાન્તમાં અપર્યાપ્ત સૂક્ષ્મ પૃથ્વીકાયિકરૂપે ઉત્પન્ન થવા યોગ્ય છે તો ભંતે ! તે કેટલા સમયની વિગ્રહગતિથી ઉત્પન્ન થાય છે ?

उ. गोयमा ! ***एवं एएणं अभिलावेणं जहेव ओहिय उद्देसओ -जाव- लोगचरिमंते त्ति। सव्वत्थ कण्हलेस्सेसु चेव उववाएयव्वो।***

ઉ. ગૌતમ ! ***ઔધિક ઉદ્દેશકના અભિલાપ અનુસાર લોકના ચરમાન્ત પર્યંત સર્વત્ર કૃષ્ણલેશ્યા વાળામાં ઉપપાત કહેવા જોઈએ.***

-विया.स.३४/ए.२,उ.१-११, सु. ५-२

नीललेस्से वि एवं चेव।

નીલલેશ્યાનું કથન પણ આ પ્રકારે છે.

काउलेस्से वि एवं चेव।

કાપોતલેશ્યાનું કથન પણ આ પ્રકારે છે.

-विया.स.३४, उ.३-५, सु.२,३

૨૧. **दीव-समुद्दाइसु परोप्परं जीवाणं जम्म-मरण परूवणं-**

૨૧. **દ્વીપસમુદ્રોમાં પરસ્પર જીવોના જન્મ-મરણનું પ્રરૂપણ :**

પ. जंबुद्दीवे णं भंते ! दीवे जीवा उद्दाइत्ता-उद्दाइत्ता लवण-समुद्दे पच्चायंति ?

પ્ર. ભંતે ! જંબૂદ્વીપ દ્વીપમાં મરીને જીવ કયા લવણ સમુદ્રમાં ઉત્પન્ન થાય છે ?

उ. गोयमा ! अत्थेगइया पच्चायंति, अत्थेगइया नो पच्चायंति।

ઉ. ગૌતમ ! કોઈ ઉત્પન્ન થાય છે અને કોઈ ઉત્પન્ન થતાં નથી.

प. लवणे णं भंते ! समुद्दे जीवा उद्दाइत्ता-उद्दाइत्ता जंबुद्दीवे दीवे पच्चायंति ?

પ્ર. ભંતે ! લવણસમુદ્રમાં મરીને જીવ કયા જંબૂદ્વીપ દ્વીપમાં ઉત્પન્ન થાય છે ?

उ. गोयमा ! अत्थेगइया पच्चायंति, अत्थेगइया नो पच्चायंति। - जीवा.पडि.३, सु. १४६

ઉ. ગૌતમ ! કોઈ ઉત્પન્ન થાય છે અને કોઈ ઉત્પન્ન થતાં નથી.

प. लवणे णं भंते ! समुद्दे जीवा उद्दाइत्ता-उद्दाइत्ता धायइसंडे दीवे पच्चायंति ?

પ્ર. ભંતે ! લવણસમુદ્રમાં મરીને જીવ કયા ધાતકી ખંડમાં ઉત્પન્ન થાય છે ?

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

उ. गोयमा ! अत्थेगइया पच्चायंति, अत्थेगइया नो पच्चायंति ।

प. धायइसंडे णं भंते ! दीवे जीवा उद्दाइत्ता-उद्दाइत्ता लवणे समुद्दे पच्चायंति ?

उ. गोयमा ! अत्थेगइया पच्चायंति, अत्थेगइया नो पच्चायंति । - जीवा.पडि.३, सु.१५४

प. धायइसंडे णं भंते ! दीवे जीवा उद्दाइत्ता-उद्दाइत्ता कालोए समुद्दे पच्चायंति ?

उ. गोयमा ! अत्थेगइया पच्चायंति, अत्थेगइया नो पच्चायंति ।

प. कालोए णं भंते ! समुद्दे जीवा उद्दाइत्ता-उद्दाइत्ता धायइसंडे दीवे पच्चायंति ?

उ. गोयमा ! अत्थेगइया पच्चायंति, अत्थेगइया नो पच्चायंति । - जीवा.पडि.३, सु.१७४

प. कालोए णं भंते ! समुद्दे जीवा उद्दाइत्ता-उद्दाइत्ता पुक्खरवरदीवे पच्चायंति ?

उ. गोयमा ! अत्थेगइया पच्चायंति, अत्थेगइया नो पच्चायंति ?

प. पुक्खरवरदीवे णं भंते ! जीवा उद्दाइत्ता-उद्दाइत्ता कालोए समुद्दे पच्चायंति ?

उ. गोयमा ! अत्थेगइया पच्चायंति, अत्थेगइया नो पच्चायंति ।

एवं पुक्खरोदसमुद्दे वि,

एवं वरुणवराइदीवेसु -जाव- सयंभूरमणाइसमुद्दे उद्दाइत्ता-उद्दाइत्ता जीवा परोप्परं पच्चायंति ।

- जीवा.पडि. ३, सु. १७५-१७६ (अ)

૩. ગૌતમ ! કોઈ ઉત્પન્ન થાય છે અને કોઈ ઉત્પન્ન થતાં નથી.

પ્ર. ભંતે ! ધાતકીખંડદ્વીપમાં જીવ મરીને કયા લવણ સમુદ્રમાં ઉત્પન્ન થાય છે ?

૩. ગૌતમ ! કોઈ ઉત્પન્ન થાય છે અને કોઈ ઉત્પન્ન થતાં નથી.

પ્ર. ભંતે ! ધાતકીખંડ દ્વીપમાં જીવ મરીને કયા કાલોદ સમુદ્રમાં ઉત્પન્ન થાય છે ?

૩. ગૌતમ ! કોઈ ઉત્પન્ન થાય છે અને કોઈ ઉત્પન્ન થતાં નથી.

પ્ર. ભંતે ! કાલોદ સમુદ્રમાં જીવ મરીને કયા ધાતકીખંડ દ્વીપમાં ઉત્પન્ન થાય છે ?

૩. ગૌતમ ! કોઈ ઉત્પન્ન થાય છે અને કોઈ ઉત્પન્ન થતાં નથી.

પ્ર. ભંતે ! કાલોદ સમુદ્રમાં જીવ મરીને કયા પુષ્કરવરદ્વીપમાં ઉત્પન્ન થાય છે ?

૩. ગૌતમ ! કોઈ ઉત્પન્ન થાય છે અને કોઈ ઉત્પન્ન થતાં નથી.

પ્ર. ભંતે ! પુષ્કરવરદ્વીપમાં જીવ મરીને કયા કાલોદસમુદ્રમાં ઉત્પન્ન થાય છે ?

૩. ગૌતમ ! કોઈ ઉત્પન્ન થાય છે અને કોઈ ઉત્પન્ન થતાં નથી.

આ પ્રકારે પુષ્કરોદ સમુદ્ર વિષે સમજવું જોઈએ.

આ પ્રકારે વરુણવર વગેરે દ્વીપોથી સ્વયંભૂરમણાદિ સમુદ્રો પર્યંત જીવ મરી-મરીને પરસ્પર એક બીજામાં ઉત્પન્ન થાય છે.

૨૨. मरणस्स भेयप्पभेय परूवणं-

सत्तरसविहे मरणे पण्णत्ते, तं जहा-

१. आवीईमरणे	२. ओहिमरणे,
३. आयंतियमरणे,	४. वलयमरणे,
५. वसट्टमरणे,	६. अंतोसल्लमरणे,
७. तब्भवमरणे,	८. बालमरणे,
९. पंडितमरणे,	१०. बालपंडितमरणे,
११. छउमत्थमरणे,	१२. केवलिमरणे,
१३. वेहाणसमरणे,	१४. गिद्धपुट्ठमरणे,

૨૨. મરણના ભેદ-પ્રભેદોનું પ્રરૂપણ :

સત્તર પ્રકારના મરણ કહેવામાં આવ્યા છે, જેવી રીતે -

૧. આવીચિ-મરણ,	૨. અવધિ-મરણ,
૩. આત્યન્તિક મરણ,	૪. વલય-મરણ,
૫. વશાર્ત-મરણ,	૬. અન્તઃશલ્ય-મરણ,
૭. તદ્ભવ-મરણ,	૮. બાલ-મરણ,
૯. પંડિત-મરણ,	૧૦. બાલ-પંડિત-મરણ,
૧૧. છદ્મસ્થ-મરણ,	૧૨. કેવલિ-મરણ,
૧૩. વેહાણસ-મરણ,	૧૪. ગૃદ્ધસ્પૃષ્ટ-મરણ,

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

१५. भत्तपच्चक्खाणमरणे, १६. इंगिणिमरणे,

१७. पाओवगमणमरणे। -सम.सम. १७, सु.१

प. कइविहे णं भंते ! मरणे पन्नत्ते ?

उ. गोयमा ! पंचविहे मरणे पन्नत्ते, तं जहा-

१. आवीचियमरणे, २. ओहिमरणे

३. आइयंतियमरणे, ४. बालमरणे,

५. पंडियमरणे।

प. आवीचियमरणे णं भंते ! कइविहे पण्णत्ते ?

उ. गोयमा ! पंचविहे पण्णत्ते, तं जहा-

१. दव्वावीचियमरणे, २. खेत्तावीचियमरणे,

३. कालावीचियमरणे, ४. भवावीचियमरणे,

५. भावावीचियमरणे।

प. दव्वावीचियमरणे णं भंते ! कइविहे पण्णत्ते ?

उ. गोयमा ! चउव्विहे पण्णत्ते, तं जहा-

१. नेरइय-दव्वावीचियमरणे,

२. तिरिक्खजोणिय-दव्वावीचियमरणे,

३. मणुस्स-दव्वावीचियमरणे,

४. देव-दव्वावीचियमरणे।

प. से केणट्ठेणं भंते ! एवं वुच्चइ-
"नेरइयदव्वावीचियमरणे, नेरइयदव्वावीचियमरणे?"

उ. गोयमा ! जे णं नेरइया नेरइयदव्वे वट्टमाणा जाइं दव्वाइं नेरइयाउयत्ताए गहियाइं बद्धाइं पुट्ठाइं कडाइं पट्ठवियाइं निविट्ठाइं अभिनिविट्ठाइं अभिसमन्नागयाइं भवंति ताइं दव्वाइं आवीची अणुसमयं निरंतरं मरंतीति कट्टु,

से तेणट्ठेणं गोयमा ! एवं वुच्चइ-

૧૫. ભક્ત પ્રત્યાખ્યાન-મરણ, ૧૬. ઈંગિની-મરણ,

૧૭. પાદોપગમન-મરણ.

પ્ર. ભંતે ! મરણ કેટલા પ્રકારના કહેવામાં આવ્યા છે ?

ઉ. ગૌતમ ! પાંચ પ્રકારના મરણ કહેવામાં આવ્યા છે, જેવી રીતે -

૧. આવીચિક-મરણ, ૨. અવધિ-મરણ,

૩. આત્યન્તિક-મરણ, ૪. બાલ-મરણ

૫. પંડિત-મરણ.

પ્ર. ભંતે ! આવીચિકમરણ કેટલા પ્રકારનાં કહેવામાં આવ્યા છે ?

ઉ. ગૌતમ ! તે પાંચ પ્રકારના કહેવામાં આવ્યા છે, જેવી રીતે -

૧. દ્રવ્યાવીચિક-મરણ, ૨. ક્ષેત્રાવીચિક-મરણ,

૩. કાલાવીચિક-મરણ, ૪. ભવાવીચિક-મરણ,

૫. ભાવાવીચિક-મરણ.

પ્ર. ભંતે ! દ્રવ્યાવીચિક-મરણ કેટલા પ્રકારના કહેવામાં આવ્યા છે ?

ઉ. ગૌતમ ! તે ચાર પ્રકારના કહેવામાં આવ્યા છે, જેવી રીતે -

૧. નૈરયિક - દ્રવ્યાવીચિક મરણ,

૨. તિર્યંચયોનિક - દ્રવ્યાવીચિક મરણ,

૩. મનુષ્ય - દ્રવ્યાવીચિક મરણ,

૪. દેવ - દ્રવ્યાવીચિક મરણ.

પ્ર. ભંતે ! કયા કારણથી એમ કહેવામાં આવે છે કે -
"નૈરયિક - દ્રવ્યાવીચિક મરણ - નૈરયિક દ્રવ્યાવીચિક મરણ છે ? "

ઉ. ગૌતમ ! નારકદ્રવ્ય (નારકજીવ) રૂપે વિદ્યમાન જે નૈરયિક જે દ્રવ્યોને નરકાયુ સ્વરૂપે ગ્રહણ કર્યું છે, બંધન બાંધ્યું છે, પ્રદેશોમાં સ્પૃષ્ટ (સ્પર્શાયેલું) છે, વિશિષ્ટ અનુભાવ (ફલદાન સામર્થ્ય)થી યુક્ત છે, દીર્ઘશક્તિ દ્વારા સ્થાપિત કરેલું છે, જીવપ્રદેશોમાં એકાગ્ર (નિવિષ્ટ) કરેલું છે, અભિનિવિષ્ટ (અત્યંત ગાઢ રૂપે પ્રવિષ્ટ) કરેલું છે તથા જે દ્રવ્ય અભિસમન્વાગત (ઉદયાવલિકામાં પ્રવિષ્ટ થઈ ગયેલું છે), તે દ્રવ્યોને (ભોગવીને) તે પ્રતિસમય નિરંતર છોડતો અર્થાત્ ત્યાગ કરતો રહે છે.

એ કારણે ગૌતમ ! એવું કહેવાય છે કે -

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

"नेरइय-दव्वावीचियमरणे, नेरइयदव्वावीचियमरणे।"

एवं -जाव- देव-दव्वावीचियमरणे।

"નૈરયિક દ્રવ્યાવીચિકમરણ - નૈરયિક દ્રવ્યાવીચિક મરણ છે."

આ પ્રકારે (તિર્યંચયોનિક - દ્રવ્યાવીચિક મરણ, મનુષ્ય દ્રવ્યાવીચિક મરણ) દેવ-દ્રવ્યાવીચિક મરણ પર્યંત કહેવું જોઈએ.

પ. खेत्तावीचियमरणे णं भंते ! कइविहे पन्नत्ते ?

પ્ર. ભંતે ! ક્ષેત્રાવીચિક મરણ કેટલા પ્રકારના કહેવામાં આવ્યા છે ?

ઉ. गोयमा ! चउव्विहे पण्णत्ते, तं जहा-
१. नेरइय खेत्तावीचियमरणे **-जाव-**
२. देव खेत्तावीचियमरणे।

ઉ. ગૌતમ ! તે ચાર પ્રકારના કહેવામાં આવ્યા છે, જેમકે-
૧. નૈરયિક ક્ષેત્રાવીચિક મરણ **-યાવત્-**
૪. દેવ ક્ષેત્રાવીચિક મરણ.

પ. से केणट्ठेणं भंते ! एव वुच्चइ-
"नेरइयखेत्तावीचियमरणे, नेरइयखेत्तावीचियमरणे?"

પ્ર. ભંતે ! કયા કારણે એવું કહેવાય છે કે -
"નૈરયિક - ક્ષેત્રાવીચિક મરણ - નૈરયિક ક્ષેત્રાવીચિક મરણ છે ?"

ઉ. गोयमा ! जं णं नेरइया नेरइयखेत्ते वट्टमाणा जाइं दव्वाइं नेरइयाउयत्ताएगहियाइं,

ઉ. ગૌતમ ! નૈરયિક ક્ષેત્રમાં રહેલા જે દ્રવ્યોને નરકાયુરૂપમાં નૈરયિક જીવ એ સ્પર્શરૂપથી ગ્રહણ કરેલા છે. (તે દ્રવ્યોને પ્રતિસમય છોડે છે)

एवं जहेव दव्वावीचियमरणे तहेव खेत्तावीचियमरणे वि।

ઈત્યાદિ જેવું કથન દ્રવ્યાવીચિક મરણમાં કરેલું છે એ જ પ્રકારે ક્ષેત્રાવીચિક મરણમાં પણ કરવું જોઈએ.

एवं -जाव- भावावीचियमरणे।

આ પ્રકારે (કાલાવીચિક મરણ, ભવાવીચિક મરણ) ભાવાવીચિક મરણ પર્યંત કહેવું જોઈએ.

પ. ओहिमरणे णं भंते ! कइविहे पण्णत्ते ?

પ્ર. ભંતે ! અવધિમરણ કેટલા પ્રકારે કહેવામાં આવ્યું છે ?

ઉ. गोयमा ! पंचविहे पण्णत्ते, तं जहा-
१. दव्वोहिमरणे, २. खेत्तोहिमरणे,
३. कालोहिमरणे, ४. भवोहिमरणे,
५. भावोहिमरणे।

ઉ. ગૌતમ ! તે પાંચ પ્રકારે કહેવામાં આવ્યું છે, જેમકે-
૧. દ્રવ્યાવધિ મરણ, ૨. ક્ષેત્રાવધિ મરણ,
૩. કાલાવધિ મરણ, ૪. ભવાવધિ મરણ,
૫. ભાવાવધિ મરણ.

પ. दव्वोहिमरणे णं भंते ! कइविहे पण्णत्ते ?

પ્ર. ભંતે ! દ્રવ્યાવધિ મરણ કેટલા પ્રકારે કહેવામાં આવ્યા છે ?

ઉ. गोयमा ! चउव्विहे पण्णत्ते, तं जहा -
१. नेरइयदव्वोहिमरणे **-जाव-**
४. देवदव्वोहि मरणे।

ઉ. ગૌતમ ! તે ચાર પ્રકારે કહેવામાં આવ્યા છે, જેમકે-
૧. નૈરયિક - દ્રવ્યાવધિ મરણ **-યાવત્-**
૪. દેવ-દ્રવ્યાવધિ મરણ.

પ. से केणट्ठेणं भंते ! एवं वुच्चइ-
"नेरइयदव्वोहिमरणे-नेरइयदव्वोहिमरणे ?"

પ્ર. ભંતે ! કયા કારણથી એમ કહેવાય છે કે -
"નૈરયિક દ્રવ્યાવધિ મરણ-નૈરયિક દ્રવ્યાવધિ મરણ છે."

ઉ. गोयमा ! जं णं नेरइया नेरइयदव्वे वट्टमाणा जाइं दव्वाइं संपयं मरंति, तं णं नेरइया ताइं अणागए काले पुणोऽवि मरिस्संति।

ઉ. ગૌતમ ! નૈરયિક દ્રવ્યરૂપે રહેલા નૈરયિક જીવ જે દ્રવ્યોને આ (વર્તમાન) સમયમાં ભોગવીને મરે છે, તે જ જીવ પુનઃ નૈરયિક થઈને દ્રવ્યોને ગ્રહણ કરી ભવિષ્યકાળમાં ભોગવીને મરશે.

से तेणट्ठेणं गोयमा ! एवं वुच्चइ-

તે કારણથી ગૌતમ ! એમ કહેવાય છે કે -

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

"नेरइयदव्वोहिमरणे-नेरइयदव्वोहिमरणे ।"

"નૈરયિક દ્રવ્યાવધિ મરણ - નૈરયિક દ્રવ્યાવધિ મરણ છે."

एवं तिरिक्खजोणिय-मणुस्स-देव-दव्वोहिमरणे वि ।

આ પ્રકારે તિર્યંચયોનિક મનુષ્ય અને દેવ-દ્રવ્યાવધિ મરણ પણ કહેવું (સમજવું) જોઈએ.

एवं एएणं गमएणं खेत्तोहिमरणे वि, कालोहिमरणे वि, भवोहिमरणे वि, भावोहिमरणे वि ।

આ પ્રકારના આલાપક દ્વારા ક્ષેત્રાવધિ મરણ, કાલાવધિ મરણ, ભવાવધિ મરણ અને ભાવાવધિ મરણનું પણ કથન કરવું જોઈએ.

પ. आइयंतियमरणे णं भंते ! कइविहे पण्णत्ते ?

પ્ર. ભંતે ! આત્યંતિક મરણ કેટલા પ્રકારના કહેવામાં આવ્યા છે ?

ઉ. गोयमा ! पंचविहे पण्णत्ते, तं जहा-

૧. दव्वाइयंतियमरणे, ૨. खेत्ताइयंतियमरणे,

૩. कालाइयंतियमरणे, ૪. भवाइयंतियमरणे,

૫. भावाइयंतियमरणे ।

ઉ. ગૌતમ ! તે પાંચ પ્રકારના કહેવામાં આવ્યા છે, જેમકે-

૧. દ્રવ્યાત્યન્તિક મરણ, ૨. ક્ષેત્રાત્યન્તિક મરણ,

૩. કાલાત્યન્તિક મરણ, ૪. ભવાત્યન્તિક મરણ,

૫. ભાવાત્યન્તિક મરણ.

પ. दव्वाइयंतियमरणे णं भंते ! कइविहे पण्णत्ते ?

પ્ર. ભંતે ! દ્રવ્યાત્યન્તિક મરણ કેટલા પ્રકારના કહેવામાં આવ્યા છે ?

ઉ. गोयमा ! चउव्विहे पण्णत्ते, तं जहा-

૧. **नेरइयदव्वाइयंतियमरणे -जाव-**

૨. देवदव्वाइयंतियमरणे ।

ઉ. ગૌતમ ! તે ચાર પ્રકારના કહેવામાં આવ્યા છે, જેમકે-

૧. નૈરયિક દ્રવ્યાત્યન્તિક મરણ **-યાવત્-**

૪. દેવ-દ્રવ્યાત્યન્તિક મરણ.

પ. से केणट्ठेणं भंते ! एवं वुच्चइ-

"नेरइयदव्वाइयंतियमरणे, नेरइयदव्वाइयंतियमरणे ?"

પ્ર. ભંતે ! કયા કારણે એવું કહેવાય છે કે -

"નૈરયિક - દ્રવ્યાત્યન્તિક મરણ - નૈરયિક-દ્રવ્યાત્યન્તિક મરણ છે ?"

ઉ. गोयमा ! जं णं नेरइया नेरइय दव्वे वट्टमाणा जाइं दव्वाइं संपयं मरंति, जे णं नेरइया ताइं दव्वाइं अणागए काले नो पुणोऽवि मरिस्संति ।

से तेणट्ठेणं गोयमा ! एवं वुच्चइ-

"नेरइयदव्वाइयंतियमरणे-नेरइयदव्वाइयंतियमरणे।"

ઉ. ગૌતમ ! નૈરયિક દ્રવ્યરૂપે રહેલા નૈરયિક જીવ જે દ્રવ્યોને વર્તમાનમાં ભોગ ભોગવીને મરે છે તે જ નૈરયિક પુનઃ તે દ્રવ્યોને ભવિષ્યકાળમાં ભોગવીને મરશે નહીં.

તે કારણથી ગૌતમ એમ કહેવાય છે કે -

"નૈરયિક - દ્રવ્યાત્યન્તિક મરણ - નૈરયિક - દ્રવ્યાત્યન્તિક મરણ છે."

एवं तिरिक्ख-मणुस्स-देव-दव्वाइयंतियमरणे ।

આ પ્રકારે તિર્યંચયોનિક મનુષ્ય અને દેવ દ્રવ્યાત્યન્તિક મરણ માટે પણ કહેવું જોઈએ.

एवं खेत्ताइयंतियमरणे वि -जाव- भावाइयंतियमरणे वि ।

આ પ્રકારે ક્ષેત્રાત્યન્તિક મરણ -યાવત્- ભાવાત્યન્તિક-મરણ જાણવું જોઈએ.

પ. बालमरणे णं भंते ! कइविहे पण्णत्ते ?

પ્ર. ભંતે ! બાલમરણ કેટલા પ્રકારના કહેવામાં આવ્યા છે ?

ઉ. गोयमा ! दुवालसविहे पण्णत्ते, तं जहा -

૧. वलयमरणे, ૨. वसट्टमरणे,

૩. अंतोसल्लमरणे, ૪. तब्भवमरणे,

ઉ. ગૌતમ ! તે બાર પ્રકારના કહેવામાં આવ્યા છે, જેમકે -

૧. વલય મરણ, ૨. વસાર્ત મરણ,

૩. અન્તઃશલ્ય મરણ, ૪. તદ્ભવ મરણ,

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

૫. गिरिपडणे, ६. तरूपडणे,
૭. जलप्पवेसे, ८. जलणप्पवेसे,
૯. विसभक्खणे, १०. सत्थोवाडणे,
११. वेहाणसे, १२. गिद्धपट्ठे[1]।

પ. पंडिय मरणे णं भंते ! कइविहे पण्णत्ते ?

ઉ. गोयमा ! दुविहे पण्णत्ते, तं जहा-
१. पाओवगमणे य, २. भत्तपच्चक्खाणे य।

પ. पाओवगमणे णं भंते ! कइविहे पण्णत्ते ?

ઉ. गोयमा ! दुविहे पण्णत्ते, तं जहा -
१. णीहारिमे य,
२. अणीहारिमे य नियमं अप्पडिकम्मे।

પ. भत्तपच्चक्खाणे णं भंते ! कइविहे पण्णत्ते ?

ઉ. गोयमा ! **एवं तं चेव।**
णवरं - सप्पडिकम्मे।[2]
-विया.स. १३, उ.७, सु.२३-४४

૫. ગિરિપતન, ૬. તરુપતન,
૭. જલપ્રવેશ, ૮. જ્વલન (અગ્નિ) પ્રવેશ,
૯. વિષભક્ષણ, ૧૦. શસ્ત્રાવધાત,
૧૧. વૈહાનસ, ૧૨. ગૃદ્ધપૃષ્ટ મરણ.

પ્ર. ભંતે ! પંડિત મરણ કેટલા પ્રકારનું કહેવામાં આવ્યું છે ?

ઉ. ગૌતમ ! તે બે પ્રકારનું કહેવામાં આવ્યું છે, જેમકે-
૧. પાદોપગમન, ૨. ભક્ત પ્રત્યાખ્યાન.

પ્ર. ભંતે ! પાદોપગમન કેટલા પ્રકારનું કહેવામાં આવ્યું છે ?

ઉ. ગૌતમ ! તે બે પ્રકારનું કહેવામાં આવ્યું છે, જેમકે -
૧. નિર્હારિમ (આહાર રહિત),
૨. અનિર્હારિમ (આહાર સહિત) નિયમતઃ અપ્રતિકર્મ (સેવા શુશ્રુષા) રહિત છે.

પ્ર. ભંતે ! ભક્ત પ્રત્યાખ્યાન કેટલા પ્રકારનું કહેવામાં આવ્યું છે ?

ઉ. ગૌતમ ! **તે પૂર્વવત્ જાણવું જોઈએ.**
વિશેષ - સપ્રતિકર્મ (સેવા શુશ્રુષા સહિત) છે.

૨૩. मरणकाले जीवस्स पंच निज्जाणठाणा तन्निमित्तगे गई परूवण य-

पंचविहे जीवस्स निज्जाणमग्गे पण्णत्ते, तं जहा-
१. पाएहिं, ३. ऊरूहिं, २. उरेणं,
४. सिरेणं, ५. सव्वंगेहिं।
१. पाएहिं निज्जायमाणे निरयगामी भवइ,
२. ऊरूहिं निज्जायमाणे तिरियगामी भवइ,
३. उरेणं निज्जायमाणे मणुयगामी भवइ,
४. सिरेणं निज्जायमाणे देवगामी भवइ,
५. सव्वंगेहिं निज्जायमाणे सिद्धिगइपज्जवसाणे पण्णत्ते।
- ठाणं अ. ५, उ. ३, सु. ४६१

૨૩. મરણસમયે જીવના પાંચ નિર્યાણસ્થાન અને તન્નિમિત્તક ગતિનું પ્રરૂપણ :

જીવનો નિર્યાણમાર્ગ (મૃત્યુ સમયે શરીરમાંથી જીવપ્રદેશનો નીકળવાનો માર્ગ) પાંચ પ્રકારના કહેવામાં આવ્યા છે, જેમકે -
૧. પગ, ૨. ઉરુ (જાંઘ), ૩. હૃદય,
૪. સિર (મસ્તક), ૫. સર્વાંગ.
૧. પગેથી નિર્યાણ કરનાર જીવ નરકગામી હોય છે.
૨. ઉરુ (જંઘા)થી નિર્યાણ કરનાર જીવ તિર્યંચગામી હોય છે.
૩. હૃદયથી નિર્યાણ કરનાર જીવ મનુષ્યગામી હોય છે.
૪. મસ્તકથી નિર્યાણ કરનાર જીવ દેવગામી હોય છે.
૫. સર્વાંગથી નિર્યાણ કરનાર જીવ અંતિમ સ્થાન સિદ્ધગતિ પ્રાપ્ત કરે છે.

૨૪. अंतिम सरीरियाणं मरण पमाणं-

एगे मरणे अंतिमसरीरियाणं। -ठाणं.अ.१, सु.२६

૨૪. અંતિમ શરીરવાળાના મરણનું પ્રમાણ :

અંતિમ શરીરવાળાનું મરણ એક કહેવામાં આવ્યું છે.

૧. विया. स. २, उ. १, सु. २६ ૨. विया. स. २, उ. १, सु. २७-२९

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

૪૦. યુગ્મ અધ્યયન

'યુગ્મ' જૈનદર્શનનો એક પારિભાષિક શબ્દ છે. તે ચારની સંખ્યાનો દ્યોતક છે. ચારની સંખ્યાના આધારે યુગ્મનો વિચાર કરવામાં આવે છે. પ્રાયઃ ગણિતશાસ્ત્રમાં સમસંખ્યાને યુગ્મ અને વિષમ સંખ્યાને ઓજ કહેવામાં આવે છે. આ યુગ્મ અને ઓજ સંખ્યાનો વિચાર જ્યારે યુગ્મની ચાર સંખ્યાને આધારે કરવામાં આવે છે ત્યારે યુગ્મના ચાર ભેદ થાય છે - ૧. કૃતયુગ્મ, ૨. ઓજ, ૩. દ્વાપરયુગ્મ અને ૪. કલ્યોજ. એમાંથી બે યુગ્મ અર્થાત્ સમરાશિઓ છે તથા બે ઓજ અર્થાત્ વિષમરાશિઓ છે. આ બધાનો વિચાર ચારની સંખ્યાને આધારે કરવાથી એને યુગ્મરાશિઓ કહેવામાં આવે છે. તેમના સ્વરૂપનું નિરૂપણ પ્રસ્તુત અધ્યયનમાં થયેલું છે. તે અનુસાર જે રાશિમાંથી ચાર-ચાર કાઢવાથી છેવટે ચાર શેષ રહે તે **'કૃતયુગ્મ'** છે, જેમકે - ૮, ૧૨, ૧૬, ૨૦, ૨૪ વગેરે સંખ્યાઓ. જે રાશિમાંથી ચાર-ચાર કાઢ વાથી છેવટે ત્રણ શેષ રહે તે **'ત્યોજ'** કહેવાય છે, જેમકે - ૭, ૧૧, ૧૫ વગેરે સંખ્યાઓ. તે જ પ્રકારે જે રાશિમાંથી ચાર-ચાર ઘટાડવાથી છેવટે બે શેષ રહે તે **'દ્વાપરયુગ્મ'** અને જેમાં એક શેષ રહે તે **'કલ્યોજ'** કહેવાય છે, જેમકે - ૬, ૧૦, ૧૪, ૧૮ વગેરે સંખ્યાઓ દ્વાપરયુગ્મ અને ૫, ૯, ૧૩, ૧૭ વગેરે સંખ્યાઓ કલ્યોજ છે.

આ કૃતયુગ્મ આદિ ભેદોનું ૨૪ દંડકોના જીવો અને સિદ્ધોમાં નિરૂપણ થયું છે. જે અનુસાર વનસ્પતિકાય સિવાયના સમસ્ત જીવોમાં ચાર પ્રકારના યુગ્મ મળી આવે છે. વનસ્પતિકાય અને સિદ્ધોમાં કદાચિત્ કૃતયુગ્મ, કદાચિત્ ત્યોજ, કદાચિત્ દ્વાપર યુગ્મ અને કદાચિત્ કલ્યોજ યુગ્મ કહેવાય છે. જઘન્ય, ઉત્કૃષ્ટ અને અજઘન્યોત્કૃષ્ટ દૃષ્ટિથી પણ આ યુગ્મોનો વિભિન્ન જીવોમાં વિચાર કરવામાં આવ્યો છે. સ્ત્રીઓમાં પૃથક્ (અલગ) રીતે વિચાર કરવામાં આવ્યો છે. દ્રવ્યાર્થની દૃષ્ટિએ એક જીવ કલ્યોજરૂપે હોય છે. કૃતયુગ્મ, ત્યોજ અને દ્વાપરયુગ્મરૂપે હોતો નથી. આ નિયમ એક જીવની અપેક્ષાએ સમસ્ત ચોવીસ દંડકોમાં લાગુ પડે છે. અનેક જીવોની અપેક્ષા ઓઘાદેશથી તેઓ કૃતયુગ્મ છે, વિધાનાદેશથી તેઓ કલ્યોજરૂપે છે. પ્રદેશની અપેક્ષાએ જીવ કૃતયુગ્મ છે તથા શરીરપ્રદેશોની અપેક્ષાએ તે કદાચિત્ કૃતયુગ્મ છે **-યાવત્-** કદાચિત્ કલ્યોજરૂપ છે. કદાચિત્ એક જીવ કૃતયુગ્મ પ્રદેશાવગાઢ છે **-યાવત્-** કદાચિત્ કલ્યોજ પ્રદેશાવગાઢ છે. આ જ પ્રકારે નૈરયિકથી માંડીને વૈમાનિક દંડક પર્યંત વિધાન છે.

સ્થિતિની અપેક્ષાએ એક જીવ કૃતયુગ્મ સમયની સ્થિતિવાળો છે. નૈરયિક વગેરે એક જીવ કદાચિત્ કૃતયુગ્મ સમયની સ્થિતિવાળો **-યાવત્-** કદાચિત્ કલ્યોજ સમયની સ્થિતિવાળો માનવામાં આવ્યો છે.

પ્રસ્તુત અધ્યયન વિવિધ જાણકારીઓથી સંપન્ન છે. તેમાં સામાન્યજીવ, ચોવીસ દંડકો અને સિદ્ધોમાં કૃતયુગ્માદિનું નિરૂપણ વર્ણાદિ પર્યાયોની અપેક્ષા, જ્ઞાન પર્યાયો, અજ્ઞાનપર્યાયો અને દર્શન પર્યાયોની અપેક્ષાએ પણ થયેલું છે. એટલું જ નહીં એમાં યુગ્મને ક્ષુદ્રયુગ્મ અને મહાયુગ્મરૂપે પણ નિરૂપિત કરતાં વિભિન્ન દ્વારો વડે એનું પ્રતિપાદન કરવામાં આવ્યું છે.

એ વૈશિષ્ટ્ય છે કે ક્ષુદ્રયુગ્મ અંતર્ગત માત્ર નૈરયિકો અને મહાયુગ્મની અંતર્ગત એકેન્દ્રિય, બેઈન્દ્રિય, ત્રીન્દ્રિય, ચતુરિન્દ્રિય, અસંજ્ઞી પંચેન્દ્રિય અને સંજ્ઞી પંચેન્દ્રિય જીવોનું નિરૂપણ કરવામાં આવ્યું છે. ક્ષુદ્રયુગ્મનો આશય છે લઘુ સંખ્યાવાળી રાશિ તથા મહાયુગ્મનો આશય છે મોટી સંખ્યાવાળી રાશિ.

ક્ષુદ્રયુગ્મના પણ એ જ ચાર ભેદ છે - ૧. કૃતયુગ્મ, ૨. ત્યોજ, ૩. દ્વાપરયુગ્મ અને ૪. કલ્યોજ. તેઓનું પણ એ જ લક્ષણ છે જે યુગ્મના ભેદોનું છે. ક્ષુદ્રકૃતયુગ્માદિરાશિમાં નૈરયિકોના ઉપપાત વગેરેનું નિરૂપણ છે. નૈરયિકોમાં પણ કૃષ્ણલેશ્યી, નીલલેશ્યી, કાપોતલેશ્યી, ભવસિદ્ધિક, અભવસિદ્ધિક, સમ્યગ્દૃષ્ટિ, મિથ્યાદૃષ્ટિ, કૃષ્ણપાક્ષિક અને

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

શુક્લપાક્ષિકની અપેક્ષાએ વિસ્તૃત નિરૂપણ છે. ઉપપાતની જેમ ઉદ્વર્તનનું પણ વર્ણન છે. આ સંદર્ભમાં કરવામાં આવેલ અધિકાંશ નિરૂપણ વ્યુત્ક્રાંતિ (વુક્કંતિ) અધ્યયન સાથે મેળખાય છે.

મહાયુગ્મના ૧૬ ભેદ કહેવામાં આવ્યા છે - ૧. કૃતયુગ્મ-કૃતયુગ્મ, ૨. કૃતયુગ્મ - ત્યોજ, ૩. કૃતયુગ્મ - દ્વાપરયુગ્મ, ૪. કૃતયુગ્મ - કલ્યોજ, ૫. ત્યોજ - કૃતયુગ્મ, ૬. ત્યોજ - ત્યોજ, ૭. ત્યોજ - દ્વાપરયુગ્મ, ૮. ત્યોજ - કલ્યોજ, ૯. દ્વાપરયુગ્મ - કૃતયુગ્મ, ૧૦. દ્વાપરયુગ્મ - ત્યોજ, ૧૧. દ્વાપરયુગ્મ - દ્વાપરયુગ્મ, ૧૨. દ્વાપરયુગ્મ - કલ્યોજ, ૧૩. કલ્યોજ - કૃતયુગ્મ, ૧૪. કલ્યોજ - ત્યોજ, ૧૫. કલ્યોજ - દ્વાપરયુગ્મ અને ૧૬. કલ્યોજ - કલ્યોજ. આ ૧૬ ભેદ એના મૂળ ચાર ભેદોના જ વિભિન્ન અંગોનું પરિણામ છે. આ ભેદોના સ્વરૂપનો આધાર પણ પૂર્વવત્ ચારની સંખ્યા જ છે. ઉદાહરણ સ્વરૂપે કૃતયુગ્મ-કૃતયુગ્મનો અર્થ છે - કોઈ રાશિમાંથી ચાર-ચારની સંખ્યાનો અપહાર કરવાથી ચાર શેષ રહે, પરંતુ તે રાશિનો પુનઃ અપહાર કરવાથી કૃતયુગ્મ (ચાર) શેષ રહે તો એ કૃતયુગ્મ-કૃતયુગ્મ કહેવાશે.

મહાયુગ્મોની અંતર્ગત એકેન્દ્રિય, બેઈન્દ્રિય, ત્રીન્દ્રિય, ચતુરિન્દ્રિય, અસંજ્ઞી પંચેન્દ્રિય અને સંજ્ઞી પંચેન્દ્રિય જીવોના ઉત્પાત વગેરે ૩૨ દ્વારો દ્વારા નિરૂપણ થયેલું છે. તે ૩૨ દ્વાર છે - ૧. ઉપપાત, ૨. પરિમાણ, ૩. અપહાર, ૪. અવગાહના, ૫. બન્ધક, ૬. વેદ, ૭. ઉદય, ૮. ઉદીરણા, ૯. લેશ્યા, ૧૦. દૃષ્ટિ, ૧૧. જ્ઞાન, ૧૨. યોગ, ૧૩. અયોગ, ૧૪. વર્ણરસાદિ, ૧૫. ઉચ્છ્વાસ, ૧૬. આહારક, ૧૭. વિરતિ, ૧૮. ક્રિયા, ૧૯. બન્ધક, ૨૦. સંજ્ઞા, ૨૧. કષાય, ૨૨. સ્ત્રીવેદાદિ, ૨૩. બન્ધ, ૨૪. સંજ્ઞી, ૨૫. ઈન્દ્રિય, ૨૬. અનુબન્ધ, ૨૭. સંવેધ, ૨૮. આહાર, ૨૯. સ્થિતિ, ૩૦. સમુદ્ઘાત, ૩૧. ચ્યવન અને ૩૨. સર્વજીવોના મૂલાદિમાં ઉપપાત. આ વર્ણન પણ ૧૧ ઉદ્દેશકોમાં થયેલું છે. જેમાં ઔધિક, પ્રથમ સમયોત્પન્ન અને અપ્રથમ સમયોત્પન્નથી ચરમાચરમ સમય સુધીના ત્રણ વિભાજન પ્રમુખ છે. લેશ્યા, ભવસિદ્ધિક, અભવસિદ્ધિક વગેરેના આધારે પણ આ જીવોને મહાયુગ્મની અંતર્ગત નિરૂપિત કરવામાં આવ્યા છે. સમસ્ત વર્ણન ઉપપાત વગેરે ૩૨ દ્વારોમાં સમાયેલું છે.

અંતમાં રાશિયુગ્મના કૃતયુગ્મ, ત્યોજ, દ્વાપરયુગ્મ અને કલ્યોજ ભેદ કરતાં ૨૪ દંડકોમાં ઉપપાત વગેરેનું નિરૂપણ કરવામાં આવ્યું છે. તેનું પણ લેશ્યા, ભવસિદ્ધિક, અભવસિદ્ધિક, સમ્યગ્દૃષ્ટિ, મિથ્યાદૃષ્ટિ, કૃષ્ણપાક્ષિક, શુક્લપાક્ષિક વગેરે અપેક્ષાઓથી વિસ્તૃત નિરૂપણ ઉપલબ્ધ છે.

આ પ્રકારે રાશિનાં કૃતયુગ્મ વગેરે ભેદોને આધારિત વિવિધ દંડકોમાં કરવામાં આવેલા આ ઉપપાત વગેરે દ્વારો વડે કરેલું વર્ણન અત્યંત ઉપયોગી અને જ્ઞાનવર્ધક છે.

• • •

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

४०. जुम्मऽज्झयणं

सुत्तं -

१. **जुम्मस्स भेया तेसिं लक्खणाण य परूवणं-**

प. कइ णं भंते ! जुम्मा पण्णत्ता ?

उ. गोयमा ! चत्तारि जुम्मा पण्णत्ता, तं जहा-

१. कडजुम्मे, २. तेयोए,

३. दावरजुम्मे, ४. कलियोए ।

प. से केणट्ठेणं भंते ! एवं वुच्चइ -

'कडजुम्मे **-जाव-** कलियोए ?'

उ. गोयमा ! १. जे णं रासी चउक्कएणं अवहारेणं अवहीरमाणे चउपज्जवसिए, से तं कडजुम्मे ।

२. जे णं रासी चउक्कएणं अवहारेणं अवहीरमाणे तिपज्जवसिए, से तं तेयोए ।

३. जे णं रासी चउक्कएणं अवहारेणं अवहीरमाणे दुपज्जवसिए, से तं दावरजुम्मे ।

४. जे णं रासी चउक्कएणं अवहारेणं अवहीरमाणे एगपज्जवसिए, से तं कलियोए ।

से तेणट्ठेणं गोयमा ! एवं वुच्चइ-

"कडजुम्मे **-जाव-** कलियोए" ।[1]

-विया.स. १८, उ.४, सु.४

२. **चउवीसदंडएसु सिद्धेसु य जुम्म भेय परूवणं-**

प. **दं. १.** नेरइयाणं भंते ! कइ जुम्मा पण्णत्ता ?

उ. गोयमा ! चत्तारि जुम्मा पण्णत्ता, तं जहा-

१. कडजुम्मे **-जाव-** ४. कलियोए ।

प. से केणट्ठेणं भंते ! एवं वुच्चइ -

"नेरइयाणं चत्तारि जुम्मा पण्णत्ता, तं जहा-

१. कडजुम्मे **-जाव-** ४. कलियोए ।"

उ. गोयमा ! ***अट्ठो तहेव ।***

दं. २-१५. ***एवं -जाव- वाउकाइयाणं ।***

४०. युग्म-अध्ययन

सूत्र :

१. **युग्मना भेद अने एना लक्षणोनुं प्ररूपण :**

प्र. भंते ! युग्म केटला प्रकारना कहेवामां आव्या छे ?

उ. गौतम ! युग्म चार प्रकारना कहेवामां आव्या छे, जेमके -

१. कृतयुग्म, २. त्र्योज,

३. द्वापरयुग्म, ४. कल्योज.

प्र. भंते ! कया कारणथी एम कहेवाय छे के -

('युग्म चार प्रकारना छे) कृतयुग्म **-यावत्-** कल्योज ?'

उ. गौतम ! १. जे राशिमांथी चार-चार काढवाथी अंतमां चार शेष रहे, ते राशि "कृतयुग्म" छे.

२. जे राशिमांथी चार-चार काढवाथी अंतमां त्रण शेष रहे, ते राशि "त्र्योज" छे.

३. जे राशिमांथी चार-चार काढवाथी अंतमां बे शेष रहे, ते राशि "द्वापरयुग्म" छे.

४. जे राशिमांथी चार-चार काढवाथी अंतमां एक शेष रहे, ते राशि "कल्योज" छे.

आ कारणथी गौतम ! एम कहेवाय छे के -

"युग्म चार छे - कृतयुग्म **-यावत्-** कल्योज"

२. **चोवीस दंडको अने सिद्धोमां युग्म भेदोनुं प्ररूपण :**

प्र. **दं.१.** भंते ! नैरयिकोमां केटला युग्म कहेवामां आव्या छे ?

उ. गौतम ! तेमां चार युग्म कहेवामां आव्या छे, जेमके -

१. कृतयुग्म **-यावत्-** ४. कल्योज.

प्र. भंते ! कया कारणथी एम कहेवाय छे के -

"नैरयिकोमां चार युग्म होय छे, जेमके -

१. कृतयुग्म **-यावत्-** ४. कल्योज.

उ. गौतम ! ***कारण पूर्ववत् जाणवुं जोईए.***

दं. २-१५. ***आ प्रकारे वायुकायिक पर्यंत जाणवा जोईए.***

---

१. विया. स. २५, उ. ४, सु. १

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

પ. **दं. १६.** वणस्सइकाइया णं भंते ! कइ जुम्मा पण्णत्ता ?

उ. गोयमा ! वणस्सइकाइया सिय कडजुम्मा, सिय तेओया, सिय दावरजुम्मा, सिय कलिओया ।

प. से केणट्ठेणं भंते ! एवं वुच्चइ-

"वणस्सइकाइया सिय कडजुम्मा **-जाव-** कलिओया ?"

उ. गोयमा ! उववायं पडुच्च ।

से तेणट्ठेणं गोयमा ! एवं वुच्चइ-

"वणस्सइकाइया सिय कडजुम्मा -**जाव-** सिय कलिओया ।"

दं. १७. ***बेइंदिया जहा नेरइयाणं ।***

दं.१८-२४. ***एवं -जाव- वेमाणियाणं[1] ।***

सिद्धाणं जहा वणस्सइकाइयाणं ।

-विया. स. २५, उ. ४, सु. २-७

३. जहण्णाइ पयं पडुच्च चउवीसदंडएसु सिद्धेसु य कडजुम्माइ परूवणं-

प. **दं. १.** नेरइया णं भंते ! किं १. कडजुम्मा, २. तेओया, ३. दावरजुम्मा, ४. कलिओया ?

उ. गोयमा ! जहन्नपए कडजुम्मा,

उक्कोसपए तेओया,

अजहन्नमणुक्कोसपदे सिय कडजुम्मा **-जाव-** सिय कलिओया ।

दं. २-११. ***एवं असुरकुमारा -जाव- थणियकुमारा ।***

प. **दं. १२.** पुढविकाइया णं भंते ! किं कडजुम्मा **-जाव-** कलिओया ?

उ. गोयमा ! जहन्नपए कडजुम्मा,

उक्कोसपए दावरजुम्मा,

अजहन्नमणुक्कोसपए सिय कडजुम्मा **-जाव-** सिय कलिओया ।

૩. જઘન્યાદિ પદની અપેક્ષા ચોવીસ દંડકોમાં અને સિદ્ધોમાં કૃતયુગ્માદિનું પ્રરૂપણ :

પ્ર. **દં.૧૬.** ભંતે ! વનસ્પતિકાયિકોમાં કેટલા યુગ્મ કહેવામાં આવ્યા છે ?

ઉ. ગૌતમ ! વનસ્પતિકાયિક કદાચિત્ કૃતયુગ્મ હોય છે, કદાચિત્ ત્યોજ હોય છે, કદાચિત્ દ્વાપરયુગ્મ હોય છે અને કદાચિત્ કલ્યોજ હોય છે.

પ્ર. ભંતે ! કયા કારણથી એમ કહેવાય છે કે -

"વનસ્પતિકાયિક કદાચિત્ કૃતયુગ્મ હોય છે **-યાવત્-** કદાચિત્ કલ્યોજ હોય છે ?"

ઉ. ગૌતમ ! ઉપપાત (જન્મ)ની અપેક્ષાએ એમ કહેવાય છે.

એ કારણથી ગૌતમ ! એમ કહેવાય છે કે -

"વનસ્પતિકાયિક કદાચિત્ કૃતયુગ્મ હોય છે **-યાવત્-** કદાચિત્ કલ્યોજ હોય છે.

દં.૧૭. ***બે ઈન્દ્રિયજીવોનું કથન નૈરયિકોની સમાન છે.***

દં. ૧૮-૨૪. ***આ પ્રકારે વૈમાનિકો પર્યંત કહેવું જોઈએ.***

સિદ્ધોનું કથન વનસ્પતિકાયિકોની સમાન છે.

પ્ર. **દં.૧.** ભંતે ! નૈરયિક શું ૧. કૃતયુગ્મ છે, ૨. ત્યોજ છે, ૩. દ્વાપરયુગ્મ છે અથવા ૪. કલ્યોજ છે ?

ઉ. ગૌતમ ! તે જઘન્યપદમાં કૃતયુગ્મ છે,

ઉત્કૃષ્ટ પદમાં ત્યોજ છે,

તથા અજઘન્યોત્કૃષ્ટ પદમાં કદાચિત્ કૃત્યુગ્મ છે **-યાવત્-** કદાચિત્ કલ્યોજ છે.

દં. ૨-૧૧. ***આ પ્રકારે અસુરકુમારોથી સ્તનિતકુમારો પર્યંત જાણવું જોઈએ.***

પ્ર. **દં.૧૨.** ભંતે ! પૃથ્વીકાયિક જીવ શું કૃતયુગ્મ છે **-યાવત્-** કલ્યોજ છે ?

ઉ. ગૌતમ ! તે જઘન્યપદમાં કૃતયુગ્મ છે,

ઉત્કૃષ્ટ પદમાં દ્વાપરયુગ્મ છે,

પરંતુ અજઘન્યોત્કૃષ્ટ પદમાં કદાચિત્ કૃત્યુગ્મ છે **-યાવત્-** કદાચિત્ કલ્યોજ છે.

---

૧. ઠાણં. અ.૪, ઉ.૩, સુ. ૩૧૬

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

દં. ૧૩-૧૫. *एवं -जाव- वाउकाइया।*

પ. **દં. ૧૬.** वणस्सइकाइया णं भंते ! किं कडजुम्मा **-जाव-** कलिओया ?

ઉ. गोयमा ! १. जहन्नपए अपदा, २. उक्कोसपए अपदा, ३. अजहन्नमणुक्कोसपए सिय कडजुम्मा **-जाव-** सिय कलिओया।

दं. १७-१९. *बेइंदिया -जाव- चउरिंदिया जहा पुढविकाइया।*

दं. २०-२४. *पंचिंदियतिरिक्खजोणिया -जाव- वेमाणिया जहा नेरइया।*

सिद्धा जहा वणस्सइकाइया।

-विया. स. १८, उ.४, सु. ५-१२

દં. ૧૩-૧૫. *આ પ્રકારે વાયુકાયિક પર્યંત કહેવું જોઈએ.*

પ્ર. **દં.૧૬.** ભંતે ! વનસ્પતિકાયિક જીવ શું કૃતયુગ્મ છે **-યાવત્-** કલ્યોજ છે ?

ઉ. ગૌતમ ! તે જઘન્યપદમાં અપદ છે અને ઉત્કૃષ્ટપદમાં પણ અપદ છે, પરંતુ અજઘન્યોત્કૃષ્ટ પદમાં કદાચિત્ કૃતયુગ્મ છે **-યાવત્-** કદાચિત્ કલ્યોજ છે.

દં. ૧૭-૧૯. *બેઈન્દ્રિયથી ચતુરિન્દ્રિય પર્યંત પૃથ્વીકાયિકોની સમાન છે.*

દં. ૨૦-૨૪. *પંચેન્દ્રિય તિર્યંચયોનિકોથી વૈમાનિકો સુધીનું કથન નૈરયિકોની સમાન કરવું જોઈએ.*

સિદ્ધોનું કથન વનસ્પતિકાયિકોની સમાન જાણવું જોઈએ.

૪. जहण्णाइपयं पडुच्च इत्थीसु कडजुम्माइ परूवणं-

૪. જઘન્યાદિ પદની અપેક્ષા સ્ત્રીઓમાં કૃતયુગ્માદિનું પ્રરૂપણ :

પ. इत्थीओ णं भंते ! किं कडजुम्माओ **-जाव-** कलिओयाओ ?

ઉ. गोयमा ! जहन्नपदे कडजुम्माओ, उक्कोसपदे वि कडजुम्माओ,

अजहन्नमणुक्कोसपदे सिय कडजुम्माओ **-जाव-** सिय कलिओयाओ।

एवं असुरकुमारित्थीओ वि -जाव- थणियकुमारित्थीओ।

एवं तिरिक्खजोणित्थीओ।

एवं मणुस्सित्थीओ।

एवं -जाव- वाणमंतर-जोइसिए-वेमाणियदेवित्थीओ।

-विया.स. १८, उ.४, सु. १३-१७

પ્ર. ભંતે ! શું સ્ત્રીઓ કૃતયુગ્મ છે **-યાવત્-** કલ્યોજ છે ?

ઉ. ગૌતમ ! તે જઘન્યપદમાં કૃતયુગ્મ છે અને ઉત્કૃષ્ટપદમાં પણ કૃતયુગ્મ છે.

પરંતુ અજઘન્યોત્કૃષ્ટ પદમાં કદાચિત્ કૃતયુગ્મ છે **-યાવત્-** કદાચિત્ કલ્યોજ છે.

અસુરકુમાર સ્ત્રીઓ (દેવીઓ)થી સ્તનિતકુમાર સ્ત્રીઓ પર્યંત આ પ્રકારે જાણવું જોઈએ.

તિર્યંચયોનિક સ્ત્રીઓનું કથન પણ આ પ્રકારે સમજવું જોઈએ.

મનુષ્ય-સ્ત્રીઓ માટે પણ આ પ્રકારે કહેવું જોઈએ.

વાણવ્યન્તર, જ્યોતિષ્ક અને વૈમાનિક દેવોની દેવીઓના વિષયે પણ આ પ્રકારે કહેવું જોઈએ.

૫. दव्व-पएसं पडुच्च जीव-चउवीसदंडएसु सिद्धेसु य कडजुम्माइ भेय परूवणं-

૫. દ્રવ્ય-પ્રદેશની અપેક્ષા જીવ-ચોવીસ દંડકો અને સિદ્ધોમાં કૃતયુગ્માદિ-ભેદોનું પ્રરૂપણ :

પ. जीवे णं भंते ! दव्वट्ठयाए किं कडजुम्मे **-जाव-** कलियोए ?

ઉ. गोयमा ! नो कडजुम्मे, नो तेयोए, नो दावरजुम्मे, कलियोए।

પ્ર. ભંતે ! (એક) જીવ શું દ્રવ્યાર્થરૂપથી કૃતયુગ્મ **-યાવત્-** કલ્યોજરૂપ છે ?

ઉ. ગૌતમ ! કૃતયુગ્મ, ત્રયોજ અને દ્વાપરયુગ્મરૂપ નથી પરંતુ કલ્યોજરૂપ છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

દં. ૧-૨૪. ***एवं णेरइए -जाव- वेमाणिए।***

एवं सिद्धे वि।

પ. जीवा णं भंते ! दव्वट्ठयाए किं कडजुम्मा **-जाव-** कलिओया ?

ઉ. गोयमा ! ओघादेसेणं कडजुम्मा, नो तेओया, नो दावरजुम्मा, नो कलिओया।

विहाणादेसेणं नो कडजुम्मा, नो तेओया, नो दावर जुम्मा, कलिओया।

પ. **दं. १.** नेरइया णं भंते ! दव्वट्ठयाए किं कडजुम्मा **-जाव-** कलिओया ?

ઉ. गोयमा ! १. ओघादेसेणं सिय कडजुम्मा **-जाव-** सिय कलिओया।

२. विहाणादेसेणं नो कडजुम्मा, नो तेओया, नो दावरजुम्मा, कलिओया।

दं. २-२४. ***एवं -जाव- वेमाणिया।***

एवं सिद्धा वि।

પ. जीवे णं भंते ! पएसट्ठयाए किं कडजुम्मे **-जाव-** कलियोए ?

ઉ. गोयमा ! जीवपएसे पडुच्च कडजुम्मे, नो तेओए, नो दावरजुम्मे, नो कलिओए।

सरीरपएसे पडुच्च सिय कडजुम्मे **-जाव-** सिय कलिओए।

दं. १-२४. ***एवं नेरइए -जाव- वेमाणिए।***

પ. सिद्धे णं भंते ! पएसट्ठयाए किं कडजुम्मे **-जाव-** कलियोए ?

ઉ. गोयमा ! कडजुम्मे, नो तेओए, नो दावरजुम्मे, नो कलिओए।

પ. जीवा णं भंते ! पएसट्ठयाए किं कडजुम्मा **-जाव-** कलिओया ?

ઉ. गोयमा ! जीवपएसे पडुच्च ओघादेसेण वि, विहाणादेसेण वि कडजुम्मा,

नो तेओया, नो दावरजुम्मा, नो कलिओया।

દં. ૧-૨૪. ***આ પ્રકારે (એક) નૈરયિકથી વૈમાનિક પર્યંત જાણવું જોઈએ.***

આ પ્રકારે સિદ્ધને માટે પણ જાણવું જોઈએ.

પ્ર. ભંતે ! શું (અનેક) જીવ દ્રવ્યાર્થરૂપથી કૃતયુગ્મ **-યાવત્-** કલ્યોજરૂપ છે ?

ઉ. ગૌતમ ! તે ઓઘાદેશ (સામાન્ય)થી કૃતયુગ્મ છે, પરંતુ ત્રયોજ, દ્વાપરયુગ્મ અથવા કલ્યોજરૂપ નથી.

વિધાનાદેશ (વિશેષ)થી તે કૃતયુગ્મ, ત્રયોજ તથા દ્વાપરયુગ્મ નથી, પરંતુ કલ્યોજરૂપ છે.

પ્ર. **દં.૧.** ભંતે ! શું નૈરયિક દ્રવ્યાર્થરૂપથી કૃતયુગ્મ **-યાવત્-** કલ્યોજરૂપ છે ?

ઉ. ગૌતમ ! તે ૧. ઓઘાદેશથી કદાચિત્ કૃતયુગ્મરૂપ છે **-યાવત્-** કદાચિત્ કલ્યોજરૂપ છે.

૨. વિધાનાદેશથી તે કૃતયુગ્મ, ત્રયોજ અને દ્વાપરયુગ્મરૂપ નથી, પરંતુ કલ્યોજરૂપ છે.

દં. ૨-૨૪. ***આ પ્રકારે વૈમાનિકો પર્યંત (દ્રવ્યાર્થરૂપથી) જાણવું જોઈએ.***

આ પ્રકારે સિદ્ધોને માટે પણ જાણવું જોઈએ.

પ્ર. ભંતે ! શું (એક) જીવ પ્રદેશાર્થરૂપથી કૃતયુગ્મ છે **-યાવત્-** કલ્યોજ છે ?

ઉ. ગૌતમ ! જીવ પ્રદેશની અપેક્ષા કૃતયુગ્મ છે કિન્તુ ત્રયોજ, દ્વાપરયુગ્મ અને કલ્યોજરૂપ નથી.

શરીર પ્રદેશોની અપેક્ષા જીવ કદાચિત્ કૃતયુગ્મ છે **-યાવત્-** કદાચિત્ કલ્યોજરૂપ છે.

દં. ૧-૨૪. ***આ પ્રકારે નૈરયિકથી વૈમાનિક સુધી કહેવું જોઈએ.***

પ્ર. ભંતે ! સિદ્ધ શું પ્રદેશાર્થરૂપથી કૃતયુગ્મ છે **-યાવત્-** કલ્યોજ છે ?

ઉ. ગૌતમ ! તે કૃતયુગ્મ છે, પરંતુ ત્રયોજ, દ્વાપરયુગ્મ અને કલ્યોજરૂપ નથી.

પ્ર. ભંતે ! શું (અનેક) જીવ પ્રદેશોની અપેક્ષા શું કૃતયુગ્મ છે **-યાવત્-** કલ્યોજરૂપ છે ?

ઉ. ગૌતમ ! જીવ પ્રદેશોની અપેક્ષા ઓઘાદેશ અને વિધાનાદેશથી કૃતયુગ્મ છે,

પરંતુ ત્રયોજ, દ્વાપરયુગ્મ અથવા કલ્યોજરૂપ નથી.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

सरीरपएसे पडुच्च ओघादेसेणं सिय कडजुम्मा **-जाव-** सिय कलिओया,

विहाणादेसेणं कडजुम्मा वि **-जाव-** कलिओया वि।

दं. १-२४. ***एवं नेरइया -जाव- वेमाणिया।***

શરીરપ્રદેશોની અપેક્ષા જીવ ઓઘાદેશથી કદાચિત્ કૃતયુગ્મ છે **-યાવત્-** કદાચિત્ કલ્યોજરૂપ છે.

વિધાનાદેશથી તે કૃતયુગ્મ પણ છે **-યાવત્-** કલ્યોજ પણ છે.

દં. ૧-૨૪. ***આ પ્રકારે નૈરયિકોથી વૈમાનિકો પર્યંત કહેવું જોઈએ.***

પ. सिद्धा णं भंते ! किं कडजुम्मा **-जाव-** कलिओया ?

પ્ર. ભંતે ! શું સિદ્ધ પ્રદેશોની અપેક્ષા કૃતયુગ્મ છે **-યાવત્-** કલ્યોજ છે ?

उ. गोयमा ! ओघादेसेण वि, विहाणादेसेण वि कडजुम्मा, नो तेओया, नो दावरजुम्मा, नो कलिओया।

- विया.स. २५, उ.४, सु.२८-४०

ઉ. ગૌતમ ! તે ઓઘાદેશ અને વિધાનાદેશથી કૃતયુગ્મ છે, પરંતુ ત્યોજ, દ્વાપરયુગ્મ અથવા કલ્યોજ નથી.

६. पएसोगाढं पडुच्च जीव-चउवीसदंडएसु सिद्धेसु य कडजुम्माइ परूवणं-

૬. પ્રદેશાવગાઢની અપેક્ષા જીવ-ચોવીસ દંડકો અને સિદ્ધોમાં કૃતયુગ્માદિનું પ્રરૂપણ :

પ. जीवे णं भंते ! किं कडजुम्मपएसोगाढे **-जाव-** सिय कलियोगपएसोगाढे ?

પ્ર. ભંતે ! શું (એક) જીવ કૃતયુગ્મ - પ્રદેશાવગાઢ છે **-યાવત્-** કલ્યોજ-પ્રદેશાવગાઢ છે ?

उ. गोयमा ! सिय कडजुम्मपएसोगाढे **-जाव-** सिय कलियोगपएसोगाढे।

ઉ. ગૌતમ ! તે કદાચિત્ કૃતયુગ્મ - પ્રદેશાવગાઢ છે **-યાવત્-** કદાચિત્ કલ્યોજ પ્રદેશાવગાઢ છે.

दं. १-२४. ***एवं नेरइए -जाव- वेमाणिए।***

દં. ૧-૨૪. ***આ પ્રકારે નૈરયિકથી વૈમાનિક પર્યંત જાણવું જોઈએ.***

एवं -जाव- सिद्धे।

આ પ્રકારે સિદ્ધ પર્યંત જાણવું જોઈએ.

પ. जीवा णं भंते ! किं कडजुम्मपएसोगाढा **-जाव-** कलिओय पएसोगाढा ?

પ્ર. ભંતે ! શું (અનેક) જીવ કૃતયુગ્મ - પ્રદેશાવગાઢ છે **-યાવત્-** કલ્યોજ પ્રદેશાવગાઢ છે ?

उ. गोयमा ! ओघादेसेणं कडजुम्मपएसोगाढा,

नो तेओयपएसोगाढा, नो दावरजुम्मपएसोगाढा, नो कलिओयपएसोगाढा।

विहाणादेसेणं कडजुम्मपएसोगाढा वि **-जाव-** कलिओयपएसोगाढा वि।

ઉ. ગૌતમ ! તે ઓઘાદેશથી કૃતયુગ્મ - પ્રદેશાવગાઢ છે,

પરંતુ ત્યોજ પ્રદેશાવગાઢ, દ્વાપરયુગ્મ પ્રદેશાવગાઢ અને કલ્યોજ પ્રદેશાવગાઢ નથી.

તે વિધાનાદેશથી કૃતયુગ્મ - પ્રદેશાવગાઢ પણ છે **-યાવત્-** કલ્યોજ - પ્રદેશાવગાઢ પણ છે.

પ. **दं. १.** नेरइया णं भंते ! किं कडजुम्मपएसोगाढा **-जाव-** कलिओयपएसोगाढा ?

પ્ર. **દં.૧.** ભંતે ! શું (અનેક) નૈરયિક કૃતયુગ્મ - પ્રદેશાવગાઢ છે **-યાવત્-** કલ્યોજ - પ્રદેશાવગાઢ છે ?

उ. गोयमा ! १. ओघादेसेणं सिय कडजुम्मपएसोगाढा **-जाव-** सिय कलिओएपएसोगाढा।

ઉ. ગૌતમ ! ૧. તે ઓઘાદેશથી કદાચિત્ કૃતયુગ્મ - પ્રદેશાવગાઢ છે **-યાવત્-** કદાચિત્ કલ્યોજ - પ્રદેશાવગાઢ છે.

२. विहाणादेसेणं कडजुम्मपएसोगाढा वि **-जाव-** कलिओयपएसोगाढा वि।

૨. વિધાનાદેશથી કૃતયુગ્મ - પ્રદેશાવગાઢ પણ છે **-યાવત્-** કલ્યોજ પ્રદેશાવગાઢ પણ છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

दं. २-११, १७-२४. ***एवं एगिंदिय-सिद्धवज्जा -जाव- वेमाणिया।***

दं. १२-१६. ***सिद्धा एगिंदिया य जहा जीवा।***

- विया. स.२५, उ.४, सु. ४१-४६

ઇ. ૨-૧૧, ૧૭-૨૪, ***એકેન્દ્રિય જીવો અને સિદ્ધો સિવાય બાકીના બધા દંડક વૈમાનિક પર્યંત પૂર્વવત્ (નૈરયિકોની સમાન) જાણવા જોઈએ.***

ઇ. ૧૨-૧૬. ***સિદ્ધો અને એકેન્દ્રિય જીવોનું કથન સામાન્યજીવોની સમાન છે.***

૭. **ठिई पडुच्च जीव-चउवीसदंडएसु सिद्धेसु य कडजुम्माइ परूवणं-**

૭. **સ્થિતિની અપેક્ષાએ જીવ-ચોવીસ દંડકો અને સિદ્ધોમાં કૃતયુગ્માદિનું પ્રરૂપણ :**

प. जीवे णं भंते ! किं कडजुम्मसमयट्ठिईए **-जाव-** कलिओगसमयट्ठिईए ?

પ્ર. ભંતે ! શું (એક) જીવ કૃતયુગ્મ સમયની સ્થિતિવાળો છે **-યાવત્-** કલ્યોજ સમયની સ્થિતિવાળો છે ?

उ. गोयमा ! कडजुम्मसमयट्ठिईए, नो तेयोगसमयट्ठिईए, नो दावरजुम्मसमयट्ठिईए, नो कलिओगसमयट्ठिईए,

ઉ. ગૌતમ ! તે કૃતયુગ્મ સમયની સ્થિતિવાળો છે, પરંતુ ત્યોજ-સમય, દ્વાપરયુગ્મ - સમય અથવા કલ્યોજ સમયની સ્થિતિવાળો નથી.

प. **दं. १.** नेरइए णं भंते ! किं कडजुम्मसमयट्ठिईए **-जाव-** कलिओगसमयट्ठिईए ?

પ્ર. **દં.૧.** ભંતે ! શું (એક) નૈરયિક કૃતયુગ્મ - સમયની સ્થિતિવાળો છે **-યાવત્-** કલ્યોજ સમયની સ્થિતિવાળો છે ?

उ. गोयमा ! सिय कडजुम्मसमयट्ठिईए **-जाव-** सिय कलिओगसमयट्ठिईए।

ઉ. ગૌતમ ! તે કદાચિત્ કૃતયુગ્મ સમયની સ્થિતિવાળો છે **-યાવત્-** કદાચિત્ કલ્યોજ સમયની સ્થિતિવાળો છે.

दं. २-२४. ***एवं -जाव- वेमाणिए।***

ઇ. ૨-૨૪. ***એ પ્રકારે વૈમાનિક પર્યંત જાણવું જોઈએ.***

सिद्धे जहा जीवे।

સિદ્ધ (એક)નું કથન (ઔધિક) જીવના સમાન છે.

प. जीवा णं भंते ! किं कडजुम्मसमयट्ठिईया **-जाव-** कलिओगसमयट्ठिईया ?

પ્ર. ભંતે ! (અનેક) જીવ કૃતયુગ્મ-સમયની સ્થિતિવાળા છે **-યાવત્-** કલ્યોજ સમયની સ્થિતિવાળા છે ?

उ. गोयमा ! ओघादेसेण वि, विहाणादेसेण वि कडजुम्मसमयट्ठिईया,

नो तेयोगसमयट्ठिईया, नो दावरजुम्मसमयट्ठिईया, नो कलिओगसमयट्ठिईया।

ઉ. ગૌતમ ! તે ઓઘાદેશથી તથા વિધાનાદેશથી કૃતયુગ્મ સમયની સ્થિતિવાળા છે,

પરંતુ ત્યોજ સમય, દ્વાપરયુગ્મ - સમય અથવા કલ્યોજ સમયની સ્થિતિવાળા નથી.

प. **दं. १.** नेरइया णं भंते ! किं कडजुम्मसमयट्ठिईया **-जाव-** कलिओगसमयट्ठिईया ?

પ્ર. **દં.૧.** ભંતે ! (અનેક) નૈરયિક કૃતયુગ્મ સમયની સ્થિતિવાળા છે **-યાવત્-** કલ્યોજ સમયની સ્થિતિવાળા છે ?

उ. गोयमा ! ओघादेसेणं सिय कडजुम्मसमयट्ठिईया **-जाव-** सिय कलिओगसमयट्ठिईया,

विहाणादेसेणं कडजुम्मसमयट्ठिईया वि **-जाव-** कलिओगसमयट्ठिईया वि।

ઉ. ગૌતમ ! ઓઘાદેશથી તે કદાચિત્ કૃતયુગ્મ સમયની સ્થિતિવાળા છે **-યાવત્-** કદાચિત્ કલ્યોજ સમયની સ્થિતિવાળા છે.

વિધાનાદેશથી તે કૃતયુગ્મ સમયની સ્થિતિવાળા પણ છે **-યાવત્-** કલ્યોજ સમયની સ્થિતિવાળા પણ છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

दं. २-२४. *एवं -जाव- वेमाणिया।*

सिद्धा जहा जीवा।

-विया.स. २५, उ.४, सु. ४७-५४

८. **वण्णाइ पज्जवेहिं पडुच्च जीव-चउवीसदंडएसु सिद्धेसु य कडजुम्माइ परूवणं-**

प. जीवे णं भंते ! कालवण्णपज्जवेहिं किं कडजुम्मे **-जाव-** कलिओए ?

उ. गोयमा ! जीवपएसे पडुच्च नो कडजुम्मे **-जाव-** नो कलिओए।

सरीरपएसे पडुच्च सिय कडजुम्मे **-जाव-** सिय कलिओए।

दं. १-२४. *एवं नेरइए -जाव- वेमाणिए।*

सिद्धा ण चेव पुच्छिज्जंति।

प. जीवा णं भंते ! कालवण्णपज्जवेहिं किं कडजुम्मा **-जाव-** कलिओया ?

उ. गोयमा ! जीवपएसे पडुच्च ओघादेसेण वि, विहाणादेसेण वि नो कडजुम्मा **-जाव-** नो कलिओया।

सरीरपएसे पडुच्च ओघादेसेणं सिय कडजुम्मा **-जाव-** सिय कलिओया,

विहाणादेसेणं कडजुम्मा वि **-जाव-** कलिओया वि।

दं. १-२४. *एवं नेरइया -जाव- वेमाणिया।*

एवं नीलवण्णपज्जवेहि वि दंडओ भाणियव्वो एगत्त-पुहत्तेणं।

एवं -जाव- लुक्खफासपज्जवेहिं।

- विया.स. २५, उ.४, सु. ५५-६१

९. **नाणपज्जवेहिं पडुच्च जीव-चउवीसदंडएसु सिद्धेसु य कडजुम्माइ परूवणं-**

प. जीवे णं भंते ! आभिणिबोहिय-नाणपज्जवेहिं किं कडजुम्मे **-जाव-** कलिओए ?

दं. २-२४. *આ પ્રકારે વૈમાનિકો પર્યંત જાણવું જોઈએ.*

સિદ્ધોનું કથન સામાન્ય જીવોના સમાન છે.

૮. **વર્ણાદિના પર્યાયોની અપેક્ષાએ જીવ-ચોવીસ દંડકો અને સિદ્ધોમાં કૃતયુગ્માદિનું પ્રરૂપણ :**

પ્ર. ભંતે ! શું (એક) કૃષ્ણવર્ણવાળો જીવ પર્યાયોની અપેક્ષાએ કૃતયુગ્મ છે **-યાવત્-** કલ્યોજ છે ?

ઉ. ગૌતમ ! જીવ પ્રદેશોની અપેક્ષાએ કૃતયુગ્મ **-યાવત્-** કલ્યોજ નથી.

પરંતુ શરીર પ્રદેશોની અપેક્ષાએ કદાચિત્ કૃતયુગ્મ છે **-યાવત્-** કદાચિત્ કલ્યોજ છે.

દં. ૧-૨૪. આ પ્રકારે નૈરયિકથી વૈમાનિક પર્યંત કહેવું જોઈએ.

(અરૂપી હોવાને કારણે) અહીંયા સિદ્ધના વિષયમાં પ્રશ્ન નહીં કરવો જોઈએ.

પ્ર. ભંતે ! શું (અનેક) જીવ કૃષ્ણવર્ણ પર્યાયોની અપેક્ષાએ કૃતયુગ્મ છે **-યાવત્-** કલ્યોજ છે ?

ઉ. ગૌતમ ! જીવપ્રદેશોની અપેક્ષા ઓઘાદેશથી અને વિધાનાદેશથી કૃતયુગ્મ **-યાવત્-** કલ્યોજ નથી.

શરીર પ્રદેશોની અપેક્ષા ઓઘાદેશથી કદાચિત્ કૃતયુગ્મ છે **-યાવત્-** કદાચિત્ કલ્યોજ છે,

વિધાનાદેશથી તેઓ કૃતયુગ્મ પણ છે **-યાવત્-** કલ્યોજ પણ છે.

દં. ૧-૨૪. આ પ્રકારે નૈરયિકોથી વૈમાનિકો પર્યંત કહેવું જોઈએ.

આ પ્રકારે એકવચન અને બહુવચનથી નીલવર્ણના પર્યાયોની અપેક્ષાએ પણ કહેવું જોઈએ.

આ પ્રકારે રૂક્ષ સ્પર્શ પર્યાયો પર્યંત (શેષ વર્ણ, ગંધ, રસ,. સ્પર્શ પર્યાયોની અપેક્ષાએ) પણ પૂર્વવત્ કહેવું જોઈએ.

૯. **જ્ઞાન પર્યાયોની અપેક્ષાએ જીવ ચોવીસ દંડકો અને સિદ્ધોમાં કૃતયુગ્માદિનું પ્રરૂપણ :**

પ્ર. ભંતે ! શું (એક) જીવ આભિનિબોધિક જ્ઞાનના પર્યાયોની અપેક્ષાએ કૃતયુગ્મ છે **-યાવત્-** કલ્યોજ છે ?

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

ઉ. गोयमा ! सिय कडजुम्मे **-जाव-** सिय कलिओए ।

एवं एगिंदियवज्जं -जाव- वेमाणिए ।

ઉ. ગૌતમ ! તે કદાચિત્ કૃતયુગ્મ છે **-યાવત્-** કદાચિત્ કલ્યોજ છે.

આ પ્રકારે એકેન્દ્રિય સિવાય વૈમાનિક પર્યંત કહેવું જોઈએ.

પ. जीवा णं भंते ! आभिणिबोहिय-नाणपज्जवेहिं किं कडजुम्मा **-जाव-** कलिओगा ?

પ્ર. ભંતે ! શું (અનેક) જીવ આભિનિબોધિક જ્ઞાનના પર્યાયોની અપેક્ષાએ કૃતયુગ્મ છે **-યાવત્-** કલ્યોજ છે ?

ઉ. गोयमा ! १. ओघादेसेणं सिय कडजुम्मा **-जाव-** सिय कलिओगा,

२. विहाणादेसेणं कडजुम्मा वि **-जाव-** कलिओया वि ।

एवं एगिंदियवज्जं -जाव- वेमाणिया ।

ઉ. ગૌતમ ! ૧. ઓઘાદેશથી તેઓ કદાચિત્ કૃતયુગ્મ છે **-યાવત્-** કદાચિત્ કલ્યોજ છે.

૨. વિધાનાદેશથી કૃતયુગ્મ પણ છે **-યાવત્-** કલ્યોજ પણ છે.

આ પ્રકારે એકેન્દ્રિયો સિવાય વૈમાનિકો પર્યંત જાણવું જોઈએ.

एवं सुयनाणपज्जवेहि वि ।

આ પ્રકારે શ્રુતજ્ઞાનના પર્યાયોની અપેક્ષાએ પણ સમજવું જોઈએ.

ओहिनाणपज्जवेहि वि एवं चेव ।

અવધિજ્ઞાનના પર્યાયોની અપેક્ષાએ પણ આ પ્રકારે કહેવું જોઈએ.

णवरं-विगलिंदियाणं नत्थि ओहिनाणं ।

मणपज्जवनाणं पि एवं चेव ।

વિશેષ - વિકલેન્દ્રિયોમાં અવધિજ્ઞાન હોતું નથી.

મનઃપર્યવજ્ઞાનના પર્યાયો માટે પણ આ પ્રકારે કહેવું જોઈએ.

णवरं-जीवाणं मणुस्साण य, सेसाणं नत्थि ।

વિશેષ - જીવ અને મનુષ્યોમાં જ મનઃપર્યવજ્ઞાન હોય છે, શેષ જીવોમાં પ્રાપ્ત થતું નથી.

પ. जीवे णं भंते ! केवलनाणपज्जवेहिं किं कडजुम्मे **-जाव-** कलिओए ?

પ્ર. ભંતે ! શું (એક) જીવ કેવલજ્ઞાનના પર્યાયોની અપેક્ષાએ કૃતયુગ્મ છે **-યાવત્-** કલ્યોજ છે ?

ઉ. गोयमा ! कडजुम्मे, नो तेयोए, नो दावरजुम्मे, नो कलियोए ।

ઉ. ગૌતમ ! તે કૃતયુગ્મ છે, પરંતુ ત્ર્યોજ, દ્વાપરયુગ્મ અને કલ્યોજ નથી.

एवं मणुस्से वि ।

આ પ્રકારે મનુષ્ય માટે પણ જાણવું જોઈએ.

एवं सिद्धे वि ।

આ પ્રકારે સિદ્ધ માટે પણ જાણવું જોઈએ.

પ. जीवा णं भंते ! केवलनाणपज्जवेहिं कडजुम्मा **-जाव-** कलिओगा ?

પ્ર. ભંતે ! શું (અનેક) જીવ કેવળજ્ઞાનના પર્યાયોની અપેક્ષાએ કૃતયુગ્મ છે **-યાવત્-** કલ્યોજ છે ?

ઉ. गोयमा ! ओघादेसेण वि, विहाणादेसेण वि कडजुम्मा । नो तेयोगा, नो दावरजुम्मा, नो कलिओगा ।

ઉ. ગૌતમ ! ઓઘાદેશથી અને વિધાનાદેશથી તેઓ કૃતયુગ્મ છે, પરંતુ ત્ર્યોજ, દ્વાપરયુગ્મ અને કલ્યોજ નથી.

एवं मणुस्सा वि ।

આ પ્રકારે મનુષ્યો માટે પણ કહેવું જોઈએ.

एवं सिद्धा वि ।

આ પ્રકારે સિદ્ધો માટે પણ કહેવું જોઈએ.

-विया.स. २५, उ.४, सु. ६२-७४

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

૧૦. अन्नाणपज्जवेहिं पडुच्च जीव चउवीसदंडएसु कडजुम्माइ परूवणं-

પ. जीवे णं भंते ! मइअन्नाणपज्जवेहिं किं कडजुम्मे **-जाव-** कलिओए ?

ઉ. गोयमा ! ***जहा आभिणिबोहियनाणपज्जवेहिं तहेव दो दण्डगा ।***

एवं सुयअन्नाणपज्जवेहि वि ।

एवं विभंगनाणपज्जवेहि वि ।

- विया.स.२५, उ.४, सु. ७५-७७

૧૦. અજ્ઞાન પર્યાયોની અપેક્ષાથી જીવ-ચોવીસ દંડકોમાં કૃતયુગ્માદિનું પ્રરૂપણ :

પ્ર. ભંતે ! શું (એક) જીવ મતિઅજ્ઞાનના પર્યાયોની અપેક્ષાએ કૃતયુગ્મ છે **-યાવત્-** કલ્યોજ છે ?

ઉ. ગૌતમ ! ***આભિનિબોધિક જ્ઞાનના પર્યાયોની સમાન અહીંયા પણ (એકવચન-બહુવચનની અપેક્ષાએ) બે દંડક કહેવું જોઈએ.***

આ પ્રકારે શ્રુતઅજ્ઞાનના પર્યાયોની અપેક્ષાએ પણ કહેવું જોઈએ.

આ પ્રકારે વિભંગજ્ઞાનના પર્યાયોની અપેક્ષાએ પણ કહેવું જોઈએ.

૧૧. दंसण पज्जवेहिं पडुच्च जीव चउवीसदंडएसु कडजुम्माइ परूवणं-

चक्खुदंसण-अचक्खुदंसण-ओहिदंसणपज्जवेहि वि एवं चेव ।

णवरं-जस्स जं अत्थि तं भाणियव्वं ।

केवलदंसणपज्जवेहिं जहा केवलनाणपज्जवेहिं ।

- विया.स.२५, उ.४, सु.७८-७९

૧૧. દર્શનપર્યાયોની અપેક્ષાએ જીવ-ચોવીસ દંડકોમાં કૃતયુગ્માદિનું પ્રરૂપણ :

ચક્ષુદર્શન, અચક્ષુદર્શન અને અવધિદર્શનના પર્યાયો માટે પણ આ પ્રકારે જાણવું જોઈએ.

વિશેષ-જ્યાં જે મળી આવે છે તે કહેવું જોઈએ.

કેવલદર્શનના પર્યાયોનું કથન કેવલજ્ઞાનના પર્યાયોની સમાન જાણવું જોઈએ.

૧૨. खुड्डजुम्मस्स भेया तेसिं लक्खणाण य परूवणं-

પ. कइ णं भंते ! खुड्डाजुम्मा पण्णत्ता ?

ઉ. गोयमा ! चत्तारि खुड्डाजुम्मा[1] पण्णत्ता, तं जहा-

१. कडजुम्मे, २. तेयोए, ३. दावरजुम्मे, ४. कलियोए ।

પ. से केणट्ठेणं भंते ! एवं वुच्चइ-

चत्तारि खुड्डा जुम्मा पण्णत्ता, तं जहा-

"कडजुम्मे **-जाव-** कलियोए ?"

ઉ. गोयमा ! १. जे णं रासी चउक्कएणं अवहारेणं अवहीरमाणे चउपज्जवसिए । से तं खुड्डागकडजुम्मे ।

२. जे णं रासी चउक्कएणं अवहारेणं अवहीरमाणे तिपज्जवसिए । से तं खुड्डागतेयोए ।

३. जे णं रासी चउक्कएणं अवहारेणं अवहीरमाणे दुपज्जवसिए । से तं खुड्डागदावरजुम्मे ।

४. जे णं रासी चउक्कएणं अवहारेणं अवहीरमाणे एगपज्जवसिए । से तं खुड्डागकलियोए ।

૧૨. ક્ષુદ્રયુગ્મોના ભેદ અને એના લક્ષણોનું પ્રરૂપણ :

પ્ર. ભંતે ! ક્ષુદ્રયુગ્મ કેટલા પ્રકારના કહેવામાં આવ્યા છે ?

ઉ. ગૌતમ ! ક્ષુદ્રયુગ્મ ચાર પ્રકારના કહેવામાં આવ્યા છે, જેમકે -

૧. કૃતયુગ્મ, ૨. ત્યોજ, ૩. દ્વાપરયુગ્મ, ૪. કલ્યોજ.

પ્ર. ભંતે ! કયા કારણથી એમ કહેવાય છે કે -

ક્ષુદ્રયુગ્મ ચાર પ્રકારના કહેવામાં આવ્યા છે, જેમકે-

'કૃતયુગ્મ **-યાવત્-** કલ્યોજ ?'

ઉ. ગૌતમ ! ૧. જે રાશિમાંથી ચાર-ચાર બાદ કરતાં અંતે ચાર શેષ રહે તે 'ક્ષુદ્રકૃતયુગ્મ' છે.

૨. જે રાશિમાંથી ચાર-ચાર બાદ કરતાં અંતે ત્રણ શેષ રહે તે 'ક્ષુદ્રત્યોજ' છે.

૩. જે રાશિમાંથી ચાર-ચાર બાદ કરતાં અંતે બે શેષ રહે તે 'ક્ષુદ્રદ્વાપરયુગ્મ' છે.

૪. જે રાશિમાંથી ચાર-ચાર બાદ કરતાં અંતે એક શેષ રહે તે 'ક્ષુદ્ર કલ્યોજ' છે.

---

૧. ઓછી સંખ્યાવાળી રાશિ વિશેષ 'ક્ષુદ્રયુગ્મ' કહેવાય છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

से तेणट्ठेणं गोयमा ! एवं वुच्चइ-
चत्तारि खुड्डाजुम्मा, तं जहा-
"कडजुम्मे **-जाव-** कलियोए ।"

-विया.स. ३१, उ.१, सु.२

આ કારણે ગૌતમ ! એમ કહેવાય છે કે -
ક્ષુદ્રયુગ્મ ચાર પ્રકારના છે, જેમકે -
"કૃતયુગ્મ **-યાવત્-** કલ્યોજ."

१३. खुड्डागकडजुम्माइ नेरइयाणं उववायाईणं परूवणं-

૧૩. ક્ષુદ્રકૃતયુગ્માદિ નૈરયિકોના ઉત્પાદ વગેરેનું પ્રરૂપણ :

प. खुड्डागकडजुम्म नेरइया णं भंते ! कओहिंतो उववज्जंति ?
किं नेरइएहिंतो उववज्जंति **-जाव-** देवेहिंतो उववज्जंति ?

પ્ર. ભંતે ! ક્ષુદ્રકૃતયુગ્મ - રાશિવાળા નૈરયિક ક્યાંથી આવી ઉત્પન્ન થાય છે ?
શું તે નૈરયિકોથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે -યાવત્- દેવોથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે ?

उ. गोयमा ! नो नेरइएहिंतो उववज्जंति,
तिरिक्खजोणिएहिंतो उववज्जंति,
मणुस्सेहिंतो उववज्जंति,
नो देवेहिंतो उववज्जंति ।

एवं नेरइयाणं उववाओ जहा वक्कंतीए तहा भाणियव्वो[1] ।

ઉ. ગૌતમ ! નૈરયિકોમાંથી આવીને ઉત્પન્ન થતાં નથી,
તિર્યંચયોનિકોમાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે,
મનુષ્યોમાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે,
દેવોમાંથી આવીને ઉત્પન્ન થતાં નથી.

જે પ્રકારે વ્યુત્ક્રાન્તિપદમાં નૈરયિકોના ઉત્પાદ કહ્યા છે તે બધું જ અહીંયા પણ કહેવું જોઈએ.

प. ते णं भंते ! जीवा एगसमएणं केवइया उववज्जंति ?

પ્ર. ભંતે ! તે જીવો એક સમયે કેટલા ઉત્પન્ન થાય છે ?

उ. गोयमा ! चत्तारि वा, अट्ठ वा, बारस वा, सोलस वा, संखेज्जा वा, असंखेज्जा वा उववज्जंति ।

ઉ. ગૌતમ ! તેઓ ચાર, આઠ, બાર, સોળ, સંખ્યાત કે અસંખ્યાત ઉત્પન્ન થાય છે.

प. ते णं भंते ! जीवा कहं उववज्जंति ?

પ્ર. ભંતે ! તે જીવો કેવી રીતે ઉત્પન્ન થાય છે ?

उ. गोयमा ! से जहानामए-पवए पवमाणे अज्झवसाणनिवत्तिएणं करणोवाएणं सेयकाले तं ठाणं विप्पजहित्ता पुरिमं ठाणं उवसंपज्जित्ताणं विहरइ, एवामेव ते वि जीवा, पवओ विव पवमाणा अज्झवसाण निव्वत्तिएणं करणोवाएणं सेयकाले तं भवं विप्पजहित्ता पुरिमं भवं उवसंपज्जित्ताणं विहरंति[2] ।

ઉ. ગૌતમ ! જેવી રીતે કુદકો મારનાર પુરુષ કુદકો મારતા અધ્યવસાય નિષ્પન્ન ક્રિયાસાધન દ્વારા તે સ્થાનને છોડીને ભવિષ્યકાળમાં આગળના સ્થાનને પ્રાપ્ત કરે છે, તેવી જ રીતે જીવ પણ કુદકો મારનારની જેમ કુદતાં-કુદતાં પ્રયત્નથી નિર્વર્તિત અર્થાત્ પાછા ફરતાં ક્રિયાસાધન (કર્મો) દ્વારા પૂર્વભવને છોડીને આગામી ભવને પ્રાપ્ત કરી ઉત્પન્ન થાય છે.

प. ते णं भंते ! जीवा किं आयप्पयोगेणं उववज्जंति, परप्पयोगेणं उववज्जंति ?

પ્ર. ભંતે ! તે જીવો પોતાના પ્રયોગ (આત્મવ્યાપાર)થી ઉત્પન્ન થાય છે કે પરપ્રયોગથી ઉત્પન્ન થાય છે ?

उ. गोयमा ! आयप्पयोगेणं उववज्जंति, नो परप्पयोगेणं उववज्जंति ।

ઉ. ગૌતમ ! તેઓ પોતાના પ્રયોગ (આત્મવ્યાપાર)થી ઉત્પન્ન થાય છે, પર પ્રયોગથી ઉત્પન્ન થતાં નથી.

---

૧. પણ્ણ. પ. ૬, સુ. ૬૩૯ (૧-૨૬)

૨. આ બાબતમાં (વિયા. સ. ૨૫, ઉ. ૮, સુ. ૩)નું વિશેષ વર્ણન વ્યુત્ક્રાંતિ અધ્યયનમાં જુઓ.)

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

प. रयणप्पभापुढवि-खुड्डागकडजुम्मनेरइया णं भंते ! कओहिंतो उववज्जंति ?

उ. गोयमा ! ***एवं जहा ओहियनेरइयाणं वत्तव्वया सच्चेव रयणप्पभाए वि भाणियव्वा -जाव- नो परप्पयोगेणं उववज्जंति ।***

एवं -जाव- अहेसत्तमाए[1] ।

एवं उववाओ जहा वक्कंतीए ।

प. खुड्डागतेयोए नेरइया णं भंते ! कओहिंतो उववज्जंति ?

किं नेरइएहिंतो उववज्जंति **-जाव-** देवेहिंतो उववज्जंति ?

उ. गोयमा ! नो नेरइएहिंतो उववज्जंति,
तिरिक्खजोणिएहिंतो उववज्जंति,
मणुस्सेहिंतो उववज्जंति,
नो देवेहिंतो उववज्जंति,
उववाओ जहा वक्कंतीए ।

प. ते णं भंते ! जीवा एगसमएणं केवइया उववज्जंति ?

उ. गोयमा ! तिन्नि वा, सत्त वा, एक्कारस वा, पन्नरस वा, संखेज्जा वा, असंखेज्जा वा उववज्जंति ।
सेसं जहा कडजुम्मस्स ।

एवं -जाव- अहेसत्तमाए ।

प. खुड्डागदावरजुम्मनेरइया णं भंते ! कओहिंतो उववज्जंति ?

उ. गोयमा ! ***एवं जहेव खुड्डागकडजुम्मे,***

णवरं-परिमाणं, दो वा, छ वा, दस वा, चोद्दस वा, संखेज्जा वा, असंखेज्जा वा उववज्जंति ।
सेसं तं चेव -जाव-[2] अहेसत्तमाए ।

પ્ર. ભંતે ! ક્ષુદ્રકૃતયુગ્મ - રાશિવાળા રત્નપ્રભાપૃથ્વીના નૈરયિક ક્યાંથી આવી ઉત્પન્ન થાય છે ?

ઉ. ગૌતમ ! ***નૈરયિકોને માટે જે ઔધિક (ઔત્સર્ગિક) વર્ણન કરવામાં આવ્યું છે તે જ રત્નાપ્રભા પૃથ્વીના નૈરયિકોને માટે પરપ્રયોગ દ્વારા ઉત્પન્ન થતાં નથી પર્યંત કહેવું જોઈએ.***

આ રીતે અધઃસપ્તમપૃથ્વી પર્યંત જાણવું જોઈએ.

વ્યુત્ક્રાન્તિ અધ્યયનમાં કહ્યા પ્રમાણે ઉપપાત (દેવ અથવા નારકજીવની ઉત્પત્તિનું) કહેવું જોઈએ.

પ્ર. ભંતે ! ક્ષુદ્રત્યોજ નૈરયિક કયાંથી આવી ઉત્પન્ન થાય છે ?

શું (તેઓ) નૈરયિકોથી આવી ઉત્પન્ન થાય છે **-યાવત્-** દેવોથી આવી ઉત્પન્ન થાય છે ?

ઉ. ગૌતમ ! તેઓ નૈરયિકોથી આવી ઉત્પન્ન થતાં નથી.
તેઓ તિર્યંચયોનિઓથી આવી ઉત્પન્ન થાય છે,
મનુષ્યોથી આવી ઉત્પન્ન થાય છે.
દેવોથી આવીને પણ ઉત્પન્ન થતાં નથી.
તેના ઉપપાતનું વિશેષ વર્ણન વ્યુત્ક્રાન્તિપદ અનુસાર સમજવું જોઈએ.

પ્ર. ભંતે ! તે જીવ એક સમયમાં કેટલા ઉત્પન્ન થાય છે ?

ઉ. ગૌતમ ! તે એક સમયમાં ત્રણ, સાત, અગિયાર, પંદર, સંખ્યાત અથવા અસંખ્યાત ઉત્પન્ન થાય છે.
શેષ સર્વ કથન કૃતયુગ્મ નૈરયિક સમાન સમજવું જોઈએ.

આ જ પ્રકારે અધઃસપ્તમપૃથ્વી પર્યંત સમજવું જોઈએ.

પ્ર. ભંતે ! ક્ષુદ્રદ્વાપરયુગ્મ - રાશિવાળા નૈરયિક ક્યાંથી આવી ઉત્પન્ન થાય છે ?

ઉ. ગૌતમ ! ***ક્ષુદ્રકૃતયુગ્મરાશિ અનુસાર એનું ઉત્પાદ (ઉત્પત્તિ) સમજવું જોઈએ.***

વિશેષ - પરિણામમાં, બે, છ, દસ, ચૌદ, સંખ્યાત અથવા અસંખ્યાત ઉત્પન્ન થાય છે.
શેષ કથન પૂર્વવત્ અધઃસપ્તમપૃથ્વી પર્યંત સમજવું જોઈએ.

૧-૨. પણ્ણ. પ. ૬, સુ. ૬૪૦-૬૪૭

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

પ. खुड्डागकलिओए नेरइया णं भंते ! कओहिंतो उववज्जंति ?

उ. गोयमा ! ***एवं जहेव खुड्डागकडजुम्मे,***

णवरं-परिमाणं एक्को वा, पंच वा, नव वा, तेरस वा, संखेज्जा वा, असंखेज्जा वा उववज्जंति ।

सेसं तं चेव । एवं -जाव- अहेसत्तमाए ।

-विया. स.३१, उ.१, सु. ३-१४

१४. खुड्डागकडजुम्माइं पडुच्च कण्हलेस्स नेरइयाणं उववायाइ परूवणं-

प. कण्हलेस्सखुड्डागकडजुम्मनेरइया णं भंते ! कओहिंतो उववज्जंति ?

किं नेरइएहिंतो उववज्जंति **-जाव-** देवेहिंतो उववज्जंति ?

उ. गोयमा ! ***एवं चेव जहा ओहियगमो -जाव- नो परप्पयोगेणं उववज्जंति,***

णवरं-उववाओ जहा वक्कंतीए धूमप्पभापुढवि नेरइया णं,

सेसं तं चेव ।

प. धूमप्पभापुढवि कण्हलेस्स खुड्डागकडजुम्मनेरइया णं भंते ! कओहिंतो उववज्जंति ?

उ. गोयमा ! ***एवं चेव निरवसेसं ।***

एवं तमाए वि, अहेसत्तमाए वि ।

णवरं-उववाओ सव्वत्थ जहा वक्कंतीए ।

प. कण्हलेस्सखुड्डागतेयोगनेरइया णं भंते ! कओहिंतो उववज्जंति,

किं नेरइएहिंतो उववज्जंति **-जाव-** देवेहिंतो उववज्जंति ?

उ. गोयमा ! ***जहा ओहियगमो एवं चेव ।***

પ્र. ભંતે ! ક્ષુદ્રકલ્યોજ - રાશિવાળા નૈરયિક ક્યાંથી આવી ઉત્પન્ન થાય છે ?

ઉ. ગૌતમ ! ***ક્ષુદ્રકૃતયુગ્મરાશિ અનુસાર એની ઉત્પત્તિ સમજવી જોઈએ.***

વિશેષ - પરિમાણમાં એક, પાંચ, નવ, તેર, સંખ્યાત અથવા અસંખ્યાત ઉત્પન્ન થાય છે,

શેષ વર્ણન પૂર્વવત્ છે. આ પ્રકારે અધઃ સપ્તમ પૃથ્વીપર્યંત સમજવું જોઈએ.

૧૪. ક્ષુદ્રકૃતયુગ્માદિની અપેક્ષાએ કૃષ્ણલેશ્યી નૈરયિકોના ઉત્પાતાદિનું પ્રરૂપણ :

પ્ર. ભંતે ! ક્ષુદ્રકૃતયુગ્મરાશિવાળા કૃષ્ણલેશ્યી નૈરયિક ક્યાંથી આવી ઉત્પન્ન થાય છે ?

શું તેઓ નૈરયિકોથી આવી ઉત્પન્ન થાય છે **-યાવત્-** દેવોથી આવી ઉત્પન્ન થાય છે ?

ઉ. ગૌતમ ! ***પૂર્વોક્ત ઔધિકગમકના અનુસારે પરપ્રયોગથી ઉત્પન્ન થતાં નથી સુધી અહીંયા પણ કહેવું જોઈએ.***

વિશેષ - ધૂમપ્રભાપૃથ્વીના નૈરયિકોના ઉપપાત વ્યુત્ક્રાન્તિપદના અનુસાર અહીંયા કહેવું જોઈએ.

શેષ - સર્વ કથન પૂર્વવત્ સમજવું જોઈએ.

પ્ર. ભંતે ! ધૂમપ્રભાપૃથ્વીના ક્ષુદ્રકૃતયુગ્મરાશિવાળા કૃષ્ણલેશ્યી નૈરયિક ક્યાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે ?

ઉ. ગૌતમ ! ***એને માટે સમગ્ર વર્ણન પૂર્વવત્ સમજવું જોઈએ.***

આ પ્રકારે તમઃપ્રભા અને અધઃસપ્તમપૃથ્વીનું સમજવું જોઈએ.

વિશેષ - ઉપપાત સર્વત્ર વ્યુત્ક્રાન્તિપદના અનુસાર સમજવું જોઈએ.

પ્ર. ભંતે ! ક્ષુદ્રત્યોજ રાશિવાળા કૃષ્ણલેશ્યી નૈરયિક ક્યાંથી આવી ઉત્પન્ન થાય છે ?

શું તેઓ નૈરયિકોથી આવી ઉત્પન્ન થાય છે **-યાવત્-** દેવોથી આવી ઉત્પન્ન થાય છે ?

ઉ. ગૌતમ ! ***ઔધિકગમકના અનુસાર અહિંયા પણ સમજવું જોઈએ.***

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

णवरं-तिण्णि वा, सत्त वा, एक्कारस वा, पण्णरस वा, संखेज्जा वा, असंखेज्जा वा उववज्जंति। ***सेसं तं चेव।***

एवं -जाव- अहेसत्तमाए वि।

વિશેષ - પરિમાણમાં ત્રણ, સાત, અગિયાર, પંદર, સંખ્યાત અથવા અસંખ્યાત ઉત્પન્ન થાય છે એમ કહેવું જોઈએ. **શેષ પૂર્વવત્ છે. આ પ્રકારે અધઃસપ્તમપૃથ્વી પર્યંત સમજવું જોઈએ.**

પ. कण्हलेस्सखुड्डागदावरजुम्मनेरइया णं भंते ! कओहिंतो उववज्जंति ?

किं नेरइएहिंतो उववज्जंति **-जाव-** देवेहिंतो उववज्जंति ?

उ. गोयमा ! ***एवं चेव जहा ओहियगमो।***

णवरं- दो वा, छ वा, दस वा, चोद्दस वा, संखेज्जा वा, असंखेज्जा वा उववज्जंति। ***सेसं तं चेव।***

एवं धूमप्पभाए वि -जाव- अहेसत्तमाए।

પ્ર. ભંતે ! કૃષ્ણલેશ્યી ક્ષુદ્રદ્વાપરયુગ્મ રાશિવાળા નૈરયિક કયાંથી આવી ઉત્પન્ન થાય છે ?

શું તેઓ નૈરયિકોથી આવી ઉત્પન્ન થાય છે **-યાવત્-** દેવોથી આવી ઉત્પન્ન થાય છે ?

ઉ. ગૌતમ ! ***ઔધિકગમકના અનુસાર શેષ વર્ણન સમજવું જોઈએ.***

વિશેષ - પરિમાણમાં બે, છ, દસ અથવા ચૌદ, સંખ્યાત અથવા અસંખ્યાત ઉત્પન્ન થાય છે એમ સમજવું જોઈએ. **શેષ વર્ણન પૂર્વવત્ છે.**

આ પ્રકારે ધૂમપ્રભાથી અધઃસપ્તમપૃથ્વી પર્યંત સમજવું જોઈએ.

પ. कण्हलेस्सखुड्डागकलिओएनेरइया णं भंते ! कओहिंतो उववज्जंति ?

किं नेरइएहिंतो उववज्जंति **-जाव-** देवेहिंतो उववज्जंति,

उ. गोयमा ! ***एवं चेव जहा ओहियगमो।***

णवरं-एक्को वा, पंच वा, नव वा, तेरस वा, संखेज्जा वा, असंखेज्जा वा उववज्जंति। ***सेसं तं चेव।***

एवं धूमप्पभाए वि, तमाए वि, अहेसत्तमाए वि।

-विया.स. ३१, उ.२, सु. १-९

પ્ર. ભંતે ! ક્ષુદ્રકલ્યોજરાશિવાળા કૃષ્ણલેશ્યી નૈરયિક કયાંથી આવી ઉત્પન્ન થાય છે ?

શું તેઓ નૈરયિકોથી આવી ઉત્પન્ન થાય છે **-યાવત્-** દેવોથી આવી ઉત્પન્ન થાય છે ?

ઉ. ગૌતમ ! ***ઔધિકગમકના અનુસાર શેષ વર્ણન સમજવું જોઈએ.***

વિશેષ-પરિમાણમાં - એક, પાંચ, નવ, તેર, સંખ્યાત અથવા અસંખ્યાત ઉત્પન્ન થાય છે એમ સમજવું જોઈએ. **શેષ વર્ણન પૂર્વવત્ છે.**

આ પ્રકારે ધૂમપ્રભા, તમઃપ્રભા અને અધઃસપ્તમ પૃથ્વીના નૈરયિકો માટે સમજવું જોઈએ.

१५. खुड्डाग कडजुम्माइं पडुच्च नीललेस्स नेरइयाणं उववायाइ परूवणं-

૧૫. ક્ષુદ્રકૃતયુગ્માદિની અપેક્ષા નીલલેશ્યી નૈરયિકોના ઉત્પાતાદિનું પ્રરૂપણ :

પ. नीललेस्स खुड्डागकडजुम्मनेरइया णं भंते ! कओहिंतो उववज्जंति ?

किं नेरइएहिंतो उववज्जंति **-जाव-** देवेहिंतो उववज्जंति ?

उ. गोयमा ! ***एवं जहेव कण्हलेस्सखुड्डागकडजुम्मा,***

णवरं-उववाओ जहा वालुयप्पभाए। ***सेसं तं चेव।***

પ્ર. ભંતે ! ક્ષુદ્રકૃતયુગ્મરાશિવાળા નીલલેશ્યી નૈરયિક કયાંથી આવી ઉત્પન્ન થાય છે ?

શું તેઓ નૈરયિકોથી આવી ઉત્પન્ન થાય છે **-યાવત્-** દેવોથી આવી ઉત્પન્ન થાય છે ?

ઉ. ગૌતમ ! ***કૃષ્ણલેશ્યી ક્ષુદ્રકૃતયુગ્મ નૈરયિકોની સમાન એનું પણ કથન કરવું જોઈએ.***

વિશેષ - એનો ઉપપાત વાલુકાપ્રભા પૃથ્વીની સમાન છે, **શેષ વર્ણન પૂર્વવત્ છે.**

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

પ. वालुयप्पभापुढवि-नीललेस्स-खुड्डागकडजुम्मनेरइया णं भंते ! कओहिंतो उववज्जंति ?

किं नेरइएहिंतो उववज्जंति **-जाव-** देवेहिंतो उववज्जंति ?

उ. गोयमा ! ***एवं चेव।***

एवं पंकप्पभाए वि, एवं धूमप्पभाए वि।

एवं चउसु वि जुम्मेसु,

णवरं-परिमाणं जहा कण्हलेस्सुद्देसए।

सेसं तं चेव। -विया. स. ३१, उ.३, सु.१-४

प्र. ભંતે ! ક્ષુદ્રકૃતયુગ્મરાશિવાળા નીલલેશ્યી વાલુકાપ્રભા પૃથ્વીના નૈરયિક ક્યાંથી આવી ઉત્પન્ન થાય છે ?

શું તેઓ નૈરયિકોથી આવી ઉત્પન્ન થાય છે **-યાવત્-** દેવોથી આવી ઉત્પન્ન થાય છે ?

ઉ. ગૌતમ ! **એનો ઉપપાત પૂર્વવત્ જાણવો જોઈએ.**

આ જ પ્રકારે પંકપ્રભા અને ધૂમપ્રભાના નૈરયિકોના માટે પણ સમજવું જોઈએ.

આ જ પ્રકારે ચારે યુગ્મોના વિષયમાં પણ સમજવું જોઈએ.

વિશેષ - જે પ્રકારે કૃષ્ણલેશ્યી ઉદ્દેશકમાં પરિમાણ (માત્રા) કહી છે તે જ પ્રકારે અહીંયા પણ સમજવી જોઈએ.

શેષ વર્ણન પૂર્વવત્ છે.

१६. खुड्डागकडजुम्माइं पडुच्च काउलेस्स नेरइयाणं उववायाइ परूवणं-

પ. काउलेस्स-खुड्डागकडजुम्मनेरइया णं भंते ! कओहिंतो उववज्जंति ?

किं नेरइएहिंतो उववज्जंति **-जाव-** देवेहिंतो उववज्जंति ?

उ. गोयमा ! ***एवं जहेव कण्हलेस्सखुड्डागकडजुम्म तहेव भाणियव्वं।***

णवरं-उववाओ जे रयणप्पभाए।

सेसं तं चेव।

१६. ક્ષુદ્રકૃતયુગ્માદિની અપેક્ષાએ કાપોતલેશ્યી નૈરયિકોના ઉત્પાતાદિનું પ્રરૂપણ :

પ્ર. ભંતે ! ક્ષુદ્રકૃતયુગ્મરાશિવાળા કાપોતલેશ્યી નૈરયિક ક્યાંથી આવી ઉત્પન્ન થાય છે ?

શું તેઓ નૈરયિકોથી આવી ઉત્પન્ન થાય છે **-યાવત્-** દેવોથી આવી ઉત્પન્ન થાય છે ?

ઉ. ગૌતમ ! **એનો ઉપપાત પણ કૃષ્ણલેશ્યી ક્ષુદ્રકૃત-યુગ્મરાશિવાળા નૈરયિકોની સમાન જાણવું જોઈએ.**

વિશેષ - એનો ઉપપાત રત્નપ્રભાપૃથ્વીમાં થાય છે.

શેષ વર્ણન પૂર્વવત્ છે.

પ. रयणप्पभापुढवि-काउलेस्सखुड्डागकडजुम्मनेरइया णं भंते ! कओहिंतो उववज्जंति ?

किं नेरइएहिंतो उववज्जंति **-जाव-** देवेहिंतो उववज्जंति ?

उ. गोयमा ! ***एवं चेव !***

एवं सक्करप्पभाए वि, एवं वालुयप्पभाए वि।

एवं चउसु वि जुम्मेसु,

णवरं-परिमाणं जहा कण्हलेस्सुद्देसए।

सेसं तं चेव। - विया.स. ३१, उ.४, सु. १-४

પ્ર. ભંતે ! ક્ષુદ્રકૃતયુગ્મરાશિવાળા કાપોતલેશ્યી રત્નપ્રભા પૃથ્વીના નૈરયિક કયાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે ?

શું તેઓ નૈરયિકોથી આવી ઉત્પન્ન થાય છે **-યાવત્-** દેવોથી આવી ઉત્પન્ન થાય છે ?

ઉ. ગૌતમ ! **એનું વર્ણન પણ પૂર્વવત્ સમજવું જોઈએ.**

આ જ પ્રકારે શર્કરાપ્રભા અને વાલુકાપ્રભાના નૈરયિકોનું વર્ણન પણ કરવું જોઈએ.

ચારે યુગ્મોમાં પણ આ જ પ્રકારે સમજવું જોઈએ.

વિશેષ - કૃષ્ણલેશ્યા ઉદ્દેશકના અનુસાર માત્રા અલગ- અલગ સમજવી જોઈએ.

શેષ સર્વ વર્ણન પૂર્વવત્ છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

૧૭. खुड्डागकडजुम्माइ भवसिद्धिय अभवसिद्धिय नेरइयाणं उववायाइ परूवणं-

प. भवसिद्धियखुड्डागकडजुम्मनेरइया णं भंते ! कओहिंतो उववज्जंति ?

किं नेरइएहिंतो उववज्जंति **-जाव-** देवेहिंतो उववज्जंति ?

उ. गोयमा ! ***एवं जहेव ओहिओ गमओ तहेव निरवसेसं -जाव- नो परप्पयोगेणं उववज्जंति ।***

प. रयणप्पभापुढवि-भवसिद्धिय-खुड्डागकडजुम्म-नेरइया णं भंते ! कओहिंतो उववज्जंति ?

उ. गोयमा ! ***एवं चेव निरवसेसं ।***

एवं -जाव- अहेसत्तमाए ।

एवं भवसिद्धिय-खुड्डागतेयोए नेरइया वि,

एवं -जाव- कलिओगा वि,

णवरं-परिमाणं पुव्वभणियं जहा पढमुद्देसए ।

-विया. स. ३१, उ. ५, सु. १-४

प. कण्हलेस्स-भवसिद्धिय-खुड्डागकडजुम्मनेरइया णं भंते ! कओहिंतो उववज्जंति ?

उ. गोयमा ! ***एवं जहेव ओहिओ कण्हलेस्स उद्देसओ तहेव निरवसेसं चउसु वि जुम्मेसु भाणियव्वो -जाव-***

प. अहेसत्तमपुढविकण्हलेस्स-भवसिद्धिय-खुड्डाग-कलियोगनेरइया णं भंते ! कओहिंतो उववज्जंति ?

उ. गोयमा ! ***तहेव ।***

- विया. स. ३१, उ. ६, सु. १-२

नीललेस्स-भवसिद्धिय-चउसु वि जुम्मेसु तहेव भाणियव्वा जहा ओहियनीललेस्सउद्देसए ।

- विया. स. ३१, उ.७, सु. १

काउलेस्स-भवसिद्धिय चउसु वि जुम्मेसु तहेव उववाएयव्वा जहेव ओहिए काउलेस्सउद्देसए ।

-विया. स. ३१, उ. ८, सु. १

૧૭. ક્ષુદ્રકૃતયુગ્માદિ ભવસિદ્ધિક-અભવસિદ્ધિક નૈરયિકોના ઉત્પાતાદિનું પ્રરૂપણ :

પ્ર. ભંતે ! ક્ષુદ્રકૃતયુગ્મરાશિવાળા ભવસિદ્ધિક નૈરયિક ક્યાંથી આવી ઉત્પન્ન થાય છે ?

શું તેઓ નૈરયિકોથી આવી ઉત્પન્ન થાય છે **-યાવત્-** દેવોથી આવી ઉત્પન્ન થાય છે ?

ઉ. ગૌતમ ! **એનું સમસ્ત કથન ઔધિકગમકની સમાન પરપ્રયોગથી ઉત્પન્ન થતું નથી ત્યાં સુધી સમજવું જોઈએ.**

પ્ર. ભંતે ! રત્નપ્રભા પૃથ્વીના ક્ષુદ્રકૃતયુગ્મરાશિવાળા ભવસિદ્ધિક નૈરયિક ક્યાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે ?

ઉ. ગૌતમ ! **એનું સમગ્ર વર્ણન પૂર્વવત્ સમજવું જોઈએ.**

આ જ પ્રકારે અધઃસપ્તમપૃથ્વી પર્યંત કહેવું જોઈએ.

આ જ પ્રકારે ભવસિદ્ધિક ક્ષુદ્રત્र્યોજરાશિવાળા નૈરયિકના માટે પણ સમજવું જોઈએ.

આ જ પ્રકારે કલ્યોજ પર્યંત જાણવું જોઈએ.

વિશેષ - પ્રથમ ઉદ્દેશકમાં દર્શાવેલ માત્રાનુસાર એની અલગ-અલગ માત્રા સમજવી જોઈએ.

પ્ર. ભંતે ! ક્ષુદ્રકૃતયુગ્મવાળા કૃષ્ણલેશ્યી નૈરયિક ક્યાંથી આવી ઉત્પન્ન થાય છે ?

ઉ. ગૌતમ ! **કૃષ્ણલેશ્યી ઔધિક ઉદ્દેશકમાં દર્શાવ્યાનુસાર ચારે યુગ્મો પર્યંત એનું સમગ્ર વર્ણન કરવું જોઈએ -યાવત્-**

પ્ર. ભંતે ! અધઃસપ્તમ પૃથ્વીના કૃષ્ણલેશ્યી ક્ષુદ્રકલ્યોજ-રાશિવાળા નૈરયિક ક્યાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે ?

ઉ. ગૌતમ ! **પૂર્વવત્ સમજવું જોઈએ.**

નીલલેશ્યી ભવસિદ્ધિક નૈરયિકના ચારેય (ક્ષુદ્ર) યુગ્મોના ઉત્પાતાદિનું વર્ણન ઔધિક નીલલેશ્યી ઉદ્દેશકના અનુસાર સમજવું જોઈએ.

કાપોતલેશ્યી-ભવસિદ્ધિક નૈરયિકના ચારેય યુગ્મોના ઉત્પાતાદિનું વર્ણન ઔધિક-નીલલેશ્યી-ઉદ્દેશકના અનુસાર સમજવું જોઈએ.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

जहा भवसिद्धिएहिं चत्तारि उद्देसगा भणिया,

एवं अभवसिद्धिएहि वि चत्तारि उद्देसगा भाणियव्वा -जाव- काउलेस्सउद्देसओ त्ति ।

-विया. स. ३१, उ. ९-१२, सु. १

જે પ્રકારે ભવસિદ્ધિકના ચારે ઉદ્દેશકોમાં દર્શાવ્યું

તે જ પ્રકારે અભવસિદ્ધિકના પણ કાપોતલેશ્યી પર્યંત ચારેય ઉદ્દેશક સમજવા જોઈએ.

૧૮. **खुड्डागकडजुम्माइ सम्मद्दिट्ठि-मिच्छद्दिट्ठि नेरइयाणं उववायाइ परूवणं-**

एवं सम्मद्दिट्ठीहि वि लेस्सासंजुत्तेहिं चत्तारि उद्देसगा कायव्वा,

णवरं-सम्मद्दिट्ठी पढम-बिइएसु दोसु वि उद्देसएसु अहेसत्तमपुढवीए न उववाएयव्वो ।

सेसं तं चेव ।

-विया. स. ३१, उ. १३-१६, स. १

मिच्छद्दिट्ठीहि वि चत्तारि उद्देसगा कायव्वा जहा भवसिद्धियाणं ।

- विया.स. ३१, उ. १७-२०, सु. १

૧૮. **ક્ષુદ્રકૃતયુગ્માદિ સમ્યગ્દૃષ્ટિ - મિથ્યાદૃષ્ટિ નૈરયિકોના ઉત્પાતાદિનું પ્રરૂપણ :**

આ પ્રકારે લેશ્યા સહિત સમ્યગ્દૃષ્ટિના ચાર ઉદ્દેશક કહેવા જોઈએ.

વિશેષ - સમ્યગ્દૃષ્ટિના પ્રથમ અને દ્વિતીય આ બે ઉદ્દેશકોમાં સમ્યગ્દૃષ્ટિનો ઉપપાત અધઃસપ્તમ પૃથ્વી પર્યંત સમજવો નહીં જોઈએ.

શેષ સમગ્ર વર્ણન પૂર્વવત્ છે.

ભવસિદ્ધિકોની સમાન મિથ્યાદૃષ્ટિના પણ ચાર ઉદ્દેશકો સમજવા જોઈએ.

૧૯. **खुड्डागकडजुम्माइ कण्हपक्खिय-सुक्कपक्खिय नेरइयाणं उववायाइ परूवणं-**

एवं कण्हपक्खिएहि वि लेस्सा संजुत्ता चत्तारि उद्देसया कायव्वा जहेव भवसिद्धिएहिं ।

-विया. स. ३१, उ. २१-२४, सु. १

सुक्कपक्खिएहिं एवं चेव चत्तारि उद्देसगा भाणियव्वा -जाव-

प. वालुयप्पभापुढवि-काउलेस्स-सुक्कपक्खिय-खुड्डागकलियोगनेरइया णं भंते ! कओहिंतो उववज्जंति ?

उ. गोयमा ! *एवं जहेव ओहिओ गमओ तहेव निरवसेसं -जाव- नो परप्पयोगेणं उववज्जंति ।*

सव्वे वि एए अट्ठावीसं उद्देसगा ।

-विया. स. ३१, उ. २५-२८, सु. १

૧૯. **ક્ષુદ્રકૃતયુગ્માદિ કૃષ્ણપાક્ષિક શુક્લપાક્ષિક નૈરયિકોના ઉત્પાતાદિનું પ્રરૂપણ :**

ભવસિદ્ધિકોના ચાર ઉદ્દેશકોની સમાન લેશ્યાઓ સહિત કૃષ્ણપાક્ષિકના પણ ચાર ઉદ્દેશક આ પ્રકારે સમજવા જોઈએ.

આ જ પ્રકારે શુક્લપાક્ષિકના પણ લેશ્યા-સહિત ચાર ઉદ્દેશક સમજવા જોઈએ -યાવત્-

પ્ર. ભંતે ! ક્ષુદ્રકલ્યોજ રાશિવાળા વાલુકાપ્રભા પૃથ્વીના કાપોતલેશ્યી શુક્લપાક્ષિક નૈરયિક કયાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે ?

ઉ. ગૌતમ ! *એનું સમગ્ર વર્ણન ઔધિકગમકની સમાન પરપ્રયોગથી ઉત્પન્ન થતું નથી ત્યાં સુધી કહેવું જોઈએ.*

આ બધાં મળીને અઠ્યાવીસ ઉદ્દેશક થયા.

૨૦. **खुड्डाग कडजुम्माइ पडुच्च नेरइयाणं उव्वट्टणाइ परूवणं-**

प. खुड्डागकडजुम्मनेरइया णं भंते ! अणंतरं उव्वट्टित्ता कहिं गच्छंति, कहिं उववज्जंति ?

૨૦. **ક્ષુદ્રકૃતયુગ્માદિની અપેક્ષાએ નૈરયિકોના ઉદ્વર્તનાદિનું પરૂપણ :**

પ્ર. ભંતે ! ક્ષુદ્રકૃતયુગ્મરાશિવાળા નૈરયિક કયાંથી ઉદ્વર્તિત થાય છે અર્થાત્ મરીને કયાં જાય છે અને કયાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે ?

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

किं नेरइएसु उववज्जंति -**जाव-** देवेसु उववज्जंति ?

શું તેઓ નૈરયિકોથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે -**યાવત્-** દેવોથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે ?

उ. गोयमा ! ***उववट्टणा जहा वक्कंतीए ।***

ઉ. ગૌતમ ! ***એનું ઉદ્વર્તન વ્યુત્ક્રાંતિ પદાનુસાર સમજવું જોઈએ.***

प. ते णं भंते ! जीवा एगसमए णं केवइया उव्वट्टंति ?

પ્ર. ભંતે ! તે જીવો એક સમયમાં કેટલા ઉદ્વર્તિત થાય છે ?

उ. गोयमा ! चत्तारि वा, अट्ठ वा, बारस वा, सोलस वा, संखेज्जा वा, असंखेज्जा वा उव्वट्टंति ।

ઉ. ગૌતમ ! (તેઓ એક સમયમાં) ચાર, આઠ, બાર, સોળ, સંખ્યાત અથવા અસંખ્યાત ઉદ્વર્તિત થાય છે.

प. ते णं भंते ! जीवा कहं उव्वट्टंति ?

પ્ર. ભંતે ! તે જીવો કેવી રીતે ઉદ્વર્તિત થાય છે ?

उ. गोयमा ! से जहानामए पवए पवमाणे अज्झवसाण निवत्तिएणं करणोवाएणं सेयकाले तं ठाणं विप्पजहित्ता पुरिमं ठाणं उवसंपज्जित्ताणं विहरइ,

ઉ. ગૌતમ ! જેવી રીતે કોઈ કૂદકો મારનાર પુરુષ કૂદકો મારતાં પ્રયત્નથી પરિપક્વ ક્રિયા સાધન દ્વારા તે સ્થાનને છોડીને ભવિષ્યકાળમાં આગળના સ્થાનને પ્રાપ્ત કરે છે.

एवामेव ते वि जीवा पवओविव पवमाणा अज्झवसाणनिव्वत्तिएणं करणोवाएणं सेयकाले तं भवं विप्पजहित्ता पुरिमं भवं उवसंपज्जित्ताणं विहरंति ।

તેવી જ રીતે જીવ પણ કૂદકો મારનારની જેમ કૂદતાં-કૂદતાં પ્રયત્નથી પરિપક્વ ક્રિયાસાધન દ્વારા પૂર્વભવને છોડીને આગામી ભવને પ્રાપ્ત કરી ઉત્પન્ન થાય છે.

एवं सो चेव गमओ -जाव- आयप्पयोगेणं उव्वट्टंति, नो परप्पयोगेणं उव्वट्टंति ।

આ પ્રકારનો આલાપક (સંવાદ) તેઓ આત્મપ્રયોગથી ઉદ્વર્તિત થાય છે પરપ્રયોગથી નથી થતો ત્યાં સુધી સમજવું જોઈએ.

प. रयणप्पभापुढवि खुड्डागकडजुम्मनेरइया णं भंते ! एगसमएणं केवइया उव्वट्टंति ?

પ્ર. ભંતે ! ક્ષુદ્ર કૃતયુગ્મ - રાશિવાળા રત્નપ્રભા પૃથ્વીના નૈરયિક એક સમયમાં કેટલા ઉદ્વર્તિત થાય છે ?

उ. गोयमा ! चत्तारि वा, अट्ठ वा, बारस वा, सोलस वा, संखेज्जा वा, असंखेज्जा वा उव्वट्टंति ।

ઉ. ગૌતમ ! (તેઓ એક સમયમાં) ચાર, આઠ, બાર, સોળ, સંખ્યાત અથવા અસંખ્યાત ઉદ્વર્તિત થાય છે.

एवं -जाव- अहेसत्तमाए ।

આ પ્રકારે અધઃસપ્તમપૃથ્વી પર્યંત ઉદ્વર્તન સમજવું જોઈએ.

खुड्डागतेयोग-खुड्डागदावरजुम्म-खुड्डागकलियोगे वि एवं चेव ।

ક્ષુદ્રત્ર્યોજ, ક્ષુદ્રદ્વાપરયુગ્મ અને ક્ષુદ્રકલ્યોજના માટે પણ આ જ પ્રકારે સમજવું જોઈએ.

णवरं-परिमाणं जाणियव्वं ।

વિશેષ - એની માત્રા પૂર્વવત્ અલગ-અલગ સમજવી જોઈએ.

सेसं तं चेव । -विया. स. ३२, उ. १, सु. १-६

શેષ - સમગ્ર વર્ણન પૂર્વવત્ છે.

एवं एएणं कमेणं जहेव भगवइए उववायसए अट्ठावीसं उद्देसगा भणिया, तहेव उव्वट्टणासए वि अट्ठावीसं उद्देसगा भाणियव्वा निरवसेसा ।

આ જ પ્રકારે એ જ ક્રમથી પૂર્વોક્ત ભગવતીના ઉપપાતશતકના અઠ્યાવીસ ઉદ્દેશકોની સમાન ઉદ્વર્તનશતકના પણ અઠ્યાવીસ ઉદ્દેશક સંપૂર્ણ સમજવા જોઈએ.

णवरं-उव्वट्टंति त्ति अभिलावो भाणियव्वो ।

વિશેષ - 'ઉત્પન્ન થાય છે' તે સ્થાને 'ઉદ્વર્તન કરે છે' એમ સમજવું જોઈએ.

सेसं तं चेव । -विया. स. ३२, उ. २-२८

શેષ સમગ્ર વર્ણન પૂર્વવત્ છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

૨૧. सोलस महाजुम्मा तेसिं लक्खणाणि य परूवणं-

પ. कइ णं भंते ! महाजुम्मा[1] पण्णत्ता ?

ઉ. गोयमा ! सोलस महाजुम्मा पण्णत्ता, तं जहा-

१. कडजुम्मकडजुम्मे, २. कडजुम्मतेओए,
३. कडजुम्मदावरजुम्मे, ४. कडजुम्मकलियोए,
५. तेओयकडजुम्मे, ६. तेओयतेओए,
७. तेओयदावरजुम्मे, ८. तेओयकलियोए,
९. दावरजुम्मकडजुम्मे, १०. दावरजुम्मतेओए,
११. दावरजुम्मदावरजुम्मे,
१२. दावरजुम्मकलियोए,
१३. कलिओयकडजुम्मे, १४. कलिओयतेओए,
१५. कलिओयदावरजुम्मे, १६. कलिओयकलिओए ।

પ. से केणट्ठेणं भंते ! एवं वुच्चइ-
"सोलस महाजुम्मा पण्णत्ता", तं जहा-
१. कडजुम्मकडजुम्मे **-जाव-** १६. कलिओयकलिओए ?

ઉ. गोयमा ! **१.** जे णं रासी चउक्कएणं अवहारेणं अवहीरमाणे चउपज्जवसिए, जे णं तस्स रासिस्स अवहारसमया कडजुम्मा, से तं कडजुम्मकडजुम्मे ।

२. जे णं रासी चउक्कएणं अवहारेणं अवहीरमाणे तिपज्जवसिए, जे णं तस्स रासिस्स अवहारसमया कडजुम्मा, से तं कडजुम्मतेओये ।

३. जे णं रासी चउक्कएणं अवहारेणं अवहीरमाणे दुपज्जवसिए, जे णं तस्स रासिस्स अवहारसमया कडजुम्मा, से तं कडजुम्मदावरजुम्मे ।

४. जे णं रासी चउक्कएणं अवहारेणं अवहीरमाणे एगपज्जवसिए, जे णं तस्स रासिस्स अवहारसमया कडजुम्मा, से तं कडजुम्मकलियोए ।

५. जे णं रासी चउक्कएणं अवहारेणं अवहीरमाणे चउपज्जवसिए, जे णं तस्स रासिस्स अवहारसमया तेओया, से तं तेओयकडजुम्मे ।

६. जे णं रासी चउक्कएणं अवहारेणं अवहीरमाणे तिपज्जवसिए, जे णं तस्स रासिस्स अवहारसमया तेओया, से तं तेओयतेयोए ।

૨૧. સોળ મહાયુગ્મ અને એના લક્ષણોનું પ્રરૂપણ :

પ્ર. ભંતે ! મહાયુગ્મ કેટલા પ્રકારના કહેવામાં આવે છે ?

ઉ. ગૌતમ ! મહાયુગ્મ સોળ પ્રકારના કહેવામાં આવે છે, જેમકે -

(૧) કૃતયુગ્મ-કૃતયુગ્મ, (૨) કૃતયુગ્મત્ર્યોજ,
(૩) કૃતયુગ્મ દ્વાપરયુગ્મ, (૪) કૃતયુગ્મ કલ્યોજ,
(૫) ત્ર્યોજકૃતયુગ્મ, (૬) ત્ર્યોજ - ત્ર્યોજ,
(૭) ત્ર્યોજ દ્વાપરયુગ્મ, (૮) ત્ર્યોજ કલ્યોજ,
(૯) દ્વાપરયુગ્મ કૃતયુગ્મ, (૧૦) દ્વાપરયુગ્મત્ર્યોજ,
(૧૧) દ્વાપરયુગ્મ - દ્વાપરયુગ્મ,
(૧૨) દ્વાપરયુગ્મ કલ્યોજ,
(૧૩) કલ્યોજકૃતયુગ્મ, (૧૪) કલ્યોજ ત્ર્યોજ,
(૧૫) કલ્યોજ દ્વાપરયુગ્મ, (૧૬) કલ્યોજ-કલ્યોજ.

પ્ર. ભંતે ! કયા કારણથી એમ કહેવાય છે કે -
'મહાયુગ્મ સોળ પ્રકારના કહેવામાં આવે છે', જેમકે-
૧. કૃતયુગ્મ-કૃતયુગ્મ **-યાવત્-** (૧૬) કલ્યોજ-કલ્યોજ ?

ઉ. ગૌતમ ! **૧.** ચારની સંખ્યા વડે બાદ કરતાં જે સંખ્યામાંથી ચાર શેષ રહે પરંતુ તે સંખ્યાના અપહારસમયે પણ કૃતયુગ્મ (ચાર) હોય તો તે સંખ્યા 'કૃતયુગ્મ-કૃતયુગ્મ' કહેવાય છે.

૨. ચારની સંખ્યા વડે બાદ કરતાં જે સંખ્યામાંથી ત્રણ શેષ રહે પરંતુ તે સંખ્યાના અપહાર સમયે કૃતયુગ્મ હોય તો તે રાશિ 'કૃતયુગ્મ-ત્ર્યોજ' કહેવાય છે.

૩. ચારની સંખ્યા વડે બાદ કરતાં જે સંખ્યામાંથી બે શેષ રહે પરંતુ તે સંખ્યાના અપહાર સમયે કૃતયુગ્મ હોય તો તે રાશિ 'કૃતયુગ્મ-દ્વાપરયુગ્મ' કહેવાય છે.

૪. ચારની સંખ્યા વડે બાદ કરતાં જે સંખ્યામાંથી એક શેષ રહે પરંતુ તે સંખ્યાના અપહારસમયે કૃતયુગ્મ હોય તો તે રાશિ 'કૃતયુગ્મ-કલ્યોજ' કહેવાય છે.

૫. ચારની સંખ્યા વડે બાદ કરતાં જે સંખ્યામાંથી ચાર શેષ રહે પરંતુ તે સંખ્યાના અપહાર સમયે ત્ર્યોજ (ત્રણ) હોય તો તે રાશિ 'ત્ર્યોજ-કૃતયુગ્મ' કહેવાય છે.

૬. ચારની સંખ્યા વડે બાદ કરતાં જે સંખ્યામાંથી ત્રણ શેષ રહે પરંતુ તે સંખ્યાના અપહાર સમયે ત્ર્યોજ (ત્રણ) હોય તો તે રાશિ 'ત્ર્યોજ-ત્ર્યોજ' કહેવાય છે.

---

૧. મોટી સંખ્યાવાળી રાશિને "મહાયુગ્મ" કહે છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

૭. जे णं रासी चउक्कएणं अवहारेणं अवहीरमाणे दुपज्जवसिए, जे णं तस्स रासिस्स अवहारसमया तेओया, से तं तेओयदावरजुम्मे ।

૭. ચારની સંખ્યા વડે બાદ કરતાં જે સંખ્યામાંથી બે શેષ રહે પરંતુ તે સંખ્યાના અપહાર સમયે ત્યોજ હોય તો તે રાશિ 'ત્યોજ-દ્વાપરયુગ્મ' કહેવાય છે.

૮. जे णं रासी चउक्कएणं अवहारेणं अवहीरमाणे एगपज्जवसिए, जे णं तस्स रासिस्स अवहारसमया तेओया, से तं तेओयकलियोए ।

૮. ચારની સંખ્યા વડે બાદ કરતાં જે સંખ્યામાંથી એક શેષ રહે પરંતુ તે સંખ્યાના અપહાર સમયે ત્યોજ (ત્રણ) હોય તો તે રાશિ 'ત્યોજ-કલ્યોજ' કહેવાય છે.

૯. जे णं रासी चउक्कएणं अवहारेणं अवहीरमाणे चउपज्जवसिए, जे णं तस्स रासिस्स अवहारसमया दावरजुम्मा, से तं दावरजुम्म कडजुम्मे ।

૯. ચારની સંખ્યા વડે બાદ કરતાં જે સંખ્યામાંથી ચાર શેષ રહે પરંતુ તે સંખ્યાના અપહાર સમયે દ્વાપરયુગ્મ (બે) હોય તો તે સંખ્યા 'દ્વાપરયુગ્મ-કૃતયુગ્મ' કહેવાય છે.

૧૦. जे णं रासी चउक्कएणं अवहारेणं अवहीरमाणे तिपज्जवसिए, जे णं तस्स रासिस्स अवहारसमया दावरजुम्मा, से तं दावरजुम्मतेओए ।

૧૦. ચારની સંખ્યા વડે બાદ કરતાં જે સંખ્યામાંથી ત્રણ શેષ રહે પરંતુ તે રાશિના અપહાર સમયે દ્વાપર યુગ્મ (બે) હોય તો તે સંખ્યા 'દ્વાપરયુગ્મ-ત્યોજ' કહેવાય છે.

૧૧. जे णं रासी चउक्कएणं अवहारेणं अवहीरमाणे दुपज्जवसिए, जे णं तस्स रासिस्स अवहारसमया दावरजुम्मा, से तं दावरजुम्म दावरजुम्मे ।

૧૧. ચારની સંખ્યા વડે બાદ કરતાં જે સંખ્યામાંથી બે શેષ રહે પરંતુ તે રાશિના અપહાર સમયે દ્વાપર-યુગ્મ (બે) હોય તો તે સંખ્યા 'દ્વાપરયુગ્મ-દ્વાપરયુગ્મ' કહેવાય છે.

૧૨. जे णं रासी चउक्कएणं अवहारेणं अवहीरमाणे एगपज्जवसिए, जे णं तस्स रासिस्स अवहारसमया दावरजुम्मा, से तं दावरजुम्म-कलिओए ।

૧૨. ચારની સંખ્યા વડે બાદ કરતાં જે સંખ્યામાંથી એક શેષ રહે પરંતુ તે રાશિના અપહાર સમયે દ્વાપર-યુગ્મ (બે) હોય તો તે સંખ્યા 'દ્વાપરયુગ્મ-કલ્યોજ' કહેવાય છે.

૧૩. जे णं रासी चउक्कएणं अवहारेणं अवहीरमाणे चउपज्जवसिए, जे णं तस्स रासिस्स अवहारसमया कलिओया, से तं कलिओय-कडजुम्मे ।

૧૩. ચારની સંખ્યા વડે બાદ કરતાં જે સંખ્યામાંથી ચાર શેષ રહે પરંતુ તે રાશિના અપહાર સમયે કલ્યોજ (એક) હોય તો તે સંખ્યા 'કલ્યોજ-કૃતયુગ્મ' કહેવાય છે.

૧૪. जे णं रासी चउक्कएणं अवहारेणं अवहीरमाणे तिपज्जवसिए, जे णं तस्स रासिस्स अवहारसमया कलिओया, से तं कलिओयतेयोए ।

૧૪. ચારની સંખ્યા વડે બાદ કરતાં જે સંખ્યામાંથી ત્રણ શેષ રહે પરંતુ તે રાશિના અપહાર સમયે કલ્યોજ (એક) હોય તો તે રાશિ 'કલ્યોજ-ત્યોજ' કહેવાય છે.

૧૫. जे णं रासी चउक्कएणं अवहारेणं अवहीरमाणे दुपज्जवसिए, जे णं तस्स रासिस्स अवहारसमया कलिओया, से तं कलिओयदावरजुम्मे ।

૧૫. ચારની સંખ્યા વડે બાદ કરતાં જે સંખ્યામાંથી બે શેષ રહે પરંતુ તે રાશિના અપહાર સમયે કલ્યોજ (એક) હોય તો તે સંખ્યા 'કલ્યોજ-દ્વાપરયુગ્મ' કહેવાય છે.

૧૬. जे णं रासी चउक्कएणं अवहारेणं अवहीरमाणे एगपज्जवसिए, जे णं तस्स रासिस्स अवहारसमया कलिओया, से तं कलिओयकलियोए ।

૧૬. ચારની સંખ્યા વડે બાદ કરતાં જે સંખ્યામાંથી એક શેષ રહે પરંતુ તે રાશિના અપહાર સમયે કલ્યોજ (એક) હોય તો તે રાશિ 'કલ્યોજ - કલ્યોજ' કહેવાય છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

से तेणट्ठेणं गोयमा ! एवं वुच्चइ-
"सोलस महाजुम्मा पण्णत्ता, तं जहा-
१. कडजुम्मकडजुम्मे **-जाव-**
१६. कलिओयकलिओए[1] ।"
-विया. स. ३५, १/ए, उ. १, सु. १ (१-२)

એ કારણથી ગૌતમ ! એમ કહેવાય છે કે -
"સોળ મહાયુગ્મ કહેવાય છે, જેમકે -
૧. કૃતયુગ્મ-કૃતયુગ્મ **-યાવત્-**
૧૬. કલ્યોજ-કલ્યોજ."

૨૨. सोलससु एगिंदियमहाजुम्मेसु उववायाइ बत्तीसं दाराणं[2] परूवणं-

૨૨. સોળ એકેન્દ્રિય મહાયુગ્મોમાં ઉત્પાતાદિ બત્રીસ દ્વારોનું પ્રરૂપણ :

प. **१.** कडजुम्मकडजुम्मएगिंदिया णं भंते ! कओहिंतो उववज्जंति ?
किं नेरइएहिंतो उववज्जंति **-जाव-** देवेहिंतो उववज्जंति ?

પ્ર. **૧.** ભંતે ! કૃતયુગ્મ - કૃતયુગ્મવાળા એકેન્દ્રિય જીવ કયાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે ?
શું તેઓ નૈરયિકોથી આવી ઉત્પન્ન થાય છે **-યાવત્-** દેવોથી આવી ઉત્પન્ન થાય છે ?

उ. गोयमा ! नो नेरइएहिंतो उववज्जंति,
तिरिक्खजोणिएहिंतो उववज्जंति,
मणुस्सेहिंतो उववज्जंति,
देवेहिंतो वि उववज्जंति ।

ઉ. ગૌતમ ! તેઓ નૈરયિકોથી આવી ઉત્પન્ન થતાં નથી,
તિર્યંચયોનિકોથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે,
મનુષ્યોથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે અને
દેવોથી પણ આવીને ઉત્પન્ન થાય છે.

प. **२.** ते णं भंते ! जीवा एगसमए णं केवइया उववज्जंति ?

પ્ર. **૨.** ભંતે ! તે જીવો એક સમયે કેટલા ઉત્પન્ન થાય છે ?

उ. गोयमा ! सोलस वा, संखेज्जा वा, असंखेज्जा वा, अणंता वा उववज्जंति ।

ઉ. ગૌતમ ! તેઓ (એક સમયે) સોળ, સંખ્યાત, અસંખ્યાત અથવા અનંત ઉત્પન્ન થાય છે.

प. **३.** ते णं भंते ! जीवा समए-समए अवहीरमाणा-अवहीरमाणा केवइ कालेणं अवहीरंति ?

પ્ર. **૩.** ભંતે ! તેઓ અનંત જીવ સમયે-સમયે એક-એક અપહૃત કરવામાં આવે તો તે કેટલા સમયમાં અપહૃત (રિક્ત) થાય છે ?

---

૧. આ સોળ મહાયુગ્મોની જઘન્ય સંખ્યા આ પ્રમાણે છે :

૧. સોળ આદિ,	૨. ઓગણીસ આદિ,	૩. અઢાર આદિ,	૪. સત્તર આદિ,	૫. બાર આદિ,
૬. પંદર આદિ,	૭. ચૌદ આદિ,	૮. તેર આદિ,	૯. આઠ આદિ,	૧૦. અગિયાર આદિ,
૧૧. દસ આદિ,	૧૨. નવ આદિ,	૧૩. ચાર આદિ,	૧૪. સાત આદિ,	૧૫. છ આદિ,
૧૬. પાંચ આદિ .				

૨. ઉપપાતાદિ બત્રીસ દ્વાર :

૧. ઉપપાત,	૨. પરિમાણ,	૩. અપહાર,	૪. અવગાહના (ઊંચા)	૫. બન્ધક,
૬. વેદ,	૭. ઉદય,	૮. ઉદીરણા,	૯. લેશ્યા,	૧૦. દૃષ્ટિ,
૧૧. જ્ઞાન,	૧૨. યોગ,	૧૩. ઉપયોગ,	૧૪. વર્ણ-રસાદિ,	૧૫. ઉચ્છ્વાસ,
૧૬. આહાર,	૧૭. વિરતિ,	૧૮. ક્રિયા,	૧૯. બંધક,	૨૦. સંજ્ઞા,
૨૧. કષાય,	૨૨. સ્ત્રીવેદાદિ,	૨૩. બંધ,	૨૪. સંજ્ઞી,	૨૫. ઈન્દ્રિય,
૨૬. અનુબંધ,	૨૭. સંવેધ,	૨૮. આહાર,	૨૯. સ્થિતિ,	૩૦. સમુદ્ઘાત
૩૧. ચ્યવન,	૩૨. બધા જીવોનું મૂલાદિમાં ઉપપાત .			- વ્યા. સ. ૧૧, ઉ. ૧, સુ. ૧

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

उ. गोयमा ! ते णं अणंता समए-समए अवहीरमाणा अवहीरमाणा अणंताहिं ओसप्पिणिउस्सप्पिणीहिं अवहीरंति, नो चेव णं अवहिया सिया ।

ઉ. ગૌતમ ! જો તેઓ અનંત જીવ સમયે-સમયે અપહૃત કરવામાં આવે અને એમ કરતાં-કરતાં અનંત અવસર્પિણી અને ઉત્સર્પિણી વીતી જાય તો પણ તેઓ અપહૃત (રિક્ત) થતાં નથી.

प. ४. तेसि णं भंते ! जीवाणं के महालिया सरीरोगाहणा पण्णत्ता ?

प्र. ४. ભંતે ! તે જીવોના શરીરની અવગાહના (અવસ્થિતિ) કેટલી ઊંચી કહી ગઈ છે ?

उ. गोयमा ! जहन्नेणं अंगुलस्स असंखेज्जइभागं, उक्कोसेणं साइरेगं जोयणसहस्सं ।

ઉ. ગૌતમ ! જઘન્ય આંગળીનો અસંખ્યાતમો ભાગ, ઉત્કૃષ્ટ એક હજાર યોજનથી વધારેની અવગાહના કહેવામાં આવી છે.

प. ५. ते णं भंते ! जीवा नाणावरणिज्जस्स कम्मस्स किं बंधगा, अबंधगा ?

प्र. ५. ભંતે ! તે એકેન્દ્રિય જીવ જ્ઞાનાવરણીયકર્મના બંધક છે કે અબંધક છે ?

उ. गोयमा ! बंधगा, नो अबंधगा ।

एवं सव्वेसिं आउयवज्जाणं, आउयस्स बंधगा वा, अबंधगा वा ।

ઉ. ગૌતમ ! તે જીવ બંધક છે, અબંધક નથી.

આયુકર્મ સિવાય તે જીવો શેષ સમગ્ર કર્મોના બંધક છે. પરંતુ આયુકર્મના તેઓ બંધક પણ છે અને અબંધક પણ છે.

प. ६. ते णं भंते ! जीवा नाणावरणिज्जस्स कम्मस्स किं वेदगा वा, अवेदगा वा ?

प्र. ६. ભંતે ! તે જીવ જ્ઞાનાવરણીયકર્મના વેદક છે કે અવેદક છે ?

उ. गोयमा ! वेदगा, नो अवेदगा ।

एवं सव्वेसिं ।

ઉ. ગૌતમ ! તેઓ વેદક છે, અવેદક નથી.

આ પ્રકારે બધા કર્મોના વેદનના વિષયમાં પણ જાણવું જોઈએ.

प. ते णं भंते ! जीवा किं सायावेयगा असायावेयगा ?

प्र. ભંતે ! તે જીવ સાતાના વેદક છે કે અસાતાના વેદક છે ?

उ. गोयमा ! सायावेयगा वा, असायावेयगा वा ।

ઉ. ગૌતમ ! તેઓ સાતાવેદક પણ છે અને અસાતાવેદક પણ છે.

प. ७. ते णं भंते ! जीवा नाणावरणिज्जाइ कम्माणं किं उदई अणुदई ?

प्र. ७. ભંતે ! તે જીવ જ્ઞાનાવરણીય વગેરે કર્મોના ઉદયવાળા છે કે અનુદયવાળા છે ?

उ. गोयमा ! सव्वेसिं कम्माणं उदई, नो अणुदई ।

ઉ. ગૌતમ ! તે જીવ બધા કર્મોના ઉદયવાળા છે, અનુદયવાળા નથી.

प. ८. ते णं भंते ! जीवा नाणावरणिज्जाइ कम्माणं किं उदीरगा अणुदीरगा ?

प्र. ८. ભંતે ! તે જીવ જ્ઞાનાવરણીય વગેરે સમગ્ર કર્મોના ઉદીરક (પ્રતિપાદક) છે કે અનુદીરક છે ?

उ. गोयमा ! छण्हं कम्माणं उदीरगा, नो अणुदीरगा ।

णवरं-वेयणिज्जाउयाणं उदीरगा वा, अणुदीरगा वा ।

ઉ. ગૌતમ ! તે છ કર્મોના ઉદીરક છે, અનુદીરક નથી.

વિશેષ - વેદનીય અને આયુકર્મના ઉદીરક પણ છે અને અનુદીરક પણ છે.

प. ९. ते णं भंते ! जीवा किं कण्हलेस्सा वा **-जाव-** तेउलेस्सा वा ?

प्र. ९. ભંતે ! તે એકેન્દ્રિય જીવ શું કૃષ્ણ લેશ્યાવાળા **-યાવત્-** તેજોલેશ્યાવાળા છે ?

उ. गोयमा ! कण्हलेस्सा वा, नीललेस्सा वा, काउलेस्सा वा, तेउलेस्सा वा ।

ઉ. ગૌતમ ! તે જીવ કૃષ્ણલેશ્યી પણ છે, નીલલેશ્યી પણ છે, કાપોતલેશ્યી પણ છે અને તેજોલેશ્યી પણ છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

૧૦. नो सम्मदिट्ठी, मिच्छदिट्ठी, नो सम्ममिच्छदिट्ठी।

૧૦. તેઓ સમ્યગ્દૃષ્ટિ અને સમ્યગ્મિથ્યાદૃષ્ટિ હોતાં નથી પરંતુ મિથ્યાદૃષ્ટિ હોય છે.

૧૧. नो नाणी, अन्नाणी, नियमं दुअन्नाणी, तं जहा-

૧૧. તેઓ જ્ઞાની નથી હોતા પરંતુ અજ્ઞાની હોય છે તેઓ નિયમાનુસાર બે અજ્ઞાનયુક્ત હોય છે, જેમકે-

૧. मइअन्नाणी य, ૨. सुयअन्नाणी य।

૧. મતિઅજ્ઞાન, ૨. શ્રુતઅજ્ઞાન.

૧૨. नो मणजोगी, नो वइजोगी, कायजोगी।

૧૨. તેઓ મનોયોગી અને વચનયોગી નથી હોતાં પરંતુ કાયયોગી હોય છે.

૧૩. सागारोवउत्ता वा, अणागारोवउत्ता वा।

૧૩. તેઓ સાકારોપયોગ (જ્ઞાનોપયોગ) યુક્ત પણ હોય છે અને અનાકારોપયોગ (અજ્ઞાનોપયોગ) યુક્ત પણ હોય છે.

પ. ૧૪. तेसि णं भंते ! जीवाणं सरीरगा कइवण्णा **-जाव-** कइ फासा पण्णत्ता ?

પ્ર. ૧૪. ભંતે ! તે એકેન્દ્રિય જીવોના શરીર કેટલા વર્ણ **-યાવત્-** કેટલા સ્પર્શવાળા કહેવામાં આવ્યા છે ?

उ. गोयमा ! पंच वण्णा, पंच रसा, दुगंधा, अट्ठफासा पण्णत्ता, ते पुण अप्पणा अवण्णा, अगंधा, अरसा अफासा पण्णत्ता,

ઉ. ગૌતમ ! એના શરીર પાંચવર્ણ, પાંચરસ, બેગંધ અને આઠ સ્પર્શયુક્ત કહેવાય છે અને તેઓ સ્વયં વર્ણ, ગંધ, રસ અને સ્પર્શરહિત કહ્યા છે.

૧૫. ऊसासगा वा, नीसासगा वा, नो ऊसासगनीसासगा।

૧૫. તેઓ ઉચ્છ્વાસવાળા પણ છે, નિઃશ્વાસવાળા પણ છે અને નો-ઉચ્છ્વાસ નિઃશ્વાસવાળા પણ છે.

૧૬. आहारगा वा, अणाहारगा वा।

૧૬. તેઓ આહારક પણ છે અને અનાહારક પણ છે.

૧૭. नो विरया, अविरया, नो विरयाविरया।

૧૭. તેઓ વિરત (સર્વવિરત) અને વિરતા-વિરત (દેશવિરત) નથી હોતા, પરંતુ અવિરત હોય છે.

૧૮. सकिरिया, नो अकिरिया।

૧૮. તેઓ ક્રિયાયુક્ત હોય છે, ક્રિયારહિત હોતા નથી.

૧૯. सत्तविहबंधगा वा, अट्ठविहबंधगा वा।

૧૯. તેઓ સાત અથવા આઠ કર્મપ્રકૃતિઓનાં બંધક હોય છે.

૨૦. आहारसन्नोवउत्ता वा **-जाव-** परिग्गहसन्नोवउत्ता वा।

૨૦. તેઓ આહાર સંજ્ઞોપયોગયુક્ત પણ છે **-યાવત્-** પરિગ્રહસંજ્ઞોપયોગયુક્ત પણ છે.

૨૧. कोहकसाई वा **-जाव-** लोभकसाई वा।

૨૧. તેઓ ક્રોધકષાયી પણ છે **-યાવત્-** લોભકષાયી પણ છે.

૨૨. नो इत्थिवेयगा, नो पुरिसवेयगा, नपुंसगवेयगा।

૨૨. તેઓ સ્ત્રીવેદી કે પુરુષવેદી નથી હોતા, પરંતુ નપુંસકવેદી હોય છે.

૨૩. इत्थिवेदबंधगा वा, पुरिसवेदबंधगा वा, नपुंसगवेदबंधगा वा।

૨૩. તેઓ સ્ત્રીવેદ-બંધક, પુરુષવેદ-બંધક કે નપુંસકવેદ-બંધક હોય છે.

૨૪. नो सण्णी, असण्णी।

૨૪. તેઓ સંજ્ઞી નથી હોતા, અસંજ્ઞી હોય છે.

૨૫. सइंदिया, नो अणिंदिया।

૨૫. તેઓ સઈન્દ્રિય હોય છે, અનિન્દ્રિય નથી હોતા.

પ. ૨૬. ते णं भंते ! "कडजुम्मकडजुम्मएगिंदिय" त्ति कालओ केवचिरं होंति ?

પ્ર. ૨૬. ભંતે ! તેઓ કૃતયુગ્મ-કૃતયુગ્મ રાશિરૂપ એકેન્દ્રિય જીવ કાળની અપેક્ષાએ કેટલા કાળ સુધી રહે છે ?

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

उ. गोयमा ! जहण्णेणं एक्कं समयं, उक्कोसेणं अणंतं कालं-अणंतो वणस्सइकालो,

२७. संवेहो न भण्णइ ।

प. २८. ते णं भंते ! जीवा किमाहारमाहोरेंति ?

उ. गोयमा ! अणंतपदेसियाइ दव्वाइं,

खेत्तओ असंखेज्जपदेसोगाढाइं,

कालओ-अण्णयरं कालट्ठिईयाइं,

भावओ वण्णमंताइं, गंधमंताइं, रसमंताइं, फासमंताइं ।

एवं जहा आहारुद्देसए वणस्सइकाइयाणं आहारो तहेव -जाव- सव्वप्पणयाए आहारमाहारेंति,

णवरं-निव्वाघाएणं छद्दिसिं, वाघायं पडुच्च सिय तिदिसिं, सिय चउदिसिं, सिय पंचदिसिं । ***सेसं तहेव ।***

२९. ठिई जहण्णेणं एक्कं समयं अंतोमुहुत्तं,

उक्कोसेणं बावीसं वाससहस्साइं ।

३०. समुग्घाया आइल्ला चत्तारि,

मारणंतियसमुग्घाए णं समोहया वि मरंति, असमोहया वि मरंति ।

प. ३१. ते णं भंते ! जीवा अणंतरं उव्वट्टित्ता कहिं गच्छंति, कहिं उववज्जंति ?

किं नेरइएसु उववज्जंति **-जाव-** देवेसु उववज्जंति ?

उ. गोयमा ! नो नेरइएसु गच्छंति, उववज्जंति,

तिरिक्खजोणिएसु गच्छंति, उववज्जंति,

मणुस्सेसु गच्छंति, उववज्जंति,

ઉ. ગૌતમ ! તેઓ જઘન્ય એક સમય અને ઉત્કૃષ્ટ અનન્તકાળ-અનન્ત (ઉત્સર્પિણી-અવસર્પિણીરૂપ), વનસ્પતિકાળ-પર્યંત રહે છે.

૨૭. અહીંયા સંવેધ (સંયોગ) નહીં કહેવો જોઈએ.

પ્ર. **૨૮.** ભંતે ! તે એકેન્દ્રિય જીવ આહારમાં શું લાવે છે ?

ઉ. ગૌતમ ! તેઓ દ્રવ્યતઃ અનંતપ્રદેશી પદાર્થોનો આહાર કરે છે,

ક્ષેત્રતઃ અસંખ્યાત પ્રદેશવ્યાપ્ત પદાર્થોનો આહાર કરે છે,

કાળતઃ અન્યતર કાળસ્થિતિવાળા દ્રવ્યોનો આહાર કરે છે,

ભાવતઃ વર્ણ, ગંધ, રસ અને સ્પર્શવાળા પદાર્થોનો આહાર કરે છે.

આ પ્રકારે જેવી રીતે આહાર ઉદ્દેશકમાં વનસ્પતિકાયિકોના આહારનું વર્ણન કરવામાં આવ્યું છે તેવી જ રીતે તેઓ સર્વપ્રદેશોથી આહાર કરે છે.

વિશેષ - તેઓ વ્યાઘાત (પ્રતિબંધ) રહિત હોય તો છએ દિશાઓથી અને વ્યાઘાત (પ્રતિબંધિત) હોવાથી કદાચ ત્રણ, ચાર કે પાંચ દિશાઓમાંથી આહાર ગ્રહણ કરે છે, **શેષ વર્ણનપૂર્વવત્ છે.**

૨૯. તેમની સ્થિતિ જઘન્ય એક અન્તર્મુહૂર્તની,

ઉત્કૃષ્ટ બાવીસ હજાર વર્ષની છે.

૩૦. તેઓમાં પ્રારંભમાં ચાર સમુદ્ઘાત (કર્મનિર્જરા વિશેષ) મળી આવે છે.

તેઓ મારણાન્તિક સમુદ્ઘાતથી સમવહત થઈને પણ મરે છે અને અસમવહત થઈને પણ મરે છે.

પ્ર. **૩૧.** ભંતે ! તે જીવો ઉદ્વર્તના કરીને કયાં જાય છે અને કયાં ઉત્પન્ન થાય છે ?

શું તેઓ નૈરયિકોમાં ઉત્પન્ન થાય છે **-યાવત્-** દેવોમાં ઉત્પન્ન થાય છે ?

ઉ. ગૌતમ ! તેઓ નૈરયિકોમાં પણ જતાં નથી અને ઉત્પન્ન પણ થતાં નથી.

તેઓ તિર્યંચયોનિકોમાં પણ જાય છે અને ઉત્પન્ન પણ થાય છે.

તેઓ મનુષ્યોમાં પણ જાય છે અને ઉત્પન્ન પણ થાય છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

नो देवेसु गच्छंति, उववज्जंति ।

તેઓ દેવોમાં પણ જતાં નથી અને ઉત્પન્ન પણ થતાં નથી.

प. ३२. अहं भंते ! सव्वपाणा -जाव- सव्वसत्ता कडजुम्मकडजुम्म एगिंदियत्ताए उव्वन्नपुव्वा ?

પ્ર. ૩૨. ભંતે ! શું સમસ્ત પ્રાણ -યાવત્- સર્વ સત્વ કૃતયુગ્મ કૃતયુગ્મ એકેન્દ્રિયરૂપથી પહેલાં ઉત્પન્ન થયેલા છે ?

उ. हंता, गोयमा ! असइं अदुवा अणंतखुत्तो ।

ઉ. હા, ગૌતમ ! તેઓ અનેકવાર અથવા અનંતવાર ઉત્પન્ન થઈ ચુક્યા છે.

प. १. कडजुम्मतेओयएगिंदिया णं भंते ! कओहिंतो उववज्जंति ?

પ્ર. ૧. ભંતે ! કૃતયુગ્મ - ત્યોજરાશિવાળા એકેન્દ્રિયજીવ કયાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે ?

उ. गोयमा ! ***उववाओ तहेव ।***

ઉ. ગૌતમ ! **એનો ઉપપાત પૂર્વવત્ સમજવો જોઈએ.**

प. २. ते णं भंते ! जीवा एगसमए णं केवइया उववज्जंति ?

પ્ર. ૨. ભંતે ! તે જીવ એક સમયમાં કેટલા ઉત્પન્ન થાય છે ?

उ. गोयमा ! एक्कूणवीसा वा, संखेज्जा वा, असंखेज्जा वा, अणंता वा उववज्जंति ।

ઉ. ગૌતમ ! તેઓ એક સમયમાં ઓગણીસ, સંખ્યાત, અસંખ્યાત કે અનંત ઉત્પન્ન થાય છે.

सेसं जहा कडजुम्मकडजुम्माणं -जाव- अणंतखुत्तो ।

શેષ પૂર્વવત્ કૃતયુગ્મ-કૃતયુગ્મરાશિવાળા એકેન્દ્રિયોની સમાન અનંતવાર ઉત્પન્ન થાય છે પર્યંત કહેવું જોઈએ.

प. ३. कडजुम्मदावरजुम्मएगिंदिया णं भंते ! कओहिंतो उववज्जंति ?

પ્ર. ૩. ભંતે ! કૃતયુગ્મ - દ્વાપર યુગ્મરાશિવાળા એકેન્દ્રિય જીવ કયાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે ?

उ. गोयमा ! ***उववाओ तहेव ।***

ઉ. ગૌતમ ! **એનો ઉપપાત પૂર્વવત્ જાણવો જોઈએ.**

प. ते णं भंते ! जीवा एगसमए णं केवइया उववज्जंति ?

પ્ર. ભંતે ! તે એકેન્દ્રિય જીવો એક સમયે (એકીસાથે) કેટલા ઉત્પન્ન થાય છે ?

उ. गोयमा ! अट्ठारस वा, संखेज्जा वा, असंखेज्जा वा, अणंता वा उववज्जंति ।

ઉ. ગૌતમ ! તેઓ એકસમયે (એકી સાથે) અઢાર, સંખ્યાત, અસંખ્યાત અથવા અનંત ઉત્પન્ન થાય છે.

सेसं तहेव -जाव- अणंतखुत्तो ।

શેષ સમગ્ર વર્ણન પૂર્વવત્ અનંતવાર ઉત્પન્ન થાય છે ત્યાં સુધી કહેવું જોઈએ.

प. ४. कडजुम्मकलिओयएगिंदिया णं भंते ! कओहिंतो उववज्जंति ?

પ્ર. ૪. ભંતે ! કૃતયુગ્મ - કલ્યોજરાશિવાળા એકેન્દ્રિયજીવ કયાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે ?

उ. गोयमा ! ***उववाओ तहेव ।***

ઉ. ગૌતમ ! **એનો ઉપપાત પૂર્વવત્ સમજવો જોઈએ.**

परिमाणं सत्तरस वा, संखेज्जा वा, असंखेज्जा वा, अणंता वा ।

એની માત્રા (પરિમાણ) સત્તર, સંખ્યાત, અસંખ્યાત અથવા અનંત છે.

सेसं तहेव -जाव- अणंतखुत्तो ।

શેષ સમગ્ર વર્ણન પૂર્વવત્ અનંતવાર ઉત્પન્ન થાય છે ત્યાં સુધી કહેવું જોઈએ.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

प. ५. तेओयकडजुम्मएगिंदिया णं भंते ! कओहिंतो उववज्जंति ?

उ. गोयमा ! ***उववाओ तहेव ।***

परिमाणं बारस वा, संखेज्जा वा, असंखेज्जा वा, अणंता वा ।

सेसं तहेव -जाव- अणंतखुत्तो ।

प. ६. तेओगतेयोयएगिंदिया णं भंते । कओहिंतो उववज्जंति ?

उ. गोयमा ! ***उववाओ तहेव ।***

परिमाणं-पन्नरस वा, संखेज्जा वा, असंखेज्जा वा, अणंता वा ।

सेसं तहेव -जाव- अणंतखुत्तो ।

एवं एएसु सोलससु महाजुम्मेसु एक्को गमओ,

णवरं-परिमाणे नाणत्तं-

७. तेओयदावरजुम्मेसु चोद्दस वा, संखेज्जा वा, असंखेज्जा वा, अणंता वा उववज्जंति ।

८. तेओयकलिओएसु तेरस वा, संखेज्जा वा, असंखेज्जा वा, अणंता वा उववज्जंति ।

९. दावरजुम्मकडजुम्मेसु अट्ठ वा, संखेज्जा वा, असंखेज्जा वा, अणंता वा उववज्जंति ।

१०. दावरजुम्मतेओयेसु एक्कारस वा, संखेज्जा वा, असंखेज्जा वा, अणंता वा उववज्जंति ।

११. दावरजुम्मदावरजुम्मेसु दस वा, संखेज्जा वा, असंखेज्जा वा, अणंता वा उववज्जंति ।

१२. दावरजुम्मकलिओयेसु नव वा, संखेज्जा वा, असंखेज्जा वा, अणंता वा उववज्जंति ।

१३. कलिओयकडजुम्मेसु चत्तारि वा, संखेज्जा वा, असंखेज्जा वा, अणंता वा उववज्जंति ।

१४. कलिओयतेयोएसु सत्त वा, संखेज्जा वा, असंखेज्जा वा, अणंता वा उववज्जंति ।

પ્ર. ૫. ભંતે ! ત્યોજ - કૃતયુગ્મરાશિવાળા એકેન્દ્રિયજીવ કયાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે ?

ઉ. ગૌતમ ! ***એનો ઉપપાત પણ પૂર્વવત્ જાણવો જોઈએ.***

માત્રા (પરિમાણ) - બાર, સંખ્યાત, અસંખ્યાત કે અનંત છે.

શેષ સમગ્ર વર્ણન પૂર્વવત્ અનંતવાર ઉત્પન્ન થયા છે ત્યાં સુધી કહેવો જોઈએ.

પ્ર. ૬. ભંતે ! ત્યોજ - ત્યોજરાશિવાળા એકેન્દ્રિયજીવ કયાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે ?

ઉ. ગૌતમ ! ***એનો ઉપપાત પણ પૂર્વવત્ જાણવો જોઈએ.***

પરિમાણ (માત્રા) પંદર, સંખ્યાત, અસંખ્યાત કે અનંત છે.

શેષ સમગ્ર વર્ણન પૂર્વવત્ અનંતવાર ઉત્પન્ન થયાં છે ત્યાં સુધી કહેવો જોઈએ.

આ પ્રકારે આ સોળ મહાયુગ્મોનો એક જ આલાપક (ગમક) છે.

વિશેષ : એના પરિમાણ (માત્રા)માં ભિન્નતા છે, જેમકે -

૭. ત્યોજ દ્વાપરયુગ્મમાં ચૌદ, સંખ્યાત, અસંખ્યાત કે અનંત ઉત્પન્ન થાય છે.

૮. ત્યોજ-કલ્યોજમાં તેર, સંખ્યાત, અસંખ્યાત કે અનંત ઉત્પન્ન થાય છે.

૯. દ્વાપરયુગ્મ-કૃતયુગ્મમાં આઠ, સંખ્યાત, અસંખ્યાત કે અનંત ઉત્પન્ન થાય છે.

૧૦. દ્વાપરયુગ્મ-ત્યોજમાં અગિયાર, સંખ્યાત, અસંખ્યાત કે અનંત ઉત્પન્ન થાય છે.

૧૧. દ્વાપરયુગ્મ-દ્વાપરયુગ્મમાં દસ, સંખ્યાત, અસંખ્યાત કે અનંત ઉત્પન્ન થાય છે.

૧૨. દ્વાપરયુગ્મ-કલ્યોજમાં નવ, સંખ્યાત, અસંખ્યાત કે અનંત ઉત્પન્ન થાય છે.

૧૩. કલ્યોજ-કૃતયુગ્મમાં ચાર, સંખ્યાત, અસંખ્યાત કે અનંત ઉત્પન્ન થાય છે.

૧૪. કલ્યોજ-ત્યોજમાં સાત, સંખ્યાત, અસંખ્યાત કે અનંત ઉત્પન્ન થાય છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

૧૫. कलिओयदावरजुम्मेसु छ वा, संखेज्जा वा, असंखेज्जा वा, अणंता वा उववज्जंति ।

૧૫. કલ્યોજ-દ્વાપરયુગ્મમાં છ, સંખ્યાત, અસંખ્યાત કે અનંત ઉત્પન્ન થાય છે.

प. १६. कलिओयकलिओयएगिंदिया णं भंते ! कओहिंतो उववज्जंति ?

પ્ર. ૧૬. ભંતે ! કલ્યોજ-કલ્યોજ રાશિવાળા એકેન્દ્રિયજીવ ક્યાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે ?

उ. गोयमा ! ***उववाओ तहेव !***

ઉ. ગૌતમ ! **એનો ઉપપાત પણ પૂર્વવત્ સમજવો જોઈએ**

परिमाणं पंच वा, संखेज्जा वा, असंखेज्जा वा, अणंता वा उववज्जंति ।

એનું પરિમાણ (માત્રા) પાંચ, સંખ્યાત, અસંખ્યાત કે અનંત ઉત્પન્ન થાય છે.

सेसं तहेव -जाव- अणंतखुत्तो[1] ।

-विया. स.३५, १/ए, उ. १, सु. २-२३

શેષ સમગ્ર વર્ણન પૂર્વવત્ અનંતવાર ઉત્પન્ન થઈ ચુક્યા છે પર્યંત સમજવું જોઈએ.

२३. पढमसमय सोलसमहाजुम्मएगिंदिएसु उववायाइ बत्तीसदाराइं परूवणं-

૨૩. પ્રથમ સમયોત્પન્ન સોળમહાયુગ્મવાળા એકેન્દ્રિયોમાં ઉત્પાતાદિ બત્રીસ દ્વારોનું પ્રરૂપણ :

प. पढमसमयकडजुम्मकडजुम्मएगिंदिया णं भंते ! कओहिंतो उववज्जंति ?

પ્ર. ભંતે ! પ્રથમ સમયોત્પન્ન કૃતયુગ્મ - કૃતયુગ્મ રાશિવાળા એકેન્દ્રિય જીવ ક્યાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે ?

उ. गोयमा ! ***तहेव ।***

ઉ. ગૌતમ ! **પૂર્વવત્ સમજવું જોઈએ.**

एवं जहेव पढमो उद्देसओ तहेव सोलसखुत्तो बिइयो वि भाणियव्वो तहेव सव्वं ।

આ જ પ્રકારે જેવી રીતે પ્રથમ ઉદ્દેશકમાં સોળ મહાયુગ્મો વિષે ઉત્પાદ વગેરે દર્શાવવામાં આવ્યું છે તેવી જ રીતે દ્વિતીય ઉદ્દેશકમાં પણ સમજવું જોઈએ. અન્ય સમગ્ર વર્ણન પૂર્વવત્ છે.

णवरं-इमाणि दस नाणत्ताणि-

વિશેષ - આ દસ વાતોમાં ભિન્નતા છે, જેમકે -

१. ओगाहणा जहण्णेणं अंगुलस्स असंखेज्जइभागं, उक्कोसेण वि अंगुलस्स असंखेज्जइभागं ।

૧. અવગાહના (અવસ્થિતિ) જઘન્ય અંગુલના અસંખ્યાતમો ભાગ છે, ઉત્કૃષ્ટ પણ અંગુલના અસંખ્યાતમો ભાગ છે.

२-३. आउयकम्मस्स नो बंधगा, अबंधगा ।

૨-૩. આયુકર્મનો બંધક નથી, અબંધક છે.

४-५. आउयकम्मस्स नो उदीरगा, अणुदीरगा ।

૪-૫. આયુકર્મના આ જીવો ઉદીરક નહીં, અનુદીરક છે.

६-७-८. नो उस्सासगा, नो निस्सासगा, नो उस्सास-निस्सासगा ।

૬-૭-૮. તેઓ ઉચ્છ્વાસ, નિઃશ્વાસ તથા ઉચ્છ્વાસ-નિશ્વાસથી યુક્ત નથી.

९-१०. सत्तविहबंधगा, नो अट्ठविहबंधगा ।

૯-૧૦. તેઓ સાત પ્રકારના કર્મોના બંધક છે, આઠ કર્મોના બંધક નથી.

प. ते णं भंते ! पढमसमय-कडजुम्मकडजुम्म-एगिंदिय त्ति कालओ केवचिरं होइ ?

પ્ર. ભંતે ! તેઓ પ્રથમ સમયોત્પન્ન કૃતયુગ્મ-કૃતયુગ્મ રાશિવાળા એકેન્દ્રિયજીવ કાળની અપેક્ષાએ કેટલા સમય સુધી રહે છે ?

---

૧. અગિયાર ઉદ્દેશક દ્વાર :
૧. ઔધિક, ૨. પ્રથમસમય, ૩. અપ્રથમસમય, ૪. ચરિમસમય, ૫. અચરિમસમય, ૬. પ્રથમપ્રથમસમય, ૭. પ્રથમઅપ્રથમસમય, ૮. પ્રથમચરિમસમય, ૯. પ્રથમઅચરિમસમય, ૧૦. ચરિમ-ચરિમસમય, ૧૧. ચરિમઅચરિમસમય. - વ્યા. શ. ૩૫

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

उ. गोयमा ! एक्कं समयं ।

एवं ठिई वि ।

समुग्घाया आइल्ला दोन्नि ।

समोहया न पुच्छिज्जंति ।

उव्वट्टणा न पुच्छिज्जइ ।

सेसं तहेव सव्वं निरवसेसं सोलससु वि गमएसु -जाव- अणंतखुत्तो ।

-विया. स. ३५, १/ए, उ. २, सु. १-४

२४. अपढमसमयाइ चरिमाचरिमसमय पज्जत्तं महाजुम्म-एगिंदिएसु उववाइयाइ बत्तीसदाराणं परूवणं-

प. अपढमसमय-कडजुम्मकडजुम्म-एगिंदिया णं भंते ! कओहिंतो उववज्जंति ?

उ. गोयमा ! ***एसो जहा पढमउद्देसओ सोलसहिं वि जुम्मेहिं तहेव नेयव्वो -जाव- कलियोगकलि-योगत्ताए -जाव- अणंतखुत्तो ।***

-विया. स. ३५, १/ए, उ. ३, सु. १

प. चरिमसमय-कडजुम्मकडजुम्म-एगिंदिया णं भंते ! कओहिंतो उववज्जंति ?

उ. गोयमा ! ***एवं जहेव पढमसमय उद्देसओ,***

णवरं-देवा न उववज्जंति, तेउलेस्सा न पुच्छिज्जंति,

सेसं तहेव ।

-विया. स. ३५, १/ए, उ. ४, सु. १

प. अचरिमसमय-कडजुम्म-कडजुम्म-एगिंदिया णं भंते ! कओहिंतो उववज्जंति ?

उ. गोयमा ! ***जहा अपढमसमयउद्देसओ तहेव भाणियव्वो निरवसेसं ।***

-विया. स. ३५, १/ए, उ. ५, सु. १

ઉ. गौतम ! तेओ એક समय सुधी २हे छे.

तेमनी स्थिति पण आ प्रकारे (એક समयनी) छे.

तेमां आरंभना बे समुद्घात (कर्म- निर्जराविशेष) होय छे.

तेओ समवहत थता नथी,

तेओमां उद्वर्तना (એકगतिमांथी बीजी गतिमां जन्म धारण करवा) विषयक प्रश्न करवो नहीं जोईએ.

शेष सर्व कथन सोળ જ महायुग्मोमां अनंतवार उत्पन्न थयेल छे पर्यंत प्रथम उद्देशक अनुसार समજવું જોઈએ.

२४. अप्रथम समयथी चरमाचरम पर्यंत महायुग्मवाળा એકेन्द्रियोमां उत्पत्ति वगेरे બત્રીस द्वारोनुं प्ररूपण :

प्र. ભંતે ! अप्रथम समयना कृतयुग्म - कृतयुग्म राशिवाળा એકेन्द्रिय જીव क्यांथी आवीने उत्पन्न थाय छे ?

ઉ. गौतम ! ***જેવી रीते प्रथम उद्देशकमां કલ્યોજ - કલ્યોજ पर्यंत सोળ महायुग्मोनुं वर्णन કર્યું છે तेवी જ रीते અહીંया पण अनंतवार उत्पन्न थयेलां छे पर्यंत समજવું જોઈએ.***

प्र. ભંતે ! चरम समयोना कृतयुग्म - कृतयुग्म राशिवाળा એકेन्द्रिय જીव क्यांथी आवीने उत्पन्न थाय छे ?

ઉ. गौतम ! ***જેવી रीते प्रथम समय उद्देशक वर्णव्युं छे (तेवी જ रीते आ उद्देशक पण समજવું જોઈએ.)***

विशेष - तेमां देव उत्पन्न थतां नथी अने तेजो-लेश्या विषयक प्रश्न पण नहीं करवो जोईએ.

शेष सर्व कथन पूर्ववत् छे.

प्र. ભંતે ! अचरम समयना कृतयुग्म - कृतयुग्म राशिवाળा એકेन्द्रिय જીव क्यांथी आवीने उत्पन्न थाय छे ?

ઉ. गौतम ! ***आ उद्देशकनुं समग्र कथन अप्रथम समय उद्देशक (त्रण) अनुसार समજવું જોઈએ.***

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

પ. પઢમપઢમસમય-કડજુમ્મ કડજુમ્મ-એગિંદિયા णं भंते ! कओहिंतो उववज्जंति ?

પ્ર. ભંતે ! પ્રથમ-પ્રથમ સમયના કૃતયુગ્મ - કૃતયુગ્મ રાશિવાળા એકેન્દ્રિય જીવ કયાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે ?

उ. गोयमा ! ***जहा पढमसमयउद्देसओ तहेव निरवसेसं।***

-विया. स. ३५, १/ए, उ. ६, सु. १

ઉ. ગૌતમ ! ***પ્રથમ સમયના ઉદ્દેશકની અનુસાર સમગ્ર કથન સમજવું જોઈએ.***

પ. પઢમઅપઢમસમય-કડજુમ્મ-કડજુમ્મ-એગિંદિયા णं भंते ! कओहिंतो उववज्जंति ?

પ્ર. ભંતે ! પ્રથમ-અપ્રથમ સમયના કૃતયુગ્મ-કૃતયુગ્મ રાશિવાળા એકેન્દ્રિય જીવ કયાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે ?

उ. गोयमा ! ***जहा पढमसमयउद्देसओ तहेव भाणियव्वो।***

-विया. स. ३५,१/ए, उ. ७, सु.१

ઉ. ગૌતમ ! ***એનું સમગ્ર કથન પ્રથમસમયના ઉદ્દેશકાનુસાર સમજવું જોઈએ.***

પ. પઢમચરિમસમય-કડજુમ્મકડજુમ્મ-એગિંદિયા णं भंते! कओहिंतो उववज्जंति ?

પ્ર. ભંતે ! પ્રથમ-ચરમસમયના કૃતયુગ્મ - કૃતયુગ્મ રાશિવાળા એકેન્દ્રિયજીવ કયાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે ?

उ. गोयमा ! ***जहा चरिमउद्देसओ तहेव निरवसेसं।***

-विया. स. ३५,१/ए, उ. ८, सु. १

ઉ. ગૌતમ ! ***એનું સમગ્ર કથન ચરમ ઉદ્દેશકના અનુસાર સમજવું જોઈએ.***

પ. પઢમઅચરિમ સમયકડજુમ્મ-કડજુમ્મ-એગિંદિયા णं भंते ! कओहिंतो उववज्जंति ?

પ્ર. ભંતે ! પ્રથમ-અચરમ સમયના કૃતયુગ્મ - કૃતયુગ્મ રાશિવાળા એકેન્દ્રિયજીવ કયાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે ?

उ. गोयमा ! ***जहा बीओ उद्देसओ तहेव निरवसेसं।***

-विया. स. ३५, १/ए, उ. ९, सु. १

ઉ. ગૌતમ ! ***એનું સમગ્ર કથન બીજા ઉદ્દેશકાનુસાર સમજવું જોઈએ.***

પ. चरिमचरिमसमय-कडजुम्म-कडजुम्म-एगिंदिया णं भंते ! कओहिंतो उववज्जंति ?

પ્ર. ભંતે ! ચરમ-ચરમ સમયના કૃતયુગ્મ - કૃતયુગ્મ રાશિવાળા એકેન્દ્રિય જીવ કયાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે ?

उ. गोयमा ! ***जहा चउत्थो उद्देसओ तहेव।***

-विया. स. ३५, १/ए, उ. १०, सु. १

ઉ. ગૌતમ ! ***એનું સમગ્ર કથન ચોથા ઉદ્દેશકાનુસાર સમજવું જોઈએ.***

પ. चरिमअचरिमसमय-कडजुम्म-कडजुम्म-एगिंदिया णं भंते ! कओहिंतो उववज्जंति ?

પ્ર. ભંતે ! ચરમ-અચરમ સમયના કૃતયુગ્મ - કૃતયુગ્મ રાશિવાળા એકેન્દ્રિયજીવ કયાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે ?

उ. गोयमा ! ***जहा पढमसमयउद्देसओ तहेव निरवसेसं।***

ઉ. ગૌતમ ! ***એનું સમગ્ર કથન પ્રથમ સમયોદ્દેશક અનુસાર સમજવું જોઈએ.***

एवं एए एक्कारस उद्देसगा।

આ પ્રકારે આ અગિયાર ઉદ્દેશકો છે.

पढमो तइयो पंचमओ य सरिसगमगा।

એમાંથી પહેલા, ત્રીજા અને પાચમાં ઉદ્દેશકનો પાઠ એક સમાન છે.

सेसा अट्ठ सरिसगमगा,

બાકીના આઠ ઉદ્દેશકના એકસમાન આલાપક છે.

णवरं-चउत्थे अट्ठमे दसमे य देवा न उववज्जंति, तेउलेसा नत्थि।

વિશેષ - ચોથા, આઠમા અને દશમા ઉદ્દેશકમાં (ચરમ સમય હોવાને કારણે) દેવોનો ઉપપાત તથા તેજો-લેશ્યાનું વર્ણન નહીં કરવું જોઈએ.

-विया. स. ३५, १/ए, उ. ११, सु. १

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

૨૫. लेस्सं पडुच्च महाजुम्म एगिंदिएसु उववायाइ बत्तीसदाराणं परूवणं-

प. कण्हलेस्स-कडजुम्म-कडजुम्म-एगिंदिया णं भंते ! कओहिंतो उववज्जंति ?

उ. गोयमा ! ***उववाओ तहेव एवं जहा ओहिय उद्देसए।***

णवरं-इमं णाणत्तं-

प. ते णं भंते ! जीवा कण्हलेस्सा ?

उ. हंता, गोयमा ! कण्हलेस्सा ।

प. ते णं भंते ! कण्हलेस्स-कडजुम्म-कडजुम्म-एगिंदिए त्ति कालओ केवचिरं होंति ?

उ. गोयमा ! जहण्णेणं एक्कं समयं, उक्कोसेणं अंतोमुहुत्तं ।

एवं ठिई वि ।

सेसं तहेव -जाव- अणंतखुत्तो ।

एवं सोलस वि जुम्मा भाणियव्वा ।

-विया. स. ३५, २/ए, उ. १, सु. १-६

प. पढमसमय-कण्हलेस्स-कडजुम्म-कडजुम्म-एगिंदिया णं भंते ! कओहिंतो उववज्जंति ?

उ. गोयमा ! ***जहा पढमसमयउद्देसओ, णवरं-***

प. ते णं भंते ! जीवा कण्हलेस्सा ?

उ. हंता, गोयमा ! कण्हलेस्सा । ***सेसं तहेव ।***

एवं जहा ओहियसए एक्कारस उद्देसगा भणिया तहा कण्हलेस्साए वि एक्कारस उद्देसगा भाणियव्वा ।

पढमो, तइओ, पंचमो य सरिसगमा ।

सेसा अट्ठ वि सरिसगमा,

णवरं-चउत्थ-अट्ठम-दसमेसु उववाओ नत्थि देवस्स ।

-विया. स. ३५, २/ए, उ. २-११

૨૫. લેશ્યાઓની અપેક્ષા મહાયુગ્મવાળા એકેન્દ્રિયોમાં ઉત્પાતાદિ બત્રીસ દ્વારોનું પ્રરૂપણ :

પ્ર. ભંતે ! કૃષ્ણલેશ્યી - કૃતયુગ્મ - કૃતયુગ્મરાશિવાળા એકેન્દ્રિય જીવ કયાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે ?

ઉ. ગૌતમ ! **એનો ઉપપાત પૂર્વોક્ત ઔધિક ઉદ્દેશકના અનુસાર સમજવું જોઈએ.**

વિશેષ - આ વાતોમાં ભિન્નતા છે -

પ્ર. ભંતે ! તે જીવો શું કૃષ્ણલેશ્યાવાળા છે ?

ઉ. હા ગૌતમ ! તેઓ કૃષ્ણલેશ્યાવાળા છે.

પ્ર. ભંતે ! તેઓ કૃષ્ણલેશ્યી કૃતયુગ્મ - કૃતયુગ્મ રાશિવાળા એકેન્દ્રિયજીવ કાળની અપેક્ષાએ કેટલા સમય સુધી રહે છે ?

ઉ. ગૌતમ ! તેઓ જઘન્ય એક સમય અને ઉત્કૃષ્ટ અન્તર્મુહૂર્ત સુધી રહે છે.

તેમની સ્થિતિ પણ આ જ પ્રકારે સમજવી જોઈએ.

શેષ સર્વ કથન અનંતવાર ઉત્પન્ન થઈ ચુક્યા છે પર્યંત પૂર્વવત્ જાણવું જોઈએ.

આ જ પ્રકારે ક્રમશઃ સોળ મહાયુગ્મોનું કથન પૂર્વવત્ સમજવું જોઈએ.

પ્ર. ભંતે ! પ્રથમ સમય - કૃષ્ણલેશ્યી કૃતયુગ્મ - કૃતયુગ્મ રાશિવાળા એકેન્દ્રિય જીવ કયાંથી આવી ઉત્પન્ન થાય છે ?

ઉ. ગૌતમ ! **તેનું સમગ્ર કથન પ્રથમ સમયોદ્દેશક સમાન સમજવું જોઈએ, વિશેષ એ છે -**

પ્ર. ભંતે ! શું તે જીવ કૃષ્ણલેશ્યાવાળા છે ?

ઉ. હા, ગૌતમ ! તેઓ કૃષ્ણલેશ્યાવાળા છે. **શેષ સમગ્ર કથન પૂર્વવત્ સમજવું જોઈએ.**

જે પ્રકારે ઔધિક શતકનો અગિયારમો ઉદ્દેશક કહ્યો છે તે જ પ્રકારે એકેન્દ્રિય કૃષ્ણલેશ્યી શતકના પણ અગિયાર ઉદ્દેશક સમજવાં જોઈએ.

પ્રથમ, તૃતીય અને પંચમ ઉદ્દેશકના પાઠ એક સમાન છે.

બાકીના આઠ ઉદ્દેશકોનાં પાઠ એક સમાન છે.

વિશેષ - ચોથા, આઠમા અને દશમાં ઉદ્દેશકોમાં દેવોની ઉત્પત્તિનું કથન કરવું નહીં જોઈએ.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

एवं नीललेस्सेहि वि सयं कण्हलेस्ससयसरिसं, एक्कारस उद्देसगा तहेव ।

-विया. स. ३५, ३/ए, उ. १-११

एवं काउलेस्से वि सयं कण्हलेस्ससयसरिसं ।

-विया. स. ३५, ४/ए, उ. १-११

કૃષ્ણલેશ્યીશતક અનુસાર નીલલેશ્યી શતકના પણ અગિયાર ઉદ્દેશક આ જ પ્રકારે સમજવું જોઈએ.

આ જ પ્રકારે કાપોતલેશ્યી - શતક પણ કૃષ્ણલેશ્યી શતકની સમાન સમજવું જોઈએ.

२६. भवसिद्धिय अभवसिद्धिय महाजुम्म एगिंदिएसु उववायाइ बत्तीसदाराणं परूवणं-

૨૬. ભવસિદ્ધિક - અભવસિદ્ધિક મહાયુગ્મવાળા એકેન્દ્રિયોમાં ઉત્પાતાદિ બત્રીસ દ્વારોનું પ્રરૂપણ :

प. भवसिद्धिय-कडजुम्म-कडजुम्म-एगिंदिया णं भंते ! कओहिंतो उववज्जंति ?

પ્ર. ભંતે ! ભવસિદ્ધિક કૃતયુગ્મ - કૃતયુગ્મ રાશિવાળા એકેન્દ્રિયજીવ કયાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે ?

उ. गोयमा ! ***जहा ओहियसयं तहेव,***

णवरं-एक्कारससु वि उद्देसएसु-

ઉ. ગૌતમ ! ***એનું સમગ્ર કથન ઔધિકશતકની સમાન સમજવું જોઈએ.***

વિશેષ : એમાં અગિયાર ઉદ્દેશકોમાં આ ભિન્નતા છે-

प. अह भंते ! सव्वपाणा -**जाव**- सव्वसत्ता भवसिद्धिय कडजुम्मकडजुम्म-एगिंदियत्ताए उववन्नपुव्वा ?

પ્ર. ભંતે ! સર્વ પ્રાણી -**યાવત્**- સર્વ સત્વ ભવસિદ્ધિક કૃતયુગ્મ-કૃતયુગ્મ એકેન્દ્રિયરૂપે પહેલાં ઉત્પન્ન થયેલાં છે ?

उ. गोयमा ! णो इणट्ठे समट्ठे ।

सेसं तहेव ।

-विया. स. ३५, ५/ए. उ. १-११

ઉ. ગૌતમ ! આ અર્થ સમર્થ નથી.

શેષ સર્વ કથન પૂર્વવત્ સમજવું જોઈએ.

प. कण्हलेस्स-भवसिद्धिय-कडजुम्मकडजुम्म-एगिंदिया णं भंते ! कओहिंतो उववज्जंति ?

પ્ર. ભંતે ! કૃષ્ણલેશ્યી ભવસિદ્ધિક કૃતયુગ્મ-કૃતયુગ્મ રાશિવાળા એકેન્દ્રિય જીવ કયાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે ?

उ. गोयमा ! ***कण्हलेस्स-भवसिद्धिय-एगिंदिएहि वि सयं बिइयसयकण्हलेस्ससरिसं भाणियव्वं ।***

- विया. स. ३५, ६/ए, उ. १-११

ઉ. ગૌતમ ! ***કૃષ્ણલેશ્યી ભવસિદ્ધિક એકેન્દ્રિય જીવોના શતકનું સમગ્ર કથન કૃષ્ણલેશ્યા સંબંધી દ્વિતીય શતક પ્રમાણે સમજવું જોઈએ.***

एवं नीललेस्स-भवसिद्धिय-एगिंदिएहि वि सयं ।

-विया. स. ३५, ७/ए, उ. १-११

આ પ્રકારે નીલલેશ્યી ભવસિદ્ધિક કૃતયુગ્મ-કૃતયુગ્મ એકેન્દ્રિય શતકનું કથન પણ નીલલેશ્યા - સંબંધી તૃતીય શતક સમાન સમજવું જોઈએ.

एवं काउलेस्स-भवसिद्धिय-एगिंदिएहि वि तहेव एक्कारसउद्देसगसंजुत्तसयं ।

આ પ્રકારે કાપોતલેશ્યી ભવસિદ્ધિક એકેન્દ્રિયોનું કથન પૂર્વોક્ત (ચતુર્થ શતક)ના કાપોત લેશ્યાના અગિયાર ઉદ્દેશકો સમાન સમજવું જોઈએ.

एवं एयाणि चत्तारि भवसिद्धिएसु सयाणि चउसु वि सएसु-

આ પ્રકારે આ (૫,૬,૭,૮) ચારે શતક ભવસિદ્ધિક એકેન્દ્રિય જીવોના છે અને એ ચારે શતકોમાં -

प. अह भंते ! सव्वपाणा -**जाव**- सव्वसत्ता भवसिद्धिया कडजुम्म-कडजुम्म एगिंदियत्ताए उववन्नपुव्वा ?

પ્ર. ભંતે ! શું સર્વ પ્રાણ -**યાવત્**- સર્વ સત્ત્વ ભવસિદ્ધિક કૃતયુગ્મ - કૃતયુગ્મ એકેન્દ્રિયના રૂપમાં પહેલા ઉત્પન્ન થયેલા છે ?

उ. गोयमा ! णो इणट्ठे समट्ठे ।

-विया. स. ३५, ८/ए, उ. १-११

ઉ. ગૌતમ ! આ અર્થ સમર્થ નથી.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

जहा भवसिद्धिएहिं चत्तारि सयाइं भणियाइं एवं अभवसिद्धिएहिं वि चत्तारि सयाणि लेस्सासंजुत्ताणि भाणियव्वाणि । (चउसु वि सएसु)

જે પ્રકારે ભવસિદ્ધિક - સંબંધી ચાર શતક કહ્યા તે જ પ્રકારે લેશ્યાઓ સહિત અભવસિદ્ધિક એકેન્દ્રિયોના પણ ચાર શતક સમજવા જોઈએ. (આ ચારે શતકોમાં પણ)

પ. अह भंते ! सव्वपाणा -**जाव**- सव्वसत्ता अभवसिद्धिय कडजुम्म-कडजुम्म एगिंदियत्ताए उववन्नपुव्वा ?

પ્ર. ભંતે ! સર્વ પ્રાણ -**યાવત્**- સર્વ સત્ત્વ અભવસિદ્ધિક કૃતયુગ્મ - કૃતયુગ્મ એકેન્દ્રિયોરૂપે પૂર્વે ઉત્પન્ન થયેલા છે ?

ઉ. गोयमा ! णो इणट्ठे समट्ठे ।

एवं एयाइं बारस एगिंदियमहाजुम्मसयाइं भवंति ।

-विया.स. ३५, ९-१२ ए, उ. १-११

ઉ. ગૌતમ ! આ અર્થ સમર્થ નથી.

આ પ્રકારે આ બાર એકેન્દ્રિય મહાયુગ્મશતક થાય છે.

૨૭. सोलससु बेइंदियमहाजुम्मेसु उववायाइ बत्तीसदाराणं परूवणं-

૨૭. સોળ બેઇન્દ્રિય મહાયુગ્મોમાં ઉત્પાતાદિ બત્રીસદ્વારોનું પ્રરૂપણ :

પ. कडजुम्मकडजुम्मबेइंदिया णं भंते ! कओहिंतो उववज्जंति ?

પ્ર. ભંતે ! કૃતયુગ્મ - કૃતયુગ્મ રાશિવાળા બેઇન્દ્રિય જીવ કયાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે ?

ઉ. गोयमा ! ***उववाओ जहा वक्कंतिए,***

ઉ. ગૌતમ ! ***એનો ઉપપાત વ્યુત્ક્રાંતિપદની અનુસાર સમજવો જોઈએ.***

परिमाणं-सोलस वा, संखेज्जा वा, असंखेज्जा वा उववज्जंति ।

પરિમાણ - એક સમયમાં સોળ, સંખ્યાત અથવા અસંખ્યાત ઉત્પન્ન થાય છે.

પ. ते णं भंते ! जीवा समए-समए अवहीरमाणा अवहीरमाणा केवइ कालेणं अवहीरंति ?

પ્ર. ભંતે ! તેઓ અનંત જીવ સમય-સમયમાં એક-એક અપહૃત કરવામાં આવે તો કેટલા કાળમાં અપહૃત થાય છે ?

ઉ. **गोयमा !** ते णं असंखेज्जा समए-समए अवहीरमाणा-अवहीरमाणा असंखेज्जाहिं ओसप्पिणि उस्सप्पिणीहिं अवहीरंति, नो चेव णं अवहिया सिया ।

ઉ. ગૌતમ ! જો તે અસંખ્ય બેઇન્દ્રિય જીવ સમયે-સમયે અપહૃત કરવામાં આવે અને એમ કરતા અસંખ્ય અવસર્પિણી અને ઉત્સર્પિણી વીતી જાય તો પણ તે અપહૃત થતાં નથી.

પ. ते सि णं भंते ! जीवाणं के महालिया सरीरोगाहणा पण्णत्ता ?

પ્ર. ભંતે ! તે જીવોના શરીરની અવગાહના કેટલી ઊંચી કહેવામાં આવી છે ?

ઉ. गोयमा ! ओगाहणा जहण्णेणं अंगुलस्स असंखेज्जइभागं, उक्कोसेणं बारस जोयणाइं ।

ઉ. ગૌતમ ! જઘન્ય અંગુલના અસંખ્યાતમા ભાગ અને ઉત્કૃષ્ટ બાર યોજનની છે.

एवं जहा एगिंदियमहाजुम्माणं पढमुद्देसए तहेव,

એ જ પ્રકારે જેવી રીતે એકેન્દ્રિય મહાયુગ્મ રાશિનો પ્રથમ ઉદ્દેશક કહ્યો તે જ પ્રકારે સમજવું જોઈએ.

णवरं-तिण्णि लेस्साओ, देवा न उववज्जंति,

વિશેષ - એમાં ત્રણ લેશ્યાઓ હોય છે, દેવ ઉત્પન્ન થતાં નથી.

सम्मदिट्ठी वा, मिच्छद्दिठी वा, नो सम्ममिच्छदिट्ठी,

તેઓ સમ્યગ્દષ્ટિ પણ હોય છે, મિથ્યાદૃષ્ટિ પણ હોય છે પરંતુ સમ્યગ્મિથ્યા દૃષ્ટિ હોતાં નથી.

नाणी वा, अन्नाणी वा,

તેઓ જ્ઞાની પણ હોય છે અને અજ્ઞાની પણ હોય છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

नो मणयोगी, वइयोगी वा, काययोगी वा ।

તેઓ મનોયોગી હોતાં નથી, વચનયોગી અને કાયયોગી હોય છે.

प. ते णं भंते ! कडजुम्मकडजुम्मबेइंदिया कालओ केवचिरं होंति ?

પ્ર. ભંતે ! તે કૃતયુગ્મ - કૃતયુગ્મ બેઈન્દ્રિય જીવ કાળની અપેક્ષાએ કેટલા સમય સુધી રહે છે ?

उ. गोयमा ! जहण्णेणं एक्कं समयं, उक्कोसेणं संखेज्जं कालं ।

ठिई जहण्णेणं एक्कं समयं, उक्कोसेणं बारस संवच्छराइं ।

आहारो नियमं छद्दिसिं ।

ઉ. ગૌતમ ! તે જઘન્ય એક સમય અને ઉત્કૃષ્ટ સંખ્યાતકાળ સુધી રહે છે.

તેમની સ્થિતિ જઘન્ય એક સમયની અને ઉત્કૃષ્ટ બાર વર્ષની હોય છે.

નિયમપ્રમાણે તેઓ છએ દિશાઓથી આહાર ગ્રહણ કરે છે.

तिण्णि समुग्घाया ।

सेसं तहेव -जाव- अणंतखुत्तो ।

તેઓમાં (પ્રથમના આદિના) ત્રણ સમુદ્‌ઘાત હોય છે.

શેષ સર્વ કથન પૂર્વવત્ અનંતવાર ઉત્પન્ન થયાં છે ત્યાં સુધી સમજવું જોઈએ.

एवं सोलससु वि जुम्मेसु ।

આ જ પ્રકારે બેઈન્દ્રિય જીવોના સોળ મહાયુગ્મ સમજવા જોઈએ.

-विया. स. ३६, उ. १, सु. १-४

२८. पढमसमयाइं महाजुम्म-बेइंदियाणं उववायाइ बत्तीसदाराणं परूवणं-

૨૮. પ્રથમ સમયાદિ મહાયુગ્મ બેઈન્દ્રિયોમાં ઉત્પાતાદિ બત્રીસ દ્વારોનું પ્રરૂપણ :

प. पढमसमय-कडजुम्मकडजुम्म-बेइंदिया णं भंते ! कओहिंतो उववज्जंति ?

પ્ર. ભંતે ! પ્રથમ સમયોત્પન્ન કૃતયુગ્મ - કૃતયુગ્મ રાશિવાળા બેઈન્દ્રિય જીવ કયાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે ?

उ. गोयमा ! ***एवं जहा एगिंदियमहाजुम्माणं पढमसमयुद्देसए दस नाणत्ताइं ताइं चेव दस इह वि ।***

ઉ. ગૌતમ ! ***જે પ્રકારે એકેન્દ્રિય મહાયુગ્મોનું પ્રથમ સમયવાળું ઉદ્દેશક કહ્યું તેજ પ્રકારે અહીંયા પણ સમજવું તથા ત્યાં જે દસ વાતોનું અંતર દર્શાવ્યું છે તે અહીં પણ આ દસેનું અંતર સમજવું જોઈએ.***

एक्कारसमं इमं नाणत्तं-नो मणजोगी, नो वइजोगी, कायजोगी ।

અગિયારવામાં એ અંતર છે- તેઓ મનયોગી અને વયનયોગી હોતાં નથી, પરંતુ કાયયોગી હોય છે.

सेसं जहा एगिंदियाणं चेव पढमुद्देसे ।

શેષ સર્વ કથન એકેન્દ્રિય મહાયુગ્મોના પ્રથમ ઉદ્દેશક સમાન સમજવું જોઈએ.

एवं एए वि जहा एगिंदियमहाजुम्मेसु एक्कारस उद्देसगा तहेव भाणियव्वा,

એકેન્દ્રિય મહાયુગ્મના અગિયાર ઉદ્દેશકોની સમાન અહીંયા પણ અગિયાર ઉદ્દેશક સમજવાં જોઈએ.

णवरं-चउत्थ-अट्ठम-दसमेसु सम्मत्त-नाणाणि न भण्णंति ।

વિશેષ - ચોથા, આઠમાં અને દશમાં ઉદ્દેશકમાં સમ્યક્ત્વ અને જ્ઞાનનું કથન નહીં કરવું જોઈએ.

जहेव एगिंदिएसु, पढमो तइयो पंचमो य एक्कगमा,

એકેન્દ્રિયની સમાન પ્રથમ, તૃતીય અને પંચમ આ ત્રણ ઉદ્દેશકોનો પાઠ એક સમાન છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

सेसा अट्ठ एक्कगमा।

-विया स. ३६, १/बे., उ. २-११

शेष आठ उद्देशको એક સમાન છે.

२९. सलेस्स महाजुम्म बेइंदिएसु उववायाइ बत्तीसदाराणं परूवणं-

૨૯. સલેશ્ય મહાયુગ્મ બેઈન્દ્રિયોમાં ઉત્પાતાદિ બત્રીસ દ્વારોનું પ્રરૂપણ :

प. कण्हलेस्सकडजुम्मकडजुम्मबेइंदिया णं भंते ! कओहिंतो उववज्जंति ?

પ્ર. ભંતે ! કૃષ્ણલેશ્યી કૃતયુગ્મ - કૃતયુગ્મ રાશિવાળા બેઇન્દ્રિય જીવ કયાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે ?

उ. गोयमा ! ***एवं चेव,***

कण्हलेस्सेसु वि एक्कारसउद्देसगसंजुत्तं सयं,

ઉ. ગૌતમ ! ***એનું કથન પૂર્વવત્ સમજવું જોઈએ.***

કૃષ્ણલેશ્યી જીવોના અગિયાર ઉદ્દેશકયુક્ત શતક પણ આ પ્રકારે છે.

णवरं-लेसा, संचिट्ठणा जहा एगिंदियकण्हलेस्साणं।

વિશેષ - એની લેશ્યા અને સંચિટ્ઠણા (કાયસ્થિતિ) કૃષ્ણલેશ્યી એકેન્દ્રિય જીવોની સમાન છે.

-विया. स. ३६, २/बे, उ. १-११

एवं नीललेस्सेहि वि सयं।

આ પ્રકારે નીલલેશ્યી બેઈન્દ્રિય જીવોના અગિયાર ઉદ્દેશકયુક્ત શતક સમજવાં જોઈએ.

-विया. स. ३६, ३/बे, उ. १-११

एवं काउलेस्सेहि वि सयं।

આ પ્રકારે કાપોતલેશ્યી બેઈન્દ્રિય જીવોના અગિયાર ઉદ્દેશક યુક્ત શતક પણ સમજવાં જોઈએ.

-विया. स. ३६, ४/बे, उ. १-११

३०. भवसिद्धिय अभवसिद्धिय महाजुम्म बेइंदिएसु उववायाइ बत्तीसदाराणं परूवणं-

૩૦. ભવસિદ્ધિક - અભવસિદ્ધિક મહાયુગ્મ બેઈન્દ્રિયોમાં ઉત્પાતાદિ બત્રીસ દ્વારોનું પ્રરૂપણ :

प. भवसिद्धिय-कडजुम्म कडजुम्मबेइंदिया णं भंते ! कओहिंतो उववज्जंति ?

किं नेरइएहिंतो उववज्जंति **-जाव-** देवेहिंतो उववज्जंति ?

પ્ર. ભંતે ! ભવસિદ્ધિક કૃતયુગ્મ-કૃતયુગ્મરાશિવાળા બેઈન્દ્રિય જીવ કયાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે ?

શું તેઓ નૈરયિકોથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે **-યાવત્**- દેવોથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે ?

उ. गोयमा ! नो नेरइएहिंतो उववज्जंति,

तिरिक्खजोणिएहिंतो उववज्जंति,

मणुस्सेहिंतो उववज्जंति,

नो देवेहिंतो उववज्जंति।

भवसिद्धियसया वि चत्तारि तेणेव पुव्वगमएणं नेयव्वा, णवरं-

ઉ. ગૌતમ ! તેઓ નૈરયિકોથી આવીને ઉત્પન્ન થતાં નથી,

તિર્યંચયોનિકોમાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે.

મનુષ્યોથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે,

દેવોથી આવીને ઉત્પન્ન થતાં નથી.

આ પ્રકારે પૂર્વોક્ત ગમક અનુસાર ભવસિદ્ધિક મહાયુગ્મબેઈન્દ્રિય જીવોના ચારે શતક સમજવા જોઈએ. વિશેષ -

प. अह भंते ! सव्वपाणा **-जाव-** सव्वसत्ता भवसिद्धिय कडजुम्मकडजुम्म एगिंदियत्ताए उववन्नपुव्वा ?

પ્ર. ભંતે ! સર્વપ્રાણ **-યાવત્**- સર્વસત્વ ભવસિદ્ધિક કૃતયુગ્મ - કૃતયુગ્મ એકેન્દ્રિયનારૂપે પહેલાં ઉત્પન્ન થયેલાં છે ?

उ. गोयमा ! णो इणट्ठे समट्ठे,

सेसं जहेव ओहियसयाणि चत्तारि।

- विया. स. ३६, ५-८/बे. उ. १-११

ઉ. ગૌતમ ! આ અર્થ સમર્થ નથી.

શેષ સર્વ કથન ચારે ઔધિકશતક અનુસાર સમજવું જોઈએ.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

जहा भवसिद्धियसया चत्तारि एवं अभवसिद्धियसया वि चत्तारि भाणियव्वा,

णवरं-सम्मत्त-नाणाणि सव्वेहिं नत्थि, **सेसं तं चेव** ।

एवं एयाणि बारस बेइंदियमहाजुम्मसयाणि भवंति ।

-विया. स. ३६, ९-१२/बे. उ. १-११

જે પ્રકારે ભવસિદ્ધિક (બેઈન્દ્રિય જીવો)ના ચાર શતક કહ્યા તે જ પ્રકારે અભવસિદ્ધિકના પણ ચાર શતક સમજવાં જોઈએ.

વિશેષ - આ સર્વમાં સમ્યક્ત્વ અને જ્ઞાન હોતું નથી. **શેષ સર્વ કથન પૂર્વવત્ છે.**

આ પ્રકારે આ બાર બેઈન્દ્રિય મહાયુગ્મ શતક હોય છે.

૩૧. महाजुम्म-तेइंदियाणं उववायाइ बत्तीसदाराणं परूवणं-

૩૧. મહાયુગ્મ ત્રીન્દ્રિય જીવોના ઉત્પાતાદિ બત્રીસ દ્વારોનું પ્રરૂપણ :

प. कडजुम्म-कडजुम्मतेइंदिया णं भंते ! कओहिंतो उववज्जंति ?

પ્ર. ભંતે ! કૃતયુગ્મ - કૃતયુગ્મરાશિવાળા ત્રીન્દ્રિયજીવ કયાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે ?

उ. गोयमा ! *एवं तेइंदिएसु वि बारससया कायव्वा बेइंदियसयसरिसा.*

णवरं-ओगाहणा जहण्णेणं अंगुलस्स असंखेज्जइभागं उक्कोसेणं तिण्णि गाउयाइं,

ठिई जहण्णेणं एक्कं समयं, उक्कोसेणं एकूणवन्न-राइंदियाइं ।

सेसं तहेव । -विया. स. ३७, उ. (१-१२)

ઉ. ગૌતમ ! ***બેઈન્દ્રિયશતકની સમાન ત્રીન્દ્રિયજીવોના પણ બાર શતક સમજવાં જોઈએ.***

વિશેષ - એની અવસ્થિતિ જઘન્ય અંગુળનો અસંખ્યાતમો ભાગ અને ઉત્કૃષ્ટ ચાર ગવ્યૂતિ (બેકોસ) હોય છે.

સ્થિતિ જઘન્ય એક સમયની અને ઉત્કૃષ્ટ ઓગણ-પચાસ અહોરાત્રિની હોય છે.

શેષ સર્વકથન પૂર્વવત્ છે.

૩૨. महाजुम्म-चउरिंदियाणं उववायाइ बत्तीसदाराणं परूवणं-

૩૨. મહાયુગ્મ ચતુરિન્દ્રિય જીવોના ઉત્પાતાદિ બત્રીસ દ્વારોનું પ્રરૂપણ :

चउरिंदिएहि वि एवं चेव बारस सया कायव्वा,

આ પ્રકારે ચતુરિન્દ્રિય જીવોના બાર શતક સમજવાં જોઈએ.

णवरं-ओगाहणा जहण्णेणं अंगुलस्स असंखेज्जइभागं उक्कोसेणं चत्तारि गाउयाइं,

ठिई जहण्णेणं एक्कं समयं, उक्कोसेणं छम्मासा ।

सेसं जहा बेइंदियाणं । -विया. स. ३८

વિશેષ - એની અવસ્થિતિ જઘન્ય અંગુળનો અસંખ્યાતમો ભાગ અને ઉત્કૃષ્ટ ચાર ગવ્યૂતિ (બેકોસ) હોય છે.

સ્થિતિ જઘન્ય એક સમયની અને ઉત્કૃષ્ટ છ મહિનાની છે.

શેષ સર્વકથન બેઈન્દ્રિય જીવોના શતક સમાન છે.

૩૩. महाजुम्म असण्णिपंचेंदियाणं उववायाइ बत्तीसदाराणं परूवणं-

૩૩. મહાયુગ્મ અસંજ્ઞી પંચેન્દ્રિય જીવોના ઉત્પાતાદિ બત્રીસ દ્વારોનું પ્રરૂપણ :

प. कडजुम्म-कडजुम्म असन्निपंचेंदिया णं भंते ! कओहिंतो उववज्जंति ?

પ્ર. ભંતે ! કૃતયુગ્મ - કૃતયુગ્મ અસંજ્ઞી પંચેન્દ્રિયજીવ કયાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે ?

उ. गोयमा ! *जहा बेइंदियाणं तहेव असन्निसु वि बारस सया कायव्वा,*

णवरं-ओगाहणा जहण्णेणं अंगुलस्स असंखेज्जइभागं,

ઉ. ગૌતમ ! ***બેઈન્દ્રિયોની સમાન અસંજ્ઞીઓના પણ બાર શતક સમજવાં જોઈએ.***

વિશેષ - એની અવસ્થિતિ જઘન્ય અંગુળનો અસંખ્યાતમો ભાગ છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

उक्कोसेणं जोयणसहस्सं,

संचिट्ठणा जहण्णेणं एक्कं समयं,

उक्कोसेणं पुव्वकोडीपुहत्तं,

ठिई जहण्णेणं एक्कं समयं, उक्कोसेणं पुव्वकोडी।

सेसं जहा बेइंदियाणं। -विया. स. ३९

ઉત્કૃષ્ટ એકહજાર યોજનની છે.

સંચિટ્ઠણા (કાયસ્થિતિ) જઘન્ય એક સમયની છે.

ઉત્કૃષ્ટ પૂર્વકોટિ પૃથક્ત્વ (ભિન્નતા)ની છે.

(ભવ) સ્થિતિ જઘન્ય એક સમય અને ઉત્કૃષ્ટ પૂર્વકોટિની છે.

શેષ સર્વ કથન બેઈન્દ્રિયોની સમાન છે.

३४. महाजुम्म सण्णिपंचेंदियाणं उववायाइ बत्तीसदाराणं परूवणं-

प. कडजुम्मकडजुम्म सन्नि पंचेंदिया णं भंते! कओहिंतो उववज्जंति ?

उ. गोयमा! ***उववाओ चउसु वि गईसु।***

संखेज्जवासाउय-असंखेज्जवासाउय-पज्जत्त-अपज्जत्तएसु य, न कओ वि पडिसेहो **-जाव-** अणुत्तरविमाणे त्ति।

२-४ ***परिमाणं, अवहारो, ओगाहणा य जहा असन्निपंचेंदियाणं।***

५. वेयणिज्जवज्जाणं सत्तण्हं पगडीणं बंधगा वा, अबंधगा वा,

वेयणिज्जस्स बंधगा, नो अबंधगा।

६. मोहणिज्जस्स वेयगा वा, अवेयगा वा।

सेसाणं सत्तण्ह वि वेयगा, नो अवेयगा।

सायावेयगा वा, असायावेयगा वा।

७. मोहणिज्जस्स उदई वा, अणुदई वा,

सेसाणं सत्तण्ह वि उदई, नो अणुदई।

८. नामस्स गोयस्स य उदीरगा, नो अणुदीरगा,

सेसाणं छण्ह वि उदीरगा वा, अणुदीरगा वा।

९. कण्हलेस्सा वा **-जाव-** सुक्कलेस्सा वा।

१०. सम्मद्दिट्ठि वा, मिच्छादिट्ठी वा, सम्ममिच्छादिट्ठी वा।

११. णाणी वा, अण्णाणी वा।

१२. मणजोगी वा, वइजोगी वा, कायजोगी वा,

૩૪. મહાયુગ્મવાળા સંજ્ઞી પંચેન્દ્રિયોના ઉત્પાતાદિ બત્રીસ દ્વારોનું પ્રરૂપણ :

પ્ર. ભંતે! કૃતયુગ્મ - કૃતયુગ્મરાશિવાળાં સંજ્ઞી પંચેન્દ્રિય જીવ કયાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે ?

ઉ. ગૌતમ! ***એ ચારે ગતિઓમાં ઉત્પન્ન થાય છે.***

તેઓ સંખ્યાતવર્ષાયુ અને અસંખ્યાત વર્ષાયુવાળા પર્યાપ્તક અને અપર્યાપ્તક જીવોમાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે તેનો અનુત્તર વિમાન સુધી કોઈપણ ગતિમાં આવવા-જવાનો નિષેધ નથી.

૨-૪. ***એની માત્રા (પરિમાણ) અપહાર અને અવસ્થિતિ અસંજ્ઞી પંચેન્દ્રિય જીવોની સમાન છે.***

૫. આ જીવ વેદનીયકર્મ સિવાય શેષ સાત કર્મપ્રકૃતિઓનાં બંધક અથવા અબંધક છે અને

વેદનીયકર્મના તો તે બંધક છે જ, અબંધક નથી.

૬. મોહનીયકર્મના વેદક અથવા અવેદક છે.

શેષ સાત કર્મપ્રકૃતિઓનાં વેદક છે, અવેદક નથી.

તેઓ સાતાવેદક અથવા અસાતાવેદક છે.

૭. મોહનીયકર્મના ઉદયી અથવા અનુદયી છે.

શેષ સાત કર્મપ્રકૃતિઓના ઉદયી છે, અનુદયી નથી.

૮. નામ અને ગોત્ર કર્મના તેઓ ઉદીરક (પ્રતિપાદક) છે, અનુદીરક નથી.

શેષ છ કર્મ પ્રકૃતિઓનાં ઉદીરક પણ છે અને અનુદીરક પણ છે.

૯. કૃષ્ણલેશ્યાથી શુક્લલેશ્યા પર્યંત છહી લેશ્યાઓ તેમાં મળી આવે છે.

૧૦. તેઓ સમ્યગ્દૃષ્ટિ, મિથ્યાદૃષ્ટિ અને સમ્યગ્મિથ્યાદૃષ્ટિ પણ છે.

૧૧. તેઓ જ્ઞાની પણ છે અને અજ્ઞાની પણ છે.

૧૨. તેઓ મનોયોગી, વચનયોગી અને કાયયોગી છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

*૧૩-૧૬. **उवओगा, वण्णाइं, उस्सासगा, निस्सासगा आहारगा य जहा एगिंदियाणं ।***

૧૩-૧૬. ***તેઓમાં ઉપયોગ, શરીરના વર્ણાદિ ચાર, ઉચ્છ્વાસ-નિશ્વાસ અને આહારક (અનાહારક)નું વર્ણન એકેન્દ્રિય જીવોની સમાન છે.***

૧૭. विरया वा, अविरया वा, विरयाविरया वा ।

૧૭. તેઓ વિરત, અવિરત અથવા વિરતાવિરત હોય છે.

૧૮. सकिरिया, नो अकिरिया ।

૧૮. તેઓ ક્રિયાવાન્ છે. અક્રિયાવાન્ નથી.

પ. ૧૯. ते णं भंते ! जीवा किं सत्तविहबंधगा, अट्ठविहबंधगा, छव्विहबंधगा, एगविहबंधगा ?

પ્ર. ૧૯. ભંતે ! તે જીવ સપ્તવિધ - કર્મબંધક, અષ્ટવિધકર્મબંધક, ષડ્વિધકર્મબંધક અથવા એકવિધકર્મબંધક હોય છે ?

ઉ. गोयमा ! सत्तविहबंधगा वा **-जाव-** एगविहबंधगा वा ।

ઉ. ગૌતમ ! તેઓ સપ્તવિધકર્મબંધક પણ હોય છે **-યાવત્-** એકવિધકર્મબંધક પણ હોય છે.

પ. ૨૦. ते णं भंते ! जीवा किं आहारसण्णोवउत्ता **-जाव-** परिग्गहसन्नोवउत्ता, नो सण्णोवउत्ता ?

પ્ર. ૨૦. ભંતે ! શું તે જીવ આહાર સંજ્ઞોપયુક્ત **-યાવત્-** પરિગ્રહસંજ્ઞોપયુક્ત અથવા નોસંજ્ઞોપયુક્ત હોય છે ?

ઉ. गोयमा ! आहारसन्नोवउत्ता वा **-जाव-** नो सन्नोवउत्ता वा ।

ઉ. ગૌતમ ! તેઓ આહાર સંજ્ઞોપયુક્ત **-યાવત્-** નો સંજ્ઞોપયુક્ત હોય છે.

सव्वत्थ पुच्छा भाणियव्वा ।

આ પ્રકારે સર્વત્ર પ્રશ્નોત્તર કરવા જોઈએ, જેવી રીતે-

૨૧. कोहकसाई वा **-जाव-** लोभकसाई वा, अकसायी वा ।

૨૧. તે ક્રોધકષાયી **-યાવત્-** લોભકષાયી હોય છે અને અકષાયી પણ હોય છે.

૨૨. इत्थिवेदगा वा, पुरिसवेदगा वा, नपुंसगवेदगा वा, अवेदगा वा ।

૨૨. તે સ્ત્રીવેદક, પુરુષવેદક, નપુંસકવેદક અને અવેદક હોય છે.

૨૩. इत्थिवेदबंधगा वा, पुरिसवेदबंधगा वा, नपुंसगवेदबंधगा वा, अबंधगा वा ।

૨૩. તે સ્ત્રીવેદબંધક, પુરુષવેદબંધક, નપુંસકવેદબંધક અથવા અબંધક હોય છે.

૨૪. सण्णी, नो असण्णी ।

૨૪. તે સંજ્ઞી હોય છે, અસંજ્ઞી હોતાં નથી.

૨૫. सइंदिया, नो अणिंदिया ।

૨૫. તે સઈન્દ્રિય હોય છે, અનિન્દ્રિય હોતાં નથી.

૨૬. संचिट्ठणा जहण्णेणं एक्कं समयं[1],
उक्कोसेणं सागरोवमसयपुहत्तं साइरेगं,

૨૬. એનો સંચિટ્ઠણાકાળ (સંસ્થિતિકાળ) જઘન્ય એક સમય અને ઉત્કૃષ્ટ કંઈક વધુ સાગરોપમ - શતપૃથક્ત્વ હોય છે.

૨૮. आहारो **तहेव -जाव-** नियमं छद्दिसिं ।

૨૮. તેઓ આહાર **પૂર્વવત્ -યાવત્-** નિયમસર છએદિશાઓમાંથી ગ્રહણ કરે છે.

૨૯. ठिई जहण्णेणं एक्क समयं, उक्कोसेणं तेत्तीसं सागरोवमाइं ।

૨૯. એની સ્થિતિ જઘન્ય એક સમય અને ઉત્કૃષ્ટ તેત્રીસ સાગરોપમની હોય છે.

૩૦. छ समुग्घाया आदिल्लगा ।
मारणंतियसमुग्घाएणं समोहया वि मरंति, असमोहया वि मरंति ।

૩૦. એમાં પ્રારંભિક છ સમુદ્ઘાત મળી આવે છે.
તે મારણાન્તિક સમુદ્ઘાત દ્વારા સમવહત થઈને પણ મરે છે અને અસમવહત થઈને પણ મરે છે.

---

૧. (૨૭) संवेहो न भण्णइ ।

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

૩૧. *उव्वट्टणा जहेव उववाओ ।*

એની ઉદ્વર્તના (એકગતિમાંથી બીજી ગતિમાં જન્મ ધારણ કરવા)નું વર્ણન ઉપપાત (દેવ અથવા નારક જીવની ઉત્પત્તિ)ની સમાન છે.

न कत्थइ पडिसेहो **-जाव-** अणुत्तरविमाण त्ति ।

અનુત્તરવિમાન પર્યંત કયાંય પણ એની ઉદ્વર્તનાનો નિષેધ કરવો નહીં જોઈએ.

प. ૩૨. अह भंते! सव्वपाणा **-जाव-** सव्वसत्ता कडजुम्म-कडजुम्म सन्नि पंचिंदियत्ताए उववन्नपुव्वा ?

પ્ર. ૩૨. ભંતે ! શું સર્વ પ્રાણ **-યાવત્-** સર્વ સત્વ કૃતયુગ્મ-કૃતયુગ્મ સંજ્ઞી પંચેન્દ્રિયના રૂપે ઉત્પન્ન થાય છે ?

उ. हंता, गोयमा ! असइं अदुवा अणंतखुत्तो ।

ઉ. હા, ગૌતમ ! તેઓ આ પૂર્વે અનેકવાર અથવા અનંતવાર ઉત્પન્ન થઈ ચુક્યા છે.

एवं सोलससु वि जुम्मेसु भाणियव्वं -जाव- अणंतखुत्तो ।

આ પ્રકારે સોળયુગ્મોમાં અનંતવાર ઉત્પન્ન થઈ ચુક્યા છે પર્યંત સમજવું જોઈએ.

णवरं-परिमाणं जहा बेइंदियाणं, ***सेसं तहेव ।***

- विया. स. ४०, १/स.पं., उ. १, सु. १-६

વિશેષ - એનું પરિમાણ બેઈન્દ્રિય જીવોની સમાન છે. ***શેષ સર્વ પૂર્વવત્ છે.***

૩૫. पढमसमयाइ महाजुम्म सन्निपंचेंदियेसु उववायाइ बत्तीसदाराणं परूवणं-

૩૫. પ્રથમ સમયાદિ મહાયુગ્મ સંજ્ઞીપંચેન્દ્રિયોમાં ઉત્પાતાદિ બત્રીસ દ્વારોનું પ્રરૂપણ :

प. पढमसमय-कडजुम्म-कडजुम्म-सन्नि-पंचेंदिया णं भंते ! कओहिंतो उववज्जंति ?

પ્ર. ભંતે ! પ્રથમ સમયના કૃતયુગ્મ-કૃતયુગ્મરાશિવાળા સંજ્ઞીપંચેન્દ્રિયજીવ ક્યાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે ?

उ. गोयमा ! ***उववाओ, परिमाणं, अवहारो जहा एएसिं चेव पढमे उद्देसए ।***

ઉ. ગૌતમ ! ***એનો ઉપપાત, પરિમાણ, અપહાર પ્રથમ ઉદ્દેશક અનુસાર સમજવો જોઈએ.***

ओगाहणा, बंधो, वेदो, वेयणा, उदई, उदीरगा य जहा बेइंदियाणं पढमसमइयाणं तहेव ।

એની અવગાહના, બંધ, વેદ, વેદના, ઉદય અને ઉદીરણા પ્રથમ સમયના બેઈન્દ્રિય જીવોની સમાન છે.

कण्हलेस्सा वा **-जाव-** सुक्कलेस्सा वा ।

તેઓ કૃષ્ણલેશ્યી **-યાવત્-** શુક્લલેશ્યી હોય છે.

सेसं जहा बेइंदियाणं पढमसमइयाणं -जाव- अणंतखुत्तो,

શેષ પ્રથમ સમયોત્પન્ન બેઈન્દ્રિયજીવોની સમાન અનંતવાર ઉત્પન્ન થયેલા છે પર્યંત સમજવું જોઈએ.

णवरं-इत्थिवेदगा वा, पुरिसवेदगा वा, नपुंसगवेदगा वा ।

વિશેષ - તેઓ સ્ત્રીવેદી, પુરુષવેદી અને નપુંસકવેદી હોય છે.

सण्णिणो, नो असण्णिणो ।

તેઓ સંજ્ઞી હોય છે, અસંજ્ઞી હોતાં નથી.

सेसं तहेव ।

શેષ કથન પૂર્વવત્ છે.

एवं सोलससु वि जुम्मेसु परिमाणं तहेव सव्वं ।

આ પ્રકારે સોળ યુગ્મોમાં પરિમાણ વગેરે સર્વ કથન પૂર્વવત્ સમજવું જોઈએ.

एवं एत्थ वि एक्कारस उद्देसगा तहेव ।

આ પ્રકારે અહીંયા પણ અગિયાર ઉદ્દેશક પૂર્વવત્ સમજવા જોઈએ.

पढमो, तइओ, पंचमो य सरिसगमा ।

પ્રથમ, તૃતીય અને પંચમ ઉદ્દેશક એક સમાન છે.

सेसा अट्ठ वि सरिसगमा ।

શેષ સર્વ આઠ ઉદ્દેશક એક સમાન છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

चउत्थ-अट्ठम-दसमेसु नत्थि विसेसो ।

-विया.स. ४०, १/स.पं., उ. २-११

ચોથા, આઠમા અને દસમા ઉદ્દેશકમાં કોઈ વિશેષતા નથી.

३६. सलेस्स महाजुम्म सन्नि पंचिंदिएसु उववायाइ बत्तीसदाराणं परूवणं-

૩૬. સલેશ્ય મહાયુગ્મવાળા સંજ્ઞી પંચેન્દ્રિયોમાં ઉત્પાતાદિ બત્રીસ દ્વારોનું પ્રરૂપણ :

प. कण्हलेस्स-कडजुम्म-कडजुम्म-सन्नि-पंचेंदिया णं भंते ! कओहिंतो उववज्जंति ?

પ્ર. ભંતે ! કૃષ્ણલેશ્યી કૃતયુગ્મ - કૃતયુગ્મ રાશિવાળા સંજ્ઞી પંચેન્દ્રિય કયાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે ?

उ. गोयमा ! *तहेव जहा पढमुद्देसओ सन्नीणं,*

ઉ. ગૌતમ ! *સંજ્ઞીના પ્રથમ ઉદ્દેશક અનુસાર એનું કથન સમજવું જોઈએ.*

णवरं-बंधो, वेदो, उदई, उदीरणा, लेस्सा, बंधगा, सण्णा, कसाय, वेदबंधगा य *एयाणि जहा बेइंदियाणं कण्हलेस्साणं ।*

વિશેષ - બંધ, વેદ, ઉદય, ઉદીરણા, લેશ્યા, બંધક, સંજ્ઞા, કષાય અને વેદબંધક *આ બધાનું વર્ણન કૃષ્ણલેશ્યી બેઈન્દ્રિય જીવોની સમાન છે.*

वेदो तिविहो, अवेदगा नत्थि ।

એમાં ત્રણે વેદ હોય છે. અવેદક હોતાં નથી.

संचिट्ठणा जहण्णेणं एक्कं समयं,

એની સંચિટ્ઠણા જઘન્ય એક સમય,

उक्कोसेणं तेत्तीसं सागरोवमाइं अंतोमुहुत्तमब्भहियाइं।

ઉત્કૃષ્ટ અન્તર્મુહૂર્ત વધુ તેત્રીસ સાગરોપમનું છે.

एवं ठिई वि ।

એની સ્થિતિ પણ આ જ પ્રકારે છે.

णवरं-ठिईए अंतोमुहुत्तमब्भहियाइं न भण्णंति ।

વિશેષ - સ્થિતિમાં અંતર્મુહૂર્તથી વધુ નહીં કહેવો જોઈએ.

सेसं जहा एएसिं चेव पढमे उद्देसए -जाव- अणंतखुत्तो ।

શેષ સર્વ કથન એનાજ પ્રથમ ઉદ્દેશકના અનુસાર અનંતવાર ઉત્પન્ન થાય છે પર્યંત સમજવું જોઈએ.

एवं सोलससु वि जुम्मेसु ।

આ પ્રકારે સોળયુગ્મોનું વર્ણન સમજવું જોઈએ.

- विया. स. ४०, २/स. पं., उ. १

प. पढमसमय-कण्हलेस्स-कडजुम्मकडजुम्म-सन्नि-पंचेंदिया णं भंते ! कओहिंतो उववज्जंति ?

પ્ર. ભંતે ! પ્રથમ સમયોત્પન્ન કૃષ્ણલેશ્યી કૃતયુગ્મ - કૃતયુગ્મરાશિવાળા સંજ્ઞીપંચેન્દ્રિય જીવ કયાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે ?

उ. गोयमा ! *जहा सन्नि-पंचेंदिय-पढमसमयुद्देसए तहेव निरवसेसं । णवरं-*

ઉ. ગૌતમ ! *એનું સમગ્ર કથન પ્રથમ સમયોત્પન્ન સંજ્ઞીપંચેન્દ્રિયોના ઉદ્દેશક અનુસાર સમજવું જોઈએ. વિશેષ -*

प. ते णं भंते ! जीवा कण्हलेस्सा ?

પ્ર. ભંતે ! તે જીવ શું કૃષ્ણલેશ્યાવાળા છે ?

उ. हंता, गोयमा ! कण्हलेस्सा, *सेसं तं चेव ।*

ઉ. હા, ગૌતમ ! તેઓ કૃષ્ણલેશ્યાવાળા છે. *શેષ કથન પૂર્વવત્ છે.*

एवं सोलससु वि जुम्मेसु ।

આ પ્રકારે સોળ યુગ્મોમાં સમજવું જોઈએ.

एवं एए वि एक्कारस उद्देसगा कण्हलेसस्सए ।

આ પ્રકારે કૃષ્ણલેશ્યા શતકના અગિયાર ઉદ્દેશક સમજવા જોઈએ.

पढम-तइय-पंचमा सरिसगमा ।

પ્રથમ, તૃતીય અને પંચમ આ ત્રણે ઉદ્દેશકો એક સમાન છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

सेसा अट्ठ वि सरिसगमा ।

-विया. स. ४०, २/स. पं., उ. २-११

एवं नीललेस्सेसु वि सयं ।

णवरं-संचिट्ठणा जहण्णेणं एक्क समयं, उक्कोसेणं दस सागरोवमाइं पलिओवमस्स असंखेज्जइभाग-मब्भहियाइं,

एवं ठिई वि ।

एवं तिसु उद्देसएसु ।

सेसं तं चेव ।

-विया. स. ४०, ३/स.पं., उ. १-११

एवं काउलेस्ससयं वि,

णवरं-संचिट्ठणा जहण्णेणं एक्क समयं,

उक्कोसेणं तिण्णि सागरोवमाइं पलिओवमस्स असंखेज्जइभागमब्भहियाइं,

एवं ठिई वि ।

एवं तिसु वि उद्देसएसु,

सेसं तं चेव ।

- विया. स. ४०, ४/स.पं., उ.१-११

एवं तेउलेस्सेसु वि सयं ।

णवरं-संचिट्ठणा जहण्णेणं एक्कं समयं,

उक्कोसेणं दो सागरोवमाइं पलिओवमस्स असंखेज्जइभागमब्भहियाइं,

एवं ठिई वि,

णवरं-नो सण्णोवउत्ता वा ।

एवं तिसु वि उद्देसएसु । सेसं तं चेव ।

-विया. स. ४०, ५/स. पं., उ. १-११

जहा तेउलेस्सासयं तहा पम्हलेस्सासयं पि ।

णवरं-संचिट्ठणा जहण्णेणं एक्कं समयं,

उक्कोसेणं दस सागरोवमाइं अंतोमुहुत्तमब्भहियाइं,

शेष आठ उद्देशक एक समान छे.

नीललेश्यावाळा संज्ञी पंचेन्द्रियोनुं शतक पण आ प्रकारे छे.

विशेष - एनो संचिट्ठणाकाळ जघन्य एक समय उत्कृष्ट पल्योपमनो असंख्यातमो भाग अधिक दस सागरोपम छे.

स्थिति पण आ प्रकारे समजवी जोईए.

आ प्रकारे (पहेला, त्रीजा अने पांचमा) त्रणे उद्देशकोना विषयमां समजवुं जोईए.

शेष कथन पूर्ववत् छे.

कापोतलेश्या शतकना विषयमां पण आ प्रकारे समजवुं जोईए.

विशेष - संचिट्ठणाकाळ जघन्य एक समय,

उत्कृष्ट पल्योपमनो असंख्यातमो भाग अधिक त्रण सागरोपम छे.

स्थिति पण आ प्रकारे छे.

आ प्रकारे त्रणे उद्देशक समजवां जोईए.

शेष कथन पूर्ववत् छे.

तेजोलेश्या शतकना माटे पण आ प्रकारे समजवुं जोईए.

विशेष - संचिट्ठणाकाळ जघन्य एक समय,

उत्कृष्ट पल्योपमनो असंख्यातमो भाग वधु बे सागरोपम छे.

स्थिति पण आ प्रकारे छे.

विशेष - अहींया नोसंज्ञोपयुक्त पण होय छे.

आ प्रकारे त्रणे उद्देशकोनां विषये समजवुं जोईए.
शेष कथन पूर्ववत् छे.

जे प्रकारे तेजोलेश्या शतकनुं वर्णन कर्युं ए ज प्रकारे पद्मलेश्यानुं वर्णन पण करवुं जोईए.

विशेष - संचिट्ठणाकाळ जघन्य एक समय,

उत्कृष्ट अंतर्मुहूर्त अधिक दस सागरोपम छे.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

एवं ठिई वि,

णवरं-अंतोमुहुत्तं न भण्णइ। *सेसं तं चेव।*

स्थिति पण आ प्रकारे छे.

विशेष - એમાં અન્તર્મુહૂર્ત નહીં કહેવો જોઈએ. **शेष कथन पूर्ववत् छे.**

एवं एएसु पंचसु सएसु जहा कण्हलेस्सासए गमओ तहा नेयव्वो -जाव- अणंतखुत्तो।

- विया. स. ४०, ६/स.पं., उ. १-११

આ પ્રકારે આ પાંચે શતકોમાં કૃષ્ણલેશ્યા શતકની સમાન અનંતવાર ઉત્પન્ન થઈ ચુક્યા છે પર્યંત આલાપક કહેવા જોઈએ.

सुक्कलेस्ससयं जहा ओहियसयं,

णवरं-संचिट्ठणा ठिई य जहा कण्हलेस्सासए।

शुक्ललेश्याशतक पण औधिकशतकनी समान छे.

विशेष - એનો સંચિટ્ઠણાકાળ અને સ્થિતિ કૃષ્ણ-લેશ્યાશતક સમાન છે.

सेसं तहेव -जाव- अणंतखुत्तो।

-विया. स. ४०, ७/स.पं., उ. १-११

शेष सर्व कथन पूर्ववत् पहेला अनंतवार उत्पन्न थई चुक्या छे पर्यंत समजवुं जोईए.

३७. भवसिद्धियसन्निपंचेंदियमहाजुम्मसएसु उववायाइ बत्तीसदाराणं परूवणं-

૩૭. ભવસિદ્ધિક સંજ્ઞી પંચેન્દ્રિય મહાયુગ્મશતકમાં ઉત્પાતાદિ બત્રીસ દ્વારોનું પ્રરૂપણ :

प. भवसिद्धिय-कडजुम्म-कडजुम्म-सन्नि-पंचेंदिया णं भंते ! कओहिंतो उववज्जंति ?

પ્ર. ભંતે ! ભવસિદ્ધિક કૃતયુગ્મ - કૃતયુગ્મરાશિવાળા સંજ્ઞી પંચેન્દ્રિયજીવ ક્યાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે ?

उ. गोयमा ! *जहा पढमं सन्निसयं तहा नेयव्वं भवसिद्धियाभिलावेणं, णवरं-*

ઉ. ગૌતમ ! ***ભવસિદ્ધિક આલાપકની સાથે પ્રથમ સંજ્ઞીશતકના અનુસાર આ શતક સમજવું જોઈએ, વિશેષ -***

प. भंते ! सव्वपाणा **-जाव-** सव्वसत्ता पुव्वोववन्ना ?

પ્ર. ભંતે ! શું સર્વ પ્રાણ **-યાવત્-** સર્વ સત્વ અહીંયા પહેલાં ઉત્પન્ન થયેલાં છે ?

उ. गोयमा ! णो इणट्ठे समट्ठे।

सेसं तं चेव।

-विया. स. ४०, ८/स.पं., उ. १-११

ઉ. ગૌતમ ! આ અર્થ સમર્થ નથી.

शेष कथन पूर्ववत् समजवुं जोईए.

प. कण्हलेस्स-भवसिद्धिय-कडजुम्म-कडजुम्म-सन्नि-पंचेंदियाणं भंते ! कओहिंतो उववज्जंति ?

પ્ર. ભંતે ! કૃષ્ણલેશ્યી ભવસિદ્ધિક કૃતયુગ્મ - કૃતયુગ્મ રાશિવાળા સંજ્ઞી પંચેન્દ્રિય જીવ ક્યાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે ?

उ. गोयमा ! *एवं एएणं अभिलावेणं जहा ओहिय-कण्हलेस्ससयं।*

-विया. स. ४०, ९/स.पं., उ. १-११

ઉ. ગૌતમ ! ***કૃષ્ણલેશ્યી ઔધિકશતકના અનુસાર આ જ અભિલાપ (સંભાષણ) વડે આ શતક સમજવું જોઈએ.***

एवं नीललेस्स भवसिद्धिएहि वि सयं।

-विया. स. ४०, १०/स.पं., उ. १-११

નીલલેશ્યી ભવસિદ્ધિકશતક પણ આ પ્રકારે સમજવું જોઈએ.

एवं जहा ओहियाणि सन्नि-पंचेंदियाणं सत्तसयाणि भणियाणि एवं भवसिद्धिएहि वि सत्त सयाणि कायव्वाणि,

જે પ્રકારે સંજ્ઞી પંચેન્દ્રિય જીવોના સાત ઔધિકશતક કહ્યા છે તે જ પ્રકારે ભવસિદ્ધિકના પણ સાતે શતક સમજવાં જોઈએ.

णवरं-सत्तसु वि सएसु,

विशेष - સાતે શતકોમાં (આ પ્રશ્ન સમજવો જોઈએ)

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

પ. ભંતે ! સવ્વપાણા **-જાવ-** સવ્વસત્તા પુવ્વોવવન્ના ?

ઉ. ગોયમા ! ણો ઇણટ્ઠે સમટ્ઠે । ***સેસં તં ચેવ ।***
-વિયા. સ. ૪૦, ૧૧-૧૪/સ.પં., ઉ. ૧-૧૧

૩૮. અભવસિદ્ધિય સન્નિપંચેંદિય મહાજુમ્મસએસુ ઉવવાયાઇ બત્તીસદારાણં પરૂવણં-

પ. અભવસિદ્ધિય-કડજુમ્મ-કડજુમ્મ-સન્નિ-પંચેંદિયા ણં ભંતે ! કઓહિંતો ઉવવજ્જંતિ ?

ઉ. ગોયમા ! ***ઉવવાઓ તહેવ અણુત્તરવિમાણવજ્જો ।***

પરિમાણં, અવહારો, ઉચ્ચત્તં, બંધો, વેદો, વેદણં, ઉદયી, ઉદીરણા ય જહા કણ્હલેસ્સસએ ।

કણ્હલેસ્સા વા **-જાવ-** સુક્કલેસ્સા વા ।

નો સમ્મદિટ્ઠી, મિચ્છાદિટ્ઠી, નો સમ્મમિચ્છાદિટ્ઠી ।

નો નાણી, અન્નાણી ।

એવં જહા કણ્હલેસ્સસએ,

ણવરં-નો વિરયા, અવિરયા, નો વિરયાવિરયા

સંચિટ્ઠણા, ઠિઈ ય જહા ઓહિયુદ્દેસએ ।

સમુગ્ઘાયા આઇલ્લગા પંચ ।

ઉવ્વટ્ટણા તહેવ અણુત્તરવિમાણવજ્જં ।

પ. ભંતે ! સવ્વપાણા **-જાવ-** સવ્વસત્તા પુવ્વોવવન્ના ?

ઉ. ગોયમા ! ણો ઇણટ્ઠે સમ્મટ્ઠે,

સેસં જહા કણ્હલેસ્સસએ -જાવ- અણંતક્ખુત્તો ।

એવં સોલસસુ વિ જુમ્મેસુ ।

પ. પઢમસમય-અભવસિદ્ધિય-કડજુમ્મ-કડજુમ્મ-સન્નિ-પંચેંદિયા ણં ભંતે ! કઓહિંતો ઉવવજ્જંતિ ?

ઉ. ગોયમા ! ***જહા સન્નીણં પઢમસમયુદ્દેસએ તહેવ,***

૩૮. અભવસિદ્ધિક સંજ્ઞી પંચેન્દ્રિય મહાયુગ્મ શતકમાં ઉત્પાતાદિ બત્રીસ દ્વારોનું પ્રરૂપણ :

પ્ર. ભંતે ! અભવસિદ્ધિક - કૃતયુગ્મ - કૃતયુગ્મ રાશિવાળા સંજ્ઞી પંચેન્દ્રિય જીવ કયાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે ?

ઉ. ગૌતમ ! ***અનુત્તરવિમાન સિવાય શેષ સર્વ સ્થાનોમાં પૂર્વવત્ ઉપપાત સમજવો જોઈએ.***

એનું પરિમાણ, અપહાર, ઊંચાઈ, બંધ, વેદ, વેદન, ઉદય અને ઉદીરણા કૃષ્ણલેશ્યાશતકના સમાન છે.

તેઓ કૃષ્ણલેશ્યીથી શુક્લલેશ્યી પર્યંત છએ લેશ્યાવાળા હોય છે.

તેઓ સમ્યગ્દૃષ્ટિ અને સમ્યગ્મિથ્યાદૃષ્ટિ હોતાં નથી, માત્ર મિથ્યાદૃષ્ટિ હોય છે.

તેઓ જ્ઞાની હોતાં નથી, અજ્ઞાની હોય છે.

આ પ્રકારે સર્વકથન કૃષ્ણલેશ્યી શતકના સમાન છે.

વિશેષ - તેઓ વિરત અને વિરતાવિરત હોતાં નથી, પરંતુ અવિરત હોય છે.

એનો સંચિટ્ઠણાકાળ અને સ્થિતિ ઔધિક ઉદ્દેશક અનુસાર સમજવો જોઈએ.

એનામાં આરંભના પાંચ સમુદ્ઘાત મળી આવે છે.

અનુત્તર વિમાન સિવાય પૂર્વવત્ ઉદ્વર્તના સમજવી જોઈએ.

પ્ર. ભંતે ! શું સર્વપ્રાણ **-યાવત્-** સર્વ સત્વ પૂર્વે ઉત્પન્ન થયેલાં છે ?

ઉ. ગૌતમ ! આ અર્થ સમર્થ નથી.

શેષ કૃષ્ણલેશ્યા શતકની સમાન અનંતવાર ઉત્પન્ન થયાં છે પર્યંત સમજવું જોઈએ

આ પ્રકારે સોળે યુગ્મો માટે સમજવું જોઈએ.

પ્ર. ભંતે ! પ્રથમ સમયોત્પન્ન અભવસિદ્ધિક કૃતયુગ્મ-કૃતયુગ્મરાશિવાળા સંજ્ઞી પંચેન્દ્રિયજીવ કયાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે ?

ઉ. ગૌતમ ! ***પ્રથમ સમયના સંજ્ઞી ઉદ્દેશકના અનુસાર સર્વત્ર સમજવો જોઈએ.***

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

णवरं-सम्मत्तं, सम्मामिच्छत्तं, नाणं च सव्वत्थ नत्थि ।

सेसं तहेव ।

एवं एत्थ वि एक्कारस उद्देसगा कायव्वा,

पढम-तइय-पंचमा एक्कगमा ।

सेसा अट्ठ वि एक्कगमा ।

- विया. स. ४०, १५/स.पं., उ. १-११

વિશેષ : સમ્યક્ત્વ, સમ્યગ્મિથ્યાત્વ અને જ્ઞાન સર્વત્ર હોતું નથી.

શેષ કથન પૂર્વવત્ છે.

આ પ્રકારે આ શતકમાં પણ અગિયાર ઉદ્દેશક સમજવાં જોઈએ.

એમાંથી પ્રથમ, તૃતીય અને પંચમ આ ત્રણે ઉદ્દેશક સમાન પાઠવાળા છે.

શેષ આઠ ઉદ્દેશકો પણ એક સમાન છે.

૫. कण्हलेस्स-भवसिद्धिय-कडजुम्म-कडजुम्म-सन्नि-पंचेंदिया णं भंते ! कओहिंतो उववज्जंति ?

૫. ભંતે ! કૃષ્ણલેશ્યી - અભવસિદ્ધિક કૃતયુગ્મ-કૃતયુગ્મરાશિવાળા સંજ્ઞી પંચેન્દ્રિયજીવ કયાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે ?

૩. गोयमा ! ***जहा एएसिं चेव ओहियसयं तहा कण्हलेस्ससयंपि, णवरं -***

૩. ગૌતમ ! ***જે પ્રકારે એનું ઔધિક શતક કહ્યું છે તે જ પ્રકારે કૃષ્ણલેશ્યી શતક સમજવું જોઈએ. વિશેષ -***

૫. ते णं भंते ! जीवा कण्हलेस्सा ?

૫. ભંતે ! શું તે જીવો કૃષ્ણલેશ્યાવાળા છે ?

૩. हंता, गोयमा ! कण्हलेसा ।

૩. હા, ગૌતમ ! તે કૃષ્ણલેશ્યાવાળા છે.

ठिई संचिट्ठणा य जहा कण्हलेस्ससए । सेसं तं चेव ।

-विया. स. ४०, १६ / स.पं., उ. १-११

એમની સ્થિતિ અને સંચિટ્ઠણાકાળ કૃષ્ણલેશ્યા શતકના સમાન છે, શેષ કથન પૂર્વવત્ છે.

एवं छहि वि लेसाहिं छ सया कायव्वा जहा कण्हलेस्ससयं,

જે પ્રકારે કૃષ્ણલેશ્યી શતક કહ્યું, તે જ પ્રકારે છયે લેશ્યા સંબંધિત છયે શતક સમજવા જોઈએ.

णवरं-संचिट्ठणा, ठिई य जहेव ओहिएसु तहेव भाणियव्वा,

વિશેષ - સંચિટ્ઠણાકાળ અને સ્થિતિનું કથન ઔધિક શતકના સમાન સમજવું જોઈએ.

णवरं-सुक्कलेसाए उक्कोसेणं एक्कतीसं सागरोवमाइं अंतोमुहुत्तमब्भहियाइं,

વિશેષ - શુક્લલેશ્યાના ઉત્કૃષ્ટ સંચિટ્ઠણાકાળ અન્તર્મુહૂર્ત અધિક એકત્રીસ સાગરોપમ છે.

ठिई एवं चेव ।

સ્થિતિ પણ આ જ પ્રકારે છે.

णवरं-अंतोमुहुत्तो नत्थि, **जहन्नगं तहेव,**

વિશેષ - ઉત્કૃષ્ટ અન્તર્મુહૂર્તથી અધિક નહીં કહેવી જોઈએ. ***જઘન્ય એ જ પ્રકારે સમજવું જોઈએ.***

सव्वत्थ सम्मत्तं, नाणाणि नत्थि ।

એનામાં સર્વત્ર સમ્યક્ત્વ અને જ્ઞાન હોતું નથી,

विरई, विरयाविरई, अणुत्तरविमाणोववत्ती एयाणि नत्थि ।

એની વિરતિ, વિરતાવિરતિ અને અનુત્તરવિમાનોમાં ઉત્પત્તિ હોતી નથી.

૫. भंते ! सव्वपाणा **-जाव-** सव्व सत्ता पुव्वोववन्ना ?

૫. ભંતે ! સર્વ પ્રાણ **-યાવત્-** સર્વ સત્વ પૂર્વમાં ઉત્પન્ન થયેલાં છે ?

૩. गोयमा ! नो इणट्ठे समट्ठे ।

૩. ગૌતમ ! આ અર્થ સમર્થ નથી.

एवं एयाणि सत्त अभवसिद्धीय-महाजुम्मसयाणि भवंति ।

-विया. स. ४०, १७-२१ / स.पं., उ. १-११

આ પ્રકારે એ સાત અભવસિદ્ધિક મહાયુગ્મશતક હોય છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

एवं एयाणि एक्कवीसं सन्निमहाजुम्मसयाणि ।

सव्वाणि वि एक्कासीइं महाजुम्मसयाणि ।

- विया. स. ४०, सु. १

આ પ્રકારે આ સંજ્ઞી પંચેન્દ્રિયના એકવીસ મહાયુગ્મશતક થયા.

બધાં મળીને મહાયુગ્મ-સંબંધિત એકાસી શતક સંપૂર્ણ થયા.

३९. रासिजुम्मस्स भेया तेसिं लक्खणाणि य परूवणं-

प. कइ णं भंते ! रासीजुम्मा पण्णत्ता ?

उ. गोयमा ! चत्तारि रासीजुम्मा पण्णत्ता, तं जहा-

१. कडजुम्मे **-जाव-** ४. कलिओए ।

प. से केणट्ठेणं भंते ! एवं वुच्चइ-

"चत्तारि रासीजुम्मा पण्णत्ता, तं जहा-

१. कडजुम्मे **-जाव-** ४. कलिओए ?"

उ. गोयमा ! जेणं रासी चउक्कएणं अवहारेणं अवहीरमाणे चउपज्जवसिए, से तं रासीजुम्म कडजुम्मे **एवं-जाव-** जेणं रासी चउक्कएणं अवहारेणं अवहीरमाणे एगपज्जवसिए, से तं रासीजुम्म कलिओए ।

से तेणट्ठेणं गोयमा । एवं वुच्चइ-

"चत्तारि रासीजुम्मा पण्णत्ता, तं जहा-

१. कडजुम्मे **-जाव-** ४. कलिओए ।"

-विया. स. ४१, उ. १, सु. १

૩૯. રાશિયુગ્મના ભેદ અને એમના લક્ષણોનું પ્રરૂપણ :

પ્ર. ભંતે ! રાશિયુગ્મ કેટલા કહેવામાં આવ્યા છે ?

ઉ. ગૌતમ ! રાશિયુગ્મ ચાર કહેવામાં આવ્યા છે, જેમકે-

૧. કૃતયુગ્મ **-યાવત્-** ૪. કલ્યોજ.

પ્ર. ભંતે ! કયા કારણથી એમ કહેવાય છે કે -

"રાશિયુગ્મ ચાર છે, જેમકે -

૧. કૃતયુગ્મ **-યાવત્-** ૪. કલ્યોજ."

ઉ. ગૌતમ ! જે રાશિમાંથી ચાર-ચાર અપહાર (બાદ) કરતાં અંતમાં ચાર શેષ રહે, તે રાશિ યુગ્મ 'કૃતયુગ્મ' કહેવાય છે. **આ પ્રકારે -યાવત્-** જે રાશિમાંથી ચાર-ચાર અપહાર (બાદ) કરતાં અંતમાં એક શેષ રહે, તે રાશિયુગ્મ 'કલ્યોજ' કહેવાય છે.

આ કારણથી ગૌતમ ! એમ કહેવાય છે કે -

રાશિયુગ્મ ચાર છે, જેમકે -

૧. કૃતયુગ્મ **-યાવત્-** ૪. કલ્યોજ.

४०. रासीजुम्म कडजुम्मेसु चउवीसदंडएसु उववायाइ परूवणं-

प. **दं. १.** रासीजुम्म-कडजुम्म नेरइया णं भंते ! कओहिंतो उववज्जंति ?

उ. गोयमा ! ***उववाओ जहा वक्कंतीए ।***

प. ते णं भंते ! जीवा एगसमएणं केवइया उववज्जंति ?

उ. गोयमा ! चत्तारि वा, अट्ठ वा, बारस वा, सोलस वा, संखेज्जा वा, असंखेज्जा वा उववज्जंति ।

प. ते णं भंते ! जीवा किं संतरं उववज्जंति, निरंतरं उववज्जंति ?

उ. गोयमा ! संतरं पि उववज्जंति, निरंतरं पि उववज्जंति ।

संतरं उववज्जमाणा जहण्णेणं एक्कं समयं, उक्कोसेणं असंखेज्जे समये अंतरं कट्टु उववज्जंति ।

૪૦. રાશિયુગ્મ કૃતયુગ્મવાળા ચોવીસદંડકોમાં ઉત્પાતાદિનું પ્રરૂપણ :

પ્ર. **દં.૧.** ભંતે ! રાશિયુગ્મ કૃતયુગ્મવાળા નૈરયિક કયાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે ?

ઉ. ગૌતમ ! ***એનો ઉપપાત (દેવ અથવા નારકજીવની ઉત્પત્તિ) વ્યુત્ક્રાંતિપદના અનુસાર સમજવો જોઈએ.***

પ્ર. ભંતે ! તે જીવો એક સમયમાં કેટલા ઉત્પન્ન થાય છે ?

ઉ. ગૌતમ ! તેઓ ચાર, આઠ, બાર, સોળ, સંખ્યાત અથવા અસંખ્યાત ઉત્પન્ન થાય છે.

પ્ર. ભંતે ! તે જીવો સાન્તર ઉત્પન્ન થાય છે કે નિરન્તર ઉત્પન્ન થાય છે ?

ઉ. ગૌતમ ! તે જીવો સાન્તર પણ ઉત્પન્ન થાય છે અને નિરંતર પણ ઉત્પન્ન થાય છે.

સાન્તર ઉત્પન્ન થાય ત્યારે જઘન્ય એક સમય અને ઉત્કૃષ્ટ અસંખ્યાત સમયનું અંતર રાખીને ઉત્પન્ન થાય છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

निरंतरं उववज्जमाणा जहण्णेणं दो समया, उक्कोसेणं असंखेज्जा समया अणुसमयं अविरहियं निरंतरं उववज्जंति ।

નિરંતર ઉત્પન્ન થાય ત્યારે જઘન્ય બે સમય અને ઉત્કૃષ્ટ અસંખ્યાત સમય સુધી નિરંતર પ્રતિસમય અવિરહિતરૂપે ઉત્પન્ન થાય છે.

प. ते णं भंते ! जीवा जं समयं कडजुम्मा तं समयं तेओया ?

जं समयं तेओया तं समयं कडजुम्मा ?

પ્ર. ભંતે ! તે જીવો જે સમયે કૃતયુગ્મરાશિવાળા હોય છે, તે જ સમયે શું ત્યોજરાશિવાળા પણ હોય છે ?

જે સમયે ત્યોજરાશિવાળા હોય છે, તે જ સમયે શું કૃતયુગ્મરાશિવાળા પણ હોય છે ?

उ. गोयमा ! णो इणट्ठे समट्ठे ।

ઉ. ગૌતમ ! આ અર્થ સમર્થ નથી.

प. जं समयं कडजुम्मा तं समयं दावरजुम्मा, जं समयं दावरजुम्मा तं समयं कडजुम्मा ?

પ્ર. ભંતે ! તે જીવો જે સમયે કૃતયુગ્મવાળા હોય છે, તે જ સમયે શું દ્વાપરયુગ્મવાળા હોય છે, જે સમયે તેઓ દ્વાપરયુગ્મવાળા હોય છે, તે જ સમયે શું કૃતયુગ્મવાળા હોય છે ?

उ. गोयमा ! नो इणट्ठे समट्ठे ।

ઉ. ગૌતમ ! આ અર્થ સમર્થ નથી.

प. जं समयं कडजुम्मा तं समयं कलिओया, जं समयं कलिओया तं समयं कडजुम्मा ?

પ્ર. ભંતે ! તે જીવો જે સમયે કૃતયુગ્મવાળા હોય છે, તે જ સમયે શું કલ્યોજ હોય છે, જે સમયે કલ્યોજવાળા હોય છે, તે જ સમયે શું કૃતયુગ્મરાશિવાળા હોય છે ?

उ. गोयमा ! नो इणट्ठे समट्ठे ।

ઉ. ગૌતમ ! આ અર્થ સમર્થ નથી.

प. ते णं भंते ! जीवा कहं उववज्जंति ?

પ્ર. ભંતે ! તે જીવો (નૈરયિક) કેવી રીતે ઉત્પન્ન થાય છે ?

उ. गोयमा ! से जहानामए पवए पवमाणे अज्झवसाण निवत्तिएणं करणोवाएणं सेयकाले तं ठाणं विप्पजहित्ता पुरिमठाणं उवसंपज्जित्ताणं विहरइ, एवामेव ते वि जीवा पवओविव पवमाणा अज्झवसाणं निव्वत्तिएणं करणोवाएणं सेयकाले तं भवं विप्पजहित्ता पुरिमं भवं उवसंपज्जित्ताणं विहरंति **-जाव-** आयप्पयोगेणं उववज्जंति, नो परप्पयोगेणं उववज्जंति ।

ઉ. ગૌતમ ! જેવી રીતે કોઈ કૂદનાર પુરુષ કૂદતાં-કૂદતાં અધ્યવસાય (પુરુષાર્થ) નિષ્પન્ન ક્રિયા સાધન દ્વારા પોતાના પૂર્વસ્થાનને છોડી ભવિષ્યકાળમાં આગળના સ્થાનને પ્રાપ્ત કરે છે, તેવી જ રીતે તે જીવો પણ કૂદનારની જેમ કૂદતાં-કૂદતાં અધ્યવસાય નિષ્પન્ન ક્રિયા સાધન દ્વારા પૂર્વભવને ત્યજીને આગામીભવને પ્રાપ્ત કરી ઉત્પન્ન થાય છે **-યાવત્-** તેઓ આત્મપ્રયોગ દ્વારા ઉત્પન્ન થાય છે, પર-પ્રયોગ દ્વારા ઉત્પન્ન થતાં નથી.

प. ते णं भंते ! जीवा किं आयजसेणं उववज्जंति, आय अजसेणं उववज्जंति ?

પ્ર. ભંતે ! તે જીવો આત્મ-યશ (આત્મ-સંયમ) દ્વારા ઉત્પન્ન થાય છે કે આત્મ-અયશ (આત્મ-અસંયમ) દ્વારા ઉત્પન્ન થાય છે ?

उ. गोयमा ! नो आयजसेणं उववज्जंति, आयअजसेणं उववज्जंति ।

ઉ. ગૌતમ ! તે આત્મ-યશ દ્વારા ઉત્પન્ન નથી થતા પરંતુ આત્મ-અયશ દ્વારા ઉત્પન્ન થાય છે.

प. जइ आयअजसेणं उववज्जंति किं आयजसं उवजीवंति, आयअजसं उवजीवंति ?

પ્ર. જો તે જીવો આત્મ-અયશ દ્વારા ઉત્પન્ન થાય છે તો તેઓ શું આત્મ-યશ દ્વારા જીવનનિર્વાહ કરે છે કે આત્મ-અયશ દ્વારા જીવનનિર્વાહ કરે છે ?

उ. गोयमा ! नो आयजसं उवजीवंति, आयअजसं उवजीवंति ।

ઉ. ગૌતમ ! તે જીવો આત્મ-યશ દ્વારા જીવનનિર્વાહ નથી કરતાં, પરંતુ આત્મ-અયશ દ્વારા જીવનનિર્વાહ કરે છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

प. जइ आयअजसं उवजीवंति किं सलेस्सा, अलेस्सा ?

उ. गोयमा ! सलेस्सा, नो अलेस्सा ।

प. जइ सलेस्सा किं सकिरिया, अकिरिया ?

उ. गोयमा ! सकिरिया, नो अकिरिया ।

प. जइ सकिरिया तेणेव भवग्गहणेणं सिज्झंति **-जाव-** सव्वदुक्खाणं अंत करेंति ?

उ. गोयमा ! नो इणट्ठे समट्ठे ।

प. दं. २. रासीजुम्म-कडजुम्म-असुरकुमारा णं भंते ! कओहिंतो उववज्जंति ?

उ. गोयमा ! ***जहेव नेरइया तहेव निरवसेसं ।***

प्र. જો તેઓ આત્મ-અયશ દ્વારા જીવનનિર્વાહ કરે છે, તો તે સલેશ્યી હોય છે કે અલેશ્યી હોય છે ?

ઉ. ગૌતમ ! તેઓ સલેશ્યી હોય છે, અલેશ્યી હોતાં નથી.

પ્ર. જો તેઓ સલેશ્યી હોય છે તો ક્રિયાસહિત હોય છે કે ક્રિયારહિત હોય છે ?

ઉ. ગૌતમ ! તેઓ સક્રિય હોય છે, અક્રિય હોતાં નથી.

પ્ર. જો તેઓ સક્રિય હોય છે તો શું આ ભવને ગ્રહણ કરીને સિદ્ધ થાય છે **-યાવત્-** સર્વદુઃખોનો અંત કરે છે ?

ઉ. ગૌતમ ! આ અર્થ સમર્થ નથી.

પ્ર. **દં.૨.** ભંતે ! રાશિયુગ્મ-કૃતયુગ્મરાશિવાળા અસુરકુમાર કયાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે ?

ઉ. ગૌતમ ! ***જે પ્રકારે નૈરયિકના વિષયમાં સમજાવવામાં આવ્યું છે, તે જ પ્રકારે અહિંયા પણ સંપૂર્ણરીતે સમજવું જોઈએ.***

दं. ३-२०. *एवं -जाव- पंचेंदिय-तिरिक्खजोणिया,*

णवरं-वणस्सइकाइया **-जाव-** असंखेज्जा वा, अणंता वा उववज्जंति ।

सेसं तं चेव ।

दं. २१. *मणुस्सा वि एवं चेव -जाव- नो आयजसेणं उववज्जंति, आयअजसेणं उववज्जंति ।*

દં.૩-૨૦. *આ પ્રકારે પંચેન્દ્રિયતિર્યંચયોનિક પર્યંત સર્વકથન સમજવું જોઈએ.*

વિશેષ - વનસ્પતિકાયિક જીવ-**યાવત્-** અસંખ્યાત કે અનંત ઉત્પન્ન થાય છે.

શેષ સર્વ કથન પૂર્વ સમાન છે.

દં.૨૧. *મનુષ્યોનું કથન પણ આ પ્રકારે તે આત્મ-યશ દ્વારા ઉત્પન્ન નથી થતાં, પરંતુ આત્મ-અયશ દ્વારા ઉત્પન્ન થાય છે પર્યંત સમજવું જોઈએ.*

प. जइ आयअजसेणं उववज्जंति किं आयजसं उवजीवंति, आयअजसं उवजीवंति ?

उ. गोयमा ! आयजसं पि उवजीवंति, आयअजसं पि उवजीवंति ।

प. जइ आयजसं उवजीवंति किं सलेस्सा, अलेस्सा ?

उ. गोयमा ! सलेस्सा वि, अलेस्सा वि ।

प. जइ अलेस्सा किं सकिरिया, अकिरिया ?

उ. गोयमा ! नो सकिरिया, अकिरिया ।

પ્ર. જો તે (મનુષ્ય) આત્મ-અયશ દ્વારા ઉત્પન્ન થાય છે તો શું તે આત્મ-યશ દ્વારા જીવન-નિર્વાહ કરે છે કે આત્મ-અયશ દ્વારા જીવનનિર્વાહ કરે છે ?

ઉ. ગૌતમ ! તે આત્મ-યશ દ્વારા જીવન-નિર્વાહ કરે છે અને આત્મ-અયશ દ્વારા પણ જીવનનિર્વાહ કરે છે.

પ્ર. જો તેઓ આત્મયશ દ્વારા જીવન-નિર્વાહ કરે છે તો સલેશ્યી હોય છે કે અલેશ્યી હોય છે ?

ઉ. ગૌતમ ! તેઓ સલેશ્યી પણ હોય છે અને અલેશ્યી પણ હોય છે.

પ્ર. જો તેઓ અલેશ્યી હોય છે તો સક્રિય હોય છે કે અક્રિય હોય છે ?

ઉ. ગૌતમ ! તેઓ સક્રિય નથી હોતાં, પરંતુ અક્રિય હોય છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

પ. जइ अकिरिया तेणेव भवग्गहणेणं सिज्जंति **-जाव-** सव्वदुक्खाणं अंतं करेंति ?

પ્ર. જો તે અક્રિય હોય છે તો શું એ જ ભવને ગ્રહણ કરી સિદ્ધ થાય છે **-યાવત્-** સર્વદુઃખોનો અંત કરે છે ?

उ. हंता, गोयमा ! सिज्झंति **-जाव-** सव्वदुक्खाणं अंतं करेंति ।

ઉ. હા, ગૌતમ ! તેઓ એ જ ભવમાં સિદ્ધ થાય છે **-યાવત્-** સર્વદુઃખોનો અંત કરે છે.

પ. जइ सलेस्सा किं सकिरिया, अकिरिया ?

પ્ર. જો તેઓ સલેશ્યી હોય છે તો સક્રિય હોય છે કે અક્રિય હોય છે ?

उ. गोयमा ! सकिरिया, नो अकिरिया ।

ઉ. ગૌતમ ! તેઓ સક્રિય હોય છે, અક્રિય હોતાં નથી.

પ. जइ सकिरिया तेणेव भवग्गहणेणं सिज्जंति **-जाव-** सव्वदुक्खाणं अंतं करेंति ?

પ્ર. જો તેઓ સક્રિય હોય છે તો શું એ જ ભવને ગ્રહણ કરી સિદ્ધ થાય છે **-યાવત્-** સર્વદુઃખોનો અંત કરે છે ?

उ. गोयमा ! अत्थेगइया तेणेव भवग्गहणेणं सिज्झंति **-जाव-** सव्वदुक्खाणं अंतं करेंति, अत्थेगइया नो तेणेव भवग्गहणेणं सिज्झंति **-जाव-** नो सव्वदुक्खाणं अंतं करेंति ।

ઉ. ગૌતમ ! કેટલાક (મનુષ્ય) એ જ ભવમાં સિદ્ધ થાય છે **-યાવત્-** સર્વદુઃખોનો અંત કરે છે, કેટલાક મનુષ્ય એ જ ભવમાં સિદ્ધ નથી થતા **-યાવત્-** સર્વદુઃખોનો અંત કરતાં નથી.

પ. जइ आयअजसं उवजीवंति किं सलेस्सा, अलेस्सा ?

પ્ર. જો તેઓ આત્મ-અયશ દ્વારા જીવન-નિર્વાહ કરે છે તો સલેશ્યી હોય છે કે અલેશ્યી હોય છે ?

उ. गोयमा ! सलेस्सा, नो अलेस्सा ।

ઉ. ગૌતમ ! તેઓ સલેશ્યી હોય છે, અલેશ્યી હોતાં નથી.

પ. जइ सलेस्सा किं सकिरिया अकिरिया ?

પ્ર. જો તેઓ સલેશ્યી હોય છે તો શું સક્રિય હોય છે કે અક્રિય હોય છે ?

उ. गोयमा ! सकिरिया, नो अकिरिया ।

ઉ. ગૌતમ ! તેઓ સક્રિય હોય છે, અક્રિય હોતાં નથી.

પ. जइ सकिरिया तेणेव भवग्गहणेणं सिज्झंति **-जाव-** सव्वदुक्खाणं अंतं करेंति ?

પ્ર. જો તેઓ સક્રિય હોય છે તો શું એ જ ભવમાં સિદ્ધ થાય છે **-યાવત્-** સર્વ દુઃખોનો અંત કરે છે ?

उ. गोयमा ! नो इणट्ठे समट्ठे ।

ઉ. ગૌતમ ! આ અર્થ સમર્થ નથી.

दं. २२-२४. ***वाणमंतर-जोइसिय-वेमाणिया जहा नेरइया ।***

દં.૨૨-૨૪. ***વાણવ્યન્તર, જ્યોતિષ્ક અને વૈમાનિકોનું કથન નૈરયિકોના સમાન છે.***

-विया. स. ४१, उ. १, सु. २-११

४१. रासीजुम्मतेएसु चउवीसदंडएसु उववायाइ परूवणं-

૪૧. રાશિ-યુગ્મ ત્ર્યોજરાશિવાળા ચોવીસ દંડકોમાં ઉત્પાતાદિનું પ્રરૂપણ :

પ. **दं. १.** रासीजुम्मतेओय-नेरइया णं भंते ! कओहिंतो उववज्जंति ?

किं नेरइएहिंतो उववज्जंति **-जाव-** देवेहिंतो उववज्जंति ?

પ્ર. **દં.૧.** ભંતે ! રાશિયુગ્મ-ત્ર્યોજરાશિવાળા નૈરયિક ક્યાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે ?

શું તેઓ નૈરયિકોથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે **-યાવત્-** દેવોથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે ?

उ. गोयमा ! ***उववाओ जहा वक्कंतिए ।***

ઉ. ગૌતમ ! ***એનો ઉપપાત વ્યુત્ક્રાંતિ પદના અનુસાર સમજવો જોઈએ.***

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

णवरं-परिमाणं--तिण्णि वा, सत्त वा, एक्कारस वा, पन्नरस वा, संखेज्जा वा, असंखेज्जा वा उववज्जंति।

संतरं तहेव।

प. ते णं भंते ! जीवा जं समयं तेओया तं समयं कडजुम्मा ?

जं समयं कडजुम्मा तं समयं तेओया ?

उ. गोयमा ! णो इणट्ठे समट्ठे।

प. ते णं भंते ! जीवा जं समयं तेओया तं समयं दावरजुम्मा ?

जं समयं दावरजुम्मा तं समयं तेओया ?

उ. गोयमा ! णो इणट्ठे समट्ठे।

एवं कलिओएण वि समं।

दं. २-२४. ***सेसं तं चेव -जाव- वेमाणिया,***

णवरं-उववाओ सव्वेसिं जहा वक्कंतिए।

-विया. स. ४१, उ. २, सु. १-३

विशेष - परिमाण त्रण, सात, अगियार, पंदर संख्यात के असंख्यात उत्पन्न थाय छे.

सान्तर निरंतरनुं कथन पूर्ववत् समजवुं जोईओ.

प्र. भंते ! ते जीव जे समये त्र्योजराशिवाळा होय छे तो शुं ओ समये (तेओ) कृतयुग्मराशिवाळा होय छे ?

जे समये कृतयुग्मराशिवाळा होय छे, शुं ओ समये त्र्योजराशिवाळा होय छे ?

उ. गौतम ! आ अर्थ समर्थ नथी.

प्र. भंते ! जे समये ते जीवो त्र्योजराशिवाळा होय छे तो शुं ओ समये द्वापरयुग्मराशिवाळा होय छे ?

जे समये तेओ द्वापरयुग्मराशिवाळा होय छे तो शुं ओ समये तेओ त्र्योजराशिवाळा होय छे ?

उ. गौतम ! आ अर्थ समर्थ नथी.

कल्योजराशिनी साथे कृतयुग्मादिराशिनुं कथन पण आ ज प्रकारे समजवुं जोईओ.

दं.२-२४. ***शेष सर्व कथन पूर्ववत् वैमानिक पर्यंत समजवुं जोईओ.***

विशेष - सर्वनो उपपात व्युत्क्रांति पदानुसार समजवो जोईओ.

४२. रासीजुम्मदावर जुम्मेसु चउवीसदंडएसु उववायाइ परूवणं -

४२. राशियुग्म-द्वापरयुग्मवाळा चोवीसं दंडकोमां उत्पातादिनुं प्ररूपण :

प. **दं.१.** रासीजुम्म-दावरजुम्म-नेरइया णं भंते ! कओहिंतो उववज्जंति ?

किं नेरइएहिंतो उववज्जंति **-जाव-** देवेहिंतो उववज्जंति ?

उ. गोयमा ! ***उववाओ जहा वक्कंतिए।***

णवरं-परिमाणं दो वा, छ वा, दस वा, संखेज्जा वा, असंखेज्जा वा उववज्जंति।

प. ते णं भंते ! जीवा जं समयं दावरजुम्मा तं समयं कडजुम्मा ? जं समयं कडजुम्मा तं समयं दावरजुम्मा ?

उ. गोयमा ! णो इणट्ठे समट्ठे।

एवं तेयोएण वि समं।

प्र. **दं.१.** भंते ! राशियुग्म-द्वापरयुग्मराशिवाळा नैरयिक क्यांथी आवीने उत्पन्न थाय छे ?

शुं तेओ नैरयिकोथी आवीने उत्पन्न थाय छे **-यावत्-** देवोथी आवीने उत्पन्न थाय छे ?

उ. गौतम ! ***एनो उपपात व्युत्क्रांतिपदना अनुसार समजवो जोईओ.***

विशेष-परिमाण बे, छ, दस, संख्यात के असंख्यात उत्पन्न थाय छे.

प्र. भंते ! ते जीवो जे समये द्वापरयुग्मवाळा होय छे तो शुं ते समये कृतयुग्मवाळा होय छे ? जे समये कृतयुग्मवाळा होय छे तो शुं ते समये द्वापरयुग्म-वाळा होय छे ?

उ. गौतम ! आ अर्थ समर्थ नथी.

आ ज प्रकारे त्र्योजराशिवाळा साथे पण समजवुं जोईओ.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

एवं कलिओएण वि समं ।

આ જ પ્રકારે કલ્યોજરાશિવાળા સાથે પણ સમજવું જોઈએ.

दं. २-२४. *सेसं जहा पढमुद्देसए -जाव- वेमाणिया ।*
- विया. स. ४१, उ. ३, सु. १-३

દં.૨-૨૪. *શેષ સર્વ કથન વૈમાનિકો પર્યંત પ્રથમ ઉદ્દેશકના સમાન છે.*

४३. रासीजुम्मकलिओएसु चउवीसदंडएसु उववायाइ परूवणं-

४૩. રાશિયુગ્મ-કલ્યોજરાશિવાળા ચોવીસ દંડકોમાં ઉત્પાતાદિનું પ્રરૂપણ :

प. दं. १. जइ रासीजुम्म-कलिओय-नेरइया णं भंते ! कओहिंतो उववज्जंति ?

किं नेरइएहिंतो उववज्जंति **-जाव-** देवेहिंतो उववज्जंति ?

પ્ર. દં.૧. ભંતે ! રાશિયુગ્મ-કલ્યોજરાશિવાળા નૈરયિક ક્યાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે ?

શું તેઓ નૈરયિકોથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે **-યાવત્-** દેવોથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે ?

उ. गोयमा ! *उववाओ जहा वक्कंतीए ।*

ઉ. ગૌતમ ! *એનો ઉપપાત વ્યુત્ક્રાંતિપદના અનુસાર સમજવો જોઈએ.*

णवरं-परिमाणं एक्को वा, पंच वा, नव वा, तेरस वा, संखेज्जा वा, असंखेज्जा वा उववज्जंति ।

વિશેષ - પરિમાણ એક, પાંચ, નવ, તેર, સંખ્યાત કે અસંખ્યાત ઉત્પન્ન થાય છે.

प. ते णं भंते ! जीवा जं समयं कलिओया तं समयं कडजुम्मा ?

जं समयं कडजुम्मा, तं समयं कलिओया ?

પ્ર. ભંતે ! તે જીવો જે સમયે કલ્યોજ છે તો શું તે જ સમયે કૃતયુગ્મવાળા હોય છે ?

જે સમયે કૃતયુગ્મ છે, શું તે જ સમયે કલ્યોજવાળા હોય છે ?

उ. गोयमा ! नो इणट्ठे समट्ठे ।

एवं तेओयेण वि समं ।

ઉ. ગૌતમ ! આ અર્થ સમર્થ નથી.

એ જ પ્રકારે ત્યોજની સાથે કૃતયુગ્માદિનું કથન સમજવું જોઈએ.

एवं दावरजुम्मेण वि समं ।

દ્વાપરયુગ્મની સાથે કૃતયુગ્માદિનું કથન પણ એ જ પ્રકારે સમજવું જોઈએ.

दं. २-२४. *सेसं जहा पढमुद्देसए -जाव- वेमाणिया ।*
- विया. स. ४१, उ. ४, सु. १-३

દં. ૨-૨૪. *શેષ સર્વકથન પ્રથમ ઉદ્દેશકના સમાન વૈમાનિક પર્યંત સમજવું જોઈએ.*

४४. सलेस्स रासीजुम्म कडजुम्माइ चउवीसदंडएसु उववायाइ परूवणं-

४૪. સલેશ્ય રાશિયુગ્મ કૃતયુગ્માદિવાળા ચોવીસ દંડકોમાં ઉત્પાતાદિનું પ્રરૂપણ :

प. कण्हलेस्स-रासीजुम्म-कडजुम्म-नेरइया णं भंते ! कओहिंतो उववज्जंति ?

પ્ર. ભંતે ! કૃષ્ણલેશ્યી રાશિયુગ્મ-કૃતયુગ્મરાશિવાળા નૈરયિક ક્યાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે ?

उ. गोयमा ! *उववाओ जहा धूमप्पभाए ।*

ઉ. ગૌતમ ! *એનો ઉપપાત ધૂમપ્રભાપૃથ્વીના નૈરયિકોના સમાન સમજવો જોઈએ.*

सेसं जहा पढमुद्देसए ।

શેષ સર્વ કથન પ્રથમ ઉદ્દેશકના અનુસાર સમજવું જોઈએ.

असुरकुमाराणं तहेव एवं -जाव- वाणमंतराणं ।

અસુરકુમારોના વિષયમાં પણ આ જ પ્રકારે વાણવ્યન્તરો પર્યંત સમજવું જોઈએ.

मणुस्साण वि जहेव नेरइयाणं ।

મનુષ્યના વિષયમાં પણ નૈરયિકોની સમાન કથન કરવું જોઈએ.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

आयअजसं उवजीवंति ।

તેઓ આત્મ-અયશ (અસંયમ) પૂર્વક જીવન-નિર્વાહ કરે છે.

अलेस्सा अकिरिया, तेणेव भवग्गहणेणं सिज्झंति एवं न भाणियव्वं ।

અલેશ્યી અક્રિય તથા એ જ ભવમાં સિદ્ધ થવાનું કથન નહીં કરવું જોઈએ.

सेसं जहा पढमुद्देसए ।

શેષ સર્વકથન પ્રથમોદ્દેશકના સમાન છે.

-विया. स. ४१, उ. ५, सु. १-३

कण्हलेस्सतेयोएहि वि एवं चेव उद्देसओ ।

કૃષ્ણલેશ્યી ત્ર્યોજરાશિ નૈરયિકનું ઉદ્દેશક પણ આ જ પ્રકારે સમજવું જોઈએ.

-विया. स. ४१, उ. ६, सु. १

कण्हलेस्सदावरजुम्मेहि वि एवं चेव उद्देसओ ।

કૃષ્ણલેશ્યી દ્વાપરયુગ્મરાશિવાળા નૈરયિકનું ઉદ્દેશક પણ આ જ પ્રકારે સમજવો જોઈએ.

-विया. स. ४१, उ. ७, सु. १

कण्हलेस्सकलिओएहि वि एवं चेव उद्देसओ ।

કૃષ્ણલેશ્યી કલ્યોજરાશિવાળા નૈરયિકોનું ઉદ્દેશક પણ આ જ પ્રકારે સમજવો જોઈએ.

परिमाणं संवेहो य जहा ओहिएसु उद्देसएसु ।

એનું પરિમાણ અને સંવેધ ઔધિક ઉદ્દેશકના અનુસાર સમજવું જોઈએ.

-विया. स. ४१, उ. ८, सु. १

जहा कण्हलेस्सेहिं एवं नीललेस्सेहि वि चत्तारि उद्देसगा भाणियव्वा निरवसेसा,

જે પ્રકારે કૃષ્ણલેશ્યાના ચાર ઉદ્દેશક કહ્યા એ જ પ્રકારે નીલલેશ્યાના પણ સમગ્રરૂપે ચાર ઉદ્દેશક સમજવા જોઈએ.

णवरं-नेरइयाणं उववाओ जहा वालुयप्पभाए ।

વિશેષ - નૈરયિકોના ઉપપાતનું કથન વાલુકાપ્રભાની સમાન સમજવું જોઈએ.

सेसं तं चेव ।

શેષ સર્વ કથન પૂર્વવત્ છે.

-विया. स. ४१, उ. ९-१२, सु. १

काउलेस्से वि एवं चेव चत्तारि उद्देसगा कायव्वा ।

આ જ પ્રકારે કાપોતલેશ્યાના પણ ચાર ઉદ્દેશક સમજવાં જોઈએ.

णवरं-नेरइयाणं उववाओ जहा रयणप्पभाए ।

વિશેષ - નૈરયિકોનો ઉપપાત રત્નપ્રભા પૃથ્વીના સમાન સમજવો જોઈએ.

सेसं तं चेव ।

શેષ સર્વ કથન પૂર્વવત્ છે.

-विया. स. ४१, उ. १३-१६, सु. १

प. तेउलेस्सरासीजुम्म-कडजुम्म-असुरकुमारा णं भंते ! कओहिंतो उववज्जंति ?

પ્ર. ભંતે ! તેજોલેશ્યાવાળા રાશિયુગ્મ-કૃતયુગ્મરૂપ અસુરકુમાર કયાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે ?

उ. गोयमा ! ***एवं चेव ।***

णवरं-जेसु तेउलेस्सा अत्थि तेसु भाणियव्वं ।

ઉ. ગૌતમ ! ***એનું કથન પૂર્વવત્ સમજવું જોઈએ.***

વિશેષ - જેનામાં તેજોલેશ્યા હોય છે એના માટે જ સમજવું જોઈએ.

एवं एए वि कण्हलेस्ससरिसा चत्तारि उद्देसगा कायव्वा ।

આ પ્રકારે એના પણ કૃષ્ણલેશ્યા સદૃશ ચાર ઉદ્દેશક સમજવાં જોઈએ.

-विया. स. ४१, उ. १७-२०, सु. १

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

एवं पम्हलेस्साए वि चत्तारि उद्देसगा कायव्वा ।

આ જ પ્રકારે પદ્મલેશ્યાના પણ ચાર ઉદ્દેશક સમજવાં જોઈએ.

पंचेंदियतिरिक्खजोणियाणं, मणुस्साणं, वेमाणियाण य एएसिं पम्हलेस्सा, सेसाणं नत्थि ।

પંચેન્દ્રિય તિર્યંચયોનિક, મનુષ્ય અને વૈમાનિકોમાં પદ્મલેશ્યા હોય છે. બાકીમાં હોતી નથી.

-विया. स. ४१, उ. २१-२४, सु. १

जहा पम्हलेस्साए एवं सुक्कलेस्साए वि चत्तारि उद्देसगा कायव्वा,

જે પ્રકારે પદ્મલેશ્યાના ચાર ઉદ્દેશક કહ્યા છે તે જ પ્રકારે શુક્લલેશ્યાના પણ ચાર ઉદ્દેશક સમજવાં જોઈએ.

णवरं-मणुस्साणं गमओ जहा ओहिय उद्देसएसु, *सेसं तं चेव ।*

વિશેષ - મનુષ્યોને માટે ઔધિક ઉદ્દેશકના અનુસાર સમજવું જોઈએ. **શેષ સર્વ કથન પૂર્વવત્ છે.**

एवं एए छसु लेस्सासु चउवीसं उद्देसगा भवंति ।

આ જ પ્રકારે આ છ લેશ્યાઓના ચોવીસ ઉદ્દેશક હોય છે.

ओहिया चत्तारि ।

ચાર ઔધિક ઉદ્દેશક છે.

सव्वेए अट्ठावीसं उद्देसगा भवंति ।

આ બધાં મળીને અઠ્યાવીસ ઉદ્દેશક થાય છે.

-विया. स. ४१, उ. २५-२८, सु. १-२

४५. भवसिद्धीय रासीजुम्म कडजुम्माइ चउवीसदंडएसु उववायाइ परूवणं-

૪૫. ભવસિદ્ધિક રાશિયુગ્મ કૃતયુગ્માદિવાળા ચોવીસ દંડકોમાં ઉત્પાતાદિનું પ્રરૂપણ :

प. भवसिद्धीय-रासीजुम्म-कडजुम्म-नेरइया णं भंते ! कओहिंतो उववज्जंति ?

પ્ર. ભંતે ! ભવસિદ્ધિક રાશિયુગ્મ-કૃતયુગ્મરાશિવાળા નૈરયિક કયાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે ?

उ. गोयमा ! *जहा ओहिया पढमगा चत्तारि उद्देसगा तहेव निरवसेसं एए चत्तारि उद्देसगा ।*

ઉ. ગૌતમ ! *જે પ્રકારે ઔધિક ચાર ઉદ્દેશક કહ્યા છે, તેજ અનુસારે એના પણ સંપૂર્ણ ચારે ઉદ્દેશક સમજવાં જોઈએ.*

प. कण्हलेस्स-भवसिद्धीय-रासीजुम्म-कडजुम्म-नेरइया णं भंते ! कओहिंतो उववज्जंति ?

પ્ર. ભંતે ! કૃષ્ણલેશ્યી ભવસિદ્ધિક રાશિયુગ્મ- કૃતયુગ્મ-રાશિવાળા નૈરયિક કયાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે ?

उ. गोयमा ! *जहा कण्हलेस्साए चत्तारि उद्देसगा तहा इमे वि भवसिद्धीय कण्हलेस्सेहिं चत्तारि उद्देसगा कायव्वा ।*

ઉ. ગૌતમ ! *જે પ્રકારે કૃષ્ણલેશ્યાના ચાર ઉદ્દેશક કહ્યા છે, તે જ પ્રકારે ભવસિદ્ધિક કૃષ્ણલેશ્યી જીવોના પણ ચાર ઉદ્દેશક સમજવાં જોઈએ.*

एवं नीललेस्सभवसिद्धिएहि वि चत्तारि उद्देसगा ।

એ જ પ્રકારે નીલલેશ્યી ભવસિદ્ધિક જીવોના પણ ચાર ઉદ્દેશક સમજવાં જોઈએ.

एवं काउलेस्सेहि वि चत्तारि उद्देसगा ।

એ જ પ્રકારે કાપોતલેશ્યી ભવસિદ્ધિક જીવોના પણ ચાર ઉદ્દેશક સમજવાં જોઈએ.

तेउलेस्सेहि वि चत्तारि उद्देसगा ओहियसरिसा ।

તેજોલેશ્યી ભવસિદ્ધિક જીવોના પણ ઔધિકના સમાન ચાર ઉદ્દેશક સમજવાં જોઈએ.

पम्हलेस्सेहि वि चत्तारि उद्देसगा ।

પદ્મલેશ્યી ભવસિદ્ધિક જીવોના પણ ચાર ઉદ્દેશક સમજવાં જોઈએ.

सुक्कलेस्सेहि वि चत्तारि उद्देसगा ओहियसरिसा ।

શુક્લલેશ્યી ભવસિદ્ધિક જીવોના પણ ઔધિકના સમાન ચાર ઉદ્દેશક સમજવાં જોઈએ.

एवं एए वि भवसिद्धिएहिं अट्ठावीसं उद्देसगा भवंति ।

આ જ પ્રકારે ભવસિદ્ધિક જીવોના પણ અઠ્યાવીસ ઉદ્દેશક હોય છે.

-विया. स. ४१, उ. २९-५६, सु. १-८

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

૪૬. અભવસિદ્ધીય રાસીજુમ્મ કડજુમ્માઇ ચઉવીસદંડએસુ ઉવવાયાઇ પરૂવણં-

પ. અભવસિદ્ધીય-રાસીજુમ્મ-કડજુમ્મ-નેરઇયા ણં ભંતે ! કઓહિંતો ઉવવજ્જંતિ ?

ઉ. ગોયમા ! ***જહા પઢમો ઉદ્દેસગો,***

ણવરં-મણુસ્સા નેરઇયા ય સરિસા ભાણિયવ્વા। ***સેસં તહેવ।***

એવં ચઉસુ વિ જુમ્મેસુ ચત્તારિ ઉદ્દેસગા।

પ. કણ્હલેસ્સ-અભવસિદ્ધીય-રાસીજુમ્મ-કડજુમ્મ-નેરઇયા ણં ભંતે ! કઓહિંતો ઉવવજ્જંતિ ?

ઉ. ગોયમા ! ***એવં ચેવ ચત્તારિ ઉદ્દેસગા।***

એવં નીલલેસ્સ-અભવસિદ્ધીએહિ વિ ચત્તારિ ઉદ્દેસગા।

એવં કાઉલેસ્સેહિ વિ ચત્તારિ ઉદ્દેસગા।

એવં તેઉલેસ્સેહિ વિ ચત્તારિ ઉદ્દેસગા।

પમ્હલેસ્સેહિ વિ ચત્તારિ ઉદ્દેસગા।

સુક્કલેસ્સ-અભવસિદ્ધિએહિ વિ ચત્તારિ ઉદ્દેસગા।

એવં એએસુ અટ્ઠાવીસાએ વિ અભવસિદ્ધીય ઉદ્દેસએસુ મણુસ્સા નેરઇયગમેણં નેયવ્વા।

-વિયા. સ. ૪૧, ઉ. ૫૭-૮૪, સુ. ૧-૯

૪૭. સમ્મદ્દિદ્દિટ્ઠમિચ્છાદિદ્દિટ્ઠ રાસીજુમ્મકડજુમ્માઇં ચઉવીસદંડએસુ ઉવવાયાઇ પરૂવણં-

પ. સમ્મદ્દિટ્ઠિ-રાસીજુમ્મ-કડજુમ્મ-નેરઇયા ણં ભંતે ! કઓહિંતો ઉવવજ્જંતિ ?

ઉ. ગોયમા ! ***એવં જહા પઢમો ઉદ્દેસઓ।***

એવં ચઉસુ વિ જુમ્મેસુ ચત્તારિ ઉદ્દેસગા ભવસિદ્ધિયસરિસા કાયવ્વા।

૪૫. અભવસિદ્ધિક રાશિયુગ્મ-કૃતયુગ્માદિવાળા ચોવીસ દંડકોમાં ઉત્પાતાદિનું પ્રરૂપણ :

પ્ર. ભંતે ! અભવસિદ્ધિક-રાશિયુગ્મ-કૃતયુગ્મરાશિવાળા નૈરયિક કયાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે ?

ઉ. ગૌતમ ! **પ્રથમ ઉદ્દેશકના સમાન આ ઉદ્દેશકનું કથન કરવું જોઈએ.**

વિશેષ - મનુષ્યો અને નૈરયિકોનું કથન સમાન સમજવું જોઈએ. **શેષ કથન પૂર્વવત્ છે.**

આ જ પ્રકારે ચારે યુગ્મોના ચાર ઉદ્દેશક સમજવાં જોઈએ.

પ્ર. ભંતે ! કૃષ્ણલેશ્યી - અભવસિદ્ધિક - રાશિયુગ્મ-કૃતયુગ્મરાશિવાળા નૈરયિક કયાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે ?

ઉ. ગૌતમ ! **એનાં પણ પૂર્વવત્ ચાર ઉદ્દેશક સમજવાં જોઈએ.**

એ જ પ્રકારે નીલલેશ્યાવાળા અભવસિદ્ધિક જીવોના પણ ચાર ઉદ્દેશક સમજવાં જોઈએ.

એ જ પ્રકારે કાપોતલેશ્યાવાળા અભવસિદ્ધિક જીવોના પણ ચાર ઉદ્દેશક સમજવાં જોઈએ.

તેજોલેશ્યી અભવસિદ્ધિક જીવોના પણ આ જ પ્રકારે ચાર ઉદ્દેશક સમજવાં જોઈએ.

પદ્મલેશ્યી અભવસિદ્ધિક જીવોના પણ ચાર ઉદ્દેશક સમજવાં જોઈએ.

શુક્લલેશ્યાવાળા અભવસિદ્ધિક જીવોના પણ ચાર ઉદ્દેશક સમજવાં જોઈએ.

આ જ પ્રકારે આ અઠ્યાવીસ અભવસિદ્ધિક ઉદ્દેશકોમાં મનુષ્યો સંબંધી કથન નૈરયિકોનાં આલાપકના સમાન સમજવું જોઈએ.

૪૭. સમ્યગ્દૃષ્ટિ-મિથ્યાદૃષ્ટિ રાશિયુગ્મ કૃતયુગ્માદિવાળા ચોવીસ દંડકોમાં ઉત્પાતાદિનું પ્રરૂપણ :

પ્ર. ભંતે ! સમ્યગ્દૃષ્ટિ - રાશિયુગ્મ-કૃતયુગ્મરાશિવાળા નૈરયિક કયાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે ?

ઉ. ગૌતમ ! **પ્રથમ ઉદ્દેશકના સમાન આ ઉદ્દેશક સમજવું જોઈએ.**

એ જ પ્રકારે ચારે યુગ્મોમાં ભવસિદ્ધિકના સમાન ચારે ઉદ્દેશક સમજવાં જોઈએ.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

પ. कण्हलेस्स-सम्मद्दिट्ठि-रासीजुम्म-कडजुम्म-नेरइया णं भंते ! कओहिंतो उववज्जंति ?

उ. गोयमा ! ***एए वि कण्हलेस्ससरिसा चत्तारि उद्देसगा कायव्वा ।***

एवं सम्मद्दिट्ठिसु वि भवसिद्धियसरिसा अट्ठावीसं उद्देसगा कायव्वा ।

-विया. स. ४१, उ. ८५-११२, सु. १-४

પ્ર. ભંતે ! કૃષ્ણલેશ્યી સમ્યગ્દૃષ્ટિ રાશિયુગ્મ-કૃતયુગ્મ-રાશિવાળાં નૈરયિક કયાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે ?

ઉ. ગૌતમ ! ***અહીંયા પણ કૃષ્ણલેશ્યાના ચાર ઉદ્દેશકના સમાન ચાર ઉદ્દેશક સમજવાં જોઈએ.***

આ જ પ્રકારે સમ્યગ્દૃષ્ટિ જીવોનાં પણ ભવસિદ્ધિક જીવોના સમાન (પ્રત્યેક લેશ્યા સંબંધિત ચાર-ચાર ઉદ્દેશક હોવાથી એના ૨૦ ઉદ્દેશક મળવાથી કુલ) અઠ્યાવીસ ઉદ્દેશક સમજવાં જોઈએ.

પ. मिच्छद्दिट्ठि-रासीजुम्म-कडजुम्म-नेरइया णं भंते ! कओहिंतो उववज्जंति ?

उ. गोयमा ! ***एवं एत्थ वि मिच्छद्दिट्ठिअभिलावेणं अभवसिद्धियसरिसा अट्ठावीसं उद्देसगा कायव्वा ।***

-विया. स. ४१, उ. ११३-१४०, सु. १

પ્ર. ભંતે ! મિથ્યાદૃષ્ટિ-રાશિયુગ્મ-કૃતયુગ્મરાશિવાળા નૈરયિક જીવ કયાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે ?

ઉ. ગૌતમ ! ***મિથ્યાદૃષ્ટિના અભિલાપ (સંભાષણ)થી અહીંયા પણ અભવસિદ્ધિક ઉદ્દેશકોના સમાન અઠ્યાવીસ ઉદ્દેશક સમજવાં જોઈએ.***

૪૮. कण्हपक्खिए सुक्कपक्खिए रासीजुम्म कडजुम्माइ चउवीसदंडएसु उववायाइ परूवणं-

૪૮. કૃષ્ણપાક્ષિક-શુક્લપાક્ષિક રાશિયુગ્મ કૃતયુગ્માદિવાળા ચોવીસ દંડકોમાં ઉત્પાતાદિનું પ્રરૂપણ :

પ. कण्हपक्खिय-रासीजुम्म-कडजुम्म-नेरइया णं भंते ! कओहिंतो उववज्जंति ?

उ. गोयमा ! ***एवं एत्थ वि अभवसिद्धियसरिसा अट्ठावीसं उद्देसगा कायव्वा ।***

-विया. स. ४१, उ. १४१-१६८, सु. १

પ્ર. ભંતે ! કૃષ્ણપાક્ષિક-રાશિયુગ્મ-કૃતયુગ્મરાશિવાળા નૈરયિક કયાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે ?

ઉ. ગૌતમ ! ***અહીંયા પણ અભવસિદ્ધિક ઉદ્દેશકોના સમાન અઠ્યાવીસ ઉદ્દેશક સમજવાં જોઈએ.***

પ. सुक्कपक्खिय-रासीजुम्म-कडजुम्म-नेरइया णं भंते ! कओहिंतो उववज्जंति,

પ્ર. ભંતે ! શુક્લપાક્ષિક - રાશિયુગ્મ - કૃતયુગ્મરાશિ - નૈરયિક કયાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે ?

उ. गोयमा ! ***एवं एत्थ वि भवसिद्धियसरिसा अट्ठावीसं उद्देसगा भवंति ।***

ઉ. ગૌતમ ! ***અહીંયા પણ ભવસિદ્ધિક ઉદ્દેશકોના સમાન અઠ્યાવીસ ઉદ્દેશક હોય છે.***

પ. ***भंते ! एवं एए सव्वे वि छण्णउयं उद्देसगं भवइ रासीजुम्मसय -जाव- सुक्कलेस्ससुक्कपक्खिय-रासीजुम्म- कडजुम्मकलियोग वेमाणिया -जाव- जइ सकिरिया तेणेव भवग्गहणेणं सिज्झंति -जाव- अंतं करेंति ?***

પ્ર. ***ભંતે ! આ બધા મળીને ૧૯૬ ઉદ્દેશકોનું રાશિયુગ્મ શતક થાય છે -યાવત્- શુક્લલેશ્યવાળા શુક્લપાક્ષિક રાશિયુગ્મ-કૃતયુગ્મ-કલ્યોજરાશિવાળા વૈમાનિક -યાવત્- જો સક્રિય છે તો શું તેઓ આ ભવ ગ્રહણ કરીને સિદ્ધ થાય છે -યાવત્- સર્વ દુઃખોનો અંત કરે છે ?***

ઉ. गोयमा ! ***नो इणट्ठे समट्ठे ।***

-विया. स. ४१, उ. १६९-१९६, सु. १-२

ઉ. ગૌતમ ! ***આ અર્થ સમર્થ નથી.***

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

૪૧. ગમ્મા અધ્યયન

આ એક વિશિષ્ટ અધ્યયન છે જેમાં ૨૪ દંડકોના જીવોના પારસ્પરિક-ગમનાગમન (ગતિ-આગતિ)ના આધારિત ઉત્પાદ ઇત્યાદિ ૨૦ (વીસ) દ્વારોનું વર્ણન છે. આ અધ્યયન મુખ્યતઃ વ્યાખ્યાપ્રજ્ઞપ્તિના ૨૪માં શતક પર આધારિત છે. આ અધ્યયનને સમજવા માટે ગતિ, વ્યુત્ક્રાંતિ, લેશ્યા, દૃષ્ટિ, જ્ઞાન, કષાય, ઈન્દ્રિય, સમુદ્‌ઘાત, વેદ વગેરે અધ્યયન (સહાયક) મદદરૂપ છે. આથી આ અધ્યયનના વિષયને સમજવા માટે વાંચક ઉપર્યુક્ત અધ્યયનોની વિષય-સામગ્રીનો આધાર (આલંબન) લઈ શકે છે.

ચોવીસ દંડક છે - નૈરયિકોનું એક, દસ ભવનવાસી દેવોના ૧૦, પાંચ સ્થાવરોના ૫, વિકલેન્દ્રિયોના ૩, તિર્યંચ પંચેન્દ્રિયોનું ૧, મનુષ્યનું ૧, વાણવ્યંતર દેવોનું ૧, જ્યોતિષ્ક દેવોનું ૧ અને વૈમાનિક દેવોનું ૧. આ ચોવીસ દંડકોમાં પરસ્પર ગતિ-આગતિ અથવા વ્યુત્ક્રાંતિના આધાર પર ક્રમશઃ નિમ્નાંકિત ૨૦ દ્વારો વડે નિરૂપણ જ આ અધ્યયનનો પ્રમુખ પ્રતિપાદ્ય છે. આ ૨૦ દ્વાર છે : ૧. ઉપપાત, ૨. પરિમાણ (સંખ્યા), ૩. સંહનન, ૪. ઉચ્ચત્વ (અવગાહના), ૫. સંસ્થાન, ૬. લેશ્યા, ૭, દૃષ્ટિ, ૮. જ્ઞાન-અજ્ઞાન, ૯. યોગ, ૧૦. ઉપયોગ, ૧૧. સંજ્ઞા, ૧૨. કષાય, ૧૩. ઈન્દ્રિય, ૧૪. સમુદ્‌ઘાત, ૧૫. વેદના, ૧૬. વેદ, ૧૭. આયુષ્ય, ૧૮. અધ્યવસાય, ૧૯. અનુબંધ અને ૨૦. કાયસંવેધ.

ઉપપાત દ્વારના અંતર્ગત વિચાર કરવામાં આવ્યો છે કે અમુક દંડકનો જીવ કયાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે ? પરિણામ દ્વારમાં એની ઉત્પત્તિના સંદર્ભમાં વિચાર કરવામાં આવ્યો છે. સંહનન દ્વારના અંતર્ગત અમુક દંડકમાં ઉત્પન્ન થનાર (પરંતુ અધુના **-યાવત્-** અનુત્પન્ન) જીવના સંહનનોની ચર્ચા છે. ઉચ્ચત્વ દ્વારમાં વર્તમાનભવની અવગાહના (અવસ્થિતિ)નું વર્ણન કરવામાં આવ્યું છે. સંસ્થાન, લેશ્યા, દૃષ્ટિ, જ્ઞાન-અજ્ઞાન, યોગ, ઉપયોગ, સંજ્ઞા, કષાય, ઈન્દ્રિય અને સમુદ્‌ઘાત દ્વારોમાં પણ ઉત્પદ્યમાન જીવ અને એને સંબંધિત પ્રરૂપણા છે. વેદના દ્વારમાં સાતા અને અસાતા વેદનાનું તથા વેદ દ્વારમાં સ્ત્રીવેદ, પુરુષવેદ અને નપુંસક વેદનો વિચાર કરવામાં આવ્યો છે. આયુષ્યદ્વારના અંતર્ગત 'સ્થિતિ'ની ચર્ચા છે. અધ્યવસાય બે પ્રકારના હોય છે - પ્રશસ્ત અને અપ્રશસ્ત. જો જીવ જે દંડકમાં ઉત્પન્ન થનાર હોય છે એને અનુસાર જ એના પ્રશસ્ત (શુભ) અથવા અપ્રશસ્ત (અશુભ) અધ્યવસાય (ભાવ) પ્રાપ્ત થાય છે. અનુબંધ અને કાયસંવેધ એ બે દ્વાર આ અધ્યયનમાં સર્વથા વિશિષ્ટ પ્રતીત થાય છે. અનુબંધનું તાત્પર્ય છે વિવક્ષિત (અપેક્ષિત) પર્યાયનું અવિચ્છિન્ન (નિરંતર) બની રહેવું તથા કાયસંવેધનું તાત્પર્ય છે વર્ણ્યમાન કાયથી અન્યકાયમાં અથવા તુલ્યકાયમાં જઈ પુનઃ એ જ કાયમાં પાછું ફરવું. કાયસંવેધ દ્વારનો વિચાર ભવાદેશ અને કાલાદેશની અપેક્ષાએ બે પ્રકારે છે.

ઉપર્યુક્ત ૨૦ દ્વારોના માધ્યમ દ્વારા પ્રત્યેક દંડકના વિવિધ પ્રકારના જીવોની જે જાણકારી આ અધ્યયનમાં સંકલ્પિત છે તે અત્યંત સૂક્ષ્મ અને યુક્તિસંગત છે. આ અધ્યયનનું અનુશીલન કરવાથી અનેક ગુત્થિયાં (ગુંચો) ઉકેલાઈ જાય છે, કારણ કે આમાં જે પ્રતિપાદન છે તે વિસ્તૃત હોવાને કારણે સૂક્ષ્મતા અને ઊંડાણ સુધી લઈ જાય છે.

પ્રારંભમાં ગતિની અપેક્ષાએ નૈરયિકોના ઉપપાતનું વર્ણન છે, જેનાથી એ સ્પષ્ટ થાય છે કે નરકમાં તિર્યંચ અને મનુષ્ય ગતિના જ જીવો આવીને ઉત્પન્ન થાય છે, નૈરયિકો અને દેવોના નહીં. તિર્યંચમાં પણ પંચેન્દ્રિયના અસંજ્ઞી તથા સંજ્ઞીના પર્યાપ્તક જીવો જ નરકમાં ઉત્પન્ન થાય છે. રત્નપ્રભા, શર્કરાપ્રભાથી તમઃપ્રભા પર્યંત અને અધઃસપ્તમ નરકમાં ઉત્પન્ન થનાર પર્યાપ્ત સંજ્ઞી સંખ્યાત વર્ષાયુષ્ક પંચેન્દ્રિય તિર્યંચયોનિકોનો ઉપપાત વગેરે ૨૦ દ્વારોમાં વિસ્તૃત નિરૂપણ છે. આ પ્રકારે આ નરકોમાં પર્યાપ્ત સંજ્ઞી સંખ્યાત વર્ષાયુષ્ક મનુષ્યોનો ૨૦ દ્વારોથી વર્ણન છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

આ પ્રકારે અસુરકુમાર, નાગકુમાર અને અન્ય ભવનવાસી દેવોમાં ઉત્પદ્યમાન પર્યાપ્ત અસંજ્ઞી પંચેન્દ્રિય તિર્યંચયોનિકો, સંખ્યાત અને અસંખ્યાત વર્ષાયુષ્ક સંજ્ઞી પંચેન્દ્રિય તિર્યંચયોનિકો, સંખ્યાત અને અસંખ્યાત વર્ષાયુષ્ક મનુષ્યોનું પણ ૨૦ દ્વારોથી નિરૂપણ છે. પૃથ્વીકાયિકમાં ઉત્પન્ન થનાર ૨૩ દંડકો (નરક સિવાય) તથા અપ્કાય અને વનસ્પતિકાયમાં ઉત્પન્ન થનાર ૨૩ દંડકો (નરક સિવાય) તથા અપ્કાય અને વનસ્પતિકાયમાં ઉત્પન્ન થનાર ૨૩ દંડકોનું પણ ૨૦ દ્વારોથી નિરૂપણ થયેલું છે. તૈજસ્કાય અને વાયુકાયમાં ઉત્પદ્યમાન ઔદારિકના ૧૦ દંડકો (૫ સ્થાવર, ૩ વિકલેન્દ્રિય, તિર્યંચપંચેન્દ્રિય અને મનુષ્ય)નું પણ ઉપપાત વગેરે દ્વારોથી નિરૂપણ ઉપલબ્ધ છે. બેઈન્દ્રિય, ત્રીન્દ્રિય અને ચતુરિન્દ્રિયમાં પણ ઔદારિકના ૧૦ દંડકોના જીવ જ ઉત્પન્ન થાય છે. એનું પણ આ જ પ્રકારે વીસ દ્વારોથી સૂક્ષ્મ વર્ણન થયેલું છે. પંચેન્દ્રિય તિર્યંચયોનિકોમાં ૨૪ જ દંડકના જીવ ઉત્પન્ન થાય છે, પરંતુ વૈમાનિકોમાં સહસ્ત્રાર દેવલોક (આઠમા) સુધીના દેવો જ તિર્યંચ પંચેન્દ્રિયમાં ઉત્પન્ન થાય છે. આ બધાનો પણ ઉપપાત વગેરેનો ૨૦ દ્વારોથી વિચાર કરવામાં આવ્યો છે. મનુષ્યના દંડકમાં ઉત્પન્ન થનાર ૨૨ દંડકો (તૈજસ્ અને વાયુકાય સિવાય)નું એ જ ૨૦ દ્વારોથી નિરૂપણ મહત્વપૂર્ણ છે. રત્નપ્રભાથી તમઃપ્રભા પૃથ્વી પર્યંતના નૈરયિકો, તિર્યંચયોનિકો અને મનુષ્યો, કલ્પોપપન્નક વૈમાનિક પર્યંત દેવો અને કલ્પાતીત વૈમાનિક દેવોની મનુષ્યરૂપે ઉત્પત્તિ દર્શાવવામાં આવી છે. સાતમી નરકના નૈરયિકો મનુષ્યરૂપે ઉત્પન્ન થતા નથી.

વાણવ્યન્તર, જ્યોતિષ્ક અને વૈમાનિક દેવોના દંડકોમાં ઉત્પદ્યમાન તિર્યંચ અને મનુષ્યોનું પણ ઉત્પાદ વગેરે દ્વારોના માધ્યમ વડે નિરૂપણ થયેલું છે. વૈમાનિકોની અંતર્ગત સૌધર્મ દેવોમાં ઉત્પન્ન થનાર સંજ્ઞી પંચેન્દ્રિય તિર્યંચયોનિકો અને મનુષ્યોનું ભિન્ન રીતે વર્ણન છે તથા ઈશાનથી સહસ્ત્રાર પર્યંત ઉત્પદ્યમાન તિર્યંચયોનિકો અને મનુષ્યોનું એકી સાથે વર્ણન છે. આનતથી અચ્યુત સુધી તથા કલ્પાતીત દેવો (નવ ગ્રૈવેયક અને અનુત્તર વિમાન)માં ઉત્પન્ન થનાર મનુષ્યોનું ૨૦ દ્વારોમાં પૃથક્રૂપેણ વર્ણન છે.

આ અધ્યયનમાં નિરૂપિત વર્ણન વિભિન્ન દંડકોના જીવોની વિશેષતાઓને અભિવ્યક્ત કરવાની સાથે તેમની અન્યત્ર થનાર ઉત્પત્તિથી સંબંધિત વિશેષતાઓને પણ પ્રદર્શિત કરે છે. એના દ્વારા જીવોની વિભિન્ન અવસ્થાઓનું જ્ઞાન થાય છે. ૨૦ દ્વારોના નિરૂપણમાં યત્ર-તત્ર નવ ગમકોનો પણ પ્રયોગ થયેલો છે. આ નવ ગમક ઓધ, જઘન્ય અને મધ્યમ સ્થિતિઓના કારણે બનેલ છે.

જે તત્ત્વજિજ્ઞાસુ આ અધ્યયનમાં વર્ણિત વિષયસામગ્રી સંબંધિત વિશેષ જાણવા ઈચ્છે તેઓ ભગવતીસૂત્રના ચોવીસમા શતકની ટીકા અથવા વૃત્તિનું અનુશીલન (ઊંડો અભ્યાસ) કરે તે યોગ્ય (ઉપયુક્ત) થશે.

• • •

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

४१. गम्माऽज्झयणं

सुत्तं -

१. **चउवीसदंडएसु चउवीसुद्देसगेसु य उववायाइ वीस-दाराणं दार गाहाओ -**

१. उववाय, २. परिमाणं,
३-४. संघयणुच्चत्तमेव, ५. संठाणं,
६. लेस्सा, ७. दिट्ठि,
८. नाणे-अन्नाणे, ९. जोगे,
१०. उवओगे, ॥१॥
११. सण्णा, १२. कसाय,
१३. इंदिय, १४. समुग्घाए,
१५. वेदणा य, १६. वेदे य,
१७. आउं, १८. अज्झवसाणा,
१९. अणुबंधो, २०. कायसंवेहो । ॥२॥

जीव पए जीव पए जीवाणं, दंडगम्मि उद्देसो ।
चउवीसइमम्मि सए, चउवीसं होंति उद्देसा ॥३॥

- विया. स. २४, उ. १, गा. १-३

२. **गइं पडुच्च नेरइए उववाय परूवणं-**

प. नेरइया णं भंते ! कओहिंतो उववज्जंति ?

किं नेरइएहिंतो उववज्जंति ?
तिरिक्खजोणिएहिंतो उववज्जंति ?
मणुस्सेहिंतो उववज्जंति ?
देवेहिंतो उववज्जंति ?

उ. गोयमा ! नो नेरइएहिंतो उववज्जंति,
तिरिक्खजोणिएहिंतो उववज्जंति,
मणुस्सेहिंतो वि उववज्जंति,
नो देवेहिंतो उववज्जंति ।

प. भंते ! जइ तिरिक्खजोणिएहिंतो उववज्जंति किं -

१. एगिंदिय तिरिक्खजोणिएहिंतो उववज्जंति,

२. बेइंदिय तिरिक्खजोणिएहिंतो उववज्जंति,

૪૧. ગમ્મા–અધ્યયન

સૂત્ર :

૧. **ચોવીસ દંડકોના ચોવીસ ઉદ્દેશકોમાં ઉપપાતાદિ વીસ દ્વારોની દ્વારગાથાઓ :**

૧. ઉપપાત, ૨. પરિમાણ,
૩. સંહનન, ૪. ઉચ્ચત્વ, ૫. સંસ્થાન,
૬. લેશ્યા, ૭. દૃષ્ટિ,
૮. જ્ઞાન-અજ્ઞાન, ૯. યોગ,
૧૦. ઉપયોગ,
૧૧. સંજ્ઞા, ૧૨. કષાય,
૧૩. ઈન્દ્રિય, ૧૪. સમુદ્ઘાત,
૧૫. વેદના, ૧૬. વેદ,
૧૭. આયુષ્ય, ૧૮. અધ્યવસાય,
૧૯. અનુબંધ, ૨૦. કાયસંવેધ (આ વીસ દ્વાર છે.)

પ્રત્યેક દંડકના જીવોનું કથન કરનાર એક-એક ઉદ્દેશક છે. એથી ચોવીસમા શતકના આ ચોવીસ ઉદ્દેશક છે.

૨. **ગતિની અપેક્ષાએ નૈરયિકોના ઉપપાતનું પ્રરૂપણ :**

પ્ર. ભંતે ! નૈરયિક જીવ કયાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે ?

શું તે નૈરયિકોથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે ?
તિર્યંચયોનિકોથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે,
મનુષ્યોથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે કે
દેવોથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે ?

ઉ. ગૌતમ ! તે નૈરયિકોથી આવીને ઉત્પન્ન થતાં નથી,
તિર્યંચયોનિમાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે,
મનુષ્યોથી આવીને પણ ઉત્પન્ન થાય છે.
દેવોથી આવીને ઉત્પન્ન થતાં નથી.

પ્ર. ભંતે ! જો (નૈરયિક જીવ) તિર્યંચયોનિમાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે તો શું -

૧. તે એકેન્દ્રિય તિર્યંચયોનિમાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે,

૨. બેઈન્દ્રિય તિર્યંચયોનિમાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે,

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

३. तेइंदिय तिरिक्खजोणिएहिंतो उववज्जंति,

૩. ત્રેઇન્દ્રિય તિર્યંચયોનિમાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે,

४. चउरिंदिय तिरिक्खजोणिएहिंतो उववज्जंति,

૪. ચતુરિન્દ્રિય તિર્યંચયોનિમાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે,

५. पंचिंदिय तिरिक्खजोणिएहिंतो उववज्जंति ?

૫. કે પંચેન્દ્રિય તિર્યંચયોનિમાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે ?

उ. गोयमा ! १. नो एगिंदियतिरिक्खजोणिएहिंतो उववज्जंति,

૩. ગૌતમ ! ૧. તે એકેન્દ્રિય તિર્યંચયોનિમાંથી આવીને ઉત્પન્ન થતાં નથી,

२. नो बेइंदियतिरिक्खजोणिएहिंतो उववज्जंति,

૨. બેઇન્દ્રિય તિર્યંચયોનિમાંથી આવીને ઉત્પન્ન થતાં નથી,

३. नो तेइंदियतिरिक्खजोणिएहिंतो उववज्जंति,

૩. ત્રેઇન્દ્રિય તિર્યંચયોનિમાંથી આવીને ઉત્પન્ન થતાં નથી,

४. नो चउरिंदियतिरिक्खजोणिएहिंतो उववज्जंति,

૪. ચતુરિન્દ્રિય તિર્યંચયોનિમાંથી આવીને ઉત્પન્ન થતાં નથી,

५. पंचिंदियतिरिक्खजोणिएहिंतो उववज्जंति ।

૫. પંચેન્દ્રિય તિર્યંચયોનિમાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે.

प. भंते ! जइ पंचिंदियतिरिक्खजोणिएहिंतो उववज्जंति, किं -

પ્ર. ભંતે ! જો તેઓ પંચેન્દ્રિય તિર્યંચયોનિમાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે તો શું -

सण्णिपंचिंदियतिरिक्खजोणिएहिंतो उववज्जंति ?

સંજ્ઞી પંચેન્દ્રિય તિર્યંચયોનિમાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે કે -

असण्णिपंचिंदियतिरिक्खजोणिएहिंतो उववज्जंति ?

અસંજ્ઞી પંચેન્દ્રિય તિર્યંચયોનિમાંથી આવી ઉત્પન્ન થાય છે ?

उ. गोयमा ! सण्णिपंचिंदियतिरिक्खजोणिएहिंतो वि उववज्जंति,

૩. ગૌતમ ! તે સંજ્ઞી પંચેન્દ્રિય તિર્યંચયોનિમાંથી પણ આવીને ઉત્પન્ન થાય છે.

असण्णिपंचिंदियतिरिक्खजोणिएहिंतो वि उववज्जंति ।

અસંજ્ઞી પંચેન્દ્રિય તિર્યંચયોનિમાંથી પણ આવીને ઉત્પન્ન થાય છે.

प. भंते ! जइ सण्णिपंचिंदिय तिरिक्खजोणिएहिंतो उववज्जंति,

પ્ર. ભંતે ! જો તેઓ સંજ્ઞી પંચેન્દ્રિય તિર્યંચયોનિમાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે -

किं जलचरेहिंतो उववज्जंति ?

તો શું જલચરોથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે ?

थलचरेहिंतो उववज्जंति,

સ્થળચરોથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે.

खहचरेहिंतो उववज्जंति ?

કે ખેચરોથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે ?

उ. गोयमा ! जलचरेहिंतो वि उववज्जंति,

૩. ગૌતમ ! તેઓ જલચરોથી પણ આવીને ઉત્પન્ન થાય છે,

थलचरेहिंतो वि उववज्जंति,

સ્થળચરોથી પણ આવીને ઉત્પન્ન થાય છે.

खहचरेहिंतो वि उववज्जंति ।

ખેચરોથી પણ આવીને ઉત્પન્ન થાય છે.

प. भंते ! जइ जलचर-थलचर-खहचरेहिंतो उववज्जंति,

પ્ર. ભંતે ! જો તેઓ જલચર, સ્થળચર અને ખેચર જીવોથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે -

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

किं पज्जत्तएहिंतो उववज्जंति ?

अपज्जत्तएहिंतो उववज्जंति ?

उ. गोयमा ! पज्जत्तएहिंतो उववज्जंति,

नो अपज्जत्तएहिंतो उववज्जंति ।

-विया. स. २४, उ. १, सु. ३ (१-५)

તો શું તે પર્યાપ્તકોથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે કે-

અપર્યાપ્તકોથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે ?

ઉ. ગૌતમ ! તે પર્યાપ્તકોથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે,

અપર્યાપ્તકોથી આવીને ઉત્પન્ન થતાં નથી.

३. नरय उववज्जंतेसु पज्जत्त असन्नि पंचेंदिय तिरिक्खजोणिएसु उववायाइ वीसं दारं परूवणं-

૩. નરકમાં ઉત્પન્ન થનાર પર્યાપ્ત અસંજ્ઞી પંચેન્દ્રિય તિર્યંચયોનિકોમાં ઉપપાતાદિ વીસ દ્વારોનું પ્રરૂપણ :

प. १. पज्जत्ताअसण्णिपंचिंदियतिरिक्खजोणिए णं भंते ! जे भविए नेरइएसु उववज्जित्तए, से णं भंते ! कतिसु पुढवीसु उववज्जेज्जा ?

प्र. ૧. ભંતે ! પર્યાપ્ત - અસંજ્ઞી પંચેન્દ્રિયતિર્યંચયોનિક જીવ જે નૈરયિકોમાં ઉત્પન્ન થવા યોગ્ય છે તો ભંતે ! તે કેટલી નરક પૃથ્વીઓમાં ઉત્પન્ન થાય છે ?

उ. गोयमा ! एगाए रयणप्पभाए पुढवीए उववज्जेज्जा ।

ઉ. ગૌતમ ! તે એક રત્નપ્રભાપૃથ્વીમાં ઉત્પન્ન થાય છે.

प. पज्जत्ता असण्णिपंचिंदियतिरिक्खजोणिए णं भंते ! जे भविए रयणप्पभाए पुढवीए नेरइएसु उववज्जित्तए से णं भंते ! केवइकालट्ठिईएसु उववज्जेज्जा ?

પ્ર. ભંતે ! પર્યાપ્ત - અસંજ્ઞી પંચેન્દ્રિય તિર્યંચયોનિક જીવ જે રત્નપ્રભાપૃથ્વીમાં ઉત્પન્ન થવા યોગ્ય છે તો ભંતે ! તે કેટલા કાળની સ્થિતિવાળા (નૈરયિકો)માં ઉત્પન્ન થાય છે ?

उ. गोयमा ! जहण्णेणं दसवाससहस्सट्ठिईएसु, उक्कोसेणं पलिओवमस्स असंखेज्जइभागट्ठिईएसु उववज्जेज्जा ।

ઉ. ગૌતમ ! તે જઘન્ય દસ હજાર વર્ષની અને ઉત્કૃષ્ટ પલ્યોપમના અસંખ્યાતમાં ભાગની સ્થિતિવાળા (નૈરયિકો)માં ઉત્પન્ન થાય છે.

प. २. ते णं भंते ! जीवा एगसमएणं केवइया उववज्जंति ?

પ્ર. ૨. ભંતે ! તે (પર્યાપ્ત - અસંજ્ઞી પંચેન્દ્રિય તિર્યંચયોનિક જીવ રત્નપ્રભા પૃથ્વીમાં) એક સમયે કેટલા ઉત્પન્ન થાય છે ?

उ. गोयमा ! जहण्णेणं एक्को वा, दो वा, तिण्णि वा, उक्कोसेणं संखेज्जा वा, असंखेज्जा वा उववज्जंति ।

ઉ. ગૌતમ ! તેઓ (એકસમયે) જઘન્ય એક, બે અથવા ત્રણ અને ઉત્કૃષ્ટ સંખ્યાત કે અસંખ્યાત ઉત્પન્ન થાય છે.

प. ३. तेसि णं भंते ! जीवाणं सरीरगा किं संघयणा पण्णत्ता ?

પ્ર. ૩. ભંતે ! એ જીવોના શરીર કયા સંહનનયુક્ત કહેવામાં આવે છે ?

उ. गोयमा ! छेवट्ठसंघयणा पण्णत्ता ।

ઉ. ગૌતમ ! એ સેવાર્ત સંહનનયુક્ત કહેવામાં આવે છે.

प. ४. तेसि णं भंते ! जीवाणं केमहालिया सरीरोगाहणा पण्णत्ता ?

પ્ર. ૪. ભંતે ! એ જીવોના શરીરોની અવગાહના (અવસ્થિતિ) કેટલી ઊંચી કહેવામાં આવી છે ?

उ. गोयमा ! जहण्णेणं अंगुलस्स असंखेज्जइभागं, उक्कोसेणं जोयणसहस्सं ।

ઉ. ગૌતમ ! જઘન્ય અંગુળના અસંખ્યાતમા ભાગની અને ઉત્કૃષ્ટ એક હજાર યોજનની કહેવામાં આવી છે.

प. ५. तेसि णं भंते ! जीवाणं सरीरगा किं संठिया पण्णत्ता ?

પ્ર. ૫. ભંતે ! એ જીવોના શરીરોનું સંસ્થાન કેવું કહેવામાં આવ્યું છે ?

उ. गोयमा ! हुंडसंठाणसंठिया पण्णत्ता ।

ઉ. ગૌતમ ! એમનું હુંડક સંસ્થાન કહેવામાં આવ્યું છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

પ. ૬. तेसि णं भंते ! जीवाणं कइ लेस्साओ पण्णत्ताओ ?

उ. गोयमा ! तिण्णि लेस्साओ पण्णत्ताओ, तं जहा-

१. कण्हलेस्सा, २. नीललेस्सा, ३. काउलेस्सा ।

પ. ૭. ते णं भंते ! जीवा किं सम्मदिट्ठी, मिच्छादिट्ठी, सम्मामिच्छादिट्ठी ?

उ. गोयमा ! नो सम्मदिट्ठी, मिच्छादिट्ठी, नो सम्मामिच्छादिट्ठी ।

પ. ૮. ते णं भंते ! जीवा किं नाणी, अण्णाणी ?

उ. गोयमा ! नो नाणी, अण्णाणी,
नियमा दुअण्णाणी, तं जहा-
१. मइअण्णाणी य, २. सुयअण्णाणी य ।

પ. ૯. ते णं भंते ! जीवा किं मणजोगी, वइजोगी, कायजोगी ?

उ. गोयमा ! नो मणजोगी, वइजोगी वि, कायजोगी वि ।

પ. ૧૦. ते णं भंते ! जीवा किं सागारोवउत्ता अणागारोवउत्ता ?

उ. गोयमा ! सागारोवउत्ता वि, अणागारोवउत्ता वि ।

પ. ૧૧. तेसि णं भंते ! जीवाणं कति सण्णाओ पण्णत्ताओ ?

उ. गोयमा ! चत्तारि सण्णाओ पण्णत्ताओ, तं जहा-

१. आहारसण्णा **-जाव-** ४. परिग्गहसण्णा ।

પ. ૧૨. तेसि णं भंते ! जीवाणं कति कसाया पण्णत्ता ?

उ. गोयमा ! चत्तारि कसाया पण्णत्ता, तं जहा-

१. कोहकसाए **-जाव-** ४. लोभकसाए ।

પ. ૧૩. तेसि णं भंते ! जीवाणं कइ इंदिया पण्णत्ता ?

उ. गोयमा ! पंचेंदिया पण्णत्ता, तं जहा-

१. सोइंदिए **-जाव-** ५. फासिंदिए ।

પ્ર. ૬. ભંતે ! એ જીવોની કેટલી લેશ્યાઓ કહેવામાં આવી છે ?

ઉ. ગૌતમ ! તેમની ત્રણ લેશ્યાઓ કહેવામાં આવી છે, જેમકે -

૧. કૃષ્ણલેશ્યા, ૨. નીલલેશ્યા, ૩. કાપોતલેશ્યા.

પ્ર. ૭. ભંતે ! તે જીવ શું સમ્યગ્દૃષ્ટિ હોય છે, મિથ્યાદૃષ્ટિ હોય છે કે સમ્યગ્મિથ્યાદૃષ્ટિ હોય છે ?

ઉ. ગૌતમ ! તેઓ સમ્યગ્દૃષ્ટિ નથી હોતાં, મિથ્યાદૃષ્ટિ હોય છે પરંતુ સમ્યગ્મિથ્યાદૃષ્ટિ હોતાં નથી.

પ્ર. ૮. ભંતે ! તે જીવ જ્ઞાની હોય છે કે અજ્ઞાની હોય છે ?

ઉ. ગૌતમ ! તેઓ જ્ઞાની નથી હોતાં, અજ્ઞાની હોય છે.
નિયમતઃ તેઓને બે અજ્ઞાન હોય છે, જેમકે -
૧. મતિઅજ્ઞાન, ૨. શ્રુતઅજ્ઞાન.

પ્ર. ૯. ભંતે ! તે જીવ શું મનોયોગી હોય છે, વચનયોગી હોય છે કે કાયયોગી હોય છે ?

ઉ. ગૌતમ ! તેઓ મનોયોગી નથી હોતા (પરંતુ) વચનયોગી અને કાયયોગી હોય છે.

પ્ર. ૧૦. ભંતે ! તે જીવ શું સાકારોપયોગ - યુક્ત હોય છે કે અનાકારોપયોગ યુક્ત હોય છે ?

ઉ. ગૌતમ ! તેઓ સાકારોપયોગ-યુક્ત પણ છે અને અનાકારોપયોગ-યુક્ત પણ છે.

પ્ર. ૧૧. ભંતે ! તે જીવોની કેટલી સંજ્ઞાઓ કહેવામાં આવી છે ?

ઉ. ગૌતમ ! તેમની ચાર સંજ્ઞાઓ કહેવામાં આવી છે, જેમકે -

૧. આહારસંજ્ઞા **-યાવત્-** ૪. પરિગ્રહસંજ્ઞા.

પ્ર. ૧૨. ભંતે ! તે જીવોના કેટલા કષાય કહેવામાં આવ્યા છે ?

ઉ. ગૌતમ ! તેમના ચાર કષાય કહેવામાં આવ્યા છે, જેમકે -

૧. ક્રોધકષાય **-યાવત્-** ૪. લોભકષાય.

પ્ર. ૧૩. ભંતે ! તે જીવોની કેટલી ઈન્દ્રિયો કહેવામાં આવી છે ?

ઉ. ગૌતમ ! એમને પાંચ ઈન્દ્રિયો કહેવામાં આવી છે, જેમકે-

૧. શ્રોત્રેન્દ્રિય **-યાવત્-** ૫. સ્પર્શેન્દ્રિય.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

प. १४. तेसि णं भंते ! जीवाणं कइ समुग्घाया पण्णत्ता ?

उ. गोयमा ! तओ समुग्घाया पण्णत्ता, तं जहा-

१. वेयणासमुग्घाए, २. कसायसमुग्घाए,

३. मारणंतियसमुग्घाए ।

प. १५. ते णं भंते ! जीवा किं सायावेयगा, असायावेयगा ?

उ. गोयमा ! सायावेयगा वि, असायावेयगा वि ।

प. १६. ते णं भंते ! जीवा किं इत्थीवेदगा, पुरिसवेदगा, नपुसंगवेदगा ?

उ. गोयमा ! नो इत्थीवेदगा, नो पुरिसवेदगा, नपुसंगवेदगा ।

प. १७. तेसि णं भंते ! जीवाणं केवइयं कति ठिई पण्णत्ता ?

उ. गोयमा ! जहण्णेणं अंतोमुहुत्तं, उक्कोसेणं पुव्वकोडी ।

प. १८. तेसि णं भंते ! जीवाणं केवइया अज्झवसाणा पण्णत्ता ?

उ. गोयमा ! असंखेज्जा अज्झवसाणा पण्णत्ता ।

प. ते णं भते ! किं पसत्था, अपसत्था ?

उ. गोयमा ! पसत्था वि, अपसत्था वि ।

प. १९. से णं भंते ! पज्जत्ताअसण्णिपंचिंदियतिरिक्खजोणिए त्ति कालओ केवचिरं होइ ?

उ. गोयमा ! जहण्णेणं अंतोमुहुत्तं, उक्कोसेणं पुव्वकोडी ।

प. २०. से णं भंते ! पज्जत्ताअसण्णिपंचिंदियतिरिक्खजोणिए रयणप्पभाए पुढवीए नेरइए, पुणरविपज्जत्ताअसण्णिपंचिंदियतिरिक्खजोणिए त्ति केवइयं कालं सेवेज्जा, केवइयं कालं गतिरागतिं करेज्जा ?

प्र. १४. ભંતે ! તે જીવોના કેટલા સમુદ્‌ઘાત કહેવામાં આવ્યા છે ?

ઉ. ગૌતમ ! તેમના ત્રણ સમુદ્‌ઘાત કહેવામાં આવ્યા છે, જેમકે -

૧. વેદના સમુદ્‌ઘાત, ૨. કષાય સમુદ્‌ઘાત,

૩. મારણાન્તિક સમુદ્‌ઘાત.

પ્ર. ૧૫. ભંતે ! તે જીવ શું સાતાવેદક છે કે અસાતાવેદક છે ?

ઉ. ગૌતમ ! તેઓ સાતાવેદક પણ છે અને અસાતાવેદક પણ છે.

પ્ર. ૧૬. ભંતે ! તે જીવ શું સ્ત્રીવેદક છે, પુરુષવેદક છે કે નપુંસકવેદક છે ?

ઉ. ગૌતમ ! તેઓ સ્ત્રીવેદક નથી, પુરુષવેદક નથી પરંતુ નપુંસકવેદક છે.

પ્ર. ૧૭. ભંતે ! તે જીવોની કેટલા કાળની સ્થિતિ કહેવામાં આવી છે ?

ઉ. ગૌતમ ! તેમની સ્થિતિ જઘન્ય અન્તર્મુહૂર્તની અને ઉત્કૃષ્ટ પૂર્વકોટિની કહેવામાં આવી છે.

પ્ર. ૧૮. ભંતે ! તે જીવોના અધ્યવસાય-સ્થાન કેટલા કહેવામાં આવ્યા છે ?

ઉ. ગૌતમ ! તેમના અધ્યવસાય - સ્થાન અસંખ્યાત કહેવામાં આવ્યા છે.

પ્ર. ભંતે ! તેમના તે અધ્યવસાય - સ્થાન પ્રશસ્ત છે કે અપ્રશસ્ત છે ?

ઉ. ગૌતમ ! તેઓ પ્રશસ્ત પણ છે અને અપ્રશસ્ત પણ છે.

પ્ર. ૧૯. ભંતે ! તે જીવ પર્યાપ્ત - અસંજ્ઞી પંચેન્દ્રિય તિર્યંચયોનિકમાં કેટલા સમય સુધી રહે છે ?

ઉ. ગૌતમ ! તેઓ જઘન્ય અન્તર્મુહૂર્ત સુધી અને ઉત્કૃષ્ટ પૂર્વકોટિ સુધી (એ જ અવસ્થામાં) રહે છે.

પ્ર. ૨૦. ભંતે ! તે પર્યાપ્ત - અસંજ્ઞીપંચેન્દ્રિય તિર્યંચયોનિક જીવ રત્નપ્રભાપૃથ્વીમાં નૈરયિક થઈ પુનઃ પર્યાપ્ત અસંજ્ઞી પંચેન્દ્રિય - તિર્યંચયોનિકના રૂપે ઉત્પન્ન થાય તો કેટલો કાળ પસાર કરે છે અને કેટલા કાળ સુધી ગતિ-આગતિ (ગમનાગમન) કરે છે ?

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

उ. गोयमा ! भवादेसेणं दो भवग्गहणाइं, कालादेसेणं जहण्णेणं दसवाससहस्साइं अंतोमुहुत्तमब्भहियाइं, उक्कोसेणं पलिओवमस्स असंखेज्जइभागं पुव्वकोडिमब्भहियं, एवइयं कालं सेवेज्जा, एवइयं कालं गतिरागतिं करेज्जा (१ पढमो गमओ)

ઉ. ગૌતમ ! તે ભવાદેશથી બે ભવ ગ્રહણ કરે છે અને કાલાદેશથી જઘન્ય અન્તર્મુહૂર્ત અધિક દસહજાર વર્ષ અને ઉત્કૃષ્ટ પૂર્વકોટિ અધિક પલ્યોપમનો અસંખ્યાતમો ભાગ કાળ વ્યતીત કરે છે અને એટલા જ કાળ સુધી ગમનાગમન પણ કરે છે. (આ પ્રથમ ગમક છે.)

प. १. पज्जत्ता असण्णिपंचिंदियतिरिक्खजोणिए णं भंते ! जे भविए जहण्णकालट्ठिईएसु रयणप्पभापुढविनेरइएसु उववज्जित्तए, से णं भंते ! केवइयकालट्ठिईएसु उववज्जेज्जा ?

પ્ર. ૧. ભંતે ! જો પર્યાપ્ત - અસંજ્ઞી પંચેન્દ્રિય - તિર્યંચયોનિક જીવ જઘન્યકાળની સ્થિતિવાળા રત્નપ્રભા પૃથ્વીના નૈરયિકોમાં ઉત્પન્ન થવા યોગ્ય હોય તો ભંતે ! તે કેટલા કાળની સ્થિતિવાળા નૈરયિકોમાં ઉત્પન્ન થાય છે ?

उ. गोयमा ! जहण्णेणं दसवाससहस्सट्ठिईएसु, उक्कोसेण वि दसवाससहस्सट्ठिईएसु उववज्जेज्जा ।

ઉ. ગૌતમ ! તે જઘન્ય દસહજાર વર્ષની અને ઉત્કૃષ્ટ પણ દસ હજારવર્ષની સ્થિતિવાળા નૈરયિકોમાં ઉત્પન્ન થાય છે.

प. २. ते णं भंते ! जीवा एगसमएणं केवइया उववज्जंति ?

પ્ર. ૨. ભંતે ! તેઓ રત્નપ્રભાપૃથ્વીમાં (અસંજ્ઞી-પંચેન્દ્રિય-તિર્યંચયોનિક) જીવ એક સમયમાં કેટલા ઉત્પન્ન થાય છે ?

उ. गोयमा ! जहण्णेणं एक्को वा, दो वा, तिण्णि वा उक्कोसेणं संखेज्जा वा, असंखेज्जा वा उववज्जंति ।

ઉ. ગૌતમ ! તેઓ જઘન્ય એક, બે અથવા ત્રણ અને ઉત્કૃષ્ટ સંખ્યાત કે અસંખ્યાત ઉત્પન્ન થાય છે.

३-१९. ***एवं सच्चेवपढमगमगवत्तव्वया निरवसेसा भाणियव्वा -जाव- अणुबंधो त्ति ।***

૩-૧૯. ***આ જ પ્રકારે અનુબંધ પર્યંત સમગ્ર કથન પ્રથમ ગમકના અનુરૂપ સમજવું જોઈએ.***

प. २०. से णं भंते ! पज्जत्ता असण्णिपंचिंदियतिरिक्खजोणिए जहण्णकालट्ठिईयरयणप्पभापुढविनेरइए, पुणरवि पज्जत्ताअसण्णिपंचिंदियतिरिक्खजोणिए त्ति केवइय कालं सेवेज्जा, केवइयं कालं गतिरागतिं करेज्जा ?

પ્ર. ૨૦. ભંતે ! તે પર્યાપ્ત - અસંજ્ઞીપંચેન્દ્રિય - તિર્યંચયોનિક જીવ જઘન્યકાળની સ્થિતિવાળા રત્નપ્રભા પૃથ્વીમાં નૈરયિક થઈ પુનઃપર્યાપ્ત અસંજ્ઞીપંચેન્દ્રિય - તિર્યંચયોનિકના રૂપે ઉત્પન્ન થાય તો કેટલા કાળ (સમય) વ્યતીત કરે છે અને કેટલા કાળ સુધી ગતિ - આગતિ (ગમનાગમન) કરે છે ?

उ. गोयमा ! भवादेसेणं दो भवग्गहणाइं, कालादेसेणं जहण्णेणं दसवाससहस्साइं अंतोमुहुत्तमब्भहियाइं, उक्कोसेणं पुव्वकोडी दसहिं वाससहस्सेहिं अब्भहिया, एवइयं कालं सेवेज्जा, एवइयं कालं गतिरागतिं करेज्जा । (२ बिइओ गमओ)

ઉ. ગૌતમ ! તેઓ ભવાદેશથી બે ભવગ્રહણ કરે છે અને કાલાદેશથી જઘન્ય અન્તર્મુહૂર્ત અધિક દસહજાર વર્ષ, ઉત્કૃષ્ટ દસહજાર વર્ષ અધિક પૂર્વકોટિકાળ વ્યતીત કરે છે અને એટલા જ કાળસુધી ગમનાગમન પણ કરે છે. (આ બીજું ગમક છે)

प. १. पज्जत्ता असण्णिपंचिंदियतिरिक्खजोणिए णं भंते ! जे भविए उक्कोसकालट्ठिईएसु रयणप्पभापुढविनेरइएसु उववज्जेज्जा ?

પ્ર. ૧. ભંતે ! જે પર્યાપ્ત-અસંજ્ઞી પંચેન્દ્રિય-તિર્યંચયોનિક જીવ ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિવાળા રત્નપ્રભા પૃથ્વીના નૈરયિકોમાં ઉત્પન્ન થવા યોગ્ય હોય તો તે કેટલા કાળની સ્થિતિવાળા નૈરયિકોમાં ઉત્પન્ન થાય છે ?

उ. गोयमा ! जहण्णेणं पलिओवमस्स असंखेज्जइभागट्ठिईएसु, उक्कोसेण वि पलिओवमस्स असंखेज्जइभागट्ठिईएसु उववज्जेज्जा ।

ઉ. ગૌતમ ! તે જઘન્ય પલ્યોપમના અસંખ્યાતમાં ભાગની સ્થિતિવાળા નૈરયિકોમાં અને ઉત્કૃષ્ટ પણ પલ્યોપમના અસંખ્યાતમા ભાગની સ્થિતિવાળા નૈરયિકોમાં ઉત્પન્ન થાય છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

પ. २. ते णं भंते ! जीवा एगसमएणं केवइया उववज्जंति ?

उ. गोयमा ! जहण्णेणं एक्को वा, दो वा, तिण्णि वा, उक्कोसेणं संखेज्जा वा, असंखेज्जा वा उववज्जंति।

३-१९. ***सेसं तं चेव -जाव- अणुबंधो त्ति भाणियव्वो।***

પ. २०. ते णं भंते ! पज्जत्ताअसण्णिपंचिंदियतिरिक्खजोणिए उक्कोसकालट्ठिईयरयणप्पभापुढविनेरइए पुणरवि पज्जत्ता असण्णिपंचिंदियतिरिक्खजोणिए त्ति केवइयं कालं सेवेज्जा, केवइयं कालं गतिरागतिं करेज्जा ?

उ. गोयमा ! भवादेसेणं दो भवग्गहणाइं, कालादेसेणं जहण्णेणं पलिओवमस्स असंखेज्जइभागं अंतोमुहुत्तमब्भहियं, उक्कोसेणं पलिओवमस्स असंखेज्जइभागं पुव्वकोडिमब्भहियं, एवइयं कालं सेवेज्जा, एवइयं कालं गतिरागतिं करेज्जा ॥ (३ तइओ गमओ)

પ. १. जहण्णकालट्ठिईपज्जत्ताअसण्णिपंचिंदिय तिरिक्खजोणिए णं भंते ! जे भविए रयणप्पभापुढविनेरइएसु उववज्जित्तए, से णं भंते ! केवइयकालट्ठिईएसु उववज्जेज्जा ?

उ. गोयमा ! जहण्णेणं दसवाससहस्सट्ठिईएसु, उक्कोसेणं पलिओवमस्स असंखेज्जइभागट्ठिईएसु उववज्जेज्जा।

પ. ते णं भंते ! जीवा एगसमएणं केवइया उववज्जंति ?

उ. गोयमा ! जहण्णेणं एक्को वा, दो वा, तिण्णि वा, उक्कोसेणं संखेज्जा वा, असंखेज्जा वा उववज्जंति।

अवसेसं तं चेव।

णवरं-इमाइं तिण्णि नाणत्ताइं-आउं, अज्झवसाणा, अणुबंधो य। ठिई जहण्णेणं अंतोमुहुत्तं, उक्कोसेण वि अंतोमुहुत्तं।

પ. तेसि णं भंते ! जीवाणं केवइया अज्झवसाणा पण्णत्ता ?

उ. गोयमा ! असंखेज्जा अज्झवसाणा पण्णत्ता।

પ્ર. ૨. ભંતે ! તે અસંજ્ઞી તિર્યંચ પંચેન્દ્રિય એકસમયમાં કેટલા ઉત્પન્ન થાય છે ?

ઉ. ગૌતમ ! જઘન્ય એક, બે કે ત્રણ ઉત્કૃષ્ટ સંખ્યાત કે અસંખ્યાત ઉત્પન્ન થાય છે.

૩-૧૯. **અનુબંધ પર્યંત શેષ કથન પૂર્વવત્ સમજવું જોઈએ.**

પ્ર. ૨૦. ભંતે ! તે પર્યાપ્ત-અસંજ્ઞી પંચેન્દ્રિય - તિર્યંચયોનિક જીવ ઉત્કૃષ્ટ કાળની સ્થિતિવાળા રત્નપ્રભા પૃથ્વીનાં નૈરયિક થઈ પુનઃપર્યાપ્ત - અસંજ્ઞી પંચેન્દ્રિય - તિર્યંચયોનિક રૂપે ઉત્પન્ન થાય તો કેટલા કાળ વ્યતીત કરે છે અને કેટલા કાળ સુધી ગમનાગમન કરે છે ?

ઉ. ગૌતમ ! ભવાદેશથી બે ભવ-ગ્રહણ કરે છે અને કાલાદેશથી જઘન્ય અન્તર્મુહૂર્ત અધિક પલ્યોપમના અસંખ્યાતમા ભાગ તથા ઉત્કૃષ્ટ પૂર્વકોટિ અધિક પલ્યોપમના અસંખ્યાતમા ભાગ જેટલો કાળ વ્યતીત કરે છે અને એટલા જ કાળ સુધી ગમનાગમન પણ કરે છે. (આ તૃતીય ગમક છે)

પ્ર. ૧. ભંતે ! જઘન્યકાળની સ્થિતિવાળા પર્યાપ્ત - અસંજ્ઞી પંચેન્દ્રિય - તિર્યંચયોનિક જીવ જો રત્નપ્રભા પૃથ્વીના નૈરયિકોમાં ઉત્પન્ન થવા યોગ્ય હોય તો ભંતે ! તે કેટલા કાળની સ્થિતિવાળા નૈરયિકોમાં ઉત્પન્ન થાય છે ?

ઉ. ગૌતમ ! તે જઘન્ય દસહજાર વર્ષની સ્થિતિવાળા અને ઉત્કૃષ્ટ પલ્યોપમના અસંખ્યાતમા ભાગની સ્થિતિવાળા નૈરયિકોમાં ઉત્પન્ન થાય છે.

પ્ર. ભંતે ! તે જીવો એકસમયમાં કેટલા ઉત્પન્ન થાય છે ?

ઉ. ગૌતમ ! જઘન્ય એક, બે અથવા ત્રણ, ઉત્કૃષ્ટ સંખ્યાત અથવા અસંખ્યાત ઉત્પન્ન થાય છે.

શેષ કથન પૂર્વવત્ સમજવું જોઈએ.

વિશેષ - આયુ (સ્થિતિ) અધ્યવસાય અને અનુબન્ધ એ ત્રણેમાં અંતર છે. સ્થિતિ જઘન્ય અન્તર્મુહૂર્તની અને ઉત્કૃષ્ટ પણ અન્તર્મુહૂર્તની છે.

પ્ર. ભંતે ! તે જીવોના કેટલા અધ્યવસાય કહેવામાં આવ્યા છે ?

ઉ. ગૌતમ ! એના અસંખ્યાત અધ્યવસાય કહેવામાં આવ્યા છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

प. ते णं भंते ! किं पसत्था, अपसत्था ?

उ. गोयमा ! नो पसत्था, अपसत्था ।
अणुबंधो अंतोमुहुत्तं ।

प. से णं भंते ! जहण्णकालट्ठिईयपज्जत्ताअसण्णि पंचिंदियतिरिक्खजोणिए रयणप्पभापुढवि नेरइए पुणरवि पज्जत्ताअसण्णि-पंचिंदियतिरिक्खजोणिए त्ति जहन्नकालठिईए केवइयं कालं सेवेज्जा, केवइयं कालं गतिरागतिं करेज्जा ?

उ. गोयमा ! भवादेसेणं दो भवग्गहणाइं, कालादेसेणं जहण्णेणं दसवाससहस्साइं अंतोमुहुत्तमब्भहियाइं, उक्कोसेणं पलिओवमस्स असंखेज्जइभागं अंतोमुहुत्तमब्भहियाइं, एवइयं कालं सेवेज्जा, एवइयं कालं गतिरागतिं करेज्जा । (४ चउत्थो गमओ)

प. जहण्णकालट्ठिईयपज्जत्ताअसण्णिपंचिंदिय-तिरिक्खजोणिए णं भंते ! जे भविए जहण्णका-लट्ठिईएसु रयणप्पभापुढविनेरइएसु उववज्जित्तए, से णं भंते ! केवइयकालट्ठिईएसु उववज्जेज्जा ?

उ. गोयमा ! जहण्णेणं दसवाससहस्सट्ठिईएसु, उक्कोसेण वि दसवाससहस्सट्ठिईएसु उववज्जेज्जा ।

प. ते णं भंते ! जीवा एगसमएणं केवइया उववज्जंति ?

उ. गोयमा ! जहण्णेणं एक्को वा, दो वा, तिण्णि वा, उक्कोसेणं संखेज्जा वा, असंखेज्जा वा उववज्जंति ।

सेसं तं चेव जहा चउत्थे गमए ।

प. से णं भंते ! जहण्णकालट्ठिईयपज्जत्ता असण्णि-पंचिंदियतिरिक्खजोणिए जहण्णकालट्ठिईएरय-णप्पभापुढविनेरइए, पुणरवि पज्जत्ता असण्णि पंचिंदियतिरिक्खजोणिए जहन्नकालठिईए केवइयं कालं सेवेज्जा, केवइयं कालं गतिरागतिं करेज्जा ?

उ. गोयमा ! भवादेसेणं दो भवग्गहणाइं, कालादेसेणं जहण्णेणं दसवाससहस्साइं अंतोमुहुत्तमब्भहियाइं, उक्कोसेण वि दसवाससहस्साइं अंतोमुहुत्तमब्भहियाइं, एवइयं कालं सेवेज्जा, एवइयं कालं गतिरागतिं करेज्जा । (५ पंचमो गमओ)

પ્ર. ભંતે ! તેઓના (અધ્યવસાય) પ્રશસ્ત છે કે અપ્રશસ્ત છે ?

ઉ. ગૌતમ ! તેઓ પ્રશસ્ત નથી પરંતુ અપ્રશસ્ત છે.
તેઓના અનુબન્ધ અન્તર્મુહૂર્ત સુધી રહે છે.

પ્ર. ભંતે ! તે જઘન્યકાળની સ્થિતિવાળા પર્યાપ્ત - અસંજ્ઞી પંચેન્દ્રિય - તિર્યંચયોનિક જીવ જે રત્નપ્રભાપૃથ્વીમાં નૈરયિક થઈ પુનઃ જઘન્યકાળની સ્થિતિવાળા પર્યાપ્ત અસંજ્ઞી-પંચેન્દ્રિય તિર્યંચયોનિક રૂપે ઉત્પન્ન થાય તો તે કેટલો કાળ વ્યતીત કરે છે અને કેટલાકાળ સુધી ગમનાગમન કરે છે ?

ઉ. ગૌતમ ! તે ભવાદેશથી બે ભવ ગ્રહણ કરે છે અને કાલાદેશથી જઘન્ય અન્તર્મુહૂર્ત અધિક દસહજાર વર્ષ અને ઉત્કૃષ્ટ અન્તર્મુહૂર્ત અધિક પલ્યોપમનો અસંખ્યાતમો ભાગ જેટલો કાળ વ્યતીત કરે છે અને એટલા જ કાળ સુધી ગમનાગમન પણ કરે છે. (આ ચોથો ગમક છે)

પ્ર. ભંતે ! જઘન્યકાળની સ્થિતિવાળા પર્યાપ્ત-અસંજ્ઞીપંચેન્દ્રિય તિર્યંચયોનિક જીવ જે જઘન્યકાળની સ્થિતિવાળા રત્નપ્રભાપૃથ્વીના નૈરયિકોમાં ઉત્પન્ન થવા યોગ્ય હોય તો ભંતે ! તે જીવ કેટલા કાળની સ્થિતિવાળા નૈરયિકોમાં ઉત્પન્ન થાય છે ?

ઉ. ગૌતમ ! તે જઘન્ય દસહજાર વર્ષની સ્થિતિવાળા અને ઉત્કૃષ્ટ પણ દસહજાર વર્ષની સ્થિતિવાળા નૈરયિકોમાં ઉત્પન્ન થાય છે.

પ્ર. ભંતે ! તે જીવો એક સમયમાં કેટલા ઉત્પન્ન થાય છે ?

ઉ. ગૌતમ ! તે જઘન્ય એક, બે કે ત્રણ અને ઉત્કૃષ્ટ સંખ્યાત કે અસંખ્યાત ઉત્પન્ન થાય છે.

શેષ કથન ચોથા ગમકના અનુરૂપ સમજવું જોઈએ.

પ્ર. ભંતે ! તે જઘન્યકાળની સ્થિતિવાળા પર્યાપ્ત-અસંજ્ઞી-પંચેન્દ્રિય-તિર્યંચયોનિક જીવ જઘન્યકાળની સ્થિતિવાળા રત્નપ્રભાપૃથ્વીમાં નૈરયિક થઈ પુનઃ જઘન્યકાળની સ્થિતિવાળા પર્યાપ્ત-અસંજ્ઞી પંચેન્દ્રિય-તિર્યંચયોનિક રૂપે ઉત્પન્ન થાય તો તે કેટલો કાળ વ્યતીત કરે છે અને કેટલા કાળ સુધી ગમનાગમન કરે છે ?

ઉ. ગૌતમ ! ભવાદેશથી તે બે ભવ ગ્રહણ કરે છે અને કાલાદેશથી જઘન્ય અન્તર્મુહૂર્ત અધિક દસહજાર વર્ષ અને ઉત્કૃષ્ટ પણ અન્તર્મુહૂર્ત અધિક દસહજાર વર્ષ જેટલો કાળ વ્યતીત કરે છે અને એટલા જ કાળ સુધી ગમનાગમન કરે છે. (આ પાંચમો ગમક છે)

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

प. जहण्णकालट्ठिईयपज्जत्ता असण्णिपंचिंदियतिरिक्खजोणिए णं भंते ! जे भविए उक्कोसकालट्ठिईएसु रयणप्पभापुढविनेरइएसु उववज्जित्तए, से णं भंते ! केवइयकालट्ठिईएसु उववज्जेज्जा ?

પ્ર. ભંતે ! જઘન્યકાળની સ્થિતિવાળા પર્યાપ્ત-અસંજ્ઞીપંચેન્દ્રિય-તિર્યંચયોનિક જે ઉત્કૃષ્ટ કાળની સ્થિતિવાળા રત્નપ્રભા પૃથ્વીના નૈરયિકોમાં ઉત્પન્ન થવા યોગ્ય હોય તો ભંતે ! તે કેટલા કાળની સ્થિતિવાળા નૈરયિકોમાં ઉત્પન્ન થાય છે ?

उ. गोयमा ! जहण्णेणं पलिओवमस्स असंखेज्जइभागट्ठिईएसु, उक्कोसेण वि पलिओवमस्स असंखेज्जइभागट्ठिईएसु उववज्जेज्जा ।

ઉ. ગૌતમ ! તે જઘન્ય પલ્યોપમના અસંખ્યાતમા ભાગની સ્થિતિવાળા અને ઉત્કૃષ્ટ પણ પલ્યોપમના અસંખ્યાતમા ભાગની સ્થિતિવાળા નૈરયિકોમાં ઉત્પન્ન થાય છે.

प. ते णं भंते ! जीवा एगसमएणं केवइया उववज्जंति ?

પ્ર. ભંતે ! તે જીવો એક સમયમાં કેટલા ઉત્પન્ન થાય છે ?

उ. गोयमा ! जहण्णेणं एक्को वा, दो वा, तिण्णि वा, उक्कोसेणं संखेज्जा वा, असंखेज्जा वा उववज्जंति ।

ઉ. ગૌતમ ! તે જઘન્ય એક, બે કે ત્રણ અને ઉત્કૃષ્ટ સંખ્યાત કે અસંખ્યાત ઉત્પન્ન થાય છે.

सेसं तं चेव जहा चउत्थे गमए ।

શેષ કથન ચોથા ગમકને અનુરૂપ સમજવું જોઈએ.

प. सेणं भंते ! जहण्णकालट्ठिईयपज्जत्ता असण्णिपंचिंदियतिरिक्खजोणिए उक्कोसकालट्ठिईय रयणप्पभापुढविनेरइए पुणरवि पज्जत्ता असण्णि पंचिंदिय तिरिक्खजोणिए जहण्णकालठिईए केवइयं कालं सेवेज्जा, केवइयं कालं गतिरागतिं करेज्जा ?

પ્ર. ભંતે ! તે જઘન્યકાળની સ્થિતિવાળા પર્યાપ્ત-અસંજ્ઞી પંચેન્દ્રિય તિર્યંચયોનિક ઉત્કૃષ્ટકાળની સ્થિતિવાળા રત્નપ્રભા પૃથ્વીમાં નૈરયિક થઈ પુનઃ જઘન્ય કાળની સ્થિતિવાળા પર્યાપ્ત-અસંજ્ઞી પંચેન્દ્રિય-તિર્યંચયોનિકરૂપે ઉત્પન્ન થાય તો તે કેટલો કાળ વ્યતીત કરે છે અને કેટલા કાળસુધી ગમનાગમન કરે છે ?

उ. गोयमा ! भवादेसेणं दो भवग्गहणाइं, कालादेसेणं जहण्णेणं पलिओवमस्स असंखेज्जइभागं अंतोमुहुत्तमब्भहियं, उक्कोसेण वि पलिओवमस्स असंखेज्जइभागं अंतोमुहुत्तमब्भहियं, एवइयं कालं सेवेज्जा, एवइयं कालं गतिरागतिं करेज्जा । (६ छट्ठो गमओ)

ઉ. ગૌતમ ! ભવાદેશથી તે બે ભવ ગ્રહણ કરે છે અને કાલાદેશથી જઘન્ય અન્તર્મુહૂર્ત અધિક પલ્યોપમનો અસંખ્યાતમો ભાગ તથા ઉત્કૃષ્ટ પણ અન્તર્મુહૂર્ત અધિક પલ્યોપમનો અસંખ્યાતમો ભાગ જેટલો કાળ વ્યતીત કરે છે અને એટલા જ કાળસુધી ગમનાગમન પણ કરે છે (આ છઠ્ઠું ગમક છે)

प. उक्कोसकालट्ठिईयपज्जत्ता असण्णिपंचिंदियतिरिक्खजोणिए णं भंते ! जे भविए रयणप्पभापुढविनेरइएसु उववज्जित्तए, से णं भंते ! केवइयकालट्ठिईएसु उववज्जेज्जा ?

પ્ર. ભંતે ! ઉત્કૃષ્ટકાળની સ્થિતિવાળા પર્યાપ્ત અસંજ્ઞી-પંચેન્દ્રિય તિર્યંચયોનિક જીવ જે રત્નપ્રભાપૃથ્વીના નૈરયિકોમાં ઉત્પન્ન થવાને યોગ્ય છે તો ભંતે ! તે કેટલા કાળની સ્થિતિવાળા નૈરયિકોમાં ઉત્પન્ન થાય છે ?

उ. गोयमा ! जहण्णेणं दसवाससहस्सट्ठिईएसु, उक्कोसेणं पलिओवमस्स असंखेज्जइभागट्ठिईएसु उववज्जेज्जा ।

ઉ. ગૌતમ ! તે જઘન્ય દસહજાર વર્ષની સ્થિતિવાળા અને ઉત્કૃષ્ટ પલ્યોપમના અસંખ્યાતમા ભાગની સ્થિતિવાળા નૈરયિકોમાં ઉત્પન્ન થાય છે.

प. ते णं भंते ! जीवा एगसमएणं केवइया उववज्जंति ?

પ્ર. ભંતે ! તે જીવો એક સમયમાં કેટલા ઉત્પન્ન થાય છે ?

उ. गोयमा ! जहण्णेणं एक्को वा, दो वा, तिण्णि वा, उक्कोसेणं संखेज्जा वा, असंखेज्जा वा उववज्जंति ।

ઉ. ગૌતમ ! જઘન્ય એક, બે અથવા ત્રણ અને ઉત્કૃષ્ટ સંખ્યાત કે અસંખ્યાત ઉત્પન્ન થાય છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

अवसेसं जहेव ओहिय गमएणं तहेव अणुगंतव्वं,

णवरं-इमाइं दोण्णि नाणत्ताइं -

१. ठिई जहण्णेणं पुव्वकोडी, उक्कोसेण वि पुव्वकोडी।

२. *एवं अणुबंधो वि।*

प. से णं भंते! उक्कोसकालट्ठिईयपज्जत्ता असण्णिपंचिंदियतिरिक्खजोणिए रयणप्पभापुढवि नेरइए पुणरवि पज्जत्ता असण्णिपंचिंदिय तिरिक्खजोणिए उक्कोसकालठिईए केवइयं कालं सेवेज्जा, केवइयं कालं गतिरागतिं करेज्जा ?

उ. गोयमा ! भवादेसेणं दो भवग्गहणाइं, कालादेसेणं जहण्णेणं पुव्वकोडी दसहिं वाससहस्सेहिं अब्भहिया, उक्कोसेणं पलिओवमस्स असंखेज्जइभागं पुव्वकोडीए अब्भहियं, एवइयं कालं सेवेज्जा, एवइयं कालं गतिरागतिं करेज्जा। (७ सत्तमो गमओ)

प. उक्कोसकालट्ठिईयपज्जत्ता असण्णिपंचिंदियतिरिक्खजोणिए णं भंते! जे भविए जहण्णकालट्ठिईएसु रयणप्पभापुढविनेरइएसु उववज्जित्तए, से णं भंते! केवइयकालट्ठिईएसु उववज्जेज्जा ?

उ. गोयमा! जहण्णेणं दसवाससहस्सट्ठिईएसु, उक्कोसेण वि दसवाससहस्सट्ठिईएसु उववज्जेज्जा।

प. ते णं भंते! जीवा एगसमएणं केवइया उववज्जंति ?

उ. गोयमा ! जहण्णेणं एक्को वा, दो वा, तिण्णि वा, उक्कोसेणं संखेज्जा वा, असंखेज्जा वा उववज्जंति।

सेसं तं चेव जहा सत्तम गमए -जाव- अणुबंधो त्ति।

प. से णं भंते ! उक्कोसकालट्ठिईयपज्जत्ता असण्णिपंचिंदिय तिरिक्खजोणिए जहण्णकालट्ठिईयरयणप्पभापुढवि नेरइए पुणरवि पज्जत्ता असण्णिपंचिंदियतिरिक्ख जोणिय उक्कोसकालठिईए केवइयं कालं सेवेज्जा, केवइयं कालं गतिरागतिं करेज्जा ?

शेष सर्व कथन औधिक (प्रथम) गमक अनुसार समजवुं जोईओ.

विशेष - आ बे बोलोमां अंतर छे -

१. स्थिति - जघन्य पूर्वकोटि वर्षनी अने उत्कृष्ट पण पूर्वकोटि वर्षनी छे.

२. ***अनुबंध - आ ज प्रकारे (स्थितिना अनुरूप) छे.***

प्र. भंते ! ते उत्कृष्टकाळनी स्थितिवाळा पर्याप्त असंज्ञी-पंचेन्द्रिय-तिर्यंचयोनिक रत्नप्रभा पृथ्वीनां नैरयिक थई पुनःउत्कृष्ट काळनी स्थितिवाळा पर्याप्त असंज्ञी पंचेन्द्रिय तिर्यंचयोनिक रूपे उत्पन्न थाय तो ते त्यां केटलो काळ व्यतीत करे छे अने केटला काळ सुधी गमनागमन करे छे ?

उ. गौतम ! भवादेशथी ते बे भव ग्रहण करे छे अने कालादेशथी जघन्य दसहजार वर्ष अधिक पूर्वकोटि वर्ष अने उत्कृष्ट पूर्वकोटि वर्ष अधिक पल्योपमनो असंख्यातमो भाग जेटलो काळ व्यतीत करे छे अने एटला ज काळसुधी गमनागमन करे छे. (आ सातमुं गमक छे.)

प्र. भंते ! उत्कृष्ट काळनी स्थितिवाळा पर्याप्त-असंज्ञी-पंचेन्द्रिय-तिर्यंचयोनिक जीव जो जघन्यकाळनी स्थितिवाळा रत्नप्रभा पृथ्वीना नैरयिकोमां उत्पन्न थवा योग्य होय तो भंते ! ते केटला काळनी स्थितिवाळा नैरयिकोमां उत्पन्न थाय छे ?

उ. गौतम ! ते जघन्य दस हजार वर्षनी स्थितिवाळा अने उत्कृष्ट पण दसहजार वर्षनी स्थितिवाळा नैरयिकोमां उत्पन्न थाय छे.

प्र. भंते ! ते जीवो एक समये केटला उत्पन्न थाय छे ?

उ. गौतम ! ते जघन्य एक, बे अथवा त्रण अने उत्कृष्ट संख्यात के असंख्यात उत्पन्न थाय छे.

शेष सर्व कथन जेवी रीते सप्तम गमकमां कहेवामां आव्युं छे, ते ज प्रकारे अहींया पण अनुबंध पर्यंत समजवुं जोईओ.

प्र. भंते ! उत्कृष्टकाळनी स्थितिवाळा पर्याप्त असंज्ञी-पंचेन्द्रिय तिर्यंचयोनिक जीव जघन्यकाळनी स्थितिवाळा रत्नप्रभा पृथ्वीनां नैरयिक थई पुनःउत्कृष्टकाळनी स्थितिवाळा पर्याप्त असंज्ञी पंचेन्द्रिय-तिर्यंचयोनिक रूपे उत्पन्न थाय तो ते त्यां केटलो काळ व्यतीत करे छे अने केटला काळ सुधी गमनागमन करे छे ?

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

उ. गोयमा ! भवादेसेणं दो भवग्गहणाइं, कालादेसेणं जहण्णेणं पुव्वकोडी दसहिं वाससहस्सेहिं अब्भहिया, उक्कोसेण वि पुव्वकोडी दसहिं वाससहस्सेहिं अब्भहिया, एवइयं कालं सेवेज्जा, एवइयं कालं गतिरागतिं करेज्जा। (८ अट्ठमो गमओ)

ઉ. ગૌતમ ! ભવાદેશથી તે બે ભવગ્રહણ કરે છે તથા કાલાદેશથી જઘન્ય દસહજાર વર્ષ અધિક પૂર્વકોટિ વર્ષ અને ઉત્કૃષ્ટ પણ દસહજાર વર્ષ અધિક પૂર્વકોટિ વર્ષ કાળ વ્યતીત કરે છે અને એટલા જ કાળ સુધી ગમનાગમન પણ કરે છે. (આ આઠમું ગમક છે.)

प. उक्कोसकालट्ठिईयपज्जत्ता असण्णिपंचिंदिय-तिरिक्खजोणिए णं भंते ! जे भविए उक्कोसकालट्ठिईएसु रयणप्पभापुढविनेरइएसु उववज्जित्तए, से णं भंते ! केवइयकालट्ठिईएसु उववज्जेज्जा ?

પ્ર. ભંતે ! ઉત્કૃષ્ટ કાળની સ્થિતિવાળા પર્યાપ્ત અસંજ્ઞીપંચેન્દ્રિય તિર્યંચયોનિક જીવ ઉત્કૃષ્ટ કાળની સ્થિતિવાળા રત્નપ્રભાપૃથ્વીના નૈરયિકોમાં ઉત્પન્ન થવા યોગ્ય હોય તો ભંતે ! તે કેટલા કાળની સ્થિતિવાળા નૈરયિકોમાં ઉત્પન્ન થાય છે ?

उ. गोयमा ! जहण्णेणं पलिओवमस्स असंखेज्जइ-भागट्ठिईएसु उक्कोसेण वि पलिओवमस्स असंखेज्जइभागट्ठिईएसु उववज्जेज्जा।

ઉ. ગૌતમ ! તે જઘન્ય પલ્યોપમના અસંખ્યાતમા ભાગની સ્થિતિવાળા અને ઉત્કૃષ્ટ પણ પલ્યોપમના અસંખ્યાતમા ભાગની સ્થિતિવાળા નૈરયિકોમાં ઉત્પન્ન થાય છે.

प. ते णं भंते ! जीवो एगसमएणं केवइया उववज्जंति ?

પ્ર. ભંતે ! તે જીવો એકસમયે કેટલાં ઉત્પન્ન થાય છે ?

उ. गोयमा ! जहण्णेणं एक्को वा, दो वा, तिण्णि वा, उक्कोसेणं संखेज्जा वा, असंखेज्जा वा उववज्जंति।

ઉ. ગૌતમ ! જઘન્ય એક, બે, ત્રણ અને ઉત્કૃષ્ટ સંખ્યાત કે અસંખ્યાત ઉત્પન્ન થાય છે.

सेसं जहा सत्तम गमए -जाव- अणुबंधो त्ति।

અનુબન્ધ પર્યંત બધા આલાપક સપ્તમ ગમકના અનુસાર સમજવા જોઈએ.

प. से णं भंते ! उक्कोसकालट्ठिईयपज्जत्ता असण्णिपंचिंदिय तिरिक्खजोणिए उक्कोसकालट्ठिईयरयणप्पभापुढ-विनेरइए पुणरवि पज्जत्ता असण्णिपंचिंदिय तिरिक्खजोणिय उक्कोसकालठिईए केवइयं कालं सेवेज्जा, केवइयं कालं गतिरागतिं करेज्जा ?

પ્ર. ભંતે ! તે ઉત્કૃષ્ટકાળની સ્થિતિવાળા પર્યાપ્ત અસંજ્ઞી પંચેન્દ્રિય તિર્યંચયોનિક ઉત્કૃષ્ટ કાળની સ્થિતિવાળા રત્નપ્રભાપૃથ્વીમાં નૈરયિકરૂપે ઉત્પન્ન થઈ પુનઃ ઉત્કૃષ્ટ કાળની સ્થિતિવાળા પર્યાપ્ત અસંજ્ઞી પંચેન્દ્રિય તિર્યંચયોનિક રૂપે ઉત્પન્ન થાય તો તે કેટલો કાળ વ્યતીત કરે છે અને કેટલા કાળ સુધી ગમનાગમન કરે છે ?

उ. गोयमा ! भवादेसेणं दो भवग्गहणाइं, कालादेसेणं जहण्णेणं पलिओवमस्स असंखेज्जइभागं पुव्वकोडीअब्भहियं, उक्कोसेण वि पलिओवमस्स असंखेज्जइभागं पुव्वकोडिअब्भहियं, एवइयं कालं सेवेज्जा, एवइयं कालं गतिरागतिं करेज्जा। (९ नवमो गमओ)

ઉ. ગૌતમ ! ભવાદેશથી તે બે ભવ ગ્રહણ કરે છે અને કાલાદેશથી જઘન્ય પૂર્વકોટિ અધિક પલ્યોપમનો અસંખ્યાતમો ભાગ અને ઉત્કૃષ્ટ પણ પૂર્વકોટિ અધિક પલ્યોપમનો અસંખ્યાતમો ભાગ જેટલો કાળવ્યતીત કરે છે અને એટલાં જ કાળ સુધી ગમનાગમન કરે છે. (આ નવમો ગમક છે)

एवं एए ओहिया तिण्णि गमगा, जहण्णकालट्ठिईएसु तिण्णि गमगा, उक्कोसकालट्ठिईएसु तिण्णि गमगा, सव्वे नव गमगा भवंति।

આ પ્રકારે આ ત્રણ ઔધિક (સામાન્ય) ગમક છે, જઘન્ય કાળની સ્થિતિની અપેક્ષાએ ત્રણ ગમક છે અને ઉત્કૃષ્ટકાળની સ્થિતિની અપેક્ષાએ પણ ત્રણ ગમક છે એ બધા મળીને નવ ગમક થાય છે.

-विया. स. २४, उ. १, सु. ४-५०

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

૪. **रयणप्पभानरयउववज्जंतेसु पज्जत्त सन्नि संखेज्जवासाउयपंचिंदियतिरिक्खजोणिएसु उववायाइ वीसं दारं परूवणं-**

૪. **રત્નપ્રભાનરકમાં ઉત્પન્ન થનાર પર્યાપ્ત સંજ્ઞી સંખ્યાત વર્ષાયુષ્ક પંચેન્દ્રિય તિર્યંચયોનિકમાં ઉપપાતાદિ વીસ દ્વારોનું પ્રરૂપણ :**

પ. भंते ! जइ सण्णिपंचिंदियतिरिक्खजोणिएहिंतो उववज्जंति किं संखेज्जवासाउयसण्णिपंचिंदियतिरिक्खजोणिएहिंतो उववज्जंति ? असंखेज्जवासाउयसण्णिपंचिंदियतिरिक्खजोणिएहिंतो उववज्जंति ?

પ્ર. ભંતે ! જે નૈરયિક સંજ્ઞી-પંચેન્દ્રિય તિર્યંચયોનિકોમાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે તો શું તેઓ સંખ્યાત વર્ષની આયુવાળા સંજ્ઞી પંચેન્દ્રિય તિર્યંચયોનિકોમાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે ? કે અસંખ્યાત વર્ષની આયુવાળા સંજ્ઞી-પંચેન્દ્રિય-તિર્યંચયોનિકોમાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે ?

उ. गोयमा ! संखेज्जवासाउयसण्णिपंचिंदियतिरिक्खजोणिएहिंतो उववज्जंति,

नो असंखेज्जवासाउय सण्णिपंचिंदियतिरिक्खजोणिएहिंतो उववज्जंति ।

ઉ. ગૌતમ ! તેઓ સંખ્યાતવર્ષની આયુવાળા સંજ્ઞી-પંચેન્દ્રિય-તિર્યંચયોનિકોમાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે,

પરંતુ અસંખ્યાત વર્ષની આયુવાળા સંજ્ઞી-પંચેન્દ્રિય-તિર્યંચયોનિકોમાંથી આવીને ઉત્પન્ન થતાં નથી.

પ. भंते ! जइ संखेज्जवासाउयसण्णिपंचिंदियतिरिक्खजोणिएहिंतो उववज्जंति किं जलचरेहिंतो उववज्जंति, थलचरेहिंतो उववज्जंति, खहचरेहिंतो उववज्जंति ?

પ્ર. ભંતે ! જે નૈરયિક સંખ્યાતવર્ષની આયુવાળા સંજ્ઞી પંચેન્દ્રિય તિર્યંચયોનિકોમાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે તો શું તેઓ જલચરોમાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે, સ્થળચરોમાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે કે ખેચરોમાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે ?

उ. गोयमा ! जलचरेहिंतो वि उववज्जंति, थलचरेहिंतो वि उववज्जंति, खहचरेहिंतो वि उववज्जंति ।

ઉ. ગૌતમ ! તેઓ જલચરોમાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે, સ્થળચરોમાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે અને ખેચરોમાંથી પણ આવીને ઉત્પન્ન થાય છે.

પ. भंते ! जइ जलचर-थलचर-खहचरेहिंतो उववज्जंति, किं-पज्जत्तएहिंतो उववज्जंति, अपज्जत्तएहिंतो उववज्जंति ?

પ્ર. ભંતે ! જે તેઓ જલચર-સ્થળચર અને ખેચરજીવોમાંથી આવીને ઉત્પન્ન થતાં હોય તો શું તેઓ પર્યાપ્તકોમાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે કે અપર્યાપ્તકોમાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે ?

उ. गोयमा ! पज्जत्तएहिंतो उववज्जंति, नो अपज्जत्तएहिंतो उववज्जंति ।

ઉ. ગૌતમ ! તેઓ પર્યાપ્તકોમાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે, અપર્યાપ્તકોમાંથી આવીને ઉત્પન્ન થતાં નથી.

પ. पज्जत्तसंखेज्जवासाउयसण्णिपंचेंदियतिरिक्खजोणिए णं भंते ! जे भविए नेरइएसु उववज्जित्तए, से णं भंते ! कइसु पुढवीसु उववज्जेज्जा ?

પ્ર. ભંતે ! પર્યાપ્ત-સંખ્યાત વર્ષાયુષ્ક-સંજ્ઞીપંચેન્દ્રિય તિર્યંચયોનિક જીવ જો નરકપૃથ્વીઓમાં ઉત્પન્ન થવા યોગ્ય છે તો ભંતે ! તે કેટલી પૃથ્વીઓમાં ઉત્પન્ન થાય છે ?

उ. गोयमा ! सत्तसु पुढवीसु उववज्जेज्जा, तं जहा-

ઉ. ગૌતમ ! તે સાતેય નરકપૃથ્વીઓમાં ઉત્પન્ન થાય છે, જેમકે -

१. रयणप्पभाए **-जाव-** ७. अहेसत्तमाए ।

૧. રત્નપ્રભા **-યાવત્-** ૭. અધઃસપ્તમ પૃથ્વી.

પ. पज्जत्तसंखेज्जवासाउयसण्णिपंचिंदियतिरिक्खजोणिए णं भंते ! जे भविए रयणप्पभापुढविनेरइएसु उववज्जित्तए, से णं भंते ! केवइयकालट्ठिईएसु उववज्जेज्जा ?

પ્ર. ભંતે ! પર્યાપ્ત સંખ્યાત - વર્ષાયુષ્ક સંજ્ઞી પંચેન્દ્રિય તિર્યંચયોનિક જે રત્નપ્રભા પૃથ્વીના નૈરયિકોમાં ઉત્પન્ન થવા યોગ્ય છે તો ભંતે ! તે કેટલા કાળની સ્થિતિવાળા નૈરયિકોમાં ઉત્પન્ન થાય છે ?

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

उ. गोयमा ! जहण्णेणं दसवाससहस्सट्ठिईएसु, उक्कोसेणं सागरोवमट्ठिईएसु उववज्जेज्जा ।

ઉ. ગૌતમ ! તે જઘન્ય દસહજાર વર્ષની સ્થિતિવાળા અને ઉત્કૃષ્ટ એક સાગરોપમની સ્થિતિવાળા નૈરયિકોમાં ઉત્પન્ન થાય છે.

प. ते णं भंते ! जीवा एगसमएणं केवइया उववज्जंति ?

પ્ર. ભંતે ! તે (સંજ્ઞી તિર્યંચ પંચેન્દ્રિય) જીવ એક સમયમાં કેટલા ઉત્પન્ન થાય છે ?

उ. गोयमा ! जहण्णेणं एक्को वा, दो वा, तिण्णि वा, उक्कोसेणं संखेज्जा वा, असंखेज्जा वा उववज्जंति ।

ઉ. ગૌતમ ! તે (એક સમયમાં) જઘન્ય એક, બે કે ત્રણ અને ઉત્કૃષ્ટ સંખ્યાત કે અસંખ્યાત ઉત્પન્ન થાય છે.

प. तेसि णं भंते ! जीवाणं सरीरगा किं संघयणी पण्णत्ता ?

પ્ર. ભંતે ! તે જીવોના શરીર કયા સંહનનયુક્ત કહેવાય છે ?

उ. गोयमा ! छव्विहसंघयणी पण्णत्ता, तं जहा-

ઉ. ગૌતમ ! તેમના શરીર છ પ્રકારના સંહનનયુક્ત કહેવાય છે, જેમકે -

१. वइरोसभनारायसंघयणी,
२. उसभनारायसंघयणी,
३. नारायसंघयणी,
४. अद्धनाराय संघयणी,
५. कीलिया संघयणी,
६. छेवट्टसंघयणी ।

१. વજ્રઋષભનારાચ સંહનન,
૨. ઋષભનારાચ સંહનન,
૩. નારાચ સંહનન,
૪. અર્ધનારાચ સંહનન,
૫. કીલિકા સંહનન,
૬. સેવાર્ત સંહનન.

सरीरोगाहणा जहेव असण्णीणं ।

એમની શરીર અવગાહના (અવસ્થિતિ) પૂર્વોક્ત અસંજ્ઞીઓના અનુરૂપ સમજવી જોઈએ.

प. तेसि णं भंते ! जीवाणं सरीरगा किं संठिया पण्णत्ता ?

પ્ર. ભંતે ! તે જીવોના શરીર કયા સંસ્થાનયુક્ત કહેવામાં આવે છે ?

उ. गोयमा ! छव्विहसंठिया पण्णत्ता, तं जहा -

ઉ. ગૌતમ ! તે છ પ્રકારના સંસ્થાનયુક્ત કહેવામાં આવે છે, જેમકે -

१. समचउरंसा, २. निग्गोह परिमंडला,
३. साई, ४. खुज्जा,
५. वामणा, ६. हुंडा ।

१. સમચતુરસ્ત્ર, ૨. ન્યગ્રોધ પરિમંડળ,
૩. સ્વાતી, ૪. કુબ્જ,
૫. વામન, ૬. હુંડક.

प. तेसि णं भंते ! जीवाणं कइ लेस्साओ पण्णत्ताओ ?

પ્ર. ભંતે ! તે જીવોની કેટલી લેશ્યાઓ કહેવામાં આવી છે ?

उ. गोयमा ! छल्लेस्साओ पण्णत्ताओ, तं जहा-

ઉ. ગૌતમ ! એની છ લેશ્યાઓ કહેવામાં આવી છે, જેમકે -

१. कण्हलेस्सा -**जाव**- सुक्कलेस्सा ।

૧. કૃષ્ણલેશ્યા -**યાવત્**- ૬. શુક્લલેશ્યા.

सेसं जहा असन्निपंचिंदिय आलावओ तहा पुच्छा कायव्वा ।

શેષ અસંજ્ઞી તિર્યંચ પંચેન્દ્રિયના આલાપકના અનુરૂપ પ્રશ્ન કરવો જોઈએ.

णवरं-दिट्ठी तिविहा वि ।

વિશેષ - દૃષ્ટિઓ ત્રણ જ હોય છે.

तिण्णि नाणा, तिण्णि अण्णाणा भयणाए । जोगो तिविहो वि ।

ત્રણ જ્ઞાન અને ત્રણ અજ્ઞાન વિકલ્પથી હોય છે. યોગ ત્રણ જ હોય છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

पंच समुग्घाया आदिल्लगा।

वेदो तिविहो वि,

प. से णं भंते ! पज्जत्तसंखेज्जवासाउयसण्णिपंचिंदियतिरिक्खजोणिए रयणप्पभापुढविनेरइए पुणरवि पज्जत्ता संखेज्जवासाउय सण्णि पंचेंदिय तिरिक्खजोणिए केवइयं कालं सेवेज्जा, केवइयं कालं गतिरागतिं करेज्जा ?

उ. गोयमा ! भवादेसेणं जहण्णेणं दो भवग्गहणाइं, उक्कोसेणं अट्ठ भवग्गहणाइं। कालादेसेणं जहण्णेणं दसवाससहस्साइं अंतोमुहुत्तमब्भहियाइं, उक्कोसेणं चत्तारि सागरोवमाइं चउहिं पुव्वकोडीहिं अब्भहियाइं, एवइयं कालं सेवेज्जा, एवइयं कालं गतिरागतिं करेज्जा (१ पढमो गमओ।)

प. पज्जत्तसंखेज्जवासाउयसण्णिपंचिंदियतिरिक्खजोणिए णं भंते! जे भविए जहण्णकालट्ठिईएसु रयणप्पभापुढविनेरइएसु उववज्जित्तए, से णं भंते ! केवइयकालट्ठिईएसु उववज्जेज्जा ?

उ. गोयमा! जहण्णेणं दसवाससहस्सट्ठिईएसु, उक्कोसेण वि दसवाससहस्सट्ठिईएसु उववज्जेज्जा।

प. ते णं भंते ! जीवा एगसमएणं केवइया उववज्जंति ?

उ. गोयमा ! ***एवं सो चेव पढमो गमओ निरवसेसो भाणियव्वो,***

णवरं-कालादेसेणं जहण्णेणं दसवाससहस्साइं अंतोमुहुत्तमब्भहियाइं, उक्कोसेणं चत्तारि पुव्वकोडीओ चत्तालीसाए वाससहस्सेहिं अब्भहियाओ, एवइयं कालं सेवेज्जा, एवइयं कालं गतिरागतिं करेज्जा। (२ बिइओ गमओ)

सो चेव उक्कोसकालट्ठिईएसु उववण्णो जहण्णेणं सागरोवमट्ठिईएसु उक्कोसेण वि सागरोवमट्ठिईएसु उववज्जेज्जा।

अवसेसो परिमाणादीओ भवादेसपज्जवसाणो सो चेव पढमगमो नेयव्वो।

कालादेसेणं जहण्णेणं सागरोवमं अंतोमुहुत्तमब्भहियं, उक्कोसेणं चत्तारि सागरोवमाइं चउहिं पुव्वकोडीहिं अब्भहियाइं, एवइयं कालं सेवेज्जा, एवइयं कालं गतिरागतिं करेज्जा (३ तइओ गमओ)

પ્રારંભના પાંચ સમુદ્ઘાત હોય છે.

વેદ ત્રણ જ હોય છે.

પ્ર. ભંતે ! તે પર્યાપ્ત સંખ્યાતવર્ષાયુષ્ક સંજ્ઞી પંચેન્દ્રિય તિર્યંચયોનિક જીવ રત્નપ્રભાપૃથ્વીનાં નૈરયિક થઈ પુનઃ પર્યાપ્ત સંખ્યાત વર્ષાયુષ્ક સંજ્ઞી પંચેન્દ્રિય તિર્યંચયોનિકરૂપે ઉત્પન્ન થાય તો કેટલો કાળ વ્યતીત કરે છે અને કેટલા કાળ સુધી ગમનાગમન કરે છે ?

ઉ. ગૌતમ ! ભવાદેશથી જઘન્ય બે ભવ અને ઉત્કૃષ્ટ આઠ ભવ ગ્રહણ કરે છે, કાલાદેશથી જઘન્ય અન્તર્મુહૂર્ત અધિક દસહજાર વર્ષ અને ઉત્કૃષ્ટ ચાર પૂર્વકોટિ અધિક ચાર સાગરોપમ જેટલો કાળ વ્યતીત કરે છે અને તેટલા જ કાળસુધી ગમનાગમન કરે છે. (આ પ્રથમ ગમક છે)

પ્ર. ભંતે ! જે પર્યાપ્ત સંખ્યાત વર્ષાયુષ્ક સંજ્ઞી પંચેન્દ્રિય તિર્યંચયોનિક જીવ જઘન્ય કાળની સ્થિતિયુક્ત રત્નપ્રભા પૃથ્વીના નૈરયિકોમાં ઉત્પન્ન થાય તો ભંતે ! તે કેટલા કાળની સ્થિતિયુક્ત નૈરયિકોમાં ઉત્પન્ન થાય છે ?

ઉ. ગૌતમ ! તે જઘન્ય દસહજાર વર્ષની અને ઉત્કૃષ્ટ પણ દસહજાર વર્ષની સ્થિતિવાળા નૈરયિકોમાં ઉત્પન્ન થાય છે.

પ્ર. ભંતે ! તે જીવો એક જ સમયે કેટલા ઉત્પન્ન થાય છે ?

ઉ. ગૌતમ ! ***એ જ પ્રથમ ગમકનું સંપૂર્ણ વર્ણન અહીંયા સમજવું જોઈએ.***

વિશેષ - કાલાદેશથી જઘન્ય અન્તર્મુહૂર્ત અધિક દસહજાર વર્ષ અને ઉત્કૃષ્ટ ચાલીસ હજાર વર્ષ અધિક ચાર પૂર્વકોટિ કાળ વ્યતીત કરે છે અને તેટલા જ કાળસુધી ગમનાગમન કરે છે. (આ બીજું ગમક છે.)

એ જ ઉત્કૃષ્ટ કાળની સ્થિતિમાં ઉત્પન્ન થાય તો જઘન્ય એક સાગરોપમની સ્થિતિયુક્ત અને ઉત્કૃષ્ટ પણ એક સાગરોપમની સ્થિતિયુક્ત નૈરયિકોમાં ઉત્પન્ન થાય છે.

શેષ પરિમાણ વગેરે પ્રારંભિક ભવાદેશ પર્યંતનું કથન પૂર્વોક્ત પ્રથમગમકના અનુરૂપ સમજવું જોઈએ.

કાલાદેશથી જઘન્ય અન્તર્મુહૂર્ત અધિક એક સાગરોપમ અને ઉત્કૃષ્ટ ચારપૂર્વકોટિ અધિક ચાર સાગરોપમ પર્યંત કાળ વ્યતીત કરે છે અને એટલા જ કાળ સુધી ગમનાગમન કરે છે. (આ તૃતીય ગમક છે.)

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

પ. जहण्णकालट्ठिईयपज्जत्तसंखेज्जवासाउयसण्णिपंचिंदियतिरिक्खजोणिए णं भंते ! जे भविए रयणप्पभापुढविनेरइएसु उववज्जित्तए, से णं भंते ! केवइय कालट्ठिईएसु उववज्जेज्जा ?

પ્ર. ભંતે ! જઘન્યકાળની સ્થિતિવાળા પર્યાપ્ત સંખ્યાત-વર્ષાયુષ્ક સંજ્ઞી પંચેન્દ્રિય તિર્યંચયોનિક, જે રત્નપ્રભા પૃથ્વીમાં નૈરયિકરૂપે ઉત્પન્ન થનાર હોય તો ભંતે ! તે કેટલા કાળની સ્થિતિયુક્ત નૈરયિકોમાં ઉત્પન્ન થાય છે ?

उ. गोयमा ! जहण्णेणं दसवाससहस्सट्ठिईएसु, उक्कोसेणं सागरोवमट्ठिईएसु उववज्जेज्जा ।

ઉ. ગૌતમ ! તે જઘન્ય દસહજાર વર્ષની સ્થિતિવાળી અને ઉત્કૃષ્ટ એક સાગરોપમની સ્થિતિવાળી નૈરયિકોમાં ઉત્પન્ન થાય છે.

प. ते णं भंते ! जीवा एगसमएणं केवइया उववज्जंति ?

પ્ર. ભંતે ! તે જીવો એક જ સમયે કેટલા ઉત્પન્ન થાય છે ?

उ. गोयमा ! ***अवसेसो भवादेसपज्जवसाणो सो चेव पढम गमओ,***

णवरं-इमाइं अट्ठनाणत्ताइं, तं जहा-

१. सरीरोगाहणा जहण्णेणं अंगुलस्स असंखेज्जइभागं, उक्कोसेणं धणुपुहत्तं ।

२. लेस्साओ तिण्णि आदिल्लाओ,

३. नो सम्मदिट्ठी, मिच्छादिट्ठी, नो सम्मामिच्छदिट्ठी

४. नो नाणी, दो अण्णाणा नियमं,

५. समुग्घाया आदिल्ला तिण्णि,

६-८. ***आउं, अज्झवसाणा, अणुबंधो य जहेव असण्णीणं ।***

कालादेसेणं जहण्णेणं दसवाससहस्साइं अंतोमुहुत्तमब्भहियाइं, उक्कोसेणं चत्तारि सागरोवमाइं चउहिं अंतोमुहुत्तेहिं अब्भहियाइं, एवइयं कालं सेवेज्जा, एवइयं कालं गतिरागतिं करेज्जा। (४ चउत्थो गमओ)

सो चेव जहण्णकालट्ठिईएसु उववण्णो जहण्णेणं दसवाससहस्सट्ठिईएसु उक्कोसेण वि दसवाससहस्सट्ठिईएसु उववज्जेज्जा ।

ઉ. ગૌતમ ! ***શેષ ભવાદેશ પર્યંત સર્વકથન પ્રથમગમકના અનુરૂપ સમજવું જોઈએ.***

વિશેષ - નિમ્નોક્ત આઠ વિષયોમાં અંતર છે, જેમકે-

૧. એમના શરીરની અવગાહના (સ્થિતિ) જઘન્ય અંગુળનો અસંખ્યાતમો ભાગ અને ઉત્કૃષ્ટ ધનુષ પૃથક્ત્વ (અનેક ધનુષ)ની હોય છે.

૨. એનામાં પ્રથમ ત્રણ લેશ્યાઓ હોય છે.

૩. તેઓ સમ્યગ્દૃષ્ટિ હોતાં નથી અને સમ્યગ્મિથ્યાદૃષ્ટિ પણ હોતા નથી પરંતુ મિથ્યાદૃષ્ટિ હોય છે.

૪. એનામાં જ્ઞાન નથી હોતું પરંતુ નિયમથી બે અજ્ઞાન હોય છે.

૫. એનામાં પ્રારંભના ત્રણ સમુદ્‌ઘાત હોય છે.

૬-૮. ***એનું આયુષ્ય, અધ્યવસાય અને અનુબંધનું કથન અસંજ્ઞી નરકમાં ઉત્પન્ન થાય એના અનુરૂપ સમજવું જોઈએ.***

કાલાદેશથી તે જઘન્ય અન્તર્મુહૂર્ત અધિક દસહજાર વર્ષ અને ઉત્કૃષ્ટ ચાર અન્તર્મુહૂર્ત અધિક ચાર સાગરોપમ જેટલો કાળ વ્યતીત કરે છે અને એટલા જ કાળસુધી ગમનાગમન કરે છે. (આ ચોથું ગમક છે.)

તે જ જઘન્યકાળની સ્થિતિવાળી પૂર્વોક્ત (પર્યાપ્ત સંખ્યાત વર્ષાયુષ્ક સંજ્ઞી પંચેન્દ્રિય તિર્યંચયોનિક જીવ રત્નપ્રભા પૃથ્વીમાં) જઘન્ય દસહજાર વર્ષની સ્થિતિયુક્ત તથા ઉત્કૃષ્ટ પણ દસહજાર વર્ષની સ્થિતિયુક્ત નૈરયિકોમાં ઉત્પન્ન થાય છે.

प. ते णं भंते ! जीवा एगसमएणं केवइया उववज्जंति ?

પ્ર. ભંતે ! તે જીવો એક જ સમયે કેટલા ઉત્પન્ન થાય છે ?

उ. गोयमा ! ***सो चेव चउत्थो गमओ भवादेसपज्जवसाणो भाणियव्वो ।***

ઉ. ગૌતમ ! ***સંપૂર્ણ કથન પૂર્વોક્ત ચતુર્થ ગમકના અનુરૂપ ભવાદેશ પર્યંત સમજવું જોઈએ***

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

कालादेसेणं जहण्णेणं दसवाससहस्साइं अंतोमुहुत्तमब्भहियाइं, उक्कोसेणं चत्तालीसं वाससहस्साइं चउहिं अंतोमुहुत्तेहिं अब्भहियाइं, एवइयं कालं सेवेज्जा, एवइयं कालं गतिरागतिं करेज्जा (५ पंचमो गमओ)

सो चेव उक्कोसकालट्ठिईएसु उववण्णो जहण्णेणं सागरोवमट्ठिईसु उववज्जेज्जा, उक्कोसेण वि सागरोवमट्ठिईएसु उववज्जेज्जा।

કાલાદેશથી જઘન્ય અન્તર્મુહૂર્ત અધિક દસહજાર વર્ષ અને ઉત્કૃષ્ટ ચાર અન્તર્મુહૂર્ત અધિક ચાલીસ હજાર વર્ષ જેટલો કાળ વ્યતીત કરે છે તથા એટલા જ કાળસુધી ગમનાગમન કરે છે. (આ પાંચમું ગમક છે.)

એ જ જીવ ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિયુક્ત રત્નપ્રભા નૈરયિકોમાં ઉત્પન્ન થાય તો જઘન્ય સાગરોપમની સ્થિતિયુક્ત નૈરયિકોમાં ઉત્પન્ન થાય છે અને ઉત્કૃષ્ટ પણ સાગરોપમની સ્થિતિયુક્ત નૈરયિકોમાં ઉત્પન્ન થાય છે.

प. ते णं भंते ! जीवा एगसमएणं केवइया उववज्जंति ?

પ્ર. ભંતે ! તે જીવો એક જ સમયે કેટલા ઉત્પન્ન થાય છે ?

उ. गोयमा ! ***सो चेव चउत्थो गमओ भवादेसपज्जवसाणो।***

कालादेसेणं जहण्णेणं सागरोवमं अंतोमुहुत्तमब्भहियं, उक्कोसेणं चत्तारि सागरोवमाइं चउहिं अंतोमुहुत्तेहिं अब्भहियाइं, एवइयं कालं सेवेज्जा, एवइयं कालं गतिरागतिं करेज्जा। (६ छट्ठो गमओ)

ઉ. ગૌતમ ! ***સંપૂર્ણ કથન ભવાદેશ પર્યંત ચતુર્થગમકના અનુરૂપ છે.***

કાલાદેશથી જઘન્ય અન્તર્મુહૂર્ત અધિક એક સાગરોપમ અને ઉત્કૃષ્ટ ચાર અન્તર્મુહૂર્ત અધિક ચાર સાગરોપમ કાળ વ્યતીત કરે છે તથા એટલા જ કાળ સુધી ગમનાગમન કરે છે. (આ છઠ્ઠું ગમક છે.)

प. उक्कोसकालट्ठिईयपज्जत्तसंखेज्जवासाउयसण्णिपंचिंदियतिरिक्खजोणिए णं भंते ! जे भविए रयणप्पभापुढविनेरइएसु उववज्जित्तए, से णं भंते ! केवइयकालट्ठिईएसु उववज्जेज्जा ?

પ્ર. ભંતે ! ઉત્કૃષ્ટકાળની સ્થિતિયુક્ત પર્યાપ્ત - સંખ્યાતવર્ષાયુષ્ક સંજ્ઞી-પંચેન્દ્રિય તિર્યંચયોનિક જીવ જે રત્નપ્રભા પૃથ્વીના નૈરયિકોમાં ઉત્પન્ન થવા યોગ્ય છે તો ભંતે ! તે કેટલા કાળની સ્થિતિયુક્ત નૈરયિકોમાં ઉત્પન્ન થાય છે ?

उ. गोयमा ! जहण्णेणं दसवाससहस्सट्ठिईएसु, उक्कोसेणं सागरोवमट्ठिईएसु उववज्जेज्जा।

ઉ. ગૌતમ ! તે જઘન્ય દસહજાર વર્ષની અને ઉત્કૃષ્ટ એક સાગરોપમની સ્થિતિયુક્ત નૈરયિકોમાં ઉત્પન્ન થાય છે.

प. ते णं भंते ! जीवा एगसमएणं केवइया उववज्जंति ?

પ્ર. ભંતે ! તે જીવો એક જ સમયે કેટલા ઉત્પન્ન થાય છે ?

उ. गोयमा ! ***अवसेसा परिमाणादीओ भवादेसपज्जवसाणो सो चेव पढमगमओ नेयव्वो,***

णवरं-इमाइं दो णाणत्ताइं-

ठिई जहण्णेणं पुव्वकोडी, उक्कोसेण वि पुव्वकोडी।

एवं अणुबंधो वि।

कालादेसेणं जहण्णेणं पुव्वकोडी दसहिं वाससहस्सेहिं अब्भहिया, उक्कोसेणं चत्तारि सागरोवमाइं चउहिं पुव्वकोडीहिं अब्भहियाइं, एवइयं कालं सेवेज्जा, एवइयं कालं गतिरागतिं करेज्जा (७ सत्तमो गमओ)

ઉ. ગૌતમ ! ***શેષ પરિમાણ વગેરે ભવાદેશ પર્યંતનું કથન ઉક્ત પ્રથમ ગમકના અનુરૂપ સમજવું જોઈએ.***

વિશેષ - એ બે સ્થાનોમાં વિશેષતા છે -

સ્થિતિ પણ જઘન્ય પૂર્વકોટિ વર્ષની છે અને ઉત્કૃષ્ટ પણ પૂર્વકોટિ વર્ષની છે.

એ જ પ્રકારે અનુબન્ધ પણ સ્થિતિના અનુરૂપ છે.

કાલાદેશથી જઘન્ય દસહજાર વર્ષ અધિક પૂર્વકોટિ વર્ષ અને ઉત્કૃષ્ટ ચાર પૂર્વ કોટિ અધિક ચાર સાગરોપમ જેટલો કાળ વ્યતીત કરે છે અને એટલા જ કાળ સુધી ગમનાગમન કરે છે. (આ સાતમું ગમક છે.)

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

सो चेव जहण्णकालट्ठिईएसु उववण्णो जहण्णेणं दसवाससहस्सट्ठिईएसु, उक्कोसेण वि दसवाससहस्सट्ठिईएसु उववज्जेज्जा।

જો એ જ જઘન્ય સ્થિતિયુક્ત (રત્નપ્રભા પૃથ્વીના નૈરયિકો)માં ઉત્પન્ન થાય તો જઘન્ય દસહજાર વર્ષ અને ઉત્કૃષ્ટ પણ દસહજાર વર્ષની સ્થિતિયુક્ત નૈરયિકોમાં ઉત્પન્ન થાય છે.

प. ते णं भंते ! जीवा एगसमएणं केवइया उववज्जंति ?

પ્ર. ભંતે ! તે જીવો એક જ સમયમાં કેટલા ઉત્પન્ન થાય છે ?

उ. गोयमा ! ***सो चेव सत्तमो गमओ निरवसेसो भवादेसं पज्जवसाणो भाणियव्वो।***

कालादेसेणं जहण्णेणं पुव्वकोडी दसहिं वाससहस्सेहिं अब्भहिया, उक्कोसेणं चत्तारि पुव्वकोडीओ चत्तालीसाए वाससहस्सेहिं अब्भहियाओ, एवइयं कालं सेवेज्जा, एवइयं कालं गतिरागतिं करेज्जा। (८ अट्ठमो गमओ)

ઉ. ગૌતમ ! ***(પરિમાણથી) ભવાદેશ પર્યંત સંપૂર્ણ સાતમાગમકના અનુસાર સમજવું જોઈએ.***

કાલાદેશથી જઘન્ય દસહજાર વર્ષ અધિક પૂર્વકોટિ વર્ષ અને ઉત્કૃષ્ટ ચાલીસ હજાર વર્ષ અધિક ચાર પૂર્વકોટિ વર્ષ જેટલો કાળ વ્યતીત કરે છે અને એટલા જ કાળ સુધી ગમનાગમન કરે છે. (આ આઠમું ગમક છે.)

प. उक्कोसकालट्ठिईयपज्जत्तसंखेज्जवासाउयसण्णिपंचिंदियतिरिक्खजोणिए णं भंते ! जे भविए उक्कोसकालट्ठिईएसु रयणप्पभापुढविनेरइएसु उववज्जित्तए, से णं भंते ! केवइयकालट्ठिईएसु उववज्जेज्जा ?

પ્ર. ભંતે ! ઉત્કૃષ્ટ કાળની સ્થિતિયુક્ત પર્યાપ્ત સંખ્યાત વર્ષાયુષ્ક સંજ્ઞી પંચેન્દ્રિય તિર્યંચયોનિક જીવ ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિયુક્ત રત્નપ્રભા પૃથ્વીના નૈરયિકોમાં ઉત્પન્ન થવા યોગ્ય છે તો ભંતે ! તે કેટલા કાળની સ્થિતિયુક્ત નૈરયિકોમાં ઉત્પન્ન થાય છે ?

उ. गोयमा ! जहण्णेणं सागरोवमट्ठिईएसु, उक्कोसेण वि सागरोवमट्ठिईएसु उववज्जेज्जा।

ઉ. ગૌતમ ! તે જઘન્ય એક સાગરોપમની અને ઉત્કૃષ્ટ પણ એક સાગરોપમની સ્થિતિયુક્ત નૈરયિકોમાં ઉત્પન્ન થાય છે.

प. ते णं भंते ! जीवा एगसमएणं केवइया उववज्जंति ?

પ્ર. ભંતે ! તે જીવો એક જ સમયે કેટલા ઉત્પન્ન થાય છે ?

उ. गोयमा ! ***सो चेव सत्तमो गमओ निरवसेसो भवादेसं पज्जवसाणो भाणियव्वो।***

कालादेसेणं जहण्णेणं सागरोवमं पुव्वकोडीए अब्भहियं, उक्कोसेणं चत्तारि सागरोवमाइं चउहिं पुव्वकोडीहिं अब्भहियाइं, एवइयं कालं सेवेज्जा, एवइयं कालं गतिरागतिं करेज्जा। (९ नवमो गमओ)

एवं एए नव गमगा। उक्खेव-निक्खेवओ नवसु वि गमएसु जहेव असण्णीणं।

-विया. स. २४, उ. १, सु. ५१-७६

ઉ. ગૌતમ ! ***ભવાદેશ પર્યંત એ જ સપ્તમગમક સંપૂર્ણ સમજવું જોઈએ.***

કાલાદેશથી જઘન્ય પૂર્વકોટિ અધિક એક સાગરોપમ અને ઉત્કૃષ્ટ ચાર પૂર્વકોટિ અધિક ચાર સાગરોપમ જેટલો કાળ વ્યતીત કરે છે અને એટલા જ કાળ સુધી ગમનાગમન કરે છે. (આ નવમું ગમક છે.)

આ પ્રકારે આ નવ ગમક છે અને એનાં અસંજ્ઞી જીવોના નવ ગમકોના અનુરૂપ પ્રશ્નોત્તર વગેરે સમજવા જોઈએ.

५. सक्करप्पभाइ तमापुढवि नरयउववज्जंतेसु पज्जत्त सन्नि संखेज्ज वासाउय पंचिंदिय तिरिक्खजोणिएसु उववायाइ वीसं दारं परूवणं-

૫. શર્કરાપ્રભાથી તમઃ પ્રભાપૃથ્વી પર્યંત નરકમાં ઉત્પન્ન થનાર પર્યાપ્ત સંજ્ઞી સંખ્યાત વર્ષાયુષ્ક પંચેન્દ્રિય તિર્યંચયોનિકમાં ઉપપાતાદિ વીસ દ્વારોનું પ્રરૂપણ :

प. पज्जत्तसंखेज्जवासाउयसण्णिपंचिंदियतिरिक्खजोणिए णं भंते ! जे भविए सक्करप्पभाए पुढवीए नेरइएसु उववज्जित्तए, से णं भंते ! केवइयकालट्ठिईएसु उववज्जेज्जा ?

પ્ર. ભંતે ! પર્યાપ્ત - સંખ્યાત વર્ષાયુષ્ક સંજ્ઞી પંચેન્દ્રિય તિર્યંચયોનિક જીવ શર્કરાપ્રભા પૃથ્વીમાં નૈરયિકરૂપે ઉત્પન્ન થવા યોગ્ય હોય તો ભંતે ! તે કેટલા કાળની સ્થિતિયુક્ત નૈરયિકોમાં ઉત્પન્ન થાય છે ?

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

उ. गोयमा ! जहण्णेणं सागरोवमट्ठिईएसु, उक्कोसेणं तिसागरोवमट्ठिईएसु उववज्जेज्जा ।

ઉ. ગૌતમ ! તે જઘન્ય એક સાગરોપમની સ્થિતિયુક્ત અને ઉત્કૃષ્ટ ત્રણ સાગરોપમની સ્થિતિયુક્ત નૈરયિકોમાં ઉત્પન્ન થાય છે.

प. ते णं भंते ! जीवा एगसमएणं केवइया उववज्जंति ?

પ્ર. ભંતે ! તે જીવો એક જ સમયમાં કેટલા ઉત્પન્ન થાય છે ?

उ. गोयमा ! ***एवं जहेव रयणप्पभाए उववज्जंतगस्स लद्धी सच्चेव निरवसेसा भवादेसपज्जवसाणा भाणियव्वा ।***

ઉ. ગૌતમ ! ***રત્નપ્રભા નરકમાં ઉત્પન્ન થનાર પર્યાપ્ત સંજ્ઞી પંચેન્દ્રિય તિર્યંચોનું સમગ્ર કથન અહીંયા ભવાદેશ પર્યંત સમજવું જોઈએ.***

कालादेसेणं जहण्णेणं सागरोवमं अंतोमुहुत्तमब्भहियं, उक्कोसेणं बारस सागरोवमाइं चउहिं पुव्वकोडीहिं अब्भहियाइं, एवइयं कालं सेवेज्जा, एवइयं कालं गतिरागतिं करेज्जा ।

કાલાદેશથી જઘન્ય અન્તર્મુહૂર્ત અધિક એક સાગરોપમ અને ઉત્કૃષ્ટ ચાર પૂર્વકોટિ અધિક બાર સાગરોપમ જેટલો કાળ વ્યતીત કરે છે અને એટલાં જ કાળ સુધી ગમનાગમન કરે છે.

एवं रयणप्पभापुढविगमगसरिसा नव वि गमगा भाणियव्वा ।

એ જ પ્રકારે રત્નપ્રભા પૃથ્વીના ગમકોના અનુરૂપ અહીંયા પણ નવ જ ગમકો સમજવા જોઈએ.

एवं -जाव- छट्ठपुढवि त्ति,

એ જ પ્રકારે છઠ્ઠી નરકપૃથ્વી પર્યંત સમજવું જોઈએ.

णवरं-नेरइयठिई जा जत्थ पुढवीए जहण्णुक्कोसिया सा तेणं चेव कमेणं चउग्गुणा कायव्वा कालादेसे ।

વિશેષ - જે નરકપૃથ્વીમાં જઘન્ય અને ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિ જેટલાં કાળની હોય, કાલાદેશમાં એને એટલાં જ ક્રમથી ચાર ગણી કરી સમજવી જોઈએ.

जहा-वालुयप्पभाए पुढवीए अट्ठावीसं सागरोवमाइं, चउग्गुणिया भवंति,

જેમકે - વાલુકાપ્રભા પૃથ્વીમાં ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિ સાત સાગરોપમની છે. એને ચારગણા કરવાથી અઠ્યાવીસ સાગરોપમ થાય છે.

पंकप्पभाए चत्तालीसं,
धूमप्पभाए अट्ठसट्ठिं,
तमाए अट्ठासीइं ।

પંકપ્રભામાં (ચારગણી) ચાલીસ સાગરોપમની છે.
ધૂમપ્રભામાં (ચારગણી) અડસઠ સાગરોપમની છે.
તમઃપ્રભામાં (ચારગણી) અઠ્યાસી સાગરોપમની છે.

संघयणाइं-वालुयप्पभाए पंचविहसंघयणी, तं जहा-

સંહનનમાં - વાલુકાપ્રભામાં પાંચ સંહનનયુક્ત જાય છે, જેમકે -

१. वइरोसभनारायसंघयणी **-जाव-** ५. खीलिया-संघयणी,
पंकप्पभाए चउव्विहसंघयणी,
धूमप्पभाए तिविहसंघयणी,
तमाए दुविहसंघयणी, तं जहा-
१. वइरोसभनारायसंघयणी य,
२. उसभनारायसंघयणी य ।
-विया. स. २४, उ. १, सु. ७७-८०

૧. વજ્રઋષભનારાચ સંહનની **-યાવત્-** ૫. કીલિકા સંહનની.
પંકપ્રભામાં પ્રારંભના ચાર સંહનનયુક્ત જાય છે.
ધૂમપ્રભામાં પ્રારંભના ત્રણ સંહનનયુક્ત જાય છે.
તમઃ પ્રભામાં પ્રારંભના બે સંહનનયુક્ત જાય છે.
જેમકે - ૧. વજ્રઋષભનારાચ સંહનની,
૨. ઋષભનારાચ સંહનની.

६. अहेसत्तम नरयउववज्जंतेसु पज्जत्त सन्नि संखेज्ज वासाउय पंचिंदिय तिरिक्खजोणिएसु उववायाइ वीसं दारं परूवणं-

૬. અધઃસપ્તમનરકમાં ઉત્પન્ન થનાર પર્યાપ્ત સંખ્યાત વર્ષાયુષ્ક સંજ્ઞી પંચેન્દ્રિય તિર્યંચયોનિકમાં ઉપપાતાદિ વીસદ્વારોનું પ્રરૂપણ :

प. पज्जत्तसंखेज्जवासाउयसण्णिपंचिंदियतिरिक्ख-जोणिए णं भंते ! जे भविए अहेसत्तमाए पुढवीए नेरइएसु उववज्जित्तए, से णं भंते ! केवइयकाल-ट्ठिईएसु उववज्जेज्जा ?

પ્ર. ભંતે ! પર્યાપ્ત સંખ્યાતવર્ષાયુષ્ક સંજ્ઞી-પંચેન્દ્રિયતિર્યંચ યોનિક જીવ સપ્તમનરક પૃથ્વીમાં ઉત્પન્ન થવા યોગ્ય હોય તો ભંતે ! તે કેટલા કાળની સ્થિતિયુક્ત નૈરયિકોમાં ઉત્પન થાય છે ?

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

ઉ. गोयमा ! जहण्णेणं बावीससागरोवमट्ठिईएसु, उक्कोसेणं तेत्तीससागरोवमट्ठिईएसु उववज्जेज्जा।

ઉ. ગૌતમ ! તે જઘન્ય બાવીસ સાગરોપમની અને ઉત્કૃષ્ટ તેત્રીસ સાગરોપમની સ્થિતિયુક્ત નૈરયિકોમાં ઉત્પન્ન થાય છે.

प. ते णं भंते ! जीवा एगसमएणं केवइया उववज्जंति ?

પ્ર. ભંતે ! તે જીવ એક જ સમયમાં કેટલા ઉત્પન્ન થાય છે ?

ઉ. गोयमा ! ***एवं जहेव रयणप्पभाए नव गमगा लद्धी य भणिया सच्चेव भाणियव्वा।***

णवरं-वइरोसभनारायसंघयणी।

ઉ. ગૌતમ ! ***રત્નપ્રભા પૃથ્વીના અનુરૂપ એના પણ નવગમક અને એની લબ્ધિ સમજવી જોઈએ.***

વિશેષ - ત્યાં વજ્રઋષભનારાચ સંહનન યુક્ત જ ઉત્પન્ન થાય છે.

इत्थिवेदगा न उववज्जंति,

સ્ત્રીવેદયુક્ત જીવ ત્યાં ઉત્પન્ન થતાં નથી.

संवेहो - भवादेसेणं जहण्णेणं तिण्णि भवग्गहणाइं, उक्कोसेणं सत्त भवग्गहणाइं।

સંવેધ - ભવાદેશથી જઘન્ય ત્રણભવ અને ઉત્કૃષ્ટ સાતભવ ગ્રહણ કરે છે.

कालादेसेणं जहण्णेणं बावीसं सागरोवमाइं दोहिं अंतोमुहुत्तेहिं अब्भहियाइं, उक्कोसेणं छावट्ठिं सागरोवमाइं चउहिं पुव्वकोडीहिं अब्भहियाइं, एवइयं कालं सेवेज्जा, एवइयं कालं गतिरागतिं करेज्जा। (१ पढमो गमओ)

કાલાદેશથી જઘન્ય બે અન્તર્મુહૂર્ત અધિક બાવીસ સાગરોપમ, ઉત્કૃષ્ટ ચાર પૂર્વકોટિ અધિક છાસઠ સાગરોપમ જેટલો કાળ વ્યતીત કરે છે અને એટલા જ કાળ સુધી ગમનાગમન કરે છે. (આ પ્રથમ ગમક છે.)

सो चेव जहण्णकालट्ठिईएसु उववण्णो, सच्चेव पढम गमग वत्तव्वया भवादेसपज्जवसाणा भाणियव्वा।

કालાદેસેણં जहण्णेणं उक्कोसेण वि तहेव।

એ જ સંજ્ઞી પંચેન્દ્રિય તિર્યંચ સપ્તમ નરકની જઘન્યકાળની સ્થિતિમાં ઉત્પન્ન થવા યોગ્ય છે ઈત્યાદિ સમગ્ર કથન ભવાદેશ પર્યંત પ્રથમગમકના અનુરૂપ સમજવું જોઈએ.

કાલાદેશથી જઘન્ય અને ઉત્કૃષ્ટકાળ પણ પ્રથમગમક જેટલો જ સમજવો જોઈએ.

एवइयं कालं सेवेज्जा, एवइयं कालं गतिरागतिं करेज्जा। (२ बिइओ गमओ)

આટલો જ કાળ વ્યતીત કરે છે અને એટલા જ કાળ સુધી ગમનાગમન કરે છે. (આ બીજો ગમક છે.)

सो चेव उक्कोसकालट्ठिईएसु उववण्णो, सच्चेव लद्धी।

તે જીવ ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિયુક્ત નૈરયિકોમાં ઉત્પન્ન થવા યોગ્ય હોય ઈત્યાદિ સમગ્ર કથન પ્રથમગમકના અનુરૂપ સમજવું જોઈએ.

णवरं-भवादेसेणं जहण्णेणं तिण्णि भवग्गहणाइं, उक्कोसेणं पंच भवग्गहणाइं।

વિશેષ - ભવાદેશથી જઘન્ય ત્રણભવ અને ઉત્કૃષ્ટ પાંચભવ ગ્રહણ કરે છે.

कालादेसेणं जहण्णेणं तेत्तीसं सागरोवमाइं दोहिं अंतोमुहुत्तेहिं अब्भहियाइं, उक्कोसेणं छावट्ठिं सागरोवमाइं तिहिं पुव्वकोडीहिं अब्भहियाइं, एवइयं कालं सेवेज्जा, एवइयं कालं गतिरागतिं करेज्जा। (३ तइओ गमओ)

કાલાદેશથી જઘન્ય બે અન્તર્મુહૂર્ત અધિક તેત્રીસ સાગરોપમ, ઉત્કૃષ્ટ ત્રણ પૂર્વકોટિ અધિક છાસઠ સાગરોપમ જેટલો કાળ વ્યતીત કરે છે અને એટલા જ કાળ સુધી ગમનાગમન કરે છે. (આ તૃતીય ગમક છે.)

सो चेव जहण्णकालट्ठिईओ जाओ, सच्चेव रयणप्पभापुढविजहण्णकालट्ठिईयवत्तव्वया भवादेसं पज्जवसाणा भाणियव्वा।

તે જ (સંજ્ઞી પંચેન્દ્રિય તિર્યંચ) જીવ જઘન્ય સ્થિતિયુક્ત હોય અને સપ્તમ નરકપૃથ્વીના નૈરયિકોમાં ઉત્પન્ન થવા યોગ્ય હોય ઈત્યાદિ સમસ્ત કથન રત્નપ્રભા પૃથ્વીમાં ઉત્પન્ન થવા યોગ્ય જઘન્ય સ્થિતિયુક્ત (સંજ્ઞી પંચેન્દ્રિય તિર્યંચ)ના અનુરૂપ ભવાદેશ પર્યંત સમજવું જોઈએ.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

णवरं-पढमं संघयणं, नो इत्थिवेदगा।

વિશેષ - પ્રથમ સંહનની (જ ઉત્પન્ન) થાય છે, સ્ત્રીવેદી ઉત્પન્ન નહીં થાય.

भवादेसेणं जहण्णेणं तिण्णि भवग्गहणाइं, उक्कोसेणं सत्त भवग्गहणाइं।

ભવાદેશથી જઘન્ય ત્રણભવ અને ઉત્કૃષ્ટ સાતભવ ગ્રહણ કરે છે.

कालादेसेणं जहण्णेणं बावीसं सागरोवमाइं दोहिं अंतोमुहुत्तेहिं अब्भहियाइं, उक्कोसेणं छावट्ठिं सागरोवमाइं चउहिं अंतोमुहुत्तेहिं अब्भहियाइं, एवइयं कालं सेवेज्जा, एवइयं कालं गतिरागतिं करेज्जा। (४ चउत्थो गमओ)

કાલાદેશથી જઘન્ય બે અન્તર્મુહૂર્ત અધિક બાવીસ સાગરોપમ અને ઉત્કૃષ્ટ ચાર અન્તર્મુહૂર્ત અધિક છાસઠ સાગરોપમ જેટલો કાળ વ્યતીત કરે છે અને એટલા જ કાળસુધી ગમનાગમન કરે છે. (આ ચોથું ગમક છે.)

सो चेव जहण्णकालट्ठिईएसु उववण्णो, एवं सो चेव चउत्थो गमओ निरवसेसो कालादेसं पज्जवसाणो भाणियव्वो। (૫ પંચમો ગમઓ)

એ જ જઘન્ય સ્થિતિ (યુક્ત સંજ્ઞી પંચેન્દ્રિય તિર્યંચયોનિક જીવ જઘન્ય સ્થિતિયુક્ત સાતમી નરકપૃથ્વીના નૈરયિકો)માં ઉત્પન્ન થવા યોગ્ય હોય ઈત્યાદિ સમગ્રકથન ચતુર્થ ગમકના અનુરૂપ કાલાદેશ પર્યંત સમજવું જોઈએ. (આ પાંચમું ગમક છે.)

सो चेव उक्कोसकालट्ठिईएसु उववण्णो, सच्चेव लद्धी जहा चउत्थे गमए।

એ જ (જઘન્ય સ્થિતિયુક્ત સંજ્ઞી પંચેન્દ્રિય-તિર્યંચ) ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિયુક્ત સાતમી નરકપૃથ્વીના નૈરયિકોમાં ઉત્પન્ન થવા યોગ્ય હોય ઈત્યાદિ (સમગ્ર કથન) ચોથા ગમકના અનુરૂપ છે.

णवरं-भवादेसेणं जहण्णेणं तिण्णि भवग्गहणाइं, उक्कोसेणं पंच भवग्गहणाइं,

વિશેષ - ભવાદેશથી જઘન્ય ત્રણ ભવ અને ઉત્કૃષ્ટ પાંચભવ ગ્રહણ કરે છે.

कालादेसेणं जहण्णेणं तेत्तीसं सागरोवमाइं दोहिं अंतोमुहुत्तेहिं अब्भहियाइं, उक्कोसेणं छावट्ठिं सागरोवमाइं तिहिं अंतोमुहुत्तेहिं अब्भहियाइं, एवइयं कालं सेवेज्जा, एवइयं कालं गतिरागतिं करेज्जा। (६ छट्ठो गमओ)

કાલાદેશથી જઘન્ય બે અન્તર્મુહૂર્ત અધિક તેત્રીસ સાગરોપમ, ઉત્કૃષ્ટ ત્રણ અન્તર્મુહૂર્ત અધિક છાસઠ સાગરોપમ જેટલો કાળ વ્યતીત કરે છે અને એટલા જ કાળસુધી ગમનાગમન કરે છે. (આ છઠ્ઠું ગમક છે)

सो चेव अप्पणो उक्कोसकालट्ठिईओ जहण्णेणं बावीससागरोवमट्ठिईएसु, उक्कोसेणं तेत्तीसं सागरोवमट्ठिईएसु उववज्जेज्जा।

એ જ સ્વયંની ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિયુક્ત (સંજ્ઞી પંચેન્દ્રિય તિર્યંચ સપ્તમ નરકપૃથ્વી)માં જઘન્ય બાવીસ સાગરોપમની અને ઉત્કૃષ્ટ તેત્રીસ સાગરોપમ સ્થિતિયુક્ત નૈરયિકોમાં ઉત્પન્ન થાય છે.

પ. ते णं भंते ! जीवा एगसमएणं केवइया उववज्जंति ?

પ્ર. ભંતે ! તે જીવો એક જ સમયે કેટલા ઉત્પન્ન થાય છે ?

ઉ. गोयमा ! ***सच्चेव सत्तमपुढवि पढमगमग वत्तव्वया भवादेसपज्जवसाणा।***

ઉ. ગૌતમ ! ***સમગ્ર કથન સપ્તમ નરકપૃથ્વીના પ્રથમ-ગમકના અનુરૂપ ભવાદેશ પર્યંત સમજવું જોઈએ.***

णवरं-ठिई अणुबंधो य जहण्णेणं पुव्वकोडी, उक्कोसेण वि पुव्वकोडी,

વિશેષ - સ્થિતિ અને અનુબંધ જઘન્ય પૂર્વકોટિ વર્ષ અને ઉત્કૃષ્ટ પણ પૂર્વકોટિવર્ષ સમજવું જોઈએ.

कालादेसेणं जहण्णेणं बावीसं सागरोवमाइं दोहिं पुव्वकोडीहिं अब्भहियाइं, उक्कोसेणं छावट्ठिं सागरोवमाइं चउहिं पुव्वकोडीहिं अब्भहियाइं, एवइयं कालं सेवेज्जा, एवइयं कालं गतिरागतिं करेज्जा। (७ सत्तमो गमओ)

કાલાદેશથી જઘન્ય બે પૂર્વકોટિ અધિક બાવીસ સાગરોપમ અને ઉત્કૃષ્ટ ચાર પૂર્વકોટિ અધિક છાસઠ સાગરોપમ જેટલો કાળ વ્યતીત કરે છે અને એટલા જ કાળસુધી ગમનાગમન કરે છે. (આ સાતમું ગમક છે.)

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

सो चेव जहण्णकालट्ठिईएसु उववण्णो, सच्चेव लद्धी, काय संवेहो तहेव सत्तमगमगसरिसो (૮ अट्ठमो गमओ)

જો એ જ (ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિયુક્ત સંજ્ઞી પંચેન્દ્રિય તિર્યંચયોનિક જીવ) જઘન્યસ્થિતિ (યુક્ત સપ્તમ નરકપૃથ્વીના નૈરયિકો)માં ઉત્પન્ન થવા યોગ્ય હોય તો સંપૂર્ણ લબ્ધિ અને સંવેધ પણ સપ્તમ ગમકના અનુરૂપ સમજવો જોઈએ. (આ આઠમું ગમક છે.)

सो चेव उक्कोसकालट्ठिईएसु उववण्णो, एस चेव लद्धी।

જો એ જ (ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિયુક્ત સંજ્ઞી પંચેન્દ્રિય તિર્યંચયોનિક જીવ) ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિ (યુક્ત સપ્તમ નરકના નૈરયિકો)માં ઉત્પન્ન થવા યોગ્ય હોય તો તે જ લબ્ધિ સપ્તમ ગમકવત્ સમજવી જોઈએ.

णवरं- भवादेसेणं जहण्णेणं तिण्णि भवग्गहणाइं, उक्कोसेणं पंच भवग्गहणाइं।

વિશેષ - ભવાદેશથી જઘન્ય ત્રણ ભવ અને ઉત્કૃષ્ટ પાંચ ભવ ગ્રહણ કરે છે.

कालादेसेणं जहण्णेणं तेत्तीसं सागरोवमाइं दोहिं पुव्वकोडीहिं अब्भहियाइं, उक्कोसेणं छावट्ठिं सागरोवमाइं तिहिं पुव्वकोडीहिं अब्भहियाइं, एवइयं कालं सेवेज्जा, एवइयं कालं गतिरागतिं करेज्जा। (९ नवमो गमओ)

કાલાદેશથી જઘન્ય બે પૂર્વકોટિ અધિક તેત્રીસ સાગરોપમ અને ઉત્કૃષ્ટ ત્રણ પૂર્વકોટિ અધિક છાસઠ સાગરોપમ જેટલો કાળ વ્યતીત કરે છે અને એટલા જ કાળસુધી ગમનાગમન કરે છે. (આ નવમું ગમક છે.)

-विया. स. २४, उ. १, सु. ८१-९१,

७. मणुस्स गईं पडुच्च नेरइयोववाय परूवणं-

૭. મનુષ્ય ગતિની અપેક્ષાએ નરકમાં ઉપપાતનું પ્રરૂપણ :

प. भंते ! जइ मणुस्सेहिंतो उववज्जंति किं-सण्णिमणुस्सेहिंतो उववज्जंति, असण्णिमणुस्सेहिंतो उववज्जंति ?

પ્ર. ભંતે ! જો તે નૈરયિક મનુષ્યોમાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે તો શું તે સંજ્ઞી મનુષ્યોમાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે કે અસંજ્ઞી મનુષ્યોમાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે ?

उ. गोयमा ! सण्णिमणुस्सेहिंतो उववज्जंति, नो असण्णिमणुस्सेहिंतो उववज्जंति।

ઉ. ગૌતમ ! તે સંજ્ઞી મનુષ્યોમાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે, અસંજ્ઞી મનુષ્યોમાંથી આવીને ઉત્પન્ન થતાં નથી.

प. भंते ! जइ सण्णिमणुस्सेहिंतो उववज्जंतिकिं-संखेज्जवासाउयसण्णिमणुस्सेहिंतो उववज्जंति, असंखेज्जवासाउयसण्णिमणुस्सेहिंतो उववज्जंति ?

પ્ર. ભંતે ! જો તે સંજ્ઞી મનુષ્યોમાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે તો શું સંખ્યાત વર્ષાયુષ્ક સંજ્ઞી મનુષ્યોમાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે કે અસંખ્યાતવર્ષાયુષ્ક સંજ્ઞી મનુષ્યોમાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે ?

उ. गोयमा ! संखेज्जवासाउयसण्णिमणुस्सेहिंतो उववज्जंति, नो असंखेज्जवासाउयसण्णिमणुस्सेहिंतो उववज्जंति।

ઉ. ગૌતમ ! તે સંખ્યાત વર્ષાયુષ્ક સંજ્ઞી મનુષ્યોમાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે પણ અસંખ્યાત વર્ષાયુષ્ક સંજ્ઞી મનુષ્યોમાંથી આવીને ઉત્પન્ન થતાં નથી.

प. भंते ! जइ संखेज्जवासाउयसण्णिमणुस्सेहिंतो उववज्जंति किं-

पज्जत्तसंखेज्जवासाउयसण्णिमणुस्सेहिंतो उववज्जंति ?

अपज्जत्तसंखेज्जवासाउयसण्णिमणुस्सेहिंतो उववज्जंति ?

પ્ર. ભંતે ! જો તે સંખ્યાત વર્ષાયુષ્ક સંજ્ઞી મનુષ્યોમાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે,

તો શું તે પર્યાપ્ત સંખ્યાતવર્ષાયુષ્ક સંજ્ઞી મનુષ્યોમાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે ? કે

અપર્યાપ્ત સંખ્યાતવર્ષાયુષ્ક સંજ્ઞી મનુષ્યોમાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે ?

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

उ. गोयमा ! पज्जत्तसंखेज्जवासाउयसण्णिमणुस्सेहिंतो उववज्जंति,

नो अपज्जत्तसंखेज्जवासाउयसण्णिमणुस्सेहिंतो उववज्जंति ।

ઉ. ગૌતમ ! તે પર્યાપ્ત સંખ્યાતવર્ષાયુષ્ક સંજ્ઞી મનુષ્યોમાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે,

અપર્યાપ્ત સંખ્યાતવર્ષાયુષ્ક સંજ્ઞી મનુષ્યોમાંથી આવીને ઉત્પન્ન થતાં નથી.

प. पज्जत्तसंखेज्जवासाउयसण्णिमणुस्से णं भंते ! जे भविए नेरइएसु उववज्जित्तए, से णं भंते ! कइसु पुढवीसु उववज्जेज्जा ?

પ્ર. ભંતે ! સંખ્યાત વર્ષાયુષ્ક પર્યાપ્ત સંજ્ઞી મનુષ્ય જો નૈરયિકોમાં ઉત્પન્ન થવા યોગ્ય હોય તો ભંતે ! તે કેટલી નરકપૃથ્વીઓમાં ઉત્પન્ન થાય છે ?

उ. गोयमा ! सत्तसु पुढवीसु उववज्जेज्जा, तं जहा-

ઉ. ગૌતમ ! તે સાતેય નરકપૃથ્વીઓમાં ઉત્પન્ન થાય છે, જેમકે -

१. रयणप्पभाए **-जाव-** ७. अहेसत्तमाए ।

-विया. स. २४, उ. १, सु. ९२-९५

१. રત્નપ્રભામાં **-યાવત્-** ૭. અધઃસપ્તમનરક પૃથ્વી.

८. रयणप्पभा नरय उववज्जंतेसु पज्जत्त सन्नि संखेज्जवासाउय मणुस्सेसु उववायाइ वीसं दारं परूवणं -

૮. રત્નપ્રભા નરકમાં ઉત્પન્ન થનાર પર્યાપ્ત સંજ્ઞી સંખ્યાત વર્ષાયુષ્ક મનુષ્યમાં ઉપપાતાદિ વીસદ્વારોનું પ્રરૂપણ :

प. पज्जत्तसंखेज्जवासाउयसण्णिमणुस्से णं भंते ! जे भविए रयणप्पभाए पुढवीए नेरइएसु उववज्जित्तए से णं भंते ! केवइयकालट्ठिईएसु उववज्जेज्जा ?

પ્ર. ભંતે ! પર્યાપ્ત સંખ્યાત વર્ષાયુષ્ક સંજ્ઞી મનુષ્ય જે રત્નપ્રભાપૃથ્વીના નૈરયિકોમાં ઉત્પન્ન થવા યોગ્ય છે તો ભંતે ! તે કેટલા કાળની સ્થિતિયુક્ત નૈરયિકોમાં ઉત્પન્ન થાય છે ?

उ. गोयमा ! जहण्णेणं दसवाससहस्सट्ठिईएसु, उक्कोसेणं सागरोवमट्ठिईएसु उववज्जेज्जा ।

ઉ. ગૌતમ ! તે જઘન્ય દસહજાર વર્ષની સ્થિતિયુક્ત અને ઉત્કૃષ્ટ એક સાગરોપમની સ્થિતિયુક્ત નૈરયિકોમાં ઉત્પન્ન થાય છે.

प. ते णं भंते ! जीवा एगसमएणं केवइया उववज्जंति ?

પ્ર. ભંતે ! તેઓ (સંખ્યાત વર્ષાયુષ્ક પર્યાપ્ત સંજ્ઞીમનુષ્ય) એક જ સમયે કેટલા ઉત્પન્ન થાય છે ?

उ. गोयमा ! जहण्णेणं एक्को वा, दो वा, तिण्णि वा, उक्कोसेणं संखेज्जा उववज्जंति ।

ઉ. ગૌતમ ! તેઓ જઘન્ય એક, બે કે ત્રણ અને ઉત્કૃષ્ટ સંખ્યાત ઉત્પન્ન થાય છે.

संघयणा छ, सरीरोगाहणा जहण्णेणं अंगुलपुहत्तं उक्कोसेणं पंचधणुसयाइं ।

તેઓ છયે સંહનનયુક્ત હોય છે. તેમના શરીરની અવગાહના જઘન્ય અંગુળ-પૃથક્ત્વ (અનેક અંગુળ)ની અને ઉત્કૃષ્ટ પાંચસો ધનુષ્યની હોય છે.

सेसं सव्वा वत्तव्वया जहा सण्णिपंचिंदियतिरिक्ख-जोणियाणं भवादेसं पज्जवसाणा भाणियव्वा ।

શેષ સમગ્ર કથન ભવાદેશ પર્યંત સંજ્ઞી પંચેન્દ્રિય તિર્યંચયોનિકોના અનુરૂપ સમજવું જોઈએ.

णवरं-चत्तारि नाणा, तिण्णि अण्णाणा भयणाए,

વિશેષ - એમાં ચાર જ્ઞાન, ત્રણ અજ્ઞાન વિકલ્પે હોય છે.

छ समुग्घाया केवलिवज्जा ।

કેવલી સમુદ્‌ઘાત સિવાય શેષ છ સમુદ્‌ઘાત હોય છે.

ठिई अणुबंधो य जहण्णेणं मासपुहत्तं, उक्कोसेणं पुव्वकोडी,

એમની સ્થિતિ અને અનુબંધ જઘન્ય માસપૃથક્ત્વ અને ઉત્કૃષ્ટ પૂર્વકોટિ હોય છે.

कालादेसेणं जहण्णेणं दसवाससहस्साइं मासपुहत्तमब्भहियाइं, उक्कोसेणं चत्तारि सागरोवमाइं चउहिं पुव्वकोडीहिं अब्भहियाइं, एवइयं कालं सेवेज्जा, एवइयं कालं गतिरागतिं करेज्जा । (१ पढमो गमओ)

કાલાદેશથી જઘન્ય માસપૃથક્ત્વ અધિક દસહજાર વર્ષ અને ઉત્કૃષ્ટ ચાર પૂર્વકોટિ અધિક ચાર સાગરોપમ જેટલો કાળ વ્યતીત કરે છે અને એટલા જ કાળ સુધી ગમનાગમન કરે છે. (આ પ્રથમ ગમક છે.)

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

सो चेव जहण्णकालट्ठिईएसु उववण्णो, एसा चेव पढम गमग वत्तव्वया,

णवरं-कालादेसेणं जहण्णेणं दसवाससहस्साइं मासपुहत्तमब्भहियाइं, उक्कोसेणं चत्तारि पुव्वकोडीओ चत्तालीसाए वाससहस्सेहिं अब्भहियाओ, एवइयं कालं सेवेज्जा, एवइयं कालं गतिरागतिं करेज्जा। (२ बिइओ गमओ)

એ જ મનુષ્ય જઘન્યકાળની સ્થિતિયુક્ત રત્નપ્રભા-પૃથ્વીના નૈરયિકોમાં ઉત્પન્ન થવા યોગ્ય છે ઈત્યાદિ સમસ્ત કથન પ્રથમગમકના અનુરૂપ સમજવું જોઈએ.

વિશેષ - કાલાદેશથી જઘન્ય માસપૃથક્ત્વ અધિક દસહજાર વર્ષ અને ઉત્કૃષ્ટ ચાલીસ હજાર વર્ષ અધિક ચાર પૂર્વકોટિ જેટલો કાળ વ્યતીત કરે છે અને એટલો જ કાળ ગમનાગમન કરે છે. (આ દ્વિતીય ગમક છે)

सो चेव उक्कोसकालट्ठिईएसु उववण्णो, एसा चेव पढम गमग वत्तव्वया,

णवरं-कालादेसेणं जहण्णेणं सागरोवमं मासपुहत्त-मब्भहियं, उक्कोसेणं चत्तारि सागरोवमाइं चउहिं पुव्वकोडीहिं अब्भहियाइं, एवइयं कालं सेवेज्जा, एवइयं कालं गतिरागतिं करेज्जा। (३ तइओ गमओ)

એ જ મનુષ્ય ઉત્કૃષ્ટકાળની સ્થિતિયુક્ત રત્નપ્રભા પૃથ્વીના નૈરયિકોમાં ઉત્પન્ન થવા યોગ્ય થાય ઈત્યાદિ કથન પણ પ્રથમગમકના અનુરૂપ સમજવું જોઈએ.

વિશેષ - કાલાદેશથી જઘન્ય માસપૃથક્ત્વ અધિક એક સાગરોપમ અને ઉત્કૃષ્ટ ચાર પૂર્વકોટિ અધિક ચાર સાગરોપમ જેટલો કાળ વ્યતીત કરે છે અને એટલો જ કાળ ગમનાગમન કરે છે. (આ તૃતીય ગમક છે.)

सो चेव अप्पणा जहण्णकालट्ठिईओ जाओ। एसा चेव पढम गमग वत्तव्वया भवादेस पज्जवसाणा भाणियव्वा।

णवरं-इमाइं पंच नाणत्ताइं-

१. सरीरोगाहणा-जहण्णेणं अंगुलपुहत्तं, उक्कोसेण वि अंगुलपुहत्तं।

२. तिण्णि नाणा, तिण्णि अण्णाणाइं भयणाए,

३. पंच समुग्घाया आदिल्ला,

४-५. ठिई अणुबन्धो य जहण्णेणं मासपुहत्तं, उक्कोसेण वि मासपुहत्तं,

कालादेसेणं जहण्णेणं दसवाससहस्साइं मासपुहत्त-मब्भहियाइं, उक्कोसेणं चत्तारि सागरोवमाइं चउहिं मासपुहत्तेहिं अब्भहियाइं, एवइयं कालं सेवेज्जा, एवइयं कालं गतिरागतिं करेज्जा। (४ चउत्थो गमओ)

એ જ મનુષ્ય જ્યારે સ્વયં જઘન્યકાળની સ્થિતિયુક્ત રત્નપ્રભા પૃથ્વીના નૈરયિકોની જઘન્ય સ્થિતિમાં ઉત્પન્ન થવા યોગ્ય થાય ઈત્યાદિ કથન પણ ચતુર્થગમકના અનુરૂપ છે.

વિશેષ - કાલાદેશથી જઘન્ય માસપૃથક્ત્વ અધિક દસહજાર વર્ષ અને ઉત્કૃષ્ટ ચાર માસ પૃથક્ત્વ અધિક ચાલીસહજાર વર્ષ જેટલો કાળ વ્યતીત કરે છે અને એટલા જ કાળ સુધી ગમનાગમન કરે છે. (આ પાંચમું ગમક છે)

सो चेव जहण्णकालट्ठिईएसु उववण्णो, इच्चेवं वत्तव्वया चउत्थ गमग सरिसा।

णवरं-कालादेसेणं जहण्णेणं दसवाससहस्साइं मासपुहत्तमब्भहियाइं, उक्कोसेणं चत्तालीसं वाससह-स्साइं चउहिं मासपुहत्तेहिं अब्भहियाइं, एवइयं कालं सेवेज्जा, एवइयं कालं गतिरागतिं करेज्जा। (५ पंचमो गमओ)

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

सो चेव उक्कोसकालट्ठिईएसु उववण्णो, एसा चेव वत्तव्वया चउत्थ गमग सरिसा,

એ જ (જઘન્ય કાળની સ્થિતિયુક્ત) મનુષ્ય ઉત્કૃષ્ટકાળની સ્થિતિયુક્ત રત્નપ્રભાપૃથ્વીના નૈરયિકોમાં ઉત્પન્ન થવા યોગ્ય હોય ઇત્યાદિ કથન ચતુર્થ ગમકના અનુરૂપ સમજવું જોઈએ.

णवरं-कालादेसेणं जहण्णेणं सागरोवमं मासपुहत्त-मब्भहियं उक्कोसेणं चत्तारि सागरोवमाइं चउहिं मासपुहत्तेहिं अब्भहियाइं, एवइयं कालं सेवेज्जा, एवइयं कालं गतिरागतिं करेज्जा। (६ छट्ठो गमओ)

વિશેષ - કાલાદેશથી જઘન્ય માસપૃથક્ત્વ અધિક એક સાગરોપમ અને ઉત્કૃષ્ટ ચાર માસ પૃથક્ત્વ અધિક ચાર સાગરોપમ જેટલો કાળ વ્યતીત કરે છે અને એટલા જ કાળ સુધી ગમનાગમન કરે છે. (આ છઠ્ઠું ગમક છે.)

सो चेव अप्पणा उक्कोसकालट्ठिईओ जाओ, सो चेव पढमगमग वत्तव्वया भवादेस पज्जवसाणा,

એ જ મનુષ્ય સ્વયં ઉત્કૃષ્ટ કાળની સ્થિતિયુક્ત હોય અને (રત્નપ્રભાપૃથ્વીના નૈરયિકોમાં) ઉત્પન્ન થવા યોગ્ય હોય તો એનું કથન પણ પ્રથમ ગમકના અનુરૂપ ભવાદેશ પર્યંત સમજવું જોઈએ.

णवरं-सरीरोगाहणा जहण्णेणं पंचधणुसयाइं, उक्कोसेण वि पंचधणुसयाइं।

વિશેષ - એના શરીરની અવગાહના જઘન્ય પાંચસો ધનુષ અને ઉત્કૃષ્ટ પણ પાંચસો ધનુષનું છે.

ठिई जहण्णेणं पुव्वकोडी, उक्कोसेण वि पुव्वकोडी।

તેમની સ્થિતિ જઘન્ય પૂર્વકોટિ અને ઉત્કૃષ્ટ પણ પૂર્વકોટિ વર્ષની છે.

एवं अणुबंधो वि।

એટલો જ અનુબન્ધનો સમય છે.

कालादेसेणं जहण्णेणं पुव्वकोडी दसहिं वाससहस्सेहिं अब्भहिया, उक्कोसेणं चत्तारि सागरोवमाइं चउहिं पुव्वकोडीहिं अब्भहियाइं, एवइयं कालं सेवेज्जा, एवइयं कालं गतिरागतिं करेज्जा। (७ सत्तमो गमओ)

કાલાદેશથી જઘન્ય દસહજાર વર્ષ અધિક પૂર્વકોટિ અને ઉત્કૃષ્ટ ચાર પૂર્વકોટિ અધિક ચાર સાગરોપમ જેટલો કાળ વ્યતીત કરે છે અને એટલા જ કાળ સુધી ગમનાગમન કરે છે. (આ સાતમું ગમક છે.)

सो चेव जहण्णकालट्ठिईएसु उववण्णो, सच्चेव सत्तमगमगवत्तव्वया,

એ જ (ઉત્કૃષ્ટ કાળની સ્થિતિયુક્ત) મનુષ્ય જઘન્યકાળની સ્થિતિ (યુક્ત રત્નપ્રભા પૃથ્વીના નૈરયિકો)માં ઉત્પન્ન થવા યોગ્ય હોય તો એનું કથન સપ્તમ ગમકના અનુરૂપ છે.

णवरं-कालादेसेणं जहण्णेणं पुव्वकोडी दसहिं वाससहस्सेहिं अब्भहिया, उक्कोसेणं चत्तारि पुव्वकोडीओ चत्तालीसाए वाससहस्सेहिं अब्भहियाओ, एवइयं कालं सेवेज्जा, एवइयं कालं गतिरागतिं करेज्जा। (८ अट्ठमो गमओ)

વિશેષ - કાલાદેશથી જઘન્ય દસહજાર વર્ષ અધિક પૂર્વકોટિ અને ઉત્કૃષ્ટ ચાલીસહજાર વર્ષ અધિક ચાર પૂર્વકોટિ જેટલો કાળ વ્યતીત કરે છે અને એટલા જ કાળ સુધી ગમનાગમન કરે છે. (આ આઠમું ગમક છે.)

सो चेव उक्कोसकालट्ठिइएसु उववण्णो, सच्चेव सत्तमगमगवत्तव्वया।

એ જ (ઉત્કૃષ્ટ કાળની સ્થિતિયુક્ત) મનુષ્ય ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિયુક્ત (રત્નપ્રભા પૃથ્વીના નૈરયિકો)માં ઉત્પન્ન થવા યોગ્ય હોય તો એનું કથન પણ સપ્તમગમકના અનુરૂપ છે.

णवरं-कालादेसेणं जहण्णेणं सागरोवमं पुव्वकोडीए अब्भहियं, उक्कोसेणं चत्तारि सागरोवमाइं चउहिं पुव्वकोडीहिं अब्भहियाइं, एवइयं कालं सेवेज्जा, एवइयं कालं गतिरागतिं करेज्जा। (९ नवमो गमओ)

વિશેષ - કાલાદેશથી જઘન્ય પૂર્વકોટિ અધિક એક સાગરોપમ અને ઉત્કૃષ્ટ ચાર પૂર્વકોટિ અધિક ચાર સાગરોપમ જેટલો કાળ વ્યતીત કરે છે અને એટલા જ કાળ સુધી ગમનાગમન કરે છે. (આ નવમું ગમક છે.)

-विया. स. २४, उ. १, सु. ९६-१०५

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

९. सक्करप्पभाइ तमापुढवि नेरइय उववज्जंतेसु पज्जत्त सन्नि संखेज्ज वासाउयमणुस्सेसु उववायाइ वीसं दारं परूवणं-

प. पज्जत्तसंखेज्जवासाउयसण्णिमणुस्से णं भंते ! जे भविए सक्करप्पभाए पुढवीए नेरइएसु उववज्जित्तए, से णं भंते ! केवइयकालट्ठिईएसु उववज्जेज्जा ?

उ. गोयमा ! जहण्णेणं सागरोवमट्ठिईएसु, उक्कोसेणं तिसागरोवमट्ठिईएसु उववज्जेज्जा ।

प. ते णं भंते ! जीवा एगसमएणं केवइया उववज्जंति ?

उ. गोयमा ! ***सो चेव रयणप्पभापुढवि गमओ नेयव्वो,***

णवरं-सरीरोगाहणा जहण्णेणं रयणिपुहत्तं, उक्कोसेणं पंचधणुसयाइं ।

ठिई-जहण्णेणं वासपुहत्तं, उक्कोसेणं पुव्वकोडी ।

एवं अणुबंधो वि ।

कालादेसेणं जहण्णेणं सागरोवमं वासपुहत्तमब्भहियं, उक्कोसेणं बारस सागरोवमाइं चउहिं पुव्वकोडीहिं अब्भहियाइं, एवइयं कालं सेवेज्जा, एवइयं कालं गतिरागतिं करेज्जा ।

एवं एसा ओहिएसु तिसु गमएसु मणूसस्स लद्धी,

णवरं-नेरइयट्ठिई, कालादेसेणं संवेहं च उवउंजिऊण जाणेज्जा । (१-३ पढम-बिइया तइया गमा)

सो चेव अप्पणा जहण्णकालट्ठिईओ जाओ, तस्स वि तिसु वि गमएसु एसा चेव पढमगमग सरिस लद्धी,

णवरं-सरीरोगाहणा जहण्णेणं रयणिपुहत्तं, उक्कोसेण वि रयणिपुहत्तं ।

ठिई-जहण्णेणं वासपुहत्तं, उक्कोसेण वि वासपुहत्तं।

एवं अणुबन्धो वि ।

૯. શર્કરાપ્રભાથી તમઃ પ્રભા પૃથ્વી પર્યંત નરકમાં ઉત્પન્ન થનાર પર્યાપ્ત સંજ્ઞી સંખ્યાત વર્ષાયુષ્ક મનુષ્યમાં ઉપપાતાદિ વીસ દ્વારોનું પ્રરૂપણ :

પ્ર. ભંતે ! પર્યાપ્ત - સંખ્યાત વર્ષાયુષ્ક સંજ્ઞી મનુષ્ય જે શર્કરાપ્રભા પૃથ્વીના નૈરયિકોમાં ઉત્પન્ન થવા યોગ્ય હોય તો ભંતે ! તે કેટલા કાળની સ્થિતિયુક્ત નૈરયિકોમાં ઉત્પન્ન થાય છે ?

ઉ. ગૌતમ ! તે જઘન્ય એક સાગરોપમની અને ઉત્કૃષ્ટ ત્રણ સાગરોપમની સ્થિતિયુક્ત નૈરયિકોમાં ઉત્પન્ન થાય છે.

પ્ર. ભંતે ! તે જીવો ત્યાં એક જ સમયે કેટલા ઉત્પન્ન થાય છે ?

ઉ. ગૌતમ ! ***રત્નપ્રભા પૃથ્વીના નૈરયિકોના અનુરૂપ સમગ્ર કથન સમજવું જોઈએ.***

વિશેષ-તેના શરીરની અવગાહના જઘન્ય રત્નિપૃથક્ત્વ (અનેક હાથ) અને ઉત્કૃષ્ટ પાંચસો ધનુષ છે.

એની સ્થિતિ જઘન્ય વર્ષપૃથક્ત્વ અને ઉત્કૃષ્ટ પૂર્વકોટિ વર્ષની છે.

એટલો જ અનુબંધ પણ છે.

કાલાદેશથી જઘન્ય વર્ષપૃથક્ત્વ અધિક એક સાગરોપમ અને ઉત્કૃષ્ટ ચાર પૂર્વકોટિ અધિક બાર સાગરોપમ જેટલો કાળ વ્યતીત કરે છે અને એટલા જ કાળ સુધી ગમનાગમન કરે છે.

એ જ પ્રકારે ઔધિક (સામાન્ય)ના ત્રણે ગમકોમાં પણ મનુષ્યની લબ્ધિનું કથન છે.

વિશેષ - નૈરયિકની સ્થિતિ અને કાલાદેશ સંવેધ (સંયોગ)નો ઉપયોગ કરી સમજવું જોઈએ. (આ પ્રથમ, દ્વિતીય અને તૃતીય ગમક છે.)

એ જ મનુષ્ય સ્વયં જઘન્ય સ્થિતિથી શર્કરાપ્રભા પૃથ્વીના નૈરયિકોમાં ઉત્પન્ન થવા યોગ્ય હોય તો એના ત્રણે જઘન્ય ગમકોમાં એ જ પ્રથમ ગમકના અનુરૂપ કથન છે.

વિશેષ - એના શરીરની અવગાહના જઘન્ય રત્નિપૃથક્ત્વ અને ઉત્કૃષ્ટ પણ રત્નિપૃથક્ત્વ છે.

એની સ્થિતિ જઘન્યવર્ષ પૃથક્ત્વ અને ઉત્કૃષ્ટ પણ વર્ષપૃથક્ત્વની છે.

એટલો જ અનુબંધ પણ છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

संवेहो उवउंजिऊण भाणियव्वो। (૪-૬ चउत्थ-पंचम छट्ठ गमा)

संवेध પણ ઉપયોગપૂર્વક સમજવું જોઈએ. (આ ચોથું, પાંચમું અને છઠ્ઠું ગમક છે.)

सो चेव अप्पणा उक्कोसकालट्ठिईओ जाओ, तस्स वि तिसु वि गमएसु पढम गमग सरिस वत्तव्वया,

એ જ મનુષ્ય સ્વયં ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિવાળા હોય અને શર્કરાપ્રભા પૃથ્વીના નૈરયિકોમાં ઉત્પન્ન થવા યોગ્ય હોય તો તેના ત્રણે ગમકોનું વર્ણન પ્રથમગમકના સમાન છે.

णवरं-सरीरोगाहणा जहण्णेणं पंचधणुसयाइं, उक्कोसेण वि पंचधणुसयाइं।

વિશેષ - તેના શરીરની અવગાહના જઘન્ય પાંચસો ધનુષ્યની અને ઉત્કૃષ્ટ પણ પાંચસો ધનુષ્યની છે

ठिई जहण्णेणं पुव्वकोडी, उक्कोसेण वि पुव्वकोडी।

તેની સ્થિતિ જઘન્ય પૂર્વકોટિ વર્ષની અને ઉત્કૃષ્ટ પણ પૂર્વકોટિ વર્ષની છે.

एवं अणुबंधो वि।

એટલો જ અનુબંધકાળ પણ છે.

नेरइय ठिइं कायसंवेहं च उवउंजिऊण जाणेज्जा। (૭-૯ सप्तम अट्ठम नवम गमा)

નૈરયિકની સ્થિતિ અને કાયસંવેધને તદનુકૂલ ઉપયોગપૂર્વક સમજવો જોઈએ (આ સાતમું, આઠમું અને નવમું ગમક છે.)

एवं -जाव- छट्ठपुढवी णेयव्वा,

એ જ પ્રકારે છઠ્ઠી નરકપૃથ્વી પર્યંત સમજવું જોઈએ.

णवरं-तच्चाए आढवेत्ता एक्केक्कं संघयणं परिहायइ, ***जहेव तिरिक्खजोणियाणं।***

વિશેષ - ***તિર્યંચયોનિકની સમાન ત્રીજી*** નરકપૃથ્વીથી આગળ એક-એક સંહનન ઓછું હોય છે.

मणुस्सट्ठिई कालादेसो य उवउंजिऊण भाणियव्वो।

મનુષ્યોની સ્થિતિ અને કાલાદેશપણ ઉપયોગપૂર્વક સમજવો જોઈએ.

-विया. स. २४, उ. १, सु. १०६-१११

१०. अहेसत्तमनरयउववज्जंतेसु पज्जत्त संखेज्ज वासाउय मणूसस्स उववायाइ वीसं दारं परूवणं -

૧૦. અધઃસપ્તમનરકમાં ઉત્પન્ન થનાર પર્યાપ્ત સંજ્ઞી સંખ્યાત વર્ષાયુષ્ક મનુષ્યના ઉપપાતાદિ વીસ દ્વારોનું પ્રરૂપણ :

પ. पज्जत्त संखेज्जवासाउयसण्णिमणुस्से णं भंते ! जे भविए अहेसत्तमाए पुढवीए नेरइएसु उववज्जित्तए, से णं भंते ! केवइयकालट्ठिईएसु उववज्जेज्जा ?

પ્ર. ભંતે ! પર્યાપ્ત - સંખ્યાત વર્ષાયુષ્ક - સંજ્ઞી મનુષ્ય જે અધઃસપ્તમ પૃથ્વીના નૈરયિકોમાં ઉત્પન્ન થવા યોગ્ય હોય તો ભંતે ! તે કેટલા કાળની સ્થિતિયુક્ત નૈરયિકોમાં ઉત્પન્ન થાય છે ?

उ. गोयमा ! जहण्णेणं बावीससागरोवमट्ठिईएसु, उक्कोसेणं तेत्तीससागरोवमट्ठिईएसु उववज्जेज्जा।

ઉ. ગૌતમ ! તે જઘન્ય બાવીસ સાગરોપમની સ્થિતિયુક્ત અને ઉત્કૃષ્ટ તેત્રીસ સાગરોપમની સ્થિતિયુક્ત નૈરયિકોમાં ઉત્પન્ન થાય છે.

प. ते णं भंते ! जीवा एगसमएणं केवइया उववज्जंति ?

પ્ર. ભંતે ! તે જીવો એક જ સમયે કેટલા ઉત્પન્ન થાય છે ?

उ. गोयमा ! ***सो चेव सक्करप्पभापुढविगमओ नेयव्वो,***

ઉ. ગૌતમ ! ***એનું સમગ્ર કથન શર્કરાપ્રભા પૃથ્વીના ગમકના અનુરૂપ સમજવું જોઈએ.***

णवरं-पढमं संघयणं, इत्थिवेदगा न उववज्जंति,

વિશેષ - પ્રથમ સંહનનયુક્ત જ ઉત્પન્ન થાય છે, સ્ત્રીવેદી ઉત્પન્ન થતાં નથી.

भवादेसेणं दो भवग्गहणाइं।

તે ભવાદેશથી - બે ભવ ગ્રહણ કરે છે.

कालादेसेणं जहण्णेणं बावीसं सागरोवमाइं वासपुहत्त-मब्भहियाइं, उक्कोसेणं तेत्तीसं सागरोवमाइं पुव्वकोडीए अब्भहियाइं, एवइयं कालं सेवेज्जा, एवइयं कालं गतिरागतिं करेज्जा। (१ पढमो गमओ)

કાલાદેશથી જઘન્ય વર્ષ પૃથકૃત્વ અધિક બાવીસ સાગરોપમ અને ઉત્કૃષ્ટ પૂર્વકોટિ અધિક તેત્રીસ સાગરોપમ જેટલો કાળ વ્યતીત કરે છે અને એટલો જ કાળ ગમનાગમન કરે છે. (આ પ્રથમ ગમક છે.)

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

सो चेव जहण्णकालट्ठिईएसु उववण्णो, एसा चेव पढम गमग वत्तव्वया,

णवरं-नेरइयट्ठिइं संवेहं च जाणेज्जा (२ बिइओ गमओ)

सो चेव उक्कोसकालट्ठिईएसु उववण्णो, एसा चेव वत्तव्वया।

णवरं-संवेहं च उवउंजिऊण जाणेज्जा (३ तइओ गमओ)

सो चेव अप्पणा जहण्णकालट्ठिईओ जाओ, तस्स वि तिसु वि गमएसु एसा चेव पढम गमग वत्तव्वया,

णवरं-सरीरोगाहणा जहण्णेणं रयणिपुहत्तं, उक्कोसेण वि रयणिपुहत्तं।

ठिई जहण्णेणं वासपुहत्तं, उक्कोसेण वि वासपुहत्तं।

एवं अणुबंधो वि।

संवेहो उवउंजिऊण भाणियव्वो। (४-६ चउत्थ-पंचम छट्ठ गमा)

सो चेव अप्पणा उक्कोसकालट्ठिईओ जाओ, तस्स वि तिसु वि गमएसु एस चेव पढम गमग वत्तव्वया।

णवरं-सरीरोगाहणा-जहण्णेणं पंचधणुसयाइं, उक्कोसेण वि पंचधणुसयाइं।

ठिई-जहण्णेणं पुव्वकोडी, उक्कोसेण वि पुव्वकोडी।

एवं अणुबंधो वि।

नेरइयट्ठिई संवेहं च उवउंजिऊण जाणेज्जा।

कालादेसेणं जहण्णेणं तेत्तीस सागरोवमाइं पुव्वकोडीए अब्भहियाइं, उक्कोसेण वि तेत्तीसं सागरोवमाइं पुव्वकोडीए अब्भहियाइं, एवइयं कालं सेवेज्जा, एवइयं कालं गतिरागतिं करेज्जा। (७-९ सत्तम-अट्ठम-नवम गमा)

-विया. स. २४, उ. १, सु. १११-११७

એ જ મનુષ્ય જઘન્યકાળની સ્થિતિયુક્ત સપ્તમ પૃથ્વીનારકોમાં ઉત્પન્ન થવા યોગ્ય હોય તો એનું સમગ્ર કથન પ્રથમ ગમકના અનુરૂપ સમજવું જોઈએ.

વિશેષ - નૈરયિકની સ્થિતિ અને સંવેધ ઉપયોગપૂર્વક સમજી લેવો જોઈએ. (આ દ્વિતીય ગમક છે.)

એ જ મનુષ્ય ઉત્કૃષ્ટ કાળની સ્થિતિયુક્ત સપ્તમ પૃથ્વીના નારકોમાં ઉત્પન્ન થવા યોગ્ય હોય તો એનું પણ સમગ્ર કથન પ્રથમ ગમકના અનુરૂપ છે.

વિશેષ - એનો સંવેધ ઉપયોગથી જાણી લેવો જોઈએ. (આ તૃતીય ગમક છે.)

એ જ (પર્યાપ્ત સંખ્યાત વર્ષાયુષ્ક સંજ્ઞી) મનુષ્ય સ્વયં જઘન્યકાળની સ્થિતિયુક્ત હોય અને સપ્તમપૃથ્વીના નારકોમાં ઉત્પન્ન થવા યોગ્ય હોય તો ત્રણે ગમકોમાં પ્રથમ ગમકના અનુરૂપ કથન કરવો.

વિશેષ - એના શરીરની અવગાહના જઘન્ય રત્નિપૃથક્ત્વ અને ઉત્કૃષ્ટ પણ રત્નિપૃથક્ત્વ છે.

એની સ્થિતિ જઘન્ય વર્ષ પૃથક્ત્વ અને ઉત્કૃષ્ટ પણ વર્ષ પૃથક્ત્વની છે.

અનુબંધ સ્થિતિના અનુરૂપ છે.

સંવેધ (કાલાદેશ)ના વિષયમાં ઉપયોગપૂર્વક સમજવું જોઈએ. (આ ચોથું, પાંચમું અને છઠ્ઠું ગમક છે.)

એ જ સંજ્ઞી મનુષ્ય સ્વયં ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિયુક્ત હોય અને સપ્તમ નરકપૃથ્વીમાં ઉત્પન્ન થવા યોગ્ય હોય તો એના પણ એ ઉત્કૃષ્ટના ત્રણે ગમકોનું પ્રથમ ગમકના અનુરૂપ કથન કરવો.

વિશેષ - શરીરની અવગાહના જઘન્ય પાંચસો ધનુષ અને ઉત્કૃષ્ટ પાંચસો ધનુષ છે.

સ્થિતિ જઘન્ય પૂર્વ કોટિવર્ષની અને ઉત્કૃષ્ટ પણ પૂર્વકોટિ વર્ષની છે.

એ જ પ્રકારે અનુબંધ પણ છે.

નૈરયિકોની સ્થિતિ અને સંવેધનો ઉપયોગપૂર્વક સ્વયં વિચાર કરવો જોઈએ.

કાલાદેશથી જઘન્ય પૂર્વકોટિ અધિક તેત્રીસ સાગરોપમ અને ઉત્કૃષ્ટ પણ પૂર્વકોટિ અધિક તેત્રીસ સાગરોપમ જેટલો કાળ વ્યતીત કરે છે અને એટલા જ કાળ સુધી ગમનાગમન કરે છે. (આ સાતમું, આઠમું અને નવમું ગમક છે.)

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

११. गई पडुच्च असुरकुमारोववाय परूवणं-

प. असुरकुमारे णं भंते ! कओहिंतो उववज्जंति ?

किं नेरइएहिंतो उववज्जंति, तिरिक्खजोणिए-मणुस्स-देवेहिंतो उववज्जंति ?

उ. गोयमा ! नो नेरइएहिंतो उववज्जंति,

तिरिक्खजोणिएहिंतो उववज्जंति,

मणुस्सेहिंतो उववज्जंति,

नो देवेहिंतो उववज्जंति ।

एवं जहेव नेरइयउद्देसए तहेव भाणियव्वो । पज्जत्तापज्जत्त पज्जवसाणो भाणियव्वो ।

-विया. स. २४, उ. २, सु. २

११. ગતિની અપેક્ષાએ અસુરકુમારોના ઉપપાતનું પ્રરૂપણ :

પ્ર. ભંતે ! અસુરકુમાર કયાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે ?

શું તેઓ નૈરયિકોથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે, તિર્યંચયોનિક, મનુષ્ય કે દેવોથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે ?

ઉ. ગૌતમ ! તેઓ નૈરયિકોથી આવીને ઉત્પન્ન થતાં નથી,

તિર્યંચયોનિકોથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે,

મનુષ્યોથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે,

દેવોથી આવીને ઉત્પન્ન થતાં નથી.

જે પ્રકારે નૈરયિક ઉદ્દેશકમાં પ્રશ્નોત્તર કર્યા છે એ જ પ્રકારે અહીંયા પણ પર્યાપ્ત-અપર્યાપ્ત પર્યંત પ્રશ્નોત્તર કરવાં જોઈએ.

१२. असुरकुमारोववज्जंतेसु पज्जत्त असन्नि पंचिंदियतिरिक्खजोणियस्स उववायाइ वीसं दारं परूवणं-

प. पज्जत्ताअसण्णिपंचिंदियतिरिक्खजोणिए णं भंते ! जे भविए असुरकुमारेसु उववज्जित्तए, से णं भंते ! केवइयकालट्ठिईएसु उववज्जेज्जा ?

उ. गोयमा ! जहण्णेणं दसवाससहस्सट्ठिईएसु, उक्कोसेणं पलिओवमस्स असंखेज्जइभागट्ठिईएसु उववज्जेज्जा ।

प. ते णं भंते ! जीवा एगसमएणं केवइया उववज्जंति ?

उ. गोयमा ! ***एयस्स चेव रयणप्पभापुढवी गमग सरिसा नव वि गमा भाणियव्वा ।***

णवरं-जाहे अप्पणा जहण्णकालट्ठिईओ भवइ, ताहे अज्झवसाणा पसत्था, नो अप्पसत्था तिसु वि गमएसु । (१-९ गम्मा)

-विया. स. २४, उ. २, सु. ३-४

१२. અસુરકુમારોમાં ઉત્પન્ન થનાર પર્યાપ્ત અસંજ્ઞી પંચેન્દ્રિય તિર્યંચયોનિકના ઉપપાતાદિ વીસ દ્વારોનું પ્રરૂપણ :

પ્ર. ભંતે ! પર્યાપ્ત અસંજ્ઞી પંચેન્દ્રિય તિર્યંચયોનિક જીવ જે અસુરકુમારોમાં ઉત્પન્ન થવા યોગ્ય છે તો ભંતે ! તે કેટલા કાળની સ્થિતિયુક્ત અસુરકુમારોમાં ઉત્પન્ન થાય છે ?

ઉ. ગૌતમ ! તે જઘન્ય દસહજાર વર્ષની સ્થિતિયુક્ત અને ઉત્કૃષ્ટ પલ્યોપમના અસંખ્યાતમો ભાગની સ્થિતિયુક્ત અસુરકુમારોમાં ઉત્પન્ન થાય છે.

પ્ર. ભંતે ! તે જીવ એક જ સમયે કેટલા ઉત્પન્ન થાય છે ?

ઉ. ગૌતમ ! ***એના રત્નપ્રભા પૃથ્વીમાં જણાવેલા ગમકોને અનુરૂપ નવ જ ગમક સમજવા જોઈએ.***

વિશેષ - જ્યારે તે સ્વયં જઘન્યકાળની સ્થિતિયુક્ત હોય તો ત્રણે ગમકોમાં અધ્યવસાય પ્રશસ્ત (શ્રેષ્ઠ) હોય છે, અપ્રશસ્ત હોતો નથી (૧-૯)

१३. असुरकुमारोववज्जंतेसु असंखेज्जवासाउय सन्निपंचिंदियतिरिक्खजोणियस्स उववायाइ वीसं दारं परूवणं-

प. भंते ! जइ सण्णिपंचिंदियतिरिक्खजोणिएहिंतो उववज्जंति किं-

संखेज्जवासाउय-सण्णिपंचिंदियतिरिक्खजोणिए-हिंतो उववज्जंति ?

૧૩. અસુરકુમારોમાં ઉત્પન્ન થનાર અસંખ્યાત વર્ષાયુષ્ક સંજ્ઞી પંચેન્દ્રિય તિર્યંચયોનિકોના ઉપપાતાદિ વીસ દ્વારોનું પ્રરૂપણ :

પ્ર. ભંતે ! જો અસુરકુમાર સંજ્ઞી પંચેન્દ્રિય તિર્યંચ-યોનિકોથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે તો શું -

સંખ્યાત વર્ષની આયુયુક્ત સંજ્ઞી-પંચેન્દ્રિય-તિર્યંચયોનિકોથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે કે

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

असंखेज्जवासाउय-सण्णिपंचिंदियतिरिक्खजोणिएहिंतो उववज्जंति ?

અસંખ્યાત વર્ષની આયુયુક્ત સંજ્ઞી પંચેન્દ્રિય તિર્યંચયોનિકોથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે ?

उ. गोयमा ! संखेज्जवासाउय-सण्णिपंचिंदियतिरिक्खजोणिएहिंतो उववज्जंति, असंखेज्जवासाउयसण्णिपंचिंदियतिरिक्खजोणिएहिंतो उववज्जंति ।

ઉ. ગૌતમ ! તેઓ સંખ્યાત વર્ષની આયુયુક્ત સંજ્ઞી પંચેન્દ્રિય તિર્યંચયોનિકોથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે અને અસંખ્યાત વર્ષની આયુયુક્ત સંજ્ઞી-પંચેન્દ્રિય તિર્યંચયોનિકોમાંથી પણ આવીને ઉત્પન્ન થાય છે.

प. असंखेज्जवासाउय-सण्णिपंचिंदियतिरिक्खजोणिए णं भंते ! जे भविए असुरकुमारेसु उववज्जित्तए, से णं भंते ! केवइयकालट्ठिईएसु उववज्जेज्जा ?

પ્ર. ભંતે ! અસંખ્યાત વર્ષની આયુયુક્ત સંજ્ઞી-પંચેન્દ્રિય તિર્યંચયોનિક જીવ જે અસુરકુમારોમાં ઉત્પન્ન થવા યોગ્ય હોય તો ભંતે ! તે કેટલા કાળની સ્થિતિયુક્ત અસુરકુમારોમાં ઉત્પન્ન થાય છે ?

उ. गोयमा ! जहण्णेणं दसवाससहस्सट्ठिईएसु, उक्कोसेणं तिपलिओवमट्ठिईएसु उववज्जेज्जा ।

ઉ. ગૌતમ ! તે જઘન્ય દસહજાર વર્ષની સ્થિતિયુક્ત અને ઉત્કૃષ્ટ ત્રણ પલ્યોપમની સ્થિતિયુક્ત અસુરકુમારોમાં ઉત્પન્ન થાય છે.

प. ते णं भंते ! जीवा एगसमएणं केवइया उववज्जंति ?

પ્ર. ભંતે ! તે જીવો એક જ સમયે કેટલા ઉત્પન્ન થાય છે ?

उ. गोयमा ! जहण्णेणं एक्को वा, दो वा, तिण्णि वा, उक्कोसेणं संखेज्जा उववज्जंति ।

ઉ. ગૌતમ ! તે જઘન્ય એક, બે અથવા ત્રણ અને ઉત્કૃષ્ટ સંખ્યાત ઉત્પન્ન થાય છે.

सेसं तं चेव पण्होत्तराइं ।

શેષ પ્રશ્નોત્તર પૂર્વવત્ છે.

णवरं-वइरोसभनारायसंघयणी ।

વિશેષ - તેઓ વજ્રઋષભનારાચ સંહનન યુક્ત હોય છે.

ओगाहणा-जहण्णेणं धणुपुहत्तं, उक्कोसेणं छ गाउयाइं ।

એની અવગાહના જઘન્ય ધનુષ્ય પૃથક્ત્વની અને ઉત્કૃષ્ટ છ ગવ્યુતિ (કોશ)ની હોય છે.

समचउरंससंठाणसंठिया पण्णत्ता ।

તેઓ સમચતુરસ્ત્ર સંસ્થાનયુક્ત કહેવામાં આવ્યા છે.

चत्तारि लेस्साओ आदिल्लाओ ।

એમનામાં પ્રારંભની ચાર લેશ્યાઓ હોય છે.

नो सम्मदिट्ठी, मिच्छादिट्ठी, नो सम्मामिच्छादिट्ठी ।

તેઓ સમ્યગ્દૃષ્ટિ અને સમ્યગ્મિથ્યાદૃષ્ટિ હોતા નથી, પરંતુ મિથ્યાદૃષ્ટિ હોય છે.

नो नाणी, अण्णाणी,

તેઓ જ્ઞાની નથી હોતાં પરંતુ અજ્ઞાની હોય છે.

नियमं दुअण्णाणी-मइअण्णाणी-सुयअण्णाणी य ।

એમનામાં નિયમતઃ બે અજ્ઞાન હોય છે - મતિઅજ્ઞાન અને શ્રુતઅજ્ઞાન.

जोगो तिविहो वि ।

એમનામાં ત્રણે યોગ મળી આવે છે.

उवओगो दुविहो वि ।

ઉપયોગ પણ બંને પ્રકારના હોય છે.

चत्तारि सण्णाओ ।

એમાં ચાર સંજ્ઞા હોય છે.

चत्तारि कसाया ।

ચાર કષાય મળી આવે છે.

पंच इंदिया ।

પાંચેય ઈન્દ્રિયો હોય છે.

तिण्णि समुग्घाया आदिल्ला ।

પ્રારંભના ત્રણ સમુદ્‌ઘાત હોય છે.

समोहया वि मरंति, असमोहया वि मरंति ।

તેઓ સમુદ્‌ઘાત કરીને પણ મરે છે અને સમુદ્‌ઘાત કર્યા વિના પણ મરે છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

वेदणा दुविहा वि, १. सायावेदगा, २. असायावेदगा।

એમને સાતા અને અસાતા બંન્ને પ્રકારની વેદનાઓ હોય છે.

वेदो दुविहो वि-इत्थिवेदगा वि, पुरिसवेदगा वि, नो नपुंसगवेदगा।

એમાં બે વેદ હોય છે - તે સ્ત્રીવેદી અને પુરુષવેદી હોય છે. નપુંસકવેદી હોતાં નથી.

ठिई-जहण्णेणं साइरेगं पुव्वकोडी, उक्कोसेणं तिण्णि पलिओवमाइं।

સ્થિતિ - જઘન્ય કંઈક વધારે પૂર્વકોટિ વર્ષની અને ઉત્કૃષ્ટ ત્રણ પલ્યોપમની હોય છે.

अज्झवसाणा पसत्था वि, अप्पसत्था वि।

એમનાં અધ્યવસાય પ્રશસ્ત પણ હોય છે અને અપ્રશસ્ત પણ હોય છે.

अणुबंधो जहेव ठिई,

એમનો અનુબંધ સ્થિતિના અનુરૂપ હોય છે.

कायसंवेहो-भवादेसेणं दो भवग्गहणाइं,

કાયસંવેધ - ભવાદેશથી તે બે ભવ ગ્રહણ કરે છે,

कालादेसेणं जहण्णेणं साइरेगा पुव्वकोडी दसहिं वाससहस्सेहिं अब्भहिया, उक्कोसेणं छप्पलिओवमाइं, एवइयं कालं सेवेज्जा, एवइयं कालं गतिरागतिं करेज्जा। (१ पढमो गमओ)

કાલાદેશથી જઘન્ય દસહજાર વર્ષ સાધિક પૂર્વકોટિ અને ઉત્કૃષ્ટ છ પલ્યોપમ જેટલો કાળ વ્યતીત કરે છે અને એટલા જ કાળ સુધી ગમનાગમન કરે છે. (આ પ્રથમ ગમક છે.)

सो चेव जहण्णकालट्ठिईएसु उववण्णो-एसा चेव वत्तव्वया पढम गमगसरिसा।

એ જ (અસંખ્યાતવર્ષાયુષ્ક પંચેન્દ્રિય તિર્યંચયોનિક) જીવ જઘન્યકાળની સ્થિતિયુક્ત અસુરકુમારોમાં ઉત્પન્ન થાય તો એનું સમગ્ર કથન પ્રથમ ગમકના અનુરૂપ સમજવું જોઈએ.

णवरं-असुरकुमाराणं जहण्णट्ठिई संवेहं च उवउंजिऊण जाणेज्जा (२ बिईओ गमओ)

વિશેષ - અસુરકુમારોની જઘન્ય સ્થિતિ અને સંવેધ સ્વયં ઉપયોગપૂર્વક જાણી લેવા જોઈએ. (આ દ્વિતીય ગમક છે)

सो चेव उक्कोसकालट्ठिईएसु उववण्णो, जहण्णेणं तिपलिओवमट्ठिईएसु, उक्कोसेण वि तिपलिओवमट्ठिईएसु उववज्जेज्जा।

એ જ ઉત્કૃષ્ટકાળની સ્થિતિવાળા અસુરકુમારોમાં ઉત્પન્ન હોય તો જઘન્ય ત્રણ પલ્યોપમની સ્થિતિયુક્ત અને ઉત્કૃષ્ટ પણ ત્રણ પલ્યોપમની સ્થિતિયુક્ત અસુરકુમારોમાં ઉત્પન્ન થાય છે.

सेसं तं चेव वत्तव्वया पढम गमग सरिसा।

એમનું પણ શેષ કથન પ્રથમગમકના અનુરૂપ સમજવું જોઈએ.

णवरं-ठिई-जहण्णेणं तिण्णि पलिओवमाइं, उक्कोसेण वि तिण्णि पलिओवमाइं।

વિશેષ - એમની સ્થિતિ જઘન્ય ત્રણ પલ્યોપમની અને ઉત્કૃષ્ટ પણ ત્રણ પલ્યોપમની હોય છે.

एवं अणुबंधो वि।

આટલો જ અનુબંધ પણ છે.

कालादेसेणं जहण्णेणं छप्पलिओवमाइं, उक्कोसेण वि छप्पलिओवमाइं, एवइयं कालं सेवेज्जा, एवइयं कालं गतिरागतिं करेज्जा (३ तइओ गमओ)

કાલાદેશથી જઘન્ય છ પલ્યોપમ અને ઉત્કૃષ્ટ પણ છ પલ્યોપમ જેટલો કાળ વ્યતીત કરે છે અને એટલા જ કાળસુધી ગમનાગમન કરે છે. (આ તૃતીય ગમક છે.)

सो चेव अप्पणा जहण्णकालट्ठिईओ जाओ, जहण्णेणं दसवाससहस्सट्ठिईएसु, उक्कोसेणं साइरेगपुव्वकोडी आउएसु उववज्जेज्जा।

એ જ (અસંખ્યાત વર્ષાયુષ્ક સંજ્ઞી પંચેન્દ્રિય તિર્યંચયોનિક) સ્વયં જઘન્યકાળની સ્થિતિયુક્ત હોય અને અસુરકુમારોમાં ઉત્પન્ન હોય તો તે જઘન્ય દસહજાર વર્ષની સ્થિતિયુક્ત અને ઉત્કૃષ્ટ કંઈક વધારે પૂર્વકોટિ વર્ષના આયુયુક્ત અસુરકુમારોમાં ઉત્પન્ન થાય છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

प. ते णं भंते ! जीवा एगसमए णं केवइया उववज्जंति ?

उ. गोयमा ! ***सेसं तं चेव पढम गमग वत्तव्वया ।***

णवरं-ओगाहणा जहण्णेणं धणुपुहत्तं, उक्कोसेणं सातिरेगं धणुसहस्सं ।

ठिई-जहण्णेणं साइरेगा पुव्वकोडी, उक्कोसेण वि साइरेगा पुव्वकोडी ।

एवं अणुबंधो वि ।

कालादेसेणं जहण्णेणं साइरेगा पुव्वकोडी दसहिं वाससहस्सेहिं अब्भहिया, उक्कोसेणं साइरेगाओ दो पुव्वकोडीओ, एवइयं कालं सेवेज्जा, एवइयं कालं गतिरागतिं करेज्जा । (४ चउत्थो गमओ)

सो चेव जहण्णकालट्ठिईएसु उववण्णो, एसा चेव वत्तव्वया चउत्थ गमग सरिसा कायव्वा ।

णवरं-असुरकुमारजहण्णट्ठिई संवेहं च उवउंजिऊण जाणेज्जा । (५ पंचमो गमओ)

सो चेव उक्कोसकालट्ठिईएसु उववण्णो, जहण्णेणं साइरेगपुव्वकोडिआउएसु, उक्कोसेण वि साइरेगपुव्वकोडी आउएसु उववज्जेज्जा,

सेसं तं चेव चउत्थ गमग वत्तव्वया ।

णवरं-कालादेसेणं जहण्णेणं साइरेगाओ दो पुव्वकोडीओ, उक्कोसेण वि साइरेगाओ दो पुव्वकोडीओ, एवइयं कालं सेवेज्जा, एवइयं कालं गतिरागतिं करेज्जा । (६ छट्ठो गमओ)

सो चेव अप्पणा उक्कोसकालट्ठिईओ जाओ, सो चेव पढमगमग सरिसा लद्धी भाणियव्वा,

णवरं-ठिई जहण्णेणं तिण्णि पलिओवमाइं, उक्कोसेण वि तिण्णि पलिओवमाइं ।

एवं अणुबंधो वि ।

कालादेसेणं जहण्णेणं तिण्णि पलिओवमाइं दसहिं वाससहस्सेहिं अब्भहियाइं, उक्कोसेणं छ पलिओवमाइं, एवइयं कालं सेवेज्जा, एवइयं कालं गतिरागतिं करेज्जा । (७ सत्तमो गमओ)

પ્ર. ભંતે ! તે જીવ એક જ સમયે કેટલા ઉત્પન્ન થાય છે ?

ઉ. ગૌતમ ! ***શેષ સમગ્ર કથન પ્રથમ ગમકના અનુરૂપ છે.***

વિશેષ - અવગાહના જઘન્ય ધનુષપૃથક્ત્વ અને ઉત્કૃષ્ટ સાધિક એક હજાર ધનુષ્યની છે.

સ્થિતિ - જઘન્ય સાધિક પૂર્વકોટિ અને ઉત્કૃષ્ટ પણ સાધિક પૂર્વકોટિની છે.

અનુબંધ પણ એ જ પ્રકારે સ્થિતિના અનુરૂપ છે.

કાલાદેશથી જઘન્ય દસહજાર વર્ષ સાધિક પૂર્વકોટિ અને ઉત્કૃષ્ટ સાધિક બે પૂર્વકોટિ જેટલો કાળ વ્યતીત કરે છે અને એટલા જ કાળ સુધી ગમનાગમન કરે છે. (આ ચતુર્થ ગમક છે.)

એ જ જઘન્યકાળની સ્થિતિયુક્ત અસુરકુમારોમાં ઉત્પન્ન થાય તો એનું કથન ચતુર્થગમકના અનુરૂપ સમજવું જોઈએ.

વિશેષ - અહીંયા અસુરકુમારોની જઘન્ય સ્થિતિ અને સંવેધના વિષયમાં ઉપયોગપૂર્વક સમજી લેવું જોઈએ. (આ પાંચમું ગમક છે.)

એ જ ઉત્કૃષ્ટકાળની સ્થિતિયુક્ત અસુરકુમારોમાં ઉત્પન્ન હોય તો જઘન્ય સાધિક પૂર્વકોટિ વર્ષની આયુયુક્ત અને ઉત્કૃષ્ટ પણ સાધિક પૂર્વકોટિ વર્ષની આયુયુક્ત અસુરકુમારોમાં ઉત્પન્ન થાય છે.

શેષ સમગ્ર કથન ચતુર્થ ગમકના અનુરૂપ સમજવું જોઈએ.

વિશેષ - કાલાદેશથી જઘન્ય સાધિક બે પૂર્વકોટિવર્ષ અને ઉત્કૃષ્ટ પણ સાધિક બે પૂર્વકોટિવર્ષ જેટલો કાળ વ્યતીત કરે છે અને એટલાં જ કાળ સુધી ગમનાગમન કરે છે. (આ છઠ્ઠું ગમક છે.)

એ જ સ્વયં ઉત્કૃષ્ટ કાળની સ્થિતિયુક્ત હોય અને અસુરકુમારોમાં ઉત્પન્ન થવા યોગ્ય હોય તો એનો પ્રથમ ગમકના અનુરૂપ કથન કરવું જોઈએ.

વિશેષ - એની સ્થિતિ જઘન્ય ત્રણ પલ્યોપમ છે અને ઉત્કૃષ્ટ પણ ત્રણ પલ્યોપમ છે.

અનુબંધ પણ એ જ પ્રકારે છે.

કાલાદેશથી જઘન્ય દસહજાર વર્ષ અધિક ત્રણ પલ્યોપમ અને ઉત્કૃષ્ટ છ પલ્યોપમ જેટલો કાળ વ્યતીત કરે છે અને એટલાં જ કાળ સુધી ગમનાગમન કરે છે. (આ સાતમું ગમક છે.)

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

सो चेव जहण्णकालट्ठिईएसु उववण्णो, एसा चेव सत्तम गमग वत्तव्वया,

णवरं-असुरकुमारजहण्णट्ठिई संवेहं च उवउंजिऊण जाणेज्जा (८ अट्ठमो गमओ)

सो चेव उक्कोसकालट्ठिईएसु उववण्णो जहण्णेणं तिपलिओवमाइं, उक्कोसेण वि तिपलिओवमाइं, ***सेसं तं चेव सत्तम गमग वत्तव्वया।***

णवरं-कालादेसेणं जहण्णेणं छप्पलिओवमाइं, उक्कोसेण वि छप्पलिओवमाइं, एवइयं कालं सेवेज्जा, एवइयं कालं गतिरागतिं करेज्जा। (९ नवमो गमओ)

-विया. स. २४, उ. २, सु. ५-१६

१४. असुरकुमारोववज्जंतेसु संखेज्जवासाउय सण्णिपंचिंदिय-तिरिक्खजोणियाणं उववायाइ वीसं दारं परूवणं-

प. भंते ! जइ संखेज्जवासाउयसण्णिपंचिंदियतिरिक्खजोणिएहिंतो उववज्जंति किं - जलचरेहिंतो उववज्जंति ***इच्चेवं वत्तव्वया पढमुद्देसग सरिसा।***

प. पज्जत्तसंखेज्जवासाउयसण्णिपंचिंदियतिरिक्खजोणिए णं भंते ! जे भविए असुरकुमारेसु उववज्जित्तए, से णं भंते ! केवइयकालट्ठिईएसु उववज्जेज्जा ?

उ. गोयमा ! जहण्णेणं दसवाससहस्सट्ठिईएसु, उक्कोसेणं साइरेगसागरोवमट्ठिईएसु उववज्जेज्जा।

प. ते णं भंते ! जीवा एगसमए णं केवइया उववज्जंति ?

उ. गोयमा ! ***एएसिं रयणप्पभापुढविगमगसरिसा वि नव गमगा नेयव्वा,***

णवरं-जाहे अप्पणा जहण्णकालट्ठिईओ भवइ ताहे तिसु वि गमएसु-चत्तारि लेस्साओ,

अज्झवसाणा पसत्था, नो अप्पसत्था।

એ જ (ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિયુક્ત સંજ્ઞી પંચેન્દ્રિય તિર્યંચ) જઘન્ય કાળની સ્થિતિયુક્ત અસુરકુમારોમાં ઉત્પન્ન થાય તો એને માટે પણ સાતમા ગમકના અનુરૂપ કથન સમજવું જોઈએ.

વિશેષ - અસુરકુમારોની જઘન્ય સ્થિતિ અને સંવેધનું કથન અહીંયા ઉપયોગપૂર્વક સમજી લેવું જોઈએ. (આ આઠમું ગમક છે.)

એ જ (ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિયુક્ત સંજ્ઞી પંચેન્દ્રિય તિર્યંચ) ઉત્કૃષ્ટ કાળની સ્થિતિયુક્ત અસુરકુમારોમાં ઉત્પન્ન થાય તો જઘન્ય ત્રણ પલ્યોપમ અને ઉત્કૃષ્ટ પણ ત્રણ પલ્યોપમની સ્થિતિમાં ઉત્પન્ન થાય છે. ***શેષ કથન સપ્તમગમકના અનુરૂપ છે.***

વિશેષ - કાલાદેશથી જઘન્ય છ પલ્યોપમ અને ઉત્કૃષ્ટ પણ છ પલ્યોપમ જેટલો કાળ વ્યતીત કરે છે અને એટલા જ કાળ સુધી ગમનાગમન કરે છે. (આ નવમું ગમક છે.)

૧૪. અસુરકુમારોમાં ઉત્પન્ન થનાર સંખ્યાત વર્ષાયુષ્ક સંજ્ઞી પંચેન્દ્રિય તિર્યંચયોનિકોના ઉપપાતાદિ વીસ દ્વારોનું પ્રરૂપણ :

પ્ર. ભંતે ! જો અસુરકુમાર સંખ્યાત વર્ષાયુષ્ક સંજ્ઞી પંચેન્દ્રિય તિર્યંચયોનિકોથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે તો શું તેઓ જલચરોથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે. ***ઈત્યાદિ કથન પ્રથમ (નૈરયિક) ઉદ્દેશકના અનુરૂપ છે.***

પ્ર. ભંતે ! પર્યાપ્ત સંખ્યાત વર્ષાયુષ્ક સંજ્ઞી પંચેન્દ્રિય તિર્યંચયોનિક જીવ અસુરકુમારોમાં ઉત્પન્ન થવા યોગ્ય છે તો ભંતે ! તે કેટલા કાળની સ્થિતિયુક્ત અસુરકુમારોમાં ઉત્પન્ન થાય છે ?

ઉ. ગૌતમ ! તે જઘન્ય દસહજાર વર્ષની સ્થિતિયુક્ત અને ઉત્કૃષ્ટ સાધિક એક સાગરોપમની સ્થિતિયુક્ત અસુરકુમારોમાં ઉત્પન્ન થાય છે.

પ્ર. ભંતે ! તે જીવો એક જ સમયે કેટલા ઉત્પન્ન થાય છે ?

ઉ. ગૌતમ ! ***એને માટે પણ રત્નપ્રભાપૃથ્વીના અનુરૂપ જ નવ ગમક સમજવા જોઈએ.***

વિશેષ - જ્યારે તે (તિર્યંચ પંચેન્દ્રિય) સ્વયં જઘન્ય કાળની સ્થિતિયુક્ત હોય ત્યારે ત્રણેય ગમકો ચાર લેશ્યાયુક્ત હોય છે.

અધ્યવસાય પ્રશસ્ત હોય છે, અપ્રશસ્ત હોતાં નથી.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

संवेहो साइरेगेणं सागरोवमेण कायव्वो (१-९)

-विया. स. २४, उ. २, सु. १७-१८

संवेध साधिक सागरोपमनी स्थितिवाळो कहेवो जोईએ. (१-९)

१५. असुरकुमारोववज्जंतेसु असंखेज्जवासाउय सण्णिमणुस्साणं उववायाइ वीसं दारं परूवणं-

१५. અસુરકુમારોમાં ઉત્પન્ન થનાર અસંખ્યાત વર્ષાયુષ્ક સંજ્ઞી મનુષ્યોમાં ઉપપાતાદિ વીસ દ્વારોનું પ્રરૂપણ :

प. भंते ! जइ मणुस्सेहिंतो उववज्जंति किं-सण्णिमणुस्सेहिंतो उववज्जंति, असण्णिमणुस्सेहिंतो उववज्जंति ?

પ્ર. ભંતે ! જો તે (અસુરકુમાર) મનુષ્યોમાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે તો શું તેઓ સંજ્ઞી મનુષ્યોમાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે કે અસંજ્ઞી મનુષ્યોમાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે ?

उ. गोयमा ! सण्णिमणुस्सेहिंतो उववज्जंति, नो असण्णिमणुस्सेहिंतो उववज्जंति ।

ઉ. ગૌતમ ! તેઓ સંજ્ઞી મનુષ્યોમાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે, અસંજ્ઞી મનુષ્યોમાંથી આવીને ઉત્પન્ન થતાં નથી.

प. भंते ! जइ सण्णिमणुस्सेहिंतो उववज्जंतिकिं-संखेज्जवासाउयसण्णिमणुस्सेहिंतो उववज्जंति, असंखेज्जवासाउयसण्णिमणुस्सेहिंतो उववज्जंति ?

પ્ર. ભંતે ! જો તેઓ સંજ્ઞી મનુષ્યોમાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે તો શું સંખ્યાત વર્ષના આયુયુક્ત સંજ્ઞી મનુષ્યોમાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે કે અસંખ્યાત વર્ષના આયુયુક્ત સંજ્ઞી મનુષ્યોમાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે ?

उ. गोयमा ! संखेज्जवासाउयसण्णिमणुस्सेहिंतो वि उववज्जंति, असंखेज्जवासाउयसण्णिमणुस्सेहिंतो वि उववज्जंति ।

ઉ. ગૌતમ ! તેઓ સંખ્યાત વર્ષના આયુયુક્ત સંજ્ઞી મનુષ્યોમાંથી પણ આવીને ઉત્પન્ન થાય છે અને અસંખ્યાત વર્ષના આયુયુક્ત સંજ્ઞી મનુષ્યોમાંથી પણ આવીને ઉત્પન્ન થાય છે.

प. असंखेज्जवासाउयसण्णिमणुस्से णं भंते ! जे भविए असुरकुमारेसु उववज्जित्तए, से णं भंते ! केवइयकालट्ठिईएसु उववज्जेज्जा ?

પ્ર. ભંતે ! અસંખ્યાત વર્ષના આયુયુક્ત સંજ્ઞી મનુષ્ય જે અસુરકુમારોમાં ઉત્પન્ન થવા યોગ્ય છે તો ભંતે ! તે કેટલા કાળના સ્થિતિયુક્ત અસુરકુમારોમાં ઉત્પન્ન થાય છે ?

उ. गोयमा ! जहण्णेणं दसवाससहस्सट्ठिईएसु, उक्कोसेणं तिपलिओवमट्ठिईएसु उववज्जेज्जा ।

ઉ. ગૌતમ ! તે જઘન્ય દસહજાર વર્ષના અને ઉત્કૃષ્ટ ત્રણ પલ્યોપમના સ્થિતિયુક્ત (અસુરકુમારો)માં ઉત્પન્ન થાય છે.

एवं असंखेज्जवासाउयतिरिक्खजोणियसरिसा आदिल्ला तिण्णि गमगा नेयव्वा ।

આ પ્રકારે અસંખ્યાતવર્ષના આયુયુક્ત (અસુરકુમારોમાં ઉત્પન્ન થનાર) તિર્યંચયોનિક જીવોને અનુરૂપ જ પ્રારંભના ત્રણ ગમક સમજવાં જોઈએ.

णवरं-सरीरोगाहणा पढमबिइएसु जहण्णेणं साइरेगाइं पंचधणुसयाइं, उक्कोसेणं तिण्णि गाउयाइं, तइयगमे ओगाहणा जहण्णेणं तिण्णि गाउयाइं, उक्कोसेण वि तिण्णि गाउयाइं । (१-३ पढम- बियइ-तइय गमा)

વિશેષ - પ્રથમ અને દ્વિતીય ગમકમાં શરીરની અવગાહના જઘન્ય કાંઈક અધિક પાંચસો ધનુષ્યની અને ઉત્કૃષ્ટ ત્રણ ગાઉ (કોશ)ની હોય છે. તૃતીય ગમકમાં શરીરની અવગાહના જઘન્ય ત્રણ ગાઉની અને ઉત્કૃષ્ટ પણ ત્રણ ગાઉની હોય છે. (આ પ્રથમ, દ્વિતીય અને તૃતીય ગમક છે.)

सो चेव अप्पणा जहण्णकालट्ठिईओ जाओ, तस्स वि जहण्णकालट्ठिईयतिरिक्खजोणियसरिसा तिण्णि गमगा भाणियव्वा ।

એ જ સ્વયં જઘન્યકાળની સ્થિતિયુક્ત હોય અને અસુરકુમારોમાં ઉત્પન્ન હોય તો એમાં પણ ત્રણ ગમક જઘન્યકાળની સ્થિતિયુક્ત તિર્યંચયોનિકને અનુરૂપ સમજવાં જોઈએ.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

णवरं-सरीरोगाहणा तिसु वि गमएसु जहण्णेणं साइरेगाइं पंचधुणसयाइं, उक्कोसेण वि साइरेगाइं पंचधणुसयाइं। (४-६ चउत्थ-पंचम-छट्ठ गमा)

सो चेव अप्पणा उक्कोसकालट्ठिईओ जाओ, तस्स वि ते चेव पच्छिल्ला, तिण्णि गमगा तिरिक्खजोणिय सरिसा भाणियव्वा।

णवरं-सरीरोगाहणा तिसु वि गमएसु जहण्णेणं तिण्णि गाउयाइं, उक्कोसेण वि तिण्णि गाउयाइं। (७-९ सप्तम, अट्ठम-नवम-गमा)

-विया. २४, उ. २, सु. १९-२४

विशेष - त्रणेय गमकोमां शरीरनी अवगाहना जघन्य कांईक वधारे पांचसो धनुषनी अने उत्कृष्ट पण कांईक वधारे पांचसो धनुषनी होय छे. (आ चोथुं, पांचमुं अने छठ्ठं गमक छे.)

એ જ સ્વયં ઉત્કૃષ્ટ કાળની સ્થિતિયુક્ત હોય તો એના વિષયમાં પણ અંતિમ ત્રણે ગમકો તિર્યંચયોનિકને અનુરૂપ સમજવાં જોઈએ.

વિશેષ - ત્રણે ગમકોમાં શરીરની અવગાહના જઘન્ય ત્રણ ગાઉ (કોશ) અને ઉત્કૃષ્ટ પણ ત્રણ ગાઉની હોય છે. (આ સાતમું, આઠમું અને નવમું ગમક છે.)

१६. असुरकुमारोववज्जंतेसु पज्जत्तसंखेज्जवासाउय-सण्णिमणुस्साणं उववायाइ वीसं दारं परूवणं-

प. भंते ! जइ संखेज्जवासाउयसण्णिमणुस्सेहिंतो उववज्जंतिकिं- पज्जत्तासंखेज्जवासाउयसण्णि-मणुस्सेहिंतो उववज्जंति, अपज्जत्तासंखेज्जवासाउ-यसण्णिमणुस्सेहिंतो उववज्जंति ?

उ. गोयमा ! पज्जत्तासंखेज्जवासाउय सण्णि-मणुस्सेहिंतो उववज्जंति,

नो अपज्जत्तासंखेज्जवासाउय सण्णिमणुस्सेहिंतो उववज्जंति।

प. पज्जत्तासंखेज्जवासाउय सण्णिमणुस्से णं भंते ! जे भविए असुरकुमारेसु उववज्जित्तए, से णं भंते ! केवइयकालट्ठिईएसु उववज्जेज्जा ?

उ. गोयमा ! जहण्णेणं दसवाससहस्सट्ठिईएसु, उक्कोसेणं साइरेग सागरोवमट्ठिईएसु उववज्जेज्जा।

प. ते णं भंते ! जीवा एगसमए णं केवइया उववज्जंति ?

उ. गोयमा ! ***जहेव एएसिं रयणप्पभाए उववज्जमाणाणं नव गमगा तहेव इह वि नव गमगा भाणियव्वा।***

णवरं-संवेहो साइरेगेणं सागरोवमेण कायव्वो। (१-९)

-विया. स. २४, उ. २, सु. २५-२७

१६. અસુરકુમારોમાં ઉત્પન્ન થનાર પર્યાપ્ત સંખ્યાત વર્ષાયુષ્ક સંજ્ઞી મનુષ્યોમાં ઉપપાતાદિ વીસ દ્વારોનું પ્રરૂપણ :

પ્ર. ભંતે ! જો (અસુરકુમાર) સંખ્યાતવર્ષના આયુયુક્ત સંજ્ઞી મનુષ્યોમાંથી આવીને ઉત્પન્ન થનાર છે તો શું તેઓ પર્યાપ્ત સંખ્યાત વર્ષાયુષ્ક સંજ્ઞી મનુષ્યોમાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે કે અપર્યાપ્ત સંખ્યાત વર્ષાયુષ્ક સંજ્ઞી મનુષ્યોમાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે ?

ઉ. ગૌતમ ! તે પર્યાપ્ત સંખ્યાત વર્ષાયુષ્ક સંજ્ઞી મનુષ્યોમાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે.

અપર્યાપ્ત સંખ્યાત વર્ષાયુષ્ક સંજ્ઞી મનુષ્યોમાંથી આવીને ઉત્પન્ન થતાં નથી.

પ્ર. ભંતે ! પર્યાપ્ત સંખ્યાત વર્ષાયુષ્ક સંજ્ઞી મનુષ્ય જે અસુરકુમારોમાં ઉત્પન્ન થવા યોગ્ય છે તો ભંતે ! તે કેટલા કાળની સ્થિતિયુક્ત અસુરકુમારોમાં ઉત્પન્ન થાય છે ?

ઉ. ગૌતમ ! તે જઘન્ય દસહજાર વર્ષની સ્થિતિયુક્ત અને ઉત્કૃષ્ટ સાધિક સાગરોપમની સ્થિતિયુક્ત અસુરકુમારોમાં ઉત્પન્ન થાય છે.

પ્ર. ભંતે ! તે જીવો એક જ સમયે કેટલા ઉત્પન્ન થાય છે ?

ઉ. ગૌતમ ! ***જે પ્રકારે રત્નપ્રભા પૃથ્વીમાં ઉત્પન્ન થનાર મનુષ્યોના નવ ગમક કહેવામાં આવ્યા છે એ જ પ્રકારે અહીંયા પણ નવ ગમક સમજવાં જોઈએ.***

વિશેષ - એનો સંવેધ સાધિક સાગરોપમ જેટલો સમજવો જોઈએ. (૧-૯)

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

૧૭. गइं पडुच्च नागकुमारोववाय परूवणं-

प. नागकुमाराणं भंते ! कओहिंतो उववज्जंति ? किं नेरइएहिंतो उववज्जंति, तिरिक्खजोणिय-मणुस्स-देवेहिंतो उववज्जंति ?

उ. गोयमा ! नो नेरइएहिंतो उववज्जंति, तिरिक्ख-जोणिएहिंतो उववज्जंति, मणुस्सेहिंतो उववज्जंति, नो देवेहिंतो उववज्जंति ।

सेसा सव्वा वत्तव्वया असन्निस्स नो गमग पज्जत्ता असुरकुमारूद्देसग सरिसा भाणियव्वा । (१-९)

प. भंते ! जइ सण्णिपंचिंदियतिरिक्खजोणिएहिंतो उववज्जंति किं- संखेज्जवासाउय सण्णिपंचेंदिय-तिरिक्खजोणिएहिंतो उववज्जंति, असंखेज्जवा-साउयसण्णिपंचिंदियतिरिक्खजोणिएहिंतो उववज्जंति ?

उ. गोयमा ! संखेज्जवासाउयं वि असंखेज्जवासाउयं वि सण्णि पंचिंदियतिरिक्खजोणिएहिंतो उववज्जंति ।

-विया. स. २४, उ. ३, सु. २-४

૧૭. ગતિની અપેક્ષાએ નાગકુમારોના ઉપપાતનું પ્રરૂપણ :

પ્ર. ભંતે ! નાગકુમાર કયાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે ? શું તેઓ નૈરયિકોથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે કે તિર્યંચયોનિક, મનુષ્ય અને દેવોથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે ?

ઉ. ગૌતમ ! તેઓ નૈરયિકોથી આવીને ઉત્પન્ન થતાં નથી, તેઓ તિર્યંચયોનિકોથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે, મનુષ્યોથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે, પરંતુ દેવોથી આવીને ઉત્પન્ન થતાં નથી.

શેષ સમગ્ર કથન અસંજ્ઞી તિર્યંચના નવગમક પર્યંત અસુરકુમારના ઉદ્દેશકના અનુરૂપ સમજવું જોઈએ. (૧-૯)

પ્ર. ભંતે ! જો (નાગકુમાર) સંજ્ઞી પંચેન્દ્રિય તિર્યંચ-યોનિકોમાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે તો શું તેઓ સંખ્યાત વર્ષાયુષ્ક સંજ્ઞી પંચેન્દ્રિય તિર્યંચ-યોનિકોમાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે કે અસંખ્યાત વર્ષાયુષ્ક સંજ્ઞી પંચેન્દ્રિય તિર્યંચયોનિકોમાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે ?

ઉ. ગૌતમ ! તેઓ સંખ્યાત વર્ષાયુષ્ક અને અસંખ્યાત વર્ષાયુષ્ક સંજ્ઞી પંચેન્દ્રિય તિર્યંચયોનિકોમાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે.

१८. नागकुमारोववज्जंतेसु असंखेज्जवासाउय सण्णिपंचेंदियति-रिक्खजोणियाणं उववायाइ वीसं दारं परूवणं-

प. असंखेज्जवासाउयसण्णिपंचिंदियतिरिक्खजोणिए णं भंते ! जे भविए नागकुमारेसु उववज्जित्तए, से णं भंते ! केवइयकालट्ठिईएसु उववज्जेज्जा ?

उ. गोयमा ! जहण्णेणं दसवाससहस्सट्ठिईएसु, उक्कोसेणं देसूणदुपलिओवमट्ठिईएसु उववज्जेज्जा ।

प. ते णं भंते ! जीवा एगसमए णं केवइया उववज्जंति ?

उ. गोयमा ! ***सेसं तं चेव असुरकुमारेसु उववज्जमाण वत्तव्वया भाणियव्वा,***

णवरं-कालादेसेणं जहण्णेणं साइरेगा पुव्वकोडी दसहिं वाससहस्सेहिं अब्भहिया, उक्कोसेणं देसूणाइं पंच पलिओवमाइं, एवइयं कालं सेवेज्जा, एवइयं कालं गतिरागतिं करेज्जा (१ पढमो गमओ)

૧૮. નાગકુમારોમાં ઉત્પન્ન થનાર અસંખ્યાત વર્ષાયુષ્ક સંજ્ઞી પંચેન્દ્રિય તિર્યંચયોનિકોના ઉપપાતાદિ વીસ દ્વારોનું પ્રરૂપણ :

પ્ર. ભંતે ! અસંખ્યાત વર્ષની આયુયુક્ત સંજ્ઞી પંચેન્દ્રિય તિર્યંચયોનિક જીવ જે નાગકુમારોમાં ઉત્પન્ન થાય તો ભંતે ! તે કેટલા કાળની સ્થિતિયુક્તમાં ઉત્પન્ન થાય છે ?

ઉ. ગૌતમ ! તે જઘન્ય દસહજાર વર્ષની સ્થિતિયુક્ત અને ઉત્કૃષ્ટ દેશોન (થોડા ઓછાં) બે પલ્યોપમની સ્થિતિયુક્ત નાગકુમારોમાં ઉત્પન્ન થાય છે.

પ્ર. ભંતે ! તે (નાગકુમાર) જીવો એક જ સમયે કેટલા ઉત્પન્ન થાય છે ?

ઉ. ગૌતમ ! ***શેષ કથન એના અસુરકુમારોમાં ઉત્પન્ન થનાર ગમકોના અનુરૂપ અહીંયા પણ સમજવું જોઈએ.***

વિશેષ - કાલાદેશથી જઘન્ય દસહજાર વર્ષ સાધિક પૂર્વકોટિવર્ષ અને ઉત્કૃષ્ટ દેશોન પાંચ પલ્યોપમ જેટલો કાળ વ્યતીત કરે છે અને એટલા જ કાળ સુધી ગમનાગમન કરે છે. (આ પ્રથમ ગમક છે.)

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

सो चेव जहण्णकालट्ठिईएसु उववण्णो, एसा चेव पढम गमग वत्तव्वया भाणियव्वा,

णवरं-नागकुमारट्ठिई संवेहं च उवउंजिऊण जाणेज्जा। (२ बिइओ गमओ)

એ જ જઘન્ય કાળની સ્થિતિવાળા નાગકુમારોના રૂપે ઉત્પન્ન થાય તો એનું પણ સમગ્ર કથન પ્રથમ ગમકને અનુરૂપ સમજવું જોઈએ.

વિશેષ-અહીંયા નાગકુમારોની સ્થિતિ અને સંવેધ ઉપયોગપૂર્વક સમજવા જોઈએ. (આ બીજું ગમક છે.)

सो चेव उक्कोसकालट्ठिईएसु उववण्णो, तस्स वि एसा चेव पढम गमग वत्तव्वया,

णवरं-ठिई-जहण्णेणं देसूणाइं दो पलिओवमाइं, उक्कोसेणं तिण्णि पलिओवमाइं।

कालादेसेणं जहण्णेणं देसूणाइं चत्तारि पलिओवमाइं, उक्कोसेणं देसूणाइं पंच पलिओवमाइं, एवइयं कालं सेवेज्जा, एवइयं कालं गतिरागतिं करेज्जा। (३ तइओ गमओ)

એ જ ઉત્કૃષ્ટકાળની સ્થિતિયુક્ત નાગકુમારોમાં ઉત્પન્ન થાય તો એને માટે પણ એ જ પ્રથમ ગમકના અનુરૂપ કથન છે.

વિશેષ - સ્થિતિ જઘન્ય દેશોન બે પલ્યોપમની અને ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિ ત્રણ પલ્યોપમની હોય છે.

કાલાદેશથી જઘન્ય દેશોન ચાર પલ્યોપમ, ઉત્કૃષ્ટ દેશોન પાંચ પલ્યોપમ જેટલો કાળ વ્યતીત કરે છે અને એટલા જ કાળ સુધી ગમનાગમન કરે છે. (આ ત્રીજું ગમક છે.)

सो चेव अप्पणा जहण्णकालट्ठिईओ जाओ, तस्स तिसु वि गमएसु जहेव असुरकुमारेसु उववज्जमाणस्स एयस्स जहण्णकालट्ठिईयस्स वत्तव्वया भणिया तहेव निरवसेसं भाणियव्वा। (४-६ चउत्थो, पंचम, छट्ठ गमा)

એ જ સ્વયં જઘન્ય કાળની સ્થિતિયુક્ત હોય અને નાગકુમારોમાં ઉત્પન્ન થવા યોગ્ય હોય તો એનાં પણ ત્રણે (૪-૫-૬) ગમકોમાં અસુરકુમારોમાં ઉત્પન્ન થવા યોગ્ય જઘન્યકાળની સ્થિતિયુક્ત અસંખ્યાત વર્ષાયુષ્ક સંજ્ઞી તિર્યંચના ત્રણે ગમકોને અનુરૂપ સમગ્ર કથન સમજવું જોઈએ. (આ ચોથું, પાંચમું અને છઠ્ઠું ગમક છે.)

सो चेव अप्पणा उक्कोसकालट्ठिईओ जाओ, तस्स वि तहेव तिण्णि गमगा भाणियव्वा जहा असुरकुमारेसु उववज्जमाणस्स, तिण्णि उक्कोस गमगा भणिया।

એ જ સ્વયં ઉત્કૃષ્ટકાળની સ્થિતિયુક્ત હોય અને નાગકુમારોમાં ઉત્પન્ન થવા યોગ્ય હોય તો એના પણ ત્રણે (૭-૮-૯) ગમક અસુરકુમારોમાં ઉત્પન્ન થનાર તિર્યંચયોનિક યુગલિકના ત્રણે ગમકોને અનુરૂપ સમજવા જોઈએ.

णवरं-नागकुमारट्ठिई संवेहं च उवउंजिऊण जाणेज्जा। (७-९ सप्तम-अट्ठम-नवम गमा)

વિશેષ - અહીંયા નાગકુમારોની સ્થિતિ અને સંવેધ ઉપયોગપૂર્વક સમજવો જોઈએ. (આ સાતમું, આઠમું અને નવમું ગમક છે.)

-विया. स. २४, उ. ३, सु. ५-१०

११. नागकुमारोववज्जंतेसु पज्जत्त संखेज्जवासाउयपंचिंदियतिरिक्खजोणियाणं उववायाइ वीसं दारं परूवणं-

૧૯. નાગકુમારોમાં ઉત્પન્ન થનાર પર્યાપ્ત સંખ્યાત વર્ષાયુષ્ક સંજ્ઞી પંચેન્દ્રિય તિર્યંચયોનિકોના ઉપપાતાદિ વીસ દ્વારોનું પ્રરૂપણ :

प. भंते ! जइ संखेज्जवासाउयसण्णिपंचिंदियतिरिक्खजोणिएहिंतो उववज्जंति. किं- पज्जत्तसंखेज्जवासाउयसण्णिपंचिंदियतिरिक्खजोणिएहिंतो उववज्जंति, अपज्जत्तसंखेज्जवासाउयसण्णिपंचिंदियतिरिक्खजोणिएहिंतो उववज्जंति ?

પ્ર. ભંતે ! જો (નાગકુમાર) સંખ્યાત વર્ષના આયુયુક્ત સંજ્ઞી પંચેન્દ્રિય તિર્યંચયોનિકોથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે તો શું તેઓ પર્યાપ્ત સંખ્યાત વર્ષાયુષ્ક સંજ્ઞી પંચેન્દ્રિય તિર્યંચયોનિકોથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે કે અપર્યાપ્ત સંખ્યાત વર્ષાયુષ્ક સંજ્ઞી પંચેન્દ્રિય તિર્યંચયોનિકોથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે ?

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

उ. गोयमा ! पज्जत्तसंखेज्जवासाउय, नो अपज्जत्त-संखेज्जवासाउय सण्णिपंचिंदियतिरिक्खजोणिए-हिंतो उववज्जंति ।

ઉ. ગૌતમ ! તેઓ પર્યાપ્ત સંખ્યાત વર્ષાયુષ્ક સંજ્ઞી પંચેન્દ્રિય તિર્યંચયોનિકોથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે, અપર્યાપ્ત સંખ્યાત વર્ષાયુષ્ક સંજ્ઞી પંચેન્દ્રિય તિર્યંચયોનિકોથી આવીને ઉત્પન્ન થતાં નથી.

प. पज्जत्तसंखेज्जवासाउयसण्णिपंचिंदियतिरिक्ख-जोणिए णं भंते ! जे भविए नागकुमारेसु उववज्जित्तए, से णं भंते ! केवइयकालट्ठिईएसु उववज्जेज्जा ?

પ્ર. ભંતે ! પર્યાપ્ત સંખ્યાત વર્ષાયુષ્ક સંજ્ઞી પંચેન્દ્રિય તિર્યંચયોનિક જે નાગકુમારોમાં ઉત્પન્ન થવા યોગ્ય છે તો ભંતે ! તે કેટલા કાળની સ્થિતિયુક્ત નાગકુમારોમાં ઉત્પન્ન થાય છે ?

उ. गोयमा ! जहण्णेणं दसवाससहस्साइं, उक्कोसेणं देसूणाइं दो पलिओवमाइं ।

ઉ. ગૌતમ ! તે જઘન્ય દસહજાર વર્ષ અને ઉત્કૃષ્ટ દેશોન બે પલ્યોપમની સ્થિતિયુક્ત નાગકુમારોમાં ઉત્પન્ન થાય છે.

एवं जहेव असुरकुमारेसु उववज्जमाणस्स वत्तव्वया भणिया तेहेव इह वि नवसु गमएसु भाणियव्वा ।

એ જ પ્રકારે જેવી રીતે અસુરકુમારોમાં ઉત્પન્ન થનાર સંજ્ઞી પંચેન્દ્રિય તિર્યંચનું કથન કર્યું તે જ પ્રકારે અહીંયા પણ નવ જ ગમક સમજવાં જોઈએ.

णवरं-नागकुमारट्ठिई संवेहं च उवउंजिऊण जाणेज्जा । (१-९)

વિશેષ - અહીંયા નાગકુમારોની સ્થિતિ અને સંવેધ ઉપયોગથી સમજવો જોઈએ. (૧-૯)

-विया. स. २४, उ. ३, सु. ११-१२

२०. नागकुमारोववज्जंतेसु असंखेज्जवासाउयसण्णिमणुस्साणं उववायाइ वीसं दारं परूवणं-

૨૦. નાગકુમારોમાં ઉત્પન્ન થનાર અસંખ્યાત વર્ષાયુષ્ક સંજ્ઞી મનુષ્યોના ઉપપાતાદિ વીસ દ્વારોનું પ્રરૂપણ :

प. भंते ! जइ मणुस्सेहिंतो उववज्जंति-किं सण्णिमणुस्से-हिंतो उववज्जंति, असण्णिमणुस्सेहिंतो उववज्जंति ?

પ્ર. ભંતે ! જો (નાગકુમાર) મનુષ્યોથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે તો શું તેઓ સંજ્ઞી મનુષ્યોથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે કે અસંજ્ઞી મનુષ્યોથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે ?

उ. गोयमा ! सण्णिमणुस्सेहिंतो उववज्जंति, नो असण्णिमणुस्सेहिंतो उववज्जंति,

ઉ. ગૌતમ ! તેઓ સંજ્ઞી મનુષ્યોથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે, અસંજ્ઞી મનુષ્યોથી આવીને ઉત્પન્ન થતાં નથી.

सेसं तं चेव जहा असुरकुमारेसु उववज्जमाणस्स ।

ઈત્યાદિ અસુરકુમારોમાં ઉત્પન્ન થવા યોગ્ય મનુષ્યોને અનુરૂપ અહીંયા પણ સમગ્ર કથન સમજવું જોઈએ.

प. असंखेज्जवासाउयसण्णिमणुस्से णं भंते ! जे भविए नागकुमारेसु उववज्जित्तए, से णं भंते ! केवइयकालट्ठिईएसु उववज्जेज्जा ?

પ્ર. ભંતે ! અસંખ્યાત વર્ષના આયુયુક્ત સંજ્ઞી મનુષ્ય જે નાગકુમારોમાં ઉત્પન્ન થવા યોગ્ય છે તો ભંતે ! તે કેટલા કાળની સ્થિતિયુક્ત નાગકુમારોમાં ઉત્પન્ન થાય છે ?

उ. गोयमा ! जहण्णेणं दसवाससहस्साइं, उक्कोसेणं देसूणाइं दो पलिओवमाइं ।

ઉ. ગૌતમ ! તે જઘન્ય દસહજાર વર્ષ અને ઉત્કૃષ્ટ દેશોન બે પલ્યોપમની સ્થિતિયુક્ત નાગકુમારોમાં ઉત્પન્ન થાય છે.

एवं जहेव असंखेज्जवासाउयाणं तिरिक्खजोणियाणं नागकुमारेसु आदिल्ला तिण्णि गमगा भणिया तहेव इमस्स वि भाणियव्वा ।

જે પ્રકારે અસંખ્યાત વર્ષના આયુયુક્ત તિર્યંચયોનિકોના નાગકુમારોમાં ઉત્પન્ન થવા સંબંધિત પ્રથમ ત્રણ ગમક કહ્યા છે તે જ પ્રકારે અહીંયા પણ ત્રણે ગમક સમજવા જોઈએ.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

णवरं-पढमबिइएसु गमएसु-सरीरोगाहणा जहण्णेणं साइरेगाइं पंचधणुसयाइं, उक्कोसेणं तिण्णि गाउयाइं।

तइय गमे-ओगाहणा जहण्णेणं दो गाउयाइं, उक्कोसेणं तिण्णि गाउयाइं। (१-३ पढम-बिइओ-तइओ गमा)

सो चेव अप्पणा जहण्णकालट्ठिईओ जाओ, तस्स तिसु वि गमएसु जहा तस्स चेव असुरकुमारेसु उववज्जमाणस्स वत्तव्वया भणिया तहेव निरवसेसं भाणियव्वा। (४-६ चउत्थ-पंचम-छट्ठ गमा)

सो चेव अप्पणा उक्कोसकालट्ठिईओ जाओ, तस्स तिसु वि गमएसु जहा तस्स चेव उक्कोसकालट्ठिईयस्स असुरकुमारेसु उववज्जमाणस्स वत्तव्वया भणिया तहेव निरवसेसं भाणियव्वा।

णवरं-नागकुमारट्ठिई संवेहं च उवउंजिऊण जाणेज्जा। (७-९ सत्तम-अट्ठम-नवम गमगा)

-विया. स. २४, उ. ३, सु. १३-१६

विशेष - પહેલાં અને બીજા ગમકમાં શરીરોની અવગાહના જઘન્ય સાધિક પાંચસો ધનુષ અને ઉત્કૃષ્ટ ત્રણ ગાઉ હોય છે.

ત્રીજા ગમકમાં અવગાહના જઘન્ય દેશોન બે ગાઉ અને ઉત્કૃષ્ટ ત્રણ ગાઉ હોય છે. (આ પ્રથમ, દ્વિતીય અને તૃતીય ગમક છે.)

એ જ સ્વયં (નાગકુમાર) જઘન્ય કાળની સ્થિતિયુક્ત હોય તો એના પણ ત્રણે ગમક અસુરકુમારોમાં ઉત્પન્ન થવા યોગ્ય અસંખ્યાત વર્ષના આયુયુક્ત સંજ્ઞી મનુષ્યોને અનુરૂપ સમગ્ર કથન સમજવું જોઈએ. (આ ચોથું, પાંચમું અને છઠ્ઠું ગમક છે.)

એ જ (નાગકુમાર) પોતે ઉત્કૃષ્ટ કાળની સ્થિતિયુક્ત હોય તો એમાં પણ ત્રણે ગમકોનું કથન અસુરકુમારોમાં ઉત્પન્ન થવા યોગ્ય ઉત્કૃષ્ટ કાળની સ્થિતિયુક્ત અસંખ્યાત વર્ષાયુષ્ક સંજ્ઞી મનુષ્યોને જેમ કહેવામાં આવ્યું છે તેવું જ સમગ્ર કથન સમજવું જોઈએ.

વિશેષ - અહીંયા નાગકુમારોની સ્થિતિ અને સંવેધ ઉપયોગપૂર્વક જાણવો જોઈએ. (આ સાતમું, આઠમું અને નવમું ગમક છે.

२१. नागकुमारोववज्जंतेसु पज्जत्तसंखेज्जवासाउयसण्णि मणुस्साणं उववायाइ वीसं दारं परूवणं-

૨૧. નાગકુમારોમાં ઉત્પન્ન થનાર પર્યાપ્ત સંખ્યાત વર્ષાયુષ્ક સંજ્ઞી મનુષ્યોના ઉપપાતાદિ વીસ દ્વારોનું પ્રરૂપણ :

प. भंते ! जइ संखेज्जवासाउयसण्णिमणुस्सेहिंतो उववज्जंति-किं पज्जत्तसंखेज्जवासाउय, अपज्जत्त-संखेज्जवासाउय सन्नि मणुस्सेहिंतो उववज्जंति ?

प्र. ભંતે ! જો સંખ્યાત વર્ષના આયુયુક્ત સંજ્ઞી મનુષ્યોથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે તો શું તેઓ પર્યાપ્ત કે અપર્યાપ્ત સંખ્યાત વર્ષના આયુયુક્ત સંજ્ઞી મનુષ્યોથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે ?

उ. गोयमा ! पज्जत्त संखेज्जवासाउय सण्णि मणुस्सेहिंतो उववज्जंति, नो अपज्जत्तसंखेज्जवासाउय सण्णि मणुस्सेहिंतो उववज्जंति।

ઉ. ગૌતમ ! તેઓ પર્યાપ્ત સંખ્યાત વર્ષના આયુયુક્ત સંજ્ઞી મનુષ્યોથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે, અપર્યાપ્ત સંખ્યાત વર્ષાયુષ્ક સંજ્ઞી મનુષ્યોથી આવીને ઉત્પન્ન થતાં નથી.

प. पज्जत्तसंखेज्जवासाउयसण्णिमणुस्से णं भंते ! जे भविए नागकुमारेसु उववज्जित्तए, से णं भंते ! केवइयकालट्ठिईएसु उववज्जेज्जा ?

પ્ર. ભંતે ! પર્યાપ્ત સંખ્યાત વર્ષના આયુયુક્ત સંજ્ઞી મનુષ્ય નાગકુમારોમાં ઉત્પન્ન થાય તો ભંતે ! તે કેટલા કાળની સ્થિતિયુક્ત (નાગકુમારોમાં) ઉત્પન્ન થાય છે ?

उ. गोयमा ! जहण्णेणं दसवाससहस्सट्ठिईएसु, उक्कोसेणं देसूणदोपलिओवमट्ठिईएसु उववज्जेज्जा।

ઉ. ગૌતમ ! જઘન્ય દસહજાર વર્ષ અને ઉત્કૃષ્ટ દેશોન બે પલ્યોપમની સ્થિતિયુક્ત નાગકુમારોમાં ઉત્પન્ન થાય છે.

एवं जहेव असुरकुमारेसु उववज्जमाणस्स लद्धी भणिया सच्चेव निरवसेसा नवसु गमएसु इह वि भाणियव्वा।

આ પ્રકારે જેવી રીતે અસુરકુમારોમાં ઉત્પન્ન થનાર મનુષ્યોના નવગમકનું કથન કર્યું એ જ પ્રકારે અહીંયા પણ સંપૂર્ણરૂપે નવ ગમક સમજવાં જોઈએ.

णवरं-नागकुमारट्ठिई संवेहं च उवउंजिऊण जाणेज्जा। (१-९) -विया. स. २४, उ. ३, सु. १७-१८

વિશેષ - નાગકુમારોની સ્થિતિ અને સંવેધ ઉપયોગપૂર્વક સમજવો જોઈએ. (૧-૯)

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

૨૨. સુવણ્ણકુમારાઈ થણિયકુમાર પજ્જત્તેસુ ઉવવાયાઇ વીસં દારં પરૂવણં -

અવસેસા સુવણ્ણકુમારાઈ -જાવ- થણિયકુમાર પજ્જવસાણા અટ્ઠ વિ ઉદ્દેસગા નાગકુમારુદ્દેસગ સરિસા નિરવસેસા ભાણિયવ્વા। -વિયા. સ. ૨૪, ઉ. ૪-૧૧, સુ. ૧

૨૨. સુવર્ણકુમારથી સ્તનિતકુમાર સુધીમાં ઉપપાતાદિ વીસ દ્વારોનું પ્રરૂપણ :

શેષ સુવર્ણકુમારથી સ્તનિતકુમાર પર્યંત આઠ ભવનપતિ દેવોના આ આઠ ઉદ્દેશક પણ નાગકુમારોના ઉદ્દેશકને અનુરૂપ સમગ્રરૂપે સમજવાં જોઈએ.

૨૩. ગઇં પડુચ્ચ પુઢવિકાઇય ઉવવાય પરૂવણં-

૫. પુઢવિક્કાઇયા ણં ભંતે ! કઓહિંતો ઉવવજ્જંતિ ? કિં નેરઇએહિંતો ઉવવજ્જંતિ, તિરિક્ખજોણિએ-મણુસ્સ-દેવેહિંતો ઉવવજ્જંતિ ?

૩. ગોયમા ! નો નેરઇએહિંતો ઉવવજ્જંતિ, તિરિક્ખજોણિએ-મણુસ્સ-દેવેહિંતો ઉવવજ્જંતિ।

૫. ભંતે ! જઇ તિરિક્ખજોણિએહિંતો ઉવવજ્જંતિ-કિં એગિંદિયતિરિક્ખજોણિએહિંતો ઉવવજ્જંતિ -**જાવ**- પંચિંદિય તિરિક્ખજોણિએહિંતો ઉવવજ્જંતિ ?

૩. ગોયમા ! ***જહા વક્કંતીએ ઉવવાઓ ભણિઓ તહા ઇહવિ ભાણિયવ્વો -જાવ-***

૫. ભંતે ! જઇ બાયરપુઢવિક્કાઇયએગિંદિયતિરિક્ખજોણિએહિંતો ઉવવજ્જંતિ- કિં પજ્જત્ત બાયરપુઢવિક્કાઇય એગિંદિયતિરિક્ખજોણિએહિંતો ઉવવજ્જંતિ, અપજ્જત્ત બાયરપુઢવિક્કાઇય એગિંદિયતિરિક્ખજોણિએહિંતો ઉવવજ્જંતિ ?

૩. ગોયમા ! દોહિ વિ ઉવવજ્જંતિ।

-વિયા. સ. ૨૪, ઉ. ૧૨, સુ. ૧

૨૩. ગતિની અપેક્ષાએ પૃથ્વીકાયિકોના ઉપપાતનું પ્રરૂપણ :

પ્ર. ભંતે ! પૃથ્વીકાયિક જીવ કયાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે ? શું તેઓ નૈરયિકોથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે કે તિર્યંચયોનિક, મનુષ્ય અને દેવોથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે ?

ઉ. ગૌતમ ! તેઓ નૈરયિકોથી આવીને ઉત્પન્ન થતાં નથી, પરંતુ તિર્યંચયોનિક, મનુષ્ય અને દેવોથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે.

પ્ર. ભંતે ! જો તેઓ (પૃથ્વીકાયિક) તિર્યંચયોનિકોથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે તો શું એકેન્દ્રિય તિર્યંચયોનિકોથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે **-યાવત્-** પંચેન્દ્રિય તિર્યંચયોનિકોથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે ?

ઉ. ગૌતમ ! ***જે પ્રકારે પ્રજ્ઞાપના સૂત્રના (છઠ્ઠું) વ્યુત્ક્રાંતિપદમાં કહેવામાં આવ્યું છે તદ્નુસાર અહીંયા પણ ઉપપાત સમજવો જોઈએ -યાવત્-***

પ્ર. ભંતે ! જો તેઓ (પૃથ્વીકાયિક જીવ) બાદર પૃથ્વીકાયિક એકેન્દ્રિય તિર્યંચયોનિકોથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે તો શું પર્યાપ્ત બાદર પૃથ્વીકાયિક એકેન્દ્રિય તિર્યંચયોનિકોથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે કે અપર્યાપ્ત બાદર પૃથ્વીકાયિક એકેન્દ્રિય તિર્યંચયોનિકોથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે ?

ઉ. ગૌતમ ! તેઓ બંનેમાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે.

૨૪. પુઢવિકાઇએ ઉવવજ્જંતેસુ પુઢવિકાઇયસ્સ ઉવવાયાઇ વીસં દારં પરૂવણં-

૫. પુઢવિકાઇએ ણં ભંતે ! જે ભવિએ પુઢવિક્કાઇએસુ ઉવવજ્જિત્તએ, સે ણં ભંતે ! કેવઇયકાલટ્ઠિઈએસુ ઉવવજ્જેજ્જા ?

૩. ગોયમા ! જહણ્ણેણં અંતોમુહુત્તટ્ઠિઈએસુ, ઉક્કોસેણં બાવીસં વાસસહસ્સટ્ઠિઈએસુ ઉવવજ્જેજ્જા।

૫. તે ણં ભંતે ! જીવા એગસમએણં કેવઇયા ઉવવજ્જંતિ ?

૨૪. પૃથ્વીકાયિકમાં ઉત્પન્ન થનાર પૃથ્વીકાયિકના ઉપપાતાદિ વીસ દ્વારોનું પ્રરૂપણ :

પ્ર. ભંતે ! જો પૃથ્વીકાયિક જીવ, પૃથ્વીકાયિક જીવોમાં ઉત્પન્ન થવા યોગ્ય હોય તો ભંતે ! કેટલા કાળની સ્થિતિયુક્ત પૃથ્વીકાયિકોમાં ઉત્પન્ન થાય છે ?

ઉ. ગૌતમ ! તે જઘન્ય અન્તર્મુહૂર્તની સ્થિતિયુક્ત અને ઉત્કૃષ્ટ બાવીસહજાર વર્ષની સ્થિતિયુક્ત પૃથ્વીકાયિકોમાં ઉત્પન્ન થાય છે.

પ્ર. ભંતે ! તે જીવો એક જ સમયે કેટલા ઉત્પન્ન થાય છે ?

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

उ. गोयमा ! अणुसमयं अविरहिया असंखेज्जा उववज्जंति ।

सेसं तं चेव पण्होत्तराइं ।

णवरं-छेवट्टसंघयणी ।

सरीरोगाहणा-जहण्णेणं अंगुलस्स असंखेज्जइभागं, उक्कोसेण वि अंगुलस्स असंखेज्जइभागं,

मसूरचंद संठिया ।

चत्तारि लेस्साओ ।

नो सम्मदिट्ठी, मिच्छादिट्ठी, नो सम्मामिच्छादिट्ठी ।

नो नाणी, अण्णाणी, दो अण्णाणा नियमं ।

नो मणजोगी, नो वइजोगी, कायजोगी ।

उवओगो दुविहो वि ।

चत्तारि सण्णाओ ।

चत्तारि कसाया ।

एगे फासिंदिए पण्णत्ते ।

तिण्णि समुग्घाया ।

वेदणा दुविहा ।

नो इत्थिवेदगा, नो पुरिसवेदगा, नपुंसगवेदगा ।

ठिई-जहण्णेणं अंतोमुहुत्तं, उक्कोसेणं बावीसं वाससहस्साइं ।

अज्झवसाणा पसत्था वि, अप्पसत्था वि ।

अणुबंधो जहा ठिई ।

प. से णं भंते ! पुढविकाइए पुणरवि पुढविकाइए त्ति केवइय कालं सेवेज्जा, केवइयं कालं गतिरागतिं करेज्जा ?

उ. गोयमा ! भवादेसेणं जहण्णेणं दो भवग्गहणाइं, उक्कोसेणं असंखेज्जाइं भवग्गहणाइं ।

कालादेसेणं जहण्णेणं दो अंतोमुहुत्ता, उक्कोसेणं असंखेज्जं कालं, एवइयं कालं सेवेज्जा, एवइयं कालं गतिरागतिं करेज्जा । (पढमो गमओ)

ઉ. ગૌતમ ! તેઓ પ્રતિસમય નિરંતર અસંખ્યાત ઉત્પન્ન થાય છે.

શેષ પ્રશ્નોત્તર કથન પૂર્વવત્ છે.

વિશેષ - તેઓ સેવાર્ત સંહનનયુક્ત હોય છે.

એમનાં શરીરોની અવગાહના જઘન્ય આંગળીનો અસંખ્યાતમો ભાગ અને ઉત્કૃષ્ટ પણ આંગળીનો અસંખ્યાતમો ભાગ પ્રમાણ હોય છે.

સંસ્થાન (આકાર) મસૂરની દાળ જેવો હોય છે.

ચાર લેશ્યાઓ હોય છે.

તેઓ સમ્યગ્દૃષ્ટિ હોતાં નથી, મિથ્યાદૃષ્ટિ જ હોય છે, સમ્યગ્મિથ્યાદૃષ્ટિ પણ હોતાં નથી.

તેઓ જ્ઞાની હોતાં નથી, અજ્ઞાની જ હોય છે. તેઓમાં નિયમપૂર્વક બે અજ્ઞાન (મતિ અજ્ઞાન અને શ્રુત અજ્ઞાન) હોય છે.

તેઓ મનોયોગી અને વચનયોગી હોતા નથી, કાયયોગી જ હોય છે.

એમાં (સાકાર અને અનાકાર) બંને ઉપયોગ હોય છે.

ચારે સંજ્ઞાઓ હોય છે.

ચારે કષાયો હોય છે.

એમાં માત્ર સ્પર્શેન્દ્રિય કહેવામાં આવી છે.

(પ્રારંભના) ત્રણ સમુદ્‌ઘાતો હોય છે.

(સાતા અને અસાતા) બંને વેદનાઓ હોય છે.

તેઓ સ્ત્રીવેદી અને પુરુષવેદી નથી હોતાં પરંતુ નપુંસકવેદી જ હોય છે.

સ્થિતિ - જઘન્ય અન્તર્મુહૂર્તની અને ઉત્કૃષ્ટ બાવીસહજાર વર્ષની હોય છે.

અધ્યવસાય પ્રશસ્ત અને અપ્રશસ્ત હોય છે.

અનુબંધ સ્થિતિને અનુસાર છે.

પ્ર. ભંતે ! તે પૃથ્વીકાયિક મરીને પુનઃ પૃથ્વીકાયિકરૂપે ઉત્પન્ન થાય તો કેટલો કાળ વ્યતીત કરે છે અને કેટલા કાળ સુધી ગમનાગમન કરે છે ?

ઉ. ગૌતમ ! ભવાદેશથી તે જઘન્ય બે ભવ ગ્રહણ કરે છે અને ઉત્કૃષ્ટ અસંખ્યાત ભવ ગ્રહણ કરે છે.

કાળાદેશથી તે જઘન્ય બે અન્તર્મુહૂર્ત અને ઉત્કૃષ્ટ અસંખ્યાત કાળ વ્યતીત કરે છે અને એટલા જ કાળ સુધી ગમનાગમન કરે છે. (આ પહેલું ગમક છે.)

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

सो चेव जहण्णकालट्ठिईएसु उववण्णो, जहण्णेणं अंतोमुहुत्तट्ठिईएसु उक्कोसेण वि अंतोमुहुत्तट्ठिईएसु उववज्जेज्जा ।

सेसा वत्तव्वया निरवसेसा पढमगमगसरिसा भाणियव्वा । (२) बिईओ गमओ ।

सो चेव उक्कोसकालट्ठिईएसु उववण्णो जहण्णेणं बावीसं वाससहस्सट्ठिईएसु उक्कोसेण वि बावीसं वाससहस्सट्ठिईएसु उववज्जेज्जा ।

सेसं तं चेव पढम गमग सरिसं ।

णवरं-जहण्णेणं एक्को वा, दो वा, तिण्णि वा, उक्कोसेणं संखेज्जा वा, असंखेज्जा वा उववज्जंति ।

भवादेसेणं जहण्णेणं दो भवग्गहणाइं, उक्कोसेणं अट्ठ भवग्गहणाइं ।

कालादेसेणं जहण्णेणं बावीसं वाससहस्साइं अंतोमुहुत्तमब्भहियाइं, उक्कोसेणं छावत्तरं वाससहस्सुत्तरं सयसहस्सं एवइयं कालं सेवेज्जा, एवइयं कालं गतिरागतिं करेज्जा । (३ तइओ गमओ)

सो चेव अप्पणा जहण्णकालट्ठिईओ जाओ, सच्चेव पढम गमग वत्तव्वया भाणियव्वा ।

णवरं-लेस्साओ तिण्णि ।

ठिई-जहण्णेणं अंतोमुहुत्तं, उक्कोसेण वि अंतोमुहुत्तं ।

अप्पसत्था अज्झवसाणा ।

अणुबंधो जहा ठिई । (४ चउत्थो गमओ)

सो चेव जहण्णकालट्ठिईएसु उववण्णो, सच्चेव चउत्थगमगवत्तव्वया भाणियव्वा ।

णवरं-उववाओ जहण्णेणं उक्कोसेण वि अंतोमुहुत्तं (५ पंचमो गमओ)

सो चेव उक्कोसकालट्ठिईएसु उववण्णो, एसा चेव वत्तव्वया चउत्थ गमग सरिसा ।

જો તે (પૃથ્વીકાયિક) જઘન્ય કાળની સ્થિતિયુક્ત પૃથ્વીકાયિકમાં ઉત્પન્ન થાય તો જઘન્ય અન્તર્મુહૂર્ત અને ઉત્કૃષ્ટ પણ અન્તર્મુહૂર્તની સ્થિતિયુક્ત પૃથ્વીકાયિકોમાં ઉત્પન્ન થાય છે.

શેષ સમગ્ર કથન પ્રથમ ગમકને અનુરૂપ સમજવું જોઈએ. (આ બીજું ગમક છે.)

જો તે (પૃથ્વીકાયિક) ઉત્કૃષ્ટ કાળની સ્થિતિયુક્ત પૃથ્વીકાયિકોમાં ઉત્પન્ન થાય તો જઘન્ય બાવીસ-હજાર વર્ષ અને ઉત્કૃષ્ટ પણ બાવીસહજાર વર્ષની સ્થિતિયુક્ત પૃથ્વીકાયિકોમાં ઉત્પન્ન થાય છે.

શેષ અનુબંધ પર્યંત સમગ્ર કથન (પ્રથમ ગમકને અનુરૂપ) સમજવું જોઈએ.

વિશેષ - તે જઘન્ય એક, બે કે ત્રણ અને ઉત્કૃષ્ટ સંખ્યાત કે અસંખ્યાત ઉત્પન્ન થાય છે.

ભવાદેશથી જઘન્ય બે ભવ ગ્રહણ કરે છે અને ઉત્કૃષ્ટ આઠ ભવ ગ્રહણ કરે છે.

કાલાદેશથી જઘન્ય અન્તર્મુહૂર્ત સાધિક બાવીસહજાર વર્ષ અને ઉત્કૃષ્ટ એકલાખ છોત્તેરહજાર (૧,૭૬,૦૦૦) વર્ષ જેટલો કાળ વ્યતીત કરે છે અને એટલા જ કાળ સુધી ગમનાગમન કરે છે. (આ ત્રીજું ગમક છે.)

એ જ (પૃથ્વીકાયિક) સ્વયં જઘન્ય કાળની સ્થિતિયુક્ત હોય અને પૃથ્વીકાયિકમાં ઉત્પન્ન હોય તો સમગ્ર કથન પ્રથમ ગમકને અનુરૂપ સમજવું જોઈએ.

વિશેષ - એમાં લેશ્યાઓ ત્રણ હોય છે.

એમની સ્થિતિ જઘન્ય અન્તર્મુહૂર્તની અને ઉત્કૃષ્ટ પણ અન્તર્મુહૂર્તની હોય છે.

એમના અધ્યવસાય અપ્રશસ્ત હોય છે.

અનુબંધ સ્થિતિને અનુરૂપ હોય છે. (આ ચોથું ગમક છે.)

એ જ (જઘન્ય સ્થિતિયુક્ત પૃથ્વીકાયિક) જઘન્યકાળ માં સ્થિતિયુક્ત પૃથ્વીકાયિકોમાં ઉત્પન્ન હોય તો સમગ્ર કથન ચતુર્થ ગમકને અનુરૂપ સમજવું જોઈએ.

વિશેષ - જઘન્ય ઉત્કૃષ્ટ અન્તર્મુહૂર્તની સ્થિતિમાં ઉત્પન્ન થાય છે. (આ પાંચમું ગમક છે.)

જો તે જઘન્ય સ્થિતિયુક્ત પૃથ્વીકાયિક ઉત્કૃષ્ટ કાળની સ્થિતિયુક્ત પૃથ્વીકાયિકમાં ઉત્પન્ન થાય તો એમનું કથન પણ એ જ પ્રકારે ચોથા ગમકને અનુરૂપ છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

णवरं-उववाओ जहण्णेण वि उक्कोसेण वि बावीसं वाससहस्साइं,

जहण्णेणं एक्को वा, दो वा, तिण्णि वा, उक्कोसेणं संखेज्जा वा, असंखेज्जा वा उववज्जंति, भवादेसेणं जहण्णेणं दो भवग्गहणाइं, उक्कोसेणं अट्ठ भवग्गहणाइं।

कालादेसेणं जहण्णेणं बावीसं वाससहस्साइं अंतोमुहुत्तमब्भहियाइं, उक्कोसेणं अट्ठासीइं वाससहस्साइं चउहिं अंतोमुहुत्तेहिं अब्भहियाइं, एवइयं कालं सेवेज्जा, एवइयं कालं गतिरागतिं करेज्जा। (६ छट्ठो गमओ)

सो चेव अप्पणा उक्कोसकालट्ठिईओ जाओ, सच्चेव तइयगमगसरिसा वत्तव्वया भाणियव्वा,

णवरं-अप्पणा से ठिई जहण्णेणं बावीसं वाससहस्साइं, उक्कोसेण वि बावीसं वाससहस्साइं। (७ सत्तमो गमओ)

सो चेव जहण्णकालट्ठिईएसु उववण्णो, जहण्णेणं अंतोमुहुत्तेसु उक्कोसेण वि अंतोमुहुत्तेसु उववज्जइ।

सेसं तं चेव सत्तम गमग सरिसा वत्तव्वया भाणियव्वा।

णवरं-कालादेसेणं जहण्णेणं बावीसं वाससहस्साइं अंतोमुहुत्तमब्भहियाइं, उक्कोसेणं अट्ठासीइं वाससहस्साइं चउहिं अंतोमुहुत्तेहिं अब्भहियाइं, एवइयं कालं सेवेज्जा, एवइयं कालं गतिरागतिं करेज्जा। (८ अट्ठमो गमओ)

सो चेव उक्कोसकालट्ठिईएसु उववण्णो जहण्णेणं बावीसवाससहस्सट्ठिईएसु, उक्कोसेण वि बावीसवाससहस्सट्ठिईएसु उववज्जइ।

सेसं तं चेव सत्तमगमगवत्तव्वया भाणियव्वा।

णवरं-कालादेसेणं जहण्णेणं चोयालीसं वाससहस्साइं, उक्कोसेणं छावत्तरं वाससहस्सुत्तरं सयसहस्सं, एवइयं कालं सेवेज्जा, एवइयं कालं गतिरागतिं करेज्जा। (९ नवमो गमओ)

-विया. स. २४, उ. १२, सु. २-१२

વિશેષ - તે જઘન્ય અને ઉત્કૃષ્ટ બાવીસહજાર વર્ષની સ્થિતિમાં ઉત્પન્ન થાય છે.

તે જઘન્ય એક, બે કે ત્રણ અને ઉત્કૃષ્ટ સંખ્યાત કે અસંખ્યાત ઉત્પન્ન થાય છે, ભવાદેશથી જઘન્ય બે ભવ અને ઉત્કૃષ્ટ આઠ ભવ ગ્રહણ કરે છે.

કાલાદેશથી જઘન્ય અન્તર્મુહૂર્ત વધારે બાવીસહજાર વર્ષ અને ઉત્કૃષ્ટ ચાર અન્તર્મુહૂર્ત વધારે અઠ્યાસીહજાર વર્ષ જેટલો કાળ વ્યતીત કરે છે અને એટલા જ કાળસુધી ગમનાગમન કરે છે. (આ છઠ્ઠું ગમક છે.)

એ જ (પૃથ્વીકાયિક) સ્વયં ઉત્કૃષ્ટ કાળની સ્થિતિયુક્ત હોય અને પૃથ્વીકાયિકોમાં ઉત્પન્ન થાય તો સંપૂર્ણ ત્રીજા ગમકને અનુરૂપ સમજવું જોઈએ.

વિશેષ - એમની સ્વયંની સ્થિતિ જઘન્ય બાવીસહજાર વર્ષની અને ઉત્કૃષ્ટ પણ બાવીસહજાર વર્ષની હોય છે. (આ સાતમું ગમક છે.)

એ જ (પોતાની ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિયુક્ત પૃથ્વીકાયિક) જઘન્ય કાળના સ્થિતિયુક્ત પૃથ્વીકાયિકોમાં ઉત્પન્ન થાય તો જઘન્ય અન્તર્મુહૂર્ત અને ઉત્કૃષ્ટ પણ અન્તર્મુહૂર્તમાં ઉત્પન્ન થાય છે.

શેષ સમગ્ર કથન સાતમા ગમકને અનુરૂપ સમજવું જોઈએ.

વિશેષ - કાલાદેશથી જઘન્ય અન્તર્મુહૂર્ત વધારે બાવીસહજાર વર્ષ અને ઉત્કૃષ્ટ ચાર અન્તર્મુહૂર્ત વધારે અઠ્યાસીહજાર વર્ષ જેટલો કાળ વ્યતીત કરે છે અને એટલા જ કાળસુધી ગમનાગમન કરે છે. (આ આઠમું ગમક છે.)

એ જ (ઉત્કૃષ્ટ કાળના સ્થિતિયુક્ત પૃથ્વીકાયિક જીવ) ઉત્કૃષ્ટ કાળની સ્થિતિયુક્ત પૃથ્વીકાયિકોમાં ઉત્પન્ન થાય તો જઘન્ય બાવીસહજાર વર્ષ અને ઉત્કૃષ્ટ પણ બાવીસહજાર વર્ષમાં ઉત્પન્ન થાય છે.

શેષ સમગ્ર કથન સપ્તમ ગમકને અનુરૂપ સમજવું જોઈએ.

વિશેષ - કાલાદેશથી જઘન્ય ચુમ્માલીસ (૪૪) હજાર વર્ષ અને ઉત્કૃષ્ટ એક લાખ છોત્તેરહજાર (૧,૭૬,૦૦૦) વર્ષ જેટલો કાળ વ્યતીત કરે છે અને એટલા જ કાળ સુધી ગમનાગમન કરે છે. (આ નવમું ગમક છે.)

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

૨૫. પુઢવિકાइए उववज्जंतेसु आउकाइयस्स उववायाइ वीसं दारं परूवणं-

प. भंते ! जइ आउक्काइयएगिंदियतिरिक्खजोणिएहिंतो उववज्जंति- किं सुहुमआउक्काइयहिंतो उववज्जंति, बायर आउक्काइयहिंतो उववज्जंति ?

उ. गोयमा ! दोहिंतो वि उववज्जंति ।

प. भंते ! जइ सुहुमआउक्काइयहिंतो उववज्जंति-किं पज्जत्तेहिंतो अपज्जत्तेहिंतो सुहुमआउक्काइएहिंतो उववज्जंति ?

उ. गोयमा ! दोहिंतो वि उववज्जंति ।

प. भंते ! जइ बायर आउक्काइएहिंतो उववज्जंति-किं पज्जत्तेहिंतो अपज्जत्तेहिंतो बायर आउक्काइएहिंतो उववज्जंति ?

उ. गोयमा ! दोहिंतो वि उववज्जंति ।

प. आउक्काइए णं भंते ! जे भविए पुढविकाइएसु उववज्जित्तए, से णं भंते ! केवइयकालट्ठिईएसु उववज्जेज्जा ?

उ. गोयमा ! जहण्णेणं अंतोमुहुत्तट्ठिईएसु, उक्कोसेणं बावीसं वाससहस्सट्ठिईएसु उववज्जेज्जा ।

एवं पुढविकाइयगमगसरिसा नव गमगा भाणियव्वा,

णवरं-थिबुग बिंदुसंठिए ।

ठिई-जहण्णेणं अंतोमुहुत्तं, उक्कोसेणं सत्तवास-सहस्साइं । ***एवं अणुबंधो वि ।***

भवादेसेणं पंच गमएसु जहण्णेणं दो भवग्गहणाइं, उक्कोसेणं अट्ठ भवग्गहणाइं,

सेसेसु चउसु गमएसु जहण्णेणं दो भवग्गहणाइं, उक्कोसेणं असंखेज्जाइं भवग्गहणाइं,

१. **तइय गमए**-कालादेसेणं जहण्णेणं बावीसं वाससहस्साइं अंतोमुहुत्तमब्भहियाइं, उक्कोसेणं सोलसुत्तरं वाससयसहस्सं, एवइयं कालं सेवेज्जा, एवइयं कालं गतिरागतिं करेज्जा ।

૨૫. પૃથ્વીકાયિકોમાં ઉત્પન્ન થનાર અપ્કાયિકોના ઉપપાતાદિ વીસ દ્વારોનું પ્રરૂપણ :

પ્ર. ભંતે ! જો (પૃથ્વીકાયિક જીવ) અપ્કાયિક-એકેન્દ્રિય-તિર્યંચયોનિકોમાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે તો શું સૂક્ષ્મ અપ્કાયિકથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે કે બાદર અપ્કાયિકથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે ?

ઉ. ગૌતમ ! બંનેમાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે.

પ્ર. ભંતે ! જો સૂક્ષ્મ અપ્કાયિકોમાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય તો શું પર્યાપ્ત કે અપર્યાપ્ત સૂક્ષ્મ અપ્કાયિકોમાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે ?

ઉ. ગૌતમ ! બંનેમાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે.

પ્ર. ભંતે ! જો બાદર અપ્કાયિકોથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે તો શું પર્યાપ્ત કે અપર્યાપ્ત બાદર અપ્કાયિકોથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે ?

ઉ. ગૌતમ ! બંનેમાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે.

પ્ર. ભંતે ! જો અપ્કાયિક જીવ પૃથ્વીકાયિક જીવોમાં ઉત્પન્ન થવાને યોગ્ય છે તો ભંતે ! કેટલા કાળના (સ્થિતિયુક્ત પૃથ્વીકાયિક) જીવોમાં ઉત્પન્ન થાય છે ?

ઉ. ગૌતમ ! તે જઘન્ય અન્તર્મુહૂર્ત અને ઉત્કૃષ્ટ બાવીસહજાર વર્ષના સ્થિતિયુક્ત પૃથ્વીકાયિક જીવોમાં ઉત્પન્ન થાય છે.

આ પ્રકારે પૃથ્વીકાયિકના ગમકોને અનુરૂપ અપ્કાયિકના પણ નવગમક સમજવાં જોઈએ.

વિશેષ - અપ્કાયિકના સંસ્થાન સ્તિબુક (બુલબુલા)ના આકારના છે.

સ્થિતિ - જઘન્ય અન્તર્મુહૂર્ત અને ઉત્કૃષ્ટ સાતહજાર વર્ષની છે અને ***એટલો જ અનુબંધ કાળ છે.***

ભવાદેશથી પાંચ ગમકોમાં જઘન્ય બે ભવ અને ઉત્કૃષ્ટ આઠ ભવ ગ્રહણ કરે છે.

શેષ ચાર ગમકોમાં જઘન્ય બે ભવ અને ઉત્કૃષ્ટ અસંખ્યાત ભવ ગ્રહણ થાય છે.

૧. **ત્રીજા ગમકમાં** - કાલાદેશથી જઘન્ય અન્તર્મુહૂર્ત વધારે બાવીસહજાર વર્ષ અને ઉત્કૃષ્ટ એકલાખ સોળહજાર વર્ષ જેટલો કાળ વ્યતીત કરે છે અને એટલા જ કાળ સુધી ગમનાગમન કરે છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

૨. **छट्ठे गमए**-कालादेसेणं जहण्णेणं बावीसं वाससहस्साइं अंतोमुहुत्तमब्भहियाइं, उक्कोसेणं अट्ठासीइं वाससहस्साइं चउहिं अंतोमुहुत्तेहिं अब्भहियाइं एवइयं कालं सेवेज्जा, एवइयं कालं गतिरागतिं करेज्जा।

૩. **सत्तमे गमए**-कालादेसेणं जहण्णेणं सत्त वाससहस्साइं अंतोमुहुत्तमब्भहियाइं, उक्कोसेणं सोलसुत्तरं वाससयसहस्सं एवइयं कालं सेवेज्जा, एवइयं कालं गतिरागतिं करेज्जा।

૪. **अट्ठमे गमए**-कालादेसेणं जहण्णेणं सत्तवाससहस्साइं अंतोमुहुत्तमब्भहियाइं, उक्कोसेणं अट्ठावीसं वाससहस्साइं चउहिं अंतोमुहुत्तेहिं अब्भहियाइं एवइयं कालं सेवेज्जा, एवइयं कालं गतिरागतिं करेज्जा।

૫. **नवमे गमए**-भवादेसेणं उक्कोसेणं अट्ठ भवग्गहणाइं, कालादेसेणं जहण्णेणं एकूणतीसं वाससहस्साइं, उक्कोसेणं सोलसुत्तरं वाससयसहस्सं एवइयं कालं सेवेज्जा, एवइयं कालं गतिरागतिं करेज्जा।

चउसु गमएसु-कालादेसेणं जहण्णेणं दो अंतोमुहुत्तं, उक्कोसेणं असंखेज्जं कालं, एवइयं कालं सेवेज्जा, एवइयं कालं गतिरागतिं करेज्जा॥ १-९॥

-विया. स. २४, उ. १२, सु. १३-१४

૨. **છઠ્ઠા ગમકમાં** - કાલાદેશથી જઘન્ય અન્તર્મુહૂર્ત વધારે બાવીસહજાર વર્ષ અને ઉત્કૃષ્ટ ચાર અન્તર્મુહૂર્ત વધારે અઠ્યાસીહજાર વર્ષ જેટલો કાળ વ્યતીત કરે છે અને એટલાં જ કાળસુધી ગમનાગમન કરે છે.

૩. **સાતમા ગમકમાં**-કાલાદેશથી જઘન્ય અન્તર્મુહૂર્ત વધારે સાતહજાર વર્ષ અને ઉત્કૃષ્ટ એક લાખ સોળ હજાર વર્ષ જેટલો કાળ વ્યતીત કરે છે અને એટલાં જ કાળસુધી ગમનાગમન કરે છે.

૪. **આઠમા ગમકમાં**-કાલાદેશથી જઘન્ય અન્તર્મુહૂર્ત વધારે સાતહજાર વર્ષ અને ઉત્કૃષ્ટ ચાર અન્તર્મુહૂર્ત વધારે અઠ્યાવીસ હજાર વર્ષ જેટલો કાળ વ્યતીત કરે છે અને એટલાં જ કાળ સુધી ગમનાગમન કરે છે.

૫. **નવમા ગમકમાં** - ભવાદેશથી ઉત્કૃષ્ટ આઠ ભવ ગ્રહણ કરે છે. કાળાદેશથી જઘન્ય ઓગણત્રીસ હજાર વર્ષ અને ઉત્કૃષ્ટ એકલાખ સોળહજાર વર્ષ જેટલો કાળ વ્યતીત કરે છે અને એટલાં જ કાળ સુધી ગમનાગમન કરે છે.

શેષ ચાર ગમકોમાં-કાલાદેશથી જઘન્ય બે અન્તર્મુહૂર્ત, ઉત્કૃષ્ટ અસંખ્યાત વર્ષ કાળ જેટલો સમય વ્યતીત કરે છે અને એટલાં જ કાળ સુધી ગમનાગમન કરે છે. (૧,૨,૪,૫)

२६. पुढविकाइए उववज्जंतेसु तेउक्काइयाणं उववायाइ वीसं दारं परूवणं-

तेउक्काइयाण वि एसा चेव आउकाइय वत्तव्वया,

णवरं-नवसु वि गमएसु तिण्णि लेस्साओ।

सुईकलावसंठिया।

ठिई - उक्कोसेणं तिण्णि अहोरत्ताइं।

तइय गमए-कालादेसेणं जहण्णेणं बावीसं वाससहस्साइं अंतोमुहुत्तमब्भहियाइं, उक्कोसेणं अट्ठासीइं वाससहस्साइं बारसहिं राइंदिएहिं अब्भहियाइं, एवइयं कालं सेवेज्जा, एवइयं कालं गतिरागतिं करेज्जा।

एवं संवेहो नवसु गमएसु उवउंजिऊण भाणियव्वो (१-९)

-विया. स. २४, उ. १२, सु. १५

૨૬. પૃથ્વીકાયિકોમાં ઉત્પન્ન થનાર તેજસ્કાયિકોના ઉપપાતાદિ વીસ દ્વારોનું પ્રરૂપણ :

તેજસ્કાયિકોનું સમગ્ર કથન અપ્કાયિકોને સમાન છે.

વિશેષ - નવેય ગમકોમાં ત્રણે લેશ્યાઓ હોય છે.

તેજસ્કાયના સંસ્થાન સૂચીકલાપ (સોયનો ઢગલા)ને અનુરૂપ હોય છે.

સ્થિતિ - ઉત્કૃષ્ટ ત્રણ અહોરાત્રિની છે.

ત્રીજા ગમકમાં - કાલાદેશથી જઘન્ય અન્તર્મુહૂર્ત વધારે બાવીસહજાર વર્ષ અને ઉત્કૃષ્ટ બાર અહોરાત્ર વધારે અઠ્યાસીહજાર વર્ષ જેટલો કાળ વ્યતીત કરે છે અને એટલાં જ કાળ સુધી ગમનાગમન કરે છે.

આ જ પ્રકારે નવેય ગમકોમાં સંવેધ ઉપયોગપૂર્વક કહેવો જોઈએ. (૧-૯)

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

૨૭. પુઢવિકાइए उववज्जंतेसु वाउकाइयाणं उववायाइ वीसं दारं परूवणं-

वाउक्काइयाण वि एवं चेव नव गमगा जहेव तेउक्काइयाणं,

णवरं-पडाग संठाण संठिया पण्णत्ता ।

ठिई-तिण्णि वाससहस्साइं,

तइय गमए-कालादेसेणं जहण्णेणं बावीसं वाससहस्साइं अंतोमुहुत्तमब्भहियाइं, उक्कोसेणं एगं वाससयसहस्सं एवइयं कालं सेवेज्जा, एवइयं कालं गतिरागतिं करेज्जा ।

एवं कायसंवेहो नवसु गमएसु उवउंजिऊण भाणियव्वो । (१-९) -विया. स. २४, उ. १२, सु. १६

૨૭. પૃથ્વીકાયિકોમાં ઉત્પન્ન થનાર વાયુકાયિકોના ઉપપાતાદિ વીસ દ્વારોનું પ્રરૂપણ :

વાયુકાયિકોના વિષયમાં તેજસ્કાયિકોની જેમ નવેય ગમક સમજવાં જોઈએ.

વિશેષ - વાયુકાયનો સંસ્થાન ધ્વજાના આકારનો કહેવામાં આવ્યો છે.

સ્થિતિ ઉત્કૃષ્ટ ત્રણ હજાર વર્ષની હોય છે.

ત્રીજા ગમકમાં - કાળની અપેક્ષાથી જઘન્ય અન્તર્મુહૂર્ત વધારે બાવીસ હજાર વર્ષ અને ઉત્કૃષ્ટ એકલાખ વર્ષ જેટલો સમય વ્યતીત કરે છે અને એટલાં જ કાળ સુધી ગમનાગમન કરે છે.

આ જ પ્રકારે નવ ગમકોમાં કાયસંવેધ ઉપયોગપૂર્વક સમજવો જોઈએ. (૧-૯)

૨૮. पुढविकाइए उववज्जंतेसु वणस्सइकाइयाणं उववायाइ वीसं दारं परूवणं-

आउकाइयगमगसरिसा वणस्सइकाइयाणं नव गमगा भाणियव्वा,

णवरं-नाणा संठाण संठिया ।

सरीरोगाहणा पढमएसु पच्छिल्लएसु य तिसु-तिसु गमएसु जहण्णेणं अंगुलस्स असंखेज्जइभागं, उक्कोसेणं साइरेगं जोयणसहस्सं,

मज्झिल्लएसु तिसु गमएसु उक्कोसेण वि अंगुलस्स असंखेज्जइ भागं,

ठिई-उक्कोसेणं दसवाससहस्साइं ।

तइय गमए-कालादेसेणं जहण्णेणं बावीसं वाससहस्साइं अंतोमुहुत्तमब्भहियाइं, उक्कोसेणं अट्ठावीसुत्तरं वाससयसहस्सं एवइयं कालं सेवेज्जा, एवइयं कालं गतिरागतिं करेज्जा ।

एवं काय संवेहो उवउंजिऊण भाणियव्वो । (१-९)

-विया. स. २४, उ. १२, सु. १७

૨૮. પૃથ્વીકાયિકોમાં ઉત્પન્ન થનાર વનસ્પતિકાયિકોના ઉપપાતાદિ વીસ દ્વારોનું પ્રરૂપણ :

અપ્કાયિકોના ગમકોને અનુરૂપ વનસ્પતિકાયિકોના પણ નવ ગમક સમજવા જોઈએ.

વિશેષ - સંસ્થાન અનેક પ્રકારના હોય છે.

શરીરની અવગાહના પ્રથમ ત્રણ અને અંતિમ ત્રણ ગમકોમાં જઘન્ય આંગળના અસંખ્યાતમાં ભાગની અને ઉત્કૃષ્ટ કાંઈક વધારે એકહજાર યોજનની હોય છે.

મધ્યના ત્રણ ગમકોમાં ઉત્કૃષ્ટ પણ આંગળના અસંખ્યાતમાં ભાગની હોય છે.

સ્થિતિ - ઉત્કૃષ્ટ દસહજાર વર્ષની હોય છે.

તૃતીય ગમકમાં - કાલાદેશથી જઘન્ય અન્તર્મુહૂર્ત વધારે બાવીસહજાર વર્ષ અને ઉત્કૃષ્ટ એકલાખ અઠ્યાવીસ હજાર વર્ષ જેટલો કાળ વ્યતીત કરે છે અને એટલાં જ કાળ સુધી ગમનાગમન કરે છે.

આ જ પ્રકારે કાયસંવેધ પણ ઉપયોગપૂર્વક સમજવો જોઈએ. (૧-૯)

૨૯. पुढविकाइए उववज्जंतेसु बेइंदियाणं उववायाइ वीसं दारं परूवणं-

प. भंते ! जइ बेइंदिएहिंतो उववज्जंति-किं पज्जत्ता-बेइंदिएहिंतो उववज्जंति, अपज्जत्ता बेइंदिएहिंतो उववज्जंति ?

૨૯. પૃથ્વીકાયિકોમાં ઉત્પન્ન થનાર બેઇન્દ્રિયોના ઉપપાતાદિ વીસ દ્વારોનું પ્રરૂપણ :

પ્ર. ભંતે ! જો તે બેઇન્દ્રિય જીવોથી આવીને ઉત્પન્ન થતાં હોય તો શું પર્યાપ્ત બેઇન્દ્રિય જીવોથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે કે અપર્યાપ્ત બેઇન્દ્રિય જીવોથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે ?

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

उ. गोयमा ! पज्जत्ता-बेइंदिएहिंतो वि उववज्जंति, अपज्जत्ता-बेइंदिएहिंतो वि उववज्जंति ।

ઉ. ગૌતમ ! તે પર્યાપ્ત બેઈન્દ્રિયોથી પણ આવીને ઉત્પન્ન થાય છે અને અપર્યાપ્ત બેઈન્દ્રિયોથી પણ આવીને ઉત્પન્ન થાય છે.

प. बेइंदिए णं भंते ! जे भविए पुढविक्काइएसु उववज्जित्तए, से णं भंते ! केवइयकालट्ठिईएसु उववज्जेज्जा ?

પ્ર. ભંતે ! જો બેઈન્દ્રિયજીવ પૃથ્વીકાયિક જીવોમાં ઉત્પન્ન થવા યોગ્ય છે તો ભંતે ! તે કેટલા કાળની સ્થિતિયુક્ત પૃથ્વીકાયિકોમાં ઉત્પન્ન થાય છે ?

उ. गोयमा ! जहण्णेणं अंतोमुहुत्तट्ठिईएसु उववज्जेज्जा उक्कोसेणं बावीसं वाससहस्सट्ठिईएसु उववज्जेज्जा।

ઉ. ગૌતમ ! તે જઘન્ય અન્તર્મુહૂર્ત અને ઉત્કૃષ્ટ બાવીસહજાર વર્ષના સ્થિતિયુક્ત પૃથ્વીકાયિકોમાં ઉત્પન્ન થાય છે.

प. ते णं भंते ! जीवा एगसमएणं केवइया उववज्जंति ?

પ્ર. ભંતે ! તે જીવો એક જ સમયે કેટલા ઉત્પન્ન થાય છે ?

उ. गोयमा ! जहण्णेणं एक्को वा, दो वा, तिण्णि वा, उक्कोसेणं संखेज्जा वा, असंखेज्जा वा उववज्जंति ।

ઉ. ગૌતમ ! તેઓ જઘન્ય એક, બે કે ત્રણ અને ઉત્કૃષ્ટ સંખ્યાત કે અસંખ્યાત ઉત્પન્ન થાય છે.

सेसं तं चेव पण्होत्तराणि जहा पुढविकाइयाणं,

णवरं-छेवट्ठ संघयणी ।

ओगाहणा जहण्णेणं अंगुलस्स असंखेज्जइभागं, उक्कोसेणं बारस जोयणाइं ।

हुंडसंठिया ।

तिण्णि लेसाओ ।

सम्मदिट्ठी वि, मिच्छादिट्ठी वि, नो सम्मामिच्छादिट्ठी ।

दो नाणा, दो अण्णाणा नियमं ।

नो मणजोगी, वइजोगी वि, कायजोगी वि ।

उवओगो दुविहो वि ।

चत्तारि सण्णाओ ।

चत्तारि कसाया ।

दो इंदिया पण्णत्ता, तं जहा-

जिब्भिंदिए य, फासिंदिए य ।

तिण्णि समुग्घाया ।

ठिई-जहण्णेणं अंतोमुहुत्तं, उक्कोसेणं बारस संवच्छराइं ।

शेष प्रश्नोत्तर पृथ्वीकायने अनुरूप छे.

विशेष - तेओ सेवार्त संहननयुक्त होय छे.

अवगाहना जघन्य आंगळना असंख्यातमां भागनी अने उत्कृष्ट बार योजननी छे.

ते हुंडक संस्थानयुक्त होय छे.

(प्रारंभनी) त्रण लेश्याओ होय छे.

सम्यग्दृष्टि अने मिथ्यादृष्टि होय छे, परंतु सम्यग्मिथ्यादृष्टि होता नथी.

नियमपूर्वक बे ज्ञान अने बे अज्ञान होय छे.

ते मनोयोगी होता नथी परंतु वचनयोगी अने काययोगी होय छे.

तेमां बे उपयोग होय छे.

चार संज्ञाओ होय छे.

चार कषाय होय छे.

तेमां बेइन्द्रिय कहेवामां आवी छे, जेमके -

जिव्हेन्द्रिय अने स्पर्शेन्द्रिय.

तेओमां (प्रारंभना) त्रण समुद्घात होय छे.

स्थिति - जघन्य अन्तर्मुहूर्तनी अने उत्कृष्ट बारवर्षनी होय छे.

एवं अणुबंधो वि । सेसं तं चेव जहा पुढविकाइयाणं ।

अनुबंध पण आ ज प्रकारे छे. शेष समग्र कथन पृथ्वीकायने अनुरूप छे.

भवादेसेणं-जहण्णेणं दो भवग्गहणाइं, उक्कोसेणं संखेज्जाइं भवग्गहणाइं ।

भवादेशथी ते जघन्य बे भव ग्रहण करे छे अने उत्कृष्ट संख्यातभव ग्रहण करे छे.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

कालादेसेणं-जहण्णेणं दो अंतोमुहुत्ता, उक्कोसेणं संखेज्जं कालं, एवइयं कालं सेवेज्जा, एवइयं कालं गतिरागतिं करेज्जा। (१ पढमो गमओ)

सो चेव जहण्णकालट्ठिईएसु उववण्णो, एसा चेव पढम गमग सरिसा सव्वा वत्तव्वया। (२ बिइओ गमओ)

सो चेव उक्कोसकालट्ठिईएसु उववण्णो, एसा चेव पढम गमगसरिसा सव्वा वत्तव्वया।

णवरं-उववायं ठिई उवउंजिऊण भाणियव्वं।

भवादेसेणं जहण्णेणं दो भवग्गहणाइं, उक्कोसेणं अट्ठभवग्गहणाइं।

कालादेसेणं जहण्णेणं बावीसं वाससहस्साइं अंतोमुहुत्तमब्भहियाइं, उक्कोसेणं अट्ठासीइं वाससहस्साइं अडयालीसाए संवच्छरेहिं अब्भहियाइं, एवइयं कालं सेवेज्जा, एवइयं कालं गतिरागतिं करेज्जा। (तइओ गमओ)

सो चेव अप्पणा जहण्णकालट्ठिईओ जाओ, तस्स वि एस चेव पढम गमग वत्तव्वया तिसु वि गमएसु।

णवरं-इमाइं सत्त नाणत्ताइं -

१. सरीरोगाहणा-जहण्णेण वि उक्कोसेण वि अंगुलस्स असंखेज्जइ भागं,

२. नो सम्मदिट्ठी, मिच्छादिट्ठी, नो सम्मामिच्छादिट्ठी,

३. दो अण्णाणा नियमं,

४. नो मणजोगी, नो वइजोगी, कायजोगी,

५. **ठिई**-जहण्णेणं अंतोमुहुत्तं, उक्कोसेण वि अंतोमुहुत्तं,

६. अज्झवसाणा अप्पसत्था,

७. ***अणुबंधो जहा ठिई।***

तइय गमए-भवादेसो उक्कोसेणं अट्ठ भवग्गहणाइं।

કાલાદેશથી તે જઘન્ય બે અન્તર્મુહૂર્ત અને ઉત્કૃષ્ટ સંખ્યાત કાળ જેટલો કાળ વ્યતીત કરે છે અને એટલાં જ કાળ સુધી ગમનાગમન કરે છે. (આ પ્રથમ ગમક છે.)

એ જ (બેઇન્દ્રિય) જઘન્ય કાળની સ્થિતિયુક્ત પૃથ્વીકાયિકોમાં ઉત્પન્ન થાય તો સમગ્ર કથન પ્રથમ ગમકને અનુરૂપ સમજવું જોઈએ. (આ બીજું ગમક છે.)

એ જ (બેઇન્દ્રિય) ઉત્કૃષ્ટ કાળની સ્થિતિયુક્ત પૃથ્વીકાયિકોમાં ઉત્પન્ન થાય તો સમગ્ર કથન પ્રથમ ગમકને અનુરૂપ કરવું જોઈએ.

વિશેષ - ઉપપાત, સ્થિતિ ઉપયોગપૂર્વક કહેવી જોઈએ.

ભવાદેશથી જઘન્ય બે ભવ ગ્રહણ કરે છે અને ઉત્કૃષ્ટ આઠ ભવ ગ્રહણ કરે છે.

કાલાદેશથી જઘન્ય અન્તર્મુહૂર્ત વધારે બાવીસહજાર વર્ષ અને ઉત્કૃષ્ટ અડતાલીસ વર્ષ વધારે અઠ્યાસી-હજાર વર્ષ જેટલો કાળ વ્યતીત કરે છે અને એટલાં જ કાળ સુધી ગમનાગમન કરે છે. (આ ત્રીજું ગમક છે.)

એ જ (બેઇન્દ્રિય) સ્વયં જઘન્ય કાળની સ્થિતિયુક્ત હોય અને પૃથ્વીકાયિક જીવોમાં ઉત્પન્ન હોય તો એમાં પણ ત્રણે ગમક (૪-૫-૬) પ્રથમ ગમકને અનુરૂપ કહેવા જોઈએ.

વિશેષ - અહીંયા સાત બોલોમાં અંતર છે, જેમકે-

૧. શરીરની અવગાહના જઘન્ય અને ઉત્કૃષ્ટ આંગળનો અસંખ્યાતમો ભાગ હોય છે.

૨. તે સમ્યગ્દષ્ટિ અને સમ્યગ્મિથ્યાદષ્ટિ હોતાં નથી, પરંતુ મિથ્યાદષ્ટિ હોય છે.

૩. નિયમપૂર્વક તેમાં બે અજ્ઞાન હોય છે.

૪. મનોયોગી અને વચનયોગી નથી હોતાં, પરંતુ કાયયોગી હોય છે.

૫. **સ્થિતિ** - જઘન્ય અને ઉત્કૃષ્ટ અન્તર્મુહૂર્તની હોય છે.

૬. અધ્યવસાય અપ્રશસ્ત હોય છે.

૭. ***અનુબંધ સ્થિતિને અનુસાર છે.***

તૃતીય (છઠ્ઠી) ગમકમાં - ભવાદેશથી પણ આજ પ્રકારે ઉત્કૃષ્ટ આઠ ભવગ્રહણ સમજવાં જોઈએ.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

कालादेसेणं जहण्णेणं बावीसं वाससहस्साइं अंतोमुहुत्तमब्भहियाइं, उक्कोसेणं अट्ठासीइं वाससहस्साइं चउहिं अंतोमुहुत्तेहिं अब्भहियाइं, एवइयं कालं सेवेज्जा, एवइयं कालं गतिरागतिं करेज्जा। (४-६ चउत्थ-पंचम छट्ठ गमा)

सो चेव अप्पणा उक्कोसकालट्ठिईओ जाओ, एयस्स वि पढमगमगसरिसा तिण्णि गमगा भाणियव्वा।

णवरं-तिसु वि गमएसु ठिई जहण्णेण वि उक्कोसेण वि बारस संवच्छराइं।

एवं अणुबंधो वि।

भवादेसेणं जहण्णेणं दो भवग्गहणाइं, उक्कोसेणं अट्ठ भवग्गहणाइं।

कालादेसेणं उवउंजिऊण भाणियव्वं,

नवमे गमए-जहण्णेणं बावीसं वाससहस्साइं बारसहिं संवच्छरेहिं अब्भहियाइं, उक्कोसेणं अट्ठासीइं वाससहस्साइं अडयालीसाए संवच्छरेहिं अब्भहियाइं, एवइयं कालं सेवेज्जा, एवइयं काल गतिरागतिं करेज्जा। (७-९ सत्तम-अट्ठम-नवम गमा)

-विया. स. २४, उ. १२, सु. १८-२४

कालादेशथी જઘન્ય અન્તર્મુહૂર્ત વધારે બાવીસહજાર વર્ષ અને ઉત્કૃષ્ટ ચાર અન્તર્મુહૂર્ત વધારે અઠ્યાસી-હજાર વર્ષ જેટલો કાળ વ્યતીત કરે છે અને એટલાં જ કાળ સુધી ગમનાગમન કરે છે. (આ ચોથું, પાંચમું અને છઠ્ઠું ગમક છે.)

એ જ (બેઈન્દ્રિય જીવ) સ્વયં ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિયુક્ત હોય અને પૃથ્વીકાયિકોમાં ઉત્પન્ન થતાં હોય તો એનાં પણ ત્રણે ગમક (૭-૮-૯) પ્રથમ ગમકને અનુરૂપ સમજવાં જોઈએ.

વિશેષ - આ (અંતિમ) ત્રણે ગમકોમાં સ્થિતિ જઘન્ય બાર વર્ષ અને ઉત્કૃષ્ટ પણ બાર વર્ષની હોય છે.

અનુબંધ પણ આ જ પ્રકારે હોય છે.

ભવાદેશથી જઘન્ય બે ભવ ગ્રહણ કરે છે અને ઉત્કૃષ્ટ આઠ ભવ ગ્રહણ કરે છે.

કાલાદેશ ઉપયોગપૂર્વક જાણી લેવું જોઈએ.

નવમા ગમકમાં - જઘન્ય બાર વર્ષ અધિક બાવીસહજાર વર્ષ અને ઉત્કૃષ્ટ અડતાલીસ વર્ષ અધિક અઠ્યાસીહજાર વર્ષ જેટલો કાળ વ્યતીત કરે છે અને એટલા જ કાળ સુધી ગમનાગમન કરે છે. (આ સાતમું, આઠમું અને નવમું ગમક છે.)

૩૦. **पुढविकाइए उववज्जंतेसु तेइंदियाणं उववायाइ वीसं दारं परूवणं-**

तेइंदियाण वि एवं चेव नव गमगा बेइंदिय सरिसा भाणियव्वा।

णवरं-सरीरोगाहणा उक्कोसेणं तिण्णि गाउयाइं।

तिण्णि इंदियाइं।

ठिई-जहण्णेणं अंतोमुहुत्तं, उक्कोसेणं एगूणपन्नं राइंदियाइं।

तइय गमए-कालादेसेणं बावीसं वाससहस्साइं अंतोमुहुत्त-मब्भहियाइं, उक्कोसेणं अट्ठासीइं वाससहस्साइं छण्णउयराइंदियसयमब्भहियाइं, एवइयं कालं सेवेज्जा, एवइयं कालं गतिरागतिं करेज्जा।

उववाओ ठिई, संवेहो य उवउंजिऊण भाणियव्वो (१-९)

-विया. स. २४, उ. १२, सु. २५

૩૦. **પૃથ્વીકાયિકોમાં ઉત્પન્ન થનાર ત્રીન્દ્રિય જીવોના ઉપપાતાદિ વીસ દ્વારોનું પ્રરૂપણ :**

બેઈન્દ્રિયને અનુરૂપ ત્રીન્દ્રિય જીવોના પણ નવ ગમક કહેવા જોઈએ.

વિશેષ - શરીરની અવગાહના ઉત્કૃષ્ટ ત્રણ ગાઉ (કોશ) હોય છે.

એમને ત્રણ ઈન્દ્રિયો હોય છે.

એમની **સ્થિતિ** - જઘન્ય અન્તર્મુહૂર્તની અને ઉત્કૃષ્ટ ઓગણપચાસ (૪૯) અહોરાત્રની હોય છે.

તૃતીય ગમકમાં - કાલાદેશથી જઘન્ય અન્તર્મુહૂર્ત અધિક બાવીસ હજાર વર્ષ અને ઉત્કૃષ્ટ એકસો છનું (૧૯૬) અહોરાત્ર વધારે અઠ્યાસીહજાર વર્ષ જેટલો કાળ વ્યતીત કરે છે અને એટલા જ કાળ સુધી ગમનાગમન કરે છે.

ઉપપાત સ્થિતિ અને સંવેધ ઉપયોગપૂર્વક કહેવો જોઈએ.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

૩૧. પુઢવિકાइए उववज्जंतेसु चउरिंदियाणं उववायाइ वीसं दारं परूवणं-

चउरिंदियाण वि नव गमगा बेइंदिय सरिसा भाणियव्वा।

णवरं-सरीरोगाहणा-जहण्णेणं अंगुलस्स असंखेज्जइभागं, उक्कोसेणं चत्तारि गाउयाइं,

ठिई - जहण्णेणं अंतोमुहुत्तं, उक्कोसेण य छम्मासा।

एवं अणुबंधो वि।

चत्तारि इंदियाइं।

उववायं, ठिई, संवेहो य उवउंजिऊण भाणियव्वो।

नवम गमए-कालादेसेणं जहण्णेणं बावीसं वाससहस्साइं छहिं मासेहिं अब्भहियाइं, उक्कोसेणं अट्ठासीइं वाससहस्साइं चउवीसाए मासेहिं अब्भहियाइं, एवइयं कालं सेवेज्जा, एवइयं कालं गतिरागतिं करेज्जा। (१-९)

-विया. स. २४, उ. १२, सु. २६

૩૧. પૃથ્વીકાયિકોમાં ઉત્પન્ન થનાર ચતુરિન્દ્રિય જીવોના ઉપપાતાદિ વીસદ્વારોનું પ્રરૂપણ :

ચતુરિન્દ્રિય જીવોના વિષયમાં પણ નવગમક બેઈન્દ્રિયના અનુરૂપ સમજવા જોઈએ.

વિશેષ - એમના શરીરની અવગાહના જઘન્ય આંગળના અસંખ્યાતમા ભાગ અને ઉત્કૃષ્ટ ચાર ગાઉની હોય છે.

એમની **સ્થિતિ** જઘન્ય અન્તર્મુહૂર્તની અને ઉત્કૃષ્ટ છ માસની હોય છે.

અનુબંધ પણ સ્થિતિને અનુરૂપ હોય છે.

એમને ચાર ઈન્દ્રિયો હોય છે.

ઉપપાત, સ્થિતિ અને સંવેધ ઉપયોગપૂર્વક સમજવું જોઈએ.

નવમા ગમકમાં - કાલાદેશથી જઘન્ય છ માસ અધિક બાવીસહજાર વર્ષ અને ઉત્કૃષ્ટ ચોવીસમાસ અધિક અઠ્યાસીહજાર વર્ષ જેટલો કાળ વ્યતીત કરે છે અને એટલાં જ કાળસુધી ગમનાગમન કરે છે. (૧-૯)

૩૨. पंचिंदिय तिरिक्खजोणिए पडुच्च पुढविकाइय उववाय परूवणं-

प. भंते ! जइ पंचिंदियतिरिक्खजोणिएहिंतो उववज्जंति-किं सण्णिपंचिंदियतिरिक्खजोणिएहिंतो उववज्जंति, असण्णिपंचिंदियतिरिक्खजोणिएहिंतो उववज्जंति ?

उ. गोयमा ! दोहिं वि उववज्जंति।

प. भंते ! जइ असण्णिपंचिंदियतिरिक्खजोणिएहिंतो उववज्जंति-किं जलचरेहिंतो उववज्जंति, थलचरेहिंतो उववज्जंति, खहचरेहिंतो उववज्जंति ?

उ. गोयमा ! तीहिं वि उववज्जंति।

प. भंते ! जइ जलचर-थलचर-खहचरेहिंतो उववज्जंति किं-पज्जत्तएहिंतो उववज्जंति, अपज्जत्तएहिंतो उववज्जंति ?

उ. गोयमा ! दोहिं वि उववज्जंति।

-विया. स. २४, उ. १२, सु. २७-२८

૩૨. પંચેન્દ્રિય તિર્યંચયોનિકોની અપેક્ષાએ પૃથ્વીકાયિકના ઉપપાતનું પ્રરૂપણ :

પ્ર. ભંતે ! જો (પૃથ્વીકાયિક) પંચેન્દ્રિય તિર્યંચયોનિક જીવોથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે તો શું તેઓ સંજ્ઞી પંચેન્દ્રિય તિર્યંચયોનિકોમાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે કે અસંજ્ઞી પંચેન્દ્રિય તિર્યંચયોનિકોથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે ?

ઉ. ગૌતમ ! તેઓ બંનેમાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે.

પ્ર. ભંતે ! જો (પૃથ્વીકાયિક) અસંજ્ઞી પંચેન્દ્રિય તિર્યંચયોનિકોમાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે તો શું તેઓ જલચરોથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે, સ્થળચરોથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે કે ખેચરોથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે ?

ઉ. ગૌતમ ! તેઓ ત્રણેમાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે.

પ્ર. ભંતે ! જો જલચર-સ્થળચર અને ખેચરોથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે તો શું તેઓ પર્યાપ્તકોમાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે કે અપર્યાપ્તકોમાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે ?

ઉ. ગૌતમ ! તેઓ બંનેમાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે.

૩૩. પુઢવિકાइए उववज्जंतेसु असण्णिपंचिंदियतिरिक्ख-जोणियाणं उववायाइ वीसं दारं परूवणं-

प. असण्णिपंचिंदियतिरिक्खजोणिए णं भंते ! जे भविए पुढविक्काइएसु उववज्जित्तए, से णं भंते ! केवइयकालट्ठिईएसु उववज्जेज्जा ?

૩૩. પૃથ્વીકાયિકમાં ઉત્પન્ન થનાર અસંજ્ઞી પંચેન્દ્રિય તિર્યંચયોનિકોના ઉપપાતાદિ વીસ દ્વારોનું પ્રરૂપણ :

પ્ર. ભંતે ! અસંજ્ઞી પંચેન્દ્રિય તિર્યંચયોનિક જીવ જે પૃથ્વીકાયિકોમાં ઉત્પન્ન થવા યોગ્ય છે તો ભંતે ! તે કેટલા કાળની સ્થિતિયુક્ત પૃથ્વીકાયિકોમાં ઉત્પન્ન થાય છે ?

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

उ. गोयमा ! जहण्णेणं अंतोमुहुत्तट्ठिईएसु, उक्कोसेणं बावीसं वाससहस्सट्ठिईएसु उववज्जेज्जा ।

ઉ. ગૌતમ ! તે જઘન્ય અન્તર્મૂહૂર્તની અને ઉત્કૃષ્ટ બાવીસહજાર વર્ષના સ્થિતિયુક્ત પૃથ્વીકાયિકોમાં ઉત્પન્ન થાય છે.

प. ते णं भंते ! जीवा एगसमएणं केवइया उववज्जंति ?

પ્ર. ભંતે ! તે જીવો (અસંજ્ઞી - પંચેન્દ્રિય - તિર્યંચયોનિક) એક જ સમયે કેટલાં ઉત્પન્ન થાય છે ?

उ. गोयमा ! ***सच्चेव बेइंदियस्स गमगाणं लद्धी भाणियव्वा,***

ઉ. ગૌતમ ! ***બેઈન્દ્રિયોના નવગમકમાં જે પ્રકારે કહેવામાં આવ્યું છે એ જ પ્રકારે અહીંયા પણ સમજવું જોઈએ.***

णवरं-सरीरोगाहणा जहण्णेणं अंगुलस्स असंखेज्जइभागं, उक्कोसेणं जोयणसहस्सं ।

વિશેષ - એના શરીરની અવગાહના જઘન્ય આંગળનો અસંખ્યાતમો ભાગ અને ઉત્કૃષ્ટ એક હજાર યોજનની છે.

पंच इंदिया ।

પાંચે ઈન્દ્રિયો હોય છે.

ठिई-अणुबंधो य जहण्णेणं अंतोमुहुत्तं, उक्कोसेणं पुव्वकोडी ।

સ્થિતિ અને અનુબંધ જઘન્ય અન્તર્મુહૂર્ત અને ઉત્કૃષ્ટ પૂર્વકોટિ વર્ષનું છે.

भवादेसेणं सव्वगमएसु जहण्णेणं दो भवग्गहणाइं, उक्कोसेणं अट्ठ भवग्गहणाइं ।

ભવાદેશ - સમગ્ર ગમકોમાં જઘન્ય બે ભવ અને ઉત્કૃષ્ટ આઠભવ ગ્રહણ કરે છે.

पढमगमए-कालादेसेणं जहण्णेणं दो अंतोमुहुत्ता, उक्कोसेणं चत्तारि पुव्वकोडीओ अट्ठासीईए वाससहस्सेहिं अब्भहियाओ, एवइयं कालं सेवेज्जा, एवइयं कालं गतिरागतिं करेज्जा ।

પ્રથમ ગમકમાં - કાલાદેશથી જઘન્ય બે અન્તર્મુહૂર્ત અને ઉત્કૃષ્ટ અઠ્યાસીહજાર વર્ષથી વધારે ચાર પૂર્વકોટિ વર્ષ જેટલો કાળ વ્યતીત કરે છે અને એટલાં જ કાળ સુધી ગમનાગમન કરે છે.

एवं नवसु वि गमएसु उववाय, ठिई, कायसंवेहो उवउंजिऊण भाणियव्वं ।

નવેય ગમકોમાં ઉપપાત, સ્થિતિ અને કાલાદેશ ઉપયોગપૂર્વક સમજવું જોઈએ.

सत्तम अट्ठम णवम गमए ठिई अणुबंधो य जहण्णेणं पुव्वकोडी, उक्कोसेण वि पुव्वकोडी ।

સાતમા, આઠમા, નવમા ગમકમાં સ્થિતિ અને અનુબંધ જઘન્ય પૂર્વકોટિ વર્ષ તથા ઉત્કૃષ્ટ પણ પૂર્વકોટિ વર્ષ સમજવું જોઈએ.

नवमगमए-कालादेसेणं जहण्णेणं पुव्वकोडी बावीसाए वाससहस्सेहिं अब्भहिया, उक्कोसेणं चत्तारि पुव्वकोडीओ अट्ठासीईए वाससहस्सेहिं अब्भहियाओ, एवइयं कालं सेवेज्जा, एवइयं कालं गतिरागतिं करेज्जा । (१-९)

નવમા ગમકમાં - કાલાદેશથી જઘન્ય બાવીસ હજાર વર્ષ વધારે પૂર્વકોટિ વર્ષ અને ઉત્કૃષ્ટ અઠ્યાસીહજાર વર્ષથી વધારે ચાર પૂર્વકોટિ વર્ષ જેટલો કાળ વ્યતીત કરે છે અને એટલાં જ કાળ સુધી ગમનાગમન કરે છે. (૧-૯)

-विया. स. २४, उ. १२, सु. २९-३०

-વિયા. સ. ૨૪, ઉ. ૧૨, સુ. ૨૯-૩૦

३४. पुढविकाइए उववज्जंतेसु सन्नि पंचिंदिय तिरिक्खजोणियाणं उववायाइ वीसं दारं परूवणं-

૩૪. પૃથ્વીકાયિકોમાં ઉત્પન્ન થનાર સંજ્ઞી પંચેન્દ્રિય તિર્યંચયોનિકોના ઉપપાતાદિ વીસ દ્વારોનું પ્રરૂપણ :

प. भंते ! जइ सण्णिपंचिंदियतिरिक्खजोणिएहिंतो उववज्जंति-किं संखेज्जवासाउयसण्णिपंचिंदियतिरिक्खजोणिएहिंतो उववज्जंति, असंखेज्जवासाउय सण्णि पंचिंदियतिरिक्खजोणिएहिंतो उववज्जंति ?

પ્ર. ભંતે ! જો (પૃથ્વીકાયિક) સંજ્ઞી પંચેન્દ્રિય તિર્યંચયોનિકોથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે તો શું તેઓ સંખ્યાત વર્ષના આયુયુક્ત સંજ્ઞી પંચેન્દ્રિય તિર્યંચયોનિકોથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે કે અસંખ્યાત વર્ષના આયુયુક્ત સંજ્ઞી પંચેન્દ્રિય તિર્યંચયોનિકોથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે ?

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

ઉ. गोयमा ! संखेज्जवासाउय सण्णि पंचिंदिय तिरिक्ख-जोणिएहिंतो उववज्जंति, णो असंखेज्जवासाउय सण्णि पंचिंदिय तिरिक्खजोणिएहिंतो उववज्जंति।

ઉ. ગૌતમ ! તેઓ સંખ્યાતવર્ષના આયુયુક્ત સંજ્ઞી પંચેન્દ્રિય તિર્યંચયોનિકોથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે, અસંખ્યાત વર્ષના આયુયુક્ત અસંજ્ઞી પંચેન્દ્રિય તિર્યંચયોનિકોથી આવીને ઉત્પન્ન થતાં નથી.

प. जइ संखेज्जवासाउय सण्णिपंचिंदियतिरिक्खजोणि-एहिंतो उववज्जंति किं-जलचरेहिंतो उववज्जंति ?

પ્ર. જો પૃથ્વીકાયિક સંખ્યાતવર્ષના આયુયુક્ત સંજ્ઞી પંચેન્દ્રિય તિર્યંચયોનિકોથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે તો શું જલચરોથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે ?

ઉ. ***इच्चेव सव्वा वत्तव्वया जहा असण्णिणं -जाव-उववाओ भाणियव्वो।***

ઉ. ***ઈત્યાદિ સમગ્ર કથન પૂર્વોક્ત અસંજ્ઞી પંચેન્દ્રિય તિર્યંચયોનિકોને અનુરૂપ ઉપપાત પર્યંત સમજવું જોઈએ.***

सेसं जहा रयणप्पभाए उववज्जमाणस्स सण्णि-पंचिंदिय तिरिक्खजोणियस्स वत्तव्वया भणिया तहेव इह वि भाणियव्वा।

શેષ કથન રત્નપ્રભામાં ઉત્પન્ન થનાર સંજ્ઞી પંચેન્દ્રિય તિર્યંચયોનિકોને અનુરૂપ અહીંયા પણ સમજવું જોઈએ.

णवरं-पढ़म गमए-कालादेसेणं-जहण्णेणं दो अंतोमुहुत्ता, उक्कोसेणं चत्तारि पुव्वकोडीओ अट्ठासीईए वाससहस्सेहिं अब्भहियाओ, एवइयं कालं सेवेज्जा, एवइयं कालं गतिरागतिं करेज्जा।

વિશેષ - પ્રથમ ગમકમાં - કાલાદેશથી જઘન્ય બે અન્તર્મુહૂર્ત અને ઉત્કૃષ્ટ અઠ્યાસીહજાર વર્ષ વધારે ચાર પૂર્વકોટિ જેટલો કાળ વ્યતીત કરે છે અને એટલા જ કાળ સુધી ગમનાગમન કરે છે.

एवं काय संवेहो नवसु वि गमएसु जहा असण्णीणं भणिओ तहेव निरवसेसो भाणियव्वो।

આ જ પ્રકારે નવેય ગમકોમાં અસંજ્ઞી પંચેન્દ્રિય તિર્યંચયોનિકોની જેમ કાયસંવેધનું સમગ્ર કથન કરવું જોઈએ.

मज्झिल्लएसु तिसु वि गमएसु इमाइं नव नाणत्ताइं, तं जहा-

મધ્યના ત્રણ (૪-૫-૬) ગમકોમાં નવ બોલોમાં ભિન્નતાઓ છે, જેમકે -

१. ओगाहणा जहण्णेणं अंगुलस्स असंखेज्जइभागं, उक्कोसेणं अंगुलस्स असंखेज्जइभागं।

૧. શરીરની અવગાહના જઘન્ય આંગળનો અસંખ્યાતમો ભાગ અને ઉત્કૃષ્ટ પણ આંગળનો અસંખ્યાતમો ભાગ છે.

२. तिण्णि लेसाओ।

૨. લેશ્યાઓ (પ્રારંભની) ત્રણ હોય છે.

३. मिच्छादिट्ठी।

૩. મિથ્યાદૃષ્ટિ હોય છે.

४. दो अण्णाणा।

૪. બે અજ્ઞાન હોય છે.

५. काययोगी।

૫. કાયયોગી હોય છે.

६. तिण्णि समुग्घाया।

૬. પ્રારંભના ત્રણ સમુદ્‌ઘાત હોય છે.

७. **ठिई**-जहण्णेणं अंतोमुहुत्तं उक्कोसेण वि अंतोमुहुत्तं।

૭. **સ્થિતિ** - જઘન્ય અન્તર્મુહૂર્ત છે અને ઉત્કૃષ્ટ પણ અન્તર્મુહૂર્ત હોય છે.

८. अज्झवसाणा अप्पसत्था।

૮. અધ્યવસાય અપ્રશસ્ત હોય છે.

९. ***अणुबंधो जहा ठिई।***

૯. ***અનુબંધ પણ સ્થિતિને અનુસાર હોય છે.***

पच्छिल्लएसु तिसु वि गमएसु-ठिई अणुबंधो य जहण्णेणं पुव्वकोडी, उक्कोसेण वि पुव्वकोडी।

અંતિમ ત્રણ (૭-૮-૯) ગમકોમાં - સ્થિતિ અને અનુબંધ જઘન્ય પૂર્વકોટિ વર્ષ અને ઉત્કૃષ્ટ પણ પૂર્વકોટિ વર્ષનું હોય છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

सेसं उववाय संवेहो य उवउंजिऊण भाणियव्वो।
(१-९) -विया. स. २४, उ. १२, सु. ३१-३३

શેષ ઉપપાત અને સંવેધ ઉપયોગપૂર્વક સમજવો જોઈએ. (૧-૯)

३५. मणुस्से पडुच्च पुढविकाइय उववाय परूवणं-

૩૫. મનુષ્યોની અપેક્ષાએ પૃથ્વીકાયિકોના ઉપપાતાદિનું પ્રરૂપણ :

प. भंते ! जइ मणुस्सेहिंतो उववज्जंति-किं सण्णिमणुस्सेहिंतो उववज्जंति, असण्णिमणुस्सेहिंतो उववज्जंति ?

પ્ર. ભંતે ! જો (પૃથ્વીકાયિક) મનુષ્યોથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે તો શું તેઓ સંજ્ઞી મનુષ્યોમાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે કે અસંજ્ઞી મનુષ્યોમાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે ?

उ. गोयमा ! सण्णिमणुस्सेहिंतो वि उववज्जंति, असण्णिमणुस्सेहिंतो वि उववज्जंति।

-विया. स. २४, उ. १२, सु. ३४

ઉ. ગૌતમ ! તેઓ સંજ્ઞી મનુષ્યોથી પણ આવીને ઉત્પન્ન થાય છે અને અસંજ્ઞી મનુષ્યોથી પણ આવીને ઉત્પન્ન થાય છે.

३६. पुढविकाइए उववज्जंतेसु असण्णि मणुस्साणं उववायाइ वीसं दारं परूवणं-

૩૬. પૃથ્વીકાયિકમાં ઉત્પન્ન થનાર અસંજ્ઞી મનુષ્યોના ઉપપાતાદિ વીસ દ્વારોનું પ્રરૂપણ :

प. असण्णिमणुस्से णं भंते ! जे भविए पुढविक्काइएसु उववज्जित्तए से णं भंते ! केवइयकालट्ठिईएसु उववज्जेज्जा ?

પ્ર. ભંતે ! અસંજ્ઞી મનુષ્ય જે પૃથ્વીકાયિકમાં ઉત્પન્ન થવા યોગ્ય છે તો ભંતે ! તે કેટલા કાળની સ્થિતિયુક્ત પૃથ્વીકાયિકોમાં ઉત્પન્ન થાય છે ?

उ. गोयमा ! ***जहा असण्णिपंचिंदियतिरिक्खजोणियस्स जहण्णकालट्ठिईयस्स तिण्णि गमगा भणिया तहा एयस्स वि ओहिया तिण्णि गमगा निरवसेसं भाणियव्वा (१-३) सेसा छ गमगा न भवंति।***

-विया. स. २४, उ. १२, सु. ३५

ઉ. ગૌતમ ! ***જે પ્રકારે જઘન્યકાળના સ્થિતિયુક્ત અસંજ્ઞી પંચેન્દ્રિય તિર્યંચયોનિકના વિષયમાં ત્રણ ગમક કહેવામાં આવ્યા છે, એ જ પ્રકારે અહીંયા પણ ઔધિક ત્રણ ગમક (૧-૨-૩) સંપૂર્ણ કહેવાં જોઈએ. (૧-૩) શેષ છ ગમક હોતાં નથી.***

३७. पुढविकाइए उववज्जंतेसु सण्णि मणुस्साणं उववायाइ वीसं दारं परूवणं-

૩૭. પૃથ્વીકાયિકમાં ઉત્પન્ન થનાર સંજ્ઞી મનુષ્યોના ઉપપાતાદિ વીસ દ્વારોનું પ્રરૂપણ :

प. भंते ! जइ सण्णिमणुस्सेहिंतो उववज्जंति-किं संखेज्जवासाउय सण्णिमणुस्सेहिंतो उववज्जंति, असंखेज्जवासाउय सण्णि मणुस्सेहिंतो उववज्जंति ?

પ્ર. ભંતે ! જો તેઓ (પૃથ્વીકાયિક) સંજ્ઞી મનુષ્યોથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે, તો શું સંખ્યાત વર્ષના આયુયુક્ત કે અસંખ્યાત વર્ષના આયુયુક્ત સંજ્ઞી મનુષ્યોથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે ?

उ. गोयमा ! संखेज्जवासाउय सण्णि मणुस्सेहिंतो उववज्जंति, नो असंखेज्जवासाउय सण्णि मणुस्सेहिंतो उववज्जंति।

ઉ. ગૌતમ ! તેઓ સંખ્યાતવર્ષના આયુયુક્ત સંજ્ઞી મનુષ્યોથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે, પરંતુ અસંખ્યાતવર્ષના આયુયુક્ત સંજ્ઞી મનુષ્યોથી આવીને ઉત્પન્ન થતાં નથી.

प. भंते ! जइ संखेज्जवासाउय सण्णि मणुस्सेहिंतो उववज्जंति- किं पज्जत्तासंखेज्जवासाउय सण्णि मणुस्सेहिंतो उववज्जंति, अपज्जत्तासंखेज्जवासाउय सण्णि मणुस्सेहिंतो उववज्जंति ?

પ્ર. ભંતે ! જો તેઓ સંખ્યાત વર્ષના આયુયુક્ત સંજ્ઞી મનુષ્યોથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે તો શું પર્યાપ્ત સંખ્યાત વર્ષાયુષ્ક સંજ્ઞી મનુષ્યોથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે કે અપર્યાપ્ત સંખ્યાત વર્ષાયુષ્ક સંજ્ઞી મનુષ્યોથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે ?

उ. गोयमा ! दोहिं वि उववज्जंति।

ઉ. ગૌતમ ! તેઓ બન્નેમાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

પ. सण्णिमणुस्से णं भंते ! जे भविए पुढविकाइएसु उववज्जित्तए, से णं भंते ! केवइयकालट्ठिईएसु उववज्जेज्जा ?

પ્ર. ભંતે ! (સંખ્યાત વર્ષાયુષ્ક પર્યાપ્ત) સંજ્ઞી મનુષ્ય જે પૃથ્વીકાયિકોમાં ઉત્પન્ન થવા યોગ્ય છે તો ભંતે ! તે કેટલા કાળની સ્થિતિયુક્ત પૃથ્વીકાયિકોમાં ઉત્પન્ન થાય છે ?

उ. गोयमा ! जहण्णेणं अंतोमुहुत्तट्ठिईएसु, उक्कोसेणं बावीसं वाससहस्सट्ठिईएसु उववज्जेज्जा ।

ઉ. ગૌતમ ! તે જઘન્ય અન્તર્મુહૂર્તની અને ઉત્કૃષ્ટ બાવીસહજાર વર્ષના સ્થિતિયુક્ત પૃથ્વીકાયિકોમાં ઉત્પન્ન થાય છે.

प. ते णं भंते ! जीवा एगसमएणं केवइया उववज्जंति ?

પ્ર. ભંતે ! તે જીવો એક જ સમયે કેટલાં ઉત્પન્ન થાય છે ?

उ. गोयमा ! ***जहेव रयणप्पभाए उववज्जमाणस्स मणूसस्स लद्धी भणिया तहेव तिसु वि गमएसु इह वि भाणियव्वा,***

ઉ. ગૌતમ ! **રત્નપ્રભામાં ઉત્પન્ન થનાર મનુષ્યનું જે કથન પૂર્વે કર્યું છે એ જ અહીંયા પણ ત્રણે ગમકોમાં સમજવું જોઈએ.**

णवरं-ओगाहणा जहण्णेणं अंगुलस्स असंखेज्जइभागं, उक्कोसेणं पंचधणुसयाइं ।

વિશેષ - એમના શરીરની અવગાહના જઘન્ય આંગળના અસંખ્યાતમા ભાગની અને ઉત્કૃષ્ટ પાંચસો ધનુષની હોય છે,

ठिई-अणुबंधो जहण्णेणं अंतोमुहुत्तं, उक्कोसेणं पुव्वकोडी ।

સ્થિતિ-અનુબંધ જઘન્ય અન્તર્મુહૂર્તની અને ઉત્કૃષ્ટ પૂર્વકોટિ વર્ષની હોય છે.

कायसंवेहो जहेव सण्णिपंचिंदियस्स पुढविकाइए उववज्जमाणस्स तहेव भाणियव्वं । (१-३)

કાયસંવેધ - જેવી રીતે સંજ્ઞી પંચેન્દ્રિય - તિર્યંચના પૃથ્વીકાયમાં ઉત્પન્ન થવા વિષે કહ્યું છે - તે જ પ્રકારે અહીંયા સમજવું જોઈએ. (૧-૩)

मज्झिल्लएसु तिसु गमएसु लद्धी जहेव सण्णिपंचिंदियस्स मज्झिल्लेसु तिसु गमएसु । (४-६)

મધ્યના ત્રણ ગમકો (૪-૫-૬)નું સંપૂર્ણ કથન સંજ્ઞી પંચેન્દ્રિયના મધ્યના ત્રણે ગમકોને અનુરૂપ સમજવું જોઈએ. (૪-૬)

पच्छिल्ला तिण्णि गमगा जहा एयस्स चेव ओहिया गमगा ।

છેવટના ત્રણે ગમકો (૭-૮-૯)નું કથન એના જ પ્રારંભના ત્રણ ઔધિક ગમકોને અનુસાર સમજવું જોઈએ.

णवरं-ओगाहणा जहण्णेणं पंच धणुसयाइं, उक्कोसेण वि पंचधुणसयाइं ।

વિશેષ - શરીરની અવગાહના જઘન્ય પાંચસો ધનુષની અને ઉત્કૃષ્ટ પણ પાંચસો ધનુષની છે.

ठिई अणुबंधो य जहण्णेणं पुव्वकोडी, उक्कोसेण वि पुव्वकोडी ।

સ્થિતિ અને અનુબન્ધ જઘન્ય પૂર્વકોટિવર્ષ અને ઉત્કૃષ્ટ પણ પૂર્વકોટિ વર્ષ છે.

काय संवेहो उवउंजिऊण भाणियव्वो । (७-९)

કાયસંવેધ ઉપયોગપૂર્વક સમજવું જોઈએ. (૭-૯)

-विया. स. २४, उ. १२, सु. ३६-३९

३८. देवे पडुच्च पुढविकाइय उववाय परूवणं-

૩૮. દેવોની અપેક્ષાએ પૃથ્વીકાયિકમાં ઉપપાતનું પ્રરૂપણ :

प. भंते ! जइ देवेहिंतो उववज्जंति-किं भवणवासिदेवेहिंतो उववज्जंति, वाणमंतरदेवेहिंतो उववज्जंति, जोइसियदेवेहिंतो उववज्जंति, वेमाणियदेवेहिंतो उववज्जंति ?

પ્ર. ભંતે ! જો (પૃથ્વીકાયિક) દેવોથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે, તો શું ભવનવાસી દેવોથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે, વાણવ્યન્તર દેવોથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે, જ્યોતિષ્ક દેવોથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે. કે વૈમાનિક દેવોથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે ?

उ. गोयमा ! भवणवासिदेवेहिंतो वि उववज्जंति **-जाव-** वेमाणियदेवेहिंतो वि उववज्जंति ।

ઉ. ગૌતમ ! તેઓ ભવનવાસી દેવોથી પણ આવીને ઉત્પન્ન થાય છે **-યાવત્-** વૈમાનિક દેવોથી પણ આવીને ઉત્પન્ન થાય છે.

-विया. स. २४, उ. १२, सु. ४०

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

૩૯. પુઢવિકાइए उववज्जंतेसु भवणवासिदेवाणं उववायाइ वीसं दारं परूवणं-

પ. भंते ! जइ भवणवासिदेवेहिंतो उववज्जंति-किं असुरकुमारभवणवासिदेवेहिंतो उववज्जंति **-जाव-** थणियकुमारभवणवासिदेवेहिंतो उववज्जंति ?

उ. गोयमा ! असुरकुमारभवणवासिदेवेहिंतो वि उववज्जंति **-जाव-** थणियकुमारभवणवासिदेवेहिंतो वि उववज्जंति ।

પ. असुरकुमारेणं भंते ! जे भविए पुढविक्काइएसु उववज्जित्तए, से णं भंते ! केवइयं कालट्ठिईएसु उववज्जेज्जा ?

उ. गोयमा ! जहण्णेणं अंतोमुहुत्तट्ठिईएसु, उक्कोसेणं बावीसं वाससहस्सट्ठिईएसु ।

પ. ते णं भंते ! जीवा एगसमएणं केवइया उववज्जंति ?

उ. गोयमा ! जहण्णेणं एक्को वा, दो वा, तिण्णि वा, उक्कोसेणं संखेज्जा वा, असंखेज्जा वा उववज्जंति ।

પ. तेसि णं भंते ! जीवाणं सरीरगा किं संघयणी पण्णत्ता ?

उ. गोयमा ! छण्हं संघयणाणं असंघयणी **-जाव-** परिणमंति ।

પ. तेसि णं भंते ! जीवाणं के महालिया सरीरोगाहणा ?

उ. गोयमा ! दुविहा सरीरोगाहणा पण्णत्ता, तं जहा-

१. भवधारणिज्जा य, २. उत्तर वेउव्विया य ।

१. तत्थ णं जा सा भवधारणिज्जा सा जहण्णेणं अंगुलस्सअसंखेज्जइभागं, उक्कोसेणं सत्त रयणीओ ।

२. तत्थ णं जा सा उत्तर वेउव्विया सा जहण्णेणं अंगुलस्स संखेज्जइभागं, उक्कोसेणं जोयणसयसहस्सं ।

પ. तेसि णं भंते ! जीवाणं सरीरगा किं संठिया पण्णत्ता ?

उ. गोयमा ! दुविहा पण्णत्ता, तं जहा -

૩૯. પૃથ્વીકાયિકોમાં ઉત્પન્ન થનાર ભવનવાસી દેવોના ઉપપાતાદિ વીસ દ્વારોનું પ્રરૂપણ :

પ્ર. ભંતે ! જો (પૃથ્વીકાયિક) ભવનવાસી દેવોથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે તો શું તેઓ અસુરકુમાર ભવનવાસી દેવોથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે **-યાવત્-** સ્તનિતકુમાર ભવનવાસી દેવોથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે ?

ઉ. ગૌતમ ! તેઓ અસુરકુમાર - ભવનવાસી દેવોથી પણ આવીને ઉત્પન્ન થાય છે **-યાવત્-** સ્તનિતકુમાર ભવનવાસી દેવોથી પણ આવીને ઉત્પન્ન થાય છે.

પ્ર. ભંતે ! જે અસુરકુમાર પૃથ્વીકાયિકોમાં ઉત્પન્ન થવા યોગ્ય છે તો ભંતે ! તે કેટલા કાળના સ્થિતિયુક્ત પૃથ્વીકાયિકોમાં ઉત્પન્ન થાય છે ?

ઉ. ગૌતમ ! તે જઘન્ય અન્તર્મુહૂર્તની અને ઉત્કૃષ્ટ બાવીસહજાર વર્ષના સ્થિતિયુક્ત પૃથ્વીકાયિકોમાં ઉત્પન્ન થાય છે.

પ્ર. ભંતે ! તે જીવો એક જ સમયે કેટલાં ઉત્પન્ન થાય છે ?

ઉ. ગૌતમ ! તેઓ જઘન્ય એક, બે કે ત્રણ અને ઉત્કૃષ્ટ સંખ્યાત કે અસંખ્યાત ઉત્પન્ન થાય છે.

પ્ર. ભંતે ! એ જીવોના શરીર કયા પ્રકારના સંહનનયુક્ત કહેવામાં આવે છે ?

ઉ. ગૌતમ ! તેઓના શરીર છયે પ્રકારના સંહનનોથી રહિત હોય છે **-યાવત્-** પરિણત હોય છે.

પ્ર. ભંતે ! એ જીવોના શરીરની અવગાહના કેટલી મોટી કહેવામાં આવી છે ?

ઉ. ગૌતમ ! શરીરની અવગાહના બે પ્રકારની કહેવામાં આવી છે, જેમકે -

૧. ભવધારણીય, ૨. ઉત્તરવૈક્રિય.

૧. એમાં જે ભવધારણીય અવગાહના છે, તે જઘન્ય આંગળના અસંખ્યાતમા ભાગની અને ઉત્કૃષ્ટ સાત રત્નિ (હાથ)ની છે.

૨. એમાં જે ઉત્તરવૈક્રિય અવગાહના છે, તે જઘન્ય આંગળના સંખ્યાતમા ભાગની અને ઉત્કૃષ્ટ એક લાખ યોજનની છે.

પ્ર. ભંતે ! એ જીવોના શરીરનું સંસ્થાન કયું કહેવામાં આવે છે ?

ઉ. ગૌતમ ! એ બે પ્રકારના કહેવામાં આવ્યા છે, જેમકે -

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

१. भवधारणिज्जा य, २. उत्तरवेउव्विया य।

१. तत्थ णं जे ते भवधारणिज्जा ते समचउरंस-संठाणसंठिया पण्णत्ता।

२. तत्थ णं जे ते उत्तरवेउव्विया ते नाणासंठाणसंठिया पण्णत्ता।

लेस्साओ चत्तारि।

दिट्ठी तिविहा वि।

तिण्णि नाणा नियमं, तिण्णि अण्णाणा भयणाए।

जोगो तिविहो वि।

उवओगो दुविहो वि।

चत्तारि सण्णाओ।

चत्तारि कसाया।

पंच इंदिया।

पंच समुग्घाया।

वेयणा दुविहा वि।

इत्थिवेदगा वि, पुरिसवेदगा वि, नो नपुंसगवेदगा।

ठिई जहण्णेणं दसवाससहस्साइं, उक्कोसेणं साइरेगं सागरोवमं।

अज्झवसाणा असंखेज्जा पसत्था वि, अप्पसत्था वि।

अणुबंधो जहा ठिई।

भवादेसेणं दो भवग्गहणाइं,

कालादेसेणं जहण्णेणं दसवाससहस्साइं अंतोमुहुत्त-मब्भहियाइं, उक्कोसेणं साइरेगं सागरोवमं बावीसाए वाससहस्सेहिं अब्भहियं, एवइयं कालं सेवेज्जा, एवइयं कालं गतिरागतिं करेज्जा।

एवं नव वि गमगा णं लद्धी नेयव्वा।

ठिई कालादेसं च उवउंजिऊण जाणेज्जा।

नवम गमए-कालादेसेणं जहण्णेणं साइरेगं सागरोवमं बावीसाए वाससहस्सेहिं अब्भहियं, उक्कोसेण वि साइरेगं सागरोवमं बावीसाए वाससहस्सेहिं अब्भहियं, एवइयं कालं सेवेज्जा, एवइयं कालं गतिरागतिं करेज्जा। (१-९)

૧. ભવધારણીય, ૨. ઉત્તરવૈક્રિય.

૧. એમાં જે ભવધારણીય શરીર છે, તેઓ સમચતુરસ્ત્રસંસ્થાન યુક્ત કહેવામાં આવ્યા છે,

૨. જે ઉત્તર વૈક્રિય શરીર છે, તેઓ અનેક પ્રકારના સંસ્થાનયુક્ત કહેવામાં આવ્યા છે.

એમને ચાર લેશ્યાઓ હોય છે.

એમાં ત્રણ દૃષ્ટિઓ હોય છે.

નિયમપૂર્વક એમને ત્રણ જ્ઞાન હોય છે અને ત્રણ અજ્ઞાન ભજના (વિકલ્પે)થી હોય છે.

ત્રણેય યોગ હોય છે.

ઉપયોગ બન્ને હોય છે.

ચારેય સંજ્ઞાઓ હોય છે.

ચારેય કષાયો હોય છે.

પાંચેય ઈન્દ્રિયો હોય છે.

પાંચેય સમુદ્‌ઘાત મળી આવે છે.

વેદના બે પ્રકારની હોય છે.

તેઓ સ્ત્રીવેદી અને પુરુષવેદી હોય છે પરંતુ નપુંસકવેદી હોતાં નથી.

તેમની સ્થિતિ જઘન્ય દસહજાર વર્ષની અને ઉત્કૃષ્ટ કાંઈક વિશેષ સાગરોપમની હોય છે.

એમના અધ્યવસાય અસંખ્યાત હોય છે, તેઓ પ્રશસ્ત અને અપ્રશસ્ત હોય છે.

અનુબંધ સ્થિતિને અનુસાર હોય છે.

ભવાદેશથી તેઓ બે ભવ ગ્રહણ કરે છે.

કાલાદેશથી જઘન્ય અન્તર્મુહૂર્ત અધિક દસહજાર વર્ષ અને ઉત્કૃષ્ટ બાવીસહજાર વર્ષ અધિક સાગરોપમ જેટલો કાળ વ્યતીત કરે છે અને એટલાં જ કાળ સુધી ગમનાગમન કરે છે.

આ પ્રમાણે નવ ગમકોની લબ્ધિ જાણવી જોઈએ.

ઉપપાત સ્થિતિ કાળાદેશ ઉપયોગપૂર્વક જાણવી જોઈએ.

નવમાં ગમકમાં - કાળાદેશથી જઘન્ય અને ઉત્કૃષ્ટ બાવીસહજાર વર્ષ વધારે સાગરોપમ જેટલો કાળ વ્યતીત કરે છે અને તેટલા જ કાળ સુધી ગમનાગમન કરે છે. (૧-૯)

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

नागकुमाराणं एसा चेव वत्तव्वया जहा असुरकुमाराणं।

णवरं-ठिई अणुबंधो जहण्णेणं दसवाससहस्साइं, उक्कोसेणं देसूणाइं दो पलिओवमाइं।

पढम गमए-कालादेसेणं जहण्णेणं दसवाससहस्साइं अंतोमुहुत्तमब्भहियाइं, उक्कोसेणं देसूणाइं दो पलिओवमाइं बावीसाए वाससहस्सेहिं अब्भहियाइं।

एवं नव वि गमगाणं ठिई कालादेसं च उवउंजिऊण जाणेज्जा। (१-९)

एवं -जाव- थणियकुमाराणं जहा नागकुमाराणं।

-विया. स. २४, उ. १२, सु. ४१-४७

નાગકુમારોના માટે પણ અસુરકુમારોની જેમ જ કથન કરવું જોઈએ.

વિશેષ-સ્થિતિ અને અનુબંધ જઘન્ય દસહજાર વર્ષની અને ઉત્કૃષ્ટ દેશોન બે પલ્યોપમની હોય છે.

પ્રથમ ગમકમાં - કાળાદેશથી જઘન્ય અન્તર્મુહૂર્ત અધિક દસહજાર વર્ષ અને ઉત્કૃષ્ટ બાવીસહજાર વર્ષ અધિક દેશોન બે પલ્યોપમ જેટલો કાળ વ્યતીત કરે છે અને એટલા જ કાળ સુધી ગમનાગમન કરે છે.

આ જ પ્રકારે નવેય ગમકોમાં સ્થિતિ અને કાલાદેશ ઉપયોગપૂર્વક સમજવો જોઈએ. (૧-૯)

આ જ પ્રકારે સ્તનિતકુમારો પર્યંત નવગમક નાગકુમારોને અનુરૂપ સમજવા જોઈએ.

४०. पुढविकाइए उववज्जंतेसु वाणमंतरदेवाणं उववायाइ वीसं दारं परूवणं-

प. भंते ! जइ वाणमंतरेहिंतो उववज्जंति-किं पिसायवाणमंतरदेवेहिंतो उववज्जंति **-जाव-** गंधव्ववाणमंतरदेवेहिंतो उववज्जंति ?

उ. गोयमा ! पिसायवाणमंतरदेवेहिंतो वि उववज्जंति **-जाव-** गंधव्ववाणमंतरदेवेहिंतो वि उववज्जंति।

प. वाणमंतरदेवे णं भंते ! जे भविए पुढविक्काइएसु उववज्जित्तए से णं भंते ! केवइयं कालट्ठिईएसु उववज्जेज्जा ?

उ. गोयमा ! ***एएसिं पि असुरकुमारगमगसरिसा नव गमगाणं लद्धी भाणियव्वा।***

णवरं-ठिई-जहण्णेणं दसवाससहस्साइं, उक्कोसेणं पलिओवमं ***उववाय-कायसंवेहं च उवउंजिऊण भाणियव्वं।*** (१-९)

-विया. स. २४, उं. १२, सु. ४८-४९

४०. પૃથ્વીકાયિકોમાં ઉત્પન્ન થનાર વાણવ્યન્તર દેવોના ઉપપાતાદિ વીસ દ્વારોનું પ્રરૂપણ :

પ્ર. ભંતે ! જો (પૃથ્વીકાયિકજીવ) વાણવ્યન્તર દેવોથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે તો શું તેઓ પિશાચ વાણવ્યન્તરોથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે **-યાવત્-** ગન્ધર્વ વાણવ્યન્તરોથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે ?

ઉ. ગૌતમ ! તેઓ પિશાચ વાણવ્યન્તર દેવોથી પણ આવીને ઉત્પન્ન થાય છે **-યાવત્-** ગંધર્વ વાણવ્યન્તરોથી પણ આવીને ઉત્પન્ન થાય છે.

પ્ર. ભંતે ! જે વાણવ્યન્તર દેવ પૃથ્વીકાયિક જીવોમાં ઉત્પન્ન થવા યોગ્ય છે તો ભંતે ! તે કેટલા કાળની સ્થિતિયુક્ત પૃથ્વીકાયિકોમાં ઉત્પન્ન થાય છે ?

ઉ. ગૌતમ ! ***એમના પણ નવ ગમકોનું વર્ણન અસુરકુમારોના નવગમકોને અનુરૂપ કહેવું જોઈએ.***

વિશેષ - એની સ્થિતિ જઘન્ય દસહજાર વર્ષની અને ઉત્કૃષ્ટ એક પલ્યોપમની હોય છે. ***ઉપપાત અને કાયસંવેધ ઉપયોગ રાખીને સમજવો જોઈએ.*** (૧-૯)

४१. पुढविकाइए उववज्जंतेसु जोइसिय देवाणं उववायाइ वीसं दारं परूवणं -

प. भंते ! जइ जोइसियदेवेहिंतो उववज्जंति-किं चंदविमाणजोइसियदेवेहिंतो उववज्जंति **-जाव-** ताराविमाणजोइसियदेवेहिंतो उववज्जंति ?

४१. પૃથ્વીકાયિકોમાં ઉત્પન્ન થનાર જ્યોતિષ્ક દેવોના ઉપપાતાદિ વીસ દ્વારોનું પ્રરૂપણ :

પ્ર. ભંતે ! જો (પૃથ્વીકાયિક) જ્યોતિષ્ક દેવોથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે તો શું તેઓ ચન્દ્રવિમાન-જ્યોતિષ્કદેવોથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે **-યાવત્-** તારાવિમાન જ્યોતિષ્ક દેવોથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે ?

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

उ. गोयमा ! चंदविमाणजोइसियदेवेहिंतो वि उववज्जंति **-जाव-** ताराविमाण जोइसियदेवेहिंतो वि उववज्जंति ।

ઉ. ગૌતમ ! તેઓ ચન્દ્રવિમાન-જ્યોતિષ્ક દેવોથી પણ આવીને ઉત્પન્ન થાય છે **-યાવત્-** તારાવિમાન-જ્યોતિષ્ક દેવોથી પણ આવીને પણ ઉત્પન્ન થાય છે.

प. जोइसियदेवे णं भंते ! जे भविए पुढविक्काइएसु उववज्जित्तए से णं भंते ! केवइयं कालट्ठिईएसु उववज्जेज्जा ?

પ્ર. ભંતે ! જ્યોતિષ્ક દેવ જે પૃથ્વીકાયિકોમાં ઉત્પન્ન થવા યોગ્ય છે તો ભંતે ! તેઓ કેટલા કાળની સ્થિતિયુક્ત પૃથ્વીકાયિકોમાં ઉત્પન્ન થાય છે ?

उ. गोयमा ! ***सव्वा लद्धी जहा असुरकुमाराणं ।***

ઉ. ગૌતમ ! ***સમગ્ર કથન અસુરકુમારોને અનુરૂપ સમજવું જોઈએ.***

णवरं-एगा तेउलेस्सा पण्णत्ता ।

વિશેષ - એને એકમાત્ર તેજોલેશ્યા કહેવામાં આવી છે.

तिण्णि नाणा, तिण्णि अण्णाणा नियमं ।

નિયમપૂર્વક એમાં ત્રણ જ્ઞાન અને ત્રણ અજ્ઞાન હોય છે.

ठिई - जहण्णेणं अट्ठभागपलिओवमं, उक्कोसेणं पलिओवमं वाससयसहस्समब्भहियं ।

સ્થિતિ - જઘન્ય પલ્યોપમના આઠમા ભાગની અને ઉત્કૃષ્ટ એક લાખ વર્ષ અધિક એક પલ્યોપમની હોય છે.

एवं अणुबंधो वि ।

અનુબંધ પણ સ્થિતિને અનુસાર સમજવું જોઈએ.

पढमगमए-कालादेसेणं जहण्णेणं अट्ठभागपलिओवमं अंतोमुहुत्तमब्भहियं, उक्कोसेणं पलिओवमं वाससयसहस्सेणं बावीसाए वाससहस्सेहिं अब्भहियं, एवइयं कालं सेवेज्जा, एवइयं कालं गतिरागतिं करेज्जा ।

પ્રથમ ગમકમાં - કાલાદેશથી જઘન્ય અન્તર્મુહૂર્ત અધિક પલ્યોપમનો આઠમો ભાગ અને ઉત્કૃષ્ટ બાવીસ હજાર વર્ષ અધિક એક લાખ વર્ષ સહિત એક પલ્યોપમ જેટલો કાળ વ્યતીત કરે છે અને એટલા જ કાળ સુધી ગમનાગમન કરે છે.

एवं सेसा वि अट्ठगमगा असुरकुमार सरिसा भाणियव्वा ।

આ જ પ્રકારે શેષ આઠ ગમક પણ અસુરકુમારને અનુરૂપ સમજવાં જોઈએ.

णवरं-ठिई, कालादेसं, उववायं, णाणत्तं च उवउंजिऊण भाणियव्वा । (१-९)

વિશેષ - સ્થિતિ, કાલાદેશ, ઉપપાત અને અંતર ઉપયોગપૂર્વક સમજવું જોઈએ. (૧-૯)

-विया. स. २४, उ. १२, सु. ५०-५१

४२. पुढविकाइए उववज्जंतेसु वेमाणिय देवाणं उववायाइ वीसं दारं परूवणं-

૪૨. પૃથ્વીકાયિકોમાં ઉત્પન્ન થનાર વૈમાનિક દેવોના ઉપપાતાદિ વીસ દ્વારોનું પ્રરૂપણ :

प. भंते ! जइ वेमाणियदेवेहिंतो उववज्जंति-किं कप्पोवगवेमाणियदेवेहिंतो उववज्जंति, कप्पातीय वेमाणियदेवेहिंतो उववज्जंति ?

પ્ર. ભંતે ! જો (પૃથ્વીકાયિક જીવ) વૈમાનિક દેવોથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે, તો શું તેઓ કલ્પોપપન્ન વૈમાનિક દેવોથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે કે કલ્પાતીત વૈમાનિક દેવોથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે ?

उ. गोयमा ! कप्पोवगवेमाणियदेवेहिंतो उववज्जंति, नो कप्पातीयवेमाणियदेवेहिंतो उववज्जंति ।

ઉ. ગૌતમ ! તેઓ કલ્પોપપન્ન વૈમાનિક દેવોથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે, કલ્પાતીત વૈમાનિક દેવોથી આવીને ઉત્પન્ન થતા નથી.

प. भंते ! जइ कप्पोवगवेमाणियदेवेहिंतो उववज्जंति-किं सोहम्मकप्पोवगवेमाणियदेवेहिंतो उववज्जंति **-जाव-** अच्चुयकप्पोवगवेमाणियदेवेहिंतो उववज्जंति ?

પ્ર. ભંતે ! જો (પૃથ્વીકાયિક) કલ્પોપપન્ન વૈમાનિક દેવોથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે, તો શું તેઓ સૌધર્મ-કલ્પોપપન્ન વૈમાનિક દેવોથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે **-યાવત્-** અચ્યુત કલ્પોપપન્ન વૈમાનિક દેવોથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે ?

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

उ. गोयमा ! सोहम्मकप्पोवगवेमाणियदेवेहिंतो उववज्जंति, ईसाणकप्पोवगवेमाणियदेवेहिंतो वि उववज्जंति,नो सणंकुमार-**जाव**-नो अच्चुयकप्पोवगवेमाणियदेवेहिंतो उववज्जंति ।

ઉ. ગૌતમ ! તેઓ સૌધર્મ - કલ્પોપપન્ન વૈમાનિક દેવોથી તથા ઈશાન કલ્પોપપન્ન વૈમાનિક દેવોથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે, પરંતુ સનત્કુમાર કલ્પોપપન્ન વૈમાનિક દેવોથી **-યાવત્-** અચ્યુત કલ્પોપપન્ન વૈમાનિક દેવોથી આવીને ઉત્પન્ન થતાં નથી.

प. सोहम्मदेवे णं भंते ! जे भविए पुढविक्काइएसु उववज्जित्तए, से णं भंते ! केवइयं कालट्ठिईएसु उववज्जेज्जा ?

પ્ર. ભંતે ! સૌધર્મ કલ્પોપપન્ન વૈમાનિક દેવ જે પૃથ્વીકાયિકોમાં ઉત્પન્ન થવા યોગ્ય છે તો ભંતે ! તે કેટલા કાળની સ્થિતિયુક્ત પૃથ્વીકાયિકોમાં ઉત્પન્ન થાય છે ?

उ. गोयमा ! ***एवं जोइसियस्स सरिसा सव्वा लद्धी भाणियव्वा ।***

णवरं-ठिई अणुबंधो य जहण्णेणं पलिओवमं, उक्कोसेणं दो सागरोवमाइं ।

पढमगमए-कालादेसेणं जहण्णेणं पलिओवमं अंतोमुहुत्तमब्भहियं, उक्कोसेणं दो सागरोवमाइं बावीसाए वाससहस्सेहिं अब्भहियाइं, एवइयं कालं सेवेज्जा, एवइयं कालं गतिरागतिं करेज्जा ।

एवं सेसा वि अट्ठ गमगाणं उववाय ठिई कालादेसो उवउंजिऊण भाणियव्वं । (१-९)

एवं ईसाणदेवाण वि नव गमगाणं सव्वा लद्धी भाणियव्वा,

णवरं-ठिई अणुबंधो जहण्णेणं साइरेगं पलिओवमं, उक्कोसेणं साइरेगाइं दो सागरोवमाइं ।

उववाय ठिई कालादेसं च उवउंजिऊण भाणियव्वं ।

(१-९) -विया. स. २४, उ. १२, सु. ५२-५५

ઉ. ગૌતમ ! ***જ્યોતિષ્ક દેવોના ગમકને અનુરૂપ અહીંયા પણ સંપૂર્ણ લબ્ધિ સમજવી જોઈએ.***

વિશેષ - સ્થિતિ અને અનુબંધ જઘન્ય એક પલ્યોપમ અને ઉત્કૃષ્ટ બે સાગરોપમ છે.

પ્રથમ ગમકમાં - કાલાદેશથી જઘન્ય અન્તર્મુહૂર્ત અધિક એક પલ્યોપમ અને ઉત્કૃષ્ટ બાવીસહજાર વર્ષ અધિક બે સાગરોપમ જેટલો કાળ વ્યતીત કરે છે અને એટલા જ કાળ સુધી ગમનાગમન કરે છે.

આ જ પ્રકારે શેષ આઠ ગમકોની ઉપપાત સ્થિતિ કાલાદેશ ઉપયોગપૂર્વક સમજવો જોઈએ. (૧-૯)

ઈશાન દેવોના પણ નવ ગમકોની સંપૂર્ણ લબ્ધિ એ જ પ્રકારે સમજવી જોઈએ.

વિશેષ - સ્થિતિ અને અનુબંધ જઘન્ય કંઈક વધારે એક પલ્યોપમ અને ઉત્કૃષ્ટ કંઈક વધારે બે સાગરોપમ છે.

ઉપપાત સ્થિતિ કાલાદેશ ઉપયોગપૂર્વક સમજવો જોઈએ.

४३. आउक्काइए उववज्जंतेसु तेवीसदंडयाणं उववायाइ वीसं दारं परूवणं-

૪૩. અપ્કાયિકોમાં ઉત્પન્ન થનાર તેવીસ દંડકોના ઉપપાતાદિ વીસ દ્વારોનું પ્રરૂપણ :

प. आउक्काइया णं भंते ! कओहिंतो उववज्जंति किं-नेरइएहिंतो उववज्जंति **-जाव-** देवेहिंतो उववज्जंति ?

પ્ર. ભંતે ! અપ્કાયિક જીવ કયાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે, શું તેઓ નૈરયિકોથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે **-યાવત્-** દેવોથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે ?

उ. गोयमा ! ***एवं जहेव पुढविक्काइय उद्देसग सरिसो उववाओ भाणियव्वो ।***

ઉ. ગૌતમ ! ***જે પ્રકારે પૃથ્વીકાયિક બારમાં ઉદ્દેશકમાં કથન કરવામાં આવ્યું છે, તે જ પ્રકારે અહીંયા પણ ઉત્પત્તિનું કથન કરવું જોઈએ.***

प. पुढविक्काइए णं भंते ! जे भविए आउक्काइएसु उववज्जित्तए, से णं भंते ! केवइयं कालट्ठिईएसु उववज्जेज्जा ?

પ્ર. ભંતે ! પૃથ્વીકાયિક જીવ જે અપ્કાયિકોમાં ઉત્પન્ન થવા યોગ્ય છે તો ભંતે ! તે કેટલા કાળની સ્થિતિયુક્ત અપ્કાયિકમાં ઉત્પન્ન થાય છે ?

उ. गोयमा ! जहण्णेणं अंतोमुहुत्तट्ठिईएसु, उक्कोसेणं सत्तवाससहस्सट्ठिईएसु उववज्जेज्जा ।

ઉ. ગૌતમ ! તે જઘન્ય અન્તર્મુહૂર્તની અને ઉત્કૃષ્ટ સાતહજાર વર્ષની સ્થિતિયુક્ત અપ્કાયિકોમાં ઉત્પન્ન થાય છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

सेसं सव्वा पुढविक्काइयउद्देसग सरिसा तेवीसं दंडगाणं नव गमगवत्तव्वया भाणियव्वा ।

णवरं-उववाय ठिइं संवेहं च उवउंजिऊण जाणेज्जा ।

-विया. स. २४, उ. १३, सु. २-३

४४. तेउक्काइए उववज्जंतेसु दस दंडगाणं उववायाइ वीसं दारं परूवणं-

प. तेउक्काइया णं भंते ! कओहिंतो उववज्जंति ? किं नेरइएहिंतो उववज्जंति **-जाव-** देवेहिंतो उववज्जंति ?

उ. गोयमा ! ***पुढविक्काइयउद्देसग सरिसा दस दंडगाणं नव गमग वत्तव्वया सव्वा भाणियव्वा ।***

णवरं-उववाय ठिइं संवेहं च उवउंजिऊण जाणेज्जा ।

देवेहिंतो न उववज्जंति ।

मणुस्सेहिंतो उववज्जमाणस्स भवादेसेणं दो भवग्गहणाइं । -विया. स. २४, उ. १४, सु. १

४५. वाउक्काइए उववज्जंतेसु दस दंडगाणं उववायाइ वीसं दारं परूवणं-

प. वाउक्काइया णं भंते ! कओहिंतो उववज्जंति ? किं नेरइएहिंतो उववज्जंति **-जाव-** देवेहिंतो उववज्जंति ?

उ. गोयमा ! ***जहेव तेउक्काइय उद्देसओ भणियो तहेव इह वि दस दंडगाणं नव गमग वत्तव्वया सव्वा भाणियव्वा ।***

णवरं-उववाय ठिई संवेहं च उवउंजिऊण जाणेज्जा ।

-विया. स. २४, उ. १५, सु. १

४६. वणस्सइकाइए उववज्जंतेसु तेवीसदंडगाणं उववायाइ वीसं दारं परूवणं-

प. वणस्सइकाइया णं भंते ! कओहिंतो उववज्जंति ? किं नेरइएहिंतो उववज्जंति **-जाव-** देवेहिंतो उववज्जंति ?

उ. गोयमा ! ***पुढविक्काइय उद्देसग सरिसा तेवीस दंडगाणं नव गमग वत्तव्वया सव्वा भाणियव्वा ।***

આ પ્રકારે શેષ સમગ્ર વર્ણન નવગમકો અને ત્રેવીસ દંડકો સહિત પૃથ્વીકાયિકને અનુરૂપ સમજવું જોઈએ.

વિશેષ - ઉપપાત સ્થિતિ અને સંવેધ ઉપયોગપૂર્વક સમજી લેવો જોઈએ.

૪૪. તેજસ્કાયિકોમાં ઉત્પન્ન થનાર દસ દંડકોમાં ઉપપાતાદિ વીસ દ્વારોનું પ્રરૂપણ :

પ્ર. ભંતે ! તેજસ્કાયિક જીવ કયાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે ? શું તે નૈરયિકોથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે **-યાવત્-** દેવોથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે ?

ઉ. ગૌતમ ! ***અહીંયા પણ પૃથ્વીકાયિક ઉદ્દેશકને અનુરૂપ દસ દંડકોના નવ ગમકોનું સંપૂર્ણ કથન કરવું જોઈએ.***

વિશેષ - એના ઉપપાત, સ્થિતિ અને સંવેધ ઉપયોગપૂર્વક સમજવું જોઈએ.

(તેજસ્કાયિક જીવ) દેવોથી આવીને ઉત્પન્ન થતા નથી.

મનુષ્યોથી આવીને ઉત્પન્ન થનાર તેજસ્કાયિક ભવાદેશથી બે ભવ ગ્રહણ કરે છે.

૪૫. વાયુકાયિકોમાં ઉત્પન્ન થનાર દસ દંડકોના ઉપપાતાદિ વીસ દ્વારોનું પ્રરૂપણ :

પ્ર. ભંતે ! વાયુકાયિક જીવ કયાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે ? શું તેઓ નૈરયિકોથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે **-યાવત્-** દેવોથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે ?

ઉ. ગૌતમ ! ***તેજસ્કાયિક ઉદ્દેશકને અનુરૂપ દસ દંડકોના નવગમકોનું સમગ્ર કથન કરવું જોઈએ.***

વિશેષ - ઉપપાત, સ્થિતિ અને સંવેધ ઉપયોગપૂર્વક સમજવું જોઈએ.

૪૬. વનસ્પતિકાયિકોમાં ઉત્પન્ન થનાર ત્રેવીસ દંડકોમાં ઉપપાતાદિ વીસ દ્વારોનું પ્રરૂપણ :

પ્ર. ભંતે ! વનસ્પતિકાયિક જીવ કયાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે ? શું તેઓ નૈરયિકોથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે **-યાવત્-** દેવોથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે ?

ઉ. ગૌતમ ! ***અહીંયા પૃથ્વીકાયિક ઉદ્દેશકને અનુરૂપ ત્રેવીસ દંડકોના નવ ગમકોનું પ્રરૂપણ કરવું જોઈએ.***

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

णवरं-जाहे वणस्सइकाइओ वणस्सइकाइएसु उववज्जंति ताहे पढम-बिइय-चउत्थ-पंचमेसु गमएसु-

परिमाणं-अणुसमयं अविरहिय अणंता उववज्जंति।

भवादेसेणं-जहण्णेणं दो भवग्गहणाइं, उक्कोसेणं अणंताइं भवग्गहणाइं।

कालादेसेणं-जहण्णेणं दो अंतोमुहुत्ता, उक्कोसेणं अणंतं कालं, एवइयं कालं सेवेज्जा, एवइयं कालं गतिरागतिं करेज्जा।

सेसा पंच गमा अट्ठभवग्गहणिया तहेव पुढवी सरीसा भाणियव्वा।

णवरं-उववाय ठिई संवेहं च उवउंजिऊण जाणेज्जा।

-विया. स. २४, उ. १६, सु. १

विशेष - જ્યારે વનસ્પતિકાયિક જીવ વનસ્પતિકાયિક જીવોમાં ઉત્પન્ન થાય છે ત્યારે પહેલા, બીજા, ચોથા અને પાંચમા ગમકમાં -

परिमाण - પ્રતિસમય નિરંતર અનંત ઉત્પન્ન થાય છે.

ભવાદેશથી - તેઓ જઘન્ય બે ભવ અને ઉત્કૃષ્ટ અનંત ભવ ગ્રહણ કરે છે.

કાલાદેશથી - જઘન્ય બે અન્તર્મુહૂર્ત અને ઉત્કૃષ્ટ અનંતકાળ જેટલો સમય વ્યતીત કરે છે અને એટલા જ કાળ સુધી ગમનાગમન કરે છે.

શેષ પાંચ ગમકોમાં આઠ ભવ પૃથ્વીકાયને અનુરૂપ સમજવું જોઈએ.

વિશેષ - ઉપપાત, સ્થિતિ અને સંવેધ ઉપયોગપૂર્વક સમજવાં જોઈએ.

४७. बेइंदिए उववज्जंतेसु दस दंडगाणं उववायाइ वीसं दारं परूवणं-

૪૭. બેઈન્દ્રિયોમાં ઉત્પન્ન થનાર દસ દંડકોના ઉપપાતાદિ વીસ દ્વારોનું પ્રરૂપણ :

प. बेइंदिया णं भंते ! कओहिंतो उववज्जंति ?

પ્ર. ભંતે ! બેઈન્દ્રિય જીવ કયાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે ?

उ. गोयमा ! ***जहेव पुढवीकाइए उववाओ तहा जाणेज्जा।***

णवरं-बेइंदिया दस दंडगाओ उववज्जंति।

ઉ. ગૌતમ ! **પૃથ્વીકાયને અનુરૂપ ઉપપાત સમજવો જોઈએ.**

વિશેષ - તે બેઈન્દ્રિય દસ દંડકોથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે.

प. पुढविक्काइए णं भंते ! जे भविए बेइंदिएसु उववज्जित्तए, से णं भंते ! केवइयं कालट्ठिईएसु उववज्जेज्जा ?

પ્ર. ભંતે ! પૃથ્વીકાયિક જીવ જે બેઈન્દ્રિય જીવોમાં ઉત્પન્ન થવા યોગ્ય છે તો ભંતે ! તેઓ કેટલા કાળની સ્થિતિયુક્ત બેઈન્દ્રિયોમાં ઉત્પન્ન થાય છે ?

उ. गोयमा ! जहण्णेणं अंतोमुहुत्तेसु उववज्जेज्जा, उक्कोसेणं दुवालसवासट्ठिईएसु उववज्जेज्जा।

सेसं पुढविकाइय सरिसा दस दण्डगाणं नव गमग वत्तव्वया भाणियव्वा।

णवरं-चउसु गमएसु उक्कोसेणं संखेज्जाइं भवग्गहणाइं।

कालादेसेणं-उक्कोसेणं संखेज्जं कालं, एवइयं कालं सेवेज्जा, एवइयं कालं गतिरागतिं करेज्जा।

उववाय, ठिई, संवेहो, सव्वत्थ उवउंजिऊण भाणियव्वो।

-विया. स. २४, उ. १७, सु. १-२

ઉ. ગૌતમ ! તે જઘન્ય અંતર્મુહૂર્તની સ્થિતિમાં અને ઉત્કૃષ્ટ બાર વર્ષની સ્થિતિમાં ઉત્પન્ન થાય છે.

શેષ પૃથ્વીકાયિકને અનુરૂપ દસ દંડકોના નવ ગમકોનું પણ સમગ્ર કથન અહીંયા કરવું જોઈએ.

વિશેષ - ચારે ગમકોમાં ઉત્કૃષ્ટ સંખ્યાત ભવ ગ્રહણ કરે છે.

કાલાદેશથી ઉત્કૃષ્ટ સંખ્યાત કાળ વ્યતીત કરે છે અને એટલા જ કાળ સુધી ગમનાગમન કરે છે.

ઉપપાત, સ્થિતિ અને સંવેધ બધા ગમક ઉપયોગપૂર્વક સમજવાં જોઈએ.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

૪૮. **तेइंदिए उववज्जंतेसु दस दंडएसु उववायाइ वीसं दारं परूवणं-**

तेइंदियाणं सव्वा लद्धी बेइंदिए उद्देसग सरिसा दस दंडगाणं नवसु वि गमएसु भाणियव्वा।

णवरं-उववाय ठिई संवेहं च उवउंजिऊण जाणेज्जा, तं जहा-

तेउक्काइएसु समं तइयगमे उक्कोसेणं अट्ठुत्तराइं बेरा-इंदियसयाइं,

बेइंदिएहिं समं तइयगमे उक्कोसेणं अडयालीसं संवच्छराइं छन्नउयराइंदियसयमब्भहियाइं,

तेइंदिएहिं समं तइयगमे उक्कोसेणं बाणउयाइं तिण्णि राइंदियसयाइं। -विया.स. २४, उ. १८, सु. १

૪૮. ત્રેઇન્દ્રિયોમાં ઉત્પન્ન થનાર દસ દંડકોના ઉપપાતાદિ વીસ દ્વારોનું પ્રરૂપણ :

બેઇન્દ્રિયોના ઉદ્દેશકને અનુરૂપ ત્રેન્દ્રિયોના વિષયમાં પણ દસ દંડકોના નવ-નવ ગમકોનું સંપૂર્ણ કથન સમજવું જોઈએ.

વિશેષ - ઉપપાત, સ્થિતિ અને સંવેધ ઉપયોગપૂર્વક સમજવો જોઈએ, જેમકે-

તેજસ્કાયિકોની સાથે ત્રીજા ગમકમાં ઉત્કૃષ્ટ બસો આઠ રાત્રિ દિવસ છે.

બેઇન્દ્રિયોની સાથે ત્રીજા ગમકમાં ઉત્કૃષ્ટ એકસો છન્નું (૧૯૬) રાત્રિદિવસથી વધારે અડતાલીસ વર્ષ છે.

ત્રેન્દ્રિયોની સાથે ત્રીજા ગમકમાં ઉત્કૃષ્ટ ત્રણસોબાણું (૩૯૨) રાત્રિદિવસ છે.

૪૯. **चउरिंदिय उववज्जंतेसु दस दंडगाणं उववायाइ वीसं दारं परूवणं-**

जहा तेइंदियाणं उद्देसओ तहेव चउरिंदिय उद्देसओ वि भाणियव्वो।

णवरं-उववाय ठिइं संवेहं च उवउंजिऊण जाणेज्जा।

-विया. स. २४, उ. १९, सु. १

૪૯. ચતુરિન્દ્રિયમાં ઉત્પન્ન થનાર દસ દંડકોના ઉપપાતાદિ વીસ દ્વારોનું પ્રરૂપણ :

જે પ્રકારે ત્રેઇન્દ્રિય ઉદ્દેશક કહેવામાં આવ્યું છે એ જ પ્રકારે ચતુરિન્દ્રિય ઉદ્દેશક પણ સમજવું જોઈએ.

વિશેષ - ઉપપાત, સ્થિતિ અને સંવેધ ઉપયોગપૂર્વક સમજવાં જોઈએ.

૫૦. **गइं पडुच्च पंचिंदिय तिरिक्खजोणिय उववाय परूवणं-**

प. पंचिंदियतिरिक्खजोणिया णं भंते ! कओहिंतो उववज्जंति-किं नेरइएहिंतो उववज्जंति, तिरिक्ख-जोणिएहिंतो उववज्जंति, मणुस्सेहिंतो उववज्जंति, देवेहिंतो उववज्जंति ?

उ. गोयमा ! नेरइएहिंतो वि उववज्जंति, तिरिक्खजो-णिएहिंतो वि उववज्जंति, मणुस्सेहिंतो वि उववज्जंति, देवेहिंतो वि उववज्जंति।

-विया. स. २४, उ. २०, सु. १

૫૦. ગતિની અપેક્ષાએ પંચેન્દ્રિય તિર્યંચયોનિકોના ઉપપાતનું પ્રરૂપણ :

પ્ર. ભંતે ! પંચેન્દ્રિય તિર્યંચયોનિક જીવ કયાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે ? શું તેઓ નૈરયિકોમાંથી આવીને, તિર્યંચયોનિકોમાંથી આવીને, મનુષ્યોમાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે કે દેવોમાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે ?

ઉ. ગૌતમ ! તે નૈરયિકોમાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે, તિર્યંચયોનિકોમાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે, મનુષ્યોથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે તથા દેવોમાંથી પણ આવીને ઉત્પન્ન થાય છે.

૫૧. **पंचिंदिय तिरिक्खजोणिय उववज्जंतेसु नेरइयाणं उववायाइ वीसं दारं परूवणं-**

प. भंते ! जइ नेरइएहिंतो उववज्जंति-

किं रयणप्पभापुढविनेरइएहिंतो उववज्जंति **-जाव-** अहेसत्तमपुढविनेरइएहिंतो उववज्जंति ?

૫૧. પંચેન્દ્રિય તિર્યંચયોનિકોમાં ઉત્પન્ન થનાર નૈરયિકોના ઉપપાતાદિ વીસ દ્વારોનું પ્રરૂપણ :

પ્ર. ભંતે ! જો તે (પંચેન્દ્રિય-તિર્યંચયોનિક) નૈરયિકોથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે તો -

શું તે રત્નપ્રભા-પૃથ્વીના નૈરયિકોથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે **-યાવત્-** અધઃ સપ્તમપૃથ્વીના નૈરયિકોથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે ?

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

उ. गोयमा ! रयणप्पभापुढविनेरइएहिंतो वि उववज्जंति -जाव- अहेसत्तमपुढविनेरइएहिंतो वि उववज्जंति ।

ઉ. ગૌતમ ! તેઓ રત્નપ્રભા - પૃથ્વીના નૈરયિકોથી પણ આવીને ઉત્પન્ન થાય છે -**યાવત્**- અધઃસપ્તમ-પૃથ્વીના નૈરયિકોથી પણ આવીને ઉત્પન્ન થાય છે.

प. रयणप्पभापुढविनेरइए णं भंते ! जे भविए पंचिंदिय-तिरिक्खजोणिएसु उववज्जित्तए, से णं भंते ! केवइयं कालट्ठिईएसु उववज्जेज्जा ?

પ્ર. ભંતે ! રત્નપ્રભા પૃથ્વીના નૈરયિક જે પંચેન્દ્રિય તિર્યંચયોનિકોમાં ઉત્પન્ન થવા યોગ્ય છે તો ભંતે ! તે કેટલા કાળની સ્થિતિયુક્ત (પંચેન્દ્રિય-તિર્યંચયોનિકો)માં ઉત્પન્ન થાય છે ?

उ. गोयमा ! जहण्णेणं अंतोमुहुत्तट्ठिईएसु, उक्कोसेणं पुव्वकोडिआउएसु उववज्जेज्जा ।

ઉ. ગૌતમ ! તે જઘન્ય અન્તર્મુહૂર્તની અને ઉત્કૃષ્ટ પૂર્વકોટિ વર્ષની સ્થિતિયુક્ત પંચેન્દ્રિય તિર્યંચ-યોનિકોમાં ઉત્પન્ન થાય છે.

प. ते णं भंते ! जीवा एगसमएणं केवइया उववज्जंति ?

પ્ર. ભંતે ! તે જીવો એક જ સમયે કેટલાં ઉત્પન્ન થાય છે ?

उ. गोयमा ! ***जहा असुरकुमाराणं पुढविकाइएसु उववज्जमाणाणं वत्तव्वया भणिया चेव इह वि भाणियव्वा ।***

ઉ. ગૌતમ ! ***જેવી રીતે અસુરકુમારોનું પૃથ્વીકાયમાં ઉત્પન્ન થવા સંબંધિત કથન કર્યું છે તેવી જ રીતે અહીંયા પણ સમજવું જોઈએ.***

णवरं-संघयणे पोग्गला अणिट्ठा अकंता **-जाव-** अमणामा परिणमंति ।

વિશેષ - સંહનનમાં અનિષ્ટ અકાન્ત (અપ્રિય) **-યાવત્-** અમનામ પુદ્ગલ પરિણમિત હોય છે.

ओगाहणा दुविहा पण्णत्ता, तं जहा-

તેમની અવગાહના બે પ્રકારની કહેવામાં આવે છે, જેમકે -

१. भवधारणिज्जा य, २. उत्तरवेउव्विया य ।

૧. ભવધારણીય, ૨. ઉત્તરવૈક્રિય.

१. तत्थ णं जा सा भवधारणिज्जा सा जहण्णेणं अंगुलस्स असंखेज्जइभागं, उक्कोसेणं सत्त धणूइं तिण्णि रयणीओ छच्चंगुलाइं ।

૧. એમાંથી જે ભવધારણીય અવગાહના છે તે જઘન્ય આંગળના અસંખ્યાતમાં ભાગની અને ઉત્કૃષ્ટ સાત ધનુષ, ત્રણરત્ની (હાથ) છ આંગળની હોય છે.

२. तत्थ णं जा सा उत्तरवेउव्विया सा जहण्णेणं अंगुलस्स संखेज्जइभागं, उक्कोसेणं पण्णरस धणूइं अड्ढाइज्जाओ रयणीओ ।

૨. ઉત્તરવૈક્રિયની અવગાહના જઘન્ય આંગળના સંખ્યાતમા ભાગની અને ઉત્કૃષ્ટ પંદર ધનુષ, અઢીરત્ન (હાથ)ની હોય છે.

प. तेसि णं भंते ! जीवाणं सरीरगा किं संठिया पण्णत्ता ?

પ્ર. ભંતે ! એ જીવોના શરીર કયા સંસ્થાનયુક્ત કહેવામાં આવે છે ?

उ. गोयमा ! दुविहा पण्णत्ता, तं जहा-

ઉ. ગૌતમ ! એમના શરીર બે પ્રકારના કહેવામાં આવે છે, જેમકે -

१. भवधारणिज्जा य, २. उत्तरवेउव्विया य ।

૧. ભવધારણીય, ૨. ઉત્તરવૈક્રિય.

१. तत्थ णं जे ते भवधारणिज्जा ते हुंडसंठिया पण्णत्ता ।

૧. ભવધારણીય શરીર હુંડક સંસ્થાનયુક્ત કહેવામાં આવ્યું છે.

२. तत्थ णं जे ते उत्तरवेउव्विया ते वि हुंडसंठिया पण्णत्ता ।

૨. ઉત્તરવૈક્રિય શરીર પણ હુંડક સંસ્થાનયુક્ત કહેવામાં આવ્યું છે.

एगा काउलेस्सा पण्णत्ता ।

તેમનામાં માત્ર કાપોતલેશ્યા હોય છે.

समुग्घाया चत्तारि ।

(પ્રારંભના) ચાર સમુદ્ઘાત હોય છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

नो इत्थिवेदगा, नो पुरिसवेदगा, नपुंसगवेदगा।

तेओ स्त्रीवेदी अने पुरुषवेदी नथी होता, परंतु नपुंसकवेदी होय छे.

ठिई जहण्णेणं दसवाससहस्साइं, उक्कोसेणं सागरोवमं।

तेमनी स्थिति जघन्य दसहजार वर्षनी अने उत्कृष्ट एक सागरोपमनी होय छे.

एवं अणुबंधो वि,

अनुबंध पण एटलुं ज होय छे.

भवादेसेणं-जहण्णेणं दो भवग्गहणाइं, उक्कोसेणं अट्ठ भवग्गहणाइं।

भवादेशथी - जघन्य बेभव अने उत्कृष्ट आठभव ग्रहण करे छे.

कालादेसेणं-जहण्णेणं दसवाससहस्साइं अंतोमुहुत्तमब्भहियाइं, उक्कोसेणं चत्तारि सागरोवमाइं चउहिं पुव्वकोडीहिं अब्भहियाइं, एवइयं कालं सेवेज्जा, एवइयं कालं गतिरागतिं करेज्जा। (पढमो गमओ)

कालादेशथी - जघन्य अन्तर्मुहूर्त अधिक दसहजार वर्ष अने उत्कृष्ट चार पूर्वकोटि अधिक चार सागरोपम जेटलो काळ व्यतीत करे छे अने एटला ज काळसुधी गमनागमन करे छे. (आ प्रथम गमक छे.)

सो चेव जहण्णकालट्ठिईएसु उववण्णो, जहण्णेणं अंतोमुहुत्तट्ठिईएसु उववण्णो, उक्कोसेण वि अंतोमुहुत्तट्ठिईएसु उववण्णो।

એ જ (रत्नप्रभा-नैरयिक) जघन्य काळनी स्थितियुक्त (पंचेन्द्रिय-तिर्यंचो)मां उत्पन्न थाय तो जघन्य अन्तर्मुहूर्तनी स्थितियुक्त अने उत्कृष्ट पण अन्तर्मुहूर्तनी स्थितियुक्त पंचेन्द्रिय-तिर्यंचोमां उत्पन्न थाय छे.

सेसं जहा पढम गमओ,

शेष वर्णन प्रथम गमकने अनुरूप समजवुं जोईए.

णवरं-कालादेसेणं जहण्णेणं दसवाससहस्साइं अंतोमुहुत्तेहिं अब्भहियाइं, उक्कोसेणं चत्तारि सागरोवमाइं चउहिं अंतोमुहुत्तेहिं अब्भहियाइं, एवइयं कालं सेवेज्जा, एवइयं कालं गतिरागतिं करेज्जा। (बिइओ गमओ)

विशेष - कालादेशथी जघन्य अन्तर्मुहूर्त अधिक दसहजार वर्ष, उत्कृष्ट चार अन्तर्मुहूर्त अधिक चार सागरोपम जेटलो काळ व्यतीत करे छे अने एटला ज काळ सुधी गमनागमन करे छे. (आ बीजुं गमक छे.)

एवं सेसा वि सत्त गमगा वि उववाय ठिई संवेहं च उवउंजिऊण भाणियव्वा। (३-९)

आ ज प्रकारे (जेवी रीते नैरयिक उद्देशकमां संज्ञी पंचेन्द्रियोनुं कथन कर्युं छे ते ज प्रकारे अहींया पण) शेष सात गमकमां उपपात स्थिति संवेध उपयोगपूर्वक समजवुं जोईए. (३-९)

प. सक्करप्पभापुढविनेरइए णं भंते ! जे भविए पंचिंदियतिरिक्खजोणिएसु उववज्जित्तए, से णं भंते ! केवइयं कालट्ठिईएसु उववज्जेज्जा ?

प्र. भंते ! शर्कराप्रभा पृथ्वीना नैरयिक जे पंचेन्द्रिय तिर्यंचोमां उत्पन्न थवा योग्य छे तो भंते ! ते केटला काळनी स्थितियुक्त पंचेन्द्रिय तिर्यंचोमां उत्पन्न थाय छे ?

उ. गोयमा ! ***जहा रयणप्पभाए नव गमगा भणिया तहेव सक्करप्पभाए वि भाणियव्वा,***

उ. गौतम ! ***जेवी रीते रत्नप्रभा पृथ्वीना नवगमक कह्या छे, तेवी ज रीते शर्कराप्रभा पृथ्वीना पण नवगमक समजवां जोईए.***

णवरं-सरीरोगाहणारयणप्पभाए दुगुणा भाणियव्वा।

विशेष - शरीरनी अवगाहना रत्नप्रभा नरकथी बेगणी समजवी जोईए.

तिण्णि नाणा, तिण्णि अण्णाणा नियमा।

नियमपूर्वक एमां त्रण ज्ञान अने त्रण अज्ञान होय छे.

उववाय ठिई अणुबंधो संवेहो य उवउंजिऊण भाणियव्वं। (१-९)

उपपात, स्थिति अनुबंध अने संवेध नवेय गमकोमां उपयोगपूर्वक समजवो जोईए. (१-९)

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

एसा चेव वत्तव्वया -जाव- छट्ठपुढवी,

णवरं-जस्स जा ओगाहणा-लेस्सा सा भाणियव्वा,

उववाय ठिई अणुबंधो संवेहो य उवउंजिऊण भाणियव्वो (१-९)

प. अहेसत्तमपुढवीनेरइए णं भंते ! जे भविए पंचिंदियतिरिक्खजोणिएसु उववज्जित्तए, से णं भंते ! केवइयकालट्ठिईएसु उववज्जेज्जा ?

उ. गोयमा ! ***नव वि गमगाणं वत्तव्वया जहा रयणप्पभा पुढवी ।***

णवरं-ओगाहणा-लेस्सा-उववाय-ठिई-अणुबंधा य उवउंजिऊण भाणियव्वा ।

आदिल्लएसु छसु वि गमएसु जहण्णेणं दो भवग्गहणाइं, उक्कोसेणं छ भवग्गहणाइं ।

पच्छिल्लएसु तिसु गमएसु जहण्णेणं दो भवग्गहणाइं, उक्कोसेणं चत्तारि भवग्गहणाइं ।

पढम गमए-कालादेसेणं जहण्णेणं बावीसं सागरोवमाइं अंतोमुहुत्तमब्भहियाइं, उक्कोसेणं छावट्ठिं सागरोवमाइं तिहिं पुव्वकोडीहिं अब्भहियाइं, एवइयं कालं सेवेज्जा, एवइयं कालं गतिरागतिं करेज्जा ।

बिइय गमए-जहण्णेणं बावीसं सागरोवमाइं अंतोमुहुत्तमब्भहियाइं, उक्कोसेणं छावट्ठिं सागरोवमाइं तिहिं अंतोमुहुत्तेहिं अब्भहियाइं, एवइयं कालं सेवेज्जा, एवइयं कालं गतिरागतिं करेज्जा ।

तइय गमए-जहण्णेणं बावीसं सागरोवमाइं पुव्वकोडीए अब्भहियाइं, उक्कोसेणं छावट्ठिं सागरोवमाइं तिहिं पुव्वकोडीहिं अब्भहियाइं ।

चउत्थ गमए - जहण्णेणं बावीसं सागरोवमाइं अंतोमुहुत्तमब्भहियाइं, उक्कोसेणं छावट्ठिं सागरोवमाइं तिहिं पुव्वकोडीहिं अब्भहियाइं ।

पंचम गमए-जहण्णेणं बावीसं सागरोवमाइं अंतोमुहुत्तमब्भहियाइं, उक्कोसेणं छावट्ठिं सागरोवमाइं तिहिं अंतोमुहुत्तेहिं अब्भहियाइं ।

छट्ठे गमए-जहण्णेणं बावीसं सागरोवमाइं पुव्वकोडीहिं अब्भहियाइं, उक्कोसेणं छावट्ठिं सागरोवमाइं तिहिं पुव्वकोडीहिं अब्भहियाइं ।

આ જ પ્રકારે છઠ્ઠી નરક પૃથ્વી પર્યંત સમજવું જોઈએ.

વિશેષ - જેની જેટલી અવગાહના, લેશ્યા છે તેટલી સમજવી જોઈએ.

ઉપપાત, સ્થિતિ, અનુબંધ અને સંવેધ ઉપયોગ પૂર્વક સમજવું જોઈએ. (૧-૯)

પ્ર. ભંતે ! અધઃસપ્તમ પૃથ્વીના નૈરયિક જે પંચેન્દ્રિય તિર્યંચયોનિકોમાં ઉત્પન્ન થવા યોગ્ય છે તો ભંતે ! તે કેટલા કાળની સ્થિતિયુક્ત પંચેન્દ્રિય તિર્યંચોમાં ઉત્પન્ન થાય છે ?

ઉ. ગૌતમ ! ***એના પણ નવ ગમક રત્નપ્રભા પૃથ્વીને અનુરૂપ સમજવાં જોઈએ.***

વિશેષ - અવગાહના, લેશ્યા, ઉપપાત, સ્થિતિ અને અનુબંધ ઉપયોગપૂર્વક સમજવાં જોઈએ.

પ્રારંભ (પ્રથમ)ના છ ગમકો (૧-૬)માં જઘન્ય બે ભવ અને ઉત્કૃષ્ટ છ ભવ ગ્રહણ કરે છે.

અંતિમ ત્રણ ગમકો (૭-૮-૯)માં જઘન્ય બેભવ અને ઉત્કૃષ્ટ ચાર ભવ ગ્રહણ કરે છે.

પ્રથમ ગમકમાં - કાલાદેશથી જઘન્ય અન્તર્મુહૂર્ત અધિક બાવીસ સાગરોપમ, ઉત્કૃષ્ટ ત્રણ પૂર્વકોટિ અધિક છાસઠ સાગરોપમ જેટલો કાળ વ્યતીત કરે છે અને એટલા જ કાળ સુધી ગમનાગમન કરે છે.

દ્વિતીય ગમકમાં - કાલાદેશથી જઘન્ય અન્તર્મુહૂર્ત અધિક બાવીસ સાગરોપમ, ઉત્કૃષ્ટ ત્રણ અન્તર્મુહૂર્ત અધિક છાસઠ સાગરોપમ જેટલો કાળ વ્યતીત કરે છે અને એટલા જ કાળ સુધી ગમનાગમન કરે છે.

તૃતીય ગમકમાં - જઘન્ય પૂર્વકોટિ અધિક બાવીસ સાગરોપમ, ઉત્કૃષ્ટ ત્રણ પૂર્વકોટિ અધિક છાસઠ સાગરોપમ.

ચોથા ગમકમાં - જઘન્ય અન્તર્મુહૂર્ત અધિક બાવીસ સાગરોપમ, ઉત્કૃષ્ટ ત્રણ પૂર્વકોટિ અધિક છાસઠ સાગરોપમ.

પાંચમા ગમકમાં - જઘન્ય અન્તર્મુહૂર્ત અધિક બાવીસ સાગરોપમ, ઉત્કૃષ્ટ ત્રણ અન્તર્મુહૂર્ત અધિક છાસઠ સાગરોપમ.

છઠ્ઠા ગમકમાં - જઘન્ય પૂર્વકોટિ અધિક બાવીસ સાગરોપમ, ઉત્કૃષ્ટ ત્રણ પૂર્વકોટિ અધિક છાસઠ સાગરોપમ.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

सत्तमगमए-जहण्णेणं तेत्तीसं सागरोवमाइं अंतोमुहुत्तमब्भहियाइं, उक्कोसेणं छावट्ठिं सागरोवमाइं दोहिं पुव्वकोडीहिं अब्भहियाइं।

अट्ठमगमए-जहण्णेणं तेत्तीसं सागरोवमाइं अंतोमुहुत्तमब्भहियाइं, उक्कोसेणं छावट्ठिं सागरोवमाइं दोहिं अंतोमुहुत्तेहिं अब्भहियाइं।

नवम गमए-जहण्णेणं तेत्तीसं सागरोवमाइं पुव्वकोडीहिं अब्भहियाइं, उक्कोसेणं छावट्ठिं सागरोवमाइं दोहिं पुव्वकोडीहिं अब्भहियाइं, एवइयं कालं सेवेज्जा, एवइयं कालं गतिरागतिं करेज्जा। (१-९)

-विया. स. २४, उ. २०, सु. २-१०

सातमा गमકમાં - જઘન્ય અન્તર્મુહૂર્ત અધિક તેત્રીસ સાગરોપમ, ઉત્કૃષ્ટ બે પૂર્વકોટિ અધિક છાસઠ સાગરોપમ.

આઠમા ગમકમાં - જઘન્ય અન્તર્મુહૂર્ત અધિક તેત્રીસ સાગરોપમ, ઉત્કૃષ્ટ બે અન્તર્મુહૂર્ત અધિક છાસઠ સાગરોપમ,

નવમા ગમકમાં - જઘન્ય પૂર્વકોટિ અધિક તેત્રીસ સાગરોપમ, ઉત્કૃષ્ટ બે પૂર્વકોટિ અધિક છાસઠ સાગરોપમ જેટલો કાળ વ્યતીત કરે છે અને એટલા જ કાળસુધી ગમનાગમન કરે છે. (૧-૯)

५२. पंचिंदिय तिरिक्खजोणिए उववज्जंतेसु एगिंदियविगलिंदियाणं उववायाइ वीसं दारं परूवणं-

૫૨. પંચેન્દ્રિય તિર્યંચયોનિકોમાં ઉત્પન્ન થનાર એકેન્દ્રિય વિકલેન્દ્રિયોના ઉપપાતાદિ વીસ દ્વારોનું પ્રરૂપણ :

प. भंते ! जइ तिरिक्खजोणिएहिंतो उववज्जंति-किं एगिंदियतिरिक्खजोणिएहिंतो उववज्जंति **-जाव-** पंचिंदियतिरिक्खजोणिएहिंतो उववज्जंति ?

પ્ર. ભંતે ! જો તે (સંજ્ઞી પંચેન્દ્રિય) તિર્યંચયોનિકોમાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે તો શું એકેન્દ્રિય તિર્યંચયોનિકોથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે **-યાવત્-** પંચેન્દ્રિય તિર્યંચયોનિકોથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે ?

उ. गोयमा ! ***उववाओ जहा पुढविकाइयउद्देसए भणिओ तहा भाणियव्वो।***

ઉ. ગૌતમ ! ***પૃથ્વીકાયિક - ઉદ્દેશકમાં કહ્યા અનુસાર અહીંયા ઉપપાત સમજવો જોઈએ.***

प. पुढविकाइए णं भंते ! जे भविए पंचिंदियतिरिक्खजोणिएसु उववज्जित्तए, से णं भंते ! केवइयं कालट्ठिईएसु उववज्जेज्जा ?

પ્ર. ભંતે ! જો પૃથ્વીકાયિક જીવ પંચેન્દ્રિય તિર્યંચયોનિકોમાં ઉત્પન્ન થવા યોગ્ય છે તો ભંતે ! તે કેટલા કાળની સ્થિતિયુકત (પંચેન્દ્રિય-તિર્યંચયોનિકો)માં ઉત્પન્ન થાય છે ?

उ. गोयमा ! जहण्णेणं अंतोमुहुत्तट्ठिईएसु, उक्कोसेणं पुव्वकोडीआउएसु उववज्जेज्जा।

ઉ. ગૌતમ ! તે જઘન્ય અન્તર્મુહૂર્તની અને ઉત્કૃષ્ટ પૂર્વકોટિની સ્થિતિયુક્ત (પંચેન્દ્રિય- તિર્યંચયોનિકો)માં ઉત્પન્ન થાય છે.

प. ते णं भंते ! जीवा एगसमएणं केवइया उववज्जंति ?

પ્ર. ભંતે ! તે પૃથ્વીકાયિક જીવ એક જ સમયે કેટલાં ઉત્પન્ન થાય છે ?

उ. गोयमा ! ***जच्चेव अप्पणो सट्ठाणे उववज्जमाणस्स वत्तव्वया भणिया सच्चेव पंचिंदियतिरिक्खजोणिएसु वि उववज्जमाणस्स भाणियव्वा,***

ઉ. ગૌતમ ! ***જે પોતાના સ્વસ્થાનમાં ઉત્પન્ન થવાનું કથન કર્યું છે, તે જ પંચેન્દ્રિય તિર્યંચયોનિકોમાં ઉત્પન્ન થનારને માટે કહેવું જોઈએ.***

णवरं-परिमाणं एक्को वा, दो वा, तिण्णि वा, उक्कोसेणं संखेज्जा वा, असंखेज्जा वा उववज्जंति।

વિશેષ - પરિમાણ - જઘન્ય એક, બે કે ત્રણ અને ઉત્કૃષ્ટ સંખ્યાત કે અસંખ્યાત ઉત્પન્ન થાય છે.

भवादेसेणं-जहण्णेणं दो भवग्गहणाइं, उक्कोसेणं अट्ठ भवग्गहणाइं।

ભવાદેશથી - જઘન્ય બે ભવ અને ઉત્કૃષ્ટ આઠ ભવ ગ્રહણ કરે છે.

कालादेसेणं-उवउंजिऊण भाणियव्वो। (पढमो गमओ)

કાલાદેશથી - ઉપયોગપૂર્વક સમજવું જોઈએ. (આ પ્રથમ ગમક છે.)

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

एवं णव वि गमगा पढम गमग सरिसा भाणियव्वा,

णवरं-उववाय ठिई संवेहो य उवउंजिऊण भाणियव्वो। (२-९)

एवं आउकाइया -जाव- चउरिंदिया उववाएयव्वा।

णवरं-सव्वत्थ अप्पणो लद्धी भाणियव्वा।

उववाय ठिई संवेहाइ उवउंजिऊण भाणियव्वं। (१-९)

-विया. स. २४, उ. २०, सु. ११-१५

આ જ પ્રકારે નવેય ગમક પ્રથમ ગમકના સદૃશ સમજવા જોઈએ.

વિશેષ - ઉપપાત, સ્થિતિ અને સંવેધ ઉપયોગપૂર્વક સમજવું જોઈએ. (૨-૯)

આ જ પ્રકારે અપ્કાયથી ચતુરિન્દ્રિય પર્યંત ઉપપાત વગેરે કહેવું જોઈએ.

વિશેષ - સર્વત્ર પોત-પોતાની લબ્ધિનું કથન કરવું જોઈએ.

ઉપપાત, સ્થિતિ અને સંવેધ વગેરે ઉપયોગપૂર્વક સમજવું જોઈએ. (૧-૯)

૫૩. पंचिंदियतिरिक्खजोणिए उववज्जंतेसु असण्णि पंचिंदिय तिरिक्खजोणियाणं उववायाइ वीसं दारं परूवणं-

૫૩. પંચેન્દ્રિય તિર્યંચયોનિકોમાં ઉત્પન્ન થનાર અસંજ્ઞી પંચેન્દ્રિય તિર્યંચયોનિકોમાં ઉપપાતાદિ વીસ દ્વારોનું પ્રરૂપણ :

प. भंते ! जइ पंचिंदियतिरिक्खजोणिएहिंतो उववज्जंति- किं सण्णिपंचिंदियतिरिक्खजोणिएहिंतो उववज्जंति, असण्णिपंचिंदियतिरिक्खजोणिएहिंतो उववज्जंति ?

પ્ર. ભંતે ! જે પંચેન્દ્રિય-તિર્યંચયોનિકોમાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે તો શું તેઓ સંજ્ઞી પંચેન્દ્રિય-તિર્યંચયોનિકોથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે કે અસંજ્ઞી પંચેન્દ્રિય તિર્યંચયોનિકોથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે ?

उ. गोयमा ! दोहिं वि उववज्जंति।

एवं जहेव पुढविकाइएसु उववज्जमाणस्स पंचिंदियतिरिक्खजोणियस्स उववाओ भणिओ तहा भाणियव्वो।

ઉ. ગૌતમ ! તેઓ બંન્નેથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે.

આ પ્રકારે જેવી રીતે પૃથ્વીકાયિકોમાં ઉત્પન્ન થનાર પંચેન્દ્રિય તિર્યંચયોનિકોનો ઉપપાત કહ્યો છે તે જ અનુસાર અહીંયા પણ સમજવો જોઈએ.

प. असण्णिपंचिंदियतिरिक्खजोणिए णं भंते ! जे भविए पंचिंदियतिरिक्खजोणिएसु उववज्जित्तए, से णं भंते ! केवइयं कालट्ठिईएसु उववज्जेज्जा ?

પ્ર. ભંતે ! અસંજ્ઞી પંચેન્દ્રિય-તિર્યંચયોનિક જે પંચેન્દ્રિય તિર્યંચયોનિકોમાં ઉત્પન્ન થવા યોગ્ય છે તો ભંતે ! તે કેટલા કાળની સ્થિતિયુક્ત (પંચેન્દ્રિય તિર્યંચો)માં ઉત્પન્ન થાય છે ?

उ. गोयमा ! जहण्णेणं अंतोमुहुत्तट्ठिईएसु, उक्कोसेणं पलिओवमस्स असंखेज्जइभागट्ठिईएसु उववज्जेज्जा।

ઉ. ગૌતમ ! તે જઘન્ય અન્તર્મુહૂર્ત અને ઉત્કૃષ્ટ પલ્યોપમના અસંખ્યાતમા ભાગની સ્થિતિયુક્ત પંચેન્દ્રિય તિર્યંચોમાં ઉત્પન્ન થાય છે.

प. ते णं भंते ! जीवा एगसमएणं केवइया उववज्जंति ?

પ્ર. ભંતે ! તે (અસંજ્ઞી પંચેન્દ્રિય-તિર્યંચ) જીવ એક જ સમયે કેટલાં ઉત્પન્ન થાય છે ?

उ. गोयमा ! *अवसेसं जहेव पुढविकाइएसु उववज्ज- माणस्स असण्णिस्स वत्तव्वया तहेव निरवसेसं इह वि भाणियव्वा।*

ઉ. ગૌતમ ! ***શેષ સંપૂર્ણ કથન પૃથ્વીકાયિકોમાં ઉત્પન્ન થનાર અસંજ્ઞીને અનુરૂપ અહીંયા પણ સમજવું જોઈએ.***

णवरं-कालादेसेणं जहण्णेणं दो अंतोमुहुत्ता, उक्कोसेणं पलिओवमस्स असंखेज्जइभागं पुव्वकोडीपुहत्त- मब्भहियं, एवइयं कालं सेवेज्जा, एवइयं कालं गतिरागतिं करेज्जा (पढमो गमओ)

વિશેષ - કાલાદેશથી જઘન્ય બે અન્તર્મુહૂર્ત અને ઉત્કૃષ્ટ પૂર્વકોટિ પૃથક્ત્વ અધિક પલ્યોપમનો અસંખ્યાતમો ભાગ જેટલો કાળ વ્યતીત કરે છે અને એટલા જ કાળ સુધી ગમનાગમન કરે છે. (આ પ્રથમ ગમક છે.)

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

बिइयगमए एस चेव लद्धी,

णवरं-उववाय ठिई अणुबंधो य उवउंजिऊण भाणियव्वो ।

कालादेसेणं-जहण्णेणं दो अंतोमुहुत्ता, उक्कोसेणं चत्तारि पुव्वकोडीओ चउहिं अंतोमुहुत्तेहिं अब्भहियाओ, एवइयं कालं सेवेज्जा, एवइयं कालं गतिरागतिं करेज्जा (बिइओ गमओ)

सो चेव उक्कोसकालट्ठिईएसु उववण्णो जहण्णेणं पलिओवमस्स असंखेज्जइभागट्ठिईएसु उक्कोसेण वि पलिओवमस्स असंखेज्जइभागट्ठिईएसु उववज्जेज्जा ।

દ્વિતીય ગમકમાં પણ આ જ કથન સમજવું જોઈએ.

વિશેષ - ઉપપાત સ્થિતિ અનુબંધ ઉપયોગપૂર્વક સમજવો જોઈએ.

કાલાદેશથી - જઘન્ય બે અન્તર્મુહૂર્ત અને ઉત્કૃષ્ટ ચાર અન્તર્મુહૂર્ત અધિક ચાર પૂર્વકોટિ જેટલો કાળ વ્યતીત કરે છે અને એટલાં જ કાળ સુધી ગમનાગમન કરે છે. (આ દ્વિતીય ગમક છે.)

એ જ (અસંજ્ઞી પંચેન્દ્રિય-તિર્યંચ) ઉત્કૃષ્ટ કાળની સ્થિતિયુક્ત (પંચેન્દ્રિય તિર્યંચયોનિકો)માં ઉત્પન્ન થાય તો તે જઘન્ય પલ્યોપમના અસંખ્યાતમા ભાગની સ્થિતિયુક્ત અને ઉત્કૃષ્ટ પણ પલ્યોપમના અસંખ્યાતમા ભાગની સ્થિતિયુક્ત (સંજ્ઞી પંચેન્દ્રિય તિર્યંચ)માં ઉત્પન્ન થાય છે.

પ. તે णं भंते ! जीवा एगसमएणं केवइया उववज्जंति ?

પ્ર. ભંતે ! તે જીવો એક જ સમયે કેટલાં ઉત્પન્ન થાય છે ?

ઉ. गोयमा ! ***एवं जहा रयणप्पभाए उववज्जमाणस्स असण्णिस्स तहेव निरवसेसं भाणियव्वं,***

णवरं-परिमाणो जहण्णेणं एक्को वा, दो वा, तिन्नि वा, उक्कोसेणं संखेज्जा,

भवादेसेणं-जहण्णेणं उक्कोसेणं दो भवग्गहणाइं ।

कालादेसेणं-जहण्णेणं पलिओवमस्स असंखेज्जइभागो अंतोमुहुत्तमब्भहिओ, उक्कोसेणं पलिओवमस्स असंखेज्जइभागो पुव्वकोडी अब्भहिओ (तइओ गमओ)

सो चेव अप्पणा जहण्णकालट्ठिईओ जाओ जहण्णेणं अंतोमुहुत्तट्ठिईएसु, उक्कोसेणं पुव्वकोडिआउएसु उववज्जेज्जा ।

ઉ. ગૌતમ ! ***જેવી રીતે રત્નપ્રભા પૃથ્વીમાં ઉત્પન્ન થનાર અસંજ્ઞી પંચેન્દ્રિય તિર્યંચનું કથન કર્યું એ જ પ્રકારે સમગ્ર કથન સમજવું જોઈએ.***

વિશેષ-પરિમાણમાં જઘન્ય એક, બે, ત્રણ અને ઉત્કૃષ્ટ સંખ્યાત ઉત્પન્ન થાય છે.

ભવાદેશથી - જઘન્ય અને ઉત્કૃષ્ટ બે ભવ ગ્રહણ કરે છે.

કાલાદેશથી - જઘન્ય અન્તર્મુહૂર્ત અધિક પલ્યોપમનો અસંખ્યાતમો ભાગ અને ઉત્કૃષ્ટ પૂર્વકોટિ અધિક પલ્યોપમનો અસંખ્યાતમો ભાગ જેટલો કાળ વ્યતીત કરે છે અને એટલાં જ કાળ સુધી ગમનાગમન કરે છે. (આ ત્રીજું ગમક છે.)

જો તે સ્વયં જઘન્યકાળની સ્થિતિયુક્ત હોય તો જઘન્ય અન્તર્મુહૂર્તની અને ઉત્કૃષ્ટ પૂર્વકોટિ વર્ષની સ્થિતિયુક્ત પંચેન્દ્રિય તિર્યંચોમાં ઉત્પન્ન થાય છે.

પ. તे णं भंते ! जीवा एगसमएणं केवइया उववज्जंति ?

પ્ર. ભંતે ! તે જીવો એક જ સમયે કેટલાં ઉત્પન્ન થાય છે ?

ઉ. गोयमा ! ***अवसेसं जहा एयस्स पुढविकाइएसु उववज्जमाणस्स मज्झिमेसु तिसु गमएसु लद्धि भणिया तहा इह वि मज्झिमेसु तिसु गमएसु भाणियव्वा ।***

णवरं-कालादेसेणं जहण्णेणं दो अंतोमुहुत्ता, उक्कोसेणं चत्तारि पुव्वकोडीओ चउहिं अंतोमुहुत्तेहिं अब्भहियाओ (चउत्थो गमओ)

ઉ. ગૌતમ ! ***બાકીના કથન જેમ પૃથ્વીકાયિકોમાં ઉત્પન્ન થનાર જઘન્ય સ્થિતિના અસંજ્ઞી પંચેન્દ્રિય તિર્યંચોના મધ્યના ત્રણ ગમકો (૪-૫-૬)નું કરવામાં આવ્યું છે તે જ પ્રકારે અહીંયા પણ ત્રણેય ગમક સમજવા જોઈએ.***

વિશેષ - કાલાદેશથી જઘન્ય બે અન્તર્મુહૂર્ત અને ઉત્કૃષ્ટ ચાર અન્તર્મુહૂર્ત અધિક ચાર પૂર્વકોટિ વર્ષ જેટલો કાળ વ્યતીત કરે છે અને એટલા જ કાળ સુધી ગમનાગમન કરે છે. (આ ચોથું ગમક છે.)

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

एवं पंचमो छट्ठो गमओ वि भाणियव्वो।

णवरं-ठिई संवेहं च उवउंजिऊण जाणेज्जा (५-६)

सो चेव अप्पणा उक्कोस कालट्ठिईओ जाओ, सच्चेव पढमगमगवत्तव्वया भाणियव्वा।

णवरं-ठिई जहण्णेणं पुव्वकोडी, उक्कोसेण वि पुव्वकोडी।

कालादेसेणं जहण्णेणं पुव्वकोडी अंतोमुहुत्तमब्भहिया, उक्कोसेणं पलिओवमस्स असंखेज्जइभागं पुव्वकोडि-पुहत्तमब्भहियं, एवइयं कालं सेवेज्जा, एवइयं कालं गतिरागतिं करेज्जा। (सत्तमो गमओ)

अट्ठमो गमओ वि एवं चेव भाणियव्वो।

णवरं-कालादेसेणं जहण्णेणं पुव्वकोडी अंतोमुहुत्त-मब्भहिया, उक्कोसेणं चत्तारि पुव्वकोडीओ चउहिं अंतोमुहुत्तेहिं अब्भहियाओ, एवइयं कालं सेवेज्जा, एवइयं कालं गतिरागतिं करेज्जा। (अट्ठमो गमओ)

सो चेव उक्कोसकालट्ठिईएसु उववण्णो, जहण्णेणं पलिओवमस्स असंखेज्जइभागं उक्कोसेण वि पलिओवमस्स असंखेज्जइभागं।

सेसं जहा सत्तम गमए।

णवरं-परिमाणं भवादेस-कालादेसा तइय गमग सरिसा भाणियव्वा। (नवमो गमओ)

-विया. स. २४, उ. २०, सु. १६-२८

५४. पंचेंदियतिरिक्खजोणिए उववज्जंतेसु सण्णिपंचिंदिय-तिरिक्खजोणियाणं उववायाइ वीसं दारं परूवणं-

प. भंते ! जइ सण्णिपंचिंदियतिरिक्खजोणिएहिंतो उववज्जंति किं-संखेज्जवासाउय सण्णिपंचिंदिय तिरि-क्खजोणिएहिंतो उववज्जंति, असंखेज्जवासाउय सण्णि पंचिंदियतिरिक्खजोणिएहिंतो उववज्जंति ?

उ. गोयमा ! संखेज्जवासाउय सण्णिपंचिंदिय तिरिक्ख-जोणिएहिंतो उववज्जंति, नो असंखेज्जवासाउय सण्णिपंचिंदियतिरिक्खजोणिएहिंतो उववज्जंति।

આ પ્રકારે પાંચમું, છઠ્ઠું ગમક પણ સમજવું જોઈએ.

વિશેષ - સ્થિતિ, સંવેધ ઉપયોગથી જાણવું જોઈએ.

તેજ (અસંજ્ઞી પંચેન્દ્રિય તિર્યંચ) સ્વયં ઉત્કૃષ્ટ કાળની સ્થિતિવાળા હોય તો પ્રથમ ગમકના અનુસાર તેનું કથન જાણવું જોઈએ.

વિશેષ - એની સ્થિતિ જઘન્ય પૂર્વકોટિ વર્ષ અને ઉત્કૃષ્ટ પણ પૂર્વકોટિ વર્ષની છે.

કાલાદેશથી જઘન્ય અન્તર્મુહૂર્ત અધિક પૂર્વકોટિ અને ઉત્કૃષ્ટ પૂર્વકોટિ પૃથકૃત્વ અધિક પલ્યોપમનો અસંખ્યાતમો ભાગ જેટલો કાળ વ્યતીત કરે છે અને એટલા જ કાળ સુધી ગમનાગમન કરે છે. (આ સાતમું ગમક છે.)

આઠમું ગમક પણ આ જ પ્રકારે સમજવું જોઈએ.

વિશેષ-કાલાદેશથી જઘન્ય અન્તર્મુહૂર્ત અધિક પૂર્વકોટિ અને ઉત્કૃષ્ટ ચાર અન્તર્મુહૂર્ત અધિક ચાર પૂર્વકોટિ જેટલો કાળ વ્યતીત કરે છે અને એટલા જ કાળ સુધી ગમનાગમન કરે છે. (આ આઠમું ગમક છે.)

એ જ (અસંજ્ઞી પંચેન્દ્રિય તિર્યંચ) ઉત્કૃષ્ટ કાળની સ્થિતિયુક્ત પંચેન્દ્રિય તિર્યંચોમાં ઉત્પન્ન થાય તો જઘન્ય પલ્યોપમના અસંખ્યાતમો ભાગ અને ઉત્કૃષ્ટ પણ પલ્યોપમનો અસંખ્યાતમા ભાગની સ્થિતિયુક્ત પંચેન્દ્રિય તિર્યંચમાં ઉત્પન્ન થાય છે.

શેષ સમગ્ર કથન સાતમા ગમકને અનુરૂપ છે.

વિશેષ - પરિમાણ, ભવાદેશ, કાલાદેશ ત્રીજા ગમકમાં કહ્યા અનુસાર સમજવું જોઈએ. (આ નવમું ગમક છે.)

૫૪. પંચેન્દ્રિય તિર્યંચયોનિકોમાં ઉત્પન્ન થનાર સંજ્ઞી પંચેન્દ્રિય તિર્યંચયોનિકોના ઉપપાતાદિ વીસ દ્વારોનું પ્રરૂપણ :

પ્ર. ભંતે ! જે સંજ્ઞી પંચેન્દ્રિય તિર્યંચયોનિકોમાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય તો શું તેઓ સંખ્યાત વર્ષની આયુયુક્ત સંજ્ઞી પંચેન્દ્રિય તિર્યંચયોનિકોથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે કે અસંખ્યાત વર્ષની આયુયુક્ત સંજ્ઞી પંચેન્દ્રિય તિર્યંચયોનિકોથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે ?

ઉ. ગૌતમ ! તેઓ સંખ્યાત વર્ષની આયુયુક્ત સંજ્ઞી પંચેન્દ્રિય તિર્યંચયોનિકોથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે, પરંતુ અસંખ્યાત વર્ષના આયુયુક્ત સંજ્ઞી પંચેન્દ્રિય તિર્યંચયોનિકોથી આવીને ઉત્પન્ન થતાં નથી.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

પ. भंते ! जइ संखेज्जवासाउय सण्णि पंचिंदियतिरिक्खजोणिएहिंतो उववज्जंति किं-पज्जत्त-संखेज्जवासाउय उववज्जंति, अपज्जत्त- संखेज्जवासाउय उववज्जंति ?

પ્ર. ભંતે ! જો તેઓ (સંજ્ઞી પંચેન્દ્રિય તિર્યંચ) સંખ્યાત વર્ષાયુષ્ક સંજ્ઞી પંચેન્દ્રિય તિર્યંચયોનિકોથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે તો શું તેઓ પર્યાપ્ત સંખ્યાત વર્ષાયુષ્કોથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે કે અપર્યાપ્ત સંખ્યાત વર્ષાયુષ્કોથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે ?

उ. गोयमा ! दोहिं वि उववज्जंति ।

ઉ. ગૌતમ ! તેઓ બન્નેથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે.

प. संखेज्जवासाउय सण्णिपंचिंदियतिरिक्खजोणिए णं भंते ! जे भविए पंचिंदियतिरिक्खजोणिएसु उववज्जित्तए, से णं भंते ! केवइयं कालट्ठिईएसु उववज्जेज्जा ?

પ્ર. ભંતે ! સંખ્યાત વર્ષની આયુયુક્ત સંજ્ઞી પંચેન્દ્રિય તિર્યંચયોનિક જે પંચેન્દ્રિય તિર્યંચયોનિકોમાં ઉત્પન્ન થવા યોગ્ય છે તો ભંતે ! તે કેટલા કાળની સ્થિતિયુક્ત પંચેન્દ્રિય તિર્યંચોમાં ઉત્પન્ન થાય છે ?

उ. गोयमा ! जहण्णेणं अंतोमुहुत्तट्ठिईएसु, उक्कोसेणं तिपलिओवमट्ठिईएसु उववज्जेज्जा ।

ઉ. ગૌતમ ! તે જઘન્ય અન્તર્મુહૂર્તની સ્થિતિયુક્તોમાં અને ઉત્કૃષ્ટ ત્રણ પલ્યોપમની સ્થિતિયુક્તોમાં ઉત્પન્ન થાય છે.

प. ते णं भंते ! जीवा एगसमएणं केवइया उववज्जंति ?

પ્ર. ભંતે ! તે જીવ એક જ સમયે કેટલાં ઉત્પન્ન થાય છે ?

उ. गोयमा ! ***अवसेसं सव्वा वत्तव्वया जहा एयस्स चेव पुढवीकाए उववज्जमाणस्स पढमगमए भणिया ।***

ઉ. ગૌતમ ! ***શેષ સમગ્ર કથન પૃથ્વીકાયમાં ઉત્પન્ન થનાર સંજ્ઞી પંચેન્દ્રિય-તિર્યંચયોનિકોના પ્રથમ ગમકને અનુરૂપ કરવું જોઈએ.***

णवरं-कालादेसेणं जहण्णेणं दो अंतोमुहुत्ता, उक्कोसेणं तिण्णि पलिओवमाइं पुव्वकोडी पुहत्तमब्भहियाइं, एवइयं कालं सेवेज्जा, एवइयं कालं गतिरागतिं करेज्जा ।(पढमो गमओ)

વિશેષ - કાલાદેશથી જઘન્ય બે અન્તર્મુહૂર્ત અને ઉત્કૃષ્ટ પૂર્વકોટિ પૃથક્ત્વ અધિક ત્રણ પલ્યોપમ જેટલો કાળ વ્યતીત કરે છે અને એટલા જ કાળ સુધી ગમનાગમન કરે છે. (આ પહેલું ગમક છે.)

सो चेव जहण्णकालट्ठिईएसु उववण्णो, एसा चेव पढम गमग सरिसा वत्तव्वया णेयव्वा ।

એ જ (સંજ્ઞી પંચેન્દ્રિય-તિર્યંચ) જઘન્યકાળની સ્થિતિયુક્ત પંચેન્દ્રિય તિર્યંચોમાં ઉત્પન્ન થાય તો એનું કથન પણ પ્રથમ ગમકને અનુરૂપ સમજવું જોઈએ.

णवरं-कालादेसेणं जहण्णेणं दो अंतोमुहुत्ता, उक्कोसेणं चत्तारि पुव्वकोडीओ चउहिं अंतोमुहुत्तेहिं अब्भहियाओ, एवइयं कालं सेवेज्जा, एवइयं कालं गतिरागतिं करेज्जा । (बिइओ गमओ)

વિશેષ - કાલાદેશથી જઘન્ય બે અન્તર્મુહૂર્ત અને ઉત્કૃષ્ટ ચાર અન્તર્મુહૂર્ત અધિક ચાર પૂર્વકોટિ જેટલો કાળ વ્યતીત કરે છે અને એટલાં જ કાળ સુધી ગમનાગમન કરે છે. (આ બીજું ગમક છે.)

सो चेव उक्कोसकालट्ठिईएसु उववण्णो, जहण्णेणं तिपलिओवमट्ठिईएसु, उक्कोसेण वि तिपलिओवमट्ठिईएसु उववज्जेज्जा ।

એ જ (સંજ્ઞી પંચેન્દ્રિય તિર્યંચ) ઉત્કૃષ્ટ કાળની સ્થિતિયુક્ત સંજ્ઞી પંચેન્દ્રિય તિર્યંચોમાં ઉત્પન્ન થાય તો જઘન્ય ત્રણ પલ્યોપમની સ્થિતિયુક્તોમાં અને ઉત્કૃષ્ટ પણ ત્રણ પલ્યોપમની સ્થિતિયુક્તોમાં ઉત્પન્ન થાય છે.

एसा चेव पढम गमग सरिसा वत्तव्वया ।

આનું કથન પણ પ્રથમ ગમકને અનુરૂપ સમજવું જોઈએ.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

णवरं-परिमाणं जहण्णेणं एक्को वा, दो वा, तिण्णि वा, उक्कोसेणं संखेज्जा उववज्जंति ।

विशेष - પરિમાણમાં જઘન્ય એક, બે કે ત્રણ અને ઉત્કૃષ્ટ સંખ્યાત ઉત્પન્ન થાય છે.

भवादेसेणं-दो भवग्गहणाइं ।

भवादेशथी - બે ભવ ગ્રહણ કરે છે.

कालादेसेणं-जहण्णेणं तिण्णि पलिओवमाइं अंतोमुहुत्तमब्भहियाइं, उक्कोसेणं तिण्णि पलिओवमाइं पुव्वकोडीए अब्भहियाइं, एवइयं कालं सेवेज्जा, एवइयं कालं गतिरागतिं करेज्जा। (तइओ गमओ)

कालादेशथी-જઘન્ય અન્તર્મુહૂર્ત અધિક ત્રણ પલ્યોપમ અને ઉત્કૃષ્ટ પૂર્વકોટિ અધિક ત્રણ પલ્યોપમ જેટલો કાળ વ્યતીત કરે છે અને એટલાં જ કાળ સુધી ગમનાગમન કરે છે. (આ ત્રીજું ગમક છે.)

सो चेव अप्पणा जहण्णकालट्ठिईओ जाओ जहण्णेणं अंतोमुहुत्तट्ठिईएसु, उक्कोसेणं पुव्वकोडी आउएसु उववज्जेज्जा ।

એ જ (સંજ્ઞી પંચેન્દ્રિય તિર્યંચ) પોતે જઘન્યકાળની સ્થિતિયુક્ત હોય અને સંજ્ઞી પંચેન્દ્રિય તિર્યંચોમાં ઉત્પન્ન થવા યોગ્ય હોય તો તે જઘન્ય અન્તર્મુહૂર્તની અને ઉત્કૃષ્ટ પૂર્વકોટિ વર્ષની સ્થિતિયુક્તોમાં ઉત્પન્ન થાય છે.

सेसं जहा एयस्स चेव सण्णिपंचिंदियस्स पुढविक्काइएसु उववज्जमाणस्स मज्झिल्लएसु तिसु गमएसु वत्तव्वया, सच्चेव इह वि मज्झिमेसु तिसु गमएसु णेयव्वा ।

પૃથ્વીકાયિકોમાં ઉત્પન્ન થનાર સંજ્ઞી પંચેન્દ્રિય તિર્યંચયોનિકના મધ્યના ત્રણ (૪-૫-૬) ગમકને અનુરૂપ અહીંયા પણ મધ્યના ત્રણ ગમક (૪-૫-૬) સમજવાં જોઈએ.

णवरं-उववाय ठिई संवेहो य उवउंजिऊण भाणियव्वो तिसु गमएसु । (चउत्थ-पंचम-छट्ठ गमा)

विशेष - ઉપપાત સ્થિતિ અને સંવેધ ત્રણે ગમકોમાં ઉપયોગપૂર્વક સમજવું જોઈએ. (આ ચોથું, પાંચમું, છઠ્ઠું ગમક છે.)

सो चेव अप्पणा उक्कोस कालट्ठिईओ जाओ सच्चेव पढमगमग वत्तव्वया भाणियव्वा ।

એ જ (સંજ્ઞી પંચેન્દ્રિય તિર્યંચ) સ્વયં ઉત્કૃષ્ટકાળની સ્થિતિયુક્ત હોય અને સંજ્ઞી પંચેન્દ્રિય તિર્યંચોમાં ઉત્પન્ન હોય તો એનું સમગ્ર કથન પ્રથમ ગમકને અનુરૂપ સમજવું જોઈએ.

णवरं-ठिई अणुबंधो जहण्णेणं पुव्वकोडी, उक्कोसेण वि पुव्वकोडी ।

विशेष - સ્થિતિ અને અનુબંધ જઘન્ય પૂર્વકોટિ વર્ષ અને ઉત્કૃષ્ટ પણ પૂર્વકોટિ વર્ષ સમજવું જોઈએ.

कालादेसेणं जहण्णेणं पुव्वकोडी अंतोमुहुत्तमब्भहिया, उक्कोसेणं तिण्णि पलिओवमाइं पुव्वकोडीपुहत्तमब्भहियाइं, एवइयं कालं सेवेज्जा, एवइयं कालं गतिरागतिं करेज्जा । (सत्तमो गमओ)

કાલાદેશથી જઘન્ય અન્તર્મુહૂર્ત અધિક પૂર્વકોટિ વર્ષ અને ઉત્કૃષ્ટ પૂર્વકોટિ પૃથક્ત્વ અધિક ત્રણ પલ્યોપમ જેટલો કાળ વ્યતીત કરે છે અને એટલાં જ કાળ સુધી ગમનાગમન કરે છે. (આ સાતમું ગમક છે.)

सो चेव जहण्णकालट्ठिईएसु उववण्णो, एसा चेव सत्तम गमग वत्तव्वया,

એ જ (ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિયુક્ત સંજ્ઞી પંચેન્દ્રિય તિર્યંચ) જઘન્ય કાળની સ્થિતિયુક્તોમાં ઉત્પન્ન થાય તો એનું કથન પણ આ જ પ્રકારે સપ્તમ ગમકને અનુરૂપ કરવું જોઈએ.

णवरं-कालादेसेणं जहण्णेणं पुव्वकोडी अंतोमुहुत्तमब्भहिया, उक्कोसेणं चत्तारि पुव्वकोडीओ चउहिं अंतोमुहुत्तेहिं अब्भहियाओ, एवइयं कालं सेवेज्जा, एवइयं कालं गतिरागतिं करेज्जा। (अट्ठमो गमओ)

विशेष - કાલાદેશથી જઘન્ય અન્તર્મુહૂર્ત અધિક પૂર્વકોટિ અને ઉત્કૃષ્ટ ચાર અન્તર્મુહૂર્ત અધિક ચાર પૂર્વકોટિ જેટલો કાળ વ્યતીત કરે છે અને એટલાં જ કાળ સુધી ગમનાગમન કરે છે. (આ આઠમું ગમક છે.)

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

सो चेव उक्कोसकालट्ठिईएसु उववण्णो जहण्णेणं तिपलिओवमट्ठिईएसु उक्कोसेण वि तिपलिओवमट्ठिईएसु उववज्जेज्जा। ***अवसेसं सत्तम गमग सरिसा वत्तव्वया भाणियव्वा।***

णवरं-परिमाणं-उक्कोसेणं संखेज्जा उववज्जेज्जा।

भवादेसेणं-दो भवग्गहणाइं,

कालादेसेणं-जहण्णेणं तिण्णि पलिओवमाइं पुव्वकोडीए अब्भहियाइं, उक्कोसेणं तिण्णि पलिओवमाइं पुव्वकोडीए अब्भहियाइं, एवइयं कालं सेवेज्जा, एवइयं कालं गतिरागतिं करेज्जा। (नवमो गमओ)

-विया. स.२४, उ. २०, सु. २९-३८

એ જ ઉત્કૃષ્ટ કાળની સ્થિતિયુક્ત (સંજ્ઞી પંચેન્દ્રિય તિર્યંચ ઉત્કૃષ્ટ કાળની સ્થિતિયુક્તોમાં) ઉત્પન્ન થાય તો તે જઘન્ય ત્રણ પલ્યોપમ અને ઉત્કૃષ્ટ પણ ત્રણ પલ્યોપમની સ્થિતિમાં ઉત્પન્ન થાય છે. ***શેષ સમગ્ર કથન સપ્તમ ગમકને અનુરૂપ સમજવું જોઈએ.***

વિશેષ - પરિમાણ-ઉત્કૃષ્ટ સંખ્યાત ઉત્પન્ન થાય છે.

ભવાદેશથી - બે ભવ ગ્રહણ કરે છે.

કાલાદેશથી - જઘન્ય પૂર્વકોટિ અધિક ત્રણ પલ્યોપમ અને ઉત્કૃષ્ટ પણ પૂર્વકોટિ અધિક ત્રણ પલ્યોપમ જેટલો કાળ વ્યતીત કરે છે અને એટલાં જ કાળ સુધી ગમનાગમન કરે છે. (આ નવમું ગમક છે.)

૫૫. पंचिंदिय तिरिक्खजोणिए उववज्जंतेसु असण्णि मणुस्साणं उववायाइ वीसं दारं परूवणं-

प. भंते! जइ मणुस्सेहिंतो उववज्जंति-किं सण्णिमणुस्सेहिंतो उववज्जंति, असण्णिमणुस्सेहिंतो उववज्जंति ?

उ. गोयमा ! सण्णिमणुस्सेहिंतो वि उववज्जंति, असण्णिमणुस्सेहिंतो वि उववज्जंति।

प. असण्णिमणुस्से णं भंते ! जे भविए पंचिंदियतिरिक्खजोणिएसु उववज्जित्तए, से णं भंते ! केवइयं कालट्ठिईएसु उववज्जेज्जा ?

उ. गोयमा ! जहण्णेणं अंतोमुहुत्तट्ठिईएसु, उक्कोसेणं पुव्वकोडिआउएसु उववज्जेज्जा।

अवसेसा लद्धी एयस्स चेव तिसु वि गमएसु जहेव पुढविक्काइएसु उववज्जमाणस्स भणिया तहा भाणियव्वा।

णवरं-उववाय ठिई संवेहो य उवउंजिऊण भाणियव्वो (पढम-बिइय-तइय गमगा) अवसेसा छ गमगा नत्थि।

-विया. स. २४, उ. २०, सु. ३९-४०

૫૫. પંચેન્દ્રિય તિર્યંચયોનિકોમાં ઉત્પન્ન થનાર અસંજ્ઞી મનુષ્યોના ઉપપાતાદિ વીસ દ્વારોનું પ્રરૂપણ :

પ્ર. ભંતે ! જો (સંજ્ઞી પંચેન્દ્રિય તિર્યંચ) મનુષ્યોથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે તો શું સંજ્ઞી મનુષ્યોથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે કે અસંજ્ઞી મનુષ્યોથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે ?

ઉ. ગૌતમ ! તેઓ સંજ્ઞી મનુષ્યોથી પણ આવીને ઉત્પન્ન થાય છે અને અસંજ્ઞી મનુષ્યોથી પણ આવીને ઉત્પન્ન થાય છે.

પ્ર. ભંતે ! અસંજ્ઞી મનુષ્ય જે પંચેન્દ્રિય તિર્યંચયોનિકમાં ઉત્પન્ન થવા યોગ્ય છે તો ભંતે ! તે કેટલા કાળ સ્થિતિયુક્તોમાં ઉત્પન્ન થાય છે ?

ઉ. ગૌતમ ! તે જઘન્ય અન્તર્મુહૂર્તની અને ઉત્કૃષ્ટ પૂર્વકોટિની સ્થિતિયુક્ત (સંજ્ઞી પંચેન્દ્રિય તિર્યંચો)માં ઉત્પન્ન થાય છે.

શેષ વર્ણન પૃથ્વીકાયિકોમાં ઉત્પન્ન થનાર અસંજ્ઞી મનુષ્યોના ગમકોને અનુસાર અહીંયા પણ (પ્રથમ) ત્રણ ગમક અને લબ્ધિનું કથન સમજવું જોઈએ.

વિશેષ - ઉપપાત સ્થિતિ અને સંવેધ ઉપયોગપૂર્વક સમજવાં જોઈએ. (આ પહેલું, બીજું, ત્રીજું ગમક છે.) શેષ છ ગમકો હોતા નથી.

૫૬. पंचिंदियतिरिक्खजोणिए उववज्जंतेसु सण्णि मणुस्साणं उववायाइ वीसं दारं परूवणं-

प. भंते ! जइ सण्णिमणुस्सेहिंतो उववज्जंति-किं संखेज्जवासाउयसण्णिमणुस्सेहिंतो उववज्जंति, असंखेज्जवासाउयसण्णिमणुस्सेहिंतो उववज्जंति ?

૫૬. પંચેન્દ્રિય તિર્યંચયોનિકોમાં ઉત્પન્ન થનાર સંજ્ઞી મનુષ્યોના ઉપપાતાદિ વીસ દ્વારોનું પ્રરૂપણ :

પ્ર. ભંતે ! જો (સંજ્ઞી પંચેન્દ્રિય તિર્યંચ) સંજ્ઞી મનુષ્યોથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે તો શું તેઓ સંખ્યાત વર્ષના આયુયુક્ત સંજ્ઞી મનુષ્યોથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે કે અસંખ્યાત વર્ષના આયુયુક્ત સંજ્ઞી મનુષ્યોથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે ?

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

उ. गोयमा ! संखेज्जवासाउय सण्णि मणुस्सेहिंतो उववज्जंति, नो असंखेज्जवासाउय सण्णि मणुस्सेहिंतो उववज्जंति ।

प. भंते ! जइ संखेज्जवासाउय सण्णि मणुस्सेहिंतो उववज्जंति-किं पज्जत्त संखेज्जवासाउयसण्णि मणुस्सेहिंतो उववज्जंति, अपज्जत्त संखेज्जवासाउय सण्णिमणुस्सेहिंतो उववज्जंति ?

उ. गोयमा ! दोहिं वि उववज्जंति ।

प. सण्णिमणुस्से णं भंते ! जे भविए पंचिंदियतिरिक्ख-जोणिएसु उववज्जित्तए, से णं भंते ! केवइयं कालट्ठिईएसु उववज्जेज्जा ?

उ. गोयमा ! जहण्णेणं अंतोमुहुत्तट्ठिईएसु, उक्कोसेणं तिपलिओवमट्ठिईएसु उववज्जेज्जा ।

प. ते णं भंते ! जीवा एगसमएणं केवइया उववज्जंति ?

उ. गोयमा ! ***लद्धी से जहा एयस्सेव सण्णिमणूस्सस्स पुढविक्काइएसु उववज्जमाणस्स पढमगमए भणिया सा चेव भाणियव्वा ।***

णवरं-कालादेसेणं जहण्णेणं दो अंतोमुहुत्ता, उक्कोसेणं तिण्णि पलिओवमाइं पुव्वकोडिपुहत्त-मब्भहियाइं, एवइयं कालं सेवेज्जा, एवइयं कालं गतिरागतिं करेज्जा । (१ पढमो गमओ)

सो चेव जहण्णकालट्ठिईएसु उववण्णो, एसा चेव पढम गमग वत्तव्वया,

णवरं-कालादेसेणं जहण्णेणं दो अंतोमुहुत्ता, उक्कोसेणं चत्तारि पुव्वकोडीओ चउहिं अंतोमुहुत्तेहिं अब्भहियाइं, एवइयं कालं सेवेज्जा, एवइयं कालं गतिरागतिं करेज्जा । (२ बिइओ गमओ)

सो चेव उक्कोसकालट्ठिईएसु उववण्णो जहण्णेणं तिपलिओवमट्ठिईएसु, उक्कोसेण वि तिपलिओ-वमट्ठिईएसु उववज्जेज्जा ।

अवसेसा सच्चेव पढम गमग वत्तव्वया ।

ઉ. ગૌતમ ! તેઓ સંખ્યાત વર્ષના આયુયુક્ત સંજ્ઞી મનુષ્યોથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે, અસંખ્યાત વર્ષના આયુયુક્ત સંજ્ઞી મનુષ્યોથી આવીને ઉત્પન્ન થતાં નથી.

પ્ર. ભંતે ! જો (સંજ્ઞી પંચેન્દ્રિય) સંખ્યાત વર્ષના આયુયુક્ત સંજ્ઞી મનુષ્યોથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે તો શું તેઓ પર્યાપ્તક સંખ્યાત વર્ષાયુષ્ક સંજ્ઞી મનુષ્યોથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે કે અપર્યાપ્તક સંખ્યાત વર્ષાયુક્ત સંજ્ઞી મનુષ્યોથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે ?

ઉ. ગૌતમ ! તેઓ બંન્નેથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે.

પ્ર. ભંતે ! સંખ્યાત વર્ષના આયુયુક્ત સંજ્ઞી મનુષ્ય જે પંચેન્દ્રિય તિર્યંચોમાં ઉત્પન્ન થવા યોગ્ય છે તો ભંતે ! તે કેટલાં કાળની સ્થિતિયુક્ત સંજ્ઞી પંચેન્દ્રિય તિર્યંચોમાં ઉત્પન્ન થાય છે ?

ઉ. ગૌતમ ! તેઓ જઘન્ય અન્તર્મુહૂર્ત અને ઉત્કૃષ્ટ ત્રણ પલ્યોપમની સ્થિતિયુક્ત સંજ્ઞી પંચેન્દ્રિય તિર્યંચોમાં ઉત્પન્ન થાય છે.

પ્ર. ભંતે ! તે (સંજ્ઞી મનુષ્ય) જીવ એક જ સમયે કેટલા ઉત્પન્ન થાય છે ?

ઉ. ગૌતમ ! ***પૃથ્વીકાયિકોમાં ઉત્પન્ન થનાર સંજ્ઞીમનુષ્યોના પ્રથમ ગમકને અનુરૂપ અહીંયા પણ લબ્ધિનું કથન સમજવું જોઈએ.***

વિશેષ - કાલાદેશથી જઘન્ય બે અન્તર્મુહૂર્ત અને ઉત્કૃષ્ટ પૂર્વકોટિ પૃથક્ત્વ (સાત કરોડપૂર્વ) અધિક ત્રણ પલ્યોપમ જેટલો કાળ વ્યતીત કરે છે અને એટલાં જ કાળ સુધી ગમનાગમન કરે છે. (આ પ્રથમ ગમક છે.)

એ જ (સંજ્ઞી મનુષ્ય) જઘન્ય કાળની સ્થિતિયુક્તોમાં ઉત્પન્ન થાય તો એનું કથન પણ આ જ પ્રકારે પ્રથમ ગમકને સમાન છે.

વિશેષ - કાલાદેશથી જઘન્ય બે અન્તર્મુહૂર્ત અને ઉત્કૃષ્ટ ચાર અન્તર્મુહૂર્ત અધિક ચાર પૂર્વકોટિ વર્ષ જેટલો કાળ વ્યતીત કરે છે અને એટલાં જ કાળ સુધી ગમનાગમન કરે છે. (આ બીજું ગમક છે.)

એ જ (સંજ્ઞી મનુષ્ય) ઉત્કૃષ્ટ કાળની સ્થિતિયુક્ત સંજ્ઞી પંચેન્દ્રિય તિર્યંચોમાં ઉત્પન્ન થાય તો તે જઘન્ય ત્રણ પલ્યોપમની સ્થિતિયુક્તોમાં અને ઉત્કૃષ્ટ પણ ત્રણ પલ્યોપમની સ્થિતિયુક્તોમાં ઉત્પન્ન થાય છે.

શેષ કથન પ્રથમ ગમકને અનુરૂપ સમજવું જોઈએ.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

णवरं-ओगाहणा-जहण्णेणं अंगुलपुहत्तं, उक्कोसेणं पंच धणुसयाइं ।

ठिई-जहण्णेणं मासपुहत्तं, उक्कोसेणं पुव्वकोडी ।

एवं अणुबंधो वि ।

भवादेसेणं-दो भवग्गहणाइं,

कालादेसेणं-जहण्णेणं तिण्णि पलिओवमाइं मासपुहत्तमब्भहियाइं, उक्कोसेणं तिण्णि पलिओवमाइं पुव्वकोडीए अब्भहियाइं, एवइयं कालं सेवेज्जा, एवइयं कालं गतिरागतिं करेज्जा। (३ तइओ गमओ)

सो चेव अप्पणा जहण्णकालट्ठिईओ जाओ, जहा एयस्स चेव पुढविकाइएसु उववज्जमाणस्स मज्झिमेसु तिसु गमएसु वत्तव्वया भणिया इह वि निरवसेसा भाणियव्वा ।

णवरं-उववाय ठिई संवेहं च उवउंजिऊण भाणियव्वं। (४-६ चउत्थ-पंचम-छट्ठ गमा)

सो चेव अप्पणा उक्कोसकालट्ठिईओ जाओ, सच्चेव पढमगमग वत्तव्वया,

णवरं-ओगाहणा जहण्णेणं पंच धणुसयाइं,

उक्कोसेण वि पंच धणुसयाइं ।

ठिई अणुबंधो जहण्णेणं पुव्वकोडी, उक्कोसेण वि पुव्वकोडी ।

कालादेसेणं जहण्णेणं पुव्वकोडी अंतोमुहुत्तमब्भहिया, उक्कोसेणं तिण्णि पलिओवमाइं पुव्वकोडिपुहत्त-मब्भहियाइं, एवइयं कालं सेवेज्जा, एवइयं कालं गतिरागतिं करेज्जा । (७ सत्तमो गमओ)

सो चेव जहण्णकालट्ठिईएसु उववण्णो, एसा चेव सत्तम गमग सरिसा वत्तव्वया ।

णवरं-कालादेसेणं जहण्णेणं पुव्वकोडी अंतोमुहुत्त-मब्भहिया, उक्कोसेणं चत्तारि पुव्वकोडीओ चउहिं अंतोमुहुत्तेहिं अब्भहियाइं, एवइयं कालं सेवेज्जा, एवइयं कालं गतिरागतिं करेज्जा। (८ अट्ठमो गमओ)

વિશેષ - અવગાહના - જઘન્ય આંગળ પૃથક્ત્વ અને ઉત્કૃષ્ટ પાંચસો ધનુષનું હોય છે.

સ્થિતિ - જઘન્ય માસ પૃથક્ત્વ (અનેક માસ) અને ઉત્કૃષ્ટ પૂર્વકોટિનું હોય છે.

આ જ પ્રકારે અનુબંધ પણ સ્થિતિને અનુરૂપ હોય છે.

ભવાદેશથી - બે ભવ ગ્રહણ કરે છે.

કાલાદેશથી - જઘન્ય માસ પૃથક્ત્વ અધિક ત્રણ પલ્યોપમ અને ઉત્કૃષ્ટ પૂર્વકોટિ અધિક ત્રણ પલ્યોપમ જેટલો કાળ વ્યતીત કરે છે અને એટલાં જ કાળ સુધી ગમનાગમન કરે છે. (આ ત્રીજું ગમક છે.)

એ જ (સંજ્ઞી મનુષ્ય) સ્વયં જઘન્યકાળની સ્થિતિયુક્ત હોય અને સંજ્ઞી પંચેન્દ્રિય તિર્યંચોમાં ઉત્પન્ન હોય તો જે પ્રકારે પૃથ્વીકાયમાં ઉત્પન્ન થનાર મનુષ્યોના મધ્યના ત્રણ ગમક (૪-૫-૬) કહેવામાં આવ્યા છે તે જ પ્રકારે અહીંયા પણ મધ્યના ત્રણ ગમકનું સંપૂર્ણ કથન કરવું જોઈએ.

વિશેષ - ઉપપાત, સ્થિતિ અને સંવેધ ઉપયોગપૂર્વક સમજવો જોઈએ. (આ ચોથું, પાંચમું, છઠ્ઠું ગમક છે.)

એ જ (સંજ્ઞી મનુષ્ય) સ્વયં ઉત્કૃષ્ટ કાળની સ્થિતિયુક્ત હોય અને સંજ્ઞી પંચેન્દ્રિય તિર્યંચમાં ઉત્પન્ન હોય તો એને માટે પ્રથમ ગમકને અનુરૂપ કથન સમજવું જોઈએ.

વિશેષ-શરીરની અવગાહના જઘન્ય પાંચસો ધનુષ અને

ઉત્કૃષ્ટ પણ પાંચસો ધનુષની હોય છે.

સ્થિતિ અને અનુબંધ જઘન્ય પૂર્વકોટિ વર્ષ અને ઉત્કૃષ્ટ પણ પૂર્વકોટિ વર્ષ છે.

કાલાદેશથી જઘન્ય અન્તર્મુહૂર્ત અધિક પૂર્વકોટિ વર્ષ, ઉત્કૃષ્ટ પૂર્વકોટિ પૃથક્ત્વ (સાત કરોડપૂર્વ) અધિક ત્રણ પલ્યોપમ જેટલો કાળ વ્યતીત કરે છે અને એટલાં જ કાળ સુધી ગમનાગમન કરે છે. (આ સાતમું ગમક છે.)

એ જ (સંજ્ઞી મનુષ્ય) જઘન્યકાળની સ્થિતિયુક્તોમાં ઉત્પન્ન થાય તો એનું કથન પણ આ જ પ્રકારે સાતમા ગમકને અનુરૂપ સમજવું જોઈએ.

વિશેષ - કાલાદેશથી જઘન્ય અન્તર્મુહૂર્ત અધિક પૂર્વકોટિ વર્ષ અને ઉત્કૃષ્ટ ચાર અન્તર્મુહૂર્ત અધિક ચાર પૂર્વકોટિ વર્ષ જેટલો કાળ વ્યતીત કરે છે અને એટલાં જ કાળ સુધી ગમનાગમન કરે છે. (આ આઠમું ગમક છે.)

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

सो चेव उक्कोसकालट्ठिईएसु उववण्णो जहण्णेणं तिण्णि पलिओवमाइं, उक्कोसेण वि तिण्णि पलिओवमाइं।

एसा चेव सत्तमगमग सरिसा वत्तव्वया।

णवरं-भवादेसेणं-दो भवग्गहणाइं।

कालादेसेणं-जहण्णेणं तिण्णि पलिओवमाइं पुव्वकोडीए अब्भहियाइं, उक्कोसेण वि तिण्णि पलिओवमाइं पुव्वकोडीए अब्भहियाइं, एवइयं कालं सेवेज्जा, एवइयं कालं गतिरागतिं करेज्जा। (९ नवमो गमओ)

-विया. स. २४, उ. २०, सु. ४१-५०

जो સંજ્ઞી મનુષ્ય ઉત્કૃષ્ટ કાળની સ્થિતિયુક્ત સંજ્ઞી પંચેન્દ્રિય તિર્યંચોમાં ઉત્પન્ન થાય છે તો તે જઘન્ય ત્રણ પલ્યોપમની સ્થિતિયુક્તોમાં અને ઉત્કૃષ્ટ પણ ત્રણ પલ્યોપમની સ્થિતિયુક્તોમાં ઉત્પન્ન થાય છે.

એનું સાતમા ગમકને અનુરૂપ સમગ્ર કથન સમજવું જોઈએ.

વિશેષ - ભવાદેશથી - બે ભવ ગ્રહણ કરે છે.

કાલાદેશથી - જઘન્ય પૂર્વકોટિ અધિક ત્રણ પલ્યોપમ અને ઉત્કૃષ્ટ પણ પૂર્વકોટિ અધિક ત્રણ પલ્યોપમ જેટલો કાળ વ્યતીત કરે છે અને એટલાં જ કાળ સુધી ગમનાગમન કરે છે. (આ નવમું ગમક છે.)

५७. पंचिंदिय तिरिक्खजोणिए उववज्जंतेसु भवणवासि देवाणं उववायाइ वीसं दारं परूवणं-

प. भंते ! जइ देवेहिंतो उववज्जंति-किं भवणवासि-देवेहिंतो उववज्जंति **-जाव-** वेमाणियदेवेहिंतो उववज्जंति ?

उ. गोयमा ! भवणवासिदेवेहिंतो वि उववज्जंति **-जाव-** वेमाणियदेवेहिंतो वि उववज्जंति।

प. भंते ! जइ भवणवासिदेवेहिंतो उववज्जंति-किं असुरकुमार भवणवासिदेवेहिंतो उववज्जंति **-जाव-** थणियकुमार भवणवासिदेवेहिंतो उववज्जंति ?

उ. गोयमा ! असुरकुमार **-जाव-** थणियकुमारभव-णवासि देवेहिंतो उववज्जंति।

प. असुरकुमारे णं भंते ! जे भविए पंचिंदियतिरिक्ख-जोणिएसु उववज्जित्तए से णं भंते ! केवइयं काल-ट्ठिईएसु उववज्जेज्जा ?

उ. गोयमा ! जहण्णेणं अंतोमुहुत्तट्ठिईएसु, उक्कोसेणं पुव्वकोडी आउएसु उववज्जेज्जा।

असुरकुमाराणं लद्धी नवसु वि गमएसु जहा एयस्स पुढविकाइएसु उववज्जमाणस्स भणिया।

૫૭. પંચેન્દ્રિય તિર્યંચયોનિકોમાં ઉત્પન્ન થનાર ભવનવાસી દેવોના ઉપપાતાદિ વીસ દ્વારોનું પ્રરૂપણ :

પ્ર. ભંતે ! જો (સંજ્ઞી પંચેન્દ્રિય તિર્યંચયોનિક) દેવોથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે તો શું તેઓ ભવનવાસી દેવોથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે **-યાવત્-** વૈમાનિક દેવોથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે ?

ઉ. ગૌતમ ! તેઓ ભવનવાસી દેવોથી પણ આવીને ઉત્પન્ન થાય છે **-યાવત્-** વૈમાનિક દેવોથી પણ આવીને ઉત્પન્ન થાય છે.

પ્ર. ભંતે ! જો (સંજ્ઞી પંચેન્દ્રિય તિર્યંચ) ભવનવાસી દેવોથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે તો શું તેઓ અસુરકુમાર ભવનવાસી દેવોથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે **-યાવત્-** સ્તનિતકુમાર ભવનવાસી દેવોથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે ?

ઉ. ગૌતમ ! તેઓ અસુરકુમાર **-યાવત્-** સ્તનિતકુમાર ભવનવાસી દેવોથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે.

પ્ર. ભંતે ! અસુરકુમાર જે પંચેન્દ્રિય તિર્યંચયોનિકોમાં ઉત્પન્ન થવા યોગ્ય છે તો ભંતે ! તે કેટલા કાળની સ્થિતિયુક્ત પંચેન્દ્રિય તિર્યંચોમાં ઉત્પન્ન થાય છે ?

ઉ. ગૌતમ ! તે જઘન્ય અન્તર્મુહૂર્તની સ્થિતિયુક્ત અને ઉત્કૃષ્ટ પૂર્વકોટિની સ્થિતિયુક્ત પંચેન્દ્રિય તિર્યંચોમાં ઉત્પન્ન થાય છે.

એના નવેય ગમકોમાં જેવી રીતે પૃથ્વીકાયિકોમાં ઉત્પન્ન થનાર અસુરકુમારોને માટે કથન કર્યું છે તેવું જ સમગ્ર કથન અહીંયા પણ સમજી લેવું જોઈએ.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

णवरं-भवादेसेणं जहण्णेणं दोण्णि भवग्गहणाइं, उक्कोसेणं अट्ठ भवग्गहणाइं।

उववाय ठिई संवेहं च सव्वत्थ उवउंजिऊण जाणेज्जा। (१-९)

नागकुमाराणं -जाव- थणियकुमाराणं एसा चेव वत्तव्वया।

णवरं-ठिई संवेहं च उवउंजिऊण जाणेज्जा (१-९)

-विया. स. २४, उ. २०, सु. ५१-५५

विशेष - ભવાદેશથી જઘન્ય બે ભવ અને ઉત્કૃષ્ટ આઠ ભવ ગ્રહણ કરે છે.

ઉપપાત, સ્થિતિ અને સંવેધ સર્વત્ર ઉપયોગપૂર્વક સમજવો જોઈએ. (૧-૯)

નાગકુમારોનું -યાવત્- સ્તનિતકુમારોનું કથન પણ આ જ પ્રકારે સમજવું જોઈએ.

વિશેષ - સ્થિતિ અને સંવેધ ઉપયોગપૂર્વક સમજવો જોઈએ. (૧-૯)

५८. पंचिंदियतिरिक्खजोणिए उववज्जंतेसु वाणमंतर देवाणं उववायाइ वीसं दारं परूवणं-

प. भंते ! जइ वाणमंतर देवेहिंतो उववज्जंति-किं पिसाय वाणमंतर देवेहिंतो उववज्जंति **-जाव-** गंधव्व वाणमंतर देवेहिंतो उववज्जंति ?

उ. गोयमा ! पिसाय वाणमंतर देवेहिंतो वि उववज्जंति **-जाव-** गंधव्व वाणमंतर देवेहिंतो वि उववज्जंति।

प. वाणमंतरे णं भंते ! जे भविए पंचिंदियतिरिक्ख जोणिएसु उववज्जित्तए, से णं भंते ! केवइयं कालट्ठिईएसु उववज्जेज्जा ?

उ. गोयमा ! ***असुरकुमाराणं सरिसा सव्वा वत्तव्वया भाणियव्वा।***

णवरं-ठिई संवेहं च उवउंजिऊण जाणेज्जा (१-९)

- विया. स. २४, उ. २०, सु. ५६-५७

५८. પંચેન્દ્રિય તિર્યંચોમાં ઉત્પન્ન થનાર વાણવ્યન્તર દેવોના ઉપપાતાદિ વીસ દ્વારોનું પ્રરૂપણ :

પ્ર. ભંતે ! જો (સંજ્ઞી પંચેન્દ્રિય તિર્યંચ) વાણવ્યન્તર દેવોથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે તો શું તેઓ પિશાચ વાણવ્યન્તર દેવોથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે **-યાવત્-** ગંધર્વ વાણવ્યન્તર દેવોથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે ?

ઉ. ગૌતમ ! તેઓ પિશાચ વાણવ્યન્તર દેવોથી પણ આવીને ઉત્પન્ન થાય છે **-યાવત્-** ગંધર્વ વાણવ્યન્તર દેવોથી પણ આવીને ઉત્પન્ન થાય છે.

પ્ર. ભંતે ! વાણવ્યન્તર દેવ જે પંચેન્દ્રિય તિર્યંચયોનિકોમાં ઉત્પન્ન થવા યોગ્ય છે તો ભંતે ! તે કેટલા કાળની સ્થિતિયુક્ત પંચેન્દ્રિય તિર્યંચોમાં ઉત્પન્ન થાય છે ?

ઉ. ગૌતમ ! ***અસુરકુમારોને અનુરૂપ સમગ્ર કથન સમજવું જોઈએ.***

વિશેષ - સ્થિતિ અને સંવેધ ઉપયોગપૂર્વક સમજવો જોઈએ.

५९. पंचिंदियतिरिक्खजोणिए उववज्जंतेसु जोइसिय देवाणं उववायाइ वीसं दारं परूवणं-

प. भंते ! जइ जोइसिय देवेहिंतो उववज्जंति-किं चंदविमाण जोइसिय देवेहिंतो उववज्जंति **-जाव-** ताराविमाण जोइसिय देवेहिंतो उववज्जंति ?

उ. गोयमा ! चंदविमाण जोइसिय देवेहिंतो वि उववज्जंति **-जाव-** ताराविमाण जोइसिय देवेहिंतो वि उववज्जंति।

प. जोइसिए णं भंते ! जे भविए पंचिंदियतिरिक्खजोणिएसु उववज्जित्तए से णं भंते ! केवइयं कालट्ठिईएसु उववज्जेज्जा ?

५९. પંચેન્દ્રિય તિર્યંચયોનિકોમાં ઉત્પન્ન થનાર જ્યોતિષ્ક દેવોના ઉપપાતાદિ વીસ દ્વારોનું પ્રરૂપણ :

પ્ર. ભંતે ! જો (સંજ્ઞી પંચેન્દ્રિય તિર્યંચ) જ્યોતિષ્ક દેવોથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે તો શું ચન્દ્રવિમાન જ્યોતિષ્ક દેવોથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે **-યાવત્-** તારાવિમાન જ્યોતિષ્ક દેવોથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે.

ઉ. ગૌતમ ! ચન્દ્રવિમાન જ્યોતિષ્ક દેવોથી પણ આવીને ઉત્પન્ન થાય છે **-યાવત્-** તારાવિમાન જ્યોતિષ્ક દેવોથી પણ આવીને ઉત્પન્ન થાય છે.

પ્ર. ભંતે ! જ્યોતિષ્ક દેવ જે પંચેન્દ્રિય તિર્યંચયોનિકોમાં ઉત્પન્ન થવા યોગ્ય છે તો ભંતે ! તે કેટલા કાળની સ્થિતિયુક્ત પંચેન્દ્રિય તિર્યંચોમાં ઉત્પન્ન થાય છે ?

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

उ. गोयमा ! ***जहा एयस्स चेव पुढविकाइएसु उववज्जमाणस्स वत्तव्वया भणिया सा चेव सव्वा भाणियव्वा ।***

णवरं-भवादेसेणं जहण्णेणं दो भवग्गहणाइं, उक्कोसेणं अट्ठ भवग्गहणाइं ।

कालादेसेणं जहण्णेणं अट्ठभागपलिओवमं अंतोमुहुत्तमब्भहियं, उक्कोसेणं चउहिं पलिओवमाइं चउहिं पुव्वकोडीहिं, चउहिं य वाससयसहस्सेहिं अब्भहियाइं, एवइयं कालं सेवेज्जा, एवइयं कालं गतिरागतिं करेज्जा ।

एवं नवसु वि गमएसु भाणियव्वा ।

णवरं-ठिई संवेहं च उवउंजिऊण जाणेज्जा (१-९)

-विया. स. २४, उ. २०, सु. ५८-६०

६०. वेमाणिय देवे पडुच्च पंचिंदियतिरिक्खजोणिए उववाय परूवणं-

प. भंते ! जइ वेमाणियदेवेहिंतो उववज्जंति-किं कप्पोवगवेमाणियदेवेहिंतो उववज्जंति, कप्पातीय वेमाणियदेवेहिंतो उववज्जंति ?

उ. गोयमा ! कप्पोवगवेमाणिय देवेहिंतो उववज्जंति, नो कप्पातीयवेमाणिय देवेहिंतो उववज्जंति ।

प. भंते ! जइ कप्पोवग वेमाणिय देवेहिंतो उववज्जंति-किं सोहम्मकप्पोवग वेमाणिय देवेहिंतो उववज्जंति **-जाव-** अच्चुय कप्पोवग वेमाणिय देवेहिंतो उववज्जंति ?

उ. गोयमा ! सोहम्मकप्पोवग वेमाणियदेवेहिंतो वि उववज्जंति **-जाव-** सहस्सारकप्पोवग वेमाणिय-देवेहिंतो वि उववज्जंति, नो आणय **-जाव-** नो अच्चुयकप्पोवगवेमाणिय देवेहिंतो उववज्जंति ।

-विया. स. २४, उ. २०, सु. ६१-६२

६१. पंचिंदियतिरिक्खजोणिएसु उववज्जंतेसु सहस्सारपज्जंत कप्पोवग वेमाणिय देवेसाणं उववायाइ वीसं दारं परूवणं-

प. सोहम्मदेवेणं भंते ! जे भविए पंचिंदियतिरिक्ख जोणिएसु उववज्जित्तए, से णं भंते ! केवइयं कालट्ठिईएसु उववज्जेज्जा ?

ઉ. ગૌતમ ! ***પૃથ્વીકાયિકોમાં ઉત્પન્ન થનાર જ્યોતિષ્ક દેવોના કથનના અનુસાર જ સમગ્ર કથન સમજવું જોઈએ.***

વિશેષ - ભવાદેશથી જઘન્ય બે ભવ અને ઉત્કૃષ્ટ આઠ ભવ ગ્રહણ કરે છે.

કાલાદેશથી જઘન્ય અન્તર્મુહૂર્ત અધિક પલ્યોપમનો આઠમો ભાગ અને ઉત્કૃષ્ટ ચાર પૂર્વકોટિ અને ચાર લાખ વર્ષ અધિક ચાર પલ્યોપમ જેટલો કાળ વ્યતીત કરે છે અને એટલા જ કાળસુધી ગમનાગમન કરે છે.

આ જ પ્રકારે નવેય ગમકો વિષયક સમજવું જોઈએ.

વિશેષ - સ્થિતિ અને સંવેધ ઉપયોગપૂર્વક સમજવો જોઈએ.

૬૦. વૈમાનિક દેવોની અપેક્ષાએ પંચેન્દ્રિય તિર્યંચયોનિકોના ઉપપાતનું પ્રરૂપણ :

પ્ર. ભંતે ! જો (સંજ્ઞી પંચેન્દ્રિય તિર્યંચ) વૈમાનિક દેવોથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે તો શું તેઓ કલ્પોપપન્ન વૈમાનિક દેવોથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે કે કલ્પાતીત વૈમાનિક દેવોથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે ?

ઉ. ગૌતમ ! તેઓ કલ્પોપપન્ન વૈમાનિક દેવોથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે, કલ્પાતીત વૈમાનિક દેવોથી આવીને ઉત્પન્ન થતાં નથી.

પ્ર. ભંતે ! જો તેઓ કલ્પોપપન્ન વૈમાનિક દેવોથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે તો શું સૌધર્મ કલ્પોપપન્ન વૈમાનિક દેવોથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે **-યાવત્-** અચ્યુતકલ્પોપપન્ન વૈમાનિક દેવોથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે ?

ઉ. ગૌતમ ! તેઓ સૌધર્મ કલ્પોપપન્ન વૈમાનિક દેવોથી પણ આવીને ઉત્પન્ન થાય છે **-યાવત્-** સહસ્ત્રાર કલ્પોપપન્ન વૈમાનિક દેવોથી પણ આવીને ઉત્પન્ન થાય છે, પરંતુ આનત **-યાવત્-** અચ્યુત કલ્પોપપન્ન વૈમાનિક દેવોથી આવીને ઉત્પન્ન થતાં નથી.

૬૧. પંચેન્દ્રિય તિર્યંચયોનિકોમાં ઉત્પન્ન થનાર સહસ્ત્રાર પર્યંત કલ્પોપપન્ન વૈમાનિક દેવોના ઉપપાતાદિ વીસ દ્વારોનું પ્રરૂપણ :

પ્ર. ભંતે ! સૌધર્મ દેવ જે પંચેન્દ્રિય તિર્યંચયોનિકોમાં ઉત્પન્ન થવા યોગ્ય છે તો ભંતે ! તે કેટલા કાળની સ્થિતિયુક્તોમાં ઉત્પન્ન થાય છે ?

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

उ. गोयमा ! जहण्णेणं अंतोमुहुत्तट्ठिइएसु, उक्कोसेणं पुव्वकोडी आउएसु उववज्जंति ।

सेसं जहेव पुढविकाइयउद्देसे नवसु वि गमएसु लद्धी भणिया तहेव भाणियव्वा ।

णवरं-नवसु वि गमएसु जहण्णेणं दो भवग्गहणाइं उक्कोसेणं अट्ठभवग्गहणाइं ।

ठिई कालादेसे च उवउंजिऊण जाणेज्जा ।

एवं ईसाणदेवे वि ।

एएणं कमेणं अवसेसा वि -जाव- सहस्सारदेवा वि उववाएयव्वा ।

णवरं-ओगाहणा जहा ओगाहणसंठाणे,

लेस्सा सणंकुमार-माहिंद-बंभलोएसु एगा पम्हलेस्सा ।

सेसाणं एगा सुक्कलेस्सा ।

वेदे-नो इत्थिवेदगा, पुरिसवेदगा, नो नपुंसगवेदगा ।

आउ, अणुबंधो कायसंवेहं च उवउंजिऊण जाणेज्जा ।

-विया. स. २४, उ. २०, सु. ६३-६५

૬૩. ગૌતમ ! તે જઘન્ય અન્તર્મુહૂર્તની અને ઉત્કૃષ્ટ પૂર્વકોટિની સ્થિતિયુક્તોમાં ઉત્પન્ન થાય છે.

શેષ બધાય નવેય ગમકોનું કથન પૃથ્વીકાયિક ઉદ્દેશકમાં દર્શાવેલ લબ્ધિને અનુસાર સમજવું જોઈએ.

વિશેષ - નવેય ગમકોમાં (સંવેધ) ભવાદેશથી જઘન્ય બે ભવ અને ઉત્કૃષ્ટ આઠ ભવ ગ્રહણ કરે છે.

સ્થિતિ અને કાલાદેશ ઉપયોગપૂર્વક સમજવું જોઈએ.

ઈશાનદેવનું વર્ણન પણ આ જ પ્રકારે છે.

એ જ ક્રમથી સહસ્ત્રારકલ્પ પર્યંતના દેવોના ઉપપાત વગેરેનું સમગ્ર કથન સમજવું જોઈએ.

વિશેષ - અવગાહના (પ્રજ્ઞાપના સૂત્રના એકવીસમા) અવગાહના સંસ્થાન પદને અનુસાર સર્વ દેવોની જુદી-જુદી સમજવી જોઈએ.

લેશ્યા - સનત્કુમાર, માહેન્દ્ર અને બ્રહ્મલોકમાં એક પદ્મલેશ્યા છે.

શેષ - (લાન્તક, મહાશુક્ર અને સહસ્ત્રાર દેવલોકો)માં એક શુક્લલેશ્યા છે.

વેદ - આ સ્ત્રીવેદી અને નપુંસકવેદી નથી હોતા માત્ર પુરુષવેદી હોય છે.

આયુ, સ્થિતિ અને કાયસંવેધ ઉપયોગપૂર્વક સમજવો જોઈએ.

६२. णेरइयं पडुच्च मणुस्स उववाय परूवणं-

૬૨. નૈરયિકોની અપેક્ષાએ મનુષ્યોમાં ઉપપાતનું પ્રરૂપણ :

प. मणुस्सा णं भंते ! कओहिंतो उववज्जंति-किं नेरइएहिंतो उववज्जंति **-जाव-** देवेहिंतो उववज्जंति ?

પ્ર. ભંતે ! મનુષ્ય કયાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે ? શું તેઓ નૈરયિકોથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે **-યાવત્-** દેવોથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે ?

उ. गोयमा ! णेरइएहिंतो वि उववज्जंति **-जाव-** देवेहिंतो वि उववज्जंति ।

ઉ. ગૌતમ ! નૈરયિકોથી પણ આવીને ઉત્પન્ન થાય છે **-યાવત્-** દેવોથી પણ આવીને ઉત્પન્ન થાય છે ?

प. भंते ! जइ नेरइएहिंतो उववज्जंति-किं रयणप्पभा-पुढविनेरइएहिंतो उववज्जंति **-जाव-** अहेसत्तम पुढवि नेरइएहिंतो उववज्जंति ?

પ્ર. ભંતે ! જો નૈરયિકોથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે તો શું રત્નપ્રભા પૃથ્વીના નૈરયિકોથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે **-યાવત્-** અધઃસપ્તમ પૃથ્વીના નૈરયિકોથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે ?

उ. गोयमा ! रयणप्पभापुढविनेरइएहिंतो वि उववज्जंति **-जाव-** तमापुढविनेरइएहिंतो वि उववज्जंति, नो अहेसत्तमपुढविनेरइएहिंतो उववज्जंति ।

-विया. स. २४, उ. २१, सु. १

ઉ. ગૌતમ ! રત્નપ્રભા પૃથ્વીના નૈરયિકોથી પણ આવીને ઉત્પન્ન થાય છે **-યાવત્-** તમઃ પ્રભાપૃથ્વીના નૈરયિકોથી પણ આવીને ઉત્પન્ન થાય છે પરંતુ અધઃસપ્તમ પૃથ્વીના નૈરયિકોથી આવીને ઉત્પન્ન થતા નથી.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

૬૩. મણુસ્સેસુ उववज्जंतेसु रयणप्पभाइ तमापुढवि पज्जंत नेरइयाणं उववायाइ वीसं दारं परूवणं-

૫૩. **મનુષ્યોમાં ઉત્પન્ન થનાર રત્નપ્રભાથી તમઃપ્રભા પૃથ્વીપર્યંત નૈરયિકોના ઉપપાતાદિ વીસ દ્વારોનું પ્રરૂપણ :**

प. रयणप्पभापुढविनेरइए णं भंते ! जे भविए मणुस्सेसु उववज्जित्तए, से णं भंते ! केवइयं कालट्ठिईएसु उववज्जेज्जा ?

પ્ર. ભંતે ! રત્નપ્રભા પૃથ્વીના નૈરયિક જે મનુષ્યોમાં ઉત્પન્ન થવા યોગ્ય છે તો ભંતે ! તે કેટલા કાળની સ્થિતિયુક્ત મનુષ્યોમાં ઉત્પન્ન થાય છે ?

उ. गोयमा ! जहण्णेणं मासपुहत्तट्ठिईएसु, उक्कोसेणं पुव्वकोडिआउएसु ।

ઉ. ગૌતમ ! તે જઘન્ય માસ પૃથક્ત્વ અને ઉત્કૃષ્ટ પૂર્વકોટિવર્ષની સ્થિતિયુક્ત મનુષ્યોમાં ઉત્પન્ન થાય છે.

अवसेसा वत्तव्वया जहा पंचिंदियतिरिक्खजोणिएसु उववज्जंतस्स रयणप्पभापुढवि णेरइयस्स तहेव जाणेज्जा ।

શેષ કથન પંચેન્દ્રિય તિર્યંચયોનિકમાં ઉત્પન્ન થનાર રત્નપ્રભા પૃથ્વીના નૈરયિકોને અનુરૂપ સમજવું જોઈએ.

णवरं-परिमाणे जहण्णेणं एक्को वा, दो वा, तिण्णि वा, उक्कोसेणं संखेज्जा उववज्जंति । (पढमो गमो)

વિશેષ - પરિમાણમાં તેઓ જઘન્ય એક બે કે ત્રણ અને ઉત્કૃષ્ટ સંખ્યાત ઉત્પન્ન થાય છે. (આ પ્રથમ ગમક છે.)

एवं णवसु वि गमएसु वत्तव्वया भाणियव्वा ।

આ જ પ્રકારે નવેય ગમકોનું કથન સમજવું જોઈએ.

णवरं-ठिई संवेहं च उवउंजिऊण भाणियव्वा ।

વિશેષ - સ્થિતિ અને સંવેધ ઉપયોગપૂર્વક કહેવું જોઈએ.

अंतोमुहुत्तट्ठाणे सव्वत्थ मासपुहुत्ता भाणियव्वा । (१-९)

અન્તર્મુહૂર્તના સ્થાને સર્વત્ર માસ પૃથક્ત્વ સમજવું જોઈએ. (૧-૯)

जहा रयणप्पभाए तहा सक्करप्पभाए वि वत्तव्वया ।

જેવી રીતે રત્નપ્રભાનું કથન કરવામાં આવ્યું છે તેવી જ રીતે શર્કરાપ્રભાનું પણ સમજવું જોઈએ.

णवरं-जहण्णेणं वासपुहत्तट्ठिईएसु, उक्कोसेणं पुव्वकोडी आउएसु मणुस्सेसु उववज्जेज्जा ।

વિશેષ - તે જઘન્ય વર્ષ પૃથક્ત્વની તથા ઉત્કૃષ્ટ પૂર્વકોટિવર્ષની સ્થિતિયુક્ત મનુષ્યોમાં ઉત્પન્ન થાય છે.

ओगाहणा-लेस्सा-नाण-ट्ठिई-अणुबंध-संवेह-नाणत्तं च जाणेज्जा जहेव तिरिक्खजोणियउद्देसए ।

અવગાહના, લેશ્યા, જ્ઞાન, સ્થિતિ, અનુબંધ અને સંવેધની વિશેષતાઓ તિર્યંચયોનિક ઉદ્દેશકમાં દર્શાવ્યાનુસાર સમજવી જોઈએ.

एवं कमेण -जाव- तमापुढविनेरइए ।

આ જ પ્રકારે આ જ ક્રમથી તમઃપ્રભા પૃથ્વીના નૈરયિકો પર્યંત કથન સમજવું જોઈએ.

-विया. २४, उ. २१, सु. २-४

૬૪. મણુસ્સેસુ उववज्जंतेसु तिरिक्खजोणिय मणुस्साणं उववायाइ वीसं दारं परूवणं-

૫૪. **મનુષ્યોમાં ઉત્પન્ન થનાર તિર્યંચયોનિકો અને મનુષ્યોના ઉપપાતાદિ વીસ દ્વારોનું પ્રરૂપણ :**

प. भंते ! जइ तिरिक्खजोणिएहिंतो उववज्जंति-किं एगिंदियतिरिक्खजोणिएहिंतो उववज्जंति **-जाव-** पंचिंदियतिरिक्खजोणिएहिंतो उववज्जंति ?

પ્ર. ભંતે ! જો (મનુષ્ય) તિર્યંચયોનિકોથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે તો શું તેઓ એકેન્દ્રિય તિર્યંચ-યોનિકોથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે **-યાવત્-** પંચેન્દ્રિય તિર્યંચયોનિકોથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે ?

उ. गोयमा ! एगिंदियतिरिक्खजोणिएहिंतो ***भेदो जहा पंचिंदियतिरिक्खजोणियउद्देसए ।***

ઉ. ગૌતમ ! તેઓ એકેન્દ્રિય તિર્યંચયોનિકોથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે ***ઈત્યાદિ ભેદોનું કથન પંચેન્દ્રિય તિર્યંચ ઉદ્દેશકમાં દર્શાવ્યાનુસાર સમજવું જોઈએ.***

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

णवरं-तेउ-वाऊ पडिसेहेयव्वा ।

વિશેષ - અહીંયા તેજસ્કાય અને વાયુકાયનો ગ્રહણ નિષેધ કરવો જોઈએ. (તેઓ બંને મનુષ્યોમાં ઉત્પન્ન થતાં નથી)

प. पुढविकाइए णं भंते ! जे भविए मणुस्सेसु उववज्जित्तए, से णं भंते ! केवइयं कालट्ठिईएसु उववज्जेज्जा ?

પ્ર. ભંતે ! જો પૃથ્વીકાયિક મનુષ્યોમાં ઉત્પન્ન થવા યોગ્ય છે તો ભંતે ! તે કેટલા કાળની સ્થિતિયુક્ત મનુષ્યોમાં ઉત્પન્ન થાય છે ?

उ. गोयमा ! जहण्णेणं अंतोमुहुत्तट्ठिईएसु, उक्कोसेणं पुव्वकोडी आउएसु उववज्जेज्जा ।

ઉ. ગૌતમ ! તે જઘન્ય અન્તર્મુહૂર્તની અને ઉત્કૃષ્ટ પૂર્વકોટિ વર્ષની સ્થિતિયુક્ત મનુષ્યોમાં ઉત્પન્ન થાય છે.

प. ते णं भंते ! जीवा एगसमएणं केवइया उववज्जंति ?

પ્ર. ભંતે ! તે જીવો એક જ સમયે કેટલા ઉત્પન્ન થાય છે ?

उ. गोयमा ! ***जहेव पंचिंदियतिरिक्खजोणिएसु उववज्जमाणस्स पुढविक्काइयस्स वत्तव्वया सा चेव इह वि उववज्जमाणस्स भाणियव्वं नवसु वि गमएसु ।***

ઉ. ગૌતમ ! ***જેવું પંચેન્દ્રિય તિર્યંચયોનિકોમાં ઉત્પન્ન થનાર પૃથ્વીકાયિકનું કથન છે તેવું જ અહીંયા મનુષ્યોમાં ઉત્પન્ન થનાર પૃથ્વીકાયિકનું પણ વર્ણન નવેય ગમકોમાં કરવું જોઈએ.***

णवरं-तइय-छट्ठ-नवमेसु गमएसु परिमाणं जहण्णेणं एक्को वा, दो वा, तिण्णि वा, उक्कोसेणं संखेज्जा उववज्जंति ।

વિશેષ - ત્રીજા, છઠ્ઠા અને નવમા ગમકમાં પરિમાણ જઘન્ય એક, બે કે ત્રણ અને ઉત્કૃષ્ટ સંખ્યાત ઉત્પન્ન થાય છે એમ સમજવું જોઈએ.

जाहे अप्पणा जहण्णकालट्ठिईओ भवइ ताहे पढमगमए (चउत्थ गमए) अज्झवसाणा पसत्था वि, अप्पसत्था वि ।

જ્યારે તે પોતાની જઘન્યકાળની સ્થિતિમાં હોય ત્યારે (મધ્યના ત્રણ ગમકોમાંથી) પ્રથમ (ચોથા) ગમકમાં અધ્યવસાય પ્રશસ્ત પણ હોય છે અને અપ્રશસ્ત પણ હોય છે.

बिईयगमए (पंचम गमए) अप्पसत्था, तइयगमए (छट्ठ गमए) पसत्था भवंति । (१-९)

દ્વિતીય (પાંચમાં) ગમકમાં અપ્રશસ્ત હોય છે અને તૃતીય (છઠ્ઠા) ગમકમાં પ્રશસ્ત અધ્યવસાય હોય છે. (૧-૯)

एवं आउक्काइयाण वि ।

આ જ પ્રકારે અપ્કાયિકોનું વર્ણન પણ સમજવું જોઈએ.

एवं वणस्सइकाइयाण वि ।

આ જ પ્રકારે વનસ્પતિકાયિકોનું વર્ણન પણ સમજવું જોઈએ.

एवं -जाव- चउरिंदियाण वि ।

આ જ પ્રકારે ચતુરિન્દ્રિય પર્યંત સમજવું જોઈએ.

असण्णिपंचिंदियतिरिक्खजोणिय-सण्णिपंचिंदियतिरिक्खजोणिय-असण्णिमणुस्सा-सण्णिमणुस्सा य सव्वाण वि जहा पंचिंदियतिरिक्खजोणियउद्देसए वत्तव्वया भणिया तहेव भाणियव्वा ।

અસંજ્ઞી પંચેન્દ્રિય તિર્યંચયોનિક, સંજ્ઞી પંચેન્દ્રિય તિર્યંચયોનિક, અસંજ્ઞી મનુષ્ય અને સંજ્ઞી મનુષ્ય એ સર્વનું કથન પંચેન્દ્રિય તિર્યંચયોનિક ઉદ્દેશકમાં દર્શાવ્યાનુસાર સમજવું જોઈએ.

णवरं-परिमाण-अज्झवसाणा नाणत्ताणि जाणिज्जा जहा पुढविकाइयस्स एत्थ चेव उद्देसए भणियाणि । (१-९) -विया. स. २४, उ. २१, सु. ५-१२

વિશેષ - પરિમાણ અને અધ્યવસાયની ભિન્નતા વગેરે એ જ ઉદ્દેશકમાં દર્શાવેલા પૃથ્વીકાયિકને અનુસાર સમજવું જોઈએ.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

६५. मणुस्सेसु उववज्जंतेसु कप्पोवगवेमाणिय पज्जत्त देवाणं उववायाइ वीसं दारं परूवणं-

प. भंते ! जइ देवेहिंतो उववज्जंति-किं भवणवासिदेवेहिंतो उववज्जंति वाणमंतर-जोइसिय-वेमाणिय देवेहिंतो उववज्जंति ?

उ. गोयमा ! भवणवासिदेवेहिंतो वि उववज्जंति **-जाव-** वेमाणियदेवेहिंतो वि उववज्जंति ।

प. भंते ! जइ भवणवासिदेवेहिंतो उववज्जंति-किं असुरकुमारेहिंतो उववज्जंति **-जाव-** थणियकुमारेहिंतो उववज्जंति ?

उ. गोयमा ! असुरकुमारेहिंतो वि उववज्जंति **-जाव-** थणियकुमारेहिंतो वि उववज्जंति ।

प. असुरकुमारे णं भंते ! जे भविए मणुस्सेसु उववज्जित्तए, से णं भंते ! केवइयं कालट्ठिईएसु उववज्जेज्जा ?

उ. गोयमा ! जहण्णेणं मासपुहत्तट्ठिईएसु, उक्कोसेणं पुव्वकोडि आउएसु उववज्जेज्जा ।

एवं जच्चेव पंचिंदियतिरिक्खजोणियउद्देसए वत्तव्वया सच्चेव एत्थ वि भाणियव्वा,

णवरं-अंतोमुहुत्तट्ठाणे मासपुहुत्तट्ठिइ भाणियव्वा,

परिमाणं जहण्णेणं (एक्को वा, दो वा, तिण्णि वा) उक्कोसेणं संखेज्जा उववज्जंति । (१-९)

एवं -जाव- ईसाणदेवो त्ति ।

सणंकुमारादीया -जाव- सहस्सार देवाणं वत्तव्वया जहेव पंचिंदियतिरिक्खजोणियउद्देसए भणिया तहेव भाणियव्वा ।

णवरं-परिमाणं उक्कोसेणं संखेज्जा उववज्जंति ।

उववाओ जहण्णेणं वासपुहत्तट्ठिईएसु, उक्कोसेणं पुव्वकोडी आउएसु उववज्जेज्जा ।

ठिई काय संवेहं च उवउंजिऊण भाणियव्वं, तं जहा-

૬૫. મનુષ્યોમાં ઉત્પન્ન થનાર કલ્પોપપન્નક વૈમાનિક પર્યંત દેવોના ઉપપાતાદિ વીસ દ્વારોનું પ્રરૂપણ :

પ્ર. ભંતે ! જો મનુષ્ય દેવોથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે તો શું તેઓ ભવનવાસી દેવોથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે કે વાણવ્યન્તર, જ્યોતિષ્ક વૈમાનિક દેવોથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે ?

ઉ. ગૌતમ ! તેઓ (મનુષ્ય) ભવનવાસી દેવોથી પણ આવીને ઉત્પન્ન થાય છે **-યાવત્-** વૈમાનિક દેવોથી પણ આવીને ઉત્પન્ન થાય છે ?

પ્ર. ભંતે ! જો (મનુષ્ય) ભવનવાસી દેવોથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે તો શું તેઓ અસુરકુમારો ઉત્પન્ન થાય છે **-યાવત્-** સ્તનિતકુમારોથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે ?

ઉ. ગૌતમ ! તેઓ અસુરકુમાર ભવનવાસી દેવોથી પણ આવીને ઉત્પન્ન થાય છે **-યાવત્-** સ્તનિતકુમાર દેવોથી પણ આવીને ઉત્પન્ન થાય છે.

પ્ર. ભંતે ! અસુરકુમાર ભવનવાસી દેવ જે મનુષ્યોમાં ઉત્પન્ન થવા યોગ્ય છે તો ભંતે ! તે કેટલા કાળની સ્થિતિયુક્ત મનુષ્યોમાં ઉત્પન્ન થાય છે ?

ઉ. ગૌતમ ! તે (અસુરકુમાર ભવનવાસી) જઘન્ય માસપૃથક્ત્વ અને ઉત્કૃષ્ટ પૂર્વકોટિની સ્થિતિયુક્ત મનુષ્યોમાં ઉત્પન્ન થાય છે.

જે પ્રકારે પંચેન્દ્રિય તિર્યંચયોનિક ઉદ્દેશકમાં દર્શાવ્યું છે તે જ પ્રકારે સમગ્ર કથન અહીંયા સમજવું જોઈએ.

વિશેષ - અન્તર્મુહૂર્તને સ્થાને માસપૃથક્ત્વ સમજવું જોઈએ.

પરિમાણમાં જઘન્ય (એક, બે કે ત્રણ) અને ઉત્કૃષ્ટ સંખ્યાત ઉત્પન્ન થાય છે. (૧-૯)

એ જ પ્રકારે ઈશાન દેવ પર્યંત સમજવું જોઈએ.

જેવી રીતે પંચેન્દ્રિય તિર્યંચયોનિક ઉદ્દેશકમાં દર્શાવ્યું છે તે જ પ્રકારે સનત્કુમારથી સહસ્ત્રાર દેવ પર્યંતનું વર્ણન અહીંયા સમજવું જોઈએ.

વિશેષ - પરિમાણમાં ઉત્કૃષ્ટ સંખ્યાત ઉત્પન્ન થાય છે.

તેઓ જઘન્ય વર્ષ પૃથક્ત્વ અને ઉત્કૃષ્ટ પૂર્વકોટિ વર્ષની સ્થિતિયુક્ત મનુષ્યોમાં ઉત્પન્ન થાય છે.

સ્થિતિ અને કાયસંવેધ ઉપયોગપૂર્વક સમજવો જોઈએ, જેમકે -

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

सणंकुमारे ठिई चउगुणिया अट्ठावीसं सागरोवमं भवइ।

माहिंदे ताणि चेव साइरेगाणि सागरोवमाणि।

बम्हलोए चत्तालीसं सागरोवमं, लंतए छप्पन्नं सागरोवमं।

महासुक्के अट्ठसट्ठिं, सहस्सारे बावत्तरिं सागरोवमाइं।

एसा उक्कोसा ठिई भणिया, जहण्णट्ठिइं पि चउगुणेज्जा।

સનત્કુમાર દેવલોકની ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિને ચાર ગણી કરવાથી અઠ્યાવીસ સાગરોપમ થાય છે.

માહેન્દ્ર દેવલોકની ચારગણી સ્થિતિ કાંઈક અધિક અઠ્યાવીસ સાગરોપમ થાય છે.

એ જ પ્રકારે ચારગણી કરવાથી બ્રહ્મલોકમાં ચાલીસ સાગરોપમ અને લાન્તકમાં છપ્પન સાગરોપમ.

મહાશુક્રમાં અડસઠ સાગરોપમ તથા સહસ્ત્રારમાં બોત્તેર સાગરોપમ થાય છે.

આ ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિ કહેવામાં આવી છે. જઘન્ય સ્થિતિને પણ ચારગણી કરવી જોઈએ.

પ. आणयदेवे णं भंते! जे भविए मणुस्सेसु उववज्जित्तए से णं भंते! केवइयं कालट्ठिईएसु उववज्जेज्जा?

પ્ર. ભંતે ! આનતદેવ જે મનુષ્યોમાં ઉત્પન્ન થવા યોગ્ય છે તો ભંતે ! તે કેટલા કાળની સ્થિતિયુક્ત મનુષ્યોમાં ઉત્પન્ન થાય છે ?

उ. गोयमा! जहण्णेणं वासपुहत्तट्ठिईएसु, उक्कोसेणं पुव्वकोडीट्ठिईएसु उववज्जेज्जा।

ઉ. ગૌતમ ! તે (આનતદેવ) જઘન્યવર્ષ પૃથક્ત્વની અને ઉત્કૃષ્ટ પૂર્વકોટિ વર્ષની સ્થિતિયુક્ત મનુષ્યોમાં ઉત્પન્ન થાય છે.

પ. ते णं भंते! जीवा एगसमएणं केवइया उववज्जंति?

પ્ર. ભંતે ! તેઓ (મનુષ્ય) એક જ સમયે કેટલાં ઉત્પન્ન થાય છે ?

ઉ. गोयमा! ***जहेव सहस्सार देवाणं वत्तव्वया भणिया तहेव भाणियव्वा।***

ઉ. ગૌતમ ! ***જે પ્રકારે સહસ્ત્રાર દેવોનું કથન કર્યું છે, તે જ પ્રકારે અહીંયા પણ સમજવું જોઈએ.***

णवरं-ओगाहणा-ठिई अणुबंधे य उवउंजिऊण जाणेज्जा।

વિશેષ - એની અવગાહના, સ્થિતિ અને અનુબંધમાં ઉપયોગપૂર્વક ભિન્નતા સમજવી જોઈએ.

भवादेसेणं जहण्णेणं दो भवग्गहणाइं, उक्कोसेणं छ भवग्गहणाइं।

ભવાદેશથી જઘન્ય બે ભવ અને ઉત્કૃષ્ટ છ ભવ ગ્રહણ કરે છે.

कालादेसेणं जहण्णेणं अट्ठारस सागरोवमाइं वासपुहत्तमब्भहियाइं, उक्कोसेणं सत्तावन्नं सागरोवमाइं तिहिं पुव्वकोडीहिं अब्भहियाइं, एवइयं कालं सेवेज्जा, एवइयं कालं गतिरागतिं करेज्जा।

કાલાદેશથી જઘન્ય વર્ષ પૃથક્ત્વ અધિક અઢાર સાગરોપમ અને ઉત્કૃષ્ટ ત્રણ પૂર્વકોટિ અધિક સત્તાવન સાગરોપમ જેટલો કાળ વ્યતીત કરે છે અને એટલા જ કાળ સુધી ગમનાગમન કરે છે.

एवं नव वि गमा,

એ જ પ્રકારે નવેય ગમકોમાં સમજવું જોઈએ.

णवरं-ठिई अणुबंध संवेहं च उवउंजिऊण जाणेज्जा। (१-९)

વિશેષ - એમની સ્થિતિ, અનુબંધ અને સંવેધ ઉપયોગપૂર્વક ભિન્ન-ભિન્ન જાણવા જોઈએ. (૧-૯)

एवं -जाव- अच्चुयदेवो,

આ જ પ્રમાણે અચ્યુતદેવ પર્યંત જાણવું જોઈએ.

णवरं-ठिई अणुबंध संवेहं च उवउंजिऊण जाणेज्जा, तं जहा-

વિશેષ-એની સ્થિતિ, અનુબંધ અને સંવેધ ઉપયોગપૂર્વક ભિન્ન-ભિન્ન સમજવાં જોઈએ, જેમકે -

पाणय देवस्स ठिई तिगुणिया सट्ठिं सागरोवमाइं,

પ્રાણતદેવની સ્થિતિને ત્રણ ગણી કરવાથી સાઈઠ સાગરોપમ,

आरणगस्स तेवट्ठिं सागरोवमाइं,

આરણદેવની સ્થિતિને ત્રણ ગણી કરવાથી ત્રેસઠ સાગરોપમ,

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

अच्चुयदेवस्स छावट्ठिं सागरोवमाइं ।
-विया. स. २४, उ. २१, सु. १३-१९

अच्युतदेवની સ્થિતિને ત્રણ ગણી કરવાથી છાસઠ સાગરોપમની થાય છે.

६६. मणुस्सेसु उववज्जंतेसु कप्पातीय वेमाणिय देवाणं उववायाइ वीसं दारं परूवणं-

૬૬. મનુષ્યોમાં ઉત્પન્ન થનાર કલ્પાતીત વૈમાનિક દેવોના ઉપપાતાદિ વીસ દ્વારોનું પ્રરૂપણ :

प. भंते ! जइ कप्पातीय वेमाणियदेवेहिंतो उववज्जंति-किं गेवेज्जाकप्पातीय वेमाणियदेवेहिंतो उववज्जंति अणुत्तरोववाइयकप्पातीय वेमाणियदेवेहिंतो उववज्जंति ?

પ્ર. ભંતે ! જે મનુષ્ય કલ્પાતીત વૈમાનિક દેવોથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે તો શું ગ્રૈવેયક- કલ્પાતીત વૈમાનિક દેવોથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે કે અનુત્તરોપપાતિક કલ્પાતીત વૈમાનિક દેવોથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે ?

उ. गोयमा ! गेवेज्जा कप्पातीया अणुत्तरोववाइय कप्पातीया ।

ઉ. ગૌતમ ! તે (મનુષ્ય) ગ્રૈવેયક અને અનુત્તરોપપાતિક બંને પ્રકારના કલ્પાતીત દેવોથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે.

प. भंते ! जइ गेवेज्जा कप्पातीयवेमाणियदेवेहिंतो उववज्जंति-किं हेट्ठिम-हेट्ठिम गेवेज्जगकप्पातीय **-जाव-** उवरिम-उवरिम गेवेज्जा कप्पातीयवेमाणियदेवेहिंतो उववज्जंति ?

પ્ર. ભંતે ! જો મનુષ્ય ગ્રૈવેયક કલ્પાતીત વૈમાનિક દેવોથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે તો શું અધસ્તન-અધસ્તન (નીચે-નીચે) દેવોથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે **-યાવત્-** ઉપરિતન- ઉપરિતન (ઉપર-ઉપરનાં) ગ્રૈવેયક કલ્પાતીત વૈમાનિક દેવોથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે ?

उ. गोयमा ! हेट्ठिम-हेट्ठिम गेवेज्जा **-जाव-** उवरिम-उवरिम गेवेज्जा ।

ઉ. ગૌતમ ! તે (મનુષ્ય) અધસ્તન-અધસ્તન (નીચે-નીચેના) **-યાવત્-** ઉપરિતન-ઉપરિતન (ઉપર-ઉપરનાં) ગ્રૈવેયક કલ્પાતીત દેવોથી પણ આવીને ઉત્પન્ન થાય છે.

प. गवेज्जगदेवे णं भंते ! जे भविए मणुस्सेसु उववज्जित्तए, से णं भंते ! केवइयं कालट्ठिईएसु उववज्जेज्जा ?

પ્ર. ભંતે ! ગ્રૈવેયક દેવ, જે મનુષ્યોમાં ઉત્પન્ન થવા યોગ્ય છે તો ભંતે ! તે કેટલાં કાળની સ્થિતિયુક્ત મનુષ્યોમાં ઉત્પન્ન થાય છે ?

उ. गोयमा ! जहण्णेणं वासपुहत्तट्ठिईएसु, उक्कोसेणं पुव्वकोडीट्ठिईएसु ।

ઉ. ગૌતમ ! તે જઘન્ય વર્ષ પૃથક્ત્વની અને ઉત્કૃષ્ટ પૂર્વકોટિ વર્ષની સ્થિતિયુક્ત મનુષ્યોમાં ઉત્પન્ન થાય છે.

अवसेसं जहा आणयदेवस्स वत्तव्वया ।

शेष समग्र कथन आनतदेवने अनुरूप समजवुं जोईओ.

णवरं-ओगाहणा-एगे भवधारणिज्जे सरीरए ।

વિશેષ - તેની અવગાહના એકમાત્ર ભવધારણીય શરીર હોય છે.

से जहण्णेणं अंगुलस्स असंखेज्जइभागं, उक्कोसेणं दो रयणीओ ।

એ જઘન્ય આંગળના અસંખ્યાતમા ભાગની અને ઉત્કૃષ્ટ બે રત્નિ (હાથ)ની હોય છે.

संठाणं-एगे भवधारणिज्जे सरीरे से समचउरंससंठाणसंठिए पण्णत्ते ।

એનું ભવધારણીય શરીર સમચતુરસ્ત્રસંસ્થાન યુક્ત કહેવામાં આવ્યું છે.

पंच समुग्घाया पण्णत्ता, तं जहा-

१. वेयणासमुग्घाए **-जाव-** ५. तेयगसमुग्घाए,

नो चेव णं वेउव्वियतेयगसमुग्घाएहिं,

समोहणिंसु वा, समोहणंति वा, समोहणिस्संति वा ।

એનાં પાંચ સમુદ્ઘાત કહેવામાં આવ્યા છે, જેમકે -

૧. વેદના-સમુદ્ઘાત **-યાવત્-** ૫. તેજસ્-સમુદ્ઘાત

પરંતુ તેઓએ વૈક્રિય સમુદ્ઘાત અને તેજસ્ સમુદ્ઘાત ક્યારેય કર્યો નથી, કરતાં પણ નથી અને કરશે પણ નહીં.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

ठिई अणुबंधो जहण्णेणं बावीसं सागरोवमाइं, उक्कोसेणं एक्कतीसं सागरोवमाइं।

कालादेसेणं जहण्णेणं बावीसं सागरोवमाइं वासपुहत्तमब्भहियाइं, उक्कोसेणं तेणउइं सागरोवमाइं तिहिं पुव्वकोडीहिं अब्भहियाइं, एवइयं कालं सेवेज्जा, एवइयं कालं गतिरागतिं करेज्जा। (पढमो गमओ)

एवं सेसेसु वि अट्ठगमएसु भाणियव्वा।

णवरं-ठिई संवेहं च उवउंजिऊण जाणेज्जा। (१-९)

એમની સ્થિતિ અને અનુબંધ જઘન્ય બાવીસ સાગરોપમ અને ઉત્કૃષ્ટ એકત્રીસ સાગરોપમ છે.

કાલાદેશથી જઘન્ય વર્ષ પૃથકૃત્વ અધિક બાવીસ સાગરોપમ અને ઉત્કૃષ્ટ ત્રણ પૂર્વકોટિ-અધિક ત્રાણું સાગરોપમ જેટલો કાળ વ્યતીત કરે છે અને એટલાં જ કાળ સુધી ગમનાગમન કરે છે. (આ પ્રથમ ગમક છે.)

શેષ આઠેય ગમકોમાં પણ એજ પ્રકારે સમજવું જોઈએ.

વિશેષ - સ્થિતિ અને સંવેધ ઉપયોગપૂર્વક ભિન્ન-ભિન્ન સમજવી જોઈએ. (૧-૯)

प. भंते ! जइ अणुत्तरोववाइय कप्पातीय वेमाणिय-देवेहिंतो उववज्जंति-किं विजय अणुत्तरोववाइय वेजयंत अणुत्तरोववाइय **-जाव-** सव्वट्ठसिद्ध अणुत्तरोववाइय कप्पातीय वेमाणियदेवेहिंतो उववज्जंति ?

પ્ર. ભંતે ! જો (મનુષ્ય) અનુત્તરોપપાતિક કલ્પાતીત વૈમાનિક દેવોથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે તો શું તેઓ વિજય, વૈજયંત **-યાવત્-** સર્વાર્થસિદ્ધ અનુત્તરોપપાતિક કલ્પાતીત વૈમાનિક દેવોથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે ?

उ. गोयमा ! विजय अणुत्तरोववाइय **-जाव-** सव्वट्ठसिद्ध अणुत्तरोववाइय कप्पातीय वेमाणियदेवेहिंतो उववज्जंति।

ઉ. ગૌતમ ! તે (મનુષ્ય) વિજય અનુત્તરોપપાતિક **-યાવત્-** સર્વાર્થસિદ્ધ અનુત્તરોપપાતિક કલ્પાતીત વૈમાનિક દેવોથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે.

प. विजय-वेजयंत-जयंत-अपराजियदेवेणं भंते ! जे भविए मणुस्सेसु उववज्जित्तए, से णं भंते ! केवइयं कालट्ठिईएसु उववज्जेज्जा ?

પ્ર. ભંતે ! વિજય, વૈજયન્ત, જયન્ત અને અપરાજિત દેવ જે મનુષ્યોમાં ઉત્પન્ન થવા યોગ્ય છે તો ભંતે ! તેઓ કેટલા કાળની સ્થિતિયુક્ત મનુષ્યોમાં ઉત્પન્ન થાય છે ?

उ. गोयमा ! ***जहेव गेवेज्जगदेवाणं वत्तव्वया भणिया सा चेव सव्वा भाणियव्वा।***

णवरं-ओगाहणा जहण्णेणं अंगुलस्स असंखेज्जइभागं, उक्कोसेणं एगा रयणी।

सम्मदिट्ठी, नो मिच्छदिट्ठी, नो सम्मामिच्छादिट्ठी।

नाणी, नो अण्णाणी, नियमं तिण्णाणी, तं जहा-

१. आभिणिबोहियनाणी, २. सुयनाणी,

३. ओहिनाणी।

ठिई जहण्णेणं एक्कतीसं सागरोवमाइं, उक्कोसेणं तेत्तीसं सागरोवमाइं।

भवादेसेणं-जहण्णेणं दो भवग्गहणाइं, उक्कोसेणं चत्तारि भवग्गहणाइं।

ઉ. ગૌતમ ! ***જેમ ગ્રૈવેયક દેવનું વર્ણન કરવામાં આવ્યું છે તેમ સમગ્ર કથન કરવું જોઈએ.***

વિશેષ - એમની અવગાહના જઘન્ય આંગળના અસંખ્યાતમો ભાગ અને ઉત્કૃષ્ટ એક રત્નિ (હાથ)ની હોય છે.

તેઓ સમ્યગ્દૃષ્ટિ હોય છે પરંતુ મિથ્યાદૃષ્ટિ અને સમ્યગ્મિથ્યાદૃષ્ટિ હોતા નથી.

તેઓ જ્ઞાની હોય છે, અજ્ઞાની હોતાં નથી, નિયમ પ્રમાણે તેઓ ત્રણ જ્ઞાનયુક્ત હોય છે, જેમકે -

૧. આભિનિબોધિક જ્ઞાન, ૨. શ્રુતજ્ઞાન,

૩. અવધિજ્ઞાન.

એમની સ્થિતિ જઘન્ય એકત્રીસ સાગરોપમની અને ઉત્કૃષ્ટ તેત્રીસ સાગરોપમની હોય છે.

ભવાદેશથી - જઘન્ય બે ભવ અને ઉત્કૃષ્ટ ચાર ભવ ગ્રહણ કરે છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

कालादेसेणं-जहण्णेणं एक्कतीसं सागरोवमाइं वासपुहत्तमब्भहियाइं, उक्कोसेणं छावट्ठिं सागरोवमाइं दोहिं पुव्वकोडीहिं अब्भहियाइं, एवइयं कालं सेवेज्जा, एवइयं कालं गतिरागतिं करेज्जा। (पढमो गमओ)

एवं सेसा वि अट्ठ गमगा भाणियव्वा।

णवरं-ठिई अणुबंध संवेधं च उवउंजिऊण जाणेज्जा। (१-९)

કાલાદેશથી - જઘન્ય વર્ષ પૃથકૃત્વ અધિક એકત્રીસ સાગરોપમ અને ઉત્કૃષ્ટ બે પૂર્વકોટિ અધિક છાસઠ સાગરોપમ જેટલો કાળ વ્યતીત કરે છે અને એટલાં જ કાળસુધી ગમનાગમન કરે છે. (આ પ્રથમ ગમક થયું)

એ જ પ્રકારે શેષ આઠ ગમક સમજવાં જોઈએ.

વિશેષ - એમની સ્થિતિ, અનુબંધ અને સંવેધ ઉપયોગપૂર્વક ભિન્ન-ભિન્ન સમજવો જોઈએ. (૧-૯)

પ. सव्वट्ठसिद्धगदेवे णं भंते ! जे भविए मणुस्सेसु उववज्जित्तए, से णं भंते ! केवइयं कालट्ठिईएसु उववज्जेज्जा ?

प्र. ભંતે ! સર્વાર્થસિદ્ધ દેવ જે મનુષ્યોમાં ઉત્પન્ન થવા યોગ્ય છે તો ભંતે ! તે કેટલા કાળની સ્થિતિયુક્ત મનુષ્યોમાં ઉત્પન્ન થાય છે ?

उ. गोयमा ! ***सा चेव विजयादिदेव वत्तव्वया भाणियव्वा।***

ઉ. ગૌતમ ! ***એ જ વિજયાદિ દેવ સંબંધિત સમગ્ર કથન અહીંયા પણ સમજવું જોઈએ.***

णवरं-ठिई अजहण्णमणुक्कोसेणं तेत्तीसं सागरोवमाइं।

વિશેષ - એમની સ્થિતિ અજઘન્ય અનુત્કૃષ્ટ તેત્રીસ સાગરોપમની છે.

एवं अणुबंधो वि।

અનુબંધ પણ એટલો જ છે.

भवादेसेणं-दो भवग्गहणाइं,

ભવાદેશથી - બે ભવ ગ્રહણ કરે છે.

कालादेसेणं-जहण्णेणं तेत्तीसं सागरोवमाइं वासपुहत्तमब्भहियाइं, उक्कोसेणं तेत्तीसं सागरोवमाइं पुव्वकोडीए अब्भहियाइं, एवइयं कालं सेवेज्जा, एवइयं कालं गतिरागतिं करेज्जा। (१ पढमो गमओ)

કાલાદેશથી - જઘન્ય વર્ષ પૃથકૃત્વ અધિક તેત્રીસ સાગરોપમ અને ઉત્કૃષ્ટ પૂર્વકોટિ પૃથકૃત્વ અધિક તેત્રીસ સાગરોપમ જેટલો કાળ વ્યતીત કરે છે અને એટલાં જ કાળ સુધી ગમનાગમન કરે છે. (આ પ્રથમ ગમક છે.)

सो चेव जहण्णकालट्ठिईएसु उववण्णो, एसा चेव वत्तव्वया पढम गमग सरिसा भाणियव्वा।

એ જ (સર્વાર્થસિદ્ધ અનુત્તરોપપાતિક દેવ) જઘન્ય કાળની સ્થિતિયુક્ત મનુષ્યોમાં ઉત્પન્ન થાય તો એને માટે પણ એ જ પ્રથમ ગમકને અનુસાર કથન કરવું જોઈએ.

णवरं-कालादेसेणं जहण्णेणं तेत्तीसं सागरोवमाइं वासपुहत्तमब्भहियाइं, उक्कोसेण वि तेत्तीस सागरोवमाइं वासपुहत्तमब्भहियाइं, एवइयं कालं सेवेज्जा, एवइयं कालं गतिरागतिं करेज्जा। (२ बिइओ गमओ)

વિશેષ - કાલાદેશથી જઘન્ય વર્ષ પૃથકૃત્વ અધિક તેત્રીસ સાગરોપમ અને ઉત્કૃષ્ટ પણ વર્ષ પૃથકૃત્વ અધિક તેત્રીસ સાગરોપમ જેટલો કાળ વ્યતીત કરે છે અને એટલાં જ કાળ સુધી ગમનાગમન કરે છે. (આ બીજું ગમક છે.)

सो चेव उक्कोसकालट्ठिईएसु उववण्णो, एसा चेव पढमगमग वत्तव्वया भाणियव्वा।

એ જ (સર્વાર્થસિદ્ધ અનુત્તરોપપાતિક દેવ) ઉત્કૃષ્ટ કાળની સ્થિતિયુક્ત મનુષ્યોમાં ઉત્પન્ન થાય તો એને માટે પણ એ જ પ્રથમ ગમકને અનુસાર કથન સમજવું જોઈએ.

णवरं-कालादेसेणं जहण्णेणं तेत्तीसं सागरोवमाइं पुव्वकोडीए अब्भहियाइं, उक्कोसेण वि तेत्तीसं सागरोवमाइं पुव्वकोडीए अब्भहियाइं, एवइयं कालं सेवेज्जा, एवइयं कालं गतिरागतिं करेज्जा। (३ तइओ गमओ)

વિશેષ - કાલાદેશથી જઘન્ય પૂર્વકોટિ અધિક તેત્રીસ સાગરોપમ અને ઉત્કૃષ્ટ પણ પૂર્વકોટિ અધિક તેત્રીસ સાગરોપમ જેટલો કાળ વ્યતીત કરે છે અને એટલા જ કાળ સુધી ગમનાગમન કરે છે. (આ ત્રીજું ગમક છે.)

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

एए चेव तिण्णि गमगा भवंति, सेसा छ गमगा न भवंति।

અહીંયા આ ત્રણ ગમક જ હોય છે, શેષ છ ગમક હોતાં નથી.

-विया. स. २४, उ. २१, सु. २०-२७

६७. वाणमंतरे उववज्जंतेसु असण्णि-सण्णि पंचेंदियतिरिक्ख-जोणियाणं उववायाइ वीसं दारं परूवणं-

૬૭. વાણવ્યંતરોમાં ઉત્પન્ન થનાર અસંજ્ઞી-સંજ્ઞી પંચેન્દ્રિય તિર્યંચયોનિકોના ઉપપાતાદિ વીસ દ્વારોનું પ્રરૂપણ :

प. वाणमंतरा णं भंते ! कओहिंतो उववज्जंति-किं नेरइएहिंतो उववज्जंति, किं तिरिक्ख-मणुस्स-देवेहिंतो उववज्जंति ?

પ્ર. ભંતે ! વાણવ્યન્તર દેવ કયાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે ? શું તેઓ નૈરયિકોથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે કે તિર્યંચયોનિક, મનુષ્યો અને દેવોથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે ?

उ. गोयमा ! *एवं जहेव नागकुमार उद्देसए असण्णि वत्तव्वया भणिया तहेव निरवसेसं भाणियव्वा।*

णवरं-ठिई संवेहं च उवउंजिऊण भाणियव्वा।

ઉ. ગૌતમ ! *જે પ્રકારે નાગકુમાર ઉદ્દેશકમાં અસંજ્ઞી (પંચેન્દ્રિય તિર્યંચ)નું કથન કરવામાં આવ્યું છે એ જ પ્રકારે સમગ્ર કથન સમજવું જોઈએ.*

વિશેષ - સ્થિતિ અને સંવેધ ઉપયોગપૂર્વક સમજવું જોઈએ.

प. भंते ! जइ सण्णिपंचिंदियतिरिक्खजोणिएहिंतो उववज्जंति-किं संखेज्जवासाउयहिंतो उववज्जंति, असंखेज्जवासाउयहिंतो उववज्जंति ?

પ્ર. ભંતે ! જો સંજ્ઞી પંચેન્દ્રિય તિર્યંચયોનિકથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે તો શું તેઓ સંખ્યાત વર્ષની આયુયુક્તોથી ઉત્પન્ન થાય છે કે અસંખ્યાત વર્ષની આયુયુક્તોથી ઉત્પન્ન થાય છે ?

उ. गोयमा ! दोहिं वि उववज्जंति।

ઉ. ગૌતમ ! તેઓ બંન્નેથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે.

प. असंखेज्जवासाउयसण्णिपंचिंदियतिरिक्खजोणिए णं भंते ! जे भविए वाणमंतरेसु उववज्जित्तए, से णं भंते ! केवइयं कालट्ठिईएसु उववज्जेज्जा ?

પ્ર. ભંતે ! અસંખ્યાત વર્ષના આયુયુક્ત સંજ્ઞી પંચેન્દ્રિય તિર્યંચયોનિક જે વાણવ્યંતરોમાં ઉત્પન્ન થનાર છે તો ભંતે ! તે કેટલા કાળની સ્થિતિયુક્તોમાં ઉત્પન્ન થાય છે ?

उ. गोयमा ! जहण्णेणं दसवाससहस्सट्ठिईएसु, उक्कोसेणं पलिओवमट्ठिईएसु उववज्जेज्जा।

ઉ. ગૌતમ ! તે જઘન્ય દસહજાર વર્ષની સ્થિતિયુક્ત અને ઉત્કૃષ્ટ એક પલ્યોપમની સ્થિતિયુક્ત વાણવ્યંતરોમાં ઉત્પન્ન થાય છે.

सेसं जहा नागकुमार उद्देसए वत्तव्वया सा चेव भाणियव्वा।

શેષ સમગ્ર કથન નાગકુમાર ઉદ્દેશકને અનુસાર જાણવું જોઈએ.

णवरं-कालादेसेणं जहण्णेणं साइरेगा पुव्वकोडी दसहिं वाससहस्सेहिं अब्भहिया, उक्कोसेणं चत्तारि पलिओवमाइं, एवइयं कालं सेवेज्जा, एवइयं कालं गतिरागतिं करेज्जा। (पढमो गमओ)

વિશેષ - કાલાદેશથી જઘન્ય દસહજાર વર્ષ અધિક સાતિરેક પૂર્વકોટિ અને ઉત્કૃષ્ટ ચાર પલ્યોપમ જેટલો કાળ વ્યતીત કરે છે અને એટલાં જ કાળસુધી ગમનાગમન કરે છે. (આ પ્રથમ ગમક છે.)

सो चेव जहण्णकालट्ठिईएसु उववण्णो, जहेव नागकुमाराणं बिइयगमे वत्तव्वया। (बिइओ गमओ)

એ જ જઘન્ય કાળની સ્થિતિયુક્ત વાણવ્યંતરોમાં ઉત્પન્ન થાય તો નાગકુમારોના બીજા ગમકને અનુરૂપ કથન કરવું જોઈએ. (આ બીજું ગમક છે.)

सो चेव उक्कोसकालट्ठिईएसु उववण्णो जहण्णेणं पलिओवमट्ठिईएसु उक्कोसेण वि पलिओवमट्ठिईएसु उववज्जेज्जा।

જો એ જ ઉત્કૃષ્ટ કાળની સ્થિતિયુક્ત વાણવ્યંતરોમાં ઉત્પન્ન થાય તો જઘન્ય પલ્યોપમની સ્થિતિયુક્ત અને ઉત્કૃષ્ટ પણ પલ્યોપમની સ્થિતિયુક્ત વાણવ્યંતરોમાં ઉત્પન્ન થાય છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

सेसं जहा पढम गमए वत्तव्वया,

णवरं-ठिई से जहण्णेणं पलिओवमं, उक्कोसेणं तिण्णि पलिओवमाइं।

संवेहो-जहण्णेणं दो पलिओवमाइं, उक्कोसेणं चत्तारि पलिओवमाइं, एवइयं कालं सेवेज्जा, एवइयं कालं गतिरागतिं करेज्जा। (तइओ गमओ)

मज्झिमगमगा तिण्णि वि जहेव नागकुमारेसु, (४-६)

पच्छिमेसु तिसु गमएसु वि जहा नागकुमारुद्देसए,

णवरं-ठिई संवेहं च उवउंजिऊण जाणेज्जा। (७-९)

संखेज्जवासाउय सण्णी पंचिंदिय तिरिक्खजोणिएसु वि जहा नागकुमारुद्देसए।

णवरं-ठिई अणुबंधो संवेहं च उवउंजिऊण जाणेज्जा। (१-९) -विया. स. २४, उ. २२, सु. १-७

શેષ કથન પ્રથમ ગમકને અનુસાર જાણવું જોઈએ.

વિશેષ - સ્થિતિ જઘન્ય એક પલ્યોપમ અને ઉત્કૃષ્ટ ત્રણ પલ્યોપમની સમજવી જોઈએ.

સંવેધ-જઘન્ય બે પલ્યોપમ અને ઉત્કૃષ્ટ ચાર પલ્યોપમ જેટલો કાળ વ્યતીત કરે છે અને એટલા જ કાળ સુધી ગમનાગમન કરે છે. (આ ત્રીજું ગમક છે.)

મધ્યના ત્રણેય ગમક નાગકુમારના એ જ ગમકોને અનુરૂપ સમજવાં જોઈએ. (૪-૬)

અંતિમ ત્રણ ગમક પણ નાગકુમાર ઉદ્દેશકને અનુસાર સમજવાં જોઈએ.

વિશેષ - સ્થિતિ અને સંવેધ ઉપયોગપૂર્વક ભિન્ન-ભિન્ન સમજવું જોઈએ. (૭-૯)

સંખ્યાત વર્ષના આયુયુક્ત સંજ્ઞી પંચેન્દ્રિય તિર્યંચોનું કથન પણ નાગકુમારના ઉદ્દેશકને અનુસાર સમજવું જોઈએ.

વિશેષ - સ્થિતિ, અનુબંધ અને સંવેધ ઉપયોગપૂર્વક સમજવો જોઈએ. (૧-૯)

૬૮. वाणमंतरेसु उववज्जंतेसु मणुस्साणं उववायाइ वीसं दारं परूवणं-

जइ मणुस्सेहिंतो उववज्जंति, असंखेज्जवासाउयाणं लद्धी जहेव नागकुमाराणं उद्देसए भणिया तहेव भाणियव्वा।

णवरं-तइयगमए ठिई जहण्णेणं पलिओवमं, उक्कोसेणं तिण्णि पलिओवमाइं।

ओगाहणा जहण्णेणं गाउयं, उक्कोसेणं तिण्णि गाउयाइं।

संवेहो से जहा एत्थ चेव उद्देसए असंखेज्जवासाउय-सण्णिपंचिंदियाणं भणिओ तहा भाणियव्वो।

संखेज्जवासाउयसण्णिमणुस्सा जहेव नागकुमारुद्देसए॥

णवरं-वाणमंतराणं ठिई संवेहं च उवउंजिऊण जाणेज्जा। (१-९) -विया. स. २४, उ. २२, सु. ८-९

૬૮. વાણવ્યંતરોમાં ઉત્પન્ન થનાર મનુષ્યોના ઉપપાતાદિ વીસ દ્વારોનું પ્રરૂપણ :

જો (વાણવ્યંતર દેવ) મનુષ્યોથી આવીને ઉત્પન્ન થાય તો અસંખ્યાત વર્ષના આયુયુક્ત મનુષ્યોથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે વગેરે નાગકુમાર ઉદ્દેશકમાં દર્શાવ્યા અનુસાર સમજવું જોઈએ.

વિશેષ - ત્રીજા ગમકમાં સ્થિતિ જઘન્ય એક પલ્યોપમની અને ઉત્કૃષ્ટ ત્રણ પલ્યોપમની હોય છે.

અવગાહના જઘન્ય એક ગાઉની અને ઉત્કૃષ્ટ ત્રણ ગાઉની હોય છે.

એનો સંવેધ એ જ ઉદ્દેશકમાં દર્શાવેલ અસંખ્યાત વર્ષના આયુયુક્ત સંજ્ઞી પંચેન્દ્રિય તિર્યંચયોનિકને અનુરૂપ સમજવો જોઈએ.

સંખ્યાતવર્ષના આયુયુક્ત સંજ્ઞી મનુષ્યોનું કથન નાગકુમાર ઉદ્દેશકને અનુરૂપ સમજવું જોઈએ.

વિશેષ - વાણવ્યંતર દેવોની સ્થિતિ અને સંવેધ ઉપયોગપૂર્વક ભિન્ન-ભિન્ન સમજવો જોઈએ. (૧-૯)

૬૯. जोइसिए उववज्जंतेसु सन्नि पंचिंदिय तिरिक्खजोणियाणं उववायाइ वीसं दारं परूवणं-

प. जोइसिया णं भंते ! कओहिंतो उववज्जंति ? किं नेरइएहिंतो उववज्जंति **-जाव-** देवेहिंतो उववज्जंति ?

૬૯. જ્યોતિષ્કોમાં ઉત્પન્ન થનાર સંજ્ઞી પંચેન્દ્રિય તિર્યંચ-યોનિકોના ઉપપાતાદિ વીસ દ્વારોનું પ્રરૂપણ :

પ્ર. ભંતે ! જ્યોતિષ્કદેવ કયાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે ? શું તેઓ નૈરયિકોથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે **-યાવત્-** દેવોથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

उ. गोयमा ! नो नेरइएहिंतो उववज्जंति, तिरिक्खजोणिएहिंतो उववज्जंति, मणुस्सेहिंतो उववज्जंति, नो देवेहिंतो उववज्जंति ।

ઉ. ગૌતમ ! તેઓ નૈરયિકોથી આવીને ઉત્પન્ન થતાં નથી, તિર્યંચયોનિકોથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે, મનુષ્યોથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે પરંતુ દેવોથી આવીને ઉત્પન્ન થતાં નથી.

प. भंते ! जइ पंचिंदियतिरिक्खजोणिएहिंतो उववज्जंति-किं सण्णिपंचिंदियतिरिक्खजोणिएहिंतो उववज्जंति, असण्णिपंचिंदियतिरिक्खजोणिएहिंतो उववज्जंति ?

પ્ર. ભંતે ! જો પંચેન્દ્રિય તિર્યંચયોનિકોથી આવીને ઉત્પન્ન થાય તો શું તેઓ સંજ્ઞી પંચેન્દ્રિય તિર્યંચયોનિકોથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે કે અસંજ્ઞી પંચેન્દ્રિય તિર્યંચયોનિકોથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે ?

उ. गोयमा ! सण्णिपंचिंदियतिरिक्खजोणिएहिंतो उववज्जंति, नो असण्णिपंचिंदियतिरिक्खजोणिएहिंतो उववज्जंति,

ઉ. ગૌતમ ! સંજ્ઞી પંચેન્દ્રિય તિર્યંચયોનિકોથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે, અસંજ્ઞી પંચેન્દ્રિય તિર્યંચયોનિકોથી આવીને ઉત્પન્ન થતાં નથી.

प. भंते ! जइ सण्णिपंचिंदियतिरिक्खजोणिएहिंतो उववज्जंति-किं संखेज्जवासाउय असंखेज्जवासाउय उववज्जंति ?

પ્ર. ભંતે ! જો (જ્યોતિષ્ક દેવ) સંજ્ઞી પંચેન્દ્રિય તિર્યંચયોનિકોથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે તો શું તેઓ સંખ્યાત વર્ષના આયુયુક્તોથી ઉત્પન્ન થાય છે કે અસંખ્યાત વર્ષના આયુયુક્તોથી ઉત્પન્ન થાય છે ?

उ. गोयमा ! संखेज्जवासाउय वि, असंखेज्जवासाउय वि उववज्जंति ।

ઉ. ગૌતમ ! તેઓ સંખ્યાત વર્ષના આયુયુક્તોથી પણ આવીને ઉત્પન્ન થાય છે અને અસંખ્યાત વર્ષના આયુયુક્તોથી પણ આવીને ઉત્પન્ન થાય છે.

प. असंखेज्जवासाउयसण्णिपंचिंदियतिरिक्खजोणिए णं भंते ! जे भविए जोइसिएसु उववज्जित्तए, से णं भंते ! केवइयं कालट्ठिईएसु उववज्जेज्जा ?

પ્ર. ભંતે ! અસંખ્યાત વર્ષના આયુયુક્ત સંજ્ઞી પંચેન્દ્રિય તિર્યંચયોનિક જે જ્યોતિષ્ક દેવોમાં ઉત્પન્ન થવા યોગ્ય છે તો ભંતે ! તે કેટલા કાળની સ્થિતિયુક્ત જ્યોતિષ્ક દેવોમાં ઉત્પન્ન થાય છે ?

उ. गोयमा ! जहण्णेणं अट्ठभागपलिओवमट्ठिईएसु, उक्कोसेणं पलिओवमवाससयसहस्सट्ठिईएसु उववज्जेज्जा ।

ઉ. ગૌતમ ! તે જઘન્ય પલ્યોપમના આઠમા ભાગની અને ઉત્કૃષ્ટ એકલાખ વર્ષ અધિક એક પલ્યોપમની સ્થિતિયુક્ત જ્યોતિષ્કોમાં ઉત્પન્ન થાય છે.

अवसेसं जहा असुरकुमारूद्देसए ।

શેષ કથન અસુરકુમાર ઉદ્દેશકને અનુસાર સમજવું જોઈએ.

णवरं-ठिई जहण्णेणं अट्ठभागपलिओवमं, उक्कोसेणं तिण्णि पलिओवमाइं ।

વિશેષ - એની સ્થિતિ જઘન્ય પલ્યોપમનો આઠમો ભાગ અને ઉત્કૃષ્ટ ત્રણ પલ્યોપમની હોય છે.

एवं अणुबंधो वि ।

અનુબંધ પણ સ્થિતિને અનુરૂપ છે.

कालादेसेणं जहण्णेणं दो अट्ठभागपलिओवमाइं, उक्कोसेणं चत्तारि पलिओवमाइं वाससयसहस्समब्भहियाइं, एवइयं कालं सेवेज्जा, एवइयं कालं गतिरागतिं करेज्जा । (पढमो गमओ)

કાલાદેશથી જઘન્ય પલ્યોપમનો બે અષ્ટમાંશ (૨/૮) ભાગ અને ઉત્કૃષ્ટ એક લાખ વર્ષ અધિક ચાર પલ્યોપમ જેટલો કાળ વ્યતીત કરે છે અને એટલાં જ કાળ સુધી ગમનાગમન કરે છે. (આ પ્રથમ ગમક છે.)

सो चेव जहण्णकालट्ठिईएसु उववण्णो, जहण्णेणं अट्ठभागपलिओवमट्ठिईएसु, उक्कोसेण वि अट्ठभागपलिओवमट्ठिईएसु उववज्जेज्जा ***सेसा वत्तव्वया पढम गमग सरिसा ।*** (बिइओ गमओ)

એ જ (સંજ્ઞી પંચેન્દ્રિય તિર્યંચ) જઘન્યકાળના સ્થિતિયુક્ત જ્યોતિષ્ક દેવોમાં ઉત્પન્ન થાય તો જઘન્ય પલ્યોપમનો આઠમોભાગ અને ઉત્કૃષ્ટ પણ પલ્યોપમના આઠમાભાગના સ્થિતિયુક્ત જ્યોતિષ્કોમાં ઉત્પન્ન થાય છે. **એનું પણ શેષકથન પ્રથમ ગમકને અનુસાર છે.** (આ બીજું ગમક છે.)

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

सो चेव उक्कोसकालट्ठिईएसु उववण्णो, जहण्णेण वि वाससयसहस्समब्भहियं पलिओवमं ठिईएसु उववज्जेज्जा।

सेसा वत्तव्वया पढम गमग सरिसा।

णवरं-ठिई जहण्णेणं पलिओवमं वाससयसहस्समब्भहियं, उक्कोसेणं तिण्णि पलिओवमाइं।

एवं अणुबंधो वि।

कालादेसेणं जहण्णेणं दो पलिओवमाइं दोहिं वाससयसहस्सेहिं अब्भहियाइं, उक्कोसेणं चत्तारि पलिओवमाइं वाससयसहस्समब्भहियाइं, एवइयं कालं सेवेज्जा, एवइयं कालं गतिरागतिं करेज्जा। (तइओ गमओ)

सो चेव अप्पणा जहण्णकालट्ठिईओ जाओ, जहण्णेणं अट्ठभागपलिओवमट्ठिईएसु उक्कोसेण वि अट्ठभागपलिओवमट्ठिईएसु उववज्जेज्जा।

એ જ ઉત્કૃષ્ટ કાળની સ્થિતિયુક્ત જ્યોતિષ્ક દેવોમાં ઉત્પન્ન થાય તો જઘન્ય અને ઉત્કૃષ્ટ એક પલ્યોપમ તથા એક લાખ વર્ષની સ્થિતિમાં ઉત્પન્ન થાય છે.

શેષ સમગ્ર કથન પ્રથમ ગમકને અનુસાર છે.

વિશેષ - સ્થિતિ જઘન્ય એક લાખ વર્ષ અધિક એક પલ્યોપમની અને ઉત્કૃષ્ટ ત્રણ પલ્યોપમની હોય છે.

આ જ પ્રકારે અનુબંધ પણ સ્થિતિને સમાન છે.

કાલાદેશથી જઘન્ય બે લાખ વર્ષ અધિક બે પલ્યોપમ અને ઉત્કૃષ્ટ એક લાખ વર્ષ અધિક ચાર પલ્યોપમ જેટલો કાળ વ્યતીત કરે છે અને એટલાં જ કાળ સુધી ગમનાગમન કરે છે. (આ ત્રીજું ગમક છે.)

એ જ (સંજ્ઞી પંચેન્દ્રિય તિર્યંચ) સ્વયં જઘન્ય કાળની સ્થિતિયુક્ત જ્યોતિષ્ક દેવોમાં ઉત્પન્ન થાય તો જઘન્ય પલ્યોપમના આઠમા ભાગની અને ઉત્કૃષ્ટ પણ પલ્યોપમના આઠમા ભાગની સ્થિતિયુક્ત જ્યોતિષ્કોમાં ઉત્પન્ન થાય છે.

પ. ते णं भंते ! जीवा एगसमएणं केवइया उववज्जंति ?

પ્ર. ભંતે ! તે જીવો (અસંખ્યાત વર્ષાયુષ્ક સંજ્ઞી પંચેન્દ્રિય તિર્યંચ) એક જ સમયે કેટલા ઉત્પન્ન થાય છે ?

उ. गोयमा ! ***सेसा वत्तव्वया पढम गमग सरिसा भाणियव्वा।***

ઉ. ગૌતમ ! ***શેષ કથન પ્રથમ ગમકને અનુસાર સમજવું જોઈએ.***

णवरं-ओगाहणा-जहण्णेणं धणुपुहुत्तं, उक्कोसेणं साइरेगाइं अट्ठारसधणुसयाइं।

વિશેષ - એમની અવગાહના જઘન્ય ધનુષ પૃથક્ત્વ અને ઉત્કૃષ્ટ સાતિરેક અઢારસો ધનુષની હોય છે.

ठिई-जहण्णेणं अट्ठभागपलिओवमं, उक्कोसेण वि अट्ठभागपलिओवमं।

સ્થિતિ જઘન્ય પલ્યોપમનો આઠમો ભાગ અને ઉત્કૃષ્ટ પણ પલ્યોપમના આઠમા ભાગની હોય છે.

एवं अणुबंधो वि।

અનુબંધ પણ સ્થિતિને સમાન હોય છે.

कालादेसेणं जहण्णेणं दो अट्ठभागपलिओवमाइं, उक्कोसेण वि दो अट्ठभागपलिओवमाइं, एवइयं कालं सेवेज्जा, एवइयं कालं गतिरागतिं करेज्जा।

કાલાદેશથી જઘન્ય પલ્યોપમનો બે અષ્ટમાંશભાગ અને ઉત્કૃષ્ટ પણ પલ્યોપમનો બે અષ્ટમાંશ (૨/૮) ભાગ જેટલો કાળ વ્યતીત કરે છે અને એટલાં જ કાળ સુધી ગમનાગમન કરે છે.

जहण्णकालट्ठिईयस्स एस चेव एक्को गमो। (चउत्थो गमओ)

જઘન્ય કાળની સ્થિતિયુક્તને માટે આ એક જ ગમક છે. (આ ચોથું ગમક છે.)

सो चेव अप्पणा उक्कोसकालट्ठिईओ जाओ, सा चेव पढम गमग वत्तव्वया भाणियव्वा।

એ જ (અસંખ્યાત વર્ષાયુષ્ક સંજ્ઞી પંચેન્દ્રિય તિર્યંચ) સ્વયં ઉત્કૃષ્ટ કાળની સ્થિતિયુક્ત હોય અને જ્યોતિષ્કોમાં ઉત્પન્ન હોય તો પ્રથમ ગમકને અનુરૂપ કથન કરવું જોઈએ.

णवरं-ठिई जहण्णेणं तिण्णि पलिओवमाइं, उक्कोसेण वि तिण्णि पलिओवमाइं।

વિશેષ - સ્થિતિ જઘન્ય ત્રણ પલ્યોપમની અને ઉત્કૃષ્ટ પણ ત્રણ પલ્યોપમની હોય છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

एवं अणुबंधो वि।

एवं एए उक्कोसठिईया पच्छिमा तिण्णि गमगा नेयव्वा।

णवरं-ठिई संवेहं च उवउंजिऊण जाणेज्जा। (एए सत्त गमगा।)

अनुबंध पण એટલું જ હોય છે.

એ જ પ્રકારે ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિના અંતિમ ત્રણ ગમક (૭-૮-૯) સમજવાં જોઈએ.

વિશેષ-સ્થિતિ અને સંવેધ ઉપયોગપૂર્વક ભિન્ન-ભિન્ન સમજવો જોઈએ. (આ કુલ સાત ગમક થયાં.)

પ. भंते ! जइ संखेज्जवासाउयसण्णिपंचिंदियतिरिक्खजोणिया उववज्जंति-किं पज्जत्त संखेज्ज वासाउय सण्णिपंचिंदियतिरिक्खजोणिएहिंतो उववज्जंति, अपज्जत्त संखेज्ज वासाउय सण्णिपंचिंदियतिरिक्खजोणिएहिंतो उववज्जंति ?

प्र. ભંતે ! જો (જ્યોતિષ્ક દેવ) સંખ્યાત વર્ષના આયુયુક્ત સંજ્ઞી પંચેન્દ્રિય તિર્યંચથી આવીને ઉત્પન્ન થાય તો શું (તેઓ) પર્યાપ્ત સંખ્યાત વર્ષાયુષ્ક સંજ્ઞી પંચેન્દ્રિય તિર્યંચયોનિકોથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે કે અપર્યાપ્ત સંખ્યાત વર્ષાયુષ્ક સંજ્ઞી પંચેન્દ્રિય તિર્યંચયોનિકથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે ?

उ. गोयमा ! ***संखेज्जवासाउयाणं जहेव असुरकुमारेसु उववज्जमाणाणं तहेव नव वि गमा भाणियव्वा।***

णवरं-जोइसिय-ठिई संवेहं च उवउंजिऊण जाणेज्जा। (१-९) -विया. स. २४, उ. २३, सु. १-९

उ. ગૌતમ ! ***અહીં અસુરકુમારોમાં ઉત્પન્ન થનાર સંખ્યાત વર્ષના આયુયુક્ત સંજ્ઞી પંચેન્દ્રિય તિર્યંચોને અનુરૂપ નવેય ગમક સમજવાં જોઈએ.***

વિશેષ-જ્યોતિષ્કની સ્થિતિ અને સંવેધ ઉપયોગપૂર્વક ભિન્ન-ભિન્ન સમજવું જોઈએ. (૧-૯)

७०. जोइसिय उववज्जंतेसु मणुस्साणं उववायाइ वीसं दारं परूवणं-

૭૦. જ્યોતિષ્કોમાં ઉત્પન્ન થનાર મનુષ્યોના ઉપપાતાદિ વીસ દ્વારોનું પ્રરૂપણ :

प. भंते! जइ मणुस्सेहिंतो उववज्जंति-किं सण्णि मणुस्सेहिंतो उववज्जंति, असण्णि मणुस्सेहिंतो उववज्जंति ?

प्र. ભંતે ! જો જ્યોતિષ્ક દેવ મનુષ્યોથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે તો શું સંજ્ઞી મનુષ્યોથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે કે અસંજ્ઞી મનુષ્યોથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે ?

उ. गोयमा! सण्णिमणुस्सेहिंतो उववज्जंति, नो असण्णिमणुस्सेहिंतो उववज्जंति।

उ. ગૌતમ ! તેઓ સંજ્ઞી મનુષ્યોથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે, અસંજ્ઞી મનુષ્યોથી આવીને ઉત્પન્ન થતાં નથી.

प. भंते! जइ सण्णिमणुस्सेहिंतो उववज्जंति-किं संखेज्जवासाउय-असंखेज्जवासाउय सण्णि मणुस्सेहिंतो उववज्जंति ?

प्र. ભંતે ! જો સંજ્ઞી મનુષ્યોથી આવીને ઉત્પન્ન થાય તો શું સંખ્યાત વર્ષાયુષ્ક કે અસંખ્યાત વર્ષાયુષ્ક મનુષ્યોથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે ?

उ. गोयमा ! दोहिं वि उववज्जंति।

उ. ગૌતમ ! બંનેમાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે.

प. असंखेज्जवासाउयसण्णिमणुस्से णं भंते ! जे भविए जोइसिएसु उववज्जित्तए, से णं भंते ! केवइयं कालट्ठिईएसु उववज्जेज्जा ?

प्र. ભંતે ! અસંખ્યાત વર્ષના આયુયુક્ત સંજ્ઞી મનુષ્ય જે જ્યોતિષ્ક દેવોમાં ઉત્પન્ન થવા યોગ્ય છે તો ભંતે ! કેટલા કાળની સ્થિતિયુક્ત જ્યોતિષ્ક દેવોમાં ઉત્પન્ન થાય છે ?

उ. गोयमा ! ***एवं जहा असंखेज्जवासाउयसण्णिपंचिंदियस्स तिरिक्खजोणियस्स जोइसिएसु चेव उववज्जमाणस्स सत्त गमगा भणिया तहेव मणुस्साण वि भाणियव्वा।***

णवरं-ओगाहणाविसेसो-पढमेसु तिसु गमएसु, ओगाहणा जहण्णेणं साइरेगाइं नव धणुसयाइं, उक्कोसेणं तिण्णि गाउयाइं।

उ. ગૌતમ ! ***જે પ્રકારે જ્યોતિષ્કોમાં ઉત્પન્ન થનાર અસંખ્યાત વર્ષાયુષ્ક સંજ્ઞી પંચેન્દ્રિય તિર્યંચના સાત ગમક કહેવામાં આવ્યા છે, એ જ પ્રકારે મનુષ્યના પણ સાત ગમક સમજવાં જોઈએ.***

વિશેષ - અવગાહનામાં વિશેષતા છે - પ્રારંભના ત્રણ ગમકોમાં અવગાહના જઘન્ય કાંઈક વિશેષ નવસો ધનુષ અને ઉત્કૃષ્ટ ત્રણ ગાઉ છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

मज्झिमचउत्थगमए जहण्णेणं साइरेगाइं नव धणुसयाइं, उक्कोसेण वि साइरेगाइं नव धणुसयाइं। पच्छिमेसु तिसु गमएसु जहण्णेणं तिण्णि गाउयाइं, उक्कोसेण वि तिण्णि गाउयाइं।

ठिई संवेहं च उवउंजिऊण भाणियव्वं (१-९)

जइ संखेज्जवासाउयसण्णिमणुस्सेहिंतो उववज्जंति, संखेज्जवासाउयाणं जहेव असुरकुमारेसु उववज्जमाणाणं तहेव नव गमगा भाणियव्वा।

णवरं-जोइसिय ठिई संवेहं च उवउंजिऊण जाणेज्जा। (१-९) -विया. स. २४, उ. २३, सु. १०-१२

મધ્યના (ચોથા) ગમકમાં જઘન્ય કાંઈક વિશેષ નવસો ધનુષ અને ઉત્કૃષ્ટ પણ કાંઈક વિશેષ નવસો ધનુષ હોય છે. અંતિમ ત્રણે ગમકોમાં જઘન્ય ત્રણ ગાઉ અને ઉત્કૃષ્ટ પણ ત્રણ ગાઉ હોય છે.

સ્થિતિ અને સંવેધ ઉપયોગપૂર્વક સમજવો જોઈએ.

જે સંખ્યાત વર્ષના આયુયુક્ત સંજ્ઞી મનુષ્યથી આવીને ઉત્પન્ન થાય તો અસુરકુમારોમાં ઉત્પન્ન થનાર સંખ્યાત વર્ષના આયુયુક્ત સંજ્ઞી મનુષ્યોના ગમકોને અનુરૂપ અહીંયા પણ નવ ગમક સમજવાં જોઈએ.

વિશેષ - જ્યોતિષ્ક દેવોની સ્થિતિ અને સંવેધ ઉપયોગપૂર્વક સમજવાં જોઈએ. (૧-૯)

७१. सोहम्मगदेवेसु उववज्जंतेसु सन्नि पंचेंदिय तिरिक्खजोणियाणं उववायाइ वीसं दारं परूवणं-

प. सोहम्मगदेवा णं भंते ! कओहिंतो उववज्जंति-किं नेरइएहिंतो उववज्जंति **-जाव-** देवेहिंतो उववज्जंति ?

उ. गोयमा ! ***भेदो जहा जोइसियउद्देसए।***

प. असंखेज्जवासाउयसण्णिपंचिंदियतिरिक्खजोणिए णं भंते ! जे भविए सोहम्मगदेवेसु उववज्जित्तए, से णं भंते ! केवइयं कालट्ठिईएसु उववज्जेज्जा ?

उ. गोयमा ! जहण्णेणं पलिओवमट्ठिईएसु, उक्कोसेणं तिपलिओवमट्ठिईएसु उववज्जेज्जा।

प. ते णं भंते ! जीवा एगसमएणं केवइया उववज्जंति ?

उ. गोयमा ! ***अवसेसं जहा जोइसिएसु उववज्जमाणस्स भणियं तहा भाणियव्वं।***

णवरं-सम्मदिट्ठी, मिच्छादिट्ठी वि, नो सम्मामिच्छादिट्ठी।

नाणी वि, अण्णाणी वि, दो नाणा, दो अण्णाणा नियमं।

ठिई जहण्णेणं एगं पलिओवमं, उक्कोसेणं तिण्णि पलिओवमाइं।

एवं अणुबंधो वि।

૭૧. સૌધર્મ દેવોમાં ઉત્પન્ન થનાર સંજ્ઞી પંચેન્દ્રિય તિર્યંચયોનિકોના ઉપપાતાદિ વીસ દ્વારોનું પ્રરૂપણ :

પ્ર. ભંતે ! સૌધર્મ દેવ ક્યાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે ? શું તેઓ નૈરયિકોથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે **-યાવત્-** દેવોથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે ?

ઉ. ગૌતમ ! ***જ્યોતિષ્ક ઉદ્દેશકને અનુસાર તફાવત સમજવો જોઈએ.***

પ્ર. ભંતે ! અસંખ્યાત વર્ષના આયુયુક્ત સંજ્ઞી પંચેન્દ્રિય તિર્યંચયોનિક જે સૌધર્મદેવોમાં ઉત્પન્ન થવા યોગ્ય છે તો ભંતે ! તે કેટલા કાળની સ્થિતિયુક્ત સૌધર્મ દેવોમાં ઉત્પન્ન થાય છે ?

ઉ. ગૌતમ ! તે જઘન્ય પલ્યોપમની અને ઉત્કૃષ્ટ ત્રણ પલ્યોપમની સ્થિતિયુક્ત સૌધર્મ દેવોમાં ઉત્પન્ન થાય છે.

પ્ર. ભંતે ! તે જીવો એક જ સમયે કેટલાં ઉત્પન્ન થાય છે ?

ઉ. ગૌતમ ! ***એનું શેષ કથન જેમ જ્યોતિષ્ક દેવોમાં ઉત્પન્ન થનારનું કહ્યું તે અનુરૂપ કરવું જોઈએ.***

વિશેષ - તેઓ સમ્યગ્દષ્ટિ અને મિથ્યાદષ્ટિ હોય છે, પરંતુ સમ્યગ્મિથ્યાદષ્ટિ હોતા નથી.

તેઓ જ્ઞાની પણ હોય છે, અજ્ઞાની પણ હોય છે, તેઓમાં નિયમ પ્રમાણે બે જ્ઞાન અને બે અજ્ઞાન હોય છે.

તેમની સ્થિતિ જઘન્ય એક પલ્યોપમની અને ઉત્કૃષ્ટ ત્રણ પલ્યોપમની હોય છે.

અનુબંધ સ્થિતિને અનુસાર હોય છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

कालादेसेणं-जहण्णेणं दो पलिओवमाइं, उक्कोसेणं छप्पलिओवमाइं, एवइयं कालं सेवेज्जा, एवइयं कालं गतिरागतिं करेज्जा (पढमो गमओ)

सो चेव जहण्णकालट्ठिईएसु उववण्णो, एसा चेव वत्तव्वया पढम गमग सरिसा।

णवरं-कालादेसेणं जहण्णेणं दो पलिओवमाइं, उक्कोसेणं चत्तारि पलिओवमाइं, एवइयं कालं सेवेज्जा, एवइयं कालं गतिरागतिं करेज्जा। (बिइओ गमओ)

सो चेव उक्कोसकालट्ठिईएसु उववण्णो, जहण्णेणं तिपलिओवमट्ठिईएसु, उक्कोसेण वि तिपलिओवमट्ठिईएसु उववज्जेज्जा।

सेसा वत्तव्वया पढम गमग सरिसा।

णवरं-ठिई जहण्णेणं तिण्णि पलिओवमाइं, उक्कोसेण वि तिण्णि पलिओवमाइं।

कालादेसेणं जहण्णेणं छप्पलिओवमाइं, उक्कोसेण वि छप्पलिओवमाइं, एवइयं कालं सेवेज्जा, एवइयं कालं गतिरागतिं करेज्जा। (तइओ गमओ)

सो चेव अप्पणा जहण्णकालट्ठिईओ जाओ जहण्णेणं पलिओवमट्ठिईएसु, उक्कोसेण वि पलिओवमट्ठिईएसु उववज्जेज्जा।

सेसा वत्तव्वया पढम गमग सरिसा,

णवरं-ओगाहणा जहण्णेणं धणुपुहत्तं, उक्कोसेणं दो गाउयाइं।

ठिई जहण्णेणं पलिओवमं, उक्कोसेण वि पलिओवमं।

कालादेसेणं जहण्णेणं दो पलिओवमाइं, उक्कोसेण वि दो पलिओवमाइं, एवइयं कालं सेवेज्जा, एवइयं कालं गतिरागतिं करेज्जा। (चउत्थ पंचम छट्ठ गमा)

सो चेव अप्पणा उक्कोसकालट्ठिईओ जाओ, आइल्लगमगसरिसा तिण्णि गमगा नेयव्वा।

કાલાદેશથી તે જઘન્ય બે પલ્યોપમ અને ઉત્કૃષ્ટ છ પલ્યોપમ જેટલો કાળ વ્યતીત કરે છે અને એટલાં જ કાળ સુધી ગમનાગમન કરે છે. (આ પ્રથમ ગમક છે.)

એ જ (અસંખ્યાત વર્ષાયુષ્ક સંજ્ઞી પંચેન્દ્રિય તિર્યંચ) જઘન્ય કાળની સ્થિતિયુક્ત સૌધર્મ દેવોમાં ઉત્પન્ન થાય તો પ્રથમ ગમકને અનુસાર કથન કરવું જોઈએ.

વિશેષ - કાલાદેશથી તે જઘન્ય બે પલ્યોપમ અને ઉત્કૃષ્ટ ચાર પલ્યોપમ જેટલો કાળ વ્યતીત કરે છે અને એટલાં જ કાળ સુધી ગમનાગમન કરે છે. (આ બીજું ગમક છે.)

એ જ (સંજ્ઞી પંચેન્દ્રિય તિર્યંચ) ઉત્કૃષ્ટ કાળની સ્થિતિયુક્તમાં ઉત્પન્ન થાય તો જઘન્ય ત્રણ પલ્યોપમ અને ઉત્કૃષ્ટ પણ ત્રણ પલ્યોપમની સ્થિતિયુક્ત સૌધર્મ દેવોમાં ઉત્પન્ન થાય છે.

શેષ કથન પ્રથમ ગમકને અનુસાર છે.

વિશેષ - સ્થિતિ જઘન્ય ત્રણ પલ્યોપમની અને ઉત્કૃષ્ટ પણ ત્રણ પલ્યોપમની હોય છે.

કાલાદેશથી તે જઘન્ય છ પલ્યોપમ અને ઉત્કૃષ્ટ પણ છ પલ્યોપમ જેટલો કાળ વ્યતીત કરે છે અને એટલાં જ કાળ સુધી ગમનાગમન કરે છે. (આ ત્રીજું ગમક છે.)

એ જ સ્વયં જઘન્ય કાળની સ્થિતિયુક્ત હોય અને સૌધર્મ દેવોમાં ઉત્પન્ન થાય તો જઘન્ય એક પલ્યોપમ અને ઉત્કૃષ્ટ પણ એક પલ્યોપમની સ્થિતિયુક્ત સૌધર્મ દેવોમાં ઉત્પન્ન થાય છે.

શેષ કથન પ્રથમ ગમકને અનુસાર સમજવું જોઈએ.

વિશેષ - અવગાહના જઘન્ય ધનુષ પૃથક્ત્વ અને ઉત્કૃષ્ટ બે ગાઉની હોય છે.

સ્થિતિ જઘન્ય પલ્યોપમની અને ઉત્કૃષ્ટ પણ પલ્યોપમની હોય છે.

કાલાદેશથી તે જઘન્ય બે પલ્યોપમ અને ઉત્કૃષ્ટ પણ બે પલ્યોપમ જેટલો કાળ વ્યતીત કરે છે અને એટલાં જ કાળ સુધી ગમનાગમન કરે છે. (આ ચોથું, પાંચમું, છઠ્ઠું ગમક છે.)

એ જ સ્વયં ઉત્કૃષ્ટ કાળની સ્થિતિયુક્ત હોય અને સૌધર્મ દેવોમાં ઉત્પન્ન થાય તો એના અંતિમ ત્રણે ગમકો (૭-૮-૯)નું કથન પ્રથમ (આરંભ)ના ત્રણ ગમકોને અનુરૂપ જાણવું જોઈએ.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

णवरं-ठिई कालादेसं च उवउंजिऊण जाणेज्जा। (सत्तम अट्ठम नवम गमा)

एवं एए सत्त गमा भवंति।

प. भंते ! जइ संखेज्जवासाउयसण्णिपंचिंदिय तिरिक्खजोणिएहिंतो उववज्जंति-किं पज्जत्त संखेज्जवासाउय सण्णिपंचिंदियतिरिक्खजोणिएहिंतो उववज्जंति, अपज्जत्त संखेज्जवासाउय-सण्णिपंचिंदिय तिरिक्खजोणिएहिंतो उववज्जंति ?

उ. गोयमा ! ***संखेज्जवासाउयस्स जहेव असुरकुमारेसु उववज्जमाणस्स तहेव नव वि गमा भाणियव्वा।***

णवरं-ठिई संवेहं च उवउंजिऊण जाणेज्जा।

जाहे य अप्पणा जहण्णकालट्ठिईओ भवइ ताहे तिसु वि गमएसु सम्मदिट्ठी वि, मिच्छादिट्ठी वि, नो सम्मामिच्छादिट्ठी।

दो नाणा, दो अण्णाणा नियमं। (१-९)

-विया. स. २४, उ. २४, सु. १-८

७२. सोहम्मगदेवेसु उववज्जंतेसु मणुस्साणं उववायाइ वीसं दारं परूवणं-

जइ मणुस्सेहिंतो उववज्जंति, इच्चेवं भेदो जहेव जोइसिएसु उववज्जमाणस्स तहा इह वि भाणियव्वा।

प. असंखेज्जवासाउयसण्णिमणुस्से णं भंते ! जे भविए सोहम्मे कप्पे देवत्ताए उववज्जित्तए, से णं भंते ! केवइयं कालट्ठिईएसु उववज्जेज्जा ?

उ. गोयमा ! ***एवं जहेव असंखेज्जवासाउयस्स सण्णिपंचिंदियतिरिक्खजोणियस्स सोहम्मे कप्पे उववज्जमाणस्स वत्तव्वया भणिया तहेव सत्त गमगाणं वत्तव्वया इह मणुस्से वि भाणियव्वा।***

णवरं-आइल्लएसु दोसु गमएसु-ओगाहणा जहण्णेणं गाउयं, उक्कोसेणं तिण्णि गाउयाइं।

तइयगमे-जहण्णेणं तिण्णि गाउयाइं, उक्कोसेण वि तिण्णि गाउयाइं।

चउत्थगमए-जहण्णेणं गाउयं, उक्कोसेण वि गाउयं।

पच्छिमएसु तिसु गमएसु जहण्णेणं तिण्णि गाउयाइं, उक्कोसेण वि तिण्णि गाउयाइं।

વિશેષ - સ્થિતિ અને કાલાદેશ ઉપયોગપૂર્વક કહેવો જોઈએ. (આ સાતમું, આઠમું અને નવમું ગમક છે.)

આ પ્રકારે આ સાતેય ગમક હોય છે.

પ્ર. ભંતે ! જો તે સૌધર્મ દેવ સંખ્યાત વર્ષના આયુયુક્ત સંજ્ઞી પંચેન્દ્રિય તિર્યંચોથી આવીને ઉત્પન્ન થાય તો શું પર્યાપ્ત સંખ્યાત વર્ષાયુષ્ક સંજ્ઞી પંચેન્દ્રિય તિર્યંચયોનિકોથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે કે અપર્યાપ્ત સંખ્યાત વર્ષાયુષ્ક સંજ્ઞી પંચેન્દ્રિય તિર્યંચયોનિકોથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે ?

ઉ. ગૌતમ ! ***અસુરકુમારોમાં ઉત્પન્ન થનાર સંખ્યાત વર્ષાયુષ્ક સંજ્ઞી પંચેન્દ્રિય તિર્યંચને અનુરૂપ જ આના નવગમક સમજવાં જોઈએ.***

વિશેષ - સ્થિતિ અને સંવેધ ઉપયોગપૂર્વક સમજવો જોઈએ.

જ્યારે તે પોતે (સ્વયં) જઘન્ય કાળની સ્થિતિયુક્ત હોય તો ત્રણે ગમકોમાં સમ્યગ્દૃષ્ટિ અને મિથ્યાદૃષ્ટિ હોય છે, પરંતુ સમ્યગ્મિથ્યાદૃષ્ટિ હોતા નથી.

તેઓમાં નિયમ પ્રમાણે બે જ્ઞાન અને બે અજ્ઞાન હોય છે. (૧-૯)

૭૨. સૌધર્મ દેવમાં ઉત્પન્ન થનાર મનુષ્યોના ઉપપાતાદિ વીસ દ્વારોનું પ્રરૂપણ :

જો (સૌધર્મ દેવ) મનુષ્યોથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે ઈત્યાદિ ભેદોનું કથન જ્યોતિષ્ક દેવોમાં ઉત્પન્ન થનાર મનુષ્યોને અનુરૂપ અહીંયા પણ કરવું જોઈએ.

પ્ર. ભંતે ! અસંખ્યાત વર્ષના આયુયુક્ત સંજ્ઞી મનુષ્ય જે સૌધર્મ કલ્પમાં દેવરૂપે ઉત્પન્ન થવા યોગ્ય છે તો ભંતે ! તે કેટલા કાળની સ્થિતિયુક્ત સૌધર્મ કલ્પના દેવોમાં ઉત્પન્ન થાય છે ?

ઉ. ગૌતમ ! ***જેમ સૌધર્મ કલ્પમાં ઉત્પન્ન થનાર અસંખ્યાત વર્ષાયુષ્ક સંજ્ઞી પંચેન્દ્રિય તિર્યંચયોનિકનું કથન કરવામાં આવ્યું તેમ સાતેય ગમક અહીંયા મનુષ્યમાં પણ કહેવાં જોઈએ.***

વિશેષ - પ્રથમ બે ગમકોમાં અવગાહના જઘન્ય એક ગાઉ અને ઉત્કૃષ્ટ ત્રણ ગાઉ હોય છે.

ત્રીજા ગમકમાં - જઘન્ય ત્રણ ગાઉ અને ઉત્કૃષ્ટ પણ ત્રણ ગાઉ હોય છે.

ચોથા ગમકમાં - જઘન્ય એક ગાઉ અને ઉત્કૃષ્ટ પણ એક ગાઉ હોય છે.

અંતિમ ત્રણે ગમકોમાં જઘન્ય ત્રણ ગાઉ હોય છે અને ઉત્કૃષ્ટ પણ ત્રણ ગાઉ હોય છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

ઠિઈ સંવેહં ચ ઉવઉંજિઊણ જાણેજ્જા ।

जहेव संखेज्जवासाउयसण्णिमणुस्साणं असुरकुमारेसु उववज्जमाणाणं वत्तव्वया भणिया तहेव नव गमगाणं इह वि भाणियव्वा ।

णवरं-सोहम्मदेवट्ठिई संवेहं च उवउंजिऊण जाणेज्जा । (१-९) -विया. स. २४, उ. २४, सु. ९-११

स्थिति अने संवेध उपयोगपूर्वक समजवां जोईओ.

असुरकुमारोमां उत्पन्न थनार संख्यात वर्षायुष्क संज्ञी मनुष्योनुं जेवी रीते कथन करवामां आव्युं छे तेवी ज रीते मनुष्योना नवगमक अहींया पण समजवां जोईओ.

विशेष - सौधर्म देवनी स्थिति अने संवेध उपयोगपूर्वक समजवो जोईओ. (१-९)

७३. ईसाणाइ सहस्सार पज्जंतदेवे उववज्जंतेसु तिरिक्खजोणियाणं मणुस्सेसु य उववायाइ वीसं दारं परूवणं-

७३. ईशानादि सहस्त्रार पर्यंत देवोमां उत्पन्न थनार तिर्यंचयोनिक अने मनुष्योना उपपातादि वीस द्वारोनुं प्ररूपण :

प. ईसाणदेवा णं भंते ! कओहिंतो उववज्जंति ?

प्र. भंते ! ईशानदेव क्यांथी आवीने उत्पन्न थाय छे ?

उ. गोयमा ! ***ईसाणदेवाणं सोहम्मगदेवसरिसा वत्तव्वया भाणियव्वा असंखेज्जवासाउयाणं सत्त वि गमगाणं ।***

उ. गौतम ! ***ईशानदेवोनुं वर्णन पण असंख्यात वर्षना आयुयुक्त सौधर्म देवोनी समान सातेय गमको द्वारा समजवुं जोईओ.***

णवरं-असंखेज्जवासाउयसण्णिपंचिंदियतिरिक्खजोणियस्स उववाय ठिई जहण्णेणं साइरेगं पलिओवमं भाणियव्वं ।

चउत्थगमे-ओगाहणा जहण्णेणं धणुपुहत्तं, उक्कोसेणं साइरेगाइं दो गाउयाइं ।

कायसंवेहं च उवउंजिऊण भाणियव्वा (१-९) (एए सत्त गमगा ।)

विशेष - असंख्यात वर्षना आयुयुक्त संज्ञी पंचेन्द्रिय तिर्यंचनी उपपात स्थिति जघन्य सातिरेक पल्योपमनी जाणवी जोईओ.

चतुर्थगमकमां - अवगाहना जघन्य धनुष पृथक्त्व अने उत्कृष्ट सातिरेक बे गाउनी होय छे.

कायसंवेध उपयोगपूर्वक कहेवो जोईओ. (१-९) (आ सात गमक थयां)

असंखेज्जवासाउयसण्णिमणुसस्स वत्तव्वया वि एवं चेव जहा पंचिंदियतिरिक्खजोणियस्स असंखेज्जवासाउयस्स सत्त गमगा ।

असंख्यात वर्षना आयुयुक्त संज्ञी मनुष्यना सात गमकोनुं कथन पण असंख्यात वर्षना आयुयुक्त पंचेन्द्रिय तिर्यंचयोनिकने अनुरूप समजवुं जोईओ.

णवरं-ओगाहणा वि जेसु ठाणेसु दो गाउए तेसु ठाणेसु इह एगं गाउयं (१-९) (एए सत्तगमगा ।)

विशेष - अवगाहना ज्यां बे गाउनी दर्शावी छे त्यां जघन्य एक गाउनी समजवी जोईओ. (१-९) (आ सात गमक थयां)

संखेज्जवासाउयाणं तिरिक्खजोणियाणं मणुस्साण य जहेव सोहम्मेसु उववज्जमाणाणं तहेव निरवसेसं नव वि गमगा भाणियव्वा ।

सौधर्म देवोमां उत्पन्न थनार संख्यात वर्षना आयुयुक्त तिर्यंचयोनिको अने मनुष्योना विषयमां जे नवगमक छे ओ ज ईशानदेवना विषयमां पण समजवुं जोईओ.

णवरं-ईसाण ठिई संवेहं च जाणेज्जा ।

विशेष - स्थिति अने संवेध ईशानदेवोनी समजवी जोईओ.

प. सणंकुमारदेवा णं भंते ! कओहिंतो उववज्जंति ?

प्र. भंते ! सनत्कुमार देव क्यांथी आवीने उत्पन्न थाय छे ?

उ. गोयमा ! ***उववाओ जहा सक्करप्पभापुढवि नेरइयाणं ।***

उ. गौतम ! ***एनो उपपात शर्कराप्रभा पृथ्वीना नैरयिकोने अनुरूप समजवुं जोईओ.***

प. पज्जत्तसंखेज्जवासाउय सण्णिपंचिंदियतिरिक्खजोणिए णं भंते ! जे भविए सणंकुमारदेवेसु उववज्जित्तए, से णं भंते ! केवइयं कालट्ठिईएसु उववज्जेज्जा ?

प्र. भंते ! पर्याप्त संख्यात वर्षायुष्क संज्ञी पंचेन्द्रिय तिर्यंचयोनिक जे सनत्कुमार देवोमां उत्पन्न थवा योग्य छे तो भंते ! ते केटला काळनी स्थितियुक्त देवोमां उत्पन्न थाय छे ?

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

ઉ. गोयमा ! जहण्णेणं दो सागरोवमट्ठिईएसु, उक्कोसेणं सत्त सागरोवमट्ठिईएसु उववज्जेज्जा ।

सेसा सव्वा वत्तव्वया जहा एयस्स चेव सोहम्म उववज्जमाणस्स भणिया तहा भाणियव्वा ।

णवरं-सणंकुमारट्ठिई संवेहं च उवउंजिऊण जाणेज्जा ।

जाहे य अप्पणा जहण्णकालट्ठिईओ भवइ ताहे तिसु वि गमएसु पंच लेस्साओ आदिल्लाओ ।

मणुस्सेहिंतो उववज्जमाणस्स सव्वा वत्तव्वया जहा मणुस्साणं सक्करप्पभाए उववज्जमाणाणं भणिया तहेव नव वि गमा इह वि भाणियव्वा ।

णवरं-सणंकुमारट्ठिई संवेहं च उवउंजिऊण जाणेज्जा ।

जहा सणंकुमारगदेवाणं वत्तव्वया तहा माहिंदगदेवाण वि सव्वा वत्तव्वया भाणियव्वा ।

णवरं-माहिंदगदेवाणं ठिई जहण्णेणं साइरेगं दो सागरोवमं, उक्कोसेणं साइरेगं सत्त सागरोवमं ।

एवं बंभलोगदेवाण वि वत्तव्वया ।

णवरं-बंभलोगट्ठिई संवेहं च उवउंजिऊण जाणेज्जा ।

एवं -जाव- सहस्सारो ।

णवरं-ठिई संवेहं च उवउंजिऊण जाणेज्जा ।

लंतगादीणं जहण्णकालट्ठिईयस्स तिरिक्खजोणियस्स तिसु वि गमएसु छप्पि लेस्साओ भाणियव्वाओ ।

संघयणाणि बंभलोग-लंतएसु उववज्जमाणाणं पंच आदिल्लगाणि ।

महासुक्क सहस्सारेसु उववज्जमाणाणं चत्तारि ।

एवं मणुस्साण वि संघयणाइं जाणेज्जा ।

-विया. स. २४, उ. २४, सु. १२-२०

ઉ. ગૌતમ ! જઘન્ય બે સાગરોપમની સ્થિતિમાં અને ઉત્કૃષ્ટ સાત સાગરોપમની સ્થિતિમાં ઉત્પન્ન થાય છે.

સૌધર્મ દેવલોકમાં આના ઉત્પન્ન થવા વિષયક જે કથન છે તે અહીંયા પણ સમજવું જોઈએ.

વિશેષ - સનત્કુમારની સ્થિતિ અને સંવેધ ઉપયોગપૂર્વક કહેવો જોઈએ.

જ્યારે તે પોતે જઘન્યકાળની સ્થિતિયુક્ત હોય ત્યારે ત્રણેય ગમકોનાં પ્રારંભની પાંચેય લેશ્યાઓ હોય છે.

જો સનત્કુમાર દેવ મનુષ્યોથી આવીને ઉત્પન્ન થાય તો શર્કરાપ્રભામાં ઉત્પન્ન થનાર મનુષ્યોને અનુરૂપ અહીંયા પણ નવ ગમકનું સમગ્ર વર્ણન સમજવું જોઈએ.

વિશેષ - સનત્કુમાર દેવોની સ્થિતિ અને સંવેધ ઉપયોગપૂર્વક સમજવો જોઈએ.

જે પ્રકારે સનત્કુમાર દેવોનું કથન કર્યું છે એ જ પ્રકારે માહેન્દ્ર દેવોનું પણ સમગ્ર કથન સમજવું જોઈએ.

વિશેષ - માહેન્દ્ર દેવોની સ્થિતિ જઘન્ય સાધિક બે સાગરોપમની અને ઉત્કૃષ્ટ સાધિક સાત સાગરોપમની સમજવી જોઈએ.

એ જ પ્રકારે બ્રહ્મદેવલોકનું પણ કથન સમજવું જોઈએ.

વિશેષ - બ્રહ્મદેવલોકની સ્થિતિ અને સંવેધ ઉપયોગપૂર્વક જાણવો જોઈએ.

આ જ પ્રકારે સહસ્ત્રારદેવ પર્યંત સમજવું જોઈએ.

વિશેષ - સ્થિતિ અને સંવેધ ઉપયોગપૂર્વક કહેવો જોઈએ.

લાન્તક, મહાશુક્ર અને સહસ્ત્રારદેવોમાં ઉત્પન્ન થનાર જઘન્ય સ્થિતિયુક્ત સંજ્ઞી પંચેન્દ્રિય તિર્યંચયોનિકના ત્રણેય ગમકોમાં છયે લેશ્યાઓ સમજવી જોઈએ.

બ્રહ્મલોક અને લાન્તક દેવોમાં ઉત્પન્ન થનારના પ્રથમના પાંચ સંહનન હોય છે.

મહાશુક્ર અને સહસ્ત્રારમાં ઉત્પન્ન થનારના પ્રારંભના ચાર સંહનન હોય છે.

મનુષ્યોના સંહનન પણ આ જ પ્રકારે સમજવાં જોઈએ.

૭૪. आणयाइ अच्चुयपज्जंत देवे उववज्जंतेसु मणुस्सेसु उववायाइ वीसं दारं परूवणं-

૭૪. આનત આદિથી અચ્યુત પર્યંત દેવોમાં ઉત્પન્ન થનાર મનુષ્યોના ઉપપાતાદિ વીસ દ્વારોનું પ્રરૂપણ :

પ. आणयदेवा णं भंते ! कओहिंतो उववज्जंति ?

પ્ર. ભંતે ! આનતદેવ કયાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે ?

ઉ. गोयमा ! ***उववाओ जहा सहस्सारदेवाणं ।***

ઉ. ગૌતમ ! ***સહસ્ત્રારદેવોને અનુરૂપ ઉપપાત અહીંયા સમજવો જોઈએ.***

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

णवरं-तिरिक्खजोणिया खोडेयव्वा ।

વિશેષ - અહીંયા તિર્યંચયોનિકની ઉત્પત્તિનો નિષેધ કરવો જોઈએ.

પ. पज्जत्तासंखेज्जवासाउयसण्णिमणुस्से णं भंते ! जे भविए आणयदेवेसु उववज्जित्तए, से णं भंते ! केवइयं कालट्ठिईएसु उववज्जेज्जा ?

પ્ર. ભંતે ! સંખ્યાત વર્ષના આયુયુક્ત પર્યાપ્ત સંજ્ઞી મનુષ્ય જે આનતદેવોમાં ઉત્પન્ન થવા યોગ્ય હોય તો ભંતે ! તે કેટલા કાળની સ્થિતિયુક્ત આનતદેવોમાં ઉત્પન્ન થાય છે ?

ઉ. गोयमा ! जहण्णेणं अट्ठारससागरोवमंठिईएसु, उक्कोसेणं एगूणवीसं सागरोवमं ठिईएसु उववज्जेज्जा ।

ઉ. ગૌતમ ! તેઓ જઘન્ય અઢાર સાગરોપમ અને ઉત્કૃષ્ટ ઓગણીસ સાગરોપમની સ્થિતિમાં ઉત્પન્ન થાય છે.

सेसा वत्तव्वया जहेव सहस्सारेसु उववज्जमाणाणं भणिया तहा भाणियव्वा ।

શેષ કથન સહસ્ત્રાર દેવોમાં ઉત્પન્ન થનાર મનુષ્યોને અનુરૂપ અહીંયા પણ સમજવું જોઈએ.

णवरं-तिण्णि संघयणाणि,

વિશેષ - એમાં પ્રથમના ત્રણ સંહનન હોય છે.

भवादेसेणं-जहण्णेणं तिण्णि भवग्गहणाइं, उक्कोसेणं सत्त भवग्गहणाइं ।

ભવાદેશથી - જઘન્ય ત્રણ ભવ અને ઉત્કૃષ્ટ સાતભવ ગ્રહણ કરે છે.

कालादेसेणं-जहण्णेणं अट्ठारस सागरोवमाइं दोहिं वासपुहत्तेहिं अब्भहियाइं, उक्कोसेणं सत्तावन्नं सागरोवमाइं चउहिं पुव्वकोडीहिं अब्भहियाइं, एवइयं कालं सेवेज्जा, एवइयं कालं गतिरागतिं करेज्जा । (पढमो गमओ)

કાલાદેશથી - જઘન્ય બે વર્ષ પૃથક્ત્વ વિશેષ અઢાર સાગરોપમ અને ઉત્કૃષ્ટ ચાર પૂર્વકોટિ અધિક સત્તાવન સાગરોપમ જેટલો કાળ વ્યતીત કરે છે અને એટલા જ કાળ સુધી ગમનાગમન કરે છે. (આ પ્રથમ ગમક છે.)

सेसा वि अट्ठ गमगा पढम गमग सरिसा ।

શેષ આઠ ગમક પણ પ્રથમ ગમકને અનુરૂપ સમજવાં જોઈએ.

णवरं-ठिई संवेहं च उवउंजिऊण जाणेज्जा ।

વિશેષ - સ્થિતિ અને સંવેધ ઉપયોગપૂર્વક પૃથક્-પૃથક્ સમજવો જોઈએ.

एवं -जाव- अच्चुयदेवा ।

એ જ પ્રકારે અચ્યુતદેવો પર્યંત સમજવું જોઈએ.

णवरं-ठिई संवेहं च उवउंजिऊण जाणेज्जा ।

વિશેષ - એમની સ્થિતિ અને સંવેધ ઉપયોગપૂર્વક ભિન્ન-ભિન્ન સમજવો જોઈએ.

आणयाइसु चउसु वि उववज्जमाणाणं संघयणा तिण्णि ।

આનતાદિ ચાર દેવલોકોમાં ઉત્પન્ન થનારમાં (આરંભના) ત્રણ સંહનન હોય છે.

-विया. स. २४, उ. २४, सु. २१-२३

૭૫. कप्पातीय वेमाणिय देव उववज्जंतेसु मणुस्साणं उववायाइ वीसं दारं परूवणं-

૭૫. કલ્પાતીત વૈમાનિક દેવોમાં ઉત્પન્ન થનાર મનુષ્યોના ઉપપાતાદિ વીસ દ્વારોનું પ્રરૂપણ :

પ. गेवेज्जगदेवा णं भंते ! कओहिंतो उववज्जंति ?

પ્ર. ભંતે ! ગ્રૈવેયકદેવ ક્યાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે ?

ઉ. गोयमा ! ***सव्वा वत्तव्वया जहा आणयाणं देवाणं ।***

ઉ. ગૌતમ ! **એનું સમગ્ર કથન આનત દેવોને અનુરૂપ સમજવું જોઈએ.**

णवरं-दो संघयणा । ठिई संवेहं च गेवेज्जग देवाणं उवउंजिऊण भाणियव्वं ।

વિશેષ - એમાં (આરંભના) બે સંહનન હોય છે તથા સ્થિતિ અને સંવેધ ગ્રૈવેયક દેવોનું ઉપયોગપૂર્વક સમજવો જોઈએ.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

प. विजय-वेजयंत-जयंत-अपराजियदेवा णं भंते ! कओहिंतो उववज्जंति ?

उ. गोयमा ! ***सव्वा वत्तव्वया जहा आणयाणं देवाणं ।***

णवरं-पढमं संघयणं ।

ठिई अणुबंधो-जहण्णेणं एक्कतीसं सागरोवमाइं, उक्कोसेणं तेत्तीसं सागरोवमाइं ।

भवादेसेणं जहण्णेणं तिण्णि भवग्गहणाइं, उक्कोसेणं पंच भवग्गहणाइं ।

कालादेसेणं जहण्णेणं एक्कतीसं सागरोवमाइं दोहिं वासपुहत्तेहिं अब्भहियाइं, उक्कोसेणं छावट्ठिं सागरोवमाइं तिहिं पुव्वकोडीहिं अब्भहियाइं, एवइयं कालं सेवेज्जा, एवइयं कालं गतिरागतिं करेज्जा । (पढमो गमओ)

एवं सेसा वि अट्ठ गमगा भाणियव्वा ।

णवरं-ठिई संवेहं च उवउंजिऊण जाणेज्जा ।

प. सव्वट्ठगसिद्धगदेवा णं भंते ! कओहिंतो उववज्जंति ?

उ. गोयमा ! ***उववाओ जहा आणयदेवाणं ।***

प. से णं भंते ! केवइयं कालट्ठिईएसु उववज्जेज्जा ?

उ. गोयमा ! जहण्णेणं तेत्तीसं सागरोवमट्ठिईएसु, उक्कोसेण वि तेत्तीसं सागरोवमट्ठिईएसु उववज्जेज्जा ।

अवसेसा वत्तव्वया जहा विजयाइसु उववज्जंताणं ।

णवरं-भवादेसेणं तिण्णि भवग्गहणाइं ।

कालादेसेणं जहण्णेणं तेत्तीसं सागरोवमाइं दोहिं वासपुहत्तेहिं अब्भहियाइं, उक्कोसेण वि तेत्तीसं सागरोवमाइं दोहिं पुव्वकोडीहिं अब्भहियाइं, एवइयं कालं सेवेज्जा, एवइयं कालं गतिरागतिं करेज्जा । (पढम गमओ)

सो चेव अप्पणा जहण्णकालट्ठिईओ जाओ, एसा चेव पढम गमग सरिसा वत्तव्वया ।

પ્ર. ભંતે ! વિજય, વૈજયન્ત, જયન્ત અને અપરાજિત દેવ કયાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે ?

ઉ. ગૌતમ ! **એનું પણ સમગ્ર કથન આણત દેવોને સમાન છે.**

વિશેષ - એમાં પ્રથમ સંહનનયુક્ત ઉત્પન્ન થાય છે.

સ્થિતિ અને અનુબંધ જઘન્ય એકત્રીસ સાગરોપમ અને ઉત્કૃષ્ટ તેત્રીસ સાગરોપમનું હોય છે.

ભવાદેશથી જઘન્ય ત્રણભવ અને ઉત્કૃષ્ટ પાંચભવ ગ્રહણ કરે છે.

કાલાદેશથી જઘન્ય બેવર્ષ પૃથકૃત્વ અધિક એકત્રીસ સાગરોપમ અને ઉત્કૃષ્ટ ત્રણ પૂર્વકોટિ અધિક છાસઠ સાગરોપમ જેટલો કાળ વ્યતીત કરે છે અને એટલાં જ કાળ સુધી ગમનાગમન કરે છે. (આ પ્રથમ ગમક છે.)

શેષ આઠ ગમક પણ આ જ પ્રકારે સમજવાં જોઈએ.

વિશેષ - એમાં સ્થિતિ અને સંવેધ ઉપયોગપૂર્વક સમજવો જોઈએ.

પ્ર. ભંતે ! સર્વાર્થસિદ્ધ દેવ કયાંથી આવીને ઉત્પન્ન થાય છે ?

ઉ. ગૌતમ ! **એમનો ઉપયોગ વગેરે આણત દેવોને સમાન છે.**

પ્ર. ભંતે ! તે (સંજ્ઞી મનુષ્ય) કેટલા કાળની સ્થિતિયુક્ત સર્વાર્થસિદ્ધ દેવોમાં ઉત્પન્ન થાય છે ?

ઉ. ગૌતમ ! તેઓ જઘન્ય તેત્રીસ સાગરોપમ અને ઉત્કૃષ્ટ પણ તેત્રીસ સાગરોપમની સ્થિતિયુક્તમાં ઉત્પન્ન થાય છે.

શેષ કથન વિજયાદિ દેવોમાં ઉત્પન્ન થનાર મનુષ્યોને અનુરૂપ છે.

વિશેષ - ભવાદેશથી ત્રણ ભવ ગ્રહણ કરે છે.

કાલાદેશથી જઘન્ય બે વર્ષ પૃથકૃત્વ અધિક તેત્રીસ સાગરોપમ અને ઉત્કૃષ્ટ બે પૂર્વકોટિ અધિક તેત્રીસ સાગરોપમ જેટલો કાળ વ્યતીત કરે છે અને એટલા જ કાળ સુધી ગમનાગમન કરે છે. (આ પ્રથમ ગમક છે.)

જો તે (સંજ્ઞી મનુષ્ય) સ્વયં જઘન્ય કાળની સ્થિતિયુક્ત હોય અને સર્વાર્થસિદ્ધ દેવોમાં ઉત્પન્ન થનાર હોય તો એમનું પણ કથન પ્રથમ ગમકને અનુરૂપ સમજવું જોઈએ.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

णवरं-ओगाहणा रयणिपुहत्तं ठिई-वासपुहत्तं।

વિશેષ - એમની અવગાહના રત્નિ પૃથક્ત્વ (અનેકહાથ) છે અને સ્થિતિ વર્ષ પૃથક્ત્વ (અનેકવર્ષ) છે.

संवेहं च उवउंजिऊण जाणेज्जा। (बिइओ गमओ, चउत्थो गमओ)

સંવેધ (એનો પોતાનો) ઉપયોગપૂર્વક સમજવો જોઈએ. (આ બીજું ગમક છે અર્થાત્ ચોથું ગમક છે.)

सो चेव अप्पणा उक्कोसकालट्ठिईओ जाओ, एसा चेव पढम गमग वत्तव्वया।

એ જ (સંજ્ઞી મનુષ્ય) સ્વયં ઉત્કૃષ્ટ કાળની સ્થિતિયુક્ત હોય તો એમનું કથન પણ પ્રથમ ગમકને અનુરૂપ સમજવું જોઈએ.

णवरं-ओगाहणा जहण्णेणं पंच धणुसयाइं, उक्कोसेण वि पंच धणुसयाइं।

વિશેષ - એમની અવગાહના જઘન્ય પાંચસો ધનુષ અને ઉત્કૃષ્ટ પણ પાંચસો ધનુષ છે.

ठिई अणुबंधो जहण्णेणं पुव्वकोडी, उक्कोसेण वि पुव्वकोडी।

એની સ્થિતિ અને અનુબંધ જઘન્ય પૂર્વકોટિ વર્ષ છે અને ઉત્કૃષ્ટ પણ પૂર્વકોટિ વર્ષ છે.

कालादेसेणं जहण्णेणं तेत्तीसं सागरोवमाइं दोहिं पुव्वकोडीहिं अब्भहियाइं, उक्कोसेण वि तेत्तीसं सागरोवमाइं दोहिं पुव्वकोडीहिं अब्भहियाइं, एवइयं कालं सेवेज्जा, एवइयं कालं गतिरागतिं करेज्जा। (तइओ गमओ, सत्तमो गमओ)

કાલાદેશથી તે જઘન્ય બે પૂર્વકોટિ અધિક તેત્રીસ સાગરોપમ અને ઉત્કૃષ્ટ પણ બે પૂર્વકોટિ અધિક તેત્રીસ સાગરોપમ જેટલો કાળ વ્યતીત કરે છે અને એટલાં જ કાળ સુધી ગમનાગમન કરે છે. (આ ત્રીજું ગમક છે અર્થાત્ સાતમું ગમક છે.)

सव्वट्ठसिद्धगदेवे उववज्जमाणाणं मणुस्साणं एए तिण्णि पढम चउत्थ सत्तम गमगा भवंति।

સર્વાર્થસિદ્ધ દેવોમાં ઉત્પન્ન થનાર મનુષ્યોમાં પહેલું, ચોથું અને સાતમું આ ત્રણેય ગમક હોય છે.

सेसा छ गमगा न भवंति।

શેષ છ ગમક હોતાં નથી.

-विया. स. २४, उ. २४, सु. २४-२९

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

૪૨. આત્મા અધ્યયન

આગમમાં આત્મા અને જીવ શબ્દ એકાર્થક છે. તથાપિ આત્મા શબ્દ જીવનું વિશિષ્ટ અને સૂક્ષ્મ વિવેચન કરે છે. આ આત્મા જીવાત્મા પણ કહેવાય છે. કેટલાક અન્યતીર્થિકો અનુસાર પ્રાણાતિપાત, મૃષાવાદ **-યાવત્-** મિથ્યાદર્શનશલ્ય નામના અઢાર પાપોમાં પ્રવર્તમાન પ્રાણીનો જીવ અન્ય (બીજો) છે અને જીવાત્મા એનાથી ભિન્ન છે. પરંતુ ભગવાન મહાવીર આ માન્યતાને મિથ્યા દર્શાવતા પ્રાણાતિપાત **-યાવત્-** મિથ્યાદર્શન શલ્યમાં પ્રવર્તમાન પ્રાણીને જ જીવ તથા જીવાત્મા નિરૂપિત કરે છે. એટલું જ નહીં તેઓ આ પાપોથી વિરત પ્રાણીને પણ જીવ અને જીવાત્મા શબ્દથી સંબોધિત કરે છે. વ્યાખ્યાપ્રજ્ઞપ્તિ સૂત્રાનુસાર આ અધ્યયનમાં અન્યતીર્થિકોની અનેક શંકાઓ અને માન્યતાઓ ઉત્પન્ન કરી એનું નિરાકરણ કરતાં એ સિદ્ધ કરવામાં આવ્યું છે કે જ્ઞાન, દર્શન, દૃષ્ટિ, અજ્ઞાન, સંજ્ઞા, શરીર, કર્મ, યોગ, ઉપયોગ, ગતિ, બુદ્ધિ આદિમાં પ્રવર્તમાન જીવ અને જીવાત્મા કે આત્મા ભિન્ન-ભિન્ન નથી. જે જીવ કે આત્મા સંસારમાં પ્રવૃત્ત છે તેઓ જ મુક્તિને પણ પ્રાપ્ત કરે છે. ચૈતન્ય દૃષ્ટિએ તેઓ એક જ છે.

'एगे आया' સૂત્રનો અર્થ એ નથી કે વિશ્વમાં સંખ્યાની દૃષ્ટિએ આત્મા એક જ છે. વેદાંત દર્શન બ્રહ્મ કે તુરીય ચૈતન્ય (આત્મા)ને સંખ્યાની દૃષ્ટિએ એક માને છે તથા સંસારી જીવોમાં એનાં જ ચૈત્યાંશને સ્વીકાર કરે છે પરંતુ જૈન દર્શનમાં આત્મા એક નથી અનંત છે. સમગ્ર આત્માઓ પોતાના કૃતકર્મોનું ફળ (અલગ) સ્વતંત્રરૂપે ભોગવે છે. 'एगे आया' સૂત્રમાં આત્માને જે એક દર્શાવવામાં આવ્યો છે તે ચૈતન્ય દૃષ્ટિએ સમગ્ર આત્માઓની એકતા કે સમાનતાને પ્રગટ કરે છે.

આત્મા અને જ્ઞાન-દર્શનમાં પરસ્પરશું સંબંધ છે, એના પર વિચાર કરવાથી સમજાય છે કે આત્મા કદાચિત્ જ્ઞાનરૂપ છે તથા કદાચિત્ અજ્ઞાનરૂપ છે પરંતુ નિયમપૂર્વક જ્ઞાન આત્મા હોય છે. અજ્ઞાનનો અર્થ જ્ઞાનનો અભાવ નથી, પરંતુ મિથ્યાદર્શનની ઉપસ્થિતિમાં જે જ્ઞાન થાય છે એને જ અજ્ઞાન કહેવાય છે. નિયમથી દર્શન આત્મા હોય છે અને નિયમથી જ આત્મા દર્શન થાય છે. આ પ્રકારે આત્મા જ્ઞાનદર્શનમય છે. ચોવીસ દંડકોમાંથી એકેન્દ્રિય જીવોના જે પાંચ દંડક છે તેમાં આત્મા અજ્ઞાનરૂપ હોય છે, શેષ સમગ્ર દંડકોમાં તે કદાચિત્ જ્ઞાનરૂપ અને કદાચિત્ અજ્ઞાનરૂપ હોય છે. પૃથ્વીકાયિકાદિ એકેન્દ્રિયોનું અજ્ઞાન નિયમપ્રમાણે આત્મારૂપ હોય છે તથા આત્મા નિયમપ્રમાણે અજ્ઞાનરૂપ હોય છે. દર્શનની દૃષ્ટિએ સમસ્ત ચોવીસ દંડકોમાં આત્મા દર્શનરૂપ અને દર્શન આત્મરૂપ હોય છે એનો કોઈ વિકલ્પ નથી.

આત્માના આઠ પ્રકાર છે - ૧. દ્રવ્યાત્મા, ૨. કષાયાત્મા, ૩. યોગ-આત્મા, ૪. ઉપયોગ-આત્મા, ૫. જ્ઞાન-આત્મા, ૬. દર્શન-આત્મા, ૭. ચારિત્ર-આત્મા અને ૮. વીર્યાત્મા. આત્માના આ આઠ પ્રકાર એનો વિભિન્ન દૃષ્ટિકોણો વડે પ્રતિપાદન કરે છે. બધા જ જીવોમાં દ્રવ્યાત્મા તો સદાય સાથ રહે છે, કષાય આત્મા સકષાયી જીવોમાં, યોગ-આત્મા સયોગી જીવોમાં, ચરિત્રાત્મા ચારિત્રયુક્ત જીવોમાં તથા વીર્યાત્મા વીર્યયુક્ત (પરાક્રમી) જીવોમાં રહે છે. ઉપયોગ-આત્મા અને દર્શન આત્મા દરેક જીવોમાં રહે છે. જ્ઞાન આત્મા ક્યારેક જ્ઞાનરૂપે તથા ક્યારેક અજ્ઞાનરૂપે રહે છે આથી તે વિકલ્પે હોય છે. દ્રવ્યાત્મા વગેરે આઠ આત્માઓ વિષે પરસ્પર સહભાવનું આ આધારે ચિંતન કરતાં જણાય છે કે જેને દ્રવ્યાત્મા હોય છે એને કષાયાત્મા અને યોગ-આત્મા કદાચિત્ હોય છે અને કદાચિત્ હોતી નથી, પરંતુ જેને કષાયાત્મા કે યોગ-આત્મા હોય છે એને દ્રવ્યાત્મા નિશ્ચિતરૂપે હોય છે. જેને દ્રવ્યાત્મા હોય છે એને ઉપયોગ-આત્મા અને દર્શન-આત્મા નિશ્ચિતરૂપે હોય છે તથા જેને ઉપયોગ-આત્મા કે દર્શન-આત્મા હોય છે એને દ્રવ્યાત્મા નિશ્ચિતરૂપે હોય છે. જ્ઞાન-આત્મા, ચારિત્રાત્મા અને વીર્યાત્મા હોવાથી દ્રવ્યાત્મા નિશ્ચિતરૂપે હોય છે પરંતુ દ્રવ્યાત્મા હોવાથી આ જ્ઞાનવગેરે આત્માઓ વિકલ્પે હોય છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

જેને કષાય આત્મા હોય છે એને યોગ-આત્મા, ઉપયોગ-આત્મા, દર્શનાત્મા અને વીર્યાત્મા નિશ્ચિતરૂપે હોય છે, પરંતુ જેને યોગ આત્મા, ઉપયોગ આત્મા, દર્શનાત્મા કે વીર્યાત્મા હોય છે એને કષાય આત્મા કદાચિત્ હોય છે અને કદાચિત્ હોતો નથી. કષાયાત્મા સાથે જ્ઞાનાત્મા અને ચારિત્રાત્માનો વૈકલ્પિક સંબંધ છે. આ પ્રકારે પ્રસ્તુત અધ્યયનમાં આઠે આત્માઓના પારસ્પરિક સહભાવ કે અસહભાવ પર વિચાર સંકલિત છે.

આ આઠ પ્રકારની આત્માઓમાં સૌથી અલ્પ (ઓછા) ચારિત્રાત્મા છે, એનાથી જ્ઞાનાત્માઓ અનંતગુણી છે, એનાથી કષાય આત્માઓ અનંતગુણી છે, કષાયાત્માઓથી યોગાત્માઓ વિશેષાધિક છે. એનાથી ઉપયોગાત્મા, દ્રવ્યાત્મા અને દર્શનાત્મા તુલ્ય થઈને વિશેષાધિક છે.

શબ્દ, રુપ, ગંધ, રસ અને સ્પર્શને ક્રમશઃ સાંભળવું, જોવું, સૂંઘવું, આસ્વાદ લેવો અને પ્રતિસંવેદના કરવાનું કાર્ય આત્મા બે પ્રકારે કરે છે - શરીરના એક ભાગથી અથવા સમસ્ત શરીરથી.

અવભાસ, પ્રભાસ, વિક્રિયા, પરિચારણા, ભાષા, આહાર, પરિણમન, વેદન અને નિર્જરા વગેરે ક્રિયાઓ પણ આત્મા ઉપર્યુક્ત બે પ્રકારે કરે છે.

પ્રાણાતિપાત **-यावत्-** મિથ્યાદર્શન શલ્ય, પ્રાણાતિપાત વિરમણ **-यावत्-** મિથ્યાદર્શન શલ્યવિવેક, ઔત્પાતિકી **-यावत्-** પારિણામિકી બુદ્ધિ, અવગ્રહ **-यावत्-** ધારણા, ઉત્થાન **-यावत्-** પુરુષકાર પરાક્રમ, નૈરયિકત્વ **-यावत्-** વૈમાનિકત્વ, જ્ઞાનાવરણ **-यावत्-** અન્તરાયકર્મ, કૃષ્ણ લેશ્યા **-यावत्-** શુક્લલેશ્યા, ત્રણેદૃષ્ટિઓ, ચારે દર્શન, પાંચે જ્ઞાન અને ત્રણે અજ્ઞાન, આહારાદિ ચારે સંજ્ઞાઓ, પાંચે શરીર, ત્રણે યોગ, સાકારોપયોગ અને અનાકારોપયોગ તથા એના જેવા બીજા પણ પદાર્થ આત્માને અતિરિક્ત અન્યત્ર પરિણમન કરતો નથી એ સર્વ આત્મામાં જ પરિણમન કરે છે.

• • •

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

૪૨. आया-अज्झयणं

सुत्तं -

१. **दव्वट्ठयाए आया-**

एगे आया। -ठाणं. अ. १, सु. २

२. **जीव-चउवीसदंडएसु नाण दंसणं पडुच्च आयसरूव परूवणं-**

प. आया भंते ! नाणे , अन्ने नाणे ?

उ. गोयमा ! आया सिय नाणे, सिय अन्नाणे, नाणे पुण नियमं आया।

प. **दं. १.** आया भंते ! नेरइयाणं नाणे, अन्ने नेरइयाणं नाणे ?

उ. गोयमा ! आया नेरइयाणं सिय नाणे, सिय अन्नाणे, नाणे पुण से नियमं आया।

दं. २-११. ***एवं -जाव- थणियकुमाराणं।***

प. आया भंते ! पुढविकाइयाणं अन्नाणे, अन्ने पुढविकाइयाणं अन्नाणे ?

उ. गोयमा ! आया पुढविकाइयाणं नियमं अन्नाणे, अन्नाणे वि नियमं आया।

दं. १२-१६. ***एवं -जाव- वणस्सइकाइयाणं।***

दं. १७-२४. ***बेइंदिय-तेइंदिय -जाव- वेमाणियाणं जहा नेरइयाणं।***

प. आया भंते ! दंसणे, अन्ने दंसणे ?

उ. गोयमा ! आया नियमं दंसणे, दंसणे वि नियमं आया।

प. **दं. १.** आया भंते ! नेरइयाणं दंसणे, अन्ने नेरइयाणं दंसणे ?

उ. गोयमा ! आया नेरइयाणं नियमं दंसणे, दंसणे वि से नियमं आया।

दं. २-२४. ***एवं -जाव- वेमाणियाणं निरंतरं दंडओ।***

-विया. स. १२, उ. १०, सु. १०-१८

૪૨. આત્મા-અધ્યયન

સૂત્ર :

૧. **દ્રવ્યની અપેક્ષાએ આત્મા :**

આત્મા એક છે.

૨. **જીવ-ચોવીસ દંડકોમાં જ્ઞાન દર્શનની અપેક્ષાએ આત્મસ્વરૂપનું પ્રરૂપણ :**

પ્ર. ભંતે ! આત્મા જ્ઞાનરૂપ છે કે જ્ઞાન અન્યરૂપ છે ?

ઉ. ગૌતમ ! ક્યારેક આત્મા જ્ઞાનરૂપ છે, ક્યારેક અજ્ઞાનરૂપ છે પરંતુ નિયમપ્રમાણે જ્ઞાન આત્મારૂપ છે.

પ્ર. **દં.૧.** ભંતે ! નૈરયિકોની આત્મા જ્ઞાનરૂપ છે કે નૈરયિકોનું જ્ઞાન (અન્ય) અજ્ઞાનરૂપ છે ?

ઉ. ગૌતમ ! નૈરયિકોની આત્મા કદાચિત્ જ્ઞાનરૂપ છે, કદાચિત્ અજ્ઞાનરૂપ છે, પરંતુ એનું જ્ઞાન નિયમ પ્રમાણે (ચોક્કસ) આત્મારૂપ છે.

દં.૨-૧૧. *આ જ પ્રકારે સ્તનિતકુમાર પર્યંત સમજવું જોઈએ.*

પ્ર. ભંતે ! પૃથ્વીકાયિક જીવોની આત્મા અજ્ઞાનરૂપ છે કે પૃથ્વીકાયિકોનું અજ્ઞાન અન્યરૂપ છે ?

ઉ. ગૌતમ ! પૃથ્વીકાયિકોની આત્મા નિયમપ્રમાણે અજ્ઞાનરૂપ છે અને એમનું અજ્ઞાન પણ નિયમપ્રમાણે આત્મરૂપ છે.

દં.૧૨-૧૬. *આ જ પ્રકારે વનસ્પતિકાયિક પર્યંત સમજવું જોઈએ.*

દં.૧૭-૨૪. *બેઈન્દ્રિય, ત્રીઈન્દ્રિયથી વૈમાનિકો પર્યંતના જીવોનું કથન નૈરયિકોની સમાન સમજવું જોઈએ.*

પ્ર. ભંતે ! આત્મા દર્શનરૂપ છે કે દર્શન અન્યરૂપ છે ?

ઉ. ગૌતમ ! આત્મા નિયમપ્રમાણે દર્શનરૂપ છે અને દર્શન પણ નિયમપ્રમાણે આત્મારૂપ છે.

પ્ર. **દં.૧.** ભંતે ! નૈરયિકોની આત્મા દર્શનરૂપ છે કે નૈરયિક જીવોનું દર્શન અન્યરૂપ છે ?

ઉ. ગૌતમ ! નૈરયિક જીવોની આત્મા નિયમપ્રમાણે દર્શનરૂપ છે અને એનું દર્શન પણ નિયમ પ્રમાણે આત્મારૂપ છે.

દં. ૨-૨૪. *આ જ પ્રકારે નિરંતર વૈમાનિકો પર્યંત સર્વ દંડકો માટે સમજવું જોઈએ.*

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

૩. आयाणं अट्ठविहत्त परूवणं-

प. कइविहा णं भंते ! आया पन्नत्ता ?

उ. गोयमा ! अट्ठविहा आया पन्नत्ता, तं जहा-

१. दवियाया, २. कसायाया,
३. जोगाया, ४. उवयोगाया,
५. णाणाया, ६. दंसणाया,
७. चरित्ताया, ८. वीरियाया ।

-विया. स. १२, उ. १०, सु. १

૩. આત્માના આઠ પ્રકારોનું પ્રરૂપણ :

પ્ર. ભંતે ! આત્મા કેટલા પ્રકારનો કહેવામાં આવ્યો છે ?

ઉ. ગૌતમ ! આત્મા આઠ પ્રકારનો કહેવામાં આવ્યો છે, જેમકે -

૧. દ્રવ્યાત્મા, ૨. કષાયાત્મા,
૩. યોગ-આત્મા, ૪. ઉપયોગ-આત્મા,
૫. જ્ઞાન-આત્મા, ૬. દર્શન-આત્મા,
૭. ચારિત્ર-આત્મા, ૮. વીર્યાત્મા.

૪. आयाहिं सद्दाईणं अणुभूइठाणं परूवणं-

दोहिं ठाणेहिं आया सद्दाइं सुणेइ, तं जहा-
१. देसेण वि आया सद्दाइं सुणेइ,
२. सव्वेण वि आया सद्दाइं सुणेइ ।

दोहिं ठाणेहिं आया रूवाइं पासइ, तं जहा-
१. देसेण वि आया रूवाइं पासइ,
२. सव्वेण वि आया रूवाइं पासइ ।

दोहिं ठाणेहिं आया गंधाइं अग्घाइं, तं जहा-
१. देसेण वि आया गंधाइं अग्घाइ,
२. सव्वेण वि आया गंधाइं अग्घाइ ।

दोहिं ठाणेहिं आया रसाइं आसादेइ, तं जहा-
१. देसेण वि आया रसाइं आसादेइ,
२. सव्वेण वि आया रसाइं आसादेइ ।

दोहिं ठाणेहिं आया फासाइं पडिसंवेदेइ, तं जहा-
१. देसेण वि आया फासाइं पडिसंवेदेइ,
२. सव्वेण वि आया फासाइं पडिसंवेदेइ ।

दोहिं ठाणेहिं आया ओभासइ, तं जहा-
१. देसेण वि आया ओभासइ,
२. सव्वेण वि आया ओभासइ ।

एवं पभासइ, विकुव्वइ, परियारेइ, भासं भासइ, आहारेइ, परिणामेइ, वेदेइ, णिज्जरेइ ।

- ठाण. अ. २, उ. २, सु. ७१

૪. આત્મા દ્વારા શબ્દોના અનુભૂતિસ્થાનનું પ્રરૂપણ :

બે પ્રકારથી આત્મા શબ્દોને સાંભળે છે, જેમકે -
૧. શરીરના એકભાગથી પણ આત્મા શબ્દોને સાંભળે છે.
૨. સમસ્ત શરીરથી પણ આત્મા શબ્દોને સાંભળે છે.

બે પ્રકારથી આત્મા રૂપોને જુએ છે, જેમકે -
૧. શરીરના એકભાગથી પણ આત્મા રૂપોને જુએ છે.
૨. સમસ્ત શરીરથી પણ આત્મા રૂપોને જુએ છે.

બે પ્રકારથી આત્મા ગંધને સુંઘે છે, જેમકે -
૧. શરીરના એકભાગથી પણ આત્મા ગંધને સુંઘે છે.
૨. સમસ્ત શરીરથી પણ આત્મા ગંધને સુંઘે છે.

બે પ્રકારથી આત્મા રસોનો આસ્વાદ લે છે, જેમકે -
૧. શરીરના એકભાગથી પણ આત્મા રસોનો આસ્વાદ લે છે.
૨. સમસ્ત શરીરથી પણ આત્મા રસોનો આસ્વાદ લે છે.

બે પ્રકારથી આત્મા સ્પર્શોનો અનુભવ કરે છે, જેમકે-
૧. શરીરના એકભાગથી પણ આત્મા સ્પર્શોનો અનુભવ કરે છે.
૨. સમસ્ત શરીરથી પણ આત્મા સ્પર્શોનો અનુભવ કરે છે.

બે પ્રકારથી આત્મા અવભાસ (સાક્ષાત્કાર) કરે છે, જેમકે-
૧. શરીરના એક ભાગથી પણ આત્મા અવભાસ (દેખાવ) કરે છે.
૨. સમસ્ત શરીરથી પણ આત્મા અવભાસ (દેખાવ) કરે છે.

એ જ પ્રકારે પ્રભાસ, વિક્રિયા, પરિચારણા, ભાષા બોલવી, આહાર, પરિણમન, વેદન અને નિર્જરા કરે છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

५. **पाणाइवायाईसु पवट्टमाण जीव-जीवायासु एगत्त परूवणं-**

प. अन्नउत्थिया णं भंते ! एवमाइक्खंति **-जाव-** परूवेंति- एवं खलु पाणाइवाए, मुसावाए **-जाव-** मिच्छादंसणसल्ले वट्टमाणस्स अन्ने जीवे, अन्ने जीवाया. पाणाइवायवेरमणे **-जाव-** परिग्गहवेरमणे, कोहविवेगे **-जाव-** मिच्छा-दंसणसल्लविवेगे वट्टमाणस्स अन्ने जीवे अन्ने जीवाया ।

उप्पत्तियाए **-जाव-** पारिणामियाए वट्टमाणस्स अन्ने जीवे, अन्ने जीवाया ।

उग्गहे, ईहा, अवाए, धारणाए वट्टमाणस्स अन्ने जीवे, अन्ने जीवाया ।

उट्ठाणे **-जाव-** परक्कमे वट्टमाणस्स अन्ने जीवे, अन्ने जीवाया ।

नेरइयत्ते, तिरिक्ख-मणुस्सदेवत्ते वट्टमाणस्स अन्ने जीवे, अन्ने जीवाया ।

नाणावरणिज्जे **-जाव-** अंतराइए वट्टमाणस्स अन्ने जीवे, अन्ने जीवाया ।

एवं कण्हलेस्साए **-जाव-** सुक्कलेस्साए,
सम्मदिट्ठीए, मिच्छदिट्ठीए, सम्ममिच्छदिट्ठीए,
चक्खुदंसणे **-जाव-** केवलदंसणे,
आभिणिबोहियनाणे **-जाव-** केवलनाणे,
मइअन्नाणे **-जाव-** विभंगनाणे,
आहारसन्नाए **-जाव-** मेहुणसन्नाए,
ओरालियसरीरे **-जाव-** कम्मगसरीरे,
एवं मणोजोए, वइजोए, कायजोए,
सागारोवयोगे अणागारोवयोगे
वट्टमाणस्स अन्ने जीवे, अन्ने जीवाया ।

प. से कहमेयं भंते ! एवं ?

उ. गोयमा ! जं णं ते अन्नउत्थिया एवमाइक्खंति **-जाव-** मिच्छंते एवमाहंसु ।

५. **प्राणातिपातादिमां प्रवर्तमान जीवो अने जीवात्माओमां एकत्वनुं प्ररूपण :**

प्र. भंते ! अन्यतीर्थिक आ प्रमाणे कहे छे **-यावत्-** प्ररूपणा करे छे के - प्राणातिपात, मृषावाद **-यावत्-** मिथ्यादर्शनशल्यमां प्रवर्तमान प्राणीनो जीव अन्य छे अने एनाथी जीवात्मा पृथक् छे. प्राणातिपात विरमण **-यावत्-** परिग्रह विरमणमां, क्रोधविवेक **-यावत्-** मिथ्यादर्शनशल्य विवेकमां प्रवर्तमान प्राणीनो जीव अन्य छे अने एनाथी जीवात्मा भिन्न छे.

औत्पत्तिकी बुद्धि **-यावत्-** पारिणामिकी बुद्धिमां प्रवर्तमान प्राणीनो जीव अन्य छे अने एनाथी जीवात्मा पृथक् (अलग) छे.

अवग्रह (ईन्द्रिय द्वारा थतुं सामान्य ज्ञान विशेष) ईहा (अवलोकन), अवाय (संशयरहित निश्चयात्मक ज्ञानविशेष) अने धारणामां प्रवर्तमान प्राणीनो जीव अन्य छे अने एनाथी जीवात्मा पृथक् (अलग) छे.

उत्थान (उत्पत्ति) **-यावत्-** पराक्रममां प्रवर्तमान प्राणीनो जीव अन्य छे अने एनाथी जीवात्मा पृथक् छे.

नारक, तिर्यंच, मनुष्य अने देवरूपे प्रवर्तमान प्राणीनो जीव अन्य छे अने एनाथी जीवात्मा पृथक् छे.

ज्ञानावरणीयकर्म **-यावत्-** अंतरायकर्ममां प्रवर्तमान प्राणीनो जीव अन्य छे अने जीवात्मा पृथक् छे.

आ प्रकारे कृष्णलेश्या **-यावत्-** शुक्ललेश्यामां,
सम्यग्दृष्टि, मिथ्यादृष्टि, सम्यग्मिथ्यादृष्टिमां,
चक्षुदर्शन **-यावत्-** केवलदर्शनमां,
आभिनिबोधिक ज्ञान **-यावत्-** केवलज्ञानमां,
मतिअज्ञान **-यावत्-** विभंगज्ञानमां,
आहारसंज्ञा **-यावत्-** मैथुनसंज्ञामां,
औदारिक शरीर **-यावत्-** कार्मण शरीरमां,
मनोयोग, वचनयोग अने कायયोगमां,
साकारोपयोग अने अनाकारोपयोगमां
प्रवर्तमान प्राणीनो जीव अन्य छे अने जीवात्मा पृथक् छे.

प्र. भंते ! तेओ आ प्रकारे केवी रीते कहेवाय छे ?

उ. गौतम ! अन्यतीर्थिक जे आ प्रकारे कहेवाय छे **-यावत्-** तेओ आ मिथ्या कहे छे.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

अहं पुण गोयमा ! एवमाइक्खामि -**जाव**- परूवेमि-

"एवं खलु पाणाइवाए -**जाव**- मिच्छादंसणसल्ले वट्टमाणस्स से चेव जीवे, से चेव जीवाया -**जाव**- अणागारोवयोगे वट्टमाणस्स से चेव जीवे, से चेव जीवाया।" -विया. स. १७, उ. २, सु. १७

परंतु गौतम ! हुं आ प्रकारे कहुं छुं -**यावत्**- प्ररूपणा करुं छुं -

"प्राणातिपात -**यावत्**- मिथ्यादर्शनशल्यमां प्रवर्तमान प्राणी ज जीव अने ए ज जीवात्मा छे -**यावत्**- अनाकारोपयोगमां प्रवर्तमान प्राणी ज जीव छे अने ए ज जीवात्मा छे."

६. पाणाइवायाईणं आय परिणामित्त परूवणं -

૬. પ્રાણાતિપાતાદિના આત્મ પરિણામિત્વનું પ્રરૂપણ :

प. अह भंते ! पाणाइवाए, मुसावाए -**जाव**- मिच्छादंसणसल्ले,
पाणाइवायवेरमणे-**जाव**-मिच्छादंसणसल्लविवेगे,

उप्पत्तिया -**जाव**- पारिणामिया,
उग्गहे -**जाव**- धारणा,
उट्ठाणे -**जाव**- पुरिसक्कारपरक्कमे,
नेरइयत्ते, असुरकुमारत्ते -**जाव**- वेमाणियत्ते,
नाणावरणिज्जे -**जाव**- अंतराइए,
कण्हलेस्सा -**जाव**- सुक्कलेस्सा,
सम्मदिट्ठी, मिच्छदिट्ठी, सम्ममिच्छदिट्ठी,
चक्खुदंसणे -**जाव**- केवलदंसणे,
आभिणिबोहियाणाणे -**जाव**- विभंगनाणे,
आहारसन्ना -**जाव**- मेहुणसन्ना,
ओरालियसरीरे -**जाव**- कम्मगसरीरे,
मणोजोए, वइजोए, कायजोए,
सागारोवयोगे, अणागारोवयोगे,
जे यावऽन्ने तहप्पगारा सव्वे ते णऽन्नत्थ आयाए परिणमंति ?

प्र. ભંતે ! પ્રાણાતિપાત, મૃષાવાદ -**યાવત્**- મિથ્યાદર્શન શલ્ય,
પ્રાણાતિપાતવિરમણ -**યાવત્**- મિથ્યાદર્શન- શલ્ય વિવેક,
ઔત્પત્તિકી -**યાવત્**- પારિણામિકી બુદ્ધિ,
અવગ્રહ -**યાવત્**- ધારણા,
ઉત્થાન -**યાવત્**- પુરુષાકારપરાક્રમ,
નૈરયિકત્વ, અસુરકુમારત્વ -**યાવત્**- વૈમાનિકત્વ,
જ્ઞાનાવરણીય -**યાવત્**- અન્તરાયકર્મ,
કૃષ્ણલેશ્યા -**યાવત્**- શુક્લલેશ્યા,
સમ્યગ્દષ્ટિ, મિથ્યાદષ્ટિ, સમ્યગ્મિથ્યાદષ્ટિ,
ચક્ષુદર્શન -**યાવત્**- કેવલદર્શન,
આભિનિબોધિકજ્ઞાન -**યાવત્**- વિભંગજ્ઞાન,
આહારસંજ્ઞા -**યાવત્**- મૈથુનસંજ્ઞા,
ઔદારિક શરીર -**યાવત્**- કાર્મણશરીર,
મનોયોગ, વચનયોગ, કાયયોગ તથા
સાકારોપયોગ અને અનાકારોપયોગ,
આ અને આના જેવા બીજા બધા શું આત્મા સિવાય અન્યત્ર પરિણમન કરતાં નથી ?

उ. हंता, गोयमा ! पाणाइवाए -**जाव**- अणागारोवयोगे जे यावऽन्ने तहप्पगारा सव्वे ते णऽन्नत्थ आयाए परिणमंति। -विया. स. २०, उ. ३, सु. १

ઉ. હા ! ગૌતમ ! પ્રાણાતિપાત -**યાવત્**- અનાકારોપયોગ પર્યંત આ બધા અને આ પ્રકારના અન્ય આત્મા સિવાય અન્યત્ર પરિણમન કરતા નથી.

७. दवियाइ अट्ठ आयाणं परोप्परं सहभाव परूवणं-

૭. દ્રવ્યાત્માદિ આઠ આત્માઓના પરસ્પર સહભાવનું પ્રરૂપણ :

प. जस्स णं भंते ! दवियाया तस्स कसायाया, जस्स कसायाया तस्स दवियाया ?

प्र. ભંતે ! જેને દ્રવ્યાત્મા હોય છે શું એને કષાયાત્મા હોય છે અને જેને કષાયાત્મા હોય છે શું એને દ્રવ્યાત્મા હોય છે ?

उ. गोयमा ! जस्स दवियाया तस्स कसायाया सिय अत्थि, सिय नत्थि, जस्स पुण कसायाया तस्स दवियाया नियमं अत्थि।

ઉ. ગૌતમ ! જેને દ્રવ્યાત્મા હોય છે એને કદાચિત્ કષાયાત્મા હોય છે અને કદાચિત્ હોતી નથી, પરંતુ જેને કષાયાત્મા હોય છે એને દ્રવ્યાત્મા નિશ્ચિત હોય છે.

प. जस्स णं भंते ! दवियाया तस्स जोगाया, जस्स जोगाया तस्स दवियाया ?

प्र. ભંતે ! જેને દ્રવ્યાત્મા હોય છે એને શું યોગાત્મા હોય છે અને જેને યોગાત્મા હોય છે એને શું દ્રવ્યાત્મા હોય છે ?

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

उ. गोयमा ! ***एवं जहा दवियाया य, कसायाया य भणिया तहा दवियाया य, जोगाया य भाणियव्वा ।***

૩. ગૌતમ ! ***જે પ્રકારે દ્રવ્યાત્મા અને કષાયાત્માને માટે કહેવામાં આવ્યું છે એ જ પ્રકારે દ્રવ્યાત્મા અને યોગાત્મા માટે પણ સમજવું જોઈએ.***

प. जस्स णं भंते ! दवियाया तस्स उवओगाया जस्स उवओगाया तस्स दवियाया ?

एवं सव्वत्थ पुच्छा भाणियव्वा ।

પ્ર. ભંતે ! જેને દ્રવ્યાત્મા હોય છે એને શું ઉપયોગાત્મા હોય છે અને જેને ઉપયોગાત્મા હોય છે એને શું દ્રવ્યાત્મા હોય છે ?

આ જ પ્રકારે શેષ સર્વ આત્માઓને માટે દ્રવ્યાત્માથી સંબંધિત પ્રશ્ન કરવા જોઈએ.

उ. गोयमा ! जस्स दवियाया तस्स उवयोगाया नियमं अत्थि, जस्स वि उवयोगाया तस्स वि दवियाया नियमं अत्थि ।

जस्स दवियाया तस्स नाणाया भयणाए, जस्स पुण नाणाया तस्स दवियाया नियमं अत्थि ।

जस्स दवियाया तस्स दंसणाया नियमं अत्थि, जस्स वि दंसणाया तस्स दवियाया नियमं अत्थि ।

जस्स दवियाया तस्स चरित्ताया भयणाए, जस्स पुण चरित्ताया तस्स दवियाया नियमं अत्थि ।

एवं वीरियायाए वि समं ।

૩. ગૌતમ ! જેને દ્રવ્યાત્મા હોય છે એને ઉપયોગાત્મા નિશ્ચિત હોય છે અને જેને ઉપયોગાત્મા હોય છે એને દ્રવ્યાત્મા પણ નિશ્ચિતરૂપે હોય છે.

જેને દ્રવ્યાત્મા હોય છે એને જ્ઞાનાત્મા વિકલ્પે હોય છે અને જેને જ્ઞાનાત્મા હોય છે એને દ્રવ્યાત્મા નિશ્ચિતરૂપે હોય છે.

જેને દ્રવ્યાત્મા હોય છે એને દર્શનાત્મા નિશ્ચિતરૂપે હોય છે અને જેને દર્શનાત્મા હોય છે એને દ્રવ્યાત્મા પણ નિશ્ચિતરૂપે હોય છે.

જેને દ્રવ્યાત્મા હોય છે એને ચારિત્રાત્મા વિકલ્પે હોય છે. પરંતુ જેને ચારિત્રાત્મા હોય છે એને દ્રવ્યાત્મા નિશ્ચિત હોય છે.

આ જ પ્રકારે વીર્યાત્માઓ માટે પણ સમજવું જોઈએ.

प. जस्स णं भंते ! कसायाया तस्स जोगाया, जस्स जोगाया तस्स कसायाया ?

પ્ર. ભંતે ! જેને કષાયાત્મા હોય છે એને શું યોગાત્મા હોય છે અને જેને યોગાત્મા હોય છે એને શું કષાયાત્મા હોય છે ?

उ. गोयमा ! जस्स कसायाया तस्स जोगाया नियमं अत्थि, जस्स पुण जोगाया तस्स कसायाया सिय अत्थि, सिय नत्थि ।

૩. ગૌતમ ! જેને કષાયાત્મા હોય છે એને યોગાત્મા નિયમથી હોય છે, પરંતુ જેને યોગાત્મા હોય છે એને કદાચિત્ કષાયાત્મા હોય છે અને કદાચિત્ હોતી નથી.

एवं उवयोगायाए वि समं कसायाया य नेयव्वा ।

આ જ પ્રકારે ઉપયોગાત્માની સાથે કષાયાત્માનો સંબંધ પણ પરસ્પર સમજી લેવો જોઈએ.

कसायाया य, नाणाया य परोप्परं दो वि भइयव्वाओ ।

કષાયાત્મા અને જ્ઞાનાત્મા આ બંનેનો પરસ્પર સંબંધ પણ વિકલ્પથી કહેવો જોઈએ.

जहा कसायाया य, उवयोगाया य तहा कसायाया य, दंसणाया य ।

જેમ કષાયાત્મા અને ઉપયોગાત્માના માટે કહ્યું તેમ કષાયાત્મા અને દર્શનાત્માને માટે પણ કથન કરવું જોઈએ.

कसायाया य, चरित्ताया य दो वि परोप्परं भइयव्वाओ ।

કષાયાત્મા અને ચારિત્રાત્માનો પરસ્પર સંબંધ પણ વિકલ્પથી કહેવો જોઈએ.

जहा कसायाया य, जोगाया य तहा कसायाया य, वीरियाया य भाणियव्वा ।

જેમ કષાયાત્મા અને યોગાત્માને માટે કહ્યું તેમ કષાયાત્મા અને વીર્યાત્માને માટે પણ કથન કરવું જોઈએ.

एवं जहा कसायायाए वत्तव्वया भणिया तहा जोगायाए वि उवरिमाहिं समं भाणियव्वा ।

જે પ્રકારે કષાયાત્માની સાથે અન્ય છ આત્માઓના સંબંધનું કથન કર્યું એ જ પ્રકારે યોગાત્માની સાથે પણ આગળના પાંચ આત્માઓના સંબંધનું કથન કરવું જોઈએ.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

जहा दवियायाए वत्तव्वया भणिया तहा उवयोगायाए वि उवरिल्लेहिं समं भाणियव्वा।

जस्स नाणाया तस्स दंसणाया नियमं अत्थि, जस्स पुण दंसणाया तस्स नाणाया भयणाए।

जस्स नाणाया तस्स चरित्ताया सिय अत्थि, सिय नत्थि, जस्स पुण चरित्ताया तस्स नाणाया नियमं अत्थि।

नाणाया य, वीरियाया य दो वि परोप्परं भयणाए।

जस्स दंसणाया तस्स उवरिमाओ दो वि भयणाए जस्स पुण ताओ तस्स दंसणाया नियमं अत्थि।

जस्स चरित्ताया तस्स वीरियाया नियमं अत्थि जस्स पुण वीरियाया तस्स चरित्ताया सिय अत्थि, सिय नत्थि। -विया. स. १२, उ. १०, सु. २-८

જે પ્રકારે દ્રવ્યાત્માનું કથન કર્યું એ જ પ્રકારે આગળના ચાર આત્માઓની સાથે ઉપયોગાત્માનું કથન કરવું જોઈએ.

જેનામાં જ્ઞાનાત્મા હોય છે એનામાં દર્શનાત્મા નિશ્ચિતરૂપે હોય છે અને જેનામાં દર્શનાત્મા હોય છે એનામાં જ્ઞાનાત્મા વિકલ્પે જ હોય છે.

જેનામાં જ્ઞાનાત્મા હોય છે એનામાં ચારિત્રાત્મા કદાચ હોય છે અને કદાચ હોતા નથી અને જેનામાં ચારિત્રાત્મા હોય છે એનામાં જ્ઞાનાત્મા નિશ્ચિતરૂપે હોય છે.

જ્ઞાનાત્મા અને વીર્યાત્મા - આ બંનેનો પરસ્પર સંબંધ વિકલ્પે જ જાણવો જોઈએ.

જેનામાં દર્શનાત્મા હોય છે એનામાં ચારિત્રાત્મા અને વીર્યાત્મા આ બંને વિકલ્પે જ હોય છે, પરંતુ જેનામાં ચારિત્રાત્મા અને વીર્યાત્મા હોય છે એનામાં દર્શનાત્મા નિશ્ચિતરૂપે હોય છે.

જેનામાં ચારિત્રાત્મા હોય છે એનામાં વીર્યાત્મા નિશ્ચિતરૂપે હોય છે, પરંતુ જેનામાં વીર્યાત્મા હોય છે એનામાં ચારિત્રાત્મા કદાચ હોય છે અને કદાચ હોતી નથી.

८. दव्वाइ आयाणं अप्पाबहुयं-

प. एयासिणं भंते! दवियायाणंकसायाणं-**जाव**-वीरियायाण य कयरे कयरेहिंतो अप्पा वा **-जाव-** विसेसाहिया वा?

उ. गोयमा! १. सव्वत्थोवाओ चरित्तायाओ,
२. नाणायाओ अणंतगुणाओ,
३. कसायायाओ अणंतगुणाओ,
४. जोगायाओ विसेसाहियाओ,
५. वीरियायाओ विसेसाहियाओ,
६-८. उवयोगदविया दंसणायाओ तिण्णि वि तुल्लाओ विसेसाहियाओ।
-विया. स. १२, उ. १०, सु. ९

८. દ્રવ્યાદિ આત્માઓનું અલ્પબહુત્વ :

પ્ર. ભંતે! કષાય દ્રવ્યાત્માથી વીર્યાત્મા પર્યંત આત્માઓમાં કોણ કોનાથી અલ્પ **-યાવત્-** વિશેષાધિક છે?

ઉ. ગૌતમ! ૧. સૌથી અલ્પ ચારિત્રાત્મા છે,
૨. (એનાથી) જ્ઞાનાત્માઓ અનંતગણી છે,
૩. (એનાથી) કષાયાત્માઓ અનંતગણી છે,
૪. (એનાથી) યોગાત્માઓ વિશેષાધિક છે,
૫. (એનાથી) વીર્યાત્માઓ વિશેષાધિક છે,
૬-૮. (એનાથી) ઉપયોગાત્મા, દ્રવ્યાત્મા અને દર્શનાત્મા આ ત્રણે તુલ્ય છે અને પૂર્વની અપેક્ષાએ વિશેષાધિક છે.

९. सरीरं चइत्ता अत्त निज्जाणस्स दुविहत्त परूवणं-

दोहि ठाणेहिं आया सरीरं फुसित्ता णं णिज्जाइ, तं जहा-

१. देसेण वि आया सरीरं फुसित्ता णं णिज्जाइ,

२. सव्वेण वि आया सरीरं फुसित्ता णं णिज्जाइ।

एवं फुरित्ताणं, एवं फुडित्ताणं, एवं संवट्टित्ताणं, एवं णिवट्टित्ताण वि।
-ठाण. अ. २, उ. ४, सु. १०८

૯. શરીરને છોડીને (બહાર નીકળીને) આત્મનિર્ગમન (નિર્યાણ)ના દ્વિવિધત્વનું પ્રરૂપણ :

આત્મા બે પ્રકારે શરીરનો સ્પર્શ કરી બહાર નીકળે છે, જેમકે -

૧. એક દેશથી આત્મા શરીરનો સ્પર્શ કરી બહાર નીકળે છે,

૨. સર્વ (સમગ્ર) પ્રદેશોથી આત્મા શરીરનો સ્પર્શ કરી બહાર નીકળે છે.

આ જ પ્રકારે સ્ફુરિત (કંપિત), સ્ફુટિત (વિકસિત), સંવર્તિત (સંકુચિત) અને નિવર્તિત (ફલિત) થઈને આત્મા શરીરમાંથી બહાર નીકળે છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

૪૩. સમુદ્‌ઘાત અધ્યયન

સમુદ્‌ઘાત શબ્દ સમ્ અને ઉદ્ ઉપસર્ગપૂર્વક હન્‌ધાતુ વડે બનેલો છે. અહીંયા 'હન્' ધાતુ ગમનાર્થક છે. વિભિન્ન કારણો વડે જ્યારે જીવના આત્મ-પ્રદેશ શરીરમાંથી બહાર નીકળે છે ત્યારે એને સમુદ્‌ઘાત કહેવામાં આવે છે. તે આત્મપ્રદેશો પુદ્‌ગલયુક્ત હોય છે. એટલા માટે સમુદ્‌ઘાતોનું નિરૂપણ કરતી વખતે આગમોમાં પુદ્‌ગલોનું પણ શરીરમાંથી બહાર કાઢવાનું વર્ણન મળી આવે છે. સમુદ્‌ઘાત સાત પ્રકારનાં છે - ૧. વેદના, ૨. કષાય, ૩. મારણાન્તિક, ૪. વૈક્રિય, ૫. તૈજસ્, ૬. આહારક અને ૭. કેવલી. આ સમુદ્‌ઘાતો સ્વતઃ (સ્વયં પ્રેરિત) પણ હોય છે અને જરૂરિયાત ઉત્પન્ન થવાપર કરવામાં પણ આવે છે.

પ્રસ્તુત અધ્યયન સમુદ્‌ઘાત સંબંધિત અનેકવિધ માહિતી આપે છે. ચોવીસ દંડકોમાં સમુદ્‌ઘાતોનું નિરૂપણ છે. જેનાથી સ્પષ્ટ થાય છે કે આહારક અને કેવળી સમુદ્‌ઘાત તો માત્ર મનુષ્યોમાં જ પ્રાપ્ત થાય છે. તૈજસ્ સમુદ્‌ઘાત મનુષ્યોની સાથે દેવો અને તિર્યંચ પંચેન્દ્રિય જીવોમાં પણ થાય છે. વૈક્રિય સમુદ્‌ઘાત આ બધા ઉપરાંત વાયુકાય અને નૈરયિક જીવોમાં પણ થાય છે. વેદના, કષાય અને મારણાન્તિક સમુદ્‌ઘાત સર્વપ્રકારના જીવોમાં થાય છે. એકેન્દ્રિય અને વિકલેન્દ્રિય જીવોમાં તો આ ત્રણેય સમુદ્‌ઘાત મળે છે.

આત્માને સ્વદેહ પરિમાણરૂપ સ્વીકાર કરીને પણ જૈનદર્શનમાં સમુદ્‌ઘાતના માધ્યમ દ્વારા આત્મ-પ્રદેશોનું શરીર બહાર નિકળવાનું પ્રતિપાદિત કરવામાં આવ્યું છે. તે પુદ્‌ગલયુક્ત આત્મ પ્રદેશો એટલા સૂક્ષ્મ હોય છે કે એમનો બહાર નીકળવાનો અનુભવ ઈન્દ્રિયો દ્વારા થઈ શકતો નથી. કેવલી સમુદ્‌ઘાતનો સમય આત્મ-પ્રદેશ સંપૂર્ણ લોકમાં વ્યાપ્ત થઈ જાય છે પરંતુ તેનો અનુભવ છદ્મસ્થ જીવોને થતો નથી. જૈનદર્શનમાં વિદ્યમાન સમુદ્‌ઘાતની અવધારણા વૈજ્ઞાનિકોને માટે આશ્ચર્યનો વિષય છે.

વેદના અસહ્ય થવાથી એને સહન કરવા અથવા નિર્જરિત કરવા માટે જીવ વેદના-સમુદ્‌ઘાત કરે છે. આ પ્રકારે બધાં સમુદ્‌ઘાત વિશેષ પરિસ્થિતિઓમાં સપ્રયોજન કરવામાં આવે છે. વૈક્રિય સમુદ્‌ઘાત વૈક્રિય લબ્ધિ થવાપર અથવા ઉતરવૈક્રિય કરવા માટે કરવામાં આવે છે. તૈજસ્ સમુદ્‌ઘાત તેજોલેશ્યાનો પ્રયોગ કરતી વખતે અથવા અન્ય પ્રસંગે કરવામાં આવે છે. મારણાંતિક સમુદ્‌ઘાત દેહ-ત્યાગના સમયે થાય છે. કષાય સમુદ્‌ઘાત કષાયના આવેગની વૃદ્ધિ સાથે થાય છે. જ્યારે કોઈ ચૌદ પૂર્વધારી મુનિ આહારક શરીરનું પૂતળું જિનેન્દ્ર દેવની વિશિષ્ટ જાણકારી માટે બહાર મોકલવામાં આવે છે ત્યારે આહારક સમુદ્‌ઘાત કરવામાં આવે છે. કેવલી સમુદ્‌ઘાતનું પ્રયોજન ભિન્ન છે. જ્યારે કેવળીના આયુષ્ય કર્મની સ્થિતિ ઓછી હોય તથા વેદનીય, ગોત્ર અને નામકર્મની સ્થિતિ વિશેષ હોય તો એને સમ કરવાને માટે કેવલી સમુદ્‌ઘાત કરવામાં આવે છે. કેવલી સમુદ્‌ઘાત સિવાય છયે સમુદ્‌ઘાત છદ્મસ્થોમાં મળી આવે છે, આથી જ એને છાદ્મસ્થિક સમુદ્‌ઘાત કહેવામાં આવે છે. છાદ્મસ્થિક સમુદ્‌ઘાતનો કાળ અસંખ્યાત સમય છે જ્યારે કેવલી સમુદ્‌ઘાતનો કાળ માત્ર આઠ સમય છે.

આ અધ્યયનમાં સાતે સમુદ્‌ઘાતોનું ચોવીસ દંડકોમાં ક્ષેત્ર, કાળ અને ક્રિયાને આધારે પણ પ્રતિપાદન છે, જે સમુદ્‌ઘાતને સમજવાની દૃષ્ટિએ મહત્ત્વપૂર્ણ છે. અતીત એવં અનાગત સમુદ્‌ઘાતોના એકત્વ અને બહુત્વ દ્વારા ચોવીસ દંડકોમાં નિરૂપણ એની વાસ્તવિક સ્થિતિને સ્પષ્ટ કરે છે. કેવલી-સમુદ્‌ઘાત એકવાર થાય છે અને એ પણ કેવલી બનવા પર કોઈ-કોઈ કેવલીને થાય છે. આહારક સમુદ્‌ઘાત મનુષ્ય પર્યાયમાં એક જીવની અપેક્ષાએ અતીતમાં ઉત્કૃષ્ટ ત્રણ થયા છે તથા

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

ભવિષ્યમાં ચારથી વિશેષ થશે નહીં. એ પ્રત્યેક મનુષ્યને હોય એ આવશ્યક નથી. વેદના, કષાય, મારણાંતિક, વૈક્રિય અને તૈજસ્ સમુદ્‌ઘાત કદાચ અસંખ્યાત તથા કદાચ અનંત સુધી હોઈ શકે છે.

અલ્પબહુત્વનો વિચાર કરવાથી જણાય છે કે આહારક સમુદ્‌ઘાતથી સમવહત જીવ સૌથી અલ્પ છે. એની અપેક્ષાએ કેવલી સમુદ્‌ઘાતથી સમવહત જીવ સંખ્યાતગુણા છે. તૈજસ્ સમુદ્‌ઘાતથી સમવહત જીવ એનાથી પણ અસંખ્યાતગણા છે. વૈક્રિય સમુદ્‌ઘાતથી સમવહત જીવ એનાથી અનંતગણા છે. કષાય સમુદ્‌ઘાતથી સમવહત જીવ એનાથી અસંખ્યાતગણા છે તથા વેદના સમુદ્‌ઘાતથી સમવહત જીવ એનાથી વિશેષાધિક છે. અસમવહત (સમુદ્‌ઘાત રહિત) જીવ એનાથી અસંખ્યાતગણા છે. આ પ્રકારે સમુદ્‌ઘાત રહિત જીવોની સંખ્યા સૌથી વધારે છે. આ પરથી ફલિતાર્થ થાય છે કે સમુદ્‌ઘાત ક્યારેક-ક્યારેક જ કરવામાં આવે છે અને એ કોઈ અનિવાર્ય કાર્ય નથી. વેદના આદિ નિમિત્તોને પ્રાપ્ત કરીને જીવ આ ક્રિયા કરે છે. આ અધ્યયનમાં પ્રત્યેક દંડકને આધારિત સમુદ્‌ઘાતોનું અલ્પબહુત્વ આપવામાં આવ્યું છે.

કષાય સમુદ્‌ઘાતના ચાર ભેદ કહેવામાં આવ્યા છે - (૧) ક્રોધ સમુદ્‌ઘાત, (૨) માન સમુદ્‌ઘાત, (૩) માયા સમુદ્‌ઘાત અને (૪) લોભ સમુદ્‌ઘાત. નૈરયિકથી માંડીને વૈમાનિક સુધીના જીવોમાં આ ચારેય સમુદ્‌ઘાત કહેવામાં આવ્યા છે. એનું પણ અતીત અનાગત દ્વારથી વર્ણન કરવામાં આવ્યું છે તથા પ્રત્યેક દંડકમાં એનું અલ્પબહુત્વ નિર્દિષ્ટ છે. કેવલી સમુદ્‌ઘાત સંબંધિત આ અધ્યયનમાં વિશેષ સામગ્રી સંકલિત છે. એના પ્રયોજન, કાર્ય, નિર્જીર્ણ ચરમ પુદ્‌ગલોમાં સૂક્ષ્મત્વ, સમય, યોગ, પ્રયોગ અને મોક્ષગમન વગેરેનું વિશદ નિરૂપણ છે.

• • •

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

४३. समुग्घाय-अज्झयणं

सुत्तं -

१. **समुग्घाय भेय परूवणं-**

प. कइ णं भंते ! समुग्घाया पण्णत्ता ?

उ. गोयमा ! सत्त समुग्घाया पण्णत्ता, तं जहा-

१. वेयणासमुग्घाए, २. कसायसमुग्घाए,
३. मारणांतियसमुग्घाए ४. वेउव्वियसमुग्घाए,
५. तेजस्समुग्घाए, ६. आहारगसमुग्घाए,
७. केवलिसमुग्घाए।[1]

- पण्ण. प. ३६, सु. २०८६

२. **ओहेण समुग्घायाणं सामित्तं-**

गाहा-वेयणं कसाय मरणं, वेउव्विय तेयए य आहारे।
केवलिए चेव भवे, जीव-मणुस्साण सत्तेव ॥

- पण्ण. प. ३६, सु. २०८५

३. **ओहेण समुग्घाय काल परूवणं-**

प. वेयणासमुग्घाए णं भंते ! कइ समइए पण्णत्ते ?

उ. गोयमा ! असंखेज्जसमइए अंतोमुहुत्तिए पण्णत्ते।

एवं -जाव- आहारगसमुग्घाए।

प. केवलिसमुग्घाए णं भंते ! कइ समइए पण्णत्ते ?

उ. गोयमा ! अट्ठसमइए पण्णत्ते।

-पण्ण. प. ३६, सु. २०८७-२०८८

४. **चउवीसदंडएसु समुग्घाय परूवणं-**

प. **दं. १.** णेरइयाणं भंते ! कइ समुग्घाया पण्णत्ता ?

उ. गोयमा ! चत्तारि समुग्घाया पण्णत्ता, तं जहा-

१. वेयणासमुग्घाए, २. कसायसमुग्घाए,
३. मारणांतियसमुग्घाए, ४. वेउव्वियसमुग्घाए।[2]

प. **दं. २-११.** असुरकुमाराणं भंते ! कइ समुग्घाया पण्णत्ता ?

४३. समुद्घात-अध्ययन

सूत्र :

१. **समुद्घातोना भेदोनुं प्ररूपण :**

प्र. भंते ! समुद्घात केटला प्रकारना कहेवामां आव्या छे ?

उ. गौतम ! सात समुद्घात कहेवामां आव्या छे, जेमके-

१. वेदना समुद्घात, २. कषाय समुद्घात,
३. मारणान्तिक समुद्घात, ४. वैक्रिय समुद्घात,
५. तैजस् समुद्घात, ६. आहारक समुद्घात,
७. केवलि समुद्घात.

२. **सामान्य वडे समुद्घातोनुं स्वामित्व :**

गाथार्थ - १. वेदना, २. कषाय, ३. मारणान्तिक, ४. वैक्रिय, ५. तैजस्, ६. आहारक अने ७. केवलिक. आ सातेय समुद्घात जीवो अने मनुष्योने होय छे.

३. **औधिक समुद्घातोनुं सामान्यथी काळ प्ररूपण :**

प्र. भंते ! वेदना समुद्घात केटला समयनो कहेवामां आवे छे ?

उ. गौतम ! ते असंख्यात समययुक्त अन्तर्मुहूर्तनो कहेवामां आवे छे.

आ ज प्रकारे आहारक समुद्घात पर्यंतनुं कथन करवुं जोईओ.

प्र. भंते ! केवलिसमुद्घात केटला समयनो कहेवामां आवे छे.

उ. गौतम ! ते आठ समयनो कहेवामां आव्यो छे.

४. **चोवीस दंडकोमां समुद्घातोनुं प्ररूपण :**

प्र. **दं.१.** भंते ! नैरयिकोना केटला समुद्घात कहेवामां आव्या छे ?

उ. गौतम ! चार समुद्घात कहेवामां आव्या छे, जेमके-

१. वेदना समुद्घात, २. कषाय समुद्घात,
३. मारणान्तिक समुद्घात, ४. वैक्रिय समुद्घात.

प्र. **दं.२-११.** भंते ! असुरकुमारोना केटला समुद्घात कहेवामां आव्या छे ?

---

१. (क) ठाणं. अ. ७, सु. ५८६ (ख) सम. सम. ७, सु. २ (ग) विया. स. २, उ. २, सु. १
२. (क) जीवा. पडि. १, सु. ३२ (ख) ठाणं. अ. ४, सु. ३८०

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

उ. गोयमा ! पंच समुग्घाया पण्णत्ता, तं जहा-

१. वेयणासमुग्घाए, २. कसायसमुग्घाए,

३. मारणांतियसमुग्घाए, ४. वेउव्वियसमुग्घाए,

५. तेजस्समुग्घाए ।

एवं -जाव- थणियकुमाराणं ।[1]

प. **दं. १२.** पुढविक्काइयाणं भंते ! कइ समुग्घाया पण्णत्ता ?

उ. गोयमा ! तिण्णि समुग्घाया पण्णत्ता, तं जहा-

१. वेयणासमुग्घाए, २. कसायसमुग्घाए,

३. मारणांतियसमुग्घाए ।[2]

दं. १३-१९. ***एवं -जाव- चउरिंदियाणं ।***[3]

णवरं-वाउक्काइयाणं चत्तारि समुग्घाया पण्णत्ता, तं जहा-

१. वेयणासमुग्घाए, २. कसायसमुग्घाए,

३. मारणांतियसमुग्घाए, ४. वेउव्वियसमुग्घाए ।[4]

प. **दं. २०-२४.** पंचेंदिय-तिरिक्खजोणियाणं **-जाव-** वेमाणियाणं भंते ! कइ समुग्घाया पण्णत्ता ?

उ. गोयमा ! **पंचसमुग्घाया पण्णत्ता, तं जहा-**

१. वेयणासमुग्घाए, २. कसायसमुग्घाए,

३. मारणांतियसमुग्घाए, ४. वेउव्वियसमुग्घाए,

५. तेजस्समुग्घाए ।[5]

दं. २१. णवरं-मणूसाणं सत्तविहे समुग्घाए **पण्णत्ते**, तं जहा-

१. वेयणासमुग्घाए, २. कसायसमुग्घाए

३. मारणांतियसमुग्घाए, ४. वेउव्वियसमुग्घाए,

५. तेजस्समुग्घाए । ६. आहारगसमुग्घाए,

७. केवलिसमुग्घाए ।[6]

- पण्ण. प. ३६, सु. २०८९-२०९२,

ઉ. ગૌતમ ! એના પાંચ સમુદ્ઘાત કહેવામાં આવ્યા છે, જેમકે -

૧. વેદના સમુદ્ઘાત, ૨. કષાય સમુદ્ઘાત,

૩. મારણાન્તિક સમુદ્ઘાત, ૪. વૈક્રિય સમુદ્ઘાત,

૫. તૈજસ્ સમુદ્ઘાત.

આ જ પ્રકારે સ્તનિતકુમાર પર્યંત સમજવું જોઈએ.

પ્ર. **દં.૧૨.** ભંતે ! પૃથ્વીકાયિક જીવોના કેટલા સમુદ્ઘાત કહેવામાં આવ્યા છે ?

ઉ. ગૌતમ ! ત્રણ સમુદ્ઘાત કહેવામાં આવ્યા છે, જેમકે-

૧. વેદના સમુદ્ઘાત, ૨. કષાય સમુદ્ઘાત,

૩. મારણાન્તિક સમુદ્ઘાત.

દં. ૧૩-૧૯. ***આ જ પ્રકારે ચતુરિન્દ્રિય પર્યંત સમજવું જોઈએ.***

વિશેષ - વાયુકાયિક જીવોના ચાર સમુદ્ઘાત કહેવામાં આવ્યા છે, જેમકે -

૧. વેદના સમુદ્ઘાત, ૨. કષાય સમુદ્ઘાત,

૩. મારણાન્તિક સમુદ્ઘાત, ૪. વૈક્રિય સમુદ્ઘાત.

પ્ર. **દં.૨૦-૨૪.** ભંતે! પંચેન્દ્રિય તિર્યંચયોનિકોથી વૈમાનિકો પર્યંત કેટલા સમુદ્ઘાત કહેવામાં આવ્યા છે ?

ઉ. ગૌતમ ! પાંચ સમુદ્ઘાત કહેવામાં આવ્યા છે, જેમકે-

૧. વેદના સમુદ્ઘાત, ૨. કષાય સમુદ્ઘાત,

૩. મારણાન્તિક સમુદ્ઘાત, ૪. વૈક્રિય સમુદ્ઘાત,

૫. તૈજસ્ સમુદ્ઘાત.

દં.૨૧. વિશેષ - મનુષ્યોના સાત સમુદ્ઘાત કહેવામાં આવ્યા છે, જેમકે -

૧. વેદના સમુદ્ઘાત, ૨. કષાય સમુદ્ઘાત,

૩. મારણાન્તિક સમુદ્ઘાત, ૪. વૈક્રિય સમુદ્ઘાત,

૫. તૈજસ્ સમુદ્ઘાત, ૬. આહારક સમુદ્ઘાત,

૭. કેવલિ સમુદ્ઘાત.

---

१. (क) जीवा. पडि. १, सु. ४२ (ख) विया. स. २४, उ. १२, सु. ४६

२. (क) जीवा. पडि. १, सु. १३ (९) (ख) विया. स. १७, उ. ६, सु. १ (२)
(ग) विया. स. २४, उ. १२, सु. ३ (घ) विया. स. २४, उ. १२, सु. २०

३. जीवा. पडि. १, सु. १६-३०

४. (क) ठाणं. अ. ४, उ. ४, सु. ३८०
(ख) (सूक्ष्म वायुकायना त्रण समुद्घात छे - १. वेयणा, २. कसाय, ३. मारणांतिय । -जीवा. पडि. १, सु. २६

५. (क) जीवा. पडि. ३, सु. ९७ (१) (ख) जीवा. पडि. १, सु. ३८

६. (क) जीवा. पडि. १, सु. ४१ (ख) ठाणं. अ. ७, सु. ५८६

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

૫. रयणप्पभाईसु सत्तसु पुढवीसु नेरइयाणं समुग्घाय परूवणं-

प. इमीसे णं भंते ! रयणप्पभाए पुढवीए नेरइयाणं कइ समुग्घाया पण्णत्ता ?

उ. गोयमा ! चत्तारि समुग्घाया पण्णत्ता, तं जहा-

१. वेयणा समुग्घाए, २. कसाय समुग्घाए,

२. मारणांतिय समुग्घाए, ४. वेउव्विय समुग्घाए।

एवं -जाव- अहेसत्तमाए।

-जीवा. पडि. ३, सु. ८८ (२)

૫. રત્નપ્રભાદિ સાત પૃથ્વીઓમાં નૈરયિકોના સમુદ્ઘાતોનું પ્રરૂપણ :

પ્ર. ભંતે ! આ રત્નપ્રભા પૃથ્વીના નૈરયિકોમાં કેટલા સમુદ્ઘાત કહેવામાં આવ્યા છે ?

ઉ. ગૌતમ ! ચાર સમુદ્ઘાત કહેવામાં આવ્યા છે, જેમકે-

૧. વેદના સમુદ્ઘાત, ૨. કષાય સમુદ્ઘાત,

૩. મારણાંતિક સમુદ્ઘાત, ૪. વૈક્રિય સમુદ્ઘાત.

આ જ પ્રકારે અધઃસપ્તમ પૃથ્વીપર્યંતના સમુદ્ઘાતોનું કથન કરવું જોઈએ.

६. सम्मुच्छिम-गब्भवक्कंतिय पंचेंदिय तिरिक्खजोणियाणं मणुस्साण य समुग्घाय संखा परूवणं-

प. सम्मुच्छिम पंचेंदिय तिरिक्खजोणिय जलयराणं भंते ! कइ समुग्घाया पण्णत्ता ?

उ. गोयमा ! तिण्णि समुग्घाया पण्णत्ता, तं जहा-

१. वेयणा समुग्घाए, २. कसाय समुग्घाए,

३. मारणांतिय समुग्घाए।

सम्मुच्छिम थलयराणं-खहयराणं तओ समुग्घाया एवं चेव। -जीवा. पडि. १, सु. ३५-३६

प. गब्भवक्कंतियपंचेंदियतिरिक्खजोणिय जलयराणं भंते ! कइ समुग्घाया पण्णत्ता ?

उ. गोयमा ! पंच समुग्घाया पण्णत्ता, तं जहा-

१. वेयणा समुग्घाए **-जाव-** ५. तेजस् समुग्घाए।

गब्भवक्कंतिय थलयराणं खहयराणं पंच समुग्घाया एवं चेव। -जीवा. पडि. १, सु. ३८-४०

प. सम्मुच्छिम मणुस्साणं भंते ! कइ समुग्घाया पण्णत्ता ?

उ. गोयमा ! तिण्णि समुग्घाया पण्णत्ता, तं जहा-

१. वेयणा समुग्घाए, २. कसाय समुग्घाए,

३. मारणांतिय समुग्घाए।

प. गब्भवक्कंतिय मणुस्साणं भंते ! कइ समुग्घाया पण्णत्ता ?

उ. गोयमा ! सत्त समुग्घाया पण्णत्ता, तं जहा-

१. वेयणा समुग्घाए **-जाव-** ७. केवलि समुग्घाए।

- जीवा. पडि. १, सु. ४१

૬. સમ્મૂર્ચ્છિમ-ગર્ભજ-પંચેન્દ્રિયતિર્યંચયોનિકો અને મનુષ્યોની સમુદ્ઘાત સંખ્યાનું પ્રરૂપણ :

પ્ર. ભંતે ! સમ્મૂર્ચ્છિમ પંચેન્દ્રિય તિર્યંચયોનિક જલચરોના કેટલા સમુદ્ઘાત કહેવામાં આવ્યા છે ?

ઉ. ગૌતમ ! ત્રણ સમુદ્ઘાત કહેવામાં આવ્યા છે, જેમકે-

૧. વેદના સમુદ્ઘાત, ૨. કષાય સમુદ્ઘાત,

૩. મારણાંતિક સમુદ્ઘાત.

આ જ પ્રકારે સમ્મૂર્ચ્છિમ સ્થળચરો અને ખેચરોના ત્રણ સમુદ્ઘાત છે.

પ્ર. ભંતે ! ગર્ભજ પંચેન્દ્રિય તિર્યંચયોનિક જલચરોના કેટલા સમુદ્ઘાત કહેવામાં આવ્યા છે ?

ઉ. ગૌતમ ! પાંચ સમુદ્ઘાત કહેવામાં આવ્યા છે, જેમકે -

૧. વેદના સમુદ્ઘાત **-યાવત્-** ૫. તૈજસ્ સમુદ્ઘાત.

આ જ પ્રકારે ગર્ભજ સ્થળચરો અને ખેચરોના પણ પાંચ સમુદ્ઘાત છે.

પ્ર. ભંતે ! સમ્મૂર્ચ્છિમ મનુષ્યોના કેટલા સમુદ્ઘાત કહેવામાં આવ્યા છે ?

ઉ. ગૌતમ ! ત્રણ સમુદ્ઘાત કહેવામાં આવ્યા છે, જેમકે-

૧. વેદના સમુદ્ઘાત, ૨. કષાય સમુદ્ઘાત,

૩. મારણાંતિક સમુદ્ઘાત.

પ્ર. ભંતે ! ગર્ભજ મનુષ્યોના કેટલા સમુદ્ઘાત કહેવામાં આવ્યા છે ?

ઉ. ગૌતમ ! સાત સમુદ્ઘાત કહેવામાં આવ્યા છે, જેમકે -

૧. વેદના સમુદ્ઘાત **-યાવત્-** ૭. કેવલી સમુદ્ઘાત.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

७. **ओहेण अणंतरोववन्नगाईसु एक्कारसठाणेसु एगिंदियाणं समुग्घाय परूवणं-**

प. एगिंदियाणं भंते ! कइ समुग्घाया पण्णत्ता ?

उ. गोयमा ! चत्तारि समुग्घाया पण्णत्ता, तं जहा -

१. वेयणासमुग्घाए, २. कसायसमुग्घाए,
३. मारणांतियसमुग्घाए, ४. वेउव्वियसमुग्घाए ।

-विया. स. ३४, उ. १, सु. ७५

प. अणंतरोववन्नग एगिंदियाणं भंते ! कइ समुग्घाया पण्णत्ता ?

उ. गोयमा ! दोण्णि समुग्घाया पण्णत्ता, तं जहा -

१. वेयणासमुग्घाए य, २. कसायसमुग्घाए य ।

-विया. स. ३४, उ. २, सु. ६

प. परम्परोववन्नग एगिंदियाणं भंते ! कइ समुग्घाया पण्णत्ता ?

उ. गोयमा ! चत्तारि समुग्घाया पण्णत्ता, तं जहा -

१. वेयणासमुग्घाए **-जाव-** ४. वेउव्वियसमुग्घाए ।

-विया. स. ३४, उ. ३, सु. १

एवं सेसा वि अट्ठ उद्देसगा -जाव- अचरिमो त्ति ।

णवरं-अणंतरा चत्तारि अणंतर सरिसा ।

परंपरा चत्तारि परंपर सरिसा ।

चरिमा य, अचरिमा य एवं चेव ।

-विया. स. ३४, उ. ४-११

८. **सोहम्माईसु वेमाणिय देवेसु समुग्घाय परूवणं-**

प. सोहम्मीसाणेसु णं भंते ! देवाणं कइ समुग्घाया पण्णत्ता ?

उ. गोयमा ! पंच समुग्घाया पण्णत्ता, तं जहा-

१. वेयणासमुग्घाए, २. कसायसमुग्घाए,
३. मारणांतियसमुग्घाए, ४. वेउव्वियसमुग्घाए,
५. तेजस् समुग्घाए ।

૭. **ઔધિક અને અનન્તરોપપન્નકાદિ અગિયાર સ્થાનોમાં એકેન્દ્રિયોના સમુદ્ઘાતોનું પ્રરૂપણ :**

પ્ર. ભંતે ! એકેન્દ્રિય જીવોના કેટલા સમુદ્ઘાત કહેવામાં આવ્યા છે ?

ઉ. ગૌતમ ! ચાર સમુદ્ઘાત કહેવામાં આવ્યા છે, જેમકે -

૧. વેદના સમુદ્ઘાત, ૨. કષાય સમુદ્ઘાત,
૩. મારણાંતિક સમુદ્ઘાત, ૪. વૈક્રિય સમુદ્ઘાત.

પ્ર. ભંતે ! અનન્તરોપપન્નક એકેન્દ્રિય જીવોનાં કેટલા સમુદ્ઘાત કહેવામાં આવ્યા છે ?

ઉ. ગૌતમ ! (એનાં) બે સમુદ્ઘાત કહેવામાં આવ્યા છે, જેમકે -

૧. વેદના સમુદ્ઘાત, ૨. કષાય સમુદ્ઘાત.

પ્ર. ભંતે ! પરંપરોપપન્નક એકેન્દ્રિય જીવોનાં કેટલા સમુદ્ઘાત કહેવામાં આવ્યા છે ?

ઉ. ગૌતમ ! ચાર સમુદ્ઘાત કહેવામાં આવ્યા છે, જેમકે-

૧. વેદના સમુદ્ઘાત **-યાવત્-** ૪. વૈક્રિય સમુદ્ઘાત.

આ જ પ્રકારે શેષ આઠ ઉદ્દેશકોમાં અચરિમ ઉદ્દેશક પર્યંત સમુદ્ઘાત સમજવો જોઈએ.

વિશેષ - અનંતર વિશેષણયુક્ત ચાર ઉદ્દેશક અનન્તરોપપન્નકને અનુરૂપ છે.

પરંપર વિશેષણયુક્ત ચાર ઉદ્દેશક પરંપરોપપન્નકને અનુરૂપ છે.

આ જ પ્રકારે ચરમ અને અચરમ ઉદ્દેશકમાં પણ સમુદ્ઘાતોનું કથન કરવું જોઈએ.

૮. **સૌધર્માદિ વૈમાનિકદેવોમાં સમુદ્ઘાતોનું પ્રરૂપણ :**

પ્ર. ભંતે ! સૌધર્મ - ઈશાન દેવલોકોમાં દેવોનાં કેટલા સમુદ્ઘાત કહેવામાં આવ્યા છે ?

ઉ. ગૌતમ ! પાંચ સમુદ્ઘાત કહેવામાં આવ્યા છે, જેમકે -

૧. વેદના સમુદ્ઘાત, ૨. કષાય સમુદ્ઘાત,
૩. મારણાંતિક સમુદ્ઘાત, ૪. વૈક્રિય સમુદ્ઘાત,
૫. તૈજસ્ સમુદ્ઘાત.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

एवं -जाव- अच्चुए।

આ જ પ્રકારે અચ્યુતદેવલોકના દેવો સુધી પાંચ સમુદ્ઘાત સમજવાં જોઈએ.

गेवेज्जाणं आदिल्ला तिन्नि समुग्घाया पण्णत्ता।[1]

-जीवा. पडि. ३, सु. २०३

ગ્રૈવેયકોમાં આરંભના ત્રણ (વેદના, કષાય, મારણાંતિક) સમુદ્ઘાત સમજવાં જોઈએ.

૯. **चउवीसदंडएसु एगत्तपुहत्तेहिं अतीतानागयसमुग्घाय परूवणं-**

૯. ચોવીસ દંડકોમાં એકત્વ-બહુત્વ દ્વારા અતીત-અનાગત સમુદ્ઘાતોનું પ્રરૂપણ :

प. **दं. १.** एगमेगस्स णं भंते ! णेरइयस्स केवइया वेयणासमुग्घाया अतीता ?

પ્ર. **દં.૧.** ભંતે ! એક-એક નારકના અતીતમાં કેટલા વેદના સમુદ્ઘાત હોય છે ?

उ. गोयमा ! अणंता।

ઉ. ગૌતમ ! તેઓ અનંત હોય છે.

प. भंते ! केवइया पुरेक्खडा ?

પ્ર. ભંતે ! (તેઓ) ભવિષ્યમાં કેટલાં થશે ?

उ. गोयमा ! कस्सइ अत्थि, कस्सइ नत्थि।

जस्सऽत्थि जहण्णेणं एक्को वा, दो वा, तिण्णि वा, उक्कोसेणं संखेज्जा वा, असंखेज्जा वा, अणंता वा।

ઉ. ગૌતમ ! કોઈને થશે અને કોઈને નહીં થાય.

જેને થશે એને જઘન્ય એક, બે કે ત્રણ થશે અને ઉત્કૃષ્ટ સંખ્યાત, અસંખ્યાત કે અનંત થશે.

दं. २-२४. ***एवं असुरकुमारस्स वि निरंतरं -जाव- वेमाणियस्स।***

દં.૨-૨૪. આ જ પ્રકારે અસુરકુમારથી માંડીને વૈમાનિક પર્યંત સમજવું જોઈએ.

एवं -जाव- तेजस्समुग्घाए।

આ જ પ્રકારે તૈજસ્ સમુદ્ઘાત પર્યંત સમજવું જોઈએ.

एवं एए पंच चउवीसा दंडगा।

આ જ પ્રકારે આ પાંચેય સમુદ્ઘાત ચોવીસ દંડકોમાં સમજવાં જોઈએ.

प. **दं. १.** एगमेगस्स णं भंते ! नेरइयस्स केवइया आहारगसमुग्घाया अतीता ?

પ્ર. **દં.૧.** ભંતે ! એક-એક નારકના અતીતમાં કેટલા આહારક સમુદ્ઘાત હોય છે ?

उ. गोयमा ! कस्सइ अत्थि, कस्सइ णत्थि,

जस्सऽत्थि जहण्णेणं एक्को वा, दो वा, उक्कोसेणं तिण्णि।

ઉ. ગૌતમ ! કોઈને હોય છે અને કોઈને હોતાં નથી.

જેને હોય છે, એને જઘન્ય એક કે બે હોય છે અને ઉત્કૃષ્ટ ત્રણ હોય છે.

प. भंते ! केवइया पुरेक्खडा ?

પ્ર. ભંતે ! (તેઓ) ભવિષ્યમાં કેટલાં થશે ?

उ. गोयमा ! कस्सइ अत्थि, कस्सइ णत्थि।

जस्सऽत्थि जहण्णेणं एक्को वा, दो वा, तिण्णि वा, उक्कोसेणं चत्तारि।

ઉ. ગૌતમ ! કોઈને થશે અને કોઈને નહીં થાય.

જેને થશે એને જઘન્ય એક, બે કે ત્રણ અને ઉત્કૃષ્ટ ચાર સમુદ્ઘાત થશે.

दं. २-२४. ***एवं निरंतरं -जाव- वेमाणियस्स।***

દં.૨-૨૪. આ જ પ્રકારે નિરંતર વૈમાનિક પર્યંત સમજવું જોઈએ.

णवरं-मणूसस्स अतीता वि, पुरेक्खडा वि ***जहा णेरइयस्स पुरेक्खडा।***

વિશેષ - મનુષ્યના અતીત અને અનાગત આહારક સમુદ્ઘાત **નારકના અનાગત આહારક સમુદ્ઘાતને અનુરૂપ સમજવું જોઈએ.**

---

१. प. गेवेज्जाणं भंते ! देवाणं कइ समुग्घाया पण्णत्ता ?

उ. गोयमा ! पंच समुग्घाया पण्णत्ता, तं जहा - १. वेयणासमुग्घाए **-जाव-** तेजस्समुग्घाए।

णो चेव वेउव्वियसमुग्घाए वा, तेजस्समुग्घाए वा, समोहणिंसु वा, समोहणंति वा, समोहणिस्संति वा।

- जीवा. पडि. ३, सु. १११२-१११३ (तेरा.)

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

प. **दं. १.** एगमेगस्स णं भंते ! णेरइयस्स केवइया केवलिसमुग्घाया अतीता ?

उ. गोयमा ! णत्थि ।

प. भंते ! केवइया पुरेक्खडा ?

उ. गोयमा ! कस्सइ अत्थि, कस्सइ णत्थि ।
जस्सऽत्थि एक्को ।

दं. २-२४. ***एवं -जाव- वेमाणियस्स ।***

णवरं-दं. २१. मणूसस्स अतीता कस्सइ अत्थि, कस्सइ णत्थि । जस्सऽत्थि एक्को ।

एवं पुरेक्खडा वि ।

प. **दं. १.** णेरइयाणं भंते ! केवइया वेयणासमुग्घाया अतीता ?

उ. गोयमा ! अणंता ।

प. भंते ! केवइया पुरेक्खडा ?

उ. गोयमा ! अणंता ।

दं. २-२४. ***एवं -जाव- वेमाणियाणं ।***

एवं -जाव- तेजससमुग्घाए ।

एवं एए वि पंच चउवीसा दंडगा ।

प. **दं. १.** णेरइयाणं भंते ! केवइया आहारगसमुग्घाया अतीता ?

उ. गोयमा ! असंखेज्जा ।

प. भंते ! केवइया पुरेक्खडा ?

उ. गोयमा ! असंखेज्जा ।

दं. २-२४. ***एवं -जाव- वेमाणियाणं ।***

णवरं-१६. वणस्सइकाइयाणं, २१. मणूसाण य इमं णाणत्तं ।

प. **दं. १६.** वणस्सइकाइयाणं भंते ! केवइया आहारग-समुग्घाया अतीता ?

उ. गोयमा ! अणंता ।

પ્ર. **દં.૧.** ભંતે ! એક-એક નારકના અતીતમાં કેટલા કેવલિ સમુદ્ઘાત વ્યતીત થાય છે ?

ઉ. ગૌતમ ! એક પણ (કેવલિ સમુદ્ઘાત) વ્યતીત થતો નથી.

પ્ર. ભંતે ! ભવિષ્યમાં કેટલાં થશે ?

ઉ. ગૌતમ ! કોઈને થશે અને કોઈને નહીં થાય, જેને થશે એને એક જ થશે.

દં.૨-૨૪. ***આ જ પ્રકારે વૈમાનિક પર્યંત કથન કરવું જોઈએ.***

વિશેષ - દં.૨૧. કોઈ મનુષ્યના અતીતમાં કેવલિ સમુદ્ઘાત થયેલો છે અને કોઈને થયેલો નથી, જેને થયો છે એને એક જ થયો છે.

આ જ પ્રકારે અનાગતમાં પણ એક જ થશે.

પ્ર. **દં.૧.** ભંતે ! નારકોનાં કેટલા વેદના સમુદ્ઘાત વ્યતીત થયેલાં છે ?

ઉ. ગૌતમ ! અનંત થયેલા છે.

પ્ર. ભંતે ! ભવિષ્યમાં કેટલા થશે ?

ઉ. ગૌતમ ! તે પણ અનંત થશે.

દં.૨-૨૪. ***આ જ પ્રકારે વૈમાનિકો પર્યંત સમજવું જોઈએ.***

આ જ પ્રકારે તૈજસ્ સમુદ્ઘાત પર્યંત સમજવું જોઈએ.

આ જ પ્રકારે આ પાંચેય સમુદ્ઘાતોનું કથન ચોવીસે દંડકોમાં સમજવું જોઈએ.

પ્ર. **દં.૧.** ભંતે ! નારકોનાં આહારક સમુદ્ઘાત કેટલા વ્યતીત થયેલાં છે ?

ઉ. ગૌતમ ! અસંખ્યાત થયેલાં છે.

પ્ર. ભંતે ! ભવિષ્યમાં કેટલાં થશે ?

ઉ. ગૌતમ ! તેઓ અસંખ્યાત થશે.

દં.૨-૨૪. ***આ જ પ્રકારે વૈમાનિકો પર્યંત સમજવું જોઈએ.***

વિશેષ - ૧૬. વનસ્પતિકાયિકો અને ૨૧. મનુષ્યોમાં આ તફાવત છે.

પ્ર. **દં.૧૬.** ભંતે ! વનસ્પતિકાયિક જીવોનાં કેટલા આહારક સમુદ્ઘાત વ્યતીત થયેલાં છે ?

ઉ. ગૌતમ ! (એમનાં) અનંત વ્યતીત થયેલાં છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

પ. **दं. २१.** मणूसाणं भंते ! केवइया आहारगसमुग्घाया अतीता ?

उ. गोयमा ! सिय संखेज्जा, सिय असंखेज्जा ।

एवं पुरेक्खडा वि ।

પ. **दं. १.** णेरइयाणं भंते ! केवइया केवलिसमुग्घाया अतीता ?

उ. गोयमा ! णत्थि ।

પ. भंते ! केवइया पुरेक्खडा ?

उ. गोयमा ! असंखेज्जा ।

दं. २-२४. ***एवं -जाव- वेमाणियाणं ।***

णवरं-१६. वणस्सइकाइयाणं, २१. मणूसाण य इमं णाणत्तं -

પ. **दं. १६.** वणस्सइकाइयाणं भंते ! केवइया केवलिस-मुग्धाया अतीता ?

उ. गोयमा ! णत्थि ।

પ. भंते ! केवइया पुरेक्खडा ?

उ. गोयमा ! अणंता ।

પ. **दं. २१.** मणूसाणं भंते ! केवइया केवलिसमुग्घाया अतीता ?

उ. गोयमा ! सिय अत्थि, सिय णत्थि ।

जइ अत्थि जहण्णेणं एक्को वा, दो वा, तिण्णि वा, उक्कोसेणं सयपुहत्तं ।

પ. भंते ! केवइया पुरेक्खडा ?

उ. गोयमा ! सिय संखेज्जा, सिय असंखेज्जा ।

- पण्ण. प. ३६, सु. २०९३-२१००

१०. चउवीसदंडयाणं चउवीसदंडएसु एगत्तपुहत्तेहिं अतीत अणागय समुग्घाय परूवणं-

१. वेयणा समुग्घाए-

પ. **दं. १.** एगमेगस्स णं भंते ! **णेरइयस्स** णेरइयत्ते केवइया वेयणासमुग्घाया अतीता ?

उ. गोयमा ! अणंता ।

પ. भंते ! केवइया पुरेक्खडा ?

उ. गोयमा ! कस्सइ अत्थि, कस्सइ णत्थि ।

जस्सऽत्थि जहण्णेणं एक्को वा, दो वा, तिण्णि वा, उक्कोसेणं संखेज्जा वा, असंखेज्जा वा, अणंता वा ।

પ્ર. **દં.૨૧.** ભંતે ! મનુષ્યોનાં અતીતમાં કેટલા આહારક સમુદ્ઘાત થયેલાં છે ?

ઉ. ગૌતમ ! કદાચ સંખ્યાત અને કદાચ અસંખ્યાત થયેલાં છે.

આ જ પ્રકારે ભવિષ્યના (આહારક સમુદ્ઘાતોનું પણ કથન કરવું જોઈએ).

પ્ર. **દં.૧.** ભંતે ! નારકોનાં અતીતમાં કેટલા કેવલિ સમુદ્ઘાત થયેલાં છે ?

ઉ. ગૌતમ ! એક પણ થયેલો નથી.

પ્ર. ભંતે ! ભવિષ્યમાં કેટલાં થશે ?

ઉ. ગૌતમ ! તેઓ અસંખ્યાત થશે.

દં.૨-૨૪. ***આ જ પ્રકારે વૈમાનિકો પર્યંત સમજવું જોઈએ.***

વિશેષ- ૧૬. વનસ્પતિકાયિકો અને ૨૧. મનુષ્યોમાં આ અંતર છે -

પ્ર. **દં.૧૬.** ભંતે ! અતીતમાં વનસ્પતિકાયિકોનાં કેટલા કેવલિસમુદ્ઘાત થયેલાં છે ?

ઉ. ગૌતમ ! એક પણ થયેલો નથી.

પ્ર. ભંતે ! ભવિષ્યમાં કેટલા થવાનાં છે ?

ઉ. ગૌતમ ! તેઓ અનંત થવાનાં છે.

પ્ર. **દં.૨૧.** ભંતે ! મનુષ્યોનાં અતીતમાં કેવલિ સમુદ્ઘાત કેટલા થયેલાં છે ?

ઉ. ગૌતમ ! કદાચ થયેલાં છે અને કદાચ થયેલાં નથી.

જો થયેલાં છે તે જઘન્ય એક, બે કે ત્રણ અને ઉત્કૃષ્ટ શતપૃથક્ત્વ થયેલાં છે.

પ્ર. ભંતે ! ભવિષ્યમાં કેટલા થવાનાં છે ?

ઉ. ગૌતમ ! કદાચ સંખ્યાત થશે અને કદાચ અસંખ્યાત થશે.

૧૦. ચોવીસ દંડકોના ચોવીસ દંડકોમાં એકત્વ-બહુત્વ દ્વારા અતીત-અનાગત્વ સમુદ્ઘાતોનું પ્રરૂપણ :

૧. વેદના-સમુદ્ઘાત :

પ્ર. **દં.૧.** ભંતે ! એક-એક નૈરયિકના નારક પર્યાયોમાં કેટલા વેદના સમુદ્ઘાત વ્યતીત થયેલાં છે ?

ઉ. ગૌતમ ! અનંત થયેલાં છે.

પ્ર. ભંતે ! ભવિષ્યમાં કેટલાં થશે ?

ઉ. ગૌતમ ! કોઈને થશે અને કોઈને નહીં થાય.

જેને થશે એને જઘન્ય એક, બે કે ત્રણ થશે અને ઉત્કૃષ્ટ સંખ્યાત, અસંખ્યાત કે અનંત થશે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

एवं असुरकुमारत्ते -जाव- वेमाणियत्ते।

આ જ પ્રકારે નૈરયિકના અસુરકુમાર પર્યાયથી વૈમાનિક પર્યાયમાં રહેલા (અતીત અને અનાગત વેદના સમુદ્ઘાત) સમજવાં જોઈએ.

प. **दं. २.** एगमेगस्स णं भंते ! असुरकुमारस्स णेरइयत्ते केवइया वेयणासमुग्घाया अतीता ?

પ્ર. દં.૨. ભંતે ! એક-એક અસુરકુમારના નારક પર્યાયમાં રહેતાં કેટલા વેદના સમુદ્ઘાત પસાર થાય છે ?

उ. गोयमा ! अणंता ।

ઉ. ગૌતમ ! અનંત થાય છે.

प. भंते ! केवइया पुरेक्खडा ?

પ્ર. ભંતે ! ભવિષ્યમાં કેટલાં થશે ?

उ. गोयमा ! कस्सइ अत्थि, कस्सइ णत्थि ।

ઉ. ગૌતમ ! કોઈને થવાનાં છે અને કોઈને થવાનાં નથી.

जस्सऽत्थि तस्स सिय संखेज्जा, सिय असंखेज्जा, सिय अणंता ।

જેને થવાનાં છે એને કદાચ સંખ્યાત, કદાચ અસંખ્યાત અને કદાચ અનંત થશે.

प. एगमेगस्स णं भंते ! असुरकुमारस्स असुरकुमारत्ते केवइया वेयणासमुग्घाया अतीता ?

પ્ર. ભંતે ! એક-એક અસુરકુમારના અસુરકુમાર પર્યાયમાં રહેતાં કેટલા વેદના સમુદ્ઘાત વ્યતીત થાય છે ?

उ. गोयमा ! अणंता ।

ઉ. ગૌતમ ! અનંત થયેલા છે.

प. भंते ! केवइया पुरेक्खडा ?

પ્ર. ભંતે ! ભવિષ્યમાં કેટલા થવાનાં છે ?

उ. गोयमा ! कस्सइ अत्थि, कस्सइ णत्थि ।

ઉ. ગૌતમ ! કોઈને થશે અને કોઈને નહીં થાય.

जस्सऽत्थि जहण्णेणं एक्को वा, दो वा, तिण्णि वा, उक्कोसेणं संखेज्जा वा, असंखेज्जा वा, अणंता वा ।

જેને થવાનાં છે એને જઘન્ય એક, બે કે ત્રણ થશે અને ઉત્કૃષ્ટ સંખ્યાત, અસંખ્યાત કે અનંત થશે.

दं. ३-२४. *एवं णागकुमारत्ते वि -जाव- वेमाणियत्ते।*

દં.૩-૨૪. *આ જ પ્રકારે નાગકુમાર પર્યાયથી વૈમાનિક પર્યાય પર્યંતમાં રહેલા અતીત અને અનાગત વેદના સમુદ્ઘાત સમજવાં જોઈએ.*

एवं जहा वेयणासमुग्घाएणं असुरकुमारे णेरइयाइ-वेमाणिय-पज्जवसाणेसु भणिए तहा णागकुमारादिया अवसेसेसु सट्ठाण-परट्ठाणेसु भाणियव्वा -जाव- वेमाणियस्स वेमाणियत्ते।

જે પ્રકારે અસુરકુમારના નારકપર્યાયથી વૈમાનિક પર્યાય પર્યંત વેદના સમુદ્ઘાત કહેવામાં આવ્યા છે, એ જ પ્રકારે શેષ નાગકુમાર વગેરેના પણ સ્વસ્થાન અને પરસ્થાનમાં વૈમાનિક પર્યાય પર્યંત સમજવાં જોઈએ -યાવત્- વૈમાનિક પણ વૈમાનિક પર્યાય પર્યંત જાણવા જોઈએ.

एवमेए चउव्वीसं चउव्वीसा दंडगा भवंति।

આ જ પ્રકારે આ ચોવીસે દંડકોમાં પ્રત્યેકના ચોવીસ દંડક હોય છે.

२. **कसायसमुग्घाए-**

२. **કષાય સમુદ્ઘાત :**

प. **दं. १.** एगमेगस्स णं भंते ! णेरइयस्स णेरइयत्ते केवइया कसायसमुग्घाया अतीता ?

પ્ર. દં.૧. ભંતે ! એક-એક નારકના નારક પર્યાયમાં કેટલા કષાય સમુદ્ઘાત વ્યતીત થયેલાં છે ?

उ. गोयमा ! अणंता ।

ઉ. ગૌતમ ! અનંત થયેલાં છે.

प. भंते ! केवइया पुरेक्खडा ?

પ્ર. ભંતે ! ભવિષ્યમાં કેટલા થવાનાં છે ?

उ. गोयमा ! कस्सइ अत्थि, कस्सइ णत्थि ।

ઉ. ગૌતમ ! કોઈને થવાનાં છે અને કોઈને થવાનાં નથી.

जस्सऽत्थि एगुत्तरियाए **-जाव-** अणंता ।

જેને થવાનાં છે, એને એકથી અનંત પર્યંત થવાનાં છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

પ. **दं. २.** एगमेगस्स णं भंते ! नेरइयस्स असुरकुमारत्ते केवइया कसायसमुग्घाया अतीता ?

उ. गोयमा ! अणंता ।

प. भंते ! केवइया पुरेक्खडा ?

उ. गोयमा ! कस्सइ अत्थि, कस्सइ णत्थि ।

जस्सऽत्थि सिय संखेज्जा, सिय असंखेज्जा, सिय अणंता ।

दं. ३-११. ***एवं -जाव- णेरइयस्स थणियकुमारत्ते ।***

पुढविकाइयत्ते एगुत्तरियाए णेयव्वं,

एवं -जाव- मणूसत्ते ।

वाणमंतरत्ते जहा असुरकुमारत्ते ।

जोइसियत्ते अतीता अणंता,

पुरेक्खडा कस्सइ अत्थि, कस्सइ णत्थि ।

जस्सऽत्थि, सिय असंखेज्जा, सिय अणंता ।

एवं वेमाणियत्ते वि, सिय असंखेज्जा, सिय अणंता ।

असुरकुमारस्स णेरइयत्ते अतीता अणंता ।

पुरेक्खडा कस्सइ अत्थि, कस्सइ णत्थि ।

जस्सऽत्थि सिय संखेज्जा, सिय असंखेज्जा, सिय अणंता ।

असुरकुमारस्स असुरकुमारत्ते अतीता अणंता ।

पुरेक्खडा एगुत्तरिया **-जाव-** अणंता ।

दं. २-२४. ***एवं नागकुमारत्ते निरंतरं -जाव- वेमाणियत्ते जहा णेरइयस्स भणियं तहेव भाणियव्वं ।***

एवं -जाव- थणियकुमारस्स वि -जाव- वेमाणियत्ते ।

પ્ર. **દં.૨.** ભંતે ! એક-એક નારકના અસુરકુમાર પર્યાયમાં કેટલા કષાય સમુદ્ઘાત વ્યતીત થયેલાં છે ?

ઉ. ગૌતમ ! અનંત થયેલાં છે.

પ્ર. ભંતે ! ભવિષ્યમાં કેટલા થશે ?

ઉ. ગૌતમ ! કોઈને થશે અને કોઈને થશે નહીં,

જેને થશે એને કદાચ સંખ્યાત, કદાચ અસંખ્યાત અને કદાચ અનંત થશે.

દં.૩-૧૧. ***આ જ પ્રકારે નારકનું સ્તનિતકુમાર પર્યાય પર્યંતમાં (અતીત-અનાગત કષાય સમુદ્ઘાત) સમજવું જોઈએ.***

નારકનું પૃથ્વીકાયિક પર્યાયમાં એકથીમાંડી અનંત પર્યાય સુધી સમજવું જોઈએ.

આ જ પ્રકારે મનુષ્યપર્યાય પર્યંત સમજવું જોઈએ.

નારકના વાણવ્યંતર પર્યાય અસુરકુમાર પર્યાયને અનુરૂપ સમજવું જોઈએ.

જ્યોતિષ્કદેવ પર્યાયમાં અતીત કષાય સમુદ્ઘાત અનંત છે.

અનાગત કષાય સમુદ્ઘાત કોઈને થશે અને કોઈને નહીં થાય.

જેને થશે એને કદાચ અસંખ્યાત અને કદાચ અનંત થશે.

આ જ પ્રકારે વૈમાનિક પર્યાયમાં પણ કદાચ અસંખ્યાત અને કદાચ અનંત થશે.

અસુરકુમારના નૈરયિક પર્યાયમાં અતીત કષાય સમુદ્ઘાત અનંત થાય છે.

અનાગત (કષાય સમુદ્ઘાત) કોઈને થશે અને કોઈને નહીં થશે,

જેને થશે એને કદાચ સંખ્યાત, કદાચ અસંખ્યાત અને કદાચ અનંત થશે.

અસુરકુમારના અસુરકુમાર પર્યાયમાં અતીત (કષાય સમુદ્ઘાત) અનન્ત કહેલાં છે.

અનાગત એકથીમાંડી અનંત પર્યંત કહેવાં જોઈએ.

દં.૨-૨૪. ***આ જ પ્રકારે નાગકુમાર પર્યાયથીમાંડીને વૈમાનિક પર્યાય પર્યંત જેવી રીતે નૈરયિક માટે કહ્યું છે તેવું જ સમજવું જોઈએ.***

આ જ પ્રકારે સ્તનિતકુમાર પર્યાય પર્યંત પણ -યાવત્- વૈમાનિક પર્યાયમાં પૂર્વવત્ સમજવું જોઈએ.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

णवरं-सव्वेसिं सट्ठाणे एगुत्तरिए ***परट्ठाणे जहेव असुरकुमारस्स।***

વિશેષ - આ બધાના સ્વસ્થાનમાં અનાગત (કષાય સમુદ્ઘાત) એકથીમાંડીને ઉત્તરોત્તર અનંત છે અને **પરસ્થાનમાં અસુરકુમારને અનુરૂપ છે.**

पुढविक्काइयस्स णेरइयत्ते **-जाव-** थणियकुमारत्ते अतीता अणंता, पुरेक्खडा कस्सइ अत्थि, कस्सइ णत्थि।

પૃથ્વીકાયિક જીવના નારક પર્યાયથી સ્તનિતકુમાર પર્યાય પર્યંત અનંત (કષાય સમુદ્ઘાત) અતીતમાં થયેલાં છે અને અનાગતમાં કોઈને થનાર છે અને કોઈને થનાર નથી.

जस्सऽत्थि सिय संखेज्जा, सिय असंखेज्जा, सिय अणंता।

જેમને થવાનાં છે, એમને કદાચ સંખ્યાત, કદાચ અસંખ્યાત અને કદાચ અનંત થવાનાં છે.

पुढविकाइयस्स पुढविकाइयत्ते **-जाव-** मणूसत्ते अतीता अणंता।

પૃથ્વીકાયિકના પૃથ્વીકાયિક પર્યાયથી મનુષ્ય પર્યાય સુધીમાં (કષાય સમુદ્ઘાત) અતીતમાં અનંત થયેલાં છે.

पुरेक्खडा कस्सइ अत्थि, कस्सइ णत्थि।

અનાગત (કષાય સમુદ્ઘાત) કોઈને થવાનાં છે અને કોઈને થવાનાં નથી.

जस्सऽत्थि एगुत्तरिया।

જેમને થવાનાં છે, એમને એકથીમાંડીને અનંત થશે.

वाणमंतरत्ते जहा णेरइयत्ते।

વાણવ્યંતર પર્યાયમાં નારક પર્યાયને અનુરૂપ સમજવું જોઈએ.

जोइसिय-वेमाणियत्ते अतीता अणंता,

જ્યોતિષ્ક અને વૈમાનિક પર્યાય અતીતમાં અનંત થયેલાં છે.

पुरेक्खडा कस्सइ अत्थि, कस्सइ णत्थि।

અનાગત કોઈને થવાનાં છે અને કોઈને થવાનાં નથી.

जस्सऽत्थि, सिय असंखेज्जा, सिय अणंता।

જેમને થવાનાં છે, એમને કદાચ અસંખ્યાત અને કદાચ અનંત થશે.

एवं -जाव- मणूसेऽवि णेयव्वं।

આ જ પ્રકારે મનુષ્ય માટે પણ સમજવું જોઈએ.

वाणमंतर-जोइसिय-वेमाणिया जहा असुरकुमारे।

વાણવ્યંતર, જ્યોતિષ્ક અને વૈમાનિકોનું કથન અસુરકુમારને અનુરૂપ કરવું જોઈએ.

णवरं-सट्ठाणे एगुत्तरियाए भाणियव्वा **-जाव-** वेमाणियस्स वेमाणियत्ते।

વિશેષ - સ્વસ્થાનમાં એકોત્તર વૃદ્ધિથી વૈમાનિકના વૈમાનિક પર્યાય પર્યંત સમજવું જોઈએ.

एवं एए चउवीसं चउवीसा दंडगा।

આ જ પ્રકારે આ ચોવીસ દંડક ચોવીસે દંડકોમાં હોય છે.

३. **मारणांतियसमुग्घाए-**

३. **મારણાંતિક સમુદ્ઘાત :**

मारणांतियसमुग्घाओ सट्ठाणे वि, परट्ठाणे वि एगुत्तरियाए नेयव्वो -जाव- वेमाणियस्स वेमाणियत्ते।

મારણાન્તિક સમુદ્ઘાત સ્વસ્થાનમાં અને પરસ્થાનમાં પણ એકોત્તરની વૃદ્ધિ વડે વૈમાનિકના વૈમાનિક પર્યાય પર્યંત સમજવું જોઈએ.

एवमेए चउवीसं चउवीसा दंडगा भाणियव्वा।

આ જ પ્રકારે આ ચોવીસ દંડક ચોવીસે દંડકોમાં હોય છે.

४. **वेउव्वियसमुग्घाए-**

४. **વૈક્રિય સમુદ્ઘાત :**

वेउव्वियसमुग्घाओ जहा कसायसमुग्घाओ तहा णिरवसेसो भाणियव्वो।

વૈક્રિય સમુદ્ઘાતનું સંપૂર્ણ કથન કષાય સમુદ્ઘાતને અનુરૂપ કરવું જોઈએ.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

णवरं-जस्स णत्थि तस्स ण वुच्चइ-

एत्थ वि चउवीसं चउवीसा दंडगा भाणियव्वा।

५. तेजस्समुग्घाए-

तेजस्समुग्घाओ जहा मारणांतियसमुग्घाओ।

णवरं-जस्स अत्थि।

एवं एए वि चउवीसं चउवीसा दंडगा भाणियव्वा।

६. आहारगसमुग्घाए-

प. दं. १. एगमेगस्स णं भंते ! णेरइयस्स णेरइयत्ते केवइया आहारगसमुग्घाया अतीता ?

उ. गोयमा ! णत्थि।

प. भंते ! केवइया पुरेक्खडा ?

उ. गोयमा ! णत्थि।

दं. २-२४. *एवं -जाव- वेमाणियत्ते।*

णवरं-दं. २१. मणूसत्ते अतीता कस्सइ अत्थि, कस्सइ णत्थि।

जस्सऽत्थि जहण्णेणं एक्को वा, दो वा, उक्कोसेणं तिण्णि।

प. भंते ! केवइया पुरेक्खडा ?

उ. गोयमा ! कस्सइ अत्थि, कस्सइ णत्थि।

जस्सऽत्थि जहण्णेणं एक्को वा, दो वा, तिण्णि वा, उक्कोसेणं चत्तारि।

एवं सव्वजीवाणं मणूसेसु भाणियव्वं।

मणूसस्स मणूसत्ते अतीता कस्सइ अत्थि, कस्सइ णत्थि।

जस्सऽत्थि जहण्णेणं एक्को वा, दो वा, तिण्णि वा, उक्कोसेणं चत्तारि।

एवं पुरेक्खडा वि।

एवमेए वि चउवीसं चउवीसा दंडगा भाणियव्वा -जाव- वेमाणियस्स वेमाणियत्ते।

વિશેષ - જેને (વૈક્રિય સમુદ્ઘાત) હોતાં નથી, એનું કથન નહીં કરવું જોઈએ.

અહીંયા પણ ચોવીસ દંડક ચોવીસે દંડકોમાં હોય છે.

૫. **તૈજસ્ સમુદ્ઘાત :**

તૈજસ્ સમુદ્ઘાતનું કથન મારણાન્તિક સમુદ્ઘાતને અનુરૂપ સમજવું જોઈએ.

વિશેષ - જેને જે હોય છે, (એને જ કહેવું જોઈએ.)

આ જ પ્રકારે આ પણ ચોવીસ દંડક ચોવીસે દંડકોમાં સમજવાં જોઈએ.

૬. **આહારક સમુદ્ઘાત :**

પ્ર. **દં.૧.** ભંતે ! એક-એક નારકના નારક-પર્યાયમાં કેટલા આહારક સમુદ્ઘાત વ્યતીત થાય છે ?

ઉ. ગૌતમ ! એક પણ વ્યતીત થયો નથી.

પ્ર. ભંતે ! ભવિષ્યમાં કેટલા થશે ?

ઉ. ગૌતમ ! એકપણ થવાનાં નથી.

દં.૨-૨૪. ***આ જ પ્રકારે વૈમાનિક પર્યાય પર્યંત (અતીત અને અનાગત આહારક સમુદ્ઘાતનું) કથન સમજવું જોઈએ.***

વિશેષ - દં.૨૧. મનુષ્ય પર્યાયમાં અતીતમાં (આહારક સમુદ્ઘાત) કોઈને થયા છે અને કોઈને થયાં નથી.

જેને થયું છે, એને જઘન્ય એક કે બે અને ઉત્કૃષ્ટ ત્રણ થયાં છે.

પ્ર. ભંતે ! ભવિષ્યમાં કેટલા થશે ?

ઉ. ગૌતમ ! કોઈને થનાર છે અને કોઈને થનાર નથી.

જેને થવાનું છે એને જઘન્ય એક, બે કે ત્રણ અને ઉત્કૃષ્ટ ચાર થવાનાં છે.

આ જ પ્રકારે સમસ્ત જીવો અને મનુષ્યોના (અતીત અને અનાગત આહારક સમુદ્ઘાત) સમજવું જોઈએ.

મનુષ્યના મનુષ્યપર્યાયમાં અતીતમાં (આહારક સમુદ્ઘાત) કોઈને થાય છે અને કોઈને થાય નથી.

જેને થાય છે, એને જઘન્ય એક, બે કે ત્રણ અને ઉત્કૃષ્ટ ચાર થાય છે.

આ જ પ્રકારે અનાગત (આહારક સમુદ્ઘાત) સમજવો જોઈએ.

આ જ પ્રકારે આ ચોવીસ દંડક ચોવીસે દંડકોમાં વૈમાનિક પર્યાય પર્યંત (આહારક સમુદ્ઘાત) સુધી સમજવાં જોઈએ.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

७. **केवलिसमुग्घाए-**

प. **दं. १**, एगमेगस्स णं भंते ! णेरइयस्स णेरइयत्ते केवइया केवलिसमुग्घाया अतीता ?

उ. गोयमा ! णत्थि ।

प. भंते ! केवइया पुरेक्खडा ?

उ. गोयमा ! णत्थि ।

२-२४. ***एवं -जाव- वेमाणियत्ते ।***

णवरं-मणूसत्ते अतीता णत्थि,

पुरेक्खडा कस्सइ अत्थि, कस्सइ णत्थि ।

जस्सऽत्थि एक्को ।

मणूसस्स मणूसत्ते अतीता कस्सइ अत्थि, कस्सइ णत्थि, जस्सऽत्थि एक्को ।

एवं पुरेक्खडा वि ।

एवमेए चउवीसं चउवीसा दंडगा भाणियव्वा ।

प. **दं. १**, णेरइयाणं भंते ! णेरइयत्ते केवइया वेयणासमुग्घाया अतीता ?

उ. गोयमा ! अणंता ।

प. भंते ! केवइया पुरेक्खडा ?

उ. गोयमा ! अणंता ।

दं. २-२४. ***एवं -जाव- वेमाणियत्ते ।***

एवं सव्वजीवाणं भाणियव्वं -जाव- वेमाणियाणं वेमाणियत्ते ।

एवं -जाव- तेजस्समुग्घाओ ।

णवरं-उवउंजिऊण णेयव्वं जस्सऽत्थि वेउव्वियतेजसा ।

प. **दं. १**, णेरइयाणं भंते ! णेरइयत्ते केवइया आहारग-समुग्घाया अतीता ?

उ. गोयमा ! णत्थि ।

प. भंते ! केवइया पुरेक्खडा ?

७. **केवलि समुद्घात :**

प्र. **दं.१.** भंते ! એક-એક નૈરયિકના નારક પર્યાયમાં કેટલા કેવલિ સમુદ્ઘાત વ્યતીત થયેલાં છે ?

ઉ. ગૌતમ ! એક પણ થયેલો નથી.

પ્ર. ભંતે ! ભવિષ્યમાં કેટલા થશે ?

ઉ. ગૌતમ ! ભવિષ્યમાં પણ થવાના નથી.

દં.૨-૨૪. ***આ જ પ્રકારે વૈમાનિક પર્યાય પર્યંત (કેવલિ સમુદ્ઘાત) સમજવું જોઈએ.***

વિશેષ - મનુષ્ય પર્યાયમાં અતીતમાં (કેવલિ સમુદ્ઘાત) થયો નથી.

અનાગતમાં (કેવલિ સમુદ્ઘાત) કોઈને થવાનો છે અને કોઈને થવાનો નથી.

જેને થવાનો છે, એને એક જ થવાનો છે.

મનુષ્યના મનુષ્યપર્યાયમાં અતીતમાં (કેવલિ સમુદ્ઘાત) કોઈને થયેલો છે અને કોઈને થયેલો નથી, જેને થયો છે એને એક જ થયો છે.

આ જ પ્રકારે અનાગત (કેવલિ સમુદ્ઘાત)ના વિષયમાં પણ સમજવું જોઈએ.

આ જ પ્રકારે આ ચોવીસ દંડક ચોવીસે દંડકોમાં સમજવું જોઈએ.

પ્ર. **દં.૧.** ભંતે ! (ઘણાં જ) નારકોનાં નારક પર્યાયમાં રહેવા છતાં કેટલા વેદના સમુદ્ઘાત વ્યતીત થયાં છે ?

ઉ. ગૌતમ ! અનંત થયાં છે.

પ્ર. ભંતે ! ભવિષ્યમાં કેટલા થવાનાં છે ?

ઉ. ગૌતમ ! અનંત થવાનાં છે.

દં. ૨-૨૪. ***આ જ પ્રકારે વૈમાનિક પર્યાય પર્યંત થવાનાં છે.***

આ જ પ્રકારે સર્વ જીવોનાં વૈમાનિકોનાં વૈમાનિક પર્યાય પર્યંત (અતીત અને અનાગત વેદના સમુદ્ઘાત) સમજવાં જોઈએ.

આ જ પ્રકારે તૈજસ્ સમુદ્ઘાત પર્યંત સમજવું જોઈએ.

વિશેષ - જેને વૈક્રિય અને તૈજસ્ સમુદ્ઘાત સંભવ છે એને ઉપયોગપૂર્વક સમજવાં જોઈએ.

પ્ર. **દં.૧.** ભંતે ! નારકોના નારક પર્યાયમાં રહેતાં કેટલા આહારક સમુદ્ઘાત વ્યતીત થયેલાં છે ?

ઉ. ગૌતમ ! એક પણ નથી.

પ્ર. ભંતે ! ભવિષ્યમાં કેટલા થવાનાં છે ?

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

उ. गोयमा ! णत्थि ।

२-२४. ***एवं -जाव- वेमाणियत्ते ।***

णवरं-मणूसत्ते अतीता असंखेज्जा, पुरेक्खडा असंखेज्जा ।

एवं -जाव- वेमाणियाणं ।

णवरं-वणस्सइकाइयाणं मणूसत्ते अतीता अणंता, पुरेक्खडा अणंता ।

मणूसाणं मणूसत्ते अतीता सिय संखेज्जा, सिय असंखेज्जा ।

एवं पुरेक्खडा वि ।

सेसा सव्वे जहा णेरइया ।

एवं एए चउव्वीसं चउव्वीसा दंडगा भाणियव्वा ।

प. **दं. १.** णेरइयाणं भंते ! णेरइयत्ते केवइया केवलिसमुग्घाया अतीता ?

उ. गोयमा ! णत्थि ।

प. भंते ! केवइया पुरेक्खडा ?

उ. गोयमा ! णत्थि ।

दं. २-२४. ***एवं -जाव- वेमाणियत्ते ।***

णवरं-मणूसत्ते अतीता णत्थि, पुरेक्खडा असंखेज्जा ।

एवं -जाव- वेमाणिया ।

णवरं-वणस्सइकाइयाणं मणूसत्ते अतीता णत्थि, पुरेक्खडा अणंता ।

मणूसाणं मणूसत्ते अतीता सिय अत्थि, सिय णत्थि ।

जइ अत्थि जहण्णेणं एक्को वा, दो वा, तिण्णि वा, उक्कोसेणं सयपुहत्तं ।

प. भंते ! केवइया पुरेक्खडा ?

उ. गोयमा ! सिय संखेज्जा, सिय असंखेज्जा ।

ઉ. ગૌતમ ! એક પણ થવાનો નથી.

દં.૨-૨૪. ***આ જ પ્રકારે વૈમાનિક પર્યાય પર્યંત (અતીત અનાગત આહારક સમુદ્‌ઘાતનું) કથન કરવું જોઈએ.***

વિશેષ - મનુષ્ય પર્યાયમાં અતીત અને અનાગતમાં અસંખ્યાત (આહારક સમુદ્‌ઘાત) હોય છે.

આ જ પ્રકારે વૈમાનિકોના પર્યાય પર્યંત સમજવું જોઈએ.

વિશેષ - વનસ્પતિકાયિકોના મનુષ્ય પર્યાયમાં અતીત અને અનાગત અનંત હોય છે.

મનુષ્યોનાં મનુષ્યપર્યાયમાં કદાચ સંખ્યાત અને કદાચ અસંખ્યાત અતીતમાં હોય છે.

આ જ પ્રકારે અનાગતને માટે પણ સમજવું જોઈએ.

શેષ સમગ્ર કથન નારકોને અનુરૂપ સમજવું જોઈએ.

આ જ પ્રકારે આ ચોવીસ દંડકોના ચોવીસ દંડક હોય છે.

પ્ર. **દં.૧.** ભંતે ! નારકોનાં નારક પર્યાયમાં રહેવા છતાં કેટલા કેવલિ સમુદ્‌ઘાત વ્યતીત થયેલાં છે ?

ઉ. ગૌતમ ! એક પણ થયો નથી.

પ્ર. ભંતે ! ભવિષ્યમાં કેટલા થવાનાં છે ?

ઉ. ગૌતમ ! એક પણ થવાનો નથી.

દં.૨-૨૪. ***આ જ પ્રકારે વૈમાનિક પર્યાય પર્યંત સમજવું જોઈએ.***

વિશેષ-મનુષ્યપર્યાયમાં અતીતમાં (કેવલિ સમુદ્‌ઘાત) થયા નથી પરંતુ અનાગતમાં અસંખ્યાત થશે.

આ જ પ્રકારે વૈમાનિકોના પર્યાય પર્યંત સમજવું જોઈએ.

વિશેષ - વનસ્પતિકાયિકોના મનુષ્ય પર્યાયમાં અતીત (કેવલિ સમુદ્‌ઘાત) થયો નથી પરંતુ અનાગત અનંત થશે.

મનુષ્યોના મનુષ્યપર્યાયમાં અતીત (કેવલિ સમુદ્‌ઘાત) કદાચ થયેલ છે અને કદાચ થયેલ નથી.

જો થયેલ છે, તો જઘન્ય એક, બે કે ત્રણ અને ઉત્કૃષ્ટ શતપૃથક્‌ત્વ થયેલો છે.

પ્ર. ભંતે ! ભવિષ્યમાં કેટલા થવાનાં છે ?

ઉ. ગૌતમ ! તેઓ કદાચ સંખ્યાત થશે અને કદાચ અસંખ્યાત થશે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

एवं एए चउव्वीसं चउव्वीसा दंडगा सव्वे पुच्छाए भाणियव्वा -जाव- वेमाणियाणं वेमाणियत्ते।

- पण्ण. प. ३६, सु. २१०१-२१२४

આ જ પ્રકારે આ ચોવીસે દંડકોમાં ચોવીસ દંડક પૃચ્છા (પ્રશ્ન) ઘટિત કરીને તેજ અનુસારે વૈમાનિકોના વૈમાનિક પર્યાય પર્યંત સમજવું જોઈએ.

११. समुग्घायाणं जीव-चउवीसदंडेसु खेत्तकाल किरिया परूवणं-

१. वेयणा समुग्घाए-

प. जीवे णं भंते ! वेयणासमुग्घाएणं समोहए समोहणित्ता जे पोग्गले णिच्छुभइ तेहि णं भंते ! पोग्गलेहिं केवइए खेत्ते अफुण्णे, केवइए खेत्ते फुडे ?

उ. गोयमा ! सरीरपमाणमेत्ते विक्खंभ-बाहल्लेणं, णियमा छद्दिसिं एवइए खेत्ते अफुण्णे, एवइए खेत्ते फुडे।

प. से णं भंते ! खेत्ते केवइकालस्स अफुण्णे केवइकालस्स फुडे ?

उ. गोयमा ! एगसमइएण वा, दुसमइएण वा, तिसमइएण वा, विग्गहेण वा एवइकालस्स अफुण्णे, एवइकालस्स फुडे।

प. ते णं भंते ! पोग्गला केवइकालस्स णिच्छुभइ ?

उ. गोयमा ! जहण्णेणं अंतोमुहुत्तस्स, उक्कोसेण वि अंतोमुहुत्तस्स।

प. ते णं भंते ! पोग्गला णिच्छूढा समाणा जाइं तत्थ पाणाइं **-जाव-** सत्ताइं अभिहणंति, वत्तेंति, लेसेंति, संघाएंति, संघट्टेंति, परियावेंति, किलावेंति, उद्दवेंति, तेहिंतो णं भंते ! से जीवे कइकिरिए ?

उ. गोयमा ! सिय तिकिरिए, सिय चउकिरिए, सिय पंचकिरिए।

प. ते णं भंते ! जीवा ताओ जीवाओ कइकिरिया ?

उ. गोयमा ! सिय तिकिरिया, सिय चउकिरिया, सिय पंचकिरिया।

प. से णं भंते ! जीवे ते य जीवा अण्णेसिं जीवाणं परंपराघाएणं कइकिरिया ?

११. જીવ-ચોવીસ દંડકોમાં સમુદ્ઘાતના ક્ષેત્ર-કાળ અને ક્રિયાનું પ્રરૂપણ :

૧. વેદના સમુદ્ઘાત :

પ્ર. ભંતે ! વેદના સમુદ્ઘાતથી સમવહત થયેલો જીવ સમવહત થઈને જે પુદ્ગલોને (પોતાના શરીરની બહાર) કાઢે છે તો ભંતે ! તે પુદ્ગલો વડે કેટલું ક્ષેત્ર પરિપૂર્ણ થાય છે તથા કેટલું ક્ષેત્ર સ્પૃષ્ટ થાય છે ?

ઉ. ગૌતમ ! વિષ્કમ્ભ (પહોળાઈ) અને બાહલ્ય (મોટાઈ)ની અપેક્ષાએ શરીર પ્રમાણ ક્ષેત્રને નિયમ પ્રમાણે છયે દિશાઓમાં પરિપૂર્ણ કરે છે અને એટલાં જ ક્ષેત્રથી સ્પૃષ્ટ થાય છે.

પ્ર. ભંતે ! તે ક્ષેત્ર કેટલા કાળમાં પરિપૂર્ણ થાય છે અને કેટલા કાળમાં સ્પૃષ્ટ થાય છે ?

ઉ. ગૌતમ ! એક સમય, બે સમય કે ત્રણ સમયના વિગ્રહકાળમાં પરિપૂર્ણ થાય છે અને એટલા જ કાળથી સ્પૃષ્ટ થાય છે.

પ્ર. ભંતે ! (જીવ) એ પુદ્ગલોને કેટલા સમયમાં (આત્મ પ્રદેશોથી) બહાર નીકાળે છે ?

ઉ. ગૌતમ ! જઘન્ય અન્તર્મુહૂર્ત અને ઉત્કૃષ્ટ પણ અન્તર્મુહૂર્તમાં (તે પુદ્ગલોને બહાર કાઢે છે)

પ્ર. ભંતે ! તે બહાર કાઢેલાં પુદ્ગલો ત્યાં (સ્થિત) જે પ્રાણો **-યાવત્-** સત્વોને અભિઘાત (હિંસા) કરે છે, ઘુમાવે (ફેરવે) છે, સ્પર્શ કરે છે, એકત્રિત કરે છે, સંઘટ્ટિત (સંકોચન) કરે છે, પરિતાપ (દુઃખ) પહોંચાડે છે, મૂર્ચ્છિત કરે છે અને ઉપદ્રવિત કરે છે ત્યારે ભંતે ! તે જીવ કેટલી ક્રિયાયુક્ત હોય છે ?

ઉ. ગૌતમ ! કદાચ તે ત્રણ ક્રિયાયુક્ત, કદાચ ચાર ક્રિયાયુક્ત કે કદાચ પાંચ ક્રિયાયુક્ત હોય છે.

પ્ર. ભંતે ! (અભિઘાત વગેરે કરનાર) તે જીવો (અભિઘાત વગેરે કરતાં રહ્યા હોય) એ જીવોના નિમિત્તવડે કેટલી ક્રિયાઓ યુક્ત હોય છે ?

ઉ. ગૌતમ ! કદાચ તેઓ ત્રણ ક્રિયાયુક્ત, કદાચ ચાર ક્રિયાયુક્ત અને કદાચ પાંચ ક્રિયાયુક્ત હોય છે.

પ્ર. ભંતે ! તે જીવ અને તે જીવો, અન્ય જીવોની પરંપરામાં ઘાત કરવાથી કેટલી ક્રિયાયુક્ત હોય છે ?

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

उ. गोयमा ! तिकिरिया वि, चउकिरिया वि, पंचकिरिया वि ।

प. **दं. १.** णेरइए णं भंते ! वेयणासमुग्घाएणं समोहए समोहणित्ता जे पोग्गले णिच्छुभइ,

तेहि णं भंते ! पोग्गलेहिं केवइए खेत्ते अफुण्णे, केवइए खेत्ते फुडे ? **-जाव-** से णं भंते ! णेरइए ते य णेरइया अण्णेसिं णेरइयाणं परंपराघाएणं कइ किरिया ?

उ. गोयमा ! ***एवं जहेव जीवे ।***

णवरं-णेरइयाभिलावो ।

दं. २-२४. ***एवं णिरवसेसं -जाव- वेमाणिए ।***

२. कसाय समुग्घाए-

एवं कसायसमुग्घाओ वि भाणियव्वो ।

३. मारणंतिय समुग्घाए-

प. जीवे णं भंते ! मारणंतियसमुग्घाएणं समोहए समोहणित्ता जे पोग्गले णिच्छुभइ तेहि णं भंते ! पोग्गलेहिं केवइए खेत्ते अफुण्णे, केवइए खेत्ते फुडे ?

उ. गोयमा ! सरीरप्पमाणमेत्ते विक्खंभ बाहल्लेणं आयामेणं जहण्णेणं अंगुलस्स अंखेज्जइभागं, उक्कोसेणं असंखेज्जाइं जोयणाइं एगदिसिं एवइए खेत्ते अफुण्णे, एवइए खेत्ते फुडे ।

प. से णं भंते ! खेत्ते केवइए कालस्स अफुण्णे केवइकालस्स फुडे ?

उ. गोयमा ! एगसमइएण वा, दुसमइएण वा, तिसमइएण वा, चउसमइएण वा विग्गहेणं एवइकालस्स अफुण्णे, एवइकालस्स फुडे ।

सेसं तं चेव -जाव- पंचकिरिया ।

दं. १. ***एवं णेरइए वि ।***

उ. गौतम ! तेओ त्रण क्रियायुक्त पण होय छे, चार क्रियायुक्त पण होय छे अने पांच क्रियायुक्त पण होय छे.

प्र. **दं.१.** भंते ! वेदना समुद्घातथी समवहत थयेलो नारक समवहत थईने जे पुद्गलोने (पोताना शरीरथी बहार) काढे छे तो -

भंते ! ए पुद्गलोवडे केटलुं क्षेत्र परिपूर्ण थाय छे तथा केटलुं क्षेत्र स्पृष्ट थाय छे ? **-यावत्-** भंते ! ते नारक अने ते नारको अन्य नैरयिकोनो परंपरावडे घात करतां केटली क्रियायुक्त होय छे ?

उ. गौतम ! ***समुच्चय जीव संबंधित जेम कहेवामां आव्युं छे, तेवुं ज संपूर्ण कथन करवुं जोईए.***

विशेष - अहींया 'जीव'ने स्थाने 'नारक' शब्दनो प्रयोग करवो जोईए.

दं.२-२४. ***आ प्रकारे वैमानिको पर्यंत संपूर्ण कथन समजवुं जोईए.***

२. कषाय समुद्घात :

आ ज प्रकारे कषाय समुद्घातनुं पण समग्र वर्णन समजवुं जोईए.

३. मारणांतिक समुद्घात :

प्र. भंते ! मारणान्तिक समुद्घातथी समवहत थयेलो जीव समवहत थईने जे पुद्गलोने (पोताना शरीरथी बहार) काढे छे तो भंते ! ए पुद्गलो वडे केटला क्षेत्र परिपूर्ण थाय छे तथा केटला क्षेत्र स्पृष्ट थाय छे ?

उ. गौतम ! विष्कम्भ अने बाहल्यनी अपेक्षाए शरीर प्रमाण क्षेत्रनी तथा लंबाईमां जघन्य एक दिशामां आंगळना असंख्यातमा भाग क्षेत्रने अने उत्कृष्ट असंख्यात योजन सुधीना क्षेत्रने परिपूर्ण करे छे अने एटलां ज क्षेत्रने स्पृष्ट करे छे.

प्र. भंते ! ते क्षेत्र केटला काळमां पुद्गलोथी परिपूर्ण थाय छे अने केटलां काळमां स्पृष्ट थाय छे ?

उ. गौतम ! ते क्षेत्र एक समय, बे समय, त्रण समय अने चार समय जेटला विग्रह काळमां (ए पुद्गलोथी) परिपूर्ण थाय छे अने एटला ज काळमां स्पृष्ट थई जाय छे.

शेष कथन पूर्ववत् कदाच पांचक्रियाओ लागे छे पर्यंत करवुं जोईए.

दं.१. ***समुच्चयजीवने अनुरूप नैरयिकनुं पण कथन करवुं जोईए.***

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

णवरं-आयामेणं जहण्णेणं साइरेगं जोयणसहस्सं, उक्कोसेणं असंखेज्जाइं जोयणाइं एगदिसिं एवइए खेत्ते अफुण्णे, एवइए खेत्ते फुडे, विग्गहेणं एगसमइएण वा, दुसमइएण वा, तिसमइएण वा।

णवरं-चउसमइएण ण भण्णइ।

सेसं तं चेव -जाव- पंचकिरिया वि।

दं. २. ***असुरकुमारस्स जहा जीवपए।***

णवरं-विग्गहो तिसमइओ जहा णेरइयस्स।

सेसं तं चेव।

दं. ३-२४. ***जहा असुरकुमारे एवं -जाव- वेमाणिए।***

णवरं-एगिंदिए जहा जीवे णिरवसेसं।

४. वेउव्विय समुग्घाए-

प. जीवे णं भंते ! वेउव्वियसमुग्घाएणं समोहए समोहणित्ता जे पोग्गले णिच्छुभइ तेहि णं भंते ! पोग्गलेहिं केवइए खेत्ते अफुण्णे, केवइए खेत्ते फुडे ?

उ. गोयमा ! सरीरप्पमाणमेत्ते विक्खंभ-बाहल्लेणं, आयामेणं जहण्णेणं अंगुलस्स असंखेज्जइभागं, उक्कोसेणं संखेज्जाइं जोयणाइं एगंदिसिं वा, विदिसिं वा एवइए खेत्ते अफुण्णे, एवइए खेत्ते फुडे।

प. से णं भंते ! खेत्ते केवइकालस्स अफुण्णे, केवइकालस्स फुडे ?

उ. गोयमा ! एगसमइएण वा, दुसमइएण वा, तिसमइएण वा विग्गहेणं एवइकालस्स अफुण्णे, एवइकालस्स फुडे।

सेसं तं चेव -जाव- पंचकिरिया वि।

दं. १. ***एवं णेरइए वि।***

विशेष - લંબાઈમાં જઘન્ય એક દિશામાં કંઈક વધારે એક હજાર યોજન, ઉત્કૃષ્ટ અસંખ્યાત યોજન ઉક્ત પુદ્ગલોથી પરિપૂર્ણ થાય છે અને એટલું જ ક્ષેત્ર સ્પૃષ્ટ થાય છે તથા એક સમય, બે સમય કે ત્રણ સમયના વિગ્રહથી પરિપૂર્ણ અને સ્પૃષ્ટ કહેવું જોઈએ.

विशेष - ચાર સમયના વિગ્રહથી સ્પૃષ્ટ નહીં સમજવું જોઈએ.

શેષ કથન પૂર્વવત્ કદાચ પાંચક્રિયાઓ લાગે છે પર્યંત કરવું જોઈએ.

દં.૨. ***અસુરકુમારનું કથન જીવપદના (મારણાન્તિક સમુદ્ઘાત) અનુસાર કરવું જોઈએ.***

વિશેષ - અસુરકુમારનો વિગ્રહ નારકના વિગ્રહને અનુરૂપ ત્રણ સમયનો હોય છે.

શેષ સમગ્ર વર્ણન પૂર્વવત્ છે.

દં.૩-૨૪. ***જે પ્રકારે અસુરકુમારના વિષયમાં કહ્યું એ જ પ્રકારે વૈમાનિક પર્યંત સમજવું જોઈએ.***

વિશેષ-એકેન્દ્રિયનું (મારણાન્તિક સમુદ્ઘાત સંબંધિત) સમગ્ર કથન જીવને અનુરૂપ સમજવું જોઈએ.

૪. વૈક્રિય સમુદ્ઘાત :

પ્ર. ભંતે ! વૈક્રિય સમુદ્ઘાતથી સમવહત થયેલો જીવ સમવહત થઈને જે પુદ્ગલોને (પોતાના શરીરની બહાર) કાઢે છે તો ભંતે ! એ પુદ્ગલો વડે કેટલું ક્ષેત્ર પરિપૂર્ણ થાય છે તથા કેટલું ક્ષેત્ર સ્પૃષ્ટ થાય છે ?

ઉ. ગૌતમ ! વિષ્કમ્ભ અને બાહલ્યની અપેક્ષાએ શરીર પ્રમાણ ક્ષેત્રને તથા લંબાઈમાં જઘન્ય આંગળના અસંખ્યાતમાં ભાગ ક્ષેત્રને અને ઉત્કૃષ્ટ સંખ્યાત યોજન જેટલું ક્ષેત્રને એક દિશા કે વિદિશામાં પરિપૂર્ણ કરે છે અને એટલાં જ ક્ષેત્રને સ્પૃષ્ટ કરે છે.

પ્ર. ભંતે ! તે ક્ષેત્ર કેટલા કાળમાં પરિપૂર્ણ થાય છે અને કેટલા કાળમાં સ્પૃષ્ટ થાય છે ?

ઉ. ગૌતમ ! એક સમય, બે સમય કે ત્રણ સમય જેટલા વિગ્રહ કાળથી (તે ક્ષેત્ર) પરિપૂર્ણ થાય છે અને એટલા જ ક્ષેત્રથી સ્પૃષ્ટ થાય છે.

શેષ સમગ્ર કથન પૂર્વવત્ પાંચે ક્રિયાઓ લાગે છે પર્યંત સમજવું જોઈએ.

દં.૧. ***આ જ પ્રકારે નૈરયિકોનું વૈક્રિય સમુદ્ઘાત સંબંધિત કથન કરવું જોઈએ.***

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

णवरं-आयामेणं जहण्णेणं अंगुलस्स संखेज्जइभागं, उक्कोसेणं संखेज्जाइं जोयणाइं एगदिसिं एवइए खेत्ते अफुण्णे, एवइए खेत्ते फुडे ।

વિશેષ - લંબાઈમાં જઘન્ય આંગળનો સંખ્યાતમો ભાગ અને ઉત્કૃષ્ટ સંખ્યાત યોજન જેટલા ક્ષેત્રને પરિપૂર્ણ કરે છે અને એટલા જ ક્ષેત્રને સ્પૃષ્ટ કરે છે.

प. से णं भंते ! खेत्तं केवइकालस्स अफुण्णे, केवइकालस्स फुडे ?

પ્ર. ભંતે ! તે ક્ષેત્ર કેટલા કાળમાં પરિપૂર્ણ થાય છે અને કેટલા કાળમાં સ્પૃષ્ટ થાય છે ?

उ. गोयमा ! ***सेसं जहा जीवपए -जाव- पंचकिरिया वि ।***

ઉ. ગૌતમ ! ***જીવપદની સમાન પાંચે ક્રિયાઓ લાગે છે પર્યંત કહેવું જોઈએ.***

दं. २. ***एवं जहा णेरइयस्स तहा असुरकुमारस्स ।***

દં.૨. ***જેમ નારકનો વૈક્રિયસમુદ્ઘાત સંબંધિત કથન કરવામાં આવ્યું છે એવું જ અસુરકુમારનું સમજવું જોઈએ.***

णवरं-एगदिसिं विदिसिं वा ।

વિશેષ - એક દિશા કે વિદિશામાં એટલું ક્ષેત્ર પરિપૂર્ણ અને સ્પૃષ્ટ થાય છે.

दं. ३-११. ***एवं -जाव- थणियकुमारस्स ।***

દં.૩-૧૧. ***આ જ પ્રકારે સ્તનિતકુમાર પર્યંત સમજવું જોઈએ.***

दं. १५. ***वाउक्काइयस्स जहा जीवपदे ।***

દં.૧૫. ***વાયુકાયિકનું (વૈક્રિય સમુદ્ઘાત સંબંધિત) કથન જીવપદને અનુરૂપ સમજવું જોઈએ.***

णवरं-एगिदिसिं ।

વિશેષ - એક જ દિશામાં ક્ષેત્રને પરિપૂર્ણ અને સ્પૃષ્ટ કરે છે.

दं. २०. ***पंचेंदिय-तिरिक्खजोणियस्स णिरवसेसं जहा णेरइयस्स ।***

દં.૨૦. ***નૈરયિકને અનુરૂપ જ પંચેન્દ્રિય તિર્યંચયોનિકનું વૈક્રિય સમુદ્ઘાત સંબંધિત કથન સમજવું જોઈએ.***

दं. २१-२४. ***मणूस-वाणमंतर-जोइसिय-वेमाणियस्स णिरवसेसं जहा असुरकुमारस्स ।***

દં.૨૧-૨૪. ***મનુષ્ય, વાણવ્યન્તર, જ્યોતિષ્ક અને વૈમાનિકનું (વૈક્રિય સમુદ્ઘાત સંબંધિત) સંપૂર્ણ કથન અસુરકુમારને અનુરૂપ સમજવું જોઈએ.***

५. तेजस्समुग्घाए -

૫. તૈજસ્ સમુદ્ઘાત :

प. जीवे णं भंते ! तेजस्समुग्घाएणं समोहए समोहणित्ता जे पोग्गले णिच्छुभइ तेहि णं भंते ! पोग्गलेहिं केवइए खेत्ते अफुण्णे, केवइए खेत्ते फुडे ?

પ્ર. ભંતે ! તૈજસ્ સમુદ્ઘાતથી સમવહત જીવ સમવહત થઈને જે પુદ્ગલોને (પોતાના શરીરની બહાર) કાઢે છે તો ભંતે ! એ પુદ્ગલોવડે કેટલું ક્ષેત્ર પરિપૂર્ણ થાય છે અને કેટલું ક્ષેત્ર સ્પૃષ્ટ થાય છે ?

उ. गोयमा ! ***एवं जहेव वेउव्वियसमुग्घाए तहेव ।***

ઉ. ગૌતમ ! ***વૈક્રિય સમુદ્ઘાતના વિષયમાં જેવી રીતે કહેવામાં આવ્યું છે એવી જ રીતે તૈજસ્ સમુદ્ઘાતના વિષયમાં પણ કહેવું જોઈએ.***

णवरं-आयामेणं जहण्णेणं अंगुलस्स असंखेज्जइभागं,

વિશેષ - તૈજસ્ સમુદ્ઘાત નિર્ગત પુદ્ગલોથી લંબાઈમાં જઘન્યતઃ આંગળનો અસંખ્યાતમો ભાગ ક્ષેત્ર પરિપૂર્ણ અને સ્પૃષ્ટ થાય છે.

सेसं तं चेव ।

શેષ કથન (વૈક્રિય સમુદ્ઘાત)ને અનુરૂપ છે.

दं. १-२४. ***एवं णेरइयस्स -जाव- वेमाणियस्स ।***

દં. ૧-૨૪. ***આ જ પ્રકારે નૈરયિકથી વૈમાનિક પર્યંત સમજવું જોઈએ.***

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

णवरं-पंचेंदिय-तिरिक्खजोणियस्स एगदिसिं एवइए खेत्ते अफुण्णे, एवइए खेत्ते फुडे ।

विशेष - પંચેન્દ્રિય તિર્યંચયોનિક એક જ દિશામાં એટલા જ ક્ષેત્રને પરિપૂર્ણ કરે છે અને એટલા જ ક્ષેત્રને સ્પૃષ્ટ કરે છે.

६. आहारगसमुग्घाए-

૬. આહારક સમુદ્ઘાત :

प. जीवे णं भंते ! आहारगसमुग्घाएणं समोहए समोहणित्ता जे पोग्गले णिच्छुभइ तेहि णं भंते ! पोग्गलेहिं केवइए खेत्ते अफुण्णे, केवइए खेत्ते फुडे ?

પ્ર. ભંતે ! આહારક સમુદ્ઘાતથી સમવહત જીવ સમવહત થઈને જે પુદ્ગલોને (પોતાના શરીરથી) બહાર કાઢે છે તો ભંતે ! એ પુદ્ગલોથી કેટલા ક્ષેત્ર પરિપૂર્ણ થાય છે તથા કેટલા ક્ષેત્ર સ્પૃષ્ટ થાય છે ?

उ. गोयमा ! सरीरपमाणमेत्ते विक्खंभ-बाहल्लेणं, आयामेणं जहण्णेणं अंगुलस्स असंखेज्जइभागं, उक्कोसेणं संखेज्जाइं जोयणाइं एगदिसिं एवइए खेत्ते अफुण्णे, एवइए खेत्ते फुडे ।

ઉ. ગૌતમ ! વિષ્કમ્ભ અને બાહલ્યની અપેક્ષાએ શરીર પ્રમાણ ક્ષેત્રને તથા લંબાઈમાં જઘન્ય આંગળના અસંખ્યાતમા ભાગ ક્ષેત્રને અને ઉત્કૃષ્ટ સંખ્યાત યોજન જેટલા ક્ષેત્રને એક દિશામાં પરિપૂર્ણ કરે છે અને એટલા જ ક્ષેત્રને સ્પૃષ્ટ કરે છે.

प. से णं भंते ! खेत्ते केवइकालस्स अफुण्णे, केवइकालस्स फुडे ?

પ્ર. ભંતે ! તે ક્ષેત્ર કેટલા કાળમાં પરિપૂર્ણ થાય છે અને કેટલાકાળમાં સ્પૃષ્ટ થાય છે ?

उ. गोयमा ! एगसमइएण वा, दुसमइएण वा, तिसमइएण वा, विग्गहेणं एवइकालस्स अफुण्णे, एवइकालस्स फुडे ।

ઉ. ગૌતમ ! એક સમય, બે સમય કે ત્રણ સમય જેટલા વિગ્રહ કાળથી તે ક્ષેત્ર પરિપૂર્ણ અને સ્પૃષ્ટ થઈ જાય છે.

प. ते णं भंते ! पोग्गला केवइकालस्स णिच्छुभइ ?

પ્ર. ભંતે ! એ પુદ્ગલોને કેટલા સમયમાં બહાર કાઢે છે ?

उ. गोयमा ! जहण्णेण वि, उक्कोसेण वि अंतोमुहुत्तस्स ।

ઉ. ગૌતમ ! જઘન્ય અને ઉત્કૃષ્ટ અન્તર્મુહૂર્તમાં તે એ પુદ્ગલોને બહાર કાઢે છે.

प. ते णं भंते ! पोग्गला णिच्छुढा समाणा जाइं तत्थ पाणाइं **-जाव-** सत्ताइं अभिहणंति **-जाव-** उद्दवेंति तओ णं भंते ! जीवे कइकिरिए ?

પ્ર. ભંતે ! બહાર કાઢેલાં તે પુદ્ગલો ત્યાં જે પ્રાણો **-યાવત્-** સત્વોનો અભિઘાત કરે છે **-યાવત્-** ઉપદ્રવિત કરે છે ત્યારે ભંતે ! એ જીવ કેટલી ક્રિયાઓયુક્ત હોય છે ?

उ. गोयमा ! सिय तिकिरिए, सिय चउकिरिए, सिय पंचकिरिए ।

ઉ. ગૌતમ ! તે કદાચ ત્રણ ક્રિયાયુક્ત, કદાચ ચાર ક્રિયાયુક્ત અને કદાચ પાંચ ક્રિયાયુક્ત હોય છે.

प. ते णं भंते ! जीवा ताओ जीवाओ कइकिरिया ?

પ્ર. ભંતે ! (તેઓ આહારક સમુદ્ઘાત દ્વારા બહાર કાઢેલાં પુદ્ગલોથી સ્પૃષ્ટ થયેલ જીવ આહારક સમુદ્ઘાત કરનાર) જીવના નિમિત્તથી કેટલી ક્રિયાઓયુક્ત હોય છે ?

उ. गोयमा ! ***एवं चेव ।***

ઉ. ગૌતમ ! ***પૂર્વવત્ ક્રિયાઓ સમજવી જોઈએ.***

प. से णं भंते ! जीवे तेय जीवा अण्णेसिं जीवाणं परंपराघाएणं कइकिरिया ?

પ્ર. ભંતે ! (આહારક સમુદ્ઘાતકરનાર) તે જીવ તથા (આહારક સમુદ્ઘાતગત પુદ્ગલોવડે સ્પૃષ્ટ) તે જીવો અન્ય જીવોની પરંપરાવડે ઘાત કરવાથી કેટલી ક્રિયાઓયુક્ત હોય છે ?

उ. गोयमा ! तिकिरिया वि, चउकिरिया वि, पंच किरिया वि ।

ઉ. ગૌતમ ! તેઓ ત્રણ ક્રિયાયુક્ત પણ હોય છે, ચાર ક્રિયાયુક્ત પણ હોય છે અને પાંચ ક્રિયાયુક્ત પણ હોય છે.

एवं मणूसे वि ।

આ જ પ્રકારે મનુષ્યનું (આહારક સમુદ્ઘાત સંબંધિત) કથન કરવું જોઈએ.

- पण्ण. प. ३६, सु. २१५३-२१६७

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

૧૨. मारणांतिय समुग्घाएण समोहएसु जीवेसु आहाराइ परूवणं-

प. जीवे णं भंते ! मारणांतियसमुग्घाएणं समोहए समोहणित्ता जे भविए इमीसे रयणप्पभाए पुढवीए तीसाए निरयावाससयसहस्सेसु अन्नयरंसि निरयावासंसि नेरइयत्ताए उववज्जित्तए से णं भंते ! तत्थगए चेव आहारेज्ज वा, परिणामेज्ज वा, सरीरं वा बंधेज्जा ?

उ. गोयमा ! अत्थेगइए तत्थगए चेव आहारेज्ज वा, परिणामेज्ज वा, सरीरं वा बंधेज्जा, अत्थेगइए तओ पडिनियत्तइ इहमागच्छइ,

आगच्छित्ता दोच्चं पि मारणांतियसमुग्घाएणं समोहणइ, समोहणित्ता इमीसे रयणप्पभाए पुढवीए तीसाए निरयावाससयसहस्सेसु अन्नयरंसि निरयावासंसि नेरइयत्ताए उववज्जित्ताओ पच्छा आहारेज्ज वा, परिणामेज्ज वा, सरीरं वा बंधेज्जा।

एवं -जाव- अहेसत्तमा पुढवी।

प. जीवे णं भंते ! मारणांतियसमुग्घाएणं समोहए समोहणित्ता जे भविए चउसट्ठीए असुरकुमारावाससयसहस्सेसु अन्नयरंसि असुरकुमारत्ताए उववज्जित्तए से णं भंते ! तत्थगए चेव आहारेज्ज वा, परिणामेज्ज वा, सरीरं वा बंधेज्जा ?

उ. गोयमा ! ***जहा नेरइया तहा भाणियव्वा -जाव- थणियकुमारा।***

प. जीवे णं भंते ! मारणांतियसमुग्घाएणं समोहए समोहणित्ता जे भविए असंखेज्जेसु पुढविकाइयावाससयसहस्सेसु अन्नयरंसि पुढविकाइयावासंसि पुढविकाइयत्ताए उववज्जित्तए से णं भंते ! मंदरस्सपव्वयस्स पुरत्थिमेणं केवइयं गच्छेज्जा, केवइयं पाउणेज्जा ?

उ. गोयमा ! लोयंतं गच्छेज्जा, लोयंतं पाउणेज्जा।

प. से णं भंते ! तत्थगए चेव आहारेज्ज वा, परिणामेज्ज वा, सरीरं वा बंधेज्जा ?

૧૨. મારણાંતિક સમુદ્ઘાત વડે સમવહત જીવોમાં આહારાદિનું પ્રરૂપણ :

પ્ર. ભંતે ! જે જીવ મારણાંતિક સમુદ્ઘાત વડે સમવહત થયો અને સમવહત થઈને આ રત્નપ્રભા પૃથ્વીના ત્રીસ લાખ નરકાવાસોમાંથી કોઈ એક નરકાવાસમાં નૈરયિકરૂપમાં ઉત્પન્ન થવા યોગ્ય છે તો ભંતે ! શું તે ત્યાં જઈને આહાર કરે છે, પરિણમે (રૂપાંતર કરે) છે અને શરીર બાંધે છે ?

ઉ. ગૌતમ ! કોઈ જીવ ત્યાં જઈને આહાર કરે છે. પરિણમે છે અને શરીરબાંધે છે, કોઈ જીવ ત્યાં જઈને પાછો ફરે છે અને પાછો ફરીને અહીંયા આવે છે.

અહીંયા પાછો ફરીને તે જીવ બીજીવાર મારણાન્તિક સમુદ્ઘાત દ્વારા સમવહત થાય છે, સમવહત થઈને આ રત્નપ્રભા પૃથ્વીના ત્રીસ લાખ નરકાવાસોમાંથી કોઈ એક નરકાવાસમાં નૈરયિકરૂપે ઉત્પન્ન થાય છે, એના પછી આહાર ગ્રહણ કરે છે. પરિણમે છે અને શરીર બાંધે છે.

આ જ પ્રકારે અધઃસપ્તમ પૃથ્વી પર્યંત સમજવું જોઈએ.

પ્ર. ભંતે ! જે જીવ મારણાન્તિક સમુદ્ઘાતથી સમવહત થયેલો છે અને સમવહત થઈ અસુરકુમારોના ચોસઠ લાખ આવાસોમાંથી કોઈ એક આવાસમાં ઉત્પન્ન થવાને યોગ્ય છે તો ભંતે ! શું તે જીવ ત્યાં જઈને આહાર કરે છે, પરિણમે છે અને શરીર બાંધે છે ?

ઉ. ગૌતમ ! ***જે પ્રકારે નૈરયિકોના વિષયમાં કહ્યું, તે જ પ્રકારે અસુરકુમારોથી સ્તનિતકુમારો પર્યંત સમજવું જોઈએ.***

પ્ર. ભંતે ! જે જીવ મારણાન્તિક સમુદ્ઘાતથી સમવહત થયેલો છે અને સમવહત થઈને અસંખ્યાત લાખ પૃથ્વીકાયિક આવાસોમાંથી કોઈ એક પૃથ્વીકાયિક આવાસમાં પૃથ્વીકાયિકના રૂપે ઉત્પન્ન થવાને યોગ્ય છે તો ભંતે ! તે જીવ મંદર પર્વતથી પૂર્વમાં કેટલો દૂર જાય છે અને કેટલું અંતર પ્રાપ્ત કરે છે ?

ઉ. ગૌતમ ! તે લોકાન્ત સુધી જાય છે અને લોકાન્તને પ્રાપ્ત કરે છે.

પ્ર. ભંતે ! શું (તે પૃથ્વીકાયિક જીવ) ત્યાં જઈને જ આહાર કરે છે, પરિણમે છે અને શરીર બાંધે છે ?

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

उ. गोयमा ! अत्थेगइए तत्थगए चेव आहारेज्ज वा, परिणामेज्ज वा, सरीरं वा बंधेज्जा, अत्थेगइए तओ पडिनियत्तइ, पडिनियत्तित्ता इहमागच्छइ, आगच्छित्ता दोच्चं पि मारणांतियसमुग्घाएणं समोहणइ,

समोहणित्ता मंदरस्स पव्वयस्स पुरत्थिमेणं अंगुलस्स असंखेज्जइभागमेत्तं वा, संखेज्जइभागमेत्तं वा, वालग्गं वा, वालग्गपुहत्तं वा, एवं लिक्खं, जूयं, जवं, अंगुलं **-जाव-** जोयणकोडिं वा, जोयणकोडाकोडिं वा, संखेज्जेसु वा, असंखेज्जेसु वा जोयणसहस्सेसु, लोगंते वा एगपएसियं सेढिं मोत्तूण असंखेज्जेसु पुढविकाइयावाससयसहस्सेसु अन्नयरंसि पुढविकाइयावासंसि पुढविकाइयत्ताए उववज्जेत्ता, तओ पच्छा आहारेज्ज वा, परिणामेज्ज वा, सरीरं वा बंधेज्जा।

जहा पुरत्थिमेणं मंदरस्स पव्वयस्स आलावगो भणिओ तहा दाहिणेणं, पच्चत्थिमेणं, उत्तरेणं, उड्ढे, अहे भाणियव्वं।

जहा पुढविकाइया तहा एगिंदियाणं सव्वेसिं एक्केक्कस्स छः छः आलावगा भाणियव्वा।

ગૌતમ ! કોઈ જીવ ત્યાં જઈને આહાર કરે છે, પરિણમે છે અને શરીર બાંધે છે, કોઈ જીવ ત્યાં જઈને પાછો ફરે છે, પાછો ફરીને અહીંયા આવે છે અને અહીંયા આવીને બીજીવાર મારણાન્તિક સમુદ્ઘાતથી સમવહત થાય છે.

સમવહત થઈને મેરુપર્વતના પૂર્વમાં આંગળના અસંખ્યાત ભાગ માત્ર, સંખ્યાત ભાગ માત્ર, બાલાગ્ર કે બાલાગ્ર પૃથક્ત્વ (બેથી નવ બાલાગ્ર સુધી) આ જ પ્રકારે લિક્ષા, યુકા, યવ, અંગુલ **-યાવત્-** કરોડયોજન, કોટા-કોટિ યોજન, સંખ્યાત હજાર યોજન અને અસંખ્યાત હજાર યોજનમાં, એકપ્રદેશ શ્રેણીને છોડીને લોકાન્તમાં પૃથ્વીકાયના અસંખ્યાત લાખ પૃથ્વીકાયિક આવાસોમાંથી કોઈ એક આવાસમાં પૃથ્વીકાયિકરૂપે ઉત્પન્ન થાય છે એના પછી આહાર કરે છે, પરિણમે છે અને શરીર બાંધે છે.

જે પ્રકારે મેરુપર્વતની પૂર્વદિશાના વિષયમાં કહ્યું એ જ પ્રકારે દક્ષિણ, પશ્ચિમ, ઉત્તર, ઉર્ધ્વ અને અધોદિશાથી સંબંધિત આલાપક સમજવું જોઈએ.

જે પ્રકારે પૃથ્વીકાયિક જીવોના વિષયમાં કહેવામાં આવ્યું છે એ જ પ્રકારે સર્વ એકેન્દ્રિય જીવોના વિષયમાં પ્રત્યેકના છ-છ આલાપક સમજવાં જોઈએ.

प. जीवे णं भंते ! मारणांतियसमुग्घाएणं समोहए समोहणित्ता जे भविए असंखेज्जेसु बेइंदियावाससयसहस्सेसु अन्नयरंसि बेइंदियावासंसि बेइंदियत्ताए उववज्जित्तए से णं भंते ! तत्थगए चेव आहारेज्ज वा, परिणामेज्ज वा, सरीरं वा बंधेज्जा ?

પ્ર. ભંતે ! જે જીવ મારણાન્તિક સમુદ્ઘાતથી સમવહત થયેલો છે અને સમવહત થઈને બેઈન્દ્રિય જીવોના અસંખ્યાત લાખ આવાસોમાંથી કોઈ એક બે ઈન્દ્રિય આવાસમાં બેઈન્દ્રિયરૂપે ઉત્પન્ન થનાર છે તો ભંતે ! શું તે જીવ ત્યાં જઈને આહાર કરે છે, પરિણમે છે અને શરીર બાંધે છે ?

उ. गोयमा ! ***जहा नेरइया एवं -जाव- अणुत्तरोववाइया।***

ઉ. ગૌતમ ! ***જે પ્રકારે નૈરયિકોને માટે કહેવામાં આવ્યું છે એ જ પ્રકારે (બેઈન્દ્રિય જીવોથી) અનુત્તરોપપાતિક દેવો પર્યંત કથન કરવું જોઈએ.***

प. जीवे णं भंते ! मारणांतियसमुग्घाएणं समोहए समोहणित्ता जे भविए एवं पंचसु अणुत्तरेसु महइमहालएसु महाविमाणेसु अन्नयरंसि अणुत्तरविमाणंसि अणुत्तरोववाइयदेवत्ताए उववज्जित्तए, से णं भंते ! तत्थगए चेव आहारेज्ज वा, परिणामेज्ज वा, सरीरं वा बंधेज्जा ?

પ્ર. ભંતે ! જે જીવ મારણાન્તિક સમુદ્ઘાતથી સમવહત થયેલો છે અને સમવહત થઈને અતિવિશાળ મહાવિમાનરૂપે પાંચ અનુત્તરવિમાનોમાંથી કોઈ એક અનુત્તર વિમાનમાં અનુત્તરોપપાતિક દેવરૂપે ઉત્પન્ન થનાર છે તો ભંતે ! શું તે જીવ ત્યાં જઈને આહાર કરે છે, પરિણમે છે અને શરીર બાંધે છે ?

उ. गोयमा ! ***तं चेव -जाव- आहारेज्ज वा, परिणामेज्ज वा, सरीरं वा बंधेज्जा भाणियव्वा।***

ઉ. ગૌતમ ! ***પૂર્વવત્ આહાર કરે છે, પરિણમે છે અને શરીર બાંધે છે પર્યંત સમજવું જોઈએ.***

-विया. स. ६, उ. ६, सु. ३-८

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

१३. चउवीसदंडएसु मारणांतिय समुग्घाएणं समोहया-समोहयामरण परूवणं-

प. दं. १. णेरइयाणं भंते! जीवा मारणांतिय समुग्घाएणं किं समोहया मरंति-असमोहया मरंति ?

उ. गोयमा ! समोहया वि मरंति, असमोहया वि मरंति।

दं. २-२४. ***एवं -जाव- वेमाणिया।***

- जीवा. पडि. १, सु. १३-४१

१३. ચોવીસ દંડકોમાં મારણાંતિક સમુદ્‌ઘાતથી સમવહત અસમવહત થઈને મરણનું પ્રરૂપણ :

પ્ર. દં.૧. ભંતે ! નૈરયિક જીવ શું મારણાંતિક સમુદ્‌ઘાતથી સમવહત થઈને કે અસમવહત થઈને મરે છે ?

ઉ. ગૌતમ ! સમવહત થઈને પણ મરે છે અને અસમવહત થઈને પણ મરે છે.

દં.૨-૨૪. ***આ જ પ્રકારે વૈમાનિકો પર્યંત સમજવું જોઈએ.***

१४. जलयर-थलयर खहयराणं मारणांतिय समुग्घाएणं समोहयासमोहयामरण परूवणं-

प. ते णं भंते ! (जलयरा-थलयरा-खहयरा) जीवा मारणांतियसमुग्घाएणं किं समोहया मरंति, असमोहया मरंति ?

उ. गोयमा ! समोहया वि मरंति, असमोहया वि मरंति।

- जीवा. पडि. ३, सु. ९७

१४. જલચર-સ્થળચર-ખેચરોનાં મારણાંતિક સમુદ્‌ઘાતથી સમવહત-અસમવહત થઈ મરણનું પ્રરૂપણ :

પ્ર. ભંતે ! તે (જલચર-સ્થળચર-ખેચર) જીવો મારણાંતિક સમુદ્‌ઘાતથી સમવહત થઈને મરે છે કે અસમવહત થઈને મરે છે ?

ઉ. ગૌતમ ! તેઓ સમવહત થઈને પણ મરે છે અને અસમવહત થઈને પણ મરે છે.

१५. समुग्घाय समोहयाणं असमोहयाण य जीव-चउवीस दंडयाणं अप्पबहुत्तं-

प. एएसि णं भंते ! जीवाणं,

१. वेयणासमुग्घाएणं, २. कसायसमुग्घाएणं,

३. मारणांतियसमुग्घाएणं, ४. वेउव्वियसमुग्घाएणं,

५. तेजस्समुग्घाएणं, ६. आहारगसमुग्घाएणं,

७. केवलिसमुग्घाएणं, समोहयाणं ८. असमोहयाण य कयरे कयरेहिंतो अप्पा वा, बहुया वा, तुल्ला वा, विसेसाहिया वा ?

उ. गोयमा ! १. सव्वत्थोवा जीवा आहारगसमुग्घाएणं समोहया,

२. केवलिसमुग्घाएणं समोहया संखेज्जगुणा,

३. तेजस्समुग्घाएणं समोहया असंखेज्जगुणा,

४. वेउव्वियसमुग्घाएणं समोहया असंखेज्जगुणा,

५. मारणांतियसमुग्घाएणं समोहया अणंतगुणा,

६. कसायसमुग्घाएणं समोहया असंखेज्जगुणा,

१५. સમુદ્‌ઘાત સમવહત - અસમવહત અને જીવ-ચોવીસ દંડકોનું અલ્પબહુત્વ :

પ્ર. ભંતે ! આ -

૧. વેદના સમુદ્‌ઘાતથી, ૨. કષાય સમુદ્‌ઘાતથી,

૩. મારણાન્તિક સમુદ્‌ઘાતથી, ૪. વૈક્રિય સમુદ્‌ઘાતથી,

૫. તૈજસ્ સમુદ્‌ઘાતથી, ૬. આહારક સમુદ્‌ઘાતથી,

૭. કેવલિ સમુદ્‌ઘાતથી સમવહત (સમુદ્‌ઘાતયુક્ત) અને ૮. અસમવહત (સમુદ્‌ઘાત રહિત) જીવોમાં કોણ કોનાથી અલ્પ, બહુ, તુલ્ય કે વિશેષાધિક છે ?

ઉ. ગૌતમ ! ૧. સહુથી અલ્પ આહારક સમુદ્‌ઘાતથી સમવહત જીવ છે.

૨. (એનાથી) કેવલિ સમુદ્‌ઘાતથી સમવહત જીવ સંખ્યાતગણા છે.

૩. (એનાથી) તૈજસ્ સમુદ્‌ઘાતથી સમવહત જીવ અસંખ્યાતગણા છે.

૪. (એનાથી) વૈક્રિય સમુદ્‌ઘાતથી સમવહત જીવ અસંખ્યાતગણા છે.

૫. (એનાથી) મારણાન્તિક સમુદ્‌ઘાતથી સમવહત જીવ અનંતગણા છે.

૬. (એનાથી) કષાય સમુદ્‌ઘાતથી સમવહત જીવ અસંખ્યાતગણા છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

७. वेयणासमुग्घाएणं समोहया विसेसाहिया,

८. असमोहया असंखेज्जगुणा।

७. (એનાથી) વેદના સમુદ્ઘાતથી સમવહત જીવ વિશેષાધિક છે.

૮. (એનાથી) અસમવહત જીવ અસંખ્યાતગણા છે.

प. **दं. १.** एएसि णं भंते ! णेरइयाणं -

१. वेयणासमुग्घाएणं, २. कसायसमुग्घाएणं,

३. मारणांतियसमुग्घाएणं,

४. वेउव्वियसमुग्घाएणं, समोहयाणं, ५. असमोहयाण य कयरे कयरेहिंतो अप्पा वा **-जाव-** विसेसाहिया वा ?

उ. गोयमा ! १. सव्वत्थोवा णेरइया मारणांतिय-समुग्घाएणं समोहया,

२. वेउव्वियसमुग्घाएणं समोहया असंखेज्जगुणा,

३. कसायसमुग्घाएणं समोहया संखेज्जगुणा,

४. वेयणासमुग्घाएणं समोहया संखेज्जगुणा,

५. असमोहया संखेज्जगुणा।

प्र. **दं.१.** भंते ! आ -

१. वेदना समुद्घातथी, २. कषाय समुद्घातथी,

૩. मारणान्तिक समुद्घातथी,

૪. वैक्रिय समुद्घातथी समवहत अने ५. असमवहत नैरयिकोमां कोण कोनाथी अल्प **-यावत्-** विशेषाधिक छे ?

उ. गौतम ! १. सहुथी अल्प मारणान्तिक समुद्घातथी समवहत नैरयिक छे.

२. (એनाथी) वैक्रिय समुद्घातथी समवहत नैरयिक असंख्यातगणा छे.

३. (એनाथी) कषाय समुद्घातथी समवहत नैरयिक संख्यातगणा छे.

४. (એनाथी) वेदना समुद्घातथी समवहत नैरयिक संख्यातगणा छे.

५. (એनाथी) असमवहत नैरयिक संख्यातगणा छे.

प. **दं. २-११.** एएसि णं भंते ! असुरकुमाराणं-

१. वेयणासमुग्घाएणं, २. कसायसमुग्घाएणं,

३. मारणांतियसमुग्घाएणं, ४. वेउव्वियसमुग्घाएणं,

५. तेजस्समुग्घाएणं, समोहयाणं, ६. असमोहयाण य कयरे कयरेहिंतो अप्पा वा **-जाव-** विसेसाहिया वा ?

प्र. **दं.२-११.** भंते ! आ -

१. वेदना समुद्घातथी, २. कषाय समुद्घातथी,

૩. मारणान्तिक समुद्घातथी, ४. वैक्रिय समुद्घातथी,

५. तैजस् समुद्घातथी समवहत अने ६. असमवहत असुरकुमारोमांथी कोण कोनाथी अल्प **-यावत्-** विशेषाधिक छे ?

उ. गोयमा ! १. सव्वत्थोवा असुरकुमारा तेजस्-समुग्घाएणं समोहया,

२. मारणांतियसमुग्घाएणं समोहया असंखेज्जगुणा,

३. वेयणासमुग्घाएणं समोहया असंखेज्जगुणा,

४. कसायसमुग्घाएणं समोहया संखेज्जगुणा,

५. वेउव्वियसमुग्घाएणं समोहया संखेज्जगुणा,

६. असमोहया असंखेज्जगुणा।

उ. गौतम ! १. सहुथी अल्प तैजस् समुद्घातथी समवहत असुरकुमार छे.

२. (એनाथी) मारणान्तिक समुद्घातथी समवहत असुरकुमार असंख्यातगणा छे,

३. (એनाथी) वेदना समुद्घातथी समवहत असुरकुमार असंख्यातगणा छे.

४. (એनाथी) कषाय समुद्घातथी समवहत असुरकुमार संख्यातगणा छे.

५. (એनाथी) वैक्रिय समुद्घातथी समवहत असुरकुमार संख्यातगणा छे.

६. (એनाथी) असमवहत असुरकुमार असंख्यात-गणा छे.

एवं -जाव- थणियकुमारा।

આ જ પ્રકારે નાગકુમારથી સ્તનિતકુમાર પર્યંત અલ્પબહુત્વ સમજવું જોઈએ.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

प. **दं. १२-१६.** एएसि णं भंते ! पुढविकाइयाणं-

१. वेयणासमुग्घाएणं, २. कसायसमुग्घाएणं,

३. मारणांतियसमुग्घाएणं, समोहयाणं,

४. असमोहयाण य कयरे कयरेहिंतो अप्पा वा **-जाव-** विसेसाहिया वा ?

उ. गोयमा ! १. सव्वत्थोवा पुढविकाइया मारणांतिय-समुग्घाएणं समोहया,

२. कसायसमुग्घाएणं समोहया संखेज्जगुणा,

३. वेयणासमुग्घाएणं समोहया विसेसाहिया,

४. असमोहया असंखेज्जगुणा ।

एवं -जाव- वणस्सइकाइया ।

णवरं-१. सव्वत्थोवा वाउक्काइया वेउव्वियसमुग्घाएणं समोहया,

२. मारणांतियसमुग्घाएणं समोहया असंखेज्जगुणा,

३. कसायसमुग्घाएणं समोहया संखेज्जगुणा,

४. वेयणासमुग्घाएणं समोहया विसेसाहिया,

५. असमोहया असंखेज्जगुणा ।

प. **दं. १७-१९.** बेइंदियाणं भंते !

१. वेयणासमुग्घाएणं, २. कसायसमुग्घाएणं,

३. मारणांतियसमुग्घाएणं, समोहयाणं,

४. असमोहयाण य कयरे कयरेहिंतो अप्पा वा **-जाव-** विसेसाहिया वा ?

उ. गोयमा ! १. सव्वत्थोवा बेइंदिया मारणांतिय-समुग्घाएणं समोहया,

२. वेयणासमुग्घाएणं समोहया असंखेज्जगुणा,

३. कसायसमुग्घाएणं समोहया संखेज्जगुणा,

પ્ર. **દં.૧૨-૧૬.** ભંતે ! આ -

૧. વેદના સમુદ્‌ઘાતથી, ૨. કષાય સમુદ્‌ઘાતથી,

૩. મારણાન્તિક સમુદ્‌ઘાતથી સમવહત તથા

૪. અસમવહત પૃથ્વીકાયિકોમાં કોણ કોનાથી અલ્પ **-યાવત્-** વિશેષાધિક છે ?

ઉ. ગૌતમ ! ૧. સહુથી અલ્પ મારણાન્તિક સમુદ્‌ઘાતથી સમવહત પૃથ્વીકાયિક છે.

૨. (એનાથી) કષાય સમુદ્‌ઘાતથી સમવહત પૃથ્વીકાયિક સંખ્યાતગણા છે.

૩. (એનાથી) વેદના સમુદ્‌ઘાતથી સમવહત પૃથ્વીકાયિક વિશેષાધિક છે.

૪. (એનાથી) અસમવહત પૃથ્વીકાયિક અસંખ્યાત-ગણા છે.

આ જ પ્રકારે વનસ્પતિકાયિક પર્યંત અલ્પબહુત્વ સમજવું જોઈએ.

વિશેષ - ૧. (વાયુકાયિક જીવોમાં) સહુથી અલ્પ વૈક્રિય સમુદ્‌ઘાતથી સમવહત વાયુકાયિક છે,

૨. (એનાથી) મારણાન્તિક સમુદ્‌ઘાતથી સમવહત વાયુકાયિક અસંખ્યાતગણા છે.

૩. (એનાથી) કષાય સમુદ્‌ઘાતથી સમવહત વાયુકાયિક સંખ્યાતગણા છે.

૪. (એનાથી) વેદના સમુદ્‌ઘાતથી સમવહત વાયુકાયિક વિશેષાધિક છે.

૫. (એનાથી) અસમવહત વાયુકાયિક જીવ અસંખ્યાતગણા છે.

પ્ર. **દં.૧૭-૧૯,** ભંતે ! આ -

૧. વેદના સમુદ્‌ઘાતથી, ૨. કષાય સમુદ્‌ઘાતથી,

૩. મારણાન્તિક સમુદ્‌ઘાતથી સમવહત અને

૪. અસમવહત બેઈન્દ્રિય જીવોમાં કોણ કોનાથી અલ્પ **-યાવત્-** વિશેષાધિક છે ?

ઉ. ગૌતમ ! ૧. સહુથી અલ્પ મારણાન્તિક સમુદ્‌ઘાતથી સમવહત બેઈન્દ્રિય જીવ છે.

૨. (એનાથી) વેદના સમુદ્‌ઘાતથી સમવહત બેઈન્દ્રિય જીવ અસંખ્યાતગણા છે.

૩. (એનાથી) કષાય સમુદ્‌ઘાતથી સમવહત બેઈન્દ્રિય જીવ સંખ્યાતગણા છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

४. असमोहया संखेज्जगुणा ।

एवं -जाव- चउरिंदिया ।

प. दं. २०. पंचेंदिय-तिरिक्खजोणियाणं भंते !

१. वेयणासमुग्घाएणं,

२. कसायसमुग्घाएणं,

३. मारणांतियसमुग्घाएणं,

४. वेउव्वियसमुग्घाएणं,

५. तेजस्समुग्घाएणं, समोहयाणं,

६. असमोहयाण य कयरे कयरेहिंतो अप्पा वा **-जाव-** विसेसाहिया वा ?

उ. गोयमा ! १. सव्वत्थोवा पंचेंदिय-तिरिक्खजोणिया तेजस्समुग्घाएणं समोहया,

२. वेउव्वियसमुग्घाएणं समोहया असंखेज्जगुणा,

३. मारणांतियसमुग्घाएणं समोहया असंखेज्जगुणा,

४. वेयणासमुग्घाएणं समोहया असंखेज्जगुणा,

५. कसायसमुग्घाएणं समोहया संखेज्जगुणा,

६. असमोहया संखेज्जगुणा ।

प. दं. २१. मणुस्साणं भंते !

१. वेयणासमुग्घाएणं, २. कसायसमुग्घाएणं,

३. मारणांतियसमुग्घाएणं,

४. वेउव्वियसमुग्घाएणं,

५. तेजस्समुग्घाएणं, ६. आहारगसमुग्घाएणं,

७. केवलिसमुग्घाएणं, समोहयाणं,

८. असमोहयाण य कयरे कयरेहिंतो अप्पा वा **-जाव-** विसेसाहिया वा ?

उ. गोयमा ! १. सव्वत्थोवा मणूसा आहारगसमुग्घाएणं समोहया,

२. केवलिसमुग्घाएणं समोहया संखेज्जगुणा,

૪. (એનાથી) અસમવહત બેઇન્દ્રિય જીવ સંખ્યાતગણા છે.

આ જ પ્રકારે ચતુરિન્દ્રિય પર્યંત અલ્પબહુત્વ સમજવો જોઈએ.

પ્ર. **દં.૨૦.** ભંતે ! આ -

૧. વેદના સમુદ્ઘાતથી,

૨. કષાય સમુદ્ઘાતથી,

૩. મારણાન્તિક સમુદ્ઘાતથી,

૪. વૈક્રિય સમુદ્ઘાતથી,

૫. તૈજસ્ સમુદ્ઘાતથી, સમવહત અને

૬. અસમવહત પંચેન્દ્રિય તિર્યંચયોનિકોમાં કોણ કોનાથી અલ્પ **-યાવત્-** વિશેષાધિક છે ?

ઉ. ગૌતમ ! ૧. સહુથી અલ્પ તૈજસ્ સમુદ્ઘાતથી સમવહત પંચેન્દ્રિય તિર્યંચયોનિક છે,

૨. (એનાથી) વૈક્રિય સમુદ્ઘાતથી સમવહત પંચેન્દ્રિય તિર્યંચયોનિક અસંખ્યાતગણા છે,

૩. (એનાથી) મારણાન્તિક સમુદ્ઘાતથી સમવહત પંચેન્દ્રિય તિર્યંચયોનિક અસંખ્યાતગણા છે,

૪. (એનાથી) વેદના સમુદ્ઘાતથી સમવહત પંચેન્દ્રિય તિર્યંચયોનિક અસંખ્યાતગણા છે,

૫. (એનાથી) કષાય સમુદ્ઘાતથી સમવહત પંચેન્દ્રિય તિર્યંચયોનિક સંખ્યાતગણા છે.

૬. (એનાથી) અસમવહત પંચેન્દ્રિય તિર્યંચયોનિક સંખ્યાતગણા છે.

પ્ર. **દં.૨૧.** ભંતે ! આ -

૧. વેદના સમુદ્ઘાતથી, ૨. કષાય સમુદ્ઘાતથી,

૩. મારણાન્તિક સમુદ્ઘાતથી,

૪. વૈક્રિય સમુદ્ઘાતથી,

૫. તૈજસ્ સમુદ્ઘાતથી, ૬. આહારક સમુદ્ઘાતથી,

૭. કેવલી સમુદ્ઘાતથી, સમવહત અને

૮. અસમવહત મનુષ્યોમાં કોણ કોનાથી અલ્પ **-યાવત્-** વિશેષાધિક છે ?

ઉ. ગૌતમ ! ૧. સહુથી અલ્પ આહારક સમુદ્ઘાતથી સમવહત મનુષ્ય છે,

૨. (એનાથી) કેવલિ સમુદ્ઘાતથી સમવહત મનુષ્ય સંખ્યાતગણા છે,

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

૩. तेजस्समुग्घाएणं समोहया संखेज्जगुणा,

૪. वेउव्वियसमुग्घाएणं समोहया संखेज्जगुणा,

૫. मारणांतियसमुग्घाएणं समोहया असंखेज्जगुणा,

૬. वेयणासमुग्घाएणं समोहया असंखेज्जगुणा,

૭. कसायसमुग्घाएणं समोहया संखेज्जगुणा,

૮. असमोहया असंखेज्जगुणा ।

૩. (એનાથી) તૈજસ્ સમુદ્ઘાતથી સમવહત મનુષ્ય સંખ્યાતગણા છે,

૪. (એનાથી) વૈક્રિય સમુદ્ઘાતથી સમવહત મનુષ્ય સંખ્યાતગણા છે,

૫. (એનાથી) મારણાન્તિક સમુદ્ઘાતથી સમવહત મનુષ્ય અસંખ્યાતગણા છે,

૬. (એનાથી) વેદના સમુદ્ઘાતથી સમવહત મનુષ્ય અસંખ્યાતગણા છે,

૭. (એનાથી) કષાય સમુદ્ઘાતથી સમવહત મનુષ્ય સંખ્યાતગણા છે,

૮. (એનાથી) અસમવહત મનુષ્ય અસંખ્યાતગણા છે.

दं. २२-२४. ***वाणमंतर-जोइसिय-वेमाणिया जहा असुरकुमारा ।***

- पण्ण. प. ३६, सु. २१२५-२१३२

દં. ૨૨-૨૪. ***વાણવ્યન્તર, જ્યોતિષ્ક અને વૈમાનિકોમાં (સમુદ્ઘાત સંબંધિત) અલ્પબહુત્વ અસુરકુમારોને અનુરૂપ સમજવું જોઈએ.***

૧૬. छाउमत्थियसमुग्घायाणं वित्थरओ परूवणं-

પ. कइ णं भंते ! छाउमत्थिया समुग्घाया पण्णत्ता ?

ઉ. गोयमा ! छाउमत्थिया छ समुग्घाया पण्णत्ता, तं जहा-

१. वेयणासमुग्घाए, २. कसायसमुग्घाए,

३. मारणांतियसमुग्घाए, ४. वेउव्वियसमुग्घाए,

५. तेजस्समुग्घाए, ६. आहारगसमुग्घाए ।[1]

પ. **दं. १.** णेरइयाणं भंते ! कइ छाउमत्थिया समुग्घाया पण्णत्ता ?

ઉ. गोयमा ! चत्तारि छाउमत्थिया समुग्घाया पण्णत्ता, तं जहा-

१. वेयणासमुग्घाए, २. कसायसमुग्घाए,

३. मारणांतियसमुग्घाए, ४. वेउव्वियसमुग्घाए ।

પ. **दं. २.** असुरकुमाराणं भंते ! कइ छाउमत्थिया समुग्घाया पण्णत्ता ?

ઉ. गोयमा ! पंच छाउमत्थिया समुग्घाया पण्णत्ता, तं जहा-

१. वेयणासमुग्घाए, २. कसायसमुग्घाए,

३. मारणांतियसमुग्घाए, ४. वेउव्वियसमुग्घाए,

५. तेजस्समुग्घाए ।

૧૬. છાદ્મસ્થિક સમુદ્ઘાતોનું વિસ્તારથી પ્રરૂપણ :

પ્ર. ભંતે ! છાદ્મસ્થિક સમુદ્ઘાત કેટલા કહેવામાં આવ્યા છે ?

ઉ. ગૌતમ ! છાદ્મસ્થિક સમુદ્ઘાત છ કહેવામાં આવ્યા છે, જેમકે -

૧. વેદના સમુદ્ઘાત, ૨. કષાય સમુદ્ઘાત,

૩. મારણાન્તિક સમુદ્ઘાત, ૪. વૈક્રિય સમુદ્ઘાત,

૫. તૈજસ્ સમુદ્ઘાત, ૬. આહારક સમુદ્ઘાત.

પ્ર. **દં.૧.** ભંતે ! નારકોમાં છાદ્મસ્થિક સમુદ્ઘાત કેટલા કહેવામાં આવ્યા છે ?

ઉ. ગૌતમ ! નારકોમાં ચાર છાદ્મસ્થિક સમુદ્ઘાત કહેવામાં આવ્યા છે, જેમકે-

૧. વેદના સમુદ્ઘાત, ૨. કષાય સમુદ્ઘાત;

૩. મારણાન્તિક સમુદ્ઘાત, ૪. વૈક્રિય સમુદ્ઘાત,

પ્ર. **દં.૨.** ભંતે ! અસુરકુમારોમાં કેટલા છાદ્મસ્થિક સમુદ્ઘાત કહેવામાં આવ્યા છે ?

ઉ. ગૌતમ ! અસુરકુમારોમાં પાંચ છાદ્મસ્થિક સમુદ્ઘાત કહેવામાં આવ્યા છે, જેમકે -

૧. વેદના સમુદ્ઘાત, ૨. કષાય સમુદ્ઘાત,

૩. મારણાન્તિક સમુદ્ઘાત, ૪. વૈક્રિય સમુદ્ઘાત,

૫. તૈજસ્ સમુદ્ઘાત.

---

૧. (क) विया. स. १३, उ. १०, सु. १ (ख) सम. सम. ६, सु. ५

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

दं. ३-११, २२-२४. ***एवं सव्वदेवा -जाव- वेमाणिया।***

प. **दं. १२-१९.** एगिंदिय-विगलिंदियाणं भंते ! कइ छाउमत्थिया समुग्घाया पण्णत्ता ?

उ. गोयमा ! तिण्णि छाउमत्थिया समुग्घाया पण्णत्ता, तं जहा-

१. वेयणासमुग्घाए, २. कसायसमुग्घाए,

३. मारणांतियसमुग्घाए।

णवरं-वाउक्काइयाणं चत्तारि समुग्घाया पण्णत्ता, तं जहा -

१. वेयणासमुग्घाए, २. कसायसमुग्घाए,

३. मारणांतियसमुग्घाए, ४. वेउव्वियसमुग्घाए।

प. **दं. २०.** पंचेंदिय-तिरिक्खजोणियाणं भंते ! कइ छाउमत्थिया समुग्घाया पण्णत्ता ?

उ. गोयमा ! पंच छाउमत्थिया समुग्घाया पण्णत्ता, तं जहा-

१. वेयणासमुग्घाए, २. कसायसमुग्घाए,

३. मारणांतियसमुग्घाए, ४. वेउव्वियसमुग्घाए,

५. तेजस्समुग्घाए।

प. **दं. २१.** मणूसाणं भंते ! कइ छाउमत्थिया समुग्घाया पण्णत्ता ?

उ. गोयमा ! छ छाउमत्थिया समुग्घाया पण्णत्ता, तं जहा -

१. वेयणासमुग्घाए, २. कसायसमुग्घाए,

३. मारणांतियसमुग्घाए, ४. वेउव्वियसमुग्घाए,

५. तेजस्समुग्घाए, ६. आहारगसमुग्घाए।

- पण्ण. प. ३६, सु. २१४७-२१५२

१७. कसायसमुग्घायस्स वित्थरओ परूवणं-

प. कइ णं भंते ! कसायसमुग्घाया पण्णत्ता ?

उ. गोयमा ! चत्तारि कसायसमुग्घाया पण्णत्ता, तं जहा-

१. कोहसमुग्घाए, २. माणसमुग्घाए,

३. मायासमुग्घाए, ४. लोभसमुग्घाए।

प. **दं. १.** णेरइयाणं भंते ! कइ कसायसमुग्घाया पण्णत्ता ?

દં. ૩-૧૧, ૨૨-૨૪. ***આ જ પ્રકારે વૈમાનિક પર્યંત સર્વ દેવ સમજવાં જોઈએ.***

પ્ર. **દં. ૧૨-૧૯.** ભંતે ! એકેન્દ્રિય અને વિકલેન્દ્રિય જીવોમાં કેટલા છાદ્મસ્થિક સમુદ્ઘાત કહેવામાં આવ્યા છે ?

ઉ. ગૌતમ ! એમાં ત્રણ છાદ્મસ્થિક સમુદ્ઘાત કહેવામાં આવ્યા છે, જેમકે -

૧. વેદના સમુદ્ઘાત, ૨. કષાય સમુદ્ઘાત,

૩. મારણાંતિક સમુદ્ઘાત.

વિશેષ - વાયુકાયિક જીવોમાં ચાર છાદ્મસ્થિક સમુદ્ઘાત કહેવામાં આવ્યા છે, જેમકે -

૧. વેદના સમુદ્ઘાત, ૨. કષાય સમુદ્ઘાત,

૩. મારણાન્તિક સમુદ્ઘાત, ૪. વૈક્રિય સમુદ્ઘાત.

પ્ર. **દં.૨૦.** ભંતે ! પંચેન્દ્રિય તિર્યંચયોનિકોમાં કેટલા છાદ્મસ્થિક સમુદ્ઘાત કહેવામાં આવ્યા છે ?

ઉ. ગૌતમ ! એમાં પાંચ છાદ્મસ્થિક સમુદ્ઘાત કહેવામાં આવ્યા છે, જેમકે -

૧. વેદના સમુદ્ઘાત, ૨. કષાય સમુદ્ઘાત,

૩. મારણાન્તિક સમુદ્ઘાત, ૪. વૈક્રિય સમુદ્ઘાત,

૫. તૈજસ્ સમુદ્ઘાત.

પ્ર. **દં.૨૧.** ભંતે ! મનુષ્યોમાં કેટલા છાદ્મસ્થિક સમુદ્ઘાત કહેવામાં આવ્યા છે ?

ઉ. ગૌતમ ! એમાં છ છાદ્મસ્થિક સમુદ્ઘાત કહેવામાં આવ્યા છે, જેમકે -

૧. વેદના સમુદ્ઘાત, ૨. કષાય સમુદ્ઘાત,

૩. મારણાન્તિક સમુદ્ઘાત, ૪. વૈક્રિય સમુદ્ઘાત,

૫. તૈજસ્ સમુદ્ઘાત, ૬. આહારક સમુદ્ઘાત.

૧૭. કષાય સમુદ્ઘાતનું વિસ્તારથી પ્રરૂપણ :

પ્ર. ભંતે ! કષાય સમુદ્ઘાત કેટલા કહેવામાં આવ્યા છે ?

ઉ. ગૌતમ ! કષાય સમુદ્ઘાત ચાર કહેવામાં આવ્યા છે, જેમકે -

૧. ક્રોધ સમુદ્ઘાત, ૨. માન સમુદ્ઘાત,

૩. માયા સમુદ્ઘાત, ૪. લોભ સમુદ્ઘાત.

પ્ર. **દં.૧.** ભંતે ! નારકોના કેટલા કષાય સમુદ્ઘાત કહેવામાં આવ્યા છે ?

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

उ. गोयमा ! चत्तारि कसायसमुग्घाया पण्णत्ता ।

दं. २-२४. ***एवं -जाव- वेमाणियाणं ।***

प. **दं. १.** एगमेगस्स णं भंते ! णेरइयस्स केवइया कोहसमुग्घाया अतीता ?

उ. गोयमा ! अणंता ।

प. भंते ! केवइया पुरेक्खडा ?

उ. गोयमा ! कस्सइ अत्थि, कस्सइ णत्थि ।

जस्सऽत्थि जहण्णेणं एक्को वा, दो वा, तिण्णि वा ।

उक्कोसेणं संखेज्जा वा, असंखेज्जा वा, अणंता वा ।

दं. २-२४. ***एवं -जाव- वेमाणियस्स ।***

एवं -जाव- लोभसमुग्घाए ।

एए चत्तारि दंडगा ।

प. **दं. १.** णेरइयाणं भंते ! केवइया कोहसमुग्घाया अतीता ?

उ. गोयमा ! अणंता ।

प. भंते ! केवइया पुरेक्खडा ?

उ. गोयमा ! अणंता ।

दं. २-२४. ***एवं -जाव- वेमाणियाणं ।***

एवं -जाव- लोभसमुग्घाए ।

एए वि चत्तारि दंडगा ।

प. **दं. १.** एगमेगस्स णं भंते ! णेरइयस्स णेरइयत्ते केवइया कोहसमुग्घाया अतीता ?

उ. गोयमा ! अणंता ।

दं. २-२४. ***एवं जहा वेयणासमुग्घाओ भणिओ तहा कोहसमुग्घाओ वि भाणियव्वाओ णिरवसेसं -जाव- वेमाणियत्ते ।***

माणसमुग्घाओ, मायासमुग्घाओ य णिरवसेसं जहा मारणांतियसमुग्घाओ ।

लोभसमुग्घाओ जहा कसायसमुग्घाओ ।

ઉ. ગૌતમ ! એમાં ચારેય કષાય સમુદ્‌ઘાત કહેવામાં આવ્યા છે.

દં.૨-૨૪. ***આ જ પ્રકારે વૈમાનિકો પર્યંત (ચારેય કષાય સમુદ્‌ઘાત) સમજવાં જોઈએ.***

પ્ર. **દં.૧.** ભંતે ! એક-એક નારકના કેટલા ક્રોધ સમુદ્‌ઘાત વ્યતીત થયેલા છે ?

ઉ. ગૌતમ ! અનંત થયેલા છે.

પ્ર. ભંતે ! ભવિષ્યમાં કેટલા થવાનાં છે ?

ઉ. ગૌતમ ! કોઈને થશે અને કોઈને નહીં થાય.

જેને થશે, એને જઘન્ય એક, બે કે ત્રણ,

ઉત્કૃષ્ટ સંખ્યાત, અસંખ્યાત કે અનંત થશે.

દં.૨-૨૪. ***આ જ પ્રકારે વૈમાનિક પર્યંત સમજવું જોઈએ.***

આ જ પ્રકારે (ચોવીસ દંડકોમાં અતીત અને અનાગત) લોભ સમુદ્‌ઘાત પર્યંતનું કથન કરવું જોઈએ.

આ જ પ્રકારે આ ચાર દંડક થયા.

પ્ર. **દં.૧.** ભંતે ! (ઘણાંબધાં) નૈરયિકોના કેટલાં ક્રોધ સમુદ્‌ઘાત વ્યતીત થયેલા છે ?

ઉ. ગૌતમ ! તેઓ અનંત થયેલા છે.

પ્ર. ભંતે ! ભવિષ્યમાં કેટલા થવાના છે ?

ઉ. ગૌતમ ! તેઓ પણ અનંત થવાનાં છે.

દં. ૨-૨૪. ***આ જ પ્રકારે વૈમાનિકો પર્યંત સમજવું જોઈએ.***

આ જ પ્રકારે લોભ સમુદ્‌ઘાત પર્યંત સમજવું જોઈએ.

આ જ પ્રકારે આ ચાર દંડક થયા.

પ્ર. **દં.૧.** ભંતે ! એક-એક નૈરયિકના નારક પર્યાયમાં કેટલા ક્રોધ સમુદ્‌ઘાત વ્યતીત થયેલા છે ?

ઉ. ગૌતમ ! તેઓ અનંત થયેલા છે.

દં.૨-૨૪. ***જે પ્રકારે વેદના સમુદ્‌ઘાતનું કથન કર્યું છે તે જ પ્રકારે ક્રોધ સમુદ્‌ઘાતનું પણ સમગ્રરૂપે વૈમાનિક પર્યાય પર્યંત કથન સમજવું જોઈએ.***

એ જ પ્રકારે માનસમુદ્‌ઘાત અને માયાસમુદ્‌ઘાતનું સમગ્ર કથન પણ મારણાન્તિક સમુદ્‌ઘાતને અનુરૂપ કરવું જોઈએ.

લોભ સમુદ્‌ઘાતનું કથન કષાય સમુદ્‌ઘાતને અનુરૂપ કરવું જોઈએ.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

णवरं-सव्वजीवा असुराई णेरइएसु लोभकसाएणं एगुत्तरिया णेयव्वा ।

વિશેષ - અસુરકુમાર વગેરે બધા જીવોનું નારક પર્યાયમાં લોભકષાય સમુદ્ઘાતનું કથન એકોત્તર વૃદ્ધિવડે કરવું જોઈએ.

प. **दं. १.** णेरइयाणं भंते ! णेरइयत्ते केवइया कोह-समुग्घाया अतीता ?

પ્ર. **દં.૧.** ભંતે ! નારકોના નારક પર્યાયમાં કેટલા ક્રોધ સમુદ્ઘાત વ્યતીત થયેલાં છે ?

उ. गोयमा ! अणंता ।

ઉ. ગૌતમ ! તેઓ અનંત થયેલાં છે.

प. भंते ! केवइया पुरेक्खडा ?

પ્ર. ભંતે ! ભવિષ્યમાં કેટલા થવાનાં છે ?

उ. गोयमा ! अणंता ।

ઉ. ગૌતમ ! તેઓ અનંત થવાનાં છે.

दं. २-२४. ***एवं -जाव- वेमाणियत्ते ।***

દં. ૨-૨૪. ***આ જ પ્રકારે વૈમાનિક પર્યાય પર્યંત કહેવું જોઈએ.***

दं. १-२४. ***एवं सट्ठाणं-परट्ठाणेसु सव्वत्थ वि भाणियव्वा सव्वजीवाणं चत्तारि समुग्घाया -जाव- लोभसमुग्घाओ -जाव- वेमाणियाणं वेमाणियत्ते ।***

દં.૧-૨૪. ***આ જ પ્રકારે સ્વસ્થાન-પરસ્થાનમાં સર્વત્ર સર્વજીવોનાં વૈમાનિકોના વૈમાનિક પર્યાય પર્યંતમાં રહેવા છતાં લોભ સમુદ્ઘાત પર્યંત ચારેય સમુદ્ઘાત સમજવાં જોઈએ.***

प. एएसि णं भंते ! जीवाणं,

१. कोहसमुग्घाएणं, २. माणसमुग्घाएणं,

३. मायासमुग्घाएणं, ४. लोभसमुग्घाएणय समोहयाणं,

५. अकसायसमुग्घाएण य समोहयाणं,

६. असमोहयाण य कयरे कयरेहिंतो अप्पा वा **-जाव-** विसेसाहिया वा ?

પ્ર. ભંતે ! આ જીવોના -

૧. ક્રોધ સમુદ્ઘાત, ૨. માન સમુદ્ઘાત,

૩. માયા સમુદ્ઘાત, ૪. લોભ સમુદ્ઘાતથી સમવહત,

૫. અકષાય સમુદ્ઘાતથી સમવહત અને

૬. અસમવહત જીવોમાં કોણ કોનાથી અલ્પ **-યાવત્-** વિશેષાધિક છે ?

उ. गोयमा !

१. सव्वत्थोवा जीवा अकसायसमुग्घाएणं समोहया,

२. माणसमुग्घाएणं समोहया अणंतगुणा,

३. कोहसमुग्घाएणं समोहया विसेसाहिया,

४. मायासमुग्घाएणं समोहया विसेसाहिया,

५. लोभसमुग्घाएणं समोहया विसेसाहिया,

६. असमोहया संखेज्जगुणा ।

ઉ. ગૌતમ !

૧. સહુથી અલ્પ અકષાયસમુદ્ઘાતથી સમવહત જીવ છે,

૨. (એનાથી) માનકષાયથી સમવહત જીવ અનંતગણા છે,

૩. (એનાથી) ક્રોધ સમુદ્ઘાતથી સમવહત જીવ વિશેષાધિક છે,

૪. (એનાથી) માયા સમુદ્ઘાતથી સમવહત જીવ વિશેષાધિક છે.

૫. (એનાથી) લોભ સમુદ્ઘાતથી સમવહત જીવ વિશેષાધિક છે,

૬. (એનાથી) અસમવહત જીવ સંખ્યાતગણા છે.

प. **दं. १.** एएसि णं भंते ! णेरइयाणं १. कोहसमुग्घाएणं,

२. माणसमुग्घाएणं, ३. मायासमुग्घाएणं,

४. लोभसमुग्घाएणं समोहयाणं, असमोहयाण य कयरे कयरेहिंतो अप्पा वा **-जाव-** विसेसाहिया वा ?

પ્ર. **દં.૧.** ભંતે ! આ ૧. ક્રોધ સમુદ્ઘાત,

૨. માન સમુદ્ઘાત, ૩. માયા સમુદ્ઘાત અને

૪. લોભ સમુદ્ઘાતથી સમવહત અને અસમવહત નારકોમાં કોણ કોનાથી અલ્પ **-યાવત્-** વિશેષાધિક છે ?

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

उ. गोयमा ! १. सव्वत्थोवा णेरइया लोभसमुग्घाएणं समोहया,

२. मायासमुग्घाएणं समोहया संखेज्जगुणा,

३. माणसमुग्घाएणं समोहया संखेज्जगुणा,

४. कोहसमुग्घाएणं समोहया संखेज्जगुणा,

५. असमोहया असंखेज्जगुणा ।

प. **दं. २-११.** असुरकुमाराणं भंते! १-४. कोहसमुग्घाएणं **-जाव-** लोभसमुग्घाएणं समोहयाणं असमोहयाण य कयरे कयरेहिंतो अप्पा वा **-जाव-** विसेसाहिया वा ?

उ. गोयमा! १. सव्वत्थोवा असुरकुमारा कोहसमुग्घाएणं समोहया,

२. माणसमुग्घाएणं समोहया संखेज्जगुणा,

३. मायासमुग्घाएणं समोहया संखेज्जगुणा,

४. लोभसमुग्घाएणं समोहया संखेज्जगुणा,

५. असमोहया संखेज्जगुणा ।

दं. ३-११, २२-२४. ***एवं सव्वदेवा -जाव- वेमाणिया।***

प. **दं. १२.** पुढविकाइयाणं भंते! १-४. कोहसमुग्घाएणं **-जाव-** लोभसमुग्घाएणं समोहयाणं असमोहयाण य कयरे कयरेहिंतो अप्पा वा **-जाव-** विसेसाहिया वा ?

उ. गोयमा! १. सव्वत्थोवा पुढविकाइया माणसमुग्घाएणं समोहया,

२. कोहसमुग्घाएणं समोहया विसेसाहिया,

३. मायासमुग्घाएणं समोहया विसेसाहिया,

४. लोभसमुग्घाएणं समोहया विसेसाहिया,

ઉ. ગૌતમ ! ૧. સહુથી અલ્પ લોભસમુદ્‌ઘાતથી સમવહત નારક છે.

૨. (એનાથી) માયા સમુદ્‌ઘાતથી સમવહત નારક સંખ્યાતગણા છે,

૩. (એનાથી) માનસમુદ્‌ઘાતથી સમવહત નારક સંખ્યાતગણા છે,

૪. (એનાથી) ક્રોધ સમુદ્‌ઘાતથી સમવહત નારક સંખ્યાતગણા છે,

૫. (એનાથી) અસમવહત નારક અસંખ્યાતગણા છે.

પ્ર. **દં.૨-૧૧.** ભંતે ! ૧-૪. ક્રોધ સમુદ્‌ઘાત **-યાવત્-** લોભ સમુદ્‌ઘાતથી સમવહત અને અસમવહત અસુરકુમારોમાં કોણ કોનાથી અલ્પ **-યાવત્-** વિશેષાધિક છે ?

ઉ. ગૌતમ ! ૧. સહુથી અલ્પ ક્રોધ સમુદ્‌ઘાતથી સમવહત અસુરકુમાર છે.

૨. (એનાથી) માન સમુદ્‌ઘાતથી સમવહત અસુરકુમાર સંખ્યાતગણા છે,

૩. (એનાથી) માયા સમુદ્‌ઘાતથી સમવહત અસુરકુમાર સંખ્યાતગણા છે,

૪. (એનાથી) લોભ સમુદ્‌ઘાતથી સમવહત અસુરકુમાર સંખ્યાતગણા છે,

૫. (એનાથી) અસમવહત અસુરકુમાર સંખ્યાતગણા છે.

દં. ૩-૧૧, ૨૨-૨૪. ***આજ પ્રકારે વૈમાનિકો સુધી સર્વદેવોના (ક્રોધાદિ સમુદ્‌ઘાત)નું અલ્પ બહુત્વ સમજવું જોઈએ.***

પ્ર. **દં.૧૨.** ભંતે ! ૧-૪. ક્રોધ સમુદ્‌ઘાત **-યાવત્-** લોભ સમુદ્‌ઘાતથી સમવહત અને અસમવહત પૃથ્વીકાયિકોમાં કોણ કોનાથી અલ્પ **-યાવત્-** વિશેષાધિક છે ?

ઉ. ગૌતમ ! ૧. સહુથી અલ્પ માન સમુદ્‌ઘાતથી સમવહત પૃથ્વીકાયિક છે,

૨. (એનાથી) ક્રોધ સમુદ્‌ઘાતથી સમવહત પૃથ્વીકાયિક વિશેષાધિક છે,

૩. (એનાથી) માયા સમુદ્‌ઘાતથી સમવહત પૃથ્વીકાયિક વિશેષાધિક છે,

૪. (એનાથી) લોભ સમુદ્‌ઘાતથી સમવહત પૃથ્વીકાયિક વિશેષાધિક છે,

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

५. असमोहया संखेज्जगुणा ।

दं. १३-२०. *एवं -जाव- पंचेंदिय-तिरिक्खजोणिया ।*

दं. २१. *मणुस्सा जहा जीवा ।*

णवरं-माणसमुग्घाएणं समोहया असंखेज्जगुणा ।

- पण्ण. प. ३६, सु. २१३३-२१४६

१८. केवलि समुग्घायस्स पओजणं कज्ज य परूवणं-

प. कम्हा णं भंते ! केवलि समुग्घायं गच्छंति ?

उ. गोयमा ! केवलिस्स चत्तारि कम्मंसा अक्खीणा अवेइया अणिज्जिण्णा भवंति, तं जहा-

१. वेयणिज्जे, २. आउए ३. णामे, ४. गोए ।

सव्वबहुप्पएसे से वेयणिज्जे कम्मे भवइ,

सव्वत्थोवे से आउए कम्मे भवइ ।

गाहा-विसमं समं करेइ, बंधणेहिं ठिईहि य ।
विसमसमीकरणयाए, बंधणेहिं ठिईहि य ॥

एवं खलु केवलि समोहण्णइ,

एवं खलु समुग्घायं गच्छइ ।

प. सव्वे वि णं भंते ! केवलि समोहण्णंति ?

सव्वेवि णं भंते ! केवलिसमुग्घायं गच्छंति ?

उ. गोयमा ! णो इणट्ठे समट्ठे ।

गाहाओ-जस्साऽऽउएण तुल्लाइं, बंधणेहिं ठिईहि य ।
भवोवग्गहकम्माइं, समुग्घायं से ण गच्छइ ॥

अगंतूणं समुग्घायं, अणंता केवली जिणा ।
जर-मरणविप्पमुक्का, सिद्धिं वरगइं गया ॥[1]

- पण्ण. प. ३६, सु. २१७०

१९. केवलिसमुग्घाएण निज्जिण्ण चरिम पोग्गलाणं सुहुमाइ परूवणं-

प. अणगारस्स णं भंते ! भावियप्पणो केवलिसमुग्घाएणं समोहयस्स जे चरिमा णिज्जरापोग्गला सुहुमा णं ते पोग्गला पण्णत्ता समणाउसो ! सव्वलोगं पि णं ते फुसित्ता णं चिट्ठंति ?

५. (એનાથી) અસમવહત પૃથ્વીકાયિક સંખ્યાતગણા છે.

દં. ૧૩-૨૦. *આ જ પ્રકારે પંચેન્દ્રિય તિર્યંચયોનિક સુધીનું અલ્પબહુત્વ સમજવું જોઈએ.*

દં.૨૧. *મનુષ્યો (ના ક્રોધાદિ સમુદ્ઘાત)નું અલ્પબહુત્વ સમુચ્ચય જીવોને અનુરૂપ છે.*

વિશેષ - માન સમુદ્ઘાતથી સમવહત મનુષ્ય અસંખ્યાતગણા છે.

૧૮. કેવલી સમુદ્ઘાતનું પ્રયોજન અને કાર્યનું પ્રરૂપણ :

પ્ર. ભંતે ! કયા કારણથી કેવળી સમુદ્ઘાત અવસ્થા પ્રાપ્ત થાય છે ?

ઉ. ગૌતમ ! કેવલીના આ ચાર કર્માંશ ક્ષીણ થયેલાં નથી, વેદન થયેલાં નથી, નિર્જરાને પ્રાપ્ત થયેલાં નથી, જેમકે-

૧. વેદનીય, ૨. આયુ, ૩. નામ, ૪. ગોત્ર.

એમનું વેદનીયકર્મ સૌથી વધારે પ્રદેશોયુક્ત હોય છે.

એમનું સૌથી ઓછા પ્રદેશોયુક્ત આયુકર્મ હોય છે.

ગાથાર્થ - તેઓ બંધનો અને સ્થિતિઓથી વિષમ (કર્મ)ને સમ કરે છે. (વસ્તુતઃ) બંધનો અને સ્થિતિઓથી વિષમકર્મોનું સમીકરણ કરવાને માટે કેવલી સમુદ્ઘાત કરે છે.

આ પ્રકારે સમુદ્ઘાત અવસ્થાને પ્રાપ્ત કરે છે.

પ્ર. ભંતે ! શું બધાં જ કેવલી સમુદ્ઘાત કરે છે ?

શું બધાં જ કેવલી સમુદ્ઘાત અવસ્થાને પ્રાપ્ત કરે છે ?

ઉ. ગૌતમ ! આ અર્થ સમર્થ નથી.

ગાથાર્થ - જેના ભવોપગ્રાહી (ભવનાનિમિત્ત) કર્મ બંધન અને સ્થિતિ આયુષ્યકર્મને તુલ્ય છે, તે કેવલી સમુદ્ઘાત કરતાં નથી.

સમુદ્ઘાત કર્યા વગર અનંત કેવલજ્ઞાની જિનેન્દ્ર ભગવાન વૃદ્ધાવસ્થા અને મરણથી સર્વથારહિત થયાં છે તથા શ્રેષ્ઠ સિદ્ધગતિને પ્રાપ્ત થયા છે.

૧૯. કેવલી સમુદ્ઘાત વડે નિર્જીર્ણ ચરમપુદ્ગલોમાં સૂક્ષ્માદિનું પ્રરૂપણ :

પ્ર. ભંતે ! કેવલી સમુદ્ઘાતથી સમવહત ભાવિતાત્મા અનગારના જે ચરમ (અંતિમ) નિર્જરા પુદ્ગલ છે તો હે આયુષ્માન્ શ્રમણ ! શું તે પુદ્ગલ (સૂક્ષ્મ) કહેવાય છે અને શું તેઓ સમસ્ત લોકને સ્પર્શ કરીને રહે છે ?

---

१. उव. सु. १४१-१४२

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

ઉ. हंता, गोयमा ! अणगारस्स भावियप्पणो केवलिसमुग्घाएणं समोहयस्स जे चरिमा णिज्जरापोग्गला सुहुमा णं ते पोग्गला पण्णत्ता समणाउसो ! सव्वलोगं पि य णं ते फुसित्ता णं चिट्ठंति ।[1]

ઉ. હા, ગૌતમ ! કેવલી સમુદ્ઘાતથી સમવહત ભાવિતાત્મા અનગારના જે ચરમ નિર્જરા-પુદ્ગલ હોય છે, હે આયુષ્માન્ શ્રમણ ! તે પુદ્ગલ સૂક્ષ્મ કહેવાય છે અને તે સમસ્ત લોકને સ્પર્શ કરીને રહે છે.

પ. छउमत्थे णं भंते ! मणूसे तेसिं णिज्जरापोग्गलाणं किंचि वण्णेणं वण्णं, गंधेणं गंधं, रसेणं रसं, फासेणं वा फासं जाणइ पासइ ?

પ્ર. ભંતે ! શું છદ્મસ્થ મનુષ્ય આ નિર્જરા-પુદ્ગલોને ચક્ષુ-ઈન્દ્રિયથી વર્ણને, ઘ્રાણેન્દ્રિયથી ગંધને, રસેન્દ્રિયથી રસને કે સ્પર્શેન્દ્રિયથી સ્પર્શને જાણે છે, જુએ છે ?

ઉ. गोयमा ! णो इणट्ठे समट्ठे ।

ઉ. ગૌતમ ! આ અર્થ સમર્થ નથી.

પ. से केणट्ठेणं भंते ! एवं वुच्चइ-

"छउमत्थे णं मणूसे तेसिं णिज्जरापोग्गलाणं णो किंचि वि वण्णेणं वण्णं, गंधेणं गंधं, रसेणं रसं, फासेणं वा फासं जाणइ पासइ ?"

પ્ર. ભંતે ! કયા કારણથી એમ કહેવાય છે કે -

"છદ્મસ્થ મનુષ્ય તે નિર્જરા-પુદ્ગલોને ચક્ષુઈન્દ્રિયથી વર્ણને, ઘ્રાણેન્દ્રિયથી ગંધને, રસેન્દ્રિયથી રસને તથા સ્પર્શેન્દ્રિયથી સ્પર્શને કિંચિત્ પણ જાણતાં નથી, જોતાં નથી ?

ઉ. गोयमा ! अयण्णं जंबुद्दीवे दीवे सव्वदीव-समुद्दाणं सव्वब्भंतराए, सव्वखुड्डाए वट्टे तेल्लापूयसंठाणसंठिए।

ઉ. ગૌતમ ! આ જંબૂદ્વીપ નામનો દ્વીપ સમસ્ત દ્વીપ-સમુદ્રોની મધ્યમાં છે, સૌથી નાનો છે, તેલના પૂઆના આકાર જેવો ગોળ છે,

वट्टे रहचक्कवालसंठाण संठिए ।

રથનાં પૈડાના આકાર જેવો ગોળ છે,

वट्टे पुक्खरकण्णियासंठाणसंठिए ।

કમલની કર્ણિકાના આકાર જેવો ગોળ છે,

वट्टे पडिपुण्णचंदसंठाणसंठिए ।

પરિપૂર્ણ ચંદ્રમાના આકાર જેવો ગોળ છે,

एगं जोयणसयसहस्सं आयामविक्खभेणं,

લંબાઈ અને પહોળાઈ એક લાખ યોજનની છે,

तिण्णि य जोयणसयसहस्साइं सोलस य सहस्साइं दोण्णि य सत्तावीसे जोयणसए, तिण्णि य कोसे अट्ठावीसं च धणुसयं तेरस य अंगुलाइं अद्धंगुलं च किंचि विसेसाहिए परिक्खेवेणं पण्णत्ते ।

એની પરિધિ ત્રણ લાખ, સોળહજાર બસો સત્તાવીશ યોજન, ત્રણકોશ, એકસો અઠ્યાવીસ ધનુષ, સાડાતેર આંગળથી કાંઈક વધારે કહેવામાં આવી છે.

देवे णं महिड्ढीए -जाव- महासोक्खे एगं महं सविलेवणं गंधसमुग्गयं गहाय तं अवदालेइ तं महं एगं सविलेवणं गंधसमुग्घयं अवदालेत्ता इणामेव कट्टु केवलकप्पं जंबुद्दीवं दीवं तिहिं अच्छराणिवाइहिं तिसत्तखुत्तो अणुपरियट्टित्ता णं हव्वमागच्छेज्जा,

એક મહર્દ્ધિક -यावत्- મહાસૌખ્ય સમ્પન્ન દેવ વિલેપન યુક્ત સુગંધની એક મોટી ડબીને (હાથમાં લઈને) ખોલે છે. પછી વિલપનયુક્ત સુગંધિત એ મોટી ડબીને આ જ રીતે હાથમાં પકડીને સંપૂર્ણ જંબૂદ્વીપ નામના દ્વીપને ત્રણ ચપટીઓમાં એકવીસવાર ફરી-ફરીને શીઘ્ર પાછા આવે તો -

से नूणं गोयमा ! से केवलकप्पे जंबद्दीवे दीवे तेहिं घाणपोग्गलेहिं फुडे ?

હે ગૌતમ ! વાસ્તવમાં શું તે ગંધના પુદ્ગલોથી સંપૂર્ણ જંબૂદ્વીપ દ્વીપ સ્પૃષ્ટ થઈ જાય છે ?

हंता, फुडे ।

હા, (ભંતે) સ્પૃષ્ટ થઈ જાય છે.

छउमत्थे णं गोयमा ! मणूसे तेसिं घाणपोग्गलाणं किंचि वण्णेणं वण्णं, गंधेणं गंधं, रसेणं रसं, फासेणं वा फासं जाणइ पासइ ?

હે ગૌતમ ! શું છદ્મસ્થ મનુષ્ય (સમગ્ર જંબૂદ્વીપમાં વ્યાપ્ત) ચક્ષુઈન્દ્રિયથી એ ગંધ પુદ્ગલોના વર્ણને, ઘ્રાણેન્દ્રિયથી ગંધને, રસેન્દ્રિયથી રસને અને સ્પર્શ-ન્દ્રિયથી સ્પર્શને જરાક પણ જાણે છે - જુએ છે ?

---

૧. પ. अणगारेणं णं भंते ! भावियप्पा केवलिसमुग्घाएणं समोहणित्ता, केवलकप्पं लोयं फुसित्ता णं चिट्ठइ ?
ઉ. हंता, गोयमा ! चिट्ठइ ।
પ. से णूणं भंते ! केवलकप्पे लोए तेहिं निज्जरापोग्गलेहिं फुडे ?
ઉ. हंता, फुडे । -उव. सु. १३१-१३२

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

भंते ! णो इणट्ठे समट्ठे ।

से तेणट्ठेणं गोयमा ! एवं वुच्चइ-

"छउमत्थे णं मणूसे तेसिं णिज्जरापोग्गलाणं णो किंचि वण्णेणं वण्णं, गंधेणं गंधं, रसेणं रसं, फासेणं वा फासं जाणइ पासइ ।"

ए सुहुमा णं ते पोग्गला पण्णत्ता समणाउसो ! सव्वलोगं पि य णं फुसित्ता णं चिट्ठंति ।[1]

- पण्ण. प. ३६, सु. २१६८-२१६९

ભંતે ! આ અર્થ સમર્થ નથી.

આ કારણથી ગૌતમ ! એવું કહેવાય છે કે -

"છદ્મસ્થ મનુષ્ય એ નિર્જરા - પુદ્ગલોના વર્ણને નેત્રથી, ગંધને નાકથી, રસને જીભથી અને સ્પર્શને સ્પર્શેન્દ્રિયથી જરાક પણ જાણતાં નથી, જોતાં નથી"

એટલે હે આયુષ્માન્ શ્રમણ ! તે (નિર્જરા) પુદ્ગલ એટલાં સૂક્ષ્મ કહેવામાં આવ્યા છે અને તેઓ સમગ્રલોકને સ્પર્શ કરીને રહેલાં છે.

२०. केवलिसमुग्घायस्स समय परूवणं-

प. कइसमइए णं भंते ! केवलिसमुग्घाए पण्णत्ते ?

उ. गोयमा ! अट्ठसमइए पण्णत्ते, तं जहा-

१. पढमे समए दंडं करेइ,

२. बिइए समए कवाडं करेइ,

३. तइए समए मंथं करेइ,

४. चउत्थे समए लोगं पूरेइ,

५. पंचमे समए लोगं पडिसाहरइ,

६. छट्ठे समए मंथं पडिसाहरइ,

७. सत्तमे समए कवाडं पडिसाहरइ,

८. अट्ठमे समए दंडं पडिसाहरइ,

दंडं पडिसाहरित्ता तओ पच्छा सरीरत्थे भवइ ।[2]

- पण्ण. प. ३६, सु. २१७२

२०. કેવલી સમુદ્ઘાતના સમયનું પ્રરૂપણ :

પ્ર. ભંતે ! કેવલી સમુદ્ઘાત કેટલા સમયનો કહેવામાં આવ્યો છે ?

ઉ. ગૌતમ ! તે આઠ સમયનો કહેવામાં આવ્યો છે, જેમકે -

૧. પ્રથમ સમયમાં આત્મ પ્રદેશોને દંડાકારરૂપે કરે છે,

૨. દ્વિતીય સમયમાં કપાટાકારે (બારણાં) રૂપે કરે છે,

૩. તૃતીય સમયમાં મન્થાનિ (કેવલિ-સમુદ્ઘાત વખતે મંથાકાર કરવામાં આવતો જીવ-પ્રદેશ સમૂહ)નો આકાર કરે છે,

૪. ચોથા સમયમાં લોકને વ્યાપ્ત કરે છે,

૫. પાંચમાં સમયમાં લોકપૂર્ણ આત્મપ્રદેશોને સંકોચે છે,

૬. છઠ્ઠા સમયમાં મન્થાનકૃત આત્મપ્રદેશોને સંકોચે છે,

૭. સાતમા સમયમાં કપાટકૃત આત્મપ્રદેશોને સંકોચે છે,

૮. આઠમા સમયમાં દંડાકાર આત્મપ્રદેશોને સંકોચે છે અને દંડનો સંકોચ કરતાં જ પૂર્વવત્ શરીરસ્થ થઈ જાય છે.

२१. आउज्जीकरणस्स समय परूवणं-

प. कइसमइए णं भंते ! आउज्जीकरणे पण्णत्ते ?

उ. गोयमा ! असंखेज्जसमइए अंतोमुहुत्तिए आउज्जीकरणे पण्णत्ते ।[3]

- पण्ण. प. ३६, सु. २१७१

२१. આવર્જીકરણના સમયનું પ્રરૂપણ :

પ્ર. ભંતે ! આવર્જીકરણ કેટલા સમયનું કહેવામાં આવ્યું છે ?

ઉ. ગૌતમ ! આવર્જીકરણ અસંખ્યાત સમયયુક્ત અન્તર્મુહૂર્તનું કહેવામાં આવ્યું છે.

---

१. उव. सु. १३३-१४०

२. (क) ठाणं. अ. ८, सु. ६५२ (ख) सम. सम. ८, सु. ७ (ग) उव. सु. १४४

३. उव. सु. १४३

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

૨૨. केवलिसमुग्घाए जोग जुंजण परूवणं-

प. से णं भंते ! तहासमुग्घायगए किं मणजोगं जुंजइ, वइजोगं जुंजइ, कायजोगं जुंजइ ?

उ. गोयमा ! णो मणजोगं जुंजइ, णो वइजोगं जुंजइ, कायजोगं जुंजइ ।

प. कायजोगं णं भंते ! जुंजमाणे-
किं ओरालियसरीरकायजोगं जुंजइ ?
ओरालियमीसासरीरकायजोगं जुंजइ ?

किं वेउव्वियसरीरकायजोगं जुंजइ ?
वेउव्वियमीसासरीरकायजोगं जुंजइ ?
किं आहारगसरीरकायजोगं जुंजइ ?
आहारगमीसासरीरकायजोगं जुंजइ ?

किं कम्मगसरीरकायजोगं जुंजइ ?

उ. गोयमा ! ओरालियसरीरकायजोगं पि जुंजइ,

ओरालियमीसासरीरकायजोगं पि जुंजइ,

णो वेउव्वियसरीरकायजोगं जुंजइ,
णो वेउव्वियमीसासरीरकायजोगं जुंजइ,

णो आहारगसरीरकायजोगं जुंजइ,

णो आहारगमीसासरीरकायजोगं जुंजइ,

कम्मगसरीरकायजोगं पि जुंजइ,
पढमऽट्ठमेसु समएसु ओरालियसरीरकायजोगं जुंजइ,

बिइय-छट्ठ-सत्तमेसु समएसु ओरालियमीसगसरीरकायजोगं जुंजइ,

तइय-चउत्थ-पंचमेसु समएसु कम्मगसरीरकायजोगं जुंजइ ।[1]

- पण्ण. प. ३६, सु. २१७३

૨૨. કેવલી સમુદ્ઘાતમાં યોગ યોજનનું પ્રરૂપણ :

પ્ર. ભંતે ! તથારૂપથી સમુદ્ઘાત પ્રાપ્ત કેવલી શું મનોયોગનો પ્રયોગ કરે છે, વચનયોગનો પ્રયોગ કરે કે કાયયોગનો પ્રયોગ કરે છે ?

ઉ. ગૌતમ ! તે મનોયોગનો પ્રયોગ કરતો નથી, વચનયોગનો પ્રયોગ કરતો નથી પરંતુ કાયયોગનો પ્રયોગ કરે છે.

પ્ર. ભંતે ! કાયયોગનો પ્રયોગ કરતાં કેવલી -
શું ઔદારિક શરીર કાયયોગનો પ્રયોગ કરે છે ?
કે ઔદારિક મિશ્ર શરીર કાયયોગનો પ્રયોગ કરે છે ?

શું વૈક્રિય શરીર કાયયોગનો પ્રયોગ કરે છે,
કે વૈક્રિય મિશ્ર શરીર કાયયોગનો પ્રયોગ કરે છે ?
શું આહારક શરીર કાયયોગનો પ્રયોગ કરે છે ?
કે આહારક મિશ્ર શરીર કાયયોગનો પ્રયોગ કરે છે ?

શું કાર્મણશરીર કાયયોગનો પ્રયોગ કરે છે ?

ઉ. ગૌતમ ! (કાયયોગનો પ્રયોગ કરતાં કેવલી) ઔદારિક શરીર કાયયોગનો પણ પ્રયોગ કરે છે,

ઔદારિક મિશ્ર શરીર કાયયોગનો પણ પ્રયોગ કરે છે,

તે વૈક્રિય શરીર કાયયોગનો પ્રયોગ કરતો નથી,
વૈક્રિય મિશ્રશરીર કાયયોગનો પણ પ્રયોગ કરતો નથી,

આહારક શરીર કાયયોગનો પ્રયોગ પણ કરતો નથી,

આહારક મિશ્ર શરીર કાયયોગનો પણ પ્રયોગ કરતો નથી,

પરંતુ કાર્મણશરીર કાયયોગનો પ્રયોગ કરે છે.

પ્રથમ અને અષ્ટમ સમયમાં ઔદારિક શરીર કાયયોગનો પ્રયોગ કરે છે,

બીજા, છઠ્ઠા અને સાતમા સમયમાં ઔદારિક મિશ્ર શરીર કાયયોગનો પ્રયોગ કરે છે.

ત્રીજા, ચોથા અને પાંચમા સમયમાં કાર્મણ શરીર કાયયોગનો પ્રયોગ કરે છે.

---

૧. उव. सु. १४५-१४६

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

२३. केवलिसमुग्घायाणंतरं मनोयोगाइजुंजण परूवणं-

प. से णं भंते ! तहा समुग्घायगए सिज्झइ बुज्झइ मुच्चइ परिणिव्वाइ सव्वदुक्खाणमंतं करेइ ?

उ. गोयमा ! णो इणट्ठे समट्ठे,

से णं तओ पडिनियत्तइ, तओ पडिनियत्तिया तओ पच्छा मणजोगं पि जुंजइ, वइजोगं पि जुंजइ, कायजोगं पि जुंजइ ।

प. भंते ! मणजोगं जुंजमाणे-किं सच्चमणजोगं जुंजइ, मोसमणजोगं जुंजइ, सच्चामोसमणजोगं जुंजइ, असच्चामोसमणजोगं जुंजइ ?

उ. गोयमा ! सच्चमणजोगं जुंजइ, णो मोसमणजोगं जुंजइ, णो सच्चामोसमणजोगं जुंजइ, असच्चामोसमणजोगं पि जुंजइ ।

प. भंते ! वयजोगं जुंजमाणे-किं सच्चवइजोगं जुंजइ, मोसवइजोगं जुंजइ, सच्चामोसवइजोगं जुंजइ, असच्चामोसवइजोगं जुंजइ ?

उ. गोयमा ! सच्चवइजोगं जुंजइ, णो मोसवइजोगं जुंजइ, णो सच्चामोसवइजोगं जुंजइ, असच्चामोसवइजोगं पि जुंजइ ।

कायजोगं जुंजमाणे-आगच्छेज्ज वा, गच्छेज्ज वा, चिट्ठेज्ज वा, णिसीएज्ज वा, तुयट्टेज्ज वा, उल्लंघेज्ज वा, पल्लंघेज्ज वा, पाडिहारियं पीढ-फलग-सेज्जा-संथारगं पच्चप्पिणेज्जा ।[1]

- पण्ण. प. ३६, सु. २१७४

२४. केवलिसमुग्घायाणंतरं मोक्खगमण परूवणं-

प. से णं भंते ! तहासजोगी सिज्झइ **-जाव-** सव्व-दुक्खाणमंतं करेइ ?

उ. गोयमा ! णो इणट्ठे समट्ठे ।

से णं पुव्वामेव सण्णिस्स पंचेंदियस्स पज्जत्तयस्स जहण्णजोगिस्स हेट्ठा असंखेज्जगुणपरिहीणं पढमं मणजोगं णिरूंभइ,

२३. કેવલી સમુદ્ઘાતાનંતર મનોયોગાદિના યોજનનું પ્રરૂપણ :

પ્ર. ભંતે ! તથારૂપ સમુદ્ઘાતને પ્રાપ્ત કેવલી શું સિદ્ધ, બુદ્ધ, મુક્ત અને પરિનિર્વાણને પ્રાપ્ત કરે છે અને બધા દુઃખોનો અંત કરે છે ?

ઉ. ગૌતમ ! આ અર્થ સમર્થ નથી.

પહેલાં તેઓ અવસ્થાથી પ્રતિનિવૃત્ત થાય છે અને પ્રતિનિવૃત્ત થઈ મનોયોગનો પ્રયોગ કરે છે, વચનયોગનો પણ પ્રયોગ કરે છે અને કાયયોગનો પણ પ્રયોગ કરે છે.

પ્ર. ભંતે ! મનોયોગનો પ્રયોગ કરતાં કેવલી શું સત્યમનોયોગનો પ્રયોગ કરે છે, મૃષા મનોયોગનો પ્રયોગ કરે છે, સત્યામૃષા મનોયોગનો પ્રયોગ કરે છે કે અસત્ય મૃષામનોયોગનો પ્રયોગ કરે છે ?

ઉ. ગૌતમ ! તે સત્ય મનોયોગનો પ્રયોગ કરે છે અને અસત્યામૃષા મનોયોગનો પ્રયોગ પણ કરે છે, પરંતુ મૃષામનોયોગનો અને સત્યામૃષા મનોયોગનો પ્રયોગ કરતો નથી.

પ્ર. ભંતે ! વચનયોગનો પ્રયોગ કરતાં કેવલી શું સત્યવચનયોગનો પ્રયોગ કરે છે, મૃષા વચનયોગનો પ્રયોગ કરે છે, સત્યામૃષા વચનયોગનો પ્રયોગ કરે છે કે અસત્યામૃષા વચનયોગનો પ્રયોગ કરે છે ?

ઉ. ગૌતમ ! તે સત્યવચનયોગનો પ્રયોગ કરે છે અને અસત્યામૃષા વચનયોગનો પણ પ્રયોગ કરે છે પરંતુ મૃષાવચનયોગનો અને સત્યામૃષા વચનયોગનો પ્રયોગ કરતાં નથી.

(કેવલિ સમુદ્ઘાતકર્તા કેવલી) કાયયોગનો પ્રયોગ કરતાં આવે છે, જાય છે, ઊભા રહે છે, બેસે છે, કરવટ (પળખા) બદલે છે અર્થાત્ આળોટે લાંઘે છે, છલાંગ મારે છે અને પ્રાતિહારિક (પાછા આપવા યોગ્ય) પીઠ (આસન-ચૌકી) પટ્ટો, શય્યા (સેજ, વસતિ-સ્થળ) તથા સંસ્તારક વગેરે પાછું આપે છે.

૨૪. કેવલી સમુદ્ઘાતાનંતર અને મોક્ષગમનનું પ્રરૂપણ :

પ્ર. ભંતે ! તે તથારૂપ સયોગી (કેવલિ સમુદ્ઘાત પ્રવૃત્ત કેવલી) સિદ્ધ થાય છે **-યાવત્-** સર્વદુઃખોનો અંત કરે છે ?

ઉ. ગૌતમ ! તે એવું કરવામાં સમર્થ નથી.

તે સર્વપ્રથમ જઘન્ય (મનોયોગી) સંજ્ઞી પંચેન્દ્રિય-પર્યાપ્તની નીચે અસંખ્યાત ગુણહીન મનોયોગનો પૂર્ણ નિરોધ કરે છે,

---

१. उव. सु. १४७-१५०

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

तओ अणंतरं च णं बेइंदियस्स पज्जत्तगस्स जहण्ण-जोगिस्स हेट्ठा असंखेज्जगुणपरिहीणं दोच्चं वइजोगं णिरूंभइ,

તદનન્તર (તે પછી) જઘન્ય (વચન) યોગ યુક્ત બેઈન્દ્રિય પર્યાપ્તની નીચે અસંખ્યાત ગુણહીન બીજા વચનયોગનો નિરોધ કરે છે.

तओ अणंतरं च णं सुहुमस्स पणगजीवस्स अपज्जत्तयस्स जहण्णजोगिस्स हेट्ठा असंखेज्जगुण-परिहीणं तच्चं कायजोगं णिरूंभइ।

तत्पश्चात् જઘન્ય (કાય) યોગયુક્ત સૂક્ષ્મપનક અપર્યાપ્ત જીવની નીચે અસંખ્યાત ગુણહીન તૃતીય કાયયોગનો નિરોધ કરે છે.

सेणं एएणं उवाएणं पढमं मणजोगं णिरूंभइ,

આ ઉપયોગથી તે (કેવલી) સર્વપ્રથમ મનોયોગનો નિરોધ કરે છે,

मणजोगं णिरूंभित्ता वइजोगं णिरूंभइ,

મનોયોગને અટકાવીને વચનયોગનો નિરોધ કરે છે,

वइजोगं णिरूंभित्ता कायजोगं णिरूंभइ,

વચનયોગનો નિરોધ કરીને કાયયોગનો નિરોધ કરે છે,

कायजोगं णिरूंभित्ता जोगणिरोहं करेइ,

કાયયોગનો નિરોધ કરી ને યોગનો નિરોધ કરે છે.

जोगणिरोहं करेत्ता अजोगत्तं पाउणइ,

યોગનો નિરોધ કરીને તેઓ અયોગત્વને પ્રાપ્ત કરે છે,

अजोगत्तं पाउणित्ता ईसीहस्सपंचक्खरूच्चारणद्धाए असंखेज्जसमइयं अंतोमुहुत्तियं सेलेसिं पडिवज्जइ,

અયોગત્વને પ્રાપ્ત કરી સંક્ષિપ્ત પાંચ હ્રસ્વ અક્ષરો (અ, ઈ, ઉ, ઋ, લૃ)ના ઉચ્ચારણ જેટલા કાળમાં અસંખ્યાત સમયયુક્ત અન્તર્મુહૂર્ત સુધી શૈલેશી (મેરુપર્વત જેવી) અવસ્થાને પ્રાપ્ત કરે છે.

पुव्वरइयगुणसेढीय[1] च णं कम्मं तीसे सेलेसिमद्धाए असंखेज्जाहिं गुणसेढीहिं असंखेज्जे कम्मखंधे खवयइ,

પૂર્વરચિત ગુણશ્રેણીઓ યુક્તકર્મને તે શૈલેશીકાળમાં અસંખ્યાત ગુણશ્રેણીઓ દ્વારા અસંખ્યાત કર્મસ્કંધોનો ક્ષય કરે છે.

खवइत्ता वेयणिज्जाऽऽउय-णाम-गोत्ते इच्चेए चत्तारि कम्मंसे जुगवं खवेइ,

ક્ષય કરીને વેદનીય, આયુષ્ય, નામ અને ગોત્ર-આ ચારે કર્મોનો એકી સાથે ક્ષય કરે છે.

जुगवं खवेत्ता ओरालिय-तेया-कम्मगाइं सव्वाहिं विप्पजहण्णाहिं विप्पजहइ,

આ ચારે કર્મોનો એકી સાથે ક્ષય કરીને ઔદારિક, તેજસ્ અને કાર્મણ શરીરનો પૂર્ણસ્વરૂપે સદાને માટે ત્યાગ કરે છે.

विप्पजहित्ता उजुसेढिपडिवण्णे अफुसमाणगईए एगसमएणं अविग्गहेणं उड्ढं गंता सागारोवउत्ते सिज्झइ **-जाव-** सव्वदुक्खाणमंतं करेइ।

આ શરીરત્રયનો પૂર્ણસ્વરૂપે ત્યાગ કરીને ઋજુશ્રેણીને પ્રાપ્ત કરીને એક સમયની અવિગ્રહ (મોડવળાંક વગરની) યુક્ત અસ્પૃશદ્ ગતિથી ઊર્ધ્વગમન કરીને સાકારોપયોગથી ઉપયુક્ત થઈ તેઓ સિદ્ધ થાય છે **-યાવત્-** સર્વદુઃખોનો અંત કરે છે.

ते णं तत्थ सिद्धा भवंति, असरीरा जीवघणा दंसणणाणोवउत्ता णिट्ठियट्ठा णीरया णिरेयणा वितिमिरा विसुद्धा सासयमणागतद्धं कालं चिट्ठंति।

તે ત્યાં સિદ્ધ થાય છે અને અશરીરી, સઘન આત્મ પ્રદેશોયુક્ત, દર્શન જ્ઞાનોપયોગયુક્ત નિષ્ઠિતાર્થ (કૃતકત્ય) નીરજ (કર્મરજરહિત), નિષ્કમ્પ, અજ્ઞાનરૂપી અંધકારરહિત અને વિશુદ્ધ થઈ શાશ્વત અનાગત અનંતકાળ સુધી સ્થિત રહે છે.

---

૧. ગુણશ્રેણીની રચનાના રૂપ આ પ્રમાણે કહેવા જોઈએ :

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

प. से केणट्ठेणं भंते ! एवं वुच्चइ-

"ते णं तत्थ सिद्धा भवंति असरीरा जीवघणा दंसणणाणोवउत्ता णिट्ठियट्ठा णीरया णिरेयणा वितिमिरा विसुद्धा सासयमणागयद्धं कालं चिट्ठंति ?"

उ. गोयमा ! से जहाणामए बीयाणं अग्गिदड्ढाणं पुणरवि अंकुरूप्पत्ती न हवइ एवमेव सिद्धाण वि कम्मबीएसु दड्ढेसु पुणरवि जम्मुप्पत्ती न हवइ ।

से तेणट्ठेणं गोयमा ! एवं वुच्चइ-

"ते णं तत्थ सिद्धा भवंति असरीरा जीवघणा दंसण णाणोउवत्ता निट्ठियट्ठा णीरया वितिमिरा विसुद्धा सासयमणागयद्धं कालं चिट्ठंति त्ति ।"

णित्थिण्णसव्वदुक्खा, जाइ-जरा-मरण-बंधण-विमुक्का ।

सासयमव्वाबाहं चिट्ठंति सुही सुहं पत्ता ॥[1]

- पण्ण. प. ३६, सु. २१७५-२१७६

પ્ર. ભંતે ! કયા કારણથી એમ કહેવાય છે કે -

"તે સિદ્ધો ત્યાં અશરીરી સઘન આત્મપ્રદેશયુક્ત, કૃતાર્થ, દર્શનજ્ઞાનોપયુક્ત, નીરજ, નિષ્કમ્પ, વિતિમિર અને વિશુદ્ધ થઈ શાશ્વત અનાગત અનંતકાળ સુધી સ્થિર રહે છે ?"

ઉ. ગૌતમ ! જેવી રીતે અગ્નિમાં બળેલા બીજો દ્વારા ફરી અંકુરની ઉત્પત્તિ થતી નથી, તેવી જ રીતે સિદ્ધોના પણ કર્મબીજ બળી જવાથી પુનઃજન્મની ઉત્પત્તિ થતી નથી.

આ કારણથી ગૌતમ ! એમ કહેવામાં આવે છે કે -

"તે સિદ્ધો ત્યાં અશરીરી સઘન આત્મપ્રદેશયુક્ત, કૃતાર્થ, દર્શન જ્ઞાનોપયોગ યુક્ત, નીરજ, નિષ્કમ્પ, વિતિમિર અને વિશુદ્ધ થઈને શાશ્વત અનાગત કાળસુધી સ્થિત રહે છે."

સિદ્ધ ભગવાન્ બધાં દુઃખોથી પાર થઈ ચૂક્યા છે, તે જરા, મૃત્યુ અને બંધનથી વિમુક્ત થઈ ચૂક્યા છે અને શાશ્વત અવ્યાબાધ સુખને પ્રાપ્ત કરી સદૈવ સુખી રહે છે.

१. उव. सु. १५१-१५५

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

૪૪. ચરમાચરમ અધ્યયન

જૈન આગમોમાં જીવાદિ દ્રવ્યોની વિવિધ પ્રકારે પ્રરૂપણા કરવામાં આવી છે. એનાથી એ દ્રવ્યોની વિવિધ વિશેષતાઓ પ્રગટ થાય છે. પ્રસ્તુત અધ્યયનમાં ચરમ અને અચરમની દૃષ્ટિએ નિરૂપણ છે. ચરમનો અર્થ છે અંતિમ અને અચરમનો અર્થ છે જે અંતિમ ન હોય. જીવ અને અજીવ દ્રવ્ય જે અવસ્થા-વિશેષ અથવા ભાવ-વિશેષને પુનઃપ્રાપ્ત કરશે નહિ તે અવસ્થા અને ભાવ-વિશેષની અપેક્ષાએ તેઓ ચરમ અને જેને પુનઃપ્રાપ્ત કરશે એની અપેક્ષાએ અચરમ કહેવાય છે.

ષડ્દ્રવ્યોમાંથી જીવ અને પુદ્ગલમાં જ ચરમ અને અચરમની દૃષ્ટિએ વિચાર કરવામાં આવ્યો છે, શેષ ચાર દ્રવ્યો-ધર્મ, અધર્મ, આકાશ અને કાળમાં ચરમ અને અચરમની દૃષ્ટિએ આગમમાં કોઈ વિચાર થયેલો નથી.

જીવ સામાન્ય અને ૨૪ દંડકોમાં ચરમાચરમત્વનું નિરૂપણ ૧૧ દ્વારો વડે કરવામાં આવ્યું છે. તે ૧૧ દ્વાર છે- ૧. ગતિ, ૨. સ્થિતિ, ૩. ભવ, ૪. ભાષા, ૫. આનપાન, ૬. આહાર, ૭. ભાવ, ૮. વર્ણ, ૯. ગંધ, ૧૦. રસ અને ૧૧. સ્પર્શ દ્વાર. જીવ સામાન્યનો વિચાર માત્ર ગતિ દ્વાર જ કરવામાં આવ્યો છે અને એ દૃષ્ટિએ જીવ કદાચ ચરમ છે અને કદાચ અચરમ છે પરંતુ અન્ય દ્વારોની દૃષ્ટિએ વિચાર કરવામાં આવે તો પણ એને કદાચ ચરમ અને કદાચ અચરમ કહી શકાય છે. ચોવીસ દંડકોમાંથી નૈરયિક વગેરે એક-એક જીવ પણ વૈમાનિક પર્યંત આ અગિયાર દ્વારોની અપેક્ષાએ કદાચ ચરમ અને કદાચ અચરમ કહેવામાં આવ્યું છે. ઘણાં બધા જીવોની વિવક્ષા (તાત્પર્ય)થી કહેવામાં આવી છે કે તેઓ ચરમ પણ છે અને અચરમ પણ છે આ કથન ચોવીસેય દંડકોમાં જીવોના અગિયાર દ્વારોની સમાન છે. ભાષાદ્વાર એકેન્દ્રિયનાં પાંચ દંડકોને લાગુ પડતું નથી, કારણ કે તેમનામાં ભાષા હોતી નથી. આ ચરમ અને અચરમનું નિરૂપણ અનેકાંતવાદને પુષ્ટ કરે છે. દૃષ્ટિભેદ દ્વારા જ એક જીવને ચરમ અને અચરમ કહી શકાય છે. આ કથન આ વિભિન્ન દ્વારોમાં વિદ્યમાન જીવના આ ભવ અને પરભવની અપેક્ષાએ કે સંસારથી મુક્ત થવા વગેરેની અપેક્ષાએ કરવામાં આવ્યું છે. આ આપેક્ષિક કથન 'સિય' શબ્દથી કરવામાં આવ્યું છે, જેનાથી આગળ જતાં સ્યાદ્વાદ સ્પૃષ્ટ થયેલો છે.

એકત્વ અને બહુત્વની વિવક્ષા વડે જીવના ચોવીસ દંડકો અને સિદ્ધોનો વ્યાખ્યાપ્રજ્ઞપ્તિ સૂત્રને અનુસાર ૧૪ દ્વારો વડે પણ આ અધ્યયનમાં ચરમાચરમત્વની દૃષ્ટિએ વિચાર થયેલો છે. આ ૧૪ દ્વાર છે - ૧ જીવ, ૨. આહારક, ૩. ભવસિદ્ધિક, ૪. સંજ્ઞી, ૫. લેશ્યા, ૬. દૃષ્ટિ, ૭. સંયત, ૮. કષાય, ૯. જ્ઞાન, ૧૦. યોગ, ૧૧. ઉપયોગ, ૧૨. વેદ, ૧૩. શરીર અને ૧૪. પર્યાપ્તક દ્વાર. જીવ જીવ-ભાવની અપેક્ષાએ અચરમ છે, કારણ કે એનો જીવ-ભાવ ક્યારેય નષ્ટ થતો નથી, પરંતુ નૈરયિક જીવ નૈરયિકભાવની અપેક્ષાએ કદાચ ચરમ અને કદાચ અચરમ છે, કારણ કે નૈરયિક ભાવ પુનઃપ્રાપ્ત થવાની અપેક્ષાએ તે ચરમ તથા પુનઃપ્રાપ્ત નહીં થવાની અપેક્ષાએ અચરમ છે. આ જ પ્રકારે વૈમાનિક પર્યંત અન્ય દંડકોના એક-એક જીવ પણ કદાચ ચરમ અને કદાચ અચરમ હોય છે. ઘણાં બધાં નૈરયિક વગેરે જીવ સમગ્ર દંડકોમાં જીવ-ભાવની અપેક્ષાએ ચરમ અને અચરમ બન્ને કહેવામાં આવ્યા છે. સિદ્ધ જીવ પણ જીવ-સામાન્યને અનુરૂપ અચરમ હોય છે. આહાર કરનાર આહારક જીવ એકની અપેક્ષાવડે સ્યાત્ (કદાચ) ચરમ અને સ્યાત્ (કદાચ) અચરમ હોય છે તથા બહુત્વની અપેક્ષાથી ચરમ અને અચરમ બન્ને હોય છે. અનાહારક અને સિદ્ધ જીવ અચરમ હોય છે, ચરમ નહીં. નૈરયિક વગેરે દંડકોમાં એકવચન અને બહુવચનની અપેક્ષાએ અનાહારક જીવ આહારક જીવની જેમ ચરમ અને અચરમ હોય છે. આ જીવો વિગ્રહગતિના સમયે અનાહારક હોય છે, અન્યથા સદૈવ આહારક થાય છે. ભવસિદ્ધિક જીવ ચરમ હોય છે તથા અભવસિદ્ધિક જીવ અચરમ હોય છે. નોભવસિદ્ધિક, નોઅભવસિદ્ધિક જીવ અને સિદ્ધ અભવસિદ્ધિકને અનુરૂપ અચરમ હોય છે. સંજ્ઞી, સલેશ્યી, મિથ્યાદૃષ્ટિ, સંયતી, સકષાયી, સયોગી,

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

સવેદક, સશરીરી અને પર્યાપ્તક - અપર્યાપ્તક જીવોનું કથન આહારક દ્વારની જેમ છે. સમ્યગ્દષ્ટિ અને સાકાર-અનાકારોપયોગી જીવોનું કથન અનાહારક જીવોને અનુરૂપ છે. નોસંજ્ઞી-નોઅસંજ્ઞી, નોસંયત-નોઅસંયત-નોસંયતા સંયત, અકષાયી, કેવલજ્ઞાની, અયોગી, અવેદક અને અશરીરી જીવ અચરમ હોય છે.

અલ્પબહુત્વની અપેક્ષાએ અચરમ જીવ અલ્પ છે તથા ચરમ જીવ એનાથી અનંતગણા છે.

અજીવ દ્રવ્યોમાંથી પુદ્ગલનું જ ચરમાચરમત્વ વર્ણિત છે. પુદ્ગલના પાંચ સંસ્થાન (આકાર) હોય છે - ૧. પરિમંડળ, ૨. વૃત્ત, ૩. ત્રિકોણ, ૪. ચતુષ્કોણ અને ૫. આયત. આ વિભાજન ઉપલક્ષણો વડે છે. પંચકોણ, ષટ્કોણ વગેરે પણ ચતુષ્કોણમાં સ્વીકૃત થઈ જશે. આ વિભિન્ન સંસ્થાન જ્યારે સંખ્યાત પ્રદેશી હોય છે તો સંખ્યાત પ્રદેશોમાં નિમગ્ન (અવગાઢ) હોય છે, જ્યારે અસંખ્યાત પ્રદેશી અને અનંત પ્રદેશી હોય છે તો કદાચ સંખ્યાત પ્રદેશોમાં નિમગ્ન હોય છે તથા કદાચ અસંખ્યાત પ્રદેશોમાં નિમગ્ન હોય છે પરંતુ અનંત પ્રદેશોમાં નિમગ્ન હોતા નથી. આ બધા સંસ્થાન નિયમથી એકની અપેક્ષાએ અચરમ, બહુવચનની અપેક્ષાએ ચરમ તથા ચરમાન્ત પ્રદેશ અને અચરમાન્ત પ્રદેશ છે એમનું દ્રવ્યની અપેક્ષાએ, પ્રદેશોની અપેક્ષાએ અને દ્રવ્ય પ્રદેશોની અપેક્ષાએ અલ્પબહુત્વ પણ પ્રસ્તુત અધ્યયનમાં નિર્દિષ્ટ થયેલું છે.

પરમાણુ પુદ્ગલના ચરમાચરમત્વના પ્રસંગમાં દ્રવ્ય, ક્ષેત્ર, કાળ અને ભાવથી વિચાર કરવામાં આવે તો દ્રવ્યાદેશથી પરમાણુ પુદ્ગલ ચરમ નહીં અચરમ છે, ક્ષેત્રાદેશ, કાલાદેશ અને ભાવાદેશથી તે કદાચ ચરમ છે અને કદાચ અચરમ છે.

પ્રજ્ઞાપના સૂત્રના દસમા પદને અનુસાર અહીંયા પરમાણુ પુદ્ગલ અને વિભિન્ન સ્કંધોના ચરમાચરમત્વનું પણ નિરૂપણ કરવામાં આવ્યું છે. ગૌતમ સ્વામીએ ભગવાન મહાવીરને પરમાણુ પુદ્ગલથી સંબંધિત ૨૬ ભંગો વડે પ્રશ્ન કરેલા છે, જેનો પ્રત્યુત્તર ભગવાન મહાવીરે સંક્ષેપમાં આપતાં કહ્યું છે કે આ છવ્વીસમાંથી પરમાણુમાં માત્ર તૃતીયભંગ 'અવકતવ્ય' મળી આવે છે. શેષ ચરમ, અચરમ વગેરે ૨૫ ભંગોનો નિષેધ છે. આ જ પ્રકારે દ્વિપ્રદેશિક સ્કંધ, ત્રિપ્રદેશિક સ્કંધ, ચતુષ્પ્રદેશિક સ્કંધ, પંચપ્રદેશિક સ્કંધ, ષટ્પ્રદેશિક સ્કંધ, સપ્તપ્રદેશિક સ્કંધ, અષ્ટપ્રદેશિક સ્કંધ તથા સંખ્યાત પ્રદેશી, અસંખ્યાત પ્રદેશી અને અનંત પ્રદેશી સ્કંધોમાં ૨૬ ભંગોમાંથી મળી આવતા ભંગોનું નિરૂપણ કરવામાં આવ્યું છે.

આઠ પૃથ્વીઓ અને લોકાલોકના ચરમાચરમત્વનું પણ આ અધ્યયનમાં પ્રતિપાદન છે. આઠ પ્રકારની પૃથ્વીઓમાં સાત તો નરકની પૃથ્વીઓ છે તથા આઠમી ઈષત્પ્રાગ્ભારા પૃથ્વી છે. આ બધી પૃથ્વીઓ એકવચનની અપેક્ષાએ અચરમ અને બહુવચનની અપેક્ષાએ ચરમ, ચરમાન્ત પ્રદેશોયુક્ત અને અચરમાન્ત પ્રદેશોયુક્ત છે. લોક અને અલોકને માટે પણ આ જ કથન છે.

કાયસ્થિતિની દષ્ટિએ ચરમ જીવ ચરમ અવસ્થામાં અનાદિ સપર્યવસિત કાળ સુધી રહે છે તથા અચરમજીવ અચરમ અવસ્થામાં અનાદિ અપર્યવસિત અને સાદિ અપર્યવસિત કાળ સુધી રહે છે.

આ પ્રકારે આ અધ્યયન ચરમાચરમત્વના વિશેષ નિરૂપણ વડે સંપન્ન છે.

• • •

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

४४. चरिमाचरिमऽज्झयणं

सुत्तं -

(जीवाणं चरिमाचरिमत्तं)

१. **चरिमाचरिमलक्खणं-**

गाहा-जो जं पाविहिइ पुणो, भावं सो तेण अचरिमो होइ।
अच्चंतवियोगो जस्स, जेण भावेण सो चरिमो ॥

-विया. स. १८, उ. १, सु. १०३

२. **एगत्त-पुहत्त विवक्खया जीव-चउवीसदंडएसु गइआइ एक्कारस्सदारेहिं चरिमा-चरिमत्त परूवणं -**

१. गई २. ठिई, ३. भवे य, ४. भासा, ५. आणापाणु चरिमे य बोधव्वे।
६. आहार, ७. भाव-चरिमे, ८. वण्ण, ९. रसे, १०. गंध, ११. फासे य ॥

- पण्ण. प. १०, सु. ८२९, गा. १

(१) गई दारं-

प. **दं. १.** (क) जीवेणं भंते ! गइ चरिमेणं किं चरिमे, अचिरमे ?

उ. गोयमा ! सिय चरिमे, सिय अचरिमे।

प. **दं. १.** (ख) नेरइए णं भंते ! गइचरिमेणं किं चरिमे, अचिरमे ?

उ. गोयमा ! सिय चरिमे, सिय अचरिमे।

दं. २-२४. ***एवं निरंतरं -जाव- वेमाणिए।***

प. **दं. १.** (ग) नेरइया णं भंते ! गइचरिमेणं किं चरिमा, अचरिमा ?

उ. गोयमा ! चरिमा वि, अचरिमा वि।

दं. २-२४. ***एवं निरंतरं -जाव- वेमाणिया।***

(२) ठिई दारं-

प. **दं. १.** णेरइए णं भंते ! ठिई चरिमेणं किं चरिमे, अचरिमे ?

उ. गोयमा ! सिय चरिमे, सिय अचरिमे।

दं. २-२४. ***एवं निरंतरं -जाव- वेमाणिए।***

प. **दं. १.** णेरइया णं भंते ! ठिई चरिमेणं किं चरिमा, अचरिमा ?

૪૪. ચરમાચરમ-અધ્યયન

સૂત્ર :

(જીવોનું ચરમાચરમત્વ)

૧. **ચરમાચરમનું લક્ષણ :**

ગાથાર્થ : જે જીવ જે ભાવને પુનઃ પ્રાપ્ત કરશે, એ તે ભાવની અપેક્ષાએ અચરમ થાય છે, જે જીવનો જે ભાવ સાથે સર્વથા વિયોગ થાય છે, એ તે ભાવની અપેક્ષાએ ચરમ થાય છે.

૨. **એકત્વ બહુત્વના તાત્પર્યથી જીવ-ચોવીસ દંડકોમાં ગતિ વગેરેનું અગિયાર દ્વારો વડે ચરમાચરમત્વનું પ્રરૂપણ :**

૧. ગતિ, ૨. સ્થિતિ, ૩. ભવ, ૪. ભાષા, ૫. આનપાન (શ્વાસોશ્વાસ),
૬. આહાર, ૭. ભાવચરમ, ૮. વર્ણ, ૯. રસ, ૧૦. ગંધ અને ૧૧. સ્પર્શ. (આ અગિયાર દ્વારોની અપેક્ષાએ ચરમ-અચરમની પ્રરૂપણા કરવી જોઈએ.)

(૧) ગતિ દ્વાર :

પ્ર. **દં. ૧.** (ક) ભંતે ! જીવ (ગતિચરમની અપેક્ષાએ) ચરમ છે કે અચરમ છે ?

ઉ. ગૌતમ ! ક્યારેક ચરમ છે અને ક્યારેક અચરમ છે.

પ્ર. **દં. ૧.** (ખ) ભંતે ! (એક) નૈરયિક (ગતિચરમની અપેક્ષાએ) ચરમ છે કે અચરમ છે ?

ઉ. ગૌતમ ! ક્યારેક ચરમ છે અને ક્યારેક અચરમ છે.

દં.૨-૨૪. ***આ જ પ્રકારે નિરંતર વૈમાનિક દેવ પર્યંત સમજવું જોઈએ.***

પ્ર. **દં.૧.** (ગ) ભંતે ! (અનેક) નૈરયિક (ગતિચરમની અપેક્ષાએ) ચરમ છે કે અચરમ છે ?

ઉ. ગૌતમ ! તેઓ ચરમ પણ છે અને અચરમ પણ છે.

દં.૨-૨૪. ***આ જ પ્રકારે નિરંતર (અનેક) વૈમાનિક દેવો પર્યંત કહેવું જોઈએ.***

(૨) સ્થિતિ દ્વાર :

પ્ર. **દં.૧.** ભંતે ! (એક) નૈરયિક સ્થિતિ ચરમની અપેક્ષાએ ચરમ છે કે અચરમ છે ?

ઉ. ગૌતમ ! તે ક્યારેક ચરમ છે અને ક્યારેક અચરમ છે.

દં.૨-૨૪. ***આ જ પ્રકારે નિરંતર વૈમાનિક દેવ પર્યંત સમજવું જોઈએ.***

પ્ર. **દં.૧.** ભંતે ! (અનેક) નૈરયિક સ્થિતિ ચરમની અપેક્ષાએ ચરમ છે કે અચરમ છે ?

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

उ. गोयमा ! चरिमा वि, अचरिमा वि ।

दं. २-२४. ***एवं निरंतरं -जाव- वेमाणिया ।***

(३) भव दारं -

प. **दं. १.** नेरइए णं भंते ! भवचरिमेणं किं चरिमे, अचरिमे ?

उ. गोयमा ! सिय चरिमे, सिय अचरिमे ।

दं. २-२४. ***एवं निरंतरं -जाव- वेमाणिए ।***

प. **दं. १.** नेरइया णं भंते ! भवचरिमेणं किं चरिमा, अचरिमा ?

उ. गोयमा ! चरिमा वि, अचरिमा वि ।

दं. २-२४. ***एवं निरंतरं -जाव- वेमाणिया ।***

(४) भासा दारं-

प. **दं. १.** नेरइए णं भंते ! भासाचरिमेणं किं चरिमे, अचरिमे ?

उ. गोयमा ! सिय चरिमे, सिय अचरिमे ।

दं. २-११, १७-२४. ***एवं (एगिंदियवज्जं) निरंतरं -जाव- वेमाणिए ।***

प. **दं. १.** नेरइया णं भंते ! भासाचरिमेणं किं चरिमा, अचरिमा ?

उ. गोयमा ! चरिमा वि, अचरिमा वि ।

दं. २-११, १७-२४. ***एवं एगिंदियवज्जा निरंतरं -जाव- वेमाणिया ।***

(५) आणापाणु दारं-

प. **दं. १.** नेरइए णं भंते ! आणापाणुचरिमेणं किं चरिमे, अचरिमे ?

उ. गोयमा ! सिय चरिमे, सिय अचरिमे ।

दं. २-२४. ***एवं निरंतरं -जाव- वेमाणिए ।***

प. **दं. १.** नेरइया णं भंते ! आणापाणुचरिमेणं किं चरिमा, अचरिमा ?

उ. गोयमा ! चरिमा वि, अचरिमा वि ।

दं. २-२४. ***एवं निरंतरं -जाव- वेमाणिया ।***

ઉ. ગૌતમ ! તેઓ ચરમ પણ છે અને અચરમ પણ છે.

દં.૨-૨૪. ***આ જ પ્રકારે નિરંતર વૈમાનિક દેવો પર્યંત સમજવું જોઈએ.***

(૩) ભવ દ્વાર :

પ્ર. **દં.૧.** ભંતે ! (એક) નૈરયિક ભવચરમની અપેક્ષાએ ચરમ છે કે અચરમ છે ?

ઉ. ગૌતમ ! તે ક્યારેક ચરમ છે અને ક્યારેક અચરમ છે.

દં.૨-૨૪. ***આ જ પ્રકારે નિરંતર (એક) વૈમાનિક પર્યંત સમજવું જોઈએ.***

પ્ર. **દં.૧.** ભંતે ! (અનેક) નૈરયિક ભવચરમની અપેક્ષાએ ચરમ છે કે અચરમ છે ?

ઉ. ગૌતમ ! તેઓ ચરમ પણ છે અને અચરમ પણ છે.

દં. ૨-૨૪. ***આ જ પ્રકારે નિરંતર વૈમાનિકો પર્યંત સમજવું જોઈએ.***

(૪) ભાષા દ્વાર :

પ્ર. **દં.૧.** ભંતે ! (એક) નૈરયિક ભાષાચરમની અપેક્ષાએ ચરમ છે કે અચરમ છે ?

ઉ. ગૌતમ ! તેઓ ક્યારેક ચરમ છે અને ક્યારેક અચરમ છે.

દં.૨-૧૧, ૧૭-૨૪. ***આ જ પ્રકારે નિરંતર (એકેન્દ્રિય દંડકો સિવાય) વૈમાનિક પર્યંત સમજવું જોઈએ.***

પ્ર. **દં.૧.** ભંતે ! (અનેક) નૈરયિક ભાષા ચરમની અપેક્ષાએ ચરમ છે કે અચરમ છે ?

ઉ. ગૌતમ ! તેઓ ચરમ પણ છે અને અચરમ પણ છે.

દં. ૨-૧૧, ૧૭-૨૪. ***એકેન્દ્રિય દંડકો સિવાય આ જ પ્રમાણે નિરંતર વૈમાનિકો પર્યંત સમજવું જોઈએ.***

(૫) આનપાન દ્વાર :

પ્ર. **દં.૧.** ભંતે ! (એક) નૈરયિક આનપાન (શ્વાસોશ્વાસ) ચરમની અપેક્ષાએ ચરમ છે કે અચરમ છે ?

ઉ. ગૌતમ ! તે ક્યારેક ચરમ છે અને ક્યારેક અચરમ છે.

દં.૨-૨૪. ***આ જ પ્રકારે નિરંતર (એક) વૈમાનિક પર્યંત સમજવું જોઈએ.***

પ્ર. **દં.૧.** ભંતે ! (અનેક) નૈરયિક આનપાન ચરમની અપેક્ષાએ ચરમ છે કે અચરમ છે ?

ઉ. ગૌતમ ! તેઓ ચરમ પણ છે અને અચરમ પણ છે.

દં.૨-૨૪. ***આ જ પ્રકારે નિરંતર વૈમાનિક પર્યંત સમજવું જોઈએ.***

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

(૬) आहार दारं-

પ. **दं. १.** नेरइए णं भंते ! आहारचरिमेणं किं चरिमे, अचरिमे ?

उ. गोयमा ! सिय चरिमे, सिय अचरिमे ।

दं. २-२४. ***एवं निरंतरं -जाव- वेमाणिए ।***

પ. **दं. १.** नेरइया णं भंते ! आहारचरिमेणं किं चरिमा, अचरिमा ?

उ. गोयमा ! चरिमा वि, अचरिमा वि ।

द. २-२४. ***एवं निरंतरं -जाव- वेमाणिया ।***

(૭) भाव दारं-

પ. **दं. १.** नेरइए णं भंते ! भावचरिमेणं किं चरिमे, अचरिमे ?

उ. गोयमा ! सिय चरिमे, सिय अचरिमे ।

दं. २-२४. ***एवं निरंतरं -जाव- वेमाणिए ।***

પ. **दं. १.** नेरइया णं भंते ! भावचरिमेणं किं चरिमा, अचरिमा ?

उ. गोयमा ! चरिमा वि, अचरिमा वि ।

दं. २-२४. ***एवं निरंतरं -जाव- वेमाणिया ।***

(૮) वण्ण दारं-

પ. **दं. १.** नेरइए णं भंते ! वण्णचरिमेणं किं चरिमे, अचरिमे ?

उ. गोयमा ! सिय चरिमे, सिय अचरिमे ।

दं. २-२४. ***एवं निरंतरं -जाव- वेमाणिए ।***

પ. **दं. १.** नेरइया णं भंते ! वण्णचरिमेणं किं चरिमा, अचरिमा ?

उ. गोयमा ! चरिमा वि, अचरिमा वि ।

दं. २-२४. ***एवं निरंतरं -जाव- वेमाणिया ।***

(૯) गंध दारं-

પ. **दं. १.** नेरइए णं भंते ! गंधचरिमेणं किं चरिमे, अचरिमे ?

(૬) આહાર દ્વાર :

પ્ર. **દં.૧.** ભંતે (અનેક) નૈરયિક આહાર ચરમની અપેક્ષાએ ચરમ છે કે અચરમ છે ?

ઉ. ગૌતમ ! તે ક્યારેક ચરમ છે અને ક્યારેક અચરમ છે.

દં.૨-૨૪. ***આ જ પ્રકારે નિરંતર (એક) વૈમાનિક પર્યંત સમજવું જોઈએ.***

પ્ર. **દં.૧.** ભંતે (અનેક) નૈરયિક આહાર ચરમની અપેક્ષાએ ચરમ છે કે અચરમ છે ?

ઉ. ગૌતમ ! તેઓ ચરમ પણ છે અને અચરમ પણ છે.

દં.૨-૨૪. ***આ જ પ્રકારે નિરંતર વૈમાનિક દેવો પર્યંત સમજવું જોઈએ.***

(૭) ભાવ દ્વાર :

પ્ર. **દં.૧.** ભંતે ! (એક) નૈરયિક ભાવચરમની અપેક્ષાએ ચરમ છે કે અચરમ છે ?

ઉ. ગૌતમ ! તે ક્યારેક ચરમ છે અને ક્યારેક અચરમ છે.

દં.૨-૨૪. ***આ જ પ્રકારે નિરંતર (એક) વૈમાનિક પર્યંત સમજવું જોઈએ.***

પ્ર. **દં.૧.** ભંતે ! (અનેક) નૈરયિક ભાવચરમની અપેક્ષાએ ચરમ છે કે અચરમ છે ?

ઉ. ગૌતમ ! તેઓ ચરમ પણ છે અને અચરમ પણ છે.

દં.૨-૨૪. ***આ જ પ્રકારે નિરંતર વૈમાનિકો પર્યંત સમજવું જોઈએ.***

(૮) વર્ણ દ્વાર :

પ્ર. **દં.૧.** ભંતે ! (એક) નૈરયિક વર્ણચરમની અપેક્ષાએ ચરમ છે કે અચરમ છે ?

ઉ. ગૌતમ ! તેઓ ક્યારેક ચરમ છે અને ક્યારેક અચરમ છે.

દં.૨-૨૪. ***આ જ પ્રકારે નિરંતર (એક) વૈમાનિક પર્યંત સમજવું જોઈએ.***

પ્ર. **દં.૧.** ભંતે ! (અનેક) નૈરયિક વર્ણચરમની અપેક્ષાએ ચરમ છે કે અચરમ છે ?

ઉ. ગૌતમ ! તેઓ ચરમ પણ છે અને અચરમ પણ છે.

દં.૨-૨૪. ***આ જ પ્રકારે નિરંતર વૈમાનિક પર્યંત સમજવું જોઈએ.***

(૯) ગંધ દ્વાર :

પ્ર. **દં.૧.** ભંતે ! (એક) નૈરયિક ગંધ ચરમની અપેક્ષાએ ચરમ છે કે અચરમ છે ?

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

उ. गोयमा ! सिय चरिमे, सिय अचरिमे ।

दं. २-२४. ***एवं निरंतरं -जाव- वेमाणिए ।***

ઉ. ગૌતમ ! તે ક્યારેક ચરમ છે અને ક્યારેક અચરમ છે.

દં.૨-૨૪. ***આ જ પ્રકારે નિરંતર (એક) વૈમાનિક પર્યંત સમજવું જોઈએ.***

प. **दं. १.** नेरइया णं भंते ! गंधचरिमेणं किं चरिमा, अचरिमा ?

उ. गोयमा ! चरिमा वि, अचरिमा वि ।

दं. २-२४. ***एवं निरंतरं -जाव- वेमाणिया ।***

પ્ર. **દં.૧.** ભંતે ! (અનેક) નૈરયિક ગંધચરમની અપેક્ષાએ ચરમ છે કે અચરમ છે ?

ઉ. ગૌતમ ! તેઓ ચરમ પણ છે અને અચરમ પણ છે.

દં.૨-૨૪. ***આ જ પ્રકારે નિરંતર વૈમાનિકો પર્યંત સમજવું જોઈએ.***

(१०) रसदारं-

(૧૦) રસ દ્વાર :

प. **दं. १.** नेरइए णं भंते ! रसचरिमेणं किं चरिमे, अचरिमे ?

उ. गोयमा ! सिय चरिमे, सिय अचरिमे ।

दं. २-२४. ***एवं निरंतरं -जाव- वेमाणिए ।***

પ્ર. **દં.૧.** ભંતે ! (એક) નૈરયિક રસ ચરમની અપેક્ષાએ ચરમ છે કે અચરમ છે ?

ઉ. ગૌતમ ! તે ક્યારેક ચરમ છે અને ક્યારેક અચરમ છે.

દં.૨-૨૪. ***આ જ પ્રકારે નિરંતર (એક) વૈમાનિક પર્યંત સમજવું જોઈએ.***

प. **दं. १.** नेरइया णं भंते ! रसचरिमेणं किं चरिमा, अचरिमा ?

उ. गोयमा ! चरिमा वि, अचरिमा वि ।

दं. २-२४. ***एवं निरंतरं -जाव- वेमाणिया ।***

પ્ર. **દં.૧.** ભંતે ! (અનેક) નૈરયિક રસ ચરમની અપેક્ષાએ ચરમ છે કે અચરમ છે ?

ઉ. ગૌતમ ! તેઓ ચરમ પણ છે અને અચરમ પણ છે.

દં.૨-૨૪. ***આ જ પ્રકારે નિરંતર વૈમાનિકો પર્યંત સમજવું જોઈએ.***

(११) फास दारं-

(૧૧) સ્પર્શ દ્વાર :

प. **दं. १.** नेरइए णं भंते ! फासचरिमेणं किं चरिमे, अचरिमे ?

उ. गोयमा ! सिय चरिमे, सिय अचरिमे ।

दं. २-२४. ***एवं निरंतरं -जाव- वेमाणिए ।***

પ્ર. **દં.૧.** ભંતે ! (એક) નૈરયિક સ્પર્શ ચરમની અપેક્ષાએ ચરમ છે કે અચરમ છે ?

ઉ. ગૌતમ ! તે ક્યારેક ચરમ છે અને ક્યારેક અચરમ છે.

દં.૨-૨૪. ***આ જ પ્રકારે નિરંતર (એક) વૈમાનિક પર્યંત સમજવું જોઈએ.***

प. **दं. १.** नेरइया णं भंते ! फासचरिमेणं किं चरिमा, अचरिमा ?

उ. गोयमा ! चरिमा वि, अचरिमा वि ।

दं. २-२४. ***एवं निरंतरं -जाव- वेमाणिया ।***[1]

-पण्ण . प. १०, सु. ८०७-८२९

પ્ર. **દં.૧.** ભંતે ! (અનેક) નૈરયિક ચરમ સ્પર્શની અપેક્ષાએ ચરમ છે કે અચરમ છે ?

ઉ. ગૌતમ ! તેઓ ચરમ પણ છે અને અચરમ પણ છે.

દં.૨-૨૪. ***આ જ પ્રકારે નિરંતર વૈમાનિકો પર્યંત સમજવું જોઈએ.***

३. एगत्त-पुहत्त विवक्खया जीव-चउवीसदंडएसु सिद्धेसु य जीवाइ चोद्दसदारेहिं चरिमाचरिमत्त परूवणं-

૩. એકત્વ બહુત્વની વિવક્ષાથી જીવ-ચોવીસ દંડકો અને સિદ્ધોમાં જીવાદિ ચૌદ દ્વારો વડે ચરમાચરમત્વનું પ્રરૂપણ :

(१) जीव दारं-

(૧) જીવ દ્વાર :

प. जीवे णं भंते ! जीवभावेणं किं चरिमे, अचरिमे ?

પ્ર. ભંતે ! જીવ, જીવભાવ (જીવત્વ)ની અપેક્ષાએ ચરમ છે કે અચરમ છે ?

१. विया. स. ८, उ. ३, सु. ८

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

उ. गोयमा ! नो चरिमे, अचरिमे ।

ઉ. ગૌતમ ! ચરમ નથી, અચરમ છે.

प. **दं. १.** नेरइए णं भंते ! नेरइयभावेणं किं चरिमे, अचरिमे ?

પ્ર. **દં.૧.** ભંતે ! નૈરયિક જીવ નૈરયિક ભાવની અપેક્ષાએ ચરમ છે કે અચરમ છે ?

उ. गोयमा ! सिय चरिमे, सिय अचरिमे ।

ઉ. ગૌતમ ! કદાચ તે ચરમ છે અને કદાચ અચરમ છે.

दं. २-२४. ***एवं -जाव- वेमाणिए ।***

દં.૨-૨૪. આ જ પ્રકારે વૈમાનિક પર્યંત સમજવું જોઈએ.

सिद्धे जहा जीवे ।

સિદ્ધનું કથન જીવને સમાન સમજવું જોઈએ.

प. जीवाणं भंते ! जीवभावेणं किं चरिमा, अचरिमा ?

પ્ર. ભંતે ! (અનેક) જીવ જીવભાવની અપેક્ષાએ ચરમ છે કે અચરમ છે ?

उ. गोयमा ! नो चरिमा, अचरिमा ।

ઉ. ગૌતમ ! તેઓ ચરમ નથી, અચરમ છે.

दं. १. नेरइया नेरइयभावेणं चरिमा वि, अचरिमा वि ।

દં.૧. નૈરયિક જીવ નૈરયિક ભાવથી ચરમ પણ છે અને અચરમ પણ છે.

दं. २-२४. ***एवं -जाव- वेमाणिया ।***

દં.૨-૨૪. આ જ પ્રકારે વૈમાનિકો પર્યંત સમજવું જોઈએ

सिद्धा जहा जीवा ।

સિદ્ધોનું કથન જીવોને અનુરૂપ છે.

(२) आहारग दारं-

(૨) આહારક દ્વાર :

आहारए सव्वत्थ एगत्तेणं सिय चरिमे, सिय अचरिमे ।

આહારક જીવ સર્વત્ર એકવચનની અપેક્ષાએ કદાચ ચરમ છે અને કદાચ અચરમ છે.

पुहत्तेणं चरिमा वि, अचरिमा वि ।

બહુવચનની અપેક્ષાએ ચરમ પણ છે અને અચરમ પણ છે.

अणाहारओ जीवो सिद्धो य एगत्तेण वि पुहत्तेण वि नो चरिमा, अचरिमा ।

અનાહારક જીવ અને સિદ્ધ એક વચન અને બહુવચનની અપેક્ષાએ ચરમ નથી પરંતુ અચરમ છે

सेस ठाणेसु एगत्त-पुहत्तेण जहा आहारओ ।

શેષ (નૈરયિક આદિ) સ્થાનોમાં એક વચન અને બહુવચનની અપેક્ષાએ અનાહારક જીવ આહારક જીવના અનુરૂપ છે.

(३) भवसिद्धीय दारं-

(૩) ભવસિદ્ધિક દ્વાર :

भवसिद्धीओ जीवपदे एगत्त-पुहत्तेणं चरिमे, नो अचरिमे ।

ભવસિદ્ધિક જીવ જીવપદમાં એકવચન અને બહુવચનની અપેક્ષાએ ચરમ છે, અચરમ નથી.

सेस ठाणेसु जहा आहारओ ।

શેષ સ્થાનોમાં ભવસિદ્ધિક જીવ આહારકને અનુરૂપ છે.

अभवसिद्धीओ सव्वत्थ एगत्त-पुहत्तेणं नो चरिमे, अचरिमे ।

અભવસિદ્ધિક જીવ સર્વત્ર એકવચન અને બહુવચનની અપેક્ષાએ ચરમ નથી, અચરમ છે.

नोभवसिद्धीय-नोअभवसिद्धीय जीवा सिद्धा य एगत्तपुहत्तेणं जहा अभवसिद्धीओ ।

નોભવસિદ્ધિક-નો અભવસિદ્ધિક જીવ અને સિદ્ધ એકવચન અને બહુવચનની અપેક્ષાએ અભવસિદ્ધિકને અનુરૂપ છે.

(४) सण्णी दारं-

(૪) સંજ્ઞી દ્વાર :

सण्णी जहा आहारओ ।

સંજ્ઞી જીવ આહારક જીવને અનુરૂપ છે.

एवं असण्णी वि ।

આ જ પ્રકારે અસંજ્ઞી પણ (આહારકને અનુરૂપ છે.)

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

नो सन्नी-नो असन्नी जीवपदे सिद्धपदे य अचरिमो, मणुस्सपदे चरिमो एगत्तपुहत्तेणं ।

નો સંજ્ઞી - નો અસંજ્ઞી જીવપદ અને સિદ્ધપદમાં અચરમ છે, મનુષ્યપદમાં એકવચન અને બહુવચનની અપેક્ષાએ ચરમ છે.

(૫) सलेस्सा दारं-

सलेस्सा जाव सुक्कलेस्सो जहा आहारओ ।

नवरं-जस्स जा अत्थि ।

अलेस्सो जहा नो सण्णी-नो असण्णी ।

(૫) લેશ્યા દ્વાર :

સલેશ્યી -યાવત્- શુક્લલેશ્યીનું કથન આહારક જીવને અનુરૂપ છે.

વિશેષ - જેને જે લેશ્યા હોય એ જ કહેવી જોઈએ.

અલેશ્યી જીવ નો સંજ્ઞી - નોઅસંજ્ઞીને અનુરૂપ છે.

(૬) दिट्ठी दारं-

सम्मद्दिट्ठी जहा अणाहारओ ।

मिच्छादिट्ठी जहा आहारओ ।

सम्मामिच्छद्दिट्ठी एगिंदिय-विगलिंदियवज्जं सिय चरिमे, सिय अचरिमे ।

पुहत्तेणं चरिमा वि, अचरिमा वि ।

(૬) દૃષ્ટિ દ્વાર :

સમ્યગ્દૃષ્ટિ અનાહારક જીવને અનુરૂપ છે.

મિથ્યાદૃષ્ટિ આહારક જીવને અનુરૂપ છે.

સમ્યગ્મિથ્યાદૃષ્ટિ એકેન્દ્રિય અને વિકલેન્દ્રિય સિવાય (એક વચન)થી કદાચ ચરમ અને કદાચ અચરમ છે.

બહુવચનથી તેઓ ચરમ પણ છે અને અચરમ પણ છે.

(૭) संजयदारं-

संजओ जीवो मणुस्सो य जहा आहारओ ।

असंजओ वि तहेव ।

संजयासंजओ वि तहेव ।

णवरं-जस्स जं अत्थि ।

नोसंजय-नोअसंजय-नोसंजयासंजओ जहा नोभवसिद्धीय-नो अभवसिद्धीओ ।

(૭) સંયત દ્વાર :

સંયતજીવ અને મનુષ્ય આહારક જીવને અનુરૂપ છે.

અસંયત પણ આ જ પ્રકારે છે.

સંયતાસંયત પણ આ જ પ્રકારે છે.

વિશેષ - જેનો જે ભાવ હોય એ જ સમજવો જોઈએ.

નોસંયત - નોઅસંયત - નોસંયતાસંયતનું કથન નોભવસિદ્ધિક-નોઅભવસિદ્ધિકને અનુરૂપ સમજવો જોઈએ.

(૮) कसाय दारं-

सकसायी -जाव- लोभकसायी सव्वट्ठाणेसु जहा आहारओ ।

अकसायी जीवपए सिद्धे य नो चरिमो, अचरिमो ।

मणुस्सपदे सिय चरिमो, सिय अचरिमो ।

(૮) કષાય દ્વાર :

સકષાયીથી લોભકષાયી પર્યંતના સમગ્ર સ્થાન આહારક જીવને અનુરૂપ છે.

અકષાયી જીવપદ અને સિદ્ધપદમાં ચરમ નથી, અચરમ છે.

મનુષ્યપદમાં ક્યારેક ચરમ છે અને ક્યારેક અચરમ છે.

(૯) णाण दारं-

णाणी जहा सम्मद्दिट्ठी सव्वत्थ ।

आभिणिबोहियनाणी -जाव- मणपज्जवनाणी जहा आहारओ ।

णवरं-जस्स जं अत्थि ।

(૯) જ્ઞાન દ્વાર :

જ્ઞાની સર્વત્ર સમ્યગ્દૃષ્ટિ જીવને અનુરૂપ છે.

આભિનિબોધિક જ્ઞાનીથી મનઃપર્યવજ્ઞાની પર્યંત આહારક જીવને અનુરૂપ છે.

વિશેષ - જેને જે જ્ઞાન હોય તે જ કહેવું જોઈએ.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

केवलनाणी जहा नो सण्णी-नो असण्णी।

અણાણી -जाव- विभंगनाणी जहा आहारओ।

(૧૦) जोग दारं-

सजोगी -जाव- कायजोगी जहा आहारओ।

णवरं-जस्स जो जोगो अत्थि।

अजोगी जहा नो सण्णी-नो असण्णी।

(૧૧) उवओग दारं-

सागारोवउत्तो अणागारोवउत्तो य जहा अणाहारओ।

(૧૨) वेय दारं-

सवेदओ -जाव- नपुंसगवेदओ जहा आहारओ।

अवेदओ जहा अकसायी।

(૧૩) सरीर दारं-

ससरीरी -जाव- कम्मगसरीरी जहा आहारओ।

णवरं-जस्स जं अत्थि।

असरीरी जहा नो भवसिद्धीय-नो अभवसिद्धीओ।

(૧૪) पज्जत्त दारं-

पंचहिं पज्जत्तीहिं पंचहिं अपज्जत्तीहिं जहा आहारओ।

सव्वत्थ एगत्तपुहत्तेणं दंडगा भाणियव्वा।

-विया. स. ૧૮, उ. ૧, सु. ૬૪-૧૦૨

૪. चरिमाचरिमाणं अंतर परूवणं-

चरिमाचरिम जीवेसु णत्थि अंतरं।

- जीवा. पडि. ૯, सु. ૨૩૬

૫. चरिमाचरिमाणं अप्पबहुत्तं-

प. एएसि णं भंते ! जीवाणं चरिमाणं अचरिमाण य कयरे कयरेहिंतो अप्पा वा -जाव- विसेसाहिया वा ?

उ. गोयमा ! ૧. सव्वत्थोवा जीवा अचरिमा,

૨. चरिमा अणंतगुणा।[1]

- पण्ण. प. ૩, सु. ૨૭૪

કેવલજ્ઞાનીનું કથન નોસંજ્ઞી-નોઅસંજ્ઞીને અનુરૂપ છે.

અજ્ઞાનીથી વિભંગજ્ઞાની પર્યંતનું કથન આહારકને સમાન છે.

(૧૦) યોગ દ્વાર :

સયોગીથી કાયયોગી પર્યંતનું કથન આહારકને અનુરૂપ છે.

વિશેષ - જેને જે યોગ હોય એ સમજવો જોઈએ.

અયોગીનું કથન નોસંજ્ઞી - નોઅસંજ્ઞીને અનુરૂપ છે.

(૧૧) ઉપયોગ દ્વાર :

સાકારોપયોગી અને અનાકારોપયોગીનું કથન અનાહારકને અનુરૂપ છે.

(૧૨) વેદ દ્વાર :

સવેદકથી નપુંસકવેદક પર્યંતનું કથન આહારકને અનુરૂપ છે.

અવેદક અકષાયીને અનુરૂપ છે.

(૧૩) શરીર દ્વાર :

સશરીરીથી કાર્મણશરીર પર્યંતનું કથન આહારકને સમાન છે.

વિશેષ - જેને જે શરીર હોય એ સમજવું જોઈએ.

અશરીરીનું કથન નોભવસિદ્ધિક-નોઅભવસિદ્ધિકને અનુરૂપ છે.

(૧૪) પર્યાપ્તક દ્વાર :

પાંચ પર્યાપ્તિયોથી પર્યાપ્તક અને પાંચ અપર્યાપ્તિઓથી અપર્યાપ્તકનું કથન આહારકને અનુરૂપ છે.

એકવચન અને બહુવચનની અપેક્ષાએ સર્વત્ર દંડકોનું કથન સમજવું જોઈએ.

૪. ચરમ અને અચરમોનાં અંતરનું પ્રરૂપણ :

ચરમ અને અચરમ જીવોમાં અંતર નથી.

૫. ચરમાચરમોનું અલ્પબહુત્વ :

પ્ર. ભંતે ! આ ચરમ અને અચરમ જીવોમાંથી કોણ કોનાથી અલ્પ -यावत्- વિશેષાધિક છે ?

ઉ. ગૌતમ ! ૧. અચરમ જીવ સૌથી ઓછા છે,

૨. (એનાથી) ચરમજીવ અનંતગણા છે.

---

૧. जीवा. पडि. ૯, सु. ૨૩૬

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

अजीवाणं चरिमाचरिमत्तं

६. **परिमंडलाइ संठाणाणं चरिमाचरिमत्त परूवणं-**

प. परिमंडले णं भंते ! संठाणे संखेज्जपएसिए संखेज्जपएसोगाढे किं-

चरिमे, अचरिमे,

चरिमाइं, अचरिमाइं,

चरिमंतपएसा, अचरिमंतपएसा ?

उ. गोयमा ! परिमंडले णं संठाणे संखेज्जपएसिए संखेज्जपएसोगाढे,

नो चरिमे, नो अचरिमे,

नो चरिमाइं, नो अचरिमाइं,

नो चरिमंतपएसा, नो अचरिमंतपएसा,

नियमा अचरिमं च, चरिमाणि य, चरिमंतपएसा य, अचरिमंतपएसा य,

एवं -जाव- आयए ।

प. परिमंडले णं भंते ! संठाणे असंखेज्जपएसिए संखेज्जपएसोगाढे किं-

चरिमे, अचरिमे,

चरिमाइं, अचरिमाइं,

चरिमंतपएसा, अचरिमंतपएसा ?

उ. गोयमा ! ***परिमंडले णं संठाणे असंखेज्जपएसिए संखेज्जपएसोगाढे नो चरिमे, नो अचरिमे, एवं जहा संखेज्जपएसिए ।***

एवं -जाव- आयए ।

प. परिमंडले णं भंते ! संठाणे अणंतपएसिए संखेज्जपएसोगाढे किं -

चरिमे **-जाव-** अचरिमंतपएसा ?

उ. गोयमा ! ***परिमंडले णं संठाणे अणंतपएसिए संखेज्जपएसोगाढे जहा संखेज्जपएसिए,***

एवं -जाव- आयए ।

अणंतपएसिए असंखेज्जपएसोगाढे जहा संखेज्जपएसोगाढे ।

एवं -जाव- आयए ।

- पण्ण. प. १०, सु. ७९७-८०१

અજીવોનું ચરમાચરમત્વ

૬. **પરિમંડળાદિ સંસ્થાનોના ચરમાચરમત્વનું પ્રરૂપણ :**

પ્ર. ભંતે ! સંખ્યાત પ્રદેશી અને સંખ્યાત પ્રદેશાવગાઢ પરિમંડળ સંસ્થાન શું -

(એકવચન વડે) ચરમ છે કે અચરમ છે,

(બહુવચન વડે) ચરમ છે કે અચરમ છે,

ચરમાન્ત પ્રદેશ છે કે અચરમાન્ત પ્રદેશ છે ?

ઉ. ગૌતમ ! સંખ્યાત પ્રદેશી અને સંખ્યાત પ્રદેશાવગાઢ પરિમંડળ સંસ્થાન,

(એકવચન વડે) ચરમ નથી અને અચરમ પણ નથી,

(બહુવચન વડે) ચરમ નથી અને અચરમ પણ નથી,

ચરમાન્ત પ્રદેશ નથી અને અચરમાન્ત પ્રદેશ પણ નથી,

નિયમ પ્રમાણે એક અચરમ, બહુ ચરમ, ચરમાન્ત પ્રદેશ અને અચરમાન્ત પ્રદેશ છે.

આ જ પ્રકારે આયત સંસ્થાન પર્યંત સમજવું જોઈએ.

પ્ર. ભંતે ! અસંખ્યાત પ્રદેશી અને સંખ્યાત પ્રદેશાવગાઢ પરિમંડળ શું -

(એકવચન વડે) ચરમ છે કે અચરમ છે,

(બહુવચન વડે) ચરમ છે કે અચરમ છે,

ચરમાન્ત પ્રદેશ છે કે અચરમાન્ત પ્રદેશ છે ?

ઉ. ગૌતમ ! ***અસંખ્યાત પ્રદેશી અને સંખ્યાત પ્રદેશાવગાઢ પરિમંડળ સંસ્થાનને માટે સંખ્યાત પ્રદેશી સ્કંધને અનુરૂપ ચરમ નથી, અચરમ નથી વગેરે સમજવું જોઈએ.***

આ જ પ્રકારે આયત સંસ્થાન પર્યંત સમજવું જોઈએ.

પ્ર. ભંતે ! અનંત પ્રદેશી અને સંખ્યાત પ્રદેશોમાં અવગાઢ પરિમંડળ સંસ્થાન શું -

ચરમ છે **-યાવત્-** અચરમાન્ત પ્રદેશ છે ?

ઉ. ગૌતમ ! ***અનંત પ્રદેશી અને સંખ્યાત પ્રદેશાવગાઢ પરિમંડળ સંસ્થાનને માટે સંખ્યાત પ્રદેશીને અનુરૂપ સમજવું જોઈએ.***

આ જ પ્રકારે આયત સંસ્થાન પર્યંત સમજવું જોઈએ.

અનંત પ્રદેશી અસંખ્યાત પ્રદેશાવગાઢ (પરિમંડળ સંસ્થાનનું) કથન સંખ્યાત પ્રદેશાવગાઢને અનુરૂપ સમજવું જોઈએ.

આ જ પ્રકારે આયત સંસ્થાન પર્યંત સમજવું જોઈએ.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

७. **परिमंडलाइसंठाणाणं दव्वट्ठयाइ पडुच्च चरिमाचरिमत्तस्स अप्पबहुत्तं-**

प. परिमंडलस्स णं भंते ! संठाणस्स संखेज्जपएसियस्स संखेज्जपएसोगाढस्स, अचरिमस्स य, चरिमाण य, चरिमंतपएसाण य, अचरिमंतपएसाण य दव्वट्ठयाए, पएसट्ठयाए, दव्वट्ठपएसट्ठयाए कयरे कयरेहिंतो अप्पा वा **-जाव-** विसेसाहिया वा ?

उ. गोयमा ! ***दव्वट्ठयाए-***

१. सव्वत्थोवे परिमंडलस्स संठाणस्स संखेज्ज-पएसियस्स संखेज्जपएसोगाढस्स दव्वट्ठयाए एगे अचरिमे,

२. चरिमाइं संखेज्जगुणाइं,

३. अचरिमं चरिमाणि य दो वि विसेसाहियाइं।

पएसट्ठयाए-

१. सव्वत्थोवा परिमंडलस्स संठाणस्स संखेज्जपए-सियस्स संखेज्जपएसोगाढस्स चरिमंतपएसा,

२. अचरिमंतपएसा संखेज्जगुणा,

३. चरिमंतपएसा य अचरिमंतपएसा य दो वि विसेसाहिया।

दव्वट्ठपएसट्ठयाए-

१. सव्वत्थोवे परिमंडलस्स संठाणस्स संखेज्जपए-सियस्स संखेज्जपएसोगाढस्स दव्वट्ठयाए एगे अचरिमे,

२. चरिमाइं संखेज्जगुणाइं,

३. अचरिमं च चरिमाणि य दो विसेसाहियाइं,

४. चरिमंतपएसा संखेज्जगुणा,

५. अचरिमंतपएसा संखेज्जगुणा,

६. चरिमंतपएसा य, अचरिमंतपएसा य दो वि विसेसाहिया,

७. **પરિમંડળાદિ સંસ્થાનોના દ્રવ્યાદિની અપેક્ષાએ ચરમાચરમત્વનું અલ્પ બહુત્વ :**

પ્ર. ભંતે ! સંખ્યાત પ્રદેશી અને સંખ્યાત પ્રદેશાવગાઢ પરિમંડળ સંસ્થાનના (એકવચન વડે) અચરમ, (બહુવચન વડે) ચરમ, ચરમાન્ત પ્રદેશ અને અચરમાન્ત પ્રદેશમાંથી દ્રવ્યની અપેક્ષાએ, પ્રદેશોની અપેક્ષાએ તથા દ્રવ્ય અને પ્રદેશોની અપેક્ષાએ કોણ કોનાથી અલ્પ **-यावत्-** વિશેષાધિક છે ?

ઉ. ગૌતમ ! ***દ્રવ્યની અપેક્ષા :***

૧. સંખ્યાત પ્રદેશી અને સંખ્યાત પ્રદેશાવગાઢ પરિમંડળ સંસ્થાનના (એકવચન યુક્ત) અચરમ સૌથી ઓછા છે,

૨. (એના કરતાં) (બહુવચન યુક્ત) ચરમ સંખ્યાત-ગણા છે,

૩. (એના કરતાં) (એકવચન યુક્ત) અચરમ અને (બહુવચન યુક્ત) ચરમ તેઓ બન્ને વિશેષાધિક છે.

પ્રદેશોની અપેક્ષા :

૧. સંખ્યાત પ્રદેશી અને સંખ્યાત પ્રદેશાવગાઢ પરિમંડળ સંસ્થાનના ચરમાન્ત પ્રદેશ સૌથી ઓછા છે,

૨. (એના કરતાં) અચરમાન્ત પ્રદેશ સંખ્યાત-ગણા છે,

૩. (એના કરતાં) ચરમાન્ત પ્રદેશ અને અચરમાન્ત પ્રદેશ આ બન્ને વિશેષાધિક છે.

દ્રવ્ય અને પ્રદેશોની અપેક્ષા :

૧. સંખ્યાત પ્રદેશી અને સંખ્યાત પ્રદેશાવગાઢ પરિમંડળ સંસ્થાનના એકવચનયુક્ત અચરમ સૌથી ઓછા છે,

૨. (એના કરતાં) (બહુવચન યુક્ત) ચરમ સંખ્યાત-ગણા છે.

૩. (એના કરતાં) (એકવચન યુક્ત) અચરમ અને (બહુવચન યુક્ત) ચરમ આ બન્ને વિશેષાધિક છે.

૪. (એના કરતાં) ચરમાન્ત પ્રદેશ સંખ્યાતગણા છે,

૫. (એના કરતાં) અચરમાન્ત પ્રદેશ સંખ્યાત-ગણા છે,

૬. (એના કરતાં) ચરમાન્ત પ્રદેશ અને અચરમાન્ત પ્રદેશ આ બન્ને વિશેષાધિક છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

एवं वट्ट-तंस-चउरंस-आयएसु वि जोएअव्वं ।

प. परिमंडलस्स णं भंते ! संठाणस्स असंखेज्जपएसियस्स-संखेज्जपएसोगाढस्स,

अचरिमस्स य, चरिमाण य,

चरिमंतपएसाण य, अचरिमंतपएसाण य,

दव्वट्ठयाए, पएसट्ठयाए, दव्वट्ठपएसट्ठयाए कयरे कयरेहिंतो अप्पा वा **-जाव-** विसेसाहिया वा ?

उ. गोयमा ! ***दव्वट्ठयाए-***

१. सव्वत्थोवे परिमंडलस्स संठाणस्स असंखेज्ज-पएसियस्स संखेज्जपएसोगाढस्स दव्वट्ठयाए एगे अचरिमे ।

२. चरिमाइं संखेज्जगुणाइं,

३. अचरिमं च चरिमाणि य दो वि विसेसाहियाइं।

पएसट्ठयाए-

१. सव्वत्थोवा परिमंडलस्स संठाणस्स असंखेज्ज-पएसियस्स संखेज्जपएसोगाढस्स चरिमंत-पएसा,

२. अचरिमंतपएसा संखेज्जगुणा,

३. चरिमंतपएसा य अचरिमंतपएसा य दो वि विसेसाहिया ।

दव्वट्ठपएसट्ठयाए-

१. सव्वत्थोवे परिमंडलस्स संठाणस्स असंखेज्ज-पएसियस्स संखेज्जपएसोगाढस्स दव्वट्ठयाए एगे अचरिमे,

२. चरिमाइं संखेज्जगुणाइं,

३. अचरिमं च चरिमाणि य दो वि विसेसाहियाइं,

४. चरिमंतपएसा संखेज्जगुणा,

५. अचरिमंतपएसा संखेज्जगुणा,

६. चरिमंतपएसा य, अचरिमंतपएसा य दो वि विसेसाहिया,

આ જ પ્રકારે વૃત્ત, ત્र्यंस, चतुरंस અને आयत संस्थानने माटे पण समજવું જોઈએ.

પ્ર. ભંતે ! અસંખ્યાત પ્રદેશી અને સંખ્યાત પ્રદેશાવગાઢ પરિમંડળ સંસ્થાનના -

(એકવચન યુક્ત) અચરમ, (બહુવચન યુક્ત) ચરમ,

ચરમાન્ત પ્રદેશો અને અચરમાન્ત પ્રદેશોમાંથી,

દ્રવ્યની અપેક્ષાએ, પ્રદેશોની અપેક્ષાએ તથા દ્રવ્ય અને પ્રદેશોની અપેક્ષાએ કોણ કોનાથી અલ્પ **-यावत्-** વિશેષાધિક છે ?

ઉ. ગૌતમ ! ***દ્રવ્યની અપેક્ષા -***

૧. અસંખ્યાત પ્રદેશી અને સંખ્યાત પ્રદેશાવગાઢ પરિમંડળ સંસ્થાનના (એકવચન યુક્ત) અચરમ સૌથી ઓછા (અલ્પ) છે,

૨. (એના કરતાં) (બહુવચન યુક્ત) ચરમ સંખ્યાત-ગણા છે,

૩. (એના કરતાં) (એકવચન યુક્ત) અચરમ અને (બહુવચન યુક્ત) ચરમ આ બન્ને વિશેષાધિક છે.

પ્રદેશોની અપેક્ષા -

૧. અસંખ્યાત પ્રદેશી અને સંખ્યાત પ્રદેશાવગાઢ પરિમંડળ સંસ્થાનના ચરમાન્ત પ્રદેશ સૌથી ઓછા છે,

૨. (એના કરતાં) અચરમાન્ત પ્રદેશ સંખ્યાત-ગણા છે,

૩. (એના કરતાં) ચરમાન્ત પ્રદેશ અને અચરમાન્ત પ્રદેશ આ બન્ને વિશેષાધિક છે.

દ્રવ્ય અને પ્રદેશોની અપેક્ષા :

૧. અસંખ્યાત પ્રદેશી અને સંખ્યાત પ્રદેશાવગાઢ પરિમંડળ સંસ્થાનના (એકવચન યુક્ત) અચરમ સૌથી ઓછા છે,

૨. (એના કરતાં) (બહુવચન યુક્ત) ચરમ સંખ્યાત-ગણા છે,

૩. (એના કરતાં) (એકવચન યુક્ત) અચરમ અને (બહુવચન યુક્ત) ચરમ આ બન્ને વિશેષાધિક છે,

૪. (એના કરતાં) ચરમાન્ત પ્રદેશ સંખ્યાતગણા છે,

૫. (એના કરતાં) અચરમાન્ત પ્રદેશ સંખ્યાત-ગણા છે,

૬. (એના કરતાં) ચરમાન્ત પ્રદેશ અને અચરમાન્ત પ્રદેશ આ બન્ને વિશેષાધિક છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

एवं वट्ट-तंस-चउरंस-आयएसु वि जोएअव्वं ।

प. परिमंडलस्स णं भंते ! संठाणस्स असंखेज्जपएसियस्स असंखेज्जपएसोगाढस्स,

अचरिमस्स य, चरिमाण य,

चरिमंतपएसाण य, अचरिमंतपएसाण य,

दव्वट्ठयाए, पएसट्ठयाए, दव्वट्ठपएसट्ठयाए कयरे कयरेहिंतो अप्पा वा **-जाव-** विसेसाहिया वा ?

उ. गोयमा ! ***दव्वट्ठयाए-***

१. सव्वत्थोवे परिमंडलस्स संठाणस्स असंखेज्ज-पएसियस्स असंखेज्जपएसोगाढस्स दव्वट्ठयाए एगे अचरिमे,

२. चरिमाइं असंखेज्जगुणाइं,

३. अचरिमं च चरिमाणि य दो वि विसेसाहियाइं।

पएसट्ठयाए-

१. सव्वत्थोवा परिमंडलस्स संठाणस्स असंखेज्ज-पएसियस्स असंखेज्जपएसोगाढस्स चरिमंत-पएसा,

२. अचरिमंतपएसा असंखेज्जगुणा,

३. चरिमंतपएसा य, अचरिमंतपएसा य दो वि विसेसाहिया ।

दव्वट्ठपएसट्ठयाए-

१. सव्वत्थोवे परिमंडलस्स संठाणस्स असंखेज्ज-पएसियस्स असंखेज्जपएसोगाढस्स दव्वट्ठयाए एगे अचरिमे,

२. चरिमाइं असंखेज्जगुणाइं,

३. अचरिमं च चरिमाणि य दो वि विसेसाहियाइं।

पएसट्ठयाए

१. पएसट्ठयाए चरिमंतपएसा असंखेज्जगुणा,

આ જ પ્રકારે વૃત્ત, ત્र्यंस, चतुरंस અને आयत संस्थानने माटे समજવું જોઈએ.

પ્ર. ભંતે ! અસંખ્યાત પ્રદેશી અને અસંખ્યાત પ્રદેશાવગાઢ પરિમંડળ સંસ્થાનના -

(એકવચન યુક્ત) અચરમ અને (બહુવચન યુક્ત) ચરમ,

ચરમાન્ત પ્રદેશ અને અચરમાન્ત પ્રદેશમાંથી,

દ્રવ્યની અપેક્ષા, પ્રદેશોની અપેક્ષા તથા દ્રવ્ય અને પ્રદેશોની અપેક્ષાએ કોણ કોનાથી અલ્પ **-यावत्-** વિશેષાધિક છે ?

ઉ. ગૌતમ ! ***દ્રવ્યની અપેક્ષા -***

૧. અસંખ્યાત પ્રદેશી અને અસંખ્યાત પ્રદેશાવગાઢ પરિમંડળ સંસ્થાનના (એકવચન યુક્ત) અચરમ સૌથી અલ્પ છે,

૨. (એના કરતાં) (બહુવચન યુક્ત) ચરમ અસંખ્યાતગણા છે,

૩. (એના કરતાં) (એકવચન યુક્ત) અચરમ અને (બહુવચન યુક્ત) ચરમ આ બન્ને વિશેષાધિક છે.

પ્રદેશોની અપેક્ષા :

૧. અસંખ્યાત પ્રદેશી અને અસંખ્યાત પ્રદેશાવગાઢ પરિમંડળ - સંસ્થાનના ચરમાન્ત પ્રદેશ સૌથી અલ્પ છે,

૨. (એના કરતાં) અચરમાન્ત પ્રદેશ અસંખ્યાત-ગણા છે,

૩. (એના કરતાં) ચરમાન્ત પ્રદેશ અને અચરમાન્ત પ્રદેશ આ બન્ને વિશેષાધિક છે.

દ્રવ્ય અને પ્રદેશોની અપેક્ષા -

૧. અસંખ્યાત પ્રદેશી અને અસંખ્યાત પ્રદેશાવગાઢ પરિમંડળ - સંસ્થાનના (એકવચન યુક્ત) અચરમ દ્રવ્યની અપેક્ષાએ સૌથી અલ્પ છે.

૨. (એના કરતાં) (બહુવચન યુક્ત) ચરમ અસંખ્યાત ગણા છે.

૩. (એના કરતાં) (એકવચન યુક્ત) અચરમ અને (બહુવચન યુક્ત) ચરમ આ બન્ને વિશેષાધિક છે.

પ્રદેશોની અપેક્ષા -

૧. ચરમાન્ત પ્રદેશ અસંખ્યાતગણા છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

૨. अचरिमंतपएसा असंखेज्जगुणा,

૩. चरिमंतपएसा य, अचरिमंतपएसा य दो वि विसेसाहिया,

एवं वट्ट-तंस-चउरंस-आयएसु वि जोएअव्वं ।

૨. (એના કરતાં) અચરમાન્ત પ્રદેશ અસંખ્યાતગણા છે.

૩. (એના કરતાં) ચરમાન્ત પ્રદેશ અને અચરમાન્ત પ્રદેશ આ બન્ને વિશેષાધિક છે.

આ જ પ્રકારે વૃત્ત, ત્र્યંસ, ચતુરંસ અને આયત સંસ્થાનને માટે સમજવું જોઈએ.

प. परिमंडलस्स णं भंते ! संठाणस्स अणंतपएसियस्स संखेज्जपएसोगाढस्स,

अचरिमस्स य, चरिमाण य,

चरिमंतपएसाण य, अचरिमंतपएसाण य,

दव्वट्ठयाए, पएसट्ठयाए, दव्वट्ठपएसट्ठयाए कयरे कयरेहिंतो अप्पा वा **-जाव-** विसेसाहिया वा ?

उ. गोयमा ! ***जहा संखेज्जपएसियस्स संखेज्जपएसोगाढस्स परिमंडलस्स वत्तव्वया तहा भाणियव्वं ।***

णवरं-संकमे अणंतगुणा,

एवं -जाव- आयए ।

प्र. ભંતે ! અનંતપ્રદેશી અને અસંખ્યાત પ્રદેશાવગાઢ પરિમંડળ સંસ્થાનના,

(એકવચન યુક્ત) અચરમ અને (બહુવચન યુક્ત) ચરમ,

ચરમાન્ત પ્રદેશ અને અચરમાન્ત પ્રદેશમાંથી,

દ્રવ્યની અપેક્ષા, પ્રદેશોની અપેક્ષા તથા દ્રવ્ય અને પ્રદેશોની અપેક્ષાએ કોણ કોનાથી અલ્પ **-યાવત્-** વિશેષાધિક છે ?

ઉ. ગૌતમ ! ***જેવી રીતે સંખ્યાત પ્રદેશી અને સંખ્યાત પ્રદેશાવગાઢ પરિમંડળ સંસ્થાનનો (અચરમાદિના અલ્પબહુત્વના) માટે કહ્યું એજ (અનંતપ્રદેશી અને સંખ્યાત પ્રદેશાવગાઢનું અલ્પબહુત્વ) સમજવું જોઈએ.***

વિશેષ - સંક્રમ (સંચાર)માં અનંતગણું સમજવું જોઈએ.

આ જ પ્રકારે આયત સંસ્થાન પર્યંત સમજવું જોઈએ.

प. परिमंडलस्स णं भंते ! संठाणस्स अणंतपएसियस्स असंखेज्जपएसोगाढस्स,

अचरिमस्स य, चरिमाण य,

चरिमंतपएसाण य, अचरिमंतपएसाण य,

दव्वट्ठयाए पएसट्ठयाए, दव्वट्ठपएसट्ठयाए कयरे कयरेहिंतो अप्पा वा **-जाव-** विसेसाहिया वा ?

उ. गोयमा ! ***जहा असंखेज्जपएसियस्स असंखेज्जपएसोगाढस्स, परिमंडलस्स वत्तव्वया तहा भाणियव्वं ।***

णवरं-संकमे अणंतुणा,

एवं -जाव- आयए ।

- पण्ण. प. १०, सु. ८०२-८०६

प्र. ભંતે ! અનંતપ્રદેશી અને અસંખ્યાત પ્રદેશાવગાઢ પરિમંડળ સંસ્થાનના,

(એકવચન યુક્ત) અચરમ અને (બહુવચન યુક્ત) ચરમ,

ચરમાન્તપ્રદેશ અને અચરમાન્ત પ્રદેશમાંથી,

દ્રવ્યની અપેક્ષા, પ્રદેશોની અપેક્ષા તથા દ્રવ્ય અને પ્રદેશોની અપેક્ષાએ કોણ કોનાથી અલ્પ **-યાવત્-** વિશેષાધિક છે ?

ઉ. ગૌતમ ! ***જેવી રીતે અસંખ્યાત પ્રદેશી અને અસંખ્યાત પ્રદેશાવગાઢ પરિમંડળ સંસ્થાનનું અલ્પબહુત્વ કહ્યું એ જ પ્રકારે (અનંત પ્રદેશી તથા અસંખ્યાત પ્રદેશાવગાઢનું અલ્પબહુત્વ) સમજવું જોઈએ.***

વિશેષ - સંક્રમ (સંચાર)માં અનંતગણું સમજવું જોઈએ.

આ જ પ્રકારે આયત સંસ્થાન પર્યંત અલ્પબહુત્વ સમજવું જોઈએ.

८. दव्वाइं पडुच्च परमाणुपोग्गलस्स चरिमाचरिमत्त परूवणं-

प. परमाणुपोग्गले णं भंते ! किं चरिमे, अचरिमे ?

૮. દ્રવ્યાદિની અપેક્ષાએ પરમાણું પુદ્ગલના ચરમાચરમત્વનું પ્રરૂપણ :

પ્ર. ભંતે ! પરમાણું પુદ્ગલ શું ચરમ છે કે અચરમ છે ?

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

उ. गोयमा ! दव्वादेसेणं नो चरिमे, अचरिमे,
खेत्तादेसेणं सिय चरिमे, सिय अचरिमे,
कालादेसेणं सिय चरिमे, सिय अचरिमे,
भावादेसेणं सिय चरिमे, सिय अचरिमे ।
- विया. स. १४, उ. ४, सु. ९

૭. ગૌતમ ! દ્રવ્યાદેશથી ચરમ નથી, અચરમ છે,
ક્ષેત્રાદેશથી કદાચ ચરમ છે અને કદાચ અચરમ છે,
કાલાદેશથી કદાચ ચરમ છે અને કદાચ અચરમ છે,
ભાવાદેશથી કદાચ ચરમ છે અને કદાચ અચરમ છે.

९. परमाणुपोग्गल खंधेसु य चरिमाचरिम परूवणं-

૯. પરમાણું પુદ્ગલ અને સ્કંધોમાં ચરમાચરમનું પ્રરૂપણ :

प. परमाणुपोग्गले णं भंते ! किं
१. चरिमे, २. अचरिमे,
३. अवत्तव्वए ?
४. चरिमाइं, ५. अचरिमाइं,
६. अवत्तव्वयाइं ?
७. उदाहु चरिमे य अचरिमे य ?
८. उदाहु चरिमे य अचरिमाइं च ?
९. उदाहु चरिमाइं च अचरिमे य ?
१०. उदाहु चरिमाइं च अचरिमाइं च ? ***पढमा चउभंगी,***
११. उदाहु चरिमे य अवत्तव्वए य ?
१२. उदाहु चरिमे य अवत्तव्वयाइं च ?
१३. उदाहु चरिमाइं च अवत्तव्वए य ?
१४. उदाहु चरिमाइं च अवत्तव्वयाइं च ? ***बिइय चउभंगी,***
१५. उदाहु अचरिमे य अवत्तव्वए य ?
१६. उदाहु अचरिमे य अवत्तव्वयाइं च ?
१७. उदाहु अचरिमाइं च अवत्तव्वए य ?
१८. उदाहु अचरिमाइं च अवत्तव्वयाइं च ? ***तइया चउभंगी,***
१९. उदाहु चरिमे य अचरिमे य अवत्तव्वए य ?
२०. उदाहु चरिमे य अचरिमे य अवत्तव्वयाइं च ?

પ્ર. ભંતે ! પરમાણું પુદ્ગલ શું (એકવચન વડે)
૧. ચરમ છે, ૨. અચરમ છે,
૩. અવક્તવ્ય છે ? (બહુવચન વડે),
૪. ચરમ છે, ૫. અચરમ છે,
૬. અવક્તવ્ય છે ?
૭. અથવા (એકવચન વડે) ચરમ અને અચરમ છે ?
૮. અથવા (એકવચન વડે) ચરમ અને (બહુવચન વડે) અચરમ છે ?,
૯. અથવા (બહુવચન વડે) ચરમ અને (એકવચન વડે) અચરમ છે ?
૧૦. અથવા (બહુવચન વડે) ચરમ અને અચરમ છે ? ***આ પ્રથમ ચતુર્ભંગી છે.***
૧૧. અથવા (એકવચન વડે) ચરમ અને અવક્તવ્ય છે ?
૧૨. અથવા (એકવચન વડે) ચરમ અને (બહુવચન વડે) અવક્તવ્ય છે ?
૧૩. અથવા (બહુવચન વડે) ચરમ અને (એકવચન વડે) અવક્તવ્ય છે ?
૧૪. અથવા (બહુવચન વડે) ચરમ અને અવક્તવ્ય છે ? ***આ દ્વિતીય ચતુર્ભંગી છે.***
૧૫. અથવા (એકવચન વડે) અચરમ અને અવક્તવ્ય છે ?
૧૬. અથવા (એકવચન વડે) અચરમ અને (બહુવચન વડે) અવક્તવ્ય છે ?
૧૭. અથવા (બહુવચન વડે) અચરમ અને (એકવચન વડે) અવક્તવ્ય છે ?
૧૮. અથવા (બહુવચન વડે) અચરમ અને અવક્તવ્ય છે ? ***આ તૃતીય ચતુર્ભંગી છે.***
૧૯. અથવા (એકવચન વડે) ચરમ, અચરમ અને અવક્તવ્ય છે ?
૨૦. અથવા (એકવચન વડે) ચરમ, અચરમ અને (બહુવચન વડે) અવક્તવ્ય છે ?

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

२१. उदाहु चरिमे य अचरिमाइं च अवत्तव्वए य ?

२१. અથવા (એકવચન વડે) ચરમ, (બહુવચન વડે) અચરમ અને (એકવચન વડે) અવકતવ્ય છે ?

२२. उदाहु चरिमे य अचरिमाइं च अवत्तव्वयाइं च ? ***चउत्था चउभंगी,***

२२. અથવા (એકવચન વડે) ચરમ અને (બહુવચન વડે) અચરમ તથા અવકતવ્ય છે ? ***આ ચોથી ચતુર્ભંગી છે.***

२३. उदाहु चरिमाइं च अचरिमे य अवत्तव्वए य ?

२३. અથવા (બહુવચન વડે) ચરમ અને (એકવચન વડે) અચરમ તથા અવકતવ્ય છે ?

२४. उदाहु चरिमाइं च अचरिमे य अवत्तव्वयाइं ?

२४. અથવા (બહુવચન વડે) ચરમ, (એકવચન વડે) અચરમ તથા (બહુવચન વડે) અવકતવ્ય છે ?

२५. उदाहु चरिमाइं च अचरिमाइं च अवत्तव्वए य ?

२५. અથવા (બહુવચન વડે) ચરમ અને અચરમ તથા (એકવચન વડે) અવકતવ્ય છે ?

२६. उदाहु चरिमाइं च अचरिमाइं च अवत्तव्वयाइं च ? ***पंचमा चउभंगी,***

२६. અથવા (બહુવચન વડે) ચરમ, અચરમ અને અવકતવ્ય છે. ***આ પાંચવી ચતુર્ભંગી છે.***

एवं एए छव्वीसं भंगा,

આ પ્રકારે આ છવ્વીસ ભંગ થયા.

उ. गोयमा ! परमाणुपोग्गले-

१. नो चरिमे २. नो अचरिमे

३. नियमा अवत्तव्वए ○

४-२६. ***सेसा २३. भंगा पडिसेहेयव्वा ।***

૩. गौतम ! परमाणु पुद्गल (उपर्युक्त छव्वीस भंगोमां)

(એકવચન વડે) ૧. ચરમ નહીં, ૨. અચરમ નહીં (પરંતુ) નિયમ પ્રમાણે ૩. અવકતવ્ય છે.

૪-૨૬. ***શેષ ત્રેવીસ ભંગોનો પણ નિષેધ કરવો જોઈએ.***

प. दुपएसिए णं भंते ! खंधे किं -

१. चरिमे **-जाव-** २६. उदाहु चरिमाइं च अचरिमाइं च अवत्तव्वयाइं ?

પ્ર. ભંતે ! દ્વિપ્રદેશિક સ્કંધ શું -

(એકવચન વડે) ૧. ચરમ છે **-યાવત્-** ૨૬. અથવા (બહુવચન વડે) ચરમ, અચરમ અને અવકતવ્ય છે ?

उ. गोयमा ! दुपएसिए खंधे-

१. सिय चरिमे ○○ २. नो अचरिमे,

३. सिय अवत्तव्वए ○○

४-२६. ***सेसा २३. भंगा पडिसेहेयव्वा ।***

૩. गौतम ! द्विप्रदेशिक स्कंध -

૧. ક્યારેક ચરમ છે, ૨. અચરમ નથી,

૩. ક્યારેક અવકતવ્ય છે.

૪-૨૬. ***શેષ ત્રેવીસ ભંગોનો પણ નિષેધ કરવો જોઈએ.***

प. तिपएसिए णं भंते ! खंधे किं-

१. चरिमे **-जाव-** २६. उदाहु चरिमाइं च अचरिमाइं च अवत्तव्वयाइं ?

પ્ર. ભંતે ! ત્રિપ્રદેશિક સ્કંધ શું -

(એકવચન વડે) ૧. ચરમ છે **-યાવત્-** ૨૬. અથવા (બહુવચનવડે) ચરમ, અચરમ અને અવકતવ્ય છે ?

उ. गोयमा ! तिपएसिए खंधे-

१. सिय चरिमे, ○○○

२. नो अचरिमे,

३. सिय अवत्तव्वए, ○○

४. नो चरिमाइं,

५. नो अचरिमाइं,

૩. गौतम ! त्रिप्रदेशिक स्कंध -

૧. ક્યારેક ચરમ છે,

૨. અચરમ નથી,

૩. ક્યારેક અવકતવ્ય છે,

૪. (બહુવચન વડે) ચરમ નથી,

૫. (બહુવચન વડે) અચરમ નથી,

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

૬. नो अवत्तव्वयाइं,

૭. नो चरिमे य अचरिमे य,

૮. नो चरिमे य अचरिमाइं च,

૯. सिय चरिमाइं च अचरिमे य,

૧૦. नो चरिमाइं च अचरिमाइं च,

૧૧. सिय चरिमे य अवत्तव्वए य, 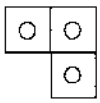

૧૨-૨૬. ***सेसा १५ भंगा पडिसेहेयव्वा।***

૬. (બહુવચન વડે) અવકતવ્ય નથી,

૭. (એકવચન) વડે ચરમ અને અચરમ નથી,

૮. (એકવચન વડે) ચરમ નથી અને (બહુવચન વડે) અચરમ છે,

૯. ક્યારેક (બહુવચન વડે) ચરમ અને (એકવચન વડે) અચરમ છે,

૧૦. (બહુવચન વડે) ચરમ અને અચરમ નથી,

૧૧. ક્યારેક (એકવચન વડે) ચરમ અને અવકતવ્ય છે,

૧૨-૨૬. **શેષ પંદર ભંગોનો નિષેધ કરવો જોઈએ.**

૫. चउपएसिए णं भंते ! खंधे किं-

૧. चरिमे -**जाव**- ૨૬. उदाहु चरिमाइं च अचरिमाइं च अवत्तव्वयाइं च ?

પ્ર. ભંતે ! ચતુષ્પ્રદેશિક સ્કંધ શું -

(એકવચન વડે) ૧. ચરમ છે -**યાવત્**- ૨૬. અથવા (બહુવચન વડે) ચરમ, અચરમ અને અવકતવ્ય છે ?

૩. गोयमा ! चउपएसिए णं खंधे-

૧. सिय चरिमे, 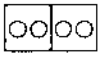

૨. नो अचरिमे,

૩. सिय अवत्तव्वए,

૪. नो चरिमाइं,

૫. नो अचरिमाइं,

૬. नो अवत्तव्वयाइं,

૭. नो चरिमे य अचरिमे य,

૮. नो चरिमे य अचरिमाइं च, 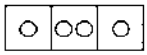

૯. सिय चरिमाइं च अचरिमे य,

૧૦. सिय चरिमाइं च अचरिमाइं च, 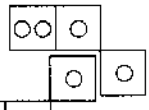

૧૧. सिय चरिमे य अवत्तव्वए य, 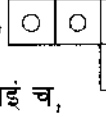

૧૨. सिय चरिमे य अवत्तव्वयाइं च,

૧૩. नो चरिमाइं च अवत्तव्वए य,

૧૪. नो चरिमाइं च अवत्तव्वयाइं च,

૧૫. नो अचरिमे य अवत्तव्वए य,

૧૬. नो अचरिमे य अवत्तव्वयाइं च,

૩. ગૌતમ ! ચતુષ્પ્રદેશિક સ્કંધ -

૧. ક્યારેક (એકવચન વડે) ચરમ છે,

૨. અચરમ નથી,

૩. ક્યારેક અવકતવ્ય છે,

૪. (બહુવચન વડે) ચરમ નથી,

૫. (બહુવચન વડે) અચરમ નથી,

૬. (બહુવચન વડે) અવકતવ્ય નથી,

૭. (એકવચન વડે) ચરમ અને અચરમ નથી,

૮. (એકવચન વડે) ચરમ નથી અને (બહુવચન વડે) અચરમ છે.

૯. ક્યારેક (બહુવચન વડે) ચરમ અને (એકવચન વડે) અચરમ છે,

૧૦. ક્યારેક (બહુવચન વડે) ચરમ અને અચરમ છે,

૧૧. ક્યારેક (એકવચન વડે) ચરમ અને અવકતવ્ય છે,

૧૨. ક્યારેક (એકવચન વડે) ચરમ અને (બહુવચન વડે) અવકતવ્ય છે,

૧૩. એ (બહુવચન વડે) ચરમ નથી અને (એક વચન વડે) અવકતવ્ય છે,

૧૪. એ (બહુવચન વડે) ચરમ અને અવકતવ્ય નથી,

૧૫. એ (એકવચન વડે) અચરમ અને અવકતવ્ય નથી,

૧૬. એ (એકવચન વડે) અચરમ નથી અને (બહુવચન વડે) અવકતવ્ય છે,

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

१७. नो अचरिमाइं च अवत्तव्वए य,

१७. એ (બહુવચન વડે) અચરમ નથી અને (એકવચન વડે) અવકતવ્ય છે.

१८. नो अचरिमाइं च अवत्तव्वयाइं च,

१८. એ (બહુવચન વડે) અચરમ અને અવકતવ્ય નથી,

१९. नो चरिमे य अचरिमे य अवत्तव्वए य,

१૯. એ (એકવચન વડે) ચરમ, અચરમ અને અવકતવ્ય નથી,

२०. नो चरिमे य अचरिमे य अवत्तव्वयाइं च,

२०. એ (એકવચન વડે) ચરમ અને અચરમ નથી (બહુવચન વડે) અવકતવ્ય છે,

२१. नो चरिमे य अचरिमाइं च अवत्तव्वए य,

२१. એ (એકવચન વડે) ચરમ અને (બહુવચન વડે) અચરમ નથી તથા (એકવચન વડે) અવકતવ્ય છે,

२२. नो चरिमे य अचरिमाइं च अवत्तव्वयाइं च,

२२. તે (એકવચન વડે) ચરમ નથી અને (બહુવચન વડે) અચરમ તથા અવકતવ્ય છે,

२३. सिय चरिमाइं च अचरिमे य अवत्तव्वए य।

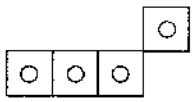

२३. ક્યારેક (બહુવચન વડે) ચરમ અને (એકવચન વડે) અચરમ તથા અવકતવ્ય છે,

२४-२६. ***सेसा (३) भंगा पडिसेहेयव्वा।***

२४-२६. ***શેષ (ત્રણ) ભંગોનો નિષેધ કરવો જોઈએ.***

प. पंचपएसिए णं भंते ! खंधे किं-

१. चरिमे-**जाव**-२६. उदाहु चरिमाइं च अचरिमाइं च अवत्तव्वयाइं च ?

પ્ર. ભંતે ! પંચપ્રદેશિક સ્કંધ શું -

૧. (એકવચન વડે) ચરમ છે **-યાવત્-** ૨૬. અથવા (બહુવચન વડે) ચરમ, અચરમ અને અવકતવ્ય છે ?

उ. गोयमा ! पंचपएसिए णं खंधे-

૩. ગૌતમ ! પંચપ્રદેશિક સ્કંધ -

१. सिय चरिमे,

१. ક્યારેક (એકવચન વડે) ચરમ છે,

२. नो अचरिमे,

२. અચરમ નથી,

३. सिय अवत्तव्वए,

३. ક્યારેક અવ્યકતવ્ય છે,

४. नो चरिमाइं,

४. એ (બહુવચન વડે) ચરમ નથી,

५. नो अचरिमाइं,

५. અચરમ નથી,

६. नो अवत्तव्वयाइं,

६. અવકતવ્ય નથી,

७. सिय चरिमे य अचरिमे य,

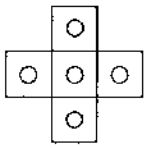

७. ક્યારેક (એકવચન વડે) ચરમ અને અચરમ છે,

८. नो चरिमे य अचरिमाइं च,

८. (એકવચન વડે) ચરમ અને (બહુવચન વડે) અચરમ નથી,

९. सिय चरिमाइं च अचरिमे य,

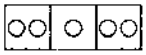

९. ક્યારેક (બહુવચન વડે) ચરમ છે અને (એકવચન વડે) અચરમ છે,

१०. सिय चरिमाइं च अचरिमाइं च,

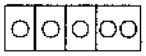

१०. ક્યારેક (બહુવચન વડે) ચરમ અને અચરમ છે,

११. सिय चरिमे य अवत्तव्वए य,

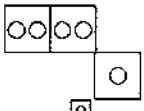

११. ક્યારેક (એકવચન વડે) ચરમ અને અવકતવ્ય છે,

१२. सिय चरिमे य अवत्तव्वयाइं च,

१२. ક્યારેક (એકવચન વડે) ચરમ અને (બહુવચન વડે) અવકતવ્ય છે ?

१३. सिय चरिमाइं च अवत्तव्वए य,

१३. ક્યારેક (બહુવચન વડે) ચરમ અને (એકવચન વડે) અવકતવ્ય છે,

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

१४. नो चरिमाइं च अवत्तव्वयाइं च,

१४. એ (બહુવચન વડે) ચરમ અને અવકતવ્ય નથી,

१५. नो अचरिमे य अवत्तव्वए य,

१५. એ (એકવચન વડે) અચરમ અને અવકતવ્ય નથી,

१६. नो अचरिमे य अवत्तव्वयाइं च,

१६. એ (એકવચન વડે) અચરમ નથી અને (બહુવચન વડે) અવકતવ્ય છે,

१७. नो अचरिमाइं च अवत्तव्वए य,

१७. એ (બહુવચન વડે) અચરમ નથી અને (એકવચન વડે) અવકતવ્ય છે,

१८. नो अचरिमाइं च अवत्तव्वयाइं च,

१८. એ (બહુવચન વડે) અચરમ અને અવકતવ્ય નથી,

१९. नो चरिमे य अचरिमे य अवत्तव्वए य,

१९. એ (એકવચન વડે) ચરમ, અચરમ અને અવકતવ્ય નથી,

२०. नो चरिमे य अचरिमे य अवत्तव्वयाइं च,

२०. એ (એકવચન વડે) ચરમ અને અચરમ નથી, (બહુવચન વડે) અવકતવ્ય છે,

२१. नो चरिमे य अचरिमाइं च अवत्तव्वए य,

२१. એ (એકવચન વડે) ચરમ નથી, (બહુવચન વડે) અચરમ તથા (એકવચન વડે) અવકતવ્ય છે,

२२. नो चरिमे य अचरिमाइं च अवत्तव्वयाइं च,

२२. એ (એકવચન વડે) ચરમ નથી, (બહુવચન વડે) અચરમ અને અવકતવ્ય છે,

२३. सिय चरिमाइं च अचरिमे य अवत्तव्वए य,

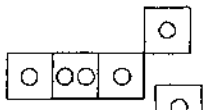

२३. ક્યારેક (બહુવચન વડે) ચરમ છે તથા (એકવચન વડે) અચરમ અને અવકતવ્ય છે,

२४. सिय चरिमाइं च अचरिमे य अवत्तव्वयाइं च,

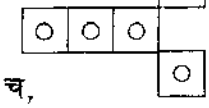

२४. ક્યારેક (બહુવચન વડે) ચરમ છે, (એકવચન વડે) અચરમ છે અને (બહુવચન વડે) અવકતવ્ય છે,

२५. सिय चरिमाइं च अचरिमाइं च अवत्तव्वए य,

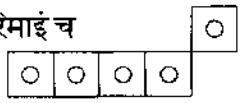

२५. ક્યારેક (બહુવચન વડે) ચરમ અને અચરમ છે તથા (એકવચન વડે) અવકતવ્ય છે,

२६. नो चरिमाइं च अचरिमाइं च अवत्तव्वयाइं च।

२६. એ (બહુવચન વડે) ચરમ, અચરમ અને અવકતવ્ય નથી.

प. छप्पएसिए णं भंते ! खंधे किं-

१. चरिमे -**जाव-** २६. उदाहु चरिमाइं च अचरिमाइं च अवत्तव्वयाइं च ?

પ્ર. ભંતે ! ષટ્પ્રદેશિક સ્કંધ શું -

૧. (એકવચન વડે) ચરમ છે -**યાવત્-** ૨૬. અથવા (બહુવચન વડે) ચરમ, અચરમ અને અવકતવ્ય છે ?

उ. गोयमा ! छप्पएसिए णं खंधे-

१. सिय चरिमे,

२. नो अचरिमे,

३. सिय अवत्तव्वए,

४. नो चरिमाइं,

५. नो अचरिमाइं,

६. नो अवत्तव्वयाइं,

७. सिय चरिमे य अचरिमे य,

८. सिय चरिमे य अचरिमाइं च,

ઉ. ગૌતમ ! ષટ્પ્રદેશિક સ્કંધ -

૧. (એકવચન વડે) ક્યારેક ચરમ છે,

૨. અચરમ નથી,

૩. ક્યારેક અવકતવ્ય છે,

૪. એ (બહુવચન વડે) ચરમ નથી,

૫. અચરમ નથી,

૬. અવકતવ્ય નથી,

૭. ક્યારેક (એકવચન વડે) ચરમ અને અચરમ છે,

૮. ક્યારેક (એકવચન વડે) ચરમ અને (બહુવચન વડે) અચરમ છે,

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

९. सिय चरिमाइं च अचरिमे य,

૯. ક્યારેક (બહુવચન વડે) ચરમ અને (એકવચન વડે) અચરમ છે,

१०. सिय चरिमाइं च अचरिमाइं च, 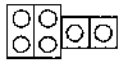

૧૦. ક્યારેક (બહુવચન વડે) ચરમ અને અચરમ છે,

११. सिय चरिमे य अवत्तव्वए य,

૧૧. ક્યારેક (એકવચન વડે) ચરમ અને અવક્તવ્ય છે,

१२. सिय चरिमे य अवत्तव्वयाइं च,

૧૨. ક્યારેક (એકવચન વડે) ચરમ અને (બહુવચન વડે) અવક્તવ્ય છે,

१३. सिय चरिमाइं च अवत्तव्वए य,

૧૩. ક્યારેક (બહુવચન વડે) ચરમ અને (એકવચન વડે) અવક્તવ્ય છે,

१४. सिय चरिमाइं च अवत्तव्वयाइं च,

૧૪. ક્યારેક (બહુવચન વડે) ચરમ અને અવક્તવ્ય છે,

१५. नो अचरिमे य अवत्तव्वए य,

૧૫. એ (એકવચન વડે) અચરમ અને અવક્તવ્ય નથી,

१६. नो अचरिमे य अवत्तव्वयाइं च,

૧૬. એ (એકવચન વડે) અચરમ નથી અને (બહુવચન વડે) અવક્તવ્ય છે,

१७. नो अचरिमाइं च अवत्तव्वए य,

૧૭. એ (બહુવચન વડે) અચરમ નથી અને (એકવચન વડે) અવક્તવ્ય છે,

१८. नो अचरिमाइं च अवत्तव्वयाइं च,

૧૮. એ (બહુવચન વડે) અચરમ અને અવક્તવ્ય નથી,

१९. सिय चरिमे य अचरिमे य अवत्तव्वए य,

૧૯. ક્યારેક (એકવચન વડે) ચરમ, અચરમ અને અવક્તવ્ય છે,

२०. नो चरिमे य अचरिमे य अवत्तव्वयाइं च,

૨૦. એ (એકવચન વડે) ચરમ અને અચરમ નથી (બહુવચન વડે) અવક્તવ્ય છે,

२१. नो चरिमे य अचरिमाइं च अवत्तव्वए य,

૨૧. એ (એકવચન વડે) ચરમ અને (બહુવચન વડે) અચરમ નથી, પરંતુ (એકવચન વડે) અવક્તવ્ય છે,

२२. नो चरिमे य अचरिमाइं च अवत्तव्वयाइं च,

૨૨. એ (એકવચન વડે) ચરમ નથી, (બહુવચન વડે) અચરમ અને અવક્તવ્ય છે,

२३. सिय चरिमाइं च अचरिमे य अवत्तव्वए य,

૨૩. ક્યારેક (બહુવચન વડે) અચરમ છે તથા (એકવચન વડે) અચરમ અને અવક્તવ્ય છે,

२४. सिय चरिमाइं च अचरिमे य अवत्तव्वयाइं च,

૨૪. ક્યારેક (બહુવચન વડે) ચરમ છે અને (એકવચન વડે) અચરમ છે તથા (બહુવચન વડે) અવક્તવ્ય છે,

२५. सिय चरिमाइं च अचरिमाइं च अवत्तव्वए य,

૨૫. ક્યારેક (બહુવચન વડે) ચરમ અને અચરમ છે તથા (એકવચન વડે) અવક્તવ્ય છે,

२६. सिय चरिमाइं च अचरिमाइं च 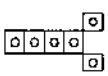 अवत्तव्वयाइं च।

૨૬. ક્યારેક (બહુવચન વડે) ચરમ, અચરમ અને અવક્તવ્ય છે.

प. सत्तपएसिए णं भंते ! खंधे किं-

१. चरिमे **-जाव-** २६. उदाहु चरिमाइं च अचरिमाइं च अवत्तव्वयाइं च ?

પ્ર. ભંતે ! સપ્તપ્રદેશિક સ્કંધ શું -

૧. (એકવચન વડે) ચરમ છે **-યાવત્-** ૨૬. અથવા (બહુવચન વડે) ચરમ, અચરમ અને અવક્તવ્ય છે ?

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

उ. गोयमा ! १. सत्तपएसिए णं खंधे-

१. सिय चरिमे,

२. नो अचरिमे,

३. सिय अवत्तव्वए,

४. नो चरिमाइं,

५. नो अचरिमाइं,

६. नो अवत्तव्वयाइं,

७. सिय चरिमे य अचरिमे य, 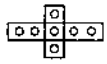

८. सिय चरिमे य अचरिमाइं च,

९. सिय चरिमाइं च अचरिमे य,

१०. सिय चरिमाइं च अचरिमाइं च,

११. सिय चरिमे य अवत्तव्वए य,

१२. सिय चरिमे य अवत्तव्वयाइं च, 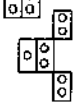

१३. सिय चरिमाइं च अवत्तव्वए य,

१४. सिय चरिमाइं च अवत्तव्वयाइं च,

१५. नो अचरिमे य अवत्तव्वए य,

१६. नो अचरिमे य अवत्तव्वयाइं च,

१७. नो अचरिमाइं च अवत्तव्वए य,

१८. नो अचरिमाइं च अवत्तव्वयाइं च,

१९. सिय चरिमे य अचरिमे य अवत्तव्वए य,

२०. सिय चरिमे य अचरिमे य अवत्तव्वयाइं च,

२१. सिय चरिमे य अचरिमाइं च अवत्तव्वए य, 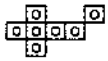

२२. नो चरिमे य अचरिमाइं च अवत्तव्वयाइं च,

२३. सिय चरिमाइं च अचरिमे य अवत्तव्वए य,

ઉ. ગૌતમ ! સપ્તપ્રદેશિક સ્કંધ -

૧. (એકવચન વડે) ક્યારેક ચરમ છે,

૨. અચરમ નથી,

૩. ક્યારેક અવકતવ્ય છે,

૪. એ (બહુવચન વડે) ચરમ નથી,

૫. અચરમ નથી,

૬. અવકતવ્ય નથી,

૭. ક્યારેક (એકવચન વડે) ચરમ અને અચરમ છે,

૮. ક્યારેક (એકવચન વડે) ચરમ અને (બહુવચન વડે) અચરમ છે,

૯. ક્યારેક (બહુવચન વડે) ચરમ છે અને (એકવચન વડે) અચરમ છે,

૧૦. ક્યારેક (બહુવચન વડે) ચરમ અને અચરમ છે,

૧૧. ક્યારેક (એકવચન વડે) ચરમ અને અવકતવ્ય છે,

૧૨. ક્યારેક (એકવચન વડે) ચરમ છે અને (બહુવચન વડે) અવકતવ્ય છે,

૧૩. ક્યારેક (બહુવચન વડે) ચરમ છે અને (એકવચન વડે) અવકતવ્ય છે,

૧૪. ક્યારેક (બહુવચન વડે) ચરમ અને અવકતવ્ય છે,

૧૫. એ (એકવચન વડે) અચરમ અને અવકતવ્ય નથી,

૧૬. એ (એકવચન વડે) અચરમ નથી અને (બહુવચન વડે) અવકતવ્ય છે,

૧૭. એ (બહુવચન વડે) અચરમ નથી અને (એકવચન વડે) અવકતવ્ય છે,

૧૮. એ (બહુવચન વડે) અચરમ અને અવકતવ્ય નથી,

૧૯. ક્યારેક (એકવચન વડે) ચરમ, અચરમ અને અવકતવ્ય છે,

૨૦. ક્યારેક (એકવચન વડે) ચરમ અને અચરમ છે તથા (બહુવચન વડે) અવકતવ્ય છે,

૨૧. ક્યારેક (એકવચન વડે) ચરમ અને (બહુવચન વડે) અચરમ તથા (એકવચન વડે) અવકતવ્ય છે,

૨૨. (એકવચન વડે) ચરમ, (બહુવચન વડે) અચરમ અને અવકતવ્ય નથી,

૨૩. ક્યારેક (બહુવચન વડે) ચરમ (એકવચન વડે) અચરમ અને અવકતવ્ય છે,

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

२४. सिय चरिमाइं च अचरिमे य अवत्तव्वयाइं च,

२५. सिय चरिमाइं च अचरिमाइं च अवत्तव्वए य, 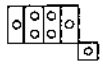

२६. सिय चरिमाइं च अचरिमाइं च अवत्तव्वयाइं च। 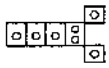

२४. ક્યારેક (બહુવચન વડે) ચરમ, (એકવચન વડે) અચરમ અને (બહુવચન વડે) અવકતવ્ય છે,

२५. ક્યારેક (બહુવચન વડે) ચરમ અને અચરમ છે તથા (એકવચન વડે) અવકતવ્ય છે,

२६. ક્યારેક (બહુવચન વડે) ચરમ, અચરમ અને અવકતવ્ય છે,

प. अट्ठपएसिए णं भंते ! खंधे किं -

१. चरिमे -**जाव**- २६. उदाहु चरिमाइं च अचरिमाइं च अवत्तव्वयाइं च ?

પ્ર. ભંતે ! અષ્ટપ્રદેશિક સ્કંધ શું -

૧. (એકવચન વડે) ચરમ છે -**યાવત્**- ૨૬. અથવા (બહુવચન વડે) ચરમ, અચરમ અને અવકતવ્ય છે ?

उ. गोयमा ! अट्ठपएसिए खंधे-

१. सिय चरिमे,

२. नो अचरिमे,

३. सिय अवत्तव्वए,

४. नो चरिमाइं,

५. नो अचरिमाइं,

६. नो अवत्तव्वयाइं,

७. सिय चरिमे य अचरिमे य,

८. सिय चरिमे य अचरिमाइं च,

९. सिय चरिमाइं च अचरिमे च,

१०. सिय चरिमाइं च अचरिमाइं च,

११. सिय चरिमे य अवत्तव्वए य, 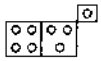

१२. सिय चरिमे य अवत्तव्वयाइं च,

१३. सिय चरिमाइं च अवत्तव्वए य,

१४. सिय चरिमाइं च अवत्तव्वयाइं च,

१५. नो अचरिमे य अवत्तव्वए य,

१६. नो अचरिमे य अवत्तव्वयाइं च,

१७. नो अचरिमाइं च अवत्तव्वए य,

१८. नो अचरिमाइं च अवत्तव्वयाइं च,

૩. गौतम ! अष्टप्रदेशिक स्कंध -

૧. (એકવચન વડે) ક્યારેક ચરમ છે,

૨. અચરમ નથી,

૩. ક્યારેક અવકતવ્ય છે,

૪. એ (બહુવચન વડે) ચરમ નથી,

૫. અચરમ નથી,

૬. અવકતવ્ય નથી,

૭. ક્યારેક (એકવચન વડે) ચરમ અને અચરમ છે,

૮. ક્યારેક (એકવચન વડે) ચરમ છે અને (બહુવચન વડે) અચરમ છે,

૯. ક્યારેક (બહુવચન વડે) ચરમ છે અને (એકવચન વડે) અચરમ છે,

૧૦. ક્યારેક (બહુવચન વડે) ચરમ અને અચરમ છે,

૧૧. ક્યારેક (એકવચન વડે) ચરમ અને અવકતવ્ય છે,

૧૨. ક્યારેક (એકવચન વડે) ચરમ અને (બહુવચન વડે) અવકતવ્ય છે,

૧૩. ક્યારેક (બહુવચન વડે) ચરમ અને (એકવચન વડે) અવકતવ્ય છે,

૧૪. ક્યારેક (બહુવચન વડે) ચરમ અને અવકતવ્ય છે,

૧૫. એ (એકવચન વડે) અચરમ અને અવકતવ્ય નથી,

૧૬. એ (એકવચન વડે) અચરમ અને (બહુવચન વડે) અવકતવ્ય નથી,

૧૭. એ (બહુવચન વડે) અચરમ નથી અને (એકવચન વડે) અવકતવ્ય છે,

૧૮. એ (બહુવચન વડે) અચરમ અને અવકતવ્ય નથી,

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

૧૯. सिय चरिमे य अचरिमे य अवत्तव्वए य,

૧૯. ક્યારેક (એકવચન વડે) ચરમ, અચરમ અને અવકતવ્ય છે,

૨૦. सिय चरिमे य अचरिमे य अवत्तव्वयाइं च,

૨૦. ક્યારેક (એકવચન વડે) ચરમ, અચરમ અને (બહુવચન વડે) અવકતવ્ય છે,

૨૧. सिय चरिमे य अचरिमाइं च अवत्तव्वए य, 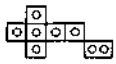

૨૧. ક્યારેક (એકવચન વડે) ચરમ (બહુવચન વડે) અચરમ અને (એકવચન વડે) અવકતવ્ય છે,

૨૨. सिय चरिमे य अचरिमाइं च अवत्तव्वयाइं च, 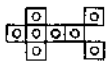

૨૨. ક્યારેક (એકવચન વડે) ચરમ (બહુવચન વડે) અચરમ અને અવકતવ્ય છે,

૨૩. सिय चरिमाइं च अचरिमे य अवत्तव्वए य,

૨૩. ક્યારેક (બહુવચન વડે) ચરમ અને (એકવચન વડે) અચરમ તથા અવકતવ્ય છે,

૨૪. सिय चरिमाइं च अचरिमे य अवत्तव्वयाइं च,

૨૪. ક્યારેક (બહુવચન વડે) ચરમ (એકવચન વડે) અચરમ અને (બહુવચન વડે) અવકતવ્ય છે,

૨૫. सिय चरिमाइं च अचरिमाइं च अवत्तव्वए य, 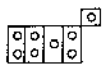

૨૫. ક્યારેક (બહુવચન વડે) ચરમ અને અચરમ છે તથા (એકવચન વડે) અવકતવ્ય છે,

૨૬. सिय चरिमाइं च अचरिमाइं च अवत्तव्वयाइं च। 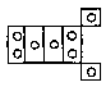

૨૬. ક્યારેક (બહુવચન વડે) ચરમ, અચરમ અને અવકતવ્ય છે,

संखेज्जपएसिए, असंखेज्जपएसिए, अणंतपएसिए खंधे जहेव अट्ठपएसिए तहेव पत्तेयं भाणियव्वं।

સંખ્યાતપ્રદેશી, અસંખ્યાતપ્રદેશી અને અનંતપ્રદેશી પ્રત્યેક સ્કંધને માટે અષ્ટપ્રદેશી સ્કંધને અનુરૂપ સમજવું જોઈએ.

संगहणी गाहाओ-

परमाणुम्मि य तइओ, पढमो तइओ य होइ दुपएसे।
पढमो तइओ नवमो एक्कारसमो य तिपएसे॥ १॥

પરમાણુ પુદ્ગલમાં તૃતીય ભંગ હોય છે.
દ્વિપ્રદેશી સ્કંધમાં પ્રથમ અને તૃતીય ભંગ હોય છે.
ત્રિપ્રદેશી સ્કંધમાં પહેલો, ત્રીજો, નવમો અને અગિયારમો ભંગ હોય છે. ॥૧॥

पढमो तइओ नवमो दसमो एक्कारसो य बारसमो।
भंगा चउप्पएसे तेवीसइमो य बोद्धव्वो॥ २॥

ચતુઃપ્રદેશી સ્કંધમાં પહેલો, ત્રીજો, નવમો, દસમો, અગિયારમો, બારમો અને ત્રેવીસમો ભંગ સમજવો જોઈએ. ॥૨॥

पढमो तइओ सत्तम नव दस एक्कार बार तेरसमो।
तेईस चउव्वीसो पणवीसइमो य पंचमए॥ ३॥

પંચપ્રદેશી સ્કંધમાં પહેલો, ત્રીજો, સાતમો, નવમો, દસમો, અગિયારમો, બારમો, તેરમો, ત્રેવીસમો, ચોવીસમો અને પચ્ચીસમો ભંગ સમજવો જોઈએ. ॥૩॥

बि चउत्थ पंच छट्ठ पणरस सोलं च सत्तरट्ठारं।
वीसेक्कवीस बावीसगं च वज्जेज्ज छट्ठम्मि॥ ४॥

ષટ્પ્રદેશી સ્કંધમાં બીજો, ચોથો, પાંચમો, છઠ્ઠો, પંદરમો, સોળમો, સત્તરમો, અઢારમો, વીસમો, એકવીસમો અને બાવીસમા ભંગ સિવાય શેષ ભંગ સમજવાં જોઈએ. ॥૪॥

बि चउत्थ पंच छट्ठ पण्णरस सोलं च सत्तरट्ठारं।
बावीसइमविहूणा सत्तपएसम्मि खंधम्मि॥ ५॥

સપ્તમપ્રદેશી સ્કંધમાં બીજો, ચોથો, પાંચમો, છઠ્ઠો, પંદરમો, સોળમો, સત્તરમો, અઢારમો અને બાવીસમા ભંગ સિવાયના શેષ ભંગ હોય છે. ॥૫॥

बि चउत्थ पंच छट्ठ पण्णरस सोलं च सत्तरट्ठारं।
एए वज्जिए भंगा सेसा सेसेसु खंधेसु॥ ६॥

શેષ સમગ્ર સ્કંધો (અષ્ટપ્રદેશીથી માંડી સંખ્યાત પ્રદેશી અસંખ્યાત પ્રદેશી અને અનંતપ્રદેશી સ્કંધો)માં બીજો, ચોથો, પાંચમો, છઠ્ઠો, પંદરમો, સોળમો, સત્તરમો, અઢારમા ભંગ સિવાયના શેષ ભંગ હોય છે. ॥૬॥

- पण्ण. प. १०, सु. ७८१-७९०

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

૧૦. अट्ठ पुढवीणं लोगालोगस्स य चरिमा चरिमत्त परूवणं-

प. कति णं भंते ! पुढवीओ पण्णत्ताओ ?

उ. गोयमा ! अट्ठ पुढवीओ पण्णत्ताओ, तं जहा-

१. रयणप्पभा, २. सक्करप्पभा,
३. वालुयप्पभा, ४. पंकप्पभा,
५. धूमप्पभा, ६. तमप्पभा,
७. तमतमप्पभा, ८. ईसीपब्भारा ।

प. इमा णं भंते ! रयणप्पभा पुढवी किं चरिमा, अचरिमा, चरिमाइं, अचरिमाइं, चरिमंतपदेसा, अचरिमंतपदेसा ?

उ. गोयमा ! इमा णं रयणप्पभापुढवी-
नो चरिमा, नो अचरिमा,

नो चरिमाइं, नो अचरिमाइं,

नो चरिमंतपदेसा, नो अचरिमंतपदेसा,

णियमा अचरिमं च, चरिमाणि य, चरिमंतपएसा य, अचरिमंतपएसा य ।

एवं -जाव- अहेसत्तमा पुढवी ।

सोहम्माई -जाव- अणुत्तरविमाणा एवं चेव ।

ईसीपब्भारा वि एवं चेव ।

लोगे वि एवं चेव । एवं अलोगे वि ।[1]

- पण्ण. प. १०, सु. ७७४-७७६

૧૦. આઠ પૃથ્વીઓ અને લોકાલોકના ચરમાચરમત્વનું પ્રરૂપણ :

પ્ર. ભંતે ! પૃથ્વીઓ કેટલી કહેવામાં આવી છે ?

ઉ. ગૌતમ ! આઠ પૃથ્વીઓ કહેવામાં આવી છે, જેમકે-

૧. રત્નપ્રભા, ૨. શર્કરાપ્રભા,
૩. બાલુકાપ્રભા, ૪. પંકપ્રભા,
૫. ધૂમપ્રભા, ૬. તમઃપ્રભા,
૭. તમસ્તમપ્રભા, ૮. ઈષત્પ્રાગ્ભારા.

પ્ર. ભંતે ! શું આ રત્નપ્રભાપૃથ્વી (એકવચનની અપેક્ષાએ) ચરમ છે કે અચરમ છે ? (બહુવચનની અપેક્ષાએ) ચરમ છે કે અચરમ છે તથા ચરમાન્ત પ્રદેશોયુક્ત છે કે અચરમાન્ત પ્રદેશોયુક્ત છે ?

ઉ. ગૌતમ ! આ રત્નપ્રભાપૃથ્વી -
(એકવચનની અપેક્ષાએ) ન ચરમ છે અને ન અચરમ છે,
(બહુવચનની અપેક્ષાએ) ન ચરમ છે અને ન અચરમ છે,
ન ચરમાન્તપ્રદેશોયુક્ત છે અને ન અચરમાન્તપ્રદેશોયુક્ત છે,
નિયમપ્રમાણે (એકવચનની અપેક્ષાએ) અચરમ છે અને (બહુવચનની અપેક્ષાએ) ચરમ છે તથા ચરમાંત-પ્રદેશો યુક્ત છે અને અચરમાંત પ્રદેશોયુક્ત છે.

આ જ પ્રકારે અધઃસપ્તમ પૃથ્વી પર્યંત સમજવું જોઈએ.

સૌધર્માદિથી અનુત્તર વિમાન પર્યંત પણ આ જ પ્રકારે છે.

ઈષત્પ્રાગ્ભારા પૃથ્વીને માટે પણ આ જ પ્રકારે સમજવું જોઈએ.

લોક અને અલોકને માટે પણ આ જ પ્રકારે સમજવું જોઈએ.

૧૧. चरिमाचरिमाणं कायट्ठिई परूवणं-

प. चरिमे णं भंते ! चरिमे त्ति कालओ केवचिरं होइ ?

उ. गोयमा ! अणाईए सपज्जवसिए ।

प. अचरिमे णं भंते ! अचरिमे त्ति कालओ केवचिरं होइ ?

उ. गोयमा ! अचरिमे दुविहे पण्णत्ते, तं जहा-

१. अणाईए वा अपज्जवसिए,
२. साईए वा अपज्जवसिए ।[2]

- पण्ण. प. १८, सु. १३९७-१३९८

૧૧. ચરમાચરમની કાયસ્થિતિનું પ્રરૂપણ :

પ્ર. ભંતે ! ચરમજીવ કેટલા કાળ સુધી ચરમ અવસ્થામાં રહે છે ?

ઉ. ગૌતમ ! અનાદિ-સપર્યવસિત કાળ સુધી રહે છે.

પ્ર. ભંતે ! અચરમજીવ કેટલા કાળ સુધી અચરમ અવસ્થામાં રહે છે ?

ઉ. ગૌતમ ! અચરમ બે પ્રકારના કહેવામાં આવ્યા છે, જેમકે -

૧. અનાદિ - અપર્યવસિત,
૨. સાદિ - અપર્યવસિત.

• • •

૧. (ક) પૃથ્વીઓનું ચરમાચરમનું અલ્પબહુત્વ ગણિ. પૃ. ૬૫૨ જુઓ.
(ખ) અલોક વગેરેના ચરમાચરમનું અલ્પબહુત્વ ગણિ. પૃ. ૭૪૩-૭૪૫ પર જુઓ. ૨. જીવા. પડિ. ૯, સુ. ૨૩૬

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

૪૫. અજીવ–દ્રવ્ય અધ્યયન

સંસારમાં મુખ્યત્વે બે જ દ્રવ્ય છે - ૧. જીવ દ્રવ્ય અને ૨. અજીવ દ્રવ્ય. ષડદ્રવ્યોમાંથી જીવ સિવાયના શેષ પાંચ દ્રવ્યો - ધર્મ, અધર્મ, આકાશ, કાળ અને પુદ્‌ગલની ગણના અજીવદ્રવ્યમાં કરવામાં આવી છે. જીવ દ્રવ્ય ચેતનાયુક્ત હોય છે. એનામાં જ્ઞાન અને દર્શન ગુણ રહે છે, જ્યારે અજીવદ્રવ્ય ચેતનાશૂન્ય હોય છે. તથા તે જ્ઞાન-દર્શન ગુણોથી રહિત હોય છે. જીવ દ્રવ્ય ઉપયોગમય હોય છે, જ્યારે અજીવ દ્રવ્યમાં ઉપયોગ જણાતો નથી. જીવ અને અજીવની અનેક ભેદક રેખાઓ છે. પરંતુ મુખ્યતઃ જ્ઞાન, દર્શન, ઉપયોગ અને ચૈતન્યના આધારે એમને વિભક્ત કે પૃથક્ કરવામાં આવે છે.

અજીવ દ્રવ્ય પણ બે પ્રકારના હોય છે - ૧. રુપી અજીવ દ્રવ્ય અને ૨. અરૂપી અજીવ દ્રવ્ય. જો દ્રવ્ય વર્ણ, ગંધ, રસ, સ્પર્શ અને સંસ્થાન (આકૃતિ) વડે યુક્ત હોય છે તેઓ રૂપી અજીવ દ્રવ્ય કહેવાય છે તથા જે અજીવ દ્રવ્ય વર્ણાદિથી રહિત હોય છે તેઓ અરૂપી અજીવ દ્રવ્ય કહેવાય છે. અરૂપી અજીવ દ્રવ્યોમાં ધર્મ, અધર્મ, આકાશ અને કાળ દ્રવ્યની ગણના થાય છે તથા રૂપી અજીવ દ્રવ્યની કોટિમાં માત્ર પુદ્‌ગલ દ્રવ્યનો સમાવેશ થાય છે. પુદ્‌ગલ દ્રવ્યમાં વર્ણ, ગંધ, રસ, સ્પર્શ અને સંસ્થાન મળી આવે છે એટલે જ એ રૂપી કહેવાય છે તથા શેષ ધર્મ આદિ ચાર અજીવ દ્રવ્યોમાં વર્ણાદિ પ્રાપ્ત થતાં નથી એટલે તેઓ અરૂપી કહેવાય છે.

અરૂપી અજીવ દ્રવ્યના કોઈ અપેક્ષાએ ૧૦ ભેદ પણ થાય છે, જેમકે - ૧. ધર્માસ્તિકાય, ૨. એનો દેશ, ૩. એનો પ્રદેશ, ૪. અધર્માસ્તિકાય, ૫. એનો દેશ, ૬. એનો પ્રદેશ, ૭. આકાશાસ્તિકાય, ૮. એનો દેશ, ૯. એનો પ્રદેશ અને અધ્ધાકાલ. ધર્માસ્તિકાય વગેરે ત્રણ દ્રવ્યોમાં જો કે પુદ્‌ગલની જેમ ટુકડા કરી શકાતા નથી, તેઓ અખંડ રૂપમાં રહે છે તથાપિ અનેકાન્ત દૃષ્ટિએ એના ભેદ સમજી શકાય છે. ધર્મ, અધર્મ અને આકાશ દ્રવ્ય અખંડ છે તથાપિ વિભિન્ન અપેક્ષાઓ વડે એના દેશ અને પ્રદેશોની ચર્ચા કરવામાં આવે છે. કાળ એક એવું દ્રવ્ય છે જે દેશ, પ્રદેશ વગેરેના ખંડો (ટુકડાઓ)માં વિભક્ત થતો નથી. સમય, આવલિકા, અન્તર્મુહૂર્ત, મુહૂર્ત, દિવસ, પખવાડિયું, માસ, વર્ષ, પલ્યોપમ વગેરેના સ્વરૂપે કાળનું જે વિભાજન કરવામાં આવ્યું છે તે વ્યવહારની અપેક્ષાએ છે. આ જ પ્રકારે ભૂતકાળ, વર્તમાનકાળ અને ભવિષ્યકાળના રૂપમાં જે કાળ-ભેદ છે તે પણ વ્યવહારકાળની અપેક્ષાએ છે, પરમાર્થતઃ નથી.

રૂપી અજીવ દ્રવ્ય 'પુદ્‌ગલ' ચાર પ્રકારના હોય છે - ૧. સ્કંધ, ૨. સ્કંધદેશ, ૩. સ્કંધપ્રદેશ અને ૪. પરમાણુ. અનેક પરમાણુઓનો સંઘાત સ્કંધ કહેવાય છે. પુદ્‌ગલ દ્રવ્યનો એ પ્રત્યેક ખંડ જે સ્વતંત્ર સત્તાવાન છે એ સ્કંધ છે. આ પ્રકારે દૈનિક ઉપયોગમાં આવનાર વસ્તુઓ, જેવી કે - ખુરશી, ઈંટ, પત્થર, પેન વગેરેએ સ્કંધનો જ રૂપ છે. એકથી વધારે સ્કંધ મળીને પણ એક નવો સ્કંધ બની શકે છે. સ્કંધનું જ્યારે વિભાજન થાય છે ત્યારે તે અનેક પરમાણુઓનારૂપે વિખરાઈ શકે છે, પરંતુ જ્યાં સુધી પરમાણુની અવસ્થા પ્રાપ્ત થતી નથી ત્યાં સુધી તે સ્કંધોમાં જ વિભક્ત હોય છે. આ પ્રકારે સ્વતંત્ર સત્તાની દૃષ્ટિએ સ્કંધ અને પરમાણુ ભેદ જ ઉપલબ્ધ થાય છે. દેશ અને પ્રદેશ બુદ્ધિ પરિકલ્પિત ભેદ છે, વાસ્તવિક નથી. જ્યારે સ્કંધનો કોઈ ખંડ (ટુકડો) બુદ્ધિ વડે કલ્પિત કરવામાં આવે તો એ દેશ કહેવાય છે, જેવી રીતે પૃથ્વી સ્કંધનો બુદ્ધિકલ્પિત દેશ 'ભારત' છે. કોઈ ટેબલ એક સ્કંધ છે, પરંતુ એનો કેટલોક ભાગ જે એનાથી વિભક્ત થયેલો નથી તે એનો દેશ કહેવાય છે. સ્કંધથી અવિભક્તપરમાણુ પ્રદેશ કહેવાય છે. એ જ જ્યારે સ્કંધથી પૃથક્ થઈ જાય છે તો 'પરમાણુ' કહેવાય છે. આ પુદ્‌ગલનો પુનઃ અવિભાજ્ય અંશ હોય છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

જો કે પુદ્‌ગલને સંબંધિત આ જ ગ્રંથના 'પુદ્‌ગલ દ્રવ્ય' અધ્યયનમાં વિસ્તારથી નિરૂપણ થયેલું છે, છતાં પણ આ અધ્યયનથી સંબંધિત કેટલીક વાતો-તથ્યો અહીંયા જાણવા યોગ્ય છે.

૧. પુદ્‌ગલ વર્ણ, ગંધ, રસ, સ્પર્શ અને સંસ્થાનમાં પરિણમિત થવાની દૃષ્ટિએ પાંચ પ્રકારના હોય છે, વર્ણ પરિણત, ગંધ પરિણત વગેરે. પરંતુ પ્રત્યેક દ્રવ્યોમાં આ પાંચે ગુણો રહે છે. કોઈપણ પુદ્‌ગલ એવું નથી જે વર્ણ, ગંધ, રસ, સ્પર્શ અને સંસ્થાન (આકાર) રહિત હોય.

૨. વર્ણ પાંચ પ્રકારના છે - ૧. કાળું, ૨. લીલું (વાદળી), ૩. લાલ, ૪. પીળું અને ૫. સફેદ. ગંધ બે પ્રકારના છે. ૧. સુરભિ (સુવાસ) ગંધ અને ૨. દુરભિ ગંધ (દુર્ગંધ). રસ પાંચ પ્રકારના છે - ૧. તીખું, ૨. કડવું, ૩. કષાય, ૪. અમ્લ (ખાટું) અને ૫. મધુર. સ્પર્શ આઠ પ્રકારનાં છે - ૧. કર્કશ, ૨. મૃદુ, ૩. ગુરુ, ૪. લઘુ, ૫. શીત, ૬. ઉષ્ણ, ૭. સ્નિગ્ધ અને ૮. રુક્ષ. સંસ્થાન પાંચ પ્રકારના હોય છે - ૧. પરિમંડળ, ૨. વૃત્ત, ૩. ત્રિકોણ, ૪. ચતુષ્કોણ અને ૫. આયત (લંબચોરસ).

૩. જ્યારે કોઈ પુદ્‌ગલ કાળાવર્ણથી પરિણત થાય છે તો એમાં અન્ય વર્ણો સિવાય ગંધ, રસ, સ્પર્શ અને સંસ્થાનના બધા પ્રકાર મળી શકે છે. આ જ પ્રકારે નીલવર્ણથી પરિણત થવાથી શેષ વર્ણોને સિવાય ગંધ, રસ, સ્પર્શ અને સંસ્થાનના સમગ્ર ભેદ મળી આવે છે. કહેવાનો આશય - તાત્પર્ય એ જ છે કે એક વર્ણના એ જ વર્ણમાં પરિણત થવાથી ગંધાદિના સમગ્ર ભેદોનાં ભંગ બને છે. આજ સ્થિતિ ગંધ, રસ અને સંસ્થાનનાં પરિણમનમાં પણ હોય છે. દુરભિ ગંધમાં પરિણત થવાવાળા પુદ્‌ગલમાં વર્ણાદિના સમસ્ત ભેદોના ભંગ બને છે. પાંચે રસો અને પાંચે સંસ્થાનોમાં પણ આ જ વિધિ લાગુ પડે છે. ભંગોનો સંક્ષેપમાં ઉલ્લેખ આ પ્રકારે છે -

૧. **વર્ણ પરિણતના ૧૦૦ ભેદ** : કાળા વર્ણની સાથે ૨ ગન્ધ, ૫ રસ, ૮ સ્પર્શ અને ૫ સંસ્થાનના કુલ ૨૦ ભેદ થશે. આ જ પ્રકારે વાદળી, લાલ, પીળા અને સફેદના પણ ૨૦-૨૦ ભેદ થશે.

તેથી ૫ વર્ણ × (૨ ગંધ + ૫ રસ + ૮ સ્પર્શ + ૫ સંસ્થાન = ૨૦) = ૧૦૦ ભેદ.

૨. **ગંધ પરિણતના ૪૬ ભેદ** : સુરભિગંધના ૨૩ તથા દુરભિગંધના ૨૩ ભેદ થશે.

૨ ગંધ × (૫ વર્ણ + ૫ રસ + ૮ સ્પર્શ + ૫ સંસ્થાન = ૨૩) = ૪૬ ભેદ.

૩. **રસ પરિણતના ૧૦૦ ભેદ** : પ્રત્યેક રસના ૨૦-૨૦ ભેદ થશે.

૫ રસ × (૫ વર્ણ + ૨ ગંધ + ૮ સ્પર્શ + ૫ સંસ્થાન = ૨૦) = ૧૦૦ ભેદ

૪. **સ્પર્શ પરિણતના ૧૮૪ ભેદ** - સ્પર્શમાં એ વિશેષતા છે કે એ એકી સાથે બે વિરોધી સ્પર્શ અનુભવી શકાતા નથી, પરંતુ શેષ સ્પર્શ એમાં એકી સાથે રહી શકે છે. વિરોધી સ્પર્શના યુગલ આ પ્રકારે છે - કર્કશ-મૃદુ, ગુરુ-લઘુ, શીત-ઉષ્ણ, સ્નિગ્ધ-રુક્ષ. જ્યાં કર્કશ પરિણમન થાય છે ત્યાં મૃદુ પરિણમન થતું નથી. આ જ પ્રકારે અન્ય વિરોધી યુગલોમાં સમજવું જોઈએ. આ ભંગો આ પ્રકારે બને છે - ૧ સ્પર્શ × (૫ વર્ણ + ૨ ગંધ + ૫ રસ + ૬ સ્પર્શ + ૫ સંસ્થાન = ૨૩) = ૨૩ ભેદ.

૧. સ્પર્શના ૨૩ ભેદ. આથી ૮ સ્પર્શના ૮ × ૨૩ = ૧૮૪ ભેદ થશે.

૫. **સંસ્થાન પરિણતના ૧૦૦ ભેદ** - પ્રત્યેક સંસ્થાનના ૨૦-૨૦ ભેદ થશે. ૫ સંસ્થાન × (૫ વર્ણ + ૨ ગંધ + ૫ રસ + ૮ સ્પર્શ = ૨૦) ૧૦૦ ભેદ.

આ પ્રકારે વર્ણાદિ પરિણમનની દૃષ્ટિએ ૧૦૦ + ૪૬ + ૧૦૦ + ૧૮૪ + ૧૦૦ = ૫૩૦ ભેદ કે ભંગ સમ્પન્ન થાય છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

સંખ્યાની દૃષ્ટિએ રૂપી અજીવ દ્રવ્ય અર્થાત્ પુદ્ગલ અનંત છે. પરમાણુ પુદ્ગલ પણ અનંત છે તથા દ્વિપ્રદેશિક સ્કંધથી માંડીને અનંત પ્રદેશિક સ્કંધ પણ અનંત છે.

પ્રસ્તુત અધ્યયનમાં ધર્મ, અધર્મ, આકાશ અને કાલના નામે અરૂપી અજીવ દ્રવ્ય સંબંધિત વિશેષ સામગ્રી નથી તથાપિ એને સંબંધિત કેટલીક વાતો જાણવા યોગ્ય છે, જેમકે -

૧. ધર્મ, અધર્મ અને આકાશ દ્રવ્ય અસ્તિકાય છે, એના વગર જીવ અને પુદ્ગલ પણ અસ્તિકાય છે પરંતુ કાળ અપ્રદેશી હોવાને કારણે અસ્તિકાય હોતા નથી. જે સંઘાત (જોડ) બનાવી રહી શકે છે તેઓ અસ્તિકાય કહેવાય છે. કાળ દ્રવ્ય એવું નથી.

૨. ધર્મ દ્રવ્ય ગતિમાં સહાયક નિમિત્ત હોય છે, અધર્મ દ્રવ્ય સ્થિતિમાં સહાયક નિમિત્ત હોય છે, આકાશ અવગાહન (અંદર પ્રવેશ) આપવામાં સહાયક નિમિત્ત હોય છે, કાલપર્યાય પરિણમનમાં સહાયક થાય છે.

૩. આકાશ લોક અને અલોક બન્નેમાં વ્યાપ્ત છે, ધર્મ અને અધર્મ દ્રવ્ય લોકવ્યાપી છે. કાળમાં વ્યવહારકાળ અઢીદ્વીપ સુધી વિદ્યમાન છે, આગળ નિશ્ચયકાળ છે, વ્યવહારકાળ નથી.

૪. સંખ્યાની દૃષ્ટિએ ધર્માસ્તિકાય, અધર્માસ્તિકાય અને આકાશાસ્તિકાય એક-એક દ્રવ્ય છે, કાળને નિશ્ચયની અપેક્ષાએ વિભક્ત કરી શકાતો નથી.

૫. સમસ્ત અરુપી અજીવ દ્રવ્યોમાં વર્ણ, ગંધ, રસ અને સ્પર્શ ગુણ જોવા મળતા નથી, કારણ કે તેઓ રૂપીના પરિચાયક છે.

૬. કાળની દૃષ્ટિએ એમાં બધા દ્રવ્યો આદિ અને અંતરહિત છે.

૭. આકાશમાં ધર્મ, અધર્મ વગેરેનું અવગાહન એકી સાથે થતું હોવા છતાં પણ એની પૃથક્તા એના ગુણો વડે સિદ્ધ થતી રહે છે.

• • •

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

४५. अजीव दव्वऽज्झयणं

सुत्तं -

१. **दुविहा अजीवदव्वा-**

प. अजीवदव्वा णं भंते ! कइविहा पण्णत्ता ?

उ. गोयमा ! दुविहा पण्णत्ता, तं जहा-

१. रूविअजीवदव्वा य, २. अरूविअजीवदव्वा य।[1]

- विया. स. २५, उ. २, सु. २

२. **दसविहा अरूविअजीवा पण्णवणा-**

प. से किं तं अरूविअजीवपण्णवणा ?

उ. अरूविअजीवपण्णवणा दसविहा पण्णत्ता, तं जहा-

१. धम्मत्थिकाए,
२. धम्मत्थिकायस्स देसे,
३. धम्मत्थिकायस्स पदेसा,
४. अधम्मत्थिकाए,
५. अधम्मत्थिकायस्स देसे,
६. अधम्मत्थिकायस्स पदेसा,
७. आगासत्थिकाए,
८. आगासत्थिकायस्स देसे,
९. आगासत्थिकायस्स पदेसा,
१०. अद्धासमए।[2]

से त्तं अरूवि अजीव पण्णवणा।

- पण्ण. प. १, सु. ५

૪૫. અજીવ દ્રવ્ય-અધ્યયન

સૂત્ર :

૧. **બે પ્રકારના અજીવ દ્રવ્ય :**

પ્ર. ભંતે ! અજીવ દ્રવ્ય કેટલા પ્રકારના કહેવામાં આવ્યા છે ?

ઉ. ગૌતમ ! અજીવ દ્રવ્ય બે પ્રકારના કહેવામાં આવ્યા છે, જેમકે -

૧. રૂપી અજીવ દ્રવ્ય, ૨. અરૂપી અજીવ દ્રવ્ય.

૨. **દસ પ્રકારની અરૂપી અજીવ પ્રજ્ઞાપના :**

પ્ર. અરૂપી - અજીવ - પ્રજ્ઞાપના શું છે ?

ઉ. અરૂપી - અજીવ પ્રજ્ઞાપના દસ પ્રકારની કહેવામાં આવી છે, જેમકે -

૧. ધર્માસ્તિકાય,
૨. ધર્માસ્તિકાયનો દેશ,
૩. ધર્માસ્તિકાયનો પ્રદેશ,
૪. અધર્માસ્તિકાય,
૫. અધર્માસ્તિકાયનો દેશ,
૬. અધર્માસ્તિકાયનો પ્રદેશ,
૭. આકાશાસ્તિકાય,
૮. આકાશાસ્તિકાયનો દેશ,
૯. આકાશાસ્તિકાયનો પ્રદેશ,
૧૦. અધ્ધાકાળ.

આ અરૂપી અજીવ પ્રજ્ઞાપના છે.

---

१. प. (क) से किं तं अजीवपण्णवणा ?
उ. अजीवपण्णवणा दुविहा पण्णत्ता, तं जहा -
१. रूविअजीवपण्णवणा य,
२. अरूविअजीवपण्णवणा य। - पण्ण. प. १, सु. ४
प. (ख) से किं तं अजीवाभिगमे ?
उ. अजीवाभिगमे दुविहे पण्णत्ते, तं जहा-
१. रूविअजीवाभिगमे य, २. अरूविअजीवाभिगमे य।
- जीवा. पडि. १, सु. ३
(ग) जे अजीवा ते दुविहा पण्णत्ता, तं जहा-
१. रूवी य, २. अरूवी य।
-विया. स. २, उ. १०, सु. ११
(घ) अजीवरासी दुविहा पण्णत्ता, तं जहा-
१. रूविअजीवरासी य, २. अरूविअजीवरासी य।
-सम., सु. १४९
(ङ) अणु. सु. ४००

२. प. (क) से किं तं अरूविअजीवाभिगमे ?
उ. अरूविअजीवाभिगमे दसविहे पण्णत्ते, तं जहा-
१. धम्मत्थिकाए **-जाव-** १०. अद्धासमए।
- जीवा. पडि. १, सु. ४
प. (ख) से किं तं अरूविअजीवरासी ?
उ. अरूविअजीवरासी दसविहा पण्णत्ता, तं जहा-
१. धम्मत्थिकाए **-जाव-** १०. अद्धासमए[1]।
-सम. सु. १४९
(ग) धम्मत्थिकाए तद्देसे, तप्पएसे य आहिए।
अधम्मे तस्स देसे य, तप्पएसे य आहिए।
आगासे तस्स देसे य, तप्पएसे य आहिए।
अद्धासमए चेव, अरूवी दसहा भवे॥
-उत्त. अ. ३६, गा. ५-६
(घ) अणु. सु. ४०१,
(ङ) विया. स. २५, उ. २, सु. २

---

१. अद्धेतिकालस्याख्या, अद्धायाः समयो निर्विभागी भागोऽद्धासमयः अयं चेक एवं वर्तमानः परमार्थः सन् नातीतानागता तेषां यथाक्रमं विनष्टानुत्पन्नत्वात्।

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

૩. **चउव्विहा रूविअजीव पण्णवणा-**

प. से किं तं रूविअजीवपण्णवणा ?

उ. रूविअजीवपण्णवणा चउव्विहा पण्णत्ता, तं जहा-

१. खंधा, २. खंधदेसा,
३. खंधप्पएसा, ४. परमाणुपोग्गला[1] ।

- पण्ण. प. १, सु. ६

૩. **ચાર પ્રકારની રૂપી અજીવ પ્રજ્ઞાપના :**

પ્ર. રૂપી - અજીવ - પ્રજ્ઞાપના શું છે ?

ઉ. રૂપી - અજીવ - પ્રજ્ઞાપના ચાર પ્રકારની કહેવામાં આવી છે, જેમકે -

૧. સ્કંધ, ૨. સ્કંધ દેશ,
૩. સ્કંધ પ્રદેશ, ૪. પરમાણુ પુદ્ગલ.

૪. **रूविअजीवाणं भेयप्पभेया-**

ते समासओ पंचविहा पण्णत्ता, तं जहा-

१. वण्णपरिणया, २. गंधपरिणया,
३. रसपरिणया, ४. फासपरिणया,
५. संठाणपरिणया[2] ।

जे वण्णपरिणया ते पंचविहा पण्णत्ता, तं जहा-

१. कालवण्णपरिणया,
२. नीलवण्णपरिणया,
३. लोहियवण्णपरिणया,
४. हालिद्दवण्णपरिणया,

૪. **રૂપી અજીવના ભેદ-પ્રભેદ :**

તે (ચારેય) સંક્ષિપ્તરૂપે પાંચ પ્રકારના કહેવામાં આવ્યા છે, જેમકે -

૧. વર્ણપરિણત, ૨. ગંધપરિણત,
૩. રસપરિણત, ૪. સ્પર્શપરિણત,
૫. સંસ્થાન પરિણત.

જે વર્ણપરિણત છે, તેઓ પાંચ પ્રકારના કહેવામાં આવ્યા છે, જેમકે -

૧. કાળાવર્ણના રૂપમાં પરિણત,
૨. નીલા (વાદળી) વર્ણના રૂપમાં પરિણત,
૩. લાલ વર્ણના રૂપમાં પરિણત,
૪. પીળા વર્ણના રૂપમાં પરિણત,

---

१. (क) खंधा य खंधदेसा य, तप्पएसा तहेव य ।
परमाणुणो य बोधव्वा, रूविणो य चउव्विहा[1] ॥

- उत्त. अ. ३६, गा. १०

(ख) जीवा पडि. १, सु. ५

(ग) विया. स. २, उ. १०, सु. ११

(घ) विया. स. २५, उ. २, सु. २

(ङ) अणु. सु. ४०२

२. प. (क) से किं तं गुणणामे ?

उ. गुणनामे पंचविहे पण्णत्ते, तं जहा-
१. वण्णणामे, २. गंधणामे, ३. रसणामे, ४. फासणामे,
५. संठाणणामे । -अणु. कालदारे सु. २१९

प. (ख) से किं तं अजीवगुणप्पमाणे ?

उ. अजीवगुणप्पमाणे पंचविहे पण्णत्ते, तं जहा-
१. वण्णगुणप्पमाणे, २. गंधगुणप्पमाणे,
३. रसगुणप्पमाणे, ४. फासगुणप्पमाणे,
५. संठाणगुणप्पमाणे । - अणु. कालदारे सु. ४२९

(ग) वण्णओ गंधओ चेव, रसओ फासओ तहा ।
संठाणओ य विन्नेओ, परिणामो तेसि पंचहा ॥

- उत्त. अ. ३६, गा. १५

(घ) विया. स. ८, उ. १, सु. ४८

(ङ) विया. स. ८, उ. १, सु. ७४

(च) जीवा. पडि १. सु. ५

---

१. (क) इह "स्कन्धा" इत्यत्र बहुवचनं पुद्गलस्कन्धानामनन्तत्वख्यापनार्थम् तथा चोक्तम्-"दव्वओ णं पुग्गलत्थिकाए णं अणंते" इत्यादि,

(ख) "स्कन्ध-देशः" स्कन्धानामेव स्कन्धत्वपरिणाममजहतां बुद्धिपरिकल्पिता द्रव्यादिप्रदेशात्मका विभागा : अत्रापि बहुवचनमनन्तप्रदेशिकेषु स्कंधेषु स्कन्धदेशानन्तत्वसंभावनार्थम्,

(ग) "स्कन्ध-प्रदेशाः" स्कन्धानां स्कन्धत्वपरिणाममजहतां प्रकृष्टा देशाः निर्विभागा भागाः परमाणव इत्यर्थः,

(घ) "परमाणु-पुद्गलाः स्कन्धत्वपरिणामरहिताः केवलाः परमाणवः"

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

૫. सुक्किल्लवण्णपरिणया[1] ।

જે गंधपरिणया ते दुविहा पण्णत्ता, तं जहा-

૧. सुब्भिगंधपरिणया य,

૨. दुब्भिगंधपरिणया य[2] ।

જે रसपरिणया ते पंचविहा पण्णत्ता, तं जहा-

૧. तित्तरसपरिणया,

૨. कडुयरसपरिणया,

૩. कसायरसपरिणया,

૪. अंबिलरसपरिणया,

૫. महुररसपरिणया[3] ।

જે फासपरिणया ते अट्ठविहा पण्णत्ता, तं जहा-

૧. कक्खडफासपरिणया,

૨. मउयफासपरिणया,

૩. गरूयफासपरिणया,

૪. लहुयफासपरिणया,

૫. सीयफासपरिणया,

૫. શુક્લ (શ્વેત) વર્ણના રૂપમાં પરિણત.

જે ગંધપરિણત છે, તેઓ બે પ્રકારના કહેવામાં આવ્યા છે, જેમકે -

૧. સુગંધના રૂપમાં પરિણત,

૨. દુર્ગંધના રૂપમાં પરિણત.

જેઓ રસપરિણત છે, તેઓ પાંચ પ્રકારના કહેવામાં આવ્યા છે, જેમકે -

૧. તીખારસના રૂપમાં પરિણત,

૨. કટુરસના રૂપમાં પરિણત,

૩. કષાયરસના રૂપમાં પરિણત,

૪. અમ્લ (ખાટા) રસના રૂપમાં પરિણત,

૫. મધુર રસના રૂપમાં પરિણત.

જેઓ સ્પર્શપરિણત છે, તેઓ આઠ પ્રકારના કહેવામાં આવ્યા છે, જેમકે -

૧. કર્કશસ્પર્શના રૂપમાં પરિણત,

૨. મૃદુસ્પર્શના રૂપમાં પરિણત,

૩. ગુરૂસ્પર્શના રૂપમાં પરિણત,

૪. લઘુસ્પર્શના રૂપમાં પરિણત,

૫. શીતસ્પર્શના રૂપમાં પરિણત,

---

૧. પ. (ક) से किं तं वण्णनामे ?

उ. वण्णनामे पंचविहे पण्णत्ते, तं जहा-

१. कालवण्णनामे **-जाव-** ५. सुक्किल्लवण्णनामे ।

से तं, वण्णनामे । -अणु. सु. २२०

प. (ख) से किं तं वण्णगुणप्पमाणे ?

उ. वण्णगुणप्पमाणे पंचविहे पण्णत्ते, तं जहा-

१. कालवण्णगुणप्पमाणे **-जाव-** ५. सुक्किल्लवण्णगुणप्पमाणे ।

से तं वण्णगुणप्पमाणे । -अणु. सु. ४३०

(ग) पंच वण्णा पण्णत्ता, तं जहा-

१. किण्हा, २. नीला, ३. लोहिया,

४. हालिद्दा, ५. सुक्किला ।

- ठाणं. अ. ५, उ. १, सु. ३९०/१

(घ) वण्णओ परिणया जे उ, पंचहा ते पकित्तिया ।

१. किण्हा २. नीला ३. लेहिया ४. हालिद्दा

५. सुक्किला तहा ॥ -उत्त. अ. ३६, गा. १६

(ङ) जीवा. पडि. १, सु. ५

(च) विया. स. ८, उ. १, सु. ४८

(छ) विया. स. ८, उ. १, सु. ७५

२. प. (क) से किं तं गंधनामे ?

उ. गंधगुणनामे दुविहे पण्णत्ते, तं जहा -

१. सुरभिगंधनामे य, २. दुरभिगंधनामे य ।

से तं गंधनामे । - अणु. कालदारे सु. २२१

प. (ख) से किं तं गंधगुणप्पमाणे ?

उ. गंधगुणप्पमाणे दुविहे पण्णत्ते, तं जहा-

१. सुरभिगंधगुणप्पमाणे य, २. दुरभिगंधगुणप्पमाणे य ।

से तं गंधगुणप्पमाणे । -अणु. कालदारे सु. ४३१

(ग) गंधओ परिणया जे उ दुविहा ते वियाहिया ।

१. सुब्भिगंधपरिणया, २. दुब्भिगंधा तहेव य ॥

- उत्त. अ. ३६, गा. १७

(घ) जीवा. पडि. १, सु. ५

(ङ) विया. स. ८, उ. १, सु. ४८

(च) विया. स. ८, उ. १, सु. ७६

३. प. (क) से किं तं रसनामे ?

उ. रसनामे पंचविहे पण्णत्ते, तं जहा-

१. तित्तरसनामे **-जाव-** ५. महुररसनामे । **से तं रसनामे ।** - अणु. कालदारे, सु. २२२

प. (ख) से किं तं रसगुणप्पमाणे ?

उ. रसगुणप्पमाणे पंचविहे पण्णत्ते, तं जहा-

१. तित्तरसगुणप्पमाणे **-जाव-** ५. महुररसगुणप्पमाणे ।

से तं रसगुणप्पमाणे । - अणु. कालदारे, सु. ४३२

(ग) पंच रसा पण्णत्ता, तं जहा-

१. तित्ता **-जाव-** ५. महुरा ।

- ठाणं अ. ५, उ. १, सु. ३९०/२

(घ) रसओ परिणया जे उ, पंचहा ते पकित्तिया ।

१. तित्त, २. कडुय, ३. कसाया, ४. अंबिला,

५. महुरा तहा ॥ - उत्त. अ. ३६, गा. १८

(ङ) जीवा. पडि. १, सु. ५

(च) विया. स. ८, उ. १, सु. ४८

(छ) विया. स. ८, उ. १, सु. ७७

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

૬. उसिणफासपरिणया,
૭. निद्धफासपरिणया,
૮. लुक्खफासपरिणया[1] ।
जे संठाणपरिणया ते पंचविहा पण्णत्ता, तं जहा-
૧. परिमंडलसंठाणपरिणया,
૨. वट्टसंठाणपरिणया,
૩. तंससंठाणपरिणया,
૪. चउरंससंठाणपरिणया,
૫. आयतसंठाणपरिणया[2] । -पण्ण. प. १, सु. ७-८

૬. ઉષ્ણસ્પર્શના રૂપમાં પરિણત,
૭. સ્નિગ્ધસ્પર્શના રૂપમાં પરિણત,
૮. રુક્ષસ્પર્શના રૂપમાં પરિણત.
જે સંસ્થાન પરિણત છે, તેઓ પાંચ પ્રકારના કહેવામાં આવ્યા છે, જેમકે -
૧. પરિમંડળ સંસ્થાનના રૂપમાં પરિણત,
૨. વૃત્ત (ચૂડી)ના સંસ્થાનના રૂપમાં પરિણત,
૩. ત્રિકોણ સંસ્થાનના રૂપમાં પરિણત,
૪. ચતુષ્કોણ સંસ્થાનના રૂપમાં પરિણત,
૫. આયત (લંબચોરસ) સંસ્થાનના રૂપમાં પરિણત.

૫. **वण्णपरिणयाणं सय भेया-**
૧. ***जे वण्णओ कालवण्णपरिणया-***
ते गंधओ- १. सुब्भिगंधपरिणया वि,
२. दुब्भिगंधपरिणया वि ।
रसओ- १. तित्तरसपरिणया वि,
२. कडुयरसपरिणया वि,
३. कसायरसपरिणया वि,
४. अंबिलरसपरिणया वि,
५. महुररसपरिणया वि ।

૫. **વર્ણ પરિણતાદિના સો ભેદ -**
૧. ***જે વર્ણથી કાળા વર્ણના રૂપમાં પરિણત છે -***
તેઓ ગન્ધથી - ૧. સુરભિગંધ - પરિણત પણ છે,
૨. દુરભિગંધ - પરિણત પણ છે.
તેઓ રસથી - ૧. તીખારસ - પરિણત પણ છે,
૨. કડવારસ - પરિણત પણ છે,
૩. કષાયરસ - પરિણત પણ છે,
૪. અમ્લરસ - પરિણત પણ છે,
૫. મધુરરસ - પરિણત પણ છે.

---

૧. પ. (ક) से किं तं फासनामे ?
उ. फासनामे अट्ठविहे पण्णत्ते, तं जहा-
१. कक्खडफासनामे **-जाव-** ८. लुक्खफासनामे ।
से तं फासनामे । - अणु. कालदारे, सु. २२३
प. (ख) से किं तं फासगुणप्पमाणे ?
उ. फासगुणप्पमाणे अट्ठविहे पण्णत्ते, तं जहा-
१. कक्खडफासगुणप्पमाणे **-जाव-** ८. लुक्खफास-गुणप्पमाणे ।
से तं फासगुणप्पमाणे । - अणु. कालदारे, सु. ४३३
(ग) फासओ परिणया जे उ अट्ठहा ते पकित्तिया ।
१. कक्खडा, २. मउया चेव, ३. गरूया, ४. लहुया तहा ।
१. सीया, ५. उण्हा य, ६. निद्धा य, तहा ७. लुक्खा य आहिया ।
इह फासपरिणया एए, पुग्गला समुदाहिया ।
- उत्त. अ. ३६, गा. १९-२०
(घ) जीवा. पडि. १, सु. ५
(ङ) विया. स. ८, उ. १, सु. ४८
(च) विया. स. ८, उ. १, सु. ७८

२. प. (क) से किं तं संठाणनामे ?
उ. संठाणनामे पंचविहे पण्णत्ते, तं जहा-
१. परिमंडलसंठाणनामे **-जाव-** ५. आयतसंठाणनामे ।
से तं संठाणनामे । - अणु. कालदारे, सु. २२४
प. (ख) से किं तं संठाणगुणप्पमाणे ?
उ. संठाणगुणप्पमाणे पंचविहे पण्णत्ते, तं जहा-
१. परिमंडलसंठाणगुणप्पमाणे **-जाव-** ५. आयतसंठा-णगुणप्पमाणे ।
से तं संठाणगुणप्पमाणे । से तं अजीवगुणप्पमाणे ।
- अणु. कालदारे, सु. ४३४
(ग) संठाणपरिणया जे उ, पंचहा ते पकित्तिया ।
१. परिमंडला य, २. वट्टा, ३. तंसा, ४-५. चउरंस-मायया ॥ - उत्त. अ. ३६, गा. २१
(घ) जीवा. पडि. १, सु. ५
(ङ) विया. स. ८, उ. १, सु. ४८
(च) विया. स. ८, उ. १, सु. ७९

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

फासओ-१. कक्खडफासपरिणया वि,
२. मउयफासपरिणया वि,
३. गरूयफासपरिणया वि,
४. लहुयफासपरिणया वि,
५. सीयफासपरिणया वि,
६. उसिणफासपरिणया वि,
७. निद्धफासपरिणया वि,
८. लुक्खफासपरिणया वि ।

संठाणओ-१. परिमंडलसंठाणपरिणया वि,
२. वट्टसंठाणपरिणया वि,
३. तंससंठाणपरिणया वि,
४. चउरंससंठाणपरिणया वि,
५. आयतसंठाणपरिणया वि[1] ।

२. जे वण्णओ नीलवण्णपरिणया-

ते गंधओ-१. सुब्भिगंधपरिणया वि,
२. दुब्भिगंधपरिणया वि ।

रसओ- १. तित्तरसपरिणया वि,
२. कडुयरसपरिणया वि,
३. कसायरसपरिणया वि,
४. अंबिलरसपरिणया वि,
५. महुररसपरिणया वि ।

फासओ- १. कक्खडफासपरिणया वि,
२. मउयफासपरिणया वि,
३. गरूयफासपरिणया वि,
४. लहुयफासपरिणया वि,
५. सीयफासपरिणया वि,
६. उसिणफासपरिणया वि,
७. निद्धफासपरिणया वि,
८. लुक्खफासपरिणया वि ।

संठाणओ- १. परिमंडलसंठाणपरिणया वि,
२. वट्टसंठाणपरिणया वि,
३. तंससंठाणपरिणया वि,
४. चउरंससंठाणपरिणया वि,

તેઓ સ્પર્શથી - ૧. કર્કશસ્પર્શ - પરિણત પણ છે,
૨. મૃદુસ્પર્શ - પરિણત પણ છે,
૩. ગુરુસ્પર્શ - પરિણત પણ છે,
૪. લઘુસ્પર્શ - પરિણત પણ છે,
૫. શીતસ્પર્શ - પરિણત પણ છે,
૬. ઉષ્ણસ્પર્શ - પરિણત પણ છે,
૭. સ્નિગ્ધસ્પર્શ - પરિણત પણ છે,
૮. રુક્ષસ્પર્શ - પરિણત પણ છે.

તેઓ સંસ્થાનથી - ૧. પરિમંડળ સંસ્થાન - પરિણત પણ છે,
૨. વૃત્ત સંસ્થાન - પરિણત પણ છે,
૩. ત્રિકોણ સંસ્થાન - પરિણત પણ છે,
૪. ચતુષ્કોણ સંસ્થાન - પરિણત પણ છે,
૫. આયત સંસ્થાન - પરિણત પણ છે.

૨. જે વર્ણથી નીલા વર્ણમાં પરિણત હોય છે -

તેઓ ગંધથી - ૧. સુગંધ - પરિણત પણ છે,
૨. દુર્ગંધ - પરિણત પણ છે.

તેઓ રસથી - ૧. તીખારસ - પરિણત પણ છે,
૨. કટુરસ - પરિણત પણ છે,
૩. કષાયરસ - પરિણત પણ છે,
૪. અમ્લરસ - પરિણત પણ છે,
૫. મધુરરસ - પરિણત પણ છે.

તેઓ સ્પર્શથી - ૧. કર્કશ સ્પર્શ - પરિણત પણ છે,
૨. મૃદુ-સ્પર્શ - પરિણત પણ છે,
૩. ગુરુસ્પર્શ - પરિણત પણ છે,
૪. લઘુસ્પર્શ - પરિણત પણ છે,
૫. શીતસ્પર્શ - પરિણત પણ છે,
૬. ઉષ્ણસ્પર્શ - પરિણત પણ છે,
૭. સ્નિગ્ધસ્પર્શ - પરિણત પણ છે,
૮. રુક્ષસ્પર્શ - પરિણત પણ છે.

તેઓ સંસ્થાનથી - ૧. પરિમંડળ સંસ્થાન - પરિણત પણ છે,
૨. વૃત્તસંસ્થાન - પરિણત પણ છે,
૩. ત્ર્યસ્ર (ત્રિકોણ) સંસ્થાન - પરિણત પણ છે,
૪. ચતુરસ્ત્ર (ચતુષ્કોણ) સંસ્થાન - પરિણત પણ છે,

---

१. वण्णओ जे भवे किण्हे, भइए से उ गंधओ ।
रसओ फासओ चेव, भइए संठाणओ वि य ॥ - उत्त. अ. ३६, गा. २२

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

५. आयतसंठाणपरिणया वि[1]।

३. जे वण्णओ लोहियवण्णपरिणया-

ते गंधओ-१. सुब्भिगंधपरिणया वि,

२. दुब्भिगंधपरिणया वि।

रसओ- १. तित्तरसपरिणया वि,

२. कडुयरसपरिणया वि,

३. कसायरसपरिणया वि,

४. अंबिलरसपरिणया वि,

५. महुररसपरिणया वि।

फासओ-१. कक्खडफासपरिणया वि,

२. मउयफासपरिणया वि,

३. गरूयफासपरिणया वि,

४. लहुयफासपरिणया वि,

५. सीयफासपरिणया वि,

६. उसिणफासपरिणया वि,

७. निद्धफासपरिणया वि,

८. लुक्खफासपरिणया वि।

संठाणओ- १. परिमंडलसंठाणपरिणया वि,

२. वट्टसंठाणपरिणया वि,

३. तंससंठाणपरिणया वि,

४. चउरंससंठाणपरिणया वि,

५. आयतसंठाणपरिणया वि।[2]

४. जे वण्णओ हालिद्दवण्णपरिणया-

ते गंधओ- १. सुब्भिगंधपरिणया वि,

२. दुब्भिगंधपरिणया वि।

रसओ- १. तित्तरसपरिणया वि,

२. कडुयरसपरिणया वि,

३. कसायरसपरिणया वि,

४. अंबिलरसपरिणया वि,

५. महुररसपरिणया वि।

फासओ- १. कक्खडफासपरिणया वि,

२. मउयफासपरिणया वि,

३. गरूयफासपरिणया वि,

५. આયત (લંબચોરસ) સંસ્થાન - પરિણત પણ છે.

૩. જે વર્ણથી રક્ત-વર્ણ પરિણત છે -

તેઓ ગંધથી - ૧. સુગંધ - પરિણત પણ છે,

૨. દુર્ગંધ - પરિણત પણ છે.

તેઓ રસથી - ૧. તીખારસ - પરિણત પણ છે,

૨. કટુરસ - પરિણત પણ છે,

૩. કષાયરસ - પરિણત પણ છે,

૪. અમ્લરસ - પરિણત પણ છે,

૫. મધુરરસ - પરિણત પણ છે.

તેઓ સ્પર્શથી - ૧. કર્કશ સ્પર્શ - પરિણત પણ છે,

૨. મૃદુસ્પર્શ - પરિણત પણ છે,

૩. ગુરૂસ્પર્શ - પરિણત પણ છે,

૪. લઘુસ્પર્શ - પરિણત પણ છે,

૫. શીતસ્પર્શ - પરિણત પણ છે,

૬. ઉષ્ણસ્પર્શ - પરિણત પણ છે,

૭. સ્નિગ્ધ સ્પર્શ - પરિણત પણ છે,

૮. રુક્ષસ્પર્શ - પરિણત પણ છે.

તેઓ સંસ્થાનથી - ૧. પરિમંડળ સંસ્થાન - પરિણત પણ છે,

૨. વૃત્તસંસ્થાન - પરિણત પણ છે,

૩. ત્ર્યસ્રસંસ્થાન - પરિણત પણ છે,

૪. ચતુરસ્ત્રસંસ્થાન - પરિણત પણ છે,

૫. આયતસંસ્થાન - પરિણત પણ છે.

૪. જે વર્ણથી હારિદ્ર (પીળો) વર્ણ - પરિણત છે -

તેઓ ગંધથી - ૧. સુગંધ - પરિણત પણ છે,

૨. દુર્ગંધ - પરિણત પણ છે.

તેઓ રસથી - ૧. તિક્તરસ - પરિણત પણ છે,

૨. કટુરસ - પરિણત પણ છે,

૩. કષાયરસ - પરિણત પણ છે,

૪. અમ્લરસ - પરિણત પણ છે,

૫. મધુરરસ - પરિણત પણ છે.

તેઓ સ્પર્શથી - ૧. કર્કશસ્પર્શ - પરિણત પણ છે,

૨. મૃદુસ્પર્શ - પરિણત પણ છે,

૩. ગુરૂસ્પર્શ - પરિણત પણ છે,

---

१. वण्णओ जे भवे नीले, भइए से उ गंधओ ॥
रसओ फासओ चेव, भइए संठाणओ वि य ॥

२. वण्णओ लोहिए जे उ, भइए से उ गंधओ।
रसओ फासओ चेव, भइए संठाणओ वि य ॥

- उत्त. अ. ३६, गा. २४

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

४. लहुयफासपरिणया वि,
५. सीयफासपरिणया वि,
६. उसिणफासपरिणया वि,
७. निद्धफासपरिणया वि,
८. लुक्खफासपरिणया वि।

संठाणओ-१. परिमंडलसंठाणपरिणया वि,
२. वट्टसंठाणपरिणया वि,
३. तंससंठाणपरिणया वि,
४. चउरंससंठाणपरिणया वि,
५. आयतसंठाणपरिणया वि[1]।

५. जे वण्णओ सुक्किलवण्णपरिणया-

ते गंधओ-१. सुब्भिगंधपरिणया वि, •
२. दुब्भिगंधपरिणया वि।

रसओ- १. तित्तरसपरिणया वि,
२. कडुयरसपरिणया वि,
३. कसायरसपरिणया वि,
४. अंबिलरसपरिणया वि,
५. महुररसपरिणया वि।

फासओ- १. कक्खडफासपरिणया वि,
२. मउयफासपरिणया वि,
३. गरूयफासपरिणया वि,
४. लहुयफासपरिणया वि,
५. सीयफासपरिणया वि,
६. उसिणफासपरिणया वि,
७. निद्धफासपरिणया वि,
८. लुक्खफासपरिणया वि।

संठाणओ-१. परिमंडलसंठाणपरिणया वि,
२. वट्टसंठाणपरिणया वि,
३. तंससंठाणपरिणया वि,
४. चउरंससंठाणपरिणया वि,
५. आयतसंठाणपरिणया वि[2]।

- पण्ण. प. १, सु. १(१-५)

४. લઘુસ્પર્શ - પરિણત પણ છે,
૫. શીતસ્પર્શ - પરિણત પણ છે,
૬. ઉષ્ણસ્પર્શ - પરિણત પણ છે,
૭. સ્નિગ્ધસ્પર્શ - પરિણત પણ છે,
૮. રુક્ષસ્પર્શ - પરિણત પણ છે.

તેઓ સંસ્થાનથી - ૧. પરિમંડળ સંસ્થાન - પરિણત પણ છે,
૨. વૃત્તસંસ્થાન - પરિણત પણ છે,
૩. ત્રિસ્ત્રસંસ્થાન - પરિણત પણ છે,
૪. ચતુરસ્ત્રસંસ્થાન - પરિણત પણ છે,
૫. આયતસંસ્થાન - પરિણત પણ છે.

૫. જે વર્ણથી શુક્લવર્ણ - પરિણત છે -

તેઓ ગંધથી - ૧. સુગંધ - પરિણત પણ છે,
૨. દુર્ગંધ - પરિણત પણ છે.

તેઓ રસથી - ૧. તિક્તરસ - પરિણત પણ છે,
૨. કટુરસ - પરિણત પણ છે,
૩. કષાયરસ - પરિણત પણ છે,
૪. અમ્લરસ - પરિણત પણ છે,
૫. મધુરરસ - પરિણત પણ છે.

તેઓ સ્પર્શથી - ૧. કર્કશ સ્પર્શ - પરિણત પણ છે,
૨. મૃદુસ્પર્શ - પરિણત પણ છે,
૩. ગુરુસ્પર્શ - પરિણત પણ છે,
૪. લઘુસ્પર્શ - પરિણત પણ છે,
૫. શીતસ્પર્શ - પરિણત પણ છે,
૬. ઉષ્ણસ્પર્શ - પરિણત પણ છે,
૭. સ્નિગ્ધસ્પર્શ - પરિણત પણ છે,
૮. રુક્ષસ્પર્શ - પરિણત પણ છે.

તેઓ સંસ્થાનથી - ૧. પરિમંડળ સંસ્થાન - પરિણત પણ છે,
૨. વૃત્તસંસ્થાન - પરિણત પણ છે,
૩. ત્રિસ્ત્રસંસ્થાન - પરિણત પણ છે,
૪. ચતુરસ્ત્રસંસ્થાન - પરિણત પણ છે,
૫. આયત સંસ્થાન - પરિણત પણ છે.

६. गंध परिणयाणं छियालीसं भेया-

१. जे गंधओ सुब्भिगंधपरिणया-

૬. ગંધ પરિણતાદિના છેતાલીસ ભેદ :

૧. જે ગંધથી સુગંધ પરિણત હોય છે -

१. वण्णओ पीयए जे उ, भइए से उ गंधओ।
रसओ फासओ चेव, भइए संठाणओ वि य॥
-उत्त. अ. ३६, गा. २५

२. वण्णओ सुक्किले जे उ, भइए से उ गंधओ।
रसओ फासओ चेव, भइए संठाणओ वि य॥
-उत्त. अ. ३६, गा. २६

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

ते वण्णओ-१. कालवण्णपरिणया वि,
२. नीलवण्णपरिणया वि,
३. लोहियवण्णपरिणया वि,
४. हालिद्दवण्णपरिणया वि,
५. सुक्किलवण्णपरिणया वि।
रसओ-१. तित्तरसपरिणया वि,
२. कडुयरसपरिणया वि,
३. कसायरसपरिणया वि,
४. अंबिलरसपरिणया वि,
५. महुररसपरिणया वि।
फासओ-१. कक्खडफासपरिणया वि,
२. मउयफासपरिणया वि,
३. गरूयफासपरिणया वि,
४. लहुयफासपरिणया वि,
५. सीयफासपरिणया वि,
६. उसिणफासपरिणया वि,
७. निद्धफासपरिणया वि,
८. लुक्खफासपरिणया वि।
संठाणओ-१. परिमंडलसंठाणपरिणया वि,
२. वट्टसंठाणपरिणया वि,
३. तंससंठाणपरिणया वि,
४. चउरंससंठाणपरिणया वि,
५. आयतसंठाणपरिणया वि[1]।

२. जे गंधओ दुब्भिगंधपरिणया-
ते वण्णओ-१. कालवण्णपरिणया वि,
२. नीलवण्णपरिणया वि,
३. लोहियवण्णपरिणया वि,
४. हालिद्दवण्णपरिणया वि,
५. सुक्किलवण्णपरिणया वि।
रसओ-१. तित्तरसपरिणया वि,
२. कडुयरसपरिणया वि,
३. कसायरसपरिणया वि,
४. अंबिलरसपरिणया वि,
५. महुररसपरिणया वि।

તેઓ વર્ણથી - ૧. કૃષ્ણવર્ણ - પરિણત પણ છે,
૨. નીલવર્ણ - પરિણત પણ છે,
૩. રક્તવર્ણ - પરિણત પણ છે,
૪. પીતવર્ણ - પરિણત પણ છે,
૫. શુક્લવર્ણ - પરિણત પણ છે.
તેઓ રસથી - ૧. તિક્તરસ - પરિણત પણ છે,
૨. કટુરસ - પરિણત પણ છે,
૩. કષાયરસ - પરિણત પણ છે,
૪. અમ્લરસ - પરિણત પણ છે,
૫. મધુરરસ - પરિણત પણ છે.
તેઓ સ્પર્શથી - ૧. કર્કશ સ્પર્શ - પરિણત પણ છે,
૨. મૃદુસ્પર્શ - પરિણત પણ છે,
૩. ગુરુસ્પર્શ - પરિણત પણ છે,
૪. લઘુસ્પર્શ - પરિણત પણ છે,
૫. શીતસ્પર્શ - પરિણત પણ છે,
૬. ઉષ્ણસ્પર્શ - પરિણત પણ છે,
૭. સ્નિગ્ધસ્પર્શ - પરિણત પણ છે,
૮. રુક્ષસ્પર્શ - પરિણત પણ છે.
તેઓ સંસ્થાનથી - ૧. પરિમંડળ સંસ્થાન - પરિણત પણ છે,
૨. વૃત્તસંસ્થાન - પરિણત પણ છે,
૩. ત્र્યસ્ત્રસંસ્થાન - પરિણત પણ છે,
૪. ચતુરસ્ત્રસંસ્થાન - પરિણત પણ છે,
૫. આયતસંસ્થાન - પરિણત પણ છે.

૨. જે ગંધથી દુર્ગંધ પરિણત હોય છે -
તેઓ વર્ણથી - ૧. કૃષ્ણવર્ણ - પરિણત પણ છે,
૨. નીલવર્ણ - પરિણત પણ છે,
૩. રક્તવર્ણ - પરિણત પણ છે,
૪. પીતવર્ણ - પરિણત પણ છે,
૫. શુક્લવર્ણ - પરિણત પણ છે.
તેઓ રસથી - ૧. તિક્તરસ - પરિણત પણ છે,
૨. કટુરસ - પરિણત પણ છે,
૩. કષાયરસ - પરિણત પણ છે,
૪. અમ્લરસ - પરિણત પણ છે,
૫. મધુરરસ - પરિણત પણ છે.

---

१. गंधओ जे भवे सुब्भी, भइए से उ वण्णओ।
रसओ फासओ चेव, भइए संठाणओ वि य॥
- उत्त. अ. ३६, गा. २७

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

फासओ-१. कक्खडफासपरिणया वि,
२. मउयफासपरिणया वि,
३. गरूयफासपरिणया वि,
४. लहुयफासपरिणया वि,
५. सीयफासपरिणया वि,
६. उसिणफासपरिणया वि,
७. निद्धफासपरिणया वि,
८. लुक्खफासपरिणया वि।

संठाणओ-१. परिमंडलसंठाणपरिणया वि,
२. वट्टसंठाणपरिणया वि,
३. तंससंठाणपरिणया वि,
४. चउरंससंठाणपरिणया वि,
५. आयतसंठाणपरिणया वि[1]।

-पण्ण. प. १, सु. १० (१-२)

तेओ स्पर्शथी - १. કર્કશ સ્પર્શ - પરિણત પણ છે,
૨. મૃદુસ્પર્શ - પરિણત પણ છે,
૩. ગુરુસ્પર્શ - પરિણત પણ છે,
૪. લઘુસ્પર્શ - પરિણત પણ છે,
૫. શીતસ્પર્શ - પરિણત પણ છે,
૬. ઉષ્ણસ્પર્શ - પરિણત પણ છે,
૭. સ્નિગ્ધસ્પર્શ - પરિણત પણ છે,
૮. રુક્ષસ્પર્શ - પરિણત પણ છે.

तेओ संस्थानथी - १. પરિમંડળ સંસ્થાન - પરિણત પણ છે,
૨. વૃત્તસંસ્થાન - પરિણત પણ છે,
૩. ત્રિકોણસંસ્થાન - પરિણત પણ છે,
૪. ચતુરસ્રસંસ્થાન - પરિણત પણ છે,
૫. આયતસંસ્થાન - પરિણત પણ છે.

૭. **रस परिणयाणं सय भेया-**

१. जे रसओ तित्तरसपरिणया-

ते वण्णओ-१. कालवण्णपरिणया वि,
२. णीलवण्णपरिणया वि,
३. लोहियवण्णपरिणया वि,
४. हालिद्दवण्णपरिणया वि,
५. सुक्किलवण्णपरिणया वि।

गंधओ-१. सुब्भिगंधपरिणया वि,
२. दुब्भिगंधपरिणया वि।

फासओ-१. कक्खडफासपरिणया वि,
२. मउयफासपरिणया वि,
३. गरूयफासपरिणया वि,
४. लहुयफासपरिणया वि,
५. सीयफासपरिणया वि,
६. उसिणफासपरिणया वि,
७. निद्धफासपरिणया वि,
८. लुक्खफासपरिणया वि।

संठाणओ-१. परिमंडलसंठाणपरिणया वि,
२. वट्टसंठाणपरिणया वि,
३. तंससंठाणपरिणया वि,

૭. **રસપરિણતાદિના સો ભેદ :**

१. જે રસથી તિક્તરસ - પરિણત હોય છે -

तेओ वर्णथी - १. કૃષ્ણવર્ણ - પરિણત પણ છે,
૨. નીલવર્ણ - પરિણત પણ છે,
૩. રક્તવર્ણ - પરિણત પણ છે,
૪. પીતવર્ણ - પરિણત પણ છે,
૫. શુક્લવર્ણ - પરિણત પણ છે.

तेओ गंधथी - १. સુગંધ - પરિણત પણ છે,
૨. દુર્ગંધ - પરિણત પણ છે.

तेओ स्पर्शथी - १. કર્કશ સ્પર્શ - પરિણત પણ છે,
૨. મૃદુસ્પર્શ - પરિણત પણ છે,
૩. ગુરુસ્પર્શ - પરિણત પણ છે,
૪. લઘુસ્પર્શ - પરિણત પણ છે,
૫. શીતસ્પર્શ - પરિણત પણ છે,
૬. ઉષ્ણસ્પર્શ - પરિણત પણ છે,
૭. સ્નિગ્ધસ્પર્શ - પરિણત પણ છે,
૮. રુક્ષસ્પર્શ - પરિણત પણ છે.

तेओ संस्थानथी - १. પરિમંડળ સંસ્થાન - પરિણત પણ છે,
૨. વૃત્ત સંસ્થાન - પરિણત પણ છે,
૩. ત્રિકોણસંસ્થાન - પરિણત પણ છે,

---

१. गंधओ जे भवे दुब्भी, भइए से उ वण्णओ।
रसओ फासओ चेव, भइए संठाणओ वि य॥ - उत्त. अ. ३६, गा. २८

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

૪. चउरंससंठाणपरिणया वि,
૫. आयतसंठाणपरिणया वि[1] ।
૨. जे रसओ कडुयरसपरिणया-
ते वण्णओ-૧. कालवण्णपरिणया वि,
૨. नीलवण्णपरिणया वि,
૩. लोहियवण्णपरिणया वि,
૪. हालिद्दवण्णपरिणया वि,
૫. सुक्किलवण्णपरिणया वि ।
गंधओ-૧. सुब्भिगंधपरिणया वि,
૨. दुब्भिगंधपरिणया वि ।
फासओ-૧. कक्खडफासपरिणया वि,
૨. मउयफासपरिणया वि,
૩. गरूयफासपरिणया वि,
૪. लहुयफासपरिणया वि,
૫. सीयफासपरिणया वि,
૬. उसिणफासपरिणया वि,
૭. निद्धफासपरिणया वि,
૮. लुक्खफासपरिणया वि ।
संठाणओ-૧. परिमंडलसंठाणपरिणया वि,
૨. वट्टसंठाणपरिणया वि,
૩. तंससंठाणपरिणया वि.
૪. चउरंससंठाणपरिणया वि,
૫. आयतसंठाणपरिणया वि ।[2]
૩. रसओ कसायरसपरिणया-
ते वण्णओ-૧. कालवण्णपरिणया वि,
૨. नीलवण्णपरिणया वि,
૩. लोहियवण्णपरिणया वि,
૪. हालिद्दवण्णपरिणया वि,
૫. सुक्किलवण्णपरिणया वि ।
गंधओ-૧. सुब्भिगंधपरिणया वि,
૨. दुब्भिगंधपरिणया वि ।
फासओ-૧. कक्खडफासपरिणया वि,
૨. मउयफासपरिणया वि,
૩. गरूयफासपरिणया वि,

૪. ચતુરસ્ત્રસંસ્થાન - પરિણત પણ છે,
૫. આયતસંસ્થાન - પરિણત પણ છે,
૨. જે રસથી કટુરસ - પરિણત છે -
તેઓ વર્ણથી - ૧. કૃષ્ણવર્ણ - પરિણત પણ છે,
૨. નીલવર્ણ - પરિણત પણ છે,
૩. રક્તવર્ણ - પરિણત પણ છે,
૪. પીતવર્ણ - પરિણત પણ છે,
૫. શુક્લવર્ણ - પરિણત પણ છે.
તેઓ ગંધથી - ૧. સુગંધ - પરિણત પણ છે,
૨. દુર્ગંધ - પરિણત પણ છે.
તેઓ સ્પર્શથી - ૧. કર્કશ સ્પર્શ - પરિણત પણ છે,
૨. મૃદુસ્પર્શ - પરિણત પણ છે,
૩. ગુરૂસ્પર્શ - પરિણત પણ છે,
૪. લઘુસ્પર્શ - પરિણત પણ છે,
૫. શીતસ્પર્શ - પરિણત પણ છે,
૬. ઉષ્ણસ્પર્શ - પરિણત પણ છે,
૭. સ્નિગ્ધસ્પર્શ - પરિણત પણ છે,
૮. રુક્ષસ્પર્શ - પરિણત પણ છે.
તેઓ સંસ્થાનથી - ૧. પરિમંડળ સંસ્થાન - પરિણત પણ છે,
૨. વૃત્તસંસ્થાન - પરિણત પણ છે,
૩. ત્રિસ્ત્રસંસ્થાન - પરિણત પણ છે,
૪. ચતુરસ્ત્રસંસ્થાન - પરિણત પણ છે,
૫. આયત સંસ્થાન - પરિણત પણ છે.
૩. જે રસથી કષાયરસ - પરિણત છે -
તેઓ વર્ણથી - ૧. કૃષ્ણવર્ણ - પરિણત પણ છે,
૨. નીલવર્ણ - પરિણત પણ છે,
૩. રક્તવર્ણ - પરિણત પણ છે,
૪. પીતવર્ણ - પરિણત પણ છે,
૫. શુક્લવર્ણ - પરિણત પણ છે.
તેઓ ગંધથી - ૧. સુગંધ - પરિણત પણ છે,
૨. દુર્ગંધ - પરિણત પણ છે.
તેઓ સ્પર્શથી - ૧. કર્કશ સ્પર્શ - પરિણત પણ છે,
૨. મૃદુસ્પર્શ - પરિણત પણ છે,
૩. ગુરુસ્પર્શ - પરિણત પણ છે,

---

૧. रसओ तित्तए जे उ, भइए से उ वण्णओ ।
गंधओ फासओ चेव, भइए संठाणओ वि य ॥
- उत्त. अ. ३६, गा. २९

૨. रसओ कडुए जे उ, भइए से उ वण्णओ ।
गंधओ फासओ चेव, भइए संठाणओ वि य ॥
- उत्त. अ. ३६, गा. ३०

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

૪. लहुयफासपरिणया वि,
૫. सीयफासपरिणया वि,
૬. उसिणफासपरिणया वि,
૭. निद्धफासपरिणया वि,
૮. लुक्खफासपरिणया वि ।
संठाणओ-१. परिमंडलसंठाणपरिणया वि,
૨. वट्टसंठाणपरिणया वि,
૩. तंससंठाणपरिणया वि,
૪. चउरंससंठाणपरिणया वि,
૫. आयतसंठाणपरिणया वि[1] ।
૪. जे रसओ अंबिलरसपरिणया-
ते वण्णओ-१. कालवण्णपरिणया वि,
૨. नीलवण्णपरिणया वि,
૩. लोहियवण्णपरिणया वि,
૪. हालिद्दवण्णपरिणया वि,
૫. सुक्किलवण्णपरिणया वि ।
गंधओ-१. सुब्भिगंधपरिणया वि,
૨. दुब्भिगंधपरिणया वि ।
फासओ - १. कक्खडफासपरिणया वि,
૨. मउयफासपरिणया वि,
૩. गरूयफासपरिणया वि,
૪. लहुयफासपरिणया वि,
૫. सीयफासपरिणया वि,
૬. उसिणफासपरिणया वि,
૭. निद्धफासपरिणया वि,
૮. लुक्खफासपरिणया वि ।
संठाणओ-१. परिमंडलसंठाणपरिणया वि,
૨. वट्टसंठाणपरिणया वि,
૩. तंससंठाणपरिणया वि,
૪. चउरंससंठाणपरिणया वि,
૫. आयतसंठाणपरिणया वि[2] ।
૫. जे रसओ महुररसपरिणया-
ते वण्णओ-१. कालवण्णपरिणया वि,
૨. नीलवण्णपरिणया वि,

૪. લઘુસ્પર્શ - પરિણત પણ છે,
૫. શીતસ્પર્શ - પરિણત પણ છે,
૬. ઉષ્ણસ્પર્શ - પરિણત પણ છે,
૭. સ્નિગ્ધસ્પર્શ - પરિણત પણ છે,
૮. રુક્ષસ્પર્શ - પરિણત પણ છે.
તેઓ સંસ્થાનથી - ૧. પરિમંડળ સંસ્થાન - પરિણત પણ છે,
૨. વૃત્તસંસ્થાન - પરિણત પણ છે,
૩. ત્ર્યસ્ત્રસંસ્થાન - પરિણત પણ છે,
૪. ચતુરસ્ત્રસંસ્થાન - પરિણત પણ છે,
૫. આયત સંસ્થાન - પરિણત પણ છે.
૪. જેઓ રસથી અમ્લરસ - પરિણત છે -
તેઓ વર્ણથી - ૧. કૃષ્ણવર્ણ - પરિણત પણ છે,
૨. નીલવર્ણ - પરિણત પણ છે,
૩. રક્તવર્ણ - પરિણત પણ છે,
૪. પીતવર્ણ - પરિણત પણ છે,
૫. શુક્લવર્ણ - પરિણત પણ છે.
તેઓ ગંધથી - ૧. સુગંધ - પરિણત પણ છે,
૨. દુર્ગંધ - પરિણત પણ છે.
તેઓ સ્પર્શથી - ૧. કર્કશ સ્પર્શ - પરિણત પણ છે,
૨. મૃદુસ્પર્શ - પરિણત પણ છે,
૩. ગુરુસ્પર્શ - પરિણત પણ છે,
૪. લઘુસ્પર્શ - પરિણત પણ છે,
૫. શીતસ્પર્શ - પરિણત પણ છે,
૬. ઉષ્ણસ્પર્શ - પરિણત પણ છે,
૭. સ્નિગ્ધસ્પર્શ - પરિણત પણ છે,
૮. રુક્ષસ્પર્શ - પરિણત પણ છે.
તેઓ સંસ્થાનથી - ૧. પરિમંડળ સંસ્થાન - પરિણત પણ છે,
૨. વૃત્તસંસ્થાન - પરિણત પણ છે,
૩. ત્ર્યસ્ત્રસંસ્થાન - પરિણત પણ છે,
૪. ચતુરસ્ત્રસંસ્થાન - પરિણત પણ છે,
૫. આયત સંસ્થાન - પરિણત પણ છે.
૫. જેઓ રસથી મધુરરસ - પરિણત છે -
તેઓ વર્ણથી - ૧. કૃષ્ણવર્ણ - પરિણત પણ છે,
૨. નીલવર્ણ - પરિણત પણ છે,

---

૧. रसओ कसाए जे उ, भइए से उ वण्णओ ।
गंधओ फासओ चेव, भइए संठाणओ वि य ॥
- उत्त. अ. ३६, गा. ३१

૨. रसओ अंबिले जे उ, भइए से उ वण्णओ ।
गंधओ फासओ चेव, भइए संठाणओ वि य ॥
- उत्त. अ. ३६, गा. ३२

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

૩. लोहियवण्णपरिणया वि,
૪. हालिद्दवण्णपरिणया वि,
૫. सुक्किलवण्णपरिणया वि ।
गंधओ-૧. सुब्भिगंधपरिणया वि,
૨. दुब्भिगंधपरिणया वि ।
फासओ - ૧. कक्खडफासपरिणया वि,
૨. मउयफासपरिणया वि,
૩. गरूयफासपरिणया वि,
૪. लहुयफासपरिणया वि,
૫. सीयफासपरिणया वि,
૬. उसिणफासपरिणया वि,
૭. निद्धफासपरिणया वि,
૮. लुक्खफासपरिणया वि ।
संठाणओ-૧. परिमंडलसंठाणपरिणया वि,
૨. वट्टसंठाणपरिणया वि,
૩. तंससंठाणपरिणया वि,
૪. चउरंससंठाणपरिणया वि,
૫. आयतसंठाणपरिणया वि[1] ।

- पण्ण. प. १, सु. ११ (१-५)

૩. રક્તવર્ણ - પરિણત પણ છે,
૪. પીતવર્ણ - પરિણત પણ છે,
૫. શુક્લવર્ણ - પરિણત પણ છે.
તેઓ ગંધથી - ૧. સુગંધ - પરિણત પણ છે,
૨. દુર્ગંધ - પરિણત પણ છે.
તેઓ સ્પર્શથી - ૧. કર્કશ સ્પર્શ - પરિણત પણ છે,
૨. મૃદુસ્પર્શ - પરિણત પણ છે,
૩. ગુરુસ્પર્શ - પરિણત પણ છે,
૪. લઘુસ્પર્શ - પરિણત પણ છે,
૫. શીતસ્પર્શ - પરિણત પણ છે,
૬. ઉષ્ણસ્પર્શ - પરિણત પણ છે,
૭. સ્નિગ્ધસ્પર્શ - પરિણત પણ છે,
૮. રુક્ષસ્પર્શ - પરિણત પણ છે.
તેઓ સંસ્થાનથી - ૧. પરિમંડળ સંસ્થાન - પરિણત પણ છે,
૨. વૃત્તસંસ્થાન - પરિણત પણ છે,
૩. ત્રિકોણસંસ્થાન - પરિણત પણ છે,
૪. ચતુરસ્ત્ર સંસ્થાન - પરિણત પણ છે,
૫. આયત સંસ્થાન - પરિણત પણ છે.

૮. **फास परिणयाणं एक्कसय चउरासीइ भेया-**
१. जे फासओ कक्खडफासपरिणया-
ते वण्णओ-૧. कालवण्णपरिणया वि,
૨. नीलवण्णपरिणया वि,
૩. लोहियवण्णपरिणया वि,
૪. हालिद्दवण्णपरिणया वि,
૫. सुक्किलवण्णपरिणया वि ।
गंधओ-૧. सुब्भिगंधपरिणया वि,
૨. दुब्भिगंधपरिणया वि ।
रसओ-૧. तित्तरसपरिणया वि,
૨. कडुयरसपरिणया वि,
૩. कसायरसपरिणया वि,
૪. अंबिलरसपरिणया वि,
૫. महुररसपरिणया वि ।

૮. **સ્પર્શ પરિણતાદિના એકસો ચોરાસી ભેદ :**
૧. જેઓ સ્પર્શથી કર્કશસ્પર્શ - પરિણત છે -
તેઓ વર્ણથી - ૧. કૃષ્ણવર્ણ - પરિણત પણ છે,
૨. નીલવર્ણ - પરિણત પણ છે,
૩. રક્તવર્ણ - પરિણત પણ છે,
૪. પીતવર્ણ - પરિણત પણ છે,
૫. શુક્લવર્ણ - પરિણત પણ છે.
તેઓ ગંધથી - ૧. સુગંધ - પરિણત પણ છે,
૨. દુર્ગંધ - પરિણત પણ છે.
તેઓ રસથી - ૧. તિક્તરસ - પરિણત પણ છે,
૨. કટુરસ - પરિણત પણ છે,
૩. કષાયરસ - પરિણત પણ છે,
૪. અમ્લરસ - પરિણત પણ છે,
૫. મધુરરસ - પરિણત પણ છે.

---

૧. रसओ महुरए जे उ, भइए से उ वण्णओ ।
गंधओ फासओ चेव, भइए संठाणओ वि य ॥ - उत्त. अ. ३६, गा. ३३

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

फासओ-१. गरूयफासपरिणया वि,
२. लहुयफासपरिणया वि,
३. सीयफासपरिणया वि,
४. उसिणफासपरिणया वि,
५. निद्धफासपरिणया वि,
६. लुक्खफासपरिणया वि।
संठाणओ-१. परिमंडलसंठाणपरिणया वि,
२. वट्टसंठाणपरिणया वि,
३. तंससंठाणपरिणया वि,
४. चउरंससंठाणपरिणया वि,
५. आयतसंठाणपरिणया वि[1]।
२. जे फासओ मउयफासपरिणया-
ते वण्णओ-१. कालवण्णपरिणया वि,
२. नीलवण्णपरिणया वि,
३. लोहियवण्णपरिणया वि,
४. हालिद्दवण्णपरिणया वि,
५. सुक्किलवण्णपरिणया वि।
गंधओ-१. सुब्भिगंधपरिणया वि,
२. दुब्भिगंधपरिणया वि।
रसओ-१. तित्तरसपरिणया वि,
२. कडुयरसपरिणया वि,
३. कसायरसपरिणया वि,
४. अंबिलरसपरिणया वि,
५. महुररसपरिणया वि।
फासओ-१. गरूयफासपरिणया वि,
२. लहुयफासपरिणया वि,
३. सीयफासपरिणया वि,
४. उसिणफासपरिणया वि,
५. निद्धफासपरिणया वि,
६. लुक्खफासपरिणया वि।
संठाणओ-१. परिमंडलसंठाणपरिणया वि,
२. वट्टसंठाणपरिणया वि,
३. तंससंठाणपरिणया वि,

तेઓ સ્પર્શથી - ૧. ગુરુસ્પર્શ - પરિણત પણ છે,
૨. લઘુસ્પર્શ - પરિણત પણ છે,
૩. શીતસ્પર્શ - પરિણત પણ છે,
૪. ઉષ્ણસ્પર્શ - પરિણત પણ છે,
૫. સ્નિગ્ધસ્પર્શ - પરિણત પણ છે,
૬. રુક્ષસ્પર્શ - પરિણત પણ છે.
તેઓ સંસ્થાનથી - ૧. પરિમંડળ સંસ્થાન - પરિણત પણ છે,
૨. વૃત્તસંસ્થાન - પરિણત પણ છે,
૩. ત્રિસ્ત્રસંસ્થાન - પરિણત પણ છે,
૪. ચતુરસ્ત્રસંસ્થાન - પરિણત પણ છે,
૫. આયતસંસ્થાન - પરિણત પણ છે.
૨. જેઓ સ્પર્શથી મૃદુસ્પર્શ - પરિણત છે -
તેઓ વર્ણથી - ૧. કૃષ્ણવર્ણ - પરિણત પણ છે,
૨. નીલવર્ણ - પરિણત પણ છે,
૩. રક્તવર્ણ - પરિણત પણ છે,
૪. પીતવર્ણ - પરિણત પણ છે,
૫. શુક્લવર્ણ - પરિણત પણ છે.
તેઓ ગંધથી - ૧. સુગંધ - પરિણત પણ છે,
૨. દુર્ગંધ - પરિણત પણ છે.
તેઓ રસથી - ૧. તિક્તરસ - પરિણત પણ છે,
૨. કટુરસ - પરિણત પણ છે,
૩. કષાયરસ - પરિણત પણ છે,
૪. અમ્લરસ - પરિણત પણ છે,
૫. મધુરરસ - પરિણત પણ છે.
તેઓ સ્પર્શથી - ૧. ગુરુસ્પર્શ - પરિણત પણ છે,
૨. લઘુસ્પર્શ - પરિણત પણ છે,
૩. શીતસ્પર્શ - પરિણત પણ છે,
૪. ઉષ્ણસ્પર્શ - પરિણત પણ છે,
૫. સ્નિગ્ધ સ્પર્શ - પરિણત પણ છે,
૬. રુક્ષસ્પર્શ - પરિણત પણ છે.
તેઓ સંસ્થાનથી - ૧. પરિમંડળ સંસ્થાન - પરિણત પણ છે,
૨. વૃત્તસંસ્થાન - પરિણત પણ છે,
૩. ત્રિસ્ત્રસંસ્થાન - પરિણત પણ છે,

---

१. फासओ कक्खडे जे उ, भइए से उ वण्णओ।
गंधओ रसओ चेव, भइए संठाणओ वि य॥ - उत्त. अ. ३६, गा. ३४

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

૪. चउरंससंठाणपरिणया वि,
૫. आयत संठाणपरिणया वि[1]।
૩. जे फासओ गरूयफासपरिणया-
ते वण्णओ-૧. कालवण्णपरिणया वि,
૨. नीलवण्णपरिणया वि,
૩. लोहियवण्णपरिणया वि,
૪. हालिद्दवण्णपरिणया वि,
૫. सुक्किलवण्णपरिणया वि।
गंधओ-૧. सुब्भिगंधपरिणया वि,
૨. दुब्भिगंधपरिणया वि।
रसओ-૧. तित्तरसपरिणया वि,
૨. कडुयरसपरिणया वि,
૩. कसायरसपरिणया वि,
૪. अंबिलरसपरिणया वि,
૫. महुररसपरिणया वि।
फासओ-૧. कक्खडफासपरिणया वि,
૨. मउयफासपरिणया वि,
૩. सीयफासपरिणया वि,
૪. उसिणफासपरिणया वि,
૫. निद्धफासपरिणया वि,
૬. लुक्खफासपरिणया वि।
संठाणओ-૧. परिमंडलसंठाणपरिणया वि,
૨. वट्टसंठाणपरिणया वि,
૩. तंससंठाणपरिणया वि,
૪. चउरंससंठाणपरिणया वि,
૫. आयतसंठाणपरिणया वि[2]।
૪. जे फासओ लहुयफासपरिणया-
ते वण्णओ-૧. कालवण्णपरिणया वि,
૨. नीलवण्णपरिणया वि,
૩. लोहियवण्णपरिणया वि,
૪. हालिद्दवण्णपरिणया वि,
૫. सुक्किलवण्णपरिणया वि।
गंधओ-૧. सुब्भिगंधपरिणया वि,
૨. दुब्भिगंधपरिणया वि।

૪. ચતુરસ્ત્રસંસ્થાન - પરિણત પણ છે,
૫. આયતસંસ્થાન - પરિણત પણ છે.
૩. જેઓ સ્પર્શથી ગુરુસ્પર્શ - પરિણત છે -
તેઓ વર્ણથી - ૧. કૃષ્ણવર્ણ - પરિણત પણ છે,
૨. નીલવર્ણ - પરિણત પણ છે,
૩. રક્તવર્ણ - પરિણત પણ છે,
૪. પીતવર્ણ - પરિણત પણ છે,
૫. શુક્લવર્ણ - પરિણત પણ છે.
તેઓ ગંધથી - ૧. સુગંધ - પરિણત પણ છે,
૨. દુર્ગંધ - પરિણત પણ છે.
તેઓ રસથી - ૧. તિક્તરસ - પરિણત પણ છે,
૨. કટુરસ - પરિણત પણ છે,
૩. કષાયરસ - પરિણત પણ છે,
૪. અમ્લરસ - પરિણત પણ છે,
૫. મધુરરસ - પરિણત પણ છે.
તેઓ સ્પર્શથી - ૧. કર્કશસ્પર્શ - પરિણત પણ છે,
૨. મૃદુસ્પર્શ - પરિણત પણ છે,
૩. શીતસ્પર્શ - પરિણત પણ છે,
૪. ઉષ્ણસ્પર્શ - પરિણત પણ છે,
૫. સ્નિગ્ધસ્પર્શ - પરિણત પણ છે,
૬. રુક્ષસ્પર્શ - પરિણત પણ છે.
તેઓ સંસ્થાનથી - ૧. પરિમંડળ સંસ્થાન - પરિણત પણ છે,
૨. વૃત્તસંસ્થાન - પરિણત પણ છે,
૩. ત્રિકોણસંસ્થાન - પરિણત પણ છે,
૪. ચતુરસ્ત્ર સંસ્થાન - પરિણત પણ છે,
૫. આયતસંસ્થાન - પરિણત પણ છે.
૪. જેઓ સ્પર્શથી લઘુસ્પર્શ - પરિણત છે -
તેઓ વર્ણથી - ૧. કૃષ્ણવર્ણ - પરિણત પણ છે,
૨. નીલવર્ણ - પરિણત પણ છે,
૩. રક્તવર્ણ - પરિણત પણ છે,
૪. પીતવર્ણ - પરિણત પણ છે,
૫. શુક્લવર્ણ - પરિણત પણ છે.
તેઓ ગંધથી - ૧. સુગંધ - પરિણત પણ છે,
૨. દુર્ગંધ - પરિણત પણ છે.

---

૧. फासओ मउए जे उ, भइए से उ वण्णओ।
गंधओ फासओ चेव, भइए संठाणओ वि य॥ - उत्त. अ. ३६, गा. ३५

૨. फासओ गरूए जे उ, भइए से उ वण्णओ।
गंधओ रसओ चेव, भइए संठाणओ वि य॥ - उत्त. अ. ३६, गा. ३६

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

रसओ-१. तित्तरसपरिणया वि,
२. कडुयरसपरिणया वि,
३. कसायरसपरिणया वि,
४. अंबिलरसपरिणया वि,
५. महुररसपरिणया वि ।
फासओ-१. कक्खडफासपरिणया वि,
२. मउयफासपरिणया वि,
३. सीयफासपरिणया वि,
४. उसिणफासपरिणया वि,
५. निद्धफासपरिणया वि,
६. लुक्खफासपरिणया वि ।
संठाणओ-१. परिमंडलसंठाणपरिणया वि,
२. वट्टसंठाणपरिणया वि,
३. तंससंठाणपरिणया वि,
४. चउरंससंठाणपरिणया वि,
५. आयतसंठाणपरिणया वि[1] ।
५. जे फासओ सीयफासपरिणया-
ते वण्णओ-१. कालवण्णपरिणया वि,
२. नीलवण्णपरिणया वि,
३. लोहियवण्णपरिणया वि,
४. हालिद्दवण्णपरिणया वि,
५. सुक्किलवण्णपरिणया वि ।
गंधओ-१. सुब्भिगंधपरिणया वि,
२. दुब्भिगंधपरिणया वि ।
रसओ-१. तित्तरसपरिणया वि,
२. कडुयरसपरिणया वि,
३. कसायरसपरिणया वि,
४. अंबिलरसपरिणया वि,
५. महुररसपरिणया वि ।
फासओ-१. कक्खडफासपरिणया वि,
२. मउयफासपरिणया वि,
३. गरूयफासपरिणया वि,
४. लहुयफासपरिणया वि,
५. निद्धफासपरिणया वि,

તેઓ રસથી - १. તિક્તરસ - પરિણત પણ છે,
२. કટુરસ - પરિણત પણ છે,
૩. કષાયરસ - પરિણત પણ છે,
૪. અમ્લરસ - પરિણત પણ છે,
૫. મધુરરસ - પરિણત પણ છે.
તેઓ સ્પર્શથી - १. કર્કશ સ્પર્શ - પરિણત પણ છે,
२. મૃદુસ્પર્શ - પરિણત પણ છે,
૩. શીતસ્પર્શ - પરિણત પણ છે,
૪. ઉષ્ણસ્પર્શ - પરિણત પણ છે,
૫. સ્નિગ્ધસ્પર્શ - પરિણત પણ છે,
૬. રુક્ષસ્પર્શ - પરિણત પણ છે.
તેઓ સંસ્થાનથી - १. પરિમંડળ સંસ્થાન - પરિણત પણ છે,
२. વૃત્ત સંસ્થાન - પરિણત પણ છે,
૩. ત્ર્યસ્ત્રસંસ્થાન - પરિણત પણ છે,
૪. ચતુરસ્ત્રસંસ્થાન - પરિણત પણ છે,
૫. આયત સંસ્થાન - પરિણત પણ છે.
૫. જેઓ સ્પર્શથી શીતસ્પર્શ - પરિણત છે -
તેઓ વર્ણથી - १. કૃષ્ણવર્ણ - પરિણત પણ છે,
२. નીલવર્ણ - પરિણત પણ છે,
૩. રક્તવર્ણ - પરિણત પણ છે,
૪. પીતવર્ણ - પરિણત પણ છે,
૫. શુક્લવર્ણ - પરિણત પણ છે.
તેઓ ગંધથી - १. સુગંધ - પરિણત પણ છે,
२. દુર્ગંધ - પરિણત પણ છે.
તેઓ રસથી - १. તિક્તરસ - પરિણત પણ છે,
२. કટુરસ - પરિણત પણ છે,
૩. કષાયરસ - પરિણત પણ છે,
૪. અમ્લરસ - પરિણત પણ છે,
૫. મધુરરસ - પરિણત પણ છે.
તેઓ સ્પર્શથી - १. કર્કશ સ્પર્શ - પરિણત પણ છે,
२. મૃદુસ્પર્શ - પરિણત પણ છે,
૩. ગુરુસ્પર્શ - પરિણત પણ છે,
૪. લઘુસ્પર્શ - પરિણત પણ છે,
૫. સ્નિગ્ધસ્પર્શ - પરિણત પણ છે,

---

१. फासओ लहुए जे उ, भइए से उ वण्णओ ।
गंधओ रसओ चेव, भइए संठाणओ वि य ॥ - उत्त. अ. ३६, गा. ३७

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

६. लुक्खफासपरिणया वि ।

संठाणओ-१. परिमंडलसंठाणपरिणया वि,

२. वट्टसंठाणपरिणया वि,

३. तंससंठाणपरिणया वि,

४. चउरंससंठाणपरिणया वि,

५. आयतसंठाणपरिणया वि[1] ।

६. जे फासओ उसिणफासपरिणया -

ते वण्णओ-१. कालवण्णपरिणया वि,

२. नीलवण्णपरिणया वि,

३. लोहियवण्णपरिणया वि,

४. हालिद्दवण्णपरिणया वि,

५. सुक्किलवण्णपरिणया वि ।

गंधओ-१. सुब्भिगंधपरिणया वि,

२. दुब्भिगंधपरिणया वि ।

रसओ-१. तित्तरसपरिणया वि,

२. कडुयरसपरिणया वि,

३. कसायरसपरिणया वि,

४. अंबिलरसपरिणया वि,

५. महुररसपरिणया वि ।

फासओ-१. कक्खडफासपरिणया वि,

२. मउयफासपरिणया वि,

३. गरूयफासपरिणया वि,

४. लहुयफासपरिणया वि,

५. निद्धफासपरिणया वि,

६. लुक्खफासपरिणया वि ।

संठाणओ-१. परिमंडलसंठाणपरिणया वि,

२. वट्टसंठाणपरिणया वि,

३. तंससंठाणपरिणया वि,

४. चउरंससंठाणपरिणया वि,

५. आयतसंठाणपरिणया वि[2] ।

७. जे फासओ निद्धफासपरिणया-

ते वण्णओ-१. कालवण्णपरिणया वि,

२. नीलवण्णपरिणया वि,

૬. રુક્ષસ્પર્શ - પરિણત પણ છે.

તેઓ સંસ્થાનથી - ૧. પરિમંડળ સંસ્થાન - પરિણત પણ છે,

૨. વૃત્તસંસ્થાન - પરિણત પણ છે,

૩. ત્રિસ્ત્રસંસ્થાન - પરિણત પણ છે,

૪. ચતુરસ્ત્ર સંસ્થાન - પરિણત પણ છે,

૫. આયતસંસ્થાન - પરિણત પણ છે.

૬. જેઓ સ્પર્શથી ઉષ્ણસ્પર્શ - પરિણત છે -

તેઓ વર્ણથી - ૧. કૃષ્ણવર્ણ - પરિણત પણ છે,

૨. નીલવર્ણ - પરિણત પણ છે,

૩. રક્તવર્ણ - પરિણત પણ છે,

૪. પીતવર્ણ - પરિણત પણ છે,

૫. શુક્લવર્ણ - પરિણત પણ છે.

તેઓ ગંધથી - ૧. સુગંધ - પરિણત પણ છે,

૨. દુર્ગંધ - પરિણત પણ છે.

તેઓ રસથી - ૧. તિક્તરસ - પરિણત પણ છે,

૨. કટુરસ - પરિણત પણ છે,

૩. કષાયરસ - પરિણત પણ છે,

૪. અમ્લરસ - પરિણત પણ છે,

૫. મધુરરસ - પરિણત પણ છે.

તેઓ સ્પર્શથી - ૧. કર્કશ સ્પર્શ - પરિણત પણ છે,

૨. મૃદુસ્પર્શ - પરિણત પણ છે,

૩. ગુરુસ્પર્શ - પરિણત પણ છે,

૪. લઘુસ્પર્શ - પરિણત પણ છે,

૫. સ્નિગ્ધસ્પર્શ - પરિણત પણ છે,

૬. રુક્ષસ્પર્શ - પરિણત પણ છે.

તેઓ સંસ્થાનથી - ૧. પરિમંડળ સંસ્થાન - પરિણત પણ છે,

૨. વૃત્તસંસ્થાન - પરિણત પણ છે,

૩. ત્રિસ્ત્રસંસ્થાન - પરિણત પણ છે,

૪. ચતુરસ્ત્રસંસ્થાન - પરિણત પણ છે,

૫. આયત સંસ્થાન - પરિણત પણ છે.

૭. જેઓ સ્પર્શથી સ્નિગ્ધસ્પર્શ - પરિણત છે -

તેઓ વર્ણથી - ૧. કૃષ્ણવર્ણ - પરિણત પણ છે,

૨. નીલવર્ણ - પરિણત પણ છે,

---

१. फासओ सीयए जे उ, भइए से उ वण्णओ ।
गंधओ रसओ चेव, भइए संठाणओ वि य ॥
- उत्त. अ. ३६, गा. ३८

२. फासओ उण्हए जे उ, भइए मे उ वण्णओ ।
गंधओ रसओ चेव, भइए संठाणओ वि य ॥
- उत्त. अ. ३६, गा. ३९

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

३. लोहियवण्णपरिणया वि,
४. हालिद्दवण्णपरिणया वि,
५. सुक्किलवण्णपरिणया वि ।
गंधओ-१. सुब्भिगंधपरिणया वि,
२. दुब्भिगंधपरिणया वि ।
रसओ-१. तित्तरसपरिणया वि,
२. कडुयरसपरिणया वि,
३. कसायरसपरिणया वि,
४. अंबिलरसपरिणया वि,
५. महुररसपरिणया वि ।
फासओ-१. कक्खडफासपरिणया वि,
२. मउयफासपरिणया वि,
३. गरूयफासपरिणया वि,
४. लहुयफासपरिणया वि,
५. सीयफासपरिणया वि,
६. उसिणफासपरिणया वि ।
संठाणओ-१. परिमंडलसंठाणपरिणया वि,
२. वट्टसंठाणपरिणया वि,
३. तंससंठाणपरिणया वि,
४. चउरंससंठाणपरिणया वि,
५. आयतसंठाणपरिणया वि[1] ।
८. जे फासओ लुक्खफासपरिणया-
ते वण्णओ-१. कालवण्णपरिणया वि,
२. नीलवण्णपरिणया वि,
३. लोहियवण्णपरिणया वि,
४. हालिद्दवण्णपरिणया वि,
५. सुक्किलवण्णपरिणया वि ।
गंधओ-१. सुब्भिगंधपरिणया वि,
२. दुब्भिगंधपरिणया वि ।
रसओ-१. तित्तरसपरिणया वि,
२. कडुयरसपरिणया वि,
३. कसायरसपरिणया वि,
४. अंबिलरसपरिणया वि,
५. महुररसपरिणया वि ।

૩. રક્તવર્ણ - પરિણત પણ છે,
૪. પીતવર્ણ - પરિણત પણ છે,
૫. શુક્લવર્ણ - પરિણત પણ છે.
તેઓ ગંધથી - ૧. સુગંધ - પરિણત પણ છે,
૨. દુર્ગંધ - પરિણત પણ છે.
તેઓ રસથી - ૧. તિક્તરસ - પરિણત પણ છે,
૨. કટુરસ - પરિણત પણ છે,
૩. કષાયરસ - પરિણત પણ છે,
૪. અમ્લરસ - પરિણત પણ છે,
૫. મધુરરસ - પરિણત પણ છે.
તેઓ સ્પર્શથી - ૧. કર્કશ સ્પર્શ - પરિણત પણ છે,
૨. મૃદુસ્પર્શ - પરિણત પણ છે,
૩. ગુરુસ્પર્શ - પરિણત પણ છે,
૪. લઘુસ્પર્શ - પરિણત પણ છે,
૫. શીતસ્પર્શ - પરિણત પણ છે,
૬. ઉષ્ણસ્પર્શ - પરિણત પણ છે.
તેઓ સંસ્થાનથી - ૧. પરિમંડળ સંસ્થાન - પરિણત પણ છે,
૨. વૃત્તસંસ્થાન - પરિણત પણ છે,
૩. ત્રિસ્ત્રસંસ્થાન - પરિણત પણ છે,
૪. ચતુરસ્ત્રસંસ્થાન - પરિણત પણ છે,
૫. આયતસંસ્થાન - પરિણત પણ છે.
૮. જેઓ સ્પર્શથી રુક્ષસ્પર્શ - પરિણત છે -
તેઓ વર્ણથી - ૧. કૃષ્ણવર્ણ - પરિણત પણ છે,
૨. નીલવર્ણ - પરિણત પણ છે,
૩. રક્તવર્ણ - પરિણત પણ છે,
૪. પીતવર્ણ - પરિણત પણ છે,
૫. શુક્લવર્ણ - પરિણત પણ છે,
તેઓ ગંધથી - ૧. સુગંધ - પરિણત પણ છે,
૨. દુર્ગંધ - પરિણત પણ છે.
તેઓ રસથી - ૧. તિક્તરસ - પરિણત પણ છે,
૨. કટુરસ - પરિણત પણ છે,
૩. કષાયરસ - પરિણત પણ છે,
૪. અમ્લરસ - પરિણત પણ છે,
૫. મધુરરસ - પરિણત પણ છે.

---

१. फासओ निद्धए जे उ, भइए से उ वण्णओ ।
गंधओ रसओ चेव, भइए संठाणओ वि य ॥ - उत्त. अ. ३६, गा. ४०

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

फासओ-१. कक्खडफासपरिणया वि,
२. मउयफासपरिणया वि,
३. गरूयफासपरिणया वि,
४. लहुयफासपरिणया वि,
५. सीयफासपरिणया वि,
६. उसिणफासपरिणया वि ।
संठाणओ-१. परिमंडलसंठाणपरिणया वि,
२. वट्टसंठाणपरिणया वि,
३. तंससंठाणपरिणया वि,
४. चउरंससंठाणपरिणया वि,
५. आयतसंठाणपरिणया वि[1] ।

-पण्ण. प. १, सु. १२ (१-८)

तेओ स्पर्शथी - १. કર્કશ સ્પર્શ - પરિણત પણ છે,
२. મૃદુસ્પર્શ - પરિણત પણ છે,
૩. ગુરુસ્પર્શ - પરિણત પણ છે,
૪. લઘુસ્પર્શ - પરિણત પણ છે,
૫. શીતસ્પર્શ - પરિણત પણ છે,
૬. ઉષ્ણસ્પર્શ - પરિણત પણ છે.
તેઓ સંસ્થાનથી - १. પરિમંડળ સંસ્થાન - પરિણત પણ છે,
२. વૃત્તસંસ્થાન - પરિણત પણ છે,
૩. ત્રિકોણસંસ્થાન - પરિણત પણ છે,
૪. ચતુરસ્ત્રસંસ્થાન - પરિણત પણ છે,
૫. આયતસંસ્થાન - પરિણત પણ છે.

९. संठाण परिणयाणं सय भेया-
१. जे संठाणओ परिमंडलसंठाणपरिणया-
ते वण्णओ-१. कालवण्णपरिणया वि,
२. नीलवण्णपरिणया वि,
३. लोहियवण्णपरिणया वि,
४. हालिद्दवण्णपरिणया वि,
५. सुक्किलवण्णपरिणया वि ।
गंधओ-१. सुब्भिगंधपरिणया वि,
२. दुब्भिगंधपरिणया वि ।
रसओ - १. तित्तरसपरिणया वि,
२. कडुयरसपरिणया वि,
३. कसायरसपरिणया वि ।
४. अंबिलरसपरिणया वि ।
५. महुररसपरिणया वि ।
फासओ-१. कक्खडफासपरिणया वि,
२. मउयफासपरिणया वि,
३. गरूयफासपरिणया वि,
४. लहुयफासपरिणया वि,
५. सीयफासपरिणया वि,
६. उसिणफासपरिणया वि,
७. निद्धफासपरिणया वि,
८. लुक्खफासपरिणया वि[2] ।

૯. સંસ્થાન પરિણતાદિના સો ભેદ -
१. જેઓ સંસ્થાનથી - પરિમંડળ સંસ્થાન - પરિણત છે-
તેઓ વર્ણથી - १. કૃષ્ણવર્ણ - પરિણત પણ છે,
२. નીલવર્ણ - પરિણત પણ છે,
૩. રક્તવર્ણ - પરિણત પણ છે,
૪. પીતવર્ણ - પરિણત પણ છે,
૫. શુક્લવર્ણ - પરિણત પણ છે.
તેઓ ગંધથી - १. સુગંધ - પરિણત પણ છે,
२. દુર્ગંધ - પરિણત પણ છે,
તેઓ રસથી - १. તિક્તરસ - પરિણત પણ છે,
२. કટુરસ - પરિણત પણ છે,
૩. કષાયરસ - પરિણત પણ છે,
૪. અમ્લરસ - પરિણત પણ છે,
૫. મધુરરસ - પરિણત પણ છે,
તેઓ સ્પર્શથી - १. કર્કશ સ્પર્શ - પરિણત પણ છે,
२. મૃદુસ્પર્શ - પરિણત પણ છે,
૩. ગુરુસ્પર્શ - પરિણત પણ છે,
૪. લઘુસ્પર્શ - પરિણત પણ છે,
૫. શીતસ્પર્શ - પરિણત પણ છે,
૬. ઉષ્ણસ્પર્શ - પરિણત પણ છે,
૭. સ્નિગ્ધસ્પર્શ - પરિણત પણ છે,
૮. રુક્ષસ્પર્શ - પરિણત પણ છે.

१. फासओ लुक्खए जे उ, भइए से उ वण्णओ ।
गंधओ रसओ चेव, भइए संठाणओ वि य ॥ - उत्त. अ. ३६, गा. ४१

२. परिमंडलसंठाणे, भइए से उ वण्णओ ।
गंधओ रसओ चेव, भइए फासओ वि य ॥ - उत्त. अ. ३६, गा. ४२

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

२. जे संठाणओ वट्टसंठाणपरिणया-
ते वण्णओ-१. कालवण्णपरिणया वि,
२. नीलवण्णपरिणया वि,
३. लोहियवण्णपरिणया वि,
४. हालिद्दवण्णपरिणया वि,
५. सुक्किलवण्णपरिणया वि।
गंधओ-१. सुब्भिगंधपरिणया वि,
२. दुब्भिगंधपरिणया वि।
रसओ-१. तित्तरसपरिणया वि,
२. कडुयरसपरिणया वि,
३. कसायरसपरिणया वि,
४. अंबिलरसपरिणया वि,
५. महुररसपरिणया वि।
फासओ-१. कक्खडफासपरिणया वि,
२. मउयफासपरिणया वि,
३. गरूयफासपरिणया वि,
४. लहुयफासपरिणया वि,
५. सीयफासपरिणया वि,
६. उसिणफासपरिणया वि,
७. निद्धफासपरिणया वि,
८. लुक्खफासपरिणया वि[1]।
३. जे संठाणओ तंससंठाणपरिणया-
ते वण्णओ-१. कालवण्णपरिणया वि,
२. नीलवण्णपरिणया वि,
३. लोहियवण्णपरिणया वि,
४. हालिद्दवण्णपरिणया वि,
५. सुक्किलवण्णपरिणया वि।
गंधओ-१. सुब्भिगंधपरिणया वि,
२. दुब्भिगंधपरिणया वि।
रसओ-१. तित्तरसपरिणया वि,
२. कडुयरसपरिणया वि,
३. कसायरसपरिणया वि,
४. अंबिलरसपरिणया वि,
५. महुररसपरिणया वि।

૨. જેઓ સંસ્થાનથી વૃત્તસંસ્થાન - પરિણત છે -
તેઓ વર્ણથી - ૧. કૃષ્ણવર્ણ - પરિણત પણ છે,
૨. નીલવર્ણ - પરિણત પણ છે,
૩. રક્તવર્ણ - પરિણત પણ છે,
૪. પીતવર્ણ - પરિણત પણ છે,
૫. શુક્લવર્ણ - પરિણત પણ છે.
તેઓ ગંધથી - ૧. સુગંધ - પરિણત પણ છે,
૨. દુર્ગંધ - પરિણત પણ છે.
તેઓ રસથી - ૧. તિક્તરસ - પરિણત પણ છે,
૨. કટુરસ - પરિણત પણ છે,
૩. કષાયરસ - પરિણત પણ છે,
૪. અમ્લરસ - પરિણત પણ છે,
૫. મધુરરસ - પરિણત પણ છે.
તેઓ સ્પર્શથી - ૧. કર્કશ સ્પર્શ - પરિણત પણ છે,
૨. મૃદુસ્પર્શ - પરિણત પણ છે,
૩. ગુરુસ્પર્શ - પરિણત પણ છે,
૪. લઘુસ્પર્શ - પરિણત પણ છે,
૫. શીતસ્પર્શ - પરિણત પણ છે,
૬. ઉષ્ણસ્પર્શ - પરિણત પણ છે,
૭. સ્નિગ્ધસ્પર્શ - પરિણત પણ છે,
૮. રુક્ષસ્પર્શ - પરિણત પણ છે.
૩. જેઓ સંસ્થાનથી ત્રિકોણસંસ્થાન - પરિણત છે -
તેઓ વર્ણથી - ૧. કૃષ્ણવર્ણ - પરિણત પણ છે,
૨. નીલવર્ણ - પરિણત પણ છે,
૩. રક્તવર્ણ - પરિણત પણ છે,
૪. પીતવર્ણ - પરિણત પણ છે,
૫. શુક્લવર્ણ - પરિણત પણ છે.
તેઓ ગંધથી - ૧. સુગંધ - પરિણત પણ છે,
૨. દુર્ગંધ - પરિણત પણ છે.
તેઓ રસથી - ૧. તિક્તરસ - પરિણત પણ છે,
૨. કટુરસ - પરિણત પણ છે,
૩. કષાયરસ - પરિણત પણ છે,
૪. અમ્લરસ - પરિણત પણ છે,
૫. મધુરરસ - પરિણત પણ છે.

---

१. संठाणओ भवे वट्टे, भइए से उ वण्णओ।
गंधओ रसओ चेव, भइए फासओ वि य॥ - उत्त. अ. ३६, गा. ४३

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

फासओ-१. कक्खडफासपरिणया वि, **તેઓ સ્પર્શથી** - ૧. કર્કશ સ્પર્શ - પરિણત પણ છે,
२. मउयफासपरिणया वि, ૨. મૃદુસ્પર્શ - પરિણત પણ છે,
३. गरूयफासपरिणया वि, ૩. ગુરુસ્પર્શ - પરિણત પણ છે,
४. लहुयफासपरिणया वि, ૪. લઘુસ્પર્શ - પરિણત પણ છે,
५. सीयफासपरिणया वि, ૫. શીતસ્પર્શ - પરિણત પણ છે,
६. उसिणफासपरिणया वि, ૬. ઉષ્ણ સ્પર્શ - પરિણત પણ છે,
७. निद्धफासपरिणया वि, ૭. સ્નિગ્ધસ્પર્શ - પરિણત પણ છે,
८. लुक्खफासपरिणया वि[१]। ૮. રુક્ષસ્પર્શ - પરિણત પણ છે.

४. जे संठाणओ चउरंससंठाणपरिणया- **૪. જેઓ સંસ્થાનથી ચતુરસ્ત્ર સંસ્થાન - પરિણત છે -**

ते वण्णओ-१. कालवण्णपरिणया वि, **તેઓ વર્ણથી** - ૧. કૃષ્ણવર્ણ - પરિણત પણ છે,
२. नीलवण्णपरिणया वि, ૨. નીલવર્ણ - પરિણત પણ છે,
३. लोहियवण्णपरिणया वि, ૩. રક્તવર્ણ - પરિણત પણ છે,
४. हालिद्दवण्णपरिणया वि, ૪. પીતવર્ણ - પરિણત પણ છે,
५. सुक्किलवण्णपरिणया वि। ૫. શુક્લવર્ણ - પરિણત પણ છે.

गंधओ-१. सुब्भिगंधपरिणया वि, **તેઓ ગંધથી** - ૧. સુગંધ - પરિણત પણ છે,
२. दुब्भिगंधपरिणया वि। ૨. દુર્ગંધ - પરિણત પણ છે.

रसओ-१. तित्तरसपरिणया वि, **તેઓ રસથી** - ૧. તિક્તરસ - પરિણત પણ છે,
२. कडुयरसपरिणया वि, ૨. કટુરસ - પરિણત પણ છે,
३. कसायरसपरिणया वि, ૩. કષાયરસ - પરિણત પણ છે,
४. अंबिलरसपरिणया वि, ૪. અમ્લરસ - પરિણત પણ છે,
५. महुररसपरिणया वि। ૫. મધુરરસ - પરિણત પણ છે.

फासओ-१. कक्खडफासपरिणया वि, **તેઓ સ્પર્શથી** - ૧. કર્કશ સ્પર્શ - પરિણત પણ છે,
२. मउयफासपरिणया वि, ૨. મૃદુસ્પર્શ - પરિણત પણ છે,
३. गरूयफासपरिणया वि, ૩. ગુરુસ્પર્શ - પરિણત પણ છે,
४. लहुयफासपरिणया वि, ૪. લઘુસ્પર્શ - પરિણત પણ છે,
५. सीयफासपरिणया वि, ૫. શીતસ્પર્શ - પરિણત પણ છે,
६. उसिणफासपरिणया वि, ૬. ઉષ્ણસ્પર્શ - પરિણત પણ છે,
७. निद्धफासपरिणया वि, ૭. સ્નિગ્ધસ્પર્શ - પરિણત પણ છે,
८. लुक्खफासपरिणया वि[२]। ૮. રુક્ષસ્પર્શ - પરિણત પણ છે.

५. जे संठाणओ आयतसंठाणपरिणया- **૫. જેઓ સંસ્થાનથી આયત સંસ્થાન - પરિણત છે -**

ते वण्णओ-१. कालवण्णपरिणया वि, **તેઓ વર્ણથી** - ૧. કૃષ્ણવર્ણ - પરિણત પણ છે,
२. नीलवण्णपरिणया वि, ૨. નીલવર્ણ - પરિણત પણ છે,
३. लोहियवण्णपरिणया वि, ૩. રક્તવર્ણ - પરિણત પણ છે,

---

१. संठाणओ भवे तंसे, भइए से उ वण्णओ।
गंधओ रसओ चेव, भइए फासओ वि य॥
- उत्त. अ. ३६, गा. ४४

२. संठाणओ य चउरंसे, भइए से उ वण्णओ।
गंधओ रसओ चेव, भइए फासओ वि य॥
- उत्त. अ. ३६, गा. ४५

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

૪. हालिद्दवण्णपरिणया वि,
૫. सुक्किलवण्णपरिणया वि ।
गंधओ-૧. सुब्भिगंधपरिणया वि,
૨. दुब्भिगंधपरिणया वि ।
रसओ-૧. तित्तरसपरिणया वि,
૨. कडुयरसपरिणया वि,
૩. कसायरसपरिणया वि,
૪. अंबिलरसपरिणया वि,
૫. महुररसपरिणया वि ।
फासओ-૧. कक्खडफासपरिणया वि,
૨. मउयफासपरिणया वि,
૩. गरूयफासपरिणया वि,
૪. लहुयफासपरिणया वि,
૫. सीयफासपरिणया वि,
૬. उसिणफासपरिणया वि,
૭. निद्धफासपरिणया वि,
૮. लुक्खफासपरिणया वि[1] ।
से तं रूवि अजीवपण्णवणा ।
से तं अजीवपण्णवणा ।-पण्ण. प. १, सु. १३ (१-५)

૪. પીતવર્ણ - પરિણત પણ છે,
૫. શુક્લવર્ણ - પરિણત પણ છે.
તેઓ ગંધથી - ૧. સુગંધ - પરિણત પણ છે,
૨. દુર્ગંધ - પરિણત પણ છે.
તેઓ રસથી - ૧. તિક્તરસ - પરિણત પણ છે,
૨. કટુરસ - પરિણત પણ છે,
૩. કષાયરસ - પરિણત પણ છે,
૪. અમ્લરસ - પરિણત પણ છે,
૫. મધુરરસ - પરિણત પણ છે.
તેઓ સ્પર્શથી - ૧. કર્કશ સ્પર્શ - પરિણત પણ છે,
૨. મૃદુસ્પર્શ - પરિણત પણ છે,
૩. ગુરુસ્પર્શ - પરિણત પણ છે,
૪. લઘુસ્પર્શ - પરિણત પણ છે,
૫. શીતસ્પર્શ - પરિણત પણ છે,
૬. ઉષ્ણસ્પર્શ - પરિણત પણ છે,
૭. સ્નિગ્ધસ્પર્શ - પરિણત પણ છે,
૮. રુક્ષસ્પર્શ - પરિણત પણ છે.
આ રૂપી અજીવ પ્રજ્ઞાપના થઈ.
આ અજીવ પ્રજ્ઞાપના થઈ.

૧૦. रूवि-अजीव-दव्वाणं-अणंतत्त परूवणं-

प. ते णं भंते ! किं संखेज्जा, असंखेज्जा, अणंता ?

उ. गोयमा ! नो संखेज्जा, नो असंखेज्जा, अणंता ।

प. से केणट्ठेणं भंते ! एवं वुच्चइ-
'नो संखेज्जा, नो असंखेज्जा, अणंता ?'

उ. गोयमा ! अणंता परमाणु पोग्गला,
अणंता दुपदेसिया खंधा **-जाव-** अणंता दसपदेसिया खंधा,
अणंता संखेज्जपदेसिया खंधा, अणंता असंखेज्ज-पदेसिया खंधा, अणंता अणंतपदेसिया खंधा ।
से तेणट्ठेणं गोयमा ! एवं वुच्चइ-
'ते णं नो संखेज्जा, नो असंखेज्जा, अणंता[2] ।'
- अणु. सु. ४०३

૧૦. રૂપી-અજીવ દ્રવ્યોના અનંતત્વનું પ્રરૂપણ :

પ્ર. ભંતે ! શું તે (રૂપી અજીવ દ્રવ્ય) સંખ્યાત છે, અસંખ્યાત છે કે અનંત છે ?

ઉ. ગૌતમ ! તેઓ સંખ્યાત અને અસંખ્યાત નથી પરંતુ અનંત છે,

પ્ર. ભંતે ! કયા કારણથી એમ કહેવાય છે કે -
'તેઓ સંખ્યાત અને અસંખ્યાત નથી પરંતુ અનંત છે ?'

ઉ. ગૌતમ ! પરમાણુ પુદ્ગલ અનંત છે,
દ્વિપ્રદેશિક સ્કંધ અનંત છે **-યાવત્-** દશપ્રદેશિક સ્કંધ અનંત છે.
સંખ્યાત પ્રદેશિક સ્કંધ અનંત છે, અસંખ્યાત પ્રદેશિક સ્કંધ અનંત છે અને અનંત પ્રદેશિક સ્કંધ અનંત છે.
આ કારણથી ગૌતમ ! એમ કહેવાય છે કે -
'તેઓ સંખ્યાત અને અસંખ્યાત નથી પરંતુ અનંત છે.'

●●●

---

૧. (क) जे आयतसंठाणे, भइए से उ वण्णओ ।
गंधओ रसओ चेव, भइए फासओ वि य ॥
- उत्त. अ. ३६, गा. ४६
(ख) जीवा. पडि. १, सु. ५
(ग) વર્ણના પાંચ, ગંધના બે, રસના પાંચ, સ્પર્શના આઠ અને સંસ્થાનના પાંચ એ પચ્ચીસ ભેદ થયા.
વર્ણના ૧૦૦, ગંધના ૪૬, રસના ૧૦૦, સ્પર્શના ૧૮૪ અને સંસ્થાનના ૧૦૦ આ કુલ પ્રભેદ (૧૦૦ + ૪૬ + ૧૦૦ + ૧૮૪ + ૧૦૦) = ૫૩૦ થયા.
૨. विया. स. २५, उ. २, सु. २

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

૪૬. પુદ્ગલ અધ્યયન

જે વર્ણ, ગંધ, રસ અને સ્પર્શયુક્ત છે તે પુદ્ગલ છે. એક પરમાણુથી માંડીને અનંતપ્રદેશી સ્કંધમાં આ વર્ણાદિ ગુણો મળી આવે છે. જે દ્રવ્યમાં વર્ણ, ગંધ, રસ અને સ્પર્શ નથી મળી આવતો તે પુદ્ગલથી ભિન્ન દ્રવ્ય હોય છે. એવા પાંચ દ્રવ્ય છે - ધર્મ, અધર્મ, આકાશ, કાળ અને જીવ. આ પાંચેય દ્રવ્યો ઈન્દ્રિયગોચર હોતા નથી. કારણ કે તેઓ વર્ણાદિથી રહિત હોય છે. જે ઈન્દ્રિયગોચર હોય છે તે પુદ્ગલ જ હોય છે. પરંતુ પુદ્ગલના પરમાણુ, દ્વિપ્રદેશી સ્કંધ વગેરે એવા સૂક્ષ્મ અંશો પણ છે જેઓ માત્ર ઈન્દ્રિયો વડે જાણી-સમજી શકાતાં નથી. તેઓ અવધિજ્ઞાન, મનઃપર્યાયજ્ઞાન અથવા કેવલજ્ઞાનના વિષય હોય છે. પુદ્ગલનો નિરુક્તિપરક એક અર્થ એવો પણ કરવામાં આવે છે કે જે પૂરણ અને ગલન અવસ્થાને પ્રાપ્ત કરે છે તે પુદ્ગલ છે. સંઘાત (જોડાણ) વડે તેઓ પૂરક અવસ્થાને તથા ભેદ વડે તેઓ ગલન અવસ્થાને પ્રાપ્ત કરે છે. એક અન્ય-બીજી પરિભાષા અનુસાર પુરુષ અર્થાત્ જીવ જે શરીર, આહાર, વિષય અને ઈન્દ્રિય ઉપકરણ-સાધનાદિના રૂપે ગ્રહણ કરે છે તે પુદ્ગલ છે.

સમસ્ત જગતમાં પુદ્ગલ જ એક એવું દ્રવ્ય છે જે મૂર્ત છે, રૂપી છે અર્થાત્ રૂપ (વર્ણ), રસ, ગંધ અને સ્પર્શથી યુક્ત છે.

આ ઉપરાંત પુદ્ગલમાં **સંસ્થાન** અર્થાત્ આકારનું પણ વૈશિષ્ટ્ય હોય છે. આ સંસ્થાન છ પ્રકારનું હોય છે - ૧. પરિમંડળ, ૨. વૃત્ત, ૩. ત્રિકોણ, ૪. ચતુષ્કોણ, ૫. આયત (લાંબુ) અને ૬. અનિયત. સંસ્થાનના આ છ ભેદ વ્યાખ્યા-પ્રજ્ઞપ્તિ સૂત્રની અનુસાર છે. સ્થાનાંગ સૂત્રમાં આના સાત ભેદ પણ છે - ૧. દીર્ઘ (પહોળું), ૨. હ્રસ્વ (ટુકું), ૩. વૃત્ત, ૪. ત્રિકોણ, ૫. ચતુષ્કોણ, ૬. પૃથુલ અને ૭. પરિમંડળ. વર્ણના પાંચ ભેદ પ્રસિદ્ધ છે- ૧. કાળો, ૨. લીલો, ૩. લાલ, ૪. પીળો અને ૫. સફેદ. ગંધના- ૧. સુરભિગંધ અને ૨. દુરભિગંધ આ બે ભેદ છે. રસના ૧. તીખો, ૨. કડવો, ૩. તુરો (કષૈલો), ૪. ખાટો અને ૫. મીઠો આ પાંચ પ્રકાર છે. સ્પર્શના આઠ પ્રકાર છે - ૧. કર્કશ, ૨. મૃદુ, ૩. ગુરુ, ૪. લઘુ, ૫. શીત, ૬. ઉષ્ણ, ૭. રુક્ષ અને ૮. સ્નિગ્ધ.

મુખ્યતયા પરમાણુ અને સ્કંધ (નોપરમાણુ પુદ્ગલ)નારૂપે વિભક્ત પુદ્ગલને વિભિન્ન-વિવિધ દૃષ્ટિકોણ વડે વિવિધ પ્રકારના ભેદોમાં વિભાજીત કરવામાં આવે છે, જેમકે - સ્કંધની અપેક્ષાએ એને વજ્રસમાન કઠોર (ભિદુર) સ્વભાવયુક્ત તથા પરમાણુના અવિભાજ્ય હોવાને કારણે એને કોમળ (અભિદુર) સ્વભાવયુક્ત કહેવામાં આવ્યો છે. સ્કંધના ભેદ (ખંડ ન) હોવાને કારણે એને 'ભિન્ન' તથા પરમાણુઓના સંઘાત હોવાને કારણે એને 'અભિન્ન' કહેવામાં આવ્યો છે. ઈન્દ્રિય ગ્રાહ્ય પુદ્ગલ બાદર તથા શેષ સૂક્ષ્મ છે. જીવ જે પુદ્ગલોને ગ્રહણ કરે છે તેઓ આત્ત (ગ્રહણીય) તથા જેને ગ્રહણ નથી કરતા તેઓ અનાત્ત (અગ્રહણીય) કહેવાય છે. આ પ્રકારે મનને અભીપ્સિત મનોજ્ઞ તથા અનભીપ્સિત અમનોજ્ઞ ભેદ બને છે.

જૈનદર્શનના ગણિતમાં એકથી દસ સંખ્યા પછીની સંખ્યા માટે **સંખ્યાત, અસંખ્યાત** અને અનંત શબ્દોનો પ્રયોગ થાય છે. એટલા માટે પરમાણુ પછી દ્વિપ્રદેશી પુદ્ગલ, ત્રિપ્રદેશી પુદ્ગલ, ચાર પ્રદેશી, પાંચ પ્રદેશી **-યાવત્-** દસ પ્રદેશી પુદ્ગલોનું વર્ણન કર્યા પછી સંખ્યાત પ્રદેશી, અસંખ્યાત પ્રદેશી અને અનંત પ્રદેશી પુદ્ગલોનું વર્ણન થયેલું છે. પરમાણુને અપ્રદેશી માનવામાં આવેલો છે. એક પરમાણુ પુદ્ગલ એક વર્ણ, એક ગંધ, એક રસ અને બે સ્પર્શયુક્ત કહેવામાં આવ્યા છે, દ્વિપ્રદેશી સ્કંધ ક્યારેક એક વર્ણયુક્ત, ક્યારેક બે વર્ણયુક્ત, ક્યારેક એક ગંધયુક્ત, ક્યારેક બે ગંધ યુક્ત, ક્યારેક એક રસ યુક્ત, ક્યારેક બે રસયુક્ત, ક્યારેક બે સ્પર્શયુક્ત, ક્યારેક ત્રણ સ્પર્શયુક્ત અને ક્યારેક ચાર સ્પર્શયુક્ત કહેવામાં

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

આવ્યા છે. આ જ પ્રકારે ત્રિપ્રદેશી વગેરે સ્કંધોમાં રસ અને વર્ણની સંખ્યા કદાચ વધતી જાય છે. એનાથી દ્વિકસંયોગી, ત્રિકસંયોગી વર્ણાદિની અપેક્ષાએ અનેક ભંગ બની જાય છે. આવા ગણિત વડે પરમાણુમાં વર્ણાદિના કુલ ૧૬ ભંગ, દ્વિપ્રદેશી સ્કંધમાં ૪૨ ભંગ, ત્રિપ્રદેશી સ્કંધમાં ૧૨૦ ભંગ, ચતુષ્પ્રદેશી સ્કંધમાં ૨૨૨ ભંગ, પંચપ્રદેશી સ્કંધમાં ૩૨૪ ભંગ, ષટ્પ્રદેશી સ્કંધમાં ૪૧૪ ભંગ, સપ્તપ્રદેશી સ્કંધમાં ૪૭૪ ભંગ, અષ્ટપ્રદેશી સ્કંધમાં ૫૦૪ ભંગ, નવપ્રદેશી સ્કંધમાં ૫૧૪ ભંગ અને દસપ્રદેશી સ્કંધમાં ૫૧૬ ભંગ હોય છે. સંખ્યાત પ્રદેશી, અસંખ્યાત પ્રદેશી અને સૂક્ષ્મ પરિણત અનન્તપ્રદેશી પુદ્ગલોમાં પણ આ જ પ્રકારે ૫૧૬ ભંગ હોય છે. બાદર પરિણામ યુક્ત અનન્તપ્રદેશી સ્કંધના ૧૨૯૬ ભંગ હોય છે. એમાં સ્પર્શના ક્યારેક ચાર ભેદ **-યાવત્-** ક્યારેક આઠ ભેદ મળી આવે છે.

સંસારી જીવ આઠ કર્મોથી યુક્ત હોવાને કારણે પુદ્ગલવડે સંપૂર્ણપણે સંબંધિત છે. શરીર, ઈન્દ્રિય, મન વગેરે જે જીવને મળે છે તેઓ આ કારણે જ 'પૌદ્ગલિક' છે. જીવને પરભાવમાં લઈ જનાર પ્રાણાતિપાત વગેરે જે અઢારપાપ છે તેઓ પણ આ દૃષ્ટિએ પૌદ્ગલિક છે તથા વર્ણ, ગંધ, રસ અને સ્પર્શયુક્ત છે. જો કે તે પાપ સિવાય જીવનું અસ્તિત્વ હોવું સંભવ નથી. તથાપિ આ જીવનો સ્વભાવ નથી પરંતુ જીવને તે પરભાવમાં લઈ જાય છે એટલા માટે જ એને આગમમાં પૌદ્ગલિક માનવામાં આવ્યા છે. એ જ કારણે રાગ, દ્વેષ, ક્રોધ, માન, માયા અને લોભમાં પણ વર્ણ, ગંધ, રસ અને સ્પર્શ માનવામાં આવ્યા છે. દિગમ્બરાચાર્ય કુંદકુંદ પણ સમયસારમાં આ જ પ્રકારે નિરૂપણ કરે છે. જીવને જે સ્વભાવમાં લાવે છે એવા ગુણોમાં વર્ણાદિની સત્તાનો સ્વીકાર કરવામાં આવ્યો નથી. જેમકે - પ્રાણાતિપાત-વિરમણ વગેરેમાં તથા ક્રોધ-વિવેક **-યાવત્-** મિથ્યાદર્શન શલ્ય-વિવેકમાં વર્ણાદિની સત્તા નથી. એ વર્ણ, ગંધ, રસ અને સ્પર્શ રહિત હોય છે. જ્ઞાન અને દર્શન પણ વર્ણાદિથી રહિત હોય છે. એટલા માટે (૧) અવગ્રહ, (૨) ઈહા, (૩) અવાય અને (૪) ધારણા તથા ઔત્પત્તિકી વગેરે ચારે પ્રકારોની બુદ્ધિઓને પણ વર્ણાદિથી રહિત માનવામાં આવી છે. ચારિત્ર પણ વર્ણાદિથી રહિત હોય છે. માટે ઉત્થાન, કર્મ, બળ, વીર્ય અને પુરુષકાર પરાક્રમને પણ વર્ણાદિથી રહિત માનવામાં આવે છે. પરંતુ અષ્ટવિધ કર્મોને પાંચ વર્ણ, બે ગંધ, પાંચ રસ અને ચાર સ્પર્શયુક્ત નિરૂપિત કરવામાં આવ્યું છે.

દ્રવ્ય-લેશ્યા વર્ણ, ગંધ, રસ અને સ્પર્શયુક્ત છે. જ્યારે ભાવલેશ્યા આનાથી રહિત છે. જ્ઞાન અને દર્શનની સાથે દૃષ્ટિ, અજ્ઞાન અને આહાર વગેરે ચાર સંજ્ઞાઓને વર્ણાદિથી રહિત માનવામાં આવે છે. આહાર વગેરે સંજ્ઞાઓ વર્ણાદિથી રહિત છે કારણ કે તેઓ સ્વાભાવિક છે, પરંતુ કેવલી, કવલાહાર (કોળિયો આહાર) સિવાય ભય, મૈથુન અને પરિગ્રહ સંજ્ઞાઓ વડે ગ્રસ્ત હોતા નથી. આથી એમને વર્ણાદિથી રહિત માનવાને માટે પ્રશ્નચિહ્ન ઉપસ્થિત થાય છે. ઔદારિક, વૈક્રિય, આહારક અને તૈજસ્ શરીર પાંચ વર્ણ, બે ગંધ, પાંચ રસ અને આઠ સ્પર્શયુક્ત છે. જ્યારે કાર્મણશરીર ચતુઃસ્પર્શી છે. આ શરીરોને કારણે નારકી, દેવ, તિર્યંચ અને મનુષ્યગતિના જીવ વર્ણાદિથી યુક્ત માનવામાં આવે છે. કાર્મણ શરીરની અપેક્ષાએ આ ચતુઃસ્પર્શી તથા અન્ય શરીરોની અપેક્ષાએ અષ્ટસ્પર્શી હોય છે. મનોયોગ અને વચનયોગ ચતુઃસ્પર્શી છે તથા કાયયોગ અષ્ટસ્પર્શી છે.

વિભિન્ન પૃથ્વીઓના મધ્ય અવકાશાન્તર વર્ણાદિથી રહિત છે પરંતુ સપ્તમ પૃથ્વીથી પ્રથમ પૃથ્વી સુધી, તનુવાત, ઘનવાત, ઘનોદધિ તથા જમ્બૂદ્વીપથી સ્વયંભૂરમણ સમુદ્ર સુધી, સૌધર્મ કલ્પથી ઈષત્પ્રાગ્ભારા પૃથ્વી સુધી, નૈરયિકાવાસથી વૈમાનિકાવાસ સુધીના બધા વર્ણાદિ સહિત છે તથા આઠ સ્પર્શયુક્ત છે. એમાંથી કેટલાક દ્રવ્યો વર્ણાદિથી રહિત છે તથા કેટલાક વર્ણાદિ સહિત છે પરંતુ તેઓ અન્યોન્યસ્પૃષ્ટ (સ્પર્શયુક્ત) અને અન્યોન્ય સંબદ્ધ (જોડાણયુક્ત) રહે છે.

પુદ્ગલના ભેદ અને સંઘાત (સંગાથ)નું વ્યાખ્યાપ્રજ્ઞપ્તિ સૂત્રમાં વિસ્તારપૂર્વક વિવેચન થયેલું છે. પુદ્ગલોનો સંઘાત અને ભેદ ક્યારેક પોતાના સ્વભાવ અનુસાર થાય છે અને ક્યારેક અન્યના નિમિત્ત દ્વારા થાય છે. પરમાણુ પુદ્ગલોના મિલનથી સ્કંધનું નિર્માણ થાય છે તથા પુદ્ગલનું અધિકતમ વિભાજન પરમાણુ પુદ્ગલનારૂપે થાય છે. શ્રમણ ભગવાન

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

મહાવીર અને ગૌતમ સ્વામી વચ્ચે આ સંદર્ભમાં અતિરોચક પ્રશ્નોત્તર થયેલા છે. બે પરમાણુઓના મિલનથી દ્વિપ્રદેશિક સ્કંધ બને છે તથા એનું વિભાજન થવાથી બે પરમાણુ પુદ્ગલ છુટા પડે છે. આ જ પ્રકારે ત્રણ પરમાણુ પુદ્ગલોના મિલનથી ત્રિપ્રદેશિક સ્કંધ **-યાવત્-** દસ પરમાણુ પુદ્ગલોના મિલનથી દસપ્રદેશિક સ્કંધ બને છે. એમના વિભાજનની ક્રિયામાં અનેક વિકલ્પો સંભવી શકે છે. જેમકે - ત્રિપ્રદેશિક સ્કંધનું વિભાજન થતા એક દ્વિપ્રદેશિક સ્કંધ અને એક પરમાણુ પણ રહી શકે છે તથા ત્રણ વિભાગ થવાથી ત્રણ પરમાણુ પુદ્ગલ પણ થઈ શકે છે. આ પ્રકારના વિકલ્પોની સંખ્યા દસપ્રદેશિક સ્કંધમાં ઘણી વધી જાય છે. સંખ્યાત પરમાણુ-પુદ્ગલોના મિલનથી સંખ્યાત પ્રદેશી સ્કંધ, અસંખ્યાત પરમાણુ-પુદ્ગલોના મિલનથી અસંખ્યાત પ્રદેશિક સ્કંધ તથા અનન્ત પરમાણુ પુદ્ગલોના મિલનથી અનન્ત પ્રદેશિક સ્કંધ બને છે. આ બધાનું વિભાજન થવાથી અનેક વિકલ્પો બને છે. જેમાંનો એક વિકલ્પ એમ પણ છે કે સંખ્યાત પ્રદેશિક સ્કંધનું વિભાજન થવાથી સંખ્યાત પરમાણુ પુદ્ગલ, અસંખ્યાત પ્રદેશિક સ્કંધનું વિભાજન થવાથી અસંખ્યાત પરમાણુ પુદ્ગલ તથા અનંત પ્રદેશિક સ્કંધનું વિભાજન થવાથી અનંત પરમાણુ પુદ્ગલ બને છે.

એક પરમાણુ ગતિ કરતાં એક સમયમાં લોકના અંતભાગ - છેડા સુધી પહોંચી શકે છે. આ પ્રકારની પરમાણુની ગતિનું વર્ણન બીજા કોઈ ભારતીય દર્શનમાં થયેલું નથી. આ વર્ણન વૈજ્ઞાનિકોને માટે પણ સંશોધનની પ્રેરણાનું સ્રોત બની શક્યું છે. વૈજ્ઞાનિકોના મતાનુસાર આજના સમયમાં સર્વાધિક ગતિશીલ વસ્તુ પ્રકાશ છે. જે એક સેકન્ડમાં લગભગ ૩ લાખ કિલોમીટર જેટલું અંતર કાપી શકે છે. જૈનદર્શનાનુસાર પ્રકાશ પણ પુદ્ગલનો જ એક પ્રકાર છે. પુદ્ગલની ગતિ આ કરતાં પણ વિશેષ તીવ્ર થઈ શકે છે. એક પરમાણુ એક સમયમાં સંપૂર્ણલોક સુધી પહોંચી શકે છે. પુદ્ગલની આ ગતિનું વર્ણન આશ્ચર્યકારક છે. ભગવતીસૂત્રમાં વર્ણિત અસ્પૃશદ્ગતિ વડે પણ એનું સમર્થન થઈ શકે છે. સ્થાનાંગ સૂત્રમાં ત્રણ કારણો વડે પુદ્ગલનો અવરોધ (રુકાવટ) દર્શાવવામાં આવ્યો છે - (૧) એક પરમાણુ પુદ્ગલ બીજા પરમાણુ પુદ્ગલથી અથડાઈને પ્રતિઘાત પામે છે, (૨) રુક્ષ (ખરબચડા) સ્પર્શથી પ્રતિઘાત પામે છે તથા (૩) લોકાન્તમાં જઈ પ્રતિઘાત પામે છે.

પુદ્ગલમાં પર્યાયની અપેક્ષાએ નિરંતર પરિવર્તન થઈ રહ્યું છે તથાપિ એના પરિણમનને ત્રણ વિભાગોમાં વિભક્ત કરવામાં આવે છે - ૧. પ્રયોગ પરિણત પુદ્ગલ, ૨. વિસ્ત્રસા પરિણત પુદ્ગલ અને ૩. મિશ્ર પરિણત પુદ્ગલ. જીવ દ્વારા ગૃહીત પુદ્ગલોને પ્રયોગ પરિણત પુદ્ગલ, સ્વભાવતઃ પરિણત પુદ્ગલોને વિસ્ત્રસા પરિણત પુદ્ગલ તથા પ્રયોગ અને સ્વભાવ બંને દ્વારા પરિણત પુદ્ગલ મિશ્ર પરિણત પુદ્ગલ કહેવાય છે. સંસારી જીવોને જાતિના આધારે પાંચ ભાગોમાં વિભક્ત કરવામાં આવ્યું છે - એકેન્દ્રિય, બેઈન્દ્રિય, ત્રીન્દ્રિય, ચતુરિન્દ્રિય અને પંચેન્દ્રિય. આ જીવોને આધારિત પ્રયોગ પરિણત પુદ્ગલના પાંચ ભેદ નિરુપિત છે - એકેન્દ્રિય પ્રયોગ પરિણત પુદ્ગલ **-યાવત્-** પંચેન્દ્રિય પ્રયોગ પરિણત પુદ્ગલ. એકેન્દ્રિય પ્રયોગ પરિણત પુદ્ગલ પણ પૃથ્વીકાય, અપ્કાય, તૈજસ્કાય, વાયુકાય અને વનસ્પતિકાયને આધારે પાંચ પ્રકારનું હોય છે. બેઈન્દ્રિય, ત્રીન્દ્રિય અને ચતુરિન્દ્રિય પ્રયોગ પરિણત પુદ્ગલ અનેક પ્રકારના હોય છે તથા પંચેન્દ્રિય પ્રયોગ પરિણત પુદ્ગલોને નારક, તિર્યંચ, મનુષ્ય અને દેવના આધારે ચાર પ્રકારના કહેવામાં આવ્યા છે. પછી એના પણ ભેદોપભેદોના પ્રયોગ પરિણત પુદ્ગલોનું આ અધ્યયનમાં વર્ણન થયેલું છે.

પ્રયોગ પરિણત પુદ્ગલો અને મિશ્ર પરિણત પુદ્ગલોનું નવ દંડકો અથવા દ્વારો વડે આ અધ્યયનમાં વિસ્તૃત અને સૂક્ષ્મ નિરૂપણ થયેલું છે. પ્રથમ દંડકમાં જીવના એકેન્દ્રિયથી પંચેન્દ્રિય સુધીના ભેદોપભેદોના પ્રયોગ પરિણત અને મિશ્ર પરિણત પુદ્ગલોનું નિરૂપણ છે. દ્વિતીય દંડકમાં સૂક્ષ્મ એકેન્દ્રિય, બાદર એકેન્દ્રિય, બેઈન્દ્રિય, ત્રીન્દ્રિય, ચતુરિન્દ્રિય, નૈરયિક, મનુષ્ય, તિર્યંચ અને દેવોના પર્યાપ્ત અને અપર્યાપ્ત અવસ્થામાં પરિણત પુદ્ગલોની ચર્ચા છે. ત્રીજા દંડકમાં શરીર તથા ચોથા દંડકમાં ઈન્દ્રિયોને આધારિત પ્રયોગ પરિણત અને મિશ્રપરિણત પુદ્ગલોનો વિચાર થયેલો છે. પાંચમાં દંડકમાં કયો શરીરધારી કઈ ઈન્દ્રિયો વડે પ્રયોગ પરિણત અને મિશ્ર પરિણત છે એનું નિરૂપણ છે. છઠ્ઠા દંડકમાં ઉલ્લેખ છે કે અપર્યાપ્ત એકેન્દ્રિયથી

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

માંડીને પર્યાપ્ત સર્વાર્થસિદ્ધ અનુત્તરૌપપાતિક પંચેન્દ્રિય સુધીના સર્વ જીવો પાંચ વર્ણ, બે ગંધ, પાંચ રસ, આઠ સ્પર્શ અને પાંચ સંસ્થાન પરિણત છે. પાંચ સંસ્થાન એ છે - પરિમંડળ, વૃત્ત, ત્રયસ્ત્ર, ચતુરસ્ત્ર અને આયત - પાંચમા દંડકમાં આ જીવોને શરીરાદિની સાથે જોડીને વર્ણાદિનું નિરૂપણ થયેલું છે. આઠમાં દંડકમાં એને ઈન્દ્રિયાદિની સાથે જોડીને તથા નવમાં દંડકમાં શરીર અને ઈન્દ્રિય બંનેને જોડીને કૃષ્ણ વર્ણ **-યાવત્-** અષ્ટસ્પર્શનું કથન કરવામાં આવેલું છે.

વિસ્ત્રસા અર્થાત્ સ્વભાવથી આપમેળે પરિણત પુદ્ગલ પાંચ પ્રકારનાં હોય છે - ૧. વર્ણ પરિણત, ૨. ગંધ પરિણત, ૩. રસ પરિણત, ૪. સ્પર્શ પરિણત અને ૫. સંસ્થાન પરિણત. વર્ણ પરિણતના કૃષ્ણ (શ્યામ) વગેરે પાંચ, ગંધના સુરભિ વગેરે બે, રસના તિક્ત (તીખા) વગેરે પાંચ, સ્પર્શના કર્કશ (કઠોર) વગેરે આઠ તથા સંસ્થાનના પરિમંડળ વગેરે પાંચ ભેદ હોય છે.

ભગવાનને પ્રશ્ન પૂછવામાં આવ્યો કે - 'શું એક પુદ્ગલ દ્રવ્ય પ્રયોગ પરિણત હોય છે, મિશ્ર પરિણત હોય છે કે વિસ્ત્રસા પરિણત હોય છે ?' એનો પ્રત્યુત્તર આપતાં ભગવાને કહ્યું - 'ગૌતમ ! એક પુદ્ગલ દ્રવ્ય પ્રયોગ પરિણત પણ હોય છે, મિશ્ર પરિણત પણ હોય છે અને વિસ્ત્રસા પરિણત પણ હોય છે.' જ્યારે તે દ્રવ્ય પ્રયોગ પરિણત હોય છે ત્યારે તે મન, વચન અને કાય પ્રયોગ પરિણત પણ હોય છે, મિશ્ર પરિણત પણ હોય છે અને વિસ્ત્રસા પરિણત પણ હોય છે. મન, વચન અને કાયાના ભેદોમાં પણ પરિણત હોય છે પરંતુ આ પરિણમન જે જીવોમાં જેટલું શક્ય છે એટલું જ હોય છે, જેવી રીતે એક દ્રવ્ય વાયુકાયિક એકેન્દ્રિય વૈક્રિય શરીરકાય પ્રયોગ પરિણત થાય છે. પરંતુ વાયુકાય સિવાય એકેન્દ્રિય વૈક્રિય શરીરકાય પ્રયોગ પરિણત થતો નથી, પંચેન્દ્રિય વૈક્રિય શરીર કાયપ્રયોગ પરિણત થઈ જાય છે. આહારક શરીર અને આહારક મિશ્ર શરીર કાય પ્રયોગનું પરિણમન આહારક લબ્ધિયુક્ત પ્રમત્ત સંયત મનુષ્યોમાં થાય છે, બીજાઓમાં નહીં.

એ જ દ્રવ્ય જ્યારે મિશ્ર પરિણત થાય છે તો મનોમિશ્ર પરિણત પણ હોય છે, વચનમિશ્ર પરિણત પણ હોય છે અને કાયમિશ્ર પરિણત પણ હોય છે. મનના સત્ય, જુઠ, સત્ય-જુઠ અને અસત્ય-અજુઠ ભેદોમાં તથા વચનના સત્ય, જુઠ, સત્ય-જુઠ અને અસત્ય-જુઠ ભેદોમાં પણ પરિણત થાય છે. કાયાના ઔદારિક શરીર, ઔદારિક મિશ્ર શરીર, વૈક્રિય શરીર, વૈક્રિય મિશ્ર શરીર, આહારક શરીર, આહારક મિશ્ર શરીર તથા કાર્મણ શરીર કાય ભેદોમાં પણ યથાશક્ય પ્રયોગ પરિણમન થાય છે.

વિસ્ત્રસા પરિણમનમાં એક દ્રવ્ય, વર્ણ, ગંધ, રસ, સ્પર્શ અને સંસ્થાન પરિણત હોય છે, તે એના ભેદોપભેદોમાં પણ પરિણત હોય છે. બે પુદ્ગલ દ્રવ્યો, ત્રણ પુદ્ગલ દ્રવ્યો, ચાર, પાંચ, છ **-યાવત્-** દસ પુદ્ગલ દ્રવ્યો, સંખ્યાત, અસંખ્યાત અને અનંત પુદ્ગલ દ્રવ્યોમાં પ્રયોગ પરિણમન, મિશ્ર પરિણમન અને વિસ્ત્રસા પરિણમનના દ્વિકસંયોગી, ત્રિકસંયોગી વગેરે અનેક ભંગ બને છે.

અલ્પ-બહુત્વની દૃષ્ટિએ વિચાર કરતાં જાણવા મળે છે કે સૌથી અલ્પ પુદ્ગલ પ્રયોગ પરિણત છે, એનાથી મિશ્ર પરિણત પુદ્ગલ અનંતગણા છે તથા એનાથી વિસ્ત્રસા પરિણત પુદ્ગલ અનંતગણા છે. એનાથી એ સાબિત થાય છે કે પુદ્ગલોનું સ્વાભાવિક પરિણમન વધારે થાય છે. પર્યાયની દૃષ્ટિએ તો બધા દ્રવ્યોના પર્યાયોનું નિરંતર પરિણમન થઈ રહ્યું છે.

પુદ્ગલ અનંત છે. એક પરમાણુ પુદ્ગલ અનંત છે, એક પ્રદેશાવગાઢ પુદ્ગલ અનંત છે, એક સમયની સ્થિતિયુક્ત પુદ્ગલ અનંત છે, એક ગુણ કૃષ્ણ (શ્યામ) વર્ણયુક્ત **-યાવત્-** એક ગુણ રુક્ષ સ્પર્શયુક્ત પુદ્ગલ પણ અનંત છે. આ જ પ્રકારે ત્રણ પ્રદેશી, ચાર પ્રદેશી, પાંચ પ્રદેશી **-યાવત્-** દસ પ્રદેશી પુદ્ગલ એટલા ક્ષેત્ર, કાળ અને ભાવયુક્ત હોવા છતાં પણ અનંત છે. આ વર્ણન સ્થાનાંગ સૂત્રને અનુસાર છે. ત્યાં દસ સ્થાન સુધી વર્ણન છે. આથી દસ પ્રદેશી પુદ્ગલો સુધીનું વર્ણન ત્યાં પ્રાપ્ત છે. સંખ્યાત, અસંખ્યાત અને અનંત પ્રદેશીનું નહીં. આગમ-પરંપરા અનુસાર સંખ્યાત પ્રદેશી વગેરે પુદ્ગલ પણ અનંત છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

લોકના એક આકાશ પ્રદેશમાં વ્યવધાન (અવકાશ) ન હોય તો છયે દિશાઓથી પુદ્‌ગલ આવીને એકત્રિત થાય છે અને વ્યવધાન (અવકાશ) હોવાથી કદાચ ત્રણ, કદાચ ચાર અને કદાચ પાંચ દિશાઓથી પુદ્‌ગલ આવીને એકત્રિત થાય છે. આ જ પ્રકારે એક આકાશમાં સ્થિત પુદ્‌ગલ વિભિન્ન દિશાઓની તરફ પૃથક્ થાય છે.

એક મહત્ત્વપૂર્ણ પ્રશ્ન અહીં એ છે કે - 'શું શુભ પુદ્‌ગલ અશુભ પુદ્‌ગલોનારૂપે તથા અશુભ પુદ્‌ગલ શુભ પુદ્‌ગલોનારૂપે બદલાય છે ?' આગમ અનુસાર એનો ઉત્તર 'હા' (હકરાત્મક)માં આવે છે. શુભ શબ્દ પુદ્‌ગલ અશુભ શબ્દનારૂપે તથા અશુભ શબ્દ પુદ્‌ગલ શુભ શબ્દનારૂપે પરિણત થાય છે. આ જ પ્રકારે શુભ રૂપયુક્ત પુદ્‌ગલ અશુભરૂપે અને અશુભરૂપ યુક્ત પુદ્‌ગલ શુભરૂપે પરિણત થાય છે. ગંધ, રસ અને સ્પર્શના સંદર્ભમાં પણ આ જ કથન છે. અર્થાત્ એમાં પણ શુભ-અશુભનું પારસ્પરિક પરિણમન થતું રહે છે.

વ્યવહારનયમાં જે ગોળને આપણે મધુર સમજીએ છીએ તે નિશ્ચયનયમાં પાંચ વર્ણ, બે ગંધ, પાંચ રસ અને આઠ સ્પર્શયુક્ત છે. આ જ પ્રકારે જે ભમરાને આપણે કાળો સમજીએ છીએ તે વાસ્તવમાં પાંચ વર્ણ, બે ગંધ, પાંચ રસ અને આઠ સ્પર્શ વડે યુક્ત છે. આ પ્રકારના કથનોની ચર્ચા આ અધ્યયનમાં વ્યાખ્યાપ્રજ્ઞપ્તિ સૂત્ર દ્વારા થયેલી છે.

જૈનાગમોમાં પરમાણુના ચાર પ્રકાર પ્રતિપાદિત છે - ૧. દ્રવ્ય પરમાણુ, ૨. ક્ષેત્ર પરમાણુ, ૩. કાળ પરમાણુ અને ૪. ભાવ પરમાણુ. દ્રવ્ય પરમાણુના અચ્છેદ્ય, અભેદ્ય, અદાહ્ય અને અગ્રાહ્ય આ ચાર ભેદ કરવામાં આવ્યા છે. ક્ષેત્ર પરમાણુના અનર્દ્ધ, અમધ્ય, અપ્રદેશ અને અવિભાજ્ય - આ ચાર ભેદ પ્રતિપાદિત છે. કાળ પરમાણુના અવર્ણ, અગન્ધ, અરસ અને અસ્પર્શ આ ચાર ભેદ છે તથા ભાવપરમાણુના વર્ણવાન્, ગન્ધવાન્, રસવાન્ અને સ્પર્શવાન્ આ ચાર પ્રકાર કરવામાં આવ્યા છે.

પરમાણુમાં જે સામર્થ્ય નિરુપિત કરવામાં આવ્યું છે તે અદ્‌ભુત છે તથા વૈજ્ઞાનિકોને માટે તે સંશોધનનો વિષય છે. આગમાનુસાર એક પરમાણુ પુદ્‌ગલ લોકના પૂર્વી ચરમાન્તથી પશ્ચિમી ચરમાન્ત સુધી, પશ્ચિમી ચરમાન્તથી પૂર્વી ચરમાન્ત સુધી, દક્ષિણી ચરમાન્તથી ઉત્તરી ચરમાન્ત સુધી, ઉત્તરી ચરમાન્તથી દક્ષિણી ચરમાન્ત સુધી, ઉપરી ચરમાન્તથી નીચેના ચરમાન્ત સુધી તથા નીચેના ચરમાન્તથી ઉપરના ચરમાન્ત સુધી એક સમયમાં જાય છે. વૈજ્ઞાનિકો દ્વારા આવા પરમાણુ આવિષ્કૃત થયેલાં નથી. આ પરમાણુ પુદ્‌ગલ દ્રવ્યની અપેક્ષાએ શાશ્વત છે તથા વર્ણાદિ પર્યાયોની અપેક્ષાએ અશાશ્વત છે.

પરમાણુ પુદ્‌ગલોમાં સંઘાત (જોડ) અને ભેદ વડે અનન્તાનન્ત પુદ્‌ગલોનો પરાવર્તન (વિનિમય) થાય છે. આ પુદ્‌ગલ પરાવર્તન સાત પ્રકારનું કહેવામાં આવ્યું છે - (૧) ઔદારિક પુદ્‌ગલ પરાવર્તન, (૨) વૈક્રિય, (૩) તૈજસ્, (૪) કાર્મણ, (૫) મન, (૬) વચન અને (૭) આનપ્રાણ પુદ્‌ગલ પરાવર્તન. નૈરયિકથી માંડીને વૈમાનિકો સુધી આ સાતે પુદ્‌ગલ પરાવર્તન કહેવામાં આવ્યા છે તથા આ પુદ્‌ગલ પરાવર્તન જાણી-સમજી શકાય છે. આ પુદ્‌ગલ પરાવર્તન ઉપર અતીતકાળ અને ભવિષ્યકાળની અપેક્ષાએ ચોવીસ દંડકો વિષે પણ આ અધ્યયનમાં વિચારણા કરવામાં આવેલી છે. વર્તમાન ભવની અપેક્ષાએ પણ આ દંડકોમાં વિચારણા કરવામાં આવેલી છે. અલ્પબહુત્વની દૃષ્ટિવડે સૌથી અલ્પ વૈક્રિય પુદ્‌ગલ પરાવર્તન છે તથા સૌથી વિશેષ કાર્મણ પુદ્‌ગલ પરાવર્તન છે. આ પુદ્‌ગલ પરાવર્તનોની પૂર્ણતા (નિષ્પન્નતા) અનંત ઉત્સર્પિણી અને અવસર્પિણી કાળમાં થાય છે. એમાં સૌથી અલ્પ કાર્મણ પુદ્‌ગલ પરાવર્તનની નિર્વર્તના (નિષ્પત્તિ)નો કાળ છે તથા સૌથી વિશેષ વૈક્રિય પુદ્‌ગલ પરાવર્તનની નિર્વર્તનાનો કાળ છે.

પરમાણુઓની ગતિ અનુશ્રેણિ (ક્રમબધ્ધ) હોય છે. અનુશ્રેણિગતિ આકાશ પ્રદેશોની શ્રેણીને અનુસાર (વળાંક વગરની) હોય છે. પરમાણુ-પુદ્‌ગલોની જેમ દ્વિપ્રદેશિક સ્કંધ **-યાવત્-** અનન્તપ્રદેશિક સ્કંધોની ગતિ પણ અનુશ્રેણિજ પ્રતિપાદિત કરવામાં આવેલી છે. નૈરયિકોથી માંડીને વૈમાનિકો સુધીની ગતિ પણ અનુશ્રેણિજ સ્વીકૃત થયેલી છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

નારદપુત્ર અને નિર્ગ્રંથીપુત્ર વચ્ચે વાર્તાલાપ થયો કે શું બધા પુદ્ગલ સાર્દ્ધ, સમધ્ય અને સપ્રદેશ છે. નારદપુત્રે નિર્ગ્રંથપુત્રને કહ્યું કે મારા મતાનુસાર બધા પુદ્ગલ સાર્દ્ધ, સમધ્ય અને સપ્રદેશ છે. નિર્ગ્રંથીપુત્રે આ વિષયક પ્રશ્ન કર્યો કે શું દ્રવ્ય, ક્ષેત્ર, કાળ અને ભાવની અપેક્ષાએ બધા પુદ્ગલ સાર્દ્ધ, સમધ્ય અને સપ્રદેશ છે ? આ વિષે નારદપુત્રે સ્વીકૃતિપરક ઉત્તર આપ્યો. આ પછી નિર્ગ્રંથીપુત્રે ફરી પ્રશ્ન કર્યો કે બધા પુદ્ગલોમાં પરમાણુ પુદ્ગલ પણ સમાહિત (સંકળાયેલ) છે, શું તેઓ પણ સાર્દ્ધ, સમધ્ય અને સપ્રદેશ છે ? ક્ષેત્રની અપેક્ષાએ એક પ્રદેશાવગાઢ (પ્રદેશવ્યાપી) પુદ્ગલ, કાળની અપેક્ષાએ એક સમયની સ્થિતિયુક્ત પુદ્ગલ અને ભાવની અપેક્ષાએ એક ગુણ કૃષ્ણ પુદ્ગલ પણ શું સાર્દ્ધ, સમધ્ય અને સપ્રદેશ થશે ? વસ્તુતઃ આ કથન ઉચિત નથી. મારી ધારણાનુસાર દ્રવ્યની અપેક્ષાએ પુદ્ગલ સપ્રદેશ પણ છે, અપ્રદેશ પણ છે અને અનંત પણ છે. આ જ પ્રકારે ક્ષેત્ર, કાળ અને ભાવાદેશ વડે પણ જાણવું જોઈએ.

ભગવાન મહાવીર અને ગૌતમ વચ્ચે પણ પુદ્ગલના સાર્દ્ધ, સમધ્ય અને સપ્રદેશ સંબંધિત વિસ્તારપૂર્વક શંકાનું સમાધાન થયેલું છે. જેને અનુસાર પરમાણુ-પુદ્ગલ અનર્દ્ધ, અમધ્ય અને અપ્રદેશ છે. દ્વિપ્રદેશિક, ચતુઃપ્રદેશિક વગેરે સમસંખ્યાયુક્ત સ્કંધ સાર્દ્ધ, અમધ્ય અને સપ્રદેશ છે. જ્યારે ત્રિપ્રદેશિક, પંચપ્રદેશિક વગેરે વિષમ સંખ્યા યુક્ત સ્કંધ અનર્દ્ધ, સમધ્ય અને સપ્રદેશ છે. સંખ્યાત પ્રદેશી, અસંખ્યાત પ્રદેશી અને અનન્તપ્રદેશી સ્કંધ ક્યારેક સાર્દ્ધ, અમધ્ય અને સપ્રદેશ છે તો ક્યારેક અનર્દ્ધ, સમધ્ય અને સપ્રદેશ છે. જે બરાબર બે ભાગમાં વિભાજીત થઈ શકે અને વચ્ચે (મધ્યમાં) કોઈ પણ ન વધે તે સાર્દ્ધ અને અમધ્ય કહેવાય છે. તથા જેના બરાબર બે ભાગ ન થઈ શકે પરંતુ ભાગ (વિભાજન) કરતાં મધ્યમાં કાંઈક વધે (શેષ રહે) ત્યારે એ અનર્દ્ધ અને સમધ્ય કહેવાય છે.

એક પરમાણુ પુદ્ગલ બીજા પરમાણુ પુદ્ગલને સ્પર્શ કરતાં કરતાં સર્વ વડે સર્વને સ્પર્શ કરે છે અર્થાત્ સંપૂર્ણરૂપે સ્પર્શ કરે છે. દ્વિપ્રદેશિક સ્કંધને સ્પર્શ કરતો પરમાણુ પુદ્ગલ સર્વ વડે (આખે-આખો) એક દેશને તથા સર્વ વડે સર્વને સ્પર્શ કરે છે. ત્રિપ્રદેશિક સ્કંધથી માંડીને અનંત પ્રદેશિક સ્કંધને સ્પર્શ કરતો પરમાણુ સર્વ વડે એક દેશને સ્પર્શ કરે છે. સર્વ વડે ઘણાં દેશોને સ્પર્શ કરે છે અથવા સર્વ વડે સર્વને સ્પર્શ કરે છે. દ્વિપ્રદેશિક વગેરે સ્કંધ જ્યારે પરમાણુને સ્પર્શ કરે છે તો એના ભિન્ન-ભિન્ન વિકલ્પો બને છે. આ જ પ્રકારે આ પરસ્પર દ્વિપ્રદેશિક, ત્રિપ્રદેશિક **-યાવત્-** અનંતપ્રદેશિક સ્કંધોને કેવી રીતે સ્પર્શ કરે છે એના અનેક વિકલ્પ બને છે. વાયુકાય વડે એના સ્પર્શનો ઉલ્લેખ કરતા કહેવામાં આવ્યું છે કે પરમાણુ-પુદ્ગલથી માંડીને અસંખ્યાત પ્રદેશિક સ્કંધ વાયુકાય વડે સ્પૃષ્ટ (સ્પર્શાયેલ) છે પરંતુ વાયુકાય એનાથી સ્પૃષ્ટ (સંકળાયેલ) નથી. અનન્તપ્રદેશી સ્કંધ વાયુકાયથી સ્પૃષ્ટ છે અને વાયુકાય અનંતપ્રદેશી સ્કંધોથી કદાચ સ્પૃષ્ટ છે અને કદાચ સ્પૃષ્ટ નથી.

પુદ્ગલના સકમ્પ (ધ્રુજારી) અને નિષ્કમ્પ (સ્થિર) રહેવા વિષયકચર્ચા પણ આ અધ્યયનમાં વિશેષપણે કરવામાં આવેલી છે. પરમાણુ-પુદ્ગલ ક્યારેક સકમ્પ (ધ્રૂજતું) હોય છે અને ક્યારેક નિષ્કમ્પ (સ્થિર) હોય છે. જ્યારે તે સકંપ હોય છે ત્યારે તે સર્વકમ્પ હોય છે. દેશ (અશંતઃ) સકંપ હોતું નથી. દ્વિપ્રદેશિક સ્કંધથી માંડીને અનંત પ્રદેશિક સ્કંધ કદાચ દેશકંપક હોય છે, કદાચ સર્વકમ્પક હોય છે અને કદાચ નિષ્કંપક હોય છે. સકંપકતામાં ધ્રૂજવું, ચાલવું, ફરકવું, મળવું, ક્ષોભ પામવું, ઉદીરિત (ઉત્થાન) પામવું હોય છે. અથવા તે ભાવમાં પરિણત થવું એ સમ્મિલિત છે. પરમાણુ પુદ્ગલ **-યાવત્-** અનન્તપ્રદેશી સ્કંધ પોતાના સ્વભાવાનુસાર જઘન્ય એક સમય અને ઉત્કૃષ્ટ અસંખ્યાત કાળ સુધી રહે છે. એક પ્રદેશાવગાઢ **-યાવત્-** અસંખ્યાત પ્રદેશાવગાઢ પુદ્ગલ સ્વસ્થાનમાં કે અન્યસ્થાનમાં જઘન્ય એક સમય અને ઉત્કૃષ્ટ આવલિકા (પંક્તિ)ના અસંખ્યાતમાં ભાગ સુધી રહે છે. એક પ્રદેશાવગાઢ **-યાવત્-** અસંખ્યાત પ્રદેશાવગાઢ પુદ્ગલ કાળની અપેક્ષાએ જઘન્ય એક સમય અને ઉત્કૃષ્ટ અસંખ્યાત કાળ સુધી નિષ્કમ્પ રહે છે. એક ગુણ કાળા પુદ્ગલ **-યાવત્-** અનન્તગુણ કાળા પુદ્ગલ જઘન્ય એક સમય અને ઉત્કૃષ્ટ અસંખ્યાતકાળ સુધી રહે છે. શબ્દ પરિણત પુદ્ગલ જઘન્ય એક સમય અને ઉત્કૃષ્ટ આવલિકાના અસંખ્યાતમાં ભાગ સુધી શબ્દ પરિણત રહે છે. પરમાણુ-પુદ્ગલ જઘન્ય એક સમય

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

અને ઉત્કૃષ્ટ આવલિકાના અસંખ્યાતમા ભાગ સુધી સકંપ રહે છે. તે જઘન્ય એક સમય અને ઉત્કૃષ્ટ અસંખ્યાતકાળ સુધી નિષ્કંપ રહે છે. દ્વિપ્રદેશિકથી અનંતપ્રદેશિક સ્કંધ જઘન્ય એક સમય અને ઉત્કૃષ્ટ આવલિકાના અસંખ્યાતમા ભાગ સુધી દેશકંપક કે સર્વકંપક રહે છે, એની નિષ્કંપકતા પરમાણુની જેમ જઘન્ય એક સમય અને ઉત્કૃષ્ટ અસંખ્યાત કાળ સુધી રહે છે. સર્વકંપકતા, દેશકંપકતા અને નિષ્કંપકતાને આધારિત જઘન્ય અને ઉત્કૃષ્ટ અંતરકાળનું પણ આ પ્રસંગે નિરૂપણ થયેલું છે.

અલ્પ-બહુત્વની દૃષ્ટિએ સર્વકમ્પક પરમાણુ પુદ્ગલ સૌથી અલ્પ છે, એનાથી નિષ્કંપ પરમાણુ-પુદ્ગલ અસંખ્યાતગણા છે. દ્વિપ્રદેશિક સ્કંધોથી અસંખ્યાત પ્રદેશી સ્કંધો સુધી સર્વકંપક સૌથી અલ્પ, એનાથી દેશકંપક અસંખ્યાતગણા તથા નિષ્કંપક અસંખ્યાતગણા છે. અનન્તપ્રદેશિક સ્કંધોમાં સર્વકંપક સૌથી અલ્પ છે, નિષ્કંપક એનાથી અનંતગણા છે તથા દેશકંપક એનાથી અનંતગણા છે. પરમાણુ-પુદ્ગલોથી માંડીને અનન્તપ્રદેશી સ્કંધોમાં તુલના કરતાં સર્વકંપક અનંતપ્રદેશી સ્કંધ દ્રવ્યની અપેક્ષાએ સૌથી અલ્પ છે તથા નિષ્કંપક અસંખ્યાત પ્રદેશી સ્કંધ સૌથી વિશેષ છે.

સૌથી અલ્પ અનંતપ્રદેશી સ્કંધ છે, એનાથી પરમાણુ-પુદ્ગલ અનંતગણા છે, એનાથી સંખ્યાત પ્રદેશી સ્કંધ સંખ્યાતગણા છે અને એનાથી અસંખ્યાત પ્રદેશી સ્કંધ અસંખ્યાતગણા છે. ક્ષેત્રની અપેક્ષાએ એક પ્રદેશાવગાઢ પુદ્ગલ સૌથી અલ્પ છે, એનાથી સંખ્યાત પ્રદેશાવગાઢ પુદ્ગલ સંખ્યાતગણા છે, એનાથી અસંખ્યાત પ્રદેશાવગાઢ પુદ્ગલ અસંખ્યાતગણા છે. કાળની અપેક્ષાએ પણ અલ્પ-બહુત્વનું એ જ કથન છે જે અવગાહનાનું છે.

વસ્તુ સ્વરૂપની અપેક્ષાએ સત્ અને પરરૂપની અપેક્ષાએ અસત્ હોય છે. આ સિદ્ધાંત પરમાણુ પુદ્ગલોથી માંડીને અનંતપ્રદેશી સ્કંધ સુધી લાગુ પડે છે. સત્ અને અસત્ને આધારિત અનેક ભંગ બની જાય છે. સપ્તભંગી નયનો પણ આ જ આધાર છે.

અન્યતીર્થિકોના મતમાં બે પરમાણુ પુદ્ગલ એકી સાથે ચોંટાયેલા હોતા નથી જ્યારે જૈનાગમ અનુસાર બે પરમાણુ પુદ્ગલ એકી સાથે ચીટકી (વળગી) જાય છે કારણ કે એમનામાં ચોંટવાપણું (સ્નિગ્ધતા) હોય છે. ત્રણ પરમાણુ પુદ્ગલ વગેરે પણ આ જ પ્રકારે ચોંટેલા રહે છે. તેઓ ચોંટીને સ્કંધ બને છે. સ્કંધના ચાર પ્રકાર કહેવામાં આવ્યા છે - ૧. નામ સ્કંધ, ૨. સ્થાપના સ્કંધ, ૩. દ્રવ્ય સ્કંધ અને ૪. ભાવ સ્કંધ, દ્રવ્ય સ્કંધના બે ભેદ હોય છે - ૧. આગમથી દ્રવ્ય સ્કંધ અને ૨. નોઆગમથી દ્રવ્ય સ્કંધ. ભાવસ્કંધ પણ બે પ્રકારના હોય છે - ૧. આગમ ભાવ સ્કંધ અને ૨. નોઆગમ ભાવ સ્કંધ.

ઉત્તરાધ્યયન સૂત્રમાં શબ્દ, અંધકાર, ઉદ્યોત (પ્રકાશ), પ્રભા, છાયા, આતપ (તાપ) તથા વર્ણ, ગંધ, રસ અને સ્પર્શને પુદ્ગલનું લક્ષણ કહેવામાં આવ્યું છે. એકત્વ, પૃથક્ત્વ, ભિન્નત્વ, સંખ્યા, સંસ્થાન, સંયોગ અને વિભાગને પુદ્ગલના પર્યાયોનું લક્ષણ કહેવામાં આવ્યું છે. શબ્દની ઉત્પત્તિ બે કારણોથી થાય છે - ૧. પુદ્ગલોના સંઘાત (જોડ) એકત્રિત થવાથી તથા ૨. પુદ્ગલોનું વિભાજન (ભેદ) થવાથી.

પ્રસ્તુત અધ્યયનમાં પરમાણુ-પુદ્ગલથી માંડીને અનંતપ્રદેશી સ્કંધોનું દ્રવ્ય અને પ્રદેશની અપેક્ષાએ વિવિધ પ્રકારે વિચારણા થયેલી છે. જેમાં કૃતયુગ્મ, ત્રોજ, દ્વાપરયુગ્મ અને કલ્યોજની દૃષ્ટિએ કરવામાં આવેલો વિચાર પણ મુખ્ય (પ્રધાન સ્વરૂપે) છે. પરિમંડળ વગેરે સંસ્થાનો (આકારો)ની પણ આ અધ્યયનમાં વિસ્તારપૂર્વક વિચારણા થયેલી છે, જો કેટલીક દૃષ્ટિએ અતિ મહત્ત્વની છે. સંસ્થાનોમાં પણ કૃતયુગ્માદિનો વિચાર કરવામાં આવેલો છે. શબ્દનું પુદ્ગલ હોવાના વિષયમાં પણ ચર્ચા કરવામાં આવી છે.

આ પ્રકારે જૈન દર્શનમાં પુદ્ગલનું સ્વરૂપ શું છે તથા પરમાણુનું સ્વરૂપ શું છે એને સમજવાને માટે આ અધ્યયન અત્યંત મહત્ત્વપૂર્ણ છે.

• • •

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

४६. पोग्गलऽज्झयणं

सुत्तं -

१. **पोग्गलाणं विविहपयारेण दुविहत्तं -**

दुविहा पोग्गला पण्णत्ता, तं जहा-

१. भिन्ना चेव, २. अभिन्ना चेव ।

दुविहा पोग्गला पण्णत्ता, तं जहा-

१. भिउरधम्मा चेव,

२. नो भिउरधम्मा चेव ।

दुविहा पोग्गला पण्णत्ता, तं जहा-

१. परमाणु पोग्गला चेव, २. नो परमाणुपोग्गला चेव ।

दुविहा पोग्गला पण्णत्ता, तं जहा-

१. सुहुमा चेव, २. बायरा चेव ।

दुविहा पोग्गला पण्णत्ता, तं जहा-

१. बद्धपासपुट्ठा चेव,

२. नो बद्धपासपुट्ठा चेव ।

दुविहा पोग्गला पण्णत्ता, तं जहा-

१. परियादितच्चेव,

२. अपरियादितच्चेव ।

दुविहा पोग्गला पण्णत्ता, तं जहा-

१. अत्ता चेव,

२. अणत्ता चेव ।

दुविहा पोग्गला पण्णत्ता, तं जहा-

१. इट्ठा चेव, २. अणिट्ठा चेव ।

एवं १. कंता २. अकंता,

१. पिया, २. अप्पिया,

१. मणुन्ना, २. अमणुन्ना

१. मणामा, २. अमणामा चेव ।

- ठाणं. अ. २, उ. ३, सु. ७५

२. **पोग्गलाणं वग्गणा भेय परूवणं-**

एगा परमाणुपोग्गलाणं वग्गणा,

एवं एगा दुपएसियाणं खंधाणं वग्गणा -जाव- एगा अणंतपएसियाणं खंधाणं वग्गणा ।

एगा एगपएसोगाढाणं पोग्गलाणं वग्गणा,

एवं एगा दुपएसोगाढाणं पोग्गलाणं वग्गणा -जाव- एगा असंखेज्जपएसोगाढाणं पोग्गलाणं वग्गणा ।

४६. पुद्गल-अध्ययन

सूत्र :

१. **पुद्गलोनी विविध प्रकारे द्विविधता :**

पुद्गल बे प्रकारनां कहेवामां आव्या छे, जेमके -

१. भिन्न, २. अभिन्न.

पुद्गल बे प्रकारनां कहेवामां आव्या छे, जेमके -

१. भिदुरधर्मा (नश्वर स्वभावयुक्त),

२. नो भिदुर धर्मा (अनश्वर स्वभावयुक्त).

पुद्गल बे प्रकारनां कहेवामां आव्या छे, जेमके -

१. परमाणु पुद्गल, २.नो परमाणु पुद्गल.

पुद्गल बे प्रकारनां कहेवामां आव्या छे, जेमके -

१. सूक्ष्म, २. बादर.

पुद्गल बे प्रकारनां कहेवामां आव्या छे, जेमके -

१. बद्ध पार्श्वस्पृष्ट (स्पर्श, रस अने घ्राणेन्द्रिय द्वारा ग्राह्य),

२. नो बद्ध पार्श्वस्पृष्ट (चक्षुईन्द्रिय द्वारा ग्राह्य).

पुद्गल बे प्रकारना कहेवामां आव्या छे, जेमके -

१. पर्यादित (जीवो द्वारा गृहीत पुद्गल)

२. अपर्यादित (जीवो द्वारा अगृहीत पुद्गल)

पुद्गल बे प्रकारना कहेवामां आव्या छे, जेमके -

१. आत्त (जीव द्वारा परिणत पुद्गल)

२. अनात्त (जीव द्वारा अपरिणत पुद्गल)

पुद्गल बे प्रकारना कहेवामां आव्या छे, जेमके -

१. ईष्ट, २. अनिष्ट.

आ ज प्रकारे - १. कान्त, २. अकान्त.

१. प्रिय, २. अप्रिय.

१. मनोज्ञ, २. अमनोज्ञ.

१. मनने माटे प्रिय, २. मनने माटे अप्रिय.

(आम बे-बे प्रकार समजवा जोईओ.)

२. **पुद्गलोनी वर्गणाओनां भेदोनुं प्ररूपण :**

परमाणु - पुद्गलोनी वर्गणा एक छे.

ए ज प्रकारे एक द्विप्रदेशी स्कंधनी वर्गणाथी अनंत प्रदेशी स्कंधो पर्यंतनी वर्गणा एक-एक छे.

एक प्रदेशावगाढ पुद्गलोनी वर्गणा एक छे.

ए ज प्रकारे एक द्विप्रदेशावगाढ पुद्गलोनी वर्गणाथी असंख्यात प्रदेशावगाढ पर्यंत पुद्गलोनी वर्गणा एक-एक छे.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

एगा एगसमयठिइयाणं पोग्गलाणं वग्गणा,

एवं एगा दुसमयठिइयाणं पोग्गलाणं वग्गणा -जाव- एगा असंखेज्जसमयठिइयाणं पोग्गलाणं वग्गणा ।

एगा एगगुणकालयाणं पोग्गलाणं वग्गणा,

एवं दुगुणकालयाणं पोग्गलाणं वग्गणा -जाव- एगा असंखेज्ज गुणकालयाणं पोग्गलाणं वग्गणा ।

एगा अणंतगुणकालयाणं पोग्गलाणं वग्गणा,

एवं वण्ण, गंध, रस, फासा भाणियव्वा -जाव- एगा अणंतगुणलुक्खाणं पोग्गलाणं वग्गणा ।

एगा जहन्नपएसियाणं खंधाणं वग्गणा,

एगा उक्कोसपएसियाणं खंधाणं वग्गणा,

एगा अजहन्नुक्कोसपएसियाणं खंधाणं वग्गणा ।

एवं जहन्नोगाहणगाणं, उक्कोसोगाहणगाणं, अजहन्नुक्कोसोगाहणगाणं,

एवं जहन्नठिइयाणं, उक्कोसठिइयाणं, अजहन्नुक्कोसठिइयाणं,

एवं जहन्नगुणकालगाणं, उक्कोसगुणकालगाणं, अजहन्नुक्कोसगुणकालगाणं,

एवं वण्ण-गंध-रस-फासाणं वग्गणा भाणियव्वा -जाव- एगा अजहन्नुक्कोसगुणलुक्खाणं पोग्गलाणं (खंधाणं) वग्गणा ।

- ठाणं. अ. १, सु. ४३

एક સમયની સ્થિતિયુક્ત પુદ્ગલોની વર્ગણા એક છે.

એ જ પ્રકારે બે સમયની સ્થિતિયુક્ત પુદ્ગલોની વર્ગણા -યાવત્- અસંખ્યાત સમયની સ્થિતિયુક્ત પુદ્ગલોની વર્ગણા એક-એક છે.

એક ગુણ કાળા પુદ્ગલોની વર્ગણા એક છે.

એ જ પ્રકારે બે ગુણ કાળા પુદ્ગલોની વર્ગણા -યાવત્- અસંખ્યાતગુણ કાળા પુદ્ગલોની વર્ગણા એક-એક છે.

અનંતગુણ કાળા પુદ્ગલોની વર્ગણા એક છે.

એ જ પ્રકારે વર્ણ, ગંધ, રસ અને સ્પર્શોના એક ગુણ કાળા -યાવત્- અનંત ગુણ રુક્ષ સ્પર્શયુક્ત પુદ્ગલોની વર્ગણા એક-એક સમજવી જોઈએ.

જઘન્ય પ્રદેશી સ્કંધોની વર્ગણા એક છે.

ઉત્કૃષ્ટ પ્રદેશી સ્કંધોની વર્ગણા એક છે.

અજઘન્ય અનુત્કૃષ્ટ (મધ્યમ) પ્રદેશી સ્કંધોની વર્ગણા એક છે.

એ જ પ્રકારે જઘન્ય અવગાહનાયુક્ત સ્કંધોની ઉત્કૃષ્ટ અવગાહનાયુક્ત સ્કંધોની અને મધ્યમ અવગાહનાયુક્ત સ્કંધોની વર્ગણા એક છે.

એ જ પ્રકારે જઘન્ય સ્થિતિયુક્ત સ્કંધોની, ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિયુક્ત સ્કંધોની અને મધ્યમ સ્થિતિયુક્ત સ્કંધોની વર્ગણા એક છે.

એ જ પ્રકારે જઘન્યગુણ કાળા સ્કંધોની, ઉત્કૃષ્ટગુણ કાળા સ્કંધોની અને મધ્યમગુણ કાળા સ્કંધોની વર્ગણા એક છે.

એ જ પ્રકારે શેષ સર્વ વર્ણ-ગંધ-રસ અને સ્પર્શોની -યાવત્- અજઘન્ય ઉત્કૃષ્ટ ગુણ રુક્ષ પુદ્ગલો (સ્કંધો)ની વર્ગણા એક-એક સમજવી જોઈએ.

३. पोग्गलकरणाणं भेयप्पभेय परूवणं-

प. कइविहे णं भंते ! पोग्गलकरणे पण्णत्ते ?

उ. गोयमा ! पंचविहे पोग्गलकरणे पण्णत्ते, तं जहा-

१. वण्णकरणे, २. गंधकरणे,
३. रसकरणे, ४. फासकरणे,
५. संठाणकरणे ।

प. वण्णकरणे णं भंते ! कइविहे पण्णत्ते ?

उ. गोयमा ! पंचविहे पण्णत्ते, तं जहा-

૩. પુદ્ગલકરણના ભેદ-પ્રભેદોનું પ્રરૂપણ :

પ્ર. ભંતે ! પુદ્ગલકરણ કેટલા પ્રકારનું કહેવામાં આવ્યું છે ?

ઉ. ગૌતમ ! પુદ્ગલકરણ પાંચ પ્રકારનું કહેવામાં આવ્યું છે, જેમકે -

૧. વર્ણકરણ, ૨. ગંધકરણ,
૩. રસકરણ, ૪. સ્પર્શકરણ,
૫. સંસ્થાનકરણ.

પ્ર. ભંતે ! વર્ણકરણ કેટલા પ્રકારનું કહેવામાં આવ્યું છે ?

ઉ. ગૌતમ ! વર્ણકરણ પાંચ પ્રકારનું કહેવામાં આવ્યું છે, જેમકે -

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

१. कालवण्णकरणे -**जाव**- ५. सुक्किलवण्णकरणे।

एवमेव-गंधकरणे दुविहे, रसकरणे पंचविहे, फासकरणे अट्ठविहे।

प. संठाणकरणे णं भंते ! कइविहे पण्णत्ते ?

उ. गोयमा ! पंचविहे पण्णत्ते, तं जहा-

१. परिमण्डल संठाणकरणे -**जाव**- ५. आयतसंठाणकरणे।

- विया. स. १९, उ. ९, सु. ११-१४

१. કૃષ્ણવર્ણકરણ -**યાવત્**- ૫. શુક્લવર્ણકરણ.

એ જ પ્રકારે ગંધકરણ બે પ્રકારનું, રસકરણ પાંચ પ્રકારનું અને સ્પર્શકરણ આઠ પ્રકારનું કહેવામાં આવ્યું છે.

પ્ર. ભંતે ! સંસ્થાનકરણ કેટલા પ્રકારનું કહેવામાં આવ્યું છે ?

ઉ. ગૌતમ ! તે પાંચ પ્રકારનું કહેવામાં આવ્યું છે, જેમકે -

૧. પરિમંડળ - સંસ્થાનકરણ -**યાવત્**- ૫. આયત-સંસ્થાનકરણ.

४. पोग्गल-परिणामस्स चउव्विहत्तं-

चउव्विहे पोग्गलपरिणामे पण्णत्ते, तं जहा-

१. वण्णपरिणामे, २. गंधपरिणामे,

३. रसपरिणामे, ४. फासपरिणामे।

- ठाणं. अ. ४, उ. १, सु. २६५

४. પુદ્ગલોના પરિણામનું ચતુર્વિધત્વ :

પુદ્ગલ પરિણામ ચાર પ્રકારનાં કહેવામાં આવ્યા છે, જેમકે -

૧. વર્ણ પરિણામ, ૨. ગંધ પરિણામ,

૩. રસ પરિણામ, ૪. સ્પર્શ પરિણામ.

५. पंच पोग्गल परिणामाणं भेयप्पभेया-

प. कइविहे णं भंते ! पोग्गलपरिणामे पण्णत्ते ?

उ. गोयमा ! पंचविहे पोग्गलपरिणामे पण्णत्ते, तं जहा-

१. वण्णपरिणामे, २. गंधपरिणामे,

३. रसपरिणामे, ४. फासपरिणामे,

५. संठाणपरिणामे।

प. वण्णपरिणामे णं भंते ! कइविहे पण्णत्ते ?

उ. गोयमा ! पंचविहे पण्णत्ते, तं जहा-

१. कालवण्णपरिणामे -**जाव**- ५. सुक्किल्लवण्ण-परिणामे,[1]

एवं एएणं अभिलावेणं गंधपरिणामे दुविहे,

रसपरिणामे पंचविहे,[2]

फासपरिणामे अट्ठविहे।[3]

प. संठाणपरिणामे णं भंते ! कइविहे पण्णत्ते ?

૫. પુદ્ગલ પરિણામના પાંચ ભેદ-પ્રભેદ :

પ્ર. ભંતે ! પુદ્ગલ પરિણામ કેટલા પ્રકારના કહેવામાં આવ્યા છે ?

ઉ. ગૌતમ ! પુદ્ગલ-પરિણામ પાંચ પ્રકારના કહેવામાં આવ્યા છે, જેમકે -

૧. વર્ણ પરિણામ, ૨. ગંધ પરિણામ,

૩. રસ પરિણામ, ૪. સ્પર્શ પરિણામ,

૫. સંસ્થાન પરિણામ.

પ્ર. ભંતે ! વર્ણ પરિણામ કેટલા પ્રકારના કહેવામાં આવ્યા છે ?

ઉ. ગૌતમ ! પાંચ પ્રકારના કહેવામાં આવ્યા છે, જેમકે-

૧. કૃષ્ણવર્ણ પરિણામ -**યાવત્**- ૫. શુક્લવર્ણ પરિણામ.

એ જ પ્રકારે આ અભિલાપથી બે પ્રકારના ગંધ-પરિણામ,

પાંચ પ્રકારના રસ પરિણામ અને

આઠ પ્રકારના સ્પર્શ પરિણામ સમજવા જોઈએ.

પ્ર. ભંતે ! સંસ્થાન પરિણામ કેટલા પ્રકારના કહેવામાં આવ્યા છે ?

---

१. पंच वण्णा पण्णत्ता, तं जहा- १. किण्हा, २. नीला, ३. लोहिया, ४. हालिद्दा, ५. सुक्किल्ला।

२. पंचरसा पण्णत्ता, तं जहा- १. तित्ता, २. कडुया, ३. कसाया, ४. अंबिला, ५. महुरा। - ठाणं. अ. ५, उ. १, सु. ३९०

३. अट्ठ फासा पण्णत्ता, तं जहा - १. कक्खडे, २. मउए, ३. गरूए, ४. लहुए, ५. सीए, ६, उसिणे, ७. निद्धे, ८. लुक्खे।

- ठाणं. ८, सु. ५९९

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

उ. गोयमा ! पंचविहे पण्णत्ते, तं जहा-

१. परिमंडलसंठाणपरिणामे **-जाव-** ५. आययसंठाण-परिणामे। - विया. स. ८, उ. १, सु. १९-२२

उ. गौतम ! संस्थान परिणाम पांच प्रकारना कहेवामां आव्या छे, जेमके -

१. परिमंडळ संस्थान परिणाम **-यावत्-** ५. आयत संस्थान परिणाम.

६. दव्वाइ विवक्खया रूवी अजीव (पोग्गल) दव्वस्स परूवणं-

एगत्तेणं पुहत्तेणं, खंधा य परमाणुओ।
लोएगदेसे लोए य, भइयव्वा ते उ खेत्तओ॥
उत्त. अ. ३६, गा. ११

संतइं पप्प तेऽणाइं, अपज्जवसिया वि य।
ठिइं पडुच्च साईया, सपज्जवसिया वि य॥

असंखकालमुक्कोसं, एगं समयं जहन्निया।
अजीवाण य रूवीणं, ठिई एसा वियाहिया॥
अणन्तकालमुक्कोसं, एगं समयं जहन्नयं।
अजीवाण य रूवीणं, अंतरेयं वियाहियं॥
- उत्त. अ. ३६, गा. १३-१५

५. द्रव्यादिनी अपेक्षाओ रूपी अजीव (पुद्गल) द्रव्यनुं प्ररूपण :

परमाणुना एकरूप थवाथी स्कंध अने ए भिन्न-भिन्न (पृथक्-पृथक्) थवाथी परमाणु बने छे (आ द्रव्यनी अपेक्षाथी थयो) क्षेत्रनी अपेक्षाथी ते (स्कंध) लोकना एक देशमां तथा संपूर्णलोकमां भाज्य छे अर्थात् असंख्य विकल्पयुक्त छे.

संतति (काळ) प्रवाहनी अपेक्षाथी ते (स्कंध वगेरे) अनादि अने अनंत छे तथा स्थितिनी अपेक्षाओ तेओ सादि सान्त छे.

रूपी अजीव (पुद्गलो)नी स्थिति जघन्य एक समयनी अने उत्कृष्ट असंख्यात काळनी कहेवामां आवी छे.

रूपी अजीवोनुं अंतर (स्वस्थानथी च्युत थईने फरी ए ज स्थाने पहोंचवा सुधीनो काळ) जघन्य एकसमय अने उत्कृष्ट अनंतकाळ छे.

७. पोग्गल परिणामाणं बावीसं भेया-

बावीसविहे पोग्गलपरिणामे पण्णत्ते, तं जहा-

१. कालवण्णपरिणामे, २. नीलवण्णपरिणामे,
३. लोहियवण्णपरिणामे, ४. हालिद्दवण्णपरिणामे,
५. सुक्किल्लवण्णपरिणामे, ६. सुब्भिगंधपरिणामे,
७. दुब्भिगंधपरिणामे, ८. तित्तरसपरिणामे,
९. कडुयरसपरिणामे, १०. कसायरसपरिणामे,
११. अंबिलरसपरिणामे, १२. महुररसपरिणामे,
१३. कक्खडफासपरिणामे, १४. मउयफासपरिणामे,
१५. गुरूफासपरिणामे, १६. लहुफासपरिणामे,
१७. सीयफासपरिणामे, १८. उसिणफासपरिणामे,
१९. णिद्धफासपरिणामे, २०. लुक्खफासपरिणामे,
२१. अगुरूलहुफासपरिणामे, २२. गुरूलहुफासपरिणामे।
- सम. २२, सु. ६

७. पुद्गल परिणामोना बावीस भेद :

पुद्गल परिणाम बावीस प्रकारनो कहेवामां आव्यो छे, जेमके -

१. कृष्णवर्ण परिणाम, २. नीलवर्ण परिणाम,
३. रक्तवर्ण परिणाम, ४. पीतवर्ण परिणाम,
५. शुक्लवर्ण परिणाम, ६. सुगंध परिणाम,
७. दुर्गंध परिणाम, ८. तिक्त (तीखो) रस परिणाम,
९. कटु (कडवो) रस परिणाम, १०. कषायरस परिणाम,
११. अम्ल (खाटो) रस परिणाम, १२. मधुररस परिणाम,
१३. कर्कशस्पर्श परिणाम, १४. मृदुस्पर्श परिणाम,
१५. गुरुस्पर्श परिणाम, १६. लघुस्पर्श परिणाम,
१७. शीतस्पर्श परिणाम, १८. उष्णस्पर्श परिणाम,
१९. स्निग्धस्पर्श परिणाम, २०. रुक्षस्पर्श परिणाम,
२१. अगुरुलघुस्पर्श परिणाम, २२. गुरुलघुस्पर्श परिणाम.

८. तिकालवत्तीपरमाणुपोग्गलाणं खंधाण य वण्णाइ परिणाम परूवणं-

प. एस णं भंते ! पोग्गले,
अतीतमणंतं सासयं समयं लुक्खी,

८. त्रिकालवर्ती परमाणु पुद्गलो अने स्कंधोना वर्णादि परिणामनुं प्ररूपण :

प्र. भंते ! शुं आ पुद्गल (परमाणु अथवा स्कंध), अनंत शाश्वत अतीतकाळमां एक समय रुक्ष स्पर्शयुक्त हतो,

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

समयं अलुक्खी,

समयं लुक्खी वा, अलुक्खी वा ?

पुव्विं च णं करणेणं अणेगवण्णं अणेगरूवं परिणामं परिणमइ ?

अह से परिणामे निज्जिणे भवइ, तओ पच्छा एग-वण्णे, एगरूवे सिया ?

उ. हंता, गोयमा ! एस णं पोग्गले **-जाव-** एगवण्णे एगरूवे सिया ।

એક સમય અરુક્ષ (સ્નિગ્ધ) સ્પર્શયુક્ત હતો,

એક સમય રુક્ષ-અરુક્ષ સ્પર્શયુક્ત થયેલ હતો ?

શું પૂર્વમાં પ્રયોગકરણ અથવા વિશ્રસાકરણ અનેક વર્ણ અને અનેકરૂપ પરિણામ પરિણત થયેલ છે ?

તથા અનેક વર્ણાદિ પરિણામોના ક્ષીણ થવાથી આ પુદ્ગલ એક વર્ણ યુક્ત અને એક રૂપ યુક્ત થયો હતો ?

ઉ. હા, ગૌતમ ! આ પુદ્ગલ (અનંત શાશ્વત અતીત કાળમાં) **-યાવત્-** એક વર્ણ અને એક રૂપયુક્ત હોય છે.

प. एस णं भंते ! पोग्गले पडुप्पन्नं सासयं समयं लुक्खी **-जाव-** एग वण्णे एगरूवे सिया ?

પ્ર. ભંતે ! આ પુદ્ગલ શાશ્વત વર્તમાનકાળમાં એક સમય રુક્ષ સ્પર્શયુક્ત **-યાવત્-** એક વર્ણ અને એક રૂપ યુક્ત હોય છે ?

उ. हंता, गोयमा ! एस णं पोग्गले **-जाव-** एगवण्णे एगरूवे सिया,

एवं अणागयमणंतं पि ।

ઉ. હા, ગૌતમ ! આ પુદ્ગલ **-યાવત્-** એક વર્ણ અને એક રૂપ યુક્ત હોય છે.

એ જ પ્રકારે અનંત અનાગત (ભવિષ્ય)ને માટે પણ સમજવું જોઈએ.

प. एस णं भंते ! खंधेऽतीतमणंतं सासयं समयं लुक्खी **-जाव-** एगवण्णे एगरूवे सिया ?

પ્ર. ભંતે ! આ સ્કંધ અનંત શાશ્વત અતીતકાળમાં એક સમય રુક્ષ સ્પર્શયુક્ત **-યાવત્-** એક વર્ણ અને એક રૂપયુક્ત થયેલ હતો ?

उ. हंता, गोयमा ! ***एवं चेव खंधे वि जहा पोग्गले ।***

ઉ. હા, ગૌતમ ! ***પૂર્વોક્ત પુદ્ગલની સમાન અતીત કાળવર્તી સ્કંધ સંબંધિત પણ સમજવું જોઈએ.***

एवं पडुप्पन्नं, अणागयमणंतं पि जहा पोग्गले ।

- विया. स. १४, उ. ४, सु. १-४

એ જ પ્રકારે વર્તમાન અને અનાગત કાળવર્તી સ્કંધના સંબંધે પણ પુદ્ગલને સમાન સમજવું જોઈએ.

९. परमाणु पोग्गलेसु खंधेसु य वण्णाइ परूवणं-

૯. પરમાણુ પુદ્ગલ અને સ્કંધોના વર્ણાદિનું પ્રરૂપણ :

प. परमाणुपोग्गले णं भंते ! कइवन्ने **-जाव-** कइफासे पण्णत्ते ?

પ્ર. ભંતે ! પરમાણુ - પુદ્ગલ કેટલા વર્ણ **-યાવત્-** કેટલા સ્પર્શયુક્ત કહેવામાં આવે છે ?

उ. गोयमा ! एगवन्ने, एगगन्धे, एगरसे, दुफासे पण्णत्ते ।

ઉ. ગૌતમ ! એક વર્ણ, એક ગંધ, એક રસ અને બે સ્પર્શયુક્ત કહેવામાં આવે છે.

प. दुपएसिए णं भंते ! खंधे कइवन्ने **-जाव-** कइफासे पण्णत्ते ?

પ્ર. ભંતે ! દ્વિપ્રદેશી સ્કંધ કેટલા વર્ણ **-યાવત્-** કેટલા સ્પર્શયુક્ત કહેવામાં આવે છે ?

उ. गोयमा ! सिय एगवन्ने, सिय दुवन्ने,
सिय एगगंधे, सिय दुगंधे,
सिय एगरसे, सिय दुरसे,
सिय दुफासे, सिय तिफासे, सिय चउफासे पण्णत्ते ।

ઉ. ગૌતમ ! ક્યારેક એક વર્ણયુક્ત, ક્યારેક બે વર્ણયુક્ત,
ક્યારેક એક ગંધયુક્ત, ક્યારેક બે ગંધયુક્ત,
ક્યારેક એક રસયુક્ત, ક્યારેક બે રસયુક્ત,
ક્યારેક બે સ્પર્શયુક્ત, ક્યારેક ત્રણ સ્પર્શયુક્ત અને ક્યારેક ચાર સ્પર્શયુક્ત કહેવામાં આવે છે.

एवं तिपएसिए वि ।

णवरं-सिय एगवन्ने, सिय दुवन्ने, सिय तिवन्ने ।

એ જ પ્રકારે ત્રિપ્રદેશી સ્કંધ સંબંધિત સમજવું જોઈએ.

વિશેષ - કદાચ એકવર્ણયુક્ત, કદાચ બે વર્ણયુક્ત અને કદાચ ત્રણ વર્ણયુક્ત હોય છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

एवं रसेसु वि,

એ જ પ્રકારે (ત્રિપ્રદેશી સ્કંધોના) રસો સંબંધિત પણ સમજવું જોઈએ.

सेसं जहा-दुपएसियस्स।

શેષ વર્ણન દ્વિપ્રદેશી સ્કંધની સમાન છે.

एवं चउप्पएसिए वि,

એ જ પ્રકારે ચતુષ્પ્રદેશી સ્કંધ સંબંધિત પણ સમજવું જોઈએ.

णवरं-सिय एगवन्ने **-जाव-** सिय चउवन्ने,

વિશેષ - આ કદાચ એક વર્ણયુક્ત **-યાવત્-** કદાચ ચાર વર્ણયુક્ત હોય છે.

एवं रसेसु वि,

એ જ પ્રકારે (ચતુષ્પ્રદેશી સ્કંધોના) રસો સંબંધિત પણ સમજવું જોઈએ.

सेसं तं चेव।

શેષ વર્ણન પૂર્વવત્ છે.

एवं पंचपएसिए वि।

એ જ પ્રકારે પાંચ પ્રદેશી સ્કંધ સંબંધિત પણ સમજવું જોઈએ.

णवरं - सिय एगवन्ने **-जाव-** सिय पंचवन्ने,

વિશેષ - આ કદાચિત્ એક વર્ણયુક્ત **-યાવત્-** કદાચિત પાંચ વર્ણયુક્ત હોય છે.

एवं रसेसु वि गंधफासा तहेव।

એ જ પ્રકારે (પાંચ પ્રદેશી સ્કંધોના) રસો સંબંધિત તથા ગંધ અને સ્પર્શ સંબંધિત પૂર્વે કહ્યું તેમ - સમાનરૂપે સમજવું જોઈએ.

जहा पंचपएसिओ, एवं -जाव- असंखेज्जपएसिओ।

જે પ્રકારે પંચ પ્રદેશી સ્કંધ સંબંધિત કહ્યું છે એ જ પ્રકારે અસંખ્યાત પ્રદેશી સ્કંધ સુધી સમજવું જોઈએ.

પ. सुहुमपरिणए णं भंते ! अणंतपएसिए खंधे कइवन्ने **-जाव-** कइफासे पण्णत्ते ?

પ્ર. ભંતે ! સૂક્ષ્મ પરિણામયુક્ત અનંત પ્રદેશી સ્કંધ કેટલા વર્ણ **-યાવત્-** કેટલા સ્પર્શયુક્ત કહેવામાં આવે છે ?

उ. गोयमा ! ***जहा पंचपएसिए तहेव निरवसेसं।***

ઉ. ગૌતમ ! ***જેવી રીતે પંચ પ્રદેશી સ્કંધ સંબંધિત કહ્યું એ જ પ્રકારે સંપૂર્ણ વર્ણન સમજવું જોઈએ.***

પ. बायरपरिणए णं भंते ! अणंतपएसिए खंधे कइवन्ने **-जाव-** कइफासे पण्णत्ते ?

પ્ર. ભંતે ! બાદર (સ્થૂળ) પરિણામયુક્ત અનન્ત પ્રદેશી સ્કંધ કેટલા વર્ણયુક્ત **-યાવત્-** કેટલા સ્પર્શયુક્ત કહેવામાં આવે છે ?

उ. गोयमा ! सिय एगवन्ने **-जाव-** सिय पंचवन्ने,

ઉ. ગૌતમ ! કદાચ એક વર્ણયુક્ત **-યાવત્-** કદાચ પાંચ વર્ણયુક્ત,

सिय एगगंधे, सिय दुगंधे,

કદાચ એક ગંધયુક્ત અને કદાચ બે ગંધયુક્ત,

सिय एगरसे **-जाव-** सिय पंचरसे,

કદાચ એક રસયુક્ત **-યાવત્-** કદાચ પાંચ રસયુક્ત,

सिय चउफासे **-जाव-** सिय अट्ठफासे पण्णत्ते।

- विया. स. १८, उ. ६, सु. ६-१३

કદાચ ચાર સ્પર્શયુક્ત **-યાવત્-** કદાચ આઠ સ્પર્શયુક્ત કહેવામાં આવે છે.

१०. परमाणु पोग्गले खंधेसु य वित्थरओ वण्णाइ भंग परूवणं-

૧૦. પરમાણુ પુદ્ગલ અને સ્કંધોમાં વિસ્તારપૂર્વક વર્ણાદિના ભંગોનું પ્રરૂપણ :

પ. परमाणु पोग्गले णं भंते ! कइवन्ने, कइगंधे, कइरसे, कइफासे पण्णत्ते ?

પ્ર. ભંતે ! પરમાણુ - પુદ્ગલ કેટલા વર્ણ, ગંધ, રસ અને સ્પર્શયુક્ત કહેવામાં આવ્યું છે ?

उ. गोयमा ! एगवन्ने, एगगंधे, एगरसे, दुफासे पण्णत्ते।[1]

ઉ. ગૌતમ ! (તે) એક વર્ણ, એક ગંધ, એક રસ અને બે સ્પર્શયુક્ત કહેવામાં આવ્યા છે,

जइ एगवन्ने-

જો એક વર્ણયુક્ત હોય તો -

---

१. विया. स. १८, उ. ६, सु. ६

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

१. सिय कालए, २. सिय नीलए,
२. सिय लोहिए, ४. सिय हालिद्दए,
५. सिय सुक्किल्लए।
जइ एगगन्धे-
१. सिय सुब्भिगंधे,
२. सिय दुब्भिगंधे।
जइ एगरसे -
१. सिय तित्ते, २. सिय कडुए,
३. सिय कसाए, ४. सिय अंबिले,
५. सिय महुरे।
जइ दुफासे-
१. सिय सीए य निद्धे य,
२. सिय सीए य लुक्खे य,
३. सिय उसिणे य निद्धे य,
४. सिय उसिणे य लुक्खे य।

१. કદાચ કાળો, ૨. કદાચ લીલો,
૩. કદાચ લાલ, ૪. કદાચ પીળો,
૫. કદાચ શ્વેતવર્ણયુક્ત હોય છે.
જો એક ગંધયુક્ત હોય તો -
૧. કદાચ સુગંધિત,
૨. કદાચ દુર્ગંધયુક્ત હોય છે.
જો એક રસયુક્ત હોય તો -
૧. ક્યારેક તીખો, ૨. ક્યારેક કડવો,
૩. ક્યારેક તુરો, ૪. ક્યારેક ખાટો,
૫. ક્યારેક મીઠો (મધુર) રસયુક્ત હોય છે.
જો બે સ્પર્શયુક્ત હોય તો -
૧. ક્યારેક ઠંડો અને સ્નિગ્ધ (તૈલી),
૨. ક્યારેક ઠંડો અને રુક્ષ (ખરબચડો),
૩. ક્યારેક ગરમ અને સ્નિગ્ધ (તૈલી)
૪. ક્યારેક ગરમ અને રુક્ષ (ખરબચડા) સ્પર્શયુક્ત હોય છે.
(આ પ્રકારે પરમાણુ પુદ્ગલમાં વર્ણના પાંચ, ગંધના બે, રસના પાંચ અને સ્પર્શના ચાર એમ કુલ મળીને સોળ ભંગ પાવે છે.

प. दुपएसिए णं भंते ! खंधे कइवन्ने, कइगंधे, कइरसे, कइफासे पण्णत्ते ?

उ. गोयमा ! सिय एगवण्णे, सिय दुवण्णे,
सिय एगगंधे, सिय दुगंधे,
सिय एगरसे, सिय दुरसे,
सिय दुफासे, सिय तिफासे,
सिय चउफासे पण्णत्ते,[1]
जइ एगवन्ने-
सिय कालए **-जाव-** सिय सुक्किल्लए,
जइ दुवन्ने-
१. सिय कालए य नीलए य,
२. सिय कालए य लोहियए य,
३. सिय कालए य हालिद्दए य,
४. सिय कालए य सुक्किल्लए य,
५. सिय नीलए य लोहियए य,
६. सिय नीलए य हालिद्दए य,

પ્ર. ભંતે ! દ્વિપ્રદેશી સ્કંધ કેટલા વર્ણ, ગંધ, રસ અને સ્પર્શયુક્ત કહેવામાં આવે છે ?

ઉ. ગૌતમ ! ક્યારેક એક વર્ણયુક્ત, ક્યારેક બે વર્ણયુક્ત,
ક્યારેક એક ગંધયુક્ત, ક્યારેક બે ગંધયુક્ત,
ક્યારેક એક રસયુક્ત, ક્યારેક બે રસયુક્ત,
ક્યારેક બે સ્પર્શયુક્ત, ક્યારેક ત્રણ સ્પર્શયુક્ત,
ક્યારેક ચાર સ્પર્શયુક્ત કહેવાય છે.
જો એક વર્ણયુક્ત હોય તો -
કદાચ કાળા **-યાવત્-** કદાચ શ્વેતવર્ણયુક્ત હોય છે.
જો બે વર્ણયુક્ત હોય તો -
૧. કદાચ કાળો અને લીલો,
૨. કદાચ કાળો અને લાલ,
૩. કદાચ કાળો અને પીળો,
૪. કદાચ કાળો અને સફેદ,
૫. કદાચ લીલો અને લાલ,
૬. કદાચ લીલો અને પીળો,

---

१. विया. स. १८, उ. ६, सु. ७

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

૭. सिय नीलए य सुक्किल्लए य,
૮. सिय लोहियए य हालिद्दए य,
૯. सिय लोहियए य सुक्किल्लए य,
૧૦. सिय हालिद्दए य सुक्किल्लए य,
एवं एए दुयासंजोगे दस भंगा।
जइ एगगंधे-
૧. सिय सुब्भिगंधे,
૨. सिय दुब्भिगंधे।
जइ दुगंधे-
सुब्भिगंधे य, दुब्भिगंधे य।
रसेसु जहा वन्नेसु। (૧૫)

જઇ દુફાસે-
૧-૪ सिय सीए य निद्धे य,
एवं जहेव परमाणुपोग्गले।
જઇ તિફાસે-
૧. सव्वे सीए, देसे निद्धे, देसे लुक्खे,
૨. सव्वे उसिणे, देसे निद्धे, देसे लुक्खे,
૩. सव्वे निद्धे, देसे सीए, देसे उसिणे,
૪. सव्वे लुक्खे, देसे सीए, देसे उसिणे।

જઇ ચઉફાસે-
૧. देसे सीए, देसे उसिणे, देसे निद्धे, देसे लुक्खे।

एए नव भंगा फासेसु।

૭. કદાચ લીલો અને સફેદ,
૮. કદાચ લાલ અને પીળો,
૯. કદાચ લાલ અને સફેદ,
૧૦. કદાચ પીળો અને સફેદ,
આ પ્રકારે આ દ્વિકસંયોગી દસ ભંગ હોય છે.
જો એક ગંધયુક્ત હોય તો -
૧. કદાચ સુગંધિત,
૨. કદાચ દુર્ગંધયુક્ત હોય છે.
જો બે ગંધયુક્ત હોય તો -
સુગંધિત અને દુર્ગંધયુક્ત હોય છે.
રસોના ભંગ વર્ણોને અનુરૂપ સમજવા જોઈએ. (૧૫ ભંગ)

જો બે સ્પર્શયુક્ત હોય તો -
૧-૪. કદાચ શીત અને સ્નિગ્ધ ***ઈત્યાદિ પરમાણુ પુદ્ગલને અનુરૂપ ચાર ભંગ સમજવા જોઈએ.***
જો તે ત્રણ સ્પર્શયુક્ત હોય તો -
૧. સર્વ શીત હોય છે, એનો એક અંશ સ્નિગ્ધ અને એક અંશ રુક્ષ હોય છે.
૨. સર્વ ઉષ્ણ હોય છે, એનો એક અંશ સ્નિગ્ધ અને એક અંશ રુક્ષ હોય છે.
૩. સર્વ સ્નિગ્ધ હોય છે, એનો એક અંશ શીત અને એક અંશ ઉષ્ણ હોય છે.
૪. સર્વ રુક્ષ હોય છે, એનો એક અંશ શીત અને એક અંશ ઉષ્ણ હોય છે.
જો તે ચાર સ્પર્શયુક્ત હોય તો -
૧. એનો એક અંશ શીત, એક અંશ ઉષ્ણ, એક અંશ સ્નિગ્ધ અને એક અંશ રુક્ષ હોય છે.
આ પ્રકારે સ્પર્શના નવ ભંગ હોય છે.
(આ પ્રકારે દ્વિપ્રદેશી સ્કંધમાં વર્ણના ૧૫, ગંધના ૩, રસના ૧૫ અને સ્પર્શના ૯ એમ બધા મળીને કુલ ૪૨ ભંગ થયાં)

પ. तिपएसिए णं भंते ! खंधे कइवन्ने, कइगंधे, कइरसे, कइफासे पण्णत्ते ?
उ. गोयमा ! १. सिय एगवण्णे, सिय दुवण्णे, सिय तिवण्णे,
२. सिय एगगंधे, सिय दुगंधे,

પ્ર. ભંતે ! ત્રિપ્રદેશી સ્કંધ કેટલા વર્ણ, ગંધ, રસ, સ્પર્શયુક્ત કહેવામાં આવ્યા છે ?
ઉ. ગૌતમ ! ૧. કદાચ એક વર્ણયુક્ત, કદાચ બે વર્ણયુક્ત અને કદાચ ત્રણ વર્ણયુક્ત હોય છે.
૨. કદાચ એક ગંધયુક્ત અને કદાચ બે ગંધયુક્ત હોય છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

३. सिय एगरसे, सिय दुरसे, सिय तिरसे,

૩. કદાચ એક રસયુક્ત, કદાચ બે રસયુક્ત અને કદાચ ત્રણ રસયુક્ત હોય છે.

४. सिय दुफासे, सिय तिफासे, सिय चउफासे पण्णत्ते।[1]

૪. કદાચ બે સ્પર્શયુક્ત, કદાચ ત્રણ સ્પર્શયુક્ત અને કદાચ ચાર સ્પર્શયુક્ત કહેવાય છે.

जइ एगवन्ने-

જો એક વર્ણયુક્ત હોય તો -

१. सिय कालए **-जाव-** ५. सुक्किल्लए।

૧-૫. કદાચ કાળો હોય છે **-યાવત્-** કદાચ સફેદ હોય છે.

जइ दुवन्ने-

જો બે વર્ણયુક્ત હોય તો -

१. सिय कालए य, नीलए य,

૧. કદાચ કાળો અને લીલો હોય છે,

२. सिय कालए य, नीलगा य,

૨. કદાચ એક અંશ કાળો અને બે અંશ લીલો હોય છે.

३. सिय कालगा य, नीलए य,

૩. કદાચ બે અંશ કાળા અને એક અંશ લીલો હોય છે.

१. सिय कालए य, लोहियए य,

૧. કદાચ કાળો અને લાલ હોય છે.

२. सिय कालए य, लोहियगा य,

૨. કદાચ એક અંશ કાળો અને બે અંશ લાલ હોય છે.

३. सिय कालगा य, लोहियए य।

૩. કદાચ બે અંશ કાળા અને એક અંશ લાલ હોય છે.

१-३. ***एवं हालिद्दएण वि समं भंगा ३***

૧-૩. ***આ જ પ્રકારે કાળા વર્ણના, પીળા વર્ણની સાથે ત્રણ ભંગ (પૂર્વવત્) સમજવા જોઈએ.***

१-३. ***एवं सुक्किल्लएणं वि समं भंगा ३***

૧-૩. ***આ જ પ્રકારે કાળા વર્ણની સાથે શ્વેતવર્ણના પણ ત્રણ ભંગ સમજવા જોઈએ.***

१-३. ***सिय नीलए य लोहियए य, एत्थ वि भंगा ३***

૧-૩. ***કદાચ લીલા અને લાલ વર્ણની સાથે પૂર્વવત્ ત્રણ ભંગ સમજવા જોઈએ.***

१-३. ***एवं हालिद्दएण वि समं भंगा ३***

૧-૩. ***આ જ પ્રકારે લીલા વર્ણના, પીળા વર્ણની સાથે ત્રણ ભંગ સમજવા જોઈએ.***

१-३. ***एवं सुक्किल्लएण वि समं भंगा ३***

૧-૩. ***આ જ પ્રકારે લીલા વર્ણના, શ્વેતવર્ણની સાથે ત્રણ ભંગ સમજવા જોઈએ.***

१-३. ***सिय लोहियए य, हालिद्दएण य भंगा ३***

૧-૩. ***કદાચ લાલ અને પીળા વર્ણની સાથે પણ ત્રણ ભંગ સમજવા જોઈએ.***

१-३. ***एवं सुक्किल्लएण वि समं भंगा ३***

૧-૩. ***આ જ પ્રકારે લાલવર્ણના, શ્વેતવર્ણની સાથે ત્રણ ભંગ સમજવા જોઈએ.***

१-३. ***सिय हालिद्दए य, सुक्किल्लए य भंगा ३,***

૧-૩. ***કદાચ પીળા અને શ્વેત એ ત્રણ ભંગ સમજવા જોઈએ.***

एवं सव्वेए दस दुयासंजोगा भंगा तीसं भवंति।

આ બધા દસ દ્વિકસંયોગી મળીને ત્રીસ ભંગ થાય છે.

जइ तिवन्ने-

જો (ત્રિપ્રદેશી સ્કંધ) ત્રણ વર્ણયુક્ત હોય તો -

१. सिय कालए य, नीलए य, लोहियए य,

૧. કદાચ કાળા, લીલા અને લાલ હોય છે,

२. सिय कालए य, नीलए य, हालिद्दए य,

૨. કદાચ કાળા, લીલા અને પીળા હોય છે,

३. सिय कालए य, नीलए य, सुक्किल्लए य,

૩. કદાચ કાળા, લીલા અને શ્વેત હોય છે,

---

१. विया. स. १८, उ. ६, सु. ८

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

૪. सिय कालए य, लोहियए य, हालिद्दए य,
૫. सिय कालए य, लोहियए य, सुक्किल्लए य,
૬. सिय कालए य, हालिद्दए य, सुक्किल्लए य,
૭. सिय नीलए य, लोहियए य, हालिद्दए य,
૮. सिय नीलए य, लोहियए य, सुक्किल्लए य,
૯. सिय नीलए य, हालिद्दए य, सुक्किल्लए य,
૧૦. सिय लोहियए य, हालिद्दए य, सुक्किल्लए य,
एवं एए दस तियासंजोगे भंगा।

૪. કદાચ કાળા, લાલ અને પીળા હોય છે,
૫. કદાચ કાળા, લાલ અને શ્વેત હોય છે,
૬. કદાચ કાળા, પીળા અને શ્વેત હોય છે,
૭. કદાચ લીલા, લાલ અને પીળા હોય છે,
૮. કદાચ લીલા, લાલ અને શ્વેત હોય છે,
૯. કદાચ લીલા, પીળા અને શ્વેત હોય છે,
૧૦. કદાચ લાલ, પીળા અને શ્વેત હોય છે.
આ પ્રકારે આ દસ ત્રિકસંયોગી ભંગ હોય છે.

जइ एगगंधे-
सिय सुब्भिगंधे, सिय दुब्भिगंधे।

જો એક ગંધયુક્ત હોય તો -
૧. કદાચ સુગંધયુક્ત હોય છે અને કદાચ દુર્ગંધયુક્ત હોય છે.

जइ दुगंधे-
सिय सुब्भिगंधे य, दुब्भिगंधे य, भंगा ३

૨. જો બે ગંધયુક્ત હોય તો -
કદાચ સુગંધ અને કદાચ દુર્ગંધયુક્ત હોય છે.
આ પ્રકારે આ ત્રણ ભંગ હોય છે.

रसा जहा-वन्ना।

જે પ્રકારે વર્ણના (૪૫ ભંગ) હોય છે, એ જ પ્રકારે રસના પણ (૪૫ ભંગ) સમજવા જોઈએ.

जइ दुफासे-
सिय सीए य, निद्धे य।
एवं जहेव-दुपएसियस्स तहेव चत्तारि भंगा।

(ત્રિપ્રદેશી સ્કંધ) જો બે સ્પર્શયુક્ત હોય તો -
કદાચ શીત અને સ્નિગ્ધ હોય છે.
જે પ્રકારે દ્વિપ્રદેશી સ્કંધના ચાર ભંગ કહ્યા છે, એ જ પ્રકારે અહીંયાં પણ (૪ ભંગ) સમજવા જોઈએ.

जइ तिफासे-
૧. सव्वे सीए, देसे निद्धे, देसे लुक्खे,
૨. सव्वे सीए, देसे निद्धे, देसा लुक्खा,
૩. सव्वे सीए, देसा निद्धा, देसे लुक्खे,
૪-૬. सव्वे उसिणे, देसे निद्धे, देसे लुक्खे, एत्थवि भंगा तिन्नि,
૭-૯. सव्वे निद्धे, देसे सीए, देसे उसिणे, भंगा तिन्नि,
૧૦-૧૨. सव्वे लुक्खे, देसे सीए, देसे उसिणे, भंगा तिन्नि एवं १२,

જો તે ત્રણ સ્પર્શયુક્ત હોય તો -
૧. સર્વશીત, એક અંશ સ્નિગ્ધ અને એક અંશ રુક્ષ હોય છે,
૨. સર્વશીત, એક અંશ સ્નિગ્ધ અને અનેક અંશ રુક્ષ હોય છે,
૩. સર્વશીત, અનેક અંશ સ્નિગ્ધ અને એક અંશ રુક્ષ હોય છે.
૪-૬. સર્વઉષ્ણ, એક અંશ સ્નિગ્ધ અને એક અંશ રુક્ષ હોય છે, અહીંયા પણ પૂર્વવત્ ત્રણ ભંગ સમજવા જોઈએ.
૭-૯. સર્વ સ્નિગ્ધ, એક અંશ શીત અને એક અંશ ઉષ્ણ હોય છે, અહીંયા પણ પૂર્વવત્ ત્રણ ભંગ સમજવા જોઈએ.
૧૦-૧૨. સર્વરુક્ષ, એક અંશ શીત અને એક અંશ ઉષ્ણ હોય છે, અહીંયા પણ પૂર્વવત્ ત્રણ ભંગ સમજવા જોઈએ. એ કુલ બાર ભંગ હોય છે.

जइ चउफासे-
૧. देसे सीए, देसे उसिणे, देसे निद्धे, देसे लुक्खे,

જો (ત્રિપ્રદેશી સ્કંધ) ચાર સ્પર્શયુક્ત હોય તો -
૧. એક અંશ શીત, એક અંશ ઉષ્ણ, એક અંશ સ્નિગ્ધ અને એક અંશ રુક્ષ હોય છે,

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

२. देसे सीए, देसे उसिणे, देसे निद्धे, देसा लुक्खा,

३. देसे सीए, देसे उसिणे, देसा निद्धा, देसे लुक्खे,

४. देसे सीए, देसा उसिणा, देसे निद्धे, देसे लुक्खे,

५. देसे सीए, देसा उसिणा, देसे निद्धे, देसा लुक्खा,

६. देसे सीए, देसा उसिणा, देसा निद्धा, देसे लुक्खे,

७. देसा सीया, देसे उसिणे, देसे निद्धे, देसे लुक्खे,

८. देसा सीया, देसे उसिणे, देसे निद्धे, देसा लुक्खा,

९. देसा सीया, देसे उसिणे, देसा निद्धा, देसे लुक्खे,

एवं एए तिपएसिए फासेसु पणवीसं भंगा।

२. એક અંશ શીત, એક અંશ ઉષ્ણ, એક અંશ સ્નિગ્ધ અને અનેક અંશ રુક્ષ હોય છે,

૩. એક અંશ શીત, એક અંશ ઉષ્ણ, અનેક અંશ સ્નિગ્ધ અને એક અંશ રુક્ષ હોય છે,

૪. એક અંશ શીત, અનેક અંશ ઉષ્ણ, એક અંશ સ્નિગ્ધ અને એક અંશ રુક્ષ હોય છે,

૫. એક અંશ શીત, અનેક અંશ ઉષ્ણ, એક અંશ સ્નિગ્ધ અને અનેક અંશ રુક્ષ હોય છે,

૬. એક અંશ શીત, અનેક અંશ ઉષ્ણ, અનેક અંશ સ્નિગ્ધ અને એક અંશ રુક્ષ હોય છે,

૭. અનેક અંશ શીત, એક અંશ ઉષ્ણ, એક અંશ સ્નિગ્ધ અને એક અંશ રુક્ષ હોય છે,

૮. અનેક અંશ શીત, એક અંશ ઉષ્ણ, એક અંશ સ્નિગ્ધ અને અનેક અંશ રુક્ષ હોય છે,

૯. અનેક અંશ શીત, એક અંશ ઉષ્ણ, અનેક અંશ સ્નિગ્ધ અને એક અંશ રુક્ષ હોય છે.

આ પ્રકારે ત્રિપ્રદેશી સ્કંધમાં સ્પર્શના કુલ (૪ + ૪ + ૪ + ૧૨ = ૨૪) ***ચોવીસ ભંગ હોય છે.*** (આ પ્રકારે ત્રિપ્રદેશી સ્કંધમાં વર્ણના ૪૫, ગંધના ૫, રસના ૪૫ અને સ્પર્શના ૨૫ એમ બધા મળીને કુલ ૧૨૦ ભંગ થાય છે)

प. चउप्पएसिए णं भंते! खंधे, कइवन्ने, कइगंधे, कइरसे, कइफासे पण्णत्ते ?

उ. गोयमा ! सिय एगवण्णे **-जाव-** सिय चउवण्णे,

सिय एगगंधे, सिय दुगंधे,

सिय एगरसे **-जाव-** सिय चउरसे,

सिय दुफासे, सिय तिफासे, सिय चउफासे पण्णत्ते।[1]

जइ एगवन्ने-

सिय कालए य **-जाव-** सुक्किल्लए य,

जइ दुवन्ने-

१. सिय कालए य नीलए य,

२. सिय कालए य नीलगा य,

३. सिय कालगा य नीलए य,

પ્ર. ભંતે ! ચતુષ્પ્રદેશી સ્કંધ કેટલા વર્ણ, ગંધ, રસ અને સ્પર્શયુક્ત કહેવામાં આવ્યા છે ?

ઉ. ગૌતમ ! કદાચ એક વર્ણયુક્ત **-યાવત્-** કદાચ ચાર વર્ણયુક્ત હોય છે,

કદાચ એક ગંધયુક્ત હોય છે અને કદાચ બે ગંધયુક્ત હોય છે.

કદાચ એક રસયુક્ત **-યાવત્-** કદાચ ચાર રસયુક્ત હોય છે,

કદાચ બે સ્પર્શયુક્ત, કદાચ ત્રણ સ્પર્શયુક્ત અને કદાચ ચાર સ્પર્શયુક્ત કહેવામાં આવ્યા છે.

જો એક વર્ણ યુક્ત હોય તો -

કદાચ કાળા **-યાવત્-** શ્વેત હોય છે.

જો બે વર્ણયુક્ત હોય તો -

૧. કદાચ કાળા અને લીલા હોય છે,

૨. કદાચ એક અંશ કાળો અને અનેક અંશ લીલા હોય છે,

૩. કદાચ અનેક અંશ કાળા અને એક અંશ લીલો હોય છે,

---

१. विया. स. १८, उ. ६, सु. ९

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

४. सिय कालगा य नीलगा य,

एवं

५-८. सिय कालए य लोहियए य, एत्थ वि चत्तारि भंगा,

९-१२. सिय कालए य हालिद्दए य, एत्थ वि चत्तारि भंगा,

१३-१६. सिय कालए य सुक्किल्लए य, एत्थ वि चत्तारि भंगा,

१७-२०. सिय नीलए य लोहियए य, एत्थ वि चत्तारि भंगा,

२१-२४. सिय नीलए य हालिद्दए य, एत्थ वि चत्तारि भंगा

२५-२८. सिय नीलए य सुक्किल्लए य, एत्थ वि चत्तारि भंगा,

२९-३२. सिय लोहियए य हालिद्दए य, एत्थ वि चत्तारि भंगा,

३३-३६. सिय लोहियए य सुक्किल्लए य, एत्थ वि चत्तारि भंगा,

३७-४०. सिय हालिद्दए य सुक्किल्लए य, एत्थ वि चत्तारि भंगा,

एवं एए दस दुयासंजोगा भंगा पुण चत्तालीसं, जइ तिवन्ने-

१. सिय कालए य नीलए य लोहियए य,

२. सिय कालए य नीलए य लोहियगा य,

३. सिय कालए य नीलगा य लोहियए य,

४. सिय कालगा य नीलए य लोहियए य,

एए चत्तारि भंगा,

५-८. **एवं** काल-नील-हालिद्दएहिं भंगा ४,

९-१२. काल-नील-सुक्किल्लएहिं भंगा ४,

१३-१६. काल-लोहिय-हालिद्दएहिं भंगा ४,

१७-२०. काल-लोहिय-सुक्किल्लएहिं भंगा ४,

२१-२४. काल-हालिद्द-सुक्किल्लएहिं भंगा ४,

२५-२८. नील-लोहिय-हालिद्दगाणं भंगा ४,

२९-३२. नील-लोहिय-सुक्किल्लगाणं भंगा ४,

४. કદાચ અનેક અંશ કાળા અને અનેક અંશ લીલા હોય છે,

એ જ પ્રકારે.

૫-૮. કદાચ કાળા અને લાલ હોય છે, અહીંયા પણ પૂર્વવત્ ચાર ભંગ સમજવા જોઈએ,

૯-૧૨. કદાચ કાળા અને પીળા હોય છે, અહીંયા પણ પૂર્વવત્ ચાર ભંગ સમજવા જોઈએ,

૧૩-૧૬. કદાચ કાળા અને શ્વેત હોય છે, અહીંયા પણ પૂર્વવત્ ચાર ભંગ સમજવા જોઈએ,

૧૭-૨૦. કદાચ લીલા અને લાલ હોય છે, અહીંયા પણ પૂર્વવત્ ચાર ભંગ સમજવા જોઈએ,

૨૧-૨૪. કદાચ લીલા અને પીળા હોય છે, અહીંયા પણ પૂર્વવત્ ચાર ભંગ સમજવા જોઈએ,

૨૫-૨૮. કદાચ લીલા અને શ્વેત હોય છે, અહીંયા પણ પૂર્વવત્ ચાર ભંગ સમજવા જોઈએ,

૨૯-૩૨. કદાચ લાલ અને પીળા હોય છે, અહીંયા પણ પૂર્વવત્ ચાર ભંગ સમજવા જોઈએ,

૩૩-૩૬. કદાચ લાલ અને સફેદ હોય છે, અહીંયા પણ પૂર્વવત્ ચાર ભંગ સમજવા જોઈએ,

૩૭-૪૦. કદાચ પીળા અને સફેદ હોય છે, અહીંયા પણ પૂર્વવત્ ચાર ભંગ સમજવા જોઈએ,

આ પ્રકારે દસ દ્વિકસંયોગના ચાલીસ ભંગ હોય છે, જો ત્રણ વર્ણયુક્ત હોય તો -

૧. કદાચ કાળો, લીલો અને લાલ હોય છે,

૨. કદાચ એક અંશ કાળો, એક અંશ લીલો અને અનેક અંશ લાલ હોય છે,

૩. કદાચ એક અંશ કાળો, અનેક અંશ લીલો અને એક અંશ લાલ હોય છે,

૪. કદાચ અનેક અંશ કાળા, એક અંશ લીલો અને એક અંશ લાલ હોય છે,

આ પ્રકારે પ્રથમ ત્રિકસંયોગીના ચાર ભંગ હોય છે.

૫-૮. **આ જ પ્રકારે** કાળા, લીલા અને પીળા વર્ણના ચાર ભંગ,

૯-૧૨. કાળા, લીલા અને શ્વેત વર્ણના ચાર ભંગ,

૧૩-૧૬. કાળા, લાલ અને પીળા વર્ણના ચાર ભંગ,

૧૭-૨૦. કાળા, લાલ અને શ્વેત વર્ણના ચાર ભંગ,

૨૧-૨૪. કાળા, પીળા અને શ્વેત વર્ણના ચાર ભંગ,

૨૫-૨૮. લીલા, લાલ અને પીળા વર્ણના ચાર ભંગ,

૨૯-૩૨. લીલા, લાલ અને શ્વેત વર્ણના ચાર ભંગ,

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

૩૩-૩૬. નીલ-હાલિદ્ર-સુક્કિલ્લગાણં ભંગા ૪,
૩૭-૪૦. લોહિય-હાલિદ્ર-સુક્કિલ્લગાણં ભંગા ૪,

૩૩-૩૮. લીલા, પીળા અને શ્વેત વર્ણના ચાર ભંગ,
૩૭-૪૦. લાલ, પીળા અને શ્વેત વર્ણના ચાર ભંગ હોય છે.

एवं एए दसतियगसंजोगा,

આ પ્રકારે આ ત્રિકસંયોગીના દસ ભંગ હોય છે.

एक्केक्के संजोए चत्तारि भंगा, सव्वे ते चत्तालीसं भंगा ४०,

જો પ્રત્યેકની સાથે સંયોગ કરવાથી ચાર ભંગયુક્ત થાય છે તો એ બધા મળીને ૪૦ ભંગ થયા.

जइ चउवन्ने-

જો ચાર વર્ણયુક્ત હોય તો -

१. सिय कालए य, नीलए य, लोहियए य, हालिद्दए य,
२. सिय कालए य, नीलए य, लोहियए य, सुक्किल्लए य,
३. सिय कालए य, नीलए य, हालिद्दए य, सुक्किल्लए य,
४. सिय कालए य, लोहियए य, हालिद्दए य, सुक्किल्लए य,
५. सिय नीलए य, लोहियए य, हालिद्दए य, सुक्किल्लए य,

१. કદાચ કાળા, લીલા, લાલ અને પીળા હોય છે,
૨. કદાચ કાળા, લીલા, લાલ અને સફેદ હોય છે,
૩. કદાચ કાળા, લીલા, પીળા અને સફેદ હોય છે,
૪. કદાચ કાળા, લાલ, પીળા અને સફેદ હોય છે,
૫. કદાચ લીલા, લાલ, પીળા અને સફેદ હોય છે.

एवमेए चउक्कसंजोए पंच भंगा,
एए सव्वे नउइभंगा।

આ પ્રકારે ચતુઃસંયોગીના કુલ પાંચ ભંગ હોય છે.
(આ પ્રકારે ચતુઃપ્રદેશી સ્કંધના એક વર્ણના અસંયોગી ૫, બે વર્ણના દ્વિક સંયોગી ૪૦, ત્રણ વર્ણના ત્રિકસંયોગી ૪૦ અને ચાર વર્ણના ચતુઃસંયોગી ૫ ભંગ થયા) કુલ મળીને વર્ણ સંબંધિત (૯૦) નેવું ભંગ થયા.

जइ एगगंधे-
१. सिय सुब्भिगंधे, २. सिय दुब्भिगंधे,

જો એક ગંધયુક્ત હોય તો -
૧. કદાચ સુગંધયુક્ત હોય છે અને કદાચ દુર્ગંધયુક્ત હોય છે,

जइ दुगंधे-
१. सिय सुब्भिगंधे य,
२. सिय दुब्भिगंधे य।[1]

જો બે ગંધયુક્ત હોય તો -
૧. કદાચ સુગંધિત અને
૨. કદાચ દુર્ગંધયુક્ત હોય છે.

रसा जहा-वन्ना,

જે પ્રકારે વર્ણસંબંધિત ૯૦ ભંગ કહ્યા છે એ જ પ્રકારે રસ સંબંધિત ૯૦ ભંગ સમજવા જોઈએ.

जइ दुफासे-
जहेव परमाणु पोग्गले ४,

જો બે સ્પર્શયુક્ત હોય તો -
એના પરમાણુ પુદ્ગલને અનુરૂપ ચાર ભંગ સમજવા જોઈએ.

जइ तिफासे-
१. सव्वे सीए, देसे निद्धे, देसे लुक्खे,
२. सव्वे सीए, देसे निद्धे, देसा लुक्खा,

જો ત્રણ સ્પર્શયુક્ત હોય તો -
૧. સર્વશીત, એક અંશ સ્નિગ્ધ અને એક અંશ રુક્ષ હોય છે,
૨. સર્વશીત, એક અંશ સ્નિગ્ધ અને અનેક અંશ રુક્ષ હોય છે,

---

૧. એક ગંધના બે અને બે ગંધના ચાર આ પ્રમાણે કુલ છ ભંગ હોય છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

३. सव्वे सीए, देसा निद्धा, देसे लुक्खे,

૩. સર્વશીત, અનેક અંશ સ્નિગ્ધ અને એક અંશ રુક્ષ હોય છે,

४. सव्वे सीए, देसा निद्धा, देसा लुक्खा,

૪. સર્વશીત, અનેક અંશ સ્નિગ્ધ અને અનેક અંશ રુક્ષ હોય છે,

५-८. सव्वे उसिणे, देसे निद्धे, देसे लुक्खे, एवं भंगा ४

૫-૮. સર્વઉષ્ણ, એક અંશ સ્નિગ્ધ અને એક અંશ રુક્ષ હોય છે - એ ચાર ભંગ હોય છે.

९-१२. सव्वे निद्धे, देसे सीए, देसे उसिणे, एवं भंगा ४

૯-૧૨. સર્વ સ્નિગ્ધ, એક અંશ શીત અને એક અંશ ઉષ્ણ હોય છે - એ ચાર ભંગ હોય છે.

१३-१६. सव्वे लुक्खे, देसे सीए, देसे उसिणे, एवं भंगा ४,
एए तिफासे सोलस भंगा।

૧૩-૧૬. સર્વરુક્ષ, એક અંશ શીત અને એક અંશ ઉષ્ણ હોય છે - એ ચાર ભંગ હોય છે.
આ પ્રકારે ત્રણ સ્પર્શના ત્રિકસંયોગી ૧૬ ભંગ હોય છે.

जइ चउफासे-

જો ચાર સ્પર્શયુક્ત હોય તો -

१. देसे सीए, देसे उसिणे, देसे निद्धे, देसे लुक्खे,

૧. એનો એક અંશ શીત, એક અંશ ઉષ્ણ, એક અંશ સ્નિગ્ધ અને એક અંશ રુક્ષ હોય છે,

२. देसे सीए, देसे उसिणे, देसे निद्धे, देसा लुक्खा,

૨. એક અંશ શીત, એક અંશ ઉષ્ણ, એક અંશ સ્નિગ્ધ અને અનેક અંશ રુક્ષ હોય છે,

३. देसे सीए, देसे उसिणे, देसा निद्धा, देसे लुक्खे,

૩. એક અંશ શીત, એક અંશ ઉષ્ણ, અનેક અંશ સ્નિગ્ધ અને એક અંશ રુક્ષ હોય છે,

४. देसे सीए, देसे उसिणे, देसा निद्धा, देसा लुक्खा,

૪. એક અંશ શીત, એક અંશ ઉષ્ણ, અનેક અંશ સ્નિગ્ધ અને અનેક અંશ રુક્ષ હોય છે,

५. देसे सीए, देसा उसिणा, देसे निद्धे, देसे लुक्खे,

૫. એક અંશ શીત, અનેક અંશ ઉષ્ણ, એક અંશ સ્નિગ્ધ અને એક અંશ રુક્ષ હોય છે,

६. देसे सीए, देसा उसिणा, देसे निद्धे, देसा लुक्खा,

૬. એક અંશ શીત, અનેક અંશ ઉષ્ણ, એક અંશ સ્નિગ્ધ અને અનેક અંશ રુક્ષ હોય છે,

७. देसे सीए, देसा उसिणा, देसा निद्धा, देसे लुक्खे,

૭. એક અંશ શીત, અનેક અંશ ઉષ્ણ, અનેક અંશ સ્નિગ્ધ અને એક અંશ રુક્ષ હોય છે,

८. देसे सीए, देसा उसिणा, देसा निद्धा, देसा लुक्खा,

૮. એક અંશ શીત, અનેક અંશ ઉષ્ણ, અનેક અંશ સ્નિગ્ધ અને અનેક અંશ રુક્ષ હોય છે,

९. देसा सीया, देसे उसिणे, देसे निद्धे, देसे लुक्खे।

૯. અનેક અંશ શીત, એક અંશ ઉષ્ણ, એક અંશ સ્નિગ્ધ અને એક અંશ રુક્ષ હોય છે,

एवं एए चउफासे सोलस भंगा भाणियव्वा -जाव- देसा सीया, देसा उसिणा, देसा निद्धा, देसा लुक्खा।

આ પ્રકારે ચાર સ્પર્શના સોળ ભંગ, અનેક અંશ શીત, અનેક અંશ ઉષ્ણ, અનેક અંશ સ્નિગ્ધ અને અનેક અંશ રુક્ષ હોય છે પર્યંત સમજવું જોઈએ.

सव्वे एए फासेसु छत्तीसं भंगा।

આ પ્રકારે આ સ્પર્શના ૩૬ ભંગ હોય છે. (આ પ્રકારે ચતુષ્પ્રદેશી સ્કંધમાં વર્ણના ૯૦, ગંધના ૬, રસના ૯૦ અને સ્પર્શના ૩૬ - એ બધા મળીને ૨૨૨ ભંગ થાય છે.)

प. पंचपएसिए णं भंते! खंधे कइवन्ने, कइगंधे, कइरसे, कइफासे पण्णत्ते ?

પ્ર. ભંતે ! પંચ પ્રદેશી સ્કંધ કેટલા વર્ણ, ગંધ, રસ અને સ્પર્શયુક્ત કહેવામાં આવ્યા છે ?

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

उ. गोयमा ! सिय एगवण्णे **-जाव-** सिय पंचवण्णे,

सिय एगगंधे, सिय दुगंधे,
सिय एगरसे **-जाव-** सिय पंचरसे,
सिय दुफासे, सिय तिफासे, सिय चउफासे[1] पण्णत्ते।

जइ एगवन्ने-

एगवन्नदुवन्ना जहेव चउप्पएसिए।

जइ तिवन्ने-

१. सिय कालए य नीलए य लोहियए य,
२. सिय कालए य नीलए य लोहियगा य,
३. सिय कालए य नीलगा य लोहियए य,
४. सिय कालए य नीलगा य लोहियगा य,
५. सिय कालगा य नीलए य लोहियए य,
६. सिय कालगा य नीलए य लोहियगा य,
७. सिय कालगा य नीलगा य लोहियए य,
८-१४. सिय कालए य नीलए य हालिद्दए य,
एत्थवि सत्त भंगा

एवं-

१५-२१. कालग-नीलग-सुक्किल्लएसु, सत्त भंगा,
२२-२८. कालग-लोहिय-हालिद्देसु, सत्त भंगा,
२९-३५. कालग-लोहिय-सुक्किल्लेसु, सत्त भंगा,
३६-४२. कालग-हालिद्द-सुक्किल्लेसु, सत्त भंगा,
४३-४९. नीलग-लोहिय-हालिद्देसु, सत्त भंगा,

ઉ. ગૌતમ ! કદાચ એક વર્ણયુક્ત **-યાવત્-** કદાચ પાંચ વર્ણયુક્ત,

કદાચ એક ગંધયુક્ત અને કદાચ બે ગંધયુક્ત,
કદાચ એક રસયુક્ત **-યાવત્-** કદાચ પાંચ રસયુક્ત,
કદાચ બે સ્પર્શયુક્ત, કદાચ ત્રણ સ્પર્શયુક્ત અને કદાચ ચાર સ્પર્શયુક્ત કહેવામાં આવ્યા છે.

જો એક વર્ણયુક્ત હોય તો -

એક વર્ણયુક્ત, બે વર્ણયુક્તનું કથન ચતુષ્પ્રદેશી સ્કંધને અનુરૂપ સમજવું જોઈએ.

જો ત્રણ વર્ણયુક્ત હોય તો -

૧. કદાચ કાળો, લીલો અને લાલ હોય છે,
૨. કદાચ એક અંશ કાળો, એક અંશ લીલો અને અનેક અંશ લાલ હોય છે,
૩. કદાચ એક અંશ કાળો, અનેક અંશ લીલા અને એક અંશ લાલ હોય છે,
૪. કદાચ એક અંશ કાળો, અનેક અંશ લીલા અને અનેક અંશ લાલ હોય છે,
૫. કદાચ અનેક અંશ કાળા, એક અંશ લીલો અને એક અંશ લાલ હોય છે,
૬. કદાચ અનેક અંશ કાળા, એક અંશ લીલો અને અનેક અંશ લાલ હોય છે,
૭. કદાચ અનેક અંશ કાળા, અનેક અંશ લીલા અને એક અંશ લાલ હોય છે,
૮-૧૪. કદાચ એક અંશ કાળો, એક અંશ લીલો અને એક અંશ પીળો હોય છે. આ પ્રકારે સાત ભંગ હોય છે.

એ જ પ્રકારે -

૧૫-૨૧. કાળા, લીલા અને સફેદના પણ સાત ભંગ હોય છે,
૨૨-૨૮. કાળા, લાલ અને પીળાના પણ સાત ભંગ હોય છે,
૨૯-૩૫. કાળા, લાલ અને સફેદના પણ સાત ભંગ હોય છે,
૩૬-૪૨. કાળા, પીળા અને સફેદના પણ સાત ભંગ હોય છે,
૪૩-૪૯. લીલા, લાલ અને પીળાના પણ સાત ભંગ હોય છે,

---

१. विया. स. १८, उ.६, सु. १०

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

૫૦-૫૬. नीलग-लोहिय-सुक्किल्लेसु, सत्त भंगा,

૫૭-૬૩. नीलग-हालिद्द-सुक्किल्लेसु, सत्त भंगा,

૬૪-૭૦. लोहिय-हालिद्द-सुक्किल्लेसु वि, सत्त भंगा,

एवमेए तियासंजोएणं सत्तरि भंगा ।

જइ चउवन्ने-

१. सिय कालए य नीलए य लोहियए य हालिद्दए य,

२. सिय कालए य नीलए य लोहियए य हालिद्दगा य,

३. सिय कालए य नीलए य लोहियगा य हालिद्दगे य,

४. सिय कालए य नीलगा य लोहियगे य हालिद्दगे य,

५. सिय कालगा य नीलए य लोहियगे य हालिद्दगे य,

एए पंच भंगा,

६-१०. सिय कालए य नीलए य लोहियए य सुक्किल्लए य एत्थवि पंच भंगा,

११-१५. **एवं** कालग-नीलग-हालिद्द-सुक्किल्लएसु वि पंच भंगा,

१६-२०. कालग-लोहिय-हालिद्द-सुक्किल्लएसु वि पंच भंगा,

२१-२५. नीलग-लोहिय-हालिद्द-सुक्किल्लएसु वि पंच भंगा,

एवमेए चउक्कसंजोएणं पणवीसं भंगा ।

જइ पंचवन्ने-

कालए य नीलए य लोहियए य हालिद्दए य सुक्किल्लए य ।

सव्वमेए एक्कग दुयग तियग चउक्क पंचग संजोगेणं ईयालं भंगसयं भवइ ।

गंधा जहा-चउप्पएसियस्स ।

रसा जहा-वन्ना ।

फासा-जहा-चउप्पएसियस्स ।

૫૦-૫૬. લીલા, લાલ અને સફેદના પણ સાત ભંગ હોય છે,

૫૭-૬૩. લીલા, પીળા અને સફેદના પણ સાત ભંગ હોય છે,

૬૪-૭૦. લાલ, પીળા અને સફેદના પણ સાત ભંગ હોય છે.

આ પ્રકારે ત્રિકસંયોગીના (પ્રત્યેકના સાત-સાત ભંગ થવાથી) ૭૦ ભંગ હોય છે.

જો ચાર વર્ણયુક્ત હોય તો -

૧. કદાચ કાળો, લીલો, લાલ અને પીળો હોય છે,

૨. કદાચ એક અંશ કાળો, લીલો અને લાલ હોય છે અને અનેક અંશ પીળા હોય છે,

૩. કદાચ એક અંશ કાળો અને લીલો હોય છે, અનેક અંશ લાલ અને એક અંશ પીળો હોય છે,

૪. કદાચ એક અંશ કાળો, અનેક અંશ લીલો, એક અંશ લાલ અને એક અંશ પીળો હોય છે,

૫. કદાચ અનેક અંશ કાળો, એક અંશ લીલો, એક અંશ લાલ અને એક અંશ પીળો હોય છે,

આ પ્રકારે ચતુઃસંયોગીના પાંચ ભંગ હોય છે.

૬-૧૦. કદાચ કાળા, લીલા, લાલ અને સફેદના પણ પાંચ ભંગ હોય છે.

૧૧-૧૫. **એ જ પ્રકારે** - કાળા, લીલા, પીળા અને સફેદના પણ પાંચ ભંગ હોય છે.

૧૬-૨૦. કાળા, લાલ, પીળા અને સફેદના પણ પાંચ ભંગ હોય છે.

૨૧-૨૫. લીલા, લાલ, પીળા અને સફેદના પણ પાંચ ભંગ હોય છે.

આ પ્રકારે ચતુઃસંયોગીના પચ્ચીસ ભંગ હોય છે.

જો તે પાંચ વર્ણયુક્ત હોય તો -

કાળો, લીલો, લાલ, પીળો અને સફેદ હોય છે.

આ પ્રકારે અસંયોગી ૫, દ્વિકસંયોગી ૪૦, ત્રિકસંયોગી ૭૦, ચતુઃસંયોગી ૨૫ અને પંચસંયોગીનું એક - એ બધા મળીને વર્ણના ૧૪૧ ભંગ હોય છે.

ગંધના ચતુષ્પ્રદેશી સ્કંધને અનુસાર ૬ ભંગ હોય છે.

વર્ણને અનુરૂપ રસના પણ ૧૪૧ ભંગ હોય છે.

સ્પર્શના ૩૬ ભંગ ચતુષ્પ્રદેશી સ્કંધને અનુરૂપ હોય છે. (આ પ્રકારે પંચપ્રદેશી સ્કંધમાં વર્ણના ૧૪૧, ગંધના ૬, રસના ૧૪૧ અને સ્પર્શના ૩૬ આમ બધા મળીને કુલ ૩૨૪ ભંગ થાય છે.)

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

प. छप्पएसिए णं भंते ! खंधे कइवन्ने, कइगंधे, कइरसे, कइफासे पण्णत्ते ?

उ. गोयमा ! ***जहा पंचपएसिए -जाव- सिय चउफासे पण्णत्ते।***

एगवन्ना दुवन्ना जहा-पंचपएसियस्स।

जइ तिवन्ने -

सिय कालए य नीलए य लोहियए य,

एवं जहेव पंचपएसियस्स सत्त भंगा -जाव-

सिय कालगा य नीलगा य लोहियए य ७,

सिय कालगा य नीलगा य लोहियगा य ८,

एए अट्ठ भंगा,

एवमेए दस तियासंजोगा, एक्केक्कए संजोगे अट्ठ भंगा,

एवं सव्वे वि तियगसंजोगे असीइ भंगा।

जइ चउवन्ने-

१. सिय कालए य नीलए य लोहियए य हालिद्दए य,

२. सिय कालए य नीलए य लोहियए य हालिद्दगा य,

३. सिय कालए य नीलए य लोहियगा य हालिद्दए य,

४. सिय कालए य नीलए य लोहियगा य हालिद्दगा य,

५. सिय कालए य नीलगा य लोहियए य हालिद्दए य,

६. सिय कालए य नीलगा य लोहियए य हालिद्दगा य,

७. सिय कालए य नीलगा य लोहियगा य हालिद्दए य,

८. सिय कालगा य नीलए य लोहियए य हालिद्दए य,

९. सिय कालगा य नीलए य लोहियए य हालिद्दगा य,

१०. सिय कालगा य नीलए य लोहियगा य हालिद्दए य,

પ્ર. ભંતે ! ષટ્પ્રદેશી સ્કંધ કેટલા વર્ણ, ગંધ, રસ અને સ્પર્શયુક્ત કહેવામાં આવ્યા છે ?

ઉ. ગૌતમ ! ***જે પ્રકારે પંચપ્રદેશી સ્કંધને માટે કહેવામાં આવ્યું છે એ જ પ્રકારે -યાવત્- કદાચ ચાર સ્પર્શયુક્ત પણ સમજવું જોઈએ.***

જો એક વર્ણ અને બે વર્ણયુક્ત હોય તો (એક વર્ણના ૫ અને બે વર્ણના ૪ ભંગ) પંચપ્રદેશી સ્કંધને અનુરૂપ હોય છે.

જો ત્રણ વર્ણયુક્ત હોય તો -

૧-૭. કદાચ કાળો, લીલો અને લાલ હોય છે.

-યાવત્- કદાચ અનેક અંશ કાળા, અનેક અંશ લીલા અને એક અંશ લાલ હોય છે, ***આ પંચપ્રદેશિક સ્કંધને અનુરૂપ સાત ભંગ સમજવા જોઈએ.***

૮. કદાચ અનેક અંશ કાળા, લીલા અને લાલ હોય છે.

આ આઠમો ભંગ છે.

આ પ્રકારે ત્રિકસંયોગીના દસ ભંગ હોય છે, પ્રત્યેક સંયોગી આઠ-આઠ ભંગયુક્ત હોય છે.

આ પ્રકારે બધા ત્રિકસંયોગીના કુલ એંસી ભંગ હોય છે.

જો ચાર વર્ણયુક્ત હોય તો -

૧. કદાચ કાળો, લીલો, લાલ અને પીળો હોય છે,

૨. કદાચ એક અંશ કાળો, લીલો અને લાલ હોય છે તથા અનેક અંશ પીળા હોય છે,

૩. કદાચ એક અંશ કાળો, એક અંશ લીલો, અનેક અંશ લાલ અને એક અંશ પીળો હોય છે,

૪. કદાચ એક અંશ કાળો, એક અંશ લીલો, અનેક અંશ લાલ અને અનેક અંશ પીળા હોય છે,

૫. કદાચ એક અંશ કાળો, અનેક અંશ લીલા, એક અંશ લાલ અને એક અંશ પીળો હોય છે,

૬. કદાચ એક અંશ કાળો, અનેક અંશ લીલા, એક અંશ લાલ અને અનેક અંશ પીળા હોય છે,

૭. કદાચ એક અંશ કાળો, અનેક અંશ લીલા, અનેક અંશ લાલ અને એક અંશ પીળો હોય છે,

૮. કદાચ અનેક અંશ કાળા, એક અંશ લીલો, એક અંશ લાલ અને એક અંશ પીળો હોય છે,

૯. કદાચ અનેક અંશ કાળા, એક અંશ લીલો, એક અંશ લાલ અને અનેક અંશ પીળા હોય છે,

૧૦. કદાચ અનેક અંશ કાળા, એક અંશ લીલા, અનેક અંશ લાલ અને એક અંશ પીળો હોય છે,

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

૧૧. सिय कालगा य नीलगा य लोहियए य हालिद्दए य,

एए एक्कारस भंगा,

एवमेए पंचचउक्कसंजोगा कायव्वा,

एक्केक्कसंजोए एक्कारस भंगा,

सव्वे ते चउक्कगसंजोगेणं पणपन्नं भंगा।

જइ પંચવન્ને-

૧. सिय कालए य नीलए य लोहियए य हालिद्दए य सुक्किल्लए य,

૨. सिय कालए य नीलए य लोहियए य हालिद्दए य सुक्किल्लगा य,

૩. सिय कालए य नीलए य लोहियगे य हालिद्दगा य सुक्किल्लगे य,

૪. सिय कालए य नीलए य लोहियगा य हालिद्दए य सुक्किल्लए य,

૫. सिय कालए य नीलगा य लोहियगा य हालिद्दए य सुक्किल्लए य,

૬. सिय कालगा य नीलए य लोहियए य हालिद्दए य सुक्किल्लए य,

एवं एए छब्भंगा भाणियव्वा,

एवमेए सव्वेवि एक्कक-दुयग-तियग-चउक्कग-पंचग-संजोगेसु छासीयं भंगसयं भवइ।

गंधा जहा-पंचपएसियस्स।

रसा जहा-एयस्स चेव वन्ना।

फासा जहा-चउप्पएसियस्स।

૧૧. કદાચ અનેક અંશ કાળા, અનેક અંશ લીલા, એક અંશ લાલ અને એક અંશ પીળો હોય છે.

આ પ્રકારે ચતુઃસંયોગીના અગિયાર ભંગ હોય છે.

આ જ પ્રકારે પાંચ ચતુઃસંયોગીના ભંગ સમજવા જોઈએ,

પ્રત્યેક સંયોગીના અગિયાર-અગિયાર ભંગ હોય છે.

ચતુઃસંયોગીના બધા મળીને પંચાવન (૧૧ × ૫ = ૫૫) ભંગ હોય છે.

જો તે પાંચ વર્ણયુક્ત હોય તો -

૧. કદાચ કાળો, લીલો, લાલ, પીળો અને સફેદ હોય છે,

૨. કદાચ એક અંશ કાળો, એક અંશ લીલો, એક અંશ લાલ, એક અંશ પીળો અને અનેક અંશ સફેદ હોય છે,

૩. કદાચ એક અંશ કાળો, એક અંશ લીલો, એક અંશ લાલ, અનેક અંશ પીળા અને એક અંશ સફેદ હોય છે,

૪. કદાચ એક અંશ કાળો, એક અંશ લીલો, અનેક અંશ લાલ, એક અંશ પીળો અને એક અંશ સફેદ હોય છે,

૫. કદાચ એક અંશ કાળો, અનેક અંશ લીલા, અનેક અંશ લાલ, એક અંશ પીળો અને એક અંશ સફેદ હોય છે,

૬. કદાચ અનેક અંશ કાળા, એક અંશ લીલો, એક અંશ લાલ, એક અંશ પીળો અને એક અંશ સફેદ હોય છે,

આ પ્રકારે છ ભંગ સમજવા જોઈએ.

આ પ્રકારે અસંયોગી ૫, દ્વિકસંયોગી ૪૦, ત્રિક-સંયોગી ૮૦, ચતુઃસંયોગી ૫૫ અને પંચસંયોગી ૬ - એમ બધા મળીને વર્ણ સંબંધિત ૧૮૬ ભંગ થાય છે.

ગંધ સંબંધી છ ભંગ પંચપ્રદેશી સ્કંધને અનુરૂપ સમજવા જોઈએ.

રસના ભંગ પણ એના જ (વર્ણને) અનુરૂપ (૧૮૬ ભંગ) સમજવા જોઈએ.

સ્પર્શ સંબંધિત (૩૬ ભંગ) ચતુષ્પ્રદેશી સ્કંધને અનુરૂપ સમજવા જોઈએ. (આ પ્રકારે ષટ્પ્રદેશી સ્કંધમાં વર્ણના ૧૮૬, ગંધના ૬, રસના ૧૮૬ અને સ્પર્શના ૩૬ બધા મળીને કુલ ૪૧૪ ભંગ થાય છે.)

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

प. सत्तपएसिए णं भंते ! खंधे कइवन्ने, कइगंधे, कइरसे, कइफासे पण्णत्ते ?

उ. गोयमा ! ***जहा पंचपएसिए -जाव- सिय चउफासे पण्णत्ते ।***

एवं एगवन्न-दुवण्ण-तिवन्ना जहा-छप्पएसियस्स ।

जइ चउवन्ने-

१. सिय कालए य नीलए य लोहियए य हालिद्दए य,

२. सिय कालए य नीलए य लोहियए य हालिद्दगा य,

३. सिय कालए य नीलए य लोहियगा य हालिद्दए य,

एवमेव चउक्कगसंजोगेणं पन्नरसं भंगा भाणियव्वा -जाव- सिय कालगा य नीलगा य लोहियगा य हालिद्दए य १५,

एवमेए पंच चउक्कसंजोगा नेयव्वा,

एक्केके संजोए पन्नरस भंगा,

सव्वमेए पंचसत्तरि भंगा भवंति ।

जइ पंचवन्ने-

१. सिय कालए य नीलए य लोहियए य हालिद्दए य सुक्किल्लए य,

२. सिय कालए य नीलए य लोहियए य हालिद्दए य सुक्किल्लगा य,

३. सिय कालए य नीलए य लोहियए य हालिद्दगा य सुक्किल्लए य,

४. सिय कालए य नीलए य लोहियए य हालिद्दगा य सुक्किल्लगा य,

५. सिय कालए य नीलए य लोहियगा य हालिद्दए य सुक्किल्लए य,

६. सिय कालए य नीलए य लोहियगा य हालिद्दए य सुक्किल्लगा य,

७. सिय कालए य नीलए य लोहियगा य हालिद्दगा य सुक्किल्लए य.

પ્ર. ભંતે ! સપ્તપ્રદેશી સ્કંધ કેટલા વર્ણ, ગંધ, રસ અને સ્પર્શયુક્ત કહેવામાં આવ્યા છે ?

ઉ. ગૌતમ ! ***પંચપ્રદેશિક સ્કંધને અનુરૂપ કદાચ ચાર સ્પર્શયુક્ત હોય છે પર્યંત સમજવું જોઈએ.***

એક વર્ણ, બે વર્ણ અને ત્રણ વર્ણયુક્ત ભંગોનું કથન ષટ્પ્રદેશી સ્કંધને અનુરૂપ સમજવું જોઈએ.

જો ચાર વર્ણયુક્ત હોય તો -

૧. કદાચ કાળો, લીલો, લાલ અને પીળો હોય છે.

૨. કદાચ એક અંશ કાળો, એક અંશ લીલો, એક અંશ લાલ અને અનેક અંશ પીળા હોય છે.

૩. કદાચ એક અંશ કાળો, એક અંશ લીલો, અનેક અંશ લાલ અને એક અંશ પીળો હોય છે.

આ પ્રકારે ચતુષ્ક સંયોગીના પંદર ભંગ કદાચ અનેક અંશ કાળા, અનેક અંશ લીલા, અનેક અંશ લાલ અને એક અંશ પીળા હોય છે - પર્યંત સમજવું જોઈએ.

આ પ્રકારે ચતુઃસંયોગી પાંચ-પાંચ સમજવા જોઈએ.

એક-એક સંયોગમાં પંદર-પંદર ભંગ હોય છે.

બધા મળીને તેના પંચોત્તેર (૭૫) ભંગ થાય છે.

જો પાંચ વર્ણયુક્ત હોય તો -

૧. કદાચ કાળા, લીલા, લાલ, પીળા અને સફેદ હોય છે,

૨. કદાચ એક અંશ કાળો, એક અંશ લીલો, એક અંશ લાલ, એક અંશ પીળો અને અનેક અંશ શ્વેત હોય છે,

૩. કદાચ એક અંશ કાળો, એક અંશ લીલો, એક અંશ લાલ, અનેક અંશ પીળા અને એક અંશ શ્વેત હોય છે,

૪. કદાચ એક અંશ કાળો, એક અંશ લીલો, એક અંશ લાલ, અનેક અંશ પીળા અને અનેક અંશ શ્વેત હોય છે,

૫. કદાચ એક અંશ કાળો, એક અંશ લીલો, અનેક અંશ લાલ, એક અંશ પીળો અને એક અંશ શ્વેત હોય છે,

૬. કદાચ એક અંશ કાળો, એક અંશ લીલો, અનેક અંશ લાલ, એક અંશ પીળો અને અનેક અંશ શ્વેત હોય છે,

૭. કદાચ એક અંશ કાળો, એક અંશ લીલો, અનેક અંશ લાલ, અનેક અંશ પીળા અને એક અંશ શ્વેત હોય છે,

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

૮. सिय कालए य नीलगा य लोहियए य हालिद्दए य सुक्किल्लए य,

૮. કદાચ એક અંશ કાળો, અનેક અંશ લીલા, એક અંશ લાલ, એક અંશ પીળો અને એક અંશ શ્વેત હોય છે,

૯. सिय कालए य नीलगा य लोहियए य हालिद्दए य सुक्किल्लगा य,

૯. કદાચ એક અંશ કાળો, અનેક અંશ લીલા, એક અંશ લાલ, એક અંશ પીળો અને અનેક અંશ શ્વેત હોય છે,

૧૦. सिय कालए य नीलगा य लोहियए य हालिद्दगा य सुक्किल्लगे य,

૧૦. કદાચ એક અંશ કાળો, અનેક અંશ લીલા, એક અંશ લાલ, અનેક અંશ પીળા અને એક અંશ શ્વેત હોય છે,

૧૧. सिय कालए य नीलगा य लोहियगा य हालिद्दए य सुक्किल्लए य,

૧૧. કદાચ એક અંશ કાળો, અનેક અંશ લીલા, અનેક અંશ લાલ, એક અંશ પીળો અને એક અંશ શ્વેત હોય છે,

૧૨. सिय कालगा य नीलए य लोहियए य हालिद्दए य सुक्किल्लए य,

૧૨. કદાચ અનેક અંશ કાળા, એક અંશ લીલો, એક અંશ લાલ, એક અંશ પીળો અને એક અંશ શ્વેત હોય છે,

૧૩. सिय कालगा य नीलए य लोहियए य हालिद्दए य सुक्किल्लगा य,

૧૩. કદાચ અનેક અંશ કાળા, એક અંશ લીલો, એક અંશ લાલ, એક અંશ પીળો અને અનેક અંશ શ્વેત હોય છે,

૧૪. सिय कालगा य नीलए य लोहियए य हालिद्दगा य सुक्किल्लए य,

૧૪. કદાચ અનેક અંશ કાળા, એક અંશ લીલો, એક અંશ લાલ, અનેક અંશ પીળા અને એક અંશ શ્વેત હોય છે,

૧૫. सिय कालगा य नीलए य लोहियगा य हालिद्दए य सुक्किल्लए य,

૧૫. કદાચ અનેક અંશ કાળા, એક અંશ લીલો, અનેક અંશ લાલ, એક અંશ પીળો અને એક અંશ શ્વેત હોય છે,

૧૬. सिय कालगा य नीलगा य लोहियए य हालिद्दए य सुक्किल्लए य,

૧૬. કદાચ અનેક અંશ કાળા, અનેક અંશ લીલા, એક અંશ લાલ, એક અંશ પીળો અને એક અંશ શ્વેત હોય છે,

एए सोलस भंगा, एवं सव्वमेए-एक्कग-दुयग-तियग चउक्कग पंचग संजोगेणं दो सोला भंगसया भवंति।

આ પ્રકારે સોળ ભંગ થાય છે. એ અસંયોગી ૫, દ્વિકસંયોગી ૪૦, ત્રિકસંયોગી ૮૦, ચતુઃસંયોગી ૭૫ અને પંચસંયોગી ૧૬ (આ પ્રકારે કુલ મળીને વર્ણના ૨૧૬ ભંગ હોય છે.)

गंधा जहा-चउप्पएसियस्स।

गंધના છ ભંગ ચતુષ્પ્રદેશી સ્કંધને અનુરૂપ હોય છે.

रसा जहा-एयस्स चेव वन्ना।

રસના ૨૧૬ ભંગ એના જ (વર્ણના) અનુરૂપ સમજવા જોઈએ.

फासा जहा-चउप्पएसियस्स।

સ્પર્શના ૩૬ ભંગ ચતુઃપ્રદેશી સ્કંધને અનુરૂપ સમજવા જોઈએ. (આ પ્રકારે સપ્તપ્રદેશી સ્કંધમાં વર્ણના ૨૧૬, ગંધના ૬, રસના ૨૧૬ અને સ્પર્શના ૩૬ એમ કુલ મળીને ૪૭૪ ભંગ થાય છે.)

૫. अट्ठपएसिए णं भंते ! खंधे कइवन्ने, कइगंधे, कइरसे, कइफासे पण्णत्ते ?

૫. ભંતે ! અષ્ટપ્રદેશી સ્કંધ કેટલા વર્ણ, ગંધ, રસ અને સ્પર્શયુક્ત કહેવામાં આવ્યા છે ?

उ. गोयमा ! सिय एगवन्ने **जहा-सत्तपएसियस्स -जाव-** सिय चउफासे पण्णत्ते।

ઉ. ગૌતમ ! **સપ્તપ્રદેશી સ્કંધને અનુરૂપ** એક વર્ણ **-યાવત્-** કદાચ ચાર સ્પર્શયુક્ત કહેવામાં આવે છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

एवं एगवन्न दुवन्न तिवन्ना जहेव सत्तपएसिए।

जइ चउवन्ने-

१. सिय कालए य नीलए य लोहियए य हालिद्दए य,

२. सिय कालए य नीलए य लोहियए य हालिद्दगा य,

एवं जहेव सत्तपएसिए -जाव-

१५. सिय कालगा य नीलगा य लोहियगा य हालिद्दगे य,

१६. सिय कालगा य नीलगा य लोहियगा य हालिद्दगा य,

एए सोलस भंगा,

एवमेए पंच चउक्कसंजोगा सव्वमेए असीइ भंगा ८०

जइ पंचवन्ने-

१. सिय कालए य नीलए य लोहियए य हालिद्दए य सुक्किल्लए य,

२. सिय कालए य नीलए य लोहियए य हालिद्दए य सुक्किल्लगा य,

एवं एएणं कमेणं भंगा चारेयव्वा -जाव-

१५. सिय कालए य नीलगा य लोहियगा य हालिद्दगा य सुक्किल्लए य,

एसो पन्नरसमो भंगो,

१६. सिय कालगा य नीलगे य लोहियए य हालिद्दए य सुक्किल्लए य,

१७. सिय कालगा य नीलगे य लोहियए य हालिद्दए य सुक्किल्लगा य,

१८. सिय कालगा य नीलए य लोहियए य हालिद्दगा य सुक्किल्लगे य,

१९. सिय कालगा य नीलगे य लोहियगे य हालिद्दगा य सुक्किल्लगा य,

२०. सिय कालगा य नीलगे य लोहियगा य हालिद्दए य सुक्किल्लए य,

એક વર્ણ, બે વર્ણ અને ત્રણ વર્ણનું કથન સપ્તપ્રદેશી સ્કંધને અનુરૂપ સમજવું જોઈએ.

જો ચાર વર્ણયુક્ત હોય તો -

૧. કદાચ કાળો, લીલો, લાલ અને પીળો હોય છે,

૨. કદાચ એક અંશ કાળો, એક અંશ લીલો, એક અંશ લાલ અને અનેક અંશ પીળા હોય છે.

આ પ્રકારે સપ્તપ્રદેશી સ્કંધને અનુરૂપ -યાવત્-

૧૫. કદાચ અનેક અંશ કાળા, અનેક અંશ લીલા, અનેક અંશ લાલ અને એક અંશ પીળો હોય છે,

૧૬. કદાચ અનેક અંશ કાળા, અનેક અંશ લીલા, અનેક અંશ લાલ અને અનેક અંશપીળા હોય છે.

આ સોળમો ભંગ છે. (એક ચતુઃસંયોગીના સોળ ભંગ હોય છે)

આ પ્રકારે આ પાંચ ચતુઃસંયોગી ભંગના કુલ ૮૦ ભંગ હોય છે.

જો પાંચ વર્ણયુક્ત હોય તો -

૧. કદાચ કાળો, લીલો, લાલ, પીળો અને શ્વેત હોય છે.

૨. કદાચ એક અંશ કાળો, એક અંશ લીલો, એક અંશ લાલ, એક અંશ પીળો અને અનેક અંશ શ્વેત હોય છે.

એ જ પ્રકારે એ જ ક્રમથી (એક અનેકની અપેક્ષાએ) -યાવત્-

૧૫. કદાચ એક અંશ કાળો, અનેક અંશ લીલા, અનેક અંશ લાલ, અનેક અંશ પીળા અને એક અંશ શ્વેત હોય છે.

આ પંદરમો ભંગ થયો.

૧૬. કદાચ અનેક અંશ કાળા, એક અંશ લીલો, એક અંશ લાલ, એક અંશ પીળો અને એક અંશ શ્વેત હોય છે,

૧૭. કદાચ અનેક અંશ કાળા, એક અંશ લીલા, એક અંશ લાલ, એક અંશ પીળો અને અનેક અંશ શ્વેત હોય છે,

૧૮. કદાચ અનેક અંશ કાળા, એક અંશ લીલો, એક અંશ લાલ, અનેક અંશ પીળા અને એક અંશ શ્વેત હોય છે,

૧૯. કદાચ અનેક અંશ કાળા, એક અંશ લીલો, એક અંશ લાલ, અનેક અંશ પીળા અને અનેક અંશ શ્વેત હોય છે,

૨૦. કદાચ અનેક અંશ કાળા, એક અંશ લીલો, અનેક અંશ લાલ, એક અંશ પીળો અને એક અંશ શ્વેત હોય છે,

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

૨૧. सिय कालगा य नीलगे य लोहियगा य हालिद्दए य सुक्किल्लगा य,

૨૧. કદાચ અનેક અંશ કાળા, એક અંશ લીલો, અનેક અંશ લાલ, એક અંશ પીળો અને અનેક અંશ શ્વેત હોય છે,

૨૨. सिय कालगा य नीलगे य लोहियगा य हालिद्दगा य सुक्किल्लगे य,

૨૨. કદાચ અનેક અંશ કાળા, એક અંશ લીલો, અનેક અંશ લાલ, અનેક અંશ પીળા અને એક અંશ શ્વેત હોય છે,

૨૩. सिय कालगा य नीलगा य लोहियए य हालिद्दए य सुक्किल्लगे य,

૨૩. કદાચ અનેક અંશ કાળા, અનેક અંશ લીલા, એક અંશ લાલ, એક અંશ પીળો અને એક અંશ શ્વેત હોય છે,

૨૪. सिय कालगा य नीलगा य लोहियगे य हालिद्दए य सुक्किल्लगा य,

૨૪. કદાચ અનેક અંશ કાળા, અનેક અંશ લીલા, એક અંશ લાલ, એક અંશ પીળો અને અનેક અંશ શ્વેત હોય છે,

૨૫. सिय कालगा य नीलगा य लोहियगे य हालिद्दगा य सुक्किल्लए य,

૨૫. કદાચ અનેક અંશ કાળા, અનેક અંશ લીલા, એક અંશ લાલ, અનેક અંશ પીળા અને એક અંશ શ્વેત હોય છે,

૨૬. सिय कालगा य नीलगा य लोहियगा य हालिद्दए य सुक्किल्लए य,

૨૬. કદાચ અનેક અંશ કાળા, અનેક અંશ લીલા, અનેક અંશ લાલ, એક અંશ પીળો અને એક અંશ શ્વેત હોય છે.

एए पंचगसंजोएणं छव्वीसं भंगा भवंति,
एवामेव सपुव्वावरेणं एक्कग-दुयग-तियग-चउक्कग-पंचगसंजोगेहिं दो एक्कतीसं भंगसया भवंति।

આ પ્રકારે પંચસંયોગીના છવ્વીસ ભંગ હોય છે.
એ જ પ્રકારે વર્ણના ક્રમશઃ અસંયોગી ૫, દ્વિકસંયોગી ૪૦, ત્રિકસંયોગી ૮૦, ચતુઃસંયોગી ૮૦ અને પંચસંયોગી ૨૬ - એમ કુલ મળીને ૨૩૧ ભંગ હોય છે.

गंधा जहा-सत्तपएसियस्स।
रसा जहा-एयस्स चेव वन्ना।

ગંધના ૬ ભંગ સપ્તપ્રદેશી સ્કંધને અનુરૂપ હોય છે.
રસના ૨૩૧ ભંગ પણ એ જ વર્ણને અનુરૂપ સમજવા જોઈએ.

फासा जहा-चउप्पएसियस्स।

સ્પર્શના ૩૬ ભંગ ચતુષ્પ્રદેશી સ્કંધને અનુરૂપ સમજવા જોઈએ. (આ પ્રકારે અષ્ટપ્રદેશી સ્કંધમાં વર્ણના ૨૩૧, ગંધના ૬, રસના ૨૩૧ અને સ્પર્શના ૩૬ કુલ મળીને ૫૦૪ ભંગ થાય છે.)

પ. नवपएसिए णं भंते ! खंधे कइवण्णे, कइगंधे, कइरसे, कइफासे पण्णत्ते ?

પ્ર. ભંતે ! નવપ્રદેશી સ્કંધ કેટલા વર્ણ, ગંધ, રસ અને સ્પર્શયુક્ત કહેવામાં આવ્યા છે ?

ઉ. गोयमा ! ***सिय एगवन्ने जहा-अट्ठपएसिए -जाव-सिय चउफासे पण्णत्ते।***

एगवन्न दुवन्न तिवन्न चउवन्ना जहेव अट्ठ-पएसियस्स।

जइ पंचवन्ने-

१. सिय कालए य नीलए य लोहियए य हालिद्दए य सुक्किल्लए य,

२. सिय कालए य नीलए य लोहियए य हालिद्दए य सुक्किल्लगा य,

ઉ. ગૌતમ ! **અષ્ટપ્રદેશી સ્કંધને અનુરૂપ, કદાચ એક વર્ણ -યાવત્- કદાચ ચાર સ્પર્શયુક્ત હોય છે.**

એક વર્ણ, બે વર્ણ, ત્રણ વર્ણ અને ચાર વર્ણના ભંગોનું કથન અષ્ટપ્રદેશી સ્કંધને અનુરૂપ છે.

જો પાંચ વર્ણયુક્ત હોય તો -

૧. કદાચ કાળો, લીલો, લાલ, પીળો અને શ્વેત હોય છે.

૨. કદાચ એક અંશ કાળો, એક અંશ લીલો, એક અંશ લાલ, એક અંશ પીળો અને અનેક અંશ શ્વેત હોય છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

एवं परिवाडीए एक्कतीसं भंगा भाणियव्वा -जाव-

३१. सिय कालगा य नीलगा य लोहियगा य हालिद्दगा य सुक्किल्लए य,

एए एक्कतीसं भंगा ।

एवं एक्कग-दुयग-तियग-चउक्कग-पंचग-संजोगेहिं दो छत्तीसा भंगसया भवंति ।

गंधा जहा-अट्ठपएसियस्स ।

रसा जहा-एयस्स चेव वन्ना ।

फासा जहा-चउप्पएसियस्स ।

એ પ્રકારે એ જ ક્રમથી (એક-અનેકની અપેક્ષાએ)

૩૧. કદાચ અનેક અંશ કાળા, અનેક અંશ લીલા, અનેક અંશ લાલ, અનેક અંશ પીળા અને એક અંશ શ્વેત હોય છે.

પર્યંત એકત્રીસમો ભંગ સમજવો જોઈએ.

એ જ પ્રકારે વર્ણના ક્રમશઃ અસંયોગી ૫, દ્વિકસંયોગી ૪૦, ત્રિકસંયોગી ૮૦, ચતુઃસંયોગી ૮૦ અને પંચસંયોગી ૩૧ - આ બધા મળીને વર્ણસંબંધી કુલ ૨૩૬ ભંગ થાય છે.

ગંધવિષયક છ ભંગ અષ્ટપ્રદેશી સ્કંધને અનુરૂપ છે.

રસવિષયક ૨૩૬ ભંગ એના જ (વર્ણને) અનુરૂપ સમજવા જોઈએ.

સ્પર્શના ૩૬ ભંગ ચતુષ્પ્રદેશી સ્કંધને અનુરૂપ સમજવા જોઈએ. (આ પ્રકારે નવપ્રદેશી સ્કંધમાં વર્ણના ૨૩૬, ગંધના ૬, રસના ૨૩૬ અને સ્પર્શના ૩૬ - આ બધા મળીને કુલ ૫૧૪ ભંગ થાય છે.)

प. दसपएसिए णं भंते ! खंधे कइवन्ने, कइगंधे, कइरसे, कइफासे पण्णत्ते ?

प्र. ભંતે ! દસપ્રદેશી સ્કંધ કેટલા વર્ણ, ગંધ, રસ અને સ્પર્શયુક્ત કહેવામાં આવ્યા છે ?

उ. गोयमा ! *सिय एगवन्ने जहा नवपएसिए -जाव- सिय चउफासे पण्णत्ते ।*

एगवन्न दुवन्न तिवन्न चउवन्ना जहेव नवपएसियस्स,

पंचवन्ने वि तहेव ।

णवरं-(३२) सिय कालगा य नीलगा य लोहियगा य हालिद्दगा य सुक्किल्लगा य,

बत्तीसइमो वि भंगो भन्नइ,

एवमेए एक्कग दुयग तियग चउक्कग पंचग संजोएसु दोन्नि सत्ततीसा भंगसया भवंति ।

गंधा जहा-नवपएसियस्स ।

रसा जहा-एयस्स चेव वन्ना ।

फासा जहा-चउप्पएसियस्स ।

ઉ. गौतम ! **नवप्रदेशी स्कंधने अनुरूप कदाच એક वर्ण -यावत्- कदाच चार स्पर्शयुक्त कहेवामां आव्या छे.**

એક વર્ણ, બે વર્ણ, ત્રણ વર્ણ અને ચાર વર્ણોના ભંગોનું કથન નવ પ્રદેશી સ્કંધને અનુરૂપ સમજવું જોઈએ.

પાંચ વર્ણનું કથન પણ નવપ્રદેશી સ્કંધને અનુરૂપ છે.

વિશેષ - (૩૨) કદાચ અનેક અંશ કાળા, અનેક અંશ લીલા, અનેક અંશ લાલ, અનેક અંશ પીળા અને અનેક અંશ શ્વેત હોય છે.

આ બત્રીશમો ભંગ વિશેષ સમજવો જોઈએ.

આ પ્રકારે અસંયોગી ૫, દ્વિકસંયોગી ૪૦, ત્રિકસંયોગી ૮૦, ચતુષ્કસંયોગી ૮૦ અને પંચસંયોગી ૩૨ એ બધા મળીને વર્ણના કુલ ૨૩૭ ભંગ હોય છે.

ગંધના ૬ ભંગ નવપ્રદેશી સ્કંધને અનુરૂપ છે.

રસના ૨૩૭ ભંગ એના જ (વર્ણને) અનુરૂપ છે.

સ્પર્શના ૩૬ ભંગ ચતુષ્પ્રદેશી સ્કંધને અનુરૂપ છે.

(આ પ્રકારે દસ પ્રદેશી સ્કંધમાં વર્ણના ૨૩૭, ગંધના ૬, રસના ૨૩૭ અને સ્પર્શના ૩૬ આમ એ કુલ મળીને ૫૧૬ ભંગ થાય છે.)

११. *जहा दसपएसिओ एवं संखेज्जपएसिओ वि,*

૧૧. દસ પ્રદેશી સ્કંધને અનુરૂપ સંખ્યાત પ્રદેશી સ્કંધના પણ ભંગ સમજવા જોઈએ.

१२. *एवं असंखेज्जपएसिओ वि,*

૧૨. તે જ પ્રકારે અસંખ્યાત પ્રદેશી સ્કંધના પણ ભંગ સમજવા જોઈએ.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

૧૩. ***सुहुमपरिणओ अणंतपएसिओ वि एवं चेव।***

૧૩. **સૂક્ષ્મપરિણત અનંતપ્રદેશી સ્કંધના પણ એ જ પ્રકારે ભંગ સમજવા જોઈએ.**

પ. बायरपरिणए णं भंते ! अणंतपएसिए खंधे कइवन्ने, कइगंधे, कइरसे, कइफासे पण्णत्ते ?

પ્ર. ભંતે ! બાદર પરિણામયુક્ત (સ્થૂળ) અનંતપ્રદેશી સ્કંધ કેટલા વર્ણ, ગંધ, રસ અને સ્પર્શયુક્ત કહેવામાં આવ્યા છે ?

ઉ. गोयमा ! सिय एगवण्णे **-जाव-** सिय पंचवण्णे,

सिय एगगंधे, सिय दुगंधे,

सिय एगरसे **-जाव-** सिय पंचरसे,

सिय चउफासे **-जाव-** सिय अट्ठफासे पण्णत्ते।

उ. गौतम ! કદાચ એક વર્ણયુક્ત **-यावत्-** કદાચ પાંચ વર્ણયુક્ત હોય છે.

કદાચ એક ગંધયુક્ત અને કદાચ બે ગંધયુક્ત હોય છે.

કદાચ એક રસયુક્ત **-यावत्-** કદાચ પાંચ રસયુક્ત હોય છે.

કદાચ ચાર સ્પર્શયુક્ત **-यावत्-** કદાચ આઠ સ્પર્શયુક્ત કહેવાય છે.

वन्न-गंध-रसा जहा दसपएसियस्स।

(અનંત પ્રદેશી બાદર પરિણામ સ્કંધના) વર્ણ, ગંધ અને રસોના ભંગોના કથન દસપ્રદેશી સ્કંધને અનુરૂપ સમજવા જોઈએ.

जइ चउफासे-

જો ચાર સ્પર્શયુક્ત હોય તો -

१. सव्वे कक्खडे, सव्वे गरूए, सव्वे सीए, सव्वे निद्धे,

૧. કદાચ સર્વકર્કશ, સર્વગુરુ, સર્વશીત અને સર્વસ્નિગ્ધ હોય છે,

२. सव्वे कक्खडे सव्वे गरूए सव्वे सीए सव्वे लुक्खे,

૨. કદાચ સર્વકર્કશ, સર્વગુરુ, સર્વશીત અને સર્વરુક્ષ હોય છે,

३. सव्वे कक्खडे सव्वे गरूए सव्वे उसिणे सव्वे निद्धे,

૩. કદાચ સર્વકર્કશ, સર્વગુરુ, સર્વઉષ્ણ અને સર્વસ્નિગ્ધ હોય છે,

४. सव्वे कक्खडे सव्वे गरूए सव्वे उसिणे सव्वे लुक्खे,

૪. કદાચ સર્વકર્કશ, સર્વગુરુ, સર્વઉષ્ણ અને સર્વરુક્ષ હોય છે,

५. सव्वे कक्खडे सव्वे लहुए सव्वे सीए सव्वे निद्धे,

૫. કદાચ સર્વકર્કશ, સર્વલઘુ, સર્વશીત અને સર્વસ્નિગ્ધ હોય છે,

६. सव्वे कक्खडे सव्वे लहुए सव्वे सीए सव्वे लुक्खे,

૬. કદાચ સર્વકર્કશ, સર્વલઘુ, સર્વશીત અને સર્વરુક્ષ હોય છે,

७. सव्वे कक्खडे सव्वे लहुए सव्वे उसिणे सव्वे निद्धे,

૭. કદાચ સર્વકર્કશ, સર્વલઘુ, સર્વઉષ્ણ અને સર્વસ્નિગ્ધ હોય છે,

८. सव्वे कक्खडे सव्वे लहुए सव्वे उसिणे सव्वे लुक्खे,

૮. કદાચ સર્વકર્કશ, સર્વલઘુ, સર્વઉષ્ણ અને સર્વરુક્ષ હોય છે,

९. सव्वे मउए सव्वे गरूए सव्वे सीए सव्वे निद्धे,

૯. કદાચ સર્વમૃદુ (કોમલ), સર્વગુરુ, સર્વશીત અને સર્વસ્નિગ્ધ હોય છે,

१०. सव्वे मउए सव्वे गरूए सव्वे सीए सव्वे लुक्खे,

૧૦. કદાચ સર્વમૃદુ, સર્વગુરુ, સર્વશીત અને સર્વરુક્ષ હોય છે,

११. सव्वे मउए सव्वे गरूए सव्वे उसिणे सव्वे निद्धे,

૧૧. કદાચ સર્વમૃદુ, સર્વગુરુ, સર્વઉષ્ણ અને સર્વસ્નિગ્ધ હોય છે,

१२. सव्वे मउए सव्वे गरूए सव्वे उसिणे सव्वे लुक्खे,

૧૨. કદાચ સર્વમૃદુ, સર્વગુરુ, સર્વઉષ્ણ અને સર્વરુક્ષ હોય છે,

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

१३. सव्वे मउए सव्वे लहुए सव्वे सीए सव्वे निद्धे,

१४. सव्वे मउए सव्वे लहुए सव्वे सीए सव्वे लुक्खे,

१५. सव्वे मउए सव्वे लहुए सव्वे उसिणे सव्वे निद्धे,

१६. सव्वे मउए सव्वे लहुए सव्वे उसिणे सव्वे लुक्खे,

एए सोलस भंगा।

जइ पंचफासे-

१. सव्वे कक्खडे सव्वे गरूए सव्वे सीए देसे निद्धे देसे लुक्खे,

२. सव्वे कक्खडे सव्वे गरूए सव्वे सीए देसे निद्धे देसा लुक्खा,

३. सव्वे कक्खडे सव्वे गरूए सव्वे सीए देसा निद्धा देसे लुक्खे,

४. सव्वे कक्खडे सव्वे गरूए सव्वे सीए देसा निद्धा देसा लुक्खा,

५-८. सव्वे कक्खडे सव्वे गरूए सव्वे उसिणे देसे निद्धे देसे लुक्खे ४,

९-१२. सव्वे कक्खडे सव्वे लहुए सव्वे सीए देसे निद्धे देसे लुक्खे ४,

१३-१६. सव्वे कक्खडे सव्वे लहुए सव्वे उसिणे देसे निद्धे देसे लुक्खे ४,

एवं एए कक्खडेणं सोलस भंगा।

१७-३२. सव्वे मउए सव्वे गरूए सव्वे सीए देसे निद्धे देसे लुक्खे,

एवं मउएण वि समं सोलस भंगा, एवं बत्तीसं भंगा।

३३-६४. सव्वे कक्खडे सव्वे गरूए सव्वे निद्धे देसे सीए देसे उसिणे,

सव्वे कक्खडे सव्वे गरूए सव्वे लुक्खे देसे सीए देसे उसिणे,

एए बत्तीसं भंगा।

६५-९६. सव्वे कक्खडे सव्वे सीए सव्वे निद्धे देसे गरूए देसे लहुए, एत्थ वि बत्तीसं भंगा,

१३. કદાચ સર્વમૃદુ, સર્વલઘુ, સર્વશીત અને સર્વસ્નિગ્ધ હોય છે,

१४. કદાચ સર્વમૃદુ, સર્વલઘુ, સર્વશીત અને સર્વરુક્ષ હોય છે,

१५. કદાચ સર્વમૃદુ, સર્વલઘુ, સર્વઉષ્ણ અને સર્વસ્નિગ્ધ હોય છે,

१६. કદાચ સર્વમૃદુ, સર્વલઘુ, સર્વઉષ્ણ અને સર્વરુક્ષ હોય છે.

આ પ્રકારે આ સોળ ભંગ થાય છે.

જો પાંચ સ્પર્શયુક્ત હોય તો -

૧. સર્વકર્કશ, સર્વગુરુ, સર્વશીત, એક અંશ સ્નિગ્ધ અને એક અંશ રુક્ષ હોય છે,

૨. સર્વકર્કશ, સર્વગુરુ, સર્વશીત, એક અંશ સ્નિગ્ધ અને અનેક અંશ રુક્ષ હોય છે,

૩. સર્વકર્કશ, સર્વગુરુ, સર્વશીત, અનેક અંશ સ્નિગ્ધ અને એક અંશ રુક્ષ હોય છે,

૪. સર્વકર્કશ, સર્વગુરુ, સર્વશીત, અનેક અંશ સ્નિગ્ધ અને અનેક અંશ રુક્ષ હોય છે,

૫-૮. સર્વકર્કશ, સર્વગુરુ, સર્વઉષ્ણ, એક અંશ સ્નિગ્ધ અને એક અંશ રુક્ષ હોય છે, એના ચાર ભંગ હોય છે,

૯-૧૨. સર્વકર્કશ, સર્વલઘુ, સર્વશીત, એક અંશ સ્નિગ્ધ અને એક અંશ રુક્ષ હોય છે, એના પણ ચાર ભંગ હોય છે,

૧૩-૧૬. સર્વકર્કશ, સર્વલઘુ, સર્વઉષ્ણ, એક અંશ સ્નિગ્ધ અને એક અંશ રુક્ષ હોય છે. એના પણ ચાર ભંગ હોય છે.

એ પ્રકારે કર્કશની સાથે સોળ ભંગ હોય છે.

૧૭-૩૨. સર્વમૃદુ, સર્વગુરુ, સર્વશીત, એક અંશ સ્નિગ્ધ અને એક અંશ રુક્ષ હોય છે.

એ પ્રકારે મૃદુની સાથે પણ સોળ ભંગ હોય છે. આ કુલ ૩૨ ભંગ થયા.

૩૩-૬૪. સર્વકર્કશ, સર્વગુરુ, સર્વસ્નિગ્ધ, એક અંશ શીત અને એક અંશ ઉષ્ણ હોય છે અને

સર્વકર્કશ, સર્વગુરુ, સર્વરુક્ષ, એક અંશ શીત અને એક અંશ ઉષ્ણ હોય છે.

આ પ્રકારે કુલ બત્રીસ ભંગ હોય છે.

૬૫-૯૬. સર્વકર્કશ, સર્વશીત, સર્વસ્નિગ્ધ, એક અંશ ગુરુ અને એક અંશ લઘુના પણ પૂર્વવત્ બત્રીસ ભંગ હોય છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

૯૭-૧૨૮. सव्वे गरूए सव्वे सीए सव्वे निद्धे देसे कक्खडे देसे मउए, एत्थ वि बत्तीसं भंगा।

एवं सव्वए पंचफासे अट्ठावीसं भंगसयं भवइ।

जइ छप्फासे-

१. सव्वे कक्खडे सव्वे गरूए देसे सीए देसे उसिणे देसे निद्धे देसे लुक्खे,

२-१५. सव्वे कक्खडे सव्वे गरूए देसे सीए देसे उसिणे देसे निद्धे देसा लुक्खा **-जाव-**

१६. सव्वे कक्खडे सव्वे गरूए देसा सीया देसा उसिणा देसा निद्धा देसा लुक्खा,

एए सोलस भंगा।

१७-३२. सव्वे कक्खडे सव्वे लहुए देसे सीए देसे उसिणे देसे निद्धे देसे लुक्खे,

एत्थ वि सोलस भंगा।

३३-४८. सव्वे मउए सव्वे गरूए देसे सीए देसे उसिणे देसे निद्धे देसे लुक्खे,

एत्थ वि सोलस भंगा।

४९-६४. सव्वे मउए सव्वे लहुए देसे सीए देसे उसिणे देसे निद्धे देसे लुक्खे,

एत्थ वि सोलस भंगा,

एए चउसट्ठिं भंगा,

६५-१२८. सव्वे कक्खडे सव्वे सीए देसे गरूए देसे लहुए देसे निद्धे देसे लुक्खे,

एवं -जाव-

सव्वे मउए सव्वे उसिणे देसा गरूया

देसा लहुया देसा निद्धा देसा लुक्खा,

एत्थ वि चउसट्ठिं भंगा,

१२९-१९२. सव्वे कक्खडे सव्वे निद्धे देसे गरूए देसे लहुए देसे सीए देसे उसिणे **-जाव-**

૯૭-૧૨૮. સર્વગુરુ, સર્વશીત, સર્વસ્નિગ્ધ, એક અંશ કર્કશ અને એક અંશ મૃદુના પણ પૂર્વવત્ બત્રીસ ભંગ હોય છે.

આ પ્રકારે બધા મળીને પાંચ સ્પર્શના ૧૨૮ ભંગ હોય છે.

આ છ સ્પર્શયુક્ત હોય તો -

૧. સર્વકર્કશ, સર્વગુરુ, એક અંશ શીત, એક અંશ ઉષ્ણ, એક અંશ સ્નિગ્ધ અને એક અંશ રુક્ષ હોય છે.

૨-૧૫. સર્વકર્કશ, સર્વગુરુ, એક અંશ શીત, એક અંશ ઉષ્ણ, એક અંશ સ્નિગ્ધ અને અનેક અંશ રુક્ષ હોય છે **-યાવત્-**

૧૬. સર્વકર્કશ, સર્વગુરુ, અનેક અંશ શીત, અનેક અંશ ઉષ્ણ, અનેક અંશ સ્નિગ્ધ અને અનેક અંશ રુક્ષ હોય છે.

આ પ્રકારે અહીંયા પણ ૧૬ ભંગ હોય છે.

૧૭-૩૨. સર્વકર્કશ, સર્વલઘુ, એક અંશ શીત, એક અંશ ઉષ્ણ, એક અંશ સ્નિગ્ધ અને એક અંશ રુક્ષ હોય છે.

અહીંયા પણ સોળ ભંગ હોય છે.

૩૩-૪૮. સર્વમૃદુ, સર્વગુરુ, એક અંશ શીત, એક અંશ ઉષ્ણ, એક અંશ સ્નિગ્ધ અને એક અંશ રુક્ષ હોય છે.

અહીંયા પણ સોળ ભંગ હોય છે.

૪૯-૬૪. સર્વમૃદુ, સર્વલઘુ, એક અંશ શીત, એક અંશ ઉષ્ણ, એક અંશ સ્નિગ્ધ અને એક અંશ રુક્ષ હોય છે.

અહીંયા પણ સોળ ભંગ હોય છે.

એ બધાં મળીને ૧૬ + ૧૬ + ૧૬ + ૧૬ = ૬૪ ભંગ હોય છે.

૬૫-૧૨૮. સર્વકર્કશ, સર્વશીત, એક અંશ ગુરુ, એક અંશ લઘુ, એક અંશ સ્નિગ્ધ અને એક અંશ રુક્ષ હોય છે.

આ પ્રકારે -યાવત્-

સર્વમૃદુ, સર્વઉષ્ણ, અનેક અંશ ગુરુ,

અનેક અંશ લઘુ, અનેક અંશ સ્નિગ્ધ અને અનેક અંશ રુક્ષ હોય છે.

અહીંયા પણ ચોસઠ ભંગ હોય છે.

૧૨૯-૧૯૨. સર્વકર્કશ, સર્વસ્નિગ્ધ, એક અંશ ગુરુ, એક અંશ લઘુ, એક અંશ શીત અને એક અંશ ઉષ્ણ હોય છે **-યાવત્-**

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

सव्वे मउए सव्वे लुक्खे देसा गरूया देसा लहुया देसा सीया देसा उसिणा १६,

एए चउसट्ठिं भंगा,

१९३-२५६. सव्वे गरूए सव्वे सीए देसे कक्खडे देसे मउए देसे निद्धे देसे लुक्खे,

एवं -जाव-

सव्वे लहुए सव्वे उसिणे देसा कक्खडा देसा निद्धा देसा मउया देसा लुक्खा,

एए चउसट्ठिं भंगा,

२५७-३२०. सव्वे गरूए सव्वे निद्धे देसे कक्खडे देसे मउए देसे सीए देसे उसिणे **-जाव-**

सव्वे लहुए सव्वे लुक्खे देसा कक्खडा देसा मउया देसा सीया देसा उसिणा,

एए चउसट्ठिं भंगा,

३२१-३८४. सव्वे सीए सव्वे निद्धे देसे कक्खडे देसे मउए देसे गरूए देसे लहुए **-जाव-** सव्वे उसिणे सव्वे लुक्खे देसा कक्खडा देसा मउया देसा गरूया देसा लहुया,

एए चउसट्ठिं भंगा,

सव्वे ते छप्फासे तिन्निचउरासीया भंगसया भवंति ३८४

जइ सत्तफासे-

१. सव्वे कक्खडे देसे गरूए देसे लहुए देसे सीए देसे उसिणे देसे निद्धे देसे लुक्खे,

२-४. सव्वे कक्खडे देसे गरूए देसे लहुए देसे सीए देसे उसिणे देसे निद्धे देसा लुक्खा ४,

५-८. सव्वे कक्खडे देसे गरूए देसे लहुए देसे सीए देसा उसिणा देसे निद्धे देसे लुक्खे ४,

સર્વમૃદુ, સર્વરુક્ષ, અનેક અંશ ગુરુ, અનેક અંશ લઘુ, અનેક અંશ શીત અને અનેક અંશ ઉષ્ણ હોય છે.

અહીંયા પણ ચોસઠ ભંગ થાય છે.

૧૯૩-૨૫૬. સર્વગુરુ. સર્વશીત, એક અંશ કર્કશ, એક અંશ મૃદુ, એક અંશ સ્નિગ્ધ અને એક અંશ રુક્ષ હોય છે.

એજ પ્રકારે -યાવત્-

સર્વલઘુ, સર્વઉષ્ણ, અનેક અંશ કર્કશ, અનેક અંશ સ્નિગ્ધ, અનેક અંશ મૃદુ અને અનેક અંશ રુક્ષ હોય છે.

અહીંયા પણ ચોસઠ ભંગ હોય છે.

૨૫૭-૩૨૦. સર્વગુરુ, સર્વસ્નિગ્ધ, એક અંશ કર્કશ, એક અંશ મૃદુ, એક અંશ શીત અને એક અંશ ઉષ્ણ હોય છે **-યાવત્-** સર્વલઘુ, સર્વરુક્ષ, અનેક અંશ કર્કશ, અનેક અંશ મૃદુ, અનેક અંશ શીત અને અનેક અંશ ઉષ્ણ હોય છે.

અહીંયા પણ ચોસઠ ભંગ હોય છે.

૩૨૧-૩૮૪. સર્વશીત, સર્વસ્નિગ્ધ, એક અંશ કર્કશ, એક અંશ મૃદુ, એક અંશ ગુરુ અને એક અંશ લઘુ હોય છે **-યાવત્-** સર્વઉષ્ણ, સર્વરુક્ષ, અનેક અંશ કર્કશ, અનેક અંશ મૃદુ, અનેક અંશ ગુરુ અને અનેક અંશ લઘુ હોય છે.

આ પ્રકારે અહીંયા પણ ચોસઠ ભંગ હોય છે.

આ પ્રકારે બધા મળીને આ ષટ્સ્પર્શ સંબંધિત ત્રણસો ચોર્યાસી (૬૪ × ૬ = ૩૮૪) ભંગ હોય છે.

જો તે સાત સ્પર્શયુક્ત હોય તો -

૧. સર્વકર્કશ, એક અંશ ગુરુ, એક અંશ લઘુ, એક અંશ શીત, એક અંશ ઉષ્ણ, એક અંશ સ્નિગ્ધ અને એક અંશ રુક્ષ હોય છે.

૨-૪. સર્વકર્કશ, એક અંશ ગુરુ, એક અંશ લઘુ, એક અંશ શીત, એક અંશ ઉષ્ણ, એક અંશ સ્નિગ્ધ અને અનેક અંશ રુક્ષ હોય છે, આ પણ ચાર ભંગ હોય છે.

૫-૮. સર્વકર્કશ, એક અંશ ગુરુ, એક અંશ લઘુ, એક અંક શીત, અનેક અંશ ઉષ્ણ, એક અંશ સ્નિગ્ધ અને એક અંશ રુક્ષ હોય છે, આ પણ ચાર ભંગ હોય છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

૯-૧૨. સવ્વે કક્ખડે દેસે ગરૂએ દેસે લહુએ
દેસા સીયા દેસે ઉસિણે દેસે નિદ્ધે દેસે લુક્ખે ૪,

૯-૧૨. સર્વકર્કશ, એક અંશ ગુરુ, એક અંશ લઘુ, અનેક અંશ શીત, એક અંશ ઉષ્ણ, એક અંશ સ્નિગ્ધ અને એક અંશ રુક્ષ હોય છે. આ પણ ચાર ભંગ હોય છે.

૧૩-૧૬. સવ્વે કક્ખડે દેસે ગરૂએ દેસે લહુએ
દેસા સીયા દેસા ઉસિણા દેસે નિદ્ધે દેસે લુક્ખે ૪,

૧૩-૧૬. સર્વકર્કશ, એક અંશ ગુરુ, એક અંશ લઘુ, અનેક અંશ શીત, અનેક અંશ ઉષ્ણ, એક અંશ સ્નિગ્ધ અને એક અંશ રુક્ષ હોય છે. આ પણ ચાર ભંગ હોય છે.

સવ્વેએ સોલસ ભંગા ભાણિયવ્વા,

આ બધા મળીને ૧૬ ભંગ થાય છે.

૧૭-૩૨. સવ્વે કક્ખડે દેસે ગરૂએ દેસા લહુયા
દેસે સીએ દેસે ઉસિણે દેસે નિદ્ધે દેસે લુક્ખે,

૧૭-૩૨. સર્વકર્કશ, એક અંશ ગુરુ, અનેક અંશ લઘુ, એક અંશ શીત, એક અંશ ઉષ્ણ, એક અંશ સ્નિગ્ધ અને એક અંશ રુક્ષ હોય છે.

એવં ગરૂએણં એગત્તેણં લહુએણં પુહત્તેણં એએ વિ સોલસ ભંગા,

એ પ્રકારે ગુરુપદને એકવચનમાં અને લઘુપદને બહુવચનમાં રાખીને પૂર્વવત્ અહીંયા પણ સોળ ભંગ કહેવા જોઈએ.

૩૩-૪૮. સવ્વે કક્ખડે દેસા ગરૂયા દેસે લહુએ
દેસે સીએ દેસે ઉસિણે દેસે નિદ્ધે દેસે લુક્ખે,

૩૩-૪૮. સર્વકર્કશ, અનેક અંશ ગુરુ, એક અંશ લઘુ, એક અંશ શીત, એક અંશ ઉષ્ણ, એક અંશ સ્નિગ્ધ અને એક અંશ રુક્ષ હોય છે.

એએ વિ સોલસ ભંગા ભાણિયવ્વા,

આ પણ સોળ ભંગ સમજવા જોઈએ.

૪૯-૬૪. સવ્વે કક્ખડે દેસા ગરૂયા દેસા લહુયા
દેસે સીએ દેસે ઉસિણે દેસે નિદ્ધે દેસે લુક્ખે,

૪૯-૬૪. સર્વકર્કશ, અનેક અંશ ગુરુ, અનેક અંશ લઘુ, એક અંશ શીત, એક અંશ ઉષ્ણ, એક અંશ સ્નિગ્ધ અને એક અંશ રુક્ષ હોય છે.

એએ વિ સોલસ ભંગા ભાણિયવ્વા,

અહીંયા પણ સોળ ભંગ સમજવા જોઈએ.

એવમેએ ચઉસટ્ઠિં ભંગા કક્ખડેણ સમં,

એ જ પ્રકારે આ ૧૬ × ૪ = ૬૪ ભંગ સર્વકર્કશની સાથે સમજવા જોઈએ.

૬૫-૧૨૮. સવ્વે મઉએ દેસે ગરૂએ દેસે લહુએ
દેસે સીએ દેસે ઉસિણે દેસે નિદ્ધે દેસે લુક્ખે ।

૬૫-૧૨૮. સર્વમૃદુ, એક અંશ ગુરુ, એક અંશ લઘુ, એક અંશ શીત, એક અંશ ઉષ્ણ, એક અંશ સ્નિગ્ધ અને એક અંશ રુક્ષ હોય છે.

એવં મઉએણ વિ સમં ચઉસટ્ઠિં ભંગા ભાણિયવ્વા ।

એ પ્રકારે મૃદુશબ્દની સાથે પણ પૂર્વવત્ ૧૬ × ૪ = ૬૪ ભંગ સમજવા જોઈએ.

૧૨૯-૧૯૨. સવ્વે ગરૂએ દેસે કક્ખડે દેસે મઉએ
દેસે સીએ દેસે ઉસિણે દેસે નિદ્ધે દેસે લુક્ખે,

૧૨૯-૧૯૨. સર્વગુરુ, એક અંશ કર્કશ, એક અંશ મૃદુ, એક અંશ શીત, એક અંશ ઉષ્ણ, એક અંશ સ્નિગ્ધ અને એક અંશ રુક્ષ હોય છે.

એવં ગરૂએણ વિ સમં ચઉસટ્ઠિં ભંગા કાયવ્વા ।

એ જ પ્રકારે ગુરુની સાથે પણ પૂર્વવત્ ૧૬ × ૪ = ૬૪ ભંગ સમજવા જોઈએ.

૧૯૩-૨૫૬. સવ્વે લહુએ દેસે કક્ખડે દેસે મઉએ
દેસે સીએ દેસે ઉસિણે દેસે નિદ્ધે દેસે લુક્ખે,

૧૯૩-૨૫૬. સર્વલઘુ, એક અંશ કર્કશ, એક અંશ મૃદુ, એક અંશ શીત, એક અંશ ઉષ્ણ, એક અંશ સ્નિગ્ધ અને એક અંશ રુક્ષ હોય છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

एवं लहुएण वि समं चउसट्ठिं भंगा कायव्वा।

આ પ્રકારે લઘુની સાથે પૂર્વવત્ ૧૬ × ૪ = ૬૪ ભંગ સમજવા જોઈએ.

२५७-३२०. सव्वे सीए देसे कक्खडे देसे मउए देसे गरूए देसे लहुए देसे निद्धे देसे लुक्खे,

૨૫૭-૩૨૦. સર્વશીત, એક અંશ કર્કશ, એક અંશ મૃદુ, એક અંશ ગુરુ, એક અંશ લઘુ, એક અંશ સ્નિગ્ધ અને એક અંશ રુક્ષ હોય છે.

एवं सीएण वि समं चउसट्ठिं भंगा कायव्वा।

આ પ્રકારે શીતની સાથે પણ ૬૪ ભંગ સમજવા જોઈએ.

३२१-३८४. सव्वे उसिणे देसे कक्खडे देसे मउए देसे गरूए देसे लहुए देसे निद्धे देसे लुक्खे,

૩૨૧-૩૮૪. સર્વઉષ્ણ, એક અંશ કર્કશ, એક અંશ મૃદુ, એક અંશ ગુરુ, એક અંશ લઘુ, એક અંશ સ્નિગ્ધ અને એક અંશ રુક્ષ હોય છે.

एवं उसिणेण वि समं चउसट्ठिं भंगा कायव्वा।

એ પ્રકારે ઉષ્ણની સાથે પણ ૬૪ ભંગ સમજવા જોઈએ.

३८५-४४८. सव्वे निद्धे देसे कक्खडे देसे मउए देसे गरूए देसे लहुए देसे सीए देसे उसिणे,

૩૮૫-૪૪૮. સર્વસ્નિગ્ધ, એક અંશ કર્કશ, એક અંશ મૃદુ, એક અંશ ગુરુ, એક અંશ લઘુ, એક અંશ શીત અને એક અંશ ઉષ્ણ હોય છે.

एवं निद्धेण वि समं चउसट्ठिं भंगा कायव्वा।

એ પ્રકારે સ્નિગ્ધની સાથે પણ ૬૪ ભંગ સમજવા જોઈએ.

४४९-५१२. सव्वे लुक्खे देसे कक्खडे देसे मउए देसे गरूए देसे लहुए देसे सीए देसे उसिणे,

૪૪૯-૫૧૨. સર્વરુક્ષ, એક અંશ કર્કશ, એક અંશ મૃદુ, એક અંશ ગુરુ, એક અંશ લઘુ, એક અંશ શીત અને એક અંશ ઉષ્ણ હોય છે.

एवं लुक्खेण वि समं चउसट्ठिं भंगा कायव्वा -जाव-

એ પ્રકારે રુક્ષની સાથે પણ ૬૪ ભંગ સમજવા જોઈએ -યાવત્-

सव्वे लुक्खे देसा कक्खडा देसा मउया
देसा गरूया देसा लहुया देसा सीया देसा उसिणा,

સર્વરુક્ષ, અનેક અંશ કર્કશ, અનેક અંશ મૃદુ, અનેક અંશ ગુરુ, અનેક અંશ લઘુ, અનેક અંશ શીત અને અનેક અંશ ઉષ્ણ હોય છે.

एवं सत्तफासे पंचबारसुत्तरा भंगसया भवंति।

આ પ્રકારે આ બધા મળીને સપ્તસ્પર્શી (બાદર પરિણામ અનંત પ્રદેશી સ્કંધ)ના પાંચસો બાર (૮ × ૬૪ = ૫૧૨) ભંગ થાય છે.

जइ अट्ठफासे-

જો આઠ સ્પર્શયુક્ત હોય તો -

१-४. देसे कक्खडे देसे मउए देसे गरूए देसे लहुए देसे सीए देसे उसिणे देसे निद्धे देसे लुक्खे ४,

૧-૪. એક અંશ કર્કશ, એક અંશ મૃદુ, એક અંશ ગુરુ, એક અંશ લઘુ, એક અંશ શીત, એક અંશ ઉષ્ણ, એક અંશ સ્નિગ્ધ અને એક અંશ રુક્ષ હોય છે, અહીંયા ચાર ભંગ સમજવા જોઈએ.

५-८. देसे कक्खडे देसे मउए देसे गरूए देसे लहुए देसे सीए देसा उसिणा देसे निद्धे देसे लुक्खे ४,

૫-૮. એક અંશ કર્કશ, એક અંશ મૃદુ, એક અંશ ગુરુ, એક અંશ લઘુ, એક અંશ શીત, અનેક અંશ ઉષ્ણ, એક અંશ સ્નિગ્ધ અને એક અંશ રુક્ષ હોય છે, અહીંયા પણ ચાર ભંગ સમજવા જોઈએ.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

૯-૧૨. देसे कक्खडे देसे मउए देसे गरूए देसे लहुए देसा सीया देसे उसिणे देसे निद्धे देसे लुक्खे ४,

૯-૧૨. એક અંશ કર્કશ, એક અંશ મૃદુ, એક અંશ ગુરુ, એક અંશ લઘુ, અનેક અંશ શીત, એક અંશ ઉષ્ણ, એક અંશ સ્નિગ્ધ અને એક અંશ રુક્ષ હોય છે, અહીંયા પણ ચાર ભંગ સમજવા જોઈએ.

૧૩-૧૬. देसे कक्खडे देसे मउए देसे गरूए देसे लहुए देसा सीया देसा उसिणा देसे निद्धे देसे लुक्खे ४,

૧૩-૧૬. એક અંશ કર્કશ, એક અંશ મૃદુ, એક અંશ ગુરુ, એક અંશ લઘુ, અનેક અંશ શીત, અનેક અંશ ઉષ્ણ, એક અંશ સ્નિગ્ધ અને એક અંશ રુક્ષ હોય છે, અહીંયા પણ ચાર ભંગ સમજવા જોઈએ.

एए चत्तारि चउक्का सोलस भंगा

આ પ્રકારે આ ચાર ચતુષ્કોના ૧૬ ભંગ હોય છે.

૧૭-૩૨. देसे कक्खडे देसे मउए देसे गरूए देसा लहुया देसे सीए देसे उसिणे देसे निद्धे देसे लुक्खे,

૧૭-૩૨. એક અંશ કર્કશ, એક અંશ મૃદુ, એક અંશ ગુરુ, અનેક અંશ લઘુ, એક અંશ શીત, એક અંશ ઉષ્ણ, એક અંશ સ્નિગ્ધ અને એક અંશ રુક્ષ હોય છે.

एवं एए गरूएणं एगत्तएणं लहुएणं पुहत्तएणं सोलस भंगा कायव्वा ।

આ પ્રકારે ગુરુપદને એક વચનમાં અને લઘુપદને બહુવચનમાં રાખી પૂર્વવત્ ૧૬ ભંગ સમજવા જોઈએ.

૩૩-૪૮. देसे कक्खडे देसे मउए देसा गरूया देसे लहुए देसे सीए देसे उसिणे देसे निद्धे देसे लुक्खे,

૩૩-૪૮. એક અંશ કર્કશ, એક અંશ મૃદુ, અનેક અંશ ગુરુ, એક અંશ લઘુ, એક અંશ શીત, એક અંશ ઉષ્ણ, એક અંશ સ્નિગ્ધ અને એક અંશ રુક્ષ હોય છે.

एए वि सोलस भंगा कायव्वा ।

એના પણ ૧૬ ભંગ (પૂર્વવત્) સમજવા જોઈએ.

૪૯-૬૪. देसे कक्खडे देसे मउए देसा गरूया देसा लहुया देसे सीए देसे उसिणे देसे निद्धे देसे लुक्खे,

૪૯-૬૪. એક અંશ કર્કશ, એક અંશ મૃદુ, અનેક અંશ ગુરુ, અનેક અંશ લઘુ, એક અંશ શીત, એક અંશ ઉષ્ણ, એક અંશ સ્નિગ્ધ અને એક અંશ રુક્ષ હોય છે.

एए वि सोलस भंगा कायव्वा ।

એના પણ પૂર્વવત્ ૧૬ ભંગ સમજવા જોઈએ.

सव्वे वि ते चउसट्ठिं भंगा कक्खडमउएहिं एगत्तएहिं,

કર્કશ અને મૃદુને એકવચનમાં રાખવાથી આબધા મળીને (૧૬ × ૪ = ૬૪) ભંગ થાય છે.

૬૫-૧૨૮. ***ताहे कक्खडेणं एगत्तएणं मउएणं पुहत्तएणं एए चेव चउसट्ठिं भंगा कायव्वा,***

૬૫-૧૨૮. ***ત્યારપછી કર્કશને એકવચનમાં અને મૃદુને બહુવચનમાં રાખીને ૬૪ ભંગ સમજવા જોઈએ.***

૧૨૯-૧૯૨. ***ताहे कक्खडेणं पुहत्तएणं मउएणं एगत्तएणं चउसट्ठिं भंगा कायव्वा,***

૧૨૯-૧૯૨. ***ત્યારપછી કર્કશને બહુવચનમાં અને મૃદુને એકવચનમાં રાખીને પૂર્વવત્ ૬૪ ભંગ સમજવા જોઈએ.***

૧૯૩-૨૫૬. ***ताहे एएहिं चेव दोहिंवि पुहत्तएहिं चउसट्ठिं भंगा कायव्वा -जाव-***

૧૯૩-૨૫૬. ***ત્યારપછી કર્કશ અને મૃદુ બંનેને બહુવચનમાં રાખીને ૬૪ ભંગ સમજવા જોઈએ -યાવત્-***

देसा कक्खडा देसा मउया देसा गरूया देसा लहुया देसा सीया देसा उसिणा देसा निद्धा देसा लुक्खा,

અનેક અંશ કર્કશ, અનેક અંશ મૃદુ, અનેક અંશ ગુરુ, અનેક અંશ લઘુ, અનેક અંશ શીત, અનેક અંશ ઉષ્ણ, અનેક અંશ સ્નિગ્ધ અને અનેક અંશ રુક્ષ હોય છે.

एसो अपच्छिमो भंगो,

આ ચોસઠમો અંતિમ ભંગ છે.

सव्वेते अट्ठफासे दो छप्पन्ना भंगसया भवंति ।

આ બધા મળીને બસો છપ્પન (૨૫૬) અષ્ટસ્પર્શીના ભંગ થાય છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

एवं एए बायरपरिणए अणंतपएसिए खंधे सव्वेसु संजोएसु बारस छन्नउया भंगसया भवंति।

- विया. स. २०, उ. ५, सु. १-१४

આ પ્રકારે બાદર પરિણામયુક્ત અનન્ત પ્રદેશી સ્કંધના સર્વસંયોગી (ચતુઃસંયોગી ૧૬, પંચસંયોગી ૧૨૮, છસંયોગી ૩૮૪, સપ્તસંયોગી ૫૧૨ અને અષ્ટસંયોગી ૨૫૬ - બધા મળીને બારસો છન્નું (૧૨૯૬) ભંગ થાય છે.

११. पाणाइवायाई अट्ठारस पावट्ठाणेसु वण्णाइ परूवणं-

૧૧. પ્રાણાતિપાતાદિ અઢાર પાપસ્થાનોમાં વર્ણાદિનું પ્રરૂપણ :

प. अह भंते ! पाणाइवाए मुसावाए अदिन्नादाणे मेहुणे परिग्गहे, एस णं कतिवण्णे, कतिगंधे, कतिरसे, कतिफासे पन्नत्ते ?

प्र. ભંતે ! પ્રાણાતિપાત, મૃષાવાદ, અદત્તાદાન, મૈથુન અને પરિગ્રહ, આ (બધા) કેટલા વર્ણ, કેટલા ગંધ, કેટલા રસ અને કેટલા સ્પર્શયુક્ત કહેવાય છે ?

उ. गोयमा ! पंचवण्णे दुगंधे पंचरसे चउफासे पन्नत्ते।

उ. ગૌતમ ! (આ) પાંચ વર્ણ, બે ગંધ, પાંચ રસ અને ચાર સ્પર્શયુક્ત કહેવાય છે.

प. अह भंते ! कोहे कोवे रसे दोसे अखमा संजलणे कलहे चंडिक्के भंडणे विवादे एस णं कतिवण्णे **-जाव-** कतिफासे पन्नत्ते ?

प्र. ભંતે ! ક્રોધ, કોપ, રોષ, દોષ (દ્વેષ) અક્ષમા, સંજ્વલન, કજીયો ઉગ્રતા ચાંડિક્ય ભંડન (ઝઘડો) અને વિવાદ આ બધા કેટલા વર્ણ **-यावत्-** કેટલા સ્પર્શયુક્ત કહેવામાં આવ્યા છે ?

उ. गोयमा ! पंचवण्णे दुगंधे पंचरसे चउफासे पन्नत्ते।

उ. ગૌતમ ! તેઓ પાંચ વર્ણ, બે ગંધ, પાંચ રસ અને ચાર સ્પર્શયુક્ત કહેવામાં આવ્યા છે.

प. अह भंते ! माणे मय दप्पे थंभे गव्वे अनुक्कोसे परपरिवाए उक्कोसे अवक्कोसे उन्नए उन्नामे दुन्नामे एस णं कतिवण्णे **-जाव-** कतिफासे पन्नत्ते ?

प्र. ભંતે ! માન, મદ, દર્પ (અહંકાર), સ્તંભ, ગર્વ, અત્યુત્કોશ (બુમબરાડા), પરપરિવાદ (અન્યનિંદા), ઉત્કર્ષ (ઉન્નતિ), અપકર્ષ (પડતી), ઉન્નત, ઉન્નામ (વિષાદપ્રાપ્ત) અને દુર્નામ (અપકીર્તિ), આ (બધા) કેટલા વર્ણ **-यावत्-** કેટલા સ્પર્શયુક્ત કહેવામાં આવ્યા છે ?

उ. गोयमा ! पंचवण्णे दुगंधे पंच रसे चउफासे पन्नत्ते।

उ. ગૌતમ ! એ (બધા) પાંચ વર્ણ, બે ગંધ, પાંચ રસ અને ચાર સ્પર્શયુક્ત કહેવામાં આવ્યા છે.

प. अह भंते ! माया उवही नियडी बलये गहणे णूमे कक्के कुरूवे जिम्हे किब्बिसे आयरणत्ता गूहणया वंचणया पलिउंचणया साइजोगे एस णं कतिवण्णे **-जाव-** कतिफासे पन्नत्ते ?

प्र. ભંતે ! માયા (કપટ), ઉપધિ, નિકૃતિ (ઠગાઈ), વલય (પ્રપંચગુપ્તતા), ગહન (કપટથી-છાનું-છાનું), નૂમ (અસત્ય), કલ્ક (પાપ), કુરુપા (નિર્દય), જિહ્મતા, કિલ્વિષ (અધમતા), આચરણતા (જુઠી પરંપરા), ગૂહનતા, વંચનતા (ઠગચતુરાઈ), પ્રતિકુંચનતા (માયા-કપટ) અને સાતિયોગ (અવિશ્વાસ) આ (બધા) કેટલા વર્ણ **-यावत्-** કેટલા સ્પર્શયુક્ત કહેવામાં આવ્યા છે ?

उ. गोयमा ! पंचवण्णे दुगंधे पंच रसे चउफासे पन्नत्ते।

उ. ગૌતમ ! આ બધા પાંચ વર્ણ, બે ગંધ, પાંચ રસ અને ચાર સ્પર્શયુક્ત કહેવામાં આવે છે.

प. अह भंते ! लोभे इच्छा मुच्छा कंखा गेही तण्हा भिज्झा अभिज्झा आसासणता पत्थणता लालप्पणता कामासा भोगासा जीवियासा मरणासा नंदिरागे एस णं कतिवण्णे **-जाव-** कतिफासे पण्णत्ते ?

प्र. ભંતે ! લોભ, ઈચ્છા, મૂર્ચ્છા, કાંક્ષા, ગૃદ્ધિ (લાલચ), તૃષ્ણા, ભિજ્યા (કંજુસાઈ), અભિજ્યા (લોભ), આશંસનતા, પ્રાર્થનતા (વાંછા), લાલપ્પનતા (બકવાટ) કામાશા (વિષયાભિલાષા), ભોગાશા (ભોગવાસના), જીવિતાશા, મરણાશા અને નન્દિરાગ (સમૃદ્ધિમાં હર્ષ) આ (બધા) કેટલા વર્ણ **-यावत्-** કેટલા સ્પર્શયુક્ત કહેવામાં આવ્યા છે ?

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

उ. गोयमा ! पंच वण्णे दुगंधे पंचरसे चउफासे पन्नत्ते।

प. अह भंते ! पेज्जे दोसे कलहे **-जाव-** मिच्छादंसणसल्ले एस णं कतिवण्णे **-जाव-** कतिफासे पण्णत्ते ?

उ. गोयमा ! पंच वण्णे, दुगंधे, पंच रसे, चउफासे पण्णत्ते।

- विया. स. १२, उ. ५, सु. २-७

१२. पाणाइवायाई अट्ठारस पावट्ठाण विरमणेसु वण्णाइ अभाव परूवणं-

प. अह भंते ! पाणाइवायवेरमणे **-जाव-** परिग्गहवेरमणे, कोहविवेगे **-जाव-** मिच्छादंसणसल्लविवेगे एस णं कतिवण्णे **-जाव-** कतिफासे पन्नत्ते ?

उ. गोयमा ! अवण्णे, अगंधे, अरसे, अफासे पण्णत्ते।

- विया. स. १२, उ. ५, सु. ८

१३. उप्पत्तियाई चउबुद्धीसु उग्गहाईसु उट्ठाणाईसु य वण्णाइ अभाव परूवणं-

प. अह भंते ! उप्पत्तिया वेणइया कम्मया पारिणामिया एस णं कतिवण्णा **-जाव-** कतिफासा पण्णत्ता ?

उ. गोयमा ! अवण्णा **-जाव-** अफासा पन्नत्ता।

प. अह भंते ! उग्गहे ईहा अवाय धारणा एस णं कतिवण्णा **-जाव-** कतिफासा पण्णत्ता ?

उ. गोयमा ! अवण्णा **-जाव-** अफासा पन्नत्ता।

प. अह भंते ! उट्ठाणे कम्मे बले वीरिए पुरिसक्कारपरक्कमे एस णं कतिवण्णे **-जाव-** कतिफासे पण्णत्ता ?

उ. गोयमा ! अवण्णा **-जाव-** अफासा पन्नत्ता।

- विया. स. १२, उ. ५, सु. ९-११

१४. ओवासन्तरेसु तणुवायाईएसु पुढवीसु य वण्णाइ परूवणं-

प. सत्तमे णं भंते ! ओवासंतरे कतिवण्णे **-जाव-** कतिफासे पण्णत्ते ?

उ. गोयमा ! अवण्णे **-जाव-** अफासे पन्नत्ते।

प. सत्तमे णं भंते ! तणुवाए कतिवण्णे **-जाव-** कतिफासे पण्णत्ते ?

ઉ. ગૌતમ ! આ બધા પાંચ વર્ણ, બે ગંધ, પાંચ રસ અને ચાર સ્પર્શયુક્ત કહેવામાં આવ્યા છે.

પ્ર. ભંતે ! પ્રેમ-રાગ, દ્વેષ, કલહ **-યાવત્-** મિથ્યાદર્શન શલ્ય પર્યંત (આ બધા પાપસ્થાન) કેટલા વર્ણ **-યાવત્-** કેટલા સ્પર્શયુક્ત કહેવામાં આવ્યા છે ?

ઉ. ગૌતમ ! એ બધા પાંચ વર્ણ, બે ગંધ, પાંચ રસ અને ચાર સ્પર્શયુક્ત કહેવામાં આવ્યા છે ?

૧૨. પ્રાણાતિપાતાદિ અઢાર પાપસ્થાન વિરમણોમાં વર્ણાદિના અભાવનું પ્રરૂપણ :

પ્ર. ભંતે ! પ્રાણાતિપાત-વિરમણ **-યાવત્-** પરિગ્રહ-વિરમણ તથા ક્રોધવિવેક **-યાવત્-** મિથ્યાદર્શનશલ્ય વિવેક આ બધા કેટલા વર્ણ, કેટલી ગંધ, કેટલા રસ અને કેટલા સ્પર્શયુક્ત કહેવામાં આવ્યા છે ?

ઉ. ગૌતમ ! (આ બધા) વર્ણરહિત, ગંધરહિત, રસરહિત અને સ્પર્શરહિત કહેવામાં આવ્યા છે ?

૧૩. ઔત્પાતિકી વગેરે ચાર બુદ્ધિઓ અવગ્રહાદિ અને ઉત્થાનાદિમાં વર્ણાદિના અભાવનું પ્રરૂપણ :

પ્ર. ભંતે ! ઔત્પાતિકી, વૈનયિકી, કાર્મિકી અને પારિણામિકી બુદ્ધિ કેટલા વર્ણ **-યાવત્-** કેટલા સ્પર્શયુક્ત કહેવામાં આવી છે ?

ઉ. ગૌતમ ! એ બુદ્ધિઓ વર્ણ **-યાવત્-** સ્પર્શરહિત કહેવામાં આવી છે.

પ્ર. ભંતે ! અવગ્રહ (અવધારણ), ઈહા (અવલોકન), અવાય (પ્રાપ્તિ) અને ધારણા આ કેટલા વર્ણ **-યાવત્-** કેટલા સ્પર્શયુક્ત કહેવામાં આવ્યા છે ?

ઉ. ગૌતમ ! એ વર્ણ **-યાવત્-** સ્પર્શરહિત કહેવામાં આવ્યા છે.

પ્ર. ભંતે ! ઉત્થાન, કર્મ, બલ, વીર્ય અને પુરુષકાર-પરાક્રમ એ કેટલાવર્ણ **-યાવત્-** કેટલા સ્પર્શયુક્ત કહેવામાં આવ્યા છે ?

ઉ. ગૌતમ ! એ વર્ણ **-યાવત્-** સ્પર્શરહિત કહેવામાં આવ્યા છે.

૧૪. અવકાશાંતરો તનુવાતાદિ અને પૃથ્વીઓમાં વર્ણાદિનું પ્રરૂપણ :

પ્ર. ભંતે ! સપ્તમ અવકાશાન્તર કેટલા વર્ણ **-યાવત્-** કેટલા સ્પર્શયુક્ત કહેવામાં આવ્યા છે ?

ઉ. ગૌતમ ! તે વર્ણ **-યાવત્-** સ્પર્શરહિત કહેવામાં આવ્યા છે.

પ્ર. ભંતે ! સપ્તમ તનુવાત કેટલા વર્ણ **-યાવત્-** કેટલા સ્પર્શયુક્ત કહેવામાં આવ્યા છે ?

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

उ. गोयमा ! ***जहा पाणाइवाए।***

णवरं-अट्ठफासे पन्नत्ते।

एवं जहा सत्तमे तणुवाए तहा सत्तमे घणवाए, घणोदही पुढवी।

छट्ठे ओवासंतरे अवण्णे **-जाव-** अफासे पण्णत्ते।

छट्ठे तणुवाए, घणवाए, घणोदही, पुढवी एयाइं अट्ठ फासाइं।

एवं जहा सत्तमाए पुढवीए वत्तव्वया भणिया तहा -जाव- पढमाए पुढवीए भाणियव्वं।

- विया. स. १२, उ. ५, सु. १२-१७

१५. रयणप्पभाइ पुढवीसु पोग्गलदव्वाणं वण्णाइ परूवणं-

प. अत्थि णं भंते! इमीसे रयणप्पभाए पुढवीए अहेदव्वाइं वण्णओ काल-नील-लोहिय-हालिद्द-सुक्किलाइं, गंधओ सुब्भिगंध-दुब्भिगंधाइं, रसओ तित्त-कडु-कसाय-अंबिल-महुराइं, फासओ कक्खड-मउय-गरूय-लहुय-सीय-उसिण-निद्ध-लुक्खाइं, अन्नमन्नबद्धाइं, अन्नमन्नपुट्ठाइं **-जाव-** अन्नमन्न-घडत्ताए चिट्ठंति ?

उ. हंता, गोयमा ! अत्थि।

एवं -जाव- अहेसत्तमाए।

प. अत्थि णं भंते ! सोहम्मस्स कप्पस्स अहेदव्वाइं वण्णओ काल-नील-लोहिय-हालिद्द-सुक्किलाइं **-जाव-** फासओ कक्खड-मउय-गरूय-लहुय-सीय-उसिण-निद्ध-लुक्खाइं, अन्नमन्नबद्धाइं, अन्नमन्न-पुट्ठाइं **-जाव-** अन्नमन्नघडत्ताए चिट्ठंति ?

उ. गोयमा ! ***एवं चेव।***

एवं -जाव- ईसिपब्भाराए पुढवीए।

- विया. स. १८, उ. १०, सु. ९-१२

१६. जंबुद्दीवाईसु सोहम्मकप्पाईसु नेरइयावासेसु य वण्णाइ परूवणं-

जंबुद्दीवे **-जाव-** सयंभुरमणे समुद्दे,

सोहम्मे कप्पे **-जाव-** ईसिपब्भारा पुढवी,

उ. गौतम ! ***प्राणातिपातने अनुरूप એના વર્ણાદિનું કથન સમજવું જોઈએ.***

વિશેષ - આઠ સ્પર્શયુક્ત સમજવું જોઈએ.

જે પ્રકારે સપ્તમ તનુવાત (સૂક્ષ્મ વાયુવિશેષ) સંબંધિત કહેવામાં આવ્યું છે એ જ પ્રકારે સપ્તમ ઘનવાત (સ્થાનવાયુ) ઘનોદધિ (પત્થર જેવો કઠણ જલસમૂહ) અને સાતમી પૃથ્વીના વિષયમાં પણ સમજવું જોઈએ.

છઠ્ઠા અવકાશાન્તર વર્ણ **-યાવત્-** સ્પર્શરહિત કહેવામાં આવ્યું છે.

છઠ્ઠા તનુવાત, ઘનવાત, ઘનોદધિ અને પછી પૃથ્વી આ બધા આઠ સ્પર્શયુક્ત કહેવામાં આવ્યા છે.

જે પ્રકારે સાતમી પૃથ્વી સંબંધિત વર્ણન કર્યું એ જ પ્રકારે પ્રથમ પૃથ્વી પર્યંત કથન કરવું જોઈએ.

૧૫. રત્નપ્રભા આદિ પૃથ્વીઓમાં પુદ્ગલ દ્રવ્યોના વર્ણાદિનું પ્રરૂપણ :

પ્ર. ભંતે ! આ રત્નપ્રભા પૃથ્વીની નીચે જે દ્રવ્ય છે તેઓ વર્ણથી કૃષ્ણ, લીલું, લાલ, પીળું અને સફેદ છે, ગંધમાં સુગંધિત અને દુર્ગંધિત છે, રસથી તીખું, કડવું, તુરું (કષૈલુ) ખાટું અને મધુર છે, સ્પર્શથી કર્કશ, મૃદુ, ગુરુ, લઘુ, શીત, ઉષ્ણ, સ્નિગ્ધ તથા રુક્ષ છે, અન્યોન્ય બદ્ધ છે, અન્યોન્ય સ્પૃષ્ટ છે **-યાવત્-** અન્યોન્ય (પરસ્પર) મળેલા (નિશ્ચિત થયેલા) છે ?

ઉ. હા, ગૌતમ ! છે.

એ જ પ્રકારે અધઃસપ્તમ પૃથ્વી પર્યંત સમજવું જોઈએ.

પ્ર. ભંતે ! શું સૌધર્મકલ્પના નીચે વર્ણથી કૃષ્ણ, લીલા, લાલ, પીળા અને સફેદ છે **-યાવત્-** સ્પર્શથી કર્કશ, મૃદુ, ગુરુ, લઘુ, શીત, ઉષ્ણ, સ્નિગ્ધ અને રુક્ષ છે, અન્યોન્ય બદ્ધ છે, અન્યોન્ય સ્પૃષ્ટ છે **-યાવત્-** અન્યોન્ય (પરસ્પર) મળેલા છે ?

ઉ. ગૌતમ ! ***એ જ પ્રકારે પૂર્વવત્ છે.***

એ જ પ્રકારે ઈષત્પ્રાગ્ભારા પૃથ્વી પર્યંત સમજવું જોઈએ.

૧૬. જંબૂદ્વીપાદિ-સૌધર્મકલ્પાદિ અને નૈરયિકાવાસ વગેરેમાં વર્ણાદિનું પ્રરૂપણ :

જંબૂદ્વીપથી સ્વયંભૂરમણ સમુદ્ર પર્યંત,

સૌધર્મકલ્પથી ઈષત્પ્રાગ્ભારા પૃથ્વી પર્યંત,

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

नेरइयावासा **-जाव-** वेमाणियावासा एयाणि सव्वाणि अट्ठफासाणि। - विया. स. १२, उ. ५, सु. १८

१७. गब्भं वक्कममाणे जीवस्स वण्णाइ परूवणं-

प. जीवे णं भंते ! गब्भं वक्कममाणे कतिवण्णं कतिगंधं कतिरसं कतिफासं परिणामं परिणमइ ?

उ. गोयमा ! पंचवण्णं दुगंधं पंचरसं अट्ठफासं परिणामं परिणमइ। -विया. स. १२, उ. ५, सु. ३६

१८. चउवीसदंडएसु वण्णाइ परूवणं-

प. **दं. १.** नेरइया णं भंते ! कतिवण्णा **-जाव-** कतिफासा पन्नत्ता ?

उ. गोयमा ! वेउव्विय-तेयाइं पडुच्च पंचवण्णा दुगंधा पंचरसा अट्ठफासा पन्नत्ता।

कम्मगं पडुच्च पंचवण्णा दुगंधा पंचरसा चउफासा पन्नत्ता।

जीवं पडुच्च अवण्णा **-जाव-** अफासा पन्नत्ता।

दं. २-११. ***एवं -जाव- थणियकुमारा।***

प. **दं. १२.** पुढविकाइया णं भंते ! कतिवण्णा **-जाव-** कतिफासा पण्णत्ता ?

उ. गोयमा ! ओरालिय-तेयगाइं पडुच्च पंचवण्णा **-जाव-** अट्ठफासा पण्णत्ता,

कम्मगं पडुच्च जहा नेरइयाणं जीवं पडुच्च तहेव।

दं. १३-१९. ***एवं -जाव- चउरिन्दिया।***

णवरं-वाउकाइया ओरालिय-वेउव्विय तेयगाइं पडुच्च पंचवण्णा **-जाव-** अट्ठफासा पन्नत्ता।

सेसं जहा नेरइयाणं।

दं. २०. ***पंचेन्दियतिरिक्खजोणिया जहा वाउकाइया।***

प. **दं. २१.** मणुस्सा णं भंते ! कतिवण्णा **-जाव-** कतिफासा पन्नत्ता ?

उ. गोयमा ! ओरालिय-वेउव्विय-आहारग-तेयगाइं पडुच्च पंचवण्णा **-जाव-** अट्ठफासा पण्णत्ता,

कम्मगं जीवं च पडुच्च जहा नेरइयाणं।

નૈરયિકાવાસથી વૈમાનિકાવાસ પર્યંત બધા આઠ સ્પર્શયુક્ત સમજવા જોઈએ.

૧૭. ગર્ભમાં ઉત્પન્ન થતાં જીવના વર્ણાદિનું પ્રરૂપણ :

પ્ર. ભંતે ! ગર્ભ દ્વારા ઉત્પન્ન થતાં જીવ કેટલા વર્ણ, ગંધ, રસ અને સ્પર્શ પરિણામથી પરિણમિત હોય છે ?

ઉ. ગૌતમ ! તે જીવ પાંચ વર્ણ, બે ગંધ, પાંચ રસ અને આઠ સ્પર્શયુક્ત પરિણામથી પરિણમિત હોય છે.

૧૮. ચોવીસ દંડકોમાં વર્ણાદિનું પ્રરૂપણ :

પ્ર. **દં.૧.** ભંતે ! નૈરયિકોનાં કેટલા વર્ણ **-યાવત્-** કેટલા સ્પર્શ કહેવામાં આવ્યા છે ?

ઉ. ગૌતમ ! વૈક્રિય અને તેજસ્ પુદ્ગલોની અપેક્ષાએ એમાં પાંચ વર્ણ, બે ગંધ, પાંચ રસ અને આઠ સ્પર્શ કહેવામાં આવ્યા છે.

કાર્મણ પુદ્ગલોની અપેક્ષાએ પાંચ વર્ણ, બે ગંધ, પાંચ રસ અને ચાર સ્પર્શ કહેવામાં આવ્યા છે.

જીવની અપેક્ષાએ વર્ણરહિત **-યાવત્-** સ્પર્શરહિત કહેવામાં આવ્યા છે.

દં.૨-૧૧. ***એ જ પ્રકારે સ્તનિતકુમારો પર્યંત વર્ણાદિ સમજવું જોઈએ.***

પ્ર. **દં.૧૨.** ભંતે ! પૃથ્વીકાયિક જીવ કેટલા વર્ણ **-યાવત્-** કેટલા સ્પર્શયુક્ત કહેવામાં આવ્યા છે ?

ઉ. ગૌતમ ! ઔદારિક અને તૈજસ્ પુદ્ગલોની અપેક્ષાએ પાંચ વર્ણ **-યાવત્-** આઠ સ્પર્શયુક્ત કહેવામાં આવ્યા છે.

કાર્મણ શરીર અને જીવની અપેક્ષાએ પૂર્વવત્ નૈરયિકોને અનુરૂપ સમજવું જોઈએ.

દં.૧૩-૧૯. ***એ જ પ્રકારે ચતુરિન્દ્રિય પર્યંત વર્ણાદિનું કથન સમજવું જોઈએ.***

વિશેષ - વાયુકાયિક, ઔદારિક, વૈક્રિય અને તૈજસ્ પુદ્ગલોની અપેક્ષાએ પાંચ વર્ણ **-યાવત્-** આઠ સ્પર્શયુક્ત કહેવામાં આવ્યા છે.

શેષ કથન નૈરયિકોને અનુરૂપ છે.

દં.૨૦. ***પંચેન્દ્રિય તિર્યંચયોનિક જીવોનું કથન પણ વાયુકાયિકોને અનુરૂપ સમજવું જોઈએ.***

પ્ર. **દં.૨૧.** ભંતે ! મનુષ્ય કેટલા વર્ણ **-યાવત્-** કેટલા સ્પર્શયુક્ત કહેવામાં આવે છે ?

ઉ. ગૌતમ ! ઔદારિક, વૈક્રિય, આહારક અને તૈજસ્ પુદ્ગલોની અપેક્ષાએ (મનુષ્ય) પાંચ વર્ણ **-યાવત્-** આઠ સ્પર્શયુક્ત કહેવામાં આવે છે.

કાર્મણ શરીર અને જીવની અપેક્ષાએ નૈરયિકોને અનુરૂપ સમજવા જોઈએ.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

दं. २२-२४. ***वाणमंतर-जोइसिय-वेमाणिया जहा नेरइया।***

- विया. स. १२, उ. ५, सु. १९-२५

१९. धम्मत्थिकायाई छसु दव्वेसु वण्णाइ परूवणं-

धम्मत्थिकाए अधम्मत्थिकाए आगासत्थिकाए जीवत्थिकाए अद्धासमए एए सव्वे अवण्णा **-जाव-** अफासा पण्णत्ता।

पोग्गलत्थिकाए पंचवण्णे दुगंधे पंचरसे अट्ठफासे पन्नत्ते।

- विया. स. १२, उ. ५, सु. २६

२०. कम्मेसु लेस्सासु य वण्णाइ परूवणं-

नाणावरणिज्जे **-जाव-** अंतराइए एयाणि पंच वण्णा, दुगंधा, पंच रसा, चउफासा पण्णत्ता।

प. कण्हलेस्सा णं भंते ! कइवण्णा **-जाव-** कइफासा पण्णत्ता ?

उ. गोयमा! दव्वलेसं पडुच्च पंचवण्णा **-जाव-** अट्ठफासा पन्नत्ता।

भावलेसं पडुच्च अवण्णा अगंधा अरसा अफासा पण्णत्ता।

एवं -जाव- सुक्कलेस्सा।

-विया. स. १२, उ. ५, सु. २७-२९

२१. दिट्ठि-दंसण-नाण-अन्नाण-सन्नासु वण्णाइ अभाव परूवणं-

सम्मद्दिट्ठि मिच्छद्दिट्ठि सम्मामिच्छद्दिट्ठी,

चक्खुदंसणे, अचक्खुदंसणे, ओहिदंसणे, केवलदंसणे,

आभिनिबोहियनाणे **-जाव-** विभंगनाणे,

आहारसण्णा **-जाव-** परिग्गहसण्णा,

एयाणि अवण्णाणि, अगंधाणि, अरसाणि, अफासाणि।

- विया. स. १२, उ. ५, सु. ३०

२२. पंचसु सरीरेसु तिसु य जोगेसु वण्णाइ परूवणं-

ओरालियसरीरे **-जाव-** तेयगसरीरे एयाणि पंचवण्णाणि **-जाव-** अट्ठफासाणि, कम्मगसरीरे चउफासे।

मणजोगे वइजोगे य चउफासे, कायजोगे अट्ठफासे।

- विया. स. १२, उ. ५, सु. ३१

२३. उवओगेसु वण्णाइअभाव परूवणं-

सागारोवयोगे य अणागारोवयोगे य अवण्णा **-जाव-** अफासा। - विया. स. १२, उ. ५, सु. ३२

द.२२-२४. ***वाणव्यंतर, ज्योतिषी अने वैमानिकोने माटे पण नैरयिकोने समान कथन करवुं जोईए.***

१९. धर्मास्तिकायादि षड्द्रव्योमां वर्णादिनुं प्ररूपण :

धर्मास्तिकाय, अधर्मास्तिकाय, आकाशास्तिकाय, जीवास्तिकाय अने अद्धासमय आ बधा वर्ण रहित **-यावत्-** स्पर्शरहित कहेवामां आव्या छे.

पुद्गलास्तिकायमां पांच वर्ण, बे गंध, पांच रस अने आठ स्पर्श कहेवामां आव्या छे.

२०. कर्म अने लेश्याओमां वर्णादिनुं प्ररूपण :

ज्ञानावरणीयथी अन्तरायकर्म पर्यंत आठ कर्म पांच वर्ण, बे गंध, पांच रस अने चार स्पर्शयुक्त कहेवामां आव्या छे.

प्र. भंते ! कृष्णलेश्या केटला वर्ण **-यावत्-** केटला स्पर्शयुक्त कहेवामां आवी छे ?

उ. गौतम ! द्रव्यलेश्यानी अपेक्षाए पांच वर्ण **-यावत्-** आठ स्पर्शयुक्त कहेवामां आवी छे.

भावलेश्यानी अपेक्षाए ते वर्ण, गंध, रस अने स्पर्शरहित कहेवामां आवी छे.

आ ज प्रकारे शुक्ललेश्या पर्यंत समजवुं जोईए.

२१. दृष्टि-दर्शन-ज्ञान-अज्ञान अने संज्ञाओमां वर्णादिना अभावनुं प्ररूपण :

सम्यग्दृष्टि मिथ्यादृष्टि अने सम्यग्मिथ्यादृष्टि,

चक्षुदर्शन, अचक्षुदर्शन, अवधिदर्शन अने केवलदर्शन,

आभिनिबोधिक ज्ञानथी (श्रुतज्ञान, अवधिज्ञान, मनःपर्यवज्ञान, केवलज्ञान, मति-अज्ञान श्रुत-अज्ञान) अने विभंगज्ञान पर्यंत अने

आहार संज्ञा (भयसंज्ञा, मैथुनसंज्ञा) वडे परिग्रहसंज्ञा पर्यंत आ बधा वर्ण रहित, गंधरहित, रसरहित अने स्पर्शरहित छे.

२२. पांच शरीर अने त्रण योगोमां वर्णादिनुं प्ररूपण :

औदारिक शरीर (वैक्रिय शरीर, आहारक शरीर)थी तैजस् शरीर पर्यंत आ बधा पांच वर्ण **-यावत्-** आठ स्पर्शयुक्त छे. परंतु कार्मण शरीर चार स्पर्शयुक्त छे.

मनोयोग अने वचनयोग ए चार स्पर्शयुक्त छे परंतु कायायोग आठ स्पर्शयुक्त छे.

२३. उपयोगोमां वर्णादिना अभावनुं प्ररूपण :

साकारोपयोग अने अनाकारोपयोग ए बन्ने वर्ण **-यावत्-** स्पर्शरहित छे.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

૨૪. सव्वदव्वेसु पएसेसु पज्जवेसु य वण्णाइ भावाभाव परूवणं-

प. सव्वदव्वा णं भंते ! कतिवण्णा **-जाव-** कतिफासा पण्णत्ता ?

उ. गोयमा ! अत्थेगइया सव्वदव्वा पंचवण्णा **-जाव-** अट्ठफासा पन्नत्ता ।

अत्थेगइया सव्वदव्वा पंचवण्णा **-जाव-** चउफासा पन्नत्ता ।

अत्थेगइया सव्वदव्वा एगवण्णा, एगगंधा, एगरसा, दुफासा पन्नत्ता ।

अत्थेगइया सव्वदव्वा अवण्णा अगन्धा अरसा अफासा पन्नत्ता ।

एवं सव्वपएसा वि, सव्वपज्जवा वि ।

- विया. स. १२, उ. ५, सु. ३३-३४

૨૪. સર્વદ્રવ્યો, પ્રદેશો અને પર્યાયોમાં વર્ણાદિના ભાવાભાવનું પ્રરૂપણ :

પ્ર. ભંતે ! બધા દ્રવ્યો કેટલા વર્ણ **-યાવત્-** કેટલા સ્પર્શયુક્ત કહેવામાં આવે છે ?

ઉ. ગૌતમ ! કેટલાય સર્વદ્રવ્યો પાંચ વર્ણ **-યાવત્-** આઠ સ્પર્શયુક્ત કહેવામાં આવ્યા છે.

કેટલાય સર્વદ્રવ્યો પાંચ વર્ણ **-યાવત્-** ચાર સ્પર્શયુક્ત કહેવામાં આવ્યા છે.

કેટલાય સર્વદ્રવ્યો એક વર્ણ, એક ગંધ, એક રસ અને બે સ્પર્શયુક્ત કહેવામાં આવ્યા છે.

કેટલાય સર્વદ્રવ્યો વર્ણ, ગંધ, રસ અને સ્પર્શ રહિત કહેવામાં આવ્યા છે.

એ જ પ્રકારે (સર્વદ્રવ્યને અનુરૂપ) બધા પ્રદેશ અને સમગ્ર પર્યાયોના વિષયમાં પણ કથન કરવું જોઈએ.

૨૫. तीय-अणागय-सव्वद्धासु वण्णाइ अभाव परूवणं-

तीयद्धा अवण्णा **-जाव-** अफासा पन्नत्ता ।

एवं अणागयद्धा वि, एवं सव्वद्धा वि ।

-विया. स. १२, उ. ५, सु. ३५

૨૫. અતીત-અનાગત અને સર્વકાળમાં વર્ણાદિના અભાવનું પ્રરૂપણ :

અતીતકાળ (ભૂતકાળ) વર્ણરહિત **-યાવત્-** સ્પર્શરહિત કહેવામાં આવ્યો છે.

એ જ પ્રકારે અનાગત (ભવિષ્ય) કાળ અને સર્વઅદ્ધાકાળ પણ વર્ણાદિ રહિત છે.

૨૬. जम्बुद्दीवाई-दीव समुद्देसु सवण्णा वण्णाई दव्वाणं अन्नमन्न बद्ध परूवणं-

प. अत्थि णं भंते ! जंबुद्दीवे दीवे दव्वाइं सवण्णाइं पि अवण्णाइं पि, सगंधाइं पि अगंधाइं पि, सरसाइं पि अरसाइं पि, सफासाइं पि अफासाइं पि, अन्नमन्न-बद्धाइं, अन्नमन्नपुट्ठाइं **-जाव-** अन्नमन्नघडत्ताए चिट्ठंति ?

उ. हंता, गोयमा ! अत्थि ।

प. अत्थि णं भंते ! लवणसमुद्दे दव्वाइं सवण्णाइं पि अवण्णाइं पि, सगंधाइं पि अगंधाइं पि, सरसाइं पि अरसाइं पि, सफासाइं पि अफासाइं पि, अन्नमन्नबद्धाइं, अन्नमन्नपुट्ठाइं **-जाव-** अन्नमन्न घडत्ताए चिट्ठंति ?

उ. हंता, गोयमा ! अत्थि ।

प. अत्थि णं भंते ! धायइसंडे दीवे दव्वाइं सवण्णाइं पि अवण्णाइं पि, सगंधाइं पि अगंधाइं पि, सरसाइं पि अरसाइं पि, सफासाइं पि अफासाइं पि, अन्नमन्नबद्धाइं, अन्नमन्नपुट्ठाइं **-जाव-** अन्नमन्नघडत्ताए चिट्ठंति ?

૨૬. જંબૂદ્વીપઆદિ દ્વીપ સમુદ્રોમાં સવર્ણ-અવર્ણદ્રવ્યોના અન્યોન્ય બદ્ધત્વાદિનું પ્રરૂપણ :

પ્ર. ભંતે ! શું જંબૂદ્વીપ નામના દ્વીપમાં વર્ણસહિત અને વર્ણરહિત, ગંધસહિત અને ગંધરહિત, રસયુક્ત અને રસરહિત, સ્પર્શયુક્ત અને સ્પર્શરહિત દ્રવ્ય અન્યોન્યબદ્ધ, અન્યોન્ય સ્પૃષ્ટ **-યાવત્-** અન્યોન્ય સમ્બદ્ધ છે ?

ઉ. હા, ગૌતમ ! છે.

પ્ર. ભંતે ! શું લવણસમુદ્રમાં વર્ણસહિત અને વર્ણરહિત, ગંધસહિત અને ગંધરહિત, રસયુક્ત અને રસરહિત તથા સ્પર્શયુક્ત અને સ્પર્શરહિત દ્રવ્ય અન્યોન્યબદ્ધ, અન્યોન્યસ્પૃષ્ટ **-યાવત્-** અન્યોન્યસમ્બદ્ધ છે ?

ઉ. હા, ગૌતમ ! છે.

પ્ર. ભંતે ! શું ધાતકીખંડ દ્વીપમાં વર્ણસહિત અને વર્ણરહિત, ગંધસહિત અને ગંધરહિત, રસયુક્ત અને રસરહિત તથા સ્પર્શયુક્ત અને સ્પર્શરહિત દ્રવ્ય અન્યોન્યબદ્ધ, અન્યોન્ય સ્પૃષ્ટ **-યાવત્-** અન્યોન્ય સંબદ્ધ છે ?

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

उ. हंता, गोयमा ! अत्थि ।

एवं -जाव- सयंभुरमणसमुद्दे ।

- विया. स. ११, उ. ९, सु. २२-२५

२७. पोग्गलाणं संठाण भेयाणं वित्थरओ परूवणं-

सत्त संठाणा पन्नत्ता, तं जहा-

१. दीहे, २. रहस्से,

३. वट्टे, ४. तंसे,

५. चउरंसे, ६. पिहुले,

७. परिमंडले । - ठाणं. अ. ७, सु. ५४८

प. कइ णं भंते ! संठाणा पण्णत्ता ?

उ. गोयमा ! छ संठाणा पण्णत्ता, तं जहा-

१. परिमंडले, २. वट्टे,

३. तंसे, ४. चउरंसे,

५. आयते,[1] ६. अणित्थंथे ।

- विया. स. २५, उ. ३, सु. १

२८. छण्हं संठाणाणं दव्वट्ठयाहिं अणंतत्त परूवणं-

प. परिमंडलाणं भंते ! संठाणा दव्वट्ठयाए किं संखेज्जा, असंखेज्जा, अणंता ?

उ. गोयमा ! नो संखेज्जा, नो असंखेज्जा, अणंता ।

प. वट्टा णं भंते ! संठाणा दव्वट्ठयाए किं संखेज्जा, असंखेज्जा, अणंता ?

उ. गोयमा ! ***एवं चेव ।***

एवं -जाव- अणित्थंथा ।

एवं पएसट्ठयाए वि ।

एवं दव्वट्ठ-पएसट्ठयाए वि ।

- विया. स. २५, उ. ३, सु. २-५

२९. छण्हं संठाणाणं दव्वट्ठयाईहिं अप्पाबहुयं-

प. एएसि णं भंते ! परिमंडल-वट्ट-तंस-चउरंस-आयत-आणित्थंथाणं संठाणाणं दव्वट्ठयाए पएसट्ठयाए दव्वट्ठ-पएसट्ठयाए कयरे कयरेहिंतो अप्पा वा **-जाव-** विसेसाहिया वा ?

उ. गोयमा ! १. सव्वत्थोवा परिमंडला दव्वट्ठयाए,

२. वट्टा संठाणा दव्वट्ठयाए संखेज्जगुणा,

उ. हा, गौतम ! छे.

એ જ પ્રકારે સ્વયંભૂરમણ સમુદ્રપર્યંત સમજવું જોઈએ.

२७. पुद्गलोना संस्थान भेदोनुं विस्तृत प्ररूपण :

संस्थान सात प्रकारना कहेवामां आव्या छे, जेमके -

१. दीर्घ, २. ह्रस्व,

३. वृत्त (थाळी जेवो गोळ), ४. त्रिकोण,

५. चतुष्कोण, ६. पृथुल (विस्तीर्ण-विस्तारयुक्त)

७. परिमंडळ (बंगडी जेवो गोळ).

प्र. भंते ! संस्थान केटला कहेवामां आव्या छे ?

उ. गौतम ! संस्थान छ प्रकारना कहेवामां आव्या छे, जेमके -

१. परिमंडळ, २. वृत्त,

३. त्रिकोण, ४. चतुष्कोण,

५. आयत (लांबो), ६. अनियत.

२८. छ संस्थानोनुं द्रव्यादिनी अपेक्षाए अनन्तत्वनुं प्ररूपण :

प्र. भंते ! परिमंडळ संस्थान द्रव्यनी अपेक्षाए शुं संख्यात छे, असंख्यात छे के अनंत छे ?

उ. गौतम ! तेओ संख्यात अने असंख्यात नथी, परंतु अनंत छे.

प्र. भंते ! वृत्त संस्थान द्रव्यनी अपेक्षाए शुं संख्यात छे, असंख्यात छे के अनंत छे ?

उ. गौतम ! ***पूर्ववत् (अनंत) छे.***

એ જ પ્રકારે અનિયત સંસ્થાન-પર્યંત સમજવું જોઈએ.

એ જ પ્રકારે પ્રદેશની અપેક્ષાએ અને દ્રવ્ય-પ્રદેશની અપેક્ષાએ પણ અનંત સમજવું જોઈએ.

२९. छ संस्थानोनुं द्रव्यादिनी अपेक्षाए अल्पबहुत्व :

प्र. भंते ! आ १. परिमंडळ, २. वृत्त, ३. त्रिकोण, ४. चतुष्कोण, ५. आयत अने ६. अनियत संस्थानोमां द्रव्य, प्रदेश अने द्रव्य प्रदेशनी अपेक्षाए संस्थानो वडे अल्प **-यावत्-** विशेषाधिक छे ?

उ. गौतम ! १. द्रव्यनी अपेक्षाए परिमंडळ संस्थान सौथी अल्प छे,

२. (एनाथी) वृत्त-संस्थान द्रव्यनी अपेक्षाए संख्यातगणुं छे,

---

१. पण्ण. प. १०, सु. ७९१

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

३. चउरंसा संठाणा दव्वट्ठयाए असंखेज्जगुणा,

૩. (એનાથી) ચતુરસ્ત્ર-સંસ્થાન દ્રવ્યની અપેક્ષાએ અસંખ્યાતગણું છે,

४. तंसा संठाणा दव्वट्ठयाए असंखेज्जगुणा,

૪. (એનાથી) ત્રિકોણ સંસ્થાન દ્રવ્યની અપેક્ષાએ અસંખ્યાતગણું છે,

५. आयता संठाणा दव्वट्ठयाए संखेज्जगुणा।

૫. (એનાથી) આયત-સંસ્થાન દ્રવ્યની અપેક્ષાએ સંખ્યાતગણું છે,

६. अणित्थंथा संठाणा दव्वट्ठयाए असंखेज्जगुणा।

૬. (એનાથી) અનિયત સંસ્થાન દ્રવ્યની અપેક્ષાએ અસંખ્યાતગણું છે.

पएसट्ठयाए-

પ્રદેશની અપેક્ષાએ -

१. सव्वत्थोवा परिमंडला संठाणा पएसट्ठयाए,

૧. પરિમંડળ - સંસ્થાન પ્રદેશની અપેક્ષાએ સૌથી અલ્પ છે,

२. वट्टा संठाणा पएसट्ठयाए संखेज्जगुणा,

૨. (એનાથી) વૃત્ત સંસ્થાન પ્રદેશની અપેક્ષાએ સંખ્યાતગણું છે,

३. चउरंसा संठाणा पएसट्ठयाए संखेज्जगुणा,

૩. (એનાથી) ચતુરસ્ત્ર સંસ્થાન પ્રદેશની અપેક્ષાએ સંખ્યાતગણું છે,

४. तंसा संठाणा पएसट्ठयाए संखेज्जगुणा,

૪. (એનાથી) ત્રિકોણ સંસ્થાન પ્રદેશની અપેક્ષાએ સંખ્યાતગણું છે,

५. आयता संठाणा पएसट्ठयाए संखेज्जगुणा,

૫. (એનાથી) આયત સંસ્થાન પ્રદેશની અપેક્ષાએ સંખ્યાતગણું છે,

६. अणित्थंथा संठाणा पएसट्ठयाए असंखेज्जगुणा।

૬. (એનાથી) અનિયત સંસ્થાન પ્રદેશની અપેક્ષાએ અસંખ્યાતગણું છે.

दव्वट्ठपएसट्ठयाए-

દ્રવ્ય-પ્રદેશની અપેક્ષાએ -

१. सव्वत्थोवा परिमंडला संठाणा दव्वट्ठयाए,

૧. દ્રવ્યની અપેક્ષાએ પરિમંડળ સંસ્થાન સૌથી અલ્પ છે,

२. वट्टा संठाणा दव्वट्ठयाए संखेज्जगुणा,

૨. (એનાથી) વૃત્ત સંસ્થાન દ્રવ્યની અપેક્ષાએ સંખ્યાતગણું છે,

३. चउरंसा संठाणा दव्वट्ठयाए संखेज्जगुणा,

૩. (એનાથી) ચતુરસ્ત્ર સંસ્થાન દ્રવ્યની અપેક્ષાએ સંખ્યાતગણું છે,

४. तंसा संठाणा दव्वट्ठयाए संखेज्जगुणा,

૪. (એનાથી) ત્રિકોણસંસ્થાન દ્રવ્યની અપેક્ષાએ સંખ્યાતગણું છે,

५. आयता संठाणा दव्वट्ठयाए संखेज्जगुणा,

૫. (એનાથી) આયત સંસ્થાન દ્રવ્યની અપેક્ષાએ સંખ્યાતગણું છે,

६. अणित्थंथा संठाणा दव्वट्ठयाए असंखेज्जगुणा।

૬. (એનાથી) અનિયત સંસ્થાન દ્રવ્યની અપેક્ષાએ અસંખ્યાતગણું છે.

अणित्थंथेहिंतो संठाणेहिंतो दव्वट्ठयाए परिमंडला संठाणा पएसट्ठयाए असंखेज्जगुणा,

દ્રવ્યની અપેક્ષાએ અનિયત સંસ્થાનોથી પ્રદેશની અપેક્ષાએ પરિમંડળ સંસ્થાન અસંખ્યાતગણું છે.

वट्टा संठाणा पएसट्ठयाए संखेज्जगुणा,

(એનાથી) વૃત્ત-સંસ્થાન પ્રદેશની અપેક્ષાએ સંખ્યાતગણું છે.

सो चेव पएसट्ठयाए गमओ भाणियव्वओ -जाव- अणित्थंथा संठाणा पएसट्ठयाए असंखेज्जगुणा।

- विया. स. २५, उ. ३, सु. ६

ઈત્યાદિ પૂર્વોક્ત પ્રદેશની અપેક્ષાનો અભિલાપ અનિયત સંસ્થાન પ્રદેશની અપેક્ષાએ અસંખ્યાતગણો છે પર્યંત સમજવું જોઈએ.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

३०. परिमण्डलाइं पंचसंठाणभेयाणं संखेज्जाइ परूवणं-

प. परिमंडला णं भंते! संठाणा किं संखेज्जा, असंखेज्जा, अणंता ?

उ. गोयमा ! नो संखेज्जा, नो असंखेज्जा, अणंता ।

एवं -जाव- आयता,[1]

प. परिमंडले णं भंते ! संठाणे किं संखेज्जपएसिए असंखेज्जपएसिए, अणंतपएसिए ?

उ. गोयमा ! सिय संखेज्जपएसिए, सिय असंखेज्ज-पएसिए, सिय अणंतपएसिए ।

एवं -जाव- आयते ।

प. परिमंडले णं भंते ! संठाणे संखेज्जपएसिए किं संखेज्जपएसोगाढे असंखेज्जपएसोगाढे, अणंतपएसोगाढे ?

उ. गोयमा ! संखेज्जपएसोगाढे, नो असंखेज्जपएसोगाढे, नो अणंतपएसोगाढे ।

एवं -जाव- आयते ।

प. परिमंडले णं भंते ! संठाणे असंखेज्जपएसिए किं संखेज्जपएसोगाढे, असंखेज्जपएसोगाढे, अणंतपएसोगाढे ?

उ. गोयमा ! सिय संखेज्जपएसोगाढे, सिय असंखेज्जपएसोगाढे, नो अणंतपएसोगाढे ।

एवं -जाव- आयते ।

प. परिमंडले णं भंते ! संठाणे अणंतपएसिए किं संखेज्जपएसोगाढे, असंखेज्जपएसोगाढे, अणंतपएसोगाढे ?

उ. गोयमा ! सिय संखेज्जपएसोगाढे, सिय असंखेज्जपएसोगाढे, नो अणंतपएसोगाढे ।

૩૦. પરિમંડળાદિ પાંચ સંસ્થાન ભેદોના સંખ્યાતાદિનું પ્રરૂપણ :

પ્ર. ભંતે ! પરિમંડળ સંસ્થાન શું સંખ્યાત છે, અસંખ્યાત છે કે અનંત છે ?

ઉ. ગૌતમ ! તેઓ સંખ્યાત કે અસંખ્યાત નથી પરંતુ અનંત છે.

આ જ પ્રકારે આયત સંસ્થાનો પર્યંત (અનંત) સમજવું જોઈએ.

પ્ર. ભંતે ! પરિમંડળ સંસ્થાન શું સંખ્યાત પ્રદેશી છે, અસંખ્યાત પ્રદેશી છે કે અનંત પ્રદેશી છે ?

ઉ. ગૌતમ ! કદાચ સંખ્યાત પ્રદેશી છે, કદાચ અસંખ્યાત પ્રદેશી છે અને કદાચ અનંત પ્રદેશી છે.

આ જ પ્રકારે આયત-સંસ્થાન પર્યંત અનંત પ્રદેશી સમજવું જોઈએ.

પ્ર. ભંતે ! સંખ્યાત પ્રદેશી પરિમંડળ સંસ્થાન શું સંખ્યાત પ્રદેશોમાં અવગાઢ (વ્યાપ્ત) થાય છે, અસંખ્યાત પ્રદેશોમાં અવગાઢ (વ્યાપ્ત) થાય છે કે અનંત પ્રદેશોમાં અવગાઢ (વ્યાપ્ત) થાય છે ?

ઉ. ગૌતમ ! સંખ્યાત પ્રદેશોમાં અવગાઢ (વ્યાપ્ત) થાય છે, પરંતુ અસંખ્યાત પ્રદેશોમાં અને અનંત પ્રદેશોમાં અવગાઢ થતું નથી.

આ જ પ્રકારે સંખ્યાત પ્રદેશી આયત સંસ્થાન પર્યંતના પ્રદેશાવગાઢ માટે સમજવું જોઈએ.

પ્ર. ભંતે ! અસંખ્યાત પ્રદેશી પરિમંડળ શું સંખ્યાત પ્રદેશોમાં અવગાઢ (વ્યાપ્ત) થાય છે, અસંખ્યાત પ્રદેશોમાં અવગાઢ થાય છે કે અનંત પ્રદેશોમાં અવગાઢ થાય છે ?

ઉ. ગૌતમ ! કદાચ સંખ્યાત પ્રદેશોમાં અવગાઢ થાય છે અને કદાચ અસંખ્યાત પ્રદેશોમાં અવગાઢ થાય છે, પરંતુ અનંત પ્રદેશોમાં અવગાઢ થતો નથી.

આ જ પ્રકારે અસંખ્યાત પ્રદેશી આયત સંસ્થાન પર્યંત પ્રદેશાવગાઢના વિષયમાં સમજવું જોઈએ.

પ્ર. ભંતે ! અનંત પ્રદેશી પરિમંડળ સંસ્થાન શું સંખ્યાત પ્રદેશોમાં અવગાઢ થાય છે, અસંખ્યાત પ્રદેશોમાં અવગાઢ થાય છે કે અનંત પ્રદેશોમાં અવગાઢ થાય છે ?

ઉ. ગૌતમ ! કદાચ સંખ્યાત પ્રદેશોમા અવગાઢ થાય છે અને કદાચ અસંખ્યાત પ્રદેશોમાં અવગાઢ થાય છે, (પરંતુ) અનંત પ્રદેશોમાં અવગાઢ થતું નથી.

---

१. विया. स. २५, उ. ३, सु. ७-१०.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

एवं -जाव- आयते ।

- पण. प. १०, सु. ७९२-७९६

३१. सत्तसु नरयपुढवीसु सोहम्माइकप्पेसु ईसिपब्भाराए य पुढवीए परिमंडलाइ संठाणाणं अणंतत्तं-

प. इमीसे णं भंते ! रयणप्पभाए पुढवीए परिमंडला संठाणा किं संखेज्जा, असंखेज्जा, अणंता ?

उ. गोयमा ! नो संखेज्जा, नो असंखेज्जा, अणंता ।

प. वट्टा णं भंते ! संठाणा किं संखेज्जा, असंखेज्जा, अणंता ?

उ. गोयमा ! ***एवं चेव ।***

एवं -जाव- आयता ।

प. सक्करप्पभाए णं भंते ! पुढवीए परिमंडला **-जाव-** आयता संठाणा किं संखेज्जा, असंखेज्जा, अणंता ?

उ. गोयमा ! ***एवं चेव ।***

एवं -जाव- अहेसत्तमाए ।

प. सोहम्मे णं भंते ! कप्पे परिमंडला **-जाव-** आयता संठाणा किं संखेज्जा, असंखेज्जा, अणंता ?

उ. गोयमा ! ***एवं चेव ।***

एवं -जाव- अच्चुए ।

प. गेविज्जविमाणाणं भंते ! परिमंडला **-जाव-** आयता संठाणा किं संखेज्जा, असंखेज्जा, अणंता ?

उ. गोयमा ! ***एवं चेव ।***

एवं अणुत्तरविमाणेसु ।

एवं ईसिपब्भाराए वि ।

- विया. स. २५, उ. ३, सु. ११-२१

३२. पंचसु परिमंडलाईसु जवमज्झेसु संठाणेसु परोप्परं अणंतत्तं-

प. जत्थ णं भंते ! एगे परिमंडले संठाणे जवमज्झे तत्थ परिमंडला संठाणा किं संखेज्जा, असंखेज्जा, अणंता ?

उ. गोयमा ! नो संखेज्जा, नो असंखेज्जा, अणंता ।

આ જ પ્રકારે અનંત પ્રદેશી આયત સંસ્થાન પર્યંત પ્રદેશાવગાઢના વિષયમાં સમજવું જોઈએ.

૩૧. સાત નરક પૃથ્વીઓ, સૌધર્માદિકલ્પો અને ઈષત્પ્રાગ્ભારા પૃથ્વીમાં પરિમંડળાદિ સંસ્થાનોનું અનંતત્વ :

પ્ર. ભંતે ! આ રત્નપ્રભા પૃથ્વીમાં પરિમંડળ સંસ્થાન શું સંખ્યાત છે, અસંખ્યાત છે કે અનંત છે ?

ઉ. ગૌતમ ! તેઓ સંખ્યાત અને અસંખ્યાત નથી પરંતુ અનંત છે.

પ્ર. ભંતે ! (રત્નપ્રભા પૃથ્વીમાં) વૃત્ત સંસ્થાન શું સંખ્યાત છે, અસંખ્યાત છે કે અનંત છે ?

ઉ. ગૌતમ ! ***પૂર્વવત્ અનંત છે.***

એ જ પ્રકારે (રત્નપ્રભા પૃથ્વીમાં) આયત સંસ્થાન પર્યંત સમજવું જોઈએ.

પ્ર. ભંતે ! શર્કરાપ્રભા પૃથ્વીમાં પરિમંડળ સંસ્થાન **-યાવત્-** આયત સંસ્થાન શું સંખ્યાત છે, અસંખ્યાત છે કે અનંત છે ?

ઉ. ગૌતમ ! ***પૂર્વવત્ અનંત છે.***

આ જ પ્રકારે અધઃસપ્તમ પૃથ્વી પર્યંત સંસ્થાન અનંત સમજવા જોઈએ.

પ્ર. ભંતે ! સૌધર્મકલ્પમાં પરિમંડળ સંસ્થાન **-યાવત્-** આયત સંસ્થાન શું સંખ્યાત છે, અસંખ્યાત છે કે અનંત છે ?

ઉ. ગૌતમ ! ***પૂર્વવત્ અનંત છે.***

એ જ પ્રકારે અચ્યુતકલ્પ પર્યંત અનંત સમજવા જોઈએ.

પ્ર. ભંતે ! ગ્રૈવેયક વિમાનોમાં પરિમંડળ સંસ્થાન **-યાવત્-** આયત સંસ્થાન શું સંખ્યાત છે, અસંખ્યાત છે કે અનંત છે ?

ઉ. ગૌતમ ! ***પૂર્વવત્ (અનંત) છે.***

આ જ પ્રકારે અનુત્તર વિમાનોના વિષયમાં પણ સમજવું જોઈએ.

આ જ પ્રકારે ઈષત્પ્રાગ્ભારા પૃથ્વીના વિષયમાં પણ સમજવું જોઈએ.

૩૨. યવાકાર પરિમંડળાદિ પાંચ સંસ્થાનોનું પરસ્પર અનંતત્વ :

પ્ર. ભંતે ! જ્યાં એક યવાકાર (જવના આકારનું) પરિમંડળ સંસ્થાન છે, ત્યાં શું અન્ય પરિમંડળ સંસ્થાન સંખ્યાત છે, અસંખ્યાત છે કે અનંત છે ?

ઉ. ગૌતમ ! તેઓ સંખ્યાત અને અસંખ્યાત નથી પરંતુ અનંત છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

प. जत्थ णं भंते ! एगे परिमंडले संठाणे जवमज्झे तत्थ वट्टा संठाणा किं संखेज्जा, असंखेज्जा, अणंता ?

उ. गोयमा ! ***एवं चेव।***

एवं -जाव- आयता।

प. जत्थ णं भंते ! एगे वट्टे संठाणे जवमज्झे तत्थ परिमंडला संठाणा किं संखेज्जा, असंखेज्जा, अणंता ?

उ. गोयमा ! ***एवं चेव।***

एवं -जाव- आयता।

प. जत्थ णं भंते ! एगे वट्टे संठाणे जवमज्झे तत्थ वट्टा संठाणा किं संखेज्जा, असंखेज्जा, अणंता ?

उ. गोयमा ! ***एवं चेव।***

एवं -जाव- आयता।

एवं एक्केक्केणं संठाणेणं पंच वि चारेयव्वा।

- विया. स. २५, उ. ३, सु. २२-२७

३३. सत्तसु नरयपुढवीसु सोहम्माइकप्पेसु ईसीपब्भाराए पुढवीए पंचसु जवमज्झेसु संठाणेसु अणंतत्तं-

प. जत्थ णं भंते ! इमीसे रयण्णप्पभाए पुढवीए एगे परिमंडले संठाणे जवमज्झे तत्थ परिमंडला संठाणा किं संखेज्जा, असंखेज्जा, अणंता ?

उ. गोयमा ! नो संखेज्जा, नोअसंखेज्जा, अणंता।

प. जत्थ णं भंते ! इमीसे रयणप्पभाए पुढवीए एगे परिमंडले संठाणे जवमज्झे तत्थ वट्टा संठाणा किं संखेज्जा, असंखेज्जा, अणंता ?

उ. गोयमा ! ***एवं चेव।***

एवं -जाव- आयता।

प. जत्थ णं भंते ! इमीसे रयणप्पभाए पुढवीए एगे वट्टे संठाणे जवमज्झे तत्थ णं परिमंडला संठाणा किं संखेज्जा, असंखेज्जा, अणंता ?

उ. गोयमा ! नो संखेज्जा, नो असंखेज्जा, अणंता।

प. जत्थ णं भंते ! इमीसे रयणप्पभाए पुढवीए एगे वट्टे संठाणे जवमज्झे तत्थ णं वट्टा संठाणा किं संखेज्जा, असंखेज्जा, अणंता ?

उ. गोयमा ! ***एवं चेव।***

एवं -जाव- आयता।

प्र. ભંતે ! જ્યાં એક યવાકાર પરિમંડળ સંસ્થાન છે, ત્યાં શું વૃત્તસંસ્થાન સંખ્યાત છે, અસંખ્યાત છે કે અનંત છે ?

ઉ. ગૌતમ ! **પૂર્વવત્ અનંત છે.**

આ જ પ્રકારે આયત સંસ્થાન પર્યંત સમજવું જોઈએ.

પ્ર. ભંતે ! જ્યાં એક યવાકાર વૃત્તસંસ્થાન છે, ત્યાં શું અન્ય પરિમંડળ સંસ્થાન સંખ્યાત છે, અસંખ્યાત છે કે અનંત છે ?

ઉ. ગૌતમ ! **પૂર્વવત્ અનંત છે.**

આ જ પ્રકારે આયત સંસ્થાન પર્યંત સમજવું જોઈએ.

પ્ર. ભંતે ! જ્યાં એક યવાકાર વૃત્તસંસ્થાન છે, ત્યાં શું અન્ય વૃત્તસંસ્થાન સંખ્યાત છે, અસંખ્યાત છે કે અનંત છે ?

ઉ. ગૌતમ ! **પૂર્વવત્ અનંત છે.**

આ જ પ્રકારે આયત સંસ્થાન પર્યંત સમજવું જોઈએ.

આ જ પ્રકારે એક-એક સંસ્થાનોની સાથે પાંચે સંસ્થાનોના સંબંધનું કથન કરવું જોઈએ.

૩૩. સાત નરકપૃથ્વીઓ, સૌધર્માદિકલ્પો અને ઈષત્પ્રાગ્ભારા પૃથ્વીમાં પાંચ યવમધ્યસંસ્થાનોનું અનંતત્વ :

પ્ર. ભંતે ! આ રત્નપ્રભા પૃથ્વીમાં જ્યાં એક યવાકાર પરિમંડળ સંસ્થાન છે, ત્યાં શું અન્ય પરિમંડળ સંસ્થાન સંખ્યાત છે, અસંખ્યાત છે કે અનંત છે ?

ઉ. ગૌતમ ! તેઓ સંખ્યાત અને અસંખ્યાત નથી, પરંતુ અનંત છે.

પ્ર. ભંતે ! આ રત્નપ્રભા પૃથ્વીમાં જ્યાં એક યવાકાર પરિમંડળ સંસ્થાન છે, ત્યાં શું અન્ય વૃત્ત સંસ્થાન સંખ્યાત છે, અસંખ્યાત છે કે અનંત છે ?

ઉ. ગૌતમ ! **પૂર્વવત્ અનંત છે.**

આ જ પ્રકારે આયત-સંસ્થાન પર્યંત સમજવું જોઈએ.

પ્ર. ભંતે ! આ રત્નપ્રભા પૃથ્વીમાં જ્યાં એક યવાકાર વૃત્ત સંસ્થાન છે, ત્યાં શું અન્ય પરિમંડળ સંસ્થાન સંખ્યાત છે, અસંખ્યાત છે કે અનંત છે ?

ઉ. ગૌતમ ! તેઓ સંખ્યાત કે અસંખ્યાત નથી પણ અનંત છે.

પ્ર. ભંતે ! આ રત્નપ્રભા પૃથ્વીમાં જ્યાં એક યવાકાર વૃત્ત સંસ્થાન છે, ત્યાં શું અન્ય વૃત્ત સંસ્થાન સંખ્યાત છે, અસંખ્યાત છે કે અનંત છે ?

ઉ. ગૌતમ ! **પૂર્વવત્ અનંત છે.**

આ જ પ્રકારે આયત સંસ્થાન પર્યંત સમજવું જોઈએ.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

एवं पुणरवि एक्केक्केणं संठाणेणं पंच वि चारेयव्वा जहेव हेट्ठिल्ला -जाव- आयतेणं ।

एवं -जाव- अहेसत्तमाए ।

एवं कप्पेसु वि -जाव- ईसीपब्भाराए पुढवीए ।

- विया. स. २५, उ. ३, सु. २८-३६

આ જ પ્રકારે પ્રત્યેક સંસ્થાનની સાથે પાંચે સંસ્થાનોના આયત સંસ્થાન પર્યંત કથન કરવું જોઈએ.

આ જ પ્રકારે અધઃસપ્તમપૃથ્વી પર્યંત સમજવું જોઈએ.

આ જ પ્રકારે (વૈમાનિક) કલ્પોથી ઈષત્પ્રાગ્ભારા પૃથ્વીપર્યંતના વિષયમાં જાણવું જોઈએ.

૩૪. पगारान्तरेणं ओवणिहिय खेत्ताणुपुव्वी सरूव परूवणं-

૩૪. પ્રકારાન્તરથી ઔપનિધિકી ક્ષેત્રાનુપૂર્વીના સ્વરૂપનું પ્રરૂપણ :

अहवा-ओवणिहिया खेत्ताणुपुव्वी तिविहा पण्णत्ता, तं जहा-

અથવા - ઔપનિધિકી ક્ષેત્રાનુપૂર્વી ત્રણ પ્રકારની કહેવામાં આવી છે, જેમકે -

१. पुव्वाणुपुव्वी, २. पच्छाणुपुव्वी,
३. अणाणुपुव्वी ।

१. પૂર્વાનુપૂર્વી, ૨. પશ્ચાનુપૂર્વી,
૩. અનાનુપૂર્વી.

प. से किं तं पुव्वाणुपुव्वी ?

પ્ર. પૂર્વાનુપૂર્વીનું શું સ્વરૂપ છે ?

उ. पुव्वाणुपुव्वी एगपएसोगाढे दुपएसोगाढे **-जाव-** दसपएसोगाढे **-जाव-** असंखेज्ज पएसोगाढे । से तं पुव्वाणुपुव्वी ।

ઉ. એક પ્રદેશાવગાઢ, દ્વિપ્રદેશાવગાઢ **-યાવત્-** દસપ્રદેશાવગાઢ **-યાવત્-** અસંખ્યાત પ્રદેશાવગાઢ ના ક્રમથી ક્ષેત્રનો કથન પૂર્વાનુપૂર્વી કહેવાય છે.

प. से किं तं पच्छाणुपुव्वी ?

પ્ર. પશ્ચાનુપૂર્વીનું શું સ્વરૂપ છે ?

उ. पच्छाणुपुव्वी असंखेज्ज पएसोगाढे **-जाव-** एगपएसोगाढे ।
से तं पच्छाणुपुव्वी ।

ઉ. અસંખ્યાત પ્રદેશાવગાઢ **-યાવત્-** એક પ્રદેશાવગાઢ રૂપમાં વ્યુત્ક્રમથી ક્ષેત્રનો કથન પશ્ચાનુપૂર્વી કહેવાય છે.

प. से किं तं अणाणुपुव्वी ?

પ્ર. અનાનુપૂર્વીનું શું સ્વરૂપ છે ?

उ. अणाणुपुव्वी एयाए चेव एगादियाए एगुत्तरियाए असंखेज्जगच्छायाए सेढीए अन्नमन्नब्भासो दुरूवूणो । से तं अणाणुपुव्वी । से तं ओवणिहिया खेत्ताणुपुव्वी । ***से तं खेत्ताणुपुव्वी ।***

- अणु. सु. १७८-१७९

ઉ. એકથી પ્રારંભ કરીને એકોત્તરવૃદ્ધિ અસંખ્યાત પ્રદેશો પર્યંતની સ્થાપિત શ્રેણીને પરસ્પર ગુણાકાર કરીને નિષ્પન્નરાશિમાંથી આદિ અને અંતિમ એ બે રૂપોને બાદ કરવાથી ક્ષેત્રવિષયક અનાનુપૂર્વી બને છે. આ ઔપનિધિકી ક્ષેત્રાનુપૂર્વી છે. ***આ ક્ષેત્રાનુપૂર્વી છે.***

૩૫. पंचसु संठाणेसु पएसु पएसोगाढत्त य परूवणं-

૩૫. પાંચ સંસ્થાનોના પ્રદેશોનું અને પ્રદેશાવગાઢત્વનું પ્રરૂપણ :

प. १. वट्टे णं भंते ! संठाणे कइपएसिए, कइपएसोगाढे पण्णत्ते ?

પ્ર. ૧. ભંતે ! વૃત્ત સંસ્થાન કેટલા પ્રદેશવાળો અને કેટલા આકાશ પ્રદેશોમાં અવગાઢ (વ્યાપ્ત) કહેવામાં આવ્યો છે ?

उ. गोयमा ! वट्टे संठाणे दुविहे पण्णत्ते, तं जहा-

ઉ. ગૌતમ ! વૃત્તસંસ્થાન બે પ્રકારનો કહેવામાં આવ્યો છે, જેમકે -

१. घणवट्टे य, २. पयरवट्टे य ।

૧. ઘનવૃત્ત, ૨. પ્રતરવૃત્ત (સંસ્થાન વિશેષ).

तत्थ णं जे से पयरवट्टे से दुविहे पण्णत्ते, तं जहा-

એમાંથી જે પ્રતરવૃત્ત છે તે બે પ્રકારનો કહેવામાં આવ્યો છે, જેમકે -

१. ओयपएसिए य, २. जुम्मपएसिए य ।

૧. ઓજ(વિષમ)પ્રદેશિક, ૨. યુગ્મ(સમ)પ્રદેશિક.

१. तत्थ णं जे से ओयपएसिए से जहन्नेणं पंचपएसिए पंचपएसोगाढे पण्णत्ते ।
उक्कोसेणं अणंतपएसिए असंखेज्जपएसोगाढे पण्णत्ते ।

૧. એમાંથી જે ઓજ-પ્રદેશિક પ્રતરવૃત્ત છે તે જઘન્ય પાંચ પ્રદેશયુક્ત છે અને પાંચ આકાશ-પ્રદેશોમાં અવગાઢ (વ્યાપ્ત) થાય છે તથા ઉત્કૃષ્ટ અનંત પ્રદેશયુક્ત હોય છે અને અસંખ્યાત આકાશ પ્રદેશોમાં અવગાઢ કહેવામાં આવ્યો છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

२. तत्थ णं जे से जुम्मपएसिए से जहन्नेणं बारस-पएसिए बारसपएसोगाढे पण्णत्ते।
उक्कोसेणं अणंतपएसिए असंखेज्जपएसोगाढे पण्णत्ते।

तत्थ णं जे से घणवट्टे से दुविहे पण्णत्ते, तं जहा-

१. ओयपएसिए य, २. जुम्मपएसिए य।
१. तत्थ णं जे से ओयपएसिए से जहन्नेणं सत्तपएसिए सत्तपएसोगाढे पण्णत्ते।
उक्कोसेणं अणंतपएसिए असंखेज्जपएसोगाढे पण्णत्ते।

२. तत्थ णं जे से जुम्मपएसिए से जहन्नेणं बत्तीस-पएसिए, बत्तीसपएसोगाढे पण्णत्ते।
उक्कोसेणं अणंतपएसिए असंखेज्जपएसोगाढे पण्णत्ते।

प. २. तंसे णं भंते ! संठाणे कइपएसिए कइपएसोगाढे पण्णत्ते ?

उ. गोयमा ! तंसे णं संठाणे दुविहे पण्णत्ते, तं जहा-

१. घणतंसे य, २. पयरतंसे य।
१. तत्थ णं जे से पयरतंसे दुविहे पन्नत्ते, तं जहा-

१. ओयपएसिए य, २. जुम्मपएसिए य।
१. तत्थ णं जे से ओयपएसिए से जहन्नेणं तिपएसिए तिपएसोगाढे पण्णत्ते।
उक्कोसेणं अणंतपएसिए असंखेज्जपएसोगाढे पण्णत्ते।

२. तत्थ णं जे से जुम्मपएसिए से जहन्नेणं छप्पएसिए, छप्पएसोगाढे पण्णत्ते।
उक्कोसेणं अणंतपएसिए असंखेज्जपएसोगाढे पण्णत्ते।

२. तत्थ णं जे से घणतंसे से दुविहे पण्णत्ते, तं जहा-

१. ओयपएसिए य, २. जुम्मपएसिए य।

૨. એમાંથી જે યુગ્મ-પ્રદેશિક પ્રતરવૃત્ત છે તે જઘન્ય બાર પ્રદેશયુક્ત છે અને બાર આકાશ પ્રદેશોમાં અવગાઢ (વ્યાપ્ત) હોય છે તથા ઉત્કૃષ્ટ અનંત પ્રદેશયુક્ત છે અને અસંખ્યાત આકાશ પ્રદેશોમાં અવગાઢ (વ્યાપ્ત) કહેવામાં આવ્યું છે.

એમાંથી જે ઘનવૃત્ત સંસ્થાન છે તે બે પ્રકારનું કહેવામાં આવ્યું છે, જેમકે -

૧. ઓજ પ્રદેશિક, ૨. યુગ્મ પ્રદેશિક.

૧. એમાંથી જે ઓજ-પ્રદેશિક ઘનવૃત્ત છે તે જઘન્ય સાત પ્રદેશયુક્ત છે અને સાત આકાશ પ્રદેશોમાં અવગાઢ (વ્યાપ્ત) હોય છે તથા ઉત્કૃષ્ટ અનંત પ્રદેશયુક્ત છે અને અસંખ્યાત આકાશ પ્રદેશોમાં અવગાઢ કહેવામાં આવ્યું છે.

૨. એમાંથી જે યુગ્મ-પ્રદેશિક ઘનવૃત્ત છે તે જઘન્ય બત્રીસ પ્રદેશયુક્ત છે અને બત્રીસ આકાશ-પ્રદેશોમાં અવગાઢ થાય છે તથા ઉત્કૃષ્ટ અનંત પ્રદેશયુક્ત છે અને અસંખ્યાત આકાશ પ્રદેશોમાં અવગાઢ કહેવામાં આવ્યું છે.

પ્ર. ૨. ભંતે ! ત્રિકોણ સંસ્થાન કેટલા પ્રદેશયુક્ત છે અને કેટલા આકાશ પ્રદેશોમાં અવગાઢ કહેવામાં આવ્યું છે ?

ઉ. ગૌતમ ! ત્રિકોણ સંસ્થાન બે પ્રકારનું કહેવામાં આવ્યું છે, જેમકે -

૧. ઘનત્રિકોણ, ૨. પ્રતરત્રિકોણ.

એમાંથી જે પ્રતરત્રિકોણ છે તે પણ અનેક પ્રકારના કહેવામાં આવ્યા છે, જેમકે -

૧. ઓજપ્રદેશિક, ૨. યુગ્મપ્રદેશિક.

૧. એમાંથી જે ઓજપ્રદેશિક પ્રતરત્રિકોણ છે તે જઘન્ય ત્રણ પ્રદેશયુક્ત છે અને ત્રણ આકાશ-પ્રદેશોમાં અવગાઢ હોય છે તથા ઉત્કૃષ્ટ અનંત પ્રદેશયુક્ત છે અને અસંખ્યાત આકાશ પ્રદેશોમાં અવગાઢ કહેવામાં આવ્યા છે.

૨. એમાંથી જે યુગ્મ પ્રદેશિક પ્રતરત્રિકોણ છે તે જઘન્ય છ પ્રદેશયુક્ત છે અને છ આકાશ પ્રદેશોમાં અવગાઢ હોય છે તથા ઉત્કૃષ્ટ અનંત પ્રદેશયુક્ત છે અને અસંખ્યાત આકાશ પ્રદેશોમાં અવગાઢ કહેવામાં આવ્યા છે.

૨. એમાંથી જે ઘનત્રિકોણ છે, તે બે પ્રકારનું કહેવામાં આવ્યું છે, જેમકે -

૧. ઓજપ્રદેશિક, ૨. યુગ્મપ્રદેશિક.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

१. तत्थ णं जे से ओयपएसिए से जहन्नेणं पणतीस-पएसिए पणतीसपएसोगढे पण्णत्ते।
उक्कोसेणं अणंतपएसिए असंखेज्जपएसोगाढे पण्णत्ते।

२. तत्थ णं जे से जुम्मपएसिए से जहन्नेणं चउप्पएसिए चउप्पएसोगाढे पण्णत्ते।
उक्कोसेणं अणंतपएसिए असंखेज्जपएसोगाढे पण्णत्ते।

१. એમાંથી જે ઓજપ્રદેશિક ઘનત્રિકોણ છે તે જઘન્ય પાંત્રીસ પ્રદેશયુક્ત છે અને પાંત્રીસ આકાશ પ્રદેશોમાં અવગાઢ થાય છે તથા ઉત્કૃષ્ટ અનંત પ્રદેશયુક્ત છે અને અસંખ્યાત આકાશ પ્રદેશોમાં અવગાઢ કહેવામાં આવ્યો છે.

૨. એમાંથી જે યુગ્મપ્રદેશિક ઘનત્રિકોણ છે, તે જઘન્ય ચાર પ્રદેશયુક્ત છે અને ચાર આકાશ પ્રદેશોમાં અવગાઢ થાય છે તથા ઉત્કૃષ્ટ અનંત પ્રદેશયુક્ત છે અને અસંખ્યાત આકાશ પ્રદેશોમાં અવગાઢ કહેવામાં આવ્યો છે.

प. ३. चउरंसे णं भंते ! संठाणे कइपएसिए कइपएसोगाढे पण्णत्ते ?

प्र. ૩. ભંતે ! ચતુરસ્ત્રસંસ્થાન કેટલા પ્રદેશયુક્ત છે અને કેટલા આકાશ પ્રદેશોમાં અવગાઢ કહેવામાં આવ્યો છે ?

उ. गोयमा ! चउरंसे संठाणे दुविहे पण्णत्ते, तं जहा-

१. घण चउरंसे य, २. पयर चउरंसे य।
१. तत्थ णं जे से पयर चउरंसे दुविहे पण्णत्ते, तं जहा-

१. ओयपएसिए य, २. जुम्मपएसिए य।
१. तत्थ णं जे से ओयपएसिए से जहन्नेणं नवपएसिए नवपएसोगाढे पण्णत्ते,

उक्कोसेणं अणंतपएसिए असंखेज्जपएसोगाढे पण्णत्ते।
२. तत्थ णं जे से जुम्मपएसिए से जहन्नेणं चउपएसिए चउपएसोगाढे पण्णत्ते,
उक्कोसेणं अणंतपएसिए, असंखेज्जपएसोगाढे पण्णत्ते।

३. तत्थ णं जे से घणचउरंसे से दुविहे पण्णत्ते, तं जहा-
१. ओयपएसिए य, २. जुम्मपएसिए य।
१. तत्थ णं जे से ओयपएसिए से जहन्नेणं सत्तावीसइपएसिए सत्तावीसइपएसोगाढे पण्णत्ते।
उक्कोसेणं अणंतपएसिए असंखेज्जपएसोगाढे पण्णत्ते।

२. तत्थ णं जे से जुम्मपएसिए से जहन्नेणं अट्ठपएसिए अट्ठपएसोगाढे पण्णत्ते।
उक्कोसेणं अणंतपएसिए, असंखेज्जपएसोगाढे पण्णत्ते ?

ઉ. ગૌતમ ! ચતુરસ્ત્રસંસ્થાન બે પ્રકારનો કહેવામાં આવ્યો છે, જેમકે -

૧. ઘન ચતુરસ્ત્ર, ૨. પ્રતર ચતુરસ્ત્ર.

૧. એમાંથી જે પ્રતર-ચતુરસ્ત્ર છે તે બે પ્રકારનો કહેવામાં આવ્યો છે, જેમકે -

૧. ઓજ પ્રદેશિક, ૨. યુગ્મ પ્રદેશિક.

૧. એમાંથી જે ઓજ પ્રદેશિક છે તે જઘન્ય નવ પ્રદેશયુક્ત છે અને નવ આકાશ પ્રદેશોમાં અવગાઢ થાય છે તથા

ઉત્કૃષ્ટ અનંત પ્રદેશયુક્ત છે અને અસંખ્યાત આકાશપ્રદેશોમાં અવગાઢ થાય છે.

૨. એમાંથી જે યુગ્મપ્રદેશિક છે તે જઘન્ય ચાર પ્રદેશયુક્ત છે અને ચાર આકાશ પ્રદેશોમાં અવગાઢ થાય છે તથા ઉત્કૃષ્ટ અનંત પ્રદેશયુક્ત છે અને અસંખ્યાત પ્રદેશોમાં અવગાઢ થાય છે.

૩. એમાંથી જે ઘન ચતુરસ્ત્ર છે તે બે પ્રકારના કહેવામાં આવ્યા છે, જેમકે -

૧. ઓજ પ્રદેશિક, ૨. યુગ્મ પ્રદેશિક.

૧. એમાંથી જે ઓજ પ્રદેશિક છે તે જઘન્ય સત્તાવીશ પ્રદેશોયુક્ત છે અને સત્તાવીશ આકાશ પ્રદેશોમાં અવગાઢ (વ્યાપ્ત) થાય છે તથા ઉત્કૃષ્ટ અનંત પ્રદેશયુકત છે અને અસંખ્યાત આકાશપ્રદેશોમાં અવગાઢ થાય છે.

૨. એમાંથી જે યુગ્મ પ્રદેશિક છે તે જઘન્ય આઠ પ્રદેશોયુક્ત છે અને આઠ આકાશ પ્રદેશોમાં અવગાઢ થાય છે તથા ઉત્કૃષ્ટ અનંત પ્રદેશયુક્ત છે અને અસંખ્યાત આકાશ પ્રદેશોમાં અવગાઢ (વ્યાપ્ત) થાય છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

प. ४. आयते णं भंते ! संठाणे कइपएसिए कइपएसोगाढे पण्णत्ते ?

उ. गोयमा ! आयते णं संठाणे तिविहे पण्णत्ते, तं जहा-

१. सेढिआयते, २. पयरायते,

३. घणायते ।

१. तत्थ णं जे से सेढिआयते से दुविहे पण्णत्ते, तं जहा -

१. ओयपएसिए य, २. जुम्मपएसिए य ।

१. तत्थ णं जे से ओयपएसिए से जहन्नेणं तिपएसोगाढे पण्णत्ते ।
उक्कोसेणं अणंतपएसिए, असंखेज्जपएसोगाढे पण्णत्ते ।

२. तत्थ णं जे से जुम्मपएसिए से जहन्नेणं दुपएसोगाढे पण्णत्ते ।
उक्कोसेणं अणंतपएसिए, असंखेज्जपएसोगाढे पण्णत्ते ।

तत्थ णं जे से पयरायते से दुविहे पण्णत्ते, तं जहा-

१. ओयपएसिए य, २. जुम्मपएसिए य ।

१. तत्थ णं जे से ओयपएसिए से जहन्नेणं पन्नरसपएसिए, पन्नरसपएसोगाढे पण्णत्ते ।
उक्कोसेणं अणंत पएसिए, असंखेज्जपएसोगाढे पण्णत्ते ।

२. तत्थ णं जे से जुम्मपएसिए से जहन्नेणं छप्पएसिए छप्पएसोगाढे पण्णत्ते ।
उक्कोसेणं अणंत पएसिए, असंखेज्जपएसोगाढे पण्णत्ते ।

३. तत्थ णं जे से घणायते से दुविहे पण्णत्ते, तं जहा-

१. ओयपएसिए य, २. जुम्मपएसिए य ।

१. तत्थ णं जे से ओयपएसिए से जहन्नेणं पणयालीसपएसिए, पणयालीसपएसोगाढे पण्णत्ते ।
उक्कोसेणं अणंतपएसिए, असंखेज्जपएसोगाढे पण्णत्ते ।

२. तत्थ णं जे से जुम्मपएसिए से जहन्नेणं बारसपएसिए, बारसपएसोगाढे पण्णत्ते ।
उक्कोसेणं अणंतपएसिए, असंखेज्जपएसोगाढे पण्णत्ते ।

પ્ર. ૪. ભંતે ! આયત સંસ્થાન કેટલા પ્રદેશયુક્ત છે અને કેટલા આકાશ પ્રદેશોમાં અવગાઢ (વ્યાપ્ત) કહેવામાં આવ્યો છે ?

ઉ. ગૌતમ ! આયત સંસ્થાન ત્રણ પ્રકારનું કહેવામાં આવ્યું છે, જેમકે -

૧. શ્રેણી આયત, ૨. પ્રતર આયત,

૩. ઘન આયત.

૧. એમાંથી જે શ્રેણી આયત છે તે બે પ્રકારની કહેવામાં આવી છે, જેમકે -

૧. ઓજ પ્રદેશિક, ૨. યુગ્મ પ્રદેશિક.

૧. એમાંથી જે ઓજ પ્રદેશિક છે તે જઘન્ય ત્રણ પ્રદેશયુક્ત છે અને ત્રણ આકાશ પ્રદેશોમાં અવગાઢ થાય છે તથા ઉત્કૃષ્ટ અનંત પ્રદેશયુક્ત છે અને અસંખ્યાત આકાશ પ્રદેશોમાં અવગાઢ થાય છે.

૨. એમાંથી જે યુગ્મ પ્રદેશિક છે, તે જઘન્ય બે પ્રદેશયુક્ત છે અને બે આકાશ પ્રદેશોમાં અવગાઢ થાય છે તથા ઉત્કૃષ્ટ અનંત પ્રદેશયુક્ત છે અને અસંખ્યાત પ્રદેશોમાં અવગાઢ થાય છે.

એમાંથી જે પ્રતર આયત છે તે બે પ્રકારના કહેવામાં આવ્યા છે, જેમકે -

૧. ઓજ પ્રદેશિક, ૨. યુગ્મ પ્રદેશિક.

૧. એમાંથી જે ઓજ પ્રદેશિક છે તે જઘન્ય પંદર પ્રદેશોયુક્ત છે અને પંદર આકાશ પ્રદેશોમાં અવગાઢ (વ્યાપ્ત) થાય છે તથા ઉત્કૃષ્ટ અનંત પ્રદેશયુક્ત છે અને અસંખ્યાત આકાશ પ્રદેશોમાં અવગાઢ (વ્યાપ્ત) થાય છે.

૨. એમાંથી જે યુગ્મ પ્રદેશિક છે તે જઘન્ય છ પ્રદેશયુક્ત છે અને છ આકાશ પ્રદેશોમાં અવગાઢ થાય છે તથા ઉત્કૃષ્ટ અનંત પ્રદેશયુક્ત છે અને અસંખ્યાત આકાશ પ્રદેશોમાં અવગાઢ થાય છે.

૩. એમાંથી જે ઘનઆયત છે તે બે પ્રકારના કહેવામાં આવ્યા છે, જેમકે -

૧. ઓજ પ્રદેશિક, ૨. યુગ્મ પ્રદેશિક.

૧. એમાંથી જે ઓજપ્રદેશિક છે તે જઘન્ય પિસ્તાલીસ પ્રદેશોયુક્ત છે અને પિસ્તાલીસ આકાશ પ્રદેશોમાં અવગાઢ થાય છે તથા ઉત્કૃષ્ટ અનંત પ્રદેશયુક્ત છે અને અસંખ્યાત આકાશ પ્રદેશોમાં અવગાઢ થાય છે.

૨. એમાંથી જે યુગ્મ પ્રદેશિક છે તે જઘન્ય બાર પ્રદેશોયુક્ત છે અને બાર આકાશ પ્રદેશોમાં અવગાઢ થાય છે તથા ઉત્કૃષ્ટ અનંત પ્રદેશયુક્ત છે અને અસંખ્યાત પ્રદેશોમાં અવગાઢ થાય છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

પ. ૫. परिमंडले णं भंते ! संठाणे कइपएसिए कइपएसोगाढे पण्णत्ते ?

उ. गोयमा ! परिमंडले णं संठाणे दुविहे पण्णत्ते, तं जहा-

१. घणपरिमंडले य, २. पयरपरिमंडले य ।

१. तत्थ णं जे से पयरपरिमंडले से जहन्नेणं वीसइपएसिए, वीसइपएसोगाढे पण्णत्ते ।
उक्कोसेणं अणंतपएसिए, असंखेज्जपएसोगाढे पण्णत्ते ।

२. तत्थ णं जे से घणपरिमंडले से जहन्नेणं चत्तालीसइपएसिए, चत्तालीसइपएसोगाढे पण्णत्ते ।
उक्कोसेणं अणंतपएसिए असंखेज्जपएसोगाढे पण्णत्ते ।

- विया. स. २५, उ. ३, सु. ३७-४१

પ્ર. ૫. ભંતે ! પરિમંડળ સંસ્થાન કેટલા પ્રદેશયુક્ત છે અને કેટલા આકાશ પ્રદેશોમાં અવગાઢ કહેવામાં આવ્યો છે ?

ઉ. ગૌતમ ! પરિમંડળ સંસ્થાન બે પ્રકારનો કહેવામાં આવ્યો છે, જેમકે -

૧. ઘન પરિમંડળ, ૨. પ્રતર પરિમંડળ.

૧. એમાંથી જે પ્રતર પરિમંડળ છે તે જઘન્ય વીસ પ્રદેશયુક્ત છે અને વીસ આકાશ પ્રદેશોમાં અવગાઢ થાય છે તથા ઉત્કૃષ્ટ અનંત પ્રદેશયુક્ત છે અને અસંખ્યાત આકાશ પ્રદેશોમાં અવગાઢ થાય છે.

૨. એમાંથી જે ઘન પરિમંડળ છે તે જઘન્ય ચાલીસ પ્રદેશયુક્ત છે અને ચાલીસ આકાશ પ્રદેશોમાં અવગાઢ થાય છે તથા ઉત્કૃષ્ટ અનંત પ્રદેશયુક્ત છે અને અસંખ્યાત આકાશ પ્રદેશોમાં અવગાઢ થાય છે.

३६. पंचसु संठाणेसु एगत्त-पुहत्तेहिं दव्वट्ठयं पएसट्ठयं पडुच्च कडजुम्माइ परूवणं-

પ. परिमंडले णं भंते ! संठाणे दव्वट्ठयाए किं कडजुम्मे, तेयोए, दावर जुम्मे, कलियोगे ?

उ. गोयमा ! नो कडजुम्मे, नो तेयोए, नो दावर जुम्मे, कलियोए ।

પ. वट्टे णं भंते ! संठाणे दव्वट्ठयाए किं कडजुम्मे, तेयोए, दावर जुम्मे, कलियोए ?

उ. गोयमा ! ***एवं चेव ।***

एवं -जाव- आयते ।

પ. परिमंडला णं भंते ! संठाणा दव्वट्ठयाए किं कडजुम्मा, तेयोगा, दावरजुम्मा, कलियोगा ?

उ. गोयमा ! ओघादेसेणं सिय कडजुम्मा, सिय तेयोगा, सिय दावरजुम्मा, सिय कलियोगा ।

विहाणादेसेणं नो कडजुम्मा, नो तेयोगा, नो दावर-जुम्मा, कलिओगा ।

एवं -जाव- आयता ।

પ. परिमंडले णं भंते ! संठाणे पएसट्ठयाए किं कडजुम्मे, तेयोगे, दावरजुम्मे, कलिओगे ?

उ. गोयमा ! सिय कडजुम्मे, सिय तेयोगे, सिय दावर-जुम्मे, सिय कलियोगे ।

एवं -जाव- आयते ।

૩૬. પાંચ સંસ્થાનોમાં એકત્વ, બહુત્વ, દ્રવ્ય અને પ્રદેશની અપેક્ષાએ કૃતયુગ્માદિનું પ્રરૂપણ :

પ્ર. ભંતે ! પરિમંડળ સંસ્થાન શું દ્રવ્યની અપેક્ષાએ કૃતયુગ્મ છે, ત્યોજ છે, દ્વાપરયુગ્મ છે કે કલ્યોજ છે ?

ઉ. ગૌતમ ! તે કૃતયુગ્મ, ત્યોજ અને દ્વાપરયુગ્મ નથી પરંતુ કલ્યોજ છે.

પ્ર. ભંતે ! વૃત્ત-સંસ્થાન શું દ્રવ્યની અપેક્ષાએ કૃતયુગ્મ છે, ત્યોજ છે, દ્વાપરયુગ્મ છે કે કલ્યોજ છે ?

ઉ. ગૌતમ ! **પૂર્વવત્ સમજવું જોઈએ.**

આ જ પ્રકારે આયત સંસ્થાન પર્યંત સમજવું જોઈએ.

પ્ર. ભંતે ! (અનેક) પરિમંડળ સંસ્થાન શું દ્રવ્યની અપેક્ષાએ કૃતયુગ્મ છે, ત્યોજ છે, દ્વાપરયુગ્મ છે કે કલ્યોજ છે ?

ઉ. ગૌતમ ! ઓઘાદેશ (સામાન્ય) થી કદાચ કૃતયુગ્મ છે, કદાચ ત્યોજ છે, કદાચ દ્વાપરયુગ્મ છે અને કદાચ કલ્યોજ છે.

વિધાનાદેશથી કૃતયુગ્મ નથી, ત્યોજ નથી, દ્વાપરયુગ્મ નથી પરંતુ કલ્યોજ છે.

આ જ પ્રકારે આયત-સંસ્થાનો પર્યંત સમજવું જોઈએ.

પ્ર. ભંતે ! પરિમંડળ સંસ્થાન કયા પ્રદેશની અપેક્ષાએ કૃતયુગ્મ છે, ત્યોજ છે, દ્વાપરયુગ્મ છે કે કલ્યોજ છે ?

ઉ. ગૌતમ ! તે કદાચ કૃતયુગ્મ છે, કદાચ ત્યોજ છે, કદાચ દ્વાપરયુગ્મ છે અને કદાચ કલ્યોજ છે.

આ જ પ્રકારે આયત-સંસ્થાન પર્યંત સમજવું જોઈએ.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

પ. परिमंडला णं भंते ! संठाणा पएसट्ठयाए किं कडजुम्मा, तेयोगा, दावरजुम्मा, कलिओगा ?

उ. गोयमा ! ओघादेसेणं सिय कडजुम्मा **-जाव-** सिय कलियोगा ।

विहाणादेसेणं कडजुम्मा वि, तेयोगा वि, दावरजुम्मा वि, कलियोगा वि ।

एवं -जाव- आयता ।

-विया. स. २५, उ. ३, सु. ४२-५०

३७. एगत्त-पुहत्तेहिं पंचसु संठाणेसु जहाजोगं कडजुम्माइ पएसोगाढत्त परूवणं-

प. परिमंडले णं भंते ! संठाणे किं-

१. कडजुम्मपएसोगाढे,

२. तेयोगपएसोगाढे,

३. दावरजुम्मपएसोगाढे,

४. कलियोगपएसोगाढे ?

उ. गोयमा ! कडजुम्मपएसोगाढे, नो तेयोगपएसोगाढे, नो दावरजुम्मपएसोगाढे, नो कलियोगपएसोगाढे ।

प. वट्टे णं भंते ! संठाणे किं कडजुम्मपएसोगाढे **-जाव-** कलियोगपएसोगाढे ?

उ. गोयमा ! सिय कडजुम्मपएसोगाढे, सिय तेयोगपएसोगाढे, नो दावरजुम्मपएसोगाढे, सिय कलियोगपएसोगाढे ।

प. तंसे णं भंते ! संठाणे किं कडजुम्मपएसोगाढे **-जाव-** कलियोगपएसोगाढे ?

उ. गोयमा ! सिय कडजुम्मपएसोगाढे, सिय तेयोगपएसोगाढे, सिय दावरजुम्मपएसोगाढे, नो कलियोगपएसोगाढे ।

प. चउरंसे णं भंते ! संठाणे किं कडजुम्मपएसोगाढे **-जाव-** कलियोगपएसोगाढे ?

उ. गोयमा ! ***जहा वट्टे तहा चतुरंसे वि ।***

प. आयते णं भंते ! संठाणे किं कडजुम्मपएसोगाढे **-जाव-** कलियोगपएसोगाढे ?

उ. गोयमा ! सिय कडजुम्मपएसोगाढे **-जाव-** सिय कलियोगपएसोगाढे ।

प. परिमंडला णं भंते ! संठाणा किं कडजुम्मपएसोगाढा **-जाव-** कलियोगपएसोगाढा ?

પ્ર. ભંતે ! (અનેક) પરિમંડળ-સંસ્થાન શું પ્રદેશની અપેક્ષાએ કૃતયુગ્મ છે, ત્યોજ છે, દ્વાપરયુગ્મ છે કે કલ્યોજ છે ?

ઉ. ગૌતમ ! ઓઘાદેશથી તેઓ કદાચ કૃતયુગ્મ છે **-યાવત્-** કદાચ કલ્યોજ છે.

વિધાનાદેશથી તેઓ કૃતયુગ્મ પણ છે, ત્યોજ પણ છે, દ્વાપરયુગ્મ પણ છે અને કલ્યોજ પણ છે.

આ જ પ્રકારે આયત-સંસ્થાનો પર્યંત સમજવું જોઈએ.

૩૭. એકત્વ-બહુત્વની અપેક્ષાએ પાંચ સંસ્થાનોમાં યથાયોગ્ય કૃતયુગ્માદિ પ્રદેશાવગાઢત્વનું પ્રરૂપણ :

પ્ર. ભંતે ! પરિમંડળ સંસ્થાન શું -

૧. કૃતયુગ્મ પ્રદેશાવગાઢ છે,

૨. ત્યોજ પ્રદેશાવગાઢ છે,

૩. દ્વાપરયુગ્મ પ્રદેશાવગાઢ છે કે

૪. કલ્યોજ પ્રદેશાવગાઢ છે ?

ઉ. ગૌતમ ! તે કૃતયુગ્મ પ્રદેશાવગાઢ છે, પરંતુ ત્યોજ પ્રદેશાવગાઢ, દ્વાપરયુગ્મ પ્રદેશાવગાઢ અને કલ્યોજ પ્રદેશાવગાઢ નથી.

પ્ર. ભંતે ! વૃત્ત-સંસ્થાન શું કૃતયુગ્મ પ્રદેશાવગાઢ છે **-યાવત્-** કલ્યોજ પ્રદેશાવગાઢ છે ?

ઉ. ગૌતમ ! તે કદાચ કૃતયુગ્મ પ્રદેશાવગાઢ છે, કદાચ ત્યોજપ્રદેશાવગાઢ છે અને કદાચ કલ્યોજ પ્રદેશાવગાઢ છે પરંતુ દ્વાપરયુગ્મ પ્રદેશાવગાઢ નથી.

પ્ર. ભંતે ! શું ત્રિકોણ સંસ્થાન કૃતયુગ્મ પ્રદેશાવગાઢ છે **-યાવત્-** કલ્યોજ પ્રદેશાવગાઢ છે ?

ઉ. ગૌતમ ! તે કદાચ કૃતયુગ્મ પ્રદેશાવગાઢ છે, કદાચ ત્યોજ પ્રદેશાવગાઢ છે અને કદાચ દ્વાપરયુગ્મ પ્રદેશાવગાઢ છે, પરંતુ કલ્યોજ પ્રદેશાવગાઢ નથી.

પ્ર. ભંતે ! ચતુષ્કોણ સંસ્થાન શું કૃતયુગ્મ પ્રદેશાવગાઢ છે **-યાવત્-** કલ્યોજ પ્રદેશાવગાઢ છે ?

ઉ. ગૌતમ ! ***જે પ્રકારે વૃત્ત સંસ્થાનના વિષયમાં કહ્યું છે તે જ પ્રકારે ચતુરસ્ત્ર સંસ્થાનના વિષયમાં પણ સમજવું જોઈએ.***

પ્ર. ભંતે ! આયત સંસ્થાન શું કૃતયુગ્મ પ્રદેશાવગાઢ છે **-યાવત્-** કલ્યોજ પ્રદેશાવગાઢ છે ?

ઉ. ગૌતમ ! તે કદાચ કૃતયુગ્મ પ્રદેશાવગાઢ છે **-યાવત્-** કદાચ કલ્યોજ પ્રદેશાવગાઢ છે.

પ્ર. ભંતે ! (અનેક) પરિમંડળ સંસ્થાન શું કૃતયુગ્મ પ્રદેશાવગાઢ છે **-યાવત્-** કલ્યોજ પ્રદેશાવગાઢ છે ?

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

ઉ. गोयमा ! ओघादेसेण वि विहाणादेसेण वि कडजुम्मपएसोगाढा,
नो तेयोगपएसोगाढा, नो दावरजुम्मपएसोगाढा, नो कलियोगपएसोगाढा ।

ઉ. ગૌતમ ! તેઓ ઓઘાદેશથી તથા વિધાનાદેશથી કૃતયુગ્મ પ્રદેશાવગાઢ છે.
પરંતુ ત્યોજ પ્રદેશાવગાઢ, દ્વાપરયુગ્મ પ્રદેશાવગાઢ અને કલ્યોજ પ્રદેશાવગાઢ નથી.

પ. वट्टा णं भंते ! संठाणा किं कडजुम्मपएसोगाढा -जाव- कलियोगपएसोगाढा ?

પ્ર. ભંતે ! (અનેક) વૃત્ત સંસ્થાન શું કૃતયુગ્મ પ્રદેશાવગાઢ છે -યાવત્- કલ્યોજ પ્રદેશાવગાઢ છે ?

ઉ. गोयमा ! ओघादेसेणं कडजुम्मपएसोगाढा,
नो तेयोगपएसोगाढा, नो दावरजुम्मपएसोगाढा, नो कलियोगपएसोगाढा,
विहाणादेसेणं कडजुम्मपएसोगाढा वि, तेयोगपएसोगाढा वि, नो दावरजुम्मपएसोगाढा, कलियोगपएसोगाढा वि ।

ઉ. ગૌતમ ! તેઓ ઓઘાદેશથી કૃતયુગ્મ પ્રદેશાવગાઢ છે, પરંતુ ત્યોજ પ્રદેશાવગાઢ, દ્વાપરયુગ્મ પ્રદેશાવગાઢ અને કલ્યોજ પ્રદેશાવગાઢ નથી.
વિધાનાદેશથી તેઓ કૃતયુગ્મ પ્રદેશાવગાઢ પણ છે, ત્યોજ પ્રદેશાવગાઢ પણ છે અને કલ્યોજ પ્રદેશાવગાઢ પણ છે, પરંતુ દ્વાપરયુગ્મ પ્રદેશાવગાઢ નથી.

પ. तंसा णं भंते ! संठाणा किं कडजुम्मपएसोगाढा -जाव- कलियोगपएसोगाढा ?

પ્ર. ભંતે ! (અનેક) ત્રિકોણ સંસ્થાન શું કૃતયુગ્મ પ્રદેશાવગાઢ છે -યાવત્- કલ્યોજ પ્રદેશાવગાઢ છે ?

ઉ. गोयमा ! ओघादेसेणं कडजुम्मपएसोगाढा,
नो तेयोगपएसोगाढा, नो दावरजुम्मपएसोगाढा, नो कलियोगपएसोगाढा,
विहाणादेसेणं कडजुम्मपएसोगाढा वि, तेयोगपएसोगाढा वि, नो दावर जुम्मपएसोगाढा, कलियोगपएसोगाढा वि ।

ઉ. ગૌતમ ! તેઓ ઓઘાદેશથી કૃતયુગ્મ પ્રદેશાવગાઢ છે, પરંતુ ત્યોજ પ્રદેશાવગાઢ, દ્વાપરયુગ્મ પ્રદેશાવગાઢ અને કલ્યોજ પ્રદેશાવગાઢ નથી.
વિધાનાદેશથી તેઓ કૃતયુગ્મ પ્રદેશાવગાઢ પણ છે, ત્યોજ પ્રદેશાવગાઢ પણ છે, કલ્યોજ પ્રદેશાવગાઢ પણ છે પરંતુ દ્વાપરયુગ્મ પ્રદેશાવગાઢ નથી.

चउरंसा जहा वट्टा ।

ચતુરસ્ત્ર સંસ્થાનના વિષયમાં વૃત્ત સંસ્થાનને અનુરૂપ સમજવું જોઈએ.

પ. आयता णं भंते ! संठाणा किं कडजुम्मपएसोगाढा -जाव- कलियोगपएसोगाढा ?

પ્ર. ભંતે ! (અનેક) આયત સંસ્થાન શું કૃતયુગ્મ પ્રદેશાવગાઢ છે -યાવત્- કલ્યોજ પ્રદેશાવગાઢ છે ?

ઉ. गोयमा ! ओघादेसेणं-कडजुम्मपएसोगाढा,
नो तेयोगपएसोगाढा, नो दावरजुम्मपएसोगाढा, नो कलिओगपएसोगाढा,
विहाणादेसेणं कडजुम्मपएसोगाढा वि -जाव- कलियोगपएसोगाढा वि ।

ઉ. ગૌતમ ! તેઓ ઓઘાદેશથી કૃતયુગ્મ પ્રદેશાવગાઢ છે, પરંતુ ત્યોજ પ્રદેશાવગાઢ, દ્વાપરયુગ્મ પ્રદેશાવગાઢ અને કલ્યોજ પ્રદેશાવગાઢ નથી.
વિધાનાદેશથી તેઓ કૃતયુગ્મ પ્રદેશાવગાઢ પણ છે -યાવત્- કલ્યોજ પ્રદેશાવગાઢ પણ છે.

- विया. स. २५, उ. ३, सु. ५१-६०

३८. एगत्त-पुहत्तेहिं पंचसु संठाणेसु कडजुम्माइ समयट्ठिई परूवणं-

૩૮. એકત્વ-બહુત્વની અપેક્ષાએ પાંચ સંસ્થાનોની કૃતયુગ્માદિ સમયસ્થિતિનું પ્રરૂપણ :

પ. परिमंडले णं भंते ! संठाणे किं कडजुम्मसमयट्ठिईए, तेयोगसमयट्ठिईए, दावरजुम्मसमयट्ठिईए, कलियोगसमयट्ठिईए ?

પ્ર. ભંતે ! પરિમંડળ સંસ્થાન શું કૃતયુગ્મ સમયની સ્થિતિયુક્ત છે, ત્યોજ સમયની સ્થિતિયુક્ત છે, દ્વાપરયુગ્મ સમયની સ્થિતિયુક્ત છે કે કલ્યોજ સમયની સ્થિતિયુક્ત છે ?

ઉ. गोयमा ! सिय कडजुम्मसमयट्ठिईए -जाव- सिय कलियोगसमयट्ठिईए ।

ઉ. ગૌતમ ! કદાચ કૃતયુગ્મ સમયની સ્થિતિયુક્ત છે -યાવત્- કદાચ કલ્યોજ સમયની સ્થિતિયુક્ત છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

एवं -जाव- आयते ।

પ. परिमंडला णं भंते ! संठाणा किं कडजुम्मसमय-ट्ठिईया, तेयोगसमयट्ठिईया, दावर जुम्मसमय-ट्ठिईया, कलियोगसमयट्ठिईया ?

उ. गोयमा ! ओघादेसेणं सिय कडजुम्मसमयट्ठिईया **-जाव-** सिय कलियोगसमयट्ठिईया ।

विहाणादेसेणं कडजुम्मसमयट्ठिईया वि **-जाव-** कलियोगसमयट्ठिईया वि ।

एवं -जाव- आयता ।

- विया. स. २५, उ. ३, सु. ६१-६४

આ જ પ્રકારે આયત સંસ્થાન પર્યંત સમજવું જોઈએ.

પ્ર. ભંતે ! (અનેક) પરિમંડળ સંસ્થાન શું કૃતયુગ્મ સમયની સ્થિતિયુક્ત છે, ત્યોજ સમયની સ્થિતિયુક્ત છે, દ્વાપરયુગ્મ સમયની સ્થિતિયુક્ત છે કે કલ્યોજ સમયની સ્થિતિયુક્ત છે ?

ઉ. ગૌતમ ! તેઓ ઓઘાદેશથી કદાચ કૃતયુગ્મ સમયની સ્થિતિયુક્ત છે **-યાવત્-** કદાચ કલ્યોજ સમયની સ્થિતિયુક્ત છે.

વિધાનાદેશથી કૃતયુગ્મ સમયની સ્થિતિયુક્ત પણ છે **-યાવત્-** કલ્યોજ સમયની સ્થિતિયુક્ત પણ છે.

આ જ પ્રકારે આયત સંસ્થાન પર્યંત સમજવું જોઈએ.

૩૯. पंचसु संठाणेसु वण्ण-गंध-रस-फास पज्जवेहिं कडजुम्माइ परूवणं-

પ. परिमंडले णं भंते ! संठाणे कालवण्णपज्जवेहिं किं कडजुम्मे **-जाव-** कलियोगे ?

उ. गोयमा ! सिय कडजुम्मे **-जाव-** सिय कलिओगे ।

एवं नीलवण्णपज्जवेहि वि ।

एवं पंचहिं वण्णेहिं, दोहिं गंधेहिं, पंचहिं रसेहिं, अट्ठहिं फासेहिं -जाव- लुक्खफासपज्जवेहिं ।

- विया. स. २५, उ. ३, सु. ६५-६७

૩૯. પાંચ સંસ્થાનોમાં વર્ણ, ગંધ, રસ અને સ્પર્શ પર્યાયોના કૃતયુગ્માદિનું પ્રરૂપણ :

પ્ર. ભંતે ! પરિમંડળ સંસ્થાન કૃષ્ણ-વર્ણના પર્યાયોની અપેક્ષાએ શું કૃતયુગ્મ છે **-યાવત્-** કલ્યોજ છે ?

ઉ. ગૌતમ ! તે કદાચ કૃતયુગ્મ છે **-યાવત્-** કદાચ કલ્યોજ છે.

એ જ પ્રકારે નીલવર્ણના પર્યાયોની અપેક્ષાએ પણ સમજવું જોઈએ.

એ જ પ્રકારે પાંચ વર્ણ, બે ગંધ, પાંચ રસ અને રુક્ષ સ્પર્શ પર્યાય પર્યંત આઠ સ્પર્શોને માટે સમજવું જોઈએ.

૪૦. पोग्गलाणं संघायाइ कारण परूवणं-

दोहिं ठाणेहिं पोग्गला साहन्नंति, तं जहा-

१. सयं वा पोग्गला साहन्नंति,

२. परेण वा पोग्गला साहन्नंति,

दोहिं ठाणेहिं पोग्गला भिज्जंति, तं जहा-

१. सयं वा पोग्गला भिज्जंति,

२. परेण वा पोग्गला भिज्जंति,

दोहिं ठाणेहिं पोग्गला परिपडंति, तं जहा-

१. सयं वा पोग्गला परिपडंति,

२. परेण वा पोग्गला परिपडंति,

एवं परिसडंति, विद्धंसंति ।

- ठाणं. अ. २, उ. ३, सु. ७४

૪૦. પુદ્ગલોના સંઘાત વગેરેના કારણોનું પ્રરૂપણ :

બે સ્થાનો વડે પુદ્ગલ એકત્રિત થાય છે, જેમકે -

૧. પોતાના સ્વભાવ વડે પુદ્ગલ એકત્રિત થાય છે.

૨. અન્યના નિમિત વડે પુદ્ગલ એકત્રિત થાય છે.

બે સ્થાનો વડે પુદ્ગલોનો ભેદન થાય છે, જેમકે -

૧. પોતાના સ્વભાવ વડે પુદ્ગલોનું ભેદન થાય છે.

૨. અન્યના નિમિત વડે પુદ્ગલો નું ભેદન થાય છે.

બે સ્થાનો વડે પુદ્ગલ નીચે પડે છે, જેમકે -

૧. પોતાના સ્વભાવ વડે પુદ્ગલ નીચે પડે છે.

૨. અન્યના નિમિત્ત વડે પુદ્ગલ નીચે પડે છે.

આ જ પ્રકારે બે-બે કારણો વડે પુદ્ગલ પરિસટિત (સડીને વિનષ્ટ) થાય છે અને વિધ્વંસ (નષ્ટ) થાય છે.

૪૧. परमाणु पोग्गलाणं संघायस्स भेयस्स य कज्ज परूवणं-

रायगिहे **-जाव-** एवं वयासी-

પ. दो भंते ! परमाणुपोग्गला एगयओ साहन्नंति, एगयओ साहण्णित्ता किं भवइ ?

૪૧. પરમાણુ પુદ્ગલોના સંઘાત અને ભેદોના કાર્યોનું પ્રરૂપણ :

રાજગૃહનગરમાં (શ્રમણ ભગવાન મહાવીર સ્વામીનું પદાર્પણ થયું) **-યાવત્-** ગૌતમ સ્વામીએ આ પ્રકારે પૂછયું-

પ્ર. ભંતે ! બે પરમાણુ પુદ્ગલ એક સાથે મળે છે અને એક સાથે મળવાથી શું થાય છે ?

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

उ. गोयमा ! दुप्पएसिए खंधे भवइ,

से भिज्जमाणे दुहा कज्जइ-

१. एगयओ परमाणुपोग्गले,

२. एगयओ परमाणुपोग्गले भवइ ।

प. तिन्नि भंते ! परमाणु पोग्गला एगयओ साहन्नंति, एगयओ साहण्णित्ता किं भवइ ?

उ. गोयमा ! तिपएसिए खंधे भवइ,

से भिज्जमाणे दुहा वि तिहा वि कज्जइ,

दुहा कज्जमाणे-

एगयओ परमाणु पोग्गले,

एगयओ दुपएसिए खंधे भवइ,

तिहा कज्जमाणे-

तिण्णि परमाणुपोग्गला भवंति ।

प. चत्तारि भंते ! परमाणुपोग्गला एगयओ साहन्नंति एगयओ साहण्णित्ता किं भवइ ?

उ. गोयमा ! चउपसिए खंधे भवइ,

से भिज्जमाणे दुहा वि, तिहा वि, चउहा वि कज्जइ,

दुहा कज्जमाणे-

१. एगयओ परमाणुपोग्गले,

२. एगयओ तिपएसिए खंधे भवइ,

अहवा-दो दुपएसिया खंधा भवंति,

तिहा कज्जमाणे-

एगयओ दो परमाणुपोग्गला,

एगयओ दुप्पएसिए खंधे भवइ,

चउहा कज्जमाणे-

चत्तारि परमाणुपोग्गला भवंति ।

प. पंच भंते ! परमाणुपोग्गला एगयओ साहन्नंति, एगयओ साहण्णित्ता किं भवइ ?

उ. गोयमा ! पंचपएसिए खंधे भवइ,

से भिज्जमाणे दुहा वि, तिहा वि, चउहा वि, पंचहा वि कज्जइ,

दुहा कज्जमाणे-

एगयओ परमाणुपोग्गले,

एगयओ चउपएसिए खंधे भवइ,

अहवा-एगयओ दुपएसिए खंधे भवइ,

एगयओ तिपएसिए खंधे भवइ,

ઉ. गौतम ! द्विप्रदेशिक स्कंध बने छे.

એનું વિભાજન (ભેદન) થતાં બે વિભાગ બને છે-

૧. એક તરફ એક પરમાણુ પુદ્ગલ.

૨. બીજી તરફ એક પરમાણુ પુદ્ગલ હોય છે.

પ્ર. ભંતે ! ત્રણ પરમાણુ પુદ્ગલ એક સાથે મળે છે અને એક સાથે મળવાથી શું થાય છે ?

ઉ. गौतम ! त्रिप्रदेशिक स्कंध बने छे.

એનું વિભાજન થતાં બે કે ત્રણ વિભાગ થાય છે.

બે વિભાગ કરવામાં આવતાં -

એક તરફ એક પરમાણુ પુદ્ગલ,

એક તરફ એક દ્વિપ્રદેશિક સ્કંધ થાય છે.

ત્રણ વિભાગ કરવામાં આવતાં -

ત્રણ પરમાણુ પુદ્ગલ થાય છે.

પ્ર. ભંતે ! ચાર પરમાણુ પુદ્ગલ એક સાથે મળે છે અને એક સાથે મળવાથી શું થાય છે ?

ઉ. गौतम ! चतुष्प्रदेशिक स्कंध बने छे,

તેનું વિભાજન થવાથી બે, ત્રણ કે ચાર વિભાગ થાય છે.

બે વિભાગ કરવામાં આવતાં -

એક તરફ (એક) પરમાણુ પુદ્ગલ,

એક તરફ એક ત્રિપ્રદેશિક સ્કંધ થાય છે.

અથવા - બે દ્વિપ્રદેશિક સ્કંધ થાય છે.

ત્રણ વિભાગ કરવામાં આવતાં -

એક તરફ બે પરમાણુ પુદ્ગલ,

એક તરફ એક દ્વિપ્રદેશિક સ્કંધ થાય છે.

ચાર વિભાગ કરવામાં આવતાં -

ચાર પરમાણુ પુદ્ગલ થાય છે.

પ્ર. ભંતે ! પાંચ પરમાણુ પુદ્ગલ એક સાથે મળે છે અને એક સાથે મળવાથી શું થાય છે ?

ઉ. गौतम ! पंचप्रदेशिक स्कंध बने छे.

એનું વિભાજન થવાથી બે, ત્રણ, ચાર કે પાંચ વિભાગ બને છે.

બે વિભાગ કરવામાં આવતાં -

એક તરફ એક પરમાણુ પુદ્ગલ,

એક તરફ એક ચતુષ્પ્રદેશિક સ્કંધ બને છે.

અથવા - એક તરફ એક દ્વિપ્રદેશિક સ્કંધ,

એક તરફ એક ત્રિપ્રદેશિક સ્કંધ થાય છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

तिहा कज्जमाणे-
एगयओ दो परमाणुपोग्गला,
एगयओ तिप्पएसिए खंधे भवइ,
अहवा-एगयओ परमाणुपोग्गले,
एगयओ दो दुपएसिया खंधा भवंति ।
चउहा कज्जमाणे-
एगयओ तिन्नि परमाणुपोग्गला,
एगयओ दुप्पएसिए खंधे भवइ,
पंचहा कज्जमाणे -
पंच परमाणुपोग्गला भवंति ।

प. छब्भंते ! परमाणुपोग्गला एगयओ साहन्नंति, एगयओ साहण्णित्ता किं भवइ ?

उ. गोयमा ! छप्पएसिए खंधे भवइ,
से भिज्जमाणे दुहा वि, तिहा वि, चउहा वि, पंचहा वि, छव्विहा वि कज्जइ ।
दुहा कज्जमाणे -
एगयओ परमाणुपोग्गले,
एगयओ पंचपएसिए खंधे भवइ,
अहवा-एगयओ दुप्पएसिए खंधे,
एगयओ चउपएसिए खंधे भवइ,
अहवा-दो तिपएसिया खंधा भवंति ।
तिहा कज्जमाणे-
एगयओ दो परमाणुपोग्गला,
एगयओ चउपएसिए खंधे भवइ,
अहवा-एगयओ परमाणुपोग्गले,
एगयओ दुपएसिए खंधे,
एगयओ तिपएसिए खंधे भवइ,
अहवा-तिन्नि दुप्पएसिया खंधा भवंति ।
चउहा कज्जमाणे-
एगयओ तिन्नि परमाणुपोग्गला,
एगयओ तिपएसिए खंधे भवइ,
अहवा-एगयओ दो परमाणुपोग्गला,
एगयओ दो दुप्पएसिया खंधा भवंति ।
पंचहा कज्जमाणे -
एगयओ चत्तारि परमाणुपोग्गला,
एगयओ दुपएसिए खंधे भवइ,

ત્રણ વિભાગ કરવામાં આવતાં -
એક તરફ બે પરમાણુ પુદ્ગલ,
એક તરફ એક ત્રિપ્રદેશિક સ્કંધ થાય છે,
અથવા - એક તરફ એક પરમાણુ પુદ્ગલ,
એક તરફ બે દ્વિપ્રદેશિક સ્કંધ થાય છે.
ચાર વિભાગ કરવામાં આવતાં -
એક તરફ ત્રણ પરમાણુ પુદ્ગલ,
એક તરફ દ્વિપ્રદેશિક સ્કંધ થાય છે.
પાંચ વિભાગ કરવામાં આવતાં -
પાંચ પરમાણુ પુદ્ગલ થાય છે.

પ્ર. ભંતે ! છ પરમાણુ પુદ્ગલ એક સાથે મળે છે અને એક સાથે મળવાથી શું થાય છે ?

ઉ. ગૌતમ ! ષટ્પ્રદેશિક સ્કંધ બને છે.
એનું વિભાજન થવાથી બે, ત્રણ, ચાર, પાંચ અને છ વિભાગ થાય છે.
બે વિભાગ કરવામાં આવતાં -
એક તરફ એક પરમાણુ પુદ્ગલ,
એક તરફ પંચપ્રદેશિક સ્કંધ બને છે.
અથવા - એક તરફ દ્વિપ્રદેશિક સ્કંધ,
એક તરફ ચતુષ્પ્રદેશિક સ્કંધ થાય છે.
અથવા - બે ત્રિપ્રદેશી સ્કંધ થાય છે.
ત્રણ વિભાગ કરવામાં આવતાં -
એક તરફ બે પરમાણુ પુદ્ગલ,
એક તરફ ચતુષ્પ્રદેશિક સ્કંધ થાય છે.
અથવા - એક તરફ એક પરમાણુ પુદ્ગલ,
એક તરફ દ્વિપ્રદેશિક સ્કંધ,
એક તરફ ત્રિપ્રદેશિક સ્કંધ થાય છે.
અથવા - ત્રણ દ્વિપ્રદેશિક સ્કંધ થાય છે.
ચાર વિભાગ કરવામાં આવતાં -
એક તરફ ત્રણ પરમાણુ પુદ્ગલ,
એક તરફ ત્રિપ્રદેશિક સ્કંધ થાય છે,
અથવા - એક તરફ બે પરમાણુ પુદ્ગલ,
એક તરફ બે દ્વિપ્રદેશિક સ્કંધ થાય છે.
પાંચ વિભાગ કરવામાં આવતાં -
એક તરફ ચાર પરમાણુ પુદ્ગલ,
એક તરફ દ્વિપ્રદેશિક સ્કંધ થાય છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

छहा कज्जमाणे-
छ परमाणु पोग्गला भवंति ।

प. सत्त भंते ! परमाणु पोग्गला एगयओ साहन्नंति, एगयओ साहण्णित्ता किं भवइ ?

उ. गोयमा ! सत्तपएसिए खंधे भवइ,
से भिज्जमाणे दुहा वि **-जाव-** सत्तहा वि कज्जइ ।

दुहा कज्जमाणे-
एगयओ परमाणुपोग्गले,
एगयओ छप्पएसिए खंधे भवइ,
अहवा-एगयओ दुप्पएसिए खंधे,
एगयओ पंचपएसिए खंधे भवइ,
अहवा-एगयओ तिपएसिए खंधे,
एगयओ चउपएसिए खंधे भवइ ।

तिहा कज्जमाणे-
एगयओ दो परमाणु पोग्गला,
एगयओ पंचपएसिए खंधे भवइ,
अहवा-एगयओ परमाणुपोग्गले,
एगयओ दुपएसिए खंधे,
एगयओ चउपएसिए खंधे भवइ,
अहवा-एगयओ परमाणु पोग्गले,
एगयओ दो तिपएसिया खंधा भवंति,
अहवा-एगयओ दो दुपएसिया खंधा,
एगयओ तिपएसिए खंधे भवइ ।

चउहा कज्जमाणे-
एगयओ तिन्नि परमाणुपोग्गला,
एगयओ चउप्पएसिए खंधे भवइ,
अहवा-एगयओ दो परमाणुपोग्गला,
एगयओ दुपएसिए खंधे,
एगयओ तिपएसिए खंधे भवइ,
अहवा-एगयओ परमाणुपोग्गले,
एगयओ तिन्नि दुपएसिया खंधा भवंति ।

पंचहा कज्जमाणे-
एगयओ चत्तारि परमाणुपोग्गला,
एगयओ तिपएसिए खंधे भवइ,
अहवा-एगयओ तिन्नि परमाणुपोग्गला,
एगयओ दो दुपएसिया खंधा भवंति ।

છ વિભાગ કરવામાં આવતાં -
છ પરમાણુ પુદ્ગલ થાય છે.

પ્ર. ભંતે ! સાત પરમાણુ પુદ્ગલ એક સાથે મળે છે અને એક સાથે મળવાથી શું થાય છે ?

ઉ. ગૌતમ ! સપ્ત પ્રદેશિક સ્કંધ થાય છે,
એનું વિભાજન થવાથી બે **-यावत्-** સાત વિભાગ થાય છે.

બે વિભાગ કરવામાં આવતાં -
એક તરફ એક પરમાણુ પુદ્ગલ,
બીજી તરફ એક ષટ્પ્રદેશિક સ્કંધ બને છે.
અથવા - એક તરફ દ્વિપ્રદેશિક સ્કંધ,
એક તરફ પાંચ પ્રદેશિક સ્કંધ થાય છે.
અથવા - એક તરફ ત્રિપ્રદેશિક સ્કંધ,
એક તરફ ચતુષ્પ્રદેશિક સ્કંધ થાય છે.

ત્રણ વિભાગ કરવામાં આવતાં -
એક તરફ બે પરમાણુ પુદ્ગલ,
એક તરફ પંચપ્રદેશિક સ્કંધ થાય છે.
અથવા - એક તરફ એક પરમાણુ પુદ્ગલ,
એક તરફ દ્વિપ્રદેશિક સ્કંધ,
એક તરફ ચતુષ્પ્રદેશિક સ્કંધ થાય છે.
અથવા - એક તરફ એક પરમાણુ પુદ્ગલ,
એક તરફ બે ત્રિપ્રદેશિક સ્કંધ થાય છે.
અથવા - એક તરફ બે દ્વિપ્રદેશિક સ્કંધ,
એક તરફ એક ત્રિપ્રદેશિક સ્કંધ થાય છે.

ચાર વિભાગ કરવામાં આવતાં -
એક તરફ ત્રણ પરમાણુ પુદ્ગલ,
એક તરફ એક ચતુષ્પ્રદેશિક સ્કંધ થાય છે.
અથવા - એક તરફ બે પરમાણુ પુદ્ગલ,
એક તરફ દ્વિપ્રદેશિક સ્કંધ,
એક તરફ ત્રિપ્રદેશિક સ્કંધ થાય છે.
અથવા - એક તરફ એક પરમાણુ પુદ્ગલ,
એક તરફ ત્રણ દ્વિપ્રદેશિક સ્કંધ થાય છે.

પાંચ વિભાગ કરવામાં આવતાં -
એક તરફ ચાર પરમાણુ પુદ્ગલ,
એક તરફ એક ત્રિપ્રદેશિક સ્કંધ થાય છે.
અથવા - એક તરફ ત્રણ પરમાણુ પુદ્ગલ,
એક તરફ બે દ્વિપ્રદેશિક સ્કંધ થાય છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

छहा कज्जमाणे-
एगयओ पंच परमाणुपोग्गला,
एगयओ दुपएसिए खंधे भवइ ।
सत्तहा कज्जमाणे-
सत्त परमाणुपोग्गला भवंति ।

છ વિભાગ કરવામાં આવતાં -
એક તરફ પાંચ પરમાણુ પુદ્ગલ,
એક તરફ દ્વિપ્રદેશિક સ્કંધ થાય છે.
સાત વિભાગ કરવામાં આવતાં -
સાત પરમાણુ પુદ્ગલ થાય છે.

પ. अट्ठ भंते ! परमाणुपोग्गला एगयओ साहन्नंति, एगयओ साहण्णित्ता किं भवइ ?

પ્ર. ભંતે ! આઠ પરમાણુ પુદ્ગલ એક સાથે મળે છે અને એક સાથે મળવાથી શું થાય છે ?

उ. गोयमा ! अट्ठपएसिए खंधे भवइ,
से भिज्जमाणे दुहा वि -**जाव**- अट्ठहा वि कज्जंति,

उ. ગૌતમ ! અષ્ટપ્રદેશિક સ્કંધ બને છે.
એનું વિભાજન કરવામાં આવતા બે -**યાવત્**- આઠ વિભાગ થાય છે.

दुहा कज्जमाणे-
एगयओ परमाणुपोग्गले,
एगयओ सत्तपएसिए खंधे भवइ,
अहवा-एगयओ दुपएसिए खंधे,
एगयओ छप्पएसिए खंधे भवइ,
अहवा-एगयओ तिपएसिए खंधे,
एगयओ पंचपएसिए खंधे भवइ,
अहवा-दो चउप्पएसिया खंधा भवंति ।
तिहा कज्जमाणे-
एगयओ दो परमाणुपोग्गला,
एगयओ छप्पएसिए खंधे भवइ,
अहवा-एगयओ परमाणुपोग्गले,
एगयओ दुप्पएसिए खंधे,
एगयओ पंचपएसिए खंधे भवइ,
अहवा-एगयओ परमाणुपोग्गले,
एगयओ तिपएसिए खंधे,
एगयओ चउपएसिए खंधे भवइ,
अहवा-एगयओ दो दुपएसिया खंधा,
एगयओ चउप्पएसिए खंधे भवइ,
अहवा-एगयओ दुपएसिए खंधे,
एगयओ दो तिपएसिया खंधा भवंति,
चउहा कज्जमाणे-
एगयओ तिन्नि परमाणुपोग्गला,
एगयओ पंचपएसिए खंधे भवइ,
अहवा-एगयओ दोन्नि परमाणुपोग्गला,
एगयओ दुपएसिए खंधे,

બે વિભાગ કરવામાં આવતાં -
એક તરફ એક પરમાણુ પુદ્ગલ,
એક તરફ એક સપ્તપ્રદેશિક સ્કંધ થાય છે.
અથવા - એક તરફ એક દ્વિપ્રદેશિક સ્કંધ,
એક તરફ એક ષટ્પ્રદેશિક સ્કંધ થાય છે.
અથવા - એક તરફ એક ત્રિપ્રદેશિક સ્કંધ,
એક તરફ એક પંચપ્રદેશી સ્કંધ થાય છે.
અથવા - બે ચતુષ્પ્રદેશી સ્કંધ બને છે.
ત્રણ વિભાગ કરવામાં આવતાં -
એક તરફ બે પરમાણુ પુદ્ગલ,
એક તરફ એક ષટ્પ્રદેશિક સ્કંધ થાય છે.
અથવા - એક તરફ એક પરમાણુ પુદ્ગલ,
એક તરફ એક દ્વિપ્રદેશિક સ્કંધ,
એક તરફ એક પંચપ્રદેશી સ્કંધ થાય છે.
અથવા - એક તરફ એક પરમાણુ પુદ્ગલ,
એક તરફ એક ત્રિપ્રદેશિક સ્કંધ,
એક તરફ એક ચતુષ્પ્રદેશિક સ્કંધ થાય છે.
અથવા - એક તરફ બે દ્વિપ્રદેશિક સ્કંધ,
એક તરફ એક ચતુષ્પ્રદેશિક સ્કંધ થાય છે.
અથવા - એક તરફ એક દ્વિપ્રદેશિક સ્કંધ,
એક તરફ બે ત્રિપ્રદેશી સ્કંધ થાય છે.
ચાર વિભાગ કરવામાં આવતાં -
એક તરફ ત્રણ પરમાણુ પુદ્ગલ,
એક તરફ પંચ પ્રદેશી સ્કંધ થાય છે,
અથવા - એક તરફ બે પરમાણુ પુદ્ગલ,
એક તરફ એક દ્વિપ્રદેશી સ્કંધ,

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

एगयओ चउपएसिए खंधे भवइ,
अहवा-एगयओ दो परमाणुपोग्गला,
एगयओ दो तिपएसिया खंधा भवंति ।
अहवा-एगयओ परमाणुपोग्गले,
एगयओ दो दुपएसिया खंधा,
एगयओ तिपएसिए खंधे भवइ ।
अहवा-चत्तारि दुपएसिया खंधा भवंति ।
पंचहा कज्जमाणे-
एगयओ चत्तारि परमाणुपोग्गला,
एगयओ चउपएसिए खंधे भवइ,
अहवा-एगयओ तिन्नि परमाणुपोग्गला,
एगयओ दुपएसिए खंधे,
एगयओ तिपएसिए खंधे भवइ,
अहवा-एगयओ दो परमाणुपोग्गला,
एगयओ तिन्नि दुपएसिया खंधा भवंति ।
छहा कज्जमाणे-
एगयओ पंच परमाणुपोग्गला,
एगयओ तिपएसिए खंधे भवइ,
अहवा-एगयओ चत्तारि परमाणुपोग्गला,
एगयओ दो दुपएसिया खंधा भवंति ।
सत्तहा कज्जमाणे-
एगयओ छ परमाणुपोग्गला,
एगयओ दुपएसिए खंधे भवइ ।
अट्ठहा कज्जमाणे-
अट्ठ परमाणुपोग्गला भवंति ।

प. नव भंते ! परमाणुपोग्गला एगयओ साहन्नंति, एगयओ साहण्णित्ता किं भवइ ?

उ. गोयमा ! नव पएसिए खंधे भवइ,
से भिज्जमाणे दुहा वि -जाव- नवविहा कज्जंति,

दुहा कज्जमाणे-
एगयओ परमाणुपोग्गले,
एगयओ अट्ठपएसिए खंधे भवइ,
अहवा-एगयओ दुपएसिए खंधे,
एगयओ सत्तपएसिए खंधे भवइ,
अहवा-एगयओ तिपएसिए खंधे,

એક તરફ ચતુષ્પ્રદેશી સ્કંધ થાય છે.
અથવા - એક તરફ બે પરમાણુ પુદ્ગલ,
એક તરફ બે ત્રિપ્રદેશિક સ્કંધ બને છે.
અથવા - એક તરફ એક પરમાણુ પુદ્ગલ,
એક તરફ બે દ્વિપ્રદેશિક સ્કંધ,
એક તરફ એક ત્રિપ્રદેશિક સ્કંધ થાય છે.
અથવા - ચાર દ્વિપ્રદેશિક સ્કંધ બને છે.
પાંચ વિભાગ કરવામાં આવતાં -
એક તરફ ચાર પરમાણુ પુદ્ગલ,
એક તરફ એક ચતુષ્પ્રદેશિક સ્કંધ થાય છે.
અથવા - એક તરફ ત્રણ પરમાણુ પુદ્ગલ,
એક તરફ એક દ્વિપ્રદેશિક સ્કંધ,
એક તરફ એક ત્રિપ્રદેશિક સ્કંધ થાય છે.
અથવા - એક તરફ બે પરમાણુ પુદ્ગલ,
એક તરફ ત્રણ દ્વિપ્રદેશિક સ્કંધ બને છે.
છ વિભાગ કરવામાં આવતાં -
એક તરફ પાંચ પરમાણુ પુદ્ગલ,
એક તરફ એક ત્રિપ્રદેશિક સ્કંધ થાય છે.
અથવા - એક તરફ ચાર પરમાણુ પુદ્ગલ,
એક તરફ બે દ્વિપ્રદેશિક સ્કંધ બને છે.
સાત વિભાગ કરવામાં આવતાં -
એક તરફ છ પરમાણુ પુદ્ગલ,
એક તરફ એક દ્વિપ્રદેશિક સ્કંધ થાય છે.
આઠ વિભાગ કરવામાં આવતાં -
આઠ પરમાણુ પુદ્ગલ બને છે.

પ્ર. ભંતે ! નવ પરમાણુ પુદ્ગલ એક સાથે મળે છે અને એક સાથે મળવાથી શું થાય છે ?

ઉ. ગૌતમ ! નવપ્રદેશી સ્કંધ થાય છે.
એનું વિભાજન કરવામાં આવતાં બે -**યાવત્**- નવ વિભાગ થાય છે.
બે વિભાગ કરવામાં આવતાં -
એક તરફ એક પરમાણુ પુદ્ગલ,
એક તરફ એક અષ્ટપ્રદેશી સ્કંધ થાય છે.
અથવા - એક તરફ દ્વિપ્રદેશિક સ્કંધ,
એક તરફ સપ્તપ્રદેશિક સ્કંધ થાય છે.
અથવા - એક તરફ ત્રિપ્રદેશિક સ્કંધ,

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

एगयओ छप्पएसिए खंधे भवइ,
अहवा-एगयओ चउप्पएसिए खंधे,
एगयओ पंचपएसिए खंधे भवइ ।
तिहा कज्जमाणे-
एगयओ दो परमाणुपोग्गला,
एगयओ सत्तपएसिए खंधे भवइ,
अहवा-एगयओ परमाणुपोग्गले,
एगयओ दुपएसिए खंधे,
एगयओ छप्पसिए खंधे भवइ,
अहवा-एगयओ परमाणुपोग्गले,
एगयओ तिपएसिए खंधे,
एगयओ पंचपएसिए खंधे भवइ,
अहवा-एगयओ परमाणुपोग्गले,
एगयओ दो चउप्पएसिया खंधा भवंति,
अहवा-एगयओ दुपएसिए खंधे,
एगयओ तिपएसिए खंधे,
एगयओ चउप्पएसिए खंधे भवइ,
अहवा-तिन्नि तिपएसिया खंधा भवंति ।
चउहा कज्जमाणे-
एगयओ तिन्नि परमाणुपोग्गला,
एगयओ छप्पएसिए खंधे भवइ,
अहवा-एगयओ दो परमाणुपोग्गला,
एगयओ दुपएसिए खंधे,
एगयओ पंचपएसिए खंधे भवइ,
अहवा-एगयओ दो परमाणुपोग्गला,
एगयओ तिपएसिए खंधे,
एगयओ चउप्पएसिए खंधे भवइ,
अहवा-एगयओ परमाणुपोग्गले,
एगयओ दो दुपएसिया खंधा,
एगयओ चउप्पएसिए खंधे भवइ,
अहवा-एगयओ परमाणुपोग्गले,
एगयओ दुपएसिए खंधे,
एगयओ दो तिपएसिया खंधा भवंति,
अहवा-एगयओ तिन्नि दुपएसिया खंधा,
एगयओ तिपएसिए खंधे भवइ ।

એક તરફ ષટ્પ્રદેશિક સ્કંધ થાય છે.
અથવા - એક તરફ ચતુષ્પ્રદેશિક સ્કંધ,
એક તરફ એક પંચ પ્રદેશી સ્કંધ થાય છે.
ત્રણ વિભાગ કરવામાં આવતાં -
એક તરફ બે પરમાણુ પુદ્ગલ,
એક તરફ એક સપ્તપ્રદેશી સ્કંધ થાય છે.
અથવા - એક તરફ એક પરમાણુ પુદ્ગલ,
એક તરફ બે દ્વિપ્રદેશી સ્કંધ,
એક તરફ એક ષટ્પ્રદેશી સ્કંધ થાય છે.
અથવા - એક તરફ એક પરમાણુ પુદ્ગલ,
એક તરફ એક ત્રિપ્રદેશી સ્કંધ,
એક તરફ એક પંચ પ્રદેશી સ્કંધ થાય છે.
અથવા - એક તરફ એક પરમાણુ પુદ્ગલ,
એક તરફ બે ચતુષ્પ્રદેશી સ્કંધ બને છે.
અથવા - એક તરફ એક દ્વિપ્રદેશી સ્કંધ,
એક તરફ એક ત્રિપ્રદેશી સ્કંધ,
એક તરફ એક ચતુષ્પ્રદેશી સ્કંધ થાય છે.
અથવા - ત્રણ ત્રિપ્રદેશી સ્કંધ બને છે.
ચાર વિભાગ કરવામાં આવતાં -
એક તરફ ત્રણ પરમાણુ પુદ્ગલ,
એક તરફ એક ષટ્પ્રદેશી સ્કંધ થાય છે.
અથવા - એક તરફ બે પરમાણુ પુદ્ગલ,
એક તરફ એક દ્વિપ્રદેશી સ્કંધ,
એક તરફ એક પંચપ્રદેશી સ્કંધ થાય છે.
અથવા - એક તરફ બે પરમાણુ પુદ્ગલ,
એક તરફ એક ત્રિપ્રદેશી સ્કંધ,
એક તરફ એક ચતુષ્પ્રદેશી સ્કંધ થાય છે.
અથવા - એક તરફ એક પરમાણુ પુદ્ગલ,
એક તરફ બે દ્વિપ્રદેશી સ્કંધ,
એક તરફ એક ચતુષ્પ્રદેશી સ્કંધ થાય છે.
અથવા - એક તરફ એક પરમાણુ પુદ્ગલ,
એક તરફ એક દ્વિપ્રદેશી સ્કંધ,
એક તરફ બે ત્રિપ્રદેશી સ્કંધ બને છે.
અથવા - એક તરફ ત્રણ દ્વિપ્રદેશી સ્કંધ,
એક તરફ એક ત્રિપ્રદેશી સ્કંધ થાય છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

पंचहा कज्जमाणे-
एगयओ चत्तारि परमाणुपोग्गला,
एगयओ पंचपएसिए खंधे भवइ,
अहवा-एगयओ तिन्नि परमाणुपोग्गला,
एगयओ दुपएसिए खंधे,
एगयओ चउप्पएसिए खंधे भवइ,
अहवा-एगयओ तिन्नि परमाणुपोग्गला,
एगयओ दो तिपएसिया खंधा भवंति,
अहवा-एगयओ दो परमाणुपोग्गला,
एगयओ दो दुपएसिया खंधा,
एगयओ तिपएसिए खंधे भवइ,
अहवा-एगयओ परमाणुपोग्गले,
एगयओ चत्तारि दुपएसिया खंधा भवंति ।

छहा कज्जमाणे-
एगयओ पंच परमाणुपोग्गला,
एगयओ चउप्पएसिए खंधे भवइ,
अहवा-एगयओ चत्तारि परमाणुपोग्गला,
एगयओ दुपएसिए खंधे,
एगयओ तिपएसिए खंधे भवइ,
अहवा-एगयओ तिन्नि परमाणुपोग्गला,
एगयओ तिन्नि दुपएसिया खंधा भवंति ।

सत्तहा कज्जमाणे-
एगयओ छ परमाणुपोग्गला,
एगयओ तिप्पएसिए खंधे भवइ,
अहवा-एगयओ पंच परमाणुपोग्गला,
एगयओ दो दुपएसिया खंधा भवंति ।

अट्ठहा कज्जमाणे-
एगयओ सत्त परमाणुपोग्गला,
एगयओ दुपएसिए खंधे भवइ ।

नवहा कज्जमाणे-
नव परमाणुपोग्गला भवंति ।

प. दस भंते ! परमाणुपोग्गला एगयओ साहन्नंति, एगयओ साहण्णित्ता किं भवइ ?

उ. गोयमा ! दस पएसिए खंधे भवइ,
से भिज्जमाणे दुहा वि -**जाव**- दसविहा वि कज्जंति,

પાંચ વિભાગ કરવામાં આવતાં -
એક તરફ ચાર પરમાણુ પુદ્ગલ,
એક તરફ પંચપ્રદેશિક સ્કંધ થાય છે.
અથવા - એક તરફ ત્રણ પરમાણુ પુદ્ગલ,
એક તરફ એક દ્વિપ્રદેશિક સ્કંધ,
એક તરફ એક ચતુષ્પ્રદેશી સ્કંધ થાય છે.
અથવા - એક તરફ ત્રણ પરમાણુ પુદ્ગલ,
એક તરફ બે ત્રિપ્રદેશિક સ્કંધ બને છે.
અથવા - એક તરફ બે પરમાણુ પુદ્ગલ,
એક તરફ બે દ્વિપ્રદેશી સ્કંધ,
એક તરફ એક ત્રિપ્રદેશી સ્કંધ થાય છે.
અથવા - એક તરફ એક પરમાણુ પુદ્ગલ,
એક તરફ ચાર દ્વિપ્રદેશી સ્કંધ બને છે.

છ વિભાગ કરવામાં આવતાં -
એક તરફ પાંચ પરમાણુ પુદ્ગલ,
એક તરફ એક ચતુષ્પ્રદેશિક સ્કંધ થાય છે.
અથવા - એક તરફ ચાર પરમાણુ પુદ્ગલ,
એક તરફ એક દ્વિપ્રદેશિક સ્કંધ,
એક તરફ એક ત્રિપ્રદેશિક સ્કંધ થાય છે.
અથવા - એક તરફ ત્રણ પરમાણુ પુદ્ગલ,
એક તરફ ત્રણ દ્વિપ્રદેશિક સ્કંધ બને છે.

સાત વિભાગ કરવામાં આવતાં -
એક તરફ છ પરમાણુ પુદ્ગલ,
એક તરફ એક ત્રિપ્રદેશિક સ્કંધ થાય છે.
અથવા - એક તરફ પાંચ પરમાણુ પુદ્ગલ,
એક તરફ બે દ્વિપ્રદેશિક સ્કંધ બને છે.

આઠ વિભાગ કરવામાં આવતાં -
એક તરફ સાત પરમાણુ પુદ્ગલ,
એક તરફ એક દ્વિપ્રદેશિક સ્કંધ થાય છે.

નવ વિભાગ કરવામાં આવતાં -
નવ પરમાણુ પુદ્ગલ બને છે.

પ્ર. ભંતે ! દસ પરમાણુ પુદ્ગલ એક સાથે મળે છે અને એક સાથે મળવાથી શું થાય છે ?

ઉ. ગૌતમ ! દસ પ્રદેશી સ્કંધ બને છે.
એના વિભાગ કરવામાં આવતાં બે -**યાવત્**- દસ વિભાગ થાય છે,

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

दुहा कज्जमाणे-
एगयओ परमाणुपोग्गले,
एगयओ नवपएसिए खंधे भवइ,
अहवा-एगयओ दुपएसिए खंधे,
एगयओ अट्ठपएसिए खंधे भवइ,
अहवा-एगयओ तिपएसिए खंधे,
एगयओ सत्तपएसिए खंधे भवइ,
अहवा-एगयओ चउप्पएसिए खंधे,
एगयओ छप्पएसिए खंधे भवइ,
अहवा-दो पंचपएसिया खंधा भवंति ।

तिहा कज्जमाणे-
एगयओ दो परमाणुपोग्गला,
एगयओ अट्ठपएसिए खंधे भवइ,
अहवा-एगयओ परमाणुपोग्गले,
एगयओ दुपएसिए खंधे,
एगयओ सत्तपएसिए खंधे भवइ,
अहवा-एगयओ परमाणुपोग्गले,
एगयओ तिपएसिए खंधे,
एगयओ छप्पएसिए खंधे भवइ,
अहवा-एगयओ परमाणुपोग्गले,
एगयओ चउप्पएसिए खंधे,
एगयओ पंचपएसिए खंधे भवइ,
अहवा-एगयओ दो दुपएसिया खंधा,
एगयओ छप्पएसिए खंधे भवइ,
अहवा-एगयओ दुपएसिए खंधे,
एगयओ तिपएसिए खंधे,
एगयओ पंचपएसिए खंधे भवइ,
अहवा-एगयओ दुपएसिए खंधे,
एगयओ दो चउप्पएसिया खंधा भवंति,
अहवा-एगयओ दो तिपएसिया खंधा,
एगयओ चउप्पएसिए खंधे भवइ ।

चउहा कज्जमाणे-
एगयओ तिन्नि परमाणुपोग्गला,
एगयओ सत्तपएसिए खंधे भवइ,
अहवा-एगयओ दो परमाणुपोग्गला,
एगयओ दुपएसिए खंधे,

બે વિભાગ કરવામાં આવતાં -
એક તરફ એક પરમાણુ પુદ્ગલ,
એક તરફ એક નવ પ્રદેશી સ્કંધ થાય છે.
અથવા - એક તરફ એક દ્વિપ્રદેશી સ્કંધ,
એક તરફ એક અષ્ટપ્રદેશી સ્કંધ થાય છે.
અથવા - એક તરફ એક ત્રિપ્રદેશિક સ્કંધ,
એક તરફ એક સપ્તપ્રદેશિક સ્કંધ થાય છે.
અથવા - એક તરફ એક ચતુષ્પ્રદેશિક સ્કંધ,
એક તરફ એક ષટ્પ્રદેશિક સ્કંધ થાય છે.
અથવા - બે પંચપ્રદેશી સ્કંધ બને છે.

ત્રણ વિભાગ કરવામાં આવતાં -
એક તરફ બે પરમાણુ પુદ્ગલ,
એક તરફ એક અષ્ટપ્રદેશી સ્કંધ થાય છે.
અથવા - એક તરફ એક પરમાણુ પુદ્ગલ,
એક તરફ એક દ્વિપ્રદેશી સ્કંધ,
એક તરફ એક સપ્તપ્રદેશી સ્કંધ થાય છે.
અથવા - એક તરફ એક પરમાણુ પુદ્ગલ,
એક તરફ એક ત્રિપ્રદેશી સ્કંધ,
એક તરફ એક ષટ્પ્રદેશી સ્કંધ થાય છે.
અથવા - એક તરફ એક પરમાણુ પુદ્ગલ,
એક તરફ એક ચતુષ્પ્રદેશી સ્કંધ,
એક તરફ એક પંચપ્રદેશી સ્કંધ થાય છે.
અથવા - એક તરફ બે દ્વિપ્રદેશિક સ્કંધ,
એક તરફ એક ષટ્પ્રદેશિક સ્કંધ થાય છે.
અથવા - એક તરફ એક દ્વિપ્રદેશિક સ્કંધ,
એક તરફ એક ત્રિપ્રદેશી સ્કંધ,
એક તરફ એક પંચપ્રદેશી સ્કંધ થાય છે.
અથવા - એક તરફ એક દ્વિપ્રદેશી સ્કંધ,
એક તરફ બે ચતુષ્પ્રદેશી સ્કંધ બને છે.
અથવા - એક તરફ બે ત્રિપ્રદેશી સ્કંધ,
એક તરફ એક ચતુષ્પ્રદેશી સ્કંધ થાય છે.

ચાર વિભાગ કરવામાં આવતાં -
એક તરફ ત્રણ પરમાણુ પુદ્ગલ,
એક તરફ એક સપ્તપ્રદેશી સ્કંધ થાય છે.
અથવા - એક તરફ બે પરમાણુ પુદ્ગલ,
એક તરફ એક દ્વિપ્રદેશી સ્કંધ,

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

एगयओ छप्पएसिए खंधे भवइ,
अहवा-एगयओ दो परमाणुपोग्गला,
एगयओ तिप्पएसिए खंधे,
एगयओ पंचपएसिए खंधे भवइ,
अहवा-एगयओ दो परमाणुपोग्गला,
एगयओ दो चउप्पएसिया खंधा भवंति,
अहवा-एगयओ परमाणुपोग्गले,
एगयओ दुपएसिए खंधे,
एगयओ तिपएसिए खंधे,
एगयओ चउप्पएसिए खंधे भवइ,
अहवा-एगयओ परमाणुपोग्गले,
एगयओ तिन्नि तिपएसिया खंधा भवंति,
अहवा-एगयओ तिन्नि दुपएसिया खंधा,
एगयओ चउपएसिए खंधे भवइ,
अहवा-एगयओ दो दुपएसिया खंधा,
एगयओ दो तिपएसिया खंधा भवंति ।
पंचहा कज्जमाणे-
एगयओ चत्तारि परमाणुपोग्गला,
एगयओ छप्पएसिए खंधे भवइ,
अहवा-एगयओ तिन्नि परमाणुपोग्गला,
एगयओ दुपएसिए खंधे,
एगयओ पंचपएसिए खंधे भवइ,
अहवा-एगयओ तिन्नि परमाणुपोग्गला,
एगयओ तिपएसिए खंधे,
एगयओ चउपएसिए खंधे भवइ,
अहवा-एगयओ दो परमाणुपोग्गला,
एगयओ दो दुपएसिया खंधा,
एगयओ चउप्पएसिए खंधे भवइ,
अहवा-एगयओ दो परमाणुपोग्गला,
एगयओ दुपएसिए खंधे,
एगयओ दो तिपएसिया खंधा भवंति,
अहवा-एगयओ परमाणुपोग्गले,
एगयओ तिन्नि दुपएसिया खंधा,
एगयओ तिपएसिए खंधे भवइ,
अहवा-पंच दुपएसिया खंधा भवंति ।

એક તરફ એક ષટ્પ્રદેશી સ્કંધ થાય છે.
અથવા - એક તરફ બે પરમાણુ પુદ્ગલ,
એક તરફ એક ત્રિપ્રદેશી સ્કંધ,
એક તરફ એક પંચપ્રદેશી સ્કંધ થાય છે.
અથવા - એક તરફ બે પરમાણુ પુદ્ગલ,
એક તરફ બે ચતુષ્પ્રદેશી સ્કંધ હોય છે,
અથવા - એક તરફ એક પરમાણુ પુદ્ગલ,
એક તરફ એક દ્વિપ્રદેશી સ્કંધ,
એક તરફ એક ત્રિપ્રદેશી સ્કંધ,
એક તરફ એક ચતુષ્પ્રદેશી સ્કંધ થાય છે.
અથવા - એક તરફ એક પરમાણુ પુદ્ગલ,
એક તરફ ત્રણ ત્રિપ્રદેશી સ્કંધ હોય છે.
અથવા - એક તરફ ત્રણ દ્વિપ્રદેશી સ્કંધ,
એક તરફ એક ચતુષ્પ્રદેશી સ્કંધ થાય છે.
અથવા - એક તરફ બે દ્વિપ્રદેશી સ્કંધ,
એક તરફ બે ત્રિપ્રદેશી સ્કંધ હોય છે.
પાંચ વિભાગ કરવામાં આવતાં -
એક તરફ ચાર પરમાણુ પુદ્ગલ,
એક તરફ એક ષટ્પ્રદેશિક સ્કંધ થાય છે.
અથવા - એક તરફ ત્રણ પરમાણુ પુદ્ગલ,
એક તરફ એક દ્વિપ્રદેશિક સ્કંધ,
એક તરફ એક પંચપ્રદેશી સ્કંધ થાય છે.
અથવા - એક તરફ ત્રણ પરમાણુ પુદ્ગલ,
એક તરફ એક ત્રિપ્રદેશી સ્કંધ,
એક તરફ એક ચતુષ્પ્રદેશી સ્કંધ થાય છે.
અથવા - એક તરફ બે પરમાણુ પુદ્ગલ,
એક તરફ બે દ્વિપ્રદેશી સ્કંધ,
એક તરફ એક ચતુષ્પ્રદેશી સ્કંધ થાય છે.
અથવા - એક તરફ બે પરમાણુ પુદ્ગલ,
એક તરફ એક દ્વિપ્રદેશી સ્કંધ,
એક તરફ બે ત્રિપ્રદેશી સ્કંધ હોય છે.
અથવા - એક તરફ એક પરમાણુ પુદ્ગલ,
એક તરફ ત્રણ દ્વિપ્રદેશી સ્કંધ,
એક તરફ એક ત્રિપ્રદેશી સ્કંધ થાય છે.
અથવા - પાંચ દ્વિપ્રદેશિક સ્કંધ હોય છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

छहा कज्जमाणे-
एगयओ पंच परमाणुपोग्गला,
एगयओ पंचपएसिए खंधे भवइ,
अहवा-एगयओ चत्तारि परमाणुपोग्गला,
एगयओ दुपएसिए खंधे,
एगयओ चउपएसिए खंधे भवइ,
अहवा-एगयओ चत्तारि परमाणुपोग्गला,
एगयओ दो तिपएसिया खंधा भवंति,
अहवा-एगयओ तिन्नि परमाणुपोग्गला,
एगयओ दो दुपएसिया खंधा,
एगयओ तिपएसिए खंधे भवइ,
अहवा-एगयओ दो परमाणुपोग्गला,
एगयओ चत्तारि दुपएसिया खंधा भवंति ।

सत्तहा कज्जमाणे-
एगयओ छ परमाणुपोग्गला,
एगयओ चउप्पएसिए खंधे भवइ,
अहवा-एगयओ पंच परमाणुपोग्गला,
एगयओ दुपएसिए खंधे,
एगयओ तिपएसिए खंधे भवइ,
अहवा-एगयओ चत्तारि परमाणुपोग्गला,
एगयओ तिन्नि दुपएसिया खंधा भवंति ।

अट्ठहा कज्जमाणे-
एगयओ सत्त परमाणुपोग्गला,
एगयओ तिपएसिए खंधे भवइ,
अहवा-एगयओ छ परमाणुपोग्गला,
एगयओ दो दुपएसिया खंधा भवंति ।

नवहा कज्जमाणे-
एगयओ अट्ठ परमाणुपोग्गला,
एगयओ दुपएसिए खंधे भवइ,

दसहा कज्जमाणे-
दस परमाणुपोग्गला भवंति ।

प. संखेज्जा भंते ! परमाणुपोग्गला एगयओ साहण्णंति एगयओ साहण्णित्ता किं भवइ ?

उ. गोयमा ! संखेज्जपएसिए खंधे भवइ,
से भिज्जमाणे दुहा वि **-जाव-** दसहा वि संखेज्जहा वि कज्जइ ।

છ વિભાગ કરવામાં આવતાં -
એક તરફ પાંચ પરમાણુ પુદ્ગલ,
એક તરફ એક પંચપ્રદેશી સ્કંધ થાય છે.
અથવા - એક તરફ ચાર પરમાણુ પુદ્ગલ,
એક તરફ એક દ્વિપ્રદેશી સ્કંધ,
એક તરફ એક ચતુષ્પ્રદેશી સ્કંધ થાય છે.
અથવા - એક તરફ ચાર પરમાણુ પુદ્ગલ,
એક તરફ બે ત્રિપ્રદેશી સ્કંધ હોય છે.
અથવા - એક તરફ ત્રણ પરમાણુ પુદ્ગલ,
એક તરફ બે દ્વિપ્રદેશી સ્કંધ,
એક તરફ એક ત્રિપ્રદેશી સ્કંધ થાય છે,
અથવા - એક તરફ બે પરમાણુ પુદ્ગલ,
એક તરફ ચાર દ્વિપ્રદેશી સ્કંધ હોય છે.

સાત વિભાગ કરવામાં આવતાં -
એક તરફ છ પરમાણુ પુદ્ગલ,
એક તરફ એક ચતુષ્પ્રદેશી સ્કંધ થાય છે.
અથવા - એક તરફ પાંચ પરમાણુ પુદ્ગલ,
એક તરફ એક દ્વિપ્રદેશી સ્કંધ,
એક તરફ એક ત્રિપ્રદેશી સ્કંધ થાય છે.
અથવા - એક તરફ ચાર પરમાણુ પુદ્ગલ,
એક તરફ ત્રણ દ્વિપ્રદેશી સ્કંધ હોય છે.

આઠ વિભાગ કરવામાં આવતાં -
એક તરફ સાત પરમાણુ પુદ્ગલ,
એક તરફ એક ત્રિપ્રદેશી સ્કંધ હોય છે.
અથવા - એક તરફ છ પરમાણુ પુદ્ગલ,
એક તરફ બે દ્વિપ્રદેશી સ્કંધ હોય છે.

નવ વિભાગ કરવામાં આવતાં -
એક તરફ આઠ પરમાણુ પુદ્ગલ,
એક તરફ એક દ્વિપ્રદેશી સ્કંધ થાય છે.

દસ વિભાગ કરવામાં આવતાં -
દસ પરમાણુ પુદ્ગલ હોય છે.

પ્ર. ભંતે ! સંખ્યાત પરમાણુ પુદ્ગલ એક સાથે મળે છે અને એક સાથે મળવાથી શું થાય છે ?

ઉ. ગૌતમ ! સંખ્યાત પ્રદેશી સ્કંધ હોય છે.
એના વિભાગ કરવામાં આવતા બે **-યાવત્-** દસ સંખ્યાત વિભાગ થાય છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

दुहा कज्जमाणे-
एगयओ परमाणुपोग्गले,
एगयओ संखेज्जपएसिए खंधे भवइ,
अहवा-एगयओ दुपएसिए खंधे,
एगयओ संखेज्जपएसिए खंधे भवइ,
अहवा-एगयओ तिपएसिए खंधे,
एगयओ संखेज्जपएसिए खंधे भवइ,
एवं जाव-
अहवा-एगयओ दसपएसिए खंधे,
एगयओ संखेज्जपएसिए खंधे भवइ,
अहवा-दो संखेज्जपएसिया खंधा भवंति ।
तिहा कज्जमाणे-
एगयओ दो परमाणुपोग्गला,
एगयओ संखेज्जपएसिए खंधे भवइ ।
अहवा-एगयओ परमाणुपोग्गले,
एगयओ दुपएसिए खंधे,
एगयओ संखेज्जपएसिए खंधे भवइ ।
अहवा-एगयओ परमाणुपोग्गले,
एगयओ तिपएसिए खंधे,
एगयओ संखेज्जपएसिए खंधे भवइ ।
एवं जाव-
अहवा-एगयओ परमाणुपोग्गले ।
एगयओ दसपएसिए खंधे,
एगयओ संखेज्जपएसिए खंधे भवइ ।
अहवा-एगयओ परमाणुपोग्गले,
एगयओ दो संखेज्जपएसिया खंधा भवंति ।
अहवा-एगयओ दुपएसिए खंधे,
एगयओ दो संखेज्जपएसिया खंधा भवंति ।
एवं जाव-
अहवा-एगयओ दसपएसिए खंधे,
एगयओ दो संखेज्जपएसिया खंधा भवंति ।
अहवा-तिण्णि संखेज्जपएसिया खंधा भवंति ।
चउहा कज्जमाणे-
एगयओ तिन्नि परमाणुपोग्गला,
एगयओ संखेज्जपएसिए खंधे भवइ ।
अहवा-एगयओ दो परमाणुपोग्गला,

બે વિભાગ કરવામાં આવતાં -
એક તરફ એક પરમાણુ પુદ્ગલ,
એક તરફ એક સંખ્યાત પ્રદેશી સ્કંધ થાય છે.
અથવા - એક તરફ એક દ્વિપ્રદેશી સ્કંધ,
એક તરફ એક સંખ્યાત પ્રદેશી સ્કંધ થાય છે.
અથવા - એક તરફ એક ત્રિપ્રદેશી સ્કંધ,
એક તરફ એક સંખ્યાત પ્રદેશી સ્કંધ થાય છે.
આ જ પ્રકારે -યાવત્-
અથવા - એક તરફ દસ પ્રદેશી સ્કંધ,
એક તરફ એક સંખ્યાત પ્રદેશી સ્કંધ થાય છે.
અથવા - બે સંખ્યાત પ્રદેશી સ્કંધ હોય છે.
ત્રણ વિભાગ કરવામાં આવતાં -
એક તરફ બે પરમાણુ પુદ્ગલ,
એક તરફ એક સંખ્યાત પ્રદેશી સ્કંધ થાય છે.
અથવા - એક તરફ એક પરમાણુ પુદ્ગલ,
એક તરફ એક દ્વિપ્રદેશી સ્કંધ,
એક તરફ એક સંખ્યાત પ્રદેશી સ્કંધ થાય છે.
અથવા - એક તરફ એક પરમાણુ પુદ્ગલ,
એક તરફ એક ત્રિપ્રદેશી સ્કંધ,
એક તરફ એક સંખ્યાત પ્રદેશી સ્કંધ થાય છે.
આ જ પ્રકારે -યાવત્-
અથવા - એક તરફ એક પરમાણુ પુદ્ગલ,
એક તરફ એક દસ પ્રદેશી સ્કંધ,
એક તરફ એક સંખ્યાત પ્રદેશી સ્કંધ થાય છે.
અથવા - એક તરફ એક પરમાણુ પુદ્ગલ,
એક તરફ બે સંખ્યાત પ્રદેશી સ્કંધ હોય છે.
અથવા - એક તરફ એક દ્વિપ્રદેશી સ્કંધ,
એક તરફ બે સંખ્યાત પ્રદેશી સ્કંધ હોય છે.
આ જ પ્રકારે -યાવત્-
અથવા - એક તરફ એક દસ પ્રદેશી સ્કંધ,
એક તરફ બે સંખ્યાત પ્રદેશી સ્કંધ હોય છે.
અથવા - ત્રણ સંખ્યાત પ્રદેશી સ્કંધ હોય છે.
ચાર વિભાગ કરવામાં આવતાં -
એક તરફ ત્રણ પરમાણુ પુદ્ગલ,
એક તરફ એક સંખ્યાત પ્રદેશી સ્કંધ થાય છે.
અથવા - એક તરફ બે પરમાણુ પુદ્ગલ,

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

एगयओ दुपएसिए खंधे,
एगयओ संखेज्जपएसिए खंधे भवइ ।
अहवा-एगयओ दो परमाणुपोग्गला,
एगयओ तिप्पएसिए खंधे,
एगयओ संखेज्जपएसिए खंधे भवइ ।
एवं जाव-
अहवा-एगयओ दो परमाणुपोग्गला,
एगयओ दसपएसिए खंधे,
एगयओ संखेज्जपसिए खंधे भवइ ।
अहवा-एगयओ दो परमाणुपोग्गला,
एगयओ दो संखेज्जपएसिया खंधा भवंति ।
अहवा-एगयओ परमाणुपोग्गले,
एगयओ दुपएसिए खंधे,
एगयओ दो संखेज्जपएसिया खंधा भवंति ।
एवं जाव-
अहवा-एगयओ परमाणुपोग्गले,
एगयओ दसपएसिए खंधे,
एगयओ दो संखेज्जपएसिया खंधा भवंति ।
अहवा-एगयओ परमाणुपोग्गले,
एगयओ तिन्नि संखेज्जपएसिया खंधा भवंति ।
अहवा-एगयओ दुपएसिए खंधे,
एगयओ तिन्नि संखेज्जपएसिया खंधा भवंति ।
एवं जाव-
अहवा-एगयओ दसपएसिए खंधे,
एगयओ तिन्नि संखेज्जपएसिया खंधा भवंति ।
अहवा-चत्तारि संखेज्जपएसिया खंधा भवंति ।
एवं एएणं कमेणं पंचगसंजोगो वि भाणियव्वो -जाव- नवगं संजोगो,
दसहा कज्जमाणे-
एगयओ नव परमाणुपोग्गला,
एगयओ संखेज्जपएसिए खंधे भवइ ।
अहवा-एगयओ अट्ठ परमाणुपोग्गला,
एगयओ दुपएसिए खंधे,
एगयओ संखेज्जपएसिए खंधे भवइ ।
एवं एएणं कमेणं एक्केक्को पूरेयव्वो -जाव-

એક તરફ એક દ્વિપ્રદેશી સ્કંધ,
એક તરફ એક સંખ્યાત પ્રદેશી સ્કંધ થાય છે.
અથવા - એક તરફ બે પરમાણુ પુદ્ગલ,
એક તરફ એક ત્રિપ્રદેશી સ્કંધ,
એક તરફ એક સંખ્યાત પ્રદેશી સ્કંધ થાય છે.
આ જ પ્રકારે -યાવત્-
અથવા - એક તરફ બે પરમાણુ પુદ્ગલ,
એક તરફ એક દસપ્રદેશી સ્કંધ,
એક તરફ એક સંખ્યાત પ્રદેશી સ્કંધ થાય છે.
અથવા - એક તરફ બે પરમાણુ પુદ્ગલ,
એક તરફ બે સંખ્યાત પ્રદેશી સ્કંધ હોય છે.
અથવા - એક તરફ એક પરમાણુ પુદ્ગલ,
એક તરફ એક દ્વિપ્રદેશી સ્કંધ,
એક તરફ બે સંખ્યાત પ્રદેશી સ્કંધ હોય છે.
આ જ પ્રકારે -યાવત્-
અથવા - એક તરફ એક પરમાણુ પુદ્ગલ,
એક તરફ એક દસપ્રદેશી સ્કંધ,
એક તરફ બે સંખ્યાત પ્રદેશી સ્કંધ હોય છે.
અથવા - એક તરફ એક પરમાણુ પુદ્ગલ,
એક તરફ ત્રણ સંખ્યાત પ્રદેશી સ્કંધ હોય છે.
અથવા - એક તરફ એક દ્વિપ્રદેશી સ્કંધ,
એક તરફ ત્રણ સંખ્યાત પ્રદેશી સ્કંધ હોય છે.
આ જ પ્રકારે -યાવત્-
અથવા - એક તરફ દસ પ્રદેશી સ્કંધ,
એક તરફ ત્રણ સંખ્યાત પ્રદેશી સ્કંધ હોય છે.
અથવા - ચાર સંખ્યાત પ્રદેશી સ્કંધ હોય છે.
આ જ પ્રકારે આ જ ક્રમથી પંચસંયોગીથી નવસંયોગી પર્યંતના વિકલ્પ સમજવા જોઈએ.
દસ વિભાગ કરવામાં આવતાં -
એક તરફ નવ પરમાણુ પુદ્ગલ,
એક તરફ એક સંખ્યાત પ્રદેશી સ્કંધ થાય છે.
અથવા - એક તરફ આઠ પરમાણુ પુદ્ગલ,
એક તરફ એક દ્વિપ્રદેશી સ્કંધ,
એક તરફ એક સંખ્યાત પ્રદેશી સ્કંધ થાય છે.
આ જ પ્રકારે આ જ ક્રમથી એક-એકની સંખ્યામાં ઉત્તરોત્તર વૃદ્ધિ કરવી જોઈએ -યાવત્-

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

अहवा-एगयओ दसपएसिए खंधे,
एगयओ नव संखेज्जपएसिया खंधा भवंति,
अहवा-दस संखेज्जपएसिया खंधा भवंति ।
संखेज्जहा कज्जमाणे-
संखेज्जा परमाणुपोग्गला भवंति ।

અથવા - એક તરફ દસ પ્રદેશી સ્કંધ,
એક તરફ નવ સંખ્યાત પ્રદેશી સ્કંધ હોય છે.
અથવા - દસ સંખ્યાત પ્રદેશી સ્કંધ હોય છે.
સંખ્યાત વિભાગ કરવામાં આવતાં -
સંખ્યાત પરમાણુ-પુદ્ગલ હોય છે.

प. असंखेज्जा भंते ! परमाणुपोग्गला एगयओ साहण्णंति, एगयओ साहण्णित्ता किं भवइ ?

પ્ર. ભંતે ! અસંખ્યાત પરમાણુ પુદ્ગલ એક સાથે મળે છે અને એક સાથે મળવાથી શું થાય છે ?

उ. गोयमा ! असंखेज्जपएसिए खंधे भवइ ।
से भिज्जमाणे दुहा वि -**जाव**- दसहा वि संखेज्जहा वि असंखेज्जहा वि कज्जइ,
दुहा कज्जमाणे-
एगयओ परमाणुपोग्गले,
एगयओ असंखेज्जपएसिए खंधे भवइ ।
एवं जाव-
अहवा-एगयओ दसपएसिए खंधे,
एगयओ असंखेज्जपएसिए खंधे भवइ ।
अहवा-एगयओ संखेज्जपएसिए खंधे,
एगयओ असंखेज्जपएसिए खंधे भवइ ।
अहवा-दो असंखेज्जपएसिया खंधा भवंति ।
तिहा कज्जमाणे-
एगयओ दो परमाणुपोग्गला,
एगयओ असंखेज्जपएसिए खंधे भवइ ।
अहवा-एगयओ परमाणुपोग्गले,
एगयओ दुपएसिए खंधे,
एगयओ असंखेज्जपएसिए खंधे भवइ ।
एवं जाव-
अहवा-एगयओ परमाणुपोग्गले,
एगयओ दसपएसिए खंधे,
एगयओ असंखेज्जपएसिए खंधे भवइ ।
अहवा-एगयओ परमाणुपोग्गले,
एगयओ संखेज्जपएसिए खंधे,
एगयओ असंखेज्जपएसिए खंधे भवइ ।
अहवा-एगयओ परमाणुपोग्गले,
एगयओ दो असंखेज्जपएसिया खंधा भवंति ।
अहवा-एगयओ दुपएसिए खंधे,
एगयओ दो असंखेज्जपएसिया खंधा भवंति ।

ઉ. गोयमा ! असंख्यात प्रदेशी स्कंध थाय छे.
એના વિભાગ કરવામાં આવતાં બે -**यावत्**- દસ સંખ્યાત અને અસંખ્યાત વિભાગ થાય છે.
બે વિભાગ કરવામાં આવતાં -
એક તરફ એક પરમાણુ પુદ્ગલ,
એક તરફ એક અસંખ્યાત પ્રદેશી સ્કંધ થાય છે.
આ જ પ્રકારે -यावत्-
અથવા - એક તરફ એક દસપ્રદેશી સ્કંધ,
એક તરફ એક અસંખ્યાત પ્રદેશી સ્કંધ થાય છે.
અથવા - એક તરફ એક સંખ્યાત પ્રદેશી સ્કંધ,
એક તરફ એક અસંખ્યાત પ્રદેશી સ્કંધ થાય છે.
અથવા - બે અસંખ્યાત પ્રદેશી સ્કંધ હોય છે.
ત્રણ વિભાગ કરવામાં આવતાં -
એક તરફ બે પરમાણુ પુદ્ગલ,
એક તરફ એક અસંખ્યાત પ્રદેશી સ્કંધ થાય છે.
અથવા - એક તરફ એક પરમાણુ પુદ્ગલ,
એક તરફ એક દ્વિપ્રદેશી સ્કંધ,
એક તરફ એક અસંખ્યાત પ્રદેશી સ્કંધ થાય છે.
આ જ પ્રકારે -यावत्-
અથવા - એક તરફ એક પરમાણુ પુદ્ગલ,
એક તરફ દસ પ્રદેશી સ્કંધ,
એક તરફ એક અસંખ્યાત પ્રદેશી સ્કંધ થાય છે.
અથવા - એક તરફ એક પરમાણુ પુદ્ગલ,
એક તરફ એક સંખ્યાત પ્રદેશી સ્કંધ,
એક તરફ એક અસંખ્યાત પ્રદેશી સ્કંધ થાય છે.
અથવા - એક તરફ એક પરમાણુ પુદ્ગલ,
એક તરફ બે અસંખ્યાત પ્રદેશી સ્કંધ હોય છે.
અથવા - એક તરફ એક દ્વિપ્રદેશી સ્કંધ,
એક તરફ બે અસંખ્યાત પ્રદેશી સ્કંધ હોય છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

एवं जाव-
अहवा-एगयओ संखेज्जपएसिए खंधे,
एगयओ दो असंखेज्जपएसिया खंधा भवंति ।
अहवा-तिन्नि असंखेज्जपएसिया खंधा भवंति ।
चउहा कज्जमाणे-
एगयओ तिन्नि परमाणुपोग्गला,
एगयओ असंखेज्जपएसिए खंधे भवइ ।
एवं चउक्कगसंजोगो -जाव- दसगसंजोगो एए जहेव संखेज्जपएसियस्स ।

णवरं-असंखेज्जगं एगं अहिगं भाणियव्वं **-जाव-**

अहवा-दस असंखेज्जपएसिया खंधा भवंति ।
संखेज्जहा कज्जमाणे-
एगयओ संखेज्जा परमाणुपोग्गला,
एगयओ असंखेज्जपएसिए खंधे भवइ ।
अहवा-एगयओ संखेज्जा दुपएसिया खंधा,
एगयओ असंखेज्जपएसिए खंधे भवइ ।
एवं जाव-
अहवा-एगयओ संखेज्जा दसपएसिया खंधा,
एगयओ असंखेज्जपएसिए खंधे भवइ ।
अहवा-एगयओ संखेज्जा संखेज्जपएसिया खंधा,
एगयओ असंखेज्जपएसिए खंधे भवइ ।
अहवा-संखेज्जा असंखेज्जपएसिया खंधा भवंति ।
असंखेज्जहा कज्जमाणे-
असंखेज्जा परमाणुपोग्गला भवंति ।

प. अणंता णं भंते ! परमाणुपोग्गला एगयओ साहण्णंति एगयओ साहण्णित्ता किं भवइ ?

उ. गोयमा ! अणंतपएसिए खंधे भवइ ।
से भिज्जमाणे दुहा वि तिहा वि **-जाव-** दसहा वि संखेज्जहा, असंखेज्जहा, अणंतहा वि कज्जइ ।

दुहा कज्जमाणे-
एगयओ परमाणुपोग्गले,
एगयओ अणंतपएसिए खंधे भवइ ।
एवं जाव-
अहवा-दो अणंतपएसिया खंधा भवंति ।

આ જ પ્રકારે -યાવત્-
અથવા - એક તરફ એક સંખ્યાત પ્રદેશી સ્કંધ,
એક તરફ બે અસંખ્યાત પ્રદેશી સ્કંધ હોય છે.
અથવા - ત્રણ અસંખ્યાત પ્રદેશી સ્કંધ હોય છે.
ચાર વિભાગ કરવામાં આવતાં -
એક તરફ ત્રણ પરમાણુ પુદ્ગલ,
એક તરફ એક અસંખ્યાત પ્રદેશી સ્કંધ થાય છે.
આ જ પ્રકારે ચતુઃસંયોગીથી દસસંયોગી પર્યંતના વિકલ્પ સંખ્યાત પ્રદેશીની સમાન સમજવા જોઈએ.
વિશેષ - એક અસંખ્યાત શબ્દ અધિક (વિશેષ) સમજવો જોઈએ **-યાવત્-**
અથવા - દસ અસંખ્યાત પ્રદેશી સ્કંધ હોય છે.
સંખ્યાત વિભાગ કરવામાં આવતાં -
એક તરફ સંખ્યાત પરમાણુ પુદ્ગલ,
એક તરફ અસંખ્યાત પ્રદેશી સ્કંધ થાય છે.
અથવા - એક તરફ સંખ્યાત દ્વિપ્રદેશી સ્કંધ,
એક તરફ અસંખ્યાત પ્રદેશી સ્કંધ થાય છે.
આ જ પ્રકારે -યાવત્-
અથવા - એક તરફ સંખ્યાત દસ પ્રદેશી સ્કંધ,
એક તરફ અસંખ્યાત પ્રદેશી સ્કંધ થાય છે.
અથવા - એક તરફ સંખ્યાત-સંખ્યાતપ્રદેશી સ્કંધ,
એક તરફ અસંખ્યાત પ્રદેશી સ્કંધ થાય છે.
અથવા - સંખ્યાત-અસંખ્યાત પ્રદેશી સ્કંધ હોય છે.
અસંખ્યાત વિભાગ કરવામાં આવતાં -
અસંખ્યાત પરમાણુ પુદ્ગલ હોય છે.

પ્ર. ભંતે ! અનંત પરમાણુ પુદ્ગલ એક સાથે મળે છે અને એકી સાથે મળવાથી શું થાય છે ?

ઉ. ગૌતમ ! અનંત પ્રદેશી સ્કંધ થાય છે.
એના વિભાગ કરવામાં આવતા બે-ત્રણ **-યાવત્-** દસ સંખ્યાત-અસંખ્યાત અને અનંત વિભાગ થાય છે.
બે વિભાગ કરવામાં આવતાં -
એક તરફ એક પરમાણુ પુદ્ગલ,
એક તરફ એક અનંત પ્રદેશી સ્કંધ થાય છે.
આ જ પ્રકારે -યાવત્-
અથવા - બે અનંત પ્રદેશી સ્કંધ હોય છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

तिहा कज्जमाणे-
एगयओ दो परमाणुपोग्गला,
एगयओ अणंतपएसिए खंधे भवइ ।
अहवा-एगयओ परमाणुपोग्गले,
एगयओ दुपएसिए खंधे,
एगयओ अणंतपएसिए खंधे भवइ ।
एवं जाव-
अहवा-एगयओ परमाणुपोग्गले,
एगयओ असंखेज्जपएसिए खंधे,
एगयओ अणंतपएसिए खंधे भवइ ।
अहवा-एगयओ परमाणुपोग्गले,
एगयओ दो अणंतपएसिया खंधा भवंति ।
अहवा-एगयओ दुपएसिए खंधे,
एगयओ दो अणंतपएसिया खंधा भवंति ।
एवं जाव-
अहवा-एगयओ दसपएसिए खंधे,
एगयओ दो अणंतपएसिया खंधा भवंति ।
अहवा-एगयओ संखेज्जपएसिए खंधे,
एगयओ दो अणंतपएसिया खंधा भवंति ।
अहवा-एगयओ असंखेज्जपएसिए खंधे,
एगयओ दो अणंतपएसिया खंधा भवंति ।
अहवा-तिन्नि अणंतपएसिया खंधा भवंति ।
चउहा कज्जमाणे-
एगयओ तिन्नि परमाणुपोग्गला,
एगयओ अणंतपएसिए खंधे भवइ ।
एवं चउक्कगसंजोगो -जाव- असंखेज्जगसंजोगो,

एए सव्वे जहेव असंखेज्जाणं भणिया तहेव अणंताण वि भाणियव्वा,

णवरं - एक्कं अणंतगं अब्भहियं भाणियव्वं ।

एवं जाव-
अहवा-एगयओ संखेज्जा संखेज्जपएसिया खंधा,
एगयओ अणंतपएसिए खंधे भवइ ।
अहवा-एगयओ संखेज्जा असंखेज्जपएसिया खंधा,

ત્રણ વિભાગ કરવામાં આવતાં -
એક તરફ બે પરમાણુ પુદ્ગલ,
એક તરફ એક અનંત પ્રદેશી સ્કંધ થાય છે.
અથવા - એક તરફ એક પરમાણુ પુદ્ગલ,
એક તરફ એક દ્વિપ્રદેશી સ્કંધ,
એક તરફ એક અનંત પ્રદેશી સ્કંધ થાય છે.
આ જ પ્રકારે -યાવત્-
અથવા - એક તરફ એક પરમાણુ પુદ્ગલ,
એક તરફ એક અસંખ્યાત પ્રદેશી સ્કંધ,
એક તરફ એક અનંત પ્રદેશી સ્કંધ થાય છે,
અથવા - એક તરફ એક પરમાણુ પુદ્ગલ,
એક તરફ બે અનંત પ્રદેશી સ્કંધ હોય છે.
અથવા - એક તરફ એક દ્વિપ્રદેશી સ્કંધ,
એક તરફ બે અનંત પ્રદેશી સ્કંધ હોય છે.
આ જ પ્રકારે -યાવત્-
અથવા - એક તરફ એક દસપ્રદેશી સ્કંધ,
એક તરફ બે અનંત પ્રદેશી સ્કંધ હોય છે.
અથવા - એક તરફ એક સંખ્યાત પ્રદેશી સ્કંધ,
એક તરફ બે અનંત પ્રદેશી સ્કંધ હોય છે.
અથવા - એક તરફ એક અસંખ્યાત પ્રદેશી સ્કંધ,
એક તરફ બે અનંત પ્રદેશી સ્કંધ હોય છે.
અથવા - ત્રણ અનંત પ્રદેશી સ્કંધ હોય છે.
ચાર વિભાગ કરવામાં આવતાં -
એક તરફ ત્રણ પરમાણુ પુદ્ગલ,
એક તરફ એક અનંત પ્રદેશી સ્કંધ થાય છે.
આ જ પ્રકારે ચતુષ્ક સંયોગીથી અસંખ્યાત સંયોગી પર્યંતના વિકલ્પ સમજવા જોઈએ.
જે પ્રકારે અસંખ્યાત પ્રદેશી સ્કંધના ભંગ કહેવામાં આવ્યા છે એ જ પ્રકારે અનંત પ્રદેશી સ્કંધના ભંગ સમજવા જોઈએ.
વિશેષ - એક "અનંત" શબ્દ અધિક (વિશેષ) સમજવો જોઈએ.
આ જ પ્રકારે -યાવત્-
અથવા - એક તરફ સંખ્યાત-સંખ્યાત પ્રદેશી સ્કંધ,
એક તરફ એક અનંતપ્રદેશી સ્કંધ થાય છે.
અથવા - એક તરફ સંખ્યાત-અસંખ્યાત પ્રદેશી સ્કંધ,

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

एगयओ अणंतपएसिए खंधे भवइ ।

अहवा-संखेज्जा अणंतपएसिया खंधा भवंति ।

असंखेज्जहा कज्जमाणे-

एगयओ असंखेज्जा परमाणुपोग्गला,

एगयओ अणंतपएसिए खंधे भवइ ।

अहवा-एगयओ असंखेज्जा दुपएसिया खंधा,

एगयओ अणंतपएसिए खंधे भवइ ।

एवं जाव-

अहवा-एगयओ असंखेज्जा संखेज्जपएसिया खंधा,

एगयओ अणंतपएसिए खंधे भवइ ।

अहवा-एगयओ असंखेज्जा असंखेज्जपएसिया खंधा,

एगयओ अणंतपएसिए खंधे भवइ ।

अहवा-असंखेज्जा अणंतपएसिया खंधा भवंति ।

अणंतहा कज्जमाणे-

अणंता परमाणुपोग्गला भवंति ।

- विया. स. १२, उ. ४, सु. १-१३

એક તરફ અનંત પ્રદેશી સ્કંધ થાય છે.

અથવા - સંખ્યાત અનંત પ્રદેશી સ્કંધ હોય છે.

અસંખ્યાત વિભાગ કરવામાં આવતાં -

એક તરફ અસંખ્યાત પરમાણુ પુદ્ગલ,

એક તરફ એક અનંત પ્રદેશી સ્કંધ થાય છે.

અથવા - એક તરફ અસંખ્યાત દ્વિપ્રદેશી સ્કંધ,

એક તરફ એક અનંત પ્રદેશી સ્કંધ થાય છે.

આ જ પ્રકારે -યાવત્-

અથવા - એક તરફ અસંખ્યાત-સંખ્યાત પ્રદેશી સ્કંધ,

એક તરફ એક અનંત પ્રદેશી સ્કંધ થાય છે.

અથવા - એક તરફ અસંખ્યાત-અસંખ્યાત પ્રદેશી સ્કંધ,

એક તરફ એક અનંત પ્રદેશી સ્કંધ થાય છે.

અથવા - અસંખ્યાત અનંત પ્રદેશી સ્કંધ હોય છે.

અનંત વિભાગ કરવામાં આવતાં -

અનંત પરમાણુ પુદ્ગલ હોય છે.

૪૨. पोग्गलाणं पडिघाओ-

तिविहे पोग्गलपडिघाए पण्णत्ते, तं जहा-

१. परमाणुपोग्गले परमाणुपोग्गले पप्प पडिहम्मेज्जा,

२. लुक्खत्ताए वा पडिहम्मेज्जा,

३. लोगंते वा पडिहम्मेज्जा ।

- ठाणं. अ. ३, उ. ४, सु. २११

૪૨. પુદ્ગલોનો અવરોધ -

ત્રણ કારણોથી પુદ્ગલોનો અવરોધ દર્શાવવામાં આવ્યો છે, જેમકે -

૧. એક પરમાણુ પુદ્ગલ બીજા પરમાણુ પુદ્ગલ સાથે અથડાવાથી અવરોધ-રુકાવટ થાય છે.

૨. રુક્ષ (કઠોર-શુષ્ક) સ્પર્શ વડે અવરોધ થાય છે.

૩. લોકાન્તમાં જઈને અવરોધ થાય છે.

૪૩. पोग्गलाणं पओगपरिणयाइ भेयतिगं-

प. कइविहा णं भंते ! पोग्गला पण्णत्ता ?

उ. गोयमा ! तिविहा पोग्गला पण्णत्ता, तं जहा-

१. पओगपरिणया,

२. मीससापरिणया,

३. वीससापरिणया,[1]

-विया. सं. ८, उ. १, सु. ३

૪૩. પુદ્ગલોના પ્રયોગ પરિણતાદિ (રૂપાંતરાદિ)ના ત્રણ ભેદનો સમૂહ -

પ્ર. ભંતે ! પુદ્ગલ કેટલા પ્રકારના કહેવામાં આવ્યા છે ?

ઉ. ગૌતમ ! પુદ્ગલ ત્રણ પ્રકારના કહેવામાં આવ્યા છે, જેમકે -

૧. પ્રયોગ-પરિણત જીવ દ્વારા ગ્રહણ કરેલું પુદ્ગલ.

૨. મિશ્ર-પરિણત-પ્રયોગ અને સ્વભાવ દ્વારા પરિણત પુદ્ગલ.

૩. પ્રકૃતિ-પરિણત-સ્વભાવ વડે પરિણત પુદ્ગલ.

---

૧. ઠાણં. અ. ૩, ઉ. ૩, સુ. ૧૯૨

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

४४. णव दंडगेहिं पओगपरिणयपोग्गलाणं परूवणं-

पढमो दण्डओ-

प. पओगपरिणया णं भंते ! पोग्गला कइविहा पण्णत्ता ?

उ. गोयमा ! पंचविहा पण्णत्ता, तं जहा-

१. एगिंदियपओगपरिणया - **जाव-**

२. पंचिंदियपओगपरिणया ।

प. एगिंदियपओगपरिणया णं भंते ! पोग्गला कइविहा पण्णत्ता ?

उ. गोयमा ! पंचविहा पण्णत्ता, तं जहा-

१. पुढविक्काइय एगिंदियपओगपरिणया **-जाव-**

५. वणस्सइकाइय एगिंदियपओगपरिणया ।

प. पुढविक्काइयएगिंदियपओगपरिणया णं भंते ! पोग्गला कइविहा पण्णत्ता ?

उ. गोयमा ! दुविहा पण्णत्ता, तं जहा-

१. सुहुमपुढविक्काइयएगिंदियपओगपरिणया य,

२. बायरपुढविक्काइयएगिंदियपओगपरिणया य ।

आउक्काइय एगिंदिया पओगपरिणया एवं चेव ।

एवं दुयओ भेओ -जाव- वणस्सइकाइया य एगिंदियपओगपरिणया ।

प. बेइंदियपओगपरिणया णं भंते ! पोग्गला कइविहा पण्णत्ता ?

उ. गोयमा ! अणेगविहा पण्णत्ता ।

एवं तेइंदिय चउरिंदिय पओगपरिणया वि ।

प. पंचिंदियपओगपरिणयाणं भंते ! पोग्गला कइविहा पण्णत्ता ?

उ. गोयमा ! चउव्विहा पण्णत्ता, तं जहा-

१. नेरइयपंचिंदियपओगपरिणया,

२. तिरिक्खजोणिय पंचिंदियपओगपरिणया,

३. मणुस्सपंचिंदियपओगपरिणया,

४. देवपंचिंदियपओगपरिणया ।

४४. નવ દંડકો દ્વારા પ્રયોગ પરિણત પુદ્ગલોનું પ્રરૂપણ :

પ્રથમ દંડક :

પ્ર. ભંતે ! પ્રયોગ-પરિણત-પુદ્ગલ કેટલા પ્રકારના કહેવામાં આવ્યા છે ?

ઉ. ગૌતમ ! તે પાંચ પ્રકારના કહેવામાં આવ્યા છે, જેમકે -

૧. એકેન્દ્રિય પ્રયોગ પરિણત **-યાવત્-**

૫. પંચેન્દ્રિય-પ્રયોગ-પરિણત.

પ્ર. ભંતે ! એકેન્દ્રિય પ્રયોગ પરિણત પુદ્ગલ કેટલા પ્રકારના કહેવામાં આવ્યા છે ?

ઉ. ગૌતમ ! તે પાંચ પ્રકારના કહેવામાં આવ્યા છે, જેમકે -

૧. પૃથ્વીકાયિક એકેન્દ્રિય પ્રયોગ પરિણત **-યાવત્-**

૫. વનસ્પતિકાયિક એકેન્દ્રિય પ્રયોગ પરિણત.

પ્ર. ભંતે ! પૃથ્વીકાયિક એકેન્દ્રિય પ્રયોગ પરિણત પુદ્ગલ કેટલા પ્રકારના કહેવામાં આવ્યા છે ?

ઉ. ગૌતમ ! તે બે પ્રકારના કહેવામાં આવ્યા છે, જેમકે-

૧. સૂક્ષ્મ પૃથ્વીકાયિક એકેન્દ્રિય પ્રયોગ પરિણત પુદ્ગલ,

૨. બાદર પૃથ્વીકાયિક એકેન્દ્રિય પ્રયોગ પરિણત પુદ્ગલ,

આ જ પ્રકારે અપ્કાયિક એકેન્દ્રિય પ્રયોગ પરિણત પુદ્ગલ પણ બે પ્રકારના છે.

આ જ પ્રકારે વનસ્પતિકાયિક પર્યંત એકેન્દ્રિય પ્રયોગ પરિણત પુદ્ગલના પણ બે-બે પ્રકાર સમજવા જોઈએ.

પ્ર. ભંતે ! બેઈન્દ્રિય પ્રયોગ પરિણત પુદ્ગલ કેટલા પ્રકારના કહેવામાં આવ્યા છે ?

ઉ. ગૌતમ ! અનેક પ્રકારના કહેવામાં આવ્યા છે.

આ જ પ્રકારે ત્રિઈન્દ્રિય અને ચતુરિન્દ્રિય પ્રયોગ પરિણત પુદ્ગલ સંબંધિત પણ સમજવું જોઈએ.

પ્ર. ભંતે ! પંચેન્દ્રિય પ્રયોગ પરિણત પુદ્ગલ કેટલા પ્રકારના કહેવામાં આવ્યા છે ?

ઉ. ગૌતમ ! ચાર પ્રકારના કહેવામાં આવ્યા છે, જેમકે-

૧. નૈરયિક પંચેન્દ્રિય પ્રયોગ પરિણત,

૨. તિર્યંચ પંચેન્દ્રિય પ્રયોગ પરિણત,

૩. મનુષ્ય પંચેન્દ્રિય પ્રયોગ પરિણત,

૪. દેવ પંચેન્દ્રિય પ્રયોગ પરિણત.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

प. नेरइयपंचिंदियपओगपरिणयाणं भंते ! पोग्गला कइविहा पण्णत्ता ?

उ. गोयमा ! सत्तविहा पण्णत्ता, तं जहा-

१. रयणप्पभापुढविनेरइयपंचिंदियपओगपरिणया वि **-जाव-**

७. अहेसत्तमपुढविनेरइयपंचेंदियपओगपरिणया वि।

प. तिरिक्खजोणियपंचिंदियपओगपरिणयाणं भंते ! पोग्गला कइविहा पण्णत्ता ?

उ. गोयमा ! तिविहा पण्णत्ता, तं जहा-

१. जलयर तिरिक्खजोणियपंचिंदियपओगपरिणया य,

२. थलयर तिरिक्खजोणियपंचिंदियपओगपरिणया य,

३. खहयर तिरिक्खजोणियपंचिंदियपओगपरिणया य।

प. जलयरतिरिक्खजोणियपंचिंदियपओगपरिणयाणं भंते ! पोग्गला कइविहा पण्णत्ता ?

उ. गोयमा ! दुविहा पण्णत्ता, तं जहा-

१. सम्मुच्छिमजलयरतिरिक्खजोणियपंचिंदियपओगपरिणया य,

२. गब्भवक्कंतिय जलयरतिरिक्खजोणियपंचिंदियपओगपरिणया य,

प. थलयरतिरिक्खजोणियपंचिंदियपओगपरिणयाणं भंते ! पोग्गला कइविहा पण्णत्ता ?

उ. गोयमा ! दुविहा पण्णत्ता, तं जहा-

१. चउप्पयथलयरतिरिक्खजोणियपंचिंदियपओगपरिणया य,

२. परिसप्पथलयरतिरिक्खजोणियपंचिंदियपओगपरिणया य।

प. चउप्पयथलयरतिरिक्खजोणियपंचिंदियपओगपरिणयाणं भंते ! पोग्गला कइविहा पण्णत्ता ?

उ. गोयमा ! दुविहा पण्णत्ता, तं जहा-

પ્ર. ભંતે ! નૈરયિક પંચેન્દ્રિય પ્રયોગ પરિણત પુદ્ગલ કેટલા પ્રકારના કહેવામાં આવ્યા છે ?

ઉ. ગૌતમ ! તે સાત પ્રકારના કહેવામાં આવ્યા છે, જેમકે -

૧. રત્નપ્રભા પૃથ્વી નૈરયિક પંચેન્દ્રિય પ્રયોગ પરિણત પુદ્ગલ **-યાવત્-**

૭. અધઃસપ્તમ પૃથ્વી નૈરયિક પંચેન્દ્રિય પ્રયોગ પરિણત પુદ્ગલ.

પ્ર. ભંતે ! તિર્યંચયોનિક પંચેન્દ્રિય પ્રયોગ પરિણત-પુદ્ગલ કેટલા પ્રકારના કહેવામાં આવ્યા છે ?

ઉ. ગૌતમ ! તે ત્રણ પ્રકારના કહેવામાં આવ્યા છે, જેમકે -

૧. જલચર તિર્યંચયોનિક પંચેન્દ્રિય પ્રયોગ પરિણત પુદ્ગલ,

૨. સ્થળચર તિર્યંચયોનિક પંચેન્દ્રિય પ્રયોગ પરિણત પુદ્ગલ,

૩. ખેચર તિર્યંચયોનિક પંચેન્દ્રિય પ્રયોગ પરિણત પુદ્ગલ.

પ્ર. ભંતે ! જલચર તિર્યંચયોનિક પંચેન્દ્રિય પ્રયોગ પરિણત પુદ્ગલ કેટલા પ્રકારના કહેવામાં આવ્યા છે ?

ઉ. ગૌતમ ! તે બે પ્રકારના કહેવામાં આવ્યા છે, જેમકે -

૧. સમ્મૂર્છિમ જલચર તિર્યંચયોનિક પંચેન્દ્રિય પ્રયોગ પરિણત પુદ્ગલ,

૨. ગર્ભજ જલચર તિર્યંચયોનિક પંચેન્દ્રિય પ્રયોગ પરિણત પુદ્ગલ.

પ્ર. ભંતે ! સ્થળચર તિર્યંચયોનિક પંચેન્દ્રિય પ્રયોગ પરિણત પુદ્ગલ કેટલા પ્રકારના કહેવામાં આવ્યા છે ?

ઉ. ગૌતમ ! તે બે પ્રકારના કહેવામાં આવ્યા છે, જેમકે -

૧. ચતુષ્પદ સ્થળચર તિર્યંચયોનિક પંચેન્દ્રિય પ્રયોગ પરિણત પુદ્ગલ,

૨. પરિસર્પ સ્થળચર તિર્યંચયોનિક પંચેન્દ્રિય પ્રયોગ પરિણત પુદ્ગલ.

પ્ર. ભંતે ! ચતુષ્પદ સ્થળચર તિર્યંચયોનિક પંચેન્દ્રિય પ્રયોગ પરિણત પુદ્ગલ કેટલા પ્રકારના કહેવામાં આવ્યા છે ?

ઉ. ગૌતમ ! તે બે પ્રકારના કહેવામાં આવ્યા છે, જેમકે -

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

१. सम्मुच्छिमचउप्पयथलयरतिरिक्खजोणिय-पंचिंदियपओगपरिणया य,

२. गब्भवक्कंतियचउप्पयथलयरतिरिक्खजोणिय-पंचिंदियपओगपरिणया य ।

१. સમ્મૂર્ચ્છિમ ચતુષ્પદ સ્થળચર તિર્યંચયોનિક પંચેન્દ્રિય પ્રયોગ પરિણત પુદ્ગલ,

૨. ગર્ભજ ચતુષ્પદ સ્થળચર તિર્યંચયોનિક પંચેન્દ્રિય પ્રયોગ પરિણત પુદ્ગલ.

प. परिसप्पथलयरतिरिक्खजोणियपंचिंदियपओगपरिणया णं भंते ! पोग्गला कइविहा पण्णत्ता ?

પ્ર. ભંતે ! પરિસર્પ સ્થળચર તિર્યંચયોનિક પંચેન્દ્રિય પ્રયોગ પરિણત પુદ્ગલ કેટલા પ્રકારના કહેવામાં આવ્યા છે ?

उ. गोयमा ! दुविहा पण्णत्ता, तं जहा-

ઉ. ગૌતમ ! તે બે પ્રકારના કહેવામાં આવ્યા છે, જેમકે -

१. उरपरिसप्पथलयरतिरिक्खजोणियपंचिंदिय-पओगपरिणया य,

२. भुयपरिसप्पथलयरतिरिक्खजोणियपंचिंदिय-पओगपरिणया य ।

१. ઉરપરિસર્પ સ્થળચર તિર્યંચયોનિક પંચેન્દ્રિય પ્રયોગ પરિણત પુદ્ગલ,

૨. ભુજ પરિસર્પ સ્થળચર તિર્યંચયોનિક પંચેન્દ્રિય પ્રયોગ પરિણત પુદ્ગલ,

प. उरपरिसप्पथलयरतिरिक्खजोणियपंचिंदिय-पओगपरिणया णं भंते ! पोग्गला कइविहा पण्णत्ता ?

પ્ર. ભંતે ! ઉરપરિસર્પ સ્થળચર તિર્યંચયોનિક પંચેન્દ્રિય પ્રયોગ પરિણત પુદ્ગલ કેટલા પ્રકારના કહેવામાં આવ્યા છે ?

उ. गोयमा ! दुविहा पण्णत्ता, तं जहा-

ઉ. ગૌતમ ! તે બે પ્રકારના કહેવામાં આવ્યા છે, જેમકે -

१. सम्मुच्छिम उरपरिसप्प थलयर तिरिक्खजो-णियपंचिंदियपओगपरिणया य,

२. गब्भवक्कंतिय उरपरिसप्पथलयरतिरिक्खजो-णिय पंचिंदियपओगपरिणया य ।

१. સમ્મૂર્ચ્છિમ ઉરપરિસર્પ સ્થળચર તિર્યંચયોનિક પંચેન્દ્રિય પ્રયોગ પરિણત પુદ્ગલ,

૨. ગર્ભજ ઉરપરિસર્પ સ્થળચર તિર્યંચયોનિક પંચેન્દ્રિય પ્રયોગ પરિણત પુદ્ગલ.

एवं भुयपरिसप्पथलयरतिरिक्खजोणियपंचिंदिय-पओगपरिणया वि ।

આ જ પ્રકારે બે ભેદ ભુજપરિસર્પ સ્થળચર તિર્યંચયોનિક પંચેન્દ્રિય પ્રયોગ પરિણત પુદ્ગલોના માટે પણ સમજવા જોઈએ.

एवं खहयरतिरिक्खजोणियपंचिंदियपओगप-रिणया वि ।

આ જ પ્રકારે બે ભેદ ખેચર તિર્યંચયોનિક પંચેન્દ્રિય પ્રયોગ પરિણત પુદ્ગલોના માટે પણ સમજવા જોઈએ.

प. मणुस्सपंचिंदियपओगपरिणयाणं भंते ! पोग्गला कइविहा पण्णत्ता ?

પ્ર. ભંતે ! મનુષ્ય પંચેન્દ્રિય પ્રયોગ પરિણત પુદ્ગલ કેટલા પ્રકારના કહેવામાં આવ્યા છે ?

उ. गोयमा ! दुविहा पण्णत्ता, तं जहा-

ઉ. ગૌતમ ! તે બે પ્રકારના કહેવામાં આવ્યા છે, જેમકે -

१. सम्मुच्छिममणुस्सपंचिंदियपओगपरिणया य,

२. गब्भवक्कंतियमणुस्सपंचिंदियपओगपरिणया य ।

१. સમ્મૂર્ચ્છિમ મનુષ્ય પંચેન્દ્રિય પ્રયોગ પરિણત પુદ્ગલ,

૨. ગર્ભજ મનુષ્ય પંચેન્દ્રિય પ્રયોગ પરિણત પુદ્ગલ.

प. देवपंचिंदियपओगपरिणयाणं भंते ! पोग्गला कइविहा पण्णत्ता ?

પ્ર. ભંતે ! દેવ પંચેન્દ્રિય પ્રયોગ પરિણત પુદ્ગલ કેટલા પ્રકારના કહેવામાં આવ્યા છે ?

उ. गोयमा ! चउव्विहा पण्णत्ता, तं जहा-

ઉ. ગૌતમ ! તે ચાર પ્રકારના કહેવામાં આવ્યા છે, જેમકે -

१. भवणवासिदेवपंचिंदियपओगपरिणया **-जाव-**

१. ભવનવાસી દેવ પંચેન્દ્રિય પ્રયોગ પરિણત પુદ્ગલ **-यावत्-**

२. वेमाणियदेवपंचिंदियपओगपरिणया ।

२. વૈમાનિક દેવ પંચેન્દ્રિય પ્રયોગ પરિણત પુદ્ગલ.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

प. भवणवासिदेवपंचिंदियपओगपरिणयाणं भंते ! पोग्गला कइविहा पण्णत्ता ?

उ. गोयमा ! दसविहा पण्णत्ता, तं जहा-

१. असुरकुमारभवणवासिदेवपंचिंदियपओगपरिणया **-जाव-**

१०. थणियकुमारभवणवासिदेवपंचिंदियपओगपरिणया।

प. वाणमंतरदेवपंचिंदियपओगपरिणया णं भंते ! पोग्गला कइविहा पण्णत्ता ?

उ. गोयमा ! अट्ठविहा पण्णत्ता, तं जहा-

१. पिसायदेवपंचिंदियपओगपरिणया **-जाव-**

८. गंधव्वदेवपंचिंदियपओगपरिणया।

प. जोइसियदेवपंचिंदियपओगपरिणयाणं भंते ! पोग्गला कइविहा पण्णत्ता ?

उ. गोयमा ! पंचविहा पण्णत्ता, तं जहा-

१.चंदविमाणजोइसियदेवपंचिंदियपओगपरिणया **-जाव-**

५. ताराविमाणजोइसियदेवपंचिंदियपओगपरिणया।

प. वेमाणियदेवपंचिंदियपओगपरिणयाणं भंते ! पोग्गला कइविहा पण्णत्ता ?

उ. गोयमा ! दुविहा पण्णत्ता, तं जहा-

१.कप्पोवगवेमाणियदेवपंचिंदियपओगपरिणया य,

२. कप्पाईयगवेमाणियदेवपंचिंदियपओगपरिणया य।

प. कप्पोवगवेमाणियदेवपंचिंदियपओगपरिणया णं भंते ! पोग्गला कइविहा पण्णत्ता ?

उ. गोयमा ! दुवालसविहा पण्णत्ता, तं जहा-

१. सोहम्मकप्पोवगवेमाणियदेवपंचिंदियपओगपरिणया **-जाव-**

१२. अच्चुयकप्पोवगवेमाणियदेवपंचिंदियपओगपरिणया।

પ્ર. ભંતે ! ભવનવાસી દેવ પંચેન્દ્રિય પ્રયોગ પરિણત પુદ્ગલ કેટલા પ્રકારના કહેવામાં આવ્યા છે ?

ઉ. ગૌતમ ! તે દસ પ્રકારના કહેવામાં આવ્યા છે, જેમકે -

૧. અસુરકુમાર ભવનવાસી દેવ પંચેન્દ્રિય પ્રયોગ પરિણત પુદ્ગલ **-યાવત્-**

૧૦. સ્તનિતકુમાર ભવનવાસી દેવ પંચેન્દ્રિય પ્રયોગ પરિણત પુદ્ગલ.

પ્ર. ભંતે ! વાણવ્યંતર દેવ પંચેન્દ્રિય પ્રયોગ પરિણત પુદ્ગલ કેટલા પ્રકારના કહેવામાં આવ્યા છે ?

ઉ. ગૌતમ ! તે આઠ પ્રકારના કહેવામાં આવ્યા છે, જેમકે -

૧. પિશાચ વાણવ્યંતર દેવ પંચેન્દ્રિય પ્રયોગ પરિણત પુદ્ગલ **-યાવત્-**

૮. ગંધર્વ વાણવ્યંતર દેવ પંચેન્દ્રિય પ્રયોગ પરિણત પુદ્ગલ.

પ્ર. ભંતે ! જ્યોતિષ્ક દેવ પંચેન્દ્રિય પ્રયોગ પરિણત પુદ્ગલ કેટલા પ્રકારના કહેવામાં આવ્યા છે ?

ઉ. ગૌતમ ! તે પાંચ પ્રકારના કહેવામાં આવ્યા છે, જેમકે -

૧. ચન્દ્ર વિમાન જ્યોતિષ્ક દેવ પંચેન્દ્રિય પ્રયોગ પરિણત પુદ્ગલ **-યાવત્-**

૫. તારા વિમાન જ્યોતિષ્ક દેવ પંચેન્દ્રિય પ્રયોગ પરિણત પુદ્ગલ.

પ્ર. ભંતે ! વૈમાનિક દેવ પંચેન્દ્રિય પ્રયોગ પરિણત પુદ્ગલ કેટલા પ્રકારના કહેવામાં આવ્યા છે ?

ઉ. ગૌતમ ! તે બે પ્રકારના કહેવામાં આવ્યા છે, જેમકે-

૧. કલ્પોપપન્નક વૈમાનિક દેવ પંચેન્દ્રિય પ્રયોગ પરિણત પુદ્ગલ,

૨. કલ્પાતીત વૈમાનિક દેવ પંચેન્દ્રિય પ્રયોગ પરિણત પુદ્ગલ.

પ્ર. ભંતે ! કલ્પોપપન્નક વૈમાનિક દેવ પંચેન્દ્રિય પ્રયોગ પરિણત પુદ્ગલ કેટલા પ્રકારના કહેવામાં આવ્યા છે ?

ઉ. ગૌતમ ! તે બાર પ્રકારનાં કહેવામાં આવ્યા છે, જેમકે -

૧. સૌધર્મ કલ્પોપપન્નક વૈમાનિક દેવ પંચેન્દ્રિય પ્રયોગ પરિણત પુદ્ગલ **-યાવત્-**

૧૨. અચ્યુત કલ્પોપપન્નક વૈમાનિક દેવ પંચેન્દ્રિય પ્રયોગ પરિણત પુદ્ગલ.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

प. कप्पाईयगवेमाणियदेवपंचिंदियपओगपरिणया णं भंते ! पोग्गला कइविहा पण्णत्ता ?

उ. गोयमा ! दुविहा पण्णत्ता, तं जहा-

१. गेवेज्जगकप्पातीयवेमाणियदेवपंचिंदियपओगपरिणया य,

२. अणुत्तरोववाइयकप्पाईयवेमाणियदेवपंचिंदियपओगपरिणया य,

प. गेवेज्जगकप्पाईयगवेमाणिय देवपंचिंदियपओगपरिणया णं भंते ! पोग्गला कइविहा पण्णत्ता ?

उ. गोयमा ! नवविहा पण्णत्ता, तं जहा-

१. हेट्ठिमहेट्ठिमगेवेज्जगकप्पातीयगवेमाणिय देवपंचिंदियपओगपरिणया **-जाव-**

९. उवरिमउवरिमगेवेज्जगकप्पातीयगवेमाणिय देवपंचिंदियपओगपरिणया य ।

प. अणुत्तरोववाइयकप्पाईयगवेमाणियदेवपंचिंदियपओगपरिणया णं भंते ! पोग्गला कइविहा पण्णत्ता ?

उ. गोयमा ! पंचविहा पण्णत्ता, तं जहा-

१. विजय-अणुत्तरोववाइयकप्पाईयग वेमाणियदेव पंचिंदिय-पओगपरिणया **-जाव-**

५. सव्वट्ठसिद्ध-अणुत्तरोववाइयकप्पाईयग-वेमाणियदेव-पंचिंदियपओगपरिणया ।

बिइओ दण्डओ-

प. सुहुमपुढविकाइयएगिंदियपओगपरिणया णं भंते ! पोग्गला कइविहा पण्णत्ता ?

उ. गोयमा ! दुविहा पण्णत्ता, तं जहा-

१. पज्जत्तग-सुहुमपुढविकाइय-एगिंदियपओगपरिणया य,

२. अपज्जत्तगसुहुमपुढविकाइय-एगिंदियपओगपरिणया य ।[1]

बायरपुढविकाइयएगिंदियपओगपरिणया वि एवं चेव ।

एवं -जाव- वणस्सइकाइयएगिंदियपओगपरिणया ।

एक्केक्का दुविहा-सुहुमा य, बायरा य ।

પ્ર. ભંતે ! કલ્પાતીત વૈમાનિક દેવ પંચેન્દ્રિય પ્રયોગ પરિણત પુદ્ગલ કેટલા પ્રકારના કહેવામાં આવ્યા છે ?

ઉ. ગૌતમ ! તે બે પ્રકારના કહેવામાં આવ્યા છે, જેમકે-

૧. ગ્રૈવેયક કલ્પાતીત વૈમાનિક દેવ પંચેન્દ્રિય પ્રયોગ પરિણત પુદ્ગલ,

૨. અનુત્તરોપપાતિક કલ્પાતીત વૈમાનિક દેવ પંચેન્દ્રિય પ્રયોગ પરિણત પુદ્ગલ.

પ્ર. ભંતે ! ગ્રૈવેયક કલ્પાતીત વૈમાનિક દેવ પંચેન્દ્રિય પ્રયોગ પરિણત પુદ્ગલ કેટલા પ્રકારના કહેવામાં આવ્યા છે ?

ઉ. ગૌતમ ! તે નવ પ્રકારના કહેવામાં આવ્યા છે, જેમકે-

૧. અધસ્તન-અધસ્તન ગ્રૈવેયક કલ્પાતીત વૈમાનિક દેવ પંચેન્દ્રિય પ્રયોગ પરિણત પુદ્ગલ **-યાવત્-**

૯. ઉપરિતન-ઉપરિતન ગ્રૈવેયક કલ્પાતીત વૈમાનિક દેવ પંચેન્દ્રિય પ્રયોગ પરિણત પુદ્ગલ.

પ્ર. ભંતે ! અનુત્તરોપપાતિક કલ્પાતીત વૈમાનિક દેવ પંચેન્દ્રિય પ્રયોગ પરિણત પુદ્ગલ કેટલા પ્રકારના કહેવામાં આવ્યા છે ?

ઉ. ગૌતમ ! તે પાંચ પ્રકારના કહેવામાં આવ્યા છે, જેમકે -

૧. વિજય અનુત્તરોપપાતિક કલ્પાતીત વૈમાનિક દેવ પંચેન્દ્રિય પ્રયોગ પરિણત પુદ્ગલ **-યાવત્-**

૫. સર્વાર્થસિદ્ધ અનુત્તરોપપાતિક કલ્પાતીત વૈમાનિક દેવ પંચેન્દ્રિય પ્રયોગ પરિણત પુદ્ગલ.

દ્વિતીય દંડક :

પ્ર. ભંતે ! સૂક્ષ્મ પૃથ્વીકાયિક એકેન્દ્રિય પ્રયોગ પરિણત પુદ્ગલ કેટલા પ્રકારના કહેવામાં આવ્યા છે ?

ઉ. ગૌતમ ! તે બે પ્રકારના કહેવામાં આવ્યા છે, જેમકે-

૧. પર્યાપ્ત સૂક્ષ્મ પૃથ્વીકાયિક એકેન્દ્રિય પ્રયોગ પરિણત પુદ્ગલ,

૨. અપર્યાપ્ત સૂક્ષ્મ પૃથ્વીકાયિક એકેન્દ્રિય પ્રયોગ પરિણત પુદ્ગલ.

આ જ પ્રકારે બાદર પૃથ્વીકાયિક એકેન્દ્રિય પ્રયોગ પરિણત પુદ્ગલ વિષયક પણ સમજવું જોઈએ.

આ જ પ્રકારે વનસ્પતિકાયિક એકેન્દ્રિય પ્રયોગ પરિણત પુદ્ગલ પર્યંતને માટે પણ સમજવું જોઈએ.

તેના પ્રત્યેકના સૂક્ષ્મ અને બાદર બે-બે ભેદ સમજવા જોઈએ.

---

१. केइ अपज्जत्तगं पढमं भणंति पच्छा पज्जत्तगं ।

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

पज्जत्तगा य, अपज्जत्तगा य भाणियव्वा।

તથા એ બન્નેના પણ પર્યાપ્ત અને અપર્યાપ્ત ભેદ સમજવા જોઈએ.

प. बेइंदियपओगपरिणया णं भंते ! पोग्गला कइविहा पण्णत्ता ?

પ્ર. ભંતે ! બેઈન્દ્રિય પ્રયોગ પરિણત પુદ્ગલ કેટલા પ્રકારના કહેવામાં આવ્યા છે ?

उ. गोयमा ! दुविहा पण्णत्ता, तं जहा-

ઉ. ગૌતમ ! તે બે પ્રકારનાં કહેવામાં આવ્યા છે, જેમકે -

१. पज्जत्तग-बेइंदियपओगपरिणया य,

૧. પર્યાપ્તક દ્વીન્દ્રિય પ્રયોગ પરિણત પુદ્ગલ,

२. अपज्जत्तग-बेइंदियपओगपरिणया य।

૨. અપર્યાપ્તક દ્વીન્દ્રિય પ્રયોગ પરિણત પુદ્ગલ.

एवं तेइंदियपओगपरिणया वि।

આ જ પ્રકારે ત્રીન્દ્રિય પ્રયોગ પરિણત પુદ્ગલ પણ સમજવું જોઈએ.

एवं चउरिंदियपओगपरिणया वि।

આ જ પ્રકારે ચતુરિન્દ્રિય પ્રયોગ પરિણત પુદ્ગલ પણ સમજવું જોઈએ.

प. रयणप्पभापुढविनेरइयपओगपरिणया णं भंते ! पोग्गला कइविहा पण्णत्ता ?

પ્ર. ભંતે ! રત્નપ્રભા પૃથ્વી નૈરયિક પ્રયોગ પરિણત પુદ્ગલ કેટલા પ્રકારના કહેવામાં આવ્યા છે ?

उ. गोयमा ! दुविहा पण्णत्ता, तं जहा-

ઉ. ગૌતમ ! તે બે પ્રકારના કહેવામાં આવ્યા છે, જેમકે -

१. पज्जत्तगरयणप्पभापुढविपओगपरिणया य,

૧. પર્યાપ્તક રત્નપ્રભાપૃથ્વી નૈરયિક પ્રયોગ પરિણત પુદ્ગલ,

२. अपज्जत्तगरयणप्पभापुढविपओगपरिणया य।

૨. અપર્યાપ્તક રત્નપ્રભાપૃથ્વી નૈરયિક પ્રયોગ પરિણત પુદ્ગલ.

एवं -जाव- अहेसत्तमपुढविनेरइयपओगपरिणया।

આ જ પ્રકારે અધઃસપ્તમ પૃથ્વી પર્યંત નૈરયિક પ્રયોગ પરિણત પુદ્ગલોને માટે સમજવું જોઈએ.

प. सम्मुच्छिमजलयरतिरिक्खजोणियपंचिंदियपओग परिणयाणं भंते ! पोग्गला कइविहा पण्णत्ता ?

પ્ર. ભંતે ! સંમૂર્ચ્છિમ જલચર તિર્યંચયોનિક પંચેન્દ્રિય પ્રયોગ પરિણત પુદ્ગલ કેટલા પ્રકારના કહેવામાં આવ્યા છે ?

उ. गोयमा ! दुविहा पण्णत्ता, तं जहा-

ઉ. ગૌતમ ! તે બે પ્રકારના કહેવામાં આવ્યા છે, જેમકે -

१. पज्जत्तगसम्मुच्छिमजलयरतिरिक्खजोणिय-पंचिंदियपओगपरिणया य,

૧. પર્યાપ્ત સંમૂર્ચ્છિમ જલચર તિર્યંચયોનિક પંચેન્દ્રિય પ્રયોગ પરિણત પુદ્ગલ.

२. अपज्जत्तगसम्मुच्छिमजलयरतिरिक्खजोणिय-पंचिंदियपओगपरिणया य।

૨. અપર્યાપ્ત સંમૂર્ચ્છિમ જલચર તિર્યંચયોનિક પંચેન્દ્રિય પ્રયોગ પરિણત પુદ્ગલ.

एवं गब्भवक्कंतियजलयरतिरिक्खजोणियपंचिंदिय-पओगपरिणया वि,

આ જ પ્રકારે ગર્ભજ જલચર તિર્યંચયોનિક પંચેન્દ્રિય પ્રયોગ પરિણત પુદ્ગલોને માટે સમજવું જોઈએ.

सम्मुच्छिमचउप्पयथलयरतिरिक्खजोणिय पंचिंदियपओगपरिणया वि एवं चेव,

આ જ પ્રકારે સમ્મૂર્ચ્છિમ ચતુષ્પદ સ્થળચર તિર્યંચયોનિક પંચેન્દ્રિય પ્રયોગ પરિણત પુદ્ગલોને માટે પણ સમજવું જોઈએ.

एवं गब्भवक्कंतियचउप्पयथलयरतिरिक्खजोणिय-पंचिंदियपओगपरिणया वि,

આ જ પ્રકારે ગર્ભજ ચતુષ્પદ સ્થળચર તિર્યંચયોનિક પંચેન્દ્રિય પ્રયોગ પરિણત પુદ્ગલોનું પણ કથન કરવું જોઈએ.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

एवं -जाव-सम्मुच्छिमखहयरतिरिक्खजोणिय-पंचिंदियपओगपरिणया वि,

आज प्रकारे -यावत्- सम्मूर्च्छिम खेचर तिर्यंचयोनिक पंचेन्द्रिय प्रयोग परिणत पुद्गलोनुं पण कथन करवुं जोईओ.

गब्भवक्कंतियखहयरतिरिक्खजोणियपंचिंदिय-पओगपरिणया य,

गर्भज खेचर तिर्यंचयोनिक पंचेन्द्रिय प्रयोग परिणत पुद्गलोनुं पण कथन करवुं जोईओ.

एक्केक्के पज्जत्तगा अपज्जत्तगा य भाणियव्वा।

एना पर्याप्त अने अपर्याप्त एम बे-बे भेद समजवा जोईओ.

प. सम्मुच्छिममणुस्सपंचिंदियपओगपरिणयाणं भंते ! पोग्गला कइविहा पण्णत्ता ?

प्र. भंते ! सम्मूर्च्छिम मनुष्य पंचेन्द्रिय प्रयोग परिणत पुद्गल केटला प्रकारना कहेवामां आव्या छे ?

उ. गोयमा ! एगविहा पण्णत्ता, तं जहा-

उ. गौतम ! ते (पुद्गल) एक प्रकारनो कहेवामां आव्यो छे, जेमके -

अपज्जत्तगसम्मुच्छिममणुस्सपंचिंदियपओगपरिणया चेव।

अपर्याप्त सम्मूर्छिम मनुष्य पंचेन्द्रिय प्रयोग परिणत पुद्गल.

प. गब्भवक्कंतियमणुस्सपंचिंदियपओगपरिणयाणं भंते ! पोग्गला कइविहा पण्णत्ता ?

प्र. भंते ! गर्भज मनुष्य पंचेन्द्रिय प्रयोग परिणत-पुद्गल केटला प्रकारना कहेवामां आव्या छे ?

उ. गोयमा ! दुविहा पण्णत्ता, तं जहा-

उ. गौतम ! ते बे प्रकारनां कहेवामां आव्या छे, जेमके -

१. पज्जत्तग-गब्भवक्कंतियमणुस्सपंचिंदिय-पओगपरिणया य,

१. पर्याप्त गर्भज मनुष्य पंचेन्द्रिय प्रयोग परिणत पुद्गल,

२. अपज्जत्तग-गब्भवक्कंतियमणुस्सपंचिंदिय-पओगपरिणया य,

२. अपर्याप्त गर्भज मनुष्य पंचेन्द्रिय प्रयोग परिणत पुद्गल.

प. असुरकुमारभवणवासिदेवपंचिंदियपओगपरिणयाणं भंते ! पोग्गला कइविहा पण्णत्ता ?

प्र. भंते ! असुरकुमार भवनवासीदेव पंचेन्द्रिय प्रयोग परिणत पुद्गल केटला प्रकारना कहेवामां आव्या छे ?

उ. गोयमा ! दुविहा पण्णत्ता, तं जहा-

उ. गौतम ! ते बे प्रकारना कहेवामां आव्या छे, जेमके -

१. पज्जत्तग-असुरकुमारभवणवासिदेव-पंचिंदिय-पओगपरिणया य,

१. पर्याप्त असुरकुमार भवनवासी देव पंचेन्द्रिय प्रयोग परिणत पुद्गल,

२. अपज्जत्तग-असुरकुमारभवणवासिदेव-पंचिंदिय-पओगपरिणया य।

२. अपर्याप्त असुरकुमार भवनवासीदेव पंचेन्द्रिय प्रयोग परिणत पुद्गल.

एवं -जाव-पज्जत्तग-थणिकुमारभवणवासिदेव-पंचिंदियपओगपरिणया य,

आ ज प्रकारे -यावत्- पर्याप्त स्तनितकुमार भवनवासी देव पंचेन्द्रिय प्रयोग परिणत पुद्गल अने

अपज्जत्तगथणियकुमारभवणवासिदेव-पंचिंदियपओगपरिणया य।

अपर्याप्त स्तनितकुमार भवनवासी देव पंचेन्द्रिय प्रयोग परिणत पुद्गलोने माटे समजवुं जोईओ.

एवं एएणं अभिलावेणं दुपएणं भेएणं,

आ ज प्रकारे (पर्याप्त-अपर्याप्त) आ बे भेदोना अभिलाप (संभाषण)थी.

पिसाया -जाव- गंधव्वा,

पिशाचोथी गंधर्वो पर्यंत वाणव्यन्तरोना.

चंदा -जाव- ताराविमाणा,

चंद्रोथी तारा विमानो पर्यंत ज्योतिष्क देवोना.

सोहम्मकप्पोवगा -जाव- अच्चुओ,

सौधर्म कल्पोपपन्नकोथी अच्युत कल्पोपपन्नको-पर्यंत.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

हिट्ठिमहिट्ठिमगेविज्जकप्पाईय -जाव- उवरिम-उवरिमगेविज्जकप्पाईय,

विजयअणुत्तरोववाइय-कप्पाईयवेमाणियदेव-पंचिंदिय-पओगपरिणया -जाव- अपराजियअणुत्तरोववाइय कप्पाईय वेमाणियदेव-पंचिंदियप-ओगपरिणया।

અધસ્તન-અધસ્તન ગ્રૈવેયકથી ઉપરિમ-ઉપરિમ ગ્રૈવેયક કલ્પાતીત પર્યંત -

વિજય અનુત્તરોપપાતિક કલ્પાતીત વૈમાનિક દેવ પંચેન્દ્રિય પ્રયોગ પરિણત પુદ્ગલથી અપરાજીત અનુત્તરોપપાતિક કલ્પાતીત વૈમાનિક દેવ પંચેન્દ્રિય પ્રયોગ પરિણત પુદ્ગલો પર્યંતને માટે સમજવું જોઈએ.

प. सव्वट्ठसिद्धअणुत्तरोववाइय कप्पाईय वेमाणियदेव-पंचिंदियपओगपरिणयाणं भंते ! पोग्गला कइविहा पण्णत्ता ?

प्र. ભંતે ! સર્વાર્થસિદ્ધ અનુત્તરોપપાતિક કલ્પાતીત વૈમાનિક દેવ પંચેન્દ્રિય પ્રયોગ પરિણત પુદ્ગલ કેટલા પ્રકારના કહેવામાં આવ્યા છે ?

उ. गोयमा ! दुविहा पण्णत्ता, तं जहा-

૩. ગૌતમ ! તે બે પ્રકારના કહેવામાં આવ્યા છે, જેમકે -

१. पज्जत्तग-सव्वट्ठसिद्धअणुत्तरोववाइयकप्पाईय-वेमाणियदेवपंचिंदियपओगपरिणया य,

૧. પર્યાપ્ત સર્વાર્થસિદ્ધ અનુત્તરોપપાતિક કલ્પાતીત વૈમાનિક દેવ પંચેન્દ્રિય પ્રયોગ પરિણત પુદ્ગલ,

२. अपज्जत्तग-सव्वट्ठसिद्धअणुत्तरोववाइयकप्पा-ईयवेमाणियदेवपंचिंदिय पओग परिणया य।

૨. અપર્યાપ્ત સર્વાર્થસિદ્ધ અનુત્તરોપપાતિક કલ્પાતીત વૈમાનિક દેવ પંચેન્દ્રિય પ્રયોગ પરિણત પુદ્ગલ.

तइओ दंडओ-

તૃતીય દંડક :

जे अप्पज्जत्तासुहुमपुढविकाइयएगिंदियपओ-गपरिणया, ते ओरालियतेयाकम्मासरीरप्पओग-परिणया,

જે પુદ્ગલ અપર્યાપ્ત સૂક્ષ્મ પૃથ્વીકાયિક એકેન્દ્રિય પ્રયોગ પરિણત છે, તે ઔદારિક તૈજસ્ અને કાર્મણશરીર પ્રયોગ પરિણત છે.

जे पज्जत्ता सुहुमपुढविकाइयएगिंदियपओगपरिणया, ते ओरालियतेयाकम्मासरीरप्पओगपरिणया,

જે પુદ્ગલ પર્યાપ્ત સૂક્ષ્મ પૃથ્વીકાયિક એકેન્દ્રિય પ્રયોગ પરિણત છે, તે ઔદારિક તૈજસ્ અને કાર્મણશરીર પ્રયોગ પરિણત છે.

एवं -जाव- चउरिंदिया पज्जत्ता,

આ જ પ્રકારે પર્યાપ્ત ચતુરિન્દ્રિયો પર્યંત સમજવું જોઈએ.

णवरं-जे पज्जत्तबायरवाउकाइयएगिंदियप-ओगपरिणया ते ओरालियवेउव्वियतेयाकम्मास-रीरपओगपरिणया,

વિશેષ - જે પુદ્ગલ પર્યાપ્ત બાદર વાયુકાયિક એકેન્દ્રિય પ્રયોગ પરિણત છે, તે ઔદારિક વૈક્રિય તૈજસ્ અને કાર્મણશરીર પ્રયોગ પરિણત છે.

सेसं तं चेव।

શેષ સમગ્ર વર્ણન પૂર્વવત્ સમજવું જોઈએ.

जे अपज्जत्तरयणप्पभापुढविनेरइयपंचिंदिय-पओगपरिणया, ते वेउव्वियतेयाकम्मासरीरप्पओ-गपरिणया,

જે પુદ્ગલ અપર્યાપ્ત રત્નપ્રભાપૃથ્વીનૈરયિક પંચેન્દ્રિય પ્રયોગ પરિણત છે, તે વૈક્રિય તૈજસ્ અને કાર્મણ શરીર પ્રયોગ પરિણત છે.

एवं पज्जत्तया वि।

આ જ પ્રકારે પર્યાપ્ત નારકોના સંબંધમાં પણ જાણવું જોઈએ.

एवं -जाव-अहेसत्तमपुढविनेरइयपंचिंदियपओ-गपरिणया।

આ જ પ્રકારે અધઃસપ્તમપૃથ્વી નૈરયિક પર્યંત પંચેન્દ્રિય પ્રયોગ પરિણત પુદ્ગલોના સંબંધમાં પણ જાણવું જોઈએ.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

जे अपज्जत्तगसम्मुच्छिमजलयरतिरिक्खजोणिय-पंचिंदियपओगपरिणया, ते ओरालियतेयाकम्मास-रीरप्पओगपरिणया ।

एवं पज्जत्तगा वि ।

गब्भवक्कंतिया अपज्जत्तया एवं चेव,

पज्जत्तया णं एवं चेव,

णवरं-सरीरगाणि चत्तारि जहा बायरवाउक्काइयाणं पज्जत्तगाणं ।

जहा जलयरेसु चत्तारि आलावगा भणिया, तहा चउप्पय-उरपरिसप्प-भुयपरिसप्प-खहयरेसु वि चत्तारि आलावगा भाणियव्वा ।

जे सम्मुच्छिममणुस्सपंचिंदियपओगपरिणया, ते ओरालियतेयाकम्मासरीरप्पओगपरिणया,

एवं गब्भवक्कंतिया अपज्जत्तगा वि ।

पज्जत्तगा वि एवं चेव,

णवरं-सरीरगाणि पंच भाणियव्वाणि,

जे अपज्जत्तगा-असुरकुमारभवणवासि जहा नेरइया तहेव ।

एवं पज्जत्तगा वि,

एवं दुपएणं भेएणं -जाव- थणियकुमारा,

एवं पिसाया -जाव- गंधव्वा,

चंदा -जाव- ताराविमाणा,

सोहम्मोकप्पो -जाव- अच्चुओ ।

हेट्ठिम-हेट्ठिम गेवेज्जकप्पातीय -जाव- उवरिम-उवरिम गेवेज्ज कप्पातीय,

विजयअणुत्तरोववाइयकप्पाईयग-जाव-सव्वट्ठसिद्ध-अणुत्तरोववाइयकप्पाईयग एक्केक्केण दुयओ भेओ भाणियव्वो -जाव-

જે પુદ્ગલ અપર્યાપ્ત સમ્મૂર્ચ્છિમ જલચર તિર્યંચયોનિક પંચેન્દ્રિય પ્રયોગ પરિણત છે, તે ઔદારિક, તૈજસ્ અને કાર્મણશરીર પ્રયોગ પરિણત છે.

આ જ પ્રકારે પર્યાપ્ત પુદ્ગલોના સંબંધમાં પણ સમજવું જોઈએ.

ગર્ભજ અપર્યાપ્ત જલચરો સંબંધિત પણ આ પ્રકારે સમજવું જોઈએ.

પર્યાપ્તકોનું કથન પણ આ જ પ્રકારે છે.

વિશેષ - પર્યાપ્ત બાદર વાયુકાયિકને અનુરૂપ એના ચાર શરીર હોય છે.

જે પ્રકારે જલચરોના ચાર આલાપક કહેવામાં આવ્યા છે એ જ પ્રકારે (સ્થળચરના) ચતુષ્પદ, ઉરપરિસર્પ, ભુજપરિસર્પ અને ખેચરના પણ ચાર-ચાર આલાપક સમજવા જોઈએ.

જે પુદ્ગલ સમ્મૂર્ચ્છિમ મનુષ્ય પંચેન્દ્રિય પ્રયોગ પરિણત છે, તે ઔદારિક, તૈજસ્ અને કાર્મણ શરીર પ્રયોગ પરિણત છે.

આ જ પ્રકારે અપર્યાપ્ત ગર્ભજ મનુષ્યોના સંબંધમાં પણ જાણવું જોઈએ.

પર્યાપ્તકોનું કથન પણ આ જ પ્રકારે છે.

વિશેષ - એના પણ પાંચ શરીર કહેવા જોઈએ.

જે પ્રકારે અપર્યાપ્તક નૈરયિકોનો કહ્યું એ જ પ્રકારે અપર્યાપ્ત અસુરકુમાર ભવનવાસી દેવોના સંબંધમાં પણ જાણવું જોઈએ.

આ જ પ્રકારે પર્યાપ્તકોનું કથન છે.

આ જ પ્રકારે બે-બે ભેદોના ક્રમથી સ્તનિતકુમારો પર્યંત સમજવું જોઈએ.

આ જ પ્રકારે પિશાચ -યાવત્- ગંધર્વ,

ચંદ્ર -યાવત્- તારાવિમાન,

સૌધર્મકલ્પ -યાવત્- અચ્યુતકલ્પ,

અધસ્તન-અધસ્તન ગ્રૈવેયક કલ્પાતીત -યાવત્- ઉપરિમ-ઉપરિમ ગ્રૈવેયક કલ્પાતીત,

વિજય અનુત્તરોપપાતિક કલ્પાતીત -યાવત્- સર્વાર્થસિદ્ધ અનુત્તરોપપાતિક કલ્પાતીત પ્રત્યેક (પર્યાપ્ત-અપર્યાપ્ત)ના બે-બે ભેદ સમજવા જોઈએ -યાવત્-

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

जे पज्जत्तसव्वट्ठसिद्ध अणुत्तरोववाइयकप्पाईयग-वेमाणियदेवपंचिंदियपओगपरिणया, ते वेउव्वियते-याकम्मासरीरप्पओगपरिणया,

जे પુદ્ગલ પર્યાપ્ત સર્વાર્થસિદ્ધ અનુત્તરોપપાતિક કલ્પાતીત વૈમાનિક દેવ પંચેન્દ્રિય પ્રયોગ પરિણત છે, તે પુદ્ગલ વૈક્રિય તૈજસ્ અને કાર્મણ શરીર પ્રયોગ પરિણત છે.

चउत्थो दण्डओ-

ચતુર્થ દંડક :

जे अपज्जत्ता सुहुमपुढविकाइयएगिंदियपओ-गपरिणया, ते फासिंदियपओगपरिणया ।

જે પુદ્ગલ અપર્યાપ્ત સૂક્ષ્મ પૃથ્વીકાયિક એકેન્દ્રિય પ્રયોગ પરિણત છે, તે સ્પર્શેન્દ્રિય પ્રયોગ પરિણત છે,

जे पज्जत्ता सुहुमपुढविकाइयएगिंदियपओगप-रिणया, ते फासिंदियपओगपरिणया,

જે પુદ્ગલ પર્યાપ્ત સૂક્ષ્મ પૃથ્વીકાયિક એકેન્દ્રિય પ્રયોગ પરિણત છે, તે પણ સ્પર્શેન્દ્રિય પ્રયોગ પરિણત છે,

जे अपज्जत्ता बायरपुढविक्काइयएगिंदियपओग-परिणया, ते फासिंदियपओगपरिणया,

જે પુદ્ગલ અપર્યાપ્ત બાદર પૃથ્વીકાયિક એકેન્દ્રિય પ્રયોગ પરિણત છે, તે પણ સ્પર્શેન્દ્રિય પ્રયોગ પરિણત છે.

एवं पज्जत्तगा वि,

આ જ પ્રકારે પર્યાપ્ત (બાદર પૃથ્વીકાયિક એકેન્દ્રિયના સંબંધમાં પણ સમજવું જોઈએ.

एवं चउक्कएणं भेएणं -जाव- वण्णस्सइकाइय-एगिंदियपओगपरिणया ।

આ જ પ્રકારે ચાર-ચાર ભેદોથી વનસ્પતિકાયિક એકેન્દ્રિય સુધીના પ્રયોગ પરિણત પુદ્ગલ સમજવા જોઈએ.

जे अपज्जत्ता बेइंदियपओगपरिणया, ते जिब्भिंदिय-फासिंदियपओगपरिणया,

જે પુદ્ગલ અપર્યાપ્ત દ્વીન્દ્રિય પ્રયોગ પરિણત છે તે પણ રસનેન્દ્રિય અને સ્પર્શેન્દ્રિય પ્રયોગ પરિણત છે.

जे पज्जत्ता बेइंदियपओगपरिणया, ते जिब्भिंदिय-फासिंदियपओगपरिणया ।

જે પુદ્ગલ પર્યાપ્ત દ્વીન્દ્રિય પ્રયોગ પરિણત છે તે પણ રસનેન્દ્રિય અને સ્પર્શેન્દ્રિય પ્રયોગ પરિણત છે.

एवं -जाव- चउरिंदिया,

આ જ પ્રકારે ચતુરિન્દ્રિય પર્યંત સમજવું જોઈએ.

णवरं-एक्केक्कं इंदियं वड्ढेयव्वं ।

વિશેષ - એક-એક ઈન્દ્રિય વધારવી જોઈએ.

जे अपज्जत्तारयणप्पभापुढविनेरइयपंचिंदिय-पओगपरिणया, ते सोइंदिय-चक्खिंदिय-घाणिंदिय-जिब्भिंदिय- फासिंदियपओगपरिणया,

જે પુદ્ગલ અપર્યાપ્ત રત્નપ્રભાપૃથ્વી નારક પંચેન્દ્રિય પ્રયોગ પરિણત છે, તે શ્રોત્રેન્દ્રિય, ચક્ષુરિન્દ્રિય, ઘ્રાણેન્દ્રિય, જિહ્વેન્દ્રિય અને સ્પર્શેન્દ્રિય પ્રયોગ પરિણત છે.

एवं पज्जत्तगा वि,

આ જ પ્રકારે પર્યાપ્ત (રત્નપ્રભા પૃથ્વીકાયિકના પ્રયોગ પરિણત પુદ્ગલ)નું પણ સમજવું જોઈએ.

एवं सव्वे भाणियव्वा, तिरिक्खजोणिय, मणुस्स, देवा **-जाव-** जे पज्जत्त-सव्वट्ठसिद्ध-अणुत्तरोव-वाइय कप्पाईयग-वेमाणियदेवपंचिंदियपओग-परिणया, ते सोइंदिय- चक्खिंदिय-घाणिंदिय-जिब्भिंदिय-फासिंदियपओग परिणया,

આ જ પ્રકારે (બધા નૈરયિક) તિર્યંચયોનિક, મનુષ્ય અને દેવોના **-યાવત્-** જે પર્યાપ્ત સર્વાર્થસિદ્ધ અનુત્તરોપપાતિક કલ્પાતીત વૈમાનિક દેવ પંચેન્દ્રિય પ્રયોગ પરિણત છે, તે શ્રોત્રેન્દ્રિય, ચક્ષુરિન્દ્રિય, ઘ્રાણેન્દ્રિય, જિહ્વેન્દ્રિય અને સ્પર્શેન્દ્રિય પ્રયોગ પરિણત છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

पंचमो दंडओ-

जे अपज्जत्तासुहुमपुढविकाइयएगिंदियओरालियतेया कम्मासरीरप्पओगपरिणया, ते फासिंदियपओगपरिणया,

जे पज्जत्तासुहुमपुढविकाइय एगिंदियओरालियतेयाकम्मासरीरप्पओगपरिणया, ते फासिंदियपओगपरिणया,

अपज्जत्तबायरपुढविकाइयएगिंदियओरालियतेयाकम्मासरीरप्पओगपरिणया, ते फासिंदियपओगपरिणया।

एवं पज्जत्तगा वि।

एवं एएणं अभिलावेणं जस्स जइ इंदियाणि सरीराणि य तस्स ताणि भाणियव्वाणि -जाव-

जे य पज्जत्ता सव्वट्ठसिद्धअणुत्तरोववाइयदेवपंचिंदिय-वेउव्वियतेयाकम्मासरीरप्पओग परिणया, ते सोइंदिय-चक्खिंदिय-घाणिंदिय-जिब्भिंदिय-फासिंदियपओगपरिणया।

छट्ठो दंडओ-

जे अपज्जत्तासुहुमपुढविकाइयएगिंदियपओगपरिणया,

ते वण्णओ-

१. कालवण्णपरिणया वि,
२. नीलवण्णपरिणया वि,
३. लोहियवण्णपरिणया वि,
४. हालिद्दवण्णपरिणया वि,
५. सुक्किल्लवण्णपरिणया वि,

गंधओ-

१. सुब्भिगंधपरिणया वि,
२. दुब्भिगंधपरिणया वि,

रसओ-

१. तित्तरसपरिणया वि,
२. कडुयरसपरिणया वि,
३. कसायरसपरिणया वि,
४. अंबिलरसपरिणया वि,
५. महुररसपरिणया वि,

પાંચમું દંડક :

જે પુદ્ગલ અપર્યાપ્ત સૂક્ષ્મ પૃથ્વીકાયિક એકેન્દ્રિય ઔદારિક તૈજસ્ અને કાર્મણ શરીર પ્રયોગ પરિણત છે તેઓ સ્પર્શેન્દ્રિય પ્રયોગ પરિણત છે.

જે પુદ્ગલ પર્યાપ્ત સૂક્ષ્મ પૃથ્વીકાયિક એકેન્દ્રિય ઔદારિક તૈજસ્ અને કાર્મણ શરીર પ્રયોગ પરિણત છે તેઓ પણ સ્પર્શેન્દ્રિય પ્રયોગ પરિણત છે.

જે પુદ્ગલ અપર્યાપ્ત બાદર પૃથ્વીકાયિક એકેન્દ્રિય ઔદારિક તૈજસ્ અને કાર્મણ શરીર પ્રયોગ પરિણત છે તેઓ સ્પર્શેન્દ્રિય પ્રયોગ પરિણત છે.

આ જ પ્રકારે પર્યાપ્ત બાદર પૃથ્વીકાયિકના સંબંધમાં પણ સમજવું જોઈએ.

આ જ પ્રકારે આ અભિલાપ (સંભાષણ)થી જેને જેટલી ઈન્દ્રિયો અને શરીર હોય એમને માટે એ જ કહેવું જોઈએ -યાવત્-

જે પુદ્ગલ પર્યાપ્ત સર્વાર્થસિદ્ધ અનુત્તરોપપાતિક દેવ પંચેન્દ્રિય વૈક્રિય તૈજસ્ અને કાર્મણ શરીર પ્રયોગ પરિણત છે, તે શ્રોત્રેન્દ્રિય, ચક્ષુરિન્દ્રિય, ઘ્રાણેન્દ્રિય, જિહ્વેન્દ્રિય અને સ્પર્શેન્દ્રિય પ્રયોગ પરિણત છે.

છઠ્ઠું દંડક :

જે પુદ્ગલ અપર્યાપ્ત સૂક્ષ્મ પૃથ્વીકાયિક એકેન્દ્રિય પ્રયોગ પરિણત છે,

તેઓ વર્ણથી -

૧. કૃષ્ણવર્ણ પરિણત પણ છે,
૨. નીલવર્ણ પરિણત પણ છે,
૩. લોહિતવર્ણ પરિણત પણ છે,
૪. પીતવર્ણ પરિણત પણ છે,
૫. શુક્લવર્ણ પરિણત પણ છે.

તેઓ ગંધથી -

સુગંધ પરિણત પણ છે,
દુર્ગંધ પરિણત પણ છે.

તેઓ રસથી -

૧. તીખા રસ પરિણત પણ છે,
૨. કડવા રસ પરિણત પણ છે,
૩. કષાય રસ પરિણત પણ છે,
૪. અમ્લ (ખાટો) રસ પરિણત પણ છે,
૫. મધુર રસ પરિણત પણ છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

फासओ-

१. कक्खडफासपरिणया वि **-जाव-**

८. लुक्खफासपरिणया वि,

संठाणओ-

१. परिमंडलसंठाणपरिणया वि,

२. वट्टसंठाणपरिणया वि,

३. तंससंठाणपरिणया वि,

४. चउरंससंठाणपरिणया वि,

५. आययसंठाणपरिणया वि,

जे पज्जत्तासुहुमपुढविकाइयएगिंदियपओगपरिणया, ***एवं चेव,***

एवं जहाणुपुव्वीए नेयव्वं - जाव-

जे पज्जत्तासव्वट्ठसिद्धअणुत्तरोववाइयदेवा पंचेंदियपओगपरिणया, ते वन्नओ कालवन्नपरिणया वि **-जाव-** आययसंठाणपरिणया वि।

सत्तमो दंडओ-

जे अपज्जत्ता सुहुमपुढविकाइयएगिंदियओरालियतेयाकम्मासरीरप्पओगपरिणया, ते वन्नओ कालवन्नपरिणया वि **-जाव-** आययसंठाणपरिणया वि।

जे पज्जत्ता-सुहुमपुढविकाइय एवं चेव,

एवं जहाऽऽणुपुव्वीए नेयव्वं जस्स जइ सरीराणि-जाव-

जे पज्जत्तासव्वट्ठसिद्धअणुत्तरोववाइयकप्पाईयगवेमाणियदेवपंचिंदियवेउव्वियतेयाकम्मासरीरप्पओगपरिणया, ते वन्नओ कालवण्णपरिणया वि **-जाव-** आययसंठाणपरिणया वि।

अट्ठमो दंडओ-

जे अपज्जत्तासुहुमपुढविकाइयएगिंदियफासिंदियपओगपरिणया, ते वन्नओ कालवण्णपरिणया वि **-जाव-** आययसंठाणपरिणया वि।

जे पज्जत्तासुहुमपुढविकाइय एवं चेव।

तेओ स्पर्शथी -

१. कर्कश (कठोर) स्पर्श परिणत पण छे **-यावत्-**

२. रुक्ष (शुष्क) स्पर्श परिणत पण छे.

संस्थानथी -

१. परिमंडळ संस्थान परिणत पण छे,

२. वृत्त संस्थान परिणत पण छे,

३. त्र्यंस संस्थान परिणत पण छे,

४. चतुरस्त्र संस्थान परिणत पण छे,

५. आयत संस्थान परिणत पण छे.

जे पुद्गल पर्याप्त सूक्ष्म पृथ्वीकायिक एकेन्द्रिय प्रयोग परिणत छे ***तेओ पण आ ज प्रकारे छे.***

आ ज प्रकारे बधा क्रमपूर्वक जाणवा-समजवा जोईए -यावत्-

जे पुद्गल पर्याप्त सर्वार्थसिद्ध अनुत्तरोपपातिक देव पंचेन्द्रिय प्रयोग परिणत छे तेओ वर्णथी कृष्णवर्ण परिणत पण छे अने **-यावत्-** आयत संस्थान परिणत पण छे.

सातमुं दंडक :

जे पुद्गल अपर्याप्त सूक्ष्म पृथ्वीकायिक एकेन्द्रिय औदारिक तैजस् अने कार्मण शरीर प्रयोग परिणत छे ते वर्णथी कृष्णवर्ण परिणत पण छे **-यावत्-** आयत संस्थान परिणत पण छे.

पर्याप्त सूक्ष्म पृथ्वीकायिकने माटे पण आ ज प्रकारे समजवुं जोईए.

आ ज प्रकारे यथानुक्रमथी जेना जेटला शरीर छे एमना एटला ज समजवा जोईए -यावत्-

जे पुद्गल पर्याप्त सर्वार्थसिद्ध अनुत्तरोपपातिक कल्पातीत वैमानिक देव पंचेन्द्रिय वैक्रिय, तैजस् अने कार्मण शरीर प्रयोग परिणत छे. तेओ वर्णथी कृष्णवर्ण परिणत पण छे **-यावत्-** आयत संस्थान परिणत पण छे.

आठमुं दंडक :

जे पुद्गल अपर्याप्त सूक्ष्म पृथ्वीकायिक एकेन्द्रिय स्पर्शेन्द्रिय प्रयोग परिणत छे तेओ वर्णथी कृष्णवर्ण परिणत पण छे **-यावत्-** आयत संस्थान परिणत पण छे.

पर्याप्त सूक्ष्म पृथ्वीकायिकने माटे पण आ ज प्रकारे समजवुं जोईए.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

एवं जहा आणुपुव्वीए जस्स जइ इंदियाणि तस्स तइ भाणियव्वाणि -जाव-

जे पज्जत्तासव्वट्ठसिद्धअणुत्तरोववाइयकप्पाईयग-वेमाणियदेवपंचिंदिय सोइंदिय **-जाव-** फासिंदियप-ओगपरिणया, ते वण्णओ कालवण्णपरिणया वि **-जाव-** आययसंठाणपरिणया वि ।

नवमो दण्डओ-

जे अपज्जत्ता सुहुमपुढविकाइयएगिंदिय ओरालि-यतेयाकम्मासरीरफासिंदियपओगपरिणया, ते वण्णओ कालवण्णपरिणया वि **-जाव-** आययसं-ठाणपरिणया वि,

जे पज्जत्तासुहुमपुढविकाइय एवं चेव ।

एवं जहा आणुपुव्वीए जस्स जइ सरीराणि इंदियाणि य तस्स तइ भाणियव्वाणि -जाव-

जे पज्जत्तासव्वट्ठसिद्धअणुत्तरोववाइय कप्पाईयग वेमाणिय देव पंचिंदिय-वेउव्वियतेयाकम्मा-सरीरसोइंदिय **-जाव-** फासिंदियपओगपरिणया, ते वण्णओ कालवण्णपरिणया वि **-जाव-** आययसंठाणपरिणया वि ।

एवं एए नव दंडगा भणिया ।

-विया. स. ८, उ. १, सु. ४-४५

४५. णव दंडगेहिं मीसापरिणयपोग्गलाणं परूवणं-

प. मीसापरिणया णं भंते ! पोग्गला कइविहा पण्णत्ता ?

उ. गोयमा ! पंचविहा पण्णत्ता, तं जहा-

१. एगिंदियमीसापरिणया **-जाव-**

५. पंचिंदियमीसापरिणया ।

प. एगिंदियमीसापरिणया णं भंते ! पोग्गला कइविहा पण्णत्ता ?

उ. गोयमा ! ***एवं जहा पओगपरिणएहिं नव दंडगा भणिया एवं मीसापरिणएहिं वि नव दंडगा भाणियव्वा, तहेव सव्वं निरवसेसं ।***

णवरं-अभिलावो मीसापरिणया भाणियव्वाओ,

આ જ પ્રકારે યથાનુક્રમથી જેને જેટલી ઈન્દ્રિયો હોય એને એટલી જ ઈન્દ્રિયો કહેવી જોઈએ -યાવત્-

જે પુદ્ગલ પર્યાપ્ત સર્વાર્થસિદ્ધ અનુત્તરોપપાતિક કલ્પાતીત વૈમાનિક દેવ પંચેન્દ્રિય શ્રોતેન્દ્રિય **-યાવત્-** સ્પર્શેન્દ્રિય પ્રયોગ પરિણત છે તેઓ વર્ણથી કૃષ્ણવર્ણ પરિણત પણ છે **-યાવત્-** આયત સંસ્થાન પરિણત પણ છે.

નવમું દંડક :

જે પુદ્ગલ અપર્યાપ્ત સૂક્ષ્મ પૃથ્વીકાયિક એકેન્દ્રિય ઔદારિક તૈજસ્ અને કાર્મણ શરીર તથા સ્પર્શેન્દ્રિય પ્રયોગ પરિણત છે તેઓ વર્ણથી કૃષ્ણવર્ણ પરિણત પણ છે **-યાવત્-** આયત સંસ્થાન પરિણત પણ છે.

પર્યાપ્ત સૂક્ષ્મ પૃથ્વીકાયિકને માટે પણ આ જ પ્રકારે સમજવું જોઈએ.

આ જ પ્રકારે યથાનુક્રમથી બધું સમજવું જોઈએ. જેને જેટલા શરીર અને ઈન્દ્રિયો હોય એમને માટે એ જ કહેવું જોઈએ -યાવત્-

જે પુદ્ગલ પર્યાપ્ત સર્વાર્થસિદ્ધ અનુત્તરોપપાતિક કલ્પાતીત વૈમાનિક દેવ પંચેન્દ્રિય વૈક્રિય તૈજસ્ અને કાર્મણ શરીર તથા શ્રોતેન્દ્રિય **-યાવત્-** સ્પર્શેન્દ્રિય પ્રયોગ પરિણત છે તેઓ વર્ણથી કૃષ્ણવર્ણ પરિણત પણ છે **-યાવત્-** આયત સંસ્થાન પરિણત પણ છે.

આ જ પ્રકારે આ નવ દંડક કહેવામાં આવ્યા છે.

૪૫. નવદંડકો દ્વારા મિશ્ર પરિણત પુદ્ગલોનું પ્રરૂપણ :

પ્ર. ભંતે ! મિશ્ર પરિણત પુદ્ગલ કેટલા પ્રકારના કહેવામાં આવ્યા છે ?

ઉ. ગૌતમ ! પાંચ પ્રકારના કહેવામાં આવ્યા છે, જેમકે-

૧. એકેન્દ્રિય મિશ્ર પરિણત **-યાવત્-**

૨. પંચેન્દ્રિય મિશ્ર પરિણત.

પ્ર. ભંતે ! એકેન્દ્રિય મિશ્ર પરિણત પુદ્ગલ કેટલા પ્રકારના કહેવામાં આવ્યા છે ?

ઉ. ગૌતમ ! ***જેવી રીતે પ્રયોગ પરિણત પુદ્ગલોના નવ દંડકો કહ્યા છે એ જ પ્રકારે મિશ્ર પરિણત પુદ્ગલોના પણ નવ દંડક સમજવા જોઈએ. શેષ સમગ્ર વર્ણન પૂર્વવત્ સમજવું જોઈએ.***

વિશેષ - (પ્રયોગ પરિણતના સ્થાને) 'મિશ્ર પરિણત' એવો પાઠ સમજવો જોઈએ.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

सेसं तं चेव -जाव-

जे पज्जत्तासव्वट्ठसिद्धअणुत्तरोववाइयकप्पाईय-वेमाणियदेव-पंचेंदिय-वेउव्विय तेयाकम्मासरीर-सोइंदिय **-जाव-** फासिंदिय पओगपरिणया ते वण्णओ कालवण्णपरिणया वि **-जाव-** आययसंठाणपरिणया वि। -विया. स. ८, उ. १, सु. ४६-४७

शेष समग्र वर्णन એ જ પ્રકારે સમજવું જોઈએ -यावत्-

જે પુદ્ગલ પર્યાપ્ત સર્વાર્થસિદ્ધ અનુત્તરોપપાતિક કલ્પાતીત વૈમાનિક દેવ પંચેન્દ્રિય વૈક્રિય તૈજસ્ અને કાર્મણ શરીર શ્રોતેન્દ્રિય **-यावत्-** સ્પર્શેન્દ્રિય પ્રયોગ પરિણત છે તેઓ વર્ણથી કૃષ્ણવર્ણ પરિણત પણ છે **-यावत्-** આયત સંસ્થાન પરિણત પણ છે.

४६. वीससापरिणयपोग्गलाणं भेय-प्पभेया-

४૬. विश्रसा परिणत पुद्गलोना भेद-प्रभेद :

प. वीससापरिणया णं भंते ! पोग्गला कइविहा पण्णत्ता ?

प्र. ભંતે ! વિશ્રસા પરિણત (સ્વભાવથી પરિણત) પુદ્ગલ કેટલા પ્રકારના કહેવામાં આવ્યા છે ?

उ. गोयमा ! पंचविहा पण्णत्ता, तं जहा-

१. वण्णपरिणया, २. गंधपरिणया,
३. रसपरिणया, ४. फासपरिणया,
५. संठाणपरिणया।

जे वण्णपरिणया ते पंचविहा पण्णत्ता, तं जहा-

१. कालवण्णपरिणया **-जाव-** ५. सुक्किल्लवण्ण-परिणया।

जे गंधपरिणया ते दुविहा पण्णत्ता, तं जहा-

१. सुब्भिगंधपरिणया वि, २. दुब्भिगंधपरिणया वि।

जे रसपरिणया ते पंचविहा पण्णत्ता, तं जहा-

१. तित्तरसपरिणया **-जाव-** ५. महुररसपरिणया।

जे फासपरिणया ते अट्ठविहा पण्णत्ता, तं जहा-

१. कक्खडफासपरिणया **-जाव-** ८. लुक्खफासपरिणया।

जे संठाणपरिणया ते पंचविहा पण्णत्ता, तं जहा-

१. परिमंडलसंठाणपरिणया **-जाव-** आययसंठाणपरिणया,

एवं जहा पण्णवणाए[1] तहेव निरवसेसं -जाव-

जे संठाणओ आयय संठाण परिणया,

ઉ. ગૌતમ ! તે પાંચ પ્રકારના કહેવામાં આવ્યા છે, જેમકે -

૧. વર્ણપરિણત, ૨. ગંધપરિણત,
૩. રસપરિણત, ૪. સ્પર્શપરિણત,
૫. સંસ્થાન પરિણત.

જે વર્ણ પરિણત પુદ્ગલ છે તે પાંચ પ્રકારના કહેવામાં આવ્યા છે, જેમકે -

૧. કૃષ્ણ વર્ણરૂપ પરિણત **-यावत्-** ૫. શુક્લ વર્ણરૂપ પરિણત.

જે ગંધ પરિણત છે - તે બે પ્રકારના કહેવામાં આવ્યા છે, જેમકે -

૧. સુગંધ પરિણત, ૨. દુર્ગંધ પરિણત.

જે રસ પરિણત પુદ્ગલ છે તે પાંચ પ્રકારના કહેવામાં આવ્યા છે, જેમકે -

૧. તિક્ત (તીખો) રસ પરિણત **-यावत्-** ૫. મધુર રસ પરિણત.

જે સ્પર્શ પરિણત પુદ્ગલ છે, તે આઠ પ્રકારના કહેવામાં આવ્યા છે, જેમકે -

૧. કર્કશ સ્પર્શ પરિણત **-यावत्-** ૮. રુક્ષ સ્પર્શ પરિણત.

જે સંસ્થાન પરિણત પુદ્ગલ છે, તે પાંચ પ્રકારના કહેવામાં આવ્યા છે, જેમકે -

૧. પરિમંડળ સંસ્થાન પરિણત **-यावत्-** ૫. આયત સંસ્થાન પરિણત.

આ જ પ્રકારે જેવી રીતે પ્રજ્ઞાપના સૂત્રના પ્રથમ પદમાં વર્ણન કરવામાં આવ્યું છે તે જ બધું સમજવો જોઈએ -यावत्-

જે પુદ્ગલ સંસ્થાનથી આયત સંસ્થાન પરિણત છે,

---

१. (क) वर्ण गंध वगेरे परिणत पुद्गलोनो विस्तृत वर्णन अजीव अध्ययनमां जोवुं. (ख) पण्ण. प. १, सु. ६ (ग) जीवा. पडि. १, सु. ५

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

ते वण्णओ कालवण्ण परिणया वि -जाव- लुक्खफासपरिणया वि ।

- विया. स. ८, उ. १, सु. ४८

तेओ वर्णथी कृष्णवर्ण परिणत पण छे -यावत्- स्पर्शथी रुक्ष स्पर्श परिणत पण छे.

४७. एगदव्वस्स पयोगपरिणयाइ परूवणं-

प. एगे भंते ! दव्वे किं पओगपरिणए, मीसापरिणए, वीससापरिणए ?

उ. गोयमा ! पओगपरिणए वा, मीसापरिणए वा, वीससापरिणए वा ।

प. भंते ! जइ पओगपरिणए किं मणप्पओगपरिणए, वइप्पओगपरिणए, कायप्पओगपरिणए ?

उ. गोयमा ! मणप्पओगपरिणए वा, वइप्पओगपरिणए वा, कायप्पओगपरिणए वा ।

प. भंते ! जइ मणप्पओगपरिणए किं सच्चमणप्पओगपरिणए, मोसमणप्पओगपरिणए, सच्चामोसमणप्पओगपरिणए, असच्चामोसमणप्पओगपरिणए ?

उ. गोयमा ! १. सच्चमणप्पओगपरिणए वा,
२. मोसमण्णप्पओगपरिणए वा,
३. सच्चामोसमणप्पओगपरिणए वा,
४. असच्चामोसमणप्पओगपरिणए वा ।

प. भंते ! जइ सच्चमणप्पओगपरिणए किं-

१. आरंभसच्चमणप्पओगपरिणए,
२. अणारंभसच्चमणप्पओगपरिणए,
३. सारंभसच्चमणप्पओगपरिणए,
४. असारंभसच्चमणप्पओगपरिणए,
५. समारंभसच्चमणप्पओगपरिणए,
६. असमारंभसच्चमणप्पओगपरिणए ?

उ. गोयमा ! आरंभसच्चमणप्पओगपरिणए वा -जाव- असमारंभसच्चमणप्पओगपरिणए वा ।

प. भंते ! जइ मोसमणप्पओगपरिणए किं-

१. आरंभमोसमणप्पओगपरिणए -जाव-

४७. એક દ્રવ્યના પ્રયોગ પરિણતાદિનું પ્રરૂપણ :

પ્ર. ભંતે ! એક પુદ્ગલ દ્રવ્ય શું પ્રયોગ પરિણત, મિશ્રપરિણત કે વિશ્રસા પરિણત હોય છે ?

ઉ. ગૌતમ ! એક દ્રવ્ય પ્રયોગ પરિણત પણ હોય છે, મિશ્રપરિણત પણ હોય છે અને વિશ્રસા પરિણત પણ હોય છે.

પ્ર. ભંતે ! જો તે એક દ્રવ્ય પ્રયોગ પરિણત હોય છે તો શું મનઃપ્રયોગ પરિણત, વાક્પ્રયોગ પરિણત કે કાયપ્રયોગ પરિણત હોય છે ?

ઉ. ગૌતમ ! તે મનઃપ્રયોગ પરિણત પણ હોય છે, વાક્પ્રયોગ પરિણત પણ હોય છે અને કાયપ્રયોગ પરિણત પણ હોય છે.

પ્ર. ભંતે ! જો તે દ્રવ્ય મનઃપ્રયોગ પરિણત હોય છે તો શું સત્યમનઃપ્રયોગ પરિણત, મૃષામનઃ પ્રયોગ પરિણત, સત્યામૃષામનઃ પ્રયોગ પરિણત અથવા અસત્યામૃષામનઃ પ્રયોગ પરિણત હોય છે ?

ઉ. ગૌતમ ! ૧. તે સત્યમનઃ પ્રયોગ પરિણત,
૨. મૃષામનઃ પ્રયોગ પરિણત,
૩. સત્ય-મૃષામનઃ પ્રયોગ પરિણત,
૪. અસત્યામૃષામનઃ પ્રયોગ પરિણત હોય છે.

પ્ર. ભંતે ! જો તે એક દ્રવ્ય સત્યમનઃ પ્રયોગ પરિણત હોય છે તો શું તે -

૧. આરંભ સત્યમનઃ પ્રયોગ પરિણત,
૨. અનારંભ સત્યમનઃ પ્રયોગ પરિણત,
૩. સારંભ સત્યમનઃ પ્રયોગ પરિણત,
૪. અસારંભ સત્યમનઃ પ્રયોગ પરિણત,
૫. સમારંભ સત્યમનઃ પ્રયોગ પરિણત કે -
૬. અસમારંભ સત્યમનઃ પ્રયોગ પરિણત હોય છે ?

ઉ. ગૌતમ ! તે આરંભ સત્યમનઃ પ્રયોગ પરિણત પણ હોય છે -યાવત્- અસમારંભ સત્યમનઃ પ્રયોગ પરિણત પણ હોય છે.

પ્ર. ભંતે ! જો તે એક દ્રવ્ય મૃષામનઃ પ્રયોગ પરિણત હોય છે તો શું -

૧. આરંભ મૃષામનઃ પ્રયોગ પરિણત હોય છે -યાવત્-

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

६. असमारंभमोसमणप्पओगपरिणए ?

उ. गोयमा ! ***एवं जहा सच्चेणं तहा मोसेण वि ।***

एवं सच्चामोसमणप्पओगपरिणए वि ।

एवं असच्चामोसमणप्पओगपरिणए वि ।

प. भंते ! जइ वइप्पओगपरिणए,

किं सच्चवइप्पओगपरिणए **-जाव-** असच्चा-मोसवइप्पओगपरिणए ?

उ. गोयमा ! ***एवं जहा मणप्पओगपरिणए तहा वइप्पओगपरिणए वि -जाव- असमारंभ असच्चामोसवइप्पओगपरिणए वा ।***

प. भंते ! कायप्पओगपरिणए किं-

१. ओरालियसरीर-कायप्पओगपरिणए,
२. ओरालियमीसासरीर-कायप्पओगपरिणए,
३. वेउव्वियसरीर-कायप्पओगपरिणए,
४. वेउव्वियमीसासरीर-कायप्पओगपरिणए,
५. आहारगसरीर-कायप्पओगपरिणए,
६. आहारगमीसासरीर-कायप्पओगपरिणए,
७. कम्मासरीर-कायप्पओगपरिणए ?

उ. गोयमा ! ओरालियसरीर-कायप्पओगपरिणए वा **-जाव-** कम्मासरीर-कायप्पओगपरिणए वा ।

प. भंते ! जइ ओरालियसरीर-कायप्पओगपरिणए किं एगिंदिय-ओरालियसरीर-कायप्पओगपरिणए **-जाव-** पंचिंदिय-ओरालिय सरीर-कायप्पओग परिणए ?

उ. गोयमा ! एगिंदिय-ओरालियसरीर-कायप्पओग-परिणए वा **-जाव-** पंचिंदिय-ओरालियसरीर-कायप्पओगपरिणए वा ।

प. भंते ! जइ एगिंदिय-ओरालियसरीर-कायप्प-ओगपरिणए किं-

૬. असमारंभ मृषामनः प्रयोग परिणत होय छे ?

उ. गौतम ! ***जे प्रकारे सत्यमनःप्रयोग परिणतना संबंधमां कहुं ए ज प्रकारे मृषामनः प्रयोग परिणतना संबंधमां पण समजवुं जोईए.***

ए ज प्रकारे सत्यमृषामनः प्रयोग परिणत पुद्गलोना संबंधमां पण समजवुं जोईए.

ए ज प्रकारे असत्यामृषामनः प्रयोग परिणत पुद्गलोना संबंधमां पण समजवुं जोईए.

प्र. भंते ! जो ते एक द्रव्य वाक्प्रयोग परिणत थाय छे तो -

शुं सत्यवाक् प्रयोग परिणत थाय छे **-यावत्-** असत्यामृषावाक्प्रयोग परिणत थाय छे ?

उ. गौतम ! ***जे प्रकारे मनःप्रयोग परिणत संबंधमां कहेवामां आव्युं छे तेज प्रकारे वचन प्रयोग परिणतना संबंधमां पण समजवुं जोईए -यावत्- असमारंभ असत्यामृषा वचनप्रयोग परिणत पर्यंत कहेवुं जोईए.***

प्र. भंते ! जो ते एक द्रव्य काय प्रयोग परिणत थाय छे तो शुं -

१. औदारिक शरीर काय प्रयोग परिणत,
२. औदारिक मिश्र शरीर काय प्रयोग परिणत,
३. वैक्रिय शरीर काय प्रयोग परिणत,
४. वैक्रिय मिश्र शरीर काय प्रयोग परिणत,
५. आहारक शरीर काय प्रयोग परिणत,
६. आहारक मिश्र शरीर काय प्रयोग परिणत,
७. कार्मण शरीर काय प्रयोग परिणत होय छे ?

उ. गौतम ! ते एक द्रव्य औदारिक शरीरकाय प्रयोग परिणत पण थाय छे **-यावत्-** कार्मण शरीरकाय प्रयोग परिणत पण थाय छे.

प्र. भंते ! जो ते एक द्रव्य औदारिक शरीरकाय प्रयोग परिणत थाय छे तो शुं एकेन्द्रिय औदारिक शरीरकाय प्रयोग परिणत थाय छे **-यावत्-** पंचेन्द्रिय औदारिक शरीरकाय प्रयोग परिणत थाय छे ?

उ. गौतम ! ते एक द्रव्य एकेन्द्रिय औदारिक शरीरकाय प्रयोग परिणत पण थाय छे **-यावत्-** पंचेन्द्रिय औदारिक शरीरकाय प्रयोग परिणत पण थाय छे.

प्र. भंते ! जो ते एक द्रव्य एकेन्द्रिय औदारिक शरीरकाय प्रयोग परिणत थाय छे तो शुं ते -

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

पुढविक्काइय-एगिंदिय-ओरालियसरीर-कायप्प-ओगपरिणए **-जाव-**

वणस्सइकाइय-एगिंदिय-ओरालियसरीर-कायप्प-ओगपरिणए ?

પૃથ્વીકાયિક એકેન્દ્રિય ઔદારિક શરીરકાય પ્રયોગ પરિણત થાય છે **-યાવત્-**

વનસ્પતિકાયિક એકેન્દ્રિય ઔદારિક શરીરકાય પ્રયોગ પરિણત થાય છે ?

उ. गोयमा ! पुढविक्काइय-एगिंदिय-ओरालियसरीर-कायप्पओगपरिणए वा **-जाव-**

वणस्सइकाइय-एगिंदिय-ओरालियसरीरकायप्प-ओगपरिणए वा ।

ઉ. ગૌતમ ! તે એક દ્રવ્ય પૃથ્વીકાયિક એકેન્દ્રિય ઔદારિક શરીરકાય પ્રયોગ પરિણત પણ થાય છે **-યાવત્-**

વનસ્પતિકાયિક એકેન્દ્રિય ઔદારિક શરીર કાયપ્રયોગ પરિણત પણ થાય છે.

प. भंते ! जइ पुढविकाइय-एगिंदिय-ओरालियसरीर-कायप्पओगपरिणए किं-

सुहुमपुढविकाइय-एगिंदिय-ओरालियसरीर-कायप्पओगपरिणए,

बायरपुढविकाइय-एगिंदिय-ओरालियसरीर-कायप्पओगपरिणए ?

પ્ર. ભંતે ! જો તે એક દ્રવ્ય પૃથ્વીકાયિક એકેન્દ્રિય ઔદારિક શરીરકાય પ્રયોગ પરિણત થાય છે તો શું -

સૂક્ષ્મ પૃથ્વીકાયિક એકેન્દ્રિય ઔદારિક શરીરકાય પ્રયોગ પરિણત થાય છે કે -

બાદર પૃથ્વીકાયિક એકેન્દ્રિય ઔદારિક શરીરકાય પ્રયોગ પરિણત થાય છે ?

उ. गोयमा ! सुहुमपुढविकाइय-एगिंदियओरालिय-सरीर-कायप्पओगपरिणए वा,

बायरपुढविक्काइय-एगिंदिय-ओरालियसरीर-कायप्पओगपरिणए वा ।

ઉ. ગૌતમ ! તે એક દ્રવ્ય સૂક્ષ્મ પૃથ્વીકાયિક એકેન્દ્રિય ઔદારિક શરીરકાય પ્રયોગ પરિણત પણ થાય છે.

બાદર પૃથ્વીકાયિક એકેન્દ્રિય ઔદારિક શરીરકાય પ્રયોગ પરિણત પણ થાય છે.

प. भंते ! जइ सुहुमपुढविकाइय-एगिंदिय-ओरालि-यसरीर-कायप्पओगपरिणए किं-

पज्जत्त-सुहुमपुढविकाइय-एगिंदिय-ओरालिय-सरीर-कायप्पओगपरिणए,

अपज्जत्त-सुहुमपुढविकाइय-एगिंदिय-ओरालिय-सरीर-कायप्पओगपरिणए ?

પ્ર. ભંતે ! જો તે એક દ્રવ્ય સૂક્ષ્મ પૃથ્વીકાયિક એકેન્દ્રિય ઔદારિક શરીરકાય પ્રયોગ પરિણત થાય છે તો શું-

પર્યાપ્ત સૂક્ષ્મ પૃથ્વીકાયિક એકેન્દ્રિય ઔદારિક શરીરકાય પ્રયોગ પરિણત થાય છે કે -

અપર્યાપ્ત સૂક્ષ્મ પૃથ્વીકાયિક એકેન્દ્રિય ઔદારિક શરીરકાય પ્રયોગ પરિણત થાય છે ?

उ. गोयमा ! पज्जत्त-सुहुमपुढविकाइय-एगिंदिय-ओरालिय-सरीर-कायप्पओगपरिणए वा,

अपज्जत्त-सुहुमपुढविकाइय-एगिंदिय-ओरालि-यसरीर-कायप्पओगपरिणए वा ।

ઉ. ગૌતમ ! તે એક દ્રવ્ય પર્યાપ્ત સૂક્ષ્મ પૃથ્વીકાયિક એકેન્દ્રિય ઔદારિક શરીરકાય પ્રયોગ પરિણત પણ થાય છે.

અપર્યાપ્ત સૂક્ષ્મ પૃથ્વીકાયિક એકેન્દ્રિય ઔદારિક શરીરકાય પ્રયોગ પરિણત પણ થાય છે.

एवं बायरा वि ।

આ જ પ્રકારે બાદર પૃથ્વીકાયિક વિષે પણ સમજવું જોઈએ.

एवं -जाव- वणस्सइकाइयाणं चउक्कओ भेओ ।

આ જ પ્રકારે -યાવત્- વનસ્પતિકાયિક એકેન્દ્રિયના ચાર-ચાર ભેદ (સૂક્ષ્મ, બાદર, પર્યાપ્ત અને અપર્યાપ્ત)ના વિષયમાં પણ કથન કરવું જોઈએ.

एवं बेइंदिय-तेइंदिय-चउरिंदियाणं दुयओ भेओ पज्जत्तगा य, अपज्जत्तगा य ।

આ જ પ્રકારે બેઈન્દ્રિય, ત્રિઈન્દ્રિય, ચતુરિન્દ્રિય જીવોના બે-બે ભેદ પર્યાપ્ત અને અપર્યાપ્તના વિષયમાં પણ સમજવા જોઈએ.

प. भंते ! जइ पंचिंदिय-ओरालियसरीर-कायप्पओ-गपरिणए,

પ્ર. ભંતે ! જો તે એક દ્રવ્ય પંચેન્દ્રિય ઔદારિક શરીરકાય પ્રયોગ પરિણત થાય છે તો -

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

किं तिरिक्खजोणिय-पंचिंदिय-ओरालियसरीर-कायप्पओगपरिणए, मणुस्स-पंचिंदिय-ओरालिय-सरीर-कायप्पओगपरिणए ?

शुं तिर्यंचयोनिक पंचेन्द्रिय औदारिक शरीरकाय प्रयोग परिणत थाय छे के मनुष्य पंचेन्द्रिय औदारिक शरीरकाय प्रयोग परिणत थाय छे ?

उ. गोयमा ! तिरिक्खजोणिय-पंचिंदिय-ओरालिय-सरीर कायप्पओगपरिणए वा, मणुस्स-पंचिंदिय-ओरालियसरीर-कायप्पओगपरिणए वा ।

ઉ. गौतम ! ते એક द्रव्य तिर्यंचयोनिक पंचेन्द्रिय औदारिक शरीरकाय प्रयोग परिणत पण थाय छे अने मनुष्य पंचेन्द्रिय औदारिक शरीरकाय प्रयोग परिणत पण थाय छे.

प. भंते ! जइ तिरिक्खजोणिय-पंचिंदिय-ओरालिय-सरीर- कायप्पओगपरिणए, किं-

जलयर-तिरिक्खजोणिय-पंचिंदिय-ओरालियसरीर-कायप्पओगपरिणए,

थलयर-खहयर-तिरिक्खजोणिए-पंचिंदिय-ओरालियसरीर-कायप्पओगपरिणए ?

प्र. ભંતે ! જો એક द्रव्य तिर्यंचयोनिक पंचेन्द्रिय औदारिक शरीरकाय प्रयोग परिणत थाय छे तो शुं -

જળચર तिर्यंचयोनिक पंचेन्द्रिय औदारिक शरीरकाय प्रयोग परिणत पण थाय छे के -

સ્થળચર અને ખેચર तिर्यंचयोनिक पंचेन्द्रिय औदारिक शरीरकाय प्रयोग परिणत थाय छे ?

उ. गोयमा ! ***एवं चउक्कओ भेओ -जाव- खहयराणं ।***

ઉ. गौतम ! ***પહેલાની જેમ ખેચરો પર્યંત (સમ્મૂર્ચ્છિમ, ગર્ભજ, પર્યાપ્ત અને અપર્યાપ્ત) ચાર-ચાર ભેદોના વિષયમાં સમજવું જોઈએ.***

प. भंते ! जइ मणुस्स-पंचिंदिय-ओरालियसरीर-कायप्पओगपरिणए, किं-

समुच्छिममणुस्स-पंचिंदिय-ओरालियसरीर-कायप्प-ओगपरिणए,

गब्भवक्कंतियमणुस्स-पंचिंदिय-ओरालियसरीर-कायप्पओगपरिणए ?

प्र. ભંતે ! જો તે એક द्रव्य मनुष्य पंचेन्द्रिय औदारिक शरीरकाय प्रयोग परिणत थाय छे तो शुं -

સમ્મૂર્ચ્છિમ मनुष्य पंचेन्द्रिय औदारिक शरीरकाय प्रयोग परिणत थाय छे के -

ગર્ભજ मनुष्य पंचेन्द्रिय औदारिक शरीरकाय प्रयोग परिणत थाय छे ?

उ. गोयमा ! ***दोसु वि ।***

ઉ. गौतम ! ***તે બન્ને (સમ્મૂર્ચ્છિમ અને ગર્ભજ) મનુષ્યોમાં પંચેન્દ્રિયકાય પ્રયોગ પરિણત થાય છે.***

प. भंते ! जइ गब्भवक्कंतियमणुस्स-पंचिंदिय-ओरालियसरीर-कायप्पओगपरिणए, किं-

पज्जत्त-गब्भवक्कंतियमणुस्स-पंचिंदिय-ओरालिय-सरीर-कायप्पओगपरिणए,

अपज्जत्त-गब्भवक्कंतियमणुस्स-पंचिंदिय-ओरालिय-सरीर-कायप्पओगपरिणए ?

प्र. ભંતે ! જો તે એક द्रव्य ગર્ભજ मनुष्य पंचेन्द्रिय औदारिक शरीरकाय प्रयोग परिणत थाय छे तो शुं-

પર્યાપ્ત ગર્ભજ मनुष्य पंचेन्द्रिय औदारिक शरीरकाय प्रयोग परिणत थाय छे के -

અપર્યાપ્ત ગર્ભજ मनुष्य पंचेन्द्रिय औदारिक शरीरकाय प्रयोग परिणत थाय छे ?

उ. गोयमा ! पज्जत्त-गब्भवक्कंतियमणुस्स-पंचिंदिय-ओरालियसरीर-कायप्पओगपरिणए वा,

अपज्जत्त-गब्भवक्कंतियमणुस्स-पंचिंदिय-ओरालियसरीर-कायप्पओगपरिणए वा ।

ઉ. गौतम ! पर्याप्त ગર्ભજ मनुष्य पंचेन्द्रिय औदारिक शरीरकाय प्रयोग परिणत પણ थाय छे अने

અપર્યાપ્ત ગર્ભજ मनुष्य पंचेन्द्रिय औदारिक शरीरकाय प्रयोग परिणत પણ थाय छे.

प. भंते ! जइ ओरालियमीसासरीर-कायप्पओग-परिणए,

किं-एगिंदिय-ओरालियमीसासरीर-कायप्पओग-परिणए **-जाव-** पंचिंदिय-ओरालियमीसा-सरीर-कायप्पओगपरिणए ?

प्र. ભંતે ! જો તે એક द्रव्य औदारिक मिश्र शरीरकाय प्रयोग परिणत थाय छे तो -

શું એકેન્દ્રિય औदारिक मिश्र शरीरकाय प्रयोग परिणत थाय छे **-यावत्-** पंचेन्द्रिय औदारिक मिश्र शरीरकाय प्रयोग परिणत थाय छे ?

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

ઉ. गोयमा ! ***एवं जहा ओरालियसरीर-कायप्पओग-परिणएण आलावगो भणिओ तहा ओरालिय-मीसासरीर- कायप्पओगपरिणएण वि आलावगो भाणियव्वो,***

णवरं-बायरवाउक्काइय-गब्भवक्कंतिय-पंचिंदिय-तिरिक्खजोणिय-गब्भवक्कंतिय-मणुस्साण य, एएसिं पज्जत्तापज्जत्तगाणं, सेसाणं अपज्जत्तगाणं ।

ઉ. ગૌતમ ! ***જેવી રીતે ઔદારિક શરીરકાય પ્રયોગ પરિણતનો આલાપક કહ્યો, એવી જ રીતે ઔદારિક મિશ્ર શરીરકાય પ્રયોગ પરિણતનો પણ આલાપક સમજવો જોઈએ.***

વિશેષ - બાદરવાયુકાયિક, ગર્ભજ પંચેન્દ્રિય તિર્યંચયોનિક અને ગર્ભજ મનુષ્યોના પર્યાપ્ત-અપર્યાપ્ત ભેદો અને શેષના અપર્યાપ્ત જીવોને માટે સમજવું જોઈએ.

प. भंते ! जइ वेउव्वियसरीर-कायप्पओगपरिणए, किं-एगिंदिय-वेउव्वियसरीर-कायप्पओगपरिणए **-जाव-** पंचिंदिय-वेउव्वियसरीर-कायप्पओग-परिणए ?

પ્ર. ભંતે ! જો તે એક દ્રવ્ય વૈક્રિય શરીરકાય પ્રયોગ પરિણત થાય છે તો શું એકેન્દ્રિય વૈક્રિય શરીરકાય પ્રયોગ પરિણત થાય છે **-યાવત્-** પંચેન્દ્રિય વૈક્રિય શરીરકાય પ્રયોગ પરિણત થાય છે ?

ઉ. गोयमा ! एगिंदिय-वेउव्वियसरीर-कायप्पओग-परिणए वा **-जाव-**
पंचिंदिय-वेउव्वियसरीर-कायप्पओगपरिणए वा ।

ઉ. ગૌતમ ! તે દ્રવ્ય એકેન્દ્રિય વૈક્રિય શરીરકાય પ્રયોગ પરિણત પણ થાય છે **-યાવત્-**
પંચેન્દ્રિય વૈક્રિય શરીરકાય પ્રયોગ પરિણત પણ થાય છે.

प. भंते ! जइ एगिंदिय-वेउव्वियसरीर-कायप्प-ओगपरिणए,
किं-वाउक्काइय-एगिंदिय-वेउव्वियसरीरकायप्प-ओगपरिणए,
अवाउक्काइय-एगिंदिय-वेउव्वियसरीर-कायप्प-ओगपरिणए ?

પ્ર. ભંતે ! જો તે એક દ્રવ્ય એકેન્દ્રિય વૈક્રિય શરીરકાય પ્રયોગ પરિણત થાય છે તો -
શું વાયુકાયિક એકેન્દ્રિય વૈક્રિય શરીરકાય પ્રયોગ પરિણત થાય છે કે -
વાયુકાયિક સિવાયના એકેન્દ્રિય વૈક્રિય શરીરકાય પ્રયોગ પરિણત થાય છે ?

ઉ. गोयमा ! वाउक्काइय-एगिंदिय-वेउव्वियसरीर-कायप्पओगपरिणए,
नो अवाउक्काइय-एगिंदिय-वेउव्वियसरीर-कायप्पओगपरिणए ।

ઉ. ગૌતમ ! તે દ્રવ્ય વાયુકાયિક એકેન્દ્રિય વૈક્રિય શરીરકાય પ્રયોગ પરિણત થાય છે.
પરંતુ વાયુકાય સિવાયના એકેન્દ્રિય વૈક્રિય શરીરકાય પ્રયોગ પરિણત હોતા નથી.

एवं एएणं अभिलावेणं जहा ओगाहणसंठाणे[1] वेउव्वियसरीरं भणियं तहा इह वि भाणियव्वं -जाव-

આ જ પ્રકારે આ અભિલાપ (સંભાષણ) વડે જેવી રીતે પ્રજ્ઞાપનાસૂત્રના અવગાહના સંસ્થાન પદમાં વૈક્રિય શરીર સંબંધિત કહ્યું એ જ પ્રકારે અહીંયા પણ સમજવું જોઈએ -યાવત્-

पज्जत्त-सव्वट्ठसिद्ध-अणुत्तरोववाइय-कप्पाईय वेमाणियदेव-पंचिंदिय-वेउव्वियसरीर-कायप्प-ओगपरिणए वा,
अपज्जत्त-सव्वट्ठसिद्ध-अणुत्तरोववाइय-कप्पाईय-वेमाणियदेव-पंचिंदिय-वेउव्वियसरीर-कायप्पओग-परिणए वा ।

પર્યાપ્ત સર્વાર્થસિદ્ધ અનુત્તરોપપાતિક કલ્પાતીત વૈમાનિક દેવ પંચેન્દ્રિય વૈક્રિય શરીરકાય પ્રયોગ પરિણત પણ થાવ છે.
અપર્યાપ્ત સર્વાર્થસિદ્ધ અનુત્તરોપપાતિક કલ્પાતીત વૈમાનિક દેવ પંચેન્દ્રિય વૈક્રિય શરીરકાય પ્રયોગ પરિણત પણ થાય છે.

प. भंते ! जइ वेउव्वियमीसासरीर-कायप्पओगपरिणए,
किं एगिंदिय-वेउव्वियमीसासरीर-कायप्पओग-परिणए **-जाव-**

પ્ર. ભંતે ! જો તે એક દ્રવ્ય વૈક્રિય મિશ્ર શરીરકાય પ્રયોગ પરિણત થાય છે તો -
શું એકેન્દ્રિય વૈક્રિય મિશ્ર શરીરકાય પ્રયોગ પરિણત થાય છે **-યાવત્-**

---

૧. પણ્ણ. પદ. ૨૧, સુ. ૧૫૧૪-૧૫૨૦/૫૧

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

पंचिंदिय-वेउव्वियमीसासरीर-कायप्पओगपरिणए ?

उ. गोयमा ! ***एवं जहा वेउव्वियं तहा वेउव्वियमीसगं पि,***

णवरं-देव-नेरइयाणं अपज्जत्तगाणं, सेसाणं पज्जत्तगाणं **तहेव -जाव-** नो पज्जत्त-सव्वट्ठसिद्ध-अणुत्तरोववाइय- देवपंचिंदिय-वेउव्वियमीसासरीर-कायप्पओगपरिणए,

अपज्जत्त-सव्वट्ठसिद्ध-अणुत्तरोववाइयदेव-पंचिंदिय-वेउव्वियमीसासरीर-कायप्पओगपरिणए ।

प. भंते ! जइ आहारगसरीर-कायप्पओगपरिणए, किं-

मणुस्साहारगसरीर-कायप्पओगपरिणए,

अमणुस्साहारगसरीर-कायप्पओगपरिणए ?

उ. गोयमा ! ***एवं जहा ओगाहणसंठाणं[1] आहारगसरीरं भणियं तहा इह वि भाणियव्वं -जाव-*** इड्ढिपत्तपमत्तसंजय-सम्मद्दिट्ठि-पज्जत्तग-संखेज्जवासाउय-कम्मभूमग-गब्भवक्कंतिय-मणुस्स-आहारगसरीर-कायप्पओगपरिणए,

नो अणिड्ढिपत्त-पमत्तसंजय-सम्मद्दिट्ठि-पज्जत्त-संखेज्जवासाउय-कम्मभूमग-गब्भवक्कंतिय-मणुस्स-आहारगसरीर-कायप्पओगपरिणए ।

प. भंते ! जइ आहारगमीसासरीर-कायप्पओग-परिणए,
किं मणुस्साहारगमीसासरीर-कायप्पओगपरिणए,

अमणुस्साहारगमीसासरीर-कायप्पओगपरिणए ?

उ. गोयमा ! ***एवं जहा आहारगं तहेव मीसगं पि निरवसेसं भाणियव्वं ।***

પંચેન્દ્રિય વૈક્રિય મિશ્ર શરીરકાય પ્રયોગ પરિણત થાય છે ?

ઉ. ગૌતમ ! ***જેવી રીતે વૈક્રિય શરીરકાય પ્રયોગ પરિણત સંબંધિત કહ્યું એ જ પ્રકારે વૈક્રિય મિશ્ર શરીરકાય પ્રયોગ પરિણતના વિષયમાં પણ સમજવું જોઈએ.***

વિશેષ - અપર્યાપ્ત દેવ નારકીઓ અને શેષ બધા પર્યાપ્તકો વૈક્રિય મિશ્ર શરીરકાય પ્રયોગ પરિણત થાય છે **એવી જ રીતે -યાવત્-** પર્યાપ્ત સર્વાર્થસિદ્ધ અનુત્તરોપપાતિક દેવ પંચેન્દ્રિય વૈક્રિય મિશ્ર શરીરકાય પ્રયોગ પરિણત થતો નથી.

પરંતુ અપર્યાપ્ત સર્વાર્થસિદ્ધ અનુત્તરોપપાતિક દેવ પંચેન્દ્રિય વૈક્રિય મિશ્ર શરીરકાય પ્રયોગ પરિણત થાય છે.

પ્ર. ભંતે ! જો એકદ્રવ્ય આહારક શરીરકાય પ્રયોગ પરિણત થાય છે તો શું -

મનુષ્ય આહારક શરીરકાય પ્રયોગ પરિણત થાય છે કે -

અમનુષ્ય આહારક શરીરકાય પ્રયોગ પરિણત થાય છે ?

ઉ. ગૌતમ ! ***જેવી રીતે પ્રજ્ઞાપના સૂત્રના અવગાહના સંસ્થાનપદમાં આહારક શરીરને માટે કહ્યું એવી જ રીતે અહીંયા પણ કહેવું જોઈએ*** -યાવત્- આહારક લબ્ધિયુક્ત પ્રમત્તસંયત (પ્રમાદી સાધુ) સમ્યક્‌દૃષ્ટિ પર્યાપ્ત સંખ્યાત વર્ષની આયુયુક્ત કર્મભૂમિક (કર્મભૂમિમાં ઉત્પન્ન) ગર્ભજ મનુષ્ય આહારક શરીરકાય પ્રયોગ પરિણત હોય છે.

પરંતુ ઋદ્ધિ (આહારક લબ્ધિ) અપ્રાપ્ત પ્રમત્ત સંયત સમ્યક્‌દૃષ્ટિ પર્યાપ્ત સંખ્યાત વર્ષના આયુયુક્ત કર્મભૂમિક ગર્ભજ મનુષ્ય આહારક શરીરકાય પ્રયોગ પરિણત હોતા નથી.

પ્ર. ભંતે ! જો તે એક દ્રવ્ય આહારક મિશ્ર શરીરકાય પ્રયોગ પરિણત હોય છે તો -

શું મનુષ્ય આહારક મિશ્ર શરીરકાય પ્રયોગ પરિણત હોય છે કે -

અમનુષ્ય આહારક મિશ્ર શરીરકાય પ્રયોગ પરિણત હોય છે ?

ઉ. ગૌતમ ! ***જેવી રીતે આહારક શરીર સંબંધિત-વિષયક કહ્યું એ જ પ્રમાણે આહારક મિશ્ર શરીર સંબંધિત પણ કહેવું જોઈએ.***

---

१. पण्ण. पद. २१, सु. १५५३/९-१०

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

प. भंते ! जइ कम्मासरीर-कायप्पओगपरिणए,

किं-एगिंदियकम्मासरीर-कायप्पओगपरिणए-**जाव-**

पंचिंदियकम्मासरीर-कायप्पओगपरिणए ?

उ. गोयमा ! एगिंदिय-कम्मासरीर-कायप्पओगपरिणए,

एवं जहा ओगाहणा संठाणे कम्मगस्स भेओ तहेव इहा वि -जाव-

पज्जत्त-सव्वट्ठसिद्धअणुत्तरोववाइयकप्पाईयवेमाणियदेवपंचिंदियकम्मासरीरकायप्पओगपरिणए वा,

अपज्जत्त-सव्वट्ठसिद्ध-अणुत्तरोववाइयकप्पाईयवेमाणियदेवपंचिंदियकम्मासरीरकायप्पओगपरिणए वा ।

प. भंते ! जइ मीसापरिणए किं मणमीसापरिणए, वइमीसापरिणए, कायमीसापरिणए ?

उ. गोयमा ! मणमीसापरिणए वा, वइमीसापरिणए वा, कायमीसापरिणए वा ।

प. भंते ! जइ मणमीसापरिणए किं -

१. सच्चमणमीसापरिणए वा,
२. मोसमणमीसापरिणए वा,
३. सच्चामोसमणमीसापरिणए वा,
४. असच्चामोसमणमीसापरिणए वा ?

उ. गोयमा ! ***जहा पओगपरिणए तहा मीसापरिणए वि भाणियव्वं निरवसेसं -जाव-***

पज्जत्त-सव्वट्ठसिद्ध-अणुत्तरोववाइय-कप्पाईय वेमाणियदेव-पंचिंदिय-कम्मासरीर-मीसापरिणए वा,

अपज्जत्त-सव्वट्ठसिद्ध-अणुत्तरोववाइय- कप्पाईय-वेमाणियदेव-पंचिंदिय-कम्मासरीर-मीसा-परिणए वा ।

પ્ર. ભંતે ! જો તે એક દ્રવ્ય કાર્મણ શરીરકાય પ્રયોગ પરિણત હોય છે તો -

શું એકેન્દ્રિય કાર્મણ શરીરકાય પ્રયોગ પરિણત હોય છે **-યાવત્-**

પંચેન્દ્રિય કાર્મણ શરીરકાય પ્રયોગ પરિણત હોય છે ?

ઉ. ગૌતમ ! એક દ્રવ્ય એકેન્દ્રિય કાર્મણ શરીરકાય પ્રયોગ પરિણત હોય છે.

જે પ્રમાણે પ્રજ્ઞાપના સૂત્રના અવગાહના સંસ્થાન પદમાં કાર્મણ શરીરના ભેદ કહ્યા છે એ જ પ્રમાણે અહીંયા પણ સમજવા જોઈએ -યાવત્-

પર્યાપ્ત સર્વાર્થસિદ્ધ અનુત્તરોપપાતિક કલ્પાતીત વૈમાનિક દેવ પંચેન્દ્રિય કાર્મણ શરીર કાયપ્રયોગ પરિણત હોય છે,

અપર્યાપ્ત સર્વાર્થસિદ્ધ અનુત્તરોપપાતિક કલ્પાતીત વૈમાનિક દેવ પંચેન્દ્રિય કાર્મણ શરીર કાયપ્રયોગ પરિણત હોય છે.

પ્ર. ભંતે ! જો તે એક દ્રવ્ય મિશ્રપરિણત હોય છે તો શું એ મનોમિશ્ર પરિણત હોય છે, વચનમિશ્ર પરિણત હોય છે કે કાયમિશ્ર પરિણત હોય છે ?

ઉ. ગૌતમ ! તે મનોમિશ્ર પરિણત પણ હોય છે, વચનમિશ્ર પરિણત પણ હોય છે અને કાયમિશ્ર પરિણત પણ હોય છે.

પ્ર. ભંતે ! જો એક દ્રવ્ય મનોમિશ્ર પરિણત હોય છે તો શું -

૧. સત્યમનોમિશ્ર પરિણત હોય છે,
૨. અસત્યમનોમિશ્ર પરિણત હોય છે,
૩. સત્યામૃષામનોમિશ્ર પરિણત હોય છે કે
૪. અસત્યામૃષા મનોમિશ્ર પરિણત હોય છે ?

ઉ. ગૌતમ ! ***જેવી રીતે પ્રયોગ પરિણત પુદ્ગલ સંબંધિત કહ્યું છે એવી જ રીતે મિશ્ર પરિણત સંબંધિત પણ સર્વ સમજવું જોઈએ -યાવત્-***

પર્યાપ્ત સર્વાર્થસિદ્ધ અનુત્તરોપપાતિક કલ્પાતીત વૈમાનિક દેવ પંચેન્દ્રિય કાર્મણ શરીર મિશ્ર પરિણત પણ હોય છે.

અપર્યાપ્ત સર્વાર્થસિદ્ધ અનુત્તરોપપાતિક કલ્પાતીત વૈમાનિક દેવ પંચેન્દ્રિય કાર્મણ શરીર મિશ્ર પરિણત પણ હોય છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

प. भंते ! जइ वीससापरिणए किं-वण्णपरिणए, गंधपरिणए, रसपरिणए, फासपरिणए, संठाणपरिणए ?

उ. गोयमा ! वण्णपरिणए वा, गंधपरिणए वा, रसपरिणए वा, फासपरिणए वा, संठाणपरिणए वा।

प. भंते ! जइ वण्णपरिणए किं-कालवण्णपरिणए **-जाव-** सुक्किल्लवण्णपरिणए ?

उ. गोयमा ! कालवण्णपरिणए वा **-जाव-** सुक्किल्लवण्णपरिणए वा।

प. भंते ! जइ गंधपरिणए किं-सुब्भिगंधपरिणए, दुब्भिगंधपरिणए ?

उ. गोयमा ! सुब्भिगंधपरिणए वा, दुब्भिगंधपरिणए वा।

प. भंते ! जइ रसपरिणए किं-तित्तरसपरिणए **-जाव-** महुररसपरिणए ?

उ. गोयमा ! तित्तरसपरिणए वा **-जाव-** महुररसपरिणए वा।

प. भंते ! जइ फासपरिणए किं-कक्खडफासपरिणए **-जाव-** लुक्खफासपरिणए ?

उ. गोयमा ! कक्खडफासपरिणए वा **-जाव-** लुक्खफासपरिणए वा।

प. भंते ! जइ संठाणपरिणए किं-परिमंडलसंठाणपरिणए **-जाव-** आययसंठाणपरिणए ?

उ. गोयमा ! परिमंडलसंठाणपरिणए वा **-जाव-** आययसंठाणपरिणए वा।

- विया. स. ८, उ. १, सु. ४९-७९

४८. दोण्हं दव्वाणं पयोगपरिणयाइ परूवणं-

प. दो भंते ! दव्वा किं पओगपरिणया, मीसापरिणया, वीससापरिणया ?

उ. गोयमा ! १. पओगपरिणया वा,
२. मीसापरिणया वा,
३. वीससापरिणया वा,

પ્ર. ભંતે ! જો એક દ્રવ્ય વિશ્રસા (સ્વભાવ) પરિણત હોય છે તો શું તે વર્ણ પરિણત હોય છે, ગંધ પરિણત હોય છે, રસ પરિણત હોય છે, સ્પર્શ પરિણત હોય છે કે સંસ્થાન પરિણત હોય છે ?

ઉ. ગૌતમ ! તે દ્રવ્ય વર્ણ પરિણત હોય છે, ગંધ પરિણત હોય છે, રસપરિણત હોય છે, સ્પર્શ પરિણત હોય છે અને સંસ્થાન પરિણત પણ હોય છે.

પ્ર. ભંતે ! જો તે એક દ્રવ્ય વર્ણ પરિણત હોય છે તો શું-કૃષ્ણવર્ણ પરિણત હોય છે **-યાવત્-** શુક્લવર્ણ પરિણત હોય છે ?

ઉ. ગૌતમ ! તે દ્રવ્ય કૃષ્ણવર્ણ પરિણત પણ હોય છે **-યાવત્-** શુક્લવર્ણ પરિણત પણ હોય છે.

પ્ર. ભંતે ! જો તે એક દ્રવ્ય ગંધ પરિણત હોય છે તો શું તે સુગંધ પરિણત હોય છે કે દુર્ગંધ પરિણત હોય છે ?

ઉ. ગૌતમ ! તે સુગંધ પરિણત પણ હોય છે અને દુર્ગંધ પરિણત પણ હોય છે.

પ્ર. ભંતે ! જો તે એક દ્રવ્ય રસપરિણત હોય છે તો શું તીખોરસ પરિણત હોય છે **-યાવત્-** મધુરરસ પરિણત હોય છે ?

ઉ. ગૌતમ ! તે તીખોરસ પરિણત પણ હોય છે **-યાવત્-** મધુરરસ પરિણત પણ હોય છે.

પ્ર. ભંતે ! જો તે એક દ્રવ્ય સ્પર્શ પરિણત હોય છે તો શું કર્કશસ્પર્શ પરિણત હોય છે **-યાવત્-** રુક્ષસ્પર્શ પરિણત હોય છે ?

ઉ. ગૌતમ ! તે કર્કશસ્પર્શ પરિણત પણ હોય છે **-યાવત્-** રુક્ષસ્પર્શ પરિણત પણ હોય છે.

પ્ર. ભંતે ! જો તે એક દ્રવ્ય સંસ્થાન પરિણત હોય છે તો શું તે વર્તુળાકાર સંસ્થાન પરિણત હોય છે **-યાવત્-** આયત સંસ્થાન પરિણત હોય છે ?

ઉ. ગૌતમ ! તે વર્તુળાકાર સંસ્થાન પરિણત પણ હોય છે **-યાવત્-** આયત સંસ્થાન પરિણત પણ હોય છે.

૪૮. બે દ્રવ્યોના પ્રયોગ પરિણતાદિનું પ્રરૂપણ :

પ્ર. ભંતે ! બે (પુદ્ગલ) દ્રવ્ય શું પ્રયોગ પરિણત હોય છે, મિશ્ર પરિણત હોય છે કે વિશ્રસા પરિણત હોય છે ?

ઉ. ગૌતમ ! તેઓ ૧. પ્રયોગ પરિણત પણ હોય છે,
૨. મિશ્ર પરિણત પણ હોય છે,
૩. વિશ્રસા પરિણત પણ હોય છે,

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

४. **अहवा** एगे पओगपरिणए, एगे मीसापरिणए,

५. **अहवा** एगे पओगपरिणए, एगे वीससापरिणए,

६. **अहवा** एगे मीसापरिणए, एगे वीससापरिणए।

प. भंते! जइ पओगपरिणया किं-मणप्पओगपरिणया, वइप्पओगपरिणया, कायप्पओगपरिणया ?

उ. गोयमा ! १. मणप्पओगपरिणया,

२. वइप्पओगपरिणया,

३. कायप्पओगपरिणया,

४. **अहवेगे** मणप्पओगपरिणए, एगे वइप्पओगपरिणए,

५. **अहवेगे** मणप्पओगपरिणए, एगे कायप्पओगपरिणए,

६. **अहवेगे** वइप्पओगपरिणए, एगे कायप्पओगपरिणए।

प. भंते ! जइ मणप्पओगपरिणया किं -

१. सच्चमणप्पओगपरिणया ,

२. असच्चमणप्पओगपरिणया,

३. सच्चामोसमणप्पओगपरिणया,

४. असच्चामोसमणप्पओगपरिणया ?

उ. गोयमा ! १. सच्चमणप्पओगपरिणया वा **-जाव-** असच्चामोसमणप्पओगपरिणया वा,

१. **अहवा** एगे सच्चमणप्पओगपरिणए एगे मोसमणप्पओगपरिणए,

२. **अहवा** एगे सच्चमणप्पओगपरिणए एगे सच्चामोसमणप्पओगपरिणए,

३. **अहवा** एगे सच्चमणप्पओगपरिणए एगे असच्चमोसमणप्पओगपरिणए,

४. **अहवा** एगे मोसमणप्पओगपरिणए एगे सच्चामोसमणप्पओगपरिणए,

५. **अहवा** एगे मोसमणप्पओगपरिणए एगे असच्चमोसमणप्पओगपरिणए,

६. **अहवा** एगे सच्चामोसमणप्पओगपरिणए एगे असच्चामोसमणप्पओगपरिणए ।

४. **अथवा** એક દ્રવ્ય પ્રયોગ પરિણત હોય છે અને એક મિશ્રપરિણત હોય છે.

૫. **अथवा** એક દ્રવ્ય પ્રયોગ પરિણત હોય છે અને એક વિશ્રસાપરિણત હોય છે.

૬. **अथवा** એક દ્રવ્ય મિશ્ર પરિણત હોય છે અને એકદ્રવ્ય વિશ્રસા પરિણત હોય છે.

પ્ર. ભંતે ! જો તે (બે દ્રવ્ય) પ્રયોગ પરિણત હોય તો શું તેઓ મનઃપ્રયોગ પરિણત, વચન પ્રયોગ પરિણત કે કાય પ્રયોગ પરિણત હોય છે ?

ઉ. ગૌતમ ! તે ૧. મનઃપ્રયોગ પરિણત હોય છે,

૨. વચન પ્રયોગ પરિણત હોય છે,

૩. કાય પ્રયોગ પરિણત હોય છે,

૪. **अथवा** એક દ્રવ્ય મનઃપ્રયોગ પરિણત હોય છે અને બીજું વચન પ્રયોગ પરિણત હોય છે,

૫. **अथवा** એક દ્રવ્ય મનઃપ્રયોગ પરિણત હોય છે અને બીજું કાય પ્રયોગ પરિણત હોય છે,

૬. **अथवा** એક દ્રવ્ય વચન પ્રયોગ પરિણત હોય છે અને બીજું કાય પ્રયોગ પરિણત હોય છે.

પ્ર. ભંતે ! જો તે (બે દ્રવ્ય) મનઃપ્રયોગ પરિણત હોય તો શું તેઓ -

૧. સત્યમનઃપ્રયોગ પરિણત હોય છે,

૨. અસત્યમનઃપ્રયોગ પરિણત હોય છે,

૩. સત્યામૃષામનઃપ્રયોગ પરિણત હોય છે,

૪. અસત્યામૃષામનઃપ્રયોગ પરિણત હોય છે ?

ઉ. ગૌતમ ! સત્યમનઃપ્રયોગ પરિણત પણ હોય છે **-યાવત્-** અસત્યામૃષામનઃપ્રયોગ પરિણત પણ હોય છે.

૧. **अथवा** એક સત્યમનઃ પ્રયોગ પરિણત હોય છે અને એક મૃષામનઃપ્રયોગ પરિણત હોય છે.

૨. **अथवा** એક સત્યમનઃપ્રયોગ પરિણત હોય છે અને એક સત્યામૃષામનઃ પ્રયોગ પરિણત હોય છે.

૩. **अथवा** એક સત્યમનઃપ્રયોગ પરિણત હોય છે અને એક અસત્યામૃષામનઃપ્રયોગ પરિણત હોય છે.

૪. **अथवा** એક મૃષામનઃપ્રયોગ પરિણત હોય છે અને એક સત્યામૃષામનઃપ્રયોગ પરિણત હોય છે.

૫. **अथवा** એક મૃષામનઃ પ્રયોગ પરિણત હોય છે અને એક અસત્યામૃષામનઃપ્રયોગ પરિણત હોય છે.

૬. **अथवा** એક સત્યામૃષામનઃપ્રયોગ પરિણત હોય છે અને એક અસત્યામૃષામનઃપ્રયોગ પરિણત હોય છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

प. भंते ! जइ सच्चमणप्पओगपरिणया किं-

१. आरम्भसच्चमणप्पओगपरिणया **-जाव-**

६. असमारंभसच्चमणप्पओगपरिणया ?

उ. गोयमा ! आरम्भसच्चमणप्पओगपरिणया वि **-जाव-** असमारंभसच्चमणप्पओगपरिणया वि,

अहवा एगे आरंभसच्चमणप्पओगपरिणए, एगे अणारंभसच्चमणप्पओगपरिणए ।

एवं एएणं गमएणं दुयसंजोएणं नेयव्वं,

सव्वे संजोगा जत्थ जत्तिया उट्ठेंति ते भाणियव्वा -जाव- सव्वट्ठसिद्धगति ।

जहा पओग परिणया तहा मीसापरिणया वि भाणियव्वा ।

एवं वीससापरिणया वि -जाव -

अहवा एगे चउरंससंठाणपरिणए, एगे आययसंठाणपरिणए वा ।

- विया. स. ८, उ. १, सु. ८०-८५

४९. तिण्हं दव्वाणं पयोगपरिणयाइ परूवणं-

प. तिन्नि भंते ! दव्वा किं-पओगपरिणया, मीसापरिणया, वीससापरिणया ?

उ. गोयमा ! पओगपरिणया वा, मीसापरिणया वा, वीससापरिणया वा ।

१. **अहवा** एगे पओगपरिणए दो मीसापरिणया,

२. **अहवा** एगे पओगपरिणए दो वीससापरिणया,

३. **अहवा** दो पओगपरिणया एगे मीसापरिणए,

४. **अहवा** दो पओगपरिणया एगे वीससापरिणए,

५. **अहवा** एगे मीसापरिणए दो वीससापरिणया,

६. **अहवा** दो मीसापरिणया एगे वीससापरिणए,

४९. ત્રણ દ્રવ્યોના પ્રયોગ પરિણતાદિનું પ્રરૂપણ :

પ્ર. ભંતે ! શું ત્રણ દ્રવ્ય પ્રયોગ પરિણત હોય છે, મિશ્ર પરિણત હોય છે કે વિશ્રસા પરિણત હોય છે ?

ઉ. ગૌતમ ! તેઓ ત્રણ દ્રવ્ય પ્રયોગ પરિણત પણ હોય છે, મિશ્રપરિણત પણ હોય છે અને વિશ્રસા પરિણત પણ હોય છે.

૧. **અથવા** એક દ્રવ્ય પ્રયોગ પરિણત હોય છે અને બે દ્રવ્ય મિશ્રપરિણત હોય છે.

૨. **અથવા** એક દ્રવ્ય પ્રયોગ પરિણત હોય છે અને બે દ્રવ્ય વિશ્રસા પરિણત હોય છે.

૩. **અથવા** બે દ્રવ્ય પ્રયોગ પરિણત હોય છે અને એક દ્રવ્ય મિશ્રપરિણત હોય છે.

૪. **અથવા** બે દ્રવ્ય પ્રયોગ પરિણત હોય છે અને એક દ્રવ્ય વિશ્રસા પરિણત હોય છે.

૫. **અથવા** એક દ્રવ્ય મિશ્ર પરિણત હોય છે અને બે દ્રવ્ય વિશ્રસા પરિણત હોય છે.

૬. **અથવા** બે દ્રવ્ય મિશ્ર પરિણત હોય છે અને એક દ્રવ્ય વિશ્રસા પરિણત હોય છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

૭. **अहवा** एगे पओगपरिणए, एगे मीसापरिणए एगे वीससापरिणए।

૭. **અથવા** એક દ્રવ્ય પ્રયોગ પરિણત હોય છે, એક દ્રવ્ય મિશ્ર પરિણત હોય છે અને એક દ્રવ્ય વિશ્રસા પરિણત હોય છે.

प. भंते! जइ पओगपरिणया किं-मणप्पओगपरिणया, वइप्पओगपरिणया, कायप्पओगपरिणया ?

પ્ર. ભંતે ! જો તે (ત્રણ દ્રવ્ય) પ્રયોગ પરિણત હોય છે તો શું તે મનઃપ્રયોગ પરિણત હોય છે, વચન પ્રયોગ પરિણત હોય છે કે કાય પ્રયોગ પરિણત હોય છે ?

उ. गोयमा ! मणप्पओगपरिणया वा,

उ. गौतम ! ते (त्रण द्रव्य) मनःप्रयोग परिणत पण होय छे वगेरे.

एवं एक्कगसंजोगो, दुयासंजोगो, तियासंजोगो भाणियव्वो।

आ ज प्रकारे એક संयोगी, द्विकसंयोगी अने त्रिकसंयोगी भंग समजवो जोईએ.

प. भंते ! जइ मणप्पओगपरिणया किं-

પ્ર. ભંતે ! જો તે (ત્રણ દ્રવ્ય) મનઃપ્રયોગ પરિણત હોય છે તો શું -

१. सच्चमणप्पओगपरिणया,

२. असच्चमणप्पओगपरिणया,

३. सच्चामोसमणप्पओगपरिणया,

४. असच्चामोसमणप्पओगपरिणया ?

१. તે સત્યમનઃપ્રયોગ પરિણત હોય છે,

२. અસત્યમનઃપ્રયોગ પરિણત હોય છે,

૩. સત્યામૃષામનઃપ્રયોગ પરિણત હોય છે,

૪. અસત્યામૃષામનઃપ્રયોગ પરિણત હોય છે ?

उ. गोयमा ! सच्चमणप्पओगपरिणया वा **-जाव-** असच्चामोसमणप्पओगपरिणया वा,

अहवा एगे सच्चमणप्पओगपरिणए, दो मोसमणप्पओगपरिणया।

एवं दुयासंजोगो तियासंजोगो भाणियव्वो,

एत्थ वि तहेव -जाव-

अहवा एगे तंससंठाणपरिणए वा, एगे चउरंस-संठाणपरिणए वा, एगे आययसंठाणपरिणए वा।

- विया. स. ८, उ. १, सु. ८६-८८

उ. ગૌતમ ! તે (ત્રણ દ્રવ્ય) સત્યમનઃપ્રયોગ પરિણત પણ હોય છે **-यावत्-** અસત્યામૃષામનઃપ્રયોગ પરિણત પણ હોય છે.

અથવા એક દ્રવ્ય સત્યમનઃપ્રયોગ પરિણત હોય છે અને બે દ્રવ્ય મૃષામનઃપ્રયોગ પરિણત હોય છે.

આ જ પ્રકારે અહીંયા પણ द्विकसंयोगी अने त्रिकसंयोगी भंग समजवा जोईએ.

અહીંયા પણ પહેલાની જેમ જ -यावत्-

અથવા એક દ્રવ્ય ત્રિકોણ આકાર પરિણત હોય છે, એક દ્રવ્ય સમચોરસ આકાર પરિણત હોય છે અને એક દ્રવ્ય લંબચોરસ આકાર પરિણત હોય છે.

५०. चउप्पभिइ अणंतदव्वाणं पयोगपरिणयाइ परूवणं-

૫૦. ચાર આદિ અનંત દ્રવ્યોના પ્રયોગ પરિણતાદિનું પ્રરૂપણ :

प. चत्तारि भंते ! दव्वा किं-पओगपरिणया, मीसापरिणया, वीससापरिणया ?

પ્ર. ભંતે ! ચાર દ્રવ્ય શું પ્રયોગ પરિણત હોય છે, મિશ્ર પરિણત હોય છે કે વિશ્રસા પરિણત હોય છે ?

उ. गोयमा ! पओगपरिणया वा, मीसापरिणया वा, वीससापरिणया वा,

ઉ. ગૌતમ ! તે (ચાર દ્રવ્ય) પ્રયોગ પરિણત પણ હોય છે, મિશ્ર પરિણત પણ હોય છે અને વિશ્રસા પરિણત પણ હોય છે.

१. **अहवा** एगे पओगपरिणए तिन्नि मीसापरिणया,

૧. **અથવા** એક દ્રવ્ય પ્રયોગ પરિણત હોય છે અને ત્રણ દ્રવ્ય મિશ્ર પરિણત હોય છે.

२. **अहवा** एगे पओगपरिणए तिन्नि वीससापरिणया,

૨. **અથવા** એક દ્રવ્ય પ્રયોગ પરિણત હોય છે અને ત્રણ દ્રવ્ય વિશ્રસા પરિણત હોય છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

૩. **अहवा** दो पओगपरिणया दो मीसापरिणया,

૪. **अहवा** दो पओगपरिणया दो वीससापरिणया,

૫. **अहवा** तिन्नि पओगपरिणया एगे मीसापरिणए,

૬. **अहवा** तिन्नि पओगपरिणया एगे वीससापरिणए,

૭. **अहवा** एगे मीसापरिणए तिन्नि वीससापरिणया,

૮. **अहवा** दो मीसापरिणया दो वीससापरिणया,

૯. **अहवा** तिन्नि मीसापरिणया एगे वीससापरिणए,

૧. **अहवा** एगे पओगपरिणए एगे मीसापरिणए, दो वीससापरिणया,

૨. **अहवा** एगे पओगपरिणए दो मीसापरिणया एगे वीससापरिणए,

૩. **अहवा** दो पओगपरिणया एगे मीसापरिणए एगे वीससापरिणए।

૩. **અથવા** બે દ્રવ્ય પ્રયોગ પરિણત હોય છે અને બે દ્રવ્ય મિશ્ર પરિણત હોય છે.

૪. **અથવા** બે દ્રવ્ય પ્રયોગ પરિણત હોય છે અને બે દ્રવ્ય વિશ્રસા પરિણત હોય છે.

૫. **અથવા** ત્રણ દ્રવ્ય પ્રયોગ પરિણતહોય છે અને એક દ્રવ્ય મિશ્રપરિણત હોય છે.

૬. **અથવા** ત્રણ દ્રવ્ય પ્રયોગ પરિણત હોય છે અને એક દ્રવ્ય વિશ્રસા પરિણત હોય છે.

૭. **અથવા** એક દ્રવ્ય મિશ્ર પરિણત હોય છે અને ત્રણ દ્રવ્ય વિશ્રસા પરિણત હોય છે.

૮. **અથવા** બે દ્રવ્ય મિશ્ર પરિણત હોય છે અને બે દ્રવ્ય વિશ્રસા પરિણત હોય છે.

૯. **અથવા** ત્રણ દ્રવ્ય મિશ્ર પરિણત હોય છે અને એક દ્રવ્ય વિશ્રસા પરિણત હોય છે.

૧. **અથવા** એક દ્રવ્ય પ્રયોગ પરિણત હોય છે, એક દ્રવ્ય મિશ્ર પરિણત હોય છે અને બે દ્રવ્ય વિશ્રસા પરિણત હોય છે.

૨. **અથવા** એક દ્રવ્ય પ્રયોગ પરિણત હોય છે, બે દ્રવ્ય મિશ્ર પરિણત હોય છે અને એક દ્રવ્ય વિશ્રસા પરિણત હોય છે.

૩. **અથવા** બે દ્રવ્ય પ્રયોગ પરિણત હોય છે, એક દ્રવ્ય મિશ્ર પરિણત હોય છે અને એક દ્રવ્ય વિશ્રસા પરિણત હોય છે.

પ. भंते ! जइ पओगपरिणया-
किं-मणप्पओगपरिणया वइप्पओगपरिणया, कायप्पओगपरिणया ?

પ્ર. ભંતે ! જો તે (ચાર દ્રવ્ય) પ્રયોગ પરિણત હોય તો શું તેઓ મનઃપ્રયોગ પરિણત હોય છે, વચન પ્રયોગ પરિણત હોય છે કે કાયપ્રયોગ પરિણત હોય છે ?

उ. गोयमा ! ***एवं चेव एएणं कमेणं पंच छ सत्त -जाव- दस संखेज्जा असंखेज्जा अणंता य दव्वा भाणियव्वा।***

दुयासंजोएणं तियासंजोएणं -जाव- दससंजोएणं बारससंजोएणं उवउंजिऊण जत्थ जत्तिया संजोगा उट्ठेंति ते सव्वे भाणियव्वा।

एएं[1] पुण जहा नवमसए पवेसणए भणिया तहा उवउंजिऊण भाणियव्वा -जाव- असंखेज्जा।

अणंता एवं चेव।

णवरं-एगं पयं अब्भहियं **-जाव-**

अहवा अणंता परिमंडल संठाणपरिणया **-जाव-** अणंता आययसंठाणपरिणया।

- विया. स. ८, उ. १, सु. ८९-९०

ઉ. ગૌતમ ! ***પૂર્વમાં કહ્યું તે જ પ્રકારે આ જ ક્રમથી પાંચ, છ, સાત -યાવત્- દસ સંખ્યાત, અસંખ્યાત અને અનંત દ્રવ્યો વિષયક સમજવું જોઈએ.***

દ્વિકસંયોગી, ત્રિકસંયોગી -યાવત્- દસસંયોગી, બારસંયોગી વડે જ્યાં જેટલા પણ સંયોગ થાય છે ત્યાં તેટલા જ ભંગ ઉપયોગપૂર્વક સર્વ સમજવા જોઈએ.

આ બધા જ સંયોગી નવમા શતકના પ્રવેશનકમાં જે પ્રકારે સમજાવવામાં આવ્યા છે એ જ પ્રકારે અહીંયા ઉપયોગપૂર્વક અસંખ્યાત સુધી સમજવાં જોઈએ.

અનંત દ્રવ્યોમાં પરિણામ પણ એ જ પ્રકારે છે:

વિશેષ - એક પદ વિશેષ સમજવું જોઈએ **-યાવત્-**

અથવા અનંત દ્રવ્ય વર્તુળાકાર આકૃતિરૂપે પરિણમન થાય છે **-યાવત્-** અનંત દ્રવ્ય લંબચોરસ આકૃતિરૂપે પરિણમન થાય છે.

---

૧. ગાંગેય અણગારના પ્રશ્નોત્તર (સ.૯, ઉ.૩૨)માં જુઓ. (વ્યુત્ક્રાંતિ અધ્યયન)

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

૫૧. पयोगपरिणयाइपोग्गलाणं अप्पाबहुयं-

प. एएसि णं भंते ! पोग्गलाणं पओगपरिणयाणं मीसापरिणयाणं वीससापरिणयाण य कयरे कयरेहिंतो अप्पा वा **-जाव-** विसेसाहिया वा ?

उ. गोयमा ! १. सव्वत्थोवा पोग्गला पओगपरिणया,

२. मीसापरिणया अणंतगुणा,

३. वीससापरिणया अणंतगुणा ।

-विया. स. ८, उ. १, सु. ९१

૫૧. પ્રયોગ પરિણતાદિ પુદ્ગલોનું અલ્પબહુત્વ :

પ્ર. ભંતે ! પ્રયોગ પરિણત, મિશ્ર પરિણત અને વિશ્રસા પરિણત આ પુદ્ગલોમાં કોણ કોનાથી અલ્પ **-યાવત્-** વિશેષાધિક છે ?

ઉ. ગૌતમ ! ૧. સૌથી અલ્પ પુદ્ગલ પ્રયોગ પરિણત છે,

૨. (એનાથી) મિશ્ર પરિણત અનંતગણા છે,

૩. (એનાથી) વિશ્રસા પરિણત અનંતગણા છે.

૫૨. अच्छिन्न पोग्गलाणं चलण कारणं-

तिहिं ठाणेहिं अच्छिन्ने पोग्गले चलेज्जा, तं जहा-

१. आहारिज्जमाणे वा पोग्गले चलेज्जा,

२. विउव्वमाणे वा पोग्गले चलेज्जा,

३. ठाणाओ ठाणं संकामेज्जमाणे वा पोग्गले चलेज्जा ।

- ठाणं. अ. ३, उ. १, सु. १४६

दसहिं ठाणेहिं अच्छिन्ने पोग्गले चलेज्जा, तं जहा-

१. आहारिज्जमाणे वा चलेज्जा,

२. परिणामेज्जमाणे वा चलेज्जा,

३. उस्ससिज्जमाणे वा चलेज्जा,

४. निस्ससिज्जमाणे वा चलेज्जा,

५. वेदेज्जमाणे वा चलेज्जा,

६. णिज्जरिज्जमाणे वा चलेज्जा,

७. विउव्विज्जमाणे वा चलेज्जा,

८. परियारिज्जमाणे वा चलेज्जा,

९. जक्खाइट्ठे वा चलेज्जा,

१०. वायपरिगए वा चलेज्जा ।

- ठाणं. अ. १०, सु. ७०७

૫૨. અચ્છિન્ન પુદ્ગલોના ચલિત થવાનાં કારણ :

અચ્છિન્ન (સ્કંધ) પુદ્ગલ (સંલગ્ન) ત્રણ કારણો વડે ચલિત થાય છે, જેવી રીતે -

૧. જીવો દ્વારા આકર્ષિત કરવામાં આવતા પુદ્ગલ ચલાયમાન થાય છે.

૨. વિકુર્વણા કરવામાં આવતા પુદ્ગલ ચલિત થાય છે.

૩. એક સ્થાનેથી બીજે સ્થાને સંચારિત કરવામાં આવતા પુદ્ગલ ચલાયમાન થાય છે.

દસસ્થાનો વડે અચ્છિન્ન પુદ્ગલ ચલાયમાન થાય છે, જેવી રીતે -

૧. આહારરૂપે ગ્રહણ કરવામાં આવતું પુદ્ગલ ચલાયમાન થાય છે.

૨. પરિણામરૂપે પરિણમિત કરવામાં આવતું પુદ્ગલ ચલાયમાન થાય છે.

૩. ઉચ્છ્વાસરૂપે ગ્રહણ કરવામાં આવતું પુદ્ગલ ચલાયમાન થાય છે.

૪. નિચ્છ્વાસરૂપે બહાર કાઢવામાં આવતું પુદ્ગલ ચલાયમાન થાય છે.

૫. વેદના અનુભવી રહેલ પુદ્ગલ ચલાયમાન થાય છે.

૬. નિર્જરા કરવામાં આવતું પુદ્ગલ ચલાયમાન થાય છે.

૭. વૈક્રિય શરીર (બનાવટી શરીર) રૂપે પરિણત થઈ રહેલ પુદ્ગલ ચલિત થાય છે.

૮. સંભોગ કરતી વેળાએ પુદ્ગલ ચલાયમાન થાય છે.

૯. શરીરમાં યક્ષનો પ્રવેશ થવાથી પુદ્ગલ ચલાયમાન થાય છે.

૧૦. (શરીરના) વાયુથી પ્રેરિત પુદ્ગલ ચલાયમાન થાય છે.

૫૩. विविहपगाराणं पोग्गलाणं खंधाण य अणंतत्त परूवणं-

एगपएसोगाढा पोग्गला अणंता पण्णत्ता,

एवमेगसमयठिईया पोग्गला अणंता पण्णत्ता,

૫૩. વિવિધ પ્રકારના પુદ્ગલો અને સ્કંધના અનંતત્વનું પ્રરૂપણ :

એક પ્રદેશને આશ્રિત પુદ્ગલ અનંત કહેવામાં આવ્યા છે.

એક સમયની સ્થિતિયુક્ત પુદ્ગલ અનંત કહેવામાં આવ્યા છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

एगगुणकालगा पोग्गला अणंता पण्णत्ता -जाव- एगगुणलुक्खा पोग्गला अणंता पण्णत्ता।
- ठाणं. अ. १, सु. ४८

એક ગુણ શ્યામ વર્ણયુક્ત પુદ્ગલ અનંત કહેવામાં આવ્યા છે -यावत्- એક ગુણ શુષ્ક સ્પર્શયુક્ત પુદ્ગલ અનંત કહેવામાં આવ્યા છે.

दुप्पएसिया खंधा अणंता पण्णत्ता,

દ્વિ-પ્રદેશી સ્કંધ અનંત કહેવામાં આવ્યા છે.

दुपएसोगाढा पोग्गला अणंता पण्णत्ता,

દ્વિ-પ્રદેશને આશ્રિત પુદ્ગલ અનંત કહેવામાં આવ્યા છે.

दुसमयठिईया पोग्गला अणंता पण्णत्ता,

બે સમયની સ્થિતિયુક્ત પુદ્ગલ અનંત કહેવામાં આવ્યા છે.

दुगुणकालगा पोग्गला अणंता पण्णत्ता -जाव- दुगुणलुक्खा पोग्गला अणंता पण्णत्ता।
- ठाणं. अ. २, उ. ४, सु. १२६

બે ગુણ શ્યામ વર્ણયુક્ત પુદ્ગલ અનંત કહેવામાં આવ્યા છે -यावत्- બે ગુણ શુષ્ક સ્પર્શયુક્ત પુદ્ગલ અનંત કહેવામાં આવ્યા છે.

तिपएसिया खंधा अणंता पण्णत्ता,

ત્રિપ્રદેશયુક્ત સ્કંધ અનંત કહેવામાં આવ્યા છે.

तिपएसोगाढा पोग्गला अणंता पण्णत्ता,

ત્રિપ્રદેશને આશ્રિત પુદ્ગલ અનંત કહેવામાં આવ્યા છે.

तिसमयठिईया पोग्गला अणंता पण्णत्ता,

ત્રણ સમયની સ્થિતિયુક્ત પુદ્ગલ અનંત કહેવામાં આવ્યા છે.

तिगुणकालगा पोग्गला अणंता पण्णत्ता -जाव- तिगुणलुक्खा पोग्गला अणंता पण्णत्ता।
- ठाणं. अ. ३, उ. ४, सु. २३४

ત્રણ ગુણ શ્યામ વર્ણયુક્ત પુદ્ગલ અનંત કહેવામાં આવ્યા છે -यावत्- ત્રણ ગુણ શુષ્ક સ્પર્શયુક્ત પુદ્ગલ અનંત કહેવામાં આવ્યા છે.

चउप्पएसिया खंधा अणंता पण्णत्ता,

ચાર પ્રદેશયુક્ત સ્કંધ અનંત કહેવામાં આવ્યા છે,

चउप्पएसोगाढा पोग्गला अणंता पण्णत्ता,

ચાર પ્રદેશને આશ્રિત પુદ્ગલ અનંત કહેવામાં આવ્યા છે.

चउसमयठिईया पोग्गला अणंता पण्णत्ता,

ચાર સમયની સ્થિતિયુક્ત પુદ્ગલ અનંત કહેવામાં આવ્યા છે.

चउगुणकालगा पोग्गला अणंता पण्णत्ता -जाव- चउगुणलुक्खा पोग्गला अणंता पण्णत्ता।
- ठाणं. अ. ४, उ. ४, सु. ३८८

ચાર ગુણ શ્યામ વર્ણયુક્ત પુદ્ગલ અનંત કહેવામાં આવ્યા છે -यावत्- ચાર ગુણ શુષ્ક સ્પર્શયુક્ત પુદ્ગલ અનંત કહેવામાં આવ્યા છે.

पंचपएसिया खंधा अणंता पण्णत्ता,

પાંચ પ્રદેશયુક્ત સ્કંધ અનંત કહેવામાં આવ્યા છે.

पंचपएसोगाढा पोग्गला अणंता पण्णत्ता,

પાંચ પ્રદેશને આશ્રિત પુદ્ગલ અનંત કહેવામાં આવ્યા છે.

पंचसमयठिईया पोग्गला अणंता पण्णत्ता,

પાંચ સમયની સ્થિતિયુક્ત પુદ્ગલ અનંત કહેવામાં આવ્યા છે.

पंचगुणकालगा पोग्गला अणंता पण्णत्ता -जाव- पंच गुणलुक्खा पोग्गला अणंता पण्णत्ता।
- ठाणं. अ. ५, उ. ३, सु. ४७४

પાંચ ગુણ શ્યામ વર્ણયુક્ત પુદ્ગલ અનંત કહેવામા આવ્યા છે -यावत्- પાંચ ગુણ શુષ્ક સ્પર્શયુક્ત પુદ્ગલ અનંત કહેવામાં આવ્યા છે.

छप्पएसिया खंधा अणंता पण्णत्ता,

છ પ્રદેશયુક્ત સ્કંધ અનંત કહેવામાં આવ્યા છે.

छप्पएसोगाढा पोग्गला अणंता पण्णत्ता,

છ પ્રદેશને આશ્રિત પુદ્ગલ અનંત કહેવામાં આવ્યા છે.

छसमयठिईया पोग्गला अणंता पण्णत्ता,

છ સમયની સ્થિતિયુક્ત પુદ્ગલ અનંત કહેવામાં આવ્યા છે.

छगुणकालगा पोग्गला अणंता पण्णत्ता -जाव- छगुणलुक्खा पोग्गला अणंता पण्णत्ता। - ठाणं. अ. ६, सु. ५४०

છ ગુણ શ્યામ વર્ણયુક્ત પુદ્ગલ અનંત કહેવામાં આવ્યા છે -यावत्- છ ગુણ શુષ્ક સ્પર્શયુક્ત પુદ્ગલ અનંત કહેવામાં આવ્યા છે.

सत्तपएसिया खंधा अणंता पण्णत्ता,

સાત પ્રદેશયુક્ત સ્કંધ અનંત કહેવામાં આવ્યા છે.

सत्तपएसोगाढा पोग्गला अणंता पण्णत्ता,

સાત પ્રદેશને આશ્રિત પુદ્ગલ અનંત કહેવામાં આવ્યા છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

सत्तसमयठिईया पोग्गला अणंता पण्णत्ता,

સાત સમયની સ્થિતિયુક્ત પુદ્ગલ અનંત કહેવામાં આવ્યા છે.

सत्तगुणकालगा पोग्गला अणंता पण्णत्ता **-जाव-** सत्तगुणलुक्खा अणंता पण्णत्ता ।
- ठाणं. अ. ७, सु. ५९३

સાત ગુણ શ્યામ વર્ણયુક્ત પુદ્ગલ અનંત કહેવામાં આવ્યા છે **-યાવત્-** સાત ગુણ શુષ્ક સ્પર્શયુક્ત પુદ્ગલ અનંત કહેવામાં આવ્યા છે.

अट्ठपएसिया खंधा अणंता पण्णत्ता,

આઠ પ્રદેશયુક્ત સ્કંધ અનંત કહેવામાં આવ્યા છે.

अट्ठपएसोगाढा पोग्गला अणंता पण्णत्ता,

આઠ પ્રદેશને આશ્રિત પુદ્ગલ અનંત કહેવામાં આવ્યા છે.

अट्ठसमयठिईया पोग्गला अणंता पण्णत्ता,

આઠ સમયની સ્થિતિયુક્ત પુદ્ગલ અનંત કહેવામાં આવ્યા છે.

अट्ठगुणकालगा पोग्गला अणंता पण्णत्ता **-जाव-** अट्ठगुणलुक्खा पोग्गला अणंता पण्णत्ता ।
- ठाणं. अ. ८, सु. ६६०

આઠ ગુણ શ્યામ વર્ણયુક્ત પુદ્ગલ અનંત કહેવામાં આવ્યા છે **-યાવત્-** આઠ ગુણ શુષ્ક સ્પર્શયુક્ત પુદ્ગલ અનંત કહેવામાં આવ્યા છે.

णवपएसिया खंधा अणंता पण्णत्ता,

નવ પ્રદેશયુક્ત સ્કંધ અનંત કહેવામાં આવ્યા છે.

णवपएसोगाढा पोग्गला अणंता पण्णत्ता,

નવ પ્રદેશને આશ્રિત પુદ્ગલ અનંત કહેવામાં આવ્યા છે.

णवसमयठिईया पोग्गला अणंता पण्णत्ता,

નવ સમયની સ્થિતિયુક્ત પુદ્ગલ અનંત કહેવામાં આવ્યા છે.

णवगुणकालगा पोग्गला अणंता पण्णत्ता **-जाव-** णवगुणलुक्खा पोग्गला अणंता पण्णत्ता ।
- ठाणं. अ. ९, सु. ७०३

નવગુણ શ્યામ વર્ણયુક્ત પુદ્ગલ અનંત કહેવામાં આવ્યા છે **-યાવત્-** નવગુણ શુષ્ક સ્પર્શયુક્ત પુદ્ગલ અનંત કહેવામાં આવ્યા છે.

दसपएसिया खंधा अणंता पण्णत्ता,

દસ પ્રદેશયુક્ત સ્કંધ અનંત કહેવામાં આવ્યા છે.

दसपएसोगाढा पोग्गला अणंता पण्णत्ता,

દસ પ્રદેશને આશ્રિત પુદ્ગલ અનંત કહેવામાં આવ્યા છે.

दससमयठिईया पोग्गला अणंता पण्णत्ता,

દસ સમયની સ્થિતિયુક્ત પુદ્ગલ અનંત કહેવામાં આવ્યા છે.

दसगुणकालगा पोग्गला अणंता पण्णत्ता,

દસ ગુણ શ્યામ વર્ણયુક્ત પુદ્ગલ અનંત કહેવામાં આવ્યા છે.

एवं वण्णेहिं गंधेहिं रसेहिं फासेहिं -जाव- दसगुणलुक्खा पोग्गला अणंता पण्णत्ता । - ठाण. अ. १०, सु. ७८३

આ જ પ્રકારે અન્ય વર્ણ, ગંધ, રસ અને સ્પર્શોના દસ ગુણ શુષ્ક સ્પર્શ પર્યંત પુદ્ગલ અનંત કહેવામાં આવ્યા છે.

५४. एगम्मि आगासपएसे ठिय पोग्गलाणं चिज्जाइ परूवणं-

૫૪. એક આકાશ પ્રદેશમાં સ્થિત પુદ્ગલોના ચયાદિનું પ્રરૂપણ :

प. लोगस्स णं भंते ! एगम्मि आगासपएसे कतिदिसिं पोग्गला चिज्जंति ?

પ્ર. ભંતે ! લોકના એક આકાશ પ્રદેશમાં કેટલી દિશાઓમાંથી આવીને પુદ્ગલ એકત્રિત થાય છે ?

उ. गोयमा ! निव्वाघाएणं छद्दिसिं, वाघायं पडुच्च सिय तिदिसिं, सिय चउदिसिं, सिय पंचदिसिं पोग्गला चिज्जंति ।

ઉ. ગૌતમ ! નિર્વ્યાઘાત વડે (અવકાશ ન હોય તો) છયે દિશાઓમાંથી તથા વ્યાઘાત (વ્યવધાન) હોય તો કદાચ ત્રણ દિશાઓમાંથી, કદાચ ચાર દિશાઓમાંથી અને કદાચ પાંચ દિશાઓમાંથી આવીને પુદ્ગલ એકત્રિત થાય છે.

प. लोगस्स णं भंते ! एगम्मि आगासपएसे कतिदिसिं पोग्गला भिज्जंति ?

પ્ર. ભંતે ! લોકના એક આકાશ પ્રદેશમાં અવસ્થિત પુદ્ગલ કેટલી દિશાઓ વડે પૃથક્ હોય છે ?

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

उ. गोयमा ! ***एवं चेव ।***

एवं उवचिज्जंति, एवं अवचिज्जंति ।

- विया. स. २५, उ. २, सु. ८-१०

५५. दव्वाइआदेसेहिं सव्व पोग्गलाणं सिय सअड्ढ सपएसाइ परूवणं-

तेणं कालेणं तेणं समएणं समणस्स भगवओ महावीरस्स अंतेवासी नारयपुत्ते नामं अणगारे पगइभद्दए **-जाव-** विहरइ,

तेणं कालेणं तेणं समएणं समणस्स भगवओ महावीरस्स अंतेवासी नियंठिपुत्ते णामं अणगारे पगइभद्दए **-जाव-** विहरइ,

तए णं से नियंठिपुत्ते अणगारे जेणामेव नारयपुत्ते अणगारे तेणेव उवागच्छइ उवागच्छिता नारयपुत्तं णामं अणगारे एवं वयासी-

"सव्वपोग्गला ते अज्जो ! किं सअड्ढा, समज्झा, सपएसा, उदाहु अणड्ढा अमज्झा अपएसा ?"

'अज्जो' ! त्ति नारयपुत्ते अणगारं नियंठिपुत्तं अणगारं एवं वयासी-

"सव्वपोग्गला मे अज्जो ! सअड्ढा समज्झा सपदेसा, नो अणड्ढा अमज्झा अपदेसा,"

तए णं से नियंठिपुत्ते अणगारे नारयपुत्तं अणगारं एवं वयासी-

"जइ णं ते अज्जो ! सव्वपोग्गला सअड्ढा समज्झा सपदेसा, नो अणड्ढा अमज्झा अपदेसा ।

किं दव्वादेसेणं अज्जो ! सव्वपोग्गला सअड्ढा समज्झा सपदेसा, नो अणड्ढा अमज्झा अपदेसा ?

"खेत्तादेसेणं अज्जो ! सव्वपोग्गला सअड्ढा समज्झा सपदेसा, नो अणड्ढा अमज्झा अपदेसा ?

कालादेसेण वि भावादेसेण वि तं चेव ।"

तए णं से नारयपुत्ते अणगारे नियंठिपुत्तं अणगारं एवं वयासी-

"दव्वादेसेण वि मे अज्जो ! सव्वपोग्गला सअड्ढा समज्झा सपएसा, नो अणड्ढा अमज्झा अपएसा ।

खेत्तादेसेण वि सव्वपोग्गला एवं चेव,

कालादेसेण वि भावादेसेण वि एवं चेव ।"

૫૫. દ્રવ્યાદિ આદેશો વડે સર્વપુદ્ગલોના સાર્દ્ધ સપ્રદેશાદિનું પ્રરૂપણ :

તે કાળે અને તે સમયે શ્રમણ ભગવાન મહાવીર સ્વામીના અંતેવાસી સરળ સ્વભાવયુક્ત વગેરે ગુણયુક્ત નારદપુત્ર નામના અણગાર (સાધુ) **-यावत्-** વિચરણ કરતા હતાં.

તે કાળે અને તે સમયે શ્રમણ ભગવાન મહાવીરના અંતેવાસી સરળ સ્વભાવયુક્ત વગેરે ગુણયુક્ત નિર્ગ્રન્થીપુત્ર નામના અણગાર **-यावत्-** વિચરણ કરતા હતાં.

કોઈ એક વાર નિર્ગ્રન્થીપુત્ર અણગાર જ્યાં નારદપુત્ર નામના અણગાર હતા ત્યાં આવ્યા અને ત્યાં આવીને એમની પાસે જઈને તેમણે નારદપુત્ર અણગારને આવી રીતે પુછ્યું-

"હે આર્ય ! તમારા મતાનુસાર શું સર્વ પુદ્ગલો સાર્દ્ધ સમધ્ય અને સપ્રદેશ છે કે અનર્દ્ધ, અમધ્ય અને અપ્રદેશ છે ?"

"હે આર્ય !" આ પ્રકારે સંબોધન કરીને નારદપુત્ર અણગારે નિર્ગ્રન્થીપુત્ર અણગારને આવી રીતે કહ્યું -

'હે આર્ય ! મારા મતાનુસાર સર્વ પુદ્ગલ સાર્દ્ધ, સમધ્ય અને સપ્રદેશ છે, પરંતુ અનર્દ્ધ, અમધ્ય અને અપ્રદેશ નથી."

ત્યારે નિર્ગ્રન્થીપુત્ર અણગારે નારદપુત્ર અણગારને આ પ્રમાણે કહ્યું -

"હે આર્ય ! જો તમારા મતાનુસાર સર્વપુદ્ગલ સાર્દ્ધ, સમધ્ય અને સપ્રદેશ છે પરંતુ અનર્દ્ધ, અમધ્ય અને અપ્રદેશ નથી તો -

હે આર્ય ! શું દ્રવ્યની અપેક્ષાએ સર્વ પુદ્ગલ સાર્દ્ધ, સમધ્ય અને સપ્રદેશ છે, પરંતુ અનર્દ્ધ, અમધ્ય અને અપ્રદેશ નથી ?

"હે આર્ય ! શું ક્ષેત્રની અપેક્ષાએ સર્વપુદ્ગલ સાર્દ્ધ, સમધ્ય અને સપ્રદેશ છે, અનર્દ્ધ, અમધ્ય અને અપ્રદેશ નથી ?

કાળની અપેક્ષા અને ભાવની અપેક્ષાએ પણ શું સર્વ પુદ્ગલ આ પ્રકારે જ હોય છે ?"

ત્યારે નારદપુત્ર અણગારે નિર્ગ્રન્થીપુત્ર અણગારને આ પ્રમાણે કહ્યું -

"હે આર્ય ! મારા મતાનુસાર દ્રવ્યની અપેક્ષાએ સર્વ પુદ્ગલ સાર્દ્ધ, સમધ્ય અને સપ્રદેશ છે, પરંતુ અનર્દ્ધ, અમધ્ય અને અપ્રદેશ નથી.

ક્ષેત્રની અપેક્ષાએ પણ સર્વ પુદ્ગલ આ જ પ્રકારે છે.

કાળની અપેક્ષાએ અને ભાવની અપેક્ષાએ પણ આ જ પ્રકારે છે."

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

तए णं से नियंठिपुत्ते अणगारे नारयपुत्तं अणगारं एवं वयासी-

"जइ णं अज्जो ! दव्वादेसेणं-सव्वपोग्गला सअड्ढा समज्झा सपएसा, नो अणड्ढा अमज्झा अपएसा,

एवं ते परमाणुपोग्गले वि सअड्ढे समज्झे सपएसे, णो अणड्ढे अमज्झे अपएसे ?

जइ णं अज्जो ! खेत्तादेसेण वि सव्वपोग्गला सअड्ढा समज्झा सपएसा, णो अणड्ढा अमज्झा अपएसा,

एवं ते एगपएसोगाढे वि पोग्गले सअड्ढे समज्झे सपएसे ?

जइ णं अज्जो ! कालादेसेणं सव्वपोग्गला सअड्ढा समज्झा सपएसा, एवं ते एगसमयठिईए वि पोग्गले सअड्ढे समज्झे सपएसे तं चेव ?

जइ णं अज्जो ! भावादेसेणं सव्वपोग्गला सअड्ढा समज्झा सपएसा, एवं ते एगगुणकालए वि पोग्गले सअड्ढे समज्झे सपएसे तं चेव ?

अह ते एवं न भवइ तो जं वयसि दव्वादेसेण वि सव्वपोग्गला सअड्ढा समज्झा सपएसा, नो अणड्ढा अमज्झा अपएसा,

एवं खेत्तादेसेण वि एवं चेव, कालादेसेण वि, भावादेसेण वि 'तं ण मिच्छा'।"

तए णं से नारयपुत्ते अणगारे नियंठिपुत्तं अणगारं एवं वयासी-

"नो खलु एवं देवाणुप्पिआ ! एयमट्ठं जाणामो पासामो,

जइ णं देवाणुप्पिआ ! नो गिलायंति परिकहित्तए तं इच्छामि णं देवाणुप्पिआणं अंतिए एयमट्ठं सोच्चा निसम्म जाणित्तए,"

तए णं से नियंठिपुत्ते अणगारे नारयपुत्तं अणगारं एवं वयासी-

'दव्वादेसेण वि मे अज्जो ! सव्वपोग्गला सपदेसा वि अपेदसा वि अणंता,

खेत्तादेसेण वि एवं चेव, कालादेसेण वि, भावादेसेण वि एवं चेव।

जे दव्वओ अपदेसे से खेत्तओ नियमा अपदेसे,

ત્યારે નિર્ગ્રન્થીપુત્ર અણગારે નારદપુત્ર અણગારને આ પ્રમાણે કહ્યું -

"હે આર્ય ! જો દ્રવ્યની અપેક્ષાએ સર્વ પુદ્ગલ સાર્દ્ધ, સમધ્ય અને સપ્રદેશ છે પરંતુ અનર્દ્ધ, અમધ્ય અને અપ્રદેશ નથી તો -

શું પરમાણુ પુદ્ગલ પણ આ જ પ્રમાણે સાર્દ્ધ, સમધ્ય અને સપ્રદેશ છે, પરંતુ અનર્દ્ધ, અમધ્ય અને અપ્રદેશ નથી ?

હે આર્ય ! જો ક્ષેત્રની અપેક્ષાએ પણ સર્વપુદ્ગલ સાર્દ્ધ, સમધ્ય અને સપ્રદેશ છે પરંતુ અનર્દ્ધ, અમધ્ય અને અપ્રદેશ નથી તો -

એક પ્રદેશ આશ્રિત પુદ્ગલ પણ સાર્દ્ધ, સમધ્ય અને સપ્રદેશ હશે ?

હે આર્ય ! જો કાળની અપેક્ષાએ સર્વ પુદ્ગલ સાર્દ્ધ, સમધ્ય અને સપ્રદેશ છે તો એક સમયની સ્થિતિયુક્ત પુદ્ગલ પણ સાર્દ્ધ, સમધ્ય અને સપ્રદેશ થશે ?

હે આર્ય ! આ જ પ્રકારે ભાવાદેશ વડે પણ બધા પુદ્ગલ સાર્દ્ધ, સમધ્ય અને સપ્રદેશ છે તો એક ગુણ કાળા પુદ્ગલ પણ સાર્દ્ધ, સમધ્ય અને સપ્રદેશ થશે ?

જો આ પ્રમાણે નહીં હોય તો પછી આપે જે કથન કહ્યું કે દ્રવ્યની અપેક્ષાએ પણ સર્વ પુદ્ગલ સાર્દ્ધ, સમધ્ય અને સપ્રદેશ છે, અમર્દ્ધ, અમધ્ય અને અપ્રદેશ નથી.

ક્ષેત્રાદેશથી પણ આ જ પ્રમાણે છે, કાળાદેશથી અને ભાવાદેશથી પણ આ જ પ્રમાણે છે તો 'આ કથન મિથ્યા છે'

ત્યારે નારદપુત્ર અણગારે નિર્ગ્રન્થીપુત્ર અણગારને આ પ્રમાણે કહ્યું -

"હે દેવાનુપ્રિય ! ખરેખર જ અમે આ અર્થને જાણતા-અનુભવતા નથી ?

હે દેવાનુપ્રિય ! જો આપને આ અર્થનું સ્પષ્ટીકરણ કરવામાં સંકોચ ન હોય તો હું આપ દેવાનુપ્રિય દ્વારા આ અર્થને સાંભળીને, અવધારણા (નિશ્ચિત મર્યાદા)પૂર્વક જાણવા-સમજવા ઉત્સુક છું."

આ સાંભળીને નિર્ગ્રન્થપુત્ર અણગારે નારદપુત્ર અણગારને આ પ્રમાણે કહ્યું -

'હે આર્ય ! મારા મતાનુસાર દ્રવ્યની અપેક્ષાએ સર્વ પુદ્ગલ સપ્રદેશ પણ છે, અપ્રદેશ પણ છે અને અનંત પણ છે.

ક્ષેત્રાદેશ વડે પણ આ જ પ્રમાણે છે, કાળાદેશ તથા ભાવાદેશ વડે પણ આ જ પ્રમાણે છે.

જે પુદ્ગલ દ્રવ્યની અપેક્ષાએ અપ્રદેશ છે, તેઓ ક્ષેત્રની અપેક્ષાએ પણ નિશ્ચિતરૂપે અપ્રદેશ છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

कालओ सिय सपदेसे सिय अपदेसे,
भावओ सिय सपदेसे सिय अपदेसे।
जे खेत्तओ अपदेसे से दव्वओ सिय सपदेसे सिय अपदेसे।

कालओ भयणाए, भावओ भयणाए।

जहा-खेत्तओ एवं कालओ भावओ।

जे दव्वओ सपदेसे से खेत्तओ सिय सपदेसे अपदेसे,

एवं कालओ भावओ वि।

जे खेत्तओ सपदेसे से दव्वओ नियमा सपदेसे,

कालओ भयणाए, भावओ भयणाए,
जहा दव्वओ तहा कालओ भावओ वि।

કાળની અપેક્ષાએ પણ કદાચ સપ્રદેશ અને અપ્રદેશ છે.
ભાવની અપેક્ષાએ પણ કદાચ સપ્રદેશ અને અપ્રદેશ છે.
જે પુદ્ગલ ક્ષેત્રની અપેક્ષાએ અપ્રદેશ છે, એમાં દ્રવ્યની અપેક્ષા કદાચ સપ્રદેશ અને કદાચ અપ્રદેશ છે.
કાળની અપેક્ષાએ અને ભાવની અપેક્ષાએ પણ આ જ પ્રમાણેની ભજના સમજવી જોઈએ.
જે પ્રમાણે ક્ષેત્ર વિષે કહ્યું તે જ પ્રમાણે કાળ વડે અને ભાવ વડે પણ ભજના સમજવી જોઈએ.
જે પુદ્ગલ દ્રવ્ય વડે સપ્રદેશ છે, તે ક્ષેત્ર વડે કદાચ સપ્રદેશ અને અપ્રદેશ છે.
એ જ પ્રમાણે કાળ વડે અને ભાવ વડે પણ (સપ્રદેશ અને અપ્રદેશ) સમજવું જોઈએ.
જે પુદ્ગલ ક્ષેત્ર વડે સપ્રદેશ છે, તે દ્રવ્ય વડે નિયમાનુસાર સપ્રદેશ છે.
પરંતુ કાળ વડે અને ભાવ વડે ભજના સમજવી જોઈએ.
જે પ્રમાણે દ્રવ્યની અપેક્ષાએ કહેવામાં આવ્યું, એ જ પ્રમાણે કાળની અપેક્ષાએ અને ભાવની અપેક્ષાએ પણ સમજવું જોઈએ.

प. एएसि णं भंते ! पोग्गलाणं दव्वादेसेणं खेत्तादेसेणं कालादेसेणं भावादेसेणं सपदेसाण य, अपदेसाण य कयरे कयरेहिंतो अप्पा वा **-जाव-** विसेसाहिया वा ?

प्र. ભંતે ! (નિર્ગ્રન્થીપુત્ર !) દ્રવ્યાદેશ વડે, ક્ષેત્રાદેશ વડે, કાળાદેશ વડે અને ભાવાદેશ વડે સપ્રદેશ અને અપ્રદેશ પુદ્ગલોમાં કોણ કોનાથી અલ્પ **-યાવત્-** વિશેષાધિક છે ?

उ. नारयपुत्ता ! १. सव्वत्थोवा पोग्गला भावादेसेणं अपदेसा,
२. कालादेसेणं अपदेसा असंखेज्जगुणा,
३. दव्वादेसेणं अपदेसा असंखेज्जगुणा,
४. खेत्तादेसेणं अपदेसा असंखेज्जगुणा,
५. खेत्तादेसेणं चेव सपदेसा असंखेज्जगुणा,
६. दव्वादेसेणं सपदेसा विसेसाहिया,
७. कालादेसेणं सपदेसा विसेसाहिया,
८. भावादेसेणं सपदेसा विसेसाहिया।

तए णं नारयपुत्ते अणगारे नियंठिपुत्तं अणगारं वंदइ नमंसइ, नियंठिपुत्तं अणगारं वंदिता णमंसित्ता एयमट्ठं सम्मं विणएणं भुज्जो-भुज्जो खामेइ,

उ. નારદપુત્ર ! ૧. ભાવાદેશ વડે અપ્રદેશ પુદ્ગલ સૌથી ઓછા છે.
૨. (એનાથી) કાળાદેશ વડે અપ્રદેશ પુદ્ગલ અસંખ્યાતગણા છે.
૩. (એનાથી) દ્રવ્યાદેશ વડે અપ્રદેશ પુદ્ગલ અસંખ્યાતગણા છે.
૪. (એનાથી) ક્ષેત્રાદેશ વડે અપ્રદેશ પુદ્ગલ અસંખ્યાતગણા છે.
૫. (એનાથી) ક્ષેત્રાદેશ વડે સપ્રદેશ પુદ્ગલ અસંખ્યાતગણા છે.
૬. (એનાથી) દ્રવ્યાદેશ વડે સપ્રદેશ પુદ્ગલ વિશેષાધિક (ઘણા વધારે) છે.
૭. (એનાથી) કાળાદેશ વડે સપ્રદેશ પુદ્ગલ વિશેષાધિક છે.
૮. (એનાથી) ભાવાદેશ વડે સપ્રદેશ પુદ્ગલ વિશેષાધિક છે.

આ સાંભળીને નારદપુત્ર અણગારે નિર્ગ્રન્થીપુત્ર અણગારને વંદન-નમસ્કાર કર્યા અને વંદન-નમસ્કાર કરીને એમનાથી વિનયપૂર્વક વારંવાર ક્ષમાયાચના કરી.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

खामित्ता संजमेणं तवसा अप्पाणं भावेमाणे विहरइ।

- विया. स. ५, उ. ८, सु. १-९

આ પ્રમાણે ક્ષમાયાચના કરીને તેઓ નારદપુત્ર અણગાર સંયમ અને તપ વડે પોતાના આત્મ-ભાવમાં રમણ કરતા-કરતા વિચરણ કરવા લાગ્યા.

५६. चउवीसदंडएसु अत्ताणत्ताइ पोग्गलाणं परूवणं-

૫૬. ચોવીસ દંડકોમાં સુખકારી - દુઃખકારી વગેરે પુદ્ગલોનું પ્રરૂપણ :

प. **दं. १.** नेरइयाणं भंते ! किं अत्ता पोग्गला, अणत्ता पोग्गला ?

उ. गोयमा ! नो अत्ता पोग्गला, अणत्ता पोग्गला।

प्र. **દં.૧.** ભંતે ! નરકવાસીઓના સુખકારક પુદ્ગલ હોય છે કે દુઃખકારક પુદ્ગલ હોય છે ?

ઉ. ગૌતમ ! તેઓને સુખકારક પુદ્ગલ હોતા નથી, પરંતુ દુઃખકારક પુદ્ગલ હોય છે.

प. **दं. २.** असुरकुमाराणं भंते ! किं अत्ता पोग्गला, अणत्ता पोग्गला ?

उ. गोयमा ! अत्ता पोग्गला, णो अणत्ता पोग्गला।

प्र. **દં.૨.** ભંતે ! અસુરકુમારોને સુખકારક પુદ્ગલ હોય છે કે દુઃખકારક પુદ્ગલ હોય છે ?

ઉ. ગૌતમ ! તેઓને સુખકારક પુદ્ગલ હોય છે, દુઃખકારક પુદ્ગલ હોતા નથી.

दं. ३-११. ***एवं -जाव- थणियकुमाराणं।***

દં.૩-૧૧. ***આ જ પ્રમાણે સ્તનિતકુમારો સુધી સમજવું જોઈએ.***

प. **दं. १२.** पुढविकाइयाणं भंते ! किं अत्ता पोग्गला, अणत्ता पोग्गला ?

उ. गोयमा ! अत्ता वि पोग्गला, अणत्ता वि पोग्गला।

प्र. **દં.૧૨.** ભંતે ! પૃથ્વીકાયિક જીવોને સુખકારક પુદ્ગલ હોય છે કે દુઃખકારક પુદ્ગલ હોય છે ?

ઉ. ગૌતમ ! એમને સુખકારક પુદ્ગલ પણ હોય છે અને દુઃખકારક પુદ્ગલ પણ હોય છે.

दं. १३-२१. ***एवं -जाव- मणुस्साणं।***

દં.૧૩-૨૧. ***આ જ પ્રમાણે (અપ્કાયિક જીવોથી) મનુષ્યો પર્યંત સમજવું જોઈએ.***

दं. २२-२४. ***वाणमंतर-जोइसिय-वेमाणियाणं-जहा असुरकुमाराणं।***

દં.૨૨-૨૪. ***વાણવ્યન્તર, જ્યોતિષ્ક અને વૈમાનિકોના પુદ્ગલોને માટે અસુરકુમારોની જેમ સમજવું જોઈએ.***

जहा अत्ता भणिया तहा इट्ठा वि भाणियव्वा।

જે પ્રમાણે સુખકારક પુદ્ગલોને માટે કહ્યું તે જ પ્રમાણે ઈષ્ટ (હિતકારી) પુદ્ગલોને માટે પણ સમજવું જોઈએ.

एवं कंता वि, पिया वि, मणुन्ना वि, मणामा वि भाणियव्वा।

એજ પ્રમાણે કાન્ત (ઈચ્છનીય), પ્રિય, મનોજ્ઞ તથા મનામ પુદ્ગલોના વિષયમાં પણ સમજવું જોઈએ.

एए पंच दंडगा।

આ પાંચ દંડક છે.

- विया. स. १४, उ. ९, सु. ४-११

५७. इंदियविसयरूव पोग्गलाणं परोप्परं परिणमन परूवणं-

૫૭. ઈન્દ્રિય વિષયરૂપ પુદ્ગલોના પરસ્પર પરિણમનનું પ્રરૂપણ :

प. कइविहे णं भंते ! इंदियविसए पोग्गल परिणामे पण्णत्ते ?

उ. गोयमा ! पंचविहे इंदियविसए पोग्गल परिणामे पण्णत्ते, तं जहा-

१. सोइंदियविसए **-जाव-** ५. फासिंदियविसए।

प्र. ભંતે ! ઈન્દ્રિયોના વિષયભૂત પુદ્ગલ પરિણામ કેટલા પ્રકારે કહેવામાં આવ્યું છે ?

ઉ. ગૌતમ ! ઈન્દ્રિયોના વિષયભૂત પુદ્ગલ પરિણામ પાંચ પ્રકારે કહેવામાં આવ્યું છે, જેમકે -

૧. શ્રોતેન્દ્રિય વિષય **-યાવત્-** ૫. સ્પર્શેન્દ્રિય વિષય.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

प. सोइंदियविसए णं भंते ! पोग्गल परिणामे कइविहे पण्णत्ते ?

उ. गोयमा ! दुविहे पण्णत्ते, तं जहा-

१. सुब्भिसद्दपरिणामे य, २. दुब्भिसद्दपरिणामे य।

प. चक्खिंदियविसए णं भंते ! पोग्गल परिणामे कइविहे पण्णत्ते ?

उ. गोयमा ! दुविहे पण्णत्ते, तं जहा-

१. सुरूवपरिणामे य, २. दुरूवपरिणामे य।

प. घाणिंदियविसए णं भंते ! पोग्गल परिणामे कइविहे पण्णत्ते ?

उ. गोयमा ! दुविहे पण्णत्ते, तं जहा-

१. सुब्भिगंध परिणामे य, २. दुब्भिगंध परिणामे य।

प. रसिंदियविसए णं भंते ! पोग्गल परिणामे कइविहे पण्णत्ते ?

उ. गोयमा ! दुविहे पण्णत्ते, तं जहा-

१. सुरस परिणामे य, २. दुरस परिणामे य।

प. फासिंदियविसए णं भंते ! पोग्गल परिणामे कइविहे पण्णत्ते ?

उ. गोयमा ! दुविहे पण्णत्ते, तं जहा-

१. सुफास परिणामे य, २. दुफास परिणामे य।

प. से नूणं भंते ! उच्चावएसु सद्दपरिणामेसु, उच्चावएसु रूवपरिणामेसु **एवं** गंधपरिणामेसु, रसपरिणामेसु, फासपरिणामेसु परिणममाणापोग्गला परिणमंतीति वत्तव्वं सिया ?

उ. हंता, गोयमा ! उच्चावएसु सद्दपरिणामेसु परिण्ममाणा पोग्गला परिणमंतीति वत्तव्वं सिया।

प. से नूणं भंते ! सुब्भिसद्दा पोग्गला दुब्भिसद्दत्ताए परिणमंति, दुब्भिसद्दा पोग्गला सुब्भिसद्दत्ताए परिणमंति ?

उ. हंता, गोयमा ! सुब्भिसद्दा पोग्गला दुब्भिसद्दत्ताए परिणमंति, दुब्भिसद्दा पोग्गला सुब्भिसद्दत्ताए परिणमंति।

प. से नूणं भंते ! सुरूवा पोग्गला दुरूवत्ताए परिणमंति, दुरूवा पोग्गला सुरूवत्ताए परिणमंति ?

उ. हंता, गोयमा ! सुरूवा पोग्गला दुरूवत्ताए परिणमंति, दुरूवा पोग्गला सुरूवत्ताए परिणमंति।

પ્ર. ભંતે ! શ્રોતેન્દ્રિયને વિષયભૂત પુદ્ગલ પરિણામ કેટલા પ્રકારે કહેવામાં આવ્યું છે ?

ઉ. ગૌતમ ! બે પ્રકારે કહેવામાં આવ્યું છે, જેવી રીતે -

૧. શુભ શબ્દ પરિણામ, ૨. અશુભ શબ્દ પરિણામ.

પ્ર. ભંતે ! ચક્ષુઈન્દ્રિયને વિષયભૂત પુદ્ગલ પરિણામ કેટલા પ્રકારે કહેવામાં આવ્યું છે ?

ઉ. ગૌતમ ! બે પ્રકારે કહેવામાં આવ્યું છે, જેવી રીતે -

૧. સુરુપ પરિણામ, ૨. દુરુપ પરિણામ.

પ્ર. ભંતે ! ઘ્રાણેન્દ્રિયને વિષયભૂત પુદ્ગલ પરિણામ કેટલા પ્રકારે કહેવામાં આવ્યું છે ?

ઉ. ગૌતમ ! બે પ્રકારે કહેવામાં આવ્યું છે, જેવી રીતે -

૧. સુરભિગંધ પરિણામ, ૨. દુરભિગંધ પરિણામ.

પ્ર. ભંતે ! રસેન્દ્રિયને વિષયભૂત પુદ્ગલ પરિણામ કેટલા પ્રકારે કહેવામાં આવ્યું છે ?

ઉ. ગૌતમ ! બે પ્રકારે કહેવામાં આવ્યું છે, જેવી રીતે -

૧. સુરસ પરિણામ, ૨. દુરસ પરિણામ.

પ્ર. ભંતે ! સ્પર્શેન્દ્રિયને વિષયભૂત પુદ્ગલ પરિણામ કેટલા પ્રકારે કહેવામાં આવ્યું છે ?

ઉ. ગૌતમ ! બે પ્રકારે કહેવામાં આવ્યું છે, જેવી રીતે -

૧. સુસ્પર્શ પરિણામ, ૨. દુઃસ્પર્શ પરિણામ.

પ્ર. ભંતે ! ઉત્તમ-અધમ શબ્દ પરિણામોમાં, ઉત્તમ-અધમરુપ પરિણામોમાં **એ જ પ્રમાણે** ગંધ પરિણામોમાં, રસપરિણામોમાં અને સ્પર્શ પરિણામોમાં પરિવર્તિત થતાં પુદ્ગલ પરિવર્તન (બદલાવ) પામે છે - આવું કહી શકાય છે ખરું ?

ઉ. હા, ગૌતમ ! ઉત્તમ-અધમરુપમાં પરિવર્તન થનારો શબ્દાદિ પરિણામોમાં પરિવર્તિત પુદ્ગલોનું પરિવર્તન (બદલાવ) કહી શકાય છે.

પ્ર. ભંતે ! શુભ શબ્દ પુદ્ગલ અશુભ શબ્દના રૂપે અને અશુભ શબ્દ પુદ્ગલ શુભ શબ્દના રૂપે પરિવર્તન પામે છે ખરો ?

ઉ. હા, ગૌતમ ! શુભ શબ્દ પુદ્ગલ અશુભ શબ્દના રૂપે અને અશુભ શબ્દ પુદ્ગલ શુભ શબ્દના રૂપે પરિવર્તન (બદલાવ) પામે છે.

પ્ર. ભંતે ! શુભ રુપયુક્ત પુદ્ગલ અશુભ રુપમાં અને અશુભ રુપયુક્ત પુદ્ગલ શુભરૂપમાં બદલાવ પામે છે ખરા ?

ઉ. હા, ગૌતમ ! શુભ રુપયુક્ત પુદ્ગલ અશુભરૂપે અને અશુભરુપ પુદ્ગલ શુભરૂપે પરિવર્તન (બદલાવ) પામે છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

एवं सुब्भिगंधा पोग्गला दुब्भिगंधत्ताए परिणमंति दुब्भिगंधा पोग्गला सुब्भिगंधत्ताए परिणमंति ।

एवं सुरसा पोग्गला दुरसत्ताए, दुरसा पोग्गला सुरसत्ताए परिणमंति ।

एवं सुफासा पोग्गला दुफासत्ताए, दुफासा पोग्गला सुफासत्ताए परिणमंति ।

- जीवा. पडि. ३, सु. १८९

આ જ પ્રમાણે સુરભિગંધ યુક્ત પુદ્ગલ દુરભિગંધરૂપે અને દુરભિગંધયુક્ત પુદ્ગલ સુરભિગંધરૂપે પરિવર્તન (બદલાવ) પામે છે.

આ જ પ્રમાણે શુભરસયુક્ત પુદ્ગલ અશુભરસરૂપે અને અશુભરસયુક્ત પુદ્ગલ શુભરસરૂપે પરિવર્તન (બદલાવ) પામે છે.

આ જ પ્રમાણે શુભ સ્પર્શયુક્ત પુદ્ગલ અશુભ સ્પર્શરૂપે અને અશુભ સ્પર્શયુક્ત પુદ્ગલ શુભ સ્પર્શરૂપે પરિવર્તન (બદલાવ) પામે છે.

૫૮. फाणियगुलाई दिट्ठंतेहिं रूवीदव्वेसु ववहार-निच्छयनयेण वण्णाइ परूवणं-

૫૮. પ્રવાહી ગોળ વગેરે દૃષ્ટાંતો દ્વારા રૂપી દ્રવ્યોમાં વ્યવહાર નય અને નિશ્ચય નય વડે વર્ણાદિનું પ્રરૂપણ :

પ. फाणियगुले णं भंते ! कइवण्णे, कइगंधे, कइरसे, कइफासे पण्णत्ते ?

પ્ર. ભંતે ! પ્રવાહી ગોળ કેટલા વર્ણ, ગંધ, રસ અને સ્પર્શયુક્ત કહેવામાં આવ્યો છે ?

उ. गोयमा ! एत्थ णं दो नया भवंति, तं जहा-

૩. ગૌતમ ! અહીંયા બે નય કહેવામાં આવ્યા છે, જેમકે -

१. नेच्छइयनए य, २. ववहारियनए य ।

૧. નિશ્ચય નય, ૨. વ્યવહાર નય.

१. ववहारियनयस्स-गोड्डे फाणियगुले,

૧. વ્યવહાર નયની અપેક્ષાએ પ્રવાહી ગોળ મધુર-મીઠા રસયુક્ત છે.

२. नेच्छइयनयस्स-पंचवन्ने, दुगंधे, पंचरसे, अट्ठफासे पण्णत्ते ।

૨. નિશ્ચય નયની અપેક્ષાએ તે પાંચ વર્ણ, બે ગંધ, પાંચ રસ અને આઠ સ્પર્શયુક્ત કહેવામાં આવ્યો છે.

प. भमरे णं भंते ! कइवण्णे, कइगंधे, कइरसे, कइफासे पण्णत्ते ?

પ્ર. ભંતે ! ભમ્મર (ભમરો) કેટલા વર્ણ, ગંધ, રસ અને સ્પર્શયુક્ત કહેવામાં આવ્યો છે ?

उ. गोयमा ! एत्थ णं दो नया भवंति, तं जहा-

૩. ગૌતમ ! અહીંયા બે નય કહેવામાં આવ્યા છે, જેમકે -

१. नेच्छइयनए य, २. ववहारियनए य ।

૧. નિશ્ચયનય, ૨. વ્યવહાર નય,

१. ववहारियनयस्स-कालए भमरे,

૧. વ્યવહાર નયની અપેક્ષાએ ભમરો શ્યામ વર્ણયુક્ત છે.

२. नेच्छइयनयस्स-पंचवन्ने **-जाव-** अट्ठफासे पण्णत्ते ।

૨. નિશ્ચય નયની અપેક્ષાએ ભમરો પાંચ વર્ણ **-યાવત્-** આઠ સ્પર્શયુક્ત કહેવામાં આવ્યો છે.

प. सुयपिच्छे णं भंते ! कइवण्णे, कइगंधे, कइरसे, कइफासे पण्णत्ते ?

પ્ર. ભંતે ! પોપટની પાંખ કેટલા વર્ણ, ગંધ, રસ અને સ્પર્શયુક્ત કહેવામાં આવી છે ?

उ. गोयमा ! एत्थ णं दो नया भवंति, तं जहा-

૩. ગૌતમ ! અહીંયા બે નય કહેવામાં આવ્યા છે, જેમકે -

१. नेच्छइयनए य, २. ववहारिय नए य ।

૧. નિશ્ચય નય, ૨. વ્યવહાર નય.

१. ववहारियनयस्स-नीलए सुयपिच्छे,

૧. વ્યવહાર નયની અપેક્ષાએ પોપટની પાંખ લીલી છે.

२. नेच्छइयनयस्स पंचवण्णे **-जाव-** अट्ठफासे पण्णत्ते ।

૨. નિશ્ચય નયની અપેક્ષાએ પાંચ વર્ણ -યાવત્- આઠ સ્પર્શયુક્ત કહેવામાં આવી છે.

एवं एएणं अभिलावेणं -

આ જ પ્રમાણેના અભિલાપ (સંદર્ભ)થી -

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

लोहिया मंजिट्ठी,
पीतिया हलिद्दा,
सुक्किल्लए संखे,
सुब्भिगंधे कोट्ठे, दुब्भिगंधे मयगसरीरे,

तित्ते निंबे,
कडुया सुंठी,
कसायतुरए कविट्ठे,
अंबा अंबिलिया,
महुरे खंडे,
कक्खडे वइरे,
मउए नवणीए,
गरूए अए,
लहुए उलुयपत्ते,
सीए हिमे,
उसिणे अगणिकाए,
णिद्धे तेल्ले ।

चणोठी लाल छे,
हळदर पीळी छे,
शंख सफेद छे.
कृष्ठ पटवास पान सुगंधित छे, मृत शरीर (क्लेवर) दुर्गंधयुक्त छे.
लीमडो कडवो छे,
सूंठ तीक्ष्ण-धारदार छे.
काचा कोठा कषायेलु (तुरा) छे.
काची केरी खाटी छे.
खांड मीठी (गळी) छे.
वज्र कर्कश (खरबचडो) छे.
माखण कोमळ (मुलायम) छे.
लोखंड वजनदार छे.
लघु उलूकपत्र (घुवडनी पांख) हलकी छे.
बरफ ठंडो छे.
अग्नि गरम छे.
तेल चीकणुं छे वगेरे आने संबंधित पण समजवुं जोईए.

प. छारिया णं भंते ! कइवण्णे, कइगंधे, कइरसे, कइफासे पण्णत्ते ?

उ. गोयमा ! एत्थ णं दो नया भवंति, तं जहा-
१. नेच्छइयनए य, २. ववहारियनए य ।
१. ववहारियनयस्स-लुक्खा छारिया,
२. नेच्छइयनयस्स पंचवन्ना **-जाव-** अट्ठफासा पण्णत्ता । - विया. स. १८, उ. ६, सु. १-५

प्र. भंते ! राख केटला वर्ण, केटला गंध, केटला रस अने केटला स्पर्शयुक्त कहेवामां आवी छे ?

उ. गौतम ! अहींया बे नय कहेवामां आव्या छे, जेमके-
१. निश्चय नय, २. व्यवहार नय.
१. व्यवहार नयनी अपेक्षाए राख कठोर स्पर्शयुक्त छे.
२. निश्चय नयनी अपेक्षाए पांच वर्ण **-यावत्-** आठ स्पर्शयुक्त कहेवामां आवी छे.

५९. वण्ण-गंध-रस-फासनिव्वत्तिभेया चउवीसदंडएसु य परूवणं-

५९. वर्ण-गंध-रस अने स्पर्श निर्वृत्तिना भेद तथा चोवीस दंडकोमां प्ररूपण :

प. कइविहा णं भंते ! वण्णनिव्वत्ती पण्णत्ता ?

उ. गोयमा ! पंचविहा वण्णनिव्वत्ती पण्णत्ता, तं जहा-
१. कालवण्णनिव्वत्ती **-जाव-** ५. सुक्किल्लवण्ण-निव्वत्ती ।

एवं निरवसेसं -जाव- वेमाणियाणं ।

एवं गंधनिव्वत्ती दुविहा -जाव- वेमाणियाणं ।

प्र. भंते ! वर्णनिर्वृत्ति केटला प्रकारनी कहेवामां आवी छे ?

उ. गौतम ! वर्णनिर्वृत्ति पांच प्रकारनी कहेवामां आवी छे, जेमके -
१. श्याम वर्णनिर्वृत्ति **-यावत्-** ५. श्वेतवर्ण निर्वृत्ति.

आ ज प्रमाणे नरकवासीओथी मांडीने वैमानिको पर्यंत संपूर्ण वर्णनिर्वृत्ति समजवी जोईए.

आ ज प्रमाणे बे प्रकारनी गंधनिर्वृत्ति वैमानिको पर्यंत समजवी जोईए.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

रसनिव्वत्ती पंचविहा -जाव- वेमाणियाणं ।

પાંચ પ્રકારની રસનિર્વૃત્તિ વૈમાનિકો પર્યંત સમજવી જોઈએ.

फासनिव्वत्ती अट्ठविहा -जाव- वेमाणियाणं ।

આઠ પ્રકારની સ્પર્શનિર્વૃત્તિ વૈમાનિકો પર્યંત સમજવી જોઈએ.

- विया. स. १९, उ. ८, सु. २१-२५

६०. खेत्तदिसाणुवाएणं पोग्गलाणं अप्पाबहुयं-

खेत्ताणुवाएणं-

१. सव्वत्थोवा पोग्गला तेलोक्के,

२. उड्ढलोयतिरियलोए अणंतगुणा,

३. अहेलोएतिरियलोए विसेसाहिया,

४. तिरियलोए असंखेज्जगुणा,

५. उड्ढलोए असंखेज्जगुणा,

६. अहेलोए विसेसाहिया ।

दिसाणुवाएणं-

१. सव्वत्थोवा पोग्गला उड्ढदिसाए,

२. अहेदिसाए विसेसाहिया,

३. उत्तरपुरत्थिमेणं दाहिणपच्चत्थिमेण य दो वि तुल्ला असंखेज्जगुणा,

४. दाहिणपुरत्थिमेणं उत्तरपच्चत्थिमेण य दो वि तुल्ला विसेसाहिया,

५. पुरत्थिमेणं असंखेज्जगुणा,

६. पच्चत्थिमेणं विसेसाहिया,

७. दाहिणेणं विसेसाहिया,

८. उत्तरेणं विसेसाहिया ।

- पण्ण. प. ३, सु. ३२६-३२७

૬૦. ક્ષેત્ર દિશાનુસાર પુદ્ગલોનું અલ્પબહુત્વ :

ક્ષેત્ર અનુસાર :

૧. સૌથી ઓછા પુદ્ગલ ત્રિલોકમાં છે,

૨. (એનાથી) ઊર્ધ્વલોક - તિર્યકલોકમાં અનંતગણા છે,

૩. (એનાથી) અધોલોક - તિર્યક્લોકમાં વિશેષાધિક છે,

૪. (એનાથી) તિર્યક્લોકમાં અસંખ્યાતગણા છે,

૫. (એનાથી) ઊર્ધ્વલોકમાં અસંખ્યાતગણા છે,

૬. (એનાથી) અધોલોકમાં વિશેષાધિક છે.

દિશાઓ અનુસાર :

૧. સૌથી ઓછા પુદ્ગલ ઊર્ધ્વદિશામાં છે,

૨. (એનાથી) અધોદિશામાં વિશેષાધિક છે,

૩. (એનાથી) ઉત્તર-પૂર્વ અને દક્ષિણ-પશ્ચિમ બંનેમાં સમાન અને અસંખ્યાતગણા છે,

૪. (એનાથી) દક્ષિણ-પૂર્વ અને ઉત્તર-પશ્ચિમ બંનેમાં સમાન અને વિશેષાધિક છે,

૫. (એનાથી) પૂર્વદિશામાં અસંખ્યાતગણા છે,

૬. (એનાથી) પશ્ચિમ દિશામાં વિશેષાધિક છે,

૭. (એનાથી) દક્ષિણ દિશામાં વિશેષાધિક છે,

૮. (એનાથી) ઉત્તર દિશામાં વિશેષાધિક છે.

६१. एगसमयाइठिईयाणं पोग्गलाणं दव्वट्ठयाइ अप्पाबहुयं-

प. एएसि णं भंते ! १. एगसमयठिईयाणं,

२. संखेज्जसमयठिईयाणं,

३. असंखेज्जसमयठिईयाण य पोग्गलाणं दव्वट्ठयाए पएसट्ठायाए दव्वट्ठपएसट्ठयाए य कयरे कयरेहिंतो अप्पा वा **-जाव-** विसेसाहिया वा ?

उ. गोयमा ! १. सव्वत्थोवा एगसमयठिईया पोग्गला दव्वट्ठयाए,

२. संखेज्जसमयठिईया पोग्गला दव्वट्ठयाए संखेज्जगुणा,

३. असंखेज्जसमयठिईया पोग्गला दव्वट्ठयाए असंखेज्जगुणा,

૬૧. એક સમયાદિની સ્થિતિવાળા પુદ્ગલોનું દ્રવ્યાદિની અપેક્ષાએ અલ્પબહુત્વ :

પ્ર. ભંતે ! આ ૧. એક સમયની સ્થિતિયુક્ત,

૨. સંખ્યાત સમયની સ્થિતિયુક્ત અને

૩. અસંખ્યાત સમયની સ્થિતિયુક્ત પુદ્ગલોમાં દ્રવ્યની અપેક્ષાએ, પ્રદેશની અપેક્ષાએ તથા દ્રવ્ય પ્રદેશની અપેક્ષાએ કોણ કોનાથી અલ્પ **-યાવત્-** વિશેષાધિક છે ?

ઉ. ગૌતમ ! ૧. દ્રવ્યની અપેક્ષાએ સૌથી અલ્પ એક સમયની સ્થિતિયુક્ત પુદ્ગલ છે.

૨. (એનાથી) સંખ્યાત સમયની સ્થિતિયુક્ત પુદ્ગલ દ્રવ્યની અપેક્ષાએ સંખ્યાતગણા છે.

૩. (એનાથી) અસંખ્યાત સમયની સ્થિતિયુક્ત પુદ્ગલ દ્રવ્યની અપેક્ષાએ અસંખ્યાતગણા છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

पदेसट्ठयाए-

१. सव्वत्थोवा एगसमयठिईया पोग्गला पएसट्ठयाए,

२. संखेज्जसमयठिईया पोग्गला पएसट्ठयाए संखेज्जगुणा,

३. असंखेज्जसमयठिईया पोग्गला पएसट्ठयाए असंखेज्जगुणा,

दव्वट्ठपएसट्ठयाए-

१. सव्वत्थोवा एगसमयठिईया पोग्गला दव्वट्ठ-पएसट्ठयाए,

२. संखेज्जसमयठिईया पोग्गला दव्वट्ठयाए संखेज्जगुणा, ते चेव पएसट्ठयाए संखेज्जगुणा,

३. असंखेज्जसमयठिईया पोग्गला दव्वट्ठयाए असंखेज्जगुणा, ते चेव पएसट्ठयाए असंखेज्जगुणा।

- पण्ण. प. ३, सु. ३३२

६२. पोग्गलस्स दव्वट्ठाणाइ आउणं अप्पाबहुयं-

प. एयस्स (पोग्गलस्स) णं भंते ! दव्वट्ठाणाउयस्स खेत्तट्ठाणाउयस्स ओगाहणट्ठाणाउयस्स भावट्ठाणाउयस्स कयरे कयरेहिंतो अप्पा वा **-जाव-** विसेसाहिया वा ?

उ. गोयमा ! १. सव्वत्थोवे खेत्तट्ठाणाउए,

२. ओगाहणट्ठाणाउए असंखेज्जगुणे,

३. दव्वट्ठाणाउए असंखेज्जगुणे,

४. भावट्ठाणाउए असंखेज्जगुणे।

गाहा - खेत्तोगाहण-दव्वे भावट्ठाणाउयं च अप्पबहुं।
खेत्ते सव्वत्थोवे सेसा ठाणाउए असंखेज्जगुणा ॥

- विया. स. ५, उ. ७, सु. २९

६३. वण्णाइ विवक्खया पोग्गलाणं दव्वट्ठयाइ अप्पाबहुयं-

प. एएसि णं भंते ! १. एगगुणकालयाणं,

२. संखेज्जगुणकालयाणं,

३. असंखेज्जगुणकालयाणं,

४. अणंतगुणकालयाण य,

पोग्गलाणं दव्वट्ठयाए पएसट्ठयाए दव्वट्ठपएस-ट्ठयाए कयरे कयरेहिंतो अप्पा वा **-जाव-** विसेसाहिया वा ?

પ્રદેશોની અપેક્ષાએ -

૧. એક સમયની સ્થિતિયુક્ત પુદ્ગલ પ્રદેશોની અપેક્ષાએ સૌથી અલ્પ છે,

૨. (એનાથી) સંખ્યાત સમયની સ્થિતિયુક્ત પુદ્ગલ પ્રદેશોની અપેક્ષાએ સંખ્યાતગણા છે,

૩. (એનાથી) અસંખ્યાત સમયની સ્થિતિયુક્ત પુદ્ગલ પ્રદેશોની અપેક્ષાએ અસંખ્યાતગણા છે.

દ્રવ્ય અને પ્રદેશની અપેક્ષાએ :

૧. દ્રવ્ય અને પ્રદેશની અપેક્ષાએ સૌથી ઓછા પુદ્ગલ એક સમયની સ્થિતિયુક્ત છે,

૨. (એનાથી) સંખ્યાત સમયની સ્થિતિયુક્ત પુદ્ગલ દ્રવ્યની અપેક્ષાએ સંખ્યાતગણા છે અને તેઓ પ્રદેશોની અપેક્ષાએ પણ સંખ્યાતગણા છે.

૩. (એનાથી) અસંખ્યાત સમયની સ્થિતિયુક્ત પુદ્ગલ દ્રવ્યની અપેક્ષાએ અસંખ્યાતગણા છે અને તેઓ પ્રદેશોની અપેક્ષાએ પણ અસંખ્યાતગણા છે.

૬૨. પુદ્ગલના દ્રવ્યસ્થાન વગેરે આયુષ્યોનું અલ્પબહુત્વ :

પ્ર. ભંતે ! આ (પુદ્ગલ)ના દ્રવ્યસ્થાનાયુ, ક્ષેત્રસ્થાનાયુ, અવગાહનાસ્થાનાયુ અને ભાવસ્થાનાયુ, આ બધામાં કોણ કોનાથી અલ્પ **-યાવત્-** વિશેષાધિક છે ?

ઉ. ગૌતમ ! ૧. આ બધામાં ઓછા ક્ષેત્રસ્થાનાયુ છે,

૨. (એનાથી) અવગાહનાસ્થાનાયુ અસંખ્યાતગણા છે,

૩. (એનાથી) દ્રવ્યસ્થાનાયુ અસંખ્યાતગણા છે,

૪. (એનાથી) ભાવસ્થાનાયુ અસંખ્યાતગણા છે.

ગાથાર્થ - ક્ષેત્રસ્થાનાયુ, અવગાહનાસ્થાનાયુ, દ્રવ્યસ્થાનાયુ અને ભાવસ્થાનાયુ એમનું અલ્પબહુત્વ ક્રમશઃ આ પ્રમાણે છે - ક્ષેત્રસ્થાનાયુ સૌથી અલ્પ છે, શેષ ત્રણે સ્થાનાયુ ઉત્તરોત્તર ક્રમશઃ અસંખ્યાતગણા છે.

૬૩. વર્ણાદિની અપેક્ષાએ પુદ્ગલોના દ્રવ્યાદિનું વિવક્ષા વડે અલ્પબહુત્વ :

પ્ર. ભંતે ! આ ૧. એક ગુણ કાળા,

૨. સંખ્યાતગુણ કાળા,

૩. અસંખ્યાતગુણ કાળા અને

૪. અનંતગુણ કાળા.

પુદ્ગલોમાં દ્રવ્યની અપેક્ષાએ પ્રદેશની અપેક્ષાએ અને દ્રવ્ય-પ્રદેશની અપેક્ષાએ કોણ કોનાથી અલ્પ **-યાવત્-** વિશેષાધિક છે ?

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

उ. गोयमा ! ***जहा परमाणुपोग्गला तहा भाणियव्वा ।***

एवं सेसा वि वण्ण गंध रसा भाणियव्वा ।

फासाणं कक्खड-मउय-गरूय-लहुयाणं जहा एगपएसोगाढाणं भणियं तहा भाणियव्वं ।

अवसेसा फासा जहा वण्णा भणिया तहा भाणियव्वा ।

- पण्ण. प. ३, सु. ३३३

६४. परमाणु भेयप्पभेया-

एगे परमाणु । - ठाणं. अ. १, सु. ३६,

प. कइविहे णं भंते ! परमाणु पण्णत्ते ?

उ. गोयमा ! चउव्विहे परमाणु पण्णत्ते, तं जहा-

१. दव्वपरमाणु, २. खेत्तपरमाणु,
३. कालपरमाणु, ४. भावपरमाणु ।

प. दव्वपरमाणु णं भंते ! कइविहे पण्णत्ते ?

उ. गोयमा ! चउव्विहे पण्णत्ते, तं जहा-

१. अच्छेज्जे, २. अभेज्जे,
३. अडज्झे, ४. अगेज्झे ।

प. खेत्तपरमाणु णं भंते ! कइविहे पण्णत्ते ?

उ. गोयमा ! चउव्विहे पण्णत्ते, तं जहा-

१. अणड्ढे, २. अमज्झे,
३. अपएसे, ४. अविभाइमे ।

प. कालपरमाणु णं भंते ! कइविहे पण्णत्ते ?

उ. गोयमा ! चउव्विहे पण्णत्ते, तं जहा-

१. अवन्ने, २. अगंधे,
३. अरसे, ४. अफासे ।

प. भावपरमाणु णं भंते ! कइविहे पण्णत्ते ?

ઉ. ગૌતમ ! ***જે પ્રમાણે પૂર્વમાં પરમાણુ પુદ્ગલોના વિષયમાં કહેવામાં આવ્યું છે એ જ પ્રમાણે અહીંયા પણ સમજવું જોઈએ.***

આ જ પ્રમાણે શેષ વર્ણ, ગંધ અને રસ સંબંધિત પુદ્ગલોનું અલ્પબહુત્વ સમજવું જોઈએ.

કર્કશ, કોમળ, ગુરુ અને લઘુ સ્પર્શયુક્ત પુદ્ગલોનું અલ્પબહુત્વ એક પ્રદેશાવગાઢને અનુરુપ સમજવું જોઈએ.

બાકીના શેષ ચાર સ્પર્શયુક્ત પુદ્ગલોનું અલ્પબહુત્વ વર્ણને અનુરૂપ સમજવું જોઈએ.

૬૪. પરમાણુઓના ભેદ-પ્રભેદ :

પરમાણુ એક છે.

પ્ર. ભંતે ! પરમાણુ કેટલા પ્રકારના કહેવામાં આવ્યા છે ?

ઉ. ગૌતમ ! પરમાણુ ચાર પ્રકારના કહેવામાં આવ્યા છે, જેમકે -

૧. દ્રવ્યપરમાણુ, ૨. ક્ષેત્રપરમાણુ,
૩. કાળપરમાણુ, ૪. ભાવપરમાણુ.

પ્ર. ભંતે ! દ્રવ્યપરમાણુ કેટલા પ્રકારના કહેવામાં આવ્યા છે ?

ઉ. ગૌતમ ! તે ચાર પ્રકારના કહેવામાં આવ્યા છે, જેમકે -

૧. અછેદ્ય, ૨. અભેદ્ય,
૩. અદાહ્ય, ૪. અગ્રાહ્ય.

પ્ર. ભંતે ! ક્ષેત્ર પરમાણુ કેટલા પ્રકારના કહેવામાં આવ્યા છે ?

ઉ. ગૌતમ ! તે ચાર પ્રકારના કહેવામાં આવ્યા છે, જેમકે -

૧. અનર્દ્ધ, ૨. અમધ્ય,
૩. અપ્રદેશ, ૪. અવિભાજ્ય.

પ્ર. ભંતે ! કાળપરમાણુ કેટલા પ્રકારના કહેવામાં આવ્યા છે ?

ઉ. ગૌતમ ! તે ચાર પ્રકારના કહેવામાં આવ્યા છે, જેમકે -

૧. અવર્ણ, ૨. અગંધ,
૩. અરસ, ૪. અસ્પર્શ.

પ્ર. ભંતે ! ભાવપરમાણુ કેટલા પ્રકારના કહેવામાં આવ્યા છે ?

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

उ. गोयमा ! चउव्विहे पण्णत्ते, तं जहा-

१. वण्णमंते, २. गंधमंते,
३. रसमंते, ४. फासमंते ।

- विया. स. २०, उ. ५, सु. १५-१९

ઉ. ગૌતમ ! તે ચાર પ્રકારના કહેવામાં આવ્યા છે, જેમકે -

૧. વર્ણવાન્, ૨. ગંધવાન્,
૩. રસવાન્, ૪. સ્પર્શવાન્.

६५. परमाणुपोग्गलस्स एगसमए गई सामत्थ परूवणं-

प. परमाणुपोग्गले णं भंते ! किं लोगस्स
पुरत्थिमिल्लाओ चरिमंताओ पच्चत्थिमिल्लं चरिमंतं एगसमएणं गच्छइ,
पच्चत्थिमिल्लाओ चरिमंताओ पुरत्थिमिल्लं चरिमंतं एगसमएणं गच्छइ,
दाहिणिल्लाओ चरिमंताओ उत्तरिल्लं चरिमंतं एगसमएणं गच्छइ,
उत्तरिल्लाओ चरिमंताओ दाहिणिल्लं चरिमंतं एगसमएणं गच्छइ,
उवरिल्लाओ चरिमंताओ हेट्ठिल्लं चरिमंतं एगसमएणं गच्छइ,
हेट्ठिल्लाओ चरिमंताओ उवरिल्लं चरिमंतं एगसमएणं गच्छइ ?

उ. हंता, गोयमा ! परमाणु पोग्गले णं लोगस्स-
पुरित्थिमिल्लाओ चरिमंताओ पच्चत्थिमिल्लं चरिमंतं एगसमएणं गच्छइ **-जाव-**
हेट्ठिल्लाओ चरिमंताओ उवरिल्ले चरिमंते एगसमएणं गच्छइ ।

- विया. स. १६, उ. ८, सु. १३

૬૫. એક સમયમાં પરમાણુ પુદ્ગલની ગતિ સામર્થ્યનું પ્રરૂપણ :

પ્ર. ભંતે ! પરમાણુ - પુદ્ગલ લોકના -
પૂર્વી ચરમાંતથી પશ્ચિમી ચરમાંત સુધી શું એક જ સમયે જાય છે ?
પશ્ચિમી ચરમાંતથી પૂર્વી ચરમાંત સુધી શું એક જ સમયે જાય છે ?
દક્ષિણી ચરમાંતથી ઉત્તરી ચરમાંત સુધી શું એક જ સમયે જાય છે ?
ઉત્તરી ચરમાંતથી દક્ષિણી ચરમાંત સુધી શું એક જ સમયે જાય છે ?
ઉપરી ચરમાંતથી નીચેના ચરમાંત સુધી શું એક જ સમયે જાય છે ?
નીચેના ચરમાંતથી ઉપરના ચરમાંત સુધી શું એક જ સમયે જાય છે ?

ઉ. હા, ગૌતમ ! પરમાણુ પુદ્ગલ લોકના -
પૂર્વી ચરમાંતથી પશ્ચિમી ચરમાંત સુધી એક જ સમયમાં જાય છે **-યાવત્-**
નીચેના ચરમાંતથી ઉપરના ચરમાંત સુધી એક જ સમયમાં જાય છે.

६६. परमाणुपोग्गलाणं सासयासासयत्तं-

प. परमाणु पोग्गले णं भंते ! किं सासए, असासए ?

उ. गोयमा ! सिय सासए, सिय असासए ।

प. से केणट्ठेणं भंते ! एवं वुच्चइ-
"परमाणु पोग्गले सिय सासए, सिय असासए ?"

उ. गोयमा ! दव्वट्ठयाए सासए,
वण्णपज्जवेहिं **-जाव-** फासपज्जवेहिं असासए ।

से तेणट्ठेणं गोयमा ! एवं वुच्चइ-
"परमाणु पोग्गले सिय सासए, सिय असासए ।"

- विया. स. १४, उ. ४, सु. ८

૬૬. પરમાણુ પુદ્ગલોનું શાશ્વતત્વ-અશાશ્વતત્વ :

પ્ર. ભંતે ! પરમાણુ પુદ્ગલ શાશ્વત છે કે અશાશ્વત છે ?

ઉ. ગૌતમ ! તે ક્યારેક શાશ્વત છે અને ક્યારેક અશાશ્વત છે.

પ્ર. ભંતે ! કયા કારણે એવું કહેવામાં આવે છે કે -
"પરમાણુ પુદ્ગલ ક્યારેક શાશ્વત છે અને ક્યારેક અશાશ્વત છે ?"

ઉ. ગૌતમ ! દ્રવ્યની અપેક્ષાએ શાશ્વત છે,
વર્ણ પર્યાયોની અપેક્ષાએ **-યાવત્-** સ્પર્શ પર્યાયોની અપેક્ષાએ અશાશ્વત છે.
ગૌતમ ! આ કારણે એવું કહેવામાં આવે છે કે-
"પરમાણુ પુદ્ગલ ક્યારેક શાશ્વત છે અને ક્યારેક અશાશ્વત છે."

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

६७. विविहपगाराणं परमाणुपोग्गलाणं खंधाण य अणंतत्त परूवणं-

प. परमाणु पोग्गला णं भंते ! किं संखेज्जा, असंखेज्जा, अणंता ?

उ. गोयमा ! नो संखेज्जा, नो असंखेज्जा, अणंता,

एवं -जाव- अणंतपएसिया खंधा ।

प. एगपएसोगाढा णं भंते ! पोग्गला किं संखेज्जा, असंखेज्जा, अणंता ?

उ. गोयमा ! ***एवं चेव ।***

एवं -जाव- असंखेज्जपएसोगाढा ।

प. एगसमयट्ठिईया णं भंते ! पोग्गला किं संखेज्जा, असंखेज्जा, अणंता ?

उ. गोयमा ! ***एवं चेव ।***

एवं -जाव- असंखेज्जसमयट्ठिईया ।

प. एगगुणकालगा णं भंते ! पोग्गला किं संखेज्जा, असंखेज्जा, अणंता ?

उ. गोयमा ! ***एवं चेव ।***

एवं -जाव- अणंतगुणकालगा ।

एवं अवसेसा वि वण्ण-गंध-रस-फासा णेयव्वा -जाव- अणंतगुणलुक्ख त्ति ।

- विया. स. २५, उ. ४, सु. ८७-९५

६८. परमाणुपोग्गलाणं साहणणा भेयस्स परिणाम परूवणं-

प. एएसि णं भंते ! परमाणु पोग्गलाणं साहणणा भेयाणुवाएणं अणंताणंता पोग्गलपरियट्टा ममणुगंतव्वा भवंतीति मक्खाया ?

उ. हंता, गोयमा ! एएसि णं परमाणुपोग्गलाणं साहणणा भेयाणुवाएणं अणंताणंता पोग्गलपरियट्टा समणुगंतव्वा भवंतीति मक्खाया ।

- विया. स. १२, उ. ४, सु. १४

૬૭. વિવિધ પ્રકારના પરમાણુ પુદ્ગલો અને સ્કંધોના અનંતત્વનું પ્રરૂપણ :

પ્ર. ભંતે ! પરમાણુ - પુદ્ગલ સંખ્યાત છે, અસંખ્યાત છે કે અનંત છે ?

ઉ. ગૌતમ ! તેઓ સંખ્યાત અને અસંખ્યાત નથી પરંતુ અનંત છે.

આ જ પ્રમાણે અનંત પ્રદેશી સ્કંધો પર્યંત અનંત સમજવું જોઈએ.

પ્ર. ભંતે ! એક પ્રદેશાશ્રિત પુદ્ગલ સંખ્યાત છે, અસંખ્યાત છે કે અનંત છે ?

ઉ. ગૌતમ ! ***પૂર્વે કહ્યું તે પ્રમાણે (અનંત) સમજવા જોઈએ.***

આ જ પ્રમાણે અસંખ્યાત પ્રદેશાશ્રિત પુદ્ગલ પર્યંત (અનંત) સમજવું જોઈએ.

પ્ર. ભંતે ! એક સમયની સ્થિતિયુક્ત પુદ્ગલ સંખ્યાત છે, અસંખ્યાત છે કે અનંત છે ?

ઉ. ગૌતમ ! ***પૂર્વે કહ્યું તે પ્રમાણે (અનંત) સમજવા જોઈએ.***

આ જ પ્રકારે અસંખ્યાત સમયોની સ્થિતિયુક્ત પુદ્ગલ પર્યંત સમજવું જોઈએ.

પ્ર. ભંતે ! એક ગુણ કાળા પુદ્ગલ સંખ્યાત છે, અસંખ્યાત છે કે અનંત છે ?

ઉ. ગૌતમ ! ***પૂર્વે કહ્યું તે પ્રમાણે (અનંત) સમજવા જોઈએ.***

આ જ પ્રકારે અનંત ગુણ કાળા પુદ્ગલ પર્યંત સમજવું જોઈએ.

શેષ વર્ણ, ગંધ, રસ અને સ્પર્શ સંબંધિત અનંત ગુણ શુષ્ક સ્પર્શ પર્યંત આ જ પ્રમાણે સમજવું જોઈએ.

૬૮. પરમાણુ પુદ્ગલોના સંઘાત (સંયોગ) ભેદના પરિણામનું પ્રરૂપણ :

પ્ર. ભંતે ! આ પરમાણુ પુદ્ગલોના સંયોગ અને વિયોગ સંબંધિત થનારા અનંતાનંત પુદ્ગલ પરાવર્તન શું જાણવા યોગ્ય છે અને એથી જ આપે એના વિષયક કથન કર્યું છે ?

ઉ. હા, ગૌતમ ! આ પરમાણુ પુદ્ગલોના સંયોગ અને વિયોગ સંબંધિત થનારા અનંતાનંત પુદ્ગલ પરાવર્તન જાણવા યોગ્ય છે, એથી જ તે કહેવામાં આવ્યા છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

૬૯. પોગ્गલપરિયટ્ટસ્સ ભેયા ચउવીસદંડએસુ ય પરૂવણં-

પ. કઇવિહે णं ભંતે ! પોગ્गલપરિયટ્ટે પણ્ણત્તે ?

ઉ. गોયમા ! સત્તવિહે પોગ્गલપરિયટ્ટે પણ્ણત્તે, તં જહા-

૧. ઓરાલિયપોગ્गલપરિયટ્ટે,
૨. વેઉવ્વિયપોગ્गલપરિયટ્ટે,
૩. તેયાપોગ્गલપરિયટ્ટે,
૪. કમ્માપોગ્गલપરિયટ્ટે,
૫. મણપોગ્गલપરિયટ્ટે,
૬. વઇપોગ્गલપરિયટ્ટે,
૭. આણપાણુપોગ્गલપરિયટ્ટે ।

પ. **દં. ૧.** નેરઇયાણં ભંતે ! કઇવિહે પોગ્गલપરિયટ્ટે પણ્ણત્તે ?

ઉ. गોયમા ! સત્તવિહે પોગ્गલપરિયટ્ટે પણ્ણત્તે, તં જહા-

૧. ઓરાલિયપોગ્गલપરિયટ્ટે **-જાવ-**
૭. આણપાણુપોગ્गલપરિયટ્ટે ।

દં. ૨-૨૪. ***એવં -જાવ- વેમાણિયાણં ।***

- વિયા. સ. ૧૨, ઉ. ૪, સુ. ૧૫-૧૭

૭૦. જીવ-ચउવીસદંડએસુ પોગ્गલપરિયટ્ટાણં પરૂવણં-

પ. એગમેગસ્સ णं ભંતે ! જીવસ્સ કેવઇયા ઓરાલિય-પોગ્गલપરિયટ્ટા અતીતા ?

ઉ. गોયમા ! અણંતા ?

પ. એગમેગસ્સ णं ભંતે ! જીવસ્સ કેવઇયા ઓરાલિય-પોગ્गલપરિયટ્ટા પુરેક્ખડા ?

ઉ. गોયમા ! કસ્સઇ અત્થિ, કસ્સઇ णત્થિ ।

જસ્સऽત્થિ જહણ્णેણં એગો વા, દો વા, તિણ્ણિ વા, ઉક્કોસેણં સંખેજ્જા વા, અસંખેજ્જ વા, અણંતા વા ।

એવં સત્ત દંડગા -જાવ- આણપાણુ ત્તિ ।

પ. **દં. ૧.** એગમેગસ્સ णં ભંતે ! નેરઇયસ્સ કેવઇયા ઓરાલિય- પોગ્गલપરિયટ્ટા અતીતા ?

ઉ. गોયમા ! અણંતા ।

પ. કેવઇયા પુરેક્ખડા ?

ઉ. કસ્સઇ અત્થિ, કસ્સઇ નત્થિ ।

૬૯. પુદ્ગલ પરાવર્તનના ભેદ અને ચોવીસ દંડકોમાં પ્રરૂપણ :

પ્ર. ભંતે ! પુદ્ગલ પરાવર્તન કેટલા પ્રકારના કહેવામાં આવ્યા છે ?

ઉ. ગૌતમ ! સાત પ્રકારના પુદ્ગલ પરાવર્તન કહેવામાં આવ્યા છે, જેમકે -

૧. ઔદારિક પુદ્ગલ પરાવર્તન,
૨. વૈક્રિય પુદ્ગલ પરાવર્તન,
૩. તૈજસ્ પુદ્ગલ પરાવર્તન,
૪. કાર્મણ પુદ્ગલ પરાવર્તન,
૫. મનઃપુદ્ગલ પરાવર્તન,
૬. વચન પુદ્ગલ પરાવર્તન,
૭. આન-પ્રાણ પુદ્ગલ પરાવર્તન.

પ્ર. **દં.૧.** ભંતે ! નૈરયિકોના પુદ્ગલ પરાવર્તન કેટલા પ્રકારના કહેવામાં આવ્યા છે ?

ઉ. ગૌતમ ! સાત પ્રકારના પુદ્ગલ પરાવર્તન કહેવામાં આવ્યા છે, જેમકે -

૧. ઔદારિક પુદ્ગલ પરાવર્તન **-યાવત્-**
૨. આન-પ્રાણ પુદ્ગલ પરાવર્તન.

દં.૨-૨૪. ***આ જ પ્રમાણે વૈમાનિકો પર્યંત પુદ્ગલ પરાવર્તન સમજવું જોઈએ.***

૭૦. જીવ-ચોવીસ દંડકોમાં પુદ્ગલ પરાવર્તનનું પ્રરૂપણ :

પ્ર. ભંતે ! એક-એક (પ્રત્યેક) જીવના ભૂતકાળમાં કેટલા ઔદારિક પુદ્ગલ પરાવર્તન થયેલા છે ?

ઉ. ગૌતમ ! અનંત થયેલા છે.

પ્ર. ભંતે ! પ્રત્યેક જીવના ભવિષ્યકાળમાં કેટલા ઔદારિક પુદ્ગલ પરાવર્તન થશે ?

ઉ. ગૌતમ ! (ભવિષ્યકાળમાં) કેટલાકને થશે અને કેટલાકને થશે નહિ.

જેને થશે - એને જઘન્ય એક, બે કે ત્રણ થશે તથા ઉત્કૃષ્ટ સંખ્યાત, અસંખ્યાત કે અનંત થશે.

આ જ પ્રમાણે આન-પ્રાણ પુદ્ગલ પરાવર્તન પર્યંત સાત આલાપક સમજવા જોઈએ.

પ્ર. **દં.૧.** ભંતે ! પ્રત્યેક નરકવાસીના ભૂતકાળમાં કેટલા ઔદારિક પુદ્ગલ પરાવર્તન થયેલા છે ?

ઉ. ગૌતમ ! અનંત થયેલા છે.

પ્ર. ભવિષ્યકાળમાં કેટલા પુદ્ગલ પરાવર્તન થશે ?

ઉ. કોઈક (નરકવાસી)ને થશે કોઈકને થશે નહિ.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

जस्सऽत्थि जहण्णेणं एक्को वा, दो वा, तिण्णि वा उक्कोसेणं संखेज्जा वा, असंखेज्जा वा, अणंता वा।

જે (નરકવાસી)ને થશે એમને જઘન્ય એક, બે કે ત્રણ થશે અને ઉત્કૃષ્ટ સંખ્યાત, અસંખ્યાત કે અનંત થશે.

प. **दं. २.** एगमेगस्स णं भंते ! असुरकुमारस्स केवइया ओरालियपोग्गलपरियट्टा अतीता पुरेक्खडा य ?

પ્ર. **દં.૨.** ભંતે ! પ્રત્યેક અસુરકુમારના ભૂતકાળમાં કેટલા ઔદારિક પુદ્ગલ-પરાવર્તન થયેલા છે અને ભવિષ્યકાળમાં કેટલા થશે ?

उ. गोयमा ! ***एवं चेव।***

દં. ३-२४. ***एवं -जाव- वेमाणियस्स।***

ઉ. ગૌતમ ! ***આ જ પ્રમાણે પૂર્વે કહ્યું તેમ સમજવું જોઈએ.***

દં.૩-૨૪. આ જ પ્રમાણે વૈમાનિક પર્યંત પુદ્ગલ પરાવર્તનનું કથન સમજવું જોઈએ.

प. **दं. १.** एगमेगस्स णं भंते ! नेरइयस्स केवइया वेउव्वियपोग्गलपरियट्टा अतीता पुरेक्खडा य ?

પ્ર. **દં.૧.** ભંતે ! પ્રત્યેક નરકના ભૂતકાળમાં કેટલા વૈક્રિય પુદ્ગલ પરાવર્તન થયેલા છે અને ભવિષ્યકાળમાં કેટલા થશે ?

उ. गोयमा ! ***एवं जहेव ओरालियपोग्गलपरियट्टा तहेव वेउव्वियपोग्गलपरियट्टा वि भाणियव्वा।***

ઉ. ગૌતમ ! ***જે પ્રમાણે ઔદારિક પુદ્ગલ-પરાવર્તનના વિષયમાં કહ્યું, તે જ પ્રમાણે વૈક્રિય પુદ્ગલ પરાવર્તનના વિષયમાં પણ સમજવું જોઈએ.***

दं. २-२४. ***एवं -जाव- वेमाणियस्स आणापाणु-पोग्गलपरियट्टा।***
एए एगत्तिया सत्त दंडगा भवंति।

દં.૨-૨૪. આ જ પ્રમાણે વૈમાનિકો પર્યંત આન-પ્રાણ પુદ્ગલ પરાવર્તન સમજવું જોઈએ.
આ જ પ્રમાણે પ્રત્યેક જીવની અપેક્ષાએ સાત દંડક હોય છે.

प. **दं. १.** नेरइयाणं भंते ! केवइया ओरालियपोग्गलपरियट्टा अतीता ?

પ્ર. **દં.૧.** ભંતે ! ભૂતકાળમાં નરકવાસીઓમાં કેટલા ઔદારિક પુદ્ગલ-પરાવર્તન થયેલા છે ?

उ. गोयमा ! अणंता।

ઉ. ગૌતમ ! અનંત થયેલા છે.

प. केवइया पुरेक्खडा ?

પ્ર. ભવિષ્યકાળમાં કેટલા પુદ્ગલ પરાવર્તન થશે ?

उ. गोयमा ! अणंता।

ઉ. ગૌતમ ! (તે પણ) અનંત થશે.

दं. २-२४. ***एवं -जाव- वेमाणियाणं।***

દં.૨-૨૪. આ જ પ્રમાણે વૈમાનિકો પર્યંત સમજવું જોઈએ.

एवं वेउव्वियपोग्गलपरियट्टा वि।

આ જ પ્રમાણે વૈક્રિય પુદ્ગલ-પરાવર્તનના વિષયક સમજવું જોઈએ.

एवं -जाव- आणापाणुपोग्गलपरियट्टा वेमाणियाणं।

આ જ પ્રમાણે વૈમાનિકો પર્યંત આનપ્રાણ-પુદ્ગલ પરાવર્તન સમજવું જોઈએ.

एवं एए पोहत्तिया सत्त चउवीसइदंडगा भवंति।

આ જ પ્રકારે બહુવચનની અપેક્ષાએ ચોવીસ દંડકોના સાત આલાપક સમજવા જોઈએ.

- विया. स. १२, उ. ४, सु. १८-२७

७१. चउवीसदंडयाणं चउवीसदंडएसु पोग्गल परियट्टाणं परूवणं-

૭૧. ચોવીસ દંડકોના ચોવીસ દંડકોમાં પુદ્ગલ પરાવર્તનનું પ્રરૂપણ :

प. **दं. १.** एगमेगस्स णं भंते ! णेरइयस्स नेरइयत्ते केवइया ओरालियपोग्गलपरियट्टा अतीता ?

પ્ર. **દં.૧.** ભંતે ! નરકવાસની અવસ્થામાં પ્રત્યેક નરકવાસી જીવના ભૂતકાળમાં કેટલા ઔદારિક પુદ્ગલ પરાવર્તન થયેલા છે ?

उ. गोयमा ! नत्थि एक्को वि।

ઉ. ગૌતમ ! એક પણ થયેલું નથી.

प. केवइया पुरेक्खडा ?

પ્ર. ભવિષ્યકાળમાં કેટલા (ઔદારિક પુદ્ગલ-પરાવર્તન) થશે ?

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

उ. नत्थि एक्को वि ।

प. **दं. २.** एगमेगस्स णं भंते ! नेरइयस्स असुरकुमारत्ते केवइया ओरालियपोग्गलपरियट्टा अतीता पुरेक्खडा य ?

उ. गोयमा ! ***एवं चेव ।***

दं. ३-११. ***एवं -जाव- थणियकुमारत्ते ।***

प. **दं. १२.** एगमेगस्स णं भंते ! नेरइयस्स पुढविकाइयत्ते केवइया ओरालियपोग्गलपरियट्टा अतीता ?

उ. गोयमा ! अणंता ।

प. केवइया पुरेक्खडा ?

उ. गोयमा ! कस्सइ अत्थि, कस्सइ नत्थि ।

जस्सऽत्थि जहण्णेणं एक्को वा, दो वा, तिन्नि वा, उक्कोसेणं संखेज्जा वा, असंखेज्जा वा, अणंता वा ।

दं. १३-२१. ***एवं -जाव- मणुस्से ।***

दं. २२-२४. ***वाणमंतर-जोइसिय-वेमाणियत्ते जहा असुरकुमारत्ते ।***

प. एगमेगस्स णं भंते ! असुरकुमारस्स नेरइयत्ते केवइया ओरालियपोग्गलपरियट्टा अतीता ?

उ. गोयमा ! ***एवं जहा नेरइयस्स वत्तव्वया भणिया तहा असुरकुमारस्स वि भाणियव्वा -जाव- वेमाणियत्ते ।***

एवं -जाव- थणियकुमारस्स ।

एवं पुढविकाइयस्स वि ।

एवं -जाव- वेमाणियस्स ।

सव्वेसिं एक्को गमो ।

प. **दं. १.** एगमेगस्स णं भंते ! नेरइयत्ते केवइयावेउव्वियपोग्गलपरियट्टा अतीता ?

उ. गोयमा ! अणंता ।

प. केवइया पुरेक्खडा ?

ઉ. એક પણ થશે નહીં.

પ્ર. **દં.૨.** ભંતે ! અસુરકુમાર અવસ્થામાં પ્રત્યેક નરકવાસી જીવના ભૂતકાળમાં કેટલા ઔદારિક પુદ્ગલ-પરાવર્તન થયેલા છે અને ભવિષ્યકાળમાં કેટલા થશે ?

ઉ. ગૌતમ ! ***પૂર્વવત્ કહ્યું તેમ સમજવું જોઈએ.***

દં.૩-૧૧. આ જ પ્રમાણે સ્તનિતકુમાર પર્યંત સમજવું જોઈએ.

પ્ર. **દં.૧૨.** ભંતે ! પૃથ્વીકાય અવસ્થામાં પ્રત્યેક નરકવાસી જીવના ભૂતકાળમાં કેટલા ઔદારિક પુદ્ગલ-પરાવર્તન થયેલા છે ?

ઉ. ગૌતમ ! અનંત થયેલા છે.

પ્ર. ભવિષ્યમાં કેટલા થશે ?

ઉ. ગૌતમ ! કોઈને થશે અને કોઈને થશે નહિ.

જેમને થશે - એમને જઘન્ય એક, બે અથવા ત્રણ અને ઉત્કૃષ્ટ સંખ્યાત, અસંખ્યાત કે અનંત થશે.

દં.૧૩-૨૧. આ પ્રમાણે મનુષ્યભવ પર્યંત સમજવું જોઈએ.

દં.૨૨-૨૪. જે પ્રમાણે અસુરકુમારના વિષયમાં કહ્યું એ જ પ્રકારે વાણવ્યન્તર, જ્યોતિષ્ક અને વૈમાનિકના વિષયમાં પણ સમજવું જોઈએ.

પ્ર. ભંતે ! નૈરયિક ભવમાં પ્રત્યેક અસુરકુમારના ભૂતકાળમાં કેટલા ઔદારિક પુદ્ગલ પરાવર્તન થયેલા છે ?

ઉ. ગૌતમ ! ***જે પ્રમાણે (પ્રત્યેક) નારકીના જીવવિષયક કથન કરવામાં આવેલું છે, એ જ પ્રમાણે (પ્રત્યેક) અસુરકુમારનું પણ વૈમાનિક ભવપર્યંતનું કથન કરવું જોઈએ.***

એ જ પ્રમાણે સ્તનિતકુમાર પર્યંત સમજવું જોઈએ.

એ જ પ્રમાણે પૃથ્વીકાયના વિષયમાં પણ સમજવું જોઈએ.

એ જ પ્રમાણે વૈમાનિક પર્યંત સમજવું જોઈએ.

સર્વેનું કથન એક સમાન છે.

પ્ર. **દં.૧.** ભંતે ! પ્રત્યેક નારકીજીવના નારકીના ભવમાં ભૂતકાળમાં કેટલા વૈક્રિય પુદ્ગલ પરાવર્તન થયેલા છે ?

ઉ. ગૌતમ ! અનંત થયેલા છે.

પ્ર. ભવિષ્યકાળમાં કેટલા થશે ?

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

उ. एगुत्तरिया -जाव- अणंता ।

दं. २-११. ***एवं -जाव- थणियकुमारत्ते ।***

प. **दं. १२.** एगमेगस्स णं भंते ! नेरइयस्स पुढविकाइयत्ते केवइया वेउव्विय पोग्गलपरियट्टा अतीता ?

उ. गोयमा ! नत्थि एक्को वि ।

प. केवइया पुरेक्खडा ?

उ. नत्थि एक्को वि ।

दं. १३-२४. ***एवं जत्थ वेउव्वियसरीरं तत्थ एगुत्तरिओ,***

जत्थ नत्थि तत्थ जहा पुढविकाइयत्ते तहा भाणियव्वं -जाव- वेमाणियस्स वेमाणियत्ते ।

तेयापोग्गलपरियट्टा कम्मापोग्गलपरियट्टा य सव्वत्थ एगुत्तरिया भाणियव्वा ।

मणपोग्गलपरियट्टा सव्वेसु पंचिंदिएसु एगुत्तरिया ।

विगलिंदिएसु नत्थि ।

वइपोग्गलपरियट्टा एवं चेव,

णवरं-एगिंदिएसु नत्थि भाणियव्वा,

आणापाणुपोग्गलपरियट्टा सव्वत्थ एगुत्तरिया -जाव- वेमाणियस्स वेमाणियत्ते ।

प. **दं. १.** नेरइयाणं भंते ! नेरइयत्ते केवइया ओरालिय-पोग्गलपरियट्टा अतीता ?

उ. गोयमा ! नत्थि एक्को वि ।

प. केवइया पुरेक्खडा ?

उ. नत्थि एक्को वि ।

दं. २-११. ***एवं -जाव- थणियकुमारत्ते ।***

ઉ. (કેટલાકને થશે અને કેટલાકને નહીં થાય, જેને થશે) એમને એકથી માંડીને અનંત સુધી થશે.

દં.૨-૧૧. **આ જ પ્રમાણે સ્તનિતકુમાર ભવપર્યંત સમજવું જોઈએ.**

પ્ર. **દં.૧૨.** ભંતે ! પૃથ્વીકાયિક ભવમાં પ્રત્યેક નૈરયિક જીવોના ભૂતકાળમાં કેટલા વૈક્રિય પુદ્ગલ પરાવર્તન થયેલા છે ?

ઉ. ગૌતમ ! એક પણ થયા નથી.

પ્ર. ભવિષ્યમાં કેટલા થશે ?

ઉ. એક પણ થશે નહીં.

દં.૧૩-૨૪. **એ જ પ્રમાણે જ્યાં વૈક્રિય શરીર છે, ત્યાં એકથી લઈ ઉત્તરોત્તર વૈક્રિય પુદ્ગલ પરાવર્તન સમજવો જોઈએ.**

જ્યાં વૈક્રિય શરીર નથી ત્યાં (પ્રત્યેક નૈરયિકના) જેમ પૃથ્વીકાય ભવમાં (વૈક્રિય પુદ્ગલ પરાવર્તનના વિષયમાં) કહ્યું તે જ પ્રમાણે વૈમાનિક ભવ પર્યંત પ્રત્યેક વૈમાનિક જીવનો કહેવું જોઈએ.

તૈજસ્ પુદ્ગલ પરાવર્તન અને કાર્મણ પુદ્ગલ પરાવર્તન સર્વત્ર એકથી લઈ ઉત્તરોત્તર અનંત પર્યંત સમજવું જોઈએ.

મનઃપુદ્ગલ પરાવર્તન સમસ્ત પંચેન્દ્રિય જીવોમાં એકથી લઈ ઉત્તરોત્તર અનંત પર્યંત સમજવું જોઈએ.

પરંતુ વિકલેન્દ્રિયોમાં મનઃપુદ્ગલ પરાવર્તન થતું નથી.

આ જ પ્રમાણે વચન પુદ્ગલ પરાવર્તનના સંબંધમાં પણ સમજવું જોઈએ.

વિશેષ - તે (વચન પુદ્ગલ પરાવર્તન) એકેન્દ્રિય જીવોમાં ન સમજવું.

આન-પ્રાણ (શ્વાસોશ્વાસ) પુદ્ગલ પરાવર્તન સર્વત્ર વૈમાનિકના વૈમાનિક ભવપર્યંત એકથી લઈ અનંત પર્યંત સમજવું જોઈએ.

પ્ર. **દં.૧.** ભંતે ! નૈરયિક ભવમાં અનેક નૈરયિક જીવોના ભૂતકાળમાં કેટલા ઔદારિક પુદ્ગલ પરાવર્તન થયેલા છે ?

ઉ. ગૌતમ ! એક પણ થયો નથી.

પ્ર. ભવિષ્યમાં કેટલા થશે.

ઉ. એક પણ થશે નહીં.

દં.૨-૧૧. **આ જ પ્રમાણે સ્તનિતકુમાર ભવસુધી સમજવું જોઈએ.**

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

प. दं. १२. नेरइयाणं भंते ! पुढविकाइयत्ते केवइया ओरालिय पोग्गलपरियट्टा अतीता ?

उ. गोयमा ! अणंता ।

प. केवइया पुरेक्खडा ?

उ. अणंता ।

दं. १३-२१. *एवं -जाव- मणुस्सत्ते ।*

दं. २२-२४. *वाणमंतर-जोइसिय-वेमाणियत्ते जहा नेरइयत्ते ।*

एवं -जाव- वेमाणियाणं वेमाणियत्ते ।

एवं सत्त वि पोग्गलपरियट्टा भाणियव्वा ।

जत्थ अत्थि तत्थ अतीता वि पुरेक्खडा वि अणंता भाणियव्वा ।

जत्थ नत्थि तत्थ दो वि नत्थि भाणियव्वा -जाव-

प. वेमाणिया णं भंते ! वेमाणियत्ते केवइया आणापाणु पोग्गलपरियट्टा अतीता ?

उ. गोयमा ! अणंता ।

प. केवइया पुरेक्खडा ?

उ. अणंता । - विया. स. १२, उ. ४, सु. २८-४६

७२. ओरालियाई पोग्गलपरियट्टाणं नामकरणस्सकारण परूवणं-

प. से केणट्ठेणं भंते ! एवं वुच्चइ- 'ओरालियपोग्गलपरियट्टे, ओरालियपोग्गल-परियट्टे ?

उ. गोयमा ! जं णं जीवेणं ओरालियसरीरे वट्टमाणेणं ओरालियसरीरपायोग्गाइं दव्वाइं ओरालियसरी-रत्ताए गहियाइं, बद्धाइं, पुट्ठाइं, कडाइं, पट्ठवियाइं, निव्विट्ठाइं अभिनिविट्ठाइं, अभिसमन्नागयाइं, परियाइयाइं, परिणामियाइं, निज्जिण्णाइं, निसिरियाइं, निसिट्ठाइं भवंति.

से तेणट्ठेणं गोयमा ! एवं वुच्चइ-

"ओरालिय पोग्गलपरियट्टे, ओरालिय पोग्गलपरियट्टे ।"

प्र. दं.१२. ભંતે ! પૃથ્વીકાયિક ભવમાં અનેક નૈરયિક જીવોના ભૂતકાળમાં કેટલા ઔદારિક પુદ્ગલ પરાવર્તન થયા છે ?

ઉ. ગૌતમ ! અનંત થયા છે.

પ્ર. ભવિષ્યમાં કેટલા થશે ?

ઉ. અનંત થશે.

દં.૧૩-૨૧. *આ જ પ્રમાણે મનુષ્ય ભવ પર્યંત સમજવું જોઈએ.*

દં.૨૨-૨૪. *અનેક નરકવાસીઓના નૈરયિક ભવની સમાન વાણવ્યંતર જ્યોતિષ્ક અને વૈમાનિક ભવનો પણ કથન કરવું જોઈએ.*

આ જ પ્રમાણે અનેક વૈમાનિકોના વૈમાનિક ભવ સુધીનું કથન સમજવું જોઈએ.

આ જ પ્રમાણે સાતે પુદ્ગલ પરાવર્તનનું કથન સમજવું જોઈએ.

જેના જેટલા પુદ્ગલ પરાવર્તન હોય એના ભૂતકાળ અને ભવિષ્યકાળના અનંત સમજવા જોઈએ.

જેને નહીં હોય ત્યાં તેના અતીત અને અનાગત (ભૂતકાળ અને ભવિષ્યકાળ) બન્ને નહીં સમજવા જોઈએ -યાવત્-

પ્ર. ભંતે ! વૈમાનિક ભવમાં અનેક વૈમાનિકોના ભૂતકાળમાં કેટલા આન-પ્રાણ પુદ્ગલ પરાવર્તન થયેલા છે ?

ઉ. ગૌતમ ! અનંત થયેલા છે.

પ્ર. ભવિષ્યમાં કેટલા થશે ?

ઉ. અનંત થશે.

૭૨. ઔદારિકાદિ પુદ્ગલ પરાવર્તન નામકરણના કારણોનું પ્રરૂપણ :

પ્ર. ભંતે ! કયા કારણે ઔદારિક પુદ્ગલ-પરાવર્તનને ઔદારિક પુદ્ગલ પરાવર્તન કહેવામાં આવે છે ?

ઉ. ગૌતમ ! ઔદારિક શરીરમાં રહેતા જીવોએ ઔદારિક શરીરને યોગ્ય દ્રવ્યોને ઔદારિક શરીરરૂપે ગ્રહણ કર્યા, એકમેક (સંકલિત) કર્યા, સ્પૃષ્ટ (સ્પર્શયુક્ત) કર્યા, કૃત (રચિત) કર્યા, પ્રસ્થાપિત (સ્થિર) કર્યા, સ્થાપિત કર્યા, સર્વથા સંલગ્ન કર્યા, અભિસમન્વાગત કર્યા, પર્યાપ્ત કર્યા, પરિણામિક કર્યા, નિર્જીર્ણ કર્યા, પૃથક્ (ભિન્ન) કર્યા અને પરિવ્યકત (ત્યાગ) કર્યા છે.

એ જ કારણથી ગૌતમ ! એમ કહેવાય છે કે -

"ઔદારિક પુદ્ગલ પરાવર્તન, ઔદારિક પુદ્ગલ પરાવર્તન છે."

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

एवं वेउव्वियपोग्गल परियट्टे वि।

णवरं-वेउव्वियसरीरे वट्टमाणेणं वेउव्वियसरीरपायोग्गाइं दव्वाइं वेउव्विय सरीरत्ताए गहियाइं **-जाव-** निसिट्ठाइं भवंति।

सेसं तं चेव।

एवं -जाव- आणापाणुपोग्गलपरियट्टे।

णवरं-आणापाणुपायोग्गाइं सव्वदव्वाइं आणापाणुत्ताए सव्वं गहियाइं **-जाव-** निसिट्ठाइं भवंति।

सेसं तं चेव।

- विया. स. १२, उ. ४, सु. ४७-४९

આ જ પ્રમાણે વૈક્રિય પુદ્ગલ - પરાવર્તનના વિષયમાં પણ સમજવું જોઈએ.

વિશેષ - વૈક્રિય શરીરમાં રહેલા વૈક્રિય શરીરના યોગ્ય સમસ્ત દ્રવ્યોને વૈક્રિય શરીરરૂપે ગ્રહણ કરે છે **-યાવત્-** નિઃસૃષ્ટ (ત્યાગ) કરે છે.

શેષ સમગ્ર કથન પૂર્વવત્ સમજવું જોઈએ.

આ જ પ્રમાણે આન-પ્રાણ પુદ્ગલ-પરાવર્તન પર્યંત સમજવું જોઈએ.

વિશેષ - આન-પ્રાણ યોગ્ય સમસ્ત દ્રવ્યોને આન-પ્રાણ સ્વરૂપે ગ્રહણ કરે છે **-યાવત્-** પરિત્યાગ કરે છે.

શેષ સમગ્ર કથન પણ પૂર્વવત્ સમજવું જોઈએ.

૭૩. ओरालियाईसत्तण्हं पोग्गलपरियट्टाणं अप्पाबहुयं-

प. एएसि णं भंते ! ओरालियपोग्गलपरियट्टाणं **-जाव-** आणापाणुपोग्गलपरियट्टाण य कयरे कयरेहिंतो अप्पा वा **-जाव-** विसेसाहिया वा ?

उ. गोयमा ! १. सव्वत्थोवा वेउव्वियपोग्गलपरियट्टा,

२. वइ पोग्गलपरियट्टा अणंतगुणा,

३. मणपोग्गलपरियट्टा अणंतगुणा,

४. आणपाणुपोग्गलपरियट्टा अणंतगुणा,

५. ओरालियपोग्गलपरियट्टा अणंतगुणा,

६. तेयापोग्गलपरियट्टा अणंतगुणा,

७. कम्मगपोग्गलपरियट्टा अणंतगुणा।

- विया. स. १२, उ. ४, सु. ५४

૭૩. ઔદારિકાદિ સાત પુદ્ગલ પરાવર્તનનું અલ્પબહુત્વ :

પ્ર. ભંતે ! આ ઔદારિક પુદ્ગલ પરાવર્તન **-યાવત્-** આન-પ્રાણ પુદ્ગલ પરાવર્તનમાં કોણ કોનાથી અલ્પ **-યાવત્-** વિશેષાધિક છે ?

ઉ. ગૌતમ ! ૧. સૌથી ઓછા વૈક્રિય-પુદ્ગલ પરાવર્તન છે.

૨. (એનાથી) વચન-પુદ્ગલ પરાવર્તન અનંતગણા છે.

૩. (એનાથી) મનઃપુદ્ગલ પરાવર્તન અનંતગણા છે.

૪. (એનાથી) આન-પ્રાણ પુદ્ગલ પરાવર્તન અનંતગણા છે.

૫. (એનાથી) ઔદારિક પુદ્ગલ પરાવર્તન અનંતગણા છે.

૬. (એનાથી) તૈજસ્ પુદ્ગલ પરાવર્તન અનંતગણા છે.

૭. (એનાથી) કાર્મણ પુદ્ગલ પરાવર્તન અનંતગણા છે.

૭૪. ओरालियाइ सत्तण्हं पोग्गलपरियट्टाणं निव्वत्तणाकाल परूवणं-

प. ओरालियपोग्गलपरियट्टेणं भंते ! केवइकालस्स निवत्तिज्जइ ?

उ. गोयमा ! अणंताहिं ओसप्पिणि-उस्सप्पिणीहिं एवइकालस्स निव्वत्तिज्जइ।

एवं वेउव्वियपोग्गलपरियट्टे वि।

एवं -जाव- आणापाणुपोग्गलपरियट्टे।

- विया. स. १२, उ. ४, सु. ५०-५२

૭૪. ઔદારિકાદિ સાત પુદ્ગલ પરાવર્તનના નિર્વર્તના (નિષ્પત્તિ-રચના)કાળનું પ્રરૂપણ :

પ્ર. ભંતે ! ઔદારિક-પુદ્ગલ પરાવર્તન કેટલા કાળમાં નિર્વર્તિત (નિષ્પન્નપૂર્ણ) થાય છે ?

ઉ. ગૌતમ ! અનંત ઉત્સર્પિણી અને અવસર્પિણી કાળમાં નિષ્પન્ન થાય છે.

એ જ પ્રમાણે વૈક્રિય-પુદ્ગલ પરાવર્તન નિષ્પત્તિકાળ સમજવો જોઈએ.

એ જ પ્રમાણે આન-પ્રાણ પુદ્ગલ પરાવર્તન પર્યંતનો નિષ્પત્તિકાળ સમજવો જોઈએ.

૭૫. ओरालियाइपोग्गलपरियट्टसत्तगनिव्वत्तणाकालस्स अप्पाबहुयं-

प. एयस्स णं भंते ! १. ओरालियपोग्गलपरियट्ट निव्वत्तणाकालस्स,

૭૫. ઔદારિકાદિ પુદ્ગલ પરાવર્તન સપ્તકના નિષ્પત્તિકાળનું અલ્પબહુત્વ :

પ્ર. ભંતે ! આ ૧. ઔદારિક પુદ્ગલ-પરાવર્તન નિર્વર્તના (નિષ્પત્તિ) કાળનો,

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

२. वेउव्वियपोग्गलपरियट्ट निव्वत्तणाकालस्स,

३. तेयापोग्गलपरियट्ट निव्वत्तणाकालस्स,

४. कम्मापोग्गलपरियट्ट निव्वत्तणाकालस्स,

५. मणपोग्गलपरियट्ट निव्वत्तणाकालस्स,

६. वइपोग्गलपरियट्ट निव्वत्तणाकालस्स,

७. आणापाणुपोग्गलपरियट्ट निव्वत्तणाकालस्स य कयरे कयरेहिंतो अप्पा वा **-जाव-** विसेसाहिया वा ?

उ. गोयमा !

१. सव्वत्थोवे कम्मगपोग्गलपरियट्ट निव्वत्तणाकाले,

२. तेयापोग्गलपरियट्ट निव्वत्तणाकाले अणंतगुणे,

३. ओरालियपोग्गलपरियट्ट निव्वत्तणाकाले अणंतगुणे,

४. आणापाणुपोग्गलपरियट्ट निव्वत्तणाकाले अणंतगुणे,

५. मणपोग्गलपरियट्ट निव्वत्तणाकाले अणंतगुणे,

६. वइपोग्गलपरियट्ट निव्वत्तणाकाले अणंतगुणे,

७. वेउव्वियपोग्गलपरियट्ट निव्वत्तणाकाले अणंतगुणे।

- विया. स. १२, उ. ४, सु. ५३

२. वैक्रिय पुद्गल-परावर्तन निष्पत्तिकाळनो,

૩. तैजस् पुद्गल-परावर्तन निष्पत्तिकाळनो,

४. कार्मण पुद्गल-परावर्तन निष्पत्तिकाळनो,

५. मनः पुद्गल-परावर्तन निष्पत्तिकाळनो,

६. वचन पुद्गल-परावर्तन निष्पत्तिकाळनो,

७. आन-प्राण पुद्गल-परावर्तन निष्पत्तिकाळनो कोण कोनाथी अल्प **-यावत्-** विशेषाधिक छे ?

ઉ. गौतम !

१. सौथी ओछा कार्मण-पुद्गल परावर्तन निष्पत्तिकाळ छे,

२. (એનાથી) तैजस् पुद्गल परावर्तन निष्पत्तिकाळ अनंतगणो छे.

૩. (એનાથી) औदारिक पुद्गल परावर्तन निष्पत्तिकाळ अनंतगणो छे.

४. (એનાથી) आन-प्राण पुद्गल परावर्तन निष्पत्तिकाळ अनंतगणो छे.

५. (એનાથી) मनःपुद्गल परावर्तन निष्पत्तिकाळ अनंतगणो छे.

६. (એનાથી) वचन पुद्गल परावर्तन निष्पत्तिकाळ अनंतगणो छे.

७. (એનાથી) वैक्रिय पुद्गल परावर्तन निष्पत्तिकाळ अनंतगणो छे.

७६. परमाणु खंधाण तिकालवत्तित्त परूवणं-

प. एस णं भंते ! पोग्गले तीतमणंतं सासयं समयं भुवीति वत्तव्वं सिया ?

उ. हंता, गोयमा ! (दव्वट्ठयाए) एस णं पोग्गले तीतमणंतं सासयं समयं भुवीति वत्तव्वं सिया।

प. एस णं भंते ! पोग्गले पडुप्पन्नं सासयं समयं भवतीति वत्तव्वं सिया ?

उ. हंता, गोयमा ! एस णं पोग्गले पडुप्पन्नं सासयं समयं भवतीति वत्तव्वं सिया।

प. एस णं भंते ! पोग्गले अणागयमणंतं सासयं समयं भविस्सतीति वत्तव्वं सिया ?

उ. हंता, गोयमा ! एस णं पोग्गले अणागयमणंतं सासयं समयं भविस्सतीति वत्तव्वं सिया।

एवं खंधेण वि तिन्नि आलावगा भाणियव्वा।

- विया. स. १, उ. ४, सु. ७-१०

७६. પરમાણુ અને સ્કંધોના ત્રિકાળવર્તીત્વનું પ્રરૂપણ :

પ્ર. ભંતે ! શું તે (પરમાણુ) પુદ્ગલ ભૂતકાળ, અનંત શાશ્વત કાળમાં હતા, એવું કહી શકાય છે ?

ઉ. હા, ગૌતમ ! (દ્રવ્યની અપેક્ષાએ) આ પુદ્ગલ ભૂતકાળ અનંત શાશ્વતકાળમાં હતા, એવું કહી શકાય છે.

પ્ર. ભંતે ! શું આ પુદ્ગલ વર્તમાન શાશ્વતકાળમાં છે, એવું કહી શકાય છે ?

ઉ. હા, ગૌતમ ! આ પુદ્ગલ વર્તમાન શાશ્વતકાળમાં છે, એવું કહી શકાય છે.

પ્ર. ભંતે ! શું આ પુદ્ગલ અનંત શાશ્વત ભવિષ્યકાળમાં રહેશે, એવું કહી શકાય છે ?

ઉ. હા, ગૌતમ ! આ પુદ્ગલ અનંત શાશ્વત ભવિષ્યકાળમાં રહેશે, એવું કહી શકાય છે.

આ જ પ્રમાણે 'સ્કંધ'ની સાથે પણ ત્રણે કાળ સંબંધિત આલાપક સમજવા જોઈએ.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

૭૭. परमाणुपोग्गलेसु खंधेसु चउवीसदंडएसु य अणुसेढिगई परूवणं-

प. परमाणुपोग्गलाणं भंते ! किं अणुसेढिं गई पवत्तइ, विसेढिं गई पवत्तइ ?

उ. गोयमा ! अणुसेढिं गई पवत्तइ, नो विसेढिं गई पवत्तइ ।

प. दुपएसियाणं भंते ! खंधाणं किं अणुसेढिं गई पवत्तइ, विसेढिं गई पवत्तइ ?

उ. गोयमा ! ***एवं चेव ।***

एवं -जाव- अणंतपएसियाणं खंधाणं ।

प. **दं. १.** नेरइयाणं भंते ! अणुसेढिं गई पवत्तइ, विसेढिं गई पवत्तइ ?

उ. गोयमा ! अणुसेढिं गई पवत्तइ, नो विसेढिं गई पवत्तइ ।

दं. २-२४. ***एवं -जाव- वेमाणियाणं ।***

- विया. स. २५, उ. ३, सु. १०९-११३

૭૭. પરમાણુ પુદ્ગલોનું સ્કંધો અને ચોવીસ દંડકોમાં અનુશ્રેણીગતિનું પ્રરૂપણ :

પ્ર. ભંતે ! પરમાણુ પુદ્ગલોની અનુશ્રેણી (આકાશ-પ્રદેશોની શ્રેણીની અનુસાર) ગતિ હોય છે કે એનાથી વિશ્રેણી (વિપરીત) ગતિ હોય છે ?

ઉ. ગૌતમ ! પરમાણુ પુદ્ગલોની અનુશ્રેણી ગતિ હોય છે, વિશ્રેણી ગતિ હોતી નથી.

પ્ર. ભંતે ! દ્વિપ્રદેશિક સ્કંધોની અનુશ્રેણીગતિ હોય છે કે વિશ્રેણી ગતિ હોય છે ?

ઉ. ગૌતમ ! **પૂર્વે કહ્યું તે પ્રમાણે સમજવું જોઈએ.**

આ જ પ્રમાણે અનંત-પ્રદેશિક સ્કંધ પર્યંત સમજવું જોઈએ.

પ્ર. **દં.૧.** ભંતે ! નૈરયિકોની અનુશ્રેણી ગતિ હોય છે કે વિશ્રેણી ગતિ હોય છે ?

ઉ. ગૌતમ ! અનુશ્રેણી ગતિ હોય છે, વિશ્રેણી ગતિ હોતી નથી.

દં. ૨-૨૪. ***આ જ પ્રમાણે વૈમાનિક પર્યંત સમજવું જોઈએ.***

૭૮. परमाणुपोग्गल खंधाणं सअड्ढ-समज्झ-सपएसाइ परूवणं-

प. परमाणु पोग्गले णं भंते ! किं सअड्ढे, समज्झे, सपएसे,
उदाहु अणड्ढे, अमज्झे, अपएसे ?

उ. गोयमा ! अणड्ढे, अमज्झे, अपएसे,

नो सअड्ढे, समज्झे, सपएसे ।

प. दुपएसिए णं भंते ! खंधे किं सअड्ढे, समज्झे, सपएसे,
उदाहु अणड्ढे, अमज्झे, अपएसे ?

उ. गोयमा ! सअड्ढे, अमज्झे, सपएसे,
णो अणड्ढे, णो समज्झे, णो अपएसे ।

प. तिपएसिए णं भंते ! खंधे किं सअड्ढे, समज्झे, सपएसे,
उदाहु अणड्ढे, अमज्झे, अपएसे ?

उ. गोयमा ! अणड्ढे, समज्झे, सपएसे,

नो सअड्ढे, नो अमज्झे, नो अपएसे ।

जहा दुपएसिओ तहा जे समा ते भाणियव्वा,
जे विसमा ते जहा तिपएसिओ तहा भाणियव्वा ।

૭૮. પરમાણુ પુદ્ગલ સ્કંધોનું સાર્ધ-સમધ્ય અને સપ્રદેશ વગેરેનું પ્રરૂપણ :

પ્ર. ભંતે ! શું પરમાણુ પુદ્ગલ સાર્ધ, સમધ્ય અને સપ્રદેશ,

અથવા અનર્દ્ધ, અમધ્ય અને અપ્રદેશ હોય છે ?

ઉ. ગૌતમ ! (પરમાણુ-પુદ્ગલ) અનર્દ્ધ, અમધ્ય અને અપ્રદેશ હોય છે

પરંતુ સાર્દ્ધ, સમધ્ય અને સપ્રદેશ હોતા નથી.

પ્ર. ભંતે ! શું દ્વિપ્રદેશિક સ્કંધ સાર્દ્ધ, સમધ્ય અને સપ્રદેશ છે અથવા અનર્દ્ધ, અમધ્ય અને અપ્રદેશ છે ?

ઉ. ગૌતમ ! (દ્વિપ્રદેશી સ્કંધ) સાર્દ્ધ, અમધ્ય અને સપ્રદેશ છે,

પરંતુ અનર્દ્ધ, સમધ્ય અને અપ્રદેશ નથી.

પ્ર. ભંતે ! શું ત્રિપ્રદેશી સ્કંધ સાર્દ્ધ, સમધ્ય અને સપ્રદેશ છે અથવા અનર્દ્ધ, અમધ્ય અને અપ્રદેશ છે ?

ઉ. ગૌતમ ! (ત્રિપ્રદેશી સ્કંધ) અનર્દ્ધ, સમધ્ય અને સપ્રદેશ છે.

પરંતુ સાર્દ્ધ, અમધ્ય અને અપ્રદેશ નથી.

જે પ્રમાણે દ્વિપ્રદેશી સ્કંધ વિષયક સાર્ધ વગેરેનું કથન કર્યું, તે જ પ્રમાણે સમસંખ્યા (૪, ૬, ૮, ૧૦) યુક્ત સ્કંધોનું અને વિષમ સંખ્યા (૩, ૫, ૭, ૯), યુક્ત સ્કંધોનું વર્ણન ત્રિપ્રદેશી સ્કંધોની અનુસાર કહેવું જોઈએ.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

પ. संखेज्जपदेसिए णं भंते ! खंधे किं सअड्ढे, समज्झे, सपएसे, उदाहु अणड्ढे अमज्झे अपएसे ?

उ. गोयमा ! सिय सअड्ढे, अमज्झे, सपएसे, सिय अणड्ढे, समज्झे, सपएसे ।

जहा संखेज्जपएसिओ तहा असंखेज्जपएसिओ वि, अणंतपएसिओ वि भाणियव्वो ।

- विया. स. ५, उ. ७, सु. ९-१०

પ્ર. ભંતે ! શું સંખ્યાત-પ્રદેશી સ્કંધ સાર્ધ, સમધ્ય અને સપ્રદેશ છે અથવા અનર્દ્ધ, અમધ્ય અને અપ્રદેશ છે ?

ઉ. ગૌતમ ! તે ક્યારેક સાર્ધ, અમધ્ય અને સપ્રદેશ છે તથા ક્યારેક અનર્ધ, સમધ્ય અને સપ્રદેશ છે.

જે પ્રમાણે સંખ્યાત પ્રદેશી સ્કંધના વિષયમાં કહ્યું એ જ પ્રમાણે અસંખ્યાત પ્રદેશી સ્કંધ અને અનંત પ્રદેશી સ્કંધના વિષયમાં પણ સમજવું જોઈએ.

૭૯. परमाणुपोग्गल खंधेसु सड्ढ-अणड्ढत्त परूवणं-

૭૯. પરમાણુ પુદ્ગલ સ્કંધોમાં સાર્દ્ધ - અનર્દ્ધત્વનું પ્રરૂપણ :

પ. परमाणु पोग्गले णं भंते ! किं सड्ढे अणड्ढे ?

પ્ર. ભંતે ! પરમાણુ પુદ્ગલ સાર્દ્ધ (સમાન ભાગે અડધો-અડધ ભાગ) છે કે અનર્દ્ધ (સમાનભાગે અડધોઅડધ નહીં) છે ?

उ. गोयमा ! नो सड्ढे, अणड्ढे ।

ઉ. ગૌતમ ! તે સાર્દ્ધ નથી, અનર્દ્ધ છે.

પ. दुपएसिए णं भंते ! किं सड्ढे, अणड्ढे ?

પ્ર. ભંતે ! દ્વિપ્રદેશિક સ્કંધ સાર્દ્ધ છે કે અનર્દ્ધ છે ?

उ. गोयमा ! सड्ढे, नो अणड्ढे ।

ઉ. ગૌતમ ! તે સાર્દ્ધ છે, અનર્દ્ધ નથી.

तिपएसिए जहा परमाणु पोग्गले,

त्रिप्रदेशी स्कंधनुं कथन परमाणु-पुद्गलने अनुरूप छे.

चउप्पएसिए जहा दुपएसिए,

चतुष्प्रदेशी स्कंधनुं कथन द्विप्रदेशी स्कंधने अनुरूप छे.

पंचपएसिए जहा तिपएसिए,

पंचप्रदेशी स्कंधनुं कथन त्रिप्रदेशी स्कंधने अनुरूप छे.

छप्पएसिए जहा दुपएसिए,

षट्प्रदेशी स्कंधनुं कथन द्विप्रदेशी स्कंधने अनुरूप छे.

सत्तपएसिए जहा तिपएसिए,

सप्तप्रदेशी स्कंधनुं कथन त्रिप्रदेशी स्कंधने अनुरूप छे.

अट्ठपएसिए जहा दुपएसिए,

अष्टप्रदेशी स्कंधनुं कथन द्विप्रदेशी स्कंधने अनुरूप छे.

नवपएसिए जहा तिपएसिए,

नवप्रदेशी स्कंधनुं कथन त्रिप्रदेशी स्कंधने अनुरूप छे.

दसपएसिए जहा दुपएसिए ।

दसप्रदेशी स्कंधनुं कथन द्विप्रदेशी स्कंधने अनुरूप छे.

પ. संखेज्जपएसिए णं भंते ! खंधे किं सड्ढे, अणड्ढे ?

પ્ર. ભંતે ! સંખ્યાત પ્રદેશી સ્કંધ સાર્દ્ધ છે કે અનર્દ્ધ છે ?

उ. गोयमा ! सिय सड्ढे, सिय अणड्ढे,

ઉ. ગૌતમ ! તેઓ ક્યારેક સાર્દ્ધ છે અને ક્યારેક અનર્દ્ધ છે.

एवं असंखेज्जपएसिए वि,

આ જ પ્રમાણે અસંખ્યાત પ્રદેશી સ્કંધ વિષયક સમજવું જોઈએ.

एवं अणंतपएसिए वि ।

આ જ પ્રમાણે અનંતપ્રદેશી સ્કંધ વિષયક કથન કરવું જોઈએ.

પ. परमाणुपोग्गला णं भंते ! किं सड्ढा अणड्ढा ?

પ્ર. ભંતે ! (અનેક) પરમાણુ પુદ્ગલ સાર્દ્ધ છે કે અનર્દ્ધ છે ?

उ. गोयमा ! सड्ढा वा, अणड्ढा वा,

ઉ. ગૌતમ ! તેઓ સાર્દ્ધ પણ છે અને અનર્દ્ધ પણ છે.

एवं -जाव- अणंतपएसिया ।

આ જ પ્રમાણે અનંત પ્રદેશી સ્કંધો પર્યંત સમજવું જોઈએ.

- विया. स. २५, उ. ४, सु. १७४-१८८

८०. परमाणुपोग्गलाइसु खंधेसु सिय आयाइ रूव परूवणं-

૮૦. પરમાણુ પુદ્ગલ અને સ્કંધોમાં કથંચિત્ આત્માદિ રૂપોનું પ્રરૂપણ :

પ. आया भंते ! परमाणुपोग्गले, अन्ने परमाणु पोग्गले ?

પ્ર. ભંતે ! પરમાણુ પુદ્ગલ આત્મરૂપ (સદ્રુપ) છે કે અન્ય (બીજું અસદ્રુપ) છે ?

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

उ. १. परमाणु पोग्गले सिय आया,
२. सिय नो आया,
३. सिय अवत्तव्वं आयाइ य, नो आयाइ य।

प. से केणट्ठेणं भंते ! एवं वुच्चइ-
"परमाणु पोग्गले सिय आया, सिय नो आया सिय अवत्तव्वं आयाइ य, नो आयाइ य ?"

उ. गोयमा ! १. अप्पणो आइट्ठे आया,
२. परस्स आइट्ठे नो आया,
३. तदुभयस्स आइट्ठे अवत्तव्वं आयाइ य, नो आयाइ य,
से तेणट्ठेणं गोयमा ! एवं वुच्चइ-
"परमाणु पोग्गले सिय आया, सिय नो आया सिय अवत्तव्वं आयाइ य, नो आयाइ य।"

प. आया भंते ! दुपएसिए खंधे अन्ने दुपएसिए खंधे ?
उ. गोयमा ! दुपएसिए खंधे-
१. सिय आया,
२. सिय नो आया,
३. सिय अवत्तव्वं आया इ य, नो आया इ य,
४. सिय आया य, नो आया इ य,
५. सिय आया य, अवत्तव्वं आया इ य, नो आया इ य,
६. सिय नो आया य, अवत्तव्वं आया इ य, नो आया इ य।

प. से केणट्ठेणं भंते ! वुच्चइ-
"दुपएसिए खंधे १. सिय आया **-जाव-** ६. सिय नो आया य, अवत्तव्वं आया इ य, नो आया इ य ?"

उ. गोयमा !
१. अप्पणो आइट्ठे आया,
२. परस्स आइट्ठे नो आया,
३. तदुभयस्स आइट्ठे अवत्तव्वं, दुपएसिए खंधे आया

ઉ. ગૌતમ ! ૧. પરમાણુ પુદ્ગલ કથંચિત્ સદ્રૂપ છે.
૨. કથંચિત્ અસદ્રૂપ છે,
૩. કથંચિત્ સદ્-અસદ્રૂપ હોવાને કારણે અવક્તવ્ય છે.

પ્ર. ભંતે ! કયા કારણસર એમ કહેવાય છે કે -
"પરમાણુ પુદ્ગલ કથંચિત્ સદ્રૂપ છે, કથંચિત્ અસદ્રૂપ છે અને કથંચિત્ સદ્- અસદ્રૂપ હોવાને કારણે અવક્તવ્ય છે ?"

ઉ. ગૌતમ ! ૧. પોતાના સ્વરૂપની અપેક્ષાએ સદ્રૂપ છે.
૨. પરરૂપની અપેક્ષાએ અસદ્રૂપ છે.
૩. ઊભય (સ્વ-પર)ની અપેક્ષાએ સદ્-અસદ્રૂપ હોવાને કારણે અવક્તવ્ય છે.
આ કારણે ગૌતમ ! એમ કહેવામાં આવે છે કે-
"પરમાણુ પુદ્ગલ કથંચિત્ સદ્રૂપ છે, કથંચિત્ અસદ્રૂપ છે અને કથંચિત્ સદ્-અસદ્રૂપ હોવાને કારણે અવક્તવ્ય છે."

પ્ર. ભંતે ! દ્વિપ્રદેશિક સ્કંધ સદ્રૂપ છે કે અસદ્રૂપ છે ?
ઉ. ગૌતમ ! દ્વિપ્રદેશી સ્કંધ -
૧. કથંચિત્ સદ્રૂપ છે,
૨. કથંચિત્ અસદ્રૂપ છે,
૩. કથંચિત્ સદ્-અસદ્રૂપ હોવાને કારણે અવક્તવ્ય છે,
૪. કથંચિત્ સદ્રૂપ છે અને કથંચિત્ અસદ્રૂપ છે,
૫. કથંચિત્ સદ્રૂપ હોવા છતાં પણ સદ્-અસદ્ (ઊભય સ્વરૂપે) હોવાને કારણે અવક્તવ્ય છે.
૬. કથંચિત્ અસદ્રૂપ હોવા છતાં પણ સદ્- અસદ્ (ઊભય સ્વરૂપે) હોવાને કારણે અવક્તવ્ય છે.

પ્ર. ભંતે ! કયા કારણોથી એમ કહેવાય છે કે -
"દ્વિપ્રદેશી સ્કંધ - ૧. કથંચિત્ સદ્રૂપ છે **-યાવત્-** ૬. કથંચિત્ અસદ્સ્વરૂપે હોવા છતાં પણ સદ્-અસદ્ (ઊભયસ્વરૂપે) હોવાને કારણે અવક્તવ્ય છે ?"

ઉ. ગૌતમ ! (દ્વિપ્રદેશી સ્કંધ) -
૧. પોતાના સ્વરૂપની અપેક્ષાએ સદ્રૂપ છે,
૨. અન્ય (પર) રૂપની અપેક્ષાએ અસદ્રૂપ છે,
૩. ઊભયરૂપની અપેક્ષાએ દ્વિપ્રદેશી સ્કંધ સદ્-

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

इ य, नो आया इ य,

४. देसे आइट्ठे सब्भावपज्जवे, देसे आइट्ठे असब्भावपज्जवे, दुप्पएसिए खंधे आया य, नो आया य,

५. देसे आइट्ठे सब्भावपज्जवे, देसे आइट्ठे तदुभयपज्जवे, दुपएसिए खंधे आया य, अवत्तव्वं आया इ य, नो आया इ य,

६. देसे आइट्ठे असब्भावपज्जवे, देसे आइट्ठे तदुभयपज्जवे, दुपएसिए खंधे नो आया इ य, अवत्तव्वं आया इ य, नो आया इ य,

से तेणट्ठेणं गोयमा ! एवं वुच्चइ-

"दुपएसिए खंधे १. सिय आया **-जाव-** ६. सिय नो आया य, अवत्तव्वं आया इ य, नो आया इ य।

असद्रूपे होवाने कारणे अवक्तव्य छे.

४. सद्भाव पर्याययुक्त એક દેશની અપેક્ષાએ અને असद्भाव પર્યાયયુક્ત એક દેશની અપેક્ષાએ દ્વિપ્રદેશિક સ્કંધ सद्स्वरूपे छे अने असद्स्वरूपे छे.

५. सद्भाव પર્યાયયુક્ત એક દેશની અપેક્ષાએ અને तदुभय (ते બંને) પર્યાયયુક્ત એકદેશની અપેક્ષાએ દ્વિપ્રદેશી સ્કંધ सद्स्वरूपे छे अने सद्-असद्स्वरूपे होवाने कारणे अवक्तव्य छे.

६. असद्भाव પર્યાયયુક્ત એક દેશની અપેક્ષાએ तदुभय પર્યાયયુક્ત એક દેશની અપેક્ષાએ દ્વિપ્રદેશી સ્કંધ असद्रूप छे अने सद्-असद्रूप होवाने कारणे अवक्तव्य छे.

આ કારણથી ગૌતમ એમ કહેવામાં આવે છે કે -

દ્વિપ્રદેશી સ્કંધ १. કથંચિત્ सद्स्वरूपे छे **-यावत्-** ६. કથંચિત્ असद्स्वरूपे होवा छतां પણ सद्असद् (ઊભયસ્વરૂપે) होवाने कारणे अवक्तव्य छे.

प. आया भंते ! तिपएसिए खंधे, अन्ने तिपएसिए खंधे ?

प्र. ભંતે ! ત્રિપ્રદેશી સ્કંધ सद्स्वरूपे छे કે असद्स्वरूपे छे ?

उ. गोयमा ! तिपएसिए खंधे-

१. सिय आया,

२. सिय नो आया,

३. सिय अवत्तव्वं आया इ य, नो आया इ य,

४. सिय आया य, नो आया य,

५. सिय आया य, नो आयाओ य,

६. सिय आयाओ य, नो आयाओ य,

७. सिय आया य, अवत्तव्वं आया इ य, नो आया इ य,

८. सिय आया य, अवत्तव्वाइं आयाओ य, नो आयाओ य,

९. सिय आयाओ य, अवत्तव्वं आया इ य, नो आया इ य,

१०. सिय नो आया य, अवत्तव्वं आया इ य, नो आया इ य,

११. सिय नो आया य, अवत्तव्वाइं आयाओ य, नो आयाओ य,

उ. गौतम ! ત્રિપ્રદેશી સ્કંધ -

१. કથંચિત્ सद्स्वरूपे छे,

२. કથંચિત્ असद्स्वरूपे छे,

३. કથંચિત્ सद्-असद्स्वरूपे होवाने कारणे अवक्तव्य छे,

४. કથંચિત્ सद्स्वरूपे छे अने કથંચિત્ असद्स्वरूपे छे.

५. કથંચિત્ એક सद्स्वरूपे छे अने अनेक असद्स्वरूपे छे.

६. કથંચિત્ अनेक सद्स्वरूपे अने असद्स्वरूपे छे.

७. કથંચિત્ सद्स्वरूपे होवा छतां પણ सद्-असद् (ઊભય स्वरूपे) होवाने कारणे अवक्तव्य छे.

८. કથંચિત્ એક सद्स्वरूपे होवा छतां પણ अनेक सद्-असद्स्वरूपे होवाने कारणे अवक्तव्य छे,

९. કથંચિત્ अनेक सद्स्वरूपे होवा छतां પણ એક सद्-असद् स्वरूपे होवाने कारणे अवक्तव्य छे,

१०. કથંચિત્ असद्स्वरूपे होवा छतां પણ सद्-असद् स्वरूपे होवाने कारणे अवक्तव्य छे.

११. કથંચિત્ એક असद्स्वरूपे होवा छतां પણ अनेक सद्-असद् स्वरूपे होवाने कारणे अवक्तव्य छे.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

१२. सिय नो आयाओ य, अवत्तव्वं आया इ य, नो आया इ य,

१३. सिय आया य, नो आया य, अवत्तव्वं आया इ य, नो आया इ य,

प. से केणट्ठेणं भंते ! एवं वुच्चइ-"तिपएसिए खंधे,

१. सिय आया **-जाव-**

१३. सिय आया य, नो आया य, अवत्तव्वं आया इ य, नो आया इ य ?"

उ. गोयमा ! तिपएसिए खंधे-

१. अप्पणो आइट्ठे आया,

२. परस्स आइट्ठे नो आया,

३. तदुभयस्स आइट्ठे अवत्तव्वं-आया इ य, नो आया इ य,

४. देसे आइट्ठे सब्भावपज्जवे, देसे आइट्ठे असब्भावपज्जवे, तिपएसिए खंधे आया य, नो आया य,

५. देसे आइट्ठे सब्भावपज्जवे, देसा आइट्ठा असब्भावपज्जवा, तिपएसिए खंधे आया य, नो आयाओ य,

६. देसा आइट्ठा सब्भावपज्जवा, देसे आइट्ठे असब्भावपज्जवे, तिपएसिए खंधे आयाओ य, नो आयाओ य,

७. देसे आइट्ठे सब्भावपज्जवे, देसे आइट्ठे तदुभयपज्जवे, अवत्तव्वं आयाइ य, नो आयाइ य, तिपएसिए खंधे आया य, आयाओ य,

८. देसे आइट्ठे सब्भावपज्जवे, देसा आइट्ठा तदुभयपज्जवा, तिपएसिए खंधे आया य, अवत्तव्वाइं आयाओ य, नो आयाओ य,

९. देसा आइट्ठा सब्भावपज्जवा, देसे आइट्ठे तदुभयपज्जवे, तिपएसिए खंधे आयाओ य, अवत्तव्वं-आया इ य, नो आया इ य, **एए तिन्नि भंगा,**

१०. देसे आइट्ठे असब्भावपज्जवे, देसे आइट्ठे तदुभयपज्जवे, तिपएसिए खंधे नो आया य, अवत्तव्वं-आया इ य, नो आया इ य,

१२. કથંચિત્ અનેક અસદ્રૂપે હોવા છતાં પણ એક સદ્-અસદ્ સ્વરૂપે હોવાને કારણે અવક્તવ્ય છે.

१३. કથંચિત્ સદ્રૂપે અને અસદ્રૂપે છે અને સદ્-અસદ્ સ્વરૂપે હોવાને કારણે અવક્તવ્ય છે.

પ્ર. ભંતે ! કયા કારણસર એમ કહેવામાં આવે છે કે "ત્રિપ્રદેશી સ્કંધ -

१. કથંચિત્ સદ્રૂપે છે **-યાવત્-**

१३. કથંચિત્ સદ્રૂપે અસદ્રૂપે અને સદ્-અસદ્ સ્વરૂપે હોવાને કારણે અવક્તવ્ય છે ?"

ઉ. ગૌતમ ! ત્રિપ્રદેશી સ્કંધ -

૧. પોતાના સ્વરૂપની અપેક્ષાએ સદ્રૂપ છે,

૨. અન્ય (પર) સ્વરૂપની અપેક્ષાએ અસદ્રૂપ છે,

૩. ઊભયરૂપની અપેક્ષાએ સદ્-અસદ્ સ્વરૂપે હોવાને કારણે અવક્તવ્ય છે,

૪. સદ્ભાવ પર્યાયયુક્ત એક દેશની અપેક્ષાએ અને અસદ્ભાવ પર્યાયયુક્ત એક દેશની અપેક્ષાએ ત્રિપ્રદેશી સ્કંધ સદ્-અસદ્રૂપ છે.

૫. સદ્ભાવ પર્યાયયુક્ત એક દેશની અપેક્ષાએ અને અસદ્ભાવ પર્યાયયુક્ત અનેક દેશોની અપેક્ષાએ ત્રિપ્રદેશી સ્કંધ સદ્સ્વરૂપ છે અને અસદ્સ્વરૂપ નથી.

૬. સદ્ભાવ પર્યાયયુક્ત અનેક દેશોની અપેક્ષાએ અને અસદ્ભાવ પર્યાયયુક્ત એકદેશની અપેક્ષાએ ત્રિપ્રદેશી સ્કંધ સદ્સ્વરૂપ છે અને અસદ્સ્વરૂપ નથી.

૭. સદ્ભાવ પર્યાયયુક્ત એક દેશની અપેક્ષાએ અને ઊભય (સદ્ભાવ અને અસદ્ભાવ) પર્યાયયુક્ત એક દેશની અપેક્ષાએ ત્રિપ્રદેશી સ્કંધ સદ્સ્વરૂપ અને અસદ્સ્વરૂપે હોવાને કારણે અવક્તવ્ય છે.

૮. સદ્ભાવ પર્યાયયુક્ત એક દેશની અપેક્ષાએ અને ઊભય પર્યાયયુક્ત અનેક દેશોની અપેક્ષાએ ત્રિપ્રદેશી સ્કંધ સદ્સ્વરૂપે અને અસદ્સ્વરૂપે હોવાને કારણે અવ્યક્તવ્ય છે.

૯. સદ્ભાવ પર્યાયયુક્ત અનેક દેશોની અપેક્ષાએ અને ઊભય પર્યાયયુક્ત એક દેશની અપેક્ષાએ ત્રિપ્રદેશી સ્કંધ સદ્સ્વરૂપે છે અને સદ્-અસદ્ સ્વરૂપે હોવાને કારણે અવ્યક્તવ્ય છે. (અસ્તિ અવ્યક્તવ્યના) **ત્રણ ભંગ સમજવા જોઈએ.**

૧૦. અસદ્ભાવ પર્યાયયુક્ત એક દેશની અપેક્ષાએ અને ઊભય પર્યાયયુક્ત એક દેશની અપેક્ષાએ ત્રિપ્રદેશી સ્કંધ અસદ્રૂપ છે અને સદ્-અસદ્ સ્વરૂપે હોવાને કારણે અવ્યક્તવ્ય છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

११. देसे आइट्ठे असब्भावपज्जवे, देसा आइट्ठा तदुभयपज्जवा, तिपएसिए खंधे नो आया य, अवत्तव्वाइं-आयाओ य, नो आयाओ य,

११. અસદ્‌ભાવ પર્યાયયુક્ત એક દેશની અપેક્ષાએ અને તદુભય પર્યાયયુક્ત અનેક દેશોની અપેક્ષાએ ત્રિપ્રદેશી સ્કંધ અસદ્‌સ્વરૂપે છે અને સદ્-અસદ્ સ્વરૂપે હોવાને કારણે અવ્યક્તવ્ય છે.

१२. देसा आइट्ठा असब्भावपज्जवा, देसे आइट्ठे तदुभयपज्जवे, तिपएसिए खंधे नो आयाओ य, अवत्तव्वं-आया इ य नो आया इ य, ***एए तिन्नि भंगा,***

१२. અસદ્‌ભાવ પર્યાયયુક્ત અનેક દેશોની અપેક્ષાએ અને તદુભય પર્યાયયુક્ત એક દેશની અપેક્ષાએ ત્રિપ્રદેશી સ્કંધ અસદ્‌સ્વરૂપે છે અને સદ્-અસદ્ સ્વરૂપે હોવાને કારણે અવ્યકતવ્ય છે. આ (નાસ્તિ અવ્યકતવ્ય)ના **ત્રણ ભંગ સમજવા જોઈએ.**

१३. देसे आइट्ठे सब्भावपज्जवे, देसे आइट्ठे असब्भावपज्जवे, देसे आइट्ठे तदुभयपज्जवे, तिपएसिए खंधे आया य, नो आया य, अवत्तव्वं-आया इ य, नो आया इ य,

१૩. સદ્‌ભાવ પર્યાયયુક્ત એક દેશની અપેક્ષાએ, અસદ્‌ભાવ પર્યાયયુક્ત એક દેશની અપેક્ષાએ અને તદુભય પર્યાયયુક્ત એક દેશની અપેક્ષાએ ત્રિપ્રદેશી સ્કંધ સદ્‌સ્વરૂપે છે, અસદ્‌સ્વરૂપે છે અને સદ્-અસદ્ સ્વરૂપે હોવાને કારણે અવ્યકતવ્ય છે.

से तेणट्ठेणं गोयमा ! एवं वुच्चइ-

"तिपएसिए खंधे १. सिय आया **-जाव-** १३. सिय आया य, नो आया य, अवत्तव्वं-आया इ य, नो आया इ य।"

આ કારણે ગૌતમ ! એમ કહેવામાં આવે છે કે-

"ત્રિપ્રદેશી સ્કંધ- १. કથંચિત્ સદ્‌સ્વરૂપે છે **-યાવત્-** १૩. કથંચિત્ સદ્‌સ્વરૂપે, અસદ્‌સ્વરૂપે અને સદ્-અસદ્ સ્વરૂપે હોવાને કારણે અવ્યક્તવ્ય છે."

प. आया भंते ! चउप्पएसिए खंधे, अन्ने चउप्पएसिए खंधे ?

પ્ર. ભંતે ! ચતુષ્પ્રદેશી સ્કંધ સદ્‌સ્વરૂપે છે કે અસદ્-સ્વરૂપે છે ?

उ. गोयमा ! चउप्पएसिए खंधे-

૩. ગૌતમ ! ચતુષ્પ્રદેશી સ્કંધ -

१. सिय आया,

१. કથંચિત્ સદ્‌સ્વરૂપે છે,

२. सिय नो आया,

२. કથંચિત્ અસદ્‌સ્વરૂપે છે,

३. सिय अवत्तव्वं-आया इ य, नो आया इ य,

૩. કથંચિત્ સદ્‌સ્વરૂપે-અસદ્‌સ્વરૂપે હોવાને કારણે અવ્યકતવ્ય છે,

४-७. सिय आया य, नो आया य, **चउभंगो,**

४-७. કથંચિત્ સદ્‌સ્વરૂપે અને અસદ્‌સ્વરૂપે છે, અહીંયા (એકવચન અને બહુવચનની અપેક્ષાએ) **ચાર ભંગ હોય છે.**

८-११. सिय आया य, अवत्तव्वं, **चउभंगो**

८-११. કથંચિત્ સદ્‌સ્વરૂપે અને અવ્યકતવ્ય છે. અહીંયા (એકવચન અને બહુવચનની અપેક્ષાએ) **ચાર ભંગ હોય છે.**

१२-१५. सिय नो आया य, अवत्तव्वं, **चउभंगो,**

१२-१५. કથંચિત્ અસદ્‌સ્વરૂપે અને અવ્યકતવ્ય છે. (અહીંયા પણ એક વચન અને બહુવચનની અપેક્ષાએ) **ચાર ભંગ હોય છે.**

१६. सिय आया य, नो आया य, अवत्तव्वं-आया इ य, नो आया इ य,

१૬. કથંચિત્ સદ્‌સ્વરૂપે-અસદ્‌સ્વરૂપે અને સદ્-અસદ્ સ્વરૂપે હોવાને કારણે અવ્યકતવ્ય છે.

१७. सिय आया य, नो आया य, अवत्तव्वाइं-आयाओ य, नो आयाओ य,

१૭. કથંચિત્ એક સદ્‌સ્વરૂપે છે અને અસદ્‌સ્વરૂપે છે અને અનેક સદ્-અસદ્ સ્વરૂપે હોવાને કારણે અવ્યકતવ્ય છે,

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

૧૮. सिय आया य, नो आयाओ य, अवत्तव्वं-आया इ य, नो आया इ य,

૧૮. કથંચિત્ એક સદ્સ્વરૂપે છે, અનેક અસદ્સ્વરૂપે છે અને એક સદ્-અસદ્ સ્વરૂપે હોવાને કારણે અવક્તવ્ય છે,

૧૯. सिय आयाओ य, नो आया य, अवत्तव्वं-आया इ य, नो आया इ य,

૧૯. કથંચિત્ અનેક સદ્સ્વરૂપે છે, એક અસદ્સ્વરૂપે છે અને એક સદ્-અસદ્ સ્વરૂપે હોવાને કારણે અવકતવ્ય છે.

પ. से केणट्ठेणं भंते ! एवं वुच्चइ-
"चउप्पएसिए खंधे, १. सिय आया य **-जाव-** १९. सिय आयाओ य, नो आया य, अवत्तव्वं-आया इ य, नो आया इ य ?"

પ્ર. ભંતે ! કયા કારણસર એમ કહેવામાં આવે છે કે -
"ચતુષ્પ્રદેશી સ્કંધ- ૧. કથંચિત્ સદ્સ્વરૂપે છે **-યાવત્-** ૧૯. કથંચિત્ અનેક સદ્સ્વરૂપે છે, એક અસદ્સ્વરૂપે છે અને એક સદ્-અસદ્ સ્વરૂપે હોવાને કારણે અવકતવ્ય છે ?"

उ. गोयमा ! चउप्पएसिए खंधे-
१. अप्पणो आइट्ठे आया,
२. परस्स आइट्ठे नो आया,
३. तदुभयस्स आइट्ठे अवत्तव्वं-आया इ य, नो आया इ य,
४-७. देसे आइट्ठे सब्भावपज्जवे, देसे आइट्ठे असब्भावपज्जवे **चउभंगो,**

ઉ. ગૌતમ ! ચતુષ્પ્રદેશી સ્કંધ -
૧. પોતાના સ્વરૂપની અપેક્ષાએ સદ્રૂપ છે.
૨. અન્ય (પર) સ્વરૂપની અપેક્ષાએ અસદ્રૂપ છે.
૩. ઊભયરૂપની અપેક્ષાએ સદ્-અસદ્રૂપ હોવાથી અવકતવ્ય છે.
૪-૭. સદ્ભાવ-પર્યાયવાળા (યુક્ત) એક દેશની અપેક્ષાએ અને અસદ્ભાવ પર્યાયવાળા (યુક્ત) એક દેશની અપેક્ષાએ (એકવચન અને બહુવચનના ક્રમથી) **ચાર ભંગ થાય છે.**

૮-૧૧. सब्भावपज्जवेणं तदुभएण य, **चउभंगो,**

૮-૧૧. સદ્ભાવ પર્યાયયુક્ત અને તદુભય પર્યાય-યુક્તની અપેક્ષાએ (એકવચન-બહુવચનના ક્રમથી) **ચાર ભંગ થાય છે.**

૧૨-૧૫. असब्भावपज्जवेणं तदुभएण य, **चउभंगो,**

૧૨-૧૫. અસદ્ભાવ પર્યાયયુક્ત અને તદુભય પર્યાયયુક્તની અપેક્ષાએ (એકવચન-બહુવચનના ક્રમથી) **ચાર ભંગ થાય છે.**

૧૬. देसे आइट्ठे सब्भावपज्जवे, देसे आइट्ठे असब्भावपज्जवे, देसे आइट्ठे तदुभयपज्जवे, चउप्पएसिए खंधे आया य, नो आया य, अवत्तव्वं-आया इ य, नो आया इ य,

૧૬. સદ્ભાવ પર્યાયયુક્ત એક દેશની અપેક્ષાએ, અસદ્ભાવ પર્યાયયુક્ત એકદેશની અપેક્ષાએ અને તદુભય પર્યાયયુક્ત એક દેશની અપેક્ષાએ ચતુષ્પ્રદેશી સ્કંધ સદ્રૂપ-અસદ્રૂપ છે અને સદ્-અસદ્રૂપ હોવાથી અવકતવ્ય છે.

૧૭. देसे आइट्ठे सब्भावपज्जवे, देसे आइट्ठे असब्भावपज्जवे, देसा आइट्ठा तदुभयपज्जवा, चउप्पएसिए खंधे, आया य, नो आया य, अवत्तव्वाइं-आयाओ य, नो आयाओ य,

૧૭. સદ્ભાવ પર્યાયયુક્ત એક દેશની અપેક્ષાએ, અસદ્ભાવ પર્યાયયુક્ત એક દેશની અપેક્ષા અને તદુભય પર્યાયયુક્ત અનેક દેશોની અપેક્ષાએ ચતુષ્પ્રદેશી સ્કંધ સદ્રૂપ-અસદ્રૂપ છે અને અનેક સદ્-અસદ્રૂપ હોવાથી અવકતવ્ય છે.

૧૮. देसे आइट्ठे सब्भावपज्जवे, देसा आइट्ठा असब्भावपज्जवा, देसे आइट्ठे तदुभयपज्जवे, चउप्पएसिए खंधे आया य, नो आयाओ य, अवत्तव्वं आया इ य, नो आया इ य,

૧૮. સદ્ભાવ પર્યાયયુક્ત એકદેશની અપેક્ષાએ અસદ્ભાવ પર્યાયયુક્ત અનેક દેશોની અપેક્ષાએ અને તદુભય પર્યાયયુક્ત એકદેશની અપેક્ષાએ ચતુષ્પ્રદેશી સ્કંધ સદ્રૂપ છે, અસદ્રૂપ છે અને સદ્-અસદ્રૂપ હોવાથી અવકતવ્ય છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

१९. देसा आइट्ठा सब्भावपज्जवा, देसे आइट्ठे असब्भावपज्जवे, देसे आइट्ठे तदुभयपज्जवे, चउप्पसिए खंधे आयाओ य, नो आया य, अवत्तव्वं-आया इ य, नो आया इ य,

से तेणट्ठेणं गोयमा ! एवं वुच्चइ-

"चउप्पएसिए खंधे, १. सिय आया **-जाव-** १९. सिय आयाओ य, नो आया य, अवत्तव्वं-आया इ य, नो आया इ य।"

१९. सद्भाव-पर्याययुक्त अनेक देशोनी अपेक्षाએ, असद्भाव पर्यायયુક્ત એક દેશની અપેક્ષાએ તથા तदुभय પર્યાયયુક્ત એક દેશની અપેક્ષાએ ચતુષ્પ્રદેશી સ્કંધ સદ્રૂપ છે, અસદ્રૂપ છે અને સદ્-અસદ્રૂપ હોવાથી અવકતવ્ય છે.

આ કારણથી ગૌતમ ! એમ કહેવામાં આવે છે કે-

"ચતુષ્પ્રદેશી સ્કંધ-૧. કથંચિત્ સદ્રૂપ છે **-યાવત્-** ૧૯. કથંચિત્ અનેક સદ્રૂપ છે, એક અસદ્રૂપ છે અને એક સદ્-અસદ્રૂપ હોવાથી અવકતવ્ય છે."

प. आया भंते ! पंचपएसिए खंधे, अन्ने पंचपएसिए खंधे ?

प्र. ભંતે ! પંચપ્રદેશી સ્કંધ સદ્રૂપ છે કે અસદ્રૂપ છે ?

उ. गोयमा ! पंचपएसिए खंधे-

१. सिय आया,

२. सिय नो आया,

३. सिय अवत्तव्वं-आया इ य, नो आया इ य,

४-७. सिय आया य, नो आया य, **चउभंगो**

८-११. सिय आया य अवत्तव्वं, **चउभंगो**

१२-१५. सिय नो आया य अवत्तव्वेण य, **चउभंगो**

१६. सिय आया य, नो आया य, अवत्तव्वं आया इ य, नो आया इ य।

१७. सिय आया य, नो आया य, अवत्तव्वाइं आयाओ य, नो आयाओ य।

१८. सिय आया य, नो आया य, अवत्तव्वं आया इ य, नो आया इ य।

१९. सिय आया य, नो आया य, अवत्तव्वं आयाओ य, नो आयाओ य।

२०. सिय आयाओ य, नो आया य, अवत्तव्वं आया इ य, नो आया इ य।

२१. सिय आयाओ य, नो आया य, अवत्तव्वं आयाओ य, नो आयाओ य।

२२. सिय आयाओ य, नो आयाओ य, अवत्तव्वं आया इ य, नो आया इ य।

ઉ. ગૌતમ ! પંચપ્રદેશી સ્કંધ -

૧. કથંચિત્ સદ્રૂપ છે.

૨. કથંચિત્ અસદ્રૂપ છે.

૩. કથંચિત્ સદ્-અસદ્રૂપ હોવાથી અવકતવ્ય છે.

૪-૭. કથંચિત્ સદ્રૂપ અને અસદ્રૂપ છે. (અહીંયા એકવચન અને બહુવચનની અપેક્ષાએ) **ચાર ભંગ થાય છે.**

૮-૧૧. કથંચિત્ સદ્રૂપ અને અવકતવ્ય છે. (અહીં પણ એકવચન અને બહુવચનની અપેક્ષાએ) **ચારભંગ થાય છે.**

૧૨-૧૫. કથંચિત્ અસદ્રૂપ અને અવકતવ્ય છે (અહીં પણ એકવચન અને બહુવચનની અપેક્ષાએ) **ચાર ભંગ થાય છે.**

૧૬. કથંચિત્ સદ્રૂપ છે, અસદ્રૂપ છે અને સદ્-અસદ્રૂપ હોવાથી અવકતવ્ય છે.

૧૭. કથંચિત્ એક-સદ્રૂપ અને એક અસદ્રૂપ છે અને અનેક સદ્-અસદ્રૂપ હોવાથી અવકતવ્ય છે.

૧૮. કથંચિત્ એક સદ્રૂપ છે, અનેક અસદ્રૂપ છે અને એક સદ્-અસદ્રૂપ હોવાથી અવકતવ્ય છે.

૧૯. કથંચિત્ એક સદ્રૂપ છે, એક અસદ્રૂપ છે અને અનેક સદ્-અસદ્રૂપ હોવાથી અવકતવ્ય છે.

૨૦. કથંચિત્ અનેક સદ્રૂપ છે, એક અસદ્રૂપ અને એક સદ્-અસદ્રૂપ હોવાથી અવકતવ્ય છે.

૨૧. કથંચિત્ અનેક સદ્રૂપ છે, એક અસદ્રૂપ અને અનેક સદ્-અસદ્રૂપ હોવાથી અવકતવ્ય છે.

૨૨. કથંચિત્ અનેક સદ્રૂપ છે અને અનેક અસદ્રૂપ છે અને એક સદ્-અસદ્રૂપ હોવાથી અવકતવ્ય છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

प. से केणट्ठेणं भंते ! एवं वुच्चइ-

"पंचपएसिए खंधे, १. सिया आया -जाव- २२. सिय आयाओ य, नो आयाओ य, अवत्तव्वं आया इ य, नो आया इ य ?"

उ. गोयमा !

१. अप्पणो आइट्ठे आया,

२. परस्स आइट्ठे नो आया,

३. तदुभयस्स आइट्ठे अवत्तव्वं,

४-१५. देसे आइट्ठे सब्भावपज्जवे, देसे आइट्ठे असब्भावपज्जवे,

एवं दुयगसंजोगे सव्वे पडंति, (दुवालस भंगा)-

१६-२२. ***तियगसंजोगे एक्को ण पडइ। (सत्त भंगा)***

से तेणट्ठेणं गोयमा ! एवं वुच्चइ-

"पंचपएसिए खंधे, १. सिय आया -जाव- २२. सिय आयाओ य, नो आयाओ य, अवत्तव्वं आया इ य, नो आया इ य।"

छप्पएसियस्स सव्वे पडंति,

छप्पएसिए एवं -जाव- अणंतपएसिए।

- विया. स. १२, उ. १०, सु. २७-३३

८१. परमाणुपोग्गल-खंधाणं परोप्परं फुसणा परूवणं-

प. परमाणुपोग्गलेणं भंते! परमाणुपोग्गलं फुसमाणे किं-

१. देसेणं देसं फुसइ,

२. देसेणं देसे फुसइ,

३. देसेणं सव्वं फुसइ,

४. देसेहिं देसं फुसइ,

५. देसेहिं देसे फुसइ,

६. देसेहिं सव्वं फुसइ,

७. सव्वेणं देसं फुसइ,

८. सव्वेणं देसे फुसइ,

९. सव्वेणं सव्वं फुसइ ?

उ. गोयमा !

१. णो देसेणं देसं फुसइ,

પ્ર. ભંતે ! કયા કારણથી એમ કહેવામાં આવે છે કે -

"પંચપ્રદેશી સ્કંધ-૧. કથંચિત્ સદ્રૂપ છે -**યાવત્**- ૨૨. કથંચિત્ અનેક સદ્રૂપ છે અને અનેક અસદ્રૂપ છે અને એક સદ્-અસદ્રૂપ હોવાથી અવક્તવ્ય છે ?

ઉ. ગૌતમ ! પંચપ્રદેશી સ્કંધ -

૧. પોતાના સ્વરૂપની અપેક્ષાએ સદ્રૂપ છે,

૨. અન્ય (પર) સ્વરૂપની અપેક્ષાએ અસદ્રૂપ છે,

૩. ઊભય સ્વરૂપની અપેક્ષાએ સદ્-અસદ્ સ્વરૂપે હોવાને કારણે અવકતવ્ય છે,

૪-૧૫. સદ્ભાવ પર્યાયયુક્ત એકદેશની અપેક્ષાએ અને અસદ્ભાવ પર્યાયયુક્ત એકદેશની અપેક્ષાએ તથા

આ જ પ્રકારે દ્વિક (બે) સંયોગીમાં સમગ્ર (બાર) ભંગ બને છે.

૧૬-૨૨. ***ત્રિક (ત્રણ) સંયોગીના આઠ ભંગોમાંથી અંતિમ ભંગ થયેલ ન હોવાને કારણે સાત ભંગ બને છે.***

આ કારણસર ગૌતમ ! એમ કહેવામાં આવે છે કે-

"પંચપ્રદેશી સ્કંધ - ૧. કથંચિત્ સદ્સ્વરૂપે છે -**યાવત્**- ૨૨. કથંચિત્ અનેક સદ્સ્વરૂપે છે અને અનેક અસદ્સ્વરૂપે છે અને એક સદ્-અસદ્ સ્વરૂપે હોવાને કારણે અવ્યકતવ્ય છે."

ષટ્પ્રદેશી સ્કંધમાં સમગ્ર ૨૩ ભંગ હોય છે. (અર્થાત્ ત્રિકસંયોગીનો આઠમો ભંગ પણ બને છે.)

ષટ્પ્રદેશી સ્કંધની જેમ અનંત પ્રદેશી સ્કંધ પર્યંત ભંગ સમજવા જોઈએ.

૮૧. પરમાણુ પુદ્ગલ સ્કંધોની પરસ્પર સ્પર્શનાનું પ્રરૂપણ :

પ્ર. ભંતે ! પરમાણુ પુદ્ગલ-પરમાણુ પુદ્ગલને સ્પર્શ કરતો - શું

૧. એક દેશ વડે એક દેશને સ્પર્શ કરે છે ?

૨. એક દેશ વડે ઘણા દેશોને સ્પર્શ કરે છે ?

૩. એક દેશ વડે સર્વને સ્પર્શ કરે છે ?

૪. ઘણા દેશો વડે એક દેશને સ્પર્શ કરે છે ?

૫. ઘણા દેશો વડે ઘણા દેશોને સ્પર્શ કરે છે ?

૬. ઘણા દેશો વડે સર્વ (સમગ્ર)ને સ્પર્શ કરે છે ?

૭. સર્વ વડે એક દેશને સ્પર્શ કરે છે ?

૮. સર્વ વડે ઘણા દેશોને સ્પર્શ કરે છે ?

૯. સર્વ વડે સર્વને સ્પર્શ કરે છે ?

ઉ. ગૌતમ ! (પરમાણુ પુદ્ગલ)

૧. એક દેશ વડે એક દેશને સ્પર્શ કરતો નથી.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

૨. णो देसेणं देसे फुसइ,

૩. णो देसेणं सव्वं फुसइ,

૪. णो देसेहिं देसं फुसइ,

૫. णो देसेहिं देसे फुसइ,

૬. णो देसेहिं सव्वं फुसइ,

૭. णो सव्वेणं देसं फुसइ,

૮. णो सव्वेणं देसे फुसइ,

૯. सव्वेणं सव्वं फुसइ ।

एवं परमाणु पोग्गले दुपदेसियं फुसमाणे सत्तम-णवमेहिं फुसइ ।

परमाणुपोग्गले तिपएसियं फुसमाणे पच्छिमएहिं तिहिं फुसइ ।

जहा परमाणु पोग्गले तिपएसियं फुसाविओ एवं फुसावेयव्वो-जाव-अणंतपएसिओ ।

૨. એક દેશ વડે ઘણા દેશોને સ્પર્શ કરતો નથી.

૩. એક દેશ વડે સર્વને સ્પર્શ કરતો નથી.

૪. ઘણા દેશો વડે એક દેશને સ્પર્શ કરતો નથી.

૫. ઘણા દેશો વડે ઘણા દેશોને સ્પર્શ કરતો નથી.

૬. ઘણા દેશો વડે સર્વને સ્પર્શ કરતો નથી.

૭. સર્વ વડે એક દેશને સ્પર્શ કરતો નથી.

૮. સર્વ વડે ઘણા દેશોને સ્પર્શ કરતો નથી, પરંતુ

૯. સર્વ વડે સર્વને સ્પર્શ કરે છે.

આ જ પ્રમાણે દ્વિપ્રદેશી સ્કંધને સ્પર્શ કરતો પરમાણુ પુદ્ગલ સાતમા (સર્વ વડે એક દેશને) અને નવમા (સર્વ વડે સર્વને) આ બે વિકલ્પો વડે સ્પર્શ કરે છે.

ત્રિપ્રદેશી સ્કંધને સ્પર્શ કરતા પરમાણુ પુદ્ગલ અંતિમ ત્રણ વિકલ્પો (૭-૯) વડે સ્પર્શ કરે છે.

જે પ્રમાણે એક પરમાણુ પુદ્ગલ દ્વારા ત્રિપ્રદેશી સ્કંધને સ્પર્શ કરવા વિષયક આલાપક કહેવામાં આવ્યા છે, એ જ પ્રકારે અનંત પ્રદેશી સ્કંધ પર્યંતના સ્પર્શ વિષયક આલાપક સમજવા જોઈએ.

प. दुपएसिए णं भंते ! खंधे परमाणु पोग्गलं फुसमाणे किं-

१. देसेणं देसं फुसइ **-जाव-**

९. सव्वेणं सव्वं फुसइ ?

उ. गोयमा ! तइय नवमेहिं फुसइ,

दुपएसिओ दुपदेसियं फुसमाणो पढम-तइय-सत्तम-णवमेहिं फुसइ,

दुपदेसिओ तिपदेसियं फुसमाणो आदिल्लएहि य पच्छिल्लएहि य तिहिं फुसइ, मज्झिमएहिं तिहिं वि पडिसेहेयव्वं ।

दुपदेसिओ जहा तिपदेसियं फुसाविओ एवं फुसावेयव्वो -जाव- अणंतपएसियं फुसइ ।

प्र. ભંતે ! દ્વિપ્રદેશી સ્કંધ પરમાણુ પુદ્ગલને સ્પર્શ કરતો શું -

૧. એક દેશ વડે એક દેશને સ્પર્શ કરે છે **-यावत्-**

૯. સર્વ વડે સર્વને સ્પર્શ કરે છે ?

ઉ. ગૌતમ ! (દ્વિપ્રદેશી સ્કંધ પરમાણુ પુદ્ગલને) ત્રીજા અને નવમા (એક દેશ વડે સર્વને તથા સર્વ વડે સર્વને) વિકલ્પ વડે સ્પર્શ કરે છે.

દ્વિપ્રદેશી સ્કંધ - દ્વિપ્રદેશી સ્કંધને સ્પર્શ કરતો પ્રથમ, ત્રીજા, સાતમા અને નવમા વિકલ્પ વડે સ્પર્શ કરે છે.

દ્વિપ્રદેશી સ્કંધ - ત્રિપ્રદેશી સ્કંધને સ્પર્શ કરતો પ્રારંભના ત્રણ (૧-૩), અંતિમ (છેવટના) ત્રણ (૭-૯) વિકલ્પો વડે સ્પર્શ કરે છે. આના વચ્ચે (મધ્ય)ના ત્રણ (ચોથા, પાંચમા અને છઠ્ઠા) વિકલ્પોનો ત્યાગ કરવો જોઈએ.

જે પ્રમાણે દ્વિપ્રદેશી સ્કંધ દ્વારા ત્રિપ્રદેશી સ્કંધના સ્પર્શ વિષયક આલાપક કહેવામાં આવ્યા છે, એ જ પ્રમાણે અનંત પ્રદેશી સ્કંધ પર્યંત સ્પર્શ વિષયક આલાપક સમજવા જોઈએ.

प. तिपएसिए णं भंते ! खंधे परमाणुपोग्गलं फुसमाणे किं-

१. देसेणं देसं फुसइ **-जाव-**

९. सव्वेणं सव्वं फुसइ ?

प्र. ભંતે ! ત્રિપ્રદેશી સ્કંધ પરમાણુ પુદ્ગલને સ્પર્શ કરતા શું -

૧. એક દેશ વડે એક દેશને સ્પર્શ કરે છે **-यावत्-**

૯. સર્વ વડે સર્વને સ્પર્શ કરે છે ?

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

उ. गोयमा ! तइय-छट्ठ-णवमेहिं फुसइ ।

ઉ. ગૌતમ ! (ત્રિપ્રદેશી સ્કંધ પરમાણુ પુદ્ગલને) ત્રીજા, છઠ્ઠા અને નવમા (એક દેશ વડે સર્વને, ઘણા દેશો વડે સર્વને અને સર્વ વડે સર્વને) વિકલ્પ વડે સ્પર્શ કરે છે.

तिपएसिओ दुपएसियं फुसमाणो पढमएणं, तइएणं, चउत्थ-छट्ठ-सत्तम-णवमेहिं फुसइ ।

ત્રિપ્રદેશી સ્કંધ દ્વિપ્રદેશી સ્કંધને સ્પર્શ કરતો પ્રથમ, ત્રીજા, ચોથા, છઠ્ઠા, સાતમા અને નવમા વિકલ્પ વડે સ્પર્શ કરે છે.

तिपएसिओ तिपएसियं फुसमाणो सव्वेसु वि ठाणेसु फुसइ ।

ત્રિપ્રદેશી સ્કંધ ત્રિપ્રદેશી સ્કંધને સ્પર્શ કરતો સમગ્ર (૧-૯) વિકલ્પો વડે સ્પર્શ કરે છે.

जहा-तिपएसिओ तिपदेसियं फुसाविओ एवं तिपदेसिओ-जाव-अणंतपएसिएणं संजोएयव्वो ।

જે પ્રમાણે ત્રિપ્રદેશી સ્કંધ દ્વારા ત્રિપ્રદેશી સ્કંધના સ્પર્શના આલાપક (ગમક) કહેવામાં આવ્યા છે, એ જ પ્રમાણે ત્રિપ્રદેશી સ્કંધ દ્વારા અનંત પ્રદેશી સ્કંધ પર્યંતના સ્પર્શ વિષયક આલાપક સમજવા જોઈએ.

जहा तिपएसिओ एवं -जाव- अणंतपएसिओ भाणियव्वो ।

જે પ્રમાણે ત્રિપ્રદેશી સ્કંધના પરમાણુ પુદ્ગલ વગેરેની અપેક્ષા સ્પર્શ સંબંધિત કહેવામાં આવ્યું છે, એ જ પ્રમાણે અનંત પ્રદેશી સ્કંધ પર્યંત પરમાણુ પુદ્ગલને સ્પર્શ કરવા વિષયક સમજવું જોઈએ.

- विया. स. ५, उ. ७, सु. ११-१३

८२. परमाणु पोग्गलाणं खंधाण य वाउकाएणं फुसणा परूवणं-

૮૨. પરમાણુ પુદ્ગલ અને સ્કંધોનું વાયુકાય વડે સ્પર્શનાનું પ્રરૂપણ :

प. परमाणु पोग्गले णं भंते ! वाउकाएणं फुडे, वाउकाए वा परमाणुपोग्गलेणं फुडे ?

પ્ર. ભંતે ! પરમાણુ પુદ્ગલ વાયુકાય વડે વ્યાપ્ત છે કે વાયુકાય પરમાણુ પુદ્ગલ વડે વ્યાપ્ત છે ?

उ. गोयमा ! परमाणु पोग्गले वाउकाएणं फुडे, नो वाउकाए परमाणु पोग्गलेणं फुडे ।

ઉ. ગૌતમ ! પરમાણુ પુદ્ગલ વાયુકાય વડે વ્યાપ્ત છે પરંતુ વાયુકાય પરમાણુ પુદ્ગલ વડે વ્યાપ્ત નથી.

प. दुपएसिए णं भंते ! खंधे वाउकाएणं फुडे, वाउकाए वा दुपएसिएणं खंधेणं फुडे ?

પ્ર. ભંતે ! દ્વિપ્રદેશિક સ્કંધ વાયુકાય વડે વ્યાપ્ત છે કે વાયુકાય દ્વિપ્રદેશિક સ્કંધ વડે વ્યાપ્ત છે ?

उ. गोयमा ! दुपएसिए खंधे वाउकाएणं फुडे, नो वाउकाए दुपएसिएणं खंधेणं फुडे ।

ઉ. ગૌતમ ! દ્વિપ્રદેશિક સ્કંધ વાયુકાય વડે વ્યાપ્ત છે પરંતુ વાયુકાય દ્વિપ્રદેશિક સ્કંધ વડે વ્યાપ્ત નથી.

एवं -जाव- असंखेज्जपएसिए ।

આ જ પ્રમાણે અસંખ્યાત પ્રદેશી સ્કંધ પર્યંત સમજવું જોઈએ.

प. अणंतपएसिए णं भंते ! खंधे वाउकाएणं फुडे, वाउकाए वा अणंतपएसिएणं खंधेणंफुडे ?

પ્ર. ભંતે ! અનંત પ્રદેશી સ્કંધ વાયુકાય વડે વ્યાપ્ત છે કે વાયુકાય અનંત પ્રદેશી સ્કંધ વડે વ્યાપ્ત છે ?

उ. गोयमा ! अणंतपएसिए खंधे वाउकाएणं फुडे, वाउकाए अणंतपएसिएणं खंधेणं सिय फुडे, सिय नो फुडे ।

ઉ. ગૌતમ ! અનંત પ્રદેશી સ્કંધ વાયુકાય વડે વ્યાપ્ત છે, પરંતુ વાયુકાય અનંત પ્રદેશી સ્કંધ વડે કદાચ વ્યાપ્ત છે અને કદાચ વ્યાપ્ત હોતા નથી.

- विया. स. १८, उ. १०, सु. ४-७

८३. परमाणु पोग्गल खंधाणं असिधाराइसु ओगाहणाइ परूवणं-

૮૩. પરમાણુ પુદ્ગલ સ્કંધોનું તલવાર વગેરેની ધાર પરની અવસ્થિતિનું પ્રરૂપણ :

प. परमाणु पोग्गले णं भंते ! असिधारं वा, खुरधारं वा, ओगाहेज्जा ?

પ્ર. ભંતે ! શું પરમાણુ પુદ્ગલ તલવારની ધાર કે છરીની ધાર પર સ્થિર થઈને રહી શકે છે ?

उ. हंता, गोयमा ! ओगाहेज्जा ।

ઉ. હા, ગૌતમ ! તે સ્થિર થઈને રહી શકે છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

प. से णं भंते ! तत्थ छिज्जेज्ज वा, भिज्जेज्ज वा ?

उ. गोयमा ! नो इणट्ठे समट्ठे,
नो खलु तत्थ सत्थं कमइ ।
एवं -जाव- असंखेज्जपएसिओ ।

प. अणंतपएसिए णं भंते ! खंधे असिधारं वा, खुरधारं वा ओगाहेज्जा ?

उ. हंता, गोयमा ! ओगाहेज्जा ।

प. से णं भंते ! तत्थ छिज्जेज्ज वा, भिज्जेज्ज वा ।

उ. गोयमा ! अत्थेगइए छिज्जेज्ज वा, भिज्जेज्ज वा,
अत्थेगइए नो छिज्जेज्ज वा, नो भिज्जेज्ज वा ।

प. परमाणु पोग्गले णं भंते ! अगणिकायस्स मज्झंमज्झेणं वीइवएज्जा ?

उ. हंता, गोयमा ! वीइवएज्जा ।

प. से णं भंते ! तत्थ झियाएज्जा ?

उ. गोयमा ! नो इणट्ठे समट्ठे,
नो खलु तत्थ सत्थं कमइ ।

प. से णं भंते ! पुक्खलसंवट्टगस्स महामेहस्स मज्झंमज्झेणं वीइवएज्जा ?

उ. हंता, गोयमा ! वीइवएज्जा ।

प. से णं भंते ! तत्थ उल्लेसिया ?

उ. गोयमा ! नो इणट्ठे समट्ठे,
नो खलु तत्थ सत्थं कमइ ।

प. से णं भंते ! गंगाए महाणदीए पडिसोयं हव्वमागच्छेज्जा ?

उ. हंता, गोयमा ! हव्वमागच्छेज्जा ।

प. से णं भंते ! तत्थ विणिहायमावज्जेज्जा ?

उ. गोयमा ! नो इणट्ठे समट्ठे,
नो खलु तत्थ सत्थं कमइ ।

प. से णं भंते ! उदगावत्तं वा, उदगबिंदु वा ओगाहेज्जा ?

उ. हंता, गोयमा ! ओगाहेज्जा ।

प. से णं भंते ! तत्थ परियावज्जेज्जा ?

प्र. ભંતે ! શું એના પર કાપ-કૂપ થઈ શકે છે ?

ઉ. ગૌતમ ! આ અર્થ સમર્થ નથી.
એના પર શસ્ત્રનો પ્રયોગ થઈ શકતો નથી.
આ જ પ્રમાણે અસંખ્યાતપ્રદેશી સ્કંધો પર્યંત (શસ્ત્રપ્રયોગ ન થઈ શકે) સમજવું જોઈએ.

પ્ર. ભંતે ! શું અનંત પ્રદેશી સ્કંધ તલવારની ધાર કે છરીની ધાર પર સ્થિર થઈને રહી શકે છે ?

ઉ. હા, ગૌતમ ! તે સ્થિર થઈને રહી શકે છે.

પ્ર. ભંતે ! શું એના પર કાપ-કૂપ થઈ શકે છે ?

ઉ. ગૌતમ ! કોઈક અનંત પ્રદેશી સ્કંધ પર કાપ-કૂપ થઈ શકે છે, કોઈ પર કાપ-કૂપ થઈ શકતો નથી.

પ્ર. ભંતે ! પરમાણુ પુદ્ગલ શું અગ્નિકાયની વચ્ચે પ્રવેશ કરી શકે છે ?

ઉ. હા, ગૌતમ ! તે પ્રવેશ કરી શકે છે.

પ્ર. ભંતે ! શું તે (અગ્નિમાં) બળી શકે છે ?

ઉ. ગૌતમ ! આ અર્થ સમર્થ નથી.
એના પર શસ્ત્રનો પ્રયોગ થઈ શકતો નથી (અર્થાત્ અગ્નિ વડે બળી શકતું નથી).

પ્ર. ભંતે ! તે શું પુષ્કર સંવર્તક નામના મહામેઘ વચ્ચે પ્રવેશ કરી શકે છે ?

ઉ. હા, ગૌતમ ! તે પ્રવેશ કરી શકે છે.

પ્ર. ભંતે ! શું તે (મહામેઘ)માં પલળી શકે છે ?

ઉ. ગૌતમ ! આ અર્થ સમર્થ નથી.
કારણ કે એના પર શસ્ત્રનો પ્રયોગ થઈ શકતો નથી. (અર્થાત્ તે પલળી શકતો નથી)

પ્ર. ભંતે ! શું તે મહાનદી ગંગાના વિપરીત પ્રવાહમાં ગમન-હલનચલન કરી શકે છે ?

ઉ. હા, ગૌતમ ! તે (વિપરીત પ્રવાહ)માં ગમન કરી શકે છે.

પ્ર. ભંતે ! શું તેનો વિનાશ થઈ શકે છે ?

ઉ. ગૌતમ ! આ અર્થ સમર્થ નથી.
એના પર શસ્ત્રનો પ્રયોગ થઈ શકતો નથી (અર્થાત્ તેનો વિનાશ થઈ શકતો નથી)

પ્ર. ભંતે ! શું તે ઉદકાવર્ત અને ઉદકબિંદુમાં અવસ્થિત થઈને રહી જાય છે ?

ઉ. હા, ગૌતમ ! તે અવસ્થિત (અવગાહના) કરીને રહી શકે છે.

પ્ર. ભંતે ! શું તે રુપાંતરણમાં પરિણમી શકે છે ?

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

उ. गोयमा ! नो इणट्ठे समट्ठे,
नो खलु तत्थ सत्थं कमइ ।

एवं -जाव- असंखेज्जपएसिओ ।

ઉ. ગૌતમ ! આ અર્થ સમર્થ નથી.
એના પર શસ્ત્રનો પ્રયોગ થઈ શકતો નથી. (અર્થાત્ તેનું રૂપાંતરણમાં પરિણમન થઈ શકતું નથી.

આ જ પ્રમાણે અસંખ્યાત પ્રદેશી સ્કંધો પર્યંત સમજવું જોઈએ.

प. अणंतपएसिए णं भंते ! खंधे अगणिकायस्स मज्झं मज्झेणं वीइवएज्जा ?

પ્ર. ભંતે ! શું અનંત પ્રદેશી સ્કંધ અગ્નિકાયની વચ્ચે પ્રવેશ કરી શકે છે ?

उ. हंता, गोयमा ! वीइवएज्जा ।

ઉ. હા, ગૌતમ ! તે પ્રવેશ કરી શકે છે.

प. से णं भंते ! तत्थ झियाएज्जा ?

પ્ર. ભંતે ! શું તે (અગ્નિમાં) બળી શકે છે ?

उ. गोयमा ! अत्थेगइए झियाएज्जा, अत्थेगइए नो झियाएज्जा ।

ઉ. ગૌતમ ! કોઈ બળી શકે છે અને કોઈ બળી શકતા નથી.

प. से णं भंते ! पुक्खलसंवट्टगस्स महामेहस्स मज्झंमज्झेणं वीइवएज्जा ?

પ્ર. ભંતે ! શું તે પુષ્કર સંવર્તક નામના મહામેઘની વચ્ચે પ્રવેશ કરી શકે છે ?

उ. हंता, गोयमा ! वीइवएज्जा ।

ઉ. હા, ગૌતમ ! તે પ્રવેશ કરી શકે છે.

प. से णं भंते ! तत्थ उल्लेसिया ।

પ્ર. ભંતે ! તે (મહામેઘમાં) પલળી શકે છે ?

उ. गोयमा ! अत्थेगइए उल्लेसिया, अत्थेगइए नो उल्लेसिया ।

ઉ. ગૌતમ ! કોઈ પલળી શકે છે અને કોઈ પલળી શકતું નથી.

प. से णं भंते ! गंगाए महाणईए पडिसोयं हव्वमागच्छेज्जा ?

પ્ર. ભંતે ! શું તે મહાનદી ગંગાના વિપરીત પ્રવાહમાં ગમન-હલનચલન કરી શકે છે ?

उ. हंता, गोयमा ! हव्वमागच्छेज्जा ।

ઉ. હા, ગૌતમ ! તે ગમન-હલનચલન કરી શકે છે.

प. से णं भंते ! तत्थ विणिहायमावज्जेज्जा ?

પ્ર. ભંતે ! શું તેનો વિનાશ થઈ શકે છે ?

उ. गोयमा ! अत्थेगइए विणिहायमावज्जेज्जा, अत्थेगइए नो विणिहायमावज्जेज्जा ।

ઉ. ગૌતમ ! કોઈનો વિનાશ થઈ શકે છે અને કોઈનો વિનાશ થઈ શકતો નથી.

प. से णं भंते ! उदगावत्तं वा, उदगबिन्दु वा ओगाहेज्जा ?

પ્ર. ભંતે ! શું તે ઉદકાવર્ત અને ઉદકબિંદુમાં અવસ્થિત થઈ રહી શકે છે ?

उ. हंता, गोयमा ! ओगाहेज्जा ।

ઉ. હા, ગૌતમ ! તે અવગાહન - અંદરપ્રવેશ કરીને રહી શકે છે.

प. से णं भंते ! तत्थ परियावज्जेज्जा ?

પ્ર. ભંતે ! શું તે રૂપાંતરણમાં પરિણમી શકે છે ?

उ. गोयमा ! अत्थेगइए परियावज्जेज्जा, अत्थेगइए नो परियावज्जेज्जा ॥

ઉ. ગૌતમ ! કોઈક પરિણમી શકે છે અને કોઈક પરિણમી શકતો નથી.

- विया. स. ५, उ. ७, सु. ३-८

८४. परमाणु-पोग्गल खंधाणं एयणाइ परूवणं-

૮૪. પરમાણુ-પુદ્ગલ સ્કંધોના કંપન વગેરેનું પ્રરૂપણ :

प. परमाणुपोग्गले णं भंते ! एयइ, वेयइ, चलइ, फंदइ, घट्टइ, खुब्भइ, उदीरइ, तं तं भावं परिणमइ ?

પ્ર. ભંતે ! શું પરમાણુ-પુદ્ગલ ધ્રુજે છે, વિશેષરૂપે ધ્રુજે છે, ચાલે છે, ફડકે છે, સમ્મિલિત થાય છે, ક્ષોભ પામે છે, ઉદીરિત થાય છે અને તે-તે ભાવમાં પરિણમિત થાય છે ?

उ. हंता गोयमा ! १. सिय एयइ -जाव- उदीरइ, तं तं भावं परिणमइ,

ઉ. હા, ગૌતમ ! ૧. પરમાણુ-પુદ્ગલ ક્યારેક ધ્રુજે છે **-યાવત્-** ઉદીરિત થાય છે અને તે-તે ભાવમાં પરિણમિત થાય છે,

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

૨. सिय नो एयइ **-जाव-** नो उदीरइ, नो तं तं भावं परिणमइ ।

૨. પરમાણુ-પુદ્ગલ ક્યારેક ધ્રુજતું નથી **-યાવત્-** ઉદીરત થતું નથી અને તે-તે ભાવમાં પરિણમિત થતું નથી.

પ. दुपएसिए णं भंते ! खंधे एयइ **-जाव-** उदीरइ, तं तं भावं परिणमइ ?

પ્ર. ભંતે ! શું દ્વિપ્રદેશિક સ્કંધ ધ્રૂજે છે **-યાવત્-** ઉદીરત થાય છે અને તે-તે ભાવમાં પરિણમિત થાય છે ?

ઉ. गोयमा ! १. सिय एयइ **-जाव-** उदीरइ, तं तं भावं परिणमइ,

૨. सिय नो एयइ **-जाव-** नो उदीरइ, नो तं तं भावं परिणमइ,

૩. सिय देसे एयइ, देसे नो एयइ **-जाव-** देसे तं तं भावं परिणमइ, देसे तं तं भावं णो परिणमइ ।

ઉ. ગૌતમ ! ૧. ક્યારેક ધ્રૂજે છે **-યાવત્-** ઉદીરત થાય છે અને તે-તે ભાવમાં પરિણમિત થાય છે.

૨. ક્યારેક ધ્રૂજતું નથી **-યાવત્-** ઉદીરત થતું નથી અને તે-તે ભાવમાં પરિણમિત થતું નથી.

૩. ક્યારેક એક અંશવડે ધ્રૂજે છે અને એક અંશવડે ધ્રૂજતું નથી **-યાવત્-** એક અંશવડે પરિણમિત થાય છે અને તે-તે ભાવમાં પરિણમિત થતું નથી.

પ. तिपएसिए णं भंते ! खंधे एयइ, नो एयइ ।

પ્ર. ભંતે ! શું ત્રિપ્રદેશિક સ્કંધ ધ્રૂજે છે અને ધ્રૂજતો નથી ?

ઉ. गोयमा ! १. सिय एयइ,

૨. सिय नो एयइ,

૩. सिय देसे एयइ, देसे नो एयइ,

૪. सिय देसे एयइ, नो देसा एयंति,

૫. सिय देसा एयंति, नो देसे एयइ,

ઉ. ગૌતમ ! ૧. ક્યારેક ધ્રૂજે છે,

૨. ક્યારેક ધ્રૂજતો નથી.

૩. ક્યારેક એક અંશવડે ધ્રૂજે છે અને એક અંશવડે ધ્રૂજતો નથી.

૪. ક્યારેક એક અંશવડે ધ્રૂજે છે અને ઘણાં અંશોવડે ધ્રૂજતો નથી.

૫. ક્યારેક ઘણાં અંશોવડે ધ્રૂજે છે અને એક અંશવડે ધ્રૂજતો નથી.

પ. चउप्पएसिए णं भंते ! खंधे एयइ, नो एयइ ?

પ્ર. ભંતે ! શું ચતુષ્પ્રદેશિક સ્કંધ ધ્રૂજે છે અને ધ્રૂજતો નથી ?

ઉ. गोयमा ! १. सिय एयइ,

૨. सिय नो एयइ,

૩. सिय देसे एयइ, नो देसे एयइ,

૪. सिय देसे एयइ, नो देसा एयंति,

૫. सिय देसा एयंति, नो देसे एयइ,

૬. सिय देसा एयंति, नो देसा एयंति,

ઉ. ગૌતમ ! ૧. ક્યારેક ધ્રૂજે છે,

૨. ક્યારેક ધ્રૂજતો નથી.

૩. ક્યારેક એક અંશવડે ધ્રૂજે છે અને એક અંશવડે ધ્રૂજતો નથી.

૪. ક્યારેક એક અંશવડે ધ્રૂજે છે અને ઘણા અંશોવડે ધ્રૂજતો નથી.

૫. ક્યારેક ઘણા અંશોવડે ધ્રૂજે છે અને એક અંશવડે ધ્રૂજતો નથી.

૬. ક્યારેક ઘણાં અંશોવડે ધ્રૂજે છે અને ઘણાં અંશોવડે ધ્રૂજતો નથી.

जहा चउप्पदेसिओ तहा पंच पदेसिओ, एवं -जाव- अणंतपदेसिओ ।

જે પ્રમાણે ચતુષ્પ્રદેશી સ્કંધ વિષે સમજાવવામાં આવ્યું છે, એ જ પ્રમાણે પંચપ્રદેશી સ્કંધોથી માંડીને અનંત પ્રદેશી સ્કંધો પર્યંત સમજવું જોઈએ.

- विया. स. ५, उ. ७, सु. १-२

૮૫. परमाणु पोग्गल-खंधेसु जहाजोगं देसेयाइ परूवणं-

૮૫. પરમાણુ-પુદ્ગલ સ્કંધોમાં યથાયોગ્ય દેશકંપક (આંશિક કાંપિત) વગેરેનું પ્રરૂપણ :

પ. परमाणुपोग्गले णं भंते ! किं देसेए, सव्वेए, निरेए ?

પ્ર. ભંતે ! પરમાણુ-પુદ્ગલ આંશિક કંપિત છે, પૂર્ણકંપિત છે કે નિષ્કંપિત છે ?

ઉ. गोयमा ! नो देसेए, सिय सव्वेए, सिय निरेए,

ઉ. ગૌતમ ! પરમાણુ-પુદ્ગલ આંશિક કંપિત નથી, તે ક્યારેક પૂર્ણકંપિત છે અને ક્યારેક નિષ્કંપિત છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

પ. દુપએસિએ णं भंते ! खंधे देसेए, सव्वेए, निरेए ?

उ. गोयमा ! सिय देसेए, सिय सव्वेए, सिय निरेए,

एवं-जाव-अणंतपएसिए ।

પ. परमाणुपोग्गला णं भंते ! किं देसेया, सव्वेया, निरेया ?

उ. गोयमा ! नो देसेया, सव्वेया वि, निरेया वि ।

પ. दुपएसिया णं भंते ! खंधा किं देसेया, सव्वेया, निरेया ?

उ. गोयमा ! देसेया वि, सव्वेया वि, निरेया वि,

एवं-जाव-अणंतपएसिया ।

- विया. स. २५, उ. ४, सु. २११-२१६

८६. विविह पगाराणं परमाणु पोग्गल-खंधाणं ठिई परूवणं-

પ. परमाणु पोग्गले णं भंते ! कालओ केवचिरं होइ ?

उ. गोयमा ! जहण्णेणं एगं समयं, उक्कोसेणं असंखेज्जं कालं,

एवं -जाव- अणंतपएसिओ ।

પ. एगपदेसोगाढे णं भंते ! पोग्गले सेए तम्मि वा ठाणे अन्नंमि वा ठाणे कालओ केवचिरं होइ ?

उ. गोयमा ! जहण्णेणं एगं समयं, उक्कोसेणं आवलियाए असंखेज्जइभागं,

एवं -जाव- असंखेज्जपदेसोगाढे ।

પ. एगपदेसोगाढे णं भंते ! पोग्गले निरए कालओ केवचिरं होइ ?

उ. गोयमा ! जहण्णेणं एगं समयं, उक्कोसेणं असंखेज्जं कालं ।

एवं -जाव- असंखेज्जपदेसोगाढे ।

પ. एगगुणकालए णं भंते ! पोग्गले कालओ केवचिरं होइ ?

પ્ર. ભંતે ! દ્વિપ્રદેશી સ્કંધ આંશિક કંપિત છે, પૂર્ણકંપિત છે કે નિષ્કંપિત છે ?

ઉ. ગૌતમ ! તે ક્યારેક આંશિક કંપિત છે, ક્યારેક પૂર્ણ કંપિત છે અને ક્યારેક નિષ્કંપિત છે.

આ જ પ્રમાણે અનંત-પ્રદેશી સ્કંધ પર્યંત સમજવું જોઈએ.

પ્ર. ભંતે ! (ઘણાં) પરમાણુ-પુદ્ગલ આંશિક કંપિત છે, પૂર્ણ કંપિત છે કે નિષ્કંપિત છે ?

ઉ. ગૌતમ ! તે આંશિક કંપિત નથી, પરંતુ પૂર્ણ કંપિત પણ છે અને નિષ્કંપિત પણ છે.

પ્ર. ભંતે ! (ઘણાં) દ્વિપ્રદેશી સ્કંધ આંશિક કંપિત છે, પૂર્ણ કંપિત છે કે નિષ્કંપિત છે ?

ઉ. ગૌતમ ! તેઓ આંશિક કંપિત પણ છે, પૂર્ણ કંપિત પણ છે અને નિષ્કંપિત પણ છે.

આ જ પ્રમાણે અનંત પ્રદેશી સ્કંધો પર્યંત સમજવું જોઈએ.

૮૬. વિવિધ પ્રકારો વડે પરમાણુ-પુદ્ગલ સ્કંધોની સ્થિતિનું પ્રરૂપણ :

પ્ર. ભંતે ! પરમાણુ-પુદ્ગલ કાળની અપેક્ષાએ કયાં સુધી રહે છે ?

ઉ. ગૌતમ ! જઘન્ય એક સમય અને ઉત્કૃષ્ટ અસંખ્યાત સમય સુધી રહે છે.

આ જ પ્રમાણે અનંત પ્રદેશી સ્કંધ પર્યંત સમજવું જોઈએ.

પ્ર. ભંતે ! એક પ્રદેશ આશ્રિત પુદ્ગલ સ્વસ્થાનમાં કે અન્ય સ્થાનમાં કાળની અપેક્ષાએ કયાં સુધી સકંપ (ધ્રૂજારી) રહે છે ?

ઉ. ગૌતમ ! જઘન્ય એકસમય અને ઉત્કૃષ્ટ આવલિકા (સમયનું એક માપ)ના અસંખ્યાતમા ભાગ સુધી સકંપ રહે છે.

આ જ પ્રકારે અસંખ્યાત પ્રદેશાશ્રિત પર્યંત સમજવું જોઈએ.

પ્ર. ભંતે ! એક પ્રદેશાશ્રિત પુદ્ગલ કાળની અપેક્ષાએ કયાં સુધી નિષ્કંપ રહે છે ?

ઉ. ગૌતમ ! જઘન્ય એક સમય અને ઉત્કૃષ્ટ અસંખ્યાત કાળ સુધી નિષ્કંપ રહે છે.

આ જ પ્રકારે અસંખ્યાત પ્રદેશાશ્રિત પર્યંત સમજવું જોઈએ.

પ્ર. ભંતે ! એક ગુણ કાળા પુદ્ગલ કાળની અપેક્ષાએ કયાં સુધી એક ગુણ કાળા રહે છે ?

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

उ. गोयमा ! जहण्णेणं एगं समयं, उक्कोसेणं असंखेज्जं कालं ।

एवं -जाव- अणंतगुणकालए,

एवं वण्ण-गंध-रस-फास -जाव- अणंतगुणलुक्खे ।

एवं सुहुमपरिणए बायरपरिणए पोग्गले वि ।

प. सद्दपरिणए णं भंते ! पोग्गले कालओ केवचिरं होइ ?

उ. गोयमा ! जहण्णेणं एगं समयं, उक्कोसेणं आवलियाए असंखेज्जइभागं,

असद्दपरिणए जहा एगगुणकालए ।

- विया. स. ५, उ. ७, सु. १४-२१

ઉ. ગૌતમ ! જઘન્ય એક સમય અને ઉત્કૃષ્ટ અસંખ્યાત કાળ સુધી રહે છે.

આ જ પ્રમાણે અનંતગુણ કાળા પુદ્ગલ પર્યંત સમજવું જોઈએ.

આ જ પ્રમાણે વર્ણ, ગંધ, રસ -યાવત્- અનંત ગુણ રુક્ષ સ્પર્શ પુદ્ગલને માટે પણ સમજવું જોઈએ.

આ જ પ્રમાણે સૂક્ષ્મ પરિણત અને બાદરપરિણત પુદ્ગલને સંબંધિત પણ કહેવું જોઈએ.

પ્ર. ભંતે ! શબ્દપરિણત પુદ્ગલ કાળની અપેક્ષાએ કયાં સુધી શબ્દપરિણત રહે છે ?

ઉ. ગૌતમ ! જઘન્ય એક સમય અને ઉત્કૃષ્ટ આવલિકા (સમયનું એક માપ)ના અસંખ્યાતમા ભાગ સુધી રહે છે.

જે પ્રમાણે એક ગુણ કાળા પુદ્ગલ વિષયક કહ્યું એ જ પ્રમાણે અશબ્દ પરિણત પુદ્ગલ વિષયક સમજવું જોઈએ.

८७. विविह पगाराणं परमाणुपोग्गलखंधाणं अंतरकाल परूवणं-

૮૭. વિવિધ પ્રકારોના પરમાણુ-પુદ્ગલ સ્કંધોના અંતર કાળનું પ્રરૂપણ :

प. परमाणुपोग्गलस्स णं भंते ! अंतरं कालओ केवचिरं होइ ?

उ. गोयमा ! जहण्णेणं एगं समयं, उक्कोसेणं असंखेज्जं कालं,

प. दुपएसिए णं भंते ! खंधस्स अंतरं कालओ केवचिरं होइ ?

उ. गोयमा ! जहण्णेणं एगं समयं, उक्कोसेणं अणंतंकालं,

एवं -जाव- अणंतपएसिओ ।

प. एगपएसोगाढस्स णं भंते ! पोग्गलस्स सेयस्स अंतरं कालओ केवचिरं होइ ?

उ. गोयमा ! जहण्णेणं एगं समयं, उक्कोसेणं असंखेज्जं कालं,

एवं -जाव- असंखेज्जपएसोगाढे ।

प. एगपएसोगाढस्स णं भंते ! पोग्गलस्स निरेयस्स अंतरं कालओ केवचिरं होइ ?

उ. गोयमा ! जहण्णेणं एगं समयं, उक्कोसेणं आवलियाए असंखेज्जइ भागं,

एवं -जाव- असंखेज्जपएसोगाढे ।

પ્ર. ભંતે ! પરમાણુ-પુદ્ગલનું અંતર કેટલા કાળનું હોય છે ?

ઉ. ગૌતમ ! જઘન્ય એક સમય અને ઉત્કૃષ્ટ અસંખ્યાત-કાળનું અંતર હોય છે.

પ્ર. ભંતે ! દ્વિપ્રદેશિક સ્કંધનું અંતર કેટલા કાળનું હોય છે ?

ઉ. ગૌતમ ! જઘન્ય એક સમય અને ઉત્કૃષ્ટ અનંતકાળનું અંતર હોય છે.

આ જ પ્રમાણે અનંતપ્રદેશિક સ્કંધો પર્યંત સમજવું જોઈએ.

પ્ર. ભંતે ! એક પ્રદેશાશ્રિત કંપયુક્ત પુદ્ગલનું અંતર કેટલા કાળનું હોય છે ?

ઉ. ગૌતમ ! જઘન્ય એક સમય અને ઉત્કૃષ્ટ અસંખ્યાત કાળનું અંતર હોય છે.

આ જ પ્રમાણે અસંખ્યાત પ્રદેશાશ્રિત પર્યંત પુદ્ગલોનો અંતરકાળ સમજવો જોઈએ.

પ્ર. ભંતે ! એક પ્રદેશાશ્રિત કંપવિહીન પુદ્ગલોનો અંતરકાળ કેટલો હોય છે ?

ઉ. ગૌતમ ! જઘન્ય એક સમય અને ઉત્કૃષ્ટ આવલિકા (સમયનું એક માપ)ના અસંખ્યાતમા ભાગનું અંતર હોય છે.

આ જ પ્રમાણે અસંખ્યાત પ્રદેશાશ્રિત પર્યંત પુદ્ગલોનું અંતર સમજવું જોઈએ.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

वण्ण-गंध-रस-फास-सुहुमपरिणय-बायरपरिणयाणं एएसिं जं चेव संचिट्ठणा तं चेव अंतरं पि भाणियव्वं।

વર્ણ-ગંધ-રસ-સ્પર્શ સૂક્ષ્મ પરિણત અને બાદર પરિણત પુદ્ગલોનો જે સંસ્થિતિકાળ (સ્થિરતાકાળ) છે એ જ એમનો અંતરકાળ સમજવો જોઈએ.

પ. सद्दपरिणयस्स णं भंते ! पोग्गलस्स अंतरं कालओ केवचिरं होइ ?

પ્ર. ભંતે ! શબ્દપરિણત પુદ્ગલનો અંતરકાળ કેટલો હોય છે ?

ઉ. गोयमा ! जहण्णेणं एगं समयं, उक्कोसेणं असंखेज्जं कालं।

ઉ. ગૌતમ ! જઘન્ય એક સમય અને ઉત્કૃષ્ટ અસંખ્યાત કાળનું અંતર હોય છે.

પ. असद्दपरिणयस्स णं भंते ! पोग्गलस्स अंतरं कालओ केवचिरं होइ ?

પ્ર. ભંતે ! અશબ્દપરિણત પુદ્ગલનો અંતરકાળ કેટલો હોય છે ?

ઉ. गोयमा ! जहण्णेणं एगं समयं, उक्कोसेणं आवलियाए असंखेज्जइभागं।

ઉ. ગૌતમ ! જઘન્ય એક સમય અને ઉત્કૃષ્ટ આવલિકાના અસંખ્યાતમા ભાગનું અંતરકાળ હોય છે.

- विया. स. ५, उ. ७, सु. २२-२८

- વિયા. સ. ૫, ઉ. ૭, સુ. ૨૨-૨૮

८८. सव्वेय-देसेय-निरेय परमाणुपोग्गल खंधाणं ठिई परूवणं-

૮૮. પૂર્ણકંપક - આંશિક કંપક-કંપહીન પરમાણુ-પુદ્ગલ સ્કંધોની સ્થિતિનું પ્રરૂપણ :

પ. परमाणुपोग्गले णं भंते ! सव्वेए कालओ केवचिरं होइ ?

પ્ર. ભંતે ! (એક) પરમાણુ-પુદ્ગલ પૂર્ણ કંપયુક્ત કેટલા કાળ સુધી રહે છે ?

ઉ. गोयमा ! जहण्णेणं एक्कं समयं, उक्कोसेणं आवलियाए असंखेज्जइभागं।

ઉ. ગૌતમ ! તે જઘન્ય એક સમય અને ઉત્કૃષ્ટ આવલિકાના અસંખ્યાતમા ભાગ સુધી પૂર્ણ કંપયુક્ત રહે છે.

પ. परमाणुपोग्गले णं भंते ! निरेए कालओ केवचिरं होइ ?

પ્ર. ભંતે ! (એક) પરમાણુ-પુદ્ગલ કંપવિહીન કેટલા કાળ સુધી રહે છે ?

ઉ. गोयमा ! जहण्णेणं एक्कं समयं, उक्कोसेणं असंखेज्जं कालं।

ઉ. ગૌતમ ! તે જઘન્ય એક સમય અને ઉત્કૃષ્ટ અસંખ્યાતકાળ સુધી (કંપવિહીન) રહે છે.

પ. दुपएसिए णं भंते ! खंधे देसेए कालओ केवचिरं होइ ?

પ્ર. ભંતે ! દ્વિપ્રદેશી સ્કંધ આંશિક કંપયુક્ત કેટલા કાળ સુધી રહે છે ?

ઉ. गोयमा ! जहण्णेणं एक्कं समयं, उक्कोसेणं आवलियाए असंखेज्जइभागं।

ઉ. ગૌતમ ! જઘન્ય એક સમય અને ઉત્કૃષ્ટ આવલિકાના અસંખ્યાતમા ભાગ સુધી (આંશિક કંપયુક્ત) રહે છે.

પ. दुपएसिए णं भंते ! खंधे सव्वेए कालओ केवचिरं होइ ?

પ્ર. ભંતે ! દ્વિપ્રદેશી સ્કંધ પૂર્ણકંપયુક્ત કેટલા કાળ સુધી રહે છે ?

ઉ. गोयमा ! जहण्णेणं एक्कं समयं, उक्कोसेणं आवलियाए असंखेज्जइभागं।

ઉ. ગૌતમ ! તે જઘન્ય એક સમય અને ઉત્કૃષ્ટ આવલિકાના અસંખ્યાતમા ભાગ સુધી (પૂર્ણ કંપયુક્ત) રહે છે.

પ. दुपएसिए णं भंते ! खंधे निरेए कालओ केवचिरं होइ ?

પ્ર. ભંતે ! દ્વિપ્રદેશી સ્કંધ કંપવિહીન કેટલા કાળ સુધી રહે છે ?

ઉ. गोयमा ! जहण्णेणं एक्कं समयं, उक्कोसेणं असंखेज्जं कालं।

ઉ. ગૌતમ ! તે જઘન્ય એક સમય અને ઉત્કૃષ્ટ અસંખ્યાત કાળ સુધી (નિષ્કંપક) રહે છે.

एवं -जाव- अणंतपएसिए।

આ જ પ્રમાણે અનંતપ્રદેશી સ્કંધ પર્યંત સમજવું જોઈએ.

પ. परमाणुपोग्गला णं भंते ! सव्वेया कालओ केवचिरं होंति ?

પ્ર. ભંતે ! (અનેક) પરમાણુ-પુદ્ગલ પૂર્ણ કંપયુક્ત કેટલા કાળ સુધી રહે છે ?

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

उ. गोयमा ! सव्वद्धं ।

प. परमाणुपोग्गला णं भंते ! निरेया कालओ केवचिरं होंति ?

उ. गोयमा ! सव्वद्धं ।

प. दुपएसिया णं भंते ! खंधा देसेया कालओ केवचिरं होंति ?

उ. गोयमा ! सव्वद्धं ।

प. दुपएसिया णं भंते ! खंधा सव्वेया कालओ केवचिरं होंति ?

उ. गोयमा ! सव्वद्धं ।

प. दुपएसिया णं भंते ! खंधा निरेया कालओ केवचिरं होंति ?

उ. गोयमा ! सव्वद्धं ।

एवं -जाव- अणंतपएसिया ।

- विया. स. २५, उ. ४, सु. २१७-२२८

८९. सव्वेय देसेय निरेय परमाणुपोग्गल खंधाणं अंतरकाल परूवणं-

प. परमाणु पोग्गलस्स णं भंते ! सव्वेयस्स केवइयं कालं अंतरं होइ ?

उ. गोयमा ! सट्ठाणंतरं पडुच्च जहण्णेणं एक्कं समयं, उक्कोसेणं असंखेज्जं कालं,

परट्ठाणंतरं पडुच्च जहण्णेणं एक्कं समयं, उक्कोसेणं असंखेज्जं कालं ।

प. परमाणु पोगलस्स णं भंते ! निरेयस्स केवइयं कालं अंतरं होइ ?

उ. गोयमा ! सट्ठाणंतरं पडुच्च जहण्णेणं एक्कं समयं, उक्कोसेणं आवलियाए असंखेज्जइ भागं,

परट्ठाणंतरं पडुच्च जहण्णेणं एक्कं समयं, उक्कोसेणं असंखेज्जं कालं ।

प. दुपएसियस्स णं भंते ! खंधस्स देसेयस्स केवइयं कालं अंतरं होइ ?

उ. गोयमा ! सट्ठाणंतरं पडुच्च जहण्णेणं एक्कं समयं, उक्कोसेणं असंखेज्जं कालं,

परट्ठाणंतरं पडुच्च जहण्णेणं एक्कं समयं, उक्कोसेणं अणंतं कालं ।

प. दुपएसियस्स णं भंते ! खंधस्स सव्वेयस्स केवइयं कालं अंतरं होइ ?

उ. ગૌતમ ! તેઓ હંમેશા પૂર્ણકંપયુક્ત રહે છે.

પ્ર. ભંતે ! (અનેક) પરમાણુ-પુદ્ગલ કંપવિહીન કેટલા કાળ સુધી રહે છે ?

ઉ. ગૌતમ ! તેઓ હંમેશા કંપવિહીન રહે છે.

પ્ર. ભંતે ! દ્વિપ્રદેશી સ્કંધ આંશિક કંપયુક્ત કેટલા કાળ સુધી રહે છે ?

ઉ. ગૌતમ ! તેઓ હંમેશા આંશિક કંપયુક્ત રહે છે.

પ્ર. ભંતે ! દ્વિપ્રદેશી સ્કંધ પૂર્ણકંપયુક્ત કેટલા કાળ સુધી રહે છે ?

ઉ. ગૌતમ ! તેઓ હંમેશા પૂર્ણકંપયુક્ત રહે છે.

પ્ર. ભંતે ! દ્વિપ્રદેશી સ્કંધ કંપવિહીન કેટલા કાળ સુધી રહે છે ?

ઉ. ગૌતમ ! તેઓ હંમેશા કંપવિહીન રહે છે.

આ જ પ્રમાણે અનંત પ્રદેશી સ્કંધો પર્યંત સમજવું જોઈએ.

८९. પૂર્ણકંપયુક્ત-આંશિક કંપયુક્ત-કંપવિહીન પરમાણુ-પુદ્ગલ સ્કંધોના અંતરકાળનું પ્રરૂપણ :

પ્ર. ભંતે ! પૂર્ણકંપયુક્ત પરમાણુ-પુદ્ગલનો અંતરકાળ કેટલો હોય છે ?

ઉ. ગૌતમ ! સ્વસ્થાનની અપેક્ષાએ જઘન્ય એક સમય અને ઉત્કૃષ્ટ અસંખ્યાતકાળનું અંતર હોય છે.

પરસ્થાનની અપેક્ષાએ જઘન્ય એક સમય અને ઉત્કૃષ્ટ અસંખ્યાતકાળનું અંતર હોય છે.

પ્ર. ભંતે ! કંપવિહીન પરમાણુ-પુદ્ગલનું અંતરકાળ કેટલો હોય છે ?

ઉ. ગૌતમ ! સ્વસ્થાનની અપેક્ષાએ જઘન્ય એક સમય અને ઉત્કૃષ્ટ આવલિકાના અસંખ્યાતમા ભાગનું અંતર હોય છે.

પરસ્થાનની અપેક્ષાએ જઘન્ય એક સમય અને ઉત્કૃષ્ટ અસંખ્યાતકાળનું અંતર હોય છે.

પ્ર. ભંતે ! આંશિક કંપયુક્ત દ્વિપ્રદેશી સ્કંધનું અંતરકાળ કેટલો હોય છે ?

ઉ. ગૌતમ ! સ્વસ્થાનની અપેક્ષાએ જઘન્ય એક સમય અને ઉત્કૃષ્ટ અસંખ્યાત કાળનું અંતર હોય છે.

પરસ્થાનની અપેક્ષાએ જઘન્ય એક સમય અને ઉત્કૃષ્ટ અનંતકાળનું અંતર હોય છે.

પ્ર. ભંતે ! પૂર્ણકંપયુક્ત દ્વિપ્રદેશી સ્કંધનું અંતર કાળ કેટલો હોય છે ?

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

ઉ. गोयमा ! **जहा देसेयस्स ।**

ઉ. ગૌતમ ! ***જે પ્રમાણે આંશિક કંપયુક્તનો અંતર કાળ કહ્યો છે, એ જ પ્રમાણે પૂર્ણકંપયુક્તનો પણ સમજવો જોઈએ.***

પ. दुपएसियस्स णं भंते ? खंधस्स निरेयस्स केवइयं कालं अंतरं होइ ?

પ્ર. ભંતે ! કંપવિહીન દ્વિપ્રદેશી સ્કંધનો અંતરકાળ કેટલો હોય છે ?

ઉ. गोयमा ! सट्ठाणंतरं पडुच्च जहण्णेणं एक्कं समयं, उक्कोसेणं आवलियाए असंखेज्जइभागं,

ઉ. ગૌતમ ! સ્વસ્થાનની અપેક્ષાએ જઘન્ય એક સમય અને ઉત્કૃષ્ટ આવલિકાના અસંખ્યાતમા ભાગનું અંતર છે.

परट्ठाणंतरं पडुच्च जहण्णेणं एक्कं समयं, उक्कोसेणं अणंतं कालं ।

પરસ્થાનની અપેક્ષાએ જઘન્ય એક સમય અને ઉત્કૃષ્ટ અનંતકાળનું અંતર છે.

एवं -जाव- अणंतपएसियस्स ।

આ જ પ્રમાણે અનંત પ્રદેશી સ્કંધ પર્યંત અંતરકાળ સમજવું જોઈએ.

પ. परमाणु पोग्गला णं भंते ! सव्वेयाणं केवइयं कालं अंतरं होइ ?

પ્ર. ભંતે ! (અનેક) પૂર્ણકંપયુક્ત પરમાણુ-પુદ્ગલોનો અંતરકાળ કેટલો છે ?

ઉ. गोयमा ! नत्थि अंतरं ।

ઉ. ગૌતમ ! એમનો અંતરકાળ નથી.

પ. परमाणु पोग्गला णं भंते ! निरेयाणं केवइयं कालं अंतरं होइ ?

પ્ર. ભંતે ! કંપવિહીન પરમાણુ-પુદ્ગલોનો અંતરકાળ કેટલો છે ?

ઉ. गोयमा ! नत्थि अंतरं ।

ઉ. ગૌતમ ! એમનો પણ અંતરકાળ નથી.

પ. दुपएसियाणं भंते ! खंधाणं देसेयाणं केवइयं कालं अंतरं होइ ?

પ્ર. ભંતે ! આંશિક કંપયુક્ત દ્વિપ્રદેશી સ્કંધોનો અંતરકાળ કેટલો છે ?

ઉ. गोयमा ! नत्थि अंतरं ।

ઉ. ગૌતમ ! એમનો પણ અંતરકાળ નથી.

પ. दुपएसियाणं भंते ! खंधाणं सव्वेयाणं केवइयं कालं अंतरं होइ ?

પ્ર. ભંતે ! સર્વકંપક દ્વિપ્રદેશી સ્કંધોનો અંતરકાળ કેટલો છે ?

ઉ. गोयमा ! नत्थि अंतरं ।

ઉ. ગૌતમ ! એમનો પણ અંતરકાળ નથી.

પ. दुपएसिया णं भंते ! खंधाणं निरेयाणं केवइयं कालं अंतरं होइ ?

પ્ર. ભંતે ! કંપવિહીન દ્વિપ્રદેશી સ્કંધોનો અંતરકાળ કેટલો છે ?

ઉ. गोयमा ! नत्थि अंतरं ।

ઉ. ગૌતમ ! એમનો પણ અંતરકાળ નથી.

एवं -जाव- अणंतपएसियाणं ।

આ જ પ્રમાણે અનંત પ્રદેશી સ્કંધો પર્યંતનો અંતરકાળ સમજવો જોઈએ.

- विया. स. २५, उ. ४, सु. २२९-२४०

૯૦. सव्वेय-देसेय-निरेय-परमाणुपोग्गलखंधाणं अप्पाबहुयं-

૯૦. પૂર્ણકંપયુક્ત - આંશિક કંપયુક્ત - કંપવિહીન પરમાણુ-પુદ્ગલ સ્કંધોનું અલ્પ-બહુત્વ :

પ. एएसि णं भंते ! परमाणु पोग्गलाणं सव्वेयाणं निरेयाण य कयरे कयरेहिंतो अप्पा वा **-जाव-** विसेसाहिया वा ?

પ્ર. ભંતે ! પૂર્ણકંપયુક્ત અને કંપવિહીન પરમાણુ-પુદ્ગલોમાં કોણ કોનાથી અલ્પ **-યાવત્-** વિશેષાધિક છે ?

ઉ. गोयमा ! १. सव्वत्थोवा परमाणुपोग्गला सव्वेया,

ઉ. ગૌતમ ! ૧. સૌથી ઓછાં પૂર્ણકંપયુક્ત પરમાણુ-પુદ્ગલ છે.

२. निरेया असंखेज्जगुणा ।

૨. (એનાથી) કંપવિહીન પરમાણુ-પુદ્ગલ અસંખ્યાત-ગણા છે.

પ. एएसि णं भंते ! दुपएसियाणं खंधाणं देसेयाणं सव्वेयाणं निरेयाण य कयरे कयरेहिंतो अप्पा वा **-जाव-** विसेसाहिया वा ?

પ્ર. ભંતે ! આંશિક કંપયુક્ત, પૂર્ણકંપયુક્ત અને કંપવિહીન દ્વિપ્રદેશી સ્કંધોમાં કોણ કોનાથી અલ્પ **-યાવત્-** વિશેષાધિક છે ?

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

उ. गोयमा ! १. सव्वत्थोवा दुपएसिया खंधा सव्वेया,

२. देसेया असंखेज्जगुणा,

३. निरेया असंखेज्जगुणा ।

एवं -जाव- असंखेज्जपएसियाणं खंधाणं ।

प. एएसि णं भंते ! अणंतपएसियाणं खंधाणं देसेयाणं सव्वेयाणं निरयाण य कयरे कयरेहिंतो अप्पा वा **-जाव-** विसेसाहिया वा ?

उ. गोयमा ! १. सव्वत्थोवा अणंतपएसिया खंधा सव्वेया,

२. निरेया अणंतगुणा,

३. देसेया अणंतगुणा ।

- विया. स. २५, उ. ४, सु. २४१-२४४

९१. सव्वेय-देसेय-निरेय-परमाणुपोग्गलखंधाणं दव्वट्ठयाइ अप्पाबहुयं-

प. एएसि णं भंते ! परमाणुपोग्गलाणं संखेज्जपएसियाणं असंखेज्जपएसियाणं अणंतपएसियाण य खंधाणं देसेयाणं, सव्वेयाणं, निरेयाणं दव्वट्ठयाए, पएसट्ठयाए दव्वट्ठपएसट्ठयाए कयरे कयरेहिंतो अप्पा वा **-जाव-** विसेसाहिया वा ?

उ. गोयमा !

१. सव्वत्थोवा अणंतपएसिया खंधा सव्वेया दव्वट्ठयाए,

२. अणंतपएसिया खंधा निरेया दव्वट्ठयाए अणंतगुणा,

३. अणंतपएसिया खंधा देसेया दव्वट्ठयाए अणंतगुणा,

४. असंखेज्जपएसिया खंधा सव्वेया दव्वट्ठयाए अणंतगुणा,

५. संखेज्जपएसिया खंधा सव्वेया दव्वट्ठयाए असंखेज्जगुणा,

६. परमाणुपोग्गला सव्वेया दव्वट्ठयाए असंखेज्जगुणा,

७. संखेज्जपएसिया खंधा देसेया दव्वट्ठयाए असंखेज्जगुणा,

८. असंखेज्जपएसिया खंधा देसेया दव्वट्ठयाए असंखेज्जगुणा,

૩. गौतम ! १. सौथी ओछा पूर्णकंपयुक्त द्विप्रदेशी स्कंध छे,

२. (એનાથી) આંશિક કંપયુક્ત અસંખ્યાતગણા છે.

૩. (એનાથી) કંપવિહીન અસંખ્યાતગણા છે.

આ જ પ્રમાણે અસંખ્યાત પ્રદેશી સ્કંધો પર્યંતનું અલ્પબહુત્વ સમજવું જોઈએ.

પ્ર. ભંતે ! આંશિક કંપયુક્ત, પૂર્ણકંપયુક્ત અને કંપવિહીન અનંત પ્રદેશી સ્કંધોમાં કોણ કોનાથી અલ્પ **-યાવત્-** વિશેષાધિક છે ?

૩. गौतम ! १. सौथी ओछा पूर्णकंपयुक्त अनंतप्रदेशी स्कंध छे,

२. (એનાથી) કંપવિહીન અનંતપ્રદેશી સ્કંધ અનંતગણા છે,

૩. (એનાથી) આંશિક કંપયુક્ત અનંતપ્રદેશી સ્કંધ અનંતગણા છે.

૯૧. પૂર્ણકંપયુક્ત-આંશિક કંપયુક્ત-કંપવિહીન પરમાણુ-પુદ્ગલ સ્કંધોનું દ્રવ્યાર્થાદિની અપેક્ષાએ અલ્પ-બહુત્વ :

પ્ર. ભંતે ! આંશિક કંપયુક્ત, પૂર્ણ કંપયુક્ત અને કંપવિહીન પરમાણુ-પુદ્ગલો, સંખ્યાત પ્રદેશી, અસંખ્યાત પ્રદેશી અને અનંત પ્રદેશી સ્કંધોમાં દ્રવ્યની અપેક્ષાએ, પ્રદેશની અપેક્ષાએ તથા દ્રવ્ય-પ્રદેશની અપેક્ષાએ કોણ કોનાથી અલ્પ **-યાવત્-** વિશેષાધિક છે ?

૩. गौतम !

१. पूर्णकंपयुक्त अनंत-प्रदेशी स्कंध द्रव्यनी अपेक्षाએ सौथी अल्प छे,

२. (એનાથી) કંપવિહીન અનંત પ્રદેશી સ્કંધ દ્રવ્યની અપેક્ષાએ અનંતગણા છે,

૩. (એનાથી) આંશિક કંપયુક્ત અનંતપ્રદેશી સ્કંધ દ્રવ્યની અપેક્ષાએ અનંતગણા છે,

૪. (એનાથી) પૂર્ણકંપયુક્ત અસંખ્યાત પ્રદેશી સ્કંધ દ્રવ્યની અપેક્ષાએ અનંતગણા છે,

૫. (એનાથી) પૂર્ણકંપયુક્ત સંખ્યાત પ્રદેશી સ્કંધ દ્રવ્યની અપેક્ષાએ અસંખ્યાતગણા છે,

૬. (એનાથી) પૂર્ણકંપયુક્ત પરમાણુ-પુદ્ગલ દ્રવ્યની અપેક્ષાએ અસંખ્યાતગણા છે,

૭. (એનાથી) આંશિક કંપયુક્ત સંખ્યાત-પ્રદેશી સ્કંધ દ્રવ્યની અપેક્ષાએ અસંખ્યાતગણા છે,

૮. (એનાથી) આંશિક કંપયુક્ત અસંખ્યાત પ્રદેશી સ્કંધ દ્રવ્યની અપેક્ષાએ અસંખ્યાતગણા છે,

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

९. परमाणुपोग्गला निरेया दव्वट्ठयाए असंखेज्जगुणा,

१०. संखेज्जपएसिया खंधा निरेया दव्वट्ठयाए संखेज्जगुणा,

११. असंखेज्जपएसिया खंधा निरेया दव्वट्ठयाए असंखेज्जगुणा,

पएसट्ठयाए-सव्वत्थोवा अणंतपएसिया ।

सेसं तं चेव ।

णवरं-परमाणुपोग्गला अपएसट्ठयाए भाणियव्वा,

संखेज्जपएसिया खंधा निरेया पएसट्ठयाए असंखेज्जगुणा ।

दव्वट्ठ-पएसट्ठयाए-

१. सव्वत्थोवा अणंतपएसिया खंधा सव्वेया दव्वट्ठयाए,

२. ते चेव पएसट्ठयाए अणंतगुणा,

३. अणंतपएसिया खंधा निरेया दव्वट्ठयाए अणंतगुणा,

४. ते चेव पएसट्ठयाए अणंतगुणा,

५. अणंतपएसिया खंधा देसेया दव्वट्ठयाए अणंतगुणा,

६. ते चेव पएसट्ठयाए अणंतगुणा,

७. असंखेज्जपएसिया खंधा सव्वेया दव्वट्ठयाए अणंतगुणा,

८. ते चेव पएसट्ठयाए असंखेज्जगुणा,

९. संखेज्जपएसिया खंधा सव्वेया दव्वट्ठयाए असंखेज्जगुणा,

१०. ते चेव पएसट्ठयाए असंखेज्जगुणा,

११. परमाणुपोग्गला सव्वेया दव्वट्ठ अपएसट्ठयाए असंखेज्जगुणा,

१२. संखेज्जपएसिया खंधा देसेया दव्वट्ठयाए असंखेज्जगुणा,

१३. ते चेव पएसट्ठयाए असंखेज्जगुणा,

१४. असंखेज्जपएसिया खंधा देसेया दव्वट्ठयाए असंखेज्जगुणा,

१५. ते चेव पएसट्ठयाए असंखेज्जगुणा,

१६. परमाणुपोग्गला निरेया दव्वट्ठ अपएसट्ठयाए असंखेज्जगुणा,

૯. (એનાથી) કંપવિહીન પરમાણુ-પુદ્ગલ દ્રવ્યની અપેક્ષાએ અસંખ્યાતગણા છે,

૧૦. (એનાથી) કંપવિહીન સંખ્યાત પ્રદેશી સ્કંધ દ્રવ્યની અપેક્ષાએ સંખ્યાતગણા છે,

૧૧. (એનાથી) કંપવિહીન અસંખ્યાત પ્રદેશી સ્કંધ દ્રવ્યની અપેક્ષાએ અસંખ્યાતગણા છે,

પ્રદેશોની અપેક્ષાએ - સૌથી ઓછા અનંત પ્રદેશી સ્કંધ છે.

શેષ કથન પૂર્વે કહ્યું તે પ્રમાણે છે.

વિશેષ - પરમાણુ-પુદ્ગલોના પ્રદેશ નહીં સમજવા જોઈએ.

પ્રદેશોની અપેક્ષાએ કંપવિહીન સંખ્યાત પ્રદેશી સ્કંધ અસંખ્યાતગણા છે.

દ્રવ્ય-પ્રદેશની અપેક્ષાએ :

૧. દ્રવ્યની અપેક્ષાએ સૌથી અલ્પ પૂર્ણકંપયુક્ત અનંતપ્રદેશી સ્કંધ છે,

૨. એ જ પ્રદેશોની અપેક્ષાએ અનંતગણા છે,

૩. દ્રવ્યની અપેક્ષાએ કંપવિહીન અનંતપ્રદેશી સ્કંધ અનંતગણા છે,

૪. એ જ પ્રદેશોની અપેક્ષાએ અનંતગણા છે,

૫. દ્રવ્યની અપેક્ષાએ આંશિક કંપયુક્ત અનંતપ્રદેશી સ્કંધ અનંતગણા છે,

૬. એ જ પ્રદેશોની અપેક્ષાએ અનંતગણા છે,

૭. દ્રવ્યની અપેક્ષાએ પૂર્ણકંપયુક્ત અસંખ્યાત પ્રદેશી સ્કંધ અનંતગણા છે,

૮. એ જ પ્રદેશોની અપેક્ષાએ અસંખ્યાતગણા છે,

૯. દ્રવ્યની અપેક્ષાએ પૂર્ણકંપયુક્ત સંખ્યાતપ્રદેશી સ્કંધ અસંખ્યાતગણા છે,

૧૦. એ જ પ્રદેશોની અપેક્ષાએ અસંખ્યાતગણા છે,

૧૧. દ્રવ્ય તથા અપ્રદેશોની અપેક્ષાએ પૂર્ણકંપયુક્ત પરમાણુ-પુદ્ગલ અસંખ્યાતગણા છે,

૧૨. દ્રવ્યની અપેક્ષાએ આંશિક કંપયુક્ત સંખ્યાત પ્રદેશી સ્કંધ અસંખ્યાતગણા છે,

૧૩. એ જ પ્રદેશોની અપેક્ષાએ અસંખ્યાતગણા છે,

૧૪. દ્રવ્યની અપેક્ષાએ આંશિક કંપયુક્ત અસંખ્યાત પ્રદેશી સ્કંધ અસંખ્યાતગણા છે,

૧૫. એ જ પ્રદેશોની અપેક્ષાએ અસંખ્યાતગણા છે,

૧૬. દ્રવ્ય તથા અપ્રદેશોની અપેક્ષાએ કંપવિહીન પરમાણુ-પુદ્ગલ અસંખ્યાતગણા છે,

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

૧૭. संखेज्जपएसिया खंधा निरेया दव्वट्ठयाए संखेज्जगुणा,

૧૮. ते चेव पएसट्ठयाए संखेज्जगुणा,

૧૯. असंखेज्जपएसिया खंधा निरेया दव्वट्ठयाए असंखेज्जगुणा,

૨૦. ते चेव पएसट्ठयाए असंखेज्जगुणा ।

- विया. स. २५, उ. ४, सु. २४५

૧૭. દ્રવ્યની અપેક્ષાએ કંપવિહીન સંખ્યાત પ્રદેશી સ્કંધ સંખ્યાતગણા છે,

૧૮. એ જ પ્રદેશોની અપેક્ષાએ સંખ્યાતગણા છે,

૧૯. દ્રવ્યની અપેક્ષાએ કંપવિહીન અસંખ્યાત પ્રદેશી સ્કંધ અસંખ્યાતગણા છે,

૨૦. એ જ પ્રદેશોની અપેક્ષાએ અસંખ્યાતગણા છે.

૯૨. एगत्त पुहत्त विवक्खया परमाणुपोग्गल खंधाण य सेय-निरेय परूवणं-

૯૨. એકત્વ-બહુત્વની વિવક્ષાથી પરમાણુ-પુદ્ગલ સ્કંધોના સકંપ-નિષ્કંપનું પ્રરૂપણ :

प. परमाणुपोग्गले णं भंते ! किं सेए, निरेए ?

उ. गोयमा ! सिय सेए, सिय निरेए ।

एवं -जाव- अणंतपएसिए ।

પ્ર. ભંતે ! (એક) પરમાણુ-પુદ્ગલ સૈજ (સકંપ) છે કે નિરજ (નિષ્કંપ) છે ?

ઉ. ગૌતમ ! ક્યારેક તે સકંપ છે અને ક્યારેક નિષ્કંપ છે.

આ જ પ્રમાણે એક અનંતપ્રદેશી સ્કંધ પર્યંત સમજવું જોઈએ.

प. परमाणुपोग्गला णं भंते ! किं सेया, निरेया ?

उ. गोयमा ! सेया वि, निरेया वि,

एवं -जाव- अणंतपएसिया ।

- विया. स. २५, उ. ४, सु. १८९-१९२

પ્ર. ભંતે ! (ઘણાં) પરમાણુ-પુદ્ગલ સકંપ છે કે નિષ્કંપ છે ?

ઉ. ગૌતમ ! તેઓ સકંપ પણ છે અને નિષ્કંપ પણ છે.

આ જ પ્રમાણે અનંત પ્રદેશી સ્કંધો પર્યંત સમજવું જોઈએ.

૯૩. सेय-निरेय परमाणुपोग्गल खंधाणं ठिई परूवणं-

૯૩. સકંપ-નિષ્કંપ પરમાણુ-પુદ્ગલ સ્કંધોની સ્થિતિનું પ્રરૂપણ :

प. परमाणुपोग्गले णं भंते ! सेए कालओ केवचिरं होइ ?

उ. गोयमा ! जहण्णेणं एक्कं समयं, उक्कोसेणं आवलियाए असंखेज्जइ भागं ।

પ્ર. ભંતે ! પરમાણુ-પુદ્ગલ કેટલા કાળ સુધી સકંપ રહે છે ?

ઉ. ગૌતમ ! તે જઘન્ય એક સમય અને ઉત્કૃષ્ટ આવલિકાના અસંખ્યાતમા ભાગ સુધી (સકંપ) હોય છે.

प. परमाणुपोग्गले णं भंते ! निरेए कालओ केवचिरं होइ ?

उ. गोयमा ! जहण्णेणं एक्कं समयं, उक्कोसेणं असंखेज्जं कालं,

एवं -जाव- अणंतपएसिए ।

પ્ર. ભંતે ! પરમાણુ-પુદ્ગલ કેટલા કાળ સુધી નિષ્કંપ રહે છે ?

ઉ. ગૌતમ ! તે જઘન્ય એક સમય અને ઉત્કૃષ્ટ અસંખ્યાત કાળ સુધી નિષ્કંપ રહે છે.

આ જ પ્રમાણે અનંતપ્રદેશી સ્કંધ પર્યંત સમજવું જોઈએ.

प. परमाणुपोग्गला णं भंते ! सेया कालओ केवचिरं होंति ?

उ. गोयमा ! सव्वद्धं ।

प. परमाणुपोग्गला णं भंते ! निरेया कालओ केवचिरं होंति ?

उ. गोयमा ! सव्वद्धं ।

પ્ર. ભંતે ! (ઘણા) પરમાણુ-પુદ્ગલ કેટલા કાળ સુધી સકંપ રહે છે ?

ઉ. ગૌતમ ! તેઓ હંમેશા-સર્વદા સકંપ રહે છે.

પ્ર. ભંતે ! (ઘણા) પરમાણુ-પુદ્ગલ કેટલા કાળ સુધી નિષ્કંપ રહે છે ?

ઉ. ગૌતમ ! તેઓ હંમેશા-સર્વદા નિષ્કંપ રહે છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

एवं -जाव- अणंतपएसिया ।

- विया. स. २५, उ. ४, सु. १९३-१९८

આ જ પ્રમાણે અનંત પ્રદેશી સ્કંધ પર્યંત સમજવું જોઈએ.

९४. सेय-निरेय परमाणुपोग्गल खंधाणं अंतरकाल परूवणं-

૯૪. સકંપ-નિષ્કંપ પરમાણુ-પુદ્ગલ સ્કંધોના અંતરકાળનું પ્રરૂપણ :

प. परमाणुपोग्गलस्स णं भंते ! सेयस्स केवइयं कालं अंतरं होइ ?

પ્ર. ભંતે ! (એક) સકંપ પરમાણુ-પુદ્ગલનો અંતરકાળ કેટલો હોય છે ?

उ. गोयमा ! सट्ठाणंतरं पडुच्च-जहण्णेणं एक्कं समयं, उक्कोसेणं असंखेज्जं कालं,

परट्ठाणंतरं पडुच्च-जहण्णेणं एक्कं समयं, उक्कोसेणं असंखेज्जं कालं ।

ઉ. ગૌતમ ! સ્વસ્થાનની અપેક્ષાએ-જઘન્ય એક સમય અને ઉત્કૃષ્ટ અસંખ્યાતકાળનો હોય છે.

પરસ્થાનની અપેક્ષાએ-જઘન્ય એક સમય અને ઉત્કૃષ્ટ અસંખ્યાતકાળનો હોય છે.

प. परमाणुपोग्गलस्स णं भंते ! निरेयस्स केवइयं कालं अंतरं होइ ?

પ્ર. ભંતે ! નિષ્કંપ પરમાણુ-પુદ્ગલનો અંતરકાળ કેટલો હોય છે ?

उ. गोयमा ! सट्ठाणंतरं पडुच्च-जहण्णेणं एक्कं समयं, उक्कोसेणं आवलियाए असंखेज्जइ भागं,

परट्ठाणंतरं पडुच्च-जहण्णेणं एक्कं समयं, उक्कोसेणं असंखेज्जं कालं ।

ઉ. ગૌતમ ! સ્વસ્થાનની અપેક્ષાએ-જઘન્ય એક સમય અને ઉત્કૃષ્ટ આવલિકાના અસંખ્યાતમા ભાગનો હોય છે.

પરસ્થાનની અપેક્ષાએ-જઘન્ય એક સમય અને ઉત્કૃષ્ટ અસંખ્યાતકાળનો હોય છે.

प. दुपएसियस्स णं भंते ! खंधस्स सेयस्स केवइयं कालं अंतरं होइ ?

પ્ર. ભંતે ! સકંપ દ્વિપ્રદેશી સ્કંધનો અંતરકાળ કેટલો હોય છે ?

उ. गोयमा ! सट्ठाणंतरं पडुच्च-जहण्णेणं एक्कं समयं, उक्कोसेणं असंखेज्जं कालं,

परट्ठाणंतरं पडुच्च-जहण्णेणं एक्कं समयं, उक्कोसेणं अणंतं कालं ।

ઉ. ગૌતમ ! સ્વસ્થાનની અપેક્ષાએ-જઘન્ય એક સમય અને ઉત્કૃષ્ટ અસંખ્યાતકાળનો હોય છે.

પરસ્થાનની અપેક્ષાએ-જઘન્ય એક સમય અને ઉત્કૃષ્ટ અનંતકાળનો હોય છે.

प. दुपएसियस्स णं भंते ! खंधस्स निरेयस्स केवइयं कालं अंतरं होइ ?

પ્ર. ભંતે ! નિષ્કંપ દ્વિપ્રદેશી સ્કંધનો અંતરકાળ કેટલો હોય છે ?

उ. गोयमा ! सट्ठाणंतरं पडुच्च-जहण्णेणं एक्कं समयं, उक्कोसेणं आवलियाए असंखेज्जइ भागं,

परट्ठाणंतरं पडुच्च-जहण्णेणं एक्कं समयं, उक्कोसेणं अणंतं कालं,

एवं -जाव- अणंतपएसियस्स ।

ઉ. ગૌતમ ! સ્વસ્થાનની અપેક્ષાએ-જઘન્ય એક સમય અને ઉત્કૃષ્ટ આવલિકાના અસંખ્યાતમા ભાગનો હોય છે.

પરસ્થાનની અપેક્ષાએ-જઘન્ય એક સમય અને ઉત્કૃષ્ટ અનંતકાળનો હોય છે.

આ જ પ્રમાણે સકંપ-નિષ્કંપ અનંતપ્રદેશી સ્કંધ પર્યંત અંતરકાળ સમજવો જોઈએ.

प. परमाणुपोग्गला णं भंते ! सेयाणं केवइयं कालं अंतरं होइ ?

પ્ર. ભંતે ! (અનેક) સકંપ પરમાણુ-પુદ્ગલોનો અંતરકાળ કેટલો હોય છે ?

उ. गोयमा ! नत्थि अंतरं ।

ઉ. ગૌતમ ! એમને અંતરકાળ હોતો નથી.

प. परमाणुपोग्गला णं भंते ! निरेयाणं केवइयं कालं अंतरं होइ ?

પ્ર. ભંતે ! નિષ્કંપ પરમાણુ-પુદ્ગલોનો અંતરકાળ કેટલો હોય છે ?

उ. गोयमा ! नत्थि अंतरं ।

ઉ. ગૌતમ ! એમને પણ અંતરકાળ હોતો નથી.

एवं -जाव- अणंतपएसियाणं खंधाणं ।

- विया. स. २५, उ. ४, सु. १९९-२०६

આ જ પ્રમાણે સકંપ-નિષ્કંપ અનંત-પ્રદેશી સ્કંધો પર્યંત અંતરકાળ સમજવો જોઈએ.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

૯૫. सेय-निरेय परमाणुपोग्गल खंधाणं अप्पाबहुयं-

प. एएसि णं भंते ! परमाणुपोग्गलाणं सेयाणं निरेयाण य कयरे कयरेहिंतो अप्पा वा **-जाव-** विसेसाहिया वा ?

उ. गोयमा ! १. सव्वत्थोवा परमाणुपोग्गला सेया,
२. निरेया असंखेज्जगुणा ।

एवं -जाव- असंखेज्जपएसियाणं खंधाणं ।

प. एएसि णं भंते ! अणंतपएसियाणं खंधाणं सेयाणं निरेयाण य कयरे कयरेहिंतो अप्पा वा **-जाव-** विसेसाहिया वा ?

उ. गोयमा ! १. सव्वत्थोवा अणंतपएसिया खंधा निरेया,
२. सेया अणंतगुणा ।
- विया. स. २५, उ. ४, सु. २०७-२०९

૯૫. સકંપ-નિષ્કંપ પરમાણુ-પુદ્ગલ સ્કંધોનું અલ્પબહુત્વ :

પ્ર. ભંતે ! સકંપ અને નિષ્કંપ પરમાણુ-પુદ્ગલોમાં કોણ કોનાથી અલ્પ **-યાવત્-** વિશેષાધિક છે ?

ઉ. ગૌતમ ! ૧. સૌથી અલ્પ સકંપ પરમાણુ-પુદ્ગલ છે,
૨. (એનાથી) નિષ્કંપ પરમાણુ-પુદ્ગલ અસંખ્યાતગણા છે.

આ જ પ્રમાણે અસંખ્યાત-પ્રદેશી સ્કંધો પર્યંતનું અલ્પબહુત્વ સમજવું જોઈએ.

પ્ર. ભંતે ! કંપયુક્ત અને કંપવિહીન અનંત પ્રદેશી સ્કંધોમાં કોણ-કોનાથી અલ્પ **-યાવત્-** વિશેષાધિક છે ?

ઉ. ગૌતમ ! ૧. સૌથી અલ્પ કંપવિહીન અનંત પ્રદેશી સ્કંધ છે. ૨. (એનાથી) કંપયુક્ત અનંતપ્રદેશી સ્કંધ અનંતગણા છે.

૯૬. सेय - निरेय परमाणुपोग्गल खंधाणं दव्वट्ठयाईहिं अप्पाबहुयं-

प. एएसि णं भंते ! परमाणुपोग्गलाणं संखेज्जपएसियाणं असंखेज्जपएसियाणं अणंतपएसियाण य खंधाणं सेयाणं निरेयाण य दव्वट्ठयाए पएसट्ठयाए दव्वट्ठपएसट्ठयाए कयरे कयरेहिंतो अप्पा वा **-जाव-** विसेसाहिया वा ?

उ. गोयमा !

१. सव्वत्थोवा अणंतपएसिया खंधा निरेया दव्वट्ठयाए,

२. अणंतपएसिया खंधा सेया दव्वट्ठयाए अणंतगुणा,

३. परमाणुपोग्गला सेया दव्वट्ठयाए अणंतगुणा,

४. संखेज्जपएसिया खंधा सेया दव्वट्ठयाए असंखेज्जगुणा,

५. असंखेज्जपएसिया खंधा सेया दव्वट्ठयाए असंखेज्जगुणा,

६. परमाणुपोग्गला निरेया दव्वट्ठयाए असंखेज्जगुणा,

७. संखेज्जपएसिया खंधा निरेया दव्वट्ठयाए संखेज्जगुणा,

८. असंखेज्जपएसिया खंधा निरेया दव्वट्ठयाए असंखेज्जगुणा,

पएसट्ठयाए एवं चेव,

૯૬. કંપયુક્ત-કંપવિહીન પરમાણુ-પુદ્ગલ સ્કંધોનું દ્રવ્યાદિની અપેક્ષાએ અલ્પબહુત્વ :

પ્ર. ભંતે ! કંપયુક્ત અને કંપવિહીન પરમાણુ-પુદ્ગલો, સંખ્યાત પ્રદેશી સ્કંધો, અસંખ્યાત પ્રદેશી સ્કંધો અને અનંતપ્રદેશી સ્કંધોમાં દ્રવ્ય, પ્રદેશ અને દ્રવ્ય-પ્રદેશની અપેક્ષાએ કોણ કોનાથી અલ્પ **-યાવત્-** વિશેષાધિક છે ?

ઉ. ગૌતમ !

૧. કંપવિહીન અનંત પ્રદેશી સ્કંધ દ્રવ્યની અપેક્ષાએ સૌથી અલ્પ છે,

૨. (એનાથી) કંપયુક્ત અનંત પ્રદેશી સ્કંધ દ્રવ્યની અપેક્ષાએ અનંતગણા છે,

૩. (એનાથી) કંપયુક્ત પરમાણુ-પુદ્ગલ દ્રવ્યની અપેક્ષાએ અનંતગણા છે,

૪. (એનાથી) કંપયુક્ત સંખ્યાત પ્રદેશી સ્કંધ દ્રવ્યની અપેક્ષાએ અસંખ્યાતગણા છે,

૫. (એનાથી) કંપયુક્ત અસંખ્યાત પ્રદેશી સ્કંધ દ્રવ્યની અપેક્ષાએ અસંખ્યાતગણા છે,

૬. (એનાથી) કંપવિહીન પરમાણુ-પુદ્ગલ દ્રવ્યની અપેક્ષાએ અસંખ્યાતગણા છે,

૭. (એનાથી) કંપવિહીન સંખ્યાત પ્રદેશી સ્કંધ દ્રવ્યની અપેક્ષાએ સંખ્યાતગણા છે,

૮. (એનાથી) કંપવિહીન અસંખ્યાત પ્રદેશી સ્કંધ દ્રવ્યની અપેક્ષાએ અસંખ્યાતગણા છે.

એ જ પ્રમાણે પ્રદેશની અપેક્ષાએ પણ આઠ ભંગ સમજવા જોઈએ.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

णवरं-परमाणुपोग्गला अपएसट्ठयाए भाणियव्वा, संखेज्जपएसिया खंधा निरेया पएसट्ठयाए असंखेज्जगुणा ।

सेसं तं चेव ।

दव्वट्ठ-पएसट्ठयाए-

१. सव्वत्थोवा अणंतपएसिया खंधा निरेया दव्वट्ठयाए,

२. ते चेव पएसट्ठयाए अणंतगुणा,

३. अणंतपएसिया खंधा सेया दव्वट्ठयाए अणंतगुणा,

४. ते चेव पएसट्ठयाए अणंतगुणा,

५. परमाणुपोग्गला सेया दव्वट्ठयाए अपएसट्ठयाए अणंतगुणा,

६. संखेज्जपएसिया खंधा सेया दव्वट्ठयाए असंखेज्जगुणा,

७. ते चेव पएसट्ठयाए असंखेज्जगुणा,

८. असंखेज्जपएसिया खंधा सेया दव्वट्ठयाए असंखेज्जगुणा,

९. ते चेव पएसट्ठयाए असंखेज्जगुणा,

१०. परमाणुपोग्गला निरेया दव्वट्ठयाए अपएसट्ठयाए असंखेज्जगुणा,

११. संखेज्जपएसिया खंधा निरेया दव्वट्ठयाए असंखेज्जगुणा,

१२. ते चेव पएसट्ठयाए असंखेज्जगुणा,

१३. असंखेज्जपएसिया खंधा निरेया दव्वट्ठयाए असंखेज्जगुणा,

१४. ते चेव पएसट्ठयाए असंखेज्जगुणा,

- विया. स. २५, उ. ४, सु. २१०

विशेष - પરમાણુ-પુદ્ગલો માટે અપ્રદેશની અપેક્ષાએ તથા કંપવિહીન સંખ્યાત પ્રદેશી સ્કંધ પ્રદેશની અપેક્ષાએ અસંખ્યાતગણા સમજવા જોઈએ.

શેષ કથન પૂર્વે કહ્યું તે પ્રમાણે છે.

દ્રવ્ય-પ્રદેશની અપેક્ષાએ -

૧. કંપવિહીન અનંત પ્રદેશી સ્કંધ દ્રવ્યની અપેક્ષાએ સૌથી અલ્પ છે,

૨. (એનાથી) કંપવિહીન અનંત પ્રદેશી સ્કંધ પ્રદેશની અપેક્ષાએ અનંતગણા છે,

૩. કંપયુક્ત અનંતપ્રદેશી સ્કંધ દ્રવ્યની અપેક્ષાએ અનંતગણા છે,

૪. (એનાથી) કંપયુક્ત અનંતપ્રદેશી સ્કંધ પ્રદેશની અપેક્ષાએ અનંતગણા છે,

૫. (એનાથી) કંપયુક્ત પરમાણુ-પુદ્ગલ દ્રવ્ય અને અપ્રદેશની અપેક્ષાએ અનંતગણા છે,

૬. (એનાથી) કંપયુક્ત સંખ્યાત પ્રદેશી સ્કંધ દ્રવ્યની અપેક્ષાએ અસંખ્યાતગણા છે,

૭. (એનાથી) કંપયુક્ત સંખ્યાત-પ્રદેશી સ્કંધ પ્રદેશની અપેક્ષાએ અસંખ્યાતગણા છે,

૮. (એનાથી) કંપયુક્ત અસંખ્યાત-પ્રદેશી સ્કંધ દ્રવ્યની અપેક્ષાએ અસંખ્યાતગણા છે,

૯. (એનાથી) કંપયુક્ત અસંખ્યાત-પ્રદેશી સ્કંધ પ્રદેશની અપેક્ષાએ અસંખ્યાતગણા છે,

૧૦. (એનાથી) કંપવિહીન પરમાણુ-પુદ્ગલ દ્રવ્ય અને અપ્રદેશની અપેક્ષાએ અસંખ્યાતગણા છે,

૧૧. (એનાથી) કંપવિહીન સંખ્યાત પ્રદેશી સ્કંધ દ્રવ્યની અપેક્ષાએ અસંખ્યાતગણા છે,

૧૨. (એનાથી) કંપવિહીન સંખ્યાત પ્રદેશી સ્કંધ પ્રદેશની અપેક્ષાએ અસંખ્યાતગણા છે,

૧૩. (એનાથી) કંપવિહીન અસંખ્યાત પ્રદેશી સ્કંધ દ્રવ્યની અપેક્ષાએ અસંખ્યાતગણા છે,

૧૪. (એનાથી) કંપવિહીન અસંખ્યાત પ્રદેશી સ્કંધ પ્રદેશની અપેક્ષાએ અસંખ્યાતગણા છે.

९७. परमाणुपोग्गलाणं खंधाण य दव्वट्ठ-पएसट्ठयाए बहुयत्त परूवणं-

૯૭. પરમાણુ-પુદ્ગલો અને સ્કંધોનું દ્રવ્ય અને પ્રદેશની અપેક્ષાએ બહુત્વનું પ્રરૂપણ :

दव्वट्ठयाए-

प. एएसि णं भंते ! परमाणुपोग्गलाणं दुपएसियाण य खंधाणं दव्वट्ठयाए कयरे कयरेहिंतो बहुया ?

દ્રવ્યની અપેક્ષાએ -

પ્ર. ભંતે ! આ પરમાણુ-પુદ્ગલ અને દ્વિપ્રદેશિક સ્કંધોમાં દ્રવ્ય વિવક્ષા (તાત્પર્ય)થી કોણ કોનાથી વિશેષ છે ?

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

उ. गोयमा ! दुपएसिएहिंतो खंधेहिंतो परमाणुपोग्गला दव्वट्ठयाए बहुया ।

प. एएसि णं भंते ! दुपएसियाणं तिपएसियाण य खंधाणं दव्वट्ठयाए कयरे कयरेहिंतो बहुया ?

उ. गोयमा ! तिपएसिएहिंतो खंधेहिंतो दुपएसिया खंधा दव्वट्ठयाए बहुया ।

एवं एएणं गमएणं -जाव- दसपएसिएहिंतो खंधेहिंतो नवपएसिया खंधा दव्वट्ठयाए बहुया ।

प. एएसि णं भंते ! दसपएसियाणं खंधाणं संखेज्ज-पएसियाण य खंधाणं दव्वट्ठयाए कयरे कयरेहिंतो बहुया ?

उ. गोयमा ! दसपएसिएहिंतो खंधेहिंतो संखेज्जपएसिया खंधा दव्वट्ठयाए बहुया ।

प. एएसि णं भंते ! संखेज्जपएसियाणं खंधाणं असंखेज्जपएसियाण य खंधाणं दव्वट्ठयाए कयरे कयरेहिंतो बहुया ?

उ. गोयमा ! संखेज्जपएसिएहिंतो खंधेहिंतो असंखेज्जपएसिया खंधा दव्वट्ठयाए बहुया ।

प. एएसि णं भंते ! असंखेज्जपएसियाणं खंधाणं अणंतपएसियाण य खंधाणं दव्वट्ठयाए कयरे कयरेहिंतो बहुया ?

उ. गोयमा ! अणंतपएसिएहिंतो खंधेहिंतो असंखेज्ज-पएसिया खंधा दव्वट्ठयाए बहुया ।

पएसट्ठयाए-

प. एएसि णं भंते ! परमाणुपोग्गलाणं दुपएसियाण य खंधाणं पएसट्ठयाए कयरे कयरेहिंतो बहुया ?

उ. गोयमा ! परमाणुपोग्गलेहिंतो दुपएसिया खंधा पएसट्ठयाए बहुया ।

एवं एएणं गमएणं -जाव- नवपएसिएहिंतो खंधेहिंतो दसपएसिया खंधा पएसट्ठयाए बहुया ।

एवं सव्वत्थ पुच्छियव्वं,

दसपएसिएहिंतो खंधेहिंतो संखेज्जपएसिया खंधा पएसट्ठयाए बहुया,

संखेज्जपएसिएहिंतो खंधेहिंतो असंखेज्जपएसिया खंधा पएसट्ठयाए बहुया ।

प. एएसि णं भंते ! असंखेज्जपएसियाण य खंधाणं अणंतपएसियाण य खंधाणं पएसट्ठयाए कयरे कयरेहिंतो बहुया ?

ઉ. ગૌતમ ! દ્વિપ્રદેશિક સ્કંધોવડે પરમાણુ-પુદ્ગલ દ્રવ્ય વિવક્ષાથી વિશેષ છે.

પ્ર. ભંતે ! આ દ્વિપ્રદેશિક સ્કંધ અને ત્રિપ્રદેશિક સ્કંધોમાં દ્રવ્યની વિવક્ષાવડે કોણ કોનાથી વિશેષ છે ?

ઉ. ગૌતમ ! ત્રિપ્રદેશિક સ્કંધો કરતાં દ્વિપ્રદેશિક સ્કંધ દ્રવ્યની વિવક્ષાવડે વિશેષ છે.

આ જ પ્રમાણે આ ગમક (અભિલાપ) અનુસાર દસ પ્રદેશી સ્કંધ કરતાં નવપ્રદેશી સ્કંધ પર્યંત દ્રવ્ય વિવક્ષાવડે વિશેષ છે.

પ્ર. ભંતે ! આ દસ પ્રદેશી સ્કંધો અને સંખ્યાત પ્રદેશી સ્કંધોમાં દ્રવ્ય વિવક્ષાવડે કોણ કોનાથી વિશેષ છે ?

ઉ. ગૌતમ ! આ દસ પ્રદેશી સ્કંધો કરતાં સંખ્યાત પ્રદેશી સ્કંધ દ્રવ્ય વિવક્ષાવડે વિશેષ છે.

પ્ર. ભંતે ! આ સંખ્યાત પ્રદેશી સ્કંધો અને અસંખ્યાત પ્રદેશી સ્કંધોમાં દ્રવ્યની વિવક્ષાએ કોણ કોનાથી વિશેષ છે ?

ઉ. ગૌતમ ! સંખ્યાત પ્રદેશી સ્કંધો કરતાં અસંખ્યાત પ્રદેશી સ્કંધ દ્રવ્ય વિવક્ષાવડે વિશેષ છે.

પ્ર. ભંતે ! આ અસંખ્યાત પ્રદેશી સ્કંધો અને અનંતપ્રદેશી સ્કંધોમાં દ્રવ્ય વિવક્ષા વડે કોણ કોનાથી વિશેષ છે ?

ઉ. ગૌતમ ! અનંત પ્રદેશી સ્કંધો કરતાં અસંખ્યાત પ્રદેશી સ્કંધ દ્રવ્ય વિવક્ષાવડે વિશેષ છે.

પ્રદેશની અપેક્ષાએ -

પ્ર. ભંતે ! આ પરમાણુ-પુદ્ગલોમાં અને દ્વિપ્રદેશિક સ્કંધમાં પ્રદેશ વિવક્ષાવડે કોણ કોનાથી વિશેષ છે ?

ઉ. ગૌતમ ! પરમાણુ-પુદ્ગલો કરતા દ્વિપ્રદેશી સ્કંધ પ્રદેશ વિવક્ષાવડે વિશેષ છે.

આ જ પ્રમાણે આ ગમક અનુસાર નવપ્રદેશિક સ્કંધો કરતાં દસ પ્રદેશિક સ્કંધ પર્યંત પ્રદેશ વિવક્ષાવડે વિશેષ છે.

આ જ પ્રમાણે સર્વત્ર પૃચ્છા કરવી જોઈએ.

દસ પ્રદેશી સ્કંધો કરતાં સંખ્યાત પ્રદેશી સ્કંધ પ્રદેશ વિવક્ષાવડે વિશેષ છે.

સંખ્યાત પ્રદેશી સ્કંધો કરતાં અસંખ્યાત પ્રદેશી સ્કંધ પ્રદેશ વિવક્ષાવડે વિશેષ છે.

પ્ર. ભંતે ! આ અસંખ્યાત પ્રદેશી સ્કંધો અને અનંત પ્રદેશી સ્કંધોમાં પ્રદેશ વિવક્ષાવડે કોણ કોનાથી વિશેષ છે ?

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

उ. गोयमा ! अणंतपएसिएहिंतो खंधेहिंतो असंखेज्ज-पएसिया खंधा पएसट्ठयाए बहुया ।

- विया. स. २५, उ. ४, सु. ९६-१०५

९८. परमाणुपोग्गलाणं खंधाण य ओगाहणं ठिइं च पडुच्च दव्वट्ठ-पएसट्ठयाए विसेसाहियत्ताइ परूवणं-

प. एएसि णं भंते ! एगपएसोगाढाणं दुपएसोगाढाण य पोग्गलाणं दव्वट्ठयाए कयरे कयरेहिंतो विसेसाहिया ?

उ. गोयमा ! दुपएसोगाढेहिंतो पोग्गलेहिंतो एगपएसो-गाढा पोग्गला दव्वट्ठयाए विसेसाहिया ।

एवं एएणं गमएणं-

तिपएसोगाढेहिंतो पोग्गलेहिंतो दुपएसोगाढा पोग्गला दव्वट्ठयाए विसेसाहिया **-जाव-** दसपएसो-गाढेहिंतो पोग्गलेहिंतो नवपएसोगाढा पोग्गला दव्वट्ठयाए विसेसाहिया,

दसपएसोगाढेहिंतो पोग्गलेहिंतो संखेज्जपएसोगाढा पोग्गला दव्वट्ठयाए बहुया ।

संखेज्जपएसोगाढेहिंतो पोग्गलेहिंतो असंखेज्ज-पएसोगाढा पोग्गला दव्वट्ठयाए बहुया ।

पुच्छा सव्वत्थ भाणियव्वा ।

प. एएसि णं भंते ! एगपएसोगाढाणं दुपएसोगाढाण य पोग्गलाणं पएसट्ठयाए कयरे कयरेहिंतो विसेसाहिया ?

उ. गोयमा ! एगपएसोगाढेहिंतो पोग्गलेहिंतो दुपएसोगाढा पोग्गला पएसट्ठयाए विसेसाहिया ।

एवं -जाव -

नवपएसोगाढेहिंतो पोग्गलेहिंतो दसपएसोगाढा पोग्गला पएसट्ठयाए विसेसाहिया ।

दसपएसोगाढेहिंतो पोग्गलेहिंतो संखेज्जपएसोगाढा पोग्गला पएसट्ठयाए बहुया,

संखेज्जपएसोगाढेहिंतो पोग्गलेहिंतो असंखेज्ज-पएसोगाढा पोग्गला पएसट्ठयाए बहुया ।

૭. गौतम ! अनंत प्रदेशी स्कंधो करतां असंख्यात प्रदेशी स्कंध प्रदेश विवक्षावडे विशेष छे.

૯૮. પરમાણુ-પુદ્ગલો અને સ્કંધોની અવગાહના સ્થિતિની અપેક્ષાએ દ્રવ્ય-પ્રદેશ વિવક્ષાથી વિશેષાધિક વગેરેનું પ્રરૂપણ :

પ્ર. ભંતે ! આ એક પ્રદેશમાં સ્થિત અને બે પ્રદેશોમાં સ્થિત થઈ રહેલા પુદ્ગલોમાં દ્રવ્ય વિવક્ષાવડે કોણ કોનાથી વિશેષાધિક છે ?

૭. ગૌતમ ! બે પ્રદેશોમાં સ્થિત રહેલા આ પુદ્ગલો કરતાં એક પ્રદેશમાં સ્થિત રહેલા પુદ્ગલ દ્રવ્ય વિવક્ષાવડે વિશેષાધિક છે.

આ જ પ્રમાણે આ અભિલાપ (ધ્વનિ) અનુસાર -

ત્રણ પ્રદેશમાં સ્થિત-રહેનારા પુદ્ગલો કરતાં બે પ્રદેશોમાં સ્થિત રહેનારા પુદ્ગલ દ્રવ્ય વિવક્ષાવડે વિશેષાધિક છે **-યાવત્-** દસ પ્રદેશોમાં સ્થિત રહેનારા પુદ્ગલો કરતાં નવ પ્રદેશોમાં રહેનારા પુદ્ગલ દ્રવ્ય વિવક્ષાવડે વિશેષાધિક છે,

દસ પ્રદેશોમાં સ્થિત રહેનારા પુદ્ગલો કરતાં સંખ્યાત પ્રદેશોમાં સ્થિત રહેનારા પુદ્ગલ દ્રવ્ય વિવક્ષાવડે વિશેષ છે,

સંખ્યાત પ્રદેશોમાં સ્થિત રહેનારા પુદ્ગલો કરતાં અસંખ્યાત પ્રદેશોમાં સ્થિત રહેનારા પુદ્ગલ દ્રવ્ય વિવક્ષાવડે વિશેષ છે.

સર્વત્ર પૃચ્છા (પ્રશ્ન) સ્વતઃ સમજવા જોઈએ.

પ્ર. ભંતે ! આ એક પ્રદેશમાં અને બે પ્રદેશમાં સ્થિત રહેનારા પુદ્ગલોમાં પ્રદેશ વિવક્ષાવડે કોણ કોનાથી વિશેષાધિક છે ?

૭. ગૌતમ ! એક પ્રદેશમાં સ્થિત રહેનારા પુદ્ગલો કરતાં બે પ્રદેશોમાં સ્થિત રહેનારા પુદ્ગલ પ્રદેશ વિવક્ષાવડે વિશેષાધિક છે.

આ જ પ્રમાણે -યાવત્-

નવ પ્રદેશોમાં સ્થિત રહેલા પુદ્ગલો કરતાં દસપ્રદેશોમાં સ્થિત રહેલા પુદ્ગલ પ્રદેશ વિવક્ષાવડે વિશેષાધિક છે.

દસ પ્રદેશોમાં સ્થિત રહેનારા પુદ્ગલો કરતાં સંખ્યાત પ્રદેશોમાં રહેલા પુદ્ગલ પ્રદેશ વિવક્ષાવડે વિશેષ છે.

સંખ્યાત પ્રદેશોમાં સ્થિત રહેનારા પુદ્ગલો કરતાં અસંખ્યાત પ્રદેશોમાં સ્થિત રહેનારા પુદ્ગલ પ્રદેશ વિવક્ષાવડે વિશેષ છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

પ. એએસિ णं भंते ! एगसमयट्ठिईयाणं दुसमयट्ठिईया य पोग्गलाणं दव्वट्ठयाए कयरे कयरेहिंतो विसेसाहिया ?

उ. गोयमा ! ***जहा ओगाहणाए वत्तव्वया एवं ठिईए वि ।***

- विया. स. २५, उ. ४, सु. १०६-११०

९९. परमाणुपोग्गलाणं खंधाण य वण्णाइ पडुच्च दव्वट्ठपएसट्ठयाए बहुयत्त-परूवणं-

प. एएसि णं भंते ! एगगुणकालयाणं दुगुणकालयाण य पोग्गलाणं दव्वट्ठयाए कयरे कयरेहिंतो विसेसाहिया ?

उ. गोयमा ! ***एएसिं जहा परमाणुपोग्गलाईणं वत्तव्वया तहेव निरवसेसा भाणियव्वा ।***

एवं सव्वेसिं वण्ण-गंध-रसाणं ।

प. एएसि णं भंते ! एगगुणकक्खडाणं दुगुणकक्खडाण य पोग्गलाणं दव्वट्ठयाए कयरे कयरेहिंतो विसेसाहिया ?

उ. गोयमा ! एगगुणकक्खडेहिंतो पोग्गलेहिंतो दुगुणकक्खडा पोग्गला दव्वट्ठयाए विसेसाहिया ।

एवं -जाव-

नवगुणकक्खडेहिंतो पोग्गलेहिंतो दसगुणकक्खडा पोग्गला दव्वट्ठयाए विसेसाहिया ।

दसगुणकक्खडेहिंतो पोग्गलेहिंतो संखेज्जगुणकक्खडा पोग्गला दव्वट्ठयाए बहुया,

संखेज्जगुणकक्खडेहिंतो पोग्गलेहिंतो असंखेज्जगुणकक्खडा पोग्गला दव्वट्ठयाए बहुया,

असंखेज्जगुणकक्खडेहिंतो पोग्गलेहिंतो अणंतगुणकक्खडा पोग्गला दव्वट्ठयाए बहुया ।

एवं पएसट्ठयाए वि ।

सव्वत्थ पुच्छा भाणियव्वा ।

जहा कक्खडा एवं मउय-गरूय-लहुया वि,

सीय-उसिण-निद्ध-लुक्खा जहा वण्णा ।

- विया. स. २५, उ. ४, सु. १११-११७

१००. परमाणुपोग्गलाणं खंधाण य दव्वट्ठयाईहिं अप्पाबहुयं-

प. एएसि णं भंते !

१. परमाणुपोग्गलाणं,

પ્ર. ભંતે ! એક સમયની સ્થિતિયુક્ત અને બે સમયની સ્થિતિયુક્ત પુદ્ગલોમાં દ્રવ્યની વિવક્ષાવડે કોણ કોનાથી વિશેષાધિક છે ?

ઉ. ગૌતમ ! ***જે પ્રમાણે પ્રદેશોમાં સ્થિત રહેલાની અવસ્થિતિ બતાવી એ જ પ્રમાણે સ્થિતિ વિષયક સમજવું જોઈએ.***

૯૯. પરમાણુ-પુદ્ગલો અને સ્કંધોનું વર્ણાદિની અપેક્ષાએ દ્રવ્ય-પ્રદેશ દ્વારા બહુત્વનું પ્રરૂપણ :

પ્ર. ભંતે ! આ એક ગુણ કાળા અને બે ગુણ કાળા પુદ્ગલોમાં દ્રવ્ય વિવક્ષાથી કોણ કોના કરતાં વિશેષાધિક છે ?

ઉ. ગૌતમ ! ***પૂર્વે જેવી રીતે પરમાણુ-પુદ્ગલ વિષયક કહ્યું છે, એ જ પ્રમાણે અહીંયા પણ સંપૂર્ણ કથન સમજવું જોઈએ.***

આ જ પ્રકારે સર્વ વર્ણ, ગંધ, રસ સંબંધિત પણ સમજવું જોઈએ.

પ્ર. ભંતે ! એક ગુણ કર્કશ અને દ્વિગુણ કર્કશ પુદ્ગલોમાં દ્રવ્ય વિવક્ષાવડે કોણ કોના કરતાં વિશેષાધિક છે ?

ઉ. ગૌતમ ! એક ગુણ કર્કશ પુદ્ગલ કરતાં દ્વિગુણ કર્કશ પુદ્ગલ દ્રવ્ય વિવક્ષાવડે વિશેષાધિક છે.

આ જ પ્રકારે -યાવત્-

નવ ગુણ કર્કશ પુદ્ગલો કરતાં દસ ગુણ કર્કશ પુદ્ગલ દ્રવ્ય વિવક્ષાવડે વિશેષાધિક છે.

દસ ગુણ કર્કશ પુદ્ગલો કરતાં સંખ્યાતગુણ કર્કશ પુદ્ગલ દ્રવ્ય વિવક્ષાવડે અધિક છે.

સંખ્યાતગુણ કર્કશ પુદ્ગલો કરતાં અસંખ્યાત ગુણ કર્કશ પુદ્ગલ દ્રવ્ય વિવક્ષાવડે અધિક છે.

અસંખ્યાતગુણ કર્કશ પુદ્ગલો કરતાં અનંતગુણ કર્કશ પુદ્ગલ દ્રવ્ય વિવક્ષાવડે અધિક છે.

આ જ પ્રમાણે પ્રદેશ વિવક્ષાવડે પણ સમજવું જોઈએ.

સર્વત્ર પૃચ્છા કરવી જોઈએ.

જેવી રીતે કર્કશ સ્પર્શ સંબંધિત કથન કરવામાં આવ્યું છે એવી જ રીતે મૃદુ, ગુરુ અને લઘુ સ્પર્શોનું વર્ણન કરવું જોઈએ.

શીત (ઠંડું), ઉષ્ણ (ગરમ), સ્નિગ્ધ (તૈલી) અને રુક્ષ (શુષ્ક) સ્પર્શોનું કથન વર્ણોને અનુરૂપ કરવું જોઈએ.

૧૦૦. પરમાણુ-પુદ્ગલ અને સ્કંધોનું દ્રવ્યાદિની અપેક્ષાએ અલ્પબહુત્વ :

પ્ર. ભંતે ! આ

૧. પરમાણુ-પુદ્ગલો,

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

૨. संखेज्जपएसियाणं,

૩. असंखेज्जपएसियाणं,

૪. अणंतपएसियाण य खंधाणं दव्वट्ठयाए, पएसट्ठयाए, दव्वट्ठ-पएसट्ठयाए कयरे कयरेहिंतो अप्पा वा **-जाव-** विसेसाहिया वा ?

૨. સંખ્યાત પ્રદેશી,

૩. અસંખ્યાત પ્રદેશી,

૪. અનંત પ્રદેશી સ્કંધોમાં દ્રવ્યની અપેક્ષાએ, પ્રદેશની અપેક્ષાએ અને દ્રવ્ય-પ્રદેશની અપેક્ષાએ કોણ કોના કરતાં અલ્પ **-યાવત્-** વિશેષાધિક છે ?

उ. गोयमा ! १. सव्वत्थोवा अणंतपएसिया खंधा दव्वट्ठयाए,

૨. परमाणु पोग्गला दव्वट्ठयाए अणंतगुणा,

૩. संखेज्जपएसिया खंधा दव्वट्ठयाए संखेज्जगुणा,

૪. असंखेज्जपएसिया खंधा दव्वट्ठयाए असंखेज्जगुणा ।

पएसट्ठयाए-

१. सव्वत्थोवा अणंतपएसिया खंधा पएसट्ठयाए,

૨. परमाणुपोग्गला अपएसट्ठयाए अणंतगुणा,

૩. संखेज्जपएसिया खंधा पएसट्ठयाए संखेज्जगुणा,

૪. असंखेज्जपएसिया खंधा पएसट्ठयाए असंखेज्जगुणा ।

दव्वट्ठ-पएसट्ठयाए -

१. सव्वत्थोवा अणंतपएसिया खंधा दव्वट्ठयाए ते चेव पएसट्ठयाए अणंतगुणा,

૨. परमाणुपोग्गला दव्वट्ठ अपएसट्ठयाए अणंतगुणा,

૩. संखेज्जपएसिया खंधा दव्वट्ठयाए संखेज्जगुणा, ते चेव पएसट्ठयाए संखेज्जगुणा,

૪. असंखेज्जपएसिया खंधा दव्वट्ठयाए असंखेज्जगुणा, ते चेव पएसट्ठयाए असंखेज्जगुणा ।[1]

- विया. स. २५, उ. ४, सु. ११८.

૩. ગૌતમ ! ૧. દ્રવ્યની અપેક્ષાએ સૌથી અલ્પ અનંતપ્રદેશી સ્કંધ છે.

૨. (એના કરતાં) પરમાણુ-પુદ્ગલ દ્રવ્યની અપેક્ષાએ અનંતગણા છે.

૩. (એના કરતાં) સંખ્યાત પ્રદેશી સ્કંધ દ્રવ્યની અપેક્ષાએ સંખ્યાતગણા છે.

૪. (એના કરતાં) અસંખ્યાત પ્રદેશી સ્કંધ દ્રવ્યની અપેક્ષાએ અસંખ્યાતગણા છે.

પ્રદેશની અપેક્ષાએ :

૧. અનંતપ્રદેશી સ્કંધ પ્રદેશની અપેક્ષાએ સૌથી અલ્પ છે.

૨. (એના કરતાં) પરમાણુ-પુદ્ગલ અપ્રદેશોની અપેક્ષાએ અનંતગણા છે.

૩. (એના કરતાં) સંખ્યાત પ્રદેશી સ્કંધ પ્રદેશોની અપેક્ષાએ સંખ્યાતગણા છે.

૪. (એના કરતાં) અસંખ્યાત પ્રદેશી સ્કંધ પ્રદેશોની અપેક્ષાએ અસંખ્યાતગણા છે.

દ્રવ્ય અને પ્રદેશોની અપેક્ષાએ :

૧. સૌથી અલ્પ દ્રવ્યની અપેક્ષાએ અનંતપ્રદેશી સ્કંધ છે અને તે જ પ્રદેશોની અપેક્ષાએ અનંતગણા છે.

૨. (એના કરતાં) પરમાણુ-પુદ્ગલ દ્રવ્ય અને અપ્રદેશની અપેક્ષાએ અનંતગણા છે.

૩. (એના કરતાં) સંખ્યાત પ્રદેશી સ્કંધ દ્રવ્યની અપેક્ષાએ સંખ્યાતગણા છે અને તે જ પ્રદેશોની અપેક્ષાએ પણ સંખ્યાતગણા છે.

૪. (એના કરતાં) અસંખ્યાત પ્રદેશી સ્કંધ દ્રવ્યની અપેક્ષાએ અસંખ્યાતગણા છે અને તે જ પ્રદેશોની અપેક્ષાએ પણ અસંખ્યાતગણા છે.

१०१. एगपएसाई पोग्गलाणं ओगाहणाठिईं पडुच्च अप्पाबहुयं-

૧૦૧. એક પ્રદેશાદિ પુદ્ગલોની અવગાહના અને સ્થિતિની અપેક્ષાએ અલ્પબહુત્વ :

प. एएसि णं भंते ! १. एगपएसोगाढाणं,

૨. संखेज्जपएसोगाढाणं,

૩. असंखेज्जपएसोगाढाण य पोग्गलाणं दव्वट्ठयाए, पएसट्ठयाए, दव्वट्ठ-पएसट्ठयाए कयरे कयरेहिंतो अप्पा वा **-जाव-** विसेसाहिया वा ?

પ્ર. ભંતે ! ૧. એક પ્રદેશાવગાઢ,

૨. સંખ્યાત પ્રદેશાવગાઢ અને

૩. અસંખ્યાત પ્રદેશાવગાઢ પુદ્ગલોમાંથી દ્રવ્યની અપેક્ષાએ, પ્રદેશની અપેક્ષાએ અને દ્રવ્ય-પ્રદેશની અપેક્ષાએ કોણ કોના કરતાં અલ્પ **-યાવત્-** વિશેષાધિક છે ?

१. पण्ण. प. ३, सु. ३३०

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

ઉ. गोयमा ! १. सव्वत्थोवा एगपएसोगाढा पोग्गला दव्वट्ठयाए,

२. संखेज्जपएसोगाढा पोग्गला दव्वट्ठयाए संखेज्जगुणा,

३. असंखेज्जपएसोगाढा पोग्गला दव्वट्ठयाए असंखेज्जगुणा,

पएसट्ठयाए-

१. सव्वत्थोवा एगपएसोगाढा पोग्गला अपएसट्ठयाए,

२. संखेज्जपएसोगाढा पोग्गला पएसट्ठयाए संखेज्जगुणा,

३. असंखेज्जपएसोगाढा पोग्गला पएसट्ठयाए असंखेज्जगुणा,

दव्वट्ठपएसट्ठयाए-

१. सव्वत्थोवा एगपएसोगाढा पोग्गला दव्वट्ठ-अपएसट्ठयाए,

२. संखेज्जपएसोगाढा पोग्गला दव्वट्ठयाए संखेज्जगुणा, ते चेव पएसट्ठयाए संखेज्जगुणा,

३. असंखेज्जपएसोगाढा पोग्गला दव्वट्ठयाए असंखेज्जगुणा, ते चेव पएसट्ठयाए असंखेज्जगुणा।

प. एएसि णं भंते ! एगसमयट्ठिईयाणं संखेज्जसमय-ट्ठिईयाणं असंखेज्जसमयट्ठिईयाण य पोग्गलाणं दव्वट्ठयाए पएसट्ठयाए दव्वट्ठ-पएसट्ठयाए कयरे कयरेहिंतो अप्पा वा **-जाव-** विसेसाहिया वा ?

ઉ. गोयमा ! ***जहा ओगाहणाए भणिया तहा ठिईए वि अप्पाबहुयं भाणियव्वं ।***[1]

- विया. स. २५, उ. ४, सु. ११९-१२०

१०२. परमाणुपोग्गलाणं खंधाण य वण्णाइं पडुच्च दव्वट्ठ-याईहिं अप्पाबहुयं-

प. एएसि णं भंते ! १. एगगुणकालगाणं,

२. संखेज्जगुणकालगाणं,

३. असंखेज्जगुणकालगाणं,

४. अणंतगुणकालगाण य

पोग्गलाणं दव्वट्ठयाए पएसट्ठयाए दव्वट्ठपएस-ट्ठयाए कयरे कयरेहिंतो अप्पा वा **-जाव-** विसेसाहिया वा ?

ઉ. ગૌતમ ! ૧. દ્રવ્યની અપેક્ષાએ એક પ્રદેશાશ્રિત પુદ્ગલ સૌથી અલ્પ છે,

૨. (એના કરતાં) સંખ્યાત પ્રદેશાશ્રિત પુદ્ગલ દ્રવ્યની અપેક્ષાએ સંખ્યાતગણા છે.

૩. (એના કરતાં) અસંખ્યાત પ્રદેશાશ્રિત પુદ્ગલ દ્રવ્યની અપેક્ષાએ અસંખ્યાતગણા છે.

પ્રદેશની અપેક્ષાએ :

૧. એક પ્રદેશાશ્રિત પુદ્ગલ અપ્રદેશની અપેક્ષાએ સૌથી અલ્પ છે.

૨. (એના કરતાં) સંખ્યાત પ્રદેશાશ્રિત પુદ્ગલ પ્રદેશની અપેક્ષાએ સંખ્યાતગણા છે.

૩. (એના કરતાં) અસંખ્યાત પ્રદેશાશ્રિત પુદ્ગલ પ્રદેશની અપેક્ષાએ અસંખ્યાતગણા છે.

દ્રવ્ય-પ્રદેશની અપેક્ષાએ :

૧. એક પ્રદેશાશ્રિત પુદ્ગલ દ્રવ્ય અને અપ્રદેશની અપેક્ષાએ સૌથી અલ્પ છે.

૨. (એના કરતાં) સંખ્યાત પ્રદેશાશ્રિત પુદ્ગલ દ્રવ્યની અપેક્ષાએ સંખ્યાતગણા છે અને એ જ પ્રદેશની અપેક્ષાએ સંખ્યાતગણા છે.

૩. (એના કરતાં) અસંખ્યાત પ્રદેશાશ્રિત પુદ્ગલ દ્રવ્યની અપેક્ષાએ અનંતગણા છે અને એ જ પ્રદેશની અપેક્ષાએ અસંખ્યાતગણા છે.

પ્ર. ભંતે ! એક સમયની સ્થિતિયુક્ત, સંખ્યાત સમયની સ્થિતિયુક્ત અને અસંખ્યાત સમયની સ્થિતિયુક્ત પુદ્ગલોમાં દ્રવ્યની અપેક્ષાએ, પ્રદેશની અપેક્ષાએ અને દ્રવ્ય-પ્રદેશની અપેક્ષાએ કોણ કોના કરતાં અલ્પ **-યાવત્-** વિશેષાધિક છે ?

ઉ. ગૌતમ ! ***જેવી રીતે અવગાહના વિષયક અલ્પબહુત્વ કહ્યું છે, તેવી જ રીતે સ્થિતિનું પણ અલ્પબહુત્વ સમજવું જોઈએ.***

૧૦૨. પરમાણુ-પુદ્ગલ અને સ્કંધોનું વર્ણાદિની અપેક્ષાએ દ્રવ્યાદિ વિવક્ષા દ્વારા અલ્પબહુત્વ :

પ્ર. ભંતે ! આ ૧. એક ગુણ શ્યામ વર્ણયુક્ત,

૨. સંખ્યાતગુણ શ્યામ વર્ણયુક્ત,

૩. અસંખ્યાતગુણ શ્યામ વર્ણયુક્ત અને

૪. અનંતગુણ શ્યામવર્ણ યુક્ત,

પુદ્ગલોમાં દ્રવ્ય વિવક્ષા, પ્રદેશવિવક્ષા અને દ્રવ્ય-પ્રદેશ વિવક્ષાવડે કોણ કોના કરતાં અલ્પ **-યાવત્-** વિશેષાધિક છે ?

---

१. पण्ण, प. ३, सु. ३३१-३३२

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

उ. गोयमा ! ***एएसिं जहा परमाणुपोग्गलाणं अप्पाबहुयं तहा एएसिं पि अप्पाबहुयं,***

एवं सेसाण वि वण्ण-गंध-रसाणं ।

प. एएसि णं भंते ! १. एगगुणकक्खडाणं,

२. संखेज्जगुणकक्खडाणं,

३. असंखेज्जगुणकक्खडाणं,

४. अणंतगुणकक्खडाण य पोग्गलाणं दव्वट्ठयाए पएसट्ठयाए दव्वट्ठ-पएसट्ठयाए कयरे कयरेहिंतो अप्पा वा **-जाव-** विसेसाहिया वा ?

उ. गोयमा ! १. सव्वत्थोवा एगगुणकक्खडा पोग्गला दव्वट्ठयाए,

२. संखेज्जगुणकक्खडा पोग्गला दव्वट्ठयाए संखेज्जगुणा,

३. असंखेज्जगुणकक्खडा पोग्गला दव्वट्ठयाए असंखेज्जगुणा,

४. अणंतगुणकक्खडा पोग्गला दव्वट्ठयाए अणंतगुणा,

पएसट्ठयाए एवं चेव,

णवरं-संखेज्जगुणकक्खडा पोग्गला पएसट्ठयाए असंखेज्जगुणा,

सेसं तं चेव ।

दव्वट्ठ-पएसट्ठयाए-

१. सव्वत्थोवा एगगुणकक्खडा पोग्गला दव्वट्ठ-पएसट्ठयाए,

२. संखेज्जगुणकक्खडा पोग्गला दव्वट्ठयाए संखेज्जगुणा, ते चेव पएसट्ठयाए संखेज्जगुणा,

३. असंखेज्जगुणकक्खडा पोग्गला दव्वट्ठयाए असंखेज्जगुणा, ते चेव पएसट्ठयाए असंखेज्जगुणा,

४. अणंतगुणकक्खडा पोग्गला दव्वट्ठयाए अणंतगुणा, ते चेव पएसट्ठयाए अणंतगुणा ।

एवं मउय-गुरू-लहुयाण वि अप्पाबहुयं ।

सीय-उसिण-निद्ध-लुक्खाणं जहा वन्नाणं तहेव ।[1]

- विया. स. २५, उ. ४, सु. १२१-१२५

૭. गौतम ! ***जे प्रमाणे परमाणु-पुद्गलोनुं अल्पबहुत्व कह्युं एवी ज रीते आनुं पण अल्पबहुत्व समजवुं जोईओ.***

आ ज प्रमाणे शेष वर्ण, गंध अने रसोनुं अल्पबहुत्व समजवुं जोईओ.

प्र. भंते ! आ १. एक गुण कर्कश.

२. संख्यातगुण कर्कश,

३. असंख्यातगुण कर्कश अने

४. अनंतगुण कर्कश पुद्गलोमां द्रव्य विवक्षा, प्रदेशविवक्षा तथा द्रव्य-प्रदेश विवक्षावडे कोण कोनाथी अल्प **-यावत्-** विशेषाधिक छे ?

૭. गौतम ! १. एक गुण कर्कश पुद्गल द्रव्य विवक्षावडे सौथी अल्प छे,

२. (एना करतां) संख्यात गुण कर्कश पुद्गल द्रव्य विवक्षावडे संख्यातगणा छे.

३. (एना करतां) असंख्यातगुण कर्कश पुद्गल द्रव्य विवक्षावडे असंख्यातगणा छे.

४. (एना करतां) अनंतगुण कर्कश पुद्गल द्रव्य विवक्षावडे अनंतगणा छे,

प्रदेशविवक्षावडे पण आ ज प्रकारे अल्पबहुत्व समजवुं जोईओ.

विशेष-संख्यातगणा कर्कश पुद्गल प्रदेश विवक्षावडे असंख्यातगणा छे.

शेष वर्णन पूर्ववत् समजवुं जोईओ.

द्रव्य-प्रदेशोनी विवक्षाओ :

१. एक गुण कर्कश पुद्गल द्रव्य-प्रदेश विवक्षावडे सौथी अल्प छे,

२. (एना करतां) संख्यातगणा कर्कश पुद्गल द्रव्य विवक्षावडे संख्यातगणा छे, ते ज प्रदेश विवक्षावडे पण संख्यातगणा छे.

३. (एना करतां) असंख्यातगणा कर्कश पुद्गल द्रव्य विवक्षावडे असंख्यातगणा छे, ते ज प्रदेश विवक्षावडे असंख्यातगणा छे.

४. (एना करतां) अनंतगणा कर्कश पुद्गल द्रव्य विवक्षावडे अनंतगणा छे अने ते ज प्रदेश विवक्षावडे अनंतगणा छे.

आ ज प्रमाणे मृदु (कोमळ), गुरु अने लघु स्पर्शोनुं पण अल्पबहुत्व समजवुं जोईओ.

शीत (ठंडा), उष्ण (गरम), स्निग्ध (तेली) अने रुक्ष (शुष्क) स्पर्शोनुं अल्पबहुत्व वर्णोने अनुरूप समजवुं जोईओ.

---

१. पण्ण, प. ३, सु. ३३३

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

१०३. परमाणुपोग्गलाणं खंधाण य दव्वट्ठ-पएसट्ठयाए कडजुम्माइ परूवणं-

प. परमाणुपोग्गले णं भंते ! दव्वट्ठयाए किं कडजुम्मे, तेओए, दावरजुम्मे, कलिओए ?

उ. गोयमा ! नो कडजुम्मे, नो तेओए, नो दावरजुम्मे, कलिओए,

एवं -जाव- अणंतपएसिए खंधे ।

प. परमाणुपोग्गला णं भंते ! दव्वट्ठयाए किं कडजुम्मा **-जाव-** कलिओगा ?

उ. गोयमा ! ओघादेसेणं सिय कडजुम्मा **-जाव-** सिय कलिओगा,

विहाणादेसेणं नो कडजुम्मा, नो तेओगा, नो दावरजुम्मा, कलिओगा,

एवं -जाव- अणंतपएसिया खंधा ।

प. परमाणुपोग्गले णं भंते ! पएसट्ठयाए किं कडजुम्मे **-जाव-** कलिओए ?

उ. गोयमा ! नो कडजुम्मे, नो तेओए, नो दावरजुम्मे, कलिओए ।

प. दुपएसिए णं भंते ! खंधे पएसट्ठयाए किं कडजुम्मे **-जाव-** कलिओए ?

उ. गोयमा ! नो कडजुम्मे, नो तेओए, दावरजुम्मे, नो कलिओए ।

प. तिपएसिए णं भंते ! खंधे पएसट्ठयाए किं कडजुम्मे **-जाव-** कलिओए ?

उ. गोयमा ! नो कडजुम्मे, तेओए, नो दावरजुम्मे, नो कलिओए ।

प. चउप्पएसिए णं भंते ! खंधे पएसट्ठयाए किं कडजुम्मे **-जाव-** कलिओए ?

उ. गोयमा ! कडजुम्मे, नो तेओए, नो दावरजुम्मे, नो कलिओए ।

पंचपएसिए जहा परमाणुपोग्गले ।

छप्पएसिए जहा दुपएसिए ।

सत्तपएसिए जहा तिपएसिए ।

१०३. પરમાણુ-પુદ્ગલ અને સ્કંધોનું દ્રવ્ય અને પ્રદેશની અપેક્ષાએ કૃતયુગ્માદિનું પ્રરૂપણ :

પ્ર. ભંતે ! શું દ્રવ્યની અપેક્ષાએ (એક) પરમાણુ-પુદ્ગલ કૃતયુગ્મ છે, ત્યોજ છે, દ્વાપરયુગ્મ છે કે કલ્યોજ છે ?

ઉ. ગૌતમ ! તે કૃતયુગ્મ, ત્યોજ, દ્વાપરયુગ્મ નથી પરંતુ કલ્યોજ છે.

આ જ પ્રમાણે અનંતપ્રદેશી સ્કંધ પર્યંત સમજવું જોઈએ.

પ્ર. ભંતે ! દ્રવ્યની અપેક્ષાએ (ઘણાં) પરમાણુ-પુદ્ગલ કૃતયુગ્મ છે **-યાવત્-** કલ્યોજ છે ?

ઉ. ગૌતમ ! સામાન્ય આદેશ વડે ક્યારેક કૃતયુગ્મ છે **-યાવત્-** ક્યારેક કલ્યોજ છે.

વિશેષાદેશ વડે કૃતયુગ્મ, ત્યોજ અને દ્વાપરયુગ્મ નથી પરંતુ કલ્યોજ છે.

આ જ પ્રમાણે અનંત પ્રદેશી સ્કંધો પર્યંત સમજવું જોઈએ.

પ્ર. ભંતે ! શું એક પરમાણુ-પુદ્ગલ પ્રદેશ વિવક્ષાવડે કૃતયુગ્મ **-યાવત્-** કલ્યોજ છે ?

ઉ. ગૌતમ ! તે કૃતયુગ્મ, ત્યોજ અને દ્વાપરયુગ્મ નથી, પરંતુ કલ્યોજ છે.

પ્ર. ભંતે ! દ્વિપ્રદેશી સ્કંધ પ્રદેશ વિવક્ષાવડે કૃતયુગ્મ **-યાવત્-** કલ્યોજ છે ?

ઉ. ગૌતમ ! તે કૃતયુગ્મ, ત્યોજ અને કલ્યોજ નથી પરંતુ દ્વાપરયુગ્મ છે.

પ્ર. ભંતે ! ત્રિપ્રદેશી સ્કંધ પ્રદેશ વિવક્ષાવડે કૃતયુગ્મ **-યાવત્-** કલ્યોજ છે ?

ઉ. ગૌતમ ! તે કૃતયુગ્મ, દ્વાપરયુગ્મ અને કલ્યોજ નથી પરંતુ ત્યોજ છે.

પ્ર. ભંતે ! ચતુષ્પ્રદેશિક સ્કંધ પ્રદેશ વિવક્ષા વડે કૃતયુગ્મ **-યાવત્-** કલ્યોજ છે ?

ઉ. ગૌતમ ! તે કૃતયુગ્મ છે પરંતુ ત્યોજ, દ્વાપરયુગ્મ અને કલ્યોજ નથી.

પરમાણુ-પુદ્ગલને અનુરૂપ પાંચ પ્રદેશી સ્કંધોનું કથન છે.

દ્વિપ્રદેશિક સ્કંધને અનુરૂપ ષટ્પ્રદેશી સ્કંધનું કથન છે.

ત્રિપ્રદેશિક સ્કંધને અનુરૂપ સપ્તપ્રદેશી સ્કંધનું કથન છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

अट्ठपएसिए जहा चउप्पएसिए ।

ચતુષ્પ્રદેશી સ્કંધને અનુરૂપ અષ્ટપ્રદેશી સ્કંધનું કથન છે.

नवपएसिए जहा परमाणुपोग्गले ।

પરમાણુ-પુદ્ગલને અનુરૂપ નવપ્રદેશી સ્કંધનું કથન છે.

दसपएसिए जहा दुपएसिए ।

દ્વિપ્રદેશી સ્કંધને અનુરૂપ દસ પ્રદેશી સ્કંધનું કથન છે.

પ. संखेज्जपएसिए णं भंते ! खंधे पएसट्ठयाए किं कडजुम्मे **-जाव-** कलिओगे ?

પ્ર. ભંતે ! સંખ્યાત પ્રદેશી સ્કંધ પ્રદેશ વિવક્ષાવડે કૃતયુગ્મ **-યાવત્-** કલ્યોજ છે ?

उ. गोयमा ! सिय कडजुम्मे **-जाव-** सिय कलिओगे ।

ઉ. ગૌતમ ! તે કદાચ કૃતયુગ્મ છે **-યાવત્-** કદાચ કલ્યોજ છે.

एवं असंखेज्जपएसिए वि, अणंतपएसिए वि ।

આ જ પ્રમાણે અસંખ્યાત પ્રદેશી સ્કંધ અને અનંત પ્રદેશી સ્કંધ વિષયક પણ સમજવું જોઈએ.

પ. परमाणुपोग्गला णं भंते ! पएसट्ठयाए किं कडजुम्मा **-जाव-** कलिओगा ?

પ્ર. ભંતે ! શું (ઘણાં) પરમાણુ-પુદ્ગલ પ્રદેશ વિવક્ષાવડે કૃતયુગ્મ **-યાવત્-** કલ્યોજ છે ?

उ. गोयमा ! ओघादेसेणं सिय कडजुम्मा **-जाव-** सिय कलिओगा,
विहाणादेसेणं नो कडजुम्मा, नो तेओगा, नो दावरजुम्मा, कलिओगा ।

ઉ. ગૌતમ ! સામાન્ય આદેશ વડે ક્યારેક કૃતયુગ્મ છે **-યાવત્-** ક્યારેક કલ્યોજ છે.
વિશેષાદેશ વડે કૃતયુગ્મ, ત્યોજ કે દ્વાપરયુગ્મ નથી પરંતુ કલ્યોજ છે.

પ. दुपएसिया णं भंते ! खंधा पएसट्ठयाए किं कडजुम्मा **-जाव-** कलिओगा ?

પ્ર. ભંતે ! દ્વિપ્રદેશી સ્કંધ પ્રદેશ વિવક્ષાવડે કૃતયુગ્મ **-યાવત્-** કલ્યોજ છે ?

उ. गोयमा ! ओघादेसेणं सिय कडजुम्मा, नो तेओगा, सिय दावरजुम्मा, नो कलिओगा,
विहाणादेसेणं नो कडजुम्मा, नो तेओगा, दावरजुम्मा, नो कलिओगा ।

ઉ. ગૌતમ ! સામાન્યાદેશ વડે કદાચ કૃતયુગ્મ છે અને કદાચ દ્વાપરયુગ્મ છે પરંતુ ત્યોજ અને કલ્યોજ નથી.
વિશેષાદેશવડે કૃતયુગ્મ, ત્યોજ કે કલ્યોજ નથી પરંતુ દ્વાપરયુગ્મ છે.

પ. तिपएसिया णं भंते ! खंधा पएसट्ठयाए किं कडजुम्मा **-जाव-** कलिओगा ?

પ્ર. ભંતે ! ત્રિપ્રદેશી સ્કંધ પ્રદેશ વિવક્ષાવડે કૃતયુગ્મ **-યાવત્-** કલ્યોજ છે ?

उ. गोयमा ! ओघादेसेणं सिय कडजुम्मा **-जाव-** सिय कलिओगा,
विहाणादेसेणं नो कडजुम्मा, तेओगा, नो दावरजुम्मा, नो कलिओगा ।

ઉ. ગૌતમ ! સામાન્ય આદેશ વડે કદાચ કૃતયુગ્મ છે **-યાવત્-** કદાચ કલ્યોજ છે.
વિશેષાદેશ વડે કૃતયગ્મ, દ્વાપરયુગ્મ અથવા કલ્યોજ નથી પરંતુ ત્યોજ છે.

પ. चउप्पएसियाणं भंते ! खंधा पएसट्ठयाए किं कडजुम्मा **-जाव-** कलिओगा ?

પ્ર. ભંતે ! ચતુષ્પ્રદેશી સ્કંધ પ્રદેશ વિવક્ષાવડે કૃતયુગ્મ **-યાવત્-** કલ્યોજ છે ?

उ. गोयमा ! ओघादेसेण वि, विहाणादेसेण वि कडजुम्मा, नो तेओगा, नो दावरजुम्मा, नो कलिओगा ।

ઉ. ગૌતમ ! સામાન્ય અને વિશેષ આદેશવડે કૃતયુગ્મ છે પરંતુ ત્યોજ, દ્વાપરયુગ્મ અને કલ્યોજ નથી.

पंचपएसिया जहा परमाणुपोग्गला ।

પાંચ પ્રદેશી સ્કંધોનું કથન પરમાણુ-પુદ્ગલોને અનુરૂપ છે,

छप्पएसिया जहा दुपएसिया ।

છ પ્રદેશી સ્કંધોનું કથન દ્વિપ્રદેશી સ્કંધોને અનુરૂપ છે,

सत्तपएसिया जहा तिपएसिया ।

સપ્તપ્રદેશી સ્કંધોનું કથન ત્રિપ્રદેશી સ્કંધોને અનુરૂપ છે,

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

अट्ठपएसिया जहा चउप्पएसिया ।

नवपएसिया जहा परमाणुपोग्गला ।

दसपएसिया जहा दुपएसिया ।

અષ્ટપ્રદેશી સ્કંધોનું કથન ચતુષ્પ્રદેશી સ્કંધોને અનુરૂપ છે,

નવપ્રદેશી સ્કંધોનું કથન પરમાણુ-પુદ્ગલને અનુરૂપ છે,

દસપ્રદેશી સ્કંધોનું કથન દ્વિપ્રદેશી સ્કંધોને અનુરૂપ છે.

प. संखेज्जपएसिया णं भंते ! खंधा पएसट्ठयाए किं कडजुम्मा **-जाव-** कलिओगा ?

उ. गोयमा ! ओघादेसेणं सिय कडजुम्मा **-जाव-** सिय कलिओगा,
विहाणादेसेणं कडजुम्मा वि **-जाव-** कलिओगा वि ।

एवं असंखेज्जपएसिया वि, अणंतपएसिया वि ।
- विया. स. २५, उ. ४, सु. १२६-१५३

પ્ર. ભંતે ! શું (ઘણાં) સંખ્યાત પ્રદેશી સ્કંધ પ્રદેશ વિવક્ષાવડે કૃતયુગ્મ **-યાવત્-** કલ્યોજ છે ?

ઉ. ગૌતમ ! સામાન્ય આદેશ વડે કદાચ કૃતયુગ્મ છે **-યાવત્-** કદાચ કલ્યોજ છે.
વિશેષાદેશ વડે કૃતયુગ્મ પણ છે **-યાવત્-** કલ્યોજ પણ છે.

આ જ પ્રમાણે અસંખ્યાત પ્રદેશી અને અનંતપ્રદેશી સ્કંધોના વિષયમાં પણ કહેવું જોઈએ.

१०४. ओगाहणा-ठिई-वण्णाइपज्जव जुत्ताणं परमाणु-पोग्गलाणं खंधाण य कडजुम्माइ परूवणं-

૧૦૪. પરમાણુ-પુદ્ગલ અને સ્કંધોની અવગાહના સ્થિતિ વર્ણાદિ પર્યવયુક્ત કૃતયુગ્મ વગેરેનું પ્રરૂપણ :

प. परमाणुपोग्गले णं भंते ! किं कडजुम्मपएसोगाढे **-जाव-** कलिओगपएसोगाढे ?

उ. गोयमा ! नो कडजुम्मपएसोगाढे, नो तेओगपएसोगाढे, नो दावर जुम्मपएसोगाढे, कलिओगपएसोगाढे ।

प. दुपएसिए णं भंते ! खंधे किं कडजुम्मपएसोगाढे **-जाव-** कलिओगपएसोगाढे ?

उ. गोयमा ! नो कडजुम्मपएसोगाढे, नो तेओगपएसोगाढे, सिय दावर जुम्मपएसोगाढे, सिय कलिओगपएसोगाढे ।

प. तिपएसिए णं भंते ! खंधे किं कडजुम्मपएसोगाढे **-जाव-** कलिओगपएसोगाढे ?

उ. गोयमा ! नो कडजुम्मपएसोगाढे, सिय तेओगपएसोगाढे, सिय दावरजुम्मपएसोगाढे, सिय कलिओगपएसोगाढे ।

प. चउप्पएसिए णं भंते ! खंधे किं कडजुम्मपएसोगाढे **-जाव-** कलिओगपएसोगाढे ?

उ. गोयमा ! सिय कडजुम्मपएसोगाढे **-जाव-** सिय कलिओगपएसोगाढे,
एवं -जाव- अणंतपएसिए ।

प. परमाणुपोग्गला णं भंते ! किं कडजुम्मपएसोगाढा **-जाव-** कलिओगपएसोगाढा ?

પ્ર. ભંતે ! શું (એક) પરમાણુ-પુદ્ગલ કૃતયુગ્મ - પ્રદેશાશ્રિત છે **-યાવત્-** કલ્યોજ પ્રદેશાશ્રિત છે ?

ઉ. ગૌતમ ! તે કૃતયુગ્મ, ત્યોજ અને દ્વાપરયુગ્મ પ્રદેશાશ્રિત નથી પરંતુ કલ્યોજ પ્રદેશાશ્રિત છે,

પ્ર. ભંતે ! દ્વિપ્રદેશી સ્કંધ શું કૃતયુગ્મ પ્રદેશાશ્રિત છે **-યાવત્-** કલ્યોજ પ્રદેશાશ્રિત છે ?

ઉ. ગૌતમ ! તે કૃતયુગ્મ અને ત્યોજ પ્રદેશાશ્રિત નથી, પરંતુ કદાચ દ્વાપરયુગ્મ અને કદાચ કલ્યોજ પ્રદેશાશ્રિત છે.

પ્ર. ભંતે ! ત્રિપ્રદેશી સ્કંધ શું કૃતયુગ્મ પ્રદેશાશ્રિત છે **-યાવત્-** કલ્યોજ પ્રદેશાશ્રિત છે ?

ઉ. ગૌતમ ! તે કૃતયુગ્મ પ્રદેશાશ્રિત નથી, પરંતુ કદાચ ત્યોજ, દ્વાપરયુગ્મ અને કલ્યોજ પ્રદેશાશ્રિત છે.

પ્ર. ભંતે ! ચતુષ્પ્રદેશી સ્કંધ શું કૃતયુગ્મ પ્રદેશાશ્રિત છે **-યાવત્-** કલ્યોજ પ્રદેશાશ્રિત છે ?

ઉ. ગૌતમ ! તે કદાચ કૃતયુગ્મ પ્રદેશાશ્રિત છે **-યાવત્-** કદાચ કલ્યોજ પ્રદેશાશ્રિત છે.

આ જ પ્રમાણે અનંતપ્રદેશી સ્કંધ પર્યંત સમજવું જોઈએ.

પ્ર. ભંતે ! શું (ઘણાં) પરમાણુ-પુદ્ગલ કૃતયુગ્મ પ્રદેશાશ્રિત છે **-યાવત્-** કલ્યોજ પ્રદેશાશ્રિત છે ?

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

उ. गोयमा ! ओघादेसेणं-कडजुम्मपएसोगाढा, नो तेओगपएसोगाढा, नो दावरजुम्मपएसोगाढा, नो कलिओगपएसोगाढा,

विहाणादेसेणं नो कडजुम्मपएसोगाढा, नो तेओगपएसोगाढा, नो दावरजुम्मपएसोगाढा, कलिओगपएसोगाढा ।

प. दुपएसिया णं भंते ! खंधा किं कडजुम्मपएसोगाढा **-जाव-** कलिओगपएसोगाढा ?

उ. गोयमा ! ओघादेसेणं कडजुम्मपएसोगाढा, नो तेओगपएसोगाढा, नो दावरजुम्मपएसोगाढा, नो कलिओगपएसोगाढा,

विहाणादेसेणं नो कडजुम्मपएसोगाढा, नो तेओगपएसोगाढा, दावरजुम्मपएसोगाढा वि, कलिओगपएसोगाढा वि ।

प. तिपएसिया णं भंते ! खंधा किं कडजुम्मपएसोगाढा **-जाव-** कलिओगपएसोगाढा ?

उ. गोयमा ! ओघादेसेणं कडजुम्मपएसोगाढा, नो तेओगपएसोगाढा, नो दावरजुम्मपएसोगाढा, नो कलिओगपएसोगाढा,

विहाणादेसेणं नो कडजुम्मपएसोगाढा, तेओगपएसोगाढा वि, दावरजुम्मपएसोगाढा वि, कलिओगपएसोगाढा वि,

प. चउप्पएसिया णं भंते ! खंधा किं कडजुम्मपएसोगाढा **-जाव-** कलिओगपएसोगाढा ?

उ. गोयमा ! ओघादेसेणं कडजुम्मपएसोगाढा, नो तेओगपएसोगाढा, नो दावरजुम्मपएसोगाढा, नो कलिओगपएसोगाढा,

विहाणादेसेणं कडजुम्मपएसोगाढा वि **-जाव-** कलिओगपएसोगाढा वि ।

एवं -जाव- अणंतपएसिया ।

प. परमाणुपोग्गले णं भंते ! किं कडजुम्मसमयट्ठिईए **-जाव-** कलिओगसमयट्ठिईए ?

उ. गोयमा ! सिय कडजुम्मसमयट्ठिईए **-जाव-** सिय कलिओगसमयट्ठिईए,

एवं -जाव- अणंतपएसिए ।

प. परमाणुपोग्गला णं भंते ! किं कडजुम्मसमयट्ठिईया **-जाव-** कलिओगसमयट्ठिईया ?

ઉ. ગૌતમ ! સામાન્યાદેશ વડે કૃતયુગ્મ-પ્રદેશાશ્રિત છે પરંતુ ત્યોજ, દ્વાપરયુગ્મ અને કલ્યોજ પ્રદેશાશ્રિત નથી.

વિશેષાદેશ વડે કૃતયુગ્મ, ત્યોજ અને દ્વાપરયુગ્મ પ્રદેશાશ્રિત નથી પરંતુ કલ્યોજ પ્રદેશાશ્રિત છે.

પ્ર. ભંતે ! શું (ઘણાં) દ્વિપ્રદેશી સ્કંધ કૃતયુગ્મ પ્રદેશાશ્રિત છે **-યાવત્-** કલ્યોજ પ્રદેશાશ્રિત છે ?

ઉ. ગૌતમ ! સામાન્યાદેશ વડે કૃતયુગ્મ પ્રદેશાશ્રિત છે પરંતુ ત્યોજ, દ્વાપરયુગ્મ અને કલ્યોજ પ્રદેશાશ્રિત નથી.

વિશેષાદેશ વડે કૃતયુગ્મ પ્રદેશાશ્રિત અને ત્યોજ પ્રદેશાશ્રિત નથી પરંતુ દ્વાપરયુગ્મ પ્રદેશાશ્રિત અને કલ્યોજ પ્રદેશાશ્રિત છે.

પ્ર. ભંતે ! શું (ઘણાં) ત્રિપ્રદેશી સ્કંધ કૃતયુગ્મ પ્રદેશાશ્રિત છે **-યાવત્-** કલ્યોજ પ્રદેશાશ્રિત છે ?

ઉ. ગૌતમ ! સામાન્યાદેશ વડે કૃતયુગ્મ પ્રદેશાશ્રિત છે પરંતુ ત્યોજ, દ્વાપરયુગ્મ અને કલ્યોજ પ્રદેશાશ્રિત નથી.

વિશેષાદેશ વડે કૃતયુગ્મ પ્રદેશાશ્રિત નથી પરંતુ ત્યોજ, દ્વાપરયુગ્મ અને કલ્યોજ પ્રદેશાશ્રિત છે.

પ્ર. ભંતે ! શું (ઘણાં) ચતુષ્પ્રદેશી સ્કંધ કૃતયુગ્મ પ્રદેશાશ્રિત છે **-યાવત્-** કલ્યોજ પ્રદેશાશ્રિત છે ?

ઉ. ગૌતમ ! સામાન્યાદેશ વડે કૃતયુગ્મ પ્રદેશાશ્રિત છે, પરંતુ ત્યોજ, દ્વાપરયુગ્મ અને કલ્યોજ પ્રદેશાશ્રિત નથી.

વિશેષાદેશ વડે કૃતયુગ્મ પ્રદેશાશ્રિત પણ છે **-યાવત્-** કલ્યોજ પ્રદેશાશ્રિત પણ છે.

આ જ પ્રમાણે અનંત પ્રદેશી સ્કંધો પર્યંત સમજવું જોઈએ.

પ્ર. ભંતે ! શું (એક) પરમાણુ-પુદ્ગલ કૃતયુગ્મ સમયની સ્થિતિયુક્ત છે **-યાવત્-** કલ્યોજ સમયની સ્થિતિયુક્ત છે ?

ઉ. ગૌતમ ! કદાચ કૃતયુગ્મ સમયની સ્થિતિયુક્ત છે **-યાવત્-** કદાચ કલ્યોજ સમયની સ્થિતિયુક્ત છે.

આ જ પ્રમાણે અનંતપ્રદેશી સ્કંધ પર્યંત સમજવું જોઈએ.

પ્ર. ભંતે ! શું (ઘણાં) પરમાણુ-પુદ્ગલ કૃતયુગ્મ સમયની સ્થિતિયુક્ત છે **-યાવત્-** કલ્યોજ સમયની સ્થિતિયુક્ત છે ?

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

ઉ. गोयमा ! ओघादेसेणं-सिय कडजुम्मसमयट्ठिईया **-जाव-** सिय कलिओगसमयट्ठिईया,

विहाणादेसेणं कडजुम्मसमयट्ठिईया वि **-जाव-** कलिओगसमयट्ठिईया वि,

एवं -जाव- अणंतपएसिया ।

ઉ. ગૌતમ ! સામાન્યાદેશ વડે કદાચ કૃતયુગ્મ સમયની સ્થિતિયુક્ત છે **-યાવત્-** કદાચ કલ્યોજ સમયની સ્થિતિયુક્ત છે.

વિશેષાદેશ વડે કૃતયુગ્મ સમયની સ્થિતિયુક્ત પણ છે **-યાવત્-** કલ્યોજ સમયની સ્થિતિયુક્ત પણ છે.

આ જ પ્રમાણે અનંત પ્રદેશી સ્કંધો પર્યંત સમજવું જોઈએ.

પ. परमाणुपोग्गले णं भंते ! कालवण्णपज्जवेहिं किं कडजुम्मे, तेओगे, दावरजुम्मे, कलिओगे ?

ઉ. गोयमा ! ***जहा ठिईए वत्तव्वया एवं वण्णेसु वि सव्वेसु, गंधेसु वि ।***

एवं रसेसु वि -जाव- महुरो रसो त्ति ।

પ્ર. ભંતે ! (એક) પરમાણુ-પુદ્ગલ કૃષ્ણવર્ણ પર્યાયોની અપેક્ષાએ શું કૃતયુગ્મ, ત્યોજ, દ્વાપરયુગ્મ અને કલ્યોજ છે ?

ઉ. ગૌતમ ! ***જે પ્રમાણે સ્થિતિનું કહેવામાં આવ્યું છે, એ જ પ્રમાણે સમગ્ર વર્ણો અને ગંધોને માટે પણ સમજવું જોઈએ.***

આ જ પ્રમાણે મધુરરસ પર્યંત સમગ્ર રસોને માટે પણ સમજવું જોઈએ.

પ. अणंतपएसिए णं भंते ! खंधे कक्खडफासपज्जवेहिं किं कडजुम्मे, तेओगे, दावरजुम्मे, कलिओगे ?

ઉ. गोयमा ! सिय कडजुम्मे **-जाव-** सिय कलिओगे ।

પ્ર. ભંતે ! (એક) અનંતપ્રદેશી સ્કંધ કર્કશ સ્પર્શ પર્યાયોની અપેક્ષાએ શું કૃતયુગ્મ, ત્યોજ, દ્વાપરયુગ્મ અને કલ્યોજ છે ?

ઉ. ગૌતમ ! તે કદાચ કૃતયુગ્મ છે **-યાવત્-** કદાચ કલ્યોજ છે.

પ. अणंतपएसिया णं भंते ! खंधा कक्खडफासपज्जवेहिं किं कडजुम्मा, तेओगा, दावरजुम्मा, कलिओगा ?

ઉ. गोयमा ! ओघादेसेणं सिय कडजुम्मा **-जाव-** सिय कलिओगा,

विहाणादेसेणं कडजुम्मा वि **-जाव-** कलिओगा वि ।

एवं मउय-गरूय-लहुया वि भाणियव्वा,

सीय-उसिण-निद्ध-लुक्खा जहा वण्णा ।

-विया. स. २५, उ. ४, सु. १५४-१७३

પ્ર. ભંતે ! (ઘણાં) અનંતપ્રદેશી સ્કંધ કર્કશ સ્પર્શ પર્યાયોની અપેક્ષાએ શું કૃતયુગ્મ, ત્યોજ, દ્વાપરયુગ્મ અને કલ્યોજ છે ?

ઉ. ગૌતમ ! સામાન્યાદેશ વડે કદાચ કૃતયુગ્મ છે **-યાવત્-** કદાચ કલ્યોજ છે.

વિશેષાદેશ વડે કૃતયુગ્મ પણ છે **-યાવત્-** કલ્યોજ પણ છે.

આ જ પ્રમાણે મૃદુ, ગુરુ, લઘુ સ્પર્શ સંબંધી વર્ણન પણ સમજવું જોઈએ.

શીત-ઠંડા, ઉષ્ણ-ગરમ, સ્નિગ્ધ-ચિકણા અને રુક્ષ-લુખા સ્પર્શોનું કથન વર્ણોને અનુરૂપ સમજવું જોઈએ.

૧૦૫. अण्णउत्थियाणं खंधस्स साहण्ण भेयस्स धारणा निराकरण परूवणं-

अण्णउत्थिया णं भंते ! एवमाइक्खंति **-जाव-** एवं परूवेंति-

दो परमाणु पोग्गला एगयओ न साहण्णंति ।

૧૦૫. અન્યતીર્થિકોના સ્કંધના સંયોગ અને વિયોગની ધારણા-નિરાકરણનું પ્રરૂપણ :

ભંતે ! અન્યતીર્થિકો આ પ્રમાણે કહે છે **-યાવત્-** આ પ્રમાણે પ્રરૂપણા કરે છે કે -

'બે પરમાણુ પુદ્ગલ' એકી સાથે ચોંટતા નથી.

પ. कम्हा दो परमाणु पोग्गला एगयओ न साहण्णंति ?

પ્ર. બે પરમાણુ પુદ્ગલ એકીસાથે કેમ ચોંટતા નથી ?

ઉ. दोण्हं परमाणुपोग्गलाणं नत्थि सिणेहकाए,

तम्हा दो परमाणु पोग्गला एगयओ न साहण्णंति,

ઉ. બે પરમાણુ પુદ્ગલોમાં ચીકાશ (ચીકણાપણું) નથી.

એથી બે પરમાણુ પુદ્ગલ એકી સાથે ચોંટતા (ચીપકતાં) નથી.

तिण्णि परमाणु पोग्गला एगयओ साहण्णंति ।

ત્રણ પરમાણુ-પુદ્ગલ એકી સાથે ચોંટે છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

પ. कम्हा तिण्णि परमाणु पोग्गला एगयओ साहण्णंति ?

उ. तिण्हं परमाणुपोग्गलाणं अत्थि सिणेहकाए,
तम्हा तिण्णि परमाणुपोग्गला एगयओ साहण्णंति,
ते भिज्जमाणा दुहा वि, तिहा वि कज्जंति ।

दुहा कज्जमाणा,
एगयओ दिवड्ढे परमाणु पोग्गले भवइ,
एगयओ वि दिवड्ढे परमाणु पोग्गले भवइ ।
तिहा कज्जमाणा-
तिण्णि परमाणु पोग्गला भवंति,
एवं चत्तारि ।

पंच परमाणु पोग्गला एगयओ साहण्णंति ।
एगयओ साहण्णित्ता दुक्खत्ताए कज्जंति ।

दुक्खे वि य णं सासए सया समियं उवचिज्जइ य
अवचिज्जइ य ।

પ્ર. ત્રણ પરમાણુ પુદ્ગલ એકી સાથે કેમ ચોંટે છે ?

ઉ. ત્રણ પરમાણુ-પુદ્ગલોમાં ચીકાશ (ચીકણાપણું) છે.
આથી ત્રણ પરમાણુ-પુદ્ગલ એકી સાથે ચોંટે છે.
ત્રણ પરમાણુ-પુદ્ગલોના બે વિભાગ પણ હોય છે અને ત્રણ વિભાગ પણ હોય છે.
બે વિભાગ કરવામાં આવે તો,
એક તરફ દોઢ પરમાણુ પુદ્ગલ હોય છે,
બીજી તરફ પણ દોઢ પરમાણુ પુદ્ગલ હોય છે.
ત્રણ વિભાગ કરવામાં આવે તો-
જુદા-જુદા ત્રણ પરમાણુ-પુદ્ગલ થઈ જાય છે.
આ જ પ્રમાણે ચાર પરમાણુ-પુદ્ગલો સંબંધિત પણ કહેવું જોઈએ.
પાંચ પરમાણુ પુદ્ગલ એકી સાથે ચોંટી જાય છે,
એકી સાથે ચોંટી જઈને તેઓ દુઃખમાં પરિણમિત થાય છે,
તે દુઃખ શાશ્વત છે અને સર્વદા સમ્યક્પ્રકારે ઉપચય (વૃદ્ધિ) તથા અપચય (હાનિ)ને પ્રાપ્ત કરે છે.

પ. से कहमेयं भंते ! एवं ?

उ. गोयमा ! जं णं ते अण्णउत्थिया एवमाइक्खंति
-जाव- एवं परूवेंति-
दो परमाणु पोग्गला एगयओ न साहण्णंति **-जाव-**
दुक्खे वि य णं सासए सया समियं उवचिज्जइ य
अवचिज्जइ य ।
जे ते एवमाहंसु मिच्छा ते एवमाहंसु,
अहं पुण एवमाइक्खामि **-जाव-** एवं परूवेमि-

'दो परमाणु पोग्गला एगयओ साहण्णंति ।'

પ્ર. ભંતે ! અન્ય (સંપ્રદાયવાળાઓ)નું આ કથન કેવું છે ?

ઉ. ગૌતમ ! અન્યતીર્થિક જે આ પ્રમાણે કહે છે **-યાવત્-** આ પ્રમાણે નિરૂપણ કરે છે કે -
બે પરમાણુ પુદ્ગલ એકી સાથે ચોંટતા નથી **-યાવત્-**
તે દુઃખ શાશ્વત છે, હંમેશા સમ્યક્ પ્રકારે ઉપચય (વૃદ્ધિ) તથા અપચય (હાનિ)ને પ્રાપ્ત કરે છે.
તેઓએ જે આ પ્રમાણે કહે છે તે મિથ્યા છે.
(ગૌતમ !) હું આ પ્રમાણે કહું છું **-યાવત્-** પ્રરૂપણા કરું છું કે -
'બે પરમાણુ-પુદ્ગલ એકી સાથે ચોંટી જાય છે.'

પ. कम्हा दो परमाणु पोग्गला एगयओ साहण्णंति ?

उ. दोण्हं परमाणु पोग्गलाणं अत्थि सिणेहकाए,
तम्हा दो परमाणु पोग्गला एगयओ साहण्णंति,

ते भिज्जमाणा दुहा कज्जंति,
दुहा कज्जमाणा-
एगयओ परमाणु पोग्गले,
एगयओ परमाणु पोग्गले भवइ ।

પ્ર. બે પરમાણુ-પુદ્ગલ એકી સાથે કેમ ચોંટી જાય છે ?

ઉ. બંને પરમાણુ-પુદ્ગલોમાં ચીકાસ (ચીકણાપણું) છે,
એટલા માટે બે પરમાણુ પુદ્ગલ એકી સાથે ચોંટી જાય છે,
તે બે પરમાણુ-પુદ્ગલોના બે ભાગ કરી શકાય છે,
બે વિભાગ કરવામાં આવે તો,
એક તરફ એક પરમાણુ-પુદ્ગલ રહે છે.
એક તરફ એક પરમાણુ-પુદ્ગલ રહે છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

तिण्णि परमाणु पोग्गला एगयओ साहण्णंति ।

प. कम्हा तिण्णि परमाणु पोग्गला एगयओ साहण्णंति ?

उ. तिण्हं परमाणु पोग्गलाणं अत्थि सिणेहकाए,
तम्हा तिण्णि परमाणु पोग्गला एगयओ साहण्णंति ।

ते भिज्जमाणा दुहा वि, तिहा वि कज्जंति ।

दुहा कज्जमाणा-
एगयओ परमाणु पोग्गले,
एगयओ दुपएसिए खंधे भवइ ।
तिहा कज्जमाणा-
तिण्णि परमाणु पोग्गला भवंति,
एवं चत्तारि ।

पंच परमाणु पोग्गला एगयओ साहण्णंति,
एगयओ साहण्णित्ता खंधत्ताए कज्जंति,
खंधे वि य णं से असासए सया समियं उवचिज्जइ य
अवचिज्जइ य ।

- विया. स. १, उ. १०, सु. १

ત્રણ પરમાણુ-પુદ્ગલ એકી સાથે ચોંટી જાય છે.

પ્ર. ત્રણ પરમાણુ-પુદ્ગલ એકી સાથે કેમ ચોંટી જાય છે ?

ઉ. ત્રણે પરમાણુ પુદ્ગલોમાં ચીકાશ છે,
એટલા માટે ત્રણ પરમાણુ-પુદ્ગલ એકી સાથે ચોંટી જાય છે.

ત્રણ પરમાણુ-પુદ્ગલોના બે વિભાગ પણ થાય છે અને ત્રણ વિભાગ પણ થાય છે,
બે વિભાગ કરવામાં આવે તો -
એક તરફ એક પરમાણુ પુદ્ગલ રહે છે.
એક તરફ એક દ્વિપ્રદેશી સ્કંધ હોય છે.
ત્રણ વિભાગ કરવામાં આવે તો -
ત્રણ પરમાણુ- પુદ્ગલ થાય છે.
આ જ પ્રમાણે ચાર પરમાણુ-પુદ્ગલો સંબંધિત પણ સમજવું જોઈએ.

પાંચ પરમાણુ-પુદ્ગલ એકી સાથે ચોંટી જાય છે.
એકી સાથે ચોંટીને સ્કંધ બને છે,
તે સ્કંધ અશાશ્વત છે અને તે સર્વદા સમ્યક્ પ્રકારે ઉપચય (બુદ્ધિ) તથા અપચય (હાનિ)ને પ્રાપ્ત કરે છે.

१०६. निक्खेव विहिणा खंधस्स परूवणं-

प. से किं तं खंधे ?

उ. खंधे चउव्विहे पण्णत्ते, तं जहा-
१. नामखंधे, २. ठवणाखंधे,
३. दव्वखंधे, ४. भावखंधे ।

प. से किं तं नाम खंधे ?

उ. नामखंधे जस्स णं जीवस्स वा अजीवस्स वा **-जाव-** खंधे ति णामं कज्जइ, से तं णामखंधे ।

प. से किं तं ठवणाखंधे ?

उ. ठवणाखंधे जण्णं कट्ठकम्मे वा **-जाव-** वराडे इ वा एगो वा अणेगा वा सब्भावठवणाए वा असब्भावठवणाए वा खंधे इ ठवणा ठविज्जइ, से तं ठवणाखंधे ।

प. णाम-ठवणाणं को पइविसेसो ?

उ. नामं आवकहियं ठवणा इत्तरिया वा होज्जा आवकहिया वा ।

૧૦૬. નિક્ષેપ (ન્યાસ) વિધિ વડે સ્કંધનું પ્રરૂપણ :

પ્ર. સ્કંધનું શું સ્વરૂપ છે ?

ઉ. સ્કંધ ચાર પ્રકારના કહેવામાં આવ્યા છે, જેમકે -
૧. નામસ્કંધ, ૨. સ્થાપના સ્કંધ,
૩. દ્રવ્યસ્કંધ, ૪. ભાવસ્કંધ.

પ્ર. નામ સ્કંધનું સ્વરૂપ શું છે ?

ઉ. જ્યારે કોઈ જીવ અથવા અજીવનું **-યાવત્-** 'સ્કંધ' એમ નામ રાખવામાં આવે તો એ નામસ્કંધ કહેવાય છે.

પ્ર. સ્થાપના સ્કંધનું સ્વરૂપ શું છે ?

ઉ. કાષ્ઠકર્મ **-યાવત્-** કોડીમાં એક અથવા અનેક સ્કંધની સદ્ભાવરૂપે કે અસદ્ભાવરૂપે સ્થાપના કરવામાં આવે છે તે સ્થાપના સ્કંધ છે.

પ્ર. નામ અને સ્થાપના વચ્ચે શું અંતર છે ?

ઉ. **નામ**-વસ્તુના દીર્ઘકાલીન અસ્તિત્વ સુધી કાયમ રહે છે પરંતુ **સ્થાપના**-અલ્પકાલીન અને દીર્ઘકાલીન બંને પ્રકારની હોય છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

પ. से किं तं दव्वखंधे ?

ઉ. दव्वखंधे दुविहे पण्णत्ते, तं जहा-

१. आगमओ य,

२. नो आगमओ य ।

પ. से किं तं आगमओ दव्वखंधे ?

ઉ. आगमओ दव्वखंधे जस्स णं खंधे इ पयं सिक्खियं, ठियं, जियं, मियं **-जाव-** णेगमस्स एगे अणुवउत्तं आगमओ एगे दव्वखंधे,

दो अणुवउत्ता आगमओ दोण्णि दव्वखंधाइं,

तिण्णि अणुवउत्ता आगमओ तिण्णि दव्वखंधाइं,

एवं जावइया अणुवउत्ता तावइया ताइं दव्वखंधाइं ।

एवमेव ववहारस्स वि ।

संगहस्स एगो वा अणेगा वा अणुवउत्तो वा, अणुवउत्ता वा दव्वखंधे वा दव्वखंधाणि वा से एगे दव्वखंधे ।

उज्जुसुयस्स एगो अणुवउत्तो आगमओ एगे दव्वखंधे, पुहत्तं णेच्छइ ।

तिण्हं सद्दणयाणं जाणए अणुवउत्ते अवत्थू, कम्हा जइ जाणए कहं अणुवउत्ते भवइ ।

से त्तं आगमओ दव्वखंधे ।

પ. से किं तं णो आगमओ दव्वखंधे ?

ઉ. णो आगमओ दव्वखंधे तिविहे पण्णत्ते, तं जहा-

१. जाणगसरीरदव्वखंधे, २. भवियसरीरदव्वखंधे,

३. जाणगसरीरभवियसरीरवइरित्ते दव्वखंधे ।

પ. से किं तं जाणगसरीरदव्वखंधे ?

ઉ. जाणगसरीरदव्वखंधे-खंधे इ पयत्थाहिगार जाणगस्स जं सरीरयं ववगय चुयचावित चत्त देहं जीव विप्पजढं सेज्जागयं वा संथारगयं वा सिद्धसिलातलगयं वा पासित्ताणं कोइ भणेज्जा- अहो ! णं इमेणं सरीरं समुस्सएणं जिणदिट्ठेणं भावेणं खंधे त्ति पयं आघवियं पण्णवियं परूवियं दंसियं निदंसियं उवदंसियं ।

પ્ર. દ્રવ્ય સ્કંધનું સ્વરૂપ શું છે ?

ઉ. દ્રવ્ય સ્કંધ બે પ્રકારનાં કહેવામાં આવ્યા છે, જેમકે-

૧. આગમ વડે દ્રવ્ય સ્કંધ,

૨. નો આગમ વડે દ્રવ્ય સ્કંધ.

પ્ર. આગમ દ્રવ્ય સ્કંધનું સ્વરૂપ શું છે ?

ઉ. **આગમ**-જેણે સ્કંધપદને શીખ્યું છે, સ્થિત કર્યું છે, જીતમિત કર્યું છે **-યાવત્-** નૈગમનયની અપેક્ષાએ એક અનુપયુક્ત આત્મા આગમ વડે એક દ્રવ્ય સ્કંધ છે,

બે અનુપયુક્ત આત્માઓ આગમ વડે બે દ્રવ્ય સ્કંધ છે,

ત્રણ અનુપયુક્ત આત્માઓ આગમ વડે ત્રણ દ્રવ્ય સ્કંધ છે,

આ જ પ્રમાણે જેટલી પણ અનુપયુક્ત આત્માઓ છે, એટલા જ આગમ દ્રવ્ય સ્કંધ સમજવા જોઈએ.

આ જ પ્રમાણે વ્યવહારનય પણ આગમ સ્કંધના ભેદ સ્વીકાર કરે છે.

સંગ્રહનય એક અનુપયુક્ત આત્માને એક દ્રવ્ય સ્કંધ અને અનેક અનુપયુક્ત આત્માઓને અનેક દ્રવ્યસ્કંધ માનતા નથી પરંતુ સમગ્રને એક જ દ્રવ્ય સ્કંધ માને છે.

ઋજુ સૂત્રનય એક અનુપયુક્ત આત્મા એક આગમ દ્રવ્યસ્કંધ માને છે તે ભેદોને સ્વીકાર કરતા નથી.

ત્રણે શબ્દનય અનુપયુક્ત જ્ઞાયકને અવસ્તુ માને છે.

કારણ કે જે જ્ઞાયક છે તે અનુપયુક્ત કેવી રીતે થઈ શકે છે ?

આ આગમ દ્રવ્યસ્કંધનું સ્વરૂપ છે.

પ્ર. નોઆગમ દ્રવ્યસ્કંધનું સ્વરૂપ શું છે ?

ઉ. નોઆગમ દ્રવ્યસ્કંધ ત્રણ પ્રકારના કહેવામાં આવ્યા છે, જેમકે -

૧. જ્ઞાયક શરીર દ્રવ્યસ્કંધ, ૨. ભવ્યશરીર દ્રવ્યસ્કંધ,

૩. જ્ઞાયક શરીર ભવ્ય શરીર વ્યતિરિક્ત દ્રવ્યસ્કંધ.

પ્ર. જ્ઞાયક શરીર દ્રવ્યસ્કંધનું સ્વરૂપ શું છે ?

ઉ. સ્કંધ પદના અર્થાધિકારના જાણકાર (જાણવા-વાળા)ના ચૈતન્યરહિત, પ્રાણરહિત, ત્યાજ્ય (ત્યાગી દીધેલો) દેહ જીવ વિપ્રમુક્ત શરીરને શૈય્યાગત, સંસ્તારકગત, સિદ્ધશિલાગત જોઈને કોઈ કહે - 'અહો' આ શરીરપિંડ વડે (જિનોપદેશિત ભાવથી) સ્કંધપદનું અધ્યયન કર્યું હતું, પ્રજ્ઞાપિત, પ્રરૂપિત, દર્શિત, નિદર્શિત અને ઉપદર્શિત કર્યું હતું, તે જ્ઞાયક શરીર દ્રવ્ય સ્કંધ છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

जहा को दिट्ठंतो ?

अयं महुकुंभे आसी, अयं घयकुंभे आसी, से त्तं जाणग सरीर दव्वखंधे।

प. से किं तं भवियसरीरदव्वखंधे ?

उ. भवियसरीरदव्वखंधे-जे जीवे जोणिजम्मणनिक्खंते इमेणं चेव सरीरसमुस्सएणं आदत्तएणं जिणोव-इट्ठेणं खंधे इ पयं से य काले सिक्खिस्सइ ण ताव सिक्खइ।

प. जहा को दिट्ठंतो ?

उ. अयं महुकुंभे भविस्सइ, अयं घयकुम्भे भविस्सइ, से त्तं भवियसरीर दव्वखंधे।

प. से किं तं जाणगसरीर-भवियसरीरवइरित्ते दव्वखंधे ?

उ. जाणगसरीर-भवियसरीरवइरित्ते दव्वखंधे तिविहे पण्णत्ते, तं जहा-

१. सचित्ते, २. अचित्ते, ३. मीसए।

प. से किं तं सचित्तदव्वखंधे ?

उ. सचित्तदव्वखंधे अणेगविहे पण्णत्ते, तं जहा-

१. हयखंधे, २. गयखंधे,
३. किन्नरखंधे, ४. किंपुरिसखंधे,
५. महोरगखंधे, ६. उसभखंधे।

से तं सचित्त दव्वखंधे।

प. से किं तं अचित्तदव्वखंधे ?

उ. अचित्तदव्वखंधे अणेगविहे पण्णत्ते, तं जहा-

दुपएसिए खंधे, तिपएसिए खंधे **-जाव-** दसपएसिए खंधे, संखेज्जपएसिए खंधे, असंखेज्जपएसिए खंधे, अणंतपएसिए खंधे, से त्तं अचित्तदव्वखंधे।

प. से किं तं मीसदव्वखंधे ?

उ. मीसदव्वखंधे अणेगविहे पण्णत्ते, तं जहा-

सेणाए अग्गिमखंधे, सेणाए मज्झिमखंधे, सेणाए पच्छिमखंधे, से त्तं मीसदव्वखंधे।

अहवा जाणगसरीर-भवियसरीरवइरित्ते दव्वखंधे तिविहे पण्णत्ते, तं जहा-

એનું કોઈ દૃષ્ટાંત છે ?

આ મધુકુંભ હતો, આઘૃત (ઘી) કુંભ હતો, આ જ્ઞાયક શરીર દ્રવ્ય સ્કંધનું સ્વરૂપ છે.

પ્ર. ભવ્યશરીર દ્રવ્ય સ્કંધનું સ્વરૂપ શું છે ?

ઉ. સમયાવધિપૂર્ણ થતાં યથોચિત સમયે કોઈ યોનિસ્થાનથી બહાર નીકળે અને તે આ પ્રાપ્ત કરેલ શરીર સંઘાત વડે ભવિષ્યમાં જિનોપદેશિત ભાવાનુસાર સ્કંધ પદને શીખશે પરંતુ હમણાં કોઈ શીખતાં નથી તે ભવ્ય શરીર દ્રવ્ય સ્કંધ છે.

પ્ર. એને માટે કહ્યું દૃષ્ટાંત છે ?

ઉ. આ મધુકુંભ હશે કે ઘૃતકુંભ હશે એવું કહેવામાં આવે છે, આ ભવ્યશરીર દ્રવ્ય સ્કંધનું સ્વરૂપ છે.

પ્ર. જ્ઞાયકશરીર ભવ્યશરીર વ્યતિરિક્ત દ્રવ્યસ્કંધનું સ્વરૂપ શું છે ?

ઉ. જ્ઞાયક શરીર - ભવ્યશરીર વ્યતિરિક્ત દ્રવ્ય સ્કંધ ત્રણ પ્રકારના કહેવામાં આવ્યા છે, જેમકે -

૧. સચિત્ત, ૨. અચિત્ત, ૩. મિશ્ર.

પ્ર. સચિત્ત દ્રવ્યસ્કંધનું સ્વરૂપ શું છે ?

ઉ. સચિત્ત દ્રવ્યસ્કંધ અનેક પ્રકારના કહેવામાં આવ્યા છે, જેમકે -

૧. હય (અશ્વ) સ્કંધ, ૨. ગજ (હાથી) સ્કંધ,
૩. કિન્નર સ્કંધ, ૪. કિંપુરુષસ્કંધ,
૫. મહોરગ સ્કંધ, ૬. વૃષભ (બળદ) સ્કંધ.

આ સચિત્ત દ્રવ્યસ્કંધનું સ્વરૂપ છે.

પ્ર. અચિત્ત દ્રવ્યસ્કંધનું સ્વરૂપ શું છે ?

ઉ. અચિત્ત દ્રવ્યસ્કંધ અનેક પ્રકારના કહેવામાં આવ્યા છે, જેમકે -

દ્વિપ્રદેશી સ્કંધ, ત્રિપ્રદેશી સ્કંધ **-યાવત્-** દસપ્રદેશી સ્કંધ, સંખ્યાત પ્રદેશી સ્કંધ, અસંખ્યાત પ્રદેશી સ્કંધ, અનંતપ્રદેશી સ્કંધ, આ અચિત્ત દ્રવ્યસ્કંધનું સ્વરૂપ છે.

પ્ર. મિશ્ર દ્રવ્યસ્કંધનું સ્વરૂપ શું છે ?

ઉ. મિશ્ર દ્રવ્યસ્કંધ અનેક પ્રકારના કહેવામાં આવ્યા છે, જેમકે -

સેનાનો અગ્રિમસ્કંધ, સેનાનો મધ્યમસ્કંધ, સેનાનો અંતિમસ્કંધ, આ મિશ્ર દ્રવ્ય સ્કંધનું સ્વરૂપ છે.

અથવા જ્ઞાયક શરીર - ભવ્યશરીર વ્યતિરિક્ત દ્રવ્ય સ્કંધના ત્રણ પ્રકાર છે, જેમકે -

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

१. कसिणखंधे, २. अकसिणखंधे,
३. अणेगदवियखंधे ।

१. કૃત્સ્ન સ્કંધ, ૨. અકૃત્સ્નસ્કંધ,
૩. અનેકદ્રવ્ય સ્કંધ.

प. से किं तं कसिणखंधे ?

પ્ર. કૃત્સ્નસ્કંધનું સ્વરૂપ શું છે ?

उ. कसिणखंधे-से चेव हयक्खंधे गयक्खंधे **-जाव-** उसभखंधे, से त्तं कसिणखंधे ।

ઉ. અશ્વ (હય) સ્કંધ, હાથી (ગજ) સ્કંધ **-યાવત્-** બળદ (વૃષભ) સ્કંધ. જે આગળ (પૂર્વે) કહેવામાં આવ્યા છે એ જ કૃત્સ્નસ્કંધ છે. આ કૃત્સ્નસ્કંધનું સ્વરૂપ છે.

प. से किं तं अकसिणखंधे ?

પ્ર. અકૃત્સ્નસ્કંધનું સ્વરૂપ શું છે ?

उ. अकसिणखंधे-से चेव दुपएसियाई खंधे **-जाव-** अणंतपएसिए खंधे ।
से त्तं अकसिणखंधे ।

ઉ. અકૃત્સ્નસ્કંધ-જે આગળ (પૂર્વે) કહેવામાં આવ્યા છે તે દ્વિપ્રદેશી સ્કંધ **-યાવત્-** અનંતપ્રદેશી સ્કંધ છે,
આ અકૃત્સ્નસ્કંધનું સ્વરૂપ છે.

प. से किं तं अणेगदवियखंधे ?

પ્ર. અનેક દ્રવ્યસ્કંધનું સ્વરૂપ શું છે ?

उ. अणेगदविय खंधे-तस्सेव देसे अवचिए तस्सेव देसे उवचिए, से त्तं अणेगदवियखंधे ।

ઉ. એક દેશ અપચિત (વિભક્ત) અને એક દેશ ઉપચિત (સંયુક્ત) ભાગ બન્ને મળીને જે સમુદાય (વર્ગ) બને છે તે અનેક દ્રવ્યસ્કંધ છે. આ અનેક દ્રવ્ય સ્કંધનું સ્વરૂપ છે.

से त्तं जाणगसरीर-भवियसरीरवइरित्ते दव्वखंधे ।
से त्तं नोआगमओ दव्वखंधे ।

આ જ્ઞાયક શરીર - ભવ્ય શરીર - વ્યતિરિક્ત દ્રવ્ય સ્કંધનું કથન થયું. આ નોઆગમ દ્રવ્ય સ્કંધનું વર્ણન પૂર્ણ થયું.

से त्तं दव्वखंधे ।

આ દ્રવ્ય સ્કંધનું વર્ણન પૂર્ણ થયું.

प. से किं तं भाव खंधे ?

પ્ર. ભાવસ્કંધનું સ્વરૂપ શું છે ?

उ. भाव खंधे-दुविहे पण्णत्ते, तं जहा-
१. आगमओ य, २. नो आगमओ य ।

ઉ. ભાવસ્કંધ બે પ્રકારના કહેવામાં આવ્યા છે, જેમકે-
૧. આગમ ભાવસ્કંધ, ૨. નો આગમભાવ સ્કંધ.

प. से किं तं आगमओ भाव खंधे ?

પ્ર. આગમ ભાવસ્કંધનું સ્વરૂપ શું છે ?

उ. आगमओ भाव खंधे जाणए उवउत्ते ।

ઉ. સ્કંધપદના અર્થનો ઉપયોગ યુક્તજ્ઞાતા આગમભાવ સ્કંધ છે.

से त्तं आगमओ भावखंधे ।

આ આગમસ્કંધનું સ્વરૂપ છે.

प. से किं तं नो आगमओ भावखंधे ?

પ્ર. નો આગમભાવ સ્કંધનું સ્વરૂપ શું છે ?

उ. नो आगमओ भावखंधे-एएसिं चेव सामाइयमाइयाणं छण्हं अज्झयणाणं समुदयसमिइसमागमेणं निप्फन्ने आवस्सयसुयक्खंधे भाव खंधे त्ति लब्भइ, से त्तं नो आगमओ भावखंधे ।

ઉ. પરસ્પર સંબંધિત સામાયિક વગેરે છ અધ્યયનોના સમુદાયના મિલનથી નિષ્પન્ન (ઉત્પન્ન થતો) આવશ્યક શ્રુતસ્કંધ ભાવસ્કંધ કહેવાય છે, આ નોઆગમ ભાવસ્કંધનું સ્વરૂપ છે.

से त्तं भावखंधे ।

આ ભાવસ્કંધનું અધ્યયન છે.

तस्स णं इमे एगट्ठिया नाणाघोसा नाणावंजणा नामधेज्जा भवंति, तं जहा-

આ ભાવસ્કંધના વિવિધ ઘોષ અને વ્યંજનયુક્ત પર્યાયવાચી નામ આ પ્રમાણે છે, જેમકે -

गाहा-गण काय निकाय खंध वग्ग रासी पुंजे य पिंड नियरे य । संघाय आकुल समूह भावखंधस्स पज्जाया ।

(ગાથાર્થ) ગણ, કાય, નિકાય, સ્કંધ, વર્ગ, રાશિ, પુંજ, પિંડ, નિકર, સંઘાત (સંયોગ), આકુલ (વ્યાપ્ત) અને સમૂહ આ બધા ભાવસ્કંધના પર્યાય છે.

से त्तं खंधे । - अणु. सु. ५२-७२

આ સ્કંધનું કથન પૂર્ણ થયું.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

૧૦૭. सद्दस्स भेयप्पभेया-

दसविहे सद्दे पण्णत्ते, तं जहा-

१. णीहारि,

२. पिंडिमे,

३. लुक्खे,

४. भिण्णे,

५. जज्जरिए इ य,

६. दीहे,

७. रहस्से,

८. पुहत्ते य,

९. काकणी,

१०. खिंखिणिस्सरे। - ठाणं. अ. १०, सु. ७०५

दुविहे सद्दे पण्णत्ते, तं जहा-

१. भासासद्दे चेव, २. नो भासासद्दे चेव।

भासासद्दे दुविहे पण्णत्ते, तं जहा-

१. अक्खरसंबद्धे चेव,

२. नो अक्खरसंबद्धे चेव।

नो भासासद्दे दुविहे पण्णत्ते, तं जहा-

१. आउज्जसद्दे चेव,

२. नो आउज्जसद्दे चेव।

आउज्जसद्दे दुविहे पण्णत्ते, तं जहा-

१. तते चेव, २. विततते चेव,

तते दुविहे पण्णत्ते, तं जहा-

१. घणे चेव, २. झुसिरे चेव,

एवं विततते वि।

नो आउज्जसद्दे दुविहे पण्णत्ते, तं जहा-

१. भूसणसद्दे चेव, २. नो भूसणसद्दे चेव।

नो भूसणसद्दे दुविहे पण्णत्ते, तं जहा-

१. तालसद्दे चेव, २. लत्तियासद्दे चेव।

- ठाणं. अ. २, उ. २, सु. ७३ (१-८)

૧૦૭. શબ્દોના ભેદ-પ્રભેદ :

શબ્દ દસ પ્રકારના કહેવામાં આવ્યા છે, જેમકે -

૧. **નિર્હારી** - ઘોષ (અવાજ) ઉત્પન્ન કરતો શબ્દ, જેમકે- ઘંટનો.

૨. **પિંડિમ-ઘોષ** (અવાજ) વર્જિત શબ્દ, જેમકે- નંગારાંનો,

૩. **શુષ્ક** કર્કશ શબ્દ - જેમકે- કાગડાનો,

૪. **ભિન્ન** (ફાટેલ) વસ્તુના તૂટી જવાથી થતો અવાજ.

૫. **જર્જરિત** - તારયુક્ત બાજાનો અવાજ.

૬. **દીર્ઘ** - જે દૂર સુધી સંભળાઈ શકે, જેવી રીતે - વાદળાંનો અવાજ.

૭. **હ્રસ્વ** - સૂક્ષ્મ અવાજ, જેવી રીતે - વીણાંનો.

૮. **પૃથકૃત્વ** (અલગ-અલગ પ્રકારનો) અનેક વાજાનો સંયુક્ત શબ્દ.

૯. **કાકણી** (સૂક્ષ્મ સ્વર) સૂક્ષ્મ કંઠોની ગીતધ્વનિ.

૧૦. **ખિંખિણી** (રુમઝુમ ધ્વનિ) સ્વર-ઘૂંઘરુ (પાયલ)ની ધ્વનિ.

શબ્દ બે પ્રકારના કહેવામાં આવ્યા છે, જેમકે -

૧. ભાષા શબ્દ, ૨. નોભાષા શબ્દ.

ભાષા શબ્દ બે પ્રકારના કહેવામાં આવ્યા છે, જેમકે -

૧. અક્ષર સંબદ્ધ (સાથે જોડાયેલાં) - વર્ણાત્મક

૨. નો અક્ષર સંબદ્ધ.

નોભાષા શબ્દ બે પ્રકારના કહેવામાં આવ્યા છે, જેમકે -

૧. વાદ્ય (આતોદ્ય) શબ્દ.

૨. વાદ્યરહિત (નોઆતોદ્ય) શબ્દ.

વાદ્ય (આતોદ્ય) શબ્દ બે પ્રકારના કહેવામાં આવ્યા છે, જેમકે -

૧. તત, (તંતુમય), ૨. વિતત (વિસ્તૃત)

તત શબ્દ બે પ્રકારના કહેવામાં આવ્યા છે.

૧. ઘન, ૨. ઝુસિર (પોલું).

આ જ પ્રમાણે વિતત શબ્દનાં પણ બે પ્રકાર કહેવામાં આવ્યા છે.

વાદ્યરહિત (નોઆતોદ્ય) શબ્દના બે પ્રકાર કહેવામાં આવ્યા છે, જેમકે -

૧. ભૂષણ શબ્દ, ૨. નોભૂષણ શબ્દ.

નોભૂષણ શબ્દ બે પ્રકારના કહેવામાં આવ્યા છે, જેમકે-

૧. તાલ (લય) શબ્દ, ૨. લત્તિક (વાદ્યવિશેષ) શબ્દ.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

૧૦૮. સદ્દુપ્પત્તિ નિમિત્તાણિ-

દોહિં ઠાણેહિં સદ્દુપ્પાએ સિયા, તં જહા-

૧. સાહન્નંતાણં ચેવ પોગ્ગલાણં સદ્દુપ્પાએ સિયા,

૨. ભિજ્જંતાણં ચેવ પોગ્ગલાણં સદ્દુપ્પાએ સિયા।

- ઠાણં. અ. ૨, ઉ. ૨, સુ. ૭૩ (૯)

૧૦૮. શબ્દોની ઉત્પત્તિના નિમિત્ત :

બે કારણો વડે શબ્દની ઉત્પત્તિ થાય છે, જેમકે -

૧. પુદ્ગલોના સંયોગ (એકત્રિત) થવાથી શબ્દોની ઉત્પત્તિ થાય છે.

૨. પુદ્ગલોના ભેદ (વિયોગ) થવાથી શબ્દોની ઉત્પત્તિ થાય છે.

૧૦૯. સદ્દાદિણં પોગ્ગલ રૂવત્ત પરૂવણં-

સદ્દંધયાર ઉજ્જોઓ, પહા છાયા તવે ઇ વા।
વણ્ણ-રસ-ગંધ-ફાસા, પોગ્ગલાણં તુ લક્ખણં ॥

એગત્તં ચ પુહત્તં ચ, સંખા સંઠાણમેવ ય।
સંજોગા ય વિભાગા ય, પજ્જવાણં તુ લક્ખણં।

- ઉત્ત. અ. ૨૮, ગા. ૧૨-૧૩

૧૦૯. શબ્દાદિના પુદ્ગલ રુપત્વનું પ્રરૂપણ :

શબ્દ, અંધકાર, ઉદ્યોત (પ્રકાશ), પ્રભા, છાયા અને આતપ તથા વર્ણ, રસ, ગંધ અને સ્પર્શ આ પુદ્ગલનાં લક્ષણ છે.

એકત્વ (એકીકરણ) પૃથકૃત્વ (ભિન્નત્વ), સંખ્યા, સંસ્થાન (આકાર) સંયોગ અને વિભાગ (વિયોગ) (પુદ્ગલ) આ પર્યાયોનાં લક્ષણ છે.

૧૧૦. સદ્દાઈણં એગત્તં-

એગે સદ્દે, એગે રૂવે, એગે ગંધે, એગે રસે, એગે ફાસે।

એગે સુબ્ભિસદ્દે, એગે દુબ્ભિસદ્દે।

એગે સુરૂવે, એગે દુરૂવે।

એગે દીહે, એગે હસ્સે।

એગે વટ્ટે, એગે તંસે, એગે ચઉરંસે, એગે પિહુલે, એગે પરિમંડલે।

એગે કિણ્હે, એગે નીલે, એગે લોહિએ, એગે હાલિદ્દે, એગે સુક્કિલ્લે।

એગે સુબ્ભિગંધે, એગે દુબ્ભિગંધે।

એગે તિત્તે, એગે કડુએ, એગે કસાએ, એગે અંબિલે, એગે મહુરે।

એગે કક્ખડે -જાવ- એગે લુક્ખે।

- ઠાણં. અ. ૧, સુ. ૩૮

૧૧૦. શબ્દાદિનું એકત્વ :

એક શબ્દ, એક રુપ, એક ગંધ, એક રસ, એક સ્પર્શ,

એક શુભ શબ્દ, એક અશુભ શબ્દ.

એક સુરુપ (સૌંદર્ય યુક્ત), એક કુરુપ

એક દીર્ઘ, એક હ્રસ્વ.

એક વૃત્ત (ગોળ,) એક ત્રંસ્ત્ર (ત્રિકોણ), એક ચતુરસ્ત્ર (ચોરસ), એક પૃથુલ (પહોળું), એક પરિમંડળ (વર્તુળાકાર).

એક કાળો, એક નીલો, એક લાલ, એક પીળો, એક સફેદ,

એક સુગંધ, એક દુર્ગંધ.

એક તીખો, એક કડવો, એક તૂરો, એક ખાટો, એક મીઠો (મધુર).

એક કર્કશ -યાવત્- એક રુક્ષ (શુષ્ક).

૧૧૧. સદ્દાઈણં વિવિહપયારેણ ભેય પરૂવણં-

દુવિહા સદ્દા પણ્ણત્તા, તં જહા-

૧. અત્તા ચેવ, ૨. અણત્તા ચેવ।

એવં ઇટ્ઠા -જાવ- મણામા।

દુવિહા રૂવા પણ્ણત્તા, તં જહા-

૧. અત્તા ચેવ, ૨. અણત્તા ચેવ।

એવં ઇટ્ઠા -જાવ- મણામા।

એવં ગંધા, રસા, ફાસા।

૧૧૧. શબ્દાદિ પુદ્ગલોના વિવિધ પ્રકાર વડે ભેદોનું પ્રરૂપણ :

શબ્દ બે પ્રકારના કહેવામાં આવ્યા છે, જેમકે -

૧. આત્ત (ગ્રહીત), ૨. અનાત્ત (અગ્રહીત).

આ જ પ્રમાણે ઈષ્ટ (હિતકારી) -યાવત્- મનામ (મણામ) બે-બે પ્રકારના સમજવા જોઈએ.

રુપ બે પ્રકારના કહેવામાં આવ્યા છે, જેમકે -

૧. આત્ત (ગ્રહીત), ૨. અનાત્ત (અગ્રહીત).

આ જ પ્રમાણે ઈષ્ટ (હિતકારી) -યાવત્- મનામ (મણામ) બે-બે પ્રકારના સમજવાં જોઈએ.

આ જ પ્રમાણે ગંધ, રસ અને સ્પર્શના ભેદ સમજવાં જોઈએ.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

एवमिक्किक्के छ-छ आलावगा भाणियव्वा।

- ठाणं. अ. २, उ. ३, सु. ७५

११२. पयोगबंध-वीससाबंधनाम बंधभेया-

प. कइविहे णं भंते ! बंधे पण्णत्ते ?

उ. गोयमा ! दुविहे बंधे पण्णत्ते, तं जहा-

१. पयोगबंधे य,

२. वीससाबंधे य।

- विया. स. ८, उ. ९, सु. १

११३. वीससाबंधस्स वित्थरओ परूवणं-

प. वीससाबंधे णं भंते ! कइविहे पण्णत्ते ?

उ. गोयमा ! दुविहे पण्णत्ते, तं जहा-

१. साईयवीससाबंधे य,

२. अणाईयवीससा बंधे य।

प. अणाईयवीससाबंधे णं भंते ! कइविहे पण्णत्ते ?

उ. गोयमा ! तिविहे पण्णत्ते, तं जहा-

१. धम्मत्थिकायअन्नमन्नअणाईयवीससाबंधे,

२. अधम्मत्थिकायअन्नमन्नअणाईयवीससाबंधे,

३. आगासत्थिकायअन्नमन्नअणाईयवीससाबंधे।

प. धम्मत्थिकाय-अन्नमन्न-अणाईयवीससाबंधे णं भंते ! किं देसबंधे ? सव्वबंधे ?

उ. गोयमा ! देसबंधे, नो सव्वबंधे।

एवं अधम्मत्थिकायअन्नमन्नअणाईयवीससाबंधेवि,

एवं आगासत्थिकायअन्नमन्नअणाईयवीससाबंधे वि।

प. धम्मत्थिकायअन्नमन्नअणाईयवीससाबंधे णं भंते ! कालओ केवचिरं होइ ?

उ. गोयमा ! सव्वद्धं।

एवं अधम्मत्थिकाए, एवं आगासत्थिकाए।

प. साईयवीससाबंधे णं भंते ! कइविहे पण्णत्ते ?

આ જ પ્રમાણે પ્રત્યેકના છ-છ આલાપક (ગમક) સમજવાં જોઈએ.

૧૧૨. પ્રયોગબંધ-વિશ્રસાબંધ નામના બે બંધ ભેદ :

પ્ર. ભંતે ! બંધ કેટલા પ્રકારના કહેવામાં આવ્યા છે ?

ઉ. ગૌતમ ! બંધ બે પ્રકારના કહેવામાં આવ્યા છે, જેમકે -

૧. પ્રયોગ બંધ (પ્રયોગ વડે થનાર બંધ),

૨. વિશ્રસાબંધ (સ્વાભાવિક રૂપ વડે થનાર બંધ).

૧૧૩. વિશ્રસાબંધનું વિસ્તારપૂર્વક પ્રરૂપણ :

પ્ર. ભંતે ! વિશ્રસાબંધ કેટલા પ્રકારના કહેવામાં આવ્યા છે ?

ઉ. ગૌતમ ! તે બે પ્રકારના કહેવામાં આવ્યા છે, જેમકે -

૧. સાદિક વિશ્રસાબંધ,

૨. અનાદિક વિશ્રસાબંધ.

પ્ર. ભંતે ! અનાદિક વિશ્રસાબંધ કેટલા પ્રકારના કહેવામાં આવ્યા છે ?

ઉ. ગૌતમ ! તે ત્રણ પ્રકારના કહેવામાં આવ્યા છે, જેમકે -

૧. ધર્માસ્તિકાયના અન્યોન્ય-અનાદિક વિશ્રસાબંધ,

૨. અધર્માસ્તિકાયના અન્યોન્ય-અનાદિક વિશ્રસાબંધ,

૩. આકાશાસ્તિકાયના અન્યોન્ય-અનાદિક વિશ્રસાબંધ.

પ્ર. ભંતે ! ધર્માસ્તિકાયના અન્યોન્ય-અનાદિક વિશ્રસાબંધ શું દેશબંધ છે કે સર્વબંધ છે ?

ઉ. ગૌતમ ! તે દેશબંધ છે, સર્વબંધ નથી.

આ જ પ્રમાણે અધર્માસ્તિકાયના અન્યોન્ય-અનાદિક વિશ્રસાબંધને માટે પણ સમજવું જોઈએ.

આ જ પ્રમાણે આકાશાસ્તિકાયના અન્યોન્ય-અનાદિક વિશ્રસાબંધને માટે પણ સમજવું જોઈએ.

પ્ર. ભંતે ! ધર્માસ્તિકાયના અન્યોન્ય-અનાદિક વિશ્રસાબંધ કેટલા સમય સુધી રહે છે ?

ઉ. ગૌતમ ! સર્વકાળ (હંમેશને માટે) રહે છે.

આ જ પ્રમાણે અધર્માસ્તિકાય અને આકાશાસ્તિકાયના (અન્યોન્ય-અનાદિ-વિશ્રસાબંધ) માટે પણ સમજવું જોઈએ.

પ્ર. ભંતે ! સાદિક-વિશ્રસાબંધ કેટલા પ્રકારના કહેવામાં આવ્યા છે ?

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

उ. गोयमा ! तिविहे पण्णत्ते, तं जहा-

१. बंधणपच्चइए, २. भायणपच्चइए,

३. परिणामपच्चइए ।

ઉ. ગૌતમ ! તે ત્રણ પ્રકારના કહેવામાં આવ્યા છે, જેમકે -

૧. બંધન પ્રત્યયિક (પ્રત્યય યુક્ત), ૨. ભાજન પ્રત્યયિક (પ્રત્યય યુક્ત),

૩. પરિણામ પ્રત્યયિક (પ્રત્યય યુક્ત),

प. से किं तं भंते ! बंधणपच्चइए ?

પ્ર. ભંતે ! બંધન-પ્રત્યયિક (સાદિ વિશ્રસાબંધ) કોને કહેવાય છે ?

उ. गोयमा ! बंधणपच्चइए-जं णं परमाणुपोग्गला दुपएसिय-ति-पएसिय **-जाव-** दसपएसिए संखेज्ज-पएसिय-असंखेज्जपएसिय-अणंतपएसियाणं खंधाणं-वेमायनिद्धयाए वेमायलुक्खयाए वेमायनिद्ध-लुक्खयाए बंधणपच्चइएणं बंधे समुप्पज्जइ,

से जहन्नेणं एक्कं समयं, उक्कोसेणं असंखेज्जं कालं,

से त्तं बंधणपच्चइए ।

ઉ. ગૌતમ ! પરમાણુ પુદ્ગલ દ્વિપ્રદેશિક, ત્રિપ્રદેશિક **-યાવત્-** દશપ્રદેશિક, સંખ્યાત પ્રદેશિક, અસંખ્યાત પ્રદેશિક અને અનંત પ્રદેશિક પુદ્ગલ-સ્કંધોની વિષમ સ્નિગ્ધતા (તૈલીપણું), વિષમ રુક્ષતા અને વિષમ સ્નિગ્ધ-રુક્ષતા વડે જે બંધ થાય છે એને બંધન પ્રત્યયિક બંધ કહેવામાં આવે છે.

તે જઘન્ય એક સમય અને ઉત્કૃષ્ટ અસંખ્યાતકાળ સુધી રહે છે.

આ બંધન-પ્રત્યયિક (સાદિ-વિશ્રસાબંધ)નું સ્વરૂપ છે.

प. से किं तं भंते ! भायणपच्चइए ?

પ્ર. ભંતે ! ભાજન-પ્રત્યયિક (સાદિ-વિશ્રસાબંધ) કોને કહેવાય છે ?

उ. गोयमा ! भायणपच्चइए-जं णं जुण्णसुरा-जुण्णगुल-जुण्ण-तंदुलाणं भायणपच्चइएणं बंधे समुप्पज्जइ,

से जहन्नेणं अंतोमुहुत्तं, उक्कोसेणं संखेज्जं कालं,

से त्तं भायणपच्चइए ।

ઉ. ગૌતમ ! જૂની મદિરા (દારુ,), જૂનો ગોળ અને જૂના ચોખાના પાત્રના નિમિત્ત વડે જે બંધ થાય છે એને ભાજન-પ્રત્યયિક બંધ કહેવામાં આવે છે.

તે જઘન્ય અન્તર્મુહૂર્ત અને ઉત્કૃષ્ટ સંખ્યાતકાળ સુધી રહે છે.

આ ભાજન-પ્રત્યયિક (સાદિ-વિશ્રસાબંધ)નું સ્વરૂપ છે.

प. से किं तं भंते ! परिणामपच्चइए ?

પ્ર. ભંતે ! પરિમાણ પ્રત્યયિક (સાદિ વિશ્રસાબંધ) કોને કહેવાય છે ?

उ. गोयमा ! परिणामपच्चइए-जं णं अब्भाणं अब्भरुक्खाणं **-जाव-** अमोहाणं परिणामपच्चइएणं बंधे समुप्पज्जइ,
से जहन्नेणं एक्कं समयं, उक्कोसेणं छम्मासा ।

ઉ. ગૌતમ ! વાદળો, અભ્રવૃક્ષ (આકાશીવૃક્ષ) **-યાવત્-** અમોઘો વગેરેનું પરિણામ-પ્રત્યયિક બંધ થાય છે.

તે જઘન્ય એક સમય અને ઉત્કૃષ્ટ છ માસ સુધી રહે છે.

से त्तं परिणामपच्चइए ।

તે પરિણામ-પ્રત્યયિક વિશ્રસાબંધનું સ્વરૂપ છે.

से त्तं साईयवीससाबंधे ।

તે સાદિ-વિશ્રસાબંધનું સ્વરૂપ છે.

से त्तं वीससाबंधे ।

આ વિશ્રસાબંધનું કથન થયું.

- विया. स. ८, उ. ९, सु. २-११

११४. पयोगबंधस्स भेय-प्पभेय परूवणं-

૧૧૪. પ્રયોગ બંધના ભેદ-પ્રભેદોનું પ્રરૂપણ :

प. से किं तं भंते ! पयोगबंधे ?

પ્ર. ભંતે ! પ્રયોગ બંધ કેટલા પ્રકારના છે ?

उ. गोयमा ! पयोगबंधे तिविहे पण्णत्ते, तं जहा-

ઉ. ગૌતમ ! પ્રયોગ બંધ ત્રણ પ્રકારના કહેવામાં આવ્યા છે, જેમકે -

१. अणाईए वा अप्पज्जवसिए,

૧. અનાદિ - અપર્યવસિત,

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

२. साईए वा अपज्जवसिए,

३. साईए वा सपज्जवसिए ।

१. तत्थ णं जे से अणाईए अपज्जवसिए से णं अट्ठण्हं जीवमज्झपएसाणं ।

तत्थ वि णं तिण्हं-तिण्हं अणाईए अपज्जवसिए, सेसाणं साईए ।

२. तत्थ णं जे से साईए अपज्जवसिए से णं सिद्धाणं,

३. तत्थ णं जे से साईए सपज्जवसिए से णं चउव्विहे पण्णत्ते, तं जहा-

१. आलावणबंधे, २. अल्लियावणबंधे,

३. सरीरबंधे, ४. सरीरप्पयोगबंधे ।

प. १. से किं तं भंते ! आलावणबंधे ?

उ. गोयमा ! आलावणबंधे-जं णं तणभाराण वा, कट्ठ-भाराण वा, पत्तभाराण वा, पलालभाराण वा, वेल्लभाराण वा वेत्तलया-वाग-वरत्त-रज्ज-वल्लि-कुस- दब्भमादिएहिं आलावणबंधे समुप्पज्जइ,

से जहन्नेणं अंतोमुहुत्तं, उक्कोसेणं संखेज्जं कालं ।

से त्तं आलावणबंधे ।

प. २. से किं तं भंते ! अल्लियावणबंधे ?

उ. गोयमा ! अल्लियावणबंधे चउव्विहे पण्णत्ते, तं जहा-

१. लेसणाबंधे, २. उच्चयबंधे,

३. समुच्चयबंधे, ४. साहण्णबंधे ।

प. १. से किं तं भंते ! लेसणाबंधे ?

उ. गोयमा ! लेसणाबंधे-जं णं कुड्डाणं कुट्टिमाणं खंधाणं पासायाणं कट्ठाणं चम्माणं घडाणं पडाणं कडाणं छुहा-चिक्खल्लसिलेस लक्ख-महुसित्थ-माइएहिं लेसणएहिं बंधे समुप्पज्जइ,

से जहन्नेणं अंतोमुहुत्तं, उक्कोसेणं संखेज्जं कालं,

से त्तं लेसणाबंधे ।

प. २. से किं तं भंते ! उच्चयबंधे ?

उ. गोयमा ! उच्चयबंधे, जं णं तणरासीण वा, कट्ठरासीण वा, पत्तरासीण वा, तुसरासीण वा, भुसरासीण वा, गोमयरासीण वा, अवगररासीण वा उच्चएणं बंधे समुप्पज्जइ,

२. સાદિ - અપર્યવસિત,

૩. સાદિ - સપર્યવસિત.

૧. આમાંથી જે અનાદિ-અપર્યવસિત છે, તે જીવના આઠ મધ્યપ્રદેશોનો હોય છે.

એમાં પણ ત્રણ-ત્રણ પ્રદેશોનો અનાદિ-અપર્યવસિત બંધ છે, શેષનો સાદિ (અપર્યવસિત) બંધ છે.

૨. આ ત્રણેમાં જે સાદિ-અપર્યવસિત બંધ છે તે સિદ્ધોનો હોય છે.

૩. જે સાદિ-સપર્યવસિત બંધ છે, તે ચાર પ્રકારના કહેવામાં આવ્યા છે, જેમકે -

૧. આલાપન બંધ, ૨. અલ્લિકાપન બંધ,

૩. શરીર બંધ, ૪. શરીર પ્રયોગ બંધ.

પ્ર. ૧. ભંતે ! આલાપન બંધ કોને કહેવાય છે ?

ઉ. ગૌતમ ! ઘાસ, લાકડું, પાંદડા, પલાલ અને વેલના ભારાને, નેતરની છાલ, લતાઓથી ચામડાંનું બનેલું મોટું દોરડું, રજ્જુ (દોરડું), વેલ, કુશ, નાળિયેરની ચોટલી (જટા) વગેરે વડે બાંધવાને આલાપન બંધ કહેવાય છે.

આ બંધ જઘન્ય અંતર્મુહૂર્ત અને ઉત્કૃષ્ટ સંખ્યાતકાળ સમય સુધી રહે છે.

આ આલાપન બંધનું સ્વરૂપ છે.

પ્ર. ૨. ભંતે ! અલ્લિકાપન બંધ કોને કહેવાય છે ?

ઉ. ગૌતમ ! અલ્લિકાપન બંધ ચાર પ્રકારના કહેવામાં આવ્યા છે, જેમકે -

૧. શ્લેષણા બંધ, ૨. ઉચ્ચય બંધ,

૩. સમુચ્ચય બંધ, ૪. સંહનન બંધ.

પ્ર. ૧. ભંતે ! શ્લેષણા બંધ કોને કહેવાય છે ?

ઉ. ગૌતમ ! ભીંત, આંગણું, થાંભલાઓ, મહેલો, લાકડું, ચામડું, ઘડા (માટીના વાસણ), વસ્ત્ર અને ચટાઈઓને, ચૂનો, કીચડ (કાદવ), લેપ, લાખ, મીણ વગેરે દ્રવ્યો વડે વિલેપન કરવું એને શ્લેષણાબંધ કહેવાય છે.

આ બંધ જઘન્ય અંતર્મુહૂર્ત અને ઉત્કૃષ્ટ સંખ્યાતકાળ સુધી રહે છે.

આ શ્લેષણાબંધનું સ્વરૂપ છે.

પ્ર. ૨. ભંતે ! ઉચ્ચયબંધ કોને કહેવાય છે ?

ઉ. ગૌતમ ! ઘાસનો ઢગલો, લાકડાંનો ઢગલો, પાંદડાનો ઢગલો, તુષ (ડાંગરનું ફોતરું)નો ઢગલો, ભૂષાનો ઢગલો, ગોમય (ઘોડાની લીદનો) ઢગલો, ઉકરડાંનો ઊંચો ઢગલો કરવામાં આવે છે એને ઉચ્ચયબંધ કહેવાય છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

से जहन्नेणं अंतोमुहुत्तं, उक्कोसेणं संखेज्जं कालं,

से त्तं उच्चयबंधे।

આ બંધ જઘન્ય અંતર્મુહૂર્ત અને ઉત્કૃષ્ટ સંખ્યાતકાળ સુધી રહે છે.

આ ઉચ્ચયબંધનું સ્વરૂપ છે.

प. ३. से किं तं भंते ! समुच्चयबंधे ?

उ. गोयमा ! समुच्चयबंधे-जं णं अगड़-तड़ाग-नदी-दह-वावी-पुक्खरणी-दीहियाणं-गुंजालियाणं सराणं सरपंतियाणं सरसरपंतियाणं बिलं बिलपंतियाणं देवकुल-सभा-पवा-थूभ-खाइयाणं फरिहाणं पागारट्टालग-चरिय-दार-गोपुर-तोरणाणं पासाय-घर-सरण-लेण-आवणाणं सिंघाडग-तिय चउक्क- चच्चर- चउम्मुह-महाप-हमादीणं छुहा-चिक्खल्ल- सिलेससमुच्चएणं बंधे समुप्पज्जइ,

से जहन्नेणं अंतोमुहुत्तं, उक्कोसेणं संखेज्जं कालं,

से त्तं समुच्चयबंधे।

પ્ર. ૩. ભંતે ! સમુચ્ચયબંધ કોને કહેવાય છે ?

ઉ. ગૌતમ ! કુવા, તળાવ, નદી, દ્રહ, વાપી, પુષ્કરિણી, દીર્ઘિકા, ગુંજાલિકા, સરોવર, સરોવરની હારમાળા, મોટા સરોવરની હારમાળા, બિલ (દર), બિલોની હારમાળા, મંદિર (દેવકુલ), સભા, પરબ (પ્યાઉ), સ્તૂપ, ખાઈ, પરિખા (પાણીની ખાઈ,) પ્રાકાર (કિલ્લો) અટ્ટાલક (અટારી) ચરિકા-ગઢ અને નગરની વચ્ચેનો માર્ગ, દ્વાર (દરવાજા), ગોપુર, તોરણ, મહેલ, ઘર, આશ્રયસ્થાન, લયન (ગૃહવિશેષ), દુકાન (હાટ), શ્રૃંગાટક (સિંગોડા આકારનો માર્ગ), ત્રિક (ત્રણ રસ્તા), ચતુષ્ક (ચાર રસ્તા) ચત્વર (ચોક), ચર્તુમુખી માર્ગ અને રાજમાર્ગ વગેરેને ચૂના, માટી, કીચડ (કાદવ) અને લેપ વગેરે વડે વિલેપન કરવાને સમુચ્ચયબંધ કહેવાય છે.

આ બંધ જઘન્ય અંતર્મુહૂર્ત અને ઉત્કૃષ્ટ સંખ્યાતકાળ સુધી રહે છે.

આ સમુચ્ચયબંધનું સ્વરૂપ છે.

प. ४. से किं तं भंते ! साहणणाबंधे ?

उ. गोयमा ! साहणणा बंधे दुविहे पण्णत्ते, तं जहा-

१. देससाहणणाबंधे य, २. सव्वसाहणणाबंधे य।

प. १. से किं तं भंते ! देससाहणणाबंधे ?

उ. गोयमा ! देससाहणणाबंधे-जं णं सगड-रह-जाण-जुग-गिल्लि-थिल्लि-सीय-संदमाणिया-लोही-लोह- कडाह-कडच्छुअ-आसण-सयण-खंभ-भंड-मत्त- उवगरणमाईणं देससाहणणाबंधे समुप्पज्जइ,

से जहन्नेणं अंतोमुहुत्तं, उक्कोसेणं संखेज्जं कालं,

से त्तं देससाहणणाबंधे।

પ્ર. ૪. ભંતે ! સંહનનબંધ કોને કહેવાય છે ?

ઉ. ગૌતમ ! સંહનનબંધ બે પ્રકારનો કહેવામાં આવે છે, જેમકે -

૧. દેશસંહનન બંધ, ૨. સર્વસંહનન બંધ.

પ્ર. ૧. ભંતે ! દેશ સંહનન બંધ કોને કહેવાય છે ?

ઉ. ગૌતમ ! શકટ (ગાડી), રથ, યાન (વાહન), યુગ્ય, (અંબાડી) ગિલ્લિ, (પલાણ) થિલ્લિ, (પાલખી) શિબિકા, સ્યન્દમાનિકા (પુરુષ પ્રમાણ વાહન વિશેષ), લોઢી, લોખંડની તાવડી, કડછી (ચમચો), આસન, શયન, સ્તંભ, ભાંડ (માટીનાં વાસણો), પાત્ર, નાના ઉપકરણો (સાધનો) વગેરે પદાર્થો સાથે જે સંબંધ હોય છે, તે દેશસંહનન બંધ છે.

આ બંધ જઘન્ય અન્તર્મુહૂર્ત અને ઉત્કૃષ્ટ સંખ્યાતકાળ સુધી રહે છે.

આ દેશ સંહનનબંધનું સ્વરૂપ છે.

प. २. से किं तं भंते ! सव्वसाहणणाबंधे ?

उ. गोयमा ! सव्वसाहणणाबंधे-से णं खीरोदग-माईणं,

से त्तं सव्वसाहणणाबंधे,

પ્ર. ૨. ભંતે ! સર્વસંહનનબંધ કોને કહેવાય છે ?

ઉ. ગૌતમ ! દૂધ અને પાણીની જેમ જે એકરૂપ (મિશ્ર) થઈ જાય છે, એને સર્વ સંહનનબંધ કહેવાય છે.

આ સર્વ સંહનનબંધનું સ્વરૂપ છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

से त्तं साहणणाबंधे ।

से त्तं अल्लियावणबंधे ।

આ સંહનનનું સ્વરૂપ છે.

આ અલ્લિકાપન બંધનું કથન થયું.

प. से किं तं भंते ! सरीरबंधे ?

उ. गोयमा ! सरीरबंधे दुविहे पण्णत्ते, तं जहा-

१. पुव्वप्पओगपच्चइए य,

२. पडुप्पन्नप्पओगपच्चइए य ।

પ્ર. ભંતે ! શરીરબંધ કોને કહેવાય છે ?

ઉ. ગૌતમ ! શરીરબંધ બે પ્રકારનાં કહેવામાં આવ્યા છે, જેમકે -

૧. પૂર્વપ્રયોગ પ્રત્યયિક,

૨. પ્રત્યુત્પન્ન પ્રયોગ - પ્રત્યયિક.

प. से किं तं भंते ! पुव्वप्पओगपच्चइए ?

उ. गोयमा ! पुव्वप्पओगपच्चइए-जं णं नेरइयाणं संसारत्थाणं सव्वजीवाणं तत्थ-तत्थ तेसु-तेसु कारणेसु समोहन्नमाणाणं जीवप्पदेसाणं बंधे समुप्पज्जइ,

से त्तं पुव्वप्पयोगपच्चइए ।

પ્ર. ભંતે ! પૂર્વપ્રયોગ - પ્રત્યયિક (શરીર બંધ) કોને કહેવાય છે ?

ઉ. ગૌતમ ! જ્યાં-જ્યાં જે-જે કારણો વડે સમુદ્ઘાત (કર્મ-નિર્જરા) કરતાં થકા નૈરયિક વગેરે સર્વ સંસારી જીવોના જીવપ્રદેશોનો જે બંધ થાય છે, એને પૂર્વપ્રયોગ પ્રત્યયિક બંધ કહેવાય છે.

આ પૂર્વપ્રયોગ - પ્રત્યયિક બંધનું સ્વરૂપ છે.

प. से किं तं भंते ! पडुप्पन्नप्पओगपच्चइए ?

उ. गोयमा ! पडुप्पन्नप्पओगपच्चइए-जं णं केवल-नाणिस्स अणगारस्स केवलिसमुग्घाएणं समोहयस्स, ताओ समुग्घायाओ पडिनियत्तमाणस्स अंतरामंथे वट्टमाणस्स तेया-कम्माणं बंधे समुप्पजइ ।

પ્ર. ભંતે ! પ્રત્યુત્પન્ન-પ્રયોગ-પ્રત્યયિક બંધ કોને કહેવામાં આવે છે ?

ઉ. ગૌતમ ! કેવલી સમુદ્ઘાત (કર્મ-નિર્જરા) કરતાં-કરતાં અને તે સમુદ્ઘાતથી પ્રતિનિવૃત્ત થતાં (પાછા ફરતાં) વચ્ચે (મધ્યમાં) (મન્થાનાવસ્થા)માં રહેલા કેવળજ્ઞાની અણગારના તૈજસ્ અને કાર્મણ શરીરનો જે બંધ થાય છે, એને પ્રત્યુત્પન્ન-પ્રયોગ-પ્રત્યયિક બંધ કહેવાય છે.

प. किं कारणं ?

उ. ताहे से पएसा एगत्तीगया भवंतीति,

से त्तं पडुप्पन्नप्पयोगपच्चइए,

से त्तं सरीरबंधे ।

- विया. स. ८, उ. ९, सु. १२-२३

પ્ર. (તૈજસ્ અને કાર્મણ શરીરનો બંધ થવાનું) શું કારણ હોય છે ?

ઉ. કારણ તે સમયે તે પ્રદેશ એકત્રિત થઈ રહેતા હોય છે.

આ પ્રત્યુત્પન્નપ્રયોગ પ્રત્યયિક બંધનું સ્વરૂપ છે.

આ શરીર બંધનું કથન છે.

११५. सरीरप्पयोगबंधस्स भेया-

૧૧૫. શરીર પ્રયોગબંધના ભેદ :

प. से किं तं भंते ! सरीरप्पयोगबंधे ?

उ. गोयमा ! सरीरप्पयोगबंधे पंचविहे पण्णत्ते, तं जहा-

१. ओरालियसरीरप्पयोगबंधे,

२. वेउव्वियसरीरप्पयोगबंधे,

३. आहारगसरीरप्पयोगबंधे,

४. तेयगसरीरप्पयोगबंधे,

५. कम्मगसरीरप्पयोगबंधे ।

- विया. स. ८, उ. ९, सु. २४,

પ્ર. ભંતે ! શરીર પ્રયોગ બંધ કેટલા પ્રકારનો કહેવામાં આવ્યો છે ?

ઉ. ગૌતમ ! શરીર પ્રયોગ બંધ પાંચ પ્રકારનો કહેવામાં આવ્યો છે, જેમકે -

૧. ઔદારિક શરીર પ્રયોગ બંધ,

૨. વૈક્રિય શરીર પ્રયોગ બંધ,

૩. આહારક શરીર પ્રયોગ બંધ,

૪. તૈજસ્ શરીર પ્રયોગ બંધ,

૫. કાર્મણ શરીર પ્રયોગ બંધ.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

११६. ओरालियसरीरप्पयोगबंधस्स वित्थरओ परूवणं-

प. ओरालियसरीरप्पयोगबंधे णं भंते ! कइविहे पण्णत्ते ?

उ. गोयमा ! पंचविहे पण्णत्ते, तं जहा-

१. एगिंदियओरालियसरीरप्पयोगबंधे,
२. बेइंदियओरालियसरीरप्पयोगबंधे,
३. तेइंदियओरालियसरीरप्पयोगबंधे,
४. चउरिंदियओरालियसरीरप्पयोगबंधे,
५. पंचिंदियओरालियसरीरप्पयोगबंधे ।

प. एगिंदियओरालियसरीरप्पयोगबंधे णं भंते ! कइविहे पण्णत्ते ?

उ. गोयमा ! पंचविहे पण्णत्ते, तं जहा-

पुढविक्काइयएगिंदियओरालियसरीरप्पयोगबंधे, एवं एएणं अभिलावेणं भेदा जहा ओगाहणसंठाणे ओरालियसरीरस्स तहा भाणियव्वा -जाव- पज्जत्तगब्भवक्कंतियमणुस्सपंचिंदियओरालियसरीरप्पयोगबंधे य, अपज्जत्तगब्भवक्कंतियमणुस्सपंचिंदिय-ओरालियसरीरप्पयोगबंधे य ।

प. ओरालियसरीरप्पयोगबंधे णं भंते ! कस्स कम्मस्स उदएणं ?

उ. गोयमा ! वीरियसजोगसद्दव्वयाए पमादपच्चया कम्मं च जोगं च भवं च आउयं च पडुच्च ओरालियसरीरप्पयोगनामकम्मस्स उदएणं ओरालियसरीरप्पयोगबंधे ।

प. एगिंदियओरालियसरीरप्पयोगबंधे णं भंते ! कस्स कम्मस्स उदएणं ?

उ. गोयमा ! ***एवं चेव ।***

पुढविक्काइयएगिंदियओरालियसरीरप्पयोगबंधे एवं चेव ।

एवं -जाव- वणस्सइकाइया । एवं बेइंदिया । एवं तेइंदिया । एवं चउरिंदिया ।

प. तिरिक्खजोणियपंचिंदियओरालियसरीरप्पओगबंधे णं भंते ! कस्स कम्मस्स उदएणं ?

११६. औदारिक शरीर प्रयोग बंधनुं विस्तारथी प्ररूपण :

प्र. भंते ! औदारिक शरीर प्रयोग बंध केटला प्रकारनो कहेवामां आव्यो छे ?

उ. गौतम ! ते पांच प्रकारनो कहेवामां आव्यो छे, जेमके -

१. एकेन्द्रिय - औदारिक शरीर प्रयोग बंध,
२. द्वीन्द्रिय - औदारिक शरीर प्रयोग बंध,
३. त्रिन्द्रिय - औदारिक शरीर प्रयोग बंध,
४. चतुरिन्द्रिय - औदारिक शरीर प्रयोग बंध,
५. पंचेन्द्रिय - औदारिक शरीर प्रयोग बंध.

प्र. भंते ! एकेन्द्रिय - औदारिक शरीर प्रयोग बंध केटला प्रकारनो कहेवामां आव्यो छे ?

उ. गौतम ! ते पांच प्रकारनो कहेवामां आव्यो छे, जेमके -

प्रज्ञापनासूत्रना एकवीसमा पदमां अवगाहना संस्थान (आकार)नी अपेक्षाए औदारिक शरीरना जे भेद कहेवामां आव्या छे एवा ज अहींया पृथ्वीकायिक एकेन्द्रिय - औदारिक शरीर प्रयोग बंध वडे पर्याप्त गर्भज - मनुष्य पंचेन्द्रिय - औदारिक शरीर प्रयोग बंध अने अपर्याप्त गर्भज - मनुष्य - पंचेन्द्रिय - औदारिक शरीर प्रयोगबंध पर्यंत समजवा जोईए.

प्र. भंते ! औदारिक शरीर - प्रयोगबंध कया कर्मना उदय वडे थाय छे ?

उ. गौतम ! सवीर्यता, सयोग्यता अने सद्द्रव्यता वडे तेमज प्रमादना कारणे, कर्म, योग, भव अने आयुष्य वगेरे हेतुओनी अपेक्षाए औदारिक शरीर प्रयोग नामकर्मना उदय वडे औदारिक शरीर प्रयोग बंध थाय छे.

प्र. भंते ! एकेन्द्रिय औदारिक शरीर प्रयोग बंध कया कर्मना उदय वडे थाय छे ?

उ. गौतम ! ***पूर्वोक्त कथनानुसार अहींया पण समजवुं जोईए.***

आ ज प्रमाणे पृथ्वीकायिक एकेन्द्रिय-औदारिक शरीर प्रयोगबंधने माटे पण समजवुं जोईए.

आ ज प्रमाणे वनस्पतिकायिक एकेन्द्रिय-औदारिक शरीर प्रयोगबंध पर्यंत तथा द्वीन्द्रिय-त्रीन्द्रिय अने चतुरिन्द्रिय-औदारिक शरीर प्रयोग बंधने माटे पण समजवुं जोईए.

प्र. भंते ! तिर्यंचयोनिक-पंचेन्द्रिय-औदारिक शरीर प्रयोगबंध कया कर्मना उदयने कारणे थाय छे ?

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

उ. गोयमा ! **एवं चेव ।**

प. मणुस्सपंचिंदियओरालियसरीरप्पयोगबंधे णं भंते ! **कस्स कम्मस्स उदएणं ?**

उ. गोयमा ! **वीरियसजोगसद्दव्वयाए पमादपच्चया कम्मं च जोगं च भवं च आउयं च पडुच्च मणुस्स-पंचिंदियओरालियसरीरप्पयोगनामाए कम्मस्स उदएणं मणुस्सपंचिंदिय-ओरालिय सरीरप्पयोगबंधे।**

प. ओरालियसरीरप्पयोगबंधे णं भंते ! किं देसबंधे सव्वबंधे ?

उ. गोयमा ! देसबंधे वि, सव्वबंधे वि ।

एवं पुढविकाइया ।

एवं -जाव-

प. मणुस्सपंचिंदियओरालियसरीरप्पयोगबंधे णं भंते ! किं देसबंधे सव्वबंधे ?

उ. गोयमा ! देसबंधे वि, सव्वबंधे वि ।

- विया. स. ८, उ. ९, सु. २५-३६

११७. ओरालिय सरीरप्पयोग बंधस्स ठिई परूवणं -

प. ओरालियसरीरप्पयोगबंधे णं भंते ! कालओ केवचिरं होइ ?

उ. गोयमा ! सव्वबंधे एक्कं समयं, देसबंधे जहन्नेणं एक्कं समयं, उक्कोसेणं तिण्णि पलिओवमाइं समयूणाइं ।

प. एगिंदियओरालियसरीरप्पयोगबंधे णं भंते ! कालओ केवचिरं होइ ?

उ. गोयमा ! सव्वबंधे एक्कं समयं, देसबंधे जहन्नेणं एक्कं समयं, उक्कोसेणं बावीसं वाससहस्साइं समयूणाइं ।

प. पुढविकाइयएगिंदिय ओरालिय सरीरप्पयोगबंधे णं भंते ! कालओ केवचिरं होइ ?

उ. गोयमा ! सव्वबंधे एक्कं समयं, देसबंधे जहन्नेणं खुड्डागभवग्गहणं तिसमयूणं, उक्कोसेणं बावीसं वाससहस्साइं समयूणाइं ।

ઉ. ગૌતમ ! ***પૂર્વોક્ત કથનાનુસાર અહીંયા પણ સમજવું જોઈએ.***

પ્ર. ભંતે ! મનુષ્ય-પંચેન્દ્રિય-ઔદારિક શરીર પ્રયોગ બંધ કયા કર્મના ઉદયને કારણે થાય છે ?

ઉ. ગૌતમ ! સવીર્યતા, સયોગ્યતા અને સદ્દ્રવ્યતા વડે, પ્રમાદને કારણે, કર્મ, યોગ, ભવ અને આયુષ્યની અપેક્ષાએ મનુષ્ય પંચેન્દ્રિય ઔદારિક શરીર નામકર્મના ઉદય વડે મનુષ્ય પંચેન્દ્રિય - ઔદારિક શરીર પ્રયોગ બંધ થાય છે.

પ્ર. ભંતે ! ઔદારિક શરીર - પ્રયોગ બંધ શું દેશબંધ છે કે સર્વબંધ છે ?

ઉ. ગૌતમ ! તે દેશબંધ પણ છે અને સર્વબંધ પણ છે.

પ્ર. ભંતે ! એકેન્દ્રિય - ઔદારિક શરીર પ્રયોગ બંધ શું દેશબંધ છે કે સર્વબંધ છે ?

ઉ. ગૌતમ ! તે દેશબંધ પણ છે અને સર્વબંધ પણ છે.

આ જ પ્રમાણે પૃથ્વીકાયિક (એકેન્દ્રિય ઔદારિક શરીર પ્રયોગબંધ)ને માટે પણ સમજવું જોઈએ.

આ જ પ્રમાણે -યાવત્-

પ્ર. ભંતે ! મનુષ્ય-પંચેન્દ્રિય-ઔદારિક શરીર પ્રયોગ બંધ શું દેશબંધ છે કે સર્વબંધ છે ?

ઉ. ગૌતમ ! તે દેશબંધ પણ છે અને સર્વબંધ પણ છે.

૧૧૭. ઔદારિક શરીર પ્રયોગ બંધની સ્થિતિનું પ્રરૂપણ :

પ્ર. ભંતે ! ઔદારિક શરીર-પ્રયોગ બંધ કાળની અપેક્ષાએ કેટલા કાળ સુધી હોય છે ?

ઉ. ગૌતમ ! સર્વબંધ એક સમય અને દેશબંધ જઘન્ય એક સમય અને ઉત્કૃષ્ટ એક સમય કમ ત્રણ પલ્યોપમ સુધીનો હોય છે.

પ્ર. ભંતે ! એકેન્દ્રિય ઔદારિક શરીર પ્રયોગ બંધ કાળની અપેક્ષાએ કેટલા કાળ સુધી હોય છે ?

ઉ. ગૌતમ ! સર્વબંધ એક સમય અને દેશબંધ જઘન્ય એક સમય અને ઉત્કૃષ્ટ એક સમય કમ બાવીસ હજાર વર્ષ સુધીનો હોય છે.

પ્ર. ભંતે ! પૃથ્વીકાયિક - એકેન્દ્રિય - ઔદારિક શરીર-પ્રયોગબંધ કાળની અપેક્ષાએ કેટલા કાળ સુધી હોય છે ?

ઉ. ગૌતમ ! સર્વબંધ એક સમય અને દેશબંધ જઘન્ય ત્રણ સમય કમ ક્ષુલ્લક ભવ-ગ્રહણ પર્યંત તથા ઉત્કૃષ્ટ એક સમય કમ બાવીસ હજાર વર્ષ સુધીનો હોય છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

एवं सव्वेसिं सव्वबंधो एक्कं समयं,

देसबंधो जेसिं नत्थि वेउव्वियसरीरं तेसिं जहन्नेणं खुड्डागं भवग्गहणं तिसमयूणं, उक्कोसेणं जा जस्स उक्कोसिया ठिई सा समयूणा कायव्वा ।

जेसिं पुण अत्थि वेउव्वियसरीरं तेसिं देसबंधो जहन्नेणं एक्कं समयं, उक्कोसेणं जा जस्स ठिई सा समयूणा कायव्वा ।

एवं -जाव- मणुस्साणं देसबंधे जहन्नेणं एक्कं समयं, उक्कोसेणं तिण्णिपलिओवमाइं समयूणाइं ।

- विया. स. ८, उ. ९, सु. ३७-४०

११८. ओरालियसरीरप्पयोग बंधंतरं काल परूवणं-

प. ओरालियसरीरबंधंतरं णं भंते ! कालओ केवचिरं होइ ?

उ. गोयमा ! सव्वबंधंतरं जहन्नेणं खुड्डागं भवग्गहणं तिसमयूणं, उक्कोसेणं तेत्तीसं सागरोवमाइं पुव्वकोडि समयाहियाइं ।

देसबंधंतरं जहण्णेणं एक्कं समयं, उक्कोसेणं तेत्तीसं सागरोवमाइं तिसमयाहियाइं ।

प. एगिंदियओरालियसरीरबंधंतरं णं भंते ! कालओ केवचिरं होइ ?

उ. गोयमा ! सव्वबंधंतरं जहन्नेणं खुड्डागं भवग्गहणं तिसमयूणं, उक्कोसेणं बावीसं वाससहस्साइं समयाहियाइं ।

देसबंधंतरं जहन्नेणं एक्कं समयं, उक्कोसेणं अंतोमुहुत्तं ।

प. पुढविक्काइयएगिंदिय ओरालियसरीरबंधंतरं णं भंते ! कालओ केवचिरं होइ ?

उ. गोयमा ! ***सव्वबंधंतरं जहेव एगिंदियस्स तहेव भाणियव्वं ।***

देसबंधंतरं जहन्नेणं एक्कं समयं, उक्कोसेणं तिण्णि समया ।

जहा पुढविक्काइयाणं एवं -जाव- चउरिंदियाणं वाउक्काइयवज्जाणं ।

णवरं-सव्वबंधंतरं उक्कोसेणं जा जस्स ठिई सा समयाहिया कायव्वा ।

આ જ પ્રમાણે સમગ્ર જીવોનો સર્વ બંધ એક સમય સુધી હોય છે.

જેને વૈક્રિય શરીર હોતું નથી એમનો દેશબંધ જઘન્ય ત્રણ સમય કમ ક્ષુલ્લક ભવગ્રહણ - પર્યંત અને ઉત્કૃષ્ટ જેને જેટલી ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિ છે એમાં એક સમય ઓછી હોય છે.

જેનો વૈક્રિય શરીર છે, એમનો દેશબંધ જઘન્ય એક સમય અને ઉત્કૃષ્ટ જેની જેટલી સ્થિતિ છે, એમાંથી એક સમય ઓછી હોય છે.

આ જ પ્રમાણે -યાવત્- મનુષ્યોનો દેશબંધ જઘન્ય એક સમય અને ઉત્કૃષ્ટ એક સમય કમ ત્રણ પલ્યોપમ સુધી સમજવો જોઈએ.

૧૧૮. ઔદારિક શરીરપ્રયોગ બંધના અંતરકાળનું પ્રરૂપણ :

પ્ર. ભંતે ! ઔદારિક શરીરના બંધનો અંતરકાળ કેટલો છે ?

ઉ. ગૌતમ ! એના સર્વબંધનું અંતર જઘન્ય ત્રણ સમય કમ ક્ષુલ્લકભવ-ગ્રહણ છે અને ઉત્કૃષ્ટ સમયાધિક પૂર્વકોટિ સહિત તેત્રીસ સાગરોપમ છે.

દેશબંધનું અંતર જઘન્ય એક સમય અને ઉત્કૃષ્ટ ત્રણ સમય વિશેષ તેત્રીસ સાગરોપમ છે.

પ્ર. ભંતે ! એકેન્દ્રિય-ઔદારિક-શરીરબંધનો અંતરકાળ કેટલો છે ?

ઉ. ગૌતમ ! એના સર્વબંધનું અંતર જઘન્ય ત્રણ સમય કમ ક્ષુલ્લક ભવ-ગ્રહણ છે અને ઉત્કૃષ્ટ એક સમય વિશેષ બાવીસ હજાર વર્ષ છે.

દેશબંધનો અંતરકાળ જઘન્ય એક સમય અને ઉત્કૃષ્ટ અન્તર્મુહૂર્તનો છે.

પ્ર. ભંતે ! પૃથ્વીકાયિક - એકેન્દ્રિય - ઔદારિક શરીરબંધનો અંતરકાળ કેટલો છે ?

ઉ. ગૌતમ ! **એના સર્વબંધ કાળનું અંતર જે પ્રમાણે એકેન્દ્રિય વિષયક કહેવામાં આવ્યું છે, એ જ પ્રમાણે સમજવું જોઈએ.**

દેશબંધનું અંતર જઘન્ય એક સમય અને ઉત્કૃષ્ટ ત્રણ સમયનું છે.

જે પ્રમાણે પૃથ્વીકાયિક જીવોના શરીરબંધનું અંતર કહેવામાં આવ્યું છે, એ જ પ્રમાણે વાયુકાયિક જીવો સિવાય ચતુરિન્દ્રિય પર્યંત સમગ્ર જીવોના શરીરબંધનું અંતર સમજવું જોઈએ.

વિશેષ - ઉત્કૃષ્ટ સર્વબંધનું અંતર જે જીવની જેટલી સ્થિતિ છે એના કરતાં એક સમય વિશેષ સમજવું જોઈએ.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

वाउक्काइयाणं सव्वबंधंतरं जहन्नेणं खुड्डागभवग्गहणं तिसमयूणं, उक्कोसेणं तिण्णि वाससहस्साइं समयाहियाइं।

देसबंधंतरं जहन्नेणं एक्कं समयं, उक्कोसेणं अंतोमुहुत्तं।

वायुकायिक जीवोना सर्वबंधनुं अंतर जघन्य त्रण समय कम क्षुल्लकभव ग्रहण अने उत्कृष्ट समयाधिक त्रण हजार वर्ष छे.

देशबंधनुं अंतर जघन्य एक समय अने उत्कृष्ट अंतर्मुहूर्त छे.

प. पंचिंदियतिरिक्खजोणियओरालियसरीरबंधंतरं णं भंते ! कालओ केवचिरं होइ ?

उ. गोयमा ! सव्वबंधंतरं जहन्नेणं खुड्डागभवग्गहणं तिसमयूणं, उक्कोसेणं पुव्वकोडी समयाहिया।

देसबंधंतरं जहा एगिंदियाणं तहा पंचिंदियतिरिक्खजोणियाणं।

एवं मणुस्साण वि निरवसेसं भाणियव्वं -जाव- उक्कोसेणं अंतोमुहुत्तं।

प्र. भंते ! पंचेन्द्रिय - तिर्यंचयोनिक - औदारिक शरीर बंधने केटला काळनुं अंतर होय छे ?

उ. गौतम ! सर्वबंधनुं अंतर जघन्य त्रण समय कम क्षुल्लक भवग्रहण छे अने उत्कृष्ट समयाधिक पूर्वकोटिनुं छे.

देशबंधनुं अंतर जे प्रमाणे एकेन्द्रिय जीवोनुं कहेवामां आव्युं छे, ए ज प्रमाणे समग्र पंचेन्द्रिय तिर्यंचयोनिकोनुं समजवुं जोईए.

आ ज प्रमाणे मनुष्योना शरीरबंध अंतरना विषयमां पण पूर्ववत् उत्कृष्ट अन्तर्मुहूर्त पर्यंत समजवुं जोईए.

प. जीवस्स णं भंते ! एगिंदियत्ते णो एगिंदियत्ते पुणरवि एगिंदियत्ते एगिंदियओरालियसरीरप्पओगबंधंतरं कालओ केवचिरं होइ ?

उ. गोयमा ! सव्वबंधंतरं जहन्नेणं दो खुड्डागभवग्गहणाइं तिसमयूणाइं, उक्कोसेणं दो सागरोवमसहस्साइं संखेज्जवासमब्भहियाइं,

देसबंधंतरं जहन्नेणं खुड्डागभवग्गहणं समयाहियं, उक्कोसेणं दो सागरोवमसहस्साइं संखेज्जवासमब्भहियाइं।

प्र. भंते ! एकेन्द्रिय-अवस्थागत जीव एकेन्द्रियावस्थामां उत्पन्न थईने पुनः एकेन्द्रियरूपे आवे तो एकेन्द्रिय-औदारिक-शरीर-प्रयोगबंधने केटलाकाळनुं अंतर होय छे ?

उ. गौतम ! (एवा जीवनो) सर्वबंधान्तर जघन्य त्रण समय कम क्षुल्लक भवग्रहणकाळ अने उत्कृष्ट संख्यात वर्ष विशेष बे हजार सागरोपमनो होय छे.

देशबंधनुं अंतर जघन्य समयाधिक क्षुल्लक भवग्रहण अने उत्कृष्ट संख्यातवर्ष अधिक बे हजार सागरोपमनो होय छे.

प. जीवस्स णं भंते ! पुढविकाइयत्ते णो पुढविकाइयत्ते पुणरवि पुढविकाइयत्ते पुढविकाइयएगिंदियओरालियसरीरप्पयोगबंधंतरं कालओ केवचिरं होइ ?

उ. गोयमा ! सव्वबंधंतरं जहन्नेणं दो खुड्डाइं भवग्गहणाइं तिसमयूणाइं, उक्कोसेणं अणंतं कालं, अणंता उस्सप्पिणी-ओसप्पिणीओ कालओ,

खेत्तओ अणंता लोगा, असंखेज्जा पोग्गलपरियट्टा, ते णं पोग्गलपरियट्टा आवलियाए असंखेज्जइभागो।

देसबंधंतरं जहन्नेणं खुड्डागभवग्गहणं समयाहियं, उक्कोसेणं अणंतं कालं **-जाव-** आवलियाए असंखेज्जइभागो।

प्र. भंते ! पृथ्वीकायिक-अवस्थागत जीव पृथ्वीकायिक अवस्थामां उत्पन्न थईने पुनःपृथ्वीकायिक स्वरूपे आवे तो पृथ्वीकायिक-एकेन्द्रिय औदारिक शरीर प्रयोग बंधने केटला काळनुं अंतर होय छे ?

उ. गौतम ! (एवा जीवनो) सर्वबंधान्तर जघन्य त्रण समय कम बे क्षुल्लक भवग्रहण काळ अने उत्कृष्ट अनंतकाळ छे, जे काळ थकी अनंत उत्सर्पिणी अवसर्पिणी प्रमाणे छे.

क्षेत्र थकी अनंत लोक प्रमाण अने असंख्यात पुद्गल परावर्तन छे. तेओ पुद्गल-परावर्तन आवलिकाना असंख्यातमा भाग प्रमाण छे. (अर्थात् आवलिकाना असंख्यातमा भागमां जेटला समय छे एटला पुद्गल परावर्तन छे.)

देशबंधनुं अंतर जघन्य समयाधिक क्षुल्लकभव ग्रहण अने उत्कृष्ट अनंतकाळ **-यावत्-** आवलिकाना असंख्यातमा भाग-प्रमाण छे.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

जहा पुढविकाइयाणं एवं वणस्सइकाइयवज्जाणं -जाव- मणुस्साणं।

જે પ્રમાણે પૃથ્વીકાયિક જીવોના ઔદારિક શરીર પ્રયોગ બંધાન્તર કહેવામાં આવ્યું છે, એ જ પ્રમાણે વનસ્પતિકાયિક જીવો સિવાય મનુષ્યો પર્યંત સમજવું જોઈએ.

वणस्सइकाइयाणं दोण्णि खुड्डाइं एवं चेव,

વનસ્પતિકાયિક જીવોના સર્વબંધનું અંતર જઘન્ય બે ક્ષુલ્લકભવ ગ્રહણ વગેરે પૂર્વવત્ સમજવું જોઈએ.

उक्कोसेणं असंखेज्जं कालं, असंखेज्जाओ उस्सप्पिणि-ओसप्पिणीओ कालओ, खेत्तओ असंखेज्जा लोगा।

ઉત્કૃષ્ટ અસંખ્યાતકાળ પ્રમાણ છે. જે કાળથકી અસંખ્યાત ઉત્સર્પિણી-અવસર્પિણી અને ક્ષેત્ર થકી અસંખ્યાત લોક પ્રમાણ છે.

एवं देसबंधंतरं पि उक्कोसेणं पुढवीकालो।

આ જ પ્રમાણે દેશબંધનું અંતર પણ જઘન્ય સમયાધિક ક્ષુલ્લક ભવ ગ્રહણ છે અને ઉત્કૃષ્ટ પૃથ્વીકાયના સ્થિતિકાળને બરાબર છે.

- विया. स. ८, उ. ९, सु. ४१-४९

११९. ओरालियसरीरबंधगाबंधगाणं अप्पाबहुयं-

૧૧૯. ઔદારિક શરીરના બંધક અબંધકોનું અલ્પબહુત્વ :

प. एएसि णं भंते ! जीवाणं ओरालियसरीरस्स देसबंधगाणं सव्वबंधगाणं अबंधगाण य कयरे कयरेहिंतो अप्पा वा -जाव- विसेसाहिया वा ?

પ્ર. ભંતે ! ઔદારિક શરીરના આ દેશબંધક, સર્વબંધક અને અબંધક જીવોમાં કોણ કોનાથી અલ્પ -યાવત્- વિશેષાધિક છે ?

उ. गोयमा ! १. सव्वत्थोवा जीवा ओरालियसरीरस्स सव्वबंधगा,

૩. ગૌતમ ! ૧. સૌથી અલ્પ ઔદારિક શરીરના સર્વબંધક જીવ છે,

२. अबंधगा विसेसाहिया,

૨. (એનાથી) અબંધક જીવ વિશેષાધિક છે,

३. देसबंधगा असंखेज्जगुणा।

૩. (એનાથી) દેશબંધક જીવ અસંખ્યાતગણા છે.

- विया. स. ८, उ. ९, सु. ५०

१२०. वेउव्वियसरीरप्पयोगबंधस्स वित्थरओ परूवणं-

૧૨૦. વૈક્રિય શરીરપ્રયોગ બંધનું વિસ્તારપૂર્વક પ્રરૂપણ :

प. वेउव्वियसरीरप्पयोगबंधे णं भंते ! कइविहे पण्णत्ते ?

પ્ર. ભંતે ! વૈક્રિય શરીર-પ્રયોગ બંધ કેટલા પ્રકારનું કહેવામાં આવ્યું છે ?

उ. गोयमा ! दुविहे पण्णत्ते, तं जहा-

૩. ગૌતમ ! બે પ્રકારનું કહેવામાં આવે છે, જેમકે-

१. एगिंदियवेउव्वियसरीरप्पयोगबंधे य,

૧. એકેન્દ્રિય-વૈક્રિય શરીર પ્રયોગબંધ,

२. पंचिंदियवेउव्वियसरीरप्पयोगबंधे य।

૨. પંચેન્દ્રિય-વૈક્રિય શરીર પ્રયોગબંધ.

प. भंते ! जइ एगिंदियवेउव्वियसरीरप्पयोगबंधे किं वाउक्काइयएगिंदियवेउव्वियसरीरप्पयोगबंधे अवाउक्काइयएगिंदियवेउव्वियसरीरप्पयोग बंधे ?

પ્ર. ભંતે ! જો એકેન્દ્રિય-વૈક્રિય શરીર પ્રયોગબંધ છે, તે શું વાયુકાયિક એકેન્દ્રિય-વૈક્રિય શરીર પ્રયોગ બંધ છે અથવા અવાયુકાયિક એકેન્દ્રિય-વૈક્રિય શરીર પ્રયોગબંધ છે ?

उ. गोयमा ! वाउक्काइय एगिंदिय वेउव्विय सरीरप्पयोग बंधे, णो अवाउक्काइय एगिंदिय वेउव्विय सरीरप्पयोग बंधे।

૩. ગૌતમ ! વાયુકાયિક એકેન્દ્રિય વૈક્રિય શરીર પ્રયોગબંધ છે અને અવાયુકાયિક એકેન્દ્રિય વૈક્રિય શરીર પ્રયોગબંધ નથી.

एवं एएणं अभिलावेणं जहा ओगाहणसंठाणे वेउव्वियसरीरभेदो तहा भाणियव्वो -जाव- पज्जत्तसव्वट्ठसिद्धअणुत्तरोववाइयकप्पातीय-वेमाणिय देवपंचिंदियवेउव्वियसरीरप्पयोगबंधे य, अपज्जत्तसव्वट्ठसिद्धअणुत्तरोववाइयकप्पातीय वेमाणिय देव पंचिंदिय वेउव्वियसरीरप्पयोग बंधे य।

આ પ્રમાણેના અભિલાપ (સંભાષણ) દ્વારા (પ્રજ્ઞાપના સૂત્રના એકવીસમા) અવગાહના સંસ્થાન પદમાં વૈક્રિય શરીરના જે પ્રમાણેના ભેદ કહેવામાં આવ્યા છે, એ જ પ્રમાણે અહીંયા પણ પર્યાપ્ત સર્વાર્થસિદ્ધ અનુત્તરોપપાતિક - કલ્પાતીત - વૈમાનિકદેવ - પંચેન્દ્રિય- વૈક્રિય શરીર પ્રયોગ બંધ, અપર્યાપ્ત - સર્વાર્થસિદ્ધ- અનુત્તરોપપાતિક-કલ્પાતીત - વૈમાનિક દેવ- પંચેન્દ્રિય - વૈક્રિય શરીર પ્રયોગ બંધ પર્યંત સમજવું જોઈએ.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

प. वेउव्वियसरीरप्पयोग बंधे णं भंते ! कस्स कम्मस्स उदएणं ?

उ. गोयमा ! वीरिय-सजोग-सद्दव्वयाए **-जाव-** आउयं वा लद्धिं वा पडुच्च वेउव्वियसरीरप्पयोग-नामाए कम्मस्स उदएणं वेउव्वियसरीरप्पयोगबंधे।

प. वाउक्काइयएगिंदियवेउव्वियसरीरप्पयोगबंधे णं भंते ! कस्स कम्मस्स उदएणं ?

उ. गोयमा ! वीरिय-सजोग-सद्दव्वयाए **-जाव-** आउयं वा, लद्धिं वा पडुच्च वाउक्काइय एगिंदिय-वेउव्वियसरीरप्पयोग नामाए कम्मस्स उदएणं वाउक्काइय एगिंदिय वेउव्विय सरीरप्पयोगबंधे।

प. रयणप्पभापुढविनेरइयपंचिंदियवेउव्विय-सरीरप्पयोगबंधे णं भंते ! कस्स कम्मस्स उदएणं ?

उ. गोयमा ! वीरिय-सजोग-सद्दव्वयाए **-जाव-** आउयं वा पडुच्च रयणप्पभापुढवि पंचिंदिय वेउव्विय सरीरप्पयोगनामाए कम्मस्स उदएणं रयणप्पभा-पुढवि पंचिंदिय वेउव्वियसरीरप्पयोग बंधे।

एवं -जाव- अहेसत्तमाए।

प. तिरिक्खजोणियपंचिंदियवेउव्वियसरीरप्पयो-गबंधे णं भंते ! कस्स कम्मस्स उदएणं ?

उ. गोयमा ! वीरिय-सजोग-सद्दव्वयाए **-जाव-** आउयं वा लद्धिं वा पडुच्च तिरिक्खजोणिय पंचिंदिय वेउव्विय सरीरप्पयोग नामाए कम्मस्स उदएणं तिरिक्खजोणिय पंचिंदिय वेउव्विय-सरीरप्पयोग बंधे।

प. मणुस्सपंचिंदियवेउव्वियसरीरप्पयोग बंधे णं भंते ! कस्स कम्मस्स उदएणं ?

उ. गोयमा ! ***एवं चेव।***

प. असुरकुमारभवणवासिदेवपंचिंदियवेउव्विय-सरीरप्पयोग बंधे णं भंते ! कस्स कम्मस्स उदएणं ?

उ. गोयमा ! ***जहा रयणप्पभापुढवि नेरइया।***

एवं -जाव- थणियकुमारा।

एवं वाणमंतरा वि।

પ્ર. ભંતે ! વૈક્રિય શરીર-પ્રયોગ બંધ કયા કર્મના ઉદય વડે થાય છે ?

ઉ. ગૌતમ ! સવીર્યતા, સયોગતા, સદ્દ્રવ્યતા **-યાવત્-** આયુષ્ય અને લબ્ધિ વડે તથા વૈક્રિય શરીર પ્રયોગ નામ કર્મના ઉદય વડે વૈક્રિય શરીર પ્રયોગ બંધ થાય છે.

પ્ર. ભંતે ! વાયુકાયિક - એકેન્દ્રિય - વૈક્રિય શરીર પ્રયોગ બંધ કયા કર્મના ઉદય વડે થાય છે ?

ઉ. ગૌતમ ! સવીર્યતા, સયોગતા, સદ્દ્રવ્યતા **-યાવત્-** આયુષ્ય અને લબ્ધિ વડે તથા વાયુકાયિક-એકેન્દ્રિય-વૈક્રિય શરીર પ્રયોગ નામકર્મના ઉદય વડે વાયુકાયિક એકેન્દ્રિય વૈક્રિય શરીરપ્રયોગ બંધ થાય છે.

પ્ર. ભંતે ! રત્નપ્રભા પૃથ્વી નૈરયિક - પંચેન્દ્રિય - વૈક્રિય શરીર પ્રયોગ બંધ કયા કર્મના ઉદય વડે થાય છે ?

ઉ. ગૌતમ ! સવીર્યતા, સયોગતા, સદ્દ્રવ્યતા **-યાવત્-** આયુષ્ય વડે તથા રત્નપ્રભા પૃથ્વી નૈરયિક - પંચેન્દ્રિય - વૈક્રિય શરીર પ્રયોગ નામકર્મના ઉદય વડે રત્નપ્રભા પૃથ્વી નૈરયિક પંચેન્દ્રિય વૈક્રિય શરીર પ્રયોગ બંધ થાય છે.

આ જ પ્રમાણે અધઃસપ્તમ પૃથ્વી પર્યંત સમજવું જોઈએ.

પ્ર. ભંતે ! તિર્યંચયોનિક પંચેન્દ્રિય વૈક્રિય શરીર પ્રયોગ બંધ કયા કર્મના ઉદય વડે થાય છે ?

ઉ. ગૌતમ ! સવીર્યતા, સયોગતા, સદ્દ્રવ્યતા **-યાવત્-** આયુષ્ય અને લબ્ધિ વડે તથા તિર્યંચયોનિક પંચેન્દ્રિય વૈક્રિયશરીર પ્રયોગ નામકર્મના ઉદય વડે તિર્યંચયોનિક પંચેન્દ્રિય વૈક્રિયશરીર પ્રયોગબંધ થાય છે.

પ્ર. ભંતે ! મનુષ્ય - પંચેન્દ્રિય - વૈક્રિયશરીર પ્રયોગબંધ કયા કર્મના ઉદય વડે થાય છે ?

ઉ. ગૌતમ ! ***પૂર્વે કહ્યું તે પ્રમાણે સમજવું જોઈએ.***

પ્ર. ભંતે ! અસુરકુમાર - ભવનવાસીદેવ - પંચેન્દ્રિય-વૈક્રિયશરીર પ્રયોગબંધ કયા કર્મના ઉદય વડે થાય છે ?

ઉ. ગૌતમ ! ***જે પ્રમાણે રત્નપ્રભા પૃથ્વીના નૈરયિક વિષયક કથન કર્યું છે એ જ પ્રમાણે અહીંયા સમજવું જોઈએ.***

આ જ પ્રમાણે સ્તનિતકુમાર પર્યંત સમજવું જોઈએ.

આ જ પ્રમાણે વાણવ્યંતર દેવોને માટે પણ સમજવું જોઈએ.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

एवं जोइसिया वि।

एवं सोहम्मकप्पोवगया वेमाणिया एवं -जाव- अच्चुय कप्पोवगया वेमाणिया।

गेवेज्जकप्पाईया वेमाणिया एवं चेव।

अणुत्तरोववाइयकप्पाईया वेमाणिया एवं चेव।

આ જ પ્રમાણે જ્યોતિષ્ક દેવોને વિષયમાં પણ સમજવું જોઈએ.

આ જ પ્રમાણે સૌધર્મ કલ્પોપપન્નક વૈમાનિક દેવોથી અચ્યુતકલ્પોપપન્નક વૈમાનિક દેવો પર્યંત પણ સમજવું જોઈએ.

ગ્રૈવેયક - કલ્પાતીત વૈમાનિક દેવોના વિષયમાં પણ આ જ પ્રમાણે સમજવું જોઈએ.

અનુત્તરોપપાતિક-કલ્પાતીત-વૈમાનિક દેવોના વિષયમાં પણ પૂર્વે કહ્યું તે પ્રમાણે સમજવું જોઈએ.

પ. વેઉવ્વિયસરીરપ્પયોગબંધે णं भंते ! किं देसबंधे, सव्वबंधे ?

પ્ર. ભંતે ! વૈક્રિય શરીર પ્રયોગ બંધ દેશબંધ છે કે સર્વબંધ છે ?

ઉ. गोयमा ! देसबंधे वि, सव्वबंधे वि।

ઉ. ગૌતમ ! તે દેશબંધ પણ છે અને સર્વબંધ પણ છે.

પ. वाउक्काइयएगिंदिय वेउव्वियसरीरप्पयोगबंधे णं भंते ! किं देसबंधे, सव्वबंधे ?

પ્ર. ભંતે ! વાયુકાયિક એકેન્દ્રિય-વૈક્રિયશરીર પ્રયોગબંધ એ દેશબંધ છે કે સર્વબંધ છે ?

ઉ. गोयमा ! ***एवं चेव।***

ઉ. ગૌતમ ! **પૂર્વે કહ્યું તે પ્રમાણે સમજવું જોઈએ.**

પ. रयणप्पभापुढविनेरइयवेउव्वियसरीरप्पयोगबंधे णं भंते ! किं देसबंधे सव्वबंधे ?

પ્ર. ભંતે ! રત્નપ્રભાપૃથ્વી - નૈરયિક - વૈક્રિય શરીર પ્રયોગબંધ એ દેશબંધ છે કે સર્વબંધ છે ?

ઉ. गोयमा ! ***एवं चेव।***

ઉ. ગૌતમ ! **પૂર્વે કહ્યું તે પ્રમાણે સમજવું જોઈએ.**

एवं -जाव- अणुत्तरोववाइया।

આ જ પ્રમાણે અનુત્તરોપપાતિક કલ્પાતીત વૈમાનિક દેવો પર્યંત સમજવું જોઈએ.

- विया. स. ८, उ. ९, सु. ५१-६५

१२१. वेउव्विय सरीरप्पयोग बंधस्स ठिई परूवणं-

૧૨૧. વૈક્રિય શરીર પ્રયોગ બંધની સ્થિતિનું પ્રરૂપણ :

પ. वेउव्वियसरीरप्पयोगबंधे णं भंते ! कालओ केवचिरं होइ ?

પ્ર. ભંતે ! વૈક્રિય શરીર પ્રયોગ બંધ કાળ કેટલા સમય સુધીનો હોય છે ?

ઉ. गोयमा ! सव्वबंधे जहण्णेणं एक्कं समयं, उक्कोसेणं दो समया।

देसबंधे जहण्णेणं एक्कं समयं, उक्कोसेणं तेत्तीसं सागरोवमाइं समयूणाइं।

ઉ. ગૌતમ ! એનો સર્વબંધ જઘન્ય એક સમય અને ઉત્કૃષ્ટ બે સમય સુધીનો હોય છે.

દેશબંધ જઘન્ય એક સમય અને ઉત્કૃષ્ટ એક સમય કમ તેત્રીસ સાગરોપમ સુધીનો હોય છે.

પ. वाउक्काइयएगिंदिय वेउव्विय सरीरप्पयोग बंधे, णं भंते ! कालओ केवचिरं होइ ?

પ્ર. ભંતે ! વાયુકાયિક - એકેન્દ્રિય - વૈક્રિય શરીર પ્રયોગબંધ કાળ કેટલા સમય સુધીનો હોય છે ?

ઉ. गोयमा ! सव्वबंधे एक्कं समयं,

देसबंधे जहण्णेणं एक्कं समयं, उक्कोसेणं अंतोमुहुत्तं।

ઉ. ગૌતમ ! એનો સર્વબંધ એક સમય સુધીનો હોય છે,

દેશબંધ જઘન્ય એક સમય અને ઉત્કૃષ્ટ અન્તર્મુહૂર્ત સુધીનો હોય છે.

પ. रयणप्पभापुढविनेरइय वेउव्विय सरीरप्पयोगबंधे णं भंते ! कालओ केवचिरं होइ ?

પ્ર. ભંતે ! રત્નપ્રભાપૃથ્વી નૈરયિક - વૈક્રિય શરીર પ્રયોગબંધ કાળ કેટલા સમય સુધીનો હોય છે ?

ઉ. गोयमा ! सव्वबंधे एक्कं समयं,

देसबंधे जहण्णेणं दसवाससहस्साइं तिसमयूणाइं, उक्कोसेणं सागरोवमं समयूणं।

ઉ. ગૌતમ ! એનો સર્વબંધ એક સમય સુધીનો હોય છે, દેશબંધ જઘન્ય ત્રણ સમય કમ દસ હજાર વર્ષ તથા ઉત્કૃષ્ટ એક સમય કમ એક સાગરોપમ સુધીનો હોય છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

एवं -जाव- अहेसत्तमा ।

णवरं-देसबंधे जस्स जा जहन्निया ठिई सा तिसमयूणा कायव्वा,
जा च उक्कोसिया सा समयूणा ।

पंचिंदियतिरिक्खजोणियाणं मणुस्साण य जहा वाउक्काइयाणं ।

असुरकुमार-नागकुमार-जाव-अणुत्तरोववाइयाणं जहा नेरइयाणं ।

णवरं-जस्स जा ठिई सा भाणियव्वा **-जाव-** अणुत्तरोववाइयाणं सव्वबंधे एक्कं समयं,

देसबंधे एक्कतीसं सागरोवमाइं तिसमयूणाइं,
उक्कोसेणं तेत्तीसं सागरोवमाइं समयूणाइं ।

- विया. स. ८, उ. ९, सु. ६६-७०

આ જ પ્રમાણે અધઃસપ્તમ નરકપૃથ્વી પર્યંત સમજવું જોઈએ.

વિશેષ - જેની જેટલી જઘન્ય (આયુ) સ્થિતિ હોય એમાં ત્રણ સમય કમ (ઓછો) જઘન્ય દેશબંધ તથા જેની જેટલી ઉત્કૃષ્ટ (આયુ) સ્થિતિ હોય એમાં એક સમય કમ (ઓછો) ઉત્કૃષ્ટ દેશબંધ સમજવો જોઈએ.

પંચેન્દ્રિય તિર્યંચ અને મનુષ્યોનું કથન વાયુકાયિકને સમાન સમજવું જોઈએ.

અસુરકુમાર-નાગકુમારોથી અનુત્તરોપપાતિક દેવો પર્યંતનું કથન નૈરયિકને અનુરૂપ સમજવું જોઈએ.

વિશેષ - જેની જેટલી સ્થિતિ હોય એની એટલી જ કહેવી જોઈએ, અનુત્તરોપપાતિક દેવો પર્યંતનો સર્વબંધ એક સમય સુધીનો હોય છે.

દેશબંધ જઘન્ય ત્રણ સમય કમ એકત્રીસ સાગરોપમ અને ઉત્કૃષ્ટ એક સમય કમ તેત્રીસ સાગરોપમ સુધીનો હોય છે.

१२२. वेउव्वियसरीरप्पयोग बंधंतरं काल परूवणं-

प. वेउव्वियसरीरप्पयोगबंधंतरं णं भंते ! कालओ केवचिरं होइ ?

उ. गोयमा ! सव्वबंधंतरं जहण्णेणं एक्कं समयं, उक्कोसेणं अणंतंकालं, अणंताओ ओसप्पिणी उस्सप्पिणीओ **-जाव-** आवलियाए असंखेज्जइभागो ।

एवं देसबंधंतरं पि ।

प. वाउक्काइय-वेउव्वियसरीरप्पयोगबंधंतरं णं भंते ! कालओ केवचिरं होइ ?

उ. गोयमा ! सव्वबंधंतरं जहण्णेणं अंतोमुहुत्तं, उक्कोसेणं पलिओवमस्स असंखेज्जइभागं ।

एवं देसबंधंतरं पि ।

प. तिरिक्खजोणिय-पंचिंदिय-वेउव्वियसरीर-प्पयोगबंधंतरं णं भंते ! कालओ केवचिरं होइ ?

उ. गोयमा ! सव्वबंधंतरं जहण्णेणं अंतोमुहुत्तं, उक्कोसेणं पुव्वकोडीपुहत्तं ।

१२२. वैक्रिय शरीर प्रयोग बंधना अंतरकाळनुं प्ररूपण :

प्र. भंते ! वैक्रिय शरीर - प्रयोगबंधनो अंतरकाळ केटला काळ सुधीनो होय छे ?

उ. गौतम ! एना सर्वबंधनुं अंतर जघन्य एक समय अने उत्कृष्ट अनंतकाळ छे अने अनंत उत्सर्पिणी-अवसर्पिणी **-यावत्-** आवलिकाना असंख्यातमा भागना समयनी बराबर छे.

आ ज प्रमाणे देशबंधनुं अंतर पण समजवुं जोईए.

प्र. भंते ! वायुकायिक वैक्रिय शरीर - प्रयोग बंधनो अंतर काळ केटला काळनो होय छे ?

उ. गौतम ! एना सर्वबंधनुं अंतर (स्वकायनी अपेक्षाए) जघन्य अन्तर्मुहूर्त अने उत्कृष्ट पल्योपमना असंख्यातमा भागनुं होय छे.

आ ज प्रमाणे देशबंधनुं अंतर पण समजवुं जोईए.

प्र. भंते ! तिर्यंचयोनिक - पंचेन्द्रिय - वैक्रिय शरीर प्रयोगबंधनो अंतर काळ केटला काळनो होय छे ?

उ. गौतम ! एना सर्वबंधनुं अंतर जघन्य अन्तर्मुहूर्त अने उत्कृष्ट पूर्वकोटि पृथक्त्वनुं होय छे.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

एवं देसबंधंतरं पि ।

एवं मणूसस्स वि ।

- विया. स. ८, उ. ९, सु. ७१-७४

આ જ પ્રમાણે દેશબંધનું અંતર પણ સમજવું જોઈએ.

આ જ પ્રમાણે મનુષ્યના વિષયમાં પણ (પૂર્વવત્) સમજવું જોઈએ.

१२३. पुणरवि वेउव्वियसरीरपावगाणं वेउव्वियसरीरप्पयोग बंधंतरं काल परूवणं-

૧૨૩. પુનઃવૈક્રિય શરીર પ્રાપ્ત કરનાર વૈક્રિય શરીર પ્રયોગ બંધના અંતરકાળનું પ્રરૂપણ :

प. जीवस्स णं भंते ! वाउकाइयत्ते नो वाउकाइयत्ते पुणरवि वा वाउकाइयत्ते वाउकाइय-एगिंदिय-वेउव्वियसरीरप्पयोगबंधंतरं कालओ केवचिरं होइ ?

પ્ર. ભંતે ! વાયુકાયિક અવસ્થાગત જીવ (ત્યાંથી મરીને) વાયુકાયિક સિવાયના અન્યકાયમાં ઉત્પન્ન થઈ અને ત્યાંથી મરીને પુનઃવાયુકાયિક જીવોમાં ઉત્પન્ન થાય તો એમાં વાયુકાયિક એકેન્દ્રિય વૈક્રિય શરીર પ્રયોગ બંધનો અંતરકાળ કેટલા કાળ સુધીનો હોય છે ?

उ. गोयमा ! सव्वबंधंतरं जहण्णेणं अंतोमुहुत्तं, उक्कोसेणं अणंतंकालं वणस्सइकालो ।

एवं देसबंधंतरं पि ।

ઉ. ગૌતમ ! એના સર્વબંધનું અંતર જઘન્ય અન્તર્મુહૂર્ત અને ઉત્કૃષ્ટતઃ અનંતકાળ (વનસ્પતિકાય) સુધીનો હોય છે.

આ જ પ્રમાણે દેશબંધનું અંતર પણ સમજી લેવું જોઈએ.

प. जीवस्स णं भंते ! रयणप्पभापुढविनेरइयत्ते णो रयणप्पभापुढविनेरइयत्ते पुणरवि रयणप्पभापुढवी-नेरइयत्ते रयणप्पभापुढवीनेरइय वेउव्वियसरीर-प्पयोग बंधंतरं कालओ केवचिरं होइ ?

પ્ર. ભંતે ! રત્નપ્રભા પૃથ્વીના નૈરયિકરૂપે રહેલ જીવ (ત્યાંથી મરીને) રત્નપ્રભા પૃથ્વી સિવાયના અન્ય સ્થાનોમાં ઉત્પન્ન થઈ અને ત્યાંથી મરીને પુનઃ રત્નપ્રભા પૃથ્વીના નૈરયિકરૂપે ઉત્પન્ન થાય તો એના વૈક્રિય શરીર પ્રયોગ બંધનો અંતરકાળ કેટલા કાળ સુધીનો હોય છે ?

उ. गोयमा ! सव्वबंधंतरं जहण्णेणं दस वाससहस्साइं अंतोमुहुत्तमब्भहियाइं, उक्कोसेणं वणस्सइकालो ।

देसबंधंतरं जहण्णेणं अंतोमुहुत्तं, उक्कोसेणं अणंतं कालं वण्णस्सइकालो ।

एवं -जाव- अहेसत्तमाए ।

णवरं-जा जस्स ठिई जहण्णिया सा सव्वबंधंतरं जहण्णेणं अंतोमुहुत्तमब्भहिया कायव्वा,

सेसं तं चेव ।

पंचिंदियतिरिक्खजोणिय-मणुस्साणं जहा वाउक्काइयाणं ।

असुर-नागकुमार -जाव- सहस्सारदेवाणं एएसिं जहा रयणप्पभायाणं ।

णवरं-सव्वबंधंतरं जस्स जा ठिई जहण्णिया सा अंतोमुहुत्तमब्भहिया कायव्वा,

ઉ. ગૌતમ ! એના સર્વબંધનું અંતર જઘન્ય અન્તર્મુહૂર્ત અધિક દસહજાર વર્ષનું અને ઉત્કૃષ્ટ અનંતકાળ (વનસ્પતિકાય)નો હોય છે.

દેશબંધનું અંતર જઘન્ય અન્તર્મુહૂર્ત અને ઉત્કૃષ્ટ અનંતકાળ (વનસ્પતિકાળ)નું હોય છે.

આ જ પ્રકારે અધઃસપ્તમ નરકપૃથ્વી પર્યંત સમજવું જોઈએ.

વિશેષ - નૈરયિકની જે જઘન્ય સ્થિતિ હોય એનાથી અન્તર્મુહૂર્ત અધિક સર્વબંધનું જઘન્ય અંતર સમજવું જોઈએ.

શેષ કથન પૂર્વે કહ્યું તે પ્રમાણે છે.

પંચેન્દ્રિય તિર્યંચયોનિક જીવો અને મનુષ્યોના બંધનું અંતર વાયુકાયિકને અનુરૂપ સમજવું જોઈએ.

આ જ પ્રમાણે અસુરકુમાર, નાગકુમારોથી સહસ્રાર દેવો પર્યંતનું વૈક્રિયશરીર - પ્રયોગબંધનું અંતર રત્નપ્રભા પૃથ્વીના નૈરયિકોની સમાન સમજવું જોઈએ.

વિશેષ - જેની જે જઘન્ય સ્થિતિ હોય, એના સર્વબંધનું અંતર એમાંથી અંતર્મુહૂર્ત અધિક સમજવું જોઈએ.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

सेसं तं चेव।

શેષ સમગ્ર કથન પૂર્વે કહ્યું એ પ્રમાણે સમજવું જોઈએ.

प. जीवस्स णं भंते ! आणयदेवत्ते नो आणयदेवत्ते पुणरवि आणयदेवत्ते आणयदेव वेउव्विय सरीरप्पयोग बंधंतरं कालओ केवचिरं होइ ?

પ્ર. ભંતે ! આનત દેવલોકમાં દેવરૂપે ઉત્પન્ન થયેલ કોઈ દેવ (ત્યાંથી ચ્યવીને) આનત દેવલોક સિવાયના બીજા અન્ય સ્થાને ઉત્પન્ન થઈ ત્યાંથી મરીને પુનઃ આનત દેવલોકમાં દેવરૂપે ઉત્પન્ન થાય તો એ આનતદેવના વૈક્રિય શરીર પ્રયોગબંધનો અંતરકાળ કેટલા કાળ સુધીનો હોય છે ?

उ. गोयमा ! सव्वबंधंतरं जहण्णेणं अट्ठारससागरोवमाइं वासपुहत्तमब्भहियाइं, उक्कोसेणं अणंतं कालं वणस्सइकालो।

देसबंधंतरं जहण्णेणं वासपुहत्तं, उक्कोसेणं अणंतंकालं वणस्सइकालो।

एवं -जाव- अच्चुए,

णवरं-जस्स जा ठिई सा सव्वबंधंतरं जहण्णेणं वासपुहत्तमब्भहिया कायव्वा,

सेसं तं चेव।

ઉ. ગૌતમ ! એના સર્વબંધનું અંતર જઘન્ય વર્ષ પૃથક્ત્વ અધિક અઢાર સાગરોપમનું અને ઉત્કૃષ્ટ અનંતકાળ (વનસ્પતિકાય)નું હોય છે.

દેશબંધનું અંતરકાળ જઘન્ય વર્ષ-પૃથક્ત્વ અને ઉત્કૃષ્ટ અનંતકાળ (વનસ્પતિકાય)નું હોય છે.

આ જ પ્રમાણે અચ્યુત દેવલોક પર્યંતના દેવોનું અંતર સમજવું જોઈએ.

વિશેષ - જેની જેટલી જઘન્ય સ્થિતિ હોય એના સમગ્ર બંધનું અંતર એનાથી વર્ષ-પૃથક્ત્વ અધિક સમજવું જોઈએ.

શેષ સમગ્ર કથન પૂર્વવત્ સમજવું જોઈએ.

प. जीवस्स णं भंते ! गेवेज्जकप्पातीयत्ते नो गेवेज्जकप्पातीयत्ते पुणरवि गेवेज्जकप्पातीयत्ते गेवेज्जकप्पातीय-वेउव्विय-सरीरप्पयोगबंधंतरं कालओ केवचिरं होइ ?

પ્ર. ભંતે ! ગ્રૈવેયક કલ્પાતીતરૂપે ઉત્પન્ન થયેલ કોઈ દેવ (ત્યાંથી ચ્યવીને) ગ્રૈવેયક કલ્પાતીત દેવલોક સિવાયના બીજા અન્ય સ્થાને ઉત્પન્ન થાય અને પછી ત્યાંથી મરીને પુનઃ ગ્રૈવેયક કલ્પાતીત દેવલોકમાં દેવરૂપે ઉત્પન્ન થાય તો એનો ગ્રૈવેયક કલ્પાતીત વૈક્રિય-શરીર-પ્રયોગબંધનો અંતરકાળ કેટલાકાળ (સમય) સુધીનો હોય છે ?

उ. गोयमा ! सव्वबंधंतरं जहण्णेणं बावीसं सागरोवमाइं वासपुहत्तमब्भहियाइं, उक्कोसेणं अणंतं कालं वणस्सइकालो।

देसबंधंतरं जहण्णेणं वासपुहत्तं, उक्कोसेणं वणस्सइकालो।

ઉ. ગૌતમ ! સર્વબંધનું અંતર જઘન્યતઃ વર્ષ પૃથક્ત્વ અધિક બાવીસ સાગરોપમનું અને ઉત્કૃષ્ટ અનંતકાળ (વનસ્પતિકાય)નું હોય છે.

દેશબંધનું અંતર જઘન્ય વર્ષપૃથક્ત્વ અને ઉત્કૃષ્ટ વનસ્પતિકાયનું હોય છે.

प. जीवस्स णं भंते ! अणुत्तरोववाइयत्ते नो अणुत्तरोववाइयत्ते पुणरवि अणुत्तरोववाइयत्ते अणुत्तरोववाइय वेउव्वियसरीरप्पयोगबंधंतरं कालओ केवचिरं होइ ?

પ્ર. ભંતે ! અનુત્તરોપપાતિક દેવરૂપે ઉત્પન્ન થયેલ દેવ (ત્યાંથી ચ્યવીને) અનુત્તરોપપાતિક દેવો સિવાયના બીજા સ્થાને ઉત્પન્ન થઈ જાય અને પછી ત્યાંથી મરીને ફરી અનુત્તરોપપાતિક દેવરૂપે ઉત્પન્ન થાય તો અનુત્તરોપપાતિક દેવના વૈક્રિયશરીર પ્રયોગ બંધનું અંતર કેટલા કાળનું હોય છે ?

उ. गोयमा ! सव्वबंधंतरं जहण्णेणं एक्कतीसं सागरोवमाइं वासपुहत्तमब्भहियाइं, उक्कोसेणं संखेज्जाइं सागरोवमाइं।

ઉ. ગૌતમ ! એના સર્વબંધનું અંતર જઘન્ય વર્ષ પૃથક્ત્વ અધિક એકત્રીસ સાગરોપમનું અને ઉત્કૃષ્ટ સંખ્યાત સાગરોપમનું હોય છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

देसबंधंतरं जहण्णेणं वासपुहत्तं, उक्कोसेणं संखेज्जाइं सागरोवमाइं।

- विया. स. ८, उ. ९, सु. ७५-८१

એના દેશબંધનું અંતર જઘન્ય વર્ષપૃથક્ત્વનું અને ઉત્કૃષ્ટ સંખ્યાત સાગરોપમનું હોય છે.

१२४. वेउव्वियसरीरबंधगाबंधगाणं अप्पाबहुयं-

૧૨૪. વૈક્રિય શરીરના બંધક-અબંધકોનું અલ્પબહુત્વ :

प. एएसि णं भंते ! जीवाणं वेउव्वियसरीरस्स देसबंधगाणं सव्वबंधगाणं, अबंधगाण य कयरे कयरेहिंतो अप्पा वा **-जाव-** विसेसाहिया वा ?

પ્ર. ભંતે ! વૈક્રિય શરીરના આ દેશબંધક, સર્વબંધક અને અબંધક જીવોમાં કોણ કોનાથી અલ્પ **-યાવત્-** વિશેષાધિક છે ?

उ. गोयमा ! १. सव्वत्थोवा जीवा वेउव्वियसरीरस्स सव्वबंधगा,

૩. ગૌતમ ! ૧. એમાં સૌથી અલ્પ વૈક્રિય શરીરના સર્વબંધક જીવ છે,

२. देसबंधगा असंखेज्जगुणा,

૨. (એના કરતાં) દેશબંધક જીવ અસંખ્યાતગણા છે,

३. अबंधगा अणंतगुणा।

- विया. स. ८, उ. ९, सु. ८२

૩. (એના કરતાં) અબંધક જીવ અનંતગણા છે.

१२५. आहारगसरीरप्पयोगबंधस्स वित्थरओ परूवणं-

૧૨૫. આહારક શરીરપ્રયોગ બંધનું વિસ્તારથી પ્રરૂપણ :

प. आहारगसरीरप्पयोगबंधे णं भंते ! कइविहे पण्णत्ते ?

પ્ર. ભંતે ! આહારક શરીર - પ્રયોગ બંધ કેટલા પ્રકારનું કહેવામાં આવ્યું છે ?

उ. गोयमा ! एगागारे पण्णत्ते।

૩. ગૌતમ ! (આહારક શરીર-પ્રયોગ બંધ) એક પ્રકારનું કહેવાય છે -

प. भंते ! जइ एगागारे पण्णत्ते किं मणुस्साहारगसरीरप्पयोगबंधे किं अमणुस्साहारगसरीरप्पयोगबंधे ?

પ્ર. ભંતે ! જો એક પ્રકારનું જ કહેવાય તો તે માત્ર મનુષ્યોનો આહારક શરીર પ્રયોગ બંધ હોય છે કે મનુષ્યો સિવાય (અન્ય જીવો) માટે પણ હોય છે ?

उ. गोयमा ! मणुस्साहारगसरीरप्पयोगबंधे, नो अमणुस्साहारगसरीरप्पयोगबंधे।

૩. ગૌતમ ! મનુષ્યોને જ માત્ર આહારક શરીર પ્રયોગ બંધ હોય છે, મનુષ્યો સિવાય અન્ય જીવોને હોતો નથી.

एवं एएणं अभिलावेणं जहा ओगाहणसंठाणे -जाव- इड्ढिपत्तपमत्तसंजयसम्मद्दिट्ठि-पज्जत्त-संखेज्जवासाउय-कम्मभूमिग-गब्भवक्कंतिय-मणुस्साहारगसरीरप्पयोगबंधे,

આ જ પ્રમાણે આ અભિલાપ (સંભાષણ) વડે (પ્રજ્ઞાપના સૂત્રના એકવીસમાં) 'અવગાહના - સંસ્થાન પદ'માં કથનાનુસાર -યાવત્- ઋદ્ધિ પ્રાપ્ત - પ્રમત્તસંયત - સમ્યગ્દષ્ટિ પર્યાપ્ત સંખ્યાત વર્ષના આયુષ્યયુક્ત કર્મ-ભૂમિજ ગર્ભજ મનુષ્યનો આહારક - શરીર પ્રયોગ બંધ હોય છે.

णो अणिड्ढिपत्तपमत्त-संजय सम्मद्दिट्ठि पज्जत्त संखेज्ज वासाउय कम्मभूमिग गब्भवक्कंतिय-मणुस्साहारगसरीरप्पयोगबंधे।

પરંતુ ઋદ્ધિ રહિત પ્રમત્ત - સંયત - સમ્યગ્દષ્ટિ-પર્યાપ્ત - સંખ્યાત વર્ષના આયુષ્યયુક્ત- કર્મભૂમિજ-ગર્ભજ - મનુષ્યનો આહારક શરીર પ્રયોગ બંધ હોતો નથી.

प. आहारगसरीरप्पयोगबंधे णं भंते ! कस्स कम्मस्स उदएणं ?

પ્ર. ભંતે ! આહારક શરીર - પ્રયોગબંધ કયા કર્મના ઉદય વડે થાય છે ?

उ. गोयमा ! वीरिय-सजोग-सद्दव्वयाए **-जाव-** लद्धिं पडुच्च आहारगसरीरप्पयोगणामाए कम्मस्स उदएणं आहारगसरीरप्पयोगबंधे।

૩. ગૌતમ ! સવીર્યતા, સયોગતા અને સદ્દ્રવ્યતા **-યાવત્-** આહારક લબ્ધિના નિમિત્ત વડે આહારક શરીર પ્રયોગ નામકર્મના ઉદયથી આહારક શરીર પ્રયોગ બંધ થાય છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

प. आहारगसरीरप्पयोग बंधे णं भंते ! किं देसबंधे, सव्वबंधे ?

उ. गोयमा ! देसबंधे वि, सव्वबंधे वि ।

प. आहारगसरीरप्पयोगबंधे णं भंते ! कालओ केवचिरं होइ ?

उ. गोयमा ! सव्वबंधे एक्कं समयं, देसबंधे जहण्णेणं अंतोमुहुत्तं, उक्कोसेण वि अंतोमुहुत्तं ।

प. आहारगसरीरप्पयोगबंधंतरं णं भंते ! कालओ केवचिरं होइ ?

उ. गोयमा ! सव्वबंधंतरं जहण्णेणं अंतोमुहुत्तं, उक्कोसेणं अणंतं कालं, अणंताओ ओसप्पिणि-उस्सप्पिणीओ कालओ, खेत्तओ अणंता लोगा, अवड्ढपोग्गलपरियट्टं देसूणं ।

एवं देसबंधंतरं पि ।

प. एएसि णं भंते ! जीवाणं आहारगसरीरस्स देसबंधगाणं, सव्वबंधगाणं, अबंधगाण य कयरे कयरेहिंतो अप्पा वा **-जाव-** विसेसाहिया वा ?

उ. गोयमा ! १. सव्वत्थोवा जीवा आहारगसरीरस्स सव्वबंधगा,

२. देसबंधगा संखेज्जगुणा,

३. अबंधगा अणंतगुणा ।

- विया. स. ८, उ. ९, सु. ८३-८९

१२६. तेयासरीरप्पयोगबंधस्स वित्थरओ परूवणं-

प. तेयासरीरप्पयोगबंधे णं भंते ! कइविहे पण्णत्ते ?

उ. गोयमा ! पंचविहे पण्णत्ते, तं जहा-

१. एगिंदियतेयासरीरप्पयोगबंधे **-जाव-**

५. पंचिंदियतेयासरीरप्पयोगबंधे ।

प. एगिंदियतेयासरीरप्पयोगबंधे णं भंते ! कइविहे पण्णत्ते ?

उ. गोयमा ! पंचविहे पण्णत्ते, तं जहा-

१. पुढविक्काइय-एगिंदिय तेयासरीरप्पयोगबंधे **-जाव-**

५. वणप्फइकाइय-एगिंदिय तेयासरीरप्पयोगबंधे ।

પ્ર. ભંતે ! આહારક શરીર પ્રયોગ બંધ દેશબંધ હોય છે કે સર્વબંધ હોય છે ?

ઉ. ગૌતમ ! તે દેશબંધ પણ હોય છે અને સર્વબંધ પણ હોય છે.

પ્ર. ભંતે ! આહારક શરીર-પ્રયોગ બંધ કાળ કેટલા કાળ સુધીનો હોય છે ?

ઉ. ગૌતમ ! આહારક શરીર પ્રયોગ બંધનો સર્વબંધ એક સમયનો હોય છે, દેશબંધ જઘન્ય અન્તર્મુહૂર્ત અને ઉત્કૃષ્ટ પણ અન્તર્મુહૂર્ત સુધીનો હોય છે.

પ્ર. ભંતે ! આહારક-શરીર-પ્રયોગબંધનો અંતરકાળ કેટલા કાળ સુધીનો હોય છે ?

ઉ. ગૌતમ ! એના સર્વબંધનું અંતર જઘન્ય અન્તર્મુહૂર્ત અને ઉત્કૃષ્ટ અનન્તકાળ તેમજ કાળ વડે અનન્ત-ઉત્સર્પિણી-અવસર્પિણીનો હોય છે, ક્ષેત્ર વડે અનન્તલોક દેશોન (થોડુંક ઓછું) અપાર્ધ પુદ્ગલ પરાવર્તન પ્રમાણ છે.

આ જ પ્રમાણે દેશબંધનું અંતર પણ સમજવું જોઈએ.

પ્ર. ભંતે ! આહારક શરીરના આ દેશબંધક, સર્વબંધક અને અબંધક જીવોમાં કોણ કોના કરતાં અલ્પ **-યાવત્-** વિશેષાધિક છે ?

ઉ. ગૌતમ ! ૧. સૌથી ઓછાં આહારક શરીરના સર્વબંધક જીવ છે.

૨. (એના કરતાં) દેશબંધક સંખ્યાતગણા છે,

૩. (એના કરતાં) અબંધક જીવ અનંતગણા છે.

૧૨૬. તૈજસ્ શરીર પ્રયોગ બંધનું વિસ્તારથી પ્રરૂપણ :

પ્ર. ભંતે ! તૈજસ્ શરીર - પ્રયોગ બંધ કેટલા પ્રકારનો કહેવામાં આવ્યો છે ?

ઉ. ગૌતમ ! તે પાંચ પ્રકારનો કહેવામાં આવ્યો છે, જેમકે -

૧. એકેન્દ્રિય - તૈજસ્ શરીર - પ્રયોગ બંધ **-યાવત્-**

૫. પંચેન્દ્રિય - તૈજસ્ શરીર - પ્રયોગ બંધ.

પ્ર. ભંતે ! એકેન્દ્રિય - તૈજસ્ શરીર - પ્રયોગ બંધ કેટલા પ્રકારનો કહેવામાં આવ્યો છે ?

ઉ. ગૌતમ ! પાંચ પ્રકારનો કહેવામાં આવ્યો છે, જેમકે -

૧. પૃથ્વીકાયિક - એકેન્દ્રિય તૈજસ્ શરીર પ્રયોગ બંધ **-યાવત્-**

૫. વનસ્પતિ કાયિક-એકેન્દ્રિય તૈજસ્ શરીર પ્રયોગ બંધ.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

एवं एएणं अभिलावेणं भेदो जहा ओगाहणसंठाणे -जाव-पज्जत्तसव्वट्ठसिद्धअणुत्तरोववाइयकप्पाईय-वेमाणिय देव-पंचिंदियतेयासरीरप्पयोगबंधे य, अपज्जत्त-सव्वट्ठसिद्धअणुत्तरोववाइय कप्पाईय वेमाणियदेव पंचिंदिय तेयासरीरप्पयोग बंधे य।

આ જ પ્રમાણે આ અભિલાપ (સંભાષણ) વડે જેવી રીતે - પ્રજ્ઞાપના સૂત્રના એકવીસમા અવગાહના સંસ્થાનપદમાં ભેદ કહેવામાં આવ્યા છે એવી જ રીતે અહીંયા પણ પર્યાપ્ત સર્વાર્થ સિદ્ધ - અનુત્તરોપપાતિક - કલ્પાતીત વૈમાનિક દેવ - પંચેન્દ્રિય તૈજસ્ શરીર પ્રયોગ બંધ અને અપર્યાપ્ત સર્વાર્થસિદ્ધ - અનુત્તરોપપાતિક - કલ્પાતીત - વૈમાનિક દેવ - પંચેન્દ્રિય - તૈજસ્ શરીર - પ્રયોગબંધ પર્યંત સમજવું જોઈએ.

પ. तेयगसरीरप्पयोगबंधे णं भंते ! कस्स कम्मस्स उदएणं ?

પ્ર. ભંતે ! તૈજસ્ શરીર - પ્રયોગ બંધ કયા કર્મના ઉદય વડે થાય છે ?

ઉ. गोयमा ! वीरिय-सजोग-सद्दव्वयाए **-जाव-** आउयं वा पडुच्च तेयासरीरप्पयोगनामाए कम्मस्स उदएणं तेयासरीरप्पयोगबंधे।

ઉ. ગૌતમ ! સવીર્યતા, સયોગતા અને સદ્દ્રવ્યતા **-યાવત્-** આયુષ્યના નિમિત્ત વડે તથા તૈજસ્ શરીર પ્રયોગ નામકર્મના ઉદય વડે તૈજસ્ શરીર - પ્રયોગબંધ થાય છે.

પ. तेयासरीरप्पयोगबंधे णं भंते ! किं देसबंधे, सव्वबंधे ?

પ્ર. ભંતે ! તૈજસ્ શરીર - પ્રયોગ બંધ દેશબંધ હોય છે કે સર્વબંધ હોય છે ?

ઉ. गोयमा ! देसबंधे, नो सव्वबंधे।

ઉ. ગૌતમ ! દેશબંધ હોય છે, સર્વબંધ હોતો નથી.

પ. तेयासरीरप्पयोगबंधे णं भंते ! कालओ केवचिरं होइ ?

પ્ર. ભંતે ! તૈજસ્ શરીર - પ્રયોગબંધ કાળ કેટલા કાળ સુધીનો હોય છે ?

ઉ. गोयमा ! दुविहे पण्णत्ते, तं जहा-

ઉ. ગૌતમ ! તે બે પ્રકારના કહેવામાં આવ્યા છે, જેવી રીતે -

१. अणाईए वा अपज्जवसिए,

૧. અનાદિ - અપર્યવસિત,

२. अणाईए वा सपज्जवसिए।

૨. અનાદિ - સપર્યવસિત.

પ. तेयासरीरप्पयोगबंधंतरं णं भंते ! कालओ केवचिरं होइ ?

પ્ર. ભંતે ! તૈજસ્ શરીર પ્રયોગ બંધનો અંતરકાળ કેટલા કાળ સુધીનો હોય છે ?

ઉ. गोयमा ! अणाईयस्स अपज्जवसियस्स नत्थि अंतरं,

अणाईयस्स सपज्जवसियस्स नत्थि अंतरं।

ઉ. ગૌતમ ! અનાદિ - અપર્યવસિત તૈજસ્ શરીર-પ્રયોગ બંધનો અંતર નથી,

અનાદિ - સપર્યવસિત તૈજસ્ શરીર પ્રયોગ બંધનો અંતર નથી.

પ. एएसि णं भंते ! जीवाणं तेयासरीरस्स देसबंधगाणं अबंधगाण य कयरे कयरेहिंतो अप्पा वा **-जाव-** विसेसाहिया वा ?

પ્ર. ભંતે ! તૈજસ્ શરીરના આ દેશબંધક અને અબંધક જીવોમાં કોણ કોનાથી અલ્પ **-યાવત્-** વિશેષાધિક છે ?

ઉ. गोयमा ! १. सव्वत्थोवा जीवा तेयासरीरस्स अबंधगा,

૨. देसबंधगा अणंतगुणा।

- विया. स. ८, उ. ९, सु. ९०-९६

ઉ. ગૌતમ ! ૧. તૈજસ્ શરીરના અબંધક જીવ સૌથી અલ્પ છે,

૨. (એના કરતાં) દેશબંધક જીવ અનંતગણા છે.

૧૨૭. अट्ठविह कम्मासरीरप्पयोगबंधस्स वित्थरओ परूवणं-

૧૨૭. આઠ પ્રકારનાં કાર્મણ શરીર પ્રયોગબંધનું વિસ્તારથી પ્રરૂપણ :

પ. कम्मासरीरप्पयोगबंधे णं भंते ! कइविहे पण्णत्ते ?

પ્ર. ભંતે ! કાર્મણ શરીર પ્રયોગ બંધ કેટલા પ્રકારનો કહેવામાં આવ્યો છે ?

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

उ. गोयमा ! अट्ठविहे पण्णत्ते, तं जहा-

१. नाणावरणिज्ज-कम्मासरीरप्पयोगबंधे **-जाव-**
८. अंतराइय-कम्मासरीरप्पयोगबंधे ।

प. १. णाणावरणिज्जकम्मासरीरप्पयोगबंधे णं भंते ! कस्स कम्मस्स उदएणं ?

उ. गोयमा ! नाणपडिणीययाए, णाणणिण्हवणयाए, णाणंतराएणं, णाणप्पदोसेणं, णाणच्चासायणाए, णाणविसंवादणाजोगेणं णाणावरणिज्जकम्मासरीरप्पयोगनामाए कम्मस्स उदएणं णाणावरणिज्जकम्मासरीरप्पयोग बंधे ।

प. २. दरिसणावरणिज्जकम्मासरीरप्पयोगबंधे णं भंते ! कस्स कम्मस्स उदएणं ?

उ. गोयमा ! दंसणपडिणीययाए, दंसणणिण्हवणयाए, दंसणंतराएणं, दंसणप्पदोसेणं, दंसणच्चासायणाए, दंसणविसंवादणाजोगेणं दरिसणावरणिज्जकम्मासरीरप्पयोगनामाए कम्मस्स उदएणं दरिसणावरणिज्जकम्मासरीरप्पओगबंधे ।

प. ३. सायावेयणिज्जकम्मासरीरप्पयोगबंधे णं भंते ! कस्स कम्मस्स उदएणं ?

उ. गोयमा ! पाणाणुकंपाए, भूयाणुकंपाए, जीवाणुकंपाए, सत्ताणुकंपाए, बहूणं पाणाणं **-जाव-** सत्ताणं अदुक्खणयाए, असोयणयाए, अजूरणयाए, अतिप्पणयाए, अपिट्टणयाए, अपरियावणयाए सायावेयणिज्ज-कम्मासरीरप्पयोगनामाए कम्मस्स उदएणं सायावेयणिज्ज-कम्मासरीरप्पयोगबंधे ।

प. अस्सायावेयणिज्ज-कम्मासरीरप्पयोग बंधे णं भंते ! कस्स कम्मस्स उदएणं ?

उ. गोयमा ! परदुक्खणयाए, परसोयणयाए, परजूरणयाए, परतिप्पणयाए, परपिट्टणयाए, परपरितावणयाए बहूणं पाणाणं **-जाव-** सत्ताणं दुक्खणयाए **-जाव-** परियावणयाए अस्साया वेयणिज्जकम्मासरीरप्पयोग नामाए कम्मस्स उदएणं अस्साया वेयणिज्जकम्मासरीरप्पयोगबंधे ।

उ. गौतम ! ते आठ प्रकारनो कहेवामां आव्यो छे, जेमके -

१. ज्ञानावरणीय कार्मण शरीर-प्रयोग बंध **-यावत्-**
८. अंतराय कार्मण शरीर - प्रयोगबंध.

प्र. १. भंते ! ज्ञानावरणीय कार्मण - शरीर - प्रयोगबंध कया कर्मना उदय वडे थाय छे ?

उ. गौतम ! ज्ञाननी विपरीतता (विराधना) करवाथी, ज्ञाननो निह्नव (संवाद-अपलाप) करवाथी, ज्ञानमां अंतराय ऊभी करवाथी, ज्ञान प्रत्ये द्वेष करवाथी, ज्ञाननी अत्यंत आशातना करवाथी, ज्ञाननी असंगति (विसंवादन योग-अपलाप) करवाथी तथा ज्ञानावरणीयकार्मण शरीर-प्रयोग नामकर्मना उदय वडे ज्ञानावरणीय कार्मण शरीरनो प्रयोग बंध थाय छे.

प्र. २. भंते ! दर्शनावरणीय कार्मण शरीर प्रयोग बंध कया कर्मना उदय वडे थाय छे ?

उ. गौतम ! दर्शननी विपरीतता (विराधना) करवाथी, दर्शननुं निह्नव (संवाद - अपलाप) करवाथी, दर्शनमां अंतराय ऊभी करवाथी, दर्शन प्रत्ये द्वेष करवाथी, दर्शननी अत्यंत आशातना करवाथी दर्शननी असंगति करवाथी तथा दर्शनावरणीय कार्मण शरीर - प्रयोग - नामकर्मना उदय वडे दर्शनावरणीय कार्मण शरीरनो प्रयोग बंध थाय छे.

प्र. ३. भंते ! सातावेदनीय कार्मण शरीर-प्रयोग बंध कया कर्मना उदय वडे थाय छे ?

उ. गौतम ! प्राणीओ पर अनुकंपा (सहानुभूति) करवाथी, भूतो पर अनुकंपा करवाथी, जीवो पर अनुकंपा करवाथी, सत्वो पर अनुकंपा करवाथी, घणा प्राणीओ **-यावत्-** सत्वोने दुःख न आपवाथी, शोक न करावववाथी, खेद-उदासीन न करवाथी, तेमने पीडा-दर्द न पहोंचाडवाथी, न मारवाथी, परितापसंताप उत्पन्न न करावववाथी तथा सातावेदनीयकार्मण शरीर प्रयोग नामकर्मना उदयथी सातावेदनीय कार्मण शरीर प्रयोग बंध थाय छे.

प्र. भंते ! असाता वेदनीय-कार्मण शरीर प्रयोगबंध कया कर्मना उदय वडे थाय छे ?

उ. गौतम ! बीजा जीवोने दुःख पहोंचाडवाथी, तेमने शोक करावववाथी, चिंता उत्पन्न करावववाथी, पीडादर्द आपवाथी, मारवाथी, परिताप-संताप उत्पन्न करावववाथी घणां ज प्राणीओ **-यावत्-** सत्वोने दुःख आपवाथी **-यावत्-** तेओने परिताप - संताप उत्पन्न करावववाथी तथा असाता वेदनीय कार्मण शरीर प्रयोग बंध नामकर्मना उदयथी असातावेदनीय कार्मण शरीर प्रयोग बंध थाय छे.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

પ. ૪. મોહણિજ્જ-કમ્માસરીરપ્પયોગ બંધે णं भंते ! कस्स कम्मस्स उदएणं ?

ઉ. गोयमा ! तिव्वकोहयाए, तिव्वमाणयाए, तिव्वमायाए, तिव्वलोभाए, तिव्वदंसणमोहणिज्जयाए, तिव्वचरित्तमोहणिज्जयाए, मोहणिज्जकम्मासरीरप्पयोग नामाए कम्मस्स उदएणं मोहणिज्जकम्मासरीरप्पयोगबंधे ।

પ્ર. ૪. ભંતે ! મોહનીય - કાર્મણ - શરીર - પ્રયોગબંધ કયા કર્મના ઉદય વડે થાય છે ?

ઉ. ગૌતમ ! તીવ્ર ક્રોધ વડે, તીવ્ર માન વડે, તીવ્ર માયા વડે, તીવ્ર લોભ વડે, તીવ્ર દર્શન મોહનીય વડે, તીવ્ર ચારિત્ર મોહનીય વડે તથા મોહનીય - કાર્મણ શરીર પ્રયોગ નામકર્મના ઉદય વડે મોહનીય કાર્મણ - શરીર પ્રયોગ બંધ થાય છે.

પ. ૫. નેરइયાउय-कम्मासरीरप्पयोग बंधे णं भंते ! कस्स कम्मस्स उदएणं ?

ઉ. गोयमा ! महारंभयाए, महापरिग्गहयाए, पंचिंदियवहेणं, कुणिमाहारेणं, नेरइयाउय कम्मासरीरप्पयोगनामाए कम्मस्स उदएणं नेरइयाउयकम्मासरीरप्पयोगबंधे ।

પ્ર. ૫. ભંતે ! નૈરયિકાયુષ્ય - કાર્મણશરીર પ્રયોગ બંધ કયા કર્મના ઉદય વડે થાય છે ?

ઉ. ગૌતમ ! મોટા આરંભ - સમારંભ કરવાથી, અત્યંત પરિગ્રહ રાખવાથી, પંચેન્દ્રિય જીવોની હિંસા (વધ) કરવાથી અને માંસાહાર કરવાથી તથા નૈરયિકાયુષ્ક કાર્મણ શરીર પ્રયોગ - નામકર્મના ઉદય વડે નૈરયિકાયુષ્ક કાર્મણ શરીર - પ્રયોગ બંધ થાય છે.

પ. तिरिक्खजोणियाउयकम्मासरीरप्पयोग बंधे णं भंते ! कस्स कम्मस्स उदएणं ?

પ્ર. ભંતે ! તિર્યંચયોનિક - આયુષ્ય - કાર્મણ શરીર પ્રયોગ બંધ કયા કર્મના ઉદય વડે થાય છે ?

ઉ. गोयमा ! माइल्लयाए, नियडिल्लयाए, अलियवयणेणं, कूडतूल-कूडमाणेणं, तिरिक्खजोणियाउय कम्मासरीरप्पयोगनामाए कम्मस्स उदएणं तिरिक्खजोणियाउय कम्मासरीरप्पयोगबंधे ।

ઉ. ગૌતમ ! માયા કરવાથી, કપટ કરવાથી, અસત્ય વચન બોલવાથી, ખોટા તોલ (વજન) અને ખોટા માપ કરવાથી તથા તિર્યંચયોનિક આયુષ્ય-કાર્મણ શરીર પ્રયોગ નામકર્મના ઉદય વડે તિર્યંચયોનિક આયુષ્ય - કાર્મણ શરીર પ્રયોગ બંધ થાય છે.

પ. मणुस्साउयकम्मासरीरप्पयोगबंधे णं भंते ! कस्स कम्मस्स उदएणं ?

પ્ર. ભંતે ! મનુષ્યાયુષ્ય-કાર્મણશરીર પ્રયોગ બંધ કયા કર્મના ઉદય વડે થાય છે ?

ઉ. गोयमा ! पगइभद्दयाए, पगइविणीययाए, साणुक्कोसयाए, अमच्छरियયાए, मणुस्साउय कम्मासरीरप्पयोग नामाए कम्मस्स उदएणं मणुस्साउय कम्मासरीरप्पयोग बंधे ।

ઉ. ગૌતમ ! પ્રકૃતિની ભદ્રતા (સૌંદર્ય) વડે, પ્રકૃતિની નમ્રતા વડે, દયાળુતા વડે, નિરાભિમાન (અમત્સરભાવ) વડે તથા મનુષ્યાયુષ્ય કાર્મણ શરીર પ્રયોગ - નામકર્મના ઉદય વડે મનુષ્યાયુષ્ક કાર્મણશરીર પ્રયોગ બંધ થાય છે.

પ. देवाउयकम्मासरीरप्पयोग बंधे णं भंते ! कस्स कम्मस्स उदएणं ?

પ્ર. ભંતે ! દેવાયુષ્ક - કાર્મણ શરીર પ્રયોગ બંધ કયા કર્મના ઉદય વડે થાય છે ?

ઉ. गोयमा ! सरागसंजमेणं, संजमासंजमेणं, बालतवोकम्मेणं, अकामनिज्जराए देवाउयकम्मासरीरप्पयोग नामाए कम्मस्स उदएणं देवाउयकम्मासरीरप्पयोगबंधे ।

ઉ. ગૌતમ ! સરાગ - સંયમ વડે, સંયમાસંયમ (દેશવિરતિ) વડે, અજ્ઞાનપૂર્વક તપશ્ચર્યા કરવા વડે તથા અકામનિર્જરાવડે અને દેવાયુષ્ક - કાર્મણ શરીર પ્રયોગ - નામકર્મના ઉદય વડે દેવાયુષ્ક કાર્મણશરીર - પ્રયોગ બંધ થાય છે.

પ. ૬. सुभनामकम्मासरीरप्पयोग बंधे णं भंत ! कस्स कम्मस्स उदएणं ?

પ્ર. ૬. ભંતે ! સુભનામ-કાર્મણ શરીર પ્રયોગબંધ કયા કર્મના ઉદય વડે થાય છે ?

ઉ. गोयमा ! कायउज्जुययाए, भावुज्जुययाए, भासुज्जुययाए, अविसंवादणजोगेणं सुभनामकम्मासरीरप्पयोग नामाए कम्मस्स उदएणं सुभनामकम्मासरीरप्पयोगबंधे ।

ઉ. ગૌતમ ! કાયાની સરળતા (ઋજુતા) વડે, ભાવોની સરળતા વડે, ભાષાની સરળતા વડે, અવિસંવાદન (સંગતિ) વડે અને શુભનામ-કાર્મણ શરીર-પ્રયોગ નામકર્મના ઉદય વડે શુભનામ - કાર્મણ શરીર-પ્રયોગ બંધ થાય છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

प. असुभनामकम्मासरीरप्पयोगबंधे णं भंते ! कस्स कम्मस्स उदएणं ?

उ. गोयमा ! कायअणुज्जुययाए, भावअणुज्जुययाए, भासअणुज्जुययाए, विसंवायणाजोगेणं असुभनामकम्मासरीरप्पयोग नामाए कम्मस्स उदएणं असुभनामकम्मासरीरप्पयोग बंधे ।

प. ७. उच्चागोयकम्मासरीरप्पयोग बंधे णं भंते ! कस्स कम्मस्स उदएणं ?

उ. गोयमा ! जातिअमदेणं, कुलअमदेणं, बलअमदेणं, रूवअमदेणं, तवअमदेणं, सुयअमदेणं, लाभअमदेणं, इस्सरियअमदेणं, उच्चागोयकम्मा सरीरप्पयोग नामाए कम्मस्स उदएणं उच्चागोयकम्मासरीरप्पयोगबंधे ।

प. नीयागोयकम्मासरीरप्पयोग बंधे णं भंते ! कस्स कम्मस्स उदएणं ?

उ. गोयमा ! जातिमदेणं, कुलमदेणं, बलमदेणं, रूवमदेणं, तवमदेणं, सुयमदेणं, लाभमदेणं, इस्सरियमदेणं, नीयागोय-कम्मासरीरप्पयोग नामाए कम्मस्स उदएणं नीयागोयकम्मासरीरप्पयोगबंधे ।

प. ८. अंतराइयकम्मासरीरप्पयोग बंधे णं भंते ! कस्स कम्मस्स उदएणं ?

उ. गोयमा ! दाणंतराएणं, लाभंतराएणं, भोगंतराएणं, उवभोगंतराएणं, वीरियंतराएणं, अंतराइयकम्मासरीरप्पयोगनामाए कम्मस्स उदएणं अंतराइयकम्मासरीरप्पयोगबंधे ।

प. णाणावरणिज्जकम्मासरीरप्पयोगबंधे णं भंते ! किं देसबंधे, सव्वबंधे ?

उ. गोयमा ! देसबंधे, णो सव्वबंधे ।

एवं -जाव- अंतराइयकम्मासरीरप्पयोगबंधे ।

प. णाणावरणिज्जकम्मासरीरप्पयोगबंधे णं भंते ! कालओ केवचिरं होइ ?

उ. गोयमा ! णाणावरणिज्जकम्मासरीरप्पयोगबंधे दुविहे पण्णत्ते, तं जहा-

१. अणाईए सपज्जवसिए,

२. अणाईए अपज्जवसिए,

પ્ર. ભંતે ! અશુભનામ - કાર્મણ શરીર પ્રયોગ બંધ કયા કર્મના ઉદય વડે થાય છે ?

ઉ. ગૌતમ ! કાયાની વક્રતા (વાંકાઈ-કુટિલતા) વડે, ભાવોની વક્રતા વડે, ભાષાની વક્રતા વડે તથા (અસંગતિ) વિસંવાદન-યોગ વડે અને અશુભ નામ-કાર્મણ શરીર - પ્રયોગ - નામકર્મના ઉદય વડે અશુભનામ કાર્મણ - શરીર પ્રયોગ બંધ થાય છે.

પ્ર. ૭. ભંતે ! ઉચ્ચગોત્ર - કાર્મણ શરીર - પ્રયોગ બંધ કયા કર્મના ઉદય વડે થાય છે ?

ઉ. ગૌતમ ! જાતિમદ ન કરવાથી, કુલમદ ન કરવાથી, બળ (શક્તિ) મદ ન કરવાથી, રૂપમદ ન કરવાથી, તપોમદ ન કરવાથી, જ્ઞાનમદ ન કરવાથી, લાભમદ ન કરવાથી અને ઐશ્વર્યમદ ન કરવાથી તથા ઉચ્ચગોત્ર - કાર્મણ શરીર - પ્રયોગ - નામકર્મના ઉદય વડે ઉચ્ચગોત્ર - કાર્મણ શરીર પ્રયોગ બંધ થાય છે.

પ્ર. ભંતે ! નીચગોત્ર - કાર્મણ - શરીર - પ્રયોગ બંધ કયા કર્મના ઉદય વડે થાય છે ?

ઉ. ગૌતમ ! જાતિમદ કરવાથી, કુળમદ કરવાથી, બળમદ કરવાથી, રૂપમદ કરવાથી, તપોમદ કરવાથી, જ્ઞાનમદ કરવાથી, લાભમદ કરવાથી અને ઐશ્વર્યમદ કરવાથી તથા નીચગોત્ર કાર્મણ શરીર પ્રયોગ નામકર્મના ઉદય વડે નીચગોત્ર કાર્મણ શરીર પ્રયોગ બંધ થાય છે.

પ્ર. ૮. ભંતે ! અંતરાય કાર્મણ શરીર - પ્રયોગબંધ કયા કર્મના ઉદય વડે થાય છે ?

ઉ. ગૌતમ ! દાનાન્તરાય વડે, લાભાન્તરાય વડે, ભોગાન્તરાય વડે, ઉપભોગાન્તરાય વડે અને વીર્યાન્તરાય વડે તથા અંતરાય કાર્મણ શરીર - પ્રયોગ નામકર્મના ઉદય વડે અંતરાય કાર્મણ શરીર પ્રયોગ બંધ થાય છે.

પ્ર. ભંતે ! જ્ઞાનાવરણીય - કાર્મણ શરીર પ્રયોગ બંધ દેશબંધ છે કે સર્વબંધ છે ?

ઉ. ગૌતમ ! તે દેશબંધ છે, સર્વબંધ નથી.

આ જ પ્રમાણે અંતરાયકર્મ પર્યંત-કાર્મણ શરીર પ્રયોગબંધ સમજવો જોઈએ.

પ્ર. ભંતે ! જ્ઞાનાવરણીય - કાર્મણ શરીર પ્રયોગબંધ કાળ વડે કેટલા કાળ સુધીનો હોય છે ?

ઉ. ગૌતમ ! જ્ઞાનાવરણીય - કાર્મણ શરીર - પ્રયોગ બંધ બે પ્રકારનો કહેવામાં આવ્યો છે, જેમકે -

૧. અનાદિ - સપર્યવસિત,

૨. અનાદિ - અપર્યવસિત.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

एवं जहा अंतराइयकम्मस्स ।

આ જ પ્રમાણે અંતરાય કર્મ પર્યંતના કાર્મણ શરીર પ્રયોગ બંધના સ્થિતિકાયને સમજવો જોઈએ.

प. णाणावरणिज्जकम्मासरीरप्पयोगबंधंतरं णं भंते ! कालओ केवचिरं होइ ?

પ્ર. જ્ઞાનાવરણીય - કાર્મણ શરીર પ્રયોગ બંધનો અંતરકાળ કેટલા કાળ (સમય)નો હોય છે ?

उ. गोयमा ! अणाईयस्स अपज्जवसियस्स नत्थि अंतरं, अणाईयस्स सपज्जवसियस्स नत्थि अंतरं ।

एवं -जाव- अंतराइयकम्मासरीरप्पयोगबंधंतरं ।

ઉ. ગૌતમ ! અનાદિ-અપર્યવસિતનો અંતર નથી, અનાદિ - સપર્યવસિતનો પણ અંતર નથી.

આ જ પ્રમાણે અંતરાય કર્મ પર્યંત કાર્મણ શરીર પ્રયોગ બંધના અંતર વિષયક પણ સમજવું જોઈએ.

प. एएसि णं भंते ! जीवाणं णाणावरणिज्जस्स देसबंधगाणं, अबंधगाण य कयरे कयरेहिंतो अप्पा वा -जाव- विसेसाहिया वा ?

પ્ર. ભંતે ! જ્ઞાનાવરણીય - કાર્મણ શરીરના આ દેશબંધક અને અબંધક જીવોમાં કોણ કોનાથી અલ્પ -યાવત્- વિશેષાધિક છે ?

उ. गोयमा ! १. सव्वत्थोवा जीवा णाणावरणिज्जस्स कम्मस्स अबंधगा,

૧. ગૌતમ ! ૧. જ્ઞાનાવરણીય કર્મના અબંધક સૌથી અલ્પ છે,

२. देसबंधगा अणंतगुणा,

एवं आउयवज्जं -जाव- अंतराइयस्स ।

૨. (એના કરતાં) દેશબંધક જીવ અનંતગણા છે.

આ જ પ્રમાણે આયુષ્ય સિવાય અંતરાય કાર્મણ શરીર પ્રયોગ બંધ પર્યંતના દેશ બંધક અને અબંધકોનું અલ્પબહુત્વ સમજવું જોઈએ.

प. एएसि णं भंते ! जीवाणं आउय कम्मस्स देसबंधगाणं अबंधगाण य कयरे कयरेहिंतो अप्पा वा -जाव- विसेसाहिया वा ?

પ્ર. ભંતે ! આયુષ્ય કાર્મણ શરીરના દેશબંધક અને અબંધક જીવોમાં કોણ કોનાથી અલ્પ -યાવત્- વિશેષાધિક છે ?

उ. गोयमा ! १. सव्वत्थोवा जीवा आउयस्स कम्मस्स देसबंधगा,

૧. ગૌતમ ! ૧. આયુષ્ય કર્મના દેશબંધક જીવ સૌથી અલ્પ છે,

२. अबंधगा संखेज्जगुणा ।

૨. (એના કરતાં) અબંધક જીવ સંખ્યાતગણા છે.

- विया. स. ८, उ. ९, सु. ९७-११९

१२८. पंच सरीराणं परोप्परं बंधगाबंधगस्स परूवणं-

૧૨૮. પાંચ શરીરોના પરસ્પર બંધક-અબંધકનું પ્રરૂપણ :

प. जस्स णं भंते ! ओरालियसरीरस्स सव्वबंधे से णं भंते ! वेउव्वियसरीरस्स किं बंधए, अबंधए ?

પ્ર. ભંતે ! જે જીવને ઔદારિક શરીરનો સર્વબંધ છે તો ભંતે ! શું તે વૈક્રિય શરીરનો બંધક છે કે અબંધક છે ?

उ. गोयमा ! नो बंधए, अबंधए ।

ઉ. ગૌતમ ! તે બંધક નથી, અબંધક છે.

प. जस्स णं भंते ! ओरालिय सरीरस्स सव्वबंधे से णं भंते ! आहारगसरीरस्स किं बंधए, अबंधए ?

પ્ર. ભંતે ! જે જીવને ઔદારિક શરીરનો સર્વબંધ છે તો ભંતે ! શું તે આહારક શરીરનો બંધક છે કે અબંધક છે ?

उ. गोयमा ! नो बंधए, अबंधए ।

ઉ. ગૌતમ ! તે બંધક નથી, અબંધક છે.

प. जस्स णं भंते ! ओरालिय सरीरस्स सव्वबंधे से णं भंते ! तेयासरीरस्स किं बंधए, अबंधए ?

પ્ર. ભંતે ! જે જીવને ઔદારિક શરીરનો સર્વબંધ છે તો ભંતે ! તે તૈજસ્ શરીરનો બંધક છે કે અબંધક છે ?

उ. गोयमा ! बंधए, नो अबंधए ।

ઉ. ગૌતમ ! તે બંધક છે, અબંધક નથી.

प. जइ णं भंते ! तेयासरीरस्स बंधए किं देसबंधए सव्वबंधए ?

પ્ર. જો તે તૈજસ્ શરીરનો બંધક છે તો ભંતે ! શું તે દેશબંધક છે કે સર્વબંધક છે ?

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

उ. गोयमा ! देसबंधए, नो सव्वबंधए ।

प. जस्स णं भंते ! ओरालियसरीरस्स सव्वबंधे से णं भंते ! कम्मासरीरस्स किं बंधए, अबंधए ?

उ. गोयमा ! ***जहेव तेयगस्स -जाव- देसबंधए, नो सव्वबंधए ।***

प. जस्स णं भंते ! ओरालियसरीरस्स देसबंधे से णं भंते ! वेउव्वियसरीरस्स किं बंधए, अबंधए ?

उ. गोयमा ! नो बंधए, अबंधए ।
एवं जहेव सव्वबंधेणं भणियं तहेव देसबंधेण वि भाणियव्वं -जाव- कम्मगस्स ।

प. जस्स णं भंते ! वेउव्वियसरीरस्स सव्वबंधे से णं भंते ! ओरालियसरीरस्स किं बंधए, अबंधए ?

उ. गोयमा ! नो बंधए, अबंधए ।
आहारगसरीरस्स एवं चेव ।

तेयगस्स कम्मगस्स य जहेव ओरालिएणं समं भणियं तहेव भाणियव्वं -जाव- देसबंधए, नो सव्वबंधए ।

प. जस्स णं भंते ! वेउव्वियसरीरस्स देसबंधे से णं भंते ! ओरालियसरीरस्स किं बंधए, अबंधए ?

उ. गोयमा ! नो बंधए, अबंधए ।
एवं जहा सव्वबंधेणं भणियं तहेव देसबंधेण वि भाणियव्वं -जाव- कम्मगस्स ।

प. जस्स णं भंते ! आहारगसरीरस्स सव्वबंधे से णं भंते ! ओरालियसरीरस्स किं बंधए, अबंधए ?

उ. गोयमा ! नो बंधए, अंबधए ।
एवं वेउव्वियस्स वि ।

तेया-कम्माणं जहेव ओरालिएणं समं भणियं तहेव भाणियव्वं ।

ઉ. ગૌતમ ! તે દેશબંધક છે, સર્વબંધક નથી.

પ્ર. ભંતે ! જે જીવને ઔદારિક શરીરનો સર્વબંધ છે તો ભંતે ! શું તે કાર્મણ શરીરનો બંધક છે કે અબંધક છે ?

ઉ. ગૌતમ ! ***જેવી રીતે તૈજસ્ શરીર વિષયક કહેવામાં આવ્યું છે, તેવી જ રીતે અહીંયા પણ દેશબંધક છે, સર્વબંધક નથી પર્યંત સમજવું જોઈએ.***

પ્ર. ભંતે ! જે જીવને ઔદારિક શરીરનો દેશબંધ છે તો ભંતે ! શું તે વૈક્રિય શરીરનો બંધક છે કે અબંધક છે ?

ઉ. ગૌતમ ! તે બંધક નથી, અબંધક છે.
જે પ્રમાણે સર્વબંધ વિષયક કથન કરવામાં આવ્યું છે, એ જ પ્રમાણે દેશબંધના વિષયમાં પણ કાર્મણ શરીર પર્યંત સમજવું જોઈએ.

પ્ર. ભંતે ! જે જીવને વૈક્રિય શરીરનો સર્વબંધ છે તો ભંતે ! શું તે ઔદારિક શરીરનો બંધક છે કે અબંધક છે ?

ઉ. ગૌતમ ! તે બંધક નથી, અબંધક છે.
આ જ પ્રમાણે આહારક શરીરના વિષયમાં પણ સમજવું જોઈએ.
તૈજસ્ અને કાર્મણ શરીરના વિષયમાં જેવી રીતે ઔદારિક શરીરની સાથે કથન કરવામાં આવ્યું છે, એવી જ રીતે તે દેશબંધ છે સર્વબંધક નથી પર્યંત અહીંયા પણ સમજવું જોઈએ.

પ્ર. ભંતે ! જે જીવને વૈક્રિય શરીરનો દેશબંધ છે તો ભંતે ! શું તે ઔદારિક શરીરનો બંધક છે કે અબંધક છે ?

ઉ. ગૌતમ ! તે બંધક નથી, અબંધક છે.
આ જ પ્રમાણે જેવી રીતે વૈક્રિય શરીરના સર્વબંધ વિષયક કહેવામાં આવ્યું છે, એ જ પ્રમાણે અહીંયા પણ દેશબંધના વિષયમાં પણ કાર્મણ શરીર પર્યંત સમજવું જોઈએ.

પ્ર. ભંતે ! જે જીવને આહારક શરીરનો સર્વબંધ છે તો ભંતે ! શું તે ઔદારિક શરીરનો બંધક છે કે અબંધક છે ?

ઉ. ગૌતમ ! તે બંધક નથી, અબંધક છે.
આ જ પ્રમાણે વૈક્રિય શરીરના માટે પણ કહેવું જોઈએ.
તૈજસ્ અને કાર્મણ શરીરના વિષયમાં જેવી રીતે ઔદારિક શરીરની સાથે કથન કરેલું તેવી જ રીતે આના માટે પણ અહીં સમજવું જોઈએ.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

પ. जस्स णं भंते ! आहारगसरीरस्स देसबंधे से णं भंते ! ओरालियसरीरस्स किं बंधए, अबंधए ?

उ. गोयमा ! नो बंधए, अबंधए ।

एवं जहा आहारगसरीरस्स सव्वबंधेणं भणियं तहा देसबंधेण वि भाणियव्वं -जाव- कम्मगस्स ।

પ. जस्स णं भंते ! तेयासरीरस्स देसबंधे से णं भंते ! ओरालियसरीरस्स किं बंधए, अबंधए ?

उ. गोयमा ! बंधए वा, अबंधए वा ।

પ. जइ णं भंते ! ओरालियसरीरस्स बंधए किं देसबंधए, सव्वबंधए ?

उ. गोयमा ! देसबंधए वा, सव्वबंधए वा ।

પ. जस्स णं भंते ! तेयासरीरस्स देसबंधे से णं भंते ! वेउव्वियसरीरस्स किं बंधए, अबंधए ?

उ. गोयमा ! ***एवं चेव ।***

एवं आहारगसरीरस्स वि ।

પ. जस्स णं भंते ! तेयासरीरस्स देसबंधे से णं भंते ! कम्मगसरीरस्स किं बंधए, अबंधए ?

उ. गोयमा ! बंधए, नो अबंधए ।

પ. जइ णं भंते ! कम्मगसरीरस्स बंधए किं देसबंधए, सव्वबंधए ?

उ. गोयमा ! देसबंधए, नो सव्वबंधए ।

પ. जस्स णं भंते ! कम्मगसरीरस्स देसबंधए से णं भंते ! ओरालियसरीरस्स किं बंधए, अबंधए ?

उ. गोयमा ! ***जहा तेयगस्स वत्तव्वया भणिया तहा कम्मगस्स वि भाणियव्वा -जाव- तेयासरीरस्स -जाव- देसबंधए, नो सव्वबंधए ।***

- विया. स. ८, उ. ९, सु. १२०-१२८

१२९. पंच सरीराणं बंधगाबंधगाणं अप्पाबहुयं-

પ. एएसि णं भंते ! जीवाणं ओरालिय-वेउव्विय-आहारग-तेया-कम्मासरीरगाणं देसबंधगाणं सव्वबंधगाणं अबंधगाण य कयरे कयरेहिंतो अप्पा वा -**जाव-** विसेसाहिया वा ?

પ્ર. ભંતે ! જે જીવને આહારક શરીરનો દેશ બંધ છે તો ભંતે ! શું તે ઔદારિક શરીરના બંધક છે કે અબંધક છે ?

ઉ. ગૌતમ ! તે બંધક નથી, અબંધક છે.

જે પ્રમાણે આહારક શરીરના સર્વબંધ વિષયક કહેવામાં આવ્યું છે, એ જ પ્રમાણે દેશબંધના વિષયમાં પણ કાર્મણ શરીર પર્યંત સમજવું જોઈએ.

પ્ર. ભંતે ! જે જીવને તૈજસ્ શરીરનો દેશબંધ છે તો ભંતે ! શું તે ઔદારિક શરીરનો બંધક છે કે અબંધક છે ?

ઉ. ગૌતમ ! તે બંધક પણ છે અને અબંધક પણ છે.

પ્ર. જો તે ઔદારિક શરીરનો બંધક છે તો ભંતે ! શું તે દેશબંધક છે કે સર્વબંધક છે ?

ઉ. ગૌતમ ! તે દેશબંધક પણ છે અને સર્વબંધક પણ છે.

પ્ર. ભંતે ! જે જીવને તૈજસ્ શરીરનો દેશબંધ છે તો ભંતે ! શું તે વૈક્રિય શરીરનો બંધક છે કે અબંધક છે ?

ઉ. ગૌતમ ! ***પૂર્વે કહ્યું તે પ્રમાણે સમજવું જોઈએ.***

આ જ પ્રમાણે આહારક શરીર વિષયક પણ સમજવું જોઈએ.

પ્ર. ભંતે ! જે જીવને તૈજસ્ શરીરનો દેશબંધ છે તો ભંતે ! શું તે કાર્મણ શરીરનો બંધક છે કે અબંધક છે ?

ઉ. ગૌતમ ! તે બંધક છે, અબંધક નથી.

પ્ર. જો તે કાર્મણ શરીરનો બંધક છે તો ભંતે ! શું તે દેશબંધક છે કે સર્વબંધક છે ?

ઉ. ગૌતમ ! તે દેશબંધક છે, સર્વબંધક નથી.

પ્ર. ભંતે ! જે જીવને કાર્મણશરીરનો દેશબંધ છે તો ભંતે ! શું તે ઔદારિક શરીરનો બંધક છે કે અબંધક છે ?

ઉ. ગૌતમ ! ***જે પ્રમાણે તૈજસ્ શરીરનું કથન કરવામાં આવ્યું છે, એ જ પ્રમાણે કાર્મણ શરીરનું પણ તૈજસ્ શરીર પર્યંત તેઓ દેશબંધક છે, સર્વબંધક નથી એમ સમજવું જોઈએ.***

૧૨૯. પાંચ શરીરોના બંધક-અબંધકોનું અલ્પ બહુત્વ :

પ્ર. ભંતે ! આ ઔદારિક, વૈક્રિય, આહારક, તૈજસ્ અને કાર્મણ શરીરોના દેશબંધક, સર્વબંધક અને અબંધક જીવોમાં કોણ કોનાથી અલ્પ -**યાવત્**- વિશેષાધિક છે ?

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

उ. गोयमा ! १. सव्वत्थोवा जीवा आहारगसरीरस्स सव्वबंधगा,

२. तस्स चेव देसबंधगा संखेज्जगुणा,

३. वेउव्वियसरीरस्स सव्वबंधगा असंखेज्जगुणा,

४. तस्स चेव देसबंधगा असंखेज्जगुणा,

५. तेया-कम्माणं दुण्ह वि तुल्ला अबंधगा अणंतगुणा,

६. ओरालियसरीरस्स सव्वबंधगा अणंतगुणा,

७. तस्स चेव अबंधगा विसेसाहिया,

८. तस्स चेव देसबंधगा असंखेज्जगुणा,

९. तेया-कम्मगाणं देसबंधगा विसेसाहिया,

१०. वेउव्वियसरीरस्स अबंधगा विसेसाहिया,

११. आहारगसरीरस्स अबंधगा विसेसाहिया।

- विया. स. ८, उ. ९, सु. १२९

ઉ. ગૌતમ ! ૧. સૌથી અલ્પ આહારક શરીરના સર્વબંધક જીવ છે,

૨. (એના કરતાં) એ જ (આહારક શરીર)ના દેશબંધક જીવ સંખ્યાતગણા છે,

૩. (એના કરતાં) વૈક્રિય શરીરના સર્વબંધક અસંખ્યાતગણા છે,

૪. (એના કરતાં) એ જ (વૈક્રિય શરીર)ના દેશબંધક જીવ અસંખ્યાતગણા છે,

૫. (એના કરતાં) તૈજસ્ અને કાર્મણ આ બંને શરીરોના અબંધક જીવ અનંતગણા છે અને એ બંને પરસ્પર તુલ્ય (સમાન) છે,

૬. (એના કરતાં) ઔદારિક શરીરના સર્વબંધક જીવ અનંતગણા છે,

૭. (એના કરતાં) એ જ (ઔદારિક શરીર)ના અબંધક જીવ વિશેષાધિક છે,

૮. (એના કરતાં) એ જ (ઔદારિક શરીર)ના દેશબંધક જીવ અસંખ્યાતગણા છે,

૯. (એના કરતાં) તૈજસ્ અને કાર્મણ શરીરના દેશબંધક જીવ વિશેષાધિક છે,

૧૦. (એના કરતાં) વૈક્રિય શરીરના અબંધક જીવ વિશેષાધિક છે,

૧૧. (એના કરતાં) આહારક શરીરના અબંધક જીવ વિશેષાધિક છે.

१३०. घाणसहगयपोग्गलाणं घाणवहण परूवणं-

प. अह भंते ! कोट्ठपुडाण वा **-जाव-** केयईपुडाण वा अणुवायंसि उब्भिज्जमाणाणं वा **-जाव-** ठाणाओ वा ठाणं संकामिज्जमाणाणं किं कोट्ठेवाइ **-जाव-** केयईवाइ ?

उ. गोयमा ! नो कोट्ठेवाइ **-जाव-** नो केयईवाइ, घाणसहगया पोग्गला वहंति।

- विया. स. ६, उ. ६, सु. ३६,

१३०. घ्राणेन्द्रिय वडे संलग्न पुद्गलोनो घ्राणग्राह्यत्वनुं प्ररूपण :

પ્ર. ભંતે ! કોઈ વ્યક્તિ જો ખુલ્લા (ઊઘાડા) રાખેલા કોષ્ઠપુટ (સુગંધિત દ્રવ્યના પડીકા) **-यावत्-** કેતકી (ફૂલ)ના ગુચ્છા (પુટ)ને એક સ્થળેથી બીજા સ્થળે લઈ જાય ત્યારે શું તે કોષ્ઠપુટ **-यावत्-** કેતકી (ફૂલ)નો ગુચ્છો ખસે છે (વહે છે) કે ગંધ વહે છે ?

ઉ. ગૌતમ ! કોષ્ઠપુટ **-यावत्-** કેતકીનો ગુચ્છો ખસતો (વહેતો) નથી, ગંધના જે પુદ્ગલ છે તે વહે છે.

१३१. चउवीसदंडएसु आहारियाइ पोग्गलाणं परिणयाइ परूवणं-

प. नेरइयाणं भंते ! १. पुव्वाहारिया पोग्गला परिणया ?

२. आहारिया आहारिज्जमाणा पोग्गला परिणया ?

१३१. चोवीस दंडकोमां आहारिक पुद्गलोना परिणमन वगेरेनुं प्ररूपण :

પ્ર. ભંતે ! ૧. નૈરયિકો વડે પહેલા આહાર કરેલ પુદ્ગલનું પરિણમન થયું ?

૨. આહાર ગ્રહણ કરેલ તથા આહાર ગ્રહણ કરતાં પુદ્ગલનું પરિણમન થયું ?

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

૩. अणाहारिया आहारिज्जस्समाणा पोग्गला परिणया ?

૩. અથવા જે પુદ્ગલ અનાહારિત છે અર્થાત્ આહાર ગ્રહણ કરતાં નથી જે પુદ્ગલ આહારરૂપે ગ્રહણ કરવામાં આવનાર છે તેઓનું પરિણમન થયું ?

૪. अणाहारिया अणाहारिज्जस्समाणा पोग्गला परिणया ?

૪. જે પુદ્ગલ અનાહારિત છે અને ભવિષ્યમાં પણ અનાહારિત થશે તેઓનું પરિણમન થયું ?

ઉ. गोयमा ! नेरइयाणं १. पुव्वाहारिया पोग्गला परिणया,

ઉ. ગૌતમ ! ૧. નારકી જીવો દ્વારા પહેલા આહાર ગ્રહણ કરેલાં પુદ્ગલોનું પરિણમન થયું.

२. आहारिया आहारिज्जमाणा पोग्गला परिणया परिणमंति य,

૨. આહાર ગ્રહણ કરેલો અને આહાર ગ્રહણ કરતા પુદ્ગલોનું પરિણમન થયું અને તે પરિણમન થાય છે.

३. अणाहारिया आहारिज्जस्समाणा पोग्गला नो परिणया परिणमिस्संति,

૩. અનાહારિત પુદ્ગલોનું પરિણમન થયું નથી તથા ભવિષ્યમાં જે પુદ્ગલ આહારરૂપે ગ્રહણ કરવામાં આવશે તેઓનું પરિણમન થશે.

४. अणाहारिया अणाहारिज्जस्समाणा पोग्गला नो परिणया नो परिणमिस्संति ।

૪. જે પુદ્ગલોનો આહાર કરવામાં આવ્યો નથી અને ભવિષ્યમાં કરવામાં આવવાનો નથી તેઓનું પરિણમન (પરિણત) થયેલ નથી અને પરિણત થશે પણ નહિ.

जहा परिणया तहा चिया, उवचिया, उदीरिया, वेइया, निज्जिण्णा ।

જે પ્રમાણે પરિણત માટે કહેવામાં આવ્યું છે, એ જ પ્રમાણે ચય, ઉપચય, ઉદીરણા, વેદન તથા નિર્જરા જેને પ્રાપ્ત થઈ છે, તેઓને માટે પણ કહેવું જોઈએ.

गाहा-परिणय-चिया-उवचिया-उदीरिया-वेइया य निज्जिण्णा ।

एक्केक्कम्मि पदम्मी चउव्विहा पोग्गला होंति ॥

ગાથાર્થ- પરિણત, ચિત, ઉપચિત, ઉદીરિત, વેદિત અને નિર્જીર્ણ. આ પ્રત્યેક પદમાં ચાર-ચાર પ્રકારના પુદ્ગલ સંબંધિત પ્રશ્નોત્તર સમજવાં જોઈએ.

પ. नेरइया णं भंते ! कइविहा पोग्गला भिज्जंति ?

પ્ર. ભંતે ! નરકના જીવો વડે કેટલા પ્રકારના પુદ્ગલો છેદવામાં આવે છે ?

ઉ. गोयमा ! कम्मदव्ववग्गणं अहिकिच्च दुविहा पोग्गला भिज्जंति, तं जहा-

१. अणु चेव, २. बायरा चेव ।

ઉ. ગૌતમ ! કર્મદ્રવ્ય વર્ગણાની અપેક્ષાએ બે પ્રકારના પુદ્ગલો છેદવામાં આવે છે, જેમકે -

૧. અણુ (સૂક્ષ્મ), ૨. બાદર (સ્થૂળ).

પ. नेरइया णं भंते ! कइविहा पोग्गला चिज्जंति ?

પ્ર. ભંતે ! નરકના જીવો વડે કેટલા પ્રકારના પુદ્ગલો ચય કરવામાં આવે છે ?

ઉ. गोयमा ! आहारदव्ववग्गणं अहिकिच्च दुविहा पोग्गला चिज्जंति, तं जहा-

१. अणु चेव, २. बायरा चेव ।

एवं उवचिज्जंति ।

ઉ. ગૌતમ ! આહાર દ્રવ્ય વર્ગણાની અપેક્ષાએ તેઓ બે પ્રકારના પુદ્ગલોનો ચય કરે છે, જેમકે -

૧. અણુ અને ૨. બાદર.

આ જ પ્રમાણે ઉપચય માટે પણ સમજવું જોઈએ.

પ. नेरइया णं भंते ! कइविहे पोग्गले उदीरेंति ?

પ્ર. ભંતે ! નારક જીવ કેટલા પ્રકારના પુદ્ગલોની ઉદીરણા કરે છે ?

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

उ. गोयमा ! कम्मदव्ववग्गणं अहिकिच्च दुविहे पोग्गले उदीरेंति, तं जहा-

१. अणु चेव, २. बायरे चेव ।

एवं वेदेंति, निज्जरेंति ।

ओयट्टिंसु, ओयट्टेंति, ओयट्टिस्संति ।

संकामिंसु, संकामेंति, संकामिस्संति ।

निहत्तिंसु, निहत्तेंति, निहत्तिस्संति ।

निकायंसु, निकाएंति, निकाइस्संति ।

सव्वेसु वि कम्मदव्ववग्गणमहिकिच्च ।

गाहा-भेदिया चिया उवचिया उदीरिया वेदिया य निज्जिण्णा ।

ओयट्टण-संकामण-निहत्तण-निकायणे तिविहे कालो ॥

प. नेरइया णं भंते ! जे पोग्गले तेयाकम्मत्ताए गेण्हंति ते किं तीयकालसमए गेण्हंति, पडुप्पन्नकालसमए गेण्हंति, अणागय कालसमए गेण्हंति ?

उ. गोयमा ! नो तीयकालसमए गेण्हंति, पडुप्पन्नकालसमए गेण्हंति, नो अणागयकालसमए गेण्हंति ।

प. नेरइयाणं भंते ! जे पोग्गले तेयाकम्मत्ताए गहिए उदीरेंति, ते किं तीयकालसमयगहिए पोग्गले उदीरेंति, पडुप्पन्नकालसमयघेप्पमाणे पोग्गले उदीरेंति, गहणसमयपुरेक्खडे पोग्गले उदीरेंति ?

उ. गोयमा ! तीयकालसमयगहिए पोग्गले उदीरेंति, नो पडुप्पन्नकालसमयघेप्पमाणे पोग्गले उदीरेंति, नो गहणसमयपुरेक्खडे पोग्गले उदीरेंति ।

ઉ. ગૌતમ ! કર્મદ્રવ્ય વર્ગણાની અપેક્ષાએ બે પ્રકારના પુદ્ગલોની ઉદીરણા કરે છે, જેમકે -

૧. અણુ અને ૨. બાદર.

આ જ પ્રમાણે વેદના અનુભવે છે, નિર્જરા કરે છે.

અપવર્તનને પ્રાપ્ત કર્યું, અપવર્તનને પ્રાપ્ત કરી રહ્યા છે અને અપવર્તનને પ્રાપ્ત કરશે.

સંક્રમણ કર્યું, સંક્રમણ કરે છે અને સંક્રમણ કરશે.

નિધત્ત થયા, નિધત્ત થાય છે અને નિધત્ત થશે.

નિકાચિત્ થયા, નિકાચિત્ થાય છે અને નિકાચિત્ થશે.

આ બધા પદોમાં પણ કર્મદ્રવ્ય વર્ગણાની અપેક્ષાએ (અણુ અને બાદર) પુદ્ગલોનું કથન કરવું જોઈએ.

ગાથાર્થ - છેદાઈ ગયેલા, ચય પામેલા, ઉપચય પામેલા, ઉદીર્ણ થયેલા, વેદનાગ્રસ્ત થયેલા અને નિર્જીર્ણ થયેલા (આ પ્રમાણે).

અપવર્તન, સંક્રમણ, નિધત્તન અને નિકાચન (પાછળના આ ચાર) પદોમાં ત્રણે પ્રકારનો કાળ (ભૂત, વર્તમાન અને ભવિષ્ય) સમજવો જોઈએ.

પ્ર. ભંતે ! નારકજીવ એ પુદ્ગલોને તૈજસ્ અને કાર્મણરૂપે ગ્રહણ કરે છે તો શું તેઓ ભૂતકાળમાં ગ્રહણ કરતાં હતા, વર્તમાન કાળમાં ગ્રહણ કરે છે કે ભવિષ્યકાળમાં ગ્રહણ કરશે ?

ઉ. ગૌતમ ! અતીતકાળમાં ગ્રહણ કરતા ન હતા, વર્તમાનકાળમાં ગ્રહણ કરે છે અને ભવિષ્યકાળમાં ગ્રહણ કરશે નહિ.

પ્ર. ભંતે ! નારકજીવ તૈજસ્ અને કાર્મણરૂપે ગ્રહણ કરેલા જે પુદ્ગલોની ઉદીરણા કરે છે તો શું તેઓ ભૂતકાળમાં ગ્રહણ કરેલા પુદ્ગલોની ઉદીરણા કરતાં હતા, વર્તમાનકાળમાં ગ્રહણ કરવામાં આવતાં પુદ્ગલોની ઉદીરણા કરે છે અથવા ભવિષ્યકાળમાં ગ્રહણ કરવામાં આવતાં પુદ્ગલોની ઉદીરણા કરશે ?

ઉ. ગૌતમ ! તેઓ ભૂતકાળમાં ગ્રહણ કરેલા પુદ્ગલોની ઉદીરણા કરે છે, પરંતુ વર્તમાનકાળમાં ગ્રહણ કરવામાં આવતાં અને ભવિષ્યકાળમાં ગ્રહણ કરનારા પુદ્ગલોની ઉદીરણા કરશે નહિ.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

एवं वेदेंति, निज्जरेंति ।

एवं -जाव- वेमाणिया ।

- विया. स. १, उ. १, सु. ६

આ જ પ્રમાણે ભૂતકાળમાં ગ્રહણ કરેલા પુદ્ગલોની વેદના સહે છે અને એની નિર્જરા પણ કરે છે.

આ જ પ્રમાણે વૈમાનિકો પર્યંત સમજવું જોઈએ.

૧૩૨. निरयपुढवीसु सव्व पोग्गलाणं पविट्ठपुव्वाइ परूवणं-

૧૩૨. નરક પૃથ્વીઓમાં રહેલા સર્વ પુદ્ગલોમાં પૂર્વ પ્રવેશ વગેરેનું પ્રરૂપણ :

प. इमीसे णं भंते ! रयणप्पभाए पुढवीए सव्वपोग्गला पविट्ठपुव्वा, सव्वपोग्गला पविट्ठा ?

उ. गोयमा ! इमीसे णं रयणप्पभाए पुढवीए सव्वपोग्गला पविट्ठपुव्वा, नो चेव णं सव्वपोग्गला पविट्ठा ।

एवं -जाव- अहेसत्तमाए पुढवीए ।

प. इमा णं भंते ! रयणप्पभाए पुढवीए सव्वपोग्गलेहिं विजढपुव्वा, सव्वपोग्गला विजढा ?

उ. गोयमा ! इमा णं रयणप्पभापुढवी सव्वपोग्गलेहिं विजढपुव्वा, नो चेव णं सव्वपोग्गलेहिं विजढा ।

एवं -जाव- अहेसत्तमा ।

- जीवा. पडि. ३, सु. ७७

પ્ર. ભંતે ! શું આ રત્નપ્રભાપૃથ્વીમાં કાળક્રમ પ્રમાણે (યથાકાળક્રમ) બધા પુદ્ગલોએ પ્રથમ પ્રવેશ કર્યો કે એકી સાથે બધા જ પુદ્ગલોએ પ્રવેશ કર્યો ?

ઉ. ગૌતમ ! આ રત્નપ્રભા પૃથ્વીમાં યથાકાળક્રમ બધાં જ પુદ્ગલોએ પહેલા પ્રવેશ કર્યો પરંતુ એકી સાથે બધા જ પુદ્ગલોએ પ્રવેશ કર્યો નથી.

આ જ પ્રમાણે અધઃસપ્તમ પૃથ્વી પર્યંત સમજવું જોઈએ.

પ્ર. ભંતે ! શું આ રત્નપ્રભા પૃથ્વી યથાકાળક્રમ બધા જ પુદ્ગલોવડે પૂર્વેથી પરિત્યાજ્ય છે કે બધા પુદ્ગલોએ એકીસાથે તેનો પરિત્યાગ કર્યો છે ?

ઉ. ગૌતમ ! આ રત્નપ્રભા પૃથ્વી યથાકાળક્રમ બધા જ પુદ્ગલો વડે પૂર્વેથી જ પરિત્યાજ્ય છે પરંતુ બધા પુદ્ગલોએ એકી સાથે એનો પરિત્યાગ કર્યો નથી.

આ જ પ્રમાણે અધઃસપ્તમ પૃથ્વી પર્યંત સમજવું જોઈએ.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

પ્રકીર્ણક

પ્રકીર્ણક (पइण्णयं) શબ્દનો પ્રયોગ ચતુઃશરણ, આતુર પ્રત્યાખ્યાન, મહા પ્રત્યાખ્યાન વગેરે આગમતુલ્ય ગ્રંથો માટે પણ કરવામાં આવે છે, પરંતુ અહીંયા આ પ્રકીર્ણક શબ્દનો પ્રયોગ આગમની એવી સામગ્રી માટે કરવામાં આવ્યો છે જેનું વિભાજન દ્રવ્યાનુયોગના બીજા અધ્યયનોમાં કરી શકાયું નથી. આ પ્રકીર્ણક અધ્યયનમાં આ વિવિધ સામગ્રીઓનું સંકલન કરવામાં આવ્યું છે જેનું વર્ગીકરણ અન્યત્ર કરી નહિં શક્યા.

આ અધ્યયનમાં મુખ્યત્વે સ્થાનાંગ સૂત્રમાં વર્ણન કરેલ વિવિધ ભેદોનું સંકલન છે. અનુયોગદ્વાર, વ્યાખ્યાપ્રજ્ઞપ્તિ અને પ્રજ્ઞાપના સૂત્રમાંથી પણ કેટલીક સામગ્રીઓ સંગ્રહિત કરવામાં આવી છે. અઢાર પ્રકારના પાપ અને તેનાથી વિરમણ (ત્યાગ-અટકવું), આશીવિષના પ્રકાર અને એનું પ્રભાવક્ષેત્ર, ઋદ્ધિના ત્રણ પ્રકારો, વિકથાના ભેદોપભેદ, તુલ્યના છ પ્રકાર, છ પ્રકારની દિશાઓ, સાત પ્રકારના ભય, આયુર્વેદના આઠ અંગો, રોગોત્પત્તિના નવ કારણો, નવ પ્રકારના પુણ્યો, નવતત્ત્વો, દાનના દસ ભેદો, દુઃષમ અને સુષમ કાળના લક્ષણો, દશવિધ (દસ પ્રકારના) અનન્તકો, દસ પ્રકારના શસ્ત્રો, દસ પ્રકારના બળ, એજનના ચાર પ્રકારો, ચલનના ભેદો વગેરેનું વર્ણન આ અધ્યયનનું મુખ્ય પ્રતિપાદન છે.

આશીવિષના બે પ્રકાર કહેવામાં આવ્યા છે - ૧. જાતિ આશીવિષ અને ૨. કર્મ આશીવિષ. જાતિ આશીવિષ અંતર્ગત વીંછી, દેડકો, સાંપ અને મનુષ્ય આશીવિષને લેવામાં આવ્યું છે તથા કર્મ આશીવિષ અંતર્ગત પર્યાપ્ત સંખ્યાત વર્ષાયુષ્ક ગર્ભજ તિર્યંચ પંચેન્દ્રિય, ગર્ભજ મનુષ્ય અને દેવોને લેવામાં આવ્યા છે. નરકમાં આ આશીવિષનો ઉલ્લેખ થયેલો નથી. આ જ પ્રમાણે એકેન્દ્રિય અને વિકલેન્દ્રિયમાં પણ આ આશીવિષ નથી. તાત્પર્ય એટલું જ છે કે જે જીવ વિશેષ વિકસિત છે એનામાં જ આ આશીવિષ રહેલું છે.

ઋદ્ધિના ત્રણ પ્રકારોમાં દેવોની ઋદ્ધિ, રાજાઓની ઋદ્ધિ અને આચાર્યોની ઋદ્ધિનો ઉલ્લેખ છે. આ બધી ઋદ્ધિઓ પણ સચિત્ત, અચિત્ત અને મિશ્રના ભેદ થકી ત્રણ-ત્રણ પ્રકારની હોય છે. એના અન્ય વિશિષ્ટ ભેદ પણ હોય છે. દેવોની ઋદ્ધિ વિમાન, વૈક્રિયરૂપ અને પરિચારણા (સંગ-સહવાસ) રૂપે, રાજઓની ઋદ્ધિ, અતિયાન (વાહનવિશેષ), નિર્યાણ (પ્રયાણ) અને સેના-વાહન-કોષ વગેરેરૂપે તથા આચાર્યની ઋદ્ધિ જ્ઞાન, દર્શન અને ચારિત્રરૂપે પણ પ્રતિપાદન કરવામાં આવેલી છે.

જૈનદર્શનમાં પ્રાયઃ ધર્મ, અર્થ, કામ અને મોક્ષની ચર્ચા તો મળે જ છે, પરંતુ એમાં પુરુષાર્થ ચતુષ્ટય વિષયક કહેવામાં આવ્યું નથી. અહીંયા વિનિશ્ચય (જાણવા યોગ્યના અર્થ)ના ત્રણ ભેદ દર્શાવવામાં આવ્યા છે - ૧. અર્થ, ૨. ધર્મ અને ૩. કામ. શૂરવીર ચાર પ્રકારનાં હોય છે - ૧. ક્ષમાશૂર, ૨. તપઃશૂર, ૩. દાન-શૂર અને ૪. યુદ્ધ-શૂર. ચાર કારણો વડે વિદ્યમાન (અસ્તિત્વમાં રહેલ) ગુણોનો નાશ થતો હોવાનું મનાય છે, તે ચાર કારણ છે - ૧. ક્રોધ, ૨. ઈર્ષ્યા, ૩. અકૃતજ્ઞતા અને ૪. દુરાગ્રહ. વ્યાધિના વાત, પિત્ત, કફ અને એનો સન્નિપાત આ ચાર ભેદ હોય છે.

સત્યના ચાર પ્રકાર હોય છે - ૧. નામ, ૨. સ્થાપના, ૩. દ્રવ્ય અને ૪. ભાવ. વિકથાના ચાર પ્રકાર પ્રખ્યાત છે - ૧. સ્ત્રીકથા, ૨. ભક્ત કથા, ૩. દેશકથા અને ૪. રાજકથા. એના ચાર-ચાર ઉપભેદોનું કથન પ્રસ્તુત અધ્યયનમાં થયેલું છે. દંડના પાંચ પ્રકાર હોય છે - ૧. અર્થ દંડ, ૨. અનર્થ દંડ, ૩. હિંસા દંડ, ૪. અકસ્માત્ દંડ અને ૫. દૃષ્ટિ વિપર્યાસ (મિથ્યાજ્ઞાન) દંડ.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

નિધિ (ભંડાર)નો અર્થ માત્ર ધન જ એટલો નથી. નિધિના પાંચ પ્રકાર છે - ૧. પુત્રનિધિ, ૨. મિત્રનિધિ, ૩. શિલ્પનિધિ, ૪. ધનનિધિ અને ૫. ધાન્યનિધિ. સુતેલો મનુષ્ય પાંચ કારણો વડે જાગૃત થાય છે - ૧. શબ્દ વડે, ૨. સ્પર્શ વડે, ૩. ભૂખ વડે, ૪. નિદ્રાના ક્ષય વડે અને ૫. સ્વપ્ન-દર્શન વડે. તુલ્ય (સમાન)નું આ અધ્યયનમાં સવિસ્તાર પ્રરૂપણ કરવામાં આવેલું છે. તુલ્ય છ પ્રકારના કહેવામાં આવ્યા છે - ૧. દ્રવ્ય તુલ્ય, ૨. ક્ષેત્ર તુલ્ય, ૩. કાળ તુલ્ય, ૪. ભેદ તુલ્ય, ૫. ભાવતુલ્ય અને ૬. સંસ્થાન તુલ્ય. આ તુલ્યતા (સમાનતા) આપેક્ષિક (નિર્ભરિત) હોય છે. જેવી રીતે એક પરમાણુ પુદ્‌ગલ બીજા પરમાણુ પુદ્‌ગલ સાથે દ્રવ્યરૂપે સમાન (તુલ્ય) હોય છે. એક પ્રદેશાશ્રિત પુદ્‌ગલ બીજા એક પ્રદેશાશ્રિત પુદ્‌ગલ સાથે ક્ષેત્ર રૂપે તુલ્ય છે.

વચનના સાત વિકલ્પ કહેવામાં આવ્યા છે - ૧. આલાપ (વાર્તાલાપ), ૨. અનાલાપ (મૌન), ૩. ઉલ્લાપ (ટેડુ બોલવું), ૪. અનુલ્લાપ, ૫. સંલાપ (સંવાદ), ૬. પ્રલાપ (નિરર્થક બોલવો) અને ૭. વિપ્રલાપ (વ્યર્થ વિસંવાદ). ભયના સાત સ્થાન કહેવામાં આવ્યા છે - ૧. ઈહલોક, ૨. પરલોક, ૩. આદાનભય, ૪. અકસ્માત ભય, ૫. આજીવભય, ૬. મરણભય અને ૭. અશ્લોક ભય.

દાનના દસ પ્રકારોનો ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો છે - ૧. અનુકંપા દાન, ૨. સંગ્રહ દાન, ૩. ભયદાન, ૪. કારુણ્ય દાન, ૫. લજ્જા દાન, ૬. ગૌરવ દાન, ૭. અધર્મ દાન, ૮. ધર્મદાન, ૯. કરિષ્યતિ દાન (ભવિષ્યમાં તે મને આપશે માટે આપવું) અને ૧૦. કૃતમિતિ દાન (એણે પહેલા આપ્યું છે માટે આપવું).

કેટલાક મહત્વપૂર્ણ બિંદુઓ (ઘટકો) પર પણ અહીં આ અધ્યયનમાં ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો છે. પ્રશ્ન ઉપસ્થિત થયો કે 'જીવ કોના વડે ભયભીત થાય છે ?' ભગવાને પ્રત્યુત્તર આપ્યો - 'જીવ દુઃખ વડે ભયભીત થાય છે. તે દુઃખ પણ જીવોના પ્રમાદ વડે ઉત્પન્ન થાય છે.' એક પ્રશ્ન ઉપસ્થિત થયો કે 'દેવલોકમાં ઉત્પન્ન થનારા છદ્મસ્થ મનુષ્ય અંતસમયે ક્ષીણ ભોગી થવાથી ઉત્થાન, કર્મ, બળ, વીર્ય અને પુરુષ પરાક્રમ વડે વિપુલ ભોગોપભોગને ભોગવવામાં સમર્થ છે કે નહીં ?' સમાધાન કરવામાં આવ્યું કે 'તેઓ ભોગવવામાં સમર્થ છે.' આવા પ્રકારના બીજા પણ પ્રશ્નો અહીંયા લેવામાં આવ્યા છે.

પ્રસ્તુત દ્રવ્યાનુયોગનું આ અંતિમ અધ્યયન હોવાથી એમાં એના ઉપસંહારરૂપે કહેવામાં આવ્યું છે કે -

इय जीवमजीवे य, सोच्चा सद्दहिऊं ण य ।
सव्वनयाणमणुमए रमेज्ज संजमे मुणी ॥

• • •

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

पइण्णग

सुत्तं -

१. **अव्वोच्छित्तिनय दिट्ठया अत्थिकायादीणं एगत्त परूवणं-**

एगे धम्मे,
एगे अधम्मे,
एगे मोक्खे,
एगे पुण्णे, एगे पावे,
एगे आसवे, एगे संवरे। -ठाणं. अ. १, सु. ६-९

२. **वियच्चादीणं एगत्त परूवणं-**

एगा वियच्चा, - ठाणं. अं. १, सु. १६
एगा तक्का, - ठाणं. अ. १, सु. १९
एगा मण्णा, - ठाणं. अं. १, सु. २१
एगा विण्णू, - ठाणं. अं. १, सु. २२
एगे छेयणे,
एगे भेयणे, . - ठाणं. अं. १, सु. २४-२५
एगे संसुद्धे अहाभूए पत्ते,
एगे दुक्ख जीवाणं एगभूए,
एगा अहम्मपडिमा, जं से आया परिकिलेसइ।

एगा धम्मपडिमा जं से आया पज्जवजाए।
- ठाणं. अ. १, सु. २७-३०

एगे उट्ठाण-कम्म-बल-वीरिय-पुरिसकार परक्कमे,
देवासुर-मणुयाणं तंसि-तंसि समयंसि।
- ठाणं. अ. १, सु. ३४
एगे णाणे, एगे दंसणे, एगे चरित्ते,
- ठाणं. अ. १, सु. ३५
एगे समए, एगे पएसे, -ठाणं. अ. १, सु. ३६
एगे दंडे, एगे अदंडे, - सम. सम. १, सुं. ६-७
एगा सिद्धी, एगे सिद्धे,
एगे परिणिव्वाणे, एगे परिणिव्वुए।
- ठाणं. अ. १, सु. ३७

३. **अव्वोच्छित्ति नय दिट्ठया पावट्ठाण णामाणि-**

१. एगे पाणाइवाए, २. एगे मुसावाए,
३. एगे अदिण्णादाणे, ४. एगे मेहुणे,

प्रकीर्णक

सूत्र :

१. **द्रव्यार्थिक नय दृष्टिએ अस्तिकाय વગેરેના એકત્વનું પ્રરૂપણ :**

ધર્મ (ધર્માસ્તિકાય) એક છે,
અધર્મ (અધર્માસ્તિકાય) એક છે,
મોક્ષ એક છે,
પુણ્ય એક છે, પાપ એક છે,
આશ્રવ એક છે, સંવર એક છે.

२. **ચિત્તવૃત્યાદિના એકત્વનું પ્રરૂપણ :**

વિશિષ્ટ વિભૂષા એક છે,
તર્ક એક છે,
મતિ એક છે,
વિશિષ્ટજ્ઞાન એક છે,
છેદન એક છે,
ભેદન એક છે,
જે સંપૂર્ણ શુદ્ધ યથાભૂત પાત્ર છે, તે એક છે.
પ્રત્યેક જીવનું દુઃખ એક છે અને એકભૂત છે.
અધર્મ પ્રતિમા એક છે, જેના વડે આત્માને દુઃખ (પરિક્લેશ) પ્રાપ્ત થાય છે.
ધર્મપ્રતિમા એક છે, જેના વડે આત્મા પર્યવજાત (પુષ્ટ) થાય છે અર્થાત્ જ્ઞાન વગેરેની વિશેષ શુદ્ધિને પ્રાપ્ત કરે છે.
દેવ-અસુર અને મનુષ્યોમાં એક જ સમયે સમાનરૂપે ઉત્થાન, કર્મ, બળ, વીર્ય, પુરુષકાર અથવા પરાક્રમ હોય છે.
જ્ઞાન એક છે, દર્શન એક છે, ચારિત્ર એક છે,
સમય એક છે, પ્રદેશ એક છે.
દંડ એક છે, અદંડ એક છે,
સિદ્ધિ એક છે, સિદ્ધ એક છે.
પરિનિર્વાણ એક છે, પરિનિર્વૃત્ત એક છે.

૩. **દ્રવ્યાર્થિક નય દૃષ્ટિએ અઢાર પાપસ્થાનોના નામ :**

૧. પ્રાણાતિપાત એક છે, ૨. મૃષાવાદ એક છે,
૩. અદત્તાદાન એક છે, ૪. મૈથુન એક છે,

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

५. एगे परिग्गहे, ६. एगे कोहे,
७. एगे माणे, ८. एगे माया,
९. एगे लोभे,[1] १०. एगे पेज्जे,
११. एगे दोसे, १२. एगे कलहे,
१३. एगे अब्भक्खाणे,
१४. एगे पेसुण्णे, १५. एगे परपरिवाए,
१६. एगा अरइरई, १७. एगे मायामोसे,
१८. एगे मिच्छादंसणसल्ले।

- ठाणं. अ. १, सु. ३९(१)

४. अव्वोच्छित्ति नयदिट्ठया पावट्ठाण विरमण णामाणि-

१. एगे पाणाइवाय-वेरमणे,
२. एगे मुसावाय-वेरमणे,
३. एगे अदिण्णादाण-वेरमणे,
४. एगे मेहुण-वेरमणे,
५. एगे परिग्गह-वेरमणे,
६. एगे कोह-विवेगे,
७. एगे माण-विवेगे,
८. एगे माया-विवेगे,
९. एगे लोभ-विवेगे,
१०. एगे पेज्ज-विवेगे
११. एगे दोस-विवेगे,
१२. एगे कलह-विवेगे,
१३. एगे अब्भक्खाण-विवेगे,
१४. एगे पेसुण्ण-विवेगे,
१५. एगे परपरिवाय-विवेगे,
१६. एगे अरइरई-विवेगे,
१७. एगे मायामोस-विवेगे,
१८. एगे मिच्छादंसणसल्ल-विवेगे।

- ठाणं. अ. १, सु. ३९ (२)

५. गुणप्पमाणस्स दुविहत्तं-

प. से किं तं गुणप्पमाणे ?

उ. गुणप्पमाणे दुविहे पण्णत्ते, तं जहा-

१. जीवगुणप्पमाणे, २. अजीवगुणप्पमाणे य।

- अणु. सु. ४२८

५. પરિગ્રહ એક છે, ૬. ક્રોધ એક છે,
૭. માન એક છે, ૮. માયા એક છે,
૯. લોભ એક છે, ૧૦. પ્રેય (પ્રેમરાગ) એક છે,
૧૧. દ્વેષ એક છે, ૧૨. કલહ (કજીયો) એક છે,
૧૩. અભ્યાખ્યાન (અસત્ય દોષારોપણ) એક છે,
૧૪. પૈશુન્ય એક છે, ૧૫. પરપરિવાદ એક છે,
૧૬. અરતિ-રતિ એક છે, ૧૭. માયામૃષા એક છે,
૧૮. મિથ્યાદર્શનશલ્ય એક છે.

૪. દ્રવ્યાર્થિક નય દૃષ્ટિએ અઢાર પાપસ્થાન વિરમણના નામ :

૧. પ્રાણાતિપાત - વિરમણ એક છે,
૨. મૃષાવાદ - વિરમણ એક છે,
૩. અદત્તાદાન - વિરમણ એક છે,
૪. મૈથુન - વિરમણ એક છે,
૫. પરિગ્રહ - વિરમણ એક છે,
૬. ક્રોધ - વિવેક એક છે,
૭. માન - વિવેક એક છે,
૮. માયા - વિવેક એક છે,
૯. લોભ - વિવેક એક છે,
૧૦. પ્રેય (પ્રેમ-રાગ) - વિવેક એક છે,
૧૧. દ્વેષ - વિવેક એક છે,
૧૨. કલહ (કજીયો) - વિવેક એક છે,
૧૩. અભ્યાખ્યાન - વિવેક એક છે,
૧૪. પૈશુન્ય - વિવેક એક છે,
૧૫. પરપરિવાદ - વિવેક એક છે,
૧૬. અરતિ-રતિ - વિવેક એક છે,
૧૭. માયામૃષા - વિવેક એક છે,
૧૮. મિથ્યાદર્શન શલ્ય - વિવેક એક છે,

૫. ગુણ પ્રમાણના બે પ્રકાર :

પ્ર. ગુણ પ્રમાણ શું છે ?

ઉ. ગુણ પ્રમાણ બે પ્રકારના કહેવામાં આવ્યા છે, જેવી રીતે -

૧. જીવગુણ પ્રમાણ, ૨. અજીવગુણ પ્રમાણ.

---

१. ठाणं. अ सु. ६७७

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

૬. **भाव संखा सरूव परूवणं-**

प. से किं तं भावसंखा ?

उ. जे इमे जीवा संखगइनामगोत्ताइं कम्माइं वेदेंति ।

से त्तं भावसंखा । - अणु. सु. ५२०

૭. **चउवीसदंडएसु ओहेण दंडसंखा परूवणं-**

दो दंडा पण्णत्ता, तं जहा-

१. अट्ठादंडे य, २. अणट्ठादंडे य ।

दं. १. णेरइयाणं दो दंडा पण्णत्ता, तं जहा-

१. अट्ठादंडे य, २. अणट्ठादंडे य ।

दं. २-२४. ***एवं चउवीसदंडओ -जाव- वेमाणियाणं ।***

- ठाणं. अ. २, उ. २, सु. ५८

૮. **आसीविसभेयाणं वित्थरओ परूवणं-**

प. कइविहा णं भंते ! आसीविसा पण्णत्ता ?

उ. गोयमा ! दुविहा आसीविसा पन्नत्ता, तं जहा-

१. जाति आसीविसा य, २. कम्मआसीविसा य ।

चत्तारि जातिआसीविसा पण्णत्ता, तं जहा-

१. विच्छुय जाति आसीविसे,

२. मंडुक्कजातिआसीविसे,

३. उरगजातिआसीविसे,

४. मणुस्सजातिआसीविसे ।

प. **१.** विच्छुयजातिआसीविसस्स णं भंते ! केवइए विसए पण्णत्ते ?

उ. गोयमा ! पभू णं विच्छुयजातिआसीविसे अद्धभरहप्पमाणमेत्तं बोंदिं विसेणं विसपरिणतं विसट्टमाणिं करित्तए ।

विसए से विसट्ठताए, णो चेव णं संपत्तीए करेंसु वा, करेंति वा, करिस्संति वा ।

प. २. मंडुक्कजातिआसीविसस्स णं भंते ! केवइए विसए पण्णत्ते ?

उ. गोयमा ! पभू णं मंडुक्कजातिआसीविसे भरहप्पमाणमेत्तं बोंदिं विसेणं विसपरिणतं विसट्टमाणिं करित्तए ।

विसए से विसट्ठताए, णो चेव णं संपत्तीए करेंसु वा, करेंति वा, करिस्संति वा ।

૬. **ભાવશંખના સ્વરૂપનું પ્રરૂપણ :**

પ્ર. ભાવશંખનું સ્વરૂપ શું છે ?

ઉ. આ લોકમાં જે જીવ શંખગતિનામ - ગોત્ર કર્માદિની વેદના ભોગવી રહ્યા છે તેઓ ભાવ શંખ છે.

આ ભાવ શંખ છે.

૭. **ચોવીસ દંડકોમાં સામાન્યથી દંડ સંખ્યાનું પ્રરૂપણ :**

દંડ બે પ્રકારના કહેવામાં આવ્યા છે, જેવી રીતે -

૧. અર્થ દંડ, ૨. અનર્થ દંડ.

દં.૧. નૈરયિકોમાં બે પ્રકારના દંડ કહેવામાં આવ્યા છે, જેવી રીતે -

૧. અર્થ દંડ, ૨. અનર્થ દંડ.

દં.૨-૨૪. ***આ જ પ્રમાણે વૈમાનિકો પર્યંત ચોવીસ દંડકોમાં બે-બે દંડ સમજવા જોઈએ.***

૮. **આશીવિષ ભેદોનું વિસ્તારથી પ્રરૂપણ :**

પ્ર. ભંતે ! આશીવિષ કેટલા પ્રકારના કહેવામાં આવ્યા છે ?

ઉ. ગૌતમ ! આશીવિષ બે પ્રકારના કહેવામાં આવ્યા છે, જેવી રીતે -

૧. જાતિ (જન્મથી) આશીવિષ, ૨. કર્મ આશીવિષ.

ચાર પ્રકારના જાતિ-આશીવિષ (દાઢમાં વિષયુક્ત) કહેવામાં આવ્યા છે, જેવી રીતે -

૧. જાતિ-આશીવિષ, વૃશ્ચિક (વીંછી),

૨. જાતિ આશીવિષ, મંડૂક (દેડકો),

૩. જાતિ-આશીવિષ, ઉરગ (સર્પ),

૪. જાતિ-આશીવિષ, મનુષ્ય.

પ્ર. **૧.** ભંતે ! વૃશ્ચિક જાતિ-આશીવિષના વિષનો પ્રભાવ કેટલા ક્ષેત્રમાં કહેવામાં આવ્યો છે ?

ઉ. ગૌતમ ! વૃશ્ચિક જાતિ-આશીવિષ પોતાના વિષના પ્રભાવથી અર્ધભરત પ્રમાણ શરીરને (લગભગ બસો ત્રેસઠ યોજન) વિષપરિણત અને વિષૈલુ કરી શકે છે.

આ તેની વિષાત્મક ક્ષમતા છે પરંતુ આટલા ક્ષેત્રમાં તેને પોતાની ક્ષમતાનો ક્યારેય ઉપયોગ કર્યો નથી, કરતા નથી અને ક્યારેક કરશે પણ નહિ.

પ્ર. **૨.** ભંતે ! મંડુક જાતિ આશીવિષના વિષનો પ્રભાવ કેટલા ક્ષેત્રમાં કહેવામાં આવ્યો છે ?

ઉ. ગૌતમ ! મંડુક જાતિ આશીવિષ પોતાના વિષના પ્રભાવથી ભરત પ્રમાણ શરીરને વિષપરિણત અને વિષૈલુ કરી શકે છે.

આ તેની વિષાત્મક ક્ષમતા છે પરંતુ આટલા ક્ષેત્રમાં તેને પોતાની ક્ષમતાનો ક્યારેય ઉપયોગ કર્યો નથી, કરતા નથી અને ક્યારેક કરશે પણ નહિ.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

પ. ૩. उरगजातिआसीविसस्स णं भंते ! केवइए विसए पण्णत्ते ?

उ. गोयमा ! पभू णं उरगजातिआसीविसे जंबुद्दीव-पमाणमेत्तं बोंदिं विसेणं विसपरिणतं विसट्टमाणिं करित्तए ।

विसए से विसट्ठताए, णो चेव णं संपत्तीए करेंसु वा, करेंति वा, करिस्संति वा ।

પ્ર. ૩. ભંતે ! ઉરગજાતિ આશીવિષના વિષનો પ્રભાવ કેટલાં ક્ષેત્રમાં કહેવામાં આવ્યો છે ?

ઉ. ગૌતમ ! ઉરગજાતિ આશીવિષ પોતાના વિષના પ્રભાવથી જંબૂદ્વીપ પ્રમાણ (૧ લાખ યોજન) શરીરને વિષ પરિણત અને વિષૈલુ કરી શકે છે.

આ તેની વિષાત્મક ક્ષમતા છે પરંતુ આટલા ક્ષેત્રમાં તેને પોતાની ક્ષમતાનો ક્યારેય ઉપયોગ કર્યો નથી, કરતા નથી અને ક્યારેક કરશે પણ નહિ.

પ. ૪. मणुस्सजातिआसीविसस्स णं भंते ! केवइए विसए पण्णत्ते ?

उ. गोयमा ! पभू णं मणुस्सजातिआसीविसे समयखेत्त-पमाणमेत्तं बोंदिं विसेणं विसपरिणतं विसट्टमाणिं करेत्तए ।

विसए से विसट्ठताए, णो चेव णं संपत्तीए करेंसु वा, करेंति वा, करिस्संति वा ।[1]

પ્ર. ૪. ભંતે ! મનુષ્ય જાતિ આશીવિષના વિષનો પ્રભાવ કેટલા ક્ષેત્રમાં કહેવામાં આવ્યો છે ?

ઉ. ગૌતમ ! મનુષ્યજાતિ આશીવિષના વિષનો પ્રભાવ સમય (મનુષ્ય) ક્ષેત્ર પ્રમાણ (૪૫ લાખ યોજન) શરીરને વિષપરિણત અને વિષૈલુ કરી શકે છે.

આ તેની વિષાત્મક ક્ષમતા છે પરંતુ આટલા ક્ષેત્રમાં તેને પોતાની ક્ષમતાનો ક્યારેય ઉપયોગ કર્યો નથી, કરતા નથી અને ક્યારેક કરશે પણ નહિ.

પ. भंते ! जइ कम्मआसीविसे किं-

१. नेरइयकम्मआसीविसे,

२. तिरिक्खजोणियकम्मआसीविसे,

३. मणुस्सकम्मआसीविसे,

४. देवकम्मआसीविसे ?

પ્ર. ભંતે ! જો કર્મ આશીવિષ છે તો શું તે -

૧. નૈરયિક કર્મ આશીવિષ છે.

૨. તિર્યંચયોનિક કર્મ આશીવિષ છે.

૩. મનુષ્ય કર્મ આશીવિષ છે કે -

૪. દેવ કર્મ આશીવિષ છે ?

उ. गोयमा ! १. नो नेरइयकम्मासीविसे, २. तिरिक्ख-जोणियकम्मासीविसे वि, ३. मणुस्सकम्मासीविसे वि, ४. देवकम्मासीविसे वि ।

ઉ. ગૌતમ ! ૧. નૈરયિક કર્મ આશીવિષ નથી પરંતુ ૨. તિર્યંચયોનિક કર્મ આશીવિષ છે. ૩. મનુષ્ય કર્મ આશીવિષ છે અને ૪. દેવ કર્મ આશીવિષ છે.

પ. भंते ! जइ तिरिक्खजोणियकम्मासीविसे किं एगिंदियतिरिक्खजोणियकम्मासीविसे **-जाव-** पंचिंदियतिरिक्खजोणियकम्मासीविसे ?

પ્ર. ભંતે ! જો તિર્યંચયોનિક કર્મ આશીવિષ છે તો શું એકેન્દ્રિય તિર્યંચયોનિક કર્મ આશીવિષ છે **-યાવત્-** પંચેન્દ્રિય તિર્યંચયોનિક કર્મ આશીવિષ છે ?

उ. गोयमा ! नो एगिंदिय-बेइंदिय-तेइंदिय-चउरिंदिय तिरिक्खजोणियकम्मासीविसे, पंचिंदिय तिरिक्ख-जोणियकम्मासीविसे ।

ઉ. ગૌતમ ! એકેન્દ્રિય, દ્વીન્દ્રિય, ત્રીન્દ્રિય અને ચતુરિન્દ્રિય તિર્યંચયોનિક કર્મ આશીવિષ નથી, પરંતુ પંચેન્દ્રિય તિર્યંચયોનિક કર્મ આશીવિષ છે.

પ. भंते ! जइ पंचिंदियतिरिक्खजोणियकम्मासीविसे किं सम्मुच्छिम पंचेंदियतिरिक्खजोणियकम्मासीविसे गब्भवक्कंतियपंचिंदियतिरिक्खजोणियकम्मासीविसे ?

પ્ર. ભંતે ! જો પંચેન્દ્રિય તિર્યંચયોનિક કર્મ આશીવિષ છે તો શું સમ્મૂર્ચ્છિમ પંચેન્દ્રિય તિર્યંચયોનિક કર્મ આશીવિષ છે કે ગર્ભજ પંચેન્દ્રિય તિર્યંચયોનિક કર્મ આશીવિષ છે ?

उ. गोयमा ! ***एवं जहा वेउव्वियसरीरस्स भेओ-जाव-***[2] ***पज्जत्तसंखेज्जवासाउयगब्भवक्कंतिय पंचिंदिय-तिरिक्खजोणियकम्मासीविसे नो अपज्जत्तसंखे-ज्जवासाउय गब्भवक्कंतिय पंचिंदियतिरिक्ख-जोणिय कम्मासीविसे ।***

ઉ. ગૌતમ ! ***(પ્રજ્ઞાપનાસૂત્રના એકવીસમા શરીરપદમાં) વૈક્રિય શરીર સંબંધિત જે પ્રમાણે કહેવામાં આવ્યું છે એ જ પ્રમાણે કહેવું જોઈએ -યાવત્- પર્યાપ્ત સંખ્યાત વર્ષના આયુષ્યયુક્ત ગર્ભજ કર્મભૂમિજ પંચેન્દ્રિય તિર્યંચયોનિક કર્મ આશીવિષ થાય છે, પરંતુ અપર્યાપ્ત સંખ્યાત વર્ષના આયુષ્યયુક્ત ગર્ભજ કર્મભૂમિજ પંચેન્દ્રિય તિર્યંચયોનિક કર્મ આશીવિષ હોતા નથી.***

---

૧. ઠાણં. અ. ૪, ઉ. ૧, સુ. ૩૪૧ ૨. (પણ્ણ. પ. ૨૧, સુ. ૧૫૧૮) શરીર અધ્યયનમાં જોવું.)

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

प. जइ भंते! मणुस्सकम्मासीविसे किं सम्मुच्छिममणुस्स-कम्मासीविसे गब्भवक्कंतियमणुस्स कम्मासीविसे ?

પ્ર. ભંતે ! જો મનુષ્ય કર્મ આશીવિષ છે, તો શું સમ્મૂર્ચ્છિમ મનુષ્ય કર્મ આશીવિષ છે કે ગર્ભજ મનુષ્ય કર્મ આશીવિષ છે ?

उ. गोयमा ! णो सम्मुच्छिममणुस्सकम्मासीविसे, गब्भवक्कंतियमणुस्सकम्मासीविसे,

एवं जहा वेउव्वियसरीरं -जाव- पज्जत्तसंखेज्ज-वासाउयकम्मभूमगगब्भवक्कंतियमणुस्सकम्मा-सीविसे, नो अपज्जत्त संखेज्ज वासाउय कम्मभूमग गब्भवक्कंतिय मणुस्स कम्मासीविसे ।

ઉ. ગૌતમ ! સમ્મૂર્ચ્છિમ મનુષ્ય કર્મ આશીવિષ હોતા નથી, પરંતુ ગર્ભજ મનુષ્ય કર્મ આશીવિષ હોય છે.

આ જ પ્રમાણે જેવી રીતે (પ્રજ્ઞાપના સૂત્રના એકવીસમા શરીરપદમાં) વૈક્રિય શરીરને સંબંધિત જીવ ભેદ કહેવામાં આવ્યા છે એ જ પ્રમાણે અહીંયા પણ સમજવા જોઈએ -યાવત્- પર્યાપ્ત સંખ્યાત વર્ષના આયુષ્યયુક્ત કર્મભૂમિજ ગર્ભજ મનુષ્ય કર્મ આશીવિષ હોય છે, પરંતુ અપર્યાપ્ત સંખ્યાત વર્ષના આયુષ્યયુક્ત કર્મભૂમિજ ગર્ભજ મનુષ્ય કર્મ આશીવિષ હોતા નથી.

प. भंते! जइ देवकम्मासीविसे किं भवणवासीदेवकम्मा-सीविसे **-जाव-** वेमाणियदेवकम्मासीविसे ?

પ્ર. ભંતે ! જો દેવકર્મ આશીવિષ હોય છે તો શું ભવનવાસી દેવ કર્મ આશીવિષ હોય છે **-યાવત્-** વૈમાનિક દેવ કર્મ આશીવિષ હોય છે ?

उ. गोयमा ! भवणवासिदेवकम्मासीविसे वि **-जाव-** वेमाणियदेवकम्मासीविसे वि ।

ઉ. ગૌતમ ! ભવનવાસી દેવ પણ કર્મ આશીવિષ હોય છે **-યાવત્-** વૈમાનિક દેવ પણ કર્મ આશીવિષ હોય છે.

प. भंते ! जइ भवणवासिदेवकम्मासीविसे किं असुरकुमारभवणवासिदेवकम्मासीविसे **-जाव-** थणियकुमारभवणवासिदेवकम्मासीविसे ?

પ્ર. ભંતે ! જો ભવનવાસી દેવ કર્મ આશીવિષ હોય છે તો શું અસુરકુમાર ભવનવાસી દેવ કર્મ આશીવિષ હોય છે **-યાવત્-** સ્તનિતકુમાર ભવનવાસી દેવ કર્મ આશીવિષ હોય છે ?

उ. गोयमा ! असुरकुमार भवणवासिदेवकम्मासीविसे वि **-जाव-** थणियकुमार भवणवासिदेव कम्मासीविसे वि ।

ઉ. ગૌતમ ! અસુરકુમાર ભવનવાસી દેવ પણ કર્મ આશીવિષ હોય છે **-યાવત્-** સ્તનિતકુમાર ભવનવાસી દેવ પણ કર્મ આશીવિષ હોય છે.

प. भंते ! जइ असुरकुमारभवणवासिदेवकम्मासीविसे किं पज्जत्तअसुरकुमारभवणवासिदेवकम्मासीविसे, अपज्जत्तअसुरकुमारभवणवासिदेवकम्मासीविसे ?

પ્ર. ભંતે ! જો અસુરકુમાર ભવનવાસી દેવ કર્મ આશીવિષ હોય છે તો શું પર્યાપ્ત અસુરકુમાર ભવનવાસી દેવ કર્મ આશીવિષ છે કે અપર્યાપ્ત અસુરકુમાર ભવનવાસી દેવ કર્મ આશીવિષ છે ?

उ. गोयमा ! नो पज्जत्तअसुरकुमार भवणवासिदेव कम्मासीविसे, अपज्जत्तअसुरकुमार भवणवासिदेव-कम्मासीविसे ।

एवं -जाव- थणियकुमाराणं ।

ઉ. ગૌતમ ! પર્યાપ્ત અસુરકુમાર ભવનવાસી દેવ કર્મ આશીવિષ નથી પરંતુ અપર્યાપ્ત અસુરકુમાર ભવનવાસી દેવ કર્મ આશીવિષ છે.

આ જ પ્રમાણે સ્તનિતકુમારો પર્યંત સમજવું જોઈએ.

प. भंते! जइ वाणमंतरदेवकम्मासीविसे किं पिसायवा-णमंतरदेवकम्मासीविसे **-जाव-** गंधव्ववाणमंतर-देवकम्मासीविसे ।

પ્ર. ભંતે ! જો વાણવ્યંતરદેવ કર્મ આશીવિષ છે તો શું પિશાચ વાણવ્યંતર દેવ કર્મ આશીવિષ છે **-યાવત્-** ગન્ધર્વ વાણવ્યંતર દેવ કર્મ આશીવિષ છે ?

उ. गोयमा ! एवं सव्वेसिं पि अपज्जत्तगाणं ।

जोइसियाणं सव्वेसिं अपज्जत्तगाणं ।

ઉ. ગૌતમ ! તેઓ પિશાચાદિ સર્વ વાણવ્યંતર દેવ અપર્યાપ્તાવસ્થામાં કર્મ આશીવિષ છે.

આ જ પ્રમાણે સમગ્ર જ્યોતિષ્ક દેવ પણ અપર્યાપ્ત અવસ્થામાં કર્મ આશીવિષ હોય છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

પ. **भंते ! जइ वेमाणियदेवकम्मासीविसे किं कप्पोवग-वेमाणियदेवकम्मासीविसे, कप्पातीयवेमाणिय देवकम्मासीविसे ?**

उ. **गोयमा ! कप्पोवगवेमाणियदेवकम्मासीविसे, नो कप्पातीयवेमाणियदेवकम्मासीविसे ।**

પ. **भंते ! जइ कप्पोवगवेमाणियदेवकम्मासीविसे किं सोहम्मकप्पोवगवेमाणियदेव कम्मासीविसे -जाव-** अच्चुयकप्पोवग वेमाणियदेव कम्मासीविसे ?

उ. गोयमा ! **सोहम्मकप्पोवगवेमाणियदेवकम्मासीविसे** वि **-जाव-** सहस्सारकप्पोवगवेमाणियदेव कम्मासी-विसे वि ।

नो आणयकप्पोवग वेमाणियदेव कम्मासीविसे **-जाव-** नो अच्चुयकप्पोवगवेमाणियदेवकम्मासीविसे ।

પ. **भंते ! जइ सोहम्मकप्पोवग वेमाणियदेव कम्मासीविसे किं पज्जत्तसोहम्मकप्पोवगवेमाणिय देव कम्मासी-विसे, अपज्जत्तसोहम्म कप्पोवगवेमाणियदेवकम्मा-सीविसे ?**

उ. गोयमा ! नो पज्जत्तसोहम्मकप्पोवगवेमाणिय देव कम्मासीविसे, अपज्जत्तसोहम्मकप्पोवगवेमाणिय देवकम्मासीविसे ।

एवं -जाव- नो पज्जत्तसहस्सारकप्पोवगवेमाणिय देव कम्मासीविसे । अपज्जत्तसहस्सार कप्पोवग वेमाणियदेव कम्मासीविसे ।

- विया. स. ८, उ. २, स. १-१९

પ્ર. ભંતે ! જો વૈમાનિકદેવ કર્મ આશીવિષ છે તો શું કલ્પોપપન્નક વૈમાનિક દેવ કર્મ આશીવિષ છે કે કલ્પાતીત વૈમાનિક દેવ કર્મ આશીવિષ છે ?

ઉ. ગૌતમ ! કલ્પોપપન્નક વૈમાનિક દેવ કર્મ આશીવિષ હોય છે પરંતુ કલ્પાતીત વૈમાનિક દેવ કર્મ આશીવિષ હોતા નથી.

પ્ર. ભંતે ! જો કલ્પોપપન્નક વૈમાનિક દેવ કર્મ આશીવિષ હોય છે તો શું સૌધર્મ કલ્પોપપન્નક વૈમાનિક દેવ કર્મ આશીવિષ હોય છે **-યાવત્-** અચ્યુત કલ્પોપપન્નક વૈમાનિક દેવ કર્મ આશીવિષ હોય છે ?

ઉ. ગૌતમ ! સૌધર્મ કલ્પોપપન્નક વૈમાનિક દેવ પણ કર્મ આશીવિષ હોય છે **-યાવત્-** સહસ્ત્રાર કલ્પોપપન્નક વૈમાનિક દેવ પણ કર્મ આશીવિષ હોય છે.

પરંતુ આનત **-યાવત્-** અચ્યુત કલ્પોપપન્નક વૈમાનિક દેવ કર્મ આશીવિષ હોતા નથી.

પ્ર. ભંતે ! જો સૌધર્મ કલ્પોપપન્નક વૈમાનિક દેવ કર્મ આશીવિષ હોય છે તો શું પર્યાપ્ત સૌધર્મ કલ્પોપપન્નક વૈમાનિક દેવ કર્મ આશીવિષ હોય છે કે અપર્યાપ્ત સૌધર્મ કલ્પોપપન્નક વૈમાનિક દેવ કર્મ આશીવિષ હોય છે ?

ઉ. ગૌતમ ! પર્યાપ્ત સૌધર્મ કલ્પોપપન્નક વૈમાનિક દેવ કર્મ આશીવિષ હોતા નથી, પરંતુ અપર્યાપ્ત સૌધર્મ કલ્પોપપન્નક વૈમાનિક દેવ કર્મ આશીવિષ હોય છે.

આ જ પ્રમાણે -યાવત્- પર્યાપ્ત સહસ્ત્રાર કલ્પોપપન્નક વૈમાનિક દેવ કર્મ આશીવિષ હોતા નથી, પરંતુ અપર્યાપ્ત સહસ્ત્રાર કલ્પોપપન્નક વૈમાનિક દેવ કર્મ આશીવિષ હોય છે.

૯. **तिविहा इड्ढी भेयप्पभेय परूवणं-**

तिविहा इड्ढी पण्णत्ता, तं जहा -

१. देविड्ढी, २. राइड्ढी,

३. गणिड्ढी ।

(१) देविड्ढी तिविहा पण्णत्ता, तं जहा-

१. विमाणिड्ढी, २. विगुव्वणिड्ढी, ३. परियारणिड्ढी ।

अहवा देविड्ढी तिविहा पण्णत्ता, तं जहा-

१. सचित्ता, २. अचित्ता, ३. मीसिया ।

૯. **ત્રણ પ્રકારની ઋદ્ધિના ભેદ-પ્રભેદોનું પ્રરૂપણ :**

ઋદ્ધિ ત્રણ પ્રકારની કહેવામાં આવી છે, જેવી રીતે -

૧. દેવતાઓની ઋદ્ધિ, ૨. રાજાઓની ઋદ્ધિ,

૩. ગણી (આચાર્યો)ની ઋદ્ધિ.

(૧) દેવતાઓની ઋદ્ધિ ત્રણ પ્રકારની કહેવામાં આવી છે, જેવી રીતે -

૧. વિમાનઋદ્ધિ, ૨. વૈક્રિય ઋદ્ધિ, ૩. પરિચારણા ઋદ્ધિ.

અથવા - દેવતાઓની ઋદ્ધિ ત્રણ પ્રકારની કહેવામાં આવી છે, જેવી રીતે -

૧. સચિત્ત, ૨. અચિત્ત, ૩. મિશ્ર.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

(૨) राइड्ढी तिविहा पण्णत्ता, तं जहा-

१. रण्णो अइयाणिड्ढी,
२. रण्णो णिज्जाणिड्ढी,
३. रण्णो बलवाहणकोस कोट्ठागारिड्ढी।

अहवा राइड्ढी तिविहा पण्णत्ता, तं जहा-

१. सचित्ता, २. अचित्ता, ३. मीसिया।

(૩) गणिड्ढी तिविहा पण्णत्ता, तं जहा-

१. णाणिड्ढी, २. दंसणिड्ढी, ३. चरित्तड्ढी।

अहवा गणिड्ढी तिविहा पण्णत्ता, तं जहा-

१. सचित्ता, २. अचित्ता, ३. मीसिया।

- ठाणं. अ. ३, उ. ४, सु. २१४

(૨) રાજાઓની ઋદ્ધિ ત્રણ પ્રકારની કહેવામાં આવી છે, જેવી રીતે -

૧. અતિયાન (રાજાની નગરાગમન) ઋદ્ધિ,
૨. નિર્યાણ (બહિર્ગમન) ઋદ્ધિ,
૩. રાજાની સેના, વાહન, કોષ (ભંડાર) અને કોષ્ઠાગારની ઋદ્ધિ.

અથવા - રાજાઓની ઋદ્ધિ ત્રણ પ્રકારની કહેવામાં આવી છે, જેવી રીતે -

૧. સચિત્ત, ૨. અચિત્ત, ૩. મિશ્ર.

(૩) ગણી (આચાર્ય)ની ઋદ્ધિ ત્રણ પ્રકારની કહેવામાં આવી છે, જેવી રીતે -

૧. જ્ઞાનની ઋદ્ધિ, ૨. દર્શનની ઋદ્ધિ, ૩. ચારિત્રની ઋદ્ધિ.

અથવા ગણીની ઋદ્ધિ ત્રણ પ્રકારની કહેવામાં આવી છે, જેવી રીતે -

૧. સચિત્ત, ૨. અચિત્ત, ૩. મિશ્ર.

૧૦. अत्थोप्पायणस्स हेउ तिविहत्तं-

तिविहा अत्थजोणी पण्णत्ता, तं जहा-

१. सामे, २. दंडे, ३. भेए।

- ठाणं. अ. ३, उ. ३, सु. १९१(११)

૧૦. અર્થોપાર્જન હેતુના ત્રણ પ્રકાર :

અર્થયોનિ (રાજ્ય-વૈભવ પ્રાપ્તિના ઉપાય) ત્રણ પ્રકારની કહેવામાં આવી છે, જેવી રીતે -

૧. સામ, ૨. દંડ, ૩. ભેદ.

११. विवक्खया इंदाणं तिविहत्तं-

तओ इंदा पण्णत्ता, तं जहा-

१. णामिंदे,
२. ठवणिंदे,
३. दविंदे।

तओ इंदा पण्णत्ता, तं जहा-

१. णाणिंदे, २. दंसणिंदे, ३. चरित्तिंदे।

तओ इंदा पण्णत्ता, तं जहा-

१. देविंदे, २. असुरिंदे, ३. मणुस्सिंदे।

- ठाणं. अ. ३, उ. १, सु. १२७

૧૧. વિવક્ષાની દૃષ્ટિએ ઈંદ્રના ત્રણ પ્રકાર :

ઈન્દ્ર ત્રણ પ્રકારના કહેવામાં આવ્યા છે, જેવી રીતે -

૧. **નામઈન્દ્ર** - નામ માત્રના ઈન્દ્ર.
૨. **સ્થાપના ઈન્દ્ર** - કોઈ વસ્તુમાં ઈન્દ્રનું આરોપણ.
૩. **દ્રવ્ય ઈન્દ્ર** - ભૂત કે ભાવી ઈન્દ્ર.

ઈન્દ્ર ત્રણ પ્રકારના કહેવામાં આવ્યા છે, જેવી રીતે -

૧. જ્ઞાનેન્દ્ર, ૨. દર્શનેન્દ્ર, ૩. ચારિત્રેન્દ્ર.

ઈન્દ્ર ત્રણ પ્રકારના કહેવામાં આવ્યા છે, જેવા રીતે -

૧. દેવેન્દ્ર, ૨. અસુરેન્દ્ર, ૩. મનુષ્યેન્દ્ર.

१२. विणिच्छियस्स तिविहत्तं-

तिविहे विणिच्छिए पन्नत्ते, तं जहा-

१. अत्थविणिच्छिए, २. धम्मविणिच्छिए,
३. कामविणिच्छिए।

- ठाणं. अ. ३, उ. ३, सु. १९४/९

૧૨. વિનિશ્ચયના ત્રણ પ્રકાર :

વિનિશ્ચય (અર્થાદિના સ્વરૂપનું સૂક્ષ્મ જ્ઞાન) ત્રણ પ્રકારના કહેવામાં આવ્યા છે, જેવી રીતે -

૧. અર્થ વિનિશ્ચય, ૨. ધર્મ વિનિશ્ચય,
૩. કામ વિનિશ્ચય.

१३. समणमाहणाणं अभिसमागमस्स तिविहत्तं-

तिविहे अभिसमागमे पन्नत्ते, तं जहा-

१. उड्ढं, २. अहं, ३. तिरियं।

૧૩. શ્રમણ-માહનો (જૈન સાધુ)ના અભિસમાગમ (જાણકાર)ના ત્રણ પ્રકાર :

અભિસમાગમ (જાણકાર) ત્રણ પ્રકારના કહેવામાં આવ્યા છે, જેવી રતે -

૧. ઊર્ધ્વ, ૨. અધઃ, ૩. તિર્યક્.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

जया णं तहारूवस्स समणस्स वा, माहणस्स वा अइसेसे नाण-दंसणे समुप्पज्जइ, से णं तप्पढमयाए उड्ढमभिसमेइ, तओ तिरियं तओ पच्छा अहे ।

अहोलोगे णं दुरभिगमे पण्णत्ते, समणाउसो !

- ठाणं. अ. ३, उ. ४, सु. २१३

તથારૂપ-શ્રમણ-માહનને જ્યારે અતિશય જ્ઞાન-દર્શન પ્રાપ્ત થાય છે ત્યારે તે પ્રથમ ઊર્ધ્વલોકને જાણે છે, પછી તિર્યક્ લોકને જાણે છે અને પછી અધોલોકને જાણે છે હે આયુષ્માન્ શ્રમણો ! અધોલોકનું જ્ઞાન સૌથી અધિક કષ્ટમય (દુઃખદાયક) કહેવામાં આવ્યો છે.

૧૪. सूराणं चउव्विहत्त परूवणं-

चत्तारि सूरा पण्णत्ता, तं जहा-

१. खंतिसूरे, २. तवसूरे,

३. दाणसूरे, ४. जुद्धसूरे ।

१. खंतिसूरा अरहंता,

२. तवसूरा अणगारा,

३. दाणसूरे वेसमणे,

४. जुद्धसूरे वासुदेवे ।

- ठाणं. अ. ४, उ. ३, सु. ३१७

૧૪. શૂરો (શૂરવીરો)ના ચાર પ્રકાર :

શૂર (પરાક્રમ) ચાર પ્રકારના કહેવામાં આવ્યા છે, જેવી રીતે -

૧. ક્ષમા શૂર, ૨. તપ શૂર,

૩. દાન શૂર, ૪. યુદ્ધ શૂર.

૧. અર્હંત ક્ષમા શૂર છે,

૨. અણગાર તપ શૂર છે,

૩. કુબેર (વૈશ્રમણ) દાન શૂર છે,

૪. વાસુદેવ યુદ્ધ શૂર છે.

૧૫. संत गुणाणं विनास-विकास चउ हेऊ-

चउहिं ठाणेहिं संते गुणे नासेज्जा, तं जहा-

१. कोहेणं, २. पडिनिवेसेणं,

३. अकयण्णुयाए, ४. मिच्छत्ताभिनिवेसेणं ।

चउहिं ठाणेहिं संते गुणे दीवेज्जा, तं जहा-

१. अब्भासवत्तियं,

२. परच्छंदाणुवत्तियं,

३. कज्जहेउं,

४. कयपडिकडेइ वा ।

- ठाणं. अ. ४, उ. ४, सु. ३७०

૧૫. વિદ્યમાન ગુણોના વિનાશ - વિકાસના ચાર હેતુ :

ચાર સ્થાનો (કારણો) વડે વિદ્યમાન ગુણનો નાશ થાય છે, જેવી રીતે -

૧. ક્રોધ વડે, ૨. ઈર્ષ્યા (દ્વેષ) વડે,

૩. અકૃતજ્ઞતા વડે, ૪. મિથ્યાભિનિવેશ દુરાગ્રહ વડે.

ચાર સ્થાનો (કારણો) વડે વિદ્યમાન ગુણ પ્રકાશિત (ઉદ્ભવિત) થાય છે.

૧. અભ્યાસ કરવાની ઈચ્છા થવાથી,

૨. અન્યોના ગુણોનું અનુસરણ કરવાથી,

૩. કાર્યસિદ્ધિને માટે અનુકૂળ પ્રયત્ન (ઉદ્યમ) કરવાથી,

૪. ઉપકારી પ્રત્યે ઉપકાર કરવાથી.

૧૬. संसारस्स चउविहत्तं-

चउव्विहे संसारे पण्णत्ते, तं जहा-

१. दव्वसंसारे,

२. खेत्तसंसारे,

३. कालसंसारे,

४. भावसंसारे । - ठाणं. अ. ४, उ. १, सु. २६१

૧૬. ચાર પ્રકારના સંસાર :

સંસાર ચાર પ્રકારના કહેવામાં આવ્યા છે, જેવી રીતે-

૧. **દ્રવ્ય સંસાર** - જીવ અને પુદ્ગલોનું પરિભ્રમણ,

૨. **ક્ષેત્ર સંસાર** - જીવ અને પુદ્ગલોના પરિભ્રમણનું ક્ષેત્ર,

૩. **કાળ સંસાર** - કાળનું પરિવર્તન અથવા કાળમર્યાદાને અનુસાર જીવ અને પુદ્ગલોમાં થનારું પરિવર્તન.

૪. **ભાવસંસાર** - જીવ અને પુદ્ગલોના પરિભ્રમણની ક્રિયા.

૧૭. गइविवक्खया संसारस्स चउविहत्तं-

चउव्विहे संसारे पण्णत्ते, तं जहा-

૧૭. ગતિની અપેક્ષાએ સંસારના ચાર પ્રકાર -

સંસાર (જન્મ-મરણરૂપે) ચાર પ્રકારના કહેવામાં આવ્યા છે, જેવી રીતે -

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

१. णेरइय संसारे, २. तिरिक्खजोणिय संसारे,
३. मणुस्स संसारे, ४. देव संसारे।
- ठाणं. अ. ४, उ. २, सु. २९४

१. નૈરયિક સંસાર, ૨. તિર્યંચયોનિક સંસાર,
૩. મનુષ્ય સંસાર, ૪. દેવ સંસાર.

१८. णिक्खेव-विवक्खया सच्चस्स चउप्पगारा-

चउव्विहे सच्चे पण्णत्ते, तं जहा-
१. णामसच्चे, २. ठवणासच्चे,
३. दव्वसच्चे, ३. भावसच्चे।
- ठाणं. अ. ४, उ. १, सु. ३०८

૧૮. નિક્ષેપ - વિવક્ષા વડે સત્યના ચાર પ્રકાર :

સત્ય ચાર પ્રકારના કહેવામાં આવ્યા છે, જેવી રીતે -
૧. નામ સત્ય, ૨. સ્થાપના સત્ય,
૩. દ્રવ્ય સત્ય, ૪. ભાવ સત્ય.

१९. हासुप्पत्ति चउ कारणाणि-

चउहिं ठाणेहिं हासुप्पत्ती सिया, तं जहा-
१. पासेत्ता,
२. भासेत्ता,
३. सुणेत्ता,
४. संभरेत्ता। - ठाणं. अ. ४, उ. १, सु. २६९

૧૯. હાસ્યોત્પત્તિના ચાર કારણ :

ચાર કારણોથી હસવાનું થાય છે, જેવી રીતે -
૧. **જોઈને** - વિદૂષક (જોકર) વગેરેની ચેષ્ટાઓ જોઈને,
૨. **બોલીને** - કોઈના બોલ્યાની નકલ કરીને,
૩. **સાંભળીને** - એવા પ્રકારની ચેષ્ટાઓ અને વાણી સાંભળીને,
૪. **સ્મરણ** - પૂર્વે જોયેલી અને સાંભળેલી વાતો યાદ કરીને.

२०. वाही-चउप्पगारा-

चउव्विहे वाही पण्णत्ते, तं जहा-
१. वाइए,
२. पित्तिए,
३. सिंभिए,
४. सन्निवाइए। - ठाणं. अ. ४, उ. ४, सु. ३४२

૨૦. વ્યાધિ (દુઃખ)ના ચાર પ્રકાર :

વ્યાધિ ચાર પ્રકારની કહેવામાં આવી છે, જેવી રીતે -
૧. **વાતિક** - વાયુવિકાર વડે ઉત્પન્ન થનારી,
૨. **પૈત્તિક** - પિત્તવિકાર વડે ઉત્પન્ન થનારી,
૩. **શ્લૈષ્મિક** - કફ વિકાર વડે ઉત્પન્ન થનારી,
૪. **સાન્નિપાતિક** - ત્રણેના મિશ્રણ વડે ઉત્પન્ન થનારી.

२१. तिगिच्छया चउ अंगो-

चउव्विहा तिगिच्छा पण्णत्ता, तं जहा
१. वेज्जो, २. ओसहाइं,
३. आउरे, ४. परिचारए।
- ठाणं. अ. ४, उ. ४, सु. ३४२

૨૧. ચિકિત્સાના ચાર અંગ :

ચિકિત્સાના ચાર અંગ કહેવામાં આવ્યા છે, જેવી રીતે -
૧. વૈદ્ય, ૨. ઔષધ,
૩. રોગી, ૪. પરિચારક (સેવા કરનાર સેવક).

२२. तिगिच्छगस्स चउप्पगारा-

चत्तारि तिगिच्छगा पण्णत्ता, तं जहा-
१. आयतिगिच्छे णाममेगे, णो परतिगिच्छए,
२. परतिगिच्छे णाममेगे, णो आयतिगिच्छए,
३. एगे आयतिगिच्छए वि, परतिगिच्छए वि,
४. एगे णो आयतिगिच्छए, णो परतिगिच्छए।
- ठाणं. अ. ४, उ. ४, सु. ३४२

૨૨. ચિકિત્સકના ચાર પ્રકાર :

ચિકિત્સકના ચાર પ્રકાર કહેવામાં આવ્યા છે, જેવી રીતે -
૧. કેટલાક ચિકિત્સક પોતાની ચિકિત્સા (સારવાર) કરે છે, પરંતુ બીજાઓની કરતાં નથી,
૨. કેટલાક ચિકિત્સક બીજાઓની ચિકિત્સા કરે છે, પરંતુ પોતાની કરતાં નથી,
૩. કેટલાક ચિકિત્સક પોતાની પણ ચિકિત્સા કરે છે અને બીજાઓની પણ કરે છે,
૪. કેટલાક ચિકિત્સક પોતાની પણ ચિકિત્સા કરતા નથી અને બીજાઓની પણ કરતા નથી.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

૨૩. विकहाओ भेयप्पभेय परूवणं-

चत्तारि विकहाओ पण्णत्ताओ, तं जहा-

१. इत्थिकहा, २. भत्तकहा,

३. देसकहा, ४. राय कहा ।

(१) इत्थिकहा चउव्विहा पण्णत्ता, तं जहा-

१. इत्थीणं जाइकहा,

२. इत्थीणं कुलकहा,

३. इत्थीणं रूवकहा,

४. इत्थीणं णेवत्थकहा ।

(२) भत्तकहा चउव्विहा पण्णत्ता, तं जहा-

१. भत्तस्स आवावकहा,

२. भत्तस्स णिव्वावकहा,

३. भत्तस्स आरंभकहा,

४. भत्तस्स णिट्ठाणकहा ।

(३) देसकहा चउव्विहा पण्णत्ता, तं जहा-

१. देसविहिकहा,

२. देसविकप्पकहा,

३. देसच्छंदकहा,

४. देसणेवत्थकहा ।

(४) रायकहा चउव्विहा पण्णत्ता, तं जहा-

१. रण्णो अतियाणकहा,

२. रण्णो णिज्जाणकहा,

३. रण्णो बल-वाहणकहा,

४. रण्णो कोस-कोट्ठागारकहा ।

- ठाणं. अ. ४, उ. २, सु. २८२

૨૩. વિકથાના ભેદ-પ્રભેદોનું પ્રરૂપણ :

વિકથા ચાર પ્રકારની કહેવામાં આવી છે, જેવી રીતે -

૧. સ્ત્રીકથા, ૨. ભક્તકથા,

૩. દેશ કથા, ૪. રાજ કથા.

૧. સ્ત્રીકથા ચાર પ્રકારની કહેવામાં આવી છે, જેવી રીતે -

૧. સ્ત્રીઓની જાતિવિષયક કથા,

૨. સ્ત્રીઓની કુળવિષયક કથા,

૩. સ્ત્રીઓના રુપવિષયક કથા,

૪. સ્ત્રીઓની વેશભૂષાની કથા.

૨. ભક્તકથા ચાર પ્રકારની કહેવામાં આવી છે, જેવી રીતે -

૧. **આવાપકથા** - રસોડામાં રસોઈની તેલ-ઘી જેવી કાચી સામગ્રી વિષયક ચર્ચા કરવી,

૨. **નિર્વાપકથા** - રસોડામાં તૈયાર થયેલી વાનગી-સામગ્રી વિષયક ચર્ચા કરવી,

૩. **આરંભકથા** - ભોજનની સામગ્રીની તૈયારી માટે કરવામાં આવતા ખર્ચ (લાગત) વિષયક ચર્ચા,

૪. **નિષ્ઠાનકથા** - ભોજનની સામગ્રી માટે થતા ખર્ચા-વ્યય વગેરે વિષયક ચર્ચા.

૩. દેશકથા - ચાર પ્રકારની કહેવામાં આવી છે, જેવી રીતે -

૧. **દેશવિધિકથા** - વિભિન્ન - જુદાં - જુદાં દેશોના શાસનવ્યવસ્થા વિષયક ચર્ચા,

૨. **દેશવિકલ્પકથા** - જુદાં-જુદાં દેશોમાં ઉત્પન્ન થતી વસ્તુઓ વિષયક ચર્ચા,

૩. **દેશચ્છંદકથા** - જુદાં-જુદાં દેશોના સામાજીક રીતિરિવાજો વિષયક ચર્ચા,

૪. **દેશનેપથ્યકથા** - જુદાં-જુદાં દેશોના પોષાક વિષયક ચર્ચા.

૪. રાજકથા ચાર પ્રકારની કહેવામાં આવી છે, જેવી રીતે-

૧. રાજાના નગર વગેરેના પ્રવેશ વિષયક ચર્ચા,

૨. રાજાના નિર્યાણ (પ્રયાણ) નિષ્ક્રમણ (બહાર નીકળવું) વિષયક ચર્ચા,

૩. રાજાની સેના અને વાહનો વિષયક ચર્ચા કરવી,

૪. રાજાના ભંડાર અને કોઠારો - અનાજના કોઠારો (સંગ્રહસ્થાનો) વિષયક ચર્ચા.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

૨૪. दंडस्स पंच पगारा-

पंच दंडा पन्नत्ता, तं जहा-

१. अट्ठादंडे,

२. अणट्ठादंडे,

३. हिंसादंडे,

४. अकम्मादंडे,

५. दिट्ठीविपरियासिया दंडे ।

- ठाणं. अ. ५, उ. २, सु. ४१८

૨૪. દંડના પાંચ પ્રકાર :

દંડ પાંચ પ્રકારના કહેવામાં આવ્યા છે, જેવી રીતે -

૧. **અર્થ દંડ** - પ્રયોજનાર્થે ત્રસ કે સ્થાવર પ્રાણીઓની હિંસા કરવી,

૨. **અનર્થ દંડ** - નિષ્પ્રયોજન હિંસા કરવી,

૩. **હિંસા દંડ** - આ મને અત્યારે મારે છે, ભવિષ્યમાં મારશે કે મને માર્યું હતુંઆ માની હિંસા કરવી,

૪. **અકસ્માત્ દંડ** - એકની વધ કરવા માટે પ્રહાર કરતી વખતે અન્યનો વધ થઈ જવો,

૫. **દૃષ્ટિ વિપર્યાસ દંડ** - મિત્રને અમિત્ર માનીને તેને દંડ કરવો.

૨૫. णिहिस्स पंच पगारा-

पंच णिही पण्णत्ता, तं जहा-

१. पुत्तणिही, २. मित्तणिही,

३. सिप्पणिही, ४. धणणिही,

५. धन्ननिही । - ठाणं. अ. ५, उ. ३, सु. ४४८

૨૫. નિધિના પાંચ પ્રકાર :

નિધિ પાંચ પ્રકારની કહેવામાં આવી છે, જેવી રીતે -

૧. પુત્રનિધિ, ૨. મિત્રનિધિ,

૩. શિલ્પનિધિ, ૪. ધનનિધિ,

૫. ધાન્યનિધિ.

૨૬. इंदयविसएसु सज्जाइ पंच हेऊ-

पंचहिं ठाणेहिं जीवा सज्जंति, तं जहा-

१. सद्देहिं, २. रूवेहिं,

३. गंधेहिं, ४. रसेहिं

५. फासेहिं ।

एवमेव रज्जंति, मुच्छंति, गिज्झंति, अज्झोववज्जंति विणिग्घायमावज्जंति ।

- ठाणं. अ. ५, उ. १, सु. ३९०

૨૬. ઈન્દ્રિય વિષયોમાં આસક્તિ વગેરેના પાંચ હેતુ :

જીવ પાંચ સ્થાનો વડે આસક્ત થાય છે, જેવી રીતે -

૧. શબ્દ વડે, ૨. રુપ વડે,

૩. ગંધ વડે, ૪. રસ વડે,

૫. સ્પર્શ વડે.

આ જ પ્રમાણે આ પાંચ કારણોથી રાગભાવ, મૂર્ચ્છાભાવ, ગૃદ્ધિભાવ, આકાંક્ષાભાવ અને વિનાશ પામેલો હોય છે.

૨૭. पडिहाणं पंच पगारा-

पंचविहा पडिहा पण्णत्ता, तं जहा-

१. गइपडिहा,

२. ठिइपडिहा,

३. बंधणपडिहा,

४. भोगपडिहा,

५. बल-वीरिय-पुरिसक्कार-परक्कमपडिहा ।

- ठाणं. अ. ५, उ. १, सु. ४०६

૨૭. પ્રતિઘાતો (સ્ખલન)ના પાંચ પ્રકાર :

પ્રતિઘાત (સ્ખલન)નાં પાંચ પ્રકાર કહેવામાં આવ્યા છે, જેવી રીતે -

૧. **ગતિ-સ્ખલન**-અશુભ પ્રવૃત્તિ દ્વારા ઉત્તમ (પ્રશસ્ત) ગતિનો અવરોધ,

૨. **સ્થિતિ-સ્ખલન**-ઉદીરણા દ્વારા કર્મ-સ્થિતિનું અલ્પત્વ,

૩. **બંધન-સ્ખલન**-ઉત્તમ ઔદારિક શરીર વગેરેની ઉપલબ્ધિમાં અટકાવ-અવરોધ.

૪. **ભોગ-સ્ખલન**-સામગ્રીના અભાવમાં ભોગની અપ્રાપ્તિ.

૫. બલ, વીર્ય, પુરુષકાર અને પરાક્રમનું સ્ખલન.

૨૮. आजीवगाणं पंच पगारा-

पंचविहे आजीवे पण्णत्ते, तं जहा-

१. जाईआजीवे,

૨૮. આજીવકોના પાંચ પ્રકાર :

આજીવક પાંચ પ્રકારના કહેવામાં આવ્યા છે, જેવી રીતે-

૧. **જાત્યાજીવ** - જાતિ વડે આજીવિકા કરનારા,

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

૨. कुलाजीवे,
૩. कम्माजीवे,
૪. सिप्पाजीवे,
૫. लिंगाजीवे । - ठाणं. अ. ૫, उ. ૧, सु. ૪૦૭

૨૯. **सुत्तस्स विबुज्झण पंच हेऊ-**

पंचहिं ठाणेहिं सुत्ते विबुज्झेज्जा, तं जहा-
૧. सद्देणं, ૨. फासेणं
૩. भोयणपरिणामेणं ૪. णिद्दक्खएणं,
૫. सुविणदंसणेणं ।

- ठाणं. अ. ૫, उ. ૨, सु. ૪૩૬

૩૦. **सोयस्स पंच पगारा-**

पंचविहे सोए पण्णत्ते, तं जहा-
૧. पुढविसोए,
૨. आउसोए,
૩. तेउसोए,
૪. मंतसोए,
૫. बंभसोए । - ठाणं. अ. ૫, उ. ૩, सु. ૪૪૯

૩૧. **उक्कलाणं पंच पगारा-**

पंच उक्कला पण्णत्ता, तं जहा-
૧. दंडुक्कले,
૨. रज्जुक्कले,
૩. तेणुक्कले,
૪. देसुक्कले,
૫. सव्वुक्कले । - ठाणं. अ. ૫, उ. ૩, सु. ૪૫૬

૩૨. **छेयणस्स पंच पगारा-**

पंचविहे छेयणे पण्णत्ते, तं जहा-
૧. उप्पाच्छेयणे,
૨. वियच्छेयणे,
૩. बंधच्छेयणे,
૪. पएसच्छेयणे,
૫. दोधारच्छेयणे ।

- ठाणं. अ. ૫, उ. ૩, सु. ૪૬૨ (૧)

૨. **કુલાજીવ** - કુળ વડે આજીવિકા કરનારા,
૩. **કર્માજીવ** - કૃષિ-ખેતી વડે આજીવિકા કરનારા,
૪. **શિલ્પાજીવ** - કળા (હુન્નર) વડે આજીવિકા કરનારા,
૫. **લિંગાજીવ**-વેષ (બહુરૂપી) વગેરે વડે આજીવિકા કરનારા.

૨૯. **સૂતેલાને જાગૃત થવાનાં પાંચ હેતુ :**

પાંચ કારણો વડે સૂતેલો માણસ જાગૃત થાય છે, જેવી રીતે-
૧. શબ્દ (ધ્વનિ) વડે, ૨. સ્પર્શ વડે,
૩. ભૂખ લાગવાથી, ૪. ઊંઘ પૂરી થવાથી,
૫. સ્વપ્ન દર્શનથી.

૩૦. **શુદ્ધિ (શૌચ)ના પાંચ પ્રકાર :**

શુદ્ધિ પાંચ પ્રકારની કહેવામાં આવી છે, જેવી રીતે -
૧. **પૃથ્વી શૌચ** - માટી વડે શુદ્ધિ કરવી,
૨. **જળ શૌચ** - પાણી વડે શુદ્ધિ કરવી,
૩. **તેજ શૌચ** - અગ્નિ વડે શુદ્ધિ કરવી,
૪. **મંત્ર શૌચ** - મંત્ર વડે શુદ્ધિ કરવી,
૫. **બ્રહ્મ શૌચ**-બ્રહ્મચર્ય વગેરેના આચરણ વડે શુદ્ધિ કરવી,

૩૧. **ઉત્કલ (તીવ્રતા - પ્રચંડતા)ના પાંચ પ્રકાર :**

ઉત્કલ અથવા ઉત્કટ-તીવ્રતાના પાંચ પ્રકાર કહેવામાં આવ્યા છે, જેવી રીતે -
૧. **દંડોત્કલ** - જેની પાસે પ્રબળ દંડ શક્તિ હોય,
૨. **રાજ્યોત્કલ** - જેની પાસે પ્રબળ રાજ્યશક્તિ હોય,
૩. **સ્તેનોત્કલ** - જેની પાસે ચોરોનો પ્રબળ સંગ્રહ હોય,
૪. **દેશોત્કલ** - જેની પાસે પ્રબળ લોકમત હોય,
૫. **સર્વોત્કલ** - જેની પાસે પૂર્વોક્ત સમગ્ર દંડ પ્રબળતમ હોય.

૩૨. **છેદન (વિભાજન)ના પાંચ પ્રકાર :**

છેદન (વિભાજન)ના પાંચ પ્રકાર કહેવામાં આવ્યા છે, જેવી રીતે -
૧. **ઉત્પાદછેદન** - ઉત્પાદની અપેક્ષાએ વિભાજન કરવું,
૨. **વ્યયછેદન** - વિનાશની અપેક્ષાએ વિભાજન કરવું,
૩. **બંધ છેદન** - સંબંધનો વિચ્છેદ (નાશ) થવો,
૪. **પ્રદેશ છેદન** - વૃદ્ધિની કલ્પના વડે સ્કંધોનું વિભાજન કરવું,
૫. **દ્વિધાર છેદન** - અખંડ વસ્તુના બે ટુકડા કરવા.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

૩૩. आणंतरियस्स पंच पगारा-

पंचविहे आणंतरिए पण्णत्ते, तं जहा-

१. उप्पायणंतरिए,
२. वियाणंतरिए,
३. पएसाणंतरिए,
४. समयाणंतरिए,
५. सामण्णाणंतरिए ।

- ठाणं. अ. ५, उ. ३, सु. ४६२ (२)

૩૩. આનન્તર્યના પાંચ પ્રકાર :

આનન્તર્ય (નિરંતરતા)ના પાંચ પ્રકાર કહેવામાં આવ્યા છે, જેવી રીતે -

૧. **ઉત્પાદ-આનન્તર્ય** - ઉત્પાદની નિરંતરતા (અવિરહ)
૨. **વ્યય-આનન્તર્ય** - વિનાશની નિરંતરતા (અવિરહ)
૩. **પ્રદેશ-આનન્તર્ય** - પ્રદેશોની સંલગ્નતા (સંયુક્તતા)
૪. **સમય-આનન્તર્ય** - સમયની સંલગ્નતા (સંયુક્તતા)
૫. **સામાન્ય-આનન્તર્ય** - જેમાં વિશેષની વિવક્ષા (તાત્પર્ય) ન હોય.

૩૪. तुल्लस्स छ भेया तेसां सरूव परूवणं-

प. कइविहे णं भंते ! तुल्लए पन्नत्ते ?

उ. गोयमा ! छव्विहे तुल्लए पन्नत्ते, तं जहा-

१. दव्वतुल्लए, २. खेत्ततुल्लए,
३. कालतुल्लए, ४. भवतुल्लए,
५. भावतुल्लए, ६. संठाणतुल्लए ।

प. १. से केणट्ठेणं भंते ! एवं वुच्चइ-
'दव्वतुल्लए, दव्वतुल्लए ?'

उ. गोयमा ! परमाणुपोग्गले परमाणुपोग्गलस्स दव्वओ तुल्ले, परमाणुपोग्गले परमाणुपोग्गलवइरित्तस्स दव्वओ णो तुल्ले ।

दुपएसिए खंधे दुपएसियस्स खंधस्स दव्वओ तुल्ले, दुपएसिए खंधे दुपएसियवइरित्तस्स खंधस्स दव्वओ णो तुल्ले ।

एवं -जाव- दसपएसिए ।

तुल्लसंखेज्जपएसिए खंधे तुल्लसंखेज्जपएसियस्स खंधस्स दव्वओ तुल्ले, तुल्लसंखेज्जपएसिए खंधेतुल्लसंखेज्जपएसियवइरित्तस्स खंधस्स दव्वओ णो तुल्ले ।

एवं तुल्लअसंखेज्जपएसिए वि ।

एवं तुल्लअणंतपएसिए वि ।

से तेणट्ठेणं गोयमा ! एवं वुच्चइ-'दव्वतुल्लए दव्वतुल्लए ।'

૩૪. તુલ્યના છ ભેદ અને એના સ્વરૂપનું પ્રરૂપણ :

પ્ર. ભંતે ! તુલ્યના કેટલા પ્રકાર કહેવામાં આવ્યા છે ?

ઉ. ગૌતમ ! તુલ્યના છ પ્રકાર કહેવામાં આવ્યા છે, જેવી રીતે -

૧. દ્રવ્ય તુલ્ય, ૨. ક્ષેત્ર તુલ્ય,
૩. કાળ તુલ્ય, ૪. ભવ તુલ્ય,
૫. ભાવ તુલ્ય, ૬. સંસ્થાન તુલ્ય.

પ્ર. ૧. ભંતે ! કયા કારણથી -
'દ્રવ્ય તુલ્ય - દ્રવ્ય તુલ્ય' કહેવામાં આવે છે ?

ઉ. ગૌતમ ! એક પરમાણુ પુદ્ગલ બીજા પરમાણુ પુદ્ગલ વડે દ્રવ્યતઃ તુલ્ય (સમાન) છે પરંતુ પરમાણુ પુદ્ગલ, પરમાણુ પુદ્ગલવડે ભિન્ન (વ્યતિરિક્ત) (બીજા પદાર્થોની સાથે) દ્રવ્યથી તુલ્ય નથી.

એક દ્વિપ્રદેશિક સ્કંધ બીજા દ્વિપ્રદેશિક સ્કંધ વડે દ્રવ્યની અપેક્ષાએ તુલ્ય (સમાન) છે પરંતુ દ્વિપ્રદેશિક સ્કંધથી ભિન્ન બીજા દ્વિપ્રદેશિક સ્કંધની સાથે દ્રવ્યથી તુલ્ય નથી.

આ જ પ્રમાણે દશપ્રદેશિક સ્કંધ પર્યંત સમજવું જોઈએ.

એક તુલ્ય સંખ્યાત પ્રદેશિક સ્કંધ બીજા તુલ્ય સંખ્યાત પ્રદેશિક સ્કંધ સાથે દ્રવ્ય વડે તુલ્ય છે, પરંતુ તુલ્ય સંખ્યાત પ્રદેશિક સ્કંધથી ભિન્ન સંખ્યાત દ્વિપ્રદેશિક સ્કંધની સાથે તે દ્રવ્યથી તુલ્ય નથી.

આ જ પ્રમાણે તુલ્ય અસંખ્યાત પ્રદેશિક સ્કંધ વિષયક પણ સમજવું જોઈએ.

આ જ પ્રમાણે તુલ્ય અનંત પ્રદેશિક સ્કંધ વિષયક પણ સમજવું જોઈએ.

આ કારણથી ગૌતમ ! 'દ્રવ્યતુલ્ય - દ્રવ્યતુલ્ય' કહેવામાં આવે છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

પ. ૨. से केणट्ठेणं भंते ! एवं वुच्चइ-'खेत्ततुल्लए खेत्ततुल्लए ?'

उ. गोयमा ! एगपएसोगाढे पोग्गले एगपएसोगाढस्स पोग्गलस्स खेत्तओ तुल्ले, एगपएसोगाढे पोग्गले एगपएसोगाढवइरित्तस्स पोग्गलस्स खेत्तओ णो तुल्ले,

एवं -जाव- दसपएसोगाढे ।

तुल्लसंखेज्जपएसोगाढे पोग्गले **-जाव-** तुल्ल-संखेज्जपएसियवइरित्तस्सखंधस्स खेत्तओ णो तुल्ले।

एवं तुल्लअसंखेज्जपएसोगाढे वि ।

से तेणट्ठेणं गोयमा ! एवं वुच्चइ-'खेत्ततुल्लए खेत्ततुल्लए ।'

પ્ર. ૨. ભંતે ! કયા કારણથી 'ક્ષેત્રતુલ્ય-ક્ષેત્રતુલ્ય' કહેવામાં આવે છે ?

ઉ. ગૌતમ ! એક પ્રદેશાશ્રિત પુદ્ગલ બીજા એક-પ્રદેશાશ્રિત પુદ્ગલ સાથે ક્ષેત્રથી તુલ્ય છે પરંતુ એક પ્રદેશાશ્રિત ભિન્ન પુદ્ગલથી એક પ્રદેશાશ્રિત પુદ્ગલ ક્ષેત્રથકી તુલ્ય નથી.

આ જ પ્રમાણે દસ પ્રદેશાશ્રિત પુદ્ગલ વિષયક પણ સમજવું જોઈએ.

એક તુલ્ય સંખ્યાત પ્રદેશાશ્રિત પુદ્ગલ **-યાવત્-** (બીજા તુલ્ય સંખ્યાત પ્રદેશાશ્રિત પુદ્ગલની સાથે ક્ષેત્રથી તુલ્ય છે, પરંતુ એક તુલ્ય સંખ્યાત પ્રદેશાશ્રિત ભિન્ન પુદ્ગલથી) તુલ્ય સંખ્યાત પ્રદેશાશ્રિત પુદ્ગલ ક્ષેત્રની અપેક્ષાએ તુલ્ય નથી.

આ જ પ્રમાણે તુલ્ય અસંખ્યાત પ્રદેશાશ્રિત પુદ્ગલ વિષયક પણ સમજવું જોઈએ.

આ કારણથી ગૌતમ ! 'ક્ષેત્રતુલ્ય - ક્ષેત્રતુલ્ય' કહેવામાં આવે છે.

પ. ૩. से केणट्ठेणं भंते ! एवं वुच्चइ-'कालतुल्लए कालतुल्लए ?'

उ. गोयमा ! एगसमयठिईए पोग्गले एगसमयठिईयस्स पोग्गलस्स कालओ तुल्ले, एगसमयठिईए पोग्गले एगसमयठिईयवइरित्तस्स पोग्गलस्स कालओ णो तुल्ले ।

एवं -जाव- दससमयट्ठिईए ।

तुल्लसंखेज्जसमयट्ठिईए एवं चेव ।

एवं तुल्लअसंखेज्जसमयट्ठिईए वि ।

से तेणट्ठेणं गोयमा ! एवं वुच्चइ-
'कालतुल्लए कालतुल्लए ।'

પ્ર. ૩. ભંતે ! કયા કારણથી 'કાળતુલ્ય - કાળતુલ્ય' કહેવામાં આવે છે ?

ઉ. ગૌતમ ! એક સમયની સ્થિતિયુક્ત પુદ્ગલ અન્ય એક સમયની સ્થિતિયુક્ત પુદ્ગલ સાથે કાળથી તુલ્ય છે પરંતુ એક સમયની સ્થિતિયુક્ત પુદ્ગલથી ભિન્ન બીજા પુદ્ગલોની સાથે એક સમયની સ્થિતિયુક્ત પુદ્ગલ કાળથી તુલ્ય નથી.

આ જ પ્રમાણે દસ સમયની સ્થિતિયુક્ત પુદ્ગલ પર્યંત વિષયક સમજવું જોઈએ.

તુલ્ય સંખ્યાત સમયની સ્થિતિયુક્ત પુદ્ગલના વિષયમાં પણ આ જ પ્રકારે સમજવું જોઈએ.

તુલ્ય અસંખ્યાત સમયની સ્થિતિયુક્ત પુદ્ગલના વિષયમાં પણ આ જ પ્રકારે સમજવું જોઈએ.

આ કારણથી ગૌતમ ! 'કાળતુલ્ય-કાળતુલ્ય' કહેવામાં આવે છે.

પ. ૪. से केणट्ठेणं भंते ! एवं वुच्चइ-
'भवतुल्लए भवतुल्लए ?'

उ. गोयमा ! नेरइए नेरइयस्स भवट्ठयाए तुल्ले, नेरइए नेरइयवइरित्तस्स भवट्ठयाए नो तुल्ले ।

तिरिक्खजोणिए एवं चेव ।

પ્ર. ૪. ભંતે ! કયા કારણથી 'ભવતુલ્ય-ભવતુલ્ય' કહેવામાં આવે છે ?

ઉ. ગૌતમ ! એક નૈરયિક બીજા નૈરયિકની સાથે ભવની અપેક્ષાએ તુલ્ય છે પરંતુ એક નૈરયિક બીજા નૈરયિકથી ભિન્ન (તિર્યંચ મનુષ્યાદિની સાથે) ભવની અપેક્ષાએ તુલ્ય નથી.

આ જ પ્રમાણે તિર્યંચયોનિક ભવતુલ્ય વિષયક સમજવું જોઈએ.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

एवं मणुस्से, एवं देवे वि।

મનુષ્ય તથા દેવભવ તુલ્ય વિષયક પણ આ જ પ્રકારે સમજવું જોઈએ.

से तेणट्ठेणं गोयमा ! एवं वुच्चइ-'भवतुल्लए भवतुल्लए।'

આ કારણથી ગૌતમ ! 'ભવતુલ્ય-ભવતુલ્ય' કહેવામાં આવે છે.

प. ५. से केणट्ठेणं भंते ! एवं वुच्चइ-
'भावतुल्लए, भावतुल्लए ?'

પ્ર. ૫. ભંતે ! કયા કારણથી 'ભાવતુલ્ય-ભાવતુલ્ય' કહેવામાં આવે છે ?

उ. गोयमा ! एगगुणकालए पोग्गले एगगुणकालगस्स पोग्गलस्स भावओ तुल्ले, एगगुणकालए पोग्गले एगगुणकालगवइरित्तस्स पोग्गलस्स भावओ नो तुल्ले,

ઉ. ગૌતમ ! એક ગુણ કાળા વર્ણયુક્ત પુદ્ગલ બીજા એક ગુણ કાળા વર્ણયુક્ત પુદ્ગલની સાથે ભાવથી તુલ્ય છે, પરંતુ એક ગુણ કાળા વર્ણયુક્ત પુદ્ગલ એક ગુણ કાળા વર્ણથી ભિન્ન બીજા પુદ્ગલોની સાથે ભાવથી તુલ્ય નથી.

एवं -जाव- दसगुणकालए।

આ જ પ્રમાણે દસ ગુણ કાળા પુદ્ગલ પર્યંત સમજવું જોઈએ.

तुल्लसंखेज्जगुणकालए पोग्गले वि एवं चेव।

આ જ પ્રમાણે તુલ્ય સંખ્યાત ગુણ કાળા વર્ણયુક્ત પુદ્ગલને માટે પણ સમજવું જોઈએ.

एवं तुल्लअणंतगुणकालए वि।

આ જ પ્રમાણે અસંખ્યાતગુણ કાળા વર્ણયુક્ત પુદ્ગલને માટે પણ સમજવું જોઈએ.

एवं तुल्लअणंतगुणकालए वि।

આ જ પ્રમાણે તુલ્ય અનંતગુણ કૃષ્ણવર્ણયુક્ત પુદ્ગલને માટે પણ સમજવું જોઈએ.

जहा कालए एवं नीलए, लोहियए, हालिद्दए, सुक्किल्लए।

જેવી રીતે કાળાવર્ણને માટે કહેવામાં આવ્યું છે, એવી રીતે લીલા, લાલ, પીળા અને સફેદ વર્ણવિષયક પણ સમજવું જોઈએ.

एवं सुब्भिगंधे दुब्भिगंधे।

આ જ પ્રમાણે સુગંધ અને દુર્ગંધને માટે પણ સમજવું જોઈએ.

एवं तित्ते -जाव- महुरे।

આ જ પ્રમાણે તીખા -યાવત્- મીઠા રસ માટે પણ સમજવું જોઈએ.

एवं कक्खडे -जाव- लुक्खे।

આ જ પ્રમાણે કઠોર -યાવત્- શુષ્ક સ્પર્શયુક્ત પુદ્ગલને માટે પણ સમજવું જોઈએ.

उदइए भावे उदइयस्स भावस्स भावओ तुल्ले, उदइए भावे उदइयभाववइरित्तस्स भावस्स भावओ नो तुल्ले।

ઔદયિક ભાવ ઔદયિક ભાવની અપેક્ષાએ ભાવથી તુલ્ય છે પરંતુ ઔદયિકભાવ ઔદયિક ભાવથી ભિન્ન ભાવથી ભાવની અપેક્ષાએ તુલ્ય નથી.

एवं उवसमिए, खइए, खयोवसमिए, पारिणामिए।

આ જ પ્રમાણે ઔપશમિક, ક્ષાયિક, ક્ષાયોપશમિક તથા પારિણામિક ભાવ વિષયક પણ સમજવું જોઈએ.

सन्निवाइए भावे सन्निवाइयस्स भावस्स भावओ तुल्ले, सन्निवाइए भावे सन्निवाइय भाववइरित्तस्स भावस्स भावओ नो तुल्ले।

સાન્નિપાતિકભાવ સાન્નિપાતિક ભાવની સાથે ભાવથી તુલ્ય છે, પરંતુ સાન્નિપાતિક ભાવ સાન્નિપાતિક ભાવથી ભિન્ન ભાવથી તુલ્ય નથી.

से तेणट्ठेणं गोयमा ! एवं वुच्चइ-
'भावतुल्लए भावतुल्लए।'

આ કારણથી ગૌતમ ! 'ભાવતુલ્ય-ભાવતુલ્ય' કહેવામાં આવે છે.

प. ६. से केणट्ठेणं भंते ! एवं वुच्चइ-
'संठाणतुल्लए, संठाणतुल्लए ?'

પ્ર. ૬. ભંતે ! કયા કારણથી 'સંસ્થાન તુલ્ય - સંસ્થાન તુલ્ય' કહેવામાં આવે છે ?

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

उ. गोयमा ! परिमंडले संठाणे परिमंडलस्स संठाणस्स संठाणओ तुल्ले, परिमंडले संठाणे परिमंडलसंठाणवइरित्तस्स संठाणस्स संठाणओ नो तुल्ले ।

एवं वट्टे, तंसे चउरंसे, आयए ।

समचउरंससंठाणे समचउरंसस्स संठाणस्स संठाणओ तुल्ले, समचउरंसे संठाणे समचउरंससंठाणवइरित्तस्स संठाणस्स संठाणओ नो तुल्ले ।

एवं -जाव- हुंडे

से तेणट्ठेणं गोयमा ! एवं वुच्चइ-
'संठाणतुल्लए संठाणतुल्लए ।'

- विया. स. १४, उ. ७, सु. ४-१०

ઉ. ગૌતમ ! પરિમંડળ (વર્તુળાકાર) સંસ્થાન (આકૃતિ), અન્ય પરિમંડળ સંસ્થાન સાથે સંસ્થાનતુલ્ય છે પરંતુ પરિમંડળ સંસ્થાન પરિમંડળ સંસ્થાનથી ભિન્ન સંસ્થાનથી તુલ્ય નથી.

આ જ પ્રમાણે ગોળાકાર સંસ્થાન (આકૃતિ) ત્રિકોણાકાર સંસ્થાન, ચતુષ્કોણાકાર સંસ્થાન અને લંબચોરસાકાર સંસ્થાન વિષે પણ સમજવું જોઈએ.

એક સમચોરસાકાર સંસ્થાન અન્ય સમચોરસાકાર સંસ્થાનની સાથે સંસ્થાનથી તુલ્ય છે, પરંતુ સમચોરસાકાર સંસ્થાન સમચોરસાકાર સંસ્થાનથી ભિન્ન સંસ્થાન સાથે તુલ્ય નથી.

આ જ પ્રમાણે હુંડક સંસ્થાન પર્યંત સમજવું જોઈએ.

આ કારણથી ગૌતમ ! 'સંસ્થાન તુલ્ય - સંસ્થાન તુલ્ય' કહેવામાં આવે છે.

३५. छहिं दिसाहिं जीवाणं गई-आगई पवत्ति परूवणं-

छद्दिसाओ पण्णत्ताओ, तं जहा-

१. पाईणा, २. पडीणा
२. दाहिणा ४. उदीणा
५. उड्ढा, ६. अहा ।

छहिं दिसाहिं जीवाणं गई पवत्तइ, तं जहा-

१. पाइणाए **-जाव-** ६. अहाए ।
छहिं दिसाहिं जीवाणं-
२. आगई
३. वक्कंती,
४. आहारे,
५. वुड्ढी,
६. णिवुड्ढी,
७. विगुव्वणा,
८. गइपरियाए,
९. समुग्घाए,
१०. कालसंजोगे,

૩૫. છ દિશાઓમાં જીવોની ગતિ-આગતિ વગેરે પ્રવૃત્તિઓનું પ્રરૂપણ :

દિશાઓ છ પ્રકારની કહેવામાં આવી છે, જેવી રીતે -

૧. પૂર્વ, ૨. પશ્ચિમ,
૩. દક્ષિણ, ૪. ઉત્તર,
૫. ઊર્ધ્વ, ૬. અધઃ.

છયે દિશાઓમાં જીવોની ગતિ (વર્તમાન ભવથી અગ્રિમ ભવમાં જવારૂપ ગતિ) હોય છે, જેવી રીતે -

૧. પૂર્વ **-યાવત્-** ૬. અધો (નીચેની) દિશા,

છએ દિશાઓમાં જીવોની -

૨. **આગતિ**-પૂર્વભવથી પ્રસ્તુત (વર્તમાન) ભવમાં આવવું,

૩. **વ્યુત્ક્રાંતિ** - ઉત્પત્તિ સ્થાનમાં જઈ ઉત્પન્ન થવું,

૪. **આહાર** - પ્રથમ સમયમાં જીવનોપયોગી પુદ્ગલોનો સંગ્રહ કરવો,

૫. **વૃદ્ધિ** - શરીરની વૃદ્ધિ,

૬. **હાનિ** - શરીરની હાનિ,

૭. **વિકિયા** - વિકુર્વણા કરવી,

૮. **ગતિ-પર્યાય** - ગમન કરવું (અહીંયા આનો અર્થ પરલોકગમન નથી).

૯. **સમુદ્ઘાત** - વેદના વગેરેમાં તલ્લીન થઈ આત્મપ્રદેશો અહીં - તહીં પ્રક્ષેપ કરવો,

૧૦. **કાળસંયોગ** - સૂર્ય વગેરે દ્વારા કરવામાં આવેલ કાળવિભાગ,

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

११. दंसणाभिगमे,

१२. णाणाभिगमे,

१३. जीवाभिगमे,

१४. अजीवाभिगमे पण्णत्ते, तं जहा-

१. पाईणाए -**जाव**- ६. अहाए।

एवं पंचेंदिय तिरिक्खजोणियाण वि मणुस्साण वि।

- ठाणं. अ. ६, सु. ४९९

११. **दर्शनाभिगम** - અવધિ વગેરેના દર્શન દ્વારા વસ્તુનું યથાર્થ જ્ઞાન,

१२. **ज्ञानाभिगम** - અવધિ વગેરેના જ્ઞાન દ્વારા વસ્તુનું જ્ઞાન,

१३. **जीवाभिगम** - અવધિ આદિજ્ઞાન દ્વારા જીવનું યથાર્થ જ્ઞાન,

१४. **अजीवाभिगम** - અવધિ વગેરેના જ્ઞાન દ્વારા પુદ્ગલોનું યથાર્થજ્ઞાન, જે છયે દિશાઓમાં જીવોને હોય છે, જેવી રીતે -

१. પૂર્વ -**यावत्**- ६. અધોદિશા.

આ જ પ્રમાણે પંચેન્દ્રિય તિર્યંચ અને મનુષ્યોની ગતિ-આગતિ વગેરે છયે દિશાઓમાં હોય છે.

३६. विस परिणामस्स छव्विहत्तं-

छव्विहे विसपरिणामे पण्णत्ते, तं जहा-

१. डक्के,

२. भुत्ते

३. निवइए,

४. मंसाणुसारी,

५. सोणियाणुसारी,

६. अट्ठिमिंजाणुसारी। -ठाणं. अ. ६, सु. ५३३

३६. વિષ પરિણામના છ પ્રકાર :

વિષ પરિણામના છ પ્રકાર કહેવામાં આવ્યા છે, જેવી રીતે-

१. **દષ્ટ**-ઝેરીલા પ્રાણી વડે ડંખ મારવાથી પ્રભાવિત થનાર,

२. **ભુક્ત** - ખાવાથકી પ્રભાવિત થનાર,

३. **નિપતિત** - શરીરના બાહ્ય ભાગથી સ્પૃષ્ટ થઈ પ્રભાવિત થનાર,

४. **માંસાનુસારી** - માંસ સુધીની ધાતુઓને પ્રભાવિત કરનારા,

५. **શોણિતાનુસારી** - લોહી સુધીની ધાતુઓને પ્રભાવિત કરનારા,

६. **અસ્થિમજ્જાનુસારી** - અસ્થિ-મજ્જા સુધીની ધાતુઓને પ્રભાવિત કરનારા.

३७. सत्तवयण पओग पगारा-

सत्तविहे वयणविकप्पे पण्णत्ते, तं जहा-

१. आलावे,

२. अणालावे,

३. उल्लावे,

४. अणुल्लावे,

५. संलावे,

६. पलावे,

७. विप्पलावे। -ठाणं. अ. ७, सु. ५८४

૩૭. વચન પ્રયોગના સાત પ્રકાર :

વચનના સાત વિકલ્પ કહેવામાં આવ્યા છે, જેવી રીતે -

१. **આલાપ** - થોડું બોલવું,

२. **અનાલાપ** - નિમ્નપ્રકારની ભાષા બોલવી,

३. **ઉલ્લાપ** - ગુણગુણાહટપૂર્વક બોલવું,

४. **અનુલ્લાપ** - ધિક્કારયુક્ત ધ્વનિ વિકાર દ્વારા બોલવું,

५. **સંલાપ** - પરસ્પર ભાષણ કરવું,

६. **પ્રલાપ** - નિરર્થક બોલવો.

७. **વિપ્રલાપ** - વિરુદ્ધ વચન-ચપળવાણી બોલવી.

३८. विकहा सत्त पगारा-

सत्त विकहाओ पण्णत्ताओ, तं जहा-

१. इत्थिकहा, २. भत्तकहा,

३. देसकहा, ४. रायकहा,

५. मिउकालुणिया,

૩૮. વિકથાના સાત પ્રકાર :

વિકથાઓ સાત પ્રકારની કહેવામાં આવી છે, જેવી રીતે-

१. સ્ત્રી કથા, २. ભક્ત કથા,

३. દેશ કથા, ४. રાજ્ય કથા,

५. **મૃદુકારુણિકી** - કરુણારસ ઉત્પન્ન કરનારી વાર્તા.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

૬. દંસણભેયણી,
૭. ચરિત્તભેયણી। -ઠાણં. અ. ૭, સુ. ૫૬૯

૩૯. सत्त भयट्ठाणाणि-

सत्त भयट्ठाणा पण्णत्ता, तं जहा-
१. इहलोगभए,
२. परलोगभए,
३. आदाणभए,
४. अकम्हाभए,
५. आजीवभए,
६. मरणभए,
७. असिलोग भए। -सम. सम. ७, सु. १

૬. **દર્શન ભેદિની** - સમ્યક્‌દર્શનનો વિનાશ કરનારી વાર્તા.
૭. **ચારિત્ર ભેદિની** - ચારિત્રનો વિનાશ કરનારી વાર્તા.

૩૯. સાત ભયસ્થાન :

સાત ભયસ્થાન કહેવામાં આવ્યા છે, જેવી રીતે -
૧. **ઈહલોકભય** - સજાતીયનો સજાતીયથી ભય,
૨. **પરલોકભય** - વિજાતીયથી ભય,
૩. **આદાનભય** - ધન વગેરેના અપહરણનો ભય,
૪. **અકસ્માતભય** - કોઈ બાહ્ય નિમિત્ત વિના ઉત્પન્ન થનાર ભય,
૫. **આજીવભય** - આજીવિકાનો ભય,
૬. **મરણભય** - મૃત્યુનો ભય,
૭. **અશ્લોકભય** - અપકીર્તિનો ભય.

૪૦. आउव्वेदस्स अट्ठंगाणि-

अट्ठविहे आउव्वेदे पण्णत्ते, तं जहा-
१. कुमारभिच्चे,
२. कायतिगिच्छा,
३. सालाई,
४. सल्लहत्ता,
५. जंगोली,
६. भूयविज्जा।
७. खारतंते,
८. रसायणे। -ठाणं. अ. ८, सु. ६११

૪૦. આયુર્વેદના આઠ અંગ :

આર્યુવેદના આઠ પ્રકાર કહેવામાં આવ્યા છે, જેવી રીતે -
૧. **કુમારભૃત્ય** - બાળકોનું ચિકિત્સાશાસ્ત્ર,
૨. **કાય ચિકિત્સા**-તાવ-જ્વર વગેરે રોગોનું ચિકિત્સાશાસ્ત્ર,
૩. **શાલાક્ય** - કાન, મોઢું, નાક વગેરે રોગોની શલ્ય ચિકિત્સાનું શાસ્ત્ર,
૪. **શલ્ય હત્યા** - શલ્ય ચિકિત્સાનું શાસ્ત્ર,
૫. **જંગોલી** - વિષ ચિકિત્સાનું શાસ્ત્ર,
૬. **ભૂતવિદ્યા** - દેવ, અસુર, ગંધર્વ, યક્ષ, રાક્ષસ, પિશાચ વગેરેથી ગ્રસાયેલ વ્યક્તિઓનું સારવાર શાસ્ત્ર,
૭. **ક્ષારતંત્ર** - વીર્ય પુષ્ટિનું શાસ્ત્ર,
૮. **રસાયણ** - પારો વગેરે ધાતુઓ દ્વારા કરવામાં આવતું ચિકિત્સાશાસ્ત્ર.

૪૧. पुण्णस्स णव पगारा-

णवविहे पुण्णे पण्णत्ते, तं जहा-
१. अण्ण पुण्णे, २. पाण पुण्णे,
३. वत्थ पुण्णे, ४. लयण पुण्णे,
५. सयण पुण्णे, ६. मण पुण्णे,
७. वइ पुण्णे, ८. काय पुण्णे,
९. णमोक्कार पुण्णे। -ठाणं. अ. ९, सु. ६७६

૪૧. પુણ્યના નવ પ્રકાર :

પુણ્યના નવ પ્રકાર કહેવામાં આવ્યા છે, જેવી રીતે -
૧. અન્ન પુણ્ય, ૨. પાન પુણ્ય,
૩. વસ્ત્ર પુણ્ય, ૪. લયન (વિશ્રામ) પુણ્ય,
૫. શયન પુણ્ય, ૬. મન પુણ્ય,
૭. વચન પુણ્ય, ૮. કાય પુણ્ય,
૯. નમસ્કાર પુણ્ય.

૪૨. नव सब्भावपयत्थाणं नामाणि-

नव सब्भावपयत्था पन्नत्ता, तं जहा-
१. जीवा, २. अजीवा,
३. पुण्णं, ४. पावं,

૪૨. સદ્‌ભાવ પદાર્થોના નવ ભેદોના નામ :

સદ્‌ભાવ પદાર્થ (પારમાર્થિક વસ્તુ) નવ કહેવામાં આવ્યા છે, જેવી રીતે -
૧. જીવ, ૨. અજીવ,
૩. પુણ્ય, ૪. પાપ,

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

૫. आसवो, ૬. संवरो,
૭. निज्जरा, ૮. बंधो,
૯. मोक्खो। -ठाणं. अ. ९, सु. ६६५

૪૩. रोगुप्पत्ति णव कारणाणि-

णवहिं ठाणेहिं रोगुप्पत्ती सिया, तं जहा-

१. अच्चासणाए,
२. अहियासणाए,
३. अइणिद्दाए,
४. अइजागरिएणं,
५. उच्चारनिरोहेणं
६. पासवणनिरोहेणं,
७. अद्धाणगमणेणं,
८. भोयणपडिकूलयाए,
९. इंदियत्थविकोवणयाए। -ठाणं. अ. ९, सु. ६६७

૪૪. णव सरीरस्स मलदार णामाणि-

णवसोयपरिस्सवा बोंदी पण्णत्ता, तं जहा-

१-२. दो सोत्ता, ३-४. दो णेत्ता, ५-६. दो घाणा, ७. मुहं,
८. पोसए, ९. पाऊ। -ठाणं. अ. ९, सु. ६७५

૪૫. विविह विवक्खया अणंतस्स दस पगारा-

दसविहे अणंतए पण्णत्ते, तं जहा -

१. णामाणंतए, २. ठवणाणंतए,
३. दव्वाणंतए, ४. गणणाणंतए,
५. पएसाणंतए, ६. एगओणंतए,
७. दुहओणंतए, ८. देसवित्थाराणंतए,
९. सव्ववित्थाराणंतए, १०. सासयाणंतए।
- ठाणं अ. १०, सु. ७३०

૪૬. दाणनिमित्त कारणा परूवणं-

दसविहे दाणे पण्णत्ते, तं जहा-

१. अणुकंपा,
२. संगहे चेव,
३. भये,
४. कालुणिए ति य,

૫. આશ્રવ, ૬. સંવર,
૭. નિર્જરા, ૮. બંધ,
૯. મોક્ષ.

૪૩. રોગોત્પત્તિના નવ કારણો :

નવસ્થાન (કારણો)થી રોગોની ઉત્પત્તિ થાય છે, જેવી રીતે -

૧. નિરંતર બેઠા રહેવાથી કે અતિભોજન કરવાથી,
૨. અહિતકર આસન પર બેસવાથી કે અહિતકર ભોજન કરવાથી,
૩. અતિનિંદ્રા લેવાથી,
૪. અતિજાગરણ કરવાથી,
૫. મળને અટકાવવાથી,
૬. પ્રસ્ત્રવણને અટકાવવાથી,
૭. વધારે પડતું ચાલવાથી,
૮. ભોજનની પ્રતિકૂળતાથી,
૯. ઈન્દ્રિયાર્થ વિકોપન - ઈન્દ્રિય વિષયોનું અધિક સેવન કરવાથી.

૪૪. શરીરના મળદ્વારના નવ નામ :

શરીરમાંથી મળ નિકળવાના નવ દ્વાર કહેવામાં આવ્યા છે, જેવી રીતે -

૧-૨. બે કાન, ૩-૪. બે આંખ, ૫-૬. બે નાક, ૭. મોઢું, ૮. મૂત્રેન્દ્રિય, ૯. ગુદા.

૪૫. વિવિધ તાત્પર્ય વડે અનન્તકના દસ પ્રકાર :

અનન્તક (પાર રહિત)ના દસ પ્રકાર કહેવામાં આવ્યા છે, જેવી રીતે -

૧. નામ અનન્તક, ૨. સ્થાપના અનન્તક,
૩. દ્રવ્ય અનન્તક, ૪. ગણના અનન્તક,
૫. પ્રદેશ અનન્તક, ૬. એકતઃ અનન્તક,
૭. પ્રદેશ અનન્તક, ૮. દેશવિસ્તાર અનન્તક,
૯. સર્વવિસ્તાર અનન્તક, ૧૦. શાશ્વત અનન્તક.

૪૬. દાનના દસ નિમિત્ત કારણોનું પ્રરૂપણ :

દાન દસ પ્રકારનું કહેવામાં આવ્યું છે, જેવી રીતે -

૧. **અનુકંપા દાન** - કરુણાવડે કરાતું દાન,
૨. **સંગ્રહ દાન** - સહાયતા માટે કરાતું દાન,
૩. **ભયદાન** - ભયવડે અપાતું દાન,
૪. **કારુણ્યક દાન** - મૃતવ્યક્તિ પાછળ કરાતું દાન,

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

૫. लज्जाए,
૬. गारवेणं च,
૭. अहम्मे उण सत्तमे ।
૮. धम्मे य अट्ठमे वुत्ते,
૯. काहीति य,
૧૦. कतंति य ॥ -ठाणं. अ. ૧૦, सु. ૭૪૫

૫. **લજ્જા દાન** - લજ્જા વશ કરાતું દાન,
૬. **ગૌરવ દાન** - યશને માટે કરાતું દાન કે ગર્વપૂર્વક કરાતું દાન,
૭. **અધર્મદાન**-હિંસાદિમાં આસક્ત વ્યક્તિને અપાતું દાન,
૮. **ધર્મ દાન** - સંયમીને અપાતું દાન,
૯. **કરિષ્યતિ દાન** - ભવિષ્યમાં સહાયભૂત થશે તે માનીને કરાતું દાન,
૧૦. **કૃતમિતિદાન**-પૂર્વે સહાયભૂત થયેલ આ માટે કરાતું દાન.

૪૭. दुसम-सुसमकाल लक्खणं-

दसहिं ठाणेहिं ओगाढं दुस्समं जाणेज्जा, तं जहा-
૧. अकाले वरिसइ,
૨. काले ण वरिसइ,
૩. असाहू पुज्जंति
૪. साहू ण पुज्जंति
૫. गुरूसु जणो मिच्छं पडिवन्नो,
૬. अमणुण्णा सद्दा,
૭. अमणुण्णा रूवा,
૮. अमणुण्णा गंधा,
૯. अमणुण्णा रसा,
૧૦. अमणुण्णा फासा ।

૪૭. દુઃષમ અને સુષમ કાળનાં લક્ષણ :

દસ કારણો વડે દુઃષમકાળની પરિસ્થિતિ - લક્ષણ જાણી શકાય છે, જેવી રીતે -
૧. અકાળે વર્ષા થવાથી,
૨. યથાસમયે વર્ષા નહીં થવાથી,
૩. કુસાધુઓને પ્રતિષ્ઠા - માન-સમ્માન મળે છે,
૪. સુસાધુઓને પ્રતિષ્ઠા - માન-સમ્માન મળતું નથી,
૫. ગુરુજનો પ્રત્યે અવિનયપૂર્વકનો વ્યવહાર થાય છે,
૬. અમનોજ્ઞ (મનપસંદ ન હોય તેવા) ધ્વનિ (શબ્દ) હોય છે,
૭. અમનોજ્ઞ રુપ હોય છે,
૮. અમનોજ્ઞ ગંધ હોય છે,
૯. અમનોજ્ઞ રસ હોય છે,
૧૦. અમનોજ્ઞ સ્પર્શ હોય છે.

दसहिं ठाणेहिं ओगाढं सुसमं जाणेज्जा, तं जहा-
૧. अकाले न वरिसइ,
૨. काले वरिसइ,
૩. असाहू ण पुज्जंति,
૪. साहू पुज्जंति,
૫. गुरूसु जणो सम्मं पडिवन्नो[1]
૬. मणुण्णा सद्दा,
૭. मणुण्णा रूवा,
૮. मणुण्णा गंधा,
૯. मणुण्णा रसा,
૧૦. मणुण्णा फासा । -ठाणं. अ. ૧૦, सु. ૭૬૫

દસ કારણો વડે સુષમકાળની પરિસ્થિતિ-લક્ષણ જાણી શકાય છે, જેવી રીતે -
૧. અકાળે વર્ષા નહીં થવાથી,
૨. યથાસમયે વર્ષા થવાથી,
૩. કુસાધુઓને પ્રતિષ્ઠા-માન-સમ્માન ન મળવાથી,
૪. સાધુઓને પ્રતિષ્ઠા-માન-સમ્માન મળવાથી,
૫. ગુરુજનો પ્રત્યે વિનયપૂર્વકનો વ્યવહાર થાય,
૬. શબ્દ મનોજ્ઞ (મનપસંદ) હોય છે,
૭. રુપ મનોજ્ઞ હોય છે,
૮. ગંધ મનોજ્ઞ હોય છે,
૯. રસ મનોજ્ઞ હોય છે,
૧૦. સ્પર્શ મનોજ્ઞ હોય છે.

૧. ઠાણં. અ. ૭, સુ. ૫૫૯માં સાત કારણોમાં એના પછી દુસ્સમમાં 'मणोदुहया, वइ दुहया' અને સુસ્સમમાં 'मणोसुहया, वइसुहया' એ બે-બે પદો છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

૪૮. दसविह बल परूवणं-

दसविहे बले पण्णत्ते, तं जहा-

१. सोइंदिय बले,	२. चक्खिंदिय बले,
३. घाणिंदिय बले,	४. रसेंदिय बले,
५. फासिंदिय बले,	६. णाणबले,
७. दंसणबले,	८. चरित्तबले,
९. तवबले,	१०. वीरियबले।

-ठाणं. अ. १०, सु. ७४०

૪૮. દસ પ્રકારના બળોનું પ્રરૂપણ :

દસ પ્રકારના બળ (સામર્થ્ય) કહેવામાં આવ્યા છે, જેવી રીતે -

૧. શ્રોતેન્દ્રિય બળ,	૨. ચક્ષુઈન્દ્રિય બળ,
૩. ઘ્રાણેન્દ્રિય બળ,	૪. જિહ્વેન્દ્રિય બળ,
૫. સ્પર્શેન્દ્રિય બળ,	૬. જ્ઞાન બળ,
૭. દર્શન બળ,	૮. ચારિત્ર બળ,
૯. તપો બળ,	૧૦. વીર્ય બળ.

૪૯. दस पगारा सत्थस्स-

दसविहे सत्थे पण्णत्ते, तं जहा-

१. सत्थमग्गी,	२. विसं,
३. लोणं,	४. सिणेहो,
५-६. खारमंबिलं,	
७. दुप्पउत्तो मणो,	८. वाया,
९. काओ,	१०. भावो य अविरई॥

-ठाणं. अ. १०, सु. ७४३

૪૯. દસ પ્રકારના શસ્ત્રોનું પ્રરૂપણ :

દસ પ્રકારના શસ્ત્ર કહેવામાં આવ્યા છે, જેવી રીતે -

૧. અગ્નિ,	૨. વિષ (ઝેર),
૩. લવણ (મીઠું),	૪. સ્નેહ (ચીકાશ),
૫. ક્ષાર (સોડા વગેરે),	૬. ખટાશ (આંબલી),
૭. દુષ્પ્રયોજિત મન,	૮. દુષ્પ્રયોજિત વચન,
૯. દુષ્પ્રયોજિત કાયા,	૧૦. ભાવથી અવિરતિ.

૫૦. आसंसापयोगस्स दस भेया -

दसविहे आसंसप्पओगे पण्णत्ते, तं जहा-

१. इहलोगासंसप्पओगे,
२. परलोगासंसप्पओगे,
३. दुहओलोगासंसप्पओगे,
४. जीवियासंसप्पओगे,
५. मरणासंसप्पओगे।
६. कामासंसप्पओगे,
७. भोगासंसप्पओगे,
८. लाभासंसप्पओगे,
९. पूयासंसप्पओगे,
१०. सक्कारासंसप्पओगे। -ठाणं. अ. १०, सु. ७५९

૫૦. આશંસા (અભિલાષા)ના દસ ભેદ :

આશંસા પ્રયોગ (અભિલાષા કે પ્રયત્ન)ના દસ ભેદ કહેવામાં આવ્યા છે, જેવી રીતે -

૧. ઈહલોકની આશંસા (અભિલાષા) કરવી,
૨. પરલોકની આશંસા કરવી,
૩. ઈહલોક - પરલોકની આશંસા કરવી,
૪. જીવનની આશંસા કરવી,
૫. મરણની આશંસા કરવી,
૬. કામ (શબ્દ અને રૂપ)ની આશંસા કરવી,
૭. ભોગ (ગંધ, રસ અને સ્પર્શ)ની આશંસા કરવી,
૮. લાભની આશંસા કરવી,
૯. પૂજાની આશંસા કરવી,
૧૦. સત્કારની આશંસા કરવી.

૫૧. अथिर-थिर-बालाईणं परियट्टणा-अपरियट्टणा सासयाइ परूवणं-

प. से नूणं भंते ! अथिरे पलोट्टइ, नो थिरे पलोट्टइ ?

अथिरे भज्जइ, नो थिरे भज्जइ ?

૫૧. અસ્થિર-સ્થિર બાલાદિના પરિવર્તન - અપરિવર્તન અને શાશ્વતાદિનું પ્રરૂપણ :

પ્ર. ભંતે ! શું અસ્થિર આત્મા જ બદલાય છે અને સ્થિર આત્મા બદલાતી નથી ?
શું અસ્થિર આત્મા જ નિયમનો ભંગ કરે છે અને સ્થિર આત્મા નિયમનો ભંગ કરતી નથી ?

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

सासए बालए, बालियत्तं असासयं ?

सासए पंडिए, पंडियत्तं असासयं ?

उ. हंता, गोयमा ! अथिरे पलोट्टइ **-जाव-** पंडियत्तं असासयं। -विया. स. १, उ. ९, सु. २८

शुं બાળ (મૂઢ) આત્મા શાશ્વત છે અને બાલત્વ આત્મા અશાશ્વત છે ?

શું પંડિત આત્મા શાશ્વત છે અને પંડિતત્વ અશાશ્વત છે ?

ઉ. હા, ગૌતમ ! અસ્થિર આત્મા બદલાય છે **-યાવત્-** (આત્માનું) પંડિતત્વ અશાશ્વત છે.

५२. सेलेसि पडिवन्नगस्स अणगारस्स परप्पयोगेणविणा एयणाइ णिसेह परूवणं-

૫૨. શૈલશી પ્રતિપન્નક અણગારના પર-પ્રયોગવિના એજનાદિના નિષેધનું પ્રરૂપણ :

प. सेलेसिं पडिवन्नए णं भंते ! अणगारे सया समियं एयइ वेयइ **-जाव-** तं तं भावे परिणमइ ?

प्र. ભંતે ! શૈલેશી અવસ્થા પ્રાપ્ત અણગાર શું સર્વદા નિરંતર ધ્રુજે છે, વિશેષ રુપે ધ્રુજે છે **-યાવત્-** તે-તે ભાવોમાંથી પરિણમન થાય છે ?

उ. गोयमा ! नो इणट्ठे समट्ठे, नऽन्नत्थगेणं परप्पयोगेणं। - विया. स. १७, उ. ३, सु. १

ઉ. ગૌતમ ! આ અર્થ સમર્થ નથી, પર-પ્રયોગ વિના કંપન વગેરે સંભવિત નથી.

५३. एयणाया भेया चउगईसु य परूवणं-

૫૩. એજના (ગતિ)ના ભેદ અને ચાર ગતિઓમાં પ્રરૂપણ :

प. कइविहा णं भंते ! एयणा पन्नत्ता ?

प्र. ભંતે ! એજના કેટલા પ્રકારની કહેવામાં આવી છે ?

उ. गोयमा ! पंचविहा एयणा पन्नत्ता, तं जहा-

१. दव्वेयणा, २. खेत्तेयणा,
३. कालेयणा, ४. भवेयणा,
५. भावेयणा।

ઉ. ગૌતમ ! એજના પાંચ પ્રકારની કહેવામાં આવી છે, જેવી રીતે -

૧. દ્રવ્ય એજના, ૨. ક્ષેત્ર એજના,
૩. કાળ એજના, ૪. ભવ એજના,
૫. ભાવ એજના.

प. **१. दव्वेयणा णं भंते ! कइविहा पन्नत्ता ?**

प्र. **૧.** ભંતે ! દ્રવ્ય એજના કેટલા પ્રકારની કહેવામાં આવી છે ?

उ. गोयमा ! चउव्विहा पन्नत्ता, तं जहा-

१. नेरइयदव्वेयणा,
२. तिरिक्खजोणियदव्वेयणा,
३. मणुस्सदव्वेयणा,
४. देवदव्वेयणा।

ઉ. ગૌતમ ! દ્રવ્ય એજના ચાર પ્રકારની કહેવામાં આવી છે, જેવી રીતે -

૧. નૈરયિક દ્રવ્ય એજના,
૨. તિર્યંચયોનિક દ્રવ્ય એજના,
૩. મનુષ્ય દ્રવ્ય એજના,
૪. દેવ દ્રવ્ય એજના.

प. से केणट्ठेणं भंते ! एवं वुच्चइ- 'नेरइयदव्वेयणा, नेरइयदव्वेयणा ?'

प्र. ભંતે ! નૈરયિક દ્રવ્ય એજનાને નૈરયિક દ્રવ્ય એજના કેમ કહેવામાં આવે છે ?

उ. गोयमा ! जे णं नेरइया नेरइयदव्वे वट्टिंसु वा, वट्टंति वा, वट्टिस्संति वा, तेणं तत्थ नेरइया नेरइयदव्वे वट्टमाणा नेरइयदव्वेयणं एइंसु वा, एयंति वा, एइस्संति वा।

से तेणट्ठेणं गोयमा ! एवं वुच्चइ- 'नेरइयदव्वेयणा, नेरइयदव्वेयणा।'

ઉ. ગૌતમ ! જે નૈરયિક જીવ નૈરયિક દ્રવ્યમાં વિદ્યમાન (અસ્તિત્વમાન) હતા, છે અને રહેવાના છે, તે નૈરયિક જીવોએ નૈરયિક દ્રવ્યમાં અસ્તિત્વમાન હોવા છતાં નૈરયિક દ્રવ્યની એજના પૂર્વે પણ કરી હતી, અત્યારે પણ કરે છે અને ભવિષ્યમાં પણ કરશે.

આ કારણથી ગૌતમ ! તે નૈરયિક દ્રવ્ય એજના નૈરયિક દ્રવ્ય એજના કહેવાય છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

પ. से केणट्ठेणं भंते ! एवं वुच्चइ-
'तिरिक्खजोणियदव्वेयणा, तिरिक्खजोणिय-दव्वेयणा ?'

उ. गोयमा ! **एवं चेव ।**
णवरं-तिरिक्खजोणियदव्वं भाणियव्वं,

सेसं तं चेव ।
एवं मणुस्सदव्वेयणा, देवदव्वेयणा वि ।

પ્ર. ભંતે ! શું કારણથી તિર્યંચયોનિક દ્રવ્ય એજના તિર્યંચયોનિક દ્રવ્ય એજના કહેવાય છે ?

ઉ. ગૌતમ ! **પૂર્વે કહ્યું એ પ્રમાણે સમજવું જોઈએ.**
વિશેષ - "નૈરયિક દ્રવ્ય"ને સ્થાને "તિર્યંચયોનિક દ્રવ્ય' એમ સમજવું જોઈએ.
શેષ સમગ્ર કથન પૂર્વે કહ્યું તે પ્રમાણે છે.
આ જ પ્રમાણે મનુષ્ય દ્રવ્ય એજના અને દેવદ્રવ્ય એજના વિષયક પણ સમજવું જોઈએ.

પ. २. खेत्तेयणा णं भंते ! कइविहा पन्नत्ता ?

उ. गोयमा ! चउव्विहा पन्नत्ता, तं जहा-

१. नेरइयखेत्तेयणा **-जाव-** ४. देवखेत्तेयणा ।

પ્ર. ૨. ભંતે ! ક્ષેત્ર એજના કેટલા પ્રકારની કહેવામાં આવી છે ?

ઉ. ગૌતમ ! તે ચાર પ્રકારની કહેવામાં આવી છે, જેવી રીતે -
૧. નૈરયિક ક્ષેત્ર એજના **-યાવત્-** ૪. દેવક્ષેત્ર એજના.

પ. से केणट्ठेणं भंते ! एवं वुच्चइ-
'नेरइयखेत्तेयणा, नेरइयखेत्तेयणा ?'

उ. गोयमा ! ***एवं चेव ।***
णवरं-नेरइयखेत्तेयणा भाणियव्वा ।

एवं -जाव- देवखेत्तेयणा ।

३-४. ***एवं कालेयणा वि, एवं भवेयणा वि ।***

५. ***एवं -जाव- देवभावेयणा ।***
-विया. स. १७, उ. ३, सु. २-१०

પ્ર. ભંતે ! શું કારણથી નૈરયિક ક્ષેત્ર એજનાને નૈરયિક ક્ષેત્ર એજના કહેવામાં આવે છે ?

ઉ. ગૌતમ ! **પૂર્વની જેમ સમગ્ર કથન સમજવું જોઈએ.**
વિશેષ - "નૈરયિક દ્રવ્ય એજના"ને સ્થાને અહીંયા "નૈરયિક ક્ષેત્ર એજના" સમજવું જોઈએ.
આ જ પ્રમાણે દેવક્ષેત્ર એજના પર્યંત પૂર્વે કહ્યું તે પ્રમાણે સમજવું જોઈએ.
૩-૪. ***આ જ પ્રમાણે કાળ એજના અને ભવ એજનાના પણ ચાર-ચાર ભેદ સમજવા જોઈએ.***
૫. આ જ પ્રમાણે દેવભાવ એજના પર્યંત ભાવ-એજનાના ચાર ભેદ સમજવા જોઈએ.

५४. चलणाए भेयप्पभेया तेसिं सरूव परूवणं-

૫૪. ચલન (કંપ-ગતિ)ના ભેદ-પ્રભેદ અને એના સ્વરૂપનું પ્રરૂપણ :

પ. कइविहा णं भंते ! चलणा पन्नत्ता ?

उ. गोयमा ! तिविहा चलणा पन्नत्ता, तं जहा-

१. सरीरचलणा, २. इंदियचलणा,
३. जोगचलणा ।

પ્ર. ભંતે ! ચલન કેટલા પ્રકારની કહેવામાં આવી છે ?

ઉ. ગૌતમ ! ચલન ત્રણ પ્રકારની કહેવામાં આવી છે, જેવી રીતે -
૧. શરીર ચલન, ૨. ઈન્દ્રિય ચલન,
૩. યોગ ચલન.

પ. **१.** सरीरचलणा णं भंते ! कइविहा पन्नत्ता ?

उ. गोयमा ! पंचविहासरीरचलणा पन्नत्ता, तं जहा-

१. ओरालियसरीरचलणा **-जाव-** ५. **कम्मग-**सरीरचलणा ।

પ્ર. **૧.** ભંતે ! શરીર ચલન કેટલા પ્રકારની કહેવામાં આવી છે ?

ઉ. ગૌતમ ! શરીરચલન પાંચ પ્રકારની કહેવામાં આવી છે, જેવી રીતે -
૧. ઔદારિક શરીર ચલન **-યાવત્-** ૫. કાર્મણ શરીર ચલન.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

प. २. इंदियचलणा णं भंते ! कइविहा पन्नत्ता ?

उ. गोयमा ! पंचविहा इंदियचलणा पन्नत्ता, तं जहा-

१. सोइंदियचलणा **-जाव-** ५. फासिंदियचलणा।

प. ३. जोगचलणा णं भंते ! कइविहा पन्नत्ता ?

उ. गोयमा ! तिविहा जोगचलणा पन्नत्ता, तं जहा-

१. मणोजोगचलणा, २. वइजोगचलणा,
३. कायजोगचलणा।

प. १. से केणट्ठेणं भंते ! एवं वुच्चइ-
'ओरालियसरीरचलणा-ओरालियसरीरचलणा ?

उ. गोयमा ! जं णं जीवा ओरालियसरीरे वट्टमाणा-ओरालियसरीरप्पायोग्गाइं दव्वाइं ओरालिय-सरीरत्ताए परिणामेमाणा ओरालियसरीरचलणं चलिंसु वा, चलंति वा, चलिस्संति वा।

से तेणट्ठेणं गोयमा ! एवं वुच्चइ 'ओरालिय-सरीरचलणा-ओरालियसरीरचलणा।'

प. २. से केणट्ठेणं भंते ! एवं वुच्चइ-
'वेउव्वियसरीरचलणा, वेउव्वियसरीरचलणा ?'

उ. गोयमा ! ***एवं चेव।***

णवरं-वेउव्वियसरीरे वट्टमाणा।

एवं -जाव- कम्मगसरीरचलणा।

प. ३. से केणट्ठेणं भंते ! एवं वुच्चइ-
'सोइंदियचलणा, सोइंदियचलणा ?'

उ. गोयमा ! जं णं जीवा सोइंदिए वट्टमाणा सोइंदिय-प्पायोग्गाइं दव्वाइं सोइंदियत्ताए परिणामेमाणा सोइंदियचलणं चलिंसु वा, चलंति वा, चलिस्संति वा।

से तेणट्ठेणं गोयमा ! एवं वुच्चइ-
'सोइंदियचलणा, सोइंदियचलणा।'

एवं -जाव- फासिंदियचलणा।

प. ४. से केणट्ठेणं भंते ! एवं वुच्चइ-
'मणजोगचलणा, मणजोगचलणा।'

પ્ર. ૨. ભંતે ! ઈન્દ્રિયચલન કેટલા પ્રકારની કહેવામાં આવી છે ?

ઉ. ગૌતમ ! ઈન્દ્રિયચલન પાંચ પ્રકારની કહેવામાં આવી છે, જેવી રીતે -

૧. શ્રોત્રેન્દ્રિય ચલન **-યાવત્-** ૫. સ્પર્શેન્દ્રિય ચલન.

પ્ર. ૩. ભંતે ! યોગચલન કેટલા પ્રકારની કહેવામાં આવી છે ?

ઉ. ગૌતમ ! યોગચલન ત્રણ પ્રકારની કહેવામાં આવી છે, જેવી રીતે -

૧. મનોયોગ ચલન, ૨. વચનયોગ ચલન,
૩. કાયયોગ ચલન.

પ્ર. ૧. ભંતે ! ઔદારિક શરીર ચલનને ઔદારિક શરીર ચલન કેમ કહેવામાં આવે છે ?

ઉ. ગૌતમ ! જીવોએ ઔદારિક શરીરમાં અસ્તિત્વમાન રહેતા ઔદારિક શરીરને યોગ્ય દ્રવ્યોનો ઔદારિક શરીરરૂપે પરિણમન થતાં ભૂતકાળમાં ઔદારિક શરીરની ચલના કરી હતી, વર્તમાનમાં ચલન કરે છે અને ભવિષ્યમાં ચલન કરશે.

આ કારણથી ગૌતમ ! ઔદારિક શરીર ચલનને ઔદારિક શરીર ચલન કહેવામાં આવે છે.

પ્ર. ૨. ભંતે ! વૈક્રિય શરીર ચલનને વૈક્રિય શરીરચલન કેમ કહેવામાં આવે છે ?

ઉ. ગૌતમ ! ***પૂર્વે કહ્યું તે પ્રમાણે સમગ્ર કથન સમજવું જોઈએ.***

વિશેષ - ઔદારિક શરીરને સ્થાને વૈક્રિય શરીરમાં અસ્તિત્વમાન રહેવાથી સમજવું જોઈએ.

આ જ પ્રમાણે કાર્મણ શરીર ચલના પર્યંત સમજવું જોઈએ.

પ્ર. ૩. ભંતે ! શ્રોત્રેન્દ્રિય ચલનને શ્રોત્રેન્દ્રિય ચલન કેમ કહેવામાં આવે છે ?

ઉ. ગૌતમ ! કારણ કે શ્રોત્રેન્દ્રિયને ધારણ કરતાં જીવોએ શ્રોતેન્દ્રિય યોગ્ય દ્રવ્યોને શ્રોત્રેન્દ્રિયરૂપે પરિણમન થતા શ્રોત્રેન્દ્રિય ચલના કરી હતી, વર્તમાનમાં કરે છે અને ભવિષ્યમાં કરશે.

આ પ્રમાણે ગૌતમ ! શ્રોત્રેન્દ્રિય ચલનને શ્રોત્રેન્દ્રિય ચલન કહેવામાં આવે છે.

આ જ પ્રમાણે સ્પર્શેન્દ્રિય ચલન પર્યંત સમજવું જોઈએ.

પ્ર. ૪. ભંતે ! મનોયોગ ચલનને મનોયોગ ચલન કેમ કહેવામાં આવે છે ?

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

उ. गोयमा ! जं णं जीवा मणजोए वट्टमाणा मणजोग-प्पायोग्गाइं दव्वाइं मणजोगत्ताए परिणामेमाणा मणचलणं चलिंसु वा, चलंति वा, चलिस्संति वा।

से तेणट्ठेणं गोयमा ! एवं वुच्चइ-
'मणजोगचलणा-मणजोगचलणा'

एवं वइजोगचलणा वि, एवं कायजोगचलणा वि।

- विया. स. १७, उ. ३, सु. ११-२१

५५. जीवाणं भय हेउ परूवणं-

'अज्जोत्ति !' समणे भगवं महावीरे गोयमाई समणे णिग्गंथे आमंतेत्ता एवं वयासी -

प. 'किं भया पाणा ? समणाउसो !'
गोयमाई समणा णिग्गंथा समणं भगवं महावीरं उवसंकमंति, उवसंकमित्ता वंदंति, णमंसंति, वंदित्ता, णमंसित्ता एवं वयासी-

उ. "णो खलु वयं देवाणुप्पिया ! एयमट्ठं जाणामो वा पासामो वा, तं जइ णं देवाणुप्पिया ! एयमट्ठं णो गिलायंति परिकहित्तए, तमिच्छामो णं देवाणुप्पियाणं अंतिए एयमट्ठं जाणित्तए।"
"अज्जो !" त्ति समणे भगवं महावीरे गोयमाई समणे निग्गंथे आमंतेत्ता एवं वयासी-
"दुक्खभया पाणा समणाउसो !"

प. से णं भंते ! दुक्खे केण कडे ?

उ. गोयमा ! जीवेणं कडे पमाएणं।

प. से णं भंते ! दुक्खे कहं वेइज्जंति ?

उ. गोयमा ! अप्पमाएणं।

- ठाणं. अ. ३, उ. २, सु. १७४

५६. जुज्झमाणाणं पुरिसाणं जय-पराजय हेऊ परूवणं-

प. दो भंते ! पुरिसा सरित्तया सरिव्वया सरिसभंडमत्तोवगरणा अन्नमन्नेणं सद्धिं संगामं संगामेंति, तत्थ णं एगे पुरिसे पराइणइ, एगे पुरिसे पराइज्जइ, से कहमेयं भंते ! एवं ?

૩. ગૌતમ ! કારણ કે મનોયોગને ધારણ કરતાં જીવોએ મનોયોગના યોગ્ય દ્રવ્યોને મનોયોગરૂપે પરિણમન થતા મનોયોગની ચલના કરી હતી, વર્તમાનમાં ચલના કરે છે અને ભવિષ્યમાં પણ ચલના કરશે.

આ કારણથી ગૌતમ ! મનોયોગ ચલનાને મનોયોગ ચલના કહેવામાં આવે છે.

આ જ પ્રમાણે વચનયોગ ચલના અને કાયયોગ ચલના સંબંધિત પણ સમજવું જોઈએ.

૫૫. જીવોના ભયહેતુનું પ્રરૂપણ :

'હે આર્યો !' શ્રમણ ભગવાન મહાવીરે ગૌતમ વગેરે શ્રમણ નિર્ગ્રંથોને આમંત્રિત કરી આ પ્રમાણે કહ્યું -

પ્ર. "હે આયુષ્માન્ શ્રમણો ! જીવ કોનાથી ભયગ્રસ્ત થાય છે ?" ગૌતમ વગેરે શ્રમણ નિર્ગ્રંથો ભગવાન મહાવીર સમીપ આવ્યા અને સમીપ આવીને વંદન-નમસ્કાર કર્યા, વંદન-નમસ્કાર કરીને આ પ્રમાણે કહ્યું -

૩. "હે દેવાનુપ્રિય ! અમે આ અર્થને જાણતાં નથી, જોતાં નથી, જો આપ દેવાનુપ્રિયને આ અર્થ કહેવામાં તકલીફ-પરિશ્રમ ન થતો હોય તો અમે દેવાનુપ્રિય આપની પાસેથી આને સમજવા ઈચ્છુક છીએ."

"હે આર્યો !" શ્રમણ ભગવાન મહાવીરે ગૌતમ વગેરે શ્રમણ નિર્ગ્રંથોને આમંત્રિત કરી આ પ્રમાણે કહ્યું-

"હે આયુષ્માન્ શ્રમણો ! જીવ દુઃખથી ભયગ્રસ્ત થાય છે."

પ્ર. ભંતે ! એ દુઃખ કોના વડે ઉત્પન્ન કરવામાં આવ્યું છે ?

૩. ગૌતમ ! જીવોના દ્વારા પોતાના પ્રમાદ-આળસને કારણે કરવામાં આવ્યું છે.

પ્ર. ભંતે ! દુઃખનો ક્ષય કેવી રીતે થાય છે ?

૩. ગૌતમ ! જો જીવો પ્રમાદ ન કરે તો દુઃખનો ક્ષય થાય છે.

૫૬. યુદ્ધ કરતાં પુરુષોના જય-પરાજય હેતુનું પ્રરૂપણ :

પ્ર. ભંતે ! એક સરખા (સમાન), એક સરખી ચામડીયુક્ત, સમાન ઉંમરવાળા, સમાન દ્રવ્ય અને ઉપકરણ શસ્ત્રાદિ સાધનોયુક્ત કોઈપણ બે પુરુષ પરસ્પર એક-બીજા સાથે સંગ્રામ કરતા એમાંથી એક પુરુષ જીતે છે અને એક પુરુષ હારે છે તો ભંતે ! આવું કેમ બને છે ?

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

उ. गोयमा ! सवीरिए पराइणइ, अवीरिए पराइज्जइ ।

ઉ. ગૌતમ ! 'જે પુરુષ વીર્યવાન્-સમર્થ શક્તિશાળી હોય છે તે જીતે છે અને જે વીર્યહીન - અશક્તિમાન હોય છે તે પરાજિત થાય છે.

प. से केणट्ठेणं भंते ! एवं वुच्चइ-
'सवीरिए पराइणइ, अवीरिए पराइज्जइ ।'

પ્ર. ભંતે ! કયા કારણથી એમ કહેવામાં આવે છે કે - "જે પુરુષ વીર્યવાન્ - શક્તિશાળી છે તે જીતે છે અને જે વીર્યહીન-અશક્તિમાન છે તે પરાજિત થાય છે?"

उ. गोयमा ! जस्स णं वीरियवज्झाइं कम्माइं नो बद्धाइं, नो पुट्ठाइं **-जाव-** नो अभिसमन्नागयाइं, नो उदिण्णाइं, उवसंताइं भवंति, से णं पुरिसे पराइणइ ।

जस्स णं वीरियवज्झाइं कम्माइं बद्धाइं पुट्ठाइं **-जाव-** अभिसमन्नागयाइं उदिण्णाइं कम्माइं नो उवसंताइं भवंति, से णं पुरिसे पराइज्जइ ।

से तेणट्ठेणं गोयमा ! एवं वुच्चइ-
'सवीरिए पराइणइ, अवीरिए पराइज्जइ ।'
- विया. स. १, उ. ८, सु. ९

ઉ. ગૌતમ ! જેણે વીર્ય-વિઘાતક કર્મબંધ બાંધ્યો નથી, સ્પર્શ કર્યો નથી **-યાવત્-** પ્રાપ્ત કર્યો નથી અને એના તે કર્મ ઉદયમાં પણ આવ્યા નથી પરંતુ ઉપશાંત છે તે પુરુષ જીતે છે.

જેણે વીર્ય વિઘાતક કર્મ બંધ બાંધ્યો છે, સ્પર્શ કર્યો છે **-યાવત્-** પ્રાપ્ત કર્યો છે, એના તે કર્મ ઉદયમાં આવેલા છે પરંતુ ઉપશાંત થયા નથી, તે પુરુષ પરાજિત થાય છે.

આ કારણથી ગૌતમ ! આવું કહેવામાં આવે છે કે-

'સવીર્ય-વીર્યવાન્-સમર્થ શક્તિશાળી પુરુષ વિજયી થાય છે અને વીર્યહીન અશક્તિમાન પુરુષ પરાજિત થાય છે.'

५७. अंगभूय अंतट्ठिय वत्थू समवाएणं रायगिह नयरस्स परूवणं-

तेणं कालेणं तेणं समएणं **-जाव-** एवं वयासी-

૫૭. અંગભૂત અને અંતઃસ્થિત વસ્તુ સમૂહ દ્વારા રાજગૃહ નગરનું પ્રરૂપણ :

તે કાળે અને તે સમયે **-યાવત્-** (ગૌતમ સ્વામીએ શ્રમણ ભગવાન મહાવીરને) આ પ્રમાણે પુછ્યું -

प. किमिदं भंते ! नगरं रायगिहं ति पवुच्चइ ?
किं पुढवी नगरं रायगिहं ति पवुच्चइ ?
किं आऊ नगरं रायगिहं ति पवुच्चइ ?
किं तेऊ, वाऊ, वणस्सई नगरं रायगिहं ति पवुच्चइ ?

किं टंका, कूडा, सेला, सिहरी, पब्भारा नगरं रायगिहं ति पवुच्चइ ?

किं जल-थल-बिल-गुह-लेणा-नगरं रायगिहं ति पवुच्चइ ?
किं उज्झर-निज्झर-चिल्लल-पल्लल-वप्पिणा नगरं रायगिहं ति पवुच्चइ ?

किं अगड-तडाग-दह नईओ वापी-पुक्खरिणी-दीहिया-गुंजालिया-सरा सरपंतियाओ सरसर-पंतियाओ बिलपंतियाओ नगरं रायगिहं ति पवुच्चइ ?

किं आरामुज्जाण काणणा वणा वणसंडा वणराईओ नगरं रायगिहं ति पवुच्चइ ?

પ્ર. ભંતે ! આ રાજગૃહ નગર શું કહેવાય છે ?

શું પૃથ્વી રાજગૃહ નગર કહેવાય છે ?

શું જળ રાજગૃહ નગર કહેવાય છે ?

શું અગ્નિ, વાયુ અને વનસ્પતિ રાજગૃહ નગર કહેવાય છે ?

શું ટંક (જળાશય), કૂટ (ટોચ), શૈલ (ત્રીજી નરક પૃથ્વી), શિખરી (પર્વતનો અગ્રભાગ) અને પ્રાગ્ભાર (ગિરિગુફા) રાજગૃહનગર કહેવાય છે ?

શું જળ, સ્થળ, દર, ગુફા અને લયન (જંતુના દર) રાજગૃહ નગર કહેવાય છે ?

શું જળધોધ, ઝરણું, નિર્જર, ચિલ્લલ (નાનું તળાવ), પલ્લવ (જળાશય), વપ્રીણ (નદી વગેરેના કિનારાનો ભાગ) રાજગૃહ નગર કહેવાય છે ?

શું કૂવો, તળાવ, દ્રહ (ધરો) નદી, કૂવો, પુષ્કરિણી, દીર્ઘિકા (લાંબુ તળાવ), ગુંજાલિકા (વાવડી), સરોવર, સરોવરની હારમાળા (સરપંક્તિ), મોટા સરોવરની હારમાળા (સરસરપંક્તિ) અને બિલપંક્તિ રાજગૃહ નગર કહેવાય છે ?

શું વિશ્રામસ્થાન, ઉદ્યાન, કાનન, વન, વનખંડ, વનરાજી રાજગૃહ નગર કહેવાય છે ?

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

किं देवउल-सभा पवा थूभ खाइय-परिक्खाओ नगरं रायगिहं ति पवुच्चइ ?

किं पागार-अट्टालग-चरियदार-गोपुरा नगरं रायगिहं ति पवुच्चइ ?

किं पासाय-घर-सरण-लेण-आवणा-नगरं रायगिहं ति पवुच्चइ ?

किं सिंघाडग-तिग-चउक्क-चच्चर-चउम्मुह महापहा नगरं रायगिहं ति पवुच्चइ ?

किं सगड-रह-जाण-जुग्ग-गिल्लि-थिल्लि-सीय संदमाणियाओ नगरं रायगिहं ति पवुच्चइ ?

किं लोहो-लोहकडाह-कडुच्छया नगरं रायगिहं ति पवुच्चइ ?

किं भवणा नगरं रायगिहं ति पवुच्चइ ?

किं देवा-देवीओ, मणुस्सा-मणुस्सीओ, तिरिक्खजोणिया, तिरिक्खजोणिणीओ नगरं रायगिहं ति पवुच्चइ ?

किं आसण-सयण-खंभ-भंड-सचित्ताचित्त-मीसयाइं दव्वाइं नगरं रायगिहं ति पवुच्चइ ?

શું દેવકુલ, સભા, પ્રપા, સ્તૂપ, ખાઈ, પરિખા રાજગૃહ નગર કહેવાય છે ?

શું પ્રાકાર, અટ્ટાલક, ચરિકા દ્વાર, ગોપુર રાજગૃહ નગર કહેવાય છે ?

શું પ્રાસાદ, ઘર, ઝુંપડા, લયન, દુકાન રાજગૃહ નગર કહેવાય છે ?

શું શૃંગાટક, ત્રિક, ચતુષ્ક, ચત્વર, ચતુર્મુખ, મહાપથ, પથ રાજગૃહ નગર કહેવાય છે ?

શું શકટ, રથ, યાન, યુગ્ય, ગિલ્લી, થિલ્લી, શિવિકા સ્યન્દમાનિકા રાજગૃહ નગર કહેવાય છે ?

શું ડેગચી, લોઢાની કડાહી, કુરછી વગેરે રાજગૃહ નગર કહેવાય છે ?

શું ભવન, નગર રાજગૃહ નગર કહેવાય છે ?

શું દેવ, દેવીઓ, મનુષ્ય, મનુષ્યાણીઓ, તિર્યંચ, તિર્યંચાણીઓ રાજગૃહ નગર કહેવાય છે ?

શું આસન, શયન, ખંડ, ભાંડ અને સચિત્ત, અચિત્ત, મિશ્ર દ્રવ્ય રાજગૃહ નગર કહેવાય છે ?

उ. गोयमा ! पुढविं वि नगरं रायगिहं ति पवुच्चइ **-जाव-** सचित्ताचित्त-मीसयाइं दव्वाइं नगरं रायगिहं ति पवुच्चइ ।

ઉ. ગૌતમ ! પૃથ્વી પણ રાજગૃહ નગર કહેવાય છે **-યાવત્-** સચિત્ત, અચિત્ત અને મિશ્ર દ્રવ્ય પણ રાજગૃહ નગર કહેવાય છે.

प. से केणट्ठेणं भंते ! एवं वुच्चइ-

'पुढवी वि नगरं रायगिहं ति पवुच्चइ **-जाव-** सचित्ताचित्त मीसयाइं दव्वाइं नगरं रायगिहं ति पवुच्चइ ?'

પ્ર. ભંતે ! કયા કારણથી એમ કહેવામાં આવે છે કે- 'પૃથ્વી પણ રાજગૃહ નગર કહેવાય છે **-યાવત્-** સચિત્ત, અચિત્ત અને મિશ્ર દ્રવ્ય પણ રાજગૃહ નગર કહેવાય છે ?

उ. गोयमा ! पुढवी जीवाइ य, अजीवा इ य नगरं रायगिहं ति पवुच्चइ **-जाव-** सचित्ताचित्त मीसयाइं दव्वाइं जीवा इ य, अजीवा इ य, नगरं रायगिहं ति पवुच्चइ ।

से तेणट्ठेणं गोयमा ! एवं वुच्चइ-

'पुढवी वि नगरं रायगिहं ति पवुच्चइ **-जाव-** सचित्ताचित्त मीसयाइं दव्वाइं नगरं रायगिहं ति पवुच्चइ ।

- विया. स. ५, उ. ९, सु. १-२

ઉ. ગૌતમ ! પૃથ્વી જીવ (પિંડ) પણ છે, અજીવ (પિંડ) પણ છે, આથી તે રાજગૃહ નગર કહેવાય છે **-યાવત્-** સચિત્ત, અચિત્ત અને મિશ્ર દ્રવ્ય પણ જીવ છે અને અજીવ પણ છે એટલે એ દ્રવ્ય રાજગૃહ નગર કહેવાય છે.

આ કારણથી ગૌતમ ! એવું કહી શકાય છે કે - 'પૃથ્વી પણ રાજગૃહ નગર કહેવાય છે **-યાવત્-** સચિત્ત, અચિત્ત અને મિશ્ર દ્રવ્ય પણ રાજગૃહ નગર કહેવાય છે.

૫૮. खीणभोगी छउमत्थाइ मणुस्सेसु भोगित्त परूवणं-

૫૮. ક્ષીણ-ભોગી છદ્મસ્થાદિ મનુષ્યોમાં ભોગિત્વનું પ્રરૂપણ :

प. छउमत्थे णं भंते ! मणुस्से जे भविए अन्नयरेसु देवलोएसु देवत्ताए उववज्जित्तए, से नूणं भंते ! से खीणभोगी नो पभू उट्ठाणेणं कम्मेणं बलेणं वीरिएणं पुरिसक्कारपरक्कमेणं विउलाइं भोगभोगाइं भुंजमाणे विहरित्तए, से नूणं भंते ! एयमट्ठं एवं वयह ?

પ્ર. ભંતે ! આવા છદ્મસ્થ મનુષ્ય જે કોઈ દેવલોકમાં દેવરૂપે ઉત્પન્ન થનાર હોય તો ભંતે ! વાસ્તવમાં (અંતિમ સમયે) ક્ષીણભોગી હોવાથી તે ઉત્થાન (ઉન્નતિ), કર્મ, બળ, વીર્ય અને પુરુષકાર પરાક્રમ વડે વિપુલ ભોગોપભોગોને ભોગવવામાં સમર્થ નથી ? ભંતે ! શું આપ આનો અર્થને આ પ્રમાણે કરો છો ?

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

उ. गोयमा ! णो इणट्ठे समट्ठे, पभू णं से उट्ठाणेण वि, कम्मेण वि, बलेण वि, वीरियेण वि, पुरिसक्कार-प्परक्कमेण वि, अन्नयराइं विपुलाइं भोगभोगाइं भुंजमाणे विहरित्तए तम्हा भोगी, भोगे परिच्चाय-माणे महानिज्जरे महापज्जवसाणे भवइ ।

ઉ. ગૌતમ ! આ અર્થ સમર્થ નથી, કારણ કે છદ્મસ્થ મનુષ્ય ઉત્થાન, કર્મ, બળ, વીર્ય અને પુરુષકાર-પરાક્રમ દ્વારા કોઈપણ વિપુલ ભોગોપભોગ ભોગવવામાં સમર્થ છે, તેથી તે ભોગી છે અને ભોગોનો ત્યાગ કરતા તે મહાનિર્જરા અને મહાપર્યવસાન (અંત)ને પ્રાપ્ત કરે છે.

प. आहोहिए णं भंते ! मणुस्से जे भविए अन्नयरेसु देवलोएसु देवत्ताए उववज्जित्तए, से नूणं भंते ! से खीणभोगी नो पभू उट्ठाणेणं **-जाव-** पुरिसक्का-रपरक्कमेणं विउलाइं भोगभोगाइं भुंजमाणे विहरित्तए, से नूणं भंते ! एयमट्ठं एवं वयह ?

પ્ર. ભંતે ! આવા અધોઽવધિક (નિયત ક્ષેત્રનાં અવધિજ્ઞાની) મનુષ્ય જે કોઈ દેવલોકમાં દેવરૂપે ઉત્પન્ન થનાર છે તો ભંતે ! વાસ્તવમાં તે ક્ષીણભોગી ઉત્થાન **-યાવત્-** પુરુષકાર પરાક્રમ દ્વારા વિપુલ ભોગોપભોગોને ભોગવવામાં સમર્થ નથી ? તો ભંતે ! શું આપ આ અર્થને આ પ્રમાણે કહો છો ?

उ. गोयमा ! ***एवं चेव जहा छउमत्थे -जाव- महापज्जवसाणे भवइ ।***

ઉ. ગૌતમ ! ***છદ્મસ્થની જેમ મહાપર્યવસાન યુક્ત હોય છે પર્યંતનું સમગ્ર કથન સમજવું જોઈએ.***

प. परमाहोहिए णं भंते ! मणुस्से जे भविए तेणेव भवग्गहणेणं सिज्झित्तए **-जाव-** सव्वदुक्खाणमंतं करेत्तए, से नूणं भंते ! से खीणभोगी नो पभू उट्ठाणेणं **-जाव-** पुरिसक्कारपरक्कमेणं विउलाइं भोगभोगाइं भुंजमाणे विहरित्तए, से नूणं भंते ! एयमट्ठं एवं वयह ?

પ્ર. ભંતે ! એવા પરમ અવધિજ્ઞાની મનુષ્ય જે એ જ ભવગ્રહણ વડે સિદ્ધ થાય છે **-યાવત્-** સર્વ દુઃખોનો અંત કરનાર છે તો ભંતે ! વાસ્તવમાં તે ક્ષીણભોગી ઉત્થાન **-યાવત્-** પુરુષકાર પરાક્રમ વડે વિપુલ ભોગોપભોગોને ભોગવવામાં સમર્થ નથી ? ભંતે ! શું આપ આ અર્થને આ પ્રમાણે કહો છો ?

उ. गोयमा ! नो इणट्ठे समट्ठे, ***सेसं जहा छउमत्थस्स ।***

ઉ. ગૌતમ ! ***આ અર્થ સમર્થ નથી. શેષ વર્ણન છદ્મસ્થોની સમાન સમજવું જોઈએ.***

प. केवली णं भंते ! मणुस्से जे भविए तेणेव भवग्गहणेणं सिज्झित्तए **-जाव-** अंतं करेत्तए, ते नूणं भंते ! ते खीणभोगी नो पभू उट्ठाणेणं **-जाव-** पुरिसक्कारपरक्कमेणं विउलाइं भोगभोगाइं भुंजमाणे विहरित्तए, से नूणं भंते ! एयमट्ठं एवं वयह ?

પ્ર. ભંતે ! કેવળજ્ઞાની મનુષ્ય જે આ જ ભવ ગ્રહણથી સિદ્ધ થનાર છે **-યાવત્-** સમગ્ર દુઃખોનો અંત કરનાર છે તો ભંતે ! વાસ્તવમાં તે ક્ષીણભોગી ઉત્થાન **-યાવત્-** પુરુષકાર પરાક્રમ વડે વિપુલ ભોગોપભોગોને ભોગવવામાં સમર્થ નથી ? શું આપ આ અર્થને આ પ્રમાણે સ્વીકારો છો ?

उ. गोयमा ! ***एवं चेव जहा परमाहोहिए -जाव- महापज्जवसाणे भवइ ।***

ઉ. ગૌતમ ! ***આનું કથન પરમાવધિજ્ઞાનીને સમાન મહાપર્યવસાન યુક્ત હોય છે પર્યંત સમજવું જોઈએ.***

- विया. स. ७, उ. ७, सु. २०-२३

५९. अद्दाईपेहणा विण्णाणं-

૫૯. આદર્શ વગેરેના જોવા સંબંધિત વિજ્ઞાન :

प. **१.** अद्दाए णं भंते ! पेहमाणे मणूसे किं अद्दायं पेहेइ, अत्ताणं पेहेइ, पलिभागं पेहेइ ?

પ્ર. **૧.** ભંતે ! આરસ (દર્પણ)માં પોતાનું પ્રતિબિંબ જોતા મનુષ્ય શું દર્પણને જુએ છે કે પોતે પોતાને જુએ છે અથવા પોતાના પ્રતિબિંબને જુએ છે ?

उ. गोयमा ! अद्दाइं पेहेइ, णो अत्ताणं पेहेइ, पलिभागं पेहेइ ।

ઉ. ગૌતમ ! તે દર્પણને જુએ છે, પોતાના શરીરને જોતો નથી પરંતુ તે પોતાના શરીરના પ્રતિબિંબને જુએ છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

एवं एएणं अभिलावेणं २. असिं, ३. मणिं, ४. उदुपाणं, ५. तेल्लं, ६. फाणियं, ७. वसं।

- पण्ण. प. १५, उ. १, सु. ९९९

આ જ પ્રમાણે આ અભિલાપની અનુસાર ક્રમશઃ ૨. અસિ, ૩. મણિ, ૪. ઊંડુ પાણી, ૫. તેલ, ૬. નરમ ગોળ, ૭. વસા સંબંધિત પણ કથન કરવું જોઈએ.

૬૦. धावमाणस्स आसस्स 'खु खु' सद्दकरणे हेऊ परूवणं-

प. आसस्स णं भंते ! धावमाणस्स किं 'खु खु' त्ति करेइ ?

उ. गोयमा ! आसस्स णं धावमाणस्स हिययस्स य जगयस्स य अंतरा एत्थ णं कक्कडए णामं वाए समुट्ठइ जे णं आसस्स धावमाणस्स 'खु खु' त्ति करेइ।

- विया. स. १०, उ. ३, सु. १८

૬૦. દોડતાં ઘોડાના 'ખુ-ખુ' અવાજ કરવાના હેતુનું પ્રરૂપણ :

પ્ર. ભંતે ! દોડતો ઘોડો 'ખુ-ખું' શબ્દ કેમ કરે છે ?

ઉ. ગૌતમ ! દોડતા ઘોડાના હૃદય અને યકૃતની વચ્ચે કર્કર નામે વાયુ ઉત્પન્ન થાય છે આથી દોડતો ઘોડો 'ખુ-ખુ' શબ્દ-અવાજ કરે છે.

૬૧. दव्वाणुओगस्स उवसंहारो-

संसारत्था य सिद्धा य, इह जीवा वियाहिया।
रूविणो चेव रूवी य, अजीवा दुविहा वि य॥

इह जीवमजीवे य, सोच्चा सद्दहिऊण य।
सव्वनयाणं अणुमए, रमेज्जा संजमे मुणी॥

- उत्त. अ. ३६, गा. २४८-२४९

૬૧. દ્રવ્યાનુયોગનો ઉપસંહાર :

આ પ્રમાણે સંસારસ્થ અને સિદ્ધોની અપેક્ષાએ જીવોનું તથા રૂપી અને અરૂપીની અપેક્ષાએ બન્ને પ્રકારના અજીવોનું કથન કરવામાં આવ્યું છે.

આ પ્રમાણે જીવ અને અજીવના કથનને સાંભળી અને એના પર શ્રધ્ધા રાખીને (જ્ઞાન અને ક્રિયા વગેરે) સમગ્ર નયો વડે મુનિ સમ્મત સંયમમાં એકાગ્ર - તલ્લીન રહે.

દ્રવ્યાનુયોગ સંપૂર્ણ

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

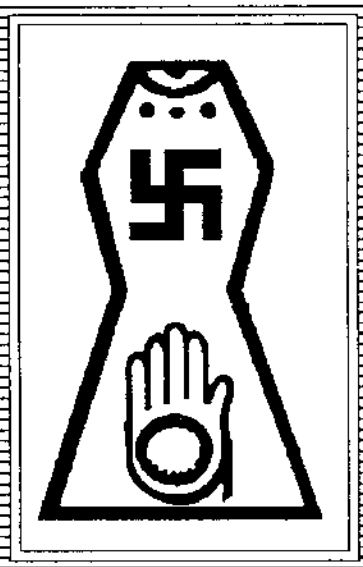

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

દ્રવ્યાનુયોગ

પરિશિષ્ટ–૧

સંદર્ભ સ્થળસૂચિ

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

પરિશિષ્ટ–૧

સંદર્ભ સ્થળસૂચિ

દ્રવ્યાનુયોગનાં અધ્યયનોમાં વર્ણિત વિષયોનું ધર્મકથાનુયોગ, ચરણાનુયોગ, ગણિતાનુયોગ અને દ્રવ્યાનુયોગનાં અન્ય અધ્યયનોમાં જ્યાં-જ્યાં જેટલો ઉલ્લેખ છે તેનાં પૃષ્ઠાંક અને સૂત્રાંક સહિત વિષયોની સૂચી આપવામાં આવી છે. જીજ્ઞાસુ પાઠક તે-તે સ્થળોથી પૂર્ણ જાનકારી (માહિતી) પ્રાપ્ત કરી લે.

'વક્કંતિ' અધ્યયનમાં ૩૨ દ્વાર અને ૨૦ દ્વાર સંબંધી બે ટિપ્પણ આપેલ છે તેના અનુસાર બધા અધ્યયનોમાં સમઝી લેવું જોઈએ.

અહીં સૂત્રાંક-પૃષ્ઠાંક હિન્દી અનુયોગના આપેલ છે. પણ તેમાં અધ્યયનનો નામ આપ્યો છે. જેથી જીજ્ઞાસુ અધ્યયન કાઢી સૂત્રાંકથી પાઠ જોઈ શકે છે. ગણિતાનુયોગમાં પાઠ ઉમેરવાથી સૂત્રાંક બદલી ગયા છે પણ ત્રણે અનુયોગના સૂત્રાંક હિન્દી-ગુજરાતીના લગભગ સરખા છે.

- વિનયમુનિ

૩૯. ગર્ભ અધ્યયન (પૃ. ૨૧૧૩–૨૧૪૪)

ગ્રન્થ		પૃષ્ઠાંક	અધ્યયન	સૂત્રાંક	વિષય
ધર્મકથાનુયોગ :					
ભાગ-૧	ખંડ-૧	પૃ. ૯૮	મહાવીર વર્ણન	સૂ. ૨૭૦	ગર્ભસ્થ મહાવીરના ત્રણ જ્ઞાન.
ભાગ-૨	ખંડ-૬	પૃ. ૧૨	રથ-મૂસળસંગ્રામ વર્ણન	સૂ. ૧૯	રથ-મૂસળ સંગ્રામમાં મનુષ્યોની મરણ સંખ્યા છન્નુ લાખ.
ચરણાનુયોગ :					
ભાગ-૨		પૃ.૧૬૯	આરાધક-વિરાધક વર્ણન	સૂ. ૩૪૧	મરણ અને અનેક પ્રકાર.
ભાગ-૨		પૃ. ૧૬૯	આરાધક-વિરાધક વર્ણન	સૂ. ૩૪૨	બાળ મરણ અને પ્રકાર.
ભાગ-૨		પૃ. ૧૭૦	આરાધક-વિરાધક વર્ણન	સૂ. ૩૪૩	મરણ અને પ્રકાર.
ભાગ-૨		પૃ. ૧૭૧	આરાધક-વિરાધક વર્ણન	સૂ. ૩૪૫	બાળ મરણનું સ્વરૂપ.
ભાગ-૨		પૃ. ૧૭૨	આરાધક-વિરાધક વર્ણન	સૂ. ૩૪૬	પંડિત મરણનું સ્વરૂપ.
ભાગ-૨		પૃ. ૨૬૧	તપાચાર વર્ણન	સૂ. ૫૪૭	પંડિત મરણના પ્રકાર.
દ્રવ્યાનુયોગ :					
		પૃ. ૩૫૧	આહાર વર્ણન	સૂ. ૩	ગર્ભગત જીવનું આહાર.
		પૃ. ૧૪૨૬,૨૭	દેવગતિ વર્ણન	સૂ. ૫૬	હરિણૈગમેષી દેવ દ્વારા ગર્ભસંહરણ પ્રક્રિયા.
		પૃ. ૮૭૪	લેશ્યા વર્ણન	સૂ. ૩૪	લેશ્યાઓની અપેક્ષા ગર્ભપ્રજનનનું પ્રરૂપણ.
		પૃ. ૧૭૭૬	પુદ્ગલ વર્ણન	સૂ. ૧૭	ગર્ભમાં ઉત્પન્ન થતું હોય તે જીવનું વર્ણાદિ.

૪૦. યુગ્મ અધ્યયન (પૃ. ૨૧૪૫–૨૧૯૮)

દ્રવ્યાનુયોગ :				
	પૃ. ૧૨	દ્રવ્ય વર્ણન	સૂ. ૧૧	ષડ્દ્રવ્યોમાં દ્રવ્ય-પ્રદેશની અપેક્ષા કૃતયુગ્માદિ.
	પૃ. ૧૭૮૫	પુદ્ગલ વર્ણન	સૂ. ૩૫	પાંચ સંસ્થાઓના દ્રવ્ય-પ્રદેશની અપેક્ષા કૃતયુગ્માદિ.
	પૃ. ૧૭૮૬	પુદ્ગલ વર્ણન	સૂ. ૩૬	પાંચ સંસ્થાનોમાં યથાયોગ્ય કૃતયુગ્માદિ પ્રદેશાવગાઢત્વ.
	પૃ. ૧૭૮૭	પુદ્ગલ વર્ણન	સૂ. ૩૭	પાંચ સંસ્થાઓની કૃતયુગ્માદિ સમય સ્થિતિ.
	પૃ. ૧૮૬૨	પુદ્ગલ વર્ણન	સૂ. ૧૦૧	પરમાણુ પુદ્ગલ અને સ્કંધોના દ્રવ્ય અને પ્રદેશની અપેક્ષા કૃતયુગ્માદિ.
	પૃ. ૧૭૮૮	પુદ્ગલ વર્ણન	સૂ. ૩૮	પાંચ સંસ્થાઓના વર્ણ-રસ અને સ્પર્શ પર્યાયોના કૃતયુગ્માદિનું પ્રરૂપણ.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

ગ્રન્થ	પૃષ્ઠાંક	અધ્યયન	સૂત્રાંક	વિષય

૪૨. આત્મા અધ્યયન (પૃ. ૨૨૯૮–૨૩૦૫)

ચરણાનુયોગ :

ભાગ-૧	પૃ. ૧૫૦	દર્શનાચાર વર્ણન	સૂ. ૨૪૬	આત્મા-દીર્ઘ હ્રસ્વ વગેરેના કથન.
ભાગ-૨	પૃ. ૪૦૪	વીર્યાચાર વર્ણન	સૂ. ૮૧૦	આત્મવાદીના સમ્યક્ પરાક્રમ.

દ્રવ્યાનુયોગ :

	પૃ. ૧૮૩૯	પુદ્ગલ વર્ણન	સૂ. ૭૮	પરમાણુ પુદ્ગલો અને સ્કંધોમાં કથંચિત્ આત્માદિરૂપના પ્રરૂપણ.

ગણિતાનુયોગ :

	પૃ. ૮	લોક વર્ણન	સૂ. ૧૨	સમુદ્ઘાતથી અધોલોક વગેરેની આત્માનું પોતે જાણવું-દેખવું.
	પૃ. ૮	લોક વર્ણન	સૂ. ૧૨	સમુદ્ઘાત કર્યા વગર અધોલોક વગેરેની આત્માનું પોતે જાણવું-દેખવું.
	પૃ. ૮	લોક વર્ણન	સૂ. ૧૪	વૈક્રિય સમુદ્ઘાત દ્વારા અધોલોક વગેરેની આત્માનું પોતે જાણવું-સમજવું.
	પૃ. ૮	લોક વર્ણન	સૂ. ૧૪	વૈક્રિય સમુદ્ઘાત કર્યા વગર અધોલોક વગેરેની આત્માનું પોતે જાણવું-સમજવું.

૪૩. સમુદ્ઘાત અધ્યયન (પૃ. ૨૩૦૬–૨૩૪૩)

દ્રવ્યાનુયોગ :

પૃ. ૩૫૩	આહાર વર્ણન	સૂ. ૪	પૃથ્વીકાયિકમાં ત્રણ સમુદ્ઘાત.
પૃ. ૩૫૪	આહાર વર્ણન	સૂ. ૪	અપ્કાયિકમાં ત્રણ સમુદ્ઘાત.
પૃ. ૩૫૪	આહાર વર્ણન	સૂ. ૪	વાયુકાયિકમાં ચાર સમુદ્ઘાત.
પૃ. ૭૧૮	જ્ઞાન વર્ણન	સૂ. ૧૨૩	વૈક્રિય સમુદ્ઘાતથી સમવહત દેવાદિ દ્વારા જાણવું-સમજવું.
પૃ. ૮૧૬	સંયત વર્ણન	સૂ. ૬(૩૧)	પુલાક વગેરેમાં સમુદ્ઘાત.
પૃ. ૮૩૮	સંયત વર્ણન	સૂ. ૭(૩૧)	સામાયિક સંયત વગેરેમાં સમુદ્ઘાત.
પૃ. ૧૨૬૭	તિર્યંચગતિ વર્ણન	સૂ. ૧૧	એકેન્દ્રિય જીવમાં ત્રણ સમુદ્ઘાત.
પૃ. ૧૨૬૮	તિર્યંચગતિ વર્ણન	સૂ. ૧૨	વિકલેન્દ્રિય જીવમાં ત્રણ સમુદ્ઘાત.
પૃ. ૧૨૬૯	તિર્યંચગતિ વર્ણન	સૂ. ૧૩	પંચેન્દ્રિય જીવમાં ત્રણ સમુદ્ઘાત.
પૃ. ૧૨૮૪	તિર્યંચગતિ વર્ણન	સૂ. ૩૬(૩૦)	ઉત્પલ પત્ર વગેરે જીવોમાં ત્રણ સમુદ્ઘાત.
પૃ. ૧૫૭૮	યુગ્મ વર્ણન	સૂ. ૨૨(૩૦)	કૃતયુગ્માદિ એકેન્દ્રિયમાં ચાર સમુદ્ઘાત.
પૃ. ૧૬૦૪	ગમ્મા વર્ણન	સૂ. ૩	નૈરયિકોમાં ઉત્પન્ન થવાવાળા અસંજ્ઞી પંચેન્દ્રિય તિર્યંચયોનિકોમાં ત્રણ સમુદ્ઘાત.

૪૪. ચરમાચરમ અધ્યયન (પૃ. ૨૩૪૪–૨૩૬૭)

ગણિતાનુયોગ :

પૃ. ૭૪૨	લોકાલોક વર્ણન	સૂ. ૫	લોકના ચરમાચરમ.
પૃ. ૭૪૩	લોકાલોક વર્ણન	સૂ. ૬	અલોકના ચરમાચરમ.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

ગ્રન્થ		પૃષ્ઠાંક	અધ્યયન	સૂત્રાંક	વિષય
દ્રવ્યાનુયોગ :					
		પૃ. ૧૧૬	જીવ વર્ણન	સૂ. ૨૧	ચરમ-અચરમ જીવ.
		પૃ. ૧૧૩૮	કર્મ વર્ણન	સૂ. ૭૯	ચરમ-અચરમની અપેક્ષા આઠ કર્મોના બંધ.
		પૃ. ૧૨૧૧	કર્મ વર્ણન	સૂ. ૧૬૯	ચરમાચરમની અપેક્ષા જીવ અને ચોવીસ દંડકોમાં મહાકર્મત્વાદિનું પ્રરૂપણ.

૪૫. અજીવ દ્રવ્ય અધ્યયન (પૃ. ૨૩૬૮–૨૩૯૧)

ગણિતાનુયોગ :					
		પૃ. ૨૪	દ્રવ્યલોક વર્ણન	સૂ. ૫૫	અજીવના બે પ્રકાર.
		પૃ. ૨૪	દ્રવ્યલોક વર્ણન	સૂ. ૫૫	રૂપી અજીવના ચાર પ્રકાર.
		પૃ. ૨૪	દ્રવ્યલોક વર્ણન	સૂ. ૫૫	અરૂપી અજીવના સાત પ્રકાર.
		પૃ. ૬૫૭	ઊર્ધ્વલોક વર્ણન	સૂ. ૪	અરૂપી અજીવના ચાર પ્રકાર.
દ્રવ્યાનુયોગ :					
		પૃ. ૧૦	દ્રવ્ય વર્ણન	સૂ. ૪	અજીવ-દ્રવ્યના નામ.
		પૃ. ૬૫	પર્યાય વર્ણન	સૂ. ૭	અજીવના પર્યાય અને પરિમાણ.
		પૃ. ૯૪	પરિણામ વર્ણન	સૂ. ૪	અજીવ પરિણામના ભેદ.
		પૃ. ૨૨	દ્રવ્ય વર્ણન	સૂ. ૨૦-૨૨	અજીવ-દ્રવ્યના ભેદ.
		પૃ. ૯૪	પરિણામ વર્ણન	સૂ. ૪	અજીવ સંસ્થાન પરિણામ.
		પૃ. ૫૨૧	ભાષા વર્ણન	સૂ. ૯	ભાષામાં અજીવત્વના પ્રરૂપણ.
		પૃ. ૫૨૧	ભાષા વર્ણન	સૂ. ૧૦	અજીવોની ભાષાનું પ્રરૂપણ.
		પૃ. ૫૪૦	યોગ વર્ણન	સૂ. ૧૩	મનના અજીવત્વના નિષેધ.
		પૃ. ૫૪૦	યોગ વર્ણન	સૂ. ૧૪	અજીવોના મનના નિષેધ.
		પૃ. ૧૭૧૪	ચરમાચરમ વર્ણન	સૂ. ૬	પરિમંડલાદિ સંસ્થાનોના ચરમાચરમત્વ.

૪૬. પુદ્ગલ અધ્યયન (પૃ. ૨૩૯૨–૨૫૮૨)

ધર્મકથાનુયોગ :					
ભાગ-૧	ખંડ-૧	પૃ. ૧૯	ઋષભ વર્ણન	સૂ. ૪૮	મણિયોના વર્ણ, ગંધ, સ્પર્શના વર્ણન.
ભાગ-૧	ખંડ-૧	પૃ. ૧૫૫	મહાપદ્મ વર્ણન	સૂ. ૩૯૨	પાંચ કામ ગુણ.
ભાગ-૧	ખંડ-૨	પૃ. ૩૬૧	કાલોદાયી વર્ણન	સૂ. ૬૪૫	અચિત પુદ્ગલાવભાસન ઉદ્યોતન સંબંધી પ્રશ્નોત્તર.
ભાગ-૨	ખંડ-૪	પૃ. ૨૦-૨૨	પ્રદેશીરાજા વર્ણન	સૂ. ૨૦	કાળા વર્ણની મણી, લીલા વર્ણની મણી, લાલ વર્ણની મણી, પીળા વર્ણની મણી, સફેદ વર્ણની મણી, મણિયોની ગંધ, મણિયોના સ્પર્શ સંબંધી વર્ણન.
ભાગ-૨	ખંડ-૬	પૃ. ૧૬૬	પુરણબાળતપસ્વી વર્ણન	સૂ. ૩૫૩	પુદ્ગલને પકડવાની શક્તિના સંબંધમાં પ્રશ્નોત્તર.
ગણિતાનુયોગ :					
		પૃ. ૫૭	અધોલોક વર્ણન	સૂ. ૧૨૩ (૩)	અધોલોકમાં અનંત વર્ણાદિ પર્યવ.
		પૃ. ૭૧૨	કાળલોક વર્ણન	સૂ. ૩૪	પુદ્ગલ પરાવર્તના ભેદોના પ્રરૂપણ.
		પૃ. ૭૧૨	કાળલોક વર્ણન	સૂ. ૩૫	પરમાણુ પુદ્ગલોના અનંતાનન્ત પુદ્ગલ પરાવર્તોના પ્રરૂપણ.
		પૃ. ૭૧૨	કાળલોક વર્ણન	સૂ. ૩૬	પુદ્ગલ પરાવર્તના સાત ભેદોના પ્રરૂપણ.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

ગ્રન્થ	પૃષ્ઠાંક	અધ્યયન	સૂત્રાંક	વિષય
દ્રવ્યાનુયોગ :				
	પૃ. ૧૧	દ્રવ્ય વર્ણન	સૂ. ૬(૪)	પુદ્ગલના લક્ષણ.
	પૃ. ૧૧	દ્રવ્ય વર્ણન	સૂ. ૭	બધા દ્રવ્યોમાં વર્ણ, ગંધ, રસ, સ્પર્શ.
	પૃ. ૨૫	દ્રવ્ય વર્ણન	સૂ. ૨૮	જીવ અને પુદ્ગલ વગેરેના અલ્પબહુત્વ.
	પૃ. ૩૦	અસ્તિકાય વર્ણન	સૂ. ૭	પંચાસ્તિકાયોમાં વર્ણાદિના પ્રરૂપણ.
	પૃ. ૪૦-૪૫	પર્યાય વર્ણન	સૂ. ૫	વર્ણ, ગંધ, રસ અને સ્પર્શની અપેક્ષા પર્યાયોના પરિમાણ.
	પૃ. ૪૮-૬૫	પર્યાય વર્ણન	સૂ. ૬	જઘન્ય, ઉત્કૃષ્ટ, અજઘન્ય-અનુત્કૃષ્ટ વર્ણ, ગંધ, રસ, સ્પર્શવાળા નૈરયિક, તિર્યંચ, મનુષ્ય અને દેવના પર્યાયોના પરિમાણ.
	પૃ. ૬૬	પર્યાય વર્ણન	સૂ. ૮	પરમાણુ પુદ્ગલના પર્યાયોના પરિમાણ.
	સૂ. ૬૭	પર્યાય વર્ણન	સૂ. ૯	સ્કંધોના પર્યાયોના પરિમાણ.
	સૂ. ૬૯	પર્યાય વર્ણન	સૂ. ૧૦	એકાદિપ્રદેશાવગાઢ પુદ્ગલોના પર્યાયોના પરિમાણ.
	સૂ. ૭૧	પર્યાય વર્ણન	સૂ. ૧૨	એકાદિગુણયુક્ત વર્ણ, ગંધ, રસ અને સ્પર્શવાળા પુદ્ગલોના પર્યાયોના પરિમાણ (પૃ. ૭૧, સૂ. ૧૧ અને ૧૩ થી ૧૯મા પણ પર્યાયોના પરિમાણ પરમાણુ પુદ્ગલ છે.)
	પૃ. ૯૫	પરિણામ વર્ણન	સૂ. ૪(૫)	વર્ણ, ગંધ, રસ, સ્પર્શ પરિમાણના પ્રકાર.
	પૃ. ૩૩	અસ્તિકાય વર્ણન	સૂ. ૧૨	પુદ્ગલાસ્તિકાયના પ્રદેશોમાં દ્રવ્ય અને દ્રવ્યદેશાદિના પ્રરૂપણ.
	પૃ. ૯૫	પરિણામ વર્ણન	સૂ. ૪(૧૦)	શબ્દ પરિણામના પ્રકાર.
	પૃ. ૨૫	દ્રવ્ય વર્ણન	સૂ. ૨૮	પુદ્ગલ વગેરેના અલ્પબહુત્વ.
	પૃ. ૧૯૫	જીવ વર્ણન	સૂ. ૯૮	ચોવીસ દંડકોમાં સમાનવર્ણ.
	પૃ. ૩૬૦	આહાર વર્ણન	સૂ. ૧૨	ચોવીસ દંડકોના જીવો દ્વારા પુદ્ગલોને આહારણ અને નિર્જરણ.
	પૃ. ૩૬૦	આહાર વર્ણન	સૂ. ૧૩	ચોવીસ દંડકોમાં નિર્જરા પુદ્ગલોને જાણવું-સમજવું અને આહારનું પ્રરૂપણ.
	પૃ. ૩૯૬	શરીર વર્ણન	સૂ. ૪	શરીરના પુદ્ગલ ચયન.
	પૃ. ૪૬૫	વિકુર્વણા વર્ણન	સૂ. ૨૧	પુદ્ગલોના ગ્રહણ દ્વારા વર્ણાદિના પ્રરૂપણ.
	પૃ. ૪૬૪	વિકુર્વણા વર્ણન	સૂ. ૧૯	પુદ્ગલોના ગ્રહણ દ્વારા વિકુર્વણાકરણ.
	પૃ. ૭૨૦	જ્ઞાન વર્ણન	સૂ. ૧૨૬	છદ્મસ્થાદિ દ્વારા પરમાણુ પુદ્ગલાદિને જાણવું-સમજવું.
	પૃ. ૫૬૦	પ્રયોગ વર્ણન	સૂ. ૯	પુદ્ગલ ગતિના સ્વરૂપ.
	પૃ. ૭૨૧	જ્ઞાન વર્ણન	સૂ. ૧૨૭	નિર્જરા પુદ્ગલોને જાણવું-સમજવું.
	પૃ. ૭૩૨	જ્ઞાન વર્ણન	સૂ. ૧૪૯	નૈગમાદિ નયોથી પરમાણુ પુદ્ગલાદિના ભંગ.
	પૃ. ૮૫૯	લેશ્યા વર્ણન	સૂ. ૨૧	સલેશ્ય ચોવીસ દંડકોમાં પણ એક સરખા નથી.
	પૃ. ૧૨૦૮	કર્મ વર્ણન	સૂ. ૧૬૪	આઠ કર્મોમાં વર્ણાદિના પ્રરૂપણ.
	પૃ. ૧૨૮૧	તિર્યંચગતિ વર્ણન	સૂ. ૩૬(૧૪)	ઉત્પલપત્રમાં વર્ણ, ગંધ આદિ.
	પૃ. ૧૪૦૭	દેવગતિ વર્ણન	સૂ. ૨૮	વૈમાનિક દેવોના શરીરોના વર્ણ, ગંધ અને સ્પર્શ.
	પૃ. ૧૪૧૩	દેવગતિ વર્ણન	સૂ. ૩૯	દેવોના શબ્દાદિના શ્રવણ સ્થાન.
	પૃ. ૧૫૪૪	ગર્ભ વર્ણન	સૂ. ૭	ગર્ભમાં ઉત્પન્ન જીવના વર્ણાદિ.
	પૃ. ૧૫૬૭	યુગ્મ વર્ણન	સૂ. ૮	વર્ણાદિ પર્યાયોની અપેક્ષા કૃતયુગ્માદિના પ્રરૂપણ.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

ગ્રન્થ		પૃષ્ઠાંક	અધ્યયન	સૂત્રાંક	વિષય
દ્રવ્યાનુયોગ :		પૃ. ૨૮	અસ્તિકાય વર્ણન	સૂ. ૨	પુદ્ગલાસ્તિકાયની પ્રવૃત્તિ.
		પૃ. ૨૯	અસ્તિકાય વર્ણન	સૂ. ૩	પુદ્ગલાસ્તિકાયના પર્યાયવાચી.
		પૃ. ૪૧૮	શરીર વર્ણન	સૂ. ૨૦-૨૧	શરીરોના વર્ણ, રસાદિ.
		પૃ. ૪૭૬	ઈન્દ્રિય વર્ણન	સૂ. ૫	છદ્મસ્થ દ્વારા શબ્દ વર્ણન.
		પૃ. ૪૭૭	ઈન્દ્રિય વર્ણન	સૂ. ૫	કેવળી દ્વારા શબ્દ વર્ણન.
		પૃ. ૫૧૫	ઉચ્છ્વાસ વર્ણન	સૂ. ૪	વૈમાનિક દેવોના શ્વાસોચ્છ્વાસના રૂપમાં પરિણમિત પુદ્ગલોના પ્રરૂપણ.
		પૃ. ૫૧૫	ઉચ્છ્વાસ વર્ણન	સૂ. ૫	નૈરયિકોના શ્વાસોચ્છ્વાસના રૂપમાં પરિણમિત પુદ્ગલોના પ્રરૂપણ.
		પૃ. ૧૧૦૨	કર્મ વર્ણન	સૂ. ૩૧	જીવો દ્વારા દ્વિસ્થાનિકાદિ નિર્વર્તિત પુદ્ગલોના પાપકર્મના રૂપમાં ચયાદિના પ્રરૂપણ.
		પૃ. ૧૫૭૮	યુગ્મ વર્ણન	સૂ. ૨૨ (૧૪)	કૃતયુગ્મ અકેન્દ્રિયાદિ જીવોના વર્ણાદિ.
		પૃ. ૧૬૭૬	આત્મા વર્ણન	સૂ. ૪	આત્મા દ્વારા શબ્દોના અનુભૂતિ સ્થાનના પ્રરૂપણ.
		પૃ. ૧૭૦૩	સમુદ્ઘાત વર્ણન	સૂ. ૧૯	કેવળી સમુદ્ઘાતથી નિર્જિર્ણ ચરમ પુદ્ગલોના સૂક્ષ્માદિનું પ્રરૂપણ.
		પૃ. ૧૭૧૧	ચરમાચરમ વર્ણન	સૂ. ૨	નૈરયિકના વર્ણ, ગંધ, રસ અને સ્પર્શ ચરમ અને અચરમ.
		પૃ. ૧૭૧૮	ચરમાચરમ વર્ણન	સૂ. ૮	દ્રવ્યાદિની અપેક્ષા પરમાણુ પુદ્ગલના ચરમાચરમ.
		પૃ. ૧૭૧૮	ચરમાચરમ વર્ણન	સૂ. ૯	પરમાણુ પુદ્ગલ અને સ્કંધોમાં ચરમાચરમ.
		પૃ. ૧૭૩૨-૩૪	અજીવ દ્રવ્ય વર્ણન	સૂ. ૫	વર્ણ પરિણતાદિના સો ભેદ.
		પૃ. ૧૭૩૪-૩૫	અજીવ દ્રવ્ય વર્ણન	સૂ. ૬	ગંધ પરિણતાદિના ૪૬ ભેદ.
		પૃ. ૧૭૩૫-૩૮	અજીવ દ્રવ્ય વર્ણન	સૂ. ૭	રસ પરિણતાદિના સો ભેદ.
		પૃ. ૧૭૩૮-૪૩	અજીવ દ્રવ્ય વર્ણન	સૂ. ૮	સ્પર્શ પરિણતાદિના ૧૮૪ ભેદ.
		પૃ. ૧૨૧૨	કર્મ વર્ણન	સૂ. ૧૭૦	અલ્પમહાકર્માદિ યુક્ત જીવના બંધાદિ પુદ્ગલોનું પરિણમન.
		પૃ. ૧૨૧૩	કર્મ વર્ણન	સૂ. ૧૭૧	કર્મ પુદ્ગલોના કાળ પક્ષના પ્રરૂપણ.

પ્રકીર્ણક (પૃ. ૨૫૮૩–૨૬૧૩)

ધર્મકથાનુયોગ :					
ભાગ-૧	ખંડ-૧	પૃ. ૧૫૫	મહાપદ્મ વર્ણન	સૂ. ૩૯૪	સાત ભય સ્થાન.
ભાગ-૧	ખંડ-૧	પૃ. ૧૫૫	મહાપદ્મ વર્ણન	સૂ. ૩૯૫	આઠ મદ સ્થાન.
ભાગ-૧	ખંડ-૧	પૃ. ૨૩૧	ભરતચક્રવર્તી વર્ણન	સૂ. ૫૫૮	નવ નિધિયોની ઉત્પત્તિ.
ભાગ-૨	ખંડ-૬	પૃ. ૧૩૬	ઉંબરદત્ત વર્ણન	સૂ. ૨૯૬	અષ્ટાંગ આયુર્વેદ ચિકિત્સાના નામ.
દ્રવ્યાનુયોગ :					
		પૃ. ૯૧	પરિણામ વર્ણન	સૂ. ૨	ચારિત્ર પરિણામના પાંચ પ્રકાર.
		પૃ. ૧૧૬	જીવ વર્ણન	સૂ. ૨૧	સકાયિક-અકાયિક જીવ.
		પૃ. ૧૧૭	જીવ વર્ણન	સૂ. ૨૧	પરિત વગેરે જીવ.
		પૃ. ૧૧૭	જીવ વર્ણન	સૂ. ૨૧	પર્યાપ્ત વગેરે જીવ.
		પૃ. ૧૧૭	જીવ વર્ણન	સૂ. ૨૧	સૂક્ષ્મ વગેરે જીવ.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

ગ્રન્થ	પૃષ્ઠાંક	અધ્યયન	સૂત્રાંક	વિષય
દ્રવ્યાનુયોગ :	પૃ. ૧૧૭	જીવ વર્ણન	સૂ. ૨૧	ભવસિદ્ધિક વગેરે જીવ.
	પૃ. ૧૧૭	જીવ વર્ણન	સૂ. ૨૧	ત્રસ વગેરે જીવ.
	પૃ. ૧૧૮	જીવ વર્ણન	સૂ. ૨૧	ચક્ષુદર્શન વગેરે જીવ.
	પૃ. ૧૧૯	જીવ વર્ણન	સૂ. ૨૧	પૃથ્વીકાયિક સાત પ્રકારના જીવ.
	પૃ. ૧૨૦	જીવ વર્ણન	સૂ. ૨૧	પૃથ્વીકાયિકાદિ દસ પ્રકારના જીવ.
	પૃ. ૧૩૦	જીવ વર્ણન	સૂ. ૪૪	પૃથ્વીકાયિકાદિ નવ પ્રકારના જીવ.
	પૃ. ૧૮૪	જીવ વર્ણન	સૂ. ૯૧	કાળાદેશની અપેક્ષા સપ્રદેશાદિ.
	પૃ. ૧૮૫	જીવ વર્ણન	સૂ. ૯૧	કાળાદેશની અપેક્ષા ભવસિદ્ધિક વગેરે.
	પૃ. ૧૮૭	જીવ વર્ણન	સૂ. ૯૧	કાળાદેશની અપેક્ષા પર્યાપ્તિઓ.
	પૃ. ૨૬૪	પ્રથમાપ્રથમ વર્ણન	સૂ. ૨	ચોવીસ દંડકમાં ભવસિદ્ધિક દ્વારા પ્રથમાપ્રથમ.
	પૃ. ૨૬૯	પ્રથમાપ્રથમ વર્ણન	સૂ. ૨	ચોવીસ દંડકમાં પર્યાપ્ત દ્વારા પ્રથમાપ્રથમ.
	પૃ. ૩૭૭	આહાર વર્ણન	સૂ. ૨૬	ભવસિદ્ધિક આહારક અને અનાહારક.
	પૃ. ૩૮૨	આહાર વર્ણન	સૂ. ૨૬(૧૩)	પર્યાપ્ત આહારક અને અનાહારક.
	પૃ. ૬૯૩	જ્ઞાન વર્ણન	સૂ. ૧૧૭	અવધિજ્ઞાનીના અધ્યવસાય.
	પૃ. ૭૦૧	જ્ઞાન વર્ણન	સૂ. ૧૨૦(૩)	સકાયિક-અકાયિક જ્ઞાની છે અને અજ્ઞાની છે.
	પૃ. ૭૦૧	જ્ઞાન વર્ણન	સૂ. ૧૨૦	સૂક્ષ્મ-બાદર જીવ જ્ઞાની છે અને અજ્ઞાની છે.
	પૃ. ૭૦૨	જ્ઞાન વર્ણન	સૂ. ૧૨૦(૫)	પર્યાપ્તક-અપર્યાપ્તક જ્ઞાની છે અને અજ્ઞાની છે.
	પૃ. ૭૦૩	જ્ઞાન વર્ણન	સૂ. ૧૨૦(૬)	ભવસ્થ-અભવસ્થ જીવ જ્ઞાની છે અને અજ્ઞાની છે.
	પૃ. ૭૦૪	જ્ઞાન વર્ણન	સૂ. ૧૨૦(૭)	ભવસિદ્ધિક-અભવસિદ્ધિક જ્ઞાની છે અને અજ્ઞાની છે.
	પૃ. ૭૦૪-૦૮	જ્ઞાન વર્ણન	સૂ. ૧૨ (૯)	લબ્ધિ-અલબ્ધિ જીવ જ્ઞાની છે અને અજ્ઞાની છે.
	પૃ. ૭૧૦	જ્ઞાન વર્ણન	સૂ. ૧૨૦(૧૬)	આભિનિબોધિક વગેરે જ્ઞાનોના વિષય.
	પૃ. ૭૧૩	જ્ઞાન વર્ણન	સૂ. ૧૨૦(૧૮)	જ્ઞાની-અજ્ઞાનીના અંતરકાળ.
	પૃ. ૭૧૪	જ્ઞાન વર્ણન	સૂ. ૧૨૦(૧૯)	જ્ઞાની-અજ્ઞાનીના અલ્પબહુત્વ.
	પૃ. ૭૧૫	જ્ઞાન વર્ણન	સૂ. ૧૨૦(૨૦)	જ્ઞાની-અજ્ઞાનીના પર્યાય.
	પૃ. ૭૪૬-૫૩	જ્ઞાન વર્ણન	સૂ. ૧૬૨	છ ભવોના પ્રરૂપણ.
	પૃ. ૭૫૩-૫૬	જ્ઞાન વર્ણન	સૂ. ૧૬૩	સ્વર મંડળ.
	પૃ. ૭૫૭-૫૯	જ્ઞાન વર્ણન	સૂ. ૧૯૫	નવ કાવ્યરસ.
	પૃ. ૭૮૭	જ્ઞાન વર્ણન	સૂ. ૧૯૫	સાત નય.
	પૃ. ૭૯૬	સંયત વર્ણન	સૂ. ૬(૧)	પાંચ પ્રકારના નિર્ગ્રંથ.
	પૃ. ૭૯૮	સંયત વર્ણન	સૂ. ૬(૩)	પુલાક વગેરે સરાગ અને વીતરાગ.
	પૃ. ૭૯૯	સંયત વર્ણન	સૂ. ૬(૪)	પુલાક વગેરે સ્થિત કલ્પ અને અસ્થિત કલ્પ.
	પૃ. ૭૯૯	સંયત વર્ણન	સૂ. ૬(૫)	પુલાક વગેરેના ચારિત્ર.
	પૃ. ૮૦૦	સંયત વર્ણન	સૂ. ૬(૬)	પુલાક વગેરેની પ્રતિસેવના.
	પૃ. ૮૦૧	સંયત વર્ણન	સૂ. ૬(૮)	પુલાક વગેરેના તીર્થ.
	પૃ. ૮૦૧	સંયત વર્ણન	સૂ. ૬(૯)	પુલાક વગેરેના લિંગ.
	પૃ. ૮૦૨	સંયત વર્ણન	સૂ. ૬(૧૧)	પુલાક વગેરેના ક્ષેત્ર.
	પૃ. ૮૦૨	સંયત વર્ણન	સૂ. ૬(૧૩)	પુલાક વગેરેના કાળ.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

ગ્રન્થ	પૃષ્ઠાંક	અધ્યયન	સૂત્રાંક	વિષય
દ્રવ્યાનુયોગ :	પૃ. ૮૦૭	સંયત વર્ણન	સૂ. ૬(૧૪)	પુલાક વગેરેના સંયમ
	પૃ. ૮૦૮	સંયત વર્ણન	સૂ. ૬	પુલાક વગેરેના ચારિત્ર પર્યવ.
	પૃ. ૮૧૦	સંયત વર્ણન	સૂ. ૬(૨૦)	પુલાક વગેરેના પરિમાણ.
	પૃ. ૮૧૩	સંયત વર્ણન	સૂ. ૬(૨૪)	પુલાક વગેરેના પરિત્યાગ અને પ્રાપ્તિ.
	પૃ. ૮૧૪	સંયત વર્ણન	સૂ. ૬(૨૭)	પુલાક વગેરેના ભવગ્રહણ.
	પૃ. ૮૧૪	સંયત વર્ણન	સૂ. ૬(૨૮)	પુલાક વગેરેના આકર્ષ.
	પૃ. ૮૧૫	સંયત વર્ણન	સૂ. ૬(૨૯)	પુલાક વગેરેના કાળ.
	પૃ. ૮૧૫	સંયત વર્ણન	સૂ. ૬(૩૦)	પુલાક વગેરેના અંતરકાળ.
	પૃ. ૮૧૬	સંયત વર્ણન	સૂ. ૬(૩૨)	પુલાક વગેરેના ક્ષેત્ર.
	પૃ. ૮૧૬	સંયત વર્ણન	સૂ. ૬(૩૩)	પુલાક વગેરેના સ્પર્શન.
	પૃ. ૮૧૭	સંયત વર્ણન	સૂ. ૬(૩૪)	પુલાક વગેરેના ભાવ.
	પૃ. ૮૧૮	સંયત વર્ણન	સૂ. ૬(૩૫)	પુલાક વગેરેના પરિમાણ.
	પૃ. ૮૧૮	સંયત વર્ણન	સૂ. ૬(૩૬)	પુલાક વગેરેના અલ્પબહુત્વ.
	પૃ. ૮૨૦	સંયત વર્ણન	સૂ. ૭(૩)	સામાયિક સંયત વગેરે સરાગી અને વીતરાગી.
	પૃ. ૮૨૧	સંયત વર્ણન	સૂ. ૭(૪)	સામાયિક સંયત વગેરે સ્થિતકલ્પી અને અસ્થિતકલ્પી.
	પૃ. ૮૨૩	સંયત વર્ણન	સૂ. ૭(૮)	સામાયિક સંયત વગેરેના તીર્થ.
	પૃ. ૮૨૩	સંયત વર્ણન	સૂ. ૭(૯)	સામાયિક સંયત વગેરેના લિંગ.
	પૃ. ૮૨૩	સંયત વર્ણન	સૂ. ૭(૧૧)	સામાયિક સંયત વગેરેના ક્ષેત્ર.
	પૃ. ૮૨૪	સંયત વર્ણન	સૂ. ૭(૧૨)	સામાયિક સંયત વગેરેના કાળ.
	પૃ. ૮૨૮	સંયત વર્ણન	સૂ. ૭(૧૪)	સામાયિક સંયત વગેરેના સંયમ સ્થાન.
	પૃ. ૮૨૯	સંયત વર્ણન	સૂ. ૭(૧૫)	સામાયિક સંયત વગેરેના ચારિત્ર પર્યવ.
	પૃ. ૮૩૨	સંયત વર્ણન	સૂ. ૭(૨૦)	સામાયિક સંયત વગેરેના પરિમાણ.
	પૃ. ૮૩૪	સંયત વર્ણન	સૂ. ૭(૨૪)	સામાયિક સંયત વગેરેના પરિત્યાગ અને પ્રાપ્તિ.
	પૃ. ૮૩૫	સંયત વર્ણન	સૂ. ૭(૨૭)	સામાયિક સંયત વગેરેના ભવગ્રહણ.
	પૃ. ૮૩૬	સંયત વર્ણન	સૂ. ૭(૨૮)	સામાયિક સંયત વગેરેના આકર્ષ.
	પૃ. ૮૩૬	સંયત વર્ણન	સૂ. ૭(૨૯)	સામાયિક સંયત વગેરેના કાળ.
	પૃ. ૮૩૬	સંયત વર્ણન	સૂ. ૭(૩૦)	સામાયિક સંયત વગેરેના અંતર.
	પૃ. ૮૩૮	સંયત વર્ણન	સૂ. ૭(૩૨)	સામાયિક સંયત વગેરેના ક્ષેત્ર.
	પૃ. ૮૩૯	સંયત વર્ણન	સૂ. ૭(૩૩)	સામાયિક સંયત વગેરેની સ્પર્શના.
	પૃ. ૮૩૯	સંયત વર્ણન	સૂ. ૭(૩૪)	સામાયિક સંયત વગેરેના ભાવ.
	પૃ. ૮૩૯	સંયત વર્ણન	સૂ. ૭(૩૫)	સામાયિક સંયત વગેરેના પરિમાણ.
	પૃ. ૮૪૦	સંયત વર્ણન	સૂ. ૭(૩૬)	સામાયિક સંયત વગેરેના અલ્પબહુત્વ.
	પૃ. ૯૭૬	ક્રિયા વર્ણન	સૂ. ૭૮	ભવસિદ્ધિકોની અન્તઃક્રિયાનો કાળ.
	પૃ. ૯૭૮	ક્રિયા વર્ણન	સૂ. ૭૯	બંધ અને મોક્ષના જ્ઞાતા અંત કરવાવાળા હોય છે.
	પૃ. ૧૧૦૬	કર્મ વર્ણન	સૂ. ૩૬(૩)	કૃષ્ણપાક્ષિક-શુક્લપાક્ષિક દ્વારા પાપકર્મ બંધન.
	પૃ. ૧૧૨૨	કર્મ વર્ણન	સૂ. ૫૮-૫૯	ઈર્યાપથિક અને સામ્પરાયિકની અપેક્ષા બંધ ભેદ.
	પૃ. ૧૧૩૬	કર્મ વર્ણન	સૂ. ૭૯(૫)	ભવસિદ્ધિક વગેરેની અપેક્ષા આઠ કર્મોના બંધ.
	પૃ. ૧૧૩૬	કર્મ વર્ણન	સૂ. ૭૯	ચક્ષુદર્શન વગેરેની અપેક્ષા આઠ કર્મોના બંધ.
	પૃ. ૧૧૩૭	કર્મ વર્ણન	સૂ. ૭૯	પર્યાપ્ત-અપર્યાપ્ત વગેરેની અપેક્ષા આઠ કર્મોના બંધ.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

ગ્રન્થ	પૃષ્ઠાંક	અધ્યયન	સૂત્રાંક	વિષય
દ્રવ્યાનુયોગ :	પૃ. ૧૧૩૭	કર્મ વર્ણન	સૂ. ૭૯	પરિત-અપરિત વગેરેની અપેક્ષા આઠ કર્મોના બંધ.
	પૃ. ૧૧૩૮	કર્મ વર્ણન	સૂ. ૭૯ (૧૪)	સૂક્ષ્મ-બાદર વગેરેની અપેક્ષા આઠ કર્મોના બંધ.
	પૃ. ૧૧૭૧	કર્મ વર્ણન	સૂ. ૧૨૮ (૩)	કૃષ્ણપાક્ષિક-શુક્લપાક્ષિક ક્રિયાવાળી વગેરે જીવોના આયુબંધ.
	પૃ. ૧૨૧૫	કર્મ વર્ણન	સૂ. ૧૭૪	કર્મવિશોધિની અપેક્ષા ૧૪ જીવ સ્થાનોના નામ.
	પૃ. ૧૨૬૪	તિર્યંચગતિ વર્ણન	સૂ. ૮	અલ્પવૃષ્ટિ મહાવૃષ્ટિના હેતુઓના પ્રરૂપણ.
	પૃ. ૧૨૬૭	તિર્યંચગતિ વર્ણન	સૂ. ૧૧ (૮)	એકેન્દ્રિય જીવોના અઢાર પાપ.
	પૃ. ૧૨૭૯	તિર્યંચગતિ વર્ણન	સૂ. ૩૫ (૨)	ઉત્પલ પત્રાદિ જીવોના પરિમાણ.
	પૃ. ૧૨૮૨	તિર્યંચગતિ વર્ણન	સૂ. ૩૫ (૧૭)	ઉત્પલ પત્રાદિના જીવ વિરત અને અવિરત.
	પૃ. ૧૨૮૩	તિર્યંચગતિ વર્ણન	સૂ. ૩૫ (૨૬)	ઉત્પલ-પત્રાદિના જીવોના અનુબંધ.
	પૃ. ૧૨૮૩	તિર્યંચગતિ વર્ણન	સૂ. ૩૫ (૨૭)	ઉત્પલ પત્રાદિના જીવોના સંવેધ.
	પૃ. ૧૨૮૫	તિર્યંચગતિ વર્ણન	સૂ. ૩૫	ઉત્પલ પત્રાદિના જીવોની પૂર્વોત્પતિ.
	પૃ. ૧૫૬૮	યુગ્મ વર્ણન	સૂ. ૧૧	દર્શન પર્યાયોની અપેક્ષા કૃતયુગ્માદિના પ્રરૂપણ.
	પૃ. ૧૫૭૨	યુગ્મ વર્ણન	સૂ. ૧૭	ક્ષુદ્રકૃતયુગ્માદિ ભવસિદ્ધિક-અભવસિદ્ધિક નૈરયિકોના ઉત્પાતાદિના પ્રરૂપણ.
	પૃ. ૧૫૭૩	યુગ્મ વર્ણન	સૂ. ૧૯	ક્ષુદ્રકૃતયુગ્માદિ કૃષ્ણપાક્ષિક-શુક્લપાક્ષિક નૈરયિકોના ઉત્પાતાદિ.
	પૃ. ૧૫૭૭	યુગ્મ વર્ણન	સૂ. ૨૨ (૩)	કૃતયુગ્માદિ એકેન્દ્રિયના અપહાર.
	પૃ. ૧૫૭૮	યુગ્મ વર્ણન	સૂ. ૨૨ (૧૭)	કૃતયુગ્માદિ એકેન્દ્રિય અવિરત હોય છે.
	પૃ. ૧૫૭૯	યુગ્મ વર્ણન	સૂ. ૨૨	કૃતયુગ્માદિ એકેન્દ્રિય જીવોની સર્વપ્રાણ **-યાવત્-** બધામાં પૂર્વોત્પત્તિ.
	પૃ. ૧૫૮૩	યુગ્મ વર્ણન	સૂ. ૨૬	ભવસિદ્ધિક-અભવસિદ્ધિક મહાયુગ્મવાળા એકેન્દ્રિયોમાં ઉત્પાતાદિ બત્રીસ દ્વારોના પ્રરૂપણ.
	પૃ. ૧૫૮૫	યુગ્મ વર્ણન	સૂ. ૩૦	ભવસિદ્ધિક-અભવસિદ્ધિક મહાયુગ્મવાળા દ્વીન્દ્રિયોમાં ઉત્પાતાદિ બત્રીસ દ્વારોના પ્રરૂપણ.
	પૃ. ૧૭૦૯	ચરમાચરમ વર્ણન	સૂ. ૨ (૧)	નૈરયિક વગેરે ભવ ચરમની અપેક્ષા ચરમ અને અચરમ.
	પૃ. ૧૭૧૦	ચરમાચરમ વર્ણન	સૂ. ૨ (૭)	નૈરયિક વગેરે ભાવ ચરમની અપેક્ષા ચરમ અને અચરમ.
	પૃ. ૧૭૧૨	ચરમાચરમ વર્ણન	સૂ. ૩ (૩)	ભવસિદ્ધિક વગેરે જીવ ચરમ અને અચરમ.
	પૃ. ૧૭૧૪	ચરમાચરમ વર્ણન	સૂ. ૩ (૧૪)	પર્યાપ્તક-અપર્યાપ્તક ચરમ અને અચરમ
	પૃ. ૧૭૭૭	પુદ્ગલ વર્ણન	સૂ. ૨૧	ચક્ષુદર્શન વગેરે વર્ણાદિ રહિત.
	પૃ. ૧૮૨૭	પુદ્ગલ વર્ણન	સૂ. ૫૬	વ્યવહારનય નિશ્ચયનયથી વર્ણાદિના પ્રરૂપણ.
	પૃ. ૧૬૭૫	આત્મા વર્ણન	સૂ. ૧	દર્શનની અપેક્ષા આત્મસ્વરૂપ.
	પૃ. ૧૬૦૩	ગમ્મા વર્ણન	સૂ. ૩ (૨)	નૈરયિકોમાં ઉત્પન્ન થવાવાળા અસંજ્ઞી પંચેન્દ્રિય તિર્યંચયોનિકોના પરિમાણ વીસ દ્વારોનું પ્રરૂપણ.
	પૃ. ૧૬૦૪	ગમ્મા વર્ણન	સૂ. ૩ (૧૮)	નૈરયિકોમાં ઉત્પન્ન થવાવાળા અસંજ્ઞી પંચેન્દ્રિય તિર્યંચયોનિકોના પ્રશસ્ત-અપ્રશસ્ત અધ્યવસાય.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

દ્રવ્યાનુયોગ

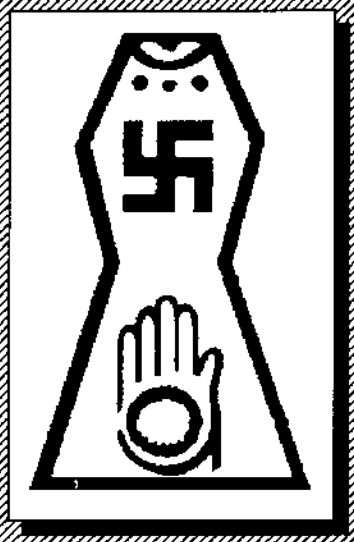

પરિશિષ્ટ–૨

સંકલનમાં પ્રયુક્ત આગમોના સ્થળ નિર્દેશ

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

પરિશિષ્ટ – ૨

સંકલનમાં પ્રયુક્ત આગમોના સ્થળ નિર્દેશ

(આગમોના ક્રમથી અધ્યયન, ઉદ્દેશક, સૂત્રાંક ક્રમબદ્ધ કરેલ છે.)

पृष्ठांक	स्थल निर्देश			
३९. गर्भ अध्ययन (पृ. २११३-२१४४)				
	स्थानांग सूत्र			
२१४४		अ. १		सु. २६
२११६		अ. २	उ. ३	सु. ७९
२१२३	टि.	अ. ३	उ. ४	सु. २०९
२१२४	टि.	अ. ३	उ. ४	सु. २२५
२११६		अ. ४	उ. २	सु. २९४
२१२१		अ. ४	उ. ४	सु. ३७६
२११८		अ. ४	उ. ४	सु. ३७७
२११६-१८		अ. ५	उ. २	सु. ४१६
२१४४		अ. ५	उ. ३	सु. ४६१
	समवायांग सूत्र			
२१४०-४१		सम.१७		सु. १
	व्याख्याप्रज्ञप्ति सूत्र			
२१२४		श. १	उ. ७	सु. ७-८
२१२०-२१		श. १	उ. ७	सु. १०-११
२१२३		श. १	उ. ७	सु. १६-१७
२१२४		श. १	उ. ७	सु. १८
२११८-२०		श. १	उ. ७	सु. १९-२०
२१२२		श. १	उ. ७	सु. २१-२२(क)
२१२१-२२		श. २	उ. ५	सु. २-६
२१२२		श. २	उ. ५	सु. ७
२१२३		श. २	उ. ५	सु. ८
२१४४	टि.	श. २	उ. १	सु. २६
२१४४	टि.	श. २	उ. १	सु. २७-२९
२१२१		श. १२	उ. ५	सु. ३६
२१४१-४४		श. १३	उ. ७	सु. २३-४४
२१२१	टि.	श. २०	उ. ३	सु. २
२१२४-३८		श. ३४	ए/१ उ.१	सु. १-६८
२१३८		श. ३४	ए/१ उ.२	सु. १
२१३८		श. ३४	ए/१ उ.३	सु. १-२
२१३९		श. ३४	ए/१ उ.३-५	सु. २-३
२१३९		श. ३४	ए/१ उ.१-११	सु. ५(२)
२१३८-३९		श. ३४	ए/१ उ.४-११	
	जीवाभिगम सूत्र			
२१३९		पडि.३		सु. १४६
२१३९-४०		पडि.३		सु. १५४
२१४०		पडि.३		सु. १७४
२१४०		पडि.३		सु. १७५-१७६(अ)
४०. युग्म अध्ययन (पृ. २१४५-२१९८)				
	स्थानांग सूत्र			
२१४८	टि.	अ. ४	उ. ३	सु. ३१६
	व्याख्याप्रज्ञप्ति सूत्र			
२१६६	टि.	श. ११	उ. १	सु. १
२१४७		श. १८	उ. ४	सु. ४
२१४८-४९		श. १८	उ. ४	सु. ५-१२
२१४९		श. १८	उ. ४	सु. १३-१७
२१४७	टि.	श. २५	उ. ४	सु. १
२१४७-४८		श. २५	उ. ४	सु. २-७
२१४९-५१		श. २५	उ. ४	सु. २८-४०
२१५१-५२		श. २५	उ. ४	सु. ४१-४६
२१५२-५३		श. २५	उ. ४	सु. ४७-५४
२१५३		श. २५	उ. ४	सु. ५५-६१
२१५३-५४		श. २५	उ. ४	सु. ६२-७४
२१५५		श. २५	उ. ४	सु. ७५-७७
२१५५		श. २५	उ. ४	सु. ७८-७९

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

पृष्ठांक	स्थल निर्देश		
२१५६	टि. श. २५	उ. ८	सु. ३
२१५५-५६	श. ३१	उ. १	सु. २
२१५६-५८	श. ३१	उ. १	सु. ३-१४
२१५८-५९	श. ३१	उ. २	सु. १-९
२१५९-६०	श. ३१	उ. ३	सु. १-४
२१६०	श. ३१	उ. ४	सु. १-४
२१६१	श. ३१	उ. ५	सु. १-४
२१६१	श. ३१	उ. ६	सु. १-२
२१६१	श. ३१	उ. ७	सु. १
२१६१	श. ३१	उ. ८	सु. १
२१६२	श. ३१	उ. ९-१२	सु. १
२१६२	श. ३१	उ. १३-१६	सु. १
२१६२	श. ३१	उ. १७-२०	सु. १
२१६२	श. ३१	उ. २१-२४	सु. १
२१६२	श. ३१	उ. २५-२८	सु. १
२१६२-६३	श. ३२	उ. १	सु. १-६
२१६३	श. ३२	उ. २-२८	
२१६४-६६	श. ३५ १/ए.	उ. १	सु. १(१-२)
२१६६-७२	श. ३५ १/ए.	उ. १	सु. २-२३
२१७२-७३	श. ३५ १/ए.	उ. २	सु. १-४
२१७३	श. ३५ १/ए.	उ. ३	सु. १
२१७३	श. ३५ १/ए.	उ. ४	सु. १
२१७३	श. ३५ १/ए.	उ. ५	सु. १
२१७४	श. ३५ १/ए.	उ. ६	सु. १
२१७४	श. ३५ १/ए.	उ. ७	सु. १
२१७४	श. ३५ १/ए.	उ. ८	सु. १
२१७४	श. ३५ १/ए.	उ. ९	सु. १
२१७४	श. ३५ १/ए.	उ. १०	सु. १
२१७४	श. ३५ १/ए.	उ. ११	सु. १
२१७५	श. ३५ २/ए.	उ. १	सु. १-६
२१७५	श. ३५ २/ए.	उ. २-११	
२१७६	श. ३५ ३/ए.	उ. १-११	

पृष्ठांक	स्थल निर्देश		
२१७६	श. ३५ ४/ए.	उ. १-११	
२१७६	श. ३५ ५/ए.	उ. १-११	
२१७६	श. ३५ ६/ए.	उ. १-११	
२१७६	श. ३५ ७/ए.	उ. १-११	
२१७६	श. ३५ ८/ए.	उ. १-११	
२१७७	श. ३५ ९-१२/ए.	उ. १-११	
२१७७-७८	श. ३६	उ. १	सु. १-४
२१७८-७९	श. ३६ १/बे.	उ. २-११	
२१७९	श. ३६ २/बे.	उ. १-११	
२१७९	श. ३६ ३/बे.	उ. १-११	
२१७९	श. ३६ ४/बे.	उ. १-११	
२१७९	श. ३६ ५-८/बे.	उ. १-११	
२१८०	श. ३६ ९-१२/बे.	उ. १-११	
२१८०	श. ३७		उ. १-१२
२१८०	श. ३८		
२१८०-८१	श. ३९		
२१८१-८३	श. ४० १/स.पं.		उ. १ सु. १-६
२१८३-८४	श. ४० १/स.पं.		उ. २-११
२१८४	श. ४० २/स.पं.		उ. १
२१८४-८५	श. ४० २/स.पं.		उ. २-११
२१८५	श. ४० ३/स.पं.		उ. १-११
२१८५	श. ४० ४/स.पं.		उ. १-११
२१८५	श. ४० ५/स.पं.		उ. १-११
२१८५-८६	श. ४० ६/स.पं.		उ. १-११
२१८६	श. ४० ७/स.पं.		उ. १-११
२१८६	श. ४० ८/स.पं.		उ. १-११
२१८६	श. ४० ९/स.पं.		उ. १-११
२१८६	श. ४० १०/स.पं.		उ. १-११
२१८६-८७	श. ४० ११-१४/स.पं.		उ. १-११
२१८७-८८	श. ४० १५/स.पं.		उ. १-११
२१८८	श. ४० १६/स.पं.		उ. १-११
२१८८	श. ४० १७-२१/स.पं.		उ. १-११

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

पृष्ठांक	स्थल निर्देश		
२१८९	श. ४०		सु. १
२१८९	श. ४१	उ. १	सु. १
२१८९-९२	श. ४१	उ. १	सु. २-११
२१९२-९३	श. ४१	उ. २	सु. १-३
२१९३-९४	श. ४१	उ. ३	सु. १-३
२१९४	श. ४१	उ. ४	सु. १-३
२१९४-९५	श. ४१	उ. ५	सु. १-३
२१९५	श. ४१	उ. ६	सु. १
२१९५	श. ४१	उ. ७	सु. १
२१९५	श. ४१	उ. ८	सु. १
२१९५	श. ४१	उ. ९-१२	सु. १
२१९५	श. ४१	उ. १३-१६	सु. १
२१९५	श. ४१	उ. १७-२०	सु. १
२१९६	श. ४१	उ. २१-२४	सु. १
२१९६	श. ४१	उ. २५-२८	सु. १-२
२१९६	श. ४१	उ. २९-५६	सु. १-८
२१९७	श. ४१	उ. ५७-८४	सु. १-९
२१९७-९८	श. ४१	उ. ८५-११२	सु. १-४
२१९८	श. ४१	उ. ११३-१४०	सु. १
२१९८	श. ४१	उ. १४१-१६८	सु. १
२१९८	श. ४१	उ. १६९-१९६	सु. १-२

प्रज्ञापना सूत्र

२१५६	टि. पद.६	सु. ६३९(१-२६)
२१५७	टि. पद.६	सु. ६४०-६४७

४१. गम्मा अध्ययन (पृ. २१९९-२२९७)

व्याख्याप्रज्ञप्ति सूत्र (भगवती सूत्र)

२२०१	श. २४	उ. १	सु.१-२ गा.१-३
२२०१-२७	श. २४	उ. १	सु. ३-११७
२२२८-३४	श. २४	उ. २	सु. २-२७
२२३५-३८	श. २४	उ. ३	सु. २-१८
२२३९	श. २४	उ. ४-११	सु. १
२२३९-५८	श. २४	उ. १२	सु. १-५५
२२५८-५९	श. २४	उ. १३	सु. २-३
२२५९	श. २४	उ. १४	सु. १
२२५९	श. २४	उ. १५	सु. १
२२५९-६०	श. २४	उ. १६	सु. १
२२६०	श. २४	उ. १७	सु. १-२
२२६१	श. २४	उ. १८	सु. १
२२६१	श. २४	उ. १९	सु. १
२२६१-७७	श. २४	उ. २०	सु. १-६५
२२७७-८५	श. २४	उ. २१	सु. १-२७
२२८५-८६	श. २४	उ. २२	सु. १-९
२२८६-९०	श. २४	उ. २३	सु. १-१२
२२९०-९७	श. २४	उ. २४	सु. १-२९

४२. आत्मा अध्ययन (पृ. २२९८-२३०५)

स्थानांग सूत्र

२३००	अ. १		सु. २
२३०१	अ. २	उ. २	सु. ७१
२३०५	अ. २	उ. ४	सु. १०८

व्याख्याप्रज्ञप्ति सूत्र (भगवती सूत्र)

२३०१	श. १२	उ. १०	सु. १
२३०३-०५	श. १२	उ. १०	सु. २-८
२३०५	श. १२	उ. १०	सु. ९
२३००	श. १२	उ. १०	सु. १०-१८
२३०२-०३	श. १७	उ. २	सु. १७
२३०३	श. २०	उ. ३	सु. १

४३. समुद्घात अध्ययन (पृ. २३०६-२३४३)

स्थानांग सूत्र

२३०८	टि.	अ. ४	सु. ३८०
२३०९	टि.	अ. ४	सु. ३८०
२३०८	टि.	अ. ७	सु. ५८६
२३०९	टि.	अ. ७	सु. ५८६
२३३९	टि.	अ. ८	सु. ६५२

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

पृष्ठांक	स्थल निर्देश			
	समवायांग सूत्र			
२३३२	टि.	सम.६		सु. ५
२३०८	टि.	सम.७		सु. २
२३३९	टि.	सम.८		सु. ७
	व्याख्याप्रज्ञप्ति सूत्र (भगवती सूत्र)			
२३०८	टि.	श. २	उ. २	सु. १
२३२६-२७		श. ६	उ. ६	सु. ३-८
२३३२	टि.	श. १३	उ. १०	सु. १
२३०९	टि.	श. १७	उ. ६	सु. १(२)
२३०९	टि.	श. २४	उ. १२	सु. ३
२३०९	टि.	श. २४	उ. १२	सु. २०
२३०९	टि.	श. २४	उ. १२	सु. ४६
२३११		श. ३४	उ. १	सु. ७५
२३११		श. ३४	उ. २	सु. ६
२३११		श. ३४	उ. ३	सु. १
२३११		श. ३४	उ. ४-११	
	औपपातिक सूत्र			
२३३८	टि.			सु. १३१-१३२
२३३९	टि.			सु. १३३-१४०
२३३७	टि.			सु. १४१-१४२
२३३९	टि.			सु. १४३
२३३९	टि.			सु. १४४
२३४०	टि.			सु. १४५-१४६
२३४१	टि.			सु. १४७-१५०
२३४३	टि.			सु. १५१-१५५
	जीवाभिगम सूत्र			
२३०९	टि.	पडि.१		सु. १३(९)
२३२८		पडि.१		सु. १३-४१
२३०९	टि.	पडि.१		सु. १६-३०
२३०९	टि.	पडि.१		सु. २६
२३०८	टि.	पडि.१		सु. ३२
२३१०		पडि.१		सु. ३५-३६
२३०९	टि.	पडि.१		सु. ३८
२३१०		पडि.१		सु. ३८-४०
२३०९	टि.	पडि.१		सु. ४१
२३१०		पडि.१		सु. ४१
२३०९	टि.	पडि.१		सु. ४२
२३१०		पडि.३		सु. ८८(२)
२३०९	टि.	पडि.३		सु. ९७(१)
२३२८		पडि.३		सु. ९७
२३११-१२		पडि.३		सु. २०३
२३१२		पडि.३		सु.१११२-१११३(तेरा.)
	प्रज्ञापना सूत्र			
२३०८		पद.३६		सु. २०८५
२३०८		पद.३६		सु. २०८६
२३०८		पद.३६		सु. २०८७-२०८८
२३०८-०९		पद.३६		सु. २०८९-२०९२
२३१२-१४		पद.३६		सु. २०९३-२१००
२३१४-२१		पद.३६		सु. २१०१-२१२४
२३२८-३२		पद.३६		सु. २१२५-२१३२
२३३३-३७		पद.३६		सु. २१३३-२१४६
२३३२-३३		पद.३६		सु. २१४७-२१५२
२३२१-२५		पद.३६		सु. २१५३-२१६७
२३३७-३९		पद.३६		सु. २१६८-२१६९
२३३७		पद.३६		सु. २१७०
२३३९		पद.३६		सु. २१७१
२३३९		पद.३६		सु. २१७२
२३४०		पद.३६		सु. २१७३
२३४१		पद.३६		सु. २१७४
२३४१-४३		पद.३६		सु. २१७५-२१७६

४४. चरमाचरम अध्ययन (पृ. २३४४-२३६७)

	व्याख्याप्रज्ञप्ति सूत्र (भगवती सूत्र)			
२३४९	टि.	श. ८	उ. ३	सु. ८
२३५७-५८		श. १४	उ. ४	सु. ९
२३४९-५२		श. १८	उ. १	सु. ६४-१०२
२३४६		श. १८	उ. १	सु. १०३

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

पृष्ठांक	स्थल निर्देश			पृष्ठांक	स्थल निर्देश			
	जीवाभिगम सूत्र			२३७१	टि.	श. २५	उ. २	सु. २
२३५२		पडि.९	सु. २३६	२३७२	टि.	श. २५	उ. २	सु. २
२३५२	टि.	पडि.९	सु. २३६	२३९१	टि.	श. २५	उ. २	सु. २
२३६७	टि.	पडि.९	सु. २३६		**जीवाभिगम सूत्र**			
	प्रज्ञापना सूत्र			२३७१	टि.	पडि.१		सु. ३
२३५२		पद.३	सु. २७४	२३७१	टि.	पडि.१		सु. ४
२३६७		पद १०	सु. ७७४-७७६	२३७२	टि.	पडि.१		सु. ५
२३५८-६६		पद १०	सु. ७८१-७९०	२३७२	टि.	पडि.१		सु. ५
२३५३		पद १०	सु. ७९७-८०१	२३७३	टि.	पडि.१		सु. ५
२३५४-५७		पद १०	सु. ८०२-८०६	२३७३	टि.	पडि.१		सु. ५
२३४६-४९		पद १०	सु. ८०७-८२९	२३७४	टि.	पडि.१		सु. ५
२३४६		पद १०	सु. ८२९ गा.१		**प्रज्ञापना सूत्र**			
२३६७		पद १८	सु. १३९७-१३९८	२३७४-७७		पद १		सु. १ (१-५)
४५. अजीव द्रव्य अध्ययन (पृ. २३६८-२३९१)				२३७१	टि.	पद १		सु. ४
	स्थानांग सूत्र			२३७२	टि.	पद १		सु. ५
२३७३	टि.	अ. ५	उ. १	सु. ३९०/१	२३७२		पद १		सु. ६
२३७३	टि.	अ. ५	उ. १	सु. ३९०/२	२३७२-७४		पद १		सु. ७-८
	समवायांग सूत्र			२३७७-७९		पद १		सु. १०(१-२)
२३७१	टि.	सम.		सु. १४९	२३७९-८२		पद १		सु. ११(१-५)
२३७१	टि.	सम.		सु. १४९	२३८२-८८		पद १		सु. १२(१-८)
	व्याख्याप्रज्ञप्ति सूत्र (भगवती सूत्र)			२३८८-९१		पद १		सु. १३(१-५)
२३७१	टि.	श. २	उ. १०	सु. ११		**उत्तराध्ययन सूत्र**		
२३७२	टि.	श. २	उ. १०	सु. ११	२३७१	टि.	अ. ३६		गा.५-६
२३७२	टि.	श. ८	उ. १	सु. ४८	२३७२	टि.	अ. ३६		गा.१०
२३७३	टि.	श. ८	उ. १	सु. ४८ (१-२)	२३७२	टि.	अ. ३६		गा.१५
२३७४	टि.	श. ८	उ. १	सु. ४८ (१-२)	२३७३	टि.	अ. ३६		गा.१६
२३७२	टि.	श. ८	उ. १	सु. ७४	२३७३	टि.	अ. ३६		गा.१७
२३७३	टि.	श. ८	उ. १	सु. ७५	२३७३	टि.	अ. ३६		गा.१८
२३७३	टि.	श. ८	उ. १	सु. ७६	२३७४	टि.	अ. ३६		गा.१९-२०
२३७३	टि.	श. ८	उ. १	सु. ७७	२३७४	टि.	अ. ३६		गा.२१
२३७४	टि.	श. ८	उ. १	सु. ७८	२३७५	टि.	अ. ३६		गा.२२
२३७४	टि.	श. ८	उ. १	सु. ७९	२३७६	टि.	अ. ३६		गा.२३
२३७१		श. २५	उ. २	सु. २	२३७६	टि.	अ. ३६		गा.२४
					२३७७	टि.	अ. ३६		गा.२५

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

पृष्ठांक	स्थल निर्देश		
२३७७	टि.	अ. ३६	गा.२६
२३७८	टि.	अ. ३६	गा.२७
२३७९	टि.	अ. ३६	गा.२८
२३८०	टि.	अ. ३६	गा.२९
२३८०	टि.	अ. ३६	गा.३०
२३८१	टि.	अ. ३६	गा.३१
२३८१	टि.	अ. ३६	गा.३२
२३८२	टि.	अ. ३६	गा.३३
२३८३	टि.	अ. ३६	गा.३४
२३८४	टि.	अ. ३६	गा.३५
२३८४	टि.	अ. ३६	गा.३६
२३८५	टि.	अ. ३६	गा.३७
२३८६	टि.	अ. ३६	गा.३८
२३८६	टि.	अ. ३६	गा.३९
२३८७	टि.	अ. ३६	गा.४०
२३८८	टि.	अ. ३६	गा.४१
२३८८	टि.	अ. ३६	गा.४२
२३८९	टि.	अ. ३६	गा.४३
२३९०	टि.	अ. ३६	गा.४४
२३९०	टि.	अ. ३६	गा.४५
२३९१	टि.	अ. ३६	गा.४६

अनुयोगद्वार सूत्र

२३७२	टि.	अणु.	सु. २१९
२३७३	टि.	अणु.	सु. २२०
२३७३	टि.	अणु.	सु. २२१
२३७३	टि.	अणु.	सु. २२२
२३७४	टि.	अणु.	सु. २२३
२३७४	टि.	अणु.	सु. २२४
२३७१	टि.	अणु.	सु. ४००
२३७१	टि.	अणु.	सु. ४०१
२३७२	टि.	अणु.	सु. ४०२
२३९१		अणु.	सु. ४०३
२३७२	टि.	अणु.	सु. ४२९
२३७३	टि.	अणु.	सु. ४३०
२३७३	टि.	अणु.	सु. ४३१
२३७३	टि.	अणु.	सु. ४३२
२३७४	टि.	अणु.	सु. ४३३
२३७४	टि.	अणु.	सु. ४३४

४६. पुद्गल अध्ययन (पृ. २३९२-२५८२)

स्थानांग सूत्र

२५०२		अ. १		सु. ३६
२५५४		अ. १		सु. ३८
२३९९-२४००		अ. १		सु. ४३
२४९०-९१		स.१		सु. ४८
२५५३		अ. २	उ. २	सु. ७३ (१-८)
२५५४		अ. २	उ. २	सु. ७३(९)
२४४७		अ. २	उ. ३	सु. ७४
२३९९		अ. २	उ. ३	सु. ७५
२३५४-५५		अ. २	उ. ३	सु. ७५
२४९१		अ. २	उ. ४	सु. १२६
२४९०		अ. ३	उ. १	सु. १४६
२४६३	टि.	अ. ३	उ. ३	सु. १९२
२४६३		अ. ३	उ. ४	सु. २११
२४९१		अ. ३	उ. ४	सु. २३४
२४०१		अ. ४	उ. १	सु. २६५
२४९१		अ. ४	उ. ४	सु. ३८८
२४०१	टि.	अ. ५	उ. १	सु. ३९०
२४९१		अ. ५	उ. ३	सु. ४७४
२४९१		अ. ६		सु. ५४०
२४३५		अ. ७		सु. ५४८
२४९१-९२		अ. ७		सु. ५९३
२४०१	टि.	अ. ८		सु. ५९९
२४९२		अ. ८		सु. ६६०
२४९२		अ. ९		सु. ७०३
२५५३		अ. १०		सु. ७०५

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

पृष्ठांक	स्थल निर्देश		
२४९०	अ. १०		सु. ७०७
२४९२	अ. १०		सु. ७८३
	समवायांग सूत्र		
२४०२	सम.२२		सु. ६
	व्याख्याप्रज्ञप्ति सूत्र (भगवती सूत्र)		
२५७९-८२	श. १	उ. १	सु. ६
२५११	श. १	उ. ४	सु. ७-१०
२५४७-४९	श. १	उ. १०	सु. १
२५२४-२५	श. ५	उ. ७	सु. १-२
२५२२-२४	श. ५	उ. ७	सु. ३-८
२५१२-१३	श. ५	उ. ७	सु. ९-१०
२५२०-२२	श. ५	उ. ७	सु. ११-१३
२५२६-२७	श. ५	उ. ७	सु. १४-२१
२५२७-२८	श. ५	उ. ७	सु. २२-२८
२५०१	श. ५	उ. ७	सु. २९
२४९३-९६	श. ५	उ. ८	सु. १-९
२५७९	श. ६	उ. ६	सु. ३६
२४६३	श. ८	उ. १	सु. ३
२४०१-०२	श. ८	उ. १	सु. १९-२२
२४६४-७६	श. ८	उ. १	सु. ४-४५
२४७६-७७	श. ८	उ. १	सु. ४६-४७
२४७७-७८	श. ८	उ. १	सु. ४८
२४७८-८५	श. ८	उ. १	सु. ४९-७९
२४८५-८७	श. ८	उ. १	सु. ८०-८५
२४८७-८८	श. ८	उ. १	सु. ८६-८८
२४८८-८९	श. ८	उ. १	सु. ८९-९०
२४९०	श. ८	उ. १	सु. ९१
२५५५	श. ८	उ. ९	सु. १
२५५५-५६	श. ८	उ. ९	सु. २-११
२५५६-५९	श. ८	उ. ९	सु. १२-२३
२५५९	श. ८	उ. ९	सु. २४
२५६०-६१	श. ८	उ. ९	सु. २५-३६

पृष्ठांक	स्थल निर्देश		
२५६१-६२	श. ८	उ. ९	सु. ३७-४०
२५६२-६४	श. ८	उ. ९	सु. ४१-४९
२५६४	श. ८	उ. ९	सु. ५०
२५६४-६६	श. ८	उ. ९	सु. ५१-६५
२५६६-६७	श. ८	उ. ९	सु. ६६-७०
२५६७-६८	श. ८	उ. ९	सु. ७१-७४
२५६८-७०	श. ८	उ. ९	सु. ७५-८१
२५७०	श. ८	उ. ९	सु. ८२
२५७०-७१	श. ८	उ. ९	सु. ८३-८९
२५७१-७२	श. ८	उ. ९	सु. ९०-९६
२५७२-७६	श. ८	उ. ९	सु. ९७-११९
२५७६-७८	श. ८	उ. ९	सु. १२०-१२८
२५७८-७९	श. ८	उ. ९	सु. १२९
२४८९ टि.	श. ९	उ. ३२	
२४३४-३५	श. ११	उ. ९	सु. २२-२५
२४४७-६३	श. १२	उ. ४	सु. १-१३
२५०४	श. १२	उ. ४	सु. १४
२५०५	श. १२	उ. ४	सु. १५-१७
२५०५-०६	श. १२	उ. ४	सु. १८-२७
२५०६-०९	श. १२	उ. ४	सु. २८-४६
२५०९-१०	श. १२	उ. ४	सु. ४७-४९
२५१०	श. १२	उ. ४	सु. ५०-५२
२५१०-११	श. १२	उ. ४	सु. ५३
२५१०	श. १२	उ. ४	सु. ५४
२४२९-३०	श. १२	उ. ५	सु. २-७
२४३०	श. १२	उ. ५	सु. ८
२४३०	श. १२	उ. ५	सु. ९-११
२४३०-३१	श. १२	उ. ५	सु. १२-१७
२४३१-३२	श. १२	उ. ५	सु. १८
२४३२-३३	श. १२	उ. ५	सु. १९-२५
२४३३	श. १२	उ. ५	सु. २६
२४३३	श. १२	उ. ५	सु. २७-२९
२४३३	श. १२	उ. ५	सु. ३०

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

पृष्ठांक		स्थल निर्देश		
२४३३		श. १२	उ. ५	सु. ३१
२४३३		श. १२	उ. ५	सु. ३२
२४३४		श. १२	उ. ५	सु. ३३-३४
२४३४		श. १२	उ. ५	सु. ३५
२४३२		श. १२	उ. ५	सु. ३६
२५१३-२०		श. १२	उ. १०	सु. २७-३३
२४०२-०३		श. १४	उ. ४	सु. १-४
२५०३		श. १४	उ. ४	सु. ८
२४९६		श. १४	उ. ९	सु. ४-११
२५०३		श. १६	उ. ८	सु. १३
२४९८-९९		श. १८	उ. ६	सु. १-५
२४०३-०४		श. १८	उ. ६	सु. ६-१३
२४०४	टि.	श. १८	उ. ६	सु. ६
२४०५	टि.	श. १८	उ. ६	सु. ७
२४०७	टि.	श. १८	उ. ६	सु. ८
२४०९	टि.	श. १८	उ. ६	सु. ९
२४१३	टि.	श. १८	उ. ६	सु. १०
२५२२		श. १८	उ. १०	सु. ४-७
२४३१		श. १८	उ. १०	सु. ९-१२
२४९९-२५००		श. १९	उ. ८	सु. २१-२५
२४००-०१		श. १९	उ. ९	सु. ११-१४
२४०४-२९		श. २०	उ. ५	सु. १-१४
२५०२-०३		श. २०	उ. ५	सु. १५-१९
२४९२-९३		श. २५	उ. २	सु. ८-१०
२४३५		श. २५	उ. ३	सु. १
२४३५		श. २५	उ. ३	सु. २-५
२४३५-३६		श. २५	उ. ३	सु. ६
२४३७	टि.	श. २५	उ. ३	सु. ७-१०
२४३८		श. २५	उ. ३	सु. ११-२१
२४३८-३९		श. २५	उ. ३	सु. २२-२७
२४३९-४०		श. २५	उ. ३	सु. २८-३६
२४४०-४४		श. २५	उ. ३	सु. ३७-४१
२४४४-४५		श. २५	उ. ३	सु. ४२-५०
२४४५-४६		श. २५	उ. ३	सु. ५१-६०
२४४६-४७		श. २५	उ. ३	सु. ६१-६४
२४४७		श. २५	उ. ३	सु. ६५-६७
२५१२		श. २५	उ. ३	सु. १०९-११३
२५०४		श. २५	उ. ४	सु. ८७-९५
२५३६-३८		श. २५	उ. ४	सु. ९६-१०५
२५३८-३९		श. २५	उ. ४	सु. १०६-११०
२५३९		श. २५	उ. ४	सु. १११-११७
२५३९-४०		श. २५	उ. ४	सु. ११८
२५४०-४१		श. २५	उ. ४	सु. ११९-१२०
२५४१-४२		श. २५	उ. ४	सु. १२१-१२५
२५४३-४५		श. २५	उ. ४	सु. १२६-१५३
२५४५-४७		श. २५	उ. ४	सु. १५४-१७३
२५१३		श. २५	उ. ४	सु. १७४-१८८
२५३३		श. २५	उ. ४	सु. १८९-१९२
२५३३-३४		श. २५	उ. ४	सु. १९३-१९८
२५३४		श. २५	उ. ४	सु. १९९-२०६
२५३५		श. २५	उ. ४	सु. २०७-२०९
२५३५-३६		श. २५	उ. ४	सु. २१०
२५२५-२६		श. २५	उ. ४	सु. २११-२१६
२५२८-२९		श. २५	उ. ४	सु. २१७-२२८
२५२९-३०		श. २५	उ. ४	सु. २२९-२४०
२५३०-३१		श. २५	उ. ४	सु. २४१-२४४
२५३१-३३		श. २५	उ. ४	सु. २४५

जीवाभिगम सूत्र

२४७७		पडि.१	सु. ५
२५८२		पडि.३	सु. ७७
२४९६-९८		पडि.३	सु. १८९

प्रज्ञापना सूत्र

२४७७	टि.	पद १	सु. ६
२५००		पद ३	सु. ३२६-३२७
२५४०	टि.	पद ३	सु. ३३०

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

पृष्ठांक		स्थल निर्देश		
२५४१	टि.	पद ३		सु. ३३१-३३२
२५००-०१		पद ३		सु. ३३२
२५०१-०२		पद ३		सु. ३३३
२५४२	टि.	पद ३		सु. ३३३
२४३५	टि.	पद १०		सु. ७९१
२४३७-३८		पद १०		सु. ७९२-७९६
२४८२	टि.	पद २१		सु. १५१४-१५२०/५१
२४८३	टि.	पद २१		सु. १५५३/९-१०
		उत्तराध्ययन सूत्र		
२४०२		अ. ३६		गा.११
२४०२		अ. ३६		गा. १३-१५
२५५४		अ. २८		गा.१२-१३
		अनुयोगद्वार सूत्र		
२५४९-५२				सु. ५२-७२
२४४०				सु. १७८-१७९
		प्रकीर्णक (पृ. २५८३-२६१३)		
		स्थानांग सूत्र		
२५८५		अ. १		सु. ६-९
२५८५		अ. १		सु. १६
२५८५		अ. १		सु. १९
२५८५		अ. १		सु. २१
२५८५		अ. १		सु. २२
२५८५		अ. १		सु. २४-२५
२५८५		अ. १		सु. २७-३०
२५८५		अ. १		सु. ३४
२५८५		अ. १		सु. ३५
२५८५		अ. १		सु. ३६
२५८५		अ. १		सु. ३७
२५८५-८६		अ. १		सु. ३९(१)
२५८६		अ. १		सु. ३९(२)
२५८७		अ. २	उ. २	सु. ५८
२५९१		अ. ३	उ. १	सु. १२७
२६०९		अ. ३	उ. २	सु. १७४

पृष्ठांक		स्थल निर्देश		
२५९१		अ. ३	उ. ३	सु. १९१(११)
२५९१		अ. ३	उ. ३	सु. १९४(९)
२५९१-९२		अ. ३	उ. ४	सु. २१३
२५९०-९१		अ. ३	उ. ४	सु. २१४
२५९२		अ. ४	उ. १	सु. २६१
२५९३		अ. ४	उ. १	सु. २६९
२५९४		अ. ४	उ. २	सु. २८२
२५९२-९३		अ. ४	उ. २	सु. २९४
२५९३		अ. ४	उ. १	सु. ३०८
२५९२		अ. ४	उ. ३	सु. ३१७
२५८८	टि.	अ. ४	उ. १	सु. ३४१
२५९३		अ. ४	उ. ४	सु. ३४२ (१)
२५९३		अ. ४	उ. ४	सु. ३४२ (२)
२५९३		अ. ४	उ. ४	सु. ३४२ (३)
२५९२		अ. ४	उ. ४	सु. ३७०
२५९५		अ. ५	उ. १	सु. ३९०
२५९५		अ. ५	उ. १	सु. ४०६
२५९५-९६		अ. ५	उ. १	सु. ४०७
२५९५		अ. ५	उ. २	सु. ४१८
२५९६		अ. ५	उ. २	सु. ४३६
२५९५		अ. ५	उ. ३	सु. ४४८
२५९५		अ. ५	उ. ३	सु. ४४९
२५९५		अ. ५	उ. ३	सु. ४५६
२५९५		अ. ५	उ. ३	सु. ४६२(१)
२५९७		अ. ५	उ. ३	सु. ४६२(२)
२६००-०१		अ. ६		सु. ४९९
२६०१		अ. ६		सु. ५३३
२६०४	टि.	अ. ७		सु. ५५९
२६०१-०२		अ. ७		सु. ५६९
२६०१		अ. ७		सु. ५८४
२६०२		अ. ८		सु. ६११
२६०२-०३		अ. ९		सु. ६६५
२६०३		अ. ९		सु. ६६७

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

पृष्ठांक	स्थल निर्देश		
२६०३	अ. ९		सु. ६७५
२६०२	अ. ९		सु. ६७६
२५८६ टि.	अ. ९		सु. ६७७
२६०३	अ. १०		सु. ७३०
२६०५	अ. १०		सु. ७४०
२६०५	अ. १०		सु. ७४३
२६०३-०४	अ. १०		सु. ७४५
२६०५	अ. १०		सु. ७५९
२६०४	अ. १०		सु. ७६५
समवायांग सूत्र			
२५८५	सम.१		सु. ६-७
२६०२	सम.७		सु. १
व्याख्याप्रज्ञप्ति सूत्र (भगवती सूत्र)			
२६०९-१०	श. १	उ. ८	सु. ९
२६०५-०६	श. १	उ. ९	सु. २८
२६१०-११	श. ५	उ. ९	सु. १-२
२६११-१२	श. ७	उ. ७	सु. २०-२३
२५८७-९०	श. ८	उ. २	सु. १-१९
२६१३	श. १०	उ. ३	सु. १८
२५९७-२६००	श. १४	उ. ७	सु. ४-१०
२६०६	श. १७	उ. ३	सु. १
२६०६-०७	श. १७	उ. ३	सु. २-१०
२६०७-०९	श. १७	उ. ३	सु. ११-२१
प्रज्ञापना सूत्र			
२६१२-१३	पद १५	उ. १	सु. ९९९
२५८८ टि.	पद २१		सु. १५१८
उत्तराध्ययन सूत्र			
२६१३	अ. ३६		गा.२४८-२४९
अनुयोगद्वार सूत्र			
२५८६	अणु.		सु. ४२८
२५८७	अणु.		सु. ५२०

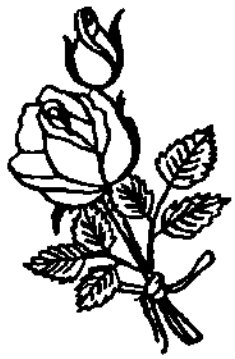

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

દ્રવ્યાનુયોગ

પરિશિષ્ટ–3

સંકલનમાં પ્રયુક્ત સહાયક ગ્રન્થસૂચી

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

પરિશિષ્ટ – 3

સંકલનમાં પ્રયુક્ત સહાયક ગ્રન્થસૂચી

દ્રવ્યાનુયોગનો મૂળપાઠ મહાવીર જૈન વિદ્યાલય મુંબઈ, જૈન વિશ્વભારતી લાડનૂં, આગમ પ્રકાશન સમિતિ બિયાવરથી પ્રકાશિત આગમો અને સુત્તાગમેના આધારથી સંપાદન કરેલ છે. ઘણા સ્થાને **જાવ** વગેરેનો વાંચકોને સ્વાધ્યાયમાં સગવડતા રહે તે લક્ષ્યથી સંશોધન-સંપાદન કરેલ છે. સૂત્રાંક બધા સ્થાને બિયાવર સમિતિની પ્રતિના આપેલ છે. સ્થાનાંગ - સમવાયાંગના પાઠોમાં સૂત્રાંક આગમ અનુયોગ પ્રકાશન પરિષદ સાંડેરાવ અને મહાવીર વિદ્યાલય-મુંબઈના આપેલ છે.

અનુવાદ પ્રાયઃ યુવાચાર્ય શ્રી મધુકરમુનિજીની બત્રીસી, ગુરૂપ્રાણ ફાઉન્ડેશન રાજકોટ, પૂજ્ય આચાર્ય ઘાસીલાલજી મ. સંપાદિત આગમ બત્રીસીના આધારે કરેલ છે.

આગમો અને ગ્રંથોના સંપાદક પ્રકાશકોના નામ સહિત સૂચી નીચેના સ્થળે આપેલ છે.

આ ગ્રંથોના સંપાદકો અને પ્રકાશકોના ઘણા જ અમે આભારી છીએ.

– વિનયમુનિ
– ડૉ. મુક્તિપ્રભા

૧. **આચારાંગ સૂત્રમ્ (આયારંગસુત્તં)**

સંપાદક – મુનિરાજ શ્રી જમ્બુવિજયજી,
પ્રકાશક – શ્રી મહાવીર જૈન વિદ્યાલય, મુંબઈ

આચારાંગ સૂત્રમ્

સંપાદક – શ્રીચન્દજી સુરાના
પ્રકાશક – આગમ પ્રકાશન સમિતિ, બિયાવર

આચારાંગ સૂત્રમ્

સંપાદિકા – બા.બ્ર.લીલમબાઈ મહાસતીજી
પ્રકાશક – ગુરૂપ્રાણ ફાઉન્ડેશન, રાજકોટ

૨. **સૂયગડાંગસુત્તં (સૂત્રકૃતાંગસૂત્રમ્)**

સંપાદક – મુનિશ્રી જમ્બુવિજયજી,
પ્રકાશક – મહાવીર જૈન વિદ્યાલય, મુંબઈ

સૂત્રકૃતાંગ સૂત્રમ્

સંપાદક – શ્રી ચન્દજી સુરાના
પ્રકાશક – આગમ પ્રકાશન સમિતિ, બિયાવર,

સૂત્રકૃતાંગ સૂત્રમ્ (ભાગ ૧ થી ૪)

પૂજ્ય આચાર્ય જવાહરલાલજી મ.

સૂત્રકૃતાંગ સૂત્રમ્ (પ્રથમ અને દ્વિતીય શ્રુતસ્કન્ધ)

વ્યાખ્યાકાર – પં.શ્રી હેમચન્દ્રજી મ.
પ્રકાશક – આત્મ જ્ઞાનપીઠ, માનસા મંડી

સૂત્રકૃતાંગ સૂત્રમ્

શીલાંકાચાર્ય નિર્યુક્તિ વગેરે ટીકા
પ્રકાશક – આગમોદય સમિતિ, સુરત

સૂયગડાંગ સૂત્ર (ગુજ.)

સંપાદિકા – બા.બ્ર.લીલમબાઈ મહાસતીજી
પ્રકાશક – શ્રમણી વિદ્યાપીઠ, ઘાટકોપર, મુંબઈ

સૂત્રકૃતાંગ (નિર્યુક્તિ)

સંપાદક – ડૉ. પી.એલ. વૈદ્ય

૩. **સ્થાનાંગ સૂત્રમ્ (ઠાણાંગસુત્તં)**

સંપાદક – મુનિ શ્રી જમ્બુવિજયજી
પ્રકાશક – મહાવીર જૈન વિદ્યાલય, મુંબઈ

સ્થાનાંગ સૂત્ર (મૂળ-હિન્દી)

સંપાદક – મુનિશ્રી કન્હૈયાલાલજી "કમલ"
પ્રકાશક – આગમ અનુયોગ પ્રકાશન પરિષદ્, સાંડેરાવ (રાજ.)

ઠાણં સુત્તં (સાનુવાદ)

સંપાદક – આચાર્ય મહાપ્રજ્ઞજી
પ્રકાશક – જૈન વિશ્વ ભારતી, લાડનૂં (રાજ.)

સ્થાનાંગ સૂત્રમ્ (સાનુવાદ)

સંપાદક – પં. હીરાલાલજી "શાસ્ત્રી"
પ્રકાશક – આગમ પ્રકાશન સમિતિ, બિયાવર

સ્થાનાંગ સૂત્રમ્

અભયદેવકૃત વૃત્તિ સહિત
પ્રકાશક – આગમોદય સમિતિ, સુરત

સ્થાનાંગ સૂત્રમ્ (ભાગ ૧, ૨)

સંપાદક – આચાર્યશ્રી આત્મારામજી મ.
પ્રકાશક – આ. આત્મારામ પ્રકાશન સમિતિ, લુધિયાના (પંજાબ)

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

સ્થાનાંગ સૂત્ર ભાગ-૧ (ગુજ.)
સંપાદિકા - બા.બ્ર.લીલમબાઈ મહાસતીજી
પ્રકાશક - ગુરૂપ્રાણ ફાઉન્ડેશન, રાજકોટ

૪. **સમવાયાંગસુત્તં (સમવાયાંગ સૂત્ર)**
સંપાદક - મુનિશ્રી જમ્બુવિજયજી
પ્રકાશક - મહાવીર જૈન વિદ્યાલય, મુંબઈ

સમવાયાંગસુત્તં (મૂળ-હિન્દી)
સંપાદક - મુનિશ્રી કન્હૈયાલાલજી "કમલ"
પ્રકાશક - આગમ અનુયોગ પ્રકાશન પરિષદ, સાંડેરાવ (રાજ.)

સમવાઓ (સાનુવાદ)
સંપાદક - આચાર્ય મહાપ્રજ્ઞજી
પ્રકાશક - જૈન વિશ્વ ભારતી, લાડનૂં (રાજ.)

સમવાયાંગસુત્તં (સાનુવાદ)
સંપાદક - પ. હીરાલાલજી "શાસ્ત્રી"
પ્રકાશક - આગમ પ્રકાશન સમિતિ, બિયાવર

સમવાયાંગસુત્તં
અભયદેવકૃત વૃત્તિ સહિત
પ્રકાશક - આગમોદય સમિતિ, મુંબઈ

સમવાયાંગ સૂત્ર (ગુજ.)
સંપાદિકા - બા.બ્ર.લીલમબાઈ મહાસતીજી
પ્રકાશક - ગુરૂપ્રાણફાઉન્ડેશન, રાજકોટ(ગુજ.)

૫. **વ્યાખ્યાપ્રજ્ઞપ્તિ (ભગવતી સૂત્ર)**
વિયાહપણ્ણત્તિ સુત્તં (ભાગ ૧,૨,૩)
સંપાદક - પં. બેચરદાસ જીવરાજ દોશી
પ્રકાશક - શ્રી મહાવીર જૈન વિદ્યાલય, મુંબઈ

ભગવતી સૂત્ર (ભાગ ૧ થી ૭)
સંપાદક - પં. ઘેવરચન્દજી બાંઠિયા
પ્રકાશક - શ્રી અખિલ ભારતીય સાધુમાર્ગી જૈન સંસ્કૃતિ સંઘ, સૈલાના (મ.પ્ર.)

શ્રી ભગવતી સૂત્ર (ભાગ-૧,૨,૩)
અભયદેવસૂરીકૃત વૃત્તિ સહિત
પ્રકાશક - છગનલાલ ફૂલચન્દ ઝવેરી, સૂરત

શ્રી ભગવતી સૂત્ર (ભાગ ૧, ૨, ૩, ૪)
સંપાદક - શ્રી અમરમુનિજી મ.
પ્રકાશક - શ્રીઆગમપ્રકાશનસમિતિ, બિયાવર

શ્રી ભગવતી સૂત્ર (ગુજ.) (ભાગ-૧-૪)
સંપાદિકા - બા.બ્ર.લીલમબાઈ મહાસતીજી
પ્રકાશક - ગુરૂપ્રાણ ફાઉન્ડેશન, રાજકોટ

૬. **પ્રશ્નવ્યાકરણ સૂત્ર (સાનુવાદ)**
સંપાદક - યુવાચાર્ય મધુકરમુનિજી મ.
પ્રકાશક - આગમ પ્રકાશન સમિતિ, બિયાવર

પ્રશ્નવ્યાકરણ સૂત્ર (મૂળ)
સંપાદક - ઉપાધ્યાય શ્રી કન્હૈયાલાલજી મ. 'કમલ'
પ્રકાશક - આગમ અનુયોગ ટ્રસ્ટ, અમદાવાદ

પ્રશ્નવ્યાકરણ સૂત્ર (સાનુવાદ)
સંપાદક - રતનલાલજી ડોસી
પ્રકાશક - જૈન સંસ્કૃતિ રક્ષક સંઘ, સૈલાના

પ્રશ્નવ્યાકરણ સૂત્ર (ટીકા, હિન્દી-ગુજરાતી અનુવાદ)
સંપાદક - જૈનાચાર્ય ઘાસીલાલજી મ.
પ્રકાશક - શાસ્ત્રોદ્ધાર સમિતિ, અમદાવાદ

૭. **ઔપપાતિક સૂત્ર**
અભયદેવસૂરિ કૃત વૃત્તિ સહિત
પ્રકાશક - આગમોદય સમિતિ, મુંબઈ

ઓવાઈયં
સંપાદક - આચાર્ય મહાપ્રજ્ઞજી
પ્રકાશક - જૈન શ્વેતામ્બર તેરાપંથી મહાસભા, કલકત્તા

ઉવવાઈય સુત્તં
અનુવાદક - આચાર્ય શ્રી ઉમેશમુનિજી "અણુ"
પ્રકાશક - શ્રી અખિલ ભારતીય સાધુમાર્ગી જૈન સંસ્કૃતિ રક્ષક સંઘ, સૈલાના

ઔપપાતિક સૂત્ર
સંપાદક - ડૉ. છગનલાલ "શાસ્ત્રી"
પ્રકાશક - આગમ પ્રકાશન સમિતિ, બિયાવર

૮. **જીવાભિગમ સૂત્ર**
મલયગિરિકૃત વૃત્તિ સહિત
પ્રકાશક - દેવચન્દ લાલભાઈ જૈન પુસ્તકોદ્ધાર ફંડ, મુંબઈ

જીવાભિગમ સૂત્ર
સંપાદક - પૂજ્યશ્રી અમોલકઋષિજી મ.
પ્રકાશક - લાલા જ્વાલાપ્રસાદ સુખદેવ સહાય, સિકન્દ્રાબાદ

જીવાભિગમ સૂત્ર (ભાગ-૧-૨)
સંપાદક - રાજેન્દ્રમુનિજી મ.
પ્રકાશક - આગમ પ્રકાશન સમિતિ, બિયાવર

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

જીવાભિગમ સૂત્ર (ભાગ-૧ થી ૩)

સંપાદક - જૈનાચાર્ય પૂજ્યશ્રી ઘાસીલાલજી મ.

પ્રકાશક - જૈન શાસ્ત્રોદ્ધાર સમિતિ, અમદાવાદ

૯. **પણ્ણવણા સુત્તં** (ભાગ ૧-૨)

સંપાદક - મુનિશ્રી પુણ્યવિજયજી મ.

પ્રકાશક - મહાવીર જૈન વિદ્યાલય, મુંબઈ

પ્રજ્ઞાપના સૂત્ર (ભાગ - ૧, ૨, ૩)

સંપાદક - શ્રી જ્ઞાનમુનિજી મ.

પ્રકાશક - શ્રી આગમપ્રકાશન સમિતિ, બિયાવર

પ્રજ્ઞાપના સૂત્ર (ભાગ ૧-૫)

સંપાદક - જૈનાચાર્ય પૂજ્ય શ્રી ઘાસીલાલજી મ.

પ્રકાશક - જૈન શાસ્ત્રોદ્ધાર સમિતિ, અમદાવાદ

પ્રજ્ઞાપના સૂત્ર

મલયગિરિકૃત વૃત્તિ ટીકા સહિત

પ્રકાશક - આગમોદય સમિતિ, મુંબઈ

૧૦. **ઉત્તરજ્ઝયણાણિ (મૂળ)**

સંપાદક - મુનિશ્રી કન્હૈયાલાલજી "કમલ"

પ્રકાશક - આગમ અનુયોગ ટ્રસ્ટ, અમદાવાદ

ઉત્તરજ્ઝયણાણિ (મૂળ)

સંપાદક - મુનિશ્રી પુણ્યવિજયજી મ.

પ્રકાશક - મહાવીર જૈન વિદ્યાલય, મુંબઈ

ઉત્તરજ્ઝયણાણિ (સાનુવાદ)

સંપાદક - આચાર્ય મહાપ્રજ્ઞજી

પ્રકાશક - જૈન શ્વેતામ્બર તેરાપંથી મહાસભા, કલકત્તા

ઉત્તરાધ્યયન સૂત્ર (ભાગ : ૧,૨,૩)

સંપાદક - પૂજ્ય આચાર્યશ્રી આત્મારામજી મ.

પ્રકાશક - આચાર્ય શ્રી આત્મારામ પ્રકાશન સમિતિ, લુધિયાના

ઉત્તરાધ્યયન સૂત્ર (ગુજરાતી)

સંપાદક - યુવા પ્રણેતા ધીરજમુનિજી મ.

પ્રકાશક - વીતરાગ પ્રકાશન, રાજકોટ

ઉત્તરાધ્યયન સૂત્ર (ગુજરાતી) (ભાગ-૧)

સંપાદિકા - બા.બ્ર. લીલમબાઈ મહાસતીજી

પ્રકાશક - ગુરૂપ્રાણ ફાઉન્ડેશન, રાજકોટ

૧૧. **નંદીસૂત્ર (મૂળ)**

સંપાદક - મુનિશ્રી પુણ્યવિજયજી

પ્રકાશક - મહાવીર જૈન વિદ્યાલય, મુંબઈ

નંદીસૂત્ર (સાનુવાદ)

સંપાદક - આચાર્ય શ્રી આત્મારામજી મ.

પ્રકાશક - આચાર્ય આત્મારામ પ્રકાશન સમિતિ, લુધિયાના

નંદીસૂત્ર (સાનુવાદ)

સંપાદક - યુવાચાર્ય મધુકરમુનિજી મ.

પ્રકાશક - આગમ પ્રકાશન સમિતિ, બિયાવર

નંદીસૂત્ર (મૂળ)

સંપાદક - ઉપાધ્યાય શ્રી કન્હૈયાલાલજી 'કમલ'

પ્રકાશક - આગમ અનુયોગ ટ્રસ્ટ, અમદાવાદ

નંદી સૂત્ર (ગુજરાતી)

સંપાદિકા - બા.બ્ર.લીલમબાઈ મહાસતીજી

પ્રકાશક - ગુરૂપ્રાણ ફાઉન્ડેશન, રાજકોટ

૧૨. **અણુઓગદ્દારં (મૂળ)**

સંપાદક - મુનિશ્રી પુણ્યવિજયજી મ.

પ્રકાશક - મહાવીર જૈન વિદ્યાલય, મુંબઈ

અનુયોગદ્વાર સૂત્ર

સંપાદક - પં. મુનિશ્રી કન્હૈયાલાલજી "કમલ"

પ્રકાશક - વર્ધમાનવાણી પ્રચારક કાર્યાલય, લાડપુરા (રાજ.)

અનુયોગદ્વાર સૂત્ર

હેમચન્દ્રકૃત વૃત્તિ સહિત

પ્રકાશક - આગમોદય સમિતિ, મુંબઈ

અનુયોગદ્વાર સૂત્ર (ભાગ ૧-૨ સાનુવાદ)

સંપાદક - પં.રત્ન જ્ઞાનમુનિજી

પ્રકાશક - શાલિગ્રામ પ્રકાશન સમિતિ, ગુડગાંવ

અનુયોગદ્વાર સૂત્ર

સંપાદિકા - બા.બ્ર.લીલમબાઈ મહાસતીજી

પ્રકાશક - ગુરૂપ્રાણ ફાઉન્ડેશન, રાજકોટ

અનુયોગદ્વાર સૂત્ર

સંપાદક - યુવાચાર્ય મધુકરમુનિજી

પ્રકાશક - આગમ પ્રકાશન સમિતિ, બિયાવર

૧૩. **સંપૂર્ણ જૈનાગમ બત્રીસી (સાનુવાદ)**

સંપાદક - આચાર્યશ્રી ઘાસીલાલજી મ.

પ્રકાશક - જૈન શાસ્ત્રોદ્ધાર સમિતિ, અમદાવાદ

૧૪. **સંપૂર્ણ જૈનાગમ બત્રીસી (સાનુવાદ)**

સંપાદક - આચાર્યશ્રી અમોલકઋષિજી મ.

પ્રકાશક - લાલા જ્વાલાપ્રસાદ સુખદેવસહાય, હૈદ્રાબાદ

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

૧૫. સંપૂર્ણ જૈનાગમ બત્રીસી

સંપાદક - યુવાચાર્ય મધુકરમુનિજી

પ્રકાશક - આગમ પ્રકાશન સમિતિ, બિયાવર

૧૬. અંગ સુત્તાણિ (ભાગ-૧,૨,૩) **(મૂળ)**

સંપાદક - આચાર્ય મહાપ્રજ્ઞજી

પ્રકાશક - જૈન વિશ્વભારતી, લાડનૂં

૧૭. ઉવંગ સુત્તાણિ (ભાગ-૧,૨) **(મૂળ)**

સંપાદક - આચાર્ય મહાપ્રજ્ઞજી

પ્રકાશક - જૈન વિશ્વભારતી, લાડનૂં

૧૮. નવ સુત્તાણિ (મૂળ)

સંપાદક - આચાર્ય મહાપ્રજ્ઞજી

પ્રકાશક - જૈન વિશ્વભારતી, લાડનૂં

૧૯. અંગપવિટ્ઠ (ભાગ-૧ થી ૩) **(મૂળ)**

સંપાદક - શ્રી રતનલાલજી ડોશી

પ્રકાશક - જૈન સંસ્કૃતિ રક્ષક સંઘ, સૈલાના

૨૦. અનંગપવિટ્ઠ (મૂળ)

સંપાદક - શ્રી રતનલાલજી ડોશી

પ્રકાશક - જૈન સંસ્કૃતિ રક્ષક સંઘ, સૈલાના

૨૧. સુત્તાગમે (ભાગ ૧, ૨)

સંપાદક - શ્રી ફૂલચંદજી મ. 'પુપ્ફભિકખુ'

પ્રકાશક - સૂત્રાગમ પ્રકાશન સમિતિ, ગુડગાંવ

૨૨. અત્થાગમે

સંપાદક - શ્રી ફૂલચંદજી મ. 'પુપ્ફભિકખુ'

પ્રકાશક - સૂત્રાગમ પ્રકાશન સમિતિ, ગુડગાંવ

૨૩. આગમસુધાસિન્ધુ : ભાગ ૧ થી ૧૪

સંપાદક - આચાર્યશ્રી વિજયજિનેન્દ્ર સૂરિ

પ્રકાશક - હર્ષપુષ્પામૃત ગ્રન્થમાલા શાંતિપુરી, (સૌરાષ્ટ્ર)

૨૪. આગમ સુત્તાણિ મૂળ (૪૫ આગમ) ભાગ ૧ થી ૪૫

સંપાદક - મુનિ દીપરત્નસાગરજી

૨૫. આગમ દીપ ભાગ ૧ થી ૭ **(૪૫ આગમ ગુજ. અનુ.)**

સંપાદક - મુનિ દીપરત્નસાગરજી

૨૬. આગમ દીપ ભાગ ૧ થી ૧૨ **(હિન્દી)**

સંપાદક - મુનિ દીપરત્નસાગરજી

૨૭. જૈનાગમ નવનીત ભાગ-૧ થી ૮ **(હિન્દી સારાંશ)**

સંપાદક - આગમ મનીષી શ્રી તિલોક મુનિજી.

પ્રકાશક - આગમ નવનીત પ્રકાશન સમિતિ, સિરોહી (રાજ.)

૨૮. જૈનાગમ નિર્દેશિકા (હિન્દી)

સંપાદક - ઉપાધ્યાય શ્રી કન્હૈયાલાલજી મ. 'કમલ'

પ્રકાશક - આગમ અનુયોગ પ્રકાશન પરિષદ દિલ્હી - સાંડેરાવ

૨૯. ધર્મકથાનુયોગ ભાગ-૧-૨ **(સાનુવાદ)**

સંપાદક - ઉપાધ્યાયશ્રી કન્હૈયાલાલજી મ. 'કમલ'

પ્રકાશક - આગમ અનુયોગ ટ્રસ્ટ, અમદાવાદ

૩૦. ગણિતાનુયોગ (સાનુવાદ)

સંપાદક - ઉપાધ્યાયશ્રી કન્હૈયાલાલજી મ. 'કમલ'

પ્રકાશક - આગમ અનુયોગ ટ્રસ્ટ, અમદાવાદ

૩૧. ચરણાનુયોગ ભાગ-૧-૨ **(સાનુવાદ)**

સંપાદક - ઉપાધ્યાયશ્રી કન્હૈયાલાલજી મ. 'કમલ'

પ્રકાશક - આગમ અનુયોગ ટ્રસ્ટ, અમદાવાદ

૩૨. કર્મગ્રંથ ભાગ ૧ થી ૬ **(સાનુવાદ)**

સંપાદક - શ્રીચંદજી સુરાણા, પં. દેવકુમારજી જૈન

પ્રકાશક - મરુધરકેશરી સાહિત્ય પ્રકાશન સમિતિ, બિયાવર

૩૩. કર્મવિજ્ઞાન - ભાગ ૧ થી ૯ **(હિન્દી)**

સંપાદક - આચાર્ય દેવેન્દ્રમુનિજી મ.

પ્રકાશક - તારક ગુરૂ ગ્રંથાલય, ઉદયપુર

૩૪. આગમ સાહિત્ય - મનન મીમાંસા (હિન્દી)

સંપાદક - આચાર્ય દેવેન્દ્રમુનિજી મ.

પ્રકાશક - તારક ગુરૂ ગ્રંથાલય, ઉદયપુર

૩૫. જૈન સિદ્ધાંત બોલ સંગ્રહ ભાગ ૧ થી ૭

સંપાદક - પં. ઘેવરચંદજી 'વીરપુત્ર'

પ્રકાશક - શ્રી અગરચંદ ભૈરોદાન સેઠીયા, બીકાનેર

૩૬. ક્રિયાકોશ (સાનુવાદ)

સંપાદક - શ્રીચન્દ્રજી રામપુરિયા

પ્રકાશક - શ્રીજૈન શ્વે. તેરાપંથી મહાસભા, કલકત્તા

૩૭. લેશ્યાકોશ (સાનુવાદ)

સંપાદક - શ્રીચંદજી રામપુરિયા

પ્રકાશક - શ્રી જૈન શ્વે. તેરાપંથી મહાસભા, કલકત્તા

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

૩૮. **અભિધાન રાજેન્દ્ર કોશ** (ભાગ ૧ થી ૭)

સંપાદક - આચાર્યશ્રી રાજેન્દ્ર સૂરિશ્વરજી

પ્રકાશક - સમસ્ત જૈન શ્વેતામ્બર ત્રિસ્તુતિક સંઘ, રતલામ

૩૯. **જૈનેન્દ્ર સિદ્ધાન્ત કોશ** (ભાગ ૧ થી ૪)

સંપાદક - ક્ષુલ્લક જિનેન્દ્ર વર્ણી

પ્રકાશક - ભારતીય જ્ઞાનપીઠ (ન્યુ દિલ્હી)

૪૦. **નાલન્દા વિશાળ શબ્દ સાગર**

સંપાદક - શ્રી નવલજી

પ્રકાશક - આદર્શ બુક ડિપો, દિલ્હી

૪૧. **પાઈઅ - સદ્દ મહણ્ણવો (દ્વિ. સં.)**

સંપાદક - પં. હરગોવિન્દદાસ ટી. શેઠ

સંપાદક - ડૉ. વાસુદેવશરણ અગ્રવાલ
પં. દલસુખભાઈ માલવણિયા

પ્રકાશક - પ્રાકૃત ગ્રન્થ પરિષદ્, વારાણસી-૫

૪૨. **અમર કોષ**

રામાશ્રયીટીકા

પ્રકાશક - નિર્ણય સાગર પ્રેસ, મુંબઈ

૪૩. **સ્થાનાંગ-સમવાયાંગ**

સંપાદક - પં.શ્રી દલસુખભાઈ માલવણિયા

પ્રકાશક - ગુજરાત વિદ્યાપીઠ, અમદાવાદ-૧૪

૪૪. **પ્રાકૃત-હિન્દી કોષ**

સંપાદક - ડૉ. કે. આર. ચન્દ્રા

પ્રકાશક - પ્રાકૃત જૈન વિદ્યાવિકાસ ફંડ, અમદાવાદ

૪૫. **સંસ્કૃત-હિન્દી કોષ**

સંપાદક - ડૉ. આપ્ટે

પ્રકાશક - મોતીલાલ બનારસીદાસ, દિલ્હી

૪૬. **નાલંદા હિન્દી કોષ**

સંપાદક - પૂ. પુરુષોતમ નારાયણ અગ્રવાલ

પ્રકાશક - ન્યુ ઈમ્પીરિયલ બુક ડીપો, દિલ્હી

• • •

પુસ્તકાલય અને જ્ઞાન ભંડારોનો આભાર...

(૧) એલ. ડી. ઈન્સ્ટિટ્યૂટ ઓફ ઈન્ડોલોજી, અમદાવાદ
(૨) વર્ધમાન જ્ઞાન ભંડાર મહાવીર કેન્દ્ર, આબૂ પર્વત
(૩) પ્રતાપજ્ઞાન ભંડાર મહાવીર કલ્યાણ કેન્દ્ર, મદનગંજ
(૪) સેવામંદિર પુસ્તકાલય રાવટી, જોધપુર
(૫) મહાવીર ભવન પુસ્તકાલય નિંબાજની હવેલી, જોધપુર
(૬) પંજાબ જૈન ભ્રાતૃસભા પુસ્તકાલય ખાર, મુંબઈ
(૭) જૈન સાહિત્ય વિકાસ મંડળ પુસ્તકાલય પાર્લા, મુંબઈ

શ્રી વર્ધમાન સ્થાનકવાસી જૈન શ્રાવક સંઘ આભાર...

સાંડેરાવ, સાદડી-મારવાડ, હરમાડા, પીહ, કેકડી, કિશનગઢ, જોધપુર, શાહપુરા, સૂરસાગર (જોધપુર), આબૂ પર્વત, અંબાજી, અમદાવાદ, મુંબઈ, ધાનેરા, કુચેરા, હૈદ્રાબાદ, પૂના, સૂરત વગેરે સંઘ તેમજ શ્રી પ્રભુદાસભાઈ વોરા મુંબઈ, શ્રી સાગરમલજી જુહારમલજી સાંડેરાવ, શ્રીમતી વિજયાબહેન માંગીલાલજી સોલંકી પૂના, શ્રી સુરેશભાઈ શાહ કુકરવાડા વગેરે સદ્‌ગૃહસ્થ.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

प्रयुक्त आगम वगेरेनी संकेत सूची

१.	आ. आया.	आचारांग सूत्र
२.	सूय.	सूत्रकृतांग सूत्र
३.	ठाणं, ठा.	स्थानांग सूत्र
४.	सम.	समवायांग सूत्र
५.	विया., भग., वि.	व्याख्याप्रज्ञप्ति, भगवती सूत्र
६.	णाया.	ज्ञाताधर्मकथांग सूत्र
७.	उवा.	उपासकदशांग सूत्र
८.	अंत.	अन्तकृद्दशांग सूत्र
९.	अणुत्तरो.	अनुत्तरोपपातिकदशा सूत्र
१०.	पण्ह., प.	प्रश्नव्याकरण सूत्र
११.	विपाक.	विपाक सूत्र
१२.	उव.	औपपातिक सूत्र
१३.	राय.	राजप्रश्नीय सूत्र
१४.	जीवा.	जीवाभिगम सूत्र
१५.	पण्ण.	प्रज्ञापना सूत्र
१६.	जंबू.	जंबूद्वीपप्रज्ञप्ति सूत्र
१७.	चंद.	चन्द्रप्रज्ञप्ति सूत्र
१८.	सूर.	सूर्यप्रज्ञप्ति सूत्र
१९.	निर.	निरयावलिका सूत्र
२०.	कप्प., कप्पिया.	कल्पावतंसिका सूत्र
२१.	पुप्फिया.	पुष्पिका सूत्र
२२.	पुप्फ.	पुष्पचूलिका सूत्र
२३.	वण्हि.	वृष्णिदशा सूत्र
२४.	दस.	दशवैकालिक सूत्र
२५.	उत्त.	उत्तराध्ययन सूत्र
२६.	नं.	नंदी सूत्र
२७.	अणु.	अनुयोगद्वार सूत्र
२८.	दसा., आया.	दशाश्रुतस्कन्ध सूत्र, आचारदशा
२९.	कप्प.	बृहत्कल्प सूत्र
३०.	वव.	व्यवहार सूत्र
३१.	नि.	निशीथ सूत्र
३२.	आव.	आवश्यक सूत्र

संक्षिप्त संकेत सूचि

कप्प.	कल्पसूत्र
पइ.	प्रकीर्णक
धम्म.	धर्मकथानुयोग
गणि.	गणितानुयोग
चर.	चरणानुयोग
दव्व.	द्रव्यानुयोग
अ.	अध्ययन
उ.	उद्देशक
गा.	गाथा
टि.	टिप्पण
टी.	टीका
थ.	स्थविरावली
द.	दशा
प.	पद
पडि.	प्रतिपत्ति
पा.	प्राभृत
पृ.	पृष्ठ
भा.	भाग
व.	वक्षस्कार
स.	शतक
सम.	समवाय
सु.	श्रुतस्कन्ध
सू.	सूत्र
सं.	संपादक
च.	चरित्र

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

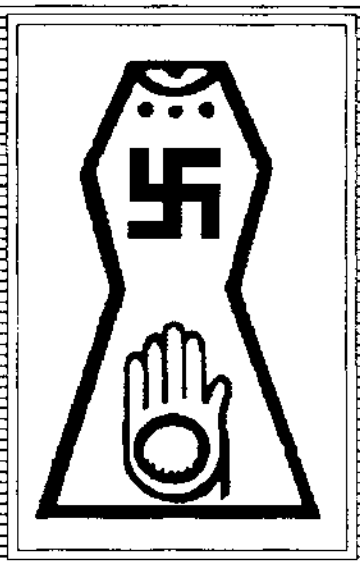

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

દ્રવ્યાનુયોગ

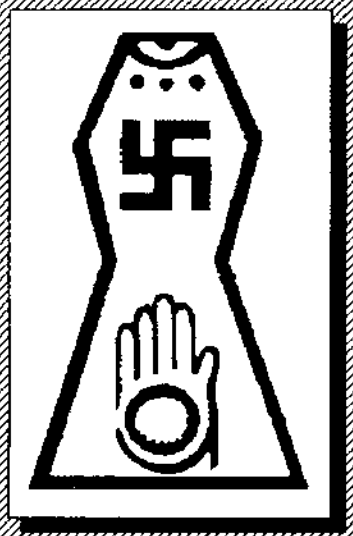

વિગત	પેજ નં.
• દ્રવ્યાનુયોગ શબ્દસૂચિ	P-29 થી P-102
• ધર્મકથાનુયોગ પરિશિષ્ટ	P-103 થી P-121
• ચરણાનુયોગ પરિશિષ્ટ	P-122 થી P-131
• ચરણાનુયોગ શબ્દસૂચિ	P-132 થી P-180
• ગણિતાનુયોગ શબ્દસૂચિ	P-181 થી P-216

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

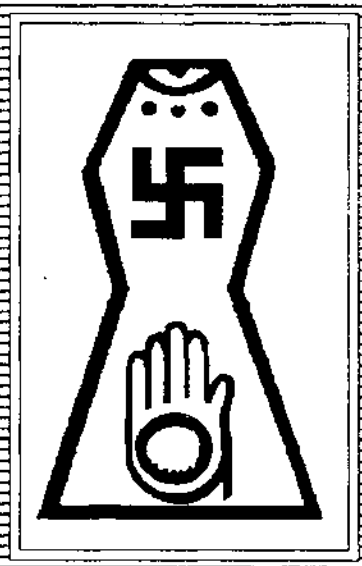

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

દ્રવ્યાનુયોગના વિશિષ્ટ શબ્દોની અકારાદિક્રમની સૂચી

(નોંધ : ભાગ-૧ પાના નં. ૧ થી ૬૦૪ સુધી, ભાગ બે પાના નં. ૬૦૫ થી ૧૩૪૭ સુધી, ભાગ ત્રણ પાના નં. ૧૩૪૮ થી ૨૧૧૨ સુધી અને ભાગ ૪ પાના નં. ૨૧૧૩ થી ૨૬૧૩ સુધી છે, પાના નં. સળંગ આપેલ છે.) જ્યા સળંગ છે ત્યાં ડેસ (-) આપેલ છે.

શબ્દ	પૃષ્ઠ નં.
અ	
અइजाय (पुत्तपगार)	१८८१
अइयाणगिह	१३१
अउअ	१२९
अउअंग	१२९
अकइसंचिय	२०४७,२०४८
अकक्कसवेयणिज्जकम्म	१४९०
अकण्ण (अंतरदीवय)	२१७
अकम्मभूमग	१७२,१७४,३८९,१८८२
अकम्मभूमगमणुस्सनपुंसग	१४३६,१४३८
अकम्मभूमय	२१७
अकम्मभूमयकण्हलेस्स	११९८
अकम्मभूमयमणूस	११७२
अकम्मभूमयमणूसी	११७३
अकम्मभूमियमणुस्सित्थी	१४३२,१४३६
अकम्मादंड	२५९५
अकम्मंस (सिणाय)	१०९१
अकम्हादंडवत्तिय (किरियाठाण)	१२९१,१२९२
अकम्हाभय	२६०२
अकसाई १२४,१५७,१५९,५२०,९४९,९५२,९५३,९७२ १४७१,१४७२,१५१६,१५२३,१५२७	
अकसायभाव	३६०-३६१
अकसायसमुग्घाय	२३३५
अकसायी ११०८,११३८,११३९,१३४२,१३४५,१४७१, १५१९,१५२१,२३५१,२३५२	
अकाइय	१५७,१६०,२९८,३४३,३४४,९६०
अकामणिज्जरा (देवायुबंधहेतु)	१५८६
अकामनिकरण	१६८३,१६८४
अकालवासी	१८७६
अकिंच्च (पाणवहपज्जवणाम)	१३५३
अकित्ति (परिग्गहपज्जवणाम)	१४१८
अकिरिया	१२३२,१३१८,१३७१
अकिरियाकुसल	१२७४
अकिरियावाई ८२८,१२९७,१३४०,१३४१,१३४३,१३४७, १६०२,१६०५,१९०९	
अकिंचणय	१४९
अकंत (पोग्गलपगार)	२३९९
अकंतस्सरया (अशुभकर्मानुभव)	१६४७
अक्कोस (परीसह)	१५०८
अक्खय	४२,८७७
अक्खरपुट्ठिया (लिवी)	२२१
अखरसुय (श्रुतज्ञानभेद)	८२०
अक्खरसंवद्ध (भासासद्द)	२५५३
अक्खाइयाणिस्सिया (पज्जत्तियामोसाभासा)	७१२
अक्खेव (अदिण्णादाणपज्जवणाम)	१३८०
अखमा	२४२९
अखेत्तवासी	१८७७
अखेम	१८४६,१८४७
अखेमरूव	१८४७
अगड	१३०,२८२
अगणिकाय	१४४,१४७,१२५७
अगणिजीवसरीर	१४७,१४८
अगतिसमावण्णग	१७२७
अगतिसमावन्नग	८,१७७
अगम (आगासत्थिकायनाम)	३९
अगमिय (श्रुतज्ञानभेद)	८२०,८२४
अगरूयलहुय ३१,४१,२८७,३८०,३८१,५४३,७८२,१४८१	
अगरूयलहुयदव्व	४१,१४८१
अगुत्त	१८७३
अगुत्ति (अशुभप्रवृत्ति)	७४७
अगुत्ति (परिग्गहपज्जवनाम)	१४१८
अगुत्तिदिया (इत्थीपगार)	१८८०
अगुरूलहुणाम (कम्म)	१६२७
अगुरूलहुयणाम (कम्म)	१५००,१५०२,१५०६
अगुरूलहुयपरिणाम	१२५,१२७
अगुरूलहुफासपरिणाम	२४०२
अग्गबीय	५२३
अग्गमहिसी	६२६,१९२२-१९३२
अग्गिच्चा (लोगंतियदेवनाम)	१९१२
अग्गिच्चाभ (लोगंतियदेवनाम)	१९१२
अग्गिभूई (गणधरनाम)	६२३,६२९,६३०
अग्गिमाणव (देविंदनाम)	१९१०
अग्गिसिह (देविंदनाम)	१९१०
अग्गेणीय (पूर्व)	८७२
अचक्खुदंसण	६०,२४३३
अचक्खुदंसणअणागारोवओग	७७४,७७५,७७७
अचक्खुदंसणपज्जव	६०,१४१
अचक्खुदंसणलद्धी	१०२६
अचक्खुदंसणावरण	१६५,१५५४
अचक्खुदंसणावरण (दर्शनावरणीयकर्मानुभाव)	१६४४
अचक्खुदंसणावरणिज्ज (कम्म)	१४९८
अचक्खुदंसणी ६७,७२,७५,८०,८६,१५९,७८१,७८२, ७८३,१५५६,२०३०,२०३२,२०३३	
अचक्खुदंसणोवउत्त	७७९
अचरित्ती	१२२,१२४
अचरिम १५७,१७९,२६०,१३४७,१५१९,१५२०,१५२६, १५२७,१५५९,१९६१,२०३४,२०३६,२०४३,२१३९,२३४६-२३६७	

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

शब्द	पृष्ठ नं.
अचरिमसमयअजोगिकेवलिखीणकसायवीयरायचरित्तारिय	२२८
अचरिमसमयअजोगिकेवलिखीणकसायवीयरायदंसणारिय	२२४
अचरिमसमयअजोगिभवत्थकेवलनाण	९२८
अचरिमसमयउवसंतकसायवीयरायचरित्तारिय	२२६
अचरिमसमयउवसंतकसायवीयरायदंसणारिय	२२२
अचरिमसमयकडजुम्मकडजुम्मएगिंदिय	२१७३
अचरिमसमयनियंठ	१०९१
अचरिमसमयबायरसंपरायसरागचरित्तारिय	२२५
अचरिमसमयबुद्धबोहियछउमत्थखीणकसायवीयरायचरित्तारिय	२२७
अचरिमसमयबुद्धबोहियछउमत्थखीणकसायवीयरायदंसणारिय	२२३
अचरिमसमयसजोगिकेवलिखीणकसायवीयरायचरित्तारिय	२२८
अचरिमसमयसजोगिकेवलिखीणकसायवीयरायदंसणारिय	२२४
अचरिमसमयसजोगिभवत्थकेवलनाण	९२८
अचरिमसमयसयंबुद्धछउमत्थखीणकसायवीयरायचरित्तारिय	२२७
अचरिमसमयसयंबुद्धछउमत्थखीणकसायवीयरायदंसणारिय	२२३
अचरिमसमयसुहुमसंपरायसरागचरित्तारिय	२२५
अचरिमंतपएस	२३५३-२३५७,२३६७
अचित्त	२८८,३७२,६५५,७४०,७४२
अचित्तजोणिय	३७३
अचित्तदव्वखंध	२५५१
अचित्तदव्वोवक्कम	९९९
अच्चिमाली (लोगंतियविमाणनाम)	१९११
अच्ची (लोगंतियविमाणनाम)	१९११
अच्चुय (देविंदनाम)	१९११
अचेल (परीसह)	१५०८
अच्छवी (सिणाय)	१०९१
अच्छेज्ज	१६४
अछिण्णछेयणइय	८७२
अजर	१६५
अजसोकित्तिणाम (कम्म)	१५००,१५०६,१५०७,१५३१
अजहण्णमणुक्कोसचक्खुदंसणी	६७
अजहण्णमणुक्कोसठिईय	६५,७०,७३,७७,८२,१०१-१०४
अजहण्णमणुक्कोसपदेसिय	११५
अजहण्णमणुक्कोसमइअण्णाणी	७१
अजहण्णमणुक्कोसाभिणिबोहियणाणी	६६,७५,८५
अजहण्णमणुक्कोसोगाहणय	७६,८१,९७-९९
अजहण्णमणुक्कोसोहिणाणी	८५
अजहण्णुक्कोसाभिणिबोहियणाणी	७९
अजहण्णुक्कोसोगाहणा	६३,६४,६८,६९,७२
अजहण्णुक्कोसोहिणाणी	८०
अजाणिया (सोउजणपरिसापगार)	९९४
अजीव	२,३,४,२९,३०,३७,४१,४३,१२९-१३२, १४४,६५५,७४२,८२७,२६०२
अजीवअपच्चक्खाण (किरिया)	१२३४
अजीवआणवणिया (किरिया)	१२३७
अजीवआरंभिया (किरिया)	१२३५
अजीवकाय	४०
अजीवकिरिया	१२३३
अजीवगुणप्पमाण	२५८६
अजीवणेसत्थिया (किरिया)	१२३६
अजीवदव्व	८,९,१४,३७,१३१,१३२,२३७१
अजीवदिट्ठिया (किरिया)	१२३५
अजीवनाम (दुणामभेद)	१०२०
अजीवपज्जव	५१,८७,८८,११७
अजीवपण्णवणा	८,२३९१
अजीवपरिणाम	११९,१२५,१२७
अजीवपाओसिया (किरिया)	१२३३
अजीवपाडुच्चिया (किरिया)	१२३६
अजीवपारिग्गहिया (किरिया)	१२३५
अजीवपुट्ठिया (किरिया)	१२३६
अजीवमिस्सिया (अपज्जत्तियासच्चामोसाभासा)	७१२
अजीवरासी	८
अजीववेयारणिया (किरिया)	१२३७
अजीवसामन्तोवणिवाइया (किरिया)	१२३६
अजीवसाहत्थिया (किरिया)	१२३६
अजीवाभिगम	८
अजीवोदयनिप्फन्न (उदयनिप्फन्ननामभेद)	१०२२
अजुत्त	१८४७,१८४८,१८५०,१८६१,१८६३
अजुत्तपरिणय	१८४८,१८४९,१८५०,१८६१-१८६३
अजुत्तरूव	१८४८-१८५०,१८६२,१८६३
अजुत्तसोभ	१८४९,१८५०,१८६२,१८६४
अजोगिकेवलिखीणकसायवीयरायचरित्तारिय	२२८
अजोगिकेवलिखीणकसायवीयरायदंसणारिय	२२३,२२४
अजोगिभवत्थकेवलनाण	९२८
अजोगिभवत्थकेवलिअणाहारग	५३७,५३८
अजोगी	१२४,१५७,१५९,३६२,५२१,७४३,७४४,९४८, ९५२,९७२,११०७,१३४२,१३४५,१३४७,१५१६,१५१९, १५२०,१५२२,१५२३,१५२६,१५२७,१५५८,२३५२
अजोगीकेवली (जीवट्ठाण)	१६६३
अजोगीभाव	३६२
अजोणिय	३७१-३७४
अज्ज	१८०७-१८११
अज्जओभासी	१८१०
अज्जदिट्ठी	१८०९
अज्जपण्ण	१८०८
अज्जपरक्कम	१८०९
अज्जपरिणय	१८०७
अज्जपरियाय	१८११
अज्जपरियाल	१८११
अज्जभाव	१८११
अज्जभासी	१८१०
अज्जमण	१८०८

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

शब्द	पृष्ठ नं.
अज्जरूव	१८०८
अज्जववहार	१८०९
अज्जवित्ती	१८१०
अज्जसीलाचार	१८०९
अज्जसेवी	१८११
अज्जसंकप्प	१८०८
अज्जजाती	१८१०
अज्झत्थवत्तिय	१२९३
अज्झयण	८२९,८३२,८३४,९९८
अज्झयण (ओघनिष्पन्ननिक्षेपभेद)	१०६७,१०६८
अज्झवसाण	२७९,९४९,२२०१,२२०५,२२०७,२२१५, २२३०,२२४०,२२४७,२२५१,२२५५
अज्झवसाण (आउभेयकारण)	१६१६
अज्झीण (ओघनिष्पन्ननिक्षेपभेद)	१०६७,१०६९
अज्झोरूहजोणिय	५२६,५२९
अट्ट (मुसावायपज्जवणाम)	१३६९
अट्टालग	२८२
अठियकप्प	१०९३,११२३
अट्ठकर	१८३१
अट्ठपय (सिद्धश्रेणिकापरिकर्मभेद)	८७०
अट्ठपयपरूवणया	१००२,१००९,१०१०,१०१४
अट्ठमभत्त	५०३
अट्ठभाइया	१४६,१०५४
अट्ठादंड	२५८७,२५९५
अट्ठादंडवत्तिय (किरियाठाण)	१२९०
अट्ठावइवीइ (सरीरलक्खण)	१८९०
अट्ठावय (पसत्थसरीरलक्खण)	१४१३
अट्ठिज्झाम	१४८
अट्ठिथंभ	१४६४
अट्ठिथंभसमाणमाण	१४६५
अट्ठी	१४८
अडड	१२९
अडडंग	१२९
अड्ढेज्ज (सोक्खपगार)	१६८६
अणकर (पाणवहपज्जवणाम)	१३५३
अणक्खरसुय (सुयणाणभेद)	८२०,८२१
अणगार	१३२,६०९-६२३,६२६,६३३,६३५,९८२-९८८, १३१४,१९०७,१९१२
अणगारपासणया	७८५
अणज्ज	१८०७-१८११
अणज्ज (पाणवहसरूव)	१३५२,१३६८
अणज्ज (मुसावायपज्जवणाम)	१३६९
अणज्जओभासी	१८१०
अणज्जदिट्ठी	१८०९
अणज्जपण्ण	१८०८
अणज्जपरक्कम्म	१८०९

शब्द	पृष्ठ नं.
अणज्जपरिणय	१८०७
अणज्जपरियाय	१८११
अणज्जपरियाल	१८११
अणज्जभाव	१८११
अणज्जभासी	१८१०
अणज्जमण	१८०८
अणज्जरूव	१८०८
अणज्जववहार	१८०९
अणज्जवित्ती	१८१०
अणज्जसीलाचार	१८०९
अणज्जसेवी	१८११
अणज्जसंकप्प	१८०८
अणज्जा	१३६८
अणट्ठादंड	२५८७,२५९५
अणट्ठादंडवत्तिय (किरियाठाण)	१२९०
अणत्त (पोग्गलपगार)	२३९९
अणत्त (दुःखद)	२४९६
अणत्थ (परिग्गहपज्जवणाम)	१४१८
अणत्थय (परिग्गहपज्जवणाम)	१४१८
अणभिग्गहिया (अपज्जत्तियाअसच्चामोसाभासा)	७१३,७१९
अणुवउत्त	४९२,४९३
अणवकंखवत्तिया (किरिया)	१२३७,१२४९
अणवट्ठिय (ओहिणाणपगार)	९२४
अणवदग्ग	१५१,१४१६,२१०८
अणाइय	१५०,१५१,१६७
अणाइयपारिणामिय (पारिणामियभावभेद)	१०२६
अणाइयवीससाबंध	१५४३,२५५५
अणाउत्तआइयणया (अणाभोगवत्तियाकिरिया)	१२३७
अणाउत्तपमज्जणया (अणाभोगवत्तियाकिरिया)	१२३७
अणाएज्जणाम (कम्म)	१६३०
अणागतद्धा	१५,३१
अणागय	१४२
अणागयद्धा	१५,२४३४
अणागयवयण (वयणपगार)	७४१
अणागारपस्सी	७८७-७८९
अणागारोवउत्त	१२२,१५७,२७६,३६२,३६३,७७७-७७९, ७८१,९४८,९७१,११०८,११३८,१३४२,१३४३,१३४५,१३४६, १५१६,१५१७,१५२२,१५२३,१५२६,१५२८,१५३१,१५३४, १५३५,१५५८,१७५१,२०३१-२०३५,२१६८,२२०४,२३५२
अणागारोवउत्तभाव	३६२
अणागारोवओग	७७४-७७६
अणागारोवओगनिव्वत्ती	७७५
अणागारोवओगपरिणाम	१२०
अणागारोवयोग	२३०३,२४३३
अणाढायमाण	१९४७,१९४८
अणाणुगामिय (खओवसमियओहिणाणपच्चक्ख)	९१४,९१६,९२४

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

शब्द	पृष्ठ नं.
अणाणुपुव्वी	८,९,१३२,४९७,६०१,७२४,१००२-१०१९,२४४०
अणाणुपुव्वीदव्व	१००८,१००९,१०११,१०१२,१०१७,१११८
अणादिज्जनाम (कम्म)	१५०७
अणादिय (श्रुतज्ञानभेद)	८२०,८२३
अणादियसिद्धंत	१५
अणादेज्जणाम (कम्म)	१५००,१५०६
अणाभोगणिव्वत्तिय	४९०,४९४
अणाभोगणिव्वत्तियकोह	१४६३
अणाभोगनिव्वत्तियाउय	१५९७,१५९८
अणाभोगबउस	१०९०
अणाभोगवत्तिया (किरिया)	१२३७,१२४९
अणायरणया (मोहणिज्जकम्मणाम)	१४८५
अणारिय	४,१२८९,१३११
अणारिय (पाणवहसरूव)	१३५२,१३६८
अणारंभ	२४०,२४१,११६६,११६७
अणारंभसच्चमणप्पओगपरिणय (पोग्गल)	२४७८,२४८७
अणालाव (वयणविकप्प)	२६०१
अणाबाह (सोक्खपगार)	१६८६
अणाहारग	१५७,१७७,४८६,४८७,५१५-५२२,५३७, ५३८,९७३,१७५२,२१६८
अणाहारभाव	३५७
अणिक्कट्ठ	१८२१
अणिक्कट्ठप्पा	१८२१
अणिक्कसिद्ध (सिद्धभेय)	१६४
अणिग्गह (अबंभपज्जवणाम)	१४००
अणिट्ठ (पोग्गलपगार)	२३९९
अणिट्ठसद्द (अशुभनामकर्म)	१६९७
अणिट्ठस्सरया (अशुभनामकर्म)	१६९७
अणिट्ठुह	१३१७
अणिड्ढिपत्तारिय	२१८,२३०
अणित्थंथ	१६६
अणित्थंथ (संठाण)	२४३५,२४३६
अणिदा (वेयणापगार)	१६७१
अणिदाणया (भद्दकम्मबंधहेउ)	१४९२
अणिंदिय	१२४,१५७,१६०,१६२,१७८,३०५,३१७,३१८, ६८७,६८८,१७५४,२१२०,२१६८,२१८२
अणीय	१९५८
अणीहारिम	२१४४
अणुओग (दृष्टिवादभेद)	८७०,८७४
अणुओगद्दार	९९८
अणुगम	९९८,१००२,१००६,१००९,१०११,१०१२, १०१४,१०१६,१०७८,१०७९
अणुजाय (पुत्तपगार)	१८८१
अणुजोगगय (दृष्टिवादपर्यायनाम)	७८६
अणुजोगी (पट्ठ)	९९०
अणुज्जुग (मुसावायपज्जवणाम)	१३६९
अणुण्णा	९९७
अणुतडियाभेय	७२७,७२८
अणुतडियाभेयपरिणाम	१२७
अणुत्तरोववाइयकप्पातीयवेमाणियदेव	२२८२
अणुत्तरोववाइयभाववदेव	१९०९
अणुदिसा	१४२
अणुनास (गीतदोष)	१०३५
अणुबंध	२२०१,२२०६,२२१०,२२१५,२२१६,२२२०,२२२२-२२३१,२२४०-२२४३,२२४६-२२५८,२२६३,२२६४,२२६७, २२७०,२२७३,२२७७,२२८१,२२८४,२२८८,२२९०,२२९७
अणुभागकम्म	१६६३
अणुभागगोत्तनिउत्त	१५९२
अणुभागगोत्तनिउत्ताउय	१५९२
अणुभागगोत्तनिहत्त	१५९१,१५९२
अणुभागगोत्तनिहत्ताउय	१५९१-१५९३
अणुभागणामगोत्तनिउत्त	१५९२
अणुभागणामगोत्तनिहत्त	१५९२
अणुभागणामगोत्तनिहत्ताउय	१५९२
अणुभागनामनिउत्त	१५९१
अणुभागनामनिउत्ताउय	१५९१
अणुभागनामनिहत्त	१५९१
अणुभागनामनिहत्ताउय	१५९१
अणुभाव	११५६,१६४८
अणुभावअप्पाबहुय	१५४७
अणुभावउदीरणोवक्कम	१५४६
अणुभावकम्म	१४८०
अणुभावणिगाइय	१५४७
अणुभावणिहत्त	१५४७
अणुभावनामनिहत्ताउय	१५९०,१५९१,१५९३
अणुभावबंध	१५४६
अणुभावबंधणोवक्कम	१५४६
अणुभावविप्परिणामणोवक्कम	१५४७
अणुभावउवसामणोवक्कम	१५४७
अणुभावसंकम	१५४७
अणुमाण (पमाणभेद)	९३१
अणुमाण (हेउपगार)	९९१
अणुलोभ (पट्ठ)	९९०
अणुल्लाव (वयणविकप्प)	२६०१
अणुवउत्त	४९२,९०१,९३६,१०५८
अणुवरयकायकिरिया	१२३३
अणुवसंतकोह	१४६३
अणुवसंतठाण	१२८९
अणुवसंपज्जमाणगई	७६८,७६९
अणुसिट्ठी (दिट्ठंतपगार)	९९५
अणेगक्खरिय (दुनामभेय)	१०२०
अणेगसिद्ध	१६३,९२९
अणेगसिद्धअणंतरसिद्धणोभवोववायगई	७६७

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

शब्द	पृष्ठ नं.
अणेगावाई (अकिरियावाईभेय)	१३४०
अणेगिंदिय	७३०
अणोउय	२११७
अणोगाढ	१७
अणोवणिहिया (दव्वाणुपुव्वीभेय)	१००१
अणोवणिहियाखेत्ताणुपुव्वी	१०१४,१०१८
अणंगपडिसेविणी	२११७
अणंगपविट्ठ (श्रुतज्ञानभेद)	८२०,८८९
अणंत	१९,२२-२९,३८,४५,५१,५२-११७,१४१,१४२, १४४,१४५,२००,२०१,६६४,६७०-६८५,९८०,१००७,१०११
अणंत (आगमास्तिकायनाम)	३९
अणंतजीविय (रूक्खभेय)	१७६८-१७७०
अणंतमिस्सिया (अपज्जत्तियासच्चामोसाभासा)	७१२
अणंतर (सूत्रभेद)	८७१
अणंतरखेत्तोगाढ	४९०
अणंतरखेदोववण्णग	१६११
अणंतरनिग्गय	१६१०,२०१९
अणंतरपज्जत्त	२६०,१५२९,२०३४
अणंतरपज्जत्तग	२०३५,२०४२
अणंतरपरम्परअणिग्गय	१६११
अणंतरपरम्परअणुववण्णग	२००६,२००७
अणंतरपरम्परअनिगय	२०१९
अणंतरपरम्परखेदाणुववण्णग	१६११
अणंतरपरम्पराणुववन्नग	१६१०
अणंतरबंध	३८१,५५९,७९२,११८९,१४२५,१५४४
अणंतरसिद्ध	२४७
अणंतरसिद्धअसंसारसमावण्णजीवपण्णवणा	१६२,१६३
अणंतरसिद्धकेवलनाण	९२९
अणंतरसिद्धणोभवोववायगई	७६७
अणंतरागम (आगमभेद)	९३१
अणंतरावगाढ	२६०,२१३८
अणंतराहारग	२६०,२०३५,२०४२
अणंतरोगाढ	८,४९६,७२३,२०३४
अणंतरोवगाढग	२०३५,२०४२
अणंतरोववण्ण	२६०
अणंतरोववण्णग	१७७,२६०,४९२,४९३,९३६
अणंतरोववण्णय	१५१८,१५२५
अणंतरोववन्नग	१३४६,१५३१,१५३४,१५३५,२०३४, २०३५,२०४२,२१३८
अणंतरोववन्नगएगिंदिय	२३११
अणंतसमयसिद्ध	१६३,१६४
अणंतसमयसिद्धणोभवोववायगई	७६७
अणंतसंसारय	१९६१
अणंतसंसारिय	१७८
अणंताणुबंधी	९४९
अणंताणुबंधीकोह (कसायवेयणिज्जभेय)	१४९९
अणंताणुबंधीमाण (कसायवेयणिज्जभेय)	१४९९
अणंताणुबंधीमाया (कसायवेयणिज्जभेय)	१४९९
अणंताणुबंधीलोभ (कसायवेयणिज्जभेय)	१४९९
अण्णउत्थिय	७१५,७३२,१२८१,१२८२-१२८४,१४२८, १५९६,१६१३,१६१४,२५४७
अण्णतित्थयपवत्ताणुजोग (पावसुयपसंग)	९१०
अण्णपुण्ण	२६०२
अण्णमण्णब्भास	९
अण्णलिंगसिद्ध	१६३,१६४
अण्णलिंगसिद्ध (अणंतरसिद्धकेवलनाण)	९२९
अण्णहाभाव	९८१-९८४
अण्णाण	६६,७५,७७,८०-८२,८६,१२२,१२३
अण्णाणणिव्वत्ती	९४४
अण्णाणपरिणाम	१२१-१२३,१२५
अण्णाणपरीसह	१५०७
अण्णाणभाव	३६१
अण्णाणियवाई	८२८,१२९७,१६०२-१६०६
अण्णाणी	१५७,१६०,२७६,३६१,५२१,१६३४
अण्णायचरग	१३१६
अण्हह	१३५२
अतधणाण	३
अतहणाण (पट्ठ)	९९०
अतिकंतजोव्वण	२११७
अतित्थ	१०९७,११२६,११२७
अतित्थसिद्ध	१६३
अतित्थसिद्ध (अणंतरसिद्धकेवलनाण)	९२९
अतित्थगरसिद्ध	१६३
अतित्थगरसिद्ध (अणंतरसिद्धकेवलणाण)	९२९
अत्त (पोग्गलपगार)	२३९९
अत्त (सद्दपगार)	२५५४
अत्त (सुखद)	२४९६
अत्तय (पुत्तपगार)	१८८३
अत्तागम (आगमभेद)	९३१
अत्तुक्कोस	२४२९
अत्तुक्कोस (आभिओगकम्मपगरण)	१५४८
अत्तुक्कोस (मोहणिज्जकम्मणाम)	१४८५
अत्तोवणीय (आहरणतद्दोसदिट्ठंतपगार)	९९५
अत्थ	३
अत्थकामय	२११९
अत्थकंखिय	२११९
अत्थजोणी	२५९१
अत्थपिवासिय	२११९
अत्थमियत्थमिय	१८३०
अत्थमियोदिय	१८३०
अत्थविणिच्छय	२५९१
अत्थाहिगार (उवक्कमभेद)	१००१,१०६४

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

शब्द	पृष्ठ नं.
अत्थि (सोक्खपगार)	१६८६
अत्थिकाय	३७,४०,४३,४६
अत्थिणत्थिप्पवाय (पूर्व)	८७२
अत्थिणिकुर	१२९
अत्थिणिकुरंग	१२९
अत्थित्त	१५,१६
अत्थिभाव	४
अत्थिरणाम (कम्म)	१५०६
अत्थेगइय	१३१९,१३२०,१३२१
अत्थोग्गह	६६६-६६८,८१४,८१७,९४०
अथिरणाम (कम्म)	१५००,१५०६,१६३०
अदत्त (अदिण्णादाणपज्जवणाम)	१३८०
अदत्त (आसवपगार)	१३५२
अदिट्ठलाभिय	१३१६
अदिण्णादाण	१२५०,१२८५,१२८८,१३७९,१६६०
अदिण्णादाणवेरमण	१६६०,२५८६
अदिन्नादाण	१३९८,१३९९,१७०२,२४२९,२५८५
अदिन्नादाणवत्तिया (किरियाठाण)	१२८९,१२९३
अदीण	१८२१-१८२५
अदीणजाई	१८२४
अदीणदिट्ठी	१८२३
अदीणपण्ण	१८२३
अदीणपरक्कम	१८२४
अदीणपरिणय	१८२२
अदीणपरियाय	१८२५
अदीणपरियाल	१८२५
अदीणभामी	१८२४
अदीणमण	१८२२
अदीणरूव	१८२२
अदीणववहार	१८२३,१८२४
अदीणवित्ती	१८२४
अदीणसीलाचार	१८२३
अदीणसेवी	१८२५
अदीणसंकप्प	१८२२,१८२३
अदीणोभासी	१८२५
अदुक्खसुहा (वेयणापगार)	१६७०
अदंड	२५८५
अद्धकरिस (उन्मानप्रमाणभेद)	१०५५
अद्धकुलव	१४६
अद्धचक्कवाला (सेढी)	२१२५,२१२९,२१३१,२१३४,२१३५
अद्धणारायसंघयणणाम (कम्म)	१५०१,१६२५
अद्धतुला (उन्मानप्रमाणभेद)	१०५५
अद्धद्धमिस्सिया (अपज्जत्तियासच्चामोसाभासा)	७१२
अद्धनारायसंघयण	६०३
अद्धनारायसंघयणी	२२१३
अद्धपत्थय	१४६
अद्धपल (उन्मानप्रमाणभेद)	१०५५
अद्धभार (उन्मानप्रमाणभेद)	१०५५
अद्धमागह (भासा)	३,७३२
अद्धमाणी (रसमानप्रमाणभेद)	१०५५
अद्धमिस्सिया (अपज्जत्तियासच्चामोसाभासा)	७१२
अद्धवेयालि (पावसुय)	९०९
अद्धसम (छन्दप्रकार)	१०३७
अद्धाउय	१४९९,१५८६
अद्धाढय	१४६
अद्धासमय	८,१४,१५,१७,१८,२०,२३-२५,२८,२९,३२-३४,८८,१०१३,१०२७,२३७१,२४३३
अधम्म (अधम्मत्थिकाय)	३९,२५८५
अधम्मजुत्त (आहरणतद्दोसदिट्ठंतपगार)	९९५
अधम्मठाण	१२८९
अधम्मत्थिकाय	८,१४,१५,१७,१८,१९,२२-२७,२९,३२,३३,३४,३७-४७,८७,१३१,९३४,१०१३,१०२७,२३७१,२४३३
अधम्मत्थिकाय (अरूविअजीवपज्जवभेद)	८७
अधम्मत्थिकायस्सदेस	२३७१
अधम्मत्थिकायस्सपदेस	२३७१
अधम्मदार	१३५२
अधिकरण	२४१,२४२
अधिकरणी	२४१,२४२
अनगार	११९२,१२०२,१२०३,१२३८
अनियट्टिबायर (जीवट्ठाण)	१६६३
अनुओग	९९७,९९८
अन्नउत्थिय	१६८५,१६८६,१७२०,२३०२
अन्नगिलायचरग	१३१६
अन्नमन्नसिणेहपडिबद्ध	१३२
अन्नलिंग	१६८,१०९७,११२७
अन्नाण	७७,१५१८,२२०१,२२१३,२२१५,२२२२,२२२३,२२४०,२२४६,२२४७,२२५१,२२५५,२२५७,२२६३,२२९०,२२९२,२३००
अन्नाण (पावसुयपसंग)	९१०
अन्नाणमरण	९९१
अन्नाणलद्धी	९६४
अन्नाणियवाई	१३४०,१३४१,१३४३,१३४६,१६०२,१६०७-१६०९
अन्नाणी	९५४-९७२,९७७-९७९,१३४२,१३४४,१५१५,१५१७,१६०५,१६०८,१७३१,१७५१,२१६८,२१७७,२१८१,२१८७,२२०४,२२२९,२२४०,२२८३,२२९०,२३५२
अपच्चक्खाण	२३८
अपच्चक्खाणकसाय	९५०
अपच्चक्खाणकसायकोह	१४६४
अपच्चक्खाणकिरिया	२६५,२६७,२६८,२७०,११७७,११७८,११८१,११८३,१२३४,१२४१,१२४३,१२४५-१२४८,१२६८,१२६९

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

शब्द	पृष्ठ नं.
अपच्चक्खाणकोह (कसायवेयणिज्जभेय)	१४९९
अपच्चक्खाणनिव्वत्तियाउयं	२३९
अपच्चक्खाणमाण	१४९९
अपच्चक्खाणमाया	१४९९
अपच्चक्खाणलोभ	१४९९
अपच्चक्खाणी	२३३-२३६,१२७४
अपच्चय (अदिण्णादाणपज्जवणाम)	१३८०
अपच्चय (मुसावायपज्जवणाम)	१३६९
अपज्जवसिय	३३,१५०,१६७
अपज्जवसिय (सुयणाणभेद)	८२०,८२३,८२४
अपज्जत्त	१४१५
अपज्जत्तग	१७८,२००,२०१,३०७,३२९,३४८,४९३,७३०
अपज्जत्तणाम (कम्म)	१५००,१५०६,१६२९
अपज्जत्तबादरपुढविक्काइयएगिंदियतिरिक्खजोणिय	२२३९
अपज्जत्तबायरतेउकाइय	२१२७,२१३२
अपज्जत्तबायरपुढविकाइय	२१२६
अपज्जत्तभाव	३६४
अपज्जत्तय	९,१५८,१७३,१८१-१८४,१९८,२०३,२०४, २३०,२३१,२३२,३०२,१५५६,२२०३
अपज्जत्तसुहुमपुढविकाइय	२१२५,२१२६,२१२८-२१३९
अपज्जत्तावेइंदिय	२२४६
अपज्जत्तिया (भासापगार)	७११
अपडिवाइ (खओवसमियओहिनाणभेय)	९१४,९१७,९१८,९२४
अपडिवाई (वायरसंपरायसरागचरित्तारिय)	२२५
अपडिसेवय	१०९४,१०९५,११२५
अपढम	३५६-३६४
अपढमसमओववण्णग	१७७
अपढमसमयअजोगिकेवलिखीणकसायवीयरायचरित्तारिय	२२८
अपढमसमयअजोगिकेवलिखीणकसायवीयरायदंसणारिय	२२४
अपढमसमयअजोगिभवत्थकेवलनाण	९२८
अपढमसमयउवसंतकसायवीयरायचरित्तारिय	२२६
अपढमसमयउवसंतकसायवीयरायदंसणारिय	२२२
अपढमसमयएगिंदियनिव्वत्तिय (पोग्गल)	१५११
अपढमसमयकडजुम्मकडजुम्मएगिंदिय	२१७३
अपढमसमयचउरिंदियनिव्वत्तिय (पोग्गल)	१५१२
अपढमसमयतिरिक्खजोणिय	१७०८,१७११,१७१२
अपढमसमयतिरियनिव्वत्तिय (पोग्गल)	१५११
अपढमसमयतेइंदियनिव्वत्तिय (पोग्गल)	१५१२
अपढमसमयदेव	१७११,१७१३
अपढमसमयदेवनिव्वत्तिय (पोग्गल)	१५११
अपढमसमयनियंठ	१०९१
अपढमसमयनेरइय	१७०७,१७०९,१७११-१७१३
अपढमसमयनेरइयनिव्वत्तिय (पोग्गल)	१५११
अपढमसमयपंचेंदियनिव्वत्तिय (पोग्गल)	१५१२
अपढमसमयबायरसम्परायसरागचरित्तारिय	२२५
अपढमसमयबुद्धबोहियछउमत्थखीणकसायवीयरायचरित्तारिय	२२७

शब्द	पृष्ठ नं.
अपढमसमयबुद्धबोहियछउमत्थखीणकसायवीयरायदंसणारिय	२२३
अपढमसमयबेइंदियनिव्वत्तिय (पोग्गल)	१५११
अपढमसमयमणुयनिव्वत्तिय (पोग्गल)	१५११
अपढमसमयमणूस	१७०८,१७१०-१७१२
अपढमसमयसजोगिकेवलिखीणकसायवीयरायचरित्तारिय	२२८
अपढमसमयसजोगिकेवलिखीणकसायवीयरायदंसणारिय	२२३
अपढमसमयसजोगिभवत्थकेवलनाण	९२८
अपढमसमयसयंबुद्धछउमत्थखीणकसायवीयरायदंसणारिय	२२७
अपढमसमयसयंबुद्धछउमत्थखीणकसायवीयरायचरित्तारिय	२२७
अपढमसमयसिद्ध	१६२-१६४,१७०८,१७१०-१७१३
अपढमसमयसिद्धणोभवोववायगई	७६७
अपढमसमयसुहुमसंपरायसरागचरित्तारिय	२२५
अपत्तजोव्वण	२११७
अपमत्तसंजय	२६९,११५१,११६६,११८२,१२४२
अपमत्तसंयम	११५१
अपयउवक्कम	९९९
अपरच्छ (अदिण्णादाणपज्जवणाम)	१३८१
अपरिणय	८,१७२८
अपरित्त	१५८,३०३,३४७,१५५७
अपरियादित (पोग्गलपगार)	२३९९
अपरियारग	१४५७,१४५९
अपरिस्सावी (सिणाय)	१०९१
अपसत्थ	१०००,१०७४
अपसत्थविहायगइणाम (कम्म)	१५०३,१५०६,१६३१
अपासत्थया (भद्दकम्मबंधहेउ)	१४९२
अपुट्ठलाभिय	१३१६
अपुव्वनाणगहण (तित्थयरनामकम्मबंधहेउ)	१४९३
अपोह (आभिणिबोहियनाणपज्जव)	८११
अप्प	२३४-२३६,३१७,३१८,३२८-३४५,३५०,३६८, ३७१,३७२,३७४,३८२,५०२,५३८,५७४,५७५,५९३,६६२-६६५, ६८५,६८८,६८९,७२८,७३१,७४४,७८१,७८३,९८०,१००८
अप्पइट्ठाण (महाणरगनाम)	१७१९,२०३८
अप्पकिरिया	२६०,२६१,२६२
अप्पच्चक्खाणकोह	१४६३
अप्पत्तिय	१८१२
अप्पनिज्जरा	२६०,२६१,२६२
अप्पमत्तसंजय	२४०
अप्पमत्तसंजय (जीवट्ठाण)	१६६२
अप्पवेयणा	२६०,२६१,२६२
अप्पसत्थ	२७९,९४९
अप्पाबहुय	१५४७
अप्पासव	२६१,२६२
अप्पिताणप्पित	३
अप्पिय (पोग्गलपगार)	२३९९
अफुसमाणगइपरिणाम	१२६
अफुसमाणगई	७६८

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

शब्द	पृष्ठ नं.
अव्वाहा	१६१६-१६३२,१६४१,१६४२
अव्वील (अदिण्णादाणपज्जवणाम)	१३८०
अव्वंभ	१३९९,१४००
अव्वंभ (आसवपगार)	१३५२
अब्भक्खाण	११५१,१२८६,२५८६
अब्भक्खाण (मुसावायपज्जवणाम)	१३६९
अब्भक्खाणविवेग	२५८६
अब्भसंथड	२१२१
अब्भुट्ठाण	२८३
अब्भुय (काव्यरस)	१०३९
अब्भोवगमिया (वेयणा)	१५१२,१६७०
अभवसिद्धिय १३२,१५०,१५८,१७७,२५०,२८७,३०४,३१६, ३४७,३५७,८७७,९६३,१०२७,१३४३-१३४६,१५५६,१६५४, १७२७,१७४७,१९६१,१९६२,२०१६,२०३०,२०३२,२०४३,२३५०	
अभवसिद्धियकडजुम्मकडजुम्मसन्निपंचेंदिय	२१८७
अभवसिद्धियरासीजुम्मकडजुम्मनेइरइय	२१९७
अभाव	८७७
अभासग	१५७,१७८,७२९,७३०,७३१
अभासय	१५५७
अभिक्खणाणोवओग	१४९२
अभिक्खलाभिय	१३१६
अभिग्गहिया (अपज्जत्तियाअसच्चामोसाभासा)	७१३,७१९
अभिज्जा (मोहणिज्जकम्मणाम)	१८८५
अभिज्झा	२४२९
अभिणय	९९६
अभिन्न (पोग्गलपगार)	२३९९
अभिलावपुरिस (पुरिसपगार)	१७७४
अभिवयण	३८,३९,४०
अभिसमागम	२५९१
अभिसेय (सरीरलक्खण)	१८९०
अमच्छरिया (मणुस्साउबंधहेउ)	१५८६
अमणाम (पोग्गलपगार)	२३९९
अमणुण्णसद्द (असायावेयणिज्जकम्मस्सअणुभाव)	१६४५
अमणुस्साहारगसरीरकायप्पओगपरिणय (पोग्गल)	२४८३
अमणुन्न (पोग्गलपगार)	२३९९
अमर (पसत्थसरीरलक्खण)	१४१३
अमाइल्लया (भद्दकम्मबंधहेउ)	१४९२
अमाइसम्मदिट्ठी	१६७२
अमाइसम्मदिट्ठीउववण्ण	६३६
अमाइसम्मदिट्ठीउववण्णग	२७०,४९२,९३५,९९०
अमाइसम्मदिट्ठीउववन्नग	११८३
अमायिसम्मदिट्ठिउववन्नग	१६५४
अमायीसम्मदिट्ठीउववन्नग	१९६६
अमायीसम्मदिट्ठी	९८३,९८४
अमितवाहण (देविंदनाम)	१९११
अमित्त	१८२३
अमित्तरूव	१८२३
अमियगई (देविंदनाम)	१९१०
अमुत्त	१८२८
अमुत्तरूव	१८२८
अमुत्ती (परिग्गहपज्जवनाम)	१४१८
अमुदग्गजीव (विभंगणाणभेद)	९४१,९४३
अमम्मणाए	४
अयण	१२९
अयावय	१४३
अयोमुह (अंतरदीवय)	२१७
अरइ	१६२१,१६३६
अरइ (परीसह)	१५०८
अरइरई	१२८६,२५८६
अरइरईविवेग	२५८६
अरती (णोकसायवेयणिज्जभेद)	१४९९,१५०५
अरसाहार	१३१६
अरहा	१०९१
अरहंत (अहाउयपालणसामि)	१६१५
अरहंत (इड्ढिपत्तारिय)	२१८
अरहंत (इड्ढिमंतमणुस्सपगार)	१८८३
अरिहंत	४
अरिहंतवच्छलया	१४९२
अरूविअजीवदव्व	२३७१
अरूविअजीवपज्जव	८७
अरूविअजीवपण्णवणा	२३७१
अरूविकाय	४०
अरूवी	२९,३०,४०,६५४,६५५
अरंजरोदगसमाणा (मतिभेद)	८१६
अलमंथू	१८१४
अलाभ (परीसह)	१५०८
अलिय (मुसावायपज्जवणाम)	१३६९
अलियवयण	१३६८,१३७१,१५८५
अलेस्स ११०९,११३९,१२१०,१२११,१३४२,१३४४,१५१५, १५१९,१५२१,१५२२,१५२६,१५२७,१५३१,२३५१	
अलेस्सा	१२४,१५७,१६०,५१८
अलेसीभाव	३५८
अलेस्सी	१३४७
अलोग	१०२७,२३६७
अलोय	४,२९,१६७,८२७
अलंकिय (गीतगुण)	१०३६
अल्लियावणबंध	२५५७,२५५९
अवकोस (मोहणिज्जकम्मणाम)	१४८५
अवक्कोस	२४२९
अवगयवेय	१५३८,१५४१
अवगाहणा (आकाशगुण)	४२
अवजाय (सुतपगार)	१८८१

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

शब्द	पृष्ठ नं.
अवट्ठिय (ओहीणाणपगार)	९२४
अवण्ण (अवर्णवाद)	१४९२
अवत्तव्वगसंचिय	२०४७-२०४९
अवत्तव्वय	१००२-१००६,१००८,१०११,१०१६,१०१७, २३५८-२३६६,२५१४-२५२०
अवत्तव्वयदव्व	१००८,१००९,१०१६
अवदल	१८४५
अवधिदंसणी	१५९
अवद्धंस	१५४७
अवन्न (अवर्णवाद)	१५४८
अवलेहणियकेतणय	१४६५
अवलेहणियकेतणयसमाणामाया	१४६५
अवलोव (मुसावायपज्जवणाम)	१३६९
अवव	१२९
अववंग	१२९
अवसप्पिणी	३०२,३०६
अवहार (अदिण्णादाणपज्जवणाम)	१३८०
अवहीय (मुसावायपज्जवनाम)	१३६९
अवाउड	१३४७
अवाय (मईनाणभेय)	८१४,८१५,९४०
अवाय (आहरणदिट्ठंतपगार)	९९४
अवाय	२३०२,२४३०
अवायमई (मतिभेद)	८१५,८१६
अविओग (परिग्गहपज्जवणाम)	१४१८
अविग्गहगइसमावन्नग	२४८,२९२,२९३,२९४
अविग्गहगइसमावन्नय	२१२४
अविघुट्ठ (गीतगुण)	१०३६
अवितह	५
अविभागपलिच्छेद	१६५०,१६५१
अविरइ	२४१,२४२
अविरई (आसवदार)	१३५२
अविरय	३१७,१७५२,२१६८,२१८२,२१८७
अविरयसम्मदिट्ठि	१६६२
अविराहियसंजम	२०६३
अविराहियसंजमासंजम	२०६३
अविसुद्धलेस्स	१२०२,१२०३,१२०४
अविसेसिय	९-१४
अविसंदिद्ध	५
अविसंभ (पाणवहपज्जवणाम)	१३५३
अविसंवायणाजोग (सच्चोप्पत्तिकारण)	७३७
अवीचिदव्व	४८९
अवीयीपंथ	१२७२,१२७३
अवीरिय	२३६-२३८
अवुच्छित्तिणयट्ठया	८२३
अवेदग	१५७
अवेदभाव	३६३
अवेदय	९४८,९५२
अवेयग	१२५,१५९,९७३,१३४२,१३४३,१४३६, १४३९,१५१६,१५१९,१५२३
अवेयय	१०९१,१०९२,११२२,१४३०,१५२१,१५२७
अवंझ (पूर्व)	८७२,८७३
अव्वईभावसमास	१०४८,१०५०
अव्वत्तदंसण	९१०
अव्वय	८७७
अव्वाबाह	१६४
अव्वाबाह (लोगंतियदेवनाम)	१९१२
अव्वाबाहदेव	१९४३,१९४४
अव्वोच्छित्तिणयट्ठया	२४७,२०३०
अव्वोयडा (अपज्जत्तियाअसच्चामोसाभासा)	७१३,७१९
असच्च (पुरिसपगार)	१८०५-१८०७
असच्चदिट्ठी	१८०६
असच्चपण्ण	१८०६
असच्चपरक्कम	१८०७
असच्चपरिणय	१८०५
असच्चमण	१८०५
असच्चमणप्पओगपरिणय (पोग्गल)	२४८६,२४८८
असच्चरूव	१८०५
असच्चववहार	१८०७
असच्चसीलाचार	१८०६
असच्चसंकप्प	१८०६
असच्चसंधत्त (मुसावायपज्जवणाम)	१३६९
असच्चामोस (भासाजात)	७१३,७१४,७१६,७१७
असच्चामोस (मणपगार)	७३९
असच्चामोसभासग	७३१
असच्चामोसभासाकरण	७२९
असच्चामोसभासानिव्वत्ती	७२९
असच्चामोसमणजोग	२३४१
असच्चामोसमणजोय	७३६
असच्चामोसमणनिव्वत्ती	७४१
असच्चामोसमणप्पओग	७५०,७५२
असच्चामोसमणप्पओगपरिणय (पोग्गल)	२४७९,२४८६,२४८८
असच्चामोसमणमीसापरिणय (पोग्गल)	२४८४
असच्चामोसवइजोग	२३४१
असच्चामोसवइजोय	७३६
असच्चामोसवइप्पओग	७५०,७५२
असच्चामोसवइप्पओगपरिणय (पोग्गल)	२४७९
असच्चामोसवइप्पओगी	७५३,७५४
असच्चामोसा (अपज्जत्तियाभासा)	७१४
असण (आहार)	४७८
असण्णिकाय	१२८०
असण्णिपंचिंदियतिरिक्खजोणिय	२२०२,२२४९,२२५२, २२६६,२२७९,२२८७
असण्णिभूय	२६४,२६५,२९१,१६७१

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

शब्द	पृष्ठ नं.
असण्णिमणुस्स	२२२१,२२३३,२२३७,२२५२, २२७१,२२७९,२२८९
असण्णियाउय	१५९८
असण्णिसुय (सुयणाणभेय)	८२०,८२१
असण्णी	१५८,१७८,३६६-३६८,५१७,१२८०,१५५५, १५९८,१६३९,१६४०,१६७१,१६८२,१७५४,२०३३,२०३५, २०३७,२०३९,२०४१,२०६३,२०६४,२१६८,२१८२,२१८३,२३५०
असण्णीभाव	३५८
असती (धान्यमानप्रमाणभेद)	१०५४
असन्नी	२०३०,२०३२
असबल (सिणाय)	१०९१
असब्भाववाइ	१३७१
असमय (मुसावायपज्जवणाम)	१३६९
असमा (मोहणिज्जकम्मणाम)	१४८५
असमारंभअसच्चमोसवइप्पओगपरिणय (पोग्गल)	२४७९
असमारंभमोसमणप्पओगपरिणय (पोग्गल)	२४७८
असमारंभसच्चमणप्पओगपरिणय (पोग्गल)	२४७८,२४८७
असमाहिट्ठाण	८९१,८९२
असमोहय	२२२९,२३२८-२३३२,२३३५-२३३७
असरीर	१६७,१७३०
असरीरपडिबद्ध	१३१
असरीरी	१५८,१६०,३६४,५२२,५७४,२०७४,२१२०,२३५२
असरीरीभाव	३६४
असातावेयणिज्जकम्म	१४९१,१४९८
असाया (वेयणापगार)	१६७०
असायावेयग	१७५०,२१६७,२१८१,२२०५,२२३०
असायावेयणिज्ज	१६६,१६१८,१६३५,१६४१,१६४५,१६४६
असायावेयणिज्जकम्मासरीरप्पओगबंध	२५७३
असारंभसच्चमणप्पओगपरिणय (पोग्गल)	२४७८
असासणता	२४२९
असासय	२४६,२४७,२५०३,२५५९
असिद्ध	१३२,१५६,३०८,८७७,१७०६
असिद्धि	१३२
असिपत्त	१८३८
असिपत्त (परमाहम्मियदेवनाम)	१९१७,१९५४
असिरयणत्त	१३३७
असिलक्खण (पावसुय)	९०८
असिलोगभय	२६०२
असीलया (अबंभपज्जवणाम)	१४००
असुइदिट्ठी	१८००
असुइपण्ण	१७९९
असुइपरक्कम	१८००
असुइपरिणय	१८७०,१८७१
असुइमण	१७९९
असुइरूव	१८७१
असुइववहार	१८००
असुइसीलाचार	१८००
असुइसंकप्प	१७९९
असुई	१७९९,१८००,१८७०,१८७१
असुद्ध	१७९७-१७९९,१८६८-१८७०
असुद्धदिट्ठी	१७९८
असुद्धपण्ण	१७९८
असुद्धपरक्कम	१७९९
असुद्धपरिणय	१८६९
असुद्धमण	१७९७
असुद्धरूव	१८६९
असुद्धववहार	१७९८
असुद्धसीलाचार	१७९८
असुद्धसंकप्प	१७९७
असुभकम्म	१४८०
असुभणाम (कम्म)	१६६,१५००,१५०६,१६३०
असुभनामकम्मासरीरप्पओगबंध	२५७५
असुभविवाग	१४८१
असुयणिस्सिय (आभिणिबोहियनाणभेद)	८१२
असुरकुमार	१२,५२,५५,६७,६८,८७,१२२,१२५,१४५,१५५, १७६,२३०,२३३,२४१,२६२,२६६,२७०,२८०,२८१,२८३-२८५ २९०-२९३,२९५,३६६,३७०,३७२,४९०,४९४,४९८,५०४,५६६, ५६९,६०३,६६१,६६५,६६७,६६९,६७०,६७१,६७२,६७४, ६८२,६९८,७१३,७५१,७५३,७६२,७९१,९२१,९२३,९५६, ११७५,११७८,११७९,११८३,११८४,११९३,११९४,११९६, ११९९,१२४३,१२६४,१२६५,१२६६,१२७०,१३२२-१३३०,१३३४,१३३७,१३४३,१३४५,१४२६,१५१८,१५२४, १५२५,१५९०,१५९५,१६०८,१६१३,१६५४,१६५७,१६६९, १६७३,१६९७,१९१६,१९२०,१९२२,१९३९,१९४३,१९६४, १९६७,१९७७,१९९२,२००५,२००९,२०११,२०२१,२०२६, २०३८,२०४४,२०४७,२०४९,२०५२,२०५४,२०५८,२०५९, २०७१,२१०७,२१०८,२११०-२११२,२१४९,२२२८,२२३६, २२५६,२२५७,२२६२,२२७५,२२८०,२३२४,२३२६,२३२९, २३३२,२३३३,२३३६,२४९६,२५०७
असुरकुमारभवनवासिदेव	२२५४
असुरकुमारित्थी	२१४९
असेलेसिपडिवण्णग	१२३२
असेलेसिपडिवन्नग	२३७,२४७,७३०
असंकिलेस	१६८९
असंखेज्जजीविय (रूक्खभेय)	१७६८,१७६९
असंखेज्जवासाउयसण्णिपंचिंदियतिरिक्खजोणिय	२२१२,२२२९, २२३५,२२५१,२२६८,२२८५,२२८७,२२९०
असंखेज्जवासाउयसण्णिमणुस्स	२२२१,२२३३,२२३७,२२५२, २२७१,२२८९,२२९२
असंखेज्जसमयसिद्ध	१६३
असंखेप्पद्धा	१६३२
असंग	१६५
असंजम	११४३

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

शब्द	पृष्ठ नं.
असंजम (पाणवहपज्जवणाम)	१३५३
असंजम (अदिण्णादाणपज्जवणाम)	१३८०
असंजय	१५९,२४०,२६८-२७०,१०८७,१०८८,११५२, ११६६,११६७,११८०,११८२,११८४,१५५४,१५५५,२३५१
असंजयभवियदव्वदेव	२०६३
असंजयभाव	३६०
असंतक (मुसावायपज्जवणाम)	१३६९
असंतोस (परिग्गहपज्जवणाम)	१४१८
असंवुड	२४०,६१९
असंवुडवउस	१०९०
असंसट्ठचरग	१३१६
असंसारसमावण्णजीवपण्णवणा	१६२,१६३
असंसारसमावन्नग	२३७,२४०,२४७,७२९,११६६,१२३२
अस्सोकंता (मध्यमग्राममूर्च्छना)	१०३५
अह (आगासत्थिकाय)	३९
अहक्खायचरित्तपरिणाम	१२१
अहक्खायचरित्तारिय	२२९,२३०
अहक्खायचरित्तलद्धी	९३४
अहक्खायसंजम	१०९४
अहक्खायसंजय	११२१-११२६,११२८,११३२-११५०
अहम्म (अबंभपज्जवणाम)	१४००
अहम्मक्खाई	१३१९
अहम्मदार	१३६८,१३७९,१३८०,१३९९,१४१६,१४२२
अहम्माणुय	१३१९
अहाउय	१६१५
अहाछंदविहारी	१९१३
अहातच्च	९१०
अहासुहुमकसायकुसील	१०९१
अहासुहुमनियंठ	१०९१
अहासुहुमपडिसेवणाकुसील	१०९१
अहासुहुमपुलाय	१०९०
अहासुहुमबउस	१०९०
अहिकरण	२४१-२४४
अहिकरणी	२४१-२४४
अहिगरणिया (किरिया)	१२३३,१२३८-१२४०,१२५५
अहेऊ	८७७
अहेदिसा	३१
अहेलोय	३१,५७२
अहेसत्तमपुढविनेरइय	२२७७
अहेसत्तमापुढविणेरइयखेत्तोववायगई	७६४
अहेसत्तमापुढविणेरइयभवोववायगई	७६६
अहेसत्तमापुढविनेरइयपवेसणय	२०७७,२१०१
अहेसत्तमापुढविनेरइयप्पवेसणग	२१०१
अहेसत्तापुढविनेरइयाउय	१५८८
अहोरत्त	१२९
अहोलोय	३१,३१९-३२८,६९१-६९४
अहोलोय-तिरियलोय	३१,३१९-३२७,६९१-६९४

आ

शब्द	पृष्ठ नं.
आइक्खिय (पावसुयपसंग)	९१०
आइच्च (लोगंतियदेवनाम)	१९१२
आइड्ढी	२०४४
आइण्ण	१८५५
आइण्णया	१८५५,१८५६
आइयंतियमरण	२१४१
आउ	१२३,२९७,२९८,३०६,३७०,५१८,११६८,१३२३, १३२७,१३२८,१५९५,२२०१,२२०७,२२१५
आउअबंधद्धा	१६३२
आउकाइय	१०,५२,५७,१६०,१६२,१७७,१७९,२९९,३०१, ३०५,३१७,३२४,३४४,३६६,४०२,४८३,५१३,५६३,५७२,६७०, १४२७,१५१८,१५२४,१७३७,१७३८,१७४५,१९७८,२०११, २०६८,२०६९,२१२६,२१२७,२२४३,२२५८,२२७९
आउकाइयनिव्वत्तिय (पोग्गल)	१५११
आउक्काइय	१७५,१८२,२७८,३०८,५६८,६६२,७०८,११९४, ११९५,१२११,१२६२,१२६३,१२७०,१३२४,१३२८,१३३१-१३३४,१४२७,१५१८,१५२४,१५२७,१६०६,१७२६,१७२८, १७३३,१७३७,१७३८,१७४५,१९७५,१९७८,१९९७
आउक्काइयएगिंदियतिरिक्खजोणिय	२२४३
आउज्जसद्द (नोभासासद्द)	२५५३
आउज्जीकरण	२३३९
आउपरिणाम	१५९०
आउफास	१७१५
आउय	१६८
आउय (कम्म)	१४८२-१४८४,१४९४,१४९९,१५२२,१५२३, १५२५,१५२७,१५५४-१५५९,१५६५,१५९०,१६००,१६३३, १६३४,१६४६,१६५०,१६५१,१७४९,२३३७,२३४२
आउयबंध	१५९०
आउव्वेद	२६०२
आऊ	१४२६
आएज्जणाम (कम्म)	१६३०
आएस	३०
आओजिया किरिया	१२४१
आओवक्कम	२०४३,२०४४
आक्खाइय (पंचणामभेद)	१०२२
आगइ	१९७५
आगम (प्रमाणभेद)	९३१
आगम (सुयपरियायसद्द)	९०४,९०५
आगम (हेउपगार)	९९१
आगमभावोवक्कम	१००१
आगमेसिभद्द	५
आगर	१३०
आगरिस	१०८९
आगास (लोकाकाश)	१८
आगास (आगासत्थिकाय)	३९

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

शब्द	पृष्ठ नं.
आगास (लोक-अलोक)	२९
आगासपय (सिद्धश्रेणिकापरिकर्मभेद)	८७०
आगासत्थिकाय ८,१४,१५,१७,१८,२७,३२,३३,३४,३७,३९, ४०,४२,४३,४५,४७,८७,१३१,९३४,१०१३,१०२७,२३७१,२४३३	
आगासत्थिकायअन्नमन्नअणाईयवीससाबंध	२५५५
आगासत्थिकायस्सदेस	२३७१
आगासत्थिकायस्सपदेस	२३७१
आजीव	२५९५
आजीवभय	२६०२
आजीविय	२०६३,२०६४
आजीवियसुत्तपरिवाडी	८७२
आढय	१४६,१०५४
आढायमाण	१९४७
आण (सुयपरियायसद्द)	९०५
आणपाणु	३८,१२९,२३४६
आणपाणुअपज्जत्ती	१७०३
आणपाणुचरिम	२३४७
आणपाणुपज्जत्ती	१७०३
आणपाणुपोग्गलपरियट्ट २५०५,२५०६,२५०८,२५१०	
आणपाणुपोग्गलपरियट्टनिव्वत्तणा	२५११
आणमणी (अपज्जत्तियाअसच्चामोसाभासा)	७१२,७१९
आणवणिया (किरिया)	१२३६,१२४९
आणपाणुत्त	२५४
आणुपाणुपज्जत्ती	६३१
आणपाणुपज्जत्तीपज्जत्त	५२२
आणुगामिय (खओवसमियओहिनाणपच्चक्ख)	९१४,९१६,९२४
आणुपुव्वि/व्वी ४९७,७२४,१००१-१०१०,१०१४,१०१५	
आणुपुव्वीणाम (कम्म)	१५००,१५०२
आणुपुव्वीदव्व १००८,१००९,१०११,१०१६-१०१८	
आतव	१३०
आदाणभय	२६०२
आदियणा (अदिण्णादाणपज्जवणाम)	१३८१
आदेज्जणाम (कम्म)	१५००
आधार (आगासत्थिकायनाम)	३९
आभासिय (अंतरदीवय)	२१७
आभिओग (अवद्धंसभेय)	१४४७
आभिओगिय	२०६३,२०६४
आभिणिबोहियअन्नाणी	९५७
आभिणिबोहियणाण १०९५,१०९६,११२५,११२६,१३४५, १५२१,१५२४,१५२५	
आभिणिबोहियणाणपरिणाम	१२०
आभिणिबोहियणाणसागारोवओग	७७४,७७६
आभिणिबोहियणाणारिय	२२१
आभिणिबोहियणाणावरण	१६५,१५५४
आभिणिबोहियणाणावरणिज्ज (कम्म)	१४९७
आभिणिबोहियणाणी ८०,८६,१२२,१२३,१६०,१६१,३६१	
आभिणिबोहियनाण ३८,२७८,८१०,८१२,९३८-९४०,९४५, ९४८,९५१,९५२,२३०२,२३०३,२४३३	
आभिणिबोहियनाणणिव्वत्ती	८१०
आभिणिबोहियनाणपज्जव	१४१,९८०,९८१
आभिणिबोहियनाणपरोक्ख	८१०
आभिणिबोहियनाणलद्धी	९६४,१०२६
आभिणिबोहियनाणसागारोवउत्त	९७०
आभिणिबोहियनाणावरणिज्ज	९४५
आभिणिबोहियनाणी/णाणी ९५५-९५८,९६५,९६६ ९६८,९७०,९७१,९७३,९७७,९७८,९७९, १५१७,१५२१,१५५७,२०३०,२०३२,२२८३,२३५१	
आभीरी (सोउजणपगार)	९९३
आभोगणया (ईहानाम)	८१५
आभोगणिव्वत्तिय ४९०,४९४,४९९,५०३	
आभोगणिव्वत्तियकोह	१४६३
आभोगनिव्वत्तियाउय	१५९७,१५९८
आभोगबउस	१०९०
आममहुर	१८३९
आमयकरणि (पावसुय)	९०९
आमिसावत्त	१४६६
आमिसावत्तसमाणलोभ	१४६७
आमंतणि (अपज्जत्तियाअसच्चामोसाभासा)	७१२,७१९
आय (ओघनिष्पन्ननिक्षेपभेद)	१०६७,१०७१
आयअजस	२१९०-२१९२
आयकम्म	२०४४
आयजस	२१९०,२१९१
आयसमोयार	१०६५,१०६६
आयसरीरखेत्तोगाढ	४९०
आयत (संठाण) २४३५-२४३९,२४४४-२४४५	
आयतसंठाणकरण	२४०१
आयतसंठाणणाम	१२६
आयप्पयोग	२०४५,२१५६
आयप्पयोगनिव्वत्तिय	२४३
आयप्पवाय (पूर्व)	८७२
आयभाव	१४१
आयभाववंकणया (मायावत्तिया किरिया)	१२३५
आयमणि (पावसुय)	९०९
आयय	३०
आयय (संठाण)	२६००
आययसंठाणपरिणाम	१२६,२४०२
आयर (परिग्गहपज्जवणाम)	१४१८
आयरणता	२४२९
आयरियवेयावच्च	१३२०
आयवणाम (कम्म)	१५००,१६२८
आयसरीरअणवकंखवत्तिया (किरिया)	१२३७
आया (जीवत्थिकायपज्जव)	३९

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

शब्द	पृष्ठ नं.
आया (आत्मा)	१२७५,२३००,२३०१,२३०५,२५१३-२५२०
आयाणभंडमत्तणिक्खेवणासमिय	१३१४
आयाणुकंपय	१८१३
आयाती	२११६
आयारंभ	२४०,२४१,११६६
आयावग	१३१७
आयावाई	१४२
आयास (परिग्गहपज्जवणाम)	१४१८
आयाहिकरणी	२४२
आयुह	४४
आयंतकर	१८१४
आयंतियमरण	२१४०
आयंदम	१८१४
आयंविलिया	१३१७
आयंभर	१८१५
आयंस (मरीरलक्खण)	१८९०
आयंसमुह (अंतरदीवय)	२१७
आयंसलिवी	२२१
आरभट (नाट्यप्रकार)	९९६
आराम	१३०,२८२
आराहय	१९६२
आरिय	४,२१८,२३०,१२८९,१३११
आरोग्ग (सोक्खपगार)	१६८६
आरंभकरण	२८९
आरंभमोसमणप्पओगपरिणय (पोग्गल)	२४७८
आरंभसच्चमणप्पओगपरिणय (पोग्गल)	२४७८,२४८७
आरंभसमारंभ (पाणवहपज्जवणाम)	१३५३
आरंभिया (किरिया)	२६५,२६७-२६९,११७७,११८०-११८३,१२३५,१२४१-१२४४,१२४६-१२४८
आलाव (वयणविकप्प)	२६०१
आलावणबंध	२५५७
आवकहियसामाइयचरित्तारिय	२२९
आवट्टणया (अवायनाम)	८१५
आवण	२८२
आवत्त	१४६६
आवरण (पावसुयपसंग)	९१०
आवलिया	१२९,१५३-१५५,२८५,१७०५
आवस्सग (अंगबाहिरसुयभेद)	८७९,९९८
आवस्सगवइरित्त (अंगबाहिरसुयभेय)	८७९,८८९,९९८
आवायभद्द	१८२६,१८२७
आवीईमरण	२१४०
आवीचिमरण	२१४१
आसकण्ण (अंतरदीवय)	२१७
आसण	२८१
आसणाभिग्गह	२८३
आसत्ती (परिग्गहपज्जवणाम)	१४१८
आसम	१३०
आसमुह (अंतरदीवय)	२१७
आसरयणत्त	१३३६
आसव	४,१३१३,२५८५,२६०३
आसवदार	८६४,१३५२
आसवद्दार	१३३
आससणायवसण (अदिण्णादाणपज्जवणाम)	१३८१
आसीविसा	२५८७-२५९०
आसुर (संवास)	१४६०
आसुर (अवद्धंसभेय)	१५४७
आसंसप्पओग	२६०५
आहच्चाय (सूत्रभेद)	८७१
आहरण (दिट्ठंतपगार)	९९४
आहरणतद्दोस (दिट्ठंतपगार)	९९४
आहव्वणि (पावसुय)	९०८
आहार	१०८९,२३४६
आहार (आउभेयकारण)	१६१६
आहारअपज्जत्ती	१७०३
आहारचरिम	२३४८
आहारदव्ववग्गणा	२५८०
आहारपज्जत्ती	६३१,१७०३,१७०४
आहारपज्जत्तीअपज्जत्त	५८२
आहारपज्जत्तीपज्जत्त	५२२
आहारसण्णा/सन्ना	३८०,३८३,२२०४,२३०३,२४३३
आहारसण्णाकरण	३८१
आहारसण्णोवउत्त	३८१,३८२,१५१६,१७५३,२०३१,२०३२
आहारसन्नानिव्वत्ती	३८१
आहारसन्नोवउत्त	१३४२,१५१७,२१६८,२१८२
आहारसमुग्घाय	१११७,११४८
आहारकसरीरकायजोय	७३६
आहारग	१५७,१७७,२५४,४८७,५१५-५१८,५२०,५२२,५३६,५३८,५७१,९७३,१७५२,२१६८
आहारग (सरीर)	३८
आहारगभाव	३५६
आहारगमीसगसरीरकायप्पओग	७५०
आहारगमीसगसरीरकायप्पओगी	७५३,७५५-७६१
आहारगमीसय (कायभेद)	७४१
आहारगमीसासरीरकायजोय	७३६,२३४०
आहारगमीसासरीरकायप्पओगपरिणय (पोग्गल)	२४७९,२४८३
आहारगसमुग्घाय	२३०८-२३१४,२३१८,२३१९,२३२५,२३२८,२३३१-२३३३
आहारगसरीर	५४४,५५४,५६७,५७१,५७४,५७५,५९३,५९९,२५७७-२५७९
आहारगसरीरकायजोग	२३४०
आहारगसरीरकायप्पओग	७५०
आहारगसरीरकायप्पओगपरिणय (पोग्गल)	२४७९,२४८३

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

शब्द	पृष्ठ नं.
आहारगसरीरकायप्पओगी	७५३,७५५-७६१
आहारगसरीरणाम (कम्म)	१६२३,१६३६,१६४१
आहारगसरीरप्पओगबंध	२५५९,२५७०,२५७१
आहारगसरीरभाव	३६४
आहारगसरीरी	१६०,२४४,३६४,५२२,५७४
आहारगसरीरंगोवंगणाम (कम्म)	१५०१
आहारय	५४३,५४५,५६३,५७३
आहारय (कायभेद)	७४१
आहोहिय	९८७
इ	
इक्खाग (कुलारिय)	२२०
इच्छा	२४२९
इच्छा (मोहणिज्जकम्मणाम)	१४८५
इच्छाणुलोमा (अपज्जत्तियाअसच्चामोसाभासा)	७१३,७१९
इच्छा-मुच्छा (अदिण्णादाणपज्जवणाम)	१३८१
इट्ठगंध (सुभणामकम्मस्सअणुभावपगार)	१६४७
इट्ठफास (सुभणामकम्मस्सअणुभावपगार)	१६४७
इट्ठरस (सुभणामकम्मस्सअणुभावपगार)	१६४७
इट्ठरूव (सुभणामकम्मस्सअणुभावपगार)	१६४७
इट्ठलावण्ण (सुभणामकम्मस्सअणुभावपगार)	१६४७
इट्ठसद्द (सुभणामकम्मस्सअणुभावपगार)	१६४७
इट्ठस्सरया (सुभणामकम्मस्सअणुभावपगार)	१६४७
इट्ठागई (सुभणामकम्मस्सअणुभावपगार)	१६४७
इट्ठाजसोकित्ती (सुभणामकम्मस्सअणुभावपगार)	१६४७
इट्ठाठिई (सुभणामकम्मस्सअणुभावपगार)	१६४७
इड्डगर	१४६
इड्डरय	१४६
इड्ढिप्पत्त	२९४
इड्ढिपत्तारिय	२१८
इड्ढी	२५९०
इत्तरिय (सामाइयसंजय)	११२१
इत्तरियसामाइयचरित्तारिय	२२९
इत्थि	१६८,१६९,२०४
इत्थिकहा	२५९४,२६०१
इत्थिणिव्वत्तिय (पोग्गल)	१५१०
इत्थिरयणत्त	१३३६
इत्थिलक्खण (पावसुय)	९०७
इत्थिलिंगसिद्ध	९२९
इत्थिवयण (वयणपगार)	७४१
इत्थिवेदबंधग	१७५३,२१६८,२१८२
इत्थिवेदग	१७५३,२०३१,२०३२,२०३५,२०३९,२०४१
इत्थिवेय	३६३,१४२५,१४२६,१४२८,१४२९
इत्थिवेय (णोकसायवेयणिज्जभेय)	१४९९,१५०५,१६२०,१६३५
इत्थिवेयकरण	१४२६
इत्थिवेयग	१२२,१२४,१५९,२५२,९७३,१५१६,१५१८,२१६८, २१८२,२१८३,२२०५,२२१९,२२२०,२२२६,२२३०,२२४०,२२५५,२२६३

शब्द	पृष्ठ नं.
इत्थिवेयपरिणाम	१२१
इत्थिवेयय	१०९२,११२२,११२३
इत्थिवेया	१४२५,१४२६
इत्थी	२०७,२०८,२१०,२१३,२१५,१४३१,१४४६, १५३८,१५४१,१५५४,२१४९
इत्थी (परीसह)	१५०८
इत्थीपच्छाकड	१५३८-१५४०,१५४२
इत्थीलिंगसिद्ध	१६३
इत्थीवेदग	२२०५,२२१९
इत्थीवेदय	९४९,९५२
इत्थीवेयग	१४३९
इरियावहिय (किरियाठाण)	१२८९,१३१०,१३११
इरियावहियबंध	१५३७
इरियावहियबंधग	१६१८
इरियावहिया (अजीवकिरिया)	१२३३,१२४९, १२७१-१२७४,१२८३
इरियावहियाबंधय	१६५४
इरियासमिई (धम्मत्थिकायनाम)	३८
इरियासमिय	१३१४,१९०७
इसि (ऋषि)	१२६०
इस्सरियमय	१४६८
इस्सरियविसिट्ठिया (उच्चागोयकम्म)	१५०३
इस्सरियविसिट्ठिया (उच्चागोयकम्मस्सअणुभावपगार)	१६४८
इस्सरियविहीणया (णीयागोयकम्मस्सअणुभावपगार)	१६४८
इस्सरियविहीणया (नीयागोयकम्म)	१५०३
इहत्थ	१८१५
इहलोगभय	२६०२
इहलोगासंसप्पओग	२६०५
इंगाल	१४८
इंगालोवम (नैरयिकआहार)	४७८
इंगिणिमरण	२१४१
इंदथावरकाय	१७२७
इंदथावरकायाधिपती	१७२७
इंदभूइ (गणधरनाम)	१९१२
इंदिय	२४४,६४९,६५४,६५५,६५७,६५९-६६१,६६५, २२२९,२२४६,२२४८,२२५०,२२५५
इंदियअवाय	६६९
इंदियउवओगद्धा	६५७
इंदियओगाहणा	६६५
इंदियकरण	६६०
इंदियचलणा	२६०७
इंदियत्थ	६५०
इंदियनिव्वत्तणा	६५९,६६०
इंदियनिव्वत्ती	६५९
इंदियपच्चक्ख	९१३

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

शब्द	पृष्ठ नं.
इंदियपज्जत्ती	६३१,१७०३,१७०४
इंदियपज्जत्तीपज्जत्त	५२२
इंदियपरिणाम	११९,१२१,१२२,१२४
इंदियलद्धी	६५७,९६९
इंदियविसयपोग्गलपरिणाम	२४९७
इंदियोवचय	६६०
ई	
ईरिया-असमिई (अधम्मत्थिकायनाम)	३९
ईसाण (देविंदनाम)	१९११
ईसिपब्भारापुढवि	१८,४८१,२४३१
ईसीपब्भारा	२३६७
ईहा	६६८,८१४,८१५,९४०,२३०२,२४३०
ईहा (आभिणिबोहियनाणपज्जव)	८११
ईहामई (मतिभेद)	८१६
उ	
उक्करियाभेय	७२७,७२८
उक्करियाभेयपरिणाम	१२७
उक्कापाय (पावसुय)	९०८
उक्कामुह (अंतरदीवय)	२१७
उक्कालिय (आवस्सगवइरित्तसुय)	८७९,८८०
उक्कालिय (अंगबाह्यसुयभेद)	९९७
उक्कित्तणाणुपुव्वी	१००१
उक्कूल (मुसावायपज्जवणाम)	१३६९
उक्कोस (मोहणिज्जकम्मणाम)	१४८५
उक्कोस	२४२९
उक्कोसठिईय	१०१,१०२,१०४,११६
उक्कोसपय	१८,२१
उक्कोसोगाहणग (य)	६२,६३,६८,७६,८१,९७,९९,१००,११५
उक्कोसोगाहणा	१६८
उक्कोसोहिणाणी	८०,८५
उक्कंचणया (तिरिक्खजोणियाउबंधहेऊ)	१५८५
उक्खित्तचरग	१३१६
उक्खित्तणिक्खित्तचरग	१३१६
उक्खित्तय (गीतप्रकार)	९९६
उग्ग (कुलारिय)	२२०
उग्ग (मज्झिमपुरिसपगार)	१७७४
उग्गह	६६६,८१४,९४०,२३०२,२३०३,२४३०
उग्गह (मइअण्णाणभेय)	९४०
उग्गहमई (मतिभेद)	८१६
उच्च	१८०४
उच्चछंद	१८०४
उच्चत्त	२२०१
उच्चत्तभय	१८८१
उच्चयबंध	२५५७
उच्चागोय	१६६,१५५४
उच्चागोय (कम्म)	१५०३,१६३१,१६४२,१६४७
उच्चागोयकम्मसरीरप्पओगबंध	२५७५
उच्चार	१४३,२१६
उच्चार-पासवण-खेल-जल्ल-सिंघाण-परिट्ठावणिया-असमिई (अधम्मत्थिकायपज्जव)	३९
उच्चार-पासवण-खेल-जल्ल-सिंघाण-परिट्ठावणिया-समिई (धम्मत्थिकायनाम)	३८
उच्चार-पासवण-खेल-जल्ल-सिंघाण-परिट्ठावणिया-समिय (समियभेद)	१३१४
उच्छन्न (मुसावायपज्जवणाम)	१३६९
उज्जाण	१३०,२८२
उज्जाणगिह	१३१
उज्जुग (सूत्रभेद)	८७१
उज्जुदिट्ठी	१८०३
उज्जुपण्ण	१८०३
उज्जुपरक्कम	१८०४
उज्जुमई (मणपज्जवनाणभेद)	९२५,९७४,९७५
उज्जुमण	१८०२
उज्जुयायतासेढी	२१२५,२१२९,२१३१,२१३४,२१३५
उज्जुरूव	१८३७
उज्जुववहार	१८०४
उज्जुसीलाचार	१८०३
उज्जुसुय (नयभेद)	१०८०
उज्जुसंकप्प	१८०३
उज्जू	१८०२,१८०३,१८३६,१८३७,१८४६
उज्जूपरिणय	१८३६
उज्जोय	१४,२८४,२८५
उज्जोय (पोग्गलपज्जव)	२५५४
उज्जोयणाम (कम्म)	१५००,१६२८
उज्झर	२८२
उट्ठाण	१४१,२३७
उडु	१२९
उड्ढदिसा	३१,१४२
उड्ढलोय	३१,१६८,३१९,३२०,३२२,३२४-३२७,६९१,६९४
उड्ढलोय-तिरियलोय	३१९,३२०,३२२,३२४-३२७,६९१-६९४
उड्ढोववन्नग/वण्णग	१५३६,१९१८
उड्ढंगारवपरिणाम (आउपरिणामभेय)	१५९०
उण्णय	१८०१,१८०२,१८३४,१८३५
उण्णय (मोहणिज्जकम्मणाम)	१४८५
उण्णयदिट्ठी	१८०१
उण्णयपण्ण	१८०१
उण्णयपरक्कम	१८०२
उण्णयपरिणय	१८३५
उण्णयमण	१८०१
उण्णयरूव	१८३५
उण्णयववहार	१८०२
उण्णयसीलाचार	१८०२

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

शब्द	पृष्ठ नं.
उण्णयसंकप्प	१८०१
उण्णाम (मोहणिज्जकम्मणाम)	१४८५
उत्तमपुरिस (पुरिसपगार)	३७४
उत्तर (दिसा)	३२,१४२,३०८,३०९,३११,३१२,९३०
उत्तरकुरा	१७१
उत्तरगुणपच्चक्खाणी	२३४,२३५
उत्तरगुणपडिसेवय	१०९५,११२५
उत्तरगंधारा (गांधारग्राममूर्च्छना)	१०३५
उत्तरपगडि	१५०५,१५०७
उत्तरपगडिबंध (भावबंधभेय)	१५४३
उत्तरपच्चत्थिम (दिसा)	३२
उत्तरपुरत्थिम (दिसा)	३२
उत्तरमंदा (मध्यमग्राममूर्च्छना)	१०३५
उत्तरवेउव्विय	२७५
उत्तरवेउव्विय (सरीर)	२२६२
उत्तरवेउव्विया (सरीरोगाहणा)	५८५,५८६,५८८,२२५४
उत्तरा (मध्यमग्राममूर्च्छना)	१०३५
उत्तरायया (मध्यमग्राममूर्च्छना)	१०३५
उत्तरायायाकोडिमा (गांधारग्राममूर्च्छना)	१०३५
उत्ताण	१८४०,१८४१
उत्ताणहियय	१८४०,१८४१
उत्ताणोदय	१८४०
उत्ताणोदही	१८४०,१८४१
उत्ताणोभासी	१८४०,१८४१
उत्ताल (गीतदोस)	१०३५
उदइय (छनामभेद)	१०२२,१०२३
उदइयउवसमनिप्फण्ण (द्विकसंयोगजसान्निपातिकभावभेद)	१०२७
उदइय-उवसमिय-खइय-खओवसमनिप्फन्न (चतुष्कसंयोगजसान्निपातिक भावभेद)	१०३१
उदइय-उवसमिय-खइय-खओवसमिय पारिणामियनिप्फन्न (पंचसंयोगजसान्निपातिकभावभेद)	१०३२
उदइय-उवसमिय-खइय-पारिणामियनिप्फन्न (चतुष्कसंयोगजसान्निपातिकभावभेद)	१०३२
उदइय-उवसमिय-खओवसमनिप्फन्न (त्रिकसंयोगजसान्निपातिकभावभेद)	१०२९
उदइय-उवसमिय-खओवसमिय-पारिणामियनिप्फन्न (चतुष्कसंयोगजसान्निपातिकभावभेद)	१०३२
उदइय-उवसमिय-खयनिप्फन्न (त्रिकसंयोगजसान्निपातिकभावभेद)	१०२९
उदइय-उवसमिय-पारिणामियनिप्फन्न (त्रिकसंयोगजसान्निपातिकभावभेद)	१०२९
उदइय-उवसमिय-खओवसमनिप्फन्न (त्रिकसंयोगजसान्निपातिकभावभेद)	१०२९
उदइय-खइय-खओवसमिय-पारिणामियनिप्फन्न (चतुष्कसंयोगजसान्निपातिकभावभेद)	१०३२
उदइय-खइय-पारिणामियनिप्फन्न (त्रिकसंयोगजसान्निपातिकभावभेद)	१०२९
उदइय-खओवसमनिप्फन्न (द्विकसंयोगजसान्निपातिकभावभेद)	१०२८
उदइय-खओवसमिय-पारिणामियनिप्फन्न (त्रिकसंयोगजसान्निपातिकभावभेद)	१०२९
उदइय-खयनिप्फन्न (द्विकसंयोगजसान्निपातिकभावभेद)	१०२८
उदइय-पारिणामियनिप्फन्न (द्विकसंयोगजसान्निपातिकभावभेद)	१०२८
उदइयभाव	१००८,१०१९,२५९९
उदग	१४६६
उदगगब्भ	२१२१
उदगजोणिय	५२७,५२९,५३४
उदगराई	१४६४
उदधि (सरीरलक्खण)	१८९०
उदधिवर (पसत्थसरीरलक्खण)	१४१३
उदय (उदइय छनामभेद)	१०२२
उदयणसत्त (पुरिसपगार)	१८८२
उदयनिप्फण्ण (उदइय छनामभेद)	१०२२
उदही	१३०
उदायी (हत्थिनाम)	२०४५
उदियत्थमिय	१८३०
उदियोदिय	१८३०
उदीरणोवक्कम	१५४६
उद्दवण (पाणवहपज्जवणाम)	१३५३
उद्दिसपविभत्तगई	७६८,७७०
उद्देस	९९७
उद्देसग	९९८
उद्देसणकाल	८२६,८२८,८३०,८३२,८४४,८५७,८६०,८६३,८९२
उन्नय	२४२९
उन्नयावत्त	१४६६
उन्नयावत्तसमाणमाण	१४६६,१४६७
उन्नाम	२४२९
उप्पण्णमिस्सिया (अपज्जत्तियासच्चामोसाभासा)	७१२
उप्पण्णविगयमिस्सिया (अपज्जत्तियासच्चामोसाभासा)	७१२
उप्पतणि (पावसुय)	९०९
उप्पत्तिया (असुयणिस्सियभईणाणभेद)	८१२,८१३
उप्पत्तिया	२४३०
उप्पल	१२९
उप्पलजीव	१७५४,१७५५
उप्पलंग	१२९
उप्पहजाई	१८५१
उप्पा	१९७५
उप्पाय (पावसुय)	९०७,९१०
उप्पायपुव्व	८७२
उप्फालग	११५७
उब्भिय	१४१५

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

शब्द	पृष्ठ नं.
उब्भिय (योनिसंग्रह)	३७६
उम्मग्गदेसणा	१५४८
उम्माण	१३०
उम्माण (विभागनिष्पन्नदव्वपमाण)	१०५३,१०५५,१०५६
उम्मुक्कम्मकवय	१६५
उम्मूलणासरीराओ (पाणवहपज्जवणाम)	१३५३
उरपरिसप्प	२१३,२१४
उरालतसपाण	१७२६,१७३९
उल्लाव (वयणविकप्प)	२६०२
उवउत्त	४९२,९३६
उवओग	१४,३८,१४१,७७४,१०८९,२२०१,२२२९, २२४०,२२५५
उवओग (जीवगुण)	४२
उवओगनिव्वत्ती	७७५
उवओगपरिणाम	११९,१२०,१२३,१२५
उवकरण (परिग्गहपज्जवणाम)	१४१८
उवक्कम	९९८-१०००,१०६७,१५४६
उवक्कमियावेयणा	१५१२
उवक्खडसंपण्ण (आहार)	४७८
उवक्खरसंपण्ण (आहार)	४७८
उवगरणदुप्पणिहाण	७४७
उवगरणपणिहाण	७४७
उवगरणसुप्पणिहाण	७४७
उवग्घायनिज्जुत्तिअणुगम	१०७९
उवघायणाम (कम्म)	१५००,१५०२,१५०६,१६२७
उवघायणिस्सिया (पज्जत्तियामोसाभासा)	७१२
उवचय (परिग्गहपज्जवणाम)	१४१८
उवज्झायवेयावच्च	१३२०
उवणिहिया (दव्वाणुपुव्वी)	१००१,१०१४
उवदेस ((सुयपरियायसद्द)	९०५
उवधारणया (अर्थावग्रहनाम)	८१४
उवन्नासोवयण (दिट्ठंतपगार)	९९४
उवभोगंतराइय (कम्म)	१५०३
उवभोगंतराय	१६६,१५५४,१६४८
उवभोगलद्धी	९६३
उवयोगाया	२३०१,२३०४,२३०५
उवरूढ (परमाहम्मियदेवनाम)	१९१७,१९५४
उववाइय	१४२
उववाइय (योनिसंग्रह)	३७६
उववाय	१९७५,२२०१,२२४१,२२४७-२२५१,२२५६-२२६१, २२६३,२२६६,२२७१-२२७५,२२९५,२२९६
उववायगई	७६२-७६४,७६८
उवसम (उवसमियभावभेद)	१०२३
उवसमनिष्पण्ण (उवसमियभावभेद)	१०२३,१०२४
उवसमिय (छनामभेद)	१०२३,१०२४

शब्द	पृष्ठ नं.
उवसमिय-खइय-खओवसमनिष्पन्न (त्रिकसंयोगजसान्निपातिकभावभेद)	१०२९
उवसमिय-खइय-पारिणामियनिष्पन्न (त्रिकसंयोगजसान्निपातिकभावभेद)	१०२९
उवसमियभाव	१००८,१०१९
उवसमिय-खओवसमनिष्पन्न (द्विकसंयोगजसान्निपातिकभावभेद)	१०२८
उवसमिय-खओवसमिय-पारिणामियनिष्पन्न (त्रिकसंयोगजसान्निपातिकभावभेद)	१०३०
उवसमिय-खयनिष्पण्ण (द्विकसंयोगजसान्निपातिकभावभेद)	१०२८
उवसमिय-पारिणामियनिष्पन्न (द्विकसंयोगजसान्निपातिकभावभेद)	१०२८
उवसमिय-खइय-खओवसमिय-पारिणामियनिष्पन्न (चतुष्कसंयोगजसान्निपातिकभावभेद)	१०३२
उवसामणोवक्कम	१५४६
उवसंतकसाई	९५३
उवसंतकसायवीयराग	१०९३,११२३
उवसंतकसायवीयरागदंसणारिय	२२२
उवसंतकसायवीयरायचरित्तारिय	२२६
उवसंतकसायी	११०८,११०९,११३९
उवसंतकोह	१४६३
उवसंतठाण	१२८९
उवसंतमोह (जीवट्ठाण)	१६६३
उवसंतवेयय	९५२,१०९२,१०९३,११२२,११२३
उवसंपजहण	१०८९,१११३
उवसंपज्जणसेणियापरिकम्म	८७०
उवसंपज्जमाणगई	७६८
उवस्सयअसंकिलेस (असंकिलेसपगार)	१६८९
उवस्सयसंकिलेस (संकिलेसपगार)	१६८९
उवहिअसुद्ध (मुसावायपज्जवणाम)	१३६९
उवहिअसंकिलेस (असंकिलेसपगार)	१६८९
उवहिसंकिलेस (संकिलेसपगार)	१६८९
उवही	२८७,२८८,२४२९
उवही (मोहणिज्जकम्मणाम)	१४८५
उवाय (आहरणदिट्ठंतपगार)	९९५
उवालंभ (आहरणतद्दोसदिट्ठंतपगार)	९९५
उवासंतर	१३०
उव्वेयणय (पाणवहसरूव)	१३५२,१३६८
उसभ (पसत्थसरीरलक्खण)	१४१३,१८९०
उसभणारायसंघयणणाम (कम्म)	१५०१,१६२४
उसभनारायसंघयणी	२२१३,२२१८
उसभाणीय	१९५८
उसिण (नैरयिकों का वेदनानुभव प्रकार)	१६७७
उसिणाजोणिय	३७१
उसिणपरीसह	१५०८,१५०९
उसिणफासपरिणाम	२४०२
उसिणा (वेदनाप्रकार)	१६६८

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

शब्द	पृष्ठ नं.
उसिणाजोणी	३७०,३७१
उस्स (ओस)	२१२१
उस्सप्पिणी	१२९,१५१,२८५,२८६,२९७,२९९,३००,३०२, ३०३,३०६,१४३०,१४३७,१४७१,१७०५,१७२६,१८९९,१९१६
उस्सप्पिणिकाल	१०९८-११०१,११२८,११२९
उस्सप्पिणीगंडिया	८७५
उस्सासणाम (कम्म)	१५००,१५०२,१५०६,१६२८
उस्सासग	१७७
उंछजीविसंपण्ण	१८३१
ऊ	
ऊणाइरित्तमिच्छादंसणवत्तिया (किरिया)	१२३५
ए	
एकट्ठाणवडिय	८१
एक्कसिद्ध	१६४
एगक्खरिय (दुणामभेय)	१०२०
एगखुरा	२०९
एगखुरी (चतुष्पदस्थलचर तिर्यंच स्त्री)	१७०
एगगुण (सिद्धश्रेणिकापरिकर्मभेद)	८७०
एगट्ठिय (रूक्खभेय)	१७६९
एगट्ठियपय (सिद्धश्रेणिकापरिकर्मभेद)	८७०
एगट्ठियाणुओग	३
एगत्त (पज्जवलक्खण)	५१
एगदिसिलोगाभिगम (विभंगणाणभेद)	९४१
एगभविय	१०६०
एगवयण (वयणपगार)	७४१
एगसिद्ध	१६३,९२९
एगसेससमास	१०५०
एगओखहा (सेढी)	२१२५
एगओवंका (सेढी)	२१२५,२१३१,२१३४,२१३५
एगवाई (अकिरियावाईभेय)	१३४०
एगिंदिय	१०,१२२,१५५,१६०,१६१,१७४,१७९,१९९,२७९, २८१,२९३,२९६,३०४,३१७,३४८,३५८,४००,४८७,५१३, ५१५,५१६,५१७,५१९,६८६,६८८,६९८,९६२,१२११,१२८८, १३३०,१५१९,१५६३,१५६५,१५६७,१६३४-१६३८,१६५५, १६७०,१६७३,१७३७,१७३९,१७४३,१९७८,२०१६,२१२५, २३११,२३२३,२३२७,२३३३,२३५१
एगिंदियओरालियमीसासरीरकायप्पओगपरिणय (पोग्गल)	२४८१
एगिंदियओरालियसरीरकायप्पओगपरिणय (पोग्गल)	२४७९
एगिंदियजाइणाम (कम्म)	१५०१,१६२२,१६३६
एगिंदियजीव	६९०
एगिंदियजीवअपज्जत्तग	६९१
एगिंदियजीवनिव्वत्ती	१५१
एगिंदियजीवसरीरप्पओगपरिणामिय	१४८
एगिंदियतिरिक्खजोणिय	२०५,२२०१,२२४०,२२७८
एगिंदियतिरिक्खजोणियखेत्तोववायगई	७६४
एगिंदियतिरिक्खजोणियपवेसणग/पवेसणय	२१०१,२१०३
एगिंदियतिरिक्खजोणियाउय	१५८८
एगिंदियतेयासरीरप्पओगबंध	२५७१
एगिंदियनिव्वत्तिय (पोग्गल)	१५१०
एगिंदियपाणाइवायकरण	२८९
एगिंदियमीसापरिणाम (पोग्गल)	२४७६
एगिंदियवेउव्वियसरीरकायप्पओगपरिणय (पोग्गल)	२४८२
एगिंदियवेउव्वियसरीरप्पओगबंध	२५६४
एगिंदियसंसारसमावण्णजीवपण्णवणा	१७९
एगोरूय (अंतरदीवय)	२१७
एगंतपंडिय	१६००,१६०१
एगंतबाल	१५९९,१६००
एरवय (खेत्तणाम)	१७१
एरण्णवय (खेत्तणाम)	१७१
एवंभूय (सूत्रभेद)	८७१
एवंभूय (नयभेद)	१०८०
एसणासमिय	१३१४
ओ	
ओगाढ	१७,४७,७२३
ओगाहणट्ठया	५३,५५,५७-८६,८९-११७,६६३-६६५
ओगाहणठाण	२७३,५९३
ओगाहणट्ठाणाउय	२५०१
ओगाहणपएसट्ठया	६६३,६६५
ओगाहणसेणियापरिकम्म	८७०
ओगाहणा	२७३,५९३
ओगाहणानामनिहत्ताउ (आउयबंधपगार)	१५९०,१५९३
ओगिण्हणया (अर्थावग्रहनाम)	८१४
ओघसण्णा	३८३
ओघादेस	२१५०-२१५४,२४४४-२४४६,२५४३-२५४७
ओदण	१४७
ओमाण	१३०,१०५३,१०५६
ओय (ओज)	१४९
ओयपएसिय (घणचउरंससंठाण)	२४४२
ओयपएसिय (घणतंससंठाण)	२४४१
ओयपएसिय (घणवट्टसंठाण)	२४४१
ओयपएसिय (घणायतसंठाण)	२४४३
ओयपएसिय (पयरचउरंससंठाण)	२४४२
ओयपएसिय (पयरतंससंठाण)	२४४१
ओयपएसिय (पयरवट्टसंठाण)	२४४०
ओयपएसिय (पयरायतसंठाण)	२४४३
ओयपएसिय (सेढिआयतसंठाण)	२४४३
ओयाहार	५१४
ओरस (पुत्तपगार)	१८८३
ओराल	२०१
ओरालिय	३८,२८१,२५४,५४३,५४४,५६१, ५६२,५६५-५७०,५७३,७४१,१२६६-१२६९,१७३०,२०७५
ओरालियपोग्गलपरियट्ट	२५०५-२५११

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

शब्द	पृष्ठ नं.
ओरालियपोग्गलपरियट्टनिव्वत्तणाकाल	२५१०,२५११
ओरालियमीसगसरीरकायजोग	२३४०
ओरालियमीसगसरीरकायप्पओग	७५०-७५२
ओरालियमीसगसरीरकायप्पओगी	७५३-७६२
ओरालियमीसय (कायभेद)	७४१
ओरालियमीसासरीरकायजोग	२३४०
ओरालियमीसासरीरकायजोय	७३६
ओरालियमीसासरीरकायप्पओगपरिणय (पोग्गल)	२४७९,२४८१
ओरालियसरीर	२४३,५४३-५४५,५६१,५६५,५६६,५६८, ५६९,५७२,५७४,५७५,५९३,५९४,२३०२,२३०३,२४३३, २५७६-२५७९
ओरालियसरीरकायजोग	२३४०
ओरालियसरीरकायजोय	७३६
ओरालियसरीरकायप्पओग	७५०-७५२
ओरालियसरीरकायप्पओगपरिणय (पोग्गल)	२४७९
ओरालियसरीरकायप्पओगी	७५३,७५४
ओरालियसरीरणाम (कम्म)	१५०१,१५०५,१६२३
ओरालियसरीरनिव्वत्ती	५५८
ओरालियसरीरप्पओगबंध	२५५९-२५६१
ओरालियसरीरबंधणणाम (कम्म)	१५०१
ओरालियसरीरसंघायणाम (कम्म)	१५०१
ओरालियसरीरंगोवंगणाम (कम्म)	१५०१,१५०५
ओरालियसरीरी	१६०,३६३,५२२,५७३,५७४
ओवक्कमिया (वेयणापगार)	१६७०
ओवणिहियाखेत्ताणुपुव्वी	१०१४,२४४०
ओवणिहियादव्वाणुपुव्वी	१०१२,१०१४
ओवम्म (पमाणभेद)	९३१
ओवम्म (हेऊपगार)	९९१
ओवम्मसच्चा (पज्जत्तियासच्चाभासा)	७१२
ओवयाइया (पुत्तपगार)	१८८३
ओवतणि (पावसुय)	९०९
ओवसग्गिय (पंचणामभेद)	१०२२
ओवसमियभाव	१११९,११४९
ओवासंतर (आगासत्थिकायणाम)	३९
ओसन्नविहारी	१९१३
ओसप्पिणिकाल	१०९८,११००,११२८-११३१
ओसप्पिणी	१२९,१५१,२८५,२९७,२९९-३०३,३०७, ८७८,१४३०,१४३७,१४७१,१७०५,१७२६,१८९९,१९१७
ओसप्पिणीगंडिया	८७५
ओसहि	१८५,१९१
ओसहिजोणिय	५२९
ओसोवणि (पावसुय)	९०९
ओहनिप्फण्ण (निक्षेपभेद)	१०६७
ओहि	१३४५
ओहिणाण	१०९६,११२६,१३२६,१५१९,१५२५,१५२७
ओहिणाणपज्जव	९८०,९८१
ओहिणाणपरिणाम	१२०
ओहिणाणलद्धी	९८४
ओहिणाणसागारपासणया	७८५
ओहिणाणसागारोवओग	७७४,७७५
ओहिणाणारिय	२२१
ओहिणाणावरण	१६५,१५५४
ओहिणाणावरणिज्ज (कम्म)	१४९७
ओहिणाणी	६६,८०,८६,१२२,१६०,१६१,५२०
ओहिदंसण	२४४३
ओहिदंसणअणागारपासणया	७८५
ओहिदंसणअणागारोवउत्त	७९१
ओहिदंसणअणागारोवओग	७७४,७७५
ओहिदंसणपज्जव	३८,१४१
ओहिदंसणलद्धी	१०२६
ओहिदंसणावरण	१६५,१५५४
ओहिदंसणावरण (दरिसणावरणिज्जकम्मस्सअणुभावपगार)	१६४४
ओहिदंसणावरणिज्ज (कम्म)	१४९८
ओहिदंसणी	६७,८०,८६,७८१-७८३,१५५६,२०३१, २०३२,२०३६,२०३७,२०३९,२०४१
ओहिनाण	८१०,९१९,९३९,९४६,९४८,९५२,२१५४
ओहिनाणपच्चक्ख	९१३
ओहिनाणपज्जव	३८,१४१
ओहिनाणसागारोवउत्त	९७१
ओहिनाणावरणिज्ज	९४६
ओहिनाणी	९५५,९५६,९५९,९६५,९६८,९७१,९७४,९७७, ९७९,१५०७,१५२३,१५५७,१६०८,२०३०,२०३२,२०३६, २०३७,२०३९,२०४१,२२८३
ओहिमरण	२१४०-२१४२

अं

अंकलिवी	२२१
अंकुस (पसत्थसरीरलक्खण)	१४१३,१८९०
अंग (जणवय)	२१९
अंग (पावसुय)	९०७,९१०
अंगपविट्ठ (सुयणाणभेय)	८२०,८२४,९०६,९९७
अंगबाहिर (सुयभेय)	८७९,९९७
अंगुल	५३६,५३८,५७६-५९२,६५३,६६२,९१७
अंगुलपुहुत्त	२२२२,२२२३,२२७३
अंचिय (नाट्यप्रकार)	९९६
अंजलिपग्गह	२८३
अंडज	१४१५,१९७९
अंडज (योनिसंग्रह)	३७६
अंडय	१३२,२०७,२१३,२१५,९०३
अंतकड	१३४०
अंतकिरिया	१३२१,१३२२,१३३३,१३३४
अंतक्खरिया (लिवी)	२२१
अंतगय (आणुगामियओहिनाण)	९१४

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

शब्द	पृष्ठ नं.
अंतचरग	१३१६
अंतजीवी	१३१६
अंतद्धाणि (पावसुय)	९०९
अंतर	३०४,३०५,३०७,३६८,५३८,१००६, १०११,१०१६,१०८९
अंतरदीवग (य)	१७२,१७४,२१७,१८८२
अंतरदीवयमणूस/मणूसी	११७३
अंतरप्पा (जीवत्थिकायणाम)	४०
अंतराइय (कम्म)	१२७१,१४८२-१४८५,१४९४,१५०३, १५०७,१५०८,१५२७,१५३१,१५३६,१५४५,१५६४,१५६६, १५७०,१५७२,१५७३,१५७७,१६३२,१६३४,१६३७-१६३९, १६४२,१६४८-१६५२,१७५०,२३०२,२३०३
अंतराइयकम्मनिव्वत्ती	१४९३
अंतराइयकम्मासरीरप्पओगबंध	२५७३,२५७५
अंतराय	१५२५
अंतरिक्ख (आगासत्थिकायणाम)	३९
अंतरिक्ख (पावसुयपसंग)	९१०
अंतलिक्ख (पावसुय)	९०७
अंताहारा	१३१६
अंतोदुट्ठ	१८७४
अंतोमुहुत्त	१५५,२९६-३०८,३६७,३७५,३८७,३८९,३९१, ३९४-४२४,४२८,४३०,४३२,४३४,४३६-४४८,४५३-४६६,४७३, ५३६,५३७,५७४,६८७,६८८,७३०,७४३,७४४,७८१,७८३,७९४, ९७६,९७८,१०६०,१०८९,१११०,१११६,११४१,११४६,११४७, ११५१,१२०९,१२१०,१४३०-१४३९,१४७१,१४७२,१६१६-१६२१, १६३६,१६३८-१६४१,१७०५-१७०९,१७३३-१७३६,१७५४- १७६०,२०१०,२१६९,२१८६,२१८८,२२०५-२२०८,२२४०-२२७९
अंतोसल्ल	१८७४
अंतोसल्लमरण	२१४०,२१४३
अंतोसागरोवमकोडाकोडी	१६३१,१६४१,१६४२
अंदीवगअकम्मभूमिगमणुस्सित्थी	१४३१,१४४०
अंधकार	१३०,२८४,२८५
अंधयार	१४
अंधयार (पोग्गलपज्जव)	२५५४
अंब (आगासत्थिकायणाम)	३९
अंब (परमाहम्मियदेवनाम)	१९१७,१९५४
अंबट्ठ (इब्भजाइ)	२२०
अंबपलंबकोरव	१८३८
अंबरस (आगासत्थिकायनाम)	३९
अंबरिसी (परमाहम्मियदेवनाम)	१९१७,१९५४
अंबिल (रस)	५१
अंबिलरसपरिणाम	२४०२

क

शब्द	पृष्ठ नं.
कइसंचिय	२०४७,२०४८
कक्क (मोहनीयकर्मनाम)	१४८५
कक्क	२४२९
कक्ककुरूगकारग	१३७०
कक्कणा (मुसावायपज्जवणाम)	१३६९
कक्कसवेयणिज्जकम्म	१४९०
कक्खडफासपरिणाम	१२७,२४०२
कड	१८७१
कडगमद्दण (पाणवहपज्जवणाम)	१३५३
कडजुम्म	१६,१७,२१४७,२१४८,२१५३,२१५४,२१८९, २१९०,२१९३,२१९४,२४४४,२४४५,२४४७,२५४३-२५४७
कडजुम्मकडजुम्म	२१६४,२१६६
कडजुम्मकडजुम्मअसन्निपंचेंदिय	२१८०
कडजुम्मकडजुम्मएगिंदिय	२१६६
कडजुम्मकडजुम्मतेइंदिय	२१८०
कडजुम्मकडजुम्मबेइंदिय	२१७९
कडजुम्मकडजुम्मसन्निपंचेंदिय	२१८१
कडजुम्मकलिओयएगिंदिय	२१७०
कडजुम्मकलियोय	२१६४
कडजुम्मतेओय	२१६४
कडजुम्मतेओयएगिंदिय	२१७०
कडजुम्मदावरजुम्म	२१६४
कडजुम्मदावरजुम्मएगिंदिय	२१७०
कडजुम्मपएसोगाढ	१७,२१५१,२४४५,२४४६,२५४५,२५४६
कडजुम्मसमयट्ठिइय	२१५२,२४४६
कडुयरसपरिणाम	२४०२
कण्णपाउरण (अंतरदीवय)	२१७
कण्हपक्खिय	१७८,१३४१,१३४४,१५१५,१५१७,१५२२, १५२४-१५२६,१५३१,२०३०,२०३२,२०३९,२०४३
कण्हपक्खियरासी जुम्मकडजुम्मनेरइय	२१९८
कण्हलेस	११८९,११९२-१२०९
कण्हलेस्स	१६०,११८४,११८५,११९०-१२०२,१२०९-१२२३, १३३२,१५१५,१५१७,१५२१,१५२४,१५३१,१६३३,१६३४, १७४४,१७५१,२१६७,२१८१,२१८४,२१८७,२२०४,२२१३, २३०२,२३०३,२४३३
कण्हलेस्सअभवसिद्धियकडजुम्मकडजुम्मसन्निपंचेंदिय	२१८७
कण्हलेस्सकडजुम्मकडजुम्मएगिंदिय	२१७५
कण्हलेस्सकडजुम्मकडजुम्मबेइंदिय	२१७९
कण्हलेस्सकडजुम्मसन्निपंचेंदिय	२१८३
कण्हलेस्सखुड्डागकडजुम्मनेरइय	२१५८
कण्हलेस्सखुड्डागकलिओयनेरइय	२१५९
कण्हलेस्सखुड्डागतेयोगनेरइय	२१५८
कण्हलेस्सखुड्डागदावरजुम्मनेरइय	२१५९
कण्हलेस्सट्ठाण	१२२३,१२२७
कण्हलेस्सभवसिद्धियकडजुम्मकडजुम्मएगिंदिय	२१७६
कण्हलेस्सभवसिद्धियकडजुम्मकडजुम्मसन्निपंचेंदिय	२१८६
कण्हलेस्सभवसिद्धियखुड्डागकडजुम्मनेरइय	२१६१
कण्हलेस्सभवसिद्धियरासीजुम्मकडजुम्मनेरइय	२१९६
कण्हलेस्सरासीजुम्मकडजुम्मनेरइय	२१९४

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

शब्द	पृष्ठ नं.
कण्हलेस्ससम्मद्दिट्ठिरासीजुम्मकडजुम्मनेरइय	२१९८
कण्हलेसा/कण्हलेस्सा/किण्हलेस	१२२,१२४,२५०,३५८,५१८, ९५२,११५६-११५९,११६२,११६३,११६५-११७५,११८५-११८९,१७३१,१७३४,१७५७,१७५९,२२०४,२२१३
कण्हलेस्साकरण	११६७
कण्हलेस्सानिव्वत्ती	११६७
कण्हलेस्सापरिणाम	१२०
कत्ता (जीवत्थिकायनाम)	४०
कत्थ (कव्वपगार)	९९५
कद्दमरागरत्तवत्थ	१४६६
कद्दमरागरत्तवत्थसमाणलोभ	१४६६
कद्दमोदगसमाणभाव	१४६६
कद्दमोदय	१४६६
कप्प	१३०,१०८९,२००४
कप्पविमाणावास	१३०
कप्पाइय	२३१,२३२,५५४
कप्पाईयवेमाणियदेवपंचिंदियपओगपरिणय (पोग्गल)	२४६७
कप्पातीत	१३,१०९३,१०९४,११२४
कप्पातीय	१४१९
कप्पातीयवेमाणियदेव	२२७६,२२८२
कप्पोपन्न	१४१९
कप्पोवग/वय	५,१३,२३१,५५४
कप्पोवगवेमाणियदेव	२२५७,२२७६
कप्पोवगवेमाणियदेवपंचिंदियपओगपरिणय (पोग्गल)	२४६७
कप्पोवण्णग	१९१८
कप्पोववन्नग (देव)	१५३६
कब्बड	१३०
कब्बालभयय	१८८१
कमंडलु (पसत्थसरीरलक्खण)	१४१३,१८९०
कम्म	२,४,१४३,१४८०-१४८२,१४९३-१५०४,१५१२-१५१५,१५४८-१५५९,१५६२-१५७२,१५८०,१५८१,१५८३-१५८८,१६१६-१६४९,१६९२,१६९३,१७४९,१७५०,१७५९
कम्म (क्रिया, प्रवृत्ति)	१४१,२३७
कम्म (सरीर)	३८
कम्मआसीविसा	२५८७
कम्मकरण	१६७२,१६७३
कम्मग	२५४
कम्मगसरीर	५४४,५५८,५६०,५६१,५७५,६००,१२६९, २३०२,२४३३,२५७८
कम्मगसरीरकायजोग	२३४०
कम्मगसरीरकायप्पओग	७५०,७५१,७५२
कम्मगसरीरकायप्पओगी	७५२-७६२
कम्मगसरीरणाम (कम्म)	१५०१,१५०६
कम्मगसरीरनिव्वत्ती	५५८
कम्मगसरीरकायप्पओगगई	७६२
कम्मगसरीरप्पओगबंध	२५५९
कम्मगसरीरबंधणणाम (कम्म)	१५०१
कम्मगसरीरसंघायणाम (कम्म)	१५०१
कम्मगसरीरी	१६०,३६३,५७४,२३५२
कम्मट्ठिई	१६१६-१६३२,१६४१,१६४२
कम्मणिसेग	१६१६-१६३२,१६४१,१६४२
कम्मदव्ववग्गणा	२५८०
कम्मधारयसमास	१०४९
कम्मनिव्वत्ती	१४९३
कम्मपगडी	१४८२,१४८९,१४९४,१४९५,१५०४, १५५९-१५६५,१५७०-१५७९,१६५०
कम्मपयडी	१५४८-१५६२
कम्मपरिग्गह	२८८
कम्मपुरिस (उत्तमपुरिसपगार)	१७७४
कम्मप्पवाय (पूर्व)	८७२
कम्मभूमग/भूमय	१७२,१७४,२१७,२१८,२३०,१८८२
कम्मभूमगपलिभागी	१६३३,१६३४
कम्मभूमयकण्हलेस्स	११९७
कम्मभूमयमणूस	११७२
कम्मभूमयमणूसी	११७३
कम्मय (सरीर)	२४३,२७४,५४३,५४५,५६२,५७२,५७३, १७३०,२०७५
कम्मय (कायभेद)	७४१
कम्मया (असुयणिस्सियमईणाणभेद)	८१२,८१३
कम्मया	२४३०
कम्मरय	२
कम्माजीव	२५९६
कम्मापोग्गलपरियट्ट	२५०५,२५०८
कम्मापोग्गलपरियट्टनिव्वत्तणाकाल	२५११
कम्मारिय	२१९,२२०
कम्मावाई	१४२
कम्मासरीर	२५७७
कम्मासरीरकायजोय	७३६
कम्मासरीरकायप्पओगपरिणय (पोग्गल)	२४७९
कम्मासरीरप्पओगबंध	२५७२
कम्मोदीरण	१०८९
कम्मोवही	२८८
करण	१६७२,१६७३
करणवीरिय	२३७
करणाणुओग	३
करपत्त	१६३८
करिस (उन्मानप्रमाणभेद)	१०५५
कलस (पसत्थसरीरलक्खण)	१३१४,१८९०
कलह	१२८६,२४२९,२५८६
कलह (मोहणिज्जकम्मणाम)	१४८५
कलहविवेग	२५८६
कला (पावसुयपसंग)	९१०

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

शब्द	पृष्ठ नं.
कलिओगपएसोगाढ	२१५१,२५४६
कलिओगसमयट्ठिइय	२१५२,२५४६
कलिकरंड (परिग्गहपज्जवणाम)	१३१४
कलियोअकडजुम्म	२१६४,२१६५
कलियोअतेओय	२१६४,२१६५
कलियोअदावरजुम्म	२१६४,२१६५
कलियोगपदेसोगाढ	२४४५,२४४६
कलियोगसमयट्ठिईय	२४४६
कलियोय	१६,१७,२१४७,२१४८,२१५३,२१५४,२१९०, २१९५,२४४४,२४४५,२४४७,२५४३,२५४४,२५४६,२५४७
कलियोयकलियोय	२१६४,२१६५
कलियोयपएसोगाढ	१७
कलिंग (जनवय)	२१९
कलिंद (इब्भजाइ)	२२०
कलुण (कामभेय)	१४६१
कलुण (काव्यरस)	१०३९
कलेवर	१३१
कलंकलीभावपवंच	१३४०
कलंवचीरियपत्त	१८३८
कल्लाण	२,५
कवड	१३९०
कव्व (काव्य)	९९४
कसट्टिया (कसौटी)	१४७
कसाय	१०८९,१४६३,२२०१,२२०४,२२२९,२२४०, २२४६,२२५५
कसाय (आसवदार)	१३५२
कसायअसंकिलेस (असंकिलेसपगार)	१६८९
कसायकरण	१४६८
कसायकुसील	१०९१-१०९८,११०१-११२०
कसायनिव्वत्ति	१४६९
कसायपरिणाम	११९-१२४
कसायरसपरिणाम	२४०२
कसायवेयणिज्ज (चरित्तमोहणिज्जकम्मभेय)	१४९९
कसायवेयणिज्ज (मोहणिज्जकम्मस्सअणुभावपगार)	१६४६
कसायसमुग्घाय	४८१,४८३,४८५,१११७,११४८,१७३३, १७५६,२०६७,२०६९,२२०४,२३०८-२३११,२३१५,२३२२, २३२८-२३३३
कसायसंकिलेस (संकिलेसपगार)	१६८९
कसायाया	२३०१,२३०३-२३०५
काइय (णेउणियपुरिसपगार)	१८८३
काइया (किरिया)	१२३३,१२३८-१२४०,१२५१-१२५८
काउलेस्स	१६०,११८४,११९४-१२००,१२०२,१२१०-१२२१, १३३१,१३३२,१३४२,१५१७,१७५१,२१३९,२१६७,२२०४,२२६५
काउलेस्सखुड्डागकडजुम्मनेरइय	२१६०
काउलेस्सट्ठाण	१२२४-१२२७
काउलेसा/काउलेस्सा/काउलेस	१२२,२५०,२७५,५१८, ११५६-११६३,११६७-११७५,११८५-११९०,११९३,११९५,११९६, १२०१,१२०२,१२०७,१२०९,१७३१,१७३४,१७५७,१७५९,२२०४
काउलेसापरिणाम	१२०
काकस्सर (गीतदोष)	१०३५
काकणी (सद्दभेय)	२५५३
कागिणिरयणत्त	१३३७
कागिणिलक्खण (पावसुय)	९०८
काणण	२८२
काम	६५४,१४६३,१६८६
कामकामय	२११९
कामकंखिय	२११९
कामगुण (अबंभपज्जवनाम)	१४००
कामपिवासिय	२११९
कामभोगमार (अंबभपज्जवनाम)	१४००
कामविणिच्छिय	२५९१
कामसंसप्पओग (सम्मोहकम्मपगरण)	१५४८
कामांसा	२४२९
कामासा (मोहणिज्जकम्मणाम)	१४८५
कामासंसप्पओग	२६०५
कामी	२५५
कायअगुत्ति (अशुभसरीरप्रवृत्ति)	७४७
कायअगुत्ती (अधम्मत्थिकायनाम)	३९
कायअणुज्जुयया (मोसोप्पत्तिकारण)	७३७
कायअपरित्त	३०४
कायअसंकिलेस (असंकिलेसपगार)	१६८९
कायउज्जुयया (सच्चोप्पत्तिकारण)	७३६
कायकरण	२८९,७३८,१६७२,१६७३
कायगुत्ती (अशुभकायप्रवृत्तिनिरोध)	७४७
कायगुत्ती (धम्मत्थिकायनाम)	३८
कायजोग	३७,३८,२४५,२५४,७३६,७३८,१२६९
कायजोगनिव्वत्ती	७३८
कायजोगपरिणाम	१२०
कायजोगी	१२२-१२४,१५९,२५२,२७६,३६२,५२१, ७३७,७३८,७४३,७४४,९७२,११०७,११३७,११३८,१३४२, १३४५,१५१६,१५१७,१५५८,१७३१,१७३५,१७५१,२०३३, २०३४,२१६८,२१७८,२१८१,२२०४,२२४०,२२४६,२२४७, २२५१,२३५२
कायजोय	२३०३,२३४०-२३४२,२४३३
कायट्ठिई	३८७
कायदुप्पणिहाण	७४६
कायदुहया (असायावेयणिज्जकम्मस्सअणुभावपगार)	१६४५
कायदंड	७४७
कायपणिहाण	७४६,७४७
कायपरित्त	३०३
कायपरियारग	१४५७-१४५९

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

शब्द	पृष्ठ नं.
कायपरियारणा	१४५७-१४५८
कायपुण्ण	२६०२
कायप्पओग	७५०,१६५२,१६५३
कायप्पओगपरिणय (पोग्गल)	२४७८,२४७९,२४८६-२४८९
कायभवत्थ	२१२२
कायमीसापरिणय (पोग्गल)	२४८४
कायसमिय	१३१४
कायसुप्पणिहाण	७४६
कायसुहया (सायावेयणिज्जकम्मस्सअणुभावपगार)	१६४५
कायसंकिलेस (संकिलेसपगार)	१६८९
कायसंवेह २२०१,२२३०,२२४५,२२५०,२२५३,२२५६,२२८०	
कारण (बाददोस)	९९२
काल	१०८९
काल (अहेसत्तमापुढविस्समहाणरग)	१७१९,२०३८
काल (दव्व)	१४,२९
काल (परमाहम्मियदेवनाम)	१९१७,१९५४
कालकरण	२८९
कालपरमाणु	२५०२
कालप्पमाण	१०५३
कालवण्णणाम (कम्म)	१५०२,१६२६
कालवण्णनिव्वत्ती	२८८
कालवण्णपरिणाम	१२७,२४०२
कालवासी	१८७६
कालसमोयार	१०६४
कालसंजोग	१०४४,२११६
कालसंसार	२५९२
कालाइयंतियमरण	२१४३
कालाणुपुव्वी	१००१
कालादेस २४८,१७५४,१७५५,२२०६,२२१४-२२२७, २२३०-२२३२,२२३५,२३५८,२४९३-२४९५	
कालावीचिमरण	२१४१
कालासवेसियपुत्त (अनगारनाम)	२११२
कालिय (अंगबाह्यसुयभेद)	९९७
कालियसुयपरिमाणसंखा	९०५
कालिंगी (पावसुय)	९०९
कालेयणा	२६०६
कालोगाहणा	५७६
कालोवक्कम	९९८,१०००
कालोहिमरण	२१४३
कासी (जनवय)	२१९
किइकम्म	२८३
किड्डा (बाससमाउपुरिसस्सदसदसाभेय)	१६१५
किण्हलेसा/लेस्सा	११६२,११६७,१२०७
किब्बिस	२४२९
किब्बिसिय (देव)	२०६४,२०६५
किब्बिसिय (मोहणिज्जकम्मस्सणाम)	१४८५

शब्द	पृष्ठ नं.
किमिरागरत्तवत्थ	१४६५
किमिरागरत्तवत्थसमाणलोभ	१४६५
किरिया १२३२-१२६८,१२८१-१२८५,१३७१	
किरियाठाण १२८८,१२८९,१२९३-१२९६,१३१०,१३११	
किरियारूई	१२३२
किरियावरणजीव (विभंगणाणभेद)	९४१
किरियावाई १४२,८२८,१२९७,१३४०-१३४६,१६०२-१६०९	
किरियाविसाल (पूर्व)	८७२,८७३
किलिंच	१४७
किव्विस (मुसावायपज्जवणाम)	१३६९
किस	१८२८,१८२९
किससरीर	१८२९
कीडय	९०३
कीलियासंघयणी	२२१३
कुक्कुडलक्खण (पावसुय)	९०७
कुच्छि	९१७
कुडग (सोउजणपगार)	९९३
कुणाल (जनवय)	२१९
कुणिमाहार	१५८५
कुप्पावयणिय	१०७२
कुम्भ (परमाहम्मियदेवनाम)	१९१७,१९५४
कुम्भ (पसत्थसरीरलक्खण)	१८९०
कुम्म	१४६
कुम्मावलि	१४६
कुम्मास	१४७
कुम्मुण्णया (मनुष्ययोनि)	३७४
कुरू (जनवय)	२१९
कुरूव	२४२९
कुरूव (मोहणिज्जकम्मणाम)	१४८५
कुलकरगंडिया	८७५
कुलमय	१४६८
कुलमसी (अदिण्णादाणपज्जवणाम)	१३८१
कुलय (धान्यमानप्रमाणभेद)	१०५४
कुलव	१४६
कुलविसिट्ठिया (उच्चागोयकम्मभेय)	१५०३
कुलविसिट्ठिया (उच्चागोयकम्मस्सअणुभावपगार)	१६४७
कुलवेयावच्च	१३२०
कुलसंपण्ण १८१५,१८१६,१८५२,१८५६,१८५८	
कुलसंपन्न	१८५२,१८५३
कुलाजीव	२५९६
कुलारिय	२१९,२२०
कुलिंगाल (सुतपगार)	१८८१
कुसट्ट (जनवय)	२१९
कुसील (नियंठ)	१०८९,१०९०,१०९१
कुसीलविहारी	१९१३
कुहुण	१८५,१९२

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

शब्द	पृष्ठ नं.
कुंजराणीय	१९५८,१९५९
कुंभ (धान्यमानप्रमाणभेद)	१०५४
कूड	१३०,२८२,१३९०
कूड (मोहणिज्जकम्मणाम)	१४८५
कूडकवडमवत्थुग (मुसावायपज्जवणाम)	१३६९
कूडकाहावणोवजीविय	१३६९
कूडया (अदिण्णादाणपज्जवणाम)	१३८१
कूडागार	१३०,१८७३
कूडागारसाला	४७,१४५,१४६,१८७९
कूरिकड (अदत्तादाणपज्जवणाम)	१३८०
केउभूय (सिद्धश्रेणिकापरिकर्मभेद)	८७०
केउभूयपडिग्गह (सिद्धश्रेणिकापरिकर्मभेद)	८७०
केतण	१४६५
केयइअद्ध (जणवय)	२१९
केवलणाण	१०९६,११२६,१३२७,१३२९,१५१९,१५२३
केवलणाणपरिणाम	१२०
केवलणाणसागारपासणया	७८५
केवलणाणसागारोवओग	७७४
केवलणाणारिय	२२१
केवलणाणावरण	१६४,१५५४
केवलणाणावरणिज्ज (कम्म)	१४९७
केवलणाणी	८६,८७,१२५,१६०,१६१,३६१,५२१,९५४
केवलणाणुवउत्त	१६७
केवलदंसण	२३०२,२३०३,२४३३
केवलदंसणअणागारपासणया	७८५
केवलदंसणअणागारोवउत्त	९७२
केवलदंसणअणागारोवओग	७७४
केवलदंसणपज्जव	१४१
केवलदंसणावरण	१६५,१५५४
केवलदंसणावरण (दरिसणावरणिज्जकम्मस्सअणुभावपगार)	१६४४
केवलदंसणावरणिज्ज (कम्म)	१४९८
केवलदंसणी	८७,१५९,७८१,७८२,७८३,१५५६
केवलनाण	८१०,९२८,९३०,९४०,९४६,९४७,९५१, १५२७,२३०२
केवलनाणणिव्वत्ती	८१०
केवलनाणपच्चक्ख	९१३
केवलनाणपज्जव	३८,१४१,९८०,९८१
केवलनाणलद्धी	९६४
केवलनाणसागारोवउत्त	९७१
केवलनाणावरणिज्ज	९४६
केवलनाणी	९५४,९६५,९६९,९७५,९७७-९७९, १३४२,१३४४,१५१५,१५२१,१५५७,२३५२
केवलिअणाहारग	५३७
केवलिअहक्खायचरित्तारिय	२२९
केवलिआहारग	५३६,५३८
केवलिखीणकसायवीयरायचरित्तारिय	२२६-२२८
केवलिखीणकसायवीयरायदंसणारिय	२२२-२२४
केवलिमरण	९९१,२१४०
केवलिय	५
केवलिसमुग्घाय	१११७,११४८,२३०८-२३१४,२३१९,२३२०, २३२८,२३२९,२३३१,२३३७,२३३९
केवली	३,६५४,७७९,७८०,९३२-९३७,१३४७,१५२६, १५५२,२१०९
केवली (अहक्खायसंजय)	११२१
केवली (सिणाय)	१०९१
केसवुट्ठि (पावसुय)	९०९
कोउयकरण (आभिओगकम्मकरण)	१५४८
कोट्ठ (धारणानाम)	८१६
कोडाकोडी	५७०
कोरव्व (कुलारिय)	२२०
कोरव्वीया (षड्जग्राममूर्च्छना)	१०३५
कोव	२४२९
कोव (मोहणिज्जकम्मणाम)	१४८५
कोसल (जनवय)	२१९
कोह	५५९,१२७२,१२७३,१२८६,१४६३,२४२९,२५८६
कोह (मोहणिज्जकम्मणाम)	१४८५
कोहअविवेग (अधम्मत्थिकायनाम)	३९
कोहकसाई/कसायी	१२२,१२४,१५९,५२०,९७२,१४७१,१४७२, १७५३,२०३१,२०३२,२०३५,२०३९
कोहकसाय	१४६३,१४६९,२२०४
कोहकसायकरण	१४६८
कोहकसायनिव्वत्ति	१४६८
कोहकसायपरिणाम	१२०
कोहकसायभाव	३६०
कोहणिस्सिया (पज्जत्तियामोसाभासा)	७१२
कोहवसट्ट	१५४६
कोहविवेग	१४९०,२३०२,२४३०,२५८६
कोहसण्णा	३८३
कोहसमुग्घाय	२३३३-२३३६
कोहसीलया (असुरकम्मपगरण)	१५४७
कोहसंजलण	१६१९,१६३५
कोहोवउत्त	२७१-२७८
कंकोवम (तिर्यंचआहार)	४७८
कंखा	२४२९
कंखा (अदिण्णादाणपज्जवणाम)	१३८१
कंखा (मोहिणिज्जकम्मणाम)	१४८५
कंखामोहणिज्ज	१५८०,१५८२-१५८४
कंडु (वेयणाणुभवपगार)	१६७७
कंत (पोग्गलपगार)	२४००
कंतस्सरया (सुभणामकम्मस्साणुभवपगार)	१६४७
कंती	१४९
कंद	१९३,१९४,१९६
कंदप्पिय	२०६३,२०६४
कंबलकड	१८७२

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

शब्द	पृष्ठ नं.
ख	
खइय	१०२२,१०२४,१०२५
खइय-खओवसमनिप्फन्न (द्विकसंयोगजसान्निपातिकभावभेद)	१०२८
खइय-खओवसमिय-पारिणामियनिप्फन्न (त्रिकसंयोगजसान्निपातिक-भावभेद)	१०३०
खइय-पारिणामियनिप्फन्न (द्विकसंयोगजसान्निपातिकभावभेद)	१०२६
खइयभाव	१००८,१०१९,११४९
खओवसम	९४६,१०२५
खओवसमनिप्फन्न (खओवसमियछनामभेद)	१०२५
खओवसमिय (ओहिनाणपच्चक्ख)	९१३
खओवसमिय-पारिणामियनिप्फन्न (द्विकसंयोगजसान्निपातिकभावभेद)	१०२८
खओवसमियभाव	१११८,११४९
खण	१२९
खत्तियविज्ज (पावसुय)	९०८
खय	९४६,१०२४
खयनिप्फन्न (खइयछनामभेद)	१०२४
खयोवसमिय	२५९९
खरपुढवी	१८०,४०२
खरबायरपुढविकाइय	१८०
खरस्सर (परमाहम्मियदेवनाम)	१९१७,१९५४
खरावत्त	१४६६
खरावत्तसमाणकोह	१४६६
खरोट्ठी (लिवी)	२२१
खलुंक	१८५५
खलुंकया	१८५५
खह (आगासत्थिकायनाम)	३९
खहयर	१७२
खहयरतिरिक्खजोणियपंचिंदियपओगपरिणय (पोग्गल)	२४६५
खाइ	२८२
खाइम	४७८
खाइय	४५
खाइयभाव	१११९
खाओवसमिय (छनामभेद)	१०२२,१०२५
खाओवसमियभाव	१००८,१०१९
खिंखिणिस्सर (सद्दभेय)	२५५३
खीणकसाई	९५३
खीणकसायवीयराग	१०९३,११२३
खीणकसायवीयरायचरित्तारिय	२२६,२२८
खीणकसायवीयरायदंसणारिय	२२२,२२४
खीणकसायी	११०८,११०९,११३९
खीणमोह (जीवट्ठाण)	१६६३
खीणवेयय	९५२,१०९२,१०९३,११२३
खीलियासंघयण	६०३
खीलियासंघयणणाम (कम्म)	१५०१,१६२५
खुज्ज (संठाण)	६००,६६४,२२१३
खुज्जसंठाणणाम (कम्म)	१५०२
खुड्डाजुम्म	२१५५
खुड्डागकडजुम्म	२१५६,२१५७
खुड्डागकलियोय	२१५५,२१५८
खुड्डागतेयोय	२१५५,२१५७
खुड्डागदावरजुम्म	२१५५,२१५७
खुद्द (पाणवहसरूव)	१३५२,१३६८
खुद्दिमा (गांधारग्राममूर्च्छना)	१०३५
खुर	१४३,१४८
खुरज्झाम	१४८
खुरपत्त	१८३८
खुह (नैरयिकों का वेदनानुभव प्रकार)	१६७७
खेड	१३०
खेत्त	१०८९
खेत्तकरण	२८९
खेत्तट्ठाणाउय	२५०१
खेत्तप्पमाण	१०५३
खेत्तपरमाणु	२५०२
खेत्तय (पुत्तपगार)	१८८३
खेत्तवासी	१८७७
खेत्तसमोयार	१०६४
खेत्तसंजोग	१०४४
खेत्तसंसार	२५९२
खेत्ताइयंतियमरण	२१४३
खेत्ताणुपुव्वी	१००१,१०१४
खेत्ताणुपुव्वीदव्व	१०१६
खेत्ताणुवाय	३१,३१९-३२७,६९०-६९४
खेत्तादेस	२३५८,२४९३-२४९५
खेत्तारिय	२१९
खेत्तावीचियमरण	२१४१,२१४२
खेत्तेयणा	२६०६
खेत्तोगाहणा	५७६
खेत्तोवक्कम	९९८,१०००
खेत्तोववायगई	७६३,७६५,७६६
खेत्तोहिमरण	२१४२
खेम	१८४६,१८४७
खेमरूव	१८४७
खेव (अदिण्णादाणपज्जवणाम)	१३८०
खंजणरागरत्तवत्थ	१४६६
खंजणरागरत्तवत्थसमाणलोभ	१४६६
खंजणोदगसमाणभाव	१४६६
खंजणोदय	१४६६
खंड	४४
खंडाभेय	७२७,७२८

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

शब्द	पृष्ठ नं.
खंडाभेयपरिणाम	१२६
खंति	१४९
खंतिखमणया (आगामीभद्रकर्मबंधहेतु)	१४९२
खंतिसूर	२५९२
खंध ३०,९०,९१,९६-११४,१२६,२३७२,२३९१,२४००, २४०२,२४०३,२४४८-२४६३,२४९१,२४९२,२५११-२५४९,२५९७	
खंध (रूविअजीवपज्जव)	८८
खंध (वृक्षअंश)	१९३,१९४,१९६
खंधदेस (रूविअजीवपज्जव)	८८
खंधदेस	२३७२
खंधप्पएस	२३७२
खंधबीय	५२३
ग	
गइ	२,१०८९,१९७५
गइकल्लाण	५
गइचरिम	२३४६
गइणाम (कम्म)	१५००
गइनामनिहत्ताउय (आउयबंधपगार)	१५९०,१५९३
गइपरिणाम	११९-१२५,१५९०,१६६४
गइपरियाय	२११६
गइप्पवाय	७६२,७७१
गइबंधणपरिणाम (आउपरिणामभेय)	१५९०
गइरइया (देव)	१५३६,१९१८
गइसमावण्णग	१९१८
गइसमावन्नग	१५३६
गगण (आगासत्थिकायनाम)	३९
गणट्ठकर	१८३१
गणधरगंडिया	८७५
गणवेयावच्च	१३२०
गणसोभकर	१८३२
गणसोहिकर	१८३२
गणसंगहकर	१८३२
गणणाणुपुव्वी	१००१
गणिड्ढी	२५९०
गणिपिडग	८२२,८७६,८७७
गणितलिवी	२२१
गणिम (विभागनिष्पन्नद्रव्यप्रमाण)	१०५३,१०५६
गणी	१०२६
गति	२३४६
गतिसमावण्णग/वन्नग	८,१७७
गद्दतोय (लोगंतियविमाणनाम)	१९१२
गब्भ	११९८
गब्भजमणुस्साउय	१५८८
गब्भवक्कंति	२११६
गब्भवक्कंतिय १५५,२०८,२१०,२१२,२१३,२१५,२३०	
गब्भवक्कंतियपंचेंदियतिरिक्खजोणिय ३७१-३७३,४१०, १२१२,१२१३,१४२७,१४७०	
गब्भवक्कंतियमणुस्स १२,१५५,२१६,३१३,३६७,३७१,३७२, ३७३,७८२,१४२६,१४२८,१४७१	
गब्भवक्कंतियमणुस्सखेत्तोववायगई	७६४
गब्भवक्कंतियमणुस्सपवेसणग	२१०४
गब्भवक्कंतियमणुस्सपवेसणय	२१०३,२१०४
गब्भवक्कंतियमणुस्सपंचिंदियपओगपरिणय (पोग्गल)	२४७०
गब्भाकर (पावसुय)	९०८
गमिय (श्रुतज्ञानभेद)	८२०,८२४
गयकण्ण (अंतरदीवय)	२१७
गयलक्खण (पावसुय)	९०७
गयसुहमाल (अणगार)	१३२१
गरूय ३१,४१,५१,२८७,३८०,५४३,७८२,७९२,११५८,१४८१	
गरूयलहुय ३१,४१,५१,२८७,३८०,५४३,७८२,७९२,११५८,१४८१	
गरूयलहुयदव्व	४१
गवेसणया (ईहानाम)	८१५
गवेसणा (आभिणिबोहियनाणपज्जव)	८११
गव्व	२४२९
गव्व (मोहणिज्जकम्मणाम)	१४८५
गह	१३,२३१
गहण	२४२९
गहण (मुसावायपज्जवनाम)	१३६९
गहण (मोहणिज्जकम्मणाम)	१४८५
गाउय	५७८-५८४,९१७,९२०
गाउयपुहुत्त	५७९,५८०,५८१
गाम	१३०
गामकंटग	१३१७
गामणिद्धमण	२१६
गामधम्मतित्ती (अबंभपज्जवणाम)	१४००
गाह	२०३
गाहावइरयणत्त	१३३६
गिद्धपट्ठ (बालमरण)	२१४४
गिद्धपुट्ठमरण	२१४०
गिरिपडण (बालमरण)	२१४४
गिरिवर (पसत्थसरीरलक्खण)	१८९०
गिलाणवेयावच्च	१३२०
गिल्लि	२८३,६४५
गिहिलिंग	१६८,१०९७,११२७
गिहिलिंगसिद्ध	१६३,१६४,९२९
गुच्छ	१८५,१८७
गुज्झ (अबंभपज्जवणाम)	१४००
गुण	१४
गुणणाम (तिणामभेद)	१०२०
गुणप्पमाण	२५८६

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

शब्द	पृष्ठ नं.
गुणाणंविराहण (पाणवहपज्जवणाम)	१३५३
गुत्त	४७,१८७३,१८७९
गुत्तदुवार	४७,१८७९
गुत्तबंभचारी	१९०७
गुत्तबंभयारी	१३१४
गुत्ति	१४९
गुत्ति (अशुभप्रवृत्तिनिरोध)	७४७
गुत्तिंदिया (इत्थीपगार)	१८८०
गुम्म	१८५,१८७
गुरूगई (गतिप्रकार)	१७०१
गुरूफासपरिणाम	२४०२
गुरूलहुफासपरिणाम	२४०२
गुरूवच्छलया (तीर्थंकरकर्मबंधहेतु)	१४९२
गुह	२८२
गुंजालिया	२८२
गूढदंत (अंतरदीवय)	२१७
गूढावत्त	१४६६
गूढावत्तसमाणमाया	१४६७
गुहणया (मोहनीयकर्मनाम)	१४८५
गूहणया	२४२९
गज्जे (कव्वपगार)	९९५
गेय (कव्वपगार)	९९५
गेय (गीत)	९९६
गेलन्नपुट्ठ	२११७
गेही	२४२९
गेही (मोहनीयकर्मनाम)	१४८५
गो (श्रोताप्रकार)	९९३
गोकण्ण (अंतरदीवय)	२१७
गोकिलिंज	१४६
गोण	१४६
गोणलक्खण (पावसुय)	९०७
गोणावलि	१४६
गोत्त (कम्म)	१४८४
गोपुर	२८२
गोमय	१४८
गोमुत्तिकेतणय	१४६५
गोमुत्तिकेतणसमाणमाया	१४६५
गोमुह (अंतरदीवय)	२१७
गोय (कम्म)	१२७१,१४८२,१४८४,१४९४,१५०३,१५२५, १५२७,१५६४,१५७०,१५७२,१६५०,१६५१
गोय	२३३७
गोरि (पावसुय)	९०९
गोल	१८७२
गोह	१४६
गोहावलि	१४६

शब्द	पृष्ठ नं.
गंगेय (अनगारनाम)	२१०८-२११२
गंडमाणिया	१४६
गंडियाणुओग	८७४,८७५
गंडीपया	२०९
गंथ (सुयपरियायसद्द)	९०५
गंथिम (मालाप्रकार)	९९६
गंध	१४,४१,९७,९३४,२३०१,२३४६,२४००
गंधकरण	२४००
गंधचरिम	२३४८
गंधणाम (कम्म)	१५००,१५०२,१५०५
गंधनिव्वत्ती	२८९,२४९९
गंधपरिणय (वीससापरिणयपोग्गल)	२४७७,२४८५
गंधपरिणाम	१२५,१२७,२४०१
गंधमंत (देव-आहार)	४७९
गंधमंत	४९४
गंधसमुग्गय	२३३८
गंधसंपण्ण	१८३८
गंधव्व	१३,२३०
गंधव्वलिवी	२२१
गंधव्ववाणमंतरदेव	२२५६,२२७५
गंधव्वाणीय	१९५८
गंधार (स्वरभेद)	१०३३
गंधारगाम (स्वरग्रामप्रकार)	१०३४
गंधारि (पावसुय)	९०९
गंधंग	१७७०
गंभीर	१८४०,१८४१
गंभीरहियय	१८४०,१८४१
गंभीरोदय	१८४०
गंभीरोदही	१८४१
गंभीरोभासी	१८४०,१८४१
घ	
घण (ततआउज्जसद्दभेय)	२५५३
घण (वाद्य)	९९६
घणचउरंस (संठाण)	२४४२
घणतंस (संठाण)	२४४१
घणदंत (अंतरदीवय)	२१७
घणवट्ट (संठाण)	२४४०
घणवाय	२४३०
घणायत (संठाण)	२४४३
घणियबंधणबंध (पयोगबंधभेय)	१५४३
घणोदही	२४३०
घर	२८२
घणपरिमंडल (संठाण)	२४४४
घाणविण्णाणावरण (णाणावरणिज्जकम्मस्सअणुभावपगार)	१६४४
घाणावरण (णाणावरणिज्जकम्मस्सअणुभावपगार)	१६४४

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

शब्द	पृष्ठ नं.
घाणिंदिय	३८,२४५,६४९,६५०,६५३,६६४,६६५
घाणिंदियअत्थोग्गह	६६६,६६७,८१४
घाणिंदियईहा	८१५
घाणिंदियत्थ	६५०
घाणिंदियधारणा	८१५
घाणिंदियपच्चक्ख	९१३
घाणिंदियपरिणाम	११९
घाणिंदियबल	२६०५
घाणिंदियवज्झ	१५७४
घाणिंदियवसट्ट	१५४६
घाणिंदियविसय (पोग्गलपरिणाम)	२४९७
घाणिंदियवंजणोग्गह	६६६,६६८
घाणिंदियसाय (सायपगार)	१६८६
घाणिंदियावाय	८१५
घाणेंदियलद्धिअक्खर	८२०
घाणेंदियवंजणोग्गह	८१४
घायण (पाणवहपज्जवणाम)	१३५३
घोस	१३०
घोस (देविंदनाम)	१९११

च

चउक्क	२८२
चउक्कणइय	८७२
चउट्ठाणवडिय	५५,५७,५९,६०,६२,६४-७९,८१-८६,९०-९५,९८-११७
चउप्पयउवक्कम	९९९
चउपुरिसपविभत्तगई	७६८,७७०,७७१
चउभाइया (रसमानप्रमाणभेद)	१०५५
चउम्मुह	२८२
चउरंस (संठाण)	२४३९,२४४२,२४४५,२४४६,२५५४,२६००
चउरंससंठाणपरिणाम	१२६
चउरिंदिय	१०,५२,६०,७५,१२४,१४५,१५५,१६०-१६२,१७५,१७७,२०१,२०५,२३४,२३५,२३८,२३९,२४६,२५६,२६७,२७८,२८१,२८३,२८५,२९२,२९४,२९६,२९७,३०५,३०९,३१७,३४८,३६६,३७०,३७२,३७३,३७७,४०९,५०२,५०३,५१४,५१९,५२०,५६२,५६९,५७८,६६४,६६८,६७०,६७१,६८७,६८८,६९७,७१३,७४६,७५२,७५४,७७६,७७९,७८२,७८६,७८८,७८९,७९१,९५७,९६१,९८९,१०८७,११७१,११८०,११९६,१२१२,१२४५,१२६३,१३२३,१३२७-१३२९,१३३५,१३४३,१४२६,१४७०,१५१९,१५२४,१५८४,१५९५,१६०७,१६३८,१६७१,१६८९,१७०३,१७३५,१७३७,१९७८,१९९७,२००६,२०११,२१४९,२२४९,२२६१,२२६६,२२७९,२३०९,२३३१,२४३२
चउरिंदियजाइणाम (कम्म)	१६२३
चउरिंदियजीव	६९३,१७५५
चउरिंदियतिरिक्खजोणिय	२२०२
चउरिंदियतिरिक्खजोणियपवेसणय	२१०३
चउरिंदियनिव्वत्तिय (पोग्गल)	१५१०
चउरिंदियसंसारसमावण्णजीवपण्णवणा	१७९,२०३
चउसट्ठिया	१४६,१०५४
चउसमयसिद्ध	१६३
चक्क	४४
चक्करयणत्त	१३३७
चक्कलक्खण (पावसुय)	९०७
चक्कवट्टित्त	१३३५,१३३६
चक्कवट्टी	२१९,१४०१,१६१५
चक्कवट्टी (इड्ढिमंतमणुस्सपगार)	१८८३
चक्कवाल (सेढी)	२१२५
चक्कहरगंडिया	८७५
चक्किया	४७
चक्खिंदिय	३८,२४५,६४९,६५३,६६४,६६५
चक्खिंदियअत्थोग्गह	६६७,६६८,८१४
चक्खिंदियधारणा	८१५
चक्खिंदियपच्चक्ख	९१३
चक्खिंदियपरिणाम	११९
चक्खिंदियबल	२६०५
चक्खिंदियलद्धिअक्खर	८२०
चक्खिंदियवज्झ	१५७५
चक्खिंदियवसट्ट	१५४६
चक्खिंदियविसय (पोग्गलपरिणाम)	२४९७
चक्खिंदियसाय (सायपगार)	१६८५
चक्खिंदियावाय	८१५
चक्खुदंसण	६०,७५,७७९,२३०२,२३०३,२४३३
चक्खुदंसण-अचक्खुदंसणअणागारोवउत्त	९७१
चक्खुदंसण-अचक्खुदंसण-ओहिदंसणोवउत्त	७७८
चक्खुदंसण-अचक्खुदंसण-ओहिदंसण-केवलदंसणोवउत्त	७७७
चक्खुदंसणअणागारपासणया	७८५,७८७
चक्खुदंसणअणागारोवओग	७७४,७७५,७७७
चक्खुदंसणपज्जव	३८,१४१
चक्खुदंसणलद्धी	१०२६
चक्खुदंसणावरण	१६५,१५५४
चक्खुदंसणावरण (दरिसणावरणिज्जकम्मस्सअणुभावपगार)	१६४४
चक्खुदंसणावरणिज्ज (कम्म)	१४९८
चक्खुदंसणी	८०,८६,१५९,७८१,७८२,१५५६,२०३०,२०३२,२०३३
चच्चर	२८२
चमर (देविंदनाम)	१९१०
चमर (सरीरलक्खण)	१८९०
चम्म	४४,१४३,१४८
चम्मकड	१८७२
चम्मज्झाम	१४८
चम्मपक्खी	२१४

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

शब्द	पृष्ठ नं.
चम्मरयणत्त	१३३७
चम्मलक्खण (पावसुय)	९०८
चय (परिग्गहपज्जवणाम)	१४१८
चयण	१९७५
चरगपरिव्वायग	२०६३,२०६४
चरणकरण	८२९,८३०,८३४,८५७,८६१,८६३,८६७
चरमसमयभवत्थ	४८७
चरित्त	१४,१०८९,२५८५
चरित्तअसंकिलेस	१६८९
चरित्तकसायकुसील	१०९१
चरित्तपज्जव	११०४,११०७,११३५,११३७
चरित्तपडिसेवणाकुसील	१०९०
चरित्तपरिणाम	११९-१२४
चरित्तपुरिस	१७७४
चरित्तपुलाय	१०९०
चरित्तबल	२६०५
चरित्तभेयणी (विकहा)	२६०२
चरित्तमोहणिज्ज (कम्म)	१६६,१४९८,१५०८,१५४५ १५५३,१५६६
चरित्तलद्धी	९६३,९६४
चरित्तसंकिलेस	१६८९
चरित्तसंपण्ण	१८१७,१८१९,१८२०
चरित्ताचरित्तलद्धी	९६३,९६४
चरित्ताचरित्ती	१२४
चरित्ताया	२३०१,२३०४,२३०५
चरित्तायार	८२५
चरित्तारिय	२१९,२२४,२२८,२२९
चरित्ती	१२४
चरिम	१५७,१७९,२६०,१३४७,१५२९,१५५९,१९६१, २०३४,२१३९,२३४६-२३६७
चरिम-अचरिमसमयकडजुम्मकडजुम्मएगिंदिय	२१७४
चरिमसमयअजोगिकेवलिखीणकसायवीयरायचरित्तारिय	२२८
चरिमसमयअजोगिकेवलिखीणकसायवीयरायदंसणारिय	२२४
चरिमसमयअजोगिभवत्थकेवलनाण	९२८
चरिमसमयउवसंतकसायवीयरायचरित्तारिय	२२६
चरिमसमयउवसंतकसायवीयरायदसंणारिय	२२२
चरिमसमयकडजुम्मकडजुम्मएगिंदिय	२१७३,२१७४
चरिमसमयनियंठ	१०९१
चरिमसमयबुद्धबोहियछउमत्थखीणकसायवीयरायचरित्तारिय	२२७
चरिमसमयबुद्धबोहियछउमत्थखीणकसायवीयरायदंसणारिय	२२३
चरिमसमयसजोगिकेवलिखीणकसायवीयरायचरित्तारिय	२२८
चरिमसमयसजोगिकेवलिखीणकसायवीयरायदंसणारिय	२२४
चरिमसमयसजोगिभवत्थकेवलनाण	९२८
चरिमसमयसयंबुद्धछउमत्थखीणकसायवीयरायचरित्तारिय	२२७
चरिमसमयसयंबुद्धछउमत्थखीणकसायवीयरायदंसणारिय	२२३
चरिमसमयबायरसंपरायसरागचरित्तारिय	२२५
चरिमसमयसुहुमसंपरायसरागचरित्तारिय	२२५
चरिमंतपएस	२३५२-२३५७,२३६७
चरिया	२८२
चरियापरीसह	१५०८,१५०९
चरंत (अबंभपज्जवणाम)	१४००
चलसत्त (पुरिसपगार)	१८८२
चाउब्भाइया	१४६
चाउरंगिणी	२११८
चाउरंतसंसारकांतार	१४१६,२०६५
चामर (पसत्थसरीरलक्खण)	१४१३
चारट्ठिइय	१५३६,१९१८
चारण (इड्ढिपत्तारिय)	२१९
चारण (इड्ढिमंतमणुस्सपगार)	१८८३
चारोववण्णग	१९१८
चारोववन्नगदेव	१५३६
चालिणी (सोउजणपगार)	९९३
चित्तंतरगंडिया	८७५
चियाय (त्याग)	१४९
चिल्लल	२८२
चिंधपुरिस (पुरिसपगार)	१७७४
चिंता (ईहानाम)	८१५
चिंतासुविण (सुविणदंसण)	९१०
चुआचुअसेणियापरिकम्म	८७०
चुण्णियाभेय	७२७,७२८
चुण्णियाभेयपरिणाम	१२७
चुलसीइसमज्जिय	२०५४,२०५५,२०५६
चुंचुण (इब्भजाइ)	२२०
चूलिया	१२९
चूलियावत्थू	८७३
चूलियंग	१२९
चेदी (जणवय)	२१९
चेयकड	१४९३,१४९४
चेया (जीवत्थिकायनाम)	३९
चोरिक्क (अदिण्णादाणपज्जवणाम)	१३८०
चंकार (सुद्धवायाणुओगपगार)	९९३
चंड ((पाणवहसरूव)	१३५२,१३६८
चंडा (देविंदाणंमज्झिमियापरिसा)	१९३४
चंडिक्क	२४२९
चंडिक्क (मोहणिज्जकम्मणाम)	१४८५
चंदचरिय (पावसुय)	९०८
चंदविमाणजोइसियदेव	२२५७,२२७५
चंदाभ (लोगंतियविमाणनाम)	१९१२

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

शब्द	पृष्ठ नं.
छ	
छउमत्थ	३१७,६५३,६५४,९३०,९३२,९८६,९८८,१५५३
छउमत्थअणाहारग	५३७,५३८
छउमत्थअहक्खायचरित्तारिय	२३०
छउमत्थ (अहक्खायसंजय)	११२२
छउमत्थआहारग	५३७,५३८
छउमत्थखीणकसायवीयरायचरित्तारिय	२२६,२२७
छउमत्थखीणकसायवीयरायदंसणारिय	२२२
छउमत्थमरण	९९१,२१४०
छउमत्थाहारग	५३७
छक्समज्जिय	२०४९,२०५०,२०५१
छट्ठभत्त	५०३
छट्ठाणवडिय	५४-८७,८९-११७
छत्त	४४,१४१३,१८९०
छत्तरयणत्त	१३३७
छत्तलक्खण (पावसुय)	९०८
छविच्छेय (पाणवहपज्जवणाम)	१३५३
छविपव्व	२११६
छाउमत्थियसमुग्घाय	२२३२,२३३३
छाया	१४,१३०,१४९,२५५४
छायागई	७६८,७६९
छायाणुवायगई	७६८,७६९
छायोवय	१८३७
छायोवा	१८३७
छारिय	१४८
छिड्ड (आगासत्थिकायनाम)	३९
छिण्णच्छेयणइय	८७२
छीरविरालिया (भुजपरिसर्पस्थलचरतिर्यंचस्त्री)	१७०
छेदोवट्ठावणियचरित्तपरिणाम	१२१
छेदोवट्ठावणियचरित्तारिय	२२९
छेदोवट्ठावणियलद्धी	९६४,१०२६
छेदोवट्ठावणियसंजम	१०९९
छेदोवट्ठावणियसंजय	११२१-११४०,११४३-११५१
छेवट्टसंघयण	२२०३
छेवट्टसंघयणणाम (कम्म)	१५०१
छेवट्टसंघयणी	२२१३,२२४०,२२४६
ज	
जइत्त	१८६७,१८६८
जइपरिसा	४
जक्ख	१३,२३०
जज्जरिय (सद्दभेय)	२५५३
जणइत्तु	१८७७
जणवयसच्चा (पज्जत्तियासच्चाभासा)	७११
जत्ताभयय	१८८१
जमलपय	५७०
जम्बूदीवग (मणुस्सपगार)	१८८२
जय (जगतजीवत्थिकायनाम)	३९
जयसंपण्ण	१८५७-१८६१
जर (वेयणानुभवपगार)	१६७७
जराउज (योनिसंग्रह)	३७६
जराउय	१४१५,१९७९
जलकंत (देविंदनाम)	१९१०
जलप्पभ (देविंदनाम)	१९१०
जलप्पवेस (बालमरण)	२१४४
जलणप्पवेस	२१४४
जलयर	१०,१७२
जलयरतिरिक्खजोणियपंचिंदियपओगपरिणय (पोग्गल)	२४६५
जलरूह	१८५,१९१
जलूग (सोउजणपगार)	९९३
जल्ल (परीसह)	१५०७
जव	९१७
जव (पसत्थसरीरलक्खण)	१४१३,१८९०
जवणालिया (लिवी)	२२१
जवमज्झ	२४३९
जसोकित्तिणाम (कम्म)	१५००,१५०६,१६३०,१६४२
जहण्णठिइय	६४,६९,७६,८२,१००-१०४,११६
जहण्णपय	१८,२१
जहण्णपुरिस (पुरिसपगार)	१७७४
जहण्णोगाहणग (य)	६१,६६,६८,७२,७५,७६,८०,८१,९६, ९७,९९,१००,११५
जहण्णोहिणाणी	७९,८०,८५
जाइआरिय	२२०
जाइगोत्तनिउत्त	१५९१
जाइगोत्तनिउत्ताउय	१५९२
जाइगोत्तनिहत्त	१५९१
जाइगोत्तनिहत्ताउय	१५९१
जाइ-जरा-मरणबंधणविमुक्क	१६५
जाइणाम (कम्म)	१५००,१५०१
जाइणामगोत्तनिउत्त	१५९२
जाइणामगोत्तनिहत्त	१५९२
जाइणामगोत्तनिहत्ताउय	१५९२
जाइनामनिउत्त	१५९१
जाइनामनिउत्ताउय	१५९१
जाइनामनिहत्त	१५९१
जाइनामनिहत्ताउय	१५९०,१५९१,१५९३
जाइविसिट्ठिया (उच्चागोयकम्म)	१५०३
जाइविसिट्ठिया (उच्चागोयकम्मस्सअणुभावपगार)	१६४७
जाइविहीणया (नीयागोयकम्म)	१५०३
जाइविहीणया (णीयागोयकम्मस्सअणुभावपगार)	१६४८
जाइसंपन्न	१८५२,१८५३

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

शब्द	पृष्ठ नं.
जाइआजीव	२५९५
जागर	२३९,९११
जाण	२८३
जाणगसरीरदव्वखंध	२५५०
जाणयसरीरदव्वज्झयण	१०६८
जाणयसरीरदव्वसुय	९०२
जाणयसरीरदव्वसंखा	१०५९,१०६०
जाणगसरीरभवियसरीरवइरित्तदव्वखंध	२५५१
जाणयसरीरभवियसरीरवइरित्तदव्वज्झयण	१०६८,१०६९
जाणयसरीरभवियसरीरवइरित्तदव्वसुय	९०२,९०३
जाणयसरीरभवियसरीरवइरित्तदव्वोवक्कम	९९९,१०००
जाणयसरीरभवियसरीरवइरित्तदव्वसंखा	१०५९,१०६१
जाणयसरीरभवियसरीरवइरित्तदव्वाणुपुव्वी	१००१
जाणिया (सोउज्जणपरिसापगार)	९९३
जातिआसीविस	२५८७
जातिवंझा	२११७
जातिमय	१४६८
जातिसंपण्ण	१८१५,१८१६,१८५२,१८५६
जायणा (परीसह)	१५०८
जायणि (अपज्जत्तियाअसच्चामोसाभासा)	७१२,७१९
जाया (देविंदाणंबाहिरियापरिसा)	१९३४
जावय (हेऊ)	९९१
जाहग (सोउजनपगार)	९९३
जिण	२,१०९१
जिणकप्प	१०९३,११२४
जितिंदियया (भद्दकम्मबंधहेउ)	१४९२
जिब्भिंदिय	३८,२४५,६४९,६५०,६६३-६६६,२२४६
जिब्भिंदियअत्थोग्गह	६६७,६६८,८१४
जिब्भिंदियईहा	८१५
जिब्भिंदियत्थ	६५०
जिब्भिंदियधारणा	८१५
जिब्भिंदियपरिणाम	११९
जिब्भिंदियवज्झ	१५७४
जिब्भिंदियवंजणोग्गह	६६७,६६८,८१४
जिब्भिंदियसाय (सायपगार)	१६८६
जिब्भिंदियावाय	८१५
जिम्म (मोहणिज्जकम्मणाम)	१४८५
जिम्म (मेहपगार)	१८७४
जिम्ह	२४२९
जिय	९०१
जीमूय (मेहपगार)	१८७४
जीव	२,३,४,१४,२९,३४,३७-३९,४७,१२९-१३३, १४१-१६२,१६७,१६९,१७४,२४०-२४८,२५४,२५६,२९६,३०८, ३१८,३१९,३४६-३६४,३६६,४८६,५१५-५२१,६५५,७२५, ७२९,७४०,७५०,७५२,७६२,७७७,७८१,७८५,७८७,७८९,७९१, ८२७,८७८,१०८७-१०८९,११५२,११६६,११७०,११८९, १२११,१२२१,१२२२,१२३२,१२३८-१२४२,१२४९-१२५५, १२५८-१२५९,१२६३-१२६७,१२७०,१२८१-१२८८,१३१९- १३२१,१३३७-१३४५,१४६४-१४६७,१४८०,१४८१,१४८९-१४९६, १५०९-१५१६,१५२०,१५२२,१५३०-१५३४,१५४५,१५४८-१५५३, १५५९-१५६६,१५७०-१५७२,१५८०,१५८६-१५९४,१५९७, १६०२-१६०४,१६१५,१६३४-१६४१,१६५०-१६५६,१६६३, १६७५,१६८४,१६८६-१६९०,१६९६,१७०२,१७३१-१७३६, १७४८-१७६६,२०७२,२०७३,२११८-२१२१,२१४९-२१५७, २१६६,२१६७,२१७७,२१८२,२१८८,२१८९,२१९३,२२०३- २२१७,२२१९,२२२२,२२२४,२२२८,२२२९,२२३२-२२३५, २२३९,२२४६,२२५०,२२५३,२२५४,२२६२,२२६६,२२६७, २२६९,२२७२,२२८१,२२८८,२२९०,२३०२,२३०३,२३२१- २३२७,२३३५,२३४६,२३४९,२३५०,२४३२,२६०२
जीवअपच्चक्खाणकिरिया	१२३४
जीवआणवणिया (किरिया)	१२३६
जीवआरंभिया (किरिया)	१२३५
जीवकिरिया	१२३३
जीवगुणप्पमाण	२५८६
जीवघण	१६७
जीवट्ठाण	१६६२
जीवणेसत्थिया (किरिया)	१२३६
जीवत्थिकाय	८,१७,३२,३४,३७,३९-४६,१०१३, १०२७,२४३३
जीवत्थिकायपएस	१९,२२-२८
जीवदव्व	८,९,३७,१३१,१४४,१४५
जीवदिट्ठिया (किरिया)	१२३५
जीवनाम (दुणामभेद)	१०२०
जीवनिव्वत्ती	१५१
जीवपएस	३१,१४६,२१५०,२१५३
जीवपज्जव	५१,८७
जीवपण्णवणा	८,१६२,२३२
जीवपरिणाम	११९,१२५
जीवपाओसिया (किरिया)	१२३३
जीवपाडुच्चिया (किरिया)	१२३६
जीवपारिग्गहिया (किरिया)	१२३५
जीवपुट्ठिया (किरिया)	१२३५
जीवप्पओगबंध	११८९,१४२५
जीवप्पदेसोगाहणा	५९३
जीवप्पयोगबंध	३८१,५५९,७९२,१५४४
जीवप्पवह	५४३
जीवभाव	१४१,३५६
जीवमिस्सिया (अपज्जत्तियासच्चामोसाभासा)	७१२
जीववेयारणिया (किरिया)	१२३७
जीवसमान्तोवणिवाइया (किरिया)	१२३६
जीवसाहत्थिया (किरिया)	१२३६
जीवाजीव	८२७

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

शब्द	पृष्ठ नं.
जीवाजीवमिस्सिया (अपज्जत्तियासच्चामोसाभासा)	७१२
जीवाजीवविभत्ति	२
जीवाजीवाभिगम	८
जीवाणुकंपा	१४९१
जीवाभिगम	८
जीवाया	२३०२,२३०३
जीवियासा (मोहणिज्जकम्मणाम)	१४८५
जीवियासा	२४२९
जीवियासंसप्पओग	२६०५
जीवियंतकरण (पाणवहपज्जवनाम)	१३५३
जीवोगाहणा	५७६
जीवोदयनिप्फन्न (उदयनिष्पन्ननामभेद)	१०२३
जुग	१२९
जुग (सरीरलक्खण)	१८९०
जुग्ग	२८३,६४५
जुग्गारिय	१८५०
जुत्त	१८४७-१८५०,१८६१-१८६४
जुत्तपरिणय	१८४८-१८५०,१८६१-१८६३
जुत्तरूव	१८४८,१८५०,१८६२,१८६३
जुत्तसोभ	१८४८-१८५०,१८६२,१८६४
जुत्ती	१४९
जुद्धसूर	२५९२
जुम्म	२१४७
जुम्मपएसिय (घणचतुरंससंठाण)	२४४२
जुम्मपएसिय (घणतंससंठाण)	२४४१
जुम्मपएसिय (घणवट्ट संठाण)	२४४०
जुम्मपएसिय (घणायतसंठाण)	२४४३
जुम्मपएसिय (पयरचउरंससंठाण)	२४४२
जुम्मपएसिय (पयरतंससंठाण)	२४४१
जुम्मपएसिय (पयरवट्ट संठाण)	२४४०
जुम्मपएसिय (पयरायतसंठाण)	२४४३
जुम्मपएसिय (सेढिआयतसंठाण)	२४४३
जुय	९१७
जूव (पसत्थसरीरलक्खण)	१४१३
जेया (जीवत्थिकायनाम)	३९
जोइ (अग्नि)	१४५
जोइस	१५६,२३६,२३८,२८५,१६८७
जोइसिणी	१३२४
जोइसिय	१२,५२,६१,८७,१२५,१४५,१७७,२३०,२३१, २३४,२४०,२४१,२४६,२६२,२७०,२८३,२९१,२९५,२९६,३१२, ३२२,३६६,३७१,३७२,३७४,४९२,५०३,५१७,५६३,५७१,६०४, ६३०,६३६,६६५,६७१,६९९,७४७,७५२,७६२,७७७,७७९,७९१, ९१९,९२०,९२२,९२४,९५८,९६१,९८९,१०८७,११६९,११७४,११८३, ११८४,११९०,११९४,११९६,१२१८,१२४३,१२४६,१२६३,१२६४, १३२४,१३२७-१३३०,१३३५,१३३६,१३४३,१३४५,१५१८, १५१९,१५२०,१५२५,१५६२,१५९६,१५९८,१६०८,१६५७,

शब्द	पृष्ठ नं.
१६७१,१६७२,१६९७,१९४०,१९४३,१९६४,१९६७,२००९,२०१२, २०१७,२०२४,२०२६,२०२७,२०४०,२०४१,२०४४,२०४७, २०७२,२११२,२१९२,२२८६,२३२४,२३३२,२४३३,२५०९	
जोइसियदेव	२२५३,२२५६,२२७५
जोइसियदेवपवेसणय	२१०६
जोइसियदेवपंचिंदियपओगपरिणय (पोग्गल)	२४६७
जोइसियदेवाउय	१६०२,१६०४
जोइसियभावदेव	१९१०
जोग	२,१०८९,११६७,१५१८,२२०१,२२१३,२२२९,२२५५
जोग (आसवदार)	१३५२
जोगचलणा	२६०७
जोगनिव्वत्ती	७३८
जोगपरिणाम	११९-१२४
जोगवाहिया (भद्दकम्मबंधहेउ)	१४९२
जोगसच्चा (पज्जत्तियासच्चाभासा)	७१२
जोगाणुजोग (पावसुयपसंग)	९१०
जोगाया	२३०१,२३०४,२३०५
जोणिब्भूय	२१२२
जोणी	३७०-३७५
जोणी (जीवत्थिकायनाम)	४०
जोय (योग)	७३६
जोयण	९१७,९२१
जोयणपुहुत्त	५८०,५८३
जोयणसयपुहुत्त	५८७
जोयावइत्तु	१८५१,१८५२
जंगल (जनवय)	२१९
जंतु	२९,४०
जंतू (जीवत्थिकायनाम)	४०
जंभणि (पावसुय)	९०९
झ	
झय (पसत्थसरीरलक्खण)	१४१३,१८९०
झवणा (ओघनिष्पन्ननिक्षेपभेद)	१०६७,१०७४
झुसिर (आगासत्थिकायनाम)	३९
झुसिर (ततआउज्जसद्दभेय)	२५५३
झुसिर (वाद्य)	९९६
ट	
टंक	२८२
ठ	
ठवणज्झयण	१०६७
ठवणज्झवणा	१०७४
ठवणज्झीण	१०६९
ठवणा (धारणानाम)	८१६
ठवणाकम्म (आहरणदिट्ठंतपगार)	९९५
ठवणाखंध	२५४९
ठवणाणुपुव्वी	१००१
ठवणापुरिस (पुरिसपगार)	१७७४
ठवणाप्पमाण	१०४६

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

शब्द	पृष्ठ नं.
ठवणाय	१०७१
ठवणासच्चा (पज्जत्तियासच्चाभासा)	७११
ठवणासमोयार	१०६४
ठवणासुय (निक्खेववविवक्खया)	९००
ठवणोवक्कम	९९८
ठाणमग्गण	४९४
ठाणाईया	१३१७
ठिइठाण	२७१,२७७
ठिई	५३,५७-११५,११६,११७,३८७-४७३, १६१६-१६३२,१७५६,२२१०,२३४६
ठिईअप्पाबहुय	१५४७
ठिईउदीरणोवक्कम	१५४६
ठिईउवसामणोवक्कम	१५४७
ठिईकम्म	१४८०
ठिईचरिम	२३४६
ठिईणिगाइय	१५४७
ठिईणिहत	१५४७
ठिईनामनिहत्ताउय (आउयबंधपगार)	१५९०,१५९३
ठिईपरिणाम (आउपरिणामभेय)	१५९०
ठिईबंध	१५४६
ठिईबंधणपरिणाम (आउपरिणामभेय)	१५९०
ठिईबंधणोवक्कम	१५४६
ठिईविप्परिणामणोवक्कम	१५४७
ठिईसंकम	१५४७
ठियकप्प	१०९३,११२३,११२४
ठियलेस्सा	१४१९

ण

शब्द	पृष्ठ नं.
णउअ	१२९
णउअंग	१२९
णगर	१३०
णगरणिद्धमण	२१६
णग्गोहपरिमंडल (संठाण)	६००,६६४
णग्गोहपरिमंडलसंठाणणाम (कम्म)	१५०२
णट्ठाणीय	१९५८
णत्थिभाव	४
णत्थित्तंअत्थि (निषेधसाधकविधिहेतुप्रकार)	९९२
णत्थित्तंणत्थि (निषेधसाधकनिषेधहेतुप्रकार)	९९२
णदी	१३०
णपुंसग	२०४,२०८,२१०,२१३,२१५,३८९
णपुंसगणिव्वत्तिय (पोग्गल)	१५१०
णपुंसगलिंगसिद्ध	९२९
णपुंसगवेय	१४९९,१५०५,१६२०,१६३५,१६३६
णपुंसगवेयग	१२२,१२४
णमोक्कारपुण्ण	२६०२
णय (अणुओगद्दार)	९९८,१०८०
णयगई	७६८,७६९
णलिण	१२९
णलिणंग	१२९
णसंतिपरलोगवाई (अकिरियावाईभेद)	१३४०
णाण	३,६६,६७,७३,७५,७७-८३,८६,१६७, १०८९,१५२५,२५८५
णाणअसंकिलेस (असंकिलेसपगार)	१६८९
णाणणिव्वत्ती	८१०
णाणदंसण	१८२९
णाणपरिणाम	११९-१२३
णाणपुरिस (पुरिसपगार)	१७७४
णाणबल	२६०५
णाणभाव	३६१
णाणसंकिलेस (संकिलेसपगार)	१६८९
णाणाया (नाणाया)	२३०१,२३०४,२३०५
णाणायार	८२५
णाणारिय	२१९,२२१
णाणावरणिज्ज (कम्म)	१२०१,१४९४,१४९७,१५२०,१५२५, १५२६,१५३२,१५३६,१५४८,१५५०,१५५२,१५५४,१५५६, १५५८,१५६२,१५६३,१५७०,१५७२,१५७८,१६३२,१६३३, १६३४,१६३७,१६३८,१६३९,१६४१,१६४३,१६५०,१६५२, १७४९,१७५०,१७५९
णाणी	१४७,२७६,३६१,५२०,१३४२,१६३४,२३५१
णाम (कम्म)	१२७१,१४८२,१४९४,१५२७,१५५२, १५६५,१५७०,१५७२,१६५०,२३३७,२३४२
णामपुरिस (पुरिसपगार)	१७७४
णामसच्चा (पज्जत्तियासच्चाभासा)	७११
णामज्झयण	१०६७
णामज्झीण	१०६९
णामप्पमाण	१०४६
णामसमोयार	१०६४
णाय	१४२
णाय (कुलारिय)	२२०
णाय (दिट्ठंत)	९९४
णारायसंघयणणाम (कम्म)	१५०१,१६२४
णावागई	७६८,७६९
णिओद	३०७,४०७
णिओयजीव	१९८
णिक्कट्ठ	१८२१
णिक्कट्ठप्पा	१८२१
णिक्कलुण/निक्कलुण (पाणवहसरूव)	१३५२,१३६७
णिक्खित्तचरग	१३१६
णिक्खेव (अणुओगद्दार)	९९८,१०६७,१०७९
णिगम	१३०
णिगाइय	१५४७
णिगामपडिसेवण	२११७
णिगोद	१९९,२००,४०७
णिगोदजीव	२०१
णिगोय	३०१
णिग्गंथ	५

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

शब्द	पृष्ठ नं.
णिग्घिण (पाणवहसरूव)	१३५२,१३६८
णिच्च	८७७
णिज्ज	१३१३
णिज्जरा	४
णिज्जरापोग्गल	२३३७,२३३८
णिज्जाणमग्ग	५
णिण्हइया (लिवी)	२२१
णिदा (वेयणापगार)	१६७१
णिद्दा	१४९७,१४९८,१६४४
णिद्दाणिद्दा	१६५,१६४४
णिद्धफासपरिणाम	२४०२
णिद्धबंधणपरिणाम	१२६
णिद्धम्म (पाणवहसरूव)	१३५२,१३६८
णिप्पिवास/निप्पिवास (पाणवहसरूव)	१३५२,१३६८
णिमित्त	१६१६
णिमित्त (णेउणियपुरिसपगार)	११८३
णिम्मवइत्तु	१८७७
णिम्माणणाम (कम्म)	१५००,१५०६,१५०७,१६३१
णिम्मित्तवाई (अकिरियावाईभेद)	१३४०
णियावाई (अकिरियावाईभेद)	१३४०
णिरइयारछेदोवट्ठावणियचरित्तारिय	२२९
णिरयगइणाम (कम्म)	१५००,१६२१,१६३६,१६४०
णिरयभव/निरयभव	१७१९
णिरय/निरयवासगमणनिघण (पाणवहसरूव)	१३५२,१३६८
णिरयाणुपुव्विणाम (कम्म)	१६३१
णिरवयक्ख (पाणवहसरूव)	१३५२,१३६८
णिव्वाणमग्ग	५
णिव्वत्तणाधिकरणिया (किरिया)	१२३३
णिस्संस (पाणवहसरूव)	१३५२,१३६८
णिहत्त	१५४७
णिही	२५९५
णीय	१८०४
णीयछंद	१८०४
णीयागोय (कम्म)	१५०३,१६३१,१६४८
णीरअ	३
णीललेस	११८४,११९३,११९५,१२००
णीललेसा	५१८,११५६-११५९,११६२,११६३, ११८५-११८८,११९३
णीललेस्स	११९४,११९५-११९७,१२०१,१२१०-१२२२
णीललेस्सट्ठाण	१२२३-१२२७
णीलवण्णणाम (कम्म)	१६२६
णीहारि (सद्दभेय)	२५५३
णीहारिम	२१४४
णूम	२४२९
णूम (मोहणिज्जकम्मणाम)	१४८५
णेगम (नयभेद)	१०८०
णेत्तविण्णाणावरण (णाणावरणिज्जकम्मस्सअणुभावपगार)	१६४४
णेयाउय	५

शब्द	पृष्ठ नं.
णेरइय	४,९,६८,१३०,१४५,१७६-१७८,२४२,२५९, २६२-२७०,२७९,२९१,२९७,३०५,३४८,३६६,४९१,४९३,४९७-५०१,५१३,५१५,५१७,५२२,५६३,५६५,५७१,६६१,६६४,६७०, ७१३,७२४,७३७,७३८,७४७,७५१,७५३,७५४,७६३,७७५,७७७-७७९,७८५,७८७,७८९,७९१,९१९,९२०,९२३,९२४,९८९, ११६७,११७५-११७८,११८३,११८४,११९१,११९२,११९४, ११९५,१२००,१२०१,१२१०,१२२२,१२४१-१२४६,१२६३-१२६६, १२६९-१२७१,१२८५-१२८८,१३२४-१३३१,१३४०,१४६३, १४६७,१४६९,१४८२,१४९०,१५१९,१५२५,१५२७-१५२९, १५३६,१५४९,१५५०,१५५२,१५५३,१५६२,१५६६,१५७०-१५७२,१६८५,१७०२,१७०५,१७०८,२०२७,२०५८,२१५०, २३०८,२३१२-२३१५,२३१८-२३२४,२३२८,२३२९,२३३२-२३३६
णेरइयअपज्जत्तय	१७०७
णेरइयखेत्तोववायगई	७६४
णेरइयदुग्गई	१७०१
णेरइयनपुंसग	१४३५,१४४७
णेरइयपज्जत्तय	१७०७
णेरइयभव	२११६
णेरइयभवोववायगई	७६६
णेरइयसंसार	२५९३
णेरइयाउय	१४९९,१६००,१६११,१६२१,१६३६,१६४०
णेरइयाणुपुव्विणाम (कम्म)	१५०२,१६३६
णेसज्जिय	१३१७
णेसत्थिया (किरिया)	१२३६,१२४९
णेसाय (स्वरभेद)	१०३३
णोअमण (मणपगार)	७४१
णोअवयण (वयणपगार)	७४१
णोइंदियअत्थोग्गह	८१४
णोइंदियईहा	८१५
णोइंदिय धारणा	८१५
णोइंदियपच्चक्ख	९१३
णोइंदियसाय (सायपगार)	१६८६
णोइंदियावाय	८१५
णोउस्सासग	१७७
णोकसायवेयणिज्ज (चरित्तमोहणिज्जकम्मभेय)	१४९९
णोकसायवेयणिज्ज (मोहणिज्जकम्मस्सअणुभावपगार)	१६४६
णोतस-णोथावर	३०३,३०७
णोपज्जत्तय-णोअपज्जत्तय	३०२
णोपरित्त-णोअपरित्त	३०४
णोभवसिद्धिय-णोअभवसिद्धिय	३०४,३४७,५१६
णोभवोववायगई	७६३,७६८
णोसण्णी-णोअसण्णी	३६६,३६७,५१७,५२०
णोसुमण-णोदुम्मण (पुरिसपगार)	१७७४-१७९७
णोसुहुम-णोबायर	३०३
णोसंजय-णोअसंजय-णोसंजयासंजय	५१९
णंगोली (अंतरदीवय)	२१७
णंदावत्त (सूत्रभेद)	८७१
णंदी (गांधारग्राममूर्च्छना)	१०३५

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

शब्द	पृष्ठ नं.
त	
तउय	१४७
तक्करत्तण (अदिण्णादाणपज्जवनाम)	१३८०
तच्च	२
तच्चावाय (दिट्ठिवायपज्जवनाम)	८७६
तज्जातदोस (वाददोस)	९९२
तज्जायसंसट्ठचरग	१३१६
तडाग	२८२
तण	१८५,१८९
तणजोणिय	५२७,५२९
तणफास (परीसह)	१५०७
तणुक्कल	२५९६
तणुवाय	२४३०
तण्हा	२४२९
तण्हा (परिग्गहपज्जवनाम)	१४१८
तण्हागेही (अदिण्णादाणपज्जवणाम)	१३८१
तत (आउज्जसद्दभेय)	२५५३
ततगई	७६३
तदन्नमण (मणपगार)	७४१
तदन्नवत्थुय (उवन्नासोवणयदिट्ठंतपगार)	९९५
तदन्नवयण (वयणपगार)	७४१
तदुभयप्पयोगनिव्वत्तिय	२४३
तदुभयसमोयार	१०६५,१०६६
तदुभयारंभ	२४०,११६६
तदुभयाहिकरणी	२४२
तधाणाण	३
तब्भवमरण	२१४०,२१४३
तम्मण (मणपगार)	७४१
तय (वाद्य)	९९६
तया	१९४,१९५
तरूपडण (बालमरण)	२१४४
तलाग	१३०
तव	१४,१४९
तव (आतव-पोग्गलपज्जव)	२५५४
तवबल	२६०५
तवमय	१४६८
तवविसिट्ठिया (उच्चागोयकम्म)	१५०३
तवविसिट्ठिया (उच्चगोयकम्मस्सअणुभावपगार)	१६४८
तवस्सीवच्छलया	१४९२
तवस्सीवेयावच्च	१३२०
तवसूर	२५९२
तवायार	८२५
तवोकम्मगंडिया	८७५
तव्वइरित्तमिच्छादंसणवत्तिया (किरिया)	१२३५
तव्वत्थुय (उवन्नासोवणयदिट्ठंतपगार)	९९५
तव्वयण (वयणपगार)	७४१
तव्विवरीय (सुविणदंसण)	९१०
तस	१५९,१६९,२०१,३०२,३०६,३०७,३४६,३४८, १३५३,१३५५,१४१५,१६८२,१७२६
तसकाइय	१६०,१७४,२०१,२९६,२९८,३०६,३२७, ९६०,१९७८
तसकाइयनिव्वत्तिय (पोग्गल)	१५१०
तसकाय	१९१,२८०,२८१,१२७८,१२८०,१७२६
तसकायनिव्वत्तिय (पोग्गल)	१५०९
तसणाम (कम्म)	१५००,१५०६,१६२९
तसपाणजीवसरीर	१४८
तहणाण (पट्ठ)	९९०
तहाभाव	९८१,९८२,९८३
तायत्तीसगदेव	१९१२-१९१६
तायतीसियदेव	६२६
तारारूव	१३
ताराविमाणजोइसियदेव	२२५६,२२७५
तालपलंबकोरव	१८३८
तालसद्द (नोभूसणसद्द)	२५५३
तालुग्घाडणि (पावसुय)	९०९
तावस	२०६३,२०६४
तासणय (पाणवहसरूव)	१३५२
तिकणइय	८७२
तिग	२८२
तिगिच्छिय (पावसुयपसंग)	९१०
तिगिच्छिय (णेउणियपुरिसपगार)	१८८३
तिगुण (सिद्धश्रेणिकापरिकर्मभेद)	८७०
तिट्ठाणवडिय	५६-६१,६९-७६,७९,८१,८४,८५,८७
तिणिसलताथंभ	१४६४
तिणिसलतासमाणमाण	१४६४
तिण्हा (मोहणिज्जकम्मणाम)	१४८५
तित्तरलक्खण (पावसुय)	९०७
तित्तरसणाम (कम्म)	१५०२
तित्तरसपरिणाम	१२७,२४०२
तित्थ	१०८९,१०९७,११२६,११२७
तित्थकरगंडिया	८७५
तित्थसिद्ध	१६३,९२९
तित्थसिद्धअणंतरसिद्धणोभवोववायगई	७६७
तित्थगरणाम (कम्म)	१५००,१५०३,१६३१,१६३६,१६४१,१६४२
तित्थगरत्त	१३३३-१३३५
तित्थगरसिद्ध	१६३,९२९
तित्थयर	१०९७,११२६,११२७
तिरिक्ख	१७४
तिरिक्खजोणिणी	४,१६१,१७४,२८०,२८३,३२०,११७२, १५३७,१५४१,१६३३,१७०९,१७१०
तिरिक्खजोणिणीणिव्वत्तिय (पोग्गल)	१५११
तिरिक्खजोणित्थी	१४३१

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

शब्द	पृष्ठ नं.
तिरिक्खजोणिय	४,९,१५०,१५९,१६१,१७४,२०४,२१५, २८१,२८३,३१७,३२०,३८२,३९९,११७०,१२११,१२१२,१२१६, १२२२,१४६४,१४६६,१४६९,१५३०,१५३१,१५३६,१५४१, १६३३,१६६३,१७०९,१७१०,१९७९,२०२०-२०२६,२०४६, २०६५,२१०१,२११०२,२२०१,२२०२,२२२८,२२२९,२२३५, २२३९,२२६१,२२६५,२२७८,२२८७
तिरिक्खजोणियअसण्णियाउय	१५९८,१५९९
तिरिक्खजोणियकम्मआसीविस	२५८८
तिरिक्खजोणियखेत्तोववायगई	७६४
तिरिक्खजोणियगब्भ	२१२१
तिरिक्खजोणियणिव्वत्तिय (पोग्गल)	१५११
तिरिक्खजोणियत्थि	१४४७
तिरिक्खजोणियदव्वाविचियमरण	२१४१
तिरिक्खजोणियदुग्गई	१७०१
तिरिक्खजोणियदुग्गय	१७०२
तिरिक्खजोणियनपुंसय	१४३५,१४४३,१४४६-१४४८
तिरिक्खजोणियनिव्वत्तिय (पोग्गल)	१५१०
तिरिक्खजोणियपज्जत्तय	१७०७
तिरिक्खजोणियपवेसणय	२०७६,२१०१,२१०२,२१०६
तिरिक्खजोणियपुरिस	१४३४,१४३७,१४४६-१४४८
तिरिक्खजोणियपंचिंदियओरालियसरीरकायप्पओगपरिणय (पोग्गल)	२४८१
तिरिक्खजोणियपंचिंदियपओगपरिणय (पोग्गल)	२४६४
तिरिक्खजोणियपंचेंदियसंसारसमावण्णजीवपण्णवणा	२०४
तिरिक्खजोणियभव	२११६
तिरिक्खजोणियसंसार	२५९३
तिरिक्खजोणियाउय	१५८८,१५९९,१६०२-१६१०,१६१२ १६२१,१६३५,१६३८-१६४०
तिरिक्खजोणियाउयकम्मासरीरप्पओगबंध	२५७४
तिरिक्खाउय	१४९९
तिरियगइणाम (कम्म)	१५००,१५०५,१६२२,१६३६
तिरियगइपरिणाम	११९
तिरियगइय	१२२,१२४
तिरियगई	१७०१,१९८०
तिरियमिस्सोववन्नग	२००४
तिरियलोय	३१,१६८,३१९-३२८,५७२,६९०-६९४
तिरियविग्गहगई	१७०१
तिरियाउय	१६६,१६००
तिरियाउय (आउयकम्मस्सअणुभावपगार)	१६४६
तिरियाणुपुव्विणाम (कम्म)	१५०६
तिरियंगारवपरिणाम	१५९०
तिवायण (पाणवहपज्जवणाम)	१३५३
तीतद्धा	३१
तीतवयण (वयणपगार)	७४१
तीयद्धा	१५,२४३४
तुच्छ	१८४३-१८४६
तुच्छरूव	१८४४,१८४५
तुच्छाहारा	१३१६
तुच्छोभासी	१८४४
तुडिय	१२९
तुडियंग	१२९
तुला (उन्मानप्रमाणभेद)	१०५५
तुसिय (लोगंतियदेवनाम)	१९१२
तेइंदिय	१०,५२,६०,७५,१४५,१६०,१६१,१६२,१७५-१७७,२०१,२०५,२५६,२७८,२८५,२९४,२९६,२९७,३०५,३०९, ३१७,३४८,३६६,३७०,३७७,४०८,५०२,५०३,५१९,५२०,५७८, ६६४,६६८,६७१,६८७,६८८,६९२,६९७,७१३,७४६,७५४, ७७६,७८२,७८६,७८८,७९१,९५७,९८९,११७१,११९६,१२१२, १२६३,१३२३,१३२७-१३२९,१३३५,१४२७,१४७०,१५१९, १५२४,१५२७,१५९५,१६०७,१६३८,१७०३,१७३५,१७३७, १७३९,१९७८,१९९७,२००६,२०११,२२४८,२२६१,२३००
तेइंदियजाइणाम (कम्म)	१६२३
तेइंदियजीव	१७५५
तेइंदियतिरिक्खजोणिय	२२०२
तेइंदियतिरिक्खजोणियपवेसणय	२१०३
तेइंदियनिव्वत्तिय (पोग्गल)	१५१०
तेउ	१२३,२९७,३०६,१५९५,१६७६,१९९७,२२७९
तेउकाइय	१०,५२,५८,१४५,१६०,१६२,१७५,१७७,१७९, २९९,३०५,३१७,३२५,३४४,४०३,५७२,७०८,१५२४,१५२७, १६०६,१७२६,१७२८,१७३८,१७३९,२०११,२०२१
तेउकाइयनिव्वत्तिय (पोग्गल)	१५१०
तेउक्काइय	१८३,३०८,६७१,७०८,१२११,१२१२,१२६२, १२६३,१३२८,१३२९,१३३४,१४२७,१७३३,१७३४,२२४४, २२५९,२२६१
तेउक्काय	२७८
तेउलेस	११५७,११९०,११९४,१२१०
तेउलेसा/तेउलेस्सा	१२३,१२५,२५०,२७८,५१८,९४८,११०९, ११४०,११५६-११६३,११६७-११७५,११८५-११८८,११९३, ११९८,१२०७,१७३१,२०४०,२१६७,२१९५,२२५७
तेउलेसापरिणाम	१२०
तेउलेस्स	११८४,११८५,११९३,११९४,११९७,१२१०-१२२३,१५२४,१७५१
तेउलेस्सट्ठाण	१२२३-१२२७
तेउलेस्सरासीजुम्मकडजुम्मअसुरकुमार	२१९५
तेऊ	११९४,१२६९,१३२३,१३२७,१३२८,२००५
तेओगतेयोयएगिंदिय	२१७१
तेओगसमयट्ठिइय	२१५२,२४४६
तेओयकडजुम्म	२१६४
तेओयकडजुम्मएगिंदिय	२१७१
तेओयकलियोय	२१६४
तेओयतेओय	२१६४
तेओयदावरजुम्म	२१६४
तेओयपएसोगाढ	२१५१
तेजस्समुग्घाय	२३०८-२३१३,२३१८,२३१९,२३२४, २३२८-२३३३
तेणिक्क (अदिण्णादाणपज्जवणाम)	१३८०
तेय-कम्मगसरीरी	५२२

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

शब्द	पृष्ठ नं.
तेयग	२५४
तेयग-कम्मसरीरणाम (कम्म)	१६२४
तेयग-कम्मगसरीर	५७५,५७६
तेयग-कम्मगसरीरी	५७४
तेयगसमुग्घाय	२२८२
तेयगसरीर	५४४,५५७,५७५,५९९,२४३३
तेयगसरीरणाम (कम्म)	१५०५
तेयगसरीरप्पओगबंध	२५५९,२५७२
तेयगसरीरी	१६०,५७४
तेयय (सरीर)	१७३०,२०७५
तेया-कम्मग (सरीर)	५९३
तेयापोग्गलपरियट्ट	२५०५,२५०८,२५१०
तेयापोग्गलपरियट्टनिव्वत्तणाकाल	२५११
तेयासमुग्घाय	१११७
तेयासरीर	२४४,२५७६,२५७८
तेयोगपएसोगाढ	२४४५,२४४६,२५४५,२५४६
तेयोय	१६,१७,२१४७-२१४८,२१५४,२१९०,२१९२, २१९३,२४४४,२५४३
तेयोयपएसोगाढ	१७
तेरासियसुत्तपरिवाडी	८७२
तेरिच्छिय	२०६३,२०६४
तेलोक्क	३१९-३२७,६९१,६९३,६९४
तेइंदियसंसारसमावण्णजीवपण्णवणा	१७९,२०२
तोरण	१३०,१४१३,१८९०
तंब	१४७
तंस	१२६,२४३५,२४३६,२४४१,२४४५,२४४६,२५५४,२६००
तंससंठाणपरिणाम	१२६

थ

थणियकुमार	१२,५२,५६,६८,१२२,१४५,१७६,२३०, २४९,२६२,२६७,२७७,२८१,२८३,२८५,२९१,२९३,२९५,३६६, ३७०,३७२,४९९,५१३,५१७,५६२,५६७,६३०,६३६,६५९,६६१, ६६७,६६९,६७०,६९९,७१३,७४६,७४७,७५१,७५३,७७५, ७७८,७८७,७९१,९१९,९२१,९२३,९५६,९६१,११७४,११७५, ११७९,११९३,१२४३,१२४५,१२६३,१२७०,१३२३,१३२४, १३२७,१३२८,१३४३,१३४५,१४२६,१५१९,१५२४,१५२७, १५४९,१५८४,१५९५,१५६८,१६०६,१६५४,१६६७,१६७१, १६७४,१६८९,१६९६,१९४०,१९४३,१९६४,१९६७,१९९२, २००५,२००९,२०११,२०२२,२०३९,२०४४,२०४६,२०४७, २०४९,२०५१,२०५२,२०५४,२०७१,२१११,२१४८,२२३९, २२५६,२२७४,२२८०,२३००,२३०९,२३१६,२३२४,२३२६, २३२९,२४३२,२५०७
थणियकुमारभवणवासिदेव	२२५४
थणियकुमारित्थी	१७१,२१४९
थलयरपंचिंदियतिरिक्खजोणियपओगपरिणय (पोग्गल)	२४६५
थाल (पसत्थसरीरलक्खण)	१४१३
थावय (हेऊ)	९९१
थावर	१५९,१६९,३०२,३०३,३०६,३०७,३४७,३४८, ३८७,१३५३,१४१४,१७२६
थावरकाय	१९१,१७२६,१७२७
थावरकायनिव्वत्तिय (पोग्गल)	१५०९
थावरणाम (कम्म)	१५००,१६२९
थिरणाम (कम्म)	१५००,१६३०
थिरसत्त (पुरिसपगार)	१८८२
थिल्लि	२८३,६४५
थीणगिद्धी	१६५
थोणगिद्धी (दरिसणावरणिज्जकम्मभेय)	१४९२
थीणगिद्धी (दरिसणावरणिज्जकम्मस्सअणुभावपगार)	१६४४
थीवेदवज्झ	१५७४
थूभ (पसत्थसरीरलक्खण)	१४१३,१८९०
थूभा (स्तूप)	२८३
थेरकप्प	१०९३,११२४
थेरच्छलया (तित्थयरनामकम्मबंधहेउ)	१४९२
थेरवेयावच्च	१३२०
थोव	१२९
थंभ	१४६४,२४२९
थंभ (मोहणिज्जकम्मणाम)	१४८५
थंभणि (पावसुय)	९०९

द

दगगब्भ	२१२१
दढ	१८२९
दढसरीर	१८२९
दप्प	२४२९
दप्प (अबंभपज्जवणाम)	१४००
दप्पणिज्ज (भोयणपरिणाम)	५३६
दरिसणावरणिज्ज (कम्म)	१२७१,१४८१,१४८२,१४८९, १४९४,१४९७,१५२०,१५२६,१५५३,१५६४,१५७२,१६१६, १६४४,१६४५,१६५१
दरिसणावरणिज्जकम्मासरीरप्पओगबंध	२५७३
दवियाणुओग	३
दवियाया	२३०१,२३०३,२३०४
दव्व	८,१४,२९,४१,४२,४५,४६,२४८५,२४८७,२४८८
दव्वकरण	२८९
दव्वखंध	२५४९
दव्वज्झयण	१०६७,१०६८
दव्वज्झवणा	१०७४
दव्वज्झीण	१०६९
दव्वट्ठया	१६,१७,३२-३४,५३,५५-८६,८८-९५, १०४-११७,२००,२४६,३५०-३५२,५७५,५७६,१००८,१०१७, १०१८,१२२३-१२२६,२३५४-२३५६,२४३५,२४३६,२४४४, २५००-२५०५,२५३१-२५४२
दव्वट्ठपएसट्ठया	३३,३५०,३५१,३५२,५७५,१००८,१०१७, १२२३-१२२६,२३५४-२३५६,२४३६,२५००,२५०१,२५३१, २५३२,२५३६,२५४०-२५४२
दव्वट्ठाणाउय	२५०१
दव्वणाम	८,१०२०
दव्वदेस	४५

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

शब्द	पृष्ठ नं.
दव्वपमाण	१००६,१०११,१०१६,१०४८,१०५३,१०५७
दव्वपरमाणु	२५०२
दव्वपुरिस	१७७४
दव्वबंध	१५४३
दव्वलिंग	१०९७,११२७
दव्वलेस/दव्वलेस्स	११५६,११५८
दव्वसमोयार	१०६४
दव्वसार (परिग्गहपज्जवणाम)	१४१८
दव्वसुय	९००-९०४
दव्वसंजोग	१०४४
दव्वसंसार	२५९२
दव्वहोम (पावसुय)	९०८
दव्वाइयंतियमरण	२१४३
दव्वाणुपुव्वी	१००१,१०१४
दव्वादेस	२४९३-२४९५
दव्वाय	१०७१,१०७२,१०७४
दव्वावीचियमरण	२१४१,२१४२
दव्विंदिय	६६९-६८२,२१२०
दव्वीकर	२११
दव्वेयणा	२६०६
दव्वोगाहणा	५७६
दव्वोवक्कम	९९९
दव्वोहिमरण	२१४२
दसण्ण (जणवय)	२१९
दसारगंडिया	८७५
दह	१३०,२८२
दाणलद्धी	९६३,९६४,१०२६
दाणसूर	२५९२
दाणंतराइय (कम्म)	१५०३
दाणंतराय	१६५
दाणंतराय (अंतराइयकम्मस्सअणुभावपगार)	१६४८
दामिणी (सरीरलक्खण)	१४१३,१८९०
दामिलि (पावसुय)	९०९
दामिली (लिवी)	२२१
दार	१३०,२८२
दारूथंभ	१४६४
दारूथंभसमाणमाण	१४६५
दावरजुम्म	१६,१७,२१४७,२१४८,२१५४,२१९०,२१९३, २४४४-२४४६,२५४३-२५४७
दावरजुम्मकडजुम्म	२१६४
दावरजुम्मकलियोय	२१६४,२१६५
दावरजुम्मतेओय	२१६४
दावरजुम्म-दावरजुम्म	२१६४,२१६५
दावरजुम्मपएसोगाढ	१७,२१५१,२४४५,२४४६,२५४५,२५४६
दावरजुम्मसमयट्ठिईय	२१५२,२४४७
दास (जहण्णपुरिसपगार)	१७७४
दाह	१६७७
दाहिण (दिसा)	१४२,३०८-३१३,९३०
दाहिणपच्चत्थिम (दिसा)	३२
दाहिणपुरत्थिम (दिसा)	३२
दाहिणावत्त	१८३४,१८४२
दिगिंछापरीसह	१५०७
दिगुसमास	१०४९
दिट्ठइय (अभिनयप्रकार)	९९६
दिट्ठलाभिय	१३१६
दिट्ठि	२२०१,२२१५,२२५५
दिट्ठिया (किरिया)	१२३५,१२४९
दिट्ठिवाय	८७६
दिट्ठिवायसुयपरिमाणसंखा	९०५
दिट्ठिविपरियासदंड (किरियाठाण)	१२८९,१२९२
दिट्ठिसंपण्णया	१४९२
दिट्ठी	२२१३
दिट्ठीकरण	७९२
दिट्ठीनिव्वत्ती	७९२
दिट्ठीविपरियासियादंड	२५९५
दित्ती	१४९
दिन्नय (पुत्तपगार)	१८८३
दिवसपुहुत्त	५०३
दिवसभयय	१८८१
दिव्व	२
दिव्व (मेहुण)	१४५५
दिव्व (संवास)	१४६०
दिसाणुवाय	३१,३०८-३१३
दिसादाह (पावसुय)	९०८
दीण	१८२१-१८२५
दीणजाई	१८२४
दीणदिट्ठी	१८२३
दीणपण्ण	१८२३
दीणपरक्कम	१८२४
दीणपरिणय	१८२२
दीणपरियाय	१८२५
दीणपरियाल	१८२५
दीणभासी	१८२४
दीणमण	१८२२
दीणरूव	१८२२
दीणववहार	१८२३
दीणवित्ती	१८२४
दीणसीलाचार	१८२३
दीणसेवी	१८२५
दीणसंकप्प	१८२२
दीणस्सरया	१६४७
दीणोभासी	१८२५
दीव	१३०
दीव (दीपक)	१४५
दीवचंपय (ग)	१४६
दीह	१६६

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

शब्द	पृष्ठ नं.
दीह (सद्दभेय)	२५५३
दीह (संठाण)	२४३५
दीहगइपरिणाम	१२६
दीहमाउ	१६८६
दीहिया	२८२
दीहंगारवपरिणाम	१५९०
दुआवत्त (सूत्रभेद)	८७२
दुक्ख	१६७४,१६७५
दुक्खा (वेयणापगार)	१६७०
दुक्खी	१६७४,१६७५
दुखुरा	२०९
दुगुण (सिद्धश्रेणिकापरिकर्मभेद)	८७०
दुगुंछा (णोकसायवेयणिज्जभेय)	१४९९,१५०५,१६२१,१६३६
दुग्गइगय	१८२८
दुग्गइगामी	१८२७,१८२८
दुग्गइप्पवाय (पाणवहपज्जवणाम)	१३५३
दुग्गई	१७०१,१७०२
दुग्गय	१७०२,१८२७
दुट्ठाणवडिय	६२,९१,९३,९६,९८,१०२,१०६
दुट्ठणाम (कम्म)	१६४७
दुन्नाम	२४०२
दुपउत्तकायकिरिया	१२३३
दुपडिग्गह (सूत्रभेद)	८७२
दुप्पडियाणंद	१८२७
दुपदेसियखंध	८८,९०
दुप्पणिहाण	७४६,७४७
दुपयउवक्कम	९९९
दुफासपरिणाम	६५६,२४९७
दुब्भगनाम	१५०६
दुब्भगाकर (पावसुय)	९०८
दुब्भिगंध	१०८,१६२७,२५५४
दुब्भिगंधणाम (कम्म)	१६२७
दुब्भिगंधपज्जव	५४,५५
दुब्भिगंधपरिणाम	१२७,२४०२,२४९७
दुब्भिसद्द	२५५४
दुब्भिसद्दपरिणाम	१२७,६५६,२४९७
दुभगणाम (कम्म)	१५००,१५०६,१६३०
दुम्मण (पुरिसपगार)	१७७४-१७९७
दुय (गीतदोस)	१०३५
दुरभिगंध	५१
दुरभिगंधणाम (कम्म)	१५०२
दुरसपरिणाम	६५६,२४९७
दुरूव	२५५४
दुरूवपरिणाम	६५६,२४९७
दुरोवणीय	९९५
दुल्लभबोहिय	१९६१
दुवयण (वयणपगार)	७४१
दुव्वय	१८२७

शब्द	पृष्ठ नं.
दुव्वियड्ढ (सोउजणपरिसापगार)	९९३
दुसमयसिद्ध	१६३
दुस्समदुस्समाकाल	१०९९,११००,११०१,११२९-११३२
दुस्समसुसमाकाल	१०९८-११०१,११२९-११३२
दुस्समसुसमापलिभाग (नोओसप्पिणिनोउस्सप्पिणिकाल)	११००,११०१,११२९,११३२
दुस्समाकाल	१०९८-११००,११२९-११३२
दुस्सरनाम (कम्म)	१५०६
दुहओखहा (सेढी)	२१२५
दुहओवंका (सेढी)	२१२५,२१२९,२१३१,२१३४
दुहओलोगासंसप्पओग	२६०५
दूइपलास (चेइयनाम)	१९१२
दूरंगइय	५
दूस	४४
दूसरणाम (कम्म)	१५००,१६३०
देव ४,९,१२,१५०,१५९,१६१,१६४,१७४,२३०,२३२,२८२, २९७,३०५,३२१,३४८,३८३,३८७,५१४,५२२,७८२,११७४, १२०३-१२०५,१४२९,१४५५,१४५६,१४६५,१४७१,१५३०, १५३१,१५३७,१५४१,१५८७,१६३३,१६६३,१६७४,१७०६, १७०९,१७११,१९०७,१९११,१९१८,१९२२,१९३५-१९३८, १९४०,१९४१-१९४७,१९७९,२०४६,२०६४,२०६५,२१०५, २२०१,२२२८,२२३९,२२५३,२२५९,२२६१,२२७४,२२७५, २२८०,२२८६,२२८७	
देवअसण्णियाउय	१५९८,१५९९
देवउल	२८२
देवकम्मआसीविस	२५८८,२५८९
देवकिब्बिस (अवद्धंसभेय)	१५४७
देवकिब्बिसिय	१९१९,१९२०,२०६४
देवकुरा (अकर्मभूमिज)	१७१
देवखेत्तावीचियमरण	२१४२
देवखेत्तोववायगई	७६४
देवगइ	११०२,११३३
देवगइणाम (कम्म)	१५००,१५०५,१६२२,१६३५,१६४१
देवगइपरिणाम	११९
देवगइय	१२२
देवगई	१७०१,१९८१
देवणिव्वत्तिय (पोग्गल)	१५११
देवदुग्गई	१७०१
देवदुग्गय	१७०२
देवदव्वाइयंतियमरण	२१४३
देवदव्वावीचियमरण	२१४१
देवदव्वोहिमरण	२१४२
देवनिव्वत्तिय (पोग्गल)	१५१०
देवपज्जत्तय	१७०७
देवपज्जलण	१९१०
देवपरिसा	४
देवपवेसणय	२०७६,२१०५,२१०६
देवपुरिस	१७२,३८८,१४३७,१४४७

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

शब्द	पृष्ठ नं.
देवपुरोहिय	१९१०
देवपंचिंदियपओगपरिणय (पोग्गल)	२४६४
देवपंचेंदियसंसारसमावण्णगजीवपण्णवणा	२०४
देवभव	२११६
देवभवोववायगई	७६६
देवलोय	५
देवविग्गहगई	१७०१
देवसिणाय	१९१०
देवसोग्गई	१७०१
देवसोग्गय	१७०२
देवसंसार	२५९४
देवाउय	१६६,१४९९,१५८७,१५८८,१५९९-१६११, १६२१,१६३६,१६४०
देवाउय (आउयकम्माणुभावपगार)	१६४६
देवाउयकम्मासरीरप्पओगबंध	२५७४
देवाणुपुव्विणाम (कम्म)	१५०२,१५०६,१६२८,१६३६
देवाधिदेव	२०६०,२०६३
देवाहिदेव	४७२,६२३,१९०९
देविड्ढी	२५९०
देवित्थी	१४३४,१४४७
देवी	१५३७,१५४१,१६३३,१७०६,१७१०,१७११
देवीणिव्वत्तिय (पोग्गल)	१५११
देसकहा	२५९४,२६०१
देसच्छंदकहा	२५९४
देसणाणावरणिज्ज (कम्म)	१४९७
देसणेवत्थकहा	२५९४
देसदरिसणावरणिज्ज (कम्म)	१४९७
देसमूलगुणपच्चक्खाण	२३५,२३६
देसवासी	१८७८
देसविकप्पकहा	२५९४
देसविहिकहा	२५९४
देससाहणणाबंध	२५५८
देसाहिवई	१८७८
देसुक्कल	२५९६
देसुत्तरगुणपच्चक्खाणी	२३६
देसोहि	९२०
दोण (धान्यमानप्रमाणभेय)	१०५४
दोणमुह	१३०
दोमणंसिय	२११७
दोस (सरीरोप्पत्तिकारण)	५५९
दोस	१२८६,२४०२,२५८६
दोस (मोहणिज्जकम्मणाम)	१४८५
दोसणिस्सिया (पज्जत्तियामोसाभासा)	७१२
दोसबंध	१५३७
दोसवत्तिया (किरिया)	१२३७,१२४९
दोसविवेग	२५८६
दोसापुरिया (लिवी)	२२१
दोसिणा	१३०

शब्द	पृष्ठ नं.
दंड	४४,२५८५,२५८७
दंड (अत्थजोणी)	२५९१
दंड (असुभपवित्ति)	७४७
दंडरयणत्त	१३३७
दंडलक्खण (पावसुय)	९०८
दंडसमादाण	१२९०-१२९२
दंडायतिय	१३१७
दंडुक्कल	२५९६
दंदसमास	१०४९
दंभ (मोहणिज्जकम्मणाम)	१४८५
दंसण	३,१४,६०,७५,७७-८१,८५,१२४,१६७, ७८२,२११०,२३००,२५८५
दंसणअसंकिलेस	१६८९
दंसणकसायकुसील	१०९१
दंसणपडिसेवणाकुसील	१०९०
दंसणपरिणाम	११९-१२४
दंसणपरीसह	१५०७
दंसणपुरिस	१७७४
दंसणपुलाय	१०९०
दंसणबल	२६०५
दंसणमोहणिज्ज (कम्म)	१६६,१४८९,१४९८,१५०७,१५४५
दंसणलद्धी	९६३,९६४
दंसणसंकिलेस	१६८९
दंसणाया	२३०१,२३०४,२३०५
दंसणायार	८२५
दंसणारिय	२१९,२२१,२२४
दंसणावरणिज्ज (कम्म)	१४८१,१४८२,१५०४,१५६६, १५७०,१६५०

ध

धणणिही	२५९५
धणु	५८५,५८६
धणु (परमाहम्मियदेवनाम)	१९१७
धणुपुहुत्त	५८१,५८३,१७५७,१७५९,२२१५,२२२९-२२३१,२२९१
धणुय	९१७
धन्नणिही	२५९५
धन्नमाणप्पमाण	१०५४
धम्म (धम्मत्थिकाय)	१४,२८,३८,२४०२
धम्म (धर्म)	२,४,१३२५-१३३०,१३३५
धम्मकामय	२११९
धम्मकंखिय	२११९
धम्मगइ	२
धम्मठाण	१२८९
धम्मत्थिकाय	८,१४-१८,२१,२३-३४,३७-४१,४३-४७,१३१, ९३४,१०१३,१०२७,२३७१,२४३३
धम्मत्थिकाय (अरूविअजीवपज्जव)	८७
धम्मत्थिकायअन्नमन्नअणाईयवीससाबंध	२५५५
धम्मत्थिकायपएस	१८-२८,४४,४५
धम्मत्थिकायस्सदेस	२३७१
धम्मत्थिकायस्सपदेस	२३७१

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

शब्द	पृष्ठ नं.
धम्मदेव	४७२,६२३,१९०७,१९०८,२०६०,२०६२
धम्मपिवासिय	२११९
धम्मपुरिस (उत्तमपुरिसपगार)	१७७४
धम्मविणिच्छिय	२५९१
धम्मावाय (दिट्ठिवायपज्जवनाम)	८७६
धम्मंतेवासी (पुत्तपगार)	१८८३
धरण (देविंदनाम)	१९१०
धातुय (भावप्रमाणभेद)	१०४८
धायइसंडदीवपच्चत्थिमद्धग (मणुस्सपगार)	१८८२
धायइसंडदीवपुरत्थिमद्धग (मणुस्सपगार)	१८८२
धारणा	८१४,८१५,९४१,२३०२,२३०३,२४३०
धारणामई (मतिभेद)	८१६,८१७
धुव	४२
धेवय (स्वरभेद)	१०३३
न	
नक्खत्त	१३,२३१
नख	१४८
नखज्झाम	१४८
नगरगुण	१६४
नट्ट (नाट्य)	९९६
नत्थिकवाइ	१३७०,१३७१
नत्थित्त	१६
नदी	२८२
नपुंसकपच्छाकउ	१५३८,१५४०,१५४२
नपुंसकलिंगसिद्ध	१६३
नपुंसकवेयय	१५१७
नपुंसग	१६९,१७३,२०२,२०८,२१३,२१५
नपुंसगवयण (वयणपगार)	७४१
नपुंसगवेदबंधग	१७५३,२१६८,२१८२
नपुंसगवेदय	९४९
नपुंसगवेय	१४२५,१४३०
नपुंसगवेयकरण	१४२६
नपुंसगवेयग/वेदग	१२४,१५९,२५२,९७३,१३४२,१३४४, १४३९,१५१६,१५१८,१७५३,२०३१,२०३२,२०३५,२०३९,२१६८, २१८२,२१८३,२२०५,२२३०,२२४०,२२५५,२२६३,२२७७
नपुंसगवेयपरिणाम	१२१
नपुंसगवेया	१४२५,१४२६
नपुंसय	१४३०,१४३४,१५३५
नभ (आगासत्थिकाय)	३९
नय	२४९८,२४९९
नरग	४
नरदेव	४७२,१९०७,१९०८,२०५९,२०६२
नह (आगास)	१४
नह (नख)	१४३
नागकुमार	१२,२३०,२२३६,२२३७,२२५६, २२७५,२२८५,२२८६
नाण	७७,८१०,१५१८,१५२४,२११०,२१८८,२२०१,२२१३, २२२२,२२२३,२२४५,२२५५,२२५७,२२६३,२२९०,२२९२,२३००
नाणकसायकुसील	१०९१
नाणपडिसेवणाकुसील	१०९०
नाणपुलाय	१०९०
नाणप्पवाय (पूर्व)	८७२
नाणलद्धी	९६३,९६५
नाणावरणिज्ज	९४६,२३०२,२३०३
नाणावरणिज्ज (कम्म)	१४८२,१४८३,१४८९,१५०७,१५४३, १५४४,१५४८-१५५०,१५५४-१५५९,१५६५,१५६६,१५७०- १५७४,१५७७,१५७८,१६१६,१६१७,१६४३,१६४४,१६५०,१६५१
नाणावरणिज्जकम्मनिव्वत्ती	१४९३
नाणावरणिज्जकम्मासरीरप्पओगबंध	२५७३
नाणी	९५४-९७२,९७६,९७८,१३४४,१५१५,१५१७, १५२३,१६०८,१७३१,१७५१,२१६८,२१७७,२१८७,२२०४, २२१५,२२२९,२२४०,२२८३,२२९०
नाम (उवक्कमभेद)	१००१
नाम (कम्म)	१४८३,१४८४,१५००,१५२५,१६५१
नामखंध	२५४९
नामज्झवणा	१०७४
नामनिप्फण्ण (निक्षेपभेद)	१०६७
नामसुय	९००
नामाणुपुव्वी	१००१
नामाय	१०७१
नामिक (पंचणामभेद)	१०२२
नामोवक्कम	९९८
नायय (जीवत्थिकायनाम)	४०
नारयपुत्त (अणगार)	२४९३,२४९४
नारायसंघयण	६०३
नारायसंघयणी	२२१३
नाव	१३३
निकास	१०८९
निक्खेवनिज्जुत्तिअणुगम	१०७९
निगोद	१९९,२००,२०१
निगोयजीव	१९८,१९९,३१७
निग्गह (वाददोस)	९९२
निग्गोहपरिमंडल (संठाण)	२२१३
निग्गंथ	१९४,१३१३,१५८५
निग्गंथी	१४९
निच्च	४२
निच्चोउय	२११७
निज्जरा	१६९०-१६९२
निज्जरापोग्गल	४९१,४९२,९८८
निज्जवण (पाणवहपज्जवणाम)	१३५३
निज्जाणमग्ग	२१४४
निज्जुत्ति	८२५,८३०
निज्जुत्तिअणुगम	१०७८,१०७९
निज्झर	२८२
निद्दा	१६५
निद्दा-निद्दा	१४९८
निमित्त (पावसुयपसंग)	९१०

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

शब्द	पृष्ठ नं.
निमित्ताजीविया	१५४८
नियट्टिबायर (जीवट्ठाण)	१६६२
नियडि	१३९०
नियडिकम्म (अदिण्णादाणपज्जवणाम)	१३८१
नियडी (मोहणिज्जकम्मणाम)	१४८५
नियडी	२४२९
नियय	४२
निययी (मुसावायपज्जवणाम)	१३६९
नियंठ १०८९-१०९८,११०२-११२०,११२५,१४२८	
नियंठिपुत्त (अणगार)	२४९३,२४९४
निरइयार (छेदोवट्ठावणियसंजय)	११२१
निरत्थयमवत्थय (मुसावायपज्जवणाम)	१३६९
निरधिकरणी	२४२
निरयगइपरिणाम	११९
निरयगइय	१२१
निरयगई	१७०१,१९८०
निरयभवत्थ	९६२
निरयविग्गहगई	१७०२
निरूत्तिय (भावप्रमाणभेद)	१०४८
निरूवक्कम	२०४३,२०४४
निरूवक्कमाउय	१५९५-१५९८
निरूवचयनिरवचय	१५२
निरंगणया	१६६४,१६६५
निरिंधणया	१६६४
निव्वाण	१६५
निविट्ठकाइयपरिहारविसुद्धिचरित्तारिय	२२९
निविट्ठकाइय (परिहारविसुद्धिसंजय)	११२१
निव्विगइया	१३१७
निव्विसमाणपरिहारविसुद्धियचरित्तारिय	२२९
निव्विसमाणय (परिहारविसुद्धियसंजय)	११२१
निव्वुड्ढी	२११६
निसीहिया (परीसह)	१५०८
निस्संगया	१६६४,१६६५
निस्सावयण (आहरणतद्देसदिट्ठंतपगार)	९९५
निहाण (परिग्गहपज्जवणाम)	१४१८
नीयागोय	१६६
नीयागोयकम्मासरीरप्पओगबंध	२५७५
नीललेस ११५६,११८९,११९३,१२१०	
नीललेस्स ११९०,११९१,११९७-११९९,१२१०,१२११, १२२३,१३३१,१३३२,१५१७,१७४५,१७५१,२१३९	
नीललेस्सखुड्डागकडजुम्मनेरइय	२१५९
नीललेस्सा/नीललेसा १२२,२५०,११६०,११६१,११६७-११७५, ११८८-११९१,१२०७,१७३१,१७३४,१७५७,१७५९,२१६७,२२०४	
नीललेसापरिणाम	१२०
नीलवण्णपरिणाम	१२७,२४०२
नूम (मुसावायपज्जवणाम)	१३६९
नेच्छइयनय	२४९८,२४९९
नेत्तावरण (णाणावरणिज्जकम्मस्सअणुभावपगार)	१६४४
नेमिपडिरूवग	१९३२

शब्द	पृष्ठ नं.
नेरइय ५२,५३,५५,६०-६७,१२१,१२३,१२५,१५०,१५३, १५४,१५९,१६१,१७४,२०४,२३३-२४२,२४५-२५०,२५७,२६०, २६१,२७०,२७६-२८१,२८४,२८६,२८७,२९०,२९२-२९४, ३१०,३१९,३५६-३६४,३७२-३७४,३८२,३८३,३८७,३८८- ३९९,४८७,४९०,४९१,५१५-५१७,५८२,६५९,६६५,६६७, ६६८,६९८,७२९,७३९,७४५,९५५,९६१,१०८७,११४९,११६७, ११७५,११७७-११८२,११९०-११९५,१२३८,१२४१,१२४२, १२४९,१२६४-१२६७,१३२२,१३२३,१३४२-१३४७,१४२६, १४६४-१४६९,१४९०-१४९७,१५०६,१५१३,१५१७, १५२४,१५३०,१५३१,१५३४,१५३५,१५३७,१५४१,१५४३, १५४४,१५५२,१५८४,१५८७,१५८९-१५९३,१५९५,१५९८- १६१५,१६५१,१६५४-१६५७,१६६३,१६७३-१६७७,१६८४- १६९६,१७०५,१७०८,१७१०,१७११,१९७७,१९७९,१९८१, २००५-२००८,२०१४,२०१७-२०२०,२०२४,२०३०,२०३१- २०३८,२०४३-२०४५,२०४७-२०५८,२०६५,२०७५- २११०,२११८,२१२४,२१४७,२१५१,२१५२,२१५६-२१५८, २१९२,२१९६,२१९७,२२०१,२२२८,२२३५,२२३९,२२५९- २२६१,२२७७,२२८५-२२८७,२३००,२३१४,२३२६,२३२७, २३४६-२३४०,२४३२,२४९६,२५०६,२५०७,२५१२,२५७९- २५८२,२५९८
नेरइयअसण्णियाउय	१५९८,१५९९
नेरइयकम्मआसीविस	२५८८
नेरइयखेत्तावीचियमरण	२१४२
नेरइयदव्वाइयंतियमरण	२१४३
नेरइयदव्वावीचियमरण	२१४१
नेरइयदव्वोहिमरण	२१४२
नेरइयदुग्गय	१७०२
नेरइयनिव्वत्तिय (पोग्गल)	१५१०,१५११
नेरइयनपुंसग	१७३
नेरइयपवेसणय २०७६-२०७८,२०८१,२०८५,२०९१, २०९३-२०९५,२१०६	
नेरइयप्पवेसणय २०९६,२०९८,२०९९,२१०१	
नेरइयपंचिंदियपओगपरिणय (पोग्गल)	२४६४
नेरइयपंचिंदियसंसारसमावण्णजीवपण्णवणा	२०४
नेरइयाउय १५८७,१५८९,१५९८-१६१२,१६४६	
नेरइयाउयकम्मासरीरप्पओगबंध	२५७४
नैपातिक (पंचणामभेद)	१०२२
नोअक्खरसंबद्ध (भासासद्द)	२५५३
नोआउज्जसद्द (नोभासासद्द)	२५५३
नोआगमभावोवक्कम	१००१
नोइत्थी-नोपुरिस-नोनपुंसग	१५४१,१५५४
नोइंदियत्थ	६५०
नोइंदियअत्थोग्गह	६६७
नोइंदियोवउत्त २०३२,२०३४,२०३५,२०४२	
नोइंदियलद्धिअक्खर	८२०
नोओसप्पिणी-नोउस्सप्पिणिकाल १०९८-११००,११२८-११३२	
नोकम्म	१६९३
नोचरित्ताचरित्ती	१२२

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

शब्द	पृष्ठ नं.
नोचरित्ती	१२२,१२४
नोचुलसीइसमज्जिय	२०५४-२०५६
नोछक्कसमज्जिय	२०४९-२०५१
नोतस-नोथावर	१५९,३४८
नोपज्जत्तय-नोअपज्जत्तय	१५८,३४८,१५५६
नोपरमाणुपोग्गल (पोग्गलपगार)	२३९९
नोपरित्त-नोअपरित्त	१५८,३४७,१५५७
नोबद्धपासपुट्ठ (पोग्गलपगार)	२३९९
नोबारससमज्जिय	२०५२
नोभवसिद्धिय-नोअभवसिद्धिय	१५८,३५७,९६३,१५५६, २३५०-२३५२
नोभासासद्द	२५५३
नोभिउरधम्म (पोग्गलपगार)	२३९९
नोभूसणसद्द	२५५३
नोसण्णी-नोअसण्णी	१५८,३६८,१५५५
नोसण्णी-नोअसण्णीभाव	३५८,९६३
नोसण्णोवउत्त	१११४,११४४,१३४२,१३४४, १५१६,२१८२,२१८५
नोसन्नी-नोअसन्नी	२३५१
नोसन्नोवउत्त	१५२१,१५२३
नोसुहुम-नोबायर	१५८,३०७,३२८,९६१,१५५८,१५५९
नोसंजय-नोअसंजय-नोसंजयासंजय	१५९,१०८८,१०८९, १५५४,१५५५,२३५१
नंदावत्त (सिद्धश्रेणिकापरिकर्मभेद)	८७०
नंदिराग	२४२९
नंदी (मोहणिज्जकम्मणाम)	१४८५
प	
पइट्ठा (धारणानाम)	८१६
पइभय (पाणवहसरूव)	१३५२
पईव (प्रदीप)	१४५
पईवलेस्सा	४७
पउम	१२९
पउमलेस्सा	११०९,११४०
पउमंग	१२९
पउय	१२९
पउयंग	१२९
पएस	१८,३१,४५,१४३,१४४,२५८५
पएसअप्पाबहुए	१५४७
पएसउदीरणोवक्कम	१५४६
पएसउवसामणोवक्कम	१५४७
पएसग्ग	४३,१६५२
पएसघण	१६६
पएसट्ठया	१७,३२,३४,५३,५५-८६,२०१,३५०-३५४, ५७५,६६२,६६३,६६५,१००९,१०१७,१०१८,१२२३-१२२६, २३५४-२३५६,२४३६,२४४४,२४४५,२५००,२५०१,२५३१-२५४५
पएसणिगाइय	१५४७
पएसणिहत्त	१५४७
पएसनिप्फण्ण (दव्वपमाण)	१०५३
पएसबंध	१५४६
पएसबंधणोवक्कम	१५४६
पएसविप्परिणामणोवक्कम	१५४७
पएससंकम	१५४७
पओग	७५०
पओगकिरिया	१२४९
पओगगई	७६३
पओगपरिणय (पोग्गल)	२४६३,२४७८,२४८५-२४९०
पओगबंध	२५५५,२५५६
पकामनिकरण	१६८४
पकंथग	१८५५-१८६०
पक्कमणि (पावसुय)	९०९
पक्कमहुर	१८३९
पक्ख	१२९,६९९-७०३
पक्खी	२१४
पक्खेवाहार	५०२,५१४
पगइअप्पाबहुय	१५४७
पगइउदीरणोवक्कम	१५४६
पगइउवसामणोवक्कम	१५४७
पगइणिगाइय	१५४७
पगइणिहत्त	१५४७
पगइबंधणोवक्कम	१५४६
पगइभद्दया	१५८६
पगइविणीयया	१५८६
पगइविप्परिणामणोवक्कम	१५४७
पगइसंकम	१५४७
पगडी	१४८०
पगडीकम्म	१४८०
पगडीबंध	१५४६
पच्चक्ख	८१०,९१३,९३१,९९१
पच्चक्खाण	२३८,१३२६
पच्चक्खाणनिव्वत्तियाउय	२३९
पच्चक्खाणापच्चक्खाण	२३८
पच्चक्खाणप्पवाय (पूर्व)	८७२
पच्चक्खाणापच्चक्खाणनिव्वत्तियाउय	२३९
पच्चक्खाणापच्चक्खाणी	२३३,२३८
पच्चक्खाणावरण	९५०
पच्चक्खाणावरणकोह	१४६३-१४६४
पच्चक्खाणावरणकोह (कसायवेयणिज्जभेय)	१४९९
पच्चक्खाणावरणमाण	१४९९
पच्चक्खाणावरणमाया	१४९९
पच्चक्खाणावरणलोभ	१४९९
पच्चक्खाणी	२३३,२३८
पच्चक्खाणी (अपज्जत्तियाअसच्चामोसाभासा)	७१३,७१९
पच्चत्थिम (दिसा)	३२,१४२,३०८-३१३,९३०
पच्चावट्टणया (अवायनाम)	८१५
पच्छाणुपुव्वी	९,६०१,१०१२,१०१८,२४४०
पच्छिपिडय	१४६

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

शब्द	पृष्ठ नं.
पच्छोववण्णग	२६३,२६६
पच्छोववन्नग	११७६-११७९
पज्ज (कव्वपगार)	९९५
पज्जत्त	१४१५
पज्जत्तणाम (कम्म)	१५००,१५०६
पज्जत्तबायरतेउकाइय	२१२६,२१३३
पज्जत्तबायरपुढविकाइय	२१२७
पज्जत्तबायरपुढविक्काइयएगिंदियतिरिक्खजोणिय	२२३९
पज्जत्तबायरवणस्सइकाइय	२१२८
पज्जत्तभाव	३६४
पज्जत्तसुहुमपुढविकाइय	२१२५
पज्जत्तसंखेज्जवासाउयसण्णिपंचिंदियतिरिक्खजोणिय	२२१२, २२१४,२२१६-२२१८,२२३६,२२३७,२२९२,२२९३
पज्जत्तसंखेज्जवासाउयसण्णिमणुस्स	२२२१,२२२२,२२२५
पज्जत्तग	१७८,३०७,३४८,४९३,७३०
पज्जत्तगगब्भवक्कंतियमणुस्सपंचिंदियपओगपरिणय (पोग्गल)	२४७०
पज्जत्तगबेइंदियपओगपरिणय (पोग्गल)	२४६९
पज्जत्तय	१०,१५८,१७६,१८१-१८४,१९८-२०३,२३०, २३१,२३२,३०१,१५५६,२२०३
पज्जत्ताअसण्णिपंचिंदियतिरिक्खजोणिय	२२०३,२२०५-२२०७
पज्जत्ताबेइंदिय	२२४५
पज्जत्तासंखेज्जवासाउयसण्णिमणुस्स	२२३४,२२३८,२२५२,२२९२
पज्जत्तिया (भासापगार)	७११
पज्जत्ती	५२२
पज्जव	१४,५१-९५,९६-११७
पज्जवनाम	५१,१०२०
पज्जुण्ण (मेह)	१८७४
पज्जुवासणया	२८३
पट्टण	१३०
पडाग (पसत्थसरीरलक्खण)	१४१३,१८९०
पडिणिभ (उवन्नासोवणयदिट्ठंतपगार)	९९५
पडिबंध	१३१५
पडिबंध (परिग्गहपज्जवणाम)	१४१८
पडिमाण (विभागनिप्फण्णदव्वपमाणभेय)	१०५३,१०५७
पडिमट्ठाईया	१३१७
पडिलोम (आहरणतद्दोसदिट्ठंतपगार)	९९५
पडिवत्ति	८२५,८३०
पडिवाइ (खओवसमियओहिनाणपच्चक्ख)	९१४,९१७,९२४
पडिवाई (बायरसंपरायसरागचरित्तारिय)	२२५
पडिसेवण	१०८९
पडिसेवणाकुसील	१०९०-१०९७,११०१-१११७,१११९,११२४
पडिसेवय	१०९५,११२५
पडुच्चसच्चा (पज्जत्तियासच्चाभासा)	७१२
पडुप्पण्णभावपण्णवणा	५१३
पडुप्पन्न	१४१
पडुप्पन्नतसकाइय	१७२६
पडुप्पन्नपुढविकाइय	१७२६
पडुप्पन्नप्पओगपच्चइय (सरीरबंध)	२५५९
पडुप्पन्नवणप्फइकाइय	१७२६
पडुप्पन्नवयण (वयणपगार)	७४१
पडुप्पन्नवाउक्काइय	१७२६
पडुप्पन्नविणासी (आहरणदिट्ठंतपगार)	९९५
पढमअचरिमसमयकडजुम्मकडजुम्मएगिंदिय	२१७४
पढमअपढमसमयकडजुम्मकडजुम्मएगिंदिय	२१७४
पढमचरिमसमयकडजुम्मकडजुम्मएगिंदिय	२१७४
पढमसमयअजोगिकेवलिखीणकसायवीयरायचरित्तारिय	२२८
पढमसमयअजोगिकेवलिखीणकसायवीयरायदंसणारिय	२२४
पढमसमयअजोगिभवत्थकेवलनाण	९२८
पढमसमयअभवसिद्धियकडजुम्मकडजुम्मसन्निपंचेंदिय	२१८७
पढमसमयउवसंतकसायवीयरायचरित्तारिय	२२६
पढमसमयउवसंतकसायवीयरायदंसणारिय	२२२
पढमसमयएगिंदियनिव्वत्तिय (पोग्गल)	१५११
पढमसमयकडजुम्मकडजुम्मएगिंदिय	२१७२
पढमसमयकडजुम्मकडजुम्मबेइंदिय	२१७८
पढमसमयकडजुम्मकडजुम्मसन्निपंचेंदिय	२१८३,२१८४
पढमसमयकण्हलेस्सकडजुम्मकडजुम्मएगिंदिय	२१७५
पढमसमयकण्हलेस्सकडजुम्मकडजुम्मसन्निपंचेंदिय	२१८४
पढमसमयचउरिंदियनिव्वत्तिय (पोग्गल)	१५१२
पढमसमयणेरइय/नेरइय	१७०७,१७०९,१७११,१७१२
पढमसमयतिरिक्खजोणिय	१७०८-१७१२
पढमसमयतिरियनिव्वत्तिय (पोग्गल)	१५११
पढमसमयबेइंदियनिव्वत्तिय (पोग्गल)	१५११
पढमसमयदेव	१७११,१७१२
पढमसमयदेवनिव्वत्तिय (पोग्गल)	१५११
पढमसमयनियंठ	१०९१
पढमसमयनेरइयनिव्वत्तिय (पोग्गल)	१५११
पढमसमयपंचेंदियनिव्वत्तिय (पोग्गल)	१५१२
पढमसमयबायरसंपरायसरागचरित्तारिय	२२५
पढमसमयबुद्धबोहियछउमत्थखीणकसायवीयरायचरित्तारिय	२२७
पढमसमयबुद्धबोहियछउमत्थखीणकसायवीयरायदंसणारिय	२२२
पढमसमयबेइंदियनिव्वत्तिय (पोग्गल)	१५११
पढमसमयमणुयनिव्वत्तिय (पोग्गल)	१५११
पढमसमयमणूस	१७०८-१७१२
पढमसमयसजोगिकेवलिखीणकसायवीयरायचरित्तारिय	२२८
पढमसमयसजोगिकेवलिखीणकसायवीयरायदंसणारिय	२२४
पढमसमयसजोगिभवत्थकेवलनाण	९२८
पढमसमयसयंबुद्धछउमत्थखीणकसायवीयरायचरित्तारिय	२२७
पढमसमयसयंबुद्धछउमत्थखीणकसायवीयरायदंसणारिय	२२३
पढमसमयसिद्ध	१६२,१७०८-१७१२
पढमसमयसुहुमसंपरायसरागचरित्तारिय	२२५
पढमसमयओववण्णग	१७७
पढमसमयोववण्ण	४८७
पणगमट्टिया	१८०
पणय	१८०१,१८०२,१८३४-१८३६
पणयदिट्ठी	१८०१,१८०२
पणयपण्ण	१८०१

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

शब्द	पृष्ठ नं.
पणयपरक्कम	१८०२
पणयपरिणय	१८३५
पणयमण	१८०१
पणयरूव	१८३४,१८३६
पणयववहार	१८०२
पणयसीलाचार	१८०१,१८०२
पणयसंकप्प	१८०१
पणिहाण	७४५,७४७
पणोल्लणगई	१७०१
पण्णवण	१०८९
पण्णवणा	८,२३२
पण्णवणी (असच्चामोसाभासा)	७१३,७१७-७१९
पण्णवण (सुयपरियायसद्द)	९०५
पण्णा (आभिणिबोहियनाणपज्जव)	८११
पण्णापरीसह	१५०७
पण्णास (सूत्रभेद)	८७२
पतराभेय	७२७,७२८
पत्तय (गीतपगार)	९९६
पत्तिय	१८१२
पत्तेयबुद्ध	१०९७,११२७
पत्तेयबुद्धसिद्ध	१६३,९२९
पत्तेयसरीर	१४१५,१७३१,१७३४
पत्तेयसरीरणाम (कम्म)	१५००,१५०६,१६२९
पत्तोवय	१८३७
पत्तोवा	१८३७
पत्थ (धान्यमानप्रमाणभेद)	१०५४
पत्थणता	२४२९
पत्थय	१४६
पदेसकम्म	१४८०,१६६३
पदेसट्ठया	८८-११७
पदेसनामनिहत्ताउय	१५९०,१५९३
पन्ना	१६१५
पब्भार	२८२
पब्भारगई	१७०१
पब्भारा	१६१५
पभा	१४९
पभंकर (लोगंतियविमाणनाम)	१९११
पभंजण (देविंदनाम)	१९११
पमत्तसंजय	२४०,२६९,११५१,११८२,१२४१
पमत्तसंजय (जीवट्ठाण)	१६६३
पमत्तसंयम	११५१,११६६
पमाइ (प्रमाद)	२४४
पमाण	९३१,१००१,१०४६,१०५३,१०६२
पमाद (आसवदार)	१३५२
पम्हलेसा/पम्हलेस्सा/पम्हलेस	१२५,२५०,५१८,९४८,९७२, ११५६-११६२,११६४,११६७,११६९,११७५,११८६-११८८, ११९०,१२०७,१२१०-१२२२,२१९६
पम्हलेसापरिणाम	१२०
पम्हलेस्स	११८५,११९२,११९७-१२००,१२२२,१५१५,१५२१
पम्हलेस्सट्ठाण	१२२५-१२२७
पयर	५६४-५६६,५६९
पयरचउरंस (संठाण)	२४४२
पयरतंस (संठाण)	२४४१
पयरपरिमंडल (संठाण)	२४४४
पयरभेयपरिणाम	१२६
पयरवट्ट (संठाण)	२४४०
पयरायत (संठाण)	२४४३
पयला	१६५
पयला (दरिसणावरणिज्जकम्मभेय)	१४९८,१६४४
पयलापयला	१६५
पयलापयला (दरिसणावरणिज्जकम्मभेय)	१४९८,१६४४
पयाण (सुविणदंसण)	९१०
पयोगबंध	१५४३
परकम्म	२०४४
परज्झ (वेयणाणुभवपगार)	१६७७
परत्थ	१८१५
परधणम्मिगेही (अदिण्णादाणपज्जवणाम)	१३८०
परपरिवाय	२४२९,२५८६
परपरिवाय (आभिओगकम्मपगार)	१५४८
परपरिवाय (मोहणिज्जकम्मणाम)	१४८५
परपरिवायविवेग	२५८६
परपंडिय (णेउणियपुरिसपगार)	१८८३
परप्पओग	२०४५,२१५६
परप्पयोगनिव्वत्तिय	२४३
परभवसंकामकारय (पाणवहपज्जवणाम)	१३५३
परभाववंकणया (मायावत्तियाकिरिया)	१२३५
परलाभ (अदिण्णादाणपज्जवणाम)	१३८०
परलोगभय	२६०२
परलोगासंसप्पओग	२६०५
परसमय	८२७
परसमयवत्तव्वया	१०६२,१०६३
परसमोयार	१०६५
परसरीरअणवकंखवत्तिया (किरिया)	१२३७
परहड (अदिण्णादाणपज्जवणाम)	१३८०
परहत्थपाणाइवायकिरिया	१२३४
परहत्थपारियावणिया (किरिया)	१२३४
परम	१६५६
परम्परखेदोववन्नग	१६११
परम्परणिग्गय	१६१०,१६११
परम्परसिद्ध	२४७
परमाणु	३१,२४०३,२५०२
परमाणुपोग्गल	१४,८८,९०,१००,१०४,१०८,१०९,१३१, १४४,९४६,१००२-१००५,१००९,२३५७,२३५८,२३७२,२३९१, २३९९,२४०२-२४०४,२४०६,२४४७-२४६३,२४९४,२५०२-२५०४,२५१२-२५१४,२५२०-२५४९,२५९७
परमाणुपोग्गल (पोग्गलत्थिकायनाम)	४०

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

शब्द	पृष्ठ नं.
परमाणुपोग्गलमेत्त	१४३,१४४,१५१
परमाहोहिय	९८७
पराघाय (आउभेयकारण)	१६१६
पराघायणाम (कम्म)	१५००,१५०२,१५०६,१६२७
पराजिणिय	१८६७,१८६८
पराणुकंपय	१८१३
पररंभ	२४०,११६६
पराहिकरणी	२४२
परिइड्ढी	२०४४
परिकम्म (दिट्ठीवायभेय)	८७०,८७१
परिकम्म (सचित्तदव्वोवक्कम)	९९९
परिखा	२८२
परिग्गह	२८७,१२५१,१२७९,१२८६,१६६०, १७०२,२४२९,२५८६
परिग्गह (आसवदार)	१३५२
परिग्गह (परिग्गहपज्जवणाम)	१४१८
परिग्गहअवेरमण (अधम्मत्थिकायनाम)	३९
परिग्गहवेरमण (धम्मत्थिकायनाम)	३८
परिग्गहवेरमण	१४९०,१६६०,२३०२,२३०३,२४२९,२५८६
परिग्गहसण्णा	३८०,३८३,२२०४,२४४३
परिग्गहसण्णाकरण	३८१
परिग्गहसण्णापरिणाम	१७१९
परिग्गहसण्णोवउत्त	३८१,३८३,१५१६,१७५३,२०३१,२०३२
परिग्गहसन्तानिव्वत्ती	३८१
परिग्गहसन्नोवउत्त	१३४२,१५१७,२०३५,२१६८,२१८२
परिग्गहिया (किरिया)	२६५,२६७,२६८,२७०,११७७, ११८०,११८१,११८२
परिजिय	९०१
परिजुसियसंपण्ण (आहार)	४७८
परिणय	१७२८
परिणयापरिणय (सूत्रभेद)	८७१
परिणाम	११९,१५०,१०८९
परिणामपच्चइय (साइयवीससाबंध)	२५५६
परिणिव्वाण	४,२५८५
परिणिव्वुय	४,२५८५
परितावणअण्हय (पाणवहपज्जवणाम)	१३५३
परितावणिया (किरिया)	१२५१-१२५४
परित्त	१५१,१५८,३०३,३४७,१५५७,१७०४,१७०५,२१०८
परित्तमिस्सिया (अपज्जत्तियासच्चामोसाभासा)	७१२
परित्तसंसारय	१९६१,१९६२
परित्तसंसारिय	१७८
परिन्नायकम्म	१८२६
परिन्नायगिहावास	१८२६
परिन्नायसन्न	१८२६
परिपुण्णग (सोउजणपगार)	९९३
परिमण्डलसंठाणकरण	२४०१
परिमण्डलसंठाणपरिणाम	२४०२
परिमाणसंखा	१०५७

शब्द	पृष्ठ नं.
परिमियपिंडवाइय	१३१६
परिमंडल	१२६,२४३५-२४४०,२४४४-२४४६,२५५४
परिमंडलसंठाण	२६००
परिमंडलसंठाणणाम	१२६
परिमंडलसंठाणपरिणाम	१२६
परियादित (पोग्गलपगार)	२३९९
परियारणा	१४५७
परिवाडियसम्मत्त	३१६
परिहरणदोस (वाददोस)	९९२
परिहारविसुद्धलद्धी	९६४,१०२६
परिहारविसुद्धियचरित्तपरिणाम	१२१
परिहारविसुद्धियचरित्तारिय	२२९
परिहारविसुद्धियसंजम	१०९४
परिहारविसुद्धियसंजय	११२१-११५०
परिमाण	२२०१
परीसह	१५०७,१५०८
परूवणा	३
परोक्ख	८१०
परोवक्कम	२०४३-२०४४
परंतकर	१८१४
परंतम	१८१४
परंदम	१८१५
परंपर (सूत्रभेद)	८७१
परंपरखेत्तोगाढ	४९०
परंपरगय	१६५
परंपरनिग्गय	२०१९
परंपरपज्जत्त	२६०,२०३४
परंपरपज्जत्तय	१७४४
परंपरबंध	३८१,५५९,७९२,११८९,१४२५,१५४४,१५४५
परंपरसिद्धअसंसारसमावण्णजीवपण्णवणा	१६२
परंपरसिद्धकेवलनाण	९२९
परंपरसिद्धणोभवोववायगई	७६७
परंपरागम (आगमभेद)	९३१
परंपरावगाढ	२६०,२१३९
परंपराहार	२०३४
परंपराहारग	२६०
परंपरोगाढ	८,४९६,७२३,२०३४
परंपरोववण्ण	२६०
परंपरोववण्णग	१७७,४९२,९३६,२००६,२००७
परंपरोववन्नग	१३४७,१५२८,२०३४,२०३६,२१३८
परंपरोववन्नगअपज्जत्तसुहुमपुढविकाइय	२१३८
परंपरोववन्नगएगिंदिय	१५६९,२३११
परंभर	१८१५
पल (उन्मानप्रमाणभेद)	१०५५
पलाव (वयणविक्कप्प)	२६०१
पलिउंचण	११५७
पलिउंचणया	२४२९

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

शब्द	पृष्ठ नं.
पलिओवम	१२९,१५६,३८८-३९३,३९९,४००,४१०-४३४, ४३६,४३९,४४३-४४५,४५४-४६२,४७१,४७२,११३४,१३३०-१३३२,१७०५,१७०६-१७०८,२२२८-२२३४,२२३७,२२५६-२२५८,२२६६-२२७६,२२८५-२२८८
पलिओवमपुहुत्त	११०३,११०४,१३३०,१३३१
पलिकुंचणया (मोहणिज्जकम्मणाम)	१४८५
पलिभागभावमाया	११८८,११८९
पल्लल	२८२
पवयण	८७६
पवयणउब्भावणया (भद्दकम्मबंधहेउ)	१४९२
पवयणपभावणया (तित्थयरनामकम्मबंधहेउ)	१४९३
पवयणमाया	१०९६,११२६
पवयणवच्छलया	१४९२
पवरभवण (पसत्थसरीरलक्खण)	१४१३
पवा	२८२
पवाल	१९४,१९५
पवित्थर (परिग्गहपज्जवनाम)	१४१८
पवेसणग	२०५४
पवेसणय	२०४७-२०५५,२०७६,२०७७
पवंचा	१६१५
पव्वग	१८५,१८९
पव्वयराई	१४६४
पसती (धान्यमानप्रमाणभेद)	१०५४
पसत्थ	२७९,९४९,१०७४
पसत्थविहायगइणाम (कम्म)	१५०३,१५०६,१६२८
पसत्थारदोस (वाददोस)	९९२
पसप्पग	१८८१
पसंग (अबंभपज्जवनाम)	१४००
पसंत (काव्यरस)	१०३९
पहराईया (लिवी)	२२१
पहा	१४
पहा (पोग्गलपज्जव)	२५५४
पाउसिया (किरिया)	१२५५
पाओवगमणमरण	२१४१,२१४४
पाओसिया (किरिया)	१२३३,१२३८,१२३९
पागसासणि (पावसुय)	९०८
पागार	२८२
पाडिसुय (अभिनयप्रकार)	९९६
पाडुच्चिया (किरिया)	१२३६,१२४९
पाढ (सिद्धश्रेणिकापरिकर्मभेद)	८७०
पाण (जीवत्थिकायनाम)	३९
पाण	५७२,१२८०,१२८१,१२८४,१३१२,१३१९,१३५६, १४९१,१६७५,१६८२,१६८३,२०७३,२०७४
पाण (आहार)	४७८
पाणपुण्ण	२६०१
पाणमंसोवम	४७८
पाणय (देविंदनाम)	१९११
पाणवह (पाणवहपज्जवनाम)	१३५२,१३५३,१३६७,१३७१
पाणाइवाइय	२५८५
पाणाइवाय	४,१३१,१२७९,१२८०,१२८५-१२८८,१४९०, १६६०,१७०२,१७३२,१७३६,२३०२,२३०३,२४२९,२४३०
पाणाइवाय-अवेरमण (अधम्मत्थिकायनाम)	३९
पाणाइवायकरण	२८९
पाणाइवायकिरिया	१२३४,१२३८-१२४१,१२५१-१२५५, १२५७-१२५९
पाणाइवायविरय	१२४२
पाणाइवायवेरमण	४,१३१,१२८७,१२८८,१४९०,१६५६, १६६०,१७०२
पाणाइवायवेरमण (धम्मत्थिकायणाम)	३८
पाणाऊ (पूर्व)	८७२,८७३
पाणाणुकंपा	१४९१
पाय	९१७
पायत्ताणीय	१९५८
पायावच्चथावरकाय	१७२७
पायावच्चथावरकायाधिपती	१७२७
पारगय	१६५
पारिग्गहिया (किरिया)	१२३५,१२४३-१२४८
पारिणामिय (भाव)	१००८,१०१९,१०२२,१०२६, १०२७,२५९९
पारिणामिया (असुयणिस्सियमईणाणभेद)	८१२,८१३
पारिणामिया (बुद्धि)	२४३०
पारियावणिया (किरिया)	१२३३,१२३८-१२४०,१२५५
परिहत्थिय (णेउणियपुरिसपगार)	१८८३
पाव	२,४,२५८५,२६०२
पाव (पाणवहसरूव)	१३५२
पावकम्म	१५०९-१५२०,१५२६-१५३६
पावकम्मकरण (अदिण्णादाणपज्जवणाम)	१३८०
पावकोव (पाणवहपज्जवणाम)	१३५३
पावग	२
पावय	५
पावयण	५
पावयणी	८७६
पावलोभ (पाणवहपज्जवणाम)	१३५३
पासओअंतगय (अंतगयआणुगामियओहिनाण)	९१४,९१५
पासणया	७८५
पासत्थ	१९१३
पासत्थविहारी	१९१३
पासवण	१४३,२१६
पासाद	२८२
पाहुड	८७५
पाहुडपाहुड	८७५
पाहुडपाहुडिया	८७५
पाहुडिया	८७५
पिइअंग	२१२३
पित्त	१४३,२१६

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

शब्द	पृष्ठ नं.
पिय (पोग्गलपगार)	२३९९
पियट्ठ	१८४५
पियस्सरया (सुभणामकम्मस्सअणुभावपगार)	१६५७
पिया	४
पित्तिय (वाहो)	२५९३
पिवास (वेयणाणुभवपगार)	१६७७
पिसायवाणमंतरदेव	२२५६,२२७५
पिहुल	१२६
पिहुल (संठाण)	२४३५,२५५४
पिंड (परिग्गहपज्जवणाम)	१४१८
पिंडिम (सदृभेय)	२५५३
पीढाणीय	१९५८
पीणणिज्ज (भोयणपरिणाम)	५३६
पीयवण्णपरिणाम	१२७
पुक्खरवरदीवड्ढपच्चत्थिमद्धग (मणुस्सपगार)	१८८२
पुक्खरवरदीवड्ढपुरत्थिमद्धग (मणुस्सपगार)	१८८२
पुक्खरणी	१३०,२८२
पुक्खरसारिया (लिवी)	२२१
पुखलसंवट्टग (मेघ)	२५२३,२५२४
पुखलसंवट्टय	१८७४
पुग्गल	१४,२९
पुच्छणी (अपज्जत्तियाअसच्चामोसाभासा)	७१२,७१९
पुच्छा (आहरणतद्देसदिट्ठंतपगार)	९९५
पुट्ठलाभिय	१३१६
पुट्ठसेणियापरिकम्म	८७०
पुट्ठापुट्ठ (सूत्रभेद)	८७१
पुट्ठिया (किरिया)	१२३५,१२४९
पुढवि	१७९,५१८,१२७०
पुढविकाइय/पुढविक्काइय	१०,५२,५६,६८,६९,७१,१२२,१३१, १४५,१६०,१६२,१७४,१७६,१७९,१८१,२४४,२४९,२५५,२६२,२६७, २७८,२८१,२८५,२९१,२९२,२९६,२९७,२९९,३०५-३०८,३१७, ३२३,३४४,३६६,३७०,३७२,४००,४८१,४८४,४८५,४९४,४९९, ५००,५०१,५१३,५६३,५६७,५६८,५७२,६५९,६६१,६६२,६६७, ६६९,६७०,६९७,७०८,७४६,७५१,७५३,७७५,७७८,७८६,७८८, ७९१,९५६,९६०,९६१,११६८,११७९,११९३-११९५,१२११, १२२२,१२६२,१२६३,१२६९,१२८०,१३२७-१३३३,१३४३, १३४५,१५१८,१५२४,१५२७,१५४९,१५८४,१५९५,१५९८, १६०६,१६१३,१६५३,१६५७,१६७१,१६७२,१६७४,१६७६, १६८२,१६८९,१६९६,१७२६-१७२८,१७३१-१७३३, १७३७-१७४७,१९७७,१९७८,१९९२,१९९३,१९९६-१९९८, २००५,२००९,२०११,२०२१,२०२२,२०४४-२०४७,२०५०, २०५२-२०५५,२०६६-२०७०,२११०-२११२,२१२५,२१४९, २२३९,२२४०,२२४३-२२४५,२२५२,२२५४,२२५६-२२६१, २२६५,२२७९,२३००,२३०८,२३१६,२३२७,२३३०,२३३६, २४३२,२४९६,२५०८
पुढविकाइयएगिंदियजीवनिव्वत्ती	१५२
पुढविकाइयनिव्वत्तिय (पोग्गल)	१५११
पुढविकाइयाउय	१६१३
पुढविकाय	२८०,१२७८
पुढविकाल	३०३,३०६,३०७
पुढविक्काइयएगिंदियपओगपरिणय (पोग्गल)	२४६४
पुढविजीव	१७५४
पुढविजीवसरीर	१४७
पुढविजोणिय	५२४,५२७-५२९
पुढविफास	१७१५
पुढविराई	१४६४
पुढवी	१३०,१३२३,१४२६,२३६७,२४३०
पुढवीकाइय	१३२४
पुढवीकाइयकाल	३०६
पुण्ण (पूर्ण)	१८४३-१८४६
पुण्ण (पुण्य)	२,४,२५८५,२६०२
पुण्ण (गीतगुण)	१०३६
पुण्णकामय	२११९
पुण्णकंखिय	२११९
पुण्णपिवासिय	२११९
पुण्णरूव	१८४४,१८४५
पुण्णोभासी	१८४४
पुत्तणिही	२५९५
पुत्तमंसोवम (तिर्यंचआहार)	४७८
पुन्न (देविंदनाम)	१९१०
पुप्फ	१९४,१९५
पुप्फोवय	१८३७
पुप्फोवा	१८३७
पुमवयण (वयणपगार)	७४१
पुरओअंतगय (अंतगयआणुगामियओहिनाण)	९१४,९१५
पुरत्थिम (दिसा)	३२,१४२,३०८-३१३,९३०
पुरिमड्ढया	१३१६
पुरिस	१६८,१६९,१७२,२०४,२०७,२०८,२१०,२१३, २१४,२१६,३८८,१४३४,१४३७,१४४६,१५३८,१५४१,१५५४
पुरिसक्कारपरक्कम	१४१,२३७,९८३
पुरिसणिव्वत्तिय (पोग्गल)	१५१०
पुरिसनपुंसगवेदय	९४९,९५२
पुरिसनपुंसगवेयय	१०९२,११२२,११२३
पुरिसपच्छाकड	१५३८-१५४०,१५४२
पुरिसलक्खण (पावसुय)	९०७
पुरिसलिंगसिद्ध	१६३
पुरिसलिंगसिद्ध (अणंतरसिद्धकेवलनाण)	९२९
पुरिसवेदबंधग	२१६८,२१८२
पुरिसवेदग	२०३१,२०३२,२०३५,२०३९,२१८२,२१८३, २२०५,२२३०,२२४०,२२५५,२२६३,२२७७
पुरिसवेदय	९४९,९८३
पुरिसवेदवज्झ	१५७४
पुरिसवेय	३६३,१४२५,१४२६,१४२८-१४३१
पुरिसवेय (णोकसायभेद)	१४९९,१५०५,१६२०,१६३५,१६४२
पुरिसवेयकरण	१४२६
पुरिसवेयग	१२२,१२४,१५९,२५२,९७३,१५१६,१५१८
पुरिसवेयपरिणाम	१२१

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

शब्द	पृष्ठ नं.
पुरिसवेयय	१०९२,११२२,११२३
पुरिसवेयवज्ज	१५७८
पुरिसवेया	१४२५,१४२६
पुरिसादाणीय	२१०८
पुरोहियरयणत्त	१३३६
पुलाय/पुलाग (नियंठ)	१०८९-१०९८,११०२,११०४-११२०, ११२४,११२५
पुव्व	१२९
पुव्वकम्मनिबद्ध	१४६
पुव्वकम्मावसेस	५
पुव्वकालियवयणदच्छ	१३७०
पुव्वकोडि	१०८८,१११११,१११६,११४६,११५१, १४३१-१४३६,१६३८,१६४०
पुव्वकोडिपुहुत्त	१४३०-१४३५,१७०५,१७०६-१७०८,१७५५
पुव्वकोडी	३८८,३८९,४१०-४१७,४२१,४२२,४७२,५३६, ९७७,१०६०,२२०५,२२११,२२१४,२२१७-२२२७,२२३०,२२३१, २२५०,२२५१,२२५३,२२६२-२२६५,२२६७-२२८१,२२९७
पुव्वगइ (दिट्ठिवायपज्जवनाम)	८७६
पुव्वगय (दिट्ठिवायभेय)	८७०,८७२,८७४,८७८
पुव्वपओग (अकम्मस्सगईहेउ)	१६६४,१६६५
पुव्वप्पओगपच्चइय (सरीरबंध)	२५५९
पुव्वभावपण्णवण	५१३,५१४
पुव्वभावपण्णवण्ण	१४७,१४८
पुव्वाणुपुव्वी	९,६०१,१०१२,१०१८,२४४०
पुव्वोववण्णग	२६३,२६६
पव्वोववन्नग	११७७,११७८
पुव्वंग	१२९
पुहुत्त (पज्जवलक्खण)	५१
पुहुत्त (सद्दभेय)	२५५३
पूय	१४३,२१६
पूयासंसप्पओग	२६०२
पूरिम (मालपगार)	९९६
पूरिमा (गांधारग्राममूर्च्छना)	१०३५
पेज्ज	१२८६,२४३०,२५८६
पेज्जणिस्सिया (पज्जत्तियामोसाभासा)	७१२
पेज्जबंध	१५३७
पेज्जवत्तिया (किरिया)	१२३७,१२४९
पेज्जविवेग	२५८६
पेसुण्ण	१२८६,२५८६
पेसुण्णविवेग	२५८६
पोग्गल	३४,९३-९६,११५-१३३,२४६,२४७,२८४, २८५,५४३,६३७,६३८,६४०,११५९,१५०९-१५११,१६४४, १६४८,१६५७,१६५८,२३२१-२३२५,२४०२-२४०४,२४६३, २४६४,२४९०-२४९६,२५००-२५०५,२५१२,२५२५,२५२६, २५३८-२५४३,२५७१-२५८२,२५९७-२५९९
पोग्गल (पोग्गलत्थिकायनाम)	४०
पोग्गल (जीवत्थिकायनाम)	३९
पोग्गलकरण	२४००
पोग्गलगई	७६८,७६९
पोग्गलणोभवोववायगई	७६७
पोग्गलत्थिकाय	८,१४,१५,१७,३२-३४,३८-४२, ४५,४६,१०१३,१०२७
पोग्गलत्थिकायपएस	१९-२७,४५,४६
पोग्गलपरिणाम	२८४,२८५,१७१९,२४०१,२४०२
पोग्गलपरियट्ट	२९८,३०२,३०३,५७४,७९४,९७८,१०८८, १११६,११४७,१४३०,१४३६,१४३७,१४७१,१७०५,२५०५
पोग्गली	२५६,२५७
पोतज	१४१५,१९७९
पोतज (योनिसंग्रह)	३७६
पोतय	२०७
पोयय	२१३,२१४,२१५
पोरबीय	५२३
पोराण (नेउणियपुरिसपगार)	१८८३
पोलिंदी (लिवी)	२२१
पोसहोववास	१३२६,१३३०
पंकगई	७६८,७७१
पंचदिसिलोगाभिगम (विभंगणाणभेद)	९४१
पंचम (स्वरभेद)	१०३३
पंचाल (जनवय)	२१९
पंचिंदिय	१०,१६०,४०९,६९७,१७३९,१९७८
पंचिंदियओरालियमीसासरीरकायप्पओगपरिणय (पोग्गल)	२४८१
पंचिंदियओरालियसरीरकायप्पओगपरिणय (पोग्गल)	२४८०,२४८१
पंचिंदियजीवनिव्वत्ती	१५१
पंचिंदियजीवसरीरप्पओगपरिणामिय	१४८
पंचिंदियतिरिक्खजोणिय	२११६,२१४९,२१९१,२१९६,२२०२, २२३९,२२४९,२२६१-२२६४,२२६५,२२६८,२२७१,२२७४- २२७८,२३१०,२३२४,२३३१-२३३३,२३३७,२४३२
पंचिंदियतिरिक्खजोणियनपुंसय	१४३५
पंचिंदियतिरिक्खजोणियपवेसणग	२१०२,२१०३
पंचिंदियतिरिक्खजोणियपवेसणय	२१०३
पंचिंदियतेयासरीरप्पओगबंध	२५७१
पंचिंदियपओग परिणय (पोग्गल)	२४६४,२४६५
पंचिंदियमीसापरिणय (पोग्गल)	२४७६
पंचिंदियवह (नेरइयाउबंधहेउ)	१५८५
पंचिंदियवेउव्वियसरीरकायप्पओगपरिणय (पोग्गल)	२४८२
पंचिंदियवेउव्वियसरीरप्पओगबंध	२४६४
पंचेंदिय	१२१,१६२,१७४,१७९,२०१,२३२,२३९,३१७, ५२२,६८७,६८८,१७३५,१७३६
पंचेंदियओगाहणा	५७६
पंचेंदियजाइणाम (कम्म)	१५०१,१५०६,१६२३,१६३६
पंचेंदियतिरिक्खजोणिय	१०,५२,६०,७५-८०,१२४,१४५, १६१,१७७,२०५,२०६,२१५,२३३-२४१,२४६,२६८,२७८,२८१, २८३,२८७,२९२-२९७,३०५,३११,३४८,३६०,३६६,३७०,३८७, ४१०,४९१,५०३,५१७-५२२,५६२,५६९,६६४,६७१,७१४,७४७, ७५२,७५४,७७७,७७९,७८७,७८९,७९१,९१९,९२१,९२३,९२४, ९५७,९८९,१०८७,११५२,११६८,११७५,११८०,११८१,११९३, ११९६,१२१२,१२१५,१२४३,१२४५,१२६३,१३२४,१३२६,

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

शब्द	पृष्ठ नं.
१३२८,१३२९,१३४३,१३४५,१५१८,१५१९,१५२५,१५२७,	
१५३६,१५४९,१५८४,१५८६,१५९५,१६०८,१६१२,१६७१,	
१६७२,१९७६,१९९७,२००९,२०२०,२०२१-२०२३,२०४६	
पंचेंदियतिरिक्खजोणियखेत्तोववायगई	७६४
पंचेंदियतिरिक्खजोणियजीव	१७५५
पंचेंदियतिरिक्खजोणियपवेसणय	२१०१
पंचेंदियतिरिक्खजोणियबीय	२१२२
पंचेंदियतिरिक्खजोणियाउय	१५८८,१६१२
पंचेंदियनिव्वत्तिय (पोग्गल)	१५१०
पंचेंदियपाणाइवायकरण	२८९
पंचेंदियसंसारसमावण्णजीवपण्णवणा	१७९,२०४
पंडितमरण	२१४०
पंडिय	२४५
पंडियवीरियलद्धी	९६४,१०२६
पंतजीवी	१३१६
पंताहार	१३१६
पंथजाई	१८५१
पंसुवुट्ठि (पावसुय)	९०८
फ	
फल	१९४,१९५
फलिह (आगासत्थिकायणाम)	३९
फलोवय	१८३७
फलोवा	१८३७
फाणियगुल	२४९८
फास ४१-४३,७०-७२,७७,९५,२३०१,२३४६,२३४९,२४००	
फास (आउभेयकारण)	१६१६
फासकरण	२४००
फासचरिम	२३४९
फासणाम (कम्म)	१५००,१५०२,१५०५
फासनिव्वत्ती	२८९,२५००
फासपज्जव	५७-८९,९२,९५,९७,१०४
फासपरिणय (वीससापरिणयपोग्गल)	२४७७,२४८५
फासपरिणाम	१२५,१२७,२४०१
फासपरियारग	१४५७-१४५९
फासपरियारणा	१४५७
फासमंत	४३,४९४
फासमंत (देवआहार)	४७९
फासविण्णाणावरण (णाणावरणिज्जकम्मस्सअणुभावपगार)	१६४४
फासावरण (णाणावरणिज्जकम्मस्सअणुभावपगार)	१६४४
फासिंदिय ३८,२४४,२४५,२५४,६४९,६५०,६५३,	
६६१-६६६,६६९,१२६९,२२०४,२२४०,२२४६	
फासिंदियअत्थोग्गह	६६८,८१४
फासिंदियअवाय	६६९
फासिंदियईहा	६६८,८१५
फासिंदियउवओगद्धा	६५७
फासिंदियओगाहणा	६६५
फासिंदियकरण	६६०
फासिंदियत्थ	६५०
फासिंदियधारणा	८१५
फासिंदियनिव्वत्तणा	६५९
फासिंदियनिव्वत्ती	६५९
फासिंदियपच्चक्ख	९१३
फासिंदियपरिणाम	११९
फासिंदियबल	२६०५
फासिंदियलद्धी	६५७,९६५,१०२६
फासिंदियवसट्ट	१५४६
फासिंदियविसय (पोग्गलपरिणाम)	२४९६
फासिंदियवंजणोग्गह	६६७,६६८
फासिंदियसाय (सायपगार)	१६८६
फासिंदियावाय	८१५
फासिंदियोवउत्त	२०३२-२०३५
फासिंदियोवचय	६६०
फासिंदियलद्धिअक्खर	८२०
फासेंदियवंजणोग्गह	८१४
फुसणा	१००६,१०११,१०१६,१०८९
फुसमाणगइपरिणाम	१२६
फुसमाणगई	७६८
ब	
बउस (नियंठ)	१०८९,१०९०,१०९४-१०९८,
	११००-१११८,११२४
बत्तीसिया (धान्यमानप्रमाण)	१४६,१०५४
बद्धपासपुट्ठ (पोग्गलपगार)	२३९९
बाहाउय (ज्ञायकशरीरभव्यशरीरव्यतिरिक्तद्रव्यशंखभेद)	१०६१
बल (सामर्थ्य)	१४१,२३७
बलदेव (इड्ढिमंतमणुस्सपगार)	४,२१९,१८८३
बलदेवगंडिया	८७५
बलदेवत्त	१३३६
बलदेव-वासुदेव (यथायुपालक)	१६१५
बलमय	१४६८
बलविसिट्ठया (उच्चागोयकम्मस्सअणुभावपगार)	१६४८
बलविसिट्ठिया (उच्चागोयकम्म)	१५०३
बलसंपण्ण १८१६-१८१९,१८५२,१८५३,१८५६-१८६०	
बलसंपन्न	१८५२-१८५५
बला (वाससयाउपुरिसस्सदसदसाभेय)	१६१५
बलि (देविंदनाम)	१९१०
बलिमोड	१९७
बहस्सइचरिय (पावसुय)	९०८
बहुबीयग	१८६,१७६८,१७६९
बहुभंगिय (सूत्रभेद)	८७१
बहुमाण (अबंभपज्जवणाम)	१४००
बहुरयप्पगाढ	१३६८
बहुल (सूत्रभेद)	८७१
बहुलपक्ख	१४८
बहुवयण (वयणपगार)	७४१
बहुवीहिसमास	१०४९

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

शब्द	पृष्ठ नं.
बहुस्सुयवच्छलया	१४९२
बादर	३००,३३३,३३७,३३८,३४३
बादरणिगोदजीव	२००
बायर	१५८,१७६,३०७,३१६,३२८,३८७,९६१,१४१५
बायर (पोग्गलपगार)	२३९९
बायरआउक्काइय	२२४३
बायरकाल	३०७
बायरणाम (कम्म)	१५००,१५०६,१६२९
बायरनिगोद	२०१
बायरपुढविकाइय	१४२७,१४७०
बायरपुढविकाइयअपज्जत्तय	३१६
बायरपुढविकाइयएगिंदियजीवनिव्वत्ती	१५१
बायरपुढविकाइयएगिंदियतिरिक्खजोणिय	२३३९
बायरपुढविकाइयएगिंदियपओगपरिणय (पोग्गल)	२४६४
बायरबोंदिधर	१३१,१३२
बायरवणस्सइकाइय	२१२६
बायरसंपरायसंरागचरित्तारिय	२२५,२२६
बारस समज्जिय	२०५२
बाल	२४५,१७१५
बालग्ग	९१७
बालग्गपुहुत्त	९१७
बालतवोकम्म (देवायुबंधहेतु)	१५८६
बालपंडिय	२४५,१६००-१६०२
बालपंडियवीरियलद्धी	९६४,१०२६
बालमरण	२१४०,२१४३
बालपंडितमरण	२१४०
बालवीरियलद्धी	९६४,१०२६
बाला (शतायुवर्ष के दसदशाभेद)	१६१५
बालाय (सन्निवेसनाम)	१९१५
बालुय (परमाहम्मियदेवनाम)	१९१७,१९५४
बाहणापयाण (अबंभपज्जवणाम)	१४००
बाहिरगभंडमत्तोवगरणपरिग्गह	२८८
बाहिरभंडवत्तोवगरणोवही	२८८
बाहिंदुट्ठ	१८७३,१८७४
बाहिंसल्ल	१८७३,१८७४
बिल	२८२
बीभच्छ (कामभेय)	१४६१
बीभच्छ (काव्यरस)	१०३९
बीय	१९५
बीहणय (पाणवहसरूव)	१३५२,१३६८
बुद्ध	१६५
बुद्धबोहियछउमत्थखीणकसायवीयरायचरित्तारिय	२२६,२२७
बुद्धबोहियछउमत्थखीणकसायवीयरायदंसणारिय	२२२,२२३
बुद्धबोहियसिद्ध	१६३,९२९
बुद्धी	८१२,८१५
बेइंदिय	१०,५२,५९,६०,७२-७५,१२३,१४५,१५५,१६०-१६२,१७५-१७७,२०१,२५६,२७८,२८१,२९३,२९७,३०५,३०९,३१७,३४८,३६६,३७०,३७३,३७७,४०७,५०१,५१३,५१७,५१९,५२०,५६८,५७७,६६३,६६७,६६९,६७१,६७३,६८८,६९१,६९२,६९७,७१३,७४६,७५१,७५४,७७६,७७९,७८२,७८६,७८८,७९१,९५६,९६३,११९६,१२१२,१२६३,१३२३,१३२७-१३२९,१३३५,१४२७,१४७०,१५१९,१५२४,१५२७,१५९५,१६०७,१६३६,१६३८,१६३९,१६४१,१७०३,१७३५-१७३७,१९३८,१९९७,२००५,२००९,२०११,२०४८,२०५०,२०५१,२०५३,२०५५,२१४८,२२४९,२२६०,२३००,२३३०,२२४५,२२४६
बेइंदियओगाहणा	५७६
बेइंदियजाइणाम (कम्म)	१६२२
बेइंदियजीव	१७५५
बेइंदियतिरिक्खजोणिय	२०५,२०६,२२०१
बेइंदियपओगपरिणय (पोग्गल)	२४६४,२४६९
बेइंदियतिरिक्खजोणियपवेसणय	२१०३
बेइंदियनिव्वत्तिय (पोग्गल)	१५१०
बेइंदियसंसारसमावण्णजीवपण्णवणा	१७९,२०१
बोदाण	१६६४
बोंडय	९०३
बोंदि	१६७
बंध	२,४,१२६,१०४१,१०८९,१५४२-१५४६
बंध (सब्भावपयत्थ)	२६०३
बंधठिई	१६१६
बंधणच्छेयणगई	७६२
बंधणछेयणया (अकम्मस्सगईहेउ)	१६६४
बंधणपच्चइय (साईयवीससाबंध)	२५५६
बंधणपरिणाम	१२५
बंधणविमोयणगई	७६८,७७१
बंधणोवक्कम	१५४६
बंभ (देविंदनाम)	१९१०
बंभचेरविग्घ (अबंभपज्जवणाम)	१४००
बंभचेरवास	१४९
बंभथावरकाय	१७२७
बंभथावरकायाधिपती	१७२७
बंभी (लिवी)	२२१

भ

भगव	४,१५४
भत्तकहा	२५९४,२६०१
भत्तपच्चक्खाणमरण	२१४१,२१४४
भत्तपाणअसंकिलेस	१६८९
भत्तपाणसंकिलेस	१६८९
भद्द	१८६४,१८६५
भद्दबाहुगंडिया	८७५
भद्दमण	१८६५-१८६७
भय (णोकसायवेयणिज्जभेय)	१४९९,१५०५,१६२१,१६३६
भय (वेयणाणुभवपगार)	१६७७
भयणिस्सिया (पज्जत्तियामोसाभासा)	७१२
भयय (जहण्णपुरिसपगार)	१७७४,१८८१
भयसण्णा	३८०,३८३

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

शब्द	पृष्ठ नं.
भयसण्णोवउत्त	३८२,३८३,१७५३,२०३१
भयसन्नानिव्वत्ती	३८१
भयंकर (पाणवहपज्जवणाम)	१३५३
भरह (चक्कवट्टी)	१३२१
भव	१६६,१०८९,२३४६
भव (उत्पत्ति)	२११६
भवकरण	२८९
भवचरिम	२३४७
भवट्ठिई	३८७
भवणवइ	१३३६,१६८७
भवणवइदेवखेत्तोववायगई	७६४
भवणवासिदेव	२२५३,२२५४,२२७४,२२८०
भवणवासिदेवपंचिंदियपओगपरिणय (पोग्गल)	२४६६
भवणवासिदेवाउय	१६०२-१६०४
भवणवासी	१२,२३०,२७९,२८३,३११
भवणवासीदेव	३१४,३२१
भवणवासीदेवपवेसणय	२१०५,२१०६
भवणवासीदेवाउय	१५८८
भवत्थकेवलनाण	९२८,९२९
भवत्थकेवलिअणाहारग	५३७
भवधारणिज्ज	२२६२
भवधारणिज्जा (सरीरोगाहणा)	२७५,५८५-५८९,२२५४,२२६२
भवपच्चइग (ओहिनाणपच्चक्ख)	९१३
भवसिद्धिय	१३२,१५०,१५१,१५८,१७७,२५०,२८७,३०४, ३१७,३४७,५१६,८७७,९६३,१०२७,१३३७-१३३९,१३४३-१३४६,१५५६,१६४५,१७२७,१७४६-१७४७,१९६१,१९६२, २०१६,२०३०,२०३२,२०३३,२०३५,२३५०
भवसिद्धियकडजुम्मकडजुम्मएगिंदिय	२१७६
भवसिद्धियकडजुम्मकडजुम्मबेइंदिय	२१७९
भवसिद्धियकडजुम्मकडजुम्मसन्निपंचेंदिय	२१८६
भवसिद्धियखुड्डागकडजुम्मनेरइय	२१६१
भवसिद्धियत्त	१५०
भवसिद्धियभाव	३५७
भवसिद्धियरासीजुम्मकडजुम्मनेरइय	२१९६
भवाइयंतियमरण	२१४३
भवाउय (आउयकम्मभेय)	१४९९
भवादेस	१७५४,१७५५,२२०६,२२१४-२२२४,२२३०
भवावीचियमरण	२१४१
भवियाभवित	३
भवियदव्वदेव	४७२,६२२,१९०७-१९०९,२०५९,२०६१
भवियदव्वनेरइय	२०४६
भवियदव्वपुढविकाइय	२०४६
भवियदव्वपंचेंदियतिरिक्खजोणिय	२०४६
भवियसरीरदव्वखंध	२५५१
भवियसरीरदव्वज्झयण	१०६८,१०६९
भवियसरीरदव्वसुय	९०२,९०३
भवियसरीरदव्वसंखा	१०५९,१०६०
भवियाउय	२०१५

शब्द	पृष्ठ नं.
भवेयणा	२६०६
भवोववायगई	७६३,७६६
भवोहिमरण	२१४२
भसोल (नाट्ययप्रकार)	९९६
भाइल्लग (जहण्णपुरिसपगार)	१७७४
भाग	१००६,१०११,१०१६
भायण (आगासत्थिकायनाम)	३९
भायणपच्चइय (साइयवीससाबंध)	२५५६
भायणभूय	३७
भार (उन्मानप्रमाणभेद)	१०५५
भार (परिग्गहपज्जवणाम)	१४१८
भाव	१३२,८७७,१००६,१०११,१०१६,१०८९,१४६६,२३४६
भावअणुज्जुयया (मोसोप्पत्तिकारण)	७३७
भावकरण	२८९
भावखंध	२५४९
भावचरिम	२३४८
भावज्झयण	१०६७,१०६९
भावज्झवणा	१०७४
भावज्झीण	१०६९
भावट्ठया	२४६
भावट्ठाणाउय	२५०१
भावदेव	४७२,६२३,१९०७-१९०९,२०६१,२०६३
भावप्पमाण	१०५३,१०६२
भावपरमाणु	२५०२
भावबंध	१५४३
भावलिंग	१०९७,११२७
भावलेस/भावलेस्स	११५६,११५८
भावसच्च	२५९३
भावसच्चा (पज्जत्तियासच्चाभासा)	७१२
भावसमोयार	१०६४
भावसुय	९००,९०४
भावसंजोग	१०४४
भावसंसार	२५९२
भावाइयंतियमरण	२१४३
भावाणुपुव्वी	१००१,१०१९
भावादेस	२३५८,२४९३-२४९५
भावाय	१०७१,१०७४
भावावीचियमरण	२१४१,२१४२
भावियप्पा	६०९-६१७,६२१,६२२,९८१-९८८
भाविंदिय	६६९,६८२,६८४,२१२०
भावुज्जुयया (सच्चोप्पत्तिकारण)	७३७
भावेयणा	२६०६
भावोगाहणा	५७६
भावोवक्कम	९९८,१००१
भावोहिमरण	२१४२
भासअणुज्जुयया (मोसोप्पत्तिकारण)	७३७
भासग	१७८,७२०
भासय	

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

शब्द	पृष्ठ नं.
भासा	४,१४४,७११,७१४-७१९,२३४६
भासाअपज्जत्ती	१७०३
भासाकरण	७२९
भासाचरिम	२३४७
भासानिव्वत्ती	७२९
भासापज्जत्ती	१७०३
भासामणपज्जत्ती	६३१,१७०५
भासामणपज्जत्तीपज्जत्त	५२२
भासारिय	२१९,२२०
भासाविजय (दिट्ठिवायपज्जवनाम)	८७६
भासासद्द (सद्दभेय)	२५५३
भासासमिय	१३१४
भासुज्जुयया (सच्चोप्पत्तिकारण)	७३७
भिउरधम्म (पोग्गलपगार)	२३९९
भिक्खलाभिय	१३१६
भिज्जा (मोहणिज्जकम्मणाम)	१४८५
भिज्जानियाणकरण	१५४८
भिज्झा	२४२९
भिण्ण (सद्दभेय)	२५५३
भिन्न (पोग्गलपगार)	२३९९
भीय (गीतदोस)	१०३५
भुस	१४८
भूइकम्म	१५४८
भूइकम्म (णेउणियपुरिसपगार)	१८८३
भूत	१२८४
भूय	१२८४,१३१९,१५७५,१६८६,१६८७,२०७३,२०७४
भूय (जीवत्थिकायनाम)	३९
भूयवाय (दिट्ठिवायपज्जवनाम)	८७६
भूयाणुकंपा	१४९१
भूयाणंद (देविंदनाम)	१९१०
भूयाणंद (हत्थिरायनाम)	२०४५
भूसणसद्द (नोआउज्जसद्दभेय)	२५५३
भेद (भेय) परिणाम	१२५,१२६
भेय (अत्थजोणी)	२५९१
भेरि (सोउज्जणपगार)	९९३
भोग	६५४,६५५
भोग (कुलारिय)	२२०
भोग (मज्झिमपुरिसपगार)	१७७४
भोग (सोक्खपगार)	१६८६
भोगकामय	२११९
भोगकंखिय	२११९
भोगपिवासिय	२११९
भोगपुरिस (उत्तमपुरिसपगार)	१७७४
भोगलद्धी	९६३
भोगवईया (लिवी)	२२१
भोगसंसप्पओग	२६०५
भोगासा	२४२९
भोगासा (मोहणिज्जकम्मणाम)	१४८५
भोगी	२५५,२५६
भोगंतराइय (कम्म)	१५०३
भोगंतराय	१६६,१५५४
भोगंतराय (अंतराइयकम्मस्सअणुभावपगार)	१६४८
भोम (पावसुय)	९०७,९१०
भोयण	१६४
भंगसमुक्कित्तणया	१००२,१००९,१०१०,१०१४,१०१५
भंगी (जणवय)	२१९
भंगोवदंसणया	१००२,१००९,१०१०,१०१४,१०१५
भंडण (मोहणिज्जकम्मणाम)	१४८५
भंडमत्तोवगरण	२८१

म

मइअण्णाण	७७६,९४०
मइअण्णाणणिव्वत्ती	९४४
मइअण्णाणपज्जव	३८
मइअण्णाणपरिणाम	१२१
मइअण्णाणसागारोवओग	७७४-७७६
मइअण्णाण-सुयअण्णाणोवउत्त	७७८
मइअण्णाणी	७५,८०,८६,१२२,१२३,१६१,३६१,५२१, ९५६,९५८,९६०,९७०,९७१,९९६-९८०,१५५७,२२०४,२२३०
मइअन्नाण	२३०२
मइअन्नाणपज्जव	९८०,९८१
मइअन्नाणलद्धी	९६४,१०२६
मइअन्नाणसागारोवउत्त	९७१
मइअन्नाणी	१५१५,१५१७,१७३१,२०३०,२०३२
मइणाणसागारोवओग	७७५
मई	८११
मईअन्नाण	८११
मईनाण	८११
मउयफासपरिणाम	२४०२
मकर ((सरीरलक्खण)	१८९०
मकरज्झय (पसत्थसरीरलक्खण)	१४१३
मगह (जणवय)	२१९
मग्ग (आगासत्थिकायणाम)	३९
मग्गओअंतगय (अंतगयआणुगामियओहिनाणभेय)	९१४,९१५
मग्गणया (ईहानाम)	८१५
मग्गणा (आभिणिबोहियनाणपज्जव)	८११
मग्गंतराय	१५४८
मच्चू (पाणवहपज्जवणाम)	१३५३
मच्छ (पसत्थसरीरलक्खण)	१४१३,१८९०
मज्झगय (आणुगामियओहिनाण)	९१४,९१५
मज्झपएस	४३
मज्झिम (स्वरभेद)	१०३३
मज्झिमगाम (स्वरग्रामप्रकार)	१०३४
मज्झिमपुरिस (पुरिसपगार)	१७७४
मडंब	१३०
मणअगुत्ती (अधम्मत्थिकायणाम)	३९
मणअगुत्ती (अशुभमनप्रवृत्ति)	७४७

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

शब्द	पृष्ठ नं.
मणअपज्जत्ती	१७०३
मणअसंकिलेस	१६८९
मणकरण	२८९,७३८,१६७२,१६७३
मणगुत्ती (अशुभमनोवृत्तिनिरोध)	७४७
मणजोग	३७,३८,२४५,२५४,७३६,७३८,१२६९,१५१९
मणजोगनिव्वत्ती	७३८
मणजोगपरिणाम	१२०
मणजोगी	१२२,१२४,१५९,२५२,२७६,३६२,५२१, ७३७,७३८,७४३,७४४,९४८,९७२,११०७,११३७,११३८,१५१६, १५१७,१५५८,१७३१,१७३५,१७५१,२०३१,२०३३,२१६३, २१७८,२१८१,२२०४,२२४०,२२४६,२२४७
मणजोए	२३०३,२३४०-२३४२,२४३३
मणदुप्पणिहाण	७४६,७४७
मणदंड	७४७
मणनिव्वत्ती	७४१
मणपओग	७५०
मणप्पओगपरिणय (पोग्गल)	२४८३,२४८७-२४८९
मणप्पयोग	१६५२
मणपज्जत्ती	१७०२,१७०३
मणपज्जवणाण	१०९६,११२६,१३२७,१३२९,१३३५, १५१९,१५२३
मणपज्जवणाणपरिणाम	१२०
मणपज्जवणाणलद्धी	१०२६
मणपज्जवणाणसागारोवउत्त	७८५
मणपज्जवणाणसागारोवओग	७७४
मणपज्जवणाणारिय	२२१
मणपज्जवणाणावरण	१६५,१५५४
मणपज्जवणाणावरणिज्ज (कम्म)	१४९७
मणपज्जवणाणी	८६,१६०,१६१,३६१,५२०,९५५,९५८, ९६६,९७१,९७७,९७८,९७९
मणपज्जवनाण	८१०,९२५,९३९,९४६,९५२,२१५४
मणपज्जवनाणपच्चक्ख	९१३
मणपज्जवनाणपज्जव	३८,१४१,९८०,९८१
मणपज्जवनाणसागारोवउत्त	९७१
मणपज्जवनाणावरणिज्ज (कम्म)	९४६
मणपज्जवनाणी	१५१५,१५२१,१५२३,१५५७,१६०८,२३५१
मणपणिहाण	७४५,७४७
मणपरियारग	१४५७-१४५९
मणपरियारणा	१४५७-१४५९
मणपुण्ण	२६०२
मणपोग्गलपरियट्ट	२५०५,२५०८,२५१०
मणपोग्गलपरियट्टनिव्वत्तणाकाल	२५११
मणभक्खी	५१४
मणमीसापरिणय (पोग्गल)	२४८४
मणसमिय	१३१४
मणसुप्पणिहाण	७४५,७४७
मणसंकिलेस	१६८९
मणसंखोभ (अबंभपज्जवणाम)	१४००
मणाम (पोग्गलपगार)	२३९९
मणिरयणत्त	१३३७
मणिलक्खण (पावसुय)	९०८
मणुण्ण (भोयणपरिणाम)	५३६
मणुण्णगंध (सायावेयणिज्जकम्मस्सअणुभावपगार)	१६४५
मणुण्णफास/रस/रूव/सद्द (सायावेयणिज्जकम्मस्सअणुभावपगार)	१६४५
मणुण्णस्सरया (सुभणामकम्मस्सअणुभावपगार)	१६४७
मणुन्न	२३९९
मणुय	५२३,२०६५
मणुयगइणाम (कम्म)	१५००,१६२२,१६३६
मणुयगइपरिणाम	११९
मणुयगइय	१२४
मणुयगई	१७०१,१९८०
मणुयदुग्गय	१७०१
मणुयविग्गहगई	१७०१
मणुयसोग्गई	१७०१
मणुयसोग्गय	१७०१
मणुयाउय	१६००
मणुयाउय (आउयकम्मस्सअणुभावपगार)	१६४६
मणुयाणुपुव्विणाम (कम्म)	१६२७
मणुस्स	९,१२,५२,६०,८०-८७,१२४,१४६,१५०,१५९, १६१,१७४,१७७,२३०,२३३-२४०,२४४,२४६,२६२,२७९,२८०, २८३-२८५,२९१,२९५,२९६,३११,३२०,३४८,३५९,३६१- ३६३,३७१,३८२,३८७,५६३,५७०,५८३,६७१,७४६,७७७, ७९१,९५८,१०८७,११५२,११६८,११८१,११८२,११९४,११९७, १२४९,१२१६,१२६४,१२६६,१२६७,१३२४,१३२६,१३४३, १३४५,१४६४,१४६६,१४७०,१४९०,१५१९,१५२२,१५२५- १५२७,१५३१,१५३६,१५३७,१५४१,१५५०-१५५३,१५८६, १५८७,१५९८-१६०३,१६०८,१६१२,१६१३,१६३३,१६५७,१६९७, १७०९-१७१२,१८८२,१९७७-१९७९,१९९९,२००९,२०२०- २०२६,२०४४,२०४६,२०६५,२०७१,२१०३,२११२,२११६, २१५४,२१९१,२१९६,२१९७,२२०१,२२२८,२२३७,२२३९, २२५२,२२६१,२२७१,२२७७,२२८२,२२८६,२२८७,२२८९, २२९२,२३१०,२३१२,२३३१,२३३७,२३५१,२४३२,२४९६
मणुस्सअसण्णियाउय	१५९८,१५९९
मणुस्सकम्मआसीविस	२५८७,२५८८
मणुस्सजीव	१७६०
मणुस्सजोणियनपुंसग	१७३
मणुस्सणिव्वत्तिय (पोग्गल)	१५११
मणुस्सदव्वावीचियमरण	२१४१
मणुस्सदुग्गई	१७०१
मणुस्सनपुंसग	१४३५,१४३८,१४४३,१४४७
मणुस्सनिव्वत्तिय (पोग्गल)	१५१०
मणुस्सपवेसणय	२०७६,२१०३,२१०६
मणुस्सपुरिस	१४३४,१४३७,१४४६
मणुस्सपंचिंदियओरालियसरीरकायप्पओगपरिणय (पोग्गल)	२४८१

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

शब्द	पृष्ठ नं.
मणुस्सपंचिंदियपओगपरिणय (पोग्गल)	२४६४,२४६६
मणुस्सपंचेंदियसंसारसमावण्णजीवपण्णवणा	२०४
मणुस्सभव	१९१६
मणुस्समेणियापरिकम्म	८७०,८७१
मणुस्ससंसार	२५९३
मणुस्साउय	१६६
मणुस्साउय (आउयकम्मभेद)	१४९९,१५८८-१६१३, १६३६,१६३८,१६३९
मणुस्साउयकम्मासरीरप्पओगबंध	२५७४
मणुस्सावत्त (मनुष्यश्रेणिकापरिकर्मभेद)	८७१
मणुस्सावलि	१४६
मणुस्साहारगसरीरकायप्पओगपरिणय (पोग्गल)	२४८३
मणुस्सित्थी	१४३२,१४४७
मणुस्सी ११७२,११७३,१३२४,१५३७,१५४१,१६३३, १६३४,१७०९,१७१०	
मणुस्सीगब्भ	२११८,२१२१
मणुस्सीणिव्वत्तिय (पोग्गल)	१५११
मणूस ८७,१४५,१६१,२६८,३०५,३६६,४९१,४९४,५०३,५१४, ५१७,५१९,५२१,५२२,६६४,७५२,७५४,७७९,७८७,७८९,९२०, ९२२,९२३,९२५,९८७,९८८,९८९,११८४,११९६,११९७,१२४३, १२४६,१२८८,१३२२,१३२६,१३२८-१३३१,१३३५,१५२०, १५४८,१५५०,१५५९-१५६५,१५७०-१५७२,१५९६,१६३३, १६३४,१६५१,१६६३,१६७१,१७७२,१७०५,१७०६,२३१३, २३१६-२३२०,२३२४,२३२५,२३३३	
मणूसखेत्त	५९२
मणूसखेत्तोववायगई	७६४
मणूसाउय	१६२१
मणूसी	१६३३,१६३४,१७०६,१७०७
मणोसिलापढवी	१८०,४०२
मणोसुहया	१६४५
मतिभंगदोस (वाददोस)	९९२
मद (मोहणिज्जकम्मणाम)	१४८५
मद्दव	१४९
मधुर (गीतगुण)	१०३६
मधुसित्थगोल	१८७२
मनोगुत्ती (धम्मत्थिकायनाम)	३८
मम्मण (मुसावायपज्जवणाम)	१३६९
मय	२४२९
मयट्ठाण	१४६८
मयणिज्ज (भोयणपरिणाम)	५३६
मयूर (सरीरलक्खण)	१८९०
मरण	२११६,२१४०,२१४१
मरणभय	२६०२
मरणवेमणस (पाणवहसरूव)	१३५२,१३६७
मरणासा (मोहणिज्जकम्मणाम)	१४८५
मरणासा	२४२९
मरणासंसप्पओग	२६०५
मरूदेवा (भगवई)	१३२२
मलय (जणवय)	२१९
मल्ल (माला)	९९६
मसग (सोउज्जणपगार)	९९३
महब्भय (पाणवहसरूव)	१३५२,१३६९
महाकाल (अहेसत्तमपुढविएमहाणरग)	१७१९,२०३८
महाकाल (परमाहम्मियदेवनाम)	१९१७,१९५४
महाकिरिया	२६०-२६२
महाघोस (देविंदनाम)	१९११
महाघोस (परमाहम्मियदेवनाम)	१९१७,१९५४
महाजुम्म	२१६४-२१६६
महानिज्जरा	२६०-२६२
महापरिग्गह (णेरइयाउबंधहेउ)	१५८५
महापह	२८२
महारोरूय (अहेसत्तमापुढविएमहाणरग)	१७१९,२०३८
महारंभ (णेरइयाउबंधहेउ)	१५८५
महाविदेह (खेत्तणाम)	१७१
महावीर	४
महावेयणा	२६०-२६२
महासव	२६०-२६२
महासुक्क (देविंदनाम)	१९११
महासुख	५,१५६
महिच्छा (परिग्गहपज्जवणाम)	१४१८
महिड्ढिया (परिग्गहपज्जवणाम)	१४१८
महिय	२१२१
महिस (सोउजणपगार)	९९३
महिसावलि	१४६
महुकुंभ	१८४२,१८४३
महुपिहाण	१८४२,१८४३
महुररसणाम (कम्म)	१५०२
महुररसपरिणाम	१२७,२४०२
माइअंग	२१२३
माइमिच्छदिट्ठीउववण्ण	६३६
माइमिच्छदिट्ठीउववन्नग/उववण्णग	४९२,९९०,११८४,१६७२
माइमिच्छादिट्ठी	२६८
माइमिच्छादिट्ठीउववण्णग/उववन्नग	९३५
माइल्लयाणियडिल्लया (तिरिक्खजोणियाउबंधहेउ)	१५८५
माउयाणुओग	३
माउयापय	८७०
मागंदियपुत्त (अणगार)	१३३१,१३३२,१५१२,१५१३,१५४३
माण ५५९,१२७२,१२७३,१२८६,१४६४,१४६५, २४२९,२५८६	
माण (मोहणिज्जकम्मणाम)	१४८५
माण (विभागनिष्पन्नद्रव्यप्रमाण)	१०५३-१०५५
माणकर	१८३१,१८३२
माणकसाई	१४७२,१५१६,२०३५
माणकसाय	१४६३,१४६९
माणकसायकरण	१४६८
माणकसायपरिणाम	१२०

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

शब्द	पृष्ठ नं.
माणकसायी	१५९,५२०,१४७२,१७५३,२०३९
माणणिस्सिया (पज्जत्तियामोसाभासा)	७१२
माणव (जीवत्थिकायनाम)	३९
माणवत्तिय (किरियाठाण)	१२८९,१२९४,१२९५
माणवसट्ट	१५४६
माणविवेग	२५८६
माणसण्णा	३८३
माणसमुग्घाय	२३३३-२३३६
माणसा (वेयणापगार)	१६६९
माणसंजलण (कसाय)	१६१९
माणी (रसमानप्रमाणभेद)	१०५५
माणुस	२,१६४
माणुस (संवास)	१४६०
माणुस्स (मेहुण)	१४५५
माणोवउत्त	२७१,२७२,२७८
मानकसायनिव्वत्ति	१४६९
माया	४,५५९,१२७२,१२७३,१२८६,१३९०, १४६४,१४६५,२४२९,२५८६
माया (मोहणिज्जकम्मणाम)	१४८५
मायाकसाई	१४७२,१५१६
मायाकसाय	१४६३
मायाकसायकरण	१४६८
मायाकसायनिव्वत्ति	१४६९
मायाकसायपरिणाम	१२०
मायाकसायी	१५९,५२०,१४७२,१७५३,२०३९
मायाणिस्सिया (पज्जत्तियामोसाभासा)	७१२
मायामोस	१२८६,१२८७,२५८६
मायामोस (मुसावायपज्जवणाम)	१३६९
मायामोसविरय	१२४३,१५६१
मायामोसविवेग	२५८६
मायावत्तिया (किरियाठाण)	१२८९,१२९५,१२९६
मायावत्तिया (किरिया)	२६४,२६८,२६९,२७०,११७७, ११७८,११८०-११८२,१२३५,१२४१-१२४६,१२४८
मायावसट्ट	१५४६
मायाविवेग	२५८६
मायासण्णा	३८३
मायासमुग्घाय	२३३३-२३३५
मायासंजलण	१६२०
मायिमिच्छदिट्ठिउववन्नग	१६५४
मायि/मायीमिच्छदिट्ठी	९८१,९८२
मायीमिच्छादिट्ठीउववन्नग	१९६६
मायोवउत्त	२७२,२७३,२७७,२७८
मारण (पाणवहपज्जवणाम)	१३५३
मारणंतियसमुग्घाय	४८१,४८३,४८५,१११७,११४८, १७३३,१७५६,२०६७,२०६९,२१६९,२१८२,२२०५,२३०८-२३१०,२३१७,२३२२,२३२६-२३३३
मास	१२९,१५५,१५६
मासपुहुत्त	२२२२-२२२४,२२७३,२२७८,२२८०
माहण	१२०५,१२०६,१३०३,१३०९,१३१२,१५८८,१५८९
माहिंद (देविंदनाम)	१९११
माहेसरी (लिवी)	२२१
मिउकालुणिया (विकहा)	२६०१
मिच्छ	१६४
मिच्छत्त (आसवदार)	१३५२
मिच्छत्त	१४८९
मिच्छत्तकिरिया	१२३३,१२८१,१२८२
मिच्छत्तमोहणिज्ज (कम्म)	१५०५,१६३५-१६३९
मिच्छत्तवेयणिज्ज (दंसणमोहणिज्जकम्मभेय)	१४९८,१५०५, १६३९,१६४२
मिच्छत्तवेयणिज्ज (मोहणिज्जकम्मस्सअणुभावपगार)	१६४६
मिच्छत्ताभिगमी	२७९
मिच्छदिट्ठि	१५२१
मिच्छदिट्ठि (जीवट्ठाण)	१६६२
मिच्छादिट्ठि	१३४२,२०१६,२४३३
मिच्छदिट्ठिय	१७८
मिच्छद्दिट्ठी	१२२,१२४,३१७,५१९,११७७-११८१,१३४४, १५१७,१५५५,१६०४,१६३३,१६३४,१७३१,१७३५,२०५८,२०५९
मिच्छद्दंसण	२७५
मिच्छसुय (सुयणाणभेय)	८२०,८२२,८२३
मिच्छदिट्ठिरासीजुम्मकडजुम्मनेरइय	२१९८
मिच्छादिट्ठी	१५८,२६५,२६९,२७०,२७५,७९१,७९२,७९४, ७९५,१५२३,१७५१,२०५६,२०५७,२२०४,२२१५,२२२९,२३५१
मिच्छादिट्ठीकरण	७९२
मिच्छादिट्ठीनिव्वत्ती	७९२
मिच्छादिट्ठीभाव	३५९
मिच्छद्दिट्ठी	१९६१,२१६८,२१७७,२१८१,२१८७,२२०४, २२१५,२२२९,२२४४,२२४६,२२४७,२२५१,२२८३,२२९०, २२९२,२३०२,२३०३
मिच्छादंसणपरिणाम	१२१
मिच्छादंसणलद्धी	९६४,१०२६
मिच्छादंसणवत्तिया (किरिया)	२६५,२६७,२७०,११७८-११८१, १२३५,१२४१-१२४८
मिच्छादंसणसल्ल	४,१३१,१२७०,१२७६,१२७९,१२८०, १२८६,१२८७,१४००,१७३२,१७३६,२३०२,२३०३,२४३०,२५८६
मिच्छादंसणसल्लअविवेग (अधम्मत्थिकायनाम)	३९
मिच्छादंसणसल्लविरय	१२४३,१५६१,१५६२
मिच्छादंसणसल्लविवेग	४,१३१,१४८९,२३०२,२३०३, २४३०,२५८६
मिच्छादंसणसल्लविवेग (धम्मत्थिकायणाम)	३८
मिच्छादंसणसल्लवेरमण	१३१,१२८८,१६५६
मिच्छादंसणि	१२४२
मिच्छापच्चाकड (मुसावायपज्जवनाम)	१३६९
मिच्छापवयण (पावसुयपसंग)	९१०
मित्त	१८१३
मित्तणिही	२५९५
मित्तदोसवत्तिय (किरियाठाण)	१२८९,१२९४
मित्तरूव	१८१३

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

शब्द	पृष्ठ नं.
मित्तवाई (अकिरियावाईभेय)	१३४०
मिय	९०१
मिय (हत्थी, पुरिसपगार)	१८६६
मियचक्क (पावसुय)	९०८
मियमण	१८६५-१८६७
मिलक्खू	२१८
मिस्स (पंचणामभेय)	१०२२
मीसजोणिय	३७३
मीसदव्वखंध	२५५१
मीसय (उवही)	२८८
मीसयदव्वोवक्कम	१०००
मीससापरिणय (पोग्गलपगार)	२४६३
मीसापरिणय (पोग्गल)	२४७६,२४७८,२४८४,२४८५, २४८७-२४८९
मीसिय (जोणी)	३७२
मुच्छा (मोहणिज्जकम्मणाम)	१४८५
मुच्छा	२४२९
मुणिपरिसा	४
मुणी	१३४०
मुत्त	१८२८
मुत्तरूव	१८२८
मुत्ति	१४९
मुत्तिमग्ग	५
मुत्तिसुह	१६४
मुदग्गजीव (विभंगणाणभेद)	९४१,९४३
मुम्मरोवम (नेरइयआहार)	४७८
मुसावाय	१२५०,१२७०,१२८५,१२८८,१६६०,१७०२, २३०२,२३०३,२४२९,२५८५
मुसावायविरय	१५६१
मुसावायवेरमण	१६६०,२५८६
मुहुत्त	१२९,१५३-१५५,१९८०,१९८१,२०१०,२०११, २०१२,२०१७,२१२२
मुहुत्तपुहुत्त	६९९
मुंड	२
मुंमुही	१६१५
मूल	१९३,१९४,१९६
मूलगुणपच्चक्खाणी	२३४,२३५
मुलगुणपडिसेवय	१०९५,११२५
मूलपगडिबंध (भावबंधभेय)	१५४३,१५४४
मूलपढमाणुओग	८७४
मूलबीय	५२३
मेइणि (पसत्थसरीरलक्खण)	१४१७,१८९०
मेस (सोउजणपगार)	९९३
मेहमुहा (अंतरदीवयमणुस्स)	२१७
मेहा (अर्थावग्रहनाम)	८१४
मेहुण	१२५०,१२८५,१२८८,१४१६,१४५५,१६६०, १७०२,२४२९,२५८५
मेहुण (अबंभपज्जवणाम)	१४००
मेहुणवेरमण	१६६०,२५८६
मेहुणसण्णा	३८०,३८३
मेहुणसण्णाकरण	३८१
मेहुणसण्णोवउत्त	३८१,३८२,१७५३,२०३१
मेहुणसन्ना	१४१४,२३०३
मेहुणसन्नानिव्वत्ती	३८१
मेंढमुह (अंतरदीवयमणुस्स)	२१७
मेंढलक्खण (पावसुय)	९०७
मेंढविसाणकेतणय	१४६५
मेंढविसाणकेतणासमाणामाया	१४६५
मेंढविसाणकोरव	१८३८
मोक्ख	२,४,१३१३,२५८५,२६०३
मोक्खकामय	२११९
मोक्खकंखिय	२११९
मोक्खपिवासिय	२११९
मोयय	४४
मोस (भासाजात)	७१३,७१७
मोस (मणपगार)	७३९
मोस (आसवदार)	१३५२
मोसभासग	७३१
मोसभासाकरण	७२९
मोसभासानिव्वत्ती	७२९
मोसमणजोग	२३४१
मोसमणजोय	७३६
मोसमणप्पओग	७५०,७५२
मोसमणप्पओगपरिणय (पोग्गल)	२४७८,२४८६,२४८८
मोसमणमीसापरिणय (पोग्गल)	२४८४
मोसवइजोग	२३४१
मोसवइजोय	७३६,२३४१
मोसवइप्पओग	७५०
मोसवत्तिय (किरियाठाण)	१२८९,१२९३
मोसा (पज्जत्तियाभासा)	७११
मोह (अबंभपज्जवणाम)	१४००
मोहणकर (पावसुय)	९०७
मोहणिज्ज (कम्म)	१२७१,१४८१-१४८५,१५९४,१४९८, १५०७,१५२२,१५२६,१५५२,१५६५,१५६६,१५७२,१६३१, १६४६,१६४९,१६५०
मोहणिज्जकम्मासरीरप्पओगबंध	२५७४
मोहमहब्भयपयट्ठय (पाणवहसरूव)	१३५२,१३६८
मोहर (पुत्तपगार)	१८८३
मंगी (षड्जग्राममूर्च्छना)	१०३५
मंडल	२८९
मंडलियत्त	१३३६
मंडियपुत्त (अणगार)	१२३८,१२८१,१३३१
मंडूयगई	७६८,७६९
मंत (पावसुयपसंग)	९१०
मंताणुजोग (पावसुयपसंग)	९१०
मंद (हत्थी, पुरिसपगार)	१८६४-१८६६

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

शब्द	पृष्ठ नं.
मंदमण	१८८५,१८६६
मंदय (गीतप्रकार)	९९६
मंदा	१६१५
र	
रई (अबंभपज्जवनाम)	१४००
रक्खस	१३,२३०
रक्खस (संवास)	१४६०
रज्जकामय	२११९
रज्जकंखिय	२११९
रज्जपिवासिय	२११९
रज्जुक्कल	२५०६
रती (णोकसायवेयणिज्जभेय)	१४९९,१५०५,१६२१,१६३६
रत्त (गीतगुण)	१०३६
रयणप्पभापुढविनेरइयप्पवेसणग	२१०१
रयणप्पभापुढविनेरइयपवेसणय	२१०१
रयणप्पभापुढविणेरइयपंचेंदियवेउव्वियसरीर	५९८
रयणप्पभापुढविणेरइयाउय	१५८८
रयणप्पहापुढविणेरइयखेत्तोववायगई	७६४
रयणप्पहापुढविणेरइयभवोववायगई	७६६
रयणि (रत्नि)	९१७
रयणिपुहुत्त	२५२५,२२२७,२२९७
रयणी	५८५-५८९
रयणी (मध्यमग्राममूर्च्छना)	१०३५
रयणी (षड्जग्राममुर्च्छना)	१०३५
रस	४३,५७-६२,६४-८५,८९,९२,९७,११४, २३०१,२३४६,२४००
रसकरण	२४००
रसचरिम	२३४९
रसज (योनिसंग्रह)	३७६,१४१५
रसणाम (कम्म)	१५००,१५०२,१५०५
रसणेंदियपच्चक्ख	९१३
रसनिंदियलद्धिअक्खर	८२०
रसनिव्वत्ती	२८९,२५००
रसपरिणय (वीससापरिणयपोग्गल)	२४७७,२४८५
रसपरिणाम	१२५,१२७,२४०१
रसमाणप्पमाण	१०५४
रसमंत	४७९,४९४
रसविण्णाणावरण (णाणावरणिज्जकम्मस्सअणुभावपगार)	१६४४
रसावरण (णाणावरणिज्जकम्मस्सअणुभावपगार)	१६४४
रसिय (भोजनपरिणाम)	५३६
रसिंदियविसय (पोग्गलपरिणाम)	२४९७
रसेंदियबल	२६०५
रसेंदियवसट्ट	१५४६
रह	२८३
रहवर (पसत्थसरीरलक्खण)	१४१३,१८९०
रहस्स (अबंभपज्जवणाम)	१४००
रहस्स (सद्दभेय)	२५५३
रहस्स (संठाण)	२४३५
रहाणीय	१९५८,१९५९
राइड्ढी	२५९०
राइण्ण (कुलारिय)	२२०
राइण्ण (मज्झिमपुरिसपगार)	१७७४
राइंदिय	१५५,१५६
राई	१४६४
राग	५५९,१०८९
राग (मोहणिज्जकम्मणाम)	१४८५
रागचिंता (अबंभपज्जवणाम)	१४००
रायकहा	२५९४,२६०१
रायहाणी	१३०
रालग (ओसहिभेय)	१९१
रासिबद्ध (सिद्धश्रेणिकापरिकर्मभेद)	८७०
रासी	२१८९
रासीजुम्म	२१८९
रासीजुम्मकडजुम्म	२१८९
रासीजुम्मकडजुम्मअसुरकुमार	२१९१
रासीजुम्मकडजुम्मनेरइय	२१८९
रासीजुम्मकलिओय	२१८९
रासीजुम्मकलिओयनेरइय	२१९४
रासीजुम्मतेओयनेरइय	२१९२
रासीजुम्मदावरजुम्मनेरइय	२१९३
रिभिय (नाट्यप्रकार)	९९६
रिसभ (स्वरभेद)	१०३३,१०३४
रिसभनारायसंघयण	६०३
रिसि	४
रूक्ख	१८५-१८७
रूक्खजोणिय	५२४,५२५,५२९
रूक्खमूल	१९९
रूद्द (परमाहम्मियदेवनाम)	१९१७,१९५४
रूद्द (पाणवहसरूव)	१३५२,१३६८
रूयय (खरबायरपुढविकाइय)	१८१
रूहिरवुट्ठि (पावसुय)	९०९
रूव	२९५,२३०१
रूवपरियारग	१४५७-१४५९
रूवपरियारणा	१४५७
रूवमय	१४६८
रूवविसिट्ठिया (उच्चागोयकम्म)	१५०३
रूवविसिट्ठिया (उच्चागोयकम्मस्सअणुभावपगार)	१६४८
रूवसच्चा (पज्जत्तियासच्चाभासा)	७१२
रूवसंपण्ण	१८१६-१८२०,१८३८,१८३९,१८५२, १८५७-१८६१,१८६८
रूवसंपन्न	१८५३-१८५५,१८६८
रूविअजीवदव्व	२३७१
रूविअजीवपज्जव	८७
रूविअजीवपण्णवणा	२३७२,२३९१

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

शब्द	पृष्ठ नं.
रूवी (अजीवदव्व)	२९,३०,४३,६५४
रूवीअजीवपज्जव	८७,८८,११७
रूवीजीव (विभंगणाणभेद)	९४१,९४४
रोग (परीसह)	१५०७
रोद्द (काव्यरस)	१०३६
रोद्द (कामभेय)	१४६१
रोम	१४३,१४८
रोमज्झाम	१४८
रोरूय (अहेसत्तमापुढविमहाणरग)	१७१९,२०३८
रोविंदय (गीतप्रकार)	९९६
रोस (मोहणिज्जकम्मणाम)	१४८५
रोस	२४२९
रोह (अणगार)	१३२
रंगण (जीवत्थिकायनाम)	३९
ल	
लक्खण	५१
लक्खण (पावसुय)	९०७
लक्खण (पावसुयपसंग)	९१०
लगंडसाइण	१३१७
लट्ठदंत (अंतरदीवय)	२१७
लत्तियासद्द (नोभूसणसद्दभेय)	२५५३
लद्धिअक्खर (अक्षरश्रुतभेद)	८२०
लद्धिवीरिय	२३७,२३८
लद्धी	९६३
लद्धि	१५०
लया	१८५,१८८
ललियगय (सरीरलक्खण)	१८९०
लव	१२९
लवसत्तमदेव	१९६१
लहुफासपरिणाम	२४०२
लहुय	३१,४१,१०९,२८७,३८०,५४३,७८२,७९२, ११५८,१४८१
लाघव	१४९
लाढ (जनवय)	२१९
लाभमय	१४६८
लाभलद्धी	९६३,९६४
लाभविसिट्ठिया (उच्चागोयकम्म)	१५०३
लाभविसिट्ठिया (उच्चागोयकम्मस्सअणुभावपगार)	१६४८
लाभंतराइय (कम्म)	१५०३
लाभंतराय	१६६,१५५४
लाभंतराय (अंतराइयकम्मस्सअणुभावपगार)	१६४८
लाभासंसप्पओग	२६०५
लालप्पणता	२४२९
लालप्पणपत्थणा (अदिण्णादाणपज्जवणाम)	१३८१
लावगलक्खण (पावसुय)	९०७
लिक्ख	९१७
लित्त	४७
लिंग	१०८९
लिंगकसायकुसील	१०९१
लिंगपडिसेवणाकुसील	१०९१
लिंगपुलाय	१०९०
लिंगाजीव	२५९६
लुक्ख (सद्दभेय)	२५५३
लुक्खफासणाम (कम्म)	१५०२
लुक्खफासपरिणाम	१२७,२४०२
लुक्खबंधणपरिणाम	१२६
लुंपण (पाणवहपज्जवणाम)	१३५३
लुंपणा (अदिण्णादाणपज्जवनाम)	१३८०
लूसय (हेउ)	९९१
लूहचरग	१३१६
लूहाहारा	१३१६
लेण	२८२
लयणपुण्ण	२६०२
लेणा	२८२
लेसणाबंध	२५५७
लेसणि (पावसुय)	९०९
लेसागई	७६८,७७०
लेस्सा	१४९,३५८,१०८९,११५६,११६६-११७५,१५१८, १७३१,१७३४,२२०१,२२०४,२२१३,२२१५,२२२९,२२३२, २२४०,२२४१,२२४४,२२४६,२२५१,२२५४,२२५७,२२६२, २२६४,२२७७
लेस्साकरण	११६७
लेस्सागई	११८६,११८७
लेस्साणुवायगई	७६८,७७०
लेस्सानिव्वत्ती	११६७
लेस्सापरिणाम	१२०-१२५
लोइय (ज्ञायकशरीरभव्यशरीरव्यतिरिक्तद्रव्यायभेद)	१०७२
लोइयभावसुय (नोआगमभावश्रुत)	९०४
लोउत्तरियभावसुय (नोआगमभावसुय)	९०४
लोग	४६,१४३,१४४,८२७,२३६७
लोगदव्व	४१
लोगप्पमाणमेत्त	४१-४३
लोगपालदेव	६२६
लोगबिंदुसार (पूर्व)	८७२,८७३
लोगमज्झावसिय (अभिनयप्रकार)	९९६
लोगसण्णा	३८३
लोगागास	४३
लोगागासपएस	३१
लोगालोग	८२८,८३१
लोगावाई	१४२
लोगुत्तरीय (ज्ञायकशरीरभव्यशरीरव्यतिरिक्तद्रव्यायभेद)	१०७२
लोगंतियदेव	१९११,१९४४
लोभ	५५९,१२७२,१२७३,१२८६,१४६४,२४२९,२५८६
लोभ (मोहणिज्जकम्मणाम)	१४८५

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

शब्द	पृष्ठ नं.
लोभकसाई	१२२,१२४,१५९,५२०,१४७१,१५१६,१५२६, २०३४,२०३५
लोभकसाय	१४६३,१४६९,२२०४
लोभकसायकरण	१४६८
लोभकसायनिव्वति	१४६९
लोभकसायपरिणाम	१२०
लोभकसायभाव	३६०
लोभकसायी	१३४२,१३४४,१४७२,१५१७,१७५३, २०३९,२३५१
लोभणिस्सिया (पज्जत्तियामोसाभासा)	७१२
लोभवत्तिया (किरियाठाण)	१२८९,१२९६
लोभवसट्ट	१५४६
लोभविवेग	२५८६
लोभसण्णा	३८३
लोभसमुग्घाय	२३३३-२३३६
लोभसंजलण	१६२०,१६३५
लोभोवउत्त	२७१-२७८
लोमपक्खी	२१४
लोमाहार	५०२,५१४
लोय	४,१८,२९,४०,१५१,१०२७
लोयग्ग	१६७
लोयप्पमाण	४०
लोयफुड	४०
लोयमेत्त	४०
लोयागास	४०
लोयालोयप्पमाणमेत्त	४२
लोलिक्क (अदिण्णादाणपज्जवणाम)	१३८०
लोहकसाई	९७२,१४७१,२०३४,२०३५
लोहप्पा (परिग्गहपज्जवणाम)	१४१८
लोहवत्तिया (पेज्जवत्तिया किरिया)	१२३७
लोहियवण्णणाम (कम्म)	१६२६
लोहियवण्णपरिणाम	१२७,२४०२
लंतय (देविंदनाम)	१९११

व

वइअगुत्ती (अशुभवचनप्रवृत्ति)	७४७
वइअसंकिलेस	१६८९
वइकरण	२८९,७३८,१६७२,१६७३
वइगुत्ती	७४७
वइजोग	३७,३८,२५४,२७६,७३६,७३८,१२६८,१५१९
वइजोगनिव्वत्ती	७३८
वइजोगपरिणाम	१२०
वइजोगी	१२२-१२४,१५९,२७६,५२१,७४४,९४८ ९७२,११०७,११३७,११३८,१५१६,१५१७,१७३१,१७३५,१७५१, २०३१,२०३३,२०३४,२१६८,२१७८,२१८१,२२०४,२२४०-२२४६,२२४७,२३०२,२३४०,२३४१,२३४२,२४३३
वइजोय	२३०२,२३४०-२३४२,२४३३
वइदुप्पणिहाण	७४६
वइदंड	७४७
वइपओग	७५०
वइपणिहाण	७४५,७४७
वइप्पओगपरिणय (पोग्गल)	२४७८,२४७९,२४८६,२४८८, २४८९
वइप्पयोग	१६५२,१६५३
वइपुण्ण	२६०२
वइपोग्गलपरियट्ट	२५०५,२५०८,२५१०
वइपोग्गलपरियट्टनिव्वत्तणाकाल	२५१०
वइमीसापरिणय (पोग्गल)	२४८४
वइरोयण (लोगंतियविमाणनाम)	१९११
वइरोसभणारायसंघयण	१६८,६०३,९४८
वइरोसभणारायसंघयणणाम (कम्म)	१५०१,१६२४
वइरोसभनारायसंघयणी	२२१३,२२१८,२२२९
वइसमिय	१३१४
वइसुप्पणिहाण	७४६
वइसुहया (सातावेदनीयकर्मानुभावप्रकार)	१६४५
वइसंकिलेस	१६८९
वक्कयं	९०३
वग्गणा	१६३,१६४,१७६,१७७,२५७-२६०, ११६६,२३९९,२४००
वग्गमूल	५६६,५९६,५७०,५७१
वग्घमुह (अंतरदीवय)	२१७
वच्छ (जनवय)	२१९
वच्छ (मत्स्य) जणवय	२१९
वज्ज	१८२९,१८३०
वज्ज (पसत्थसरीरलक्खण)	१४१३
वज्ज (पाणवहपज्जवणाम)	१३५३
वज्ज (वाद्य)	९९६
वट्ट	१२६
वट्ट (संठाण)	२४३५-२४४१,२४४५,२५५४,२६००
वट्टसंठाणपरिणाम	१२६
वट्टगलक्खण (पावसुय)	९०७
वड्ढमाणय (खओवसमियओहिनाणपच्चक्ख)	९१४,९१६,९२४
वड्ढइरयणत्त	१३३६
वण	१३०,२८२
वण (व्रण)	१८७३,१८७४
वणकर	१८३३
वणपरिमासी	१८३३
वणप्फइकाइय	२४९,२९८,३०१,५१३,५६८,६६२,६६७,६६९, ७७६,७७८,७८६,७९१,१२६३,१३२८,१३३५
वणप्फइकाल	१४३१
वणप्फइजीव	३१७
वणराई	२८२
वणसारक्खी	१८३३
वणसंड	१८३४
वणसंरोही	१८३३

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

शब्द	पृष्ठ नं.
वणस्सइ	३७०,१३२८,१४२६
वणस्सइकाइय	१०,५२,५९,७२,१२३,१३१,१४५,१६०,१६२, १७५,१७७,१७९,१८५,१९९,२५५,२७८,२९५,२९९,३०५,३०६, ३१७,३१८,३२६,३४३,३६६,३७३,४०६,४८५,५१८,५६३,५७२, ६९७,७०८,७४६,७५१,७५४,७८८,९६०,९६२,११६८,११९४, ११९५,१२१२,१२६२,१२७०,१३२३,१३२४,१३३१,१३३३, १५२४,१५२७,१५४९,१५९५,१६०६,१६५३,१६७६,१६८२, १७२६-१७२८,१७३४,१७३७-१७४१,१७४३-१७४७, १९९४,१९९७,२००५,२००९,२०११,२०२१,२०४८,२०५०, २०५१,२०५३,२०५५,२०७१,२१२५,२१४८,२१४९,२२४५, २२५९,२२७९,२३००,२३१३,२३१४,२३२०,२३३०
वणस्सइकाइयएगिंदियजीवनिव्वत्ती	१५१
वणस्सइकाइयओगाहणा	५७६
वणस्सइकाइयनिव्वत्तिय (पोग्गल)	१५११
वणस्सइकाल	३०३-३०७,३६८,५७४,७३१,७४४,७८३, १४३६-१४३९
वणस्सइजीव	१७५४
वणस्सइजीवसरीर	१४७
वण्ण	१४,४१,९६,२३४६,२४००
वण्ण (वर्णवाद)	१४९२
वण्णकरण	२४००
वण्णचरिम	२३४८
वण्णणाम (कम्म)	१५००,१५०५,१५०६
वण्णनिव्वत्ती	२८८,२४९९
वण्णपरिणय	२४७७,२४८५
वण्णपरिणाम	१२५,१२७,२४०१
वण्णमंत	४३,४९४
वण्णमंत (देवआहार)	४७९
वण्ही (लोगंतियदेवनाम)	१९११
वत्त (गीतगुण)	१०३६
वत्तणा	१४
वत्तमाणुपय (सूत्रभेद)	८७२
वत्तव्वया (उवक्कमभेद)	१००१,१०६२
वत्थ	१४६५
वत्थपुण्ण	२६०२
वत्थुदोस (वाददोस)	९९२
वत्थुविण्णास (सचित्तदव्वोवक्कम)	९९९
वत्थू	८७३,८७४,८७६
वप्पिण	२८२
वय (व्रत)	१३२६
वयजोग	१५१९
वयजोगी	२५२,३६२,७३७,७३८,७४३,१५५८
वयण (सुयपरियायसद्द)	९०५
वयणविकप्प	२६०१
वयणविभत्ती	१०३८
वरण (जणवय)	२१९
वरभवण (सरीरलक्खण)	१८९०
वरायंस (पसत्थसरीरलक्खण)	१४१३
वरूण (लोगंतियदेवनाम)	१९११
वलय	२४२९
वलय (मुसावायपज्जवणाम)	१३६९
वलय (मोहणिज्जकम्मणाम)	१४८५
वलय (वणस्सइभेय)	१३०,१८५,१९०
वलयमरण	२१४०,२१४३
वल्लिपलंबकोरव	१८३८
वल्ली (वणस्सई)	१८५,१८८,१८९
ववहार (नयभेद)	१०८०
ववहारसच्चा (पज्जत्तियासच्चाभासा)	७१२
वसट्टमरण	२१४०,२१४३
वह (परीसह)	१५०७
वहण (पाणवहपज्जवणाम)	१३५३
वाइय (वाही)	२५९३
वाई (णेउणियपुरिसपगार)	१८८३
वाउ	१२७०,१३२३,१३२७,१३२८,१५९५,१६७६
वाउकाइय	१०,५२,५८,१४५,१६०,१६२,१७७,१७९, २९९,३०५,३०६,३१७,३२६,३४४,४०४,४८४,४८५,५६२,७०८, १४२७,१५२४,१६०६,१७२६,१७३०,१७३४,१७३७-१७३९, २०११,२०२१,२०६९,२०७०,२१४७,२१४९,२४३२
वाउकाइयनिव्वत्तिय (पोग्गल)	१५११
वाउक्काइय	१८४,२७८,२९२,२९७,३०१,३०९,६७१,७५४, ११९६,१२१२,१२६३,१३२९,१५२७,१७२८,२२४५,२२५९, २३०९,२३२४,२३३०
वाउजीव	१७५४
वाऊ	१२३,३७०,११९४,१४२६,१९९७
वाणमंतर	१२,५२,६१,८७,१२५,१४५,१७७,१७८,२३०, २३१,२३४,२३६,२३८,२४०,२४१,२४६,२६२,२७०,२७९,२८३, २८५,२८७,२९१,२९५,२९६,३११,३६६,३७१,३७२,३७४, ४९२,५०३,५१७,५६३,५७१,६०४,६३०,६३६,६६५,६७१,६९९, ७४७,७६२,७७७,७७९,७९१,९१९-९२४,९५८,९६१,९८९,१३२४, १३२८-१३३०,१३३५,१३३६,१३४३,१३४५,१४२६,१५१८- १५२०,१५२५,१५५०,१५६२,१५९६,१५९८,१६०८,१६५७, १६७१,१६७२,१६८७,१६९७,१९४०,१९४३,१९६४,१९६७, २००९,२०१२,२०२४,२०२६,२०४०,२०४७,२०७२,२११२, २१९२,२२८५,२३१७,२३३२,२४३३,२४९६
वाणमंतरदेव	१०८७,११६९,११७४,११७५,११८३,११८४,११९४ ११९६,१२१८,१२२०,१२३८,१२४३,१२४६,१२६३,१२६४, २२५३,२२५७,२२७४-२२७६
वाणमंतरदेवपवेसणय	२१०६
वाणमंतरदेवपंचिंदियपओगपरिणय (पोग्गल)	२४६६
वाणमंतरदेवाउय	१६०२,१६०४
वाणियगाम (नगरनाम)	१९१२
वातखंध	१३०
वामण (संठाण)	६०१,६६४,२२१३

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

शब्द	पृष्ठ नं.
वामणसंठाणणाम (कम्म)	१५०२
वामलोकवाइ	१३७०,१३७१
वामावत्त	१८३४,१८४२
वायमंडलिया	१८७८
वायय	१०२६
वायसपरिमंडल (पावसुय)	९०८
वायुभूई (गणधर)	६२६,६२८,६२९,६३३,६३५
वालय	९०३
वालुओदगसमाणभाव	१४६६
वालुओदय	१४६६
वालुयराई	१४६४
वालुयापुढवी	१८०,४०२
वावत्ति (अबंभपज्जवणाम)	१४००
वावन्नसोय	२११७
वावहारियनय	२४९८,२४९९
वावि (पसत्थसरीरलक्खण)	१४१३,१८९०
वाविद्धसोय	२११७
वावी	१३०,२८२
वास	१३०
वासधरपव्वय	१३०
वासपुहुत्त	२२२५-२२२७
वासित्ता	१८७५,१८७६
वासुदेव (इड्ढिपत्तारिय)	४,२१९
वासुदेवगंडिया	८७५
वासुदेवत्त	१३३६
वाह (धान्यमानप्रमाणभेद)	१०५४
वाही (व्याधि)	२५९३
विउलमई	९२५,९७४,९७५
विकहा	२५९४,२६०१
विकहाणुजोग (पावसुयपसंग)	९१०
विक्खेव (अदिण्णादाणपज्जवणाम)	१३८१
विक्खंभसूई	५६६,५६९,५७१
विगयजीवकलेवर	२१६
विगयमिस्सिया (अपज्जत्तियासच्चामोसाभासा)	७१२
विगलिंदिय १७८,२७९,३५८,५१६,५१९,५२१,७२५, १३३०,१६५३,१६५५,१६७०,१६७३,२३३३,२३५१	
विगलिंदियजाइणाम (कम्म)	१५०५
विगुव्वण	२११६
विग्गह	१३०
विग्गह (अबंभपज्जवणाम)	१४००
विग्गहगइसमावन्नग	२४८,२९२-२९४,५७२
विग्गहगइसमावन्नय	२१२४
विघाय (अबंभपज्जवणाम)	१४००
विजयचरिय (सूत्रभेद)	७८१
विज्जाणुजोग (पावसुयपसंग)	९१०
विज्जाणुप्पवाय (पूर्व)	८७२,८७३
विज्जाहर	२१९,१८८३
विज्जुदंत (अंतरदीवय)	२१७
विज्जुमुह (अंतरदीवय)	२१७
विज्जुयाइत्ता	१८७५,१८७६
विजोयावइत्ता	१८५१,१८५२
विणास (पाणवहपज्जवणाम)	१३५३
विणिच्छिय	२५९१
विण्णाण (अवायनाम)	८१५
विण्णू (जीवत्थिकायनाम)	३९
वितत (आउज्जसद्दभेय)	२५५३
विततपक्खी	२१५
विदलकड	१८७१
विदेह (जणवय)	२१९
विदेह (इब्भजाइ)	२२०
विद्देसगरहणिज्ज (मुसावायपज्जवणाम)	१३६९
विन्नय (पुत्तपगार)	१८८३
विप्पजहणसेणियापरिकम्म	८७०
विप्परिणामणोवक्कम	१५४७
विप्पलाव (वयणविकप्प)	२६०१
विब्भम (अबंभपज्जवणाम)	१४००
विब्भेल (सन्निवेसनाम)	१९१४
विभत्तिभाव	१४८१
विभाग (पज्जवलक्खण)	५१
विभागनिप्फण्ण (दव्वपमाण)	१०५३,१०५७
विभंगणाण ९४०,९४१,९४३,९४७,१५१९	
विभंगणाणपज्जव	५५
विभंगणाणपरिणाम	१२१
विभंगणाणसागारपासणया	७८५
विभंगणाणसागारोवओग	७७४,७७५
विभंगणाणी ८०,८६,१२२,१६१,३६१,५२१, ९५६,९७६,९७९,१५५७	
विभंगनाण	२३०३,२४३३
विभंगनाणणिव्वत्ती	९४४
विभंगनाणपज्जव	३८,१४१,९८०,९८१
विभंगना (णा)णलद्धी	९६४,९८३,१०२६
विभंगनाणसागारोवउत्त	९७१
विभंगनाणी १२३,९७१,९७७,१३४२,१३४४,१५१५, १५१७,१६०८,२०३०,२०३२,२०३३,२३५२	
विमण (अबंभपज्जवणाम)	१४००
विमाणोववन्नग/वण्णग	१५३६,१९१८
विमुह (आगासत्थिकायनाम)	३९
वियई	१९७५
वियच्चा	२५८५
वियडजोणिय	३७४
वियडाजोणी	३७३
वियतपक्खी	२१४
वियत्थि	९१७
वियद्द (आगासत्थिकायनाम)	३९

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

शब्द	पृष्ठ नं.
वियय (वाद्य)	९९६
वियावत्त (सूत्रभेद)	८७१
विरइ	१३३४
विरय	१७५२,२१६८,२१८२,२१८७
विरयाविरय	१३३४,१७५२,२१६८,२१८२,२१८७
विरयाविरय (जीवट्ठाण)	१६६२
विरसाहारा	१३१६
विराली (सोउजणपगार)	९९३
विराहणा (अबंभपज्जवणाम)	१४००
विराहय	१९६१
विराहियसंजम	२०६३
विराहियसंजमासंजम	२०६३,२०६४
विलपंतिया	२८२
विलोवम (तिर्यंचआहार)	४७८
विवक्ख (मुसावायपज्जवणाम)	१३६९
विवर (आगासत्थिकायणाम)	३९
विवाय (मोहणिज्जकम्मणाम)	१४८५
विसकुंभ	१८४३
विसपिहाण	१८४२,१८४३
विसभक्खण (बालमरण)	२१४४
विसम (आगासत्थिकायणाम)	३९
विसमाउयविसमोववन्नग (जीवपगार)	१५५३
विसमाउयसमोववन्नग (जीवपगार)	१५५३
विसमोववण्णग	२६५
विसल्लकरणि (पावसुय)	९०९
विसिट्ठ (देविंदनाम)	१९१०
विसुज्झमाणय (सुहुमसंपरायसंजय)	११२१
विसुज्झमाणसुहुमसंपरायचरित्तारिय	२२९
विसुद्धलेस्स	१२०२-१२०५
विसंवादणाजोग (मोसोप्पत्तिकरण)	७३७
विस्संदइ	१८४५,१८४६
विह (आगासत्थिकायनाम)	३९
विहणिज्ज (भोजनपरिणाम)	५३६
विहाणमग्गण	४९४
विहाणादेस	२१५१-२१५४,२४४५-२४४७,२५४३-२५४७
विहायगइणाम (कम्म)	१५००,१५०३
विहायगई	७६२,७६८,७७१
वीचिदव्व	४८९
वीमंसा	८१५,९०६
वीयराग	१०९३,११२३
वीयरागदंसणारिय	२२१,२२४
वीयरागसंजय	२६९,११८२
वीयरायचरित्तारिय	२२४,२२६,२२८
वीयी (आगासत्थिकायनाम)	३९
वीयीपंथ	१२७१,१२७२
वीर (काव्यरस)	१०३९
वीरासणिय	१३१७
वीरिय	१४,१४१,२३७
वीरिय (पूर्व)	८७२
वीरियअंतराय	१५५४
वीरियबल	२६०५
वीरियलद्धी	९६३,९८३,१०२६,२११८
वीरियाया	२३०१,२३०४,२३०५
वीरियायार	८२५
वीरियंतराय	१६६
वीरियंतराय (अंतरायकम्मस्सअणुभावपगार)	१६४८
वीरियंतराइय (कम्म)	१५०३
वीससा	१६
वीससापरिणय (पोग्गल)	२४६३,२४७७,२४७८,२४८५, २४८७-२४९०
वीससाबंध	२५५५,२५५६
वुग्गहपट्ठ	९९०
वुच्छित्तिणयट्ठया	८२३
वुट्ठिकाय	१९४२,१९४३
वेअणिज्ज (कम्म)	१५६५,१५६६
वेइया	१३०
वेउव्विय	२५४,२७४,५४३,५४५,५६१,५६२,५७०,५७३
वेउव्विय (कायभेद)	७४१
वेउव्वियपोग्गलपरियट्ट	२५०५-२५०८,२५१०
वेउव्वियपोग्गलपरियट्टनिव्वत्तणाकाल	२५११
वेउव्वियमीसगसरीरकायप्पओग	७५०-७५२
वेउव्वियमीसगसरीरकायप्पओगी	७५३,७५४
वेउव्वियमीसय (कायभेद)	७४१
वेउव्वियमीसासरीरकायजोग	७३६,२३४०
वेउव्वियमीसासरीरकायप्पओगपरिणय (पोग्गल)	२४७९,२४८३
वेउव्वियलद्धी	९८३,२११८
वेउव्वियसमुग्घाय	४८५,२०६९,२११८,२३०८-२३११,२३१७, २३२३,२३२४,२३२८,२३२९,२३३१-२३३३
वेउव्वियसरीर	२४४,५४३,५४४,५४९,५६१,५६५-५७१, ५७४,५७५,५९३,५९७,५९८,१२६७-१२६९,१७३०,२५७७-२५७९
वेउव्वियसरीरकायजोग	२३४०
वेउव्वियसरीरकायजोय	७३६
वेउव्वियसरीरकायप्पओग	७५१,७५२
वेउव्वियसरीरकायप्पओगपरिणय (पोग्गल)	२४७९,२४८२
वेउव्वियसरीरकायप्पओगी	७५४
वेउव्वियसरीरप्पओगबंध	२५५९,२५६४,२५६७
वेउव्वियसरीरणाम (कम्म)	१५०६,१६२३,१६३६,१६४०
वेउव्वियसरीरी	१६०,५२२,५७४,५७५
वेउव्वियसरीरंगोवंगणाम (कम्म)	१५०१,१५०६
वेढ	८२५,८३०
वेढिम (मालाप्रकार)	९९६
वेणइयवाइ	८२८,१२९७

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

शब्द	पृष्ठ नं.
वेणइयवाई	१३४०-१३४३,१३४५,१३४६,१६०२-१६०९
वेणइया (लिवी)	२२१
वेणइया (असुयणिसियणाणभेद)	८१२,८१३
वेणइया	२४३०
वेणुदालि (देविंदनाम)	१९१०
वेणुदेव (देविंदनाम)	१९१०
वेद	१०८९,१५१७,२२०१,२२१४,२२३०
वेदग (इब्भजाइ)	२२०
वेदणिज्ज (कम्म)	१४८१
वेदना/वेदणा	२२०१,२२३०,२२४०,२२५५
वेदपुरिस (पुरिसपगार)	१७७४
वेमाणिणी	१३२४
वेमाणिय	१२,५२,६१,८७,१२५,१३०,१४५,१७७-१७९, २३०-२४३,२४६,२५७,२६०,२६२,२७०,२७१,२७९,२८३-२९१, २९५,२९६,३५६-३६४,३६६,३७१,३७२-३७४,३८१,३८३,४८७, ४८९-४९४,५०३,५१४-५२०,५६३,५७२,६०४,६३६,६६०,६६५, ६६८,६७०,६९८,६९९,७३०,७३८,७४६,७४७,७५२,७६२,७६३,७७७, ७७९,७८७,७९१,७९२,८१०,९१९,९२०,९२४,९५८,९६१,९९०, १०८७,११६७,११६९,११८३,११८४,११९०,११९६,११९९, १२१८,१२१९,१२३८,१२४०-१२४४,१२४९-१२५१,१२६३-१२६७, १२७०,१२७१,१२८५-१२८८,१३२२,१३२३,१३२५,१३२७-१३३०, १३३६,१३४१,१३४३,१३४५,१३४६,१४२५,१४२६,१४६३, १४६७,१४६९,१४८२,१४८९-१४९६,१५१३,१५१८-१५२८, १५३१,१५३४,१५४३-१५४५,१५४८-१५५३,१५६२-१५७२, १५८१,१५८४,१५८७,१५९०-१५९३,१५९६,१६०८-१६१३, १६५१,१६५३,१६५७,१६६९-१६७२,१६७४,१६७६,१६८४, १६८५,१६८९-१६९३,१६९७,१९४०,१९४३,१९६४-१९६७, २००७,२००८,२०१६-२०२०,२०२४-२०२७,२०४४-२०४८, २०५०,२०५१,२०५३,२०५५,२१०७-२११०,२११२,२१२४, २१४८-२१५४,२१९२-२१९४,२१९६,२३००,२३०९,२३१२-२३२४,२३२८,२३३२-२३३६,२३४६-२३५०,२४३३,२४९६, २४९९,२५००,२५०५-२५०९,२५१२
वेमाणियदेव	२२५३,२२५७,२२७६,२२८२,२२९५
वेमाणियदेवखेत्तोववायगई	७६४
वेमाणियदेवपवेसणय	२१०५,२१०६
वेमाणियदेवपंचिंदियपओगपरिणय (पोग्गल)	२४६६-२४६८
वेमाणियदेवाउय	१५८८,१६०२-१६०४
वेमाणियावास	१३०
वेमाणियदेवित्थी	१७१
वेय	१४२५
वेय (वेदन)	१०८९
वेयकरण	१४२६
वेयपरिणाम	११९-१२४
वेयण	१३१३
वेयणा	४,१२८५,१६६८-१६७१,१६९१
वेयणा (आउभेयकारण)	१६१६

शब्द	पृष्ठ नं.
वेयणासमुग्घाय	४८१,४८३,४८५,१११७,११४८,१७३३, १७५६,२०६७,२०६९,२२०५,२२८२,२३०८-२३११,२३१३, २३१५,२३२१,२३२२,२३२८-२३३४
वेयणिज्ज (कम्म)	१२७१,१४८२-१४८४,१४९५,१४९८, १४९९,१५०७,१५२१,१५२६,१५५०,१५५१,१५५५-१५५८, १५६४,१५६५,१५७१,१५७२,१६५०,१६५१,२३३७,२३४२
वेयरणी (परमाहम्मियदेवनाम)	१९१७,१९५४
वेयारणिया (किरिया)	१२३६,१२४९
वेयालि (पावसुय)	९०९
वेयावच्च	१४९३,१८३२
वेर (अबंभपज्जवणाम)	१४००
वेलणय (काव्यरस)	१०३९
वेला	१३०
वेलंब (देविंदनाम)	१९११
वेसाणिय (अंतरदीवय)	२१७
वेहाणसमरण	२१४०,२१४४
वोच्छित्तिणयट्ठया	२४७
वोम (आगासत्थिकायनाम)	३९
वोयडा (अपज्जत्तियाअसच्चामोसाभासा)	७१३,७१९
वोरमण (पाणवहपज्जवणाम)	१३५३
वोलट्टमाण	१३३
वोसट्टमाण	१३३
वंक	१८०३,१८०४,१८३६,१८३७,१८४६
वंकगई	७६८,७७१
वकदिट्ठी	१८०३
वंकपण्ण	१८०३
वंकपरक्कम	१८०४
वंकपरिणय	१८३६,१८३७
वंकमण	१८०२,१८०३
वंकरूव	१८३७
वंकववहार	१८०४
वंकसीलाचार	१८०३,१८०४
वंकसंकप्प	१८०३
वंग (जनवय)	२१९
वंचणया (तिरिक्खजोणियाउबंधहेउ)	१५८५
वंचणया (मोहणिज्जकम्मणाम)	१४८५
वंचणा (मुसावायपज्जवनाम)	१३६९
वंजण (पावसुय)	९०७,९१०
वंजणक्खर (अक्षरश्रुतभेद)	८२०
वंजणोग्गह	६६६-६६८,८१४,८१७
वंत	१४३,२१६
वंसय (हेऊ)	९९१
वंसीपत्ता (मनुष्ययोनि)	३७४
वंसीमूलकेतणय	१४६५
वंसीमूलकेतणासमाणामाया	१४६५

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

शब्द	पृष्ठ नं.
स	
सइंदिय	१५७,१७८,६८६-६८८,६९०,९६०,९६३,९७२, १७५४,२१२०,२१६८,२१८२,
सई (आभिणिबोहियनाणपज्जव)	८११
सकसाई	१५७,३१७,५२०,९४९,९५३,९७२,१४७१, १५१६,१५२६
सकसायभाव	३६०
सकसायी	११०८,११३८,११३९,१३४२,१३४४, १४७२,१५१७,२३५१
सकाइय	१५७,२९७,३४३,३४७,९६०,९६१,९७२
सकाइयअपज्जत्तय	२९८,३४४,३४७
सक्क (देविंदनाम)	१९११
सक्करप्पभापुढविनेरइयप्पवेसणग	२१०१
सक्करापुढवी	१८०
सक्कार	२८३
सक्कारपुरक्कार (परीसह)	१५०८
सक्कारासंसप्पओग	२६०५
सक्कुलिकण्ण (अंतरदीवय)	२१७
सगड	२८३
सगल	४४
सग्गकामय	२११९
सग्गकंखिय	२११९
सग्गपिवासिय	२११९
सचित्त	६५५,७४०,७४२
सचित्त (उवही)	२८८
सचित्त (जोणि)	३७२
सचित्तजोणिय	३७३
सचित्तदव्वखंध	२५५१
सचित्तदव्वोवक्कम	९९९
सच्च	४
सच्च (भासाजात)	७१३,७१७
सच्च (मणपगार)	७३९
सच्च (पुरिसपगार)	१८०५-१८०७
सच्चदिट्ठी	१८०६
सच्चपण्ण	१८०६
सच्चपरक्कम	१८०७
सच्चपरिणय	१८०५
सच्चप्पवाय (पूर्व)	८७२
सच्चभासग	७३१
सच्चभासाकरण	७२९
सच्चभासानिव्वत्ती	७२९
सच्चमण	१८०५
सच्चमणजोग	२३४१
सच्चमणजोय	७३६
सच्चमणनिव्वत्ती	७४१
सच्चमणप्पओग	७५०,७५२
सच्चमणप्पओगगई	७६२
सच्चमणप्पओगपरिणय (पोग्गल)	२४७९,२४८६,२४८८
सच्चमणप्पओगी	७५३,७५४
सच्चमणमीसापरिणय (पोग्गल)	२४८४
सच्चरूव	१८०५
सच्चवइजोग	२३४१
सच्चवइजोय	७३६
सच्चवइप्पओग	७५०
सच्चवइप्पओगपरिणय (पोग्गल)	२४७९
सच्चववहार	१६०६,१६०७
सच्चसीलाचार	१८०६
सच्चसंकप्प	१८०५,१८०६
सच्चा (पज्जत्तियाभासा)	८११
सच्चामोस (भासाजात)	७१२,७१३,७१६
सच्चामोस (मणपगार)	७३९
सच्चामोसभासग	७३१
सच्चामोसभासाकरण	७२९
सच्चामोसभासानिव्वत्ती	७२९
सच्चामोसमणजोग	२३४१
सच्चामोसमणजोय	७३६
सच्चामोसमणप्पओग	७५०,७५२
सच्चामोसमणप्पओगपरिणय (पोग्गल)	२४७८,२४७९, २४८६,२४८८
सच्चामोसमणमीसापरिणय (पोग्गल)	२४८४
सच्चामोसवइजोग	२३४१
सच्चामोसवइजोय	७३६
सच्चामोसवइप्पओग	७५०
सच्चामोसा (अपज्जत्तियाभासा)	७१२
सच्चोवाय	२०६५
सजोगिकेवलिखीणकसायवीयरायचरित्तारिय	२२७
सजोगिकेवलिखीणकसायवीयरायदंसणारिय	२२३,२२४
सजोगिभवत्थकेवलनाण	९२८,९२९
सजोगिभवत्थकेवलि अणाहारग	५२७
सजोगी	१५७,३१७,३६२,५२१,७४३,७४४,९४८, ९५२,९७२,११०८,११३८,११३९,१३४२,१३४४,१५१६,१५१७
सजोगीकेवली (जीवट्ठाण)	१६६३
सजोगीभाव	३६२
सज्ज (स्वरभेद)	१०३३
सज्जगाम (स्वरग्रामप्रकार)	१०३४
सट्ठाण	२४,२९,६५,६६-७५,७८,७९,८०,८४-८७,९६, ९८,१०५-१११
सढ (मुसावायपज्जवणाम)	१३६८

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

शब्द	पृष्ठ नं.
सणंकुमार (चक्कवट्टी)	१३२२
सणंकुमार (देविंदणाम)	१९११
सण्णक्खर (अक्षरश्रुतभेद)	८२०
सण्णा	१४२,३८०,२२०१,२२०४,२२२९,२२४०, २२४६,२२५५
सण्णा (आभिणिबोहियनाणपज्जव)	८११
सण्णाकरण	३८१
सण्णिकाय	१२८०
सण्णिपंचिंदियतिरिक्खजोणिय	२२०२,२२१२,२२२८,२२२९, २२३५,२२४९-२२५१,२२६६,२२७९,२२८५-२२८७,२२९२,२२९३,
सण्णिभूय	२६४,११७७,१६७१
सण्णिमणुस्स	२२२१,२२२२,२२२५,२२२६,२२३३,२२३४, २२३७,२२३८,२२५२,२२५३,२२७१,२२७२,२२८९
सण्णिवेस	१३०
सण्णिसुय (श्रुतज्ञानभेद)	८२०,८२१
सण्णी	१५८,१७८,३६६,३६७,५१६,९६३,१२८०, १५५५,१६४१,१७५४,२०३३,२०३५,२१६८,२१८२,२१८३,२३५०
सण्णीभाव	३५८
सण्णीभूय	४९१
सण्णोवउत्त	१११४,११४४
सण्हपुढवी	१८०,४०१
सत्त (जीवत्थिकायनाम)	३९
सत्त	१२८१,१२८४,१३१२,१३१९,१४९१,१६७५, १६८६,१७५६,२०७३,२०७४
सत्ताणुकंपा	१४९१
सत्थोवाडण (बालमरण)	२१४४
सद्द	२३०१
सद्द (नयभेद)	१०८०
सद्द (पोग्गलपज्जव)	२५५३,२५५४
सद्दपरिणाम	१२४,१२७
सद्दपरियारग	१४५७-१४५९
सद्दपरियारणा	१४५७
सन्ना	१०८९
सन्निपंचेंदिय	१७६
सन्निवाइय (छनामभेद)	१०२२,१०२७
सन्निवाइय (वाही)	२५९३
सन्निवाइयभाव	१००८,२५९९
सन्निहियपाडिहेरेय	२०६५
सन्नी	२०३०,२०३२
सपज्जवसिय	३०,१५०
सपज्जवसिय (श्रुतज्ञानभेद)	८२०,८२३
सबल (परमाहम्मियदेवनाम)	१९१७,१९५४
सब्भावसंपण्ण (आहार)	४७८
सभा	२८२
सभाव	१५०
सभासग	१५७
सभिन्न (सूत्रभेद)	८७१
सम (आगासत्थिकायनाम)	३९
सम (गीतगुण)	१०३६
सम (छंदप्रकार)	१०३७
समचउरंस	६००,६६४,२२१३,२२२९,२२५५
समचउरंससंठाण	२६००
समचउरंससंठाण (कम्म)	१५०२,१५०६
समचउरंससंठाणनिव्वत्ती	६०२
समजोगी	७३९
समण	२,४,१५४,१२०५,१२०६,१२८१,१३०३,१३०९, १३१२,१३१३,१५८५,१५८८,१५८९
समणधम्म	९४७
समणोवासग	१३१२,१९१३-१९१६
समणोवासगपरियाग	१३१३
समभिरूढ (नयभेद)	१०८०
समभिरूढ (सूत्रभेद)	८७१
समय	३१,१२९,१४१,१५१-१५६,२८५,२८६,४८६, ५३७,५३८,५७४,७३०,७८३,९७७,९८७,१०८८,१११०,१११६, १११७,११४१,११४६,११४७,१४३६,१४३७,१४७२,१७०७, १७०८,२१२१,२१६९,२१७३,२१७५,२१७८,२१८०-२१८५, २१८९,२१९०,२१९३,२१९४
समयखेत्त	३०,२१२७-२१२९,२१३१,२१३२
समाउयसमोववन्नग (जीवपगार)	१५३३
समाण (सूत्रभेद)	८७१
समारंभकरण	२८९
समारंभसच्चमणप्पओगपरिणय (पोग्गल)	२४७८
समिया (वैमानिक इन्द्रों की आभ्यन्तर परिषद् नाम)	१९३४
समुग्गपक्खी	२१४,२१५
समुग्घाय	१०८९,१११७,११४७,११४८,१७३३,१७३४,१७५६ २०६६,२०६७,२०६९,२११६,२१६९,२१७३,२१७८,२१८२, २१८७,२२०१,२२०५,२२१४,२२१५,२२२२,२२२३,२२२९, २२४०,२२४६,२२५१,२२५५,२२६२,२२८२,२३०८-२३४३
समुच्चयबंध	२५५८
समुच्छेयवाई (अकिरियावाईभेद)	१३४०
समुदाणकिरिया	१२४९
समुदाणचरग	१३१६
समुद्द	१३०,१६८
समुद्देस	९९७
समुद्देसणकाल	८२६,८२९,८३०,८३२,८४४,८५७
समोयार	१००१,१००२,१००५,१००९,१०११,१०१४, १०१६,१०६४,१०६७
समोववण्णग	२६५
समोसरण	१३४०,१३४२,१३४३

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

शब्द	पृष्ठ नं.
समोहय	२२२९,२३२१-२३३२,२३३५,२३३६
सम्म	२
सम्मईथावरकाय	१७२७
सम्मईथावरकायाधिपती	१७२७
सम्मत्तसच्चा (पज्जत्तियासच्चाभासा)	७११
सम्मत्त	२७८,९४७,१३३४,१३४५,१५२५,१५२७,२१८८
सम्मत्तकिरिया	१२३३,१२८१,१२८२
सम्मत्तमोहणिज्ज (कम्म)	१६३५
सम्मत्तवेयणिज्ज (दंसणमोहणिज्जकम्मभेय)	१४९८,१५०५, १६१८,१६४२
सम्मत्तवेयणिज्ज (मोहणिज्जकम्मस्सअणुभावपगार)	१६४६
सम्मत्ताभिगमी	२७९
सम्मदिट्ठि	१५२१,२०१६
सम्मद्दिट्ठि	१३४१,२१९७,२१९८,२४३३
सम्मद्दिट्ठिरासीजुम्मकडजुम्मनेरइय	२१९७
सम्मद्दिट्ठिय	१७८,१२४३
सम्मदिट्ठी	७९१-७९५,१५१५,१५२३,२०५६-२०५८, २१६८,२१७७,२१८१,२१८७,२२०४,२२१५,२२२९,२२४०,२२४६, २२४७,२२८३,२२९०,२२९२,२३०२,२३०३
सम्मदिट्ठीकरण	७९२
सम्मदिट्ठीनिव्वत्ती	७९२
सम्मदिट्ठीभाव	३५९
सम्मद्दिट्ठी	१२२,१२४,१५८,२६५,२६८,२६९,२७५,५१८, ११७७,११८०-११८४,१३४४,१५१७,१५५५,१६०७,१६३४, १७३१,१७३५,१७५१,१९६१
सम्मद्दंसण	२७५
सम्मद्दंसणपरिणाम	१२१
सम्मद्दंसणलद्धी	६४८,१०२६
सम्ममिच्छदिट्ठी	५२१,११८०,११८१,१३४२,१३४४,२०५८, २०५९,२१६८,२१७७,२१८१,२१८७,२२०४,२२१५,२२२९,२२४०, २२४६,२२४७,२२८३,२२९०,२२९२,२३०२,२३०३
सम्ममिच्छत्तवेयणिज्ज	१५०५
सम्मसुय (श्रुतज्ञानभेद)	८२०,८२१
सम्माण	२८३
सम्मामिच्छत्त	१५१९,१५२४,१५२५,१५२७,२१८८
समामिच्छत्तमोहणिज्ज (कम्म)	१६३५
समामिच्छत्तवेयणिज्ज (दंसणमोहणिज्जकम्मभेय)	१४९८,१६१९,१६४२
सम्मामिच्छत्तवेयणिज्ज (मोहणिज्जकम्माणुभवपगार)	१६४६
सम्मामिच्छत्ताभिगमी	२७९
सम्मामिच्छदिट्ठि (जीवट्ठाण)	१५२१,१६६२
सम्मामिच्छदिट्ठी	१२२,१२४,५१९,१५१५,१५२१,१५५५,२२१५
सम्मामिच्छदिट्ठी	११७७,११८०-११८२,१३४६,१५१७, १५५५,१६०८,१७३१,१७३५,२०५६,२०५७,२३५१,२४३३
सम्मामिच्छदंसण	२७६

शब्द	पृष्ठ नं.
सम्मामिच्छादिट्ठी	१५८,२६५,२६८-२७०,२७५, ७९१-७९५,१५२३,१७५१,२२०४,२२१५,२२२९
सम्मामिच्छादिट्ठीकरण	७९२
सम्मामिच्छादिट्ठीनिव्वत्ती	७९२
सम्मामिच्छादिट्ठीभाव	३५९
सम्मामिच्छादंसणपरिणाम	१२१
सम्मामिच्छादंसणलद्धी	९६४,१०२६
सम्मावाय (दिट्ठिवायपज्जवनाम)	८७६
सम्मुच्छिम	२०३
सम्मुच्छिम (योनिसंग्रह)	३७६
सम्मुच्छिममणुस्सपवेसणग	२१०४
सम्मुच्छिममणुस्सपवेसणय	२१०४,२१०६
सम्मुच्छिममणुस्सपंचिंदियपओगपरिणय (पोग्गल)	२४७०
सम्मुच्छिममणुस्साउय	१५८८
सम्मुच्छिममणूसखेत्तोववायगई	७६४
सयण	२८१
सयणपुण्ण	२६०२
सयासव	१३३
सयंबुद्धछउमत्थखीणकसायवीयरायचरित्तारिय	२२६,२२७
सयंबुद्धछउमत्थखीणकसायवीयरायदंसणारिय	२२२,२२३
सयंबुद्धसिद्ध	९२९
सयंभू (जीवत्थिकायनाम)	४०
सर	१३०,१८२
सर (पावसुय)	९०७,९१०
सरपंतिया	२८२
सर-सरपंतिया	२८२
सरस्सई	४
सराग	१०९३,११२३
सरागचरित्तारिय	२२४,२२५
सरागदंसणारिय	२२१
सरागसंजम	१५८६
सरागसंजय	२९६,११८२
सरीर	१४७,५४३,१०८९,२३०५
सरीरचलणा	२६०७
सरीरणाम (कम्म)	१५००,१५०१
सरीरनिव्वत्ती	५५८
सरीरपएस	२१५०,२१५१,२१५३
सरीरपज्जत्ती	६३१,१७०३,१७०४
सरीरपज्जत्तीअपज्जत्त	५२२
सरीरपज्जत्तीपज्जत्त	५२२
सरीरपरिग्गह	२८८
सरीरप्पओगबंध	२५५७,२५५९,२५६०
सरीरबंध	२५५७,२५५९,२५६०
सरीरबंधणणाम (कम्म)	१५००,१५०१

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

शब्द	पृष्ठ नं.
सरीरसंघयणणाम (कम्म)	१५००,१५०१
सरीरोगाहणा	५७६-५९२
सरीरोवही	२८८
सरीरंगोवंगणाम (कम्म)	१५००,१५०१
सरोदगसमाणा (मतिभेद)	८१६
सलक्खण (वाददोस)	९९२
सलागा	१४७
सलिंग	१०९७,११२७
सलिंगसिद्ध	१६३,९२९
सलिंगीणदंसणवावन्नग	२०६३,२०६४
सलेस	५१८,११६६
सलेसा	१५९,५१८
सलेसीभाव	३५८
सलेस्स	११०९,११३९,११४०,११६६,११७५-११८३, १२०८-१२१०,१३४१-१३४४,१५१४,१५१५, १५१८,१५२१,१५२२,१५३०,१५३४,१५३५,२३५१
सल्लकत्तण	५
सवणता (अर्थावग्रहनाम)	८१४
सवीरिय	२३६-२३८
सवेद	५२१
सवेदग	१५७,३६३,९४८,९५२
सवेदगभाव	३६३
सवेयग	९१०,१३४२,१३४४,१४३०,१४३६,१४३९,१५१६
सवेयय	१०९१,१०९२,११२२,११२३
सव्वओभद्द (सूत्रभेद)	८७२
सव्वकामगुणिय	१६४
सव्वट्ठसिद्ध	१४,१५६,२३२
सव्वट्ठसिद्धअणुत्तरोववाइयकप्पाईयवेमाणियदेवपंचेंदियजीवनिव्वत्ती	१५२
सव्वट्ठसिद्धगदेव	१३३५
सव्वणाणावरणिज्ज (कम्म)	१४९७
सव्वदरिसणावरणिज्ज (कम्म)	१४९७
सव्वद्धा	१५,३१,१५३,१५४,१६४,१०१२,१०१७,२४३४
सव्वदुक्खप्पहीणमग्ग	५
सव्वपाण-भूय-जीव-सत्तसुहावह (दिट्ठिवायपज्जवनाम)	८७६
सव्वभासाणुगामिणी	४
सव्वमिणंजीव (विभंगणाणभेद)	९४१,९४४
सव्वमूलगुणपच्चक्खाणी	२३५,२३६
सव्ववासी	१८७८
सव्वसाहणणाबंध	२५५८
सव्वाहिवई	१८७८
सव्विंदियनिव्वती	६५९
सव्वुक्कल	२५९६
सव्वुत्तरगुणपच्चक्खाणी	२३६
सव्वोहि	९२०
ससमय	८२७,८३०,८३३
ससमय-परसमय	८२७
ससमय-परसमयवत्तव्वया	१०६२,१०६३
ससमयवत्तव्वया	१०६२,१०६३
ससमयसुत्तपरिवाडी	८७२
ससरीर	१७३०
ससरीरभाव	३६३
ससरीरी	१५८,३६३,५२१,२०७४,२०७५,२१२०,२३५२
ससरीरी (जीवत्थिकायनाम)	४०
सहत्थपाणाइवाय (किरिया)	१२३४
सहत्थपारियावणिया (किरिया)	१२३४
सहस्सार (देविंदनाम)	१९११
सहस्सारकप्पोवगवेमाणियदेव	२२७६
साइजोग (मोहणिज्जकम्मणाम)	१४८५
साइजोग	२४२९
साइपारिणामिय	१०२६
साइपारिणामियभाव	१००८,१०१२,१०१७
साइसंठाणणाम (कम्म)	१५०२
साइम	४७८
साइय	३०,१५०,१६७
साइयवीससाबंध	१५४३,२५५५,२५५६
साइयार (छेदोवट्ठावणियसंजय)	११२१
साइयारछेदोवट्ठावणियचरित्तारिय	२२९
साई (मुसावायपज्जवणाम)	१३६९
साई (संठाण)	२२१३
सागरोदगसमाणा (मतिभेद)	८१६
सागरोवम	१२९,३८७-३९०,३९४-३९९,४०९,४२२,४२४, ४२५,४४४,४४७,४५२-४७३,७९४,९७६,९७८,११०४,११३४, १२०९,१७०५,१७३६,२२२२-२२२७,२२३२,२२३४,२२५५, २२५८,२२६३-२२६५,२२८१,२२८३,२२८४,२२९५-२२९७
सागरोवमकोडाकोडी	१६१६-१६३२,१६४१,१६४२
सागरोवमसयपुहुत्त	१४३०,१४३४,१४३८
सागारपस्सी	७८७,७८८,७८९
सागारपासणया	७८५,७८६
सागाराणागारोवउत्त	५२१
सागारोवउत्त	१२२,१५७,२७६,३६२,३६३,७७७-७७९, ७८१,९४८,९७१,११३८,१३४२,१३४५,१५१६,१५१७,१५२२, १५५८,१७३१,१७५१,२०३१,२०३३,२०३४,२१६८,२२०४,२३५२
सागारोवउत्तभाव	३६२
सागारोवओग	७७४,७७५
सागारोवओगनिव्वत्ती	७७५
सागारोवओगपरिणाम	१२०
सागारोवयोग	२३०२,२४३३

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

शब्द	पृष्ठ नं.
साणुक्कोसया	१५८६
सातावेयणिज्ज (कम्म)	१४९८
साती/सादी (संठाण)	६००,६६४
सादीय (श्रुतज्ञानभेद)	८२०,८२३
साधारणा (धारणानाम)	८१६
साम (अत्थजोणी)	२५९१
साम (आगासत्थिकायनाम)	३९
साम (परमाहम्मियदेवनाम)	१९१७,१९५४
सामण्णओविणिवाइय (अभिनयप्रकार)	९९६
सामण्णपरियाग	१३१७
सामन्तोवणिवाइया (किरिया)	१२३६,१२४९
सामहत्थी (महावीरस्सअंतेवासीअनगार)	१९१२
सामाइयचरित्तपरिणाम	१२१
सामाइयचरित्तलद्धी	९६४,१०२६
सामाइयचरित्तारिय	२२९
सामाइयसंजम	१०९४
सामाइयसंजय	११२१-११५०
सामाणिय	१९११
सामाणियदेव	६२५
सामायारियाणुपुव्वी	१००१
सामासिय (भावप्रमाणभेद)	१०४८
सायणी	१६१५
सायवाई (अकिरियावाईभेद)	१३४०
साया (वेयणापगार)	१६७०
सायावेदग	२२३०
सायावेयग	१७५०,२१६७,२१८१,२२०५,२२३०
सायावेयणिज्ज	१६६,१४९१,१५५४,१६१८,१६३४,१६३५, १६४१,१६४५
सायावेयणिज्जकम्म	२५७३
सायासाया (वेयणापगार)	१६७०
सारकंता (षड्जग्राममूर्च्छना)	१०३५
सारस्सय (लोगंतियदेवनाम)	१९११
सारसी (षड्जग्राममूर्च्छना)	१०३५
सारीरमाणसा (वेयणापगार)	१६६९
सारीरा (वेयणापगार)	१६६९
सारंभसच्चमणप्पओगपरिणय (पोग्गल)	२४७८
साल	१९४,१९५,१९६
सावचय	१५२
सावज्ज	७३२
सावरि (पावसुय)	९०९
सासण (सुयपरियायसद्द)	९०५
सासतासासत	३
सासय	४१,४२,१३२,१४१,१६५,२४६,२४७,२५०३,२५४८
सासायणसम्मदिट्ठि (जीवट्ठाण)	१६६२

शब्द	पृष्ठ नं.
साहणणाबंध	२५५८
साहण्णबंध	२५५७
साहत्थिया (किरिया)	१२३६,१२४९
साहम्मियवेयावच्च	१३२०
साहसिय (पाणवहसरूव)	१३५२
साहारणसरीर	१४१५,१७३१,१७३३-१७३५
साहारणसरीरणाम (कम्म)	१५००,१६२९
साहिकरणी	२४२
सिढिलबंधणबंध (पयोगबंधभेय)	१५४३
सिणाय (नियंठ)	१०८९-१०९८,११०२,११०४-११२१, ११२३,११२४
सिणेहकाय	२५४८,२५४९
सिद्ध	२,३,२९,५२,१३२,१४५,१५०,१५२-१५६,१५९, १६१,१६२,१६५,१६७,२३७,२४०,२४७,२४९,२५७,२९७,३०५, ३०८,३१३,३१६,३४८,३५६,३५७,३५९,३६२,३६३,३६४,३६७, ५१५-५२२,७९१,८७७,९३२-९३४,९६०,९६१,९६२,९७२,१०८७, १२३२,१७०५,१७११,२००६,२०१०,२०१६,२०१७,२०४८-२०५०,२०५२-२०५५,२१४९-२१५४,२३४३,२३५०,२५८५
सिद्धकेवलनाण	९२८,९२९
सिद्धकेवलिअणाहारग	५३७
सिद्धखेत्तोववायगई	७६४,७६६
सिद्धणोभवोववायगई	७६६,७६७
सिद्धभाव	३५५,३६३
सिद्धवच्छलया	१४९२
सिद्धसेणियापरिकम्म	८७०
सिद्धसोग्गई	१७०१
सिद्धसोग्गय	१७०२
सिद्धावत्त (सिद्धश्रेणिकापरिकर्मभेद)	८७०
सिद्धि	३,४,१३२,१६६
सिद्धिगइ	११०२,११३३
सिद्धिगई (विवक्खयागईपगार)	१७०१
सिद्धिविग्गहगई	१७०१
सिद्धिमग्ग	५
सिद्धी	२५८५
सिद्धंत (सुयपरियायसद्द)	९०५
सिप्पणिही	२५९५
सिप्पथावरकाय	१७२७
सिप्पथावरकायाधिपती	१७२७
सिप्पाजीव	२५९६
सिप्पारिय	२१९,२२०
सिरिदाम (सरीरलक्खण)	१८९०
सिरियाभिसेय (पसत्थसरीरलक्खण)	१४१३
सिहरी (पव्वयणाम)	२८२
सिंग	१४३,१४८

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

शब्द	पृष्ठ नं.
सिंगज्झाम	१४८
सिंगार (काव्यरस)	१०३९
सिंगार (कामभेय)	१४६१
सिंघाडग	२८२
सिंघाण	१४३,२१६
सिंधुसोवीर (जणवयणाम)	२१९
सिंभिय (वाही)	२५९३
सीओसिणजोणिय	३७१
सीओसिणा (वेयणापगार)	१६६८
सीओ (तो) सिणाजोणी	३७०,३७१
सीतल (नैरयिकआहार)	४८७
सीय (वेयणाणुभवपगार)	१६७७
सीयजोणिय	३७१
सीयपरीसह	१५०८,१५०९
सीयफासपरिणाम	२४०२
सीया (वेयणापगार)	१६६८
सीया (ता) जोणी	३७०,३७१
सील	१३२५,१३३०
सीलसंपण्ण	१८१६-१८२१,१८३९
सीसपहेलिया	१२९
सीसपहेलियंग	१२९
सीह (पसत्थसरीरलक्खण)	१४१३,१८९०
सीहकण्ण (अंतरदीवय)	२१७
सीहमुह (अंतरदीवय)	२१७
सुइदिट्ठी	१८००
सुइपण्ण	१७९९
सुइपरक्कम	१८००
सुइपरिणय	१८७०,१८७१
सुइमण	१७९९
सुइरूव	१८७१
सुइववहार	१८००
सुइसीलाचार	१८००
सुइसंकप्प	१७९९
सुई	१७९९,१८००,१८७०,१८७१
सुकथाल (सरीरलक्खण)	१८९०
सुकुलपच्चायाई (सोग्गईपगार)	१७०१
सुकुलपच्चायाय (सोग्गय)	१७०२
सुक्क	१४३,२१६
सुक्कचरिय (पावसुय)	९०८
सुक्कपक्ख	१४९
सुक्कपक्खिय	१७८,१३४१,१३४४,१५१५,१५१७,१५२१, १५२२,१५३१,२०३०,२०३२,
सुक्कपक्खियरासीजुम्मकडजुम्मनेरइय	२१९८
सुक्कलेस	११५८,११९०,१२०७,१६३४
सुक्कलेस्स	११८५,११९०-११९२,११९६-१२००,१२०९-१२२२,१३४१,१३४४,१५१५,१५२१,१५२३,२०४३,२३५१
सुक्कलेस्सट्ठाण	१२२३-१२२७
सुक्कलेस्सा/लेसा	१२४,१२५,२४०,३५८,५१८,९४८,९५२, ९७२,११०९,११३९,११४०,११५६-११६२,११६४-११७५,११८५-११८९,१२०७,२१८१,२१८३,२१८७,२२१३,२२७७,२३०२, २३०३,२४३३
सुक्कलेस्साकरण	११६७
सुक्कलेस्सानिव्वत्ती	११६७
सुक्कलेस्सापरिणाम	१२०
सुक्कसोणियसंभव	२११६
सुक्किलवण्णणाम (कम्म)	१५०२,१६२५
सुक्किलवण्णनिव्वत्ती	२८८
सुक्किलवण्णपरिणाम	१२७,२४०२
सुक्ख	१६४
सुग्गइगय	१८२८
सुग्गइगामी	१८२८
सुग्गय	१८२७,१८२८
सुचिण्ण	४
सुचिण्णफल	४
सुट्ठुतरमायामा (गांधारग्राममूर्च्छना)	१०३५
सुत्त (दृष्टिवादभेद)	८७०,८७१,८७२
सुत्त (सुप्त)	२३९,९१०
सुत्त (सुयपरियायसद्द)	९०५
सुत्तजागर	२३९,९११
सुत्तफासियनिज्जुत्तिअणुगम	१०७९,१०८०
सुत्ताणुगम	१०७८
सुत्तालावगनिप्फण्ण (निक्षेपभेद)	१०६७,१०७८
सुद्ध	१७९७-१९९९,१८६८-१८७०
सुद्धगंधारा (गंधारग्राममूर्च्छना)	१०३५
सुद्धदिट्ठी	१७९८
सुद्धदंत (अंतरदीवय)	२१७
सुद्धपण्ण	१७९८
सुद्धपरक्कम	१७९९
सुद्धपरिणय	१८६९
सुद्धपुढवी	१८०,४०२
सुद्धमण	१७९७
सुद्धरूव	१८६९,१८७०
सुद्धववहार	१७९८
सुद्धवायाणुओग	९९३
सुद्धसज्जा (षड्जग्राममूर्च्छना)	१०३५
सुद्धसीलाचार	१७९८
सुद्धसंकप्प	१७९७
सुद्धेसणिया	१३१६

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

शब्द	पृष्ठ नं.
सुपइट्ठ (पसत्थसरीरलक्खण)	१४१३
सुपइट्ठक (सरीरलक्खण)	१८९०
सुपइट्ठाभ (लोगंतियविमाणनाम)	१९१२
सुप्पडियाणंद	१८२७
सुप्पणिहाण	७४६,७४७
सुफासपरिणाम	६५६,२४९७
सुब्भिगंध	२५५४,२५९९
सुब्भिगंधणाम (कम्म)	१६२६
सुब्भिगंधपज्जव	५४,५५
सुब्भिगंधपरिणाम	१२७,२४०२,२४७७
सुब्भिसद्द	२५५४
सुब्भिसद्दपरिणाम	१२७,६५६,२४७७
सुभकम्म	१४८०
सुभणाम	१६६
सुभणाम (कम्म)	१५००,१६३०,१६४६,१६४७
सुभनामकम्मासरीरप्पओगबंध	२५७४
सुभविवाग (कम्म)	१४८१
सुभगणाम (कम्म)	१५००,१५०६,१६३०
सुभगाकर (पावसुय)	९०८
सुमण (पुरिसपगार)	१७७४-१७९७
सुमिण (पावसुयपसंग)	९१०
सुय (श्रुत)	८२०,९००,१०९६,११२६
सुय (सुयपरियायसद्द)	९०५
सुयअण्णाण	७७६,९४०
सुयअण्णाणणिव्वत्ती	९४४
सुयअण्णाणपज्जव	३८,१४१
सुयअण्णाणपरिणाम	१२१
सुयअण्णाणसागारपासणया	७८५,७८६,७८८
सुयअण्णाणसागारोवओग	७७४,७७५,७७६
सुयअण्णाणी	७२,७५,८०,८६,१२२,१२३,१६१,३६१,५२१, ९५५-९६०,९७०,९७१,९७६,९७७,९७९,९८०,१५५७,२२०४,२२२९
सुयक्खंध	८२६,८२८,८३०,८३२,८३४,८४४,८४७,८५९-८६४,८६९,८७५,९९८
सुयणाण	१०९५,१०९६,११२६,१५२७
सुयणाणपरिणाम	१२०
सुयणाणसागारपासणया	७८५,७८६,७८८
सुयणाणसागारोवओग	७७४,७७५,७७६
सुयणाणारिय	२२१
सुयणाणावरण	१६५,१५५४
सुयणाणावरणिज्ज (कम्म)	१४९७
सुयणाणी/नाणी	६६,७५,७९,८५,१२२,१२३,१६०,१६१, ५२०,९५५-९५९,९६६,९६८,९७०,९७१,९७४,९७७,९७८,९७९, १५१७,१५५७,२०३०,२०३२,२२८३

शब्द	पृष्ठ नं.
सुयणिस्सिय (आभिणिबोहियनाणभेद)	८१२,८१९
सुयअन्नाण	८११
सुय अन्नाणपज्जव	९८०,९८१
सुय अन्नाणलद्धी	९६४,१०२६
सुय अन्नाणसागारोवउत्त	९७१
सुयअन्नाणी	१५१५,१५१७,१७३१,२०३०,२०३२,२०३३
सुयनाण	२७८,८१०,८११,९०६,९३८,९३९,९४५, ९४८,९५२,१३४२,१५२५
सुयनाणपज्जव	३८,१४१,९८०,९८१
सुयनाणपरोक्ख	८१०,८२०
सुयनाणसागारोवउत्त	९७१
सुयनाणावरणिज्ज	९४५
सुयभत्ती	१८९३
सुयमय	१४६८
सुयविसिट्ठिया (उच्चागोयकम्मपगार)	१५०३
सुयविसिट्ठया (उच्चागोयकम्माणुभावपगार)	१६४८
सुयसंपण्ण	१८१६-१८२०
सुरट्ठ (जणवय)	२१९
सुरभिगंधणाम (कम्म)	१५०२
सुरभिगंधपरिणाम	६५६
सुरसपरिणाम	६५६,२४९७
सुरूव	२५५४
सुरूवपरिणाम	६५६,२४९७
सुलभबोहिय	१७८,१९६१
सुललिय (गीतगुण)	१०३६
सुललियगय (पसत्थसरीरलक्खण)	१४१३
सुवण्णकुमार (भवनवासीदेवभेद)	२२३९
सुवत्तक्खरसण्णिवाइय	४
सुविण (पावसुय)	९०७
सुव्वय	१८२७
सुसमदुस्समाकाल	१०९८-११०१,११२८-११३२
सुसमदुस्समापलिभाग (नोओसप्पिणि-नोउस्सप्पिणिकाल)	११००,११०१ ११२९-११३२
सुसमसुसमाकाल	१०९८-११०१,११२८-११३२
सुसमसुसमापलिभाग (काल)	१०९९-११०१,११२९,११३२
सुसमाकाल	१०९८-११०१,११२८-११३२
सुसमापलिभाग (काल)	१०९९-११०१,११२९,११३२
सुसामण्णया	१४९२
सुस्सरणाम (कम्म)	१५०६
सुह	१४,१६४
सुहभोग (सोक्खपगार)	१६८६
सुहा (वेयणापगार)	१६७०
सुही	१६५
सुहुम	१५८,१७६,२९९,३०२,३०७,३१६,३१७,३२८, ३३१,३३६,३३७,३४३,३८७,९६१,१४१५,१५५८,१५५९

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

शब्द	पृष्ठ नं.
सुहुम (पोग्गलपगार)	२३९९
सुहुमआउक्काइय	२२४३
सुहुमकाल	३०७
सुहुमणाम (कम्म)	१५००,१६२९
सुहुमणिगोद	३०७
सुहुमणिगोदजीव	२००
सुहुमतेउकाइय	२१२६,२१२७
सुहुमतेउकाइयपज्जत्तग	३१६,३२९,३३०,३३८,३४०,३४३
सुहुमनिगोद	३२८,३३७
सुहुमपज्जत्तग	३१७,३२९,३३१,३३८,३३९,३४३
सुहुमपुढविकाइय	१४२७,१४६९,१४७०
सुहुमपुढविकाइयएगिंदियजीवनिव्वत्ती	१५२
सुहुमपुढविकाइयएगिंदियपओगपरिणय (पोग्गल)	२४६४
सुहुमपुढविकाइयपज्जत्तग	३१६,३२९,३३१,३३८-३४०,३४३
सुहुमबायरआउकाइय	१४७०
सुहुमबायरतेउकाइय	१४७०
सुहुमबायरवाउकाइय	१४७०
सुहुमबायरसाहारणपत्तेयसरीरवणस्सइकाइय	१४२७,१४७०
सुहुमसंपराय उवसमय वा खवय वा (जीवट्ठाण)	१६६३
सुहुमसंपरायचरित्तपरिणाम	१२१
सुहुमसंपरायचरित्तारिय	२२९
सुहुमसंपरायभाव	१५५४
सुहुमसंपरायलद्धी	९६४,१०२६
सुहुमसंपरायसरागचरित्तारिय	२२५
सुहुमसंपरायसंजम	१०९४
सुहुमसंपरायसंजय	११२१-११२६,११३१-११५०
सुंबकड	१८७१
सूर (देविंदनाम)	१९११
सूरचरिय (पावसुय)	९०८
सूरसेण (जनवय)	२१९
सूराभ (लोगंतियविमाणनाम)	१९१२
सूसरणाम (कम्म)	१५००,१६३०
सेज्जापरीसह	१५०७-१५०९
सेढिआयत (संठाण)	२४४३
सेणा	१८६७
सेणावइरयणत्त	१३३६
सेतिया (धान्यमानप्रमाणभेद)	१०५४
सेय	२४७,२४८
सेयंकर (सुद्धवायाणुओगपगार)	९९३
सेल	२८२
सेलघण	९९३
सेलथंभ	१४६४
सेलथंभसमाणमाण	१४६४
सेलेसि	३

शब्द	पृष्ठ नं.
सेलेसिपडिवण्णग	२३७,२४७,७३०,१२३२
सेलोदगसमाणभाव	१४६६
सेलोदय	१४६६
सेवट्टसंघयण	६०३
सेवट्टसंघयणणाम (कम्म)	१५०५,१६२५
सेवणाहिगार (अबंभपज्जवणाम)	१४००
सेहवेयावच्च	१३२०
सोइंदिय	३८,२४४,२४५,२५४,६४९,६५३,६६०, ६६५,१२६९,२२०४
सोइंदियअत्थोग्गह	६६७,८१४
सोइंदियअवाय	६६९
सोइंदियअसाय	१६८६
सोइंदियईहा	६६८,८१५
सोइंदियउवओगद्धा	६५७
सोइंदियओगाहणा	६६५
सोइंदियकरण	६६०
सोइंदियधारणा	८१५
सोइंदियनिव्वत्तणा	६६०
सोइंदियनिव्वत्ती	६५९
सोइंदियपच्चक्ख	९१३
सोइंदियपरिणाम	११९
सोइंदियबल	२६०५
सोइंदियलद्धिअक्खर	८२०
सोइंदियलद्धी	६५७,९६५,१०२६
सोइंदियवसट्ट	१५२८
सोइंदियविसय (पोग्गलपरिणाम)	२४९६,२४९७
सोइंदियवंजणोग्गह	६६६,८१४
सोइंदियसाय	१६८५
सोइंदियावाय	८१५
सोइंदियोवउत्त	२०३१,२०३३-२०३५
सोइंदियोवचय	६६०
सोक्ख	१६४
सोग (णोकसायवेयणिज्जभेय)	१४९९,१५०५,१६२१,१६३६
सोग (वेयणाणुभवपगार)	१६७७
सोग्गई	१७०१
सोग्गय	१७०२
सोणिय	१४३,२१६
सोतिंदियत्थ	६५०
सोतिंदियवज्झ	१५७४
सोत्थिय (पसत्थसरीरलक्खण)	१४१३,१८९०
सोम्मया	१४९
सोयविण्णाणावरण (णाणावरणिज्जकम्माणुभावपगार)	१६४४
सोयावरण (णाणावरणिज्जकम्माणुभावपगार)	१६४४
सोलसिया	१४६,१०५४

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

शब्द	पृष्ठ नं.
सोवक्कमाउय	१५९६,१५९८
सोवचय	१५२
सोवचयसावचय	१५२
सोवत्थियघंट (सूत्रभेद)	८७१
सोवत्थी	१८३३
सोवागि (पावसुय)	९०९
सोवीरा (मध्यमग्राममूर्च्छना)	१०३५
सोंडमगर	२०७
सोंडीर (पुत्तपगार)	१८८३
संकप्प (अबंभपज्जवणाम)	१४००
संकम	१५४७,२३५७
संकर (परिग्गहपज्जवणाम)	१४१८
संकामण (वाददोस)	९९२
संकिन्न	१८६६
संकिन्नमण	१८६७
संकिलिस्समाण (सुहुमसंपरायसरागचरित्तारिय)	२२५,२२९
संकिलिस्समाणय (सुहुमसंपरायसंजय)	११२१
संकिलेस	१६८९
संखप्पमाण	१०५७
संखा (पज्जवलक्खण)	५१
संखाण (णेउणियपुरिसपगार)	१८८३
संखादत्तिय	१३१६
संखावत्ता (मणुस्सजोणी)	३७४
संखेज्जजीविय (रूक्खभेय)	१७६८
संखेज्जपएसिय (पोग्गलत्थिकाय)	४०
संखेज्जसमयसिद्ध	१६३
संगह (नयभेद)	१०८०
संगाम	२११८
संघयण	१६७,६०३,९४८,२२०१,२२०३,२२१८,२२२०, २२२२,२२२६,२२९४,२२९५
संघयणणाम (कम्म)	१५००,१५०१
संघयणी	२२१३,२२५४
संघवेयावच्च	१३२०
संघाइम (मालाप्रकार)	९९६
संचय (परिग्गहपज्जवणाम)	१४१८
संचिट्ठणा	३०३
संजम	२,१०८९
संजमट्ठाण	११०४,११३५
संजमासंजम	१५८६,११४३
संजय	१५९,२६९,५१९,१०८७-१०८९,११२१, ११५१,११६६,११८२,११८४,१५५४,२३५१
संजयभाव	३५९
संजयासंजय	१५९,२६८-२७०,५१९,१०८७-१०८९, ११५२,११८०,११८२,११८४,१२४१,१५५४,२३५१
संजयासंजयभाव	३६०
संजलण	९५०,२४२९
संजलण (मोहणिज्जकम्मणाम)	१४८५
संजलणकोह-माण-माया-लोभ (कसायवेयणिज्जभेय)	१४९९
संजूह (सुद्धवायाणुओगपगार)	९९३
संजूह (सूत्रभेद)	७८१
संजोग (पज्जवलक्खण)	५१
संजोयणाधिकरणिया (किरिया)	१२३३
संठाण	६००,९४८,२२०१,२४३५
संठाण (पज्जवलक्खण)	५१,१६६,१६७
संठाणकरण	२४०१
संठाणणाम	१२६,१५००,१५०२
संठाणनिव्वत्ती	६०२
संठाणपरिणय (पोग्गल)	२४७७,२४८५
संठाणपरिणाम	१२५,२४०१
संठाणाणुपुव्वी	६०१,१००१
संडिल (जणवय)	२१९
संतपयपरूवणया	१००६,१०११,१०१६
संतोस (सोक्खपगार)	१६८६
संथव (परिग्गहपज्जवणाम)	१४१८
संदमाणिया	२८३,६४५
संपराइयबंध	१५३७,१५४१
संपराइयबंधग	१६१८
संपराइया (अजीवकिरिया)	१२३३,१२७१-१२७४,१२८२,१२८३
संपाउप्पायय (परिग्गहपज्जवणाम)	१४१८
संबाह	१३०
संभार (परिग्गहपज्जवणाम)	१४१८
संमुच्छिम	२०७,२०८,२१०,२१३,२१५,१४१५
संमोह (अवद्धंसभेय)	१५४७
संरक्खणा (परिग्गहपज्जवणाम)	१४१८
सरंभकरण	२८९
संलाव (वयणविकप्प)	२६०१
संवच्छर	४०७,४०८,२१२२,२१७८,२२४६,२२४८,२२६१,
संवर	२,४,१३१३,२५८५,२६०३
संवरदार	८६४
संवास	१४६०
संवासभद्द	१८२६,१८२७
संविग्गविहारी	१९१३
संवुक्क	१८४२
संवुड	२४०
संवुडजोणिय	३७४
संवुडबउस	१०९०
संवुडवियडजोणिय	३७४
संवुडवियडाजोणी	३७३

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

शब्द	पृष्ठ नं.
संवुडाजोणी	३७३
संवुडासंवुड	२४०
संवुड्ढ (पुत्तपगार)	१८८३
संसग्गि (अबंभपज्जवणाम)	१४००
संसट्ठचरग	१३१६
संसत्ततवोकम्म	१५४७
संसयकरणी (अपज्जत्तियाअसच्चामोसाभासा)	७१३,७१९
संसयपट्ठ	९९०
संसार	१५०,१४८०,२५९२
संसारअपरित्त	३०४
संसारपडिग्गह (सिद्धश्रेणिकापरिकर्मभेद)	८७०
संसारत्थ	२९,३१७
संसारपरित्त	३०३
संसारपारनित्थिन्न	१६७
संसारसमापन्नकजीवाभिगम	१६८
संसारसमावण्णजीवपण्णवणा	१६२,१७९,२३२
संसारसमावण्णग	१६९,१७४-१७६,२३७,२४०,२४७, ३१८,७२९,१२३२
संसारसमावन्नग	११६६
संसुद्ध	५
संसुद्धनाणदंसणधर	१०९१
संसेइम	१४१५
संसेदग (योनिसंग्रह)	३७६
ह	
हत्थलहुत्तण (अदिण्णादाणपज्जवणाम)	१३८०
हत्थिमुह (अंतरदीवय)	२१७
हत्थिरयणत्त	१३३६
हयकण्ण (अंतरदीवय)	२१७
हयलक्खण (पावसुय)	९०७
हरणविप्पणास (अदिण्णादाणपज्जवणाम)	१३८०
हरय	१३३
हरि (देविंदनाम)	१९१०
हरिय	१८५,१९०
हरिय (इब्भजाइ)	२२०
हरियकाय	१९०
हरियजोणिय	५२९
हरिवंसगंडिया	८७५
हरिस्सह (देविंदनाम)	१९१०
हरी (षड्जग्राममूर्च्छना)	१०३५
हलिद्दरागरत्तवत्थ	१४६६
हलिद्दरागरत्तवत्थसमाणलोभ	१४६६
हस्सगइपरिणाम	१२६
हस्सगारवपरिणाम (आउपरिणामभेय)	१५९०
हायणी (वाससयाउपुरिसस्सदसदसाभेय)	१६१५
हालिद्दवण्णणाम (कम्म)	१६२६
हालिद्दवण्णपरिणाम	२४०२
हास (काव्यरस)	१०३९
हास (नोकसायवेयणिज्जभेय)	१४९९,१५०५,१६२१,१६३६
हासणिस्सिया (पज्जत्तियामोसाभासा)	७१२
हिमसीतल (नैरयिकआहार)	४७८
हिरिमणसत्त (पुरिसपगार)	१८८२
हिरिसत्त (पुरिसपगार)	१८८२
हिंडय (जीवत्थिकायनाम)	३९
हिंसविहिंसा (पाणवहपज्जवणाम)	१३५३
हिंसा (आसवदार)	१३५२
हिंसादंड	२५९५
हिंसादंडवत्तिय (किरियाठाण)	१२८९-१२९१
हीणस्सरया (दुहणामकम्मस्सअणुभावपगार)	१६४७
हीयमाणय (खओवसमियओहिनाणपच्चक्ख)	९१४,९१६,९२४
हीर	१९४,१९५
हुंड	६६०,६६४,२२१३,२२४६,२२६२,२६००
हुंडगसंठाणणाम (कम्म)	१५०५
हुंडसंठाण	२२०३
हुंडसंठाणणाम (कम्म)	१५०२,१५०६
हुंडसंठाणनिव्वत्ती	६०२
हूहूअंग	१२९
हूहूय	१२९
हेउदोस (वाददोस)	९९२
हेउवाय (दिट्ठिवायपज्जवनाम)	८७६
हेऊ	८७७,९९५
हेमवय (वासनाम)	१७१
हंस (सोउजणपगार)	९९३

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

ધર્મકથાનુયોગ પરિશિષ્ટ

દ્રવ્યાનુયોગના પ્રકાશનથી પૂર્વમાં ધર્મકથાનુયોગ (ભાગ-૧-૨) ગણિતાનુયોગ (ભાગ-૧-૨) તેમજ ચરણાનુયોગ (ભાગ-૧-૨) આમ કુલ ૬ ભાગ પ્રકાશિત થયા છે. દ્રવ્યાનુયોગના સંપાદનના સમયે ઉક્ત પ્રકરણોથી જોડાયેલ કેટલાક પાઠો પ્રાપ્ત થયા છે. જે કારણવશાત્ તે અનુયોગોમાં સંકલિત થયા નથી. એટલે અહિયાં તે વિષયોથી સંબંધિત અવશેષ પાઠોનું સંકલન કરવામાં આવ્યું છે. ત્યાંના સૂત્રાંક પૃષ્ઠાંક વગેરેની માહિતી પણ આપી છે જે પાઠક યથાસ્થાને અવશેષ પાઠોને સંયોજિત કરી લેવું.

- સંયોજક

(દરેક પાઠના શરૂઆતમાં સંબંધિત પાઠોના પાના નં. અને સૂત્રાંક નંબર લખેલ છે.)

ભાગ ૧, ખણ્ડ ૧, પૃ. ૧૫૯

૬. उक्कित्तणाणुपुव्वी -

સૂત્ર ૪૨૬ (ख)

પ. से किं तं उक्कित्तणाणुपुव्वी ?

उ. उक्कित्तणाणुपुव्वी - तिविहा पण्णत्ता, तं जहा -

१. पुव्वाणुपुव्वी, २. पच्छाणुपुव्वी, ३. अणाणुपुव्वी।

प. १. से किं तं पुव्वाणुपुव्वी ?

उ. पुव्वाणुपुव्वी -

१. उसभे, २. अजिए, ३. संभवे, ४. अभिणंदे,
५. सुमती, ६. पउमप्पभे, ७. सुपासे, ८. चंदप्पहे,
९. सुविही, १०. सीतले, ११. सेज्जंसे, १२. वासुपुज्जे,
१३. विमले, १४. अणंते, १५. धम्मे, १६. संती,
१७. कुंथू, १८. अरे, १९. मल्ली, २०. मुणिसुव्वए,
२१. णमी, २२. अरिट्ठणेमी, २३. पासे, २४. वद्धमाणे।

से तं पुव्वाणुपुव्वी।

प. २. से किं तं पच्छाणुपुव्वी ?

उ. पच्छाणुपुव्वी - २४. वद्धमाणे, २३. पासे **-जाव-** १. उसभे।

से तं पच्छाणुपुव्वी।

प. ३. से किं तं अणाणुपुव्वी ?

उ. अणाणुपुव्वी - एयाए चेव एगादियाए एगुत्तरियाए चउवीसगच्छगयाए सेढीए अण्णमण्णब्भासो दुरूवूणो।

ભાગ ૧, ખંડ ૧, પૃ. ૧૫૯

૬. ઉત્કીર્તનાનુપૂર્વી -

સૂત્ર ૪૨૬ (ખ)

પ્ર. ઉત્કીર્તનાનુપૂર્વી શું છે ?

ઉ. ઉત્કીર્તનાનુપૂર્વી ત્રણ પ્રકારની કહેવામાં આવી છે, જેમકે -

૧. પૂર્વાનુપૂર્વી, ૨. પશ્ચાનુપૂર્વી, ૩. અનાનુપૂર્વી.

પ્ર. ૧. પૂર્વાનુપૂર્વી શું છે ?

ઉ. પૂર્વાનુપૂર્વી આ પ્રમાણે છે -

૧. ઋષભ, ૨. અજિત, ૩. સંભવ, ૪. અભિનંદન,
૫. સુમતિ, ૬. પદ્મપ્રભ, ૭. સુપાર્શ્વ, ૮. ચંદ્રપ્રભ,
૯. સુવિધિ, ૧૦. શીતલ, ૧૧. શ્રેયાંસ, ૧૨. વાસુપૂજ્ય,
૧૩. વિમલ, ૧૪. અનંત, ૧૫. ધર્મ, ૧૬. શાંતિ,
૧૭. કુંથુ, ૧૮. અર, ૧૯. મલ્લી, ૨૦. મુનિસુવ્રત,
૨૧. નમિ, ૨૨. અરિષ્ટનેમિ, ૨૩. પાર્શ્વ, ૨૪. વર્ધમાન.

આ પૂર્વાનુપૂર્વી છે.

પ્ર. ૨. પશ્ચાનુપૂર્વી શું છે ?

ઉ. વ્યુત્ક્રમથી અર્થાત્ ૨૪ વર્ધમાન, ૨૩ પાર્શ્વ **-યાવત્-** ૧. ઋષભ નામનું ઉચ્ચારણ કરવું.

આ પશ્ચાનુપૂર્વી છે.

પ્ર. ૩. અનાનુપૂર્વી શું છે ?

ઉ. આને જ (ઋષભથી વર્ધમાન સુધી) એકથી લઈ એક-એકની વૃદ્ધિ કરીને ચોવીસ સંખ્યાની શ્રેણી સ્થાપિત કરી પરસ્પર ગુણાકાર કરવાથી જે રાશિ બને છે. તેમાંથી પ્રથમ અને અંતિમ આ બે ભંગોને ઓછા કરવાથી શેષ ભંગ અનાનુપૂર્વી કહેવાય છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

से तं अणाणुपुव्वी ।

से तं उक्कित्तणाणुपुव्वी । - अणु. सु. २०३

भाग १, खण्ड १, पृ. १६४

विमलस्स अरहओ अणुपिट्ठिं सिद्धाइं पुरिसजुगाइं संखा परूवणं -

सूत्र ४३७ (ख)

विमलस्स णं अरहओ चोयालीसं पुरिसजुगाइं अणुपिट्ठिं सिद्धाइं बुद्धाइं मुत्ताइं अंतगडाइं परिणिव्वुयाइं सव्व-दुक्खप्पहीणाइं । - सम. सम. ४४, सु. २

भाग १, खण्ड १, पृ. २५६

कण्ह वासुदेवस्स परिनिव्वुड अट्ठ अग्गमहिसीओ -

सूत्र ६३१ (ख)

कण्हस्स णं वासुदेवस्स अट्ठ अग्गमहिसीओ अरहओ णं अरिट्ठणेमिस्स अंतिए मुंडा भवेत्ता अगाराओ अणगारियं पव्वइया सिद्धाओ बुद्धाओ मुत्ताओ अंतगडाओ परिणिव्वुडाओ सव्वदुक्खप्पहीणाओ, तं जहा-

१. पउमावई य, २. गोरी, ३. गंधारी, ४. लक्खणा, ५. सुसीमा य, ६. जंबवती, ७..सच्चभामा, ८. रूप्पिणी अग्गमहिसीओ । - ठाणं. अ. ८, सु. ६२८

भाग १, खण्ड १, पृ. १५८

जंबुद्दीवे मंदर पव्वयस्स पुरत्थिमाइ दिसासु उक्कोसेणं अरहंताईणं उप्पत्ति परूवणं -

सूत्र ४२१ (ख)

जंबुद्दीवे दीवे मंदरस्स पव्वयस्स पुरत्थिमे णं सीयाए महाणईए उत्तरे णं उक्कोसपए अट्ठ अरहंता, अट्ठ चक्कवट्टी, अट्ठ बलदेवा, अट्ठ वासुदेवा उप्पज्जिंसु वा, उप्पज्जंति, उप्पज्जिस्संति वा ।

जंबुद्दीवे दीवे मंदरस्स पव्वयस्स पुरत्थिमेणं सीयाए महाणईए दाहिणे णं उक्कोसपए अट्ठ अरहंता, अट्ठ चक्कवट्टी, अट्ठ बलदेवा, अट्ठ वासुदेवा उप्पज्जिंसु वा, उप्पज्जंति वा, उपज्जिस्संति वा ।

जंबुद्दीवे दीवे मंदरस्स पव्वयस्स पच्चत्थिमे णं सीओयाए महाणईए दाहिणे णं उक्कोसपए अट्ठ अरहंता, अट्ठ चक्कवट्टी, अट्ठ बलदेवा, अट्ठ वासुदेवा उप्पज्जिंसु वा, उप्पज्जंति वा, उप्पज्जिस्संति वा ।

एवं उत्तरेण वि । - ठाणं अ. ८, सु. ६३८

આ અનાનુપૂર્વી છે.

આ ઉત્કીર્તનાનુપૂર્વીનું વર્ણન છે.

ભાગ ૧, ખંડ ૧, પૃ. ૧૬૪

ભ.વિમલનાથ પછી અનુક્રમથી સિદ્ધ થયેલ પુરુષ યુગોની સંખ્યાનું પ્રરૂપણ :

સૂત્ર ૪૩૭ (ખ)

અર્હત્ વિમલનાથ પછી ચુમ્માલીસ પુરુષ યુગ અનુક્રમથી સિદ્ધ, બુદ્ધ, મુક્ત, અંતકૃત અને પરિનિર્વૃત્ત થયા અને સર્વ દુઃખોનો ક્ષય કર્યો.

ભાગ ૧, ખંડ ૧, પૃ. ૨૫૬

કૃષ્ણવાસુદેવની પરિનિર્વૃત્ત આઠ અગ્રમહિષિઓ :

સૂત્ર ૬૩૧ (ખ)

વાસુદેવ કૃષ્ણની આઠ અગ્રમહિષિઓ અર્હત્ અરિષ્ઠનેમિ પાસે મુંડિત થઈ આગારથી અનગાર અવસ્થામાં પ્રવર્જિત થઈ સિદ્ધ, બુદ્ધ, મુક્ત, અંતકૃત, પરિનિર્વૃત્ત અને સમસ્ત દુઃખોથી રહિત થઈ, જેમકે -

૧. પદ્માવતી, ૨. ગૌરી, ૩. ગાંધારી, ૪. લક્ષ્મણા, ૫. સુસીમા, ૬. જામ્બવતી, ૭. સત્યભામા, ૮. રુક્મિણી.

ભાગ ૧, ખંડ ૧, પૃ. ૧૫૮

જંબુદ્વીપના મંદર પર્વતની પૂર્વાદિ દિશાઓમાં ઉત્કૃષ્ટતઃ અરિહંત વગેરેની ઉત્પત્તિનું પ્રરૂપણ :

સૂત્ર ૪૨૧ (ખ)

જંબુદ્વીપ દ્વીપના મંદર પર્વતના પૂર્વમાં શીતા મહાનદીના ઉત્તરમાં ઉત્કૃષ્ટ આઠ અર્હત્, આઠ ચક્રવર્તી, આઠ બળદેવ અને આઠ વાસુદેવ ઉત્પન્ન થયા હતા, થાય છે અને થશે.

જંબુદ્વીપ દ્વીપના મંદર પર્વતના પૂર્વમાં શીતા મહાનદીના દક્ષિણમાં ઉત્કૃષ્ટ આઠ અર્હત્, આઠ ચક્રવર્તી, આઠ બળદેવ અને આઠ વાસુદેવ ઉત્પન્ન થયા હતા, થાય છે અને થશે.

જંબુદ્વીપ દ્વીપના મંદર પર્વતના પશ્ચિમમાં શીતોદા મહાનદીના દક્ષિણમાં ઉત્કૃષ્ટ આઠ અર્હત્, આઠ ચક્રવર્તી, આઠ બળદેવ અને આઠ વાસુદેવ ઉત્પન્ન થયા હતા, થાય છે અને થશે.

આ પ્રમાણે ઉત્તર દિશાનું પણ જાણવું જોઈએ.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

भाग १, खण्ड १, पृ. १८५

अज्ज सुहम्मे सव्वाउ -

सूत्र ४७५ (ग)

थेरे णं अज्जसुहम्मे एक्कं वाससयं सव्वाउयं पालइत्ता सिद्धे बुद्धे मुत्ते अंतगडे परिणिव्वुडे सव्वदुक्खप्पहीणे ।

- सम. १००, सु. ५

भाग १, खण्ड १, पृ. १८५

भगवओ महावीरस्स गोयमगणहरे -

सूत्र ४७६ (क)

रायगिहे **-जाव-** परिसा पडिगया,

गोयमा ! दी समणे भगवं महावीरे भगवं गोयमं आमंतेत्ता एवं वयासि -

चिरसंसिट्ठोऽसि मे गोयमा !

चिरसंथुओऽसि मे गोयमा !

चिरपरिचिओऽसि मे गोयमा !

चिरझुसिओऽसि मे गोयमा !

चिराणुगओऽसि मे गोयमा !

चिराणुवत्तीऽसि मे गोयमा !

अणंतरं देवलोए, अणंतरं माणुस्सए भवे,

किं परं मरणा कायस्स भेदा इतो चुया,

दो वि तुल्ला एगट्ठा अविसेसमणाणत्ता भविस्सामो ।

- विया. स. १४, उ. ७, सु. १-२

भाग १, खण्ड २, पृ. २६

गंगदत्त देवेण मायीमिच्छादिट्ठिउववन्नग देवस्स अट्ठ पण्हाणं समाहाणं -

सूत्र ६१ (क)

तेणं कालेणं तेणं समएणं उल्लुयतीरे नामं होत्था, वण्णओ एगजंबुए चेइए **वण्णओ ।**

तेणं कालेणं तेणं समएणं सामी समोसढे **-जाव-** परिसा पज्जुवासइ ।

तेणं कालेणं तेणं समएणं सक्के देविंदे देवराया वज्जपाणी **-जाव-** दिव्वेणं जाणविमाणेणं आगओ **-जाव-** जेणेव समणे भगवं महावीरे तेणेव उवागच्छइ, उवागच्छित्ता समणं भगवं महावीरं वंदइ नमंसइ वंदित्ता नमंसित्ता एवं वयासी-

ભાગ ૧, ખંડ ૧, પૃ. ૧૮૫

આર્ય સુધર્મા સ્વામીની સર્વાયુ :

સૂત્ર ૪૭૫ (ગ)

સ્થવીર આર્ય સુધર્મા સ્વામી સો વર્ષોની સર્વાયુ ભોગવીને સિદ્ધ, બુદ્ધ, મુક્ત, અંતકૃત અને પરિનિર્વૃત્ત થયા અને સર્વદુઃખોથી રહિત થયા.

ભાગ ૧, ખંડ ૧, પૃ. ૧૮૫

ભગવાન મહાવીરના ગૌતમ ગણધર :

સૂત્ર ૪૭૬ (ક)

રાજગૃહ નગરમાં (ભગવાન મહાવીરનું પદાર્પણ થયું) **-યાવત્-** ધર્મોપદેશ સાંભળી પરિષદા પાછી ફરી -

શ્રમણ ભગવાન મહાવીરે "હે ગૌતમ !" આ પ્રમાણે ભગવાન ગૌતમને સંબોધિત કરી આ પ્રમાણે કહ્યું -

હે ગૌતમ ! તું મારી સાથે ચિરકાળથી સંશ્લિષ્ટ છે.

હે ગૌતમ ! તું મારો ચિરકાળથી સંસ્તુત છે.

હે ગૌતમ ! તું મારો ચિર-પરિચિત છે.

હે ગૌતમ ! તું મારી સાથે ચિરકાળથી પ્રીતિ કરવાવાળો છે.

હે ગૌતમ ! તું મારો ચિરકાળથી અનુગામી છે.

હે ગૌતમ ! તું મારી સાથે ચિરકાળથી અનુવૃત્તિ કરવા-વાળો છે.

આ વર્તમાન ભવથી પૂર્વ દેવલોકમાં અને આની પછી મનુષ્ય ભવમાં પણ તારો મારી સાથે સ્નેહ સંબંધ હતો અને અધિક શું કહું અહીંથી મરીને (આ શરીરનો ત્યાગ કરી) અને ચ્યુત થઈ આપણે બંને (એક જેવા) અને એકાર્થ (એક લક્ષ્યને સિદ્ધ કરનારા)ને વિશેષતા અને ભિન્નતાથી રહિત થઈ જશું.

ભાગ ૧, ખંડ ૨, પૃ. ૨૬

ગંગદત્ત દેવ દ્વારા માયીમિથ્યાદૃષ્ટિ ઉત્પન્નક દેવના આઠ પ્રશ્નોનું સમાધાન :

સૂત્ર ૬૧ (ક)

તે કાળ અને તે સમયમાં ઉલ્લુકતીર નામનું નગર હતું. ત્યાં એક જંબુક નામનું ઉદ્યાન હતું. **આ બંનેનું વર્ણન ઔપપાતિક સૂત્રના અનુસાર જાણવું જોઈએ.**

તે કાળ અને તે સમયમાં શ્રમણ ભગવાન મહાવીર સ્વામી ત્યાં પધાર્યા **-યાવત્-** પરિષદે પર્યુપાસના કરી.

તે કાળ અને તે સમયે દેવેન્દ્ર દેવરાજ વજ્રપાણિ શક્ર **-યાવત્-** દિવ્યયાન વિમાનથી આવ્યા અને જ્યાં શ્રમણ ભગવાન મહાવીર બિરાજમાન હતા ત્યાં આવ્યા ત્યાં આવીને શ્રમણ ભગવાન મહાવીરને વંદન, નમસ્કાર કર્યા અને વંદન, નમસ્કાર કરીને આ પ્રમાણે પૂછ્યું -

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

प. देवे णं भंते ! महिड्ढीए **-जाव-** महेसक्खे बाहिरए पोग्गले अपरियाइत्ता पभू आगमित्तए ?

उ. सक्के ! नो इणट्ठे समट्ठे ।

प. देवे णं भंते ! महिड्ढीए **-जाव-** महेसक्खे बाहिरए पोग्गले परियादित्ता पभू आगमित्तए ?

उ. हंता, पभू ।

प. देवे णं भंते ! महिड्ढीए **-जाव-** महेसक्खे **एवं एएणं अभिलावेणं -**

१. गमित्तए वा, २. भासित्तए वा, ३. विआगरित्तए वा, ४. उम्मिसावेत्तए वा, निमिसावेत्तए वा, ५. आउंटावेत्तए वा, पसारेत्तए वा, ६. ठाणं वा सेज्जं वा निसीहियं वा चेइत्तए वा, ७. विउव्वित्तए वा, परियारेत्तए वा ?

उ. हंता, पभू ।

इमाइं अट्ठ उक्खित्तपसिणवागरणाइं पुच्छइ पुच्छित्ता संभंतियवंदणएणं वंदइ, संभंतिय वंदणएणं वंदित्ता तमेव दिव्वं जाणविमाणं दुरूहइ दुरूहित्ता जामेव दिसं पाउब्भूए तामेव दिसं पडिगए ।

"भंते ! त्ति" भगवं गोयमे समणं भगवं महावीरं वंदइ नमंसइ वंदित्ता नमंसित्ता एवं वयासी -

प. अन्नयाणं भंते ! सक्के देविंदे देवराया देवाणुप्पियं वंदइ नमंसइ, वंदित्ता नमंसित्ता सक्कारेइ **-जाव-** पज्जुवासइ, किं णं भंते ! अज्ज सक्के देविंदे देवराया देवाणुप्पियं अट्ठ उक्खित्तपसिणवागरणाइं पुच्छइ पुच्छित्ता संभंतियवंदणएणं वंदइ वंदित्ता **-जाव-** पडिगए ?

"गोयमा !" समणे भगवं महावीरे भगवं गोयमं एवं वयासी -

उ. एवं खलु गोयमा ! तेणं कालेणं तेणं समएणं महासुक्के कप्पे महासामाणे विमाणे दो देवा महिड्ढीया **-जाव-** महेसक्खा एगविमाणंसि देवत्ताए उववन्ना, तं जहा -

પ્र. ભંતે ! શું મહર્દ્ધિક **-યાવત્-** મહાસૌખ્ય સંપન્ન દેવ બાહ્ય પુદ્ગલોને ગ્રહણ કર્યા વગર જ અહીં આવવામાં સમર્થ છે ?

ઉ. હે શક્ર ! આ અર્થ સમર્થ નથી.

પ્ર. ભંતે ! શું મહર્દ્ધિક **-યાવત્-** મહાસૌખ્ય સંપન્ન દેવ બાહ્ય પુદ્ગલોને ગ્રહણ કરી અહીં આવવામાં સમર્થ છે ?

ઉ. હા, શક્ર ! તે સમર્થ છે.

પ્ર. ભંતે ! મહર્દ્ધિક **-યાવત્-** મહા સૌખ્ય સંપન્ન દેવ **આ અભિલાપથી -**

૧. ગમન કરવા, ૨. બોલવા, ૩. ઉત્તર દેવા, ૪. આંખ ખોલવા અને બંધ કરવા, ૫. શરીરના અવયવને સંકોચવા અને પસારવા, ૬. સ્થાન, શય્યા, નિષદ્યાને ભોગવવા. ૭. વિક્રિયા (વિકુર્ણા) કરવા અથવા ૮. પરિચારણા (વિષયભોગ) કરવામાં સમર્થ છે ?

ઉ. હા, શક્ર તે (ગમન કરવા **-યાવત્-** પરિચારણા કરવામાં) સમર્થ છે.

દેવેન્દ્ર દેવરાજ શક્ર આ (પૂર્વોક્ત) ઉત્થિપ્ત (અવિસ્તૃત સંક્ષિપ્ત) આઠ પ્રશ્નોના ઉત્તર પૂછ્યા અને પૂછીને પછી ભગવાનને ઉત્સુક્તાપૂર્વક વંદન કર્યા, વંદન કરીને તે જ દિવ્યયાન - વિમાન પર ચઢીને જે દિશાથી આવ્યા હતા તે દિશામાં ચાલ્યા ગયા.

'ભંતે !' આ પ્રમાણે સંબોધન કરીને ભગવાન ગૌતમે શ્રમણ ભગવાન મહાવીરને વંદન નમસ્કાર કર્યા વંદન, નમસ્કાર કરીને આ પ્રમાણે પુછયું. -

પ્ર. ભંતે ! અન્ય દિવસોમાં (જ્યારે - ક્યારેક) દેવેન્દ્ર દેવરાજ શક્ર આવે છે, ત્યારે આપ દેવાનુપ્રિયને વંદન, નમસ્કાર કરે છે. આપનું સત્કાર - સન્માન કરે છે **-યાવત્-** આપની પર્યુપાસના કરે છે. પરંતુ ભંતે ! આજે તો દેવેન્દ્ર દેવરાજ શક્ર આપ દેવાનુપ્રિયથી સંક્ષેપમાં આઠ પ્રશ્નોના ઉત્તર પૂછી અને ઉત્સુક્તાપૂર્વક વંદના, નમસ્કાર કરીને **-યાવત્-** તરત જ ચાલ્યા ગયા ? (આનું શું કારણ છે ?)

"ગૌતમ" આ પ્રકારથી સંબોધિત કરીને શ્રમણ ભગવાન મહાવીરે ભગવાન ગૌતમને આ પ્રમાણે કહ્યું -

ઉ. ગૌતમ ! તે કાળ અને તે સમયમાં મહાશુક્ર કલ્પના મહાસામાન્ય નામના વિમાનમાં મહર્દ્ધિક **-યાવત્-** મહાસૌખ્ય સંપન્ન બે દેવ એક જ વિમાનમાં દેવરૂપથી ઉત્પન્ન થયા, જેમકે -

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

१. मायिमिच्छादिट्ठिउववन्नए य,

२. अमायिसम्मद्दिट्ठिउववन्नए य ।

तए णं से मायिमिच्छादिट्ठिउववन्नए देवे तं अमायिसम्मद्दिट्ठिउववन्नगं देवं एवं वयासी -

"परिणममाणा पोग्गला नो परिणया, अपरिणया, परिणमंतीति पोग्गला नो परिणया, अपरिणया ।"

तए णं से अमायिसम्मद्दिट्ठिउववन्नए देवे तं मायिमिच्छद्दिट्ठिउववन्नगं देवं एवं वयासि -

"परिणममाणा पोग्गला परिणया, नो अपरिणया, परिणमंतीति पोग्गला परिणया, नो अपरिणया ।"

तं मायिमिच्छद्दिट्ठिउववन्नगं देवं पडिहणइ,

एवं पडिहणित्ता ओहिं पउंजइ, ओहिं पउंजित्ता ममं ओहिणा आभोएइ, ममं ओहिणा आभोइत्ता अयमेयारूवे **-जाव-** समुप्पज्जित्था -

'एवं' खलु समणं भगवं महावीरे जंबुद्दीवे दीवे जेणेव भारहे वासे उल्लुयतीरस्स नगरस्स बहिया एगजंबुए चेइए अहापडिरूवं - **जाव** - विहरइ, तं सेयं खलु मे समणं भगवं महावीरं वंदित्ता **-जाव-** पज्जुवासित्ता इमं एयारूवं वागरणं पुच्छित्तए 'ति कट्टु एवं संपेहेइ एवं संपेहित्ता चउहिं वि सामाणियसाहस्सीहिं, सपरिवारो **जहा सूरियाभस्स -जाव-** निग्घोसनाइतरवेणं जेणेव जंबुद्दीवे दीवे जेणेव भारहे वासे जेणेव उल्लुयतीरे नगरे जेणेव एगजंबुए चेइए जेणेव ममं अंतियं तेणेव पहारेत्थ गमणए ।

तए णं से सक्के देविंदे देवराया तस्स देवस्स तं दिव्वं देविड्ढिं, दिव्वं देवजुइं, दिव्वं देवाणुभावं, दिव्वं तेयलेस्सं अहमाणे ममं अट्ठउक्खित्तपसिणवागरणाइं पुच्छइ पुच्छित्ता संभंतिय **-जाव-** पडिगए ।

जावं च णं समणे भगवं महावीरे भगवओ गोयमस्स एयमट्ठं परिकहेइ तावं च णं से देवे हव्वमागए ।

तए णं से देवे समणं भगवं महावीरे तिक्खुत्तो वंदइ नमंसइ वंदित्ता नमंसित्ता एवं वयासी -

૧. માયી મિથ્યાદૃષ્ટિ ઉત્પન્નક.

૨. અમાયી સમ્યગ્દૃષ્ટિ ઉત્પન્નક.

એક દિવસ તે માયી મિથ્યાદૃષ્ટિ ઉત્પન્નક દેવે અમાયી સમ્યગ્દૃષ્ટિ ઉત્પન્નક દેવને આ પ્રમાણે કહ્યું -

"જેનું પરિણમન થઈ રહ્યું છે તે પુદ્ગલ પરિણત ન કહેવાય પણ અપરિણત કહેવાય છે. કારણ કે તે પુદ્ગલ હમણાં પરિણત થઈ રહ્યા છે. માટે તે પરિણત નથી, અપરિણત છે."

આના જવાબમાં અમાયી સમ્યગ્દૃષ્ટિ ઉત્પન્નક દેવે માયી મિથ્યાદૃષ્ટિ ઉત્પન્નક દેવને કહ્યું કે "પરિણમન થઈ રહેલા તે પુદ્ગલ પરિણત કહેવાય છે, અપરિણત નહીં. કારણ કે તે પરિણત થઈ રહ્યા છે એટલા માટે તે પુદ્ગલ પરિણત છે, અપરિણત નથી."

આ પ્રમાણે કહી માયી મિથ્યાદૃષ્ટિ ઉત્પન્નક દેવને પરાજિત કર્યા.

આ પ્રમાણે પરાજિત કર્યા પછી (અમાયી સમ્યગ્દૃષ્ટિ દેવે) અવધિજ્ઞાનનો ઉપયોગ લગાવી અવધિજ્ઞાનથી મને જોયો, અવધિજ્ઞાનથી મને જોઈ તેને એવો **-યાવત્-** વિચાર ઉત્પન્ન થયો કે -

જંબુદ્વીપના ભરતક્ષેત્રમાં ઉલ્લુકતીર નામના નગરની બહાર એક જંબૂક નામના ઉદ્યાનમાં શ્રમણ ભગવાન મહાવીર સ્વામી યથાયોગ્ય અવગ્રહ લઈ **-યાવત્-** વિચરે છે. માટે મારે (ત્યાં જઈ) શ્રમણ ભગવાન મહાવીરને વંદન નમસ્કાર **-યાવત્-** પર્યુપાસના કરી અને ઉપર્યુક્ત પ્રશ્ન પૂછવો શ્રેયસ્કર છે ? એવો વિચાર કરીને ચાર હજાર સામાનિક દેવોના પરિવાર**ની** સાથે **સૂર્યાભ દેવના સમાન -યાવત્-** વાદ્યાદિની ધ્વનિયોની સાથે જંબુદ્વીપના ભરતક્ષેત્રમાં ઉલ્લૂકતી**ર** નગરના જંબૂક ઉદ્યાનમાં મારી પાસે આવવા તેને પ્રસ્થાન કર્યું.

ત્યારે તે દેવેન્દ્ર દેવરાજ શક્ર તે દેવની દિવ્ય દેવર્દ્ધિ, દિવ્ય દેવદ્યુતિ, દિવ્ય દેવાનુભાવ અને દિવ્ય તેજ પ્રભાને સહન ન કરતા મારી પાસે આવ્યા અને મને સંક્ષેપમાં આઠ પ્રશ્ન પૂછ્યા અને પૂછીને તરત જ (શીઘ્ર) વંદના, નમસ્કાર કરી **-યાવત્-** ચાલ્યા ગયા.

જ્યારે શ્રમણ ભગવાન મહાવીર ગૌતમને (ઉપર્યુક્ત) વાત કરી રહ્યા હતા ત્યારે જ તે દેવ (અમાયી સમ્યગ્દૃષ્ટિ ઉત્પન્નક) આવી ગયા.

ત્યારે તે દેવે આવતા જ શ્રમણ ભગવાન મહાવીરને ત્રણવાર પ્રદક્ષિણા કરી પછી વંદન, નમસ્કાર કર્યા અને વંદન, નમસ્કાર કરીને આ પ્રમાણે પૂછ્યું -

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

प. एवं खलु भंते ! महासुक्के कप्पे महासामाणे विमाणे एगे मायिमिच्छद्दिट्ठिउववन्नए देवे ममं एवं वयासी -

"परिणममाणा पोग्गला नो परिणया अपरिणया, परिणमंतीति पोग्गला नो परिणया अपरिणया।"

तए णं अहे तं मायिमिच्छद्दिट्ठिउववन्नगं देवं एवं वयासी -

"परिणममाणा पोग्गला परिणया नो अपरिणया, परिणमंतीति पोग्गला परिणया, णो अपरिणया, से कहमेयं भंते ! एवं ?"

उ. "गंगदत्ता !" ई समणे भगवं महावीरे गंगदत्तं देवं एवं वयासी -

अहंपि णं गंगदत्ता ! एवमाइक्खामि **-जाव-** परूवेमि-परिणममाणा पोग्गला **-जाव-** नो अपरिणया, सच्चमेसे अट्ठे।

तए णं से गंगदत्ते देवे समणस्स भगवओ महावीरस्स अंतियं एयमट्ठं सोच्चा निसम्म हट्ठतुट्ठ समणं भगवं महावीरं वंदइ नमंसइ वंदित्ता नमंसित्ता नच्चासन्ने **-जाव-** पज्जुवासइ।

तए णं समणे भगवं महावीरे गंगदत्तस्स देवस्स तीसे य महइमहालियाए परिसाए धम्मं परिकहेइ **-जाव-** आराहए भवइ।

तए णं से गंगदत्ते देवे समणस्स भगवओ महावीरस्स अंतियं धम्मं सोच्चा निसम्म हट्ठतुट्ठ उट्ठेइ उट्ठित्ता समणं भगवं महावीरं वंदइ नमंसइ वंदित्ता नमंसित्ता एवं वयासी -

अहण्णं भंते ! गंगदत्ते देवे किं भवसिद्धिए अभवसिद्धिए ?

एवं जहा सूरियाभो -जाव- बत्तीसइविहं नट्टविहिं उवदंसेइ उवदंसेत्ता -जाव- तामेव दिसं पडिगए।

પ્ર. ભંતે ! મહાશુક્ર કલ્પમાં મહાસામાન્ય વિમાનમાં ઉત્પન્ન થયેલા એક માયી મિથ્યાદૃષ્ટિ ઉત્પન્નક દેવે મને આ પ્રમાણે પૂછયું -

"પરિણમન થઈ રહેલા પુદ્ગલ હમણાં પરિણત ન કહેવાય પણ અપરિણત કહેવામાં આવે છે. કારણ કે તે પુદ્ગલ હમણાં જ પરિણત થઈ રહ્યા છે માટે તે પરિણત નહીં અપરિણત જ કહેવામાં આવે છે."

ત્યારે મેં (તેના ઉત્તરમાં) તે માયી મિથ્યાદૃષ્ટિ દેવને આ પ્રમાણે કહ્યું -

"પરિણમન થઈ રહેલા પુદ્ગલ પરિણત કહેવાય છે, અપરિણત નહીં, કારણ કે તે પુદ્ગલ પરિણત થઈ રહ્યા છે, એટલા માટે પરિણત કહેવાય છે, અપરિણત નહી. ભંતે ! આ પ્રમાણે મારું કથન કેવું છે ?"

ઉ. "હે ગંગદત્ત !" આ પ્રમાણે સંબોધન કરી શ્રમણ ભગવાન મહાવીરે ગંગદત્ત દેવને આ પ્રમાણે કહ્યું -

ગંગદત્ત ! હું પણ આ પ્રમાણે કહું છું **-યાવત્-** પ્રરૂપણા કરું છું કે "પરિણમન થઈ રહેલા પુદ્ગલ **-યાવત્-** અપરિણત નથી. (પરંતુ પરિણત છે). આ અર્થ (સિદ્ધાંત) સત્ય છે."

ત્યારબાદ શ્રમણ ભગવાન મહાવીરથી આ ઉત્તર સાંભળી અને અવધારણા કરી તે ગંગદત્ત દેવ હર્ષિત અને સંતુષ્ટ થયા અને શ્રમણ ભગવાન મહાવીરને વંદન, નમસ્કાર કર્યા. વંદન, નમસ્કાર કરીને તે ભગવાનથી ન તો અતિદૂર અને ન તો અતિનિકટ બેસી **-યાવત્-** ભગવાનની પર્યુપાસના કરવા લાગ્યા.

ત્યારબાદ શ્રમણ ભગવાન મહાવીરે ગંગદત્ત દેવને અને મહતી પરિષદને ધર્મકથા કહી **-યાવત્-** જેને સાંભળી જીવ આરાધક બન્યા.

તે સમયે ગંગદત્ત દેવે શ્રમણ ભગવાન મહાવીર પાસેથી ધર્મદેશના સાંભળી અને અવધારણા કરી હૃષ્ટ-તુષ્ટ થયા અને ફરી ઊભા થઈ શ્રમણ ભગવાન મહાવીરને વંદન, નમસ્કાર કર્યા અને વંદન, નમસ્કાર કરીને આ પ્રમાણે કહ્યું -

"ભંતે ! હું ગંગદત્ત દેવ ભવસિદ્ધિક છું કે અભવસિદ્ધિક છું ?"

રાજપ્રશ્નીય સૂત્રમાં કથિત સૂર્યાભદેવના સમાન ઉત્તર જાણવા જોઈએ. ગંગદત્ત દેવે પણ આ જ પ્રમાણે બત્રીસ પ્રકારની નાટ્યવિધિ પ્રદર્શિત કરી અને પછી જે દિશાથી આવ્યા હતા તે જ દિશામાં ચાલ્યા ગયા.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

'भंते !' त्ति भगवं गोयमे समणं भगवं महावीरं **-जाव-** एवं वयासी -

"ભંતે !" આ પ્રમાણે સંબોધન કરી ભગવાન ગૌતમે શ્રમણ ભગવાન મહાવીરને **-યાવત્-** આ પ્રમાણે પૂછ્યું -

प. गंगदत्तस्स णं 'भंते' ! देवस्स सा दिव्वा देविड्ढी, दिव्वा देवजुई **-जाव-** अणुप्पविट्ठा ?

પ્ર. "ભંતે !" ગંગદત્ત દેવની તે દિવ્ય દેવર્દ્ધિ, દિવ્ય દેવદ્યુતિ **-યાવત્-** (દિવ્યદેવલેશ્યા) કયાં ગઈ, કયાં પ્રવિષ્ટ થઈ ગઈ ?

उ. गोयमा ! सरीरं गया, सरीरं अणुप्पविट्ठा। **कूडागारसालादिट्ठंतो -जाव- सरीरं अणुप्पविट्ठा**[1] ।

- विया. स. १६, उ. ५, सु. १-१५

ઉ. ગૌતમ ! તે દિવ્ય દેવર્દ્ધિ તે ગંગદત્ત દેવના શરીરમાં ગઈ અને શરીરમાં જ અનુપ્રવિષ્ટ થઈ ગઈ. **અહિયાં કૂટાકાર શાળાનું દૃષ્ટાંત તે શરીરમાં અનુપ્રવિષ્ટ થઈ ગઈ પર્યંત સમજવું જોઈએ.**

भाग १, खण्ड २, पृ. १३४

महावीरतित्थे केसी-गोयम संवाओ -

सूत्र २८४ (क)

ભાગ ૧, ખંડ ૨, પૃ. ૧૩૪

મહાવીર તીર્થમાં કેશી-ગૌતમ સંવાદ :

સૂત્ર ૨૮૪ (ક)

जिणेपासे त्ति नामेण अरहा लोगपूइओ ।
संबुद्धप्पा या सव्वन्नू धम्मतित्थयरे जिणे ॥१॥

ભ. પાર્શ્વનાથ નામના જિન હતા. જે અર્હત્ લોકપૂજિત સંબુદ્ધાત્મા સર્વજ્ઞ ધર્મતીર્થના પ્રવર્તક અને રાગદ્વેષ વિજેતા હતા.

तस्स लोगपईवस्स आसि सीसे महायसे ।
केसी कुमार-समणे विज्जा चरण-पारगे ॥२॥
ओहिनाण-सुए बुद्धे सीलसंघ समाउले ।
गामाणुगामं रीयन्ते सावत्थिं नगरिमागए ॥३॥

તે લોક પ્રદીપ ભગવાન પાર્શ્વનાથના જ્ઞાન અને ચારિત્રમાં પારગામી અને મહાયશસ્વી શિષ્ય કેશીકુમાર શ્રમણ હતા. તે અવધિજ્ઞાન અને શ્રુતસંપદા (શ્રુતજ્ઞાન)થી પ્રબુદ્ધ હતા. તે પોતાના શિષ્ય (સંઘથી સમાયુક્ત થઈ) સમુદાય સહિત ગ્રામાનુગ્રામ વિચરણ કરતા શ્રાવસ્તી નગરીમાં આવ્યા.

तिन्दुयं नाम उज्जाणं तम्मी नगरमण्डले ।
फासुए सिज्जसंथारे तत्थ वासमुवागए ॥४॥

તે નગરના નિકટ તિંદુક નામના ઉદ્યાનમાં જ્યાં પ્રાસુક (જીવરહિત) અને એષણીય શૈય્યા (આવાસ-સ્થાન) અને સંસ્તારક (પીઠ, ફલક, પાટ, પાટલા આદિ આસન) સુલભ હતા ત્યાં રહ્યા.

अह तेणेव कालेणं धम्मतित्थयरे जिणे ।
भगवं वद्धमाणो त्ति सव्वलोगम्मि विस्सुए ॥५॥

તે જ સમયે ધર્મતીર્થના પ્રવર્તક જિન ભગવાન વર્ધમાન (મહાવીર) વિચરણ કરતા હતા. જે સમગ્ર લોકમાં પ્રખ્યાત હતા.

तस्स लोगपईवस्स आसि सीसे महायसे ।
भगवं गोयमे नामं विज्जा-चरणपारगे ॥६॥

તે લોક પ્રદીપ વર્ધમાન સ્વામીને વિદ્યા અને ચારિત્રના પારગામી મહાયશસ્વી ભગવાન ગૌતમ (ઈન્દ્રભૂતિ) નામક શિષ્ય હતા.

बारसंगविऊ बुद्धे सीस-संघ-समाउले ।
गामाणुगामं रीयन्ते से वि सावत्थिमागए ॥७॥

તે બાર અંગોના જ્ઞાતા હતા. તે (ગૌતમ સ્વામી) શિષ્ય સમુદાય (વર્ગ) સહિત ગ્રામાનુગ્રામ વિહાર કરતા શ્રાવસ્તી નગરીમાં આવ્યા.

कोट्ठगं नाम उज्जाणं तम्मी नयरमण्डले ।
फासुए सिज्जसंथारे तत्थ वासमुवागए ॥८॥

(તેમણે પણ) તે નગરના કિનારે (બાહ્ય પ્રદેશ)માં કોષ્ઠક નામના ઉદ્યાનમાં જ્યાં પ્રાસુક શૈય્યા અને સંસ્તારક સુલભ હતા ત્યાં નિવાસ કર્યો.

केसी कुमार समणे गोयमे य महायसे ।
उभओ वि तत्थ विहरिंसु अल्लीणा सुसमाहिया ॥९॥

કેશીકુમાર શ્રમણ અને મહાયશસ્વી ગૌતમ બંને ત્યાં (શ્રાવસ્તીમાં) વિચરતા હતા. જે આત્મલીન અને સુસમાહિત (સમ્યક્ સમાધિથી યુક્ત) હતા.

---

१. ગંગદત્તના પૂર્વભવ પ્રવ્રજ્યા વગેરેનું વર્ણન ધર્મકથાનુયોગ ભાગ-૧, ખંડ-૨, પા.નં. ૨૯-૩૦ પર જુઓ.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

उभओ सीससंघाणं संजयाणं तवस्सिणं ।
तत्थ चिन्ता समुप्पन्ना गुणवन्ताण ताइणं ॥१०॥

संयमी, तपस्वी, गुणवान् अने षट्कायना संरक्षक ते बंने (केशीकुमार श्रमण तथा गौतम)ना शिष्य समुदायमां आ चिंतन उत्पन्न थयुं.

केरिसो वा इमो धम्मो ? इमो धम्मो व केरिसो ?
आयारधम्मपणिही इमा वा सा व केरिसी ? ॥११॥

अमारो आ (महाव्रतरूप) धर्म केवो छे ? अने तेनो आ (महाव्रतरूप) धर्म केवो छे ? अमारा आचार धर्मनी प्रणिधि (व्यवस्था) केवी छे ? अने तेमनी केवी छे ?

चाउज्जामो य जो धम्मो जो इमो पंचसिक्खिओ ।
देसिओ वद्धमाणेण पासेण य महामुणी ॥१२॥

आ चातुर्याम धर्म (चार महाव्रत) छे. जे महामुनि पार्श्व द्वारा प्रतिपादित छे अने आ पंच शिक्षात्मक (पांच महाव्रत) धर्म छे. जेनुं प्रतिपादन महामुनि वर्धमाने कर्युं छे.

अचेलगो य जो धम्मो जो इमो सन्तरूत्तरो ।
एगकज्ज-पवन्नाणं विसेसे किं नु कारणं ? ॥१३॥

(वर्धमान महावीर द्वारा प्रतिपादित) आ अचेलक धर्म छे अने (भगवान पार्श्वनाथ द्वारा प्ररूपित) सान्तरोत्तर (रंगीन अने बहुमूल्य वस्त्रवाळो) धर्म छे. एक ज कार्य माटे अमे प्रवृत्त छीओ त्यारे भेदनुं शुं कारण छे ?

अह ते तत्थ सीसाणं विन्नाय पवितक्कियं ।
समागमे कयमई उभओ केसि-गोयमा ॥१४॥

ते बंने केशी अने गौतमे पोताना शिष्योना वितर्कोने जाणी परस्पर त्यां ज (श्रावस्तीमां ज) मळवानो विचार कर्यो.

गोयमे पडिरूवन्नू सीससंघ समाउले ।
जेट्ठं कुलमवेक्खन्तो तिन्दुयं वणमागओ ॥१५॥

यथोचित विनयमर्यादाना ज्ञाता गौतमे केशी श्रमणना कुलने ज्येष्ठ जाणी पोताना शिष्य समुदाय सहित तिंदुकवन (उद्यान)मां आव्या.

केसी कुमार समणे गोयमं दिस्समागयं
पडिरूवं पडिवत्तिं सम्मं संपडिवज्जई ॥१६॥

गौतमने आवता जोई केशीकुमार श्रमणे सम्यक् प्रकारथी तेना अनुरूप आदर सत्कार कर्यो.

पलालं फासुयं तत्थ पंचमं कुसतणाणि य ।
गोयमस्स निसेज्जाए खिप्पं संपणामए ॥१७॥

गौतमने बेसवा माटे तरत ज प्रासुक पयाल (परालघास) तथा पांचमो कुश तृण समर्पित कर्यो.

केसी कुमार समणे गोयमे य महायसे ।
उभओ निसण्णा सोहन्ति चन्द सूर समप्पभा ॥१८॥

कुमार श्रमणकेशी अने महायशस्वी गौतम बंने (त्यां) बेठेला चंद्र अने सूर्यना समान सुशोभित थई रह्या हता.

समागया बहू तत्थ पासण्डा कोउगा मिगा ।
गिहत्थाणं अणेगाओ, साहस्सीओ समागया ॥१९॥

त्यां कुतुहलनी दृष्टिथी (जोवा माटे) अनेक अबोधजन अन्य धर्म संप्रदायोना पाखंड परिव्राजक आव्या अने सहस्त्र गृहस्थ पण आव्या.

देव-दाणव-गन्धव्वा-जक्ख-रक्खस-किन्नरा ।
अदिस्साणं च भूयाणं आसि तत्थ समागमो ॥२०॥

देव, दानव, गंधर्व, यक्ष, राक्षस, किन्नर अने अदृश्य भूतोनो त्यां अद्भूत समागम थयो.

पुच्छामि ते महाभाग ! केसी गोयममब्बवी ।
तओ केसिं बुवंतं तु गोयमो इणमब्बवी ॥२१॥

केशीए गौतमने कह्युं - "हे महाभाग ! हुं तमने (कंईक) पूछवा ईच्छु छुं." केशीना आम कहेवाथी गौतमे आ प्रमाणे कह्युं -

पुच्छ भन्ते ! जहिच्छं ते, केसिं गोयममब्बवी ।
तओ केसी अणुन्नाए गोयमं इणमब्बवी ॥२२॥

"भंते !" जे पण ईच्छा होय ते पूछो, अनुज्ञा पामी केशीए गौतमने आ प्रमाणे कह्युं -

१. चाउज्जामो य जो धम्मो, जो इमो पंचसिक्खिओ ।
देसिओ वद्धमाणेण पासेण य महामुणी ॥२३॥

१. "जे आ चातुर्याम धर्म छे, जेनुं प्रतिपादन महामुनि पार्श्वनाथे कर्युं छे अने आ जे पंच शिक्षात्मक धर्म छे जेनुं प्रतिपादन महामुनि वर्धमाने कर्युं छे.

एगकज्जपवन्नाणं विसेसे किं नु कारणं ?
धम्मे दुविहे मेहावि ! कहं विप्पच्चओ न ते ॥२४॥

"हे मेधाविन् ! बंने एक ज्यारे एक ज उद्देश्यने लई प्रवृत्त थया छे त्यारे आ विभेद (अंतर)नुं शुं कारण छे ? आ बे प्रकारना धर्मोने जोई तमने विप्रत्यय (संदेह) केम नथी थतो ?"

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

तओ केसिं बुवंतं तु, गोयमो इणमब्बवी ।
पन्ना समिक्खए धम्मं, तत्तं तत्तविणिच्छयं ॥२५॥

કેશીના આ પ્રમાણે કહેવાથી ગૌતમે કહ્યું - "તત્ત્વો (જીવાદિતત્વો)નું જેમાં વિશેષ પ્રતિપાદન થાય છે. એવા ધર્મ તત્ત્વની સમીક્ષા પ્રજ્ઞા દ્વારા થાય છે."

पुरिमा उज्जुजडा उ वंकजडा य पच्छिमा ।
मज्झिमा उज्जुपन्ना य तेण धम्मे दुहा कए ॥२६॥

પ્રથમ તીર્થંકરના સાધુ ઋજુ (સરળ) અને જડ (મંદમતિ) હોય છે. અંતિમ તીર્થંકરના સાધુ વક્ર અને જડ હોય છે (જ્યારે) વચ્ચેના ૨૨ તીર્થંકરોના સાધુ ઋજુ અને પ્રાજ્ઞ હોય છે એટલા માટે ધર્મના બે પ્રકાર કહેવામાં આવ્યા છે.

पुरिमाणं दुव्विसोज्झो उ, चरिमाणं दुरणुपालओ ।
कप्पो मज्झिमगाणं तु, सुविसोज्झो सुपालओ ॥२७॥

"પ્રથમ તીર્થંકરના સાધુઓનો આચાર દુવિશોધ્ય (અત્યંત કઠિનતાથી નિર્મળ કરી શકાય) હતો. અંતિમ તીર્થંકરના સાધુઓનું આચાર પાલન કરવો કઠિન છે. પરંતુ વચ્ચેના ૨૨ તીર્થંકરોના સાધકોના આચારનું પાલન સુકર (સરળ) છે.

साहु गोयम ! पन्ना ते छिन्नो मे संसओ इमो ।
अन्नो वि संसओ मज्झं, तं मे कहसु गोयमा ॥२८॥

(કુમાર શ્રમણ કેશી-) હે ગૌતમ ! આપની પ્રજ્ઞા શ્રેષ્ઠ છે. આપે મારી શંકા દૂર કરી. પરંતુ ગૌતમ ! મને હજી એક શંકા છે તે વિષયમાં પણ સમાધાન કરો.

२. अचेलगो य जो धम्मो जो इमो सन्तरुत्तरो ।
देसिओ वद्धमाणेण पासेण य महाजसा ॥२९॥

२. "આ જે અચેલક ધર્મ છે તે વર્ધમાને બતાવ્યો છે અને જે સાન્તરોત્તર (જે વર્ણાદિથી વિશિષ્ટ અને બહુમૂલ્યવસ્ત્રવાળો) ધર્મ છે તે મહાયશસ્વી પાર્શ્વનાથે બતાવ્યો છે."

एगकज्जपवन्नाणं विसेसे किं नु कारणं ?
लिंगे दुविहे मेहावि ! कहं विप्पच्चओ न ते ? ॥३०॥

"હે મેધાવિન્ ! એક જ ઉદ્દેશ્યથી પ્રવૃત્ત આ બંને (ધર્મો)માં ભેદનું કારણ શું છે ? બે પ્રકારના વેષ (લિંગ)ને જોઈ તમને સંશય કેમ નથી થતો ?"

केसिमेवं बुवाणं तु, गोयमो इणमब्बवी ।
विन्नाणेण समागम्म, धम्मसाहणमिच्छियं ॥३१॥

(ગૌતમ ગણધર-) કેશીના આ પ્રમાણે કહેવાથી ગૌતમે કહ્યું- "(સર્વજ્ઞોએ) વિજ્ઞાન (કેવળજ્ઞાન)થી યથોચિતરૂપે જોઈને ધર્મના સાધનો (વેશ, ચિન્હ્ આદિ ઉપકરણો)ને જાણીને જ તેમને અનુમતી આપી છે."

पच्चयत्थं च लोगस्स नाणा विहविगप्पणं ।
जत्तत्थं गहणत्थं च, लोगे लिंगप्पओयणं ॥३२॥

અનેક પ્રકારના ઉપકરણોનું વિધાન લોકોની પ્રતીતિ માટે, સંયમયાત્રાના નિર્વાહ માટે અને "હું સાધુ છું" એ પ્રમાણેનો બોધ રહે તે માટે જ લોકમાં લિંગ (વેશ)નું પ્રયોજન છે.

अह भवे पइन्ना उ मोक्खसब्भूयसाहणे ।
नाणं च दंसणं चेव, चरित्तं चेव निच्छए ॥३३॥

નિશ્ચયદૃષ્ટિથી તો સમ્યગ્જ્ઞાન, દર્શન અને ચારિત્ર જ મોક્ષના વાસ્તવિક સાધન છે. આ પ્રમાણેનો એક સરખો સિદ્ધાંત બંને તીર્થંકરોનો છે.

साहु गोयम ! पन्ना ते छिन्नो मे संसओ इमो ।
अन्नो वि संसओ मज्झं, तं मे कहसु गोयमा ! ॥३४॥

(કેશીકુમાર શ્રમણ-) "હે ગૌતમ તમારી પ્રજ્ઞા શ્રેષ્ઠ છે, કારણ કે આપે મારી આ શંકા દૂર કરી. મારી એક બીજી શંકા પણ છે. હે ગૌતમ ! તે સંબંધમાં પણ મને બતાવો."

३. अणेगाणं सहस्साणं मज्झे चिट्ठसि गोयमा !
ते य ते अहिगच्छन्ति, कहं ते निज्जिया तुमे ? ॥३५॥

३. "ગૌતમ ! અનેક સહસ્ત્ર શત્રુઓની વચમાં તમે ઉભા છો. તે તમને જીતવા માટે (તમારી તરફ) દૌડે છે. છતાં તમે તે શત્રુઓને કેવી રીતે જીતી લીધા ?"

एगे जिए जिया पंच, पंच जिए जिया दस ।
दसहा उ जिणित्ताणं, सव्वसत्तू जिणामहं ॥३६॥

(ગણધર ગૌતમ-) એકને જીતવાથી પાંચ જીતી લીધા અને પાંચને જીતવાથી દશ જીતી લીધા. દશેને જીતી મેં બધા શત્રુઓને જીતી લીધા."

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

सत्तू य इइ के वुत्ते ? केसी गोयममब्बवी ।
तओ केसिं बुवंतं तु, गोयमो इणमब्बवी ॥३७॥

(કેશીકુમાર શ્રમણ-) "ગૌતમ (૧-૫-૧૦) શત્રુ કોને કહેવામાં આવે છે ?" આ પ્રમાણે કેશીએ ગૌતમને પૂછ્યું. ત્યારે ગૌતમે આ પ્રમાણે કહ્યું -

एगप्पा अजिए सत्तू, कसाया इन्दियाणि य ।
ते जिणित्तु जहानायं, विहरामि अहं मुणी ! ॥३८॥

(ગણધર ગૌતમ-) "હે મુનિવર ! એક ન જીતેલી આત્મા શત્રુ છે. કષાય (ચાર) અને ઈન્દ્રિયો (પાંચ) ન જીતવાથી શત્રુ છે. તેમને જીતી મેં (શાસ્ત્રોક્ત) નીતિના અનુસાર અપ્રતિબદ્ધ થઈ વિહાર કરું છું."

साहु गोयम ! पन्ना ते, छिन्नो मे संसओ इमो ।
अन्नो वि संसओ मज्झं, तं मे कहसु गोयमा ॥३९॥

(કેશીકુમાર શ્રમણ-) "હે ગૌતમ ! આપની પ્રજ્ઞા સમીચીન છે. (કારણ કે) આપે મારી આ શંકા દૂર કરી (પરંતુ) મારી એક શંકા હજી છે. હે ગૌતમ ! તે વિષયમાં પણ મને બતાવો."

४. दीसन्ति बहवे लोए, पासबद्धा सरीरिणो ।
मुक्कपासो लहुब्भूओ, कहं तं विहरसी मुणी ॥४०॥

४. "આ લોકમાં ઘણા શરીરધારી જીવ પાશો (બંધનો)થી બદ્ધ દેખાઈ રહ્યા છે. હે મુને ! આપ બંધનથી મુક્ત અને લઘુભૂત (હલ્કા) થઈ કેવી રીતે વિચરણ કરો છો ?"

ते पासे सव्वसो छित्ता, निहन्तूण उवायओ ।
मुक्कपासो लहुब्भूओ, विहरामि अहं मुणी ॥४१॥

(ગણધર ગૌતમ-) હે મુને ! મેં તે પાશો (બંધનો)ને બધી રીતે દૂર કરી ઉપાયો દ્વારા વિનષ્ટ કરી બંધનમુક્ત અને લઘુભૂત થઈ વિચરણ કરું છું."

पासा य इह के वुत्ता ? केसी गोयममब्बवी ।
केसिमेवं बुवंतं तु, गोयमो इणमब्बवी ॥४२॥

(કેશીકુમાર શ્રમણ-) હે ગૌતમ ! પાશ (બંધન) કોને કહેવામાં આવે છે ?" (આ પ્રમાણે) કેશીએ ગૌતમને પૂછ્યું. તેમના પૂછવાથી ગૌતમે આ પ્રમાણે કહ્યું -

रागद्दोसादओ तिव्वा, नेहपासा भयंकरा ।
ते छिन्दित्तु जहानायं, विहरामि जहक्कमं ॥४३॥

(ગણધર ગૌતમ-) તીવ્ર રાગ-દ્વેષ અને સ્નેહ ભયંકર પાશ (બંધન) છે. તેને (શાસ્ત્રોક્ત) ધર્મનીતિના અનુસાર દૂર કરી હું ક્રમાનુસાર વિચરણ કરું છું."

साहु गोयम ! पन्ना ते, छिन्नो मे संसओ इमो ।
अन्नो वि संसओ मज्झं, तं मे कहसु गोयमा ॥४४॥

(કેશીકુમાર શ્રમણ-) ગૌતમ ! આપની પ્રજ્ઞા સુંદર છે. આપે મારી શંકા દૂર કરી. પરંતુ હે ગૌતમ ! મારી એક બીજી શંકા હજી પણ છે તે વિષયમાં પણ મને કહો."

५. अन्तोहियय-संभूया, लया चिट्ठइ गोयमा ।
फलेइ विसभक्खीणि, सा उ उद्धरिया कहं ॥४५॥

५. હે ગૌતમ ! હૃદયના અંદર ઉત્પન્ન એક લતા ફેલાઈ રહી છે. જે ભક્ષણ કરવાથી વિષ તુલ્ય ફળ આપે છે. આપે આ (વિષવેલ)ને કેવી રીતે ઉખાડી ?

तं लयं सव्वओ छित्ता, उद्धरित्ता समूलियं ।
विहरामि जहानायं, मुक्को मि विसभक्खणं ॥४६॥

(ગણધર ગૌતમ-) "તે લતાને સર્વથા કાપી અને જડથી ઉખાડી હું નીતિના અનુસાર વિચરણ કરું છું. માટે હું તેના વિષફળ ખાવાથી મુક્ત છું."

लया य इह का वुत्ता ? केसी गोयममब्बवी ।
केसिमेवं बुवंतं तु, गोयमो इणमब्बवी ॥४७॥

કેશીએ ગૌતમને પૂછ્યું - "લતા આપ કોને કહો છો ?" કેશીના આ પ્રમાણે પૂછવાથી ગૌતમે આ પ્રમાણે કહ્યું -

भवतण्हा लया वुत्ता, भीमा भीमफलोदया ।
तमुद्धरित्तु जहानायं, विहरामि महामुणी ॥४८॥

(ગણધર ગૌતમ-) "ભવતૃષ્ણા (સાંસારિક તૃષ્ણા લાલસા) ને જ ભયંકર લતા કહેવામાં આવી છે. તેમાં જ ભયંકર વિપાકવાળા ફળ લાગે છે. હે મહામુને ! મેં મૂળથી તેને ઉખાડીને (શાસ્ત્રોક્ત) નીતિના અનુસાર વિચરણ કરું છું."

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

साहु गोयम ! पन्ना ते छिन्नो मे संसओ इमो ।
अन्नो वि संसओ मज्झं, तं मे कहसु गोयमा ॥४९॥

(કેશીકુમાર શ્રમણ-) "હે ગૌતમ ! આપની બુદ્ધિ શ્રેષ્ઠ છે. આપે મારી શંકાને દૂર કરી. એક બીજી શંકા પણ મારા મનમાં છે. હે ગૌતમ ! તે વિષયમાં પણ આપ મને બતાવો."

૬. संपज्जलिया घोरा, अग्गी चिट्ठइ गोयमा ।
जे डहन्ति सरीरत्था, कहं विज्झाविया तुमे ॥५०॥

૬. હે ગૌતમ ! "ચારેબાજુ અગ્નિ પ્રજ્વલિત થઈ રહી છે. જે શરીરધારી જીવોને બાળે છે. આપે તેને કેવી રીતે બુઝાવી ?"

महामेहप्पसूयाओ, गिज्झ वारि जलुत्तमं ।
सिंचामि सययं देहं, सित्ता नो व डहन्ति मे ॥५१॥

(ગણધર ગૌતમ-) "મહામેઘોથી ઉત્પન્ન પાણીમાંથી ઉત્તમ પાણી લઈ તેનું નિરંતર સિંચન કરું છું. આ કારણે સિંચન (શાંત) થયેલી અગ્નિ મને બાળી નથી શકતી."

अग्गी य इह के वुत्ता ? केसी गोयममब्बवी ।
केसिमेवं बुवंतं तु, गोयमो इणमब्बवी ॥५२॥
कसाया अग्गिणो वुत्ता, सुय-सील-तवो जलं ।
सुयधाराभिहया सन्ता, भिन्ना हु न डहन्ति मे ॥५३॥

(કેશીકુમાર શ્રમણ-) "તે અગ્નિઓ કઈ છે ?" કેશીએ ગૌતમને પૂછ્યું. આ પૂછવાથી ગૌતમે આ પ્રમાણે કહ્યું-
(ગણધર ગૌતમ-) "કષાયોને અગ્નિ કહેવામાં આવી છે. શ્રુત, શીલ અને તપ એ પાણી છે શ્રુતરૂપ પાણીની ધારાથી શાંત અને નષ્ટ થયેલી અગ્નિ મને બાળી શકતી નથી."

साहु गोयम ! पन्ना ते, छिन्नो मे संसओ इमो ।
अन्नो वि संसओ मज्झं, तं मे कहसु गोयमा ॥५४॥

(કેશીકુમાર શ્રમણ-) "ગૌતમ ! આપની પ્રજ્ઞા પ્રશસ્ત છે. આપે મારી શંકા દૂર કરી, પરંતુ મારી એક શંકા હજી છે. તેના સંબંધમાં પણ મને કહો."

૭. अयं साहसिओ भीमो, दुट्ठस्सो परिधावई ।
जंसि गोयम ! आरूढो, कहं तेण न हीरसि ? ॥५५॥

૭. "આ સાહસિક, ભયંકર દુષ્ટ ઘોડો ચારે બાજુ દોડી રહ્યો છે. હે ગૌતમ ! આપ તેના પર આરૂઢ છો. (છતાં પણ) તે આપને ઉન્માર્ગ પર કેમ નથી લઈ જતો ?"

पधावन्तं निगिण्हामि, सुयरस्सीसमाहियं ।
न मे गच्छइ उम्मग्गं, मग्गं च पडिवज्जई ॥५६॥

(ગણધર ગૌતમ-) "દોડતા તે ઘોડાને મેં શ્રુતરશ્મિ (શાસ્ત્ર-જ્ઞાનરૂપી) લગામથી નિગ્રહ કરું છું. જેનાથી તે મને ઉન્માર્ગ પર નથી લઈ જતો. પરંતુ તે સન્માર્ગ પર જ લઈ જાય છે."

अस्से य इइ के वुत्ते ? केसी गोयममब्बवी ।
केसिमेवं बुवंतं तु, गोयमो इणमब्बवी ॥५७॥

(કેશીકુમાર શ્રમણ-) "અશ્વ કોને કહેવામાં આવે છે ?" આ પ્રમાણે કેશીએ ગૌતમને પૂછ્યું. પૂછવાથી ગૌતમે આ પ્રમાણે કહ્યું -

मणो साहसिओ भीमो, दुट्ठस्सो परिधावई ।
तं सम्म निगिण्हामि धम्मसिक्खाए कन्थगं ॥५८॥

(ગણધર ગૌતમ-) "મન જ તે સાહસી ભયંકર અને દુષ્ટ અશ્વ છે. તેને મેં સમ્યક્ પ્રકારથી વશમાં કર્યો. જે ધર્મ શિક્ષાથી તે કન્થક (ઉત્તમ જાતિના અશ્વ) સમાન થઈ ગયો છે."

साहु गोयम ! पन्ना ते, छिन्नो मे संसओ इमो ।
अन्नो वि संसओ मज्झं, तं मे कहसु गोयमा ॥५९॥

(કેશીકુમાર શ્રમણ-) "હે ગૌતમ ! આપની પ્રજ્ઞા શ્રેષ્ઠ છે. આપે મારો આ સંશય પણ દૂર કરી દીધો. (પરંતુ) હજી એક શંકા છે. હે ગૌતમ ! તેના સંબંધમાં મને બતાવો."

૮. कुप्पहा बहवो लोए, जेहिं नासन्ति जंतवो ।
अद्धाणे कह वट्टन्ते, तं न नस्ससि गोयमा ! ॥६०॥

૮. "હે ગૌતમ ! સંસારમાં અનેક કુપથ છે. જેના પર ચાલવાથી પ્રાણી ભૂલા પડી જાય છે. આપ તે માર્ગ પર ચાલ્યા છતાં કેમ ભૂલા ન પડ્યા ?"

जे य मग्गेण गच्छन्ति, जे य उम्मग्गपट्ठिया ।
ते सव्वे विइया मज्झं, तो न नस्सामहं मुणी ॥६१॥

(ગૌતમ ગણધર-) "હે મુનિવર ! જે સન્માર્ગથી ચાલે છે અને જે ઉન્માર્ગથી ચાલે છે તે બધા મારા જાણેલા છે. માટે હું ભ્રષ્ટ નથી થતો."

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

मग्गे य इह के वुत्ते ? केसी गोयममब्बवी ।
केसिमेवं बुवंतं तु, गोयमो इणमब्बवी ॥६२॥
कुप्पवयण-पासण्डी सव्वे उम्मग्गपट्ठिया ।
सम्मग्गं तु विणक्खायं, एस मग्गे हि उत्तमे ॥६३॥

साहु गोयम ! पन्ना ते, छिन्नो मे संसओ इमो ।
अन्नो वि संसओ मज्झं, तं मे कहसु गोयमा ! ॥६४॥

केशीએ ગૌતમને પાછું પૂછયું - "માર્ગ કોને કહેવામાં આવે છે ?" કેશીનું આ પ્રમાણે પૂછવાથી ગૌતમે કહ્યું-
(ગણધર ગૌતમ-) "કુપ્રવચનો (મિથ્યા દર્શન)ને માનવા-વાળા બધા પાખંડી ઉન્માર્ગગામી છે. સન્માર્ગ તો વીતરાગ દ્વારા કથિત છે અને તે જ માર્ગ ઉત્તમ છે."
(કેશીકુમાર શ્રમણ-) "હે ગૌતમ ! આપની પ્રજ્ઞા પ્રશસ્ત છે. આપે મારી શંકા દૂર કરી પરંતુ મારા મનમાં હજી એક શંકા છે તે વિષયમાં પણ મને કહો."

૯. महाउदग-वेगेणं वुज्झमाणाणपाणिणं ।
सरणं गई पइट्ठा य, दीवं क मन्नसी मुणी ॥६५॥
अत्थि एगो महादीवो, वारिमज्झे महालओ ।
महाउदगवेगस्स गई, तत्थ न विज्जई ॥६६॥
दीवे य इइ के वुत्ते ? केसी गोयममब्बवी ।
केसिमेवं बुवंतं तु, गोयमो इणमब्बवी ॥६७॥

૯. "હે મુનિવર ! મહાન્ જલપ્રવાહના વેગથી વહેતા પ્રાણીઓ માટે શરણગતિ, પ્રતિષ્ઠા અને દ્વીપ આપ કોને માનો છો ?"
(ગણધર ગૌતમ-) "પાણીના મધ્યમાં એક વિશાલ મહાદ્વીપ છે. ત્યાં મહાન્ જળપ્રવાહના વેગની ગતિ (પ્રવેશ) નથી."
કેશીએ ગૌતમને (ફરી) પૂછયું - "મહાદ્વીપ આપ કોને કહો છો ?" કેશીના આ પ્રમાણે પૂછવાથી ગૌતમે કહ્યું -

जरा मरणवेगेणं वुज्झमाणाण पाणिणं ।
धम्मो दीवो पइट्ठा य, गई सरणमुत्तमं ॥६८॥

साहु गोयम ! पन्ना ते, छिन्नो मे संसओ इमो ।
अन्नो वि संसओ मज्झं, तं मे कहसु गोयमा ! ॥६९॥

(ગણધર ગૌતમ-) "જરા અને મરણ (આદિ)ના વેગથી વહેતા પ્રાણીઓ માટે ધર્મ જ દ્વીપ છે. પ્રતિષ્ઠા છે. ગતિ છે. તેમજ ઉત્તમ શરણ છે."
(કેશીકુમાર શ્રમણ-) "હે ગૌતમ ! આપની પ્રજ્ઞા શ્રેષ્ઠ છે. આપે મારી શંકાનું નિવારણ કર્યું. પરંતુ મારો એક સંશય હજી પણ છે. હે ગૌતમ ! તેના સંબંધમાં પણ મને કહો."

१०. अण्णवंसि महोहंसि नावा विपरिधावई ।
जंसि गोयममारूढो, कहं पारं गमिस्ससि ? ॥७०॥

१०. "મહાપ્રવાહવાળા સમુદ્રમાં હોડી ડગમગી રહી છે. (એવી સ્થિતિમાં) આપ તેના પર આરૂઢ થઈ કેવી રીતે (સમુદ્ર) પાર કરી શકશો ?"

जा उ अस्साविणी नावा, न सा पारस्स गामिणी ।
जा निरस्साविणी नावा, सा उ पारस्स गामिणी ॥७१॥

(ગણધર ગૌતમ-) "જે હોડી છિદ્ર યુક્ત છે, તે હોડી (સમુદ્રના) પાર સુધી ન જઈ શકે પરંતુ જે હોડી છિદ્ર રહિત છે તે (સમુદ્ર) પાર જઈ શકે છે."

नावा य इइ का वुत्ता ? केसी गोयममब्बवी ।
केसिमेवं बुवंतं तु, गोयमो इणमब्बवी ॥७२॥

કેશીએ ગૌતમને પૂછયું - "આપ હોડી કોને કહો છો ?" કેશીનું આ પ્રમાણે પૂછવાથી ગૌતમે આ પ્રમાણે કહ્યું -

सरीरमाहु नाव त्ति, जीवो वुच्चइ नाविओ ।
संसारो अण्णवो वुत्तो, जं तरन्ति महेसिणो ॥७३॥

(ગણધર ગૌતમ-) "શરીરને હોડી કહેવામાં આવી છે અને જીવ (આત્મા)ને તેનો નાવિક કહ્યો છે તથા સંસારને સમુદ્ર કહ્યો છે. જેને મહર્ષિ પાર કરી જાય છે."

साहु गोयम ! पन्ना ते, छिन्नो मे संसओ इमो ।
अन्नो वि संसओ मज्झं, तं मे कहसु गोयमा ! ॥७४॥

(કેશીકુમાર શ્રમણ-) "ગૌતમ ! આપની પ્રજ્ઞા શ્રેષ્ઠ છે. આપે મારી શંકા દૂર કરી પરંતુ મારી હજી પણ એક શંકા છે. તેના વિષયમાં આપ મને કહો."

११. अंधयारे तमे घोरे, चिट्ठन्ति पाणिणो बहु ।
को करिस्सइ उज्जोयं, सव्वलोगंमि पाणिणं ॥७५॥

११. "ઘોર અને ગાઢ અંધકારમાં (સંસારના) ઘણા પ્રાણી રહે છે. (એવી સ્થિતિમાં) સંપૂર્ણ લોકમાં પ્રાણીઓ માટે કોણ (પ્રકાશ) કરશે ?"

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

उग्गओ विमलो भाणू, सव्वलोगप्पभंकरो ।
सो करिस्सइ उज्जोयं, सव्वलोगंमि पाणिणं ॥७६॥

(ગણધર ગૌતમ-) "સમગ્ર લોકમાં પ્રકાશ કરવાવાળો નિર્મળ સૂર્ય ઉદિત થઈ ગયો છે. તે જ સમસ્ત લોકમાં પ્રાણીઓ માટે પ્રકાશ પ્રદાન કરશે."

भाणू य इइ के वुत्ते ? केसी गोयममब्बवी ।
केसिमेवं बुवंतं तु, गोयमो इणमब्बवी ॥७७॥

કેશીએ ગૌતમને પૂછયું - "આપ સૂર્ય કોને કહો છો ?" કેશીના આ પ્રમાણે પૂછવાથી ગૌતમે આ પ્રમાણે કહ્યું-

उग्गओ खीणसंसारो, सव्वन्नु जिणभक्खरो ।
सो करिस्सइ उज्जोयं, सव्वलोगंमि पाणिणं ॥७८॥

(ગણધર ગૌતમ-) "જેનો સંસાર ક્ષીણ થઈ ગયો છે. જે સર્વજ્ઞ છે. એવા જિન ભાસ્કર ઉદિત થઈ ગયા છે. તે જ સંપૂર્ણ લોકમાં પ્રાણીઓ માટે પ્રકાશ કરશે."

साहु गोयम ! पन्ना ते, छिन्नो मे संसओ इमो ।
अन्नो वि संसओ मज्झं, तं मे कहसु गोयमा ॥७९॥

(કેશીકુમાર શ્રમણ-) "ગૌતમ ! તમારી પ્રજ્ઞા નિર્મળ છે. તમે મારી શંકા દૂર કરી. હજી પણ એક શંકા રહી જાય છે. તે વિષયમાં પણ મને કહો."

१२. सारीर-माणसे दुक्खे, वज्झमाणाण पाणिणं ।
खेमं सिवमणावाहं ठाणं, किं मन्नसी मुणी ॥८०॥

१२. "મુનિવર ! શારીરિક અને માનસિક દુઃખોથી પીડિત પ્રાણીઓ માટે ક્ષેમ, શિવ અને અનાબાધ (બાધારહિત) સ્થાન કયું માનો છો ?"

अत्थि एगं धुवं ठाणं, लोगग्गंमि दुरारूहं ॥
जत्थ नत्थि जरा मच्चू, वाहिणो वेयणा तहा ॥८१॥

(ગણધર ગૌતમ-) "લોકના અગ્રભાગમાં એક ધ્રુવ (અચલ) સ્થાન છે જ્યાં જરા, મૃત્યુ, વ્યાધિઓ અને વેદનાઓ નથી. પરંતુ ત્યાં પહોચવું બહુ કઠિન છે."

ठाणे य इइ के वुत्ते ? केसी गोयममब्बवी ।
केसिमेवं बुवंतं तु, गोयमो इणमब्बवी ॥८२॥

(કેશીકુમાર શ્રમણ-) "તે સ્થાન કયું કહેવામાં આવ્યું છે ?" કેશીએ ગૌતમને પૂછયું અને પૂછવાથી ગૌતમે કહ્યું -

निव्वाणं ति अवाहं ति, सिद्धी लोगग्गमेव य ।
खेमं सिवं अणावाहं, जं चरन्ति महेसिणो ॥८३॥

(ગણધર ગૌતમ-) "જે સ્થાનને મહામુનિજન જ પ્રાપ્ત કરે છે, તે સ્થાન નિર્વાણ, અબાધ, સિદ્ધિ, લોકાગ્ર, ક્ષેમ, શિવ અને અનાબાધ ઈત્યાદિ નામથી પ્રસિદ્ધ છે."

तं ठाणं सासयं वासं लोगग्गंमि दुरारूहं ।
जं संपत्ता न सोयन्ति, भवोहन्तकरा मुणी ॥८४॥

ભવપ્રવાહનો અંત કરવાવાળા મહામુનિ જેને પ્રાપ્ત કરી શોકથી મુક્ત થઈ જાય છે, તે સ્થાન લોકના અગ્રભાગમાં શાશ્વતરૂપથી સ્થિત છે "જ્યાં પહોંચવું અત્યંત કઠિન છે. તેને હું સ્થાન કહું છું."

साहु गोयम ! पन्ना ते, छिन्नो मे संसओ इमो ।
नमो ते संसयाईय ! सव्वसुत्तमहोयही ॥८५॥

(કેશીકુમાર શ્રમણ-) "હે ગૌતમ ! આપની પ્રજ્ઞા શ્રેષ્ઠ છે. આપે મારા સંશય દૂર કરી દીધા છે, સંશયાતીત હે સર્વશ્રુત મહોદધિ ! આપને મારા નમસ્કાર છે."

एवं तु संसए छिन्ने केसी घोरपरक्कमे ।
अभिवन्दित्ता सिरसा गोयमं तु महायसं ॥८६॥

આ પ્રમાણે સંશય નિવારણ થઈ જવાથી ઘોર પરાક્રમી કેશીકુમાર શ્રમણે મહાયશસ્વી ગૌતમને નતમસ્તક થઈ વંદના કરીને.

पंचमहव्वयधम्मं, पडिवज्जइ भावओ ।
पुरिमस्स पच्छिमंमी, मग्गे तत्थ सुहावहे ॥८७॥

પૂર્વ જિનેશ્વર દ્વારા અભિમત, સુખાવહ, અંતિમ તીર્થંકર દ્વારા પ્રવર્તિત માર્ગમાં પાંચ મહાવ્રતરૂપ ધર્મને ભાવથી અંગીકાર કર્યા.

केसीगोयमओ निच्चं तम्मि आसि समागमे ।
सुय-सीलसमुक्करिसो, महत्थऽत्थविणिच्छओ ॥८८॥

તે તિંદુક ઉદ્યાનમાં કેશી અને ગૌતમ બંનેનું જે સમાગમ થયું તેનાથી શ્રુત અને શીલનું ઉત્કર્ષ થયું અને મહાન્ પ્રયોજનભૂત અર્થોનો વિનિશ્ચય થયો.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

तोसिया परिसा सव्वा, सम्मग्गं समुवट्ठिया ।
संथुया ते पसीयन्तु, भयवं केसिगोयमे ॥८९॥

त्ति बेमि ।

- उत्त. अ. २३, गा. १-८९

(આ પ્રમાણે) તે સારી સભા (દેવ, અસુર અને મનુષ્યોથી પરિપૂર્ણ પરિષદ્) ધર્મચર્ચાથી સંતુષ્ટ થઈ અને સન્માર્ગમાં સમુપસ્થિત થઈ. તે સભાએ ભગવાન કેશી અને ગૌતમની સ્તુતિ કરી કે - "તેઓ બંને (અમારા પર) પ્રસન્ન રહે."

એમ હું કહું છું.

भाग २, खण्ड ४, पृ. १२८

पासावच्चिज्ज थेराणं देसणाए तव संजम फल परूवणं भगवया अणुमोयणा य -

सूत्र ६४ (ख)

तए णं ते समणोवासया थेराणं भगवंताणं अंतिए धम्मं सोच्चा निसम्म हट्ठ तुट्ठ **-जाव-** हयहियया तिक्खुत्तो आयाहिणं पयाहिणं करेंति करेत्ता **-जाव-** तिविहाए पज्जुवासणयाए पज्जुवासंति पज्जुवासित्ता एवं वयासी -

प. संजमे णं भंते ! किं फले ? तवे णं भंते ! किं फले ?
तए णं ते थेरा भगवंतो ते समणोवासए एवं वयासी -

उ. संजमे णं अज्जो ! अणण्हयफले, तवे वोदाणफले ।
तए णं ते समणोवासया थेरे भगवंते एवं वयासी -

प. जइ णं भंते ! संजमे अणण्हयफले, तवे वोदाणफले किं पत्तियं णं भंते ! देवा देवलोएसु उववज्जंति ?

तत्थ णं कालियपुत्ते नामं थेरे ते समणोवासए एवं वयासी -

उ. "पुव्वतवेणं अज्जो ! देवा देवलोएसु उववज्जंति ।"

तत्थ णं मेहिले नामं थेरे ते समणोवासए एवं वयासी -
"पुव्वसंजमेणं अज्जो ! देवा देवलोएसु उववज्जंति ।"

तत्थ णं आणंदरक्खिए णामं थेरे ते समणोवासए एवं वयासी -
"कम्मियाए अज्जो ! देवा देवलोएसु उववज्जंति ।"

ભાગ ૨, ખંડ ૪, પૃ. ૧૨૮

પાર્શ્વાપત્ય સ્થવિરો દ્વારા દેશનામાં તપ, સંયમના ફળનું પ્રરૂપણ અને ભગવાન દ્વારા અનુમોદના :

સૂત્ર ૬૪ (ખ)

તદનંતર તે શ્રમણોપાસક સ્થવિર ભગવંતોથી ધર્મોપદેશ સાંભળી અને હૃદયંગમ કરી હર્ષિત અને સંતુષ્ટ થયો **-યાવત્-** તેનું હૃદય ખીલી ઉઠયું અને તેમણે સ્થવિર ભગવંતોની જમણી તરફથી ત્રણવાર પ્રદક્ષિણા કરી અને પ્રદક્ષિણા કરીને **-યાવત્-** ત્રણ પ્રકારની ઉપાસના દ્વારા તેમની પર્યુપાસના કરી અને પર્યુપાસના કરીને આ પ્રમાણે પૂછયું -

પ્ર. ભંતે ! સંયમનું ફળ શું છે ? ભંતે ! તપનું ફળ શું છે ?
આના જવાબમાં સ્થવિર ભગવંતોએ તે શ્રમણોપાસકોને આ પ્રમાણે કહ્યું -

ઉ. "હે આર્યો ! સંયમનું ફળ અનાશ્રવતા (આશ્રવ રહિત સંવર સંપન્નતા) છે. તપનું ફળ વ્યવદાન (કર્મોનો ક્ષય) કરવું છે. (સ્થવિર ભગવંતોથી આ ઉત્તર સાંભળી) શ્રમણોપાસકોએ તે સ્થવિર ભગવંતોને (પુનઃ) આ પ્રમાણે પૂછયું -

પ્ર. ભંતે ! જો સંયમનું ફળ અનાશ્રવતા છે અને તપનું ફળ વ્યવદાન છે તો તે દેવ દેવલોકમાં કયા કારણથી ઉત્પન્ન થાય છે ?

(શ્રમણોપાસકોના પ્રશ્ન સાંભળી) તે સ્થવિરોમાંથી કાલિકપુત્ર નામક સ્થવિરે તે શ્રમણોપાસકોથી આ પ્રમાણે કહ્યું -

ઉ. "આર્યો ! પૂર્વ તપના કારણે દેવ દેવલોકમાં ઉત્પન્ન થાય છે."

તેમાંથી મેહિલ (મેધિલ) નામના સ્થવિરે તે શ્રમણોપાસકોને આ પ્રમાણે કહ્યું -
"આર્યો ! પૂર્વસંયમના કારણે દેવ દેવલોકમાં ઉત્પન્ન થાય છે."

તેમાંથી આનંદરક્ષિત નામના સ્થવિરે તે શ્રમણોપાસકોને આ પ્રમાણે કહ્યું -
"આર્યો ! કર્મિતા (કર્મશેષ રહેવા)ને કારણે દેવ દેવલોકમાં ઉત્પન્ન થાય છે."

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

तत्थ णं कासवे णामं थेरे ते समणोवासए एवं वयासी-

संगियाए अज्जो ! देवा देवलोएसु उववज्जंति,

पुव्वतवेण पुव्वसंजमेणं कम्मियाए संगियाए अज्जो ! देवा देवलोएसु उववज्जंति ।

सच्चे णं एस अट्ठे, नो चेव णं आयभाववत्तव्वयाए ।

तए णं ते समणोवासया थेरेहिं भगवंतेहिं इमाइं एयारूवाइं वागरणाइं वागरिया समाणा हट्ठतुट्ठा थेरे भगवंते वंदइ नमंसइ वंदित्ता नमंसित्ता परिणाइं पुच्छंति, पुच्छित्ता उट्ठाइं उवादियंति उवादियत्ता उट्ठाए उट्ठेंति उट्ठित्ता थेरे भगवंते तिक्खुत्तो वंदंति णमंसंति वंदित्ता णमंसित्ता थेराणं भगवंताणं अंतियाओ पुप्फवइयाओ चेइयाओ पडिनिक्खमंति पडिनिक्खमित्ता जामेव दिसिं पाउब्भूया तामेव दिसिं पडिगया ।

तए णं ते थेरा अन्नया कयाइ तुंगियाओ पुप्फवइचेइयाओ पडिनिग्गच्छंति पडिनिग्गच्छित्ता बहिया जणवयविहारं विहरंति ।

तेणं कालेणं तेणं समएणं रायगिहे नामं नयरे होत्था **-जाव-** परिसा पडिगया ।

तेणं कालेणं तेणं समएणं समणस्स भगवओ महावीरस्स जेट्ठे अंतेवासी इंदभूई नामं अणगारे **-जाव-** संखित्तविउलतेयलेस्से छट्ठंछट्ठेणं अनिक्खित्तेणं तवोकम्मेणं संजमेणं तवसा अप्पाणं भावेमाणे **-जाव-** विहरइ ।

तए णं से भगवं गोयमे छट्ठक्खमणपारणगंसि पढमाए पोरिसीए सज्झायं करेइ, बीयाए पोरिसीए झाणं झियायइ, तइयाए पोरिसीए अतुरियमचवलमसंभंते मुहपोत्तियं पडिलेहेइ, पडिलेहित्ता भायणाइं वत्थाइं पडिलेहेइ, पडिलेहित्ता भायणाइं पमज्जइ, पमज्जित्ता भायणाइं उग्गाहेइ उग्गाहेत्ता, जेणेव समणे भगवं महावीरे तेणेव उवागच्छइ उवागच्छित्ता समणं भगवं महावीरं वंदइ नमंसइ वंदित्ता नमंसित्ता एवं वयासी -

તેમાંથી કાશ્યપ નામના સ્થવિરે તે શ્રમણોપાસકોને આ પ્રમાણે કહ્યું -

"આર્યો સંગિતા (રાગ-આસક્તિ)ના કારણે દેવ દેવલોકમાં ઉત્પન્ન થાય છે."

આ પ્રમાણે હે આર્યો ! (વાસ્તવમાં) પૂર્વ તપથી, પૂર્વ સંયમથી, કર્મક્ષય ન હોવાથી તથા રાગ આસક્તિથી દેવ દેવલોકમાં ઉત્પન્ન થાય છે.

આ વાત (અર્થ) સત્ય છે અને અમે પોતાના આત્મભાવ (પોતાનો અહંભાવ) બતાવવાની દૃષ્ટિથી નથી કહ્યું.

ત્યારબાદ તે શ્રમણોપાસક, સ્થવિર દ્વારા (પોતાના પ્રશ્નોના) કહેલા આ ઉત્તરોને સાંભળી ઘણા હર્ષિત અને સંતુષ્ટ થયા અને સ્થવિર ભગવંતોને વંદન નમસ્કાર કરે છે અને વંદન, નમસ્કાર કરીને અન્ય પ્રશ્ન પણ પૂછે છે. પ્રશ્ન પૂછયા પછી સ્થવિર ભગવંતો દ્વારા દીધેલા ઉત્તરોને ગ્રહણ કરે છે. ગ્રહણ કરીને તે ત્યાંથી ઉઠે છે અને ઉઠીને ત્રણવાર વંદન નમસ્કાર કરે છે. વંદન નમસ્કાર કરીને તે સ્થવિર ભગવંતોની પાસેથી અને પુષ્પવર્તિક ચૈત્યથી નીકળી જે દિશાથી આવ્યા હતા તે દિશામાં પાછા ફર્યા.

અહીં તે સ્થવિર ભગવંત પણ કોઈ એક દિવસે તુંગિકા નગરીના તે પુષ્પવર્તિક ચૈત્યથી નીકળી અને નિકળીને બહાર (અન્ય) જનપદોમાં વિચરણ કરવા લાગ્યા.

તે કાળ અને તે સમયમાં રાજગૃહ નામનું નગર હતું. ત્યાં (શ્રમણ ભગવાન મહાવીર સ્વામી પધાર્યા, પરિષદ્ વંદના કરી) **-યાવત્-** (ધર્મોપદેશ સાંભળી) પરિષદ્ પાછી ફરી.

તે કાળ અને તે સમયમાં શ્રમણ ભગવાન મહાવીરના જ્યેષ્ઠ અંતેવાસી (શિષ્ય) ઈન્દ્રભૂતિ નામક અનગાર હતા **-યાવત્-** તે વિપુલ તેજોલેશ્યા ને પોતાના શરીરમાં સંક્ષિપ્ત કરી રાખતા હતા. તે નિરંતર છઠ્ઠ-છઠ્ઠની તપસ્યાથી તથા સંયમ અને તપથી પોતાની આત્માને ભાવિત કરતા **-યાવત્-** વિચરતા હતા.

(ત્યારબાદ) તેના પછી છઠ્ઠના પારણાના દિવસે ભગવાન (ઈન્દ્રભૂતિ) ગૌતમસ્વામીએ પ્રથમ પ્રહરમાં સ્વાધ્યાય કરી, દ્વિતીય પ્રહર (પોરસી)માં ધ્યાન કર્યું, તૃતીય પ્રહરમાં માનસિક ચપલતાથી રહિત, આકુળતાથી રહિત થઈ મુખવસ્ત્રિકાનું પ્રતિલેખન કર્યું, પ્રતિલેખન કરીને પાત્ર અને વસ્ત્રોનું પ્રતિલેખન કર્યું, પ્રતિલેખન કરીને તે પાત્રાનું પ્રમાર્જન કર્યું અને પાત્રોનું પ્રમાર્જન કરીને તે પાત્રોને લઈ જ્યાં શ્રમણ ભગવાન મહાવીર સ્વામી વિરાજમાન હતા ત્યાં આવ્યા. ત્યાં આવીને શ્રમણ ભગવાન મહાવીર સ્વામીને વંદન નમસ્કાર કર્યા અને વંદન નમસ્કાર કરીને આ પ્રમાણે નિવેદન કર્યું -

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

"इच्छामि णं भंते ! तुब्भेहिं अब्भणुण्णाए छट्ठक्खमणपारणगंसि रायगिहे नगरे उच्च-नीय-मज्झिमाइं कुलाइं घरसमुदाणस्स भिक्खायरियाए अडित्तए।"

"ભંતે ! આજે મારે છઠ્ઠ (બેલે) તપના પારણાનો દિવસ છે માટે આપની આજ્ઞા પ્રાપ્ત થશે તો હું રાજગૃહ નગરના ઉચ્ચ, નીચ અને મધ્યમ કુલોની ગૃહ સમુદાયમાં ભિક્ષાચર્યાની વિધિના અનુસાર ભિક્ષાટન કરવા ઈચ્છું છું.

"अहासुहं देवाणुप्पिया ! मा पडिबंधं करेह।"

(ત્યારે ભગવાને કહ્યું-) "હે દેવાનુપ્રિય ! જે પ્રમાણે તમને સુખ ઉપજે તેમ કરો, પરંતુ તેમાં સમય માત્રનો પ્રમાદ ન કરો."

तए णं भगवं गोयमे समणेणं भगवया महावीरेणं अब्भणुण्णाए समाणे समणस्स भगवओ महावीरस्स अंतियाओ गुणसिलाओ चेइयाओ पडिनिक्खमइ पडिनिक्खमित्ता अतुरियमचवलमसंभंते जुगंतरपलोयणाए दिट्ठीए पुरओ रियं सोहेमाणे सोहेमाणे जेणेव रायगिहे नगरे तेणेव उवागच्छइ, उवागच्छित्ता रायगिहे नगरे उच्च-नीय-मज्झिमाइं कुलाइं घरसमुदाणस्स भिक्खायरियं अडइ।

ત્યારે ભગવાનની આજ્ઞા પ્રાપ્ત થયા પછી ભગવાન ગૌતમ સ્વામી શ્રમણ ભગવાન મહાવીર સ્વામીની પાસેથી તથા ગુણશીલ ચૈત્યથી નિકળ્યા અને નીકળીને ત્વરા (ઉતાવળા) ચંપલતા (ચંચલતા) અને સંભ્રમ (આકુળતા)થી રહિત થઈ યુગની (ગાડીના પૈડા - ધૂસર) પ્રમાણદૂર (અંતર) સુધીની ભૂમિનું અવલોકન કરતા પોતાની દૃષ્ટિથી આગળ- આગળના માર્ગનું શોધન કરતા જ્યાં રાજગૃહ નગર હતું ત્યાં આવ્યા અને ત્યાં આવીને (રાજગૃહમાં) ઉચ્ચ, નીચ અને મધ્યમ કુલોના ગૃહ-સમુદાયમાં વિધિપૂર્વક ભિક્ષા લેવા ગયા.

तए णं से भगवं गोयमे रायगिहे नगरे **-जाव-** अडमाणे बहुजणसद्दं निसामेइ -

તે સમય રાજગૃહ નગરમાં ભિક્ષા વહોરતા ભગવાન ગૌતમે ઘણા લોકોના મુખમાંથી **-યાવત્-** એમ સાંભળ્યું -

"एवं खलु देवाणुप्पिया ! तुंगियाए नगरीए बहिया पुप्फवईए चेइए पासावच्चिज्जा थेरा भगवंतो समणोवासएहिं इमाइं एयारूवाइं वागरणाइं पुच्छिया -

"હે દેવાનુપ્રિય ! તુંગિકા નગરીની બહાર પુષ્પવર્તિક નામના ઉદ્યાનમાં ભગવાન પાર્શ્વનાથના શિષ્યાનુશિષ્ય સ્થવિર ભગવાન પધાર્યા હતા. તેમને ત્યાંના શ્રમણોપાસકોએ આ પ્રમાણે પ્રશ્ન પૂછયું -

"संजमे णं भंते ! किंफले, तवे णं भंते ! किं फले ?" तए णं ते थेरा भगवंतो ते समणोवासए एवं वयासी -

"ભંતે ! સંયમનું ફળ શું છે ? ભંતે ! તપનું ફળ શું છે ?" ત્યારે (ઉત્તરમાં) સ્થવિર ભગવંતોએ તે શ્રમણોપાસકોને આ પ્રમાણે કહ્યું -

"संजमे णं अज्जो ! अणण्हयफले, तवे वोदाणफले **तं चेव -जाव-** पुव्वतवेणं पुव्वसंजमेणं कम्मियाए संगियाए अज्जो ! देवा देवलोएसु उववज्जंति, सच्चे णं एसमट्ठे णो चेव णं आयभाववत्तव्वयाए से कहमेयं मन्ने एवं ?

"આર્યો ! સંયમનું ફળ અનાશ્રવ (સંવર) છે અને તપનું ફળ વ્યવદાનત્વ (કર્મોનો ક્ષય) છે. **તે સંપૂર્ણ વર્ણન પૂર્વવત્ -યાવત્-** તપ પૂર્વ સંયમથી તેમજ કર્મિતા અને સંગિતાથી તે દેવ દેવલોકમાં ઉત્પન્ન થાય છે. આ વાત સત્ય છે. માટે અમે કહીએ છીએ. અમે અમારો અહંભાવ બતાડવા આ વાત નથી કહી તો હું (ગૌતમ) આ (આ જનસમૂહની) વાત કેવી રીતે માની લઉં ?

तए णं से समणे भगवं गोयमे इमीसे कहाए लद्धट्ठे समाणे जायसड्ढे **-जाव-** समुप्पन्नकोउहल्ले, अहापज्जत्तं समुदाणं गेण्हइ गेण्हित्ता रायगिहाओ नगराओ पडिनिक्खमइ, पडिनिक्खमित्ता अतुरियं **-जाव-** सोहेमाणे जेणेव गुणसीलए चेइए जेणेव

ત્યારબાદ શ્રમણ ભગવાન્ ગૌતમ આ પ્રકારની વાત લોકોના મુખેથી સાંભળી તો તેમણે શ્રદ્ધા ઉત્પન્ન થઈ **-યાવત્-** તેમના મનમાં કૂતુહલ પણ જાગ્યું એમ વિધિપૂર્વક આવશ્યકતાનુસાર ભિક્ષા પ્રાપ્ત કરી ભિક્ષા લઈ તે રાજગૃહ નગર (ની સીમા)થી બહાર નિકળી અત્વરિતગતિથી **-યાવત્-** (ઈર્યાસમિતિ પૂર્વક) ઈર્યા-માર્ગ શોધન કરતા જ્યાં ગુણશીલક ચૈત્ય હતું

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

समणे भगवं महावीरे तेणेव उवागच्छइ उवागच्छित्ता समणे भगवं महावीरस्स अदूरसामंते गमणागमणाए पडिक्कमइ, एसणमणेसणं आलोएइ आलोइत्ता भत्तपाणं पडिदंसेइ पडिदंसेत्ता समणं भगवं महावीरं **-जाव-** एवं वयासी -

અને જ્યાં શ્રમણ ભગવાન મહાવીર બિરાજમાન હતા ત્યાં આવ્યા અને ત્યાં આવીને શ્રમણ ભગવાન મહાવીરની નજીક ઉભા રહ્યા. ગમનાગમન સંબંધી પ્રતિક્રમણ કર્યું. (ભિક્ષાચર્યામાં લાગેલા) એષણા અને અનેષણા દોષોની આલોચના કરી. આલોચના કરીને પછી (લાવેલા) આહાર-પાણી ભગવાનને બતાડયા. બતાડીને શ્રમણ ભગવાન મહાવીર સ્વામીને **-યાવત્-** આ પ્રમાણે નિવેદન કર્યું -

"एवं खलु भंते ! अहं तुब्भेहिं अब्भणुण्णाए समाणे रायगिहे नगरे उच्च-नीय-मज्झिमाणि कुलाणि घरसमुदाणस्स भिक्खायरियाए अडमाणे बहुजणसद्दं निसामेमि 'एवं खलु देवाणुप्पिया ! तुंगियाए नगरीए बहिया पुप्फवईए चेइए पासावच्चिज्जा थेरा भगवंतो समणोवासएहिं इमाइं एयारूवाइं वागरणाइं पुच्छेज्जा -

'संजमेणं भंते ! किंफले ? तवे किं फले ?' **तं चेव -जाव-** सच्चे णं एसमट्ठे णो चेव णं आयभाववत्त-व्वयाए।"

"ભંતે ! હું આપની પાસે આજ્ઞા પ્રાપ્ત કરી રાજગૃહનગરમાં ઉચ્ચ, નીચ અને મધ્યમ કુલોમાં ભિક્ષાચર્યા માટે વિધિપૂર્વક ભિક્ષાટન કરી રહ્યો હતો. તે સમયે ઘણા લોકોના મુખેથી આ પ્રમાણે સાંભળ્યું કે "હે દેવાનુપ્રિયો ! તુંગિકા નગરીના બહાર સ્થિત પુષ્પવર્તિક નામના (ચૈત્ય) ઉદ્યાનમાં પાર્શ્વાપત્યીય સ્થવિર ભગવંત પધાર્યા હતા. તેમણે ત્યાંના શ્રમણોપાસકોએ આ પ્રમાણે પ્રશ્ન પૂછયું-

"ભંતે સંયમનું ફળ શું છે અને તપનું ફળ શું છે ? **આ સંપૂર્ણ વર્ણન પૂર્વની જેમ કરવું જોઈએ -યાવત્-** આ વાત સત્ય છે. એટલે કહી છે. પરંતુ અમે (આત્મભાવ) અહંભાવના વશ થઈ નથી કહી"

"तं पभू णं भंते! ते थेरा भगवंतो तेसिं समणोवासयाणं इमाइं एयारूवाइं वागरणाइं वागरित्तए ? उदाहु अप्पभू ?

समिया णं भंते! ते थेरा भगवंतो तेसिं समणोवासयाणं इमाइं एयारूवाइं वागरणाइं वागरित्तए ? उदाहु असमिया ?

आउज्जिया णं भंते ! ते थेरा भगवंतो तेसिं समणोवासयाणं इमाइं एयारूवाइं वागरणाइं वागरित्तए ? उदाहु अणाउज्जिया ?

पलिउज्जिया णं भंते ! ते थेरा भगवंतो तेसिं समणोवासयाणं इमाइं एयारूवाइं वागरणाइं वागरित्तए ? उदाहु अपलिउज्जिया ?

पुव्वतवेणं अज्जो ! देवा देवलोएसु उववज्जंति, पुव्वसंजमेणं देवा देवलोएसु उववज्जंति, कम्मियाए अज्जो देवा देवलोएसु उववज्जंति, संगियाए अज्जो देवा देवलोएसु उववज्जंति पुव्वतवेणं पुव्वसंजमेणं कम्मियाए संगियाए अज्जो ! देवा देवलोएसु उववज्जंति ! सच्चे णं एसमट्ठे णो चेव णं आयभाववत्तव्वयाए."

(આમ કહી શ્રી ગૌતમ સ્વામીએ પૂછયું-) ભંતે ! શું તે સ્થવિર ભગવંત તે શ્રમણોપાસકોને આવો ઉત્તર દેવામાં સમર્થ કે અસમર્થ નથી.

"ભંતે ! શું તે સ્થવિર ભગવંતોએ તે શ્રમણોપાસકોને પ્રશ્નોના આ પ્રમાણે ઉત્તર દેવામાં સમ્યક્રૂરૂપથી સક્ષમ છે કે અસક્ષમ છે ?

ભંતે ! શું તે સ્થવિર ભગવંત તે શ્રમણોપાસકોનો આવો ઉત્તર દેવામાં ઉપયુક્ત છે કે અનુપયુક્ત છે ?

ભંતે ! શું તે સ્થવિર ભગવંત તે શ્રમણોપાસકોને આ ઉત્તર દેવામાં વિશિષ્ટ યોગ્યતાવાળા છે કે યોગ્યતાવાળા નથી ?

"આર્યો ! પૂર્વ તપથી દેવ દેવલોકમાં ઉત્પન્ન થાય છે. પૂર્વ સંયમથી દેવ દેવલોકમાં ઉત્પન્ન થાય છે. કર્મિતાથી દેવ દેવલોકમાં ઉત્પન્ન થાય છે. સંગિતા (આસક્તિ)ના કારણે દેવ દેવલોકમાં ઉત્પન્ન થાય છે અને પૂર્વ તપ, પૂર્વ સંયમ, કર્મિતા અને સંગિતાથી દેવ દેવલોકમાં ઉત્પન્ન થાય છે. આ વાત સત્ય છે. માટે અમે કહીએ છીએ પરંતુ અમારા અહંભાવવશ નથી કહેતા."

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

पभूणं गोयमा ! ते थेरा भगवंतो तेसिं समणोवासयाणं इमाइं एयारूवाइं वागरणाइं वागरेत्तए, णो चेव णं अप्पभू, **तह चेव नेयव्वं अविसेसियं**

-जाव- पभू समिया आउज्जिया पलिज्जिया **-जाव-** सच्चे णं एसमट्ठे णो चेव णं आयभाववत्तव्वयाए, अहं पि णं गोयमा ! एवमाइक्खामि भासेमि पण्णवेमि परूवेमि -

पुव्वतवेणं देवा देवलोएसु उववज्जंति, पुव्वसंजमेणं देवा देवलोएसु उववज्जंति, कम्मियाए देवा देवलोएसु उववज्जंति, संगियाए देवा देवलोएसु उववज्जंति, पुव्वतवेणं पुव्वसंजमेणं कम्मियाए संगियाए अज्जो ! देवा देवलोएसु उववज्जंति, सच्चे णं एस मट्ठे, णो चेव णं आयभाववत्तव्वयाए ।

- विया स. २, उ. ५, सु. १६-२५

(મહાવીરે ઉત્તર આપ્યો-) હે ગૌતમ ! તે સ્થવિર ભગવંતોએ તે શ્રમણોપાસકોને આ પ્રમાણેના ઉત્તર દેવામાં સમર્થ છે. પરંતુ અસમર્થ નથી. **શેષ સંપૂર્ણ વર્ણન પૂર્વવત્ જાણવું જોઈએ.**

-यावत्- તે સમ્યક્રૂપથી સંપન્ન છે. અભ્યસ્ત છે. (અસંપન્ન કે અનભ્યસ્ત નથી) તે ઉપયોગવાળા છે. અનુપયોગવાળા નથી. તે વિશિષ્ટ જ્ઞાની છે. સામાન્ય જ્ઞાની નથી. **-यावत्-** તે વાત સત્ય છે. માટે તે સ્થવિરોએ કહી છે. પરંતુ અહંભાવવશ થઈને નથી કહી. હે ગૌતમ ! હું પણ આ પ્રમાણે કહું છું. ભાષણ કરું છું, બતાવું છું અને પ્રરૂપણ કરું છું કે -

પૂર્વ તપના કારણથી દેવ દેવલોકમાં ઉત્પન્ન થાય છે, પૂર્વસંયમના કારણે દેવ દેવલોકમાં ઉત્પન્ન થાય છે, કર્મિતા (કર્મક્ષય થવાના બાકી હોવા)થી દેવ દેવલોકમાં ઉત્પન્ન થાય છે તથા સંગિતા (રાગ આસક્તિ)ના કારણે દેવ દેવલોકમાં ઉત્પન્ન થાય છે અને હે આર્યો પૂર્વ તપ, પૂર્વ સંયમ, કર્મિતા અને સંગિતાથી દેવ દેવલોકમાં ઉત્પન્ન થાય છે. આ વાત સત્ય છે. માટે તેમણે કહી છે. પરંતુ પોતાના અહંભાવવશ નથી કહી.

भाग २, खण्ड ६, पृ. १७२

गोत्तस्स मूलोत्तर भेय परूवणं -

सूत्र ३५९ (ख)

सत्त मूलगोत्ता पण्णत्ता, तं जहा -

१. कासवा, २. गोयमा, ३. वच्छा, ४. कोच्छा, ५. कोसिया, ६. मंडवा, ७. वासिट्ठा ।

१. जे कासवा ते सत्तविहा पण्णत्ता, तं जहा -

१. ते कासवा,	२. ते संडिल्ला,
३. ते गोला,	४. ते वाला,
५. ते मुंजइणो,	६. ते पव्वइणो,
७. ते वरिसकण्हा ।	

२. जे गोयमा ते सत्तविहा पण्णत्ता, तं जहा -

१. ते गोयमा,	२. ते गग्गा,
३. ते भारद्दा,	४. ते अंगिरसा,
५. ते सक्कराभा,	६. ते भक्खराभा,
७. ते उदत्ताभा ।	

ભાગ ૨, ખંડ ૬, પૃ. ૧૭૨

ગોત્રના મૂળ અને ઉત્તર ભેદોનું પ્રરૂપણ :

સૂત્ર ૩૫૯ (ખ)

મૂળગોત્ર (એક પુરુષથી ઉત્પન્ન વંશ પરંપરા) સાત કહેવામાં આવી છે, જેમકે -

૧. કાશ્યપ, ૨. ગૌતમ, ૩. વત્સ, ૪. કૌત્સ, ૫. કૌશિક, ૬. માંડવ, ૭. વાશિષ્ઠ.

૧. જે કાશ્યપ ગોત્રી છે તે સાત પ્રકારના કહેવામાં આવ્યા છે, જેમકે -

૧. કાશ્યપ,	૨. શાંડિલ્ય,
૩. ગોલ,	૪. બાલ,
૫. મૌંજકી,	૬. પર્વતી,
૭. વર્ષકૃષ્ણ.	

૨. જે ગૌતમ ગોત્રી છે તે સાત પ્રકારના કહેવામાં આવ્યા છે, જેમકે -

૧. ગૌતમ,	૨. ગર્ગ,
૩. ભારદ્વાજ,	૪. આંગિરસ,
૫. શર્કરાભ,	૬. ભાસ્કરાભ,
૭. ઉદત્તાભ.	

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

३. जे वच्छा ते सत्तविहा पण्णत्ता, तं जहा -

१. ते वच्छा, २. ते अग्गेया,
३. ते मित्तेया, ४. ते सामलिणो,
५. ते सेलयया, ६. ते अट्ठिसेणा,
७. ते वीयकण्हा ।

४. जे कोच्छा ते सत्तविहा पण्णत्ता, तं जहा -

१. ते कोच्छा, २. ते मोग्गलायणा,
३. ते पिंगलायणा, ४. ते कोडीणो,
५. ते मंडलिणो, ६. ते हारिया,
७. ते सोमया ।

५. जे कोसिया ते सत्तविहा पण्णत्ता, तं जहा -

१. ते कोसिया, २. ते कच्चायणा,
३. ते सालंकायणा, ४. ते गोलिकायणा,
५. ते पक्खिकायणा, ६. ते अग्गिया,
७. ते लोहिच्चा ।

६. जे मंडवा ते सत्तविहा पण्णत्ता, तं जहा -

१. ते मंडवा, २. ते आरिट्ठा,
३. ते समुया, ४. ते तेला,
५. ते एलावच्चा, ६. ते कंडिल्ला,
७. ते खारायणा ।

७. जे वासिट्ठा ते सत्तविहा पण्णत्ता, तं जहा -

१. ते वासिट्ठा, २. ते उंजायणा,
३. ते जारूकण्हा, ४. ते वग्घावच्चा,
५. ते कौडिन्ना, ६. ते सन्नी,
७. ते पारासरा । - ठाणं अ. ७, सु. ५५१

૩. જે વત્સ ગોત્રીય છે તે સાત પ્રકારના કહેવામાં આવ્યા છે, જેમકે -

૧. વત્સ, ૨. આગ્નેય,
૩. મૈત્રેય, ૪. શાલ્મલી,
૫. શૈલક, ૬. અસ્થિસેણ,
૭. વીતકૃષ્ણ.

૪. જે કૌત્સ ગોત્રી છે તે સાત પ્રકારના કહેવામાં આવ્યા છે, જેમકે -

૧. કૌત્સ, ૨. મૌદ્ગલાયન,
૩. પિંગલાયન, ૪. કૌડિન્ય,
૫. મંડલી, ૬. હારિત,
૭. સોમક.

૫. જે કૌશિક ગોત્રી છે તે સાત પ્રકારના કહેવામાં આવ્યા છે, જેમકે -

૧. કૌશિક, ૨. કાત્યાયન,
૩. સાલંકાયન, ૪. ગોલિકાયન,
૫. પાક્ષિકાયન, ૬. આગ્નેય,
૭. લૌહિત્ય.

૬. જે માંડવ ગોત્રી છે તે સાત પ્રકારના કહેવામાં આવ્યા છે, જેમકે -

૧. માંડવ, ૨. અરિષ્ટ,
૩. સમ્મુક્ત, ૪. તૈલ,
૫. ઐલાપત્ય, ૬. કાંડિલ્ય,
૭. ક્ષારાયણ.

૭. જે વાશિષ્ઠ ગોત્રી છે તે સાત પ્રકારના કહેવામાં આવ્યા છે, જેમકે -

૧. વાશિષ્ઠ, ૨. ઉંજાયન,
૩. જારૂકૃષ્ણ, ૪. વ્યાઘ્રાપત્ય,
૫. કૌંડિન્ય, ૬. સંજ્ઞી,
૭. પારાશર (કુલ ૪૯ ગોત્ર થાય છે.).

भाग २, खण्ड ६, पृ. १७२

मिउमद्दव सम्पन्ने गग्गाचार्य -

सूत्र ३५९ (ग)

थेरे गणहरे गग्गे, मुणी आसि विसारए ।
आइण्णे गणिभावम्मि समाहिं पडिसंधए ॥[1]

- उत्त. अ. २७, गा. १

मिउ-मद्दवसंपन्ने, गम्भीरे सुसमाहिए ।
विहरइ महिं महप्पा सीलभूएण अप्पणा ॥

- उत्त. अ. २७, गा. १७

ભાગ-૨, ખંડ-૬, પૃ. ૧૭૨

મૃદુ-માર્દવ સંપન્ન ગર્ગાચાર્ય :

સૂત્ર ૩૫૯ (ગ)

૧. ગર્ગગોત્રોત્પન્ન ગાર્ગ્ય મુનિ સ્થવિર ગણધર અને (સર્વશાસ્ત્ર) વિશારદ હતા. તે (આચાર્યના) ગુણોથી વ્યાપ્ત હતા અને ગણિભાવમાં સ્થિત હતા તથા સમાધિમાં (પોતાને) જોડવાવાળા હતા.
(ત્યારબાદ) મૃદુ અને માર્દવથી સંપન્ન ગંભીર, સુસમાહિત અને શીલભૂત (ચારિત્રમય) આત્માથી યુક્ત થઈ તે મહાત્મા ગાર્ગ્યાચાર્ય (અવિનીત શિષ્યોને છોડી) પૃથ્વીપર (એકલા) વિચરણ કરવા લાગ્યા.

---

१. विनीत - अविनीत शिष्योनुं वर्णन चरणानुयोगमां जुओ.

●●●

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

(ગુજરાતી સંસ્કરણમાં અવશેષ પાઠોનું સંકલન)

અનુયોગ એ આગમોના પાઠોનું સંકલન છે. એમાં કાળજી રાખવા છતાં પણ થોડા પાઠો ગુજરાતી સંસ્કરણમાં છુટી ગયા છે જે અહીં આપવામાં આવે છે. એમાં હિન્દી સંસ્કરણના જ પેજ નંબર, સૂત્રાંક, હેડિંગ, સ્થળ નિર્દેશ આપવામાં આવ્યા છે. એ જ ક્રમ પણ રાખ્યો છે. પાઠક યથાસ્થળે અવશેષ પાઠોનું સંકલન કરી લેવું. સૂચિત સ્થળે ઉપયુક્ત ન હોય તો બીજા સ્થળે આપવાનો સૂચન કરવો જેથી બીજા સંસ્કરણમાં સુધારા થઈ શકે. **- સંયોજક**

ભાગ ૧, પૃ. ૩૪-૩૫

धम्मस्स आराहया -

ધર્મના આરાધક :

૪૨. तं आइत्तु न निहे, न निक्खिवे
जाणित्तु धम्मं जहा तहा...
आचा. सु. १, अ. ४, उ. १, सु. १३३

૪૨. સાધક ધર્મનું વાસ્તવિક સ્વરૂપ જાણી તેને સ્વીકાર કરીને તેમાં ન માયા કરે, ન ધર્મને છોડે.

तं मेहावी जाणेज्जा धम्मं ।
आचा. सु. १, अ. ६, उ. ४, सु. १९१

પ્રજ્ઞાવંત પુરૂષ સર્વજ્ઞ પ્રરૂપિત ધર્મને જાણે.

बुद्धा धम्मस्स पारगा ।
आचा. सु. १, अ. ८, उ. ८, सु. २३०

તત્ત્વજ્ઞ પુરૂષ ધર્મનાં પારગામી હોય છે.

जे एय चरंति आहियं, नातेणं महता महेसिणा ।
ते उट्ठिय समुट्ठिया, अन्नोऽन्नं सारेंति धम्मओ ॥
सूय. सु. १, अ. २, उ. २, गा. २६

મહાન્ મહર્ષિ જ્ઞાતપુત્ર (ભ.મહાવીર) એ કહેલા ધર્મનું જે આચરણ કરે છે, એમાં જ રત રહે છે અને વિશેષ રત રહે છે તે જ એક બીજાને ધર્મમાં પ્રવૃત્ત કરી શકે છે.

णो काहिए होज्ज संजए, पासणिए ण य संपसारए ।
णच्चा धम्मं अणुत्तरं, कयकिरिए ण यावि मामए ॥
सूय. सु. १, अ. २, उ. २, गा. २८

સંયમી સાધક વિકથા (વિરુદ્ધવાર્તા) ન કરે, પ્રશ્નફળ ન કહે, વર્ષા અને ધનોપાર્જનના ઉપાયો ન બતાવે, મમત્વ ન કરે, પરંતુ લોકોત્તર ધર્મનું પાલન કરે.

एवमादाय मेहावी, अप्पणो गिद्धिमुद्धरे ।
आरियं उवसंपज्जे, सव्वधम्म मकोवियं ॥

મેધાવી સાધક આ પ્રકારે વિચારીને પોતાની મમત્વ બુદ્ધિને છોડી સર્વ વિરતિરૂપ નિર્દોષ આર્યધર્મને સ્વીકાર કરે.

सह संमइए णच्चा, धम्मसारं सुणेत्तु वा ।
समुवट्ठिए अणगारे, पच्चक्खाए य पावए ॥
सूय. सु. १, अ.८, उ. १, गा. १३-१४

પોતાની બુદ્ધિ દ્વારા ધર્મના સાંચા સ્વરૂપને જાણી અને સાંભળી એવા આત્માની ઉન્નતિ કરવામાં તત્પર અનગાર સાધક ૧૮ પાપનો પ્રત્યાખ્યાન કરીને નિર્મળ આત્માવાળો થાય છે.

ભાગ ૧, પૃ. ૩૬

धम्माणहिगारिणो -

ધર્મનો અનધિકારી :

૪૩. "न इत्थं तवो वा दमो णियमो वा दिस्सति ?" संपुण्णं बाले जीविउकामे लालप्पमाणे मूढे विप्परियासमुवेति ।
आचा. सु. १, अ. २, उ. ३, सु. ७७

૪૩. ભોગમય જીવનની ઈચ્છાવાળો બાળ-મૂઢ માનવ આ પ્રકારે કહે છે. - "આ જગતમાં તપ, ઈન્દ્રિયદમન તથા નિયમનું કંઈ પણ ફળ જોવા મળતું નથી."

ભાગ ૧, પૃ. ૪૨

दुल्लहो धम्मो -

દુર્લભ ધર્મ :

૫૮. "इह माणुस्सए ठाणे, धम्म माराहिउ नरा ।
सूय. सु. १, अ. १५, गा. १५

૫૮. આ મનુષ્યભવમાં કે માનવભવમાંથી બીજા ભવમાં પણ ધર્મની આરાધના કરી સંસારનો અંત કરે છે અર્થાત્ મોક્ષ પામે છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

भाग १, पृ. ६९

अकाले सज्झायकरणस्स काले सज्झाय अकरणस्स पायच्छित्तं -

१०५. जे भिक्खू चाउकाल पोरिसिं सज्झायं न करेइ, न करंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू चाउकाल पोरिसिं सज्झायं उवइणावेइ उवइणावंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू चाउक्कालं सज्झायं न करेइ न करंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू अप्पणो असज्झाइए सज्झायं करेइ करंतं वा साइज्जइ

तं सेवमाणे आवज्जइ चाउम्मासियं परिहारट्ठाणं उग्घाइयं।

नि. उ. १९, सु. १३-१५, १८

અકાળમાં સ્વાધ્યાય કરનાર અને કાળમાં સ્વાધ્યાય ન કરનારનો પ્રાયશ્ચિત્ત :

૧૦૫. જે ભિક્ષુ (દિવસ-રાતનાં પહેલાને છેલ્લા પહોરે) ચાર પ્રહરમાં સ્વાધ્યાય કરતો નથી, કરાવતો નથી અને સ્વાધ્યાય ન કરનારની અનુમોદના કરે છે.

જે ભિક્ષુ (કાળ ચાલ્યો ગયો છતાં કાલિક સૂત્રની) ચાર પ્રહરમાં સ્વાધ્યાય કરે છે, કરાવે છે અને કરનારની અનુમોદના કરે છે.

જે ભિક્ષુ ચાર પ્રહરમાં સ્વાધ્યાય કરતો નથી, કરાવતો નથી અને સ્વાધ્યાય ન કરનારની અનુમોદના કરે છે.

જે ભિક્ષુ પોતાના અસ્વાધ્યાય કાળ (શારીરિક અશુચિ)માં સ્વાધ્યાય કરે છે, કરાવે છે અને કરનારની અનુમોદના કરે છે.

તેને ચાતુર્માસિક ઉદ્‌ઘાતિક પરિહાર સ્થાન (પ્રાયશ્ચિત્ત) આવે છે.

भाग १, पृ. ८८

अविणीय सरूवं -

१३१. एवं तेसिं भगवओ अणुट्ठाणे जहा से दिएपोए । एवं ते सिस्सा दिया य, राओ य अणुपुव्वेण वाइय त्तिबेमि ।

आचा. सु. १, अ. ६, उ. ३, सु. १९१

અવિનીતનો સ્વરૂપ :

૧૩૧. "જેમ પક્ષી પોતાના બચ્ચાનું (પાંખ ન આવે ત્યાં સુધી) પાલન કરે છે, તેવી જ રીતે ભગવાન (મહાવીર)ના ધર્મમાં જે અવિકસિત સાધક છે (જેની બુદ્ધિ ધર્મમાં સંસ્કારિત થઈ નથી) તે શિષ્યોનું આચાર્ય-ગુરુવર્ય વગેરે ક્રમથી વાચનાદિ દ્વારા દિવસ-રાત પાલન-સંવર્દ્ધન કરે." તેમ હું કહું છું.

भाग १, पृ. १११

अबहुसुयस्स सरूवं -

१६२. जे य चंडे मिए थद्धे, दुव्वाई नियडी सढे ।
बुज्झइ से अविणीयप्पा, कट्ठं सोयगयं जहा ॥

दस. अ. ९, उ. २, गा. ३

અબહુશ્રુતનો સ્વરૂપ :

૧૬૨. જે ક્રોધી, અજ્ઞાની, અહંકારી, કઠોરભાષી, કપટી અને ધૂર્ત હોય છે. તે અવિનીત આત્મા જલ પ્રવાહમાં પડેલા અને ગોથાં ખાતા કાષ્ઠની જેમ સંસાર સાગરમાં ગોથાં ખાય છે.

भाग १, पृ. १३५

सम्मद्दंसणिस्स विण्णाणं -

२३१. जं सम्मं ति पासह, तं मोणं ति पासह ।
जं मोणं ति पासह, तं सम्मं ति पासह ॥
न इमं सक्कं सिढिलेहिं आदिमज्जमाणेहिं गुणसाएहिं वंक समायरेहिं पमत्तेहिं गारमावसंतेहिं ।

आचा. सु. १, अ. ५, उ. ३, सु. १६१

સમ્યક્‌ત્વદર્શીનું વિજ્ઞાન :

૨૩૧. જે સમ્યક્‌ત્વમાં સમજે છે તે મુનિ-જીવનને પણ સમજે છે અને જે મુનિ જીવનને સમજે છે તે સમ્યક્‌ત્વને પણ સમજે છે. એ (સમ્યક્‌ત્વ કે મુનિજીવન)નું સમ્યક્ અનુષ્ઠાન જે શિથિલાચારી, ગાઢ મમત્વવાળા, વિષયોમાં આસક્ત, માયાવી, પ્રમાદી તથા ગૃહવાસી છે તેનાથી આ સંયમ આચારનું પાલન શક્ય નથી.

भाग १, पृ. १३५

सम्मत्तदंसी मुणी -

२३२. मुणी मोणं समायाय धुणे कम्मसरीरं ।
पंतं लूहं सेवंति, वीरा सम्मत्त दंसिणो ।
एस ओहंतरे मुणी, तिण्णे मुत्ते विरए वियाहिए - त्तिबेमि । आचा. सु.१, अ.५, उ.३, सु.१६१

સમ્યક્‌ત્વદર્શી મુનિ :

૨૩૨. "મુનિ મૌનભાવ-સંયમ ધર્મને સ્વીકારીને કાર્મણ શરીરને કૃશ કરે. વીર સમ્યક્‌ત્વદર્શી મુનિ નિરસ આહારનું સેવન કરે. આ પ્રકારની વિરક્ત સાધનાથી સંસારસાગર ને તરનાર મુનિ જ તીર્ણ, મુક્ત અને વિરક્ત કહેવાય છે." એમ હું કહું છું.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

भाग १, पृ. १३५

सम्मत्तदंसी न करेइ पावं -

२३३. जाइं च वुड्ढिं च इहज्ज पासे, भूएहिं जाणे पडिलेह सायं ।
तम्हाऽतिविज्जे परमंति णच्चा, सम्मत्तदंसी न करेइ पावं ॥ आचा. सु.१, अ.३, उ.२, सु.११२

भाग १, पृ. १३५-१३६

कुम्म दिट्ठन्तं -

२३४. एवं पेगे महावीरा विप्परक्कमंति ।

पासह ! एगेऽवसीयमाणे अणत्तपण्णे ।

से बेमि - से जहा वि कुम्मे हरए विणिविट्ठचित्त - पच्छण्ण पलासे, उम्मुग्गं से णो लभति ।
आचा. सु. १, अ. ६, उ. १, सु. १७८

भाग १, पृ. १३६

रूक्ख दिट्ठन्तं -

२३४. भजंगा इव सन्निवेसं नो चयंति,
एवं पेगे अणेगरूवेहिं कुलेहिं जाया ।

रूवेहिं सत्ता कलुणं थणंति,
णिदाणतो ते ण लभंति मोक्खं ॥
आचा. सु. १, अ. ६, उ. १, सु. १७८

भाग १, पृ. १४२

अथिरप्पाणं विविहा उवमा -

२४०. जइं तं काहिसि भावं, जा जा दिच्छसि नारिओ ।
वाया विद्धो व्व हडो, अट्ठिअप्पा भविस्ससि ॥
गोवालो भण्डपालो वा, जहा तद्दव्वऽणिस्सरो ।
एवं अणिस्सरो तं पि, सामण्णस्स भविस्ससि ॥
उत्त. अ. २२, गा. ४४-४५

सम्यक्त्वदर्शी पाप नथी करतो :

२३३. "हे आर्य ! जन्म, वृद्धावस्था अने मरणना दुःखोने तूं जो !, जीवोना सुख-दुःखनी साथे तुं तारा सुख-दुःखनी सरखामणी करी तारा माटे तुं मोक्षनुं स्वरूप जाणी खूबज विध्वान बन !" कारण ? मोक्षमार्गने जाणनार सम्यक्त्वदर्शनी ज छे. ते पाप करतो नथी.

कूर्म दृष्टांत :

२३४. केटलाक विरल (लघुकर्मा) महान् वीरपुरुषोए आ प्रकारनो उपदेश सांभळी संयममां पराक्रम करे छे.
पण तेने तमे जुओ ! जे आत्मप्रज्ञाथी शुन्य (अज्ञान-अजाण) छे ते संयममां खेद पामे छे (तेनी करुणदशा काचबा जेवी आ प्रकारे छे ते जाणवी जोईए)
हुं कहुं छुं, जेम - 'एक काचबो सरोवरमां रहे छे. जेनो मन एक महाहद (सरोवर)मां गुंथायेल छे. ते सरोवर शैवाळ अने कमळना पांदडाओथी ढंकायेल छे एटले ते काचबाने मुक्त आकाशने जोवा माटे कोई छिद्र त्यां मळ्यो नथी.

वृक्ष दृष्टांत :

२३४. जेम वृक्ष (जाड) (अनेक प्रकारनी ठाढ (ठंडी) तडको (ताप) तोफान तथा वावाझोडाना प्रहारने सहन करवा छतां) पोताना स्थानने छोडता नथी तेवी ज रीते केटलाक लोको एवा छे जे (अनेक प्रकारना संसारना दुःख, संकट विगेरेने वारंवार पामे छे) छतां पण संसारने नथी छोडता.
आज प्रकारे कंईक भारकर्मी अनेक प्रकारनी गरीबाईयुक्त मध्यम वर्ग कुलोमां जन्म ले छे तो पण रूप-गंध-रस आदि विषयोमां आसक्त थई (अनेक प्रकारना शारीरिक, मानसिक दुःखोना उपद्रवथी अने भयंकर रोगोथी घेराई) करुण विलाप करे छे. तो पण दुःखना घररूप संसारने छोडता नथी, आवा जीवो दुःखना कारणरूप कर्मोथी मुक्त थतां नथी.

अस्थिरात्माने विभिन्न उपमाओ :

२४०. जो तुं स्त्रीओने जोईने तेना प्रत्ये आ प्रकारनो रागभाव करीश तो जेम 'हड' नामनी वनस्पति पवनना लहेरथी पडी जाय छे तेम तूं पण (संयममां) अस्थिर थई जईश.
जेम गोवाळ अने भरवाड गायोने चरावता (घास खवडावता लई जाय) छे तो ते तेनो मालिक नथी होतो तेम तूं पण (श्रमणत्व) साधुत्वनो मालिक नहिं थाय.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

भाग १, पृ. १६७

विवरीय परूवणस्स पायच्छित्तं -

२६६. जे भिक्खू अप्पाणं विप्परियासेइ विप्परियासंतं वा साइज्जइ।

जे भिक्खू परं विप्परियासेइ विप्परियासंतं वा साइज्जइ।

तं सेवमाणे आवज्जइ चाउम्मासियं परिहारट्ठाणं अणुग्घाइयं। नि. उ. ११, सु. ७०-७१ (९४)

विपरीत प्ररूपणानो प्रायश्चित्त :

२६६. જે ભિક્ષુ પોતાની પણ વિપરીત ધારણા કરે છે, કરાવે છે અને ભલું જાણે છે.

જે ભિક્ષુ બીજાની પણ વિપરીત ધારણા કરે છે, કરાવે છે અને ભલું જાણે છે. તેને ચાતુર્માસિક અનુદ્‌ઘાતિક પરિહાર સ્થાન (પ્રાયશ્ચિત્ત) આવે છે.

भाग १, पृ. १९०

पासत्थाइं वंदमाणस्स पसंसमाणस्स पायच्छित्तं -

२८२. जे भिक्खू पासत्थं वंदइ वंदंतं वा साइज्जइ।

जे भिक्खू पासत्थं पसंसइ पसंसंतं वा साइज्जइ।

जे भिक्खू ओसण्णं वंदइ वंदंतं वा साइज्जइ।

जे भिक्खू ओसण्णं पसंसइ पसंसंतं वा साइज्जइ।

जे भिक्खू कुसीलं वंदइ वंदंतं वा साइज्जइ।

जे भिक्खू कुसीलं पसंसइ पसंसंतं वा साइज्जइ।

जे भिक्खू नितियं वंदइ वंदंतं वा साइज्जइ।

जे भिक्खू नितियं पसंसइ पसंसंतं वा साइज्जइ।

जे भिक्खू संसत्तं वंदइ वंदंतं वा साइज्जइ।

जे भिक्खू संसत्तं पसंसइ पसंसंतं वा साइज्जइ।

जे भिक्खू काहियं वंदइ वंदंतं वा साइज्जइ।

जे भिक्खू काहियं पसंसइ पसंसंतं वा साइज्जइ।

जे भिक्खू पासणियं वंदइ वंदंतं वा साइज्जइ।

जे भिक्खू पासणियं पसंसइ पसंसंतं वा साइज्जइ।

પાર્શ્વસ્થ વગેરેને વંદન - પ્રસંશનનો પ્રાયશ્ચિત્ત :

२८२. જે ભિક્ષુ પાસત્થાને વંદન કરે છે, કરાવે છે અને કરનારની અનુમોદના કરે છે.

જે ભિક્ષુ પાસત્થાની પ્રશંસા કરે છે, કરાવે છે અને કરનારની અનુમોદના કરે છે.

જે ભિક્ષુ અવસન્નને વંદના કરે છે, કરાવે છે અને કરનારની અનુમોદના કરે છે.

જે ભિક્ષુ અવસન્નની પ્રશંસા કરે છે, કરાવે છે અને કરનારની અનુમોદના કરે છે.

જે ભિક્ષુ કુશીળને વંદના કરે છે, કરાવે છે અને કરનારની અનુમોદના કરે છે.

જે ભિક્ષુ કુશીળની પ્રશંસા કરે છે, કરાવે છે અને કરનારની અનુમોદના કરે છે.

જે ભિક્ષુ નિત્યક (એક જ ઘેર દરરોજ ગોચરી જનાર)ને વંદના કરે છે, કરાવે છે અને કરનારની અનુમોદના કરે છે.

જે ભિક્ષુ નિત્યકની પ્રશંસા કરે છે, કરાવે છે અને કરનારની અનુમોદના કરે છે.

જે ભિક્ષુ સંસક્ત (સચેત રજથી ખરડાયેલ હાથથી લેનાર)ને વંદન કરે છે, કરાવે છે અને કરનારની અનુમોદના કરે છે.

જે ભિક્ષુ સંસક્તની પ્રશંસા કરે છે, કરાવે છે અને કરનારની અનુમોદના કરે છે.

જે ભિક્ષુ વિકથા કરનારને વંદન કરે છે, કરાવે છે અને કરનારની અનુમોદના કરે છે.

જે ભિક્ષુ વિકથા કરનારની પ્રશંસા કરે છે, કરાવે છે અને કરનારની અનુમોદના કરે છે.

જે ભિક્ષુ નૃત્યાદિ જોનારને વંદન કરે છે, કરાવે છે અને કરનારની અનુમોદના કરે છે.

જે ભિક્ષુ નૃત્યાદિ જોનારની પ્રશંસા કરે છે, કરાવે છે અને કરનારની અનુમોદના કરે છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

जे भिक्खू ममायं वंदइ वंदंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू ममायं पसंसइ पसंसंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू संपसारयं वंदइ वंदंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू संपसारयं पसंसइ पसंसंतं वा साइज्जइ ।

तं सेवमाणे आवज्जइ चाउम्मासियं परिहारट्ठाणं उग्घाइयं ।

नि. उ. १३, सु. ४५-६२ (७७)

જે ભિક્ષુ 'આ મારું છે' તેમ બોલનારને વંદન કરે છે, કરાવે છે અને કરનારની અનુમોદના કરે છે.

જે ભિક્ષુ 'આ મારું છે' તેમ બોલનારની પ્રશંસા કરે છે, કરાવે છે અને કરનારની અનુમોદના કરે છે.

જે ભિક્ષુ ગૃહસ્થને (આરંભ કરવાની) આજ્ઞા આપે તેને વંદન કરે છે, કરાવે છે અને કરનારની અનુમોદના કરે છે.

જે ભિક્ષુ ગૃહસ્થને (આરંભ કરવાની) આજ્ઞા આપે તેની પ્રશંસા કરે છે, કરાવે છે અને કરનારની અનુમોદના કરે છે.

તેને ચાતુર્માસિક અનુદ્‌ઘાતિક પરિહાર સ્થાન પ્રાયશ્ચિત્ત આવે છે.

भाग १, पृ. २५१

वत्थाओ पुढवीकाइयाइ निहरण पायच्छित्त सुत्ताइं -

३५७. जे भिक्खू वत्थाओ पुढवीकायं णीहरइ णीहरावेइ णीहरियं आहट्टु देज्जमाणं पडिग्गाहेइ पडिग्गाहंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू वत्थाओ आउकायं णीहरइ णीहरावेइ णीहरियं आहट्टु देज्जमाणं पडिग्गाहेइ पडिग्गाहंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू वत्थाओ तेउकायं णीहरइ णीहरावेइ णीहरियं आहट्टु देज्जमाणं पडिग्गाहेइ पडिग्गाहंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू वत्थाओ कंदाणि वा **-जाव-** बीयाणि वा णीहरइ णीहरावेइ णीहरियं आहट्टु देज्जमाणं पडिग्गाहेइ पडिग्गाहंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू वत्थाओ ओसहिबीयाइं णीहरइ णीहरावेइ णीहरियं आहट्टु देज्जमाणं पडिग्गाहेइ पडिग्गाहंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू वत्थाओ तसपाणजाइं णीहरइ णीहरावेइ णीहरियं आहट्टु देज्जमाणं पडिग्गाहेइ पडिग्गाहंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू वत्थं णिक्कोरेइ णिक्कोरावेइ णिक्कोरियं आहट्टु देज्जमाणं पडिग्गाहेइ पडिग्गाहंतं वा साइज्जइ ।

तं सेवमाणे आवज्जइ चाउम्मासियं परिहारट्ठाणं उग्घाइयं ।

नि. उ. १८, सु. ६४-७०

વસ્ત્રથી પૃથ્વીકાય વગેરેને કાઢવાના પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર :

૩૫૭. જે ભિક્ષુ વસ્ત્રથી (સચિત્ત) પૃથ્વીકાયને કાઢે છે, કઢાવે છે અને કાઢનારની અનુમોદના કરે છે તેમજ કાઢીને લાવેલ વસ્ત્રને લે છે, લેવડાવે છે અને લેનારની અનુમોદના કરે છે.

જે ભિક્ષુ વસ્ત્રથી (સચિત્ત) પાણીને કાઢે છે, કઢાવે છે અને કાઢનારની અનુમોદના કરે છે તેમજ કાઢીને લાવેલ વસ્ત્રને લે છે, લેવડાવે છે અને લેનારની અનુમોદના કરે છે.

જે ભિક્ષુ વસ્ત્રથી અગ્નિને કાઢે છે, કઢાવે છે અને કાઢનારની અનુમોદના કરે છે તેમજ કાઢીને લાવેલ વસ્ત્રને લે છે, લેવડાવે છે અને લેનારની અનુમોદના કરે છે.

જે ભિક્ષુ વસ્ત્રથી (સચિત્ત) કંદમૂળ **-યાવત્-** બીજ કાઢે છે, કઢાવે છે અને કાઢનારની અનુમોદના કરે છે તેમજ કાઢીને લાવેલ વસ્ત્રને લે છે, લેવડાવે છે અને લેનારની અનુમોદના કરે છે.

જે ભિક્ષુ વસ્ત્રથી (સચિત્ત) ઔષધી બીજને કાઢે છે, કઢાવે છે અને કાઢનારની અનુમોદના કરે છે તેમજ કાઢીને લાવેલ વસ્ત્રને લે છે, લેવડાવે છે અને લેનારની અનુમોદના કરે છે.

જે ભિક્ષુ વસ્ત્રથી ત્રસ જીવોને કાઢે છે, કઢાવે છે અને કાઢનારની અનુમોદના કરે છે તેમજ કાઢીને લાવેલ વસ્ત્રને લે છે, લેવડાવે છે અને લેનારની અનુમોદના કરે છે.

જે ભિક્ષુ વસ્ત્રને કોરે છે, કોવરાવે છે અને કોરનારનું અનુમોદન કરે છે તેમજ કોરેલ વસ્ત્રને લે છે, લેવડાવે છે અને લેનારનું અનુમોદન કરે છે.

તેને ચાતુર્માસિક અનુદ્‌ઘાતિક પરિહાર સ્થાન (પ્રાયશ્ચિત્ત) આવે છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

भाग. १, पृ. २६०

वमणाइ परिकम्म पायच्छित्त सुत्ताइं -

३७२. जे भिक्खू वमणं करेइ करेंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू विरेयणं करेइ करेंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू वमण-विरेयणं करेइ करेंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू अरोगे परिकम्मं करेइ करेंतं वा साइज्जइ ।

तं सेवमाणे आवज्जइ चाउम्मासियं परिहारट्ठाणं उग्घाइयं ।

नि. उ. १३, सु. ४२-४५

वमन वगेरेना परिकर्मना प्रायश्चित्त सूत्र :

૩૭૨. જે ભિક્ષુ વમન (ઉલ્ટી) કરે છે, કરાવે છે અને કરનારની અનુમોદના કરે છે.

જે ભિક્ષુ વિરેચન (જુલાબ) કરે છે, કરાવે છે અને કરનારની અનુમોદના કરે છે.

જે ભિક્ષુ વમન-વિરેચન કરે છે, કરાવે છે અને કરનારની અનુમોદના કરે છે.

જે ભિક્ષુ રોગ રહિત છે તો પણ દવા લે છે, લેવડાવે છે અને લેનારની અનુમોદના કરે છે.

તેને ચાતુર્માસિક અનુદ્‌ઘાતિક પરિહાર સ્થાન (પ્રાયશ્ચિત્ત) આવે છે.

भाग १, पृ. २६१

णिग्गंथेण णिग्गंथस्स पायाइ परिकम्म कारावण पायच्छित्त सुत्ताइं -

३७४. जे णिग्गंथे णिग्गंथस्स पाए अण्णउत्थिएण वा, गारत्थिएण वा आमज्जावेज्ज वा, पमज्जावेज्ज वा आमज्जंतं पमज्जंतं वा साइज्जइ **-जाव-** जे णिग्गंथे णिग्गंथस्स गामाणुगामं दूइज्जमाणस्स अण्णउत्थिएण, गारत्थिएण वा सीसदुवारियं कारावेइ कारावंतं वा साइज्जइ ।

तं सेवमाणे आवज्जइ चाउम्मासियं परिहारट्ठाणं उग्घाइयं ।

नि. उ. १७, सु. १५-६९

निर्ग्रंथએ निर्ग्रंथना પગ વગેરેનો પરિકર્મ કરાવવાના પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર :

૩૭૪. જે ભિક્ષુ (અન્ય દર્શની) સાધુના પગને અન્યતીર્થિક કે ગૃહસ્થથી સ્પર્શ કરાવે, સાફ કરાવે અને સ્પર્શ કરનારની કે સાફ કરનારની અનુમોદના કરે **-યાવત્-** જે સાધુ ગ્રામાનુગ્રામ વિચરતા સાધુના મસ્તકને અન્યતીર્થિક કે ગૃહસ્થથી ઢંકાવે અને ઢાંકનારની અનુમોદના કરે છે.

તેને ચાતુર્માસિક ઉદ્‌ઘાતિક પરિહાર સ્થાન (પ્રાયશ્ચિત્ત) આવે છે.

भाग १, पृ. २६१

णिग्गंथिणा णिग्गंथीए पायाइ परिकम्म कारावणस्स पायच्छित्त सुत्ताइं -

३७५. जा णिग्गंथी णिग्गंथीए पाए अण्णउत्थिएण वा, गारत्थिएण वा, आमज्जावेज्ज वा, पमज्जावेज्ज वा, आमज्जावंतं वा, पमज्जावंतं वा साइज्जइ **-जाव-** जा णिग्गंथी णिग्गंथीए गामाणुगामं दुइज्जमाणीए, अण्णउत्थिएण वा, गारत्थिएण वा, सीसदुवारियं कारावेइ कारावंतं वा साइज्जइ ।

तं सेवमाणे आवज्जइ चाउम्मासियं परिहारट्ठाणं उग्घाइयं ।

नि. उ. १७, सु. १८०-२३४

निर्ग्रंथीએ निर्ग्रंथीना પગ વગેરેનો પરિકર્મ કરાવવાનો પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર :

૩૭૫. જે ભિક્ષુણી (અન્ય પંથના) સાધ્વીના પગને અન્ય તીર્થિક કે ગૃહસ્થથી સાફ કરાવે, વારંવાર સાફ કરાવે અને સાફ કરનારનની કે વારંવાર સાફ કરનારની અનુમોદના કરે **-યાવત્-** જે ભિક્ષુણી ગ્રામાનુગ્રામ વિચરતી થકી સાધ્વીના મસ્તકને અન્યતીર્થિક કે ગૃહસ્થથી ઢંકાવે અને ઢાંકનારની અનુમોદના કરે છે.

તેને ચાતુર્માસિક ઉદ્‌ઘાતિક પરિહાર સ્થાન (પ્રાયશ્ચિત્ત) આવે છે.

भाग १, पृ. ३२५

विवित्तसयणासण सेवण फलं -

४६६. प. विवित्त सयणासणयाए णं भंते ! जीवे किं जणयइ ?

વિવિક્ત શયનાસન સેવનનું ફળ :

૪૬૬. પ્ર. ભંતે ! વિવિક્ત (સ્ત્રી, પશુ આદિના સંસર્ગથી રહિત) શયનાસનના સેવનથી જીવને શું લાભ થાય છે ?

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

उ. विवित्त सयणसणयाए णं चरित्त गुत्तिं जणयइ। चरित्तगुत्ते य णं जीवे विवित्ताहारे दढचरित्ते एगंतरए मोक्खभावपडिवन्ने अट्ठविह कम्मगंठिं निज्जरेइ। उत्त. अ. २९, सु. ३३

भाग १, पृ. ४२३-४२४

अकिच्चठाण सेवण विवादे विणिण्णओ -

६३७. दो साहम्मिया एगयओ विहरंति,

एगे तत्थ अन्नयरं अकिच्चठाणं पडिसेवित्ता आलोएज्जा,

"अह णं भंते ! अमुगेणं साहुण सद्धिं इमम्मि कारणम्मि मेहुणपडिसेवी।" पच्चय हेउं च सयं पडिसेवियं भण्णति।

प. सेय तत्थ पुच्छियव्वे - "किं पडिसेवी, अपडिसेवी ?"

उ. से य वएज्जा - 'पडिसेवी' परिहारपत्ते।
से य वएज्जा - 'नो पडिसेवी' नो परिहारपत्ते जं से पमाणं वयइ से पमाणओ घेयव्वे।

प. से किमाहु भंते !

उ. सच्चपइन्ना ववहारा।

जे भिक्खू अ गणाओ अवक्कम्म ओहाणुप्पेही वज्जेज्जा, से य अणोहाइए इच्छेज्जा दोच्चं पि तमेव गणं उवसंपज्जित्ताणं विहरित्तए, तत्थ णं थेराणं इमेयारूवे विवाए समुप्पज्जित्था -

"इमं भो जाणह किं पडिसेवी, अपडिसेवी ?"

से य पुच्छियव्वे -

प. 'किं पडिसेवी, अपडिसेवी ?"

उ. से य वएज्जा - 'पडिसेवी' परिहारपत्ते।

से य वएज्जा - 'नो पडिसेवी" नो परिहारपत्ते जं से पमाणं वयइ से पमाणओ घेयव्वे।

उ. विविक्त शयनासनना सेवनथी चारित्रनी रक्षा थाय छे, चारित्रनी रक्षाथी जीव विकृति रहित आहार करनार, दृढ चारित्रवान्, एकांतसेवी अने मोक्ष भावने प्राप्त करीने आठे कर्मोनी गांठ तोडी नांखे छे.

अकृत्य सेवनना संबंधमां थयेल विवादनो निर्णय :

६३७. बे सहधर्मी (साधु समान आचारवाळा) साथे विचरता होय तेमांथी एक साधुए कोई अकृत (न कल्पे)नुं सेवन कर्युं (दोष लगाड्यो होय) तेनी आलोचना करे के -

"हे भगवन् ! में अमुक साधु साथे अमुक कारणथी अकृत (मैथुन) सेवन कर्युं छे (प्रतीति कराववा माटे पोतानी भूलने स्वीकार करे छे) त्यारे गणावच्छेदकए ते बीजा साधुने पूछवुं जोईए के -

प्र. शुं तमे दोषी छो के निर्दोष ?

उ. त्यारे ते कहे - 'हुं दोषीत छुं' त्यारे तो परिहार (प्रायश्चित्त) तपनो पात्र छे. अगर ते कहे - 'हुं दोषीत नथी' तो ते प्रायश्चित्तनो पात्र नथी कारण के ते प्रमाणभूत सत्य कहे छे, माटे तेना सत्यना कथनने स्वीकार करवो जोईए.

प्र. भंते ! तमे आम केम कह्युं ?

उ. तीर्थंकरोए सत्य प्रतिज्ञा (सत्य कथन) पर व्यवहारने निर्भर बताव्यो छे.

असंयमना सेवननी ईच्छाथी जे कोई साधु गणथी निकळीने प्रयाण करे अने तत्पश्चात् असंयमनुं सेवन कर्या विना आवीने फरी एज गणमां सम्मिलित थवा ईच्छे तो - (आवी स्थितिमां) संघ स्थविरोमां जे विवाद उत्पन्न थई जाय त्यारे -

"भिक्षुओ ! शुं तमे आ जाणो छो के आ भिक्षु प्रतिसेवी छे के अप्रतिसेवी छे ?"

त्यारे ते साधुने पण पूछवो जोईए के -

प्र. 'शुं तमे प्रतिसेवी छो के अप्रतिसेवी छो ?'

उ. (त्यारे ते कहे के-) 'हुं प्रतिसेवी छुं' त्यारे ते परिहार तप (प्रायश्चित्त)नो पात्र होय छे.

(त्यारे ते कहे के-) 'हुं प्रतिसेवी नथी' त्यारे ते परिहार तप (प्रायश्चित्त)नो पात्र नथी. कारण के ते प्रमाण भूत (सत्य) वचन कहे छे. एटला माटे तेनो कथन प्रमाणतः ग्रहण करवो जोईए.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

प. से किमाहु भंते !

उ. सच्चपइन्ना ववहारा ।

वव. उ. २, सु. २४-२५

भाग १, पृ. ४३७

सामण्णरहिया समणा -

६६२. कुलाइं जे धावति सादुगाइं, आघाति धम्मं उदराणुगिद्धे ।
अहाहु से आयरियाण सतंसे, जे लावइज्जा असणस्स हेउं ॥

निक्खम्म दीणे परभोयणम्मि, मुहमंगलिओदरियाणु गिद्धे ।
नीवारगिद्धे व महावराहे, अदूरए वेहति घातमेव ॥

अन्नस्स पाणस्सिह लोइयस्सं, अणुप्पियं भासति सेवमाणे ।
पासत्थयं चेव कुसीलयं च, निस्सारए होति जहा पुलाए ॥

सूय. सु. १, अ. ७, गा. २४-२६

भाग १, पृ. ४९३

निसिद्धसय्या पविसण पायच्छित्त सुत्तं -

७६५. जे भिक्खू सागारियं सेज्जं अणुपविसइ अणुपविसंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू सोदगं सेज्जं अणुपविसइ अणुपविसंतं वा साइज्जइ ।

जे भिक्खू सागणियं सेज्जं अणुपविसइ अणुपविसंतं वा साइज्जइ ।

तं सेवमाणे आवज्जइ चाउम्मासियं परिहारट्ठाणं उग्घाइयं ।

नि. उ. १६, सु. १-३

भाग १, पृ. ५६५

मानपिंड दोसं -

९२२. जे माहणे खत्तिय जायए वा, तहुग्गपुत्ते तह लेच्छइ वा ।
जे पव्वइए परदत्तभोई, गोत्तेण जे थब्भइ माणबद्धे ॥

सूय. सु. १, अ. १३, गा. १०

णिक्किंचणे भिक्खू सुलूहजीवी,
जे गारवं होइ सिलोयगामी ।
आजीवमेयं तु अबुज्झमाणे,
पुणो-पुणो विप्परिया सुवेति ॥

सूय. सु. १, अ. १३, गा. १२

प्र. भंते ! तमे आम केम कह्युं ?

उ. तीर्थंकरोओ सत्य प्रतिज्ञा पर व्यवहारने निर्भर बताव्यो छे.

श्रामण्य रहित श्रमण :

९९२. जे साधक स्वादिष्ट भोजनवाळा कुलोमां जाय छे, पेट भरवामां आसक्त थई धर्मकथा करे छे, भोजनना लोभथी पोतानी प्रशंसा करावे छे ते आर्य-आचार्यो (श्रमणो)ना गुणोनां शतांश भागथी पण हीन छे.

जे संयम लईने गृहस्थथी भोजन मेळववा माटे दीन बने छे, भोजनमां आसक्त थईने (भाटनी जेम) दाताती प्रशंसा करे छे ते चारो (खावा माटे घास)ना लोभी विशाळकाय सुवरनी जेम शीघ्र नाश पामे छे.

जे आ लोकना अन्न-पाणी माटे प्रिय वचन बोले छे, पार्श्वस्थ अने कुशीळतानुं सेवन करे छे. ते डांगरनां फोतराती जेम निःसार थई जाय छे.

निषिद्ध शय्याओमां प्रवेश करवाना प्रायश्चित्त सूत्र :

७९५. जे भिक्षु सागारी (आज्ञा देनार गृहस्थ)नी शय्यामां प्रवेश करे छे, करावे छे अने प्रवेश करनारनुं अनुमोदन करे छे.

जे भिक्षु पाणीवाळी शय्यामां प्रवेश करे छे, करावे छे अने प्रवेश करनारनुं अनुमोदन करे छे.

जे भिक्षु अग्निवाळी शय्यामां प्रवेश करे छे, करावे छे अने प्रवेश करनारनुं अनुमोदन करे छे.

ते चातुर्मासिक उद्घातिक परिहार स्थान (प्रायश्चित्त) आवे छे.

मानपिंड दोष :

९२२. जे ब्राह्मण, क्षत्रिय, उग्रपुत्र, लिच्छवी जातिमां दीक्षित थईने गृहस्थ द्वारा आपेला आहारनुं सेवन करनार छे अने जे अभिमान योग्य स्थानोमां पण उच्च गोत्रनो मद करता नथी ते ज सांचा साधु छे.

जे भिक्षु अकिंचन (अपरिग्रही) होय अने लूखो-सूको आहार खाईने जीवन निर्वाह करे छे, छतां पण ते अभिमान करे अने पोतानी प्रशंसा ईच्छे तो तेना आ गुणो तेनी आजीविकानुं साधन छे. परमार्थने न जाणनारा ते अज्ञानी फरी-फरीने विपर्यास (जन्म, जरा, मृत्यु) आदिने प्राप्त करे छे.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

भाग १, पृ. ६५१

गामाइसु वासावास विहि-णिसेहो -

११०७. से भिक्खू वा भिक्खूणी वा सेज्जं पुण जाणेज्जा-गामं वा **-जाव-** रायहाणिं वा इमंसि खलु गामंसि वा **-जाव-** रायहाणिंसि वा णो महती विहार भूमि, णो महती वियारभूमि ।

णो सुलभे पीढ फलग सेज्जा संथारए ।

णो सुलभे फासुए उंछे अहेसणिज्जे ।

बहवे जत्थ समण **-जाव-** वणीमगा उवागया उवागमिस्संति य अच्चाइण्णा विंती, णो पण्णस्स णिक्खमण पवेसाए **-जाव-** चिंताए ।

सेवं णच्चा तहप्पगारं गामं वा **-जाव-** रायहाणिं वा णो वासावासं उवसिएज्जा ।

से भिक्खू वा भिक्खूणी वा सेज्जं पुण जाणेज्जा - गामं वा **-जाव-** रायहाणिं वा । इमंसि खलु गामंसि वा **-जाव-** रायहाणिंसि वा महती विहार भूमि, महती वियार भूमि ।

सुलभे जत्थ पीढ फलग-सेज्जा संथारए ।

सुलभे फासुए उंछे अहेसणिज्जे,

णो जत्थ बहवे समण **-जाव-** वणीमगा उवागया उवागमिस्संति य ।

अप्पाइण्णा वित्ती, पण्णस्स णिक्खमण-पवेसाए **-जाव-** चिंताए ।

सेवं णच्चा तहप्पगारं गामं वा **-जाव-** रायहाणिं वा तओ संजयामेव वासावासं उवसिएज्जा ।

- आचा. सु. २, अ. ३, उ. १, सु. ४६५-४६६

ગામ વગેરેમાં વર્ષાવાસ કરવાના વિધિ-નિષેધ :

૧૧૦૭. જે સાધુ કે સાધ્વીને ગામ **-યાવત્-** રાજધાનીનાં સંબંધમાં જાણવામાં આવે કે - આ ગામ **-યાવત્-** રાજધાનીમાં સ્વાધ્યાય યોગ્ય વિશાળ વિહાર ભૂમિ તથા મલમૂત્ર વિસર્જનના માટે વિશાળ વિચારભૂમિ નથી.

પ્રાસુક પીઠ, ફલક, પાટ, સંસ્તારક પણ સુલભ નથી.

પ્રાસુક એષણીય આહાર પણ સરળતાથી મળતો નથી.

જ્યાં આગળ ઘણા શ્રમણ **-યાવત્-** યાચક આવ્યા હોય અને આવવાના હોય, રસ્તાઓ પર જનતાની ભીડ પણ વધારે રહતી હોય ત્યાં સાધુ કે સાધ્વીને પ્રવેશ માટે **-યાવત્-** ધર્મચિંતન માટે તે સ્થાન યોગ્ય નથી.

એવી રીતે બધા પ્રકારથી જાણીને ગામ **-યાવત્-** રાજધાનીમાં વર્ષાવાસ માટે નિવાસ કરવો નહીં.

જે સાધુ કે સાધ્વીને ગામ **-યાવત્-** રાજધાનીનાં સંબંધમાં જાણવામાં આવે કે - આ ગામ **-યાવત્-** રાજધાનીમાં વિશાળ સ્વાધ્યાય ભૂમિ તથા વિશાળ (થંડિલ ભૂમિ) છે.

પ્રાસુક પીઠ, ફલક, પાટ - સંસ્તારક પણ સુલભ છે.

પ્રાસુક એષણીય આહાર પણ સરળતાથી મળી શકે છે.

જ્યાં આગળ ઘણા શ્રમણ **-યાવત્-** યાચક ન આવતા હોય અને આવવાવાળા પણ ન હોય,

રાસ્તાઓ પર જનતાની ભીડ પણ વધારે ન રહતી હોય, ત્યાં સાધુને કે સાધ્વીને પ્રવેશ માટે **-યાવત્-** ધર્મચિંતન માટે યોગ્ય છે.

પૂર્વોક્ત રીતે બધા પ્રકારની યોગ્યતા સમજીને ગામ **-યાવત્-** રાજધાનીમાં યતનાથી વર્ષાવાસ કરવો જોઈએ.

भाग १, पृ. ६५२

बहुसुयस्स वसइ वासाइं विहि-णिसेहो -

११०८-९. से गामंसि वा **-जाव-** सन्निवेसंसि वा अभिनिव्वगडाए, अभिनिदुवाराए, अभिनिक्खमण-पवेसणाए नो कप्पइ बहुसुयस्स बब्भागमस्स एगाणियस्स भिक्खुस्स वत्थए किमंगपुण अप्पसुयस्स अप्पागमस्स ?

બહુશ્રુત વસતિ નિવાસ વિધિ-નિષેધ :

૧૧૦૮-૯. અલગ-અલગ વાડ, કિલ્લો, દરવાજાવાળા અને અલગ-અલગ પ્રવેશ કરવાવાળા ગામ **-યાવત્-** સન્નિવેશમાં એકલા બહુસૂત્રી કે ઘણા આગમના જાણકાર સાધુને રહેવું ન કલ્પે તો અલ્પ શાસ્ત્રના જાણકાર, અલ્પ આગમના જાણકાર સાધુને રહેવું કેમ કલ્પે ?

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

से गामंसि वा **-जाव-** सन्निवेसंसि वा एगवगडाए, एगदुवाराए एगनिक्खमण-पवेसाए कप्पइ बहुस्सुयस्स बब्भागमस्स एगाणियस्स भिक्खुस्स वत्थए दुहओ कालं भिक्खुभावं पडिजागरमाणस्स।

- वव. उ. ६, सु. १४-१५

એક જ વાડ, કિલ્લા, દરવાજાવાળા અને પ્રવેશવાળા ગામ **-યાવત્-** સન્નિવેશમાં એકલા બહુસૂત્રી અને ઘણા આગમના જાણકારને રહેવું કલ્પે છે તે પણ જો સાધુ સંયમભાવમાં સતત જાગૃત હોય તો જ.

भाग १, पृ. ६५३

अंतोगिहठाणाइ पगरणम् -

१११२. नो कप्पइ निग्गंथाण वा निग्गंथीण वा - अंतरगिहंसि आसइत्तए वा, चिट्ठित्तए वा **-जाव-** ठाणं वा ठाइत्तए।

अह पुण एवं जाणिज्जा - 'वाहिए, जराजुण्णे, तवस्सी, दुब्बले', किलंते मुच्छेज्ज वा, पवडेज्ज वा एवं से कप्पइ अंतरगिहंसि आसइत्तए वा चिट्ठित्तए वा **-जाव-** ठाणं वा ठाइत्तए। - कप्प. उ. ३, सु. २१

અંતર ગૃહસ્થાનાદિ પ્રકરણ :

૧૧૧૨. નિર્ગ્રંથ અને નિર્ગ્રંથીને ગૃહસ્થના ઘરમાં કે બે ઘરની મધ્યમાં ઉભા રહેવું, બેસવું **-યાવત્-** ઉભો રહીને કાઉસગ્ગ કરવો કલ્પતો નથી.

જે તે એમાં એ જાણે કે - 'હું રોગ ગ્રસ્ત, વૃદ્ધાવસ્થાથી જીર્ણ, તપસ્વી કે દુર્બલ છું અથવા તે ભિક્ષાટનથી કલાન્ત થઈને મૂર્ચ્છિત થઈ જાય કે પડી જાય તો તેમને ગૃહસ્થના ઘરમાં કે બે ઘરોના મધ્યમાં રહેવું **-યાવત્-** કાઉસગ્ગ કરી સ્થિત થવું કલ્પે છે.

भाग १, पृ. ६६५

सरिसणिग्गंथिस्स आवासे अदिण्णे पायच्छित्त सुत्तं -

११५४. जे णिग्गंथे णिग्गंथस्स सरिसगस्स अंते ओवासे संते, ओवासं ण देइ, ण देंतं वा साइज्जइ।

तं सेवमाणे आवज्जइ चाउम्मासियं परिहारट्ठाणं उग्घाइयं। नि. उ. १७, सु. १२१

સ્વધર્મી નિર્ગ્રંથને રહેવા ન દેવાનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર :

૧૧૫૪. જે નિર્ગ્રંથ સમાન આચારવાળા નિર્ગ્રંથને રહેવા માટે ઉપાશ્રયમાં જગ્યા હોવા છતાં પણ આપતા નથી, અપાવતા નથી અને અપાવનારની અનુમોદના કરતા નથી.

તેને ચાતુર્માસિક ઉદ્‌ઘાતિક પરિહાર સ્થાન (પ્રાયશ્ચિત્ત) આવે છે.

भाग १, पृ. ६६५

सरिस णिग्गंथीए आवास अदिण्णस्स पायच्छित्त सुत्तं -

११५५. जा णिग्गंथी णिग्गंथीए सरिसियाए अंते ओवासे संते, ओवासं ण देइ, ण देंतं वा साइज्जइ।

तं सेवमाणे आवज्जइ चाउम्मासियं परिहारट्ठाणं उग्घाइयं।

नि. उ. १७, सु. १२२

સ્વધર્મી નિર્ગ્રંથીને રહેવા ન દેવાનું પ્રાયશ્ચિત્ત સૂત્ર :

૧૧૫૫. જે સાધ્વી સમાન આચારવાળી સાધ્વીને રહેવા માટે ઉપાશ્રયમાં જગ્યા હોવા છતાં પણ આપતા નથી, અપાવતા નથી અને અપાવનારની અનુમોદના કરતા નથી.

તેને ચાતુર્માસિક ઉદ્‌ઘાતિક પરિહાર સ્થાન (પ્રાયશ્ચિત્ત) આવે છે.

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

ચરણાનુયોગ શબ્દ સૂચી

નોંધ : પહેલો અંક ચરણાનુયોગના ભાગનો સૂચક છે અને બીજો અંક પાના નં.નું છે. જેમ 'અઈ કંત' શબ્દ ૨/૧૧૫ અર્થાત્ ભાગ-૨ના પાના નં. ૧૧૫માં, 'અઈભૂમિ' ભાગ-૧ પાના નં. ૫૪૯ ૫૨ આવેલ છે. જ્યાં એ જ શબ્દ સલંગ ઘણા પાના ઉપર છે ત્યાં પાના નં. સાથે – ડેસ લગાવ્યો છે.

શબ્દ	પૃષ્ઠ નં.
अइक्कन्त	२/११५
अइक्कम	२/९८
अइक्कमणं विसोही	२/९८
अइभार	२/१२५
अइभूमि	१/५४९
अइमाय पाण-भोयण	१/३२६
अइयार	१/१३६,१३७,२/९८,९९, १०८,१२३,१२५-१२८,१३१
अइरेग-गहिय	१/७०६
अइलोलुप	१/८२
अइहास	२/१९४
अकप्प	२/५४
अकप्पट्ठियाण	१/५६२
अकप्पणिज्ज	१/४३२
अकप्पिय आहाराइ	२/५८
अकम्म	१/१४७,२१२,२/४१५,४६१
अकम्मवीरिय	२/४१७
अकम्मंस	१/१८०
अकरणिज्ज किच्चाइं	१/३०४
अकसाइ	१/१०७
अकसिण चरम	१/७०२
अकसिण वत्थ	१/६९५
अकसिणा	२/३५३
अकाममरण	२/१९६,१९७
अकाल	१/५४९
अकिच्चट्ठाण	२/३६२,३६४,३६५
अकिच्चठाणसेवण	१/४२३
अकिरिय	१/१६७,१९८,२/४७२
अकिरियआया	१/१७९
अकिरिया	१/१०४,१५२,१६४, १७१,१९१
अकिरियाफल	१/१०४
अकिरियावाई	१/१७१-१७३,१७८
अकिंचण	१/३०१,२/४८
अकिंचणता	२/१५
अकुऊहल	१/८३
अकुसल	१/१८४
अकोउहल	२/३२
अकोविया	१/१८१,२/४३६
अकोहण	१/८२
अकंडुयए	२/३११
अकंपिय (गणधर)	१/८
अक्कोस परीसह	२/४२१,४२८
अक्खाइयाणिस्सिया	१/५१३
अक्खात पव्वज्जा	२/७
अक्खीणमहाणसिय	१/२२५
अक्खेवकराणं पायच्छित्त	२/३७७
अक्खेवणी	२/३९६,३९७
अखण्डचम्म	१/७०२
अखेय(त)ण्ण	१/१८४,१८६,१८७
अगडसुयाणं वसण	१/६७०
अगणि	१/२२९,२४९
अगणिकम्मसमारंभ	१/२३७,२३८
अगणिकाय	१/२३९
अगणिसत्थ	१/२३७,२३८
अगार	१/१३२,२/१,२,३, ८३,१३९,१४४
अगारधम्म	२/१२४
अगारव	२/२९२
अगारवास	२/४३०
अगारसामाइय धम्म	२/१२४
अगारि	२/४६८
अगारिकम्म	२/६५
अगारिण	१/१०६
अगुणप्पेही	२/६७
अगुत्ती	१/७४८
अग्ग	२/४५४
अग्गपिंड	१/५९७,५९८
अग्गबीयाइ	१/५८५
अग्गहे	२/४५६
अग्गिभूइ (गणधर)	१/८
अग्गी उवमा	२/२१८
अग्गी उवसग्ग	२/३२०
अंगचूलिया	२/२५३
आगति	१/२००
आगाढाइवयण	१/५३५
अचक्खुदंसणगुणप्पमाण	१/२५
अचवल	१/८३
अचित्त	१/५१२
अचित्तकम्म	१/६४९
अचित्त परिग्गह	२/१२६
अचित्ता	२/२३४
अचित्तादत्तादाण	२/१२६
अचियत्तकुल	१/५५४
अचियत्तविसोही	२/२०७
अचियत्तोवघात	२/२०७
अचिरकालकयं	१/७३७
अचेल	१/६९२,६९३,७०४, २/४२१,४२३,४२४,४५३
अचेलग	२/४३१
अचेल परीसह	२/४२१,४२३,४२४
अचेलस्स पसत्थ परिणाम	२/४२४
अचेलिया	२/३१२
अच्चक्खर	१/९८
अच्चासायणया	१/१००,२/२२२
अच्ची	१/४६९
अच्चुयकप्प	२/१६१
अच्चंतसुही	२/४६५
अच्चंबिल	१/६४४
अच्छ	१/५५३
अच्छिपत्त परिकम्म	१/३५५,३९०, ३९७,४०४
अच्छीपत्त परिकम्मकारावण	१/३६६, ३७२,३७८
अच्छीपरिकम्म	१/३८९,४०४
अच्छीपरिकम्मकारावण	१/३६५,३७१, ३७७
अच्छिमल	१/३४२,३५१,३५७, ३६२,३६८,३७४,३७९,३८६,३९२,३९९
अच्छेज्ज	१/५१०,६२६
अजय	१/२५०
अजयणा	१/२५०
अजहण्णउक्कोसिया	२/१५६
अजाणू	१/१२३
अजाय(ा)	२/१३०
अजिय	१/३
अजीव	१/६१,१२५,१२६,१४१,१६०,१९०

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

शब्द	पृष्ठ नं.
अजीवकाइय आरंभ	१/२८४
अजीवमिस्सिया	१/५१४
अजुत्त परिणय	१/११७
अजुत्तरूव	१/११७
अजुत्तसोभ	१/११७
अजुत्त	१/११६,११७
अजुत्ता	१/११७
अजोगत	२/११९
अज्ज	१/२०२
अज्जदिट्ठी	१/२०२
अज्जपण्णा	१/११८
अज्जव	१/१३४
अज्जव (धम्म)	१/३२,३३
अज्जा	१/११८
अज्झवणावरणिज्जा	१/२०७,२०८
अज्झत्थ जागरणा	२/५१
अज्झत्थवयण	१/५२०
अज्झत्थिय	१/३३९
अज्झप्पजोगसाहणजुत्त	१/७५२
अज्झप्पजोगसुद्धादाण	२/२४
अज्झयण छक्कवग्ग	२/९६
अज्झुसिर	१/७३८
अज्झोववज्जणा	१/१२३
अज्झोववण्ण	१/४७७
अझंझपत्त	२/६५
अट्टज्झाण	२/४०२
अट्टज्झाण लक्खण	२/४०२
अट्ट	१/४२१
अट्टालय	१/४२१
अट्ठ अट्ठमिया भिक्खु पडिमा	२/३३७
अट्ठकर	२/२३२
अट्ठजाय	२/३८०
अट्ठणाणायार	१/१११
अट्ठदंसी	१/१०८
अट्ठमभत्तिय	२/८५
अट्ठमी पोसह	१/६१
अट्ठलोलुप	१/४३९
अट्ठविहकम्मगंठि	१/३२५
अट्ठारस ठाणा	२/५४
अट्ठारस पावट्ठाण	२/२०७
अट्ठालोभी	१/४५४
अट्ठि	१/६६
अट्ठोवमा	१/२२३
अड्ढरत्त	१/६५,६९
अड्ढोमोयरिया	१/६२४
अणग	२/४३७
अणगार	१/६१,६२,१५३,२०६,२१२, २१७,२३२,२३५,३२८,३३५,३३९,४८९, ४९०;२/१,२,३,२२,१३८,१५७,१८९,१९१, २४६,२९९,३१७,३१८,३१९,३२०, ३२२-३२४,३३७,३३८,३४२,३४७,३४८, ३६३,३६४,४२७,४३०,४५२,४६२
अणगारगुणा	२/३३
अणगारधम्म	१/३२
अणगार सामाइय	१/३३
अणगारिय	१/१३२
अणच्चसायणसील	१/१०४
अणच्चावित्तं	१/७३३
अणच्चासायणावियण	१/७७
अणज्ज	१/२०२
अणज्जदिट्ठी	१/२०२
अणज्जधम्म	१/२४३
अणज्जपण्णा	१/११८
अणज्जा	१/११८
अणज्झोववण्ण	२/२९९
अणट्ठा	१/५०९
अणण्णदंसी	२/३३
अणण्णाराम	२/३३
अणत्तपण्ण	१/१३५
अणत्तवओ	२/३३
अणत्तवओ अत्तवओयणा	२/३३
अणत्थदंडवेरमण	२/११६,१२४,१२८
अणन्तधाइ पज्जव	२/३८१
अणपन्नियदेवत्तण	२/१५०
अणभिक्कन्त किरिया	१/६६०
अणभिग्गहिय(ा)	१/५१४,२/७४
अणभिग्गहिय कुट्ठी	१/१२६
अणभिग्गहिय मिच्छादंसण	१/१६४
अणवज्ज (अनवद्य)	१/१४६,१६९
अणवट्ठप्प	२/२४५,३७७,३७८
अणवट्ठप्प पायच्छित्तारिहा	२/३७७
अणवट्ठप्पारिह	२/३५२
अणवदग्ग	२/६४
अणसण	२/२९४,३०२
अणण्हय	१/१०४
अणण्हयफल	१/१०४
अणण्हव	१/४३१
अणाइल	१/१०७
अणागत	१/१७३,२/११५
अणागमण धम्मिणो	२/४५३
अणागयवयण	१/५२०
अणागार	२/११५
अणाढित्ता	२/८
अणाढिय (देव)	१/१०९
अणाणुबंधि	१/७३३
अणाणुवादी	१/१७२
अणातावित्य	२/८७
अणादीय	२/६४
अणाभोग	२/३५१
अणायार	१/१८८,१८९,५६१, २/९८,२००
अणायार-भंड-सेवी	२/१७६
अणारिय	१/१५९,१६३,१८०, १९६,४९२,२/६६
अणारियवयण	१/२४८
अणारंभ	१/२८४,४५५
अणारंभजीवी	१/७५४
अणालोयण	२/३६५
अणाविल	२/४९
अणासत्त	१/४३४
अणासव	१/१०५,२०७,२२३, २/२९४,४६५
अणासायमाण	१/५०८,५०९
अणाहपिण्ड	१/६००
अणियाठाण	१/५०३
अणिएय	२/४२८
अणिएयवास	२/४८
अणिच्च भावणा	२/४५३
अणिट्ठहए	२/३११
अणिदाण	२/४६३
अणिदायणा	२/६४
अणियट्टगामी	२/४५६
अणियाणभूत	२/४६
अणिरय	१/१५९
अणिसिट्ठ	१/५०७,५६३,६१४
अणिस्सर	१/१४२

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

शब्द	पृष्ठ नं.
अणिस्सा	१/२१६
अणिण्हवायार	१/१११
अणुकंप	१/८९
अणुक्कस	१/४५४
अणुग्घाय पायच्छित्तारिहा	२/३७७
अणुच्चकुइय	२/८७
अणुट्ठाणबंधिय	२/८७
अणुण्णवणी	२/३२०
अणुण्णविय पाणभोयण भोई	१/३०१
अणुण्णापगारा	२/२२९
अणुत्तर १/५,६,५१,६०,१००,१२७, १३४,१४५,१४७	
अणुत्तरणाण-दंसण	१/१९७
अणुत्तरणाणदंसणधर	२/४७
अणुत्तरदंसी	२/४७
अणुत्तर धम्म	१/३६
अणुत्तरनाणी	२/४७
अणुत्तरोववाइय (देव)	२/६३
अणुदिसा	२/५७
अणुपालणासुद्ध	२/११५
अणुप्पेह(ा)	१/१३३,२/३९१
अणुप्पेहा फल	२/३९६
अणुभासणासुद्ध	२/११५
अणुमाण	१/२०
अणुमाणइत्ता	१/३६२
अणुवसु	१/४५२
अणुवीति	१/१०८
अणुवीति भासणया	१/२९७
अणुवीय मित्तोग्गहजाई	१/३०२,३०३
अणुवीय वाय	१/१११
अणुवीयि भासी	१/२९२
अणुव्वय	२/१२४
अणुसासण	१/८५,८६
अणुसोय	१/१४१,१४२
अणुसोयचारी	१/५३९
अणुस्सयुत्त	१/४५६
अणूणाइरित्त पडिलेहणा	२/७२
अणेगचित्त	१/७५१
अणेगछन्दा	२/५१
अणोमदंसी	१/४३४
अणोवसंख	१/१८२
अणोहंतर	१/४३८

शब्द	पृष्ठ नं.
अणंकीडा	२/१२६
अणंत	१/३
अणंतकायसंजुत्त आहार	१/५८३
अणंतघात	१/१११
अणंतचक्खु	१/७
अणंतनाणदंसी	२/४७२
अणंतनाणोवगण	१/१०३
अणंतमिस्सिया	१/५१४
अणंतमोह	१/४५६
अणंतरसमुदाणकिरिआ	१/१६४
अणंतरहिया पुढवी	१/४०७
अणंतरागम	१/२५
अणंतानुबंधीकोह-माण-माया-लोभ	१/१३४
अणंबिल	१/६४४,६४६
अण्णउत्थिणी	२/२६७
अण्णउत्थिय १/१६८,३१२-३१५, ३६१-३६७,३७०-३८५,५९५,६८३,७०३, ७३२,७४६;२/१५१,१५२,२२२-२२४, २६६-२६८,३९२,३९४,४१५	
अण्णउत्थियाणं दंसणपण्णवणा	१/१६५
अण्णगणाओ आगयाणं- गण पवेसस्स विहि णिसेह	२/२७६-२७८
अण्णगिलायचरए	२/३०८
अण्णगिलायए	२/३०७
अण्णतित्थिय	१/१९३
अण्णतित्थिय पसंसाकरण	२/२२५
अण्णपरिग्गहाए	१/७५१
अण्णपरियावए	१/७५१
अण्ण-पाण	१/५३३
अण्णमण्ण ववहार	२/२६२
अण्णमण्णवितिगिंछा	२/३२
अण्णमण्ण वेयावच्चकरण - विहाण	२/२६१,२६२
अण्णमण्ण अच्छी परिकम्म	१/४०३
अण्णमण्ण अच्छीपत्त परिकम्म	१/३६१,४०४
अण्णमण्णस्स उत्तरोट्ठ - परिकम्म	१/३६१,४०२
अण्णमण्णस्स ओट्ठ परिकम्म	१/३५८,४०१
अण्णमण्णस्स कायपरिकम्म	१/३५६,३९८

शब्द	पृष्ठ नं.
अण्णमण्णकिरिया	१/३४२
अण्णमण्णस्स केसपरिकम्म	१/३६१,४०५
अण्णमण्णस्स चक्खुपरिकम्म	१/३६०
अण्णमण्णस्स जंघाइरोमाणं - परिकम्म	१/३५८,४००
अण्णमण्णस्स - णहसिहापरिकम्म	१/३५८,४००
अण्णमण्णस्स दंतपरिकम्म	१/३५९,४०३
अण्णमण्णस्स पायपरिकम्म	१/३५७,३९९
अण्णमण्णस्स - भुमगरोम परिकम्म	१/३६१,४०४
अण्णमण्णस्स मलणीहरण	१/३५७
अण्णमण्णस्स सीसदुवारिय करण	१/४०५
अण्णवहाए	१/७५१
अण्णाण	१/१६८,१८१
अण्णाणमोहदंसिण	२/६२
अण्णाणवाय	१/१८०
अण्णाणिया	१/१८१
अण्णाणियाण	१/१८१
अण्णाणी समणस्स गई	२/६६
अण्णायउंछं	२/४८
अण्णायचरए	२/३०६,३०८
अण्णाय पमायदोस	२/२८०
अतारिमा	२/४३८
अतित्तिलाभ	२/४४२,४४४, ४४५,४४७,४४८
अतिरत्ता	२/७०
अतिराउल	१/५१९
अतिहिसंविभाग	२/११६,१२४,१३२
अतीरंगम	१/४३८
अतुट्ठिदोस	२/४४२,४४४,४४५, ४४७,४४८,४७०
अतुरियभासी	१/५२०
अतेण	२/४८
अतेणगं ठाणं	२/५५
अत्त	२/४६३
अत्तगरहा फल	२/३८१
अत्तझाण	२/३६५
अत्तणिंदाफल	२/३८०
अत्तदंसण	१/४६४
अत्तवतो	२/३३
अत्तविण्णु	२/४६३

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

शब्द	पृष्ठ नं.
अत्ता	१/१७१
अत्तागम	१/२५
अत्तुक्कोस	२/१७७
अत्थ	१/८४
अत्थकहा	२/३९६
अत्थ (ज्ञानाचार)	१/५७,१११
अत्थधर	१/१०८,१२२
अत्थपडिणीय	१/८९
अत्थसुयधम्म	१/३२
अत्थागम	१/२५
अत्थिकाय	१/१५४
अत्थिकाय धम्म	१/३३,१२६,२/३९६
अत्थिय	१/५८६
अत्थी	१/४६९
अधिरासण	१/७५५
अदत्त	२/२९२
अदत्तहारी	२/४४२,४४४,४४५, ४४७,४४८,४७०
अदत्तादाणाक्खेव	१/३१२
अदिट्ठजायणा	२/७९
अदिट्ठठाण	१/५९६
अदिट्ठधम्म	१/९१
अदिट्ठलाभिए	२/३०७
अदिण्णा(न्ना)दाण	१/१७४,२१४, २३५; २/६२,४४०
अदिण्णा(न्ना)दाणाओवेरमण	१/२१५, ३०१,३०४; २/३३
अदिन्ना(ण्णा)दाण महव्वय	१/३०९
अदिन्नादाण-वय-नियम-वेरमण	१/३११
अदीण	१/२०२
अदीणदिट्ठी	१/२०२
अदीणवित्ती	१/५३८
अदीणपण्णा	१/११८
अदीणा(ना)	१/११८
अदुगुंछियकुल	१/५५३
अदुट्ठ	१/१३०
अदागसमाणे	२/१२१
अद्धजोयणमेरा	१/६२३,६२५,६२६,७१०
अद्धद्धामिस्सिया	१/५१४
अद्धपलियंका	२/३११
अद्धपेडा	१/५४३,२/३०४,३१९
अद्धमागहा भासा	१/१७
अद्धहार	१/४१८,६५४
अद्धा पच्चक्खाण	२/११६
अद्धाभिस्सिया	१/५१४
अधम्म	१/१९०
अधम्मठिय	१/४८,४९,५०
अधम्मपएस	१/२९,३०
अधम्मपसंसा पायच्छित्त	१/५२
अधम्मिय उवक्कम	१/४७
अधम्मियकरण	१/४७
अधम्मिय ववसाय	१/४८
अधा	१/१२२,१२९
अधिगम	२/१२४
अन्नत्थऽणाभोगेणं	२/११०,१११,११२
अन्नमन्नकरेमाणे पारंचिय	२/३७८
अन्नाण	१/६१,१२५,१६४,१९५
अन्नाणकिरिया	१/१६४
अन्नाण परीसह	२/४२१,४३२
अन्नायभासी	२/६५
अनिन्हवण (ज्ञानाचार)	१/५७,११०,१११
अनियट्टि	२/१२०
अनियाण	२/४३४
अनियाणया	२/२०६
अनिरय	१/१५२,१५४,१५५,१५७,१५९
अनीहारिम	२/२९६,२९७
अपकारकारगा	१/१२१
अपच्छाणुतावी	२/३६४
अपच्छिम-मारणंतिय-संलेहणा-झुसणा झुसित	२/८६,१३९
अपच्छिममारणंतिय-संलेहणा-झुसणा आराहणया	२/१०८,११६,१२४
अपज्जत्तिया (भासा)	१/५१४
अपज्जवसिय	१/१६४
अपडिच्छगा	१/११९
अपडिलेहण	१/७४७
अपडिलेहणासीय	२/८७
अपडिवाई	१/२६,१२७
अपडिसेवी	१/४२३,४२४
अपडिसंलीण	२/३१६
अणत्त	२/३९४
अपमज्जणासील	२/८७
अपमत्तभावेण करणिज्ज किच्चाइ	२/४५०
अपरिकम्म	२/२९६
अपरिग्गह	१/२५,४३९,४५५, २/४८
अपरिग्गह आराहणा फल	१/४५६
अपरिग्गह ठाण	२/५५
अपरिग्गहत्त	१/२१२
अपरिग्गह महावय	१/४२७,४७८
अपरिग्गहियागमण	२/१२६
अपरिग्गही	१/४३३
अपरिणय	१/५८३,५८७,५८८,५९०, ५९२,६४५,६४६
अपरिपुय	२/८५
अपरिमिय	२/८५
अपरिस्सव	१/२०८
अपरिस्साई	२/३५०,३६४
अपरिहारिय	२/२८१
अपलिछिन्न	२/२४६,२५१
अपलिउंचिय	२/३६९,३७६
अपलिमन्थ	२/१०९
अपसत्थ कायविणय	१/७९,८०
अपसत्थ मणविणय	१/७८
अपसत्थ वइविणय	१/७९
अपसू	१/३०२
अपाइयाए	२/३१२
अपाडिहारय	१/६३४,६३५,७०२
अपाराय	१/१०५
अपारिहारिय	२/३८२-३८४
अपारंगम	१/४३८
अपावय	१/१६१
अपुट्ठलाभिए	२/३०७
अपुणरावत्ति	२/६१
अपुण्णरूवा	१/१२१
अपुण्णा	१/१२०,१२१
अपुण्णावभासा	१/१२०
अपुत्त	१/३०२
अपुरक्कार	२/३८१
अपुरिसंतरकड	१/६६४,६६५,६८५, ७०९,७१४,७४३
अपंडित	१/१८४
अप्पअदिण्णादाण	१/३०७
अप्पउलिओसहिभक्खणया	२/१२७
अप्पडिबद्धया	१/१३४,१३५
अप्पडिबद्धा	२/६
अप्पडिलेहिय-दुप्पडिलेहिय-उच्चार-पासवण भूमि	२/१३१

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

शब्द	पृष्ठ नं.
अप्पडिलेहिय दुप्पडिलेहिय - सिज्जा संथारे	२/१३१
अप्पडिविरय	१/१७३
अप्पडिहारिय	१/६७९
अप्पणो आयरियलक्खण वागरण	२/२२४
अप्पत्तिय	१/१८०
अप्पधिगरणे	२/२७८
अप्पमज्जिय-दुप्पमज्जिय - उच्चारपासवणभूमि	२/१३१
अप्पमज्जिय-दुप्पमज्जिय - सिज्जा-संथारे	२/१३१
अप्पफरूसवयण	१/५३५
अप्पमत्त	१/२८५,५४४; २/२०४,२०५,४५८,४६२
अप्पमत्त अज्झवसाण	१/७५४
अप्पमाणभोई	१/३०५
अप्पमाय पडिलेहणा	१/७३३
अप्पमाओ	१/२२३
अप्पमुसावाय	१/२९५
अप्पयरा	१/१३८
अप्पलीण	१/४५५
अप्पसमदिट्ठी	१/२२६
अप्पसागारिय	१/६४९
अप्पसावज्ज किरिया	१/६५०
अप्पा	१/१६०; २/५१,४५९
अप्पाउवंध कारण	२/१२२
अप्पाणरक्खी	२/२०६
अप्पाधिकरण	२/२४६
अप्पाहार	१/६२४
अप्पियकारिणी	१/५२७
अम्मापिउ (यर)	१/५०
अफलराइयो	१/४३
अफासुय	१/५५४,५६७,५६९,५७५, ५७६,५७८,५७९,५८१,५८३,५८४,५८५, ५८६,५८७,५८९,५९१,५९३,५९४,५९७, ६०६,६०७,६०९,६१९,६२९,६४२,६४४, ६६८,६७९,६९३,७११,७१२,७१३,७१५, ७४२; २/१३३
अबहिमणे	२/४६१
अबहुसंपन्न	२/८५
अबहुस्सुय	१/१०८
अबाल	१/१८३-१८६; २/४६९
अबुद्ध जागरिया	२/४५२
अबुहे	१/११६
अबंभचरिय	१/३३५
अबंभचेरविरमण	१/३२३
अबंभसेवी	२/२४३
अब्भक्खाण	१/१७४,२१४
अब्भुट्ठाण	२/६८,६९
अब्भत्तट्ठ पच्चक्खाण सुत	२/१११
अभओ	१/२२३
अभयदाण	१/३२०
अभिओग भावणा	२/१७६
अभिक्कन्त किरिया	२/६४९
अभिक्कन्त कूर कम्मा	१/५०६
अभिक्खलाभिए	२/३०७
अभिगमकुसल	१/८५
अभिगमदसण	१/१२७
अभिगम(रूई)	१/१२६
अभिगहियमिच्छादंसण	१/१६४
अभिग्गह	२/२६८
अभिग्गह पच्चक्खाण सुत्तं	२/११२
अभिग्गहम्मि	१/५१४
अभिचारिय	१/५०३
अभिनन्दण (तीर्थंकर)	१/३
अभिनिचारिका	१/५५६
अभिन्नवत्थ	१/६९५
अभिसेयट्ठाण	१/४६३
अभिसेय रायहाणी	१/५०३
अभिहड	१/५६६,६२६
अभूतोवघातिय	१/५२१-५२४
अमणुन्न पोग्गल	१/४०९
अमर भवण	२/४०९
अमाई	१/८३; २/३६४
अमितयाणभोयण णिसेह	१/३३१
अमित्त	२/२९
अमियासणिय	२/८७
अमिल	१/४१७
अमिलकपास	१/४२१,७०५
अमिलक्खु	१/१८१
अमिलाणि	१/६८६
अमुच्छिय	२/१८१
अमुणी	२/३१
अमुणी-मुणी सरूव	२/३२
अमुसा	२/२८१
अमूढ	१/१०६,१३०
अमूढदिट्ठी	१/१२५
अमेहावी	१/१८४
अमोसलि	१/७३३
अम्मापिइसमाणे	२/१२१
अयपाय	१/७१०
अयलभाया (गणधर)	१/८
अयलोह	१/४१९
अयसित्थि	१/४०९
अयहारी	१/४४०
अर (तीर्थंकर)	१/३,४,१९९
अरइ	२/४२५,४५६
अरइ णिसेह	१/४४३
अरइय	१/२५९,२६७
अरइ-रइ	१/१७४; २/४७१
अरति	१/४४३, ४४४
अरसजीवी	२/३१०
अरसाहार	२/३०९
अरहा	१/८,१४,४१,४२, २/२२६,२२७,३९८
अराय	१/५०१
अरि(र)हंत	१/१,२,३,२४,१२९,१६८, १७१,२१८,५१२; २/२२८,४५२
अरिहंत आसायणा	१/९४
अरिहंतपण्णत्तधम्म	१/१२९
अरिहंताणं	२/३६३
अरूणोववाय	२/२५३
अलाभ परीसह	२/४२१,४३१
अलित्त	१/५०६,५१०
अलियवयण	१/३००,५२६
अलूसय	१/१०८
अलोग(य)	१/६२,६३,१९०
अल्लीणगुत्त	२/४५६,४६१
अल्लीणता	१/६०
अवकक्करभोई	२/४६७
अवग्गह पडिमा	२/३३५,३३६
अवज्झाणचरिय	२/१२८
अवज्झाणता	२/२८७
अवड्ढमोयग्गिया	१/६२४
अवणीत-उवणीतवयण	१/५२०
अवणीय चरए	२/३०६

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

शब्द	पृष्ठ नं.
अवणीय-उवणीयचरए	२/३०६
अवणीयवयण	१/५२०
अवण्ण	१/५२,१२९,६२६; २/१७७,२०२
अवण्णवाय	१/५२७
अवण्णवाई	२/१७६
अवतारवाय	१/१६१
अवत्तव्वा (भासा)	१/५३३
अवत्तव्वं सच्चं	१/२९५
अवदले	१/१२१
अवद्धंस	२/१७६
अवनयदंसणा	१/२०१
अवनया	१/२०१
अवमारिय	१/१६६,५३०
अवयणाइण	१/३००
अवरण्ह	१/६५,६९
अवलितं	१/७३३
अवलेहणिय	१/७३२
अवल्लय	१/५०६
अवरविदेह	१/२८
अववाए एगाणी विहार विहाण	२/२७९
अवस्सकरणिज्ज	२/९६
अवहडेलस्स	२/४१९
अवंजण	२/७९
अवाउडए	२/३११
अवागरा	१/१२०
अवायदंसी	२/३६४
अवायविजय	२/४०३
अविज्जपुरिसा	२/४५४
अविणय	१/१६४
अविणयकरण	१/१००
अविणयफल	१/७१
अविणीय (त)	१/८८,८९,९१, ९२,९३,११०
अविणीयप्पा	१/९१
अविद्धत्थ	१/५०३,६४५,६४६
अविभूसा ठाणं	२/६१
अवियत्त	१/१८४
अवियार	२/२९५
अविरइ(ति)	१/४३७; २/२००
अविरोह धम्म	१/३२
अविवेगुब्भुया उवसग्गा	२/४३६
अवुग्गाहिय	१/१३०
अवंगुयदुवारिय	१/६६६
अव्वत्त	२/३६२, ३९४
अव्वावारपोसह	२/१३१
अव्वुकंत	१/६४५,६४६
अव्वोयडा	१/५१४
अव्वंजणजाय	२/२५४
असइय	१/२६७
असईजणपोसणया	२/१२८
असच्च	१/८४,१८२
असच्चदिट्ठी	१/२०१
असच्चपण्णा	१/११८
असच्चमोसा	१/७४९,७५१
असच्चा	१/११८,२०१
असच्चामोसा	१/५१२,५१३,५१४, ५१७,५२०,५२६
असज्जमाण	२/२७९
असज्झाइय	१/७०
असज्झाय	१/६८,६९
असज्झायकाल	१/६५
असज्झायकाल विहाण	१/६५
असड्ढालु	१/१३१
असण	१/९५,१५२,४४१,४८०,४८१, ४८२,४८३,४८४,५११,५१२,५२२,५२५, ५३१,५४१,५४७,५५४,५५७,५६१, ५६३,५६६,५६७,५६९,५७५,५७६,५८०, ५८२,५९४,५९५,५९९,६०५,६०६,६०७, ६०९,६१३,६१४,६१६,६१८,६२१,६२२, ६२३,६२५,६२८,६२९,६३१,६५५; २/८८, १३२
असणाइ णिक्खवण	१/६२१
असणाइणं संगह निसेह	१/४४१
असत्थ	१/२३७, २/४६०
असत्थपरिगत(य)	१/५८३-५८६,
असबलचरित्त	२/११८
असब्भमाहु	२/४८
असमणपाउग्ग	१/४२१,४२२;२/२५७
असमा(हि)ही(धी)	१/२१५,२/६४
असमाहिठाण	२/२१२
असमाहिणा	२/४३८
असमिय	२/८७
असरण भावणा	२/४५४
असायणा	१/९४,९५,९६,९७,९९,१००
असाता(या)वेद(य)णिज्ज	१/२१६, ५६२,६१०
असारंभ	१/२८४
असावज्ज	१/५२०,५२१,५२२, ५२३,५२४,५२६
असासत(य)	१/१६०,१७१
असाहुणो	२/६५
असाहुया	२/६७
असाहू	१/१५२,१५४,१७२,१८२, १९१,५३४;२/३२
असिक्खाठाण	१/९३
असिणाण ठाण	२/६१
असिणाई, विअडभोइ मोलिकडे दिआ वि राओ बंभयारी	२/१३४,१३५
असित्थ	२/८५
असिद्धि	१/१५२,१५४,१९१
असिपत्त	१/५१०
असिप्पजीवी	२/२९
असिय	१/२५९
असिकिलेस	२/२८७
असील	१/१४४
असीलपण्णा	१/११९
असुइ	१/२०१
असुइदिट्ठी	१/२०१
असुइसामंत	१/६६
असुद्धदंसणा	१/२०१
असुद्धपन्ना	१/११९
असुद्धा	१/११९, २०१
असुर	१/१,५०
असुरिन्द	२/६३
असुरिय भावणं	२/१७६
असुहदीहाउबंधकारण	२/१२२,१२३
असुहुम जीव	१/२८५
असंजम	१/१४५,२८८; २/११,१६,५८
असंजमप्पगारा	२/१६
असंजय	१/४८,४९,१४३
असंजयस्स आहारदाण फल	२/१३३
असंजयस्स गई	२/१४४
असंथडिय	१/४८१,४८२,४८३
असंवर	१/२१५

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

शब्द	पृष्ठ नं.
असंविभागी	१/८७,९१,२/२०३
असंवुड(ा)	१/१६२,२/४३,६४
असंवुड अणगार	१/२१६
असंसट्ठचरए	२/३०६
अस्साओ	१/२२३
अहक्खाय	२/१२
अहक्खायचरित्त	१/७५४
अहक्खायचरित्तगुणप्पमाण	१/२६
अहक्खायचरित्त संजय	२/१६
अहस्सिर	१/८२
अहाकड	१/५६०
अहाछन्द	१/१४४,२/२२५
अहाछन्दविहारपडिमा	२/२८५
अहालहुसग	१/६७५
अहालंद	१/५५६,६१४,६४७,६६७,६७३
अहिगरण	२/५०,९०,२७८,२९०,२९१
अहिगरणी	२/१२९
अहितकारगा ठाणा	२/२८७
अहियगारिणी	१/५३३
अहियग्गी	१/१०३
अहियप्पा	१/१८२
अहिंस	२/४८
अहिंसा	१/२१५,२१९,२२१,२२३,२२४
अहिंसा ठाण	२/५४
अहिंसा महाव्रत	१/२१८,२९०
अहिंसा सव्वरूवगा पालगा	१/२२४
अहिंसाए सट्ठी नामाइं	१/२१०
अहुणाधोय	१/६४५,६४६
अहदिसिपमाणाइक्कम	२/१२७
अहोदिसिवय	२/१२७
अहोराइयाभिक्खुपडिमा	२/३१७,३२५
अहोलोय	१/२८
अंकेसाइणी	२/४२७
अंग-मगह	२/२५६
अंड	२/४६४
अंडसुहुम	२/९१
अंतकुल	२/१९०
अंतचरए	२/३०८
अंतजीवी	२/३१०
अंतरगिहे णिसेज्जाओ अपवाओ	२/६०
अंतराय	२/४६५
अंताहार	२/३०९
अंतउरपवेसकारण	२/२५७
अंतेवासिस्सप्पगारा	२/२३१
अंतोसल्लमरण	२/१९३,१९९
अंब	२/४६७
अंबखुज्ज	२/३२५
अंबखुज्जियाए	२/३१२
आइक्खग	१/४२५
आइक्खित्तए	२/६०
आइण	१/४०९
आइण्णसंखडी	१/६२८
आईणगाणि	१/६८५
आउकम्मसमारंभ	१/२३४,२३५,२३६
आउकाइयआरंभ	१/२८४
आउकाइय जीव	२/१०,११
आउकाइय संजम	२/१५
आउकाइया	१/२२८
आउकाय अणारंभ ठाणा	२/५६
आउक्काय	१/४६,२३४
आउजीवा	१/२२९
आउट्टि	१/४८९
आउडठाण	१/७४७
आउत्त	१/४९०
आउय	१/१४७,२/१२०,३९६,४१९
आउयकम्म	१/२१६,५६२,६१०
आउर	२/३५१
आउंटण पसारेणं	२/१११
आऊ	१/१६२,२२९,२४९
आऊ महाभूत	१/१५४
आएसण	१/६६०,६६१
आकारकरण	१/४१०
आकंपइत्ता	२/३६१
आकुंचण पट्टग	१/६९४
आगइ	१/१७१
आगम	१/२०,२५,२/२२८,२२९
आगमणगिह	१/६४८
आगमतो(ओ)दव्वावस्सय	२/९२,९३
आगमतो(ओ) भावावस्सय	२/९६
आगाढ फरूसवयण	२/२२२
आगारधम्म	१/३२
आगारसामाइय	१/३३
आगासगामिणो	१/१६७
आगासपएस	१/२९,३०,३१
आगास महाभूत	१/१५४
आगंतार	१/६४६,४०८,४२१
आजीविओवासग	२/१४५
आजीविय	२/१२९,१४५
आजीवियतवप्पगारा	२/२९४
आजीवियपिण्ड	१/५७३
आणमणी	१/५१६,५१७
आणय-पाणय-आरण-अच्चुय(देव)	२/६३
आणवणप्पओग	२/१३१
आणा	२/२२८,२२९,४५१,४५९,४६०
आणाधम्म	१/३२
आणापाणुनिरोह	१/१४७
आणरूइ	१/१२६
आणावायमसंलोय	१/७३७
आणाविजय	२/४०३
आणाणुसरणं उवएसो	२/४५१
आणंद	२/४५६
आतव	२/३२
आत(य)वेयावच्च	२/३८५
आतसरीरसंवेगणी	२/३९७
आता(या)	१/१५०,१५१
आतावए	२/३११
आता(या)वण	१/७१७
आतंक	१/६२५,७५५
आतं(यं)कदंसी	१/२२७,२/४५४
आदाणगुत्त	१/१७१
आदीणभोई	१/४७६
आधाकम्मिय	१/६६०
आपुच्छणा	२/६८,६९
आब्भिंतर तप	२/२९३,३५०
आभरणचित्ताणि	१/४१८
आभरणविचित्ताणि	१/४१८,६८६
आभरणाणि	१/६८६
आभिओग	२/१७६
आभिओगत्ता	२/१७७
आभिणिबोहियणाण	१/५७,५८,५९,६०
आभिणिबोहियणाणविणय	१/७६
आभिणिबोहियनाणावरणिज्ज कम्म	१/५८
आमगंध	१/५४६
आमलग	१/१०२
आमलगपाणग	१/६४२
आमिस भोगगिद्ध	२/४४६

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

शब्द	पृष्ठ नं.
आमोद(य)रिय(ा)	१/३३३, २/२९३,३०२-३०५
आमोसग	१/४९३,७०१,७२१
आमोसहिपत्त	१/२२४
आमंतणि	१/५१४
आयगवेसय	२/२८
आयगुत्त	१/१९२
आयगुत्त भिक्खुस्स परक्कम	२/४५८
आयछट्ठवाय	१/१६१
आयजोईण	१/७५१
आयट्ठीणं	१/७५१
आयदण्ड	२/४३०
आयणा	१/१६९
आयतचक्खू	१/४४८
आयतणं	१/२२३,४४२
आयपरिक्कमाणं	१/७५१
आयमइ	१/७४८
आयरक्खा	२/२३०
आयरिय	१/१,८५,८७,९२,१००,१०१, १०२,१०३,१२९,१३७,१५३,४९९,६१४, ६१५,६२१,६८४; २/९,१०,७८,७९,८०, ८४,८६,८९,२३३,२३७-२४६,२४९,२५०, २५२,२५४,२६३,२७०-२७६,२८०,२८८, २८९,३६२,३६६,३८५,३८६
आयरिय आसायणा	१/९७
आयरियत्ताए	२/२३०
आयरियपडिणीय	१/८८,२/२६३
आयरियप्पगार	२/२३०,२३१
आयरियवयण	१/२४८,२४९
आयरिय-वेयावच्च	२/३८६
आयरियाइ अइसया	२/२३३
आयावए	२/३१०
आयसं(चे)घेयणिज्जा	२/४३५
आयहियाणं	१/७५१
आया	१/१६१,२/४६४
आयाणनिक्खेव	१/१४३
आया(दा)णभंडनि-क्खेवणासमिति	१/२२०,२८१,२८२, २८३,४८७,७२९-७५१
आयाणमट्ठी	१/१०७
आयाणसोतगढ़ित	१/७५३
आयाणि	१/६८५,४१७
आयाम	१/६४१,६४६
आयामय	२/२९५
आयामसित्थभोई	२/३०९
आयार	२/२५,८६,१५७,३०५
आयारअक्खेवणी	२/३९७
आयारकप्प	२/३५३
आयारकप्पपरिभट्ठ	२/२४२
आयारगोयर	१/५३,१६५
आयारधम्मपणिही	१/५३
आयारपकप्प	२/२४२,२४३,२४९, २५३,२५४,३५३
आयार-पकप्पधर	१/६७०
आयार-पण्णत्ति	१/५३,५६
आयारपण्णत्तिधर	१/५३४
आयारभावदोसन्नु	१/५३०
आयार-विणय	१/७३
आयारवं	२/३६३
आयारसमाही	१/५६,८६
आयारसंपया	२/२३३
आयावणा	२/३१२
आयंक	१/१४६
आयतियमरण	२/१९३
आयंबिल	२/३०९
आयंबिल पच्चक्खाण सुत्त	२/१११
आयंबिलिए	२/३०९
आरभडा	१/७३४
आरामगार	१/६४६,४०८,४२१
आरामगिह	२/३२०
आराहग(य)	१/३०६,५१२,५१३, २/८२,१४६-१५७
आराहगा अणारंभा अणगार	२/१५७-१५९
आराहगा अप्पारम्भा - समणोवसगा	२/१६०-१६१
आराहगा सण्णिपंचिदिय - तिरिक्खजोणिया	२/१६१,१६२
आराहणविराहणी	१/५१७
आराहणा	१/६१,२/९०,९६,१५५, १५६,२८९,४१३,४१४
आराहणापगारा	२/१५५
आराहणाफल	१/५४
आराहणी	१/५१७
आराहणी भासा	१/५१५,५१६
आरियखेत्त	२/२५६
आरिय मग्ग	२/४४०
आरोवणा	२/३५३,३५४, ३५६-३५९,३७२
आरोवणा पायच्छित	२/३५३
आरंभ	१/३९,१३१,१७०,१७५,२०९, २१०,२८४,४३९,४४८;२/३,१९,१२५,१३६
आरंभजीवी	२/२०३,४१६
आरंभपरिच्चाय	१/१३५
आरंभ परिण्णाय	२/१३४
आरंभसत्ता	१/१७९
आलओ थीजणाइण्ण	१/३२६
आलस्स	१/९३
आलाव संलाव कारण	२/२५८
आलिसदग	१/१७५
आलोइय	२/३७३-३७६
आलोइयपाणभोयणभोई	१/२२१
आलोयग	२/३६९
आलोयण पाणभोयण	१/२८१
आलोयणया	१/१३४,१३५
आलोयणा	२/३६१-३६९
आलोयणा अकरण कारण	२/३६६
आलोयणा अकरण फल	२/३६७
आलोयणा करण	२/२६१
आलोयणा करण जोग्गा	२/३६४
आलोयणाकरण कारण	२/३६६
आलोयणा कारणा	२/३६१
आलोयणा करण फल	२/३६८,३६९
आलोयणा दोसा	२/३६१,३६२
आलोयणारिह	२/२६१,३६२
आलोयणा सवण जोग्गा	२/३६३,३६४
आलंबण	१/४८८,२/१८८
आलुंप	१/४५४
आवउडि	१/४१२
आवकहिय	१/२६
आवकहिय अणसण	२/२९४,२९५
आवक्कहिय पडिक्कमण	२/९७
आवट्टसोय	२/३२
आवतीति	२/३५१
आवायमसंलोय	१/७३७
आवस्सय	२/९२-९७
आवस्सिया	२/६८,६९

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

शब्द	पृष्ठ नं.
आवीइमरण	२/१९३
आस	१/५५३
आस-करणाणि	१/४६३
आसगंसि	१/५४२
आसजुद्धाणि	१/४६३
आसण	१/६७५,६७८
आसत्त	१/४३३
आसत्ति	१/४३८
आसत्थपत्त	१/५१०
आसव	१/१२५,१२६,१४२,१७१, १९०,२०६,२०८,२०९,४४२
आसवदार	१/४३७; २/११८
आसवदार पडिक्कमण	२/९७
आसाढी पाडिवए	१/६५,७०
आसायणा फल	१/९९
आसासा	२/१२१
आसिल	२/४४०
आसीविस	१/९९
आसीविसभावणा	२/२५३
आसुर	१/१६२; २/१७६
आसुरकाय	१/१३०
आसुपण्ण	१/१०५
आसुरत्ता	२/१७६
आसुरयं दिसं	२/४६७
आसोत्थ पवाल	१/५८४
आसोय पाडिवए	१/७०
आसंदिय	१/३३८, २/५९
आहाकड	१/४३३
आहा(धा) कम्म	१/५५९,५६०, ५६१,५६२,५६३;२/१५४,१९७
आहाकम्मिय	१/६२७
आहार	१/१९०,५३७,५३९,५४१, ५७५,५७६,६२२,६२३,६२४,७३७; २/२९९,३००
आहारएसणा	१/२८२
आहारकरण	२/८६
आहारजुत्तउवस्सय	१/६६७
आहारपच्चक्खाण	१/१३४,२/११९
आहारपायण णिसेह	१/५४३
आहारपोसह	२/१३१
आहारवं	२/३६३
आहारहेउं	२/४३६
आहारसमिति	१/२८३
आहारसरूव	१/५३६
आहारेसण पडिमा	२/३२७
आहियदिट्ठी	१/१६८
आहियपण्ण	१/१६८
आहियवाई	१/१६८
आहेण	१/६३०,६३१
आहोहिय	१/४१
इक्कडं	२/३३१
इक्खागकुल	१/५५३
इच्छाकारो	२/६८,६९
इच्छाणुलोमा	१/५१४
इच्छापरिमाण	२/१२४,१२६
इच्छालोभ	२/३०२
इड्ढी	२/२३४,४३२,४६९
इड्ढीगारव	१/९०
इड्ढीसक्कारसम्माण	२/५०
इत्तरिय	१/२६,२/२९४,२९५
इत्तरिय पडिक्कमण	२/९७
इत्तरियपरिग्गहियागमण	२/१२६
इत्तरिए अणेगविहे	२/२९४,२९५
इत्थिकह	१/११३,११४
इत्थिकामभोग	१/१५३,१७७
इत्थित्तट्ठा निदाणकरण	२/१८२
इत्थिभोग	२/१८२
इत्थियअवलोयण	१/४६४
इत्थिलिंगसद्दा	१/५१५
इत्थिवयण	१/५२०
इत्थिवयू	१/५१५,५१७,५१८
इत्थिविग्गह	१/६२७
इत्थिवेदखेयण्ण	१/३३७
इत्थिसागारिय	१/६४९,६५१
इत्थी इंदियाणं आलोयण णिसेह	१/३२९
इत्थीकहविवज्जणया	१/४२२,४२३
इत्थीनिलय	१/३२७
इत्थी परीसह	२/४२१,४२५-४२७
इत्थी-पसु-पंडगसंसत्त - सयणासणवज्जणया	१/४२२
इत्थीपुरिस उवसग्ग	२/३२०
इत्थीरागणिसेह	१/३३५
इत्थीवंसं	१/४४१
इत्थीविसयगिद्ध	२/४६७
इत्थीवेय	२/३६९,४२६
इत्थीणं इन्दियाणमा-लोयणवज्जणया	१/४२२,४२४
इत्थीणं कहं	१/३१६
इत्थीणं कूडयाइ सद्दसवणणिसेह	१/३२९
इत्थीहिं सद्धिं निसेज्जा णिसेह	१/३२८
इरियट्ठाय	१/६२४
इरिया	१/१४३
इरियावहिया	१/१४७,४८९,४९०
इरियावहिया किरिया	२/१२९
इरियावहिया पडिक्कमण सुत्त	२/१०१
(इ)ईरियासमिई	१/२८१,४८७,५१२
इरियासमिय	१/२१२,२२०,७७०,२/४५२
इसि	२/४८
इसिज्झय	१/१४३
इस्सरियमय	२/२१९
इहलोइय ववसाय	१/४८
इहलोइयसद्द	१/४६०
इहलोइयाइरूवेसु आसत्ति	१/४६४
इहलोग आसायणा	१/९७
इहलोगपडिणीय	१/८९
इहलोग पडिबद्धा	२/६
इहलोग संवेगणी	२/३९७
इहलोगासंसप्पओग	२/१०८
इंगाल	१/४९१,६२२
इंगालकम्म	२/१२८
इंगिणीमरण	२/१९४,२९९
इंद	१/१४२,२/२२७
इंदभूइ	१/८
इंदमह	१/६९
इंदमहापाडिवा	१/६७
इंदिय अपडिसंलीण	२/३१६
इंदियग्गी	१/३३१
इंदियचोर वस्से	२/४७१
इंदियणिग्गह फल	१/७७४
इंदियत्थ	१/४८८
इंदियदरसिणं	१/३२६
इंदिय पच्चक्खं	१/२०
इंदिय पडिसंलीणया	२/३१३
ईसर	१/१६०
ईसरकारणिय	१/१५५,१५७
ईसरकारणियवाई	१/१५५

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

शब्द	पृष्ठ नं.
ईहोपोहमग्गण गवेसण	१/६०
उक्कलियंड	१/२८७
उक्कस	२/४८
उक्कसावेइ	१/५१०
उक्कावात	१/६८
उक्कित्तण	२/९७
उक्कडय	२/३११,३३२
उक्कडयासणिए	२/३१०,३११,३१२
उक्कोसिया	२/१५६,१५७
उक्खित्तचरए	२/३०५,३०८
उक्खित्त-निक्खित्तचरए	२/३०६
उक्खित्तविवेगेणं	२/१११,११२
उग्गकुल	१/५७३
उग्गतव	२/२९४
उग्गमविसोही	२/२०७
उग्गमोवघात	२/२०६
उग्गयवित्ती	१/४८१,४८२
उग्गह	१/४७८,६७२,६७३, ६७४,६७५,६७८,६७९,६८३,६८४
उग्गहमण्णुवणया	१/३०९
उग्गह समिति	१/३१०
उग्गहसीमजाणणया	१/३०९
उग्गहणसीलय	१/३०३
उग्गहाणंतग	१/६९७
उग्गालगिलण	१/४८५
उग्घोसजायणा	१/७०४
उच्चागोय	१/१२,४४५
उच्चार १/५५४,६६२,७३७,७३८,७४०, ७४१,७४२,७४३,७४४,७४७,४२१;२/८६	
उच्चार पडिक्कमण	२/९७
उच्चार-पासवण	२/३२४,३२६
उच्चार-पासवण-खेल-सिंघाण-जल्ल परिट्ठावणासमिई(ति)	१/४८७,७७०
उच्चार पासवण भूमि - पडिलेहण	१/७३८,२/८९
उच्चारमत्तय	२/८८
उच्छु	१/५९०,५९२
उच्छुखंडिय	१/५९१,५९२,५९७
उच्छुचोयग	१/५९१,५९२,५९७
उच्छुडगल	१/५९१,५९२,५९७
उच्छुमेरग	१/५८५,५९१,५९२,५९७
उच्छुसालग	१/५९१,५९२,५९७
उच्छोलण	२/६६
उज्जाण	१/४२१,५२३,५३२
उज्जाणगिह	१/४२१
उज्जाणसाल	१/४२१
उज्जालिय	१/५७७
उज्जुए	१/२८७
उज्जुदिट्ठी	१/२०२
उज्जुदंसणा	१/२०२
उज्जुपन्न	१/११८
उज्जुभाव	२/२२१,३६९
उज्जुमई	१/२२४
उज्जुसुय (नय)	१/२७,२८,२९
उज्जुसुय	२/९३
उज्जुहियाठाण	१/४६३
उज्जू	१/११८
उट्ट	१/१९२
उट्टिय	१/७२८
उट्ठच्छिण्ण	१/५३०
उट्ठवीणिय	१/४६०,४६१
उट्ठाण सुय	२/२५३
उड्ढदिसिवय	२/१२७
उड्ढदिसिपमाणाइक्कम	२/१२७
उड्ढलोय	१/२७
उड्ढा	१/१२२,१२९
उण्णकपास	१/४२१,७०५
उत्तरकुरू	१/२८
उत्तरगुण पच्चक्खाण	२/११५
उत्तरण	१/५०४
उत्तरित्तय	१/५०४
उत्तरविही	१/१०७
उत्तरा	१/१८६
उत्तरोट्ठरोम	१/३७०
उत्तरोट्ठरोम परिकम्म	१/३५४,३८२, ३८८,३९५
उत्तरोट्ठ रोम - परिकम्मकारावण	१/३६५,३७०,३७६
उत्तार	१/१४२
उत्तासणियाए	२/३१२
उत्तिंग	१/२८५
उत्तिंगलेण	१/२८७
उदउल्ल	१/२३४,५०८,५०९
उदउल्ल काय	२/८३
उदगपसूय	१/६६८
उदगपोक्खल	१/१५६
उदगबुब्बुय	१/१५६
उदरि	१/१६६,५३०
उदय(ग)	१/१६७,२६७,७०१,५०३
उदयकम्म	१/२३५
उदयचर	१/१६७
उदयसत्थ	१/२३४,२३५,२३६
उदिट्ठ भत्त	२/१३७
उद्दिट्ठभत्तपरिण्णाय	२/१३४
उदीण	१/१३८,१४९,५५९,२/४,३०२
उदीणा	१/१२२,१२९
उद्दसंड	१/२८७
उद्दाणि	१/४१७,६८६
उद्दायण	१/१९९
उद्देसिय	१/१४४,५६३,६८४,७३९
उद्देसियाइ आहार	१/६०६
उन्नय	१/२०१
उन्नयदिट्ठी	१/२०१
उन्नयदंसणा	१/२०१
उपकारकारगा	१/१२१
उप्पण्णमिस्सिया	१/५१४
उप्पण्णविगायमिस्सिया	१/५१४
उप्पलाइ	१/५८५
उप्पाइय	१/१७३
उप्पायणा दोस	१/५७२
उप्पायणविसोही	२/२०७
उप्पायणोवघात	२/२०७
उबद्धिय	१/५१०
उब्भिय	१/२२९
उब्भिण्ण आहार	१/५६७
उब्भिण्ण(दोस)	१/५६७
उब्भियलोण	१/४८४
उब्भिया	१/२४४,२४७
उम्मग्ग	१/१९५,१९६,७०१
उम्मग्ग गमण	१/४९१,४९३
उम्मग्गदेसण	२/१७७
उम्माय	१/३२७,३२८,३२९,३३०, ३३१,३३२,२/३२६
उम्माय ठाणाइं	२/२०२
उम्मायपत्त	२/३७९
उम्मिस्स दोस	१/५८२

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

शब्द	पृष्ठ नं.
उम्मुग्ग	२/४५७
उरब्भ	२/४६६
उराल	१/१९०
उरालं	१/१४१
उवइ वहावण	१/४९३
उवएस (रूइ)	१/१२६
उवकरण असंवर	१/२१४
उवक्कम	१/४७
उवक्खडसंपन्न	१/५४१
उवक्खडिय	१/५२२
उवक्खर	१/४३८
उवक्खर संपन्न	१/५४१
उवगरण	१/४१७,७३०,७३९
उवगरण-उप्पायणया	१/७४,७५
उवगरण चियाए	२/१५
उवगरण दव्वोमोयरिया	२/३०३
उवगरणपरूवणा	२/५
उवगरणसंजम	२/५
उवगरणसंजम	२/१५
उवग्गहट्ठयाए	२/३९२
उवघात	२/२०६
उवघायणिस्सिया	१/५१३
उवजितकाय	१/५२२
उवज्झाय	१/१,८७,१००,१०३,१३०, ४९९,६१४,६१५,६८४;२/९,१०,७८,२३३, २३७,२३८,२३९,२४०,२४१,२४२,२४३, २४४,२४६,२५०,२५२,२५४,२६३,२६४, २७०,२७१,२७३,२७४,२७५,२८१,२८८, २८९,३६२,३८६
उवज्झाय आसायणा	१/९७
उवज्झायत्ताए	२/२२९,२३०
उवज्झायपडिणीय	१/८८; २/२६३
उवज्झाय पददाण	२/२४५
उवज्झाय वेयावच्च	२/३८६
उवट्ठाण किरिया	१/६७९
उवट्ठावण	२/४
उवट्ठावण अजोग्गा	२/१०,११
उवट्ठावण कालमाण	२/९
उवट्ठावण जोग्गा	२/१०
उवट्ठावण विहाण	२/९
उवणिहिए	२/३०८
उवणीय-अवणीयचरए	२/३०६
उवणीयचरए	२/३०६
उवणीत-अवणीत वयण	१/५२०
उवणीयवयण	१/५२०
उवभोगपरिभोगपरिमाण	२/११६, १२४,१२७
उवभोग-परिभोगाइरित्त	२/१२८
उववज्झा	१/९१
उववाइय	१/१४९
उववातिया	१/२४४,२४५
उववूह	१/१२५
उवसग्ग	१/६२५;२/२८०,३०१,३१८, ३२४,३२५,४२८,४३५,४३६-४४१
उवसग्ग अणाहओ मुणी	२/४३९
उवसम	१/१३१
उवसमिय (भाव)	१/१८
उवसंत	१/८८,१८७;२/२९
उवसंपज्जित	२/२५१,२५२
उवसंपदा (या)	२/६८,६९,२३०
उवस्सय	१/६४६,६४७,६४८,६४९, ६५१,६५२,६५३,६५४,६५५,६५६,६५७, ६५८,६६०,६६२,६६३,६६४,६६५,६६६, ६६७,६६८-६७१,६७४,६७५,२/८७,३१२
उवस्सय असंकिलेस	२/२८७
उवस्सयपरिण्णा	१/११७
उवस्सिया	१/२०५
उवहड	१/५४२
उवहाण	१/८,५७,११०
उवहाण पडिमा	२/३१६
उवहाणव	१/१०८
उवहाणवीरिय	१/३७,१९६,४७,२७९
उवहाणायार	१/११०
उवहि	१/७३२,७३३,७३४,७३६, ७३७;२/३९८
उवहिपच्चक्खाण	१/१३४,१३५;२/११९
उवहि वहावण	२/२६८
उवहि विओसग्ग	२/४०६
उवहिसंकिलेस	२/२८६
उवाणह	१/४३२
उवादीतसेस	१/४५५
उवादीयमाणा	१/२३०
उवासगपडिमा	२/१३३-१३८,२८८
उवासिया	१/५९,५८,१२७-१२९, २०७,३२४,२/१,२,२०,२१
उवाही	२/४५६,४६०
उसभ	१/३; २/२२६
उसिण परीसह	२/४२१,४२२,४२३
उसिणवियड	२/८५
उसिणोदग गहण	२/८५
उस्सओ	२/२२३
उस्सक्किय	१/५७६
उस्सट्ठपिंड	१/६००
उस्सव	१/६२८
उस्सा	१/२८७
उस्सिंचिय	१/५७७
उस्सेइम	१/६४५,६४६; २/२९५
उंछ	१/५४५; २/२७,४७
एकल विहारिस्स गणे - पुणरागमण	२/२८०,२८१
एकादसमा उवासग पडिमा	२/१३७,१३८
एगट्ठाण पच्चक्खाण सुत्त	२/१११
एगत्त अण्णत्त भावणा	२/४५२,४५३
एगत्त भावणया णिव्वेय	१/१४०,१४१
एगत्तवियक्क अवियारी	२/४०५
एगत्थ आवासकारण	२/२५८,२५९
एगपासियाए	२/३१२
एगप्पवाई	१/१६०
एगराइया भिक्खुपडिमा	२/३१७, ३२५
एगल्लविहार पडिमा	२/२७८,२८०,२८१
एगवयण	१/५१०
एगवयणविवक्खा	१/५१४
एगवयू	१/५१४
एगग्गमणसन्निवेसणया	१/१३३,७५१
एगल्ल विहाररिस्स अट्ठगुणा	२/२७८
एगंत अण्णावाय	१/१८२
एगंत किरियावाय	१/१६८,१६९
एगंत किरियावाई	१/१६९
एंगतकूड	२/६५
एंगंतणाणवाई	१/१७९
एगंतदिट्ठी	१/१८९,२/६५
एगंतपंडिय	१/४३३
एगंतबाल	१/३१३-३१५,२/२६३
एगंत विणयवाई	१/१८२
एगागिस्स समाही	२/२८०
एगावली	१/४१८,६५४
एगासण पच्चक्खाण सुत्त	२/११०,१११

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

शब्द	पृष्ठ नं.
एगित्थिसद्धि	१/४२१
एगागी भिक्खुस्स - अपसत्था विहार चरिया	२/२८०
एगागी भिक्खुस्स - पसत्था विहार चरिया	२/२७९
एगीभाव	२/१२०
एगे पाये	२/३०३
एगे वत्थे	२/३०३
एरण्ड	१/१०१,१०२
एरण्डपरियाय	१/१०१
एरण्डपरिवार	१/१०१,१०२
एरण्णवय	१/२८
एरवय	१/२८,२/२००
एरावण	१/७,३२०
एरावती (ई)	१/५०४,५०५
एवंभूत (नय)	१/३१
एलमूयग	२/४१०
एलय	२/४६६
एसणा	१/१४३,५४२,५४३,५४४; २/३०५
एसणाखेत्तपमाण	१/५७२
एसणाविसोही	२/२०७
एसणासमिई (ति)	१/४८७,५३७,७४९
एसणासमिय	१/५४४,७४९
एसणिज्ज	२/१३२
एसणोवघात	२/२०७
एसिय	१/५३६,६३७
एसियकुल	१/५५३
ओगाहियाहार	१/५४२
ओगिण्हइ	१/५४२
ओघाइयार पडिक्कमण सुत्त	२/१०१
ओघाइयार विसोहीकरण	२/१२२
ओट्ठकम्मकारावण	१/३६४
ओट्ठपरिकम्म	१/३५३,३६४, ३८८,३९४,४०१
ओट्ठपरिकम्म कारावण	१/३७०,३७६
ओण्णिय	१/७२८
ओदइय (भाव)	१/१८
ओद्देसिय अणायार	१/२०८-२१०
ओभासिय	१/७२५
ओम	२/३०२
ओमचरओ	२/३०५
ओमचेल	१/६९२,६९३
ओमजण पुरक्कार	१/१४५
ओमरत्ता	२/७०
ओमरातिणिय	२/१५३,१५४
ओमंथियाए	२/३१२
ओमाणभीरू	१/९०
ओयण	१/५५५
ओयारिय	१/५७८
ओरालिय	२/४१९
ओरालियकम्माइं	१/१४७
ओरालिय कामभोग	१/३३४
ओरालिय परदारगमण	२/१२६
ओरालियसरीरगं	१/६७
ओरालिय असज्झाय	१/६६
ओवत्तिय	१/५७८
ओवम्म	१/२०,२३,२४
ओवम्मसच्चा	१/५१३
ओवायकारी	२/६५
ओवाय पव्वज्जा	२/७
ओवणिहिए	२/३०७
ओवीलय	२/३६३
ओसक्किय	१/५७७
ओसण्ण	२८२,३९५
ओसन्नविहार पडिमा	२/२८६
ओसप्पिणी	२/२२६
ओसह (हि)	१/४४१,५२३,५३२, ५८७,६३८,५६५
ओसहिजुत्त उवस्सय	१/६६६
ओहायमाण आयरियाइणा - पद-दाण-निद्देस	२/२४०
ओहारिणी भासा	१/५१६,५१७, ५२४,५२५,५२७
ओहाविय	२/२४४
ओहिजिण	१/२२४
ओहिणाण	१/७५०; २/३२६
ओहिणाण अरहा	२/२२७
ओहिणाण केवली	२/२२६
ओहिणा (ना) णस्स खोभगा	१/११५
ओहिणाणजिण	२/२२६
ओहिणाण पच्चक्ख	१/२०
ओहिणाणविणय	१/७६
ओहिदंसण	१/११५,७५०
ओहिदंसणगुणप्पमाण	१/२५
ओहिमरण	२/१९३
ओहोवहोवग्गहिय	१/७३३
अंककरेलुय	१/५८५
अंक पलियंक	१/४०८
अंग	१/१२६
अंग संचालण	१/४१४
अंगादाण	१/४१२,४१३,४१४
अंगादाण परिकम्म	१/४१३,४१४
अंड	१/२८५
अंडकड	१/१६०
अंडय (ा)	१/२२९,२४४,२४५,२४९
अंडसुहुम	१/२८७
अंत	१/१२३
अंतकड	१/१७०
अंतकिरिय	१/१२
अंतकिरिया	१/२०९,२१२
अंतचरए	२/३०८
अंतचारी	१/५३९
अंतद्धाणपिण्ड	१/५७४
अंतराय	१/१४६
अंतरुच्छुय	१/५९१,५९२,५९७
अंतलिक्ख	१/६८,५२१,६६३
अंतलिक्खजाय	१/६६३,७१८,७१९
अंतहुण्डी (देवी)	१/११
अंताहारे	२/३०९
अंतजीवी	२/३१०
अंदुय बंधण	१/१७६
अंधत्त	१/४४५
अंधा	१/१६८
अंब	१/५८८,५८९,५९०
अंबकंजिय	१/६४५
अंबडगल	१/५८९
अंबचोयग	१/५८९,५९०
अंबपाणग	१/६४२
अंबपेसिय	१/५८९
अंबभित्तग	१/५८९
अंबसरडुय	१/५८४
अंबसालग	१/५८९
अंबाडगपलंब	१/५८४
अंबाडगपाणग	१/६४२
अंसिया ओमोयरिया	१/६२४

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

शब्द	पृष्ठ नं.
अंसुय	१/४१७
अंसुयाणि	१/६८५
कक्करणता	२/२८७
कक्काईण उवट्टण	१/४८०
कक्खडफास	१/१७८
कक्खरोम	१/३५३,३६३,३६९,३७५, ३८१,३८७,३९३,४०१
कक्खवीणिय	१/४६१,४६२
कच्छ	१/४६२
कच्छाइ अवलोयण	१/४९५
कज्जलमाण	१/५१०
कज्जलावेमाण	१/५०९
कट्ठकम्म	१/४६३
कट्ठक्खाय	१/५३९
कट्ठमालिय	१/४१९
कट्ठसिल	२/३२०
कड	१/४३
कडग	१/४१८,६५४
कडिबंधण	२/४२३
कढिण	२/३३१
कण	१/५८७
कणकुण्डग	१/५८७
कणग	१/१३८
कणगकंताणि	१/६८६
कणगखइयाणि	१/६८६
कणगखचियाणि	१/४१८
कणगपट्टाणि	१/४१८,६८६
कणपूयलि	१/५८७
कणगफूसियाणि	१/४१८,६८६
कणगंताणि	१/४१७
कणगाणि	१/४१७,६८६
कणगावली	१/४१८,६५४
कण्डूसगबंध	१/७२८
कण्णच्छिण्ण	१/५३१
कण्णमल	१/३५१,३५७,३६२,३६८, ३७४,३७९,३८६,३९२,३९९
कण्णसोहणय	१/७३५
कण्हपक्खिय	१/१७९;२/१८०,१८१,१८४
कण्हलेस्स	१/१३१
कण्हसोहणग	१/२७८,२७९,२८०
कति	१/१८८
कत्तियमहापाडिवहे	१/६५
कन्दप्प	२/१२८,१७६
कन्दप्पियाइ विराहगा समणा	२/१७६
कन्नालीय	२/१२५
कपिंजल	१/१७६
कपोत	१/१७६
कप्पट्ठिती	२/१२
कप्पट्ठियाण	१/५६२
कप्पणिज्जभासा	२/३१९,३२०
कप्पणीय उवस्सय	२/३२०
कप्पणीय संथारग	२/३२०
कप्पातीत	१/५४
कप्पिय	२/५८
कप्पोवय	१/५४
कम्बोय	१/१०८
कम्मधर (यक्ष)	१/९
कम्म	१/६५,१४६,१८८; २/१२७,४१५,४५८
कम्मकरी	१/५५५,५६०,५८०,६५४, ६५६,६५७,६६०
कम्मकोविय	२/२०३
कम्मगं	१/१९०
कम्मगण्ठि	१/१४६; २/३१५
कम्मणिज्जराफल	२/४७२
कम्मपग(य)डी	१/५६३,६०९,६१०
कम्मबीय	२/४१९,४६४
कम्म भेयणे परक्कम	२/४६२
कम्ममकुव्वय	२/४४
कम्मरय	१/६२,४३६
कम्मविओसग्ग	२/४०६,४०७,४०८
कम्मविवाग	२/४३२
कम्मवेयणकाल	१/४५५,४५६
कम्मसच्चा	२/४६८
कम्मसमारंभ	१/१५२,१५७,१५९, ५४६,२/३१
कम्मसरीरगं	१/१३५,२/४५५
कम्मसंपया	१/८७
कम्माऽणाणफला	२/४३२
कम्मा णाणफला	२/४३२
कम्मादाण	२/१२७,१२८,१४५,१४६
कम्मंस	१/१४७
कयवयकम्म	२/१३३
कय-विक्कय	१/५३४
करकण्डू	१/१९९
करणगुणसेढि	२/३८०
करणसच्च	१/३५,१३४,१३५; २/३४
करय	१/२८७
करीरपागग	१/६४२
करंडग	१/१०२
कलम	१/१७५
कलह	१/१७४,२१४
कलह उवसमण विहिणिसेहो	२/२८९
कलहकरण	१/४२०
कलहकारग	२/५०
कलहडमरवज्जय	१/८३
कलि	१/४३
कलिग	१/१९९
कल्लाण	१/६१,१५२,१५४,१७२, १७९,१९१,२२२;२/६८
कल्लाणभागी	१/१०३
कविट्ठवाणग	१/६४२
कविट्ठसरडुय	१/५८४
कसाय	१/४३७,५२१
कसाय असंकिलेस	२/२८७
कसायकलुसिय	१/४५३
कसायणिसेह	२/२१७
कसायपच्चक्खाण	१/१३४,१३५; २/११९
कसायपडिक्कमण	२/९७
कसाय पडिसंलीणया	२/३१३,३१४
कसायपमाय	२/२०६
कसायपयणुकरण परक्कम	२/४६२
कसायपरिण्णा	१/११७
कसायविओसग्ग	२/४०६
कसायसंकिलेस	२/२८७
कसिय ओसही	१/५८७
कसिण चम्म	१/७०७
कसिण वत्थ	१/६९५
कसिणा	२/३५३
कसिणाकसिण वत्थ	१/६९५
कसेरूग	१/५८५
कहग	१/४२५
कहा	२/३९६-४०१
काउस्सग्ग	१/१३३,६६८; २/७३,७४,९९,४०८
काउसग्गकारी	२/४९

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

शब्द	पृष्ठ नं.
काउसग्गपडिमा	२/१३५,१३६, ३३४,३३५
काउसग्गफल	२/४०८
काउसग विहि सुत्तं	२/१०९
कागिणी	२/४६७
काण	१/५३०
काणत्त	१/४४५
काणिय	१/१६६,५३०
काम	१/४४७,४४८
कामकहा	२/३९६
कामकामी	१/४४७
कामखंध	१/३६
कामगिद्ध	२/१९६
कामगुण	१/३३२,४४७,४४८; २/४६५,४७०,४७१
कामजल	१/७१८,७१९
कामभोग	१/१३५,१३९,१४५,१५२, १५३,१५५,१५७,१५९,१८९,१९९,३२६, ३३३,४३४,४४६,४४७,४४८,४७८; २/१९६,४७१
कामभोगतिव्वाभिलास	२/१२६
कामभोगासंपप्पओग	२/१०९
कामलालसा	१/४४६
कामासंसप्पओग	२/१७७
कामेसणविदू	१/४४७
काय	२/४४८
कायअगुत्ती	१/७४८
कायअपडिसंलीण	२/३१६
काय असंकिलेस	२/२८७
कायअसंवर	१/२१४
कायकिलेस	२/२९३,३१०-३१२
कायगुत्तया	१/१३४
कायगुत्तयाए फल	१/७५३
कायगुत्ती	१/४८७,७४८,७५२
कायगुत्तीणं	१/७५०
कायगुत्ती महत्तं	१/७५२
कायचियाए	२/१५
कायछक्क	२/५४
कायजोग	१/१४७
कायजोगपडिसंलीणया	२/३१५
कायदुप्पणिहाण	२/१२९
कायदंडणिसेह	१/७५५
कायपओगकिरिया	१/१६४
कायपरिकम्म	१/३३९,३५१,३७९, ३८५,३९१
कायपरिकम्म कारावण	१/३६१, ३६७,३७३
कायपाय	१/७१०
कायबलिय	१/२२५
कायविणय	१/७६,७९,८०
कायसमाधा(हा)रणया	१/१३४,१३५, ७५३; २/३४
कायसमिति	१/४८८
कायसमिया	१/७५०
कायसंकिलेस	२/२८७
कायसंजम	२/१५
कायाणि	१/४१७,६८५
काल	१/४८८
काल (ज्ञानाचार)	१/५७,६४,७०
काल आसायणा	१/९८
कालओमोयरिय	२/३०४
कालकूड	१/१४४
कालधम्म	२/३०२
कालपडिलेहणा	१/६४
कालपडिलेहणाफल	१/६४
कालपरियाय	२/३८८
कालमकासि	२/४९
कालमेरा	१/६५९
कालाइक्कम	२/१३२
कालाकालसमुट्ठायी	१/४५४
कालातिक्कंत	१/६२३,६२५
कालातिकंत किरिया	१/६५८
कालाभिग्गहचरए	२/३०५
कालियसुय	१/६९
कालीपवंग संकास	२/४२२
कावोयावित्ति	१/५३८
कासवणालिय	१/५८६
कासीराया	१/२००
काहिय	१/१९०
किण्इ	१/५०९
किण्हमिगाईणगाणि	१/६८६,७५०
कित्ती	१/२२२
किब्बिसिय भावणं	२/१७६
किमिणिहर	१/२७६
किमिणीहरण	१/२६२,३४४,३५०
किमिणीहरावण	१/२६६,२६९,२७२
किरिय	१/१५८,१६८,१७२,१९८
किरियावाय	१/१६८-१७०,२०८
किरिया	१/१५२,१५४,१५५,१५७,१९१
किरिया (रूइ)	१/१२६
किरियाठाण	२/२१६
किरियावाई (दी)	१/१६८
किरियावाईदरिसण	१/१६८
किरियासंपन्ना	१/११६
किलिन्नगाय	२/४३१
किलंत	२/६०
किवणकुल	२/१९०
किविण	१/६६०,६८५,७०९, ७१४,७४०,७४३
किविणपिंड	१/६००
किव्विय ठाण	२/१८६
किव्विसिय	१/१६२
किसी उवमा	२/७
किंचूणोमोयरिया	१/६२४
किंपागफल	१/३३३
कीडापदोस	१/१६१
कीयगड	१/१४४,६२६
कीय दोस	१/५६५
कीव	१/९४; २/६
कुइयं रूइयं गीयं	१/३२६
कुक्कुइय	२/१२८
कुक्कुई	१/७५५
कुक्कुडपोय	१/३२८
कुक्कुडि-अंडग-प्पमाणमेत्त	१/६२३,६२४
कुच्चग	२/३३१
कुच्छि-किमिय	१/२६३,२६६,२६९,२७२, २७६,३४४,३४७,३५०
कुट्टण	१/१७५
कुट्टत्त	१/४४५
कुट्टी	१/५३०
कुट्ठबुद्धि	१/२२५
कुणाला	१/५०४
कुणालाविसय	२/२५६
कुणित	१/१६६
कुणिय	१/५३०
कुतित्थिनिसेवय	१/४७

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

शब्द	पृष्ठ नं.
कुदंसणा	१/२०१
कुप्पावणिय दव्वावस्सय	२/९५
कुप्पावणिय भावावस्सय	२/९६
कुम्भ	२/३५०
कुम्भिपक्क	१/५८६
कुमारेण	१/१७६
कुम्म	१/१७६,१९३; २/४१७
कुररी	१/१४४
कुराइ	१/५५४
कुरूवा	१/१२२
कुलत्थ	१/१७५
कुलथेर	२/२२७
कुलधम्म	१/३३
कुलपडिणीय	१/८९; २/२६३
कुलमय	२/२१९
कुलय	१/७१८
कुलल	१/१९३,३२८
कुलवेयावच्च	२/३८६
कुलसंपण्णा	१/१२२; २/३६४
कुलहीणा	१/१२२
कुवियगिह	१/४२२
कुविय-पमाणाइक्कम	२/१२७
कुवियसाल	१/४२२
कुविंद	१/५०६
कुस	२/३३१
कुसग्गमेत्ता	२/४६८
कुसपत्त	१/५०६,५१०,५११
कुसमण	२/६४,६६
कुसमय (कुसिद्धान्त)	१/८
कुसल	१/१८३,१८४,१८५,१८६
कुसील	१/१४२,३३६,४५२; २/६६,२८३,३९५
कुसीलधम्म	१/२३९
कुसील पडिसेवणया	२/४३५
कुसीलवड्ढण	२/६०
कुसीलविहार पडिमा	२/२८६
कुसीललिंग	१/१४३
कुहेडविज्जासवदारजीवी	१/१४४
कूअणता	२/२८७
कूडकहावण	१/१४३
कूडतुल्ल	१/१७५
कूडतुल्ल-कूडमाण	२/१२६
कूडमाण	१/१७५
कूडलेहकरण	२/१२५
कूडसंखिज्ज	२/१२५
कूडागार	१/४२२
केउर	१/४१८
केयण	१/७५१
केवलणाण	१/५७,५८,५९,६०, ७५०; २/३२६
केवलणाण अरहा	२/२२७
केवलणाण केवली	२/२२६
केवलणाण जिण	२/२२६
केवलणाण दंसण	१/११५
केवलदंसण	१/७५०
केवलदंसणगुणप्पमाण	१/२५
केवलणाण पच्चक्ख	१/२०
केवलणाणविणय	१/७६
केवलणा(ना)णावरणिज्जाण कम्म	१/५९
केवलबोहि	१/१२७-१२९,१३१
केवलमरण	१/७५०
केवलमाभिणिबोहियणाण	१/५७
केवलवरनाणदंसण	१/१४७
केवलि	२/१,२,१९,२०
केवलिआराहणा	२/१५५
केवलिकम्मंस	१/७५३; २/१२०
केवलिपण्णत्त धम्म	१/३९,४०,४१,४२, ५०,५१; २/१७९-१९१
केवलि(ली)पन्नत्त धम्म-आसायणा	१/९८
केवलिउवासग	१/३९
केवलि उवासिया	१/३९,४०
केवलिसावग	१/३८,४०
केवलिसाविया	१/३९,४०
केवलि(ली)	१/३;१४,२६,३९,४०,४१, ४२,५३,५८-६०,६२,६३,१०६,१२७,२०६
केवलिमरण	२/१९४
केवलीआसायणा	१/९८
केवलीणंठाण	१/२२३
केवलीपगारा	२/२२६
केसपरिकम्म	१/३५६,३८४,३९०,३९७
केसपरिकम्मकारावण	१/३६७,३७२,३७८
केसरक्खण	२/९०
केसलोय	१/५३८; २/४३४
केसवाणिज्ज	२/१२८
केसी	१/१९७,४३९,४४५
केसी (श्रमण)	१/७४९
कोउगकम्म	२/२२२
कोउयकरण	२/१७७
कोउहल्लपडियाए	१/४६५-४६७
कोउहल	१/१४४
कोकतिय	१/५५३
कोक्कुइय	२/१७६
कोट्टगकुल	१/५५३
कोट्ठागार	१/४२२
कोट्ठियाउत्त	१/५६९
कोडीसहियं	२/११५
कोढी	१/१६६
कोपपिंड (दोष)	१/५७१
कोयव (वाणि)	१/६८६,४१८
कोलपाणग	१/६४३
कोलवासं	१/४०७
कोलसुणय	१/५५३
कोलुण	१/२५३
कोवसीलता	२/१७६
कोविय	१/१०६
कोसंबी	१/५०२
कोह	१/८,७२,९३,१७४,१९१,१९६, २१४,३००; २/२१८,४७१
कोहअपडिसंलीण	२/३१६
कोहणिस्सिया	१/५१३
कोहदंसी	२/४६०
कोहपिण्ड	१/५७३
कोहमुण्डे	२/८
कोहविओसग्ग	२/४०७
कोहविजय	१/१३४; २/२२१
कोहविवेग	१/१३५,२९७,२/३४
कोहवेयणिज्ज कम्म	२/२२१
कंक	१/१९३
कंखा	१/१३७; २/१२३
कंखा-पदोस	२/३६
कंखामोहणिज्ज	१/१३७
कंखामोहणिज्ज कम्म	२/३९५
कंटक	१/१४९
कंती	१/२२१
कंथय	१/१०८
कंद	१/२४२

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

शब्द	पृष्ठ नं.
कंपिल्ल	१/५०२
कंबल	१/४५३,७०८,७२९, ७३०,४१७; २/५५
कंबलगाणि	१/६८६
कंस	१/१३८
कंसपाय	१/७१०; २/५८
कुंडमोय	२/५८
कुंडल	१/४१८,६५४
कुंडिया	१/४३२
कुंथु	१/३,४,१९९
कुंथुरासिभूत	१/११५
खइय(भाव)	१/१८
खओवसम	१/३९,४०,४१,५८,५९, ६०,१२८,१२९,२०७,२०८,३२४,३२५
खओवसमिय(भाव)	१/१८
खज्जूरपाणग	१/६४२
खत्तिय	१/४६४,६०१
खत्तिय कूल	१/५५४
खमा	१/१३५; २/३४
खमावणया	१/१३३,१३५; २/२९०
खय	१/१३१
खरकंटयसमाणे	२/१२१
खलियनिन्दणा	२/९७
खलुंक	१/९०,९१
खाइम	१/९५,१५२,४४१,५४१, ५६३,५६४,५७१,५७८,२/१३२,१३३
खाणुयाइणिहरण	१/२५७
खाणुयाइ णिसरण णिसेह	२/३२१
खाणुसमाणे	२/१२१
खामणा सुत्त	२/१०९
खारवत्तिय	१/१७६
खिंसियवयण	१/३००,५२६
खीर	१/१०२,४२०,४२५, ५५५,६०५; २/३०९
खीरासविय	१/२२५
खुज्जत्त	१/४४५
खुज्जित्त(य)	१/१६६,५३०
खुड्डग(य)	२/५,७९
खुड्डिय	२/८३
खुड्डिय मोय पडिमं पडिवन्न	२/३४७
खुड्डिया	२/५
खुड्डिया मोय पडिमा	२/३१६,३४७,३४८
खुड्डिया विमाण पविभत्ती	२/२५३
खुरप्पसंठाण	१/१७८
खुरमुंडय	२/१३७
खुहा परीसह	२/४२२,४३५
खेत्त	१/४३२
खेत्त ओमोयरिया	२/३०४
खेत्त(य)ण्ण	१/५,१८३,१८४,१८५,१८६, २००,४३५; २/४५,४५८
खेत्तपमाण	२/७६
खेत्तमत्तय	२/८८
खेत्तवत्थु-पमाणाइक्कम	२/१२६
खेत्तवुड्ढी	२/१२७
खेत्ताइकन्तदोस	१/६२३,६२४
खेत्ताभिग्गहचरए	२/३०५
खेल	१/६६२,७३७
खेलोसहिपत्त	१/२२४
खोमिय	१/६८५,६९१; २/३३२
खंड	१/१०२,४२०,४२५
खंत	१/१८७
खंति(धम्म)	१/३४
खंती	१/१३४,२२२; २/२२१
खंतिक्खम	२/४८
खंते	२/३६४
खंदए	२/४५२
खंदमह	१/६९
खंध	१/२४२
खंधपएस	१/३०,३१
गइ	१/६१
गइमुत्तमा	१/११०
गज्जदेव	१/५२६
गज्जल	१/४१७,६८६
गज्जित	१/६८
गण	१/४७; २/२३२,२८०,२८५, २८६,२८८,२९०
गण अवुग्गह कारणा	२/२८८,२८९
गणट्ठकर	२/२३२
गणथेर	२/२२७
गणधम्म	१/३३
गणधारण	२/२४६
गणधारण अरिहा	२/२४६
गणपडिणीय	१/८९,२/२६३
गणपमुह	२/२४७
गणपमुहा	२/२५०
गणपरिच्चाय	२/२७०
गणविओसग्ग	२/४०६
गणवुग्गह कारणा	२/२८८
गणवेयावच्च	२/३८६
गणवेयावच्चकरा	२/२३२
गणसमायारी	१/७३
गणसोहकर	२/२३२
गणसोहिकर	२/२३२,२३३
गणसंकमण	२/२७४
गणसंगहकर	२/२३२
गणसंठिइ	१/५१
गणह(ध)र	१/८,२५,६१५; २/७८,२७०
गणहरसीस	१/२५
गणावच्छेइणी	२/२५५
गणावच्छेइय	१/६१५,६१८,६८४; २/१०,७८,८१,८४,८६,८९,२३३,२३८, २४१,२४२,२४३,२४४,२४५,२४९,२५२, २५४,२५५,२७०,२७१,२७२,२७३,२७४, २७५,२७६,२८१,३७८,३७९,३८०
गणिका आवागमणणिसेह	१/३३३
गणिड्ढी	२/२३४
गणित्ताए	२/२२९,२३०
गणिपिडग	१/१९,२५,१५६
गणिसंपया	१/७६; २/२३४
गणिमागमसंपन्न	१/५३
गणी	१/६१५,६८४,७०८; २/७८,२७०
गतभूसणमिट्ठ	१/३२६
गति	१/२००
गति-परिक्कमण्णू	१/१८३,१८४, १८५,१८६
गब्भदंसी	२/४६०
गय	१/४३२
गयजूहियठाण	१/४६३
गरहणया	१/१३३,१३५
गरहा	२/३८१
गरूयत्तं	१/२१४
गरूलोववाय	२/२५३
गलिगइहा	१/९१
गलियरस	१/९०
गवेलग	१/४३२

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

शब्द	पृष्ठ नं.
गवेसणा	१/५४२
गवेसणाकाले गमणविही	१/५४८
गवेसणाविही	१/५४६
गह	१/१७८
गहणे (सणा)	१/५४२
गाढमालव	१/५२२
गाम	१/४२,१९६,४६२
गामकंटय	२/४३४
गामथेर	२/२२७
गामदहाणि	१/४६२
गामधम्म	१/३३,३८,१९६,२३९,३३३
गामधम्मनियंतिय	१/६२७
गाम-पहाणि	१/४६२
गामपिंडोलग	१/५५०,६१५
गाम महाणि	१/४६२
गामरक्खकुल	१/५५३
गामरक्खगवसीकरण	१/४६९
गामवहाणि	१/४६२
गायणाइकरण	१/४६०
गारत्थ	१/४७७; २/१९७
गारत्थिणी	२/२६७
गारत्थिय	१/३६१-३८५,४९५,६९५, ७०३,७३२,७४६; २/२२१-२२४,२६६-२६९,३९४
गारत्थियवयण	१/३००,५२६
गारबंधण	२/४४०
गारमावस	१/४४८
गारव	२/२२०
गाह	१/१७६
गाहावइ (ति,ती)	१/४९३,५०७,५५५, ५६०,५८०,६५३,६५४,६५५,६५६,६५७,६६०
गाहाव (इ) (ति) उग्गह	१/६७२
गाहावइ करंडग	१/१०२
गाहावइ (ई,ति,त्ती) कुल	१/४९५,४९७, ५५०,५५१,५५२,५५५,५६६,५६७,५६८, ५६९,५७५-५८८,६०१,६०६,६०७,६१५, ६१७,६१८,६१९,६२०,६२८,६२९,६३०, ६४२,६४३,६४६,६४९,६५१,६५२,६५७, ६५९,६७४,६८३,६८४,७२९,७३०,७३१, ७३६,४०८,४२१;२/७८,७९,८२,८३,८८,१३८, १४७,२५६,२६६,२६७,२९१,३२२,३४६
गिद्धपुट्ठमरण	२/१९४,१९५,१९९
गिम्ह	१/६४८,६६५,६६६; २/८९,२५४,२५५,२५६
गिरिपक्खंदण	२/१९९
गिरि पडण	२/१९४,१९५,१९९
गिलाण	१/१९४; २/८०,८१,३८६,३८७,४२९
गिलाण आयरियाइणा - पद-दाणनिद्देस	२/२४०
गिलाण पवत्तिणिणा पददाण निद्देस	२/२४८
गिलाणट्ठ खेत्तगमण पमाणं	२/७७
गिलाणणियंठ	१/६४२
गिलाणनीसाए	२/८२
गिलाण पडिणीय	१/९०
गिलाणट्ठापेसिय	२/३८६
गिलाणवेयावच्च	२/३८६
गिलाणस्स अट्ठा	१/५६६
गिलासिण	१/१६६
गिलासिणी	१/५३०
गिल्लि	१/१७५
गिहकम्म	१/६५१
गिहत्थ	२/४९,६७,६८,१५१,४०९
गिहत्थसक्कार	१/५२८
गिहत्थसंसट्ठेण	२/१११,११२
गिहत्थाण	१/५९५
गिहवई	१/४७
गिहारम्भ	१/६५१
गिहि-णिसेज्जा-वज्जणं ठाणं	२/५९
गिहितिगिच्छ	१/२६३
गिहिधूम	१/२८०
गिहि-भायण-अभुंजणं ठाणं	२/५८
गिहिमत्त	१/६२१
गिहिवत्थ	१/७०४
गिहिवत्थोवओगकरण	१/७०४
गिहिसुव्वया	२/४६८
गीय	१/४४७
गुज्झग	१/९२
गुज्झाणुचरित्त	१/५२१
गुण	१/४५३,६५४
गुणधारणा	२/९७
गुणप्पमाण	१/२०,२६
गुणप्पेही	२/६८
गुणवय पडिवत्ती	२/९७
गुणव्वय	१/३०४; २/१२४,१२९,१३०
गुणसमित	१/४८९
गुणसीलय चेइय	१/३१२
गुणासाय	१/४४८
गुत्त	१/१८८; २/४७
गुत्तबंभयारि	१/२१२,७५०
गुत्ति (त्ती)	१/१०५,१२६,२२३, ४८७,७४८
गुत्तिंदियाणं	१/७५०
गुरू	१/८५,१००,१०४
गुरू अब्भुट्ठाणेणं	२/१११
गुरूकुलवास	१/१०४
गुरूवंदणसुत्तं	२/१००
गुरूसाहम्मिय सुस्सूसणया	१/१३३,१३५
गुल	१/४२०,४२५,५५०
गुव्विणी	१/५९६
गेवेज्जग (देव)	२/६३
गो	१/५२३,५२१
गोच्छग (य)	१/७०८,७२९; २/५,६०
गोण	१/४९१,५५३
गोणगिह	१/४२२
गोणसाल	१/४२२
गोतावादी	१/४४५
गोत्त	१/१०७,१४७
गोदोहिया	२/३११,३२५
गोपुर	१/४२१
गोमय	१/४८४,४८५
गोमयरासि	१/६८९
गोमुत्तिया	१/५४३,२/३०४,३१९
गोय	२/१२०,४१९
गोयम	१/८,१८,३७,३९,४०,४१,४२, ४७,४८,४९,५०,५४,५५,५८,८८,८९,१०३, १२५,१२७,१२८,१२९,१३५,१९४,१९५, १९६,२०७,२०८,२१४,२१६,२१७,३२४, ३२५,४३३,४३५,४३९,४४५,४९०,४९१, ५१३,५१४,५१६,५१७,५१८,५१९,५३६,५६२, ६०९,६१०,६२२,६२३,७४९,२२८; २/१,२,२०,२१,३४,३५,३६,११४,११५,११६, १२९,१३०,१३२,१३३,१३९,१४४,१४५, १४६,१४७,१४८,१४९,१५०,१५१,१५२, १५५,१५६,१५७,१५९,१६२,१६३,२०३,२०४, २०५,२१८,२२६,२२७,२२८,२९९,३५१, ३९८,४११,४१२,४१३,४१४,४१५,४५२

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

शब्द	पृष्ठ नं.
गोयर	२/४५८
गोयरकाल	२/३१८
गोयरग्ग	२/३०५
गोयरग्गपविट्ठ	२/५९,४३०
गोयर चरिया	२/३१९
गोयरचरिया अइयार विसोही सुत्त	२/१०२
गोयरिया	१/५४३
गोरमिगाइगाणि	१/६८६,४१७
गोरसविगती(ई)	१/५४२
गोलारूवग	१/४४६
गोलियसाला	१/६३७
गोलोमप्पमाणमित्त	२/९८
गोवालीय	२/१२५
गोह	१/१७६
गंगा (नदी)	१/७,५०४
गंठीगा	१/१८९
गंड	१/१५६,२५६,२५७,२५९,२६०, २६१,२६२,२६५,२६६,२६७,२६८,२६९, २७०,२७१,२७२,२७४,२७५,३४३,३४४, ३४६,३४७,३४९,३५०; २/४४१
गंडाइ तिगिच्छा	१/२६१,२७४,३४३
गंडाइतिगिच्छाकारावण	१/२६७
गंडाइपरिकम्म	१/२५६,२५९
गंडागकुल	१/५५३
गंडी	१/१६६,५३०
गंतुं पच्चागत (या)	१/५४४; २/३१९
गंथ	१/१०५; २/४४,४५७
गंथिम	१/४६२
गंध	१/१३८; २/३३,४४४,४४५
गंध जिंघण	१/४६५
गंधमंत	१/५१२
गंधव्व	१/८७,१७०
गंधार	१/१९९
गंधासत्तिणिसेह	१/५३७; २/४४४,४४५
गंधियसाला	१/६३८
घट्टणता	२/४३६
घडदासिय	१/१०६
घडिग	१/३३८
घडिमत्त	१/७१७
घण (तप)	२/२९५
घाण	२/४४४
घाणपण्णाण	१/४५४
घाणबल	२/२०४
घाणिंदिय	१/४७३
घाणिंदिय अपडिसंलीण	२/३१६
घाणिंदिय असंवर	१/२१४
घाणिंदियनिग्गह	१/१३४,७५४; २/३४
घाणिंदिय मुण्डे	२/८
घाणिंदियरागोवरई	१/४७०
घाणिंदियसंजय	१/४२९
घासिय	१/१७६
घुणोवमा	१/५३९
घोरतव	२/२९४
घोलिय	१/१७६
घोसहीण	१/९८
चउत्थभत्तिय	२/८४
चउदसरयण	१/१०९
चउप्पडोयार	२/४०३,४०४
चउ-मासिया भिक्खु पडिमा	२/३१७,३२३
चउरिन्दियकाय	१/४६
चउरिन्दिया	१/५०
चउवीसत्थव	१/१३३; २/९७
चउवीसत्थवफल	१/१२
चउसरण	१/२
चक्कवट्टी	१/११२,१६८,१७१
चक्कियासाला	१/६३७,६३८
चक्खिन्दिय	१/४७१,४७२
चक्खिन्दिय अपडिसंलीण	२/३१६
चक्खिन्दिय असंवर	१/२१४
चक्खिन्दियनिग्गह	१/१३४,७५४; २/३४
चक्खिन्दिय मुण्डे	२/८
चक्खिन्दियरागोवरई	१/४७०
चक्खिन्दियसंजम	१/४२९
चक्खु	२/४४३
चक्खुदंसणगुणप्पमाण	१/२५
चक्खुपण्णाण	१/४५४
चक्खुपरिकम्म	१/३५४,३८३,३९६
चक्खुबल	२/२०४
चक्खुरोम	१/३६४,३६९,३७५,३८१, ३८७,३९४,४०१
चम्म(य)	१/६४७,७०२,७३१,७३२
चम्मकोस(य)	१/६४७,७३१,७३२
चम्मछेदणग(य)	१/५०६,६४७,७३१,७३२
चम्मपलिच्छेयणय	१/७३२
चम्मपाय	१/७१०
चयोवच(इ)य	१/५१२,७५५
चरण	१/६३,२०६,४८७
चरणकरणपारविदू	१/१८८
चरणगुण	१/१९५
चरणविहिमहत्त	१/२०६
चरमसरीरधर	१/२१३
चरित्त	१/१८,५३,१२६,१४६, १९५;२/१२,३५०
चरित्त अइक्कम	२/९८
चरित्त अइयार	२/९८
चरित्त अणायार	२/९८
चरित्त असंकिलेस	२/२८७
चरित्तगुणप्पमाण	१/२०,२६
चरित्तगुत्ति	१/३२६; २/३१५
चरित्तट्ठया	२/७७,३६१
चरित्तधम्म	१/३२,३३,१२६; २/३९६
चरित्तधम्माराहणा	२/१५५,१५६
चरित्तपज्जव	१/७५३
चरित्तपडिणीय	१/८९; २/२६३
चरित्त पण्णवणा	१/३३
चरित्त पायच्छित्त	२/३५२
चरित्तपुरिस	२/२२७
चरित्तपगारा	२/१६
चरित्तबलिय	१/२२५
चरित्तबुद्धा	१/५५
चरित्तबोधी	१/५५
चरित्तमूढा	१/५६
चरित्तमोह	१/५५
चरित्तमोहणिज्ज कम्म	१/४५६
चरित्तलोग(अ)	१/१७
चरित्त वइक्कम	२/९८
चरित्तविणय	१/७६,७८
चरित्तविराहणा	२/१५७
चरित्तविसोही	२/२०७
चरित्तसम्म	१/३३
चरित्तसंकिलेस	२/२८७
चरित्तसंपण्ण(न्न)या	१/१३४,१३५, २१७;२/३४,३६४
चरित्तायार	१/५३
चरित्ताराहणा	१/५४,५५; २/१५५
चरित्तावरणिज्जाण कम्माणं	१/३२४, ३२५

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

शब्द	पृष्ठ नं.
चरित्तिड्ढी	२/२३४
चरित्तिंदि	२/२२७
चरित्तोवघात	२/२०७
चरिमतित्थगर	२/२२६
चरिय	१/४२१
चरियानियट्ट	१/५५६
चरिया परीसह	२/४२१,४२८
चरियापविट्ठ	१/५५६
चलाचल	१/४९१
चवेडा	१/९३
चाई-अचाई लक्खण	२/२४
चाउज्जाम धम्म	२/२२८
चाउम्मासिय अणुग्घाइय	२/३५३
चाउम्मासिय उग्घाइय	२/३५३
चाउल	१/५७९,५८७
चाउलधोवण	२/२९५
चाउल पलंब	१/५७९,५८८; २/३२८
चाउलपिट्ठ	१/५७९
चाउलोदग	१/६४४,६४५,६४६
चाउलोदण	१/५४७
चाउवण्ण संघ	१/१२९,१३०
चार	२/४३०
चारगबंधण	१/१७६
चारण	१/२२५,२/४१२
चारण भावणा	२/२५३
चारणलद्धि	२/४१२
चित्तकम्म	१/४६३
चित्त(ा)चेल्लडय	१/४९१,५५३
चित्तनिरोह	१/७५१
चित्तमंससोणित	१/५२२
चित्तसमाहि	१/७५०
चित्तसमाहिट्ठाण	१/७४९,७५०
चित्ता	१/१८०
चित्तालंकारवत्थग	२/४२६
चियत्तोवकरण साइज्जणया	२/३०३
चिया (धम्म)	१/३३
चिराधोय	१/६४५
चिलिमिलि(ली)	१/२७६,६४७, ७०२,७०३,७३१,७३२
चिंचापाणग	१/६४२
चीणंसुय	१/४१७,६८६
चीवरधारी	१/५०७
चुण्णयपिण्ड	१/५७४
चेल	१/५१०,६४७,७३१,७३२
चेलगोल	१/३३८
चेलचिलिमिलिय	१/७०२
चेलपाय	१/७१०
चोक्ख	१/२२३
चोयण	१/८५
चोलपट्टग	१/७०८,७२९
चंड	१/९०,९१
चंद	१/१०९,१७८
चंदपडिमा	२/३३७
चंदपडिमं पडिवण्ण	२/३३७
चंदप्पह (ससि)	१/३
चंदालग	१/३३८
चंदिम	१/१९४
चंदिमसूरियाणं	२/६३
चंदोवराय	१/६७
चंपा	१/५०२
छउमं	२/४३२
छउमत्थ	१/३६,४१; २/१२
छउमत्थमरण	२/१९४
छक्काए	१/४७
छज्जीवणि(नि)काय(ा)	१/२२८,२२९,२३०
छज्जीवणिकायवह	१/२५१
छज्जीवणिया	१/२२८,२२९
छट्ठभत्तिय	२/८४
छड्डियदोस	१/५९६
छण	१/४३४
छणपद	२/४५६
छण्ण	२/३६२
छत्त	१/६४७
छत्तक(ग)(य)	१/४३२,५०७, ७३१,७३२
छन्न	१/५२७
छप्पुरिमा-नवखोडा	१/७३३
छमासिया भिक्खुपडिमा	२/३१७,३२४
छल्लिक्खाय	१/५३९
छविखायाण	१/६०२
छविच्छेय	२/१२५
छिण्णकहंकहे	२/३००
छिण्णसिणेह	१/५०८,५०९; २/८३
छिन्नमालव	१/५२२
छिन्नाल	१/९०
छेओवट्ठावण(ा)	२/१२,३७८
छेओवट्ठावणा पायच्छित्तरिहा	२/३७८
छेदारिह	२/३५२
छेदोवट्ठावण-संजय-कप्पट्ठिई	१/५६
छेदोवट्ठावणियचरित्तगुणप्पमाण	१/२६
छेदोवट्ठावणियसंजम	२/१६
छेय	१/५००; २/९,१०,२४०,२४१
छेयपरिहार	१/५५७
छंद	१/४३५,७५५,२/२०५
छंदणा	२/६८,६९
छंदा	२/८
छंदोवणीया	१/२३०
जउणा	१/५०४
जउव्वेय	१/४८
जक्ख	१/९२; २/४०९
जक्खमह	१/६९
जक्खाइट्ठ	२/३७९
जक्खालित्त	१/६९
जक्खावेस	२/२०२
जगनिस्सिय	२/५४
जज्जरिय	२/३५०
जणवद(य)	१/१४८,५०२
जणवयपरिग्गहाए	१/७५१
जणवय परियावाए	१/७५१
जणवयपहाए	१/७५१
जणवयसच्चा	१/५१३
जत	१/१८७
जतुकुम्म	१/३२८; २/४२७
जन्नो	१/२२३
जमलोइय	१/१७०
जम्मदंसी	२/४६०
जय	१/१९९,२५१
जयण	१/२२३
जयणा	१/४८८
जयणावरिणज्ज कम्म खओवसम	२/२०
जयय	१/४८९
जरा	२/४६९
जराउ(ऊ)	१/२२९,२४९
जराउया	१/२४४,२४५
जराजुण्ण	२/६०
जलगय	१/५११

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

शब्द	पृष्ठ नं.
जलण	२/४८
जलणप्पवेस	२/१९४,१९५,१९९
जलपक्खंदण	२/१९९
जलप्पवेस	२/१९४,१९५,१९९
जल्ल	१/३४२,३५१,३६८,३७४,३८०, ३८६,३९२,३९९,४२५,७३७,२/४३१
जल्ल परीसह	२/४२१,४३१
जल्लोसहिपत्त	१/२२४
जवजवा	१/१७५
जवमज्झ चंदपडिमा	२/३३७,३४२
जवमज्झ चंद पडिमं पडिवन्न	२/३३७
जवमज्झा	२/३१७,३३७
जवोदग(य)	१/६४१,६४६; २/२९५
जहण्णा	२/१५६,१५७
जहण्णुक्कोसिया	२/१५६,१५७
जहासुय	१/८४
जाइ थेर	२/२२७
जाइपह	२/५२
जाइसरण	२/१६२
जाइसंप(ण्ण)न्ना	१/१२१; २/३६४
जाइहीणा	१/१२१
जागरा	२/३३
जागरिया	२/४५२
जाण	१/१७५,४३२
जाणगसरीर दव्वावस्सय	२/९३,९४
जाणगसरीर भवियसरीर - वइरित्त दव्वावस्सय	२/९४
जाणगिह	१/४२२
जाणसाल	१/४२२
जाणू	१/१२३
जातिअंध	१/१६३
जातिमय	२/२१९
जाम	१/४२,५७,१२९,२०६, २८१,३२४; २/४,१९
जाय(त)	२/१३०
जायणा	२/४३०
जायणा परीसह	२/४२१,४३०
जायणि(णी)	१/५१४; २/३१९
जायपक्खा	१/९१
जायरूव	२/३०
जिइंदिय	१/८५,८६; २/५२
जिण(जिणवर)	१/३,४,१४,४१,४२, १३०,१९४,२२४;२/१२,४३२
जिणकप्पट्ठिई	१/५६
जिणकप्पिय	२/२६६
जिणप्पगारा	२/२२६
जिणवयण	१/१४५
जिणवयनिउण	१/८५
जिणसासण	१/१९९
जिणसंथव	२/७४
जिब्भबल	२/२०४
जिब्भा	२/४४६
जिब्भिंदिय	१/४७३,४७४
जिब्भिन्दिय अपडिसंलीण	२/३१६
जिब्भिन्दिय असंवर	१/२१४
जिब्भिन्दिय निग्गह	१/१३४,७५४; २/३४
जिब्भिन्दियपडिसंलीणता	२/२९४
जिब्भिन्दिय मुण्डे	२/८
जिब्भिन्दियरागोवरई	१/४७०
जिब्भिन्दिय संजम	१/४३०
जीय(त)	२/२२८,२२९
जीव	१/६१,१२५,१२६,१३०,१४१, १४६,१५०,१५२,१६०,१६८,१९०,२०९, २१०,२१४; २/३४,३५
जीवकाय	१/१५४,२२९
जीवगुणप्पमाण	१/२०,२६
जीवणिकाय	१/१३२,२४८
जीवपइट्ठिय	१/२५४
जीवपएस	१/२९,३०,३१
जीवमिस्सिया	१/५१४
जीवाजीवमिस्सिया	१/५१४
जीवितभावणा	१/१९८
जीवियासंसप्पओग	२/१०८,११९
जुग	१/१७५
जुगमाय	१/४८९,४९८,५४८
जुग्ग	१/४३२
जुत्तपरिणय	१/११७
जुत्तरूव	१/११७
जुत्तसोभ	१/११७
जुत्ते	१/११६,११७
जुवराय	१/५०१
जूतपमाय	२/२०६
जूय	१/२५७
जूवय	१/६९
जोइबले	१/११६
जोइसिय	१/५०
जोई	१/११३
जोईबलपलज्जण	१/११७
जोग	१/४३७
जोगनिरोह	१/१४७
जोगपच्चक्खाण	१/१३४,१३५; २/११९
जोगपडिक्कमण	२/९७
जोगपडिसंलीणया	२/३१३,३१४
जोगपरिण्णा	१/११७
जोगपिण्ड	१/५७४
जोगव	१/११०
जोगवाहिया	२/६४
जोगसच्च	१/३४,१३४,१३५, ५१३; २/३४
जोगसंगह	२/५२,५३
जोगहीण	१/९८
जोणी	१/४३२,४४५; २/३०
जोतिसियाण(देव)	२/६३
जोयणमेरा	१/५०५
जोयणवेलागामी	१/५१०
जंकिंचिमिच्छा पडिक्कमण	२/९८
जंगम	१/४३९
जंगिय	१/६९०; २/३३२
जंघाचारण	२/४१२-४१४
जंघाचारण लद्धी	२/४१४
जंघारोम	१/३६९, ३७५
जंघारोम परिकम्म	१/३५२,३८१, ३८७,३९३
जंघारोम परिकम्म कारावण	१/३६३, ३६९,३७५
जंघासंतरिम	१/५०८
जंघासंतरिम उदगपार	१/५०८
जंतपीलणकम्म	२/१२८
जंतुयं	२/३३१
जंबुद्दीव	१/२८; २/२२६,४१२,४१४
जंबू	१/३१८
जंबू (दुम)	१/१०९
जंबूसुदंसण(वृक्ष)	१/३२०
जं वाइद्धं	१/९८
झाण	१/६४,१९३,४३१; २/३५०,४०२-४०६
झाणजोग	२/४१८

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

शब्द	पृष्ठ नं.
झाणसमाहिजुत्त	२/४६५
झामथंडिल्ल	१/४९८,६९८,७३९
झिज्झिरपलंब	१/५८४
झिमिय	१/१६६,५३०
झुसिर	१/४९१
झंझा	२/४६४
ठवणा (दोस)	१/५६५
ठवणाकुल	१/५६५
ठवणासच्चा	१/५१३
ठवणावस्सय	२/९२
ठविया	२/३५३
ठविया आरोवणा	२/३५४,३५५
ठाणट्ठिइए	२/३१०
ठाण-समवाय	२/२५३
ठाण-समवायधर	२/२३८
ठाण-समवायांगधर	२/२२७
ठाणाइयाए	२/३१२
ठाणाइणं निसेह	१/३००
ठिती (ई)	१/२२२
डहर	१/९९,१०५,१०६
डंडग (दण्डय)	१/७३१,७३२
डिंवर	१/४६३
ढक	१/१५३
ण(न)क्खत्त	१/६४,१०१,१०९, १२३,१७८,१९४
णगरथेर	२/२२७
णगिणा	२/४५३
णग्गोहपवाल	१/५८४
णडखइया	२/१७
णपुंसगलिंगसद्दा	१/५१५
णपुंसगवयण	१/५१९
णपुंसगवयू	१/५१५,५१७,५१८
णभदेव	१/५२६
णमी वेदेही	२/४४०
ण(न)यप्पमाण	१/२०,२६,३१
ण(न)रग	१/१७८,४४२
णव अगुत्ति	१/४२६
णवगुत्ति	१/४२७
णवणीय	१/४२०,४२५,५५५
णववंभचेर	२/३९४
णहछेदणय	१/२७८,२७९,२८०
णह परिकम्म	१/३८१,४००
ण(न)हमल	१/३५१,३५७,३६२, ३६८,३७४,३७९,३८६,३९२,३९९
ण(न)हवीणिय	१/४६१
ण(न)हसिहा	१/३६९,३८१, ३८७,३९२,४००
णहसिहापरिकम्म	१/३५२,३९३
णहसीहाए परिकम्म - कारावण	१/३६३,३६९,३७५
णागइ	१/१७१
णा(ना)ण	१/१७,४८,५३,६०,६१, ६२,१०४,१२६,१२७,१४६,१८१,१९४,४३१
णाण-अइक्कम	२/९८,९९
णाण-अइयार	२/९८,९९
णाण अणायार	२/९८,९९
णाण असंकिलेस	२/२८७
णाण आसायणा	१/९८
णाणगुणप्पमाण	१/२०,२५
णाणजुत्त	१/११६,११७
णाणट्ठया	२/७७,३६१
णाणपडिणीय	२/२६३
णाणपण्णवणा	१/३३
णाण पायच्छित्त	२/३५२
णाण परिणिता	१/११७
णाणपुरिस	२/२२७
णाणपुव्वगपच्चक्खाणकारी	२/११७
णाणफल	१/१०३
णाणबलिय	१/२२५
णाणबुद्धा	१/५५
णाणबोधी	१/५५
णाणमट्ठा	१/१११
णाणमूढा	१/५६
णाणमोह	१/५५
णाणलोग(अ)	१/१७
णाणव	२/३२
णाणवइक्कम	२/९८,९९
णाणविणय	१/७६
णाणविराहणा	२/१५७
णाणविसोही	२/२०७
णाणसम्म	१/३३
णामसच्चा	१/५१३
णाणसंका	१/१११
णाणसंकिलेस	२/२८७
णाणसंपण्ण(या)	२/३४,३६४
णाणसंपन्नया	१/१३४
णाणायार	१/५७,१२४
णाणाराहणा	१/५४,५५; २/१५५,१५६
णाणावरण	२/४१९
णाणिड्ढी	२/२३४
णाणिंद	२/२२७
णाणी	१/२०९
णाणुप्पण्णाणाणुकूल वय	१/५७
णाणोवघात	२/२०७
णातिमत्तपाण भोयणभोई	१/३१७
णातिवेल	१/१०८
णा(ना)तिसंयोग	१/१४०
णायगाईण	१/६७१
णालिया	१/६४७,७३१
णालिएरपाणग	१/६४२
णावपरिणाम	१/५०५
णावा	१/५०५,५०६
णावागय	१/५१०,५१२
णावापुराण	१/७४८
णावाविहार	१/५०५,५०९
णावासंतरिम	१/५०६
णासारोम	१/३५४,३७०,३७६, ३८८,३९५,४०२
णिक्कम्मदंसी	१/७५३; २/४५४
णिक्खारग	१/५८५
णिक्खित्त चरए	२/३०८
णिक्खित्त दोस.	१/५७५,५७८
णि(नि)ग्गंथ	१/११३,११४,१५६, १८८,२६४-२६९,२८५,२८६,२८७,२९२, ३०२,३१६,३१७,३२६,३२८,३२९,३३०,३३१, ३३२,३३५,३६७-३७८,४०६,४१५,४३०, ४७९,४८०,४९१,५०४,५२६,५३६; २/२३,२४,६२,६३,६४,७६,७७,७८,७९, ८०,८२,८३,८७,८८,८९,९०,९१,१०७,१४७, १५१,१५२,१५३,१७७,१७८,१८२,१८३,१८५, १८६,१८७,१८८,१९२,२१२,२३८,२३९,२४५, २४६,२५१,२५३,२५४,२५६,२५७,२५८,२५९, २६०,२६१,२६२,२६३,२६४,२६५,२७६,२७७, २८८,२८९,३०८,३०९,३१०,३११,३८९,४१०,४७२
णिग्गंथ धम्माइयार विसोहि सुत्त	२/१०७
णिग्गंथमुत्ति	२/६४

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

शब्द	पृष्ठ नं.
णिग्गंथस्स माणुसग्ग -	
भोगट्ठा निदाण करण	२/१७७-१८०
णिग्गंथि अवलम्बणे करणा	२/२६०
णि(नि)ग्गंथी	१/११३,११४,१८८, २६४-२६९,२८५,२८६,२८७,३६७-३७८, ४०५,४०६,४७९,४८०,४९१,५०४,५२६, ५३६;२/७६,७७,७८,७९,८०,८२,८३,८७, ८८,८९,९०,१४७,१५१,१५२,१५४,१८०, १८२,१८३,१८४,१८५,१८६,१८७,१८८, १८९,२१२,२४९,२५०,२५१,२५४,२५५,२५६, २५७,२५८,२५९,२६०,२६१,२६२,२६४,२६५, २७०,२७६,२७७,२८८,२८९,३१२
णिग्गंथीए माणुसग्ग -	
भोगट्ठा णिदाणकरण	२/१८०,१८१
णिग्घात	१/६९
णिच्चदाणपिंड	१/५९८
णिच्छियकड काल	१/७३५
णिज्जरट्ठयाए	२/३९२
णिज्जरापेही	२/२९८
णिज्जाण	१/४२१
णिज्जाणसाल	१/४२१
णिट्ठभासी	१/५२१
णितिय	२/२८४
णितियवाई	१/१७१
णिद्दासील	२/७३
णिपूग्गवाल	१/५८४
णिमित्तपिण्ड	१/५७३
णिमित्ताजीविया	२/१७७
णियग	१/४५४,४५५
णियग-गवेसिय	१/७२५
णियति(इ)वाति(इ)य	१/१५७
णियम	१/४५२
णिययवाई	१/१५७
णियंठ	१/४३४
णियाणमरण	२/१९४
णियाणरहियस्स मुत्ति	२/१९२
णियंठियं	२/११५
णिरय	१/१५९
णिरयगई	१/१७२
णिरयदंसी	२/४६०
णिरया	१/१७१
णिरामगंध	१/५४६
णिवतित्ता	१/५३८,५४०
णिवुट्ठदेव	१/४२३
णिवेयणापिंड	१/५९९
णिव्वाण	१/१९३,१९४,१९५,४७६
णिव्विइए	२/३०९
णिव्विट्ठकायिय	१/२६
णिव्विण्णचारी	२/४५९
णिव्वितिगिच्छासमावण्णेण	१/४८२
णिव्विन्द	१/४३४
णिव्वुड	२/४६३,४६५
णिसग्गसम्मदंसण	१/१२७
णिसिद्धठाण	१/५२६
णिसिद्धवयण	१/५२६
णिसील	२/१४४
णिसीहिया	१/६६२,६६३, ६६४,६६५,६६८
णिस्सरणणंदी	२/३५२
णिंदित्ता	२/८
णीयागोय	१/४४५
णूम	१/१८०; २/४८
णेगम	२/९३
णेरइय	१/१७१
णेरइय संसार विओसग्ग	२/४०७
णेसिज्ज	२/३३२
तउवाय	१/७१०
तउयलोह	१/४१९
तक्क	१/१८२
तक्करप्पओग	२/१२६
तच्चा सत्त राइन्दिया -	
भिक्खु पडिमा	२/३१७,३२५
तज्जण	१/१७५
तज्जाय संसट्ठचरए	२/३०६
तज्जीवतच्छरीरवाई	१/१४९
तज्जीवतस्सरीरिए	१/१५३
तण	१/२२९,२४९; २/३३१
तणगिह	१/४२२
तणपुंज	१/६६५,६६६
तणफास	२/४२३
तणफास परीसह	२/४२१,४३१
तणमालिय	१/४१९
तणसाल	१/४२२
तण्हा	१/४३९; २/४६४
तण्हाणुबंधण	२/४७२
तण्हाभिभूय	२/४४२,४४४, ४४५,४४७,४४८
ततियमहव्वय	१/३०१,३१५
तदुभय	१/८४
तदुभयणाणायार	१/५७,१११
तदुभयधर	१/१०८,१२२
तदुभय पडिणीय	१/८८
तदुभयवेयावच्च	२/३८६
तदुभयसमुदाणकिरिया	१/१६४
तदुभयागम	१/२५
तदुभयारिह	२/३५२
तप्पडिरूवगववहार	२/१२६
तब्भवमरण	२/१९३,१९४,१९९
तम	१/११३,११६
तमवलपलज्जण	१/११७
तमवले	१/११६
तयक्खाय	१/५३९
तयप्पमाण	१/४८०,४८४
तया(त्वक्)	१/२४२
तरच्छ	१/५५३
तरू पक्खंदण	२/१९९
तरूपडण	२/१९४,१९५,१९९
तव	१/१८,३४,३५,५३,७२,८६, १०४,१२६,१३०,१३३,१४३,४५२; २/३३,२९२-४१४,४५९
तव-चरणफल	२/४०८,४०९
तवतेण	१/३०५
तवफल	१/१०४
तवमय	२/२१९
तव-समायारी	१/७३,८७
तवसमाही	१/८६; २/४०८
तव सरूव	२/२९२
तवस्स फल कंखा णिसेह	२/१९३
तवस्सिणं णेरइयाणं -	
कम्मणिज्जरणाए तुलणा	२/४१०,४१२
तवस्सिपडिणीय	१/८९
तवस्सी	२/२८,६०,२८१,४५०
तवस्सी वेयावच्च	२/७९,३८६
तवाइ तेणाणं दुग्गइ	२/४०९,४१०
तवाचरण उद्देस	२/४०८
तवायार	१/५३

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

शब्द	पृष्ठ नं.
तवारिह	२/३५२
तवोकम्म	२/८४,९८,१४७,३६१,३६२
तवोगुणपहाणं	२/४६५
तवोवहाणमादाय	२/४३२
तस	१/१४१,१५८,१६१,१९७, २१९,२३०,२४९
तसकाइय(ा)	१/२२८,२४८
तसकाइय आरंभ	१/२८४
तसकाइय जीव	२/१०,११
तसकाय अणारम्भ ठाणं	२/५८
तसकाय	१/२४५,२४६
तसकायसत्थ	१/२४६,२४७
तसकायसमारंभ	१/२४६
तसकायसरूव	१/२४४
तस-थावर	१/२१९,२२१,२५०,५३३
तस-थावरा पाणा	१/४७७
तसपाणसमारंभ	२/१३९
तसा पाणा	१/२२९,२४४, २४५,२४६,७३८
तस्सेवी	२/३६२
तहक्कारो	२/६८,६९
ताई	१/१११
ताण	१/४५४,४५५
तालउड	१/३३३
तालण	१/१७५
तालपलंब	१/५८४,५८८
तालमूलय	१/२८७
तालायर	१/४२५
तालियंटक	१/४३२
तारागण	१/१०१
तिक्खसिंग	१/१०९
तिगिच्छ-मंत-मूल	१/५७२
तिगिच्छा	१/२५७,३४५
तिगिच्छापिण्ड	१/५७३
तिगिच्छा विहाण	२/८९
तित्तिर	१/१७६
तितिक्ख	२/३०२
तितिक्खण	१/६२५
तित्ती	१/२२२
तित्थ	२/२२६
तित्थधम्म	२/३९३
तित्थपवत्तणकाल	२/२२६
तित्थय(क,ग)र	१/३,४,१३,२५, २२४,२८३,२९३,३२०; २/२२६
ति-मासिया भिक्खु पडिमा	२/३१७,३२३
तिरट्ठी	१/१८८
तिरिक्खजोणिय	१/१०४,३१६; २/४१०,४३५
तिरिक्खजोणिया उवसग्गा	२/४३६
तिरिच्छसंपाति(इ)म	१/५०५,७३१
तिरिच्छ	१/३२२
तिरिच्छा	२/५१
तिरियगई	१/१७२
तिरियदिसिवय	२/१२७
तिरियदिसिपमाणाइक्कम	२/१२७
तिरियदंसी	२/४६०
तिरियलोय	१/२८
तिरियसंसार विओसग्ग	२/४०७
तिरीडपट्ट	१/४१७
तिल	१/१७५,५८६
तिलपप्पडग	१/५८६
तिलपिट्ठ	१/५८६
तिलोगदंसी	१/१०६
तिलोदग(य)	१/६४१,६४६; २/२९५
तिसरग	१/६५४
तीय	१/४३
तीयवयण	१/५२०
तुच्छ	१/१२०,१२१
तुच्छकुल	२/१९०
तुच्छरूवा	१/१२१
तुच्छोभासी	१/१२०
तुच्छोसहिभक्खणया	२/१२७
तुडिय	१/४१८,६५४
तुयावइत्ता	२/७
तुलकड	२/३३२
तुसगिह	१/४२२
तुससाल	१/४२२
तुसिणीय	१/४९३
तुसोदग(य)	१/६४१,६४६; २/२९५
तूणइल्ल	१/४२५
तूलकड	१/६९१
तेइन्दियकाय	१/४६
तेउकाइय(ा)	१/२२८,२३६
तेउकाइय आरंभ	१/२८४
तेउकाइय जीव	२/१०,११
तेउकाइय संजम	२/१५
तेउकाय अणारंभ ठाण	२/५७
तेउकाय अमोहसत्थ	१/२३७
तेउक्काय	१/४६
तेउफास	२/४२३,४२४
तेउ महाभूत	१/१५४
तेऊ	१/१६२
तेण	१/५३०
तेणाहड	२/१२६
तेत्तीसविह ठाणाइं पडिक्कमण सुत्त	२/१०३
तेयणिसग्ग	२/२५३
तेयलेस्स	२/६२,६३
तेयाणुबन्धी	२/४०३
तेल्ल	१/५५५
तेल्लबिन्दु	१/१२६
तेल्लाइणं अब्भंग	१/४८०
तेन्दुग	१/५८६
तोत्तगवेसय	१/८३
तोयबिन्दुप्पमाण	१/४८०
तंबपाय	१/७१०
तंबलोह	१/४१९
तंबोल	१/३३८
तुंबवीणिय	१/४२५
थणियकुमार	१/५०
थलगय	१/५११
थवथुइमंगल	१/१३३
थवथुइमंगल फल	१/१२
थविरप्पगारा	२/२२७
थावर	१/१४१,१५८,१६१,१९७, २१९,२३०,४३९,४८०
थिरसंघयण	१/५२२,६९१
थिरीकरण	१/१२५
थिल्लि	१/१७५
थीकह	१/३२८
थीकहा णिसेह	१/३२७
थीकहा मणोरमा	१/३२६
थुइ मंगल	२/७३
थूणाविसय	२/२५६
थूलमेहुणविरमण	२/१२६,१४३
थूलाइ पाणाइवाय	२/१३९
थूलाओ अदिण्णादाणाओ - वेरमणं	२/१२४,१२५,१२६,१४३

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

शब्द	पृष्ठ नं.
थूलाओ परिग्गहाओ वेरमणं	२/११५,१४३
थूलाओ पाणाइवायाओ -	
वेरमणं	२/११५,१२४,१२५,१४३
थूलाओ मुसावायाओ -	
वेरमणं	२/१२४,१२५,१४३
थेर (भगवन्त)	१/९४,३१२-३१५, ३२५,३२६,५००,५०१,५४६,५५६,६१५, ६१७,६८४,६९०,७०७,७०८,७२९,७३२; २/७८,१४७,२३८,२४२,२४६,२७०,३८२,३८४
थेर कप्प	२/९९
थेरकप्पट्ठिई	१/५६
थेरट्ठ	१/७०७
थेरपडिणीय	१/८८; २/२६३
थेरवेयावच्च	२/३८६
थंडिल	१/७३६,७३७,७३९,७४०,७४१, ७४२,७४४; २/२९८,२९९
थंडिल समायारी	१/७४७
थंभ	१/७२,९३
थंभणता	२/४३६
दओघंसि	२/७७
दक्खिण	१/१८४
दग	१/२२९
दगठाण	१/४२१
दगणालिय	१/२७६
दगतीर	१/४२१,६६२
दगमग्ग	१/४२१
दगपह	१/४२१
दगरक्खस	१/१९२
दगवीणिय	१/२७६
दगसत्तधाती	१/१९२
दढधम्म	१/५२,२/३६४
दत्तमणुण्णाय	१/२१२,३०४
दत्ति परिमाण	२/३४६
दत्ति संखा विहाणं	२/८५
दत्ती	२/३१८,३२३,३२४,३३६, ३३८,३३९,३४०,३४१,३४२,३४३,३४४, ३४५,३४६
दत्ती पडिमा	२/३३६
दप्प	२/३५१
दब्भवत्तिय	१/१७६
दम	१/४५२
दया	१/६१,१०३,२२२
दयाणुकम्पी	२/४८
दरिद्दकुल	२/१९०
दरिसणावरणिज्ज	१/१२७,१२८,१२९
दरसणिज्ज	१/५२२
दवग्गिदड्ढय	१/१७६
दवग्गिदावणया	२/१२८
दवग्गी	१/३३१
दव्व	१/१२६
दव्व विओ(उ)सग्गे	२/४०६
दव्वाभिग्गहचरए	२/३०५
दव्वावस्सय	२/९२
दव्वोमोयरिया	२/३०२
दसण्णभद्द	१/१९९
दसदसमिया भिक्खुपडिमा	२/३३७
दसविहा समायारी	२/६८
दसा-कप्प-ववहार	२/२५३
दसा-कप्प-ववहारधर	२/२३८
दस्सु	१/४९२
दस्सुगा(या)यतण	१/४९२
दहि	१/४२०,४२५,५५५; २/३०९
दाण	१/५३३
दाणट्ठया	१/५३३
दाणविसप्प	१/५३३
दायगदोस	१/५७९
दार	१/४२१
दारग	१/५०७
दारिग	१/५०७
दारूदंडग(दण्डय)पायपुंछण	१/७२६,७२७
दारूण	२/५०
दारूदंड	१/२७७
दारूपाय	१/७०७,७१६; २/३३३
दालिमपाणग	१/६४२
दालिमसरडुय	१/५८४
दावद्दव	२/१५१,१५२
दावर	१/४३
दास	१/३३८,४३२
दासी	१/४३२
दाहिण	१/१४७,४८०
दाहिणगामी	२/१८०,१८१,१८४
दाहिणा	१/१२२,१२९
दिगिंछा परीसह	२/४२१,४२२,४३५
दिट्ठलाभिए	२/३०७,३०८
दिट्ठसाहम्मवं (अनुमान)	२/२१,२२,२३
दिट्ठिवाय	१/२५,६९,१५७; २/२५४
दिट्ठिवाय अक्खेवणी	२/३९७
दिट्ठिवायमहिज्जग	१/५३४
दिट्ठिविसभावणा	२/२५३
दिट्ठिसंपन्न	१/१९८; २/६४
दिट्ठं	२/३६२
दित्तचित्त	२/३७९
दिवस चरिम पच्चक्खाण सुत्त	२/११२
दिवा(या)बंभयारी, -	
रत्तिं परिमाणकडं	२/१३४
दिवाभोयणस्स अवण्ण	१/४८४
दिव्व	१/६२,३१६
दिव्व कामभोग	१/३३४
दिव्वमाया	२/३०२
दिव्व	२/४३५
दिव्वा उवसग्गा	२/४३५
दिसा	१/१२२,१२९; २/४
दिसामोहेण	२/११०
दिसिदाघ	१/६८
दिसिव्वय	२/११६,१२४,१२७
दिसंकहत्ता भिक्खट्ठागमण	२/७९
दीण	१/२०२
दीणदिट्ठी	१/२०२
दीनपण्णा	१/११८
दीना	१/११८
दीव	१/१२५
दीवायण	२/४४०
दीविय	१/५५३
दीवोवमा	१/३८,१२५
दीहकालिय रोगायंक	२/३२६
दीहमद्ध	२/६४
दीहराय	२/४६२
दीहलोगसत्थ	१/२३७
दीहाउबंधकारण	२/१२२
दीहसुत्त	१/७०५
दीहसुत्तकरण	१/७०५
दुआइक्ख	२/२२८
दुक्कड	१/१५२,१५४
दुक्ख	१/१३९,१४०
दुक्खदंसी	२/४६०
दुगुल्ल	१/४१७,६८५

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

शब्द	पृष्ठ नं.
दुगुंछा	२/४७१
दुगुञ्छावत्तिय	१/६९०
दुगुञ्छियकुल	१/६७१,७०३; २/३९३
दुग्ग	१/४६२
दुग्गइनिरोह	२/४४
दुग्गई	२/१९८
दुग्गम-सुगम-ठाणाइ	२/२२८
दुग्गय	१/११३
दुच्चिण्णा कम्मा	१/११८,१७२
दुट्ठ पारंचिय	२/३७८
दुट्ठुपडिच्छिय	१/९८
दुतितिक्ख	२/२२८
दुपच्चक्खाणी	२/११६
दुपच्चक्खाय	२/११६
दुपय-चउप्पय-पमाणाइक्कम	२/१२७
दुपस्स	२/२२८
दुप्पउलिओसहिभक्खणया	२/१२७
दुप्पडियार	१/५०
दुबद्धथुणाइ ठाणाइ करण पायच्छित्त	१/२५४
दुब्बल	२/६०
दुब्भिक्खं	२/७६
दुम्मुह	१/१९९
दुरणुचर	२/२२८
दुल्लभबोहिय	१/१७९
दुल्लहबोही	१/१२९,१३०
दुल्लहोधम्म	१/४४
दुवयण	१/५२०
दुवालसावत्तण	२/१००
दुवालसंग	१/१५६,४८८
दुवालसंग गणिपिडग	२/३९८
दुव्वाई	१/९०
दुव्विभज्ज	२/२२८
दुस्समा	१/१४५
दुस्सील	१/८९,११९,१७२,२०१,२/६७
दुस्सीसा	१/९०
दुहओ पडिबद्धा	२/६
दुहओलोगपडिणीय	१/८९
दुहओलोग पडिबद्धा	२/६
दुहसेज्जा	२/४०
दूइपिण्ड	१/५७३
दूस	१/१३८
देव	१/४६,८७,९२,१०४,१३०, १४२,१६८,१९१,३२२
देवआसायणा	१/९७
देवउत्त	१/१५९
देवकामा	२/४६७,४६८
देवकिब्बिस	२/१७६,४०९
देवकुरू	१/२८
देवगई	१/१७२; २/४६८
देवदंसण	१/७५०
देवसण्णत्ती	२/८
देवसिय पडिक्कमण समायारी	२/७३
देवसिय समायारी	२/६९
देवसी पडिक्कमण	२/९९
देवसंसार विओसग्ग	२/४०७
देविल	२/४४०
देविन्दपरियावणिया	२/२५३
देविंदोग्गह	१/६७२
देवी	१/१९१
देवी आसायणा	१/९७
देसकह	१/११३,११४
देसच्चाई	१/८७
देसऽण्णाण	१/१६४
देसपएस	१/२९
देसमूलगुण पच्चक्खाण	२/११५
देसराग	१/४१७,६८६
देसविराहय	२/१५१
देसाराहय	२/१५१
देसावगासिय	२/११६,१२४,१३१, १३४,१३५
देसुत्तरगुणपच्चक्खाण	२/११५
देह	१/१७३
दोग्गइ	१/१०४
दोच्चा सत्तराइन्दिया - भिक्खु पडिमा	२/३१७,३२५
दो-मासिया भिक्खुपडिमा	२/३१७,३२३
दोरज्ज	१/५०१
दोस	१/१२६,१४६,१७४, १९१,२१४; २/४६४
दोसणिस्सिया	१/५१३
दोसदंसी	२/४६०
दोसनिग्घायणाविणय	१/७३,७४
दोससंकिणो	१/३३६
दोसियसाला	१/६३७,६३८
दंड	१/४३५
दंडपह	२/६५
दंडसमादाण	१/४४०
दंडाइ(णि)	१/२७७
दंडाइय	२/३२५
दंडायतिए	२/३११
दंडासणियाए	२/३१२
दंत	१/८२,१८७
दंतकम्म	१/४६३
दंतपरिकम्म	१/३५४,३८३,३८९,३९५
दंतपरिकम्म कारावण	१/३६५,३७१,३७७
दंतपाय	१/७१०
दंतमल	१/३५१,३५९,३६२,३६८, ३७४,३७९,३८६,३९२,३९९
दंतमालिय	१/४१९
दंतवाणिज्ज	२/१२८
दंतवीणिय	१/४६०,४६१
दंसण	१/१७,४८,५३,६२,१२५, १२६,१२७,१९५
दंसण अइक्कम	२/९८
दंसण अइयार	२/९८
दंसण अणायार	२/९८
दंसणअसच्चा	१/२०१
दंसणगुणप्पमाण	१/२०,२५
दंसणट्ठया	२/७७,३६१
दंसणपडिणीय	१/८९,२६३
दंसणपण्णवणा	१/३३
दंसण परीसह	२/४२१,४३२
दंसण पायच्छित्त	२/३५२
दंसणपुरिस	२/२२७
दंसणवलिय	१/२२५
दंसणबुद्धा	१/५३
दंसणबोधी	१/५५
दंसणमावरण	२/४६५
दंसणमूढा	१/५६
दंसणमोह	१/५५
दंसण-लक्खण	१/१२५
दंसणलोग(ओ)	१/१७
दंसणवंइक्कम	२/९८,९९
दंसणविणय	१/७६
दंसणविराहणा	२/१५७
दंसणविसोहि	१/१२,२/२०७
दंसणसच्चा	१/२०१

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

शब्द	पृष्ठ नं.
दंसणसम्म	१/३३
दंसणसरूव	१/१२५
दंसणसावय	१/१३३,१८८
दंसणसंकिलेस	२/२८७
दंसणसंपन्नया(ए)	१/१२७,१३४,१३५; २/३३,३६४
दंसणायार	१/५३,१२५,२०५
दंसणाराहणा	१/५४,५५; २/१५५,१५६
दंसणावरण	२/४१९
दंसणावरणिज्ज	१/१४६
दंसणिड्ढी	२/२३४
दंसणिंद	२/२२७
दंसणोवघात	२/२०७
दंसमसगफास	२/४२३,४२४
दंसमसय परीसह	२/४२१,४२३
धण	१/१३८,४३९
धण-धन्न-पमाणाइक्कम	२/१२७
धण्ण	१/१३८,४३९
धण्णपुंजितसमाणा	२/८
धण्णविक्खित्तसमाणा	२/८
धण्णविरल्लित समाणा	२/८
धण्ण संकड्ढित्त समाणा	२/८
धण्णोवमा	२/८
धम्म	१/१,२,३,३२,५२,६२,७३,८८, १०६,१०७,१०८,१११,१४२,१४९,१५२, १५३,१५४,१५५,१५६,१५८,१८९,१९०, १९८,२१८,४३३,४३५,४३६,४३९,४४२, ४४४,४५२,४७६;२/४५०,४६८
धम्मकहा	१/४४,१३३,१८९; २/३९१,३९६,३९८,४०१
धम्मकहाफल	२/४०१
धम्मधायग	२/२०६
धम्मचिन्ता	१/६२४,७५०
धम्मजागरणा	२/४५२
धम्मजागरिय	१/११४; २/८६
धम्मजाण	१/९०
धम्मज्जिय ववहार	१/५१
धम्मझाण	२/४०२,४०३,४०४
धम्मझाण अणुप्पेहा	२/४०४
धम्मझाण आलंबण	२/४०४
धम्मझाण लक्खण	२/४०४
धम्मट्ठी	१/१८७
धम्मठिय	१/४८,४९,५०
धम्मतित्थ	१/१८९
धम्मनिंदापायच्छित्त	१/५२
धम्मपएस	१/२९,३०,३१
धम्मपण्णवणा	१/१३
धम्मपण्णा	१/१८०
धम्मपन्नत्ती	१/२२८
धम्मपय	१/१०३
धम्म परक्कम काल	२/४६९
धम्म परक्कमट्ठा उवएस	२/४६९
धम्मपरिणाम	१/३२
धम्म पाहेय	१/४३
धम्ममणुत्तर	२/४३८
धम्मरूइ	१/१२६
धम्मव	२/३२
धम्मविणय	२/२७२,२७३
धम्मविऊ(दू)	१/१६२,१६३,१८७;२/३२
धम्मविसोहि	२/२०७
धम्मसद्धा	१/३२,१३३,१३४
धम्मसासण	१/१४५
धम्मसाहण	१/४७
धम्मसिक्खा	१/७४९
धम्माणुयोगचिन्ता	१/६३०
धम्माधम्मठिय	१/४८,४९,५०
धम्माधम्मिय उवक्कम	१/४७
धम्माधम्मियकरण	१/४७
धम्मियाधम्मिय ववसाय	१/४८
धम्माराम	१/३२५
धम्मायरिय	१/५०,५१
धम्माराहणा परिणाम	२/६४
धम्मियउवक्कम	१/४७
धम्मियकरण	१/४७
धम्मियववसाय	१/४८
धम्मिया अधम्मिया पुरिसा	१/५१
धम्मियाराहणा	२/१५५
धम्मंतराइय कम्म	२/१,२
धम्मंतराय कम्मखओवसम	२/१
धरण (इन्द्र)	१/७,३२०
धरणोववाय	२/२५३
धाइपिण्ड	१/५७३
धाउकम्मकरण	१/४१९
धाउणिहिपवेयण	२/२२४
धारणा	२/२२८,२२९
धिई	१/२२२
धितिमं	२/२७८
धुयमोह	१/३३९; २/४२७
धुव	१/१४४
धुवणिग्गह	२/९६
धूतरय	२/४२७
धूतवाद	१/४३६
धूमदोस	१/६२२
धूमिया	१/६९
नई	१/५३४
नक्कछिण्ण	१/५३०
नगिण	२/६१
नग्गई	१/१९९
नट्ट	१/४४७
नट्टक	१/४२५
नड	१/४२५
नपुंसगवेय	२/३६९,४७१
नमि(मी,राया)	१/३,४,१९९
नमोक्कार सहिय - पच्चक्खाण सुत्त	२/११०,११४
नयरधम्म	१/३३
नरगतिरिक्ख	१/४४२
नरग-तिरिक्खजोणि	१/१४४
नरगतिरिक्खत्तणं	२/४६८
नरय	१/३२२,४४५;२/४१०,४६८,४७०
नरय वेयणा	१/१७८
नरिंद	१/३२२
नवकोडीपरिसुद्ध	१/५३६
नव नवमिया भिक्खु पडिमा	२/३३७
नवविहा सुद्धभिक्खा	१/५४३
नाअ	२/९६
नागपरियावणिया	२/२५३
नाण-दंसण	१/११३,११४
नाणदंसणुप्पत्ति	१/११४
नाण-दंसणसंपन्न	१/५३
नाणपज्जव	१/७५१
नाण पडिणीय	१/८१
नाण संपन्नया	१/६१,१३४
नाणावरण	२/४६५
नाणावरणिज्ज	१/१४६
नाणावरणिज्ज कम्म	१/३९,४०,४१,६४; २/३९१

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

शब्द	पृष्ठ नं.
णाणासीला	२/१९७
नाम	१/१४७; २/१२०,४१९
नामावस्सय	२/९२
नायपुत्तवयण	२/२६
नालिय	१/८४
नासावहार	२/१२५
नासावीणिय	१/४६०,४६१
नाहियदिट्ठी	१/१७१
नाहियपण्ण	१/१७१
नाहियवाई	१/१७१
निक्कंखिय	१/१२५
निक्खित्तचरए	२/३०५,३०८
निक्खित्त-उक्खित्तचरए	२/३०६
निगामसाई	२/६६
निग्गंथ पावयण	१/१३२; २/१७७,१८०, १८२,१८३,१८८
निच्चभत्तिय	२/७९
निच्चरोसी	१/३०५
निज्जर	१/१७१,२०८
निज्जरणया	१/४५६
निज्जरा	१/१२५,१९०; २/१३३
निज्जरापेही	२/४३१
निज्जावय	२/३६४
निज्जूहियव्व	२/९०
निण्णय	१/१२३
निण्हव	२/२००
नितिय	२/२८४
नितियपिंड	१/५९८
नितियवास	१/६७०
निदा(या)ण	१७७,१७८,१८०,१८१, १८२,१८३,१८५,१८६,१८८,१९०,१९२
निद्द	१/१०५
निद्दपमाय	२/२०६
निन्दणया	१/१३३,१३५
निप्फाव	१/१७५
निब्बलासय	१/३३३
निमित्त	१/१४४,१७३
निमित्त वागरण	२/२२४
निमित्तंमि	२/१७६
निम्मलयर	१/२२३
नियडी	१/९०
नियतीभाव	१/१६१
नियम	१/१४३
नियल-बंधण	१/१७६
नियाग	१/१४४
नियागपडिवण्ण	१/१८७
नियाणछिन्न	१/४७७
नियावट्ठी	१/१८१
नियावाई	१/१६८
निरवज्जजोगपडिसेवण	२/१२८
निरतियार	१/२६
निरय	१/१५२,१५४
निरवसेस	२/११६
निरालंबणता	१/८७
निरासव	१/१४४; २/२९३
निरूद्धपण्णा	१/१७३
निरूद्ध परियाय	२/२३९
निरूद्धासवे	२/११८
निल्लंछणकम्म	२/१२८
निविट्ठकाइय कप्पट्ठिई	१/५६
निव्वाघाइम	२/२९७
निव्वाण	१/८७,१८७,१९४,२२१
निव्वाग मग्ग	१/१९७
निव्वावियं	१/५७७
निव्विगइ	२/४९
निव्विगइया पच्चक्खाण सुत्त	२/११२
निव्वितिगिच्छा	१/१२५
निव्वियार	१/७५२
निव्विसमाण-कप्पट्ठिई	१/५६
निव्विसमाणय	१/२६
निव्वीइय	२/३०९
निव्वुई	१/२२१
निव्वेजणी	२/३९७
निव्वेय	१/१३३,१३५
निव्वेयदसा	१/१३८
निसग्ग	२/१२४
निसग्ग (रूइ)	१/१२५
निसज्ज-कहा	१/५७२
निसम्मभासी	१/५२१
निसल्ल	२/७३,७४,२९२
निसह (निषध पर्वत)	१/६
निसिज्जा	२/५४
निसिज्जाकरण	१/४०७,४०८
निसिज्जियाए	२/३१२
निसीहिया	२/६८,६९
निसीहिया परीसह	२/४२१,४२८
निस्संकिय	१/१२५
निस्सिंचिय	१/५७७
नीयागोया	१/११
नीलमिगाइगाणि	१/४१७,६८६
नीलवन्तपवहा	१/१०९
नीहारिम	२/२९६,२९७
नेगम(नय)	१/२६,२७,२८,२९
नेमि	१/३,४
नेरइय	१/४६,४९,१०४,१७८, १७९; २/४१०,४११,४१२
नेसज्जिए	२/३१०
नेहपास	१/४४५
नेहाणुबंधण	२/४७२
नोआगतो(ओ) - दव्वावस्सय	२/८०,९३,९४,९५
नोआगमतो(ओ) भावावस्सय	२/९६
नोइन्दिय पच्चक्ख	१/२०
नंदण (नन्दन वन)	१/७
नंदणवण	२/४१३
नंदा	१/२२२
नंदीचुण्णग	१/३३८
नंदीसर दीव	२/४१३
पइण्ण तव	२/२९५
पउमप्पह(सुप्पभ)	१/३
पउमवरपोंडरीय	१/१८२-१८९
पउमोवमा	१/४३३
पएसदिट्ठन्त	१/२६,२९,३१
पओगकाल	२/४४४,४४५,४८७, ४४९,४७०
पओगकिरिया	१/१६४
पओस (काल)	१/६४,६५
पओ(दो)सा	२/४३५,४३६
पओगसंपया	२/२३४,२३६
पकामभोई	१/६२४
पक्कुव्वय	२/३६४
पक्कमालव	१/५२२
पक्खपिंड	१/८४
पगइउवसंतया	१/६०
पगतिभद्दया	१/६०
पगतिपयणुकोह-माण-माया-लोभ	१/६०
पच्चक्ख	१/२०

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

शब्द	पृष्ठ नं.
पच्चक्खवयण	१/५२०
पच्चक्खाण	१/१०४,१३३; २/९७,११०,१११,११२,११३,११४, ११५,११६,११७,११८,११९,१२०
पच्चक्खाण-पालण-रहस्स	२/१३९
पच्चक्खाणप्पगारा	२/१९४
पच्चक्खाणफल	१/१०४; २/११८-१२०
पच्चक्खाणी	१/५१४
पच्चत्थिम	१/१८५
पच्चवाय	२/८४,८६
पच्चूस	१/६५
पच्छण्णपडिसेवी	२/३५२
पच्छण्णभासी	१/१०८,१११
पच्छन्नकालेणं	२/११०
पच्छाद	१/७२९
पच्छाकम्म	२/५९
पच्छाणुताव	२/३८०
पच्छा संझा	१/६९
पच्छिमा	१/६५
पज्जत्तिया (भासा)	१/५१३
पज्जव ओमोयरिया	२/३०५
पज्जवचरओ	२/३०५
पज्जवजायसत्थ	२/४५८
पज्जालिय	१/५७७
पज्जुवासणा	१/१०३
पज्जोसवणा	२/९०
पट्ट	१/४१८,६८५
पट्ठविय	२/३५३,३७८,३७९,३८०,३८४
पट्ठविया आरोवणा	२/३५६,३५८,३५९
पडण	१/६७
पडुप्पण्णणंदी	२/३५२
पडलाइ	१/७२९
पडागसमाणे	२/१२१
पडिकुट्ठकुल	१/५५४
पडिकूलोवसग्गा	२/४३६
पडिक्कम	२/१३९,१४०,१४१,१४२
पडिक्कमण	१/१३३; २/९७,९९,१००, १०१,१०३
पडिक्कमणारिह	२/३५२,
पडिग्गह	१/७२९
पडिच्छगा	१/११९
पडिग्गहमाया	२/५
पडिणीय	१/८८,८९
पडिपुच्छण(या)	१/१३३; २/६८,६९,३९०
पडिपुच्छणाफल	२/३९५
पडिबद्धसेज्जा	१/६५१
पडिबुद्धजीवी	२/५२,२०५
पडिमट्ठारयाए	२/३१२
पडिमट्ठाई	२/३१०
पडिमा	२/१२४,३१६,३४९,४१९,४३४
पडिमाधारगस्स वयण विवेगो	२/३३१
पडिमापडिवण्ण	२/१३८,३१८-३२५
पडिमा संगह	२/३४८
पडिमोयय	२/४५६
पडियाणिय	१/७०५
पडिरूवय(ा)	१/३४,१३४
पडिलेहणा	१/७३३,७३४
पडिलेहणा दोस	२/७१
पडिलेहणापमाय	२/२०६
पडिलेहणा विही	२/७१
पडिवाइ	१/२६,१२७
पडिसुना	२/८
पडिसेवण	२/३५१
पडिसेवणा पायच्छित्त	२/३५३
पडिसेविय	२/३७२-३७६
पडिसेवी	१/४२३,४२४
पडिसोय	१/१४१
पडिसोयचारी	१/५३९,५४०
पडिसंलीणता	२/२९३
पडिहारिय	१/६७६,६७७,७२७, २/३१३-३१६
पडिण(ा)	१/१२२,१२९,१४७
पडुच्चसच्चा	१/५१३
पडुप्पण्णवयण	१/५२०
पडुप्पवाइयट्ठाण	१/४६३
पडोल पलासय	१/६२१
पढमपोरिसी समायारी	२/७१
पढम समोसरण	२/८८
पढमा	१/६५
पढमा-मासिया रांइदिया - भिक्खु पडिमा	२/३१७,३२४
पणएदिट्ठी	१/२०१
पणग(य)	१/२०१,२८५,५०१
पणगसुहुम	१/२८५,२/९०
पणयगिह	१/४२२
पणियट्ठ	१/५३४
पणियसाल	१/४२२
पणीताहारविवज्जणया	१/४२२,४२५
पणीय आहार	१/४२०,४२५
पणीय आहार णिसेह	१/३३०
पणीय पाण भोयण	१/३३०; २/३०९
पणीय भत्त पाण	१/३२६
पणीय रस परिच्चाय	२/३०९
पणीय रस भोयण	१/३३३
पण्ण	१/६३०
पण्णत्ति अक्खेवणी	२/३९७
पण्णवणा	१/३३
पण्णवणी	१/५१४-५१८
पण्णवंताणं परक्कमं	२/४५५
पण्णा संपन्ना	१/११८
पण्ह कत्ता	१/१२०
पण्हकरणविही	१/१०६
पण्हाय	१/४१५
पत्त	१/२४२,२/३९४
पत्त चीवर	२/८८
पत्तछेज्ज	१/४६३
पत्तपडिलेहणाकाल	२/७१
पत्तपदाण	१/४२०
पत्तमालिय	१/४१९
पत्तवीणिय	१/४६१,४६२
पत्तुण्ण	१/४१७,६८५
पत्तेसण पडिमा	२/३३३
पतंगविहिया	१/५४४; २/३१९
पत्थगदिट्ठन्त	१/२६,२७
पत्थारा	२/३७७
पदोस	२/३५१
पन्ना परीसह	२/४२१
पप्फिडय	१/५१०
पप्फोडणा	१/७३४
पभावणा	१/१२५
पभासा	१/२२३
पमत्त	१/२३७; २/२०४,४६२
पमत्त पारंचिय	२/३७८
पमाणपत्त	१/६२४
पमाणातिक्कंत	१/६२३,६२४

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

शब्द	पृष्ठ नं.
पमा(द)य	१/७२,९३,१०५,१४३,१९४, १९५,४३७;२/५५,२०३,२०४,२०५,२०६, २४२,३५१,४१५,४५१
पमायचरिय	२/१२८
पमायणिसेह	२/२०३
पमाय पडिलेहणा	१/७३४
पमाय परिच्चाण उवएसो	२/४५१
पमायबहुल	१/४६
पमायसंग	१/१०६
पमायी	१/४३४
पमोओ	१/२२२
पमोक्ख	१/१६९;२/२८१
पमोक्खमग्ग	२/४६५
पयणुय	२/३००
पयत्तछिन्न	१/५२२
पयत्तपक्क	१/५२२
पयमग्ग	१/२७६
पयरतव	२/२९५
पयहीण	१/९८
पयाणुसारी	१/२२५
पयंगवीहिया	२/३०४
परकिरिय	१/३३९
पर-गवेसिय	१/७२५
परगं	२/३३१
परचक्क	१/५०३
परदत्तभोई	१/३०१; २/६५
परदव्वहरणवेरमण	१/३०७,३०९
परदारगमण	२/१२६
परदेवी परिचारणा निदान करण	२/१८०
परपरिवाया(ओ)	१/१७४,२१४, ३०५; २/१७७
परपासंडपडिमा	२/२८६
परपासंडपसंसा	१/१३७; २/१२३
परपासंडसेवी	१/१३७
परपासंडसंथव	१/१३७; २/१२३
परप्पवाइ	२/४४९
परमकेवल	१/३२०
परमचक्खू	१/४३८; २/४६२
परमत्थसंथव	१/१३६
परमदंसी	२/४५४
परमसुक्कझाण	१/३२०
परमाराम	१/३३३
परमाहोहि	१/४१
परलोग आसायणा	१/९७
परलोग पडिणीय	१/८९
परलोग पडिबद्धा	२/६
परलोगवादी(ई)	१/१६८,१७१
परलोगसंवेगणी	२/३९७
परलोगसंसप्पओग	२/१०८
परलोय	१/१५२
परवएस	१/३०६,२/१३२
परविवाहकरण	२/१२६
परवेयावच्च	२/३८५
परसमय	१/६१
परसरीर संवेगणी	२/३९७
परकम्म	१/३४१,७४०
परिकम्मकय	१/७१२
परिकम्म कारावण	१/३६१-३७८
परिकम्मविसोही	२/२०७
परिकम्माणुमोयणा	१/३४०
परिकम्मोवघात	२/२०७
परिक्खभासी	१/५१३
परिग्गह	१/३९,१३१,१७४,२१५, ४२८,४३८४३९; २/३,१९,२९२,४४०
परिग्गहपरिमाण	२/१२६
परिग्गहपासबद्ध	१/४४५
परिग्गहविरय	१/४४५,४४६
परिग्गह-वेरमण	१/४५६,२१५; २/३४
परिग्गह सरूव	१/४३७
परिजुण्णा	२/८
परिजुसित संपन्न	१/५४१
परिट्ठवण	१/६४३,६४५,७३७,७३९, ७४०,७४२,७४३,७४४,७४५,७४६
परिट्ठवणविही	१/६२०,६२१
परिट्ठावणियागारेणं	२/१११,११३
परिट्ठावणिया समिइ	१/७३७
परिणय	१/५८७,५८८,५९०,५९२
परिणायकम्म	१/१८६,४७८
परिणिव्वाण	१/२४५
परिण्णा	१/११७
परिणायगिहिवास	१/१८६
परिणाय संख	१/१८६
परिण्णाय कम्मे	२/११७
परिण्णाय गिहावासे	२/११७,११८
परिण्णाय सण्णे	२/११७,११८
परिणिंदिता	२/७
परिताव	१/७५३
परित्तकायसंजुत्त आहार	१/५८३
परित्तमिस्सिया	१/५१४
परित्त संसारी	२/१९८
परिदाह पडियाय	१/५०८
परिनिव्वुड	२/६२
परिपुए	२/८५
परिभोगेसणा	१/५४२
परिभोयण-परिट्ठावणविही	१/६२०
परिमाणकड	२/११६
परिमिय	२/८५
परिमिय पिण्डदाइए	२/३०७,३०९
परियट्ट	१/५०९
परियट्टण	१/६३०
परियट्टणा	१/१३३; २/३९१
परियाय	१/१४६; २/३३,२५३
परियायथेर	२/२२७
परियाय धम्म	२/४८
परियाल	२/३३
परियावज्जणा	१/१२३
परियावसह	१/४०८,४२१,६४६
परिया(वि)वित्ता	२/७
परिया(वा)सिय	१/४८०
परिवइत्ता	१/५३९,५४०
परिवाय	१/३०६
परिवुड्ढकाय	१/५२२,५३१
परिसर	१/५५३
परिसा	१/१४९
परिस्सव	१/२०८
परिस्सह	१/१३२
परिस्साई	२/३५०
परिहार	१/५०१; २/३७८,३८४
परिहार कप्पट्ठिय	१/५००; २/३८२,३८३,३८४
परिहारट्ठाण	१/७०,१००,२/२८१-२८४, ३५४-३६१,३६९-३७५,३९०
परिहारणारिह	१/७३९
परिहरणविसोही	२/२०७
परिहारणोवघात	२/२०७
परिहारविसुद्धि	२/१२
परिहारविसुद्धिय चरित्तगुणप्पमाण	१/२६

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

शब्द	पृष्ठ नं.
परिहारविसुद्धिय संजम	२/१६
परिहारिय	२/९,१०,२८१
परीसह	१/४५३; २/४८,४२०-४३५
परीसह अपराजिओ मुणी	२/४३३
परीसहजय	२/५०
परीसहजयफल	२/४३५
परीसह पराजिओ मुणी	२/४३३
परीसहवत्तिय	१/६९०
परीसह विजय	१/१३२
परीसहसहगो भिक्खू	२/४३४
परीसहोवसग्ग	२/२४,३००
परोक्खवयण	१/५२०
परंपरगय	२/३५
परंपरागम	१/२५
परंपरसमुदाणकिरिया	१/१६४
पलालगं	२/३३९
पलालपुंज	१/६६५,६६६
पलिउंचणा पायच्छित	२/३५३
पलिउंचिय	१/३६९-३७६
पलिओवम	१/१४५; २/१६९
पलिछिन्न	२/२४६,२५१
पलिमंथू	२/२०६
पलियंक	२/५४,५९,३११
पलियंक अनिसेज्जं ठाणं	२/५९
पलंब	१/५८४
पलंबसुत्त	१/४१८
पल्हत्थिय	१/८४
पल्हायणभाव	२/२९०
पवग	१/४२५
पवडणता	२/४३६
पवडेज्ज	२/६०
पवत्तय	२/७८,२७०
पवत्तिणी	१/६८३; २/२५०,२५५
पवयण	२/३९८
पवयणदेवी	१/११
पवयणमाया	१/४८७,७५५; २/११८
पवयणसरूव	२/३९८
पवरपोंडरीय	१/१८६
पवहेज्ज	२/७७
पवाल	१/१३८,२४२
पवित्ता	१/२२३
पवित्थरविहि	१/१७५
पवुट्ठदेव	१/५२६
पव्वज्जा	२/१-८
पव्वज्जा अजोग्गा	२/६
पव्वज्जापरियाय	१/६८३
पव्वय	१/४६२
पव्वयमाण	२/६
पव्वावण	२/४,६
पसत्थकायविणय	१/७९,८०
पसत्थथेर	२/२२७
पसत्थ मणविणय	१/७८
पसत्थ वइविणय	१/७९
पसत्थसम्मत्तमोहणीय	२/१२३
पसायपेही	१/८३
पसिणाइ कहण	२/२२३
पसिणायतण	२/३७८
पसुपक्खीणं अंगसंचालणाई	१/४०९
पहास (गणधर)	१/८
पहीणसंथव	२/५१
पहेणं	१/६३०
पा(इ)ईण(ा)	१/१२२,१२९,१३८, १४७,१५७,१५८,५६०; २/४,३०२
पाउसंमि विहार करण	२/७७
पाओवगमण	२/२९७
पाओवगमण अणसण	२/३०१
पाओवगमणकरण विहाण	२/८६
पाओवगमण मरण	२/१९४
पागार	१/४२१
पाडलिपुत्त	१/२८
पाडिपहिय	१/४९४,५२८,५२९
पाडिहारिय	१/६३५,६७९,६८०,६८१, ७००,७१७,७१९,७३५
पाण	१/९५,१५२,२८५, ४४१,५०१,५०३; २/१३३
पाण(ग)	१/५४१,५५०,५६३,५६४, ५७६,५७७,५७८
पाणग	१/६४१-६४६;२/७९,२९५, ३१८,३२३,३२४,३३८,३३९,३४०,३४१,३४२, ३४३,३४४,३४५,३४६
पाणगजाय	१/६४१-६४५
पाणगहण	२/८४,८५
पाणभूय	२/२५०,२५१,४९५
पाणवत्तिय	१/६, २४
पाणवह	२/५४,२९२
पाणसुहुम	१/२८५; २/९०
पाणा	१/१७९,१८१,१८९,१९२, २१८,२४४,२४५,२४९,५३३
पाणाइ(ति)(या)वा - (त)या(ओ)	१/१७३,२१४,२१९, ४७३; २/१४३,४४०
पाणाइवाय(ताओ)वेरमण	१/२१४,२१९, २२१,२१५; २/३३
पाणिंदया	१/६२५
पाणीआइ णिहरण णिसेह	२/३२१
पाणीपाणविसोहणी	१/७३४
पाणेसण पडिमा	२/३२९
पाणेसणा	२/३२९,३३०
पाताल	२/४३८
पादकेसरिया	१/७२९
पादच्छिण्ण	१/५३०
पादठवण	१/७२९
पाद(य)पुंछण	१/४१०,४१६,४१७,४५३, ६८२,६८३,७२६,७२७,७२९,७३८;२/५५
पादपोवमा	१/४३१
पादबंधण	१/७२९
पामिच्च	१/५०९,६२६
पाय	१/५३६,७०७-७२६; २/५५
पायकम्बल	१/७३४
पायकेसरिय	१/७१७
पायकोरण	१/७२४
पायच्छित्त	२/३५०-३५३,३७७-३८०
पायच्छित्तकरण	१/१३३
पायच्छित्त जोग्ग चरित्त	२/३५०
पायच्छित्त फल	२/३८०
पायच्छित्त सुत्त	२/३९०
पायपडिलेहण	१/५५१
पायपरिकम्म	१/३३९,३४२,३५२, ३८०,३८६,३९२,७२१-७२३
पायपरिकम्मकारावण	१/३६२,३६८,३७४
पायस	१/३३६
पायसंजय	१/७४८
पारंगय	२/३५
पारासर	२/४४०
पारिणामिय(भाव)	१/१८
पारिहारिय	१/६३२; २/३८२-३८४

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

शब्द	पृष्ठ नं.
पारंचिय (त)	२/२४५,३७८,३७९
पारंचिय पायच्छित्तारिहा	२/३७८
पारंचियारिह	२/३५२
पालु-किमिय	१/२६२,२६४,२६६, २६९,२७२,२७६,३४४,३४७,३५०
पालंब	१/६५४
पाव	१/६१,१२५,१२६,१४६,१५३, १६०,१७०,१९०,१९१; २/४५९
पाव (ए)	१/१७२,१७९
पावकम्म	१/१८०,४५५; २/४४,१३३,२९२,४५८
पावकम्मविरय	१/४४६
पावकम्मोवएस	२/१२८
पावकारी	१/४५६
पावग (य)	१/६१,९०,१५२,१५४,१६८
पावजीवी	२/२४१
पावठाण	१/२१४
पावधम्म	१/१०५
पावपरिक्खेवी	१/८३,८७
पावयणी	२/३९८
पावसमण	१/८७,१३७,२८९,६१४,६७८, ७३४,७५५;२/५०,७३,२०२,२०३,२१७,
पावाउ (दु) य	१/१६२, १६८
पावाराणि	१/४१७,६८६
पावासवनिरोह	१/७५३
पावंसे	१/११२
पास	१/३,४,४४५; २/४२५
पासग	२/४६०,४६२
पासत्थ	२/२८२, ३९४,३९५
पासत्थविहारपडिमा	२/२८५
पासबद्ध	१/४४५
पासरोम	१/३७२,३७८,३८४, ३९०,३९७,४०४
पासवण	१/४२१,५५४,६६२,७३७, ७३८,७४०-७४८; २/८६
पासवण मत्तय	२/८८
पासंडधम्म	१/३३
पासंडी	१/१९७
पाहुडसीलता	२/१७६
पिउमंद पलासय	१/६२१
पिच्छमालिय	१/४१९
पिज्जदोसाणुगया	२/४४९
पिट्ट	१/५०६
पिट्ठण	१/१७५
पिट्ठिमंस	१/५३३
पिट्ठंत	१/४१०,४११
पिण्णा	१/१५१
पिपीलिअंड	१/२८७
पिप्पलग (य)	१/२७८,२७९,७३५; २/३३१
पिप्पलि	१/४८४,५८४
पिप्पलिचुण्ण	१/४८४,५८४
पियट्ठे	१/१२१
पियधम्म	१/५२; २/३६४
पिलग (य)	१/२६७
पिलाग	२/४४१
पिलंखुपवाल	१/५८४
पिवासा परीसह	२/४२१,४२२
पिसुण	१/९१,१७४,२१४
पिहियासव	१/२५१
पिहुय	१/५८०,५८८
पीढ	१/६७७,७३४
पीढसप्पि	१/१६६,५३०
पु (पो) क्खरिणी	१/१८२-१८८
पुच्छण	१/६३०
पुच्छणि (णी)	१/५१४; २/३१९
पुट्ठलाभिए	२/३०७,३०८
पुट्ठवागरणी	२/३२०
पुट्ठी	१/२२२
पुढविकम्मसमारंभ	१/२३२
पुढवीकाइय जीवा	२/१०
पुढवीकाइया	१/५०,२२८
पुढविकाइयाइ निहरण	१/७०६
पुढविकाइयाणं वेयणा	१/२३१
पुढविकाइय	१/४६,२३०,२५६
पुढविकाय आरंभ	१/२८४
पुढविकाइय	१/२४८
पुढविकाइयसंजम	२/१५
पुढविसत्थ	१/२३२,२३३
पुढविसमारम्भ	२/१३९
पुढविसिल	२/३२०
पुढवी	१/१६२,२२९,२४९
पुढवीजीवा	१/२२९
पुढवीथूभ	१/१६०
पुढवी महाभूत	१/१५४
पुढवीहिंसा विवाद	१/२८९,२९०
पुढोवेमाया	२/४३५
पुण्णब्भव	२/२१८
पुण्ण	१/६१,६२,१२०,१२१,१२५, १२६,१४६,१९०,५३३
पुण्णरूवा	१/१२१
पुण्णावभासा	१/१२०
पुत्तदोहलट्ठाय	१/३३८
पुप्फ	१/२४२,५९७,६४३,६४५
पुप्फमालिय	१/४१९
पुप्फवीणिय	१/४६१,४६२
पुप्फसुहुम	१/२८५,२८६; २/९१
पुमत्तट्ठा नियाण करण	२/१८२
पुमवयू	१/५१५,५१७,५१८
पुमित्थिवेय	२/४७१
पुयावइत्ता	२/७
पुरओपडिबद्धा	२/६
पुरन्दर	१/१०९
पुराकम्म	१/५७९,५८०
पुरित्थ	१/१८३
पुरिमड्ढ पच्चक्खाण सुत्तं	२/११०
पुरिमड्ढिए	२/३०९
पुरिम-पच्छिमगा	२/२२८
पुरिस	१/१८३-१८७
पुरिसजा (ता) या	१/८१-८२,११२-१२२, १८४,१८५,१८६,१८९,२०१,२०२; २/२,११७,११८,१५२,१५३,१७९,२३२, २३३,३५१,३५२
पुरिसवयण	१/५२०
पुरिसादाणिया	२/४५७
पुरिसंतरकड	१/६६४,६६५,६८४, ७०९,७१४,७४३
पुरेकम्म	२/५९
पुलागभत्त	१/६१५
पुल्लिंगसद्दा	१/५१५
पुव्वकम्म	२/६२
पुव्वण्ह	१/६५
पुव्वधर	१/२२४
पुव्व-पच्छा-संथव दोस	१/५७२
पुव्वपुरिसदिट्ठंतेण मंदो मुणी	२/४४०
पुव्वरयपुव्वकीलियाणं अणणुसरणया	१/४२२

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

शब्द	पृष्ठ नं.
पुव्वविदेह	१/२८
पुव्वोवदिट्ठ	१/७३८
पुव्वं (अनुमान)	१/२१
पुहत्तवियक्क सवियारी	२/४०४
पूइ(ति)कड	१/५६४
पूइ(ति)कम्म	१/५६४
पूजा	१/२२३
पूतिआलुग	१/५८५
पूय	१/२५७,२५९,२६०,२६१, २६२,२६५,२६६,२६८,२६९,२७१,२७२, २७४,२७५,३४३,३४४,३४६,३४७,३४९, ३५०,५५५
पूयण	१/१६५
पूयणपत्थय	२/२८०
पूयफल	१/३३८
पूयाभत्त	१/६३४
पूयासक्कार	२/३३
पूव्वा संज्ञा	१/६९
पेज्ज	१/१४६,१७४,१९१,२१४
पेज्जणिस्सिया	१/५१३
पेज्जदोस	१/८७
पेज्जदोसमिच्छादंसणविजय	१/१३४
पेज्जदंसी	२/४६०
पेज्जबंधण	२/१३०,१३८
पेडा	१/५४३; २/३०४,३१९
पेस	१/३३७,३३८,४३२
पेस परिण्णाय	२/१३४
पेसल	१/३३५
पेसलेमाणि	१/४१७,६८६
पेमाणि	१/४१७,६८६
पेसवणप्पओग	२/१३१
पेसारंभ	२/१३६,१३७
पेहुण	१/४३२
पोक्खरिणीपलास	२/४४३,४४४,४४६, ४४७,४४९,४७१
पोग्गलट्ठियाए दिट्ठी	२/३२५
पोग्गलाण परिणाम	१/४४३
पोतया	१/२४४,२४५
पोत्तग	१/६९१; २/३३२
पोत्थकम्म	१/४६३
पोय	१/२२९
पोराण आहार	१/५८६
पोरिसी	१/६४,६२३,६२४,६२५; २/७३,३०४
पोरिसी पच्चक्खाण सुत्त	२/११०
पोरिसी विण्णाण	२/७०,७४
पोसवत्थ	२/४२६
पोसहोववास	१/१७२; २/११६,१२४, १२९-१३१,१३५,१४४,१८८,१९०,१९१
पोसहोववासणिरय	२/१३४
पोसहोपवासस्स सम्मं अणणुपालणया	२/१३१
पोसंत	१/४१०,४११
पंक	१/३५१,३६८,३७४,३७९, ३८६,३९२,३९९
पंकगय	१/५११,५१२
पंचखंधवाय	१/१६१
पंचनिग्गहणा	२/२१
पंचमहव्वय	१/४७६
पंचमहाभूयवाई	१/१५३
पंचमहव्वइयं सपडिक्कमणं धम्म	२/२२७
पंच-मासिया भिक्खुपडिमा	२/३१७,३२४
पंचवय	१/८७
पंचाणुव्वय	२/१६२
पंचासव	२/२१
पंचिंदिय अघायका	१/२८८
पंचिंदियकाय	१/४६
पंचिंदियघायका	१/२८८
पंचिंदियतिरिक्खजोणिया	१/५०
पंडग(य)	१/९४,५३०
पंडगवण	२/४१४
पंडय	२/६
पंडि(त)य	१/१८३,१८४,१८५,१८६; २/४१५,४५४,४५५,४५८,४६८,४६९
पंडिय परक्कमं	२/४५५
पंडिय(त)मरण	२/१९३,१९५, १९७,१९८,२९७
पंडियमरण सरूव	२/२९६
पंडियमाणिण	१/१८०
पंडियवीरिय	२/४१८
पंतकुल	२/१९०
पंतचरए	२/३०८
पंतजीवी	२/३१०
पंताहार	२/३०९
पांचाल	१/१९९
पिंग	२/४४१
पिंड	१/५३६
पिंडय	१/२५९
पिंडवाय(त)	१/५४८,५५०,५५१, ५५२,५५३,५५४,५५५,५६६,५६७,५६८, ५६९,५७५-५८८,६०१,६०६,६०७,६१५, ६१६,६१७,६१९,६२०,६२८,६२९,६३०, ६४२,६४३,६८३,६८४,७२९,७३०,७३१, ७३२; २/४२९
पिंडेसणा	२/३२७,३२८,३३१
पिंडोग्गह पडिमा	२/३२६
पिंडोलग	२/४२९
पोंडकप्पास	१/७०५
पोंडरीय	१/१८२,१८३
पोंडरीय रूवग	१/१८२-१८८
फरिसासत्ति णिसेहो	२/४४८
फरूस	१/१०७; २/५०
फरूसवयण	१/३००
फलग	१/७३४
फलमालिय	१/४१९
फलवीणिय	१/४६१,४६२
फलिओवहड	१/५४१
फलियाणि	१/६८६
फालिह	१/४१७
फाणित	१/५५५
फालिय-गंठिय	१/७०५
फास	१/१३८,४४४,४४५,४४८; २/३३,४४८,४४९,४५३
फासपण्णाण	१/४५४
फासबल	२/२०४
फासमंत	१/५१२
फासिन्दिय	१/४७४,४७५
फासिन्दिय अपडिसंलीण	२/३१६
फासिन्दिय असंवर	१/२१४
फासिन्दिय निग्गह	१/१३३,७५४; २/३४
फासिन्दिय पच्चक्ख	१/२०
फासिन्दियमुण्डे	२/८
फासिन्दियरागोवरई	१/४७०
फासिन्दिय संजम	१/४३०
फासिन्दिय संवर	१/१३५
फासुएसणिज्ज	१/६२२,६२३

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

शब्द	पृष्ठ नं.
फासुय	१/५६९,५८९,५९१,५९३, ५९४,६०६,६०७,६२९,६३०,६४२,६४५, ६६८,६९४,७१५,७३७,७४२;२/१३२,३२७, ३२८,३२९,३३०,३३२,३३३,३३४
फासुयविहार	१/४८८
फोडीकम्म	२/१२८
बलगवेसिय	१/७२६
बलदेव	१/१६८,१७१
बलमय	२/२१९
बलसंपण्णा	१/१२२
बलहीणा	१/१२२
बलाबल	२/४८
बलाया	२/४६४
बहिद्ध	१/४७८; २/२३
बहियागाम	२/३१२
बहियापोग्गलपक्खेव	२/१३१
बहिरत्त	१/४४५
बहिरंग	२/३५०
बहुउज्झिय धम्म	१/५९७
बहुजणं	२/३६२
बहुदेवसिय	१/६९६,६९७
बहुपडिपुण्णइंदिय	१/५२२
बहुपडिविरया	२/१८६
बहुफासुय	१/७३६,७३७,७३९
बहुमाण (ज्ञानाचार)	१/५७,१०१-११०
बहुरय	१/५७९
बहुवयण	१/५२०
बहुवयणविवक्खा	१/५१४
बहुवय	१/५१४
बहुसाहारणा	१/१४६
बहुस्सुते पुरिसजात	२/२४६,२७८
बहुस्सुय	१/८४,१०८,१०९
बहुसंजया	२/१८६
बहुसंपन्न	२/८५
बादरसंपरायसरागसंजम	२/१२
बायर	१/२१९; २/३६२
बाल	१/८५,८७,१५८,१६१,१७०,१८०, १८५,३३६,४३३,४३७,४४१,४५१,४५२, ४५५,४७६,४९२,५०२,५०३,५०७; २/४१६,४२८,४५४,४६३,४६७,४७०
बालजण	१/१९५
बालजीव	१/२४९
बालपंडितमरण	२/१९३,१९५
बालपंडिय	१/१७९; २/४१५
बालभाव	१/१३२; २/४६९
बालमरण	२/१९३,१९४,१९५, १९६,१९८
बालमरण पसंसा	२/१९९
बालवीरिय	२/४१५
बालाभिराम	१/४४७
बाहिय	२/६०
बाहिरय	२/२९३,३१५
बिन्दुप्पमाण	१/४८४
बिम्बभूत	२/६५
बिल	१/४८४
बिल्ल पलासय	१/६२१
बिल्लसरडुय	१/५८४
बीअसुहुम	२/९०
बीओदग	२/४४०
बीजमालिय	१/४१९
बीभावण	२/२२४
बीइय महव्वय	१/२९१-३००
वीय	१/२४२,२४३,२४९, २८५,५०३; २/४४०
बीयबुद्धी	१/२२५
बीयरूइ	१/१२६
बीयवीणिय	१/४६१,४६२
बीयसुहुम	१/२८६
बुआवइत्ता	२/७
बुद्ध	१/१६७
बुद्धजागरिया	२/४५२
बुद्धी	१/२२२
बुद्धोवघाय	१/८३
बुहहियए	१/११६
बुहे	१/११६
बेइन्दियकाय	१/४६
बोधियसाला	१/६३७
बोही	१/२२२
बंध	१/६१,१२५,१७५, १९०,७५३; २/१२५
बंधण	२/४६३
बंधणविमुत्तिए परक्कमं	२/४६३
बंधणमुक्का	२/६४
बंधमोक्ख	१/१८०
बंभ	२/४८
बंभउत्त	१/१५९
बंभचरिय ठाणं	२/५५
बंभचेर(ब्रह्मचर्य)	१/७,१०३,१०५, १२९,१६२,२१२,३१८,३२१,३३२,४२७, ४३८,४५२,४७७;२/५९,१६६,४५७,४६२
बम्भचेर अट्ठारस पगारा	१/३३४
बंभचेर अणुकूला वय	१/३२३
बंभचेर अणुकूला यामा	१/३२४
बंभचेर आराहणा फल	१/३२३
बंभचेर आराहिय	१/३२१
बंभचेर उप्पत्ति अणुप्पत्ति	१/३२४
बंभचेर गुत्ती	१/६२४
बंभचेरपराजिया	२/४३४
बंभचेरपोसह	२/१३१
बंभचेरभग्ग	१/३२१
बंभचेर महव्वय	१/३१६,४२७
बंभचेर महिमा	१/३१८,३१९
बंभचेर रक्खणोववाय	१/३३३
बंभचेरवास (धम्म)	१/३३,४१,३२४,३२५
बंभचेर विघातका	१/३२२
बंभचेर सत्ततीस उवमाओ	१/३१९,३२१
बंभचेर समाहिठाणा	१/३२५,३२६
बंभचेर समाहिय	१/३२५
बंभचेर सहायगा	१/३२३
बंभचेराणुकूलाजणा	१/३२४
बंभयारी	१/३२५,३२८,३३३; २/१३६
बंभलोग-लंतगाणं (देव)	२/६३
बंभलोय	१/३२०; २/१७३
बंभव	२/३२
बंभवय	१/३२९,५३८
बंभसंति (देवी)	१/११
बंभी (लिपि)	१/११
बोंडियसाला	१/६३७
भगवय(ा) (भगवंत)	१/२१२,२१८
भगवंता	२/४५२
भगंदल	१/२५६,२५७,२५९-२७२,२७४, २७५,३४३,३४४,३४६,३४७,३४९,३५०
भट्टि (भर्ता-स्वामी)	१/५०,५१
भट्टिदारय	१/५१९
भडखइया	२/७
भत्तकह	१/११३,११४

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

शब्द	पृष्ठ नं.
भत्तपच्चक्खाण	१/१३४,१३५; २/१२०,२९७,२९८,२९९
भत्तपच्चक्खाणमरण	२/१९४
भत्तपडियाइक्खिय	२/८५
भत्तपाण	१/९१,५४३; २/४९
भत्तपाण असंकिलेस	२/२८७
भत्तपाण दव्वोमोयरिया	२/३०२,३०३
भत्तपाण परिण्णा	१/११७
भत्तपाणवोच्छेय	२/१२५
भत्तपाणसंकिलेस	२/२८७
भद्दा	१/२२२; २/३१६
भद्दुत्तर पडिमा	२/३१६
भय	१/२९९,२/३५१,४३६,४७१
भयक	१/४३२
भयट्ठाण	२/३२६
भयणिस्सिया	१/५१३
भयणिसेह	२/३२२
भयविवेग	१/२९७
भयंसि	२/७६
भरह	१/२८,१९८
भरहवास	१/१९८
भल्लायय	१/४१०,४११
भवकोडीसंचियकम्म	२/२९३
भवचरिम पच्चक्खाण सुत्त	२/११२
भवणगिह	१/६६०,६६१
भवणवासी (देव)	२/६३
भवतण्हा	१/४३९
भवमिच्छत्त	१/१२७
भवियसरीर दव्वावस्सय	२/९३,९४
भाइसमाणे	२/१२१
भाडी कम्म	२/१२८
भायण-भंडोवहि उवगरण	१/७२९,७३०
भारण्ड-पक्खी	२/२०५
भारपच्चोरूहणया	१/७४,७५,७६
भारवहा	१/३३८
भारहवास	२/२२६
भाव	१/१८,८९; २/४६९
भावऽण्णाण	१/१६४
भावणा	१/२१९,२२०,२२१,२८१, २८२,२८३,२९१,२९२,२९७,३०२,३०३, ३०४,३०९,३१६,३१७,३१८,४२२,४२३, ४२८,४२९,४३०,४३१,४७०-४७५;२/५२
भावतेण	१/३०५
भावपडिक्कमण	२/९७
भावप्पमाण	१/१९
भावलोअ	१/१७
भाववि (ओ) (उ) सग्ग	२/४०६,४०८
भाववित्तिसोहि	२/२९०
भावसच्च	१/३४,१३४,१३५, ५१३; २/३४
भावसुद्ध	२/११५
भावसंधय	१/५६
भावावस्सय	२/९२,९६
भावाविग्गहचरए	२/३०५
भावोमोयरिया	२/३०२,३०४
भासा	१/१४३,५१२-५३५; २/१३७
भासज्जाता (या)	१/५१२,५१३
भासादुग	१/१०७
भासाबोह	१/५१८
भासाविही	१/५२१-५२४
भासासमिई (त्ति)	१/२१५,२१६, ४८७,५१२
भासासमिया	१/७५०
भिउडिमुह	१/९१
भिक्खट्ठा	१/४९७
भिक्खवित्ती	१/५३९
भिक्खलाभिए	२/३०७
भिक्खागकुल	२/१९०
भिक्खाय (च) रिय (ा)	१/६४,१३८,१३९, १४१,२८२,५०३;२/२९३,३०५-३०९,४३६
भिक्खायरिया गमण जोग्ग खेत्त	२/७८
भिक्खालसिय	१/९०
भिक्खुअणायरणीय ठाणाइ	२/२००-२०२
भिक्खुचरिया	२/४३९
भिक्खु पडिमा	२/३१७-३२६
भिक्खु परक्कम	२/४५८
भिक्खु लक्खण	२/२६
भिक्खू	१/१००,१०१,१०५,१०७,१०८, १३७,१४१,१७९,१८६,१८७,१८८,१९१, १९२,१९४,१९६,१९७,२१८,२३०,२३४,२३६, २३८,२३९,२४१,२४६,२५२,२५३,२५४, २५८,२५९,२६०,२६१,२६२,२६३,२७३-२८०, २९५,२९६,३२२,३२५,३२८,३३५,३३९, ३४२-३६७,३७९-४३०,४३४,४४१,४४३, ४४४,४४६,४४८,४४९,४५०,४५१,४५६,४५८- ४६९,४७६,४७७,४७८,४८०-४८५,४९१- ५१२,५२०,५३२,५३५,५३७,५३९,५४०, ५४१,५४४-५५२,७४८;२/२३,२४,१४९, १९७,२६६-२७०,२७२,२७४,२७८,२७९, २८०,२८१-२८६,२८९-२९२,२९३,२९५, २९९,३००,३०१,३०५,३२७,३२८,३३०,३३१- ३३७,३४६,३६२,३६९-३७५,३७८-३८०, ३८२-३८४,३८६-३८८,३९०,३९२,३९४,३९५, ३९८,४०१,४०९,४२२-४३०,४३२,४३४, ४३७,४३८,४४१,४४९,४५२,४५८,४६८
भिक्खु (खू) णी	१/२३०,२३४,२३६, २३९,२४१,२४६,३४२,४४८,४४९,४५०, ४५१,४९१,५०९,५२०,५३२,५३८,५४७,५५०, ५५१, २/३३१-३३३,३३६
भिगुपक्खन्दण	२/१९९
भिगुपडण	२/१९९
भिण्ण	२/३५०
भिण्णगिह	१/४२२
भिण्णपिंडवाइए	२/३०९
भिण्णसाल	१/४२२
भिन्नवत्थ	१/६९५
भिन्न-भिन्न वत्थ	१/६९५
भिलिंग सूव	१/५४७
भिंगुलेण	१/२८७
भिंडमालिय	१/४१९
भिसिय (ा)	१/६४७,७३१,७३२
भुज्जयरा	१/१३८
भुत्तभोगसुमरण णिसेह	१/३३०
भुत्तासियाणि	१/३२६
भुमगरोम परिकम्म	१/३५५,३८४, ३९०,३९७
भुमगरोमपरिकम्म कारावण	१/३६६, ३७२,३७८
भुयंग	१/१
भुसगिह	१/४२२
भुससाल	१/४२२
भूइकम्म	२/१७६,१७७
भूइकम्मकरण	२/२२२
भूइप्पमाण	१/४८०,४८४
भूत	१/१९२,१९८
भूतमह	१/६९

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

शब्द	पृष्ठ नं.
भूतसमवात	१/१५४
भूतोवघा(इ)तिय	१/५२६,५२९, ५३१,५३२
भूय	२/३४,३५
भेउरधम्म	१/४४२,७५५
भेदमावन्न	१/३३७
भेरवा पाणा	२/२७९
भेसज्ज	१/४४१
भोगकुल	१/५५३
भोगनियट्ठी	१/४४६
भोगामिस	१/६६
भोमालिय	२/१२५
भोयण	२/१२७,३१८,३२२, ३२३,३३८-३४६
भंग	२/१४३
भंगिय	१/३९०; २/३३२
भंड	१/१२९
भंडग	१/५०५,५५२,७३३
भंडगमाया	१/७३०,७३१
भंडभारिय	१/५०७
भंडय	१/७३२
भंडोवगरण	१/७३२
मइसंपया	२/२३४-२३६
मउड	१/४१८
मग्ग	१/१०६,१४४,१९४, १९५,१९७,४८८; २/९६,३८०
मग्गत्थ	१/१८३-१८६
मग्गफल	२/३८०
मग्गविदू	१/१८३-१८६
मग्गओ पडिबद्धा	२/६
मग्गाइ पवेयण	२/२२३
मग्गातिकंत	१/६२३-६२५
मग्गुक	१/१९३
मग्गू	१/१९२
मग्गंतराय	२/१७७
मघवा	१/१९८
मच्छ	१/१९२; २/४४६
मच्छखायाण	१/६०२
मच्छचम्माई वत्थ	१/६८६
मच्छरिया	२/१३२
मच्छंडिय	१/४२०,४२५,६०५
मज्ज	१/१९१
मज्जई	१/८३
मज्जपमाय	२/२०६
मज्जप्पमायविरय	२/६७
मज्जसेवण विवज्जण	२/६७
मज्जाइसेवणनिसेह	२/६८
मज्झचारी	१/५३९
मज्झण्ह	१/६५
मज्झत्थ	२/४८
मज्झिमा	२/१५६
मट्टियापाय	२/३३३
मडाइ णियंठ	२/३४,३५
मण	१/७४९; २/४६९
मणअगुत्ती	१/७४८
मण अपडिसंलीण	१/३१६
मण असंकिलेस	२/२८७
मण असंवर	१/२१४
मणगुत्तया	१/१३४,२१५
मणगुत्तयाए फल	१/२१५
मणगुत्ती	१/२८१,२८२,४८७,७४८,७५०
मणचियाए	२/१५
मणजोग	१/१४७
मणजोग पडिसंलीणया	२/३१४
मणदुप्पणिहाण	२/१२९
मणपओगकिरिया	१/१६४
मणपज्जवणा(ना)ण	१/७२०
मणपज्जवणाण अरहा	२/२२७
मणपज्जवणाण केवली	२/२२६
मणपज्जवणाणजिण	२/२२६
मणपज्जवणाण पच्चक्ख	१/२०
मणपज्जवणाणविणय	१/७६
मणबलिय	१/२२५
मणविणय	१/७६,७८
मणसमाधा(हा)रणया	१/१३४, १३५,७५१; २/३४
मणसमिया	१/७४९
मणसमिइ(ति)	१/२८१,४८७
मणसंकिलेस	२/२८७
मणसंजम	२/१५
मणि	१/१३८,६५४
मणिकम्म	१/४६३
मणिपाय	१/७१०
मणुण्ण पोग्गल	१/४०९
मणुय	२/४७१
मणुयसंसार विओसग्ग	२/४०७
मणुयाणजीविय	२/२०३
मणुस्स	१/५०,८७
मणुस्सगई	१/१७२
मणोविब्भमो	१/४२३
मट्टिय	१/५०३
मट्टियापाय	१/७०७,७१६
मत्त	१/६४७
मत्तग गहण विहाण	२/८८
मत्तय	१/७३१
मतिअन्नाणकिरिया	१/१६४
मदणिसेह	२/२१९
मद्दव	१/१३४; २/२२१
मद्दव धम्म	१/३४
मधुमेह	१/१६६
ममत्तभाव	२/४९,१२९,१३०
मम्मुदाहर	१/८२
मय (माया)	१/७२
मयणमालिय	१/४१९
मयप्पगारा	२/२१९
मरण	२/१९३-१९९
मरणासंसप्पओग	२/१०९
मरू पक्खंदण	२/१९९
मरूपडण	२/१९९
मल	१/३५२,३६८,३७४,३७९
मलणीहरण	१/३५२,३७९, ३८६,३९२,३९९
मलणीहरणस्स अणुमोयणा णिसेह	१/३४२
मलणीहरावण	१/३६२,३६७,३७४
मलयाणि	१/४१७,६८५
मलावरोहण णिसेह	२/३२२
मल्ल	१/३८६,३९२,३९९,४२५
मल्लि	१/३,४
मसूर	१/१७५
महज्जुई	१/८७
महतलाय	२/२९२
महत्तरागारेणं	२/११०,१२३
महद्धणमोल्ल	१/६८६,७१०
महब्भय	१/४४२
महब्भूया	१/१५४,१६१
महल्लिय(ा) मोय पडिमा	२/३१७, ३४७,३४८

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

शब्द	पृष्ठ नं.
महल्लिय मोयपडिमं पडिवन्न	२/३४८
महल्लिया-विमाण-पविभत्ती	२/२५३
महव्वय	१/१३२,१४३,२१३,२१९, २२०,२२१,२८१,२९१,३०१-३०४,३१८, ३१९,४२२,४२७,४३१,४३२,४४६,४७६,४७९; २/४८,६१
महव्वयधम्म परूवगा	२/२२७
महाकुल	१/४२२
महागिह	१/४२२
महाजण्णं	१/२१५
महाजाण	२/४५८
महाणई(दी)	१/५०४
महाणई पारगमण	१/५०४
महाणिज्जर(ा)	२/१३१,३८९,४११
महानिमित्त	२/२१७
महापउम	१/१९९
महापज्जवसाण	२/१३१,३८९,४११
महापाडिवा	१/६५,७०
महाबल (राजा)	१/२००
महाभद्दा	२/३१६
महाभूतिय	१/१५४,१५५
महामह	१/६९,६२९
महामुणी	१/४३९,२/४७२
महामोहणिज्ज ठाण	२/२१२-३१६
महारम्भपरिग्गह	२/४६७
महावज्जकिरिया	१/६६०
महाविगती	१/५४२
महाविदेह	१/३२०; २/२२७
महावीर (वद्धमाण, कासव, नायपुत्त, नायसुय, नायमुणी, समण भगवं महावीरे, वीर, वीरवर)	१/३,४,५,६,७,१३,३८, १०६,१३३,१६३,१८८,१९४,१९६,१९७, २२८,३००,३१२,४३१,४७६,४७९,७४९, ७५५;२/४७,४९,५४,५५,१९४,१९६,२९९, ३०८-३११,४०१,४१०,४२१,४३३,४३८, ४५२,४६६,४७२
महासड्ढी	१/४५३
महासावज्जकिरिया	१/६६१
महासुक्क-सहस्सारा(णं (देव)	२/६३
महिन्द(महेन्द्र)	१/५
महिया	१/६९,२८७
महिस	१/१७५,४५२
मही	१/५०४
महुआसविय	१/२२५
महुमेहणी	१/५३०
महुरा	१/५०२
महेसिय लक्खण	२/३०
महोरगसरीर	१/११५
महंती	१/२२२
माइ(त्ति)ट्ठाण	१/४९८,५२७,५५५, ५६१,६१६,६१८,६१९,६३१,७००,७२०
माइबहुला	१/१४६
माउग्गाम	१/३४५,३४६,३४७,३४८, ३४९,३५०,३९८,३९९,४००,४०१,४०२, ४०३,४०४,४०५,४०६,४०७,४०८,४०९, ४१०,४११,४१२,४१३,४१४,४१५,४१६, ४१७,४१८,४१९,४२०,४२१,४२२; २/४०७-४२०
माउलिंगपाणग	१/६४२
माण	१/८,१०७,१७४,१९१,१९६, २१४,३००; २/२१८,४४९,४७१
माण अपडिसंलीण	२/३१६
माणकर	२/२३२,२३३
माणगट्ठ	२/६५
माणणिस्सिया	१/५१३
माणदंसी	२/४६०
माणपिण्ड	१/५७३
माणमुण्डे	२/८
माणविओसग्ग	२/४०७
माणविजय	१/१३४; २/२२१
माणविवेग	२/३४
माणवेयणिज्ज कम्म	२/२२१
माणावादी	१/४४५
माणुस	१/६२,३१६
माणुस्सग कामभोग	२/१७९, १८०,१८३,१८८
माणुसग्गा कामा	२/४६८
माणुसत्तं	२/४५०,४६८
माणुसा	२/४३५
माणुसा उवसग्गा	२/४३५
मानपिंड (दोस)	१/५६५
माय (माया)	१/७,१९१,१९६, २१४; २/२१८
मायण्ण	१/६१३
मायाअपडिसंलीण	२/३१६
मायाणिस्सिया	१/५१३
मायादंसी	२/४६०
मायानियाण	२/३६९
मायापिण्ड	१/५७३
मायामुण्डे	२/८
मायामुस	२/४४२,४४४,४४५,४४७, ४४८,४७०
मायामोसा(ओ)	१/१७४,२१४, ५३३; २/६७,४१०
मायाविओसग्ग	२/४०७
मायाविजय	१/१३४; २/२२१
मायाविवेग	२/३४
मायावेयणिज्ज कम्म	२/२२१
मायासल्ल	१/६१९
मायी	१/४३४; २/३६१,३६५
मायं	२/४४९
मार	१/१६०,४४२
मारणंतिय अहियासणया	१/१३५; २/३४
मारणंतिय संलेहणा सुत्त	२/१०९
मारदंसी	२/४६०
मालाकरण	१/४१९
मालोहड आहार	१/५६८
मालोहड (दोस)	१/५६७,५६८
मास	१/१७५
मासिय अणुग्घातिय	२/३५३
मासिय उग्घातिय	२/३५३
मासिया भिक्खु पडिमा	२/३१७-३२३
माहण	१/५, १०३,१४९,१५२,१५३, १५५,१५७,१६०,१६९,१८१,१८७,१९७, २४८,४३४,४७७,५५०,६४७,६६०,६८५, ७०९,७१४,७४०,७४३; २/२३,१३२
माहणाइ लक्खण	२/२३
माहुकरी वित्ति	१/५३८
मिउमद्दवसपन्नया	१/६०
मिगचरियावित्ति	१/५३८
मिच्छत्त	१/४३७
मिच्छत्त (दसविध)	१/१६५
मिच्छत्त (भेयप्पभेया)	१/१६४
मिच्छत्तनिसेवय	१/४७
मिच्छत्तपज्जव	१/६०
मिच्छत्तपडिक्कमण	२/९७

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

शब्द	पृष्ठ नं.
मिच्छत्तविमोहि	१/१३४
मिच्छाकार	२/६८,६९
मिच्छ(ा)दिट्ठी	१/१६३,१८०,१९३, १९६; २/४४१
मिच्छादंड	१/१७५
मिच्छादंडप्पओग	१/१७३
मिच्छ(ा)दंसण	१/१२७,१४६,१६३,१६४
मिच्छादंसणरत्त	१/१३१
मिच्छादंसणसल्ल	१/१७४,२१४; २/३६९
मिच्छादंसणसल्लविवेग	१/१३५
मिच्छादंसणसल्लवेरमण	१/२१४
मिच्छा संठिय भावणा	२/४३०
मिच्छोवजीवी	१/१७९
मिज्जाणियाणकरण	२/१७७
मित्त	२/४५४
मित्तसमाणे	२/१२१
मित्तीभाव	२/२९०
मिय	१/१७६
मिरिय	१/५८४
मिरियचुण्ण	१/५८४
मिलक्खु	१/१८१,४९२
मिहिला	१/५०२
मीसजाय	१/६२७
मीसवणस्सइ	१/५८६
मीसिया	२/२३४
मुइ	१/१६६
मुए	१/५३०
मुक्कपास	१/४४५
मुच्छा	२/५५,२००
मुच्छेज्ज	२/६०
मुट्ठिक	१/४२५
मुणिसुव्वय	१/३,४
मुणी	१/१६१,१६६,१८७,१९४,१९९, २३०,४३३,४३६,४३९,४५५,४८७,५१२, ५३४;२/३२,४४२,४४३,४४५,४४६,४४८, ४५०,४५५,४५८,४६९,४७०
मुणीण लक्खण	२/३०,३१
मुंड	१/६२,१३२; २/६१
मुंडा	२/८
मुंडे	२/४५३
मुत्त	१/१८७
मुत्तत्त सरूवं	२/४५६
मुत्तावली	१/४१९;६५४
मुत्ति (धम्म)	१/३४,४३९; २/५१
मुत्तिमग्ग	१/४३१
मुत्ती	१/१३४
मुद्दिय	१/१०२,४६४,५०२
मुद्दियाण	१/४६४,४७८
मुद्दियापाणग	१/६४२
मुद्धाभिसित्त (राया)	१/४६४,५०२, ६००-६०५
मु(मो)सा	१/४७६,५३३; २/२८१
मुसावाती(ई)	२/११७
मुसावाय	१/२१४,४७८; २/५५,१४३,२९२,४४०
मुसावाय विरमण महव्वय	१/२९७
मुसावाया(ओ) वेरमण	१/२१५,२९१, २९२; २/३४
मुसावायाओ	१/१७३
मुहणंतक	१/७२९
मुहपोत्तिय	१/७१
मुहमंगल	१/४३६
मुहवण्ण	२/२२५
मुहवीणिय	१/४६०,४६१
मुहाइणावीणियकरण	१/४६०
मुहाजीवी	१/६०९,६११
मुहादाई	१/६११
मुंख	१/४२५
मुंजचिप्पय	१/७२८
मुंजमालिय	१/४१९
मूकत्त	१/४४५
मूढ	१/१०६,१३०
मूढभाव	१/४५४
मूल	१/२४२; २/४५४
मूलगुण पच्चक्खाण	२/११५
मूलट्ठाण	१/४५३
मूलारिह	२/३५२
मूंग	१/१७५
मेत्ति	२/४५४
मेत्तिज्जमाण	१/८३
मेत्ति भावणा	१/१९८; २/४५४
मेयज्ज (गणधर)	१/८
मेहा(धा)वी	१/१८०,१८३,१८४, १८५,१८६,२३४; २/४५९,४६०
मेहावी पुरिसजात	२/२४६
मेहावी मुणिस्स परक्कम	२/४५९-४६१
मेहुण	१/१७४,२१४,३१६, ३३५; २/२९२,४४०
मेहुणधम्म	१/६५५,६५६,६५७, ६६०; २/२४३
मेहुणधम्मपरियारण	१/६२७
मेहुण पत्थणाय	१/४१२
मेहुणवडिया	१/३४५,३४६,३४७, ३४८,३४९,३५०,३९८,४००,४०१,४०२, ४०३,४०४,४०५,४०६,४०७,४०८,४०९, ४१०,४११,४१२,४१३,४१४,४१५,४१६, ४१८,४१९,४२०
मेहुणवडिया तिगिच्छाकरण	१/४१०
मेहुणविरमणस्स पंच - भावणाओ	१/३१६-३१८
मेहुणवेरमण	१/२१५,३१६,३१८; २/३४
मेहुण सेवण संकप्प	१/४०५
मेहुणसंसग्ग	२/५५
मोक्ख	१/६१,७३,९९,१००,१०७, १२५,१३५,१४६,१६६,१९०,१९१,१९३, १९४,१९५,२१७; २/२८१
मोक्खभाव	२/३१५
मोक्खमग्ग	१/१९४,१९७,३१८
मोक्खाभिकंखी	१/३२७
मोण	१/१४४,३३३; २/२७,४५०,४५५,४६२
मोणचरए	२/३०७,३०८
मोणपद	२/४९,६५
मोणेण कम्मधुणण	२/४५०
मोत्तिय	१/१३८,६५४
मोय	२/३४८
मोयगहण	२/२६२
मोय पडिमा	२/३४७,३४८
मोयसमायार	१/६५६
मोरगं	२/३३१
मोरियपुत्त (गणधर)	१/८
मोस	२/५५,४४२,४४४, ४४५,४४७,४४९,४७०
मोसली	१/७३४
मोसा	१/५१२,५१३,५१४,५१५, ५१६,५१७,५१८,५२६,५२७,७४९,७५१
मोसाणबुंधी	२/४०३

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

शब्द	पृष्ठ नं.
मोसोवएस	२/१२५
मोह	१/१२६,४४२; २/४६४,४७१
मोहगुण	२/४४९
मोहजासंगा उवसग्गा	२/४३७,४३९
मोहणिज्ज	१/१४६,१६५; २/४१९
मोहणिज्ज कम्म	२/३८०
मोहणिज्जकम्मउदय	२/२०२
मोहदंसी	२/४६०
मोहपाउड	१/४३६
मोहमहण्णव	२/४७१
मोहमूढ	१/१६५
मोहरिय	१/३००; २/१२८
मंगल	१/१,२२२
मंचमासालय	२/५९
मंडलिक पव्वय	१/३२०
मंडिय (गणधर)	१/८
मंडियपुत्त	१/२०७,२०८,२०९,२१०
मंताजोग	२/१७६
मंत पिण्ड	१/५७४
मंथु	१/५७९
मंथुजात	१/५८६
मंदकुमार	१/५१८
मंदकुमारि	१/५१८
मन्दर	१/१०९
मदरगिरिसिहरचूलिका	१/४३१
मंदरवर (पर्वत)	१/३२०
मंदा	२/४२९,४४०
मंस	१/६६,१९१
मंसखायाण	१/६०२
मंसुरोम	१/३६४,३६९,३७५, ३८१,३८७,३९३,४०१
याऽऽणमणि	१/५१४
रइअरइ	१/२१४,४४४
रइणिसेह	१/४४३
रक्खस	१/१७०
रक्खसी	१/३३५
रक्खा	१/२२२
रज्जपरिवट्टिए ओग्गह विहि	१/३०७
रट्ठ	२/४८
रट्ठथेर	२/२२७
रट्ठधम्म	१/३३
रण्ण	१/४२,४६४,५०२,६०२
रण्णा रक्खिय	१/४६९
रती	१/२२२
रत्तरयण	१/१३८
रम्मगवस्स	१/२८
रयण	१/१३८
रयणावली	१/४१८,६५४
रयणाहिय	१/४९९
रयणी	१/४३,६७०
रयताण	१/७२९
रयमल	१/८५
रयहरण	१/७०८,७२८,७२९; २/५
रयुग्घात	१/६९
रस	१/१३८,२२९; २/३३,४४६,४४७
रसग	१/१६७
रसणिज्जूहणता	२/२९४
रसपण्णाण	२/४५४
रसपरिच्चाय	२/२९३,३०९,३१०
रसमंत	१/५१२
रसय	१/२४९
रसया	१/२४४,२४५
रसवाणिज्ज	२/१२८
रसविवज्जण	२/३०९
रसासत्ति णिसेहो	२/४४६
रह	१/१७५
रहस्साब्भक्खाण	२/१२५
राइ	१/४३
राइगमण	१/४९१
राइणिय	२/२५१,२५२
राइण्णकुल	१/५५४
राइभोयण	१/४७८,४७९
राइभोयणपडिसेवणपत्त	१/४८१,४८२
राइभोयण वण्ण	१/४८४
राइभोयणविरमणं ठाणं	२/५६
राइभोयणविरय	२/२९२
राइभोयणाओवेरमणं	१/४७८
राईयपडिक्कमण समायारी	२/७४
राईय समायारी	२/७३
राओग्गह	१/६७२
राग	१/१२६; २/४६४
रागणिग्गहोवाय	१/४४४
रातिणिय	१/१०५,२/१५३
रातिणिया	२/१५४
रामउत्त	२/४४०
राय करंडग	१/१०२
रायकह	१/११३,११४
रायखत्तिय	१/६७२
रायगिह	१/८८,३१२,५०२; २/१५२
रायणिय	१/७१,९४,९५,९६
रायणियपुरिसपगारा	२/२२७
रायणियिन्द पगारा	२/२२७
रायपिण्ड	१/५९९,६०५
रायपेसिय	१/५५४
रायवसीकरण	१/४६७
रायवंसट्ठिय	१/५५४
रायवुग्गह	१/६७
रायहाणी	१/५०३
राया	१/४७,१४३,१४९,१५३
रायंतेपुर	१/५९९,६००
रायंसी	१/१६६,५३०
रिउव्वेद	१/४८
रिद्धी	१/२२२
रीरियपाय	१/७१०
रुक्ख	१/२२९,२४९
रूक्खमूल	१/६४९; २/४२८
रूक्खमूलगिह	२/३२०
रू(रो)द्द झाण	२/४०२,४०३
रूद्दझाण लक्खण	२/४०३
रूप्पलोह	१/४१९
रूयगवर (दीव)	१/३२०,२/४१४
रूयय (रूचक पर्वत)	१/६
रूव	१/१३८,४४८,५२१,५२२; २/४४३
रूवतेण	१/३०५
रूवपडिमा	१/४५२
रूवमय	२/२१९,२२०
रूवसच्चा	१/५१३
रूवसंपन्न	१/१२२
रूवाणुरत्त	२/४४४
रूवाणुवाय	२/१३१
रूवावलोयणासत्ति	१/४५१
रूवासत्ति णिसेह	२/४४३
रूवंधर	२/६६
रोग	१/९३
रोग परीसह	२/४२१,४३१
रोगायं(तं)क	१/१३९,१४०,३२६, ३२७,३२८,३२९,३३०,३३१,३३२,४४०, ४८०,६५३

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

शब्द	पृष्ठ नं.
रोगिणिया	२/८
रोमपरिकम्म	१/३४२
रोसा	२/८
लक्खण	१/१४४,१७३
लक्खण-वंजय-सुमिणफल	२/२२३
लक्खवाणिज्ज	२/१२८
लक्खणुप्पाय	१/५७२
लगडमाइ	२/३२५
लगंडमाई	२/३११,३१२
लज्जा	१/१०३
लद्धी	१/२२२
लट्ठिय	१/६४७,७३१,७३२
लट्ठी	१/७०८,७२९
लयणमुहुम	१/२८७
लया	१/४३९
लयोवमा	१/४३९
ललिइंदिया	१/९२
लव गवेसिय	१/७२६
लवसत्तम	१/७,३२०
लवावसंकी	१/१७२
लवेज्जोवघाइय	१/५४८
लसुण	१/१९१,५८६,५९२,५९३
लहुयत्तं	१/२१४
लाउय	१/७१६,७१७
लाउयपाय	१/७०७,७१६; २/३३३
लाघव धम्म	१/३३
लाभ	२/३३
लाभमय	२/२१९
लावग	१/१७६
लासग	१/४२५
लिक्ख	१/२५७
लिक्खाइ णिहरण	१/२५७
लित्तदोस	१/५९४,५९५
लुंचसिरय	२/१३७
लूह	१/१८६,१८८; २/४३१
लूहचरए	२/३०८
लूहजीवी	२/३१०
लूहवित्ती	१/५७१
लूहाहार	२/३१०
लेणसुहुम	१/२८७; २/९१
लेलु	१/७१८,७१९
लेव कम्म	१/४६३
लेवणप्पओग	१/४८०,४८५
लेवालेव	२/१११,११२,३२२
लेसणता	२/४३६
लोइय आगम	१/२५
लोइयदव्वावस्सय	२/९४,९५
लोइय भावावस्सय	२/९६
लोइयववसाय	१/४८
लोग	१/८,६२,६३,१४१,१५९,१६०, १६१,१६७,१७०,१७१,१७३,२०९,२५०, ४४७,४४८,४५२; २/४६३
लोगन्त	१/१२३
लोगरयण	१/१५९
लोगा(ा)वाय	१/१६१
लोगविण्णु	२/४६३
लोगसण्ण	१/२३०,४४४
लोगसण्णा	२/४६१
लोगुत्तरिय आगम	१/२५
लोगुत्तरिय दव्वावस्सय	२/९५
लोगुत्तरिय भावावस्सय	२/९६
लोगोवयारविणय	१/७६,८०,८१
लोण	१/४८४,५७९,६१९
लोद्ध	१/३३७
लोद्धकुसुम	१/३३७
लोभ	१/८,१७४,१९१,२१४, ३००,४४०,४५३; २/२१८
लोभअपडिसंलीण	२/३१६
लोभणिस्सिया	१/५१३
लोभदोस	२/४४२,४४४,४४५, ४४७,४४८,४७०
लोभदंसी	२/४६०
लोभपिण्ड (दोस)	१/५७२,५७४
लोभमुण्डे	२/८
लोभविजय	२/२२१
लोभविवेग	१/२९७; २/३४
लोभवेयणिज्ज कम्म	२/२२१
लोय	१/८६,१६७,१७१,१७७,१८७, १९०,१९७,४४५,४५४,४५५; २/४५९
लोयय	१/६६७
लोह	२/४६४,४७१
लोहणिज्ज	२/४४९
लोहविओसग्ग	२/४०७
लोहविजय	१/१३४
लोहियपाणी	१/१७२
लंख	१/४२५
वइ अगुत्ती	१/७४८
वइ अपडिसंलीण	२/३१६
वइ असंकिलेस	२/२८७
वइक्कम	२/९८,९९
वइकिट्ठिय खेत्त	२/२५६
वइगुत्तयाए फल	१/७५२
वइ(ति)त्ती	१/४८७,७४८,७५१
वइ चियाए	२/१५
वइजोग	१/१४७
वइदेही	१/१९९
वइपओगकिरिया	१/१६४
वइरमज्झ चंद पडिमा	२/३४२,३४६
वइरमज्झ चंदपडिम पडिवन्न	२/३४२
वइरमज्झा	२/३१७,३३७
वइरोयणिंद (वैरोचनेन्द्र)	१/५
वइविणय	१/७६,७९
वइसमाहरणता	२/३४
वइसमिति	१/२८२,४८७
वइसंकिलेस	२/२८७
वइसंजम	२/१६
वक्कसुद्धि	१/५१२
वग्गचूलिया	२/२५३
वग्ग (लव)	२/२९५
वग्गुफल	१/३३७
वग्घ (णि)	१/४१८,५५२,६८६
वच्चमुत्त	१/५५४
वच्चाचिप्पय	१/७२८
वच्चामेलिय	१/९८
वच्छल्ल	१/१२५
वच्छाणुबंधिया	२/८
वज्जकिरिया	१/६६०
वज्जपाणी	१/१०९
वज्जरिसभ	१/३२०
वज्झ	१/१७९
वट्ट	१/१७८
वट्टग	१/१७६
वट्टमग्ग	१/२००
वट्टिज्जमाणचरए	२/३०६
वडभत्त	१/४४५
वण	१/२५८,२६४,२६७,२७०, २७३,३४२,३४५,३४६,३४८,४८४,४८५

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

शब्द	पृष्ठ नं.
वणकम्म	२/१२८
वणतिगिच्छा	१/२५८,३४२; २/९७
वणतिगिच्छाकारावण	१/२६४,२६७,२७०
वणपरिक्कम	१/२५६,२५८
वणफल	१/५२३,५३२
वणस्सइ (ति) कम्म समारंभ	१/२४२,२४३
वणस्सइकाइय आरम्भ	१/२८४
वणस्सइकाइय जीव	२/१०,११
वणस्सइकाइय संजम	२/१५,१७
वणस्सइकाय अणारंभ ठाण	२/५७
वणस्सइकाइया	१/२२८
वणस्सइकाय	१/४६,२४१,२५३
वणस्सतिसमारम्भ	२/१३९
वणस्सइ य मणुयजीवणस्स य तुलत्तं	१/२४४
वणस्सइ(ति)सत्थ	१/२४२,२४३
वणिग	२/४६७
वणीमग (य)	१/५६४,६३०,६६०, ६६४,६८५,७०९,७१४,७४०,७४३;२/५९
वणीमगपिण्ड	१/५७३
वण्ण (प्रशंसा)	१/५२,१३०,६२६
वण्णमंत	१/५१२
वण्णसंजलणया	१/७४,७५
वत्त	२/३९४
वत्तव्वा (भासा)	१/५३३
वत्तव्वं सच्चं	१/२९५
वत्थ	१/४१०,४५३,५३६, ६९३-७०६,७३०; २/५,५५
वत्थ आ(ता)यावण	१/६९८; २/८८
वत्थकरण	१/४१७
वत्थ गंधिकरण धोवण	१/६९६
वत्थधारण	१/४१६
वत्थधारण कारण	१/६९०
वत्थधारी भिक्खू	१/६९१,६९२
वत्थ परिकम्म	१/७०५
वत्थिरोम	१/३५३,३६४,३६९, ३७५,३९४,४०१
वत्थु	१/१३८,४३२
वत्थेसण पडिमा	२/३३२
वत्थेसणा	१/६८२,६८३,६८४,६८५
वप्प	१/५२२,५३१
वप्पाइ अवलोयण	१/४६२,४९४
वम्मिय	१/१५६
वय	१/१२९,२०६,३२३; २/४२०
वय असंवर	१/२१४
वयगुत्तया	१/१३४
वयगुत्ती	१/२८१
वयगुत्तीणं	१/७५०
वयछक्क	२/५४
वयछिद	२/११८
वयजोगपडिसंलीणया	२/३१४
वयणविवेग	१/५२०
वयण संपया	२/२३४,२३५
वयतेण	१/३०५
वयदुप्पणिहाणे	२/१२९
वयबलिय	१/२२५
वयसमाहा(धा)रणया	१/१३४
वय(इ)समाहरणा	१/१३४,१३५
वयसमिया	१/७५०
वयाण पीला	१/३३४
वर-गवेसिय	१/७२६
वरूणोववाय	२/२५३
वलय	१/५०६
वलयमरण	२/१९४,१९९
वलयाविमुक्क	२/४६
ववसाय	१/४८, २२३
ववहार(र)	२/९३,२२८,३८०, ३८२,३८४,४६१
ववहार अक्खेवणी	२/३९७
ववहार (नय)	१/२७,२८,२९
ववहारवं	२/३६३
ववहारसच्चा	१/५१३
वसइ वसणकाल	२/३१९
वसट्टमरण	२/१९४,१९९
वसहि	१/६४९,६५०,६५९; २/२९१
वसहिदिट्ठन्त	१/२६-२८
वसीकरण	१/४६७-४६९
वसीकरण सुत्तकरण	१/४२१
वसु	१/४५२
वसुराइयं अवसुराइयं	१/२९५
वह	१/१७५,७५३; २/१२५
वह परीसह	२/४२१,४३०
वाइत्तवज्जा	१/४५२
वाइय	१/९४
वाउकम्मसमारंभ	१/२४०,२४१
वाउकाइय(र)	१/२२८,२४०
वाउकाइय आरंभ	१/२८४
वाउकाइय जीव	२/१०,११
वाउकाइय संजम	२/१५,१७
वाउकाय अणारंभ ठाणं	२/५७
वाउक्काय	१/४६
वाउजीवा	१/२२९
वाउभूइ	१/८
वाउ महाभूत	१/१५४
वाउसत्थ	१/२४०,२४१
वाऊ	१/१६२,२२९,२४९
वागरा	१/१२०
वाघाइम	२/२९७
वाणमंतर	१/५०; २/६३,१४५,१६७
व(र)णिया	२/४६७
वातय	२/६
वादी	१/१६८,१७२
वाय (वाद)	१/१६८; २/२९
वायण(र)	१/६८,११९,६३०
वायणया	१/१३३
वायणा	२/३९०,३९४
वायणारिय आसायणा	१/९८
वायणा संपया	२/२३४,२३५
वायसंजय	१/३४८
वायावि(वी)रिय	१/१८०,३३६
वारधोयण	१/६४४
वाराणसी	१/५०२
वाराह	१/१७६
वावत्ती	१/१२३
वावन्नकुदंसणवज्जणा	१/१३६
वाविद्धा	२/७
वाविया	२/७
वासग	१/१६७
वासमेरा	१/६४८
वासा	२/८९
वासावास	१/६८८,७२५; २/७५-९०,२५०,२५४,२५५,२५६
वासावास अजोग्ग खेत्त	२/७५
वासावास जोग्ग खेत्त	२/७५
वासावास समायारी	२/७५-९०
वासावासिय	१/६८१
वासुदेव	१/१०९,१६८,१७१

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

शब्द	पृष्ठ नं.
वासुपुज्ज	१/३
वाहण	१/१७५
वाहणगिह	१/४२२
वाहणसाल	१/४२२
वाही	२/४६९
विइकिट्ठ	२/२८९
विइगिट्ठकाल	१/६४,६५
विइ(ति)गिच्छा	१/१२३,१३७, ४८०; २/१२३
विइ(ति)गिच्छासमावण्ण	१/४८२,४८३
विउक्कस्स	१/१८०
विउलमई	१/२२४
विउलुत्तम	१/१४४
विउसग्ग	२/३५०,४०६-४०८
विउसग्ग पडिमा	२/३१६
विउसग्गारिह	२/३५२
विओसविय	१/५२६
विओसविय पुणो उवीरित्तए	१/३००
विकहा	२/१७६
विक्खित्ता	१/७३४
विक्खेवणा विणय	१/७३,७४
विक्खेवणी	२/३९६
विग	१/५५३
विगइ	१/५४२; २/८०,८१
विगइ भोई	१/६१४
विगतोदय	१/५०८,५०९
विगयमिस्सिया	१/५१४
विगलिन्दियया	१/४७
विगलिन्दिया	१/९१
विगहगइ पव्वज्जा	२/७
विगही	१/३००
विगिट्ठभत्तिय	२/८५
विग्गई निज्जूहण	२/२९६
विग्घकरा ठाणा	२/२०६
विजहणा	२/२३०
विज्जा	१/६३,२०६; २/२८
विज्जाइ पउंजण	२/२२३
विज्जाचरण	१/१६९; २/६५,४१२,४१३
विज्जाचारणलद्धी	२/४१२
विज्जापिण्ड	१/५७४
विज्जाहर	१/२२५
विज्जुत	१/६८
विज्जुदेव	१/५२६
विजय (राजा)	१/१९९
विणओवएस	२/४४
विणय	२/३५०
विणय (ज्ञानाचार)	१/५७,७१,१००, १०४,१२६,१६८,३११,४३१
विणय पडिवण्ण पुरिस	१/८१,८२
विणयपडिवत्ती	१/७३,७४,१०४
विणय वेयावच्च पडिमा	२/३४९
विणयसमाही	१/८६
विणयसुद्ध	२/११४
विणयसंपण्ण	२/३६४
विणयहीण	१/९८
विण्णवणित्थी	२/४४१
विण्णाण	१/१०४
विण्णाणफल	१/१०४
विण्णाता	२/४६४
विण्णू	२/३४,३५
विणियट्टणाफल	१/४५६
विणियट्टणया	१/१३४;१३५,४५६
विणिविट्ठचित्त	१/४५४
विणीत(य)	१/६०,९१,९२
विणीय लक्खण	१/८२
वितिगिच्छा	१/१३७
वित्थार (रूइ)	१/१२६
विदू	१/१८८
विदेह	१/१९९
विद्धी	१/२२२
विद्धंसणधम्म	१/७५५
विपरिणामधम्म	१/५१२
विप्पमाद	१/१०५
विप्परियासण	२/२२५
विप्पोसहिपत्त	१/२२४
विभज्जवाद	१/१०७
विभवित्तए	२/६१
विभूसावत्तिय	२/६१
विभूती	१/२२२
विभूसाणिसेह	१/३३१
विभूसाणुवाई	१/३३१
विभूसावडिया	१/३४२,३४३,३४४, ३८५-३९०,४१६,४१७
विभंग अन्नाणकिरिया	१/१६४
विभंगणा(ना)ण	१/६०
विभंगणाणोप्पत्ति	१/६०
विमल	१/३,२२३
विमुत्ती	१/२२२
विम्हावण	२/२२५
वियड	१/५६५
वियडगिह	१/६४९; २/३२०
वियडदत्ती	१/६४२
वियडभाव	२/२००
वियतकिच्च पायच्छित्त	२/३५२
वियत्त (व्यक्त गणधर)	१/८
वियत्त	१/१८३,१८४,१८५,१८६
वियंतकारय	१/४७८
वियागरत्त	१/१०५
वियारभूमि	१/६८३,६८४,७३०,७३१, ७३६,७४६;२/७५,७८,८८,१४९,२५६, २५७,२९१
वियाल	१/४७९
वियाह (भगवती)	२/२५३
वियाहचूलिया	२/२५३
विरइठाण	१/२१४
विरयगामधम्म	१/४२४,४२५,४२६
विरती	१/२२२
विरसजीवी	२/३१०
विरसाहार	२/३०९
विराग(ता)या	१/१३४; २/३४
विराल	१/५५३
विरालिय	१/५८३
विराहग(य)	१/५१२,५१३; २/१४७-१५२,१५७,१६२,१६३,१६६,१६७, १६८,१६९,१७०,१७३,१७४,१७५,१७६
विराहगा अकाम - परिकिलेसगा	२/१६३-१६५
विराहगा अत्तुक्कोसिया समणा	२/१७४
विराहगा आजीविया	२/१७४
विराहगा कन्दप्पिया समणा	२/१६९
विराहगा णिण्हगा	२/१७५
विराहगा पडिणीय समणा	२/१७३,१७४
विराहगा परिव्वायगा	२/१७०-१७३
विराहगा बाल तवस्सी	२/१६७
विराहगा भद्द पगइ जणा	२/१६५-१६७
विराहगा वाणपत्था	२/१६८,१६९

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

शब्द	पृष्ठ नं.
विराहगाणं संजमस्स -	
अपद्धंसो	२/१७६,१७७
विराहणी	१/५१८
विराहय (ग)	२/७२
विराहिय	२/१९८
विरूद्धरज्ज	१/५०२
विरूद्ध रज्जाइक्कमण	२/१२६
विवग्घाणि	१/४१८,६८६
विवण्ण	१/७२०
विण्णकरण	१/७००,७०१
विवरीय पायच्छित्त	१/२९६
विवाग विजय	२/४०३
विवाद	१/१६७; २/५०
विवित्तलयण	२/५१
विवित्तवास-वसहिसमिति	१/३०९
विवित्तसयणासणसेवणया	१/१३४,१३५, ३२६,४२३; २/३१३,३१५
विविहविहा पव्वज्जा	२/६
विवेगपडिमा	२/३१६
विवेगभासी	१/५२१
विवेगारिह	२/३५२
विवेयकम्म	१/४७६
विसण्णमेसी	१/४३३
विसभक्खण	२/१९४,१९५,१९९
विसममग्ग	१/४९६
विसमसीला	२/१९७
विसय	२/४१६
विसयपमाय	२/२०६
विसवाणिज्ज	२/१२८
विसासो	१/२२३
विसोही	२/९६
विसिट्ठदिट्ठी	१/२२२
विसील	१/८२
विसुज्झमाणय	१/२६
विसुद्धी	१/२२२
विसोहिठाण	१/१०३
विसंभोइय	२/२६३,२६४
विसंभोगकरण	२/२६४
विसंभोगकरण कारण	२/२६२
विहवधूया	१/६७२
विहार अजोग्ग काल	२/७६
विहारकरण विहि निसेह	२/७६
विहारचरिया	२/४८
विहारजोग्ग काल	२/७६
विहारभूमि	१/६८३,६८४,७३०,७३१, ७३६,७४६; २/७५,७८,८८,१४९,२५६, २५७,२९१
वीमंसा	२/३५१,४३५
वीयण	१/४३२
वीयडा	१/५१४
वीयराग	२/४४१,४४३,४४४,४४६, ४४८,४६५,४६९,४७१
वीयरागभाव	२/११९,४६९-४७२
वीयरागया	१/१३४; २/४७२
वीयरागया फल	२/४७२
वीयराग संजम	२/१२
वीरत्थुई	१/४
वीर्याचार	२/४१५-४७२
वीरस्स परक्कमं	२/४५६-४५८
वेलंबग	१/४२५
वीरासण	२/३१०,३११,३२५
वीरासणियाए	२/३१२
वीरिय	२/४१५,४४९
वीरियायार	१/५३
वीरियसंपण्ण	२/२७८
वीसुंभेज्जा	२/७७
वुग्गह वक्कंत	२/२९१
वुग्गाहित	१/१३०
वुट्ठिकाय	२/८२
वेआवच्च करणया	२/७७
वेइयवदसाय	१/४८
वेइया	१/७३४
वेउव्विइ	१/२२४
वेउव्विय परदारगमण	२/१२६
वेढिम	१/४६३
वेणइया	१/१८२
वेणुदेव (गरूड़)	१/७,३२०
वेणुदंड	१/२७७
वेणुफल	१/३३८
वेणुसुइ	१/७३२,७३६
वेतालिय मग्ग	२/४५७
वेत्तदंड	१/२७७
वेद	२/३४,३५
वेदण अहियासणया	१/१३५
वेदवी	१/४४२
वेमाणिय	१/५०
वेयकाल	१/४५६
वेयण	१/६२४
वेयण अहियासयणया	२/३४
वेयणा	१/१९१
वेयणिज्ज	१/१४६; २/१२०,४१९
वेयन्त	१/१२३
वेयमाराहय	१/८६
वेयरणी	२/४२५
वेयव	२/३२
वेयावच्च	१/१३४,२५७,३०६,६२४; २/७९,३५०,३८५-३९०
वेयावच्च फल	२/३८९
वेयावडिय	२/४९
वेरज्ज	१/५०२
वेरोट्टा (देवी)	१/११
वेलंधरोववाय	२/२५३
वेवइ	१/१६६,५३०
वेसमणोववाय	२/२५३
वेससामंतं	१/३३४
वेसाली	२/४७
वेसिय	१/५३६,५३७
वेसियकुल	१/५५३
वेसिया करंडग	१/१०२
वेसियायण	१/४२३
वेहाणस बालमरण	२/१९८
वेहाणसमरण	२/१९४,१९९
वेहिम	१/४६३
वोक्कसालियकुल	१/५५३
वोदाण	१/३५,१०४,१०७,१३३; २/४७२
वोदाणफल	१/१०४
वोसट्ठकाइयाए	२/३१२
वोसट्ठकाय	२/४८
वंक	१/२०२
वंक दिट्ठी	१/२०२
वंकदंसणा	१/२०२
वंकपण्णा	१/११८
वंकसमायार	१/४४८
वंका	१/११८
वंजणजाय	२/२५४
वंजण (ज्ञानाचार)	१/५७,१११

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

शब्द	पृष्ठ नं.
वंजणणाणायार	१/१११
वंदण	२/९७
वंदणया	१/१३३
वंदणा फल	१/११
वंदणाविहाण	२/२५१
वंस	१/५०६,५१०
वंसीमूल	१/६४८
मइअंतरद्धा	२/१२७
मउण	१/५०४
मउणी	२/२९३
मकम्मवीरिय	२/४१६
मकाम मरण	२/१९५,१९७,२९६
मकुलि	१/५५५
मक्क	१/१९९
मक्कर	१/४२०
मक्कार-पुरक्कार परीसह	२/४२१,४३२
मगड	१/१७५
मगदेवी परिचारणनिदान करण	२/१८५
मगर	१/१९८
मचक्क	१/५०३
मचित्तकम्म	१/६५२
मचित्तगन्धजिंघण	२/२२२
मचित्तनिक्खेवणया	२/१३२
मचित्तपडिबद्धाहार	२/१२७
मचित्तपरिग्गह	२/१२६
मचित्तपरिण्णाय	२/१३४
मचित्तपहणया	२/१३२
मचित्त पुढवी समीवे निद्दाइ णिसेह	२/३२१
मचित्तरूक्ख दुरूहण	१/२५२
मचित्तरूक्खमूल	१/२५२
मचित्ता	२/२३४
मचित्तादत्तादाण	२/१२६
मचित्ताहार	२/१२७,१३६,१३७
मचेल	१/७०४; २/४२३
मचेलिया सह अचेलस्स -	
संवसण कारण	२/२५९
मच्च	१/१२६,१८२; २/४७
मच्च (धम्म)	१/३३
मच्चदिट्ठी	१/२०१
मच्चपइन्ना ववहारा	१/४२२
मच्चपण्णा	१/११९
मच्चरय	१/८२; २/३४६
मच्चवयण	१/२१२,२९३
मच्चवयण (उवमा)	१/२९४
मच्चवयण (महप्प)	१/२९३,२९४
मच्चवयण फल	१/२९५
मच्चा	१/११८,१२६,१८२,२०१, ५१२,५१३,५१७,५२०,५२६,५३३, ७४९,७५१
मच्चामोसा	१/५१२,५१३,५१४, ५१७,५२६,५२७,५३३,७४९,७५१; २/१८६
मच्चे पुरिसजात	२/२४६,२७८
मच्चं ठाणं	२/५४
मछंदविहारी	२/२०२
मजण गिह	१/५४७
मजण-परिजण गिह	१/५४६
मजोगी	१/१४७
मज्झाय	१/६४,६५,६८,६९,७०,१३३, ४१०,४८८;२/२९१,३५०,३९०,३९१,३९३
मज्झायअकरण	१/६९
मज्झायजोग	२/४९,३९१
मज्झाय-पडिलेहणा विसोहि सुत्त	२/१०३
मज्झायफल	२/३९१
मज्झाय भूमि	२/३९२
मज्झाय विहाण	१/६५
मड्ढालु	१/१३१
मड्ढी कुल	२/७९
मड्ढी गिही	२/७९
मड्ढी पुरिसजात	२/२४६,२७८
मढ	१/९०
मणंकुमार	१/१९८
मणंकुमार माहिंदाण (देव)	२/६३
मण्ण	१/२०६
मण्णकपास	१/४२१,७०५
मण्णि	१/५१९
मण्णि-जाइ-मरण	१/७५०
मण्णि (न्नि) वेस	१/४६२,५४९
मण्णि (न्नि) वेस दहाणि	१/४६२
मण्णि (न्नि) वेस पहाणि	१/४६२
मण्णि (न्नि) वेस महाणि	१/४६२
मण्णि (न्नि) वेसवहाणि	१/४६२
मत्त	२/३४,३५
मत्तकम्मपगडी	२/३९६
मत्त मासिया भिक्खु पडिमा	२/३१७,३२४
मत्तसत्तमिया भिक्खु पडिमा	२/३३६
मत्ता	१/२१८
मत्तिम	२/२४६,२७८
मत्ती	१/२२२
मत्थ	२/४६०
मत्थजाय	१/५०७
मत्थपरिणामित	१/५३६,५३७
मत्थातीत	१/५३६,५३७
मत्थादाण	१/४७८
मत्थारभत्त	१/१०८
मत्थारभत्ती	१/१११
मत्थोपाडण	२/१९४,१९५,१९९
मदारमंतभेय	२/१२५
मदारसंतोष	२/१२४,१२६
मदोस तेगिच्छा	१/२५५
मद्द	१/१३८,४४४,४४८,५३२; २/३३,४४१,४४२
मद्दनय	१/२७,२८,३०; २/९३
मद्दपडिमा	१/४५२
मद्दफरिसरसरूवगंध	२/४७२
मद्द-रूव-गंध-रस-फास	१/५२४
मद्दसवणासत्ति	१/४४८,४५७,४५८
मद्दहणसुद्ध	२/११४
मद्दहणा	१/१३६,१४९
मद्दाइसु मुच्छाणिसेह	१/३३२
मद्दाउलगं	२/३६२
मद्दाणुरत्त	२/४४३
मद्दाणुवाय	२/१३१
मद्दासत्ति णिसेह	२/४४१,४४२
मद्धा	२/४५०
मद्धि आहार करण	२/२६९
मन्धि	१/४४८
मन्धिमुह	१/४५६
मन्निवाइय (भाव)	१/१८
मन्निहिकरण	१/६०९
मन्निहीकाम	२/५५
मपज्जवसित	१/६७०; २/२९६
मपरिग्गहा	१/४५५
मप्पदंस तिगिच्छाए विहि निसेह	२/२६६
मप्पि	१/४२०,४२५; २/३०९
मप्पियासविय	१/२२५

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

शब्द	पृष्ठ नं.
मफला राइओ	१/४३
सबलत्त	१/४४५
सबलदोस	२/२१०-२११
सबीयग	१/२२९
सब्भावपच्चक्खाण	१/१३४; २/१२०
सभावणा	१/२२८; २/६१
सभावसंपन्न	१/५४१
सभंड	२/१२९-१३०
समचउरंस	१/३२०
समण	१/४,१०३,१३७,१४९,१५२, १५३,१५५,१६०,१६३,१६९,१७९,१८०, १८७,१९६,२३९,२४८,३०१,३२८,३२९,३३६, ४१५,४३५,४३६,४४१,४७७,४९३,४९९, ५०३,५०६,५०७,५२८,४२९,५३८,५६०,६००, ६१४,६१५,६१६,६१७,६१८,६२९,६३०, ६४२,६४७,६५५,६५९,६६०,६६४,६८५, ६८७,७००,७०९,७११,७१४,७२०,७२१, ७४०,७४३;२/२३,५२,६२,६३,६७,६८, १३२,१५३,१५४,२२६,२६२,२७८,२९०, ३०८,३०९,३१०,३११,३७८,४१५,४२६, ४३०,४३३,४३९,४६५
समणधम्म	१/६०; २/४५
समण-णिग्गंथ	२/२३८,२३९,२४५, २४९,२५९,२६२,२६३,४१०,४११,४१२
समण-माहण	२/४६३
समणभवण णिदाण करण	२/१९०
समणभूय	२/१३४
समणव्वद	१/२३९
समणसरीर परिट्ठवण	१/७३९
समणसंघ	२/२२६
समणस्स सुद्ध आहार दाण फल	२/१३२
समणी	२/१५४,२२६
समणुण्णा	२/२२९
समणुण्णं-असमणुण्णाणववहारा	२/२६५
समणुद्देसिय	१/६१४,६८७,७१३
समणोवगरण ओग्गहविहि	१/३०७
समणोवस्सय	२/१२९,१३०
समणोवमा	२/३६-४०
समणोवासग(य)	२/१२१,१२३-१२७, १२९,१३०,१३१,१३२, १३८,१३९,१४३,१४५,१४६,१५०,१५४, १८८,१९०,३६३,४५२
समणोवासगधम्म	२/१२४
समणोवासगप्पगारा	२/१२१
समणोवासग भवण णिदाणकरण	२/१८८
समणोवासगाण तिविहा भावणा	२/१३८
समणोवासिया	२/१५४
समपायपुत्ता	२/३११
समभावसाहग	१/४३३
समभिरूढ (नय)	१/३१
समय	१/२१९
समयंत	१/१२३
समायारी	२/६८,६९,७१,७३,७४
समायारीए पवत्तणं	२/६९
समारंभ	१/१७५,२०९,२१०,२८४
समाहि (ही) (धी)	१/८६,१०८,२१५, २२१,२२५; २/६४
समाहि (ही) कामी	२/४६४,४६५
समाहिजुत्त	२/४१८
समाहिजोग	१/१०१,१३०,३२८,३३६
समाहिट्ठाण	१/८७
समाहितिंदिय	१/३७
समाहि पडिमा	२/३१६
समाहिपत्त	२/४६,४७
समाहिमाहिय	१/४४६
समाहिविहाण	१/१०८
समिइ(ती)	१/१०५,१२६,२२२, ४८७,७४८
समिइ(ति)जोग	१/४२३-४२५
समित	१/१८७; २/६२,६६,४५४,४५७
समत्तारहणा	१/२२२
समिद्धी	१/२२२
समियदंसण	१/४५३
समियपावा	१/२२६
समियाए धम्मे	१/३२
समियाचार	१/१७९
समुक्कस	२/२७,५०
समुट्ठाण सुय	२/२५३
समुदाणकिरिया	१/१६४
समुयाणचरिया	२/४८
समोछिन्न किरिए अपडिवाइ	२/४०५
समोसरण	१/१६८
सम्म	१/३३
सम्म किरियावाय	१/१६९,१७०
सम्मत्त	१/६०,१२५,१३६, १९५,७५१; २/१२३
सम्मत्त अइयारा	२/१२३
सम्मत्तदंसिण	१/२२९; २/४५०,४५५
सम्मत्तदंसी	२/४५५
सम्मत्तधिया वीरियपाउरण	२/४४९
सम्मत्त परक्कम	१/१३३
सम्मत्त सच्चा	१/५१३
सम्मत्तसरूव	२/१२३
सम्मदिट्ठी	१/२२९
सम्मदंसण	१/१२७,१३५,१३७
सम्मदंसणपज्जव	१/६०
सम्मत्तसद्दहणा	१/१३६
सम्मामिच्छदंसण	१/१२७
सम्मावाई	१/१६८,१७१
सयण	१/४५३
सयणकुल	१/५४७
सयणासण	२/४९
सयमेव उग्गहं अणुगिम्हणया	१/३०९
सयंभू (समुद्र)	१/७,१६०,६२०
सरऊ	१/५०४
सरडुय	१/५८४
सरण	१/४५५
सर-दह-तलायपरिसोसणया	२/१२८
सरल	१/२०२
सराइभत्त	१/८
सराइभोयण	१/४४६
सराग संजम	२/१२
सरिसगस्स संवास आदाण	२/२६५
सरीर	१/४७,१५०,१५२, १५६,७३९
सरीरपच्चक्खाण	१/१३४,१३५; २/१९९
सरीरपरिमण्डण	१/३३२
सरीर विओसग्ग	२/४०६
सरीरवुच्छेयणट्ठाय	१/६२५
सरीरसक्कारपोसह	२/१३१
सरीरसंपन्ना	१/११८
सरीर संपया	२/२३४,२३५
सरीसिव	१/२७६
सलोमचम्म	१/७०२
सल्ल	१/४३५
सल्लइपलंब	१/५८४

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

शब्द	पृष्ठ नं.
सल्लइपवाल	१/५८४
सल्लतिगिच्छा	१/२५७
सवण	१/१०४
सवणफल	१/१०३
सवणाणुकूल वय	१/४२
सवत्ति समाणे	२/१२१
सवियार	२/२९५
सव्वगाय-परिकम्म-विभूसा - विप्पमुक्के	२/३११
सव्वगुणसंपन्नया	२/६१
सव्वऽण्णाण	१/१६४
सव्वकज्जकरण	१/४६५
सव्वगुणसंपन्नया	१/१३४
सव्वतोभद्दा	२/३१६
सव्वदंसी	२/२९
सव्व पच्चक्खाण पारण सुत्तं	२/११४
सव्वपमाण	१/१२६
सव्वपरिण्णाचारी	२/४५६
सव्व पावकम्म	२/२३
सव्वप्पग	१/१८०
सव्वबल	२/२०४
सव्वमूलगुण पच्चक्खाण	२/११५
सव्वविराहय	२/१५२
सव्वसमाहिवत्तियागारेण	२/११०,१११, ११२,११३
सव्व सुयाणवाई	२/२५४
सव्वस्स वि अमाघाओ	१/२२३
सव्वाओ अदिण्णादाणाओ वेरमणं	२/११५
सव्वाओ परिग्गहाओ वेरमणं	२/११५
सव्वाओ पाणाइवायाओ वेरमणं	२/११५
सव्वाओ मुसावायाओ वेरमणं	२/११५
सव्वाओ मेहुणाओ वेरमणं	२/११५
सव्वाराहय	२/१५२
सव्वाहार	१/४७९
सव्विन्दिय समाहित	१/२८५
सव्वुत्तरगुणपच्चक्खाणं	२/११५
सवेंटय पात्त	१/७१६
सव्वोसहिपत्त	१/२२४
ससमय	१/६१
ससिणिद्ध	१/५०८,५०९
ससिणिद्धा पुढवी	१/४०७
ससित्थ	२/८५
ससीसोवरिय	१/५०८,५०९
ससंधिय	१/७००,७२०
सहजदिव्व भोगणिदाण करण	२/१८६
सहसक्कार	१/४५४; २/३५१
सहसागारेणं	२/११०,१११
सहसाऽब्भक्खाण	२/१२५
सहस्सार कप्प	२/१६२
सहाय पच्चक्खाण	१/१३४; २/१२०
सहायलिच्छू	२/४७१
सहिण	१/४१७
सहिण कल्लाण	१/४१७,६८५
सहिणाणि	१/६८५
साइम	१/९५,१५२,४४१,४८०,४८१, ४८२,४८३,४८४,५११,५१२,५२२,५२४, ५३१,५४१,५४७,५५२,५५४,५५७,५६०, ५६१,५६३,५६६,५६७,५६८,५६९,५७०, ५७१,५७५-५८२,५९४,५९५,५९९,६०५- ६०९,६१३-६१८,६२१-६२३,६२८-६३२, ६५५; २/८६,१३२,१३३
साएय	१/५०२
साकेय	२/११६
सागरोवम	१/१४५; २/१७३
सागार	२/११६
सागारकड	१/७३९
सागारिय	१/६३२-६३९,६५१-६५५, ६७५-६७८
सागारिय उग्गह	१/६७२
सागारियकुल	१/६३९
सागारियागारेणं	२/१११
सागारियणिस्सा	१/६३९,६४८,६४९
सागारियपिण्ड	१/६३२
सागारियसंतिय	१/६७९,६८१,६८२, ७२८,७३६,७३९
सागारियस्सणाय	१/६३७
सागारियोपजीवी	१/६३६
सागारोवउत्त	१/१४७
साडीकम्म	२/१२८
साणय	१/६९१,७२८; २/३३२
साता(या)गारव	१/९०,१६३
सातियार	१/२६
साधम्मिणी	२/४२६
सामाइय ववसाय	१/४८
सामण्ण	१/१४२,१४३,१४४,२२९, ४३६; २/२९६
सामत्त	१/४४५
सामली (वृक्ष)	१/७
सामवेद	१/४८
सामाइय	१/३३,१३३;२/१२,९७,११६, १२४,१२८,१२९,१३०,१३४,१३५,२८०
सामाइयकड	२/१२९,१३०,१३३
सामाइयकडस्स किरिया	२/१२९
सामाइयकडस्स पेज्जबंधण	२/१३०
सामाइयकडस्स समत्तभाव	२/१२९
सामाइयगाइं	२/१४४
सामाइयचरित्त गुणप्पमाण	१/२६
सामाइय फल	२/६२
सामाइय सुत्त	२/९९
सामाइयसंजम	२/१६
सामाइय-संजम-कप्पट्ठिई	१/५६
सामाइयस्स अणवट्ठियस्स करणया	२/१२९
सामाइयस्स सइ अकरणया	२/१२९
सामुदाणिय गवेसणा	२/२०२
सायपडियाय	१/५०८
सायाउल्लग	२/६६
सायाणुगा	१/४४६
सारक्खणविसोही	२/२०७
सारक्खणाणुबंधी	२/४०३
सारक्खणोवघात	२/२०७
सारक्खाय	१/५३९
सारणिया	२/८
सारंभ	१/२०९,२१०,४५५
साल	१/१०१,१०२,२४२
सालपरियाय	१/१०१
सालपरिवार	१/१०१,१०२
सालि	१/५५५
सालिसय	१/११२
सालुय	१/५८३
सावज्ज	१/१४६,१६९,२२०,५२७, ५२९,५३१,५३२
सावज्ज(ा)किरिया	१/२२०,६६१
सावज्जजोग	२/४८
सावज्जजोगपरिवज्जण	२/१२८
सावज्जजोगविरइ(ति)	२/६२
सावज्जबहुल	२/५७,६१

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

शब्द	पृष्ठ नं.
सावज्जभासा	१/५२६,५२९, ५३०,५३१,५३२
सावज्जवयण	१/५२७
सावज्ज संजुत्त आहार	१/६०८
सावज्जणुमोयणी	१/५२५
सावत्थी	१/५०२
सावय	२/२२६
सावय आसायणा	१/९७
साविया	२/२२६
साविया आसायणा	१/९७
सासय(त)	१/१६१,१७१
सासवणालिय	१/५८३
साहम्मिणी	१/७०९,७४०
साहम्मिय १/६७७,६८४,७०९,७३७, ७३८,७४०;२/२४०,२४१,२४६,२४८, २६२,२६३,२७२,३६२,३६४,३६५,३७७	
साहम्मिय अंतकिच्चाइं	२/२६०
साहम्मिय उग्गह	१/६७२
साहम्मिय उग्गहं अणुण्णविय - परिभुंजणया	१/३०९
साहम्मिय वेयावच्च	२/३८६
साहरइ	१/५३८
साहरिज्जमागचरए	२/३०६
साहारणपिंडपात(य)	१/३१०,३११
साहारणभत्तपाण अणुण्णविय - परिभुंजणिया	१/३०९
साहिगरण	२/२९०
साहिल्लया	१/७४,७५
साहुधम्म	१/१९६
साहुवयणेणं	२/११०
साहू १/१,२,१०८,१२५,१४२,१५२, १५४,१८२,१९१,५३३; २/३२	
साहू आसायणा	१/९७
साहूणी आसायणा	१/९७
सिक्किग	१/२७६
सिक्कावय	२/१२४
सिक्खासील	१/८४
सिज्जंस	१/३
सिणाण	२/५४
सिणेह	१/२८५
सिणेह विगती	१/५४२
सिणेहसुहुम	१/२८७; २/९१
सिणेहाययण	२/८३
सिद्ध	१/१,२,६३,८७
सिद्ध आसायणा	१/९७
सिद्धठाण सरूव	१/२००-२०१
सिद्धा	१/१६२
सिद्धाइसयगुणसंपन्न	२/११९
सिद्धाण संथव	२/७४
सिद्धाणं	२/३६३
सिद्धावास	१/२२३
सिद्धि १/६३,१०१,१०४,११०,१३५, १५२,१५४,१६२,१६५,१६८,१७२,१९१,१९२	
सिद्धिपह	२/४५७
सिद्धिमग्ग	१/१३५,४४६
सिद्धिविमाण	१/३२२
सिप्प सिक्खावण	२/२२१
सियालखइया	२/७
सिसावाद	१/१०७
सिरमुण्डे	२/८
सिरिजुत्ता	१/११७
सिरीसिव	१/१९२; २/२८०
सिलावुट्ठ	१/६४४
सिलिवय	१/१६६,५३०
सिलोग	१/१६५; २/२९३
सिलोयकामी	१/४७७; २/४९
सिवं	१/२२३
सिसुणाग	२/१९६
सिहरिणि	१/५५५
सिहाधारण	२/१३७
सिही	१/१९३
सिंगपाय	१/७११
सिंगबेर	१/४८४,५८४
सिंगबेरचुण्ण	१/४८४,५८४
सिंगमालिय	१/४१९
सिंघाडग	१/५८५
सिंघाण	१/६६२,७३७
सिंथाल	१/५५३
सिंबलि	१/५९७
सिंबलिथालग	१/५९७
सीअल	१/३
सीओदय	२/४२२
सीतातप सहण णिसेहो	२/३२३
सीतोदा	१/३२०
सीय परीसह	२/४२१,४२२
सीयपिंड	१/५४४
सीयफास	२/४२३
सीया	१/१०९,१७५
सील १/८६,८९,२२३,४३१; २/१५२	
सीलपण्णा	१/११९
सील परिघरो	१/२२३
सीलमंता	१/८८
सीलवन्त	२/४६८
सीलवय-गुणवय	२/१३४,१३५
सीलव्वत(य)	२/१२९,१३०
सीलव्वय गुणव्वयवेरमण	२/१३४,१३५,१८८
सीलसंपन्न	२/१५३
सीसगपाय	१/७११
सीसगलोह	१/४१९
सीसदुवारियकरण	१/३५६,३८५, ३९०,३९७
सीसदुवारियकारावण	१/३६७,३७३,३७८
सीह	१/५५३
सीहखइया	२/७
सीहपुच्छय	१/१७६
सुअक्खायधम्म	२/११
सुअन्नाणकिरिया	१/१६४
सुआइक्ख	२/२२८
सुइ(ई)	१/२०१,२/४५०
सुइदिट्ठी	१/२०१
सुइसमायारा	१/६५६
सुक्कज्झाण	१/१४७; २/४८,४०२,४०४,४०६
सुक्कज्झाण अणुप्पेहा	२/४०४
सुक्कज्झाण आलंबण	२/४०४
सुक्कज्झाण लक्खण	२/४०५
सुक्कड	१/१५२,१५४
सुक्कपक्खिय	१/१६८
सुक्कपोग्गल	१/४१४,४१५
सुक्कलेस(ा)	१/१३१,३२०
सुक्काभिजातिय	२/६३
सुगिम्ह पाडिवा	१/७०
सुगिम्हमहापाडिवा	१/६६
सुग्गई	२/६६
सुग्गय	१/११३
सुचिण्णाकम्मा	१/१६८,१७१

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

शब्द	पृष्ठ नं.
सुट्ठुदिन्न	१/९८
सुणय	१/५५३
सुणिय	१/५३०
सुण्णगिह	१/४२२
सुण्णमाला	१/४२२
सुत	२/३३,२२८,२२९
सुतधम्म	२/३९६
सुतितिक्ख	२/२२८
सुत्त	१/८४,१२६
सुत्त (रूइ)	१/१२६
सुत्तत्थ	१/१९५,७४८
सुत्तधर	१/१०८,१२२
सुत्त पडिणीय	१/९१
सुत्तमत्थ	१/१०८,१११
सुत्तमय	२/२१९
सुत्त वायणा हेउ	२/३९२
सुत्तसिक्खण हेउ	२/३९१
सुत्तसुयधम्म	१/३२
सुत्तागम	१/२५
सुदक्खु जागरिया	२/४५२
सुदिट्ठपरमत्थ सेवणा	१/१३६
सुदंसण (पर्वत)	१/६,१४५
सुदंसणा	१/२०१
सुद्ध दंसणा	१/२०१
सुद्धपण्णा	१/११९
सुद्धवियड	१/६४१,६४६; २/२९५
सुद्धा	१/११९,२०१
सुद्धेसणिए	२/३०८
सद्धोवहड	१/५४२
सुन्नघर	२/२७९
सुन्नागार	२/२८०,४२८
सुपच्चक्खाणी	२/११६
सुपच्चक्खाय	१/११६
सुपस्स	२/२२८
सुप्पडियार	१/५०,५१
सुपास	१/३
सुबोध्या	१/१३०
सुभद्दा	२/३१६
सुमइ (सुमति)	१/३
सुमग्ग	१/१९७
सुमण	१/५०७
सुमिण	२/४१८
सुमिणदंसण	१/७५०
सुमिणभावणा	२/२५३
सु(इ)य	१/११,६१,८३,८६,८७,८९, २७८,२७९,२८०; २/१५३
सुयअवायणिज्जा	२/३९३
आराहणा	१/१३३
सुय आसायणा	१/९८
सुयणा(ना)ण	१/१२६
सुयणाणविणय	१/७६
सुयणाणोवेक्खा	२/२०२
सुयथेर	२/२२७
सुयदेवया	१/१०
सुयदेवया आसायणा	१/९८
सुयधम्म	१/३२,३३,१२६; २/३९६
सुयधम्माराहणा	२/१५५
सुयधर	१/२२५
सुयवायणिज्जा	२/३९२
सुय विणय	१/७३
सुयसमाही	१/५७,८६
सुयसील	२/१५२
सुयसंपन्ना	१/१२२; २/१५३
सुय संपया	२/२३४
सुयहीणा	१/१२२
सुयंग	१/२२२
सुर	१/१
सुरणुचरण	२/२२८
सुरभिपलंब	१/५८४
सुरूवा	१/१२२
सुल(भ)ह बोही	१/१३०,१६८
सुवण्ण	१/१३८,४३२,६५४
सुवण्णपाय	१/७११
सुवण्णलोह	१/४१९
सुवण्णसुत्त	१/४१८
सुविण(ा)	१/१४४,१७३; २/८
सुविणीय	१/८३,९१,९३
सुविणीयप्पा	१/९१
सुविणीयसंसय	१/८७
सुविभज्ज	२/२२८
सुविहि (तीर्थंकर)	१/३
सुव्व(त)य	१/२१३; २/६२,६६,१४४
सुसमण	२/६४,६६
सुसमाहिइंदिय	२/४८
सुसमाहिय	२/५६-५८
सुसमाहियप्पा	१/७४८
सुसमाहिलेस	२/४१९
सुसाण	२/४२८
सुसाण सामंत	१/६७
सुसाहु लक्खण	२/२४,२५
सुसीला	१/११९,२०१; २/१४४
सुस्सूणया	१/१०४
सुस्सूसणाविणय	१/७६
सुस्सूसा	१/१०१
सुसंवुड	२/२९
सुहदीहाउबंधकारण	२/१२३
सुहम्म (गणधर)	१/८
सुहसायग	२/६६
सुहसायया	१/१३४,१३५
सुहसाया	१/४५६
सुहसेज्जा	२/४१
सुहिरीमणा	१/३३८
सुहुम	१/२२०
सुहुमकिरिय	१/१४७; २/४०५
सुहुमजीव	१/२८५
सुहुम पाणा	१/४७९
सुहुमसंपराय	२/१२
सुहुमसंपरायचरित्तगुणप्पमाण	१/२६
सुहुम संपराय संजय	२/१६
सुहुमसंपरायसराग संजम	२/१२
सुहुमं	२/३६२
सुहोवाय	१/४३९
सूई	१/२२३,७३५
सूकर-करणाणि	१/४६३
सूकरजुद्धाणि	१/४६३
सूची कुसग्ग असंवर	१/२१४
सूणिय	१/१६६
सूयगड	२/२५३
सूर (सूर्य)	१/१७८,४८०-४८३
सूरिए अत्थमिए विहार णिसेह	२/३२१
सूरोवराय	१/६७
सेज्ज(ा)	१/५३६,६७०,६७९; २/४९
सेज्जाअइयार विसोही सुत्त	२/१०२
सेज्जा परीसह	२/४२१,४२८
सेज्जासमिति	१/३१०
सेज्जासयण विहाण	२/८७

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

शब्द	पृष्ठ नं.
सेज्जा संथारग	१/४७९,६७५-६८२,७३३
सेट्ठि	१/१४३
सेढितव	२/२९५
सेण्णसण्णिविट्ठ खेत्त	१/५०३
सेत्तीणा	१/१७५
सेय	१/३५१,३६८,३७४, ३७९,३८६,३९२,३९९
सेय-पावग	१/६०
सेयंस	१/११२
सेलकम्म	१/४६३
सेलपाय	१/७११
सेलेसि	१/६३,१३४
सेवाकरण संकप्प	२/३८७
सेसवं (अनुमान)	१/२१,२२
सेह	१/९४,९५,९६,१०५, १०६,३०८; २/२५१
सेहपडिणीय	१/८९
सेहभूमि	२/९
सेहवेयावच्च	२/३८६
सोइन्दिय	१/४७०,४७१
सोइन्दियनिग्गह	१/१३४,७५४; २/३४
सोइन्दिय पच्चक्ख	१/२०
सोइन्दियरागोवरई	१/४७०
सोइन्दियसंजम	१/४२८
सोइन्दियसंवर	१/१३५
सोग	२/४७१
सोग्गइ	१/१०४
सोणिय	१/२५८-२६२,२६५-२६९, २७०-२७२,२७४,२७५,३४३,३४४,३४६, ३४७,३४९,३५०
सोतपण्णाण	१/४५४
सोतिन्दिय अपडिसंलीण	२/३१६
सोतिन्दिय असंवर	१/२१४
सोतिन्दिय मुण्डे	२/८
सोत्तियसाला	२/६३८
सोभवज्जण	२/५४
सोमणंतिय पडिक्कमण	२/९८
सोमिय	१/४१७
सोय	२/४४१
सोयबल	२/२०३
सोयरिया	२/४६३
सोयंत	१/४१०,४११
सोवागकरंडग	१/१०२
सोवीर	१/१९९,६४१,६४६
सोवीरय	२/२९५
सोहम्म (कप्प)	२/१६९
सोहम्म (सभा)	१/३२०
सोहम्मीसाण देव	२/६३
सोंडिया	२/६७
संकप्प	२/१२५
संका	१/१३७; २/१२३
संकाभीओ	२/४२८
संकिण्ण	२/३५१
संकिय (दोस)	१/५७५
संकिलिट्ठ चित्त	१/७५१
संकिलिस्समाणय	१/२६
संकिलेस	२/२८६,२८७
संकिलेसठाण	१/५५१
संख	१/१३८
संखडी	१/५३४,६०९,६२६-६३१
संखप्पमाण	१/२०
संखपाय	१/७११
संखामालिय	१/४१९
संखादत्तिए	२/३०७
संखायवाद	२/६५
संखेव (रूइ)	१/१२६
संगह	२/९३
संगह (नय)	१/२७,२८
संगह-असंगहट्ठाणा	२/२३७,२३८
संगहट्ठयाए	२/३९२
संगह परिण्णा संपया	२/२३४,२३६
संगहोवग्ग कुसल	१/३०६
संगामसीस	२/३१
संगार	१/६८६,७११
संगार पव्वज्जा	२/७
संघ	१/८,९,१०
संघट्टिय	१/५७६
संघथेर	२/२२७
संघधम्म	१/३३
संघपडिणीय	१/८९,२/२६३
संघवेयावच्च	२/३८६,३८९
संघाडय	२/२८२,२८३,२८४
संघाडी	१/७०५
संघाडी पमाण	१/६९३
संघाडी सिवावण	१/६९३
संघातिम	१/४६३
संछिण्णसोय	२/२४
संजइंदिय	१/७४८
संजत	१/१६५
संजम	१/१८,३४,३५,४१,७२,१०३, १०४,१३३,२२३,२८८,२८९;२/११-२१, ४३-४५,४९,५४,६१,६२,४५०,४५९
संजमजोग	२/३९१
संजम जोग्गाजणा	२/१९
संजमट्ठाय	१/६२४
संजमप्पगारा	२/१५,१६
संजमफल	१/१०४
संजमभेयप्पभेया	२/१२-१५
संजमलज्जट्ठा	२/५५
संजमाराहणाए फल	२/६२
संज(य)मसामायारी	१/७३
संजय	१/४८,४९; २/४४,४८,५५-५८, १९७,१९८,४३१
संजयमणुस्स	२/३३
संजया	२/३
संजयाण लक्खण	२/२३
संजयासंजय	१/४८,४९
संजुत्ताहिगरण	२/१२८
संजोगट्ठी	१/५५४
संजोयणादोस	१/६२२
संजोयणा पायच्छित्त	२/३५३
संठाणविजय	२/४०३
संडासग	१/३३८
सण्णिधाणसत्थस्स खेत्तण्णे	१/५४५
संतरित्तय	१/५०४
संति	१/३,१९९
संतिमग्ग	१/१८०; २/२०४
संतोसीभाव	२/२०५
संथडिय	१/४८०,४८२
संथव	२/२९
संथवो नारीणं	१/३२६
संथार	१/७३४
संथारग	१/६८०,७०८,७२९; २/३३१,३३२
संथारेसण पडिमा	२/३३१
संदमाणिया	१/१७५

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

शब्द	पृष्ठ नं.
संधिपत्त	२/४५
संपराइय कम्म	२/२२०
संपराइया	१/४८९,४९०
संपराइया किरिया	२/१२९
संपागडपडिसेवी	२/३५२
संपातिमा (पाणा)	१/२३८,२३९,२४१
संबुकावट्ट(ा)	१/२८७,५४३; २/३०४,३१९
संभव	१/३
संभिण्णसोय	१/२२५
संभोइय	२/२६३,२६४,२७७,३६२
संभोग	२/२६२
संभोगकाल	२/४४२,४४४,४४५, ४४७,४४८,४७०
संभोगपच्चक्खाण	१/१३४,१३५, २/११८,२६५
संभोग(प)वडिया	२/२७२,२७३,२७४
संभोगवत्तिया	१/२९५
संमद्दा	१/७३४
सम्मुच्छिमा	१/२४४,२४५
संमेल	१/६३०,६३१
संमोह	२/१७६
संमोहत्त	२/१७७
संलेहणा करणकाल	२/२९६
संवर	१/४१,१२५,१२६,१४२,१६०, १७१,१९०,२०६,२०७,२०८,२१२,२१५, २२३,३०४,३०६,३०७,७५३;२/६७,६८, १३९,१४३,२००
संवरदार	१/२१२,२१३,२१५,२८४, ३००,३१२,४२६,४७५,४७६
संवरबहुल	२/१२०
संवर भावणा	२/४५४
संवरवरपादप	१/४३१
संवरसंवुड	२/४८
संवास करण	१/४२१
संविद्धपह	२/४५९
संविभागसील	१/३०६
संवुड	१/१६१,४९०,५४५; २/३६,४७,६४
संवुड अणगार	१/२१६
संवुडकम्म	२/६४
संवुडचारिण	१/१६९
संवेग	१/१३३,१३४
संवेगणी	२/३९६
संसट्ठचरए	२/३०६
संसट्ठ कप्पिए	२/३०८
संसट्ठपिंड	१/६००
संसट्ठोवहड	१/५४२
संसत्त	२/२८३,२८४,३९५
संसत्त तवोकम्म	२/१७७
संसप्पगा पाणा	२/२९८
संसयकारिणी	१/५१४
संसार	१/१६३,१८२,१९१,२१४,२४५
संसारकांतार	१/४५६
संसारचक्कवाल	१/१६३
संसारभीरू	१/३२७
संसारमग्ग	१/१३५
संसारसमावन्न	१/४५६
संसारविओसग्ग	२/४०६,४०७
संसेइम(ा)	१/२४४,२४५,६४५,६४६; २/२९५
संसेदय	१/२३९
संसेयया	१/२२९,२४९
हत्थकम्म	१/४१५
हत्थकम्मकरण	१/४१५
हत्थच्छिण्ण	१/५३०
हत्थबीणिय	१/४६१
हत्थसंजय	१/७४८
हत्थाइपधोवण	१/४६५
हत्थाइ पधोवण निसेह	२/३२२
हत्थि	१/५५३
हत्थिणापुर	१/५०२
हडिबंधण	१/५०२
हड्डमालिय	१/४१९
हम्मियतल	१/६६३,६९८, ७००,७१८,७१९
हय	१/४३२
हरतणुय	१/२८७
हरदसमो	२/२३०
हरिणमिग	२/४४२
हरिमंथ	१/१७५
हरिय(त)	१/२४३,२८५,५०१, ५०३; २/३०४
हरियमालिय	१/४१९
हरियवीणिय	१/४६१,४६२
हरियसुहुम	१/२८६,२/९०
हलिअंड	१/२८७
हल्लोहलिअंड	२/२८७
हरिवस्स	१/२८
हरिवंसकुल	१/५५४
हरिसेण	१/१९९
हाडहडा	२/३५३
हार	१/४१८,४१९,६५४
हारपुडपाय	१/७११
हास	१/३००; २/४७१
हासणिस्सिया	१/५१३
हासविवेग	१/२९७
हासा	२/४३५
हितकारगा ठाणा	२/२८८
हिमय	१/२८७
हिमवन्त	१/३१९
हियमाणुलोमिय	१/५१२
हिरण्ण	१/१३८,४३२,६५४; २/३०
हिरण्णणाय	१/७११
हिरण्ण-सुवण्ण-पमाणाइक्कम	२/१२७
हिरिम	१/८३
हिरिवत्तिय	१/६९०
हिंगोल	१/६३०
हिंसप्पयाण	२/१२८
हिंसाणुबंधी	१/४०३
हिंसाणुमोयण	२/६६
हीरमाण	१/६३०,६३१
हीलियवयण	१/३००,५२६
हुत	१/१९२
हेमन्त	१/६४८,६६५,६६६,६८३; २/७६,८९,२५४,२५५,२५६
हेमवय	१/२८

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

ગણિતાનુયોગ વિશિષ્ટ શબ્દસૂચી

નોંધ - પહેલો અંક ગણિતાનુયોગના ભાગનો સૂચક છે અને બીજો અંક પાના નંબરનો છે, જેમ 'अजीवदेसा' શબ્દ ૧/૨૭ અર્થાત્ ભાગ-૧ના પાના નં. ૨૭માં તે જ ૨/૨૭૮ અર્થાત્ ભાગ-૨ના પાના નં. ૨૭૮માં આવેલ છે. જ્યાં એ શબ્દ સળંગ ઘણા પાના ઉપર છે ત્યાં પાના નં. સાથે ડેસ (-) લગાવ્યો છે.

शब्द	पृष्ठ नं.
अंकवडेंसए	२/२८७, २९४, ३१७
अंकावई	१/२३९, २९९
अंकावईओ	१/४१६
अंकावती वक्खारपव्वया	१/४१३
अंके	१/४८
अंगयाइं	१/२१०
अंगारगा	२/१४
अंगारे	२/२००
अंगुल	२/४१७
अंगुले	२/४१७
अंगुलं इ वा	२/३६४
अंचियं णट्टविहिं	१/२०६
अंचियरिंभियं	१/२०६
अंजणगपव्वए	१/४५६, ४५८
अंजणगपव्वया	१/४५३
अंजणपुलए	१/४८, ३३२
अंजणा	१/३९, २५३
अंजणा वक्खारपव्वया	१/४१२
अंजणगिरि	१/३३१
अंजणगिरि देवो	१/३३१
अंजणे	१/४८, १०७, २९९
अंजणेवक्खारपव्वए	१/२३८
अंजूए	१/४६१
अंडकडे	१/१८
अंतरदीवगा	१/४४३
अंतरदीवेसु	१/२२१
अंतोमणुस्सखेत्ते	१/२२१
अंतोवाहिणीओ	१/४१८
अंतोवाहिणीमहाणई	१/२३९
अंदोलगा	१/१६०
अंधकारपक्खाओ णं	२/५७
अंधकारपक्खे	२/५८
अंधगारपक्खं	२/५८
अक्खए	१/१७
अक्खमुसले	२/४२१
अक्खयसोत्थिया	१/१४७
अगए बहुए	१/१२
अग्गमहिसीओ	१/२०८, २१८, २/७
अग्गमहिसीणं	१/८७, ९२, २/१५
अग्गिवेसे	२/३९४, ३९६
अग्घाति	२/४०८
अच्चिमाली	२/४२, ४४
अच्छरसातंदुलेहिं	१/२१२
अजीवदेसा	१/२७, ६४, २/२७८
अजीवपएसा	२/४०८
अजीवपदेसा	१/६४
अजीवपदेसा वि	१/२७
अजीवा	२/४११
अज्जम देवयाए	२/२१२
अट्ठमालए चेव	१/४३६
अट्ठ कूडा	१/३३२
अट्ठ दिसाकुमारीओ	१/१२६
अट्ठमंगला	१/१८५
अट्ठमंगलए	१/२१२
अट्ठमंगलगा	१/१७१,१७६,१८६, १९६,२८४,३३७
अट्ठमंगलगा झया	१/१८२, १९२
अट्ठदिसाकुमारिमहत्तरियाओ	१/१२५
अडडे	२/३६३
अडयाल	१/८५
अड्ढइज्जाणं	१/४७१
अड्ढाइज्जा	१/४४२
अणंते	१/१६
अणगारपण्हाणं	२/४१५
अणायगद्धा	२/३७८
अणागयद्धाओ	२/३७८
अणाढिए	१/२५२, ४४३
अणाढिए चेव जंबुद्दीवाहिवइ	१/४३२
अणाणुपुव्वी	१/३७, ३८, २/४१५
अणाणुपुव्वी दव्वाइं	१/३२
अणिंगणा णामं	१/३७९
अणिंदिएसु	१/२७
अणिंदियदेसा	१/२४, ३०
अणिंदियपदेसा	१/२४, ३०
अणिंदियपदेसा य	१/३०
अणिंदियप्पदेसा	१/३०
अणिंदिया	१/२४,१२५,२/४११
अणिंदियाण	१/२५
अणिंदियाणं	१/३१
अणिएहिं	१/१२५
अणिंदिय देसा	१/२४, २/२७८
अणिया	१/१२१
अणियाणं	१/९२, २/१५
अणियाहिवईणं	१/९२, १२५, २/२, १५
अणुत्तरविमाण	२/२७८
अणुत्तरविमाणाणं	२/३०३
अणुत्तरोववाइया	२/२९९
अणुत्तरोववाइया विमाणा	२/३०५
अणुत्तरोववाइयाणं	२/२९८
अणुराहा	२/२०६
अणेगबहुविविहवीससा	१/३७८
अतुअंगे	२/३६३
अद्दा	२/२२६
अद्धपंचममुहुत्ता	२/३३८
अद्धमंडल संठिई	२/१८२
अद्धमण्डलसंठिइं	२/१८३
अद्धमण्डल	२/१८३
अद्धमण्डले	२/१८२
अद्धमासे	२/१८३
अधम्मत्थिकाए	१/२४
अधम्मत्थिकायस्स देसे	१/२४
अधम्मत्थिकायस्स पदेसा	१/२४
अधुवे	१/१७
अन्तर नईओ	१/४१७
अन्तर-चारं	२/११९
अन्तरं कट्टु चारं	२/११९, १२१
अन्तरदीव	१/३७२
अन्तरदीवा	१/२२४
अन्नजंभगा	२/११
अपइट्ठाणे	१/७५
अपइट्ठाण नरए	१/१८
अपराइए देवे	१/२२०
अपराजिए	१/१६३, ४१९
अपराजितारायहाणी	१/२३८
अपराजिते	१/३३२, ४२४
अपराजिया	१/१२६, २/४४
अप्प-बहुत्तं	२/२७
अप्पइट्ठाणणरगस्स	१/७२
अप्पडिहयवरनाणदंसणधराणं	१/२
अबद्धपासपुट्ठा	१/१५
अबाहा	१/२६९, २/१२५, २७७
अबाहाए	१/४५, ४६
अब्भितर पुक्खरद्धे णं	१/४३०, २/२३
अरयाओ	१/४१६
अरिहंताणं	१/४
अरूवी	१/२८

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

शब्द	पृष्ठ नं.
अरूवी अजीवा	१/३०
अरूवी य	२/४११
अलंकारिय सभा	१/११४, १९७
अलंबुसा	१/१२७
अलोए	१/९
अलोगें	१/१५
अवक्कंतमहानिरया	१/६७
अवड्ढवा	२/२१४
अवपडगाणं	१/२०१
अवरविदेहे चेव	१/४३१
अवराजिआओ	१/४१६
असासया	१/४३
असुरकुमारा	१/५
असोए	१/१८०
असोगवरपायवे	१/३
अस्सिणी	२/२०६
अहेसत्तमा	१/६२
अहेसत्तमा पुढवी	१/६१
अहेसत्तमाए	१/५५,५६,५९,७८,८०
अहेसत्तमाए पुढवीए	१/८७,९३
आईगराणं	१/१
आउट्टिओ	२/१९०
आउदेवायाए	२/२१३
आगासपइट्ठिए वाए	१/१३
आणंदा	१/४५६
आणंदे	१/१२१
आणापाणूण वि	२/४०२
आभिओगियाणं	१/२१७
आयाम-विक्खंभे णं	१/१६, २/१३०
आरे	१/७०
आला	१/१०४
आलिंगपुक्खरेति	१/३७३
आवासपव्वए	१/३९२
आवासपव्वयस्स	१/२६९, ३९५
आसाढाओ	२/३९०
आसाढाणं	२/१८६, १९०
आसोई	२/२४९
आसोई अमावासा	२/२४९
इंदक्खीले	१/१६४
इंदग्गीदेवयाए	२/२१३
इत्थ	१/२३७
इलादेवी	१/१२७
इलादेवीकूडे	१/३०८, ३१४
ईसरस्स	१/३९८
ईसाणवडेंसगा	२/२९०
ईसाणी	१/२२
ईसिपब्भारा पुढवी	१/१९
ईसीपब्भाराए	१/१२९
उंबर	१/११५
उऊ	२/३४४
उग्गपुत्ता	१/६
उग्गहं	१/६
उग्गा	१/६
उज्जायणस	२/२०८
उज्जुसुयस्स	१/४१
उडव-संठिया	१/८०
उडुविमाणे	१/१८
उड्ढमुइंगाकारसंठिए	२/२७८
उड्ढरेणूओ	२/३६४, ४२१
उत्तमंसि	२/९७
उत्तमे	१/२६९
उत्तरकुरा	१/२२१, २२३
उत्तरकुरुद्दहे	१/३४८
उत्तरड्ढकच्छविजए	१/२९८
उत्तरदारिया	२/२२५
उत्तरपोट्ठवया	२/२५०
उत्तरफग्गुणी	२/२०६,२४४
उत्तरभद्दवया	२/२०६,२४४
उत्तरा-फग्गुणी	२/१८६, २४५
उत्तराणं	२/१८५, १९०
उत्तरापोट्ठवया	२/२११,२१४,२१९, २२५,२२७,२३०,२४२,२४५
उत्तरापोट्ठवयाणं	२/२६९
उत्तराफग्गुणी णक्खत्ते	२/२०९
उत्तराफग्गुणि	२/२५२
उत्तराफग्गुणी	२/२१२,२१६,२२०, २२५,२२७,२३३,२३५, २४२,२६५,२६७
उत्तराफग्गुणी य	२/२४६
उत्तराफग्गुणीकुलं	२/२२९
उत्तराभद्दवया	२/२६७
उत्तराभद्दवयाकुलं	२/२२९
उत्तरायणे	२/१६४
उत्तरासाढा	२/२०६,२०७,२२५-२२७,२४२,२४७,२५०, २५४,२६३,२६५,२६७
उत्तरासाढा णक्खत्ते	२/१७८,१७९,२१०, २१७,२२१,२३४,२३७
उत्तरासाढाकुलं	२/२२९
उत्तरासाढाणं	२/२७५
उत्तराहिं आसाढाहिं	२/१८६, १८९, ३८२, ३८४, ३८५
उत्तराहिं चेव फग्गुणीहिं	२/१८७
उत्तरिल्ल सुवण्णकुमाराणं ठाणा	१/९९
उत्तरिल्ल सुवण्णकुमारिंदो वेणुदाली	१/१००
उत्तरिल्लरूयगपव्वय	१/१२७
उत्तरिल्ला णं पि	२/५
उत्तरिल्ला पिसाया देवा	२/४
उत्तरिल्लाणं पिसायाणं	२/४
उत्तरिल्ले	१/३०
उत्ताणयच्छत्त संठाणसंठिया	२/३२९
उदगजोणीया	१/४०९
उदगभासे	१/३९१
उदगमाल	१/३८५
उदगरसेणं	१/४७०
उदगे	१/४०४
उदयसंठिई	२/८०
उदयऽत्थमणाइं	२/७५
उदहिपतिट्ठिता पुढवी	१/१४
उदही	१/८६
उदहीणं	१/१०१
उदहिकुमारिंदा	१/१०२
उदीण	२/७७,७८,७९
उदड्ढे	१/६७
उद्दालका	१/३७३
उद्धमुइंगाकारसंठितंसि	१/१३
उद्धमुइंगाकारसंठियंसि	२/४०५
उद्धारपलिओवम-सागरोवम	२/३६७
उद्धारसमया	१/४७१
उद्दीमुहकलंबुआ	२/१०५
उप्पण्णनाणदंसणधरे	१/१३
उप्पल	१/४७२
उप्पलंगे	२/३६३,४०२
उप्पलंगे-उप्पले	२/३६३,३७४
उप्पलगुम्मा	१/२५३

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

शब्द	पृष्ठ नं.
उप्पला	२/७
उप्पले	२/३४४, ४०२
उप्पाय पव्वए	१/१२३
उप्पाय-णिवायपवुत्तं	१/२०६
उप्पायपव्वए	१/१०८,११०,१२३,२/३१८
उप्पायपव्वगा	१/३७३,४४५,४४८, ४५३,४६४
उम्मत्तजला	१/३५६
उम्मत्तजलाओ	१/४१७
उम्मिमालिणी	१/३५६
उराला तसापाणा	१/८४
उराला पोग्गला	१/४७३
उराला बलाहया	१/४६
उल्लोआ	१/२८१
उल्लोया	१/१६९,१७५,१७९,१८२, १८३,१८५,१८९
उवओगे	२/४१६
उवकुलं	२/२३०
उवकुला	२/२२८
उवगारियालेणाइ	१/११२
उवट्ठाणसाला	१/४,७
उवट्ठाणसालाए	१/३
उवदंसणकूडे	१/३१३
उवदंसणकूडे चेव	१/४३७
उवयारियालयणा	१/२८१
उवयारियालेणे	१/११४
उवरिमगेवेज्जगदेवाणं	२/२९८
उवरिमतले चिट्ठति	१/१४
उवरिमागारा	१/१७६,१७९
उवरिल्ले	१/३०,३१
उववाएणं	१/१२९,१३०,१३३-१३७,२२१,२/६
उववाओ	१/२५४,२८४
उववाय सभा	१/११४
उववाय सभाए	१/१९८,२१६,२८४
उववाय-विरहकालो	१/११४
उववायं	१/१९८
उववायसभा पण्णत्ता	१/१९५
उववायसभाओ	१/१९९
उवसमे	२/२९६
उवसमे य	२/२९४
उवासंतरस्स	१/३८,६०
उव्वेहपरिवुड्ढीए	१/३८५
उव्वेहेणं	१/११०
उसभा	१/१८६
उसभासण-संठिता	१/१६२
उसभासणाइं	१/१६१
उसभे अ एत्थ देवे	१/२९८
उसहकूडे णामं पव्वए पण्णत्ते	१/२९६
उसास	२/३६२
उसुआरपव्वया	१/४१४
उसुयारपव्वया	१/४१४,४२९,४४२
उस्सण्ह सण्हियाओ	२/३६४
उस्सण्हसण्हिया	२/३६४
उस्सण्हसण्हिया इ वा	२/३६४
उस्सप्पिणि	२/९१
उस्सप्पिणियट्ठयाए	२/३४१
उस्सप्पिणी	१/१६, २/३६४,३४५
उस्सप्पिणी य	२/३६४
उस्सप्पिणीओ	२/३७७
उस्सप्पिणीसु	२/३३०
उस्सिओदए	१/४०७
उस्सेह	१/३८६
उस्सेहंगुल	२/४२२
उस्सेहंगुले	२/४१७
उस्सेहंगुलेणं किं	२/४२१
उस्सेहपरिवुड्ढी	१/३८६
उड्ढा	१/२२
एकावलिं	१/२०९
एक्कए	२/४२९
एक्कसेलस्स	१/२३७
एगं दव्वं	१/३४
एगणासा	१/१२७
एगत्त विवक्खा	१/३७३,३७५
एगदव्व पडुच्च	१/३१
एगदव्वं	१/३२,३३
एगपएस-वित्थिण्णा	१/२३
एगपएसादीया	१/२३
एगमुहुत्तगति	२/६५
एगसेलकूडे	१/३१६
एगसेला वक्खारपव्वया	१/४१२
एगसेले अ देवे	१/३१६
एगसेले णामं वक्खारपव्वए पण्णत्ते	१/३०३
एगसेले य इत्थ देवे	१/३०३
एगागारत्तं	१/४८
एगावलि संठिए	२/२१६
एगिंदिय पदेसा	२/२७८
एगिंदियत्तेणं	१/१४५
एगिंदियदेसा	१/२५,२६,२७,३०, ३१,६४,२/४११
एगिंदियपएसा	१/२७,२/४११
एगिंदियपदेसा	१/२४,२५,२६,२८
एगिंदियपदेसा य	१/३०
एगिंदियप्पदेसा	१/३०
एगिंदिया	१/२६,२/२७८,४११
एगिंदिया देसा	२/२७८
एगुरूयदीवया मणुस्सा	१/३७३
एगुरूयदीवे	१/२२५,३७४,३८३
एगुरूयदीवेण	१/३७६,३७७
एगुरूयदीवे	१/२२४
एगे नागे दीवे	१/४७०
एगोदगं	१/३९९,४०१
एगोरूयदीवस्स	१/३८१
एगोरूयदीवे	१/३७२,३७५
एगोरूयदीवेणं	१/३७९
एगोरूयमणुस्साणं	१/३७२
एगोरूयाइदीवाणं	१/३८३
एमहालए	१/१२
एरण्णवए चेव	२/४०३
एरवए	१/२२१,२८६,३२६,३४१, ३६८,४१०,४२८
एरवए चेव	१/२२२,४३१, २/४०५
एरवए वासे	१/४४१
एरवए सूरिए	२/१२३
एरवएवासे	१/३५८
एरवयकूडे	१/३१४
एरवयस्स सूरियस्स	२/१२४
एरवयाइं	१/४४३
एरावए	१/२३०
एरावए चेव दीहवेयड्ढे	१/४३६
एरावओ चक्कवट्टी	१/२३०
एरावओ देवो	१/२३०
एरावणदहे	१/३४८
एरावणवाहणे	२/२८६
एरावती	१/३६४
एरावयगा	१/२७७

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

शब्द	पृष्ठ नं.
एरावयाए	१/३३५
एलावच्चा	२/३९६
एलुए	१/१६४
एवं धरणस्स वि	१/१०५
एवं धायइसंडे दीवे	१/४४०
एवं पुव्वंगे	२/४०२
एवं फुसणा	१/३४
ओगाढं	२/४३१
ओगाहित्ता चारं	२/१४३
ओभासखेत्तं तावखेत्तं	२/१७५
ओभासेंति	२/१७६
ओमरत्ता	२/३९६
ओम्मिमालिणी	१/२३९
ओयसंठिई	२/८८
ओयसंठिईए	२/१११
ओराला वलाहका	२/४०६
ओराला वलाहया	२/२९९
ओरालावाया	१/३८९
ओरालिय-पोग्गलपरियट्टे	२/३७९
ओवमिए	२/३४५
ओवमिय कालस्स	२/३६३,३६७
ओवरियालयणस्स	१/१८१
ओवरियालेणस्स	१/१८१
ओवासंतर पइट्ठिया	२/३०४
ओवासंतरस्स	१/५५
ओवासंतराइं	१/६५
ओवासंतराइं सव्वाइं	१/४४
ओवासंतरे	१/५४, २/४१५,४१६
ओवासंतरे वि	१/५८
ओवासंतरेसु	१/४०
ओवासंतरेऽवि	१/५२, ५३
ओसधीओ	१/४१६
ओसप्पि	२/३४१
ओसप्पिणि	२/३३०,३३७,३४५,३६७, ३७४,३७७,४०३
ओसप्पिणी वि उस्सप्पिणी वि	२/३७६
ओसप्पिणी-उस्सप्पिणीओ	२/३७७
ओसप्पिणीए	२/३६६
ओसप्पिणिमेव	२/९१
ओसही	१/२३७
ओगाहणाणंतरं चारं	२/१४१
कंचणकूडे	१/३२०
कंचणगपव्वयसया	१/२५७, २८४
कंचणगपव्वया	१/२५६, २८४
कंचणगपव्वयाणं	१/२८५
कंचणगा देवा	१/२८५
कंचणपव्वएसु य	२/११
कंचणियाओ रायहाणीओ	१/२८६
कंचणे	१/३३२
कंडचरिमंताणं	१/५०
कंडस्स	१/४९,२/१,३
कंडा	१/२६७
कंडू-संठिया	१/८०
कंततराए	१/१५१
कंदिय	२/२, ७
कंपिल्लं	१/२२६
कइलास	१/४५९
कइलासा वि रायहाणी	१/३९६
केलासे	१/३९६
कक्कोडए	१/३९५
कक्कोडगपव्वयस्स	१/३९६
कक्कोडप्पभाइं	१/३९६
कच्चायणसगोत्ते	२/२१०
कच्छ विजयस्स	१/२३७
कच्छकूडस्स	१/३१८
कच्छकूडे	१/३१५, ३१७
कच्छगावती	१/२३६
कच्छविजयस्स	१/३०१
कच्छस्स विजयस्स	१/२३६
कच्छा	१/१२२
कच्छावइकूडे	१/३१५
कच्छावईए	१/३०२
कच्छावती	१/४१४
कच्छे	१/३२६
कज्जलप्पभा	१/२५३
कट्ठकम्मे वा	१/१०
कडगाइं	१/२१०
कडजुम्माओ	२/४३५,४३६
कडाह-संठिया	१/८०
कडिसुत्तकं	१/२१०
कणग-मावत्थिअकूडेसु	१/३२१
कणगकूडे	१/३२०
कणगलया	१/१०७
कणगा	१/१०७,२/८
कणियार	१/११५
कण्णकलं	२/१३६, १३७
कण्णलोयणस	२/२०८
कण्णिया-संठाणसंठिए	१/७९
कण्हचामरज्झया	१/१७६
कण्हराईए	१/४६०
कण्हराईओ	२/३१८
कण्हराईणं	२/३१८
कण्हराईसु	२/३२१
कण्हराईसु बादरे	२/३२१
कण्हाए	१/४६०
कतमाला	१/३७३
कती	२/२१९
कत्तिइण्णं	२/२३१
कत्तिय	२/३९०
कत्तिया	२/२०८,२११,२१६,२१९,२२५-२२७,२४१,२४४,४६३,४६६,४७०
कत्तिया य	२/२४६,३४८
कत्तियाकुलं	२/२२९
कत्तियाहिं	२/१९०
कन्नपाउरण दीवे	१/२२४
कपिहसियाणि	२/४०६
कप्परुक्खयं	१/२१०
कप्पा	२/३०३
कप्पेसु	१/१२९,१३२,१३४,२/३०३, ३०६,३०९,३१२
कप्पो य	२/४३०
कम्मभूमगा	१/४४३
कम्मभूमिओ	१/४१०, ४२८
कम्मभूमीसु	१/१३१, २२१
कम्मसंगहिता	१/१४
कम्माइं	२/४१६
कयंब	१/१८७
कयजिणपडिमाणं पूयणं	१/२११
कयमालए चेव	१/३२५, ३३४,४३६
कयमालया	१/३३३
करणभेया	२/३९८
करणा	२/३९८
करणा थिरा	२/३९८
कलंबुआ-पुप्फसंठिया	२/१०४
कलंबुया पुप्फसंठिया	२/१०७
कलंबो	२/१०६

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

शब्द	पृष्ठ नं.
कलस	१/१६०
कलसाणं	१/२००, २०४
कलासवण्णे य	२/४३०
कलियोगाओ	२/४३५
कलेवर संघाडा	१/१४६
कलेवरचिया	२/४१०
कलेवरा	१/१४६
कल्लाणफलवित्तिविसेसं	१/११२
कविसायण	१/३७५
कविसीसएहिं	१/१७८,२८०
कविसीसगा	१/११२,२८०
कसिणपोग्गला	२/२०३
काऊअगणिवण्णाभा	१/६६
कागिणिरयणे	२/४२२
कामकमे	२/३१३
कायस्स	२/४०९
काल	२/३,७,३३०
काल-लोक	२/३३०
कालओ णं	२/४०७
कालपाले	१/१०५
कालप्पमाणे	२/३४१
कालवालस्स	१/१०८, १२३
कालसमोयारे	२/३३०
कालस्स	२/७,९, ३३७
कालस्स णं	२/१०
काला	१/७०
कालागुरू	१/२१२
कालाणुपुव्वी	२/३३१
काली	१/१०३
काले	१/७२,७५,१०७,१२५,३८७,२/४
कालो	१/२१
कालोए	१/४६२,४७०,४७२
कालोद	२/७९
कालोद समुद्दे	२/२०
कालोदसमुद्दस्स	१/४२०, ४२४
कालोदे चेव	१/४४३
कालोयं	२/१९५
कालोयए	२/२१
कालोयगाणं	२/१९५
कालोयसमुद्दं	१/४१७,४१९
कालोयस्स	१/४२३
कासवगोत्ते	२/२०९
काहार संठिए	२/२१४
किं खुभियजले	१/४०७
किंत्थुग्घं	२/३९८, ४००
किंपुरिसरण्णो	२/८
किंपुरिसा	२/१
किंपुरिसाण वा	१/१५७
किंपुरिसाणं	२/५
किंपुरिसे	१/१२१
किण्णर	२/५
किण्णराण वा	१/१५७
किण्णरे	१/१२०
किण्णाफुडे	१/४७१
किण्हचामरज्झया	१/३३७
किण्हतण-मणीणं	१/१५१
किण्हा	१/३६४
किण्हे	१/२५५
कित्ति	१/३४२
कित्ति चेव	१/३४३
कित्तिकूडे	१/३१३
कित्ती चेव	१/४३८
किन्नपुडग-संठिया	१/८०
किन्नरा	२/१
किमियड-संठिया	१/८०
कुंजराणियाहिवई	१/१२०
कुंथु-हत्थिराया	१/१२०
कुक्कुडग पंजरगसंठिए	२/३२३
कुच्छी	२/३६५,४१७,४१८,४२२
कुडय	१/१८७
कुण्डप्पवहाओ	१/३५३
कुण्डलभद्दं-कुण्डलमहाभद्दा	१/४६५
कुण्डलवर	१/४६५
कुण्डलवरभद्द	१/४६५
कुण्डलवरभासोदेसमुद्दे	१/४६६
कुण्डलवरमहाभद्दा	१/४६५
कुण्डलवरमहावरा	१/४६५
कुण्डलवरावभासभद्द	१/४६६
कुण्डलवरावभासे दीवे	१/४६६
कुण्डलवरे	१/४६५
कुण्डलवरोभासमहावरा	१/४६६
कुण्डलाइं	१/२१०
कुण्डलाओ	१/४१६
कुण्डलारायहाणी	१/२३८
कुण्डले	१/४७२
कुण्डले दीवे	१/४६५
कुण्डलोदे समुद्दे	१/४६५
कुण्डवत्तव्वया	१/३३८
कुण्डस्स	१/३६०
कुतुंबक-संठिया	१/८१
कुन्दुरूक्क-तुरूक्क	१/२१२
कुमुदकूडे	१/३३०
कुमुदप्पभा	१/२५२
कुमुदा	१/२५३
कुमुदे विदिसाहत्थिकूडे	१/३३१
कुमुदेविजए	१/२३९
कुमुदो देवो	१/३३१
कुमुया	१/४१५, ४५७
कुराओ	१/४३१
कुरू	१/४७२
कुलं	२/२३९
कुलपव्वया	१/४४२
कुला	२/२२८
कुलोवकुला	२/२२९
कुलोवकुलेण	२/२४०
कुसुमसंभवे	२/३९०
कुहंड	२/२, ७
कूडवज्जा	१/२७४
कूडसामलिपेढे	१/२४६
कूडसामली चेव	१/४३०, ४३२
कूडसामलीपेढस्स	१/४३०
कूडा	१/४२६
कूडा णिसहसंठाणसंठिया	१/२६३
कूडणामाइं	१/३२६
कूणिए	१/३, ४, ७
कूणियस्सागमणं	१/७
कूलवंसे पहीणे	१/१२
कूडा	१/३१२-३१५
के सासया	१/२१
केउ	२/२००
केउगस्स	१/३९८
केउसहस्सं	१/१७४
केतुमई	२/८
केतूए	१/३८६
केयूराइं	१/२१०

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

शब्द	पृष्ठ नं.
केलासे	१/३९५
केसरिद्दहाओ	१/३५४
केसरिद्दहा	१/२०३
केसरिद्दहे	१/३४१
केसरिद्दहे चेव	१/३४३, ४३८
केसरिद्दहो	१/३६२
केसरीदहस्स	१/३४८
कोंचासण संठिता	१/१६२
कोंचासणाइं	१/१६१
कोसी	१/३६४
कोडुम्बिय	१/३
कोद्दालका	१/३७३
कोलवं	२/३९८, ३९९
कोसंबि	१/२२६
कोसिय गोत्ते	२/२०९
किंकरामरदंडोवरक्खिया	१/८५
खंडग	१/३२६
खंडप्पवायकूडे	१/३२१
खंडप्पवायकूडस्स	१/३२४
खंडप्पवायगुहा चेव	१/३३४, ४३६
खंडप्पवायगुहाए	१/३६४
खंडप्पवायगुहाओ	१/३३३
खंदगा	१/१७
खंधदेसा	१/२४-२६,२/२७९,४११
खंधपएसा	१/२४
खंधपदेसा	१/२६,२/२७९,४११
खंधा	१/२४-२६,२/२७९,४११
खंभपंती	१/२१४,२१५
खंभसयसंन्नि	१/११४
खग्गपुराओ	१/४१७
खग्गपुरारायहाणी	१/२४०
खग्गी	१/२३७
खग्गीओ	१/४१५
खज्जूर	१/३७५
खज्जूरिवणा	१/३७४
खड-हडगा	१/१६०
खण	२/३८०
खन्नाति	१/४०८
खरकंडस्स	१/४९
खरकंडे	१/४७
खाडखडे	१/७०
खातपरिहा	१/८५
खिंखणी-जालेणं	१/१४६
खिप्पगई	१/१०६
खीर	१/४७२
खीरवरे	१/४६२
खीरोदगं	१/२०२
खीरोदसमुद्दस्स	१/४४८
खीरोदा	१/३५६
खीरोदे	१/४७०
खीलग	२/२१६
खुड्डग-पयरेसु	१/१३,१३९
खुड्डगमहिंदज्झया	१/२८३
खुड्डपायालकलसा	१/३८७
खुड्डागे माहिंदज्झए	१/२१६
खुड्डालिंजरसंठाणसंठिया	१/३८७
खुड्डगपातालाणं	१/३८८
खुरप्पसंठाण संठिया	१/६५
खेत्त-कालप्पमाण य	२/२४०
खेत्तं उज्जोवेंति	२/१००
खेत्तं ओभासंति	२/१००
खेत्तगइ	२/९९
खेत्तच्छेएणं	१/४४
खेत्तपलिओवमे य	२/३६७
खेत्तप्पमाणे	२/४१७
खेत्तलोए	१/९, ३६, २/२७८
खेत्तलोगस्स	२/२७९
खेत्तलोगो	१/३६
खेत्तस्स	२/९२
खेत्ता	१/२२१
खेत्ताणुपुव्वी दव्वादीणं	१/३१
खेमपुरा	१/२३७
खेमपुराओ	१/४१५
खेमा	१/२३७
खोओदगपडिहत्थाओ	१/४६९
खोओदे	१/४६२
खोत	१/४७२
खोतरसा पण्णत्ता	१/४७१
खोतवरादीसु	१/४६९
खोदोदगपडिहत्था	१/४६३
खोदोदगपडिहत्थाओ	१/४५१,४५३, ४६४
खोदोदे समुद्दे	१/४६६
खोयरसपडिपुण्णाओ	१/४५६
खोयवरे	१/४६२
खोरकाणं	१/२०१
खोरोदे	१/४६२
गंगप्पवायकुण्डस्स	१/३३५,३३६, ३६४, ३६९
गंगप्पवायदहा	१/४४०
गंगप्पवायदहे चेव	१/३४०, ४३९
गंगा	१/२२७,३३५,३५३, ३७०,३९९,४१७
गंगा चेव	१/४४०
गंगा-सिंधूओ	१/३५८
गंगा-सिंधूहिं	१/२२६,२२९
गंगाए	१/२२६
गंगाए महाणईए	२/४२०
गंगाकुण्डस्स	१/२९६, २९८
गंगादेवीकूडे	१/३०८
गंगादेवीभवणस्स	१/३६९
गंगामहाणई	१/३५६
गंगामहाणईए	१/३५६,३६४
गंगावत्तणकूडे	१/३५६
गंठिम	१/२१०
गंठोवहाणिया	१/१९१
गंथिमे वा	१/१०
गंधे	१/४७२
गंध-पज्जवेहिं	१/४३,१४४,१४८
गंधकासाईए	१/२०९
गंधपज्जवा	१/१७, ६३
गंधपज्जवेहिं	१/८२, ३८७
गंधमादणस्स	१/२४८
गंधमादणे चेव	१/३००
गंधमायण	१/२७१
गंधमायण वक्खारपव्वए सत्तकूडा	१/३१६
गंधमायणकूडे	१/३१६
गंधमायणस्स	१/२४६, ३२०
गंधमायणस्स णं वक्खारपव्वयस्स	१/३०६
गंधमायणा वक्खारपव्वया	१/४१३
गंधमायणे	१/२९९
गंधमायणे चेव	१/४३५
गंधमायणे णामं वक्खारपव्वए पण्णत्ते	१/३०५
गंधमायणे वक्खारपव्वए	१/३०६
गंधव्व	२/३९४

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

शब्द	पृष्ठ नं.
गंधव्वगणा	२/१
गंधव्वाण	२/६, १०
गधव्वाणिए	१/१२१
गंधव्वाणियाहिवई	१/१२१
गंधव्वाणीए	१/१२१
गंधावइ	१/२०३
गंधावति	१/४००
गंधावई वट्टवेयड्ढपव्वयं	१/३६६
गंधावाई णामं वट्टवेयड्ढ पव्वए	१/२९२
गंधिल	१/३२७
गंधिलावई	१/४१५
गंधिलावइम्मि	१/३२७
गंधिलावइस्स	१/३०५
गंधिलावईकूडे	१/३१६
गंधिलेविजए	१/२४०
गंधेव्वाण	१/१५७
गंभीरमालिणी	१/३५६
गंभीरमालिणी अंतरणई	१/२४०
गंभीरमालिणीओ	१/४१८
गइपरियाए	२/४१०
गइप्पमाणं	२/४४
गइसमावण्णत्तं	२/४८
गच्छइ	२/४४
गच्छाय	२/३९६
गजदंतागारवक्खार पव्वए	१/३१६
गजदंतागारा वक्खारपव्वया	१/३००
गणनायग	१/३
गणियप्पगारा	२/४३०
गद्दतोय	२/३०१
गयअंक	१/८६
गयकण्ण	१/३८१
गयकण्ण-मणुस्साणं	१/३८१
गयकण्णदीवे	१/२२४, ३८१
गयकन्ना	१/२२४
गयदंतसंठाणसंठिए	१/३०६
गयदन्त संठिए	२/२१६
गयविक्कम संठिए	२/२१७
गराइ	२/३९८
गराइं	२/४००
गरादि	२/३९८
गरूयलहुए	१/६५
गरूलासणाइ	१/१६१
गरूय-लहुयपज्जवा	१/१७,६३
गरूयत्ताई	१/६५
गरूलावेणुदेवा	१/४४३
गरूलासण-संठिता	१/१६२
गरूले चेव	१/४३०
गरूले चेव वेणुदेवे	१/४३२
गवक्ख-जालेणं	१/१४६
गह	२/३२,२८१,२८४,२८७,४०६
गह-णक्खत्त	२/४०
गहणक्खत्ताणं	२/४९
गहविमाणे	२/३३
गहविमाणेवि	२/१६
गहसयं	२/१७
गहा	२/१३,२१,२४,२७,४५
गहाईणं	२/४४
गहाण	२/१९
गाहावती	१/३५६
गिपरियाए	१/१५
गिम्हाणं	२/२५३
गिम्हे	२/४०१
गिरिपरिरएणं	१/२७३
गिरिपरिरएणंति	१/२७४
गिरिरायंसि	२/९६
गिरिराया	१/२६९
गिरिविक्खंभेणं	१/२७४
गिरिविक्खंभो	१/२७३
गीअरई	१/१२०
गीतरती	२/५
गीयरइस्स	२/८
गुहा	१/३३४
गुहाणं	१/३३४
गूढदन्तदीवे	१/२२५
गेविज्ज	२/३२८
गेविज्ज विमाणाणं	२/३१०
गेविज्जगेसु णं भंते ! विमाणपुढवीं	२/३०४
गेवेज्ज	२/२८१
गेवेज्ज विमाणपत्थडे	२/३११
गेवेज्ज विमाणाणं	२/३०३
गेवेज्जग देवा	२/२९६
गेवेज्जग विमाण	२/२९६
गेवेज्जगविमाणपत्थडा	२/२९८
गेवेज्जगेसु णं भंते ! विमाणपुढवी	२/३०६
गेवेज्जविमाण	२/२७८
गेहमंठिया	२/१७३
गेहाईणं	१/४६
गेहागारा	१/३७८
गेहागारावि	१/३७९
गेहावणसंठिया	२/१७३
गोकण्णदीवे	१/२२४, ३८१
गोकण्णमणुस्साणं	१/३८१
गोकन्ना	१/२२४
गोतमदीवस्स	२/१९४,१९५
गोतमसगोत्त	२/२०८
गोतित्थसंठिते	१/३८४
गोतित्थस्स	१/४०४
गोत्ता	२/२०८
गोत्थूभी	१/४५८
गोथुभस्स	१/२६९,२७०,३९२
गोथुभस्स णं आवासपव्वयस्स	१/३९७,३९८
गोथूभा	१/४६१
गोथूभा रायहाणी	१/३९२
गोथूभे	१/३९१
गोपुच्छ-संठाणसंठिए	१/३९२
गोपुच्छसंठाण-संठिया	१/१४५
गोपुच्छसंठाणसंठिआ	१/२६७
गोपुच्छसंठाणसंठिए	१/१७७,२६६, २९७,३०९
गोमाणसिआओ	१/२८३
गोमाणसिआणं संखा	१/१८९
गोमाणसिया	१/१९२
गोमाणसी	१/१६४
गोमाणसीओ	१/१९७
गोमुहदीवे	१/२२४
गोयमदीवे	१/४०५,४०६
गोयमद्दीवस्स	१/२७०
गोलवट्ट समुग्गएसु जिणसकहाओ	१/१९०
गोलवट्टसमुग्गएसु	१/१९९
गोलवट्टसमुग्गएसु बहवे - जिणसकहाओ	१/१९०
गोवल्लायणस्स	२/२०९
गोसीस चंदणेण	१/२१५
गोसीस-सरसरत्त	१/२०५
गोसीसचंदणं	१/२०३
गोसीसचंदणेणं	१/२१३,२१४,२१६
गोसीसावलि संठिए	२/२१४
गगह-णक्खत्त	२/३२८

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

शब्द	पृष्ठ नं.
घंटापरिवाडीओ	१/१६८
घओदे	१/४६२
घडमुह-पवित्तिएणं	१/३५८,३५९, ३६१,३६२
घडमुहपवत्तिएणं	१/३५६
घणं	१/२०६
घणंगुलाणं	२/४२२
घणंगुले	२/४१९,४२२,४२३
घणदंताईयं दीवचउक्कं	१/३८२
घणदन्तदीवे	१/२२५
घणदन्ता	१/२२५
घणवायवलए	१/५३,५७
घणवाए	१/५४,६५,४७४
घणवाएसु	१/१३२
घणवाततणुवाया वि	१/४४
घणवातवलयस्स	१/५६
घणवातस्स	१/५६,५९
घणवाता	१/४०
घणवातेति वा	१/५२
घणवायपइट्ठिया	२/३०३,३०४
घणवायवलएसु	१/१३२
घणविज्जुया	१/१०३
घणसंमद्दे जोए	२/६८
घणोदहि	१/४४
घणो	२/४३०
घणोदहिपइट्ठिया	२/३०३
घणोदधिवलए	१/५३,५५,५७
घणोदधिवलएसु	१/१३०
घणोदधिवलयं	१/५५
घणोदधीसु	१/१३०
घणोदहिमेएज्जा	१/४७४
घणोदहिसहिताणं	१/५९
घणोदही	२/४१५
घणोदहीओ	१/४०
घणोदहीवलएसु	१/१३३
घणोदहीसु	१/४०,१३३
घत	१/४७२
घयवरे	१/४६२
घयोदसमुद्दस्स	१/४५०
घयोदे	१/४७०
घरमंडवा	१/१८५
घणोदधीति	१/५२
घोसस्स वि	१/१०७
घोसे चेव	१/१०३
चंगेरीणं	१/२०१
चंडा	१/११६,११७,१२०
चंद	१/४७२,२/१५,१६,१६७,१७८,१९९
चंद संवच्छरस्स	२/३८९
चंद-सूर गह-णक्खत्त	२/४२
चंद-सूर-गह	२/४८
चंद-सूर-णक्खत्त	१/६५
चंद-सूरदीवाणं	२/१९३
चंदं	२/२७४
चंदं पुस्सस्स	२/२७२
चंदं मिगसरस्स	२/२७१
चंदं वा	२/२०३
चंदंसि सीहासणंसि	२/४३
चंदण	१/१८७,२०५
चंदण-कलसाणं	१/१९५
चंदण-घड	१/८५
चंदणकलसं	१/२०५
चंदणकलसपरिवाडीओ	१/१६५,१७८
चंदणकलसा	१/८५
चंददहे	१/३४८
चंददीवा	२/७१
चंददहे एरावणदहे मालवंतदहे	१/३५२
चंददहोत्थ तइओ	१/३४९
चंदपव्वए	१/२९९
चंदप्पभा	२/४२
चंदमंडला	२/५९
चंदमग्गे	२/२४३
चंदमण्डल	२/२५७
चंदमण्डलस्स	२/६०
चंदमण्डलाणं	२/६३
चंदमण्डले	२/६३
चंदमण्डलेसु	२/६५
चंदमासा	२/३८१
चंदलेसाई य	२/१७४
चंदवडिंसए	२/४२,४३
चंदसंठाण	२/२९०
चंदसंवच्छर	२/३८०
चंदसंवच्छरं	२/२७,३८३,३८४,३८६
चंदसंवच्छरस्स	२/३८५
चंदसयं	२/२२,२५
चंदसि सीहासणंसि	२/४२
चंदस्स	२/४३,५०,५४,१६८,२४४
चंदस्स गइए	२/६८
चंदा	२/१३,१४,१७,२१,२३
चंदा संवच्छरा	२/३८१
चंदाओ णाम	२/७३
चंदाओ णामं रायहाणीओ	२/१९७
चंदाणणा	१/१८६
चंदादीवा	२/१९७
चंदाभा	१/४७,२/३२१
चंदाभे	२/३००
चंदायणं	२/१७९
चंदायणे	२/१८१,१८२
चंदिम	१/४७,२/२७,२८१, २८४,२८७,४०६
चंदिम-सूरिय	२/३२८
चंदिम-सूरिय-गहगण-णक्खत्त	२/३१६,३२१
चंदिम-सूरियसंठिती य	२/१७२
चंदिम-सूरियाणं	२/२७६,२७७
चंदिम-सूरिय संठिती	२/१७३
चंदिमसूरियाणं	२/२७६
चंदे	१/३३२,२/२९,१८२,३८९
चंदे मासे	२/१८२
चंदे वा	२/२०५
चंदेण	२/१८१,२६१,२६३, २६९,२७१,२७२
चंदेण जोगारंभकालं	२/२६७
चंदेणं मासेणं	२/१८३
चंदेरावत	१/३६७
चंदेवक्खारपव्वए	१/२३९
चंदो	१/२०८
चंदोवरागस्स सूरोवरागस्स	२/२०४
चंदोवरागाइ	२/४०६
चंपए	१/१८०
चंपओ	२/६
चंपगलयाओ	१/१४७
चंपगवडेंसए	२/२८८
चंपगवणे	१/१७९,२८०
चंपय वडेंसए	२/३१६
चंपा	१/२२६
चंपाए	१/४,५,७
चंपानयरी	१/३
चउण्हं वेलंधरणागरायाणं	१/३९१

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

शब्द	पृष्ठ नं.
चउपोरिसिया राई	२/३३८
चउप्पएसादीया	१/२३
चउप्पयं	२/३९८,४००
चउरंसा	१/६५,८०,२/१, ३०४
चउरंसा (जाव)	१/६७-७०, ७२,८८,९०
चउरंसा य	२/३०५
चउरंसाओ	२/३१९
चउरंसे	१/१७७
चउरिंदिया	१/२६,२/४११
चउरिंदियाणं	१/१३६
चक्कज्झयाणं	१/१७९
चक्कद्धचक्कवालसंठिया	२/१७१,१७३
चक्कपुराओ	१/४१७
चक्कपुरारायहाणी	१/२४०
चक्कभागसंठिया	२/१७७
चक्कवट्टि-बलदेव-वासुदेव	१/४०१
चक्कवट्टि-विजया	१/२०३,२३२, ४१५,४२९
चक्कवट्टिविजए	१/३६८
चक्कवट्टिविजयाओ	१/३६७
चक्कवालभागं	२/१७८
चक्कवालविक्खंभस्स	१/४६०
चक्कवालविक्खंभेणं	१/२७५,३८४,३९०
चक्कवालविक्खंभो	१/३९०
चक्कवालसंठिया	२/१७३
चक्खु-सुभचक्खुकंता	१/४६५
चन्द	२/३२,४०,१६७,१९५
चन्द-सूर	२/४९
चन्द-सूर णक्खत्ताणं	२/५१
चन्द-सूर-गह-णक्खत्त-ताराणं	२/४५
चन्ददीवा	२/१९३,१९५,१९८,१९९
चन्दमण्डला	२/७३
चन्दमासे चन्दस्स	२/५२
चन्दसहिया	२/४७
चन्दा	२/१७,४६,४७
चन्दे सव्वबाहिरं	२/६७
चन्देण जोगं	२/२४३
चमर	१/८९
चमरचंचा	१/१११,३२१
चमरचंचाए	१/११४,३१९
चमरचंचे	१/११३
चमरस्स	१/१०५,१११,११२,११४, ११८,१२२,१२३
चमरस्स णं	१/१०३,११६,११७
चमरे	१/९०
चमरे चेव	१/१०२
चमरो	१/२०८
चरा	२/३९८
चरिमं	२/४११
चरिमंत पएसा	२/४१३,४१४
चरिमंत पएसे	२/४११
चरिमंतपएसा य	१/६२
चरिमंतपएसाण	१/६२,२/४१३
चरिमंतपदेसा	१/६१
चरिमंताओ	१/६२,६३
चरिमंताण य	१/५७
चरिमंते	१/५१,५७,५९
चरिमा	१/६१
चरिमाइं	२/४१३
चरिमे	२/४१२
चाउज्जामाओ	२/४०५
चाउमासियापडिवएसु	१/४५९
चाउरंतचक्कवट्टिस्स	१/१७३
चामरच्छ गोत्ते	२/२०९
चामरज्झया	१/१६०
चामराओ	१/१७४,१९५
चामराणं	१/२०१
चार संखा	२/१७८
चारं	२/२४२
चारणा	१/३९९
चारणेहिं	१/४२७
चित्ता	२/२७६
चित्त-विचित्तकूडे	१/३६७
चित्त-विचित्तकूडाणं	१/३४८
चित्तंगयावि	१/३७७
चित्तकणगा	१/१२८
चित्तकम्मे वा	१/१०
चित्तकूड-वक्खारपव्वए	१/३०२,३१५
चित्तकूडवक्खारपव्वयस्स	१/३०२
चित्तकूडस्स पव्वयस्स	१/२८९
चित्तकूडस्स वक्खारपव्वयस्स	१/२३३
चित्तकूडा	१/२५६
चित्तकूडे य इत्थ देवे	१/३०२
चित्तकूड	१/३१६
चित्तकूडा वक्खारपव्वया	१/४१२
चित्तकूडे	१/३१५
चित्तगुत्ता	१/१०७,१२७
चित्तपक्खे	१/१०५
चित्तरसा	१/३७७
चित्तविचित्तजमगपव्वएसु	२/११
चित्ता	१/१०४,२/२०६,२१३, २२८,२४१,२४४,२५३,२६४,२६६,२७३
चित्ता णक्खत्ते	२/२०९,२१६,२२०,२३३
चित्ता य	१/१२८,२/२४६
चित्ताकुलं	२/२२९
चित्ताणं	१/१९५,२०१,२/१८६
चित्तासोएसु मासेसु	२/३३८
चित्ताहिं	२/६८,१८६
चित्ते	१/१०५,२/३८९
चिल्ललेसु	१/१३०,१३४,१३५, १३६,१३७
चुत्तकणगा	१/१०४
चुप्पालए	१/१९२
चुलियंगे	२/३४४
चुल्लहिमवंत	१/२०२,२४१,४००
चुल्लहिमवंत-सरिसो	१/३३०
चुल्लहिमवंत-सिहरीसु	१/४३७
चुल्लहिमवंत वासहरपव्वयं	१/२६१
चुल्लहिमवंतकूडस्स	१/३१०
चुल्लहिमवंतकूडाणं	१/३१२
चुल्लहिमवंतकूडे	१/३११
चुल्लहिमवंतकूडे चेव	१/३११,४३६
चुल्लहिमवंतवासहरपव्वए	१/३०८
चुल्लहिमवंतस्स	१/२२४,२५९,३८१
चुल्लहिमवंतस्स - वासहरपव्वयस्स	१/२२५,२२९, २४०,२९६,३८०
चुल्लहिमवंता	१/४३३
चुल्लहिमवंता रायहाणी	१/३११
चुल्लहिमवंताओ	१/३५३
चुल्लहिमवंते	१/२५७,२५८,३११, ३१७,४११,४३६
चुल्लहिमवंते वासहरपव्वए	१/३१०
चुल्लहिमवंतो	१/२६५
चूअवणे	१/२८०

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

शब्द	पृष्ठ नं.
चूए	१/१८०
चूडामणिं	१/२१०
चूडामणिचित्तचिंधगए	१/९१
चूडामणि सउडरयण	१/८६
चूयवडेंसए	२/२८८,३१६
चूयवणे	१/१७९
चूलिअंगे	२/३६३
चूलिए	२/३७४
चूलियंगे	२/३७४,४०२
चूलिया	२/३४४,४०२
चूलियाए	२/३६३
चेइयखंभे	१/१९०
चेइयथूभा	१/१८६
चेइयथूभे	१/२१४,२१५
चेइयरूक्खा	१/११५,१९२
चेइयरूक्खाणं	१/१८६,१८७,२१५,४५६
चेइयरूक्खो	१/२१५
चेइयाओ	१/२१५
चेईयरूक्खाणं	१/२८३
चेड	१/३
चेत्ताऽऽसोयपुण्णिमासु	२/३४०
चेत्ते	२/३९०
चेयइरूक्खा	२/६
चेव हरीए वि णेयव्वा	१/३७१
छच्चमणोगुलियासाहस्सीओ	१/२८३
छत्तधारपडिमाओ	१/१९४
छत्ता	१/१७१,१७४
छत्ताइच्छत्ता	१/३३७
छत्ताइछत्ता	१/१८६,१९२,१९६,१९७
छत्ताई	१/१६०
छत्तागारसंठिया	२/१७१,१७३
छत्ताणं	१/२०१
छत्तातिछत्ता	१/१७१,१७६,१८०, १८१,१८३,१८७
छत्ते जोए	२/६८
छत्तोवग	१/१८७
छलंसा	२/३१९
छायं	२/११५
छाया	२/११८,१७५
छिन्नमुत्तावलीसंठिया	१/२३
छूरघरग संठिए	२/२१५
जंबुदीवप्पमाणे	२/३०९
जंतवो	१/२१
जंबु	१/३४८
जंबु-मंदरस्स पव्वयस्स	१/३००
जंबुदीवस्स दीवस्स	२/६८
जंबुद्दीव	२/४०३
जंबुद्दीव-भागाइं	२/१४५
जंबुद्दीवं दीवं	२/१४१,१४३
जंबुद्दीवजीवाणं	१/४०२
जंबुद्दीवपमाणाओ	१/४६०,४६१
जंबुद्दीवस्स	१/१६३,२०४,३८६,३९९, ४४१,२/७०,७८,१७७
जंबुद्दीवस्स दीवस्स	२/६८,७५
जंबुद्दीवा दीवा	१/४६९
जंबुद्दीवाहिवई	१/४०१
जंबुद्दीवे	१/११,१८,६७,७९, ८९,९९,१०८,११०,१४१, १७७,२२०,२२५,२२६,२३२,२४२, २५५,२५६,२७८,२८४,२८६,२९१,२९४, २९६,२९८,३०७,३१२,३१९,३२१,३३३, ३४२,३५३,३५७,३६१,३८०,३८१,३९३, ३९४,४१८,४४०,४६२,४७१,२/१७,४७,५९,६०, ९९,१००,१२६,१३३,१३४,२४२,३२४,४०२
जंबुद्दीवे एगे	१/३६८
जंबुद्दीवे चंद उदयऽत्थमण	२/५५
जंबुद्दीवे णं	१/१४५,२५७,३५५, ४३८,२/१०९,११९,२५४,२५५,२७७
जंबुद्दीवे दिवे	१/२८९,२/२८४
जंबुद्दीवे दीवे	१/९६,११३,१४३,२२३, २२४,२२७,२२९,२३०, २३७,२४०,२४४,२५८,२६०,२६२-२६५,२८०,२८६,३०१,३०४,३१३,३२२, ३२६,३३२,३५९,३६२,३६३,३८३,३९१, ३९५,४३१,४३३,४३५-४३७,२/४,१७,८०, ८२,८५-८७,९२,१०३,१२४,१३८, १४९,१५७,१७७,१९३,२०७,२६०,२८७,३०७, ३१६,३१७,३२०,४०८
जंबुद्दीवे दीवे मंदरस्स पव्वयस्स	१/३११
जंबुद्दीवे लवणे	१/४७२
जंबुपेढस्स	१/२४८
जंबुमंदर	१/३३४
जंबुमंदर-पुरत्थिमेणं	१/३३४
जंबू	१/३५६,३६४
जंबू चेव सुदंसणा	१/४३२
जंबू-मंदर	१/३५४,३५६
जंबू-मंदर उत्तरेणं	१/३५३
जंबू-मंदर-दाहिणेणं	१/३५३
जंबू-सुदंसणस्स	१/२५२
जंबू-सुदंसणा	१/२५२,४४३
जंबूए णं सुदंसणा	१/२५१
जंबूए य सुदंसणाए	१/४०१
जंबूए सुदंसणाए	१/२४६
जंबूए सुदंसणाए अणाढियाए - रायहाणीए	१/२५२
जंबूदीववत्तव्वया	१/४११
जंबूद्दीव	१/१३८
जंबूदीवं	१/४०५
जंबूद्दीवे दीवे	१/३२५,३४१,३५८
जंबूदीवे भरहाईवासेसु	१/३४०
जंबूपेढस्स	१/२४९
जंबूमंदरस्स	१/२२१
जंभगा	२/११
जंभगादेवा	२/११
जंभयाणं देवाणं	२/१०
जउणा	१/३६४
जए	२/३९७
जक्खपडिमाओ	१/१९५
जक्खा	२/१
जक्खाणं	२/३
जक्खे	१/४७२,२/१९८
जक्खे दीवे	१/४७०
जक्खोदे समुद्दे	१/४७०
जगईए	१/१४५
जगति-पव्वया	१/१६०
जगतीए	१/१४८,१६२
जगतीपउमवरवेईया	१/१४५
जगदहाणं	१/२८४
जगपमाणेणं	१/३१९
जगपव्वया	१/२५६,२५७
जगपव्वयाणं	१/२७८,२७९
जगसमगं	१/११
जगा	१/२७८
जगा पव्वया	१/२७९
जगाओ	१/२८४
जगाणं	१/३४९

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

शब्द	पृष्ठ नं.
जमगाणं देवाणं	१/२७९,२८०,२८२
जमदेवयाए	२/२११
जमप्पभे उप्पायपव्वए	१/१२३
जमस्स	१/१०७,१२३
जमिगाओ	१/२८०
जमिगाणं रायहाणीणं	१/२८०,२८१
जमे	२/३१५,३१७
जम्मण	१/९४
जम्मा	१/२२
जम्मा णं	१/२६
जयंत	१/२७०,२/३२८
जयंतस्स	१/३६८
जयंति	२/३९६
जयंती	१/१२६,४५८,२/४४
जयंतीरायहाणी	१/२४०
जयंते	१/१६३,२२०,३३२, ४०३,४१९,४२४,२/२९८
जरए	१/६७
जलकंते	१/१०६
जलकंते चेव	१/१०२
जलप्पभे	१/१०६
जलप्पभे चेव	१/१०२
जलप्पहस्स	१/१०६
जले	१/१०६
जवमज्झे	२/४२१
जवमज्झे इ वा	२/३६४
जवो	२/४१९
जसभद्दे य जसोधर	२/३९६
जसवई	२/३९७
जसोधरे	१/१२१, २/३११
जसोहरा	१/१२७, २५१
जहा	२/६
जाइमंडवगाई	१/१६१
जातरूवे	१/४८
जामा	२/३९३
जायतेए	१/१९
जायरूववडेंसए	२/२८७,२९४
जाया	१/११६,११७,१२०
जारूववडेंसए	२/३१७
जालकडगा	१/१६८
जाव	१/१०७,१७१,२८८, ४११,४४३,२/४२५
जावं	२/४१८,४३०
जिण सकहाओ	१/१९९
जिण-पडिमा	१/२५१
जिणघराणं	१/२८४
जिणजम्मण	१/४५९
जिणपडिमा	१/२८४,३१०,४५५
जिणपडिमाए	१/२१४
जिणपडिमाओ	१/१८६,२११,२८२
जिणपडिमाणं	१/१९३,१९४,१९५, १९९,३२३,४५६
जिणपडिमावण्णओ	१/२७२
जिणसकहाओ	१/२१६,२८३,२/४३
जिणुस्सेहप्पमाण	१/१९३,१९९
जिब्भिआ	१/३५९,३५६
जियसत्तुराया	१/१३८
जीव	२/२७९,४०७
जीव परिणामे	१/१४४
जीवच्चेव	१/२१
जीवदव्वा	१/६३,२/४०७
जीवदेसा	१/२४,२६,२७,३१, ६४,२/२७९,४०७
जीवदेसा वि	२/४११
जीवपएसा वि	२/४११
जीवपदेसा	१/२४-२६,२९,६४,२/७८
जीवपदेसा वि	१/२७
जीवपरिणामा	१/४७१
जीवपरिणामाओ	२/३२२
जीवसंगहिता	१/१४
जीवा	१/१४,१५,२४,२६,६०,२२८, २२९,२४१,२४३,२४५,२५८,२६०,२६२, २६४,२६५,२८७,४०२,४०९,२/८,४११
जीवा पोग्गला	१/३८७,३८८
जीवाए	२/६८,७०,१२४,१४५
जीवाओ	१/२३०
जीवाजीव-दव्वा	२/४०७
जीवाजीवा तद्देसपएसा य	१/६४
जुगपत्ते	२/३९२
जुगसंवच्छरस्स	२/३८९
जुगसंवच्छरे	२/३७९,३८९
जुगे	२/३४४,३६३,३७४,३९२
जुवणद्धे जोए	२/६८
जूयगस्स	१/३९८
जूया	२/३६४
जूवे	१/३८६
जे जीवदेसा	१/२६
जेट्ठा	२/२०६,२२५,२२८,२४२,२४५, २४७,२६४,२६६,२७५
जेट्ठा उवकुलं	२/२२९
जेट्ठा णक्खत्ते	२/२१०,२१६,२२१,२३७
जेट्ठामूली	२/२४९
जेट्ठामूलो	२/२५३
जेट्ठे	२/३८९,३९०
जोइसस्स अबाहा य अंतरं	१/४६
जोइसाओ कप्पाणं	२/३०२
जोइसिय	१/४५९, २/११
जोइसिया	१/५
जोइसियाणं देवाणं	२/१३,१४
जोईसे चारं	१/२७०
जोउकण्णियस	२/२०८
जोएइ	२/६९,७०
जोग	२/४१६
जोग-गइकाल	२/५०
जोगगइ	२/४९
जोगे	२/४८
जोतिरसे	१/४८
जोतिसिहा	१/३७६
जोयण	२/४२५
जोयणं	२/३६५
जोयणकोडाकोडीओ	१/११,१६
जोयणसए	२/२७७
झया	१/१८३,१८७,१८८, १९२,१९५,१९७
झल्लरि	१/२०५
झल्लरिसंठिए	१/१३८
झल्लरिसंठिते	१/५०,५४
झल्लरिसंठिया	१/४३,८१
झुसिर गोल	२/४०७
झुसिरं	१/२०६
झुसिरा	१/७८
ठवणालोगे	१/९,१०
ठाणेहिं	१/१७
डमरबहुले	१/२२५
डिम्बबहुले	१/२२५

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

शब्द	पृष्ठ नं.
णंगुलियदीवे	१/३८०
णंगोलिय-मणुस्साणं	१/३८०
णंगोलियदीवस्स	१/३८२
णंगोलियदीवे	१/२२४
णंगोलियमणुस्साणं	१/३८०
णंगोलिया	१/२२४
णंदणवण	१/२७४
णंदणवणकूडे	१/३२८
णंदणवणस्स पमाणं	१/२७३
णंदणवणे	१/२०३,२७०,३२८
णंदणवणे णव कूडा	१/३२७
णंदणवणे बलकूडे	१/३२९
णंदा	१/१२६,२१७,४६०
णंदा पुक्खरिणी	१/१९८,२१५,२१६
णंदा पुक्खरिणीओ	१/२८४,४५६
णंदा पोक्खरणियाणं	१/१८८
णंदाओ	१/१९२
णंदाओ पोक्खरिणीओ	१/४५६
णंदाणं	१/१९६
णंदापुक्खरिणीओ	१/४५७
णंदियावत्त	१/१६०
णंदियावत्ते	१/१०७,२/३१३
णंदिरुक्खा	१/३७४
णंदिवद्धणा	१/१२६,४५६
णंदिसेणा	१/४५८
णंदीसरवरदीवस्स संठाणं	१/४५३
णंदीसरवरोदं समुद्दे	१/४६३
णंदीसरोदं समुद्दं	१/४६२
णंदुत्तरा	१/४५६,४६०
णंदुत्तरा य	१/१२६
णंदे	२/३९७
णलिणकूडस्स	१/२३६
णउअंगे	२/३४४
णक्खत्त	१/४७२,२/३२,२८१, २८७,४०६
णक्खत्त जोगसंखा	२/२४३
णक्खत्त मण्डलस्स आयाम-विक्खंभ-परिक्खेव-बाहल्लं	२/२५५
णक्खत्त मण्डलाणं	२/२५६,२५७
णक्खत्त मासा	२/३८१
णक्खत्त संवच्छरं	२/३८०
णक्खत्त संवच्छरस्स	२/३८९
णक्खत्त-संवच्छरं	२/३८६
णक्खत्तगइ	२/२५६
णक्खत्तजोगकालो	२/१८९,१९०
णक्खत्तमंडलाणं	२/२५४
णक्खत्तमंडलाणमंतरं	२/२५४
णक्खत्तमण्डला	२/२५७
णक्खत्तमासाणं अहोरत्ताइं	२/३९३
णक्खत्तमासे	२/५३,३८६
णक्खत्तविमाणे	२/३३
णक्खत्तस्स	२/५३,५४
णक्खत्तेहिं	२/७४
णक्खत्ता	२/१३,१७,२१,२३,२४,२७, ४५,४७,४८,१६८,२०६,२२८,२७६,२८४
णक्खत्ता संवच्छरा	२/३८१
णक्खत्ताण य	२/५०
णक्खत्ताणं जोगकालं	२/१८३
णक्खत्ताणं जोगो	२/१८५
णक्खत्ते	२/६८,१८२,१८६,३८६
णक्खत्ते अद्धमासे	२/१८१
णक्खत्तेणं	२/१८४,१९२
णग्गोध परिमंडलाए	२/२५४
णट्टमालए चेव	१/३२५,३३४
णट्टमालया	१/३३३
णट्टमाला	१/३७३
णट्टाणीए	१/१२०
णत्थि	१/१७
णयमाला	१/३७३
णरकंत	१/२०३
णरकंता	१/३६६
णरकंताए महाणईए	१/२९२
णरकंतादीवस्स	१/३७२
णरकंतामहाणईए पवायाईणं पमाणं	१/३६१
णरगा	१/३८
णलिणकूडवक्खारपव्वए	१/३१६
णलिणकूडवक्खारपव्वयस्स	१/३०२
णलिणा	१/२५३,४१५
णलिणावईविजए	१/२३९
णलिणे	१/३३२
णलिणेविजए	१/२३९
णवमिया	१/१२७
णवमियाए	१/४६१
णाग-सुवण्णाण	१/४७३
णागकुमाराणं	१/९९, १००
णागदंतएसु	१/१७३,१८९
णागदंतगा	१/१७३
णागदंतपरिवाडीओ	१/१६६
णागद्दारे	१/४५४
णागपव्वया वक्खारपव्वया	१/४१३
णागरायाति	१/४०८
णागे	१/४५५,४७२,२/१९८
णागे वक्खारपव्वए	१/२४०
णाणा	२/४१६
णाणुप्पत्तिणिव्वाणमादिएसु	१/४५९
णाभी	१/२६९
णामं वट्टवेयड्ढपव्वए	१/२९२
णामलोगे	१/९, १०
णामाइं	२/३९५
णारिकंताओ	१/२०३
णारिकंताकूडे	१/३१३
णारिकंतादीवस्स	१/३७२
णारीकंताए	१/२९२
णारीकंतामहाणईए	१/३६६
णालिएरिवणा	१/३७४
णावा संठिए	२/२१५
णिच्चमंडिया	१/२५१
णिज्ज	१/३३२
णिज्जरा	१/२०
णितिए	१/१६
णिदाहो	२/३९०
णिम्मा	१/१६४
णियआ	१/२५१
णियइ-पव्वया	१/१६०
णियए	१/१७
णिरइदेवायए	२/२१३
णिरएसु	१/१२९
णिरयगामी	१/२२८
णिरयछिद्देसु	१/१३२
णिरयणिक्खुडेसु	१/१३२
णिरयपत्थडेसु	१/१३२
णिरयावास	१/६९
णिरयावाससयसहस्सा	१/६५

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

शब्द	पृष्ठ नं.
णिसढ	१/४००
णिसढकूडे	१/३१२,३१३
णिसढवासहरपव्वयस्स णामहेउ	१/२६३
णिसढे	१/२५७
णिसढे णं पव्वए	२/११७
णिसहकूडे	१/३२७
णिसहवत्तव्वया	१/२६३
णिसहस्स	१/२४५
णिसहस्स वासहरपव्वयस्स	१/२३०,२३८, २४२,२४६,२५५,२७८,३०४
णिसहे अ इत्थ देवे	१/२६३
णिसीहिआए	१/१७८
णिसीहियाए	१/१६६
णिहि	१/४७२
णीलवंत	१/२०३,३१३,३६७
णीलवंतकूडे	१/३१३,३३०
णीलवंतदहस्स	१/२८४
णीलवंतद्दहकुमारे य णागकुमारे - देवे महिड्ढीए	१/३५२
णीलवंतद्दहस्स	१/३४९,३५२
णीलवंतवासहरपव्वयं	१/३०५
णीलवंतवासहरपव्वयस्स	१/२९८
णीलवंतस्स	१/२४६,३०२
णीलवंतस्स उत्तरेणं	१/२४४
णीलवंतस्स दक्खिणेणं	१/३०३
णीलवंतस्स वासहरपव्वयस्स	१/२३०, २३६,२४८,२७८,३००,३०५
णीलवंताओ	१/२८४
णीलवंते	१/२६४
णीलवंते अ इत्थ देवे	१/२६४
णीलवंते णामं	१/२६३
णीलवंते णामं णागकुमारे देवे	१/३४९
णीलवंते वासहरपव्वए	१/२६४
णीलवंतो देवो	१/३३१
णेगम-ववहारणयावेक्खा	१/३१,३२,३४
णेगम-ववहाराणं	१/३३
णेरइया	१/३८
तंडवेंति	१/२०६
तंसा	२/३०४
तंसा य	२/३०५
तेउकाइअत्ताए	१/१४५
तट्ठदेवयाए	२/२१३
तट्ठे	२/३९४
तडमट्टियं	१/२०२
तण-मणीण इट्ठयरे फासे	१/१५५
तण-मणीणं इट्ठयरे गंधे	१/१५४
तण-मणीणं इट्ठयरे सद्दे	१/१५६
तणुतणू	२/३२९
तणुवाए	१/५४
तणुवातस्स	१/५६,५८,५९
तणुवाता	१/४०
तणुवाते	२/४१६
तणुवाते किं गरूए	१/६५
तणुवातेऽवि	१/५२,५३
तणुवायवलएसु	१/१३२
तणुवायवलयस्स	१/५६
तणू	२/३२९
ततं	१/२०६
तत्तजला	१/३५६
तत्तजलाओ	१/४१७
तत्तजलामहाणईं	१/२३८
तदुभय समोयारेणं	२/३३०
तप्पागारसंठिए	१/३८
तम	१/३८
तमतमप्पभा	१/३९
तमतमप्पभाए	१/१२९
तमतमा	१/३८
तमतमाए	१/७३
तमप्पभा	१/७१
तमप्पभा नेरइयठाणा	१/७०
तमप्पभाए	१/५३,५४,६५
तमप्पभापुढविनेरइया	१/७१
तमा	१/२२
तमा वि	१/२४
तमाए	१/२६,३१,८१
तमाल	१/१८७
तमुक्काए	२/३२६
तमुक्काए पण्णत्ते	२/३२४
तलवरमाडंबिय	१/३
तवणिज्जलंबूसगा	१/१४६
तवसिप्पाणं	१/२०१
तसकाएणं	१/४७२
तसरेणुओ	२/३६४
तसरेणू	२/४१९
तसरेणूओ	२/२१
तसापाणा	१/१५
तसे चेव	१/१९
ता उत्तरासाढा	२/२१३,२७५
ता गोपुरसंठिया	२/१७३
ता जेट्ठा	२/२४८
ता धणिट्ठा	२/२६८
ता पुक्खरवरे णं	२/२२
ता पुव्वासाढा	२/२१३,२१७
ता पुस्से णं	२/१८७
ता महा	२/२१६
ता रेवई णक्खत्ते	२/२१५
ता विसाहा	२/२१३
ता सणिच्छर संवच्छरे णं	२/३९०
ता सयभिसया	२/२१४
ता साई	२/२७४
ता हत्थे णं	२/१८९
ता हेमंताणं	२/२५२
ता रोहिणी	२/२१५
तायत्तीसगाणं	१/८७
तारगा	२/८
तारग्गहा	२/२००
तारयाओ	२/१४
तारा	२/१३,३२,३४,४६,२८७
तारागण	२/१८,२०,२१,२३,२७,१६८
तारागणकोडि	२/१७
तारागणकोडिकोडीणं	२/२३
ताराणं	२/२७६,२७७
तारारूवा	१/४७,२/३२१
तारारूवाईणं	२/४०
तारारूवाणं	२/४२,२८४
ताराविमाणे	२/३०
ताराविमाणेवि	२/१६
ताल	१/१८७
ताव खेत्तपमाणं	२/१०१
तावक्खेत्तसंठिईए	२/१०७
तावक्खेत्तसंठिती	२/१०३
तावक्खेत्तसंठितीय	२/१७२
तावक्खेत्ते	२/१४७,१४८
तावक्खेत्ते एगे एवमाहंसु	२/११०

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

शब्द	पृष्ठ नं.
तावत्तीसए	२/२८६
तिउडस्स वक्खारपव्वयस्स	१/२३८
तिउडे वक्खारपव्वए	१/२३८
तिकूडा वक्खारपव्वया	१/४१२
तिकूडे	१/२९९
तिगंछिद्दहस्स	१/३६२
तिगिंच्छिद्दहे	१/३४१
तिगिंछकूडस्स	१/११३
तिगिंछिकूडस्स	१/१११
तिगिंछिकूडेचेव	१/४३७
तिगिंछिद्दहस्स	१/३४७,३६०
तिगिंछिद्दहाओ	१/३५४
तिगिंछिद्दहे चेव	१/३४३
तिगिच्छकूडे	१/१२२,३१४
तिगिच्छद्दह	१/२०३
तिगिच्छायणस	२/२१०
तित्थमट्टियं	१/२०२
तित्थयरा	१/२७६,२७७
तित्थयराणं	१/१
तित्थयरे	१/६
तित्था	१/३६८
तित्थाइं तेणेव	१/२०२
तित्थोदगं	१/२०२
तिमिसगुहा	१/३२६
तिमिसगुहा चेव	१/३३४,४३६
तिमिसगुहाए	१/३६५
तिमिसगुहाओ	१/३३३
तिमिसगुहाकूडे	१/३२१
तिमुहुत्ता	२/३३८
तिरयलोए	१/३६
तिरियगमणविसय	१/९३
तिरियगामी	१/२२८
तिरियलोए	१/१२९,१३३-१३५, १३६,१३७,२/४२०
तिरियलोए जंबुद्दीवाइया	१/१४०
तिरियलोगं	१/८
तिरियलोय	१/३६,१३८,१३९
तिरियलोयतट्टे	१/१३२
तिलए	१/४७२
तिलय-लवय	१/१८७
तिलया	१/३७४
तिसोवाण	१/३३६,३४७
तिसोवाणपडिरूवए	१/२१५
तिसोवाणपडिरूवगए	१/२११
तिसोवाणपडिरूवगाणं	१/३४३
तिसोवाणपडिरूवाणं वण्णावासे	१/१५९
तीए	२/३७८
तीतद्ध	२/३७४
तीतद्धाओ	२/३७८
तुंबा	१/११९
तुच्छे	२/३९७
तुडिअंगे	२/३६३
तुडिए	२/३४४,३६३,३७४,४०२
तुडियंगा	१/३७५
तुडियंगे	२/३४४,३७४,४०२
तुडिया	१/१२०,२/१६९
तुडीयाइं	१/२१०
तुम्बा	२/१६९
तुरियगई	१/१०६
तुलसी	२/६
तुला	२/२१५
तुसिया	२/३०१
ते तारग्गे	२/२१८
तेअत्थिसुत्तरं	१/२१०
तेइंदिया	१/२६,२/४११
तेइंदियाणं	१/१३५
तेउ	१/१०६
तेउकंते	१/१०६
तेउप्पभे	१/१०६
तेउसिहे	१/१०६
तेओयाओ	२/४३५
तेणं णव	२/१०६
तेतली	१/१२१,२४५
तेया पोग्गलपरियट्टे	२/३७९
तेयाय	२/३९६
तेयालीसे	१/२४७
तेरिच्छगई	२/१४३
तेल्लसमुग्गकाणं	१/२०१
तेल्लसमुग्गाणं	१/१९५
तेल्लापूयसंठाणसंठिए	१/७९,१४१,१४३
तेल्लापूय-संठाण-संठिए	२/१०५
तोयधारा	१/१२५
तोरण	१/१९६
तोरणवररइयसालभंजिया	१/१८३
तोरणा	१/१५९,१८१,१८८
तोरणाणं	१/१७२, १७३,१७४
तोरणे	१/२१५
तोरणेणं	१/१९९
तोरणेसु	१/२१७
थणिय	१/१०१
थणियकुमारा	१/११५,१२५
थणियकुमाराणं	१/१२३
थणियकुमारावास	१/१०२
थणियकुमारिंदा	१/१०३
थणियनामा	१/८६
थणियसद्दे	२/३२१,४०६
थवइयाओ	१/१४७
थाली-संठिया	१/८०
थावरापाणा	१/१५
थावरे	१/१९
थीविलोअणं	२/३९९
थीविलोयणं	२/३९८
थूभा	१/१९२
थोवे	२/३४३,३६२,३७३
थोवे वि	२/३७५
थोवेण वि	२/४०२
दंडं	२/४१८
दंडनायग	१/३
दंतमाला	१/३७३
दंसण	२/४१६
दओभासे	१/३९७
दओभासे णामं	१/३९३
दक्खे	१/१२१
दग-पासायगा	१/१६०
दग-मंचका	१/१६०
दग-मंडवगा	१/१६०
दग-मालगा	१/१६०
दगभासस्स	१/२६९,३९८
दगसीम आवासपव्वयस्स	१/३९४
दगसीमस्स	१/२६९,३९८
दगसीमस्स आवासपव्वयस्स	१/३९७
दगसीमे	१/३९१
दगसीमे य	१/३९७
दण्डे इ	२/३६५
दद्दर-मलय	१/२१०
दद्दरय-संठिया	१/८१

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

शब्द	पृष्ठ नं.
दधिमुहपव्वया	१/४५७
दप्पण	१/१८५
दप्पणा	१/१६०,१७६
दभियाणस गोत्ते	२/२०९
दविएकती	२/४२९
दव्व	२/४१६
दव्वं	१/२१
दव्वट्ठपएसट्ठयाए	२/४१३
दव्वट्ठयाए	१/१४८,२/९,४१३,४१४
दव्वलोगे	१/९
दव्वलोगो	१/१९
दव्वसरूवं	१/४९,५५,५६,४०२,४१८
दस वक्खारपव्वया	१/२९९
दह	१/४७२
दहदेवयाओ	१/४००
दहावतीए महाणईए	१/२३६
दहिघण	१/९०
दहिमुहपव्वया	१/४५७
दहिवण्णे	१/११५
दहिवन्न	१/१८७
दहोदगं	१/२०२
दामणि	२/२१६
दार	१/४१९
दारंतरं	१/४४५-४४८,४५०,४५३, ४६३,४६६
दारंतरा	१/४६४
दारस्स	१/४२२
दारस्स य	१/४०४
दारा	१/४०३,४१९,४२४,४४५-४४८,४५०,४५३,४५४,४६३, ४६४,४६६
दारूपव्वयगा	१/१६०
दारे	१/१६३,२१३
दावरजुम्माओ	२/४३५
दाहावती	१/३५६
दाहिण-पच्चत्थिमा	१/२१
दाहिणं	२/१६१,१६२
दाहिणड्ढभरहवासस्स	१/२२८
दाहिणड्ढ भरहकूडे	१/३२४
दाहिणड्ढभरहकूडस्स	१/३२२,३२४,३२५
दाहिणड्ढभरहकूडस्स देवस्स	१/३२५
दाहिणड्ढभरहकूडे	१/३२१
दाहिणड्ढभरहा रायहाणीए	१/३२५
दाहिणभरहड्ढे धणुपिट्ठस्स	१/२२८
दाहिणरूयगपव्वयवत्थव्वाओ	१/१२६
दाहिणा	१/२१,२२
दाहिणिल्ल-असुरकुमाराणं ठाणा	१/८९
दाहिणिल्लपिसायदेवठाणाइं	२/३
दाहिणिल्ला असुरकुमारा	१/९०
दाहिणेणं	१/३४८
दिट्ठी	२/४१६
दिट्ठंतियं	१/२०६
दिट्ठिं	१/१७
दियावरे	१/३३२
दिवस	२/९४,३४१,३९५
दीवस-खेत्तस्स	२/९३
दिवसतिही	२/३९७
दिवसप्पमाण काले	२/३३८
दिवसा	२/३८०
दिव्वं णट्टविहिं	१/२०६
दिव्वं देवदूसजुयलं	१/१९९
दिसा	१/१०१
दिसाइओ	१/२६९
दिसाकुमारिंदा	१/१०२
दिसाकुमारिमहत्तरियाओ	१/१०४
दिसाकुमारीओ	१/१२५,१२७
दिसाणं भेया	१/२१
दिसादिसिं	२/९८
दिसासोत्थियासण-संठिता	१/१६२
दिसाहत्थिकूडा	१/३३०
दिसि	१/८६
दिसिकुमारिमहत्तरिया	१/१०३
दिसिभाए	१/२८३
दीहवेयड्ढपव्वयसिहरतलस्स	१/२८८
दीहवेयड्ढपव्वया	१/२८६
दीव	१/८६,१०१
दीव-समुद्दा	१/४७०,२/३६९
दीवकुमारिंदा	१/१०२
दीवसमुद्दाणं	२/१९८
दीवसमुद्देसु	१/२२१, २/४७
दीवसिहा	१/३७६
दीवसिहावि	१/३७६
दीवस्स	१/४०३
दीवा	२/४१६
दीवा य	१/६५
दीवाणं परूवणं	२/१९२
दीवे	१/२६४
दीवे मंदरस्स पव्वयस्स	२/१३३
दीहवेयड्ढा	१/२५६,२५७
दीहवेयड्ढ	१/३२१
दीहवेयड्ढ गुहाणं	१/३३३
दीहवेयड्ढगिरिकुमारे	१/२८८
दीहवेयड्ढपव्वए	१/३२२,३२४,३२६,३२७
दीहवेयड्ढपव्वएसु	१/३२१,३२६
दीहवेयड्ढस्स पव्वयस्स सासए	१/२८८
दीहवेयड्ढा	१/३३४,४३५
दीहासण-संठिता	१/१६२
दीहासणाइं	१/१६१
दु-पुरिसिच्छायं	२/११३
दुद्धजातीय	१/३७५
दुन्दुहि	१/२०५
दुपदेस-वित्थिण्णा	१/२३
दुपोरिसीयं	२/११५
दुमाणं	१/४४३
दुय-बिलंबियं	१/२०६
दुयं णट्टविहिं	१/२०६
दुसम-सुसमा	२/३६६
दुसमसुसमुत्तमिड्ढि	२/४०४
दुहा	१/३६७
दूरे समीवे	२/१०९
दूसम-सुसमा	२/३६६
दूसमदूसमा	२/३४५,३६६
दूसमा	२/३६६
देव उत्ते	१/१७
देव कज्जेसु	१/४५९
देवकुरा	१/२२१,२२३,२३१, २४४,२४५,४२८,४६०
देवकुरा चेव	१/४३०,४३२
देवकुराए	१/२६५,३००,३०४,४३४
देवकुराए चेव	२/४०३
देवकुरुकूडे	१/३२०
देवकुरू	१/२४८,४०१,२/३६४
देवकुरूदहे	१/३४८
देवगामी	१/२२८
देवच्छंदए	१/२११,२५१,२७२,३२३
देवच्छंदगा	१/४५६

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

शब्द	पृष्ठ नं.
देवच्छंदया	१/२८४
देवदीवगाणं	२/१९७
देवदीवे	१/४६८
देवदूसंतरिए	१/१९८
देवदूसजुयलाइं	१/२१२
देवदूसजुयलं	१/२०९
देवद्दारे	१/४५४
देवपओयणेसु	१/४५९
देवपलिक्खोभे इ वा	२/३२२
देवपव्वए	१/२९९
देवपव्वया वक्खारपव्वया	१/४१३
देवफलिहे इ वा	२/३२२
देवभद्द	१/४६८
देवमहाभद्दा एत्थ	१/४६८
देवमहावरा	१/४६८
देवयाओ	१/३९९, ४०१
देवविमाणाणं	२/२९५
देवसमवाएसु	१/४५९
देवसमितीसु	१/४५९
देवसमुदयेसु य	१/४५९
देवसयणिज्जंसि	१/१९८
देवसयणिज्जस्स	१/१९१,१९२
देवसयणिज्जाओ	१/१९९
देवसयणिज्जे	१/१९६,४०६
देवा	१/४२७
देवाइसु दीव	२/२७
देवाणंदानिरती	२/३९६
देवासुरसंगामंसि	१/४७४
देवियाओ	१/३११
देवी-मेहंकरा	१/३२८
देवीओ	१/४३८
देवे	१/४५५
देवे दीवे	१/४७०
देवे वक्खारपव्वए	१/२४०
देवेन्द	२/२९१
देवोदं समुद्दं	२/१९७
देवोदसमुद्दगाणं	२/१९७
देवोदे समुद्दे	१/४६८,४७०
दो अंजणा	१/४३५
दो अणुराधा	२/२६१
दो अद्दा	२/२६३
दो उत्तरापोट्ठवया	२/२५९,२६०,२६३
दो उत्तराफग्गुणी	२/२५९,२६०,२६३
दो उत्तरासाढा	२/२५९,२६०
दो एगसेला	१/४३५
दो कच्छा	१/४१४
दो कत्तिया	२/२६०,२६१,२६३
दो खीरोयाओ	१/४१८
दो गंगा	१/४४१
दो चंदपव्वया	१/४३५
दो चन्दा	२/२६०
दो चित्तकूडा	१/४३५
दो चित्ता	२/२५९-२६१,२६३
दो चुल्लहिमवंता	१/४३३
दो जेट्ठा	२/२६०,२६१,२६३
दो धणिट्ठा	२/२५९-२६१,२६३
दो धणुसहस्साइं	२/४१८
दो नलिनकूडा	१/४३५
दो नारिकंता	१/४४१
दो निसढकूडा	१/४३७
दो निसढा	१/४३३
दो नीलवंत कूडा	१/४३७
दो नीलवंता	१/४३३
दो पंडुकंबलसिलाओ	१/४१४
दो पउमद्दहा	१/४३८
दो पुणव्वसु	२/२५९,२६०,२६३
दो पुव्वापोट्ठवया	२/२६०
दो पुव्वाभद्दवया	२/२५९
दो पुव्वाफग्गुणी	२/२५९-२६१,२६३
दो पुव्वाभद्दवया	२/२६१,२६३
दो पुव्वासाढा	२/२५९-२६१,२६३
दो पुस्सा	२/२५९-२६१,२६३
दो पोंडरीय	१/४३९
दो भरणी	२/२६०,२६१,२६३
दो मंदरचूलिया	१/४१३
दो मंदरा पव्वया	१/४१३
दो महा	२/२६१,२६३
दो महाओ	२/२६०
दो महाहिमवंता	१/४३३
दो मालवंता	१/४३५
दो मूला	२/२५९-२६१,२६३
दो रत्तकंबलसिलाओ	१/४१४
दो रत्ता	१/४४१
दो रूप्पकूला	१/४४१
दो रूयग कूडा	१/४३७
दो रेवई	२/२५९,२६१,२६३
दो रोहिणी	२/२५९,२६०,२६३
दो रोहितंसा	१/४४१
दो रोहिया	१/४४१
दो विज्जुप्पभा	१/४३५
दो विसाहा	२/२५९,२६०,२६३
दो वेसमण कूडा	१/४३७
दो संठाणा	२/२६०,२६१,२६३
दो सतभिसया	२/२६०,२६१,२६३
दो सवणा	२/२६०,२६१,२६३
दो साई	२/२६०
दो साती	२/२६१,२६३
दो सिंधू	१/४४१
दो सिहरी	१/४३३
दो सीता	१/४४१
दो सुकच्छा	१/४१४
दो सुहावहा	१/४३५
दो सूरपव्वया	१/४३५
दो सूरिया	२/२६०
दो सोमणसवणा	१/४१३
दो सोमणसा	१/४३५
दो हत्था	२/२६०,२६१,२६३
दो हरिकंता	१/४४१
दो हरी	१/४४१
दोवारिय	१/३
दोसिणा	२/५७
दोसिणाइया	२/१७४
दोसिणापक्खं	२/५७
दोसिणाभा	२/४२
दोसुद्धकवाडेसु	१/१३२
धणंजए	२/३९६
धणिट्ठा	२/२०६,२११,२१४,२१६,२२५, २२६,२२७,२२९,२३८,२४१,२४४,२४५, २४८,२५०,२६४,२६६
धणिट्ठाण	२/२०८,२३३
धणु	१/२६५,२/४२५
धणुं	१/२३१,२४२,२४४, २४७,२६१,२६२
धणुपिट्ठे	१/२८७
धणुपुट्ठे	१/२२९,२५९
धणुसहस्समूसिता	१/२४७

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

शब्द	पृष्ठ नं.
धणू	२/४१७
धनंजयस गोत्ते	२/२०८
धम्मत्थइकायस्सदेसे	२/२७९
धम्मत्थिकाए	१/२५,२६,६४,२/४११
धम्मत्थिकाएणं	१/२०,४७२
धम्मत्थिकाएणं फुडे	२/४०९
धम्मत्थिकायस्स	१/६४,२/४१९,४२०
धम्मत्थिकायस्स देसे	१/२५,२६,२८,२/२८०
धम्मत्थिकायस्स पएसा	२/४११
धम्मत्थिकायस्स पदेसा	१/२४,२५,२७, २/२७९
धम्मत्थिकायस्स पदेसे	१/२८,६४,२/२८०
धम्मत्थिकायाईणं	१/४४
धम्मवरचाउरंतचक्कवट्टीणं	१/२
धम्मा	१/३९
धम्मायरियस्स	१/४
धम्मियं ववसायं	१/२१०
धम्मे	१/२०
धम्मे वोच्छिज्जमाणे	१/१९
धम्मो	१/२१
धम्मोवदेसगस्स	१/४
धम्मऽत्थिकाए	१/२१
धरणप्पभे	१/१२३
धरणस्स	१/१०३,१०७,१२१,१२२,१२३
धरणि खीलंसि णं पव्वयंसि सुरियस्स	२/९८
धरणि सिंगंसि णं पव्वयंसि सुरियस्स	२/९८
धरणे चेव	१/१०२
धरणो	१/२०८
धव	१/१८७
धाय	२/७
धायइरुक्खा	१/४२०
धायइरुक्खाओ	१/४११
धायइरुक्खे	१/४११,४३२,४४३
धायइवणा	१/४२०
धायइसंड-कालोयसमुद्द	२/५५
धायइसंडदीवंतेणं	२/१९४
धायइसंडदीवस्स	१/४०९
धायइसंडदीवाणं	२/१९५
धायइसंडप्पभिई	२/४७
धायइसंडस्स	१/४०३
धायइसंडस्स दीवस्स	१/४१९
धायइसंडा	१/४७०
धायइसंडे	१/४३१,४३२,४३८,४६२, २/४७,७९
धायइसंडे दीवे	१/२२२,२२३,४३६,४७२, २/२०,४०३
धायइसंडेदीवे सूरिया	२/७८
धारिणी	१/३
धारिणीदेवी	१/१३८
धिई	१/३४७
धिईकूडे	१/३१२
धिति	१/३४२
धिति चेव	१/३४३,४३८
धुव राहु य	२/२०१
धुवे	१/१६,१७
धूमकेऊ	२/१४
धूमप्पभा	१/३८,३९,७०
धूमप्पभा नेरइयठाणा	१/७०
धूमप्पभाए	१/५३,५४,५९,१२९
धूवकडुच्छय	१/२११
धूवकडुच्छयाणं	१/१९५,२०१
धूवघडियाओ	१/१८९
धूवयघड़ीओ	१/१९२
नंगलावत्ता	१/४१४
नंदणवणा	१/४१३
नंदणे	१/१२१
नंदि	१/४७२
नंदिमुयंग-संठिया	१/८०
नंदिरूक्खा	१/१८७
नंदीसरवरं	१/९४
नंदुत्तरे	१/१२१
नक्खत्तदेवयगणा	२/१४
नक्खत्तविमाणे वि	२/१६
नक्खत्ताणं	२/१२
नक्खत्ते	२/३८०
नग्गोधा	१/३७४
नरकंतकूडे	१/३१३
नरकंतप्पवायकुण्डस्स	१/३३८
नरकंतप्पवायद्दहा	१/४४०
नरकंतप्पवायद्दहे चेव	१/३४१
नरकंता	१/३५३,३५५
नरकंता चेव	१/३५४,३६२,४४०
नलिणंगे	२/३७४
नलिणकूडे य इत्थ देवे	१/३०३
नलिणे	२/३७४
नलिनंगे	२/३४४,४०२
नलिनकूडे	१/२९९
नलिनकूडा वक्खारपव्वया	१/४१२
नलिने	२/३४४,३६३,४०२
नवमिया	२/८
नाग	१/८६
नागं	२/३९८
नागकुमारा	१/१२५
नागकुमारा देवा	१/३९२
नागकुमारावाससयसहस्सा	१/१००
नागदंतएसु	१/१८९
नागदंतएसु बहवे	१/१९०
नागदंतगाणं	१/१६६
नागपडिमाओ	१/१९५
नागपव्वए	१/२९९
नागरक्खो	२/६
नागाणं	१/१०१
नागोदे समुद्दे	१/४७०
नाणादव्वाइं	१/३१-३४
नाम-गोत्ते वि पहीणे	१/१२
नरिकंतप्पवायद्दहा	१/४४०
नारिकंता	१/१५५,३६४
नारिकंता चेव	१/३५४,३६२
नारीकंतप्पवायकुण्डस्स	१/३३८
नारीकंतप्पवायद्दहे चेव	१/३४१
नारीकंता	१/३५३
नालि संठिया	१/८१
नालिया	२/३६५
नावासंठाणसंठिते	१/३८४
नासानीसासवायवज्झं	१/२०९
निक्खमण-महेसु	१/९४
निक्खममाणे	२/१६२
निगमसेट्ठि	१/३
निज्जाणियलेणाइ	१/११२
निदड्ढे	१/६७
निम्मले	२/३११
निरंभा	१/१०३
निरयपत्थडेसु	१/१२९
निरयागामी	१/२३१

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

शब्द	पृष्ठ नं.
निरयावलियासु	१/१२९,१३२
निरयावाससयसहस्सा	१/६८,७०
निरयावासाणं संजुत्तसंखा	१/७३
निव्वाघाइमे य	२/२७७
निसढ-देवकुरू-सूर-सुलस-विज्जुप्पभदहे	१/३६७
निसढ-नीलवंतेसु	१/३४३,४३८
निसढे चेव	१/४३३
निसधकूडे चेव	१/४३७
निसहदहे	१/३४८
निसुभा	१/१०३
नीरए	२/३११
नीलकंठे	१/१२१
नीलतण-मणीणं	१/१५१
नीलवंतकूडे-चेव	१/४३७
नीलवंतदहे	१/३४८
नीलवंतवासहरपव्वयं	१/३०१
नीलवंतस्स वासहरपव्वयस्स	१/३१५
नीलवंताओ	१/३५४
नीलवंते	१/२५७
नीवलंते चेव	१/४३३
नीलवंतेसु	१/४००
नीव	१/१८७
नीसासो	२/३४३
नीस्सासो	२/३६२
नेमा	१/१४६
नेरइयठाणा	१/६८
नेरइयाणं	१/६५
नेरइयादि	२/४१६
नेरई	१/२६
नेरती	१/२२
नो आगासत्थिकाए	१/२४
नो जुगे	२/३९१
नो धम्मत्थिकाए	१/२४,२८,२/२७९,२८०
नो लहुए	१/६५
नोआगासे	१/२०
पंकवती	१/३५६
पंकावईए	१/२३६
पंचकूडसामलीओ	१/४४३
पंचण्हंसवच्छराणं	२/६८
पंचत्थिकाया	१/२१
पंचधणुसयाइं	१/२३१
पंच मंदरा	१/४४३
पंचसंवच्छरिए	२/१७८
पंचिंदिएसु	१/२७
पंचिंदिया	१/२४
पंचिंदियाणं	१/१३६
पंचिंदियतिरिक्खजोणियाणं	१/१३७
पंचेंदिया	१/२६, २/४११
पंचेंदियाणं	१/३०
पंचेंदिएसु	२/२८०
पंडगवणगयाण वा	१/१५७
पंडगवणस्स	१/२६७
पंडगवणा	१/४१३
पंडगवणे	१/२७०,२७५
पंडगवणे रत्तसिला	१/२७७
पंडुकंबलसिला	१/२७६
पंडुसिला	१/२७५
पउम-पुण्डरीआ	१/४२५
पउम-पुण्डरीयद्दहा	१/३४८
पउमद्दह	१/४०१
पउमद्दहस्स	१/३४३,३५६,३५९
पउमद्दहे चेव	१/४३८
पउमरूक्खे चेव	१/४३०
पउमवरवेइयाहिं	१/३५०,३५७
पउमाणं	१/३४५
पउमे अ इत्थ देवे	१/२९२
पउमे चेव	१/४३४
पएसट्ठयाए	२/४१४
पएसा	२/४०७
पच्चत्थिमद्धे वि	१/४२९
पज्जत्ताऽपज्जत्ताणं	१/७१,९९
पज्जरए	१/६७
पडिरूवगा	१/१८१,३४७
पण्णत्ता	१/३८७
पत्तेयं चामरधारपडिमाओ	१/१९४
पभंकराओ	१/४१६
परिक्खेवविसेसे	२/१०७
परिक्खेवेणं	२/२५५
परिवसंति	१/७२
परिसाए	१/२१८
पलंबंसि	१/२१०
पवत्तयं	१/१५७
पवायाईणं	१/३६०
पवायाईणं पमाणं	१/३५६
पव्वए	१/२२७
पव्वतेसु	१/४००
पव्वयस्स	१/२६७
पव्वयस्स पुरच्छिम	१/३३४
पव्वयस्स हिट्ठिल्ले कंडे	१/२६७
पाईणा	१/२२
पाउप्पभायाए	१/५
पाउसे	२/४०१
पागार	२/२१६
पागारेणं	१/१७७
पाडंतियं	१/२०६
पाणए	२/३१३
पाणय	२/२९३,२९४,३२८
पाणयाण	२/३०३
पाणु	२/३४३,३६२
पातीणं	१/१९५
पादा	१/४२२
पादो	१/३६५
पायत्ताणिए	१/१२१
पायत्ताणियाहिवई	१/१२०
पायत्ताणीए	१/१२०
पायालेसु	१/१२९,३८९
पायावच्चे चेव	२/३९४
पारावय	१/१८७
पालए जाणविमाणे	१/१८
पालए याणविमाणे	२/३१४
पासायवडेंसएहिं	१/१२५
पासायवडिंसए	१/१११,१८१,३२४
पासयवडिंसगस्स	१/३२४
पासायवडिंसगा	१/१८२
पासायवडिंसगाण	१/१७८
पासायवडिंसगाणं	१/१७१
पासायवडेंसए	१/२९०,३१०
पासायवडेंसगस्स	१/११३,३१०,३२९
पासायवडेंसगस्स	१/११३
पासायवडेंसगा	१/१६९,२५३,२७४, २७९,२८५,३१७
पासायवडेंसया	१/२५०
पासायवडेंसयस्स	१/३२८
पासायसंठिया	२/१७३
पासावच्चिज्जा	२/४०४

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

शब्द	पृष्ठ नं.
पिंगलएणं णियंठेणं	१/१६
पिंगायणस	२/२०९
पिंडगाइं	२/४६
पिंडमंजरि	१/१४७
पिट्ठकरंडसया	१/२४७
पिट्ठपयणग-संठिया	१/८०
पिति देवयाए	२/२१२
पियंगु	१/१८७
पियदंसणा	१/४२०
पियदंसणे	१/४४३
पियदरिसणे	२/३११
पियाल	१/१८७
पिसाया	२/१
पिसायाणं	२/३,४,१०
पिहडग-संठिया	१/८०
पीइवद्धणे	२/३९०
पीइदाणं	१/४,७
पीढमद्द	१/३
पीढाणीए	१/१२०
पीणकाणं	१/२०१
पीणिए जोए	२/६८
पुक्खरकण्णिया संठाणसंठिए	१/१४१,१४३
पुक्खरकण्णिया - संठाणसंठिया	१/८५,२/३०५
पुक्खरकण्णिया-संठाण	२/१०५
पुक्खरद्धेसु	२/५५
पुक्खरवरदीव पुरच्छिम	१/४२४
पुक्खरवरदीवस्स	१/४२३,४२७,२/१९६
पुक्खरिणीओ	१/१९२,२१७,२/२८४
पुक्खरोदं समुद्दं	२/१९६
पुक्खरोदसमुद्दं	१/४२४
पुक्खरोदस्स	१/४४४
पुक्खरोदे	१/२०२
पुक्खरोदे समुद्दे	१/४४४
पुक्खल संवट्टस्स महामेहस्स	२/४२०
पुक्खला	१/४१४
पुक्खलावई अ इत्थ देवे	१/२३७
पुक्खलावई	१/२३७
पुक्खलावती	१/४१४
पुक्खलावत्तचक्कवट्टिविजयस्स	१/३०३
पुक्खलावत्तविजयस्स	१/२३७
पुक्खलावत्ते विजए	१/२३७
पुक्खले	१/२३७
पुग्गलपरिणामा	१/४७१
पुग्गलपरिणामाओ	२/३२२
पुढविपइट्ठिया	१/४०
पुट्ठवई	२/२४९
पुट्ठवइ पुण्णिमा	२/२४९
पुढवि	१/४७२
पुढविं	१/९३
पुढविकाइ	१/१४५
पुढविकाइएणं	१/४७२
पुढविकाइएहिं	१/२०
पुढविकाइया	१/८४
पुढविक्काइएणं	२/४०९
पुढविनेरइय ठाणा	१/७१
पुढविपतिट्ठिता तस-थावरा पाणा	१/१४
पुढविपरिणामा	१/४७१
पुढविपरिणामाओ	२/३२२
पुढविपरिणामे वि	१/१४४
पुढविसिलापट्टए	१/३
पुढसिलापट्टगंसि	१/५
पुढविसिलापट्टगा	१/१६२,३७३
पुढवी	२/३०६
पुढवी कंपण	१/४७३
पुढवीणं अहोभागट्ठियदव्वसरूवं	१/४५
पुढवीणं दव्वसरूवं	१/४४
पुढवीणं परोप्परं अबाहा अंतरं	१/४५
पुढवीणं संठाणं	१/४३
पुढवीणं सासयासासयत्तं	१/४३
पुढवीसु निररयावासा	१/७४
पुण्णवसु	२/२०६,२०९,२१२,२१५, २२५,२२६,२४८,२५२,२६७,२७१
पुणव्वसु उवकुलं	२/२२९
पुणव्वसुणा	२/१८६,३८३,३८४
पुणव्वसुणा चेव	२/१८८
पुणव्वसू	२/२२०,२३२,२४०, २४२,२४६,२६५
पुण्डरगिणीओ	१/४१६
पुण्डरिगिणी	१/४५७
पुण्डरीअद्दह	१/४०१
पुण्डरीए दहे सुवण्णकूला महाणई	१/३६०
पुण्डरीगिणी	१/२३७
पुण्डरीयद्दहा	१/२०२
पुण्डरीयद्दहे	१/३४१,४३८
पुण्डरीया य	१/१२७
पुण्डरीयद्दहस्स	१/३४८
पुण्ण तिमिसगुहा	१/३२७
पुण्णकलसविउप्फेस	१/८६
पुण्णप्पमाणा	१/४०९
पुण्णभद्दं	२/५
पुण्णभद्दं चेइयं	१/३,४
पुण्णभद्दकूडे	१/३१७,३२५
पुण्णभद्दस्स	१/३१९,२/८
पुण्णभद्दे चेइए	१/५
पुण्णमासिणी	२/५७
पुण्णमासिणीसु	२/२२९,२४५
पुण्णवसू	२/२४४
पुण्णिमासिणिं	२/७०,१६५,१८५
पुण्णिमासिणिट्ठाणाए	२/६९
पुण्णिमासिणीओ	२/१६६
पुण्णे	२/३९७
पुण्णे चेव	१/१०२
पुत्ता	२/८
पुत्थयरयणा	१/२८४
पुप्फए	२/३१३
पुप्फचंगेरीओ	१/१७३
पुप्फचंगेरीणं	१/२०१
पुप्फजंभगा	२/११
पुप्फदंता एत्थ दो देवा	१/४४८
पुप्फपडलाइं	१/१७३
पुप्फफल	२/११
पुप्फमाला	१/१२५
पुप्फवई	२/८
पुप्फोवयार	२/२१४
पुरत्थिम-दाहिणा	१/२१
पुरत्थिमरूयगवत्थव्वाओ	१/१२६
पुरत्थिमलवणसमुद्दस्स	१/२४४
पुरत्थिमा	१/२१
पुरत्थिमिल्ले	१/२९,३१
पुरत्थिमे	२/८७
पुरिसच्छायं	२/१५०,१५२
पुरिसुत्तमाणं	१/१
पुरिसुत्तमे	१/६
पुलए	१/४८
पुव्व	२/२२७

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

शब्द	पृष्ठ नं.
पुव्व पोट्ठवया	२/२५०
पुव्वंगे	२/३४४,३६३,३७४,३९६
पुव्वंगेण	२/४०२
पुव्वकोडी	१/२३१
पुव्वगए वोच्छिज्जमाणे	१/१९
पुव्वपोट्ठवया	२/२११,२५०
पुव्वपोट्ठवयाणं	२/२६८
पुव्वफग्गुणी	२/२०६,२४४
पुव्वफग्गुणीहिं	२/१८५
पुव्वभद्दवया	२/२०६,२४४
पुव्वविदेह	२/४२१
पुव्वविदेहकूडे	१/३१२,३१३
पुव्वविदेहवासं	१/३६७
पुव्वविदेहस्स	१/२६५
पुव्वविदेहाणं	२/३६४
पुव्वविदेहावरविदेह	१/२०३
पुव्वविदेहावरविदेहेसु	१/४०१
पुव्वविदेहे	१/२२१,२३१
पुव्वविदेहे चेव	१/२२२,४१३,२/४०४
पुव्वासाढा	२/२०६
पोट्ठवया	२/२४१
पुव्वा भद्दवया	२/२६६
पुव्वाणुपुव्वी	१/३६
पुव्वापोट्ठवया	२/२०८,२१४,२१९,२२५, २२६,२२८,२२९,२३८,२४८
पुव्वाफग्गुणि	२/२०९,२१२,२५२
पुव्वाफग्गुणी	२/२२०,२२५-२२७, २३३,२४१,२६४,२६६
पुव्वाफग्गुणी उवकुलं	२/२२९
पुव्वाफग्गुणीणं	२/२७२
पुव्वाभद्दवया	२/२६४
पुव्वासाढा	२/२१०,२२५-२२७,२३४, २३७,२४१,२४७,२५४,२६४,२६६,२७५
पुव्वासाढा उवकुलं	२/२२९
पुव्वासाढा णक्खत्ते	२/२२१
पुव्वासाढाणं	२/२७५
पुव्वाहिं आसाढाहिं	२/३८३
पुव्वे	२/३३७,३४४,३६३,३७४
पुव्वेण वि	२/४०२
पुस्सदेवयाए	२/२११
पुस्साकुलं	२/२२९
पुस्सायणस गोत्ते	२/२०८
पुस्से	२/२०९,२१२,२१५, २२०,२३२,२४०
पुस्सो	२/२२५,२२६,२४४,२४६,२४८, २५२,२६४,२६६,२७६
पूतफलिवणा	१/३७४
पूरिमे वा	१/१०
पूसस्स	२/१९१,१९२
पूसे	२/१८९
पूसो	२/२०८,२४१
पेच्चभवे	१/६
पेच्छा	१/१८५
पेच्छाघरमंडवस्स	१/२१४,२१५
पेच्छाघरमंडवा	१/१९२,४५५
पेच्छाघरमंडवाणं	१/२८२
पेच्छाघरसंठिया	२/१७३
पोंडरीयद्दहाओ	१/३५४
पोक्खरिणी	१/२११
पोक्खलावइम्मि	१/३२६
पोक्खलावतीचक्कवट्टिविजयस्स	१/३०३
पोग्गलपरिणामे	१/१४४
पोग्गलपरियट्टा	२/३७७
पोग्गलपरियट्टे	२/३३०,३७४,३७६,३७८
पोग्गला	१/८२,१०२,२/४१०
पोग्गलाण	१/१५
पोट्ठवइण्णं पुण्णिमं	२/२३०
पोट्ठवईण्णं	२/२४५
पोट्ठवया	२/१८५
पोत्थयरयण-वायणं	१/२१०
पोत्थयरयणं	१/१९७,२१६
पोरिसिच्छाय-निव्वत्तणं	२/११०-११२
पोरिसिच्छायं	२/११४
पोरिसी	२/३३८
पोरिसी णं छाया	२/११६
पोरिसीए	२/२५४
पोरिसीए छायाए	२/२५०,२५३
पोस पुण्णिमाए	२/३३९
पोसी	२/२५०
पोसे	२/३८९
पडह-संठिया	१/८१
पणव-संठिया	१/८१
फग्गुण-पुण्णमासिणिए	२/३३८
फग्गुणीए	२/३८९
फग्गुणे	२/३९०
फलिह-लोहिअक्खेसु	१/३१७
फलिहकूडे	१/३१६
फलिहरयण	१/१९२
फलिहवडेंसए	२/२८७,३१७
फलिहे	१/४८
फास-पज्जवेहिं	१/४३
फासपज्जवा	१/१७,६३
फासपज्जवेहिं	१/८२,३८७,३८८,२/९
फुडा	२/८
फुडे	२/४०९
फुसणा	१/४४
फेणमालिणी	१/३५६
फेणमालिणीओ	१/४१८
फेणमालिणीणई	१/२४०
बंधे	१/२०
बंभलोएवडेंसए	२/२९०
बंभ-लंतएसु	२/३१०
बंभउत्ते	१/१७
बंभदेवयाए	२/२११
बंभदेवेंदवण्णओ	२/२९०
बंभलोए	२/२९१,२९३,३११
बंभलोए कप्पे	२/२८०
बंभलोए णं	२/३०३
बंभलोग	२/२९०
बंभलोगे	२/३०३
बंभलोय	२/३०२
बंभो	२/३९४
बलकूडे	१/३२७
बलवं	२/३९४
बलवाउयं	१/७
बलाहया	२/३२६
बलाहया देवी	१/३२९
बलाहयाईणं	२/३२१
बलि	१/१०२
बलिचंचा रायहाणी	१/११३
बलिपिंडे	१/११
बलिपीढं	१/२१७
बलिपेढस्स	१/११३
बलिपेढा	१/२८४
बलिस्स	१/१०५,११३,११४, ११७,११८,१२२,१२३

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

शब्द	पृष्ठ नं.
बलिस्स णं	१/१०३,१२०
बलो देवो	१/३२९
ववं	२/३९८,३९९
बहवे	१/३८८
वहस्सई	२/१४
बहस्सई देवयाए	२/२१२
वहुकिण्हचामरज्झया	१/१८६
बहुपुत्तिया	२/८
वहुरूवा	२/८
वहुलपक्खस्स	२/३९९
बहुसच्चे	२/३९४
वहुसमे	१/१२
बहुणं वाणमंतराणं	१/१९०
बहूणं विजया रायहाणि	१/१९९
बादरआउक्काइयाणं	१/१३०
बादरकाएहिं	१/२०
बादरतेउक्काइयाणं	१/१३१
बादरपुढविकाइयाणं	१/१२८,१२९
बादरवणस्सइकाइयाणं	१/१३३
बादरवाउकाइयाणं	१/१३२
बादरे थणियसद्दे	१/४७
बायरं	१/७६
बायरे पोग्गले	१/२००
बालग्गा	२/३६८
बालवं	२/३९८,३९९
बाहल्लं	१/५६,५९
बाहल्लस्स	१/५५
बाहल्लाए	१/६६,६८,७१,८५,८९, ९५,९७,९९
बाहल्ले णं	२/३२,१२६,१२७,१३०
बाहल्लेणं	१/४१,४२,४८,४९,५२, ५३,७८,२/३०६
बाहा	१/२५८,२६०,२६२
बाहा लवणसमुद्दं	२/१०७
बाहाए	२/३१२
बाहाओ	२/१०५
बाहिरपुक्खरद्धं	१/४२७
बाहिरपुक्खरद्धे	१/४७२,४७३
बाहिरिया-जाया	१/११७
विइअपासायपंती	१/२८१
बिब्बोयणा	१/१९१
विब्बोयणे	१/१९१
बुद्धि	१/३४२
बुद्धि चेव	१/४३८
बुद्धिकूडे	१/३१३
बुहा	२/१४
बुहे	२/२००
बेइंदिया	१/२६
बेइंदियस्स	१/२५
बेइंदियस्स देसे	२/२७९
बेइंदियस्स पएसा	१/२७,६४
बेइंदियस्स य देसे	१/३०,३१
बेइंदियस्स य पदेसा	१/३०
बेइंदिया	१/२४,२/४११
बेइंदियाण य देसा	१/२७,२/२७९
बेइंदियाण य पएसा	१/६४
बेइंदियाण य पदेसा	१/३०
बेइंदियाणं ठाणा	१/१३५
बेलंबे चेव	१/१०२
भंत संभंत णाम दिव्वं णट्टविहिं	१/२०६
भंभसारपुत्तस्स	१/८
भंभसारपुत्ते	१/३,४,७
भगदेवयाए	२/२१२
भगवंताणं	१/२१२
भगसंठिए	२/२१५
भग्गवेसस	२/२०८
भद्दवए	२/३८९
भद्दसणाइं	१/१६१
भद्दसालवणं	१/२७२,३६७
भद्दसालवणगयाण	१/१५७
भद्दसालवणा	१/४१३
भद्दसालवणे	१/२०३,२७१,३३०
भद्दा	१/१२७
भद्दासण	१/१६०
भद्दासण-संठिता	१/१६२
भद्दासणा	१/१७५,१७९,१८२
भद्दे	२/३११,३९७
भरणि	२/२३९
भरणी	२/२०६,२१९,२२५,२२६, २३१,२४२,२४४,२४६,२४८,२६४,२६६,२७०
भरणी उवकुलं	२/२२९
भरह	१/२८९,३११
भरहं वासं	१/२८८
भरहकूडस्स	१/३१०
भरहकूडाईणं	१/३११
भरहकूडे	१/३०८
भरहस्स	१/२२७,२५८
भरहाईणं	१/४४३
भरहे	१/२२१,२२७,२९६,३३४, ३५७,४१०,४२८,४३९
भरहे चेव	१/४३१,२/४०४
भरहे वासे	१/२२७,४४०
भरहे वासे कति	१/३६८
भरहेरवएसु वासेसु	१/३५४,३९९
भरहेरवय-हेमवय-हेरण्णवय-हरिवास-रम्मगवासे	१/२३२
भरहेरवयाणं	१/२३०
भरहेवासे	१/२८६
भरहो	१/२०८
भरिणी णक्खत्ते	२/२११
भवण	१/१००
भवणावास	१/९७
भवणछिद्देसु	१/१३२
भवणणिक्खुडेसु	१/१३२
भवणपत्थडेसु	१/१२९,१३०,१३२,१३३
भवणवइ	१/११९,२७७
भवणवइ-वाणमंतर	१/२७६
भवणवईणं	१/११९,१२०
भवणवासिदेवाणं	१/१००,११५
भवणवासी देवा	१/८६
भवणवासीणं	१/८५
भवणवासीणं इंदा	१/१०२
भवणवासीणं देवाणं	१/८७
भवणवासीणं परिहाणवण्णाइं	१/१०४
भवणवासीणं वण्णाइं	१/१०४
भवणसंखा	१/१००,१०१
भवणा	१/८८,९०,९५-९७,९९
भवणावाससयसहस्सा	१/९०,९५,९६,९९
भवणावाससयसहस्साणं	१/८७,९२
भवणावासाणं	१/१०२
भवणेसु	१/१२९,१३०,१३३
भवणेहिं	१/१२५
भायणविधीए	१/३७५
भारकालसंधियासवा	१/३७४
भारद्दायस गोत्ते	२/२०९
भारहए चेव दीहवेयड्ढे	१/४३६

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

शब्द	पृष्ठ नं.
भारहए चेव	२/१२४
भारहगा	१/२७७
भारहे	१/२८६,३२१,३२२
भारहे चेव सूरिए	२/१२३
भावओ	२/४०७
भावलोए	१/१०
भावियप्पा	२/३९४
भिंगगया	१/३७५
भिंगप्पभा चेव	१/२५३
भिंगारगाणं	१/१९५,२०१
भिंगा	१/२५३
भिंगारं	१/२११
भिंगारगा	१/१७१
भिगंगया वि	१/३७५
भित्तीगुलिया	**१/१६४**
भीमे	२/५
भुंजगरायस्स	**१/३९१**
भुजगरायस्स	**१/३९२**
भुयगवई	२/८
भुयगा	२/८
भूतपडिमाओ	१/१९५
भूतवडेंसा	१/४६१
भूता	१/४६१
भूताणंदस्स	१/१०८
भूते	२/१९८
भूते दीवे	१/४७०
भूतोदे समुद्दे	१/४७०
भूया	२/१
भूयाण वि	२/१०
भूयाणं पि	२/५
भूयाणंदस्स	१/१०३,१२१
भूयाणंदस्स वि	१/१२३
भूयाणंदे चेव	१/१०२
भूयवाइया चेव	२/७
भूसण-णिउत्तणागफड	१/८६
भेयघाएणं	२/१३६
भेरि	१/२०५
भेरी-संठिया	१/८१
भोगंकर-भोगवईओ	१/३१७
भोगंकरा	१/१२५
भोगपुत्ता	१/६५
भोगमालिणी	१/१२५
भोगवई	१/१२५,२/३९७
भोगा	१/६
भोम	२/३९५
भोमा	१/११४,१७५
भोमाणं	१/१७५,१७९
भोमेज्ज-णगरा	२/६
भोमेज्जणगरावास	२/१,२
भोमेज्जनगरा	२/८
भोमेज्जनगरावाससयसहस्सा	२/४,८
भोमेज्जविहाराणं	२/९
मंगलावइम्मि	१/३२७
मंगलावइस्स विजयस्स	१/३०३
मंगलावईविजए	१/२३८
मंगलावईविजयस्स	१/३०४
मंगलावती	१/४१५
मगलावतीकूडे	१/३२०
मंगलावत्ते	१/२३६
मंगलावत्ते विजए	१/२३६
मंचाइमचे जोए	२/६८
मंचे जोए	२/६८
मंजूसा	१/२३७
मंजूसाओ	१/४१५
मंडल चारं	२/५१,५२,५४
मंडलं	२/१०५,१०७,११३,१२८,१३०, १३३,१४८,१४९,१५१,१५२,१५५,१५६
मंडल-संठिई	२/१७०
मंडलवयाओ	२/१३१
मंडलसंकमणं	२/४७
मंडला	२/४६
मंडव्वायणस	२/२०९
मंडुकपुत्ते जोए	२/६८
मंति	१/३
मंदर	१/३४८,४७२
मंदर-गिरिगुह	१/१५७
मंदरं चूलियं	२/४०८
मंदरं पव्वयं	१/३६७
मंदरंसि णं पव्वयंसि	२/९६
मंदरकूडा	१/३०७
मंदरचूलिआए	१/२७६,२७७
मंदरचूलिअं	१/२७५
मंदरचूलिआ	१/२६७
मंदर चूलियत्ति	१/४११
मंदरचूलियं	१/११
मंदरदाहिणेणं	१/३६४
मंदरपव्वए पंडगवणेणामं	१/२७५
मंदरपव्वयं	२/१०६
मंदरपव्वयंतेणं	१/३०५,२/१०७
मंदरपव्वयस्स	१/३४०-३४२
मंदरपव्वयस्स दाहिणेणं	१/३१२
मंदरवज्जा	१/४४२
मंदरस्स णं	२/२७
मंदरस्स णं पव्वयस्स	१/३९७,४०७
मंदरस्स णं भंते !	१/२६७
मंदरस्स पव्वयस्स	१/६७,८९,९६,९९, १०८,११०,११३,१६३,२१९,२२०,२२२-२२५,२४५,२४६,२४८,२५४,२८०,२८६, २९८,३०४,३१३,३२५,३२६,३२८,३३०, ३३२,३५७-३५९,३६१-३६३,३६७,३८०, ३८१,३८३,३९१,३९३-३९५,४०५,४१२, ४२९-४३१,४३३,४३४,४३६-४४०, २/४,६०,८१,८६,२८४,२८७,३१६,३१७, ३२१,४०१,४०२
मंदराणं पव्वयाणं	२/७९
मंदरे	१/२५७,२७३,३३२,४२८
मंदरे कूडे	१/३२८
मंदरे णं पव्वए	२/९५
मंदरे णामं	१/२६५
मंदरे पव्वए	१/११,२०३,२५६
मंदरे पव्वए-मंदरे णामं	१/२६८
मंदरे पव्वते	१/४०१
मंदायं	१/२०६
मउडं	१/२१०
मगर	१/८६
मगरमुहविउट्ठ	१/३६२
मगरमुहविउट्ठसंठाणसंठिआ	१/३६१
मगरमुहविउट्ठसंठाणसंठिया	१/३५९
मगरासण-संठिता	१/१६२
मगरासणाइ	१/१६१
मग्गसिर	२/२६४
मग्गसिरं	२/२३१,२६६
मग्गसिरी	२/२४९

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

शब्द	पृष्ठ नं.
मग्गसिरे	२/२३९,३८९,३९०
मग्गीणं	१/१०१
मघा	१/३९,२/२०६,२०९,२२०,२७२
मघा इ	२/३२२
मच्छ	१/१६०
मज्झिमगाणं गेवेज्जगदेवाणं	२/२९७
मज्झिमगेवेज्जगाणं	२/२९७
मज्झे पण्णत्तरिं	१/२८५
मज्झे लोगस्स	१/२६९
मज्झेरिट्ठाभे	२/३००
मणइपेढिया	१/३२४
मणगुलियाणं	१/१९२
मणिकंचणकूडे चेव	१/३१४,४३७
मणिपिढियाणं	१/१८५
मणिपीढिया	१/१८५,१९०,१९२
मणिपेढियाणं	१/१८६
मणिपेढिया	१/१११,१८२,१९०, १९१-१९३,२१४,२१५,२४९,२७१,२८३, ३५१,४५६
मणिपेढियाए	१/१८२,१९१,२५१, ४०६,४५५
मणिपेढियाओ	१/१८५-१८७, २८२,२८३,२/१९४,१९६
मणिपेढियाणं	१/१८७,२८३
मणियंगा	१/३७८
मणियंगावि	१/३७८
मणुयगामी	१/२२८
मणुयलोगंमि	२/४६
मणुयलोगंमि	१/१२४
मणुस्सा	१/२२४
मणुस्साणं	१/३८१
मणोगुलियाणं	१/१९५,४५६
मणोगुलियासु	१/१७३,१८९
मणोरम	१/२६९
मणोरमंसि णं	२/९६
मणोरमा	१/४६१,४६६
मणोसिलए देवे	१/३९५
मणोसिलगस्स वेलंधरणागराय	१/३९४
मणोसिला णामं रायहाणी पण्णत्ता	१/३९५
मणोसिलाए	१/३९१
मणोहरो चेव	२/३९६
मण्डल चारं	२/५३
मण्डलं	२/९२,१२१,१२३,१३४, १३६,१३७,१३९,१४०,१४२,१४३,१४५, १४७,१५०,१६५,१६६,१६७,१७७
मण्डलचारं	२/१७९
मण्डलभागगइ	२/१५४
मण्डलवया	२/१२६
मण्डलसंठिई	२/१७०
मण्डलाइं	२/१७९
मण्डलाओ	२/१३५,१६२,१६४
मण्डले	२/१५३,१८१
मत्तंगा णामं	१/३७४
मत्तजला	१/३५६
मत्तजलाओ	१/४१७
मत्तजलामहाणई	१/२३८
मन्दरस्स पव्वयस्स	२/२४०
मयणा	१/१०३
मरणकाले	२/३३७,३४०
मलय	१/१५७
मसारगल्ले	१/४८
महं पउमे	१/३५०
महं बलिपेढं	१/१९८
महग्गहस्स वीहीणं	२/२०१
महग्गहा	२/२२,१९९
महग्गहाणं	२/१२
महतिमहालए	१/११
महत्तरियाओ	१/१२५,१२६
महत्तरियाणं	१/३४५
महद्दुमा	१/४३०
महद्दहा	१/३४८
महद्दुमे	१/१२०,१२२
महा	२/२१२,२२५-२२७,२३२, २३५,२४१,२४४,२५२,२६४,२६६
महा पउमद्दह-महापुण्डरीयद्दहा	१/२०२
महा मणिपेढिया	१/१९१,१९६
महा य	२/२४६
महा ववसायसभा	१/१९७
महाकंदिया	२/७
महाकच्छकूडे	१/३१५
महाकच्छा	१/४१४,२/८
महाकायस्स	२/८
महाकाया	२/५
महाकालप्पभे उप्पायपव्वए	१/१२३
महाकालस्स	२/४
महाकालस्स वि	२/७
महाकाला	२/३,७
महाकाले	१/७२,७५,१०७, १२५,३८७,२/५
महाकुलं	२/२२९
महाघोसस्स	१/१०३,१०८,१२१,१२२
महाघोसाणं	१/१२१
महाघोसे चेव	१/१०३
महाजातिगुम्मा	१/३७४
महाणंदियावत्ते	१/१०७
महाणईए	१/२३३,२५५,३०३
महाणईओ	१/२०३,३५३,३६४
महाणईओ मंदरं वा पव्वयं	१/३००
महाणदीए	१/२२०
महाणरगा पण्णत्ता	१/७४
महाणिरया	१/७२
महादुमा	१/४३२
महाधायइरूक्खेसु	१/४२०
महाधायइरूक्खे	१/४४३
महानिरया	१/६९
महापउम-महापुण्डरीयद्दहाणं	१/३४८
महापउमद्दह	१/४०१
महापउमद्दहवासिणीओ	१/४३८
महापउमद्दहस्स	१/३४६,३५८,३६०
महापउमद्दहे	१/३४१
महापउमद्दहे णामं	१/३४६
महापउमरूक्खे	१/४२५,४३२,४४३
महापम्हा	१/४१५
महापम्हेविजए	१/२३९
महापायालाणं	१/३८७,३८८
महापायालाणं कुड्डा	१/३८७
महापुण्डरीअकूडे	१/३१३
महापुण्डरीअद्दहे	१/४०१
महापुण्डरीए दहे	१/३६१
महापुमद्दहस्स	१/३६०
महापुराओ	१/४१६
महापुरारायहाणी	१/२३९
महापुरिसस्स	२/८
महापुरिसा	२/५
महापोंडरीए	१/४४३
महापोंडरीयद्दहाओ	१/३५४

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

शब्द	पृष्ठ नं.
महापोंडरीयद्दहे	१/३४१
महापोंडरीयद्दहे चेव	१/४३८
महाभीमा	२/५
महामंति	१/३
महामउंदसंठाणसंठिए	१/११०
महारिट्ठे	१/१२१
महारोरूए	१/७२,७५
महालए	१/११
महालोहिअक्खो	१/१२१
महावच्छा	१/४१४
महावच्छेविजए	१/२३८
महावप्पा	१/४१५
महावप्पेविजए	१/२४०
महाविदेह	१/२८९
महाविदेहवासे	१/३२६,३६३
महाविदेहस्स	१/२३२,२६२,२६३
महाविदेहाइं	१/२२२
महाविदेहे	१/२२१,२३०,२३१,२३६, २३७,२४४,२६५,३००,३०३,३०५, ३५५,४२८,४३९
महाविदेहे वासे	१/२३३,२४६,२५५, ३०१,३०४,३५६,४४०
महाविदेहेसु	१/१३१
महासुक्क	२/३०४
महासुक्क देवाणं	२/२९२
महासुक्क-सहस्सार	२/२८२
महासुक्क-सहस्सारेसु	२/३१०
महासुक्कवडेंसए	२/२९२
महासुक्कस्स	२/३०२
महासुक्कस्स कप्पस्स	२/२९२
महासुक्का	२/२९१
महासुक्काणं देवाणं	२/२९१
महासुक्के	२/३०३,३१३
महासेते	२/७
महासोदामो	१/१२०
महाहिमवंत-रूप्पीसु	१/३४२,४००,४३८
महाहिमवंत-वत्तव्वया	१/२६४
महाहिमवंतकूडे चेव	१/४३७
महाहिमवंतकूडे	१/३१२
महाहिमवंतवासहरपव्वयस्स	१/२४२
महाहिमवंतस्स	१/२४०,३४६
महाहिमवंतस्स णं वासहरपव्वयस्स	१/२६१
महाहिमवंते	१/२५७,४३७
महाहिमवंते णं भंते ! वासहरपव्वए	१/३१२
महाहिमवंते णामं	१/२६०
महाहिमवंते वासहरपव्वए	१/२६१
महिंदज्झए	१/२१५
महिंदज्झए पण्णत्ते	१/१९२
महिंदज्झयस्स	१/१९०
महिंदज्झया	१/१८७,१९२, २१५,२८३,४५६
महिंदज्झयाणं	१/१८८
महिसाणीए	१/१२०
मही	१/३६४
महुमेरग	१/३७५
महुरा	१/२२६
महेसरे य हवइ	२/७
महोरगाण	१/१५७
महोरगाणं	२/५
महोरगे	१/४७३
मागहे	१/३६८
माघवई	१/३९
माघवई इ वा	२/३२२
माणिभद्दे	१/१३८
माणवए चेइयखम्भे	१/२८३
माणवए णामं	१/१९०
माणवकं चेइयखंभं	१/२१६
माणवगस्स चेइयखंभस्स	१/१९०
माणसे	१/१२१
माणिभद्दा	२/५
माणिभद्दकूडे	१/३२१
माणी	१/३२६
माणुम्माणपमाणजुत्ता	२/४१८
माणुसखेत्ते	१/४४३
माणुसुत्तर पव्वयस्स	२/४०८
माणुसुत्तरस्स णं पव्वयस्स	१/४२६
माणुसुत्तरे णं पव्वते	१/४२५
माणुसुत्तरे पव्वए	२/४०५
माणुसुत्तरेणं	१/४३०
माणुस्सखेत्ता	२/१६९
मातंजणा वक्खारपव्वया	१/४१२
मायंजणे	१/२९९
मायंजले वक्खारपव्वए	१/२३८
माया	१/१८
मारे	१/७०
मारेण	१/१८
मालंकारो-हत्थीराया	१/१२०
मालवंतदहे	१/३४८
मालवंतदहे अ	१/३६७
मालवंतपरिताएसु	१/४००
मालवंतपरियाए चेव	१/४३४
मालवंतपरियागवासी पउमादेवा	१/४३४
मालवंतवक्खारपव्वयस्स	१/३०१
मालवंतस्स वक्खारपव्वयस्स	१/२३३,२८९
मालवंता वक्खारपव्वया	१/४१२
मालवंते	१/२९९,३०१
मालवंते णं	१/३१७
मालवंते वक्खारपव्वए	१/३०४,३१८
मालवंतेहिं	१/२७१
मालवंतो	१/३४९
मालवन्तस्स	१/२४६
मासे णं	२/५३
माहणा	१/१८
माहिंद	२/२८२
माहिंदवडेंसए	२/२८९
माहिंदाण	२/३०२
माहिंदाणं देवाणं	२/२९६
माहिंदे	२/३०३,३१३
माहिंदेसु	२/३०३
माहिदाणं	२/३१८
माहे	२/३८९
मिअगंधा	१/२४५
मिअसिर	२/२०६
मिगझयाणं	१/१७४
मिगसिर	२/२७६
मिगसिरं	२/२४१
मिगसिरे	२/२१९,२७१
मिगसीसावलि संठिए	२/२१५
मित्तदेवयाए	२/२१३
मित्ते	२/३९४
मियसिरा णक्खत्ते	२/२१५
मिस्सकेसी	१/१२७
मिहिला	१/१३८,२२६
मुत्तालए	२/३२९
मुत्तावलिहार	१/३५८
मुत्तावलिहारसंठिएणं	१/३५९,३६१,३६२

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

शब्द	पृष्ठ नं.
मुत्ती	२/३२९
मुयंग	१/२०५
मुयंग-संठिया	१/८०
मुरजसंठिया	१/२३
मुरव-संठिया	१/८०
मुरविं	१/२१०
मुसले इ वा	२/४२१
मुहमंडवस्स	१/२१३-२१५
मुहफुल्ल संठिए	२/२१६
मुहमंडवा	१/१८५,१९२,१९५,२८२,४५५
मुहुत्तगई	२/१५२,१५३
मुहुत्तग्गे	२/३८७
मुहुत्तग्गे णं	२/३८७
मुहुत्तसए	२/३८८
मुहुत्तस्स	२/३८६,३९२
मुहुत्ता	२/३८५
मुहुत्ताणं	२/३९४
मुहुत्ते	२/१५१,३७४
मुहुत्ते मण्डलस्स	२/६८
मुहुत्तेण वि	२/४०२
मुहुत्तो	२/३४४
मूरव	१/२०५
मूलपासायवडिंसए	१/१८१
मूलस्स	२/२७५
मूले	२/२१०,२१६,२२५,२३४,२४२
मूले णक्खत्ते	२/२२१,२३७
मूलो	२/२२४,२४१,२४४,२४७, २५४,२६४,२६६
मूलो य	२/२४७
मूसले	२/३६५
मेढंमुहदीवे	१/२२४
मेरू	१/२६९,२/९५
मेरूमि	२/९६
मेरूमणुचरन्ता	२/४६
मेरूयालवणा	१/३७४
मेहंकरा	१/१२६
मेहमालिणी	१/१२६
मेहमुहदीवे	१/२२५
मेहरा इ वा	२/३२२
मेहवई	१/१२६
मेहवई देवी	१/३२८
मेहा	१/१०३

शब्द	पृष्ठ नं.
मोक्खे	१/२०
मोग्गलायणसगोत्ते	२/२०८
मोहणिज्जे पावे कम्मे	१/१५
रंभा	१/१०३
रक्खसाणं	२/५
रक्खसे चेव	२/३९५
रतिकरगपव्वए	१/४६१
रतिप्पभा	२/८
रतिसेणा	२/८
रती	१/१२१
रत्तकंबलसिला	१/२७७
रत्तप्पवायकुण्डस्स	१/३३७
रत्तप्पवायद्दहे	१/३४१
रत्तवई	१/२०२,३५३,४१७
रत्तवई चेव	१/३५८
रत्तवईओ	१/३५८,३७०
रत्तवईकूडे	१/३१४
रत्तवइप्पवायकुण्डस्स	१/३३७
रत्तवईसु	१/३९९
रत्ता	१/२०२,३५३,३५४, ३५८,३६४,४१७
रत्ता चेव	१/३१४,३५८
रत्ताकूडे	१/३१४
रत्तादीवस्स	१/३७०
रत्तामहाणईए लवणसमुद्दे	१/३६५
रत्तावईप्पवायद्दहे	१/३४१
रत्तावईप्पवायद्दहे चेव	१/३४१,४३९
रत्तावती चेव	१/४४१
रत्तिप्पमाण	२/३३८
रमणिज्जा	१/४१५
रम्मए अ इत्थ देवे	१/२४४
रम्मए वासे	१/२४४,४४०
रम्मए वासे दो पवायद्दहा	१/३४१
रम्मएवासे दो पवायद्दहा	१/३६२
रम्मग-हेमवत-हेरण्णवत	२/३६४
रम्मगकूडे	१/३१३
रम्मगवासस्स	१/२६३,२६४,२९२
रम्मगवासाणं	२/४२१
रम्मगवासे	१/२२१,२२३,४२८
रम्मगा	१/४१५
रम्मगेविजए	१/२३८

शब्द	पृष्ठ नं.
रम्मा	१/४१५
रम्मावासे	१/२०३
रम्मेविजए	१/२३८
रयण	१/३३२
रयणकंडे	१/४८,५०
रयणकरंडगाणं	१/१९५
रयणप्पभा	१/३८,३९
रयणप्पभा पुढवी	१/४१
रयणप्पभाए	१/६२,६५,७३,१२९
रयणप्पभाए पुढवीए	१/४४,४७, ४९-५१,५३-५७,६०,७८,७९,८२,८५,८९, ९५-९९,१११,१३९,४७३,२/१,३,६,१३, १५,११५,१४५,३१६,३२८
रयणप्पभाए पुढवीए अहे	१/८७
रयणप्पभाए पुढवीए खरकंडे	१/४८
रयणप्पभापुढविणेरइया	१/६६,६७
रयणप्पभापुढवी	१/४१,४३
रयणप्पभापुढवी दोच्चं	१/४२
रयणप्पभापुढवीए	२/३०
रयणप्पहाए पुढवीए	२/९
रयणवडेंसए	२/२८७,२९४,३९७
रयणसंचए	१/४२६
रयणसंचए चेव	१/३३२
रयणसंचया	१/४६१
रयणसंचयारायहाणी	१/२३८
रयणस्स कंडस्स हेट्ठिल्ले	१/५०
रयणा	१/४६१
रयणावलिं	१/२१०
रयणिखेत्तस्स	२/९३
रयणी	१/१०३,२/३६५
रयणीए	१/५
रयणुच्चए	१/४२६
रयणुच्चयंसि	२/९६
रयणुच्चया	१/४६१
रयणे	१/४२६
रयणोच्चय	१/२६९
रयते	१/४८
रयणसंचयाओ	१/४१६
रययकूडे	१/३१७,३२७
रययकूडे भोगमालिणी देवी	१/३१८
रवि	२/११

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

शब्द	पृष्ठ नं.
रवि-ससि-णक्खत्तेहिं	२/७३
रस-पज्जवेहिं	१/४३,१४४,१४८
रसपज्जवा	१/१७,६३
रसपज्जवेहिं	१/८२,३८७
रहचक्कवाल-संठाण-संठिए	१/७९,१४१, १४३,२/१०५
रहरेणु इ वा	२/३६४
रहरेणू	२/३६४,४१९,४२१
रहरेणूओ	२/४२१
रहाणीए	१/१२०
राई	१/१०३
राई तिही य	२/३९७
रामरक्खियाए	१/४६०
रामाए	१/४६०
रायपसेणइज्जे	१/११२
रायरूक्ख	१/१८७
रायरूक्खा	१/३७४
रायहाणिं	१/२०६
रायहाणी	१/३९६
रायहाणीओ	१/२८०,४१५,२/७३
रायहाणीओ य	१/४२९
राहु	२/२०१
राहु विमाणं	२/५५
राहु विमाणस्स	२/२०२
राहु-कम्म	२/२०२
राहुदेवे	२/२०४
राहुस्स णव णामाइं	२/२०२
राहू देवे	२/२०३
रिट्ठपुरा	१/२३७
रिट्ठपुराओ	१/४१५
रिट्ठस्स	१/४९
रिट्ठा	१/२३७
रिट्ठा य	२/३०१
रिट्ठाओ	१/४१५
रिट्ठाभ	१/३७५
रिट्ठे	१/४८,५०,१०७,१२०, ३३२,२/३१८
रिसहे	२/३९५
रूयगादीया	१/२२
रूअगकूडे	१/३१२
रूअगसंठाणसंठिए	१/२८७,२५९, २६१,२६३
रूअगिंदे	१/१२३
रूअगे कूडे	१/३२९
रूए	२/३०८
रूचगे णामं	१/४६६
रूद्ददेवयाए	२/२१२
रूपकंता	१/१०३
रूपप्पभा	१/१०३
रूपवई	१/१०३,१०४
रूपिस्स	१/२४२
रूप्पकूलप्पवायकुण्डस्स	१/३३८
रूप्पकूलप्पवायद्दहे	१/३४१
रूप्पकूलप्पवायद्दहे चेव	१/४३९
रूप्पकूला	१/३५३,३५५,३६०,३६४
रूप्पकूला चेव	१/३५४
रूप्पकूला महाणईए	१/३६०
रूप्पकूलाए	१/२९२
रूप्पकूलाए महाणईए	१/३६६
रूप्पकूलाओ	१/२०२
रूप्पकूलाकूडे	१/३१३
रूप्पकूलासु	१/४००
रूप्पिकूडे चेव	१/४३७
रूप्पिकूडे	१/३१३
रूप्पिम्मि	१/३१३
रूप्पिवासहरपव्वया	१/२०२
रूप्पिस्स	१/२४४
रूप्पी	१/२४२,२५७,२६४
रूप्पी अ	१/२६४
रूयंसा	१/१०४
रूयए पन्नत्ते	१/१३९
रूयगकूडे चेव	१/४३७
रूयगनाभीओ	१/२६९
रूयगप्पवहा	१/२२,२३
रूयगरवरभद्द-रूयगरवरमहाभद्दा	१/४६७
रूयगवरपव्वएसु	१/३३२
रूयगवरे	१/३३२
रूयगवरे दीवे	२/२६
रूयगवरे पव्वए	१/३३२
रूयगसंठिया	१/२३
रूयगाइसु-दीव-समुद्देसु	२/२६
रूयगादीया	१/२३
रूयगावई	१/१२८
रूयगुत्तमे	१/३३२
रूयगोदण्णं	१/४६७
रूया	१/१०४,१२८
रूवंसा	१/१०३
रूवंसे	१/१०६
रूवकंते	१/१०६
रूवप्पभे	१/१०६
रूवप्पमा	१/१०३
रूववई	२/८
रूवा	१/१०३
रूवि	१/२५
रूवी	२/२४,२६,२८,२/२७८
रूवी अजीवा	२/२८०
रूवी य	२/४११
रूवे	१/१०६
रूहिरबिंदु संठिए	२/२१५
रेवई	२/२०६,२०८,२११,२१९,२२५-२२७,२२९,२३०,२४१,२४८,२५१,२६४, २६६,२६९
रेवईणं	२/१९२,२६९
रेवती	२/२३९,२४६
रोअणागिरी देवो	१/३३१
रोअणगिरीकूडे	१/३३०
रोअणागिरि	१/३३१
रोइदावसाणं	१/२०६
रोद्दे	२/३९४
रोरूए	१/७०,७२,७५
रोरे	१/७०
रोहा ! लोअंते	२/४१५
रोहिअंसदीवस्स	१/३७१
रोहिअंसप्पवायकुण्डस्स	१/३६५,३७१
रोहिअंसप्पवायकुण्डस्स पमाणाइ	१/३३७
रोहिअंसा	१/३५५
रोहिअंसा महाणई	१/३३७,३५९
रोहिअंसामहाणईए	१/३६५
रोहिअदीवस्स	१/३७०
रोहिअदीवे	१/३७०
रोहिअप्पवायकुण्डस्स	१/३६५
रोहिआ	१/३६६
रोहिआ णं महाणई	१/३३७
रोहिआ महाणई	१/३५८
रोहिआए महाणईए	१/२९०
रोहिआमहाणईए	१/३६५

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

शब्द	पृष्ठ नं.
रोहिअंसकूडे	१/३०८
रोहिणी	२/८,२०८,२२५-२२७,२२९, २३१,२३९,२४२,२४४,२४६,२५९, २६५,२६७,२७१
रोहिणी उवकुलं	२/२२९
रोहिणी णक्खत्ते	२/२१९
रोहिणीणं	२/२७०
रोहितंस-सुवण्णकूला	१/४००
रोहितंसा	१/३५३,३६४
रोहितंसा चेव	१/४४०
रोहिता	१/३५५,३६४,४००
रोहिता चेव	१/४४०
रोहिय	१/२०२
रोहियंस	१/२०२
रोहियंसप्पवायद्दहा	१/४४०
रोहियंसप्पवायद्दहे	१/३४१
रोहियकूडे	१/३१२
रोहियप्पवायद्दहा	१/४४०
रोहियप्पवायद्दहे चेव	१/३४१,४३९
रोहियंसप्पवायद्दहेचेव	१/४३९
रोहिया	१/३५३
रोहीअप्पवायकुण्डस्स	१/३७०
रोहीआ देवीए	१/३७०
लंतए	२/३०३,३१३
लंतएसु	२/३०६
लंतग	२/२८२,३२८
लंगतदेवाणं	२/२९०
लंतगस्स	२/३०२
लंतगवडेंसए	२/२९१
लक्खण संवच्छरस्स भेया	२/३८९
लक्खण संचच्छरे णं	२/३८९
लक्खण-वंजण	२/४१८
लक्खणसंवच्छरे	२/३७९
लच्छिमई	१/१२७
लच्छी	१/३४२
लच्छीओ	१/४३९
लच्छीकूडे	१/३१४
लच्छीचेव	१/४३८
लट्ठदन्तदीवे	१/२२५
लट्ठदन्ता	१/२२५
लव	२/३८०
लवणसमुद्द	१/२१९
लवणसमुद्दं	१/२२५,२३१,२४१,२५८, २६०,२८७,३६३,३६४,३६६,३८०,४०९, ४१७,२/१४२,१४३,१९३,१९४
लवणसमुद्दं पुट्ठे	१/२२७
लवणसमुद्दपच्चत्थिमद्धस्स	१/२२०
लवणसमुद्दपभिइ	२/५५
लवणसमुद्दपुरच्छिमद्धस्स	१/१६३
लवणसमुद्दस्स	१/२२६,२३०,२४०, २४२,२६०,२६२-२६४,३०९,३२२
लवणसमुद्दा	१/४७०
लवणसमुद्दे	१/४०८,२/१८,७७,७८,११९
लवणसिहा	१/३९०
लवणाइया	१/१४०
लवणे	१/४६२,४७०
लवणे चेव	१/४४३
लवणे णं समुद्दे	२/५९,२५४
लवे	२/३४३,३६२
लवे वि	२/३७४
लवेण वि	२/४०२
लासेंति	१/२०६
लिक्खा	२/४१८
लिक्खा इ वा	२/३६४
लिक्खाओ	२/४२९
लुक्खत्ताए	१/१५
लेणजंभगा	२/११
लेप्पकम्मे वा	१/१०
लेसं	२/११३,११४
लेस्सा पडिघायगा पव्वया	२/९६
लेस्साओ	२/४१६
लेस्सापडिघाएणं	२/१०९
लोअंत	२/४३०
लोअंते	२/४१५,
लोइया	२/३९०
लोए	१/९,२/४०५,४१५
लोए राइंदिया	२/४०४
लोएखेत्तलोए	१/३७
लोग-संठाणं	१/१३
लोगंताओ णं	२/२८
लोगंतागमणयाए	१/१६
लोगंतिय देवविमाणाणं परूवणं	२/३००
लोगंतिय विमाणा णं	२/३०२
लोगंते	२/४१०
लोगंधयार-निमित्ताणि	१/१९
लोगट्ठिई	१/१५
लोगनाभिंसि	२/९७
लोगनाहाणं	१/१
लोगनिक्खुडेसु	१/१३३
लोगपईवाणं	१/१
लोगपज्जोयगराणं	१/१
लोगपालस्स	२/३१६
लोगपाला	१/१०५
लोगपाला पण्णत्ता	२/३१७
लोगपालाण य	१/१२२
लोगपालाणं	१/८७,९२,१२०, १२३,२/३१८
लोगमज्झावसाणियं	१/२०६
लोगमलोगे	२/४१७
लोगसरूवस्स णायारो उवदेसगा य	१/८
लोगस्स णं	२/४१२
लोगस्स समभागो	१/१२
लोगागासछिद्देसु	१/१३३
लोगागासे	२/४१०
लोगागासे णं	२/४११
लोगाणुभावेणं	२/४१०
लोयागासे वि	२/४३२
लोगालोगस्स	२/४१४
लोगुज्जोय-निमित्ताणि	१/१९
लोगुत्तमाणं	१/१
लोगे	१/१५
लोगो	२/४२३
लोद्ध	१/१८७
लोमहत्थ	१/२०१
लोमहत्थएणं	१/२१६
लोमहत्थगं	१/२१४,२१५
लोमहत्थपडलाइंसव्वरयणामयाइं	१/१७३
लोयंतंतरं	१/६२
लोयग्ग पडिबुज्झणा	२/३२९
लोयग्गाथूभिया	२/३२९
लोयग्गे इ वा	२/३२९
लोयमज्झंसि	२/९७
लोयसंबंधे अन्नतित्थियाणं पवादा	१/१७
लोयागासेऽवि	१/४४
लोयालोयसेढीणं	२/४३२-४३५

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

शब्द	पृष्ठ नं.
लोलुए	१/६७
लोले	१/६७
लोहितक्खे	१/४८
लोहिततण-मणीणं	१/१५२
लोहियक्खकूडे	१/३१६
लोहियक्खे	१/१२०
वंजुल	१/११५
वंसकवेल्लुया	१/१४६
वंसा	१/३९
वइ पोग्गलपरियट्टे	२/३७९
वईरि	१/४८
वइर	१/८६
वइरकूडे	१/३२९
वइरवेदिया	१/१६३
वइरस्स	१/५०
वइरोयणे	२/३००
वइसाहे	२/३८९
वईरसेणादेवी	१/३२९
वक्खारकूडा	१/३०७,३१५
वक्खारपव्वए	१/२३९,२८९
वक्खारपव्वएहिं	१/२७१
वक्खारपव्वयस्स	१/२३६,२३७,२४६,२४८
वक्खारपव्वया	१/२५७,२९८,३००, ४१२,४२९,४३४,४३५
वक्खारा	१/२५६
वक्खारेसु	१/१२९
वग्गावग्गो	२/४३०
वग्गु	१/४१५
वग्गू	२/३१५,३१७
वग्गूविजए	१/२४०
वग्गो	२/४३०
वग्घमुहदीवे	१/२२४
वग्घावच्चस गोत्ते	२/२१०
वच्छगावती	१/४१४
वच्छमित्ता य	१/३२०
वच्छस्स विजयस्स	१/२५५
वच्छावईविजए	१/२३८
वच्छे णामं विजए	१/२३८
वच्छे दीहवेयड्ढे	१/३२७
वज्झियायणस	२/२१०
वट्ट	१/२०३
वट्टकाणं	१/२०१
वट्टमाणे	१/९१
वट्टवेयड्ढा पण्णत्ता	१/२५६,२५७
वट्टवेयड्ढ	१/४००
वट्टवेयड्ढ पव्वए	१/२९०,२९२
वट्टवेयट्ढ पव्वया	१/२०२
वट्टवेयड्ढपव्वयं	१/३६५,३६६
वट्टवेयड्ढपव्वया	१/४२३,४३४
वट्टा	१/८०,८८,९९,१००, २/३,४,३०४,३०५
वट्टे	१/१७७
वट्टे वलयागारसंठाणसंठिए	१/२७३,२७४, ४५३,४६७,४६८
वट्टे वलयागारसंठाणसंठिते	१/३८४, ४०९,४२७
वट्टाए समचउरंस	२/२५४
वडिंसयकूडे	१/३३०
वडेंसो देवो	१/३३१
वडेंसेति	१/२६९
वडो	२/६
वड्ढइ वा हायइ वा	१/३८९
वणमाला	१/४५५
वणमालापरिवाडीओ	१/१६८
वणवरोही	२/३९०
वणसंड	१/२५१,३७२
वणसंडपमाणं	१/१४८
वणसंडपरिक्खित्ता	१/२७९,४५४
वणसंडवण्णओ	१/२८१,४४५
वणसंडा	१/१७९
वणसंडाणं	१/१८०
वणसंडे	१/१६२,३७३,३८५,४४६, ४४७,४५०,४५३
वणसंडेणं	१/३,२६६,३०९,३४३,३६९, ३७०,३७१,३७२,३९२,३९४, ४२१,४२३,४६४
वणसंडेहिं	१/२५५,२६३,२९०,३०१, ३४९,३५७,३६२,३८५
वणसंडेहिं संपरिक्खित्ता	१/३६१
वणसंडो	१/४४८,४६३
वणस्सइ	२/३२२
वणस्सइकाइयत्ताए	२/३०२
वणस्सइकाइया	१/८४
वणस्सइकाइयाणं	१/१३३
वणिज्जं	२/३९८,३९९
वणीमगबहुले	१/२२५
वण्ण-पज्जवेहिं	१/८२,१४४,१४८, ३८७,३८८, २/९
वण्णपज्जवा	२/४०७
वत्थजंभगा	२/११
वद्धमाण-निज्जुत्त-चित्तचिंधगता	१/८६
वद्धमाणा	१/१८६
वप्पे	१/११५
वप्पेविजए	१/२३९
वरदामे	१/३६८
वरवइरविग्गहियंसि	२/४०५
वरसिट्ठे	२/३१५
वरिसारत्ते	२/४०१
वरूणदेवयाए	१/२११
वरूणप्पभा	१/४४५
वरूणवरदीवपुरत्थिमद्धस्स	१/४४४
वरूणवराइसु दीव	२/२६
वरूणवरे णामं दीवे वट्टे - वलयागार संठाणसंठिए	१/४४५
वरूणवरे दीवे	१/४४६
वरूणस्स	१/१०७,२/३१६
वरूणस्स वि	१/१२३
वरूणा	२/३०१
वरूणे	२/३१५,३९४
वरूणोदे	१/४६२,४७०
वलभिसंठिते	१/३८४
वलयागार	१/५५
वलयागारसंठाणसंठिए	१/४२३,४४७, ४५०,४६२,४६३
वलयागारसंठाणसंठिते	१/४२०
वलयामुहमहापायाल	१/३९९
वलयामुहाइमहायापायाल	१/३९८
वलयामुहे	१/३८६
वलियासु	१/१३०
ववसाय सभा	१/११४
ववसायसभाए	१/२१६
ववसायसभाओ	१/२११
ववहारजोग्गा	२/२०७
वसंते	२/४०१
वसभाणु जोए	२/६८
वसिट्ठकूडे	१/३२०

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

शब्द	पृष्ठ नं.
वसुगुत्ताए	१/४६१
वसुदेवयाए	१/२११
वसुन्धरा	१/१२७
वसुन्धराए	१/४६१
वसुमई	२/८
वसुमित्ताए	१/४६१
वसूए	१/४६१
वाइया देवा	२/२८२
वाउकाइएहिं	१/२०
वाउकाइयाणं ठाणा	१/१३२
वाउकुमारा	१/१२५
वाउकुमाराणं	१/१०१
वाउकाइअत्ताए	१/१४५
वाउदेवयाए	२/२१३
वाउपइट्ठिया	२/३०२
वाघाइमे	२/२७७
वाणमंतर	१/४५९
वाणमंतरदेवाणं देवीणं	२/४०४
वाणमंतरा	१/५,१८०,२११, २५९,२८८,३२२
वाणमंतरा देवा	१/१६२,३७३,२/१
वाणमंतराणं देवाणं	२/४१
वाणमंतरेहिं	१/२११
वात	२/४१६
वातकरगाणं	१/१९५
वातपइट्ठिए उदही	१/१३
वातपलिक्खोभे इ वा	२/३२२
वातफलिहे	२/३२२
वाबाहं	१/२८,२९
वामेयकुंडलधरा	१/८८
वामेयकुंडलधरे	१/९०
वायकरगा	१/१७३
वायव्वा	१/२२,२६
वायु	२/३९४
वायुकुमारिंदा	१/१०२
वाराणसी	१/२२६
वारिसेण-बलाहयाओ दो देवयाओ	१/३२१
वारिसेणा	१/१२६,१८६
वारूणि-वारूणकंता	१/४४७
वारूणिवरोदगपडिहत्थाओ	१/४४५
वारूणी	१/२२,२६,१२७
वारे	१/७०

शब्द	पृष्ठ नं.
वालग्गं	२/३७१
वालग्गकोडीणं	२/३७०
वालग्गा	२/३६९
वालग्गे इ वा	२/३६४
वालुअप्पभा	१/३९
वालुयप्पभा	१/३८,६८
वालुयप्पभाए	१/५९,६३,६५,१२९
वालुयप्पभाए य	१/४६
वावहारिए य	२/३६९,४२९
वावहारिएहिं अद्धापलिओवम	२/३७०
वावहारियउद्धारपलिओवम	२/३६८
वावहारियस्स उद्धारसागरोवमस्स	२/३६८
वाससए	२/३७१,३७४
वाससएण	२/४०२
वाससय-सहस्सेण	२/४०२
वाससयं	२/३६३
वाससयसहस्सं	२/३४४,३६३
वाससयसहस्साइं	२/३६३
वाससहस्से	२/३७४
वाससहस्सेण	२/४०२
वाससस	१/२५८
वासहर	१/३५३,४७२
वासहर पव्वया	१/२०३
वासहरकूडा	१/३०७
वासहरपवहाओ	१/३५३
वासहरपव्वए	१/२५८,२६०, ३११,४३६,४३७
वासहरपव्वए पण्णत्ते	१/२६३
वासहरपव्वएसु	१/१२९,३४२
वासहरपव्वतेसु	१/४००
वासहरपव्वतेसु देवा	१/४००
वासहरपव्वयस्स	१/२२४,२२५,२४०, २४५,२४६,२५९,३८१
वासहरपव्वया	१/२०२,२५७, ४११,४३३,४४२
वासहराइं वा	२/४०५
वासा	१/६५
वासाणं	२/२५०,२५१,४०१
वासिक्कछत्तसमाणाइं	१/१४८
वासिट्ठस गोत्ते	२/२०९
वासुदेवा	१/३९९
वासेसु	१/१२९

शब्द	पृष्ठ नं.
विउव्वियाविउव्विएणं	१/९
विक्खंभ-परिक्खेवे	२/१२६
विक्खंभे	२/१५५
विक्खंभे णं	२/३२,१२७,१२९,१४९,१७७
विक्खंभेणं	२/६३,१०५,१२५,१३२,१३३, १५९,२५५,३०९,३२४,३६५,३६८,३७०
विगयसोगाओ	१/४१६
विग्गह-विग्गहिए	१/१३
विग्गहकंडए	१/१३
विग्गहगति	१/४७
विचित्तकूडा	१/२५६
विचित्तकूडा णामं	१/२७८
विचित्तकूडे	१/२५६
विचित्तपक्खे	१/१०५
विचित्ता य	१/१२५
विचित्ते	१/१०६
विच्छुयलंगोलसंठिए	२/२१६
विजए	१/४०३,२/२९८
विजए णामं	१/४१९,४२४
विजए णामं देवे	१/१७६
विजए देवे	१/१९९,२१०
विजएणं देवेणं	१/२१७
विजएसु	१/१२९
विजय-वेजयंती-पडाग-छत्ताइछत्तकलिएतुंगे	१/३१०
विजयं रायहाणिं	१/२०५
विजयंते देवे	१/२१९
विजयदारस्स	१/१७६,२७०
विजयदूसवज्जोत्ति	१/२७६
विजयदूसा सेया	१/१७०
विजयदेवत्ताए	१/१९८
विजयदेवस्स अलंकारियभंडे	१/१९७
विजयपुराओ	१/४१६
विजयपुरारायहाणी	१/२३९
विजयरायहाणी	१/३२६
विजयरायहाणीवत्थव्वा	१/२०८
विजयस्स	१/१९२,२१५,२१९,३९८
विजयस्स दारस्स	१/३६७
विजयस्स देवस्स	१/१८३,१९०,१९७, २०४,२०५,२०९-२११,२१८,३२५
विजया	१/४५८,२/४४
विजया य	१/१२६
विजया रायहाणी	१/२०४,३११

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

शब्द	पृष्ठ नं.
विजया-वक्खार	१/४७२
विजयाए णं रायहाणीए	१/१८०
विजयाए रायहाणीए	१/१९८,२१७,४५५
विजयाओ रायहाणीओ	१/२०१
विजयाणं रायहाणीओ	१/४१५
विजयारायहाणीए	१/१७७-१७९
विजये	१/३३२
विजुप्पभा वक्खारपव्वया	१/४१२
विजुप्पभे	१/४२९
विज्जाजंभगा	२/११
विज्जाधरा समणा	१/३९९
विज्जाहर-णगरावासा	१/२८९
विज्जाहरा	१/४०१
विज्जाहरेहिं	१/४२७
विज्जुकुमारा	१/१००
विज्जुकुमारिंद	१/१०१
विज्जुत्ता	१/१०७
विज्जुदंतदीवे	१/२२५
विज्जुप्पहस्स वक्खारपव्वयस्स	१/२४५
विज्जुप्पभ वक्खारपव्वए	१/३२०
विज्जुप्पभं वक्खारपव्वयं	१/३६७
विज्जुप्पभकूडे	१/३२०
विज्जुप्पभदहे	१/३४८
विज्जुप्पभवक्खारपव्वयस्स	१/३०४
विज्जुप्पभस्स वक्खारपव्वयस्स	१/२४६
विज्जुप्पभा	१/३९६
विज्जुप्पभे	१/२९९,३०५
विज्जुप्पभे चेव	१/३००,४३५
विज्जुमुहदीवे	१/२२५
विज्जू	१/८६,१०३
विज्जोयारं	१/२०८
विट्ठी	२/३९८,३९९
विणीआ	१/२२६
विण्हुदेवयाए	२/२११
विततं	१/२०६
वितत्था	१/३६४
वितिमिरे	२/३११
वित्थरेणं	१/४२
विदेहजंबू	१/२५१
विभागनिप्पण्णे	२/३४१
विभागनिप्फण्णे	२/४२५,४४१
विभासा	१/३६४
विमल-विमलप्पभा	१/४४९
विमलकूडे	१/३२०
विमलवरे	२/३१३
विमला	१/२२,२३,६०,१०७,२/८
विमलाए	१/२६
विमाण	२/३०६
विमाण पुढवी	२/३०३
विमाण-बाहगदेवाणं	२/३४
विमाणछिद्देसु	१/१३२
विमाणणिक्खुडेसु	१/१३२
विमाणपत्थडेसु	१/१२९,१३०,१३२,१३४
विमाणपुढवी	२/३०३,३०४
विमाणवलियासु	१/१३४
विमाणा	२/३२८
विमाणाणं	२/२९९
विमाणाणं पइट्ठाणं	२/३०२
विमाणावलियासु	१/१२९,१३२
विमाणे	२/४४
विमाणेसु	१/१२९,१३०,१३२
वियडावति वट्टवेयड्ढपव्वतेसु	१/४००
वियावत्ते	१/१०७
विसम अहोरत्त	२/१५९
विसम चक्कवालसंठिया	२/१७३
विसमचउक्कोणसंठिया	२/१७१
विसमचउरंस	२/१७१
विसमचक्कवालसंठाण संठिए	१/४२३, ४६२,४६८
विसमचक्कवालसंठाणसंठिते	१/४२०,४६४
विसमचक्कवालसंठिए	१/३८४
विसमचक्कवालसंठिते	१/४०९
विसमचक्कवालसंठिया	२/१७१
विसाला	१/२५१,४५७
विसाले	२/७
विसाहा	२/२०६,२०९,२१६,२२१, २२५,२२७,२३३,२३६,२४२,२४४, २४७,२५३,२६५,२६६
विसाहा णं	२/१९१
विसाहाकुलं	२/२२९
विसाहिण्णं	२/२४६
विसिट्ठे चेव	१/१०२
विसिट्ठसंठाणसंठिया	१/१६२
विसेसगइ	२/४९
विस्सदेवयाए	२/२१३
विहत्थी	२/३६५,४१७,४१८,४२१,४२२
वीसंगुलपोरिसीए छायाए	२/२५१
वीससेणे	२/३९४
वेअड्ढस्स पव्वयस्स	१/२२६,२२९
वेअड्ढे णामं	१/२२७
वेअड्ढकूडे	१/३२१
वेअड्ढस्स	१/३२५
वेइयासु	१/१२९
वेउव्विय-पोग्गलपरियट्टे	२/३७९
वेउव्वियसमुग्घाएणं	१/२००
वेउव्वियसरीरा य	१/१२४
वेउव्वियसरीरे	१/१२४
वेजयंती	१/१२६,४५८
वेजयंते	१/१६३,३३२,४१९,४२४
वेढिमे वा	१/१०
वेणुदेवे	१/४३०
वेणुदेवे चेव	१/१०२
वेमाणिएहिं	१/२७७
वेमाणिय विमाणाणं	२/३०४,३०७,३०९
वेमाणिय विमाणाणं फासाइं	२/३०८
वेमाणिया	१/६
वेयड्ढ	१/३२६
वेयड्ढ पव्वया	१/२०३
वेयड्ढकूडा	१/३०७
वेयड्ढेणं पव्वएणं	१/२२६
वेयणा	१/२०
वेरूलिए	१/४८,३३२
वेरूलियकूडे	१/३१२
वेलं	१/३९०
वेलंधरा णागराया	१/३९१
वेलंधराति वा	१/४०८
वेलंबस्स वि	१/१०७
वेलंबे	१/१२५,३८७
वेलासु	१/१२९
वेसमणकूडवक्खारपव्वए	१/२३८
वेसमणकूडा वक्खारपव्वया	१/४१२
वेसमणकूडे	१/२९९,३०८,३२१,३२५
वेसमणकूडे चेव	१/३११,४३६
वेसमणकूडेसु	१/३११
वेसमणस्स	१/१०७,१२३

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

शब्द	पृष्ठ नं.
वेसमणे	१/३२६,३३२
वेसाणियदीवे	१/२२४,३८१
वेसाणिया	१/२२४
वेसाणीयमणुस्साणं	१/३८०
वेसालिय	१/१६
वेसाही	२/२४९
वैजयन्ती	२/४४
वेमाणिएहिं	१/२७६
संकममाणे	२/१३७,१४०
संकुलिकण्णदीवे	१/२२४
संकुलिकन्ना	१/२२४
संख	१/२०५
संखपाले	१/१०५
संखमाला	१/३७३
संखवाल	१/१०७
संखस्स	१/२६९,३९३,३९८
संखस्स आवासपव्वयस्स	१/३९३,३९७
संखा	१/४१५
संखा रायहाणी	१/३९४
संखायणस गोत्ते	२/२०८
संखित्तंसि	१/१३
संखित्तभागो य	१/१२
संखे	१/३९१
संखेज्जवित्थडा	१/७८
संखेविजए	१/२३९
संगह-ववहाराणं	१/४०
संगहनयावेक्खा	१/३५
संघाइमे वा	१/१०
संघाइमेणं	१/२१०
संघाडा	१/१४६
संघाताणं	२/३४३
संचरण खेतं	२/१२३
संज्ञप्पभे	२/३१५
संठाण	१/४९
संठाण-संठिआ	१/३६२
संठाणं	१/१३८,२/२१४
संठाणसंठिए	१/३२२
संठाणा	२/२४४,२५१,२५२
संठाणे	१/२३१
संठिई	२/१७२
संठिते	१/५५
संठियाए	२/२५४
संठाणपज्जवा	१/१७,६३
संदमाणिआ	१/१५०
संधिवालसद्धिं	१/३
सयंभूरमणपज्जवसाणा	१/१४०
सयंभूरमणमहाभद्दा	१/४६८
संवच्छर-जुग-पलिया	२/३४१
संवच्छरं	२/९२,३८५
संवच्छरस्स	२/१५४,१५७
संवच्छरस्स पज्जवसाणे	२/१३०
संवच्छराणं	२/६९,७०,१६५-१६७, १८६,१८८-१९२,३८०,३८५
संवच्छराणं पढमं	२/१८५
संवच्छराणं सूरस्स	२/२०२
संवच्छरिए	२/१७८
संवच्छरिएसु	१/४५९
संवच्छरे	२/३४४,३६३,३७४,३८६
संवच्छरेण	२/४०२
संवरे	१/२०
संसारसमावन्नगा	१/१९
सअंते	१/१६
सइंदियच्चेव	१/१९
सईए	१/४६१
सउणीपलीणग	२/२१४
सएरा	१/१०४
सक्करप्पभा	१/३८,३९,४८,६८
सक्करप्पभाईणं	१/४८
सक्करप्पभाए	१/४३,४५,४६,५३, ५४,५६,६१,६५
सक्करप्पभाए णं	१/६२
सक्करप्पभापुढविनेरइयाणं	१/६७
सक्कस्स	१/४६०,४६१,२/२८७,२८९, ३१२,३१६,३१८,३२५
सक्कस्स ईसाणस्स	२/३१२
सक्कस्स णं भंते !	२/३१२
सक्कुलिकण्णदीवे	१/३८२
सक्कुलिकण्णमणुस्साणं	१/३८२
सक्के	२/२८६
सगडुद्धि संठिए	२/२१५
सगडुद्धिसंठिया	१/२३
सजोणिय	१/१९
सणंकुमार	२/३२८
सणंकुमार देवाणं	२/२८८
सणंकुमार माहिंदाणं	२/२८०,२९०
सणंकुमार-माहिंदेसु	२/३०६,३१०,३१३
सणंकुमारवडेंसए	२/२८८
सणंकुमारा देवा	२/२८८
सणंकुमारे	२/२८९-२९१,२९४,३१३
सणंकुमारेन्द वण्णओ	२/२८९
सणिंचारी	१/२४५
सणिक्खमणा	१/२३०
सणिच्चारी	१/२४७
सणिच्छर संवच्छरस्स भेया	२/३९०
सणिच्छरे	२/२००
सणिच्छारा	२/१४
सण्हसण्हिया	२/३६४,४२१
सण्हसण्हिया इ वा	२/३६४
सण्हसण्हियाओ	२/३६४,४२१
सतंजए	२/३९६
सतभिसया	२/२०८,२१८,२२५,२२६, २३०,२३८,२४२,२४५,२६४,२६६
सतभिसया कुलोवकुलं	२/२२९
सतभिसयाणं	२/१८९
सताउ	१/३७५
सतेरा	१/१०४
सतेरा य	१/१२८
सत्तमं पुढविं	१/४२
सत्तमपुढवि	१/३७
सत्तमाए	१/७४
सत्तमाए णं	१/८१
सत्तमाए पुढवीए	१/८२
सत्तमीए	१/६३
सत्तमे घणवाते	२/४१६
सत्तमे घणोदही	१/६५
सत्तवण्ण वडेंसए	२/३१६
सत्तवण्णवणे	१/१७९
सत्तवण्णे	१/१८०
सत्तवन्न	१/१८७
सत्तिवण्णवडेंसए	२/२८८
सत्तिवण्णवणे	१/२८०
सत्तिवण्णे	१/११५
सत्थवाह	१/३
सत्थिमुहसंठिया	२/१०५

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

शब्द	पृष्ठ नं.
सद्दनयाणं	१/४१
सद्दावई	१/२९०
सद्दावई चेव	१/४३४
सद्दावईवट्टवेयड्ढ पव्वए	१/२९०
सद्दावति	१/४००
सद्दावाति	१/२०२
सन्नं	१/९
सन्ना	२/४२९
सन्निहिया-सामाणा	२/७
सपज्जवसिए	१/१७
सपज्जवसिया	१/२२,२३
सपज्जवसियाओ	२/४३४
सपोग्गला चेव	१/१९
सप्पुरिस	२/५
सप्पुरिसस्स	२/८
सब्भावठवणाए वा	१/१०
सभा सुहम्मा	१/१०८,११४,२१५
सभाए	१/१९२
सभाए णं सुहम्माए	१/१८८,१८९
सभाए सुहम्माए	१/१९२,२/४२,४३
सभाओ सुहम्माओ	२/९
सभाणं सुहम्माणं	१/२८२,२८३
सभासुहम्मा	१/१९६
सम चउक्कोणसंठिया	२/१७२
समंसे	२/१७२
समए	२/३४२,४०१
समचउरंससंठिया	२/१७२
समचउरंसा	१/८५
समचक्कवाल संठाणसंठिए	१/४४६-४४८,४५०,४५३,४६२
समचक्कवालसंठाणसंठिते	१/४२०, ४२३,४६३
समचक्कवालसंठिए	१/३८४
समचक्कवालसंठिते	१/४०९
समचक्कवालसंठिया	२/१७१
समचउक्कोण	२/१७१
समणा	१/४०१,४६१
समतलो भूमिभागो	१/१५०
समयक्खेत्ते	१/१८
समयखेत्ते	१/४४२,४४३,२/४०८
समयसंखापरूवणं	२/३७३
समया	२/७४,४१६
समयाणं	२/३४३,३६२
समा	२/३४०
समा सपक्खिं सपडिदिसं	१/१८
समाओ	२/३४५
सामाणियसाहस्सीहिं	१/१२५
समाणे	१/४७४
समाहारा	१/१२७,२/३९६
समिया	१/११६,११७,१२०
समुग्गका	१/२१५
समुग्गगा	१/१६४
समुग्गया	१/१७८
समुग्घाएणं	१/६६-७०,७२,८६,८८,१२९, १३१,१३३,१३४,१३६,१३७,२/६
समुद्दाणं मज्झे	२/३०७
समुद्दे	१/२०२
समुद्दे वट्टे वलयागार संठाणसंठिए	१/४४६
समोहएणं	१/८
सयंजले	२/३१६
सयंपभे	१/२६९
सयंपहंसि	२/९६
सयंभूरमणदीवगाणं	२/१९८
सयंभूरमणसमुद्दगाणं	२/१९९
सयंभूरमणोदगं समुद्दं	२/१९८
सयंभुणा	१/१८
सयंभुरमणभद्द	१/४६८
सयंभूरमणसमुद्द	१/१३८
सयंभूरमणे	१/४७०
सयंभूरमणे दीवे	१/४६८
सयंभुरमणे य	१/४७२
सयंभूरमणे समुद्दे	१/४७३
सयंसंबुद्धाणं	१/१
सयंसंबुद्धे	१/६
सयग्घि-मुसल-मुसंढि	१/८५
सयज्जलकूडे	१/३२०
सयणिज्ज	१/२८३
सयणिज्जं	१/२५०,२५१
सयभिसया	२/२०६,२११,२४२,२६८
सयभिसयाणं	२/२६८
सयरिसहे	२/३९४
सयसहस्सा	१/६९,२/३१३
सरऊ	१/३६४
सरते	२/४०१
सरलवणा	१/३७४
सरस्सई	२/८
सरितोदगं	१/२०२
सरीरा	२/४१६
सरूवि चेव	१/१९
सलिलाओ	१/२०३
सलिलावइम्मि	१/३२७
सलिलावती	१/४१५
सलिलोदगं	१/२०३
सवणा	२/२६७
सवणाणं	२/२७६
सवणे	२/१७८,२०८,२११, २१८,२२५,२२९
सवणो	२/२०६,२२५,२२७,२४१,२४४, २४५,२४८,२५०,२६४,२६६
सवेयगा	१/१९
सव्वओभद्दे	२/३१७
सव्वकामसमिद्धे ति य	२/३९६
सव्वक्खारपव्वया	१/२०३
सव्वट्ठसिद्धस्स	२/३२८
सव्वट्ठसिद्धे	२/२९८
सव्वट्ठे	२/३९५
सव्वतो	१/४३०
सव्वतोभद्दे	२/३१३
सव्वदीव	२/३०७
सव्वदीव-समुद्दाणं	१/४६९
सव्वद्धा	२/३७४,३७६,३७८,४१६
सव्वपाण-भूत-जीव-सत्तसुहावहा इ वा	२/३२९
सव्वप्पभा चेव	१/१२७
सव्वमागह	१/२०३
सव्वरयण	१/३३२
सव्वरयणे	१/४२६
सव्वरयणा	१/४६१
सव्ववइरामया	१/८२
सव्वविग्गहिए	१/१३
सव्वसिद्धा	२/३९७
सव्वोसहि	१/२०८
सव्वोसहिसिद्धत्थए	१/२०२
सव्वोसहिसिद्धत्थएहिं	१/२०४
ससि	१/३३२,२/११

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

शब्द	पृष्ठ नं.
सहस्सार	२/२८१,२९२,३२८
सहस्सार वडेंसए	२/२९२
सहस्सारस्स य	२/३०२
सहस्सारे	२/३०३,३१३
सहस्सारेसु	२/३०६
सहा	१/२४७
साइए	१/१७
साई	२/२०६,२०९,२१६,२२५,२२६, २२८,२३६,२४२,२५३
साउयच्चेव	१/१९
साएयं	१/२२६
सागरचित्तकूडे	१/३२७,३२९
सागरा	१/६५
सागरोवमस्स	२/३४१,३६५
सागरोवमहिं	२/३६८
सागरोवमाणं	१/४७१
सागरोवमाइं	१/२०८
सागरोवमे	२/३३०
सागरोवमे य	२/३६३
सागरोवमेहिं	२/३६२
साती	२/२१३,२३३,२४२, २४६,२४७,२६४,२६६
साती उवकुलं	२/२२९
साती चेव	१/४३४
साती णक्खत्ते	२/२२०
सामंतोवणिवाइयं	१/२०६
सामलयाओ	१/३७४
सामलि	१/११५
सामाणा	२/७
सामाणिअ	१/२७९
सामाणिअसाहस्सीणं	१/२५२,३२४
सामाणिय	१/१९८,२०४,२०८,२११, २१५,२९१,४०४,२/२,२८९,२९२,२९३
सामाणिय-तायत्तीसय	१/११९
सामाणियपरिसोववण्णगा	१/२००
सामाणियसहस्साणं	१/१७५
सामाणियसाहस्सीओ	१/२१८
सामाणियसाहस्सीणं	१/८७,९२,१७६, ३४५,३५१,३९२,३९५,२/१५,१६७, २८६,२९४
सामाणिया	१/१०५
सामाणियाणं	१/१८०
सारस्सया	२/३०१
सालभंजियपरिवाडीओ	१/१६७
सालभंजिया परिवाडीओ	१/१६७
सालभंजियाओ	१/१७१,२१५
सालभंजियाओ य	१/२१३
सालिंगण-वट्टीए	१/१९१
सालिभंजिया	१/१६४
सावणे	२/३८९,३९०
सावत्थि	१/२२६
सावत्थीए	१/१६
साविया	१/३९९
सावियाओ	१/३९९
सासए	१/१६,१७,१४४,१७७,२२७, २३२,२४५,२४८,२६०,२६८,२७९,३१९, ३४७,३७०,४२७,४४९
सासया	१/१९,४३,१४८,२५२, ३८७,३८८
सासया भावा	२/४१५
सासयासासयत्त य	१/८२
सिंगमाला	१/३७३
सिंघाडगसंठाण	२/३०५
सिंधु	१/२०२,३६४,३६५,३९९,४१७
सिंधुआवत्तणकूडे	१/३५७
सिंधुए	१/२२६
सिंधुकुण्डस्स	१/२९६,२९८
सिंधुदीवे	१/३७०
सिंधुदेवीकूड़े	१/३०८
सिंधुद्दीवो	१/३५७
सिंधुप्पवायकुण्डस्स	१/३३७
सिंधुप्पवायकुण्डे	१/३५७
सिंधुप्पवायद्दहा	१/४४०
सिंधुप्पवायद्दहे चेव	१/३४०,४३९
सिंधुमहाणईए	१/३५७
सिंधू	१/३५३
सिंधूहिं	१/२२७
सिक्कगा	१/१९०
सिद्धत्थएहिं	१/२०८
सिद्धा	२/३२८
सिद्धा भगवंतो	२/३२९
सिद्धाणं ठाणा	२/३२८
सिद्धायतणं	१/१९२,२१५
सिद्धायतणस्स	१/१९३,२१२,३२३,४५६
सिद्धायतणा	१/४५४,४५७
सिद्धाययणकूडस्स	१/३१०
सिद्धाययणकूडे	१/३०८,३१२-३१७, ३२०-३२२
सिद्धाययणस्स	१/१९५,३०९,३२३,३२८
सिद्धाययणा	१/२८४
सिद्धाययणे	१/२११,२५०,२७१
सिद्धालए इ वा	२/३२९
सिद्धिगइ	१/२१२
सिद्धे	१/३२६
सिप्पि-संपुडसंठिते	१/३८४
सिरि	१/१२७,३४२
सिरिकंता	१/२५३
सिरिचंदा	१/२५३
सिरिधर-सिरिप्पभा	१/४४४
सिरिनिलया	१/२५३
सिरिमहिआ	१/२५३
सिरिवच्छ	१/१६०,१७६,३३७,२/३१३
सिरिसंभूता	२/३९६
सिरी	१/३४६
सिरीए	१/३४५
सिरीओ	१/४३८
सिरीस	१/११५,१८७
सिरिदेवीकूडे	१/३०८
सिलिंधपुण्फपगासाइं	१/८९,९१
सिलुच्चयंसि णं पव्वयंसि	२/९७
सिवए	१/३९१
सिवगस्स	१/३९३
सिवाए	१/४६१
सिविगा रायहाणी	१/३९३
सिवेया	२/३९०
सिसिरे वि य	२/३९०
सिहरतलस्स	१/२८८
सिहरि	१/२०२
सिहरिम्मि	१/३१४,४३७
सिहरिवासहरपव्वए	१/२६५
सिहरिस्स	१/२२५,२३०,२४२
सिहरिस्स वासहरपव्वयस्स	१/३८३
सिहरी	१/२५७,२६५
सिहरीओ	१/३५४
सिहरीकूडे चेव	१/४३७
सिहरीकूडे	१/३१४

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

शब्द	पृष्ठ नं.
सिहरीवासहरपव्वए	१/३१४
सिहरीहिं वासहरपव्वएहिं	१/२४२
सिहरेसु	१/४००
सीअप्पवायकुण्डस्स	१/३३८
सीअप्पवायद्दहे	१/३४१
सीआ	१/२३८
सीआ महाणई	१/३६२
सीआ य	१/३५५
सीआए	१/२३३,२३६,२३७,२५५, २७८,२८९,२९८,३०३,३३०
सीआए महाणईए	१/२४८,३०१
सीआकूडे	१/३१३
सीआदीवस्स	१/३७२
सीआमहाणई	१/३६७
सीआमुहवणस्स	१/२३७
सीओअच्चेव	१/३५४
सीओअदीवस्स	१/३७२
सीओअदीवे	१/३७२
सीओअप्पवायकुण्डस्स	१/३३८,३६७,३७२
सीओअप्पवायद्दहे	१/३४१
सीओआ	१/३३८
सीओआ चेव	१/३६३
सीओआ णं	१/३३८
सीओआ णं महाणई	१/३६२
सीओआ य	१/३५५
सीओआए	१/३३१,३४८
सीओआकूडे	१/३१२,३२०
सीओआमहाणई	१/३६७
सीओआमुखवणसंडे	१/२३९
सीओआहिं अ	१/२७१
सीओयाओ	१/२०३
सीतप्पवायद्दहे चेव	१/४३९
सीता	१/३६४,३९४
सीताए महाणईए	१/३५६
सीतोदगाणं महाणदीणं	१/३९४
सीतोदप्पवायद्दहे	१/४३९
सीतोदा	१/३६४
सीतोदा चेव	१/४४०
सीतोदाए	१/३५६
सीमंतए नरए	१/१८
सीमाविक्खंभेणं	२/२५९
सीयसोयाओ	१/४१८
सीया-सीओदा	१/४२४
सीया-सीओयाओ	१/३००
सीया-सीतोदगासु	१/४०१
सीयाए	१/४०३
सीयाए महाणईए	१/३३४,३४९, ४१२,४२९
सीलोच्चय	१/२६९
सीस-पहेलियंगे-सिसपहेलिया	२/३७४
सीसपहेलिअंगे	२/३६३
सीसपहेलियंगसयसहस्साइं	२/३४५
सीसपहेलियंगे	२/४०२
सीसपहेलिया	२/३४५,४०२
सीसपहेलियाए	२/३६३
सीसा	१/१२७
सीह	१/८६
सीहनिसाइय संठिए	२/२१७
सीहपुराओ	१/४१६
सीहपुरारायहाणी	१/२३९
सीहमुहदीवे	१/२२४
सीहसोता	१/३५६
सीहासण	१/१७९,१८२
सीहासण-संठिता	१/१६२
सीहासणं	१/१८२
सीहासणंसि	२/४४
सीहासणवरगए	१/२००
सीहासणस्स	१/१७५
सीहासणा	१/१८५
सीहासणाइं	१/१६१,१७४
सीहासणाणं	१/१७०,२०१
सीहासणे	१/१९१,१९६
सुंगायणस गोत्ते	२/२०९
सुकच्छविजयस्स	१/३०१
सुकच्छे	१/३२६
सुक्क पक्खस्स	२/३९८,४००
सुक्का	२/१४
सुक्काभे	२/३००
सुक्के	२/२००
सुक्केणं महग्गहे	२/२०१
सुगीए	२/३९४
सुग्गीवे	१/१२१
सुघोस-संठिया	१/८०
सुघोसा	२/८
सुजाए	२/३११
सुजाया	१/१०८,२५१
सुट्ठियस्स	१/४०५
सुट्ठिया रायहाणी	१/४०६
सुणंदा	१/१०८
सुणक्खत्ता	२/३९६
सुत्थियाए रायहाणीए	१/४०४
सुदंसण	१/२६९
सुदंसण	१/४२०
सुदंसणंसि	२/९६
सुदंसणा	१/१०७,४५८,४६१, २/७,३३९,३६२
सुदंसणाए	१/२५१
सुदंसणे	१/१२१,३३२,४४३,२/३११
सुद्धदन्तदीवे	१/२२५,३८३
सुपइट्ठ य	२/३९०
सुपइट्ठगा	१/१७२
सुपतिट्ठगसंठिते	१/१३
सुपतिट्ठाभे	२/३००
सुपभकंते	१/१०६
सुपम्हा	१/४१५
सुपम्हेविजए	१/२३९
सुप्पइण्णा	१/१२७
सुप्पबद्धे	२/३११
सुप्पबुद्धा	१/१२७,२५१
सुप्पभा	१/१०७
सुभगा	२/८
सुभद्द-सुमणभद्दा	१/४६३
सुभद्दा	१/१०८
सुभद्दा य	१/२५१
सुभद्दापमुहाओ देवीओ	१/७
सुभद्दे	२/३११
सुभा	१/१०३
सुभाओ	१/४१६
सुभारायहाणी	१/२३८
सुभोगा	१/१२५
सुभोगादेवी	१/३१८
सुमण-सोमणसा	१/४६६
सुमणदामं	१/२०३
सुमणा	१/१०८
सुमणाविआ	१/२५१
सुमणे	२/३१७

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

शब्द	पृष्ठ नं.
सुमेहा	१/१२६
सुमेहा देवी	१/३२८
सुरभिगंधकासाइए	१/२११
सुरा	२/१४
सुरादेवी	१/१२७
सुरियस्स लेस्सा	२/९७
सुरूया	१/१२८
सुरूवा	१/१०३
सुरूव	२/५
सुरूवस्स	२/८
सुरूवा	१/१०४,२/८
सुलसदहे	१/३४८
सुवग्गु	१/४१५
सुवग्गू	२/३१७
सुवग्गूविजए	१/२४०
सुवच्छा	१/१२६,३२०,४१४
सुवच्छादेवी	१/३२९
सुवच्छे	२/७
सुवच्छेविजए	१/२३८
सुवण्णकुमारिंदे	१/१००
सुवण्णकूल	१/२०२
सुवण्णकूलप्पवायकुण्डस्स	१/३३८
सुवण्णकूलप्पवायदहे	१/४३९
सुवण्णकूला	१/३५३-३५५,३६४
सुवण्णकूलाए	१/२९२
सुवण्णकूलाए महाणईए	१/३६६
सुवण्णकूला चेव	१/४४१
सुवण्णकूलादीवस्स	१/३७१
सुवण्णकूला महाणईए पवायाईणं	१/३६०
सुवण्णदारे	१/४५४
सुवण्णा	१/४२७
सुवण्णे	१/४५५
सुवन्नकूलप्पवायदहे	१/३४१
सुवप्पा	१/४१५
सुवप्पेविजए	१/२३९
सुविक्कमे	१/१२१
सुविया देवयाए	२/२१२
सुसम-दुसमा	२/३६६
सुसम-सुसमा	२/३६७
सुसमुत्तमिड्ढ	२/४०३
सुस्सरा	२/८
सुहणामा	२/३९८
सुहत्थी देवो	१/३३१
सुहम्मगमो	१/२८४
सुहुमवाउकाइय	१/१३३
सुगायणस गोत्त	२/२०९
सूई अंगुल	२/४१९,४२२
सूर (सूरिय) -	
(रवि, सूर्य, दिनकर)	२/११-३४,
४०-५४,७३-७५,११४,१६७-१६९,१९९-	
२०५,२६०,२६२,२६५,२६६,२७६,२७७,	
२८१,२८४,३१६,३२१,३२६,३२८,४०६	
सूर	१/६५
सूरदह	१/३४८, ३६७
सूरदीव	१/४७०, २/१९५-१९९
सूर (द्वीप समुद्र)	१/४७२
सूरप्पभा (सूर्य की अग्रमहिषी)	२/४४
सूर महग्गह	२/२००
सूरलेसा	२/१७५
सूर वक्खार पव्वय	१/२४०,२९९,
४१३,४३५	
सूरवरभासोद समुद्द	१/४६८
सूरसीहासण	२/४४
सूरदेव	२/१९६
सूरादेवी कूड	१/३०८
सूराभ (लोकांतिक विमान)	२/३००
सूरिय (स्स) लेस्सा	२/९६-९९
सूरियाभा	१/४७
सूरियाभा (सूर्य की आभा)	२/३२१, ३२६
सूरियावत्त (पर्वत)	१/२६९, २/९७
सूरियावरण (पर्वत)	१/२६९, २/९७
सूरियवडिंसयविमाण	२/४४
सूरोवराग	२/२०४,२०५,४०६
सूरं गइसमावण्णं	२/५०
सेज्जंस (मास)	२/३९०
सेट्ठि	१/३
सेढी (माप)	२/४१७,४२३
सेढी अंगुल	२/४२३
सेणावइ	१/३
सेत (कुहंड व्यंतर देवों का इन्द्र)	२/७
सेत (मुहूर्त नाम)	२/३९४
सेयकंठ	१/१२१
सेरियागुम्म (गुल्म)	१/३७४
सेलपा (वा)ल	१/१०५,१०८
सेलमालग (वृक्ष)	१/३७३
सेला (तीसरी नरक)	१/३९
सेसवई	१/१२७
सोगन्धिय कंड	१/२७४
सोत्थित कूड	१/३३२
सोत्थिय	१/१६०,१७१,१८५,३३७
सोदामिणी	१/१२८
सोदामी	१/१२०
सोम	१/१०५,१०७,१२३,
२/३१५,३१७	
सोमणस कूड	१/३२०
सोमणस (दिवस नाम)	२/३९६
सोमणस देव	१/३०४,४६२,४६६
सोमणस (पारियानिक विमान)	२/३१३
सोमणस वक्खार पव्वय	१/२४५,२७१,
२९९,३००,३०४,३२०,४१२,४२९,४३५	
सोमणस वण	१/१५७,२०३,२७०,
२७२,४१३	
सोमणस (विमाण पत्थड)	२/३११
सोमणस (वृक्ष)	१/२५१
सोमणसा रायहाणी	१/४६०
सोमणसा (रात्रि नाम)	२/३९६
सोमदेवया	२/२१२
सोमप्पभ उप्पाय पव्वय	१/१२३
सोमा (उत्तर दिशा)	१/२२, २६
सोय (आश्विन) पुण्णिमा	२/३४०
सोयंधिय (कंड)	१/४८
सोयामणी	१/१०४
सोवत्थिअ कूड	१/३२०,३२१
सोवत्थियासण	१/१६१
सोहम्मकप्प	१/९४,२/२७८,२८१,२८४-
२८६,३०२,३०३-३१५,३२३	
सोहम्मगदेव	२/२८४
सोहम्मवडेंसय	२/२८४,२९०-२९२,
३०९,३१२-३१५	
हत्थ (हस्त नक्षत्र)	२/१८९,२०६,२०९,
२१२,२१६,२२०,२२५-२२९,२३३,२३६,	
२४१,२४४,२४६,२५३,२५९,२६४,२६६,	
२७३,२७६	
हत्थ (संठाण)	२/२१६
हत्थिकन्नदीव	१/२२४
हत्थिणाउर (नगरी)	१/२२६
हत्थिमुह दीव	१/२२४
हम्मियतल (संठाण)	२/१७४
हयकण्ण दीव	२/२२४,३८१,३८२

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

शब्द	पृष्ठ नं.
हयकण्ण मणुस्स	१/२२४,२/३८१
हयकंठग	१/१७३,२/१९५
हयपंत्ती	१/१४७
हयमिहुण	१/१४७
हयवर	१/८६
हयवीही	१/१४७
हयसंघाडग	१/१७१
हरय (हृद)	२/१९६,१९८,१९९
हरि (विद्युत्कुमारेन्द्र)	१/१०२
हरि (हरिसलिला) (महाणई)	१/३७१
हरिकूड	१/३२०,३२१
हरिकंत	१/१०६
हरिकंत कूड	१/३१२
हरिकंत दीव	१/३७१
हरिकंत (नदी)	१/२०३
हरिकंतप्पवायकुण्ड	१/३३८,३६६,३७१
हरिकंतप्पवायद्दह	१/३४१,४३९,४४०
हरिकंता महाणई	१/२९१,३३८,३५३, ३५५,३६०,३६१,३६४,३७१,४४०,४४१
हरिकंता महाणई पवाय (प्रपात)	१/३६०
हरिदीव	१/३७१
हरिप्पवायद्दह	१/३४१,४३९,४४०
हरि महाणई	१/२९१,३५३,३५४, ३५५,३६०,३६४,३६६,४४०,४४१
हरिवास (खेत्त)	१/२०३,२२१,२२२, २२३,२३२,२४२,२४३,२४४,२६०, २६२,२९१,३४१,३५५,३६६,४००,४२८, ४३१,४३४,४३९,४४०,२/३६४,४०३,४२१
हरिवास कूड	१/३१२
हरिवास देव	१/२४४
हरिवाहण देव	१/४५९
हरिसलिलप्पवायकुण्ड	१/३३८
हरिस्सह	१/१०६
हरिस्सह कूड	१/३१७,३१९,३२०, ३२१,३२९
हरिस्सह देव	१/३१९
हरिस्सह (विद्युतकुमारेन्द्र)	१/१०२
हरिस्सहा रायहाणी	१/३१९
हलधर वसण	१/१५२
हंसगब्भ (कंड)	१/४८
हंसासण	१/१६१
हाणी बुड्ढी (सूर्य की गति में)	२/१६४
हारद्दीव	१/४६७
हारभद्द देव	१/४६७
हारमहाभद्द देव	१/४६७
हारवर दीव	१/४६८
हारवर देव	१/४६७, ४६८
हारवरभद्द देव	१/४६८
हारवरमहाभद्द देव	१/४६८
हारवरमहावर देव	१/४६७,४६८
हारवरावभास दीव	१/४६८
हारवरावभासमहाभद्द देव	१/४६८
हारवरावभासमहावर देव	१/४६८
हारवरावभासवर देव	१/४६८
हारवरावभासोद समुद्द	१/४६८
हारवरोद समुद्द	१/४६८
हार समुद्द	१/४६८
हालिद्दतण मणि (वण्ण)	१/१५३
हास (महाकंदित व्यंतर देवों का इन्द्र)	२/७
हासरई (महाकंदित व्यंतर देवों का इन्द्र)	२/७
हासा	१/१२७
हिमवं (हिमवान्) कूड	१/३३२
हिमवंत (पर्वत)	१/१५७
हिरण्णवय	१/२२१-२२३
हिरि	१/१२७
हिरिकूड	१/३१२
हिरि (देवी)	१/३४२,३४६,४३८
हिरिदेवी कूड	१/३१२
हिरी (किंपुरूषेन्द्र की अग्रमहिषी)	२/८
हुडुक्क	१/२०५
हूहुय	२/३४४,३६३,३७४,४०२
हूहुयंग	२/३४४,३६३,३७४,४०२
हेट्ठिम गेवेज्जग देव	२/२९६,२९७
हेट्ठिल्ल	१/३१
हेममालिणी देवी	१/३२८
हेमवं (मास)	२/३९०
हेमवय कूड	१/३०८,३१२
हेमवय देव	१/२४१,३११
हेमवय (वास-खेत्त)	१/२०२,२२१-२२३ २३२,२४०,२४१,२५८-२६०,२९०,३२८, ३२९,३५४,३५९,३६५,३६६,४००,४१०, ४२८,४३१,४३३,४३९,४४०,२/३६४, ४०२,४२१
हेमंत आवट्ठिय	२/१८९-१९२
हेमंत (ऋतु)	१/२५०-२५४
हेरण्णवय कूड	२/३१३,३१४
हेरण्णवय देव	२/२४२
हेरण्णवय (वास-खेत्त)	१/२०२,२३२, २४०,२४१,२६४,२६५,२९२,३४१, ३५४,३५९,४२८,४३१,४३३,४३९, ४४०,२/४२१
हेरूयाल वण (वन)	१/३७४

●●●

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

દ્રવ્યાનુયોગ

ભાગ–૪

સમાપ્ત

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

દ્રવ્યાનુયોગ

ભાગ-૪

સમાપ્ત

Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org

- દ્રવ્યનો અર્થ : આ ધ્રુવ સ્વભાવી તત્વ, જે વિભિન્ન પર્યાયોને [illegible] કરીને પણ પોતાના મૂળ ગુણને નથી છોડતો.
- મૂળ બે તત્ત્વ છે : જીવ અને નિર્જીવ, આ બે તત્ત્વોનો વિસ્તાર છે - પંચાસ્તીકાય, ષડ્દ્રવ્ય, નવતત્ત્વ વિગેરે.
- જુદી-જુદી દ્રષ્ટિઓ અને જુદી-જુદી શૈલીઓથી ચેતન તથા જડની વ્યાખ્યા અને વર્ગીકરણ જેમાં છે તેને દ્રવ્યાનુયોગ કહેવામાં આવે છે.
- આગમોના ચાર અનુયોગોમાં દ્રવ્યાનુયોગનો વિષય સૌથી વિશાળ અને ગંભીર ગણાય છે. દ્રવ્યાનુયોગનો સમ્યક્જ્ઞાતા 'આત્મજ્ઞ' કહેવાય છે અને અવિકલ્પ સમગ્ર રૂપમાં પરિજ્ઞાતા 'સર્વજ્ઞ' કહેવાય છે.
- દ્રવ્યાનુયોગ સબંધી આગમપાઠોનું મૂળ તથા ગુજરાતી અનુવાદની સાથે વિષયક્રમનું વર્ગીકરણ કરીને સરળ સુબોધ અને સુગ્રાહ્ય બનાવવાનો એક ભગીરથ પ્રયત્ન છે : 'દ્રવ્યાનુયોગનું પ્રકાશન'.
- જૈન સાહિત્યના ઈતિહાસમાં આવો મહાન અને વ્યાપક પ્રયત્ન પ્રથમવાર થયો છે. શ્રુતજ્ઞાનના અભ્યાસી વાચકો માટે આ અદ્વિતીય અને અદ્ભૂત ઉપક્રમ છે. જે સદીઓ સુધી યાદગાર રહેશે.
- સંપૂર્ણ દ્રવ્યાનુયોગના વિષયના ચાર ખંડો અને સિત્તેર ઉપખંડો (અધ્યયનો)માં વિભાજીત કરેલ છે. જેની અંદર તે વિષયોને સંબંધિત જુદા-જુદા આગમપાઠોને એકત્ર સંગ્રહિત કરી એક સુવ્યવસ્થિત રૂપ આપેલ છે.
- આ પહેલા ધર્મકથાનુયોગ, ગણિતાનુયોગ અને ચરણાનુયોગ કુલ સાત ભાગો પ્રકાશિત થઈ ચુકેલ છે.
- અનુયોગ સંપાદનનો આ શ્રમસાધ્ય કાર્ય માનસિક એકાગ્રતા, સતત અધ્યયન, અનુશિલન-નિષ્ઠા અને સંપૂર્ણ ભાવના સાથે અનુયોગ પ્રવર્તક ઉપાધ્યાય પ્રવર મુનિશ્રી કન્હૈયાલાલજી મ. 'કમલ' દ્વારા સંપાદન થયેલ છે.
- લગભગ પચાસ વર્ષની સુદીર્ઘ સતત શ્રુત ઉપાસનાના બળ ઉપર હવે જીવનના નવમા દસકમાં આપે આ કાર્ય સંપન્ન કરેલ છે.
- આ શ્રુત સેવામાં આપના મહાન સહયોગથી સમર્પિત સેવાભાવી, એકનિષ્ઠ કાર્યશીલ શ્રી વિનયમુનિજી 'વાગીશ' નો અપૂર્વ સહયોગ ચિરસ્મરણીય રહેશે.
- આ સંપૂર્ણ સેટ હિન્દી ભાષાંતર સાથે પ્રકાશિત થયેલ છે. જેનું ગુજરાતી ભાષાંતર વિદુષી મહાસતીજી ડૉ. મુક્તિપ્રભાજીએ અને તેમની વિદુષી શિષ્યાઓએ કરેલ છે.
- આગમ અનુયોગ ટ્રસ્ટ અમદાવાદના નિષ્ઠાવાન સમર્પિત જિનભક્ત અધિકારીગણ તથા ઉદારદીલ શ્રુતપ્રેમી સદસ્ય સદગૃહસ્થોના સહયોગથી આ અતિ વ્યયસાધ્ય કાર્ય સંપન્ન થયેલ છે.
- ચાર અનુયોગોના અગિયાર વિશાળ ગ્રંથો ટ્રસ્ટના સદસ્ય બનનારને માત્ર રૂા. ૨૫૦૦/- માં ઉપલબ્ધ રહેશે.

પ્રકાશિત ચાર અનુયોગ ગ્રંથો

(૧) ધર્મકથાનુયોગ ભાગ ૧ તથા ૨ રૂા. ૧૩૦૦/-

(૨) ચરણાનુયોગ ભાગ ૧ તથા ૨ રૂા. ૯૦૦/-

(૩) ગણિતાનુયોગ ભાગ ૧ તથા ૨ રૂા. ૧૧૦૦/-

સંપર્ક સૂત્ર

આગમ અનુયોગ ટ્રસ્ટ
સ્થાનકવાસી જૈનવાડી
૨૮-૨૯, સ્થાનકવાસી સોસાયટી,
નારણપુરા ક્રોસિંગ પાસે, અમદાવાદ-૧૩.

SCAN-O-GRAFIX A'BAD - 079 - 791 17 57
Jain Education International For Private & Personal Use Only www.jainelibrary.org